

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
„Európa és a magyarság a 18–20. században”
Történelem Doktori Program**

A Hitlerjugend külföldi kapcsolatai

Vitári Zsolt

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Ormos Mária, akadémikus

Pécs, 2008.

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
I. A KUTATÁS CÉLJAI ÉS MÓDSZERTANA.....	13
I. 1. A történeti irodalom – a kutatás helyzete.....	13
I. 2. A levéltári forrásokról	18
I. 3. A korabeli nyomtatott forrásokról	19
I. 4. A kutatás célkitűzései és módszertana	19
I. 5. Történeti terminológia és alapfogalmak.....	21
II. TÖRTÉNETI BEVEZETÉS: HITLERJUGEND – PÁRTIFJÚSÁGBÓL „TÖKÉLETES” ÁLLAMIFJÚSÁG	25
II. 1. A kezdetek.....	25
II. 2. Államifjúság munkában.....	31
II. 3. Bizonyítani élesben	36
III. IFJÚSÁG ÉS KÜLFÖLD NÉMETORSZÁGBAN 1933 ELŐTT	41
III. 1. „Vándormadarak”	41
III. 2. Birodalmak örökén – a németiség védelmében	42
III. 3. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének elterjedése és szabályozása.....	44
III. 4. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének irányai és formái	48
III. 5. Összegzés	53
IV. A HITLERJUGEND KÜLFÖLD FELÉ IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGE 1933 ELŐTT.....	55
IV. 1. A Hitlerjugend elődeinek „külügyei”	55
IV. 2. A „Hitlerjugend. Német Munkásifjúság” külkapcsolatai	56
IV. 3. A Hitlerjugend külhoni tevékenységének intézményi keretei.....	57
IV. 4. A Hitlerjugend contra Külföldi Németiség Egyesülete (VDA)	63
IV. 5. A külföldi kapcsolattartásban résztvevők köre és felkészítése a külföldi kapcsolatok ápolására	65
IV. 6. A külföldi csoportok támogatása és a kapcsolattartás formái.....	67
IV. 7. A külkapcsolatok földrajzi megoszlása.....	70
IV. 7. 1. Csehszlovákia.....	70
IV. 7. 2. Ausztria.....	75
IV. 7. 3. Danzig – Lengyelország	78
IV. 7. 4. Baltikum	80
IV. 7. 5. Magyarország.....	81
IV. 7. 6. Erdély – Románia.....	84
IV. 7. 7. Jugoszlávia	85
IV. 7. 8. Nyugati határvidék	86
IV. 7. 9. Északi határvidék	87
IV. 7. 10. Egyéb területek.....	88
IV. 8. Összegzés	88
V. A HITLERJUGEND KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK KITELJESEDÉSE, 1933-1939	91
V. 1. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének szellemisége 1933 után	91
V. 2. A Hitlerjugend kifelé irányuló tevékenységének szervezeti keretei	97
V. 3. Az utak előkészítése.....	106
V. 4. A résztvevők felkészítése.....	112

V. 5. A külkapcsolatok formái	119
V. 5. 1. Határvidék	119
V. 5. 2. Külföldi némettség – Hitlerjugend külföldön	123
V. 5. 3. A Németország-tábor	128
V. 5. 4. A Németország-tábor után	132
V. 5. 5. A Wilhelm-Gustloff-tábor	136
V. 5. 6. Népi német ifjúság.....	137
V. 5. 7. Hitlerjugend és VDA – új felállítás	139
V. 5. 8. Külföld.....	142
V. 5. 9. Az 1936-os olimpiai ifjúsági találkozó	148
V. 5. 10. Népszövetségi Világifjúsági találkozó 1936	150
V. 5. 11. A HJ külföldi tevékenységének egyéb formái.....	151
V. 5. 12. Idegennemzetiségű ifjúság Németországban	152
V. 5. 13. A gyarmati szellem ébren tartása	153
V. 6. A Hitlerjugend bilaterális kapcsolatai	154
V. 6. 1. A Hitlerjugend kiemelt partnerei.....	154
V. 6. 1. 1. Ausztria	154
V. 6. 1. 2. Olaszország	161
V. 6. 1. 3. Japán.....	175
V. 6. 1. 4. Nagy-Britannia	182
V. 6. 1. 5. Franciaország.....	194
V. 6. 2. A Hitlerjugend kapcsolatai Délkelet-Európában	208
V. 6. 2. 1. Románia	208
V. 6. 2. 2. Jugoszlávia	218
V. 6. 2. 3. Albánia	222
V. 6. 2. 4. Görögország.....	223
V. 6. 2. 5. Bulgária.....	225
V. 6. 3. Ifjúsági kapcsolatok Dél-Európával	228
V. 6. 3. 1. Spanyolország	228
V. 6. 3. 2. Portugália	234
V. 6. 4. A Hitlerjugend és Skandinávia	239
V. 6. 4. 1. Dánia.....	239
V. 6. 4. 2. Svédország	243
V. 6. 4. 3. Norvégia.....	248
V. 6. 4. 4. Finnország	249
V. 6. 4. 5. Izland.....	254
V. 6. 5. Kapcsolatok a keleti szomszédokkal.....	254
V. 6. 5. 1. Danzig	254
V. 6. 5. 2. Lengyelország	257
V. 6. 5. 3. Csehszlovákia	266
V. 6. 5. 4. Szlovákia	270
V. 6. 6. A baltikumi kapcsolatok	271
V. 6. 6. 1. Litvánia.....	271
V. 6. 6. 2. Lettország.....	272
V. 6. 6. 3. Észtország	273
V. 6. 6. 4. Baltikumi utak	275
V. 6. 7. Kapcsolatok a nyugati és déli szomszédokkal	278
V. 6. 7. 1. Belgium	278
V. 6. 7. 2. Hollandia.....	281
V. 6. 7. 3. Luxemburg	283

V. 6. 7. 4. Svájc.....	283
V. 6. 7. 5. Liechtenstein.....	284
V. 6. 8. Kapcsolatok az Amerikai Egyesült Államokkal	284
V. 6. 9. Kapcsolatok a latinl-amerikai ifjúsággal	286
V. 6. 9. 1. Chile	286
V. 6. 9. 2. Brazília	288
V. 6. 9. 3. Argentína	289
V. 6. 9. 4. Kolumbia.....	290
V. 6. 9. 5. Mexikó	290
V. 6. 9. 6. Uruguay	290
V. 6. 9. 7. Bolívia.....	290
V. 6. 9. 8. Peru	291
V. 6. 9. 9. Haiti.....	291
V. 6. 10. Közel-Kelet	291
V. 6. 10. 1. Törökország	292
V. 6. 10. 2. Szíria.....	294
V. 6. 10. 3. Irak	295
V. 6. 10. 4. Irán.....	296
V. 6. 10. 5. Egyiptom	297
V. 6. 11. Az afrikai német ifjúság felkarolása	297
V. 6. 11. 1. Délnyugat-Afrika	297
V. 6. 11. 2. Dél-Afrika.....	303
V. 6. 11. 3. Kelet-Afrika.....	304
V. 6. 12. Távol-Kelet	305
V. 6. 12. 1. Sziám (Thaiföld)	305
V. 6. 12. 2. Ausztráli, Új-Zéland, Óceánia	306
V. 6. 13. A Szovjetunió „megfigyelése”	306
V. 7. Összegzés	307
VI. A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG	315
VI. 1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel.....	315
VI. 2. A Hitlerjugend Magyarországon	340
VI. 3. Összegzés.....	343
VII. A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A HÁBORÚ IDEJÉN	347
VII. 1. A HJ külföldi tevékenységének szellemisége és lehetőségei a háború idején.....	347
VII. 2. Szervezeti keretek és tevékenységi formák.....	349
VII. 3. Az utak előkészítése.....	358
VII. 4. A Hitlerjugend vezető szerepének manifesztálódása	
– európai ifjúsági együttműködési kísérletek	362
VII. 4. 1. Téli játékok Garmisch–Partenkirchenben	362
VII. 4. 2. A Hitlerjugend 5. nyári játéka Breslauban	365
VII. 4. 3. A Hitlerjugend kulturális seregszemléje	366
VII. 4. 4. Germán Ifjúság	369
VII. 4. 5. Az Európai Ifjúsági Szövetség és a magyar részvétel	374
VII. 4. 6. Vidékre küldési akció	390
VII. 5. Bilaterális kapcsolatok a háború idején.....	394
VII. 5. 1. Kiemelt partnerek	394
VII. 5. 1. 1. Olaszország	394
VII. 5. 1. 2. Japán.....	399

VII. 5. 2. Délkelet–Európa.....	401
VII. 5. 2. 1. Szlovákia	401
VII. 5. 2. 2. Románia	406
VII. 5. 2. 3. Horvátország	415
VII. 5. 2. 4. Szerbia	416
VII. 5. 2. 5. Bulgária	416
VII. 5. 2. 6. Görögország	417
VII. 5. 3. Skandinávia	418
VII. 5. 3. 1. Dánia	418
VII. 5. 3. 2. Svédország	420
VII. 5. 3. 3. Norvégia	420
VII. 5. 3. 4. Finnország	421
VII. 5. 4. Dél–Európa	422
VII. 5. 4. 1. Spanyolország	422
VII. 5. 4. 2. Portugália	423
VII. 5. 5. Nyugat–Európa.....	423
VII. 5. 5. 1. Franciaország	423
VII. 5. 5. 2. Hollandia	424
VII. 5. 5. 3. Belgium	426
VII. 5. 5. 4. Luxemburg	429
VII. 6. Felépítés Keleten (Aufbau Ost).....	429
VII. 6. 1. Lengyel területek	435
VII. 6. 2. Megszállt keleti területek	438
VII. 6. 2. 1. Keleti vidék.....	441
VII. 6. 2. 2. Fehéroroszország.....	444
VII. 6. 2. 3. Ukrajna	444
VII. 6. 2. 4. Kapcsolatok a Birodalommal	444
VII. 6. 3. Protektorátus	446
VII. 7. Összegzés	448
VIII. HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ IDEJÉN.....	453
VIII. 1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel.....	453
VIII. 2. Hitlerjugend Magyarországon.....	460
VIII. 3. A Német Ifjúság Magyarországon	463
VIII. 3. 1. Ifjúsági szervezkedés a DJ megalapítása előtt	465
VIII. 3. 2. A DJ megalapításának előkészítése	468
VIII. 3. 3. A Német Ifjúság engedélyezése	471
VIII. 3. 4. A szervezett német ifjúság és a Levente viszonya a DJ megalapítása előtt	476
VIII. 3. 5. A mágocsi országos ifjúsági nap – a DJ megalapítása.....	479
VIII. 3. 6. A DJ legális szervezetté válása	483
VIII. 3. 7. A Levente és a DJ viszonyának elvi rendezése és kihatása	487
VIII. 3. 8. A Levente és más nemzetiségek.....	496
VIII. 3. 9. A Német Ifjúság egyesületi felépítése	501
VIII. 3. 9. 1. Tagság	501
VIII. 3. 9. 2. A DJ szervei és vezető tisztségviselői	502
VIII. 3. 9. 3. A DJ területiális és szervezeti felépítése	505
VIII. 3. 9. 4. A DJ egyenruhája.....	508
VIII. 3. 10. A DJ legalizálásának első tapasztalatai és a szervezet ellenőrzése	510
VIII. 3. 11. A DJ virágkora és alkonya	516
VIII. 4. A DJ kapcsolatai a birodalmi Hitlerjugenddel.....	518

VIII. 5. Gyermekküldés Magyarországra (KLV)	523
VIII. 6. DJ és NSDAP AO	528
VIII. 7. Összegzés	529
IX. ÖSSZEGZÉS.....	531
IX. 1. A kutatás szükségességéről	531
IX. 2. Tartalmi ívek.....	531
IX. 2. 1. Az ifjúsági kapcsolatok szellemisége.....	531
IX. 2. 2. Az ifjúsági kapcsolatok szervezeti keretei	533
IX. 2. 3. Az ifjúsági kapcsolatok résztvevői és felkészítésük a külkapcsolatokra.....	534
IX. 2. 4. Az ifjúsági külkapcsolatok ellenőrzési mechanizmusai.....	535
IX. 2. 5. Az ifjúsági kapcsolatok formái	536
IX. 2. 5. 1. Határvidéki németiség	536
IX. 2. 5. 2. Népi német ifjúság.....	537
IX. 2. 5. 3. Külföldi német ifjúság	538
IX. 2. 5. 4. Külföldi ifjúságok	539
IX. 3. A kutatás eredményei és további lehetséges irányai	541
X. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK	543
X. 1. Források.....	543
X. 1. 1. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAAA)	543
X. 1. 2. Szövetségi Levéltár Berlin (BArch)	545
X. 1. 3. Magyar Országos Levéltár (MOL)	546
X. 1. 4. Hadtörténelmi Levéltár (HL)	548
X. 1. 5. Győr-Sopron Megyei Levéltár Soproni Levéltára (SL).....	549
X. 2. Sajtó	549
X. 3. Rendelkezések.....	551
X. 4. Korabeli irodalom	555
X. 4. 1. Monográfiák	555
X. 4. 2. Könyvfejezetek, tanulmányok, cikkek.....	556
X. 5. Szekunder irodalom	586
X. 5. 1. Forrásgyűjtemények	586
X. 5. 2. Monográfiák.....	587
X. 5. 3. Tanulmányok, cikkek.....	590
X. 6. Internetes források.....	591
XI. ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	593
XII. RÖVIDÍTÉSEK.....	595
XIII. MELLÉKLET.....	597
XIV. NÉVMUTATÓ.....	633

ELŐSZÓ

Az „Akié az ifjúság, azé a jövő” ismert jelszava a 20. századra, az Európa- és a világszerte kialakuló és virágzó ifjúsági mozgalom hatására általános és közismert elvvé vált.¹ Ma már nem tudhatjuk pontosan, hogy ki, mikor és hol mondta először ezt a szállóigét, annyi azonban bizonyos, hogy az első világháború után különös aktualitást nyert. Különösen így volt ez azokban a tekintélyelvű vagy diktatórikus rendszerekben, amelyek továbbélésük biztosítása végett előbb vagy utóbb valóban hozzáálltak az ifjúság megszervezéséhez. Spanyolország, Olaszország, a Szovjetunió és más országok mellett ide sorolhatjuk Németországot, amely a weimari demokrácia évei és ezerszínű, a társadalom legszélesebb köreiben elismert ifjúsági mozgalmi után a náci diktatúra keretében kezdte meg az egész ország ifjúságának fokozatos megszervezését és saját szellemében, illetve érdekében való képzését. S így volt ez a Horthy-korszak Magyarországon is, ahol – lévén itt nem létesült diktatúra – az ifjúságnak csak egy részét, de egyre nagyobb részét kívánták bizonyos állami érdekek szerint összefogni és nevelni.

A náci Németországban az ifjúságpolitika kulcsszervezete a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) ifjúsági szervezete, a Hitlerjugend (HJ) lett, amely az anyapárthoz hasonlóan már 1933 legelején egyeduralmi igényekkel lépett fel a maga területén. A német ifjúság teljes betagozása a szervezetbe végül 1939-re, közvetlen a háború előtti időszakra tehető. Létrejött a világ egyik legnagyobb és legjobban szervezett ifjúsági mozgalma, amely 1940 elejére több mint 8 millió tagot tudhatott a soraiban, s tevékenységével már békeidőben, de különösen a háborúban Németország egyik kulcsfontosságú szervezetévé vált.

Teljesen más utakon bontakozott ki Magyarországon a leventemozgalom, amely a trianoni békeszerződés hatalmas területi veszteségeket okozó, s a hadsereget erősen korlátozó rendelkezéseire is válaszolva, valamint a konzervatív tradíciókat is szem előtt tartva a fiúk és a fiatalemberek megszervezésére törekedett. Kimondva vagy kimondatlanul célul tűzték maguk elé, hogy az ifjúságot a kis létszámú hadsereg és a szomszédos országok potenciális fenyegetése által okozott pszichikai terhelés ellensúlyozása érdekében előkatonai képzésben részesítsék, illetve abban a „magyar”, Szent István-i alapon nyugvó, a békeszerződést elutasító szellemben neveljék, amely nem hagyta kihűlni a revíziós elképzeléseket. Ennek megfelelően Magyarországon a lányok csak a 30-as évek legvégén, illetve a háború időszakában kerültek valamelyest az érdeklődés előterébe. E szellemiség átplántálása a jövő nemzedékeibe azonban nem tette szükségessé az ifjúság maradéktalan összefogását, s egy komplett, az ifjak minden életterét betöltő nevelési program megvalósítását, ahogy azt a diktatúrákban elképzelték, illetve megvalósították.

Ez a dolgozat elsősorban a Hitlerjugend „külpolitikájáról” szól, ennek változásait követi nyomon a kezdetektől – tehát az 1933 előtti időszakra is kitérve – egészen a második világháború végéig. Miután azonban nincs lehetőségünk komplex módon – német, illetve az érintett országokban őrzött forrásokra egyaránt támaszkodva – bemutatni, hogy milyen kapcsolatot ápolt a Hitlerjugend a különböző kontinensek különböző országaival és milyen viszonyrendszer volt közte és az ott működő ifjúsági szervezetek között, erről a kiterjedt külkapcsolati tevékenységről csak általános, jöllehet meglehetősen terjedelmes képet talál az olvasó. E kapcsolatok konkrét működését szélesebben csak Magyarország viszonylatában mutatjuk be, mivel itt nyelvi felkészültségünk és a kutatási körülmények is lehetővé tették ezt. Amennyiben más országok esetében is születnek hasonló feldolgozások – mint ahogy létezik például egy-egy munka a francia–német, illetve a német–olasz ifjúsági kapcsolatokról –, lehetővé válik a HJ külügyi tevékenységének teljesebb elemzése is. Az ifjúsági kapcsolatok elemzésénél nem kerülhető el, hogy belehelyezzük azokat az általános külpolitikai kapcsolatrendszerbe, hiszen ezek többnyire szinkronban álltak egymással, noha arra is volt példa, hogy a Hitlerjugend, a német külügyminisztérium nem kis bosszúságára, külön utakra tévedt.

Az imént elmondottakból következik, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai közül a magyarországi kötődések voltak a legpontosabban megrajzolhatók. E fejezetekben leginkább a Hitlerjugend és a leventeszervezet érintkezési pontjaira helyeztük a hangsúlyt. Arra kerestük a választ, hogy milyen kapcsolatban állt egymással e két szervezet; e kapcsolatok miben öltöttek testet; hogyan befolyásolták a fennálló kapcsolatok a két szervezet struktúráját és működését; vagyis mennyiben hatottak, hathattak egymásra. Ha a Magyarország és Németország közötti kapcsolatrendszer e viszony-

¹ Ehhez volt hasonlatos Oscar Wilde felkiáltása, jöllehet a neves író az ifjúságot mint az ember legszebb és legtöbb lehetőséggel kecsegtető időszakát írja le, nem pedig hatalmpolitikai szemszögből: „Ifjúság! Ifjúság! Egyáltalán nincsen semmi a világon, csak ifjúság.” – Wilde Oszkár, Dorian Gray arcsképe. Lampel R. Könyvkereskedése, Budapest 1907, 42. o. („Youth! Youth! There is Absolutely Nothing in the World but Youth!” – Oscar Wilde, The Picture of Dorian Gray. Word, Lock & Bowden, London 1907, 48. o.) Idézi: Peter D. Stachura, The German Youth Movement 1900–1945. An Interpretative and Documentary History. The Macmillan Press Ltd., London 1981, 2. o.

lag kicsiny, de mégis jelentős szegmensét vizsgáljuk, nem feledkezhetünk meg a két országban élő német, illetve magyar kisebbségről sem. E relációban magyar kisebbségről csak Burgenlandban, s csak az Anschluss utáni időszakban beszélhetünk. Ekkorra a két ország erőviszonya viszont már nem igen tette lehetővé, hogy a magyar kormányok e tekintetben bárminemű követeléssel álljanak elő. A berlini és más németországi magyar kolóniák viszont nem estek e besorolás alá. Sokkal fontosabb, sőt a két ország viszonyában a gazdasági, s később szövetségi kapcsolat mellett a legfontosabb kérdéssé vált a magyarországi német kisebbség helyzete. Ennek megfelelően e dolgozat szerves részét alkotja mind az itteni Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) elnevezésű szervezet felállításának és tevékenységének, mind pedig a Hitlerjugenddel és a Leventével fennálló kapcsolatrendszerének bemutatása.

Az ifjúsági kapcsolatoknak Magyarország vonatkozásában tehát egy háromszög alakú rendszere bontakozik ki majd előttünk, amelynek csúcán az említett három ifjúsági csoportosulás – a Hitlerjugend, a Levente és a Német Ifjúság – viszonya áll. Mivel mindezülig erről a témáról még érintőleg sem született publikáció, s a Német Ifjúságról eddig csak a Volksbunddal foglalkozó munkákból értesülhettünk, a kutatás teljesen új területére léptünk. Ennek van előnye és hátránya is. Előnye az, hogy egy olyan új területet mutathatunk meg az érdeklődőnek, amellyel eddig nem találkozhatott, amelyről eddig nem juthatott információhoz, hacsak annak idején nem volt részese valamelyik említett szervezetnek. Előny, mert e téma körüljárásával nemcsak a magyar, de a német történetírást is gazdagíthatjuk, vagyis újabb lépést tehetünk a múlt e rendkívül érdekesítő, de bizonyos pontjain még ma is érzelmeket felkavaró részeinek megismerése felé. Hátránya leginkább abban mutatkozik, hogy nem támaszkodhatunk értékelhető szakirodalomra, amely kiindulópontul szolgálhatott volna, és lehetőséget adott volna az összevetésre. Remélni lehet viszont, hogy később újabb kutatási eredmények születnek majd e témában is, amelyek megerősíthetik vagy megcáfolhatják, illetve kiegészíthetik e munka kutatási eredményeit. Főleg a regionális dimenzió hordozhat még rendkívül sok újdonságot. Bármilyen következik be, a történettudomány mindenképpen nyertes lesz.

A dolgozat tehát műfaját tekintve nemcsak történeti kapcsolatokat feltáró monográfia, nem csupán szervezettörténet, hanem egyben összehasonlító elemzés is, igaz, már csak a terjedelmi korlátok miatt sem térhet ki a magyar–német ifjúsági kapcsolatok minden aspektusára. Az eddigiekből részben már kiderült, de leginkább az itt következő fejezetekből fog kitűnni, hogy miről is szól majd ez az értekezés. Egy bekezdés erejéig azonban talán célszerű arra is kitérni, hogy miről nem szól majd. Az utalásokat nem számítva nem célunk bemutatni az egyes időintervallumokban eltérő módon jelen lévő többi ifjúsági szervezet, mint például Magyarországon a cserkészek működését, az egyházak által pártfogolt, valamint az egyes pártok által lábra állított ifjúsági szervezeteket. Kívül esnek vizsgálatunkon a közoktatáshoz és a felsőoktatáshoz kötődő kapcsolatrendszer is. Csak érintőleg tesszük vizsgálat tárgyává azokat az egyéb szervezeteket, amelyek gyermekcserével, illetve -üdültetéssel foglalkoztak.

Az előszót zárjuk a köszönetnyilvánítás soraival. A dolgozat elkészítéséhez hosszú és kitartó kutatómunkára volt szükség több németországi és magyarországi levéltárban, intézetben és könyvtárban, amelyeket nem sikerült volna belátható időn belül elvégezni a Német Akadémiai Csereszolgálat (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD²), a Pécsi Tudományegyetem (PTE) Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és Magyarország a 18–20. században” Történelem Doktori Program, az MTA–PTE „Magyarország, Európa és Ibero–Amerika” Kutatócsoport, illetve a müncheni Délkelet-Európa Német Kultúrája és Története Intézet (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas) támogatása nélkül. Köszönöm a lehetőséget, hogy munkámhoz biztosították az elengedhetetlen anyagi támogatást. Köszönet a levéltári, intézeti és könyvtári munkatársaknak, akik gyakorlati segítséget nyújtottak az anyaggyűjtés időszakában.³ Külön köszönet Ladányi Leventének, aki a könyvtárközi kölcsönzés lehetetlenné válása után hatalmas segítséget nyújtott jó néhány könyv, cikk beszerzésében, Schauermann Tamásnak, aki a grafikai munkákat végezte, valamint Tér Nyomdai és Grafikai Stúdióknak.

Kiemelt köszönettel tartozom Ormos Mária professzor asszonynak, témavezetőmnek, aki mind szakmai segítségével, mind személyes ösztönzésével és sok esetben türelmével segítette e disszertáció megírását. Fischer Ferencet, a PTE

² A DAAD támogatásával 1997–98-ban hallgatói ösztöndíj keretében 10 hónapos rostoki, 2002–2003-ban doktori ösztöndíj keretében 10 hónapos potsdam–berlini kutatásokra nyílt lehetőség.

³ A berlini Szövetségi Levéltárban (Bundesarchiv Berlin–Lichterfelde) Grüner asszonynak, Jahn asszonynak és Schleicher asszonynak, Stadtkus, Sommer, Krüger, Klein, Stutterich uraknak, a külügyi levéltárban Jens Fleischernak és kollégáinak, az ifjúsági mozgalmi levéltár két munkatársának: Christine Herrbergernek és Olaf Grabowskinak, a Magyar Országos Levéltárban Klippel Lajosnének, Kalmár Jánosnak, Dékány Szilveszternek, a Hadtörténelmi Levéltárban Solymosi Józsefnek és Számvéber Norbertnek, a Soproni Levéltárban Krisch Andrásnak, a Baranya Megyei Levéltárban Füzes Miklósnak. A Potsdami Egyetem könyvtárában Alexander Heilmannak és munkatársainak, különösen a két könyvtárközi kölcsönzést bonyolító kolléganőnek, a PTE BTK Társadalomtudományi Könyvtára munkatársainak: Bertáné Németh Ágnesnek, Erbné Gerhát Gyöngyinek, Tóth Szilviának, Szeberényi Gábornak és Miszler Tamásnak, s nem utolsósorban a stuttgarti Külügyi Kapcsolatok Intézete (Institut für Auslandsbeziehungen) és a lipcei Német Könyvtár (Deutsche Bücherei) munkatársainak.

Modernkori Történelmi Tanszéke tanszékvezető egyetemi tanárát és az MTA–PTE „Magyarország, Európa és Ibero–Amerika” Kutatócsoport vezetőjét kitartó támogatásáért, valamint szakmai tanácsaiért illeti köszönet. Hasonlóképpen hálás vagyok Harsányi Iván és Vonyó József, valamint Manfred Görtemaker (Potsdam), Manfred Jatzlauk (Rostock) és Gerhard Seewann (München–Pécs) kollégáknak, akik hasznos tanácsaik mellett mindvégig emberi és erkölcsi támogatást adtak.

Köszönetet mondok családom tagjainak, akik türelme, biztatása és támogatása nélkül ez a dolgozat ugyancsak nem készülhetett volna el. Végül, de nem utolsósorban páromnak, Vitári-Wéber Adriennek tartozom rendkívüli hálával, aki a nyugodt családi légkör biztosítása mellett e munkát elejétől a végéig alaposan átolvasta, és számtalan nyelvi, stilisztikai, értelmi és logikai javaslatával tette könnyebben olvashatóvá és érthetővé.

I. A KUTATÁS CÉLJAI ÉS MÓDSZERTANA

I. 1. A történeti irodalom – a kutatás helyzete

Az ifjúsági mozgalmak történetének kutatása tradicionálisan nem foglal el kiemelt helyet a történeti kutatás palettáján, ahol a mai napig többnyire a politikatörténet dominál. Az utóbbi már-már természetes jelenség, bár függ az egyes országoktól és az ott uralkodó tudományos tradícióktól. A kérdés úgy merül fel, hogy a politikai síkok megfelelő feltárása után marad-e lehetőség, szándék más meghatározó területek behatóbb vizsgálatára is, vagyis megjelenik-e például a társadalomtörténeti, a gazdaságtörténeti vagy adott esetben a művelődéstörténeti aspektus. Magyarországon – ahol a politikatörténet is jelentős hiányosságokkal küzd – az utóbbi diszciplínák tekintetében nem túl kedvező kép alakul ki a gondos szemlélőben. Ennek következménye, hogy az ifjúsági mozgalmak a kutatásban mindmáig erősen háttérbe szorultak. Jóval kedvezőbb, a magyar viszonyokhoz képest szinte paradicsomi a helyzet Németországban, ahol e témának – bár szintén nem áll reflektorfényben – jelentős kutatási előzménye van. A nemzetiszocializmus kutatásának abszolút elsőrendősége magával hozta, hogy mára már a Hitlerjugend történetéről is számottevő történeti feldolgozás áll rendelkezésünkre. A továbbiakban összefoglaljuk ennek az irodalomnak az érdemi részét, és kitérünk arra a néhány írásra, amelyek a két magyarországi szervezettel foglalkoznak.

Jóllehet szép számmal áll rendelkezésünkre monográfia, tanulmány és cikk a náci ifjúsági szervezet történetéről, a Hitlerjugend külkapcsolatairól meglehetősen kevés az információ. Kiemelésre érdemes három monográfia, amelyek közül egy részben, kettő pedig teljesen e témával foglalkozik. Az első *Michael Buddrus* 2003-ban megjelent monumentális alkotása,¹ amely a Hitlerjugendről rendelkezésre álló mai tudásunk legteljesebb foglalatát adja, és kb. 100 oldalt szán a Hitlerjugend külügyi aktivitásának is. A fejezet nagy érdeme, hogy bemutatja e tevékenységnek azokat a részterületeit, amelyek eltérő időkben eltérő módon játszottak szerepet, s központi szervezeti szinten áttekinti, miként valósulhatott meg mindez. Nem terjed ki viszont elemzése, hiszen nehezen is terjedhet ki, e külkapcsolatok részletes, kontinensenkénti és országonkénti bemutatására. A munka e fejezetével szemben egyetlen kritikai megjegyzésünk az lehet, hogy a korabeli, főleg HJ-irodalom felhasználásával a szerző még teljesebb képet tudott volna felrajzolni. Ennek ellenére ez a mellékletekkel együtt kb. 1500 oldalas mű jó ideig a Hitlerjugenddel foglalkozók „Bibliája” lesz.

A HJ külkapcsolataival foglalkozó könyvek közül az egyik – *Dieter Tiemann* munkája² – a *német–francia ifjúsági kapcsolatok* mutatja be a két világháború között, s jelentős részt szán közelebbről a Hitlerjugend francia kapcsolatainak ismertetésére is. Ez a mű több vonatkozásban mértékadó számunkra. Műfaját tekintve nagyon hasonlít ahhoz, amit ez az értekezés is részben célul tűzött ki maga elé, vagyis két ország ifjúsági kapcsolatainak feltárását. Mivel Tiemann az 1933 előtti időszakot tárgyalja hangsúlyosabban, fontos információkra leltünk ezekben a fejezetekben arra nézve, hogy a két ország viszonylatában milyen kapcsolatok álltak fenn a náci hatalomra jutása előtt. Így azt is nyomon követhetjük, hogy a Hitlerjugend megerősödése miként befolyásolta ezeket a kapcsolatokat, a HJ hogyan vette át, alakította át ezeket a maga ízlése szerint, s mi volt erre a reakció Franciaországban. Mivel a szerző az 1933 utáni időszakra maga is átnézte azokat a forrásokat, amelyek e munka alapjául szolgálnak, hasznosíthattuk és egyben meg is erősíthettük az általa mondottakat, s tapasztalatot szerezhettünk a könyv módszertanából is. Ám Tiemann nem a Hitlerjugendet állítja könyve középpontjába, hiszen az ifjúsági kapcsolatok teljes spektrumát vizsgálja, így az iskolai kapcsolatokat és a felsőoktatás vonalán létesült kontaktusokat is.

A másik egy egészen új disszertáció könyvváltozata a *Hitlerjugend és az olasz Opera Nazionale Balilla (ONB) és a Gioventù Italiana del Littorio (GIL) kapcsolatairól*.³ Legalábbis ezt hinné az ember, amikor a címet elolvassa. Ám e könyv háromnegyed részében a két olasz ifjúsági szervezet elsősorban kortanúk megkérdezésére alapozott történetét adja, s csak a kötet végén kerül sor a HJ és e szervezetek összehasonlító, sok esetben felettébb felületes elemzésére. A német és az olasz ifjúsági csoportok között fennálló kapcsolatoknak szánt másfél oldal teljesen esetlegesen ragad ki 2–3 mozzanatot e sokkal szövevényesebb kapcsolatrendszerből, mivel a disszertáción ehhez a részhez még a legalapvetőbb irodalmat sem használta.

¹ *Michael Buddrus*, *Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik*. K. G. Saur, München 2003.

² *Dieter Tiemann*, *Deutsch–französische Jugendbeziehungen der Zwischenkriegszeit*. Bouvier Verlag, Bonn 1989.

³ *Ute Schleimer*, *Die Opera Nazionale Balilla bzw. Gioventù Italiana del Littorio und die Hitlerjugend – eine vergleichende Darstellung*. Waxmann Verlag, Münster 2004.

Ki kell emelnünk még két másik viszonylag új könyvet, amelyek a Hitlerjugend Németországon kívüli történetéhez adtak támpontokat, mivel két olyan területet tárgyalnak – Ausztriát és Danzigot –, amelyek csak a 30-as évek végén tagozódtak be az addigra már szinte államifjúsággá avanszáló birodalmi Hitlerjugendbe. *Johanna Gehmacher a Hitlerjugend és a Német Leányok Szövetsége (Bund Deutscher Mädel, BDM) ausztriai történetét* dolgozta fel a kezdetektől az Anschlussig, s eközben jelentős szerepet szánt a birodalmi és az ausztriai HJ között fennálló kapcsolatoknak is.⁴ Hasonló szemléletű dolgozat *Christoph Pallaske* 1999-ben megjelent könyve, amely *Danzig Szabad Város Hitlerjugendjének történetét* kíséri végig a kezdetektől a város különállásának befejeződésig. Mivel ez a munka Gehmacher könyvéhez hasonlóan a helyi forrásokra is támaszkodhatott, a német levéltári forrásokhoz képest jelentős többletinformációkat biztosított számunkra.⁵

E legfontosabbnak tűnő munkákon kívül leginkább a nagyobb összefoglaló munkák rejtenek szórványos információkat a HJ külkapcsolatairól. A továbbiakban ezekre térünk ki. Más kiadványokra, amelyek csupán említést tesznek a Hitlerjugend más országok ifjúságával fenntartott kapcsolatairól, s így az itt részletesebben bemutatott munkákhoz képest újdonságot nem jelentenek, nem voltunk tekintettel.⁶ Sajnos olyan nagyszabású munkával mint *Werner Kindt* közel két ezer oldalas forrásgyűjteménye a német ifjúság 1920 és 1933 közötti történetéről, a Hitlerjugend vonatkozásában nem rendelkezünk.⁷

A HJ korai korszakára mindmáig az egyetlen átfogó munka *Peter D. Stachura Nazi Youth in the Weimar Republic* (Náci ifjúság a Weimari Köztársaság idején) című, mára már harminc éves, de elavultnak nem tekinthető munkája. Mivel a HJ Határvidéki Hivataláról és a HJ külföldi tevékenységéről csak említés szintjén értesülünk belőle,⁸ leginkább a kötet életrajzi vázlatokat, táblázatokat és ábrákat tartalmazó részét használtuk fel. Az 1933 előtti időszakra nézve jó vázlat *Alice Hardenberg* munkája az Egyleti Ifjúság külkapcsolatairól, valamint *Ernst-Michael Jovy* nagyon alapos és értékes munkája az ifjúsági mozgalom és a nemzetiszocializmus viszonyáról, amelyekre e munka megfelelő fejezeteinél is leginkább támaszkodtunk.⁹

Werner Klose Generation im Gleichschritt (Együttlépő generáció)¹⁰ című könyve a Hitlerjugend külügyi aktivitását a békeszínlelés általános politikájának kontextusába helyezi. Kissé paradoxnak is tekinthetjük – s Klose idézi is Schirach egyik új évi beszédét –, hogy a HJ legfelsőbb vezetése éppen 1938-at jelölte ki az „Egyetértés évének”. A szerző helyesen jegyzi meg, hogy az egyetértés csakis a Hitlerjugenddel hasonló szellemiségű ifjúságra és szervezeteire vonatkozott, amelyet – s ezt már mi jegyezzük meg – egyenlőnek tekintett az érintett országok teljes ifjúságával.¹¹ Klose rövid bekezdésekben tér ki a HJ külügyi tevékenységének több összetevőjére, így a HJ külföldi csoportjaira, az ausztriai, Szudéta-vidéki, a danzigi és a többi német lakosságú terület náci ifjúsági mozgalmaira, a megszerzett területeken a Hitlerjugend megszervezésének néhány vonatkozására. Végül kitér az Európai Ifjúsági Szövetség (Europäischer Jugendverband, EJV) megalapításának tényére és a szervezetben résztvevő ifjúsági csoportokra, így a magyar Leventére is.¹²

Hans-Christian Brandenburg mindössze pár lapot szán a Hitlerjugend külügyi munkájára, de közben két fontos momentumra hívja fel a figyelmet. Miközben szól a határon túli területek néhány szervezetéről, kiemeli, hogy a HJ és az NSDAP mindvégig erős nyomás alatt is tartották ezeket a szervezeteket. Csak olyan szervezetekkel voltak hajlandók kapcsolatot tartani, amelyek minden kétség nélkül elfogadták a párt és a HJ ideológiáját. Más német szervezeteket adott esetben az anyaországuk túlkapásai ellen sem védtek meg. A másik fontos tényező Brandenburg könyvében annak a momentumnak a megemlézése, hogy a Hitlerjugend külügyi aktivitása során ráépítette tevékenységét más ifjúsá-

⁴ *Johanna Gehmacher*, *Jugend ohne Zukunft. Hitler-Jugend und Bund Deutscher Mädel in Österreich vor 1938*. Picus Verlag, Bécs 1994.

⁵ *Christoph Pallaske*, *Die Hitlerjugend der Freien Stadt Danzig 1926–1939*. Waxmann Verlag, Münster 1999.

⁶ Ide sorolható: *Alfred Meschenmoser*, *Die Hitlerjugend. Eine philatelistisch-zeitgeschichtliche Darstellung*. Phil*Creativ GmbH, Schwalmtal 1999, 75–81. o.; *Herbert Taeye*, *Die Hitler-Jugend. Geschichte einer betrogenen Generation*. Leopold Stocker Verlag, Graz 2002, 27–28., 83–84. o.; *Margret Aull-Fürstenberg*, *Lebenslüge Hitler-Jugend*. Aus dem Tagebuch eines BDM-Mädchens. Ueberreuter, Bécs 2001, 54–72. o.; *Guido Knopp*, *Hitlers Kinder*. Goldmann, München 2001.

⁷ *Werner Kindt* (Hg.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Quellenschriften*. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf – Köln 1974.

⁸ *Peter D. Stachura*, *Nazi Youth in the Weimar Republic*. Clio Books, Santa Barbara – Oxford 1975, 33. o.

⁹ *Alice Gräfin Hardenberg*, *Bündische Jugend und Ausland*. Uni-Druck, München 1966; *Ernst-Michael Jovy*, *Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Zusammenhänge und Gegensätze. Versuch einer Klärung*. Lit, Münster 1984.

¹⁰ *Werner Klose*, *Generation im Gleichschritt. Ein Dokumentarbericht*. Stalling Verlag, Oldenburg – Hamburg 1964.

¹¹ Klose, i. m., 243. o. Ld. Még: *Wilhelm Zilius*, *Bücher über die Hitler-Jugend. Ein Bericht unter besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses zwischen Hitler-Jugend und Jugendbewegung*. In: *Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981*, 221–248. o.

¹² Klose, i. m., 244–248. o.

gi szövetségeknek a Hitlerjugendénál 1933 előtt sokszorta színesebb és kiterjedtebb kapcsolatrendszerére.¹³ E két fontos tézisnek az alátámasztása ebben az értekezésben kiemelt szerepet játszik.

Martin Klaus máig mértékadó könyve a *Harmadik Birodalom leányairól* csupán a Birodalmi Ifjúságvezetőség (Reichsjugendführung, BIV) egykori sajtóreferensére, Günter Kaufmannra hivatkozva annyit közöl, hogy a „Megértés Éve” jegyében a HJ különösen intenzívvé tette kapcsolatait néhány kiválasztott országgal, elsősorban Olaszországgal és Spanyolországgal. Kaufmann nyomán közöl néhány számadatot arra is, hogy 1936 után valóban emelkedő tendencia volt megfigyelhető a HJ külföldi útjai terén. Ezen kívül Klaus is megemlíti az Európai Ifjúsági Szövetség megalapítását, valamint a gyermek vidékreküldési akciót (Kinderlandverschickung, KLV), és a benne érintett országokat.¹⁴

Heinz Boberach gazdagon illusztrált könyve megemlít több népi német ifjúsági szervezetet. Néhány sorban azt is leírja, hogy ezek 1938–1939-ben egytől egyig betagozódtak a birodalmi HJ-ba. Ugyanez történt az elzászi és a luxemburgi szervezetekkel is (Elsässische Jungmannschaft, Deutsche Volksjugend in Luxemburg), amely területek nem tartoztak a birodalomhoz. Boberach kiragad néhány látogatást, főleg Németország és Olaszország között, s említést tesz az Európai Ifjúsági Szövetség megalakulásáról, és kapunk némi információt a KLV-ről is.¹⁵

A Hitlerjugend története szempontjából általában nagyon értékes *Karl-Heinz Jahnke és Michael Buddrus* 1989-ben kiadott több száz dokumentumot tartalmazó kötete, amelyben azonban számunkra mindössze két fontos dokumentum található: a *Völkischer Beobachter* (Népiségi Figyelő) című legfőbb náci pártlap 1942. szeptember 15-i számában megjelent tudósítás az Európai Ifjúsági Szövetség megalapításáról, valamint Thomas Mann ezzel kapcsolatos rádióbeszéde a BBC londoni adásában.¹⁶

A HJ külkapcsolataihoz egy forrást közöl a gyermek vidékreküldési akcióról *Matthias von Hellfeld és Arno Klönne dokumentumgyűjteménye*,¹⁷ amelyet az egykori KLV-ért felelős birodalmi referens, *Gerhard Dabel* kritikával kezelendő könyvéből és forrásgyűjteményéből vesznek át. Ez viszont a legteljesebb kiadvány e nemzetiszocialista „szociális kísérletről”. A KLV-ről *Gerhard Kock* munkája nyújt kitűnő és részletekbe menő elemzést.¹⁸

Torsten Schaarnak a második birodalmi ifjúsági vezetőről, *Artur Axmannról írott politikai életrajza* természetesen Axmann oldaláról közelíti meg a HJ 1940 és 1945 közötti külügyi aktivitását, s foglalja össze részben levéltári források, részben szakirodalom alapján az erre az időszakra eső fontosabb eseményeket. Ezek csúcsa itt is az Európai Ifjúsági Szövetség megalakítása. Mivel az ifjúság totális mozgósítása a háború második felében már nem maradt meg a birodalom keretében, ezért az ún. „Germán Ifjúság” és népi német ifjúság mozgósítása ugyancsak tárgya e kiadványnak.¹⁹

Michael Wortmann Baldur von Schirachról szóló biográfiájában a Hitlerjugend külkapcsolatai terén főleg a Schirachhoz kötődő momentumokról találunk említést: vagyis arról, miként vállalta magára Schirach az ifjúság „nagykövetének” szerepét, miként utazta be szinte az egész világot, hogy a „megértés” jegyében szerte a világban ifjúsági kapcsolatokat szőjön. Bővebbet az alig több mint egy oldalas összegzésből nem tudhatunk meg. Fontos kiemelni viszont Wortmannnak azt a helyes tézisé, miszerint az ifjúsági kapcsolatok jól illeszkedtek a német külpolitika rendszerébe. A szerző idézi a leleplezést is, miszerint Schirach alvezetőinek maga mondta ki nyíltan, hogy a Hitlerjugend erősíti a német „békepolitika” színlelését, miközben Németország fegyverkeznek.²⁰

A már említett *Günter Kaufmann* cáfolta a Wortmann által Schirachról kialakított negatív képet, amellyel többek között éppen az ifjúság határokon túlnyúló, szerinte valóban megértést kereső tevékenységének egyoldalú ábrázolását állítja szembe. A Schirachnak tulajdonított és Wortmann által idézett leleplező kijelentéseket hazugságnak minősítve olyan megnyilvánulásokat idéz Schirachtól, amelyek valóban a HJ ártatlanságáról győzhetnék meg az összképet nem ismerő olvasót. Így a HJ külügyi aktivitása Kaufmann szemében kizárólag a békét szolgálta. Emiatt éppen a HJ és an-

¹³ *Hans-Christian Brandenburg*, Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1982, 175–177. o.

¹⁴ *Martin Klaus*, Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1983, 95–96. o.

¹⁵ *Heinz Boberach*, Jugend unter Hitler. Droste Verlag, Düsseldorf 1982, 62–65., 115–118. o.

¹⁶ *Karl-Heinz Jahnke – Michael Buddrus*, Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. VSA Verlag, Hamburg 1989, 355–357., 446–447. o.

¹⁷ *Matthias von Hellfeld – Arno Klönne*, Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus – Quellen und Dokumente. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1985, 228–229. o.

¹⁸ *Gerhard Dabel* (Hg.), KLV. Die Erweiterte Kinder-Land-Verschickung. KLV-Lager 1940–1945. Dokumentation über „den größten soziologischen Versuch aller Zeiten”, Schillinger Verlag, Freiburg 1981; *Kock, Gerhard*, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...”. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg. Ferdinand Schöningh, Paderborn et al. 1997.

¹⁹ *Torsten Schaar*, Artur Axmann. Vom Hitlerjungen zum Reichsjugendführer der NSDAP – eine nationalsozialistische Karriere. Universität Rostock, Rostock 1998, 313–332., 399–405. o.

²⁰ *Michael Wortmann*, Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer. Böhlau Verlag, Köln 1982, 164–168., 177. o.

nak legfelsőbb vezetése – élén Schirach-hal – volt a legcsalódottabb, amikor kitört a világháború, sőt Schirach elárulva érezte magát. Kaufmann megemlíti a HJ külügyi tevékenységének néhány adatát, kitér arra, hogy külföldön milyen nagy elismerés övezte a HJ-ot. Beszámol Schirach és Vlaszov tábornok²¹ találkozásáról és annak céljáról is. Schirach fehérre mosásának kísérlete az Európai Ifjúsági Szövetség megalakításának hasonló szellemiségű értékelésével zárul.²²

Gottfried Griesmeyrnek és Otto Würschingernek a HJ egykori két vezető beosztású személyiségének (előbbi a világnézeti nevelés osztályának vezetője volt, utóbbi a szervezési hivatal élén állt) erőteljes kritikával kezelendő könyve a HJ külföldiek számára fenntartott vendégházáról (AuslandsHaus) tesz említést. 18 oldalas fejezetet szán a HJ külföldi aktivitásának. 11 oldalon tárgyalja a szudétánémet és az ausztriai német ifjúság életét 1938 előtt, ami sok esetben hozzásegített a hézagok kitöltéséhez. E monográfia használható részeire a dolgozat megfelelő pontjain térünk ki. Ugyancsak hasznosnak bizonyult az általános képhez a KLV-ről szóló fejezet is.²³

Számtalan forrásrészletet közöl, s tényanyagával is segítséget nyújtott *Erich Blohm* (a HJ egyik területi vezetőképző iskolájának vezetője) egyébként szintén kritikával kezelendő műve. Ebben ugyancsak információkra leltünk a szudétánémet és osztrák előzményekről és a KLV-ről is, míg a külföldi tevékenységről egy-két – valószínűleg – sajtójelentést közöl a könyv.²⁴ Ebbe a sorba tartozik még *Jutta Rüdigernek*, a BDM egykori elsőszámú vezetőjének a korabeli szellemiséget sok esetben megőrző, de információban rendkívül gazdag munkája a Hitlerjugendről, amely külön alfejezetet szán mind a HJ külföldi tevékenységének, mind pedig a KLV-nek.²⁵

A Németország korabeli történetéről szóló, mennyiségét tekintve könnyen áttekinthető hazai tudományos irodalom középpontjában eddig csak bizonyos részművek álltak.²⁶ Ennek ismeretében nem meglepő, hogy a Hitlerjugendről Magyarországon, illetve magyarul eddig csak néhány írás jelent meg. Ezek is mindössze csekély betekintést engednek a szervezet életébe és munkájába, a külkapcsolatokat pedig egyáltalán nem érintik.²⁷

A németországi német ifjúság kapcsán említésre méltó az *Albrich – Christ – Hockl* szerzőcsoport rövid lélegzetű könyve a délkelet-európai német ifjúsági mozgalomról,²⁸ amelyet azonban inkább az 1933 előtti korszakhoz lehet haszonnal forgatni. A Hitlerjugenddel fennálló kapcsolatokról csak a könyv utolsó oldalain találunk utalást. Az tanulmányt azonban érdemes megfelelő kritikával kezelni, hiszen a szerzők e mozgalmak vezető személyiségei voltak. Egyikük, Hans Christ a DJ dél-dunántúli területvezetője volt. Ifjúságra vonatkozó hivatkozásokat ezen kívül a német népcsoportokról készült monográfiák szolgálnak. *Johann Böhmnek* romániai németiség történetét feldolgozó két munkája olyan részletességgel mutatja be az ifjúság megszervezését, visszasságait és tevékenységét, hogy ehhez már csak néhány részletinformációval tudunk hozzájárulni.²⁹ Hasonlóképpen jól használható *Tatjana Tönsmeier* monog-

²¹ *Andrej Andrejevics Vlaszov* (1900–1946). Szovjet tábornok, később a németekkel szövetséges Orosz Felszabadító Hadsereg (ROA) első embere. 1940-ben a Vörös Hadsereg egyik legfiatalabb tábornoka volt. Zsukov oldalán részt vett a moszkvai csatában, később Leningrád felmentésére vezényelték. 1942 januárjában csapatait körülvették. Sztálin büntetésétől tartva Vlaszov inkább katonáival maradt, akik júniusban kapituláltak. A fogságban Vlaszov antikommunista lett, hadifoglyokból megpróbált sereget szervezni, de a ROA létszáma sohasem érte el az 50.000 főt. A háború végén a szövetségesek fogságába esett katonáit átadták a szovjeteknek. Vlaszovot és sok más emberét halálra ítélték és kivégezték, a többiek sorsa legjobb esetben is jónéhány év Gulag lett. – <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/vlaszov.html> (2008. 01. 19.)

²² *Günter Kaufmann*, Baldur von Schirach – ein Jugendführer in Deutschland. Richtigstellung und Vermächtnis. A szerző kiadása, Füssen 1993, 50–63. o.

²³ *Gottfried Griesmayr – Otto Würschinger*, Idee und Gestalt der Hitlerjugend. Druffel Verlag, Leoni 1980, 171., 178–195., 235–246., 259–266. o.

²⁴ *Erich Blohm*, Hitler-Jugend. Soziale Tatgemeinschaft. Verlag für Volkstum und Zeitgeschichtsforschung, Vlotho 1979, 27–28., 36–39., 169–173., 195–199., 275–295. o.

²⁵ *Jutta Rüdiger*, Die Hitlerjugend und ihr Selbstverständnis im Spiegel ihrer Aufgabengebiete. Studienausgabe. Askania Verlag, Lindhorst 1983, 256–269., 289–298. o.

²⁶ Anélkül, hogy e műveket tételesen felsorolnánk, csak a szerzőket említjük meg, a teljesség igénye nélkül: Fejes Judit, Karsai László, Kiss J. László, Kövics Emma, Mezei Géza, Molnár Judit, Németh István, Niederhauser Emil, Ormos Mária, Pritz Pál, Romsics Ignác, Sipos Péter, Számvéber Norbert, Székely Gábor, Tilkovszky Loránt, Tokody Gyula, Tomka Béla, Ungváry Krisztián.

²⁷ *Brenda Ralph Lewis*, A Hitlerjugend. Hajja és fia Kiadó, Debrecen 2001; *Vitári Zsolt*, A testi felkészítés előzményei a Hitlerjugendben 1933 előtt. *Kutatási Füzetek*, 8. sz., A PTE Történelem Doktori Programjának Sorozata, Pécs 2001, 77–98. o.; Uő, A testi felkészítés szerepe és fejlődése a Hitlerjugendben 1933–1939. *Századok*, 2000/6. sz., 1377–1427. o.; Uő, A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa? *IPF Tanszéki Közlemények*. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, 2001, 152–172. o.; Uő, A Hitlerjugend. *Rubicon*, 2005/4–5. sz., 70–79. o.; Uő, Massensuggestion und Militärdress. Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend, Pécs 2001, Diplomarbeit, Manuskript, 201 o.; Uő, Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick. *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei 2001, 34–52. o.; Uő, Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend. *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, 2005, 234–260. o.

²⁸ *Gerhard Albrich – Hans Christ – Hans Wolfram Hockl*, Deutsche Jugendbewegung im Südosten. Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 1969.

²⁹ *Johann Böhm*, Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933–1940. Peter Lang Verlag, Frankfurt 1999; *Johann Böhm*, Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das „Dritte Reich” 1941–1944. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. 2003.

ráfíja Szlovákia és a Harmadik Birodalom kapcsolatairól.³⁰ Az osztrák ifjúsági mozgalom 1938 előtti korszakának rendkívül alapos, minden részletre kiterjedő elemzését *Gerhard Sewannak* köszönhetjük.³¹ A disszertációban felhasznált további monográfiák és tanulmányok külön említést nem érdemelnek.

A Hitlerjugenddel összehasonlítva gyászosnak tűnik a helyzet a Levente történetét illetően. A *Leventemozgalomról* mindezidáig egyetlen monográfia jelent meg, az is harminc évvel ezelőtt, ami viszont érdemeiből nem von le semmit.³² Rendkívül hasznos ismereteket nyújt a könyv a Levente felállításának előkészítéséről, a törvényi alap megteremtéséről és a szervezet gyarapodásáról. Kimaradtak belőle viszont az igazán érdekes témák, vagyis például a szervezet tényleges életének és tevékenységének bemutatása. Ebből fakadóan témánkhoz is csak a bevezető fejezetekhez forgathattunk haszonnal. Kiadási éve miatt inkább forrásként használható *Tornay Károly* munkája, amely főleg a Levente belső életéhez és szervezetéhez volt hasznos tanulmány.³³ A Hitlerjugend magyarországi látogatásai, valamint a Német Ifjúság felállítása és működése kapcsán jó forrásnak minősült Bély Alajos munkanaplója.³⁴ Ezenkívül a leventeszervezetről kisebb tudományos értékkel bíró tanulmányok,³⁵ valamint cikkek, egykori leventék visszaemlékezései állnak rendelkezésünkre.³⁶

Még ennél is rosszabb a helyzet a Német Ifjúság, vagyis Volksbund magyarországi ifjúsági szervezete kapcsán. Tilkovszky Loránt egykor úttörő, de mára részben túlhaladott könyve³⁷ csupán néhány oldalt szán a Német Ifjúságnak (említést tesz a Volksbund-ifjúság néhány sajtótermékéről, tanfolyamairól, a vezetők egyes megnyilvánulásáról, a DJ megalapításáról, a KLV-ről stb.), amit Hét évtized című könyvében többnyire megismétel.³⁸ Ezeken felül a DJ történetéhez néhány újabb adalékkal szolgált Donáth Péter kötete a magyarországi német tanítóképzés történetéről.³⁹ Norbert Spannenberger újszerű, sok helyen Tilkovszky revízióját nyújtó, terjedelmes, ma már magyarul is elérhető Volksbund-monográfiája⁴⁰ is mindössze három oldalt szentel a Volksbund-ifjúságnak, melynek során a szerző kortanúk beszámolóira támaszkodott. *Bellér Béla Volksbildungsvereintől a Volksbundig* című munkája elsősorban a német ifjúsági csoportok magyarországi látogatásának rekonstruálásához, valamint a Franz Basch későbbi Volksbund-vezető bebörtönzése ifjúsági vonzatainak feltárásához volt hasznos.⁴¹ A magyarországi Német Ifjúság felépítésének megértéséhez elengedhetetlenek voltak a Bank Barbara és Óze Sándor által kiadott kötetben publikált dokumentumok.⁴² Kevés támpontot adott a magyarországi németek ifjúságának történetéhez a már említett *Német Ifjúsági Mozgalom Délkeleten* című tanulmány is, amelyből leginkább a DJ megalakítására és a birodalmi német gyerekek magyarországi nyaraltatására vonatkozóan kaphatunk információkat.⁴³

A téma ismeretlenségéből fakad, hogy tudományos diskurzusról nem számolhatunk be, hiszen ehhez jóval nagyobb számú publikációra lenne szükség, amelyek alapot nyújthatnak a különféle nézetek, más országok esetében más módon előforduló jelenségek összevetésére. Reményeink szerint minderre lehetőséget fog nyújtani a közeljövő.

³⁰ Tatjana Tönsmeier, *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn.* Schöningh, Paderborn – München 2003.

³¹ Gerhard Sewann, *Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938.* Dipa-Verlag, Frankfurt/Main 1974.

³² Gergely Ferenc – Kiss György, *Horthy leventéi. A Leventeintézmény története.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1976.

³³ Tornay Károly, *A Leventeintézmény története.* Stádium Kiadó, Budapest 1936.

³⁴ Blasszauer Róbert (szerk.), *Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból.* Hadtörténelmi Levéltár – Petit Real Kiadó, Budapest 2002.

³⁵ Szabó János, *A leventeintézmény és társadalmi környezete. Hadtörténelmi Közlemények, 1989/4. sz., 495–520. o.; Varga József, A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. Új Pedagógiai Szemle, 1992/10. sz., 16–26. o.*

³⁶ Körmendi Géza, „Ma este indulunk a frontra...” Tatai leventék [diákok] a második világháborúban 1944–45. *Limes. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, 1992/4. sz., 57–68. o.; Gyüszti László, A totális mozgósítás. Visszaemlékezések Magyarország második világháborús történelmének megíratlan fejezetéhez. Limes, 1992/4. sz., 45–55. o.; Bán Ervin, A leventemozgalom „bevonult” az iskolába. Új Pedagógiai Szemle, 1991/10. sz., 71–76. o.; Fáy László, A leventeképzésről. *História, 1994/9–10. sz., 61. o.; Keszei Szabolcs, A sárvári járási leventeegyesületek megalakítása. Vasi Szemle, 1995/2. sz., 262–272. o.; Kristó Nagy István, Hitler ifjai – Horthy leventéi. *Ezredvég, 1996/6. sz., 59–67. o.; Nagy Csaba, Feláldozott nemzedék. Visszaemlékezések a leventemozgalom történetére. Pannon tükrök, 2000/3. sz., 50–55. o.; Riba István, Hol vannak a leventék? Honvédelmi nevelés. *Heti Világgazdaság, 1993/37. sz., 86–87. o.****

³⁷ Tilkovszky Loránt, *Ez volt a Volksbund.* Kossuth Kiadó, Budapest 1978, 41., 174., 194–196., 246., 272., 297–298. o.

³⁸ Tilkovszky Loránt, *Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919–1989.* Kossuth, Budapest 1989.

³⁹ Donáth Péter, *Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919–1944, k. n., Budapest 1996.*

⁴⁰ Norbert Spannenberger, *Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938–1944 unter Hitler und Horthy.* Oldenburg Verlag, München 2002. magyarul: *Norbert Spannenberger, A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között.* Lucidus Kiadó, Budapest 2005.

⁴¹ Bellér Béla, *A Volksbildungsvereintől a Volksbundig. A magyarországi németek története 1933–1938.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002; Bellér, Béla, *Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933–1938.* Suevia Pannonica, Speyer 2000.

⁴² Bank Barbara – Ózes Sándor, *A „német ügy” 1945–1953. A Volksbundtól Tiszalökiig. Magyarországi Németek Országos Szövetsége.* Budapest – München – Backnang 2005.

⁴³ Albrich – Christ – Hockl, i. m.

I. 2. A levéltári forrásokról

Az előző fejezetben elmondottakból már logikusan következik, hogy e doktori értekezés kiterjedt, nagy mennyiségű levéltári, illetve korabeli nyomtatott forráson alapul. A téma magyar–német vonatkozásából adódóan számos németországi és magyarországi levéltár iratállományát kellett átvizsgáljunk. Mivel az anyagok sehol sem voltak mentesek a pusztulástól, az elsődleges források hiánya miatt gyakran kerülő utakra kényszerültünk, hogy az eseményeket rekonstruálni lehessen. Ebből következett, hogy a tényleges információkat rejtő fondok sokszorosának áttekintése vált szükségessé. Ez megnehezítette és időben kitolta a kutatásokat, másrészt viszont talán fokozta a történelmi hivatás egyik legfőbb szépségét: a felfedezés öröme, a hiányzó mozaikok feltárásának élvezetét.

Németországban két levéltár iratai voltak meghatározók. A Szövetségi Levéltár berlini részlege (Bundesarchiv, Berlin–Lichterfelde) őrzi a német birodalmi szervek iratait, s az NSDAP és tagozatai, valamint csatolt szervezetei megmaradt dokumentumait. Mivel a Birodalmi Ifjúságvezetőség teljes fondegysége megsemmisült a háborúban, az NS 28 jelzetű Hitlerjugend fond viszonylag kevés információval szolgált. Jóval hasznosabbnak bizonyultak az NSDAP főarchívumában (Hauptarchiv der NSDAP, NS 26) őrzött, a Hitlerjugendre vonatkozó iratok. Emellett meglehetősen jelentős kiegészítések találhatók további, az NSDAP-hoz köthető szervezetek vagy intézmények iratanyagában. Közöttük külön említést érdemel a NSDAP Külpolitikai Hivatala (Außenpolitisches Amt der NSDAP, NS 43), az NSDAP Külföldi Szervezete (Auslandsorganisation der NSDAP, NS 9), valamint a Pártkancellária (Parteikanzlei, NS 6). A központi birodalmi szervek közül leginkább a Birodalmi Kancellária (Reichskanzlei, R 43, R 43 II), a Birodalmi Népfelvilágosítási és Propagandaügyi Minisztérium (Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, R 55), valamint a magyarországi németekre vonatkozóan a Népi Német Közvetítőszerv (Volksdeutsche Mittelstelle, R 59) fondjai bizonyultak a legértelmesebbnek. Különösen hasznos volt a Német Munkafront (Deutsche Arbeitsfront) Munkatudományi Intézetének (Arbeitswissenschaftliches Institut, NS 5 VI) sajtókiadvány-gyűjteménye, amely jelentősen hozzájárult a propaganda szerepének vizsgálatához, s a korszellem felelevenítéséhez is.

A Hitlerjugend külföldi országokat érintő tevékenységét tájékoztatási kötelezettség terhelte a német külügyminisztériummal szemben (Auswärtiges Amt). Így a legfontosabb források a Külügyminisztérium Politikai Levéltárában (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) lelhetők fel. Ide sorolandók a (mind a német, mind a külföldi) ifjúsági mozgalmakról, az ifjúsági mozgalmak közötti kapcsolatokról (ezek bontva országonként, illetve régióként), az ifjúsági vezetők külföldi útjairól, fontosabb német vezetők olyan útjairól, amelyek ifjúsági ügyeket is érintettek, külföldi vezetők olyan útjairól, amelyek a Hitlerjugendet is érintették, az NSDAP tevékenységéről szóló iratok. Külön kezelték a külföldi sportügyekre vonatkozó aktákat, amelyek összehasonlításra is lehetőséget adnak – témánkon túl is. Kiemelendők még a budapesti német követség dokumentumai, a népi németekre vonatkozó iratok, amelyek közül csak Magyarországra közel 20 vaskos kötet kínál kutatási lehetőséget. Az egyik legértékesebb forrás egy kb. 100 oldalas jelentés a magyarországi Német Ifjúság működéséről. Ebbe a csoportba sorolandók a Külföldi Németek Egyesülete/Népszövetsége (Verein/Volksbund für das Deutschtum im Ausland, VDA) tevékenységét, a külföldi németek támogatását dokumentáló, valamint a Német Népcsoportok Európai Szövetségének (Verband der deutschen Volksgruppen in Europa) és a Népi Német Közvetítőszerv egyes, szórványos, kiegészítésül szolgáló dokumentumai. Értékes információkkal szolgálnak Martin Luther államtitkár ügyiratai (Handakten Luther), amelyek ugyancsak több kötetet tesznek ki, továbbá a Ribbentrop-ügyosztály (Dienststelle Ribbentrop) iratai, valamint a sajtógyűjtemények témák szerint rendezett, ezért nagyon jól kutatható aktakötetei is.

A Német Ifjúsági Mozgalom Levéltára (Archiv der deutschen Jugendbewegung, Burg Ludwigstein) főleg a weimari Németország ifjúsági mozgalmairól őrzi hallatlanul gazdag dokumentum- és könyvgyűjteményt. Az itt található korabeli nyomtatott források kiegészítésül és illusztrációként szolgálnak. A freiburgi Szövetségi Katonai Levéltárban (Bundesarchiv–Militärarchiv, Freiburg i. d. Breisgau) folytatott kutatások nem vezettek eredményre, itt semmilyen hasznosítható dokumentum nem állt rendelkezésre.

A magyarországi levéltárakban két irányban folytattunk kutatást. Célunk volt összegyűjteni azokat a forrásokat, amelyek támpontokat adhatnak egyrészt a Levente Hitlerjugenddel fenntartott kapcsolataihoz, másrészt a magyarországi német ifjúsági mozgalmához, a Volksbund ifjúságához, a Német Ifjúsághoz. A legfontosabb forrásokra a Hadtörténelmi Levéltárban (HL) és a Magyar Országos Levéltárban (MOL) bukkantunk. Bukkanhattunk volna többre is, ha az előbbi intézményben nem semmisült volna meg egy tűz során a leventeintézmény teljes fondállománya, az utóbbiban pedig a Vallás és Közoktatási Minisztérium (VKM) iratállományának jelentős része. Így itt is kerülőutakra kény-

szerültünk. A Hadtörténelmi Levéltárban a Honvédelmi Minisztérium (HM) elnöki osztályainak, a vezérkari főnökségnek az iratai, néhány megye leventeparancsnokságának, valamint testnevelési felügyelőjének dokumentumai, valamint a HM rejtett ügyosztályai (pl. VKM) szolgáltak segítségül.

A Magyar Országos Levéltárban a már említett VKM-iratok (K 305, K 592 stb.), azon belül az Országos Testnevelési Tanácsra vonatkozó iratok (K 450), valamint a belügy- (K149, K 150) és a külügyminisztérium (különösen K 63, K 66) levéltárai, a miniszterelnöki hivatal iratait (K 28), s egyéb kisebb irategyüttesek forgathatók haszonnal.

A Német Ifjúságra vonatkozó adatok összegyűjtése során a központi levéltárakban fellelt iratok kiegészítésére segítségül hívtunk két fontos hazai német településterületen (Nyugat-Magyarország és Dél-Dunántúl) keletkezett iratokat, amelyeket a Győr-Sopron-Moson Megyei Levéltár Soproni Levéltárában, illetve a Baranya Megyei Levéltárban őriznek. Kiértékelésük végül nem tudott érdemben hozzájárulni a hiányosságok csökkentéséhez. A kutatás folytatását jelentheti majd további megyei és helyi levéltárak anyagainak feltárása.

I. 3. A korabeli nyomtatott forrásokról

Jelentős számban áll rendelkezésre korabeli nyomtatott forrás. Ez egyrészt a Hitlerjugend és más szervek által kiadott füzeteket, broszúrákat, könyveket jelent, másrészt kiterjedt sajtóanyagot. Kiemelkedő jelentőségű anyag található a Német Könyvtárban (Deutsche Bücherei, Lipcse), ahol főleg a Hitlerjugend kiadványai állnak rendelkezésre. Hasonló forrásokat nyújt a berlini Szövetségi Levéltár könyvtára is, ahol a Hitlerjugend különböző közlönyeinek, belső használatra szánt helyzetjelentéseinek, ma már csak néhány példányban fellelhető korabeli sajtóanyagainak tanulmányozása lehetséges. A Reichsjugend-Pressedienst (Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat, RJP) korabeli számait, amelyek 1934-től 1939. szeptember végéig napi részletességgel számoltak be a Hitlerjugendben lezajlott minden fontos eseményről, a Wille und Macht (Akarat és Hatalom), illetve a Das Junge Deutschland (Az ifjú Németország) című központi folyóiratokat a Potsdami Egyetem könyvtára (Universitätsbibliothek I am Neuen Palais, Universität Potsdam) segítségével vált elérhetővé. A stuttgarti Külügyi Kapcsolatok Intézetében (Institut für Auslandsbeziehungen, IfA, Stuttgart) olyan német szervezetek sajtóorgánumai tanulmányozhatók, amelyek a külföldi némettség segítségét tűzték maguk elé feladatul, s szép számmal őrzik itt a külföldi némettség folyóiratait is. Érdemes itt említenünk az NSDAP AO magyarországi lapját, a Deutsche Nachrichten (Német Hírek) című folyóiratot, a Volksbund központi lapját, a Deutsche Zeitungot (Német Újság), valamint a stuttgarti intézet mai napig megjelenő Der Auslandsdeutsche (A Külföldi Német) című lapját.

Itt kell megemlítenünk Baldur von Schirach egyik főművét (Hitler-Jugend. Idee und Gestalt), amely ugyancsak szentel néhány oldalt a HJ külföldi tevékenységének, leginkább annak korai struktúráiba engedve bepillantást.⁴⁴

I. 4. A kutatás célkitűzései és módszertana

A forrásbázis az előzetes várákosításokat felülmúló, megnyugtató kiindulópontot jelentett. Ezzel szemben – mint ez a historiográfiai összefoglalóból kitűnik – módszertani minta viszont egyáltalán nem kínálkozott. Így magát a koncepciót is meg kellett alkotnunk.

A dolgozat időhatárául az 1922-es és 1945-ös éveket vettük alapul. Az első nemzetiszocialista ifjúsági szervezet alapítása volt a kiindulópont, jóllehet 1933 előtt a Hitlerjugend külföldre irányuló aktivitása csak előzménynek tekinthető, s többnyire kizárólag a szomszédos országok felé irányult. A HJ csak az állam támogatásával és a hasonló tevékenységet folytató szervezetek fokozatos beolvasztásával, más intézmények szerepkörének kisajátításával léphetett a kifejlett külkapcsolatok útjára, s formálta azokat 1939-ig egyre kiterjedtebbre, hogy azután e fejlődést a háború tépázza meg, illetve törje derékba. A végpont nem lehetett más, mint a történelmi korszakhatár, 1945, bár az utolsó két háborús évben már nem igen beszélhetünk ifjúsági kapcsolatokról. A Német Ifjúság tevékenysége viszont teljesen a háborús időszakhoz kötődött.

Az előszóban érintőleg már utaltunk a dolgozat fő kérdésfeltevéseire. A Hitlerjugend a köztudatban a mai napig sem foglalta el azt a helyet, amely történetéből egyértelműen következne. A második világháború után, amikor a hábo-

⁴⁴ Baldur von Schirach, Die Hitler-Jugend. Idee und Gestalt. Zeitgeschichte Verlag und Vertrieb, Berlin 1934, 154–168. o.

rú és a holokauszt borzalmai az egész világ előtt nyilvánvalóvá váltak, Németországban széles körben úgy ítélték meg, hogy a Hitlerjugend a náci Németország egyik olyan szervezete volt, amely miatt nem kell büntudatot éreznie az embernek. Mára a kutatás egyértelműen bebizonyította, hogy ez távolról sem felel meg a tényeknek, mivel a Hitlerjugend a maga módján súlyos bűnöket követett el egy teljes generáció ellen.

Az ártalmatlan tevékenységekhez sorolták a Hitlerjugendnek a német határokon túl képviselt és végrehajtott aktivitását is. Külkapcsolat-rendszerében az óvatlan szemlélő mindazonáltal valóban egyszerű gyermekkirándulásokat, táborozásokat és sportrendezvényeket láthat, miközben a HJ sokkal nagyobb méretekben, a felszínen nem látható stratégiákban gondolkodott. Nem vitatta senki, hogy Európában a vezető szerep Németorszáé, így a Hitlerjugend az otthon kivívott vezető szerep után ezt európai viszonylatban is meg kívánta szerezni. Mindez a szervezet háborús tevékenységének éppoly fontos része volt, mint a hazai fronton teljesített kiegészítő szolgálat. Reményeink szerint ez az értekezés kellően megvilágítja majd ezeket a törekvéseket, s beigazolódnak a fő hipotézisünk.

Ennek igazolására egy *kronológiai ív* megrajzolása tűnik a legalkalmasabb módszernek, amely szemléletessé teszi, hogy a Hitlerjugend a külkapcsolatok terén honnan indult és hova jutott, és mikor milyen szándékok voltak meghatározók. Rá kell világítanunk emellett az 1933 előtt folytatott hasonló tevékenységekre is, és legalább vázlatosan ismertetnünk kell néhány fontos, 1933 előtt és egy darabig még utána is az ország közötti gyermekkapcsolatokra specializálódott szervezet munkáját. Ez által látható lesz az is, hogy miként vette át a Hitlerjugend fokozatosan és egyre maradéktalanabban ezeket a szerepeket. A források arra sajnos csak meglehetősen kis mértékben adnak lehetőséget, hogy azt is bemutassuk, miként hasznosította a weimari időszak ifjúsági szervezeteinek hasonló tapasztalatait és már meglévő kapcsolatait.

A dolgozat következő jelentős része a *Hitlerjugend „külpolitikájának” határokon túlra irányuló munkájának fejlődését és irányait* mutatja be 1933 után. Mivel eddig hasonló munka nem született, meglehetősen részletességgel felrajzolja a különböző kontinensek és országok felé irányuló tevékenységet. Számba vesz néhány nagyon jellemző sajátosságot, anélkül, hogy mindezt még részletesebben kifejtene, mivel e téma több disszertáció anyagául szolgálhatna. Az egyes országokra vonatkozó fejezetek egymással összehasonlítva meglehetősen egyenetlen képet mutatnak, hiszen az eltérő méretű és értékű forrásbázis miatt nem volt lehetőség arra, hogy minden egyes partner esetében azonos módon és azonos szempontok szerint tárjuk fel a HJ kapcsolatait. A felhasznált források alapján jóval nehezebb volt rekonstruálni, hogy az egyes partnerországok ifjúságai milyen gyakran, mekkora létszámmal és milyen cézzel érkeztek Németországba. Ennek ennél szélesebb körű feltárása azonban csak akkor lehetséges, ha minden olyan ország levéltári forrásait összegyűjtjük, amelyekkel a HJ kapcsolatot ápolt. Ezt egy ember nyilvánvalóan nem tudja elvégezni. Az egyes országok tárgyalásánál minden egyes alkalommal azt a módszert alkalmaztuk, hogy nagy vonalakban bemutattuk az ott működő fontosabb ifjúsági szervezeteket, vagyis a Hitlerjugend lehetséges partnereit. Ha az adott országban német kisebbség is élt, akkor azok ifjúsági szervezetei is munkánk tárgyát képezik. Ezt követően a kapcsolatokból a legfontosabbakat emeltük ki, az egyéb felelhető kapcsolatok földrajzi megjelenéséről a mellékelt térképszelvények, részleteikről pedig a melléklet nyújt tájékoztatást. A térképeken – ha külön nem jeleztük – nem jelöltük, hogy egy adott területről, illetve városból hány csoport indult útnak, itt csak a területi eloszlásra fókuszáltunk. Ahol csak a küldő HJ-terület volt ismert, ott az adott HJ-terület területén a térképen tetszőleges helyen elhelyezett pont jelzi a kapcsolatot. A meglátogatott országok esetében szintén nem jelöltük az oda vezető utak számát.

Képet kapunk arról a *keretről, amelybe a Hitlerjugend Délkelet-Európával, s azon belül Magyarországgal fennálló kapcsolatai beilleszkedtek*. A Hitlerjugend és Magyarország kapcsolatáról jóval részletesebben szólunk, mivel ebben a relációban lehetséges volt mindkét ország forrásainak áttanulmányozása. Logikailag ebbe a sorba illeszkedik annak vizsgálata, hogy milyen szerepet töltött be a Magyarországon élő birodalmi németek körében működtetett NSDAP-szervezet (NSDAP Auslandsorganisation, Landesführung Ungarn), azon belül főleg a helyi Hitlerjugend. Vagyis lényeges elem, hogy a birodalmi Hitlerjugend milyen kapcsolatban állt a „magyar” Hitlerjugenddel, milyen szerepet játszott az utóbbi a birodalmi német csapatok magyarországi látogatásakor. Másrészt az is érdekes, hogy a helyi Hitlerjugend milyen kapcsolatban állt a Levente-mozgalommal és a Német Ifjúsággal, milyen kölcsönös hatások fedezhetők fel. Sajnos a források talán erre a részterületre nézve a leghiányosabbak, így ebben a tekintetben összefüggő kép megrajzolása nem lesz lehetséges.

Magyarország vonatkozásában különös jelentőséggel bírt, hogy az országban jelentős számú (kb. 10%-os arányú) német kisebbség élt, amely a 30-as évekre már egy évtizedes küzdelemre tekinthetett vissza a hol enyhébb, hol nyilvánvalóbb asszimilációs nyomás ellen. A nemzetiszocialista rendszer konszolidációja után Németország is mind na-

gyobb figyelmet fordított a helyi német kisebbség támogatására, németiségének megőrzésére, s lehetőség szerint náci szellemben való megszervezésére és vezetésére. Az 1938-ban végül a magyar revíziós törekvések ellenszolgáltatásaként is engedélyezett Magyarországi Németek Népszövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU) azonban eleinte nem lépett túl egy kulturális szervezet keretein, s megszervezése is jó időt vett igénybe. Így annak ellenére, hogy náci szellemiségű elemek valóban találhatók benne, a szervezet teljes nácifikációjáról kezdetben, de mint az események mutatták, egészen a háború végig sem lehetett beszélni. Ennek dacára a Volksbundon belül 1940–41-től valóban radikális fordulat zajlott le. Ez nem utolsó sorban annak volt a következménye, hogy a területi visszacsatolásokkal (Észak-Erdély, Délvidék) a korábbinál radikálisabb, még Romániában és Jugoszláviában nyílt nemzetiszocialista aktivitást engedélyeztetten kifejtő elemek kerültek a Volksbund legfelső és területi vezetőségeibe is. E „fejlődés” közepette került sor a *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend, DJ) megalapítására, amely valószínűsíthetően teljesen a Hitlerjugend mintájára létesült, és annak tapasztalatai alapján tervezte folytatni tevékenységét. A *szervezet megalakításának körülményei és működése, valamint a Hitlerjugenddel és a Leventével ápolta kapcsolatai* e dolgozat másik, legtöbb új információt tartalmazó és egyik legfontosabb részét képezik.

Valamelyest külön kezelendő a háborús időszak, amely mind e szervezetek tevékenységében, mind pedig kapcsolataiban változást hozott. Míg az utóbbiak a korábbi viszonyokhoz képest mérséklődtek, s más alapra helyeződtek, addig az ifjúság háborús segédcapatként alkalmazása mindkét országban egyértelművé vált, s ismét szerepet játszhatott egymás gyakorlatának tanulmányozása, illetve alkalmazása. A megváltozott helyzethez illeszkedett a Hitlerjugend két nagy törekvése is: az Európai Ifjúsági Szövetség és a Germán Ifjúság „projektje”, amelyek a Hitlerjugend tradicionális hegemóniális törekvései mellett ebben az időben (1942–43) már kifejezték az ifjúság „bolsevizmus elleni összefogásának” igényét is.

Bár az egyes fejezetek végén a legfontosabb szempontokat és történéseket külön is összefoglaltuk, a disszertáció záró összegzése (IX. fejezet) másként igyekszik rendszerezni az addig elhangzottakat. Megpróbáltuk a HJ külkapcsolatait a maguk *globalitásában* kezelni. Ezt szolgálja az összesített térkép is. A téma felvetés, a forrásbázis és a téma egyes aspektusai előrevetítik, hogy e doktori értekezés – az alap kutatás jellegéből fakadóan – leíró jellegű, vagyis a tényekre, az adatok ismertetésére és a történeti folyamatok bemutatására helyezi a hangsúlyt. Ám egyben felvet olyan problémákat is, amelyekre ez a feldolgozás nem okvetlenül tud majd választ adni. Kirajzolhatja viszont a további kutatási irányokat. Mindazonáltal értékelő megállapításokat a következő fejezetekben elsősorban ott tettünk, ahol az mindenképpen logikusnak és kívánatosnak tűnt, míg a téma felvetéséből adódóan is a legfőbb értékelésre a záró összegzésben kerül sor. Mivel sok ország szervezetei jelennek meg e munkában, s nem csak kapcsolataik feltérképezésére törekedtünk, nagymértékben támaszkodnunk kellett a történeti összehasonlítás eszközeire is.

I. 5. Történeti terminológia és alapfogalmak

Minden tudományos vagy egyéb szakmunka – bármely szakterületet érintsen is – szembekerül *terminológiai nehézségekkel*, ha olyan témát vet fel, amely az addigi tudományos életnek egy adott nyelven nem képezte részét. Ilyen a helyzet a nemzetiszocializmus esetében is, amelynek magyar historiográfiája egyelőre még olyan alapvető kérdésekben is terminológiai hiányosságokról tanúskodik, mint a „Gleichschaltung” és a „Gau–Gauleiter” fogalmak esetében. Az iménti két szakkifejezés eltérő jellege egyúttal azt is jelzi, hogy míg az első esetében valóban problémás magyar ekvivalens alkalmazása, addig a másik fogalompár rávilágít arra, hogy ezt ott sem szeretjük megtenni, ahol az minden további nélkül lehetséges volna. Ennek egyenes következménye, hogy ha a témába egyre beljebb hatolunk, még inkább szembekerülünk ezzel a problémával. A historiográfiai áttekintés már jelezte, hogy a magyarul megjelent munkák száma tulajdonképpen elenyésző.

A Hitlerjugend története így lépten-nyomon szókincsbeli problémákat vet fel. Ez különösen szembeötlő akkor, amikor nem a Hitlerjugend általános történetének megírására teszünk kísérletet. Számtalan kategória, intézmény, tisztség stb. elnevezése vet fel ilyesfajta problémákat. Mivel nem kívánunk azoknak a műveknek a nyomdokaiba lépni, amelyek minden további nélkül átveszik az idegen, német kifejezéseket, minden egyes alkalommal kísérletet teszünk arra, hogy ezeknek a szavaknak a legtalálhatóbb magyar megfelelőit megtaláljuk. Reméljük emiatt a nyelvésztársadalom sem vet ránk majd követ. A fordítások és ekvivalensek esetlegessége miatt tudományos munka nem nélkülözheti az idegen szakkifejezések alkalmazását sem, így ezek az adott helyen zárójelben szerepelnek, még ott is, ahol ez nem ok-

vetlenül szükséges. Különösen kényes esetekben a kifejezések teljes magyarázatát, a fordítás indoklását lábjegyzetben közöljük. Mivel e tekintetben teljesen újszerű próbálkozásokról van szó a magyar terminológiai háttér megteremtésére, a további kutatások és szakirodalom eldönti majd, hogy elfogadhatóak és alkalmazhatóak lesznek-e ezek a szak kifejezések.

Egyetlen igazán releváns kivételt alkalmaztunk ez alól a magunk számára általánosan megfogalmazott szabály alól, s ez pedig a címben is szereplő, ebben az értekezésben leginkább központi helyet elfoglaló szervezet, a *Hitlerjugend elnevezése*. A 30-as, 40-es években Magyarországon használatos Hitler-Ifjúság elnevezéstől eltekintünk, mert ez mára teljesen kiment a köztudatból, és meglehetősen mesterkéltnek tűnik. Ezzel szemben a Hitlerjugend név – különösen egybeírt verziója – már mind a német, mind a magyar nyelvben állandósult szókapcsolattá vált, amely nem okvetlenül a Hitler és általa vezetett párt ifjúságát juttatja eszünkbe, hanem egy ország egyik történeti korszakának államifjúsági szervezetét. Így a Hitlerjugend szó szimpla elnevezéssé önállósodott, amelyet a külföldi szervezetnevekhez hasonlóan (mint NSDAP) nem szoktak magyarosítani. Az írásmódra vonatkozóan már a korai évektől kezdve elterjedt volt mind a külön, mind az egybe írt változat, vagyis Hitler-Jugend és Hitlerjugend. Ebben a munkában következetesen az utóbbi írásmódot alkalmazzuk, s ettől csak az idézett szövegrészekben térünk el.

A legalapvetőbb, munkánk egészét végig kísérő *alapfogalmakat* célszerű mindjárt e helyen tisztázni. A Hitlerjugend kifelé irányuló tevékenysége többféle megítélés alá esett már a korszakban is. A külügyminisztérium és a Hitlerjugend vezetése közötti súrlódásokból egyértelműen kiderült, hogy a HJ elvben mindvégig ragaszkodott ahhoz az állásponthoz, hogy nem folytat önálló külpolitikát. Tevékenysége mégis kezdett önállósulni, amit a birodalom más szervezeteivel szemben is a túlélésért harcoló külügyminisztérium nem akceptálhatott. Ennek részleteit a következőkben még látni fogjuk. A valóságban a Hitlerjugend vezetői pontosan tudták, hogy milyen jelentős a HJ ezirányú, meglehetősen összetett tevékenysége. Jogosan fogalmaztak tehát egy 1944-es összegzésben úgy, hogy a Hitlerjugend ugyan nem folytat külpolitikát, de mégis gerjeszt és alátámaszt olyan külpolitikai tendenciákat, amelyek az államközi kapcsolatokban mindenképpen pozitív kicsengést kapnak.⁴⁵

A Hitlerjugend külföldi munkaterülete két alapvető részre bontható: a *néppolitikai* (volkspolitisch) és az *idegen népi* (fremdvölkisch) *tevékenységre*. Az előbbi a más országokban élő német nemzetiségű, népi németnek (volksdeutsch) nevezett lakossággal fenntartott kapcsolatok összefoglaló neve volt, amely azután további két fő részre tagolható. A *határmenti tevékenység* (Grenzlandarbeit) a birodalommal szomszédos országokra, illetve az ott élő németekre összpontosította aktivitását, s ide sorolható a Hitlerjugend ún. „*Keleti Bevetés*” (Osteinsatz) akciója, amely 1939 után népi németeknek a megnövelt birodalom területére való áttelepülését segítette. Külön kezelték a nem szomszédos országokban élő németeket, akik közül ismét csak eltérően viszonyultak a *birodalmi német kolóniákhoz*, amelyek jobbára a náci Németország külügyi képviselői köré sorolható, illetve a gazdasági érdekeltségek lévén külföldön tartózkodó *birodalmi német állampolgárokat* (reichsdeutsch) jelentették. Az ő esetükben a német szervezeti struktúra teljes alkalmazása volt megfigyelhető mind a párt, mind pedig az állami szervek (követségek stb.) vonatkozásában. Mindebből már egyenesen következik, hogy a *népi németek* olyan német nemzetiségű egyének csoportját alkották, akik nem rendelkeztek állampolgársággal a birodalmon belül, hanem Magyarország, Románia, Szlovákia stb. állampolgárai voltak. E népi németek megtartására, nyelvének és kultúrájának megőrzésére, illetve a szülőhazával való kapcsolatainak ápolására irányuló tevékenységet neveztek tradicionálisan népiségi munkának (Volkstumsarbeit). E tevékenység új lendületet kapott az össznémetiség felé irányuló tevékenység, különösen annak a gyakorlatban egyszerűbben megvalósítható határmenti változata már a Hitlerjugend elődszervezeteinél gyakorlat volt, ami azután a 20-as évek végén, s a

⁴⁵ „A Hitler-Jugend nem folytatott külpolitikát; de nem vonható kétségbe, hogy gerjesztett és alátámasztott bizonyos, a birodalmi politika szellemének megfelelő külpolitikai tendenciákat, ami nem maradt pozitív hatás nélkül a célul kitűzött és hivatalosan alakított államközi konstellációkra. [...] Így a Hitler-Jugend vezetőinek közvetlen befolyása félreismerhetetlen. [...] A germán ifjúsági munka terén a német ifjúság vezetői, a germán országok ifjúsági vezetői és vezető államférfiai közötti tartós és élénk gondolat- és tapasztalatsere képezte a sikeres fejlődés alapját. A külföldi tevékenység sikereként értékelendő [...], hogy ezeknek az országoknak az ifjúsága egy esetben sem állt az árulók oldalára.“ („Die Hitler-Jugend hat keine Außenpolitik betrieben; aber es ist nicht zu bezweifeln, daß sie gewisse, im Sinne der Reichspolitik liegende außenpolitische Tendenzen fermentiert und untermauert hat, was nicht ohne positive Auswirkung auf die erstrebte und offiziell angebahnte zwischenstaatliche Konstellation geblieben ist. [...] So war die direkte Einflußnahme der Hitler-Jugend-Führer unverkennbar. [...] Auf dem Gebiet der germanischen Jugendarbeit bildete ein dauernder und lebhafter Gedanken- und Erfahrungsaustausch zwischen den Führern der deutschen Jugend und den Jugendführern und leitenden Staatsmännern der germanischen Länder die Grundlage zu einer erfolgreichen Entwicklung. [...] Es muß [...] als Erfolg der Auslandsarbeit gewertet werden, daß die Jugend dieser Länder in keinem Falle auf der Seite der Verräter stand.“) – Bundesarchiv (továbbiakban BArch), NS 26/358 (Kriegsgeschichte der HJ, 1944). Idézi: Buddrus, Totale Erziehung für den totalen Krieg, i. m., 742. o. A berlini Szövetségi Levéltárban folytatott kutatásaink idején zárult le az idézett könyv írása, így az NSDAP főarchívumából származó néhány aktakötetet nem vehettünk kézbe, ezeket kénytelenek vagyunk közvetett módon idézni.

30-as évek elején vett igazán nagy lendületet, hogy majd később, 1933 után, de különösen a harmincas évek közepétől elérje csúcspontját, majd új értelmet kapjon a háború időszakában.

Az európai ifjúsági együttműködés szándéka azonban – a hagyományok miatt is – a különböző nemzetiségű ifjak kapcsolattartását továbbra is szükségessé tette. Ebben nyilvánult meg a *HJ idegen népi tevékenysége*. Így a Hitlerjugend kiterjedt kapcsolatokat ápolt nemcsak az európai országok különböző ifjúsági szervezeteivel, de minden kontinens országaival kimutathatók ilyen jellegű relációk. Európa elsőrangúságához persze kétség sem férhetett. S ma már talán nehezen hisszük el, de 1939-ig Nagy-Britannia volt Németország egyik legfőbb partnere az ifjúsági kapcsolatok terén.

Már a korabeli szóhasználatban is bizonytalanságra adott okot a *külföldi német ifjúság* értelmezése. Még a HJ hivatalos használatában is leginkább azokat a birodalmi német állampolgársággal rendelkezőket értették külföldi német ifjúságon, akik leginkább a szülők külföldi munkavállalása nyomán éltek külföldön. A BIV a harmincas évek első felében törekedett még a fogalmak tisztázására, és ezeket az ifjakat *birodalmi német ifjúság külföldön* elnevezéssel kívánta megjelölni. *Külföldi német ifjúságon* pedig azokat az ifjakat értette, akik ugyan német néptársak voltak, de kivándorlás révén vagy az országterület szerződéses újrendezésével (pl. Versailles) más államok fennhatósága alá kerültek, s így már nem voltak a német állampolgárok. Őket viszont egyértelműen külön lehetett választani azoktól a német csoportoktól, amelyek már esetleg több évszázada nem Németország területén éltek, de továbbra is a német népközösség részének tekintették őket; őket köztudottan népi németeknek nevezték.⁴⁶ A BIV törekvéseit azonban nem koronázta siker, mivel a külföldi német elnevezést nem tudta kiszorítani a sokkal bonyolultabb „birodalmi németek külföldön” megjelölés. A szóhasználat azonban ebben a tekintetben sem volt egyértelmű, mert a „külföldi németeket” az RJP is minden németre használta, akik külföldön éltek és nem voltak német állampolgárságúak, így tehát a népi németeket is beleértette.⁴⁷

⁴⁶ „Ki tekinthető külföldi németnek? Külföldi német minden olyan német, aki a birodalmi határokon kívül él, már nem német állampolgár, de a vér, a faj, a nyelv és hagyományok alapján az anyanemzethez tartozónak érzi magát. Az állampolgárság, amelyet egyesek felvettek vagy fel kellett venniük, semmilyen szerepet nem játszik ebben. Mi a különbség a külföldi birodalmi németek és a külföldi németek között? A külföldi birodalmi németek német állampolgárok, s őket a párt Külföldi Szervezete (ún. AO) gondolja Bohle körzetvezető irányításával, és a Német Birodalom diplomáciai képviselőinek védelme alatt állnak. A külföldi németek viszont idegen államok polgárai. Őket a Külföldi Németek Egyesülete gondolja.” („Wer gilt als Auslandsdeutscher? Auslandsdeutsche sind alle Deutschen, die außerhalb der Reichsgrenzen leben, nicht mehr deutsche Staatsangehörige sind, aber durch Blut, Art, Sprache und Sitte sich an das Muttervolk gebunden fühlen. Die Staatsangehörigkeit, die der einzelne angenommen hat oder hat annehmen müssen, spielt dabei gar keine Rolle. Welcher Unterschied besteht zwischen Auslands-Reichsdeutschen und Auslandsdeutschen? Die Auslands-Reichsdeutschen sind deutsche Staatsangehörige und werden von der Auslandsorganisation der Partei (sog. AO) unter Gauleiter Bohle betreut und stehen unter dem Schutz der diplomatischen Vertretung des deutschen Reiches. Die Auslandsdeutschen aber sind Angehörige fremder Staaten. Sie werden vom Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA) betreut.“) – Auslandsdeutsches Schicksal im Banat. *RJP*, 1935/53. sz., 4. o.

⁴⁷ Reichsdeutsche Jugend im Auslande – auslandsdeutsche Jugend. *RJP*, 21. Januar 1935, 4. o.

II. TÖRTÉNETI BEVEZETÉS: HITLERJUGEND – PÁRTIFJÚSÁGBÓL „TÖKÉLETES” ÁLLAMIFJÚSÁG

Mielőtt hozzáfognánk a HJ külügyi tevékenységének részletes ismertetéséhez, szükségesnek mutatkozik felvázolni a Hitlerjugend általános történetének főbb vonásait. Ez elősegítheti, hogy a szervezetet el tudjuk helyezni mind időben, mind abból a szempontból, hogy miként illeszkedett a weimari környezetbe, majd fokozatosan államifjúsággá fejlődve a náci Németország szervezeti, társadalmi kereteibe. Annál is inkább hasznos lehet ez a bevezető fejezet, mert a Hitlerjugend fejlődése és a benne folyó tevékenység még ma sem ismert igazán.

II. 1. A kezdetek¹

Az 1920-as évek közepén megalapított náci ifjúsági szervezetről, a Hitlerjugendról a Weimari Köztársaság idején senki sem gondolta, hogy 15 évvel később a történelem egyik legnagyobb, s talán a legjobban szervezett ifjúsági szövetségévé válik. Ám a körülmények mégis úgy hozták, hogy e szervezet 1933 után pár év leforgása alatt kisajátította a német ifjúság döntő többségének nevelését, kezébe vette uniformizálását és felkészítését a közelgő háborúra. A közvélemény hosszú ideig Németországban sem vett tudomást arról, hogy valójában mi is ment végbe a Hitlerjugendben. A számtalan büntett mellett, az ifjúságpolitikában a nemzetiszocialista hatalmi rendszer azon kevés területeinek egyikét vélték felfedezni, ahol a háború után nem volt szükség vádemelésre. Ez a felfogás a világháború után mintegy másfél évtizedig tartotta magát.

A Harmadik Birodalom grandiózus államifjúsági szervezetének története sem kezdődött másképpen, mint minden más hasonló ifjúsági szervezeté. A Hitlerjugend és elődei kis egyesületek voltak. A *Nemzetiszocialista Német Munkáspárt* (NSDAP) alapítása után 1922-ben került sor *Ifjúsági Szövetségének* (Jugendbund der NSDAP) létrehozására. Ennek az volt a célja, hogy olyan fiatalokat tömörítsen, akik ugyan még nem érték el a párttagsághoz szükséges korhatárt, de a náci párt ideológiájával egyetértettek, és a nagykorúság elérése után az NSDAP és főleg a párthoz tartozó *Rohamosztag* (Sturmabteilung, SA) tagjaivá akartak válni. A kezdeményező *Gustav Adolf Lenk*, müncheni munkanélküli zongorakészítő és -polírozó szakmunkás volt. Ennek nyomán 1922. február 24-én az NSDAP kiadta az általa elkészített, s Hitler aláírásával ellátott alapítási felhívást, amelyet két héttel később közzétett az NSDAP hivatalos lapja, a *Völkischer Beobachter* is. Az alapítás olyan időszakban következett be, amikor a pártokhoz kötődő vagy független ifjúsági szervezetek gomba módra nőttek ki a földből, s az ifjúság átpolitizáltsága egyre inkább szervezett formákat öltött.

Az Ifjúsági Szövetséget az SA felügyelete alá helyezték. Elsősorban ide akartak megfelelő utánpótlást biztosítani, hiszen a párt kezdeti időszakában e tagozatnak volt a legnagyobb jelentősége. A szervezetbe 14–18 év közötti ifjakat vártak, akiket nemzetiszocialista szellemű nevelésben kívántak részesíteni, s akik maguktól is elkötelezettséget éreztek arra, hogy a német hazáért és a „zsidó ellenség” ellen harcoljanak.

1922 márciusában Lenk megfogalmazta az Ifjúsági Szövetség alapszabályzatát, amely 10 pontban foglalta össze a szervezet legfontosabb elveit. Ezek egyértelműen a megszervezendő szövetség ideológiai fixáltságáról, valamint újoncgyűjtő funkciójáról tanúskodtak. A központ az ifjúság esetében is München volt, s Lenk hivatalosan is a szervezet vezetője lett. A tagok nevelése a fő szempontok szerint a párt szellemiségének megfelelő eszmék közvetítésére, a germán vérből fakadó tulajdonságok fejlesztésére, a haza és a nép, valamint a nyílt és tisztességes harc szeretetére, az egészséges testi tevékenykedésre, minden erkölcsi és szellemi érték megbecsülésére, valamint a „zsidó–pénzimádó” ideálok megvetésére összpontosított. A párt elveihez hasonlóan az Ifjúsági Szövetség sem kívánt különbséget tenni osztályok, rendek és hivatások között, az egyetlen rendező elv a germán–árja „vérközösséghez” való tartozás volt.

¹ Ebben a fejezetben a bevezető jelleg miatt kerültük a tételes jegyzetelést. A Hitlerjugend korai történetéhez lásd: Michael Buddrus, *Zur Geschichte der Hitlerjugend (1922–1939)*. Dissertation, Manuskript, Rostock 1989, I. kötet, 1–49. o.; Christoph Schubert-Weller, *Hitlerjugend. Vom „Jungstrum Adolf Hitler” zur Staatsjugend des Dritten Reiches*. Juventa, Weinheim 1989, 5–96. o.; Birgit Jürgens, *Zur Geschichte des BDM (Bund Deutscher Mädel) von 1923 bis 1939*. Peter Lang Verlag, Frankfurt/M. 1996, 9–64. o.; Stachura, *Nazi Youth*, i. m.; Hermann Giesecke, *Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend. Jugendarbeit zwischen Politik und Pädagogik*. München 1981, 175–183. o.; Brandenburg, i. m., 7–148. o.; Blohm, i. m., 5–69. o.; Griesmayr – Wüschinger, i. m., 5–69. o.; Matthias von Hellfeld, *Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand*. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1987.; Wortmann, i. m., 9–100. o.; Boberach, i. m., 7–24. o. Lásd még: Hansjoachim Koch, *Die Geschichte der Hitlerjugend. Ihre Ursprünge und ihre Entwicklung 1922–1945*. Schulz Verlag, Percha 1975; Karl Otto Paetel, *Jugend in der Entscheidung 1913–1933–1945*. Vögenreiter Verlag, Bad Godesberg 1963.

Az 1922. májusi alapító gyűlés után a legfontosabb feladatnak a szervezet felépítése bizonyult, mivel az alapításkor még csak a müncheni helyi csoport létezett. 1922 júniusától az eredmények kezdtek megmutatkozni: létrejöttek az első csoportok Münchenen kívül is, sőt egy hónappal később már Bajorországon kívül is. Ez szükségessé tette, hogy megalkassák az Ifjúsági Szövetség tartományi szövetségeit (Landesverbände). 1922 végére 9 tartományi szövetség létesült 40 helyi csoporttal, összesen 1200 taggal. 1923-ban ez a folyamat tovább haladt a megkezdett úton, s létrejöttek az első csoportok Németország határain túl, Csehszlovákiában és Ausztriában is. Lenk a határon túli terjeszkedés mellett már 1922-ben célul tűzte ki egy „*Nemzeti Ifjúsági Kör*” (Nationaler Jugendring), egy olyan harcözösség megszervezését, amelyben minden hasonló szellemiségű ifjúsági szervezetet nemzetiszocialista befolyás alá akart helyezni, ám ez ekkor még nem sikerülhetett. Az 1923. tavaszi ifjúsági gyűlésen és birodalmi értekezleten ennek ellenére joggal lehettek elégedettek az egy év alatt elért eredményekkel, főleg azért, mert a Weimari Köztársaság rendkívül sokoldalú és sokszínű ifjúsági mozgalma a maga nagy számú szervezetével versenyhelyzetet eredményezett az ifjúság megszervezése terén.

A szervezet fejlődése ösztönözte azokat a változásokat, amelyek révén 1923 májusától az Ifjúsági Szövetséget átnevezték *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalommá* (Nationalsozialistische Jugendbewegung), s egyúttal a szervezeti struktúráját is új alapokra helyezték. Az addig egységes szervezetet most az életkor és a nemek figyelembevételével három részre osztották. Az *Ifjúsági Szövetségbe* (Jugendbund) 12–16 éves, az *Adolf Hitler Ifjúosztagba* (Jungsturm Adolf Hitler) 16–18 éves fiúkat vártak, s külön csoport létesült a lányok számára, amely a jó német anyák és háziasszonyok nevelésére helyezte a hangsúlyt. A megnövekedett és kiterjedt szervezet egyúttal azt is szükségessé tette, hogy élére egy reszortokra tagolt birodalmi vezetés kerüljön, amely az ifjúsági munka minden területére kiterjedt. 1923-tól az addig általánosan viselt SA-egyenruha helyett önálló uniformist létesítettek az Ifjúsági Mozgalom számára, s megjelentek első sajtótermékei is.

A gyarapodás korszaka egészen 1923 novemberéig tartott. A müncheni puccskísérlet előestéjén a taglétszám elérte az 5000 főt (124 helyi csoport). A tartományi szövetségek száma is 23-ra duzzadt, jóllehet nem egy esetben volt arra példa, hogy a tartományi szövetség megegyezett a tartományban működő egyetlen nemzetiszocialista ifjúsági csoporttal.

A puccskísérletben az Ifjúsági Mozgalom számos tagja is részt vett, amire Lenk felhívásban is buzdított. Ám az államcsíny – ifjúsággal együtt vagy anélkül – kudarcba fulladt, ami nem maradt következmények nélkül. A pártot minden tagozatával együtt – beleértve az Ifjúsági Mozgalmat is – Németország minden tartományában betiltották. Bár Lenk megpróbálta a szervezetet más neven (Hazafias Ifjúsági Szövetség/Vaterländischer Jugendbund stb.) tovább vinni, tevékenységét leleplezték, s így követhette Hitlert a landsbergi börtönbe, ahol azonban ő csak egy hónapig maradt. Szervezetét a müncheni rendőrség, mint az NSDAP-hoz kötődő ifjúsági szervezetet feloszlatta.

Ezek az események általános széthullási folyamatot indítottak el mind a pártban, mind ifjúsági szervezetében. A központosított vezetés mindenhol megszűnt, ám az egyes csoportok a lehetőséghez mérten tovább folytatták tevékenységüket. Újabb, egymástól független szervezetek is alakultak (például a Roßbach szabadcsapat-vezető által alapított, *Ferdinand von Schill* 19. századi porosz katonatisztról elnevezett *Schill-Ifjúság*, Lenk *Hazafias Nagynémet Ifjúsági Szövetsége*, *Ernst Röhm Front-Ifjúsága*, s más szervezetek, amelyek kihatottak egy-egy részt a korábbi náci ifjúságból). Ezt a kedvezőtlen helyzetet szem előtt tartva látott neki Lenk a teljes mozgalom újjászervezéséhez, amelybe bevonta mind a korábbi ifjúsági csoportokat, mind a hasonló szellemiségű egyéb ifjúsági szervezeteket.

1924 tavaszán megalakult a *Nagynémet Ifjúsági Mozgalom* (Großdeutsche Jugendbewegung), amely azonban nem érte el elődje szervezetségi szintjét. Ekkor csak néhány tartományi szervezetet és helyi csoportot lehetett újjáéleszteni. A legintaktabb csoportosulás (kb. 2000 fő) Szászországban, Plauen központtal maradt fenn, az ambiciózus *Kurt Gruber* vezetésével. Ő, reagálva Lenk felhívására, azonnal csatlakozott a nagynémet ifjúsághoz, s átvette a szászországi tartományi szövetség irányítását is. Ezzel azonban nem elégedett meg. Mivel valóban az ő csoportja volt a legerősebb az egész mozgalomban, Gruber csakhamar önállósítani próbálta magát, s a maga számára követelte az egész mozgalom vezetését. Ennek alátámasztására külön alapszabályzatot adott ki Szászország számára, és saját újságot jelentetett meg. Helyzetét az is megkönnyítette, hogy időközben Lenket újra börtönbe zárták, aki ráadásul Hitlernél a párt újjáalapítását követően kegyvesztett lett, mert az átmeneti időszakban Hitler-ellenes csoportokkal is élénk kapcsolatot tartott. Így Lenknek az a célja sem valósulhatott már meg, hogy Népiségi Leányszövetség (Völkischer Mädchenbund) néven a nemzetiszocialista ifjúság keretében szervezze meg újra a leányokat. Lenk kiválása után átmeneti megoldásnak bizonyult *Edmund Heines*, a Schill-Ifjúság (Schilljugend) vezetőjének megbízása a párt ifjúsági csoportjának vezetésével. Nem sokkal később Gruber mégis elérte, hogy Hitler őt nevezze ki az ifjúság vezetőjévé, mivel a

munkásifjúság toborzásában addigra már jóval nagyobb eredményeket ért el, mint az általa elitistának tartott Schill-Ifjúság.

Bár Hitler Grubert a nemzetiszocialista ifjúság szászországi vezetőjének nevezte ki, e lépés szinte egyet jelentett a birodalmi vezérség megszerzésével. Gruber szövetségi vezetőnek kezdte magát nevezni. Ezt követően azonnal hozzákezdett minden nemzetiszocializmushoz közel álló ifjúsági csoport összegyűjtéséhez. A pártvezetéstől azt követelte, hogy nyilvánítsa a Nagynémet Ifjúsági Mozgalmat a párt egyetlen és kizárólagos ifjúsági szervezetévé. Münchenben, ahol a párt újjászervezésével és a bambergi értekezlet² előkészítésével voltak elfoglalva, egyelőre kitérő választ adtak, s nem mutatattak különösebb érdeklődést az ifjúság ügyei iránt. Miután Hitler ismét magához ragadta a párt vezetését, s mindenki felsorakozott mögé, a kedélyek is megnyugodtak. A pártmunka intenzívebbé tétele érdekében hat bizottságot állítottak fel, amelyek közül az egyik az ifjúsági munkáért volt felelős. Feladata a párt ifjúsági részlegének megszervezése volt. Ez volt az első olyan kezdeményezés a párt részéről, amely programszerűen irányozta elő az ifjúsági szervezet kiépítését.

1926 júliusában, az NSDAP második birodalmi gyűlésén, Weimarban egy „Hitlerjugend” nevet viselő gerai csoport nyomdokain *Julius Streicher* frankföldi pártkörzet-vezető javaslatára a párt ifjúsági szervezete felvette a *Hitlerjugend. Német Munkásifjúsági Szövetség* (Hitlerjugend. Bund Deutscher Arbeiterjugend) elnevezést. Vezetője továbbra is Kurt Gruber maradt. Az így létrejött szervezet mindvégig az egyetlen maradt, amely Hitler nevét viselte. Ez propaganda szempontból is hasznosnak bizonyult Hitler számára, és egyúttal nyilvánvaló jele volt a kifejlődőben lévő Führerkultusznak. Grubert ezzel egy időben kinevezték az NSDAP birodalmi vezetésének ifjúsági ügyekért felelős referensévé, ami azt jelentette, hogy a párt legfelsőbb vezetésében először képviseltette magát az ifjúság is. A Hitlerjugend megalapításával lezárult az az időszak is, amikor még több hasonló kaliberű, kisebb-nagyobb ifjúsági csoport viaskodott a párt elismeréséért, a Hitlerjugend egyre inkább pártifjúsággá vált.

A Hitlerjugend azonban változatlanul nem érte még el a puccs előtti szintet. A taglétszám továbbra is nagyon szerény volt, 1926 végén kb. 80 helyi csoport működött, s Szászországon kívül csak Bajorországban, Thüringiában és Rajna–Pfalzban épültek ki a tartományi szintű egységek. Így a fő feladat továbbra is a szervezés maradt. A névváltoztatás után szükségesnek mutatkozott, hogy országsszerte átvezessék a nagynémet ifjúsági csoportokat a HJ keretei közé. Gruber kiadta a szervezési és munkairányelveket, amelyek által a Hitlerjugend új szervezeti struktúráját kapott. A helyi csoportok felett a kerületi szint (Bezirk), afelett a körzet (Gau), majd a tartományi (Land) szint helyezkedett el. Az egész szervezet élén Kurt Gruber állt, mint a Hitlerjugend vezetője, pártösszekötő és ügyvivő. A helyi csoportok *vándorcsoportokra* (Wanderabteilung, 16–18 évesek), *ifj-csoportokra* (Jungmannschaft, 14–16 évesek) és igény szerint *fiúcsapatokra* (Knabenmannschaften, 10–14 évesek) tagolódtak. A *leánycsoportok* száma elhanyagolható volt, amit az is jelzett, hogy azok nem a Hitlerjugend vertikális struktúrájába illeszkedtek, hanem közvetlenül a Birodalmi Vezetés alá tartoztak.

1926 novemberében Hitler a *Védosztagot* (Schutzstaffel(n), SS) és a Hitlerjugendet a korábbi gyakorlatnak megfelelően ismét az SA-nak rendelte alá, amelynek élére Röhm távozása után Gruber egyik támogatója, *Franz Felix Pfeffer von Salomon* került. Még 1926 decemberében kiadták az NSDAP és a HJ viszonyára vonatkozó alapelveket, amelyek a Hitlerjugendet de jure önálló szervezetnek minősítették, de minden egyéb körülmény egyértelművé tette, hogy a HJ egy lépést sem tehet a párt és az SA nélkül. A HJ szervezeti struktúráját hozzáigazították a pártsémákhoz. Már az alacsonyabb HJ-vezetők kinevezéséhez is a párt megfelelő szervének egyetértésére volt szükség, csak úgy, mint minden nyilvános fellépéshez. A 18 éves tagoknak a HJ-ből való kiválás után ismét kötelezővé tették a pártba való belépést, ami a gyakorlatban egyet jelentett az SA-ba való belépéssel. Ezekkel a változásokkal a Hitlerjugend egy viszonylag szabadon működő és mozgó szervezetből a párt egyik centralizált tagozatává lett, vezetősége pedig a pártapparátus integráns részévé.

A szervezeti hasonulás legfontosabb lépcsője a HJ tartományi szerveinek megszüntetése volt. A körzetek váltak a legmagasabb szervezeti egységgé, amelyek szinte azonosak voltak a pártkörzetekkel. Ezáltal a párt számára is átláthatóvá vált a HJ felépítése, s így az ifjak pártcélokra való alkalmazása, a propagandatevékenység ellátása is lényegesen könnyebbé vált. A Hitlerjugendnek 1927 végén 21 körzete működött.

² Az 1926. februári bambergi pártvezetői értekezleten Hitler pontot tett a pártban dúló belső hatalmi harcok végére. Eldőlt, hogy a pártban nem a Gregor Strasser köré csoportosuló észak-német vezetők által elképzelt baloldali „nemzeti szocialista” irány érvényesül, hanem a Hitler által kínált irányzat. Ezután Hitler személye megkérdőjelezhetlenné vált. Vö. *Joachim Fest*, *Hitler. Eine Biographie*. Ullstein, Berlin 1997, 337–343. o.; *Ian Kershaw*, *Hitler. 1889–1936*. Hybris. Szukits, Budapest 2003, 266–275. o.

1927 tavaszán azonban a szervezeti fejlődést újabb esemény rázta meg. A Hitlerjugend Berlin–Brandenburg, Hannover–Braunschweig, Észak-Anhalt–Szászország és Ruhr-vidék körzetei, amelyek már 1924 óta szinte önálló frakciót alkottak, hitet téve az NSDAP mellett, együttesen kiléptek a szervezetből, elhagyták a Hitlerjugend elnevezést, ezáltal is hangsúlyozva szocialista törekvéseiket, *Német Munkásifjúsági Szövetség* néven alapítottak önálló csoportot. Ez látványos fellépést jelentett a Hitlerjugend elhalványodó szociálforradalmi értékei mellett és a párt túlzott gyámsága ellen. Az akció utóregzése volt a pártban egy évvel korábban szétvert északi–északnyugati „szocialista” szárny szellemiségének. Ez a válság mélyen érintette a Hitlerjugendet, amelyből 1928-ra lábalt csak ki, miközben a Német Munkásifjúsági Szövetség eltűnt a történelem süllyesztőjében. A hozzátartozó erők 1930-ig tagozódtak be ismét a Hitlerjugend szervezeti struktúrájába.

Hamarosan kiadták a HJ alapszabályzatát, amelyen nyomot hagyott az a törekvés, hogy elérjék a HJ bejegyzését az egyesületi jegyzékbe. A szervezet nevét Hitlerjugend bejegyzett egyesületre (e.V.) változtatták, amelynek székhelye München helyett a szászországi Plauen lett. A szöveg szellemiségét kifejezte, hogy az egyesület tevékenységének célját az ifjúság jólétének biztosításában és nemzetiszocialista szellemű nevelésében jelölte meg. A bejegyzés elősegítése érdekében papíron egészen új elemek jelentek meg a működés terén, amelyek a demokratikus jogi követelményeknek helyet adva köszönő viszonyban sem voltak a pártban általánosan érvényes Führer-elvvel. Ennek értelmében a HJ legfelsőbb vezetése a közgyűlésből és az általa megválasztott elnökségből állt, s az utóbbi felett állt a közgyűlésnek felelős elnök. A szabályzat rendelkezett továbbá az elnök újjáválasztásának módjáról, beszámolási kötelezettségről stb. – Olyan elvek voltak ezek, amelyek a gyakorlatban soha nem valósultak meg. Az alapszabályzatot 1927. július 1-én adták ki, de a bejegyzésre csaknem két évet kellett várni. A Hitlerjugend végül 1929 májusában Hitler-Jugend-Mozgalom (e.V.) néven került az egyesületi jegyzékbe, ahonnan 1935 márciusában törölték. E lépés által a HJ sokkal kedvezőbb anyagi körülmények közé került, hiszen jelentős utazási kedvezményben részesült, megnyílt a lehetőség a nyilvános ifjúsági szállók használatára, s a támogatók adójukból leírhatták a rendelkezésre bocsátott összegeket vagy azok egy részét.

Az alapszabályzat demokratizálása azonban csak a felszínen történt meg, s a HJ ezután sem tért el különösebben a korábbi elveitől. A szabályzat pedig továbbra is nemzetiszocialista, s egyben antiszemita szellemiséget közvetített, ami azt eredményezte, hogy bár a HJ-ot közhasznú szervezetnek minősítették, szélsőjobboldali egyesületként sorolták be, s megerősített rendőri ellenőrzés alá vonták. Ez azonban a gyakorlatban többnyire semmit sem jelentett.

A párttal való viszony rendeződését elősegíthette 1927 októberétől egy különbizottság felállítása az NSDAP-n belül, amelynek kompetenciájába minden ifjúsággal kapcsolatos döntés és tanácskozás beletartozott. A bizottság élére, amely egy évvel később már a párt önálló Ifjúsági Hivatalaként működött, Pfeffer von Salomon került. A hivatal feladata minden ifjúsági ügy koordinálása és a pártirányelveknek való megfelelésük ellenőrzése volt.

1927-től a Hitlerjugend működése a külsőségekben is egyre inkább megmutatkozott. Ettől kezdve a HJ állandó résztvevője volt a pártnapoknak, 1928-ban megrendezte első birodalmi találkozóját (Bad Steben, Frank-erdő). További birodalmi szintű rendezvényekre is sor került. 1928 decemberében a HJ első birodalmi vezetőértekezletét is megtartották, ahol a jövőbeni terveket taglalva a HJ további erősítését, vonzóbb tevékenységi formák kialakítását és altagozatok megalapítását (lányok, 14 év alatti fiúk) tűzték ki célul. Erre azért is jó esély kínálkozott, mert az NSDAP az 1928-as birodalmi gyűlési választásokon 2,6 százalékos eredménnyel 12 képviselőt küldhetett a német parlamentbe, s minden korábnál ismertebbé vált.

1929-ben lazítottak a HJ és a párt, valamint az SA viszonyán. Így már lehetőség nyílt arra, hogy azok, akikre szükség volt az ifjúsági munkában, ne lépjenek át az SA-ba, amire egyébként ettől kezdve egy évben egyszer, november 9-én, ünnepélyes keretek között került sor. Arra is módot adtak, hogy egyes HJ-csoportok zárt keretekben tovább létezzenek az SA keretében is, s így továbbra is képesek maradjanak az ifjúság megszólítására. Az 1929-es pártnapon már 2000 büszke HJ-tag vonulhatott el a párt vezetése előtt, s úgy tűnt, hogy a még mindig fennálló kételyek ellenére az ifjúsági munkát a pártban egyre inkább elfogadják. Ez abban is megmutatkozott, hogy a pártközpont ösztönözte további ilyen alakulatok létrehozását. A Hitlerjugend és a már működő *Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség* (Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund, NSDStB) mellé társult a *Német Leányok Szövetsége* (Bund Deutscher Mädel, BDM), a *Német Ifjúnép* (Deutsches Jungvolk, DJ) és a *Nemzetiszocialista Tanulósövetség* (Nationalsozialistischer Schülerbund, NSS).

A Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom széthulló leánycsoportjai helyett még 1923 végén a *Népiségi Nőrend* (Völkischer Frauenorden) keretein belül került sor *ifjúleány-csoportok* megalapítására. Az elsők Berlinben, Mecklenburgban és Kelet-Poroszországban jöttek létre. Az 1925-ben Chemnitzben *Martha Aßmann* vezetésével meg-

alakult lánycsoport vált a későbbi BDM alapsejtjévé. A Népiségi Nőrendről 1929-ben leváltak az ifjuleány-csoportok, és létrehozták – kezdetben 65 taggal – a *Hitlerjugend Leánytestvériségét* (Schwesternschaft der HJ). 1930-ban az időközben a Testvériség birodalmi vezetőjévé választott Aßmann utasítást adott ki, amely alapján a szervezet felvette a *Német Leányok Szövetsége* a Hitler-Jugendben elnevezést, s ettől kezdve a HJ egyik tagozataként működött. Szervezeti struktúráját később hozzáillesztették a HJ felépítéséhez. 1932-ben kiadták a szervezet részletes irányelveit, amelyek alapján a BDM a 15–21 év közötti lányokat szervezte. 21 éves korban átadták őket a *Nemzetiszocialista Nőszervezetnek* (Nationalsozialistische Frauenschaft). A 9–15 éves korú lányok számára létrehozták az ún. *csibecsoportokat* (Küengruppen). 1932 nyarára a BDM a párt rendelkezése alapján – a konkurenciát (a párt nőszervezetei, a Nemzetiszocialista Tanuló lány-szövetség) maga mögé utasítva – az egyetlen lányszervezetté vált, amelybe minden egyéb hasonló tevékenységet folytató lánycsoportot integrálni kellett, s az alsó korhatárt 10 évre emelték. Később a Nőszervezettel való viták megoldásaként a felső korhatárt 18 évre vitték le, de a BDM számára fontos tevékenységet folytatók (vezetők, segédek) 18 éves kor után is megmaradhattak a szervezetben, s nem kellett átlépniük a Nőszervezetbe, amely viszont jogot nyert a 10 év alatti gyermekcsoportok létrehozására.

Már korábban is voltak kísérletek arra, hogy a Hitlerjugenden belül a 14 év alatti korosztály számára külön tagozatot hozzanak létre, erre azonban mégsem került sor. Ausztriában viszont léteztek ilyen csoportok, amelyek *Curt Brieger* vezetésével egyre inkább német területekre is kiterjesztették tevékenységüket. E szervezet egyesült a Gruber ösztönzésére Németországban működő *Német Ifjúcsapattal* (Deutsche Jungmannschaft), s az új szervezet neve 1930 augusztusától *Német Ifjúnép. Nagynémetország Tette vágyó Ifjúsági Szövetsége* lett (Deutsches Jungvolk. Bund der Tatjugend Großdeutschlands), amely már nevében jelezte az ausztriai jelenlét fontosságát, sőt e szervezet vezetője is Curt Brieger lett. Végül a DJ 1931-ben vált a Hitlerjugend tagozatává, Brieger pedig Ifjúnép-referens lett a HJ Birodalmi Vezetésében.

Az 1929-től sorozatosan fontos tevékenységet megkövetelő tartományi és birodalmi választások szükségessé tették a Hitlerjugend aktívabb szerepvállalását is. Azért is, mert az 1927 óta működő ifjúsági hivatal nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, a Hitlerjugendet 1931-ben ismét teljesen az SA felügyelete alá helyezték. Ezúttal az SA-hoz hasonlóan módosították a HJ horizontális felépítését, ami annyi változtatással járt, hogy a HJ-körzeteit 10 HJ-csoporttá fogták össze, s két körzet (München és Berlin) önálló maradt. A Hitlerjugendet zárt szervezetként alárendelték a legfelsőbb SA-vezetőnek, birodalmi vezetőjét pedig az SA törzskara főnökének. A HJ Birodalmi Vezetése Münchenbe költözött, ami még szorosabb ellenőrzést tett lehetővé.

1930-ban az ún. „Stennes-felkelés”³ következtében újabb csoportok váltak ki a Hitlerjugendből, amelyek ismét – mint már 1927-ben is – szocialistább nemzetiszocializmusban voltak érdekeltek, mint az eddigre már az ipari szektor pénzeihez egyre nagyobb mértékben hozzájutó hivatalos pártirányzat (a felsőbb HJ-vezetők fizetett alkalmazottakká váltak). A kivált csoportok közül az Otto Strasser-féle irányzat követői (nyugati területek, Berlin, Brandenburg, Mecklenburg) *Nemzetiszocialista Munkás- és Parasztifjúság* (Nationalsozialistische Arbeiter- und Bauernjugend) néven, a Stenneshez közel állók (főleg Thüringia, Szilézia, Pomeránia) *Nemzetiszocialista Harci Ifjúság* (Nationalsozialistische Kampfjugend) név alatt függetlenedtek. A két szervezet nagyobb része később *Forradalmi Munkás- és Parasztifjúság* (Revolutionäre Arbeiter- und Bauernjugend) néven egyesült, melynek jelentős része visszatért a Hitlerjugendhez. Ez a válság azonban a korábbiakhoz képest messze nem érintette olyan mélyen a HJ-ot, a taglétszám nem torpant meg, sőt továbbra is emelkedett (1931. január 1. és 1932. január 1. között 13 806 főről 42 306 főre).

A HJ későbbi „nagy ura”, *Baldur von Schirach* 1931-ben jelent meg az ifjúságnevelés horizontján. Miután már három évvel korábban átvette a *Nemzetiszocialista Német Hallgatósövetség* irányítását, 1931-től ő lett az NSDAP első birodalmi ifjúságvezetője is, akinek alárendelték a párt minden ifjúsági csoportját (HJ, Hallgatósövetség, Nemzetiszocialista Tanulószövetség). Bár funkciója kezdetben még inkább reprezentatív jellegűnek tűnt, Schirach csakhamar megtalálta a módját annak, hogy új állása révén megszerezze az SA-csoportvezetői (SA-Gruppenführer) rangot. Elérte a HJ legfelsőbb vezetésének szinte teljes lecserélését. Megkezdődött a HJ földrajzi alapon történő újjászervezése is, amely azután alapja lett az 1933 utáni felépítésnek. Az SA egy további lépéssel távolabb került a Hitlerjugendtől, a helyi csoportokban már csak a tagoknak maximum 20 százalékát lehetett átvenni az SA-ba, s a HJ-vezetőségek ez ügyben is

³ Walter Stennes az SA kelet-németországi megszervezője volt, de Hitlertől eltérően erőszakos államcsíny segítségével akarta megszerezni a hatalmat. Akaratának a berlini pártkörzet irodájának megtámadásával próbált érvényt szerezni. Hasonlóan a „katasztrófa-politizálás” híve volt Otto Strasser is. Mindkét csoportosulást kizárták a pártból. Vö. Fest, i. m., 390–397. o.; Kershaw, i. m., 314–319., 335–340. o.

megkerülhetlenné váltak. Az időközben kiváló Kurt Gruber pozícióját a HJ élén a Tanulósövetség addigi vezetője, *Adrian Theodor von Renteln* vette át. A következő évben ebben a pozícióban Schirach követte, aki ettől kezdve a szervezet meghatározó vezetőjévé vált, s 1940-ig maradt a HJ élén. Schirach révbe érése egyúttal a HJ Birodalmi Vezetésének újbóli lecserelését is jelentette. Ennek mérete (13 hivatal) már előrevetíthette azt a célt is, hogy a HJ legyen a vezető ifjúsági szövetség Németországban; ekkora szervezeti keret több milliós gyermekhadat is kiszolgált volna, főleg, ha összevetjük más, a Hitlerjugendnél nagyobb taglétszámú szervezetek jóval szerényebb vezetői rétegével. Az egy évvel korábban megkezdett területi alapú átalakítások tovább folytak; ezúttal a főbb pozíciókat betöltők kétharmadától is megváltak.

A Hitlerjugend prosperálását az sem vetette vissza, sőt elő is segítette, hogy az ún. *boxheimi dokumentumok*⁴ széles körű ismertetése következtében *Wilhelm Groener* birodalmi belügyminiszter 1932. áprilisában betiltotta az SA-t és az SS-t, ami az SA keretein belül a Hitlerjugendet is érintette. E rendelet kibocsátása főleg a tartományok nyomására történt, amelyekben már 1930-tól számos korlátozó rendelet volt érvényben a tanulók HJ-tagságára vonatkozóan. Egy hónappal később részben Schirach korábbi javaslatának eleget téve, részben a betiltásra reagálva Hitler feloldotta a HJ-ot az SA alárendeltségéből. Volt azonban kibúvó a betiltás alól is, hiszen miniszteri rendelet engedélyezte a nemzetiszocialista ifjúsági munka folytatását, ha a Hitlerjugend nevet feladja a *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom*ért cserébe. Vagyis a HJ a betiltás idején is zavartalanul folytathatta tevékenységét. *Franz von Papen* kormánya június közepén végül vissza is vonta a betiltásról szóló rendeletet.

Az új vezetés a párt sikerein is felbuzdulva minden korábbinál nagyobb propaganda tevékenységbe kezdett. A gyűlések, felvonulások, a szórólapterjesztés mindennapos jelensége mellett 1932. október 1–2-án Potsdamban került sor a HJ minden addiginál nagyobb rendezvényére, a *birodalmi ifjúsági napra*, amelyen a szervezetlenség megmutató jelei ellenére 70 000 HJ-tag, köztük 15 000 leány vonult fel.

1932-ben a Hitlerjugend végre elérte azt is, amit 1929-ben az állammal és szerveivel szemben tanúsított elutasító magatartása korábban még megakadályozott: felvették a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságába*, amely az állami támogatások elnyerése mellett a HJ további befolyásnövelésének is teret adott.

Az 1930-as évek elejére a Hitlerjugend összességében még nem tudta megvalósítani két fő célját: a szociáldemagógia körébe sorolható ifjúságvédelmi követelések ellenére sem volt sikeres a munkásifjak toborzásában, s nem tudta kivívni a vezető szerepet a népiségi, nemzeti–nacionalista ifjúsági csoportok szélesebb köre felett sem. Az ifjúság hasznosságának és tevékenységének elismerése is csak nagyon lassan bontakozott ki; ez ügyben még a náci hatalomátvétel után is nagy kétségek uralkodtak a pártban. Így „a harc időszakában” (*Kampfzeit*) elengedhetetlen volt az egyéni kezdeményezés és szerepvállalás ahhoz, hogy a HJ 1933. januárjára mégis olyan szervezetté váljon, amely több mint 100 ezer fős tagságával már nem tartozott az apróbb ifjúsági szekták közé. A Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának 117 szervezetében tömörülő 4,5 milliós gyermekhadnak a HJ azonban még mindig csak kb. 2,4 százalékos „részcskéje” volt.

A nemzetiszocialista ifjúsági szervezetekben folytatott nevelő tevékenység alapját azok a szervezeti keretek, formák, nevelési technikák tették ki, amelyeket a Németországban nagyon jelentős ifjúsági mozgalom a 19. század végétől kezdve kialakított. A Hitlerjugendben folytatott munka tehát nem náci találmány volt. A korszakban általánosan elfogadott elveken alapult, amelyeket csak hozzá kellett igazítani saját céljaihoz és elképzeléseihez, illetve elsősorban a nemzetiszocialista ideológiához. Az ifjúsági munka alapvetően két nagy komponensre oszlott. A *világnézeti nevelés* megismertette a fiatalokkal a nemzetiszocialista ideológia fontos elemeit. A másik nagy képzési ág a *testi nevelés* volt, amely a feltételek hiánya miatt 1933-ig némiképp háttérbe szorult az ideológiai képzés mögött. Összességében azonban mindegyik képzési ág rendezetlen volt, s egyelőre gyerekcipőben járt. A Hitlerjugend mellett a többi ifjúsági szervezet is nagy hangsúlyt helyezett a testnevelésre, fontosabb szerepet tulajdonítottak ennek, mint az ismeretek „túlzott” közvetítésének. Nem akadt olyan ifjúsági szervezet, amely ne iktatott volna programjába kirándulásokat, kiadós túrákat vagy sportdelutánokat.

Hiába lesett el azonban a HJ minden fontos mozzanatot a konkurenciától, ezek saját kereteken belüli megvalósítása csak a 20-as évek végétől kezdett előtérbe kerülni, a 30-as évek elejétől helyeztek nagyobb hangsúlyt mind a tagok, mind pedig a vezetők képzésére. Az anyagi és egyéb feltételek hiánya miatt a harmincas évekig a HJ hátrányban volt a

⁴ A dokumentumokat a hesseni NSDAP Jogi Osztályának vezetője, Werner Best állította össze még 1931-ben, s bennük az NSDAP általi hatalomátvétel programját foglalta össze. Egy fiktív kommunista forradalom szolgáltatta volna az ürügyet arra, hogy az NSDAP átvegye a hatalmat, majd ezt követően leszámoljon ellenfeleivel. Vö. Kershaw, i. m., 352. o.

többi ifjúsági szövetséggel szemben, amelyek sokkal színesebb programot biztosítottak tagjaiknak. Mindez azt is eredményezte, hogy az ifjúság erre az időre meglehetősen telítettséget, s nagyfokú tradicionalitást mutatott a különböző évjáratok között. A Hitlerjugend kedvezőtlen helyzetét több ponton népszerűtlensége tette még nehezebbé, hiszen a HJ-nak mint az SA-fiókszervezetének az imázsa, a túl későn kialakuló és túl szerény szabadidős tevékenység, a politikai nevelés túlsúlya, részvétel a propaganda-hadjáratokon, a rosszul képzett és gyakorta változó vezetők stb. mind azt eredményezték, hogy a Hitlerjugend nem igen volt versenyképes a többi szervezettel. Népszerűsége a taglétszámánál mégis jóval nagyobb volt, mivel az egyleti csoportok és más nacionalista ifjúsági szervezetek is szimpatizáltak mind a párt, mind pedig a HJ törekvéseivel, olykor csodálták dinamikáját, máskor visszarettentek drasztikus lépéseitől. A taglétszám növekedése is valószínűleg annak volt betudható, hogy a növekvő párttagság növekvő mértékben küldte a párt-ifjúságba gyerekeit.

Az „harc időszaka” első látásra nem volt egyéb, mint egy új, hagyományok híján lévő szervezet szárnypróbálgatása, amely azonban az NSDAP előtörésével párhuzamosan mégis a tartós növekedés útjára lépett. Amikor a náci párt 1933-ban megkaparintotta a hatalmat, azonnal világossá vált, hogy mégsem volt haszontalan a húszas évek építő és szervező munkája.

II. 2. Államifjúság munkában⁵

1933. január 30. után a Hitlerjugend számára is gyökeresen megváltozott a helyzet. Németország legnagyobb kormányzó pártjával a háta mögött a HJ egyre kedvezőbb feltételekkel tovább növelhette tagságát. Amint 1933 júliusában és decemberében a pártok újjáalakulásának tilalmáról, valamint a párt és az állam egységéről szóló törvények biztosították az NSDAP számára a korlátlan egyeduralmat, a Hitlerjugend is vezető szerepet követelt magának az ifjúsági szervezetek felett. Ezt ugyan 1936-ig nem garantálta törvény, mégis rábeszéléssel, rendeletekkel, kényszerrel számtalan szervezetet bírtak rá a csatlakozásra.

1933 áprilisában több tucat HJ-tag foglalta el a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága berlini székházát. Még ugyanazon a napon áldozatul estek a bizottság tartományi hivatalai is, s egyéb ifjúsági munkával foglalkozó szervezetek. A bizottság élére Schirach magát helyezte, a tulajdonát lefoglalták. Az akció leglényegesebb eredménye a HJ számára az volt, hogy az így birtokba vett iratanyagból elsődleges információkhoz juthatott minden fontos, Németországban működő ifjúsági egyesületről, ami kedvező kiindulópontot jelenthetett az ellenük indított hajtóvadászathoz. Az ún. *Egyleti Ifjúság* (Bündische Jugend) ezt megelőzendő a *Nagynémet Szövetség* (Großdeutscher Bund) létrehozásával próbálta elkerülni a „gleichschaltungot”. Vezetője, a tekintélyes *Trotha admirális* ennek érdekében még a köztársasági elnök segítségét is megpróbálta igénybe venni – sikertelenül. Még április végén kizárták a bizottságból a zsidó és marxista ifjúsági szervezeteket, utóbbiakat fokozatosan oszlatták fel rendőri, illetve hatósági úton. A zsidó szervezeteket egyelőre külön birodalmi bizottság alá vonták, s tevékenységüket egyre jobban ellehetetlenítették, majd felszámolták őket.

Jelzés értékű volt ebben a folyamatban, hogy 1933. június 17-én Hitler az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetőjét, Baldur von Schirachot kinevezte a *Német Birodalom ifjúsági vezetőjévé*, akinek hivatala így a legfőbb szervvé vált minden ifjúsággal kapcsolatos ügyben. Schirach már ekkor érezte, hogy eljött az idő, amikor ő is valami nagyot alkothat a Német Birodalom számára: vagyis létrehozhatja az „izzó nemzetiszocialista tudattal”, tökéletes erőnléttel rendelkező, a legtöbb katonai fortéllyal felvértezett ifjúság sokmillió hadát, amelynek „mellesleg” olyan ifjúságnak kellett lennie, „amilyet még nem látott a világ”. Utólag megállapíthatjuk, hogy Schirach e tekintetben meglehetősen sikeresnek bizonyult.

⁵ Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., I. kötet, 49–148. o.; Schubert-Weller, i. m., 96–197. o.; Jürgens, i. m., 65–205.; Brandenburg, i. m., 149–183. o.; Buddrus, Totale Erziehung für den totalen Krieg, i. m., 60–1013. o.; Arno Klönne, Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner. Dokumente und Analysen. Diederichs Verlag, Düsseldorf 1982, 15–143. o.; Giesecke, i. m., 183–222. o.; Blohm, i. m., 69–296. o.; Griesmayr – Würschinger, i. m., 70–254. o.; Günter Kaufmann, Das kommende Deutschland. Junker und Dünnhaupt Verlag, Berlin 1940, 9–233. o.; Taege, i. m.; Wortmann, i. m., 101–186. o.; Martin Klaus, Mädchen im Dritten Reich. Papyrossa Verlag, Köln 1998, 14–105., 116–205. o.; Boberach, i. m., 25–102. o.; Rüdiger, Die Hitler-Jugend, i. m., 7–277. o. Lásd még: Hermann Glaser – Axel Silenius (Hg.), Jugend im Dritten Reich. Tribüne Verlag, Frankfurt 1975; Karl-Heinz Huber, Jugend unterm Hakenkreuz. Ullstein Verlag, Berlin – Frankfurt/M. 1982; Koch, i. m.; Paetel, i. m.; Detlev Peukert, Jugend unter Hitler. Alltag im Nationalsozialismus. Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, Berlin 1982; Helmut Stellrecht, Die Wehrerziehung der deutschen Jugend. Mittler, Berlin 1936.

A HJ taglétszámának alakulása a lány- és a fiúifjúság számához viszonyítva 1932 – 1939									
Év	10–14 éves összesen	Ebből DJ és JM	%	14–18 évesek összesen	Ebből HJ és BDM	%	10–18 évesek összesen	Ebből DJ, JM, HJ, BDM	%
1932 vége	4.134.000	33.347	0,8	3.450.00	74.609	2,2	7.584.000	107.956	1,4
1933 vége	4.629.000	1.480.000	32,0	2.900.000	812.038	28,0	7.529.000	2.292.041	30,4
1934 vége	4.749.000	2.319.621	48,8	2.933.000	1.257.944	42,9	7.682.000	3.577.565	46,6
1935 vége	4.620.000	2.544.343	55,0	3.552.000	1.398.960	39,4	8.172.000	3.943.303	48,2
1936 vége	4.488.000	3.395.740	75,7	4.168.000	2.041.861	49,0	8.656.000	5.437.601	62,8
1937 vége	4.394.000	3.607.073	82,1	4.666.000	2.272.882	48,7	9.060.000	5.879.955	64,9
1938 vége	4.320.000	3.919.000	90,7	4.879.000	3.111.569	65,0	9.109.000	7.031.226	77,2
1939 eleje	4.275.000	4.061.013	95,0	4.595.000	3.226.457	70,2	8.870.000	7.728.890	87,1

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung für den totalen Krieg, i. m., 288. o.

A meglévő szervezetek betagolása a Hitlerjugendbe azonban csak lépésről-lépésre haladt, hiszen a feloszlott szervezetek tagjai nem kerültek át automatikusan a HJ-ba. Mindenesetre a támogatások megvonása, a zsarolás, a kényszer, az állami elnyomó gépezet igénybe vétele, a propaganda – legyen az negatív (az Egyleti Ifjúság homoszexualizmussal való megvádolása) vagy pozitív – nem jelentette a növekedés egyetlen módját. A kényszer mellett a Hitlerjugend – részben a máshonnan jövő ifjúsági vezetők belépése révén – egyre inkább át is vette programjába a vonzó ifjúsági tevékenységeket, azokat tovább fejlesztette, s fokozatosan sokkal szélesebb körben tette elérhetővé, mint korábban, ami különösen a lányok tömeges bevonásában mutatkozott meg. A polgári szervezetek egy része a pártokhoz hasonlóan a német ifjúság egysége jegyében maga szólított fel a HJ-ba való belépésre, s oszlatta fel magát. Az egységesülésnek áldozatul estek nemzetiszocialista szervezetek is: betagolták a HJ-ba a Tanulósövetség csapatait, az NSDAP üzemi sejtiszervezeteinek (Betriebszellenorganisation) ifi-csapatát stb. is. Az igazi lökést azonban az evangélikus ifjúsági szövetségek zárt betagolása jelentette, ami kb. 800 000 új tagot eredményezett, vagyis a teljes 1933-as növekménynek csaknem a felét. A Vatikánnal kötött konkordátum értelmében a katolikus ifjúsági szervezetek egyelőre, bár egyre nagyobb nyomás alatt, még folytathatták tevékenységüket.

Az uniformizálási folyamat azonban meglehetősen hosszúra nyúlt, s ennek egyik jelentős mérföldkővét képezte az 1936. december 1-én kiadott „Hitlerjugend-törvény”, amely elrendelte, hogy a Birodalom határain belül a teljes német ifjúságot a Hitlerjugendben kell összefogni. Ezzel a HJ a család és az iskola mellett hivatalosan is a szocializáció három tényezőjének egyikévé lépett elő, amelyet továbbiak is követtek: a párt és tagozatai, valamint a Wehrmacht. A törvény nem tartalmazta azt a kitéletet, hogy a tagság kötelező, s papíron nem is volt az. Ám a mindennapi nyomás oly mértékben lehetlenné tette a kívülmaradást, hogy ennek kockázatát egyre

kevesebben vállalták. Az önkéntesség hivatalos felszámolása 1939-ben következett be, s ennek nyomán a Hitlerjugend taglétszáma (a korábbi ausztriai és szudétanémet fiatalokkal együtt) megközelítette a 9 millió főt, vagyis a 10–18 éves korosztály több mint 90 százalékát. Mindenesetre az első években még a kilépők száma is több tíz ezer főt tett ki.

A HJ nemek szerinti és korosztályos tagolódása is véglegesedett 1933-tól: a 10–14 éves fiúkat a *Német Ifjúnép*, a 10–14 éves lányokat az *Ifjúlányok Szövetsége* (Jungmädelbund, JM) fogta össze. A nagyobbakat, 14 és 18 éves kor között a *Hitlerjugend* (szűkebb értelemben) és a *Német Leányok Szövetsége* tömörítette. Az 1933 után fokozatosan kibővülő szervezeti keretek megkönnyítették, a növekvő létszám pedig teljessé tette az ifjúság nemzetiszocialistává nevelését, valamint testi és előkatonai felkészítését a Führer egyelőre leplezett háborújának megvívására. Ennek szükségességéről és megvalósításának részleteiről 1933 után számtalan publikáció született, maga Hitler is hangsúlyozta e nevelési munka elvégzésének hasznosságát, jóllehet sokáig nem hitte, hogy ez oly mértékben megvalósítható, mint ahogy az végül is bekövetkezett.

A BDM és a *Nemzetiszocialista Nőszervezet* (Nationalsozialistische Frauenschaft) között újra fellángolt a vita arról, hogy a lányok hány éves korukig maradjanak a lányszervezetben, vagyis 18 vagy 21 évesen vegye-e át őket a Nőszervezet. Miután a vitát ezúttal nem igen sikerült megoldani, 1938-ban a két szervezet közé ékelve létrejött a BDM „Hit és Szépség” alszervezete (BDM-Werk „Glaube und Schönheit”), amely önkéntes alapon tömörítette mindazokat, akik 18 évesen még nem akartak a Nőszervezethez csatlakozni; erre 21 éves korukig volt lehetőségük. A Hit és Szépség munkacsoportjai a korábbinál még hangsúlyosabban készítettek fel mind az anyát, mind pedig a háziasszony szerepére (főzés, varrás, gyermekápolás, egészség, háztartási munkák stb.) A lányok esetében még egy tényezőt figyelembe kellett venni: házasság esetén azonnal kiváltak a náci szervezetekből, akár a BDM, akár a „Hit és szépség” tagjai voltak, s így élesben kamatoztathatták azt, amit e szervezetekben megtanultak. Annak ellenére azonban, hogy a harmincas évek végéig lányok milliói kerültek a szervezetbe, a Hitlerjugend szervezeti struktúrájában még mindig alárendelt szerepet játszottak, mivel a különböző szintek vezetésében csak referensek útján képviselték magukat.

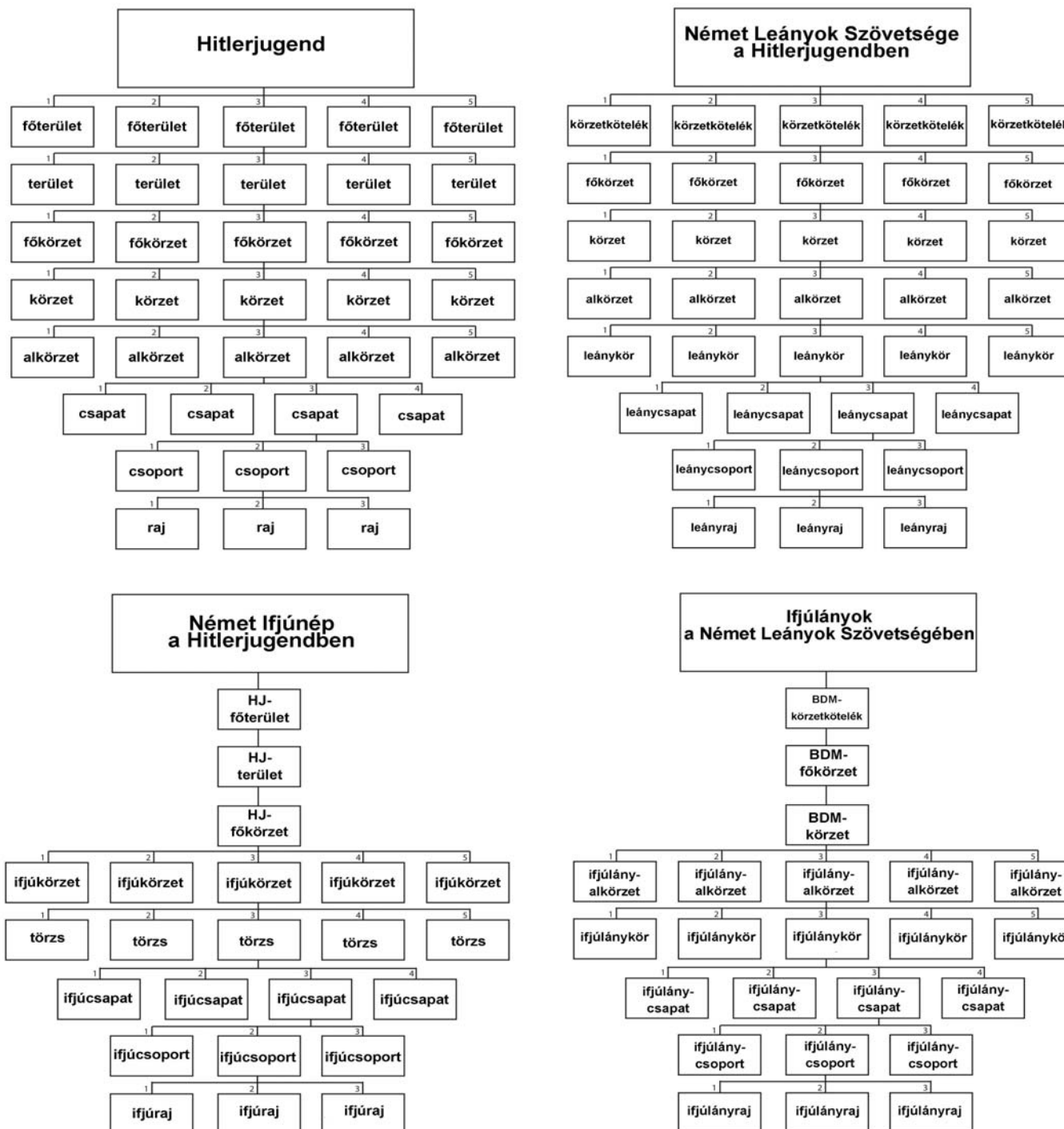
A Hitlerjugendnek a diszkrimináció jegyében közvetlenül a Birodalmi Vezetés alá tartozó csoportjai is voltak, amelyek külön fogták össze a vakokat, a hallássérülteket és a mozgáskorlátozott ifjakat.

1934-re véglegesedett a HJ területi beosztása is. A szorosabb értelemben vett Hitlerjugend a pajtáscsoportok (Kameradschaft) képeztek, amelyek kb. 15 fős létszámmal rendelkeztek, eggyel feljebb helyezkedtek el a csapatok (Schar) 50 fős létszámmal, majd a csoportok (Gefolgschaft) kb. 150 fővel. A szervezeti egységek felső kategóriáját jelentették az alkörzetek (Uuterbann), a körzetek (Bann) és a területek (Gebiet), amelyek 600, 3000, illetve 150 000 fiatalot fogtak össze. Ugyanezt a sémát követte a HJ másik három alakulata is, csupán az elnevezések voltak eltérőek. A legkisebbeket tömörítő két alakulat esetében a külön vertikális struktúra csak a körzetnek megfelelő szintekig terjedt ki, utána a HJ és a BDM szervezeti felépítésébe

© Vitári Zsolt

A Hitlerjugend területei és parancsnokságai, illetve a Német Leányok Szövetségének főközveti a világháborúban (1942)

A Német Ifjúnép, a Hitlerjugend, az Ifjúlányok Szövetsége és a Német Leányok Szövetsége szervezeti felépítése
 Forrás: Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m. Magyar változat: © Vitári

illeszkedtek. A Hitlerjugend területeiből 1939-ben összesen 36 működött, majd a háborús területi gyarapodás következtében ezek száma 42-re emelkedett. A birodalomba szervesen be nem tagolt területeken ún. HJ-parancsnokságokat (Befehlsstelle) hoztak létre, így a Protektorátusban, a Benelux-területeken.⁶

A rendkívül gyorsan növekvő taglétszám a legnagyobb problémákat a vezetőképésben okozta, mivel soha nem állt rendelkezésre kellő számú vezető. Ennek megfelelően szükségesnek mutatkozott a vezetőképzési struktúra kiépítése is. Az általános vezetőképzési rendszer több lépcsőből állt, s minden lépcsőfok mind tartalmában, mind időtartamában az előzőnél lényegesen komolyabb munkát igényelt.

⁶ Eredeti néven sorrendben (1939): Ostland, Kurmark, Berlin, Schlesien, Pommern, Nordmark, Nordsee, Niedersachsen, Westfalen, Ruhr-Niederrhein, Mittelrhein, Westmark, Hessen-Nassau, Kurhessen, Mittelland, Sachsen, Thüringen, Franken, Hochland, Württemberg, Baden, Bayerische Ostmark, Mittelbe, Mecklenburg, Saarpfalz, Hamburg, Wien, Niederdonau, Oberdonau, Steiermark, Kärnten, Salzburg, Tirol, Düsseldorf, Sudetenland, Schwaben. (1942): Ostland, Mark Brandenburg, Berlin, Niederschlesien, Pommern, Nordmark, Nordsee, Niedersachsen, Westfalen, Ruhr-Niederrhein, Köln-Aachen, Moselland, Hessen-Nassau, Kurhessen, Mittelland, Sachsen, Thüringen, Franken, Hochland, Württemberg, Baden, Bayreuth, Mittelbe, Mecklenburg, Westmark, Hamburg, Wien, Niederdonau, Oberdonau, Steiermark, Kärnten, Salzburg, Tirol-Vorarlberg, Düsseldorf, Sudetenland, Schwaben, Danzig-Westpreußen, Wartheland, Mainfranken, Oberschlesien, Ost-Hannover, Westfalen-Süd, Befehlsstelle Böhmen und Mähren, Befehlsstelle Generalgouvernement, Befehlsstelle Niederlande - Forrás: Rüdiger, Die Hitlerjugend, i. m., Anhang, 15. o. Magyar változat: © Vitári.

A legalsóbb rangú vezetőket hétvégi tanfolyamokon készítették fel feladataikra, ezt követően pedig körzeti, területi és birodalmi iskolákban több hetes tanfolyamokon szélesíthették ismereteiket, amelyeken áthaladva a fiatalok a legfelsőbb pozíciókat is betölthették. Az alsóbb egységekben a vezetők általában 2–3 évvel voltak idősebbek a csapatok tagjaival, ami élővé tette azt az Adolf Hitlerrel (is) származó elvet, miszerint „Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie”.⁷ Ennek megfelelően még a legmagasabb rangú főterületvezetők átlagéletkora is alig haladta meg a 30 évet (30,6). A Hitlerjugend általános törekvése volt az is, hogy az ifjúsági vezetőt külön hivatásnak ismertesse el, ami már-már azt jelentette, hogy fontosabbnak vélték a mindössze ismereteket közvetítő tanári foglalkozásnál, hiszen a HJ vezetőinek ennél jóval sokoldalúbb feladatokat kellett ellátniuk. Ennek eredményeként nyitotta meg kapuit 1938-ban az Ifjúságvezetés Akadémiája (Akademie für Jugendführung der Hitlerjugend), ahol a legmagasabb szintű ismereteket kaphatták meg a jelöltek. Az általános vezetőképzés mellé társultak a HJ speciális ismereteket nyújtó: igazgatási, tengeri sport, motorsport stb. iskolái és egyéb szakiskolái.

A Hitlerjugend Birodalmi Vezetése 1939-ig fokozatosan bővült, s több átszervezés után alakult ki végleges formájában. Ezt a kiterjedt bürokratikus vízfeket kellett azután a háború éveiben összevonásokkal egyre inkább karcsúsítani, s a férfiak frontszolgálatára miatt nők is egyre fontosabb pozíciókba kerülhettek.

Az *ideológiai nevelés* (weltanschauliche Schulung) továbbra is a tevékenység egyik alapelemét képezte. A német ifjak náciifikálását korra és nemre szabott tananyagokkal segítették elő, amelyeket a párt Birodalmi Ifjúságvezetőisége készített elő a hetenkénti szolgálat, valamint a különböző táborok számára. A témák fokozatosan nehezedtek és összetettebbekké váltak, viszont a „tananyag” egymásra épült, és a folytonos ismétlésen alapult, amelynek célja az volt, hogy mindenki egy életre elraktározza emlékezetében a nemzetiszocialista eszme sarkköveit. Nem véletlen, hogy az akkori Hitlerjugend-tagok még ma is fejből felidéznek különböző, jól besulykolt mondásokat.

A témákat négy nagyobb csoportba sorolhatjuk. Elsődleges fontosságú volt a *náci ideológia alapelemeinek* közvetítése. Mivel ezek a fiatalok számára a képzés legunalmasabb részét jelentették, a változatosság kedvéért beiktatták a német történelem nemzetiszocialista szemzőgéből dicsőséges korszakainak (főleg háborúk) és személyiségeinek (pl. hadvezérek) történetét. A náci párt történetének és hőseinek megismertetése után a világnézeti nevelés legkedveltebb része a Führer életének bemutatása volt.

A második nagy nevelési ág a húszas évekhez hasonlóan a *testi nevelés* (körperliche Ertüchtigung) volt, amely azonban a korábbiakhoz képest – az állam anyagi és erkölcsi támogatásának köszönhetően – hatalmas fejlődésen ment keresztül, s a 30-as évek második felében már egyértelműen túlsúlyba került a világnézeti neveléssel szemben. A testi nevelés önmagában is több, jól elkülöníthető részből tevődött össze. Az alapokat az egyszerű testedzés biztosította. Elsősorban olyan sportágakat részesítettek előnyben, amelyek növelték az állóképességet, illetve a katonai kiképzés alapjául is szolgálhattak. Így a mindenhol megrendezhető, különböző távú futószámok mellett szerepelt többek között a távol-, illetve a magasugrás, a dobás, az úszás, s többféle küzdősport.

A Hitlerjugend imázsának elengedhetetlen összetevője volt a *túrázás* is, amelyen a 18 éves fiúktól akár napi 30 km-es táv teljesítését is elvárták. A menetelő és éneklő ifjúság képe hozzátartozott a harmincas és a negyvenes évek német mindennapjaihoz. A túrákhoz sok esetben több hetes *táborozás* csatlakozott, amelyet Schirach birodalmi ifjúságvezető a nemzetiszocialista nevelés legideálisabb formájának tartott. Mindamellet, hogy a táborok a náci nevelési „arzenál” minden formáját felmutatták, a legfontosabb rendező elvük az volt, hogy a gyerekeket a táborokban a „káros” szülői és tanári, illetve egyéb befolyásoktól kivonva, olyan tartós „agymosásban” részesítsék, és olyan alapos testi kiképzésnek vessék alá, amely nem múlhat el nyom nélkül. Az uniformizálás és mobilizálás segítségével az ifjúság militarizálásának e formája nagyon eredményes volt.

A sportolás, a túrák és táborozások 1936-ig a HJ mindennapjait jelentették a testi nevelés terén. Ezután viszont egyre inkább előtérbe került a Wehrmacht közreműködésével kialakított *véd kiképzés* (Wehrerziehung), ami egyértelmű jele volt annak, hogy már nem is nevelésről, hanem felkészítésről volt szó: felkészítésről a háborúra. A véd felkészítés elsőszámú része a *lövészet* volt, mivel a leendő katonák esetében a „*jól irányzott lövés volt a döntő, amely leteríti az ellenfelet*”⁸. A 10–14 éves korosztály légpuskával gyakorolhatott, az idősebbek már kiskaliberű fegyvereket használtak. Lőttek fekvő és állva, támasztékkal és szabadkézzel. Ez mind hozzátartozott a kiképzéshez, csakúgy,

⁷ „Jugend muss von Jugend geführt werden.”

⁸ Stellrecht, i. m., 101. o.

mint a fegyver részeinek, összerakásának, tisztításának ismerete. A különböző *dobógyakorlatok* során pedig megfelelőképpen lehetett elsajátítani, hogy miként lehet célba juttatni egy kézigránátot.

Összetett kiképzést kaptak a fiatalok az úgynevezett *terepgyakorlatok* (Geländeübungen) terén is. Ezen belül a *tereptan* során megkövetelték egy terepszakasz talajformájának és talajtakarójának ismeretét, amely szoros összefüggésben állt az *álcázással*. Az utóbbi esetében gyakorolták mind a természet által kínált lehetőségek kihasználását, mind saját álcázás készítését. A terepen való eligazodáshoz hozzátartozott a megfelelő *térképismeret*, amely magába foglalta a térképjelek, az égtájak, az iránytű ismeretét, és a fiúknak tudniuk kellett térképet rajzolniuk különféle terepszakaszokról. A *távolságbecslés* és az *érzékelítés* során a különböző távolságban található célpontokat kellett felismerni és leírni. A terület-kihasználás címszó alatt az ellenség megközelítését gyakorolták a különböző domborzati adottságok figyelembevételével, amihez a *jelentések továbbítása* kapcsolódott.

Bár a Hitlerjugend vezetői gyakorta hangoztatták, hogy a HJ-ban végzett kiképzés nem előkatonai képzés, a védőkiképzés egyetlen olyan elemet sem tartalmazott, amely ne lett volna hasznos a katonai felkészítés terén. Amint bizonyossá vált, hogy a keleti hadjáratot nem lehet 4–6 hónap alatt befejezni, 1942 márciusától létrehozták a Hitlerjugend, a Wehrmacht és a Fegyveres-SS (Waffen-SS) együttműködésével az ún. *védőkiképző táborokat*, amelyekben már a hivatalos propaganda szerint is előkatonai kiképzés folyt. A HJ vállalta magára a szervezési feladatokat, míg a katonai szervezetek biztosították a kiképző tiszteket és a táborok vezetőit, akik szokás szerint egykori, addigra harcképtelen HJ-vezetők voltak. A védőkiképző táborokban kezdetben a 17–18 éves fiúkat, majd később már a 16 éveseket is háromhetes kiképzésben részesítették. Ennek végén ún. *hadikiképzési bizonyítványt* (Kriegsausbildungsschein) lehetett szerezni, amely belépőt jelentett a Wehrmachthoz vagy a Fegyveres-SS-hez.

A védőkiképzéshez sorolhatók a *HJ különleges alakulatai*, amelyek szervezése már 1933-ban elkezdődött. A Motoros-, a Repülő-, a Haditengerészeti, a Felcsere-, a Híradós- és a Lovas-HJ a Hitlerjugendben belül a legnépszerűbb csoportok voltak. A bennük kiképzett fiúk olyan hasznos ismereteket szereztek, amelyeknek a későbbiekben a Lufthansa (korábban Luft Hansa), a Birodalmi Posta stb. mellett leginkább a hadsereg vehette hasznát.

A lányok esetében a védőkiképzés nem volt fontos, ők továbbra is világnézeti nevelést kaptak és sportoltak. Kiképzésüknek az volt a célja, hogy jó anyákká váljanak és sok gyereket „ajándékozzanak a Führernek”, illetve hogy tudatosítsák bennük azt az ebből fakadó kötelességüket, hogy tetszetős külsejükkel felkeltsék maguk iránt a német férfiak érdeklődését.

A háborúig a Hitlerjugend nagyon népszerű volt, hiszen a militáns jellegű feladatokkal együtt érdekes elfoglaltságokat biztosított a tagok számára, míg a kívül maradók nem részesültek az izgalmas táborozásokból, a motorozás, a hajózás, a repülőmodellezés stb. lehetőségéből és élményeiből. A sokoldalú felkészítésnek persze megvolt a maga előnye. A HJ-ban kiképzett fiúk már kiismerték magukat a terepen, tudtak tájékozódni, és megfelelő módon kezelték a fegyvereket. Ennek következtében sokoldalú tudással és képességekkel felruházott katonákká váltak, ami mindenképpen előnyt jelentett a hadszíntereken.

II. 3. Bizonyítani élesben⁹

A háború kezdetétől a Hitlerjugend tagjai a háborús segélyszolgálatban teljesítették a rájuk rótt kötelességeket, a Lengyelország elleni hadjáratban pedig már 18 000 főállású HJ-vezető harcolt a Wehrmacht kötelékeiben. Míg a 10–14 éves korosztályt 1940-től kezdetben a birodalom keleti vidékeire, majd később Délkelet-Európa országaiba – így többek között Magyarországra is – vitték, hogy elmenekítsék őket az egyre fokozódó szövetséges bombázások elől, addig a katonának egyelőre még fiatal, idősebb HJ-tagok egyre fontosabb feladatokat kaptak. A békeidőben végzett előkészítés miatt viszont kisebb volt azoknak a tevékenységi formáknak az aránya, amelyek ténylegesen a háború következményeként kerültek fel a palettára, hiszen a szolgálati feladatok java részét 1939 előtt már különböző formákban kipróbálták, begyakorolták és alkalmazták. Ezeket tehát csak ki kellett terjeszteni, és gondoskodni kellett lehető legintenzívebb végrehajtásukról. Mindez azt eredményezte, hogy a HJ ifjúságnevelő szervezetből a háború előrehaladtával szinte teljes mértékben háborús segédcsapattá változott, amely szívesen adott hangot áldozatkészségének. A tagság is meglehető-

⁹ Brandenburg, i. m., 184–234. o.; Buddrus, Totale Erziehung für den totalen Krieg, i. m., 60–1013. o.; Blohm, i. m., 296–356. o.; Griesmayr – Würschinger, i. m., 255–271. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 233–273. o.; Klaus, Mädchen im Dritten Reich, i. m., 106–116. o.; Boberach, i. m., 103–146. o.; Rüdiger, Die Hitler-Jugend, i. m., 281–326. o. Lásd még: Koch, i. m.; Huber, i. m.; Paetel, i. m.; Peukert, i. m.

sen jól fel volt készítve a háborúra, ideológiailag megfelelően előkészítették a fiatalokat, akik készen álltak arra, hogy bizonyosságot tegyenek minderről.

Így háború esetére a Hitlerjugendben látszólag nem történtek külön előkészületek, s később számos vezető – így főleg Schirach – hangoztatta, hogy a háború kitörése meglepetésként érte. Ha nem is voltak aprólékosan és a részletekbe menően kidolgozott szolgálati tervek, a Birodalmi Ifjúságvezetőség legkésőbb 1939 tavaszán, esetleg nyarán már bizonyosan tudott a készülő háborúról, még ha a végleges x. nap nem is volt még kijelölve. Már 1939 nyarának elején borítékot juttattak el a HJ területi vezetőségeihez, amelyet mozgósítás esetén volt szabad kinyitni. A háborúra utaltak azonban egyéb közvetett jelek is. Megtiltották például a kirándulásokat azokba az országokba, amelyekről sejteni vélték, hogy előbb vagy utóbb harcterületté válhatnak, különösen Lengyelországba és a német–lengyel határ közelébe. Nehézségek támadtak az egyenruha-ellátás terén is, ami főleg a Wehrmacht megnövekedett textiligényei miatt következett be. Ennél konkrétabb intézkedésekre a HJ Birodalmi Vezetésében nem került sor. Az 1939 augusztusában a területi vezetőknek megküldött utasítás, miszerint gondoskodniuk kell arról, hogy mozgósítás esetén minden 1920–21-es évjáratú HJ-tag önként jelentkezzen a Wehrmacht vagy a Fegyveres–SS kiegészítő parancsnokságain, nem a HJ kiskorú tagságát, hanem a vezetőségét érintette.

Sor került viszont tervezésre a pártban, ahol külön *Mozgósítási Hivatalt* hoztak létre, amely a Hitlerjugendre nézve is illetékesnek tekintette magát. Ennek ellenére tömeges, a korábbinál kiterjedtebb háborús bevetést 1939 nyarára és őszére itt sem nem terveztek. Ezt az is mutatta, hogy a HJ-nak továbbra is az ifjúság szervezését, kiképzését és nevelését szánták fő feladatul. Az első valamire való háborús szolgálati előírást a Birodalmi Ifjúságvezetőség is csak 1939. szeptember 20-án adta ki, amelyben az addigi tapasztalatokat figyelembe véve a HJ területi egységeit helyezték a háborús szolgálatszervezés központjába.

Miután konkrét tervek nem léteztek arról, hogy mely HJ-egységek hol, milyen feladatot látnak majd el, az első bevetések inkább a szükség hozta improvizációk voltak, s a HJ korábbi szervezeti struktúrájában látta el a feladatokat. Ez az időszak egészen 1940 tavaszáig tartott, s a vezetők átmeneti nagymértékű hiányát (a főállású vezetők 95 százaléka) a már szinte önműködő szervezet minden nagyobb nehézség nélkül áthidalta. A HJ háborús szervezeti struktúrája többszörös változtatások után csak 1941-re alakult ki, s addigra általánossá vált a háború egészére jellemző állapot, hogy t. i. szinte kizárólag háborús veteránok látták el a tisztségeket.

A HJ békeidőből örökölt, most háborús tevékenységnek minősített szolgálatát a háború első éveiben túlnyomó részben a szokásos szolgálati rend szerint hajtotta végre. A kezdeti erősen sporadikus és improvizált háborús szolgálat azonban lassanként egyre sokoldalúbb, szabályozottabb bevetéssé nőtte ki magát, s 1942-től az ifjúság felhasználása már számszerűen is jelentős emelkedést mutatott. Az 1942 júliusában kiadott *„Munkairányelvek a Hitlerjugend háborús bevetésére”* már hét főbb, most először kötelezőnek minősített kategóriát különböztetett meg, amelyek egyik részét birodalom szerű egységes, míg a nagyobb részét helyi szintű, segélyszolgálatként írták elő. Bár átfedések is voltak. A további szabályozási tervek, amelyek az ifjúság egységes, a HJ által vezetett *„Háborús Bevetési Szolgálat”* keretében történő alkalmazását kívánták birodalom szerű egységes és a különböző párt- és állami szervek kompetenciáitól elhatárolt rendszerré alakítani, végül az érdekek különbözősége miatt már nem valósultak meg, s az ifjúságot 1943 decemberében mindössze egy rendeletben kötelezték háborús feladatokra a birodalom védelmében.

Az említett első csoportba tartozó feladatokat birodalmi irányelvek szerint a Birodalmi Ifjúságvezetőség koordinálta és irányította. A „keleti bevetés” (Osteinsatz) során a BDM vezetői teljesítettek szolgálatot a csatolt, illetve megszállt keleti területeken, amely során paraszti gazdaságokban, áttelepülő táborokban láttak el feladatokat. Mások óvoda- és iskolasegédként dolgoztak, s mindenképp előtt segédkeztek az ottani HJ-alakulatok megszervezésében. A betakarítási és aratási „bevetésen” a Hitlerjugend jobbára az iskolai osztálykeretek alapján működött közre, s nyáron ez képezte a legfőbb tevékenységét. A gyermekek vidékre küldése és a védfelkészítés mellett a segédtűzoltói feladatok (Tűzoltó-HJ), szerepvállalás a rendőri gyorsbevetésű kommandókban, biztonsági és segélyszolgálat, légvédelmi szolgálat, romeltakarítási munkák tartoztak még ide, valamint a jól bevált gyűjtőakciók (játék, ruhanemű, télisegély, könyvek, különféle hulladékok, növények, gombák stb. – A HJ például évről évre biztosítani tudta Németország szinte teljes gyógynövény-szükségletét). A háborús gondozószolgálat során gondját viselték a fronton lévők családtagjainak, rendben tartották házukat, gazdaságukat stb. Kulturális és propagandatevékenységet (játékkészítés, ajándékok, levelek a fronton harcolóknak, játszócsoportok (Spielschar) alkalmazása, szülői estek szervezése) folytattak a lakosság harci szellemének fenntartása érdekében. A német ifjakat azonban e feladatok nagy részére a háború előtt éppúgy nagy számban alkalmazták, mint a háborúban. A háború első hónapjaiban a számuk sem igen haladta meg a korábbi szintet (kb. 1,1 millió fő, azaz

minden 8. HJ-tag), vagyis általában nem szárnyalta túl a szokásos HJ-szolgálat és az önkéntes szolgálat fokát, legfeljebb helyi szinten egyes hatóságok vezényeltek ifjakat rövidebb szolgálatokra, aminek azok többnyire büszkén és örömmel tettek eleget.

A háborús segélyszolgálatokat helyileg, az ott keletkező igények szerint és a helyi hatóságokkal, párt- és hadsereg-szervekkel stb. együttműködve szervezték meg, s a nép minden munka- és életterületét érintették. Csakhamar megszületett a mottó is: „Ahol a háború következtében munkaerő hiányzik, ahol segítségre van szükség, ott teszi hasznossá magát a Hitler-Jugend.” A szomszédok segítése (bevásárlás, gyermekfelügyelet stb.), bolti kiszolgálás, háztartási segély (főleg többgyermekes anyáknak), óvodai kisegítés (hosszabb távon is), vidéki és kertsegély (eszközök, kertek stb. rendben tartása, károkozók elleni védelem), kisegítő szolgálatok a Wehrmachtnál (küldönccfeladatok, rakodás, ellátási feladatok, telefonos szolgálat stb.), Wehrmacht-gondozás (katonák gondozása, kórházlátogatások, hátramaradottak gondozása stb.), légvédelmi feladatok (jelentések továbbítása, figyelmeztető és riasztószolgálat), tűzoltási feladatok (készenlét és tűzoltás), rendőri feladatok (gyorsosztagok), Birodalmi Posta (postai szolgálatok, levélkihordás, postahivatali szolgálatok, válogatás stb.), közlekedési feladatok (kalauz, csomagfelvétel, állomásszolgálat, távíró és gyorsíró feladatok), gyári munkák, selyemtermesztés, a BDM főző- és varróestjei, pártszolgálatok, egészségügyi rendszerben való segítség töltötték ki a Hitlerjugend és Németország háborús mindennapjait. Pedig mindez azt mutatta, hogy a növekvő embervesztés következtében az ifjúság nélkül a hátszágban nemsokára valóban már semmi sem működött, így módon a Hitlerjugend komoly háborús tényezővé vált.

A hozzáállás a „nevelők” reményének megfelelően továbbra is kiváló volt. Miközben a harmincas években a gyerekek azzal érezték magukat megbecsülve, hogy részesei lehetnek egy hatalmas ifjúsági szervezetnek, amelyen keresztül megtehették első szolgálataikat a hazaért, addig a háború kitörése után egyszerre váltak felnőtté, s végezték a felnőttek munkáját, ami különösen az első években még túlnyomórészt örömet okozott. Személyiségük fejlődésének és növekvő megbecsülésüknek tekinthették, hogy teljesítményüket már komolyabb megbízásokkal honorálták. Szerencsésnek érezték magukat, hogy immár nemcsak általánosan a hazáért tehetnek szolgálatot, és hozhatnak áldozatot, hanem népük jövőjéért és végső győzelemért is. A lelkesedést az is jól mutatta, hogy 1943-ban *Heinrich Himmler* birodalmi SS-vezér és *Artur Axmann* birodalmi ifjúságvezető megállapodása nyomán felállították a javarészt a HJ önkénteseiből álló *12. Hitlerjugend Fegyveres-SS páncélos hadosztályt*, amely Normandiában, az Ardenneknben, Magyarországon és az egykori Ausztria területén tett tanúbizonyságot harci szellemről, elvakultságról és fanatizmusról.

A segélyszolgálaton túl azonban egyre inkább rosszabb is következett. A légierőnél, különösen a légvédelmi ágyúknál, a haditengerészetnél bevetett fiatalok már a tényleges háborúnak, nem pedig az általa okozott következményeknek voltak közvetlen részesei. S amint a szövetséges hadseregek a birodalom 1939-es határai felé közeledtek, az ifjúság háborús bevetése tovább fokozódott. 1944 szeptemberében rendelet született az ifjúság „határbevetéséről”, amelynek során a fiúk 15, a lányok 16 éves kortól sáncolási és bunkerépítési munkálatokban vettek részt (kb. 600 000 fő).

1944 szeptemberében adtak ki egy másik, ugyancsak nagy horderejű rendeletet a *Német Népfelkelés* (Deutscher Volkssturm) felállításáról, amely minden 16 és 60 év közötti férfi számára hadkötelezettséget írt elő. Így a hirtelen „férfiakká emelt”, de a háború borzalmai hatására sok esetben rég felnőtté vált 16–17 éves HJ-tagok immár a *Führer katonái* voltak. A rendelet az 1925–1928-as évjáratok kb. 600 000 fiatalját érintette, majd 1945 márciusától már az 1929-ben születettek is sorra kerültek, hogy a csodafegyverek elkészülésig ők védjék meg Hitler birodalmát, amiről addigra már maga is lemondott.

Amikor pedig már a katonai egységek felállítása sem zajlott zökkenőmentesen, és nem bizonyult elégségesnek, a HJ Birodalmi Vezetése elrendelte, hogy az otthon maradt fiúkból mindenütt *páncélos megsemmisítő osztagokat* kell felállítani, amelyek tagjait még sebtében kiképezték a páncélöklök és egyéb eszközök használatára. Mindenkinnek megtiltották a kijelölt települések elhagyását, ami egyet jelentett azzal, hogy Németország ifjúságát az utolsó töltényig a háborúban tartották.

Az utolsó kétségbeesésben a Martin Bormann (az NSDAP Pártkancelláriájának vezetője) ösztönzésére felállított *Werwolfban* is számítottak az ifjúság fanatikusságára, s bár a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem rendelte el az ifjúság bevetését e gerillatámadásokat és szabotázscelemeket elkövető szervezetben, helyi szinten mégis szép számmal csatlakoztak hozzá.

Amikor a második világháború 1945-ben véget ért, a háború minden más borzalma mellett egy ifjú generáció állt korábbi világnézete romjai felett, egy olyan generációnak kellett újra gondolni múltat és jövőt, amelynek jelentős része

Hitlerért élt és őrte áldozta életét. Ez a szituáció a sokak által megélt háborús élmények mellett életük meghatározó viszonyítási pontjává, sok esetben életük traumájává vált.

III. IFJÚSÁG ÉS KÜLFÖLD NÉMETORSZÁGBAN 1933 ELŐTT

III. 1. „Vándormadarak”

Az ifjúsági mozgalom születésekor és az azt követő kezdeti időkben, vagyis a 19. század végén és a 20. század elején még nem igen volt jellemző, hogy a különféle országok ifjúsági csoportjai között kapcsolatok létesültek. A kialakuló német *Vándormadár-mozgalom* (Wandervogel) egyes jómódú csoportjainak utazásai ugyan jól illeszkedtek az új jelenségként mutatkozó turizmusba, az utak során azonban csak ritkán került sor külföldi ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatkeresésre. Így ezeknek többnyire sem diplomáciai, sem politikai jelentősége nem volt, szimpla szabadidős tevékenységnek minősültek. Az ifjúsági mozgalom kezdeti, tervszerűnek nem nevezhető külföldi tevékenysége idején az utak többnyire nem különböztek az élményt, a helyállást, a becsúgyat és a kalandvágyat középpontba helyező bel-földi utaktól.¹

Mindazonáltal az alapok megteremtése terén mégis nagy jelentősége volt annak a néhány útnak, amelyet a Vándormadár egyes csoportjai külföldre tettek. A német *Vándormadár* első útjai a Cseh-erdőbe vagy keletre vezettek, a németeknek a csehek és a lengyelek ellen folytatott „harcát” segítő. Az utak túlnyomó része azonban nem tartalmazta ezt a népiségi személetet, még azok sem, amelyek a határmenti területekre irányultak. Más külföldi országokkal a Vándormadárnak vajmi kevés kapcsolata volt, csak kis csoportjainak látogatásairól lehetett szó. Az első nagy külföldi útra csak 1909-ben került sor, egy korábban Németországba látogatott angol cserkészcsapat meghívására. A tapasztalatok annyira pozitívak voltak, hogy felmerült az ifjúsági cserekapcsolat lehetősége is, ami végül még sem valósult meg. Ez az út kivételes helyet foglalt el a mozgalom életében, ilyen jellegű és nagyszabású vállalkozásra a háborúig már nem is került sor. A tapasztalatok annyira kedvezők voltak, hogy felmerült az ifjúsági cserekapcsolat lehetősége is, ami végül nem valósult meg. Pár évvel később, 1912-ben dán cserkészeket látogatott meg egy Vándormadár-csoport, s említést találunk olaszországi útról is.²

Ennél jelentősebb volt azonban az a tény, hogy a Vándormadár léte túlsugárzott a német határokon. Az Osztrák–Magyar Monarchiában *Osztrák Vándormadárként*, Svájcban pedig *Svájci Vándormadárként* jött létre hasonló szervezet.³ Már ekkor megmutatkozott tehát, hogy valami jellemzően németről volt szó, amit az is alátámasztott, hogy mind Ausztria–Magyarország, mind pedig Svájc esetében csak a németlakta területeken fejlődött ki a mozgalom.⁴ Egyúttal az önszerveződő ifjúság erejét mutatta, hogy a Német Császársággal szemben mindig is kritikus, még a határmenti testvéri barátkozást is elutasító Svájcban sem tudták megakadályozni elterjedését. A három ország Vándormadár-szervezete között ha nem is élénk, de működő kapcsolatok léteztek, amelyek leginkább német csoportok útjait jelentették Svájcba és Ausztria–Magyarországra, hogy ezáltal is erősödjének az ottani mozgalmak.⁵ Az utak többsé-

¹ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa. In: Sonderdruck. Das Junge Deutschland és *Das Junge Deutschland*, März 1932, 80–84. o. – Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (továbbiakban: PAAA), R 63603; Vö. *Walter Laquer*, Die deutsche Jugendbewegung. Eine historische Studie. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1983, 263. o.; Hardenberg, i. m., 4., 12–16. o.

² *Gerhard Ziemer – Hans Wolf*, Wandervogel und Freideutsche Jugend. Vöggenteiler, Bad Godesberg 1961, 340–341., 348–351. o.; Hardenberg, i. m., 4. o.; *Frank Fischer*, Unser Wandern. In: *Werner Kindt* (szerk.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln 1963, 79–83. o. Az angliai esemény egyediségét mutatta, hogy a résztvevőket gondosan kiválogatták, hogy a csoport méltó módon képviselhesse a németiséget és a Vándormadár mozgalmát. A csapat felkereste Skócia és Anglia történelmi helyeit, több helyen hivatalos fogadásra is sor került. Az út fő célja a cserkészmozgalom tanulmányozása volt, így egy közös táborozás is része volt a programnak. – Hardenberg, i. m., 6–9. o.; *Hans Blüher*, Geschichte des Wandervogels. In: Kindt, Grundschriften, i. m., 33–62. o., itt 58. o.; A Vándormadár a nem német nyelvű külföldön is mutatott szerény hatást, még ha a cserkészethez viszonyítva ez ténylegesen csak periférikus jelenség volt. Kínában a Tsingtau német gyarmat körzetében élő németek kezdték el terjeszteni a mozgalom dalait a Kelet-ázsiai Lloyd (Ostasiatischer Lloyd) című lapban, amely a kelet-ázsiai németek lapja volt. A dalok és egyéb Vándormadár-programok mellett azonban hiányzott Kínában a Vándormadár fő tevékenysége, a túrázás, amit a kínai mentalitásból adódóan a kínai gyerekek között nem lehetett elterjeszteni. *Zwei Wandervogelführer auf Fahrt in China*. In: Ziemer – Wolf, i. m., 75–76. o.

³ Németországban az első világháború előtt ca. 25 000, Ausztriában és Svájcban pár ezer taggal számolhatunk. A háború utáni történetükhöz ld. még főleg: *Österreichischer Wandervogel*. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1267–1273. o.; *Sudetendeutscher Wandervogel*. In: uo., 1294–1299. o.

⁴ Mindössze néhány csoport jött létre Svájc francia nyelvű területein. Ziemer – Wolf, i. m., 327., 331. o.

⁵ Ziemer – Wolf, i. m., 8., 12., 15., 327., 331. o.; A Svájci Vándormadár pl. Provence-ba, Észak-Németországba tett utakat. Ziemer – Wolf, i. m., 340–341., 348–351. o.; Hardenberg, i. m., 4. o.; Fischer, Unser Wandern, i. m., 79–83. o. Itt-ott már a 19. század végét megelőzően is létesültek egyesületek az ifjúság számára, így Németországban és a Habsburg-területeken is. Ilyen volt például az 1848-ban Medgyesen (Mediasch, Medias) életre hívott Erdélyi-német Ifjúsági Szövetség, de sem ez a szövetség, sem pedig mások nem tudtak azonban nagyobb területen elterjedni. Ifjúsági mozgalomról ekkor tehát még nem beszélhetünk. Az Osztrák Vándormadár kezdeti időszakáról mára már jobbra csak bizonytalan információkkal rendelkezünk, melyek szerint az első csoportok Prágában, Erdélyben Brassóban (Kronstadt, Braşov; itt „Carpathia” néven, hogy elkerüljék a magyar hatóságok üldözését), Segesváron (Schäßburg, Sighişoara), majd hamarosan Nagyszében (Hermannstadt, Sibiu) központtal, délen, a bánáti területeken Temesvár (Temeschwar/Temeschburg, Timişoara) központtal, Tetschenben (Děčín), Bécsben, Brünnben (Brno), Pilsenben (Plzeň), Iglauban (Jihlava) jöttek létre, de elterjedtek a birodalom egészen keleti területein – Lemberg (Lviv), Czernowitz (Csernyivci) –, s délen is,

ge Németország és Ausztria határmenti területeire összpontosult. A más népek iránti előzékenység sem volt minden esetben jellemző, kivált az ausztria–magyarországi nem német népcsoportokkal szemben.⁶

Ausztria-Magyarország legtöbb utódállamában ezek a Vándormadár-csoportok az első világháborút követően is továbbműködtek. Németországban a Vándormadár utódai folytatták a hagyományokat, amelyek már csak ritkán tartották meg a Vándormadár elnevezést. Magyarországon a háború után ilyesfajta német ifjúsági csoportok a kisebbségek kedvezőtlen helyzete miatt nem működtek. A Vándormadárnál nagyobb hatással csak az angliai eredetű cserkész (boy scout) mozgalom büszkélkedhetett.

Az ausztria–magyarországi Vándormadárnak a későbbiekre nézve nagyon fontos ismertetőjegye volt, hogy a mozgalom elkötelezett és tevékeny részesévé vált az ún. *védsvövetségi munkának* (Schutzvereinsarbeit). A monarchia nemzetiségeinek egyre hangosabb egyenrangúsági követelése mentén felerősödő osztrák nacionalizmus jegyében elsősorban a nyelvhatárok környékén (így leginkább Észak-Csehországban, Dél-Tirolban, Dél-Karintiában és Dél-Stájerországban) mutatkozott szükség arra, hogy a németiség pozícióit fenntartsák és a „szláv áradattal” szemben megerősítsék. Ez a tevékenység az Osztrák Vándormadár születésének idejére a különféle védsszervezetek révén (Német Iskolaegyesület (Deutscher Schulverein, 1880), a Südmarch (Graz 1889), a Nordmark (Troppau 1894) stb.), amelyeknek 1911-ben szerte a Monarchiában kb. 400 000 tagjuk volt, már jól bejáratott aktivitásnak számított. E szervezetek lapjai cikkeket, tudósításokat közöltek az ifjúságot érintő témákban is. Az Osztrák Vándormadár pedig – a német anyaszervezettel szemben – fel is vállalta ezt a tevékenységet, s a Szudéta-térségbe, a Dráva környékére, Triesztbe, Pólába, Bukovinába, Galíciába, Erdélybe (Brassó, Nagyszeben) s más etnikailag „fenyegetett” helyre is szervezett utakat. A népiségi és határvidéki munka tehát kezdettől fogva középpontban állt. Ez így maradt az első világháború után is, amikor például nagy gondot fordítottak az új tartomány, Burgenland gondozására.⁷

Németországban is létrejöttek hasonló szervezetek, de itt nem állt fenn olyan együttműködés az ifjúsági mozgalommal, mint Ausztria–Magyarországon, ami abból is fakadhatott, hogy Németországnak etnikailag jóval homogénebb népessége volt. A legnagyobb jelentőségre Németországban az 1881-ben *Általános Német Iskolaegyesületként* (Allgemeiner Deutscher Schulverein) alapított, majd 1908-tól a *Külföldi Németiség Egyesülete* (Verein für das Deutschtum im Ausland, VDA) néven működő egyesület tett szert. A háború vége felé egyre inkább uralkodóvá vált a népiségi–hazafias irányvonal, a frontokon harcoló „vándormadarak” kötelességnek tekintették a német népiség védelmét. Az ifjúsági mozgalom azonban a háború következtében már elhalóban volt. Ezt követően a vándormadarak utódai nem utolsó sorban a háborús események és elképzelések, valamint az ausztriai kezdemények hatására Németországban is még inkább felfedezték maguknak a külföldi németiséget.⁸

III. 2. Birodalmak örökén – a németiség védelmében

Az első világháború után az általános turizmus fellendülése azt is eredményezte, hogy mind több fiatal – akár csoportosan, akár egyénileg vagy családdal – látogatott szomszédos vagy még távolabbi országokba. A külföldre utazás azonban a második világháború előtt sokkal inkább tartozott a luxus kategóriájába, mint manapság. Így az anyagi lehetősé-

például Triesztben. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy Ausztria–Magyarországon a kiindulópont valóban Prága volt. Innen főleg a későbbi szudétanémetnek nevezett vidékeken terjedt el a mozgalom, de alakultak csoportok Morvaországban, majd az osztrák örökös tartományokban is. Erdélyben a világháború előestéjén már leánycsapatok is léteztek. Zierner – Wolf, i. m., 294–297. o.; Albrich – Christ – Hockl, i. m., 33–36., 42–51. o.; Seewann, i. m., 59–120. o.; Jovy, i. m., 18–19. o.

⁶ „Csehország például bizonyosan szép ország; buta dolog viszont, hogy olyan sok cseh van ott.” („Böhmen zum Beispiel ist gewiß ein schönes Land; dumm ist es aber, daß es da so viele Tschechen gibt.”) Hoch das Wandern! In: *Schülerwarte*, April-Heft 1898, idézi: Zierner – Wolf, i. m., 40. o.; Hardenberg, i. m., 6–9. o.; A romániai Vándormadár-csoportok olyannyira előre haladtak, hogy az első világháborút követően, 1929 elején Medgyesen (Mediasch, Mediaş) létrehozták fedőszervüket, a Délkelet-Német Vándormadár mozgalmat (Südostdeutscher Wandervogel). Albrich – Christ – Hockl, i. m., 18–26., 55., 107–127. o.

⁷ Zierner – Wolf, i. m., 303–305. o. Az 1914-es frankfurti Vándormadár szövetségi napon, amely egyúttal a „német keletet” (Deutscher Osten) állította a középpontba, Fritz Kutschera, az Osztrák Vándormadár vezetője egyenesen felszólította a birodalmi vándormadarakat az ausztriai vándorutakra: „Ne hagyjatok cserben! Aki veszélyeztetett előőrsöt képvisel, annak minden joga meg van arra, hogy támogassa a fősergét – többet nem is mondok. Gyertek Ausztriába és ismerjétek meg ezt a csodálatos országot.” („Laßt uns nicht im Stich! Wer auf gefährdetem Vorposten steht, der hat ein gutes Recht darauf, von der Haupttruppe unterstützt zu werden – mehr sage ich nicht. Wandert nach Österreich und lernt das herrliche Land kennen.”) Hasonló felhívások rendszeresek voltak a Vándormadár újságjaiban, hol Ausztriába, hol a cseh területekre hívtak. Jovy, i. m., 58. o.; Unsere Jugend in Burgenland. *Grenzland. Zeitschrift des Deutschen Schulvereins Südmarch*, 1936/10–11. sz., 132–133. o. (BArch, R 1501/3330).

⁸ A törekvések a különböző országok ifjúságának összefogására és évenkénti beszélgetéseire a háborús hangulatban sem teljesedtek be. Hardenberg, i. m., 4., 6., 12–16. o.

gek javításához hasznosnak tűnt, hogy a külföldre vágyó ifjúsági csoportok kapcsolatba lépjenek helyi csoportokkal és a kölcsönösség jegyében segítsék egymást.⁹

Az első világháborút követően az osztrák hagyományok és a háború alatt Németországban is előtérbe kerülő, a népet középpontba állító gondolatok, valamint a világháború következtében alaposan megváltozott a *külföld fogalma*. Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása, a versailles-i és a St. Germain-i békeszerződések eredményeként németek milliói kerültek a korábbi két birodalom határain kívül, s váltak az addig a 100 milliós németégből 82 milliót magába foglaló birodalmak helyett idegen államok polgáraivá, akik adott esetekben nagy etnikai és asszimilációs nyomásnak voltak kitéve. Így a külföld 1918 után megkerülhetetlenül és az évek előrehaladtával fokozódó mértékben az elszakított németek támogatását, német szellemének, kultúrájának és tudatának ébrentartását jelentette, ami egyben folytatása is volt az Ausztria–Magyarországon az első világháború előtt kifejlődött „védmunkának”. Az állam fogalma mint szervező erő elértékeltelenedett, helyébe a nép, a népiség mítosza lépett, a német nép újbóli egyesítéséé.¹⁰

E felaprózott németek felkarolását számtalan szervezet tekintette feladatának, ami így a rendszertelenség érzetét kötötte ehhez a tevékenységhez. Ez abból is fakadt, hogy életrehívóik jelentős része az elszakított területekről települt át Németországba, és onnan fejtette ki tevékenységét az otthon maradt néptársakért. Két szervezet emelkedett ki igazán, amelyek a határmenti és külföldi németek támogatásában a legfontosabb fórumot képviselték, és az állami támogatásoknak is fontos közvetítői voltak: az 1919-ben alapított, s később már 100 egyesületet magába foglaló *Német Védszövetség* (Deutscher Schutzbund für das Grenz- und Auslandsdeutschtum), amely később *Népi Német Munkakörként* (Volksdeutscher Arbeitskreis) működött, valamint a már említett VDA. Központi feladataik közé tartozott a határon túli németek megtartása, számukra iskolák, óvodák, könyvtárak, tudományos és kulturális intézmények létesítése és támogatása, valamint Németországban belül a német népiség eszméjének terjesztése, a figyelem ráirányítása a külföldi németek létére és sorsának alakulására.¹¹

Az ifjúság és a külföld viszonyát vizsgálva a VDA volt a fontosabb szervezet. Birodalmi vezetése önálló ifjúsági osztályt működtetett, amely szervezte és gondozta az egyesület iskolai ifjúsági csoportjait, s ezáltal már fiatal korban elvette a teljes német nemzetért való felelősségtudat magvát. A VDA olyan szerteágazó tevékenységet fejlesztett ki az évek során, amely később minden hasonló munkát végző ifjúsági csoportnak mintául szolgálhatott, így a Hitlerjugendnek is. 1933-ig a VDA kiterjedt ifjúsági cseremozgalmat alakított ki a birodalmi németek, valamint a népi és a külföldi németek képviselői között. Birodalmi VDA-csoportok látogatták a népi és a külföldi német vidékeket, illetve fogadták a külföldi németek csoportjait Németországban. A szünidei, nagyobb szabású, távolabbi területeket is érintő utak mellett a határmenti gyermekakciók is több ezer gyermek mozgósítását tették lehetővé. A népi és a külföldi németekhez, így Magyarországra is eljutó *Jung-Roland* és a *Roland-Blätter* című VDA-lapok 1933-ban már elérték az 575, illetve az 58 ezres példányszámot.¹²

A tanárok, a tanulók, a szülők és az iskolai igazgatás kölcsönös együttműködésén alapuló iskolai VDA-csoportok száma folyamatosan emelkedett. Iskolánként a tanulók maximum 20 százalékát vették fel, ezzel is jelezve a csoportok exkluzív jellegét. 1933-ban voltak olyan tartományok, amelyekben már minden negyedik iskolában sikerült ilyen csoportot felállítani. Helyi csoportok iskoláktól függetlenül is létesültek – elsősorban a határmenti vidékeken. A VDA nőszervezetén belül leánycsoportok is létrejöttek. A VDA csoportjai különböző ünnepeken találkozókat, gyűléseket, áldozati és gyűjtőnapokat tartottak, nyáron váltófutást rendeztek népi németek részvételével. Az erőteljes propagandatevékenységet szolgálta a már említett sajtótermékeken kívül számtalan könyv (például Népi német karácsonyi könyvek az ifjúság számára/Volksdeutsche Weihnachtsbücher für die Jugend), brosúra, szórólap terjesztése. Az általános éves tevékenység legfontosabb fóruma pedig a közösségi est (Heimabend) volt, amelyen a külföldi németekről szereztek is-

⁹ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o.

¹⁰ Hans-Adolf Jacobsen (szerk.), Hans Steinacher. Bundesleiter des VDA 1933–1937 – Erinnerungen und Dokumente. Harald Boldt Verlag, Boppard 1970, XXXV–XXXVI. o.; Jovy, i. m., 59–60. o.

¹¹ E két legfontosabb szervezet mellett jelentős volt még a Német–Osztrák Munkaközösség **Hiba! A könyvjelző nem létezik.** (Deutsch-österreichische Arbeitsgemeinschaft), a Szudétanémet Honszövetség (Sudetendeutscher Heimatbund), a Német Akadémia (Deutsche Akademie) Münchenben, a Német Külföldi Intézet (Deutsches Ausland(s)-Institut) és a leginkább Genfben, a Népszövetség felé aktív Európai Német Népcsoportok Szövetsége (Verband deutscher Volksgruppen in Europa), amely a dániai, észtországi, Eupen–Malmédy-i, jugoszláviai, lettországi, litvániai, lengyelországi, romániai, oroszországi, olaszországi, csehszlovákiai és magyarországi német népcsoportok fedőszerve volt. Jacobsen, VDA, i. m., XXXVIII., XL. o. Ld. még: Romsics Ignác, Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest 1998; *uő.*, Helyünk és sorsunk a Duna-medencében. Válogatott tanulmányok 1991–1996. Osiris Kiadó, Budapest 1996; *Eiler Ferenc*, Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920–1938. In: Bárdi Nándor-Simon Attila: Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. (Vázlat) Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja 2006, 89–99. o.; *uő.*, Németország Duna-völgyi politikája 1920–1938. In: Fedinec Csilla (szerk.): Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában. Teleki László Alapítvány, Budapest 2002, 37–63. o.

¹² *Uo.*, XLVII–XLIX., 130, 140. o.

mereteket és a VDA munkájához szükséges eszközöket (plakátok, zászlók stb.) készítettek. Az egyesület nagy gondot fordított mind az iskolai csoportok tagjai, mind pedig a tanári kar iskolázására és a különböző tevékenységi formákra való felkészítésére.¹³ A külföldi utakat minden esetben gondos, nem egyszer tudományos előkészítés előzte meg, s az utak maguk is tudományos célúak voltak. A Kelet- és Délkelet-Európa kutatásával foglalkozó tudományos intézetek leginkább ezekből az ifjúsági körökből nyerték utánpótlásukat. A VDA *Bajtársi Áldozata* (Kameradschaftsopfer) mindenki számára nyitva állt, aki havi rendszerességgel adományt kívánt biztosítani a szervezet számára.¹⁴

A külföldi némettség képviselőit rendszeresen meghívták, jó teljesítményeikért anyagi juttatásban részesítették őket. A VDA biztosította annak lehetőségét is, hogy a népi némettség tagjai pár éves szakmai képzésben részesüljenek a birodalomban. Az így meghívott lányok és fiúk a VDA saját otthonainak vendégszeretettel élvezhették. A szakmai képzés mellett az egyesület saját bentlakásos otthonaiban a népiségi munkára is kiképezte a külföldi némettség képviselőit.¹⁵ A népi és külföldi németséget felkereső utak során szintén rég kialakult, összetett és színes tevékenységet honosított meg a VDA, amelyet azután a többi ifjúsági szervezet is alapul vehetett.

Nem ilyen kiterjedt módon, de nagy elkötelezettséget tanúsított az ifjúsággal szemben a Védszövetség is, amely ugyancsak rendelkezett ifjúsági ügyosztállyal, de nem rendelkezett saját ifjúsági csoportokkal, így elsősorban más ifjúsági szervezetekkel kereste a kapcsolatot. Az ifjúsági csoportok és a Védszövetség rendszeres együttműködése adta meg az ösztönzést 1923-ban arra, hogy a szövetség önálló határvidéki hivatalokat állítson fel. E törekvések hozományaként és a külügyminisztérium javaslatára végül több ifjúsági csoport együttműködésével egy központi birodalmi szervet is felállítottak, amely 1925 januárjában az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* (Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit) néven Münsterben kezdte meg tevékenységét.¹⁶

III. 3. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének elterjedése és szabályozása

A Weimari Köztársaság színes ifjúsági mozgalmát alakító három pillér közül (pártpolitikai ifjúság, egyházi ifjúság, szabad csoportok) az *Egyleti Ifjúság* (Bündische Jugend)¹⁷ szabad és önálló csoportjai virágoztatták fel az újdonsült, külföldre irányuló tevékenységi formát. Bár a pártifjúságok, s főleg az egyházi szervezetek is egyre kiterjedtebb külföldi kapcsolatokra tettek szert, tevékenységüket illetően más szempontok álltak előtérben. A német ifjúsági mozgalom és a külföld viszonyának mértékadó formáit tehát az Egyleti Ifjúság alkotta meg. Az Egyleti Ifjúságba sorolt ifjúsági csoportok mindazonáltal felkarolták a Vándormadár hagyományát abban is, hogy szervezetük nemcsak a szigorúan vett birodalmi határokon belül működött, hanem adott esetben kiterjedt Ausztriára, de akár Csehország egyes vidékeire vagy Danzigra is. A külföldi tevékenységet pedig az Egyleti Ifjúság közös ügyének tekintették, amelyet a belpolitikai törekvések elé helyeztek.¹⁸

Az első világháború után kialakuló új viszonyok közepette a németországi ifjúság is egyre inkább magáévá tette a „népiségi munka” (Volkstumsarbeit) elvét, s törekedett arra, hogy külföldi útjai elsősorban a németek által lakott vidékekre irányuljanak. Legfőbb szándéka az volt, hogy ezekkel a látogatásokkal bátorságot és reményt öntsön az ottani némettségbe, hogy az megtartsa nyelvét és kultúráját, illetve kapcsolatait a szülőhazával. E tevékenység új lendületet kapott, amikor Stresemann külügyminisztersége idején a népiségi politika a nagypolitika rangjára emelkedett.¹⁹

¹³ Uo., 142–144., 522. o. Legalább évente egyszer a tanórák keretében a VDA tartományi képviselőjének vagy egy külföldi német személy segítségével toborzásra került sor. Felvilágosító előadásokat tartottak a határvidéki és külföldi némettség által lakott területek életéről, megemlékeztek a szomorú eseményekről (békekötés) és a mártirokról, a szülők részvételével népi német esteket rendeztek, közreműködtek a VDA nagy rendezvényeinek szervezésében és lebonyolításában, üléseket tartottak, irodalmat, képeket stb. gyűjtöttek. – *Heinrich Liepe*, *Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259–267. o., itt 263–267. o.

¹⁴ Jacobsen, VDA, i. m., 511. o.; Verein für das Deutschtum im Ausland – PAAA, R 61331; Liepe, i. m., 261. o.; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzschrift. In: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1529–1530. o.

¹⁵ Jacobsen, VDA, i. m., 511. o.

¹⁶ Hardenberg, 46–51. o.; *Friedrich Heiß*, *Die Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 59, 24. November 1927. Idézi: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1539–1540. o.

¹⁷ Taglétszámuk a különféle adatok alapján kb. 55 000 és 91 000 főre tehető. Az eltérések abból is fakadnak, hogy a csoportok hovatarozása nem mindig volt egyértelmű. Vö. *Felix Raabe*, *Die Bündische Jugend. Ein Beitrag zur Geschichte der Weimarer Republik*. Brentano Verlag, Stuttgart 1961, 66. o.

¹⁸ *Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa*, i. m., 80–84. o.; *Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend. Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 22–23, 22. März 1927. Idézi: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1064. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o.; Raabe, i. m., 65. o.

¹⁹ *Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa*, i. m., 80–84. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o. Ld. még Grenzlandfahrt? (Alt-Wandervogel).

Miután a népiség munka mellett elkötelezett csoportok érzelmeikben a *mérsékeltbb vagy radikálisabb nemzeti oldalhoz* tartoztak, tevékenységük nem ritkán meghaladta az egyszerű kultúrmisszió kereteit, s azt már inkább a politikai agitáció keretébe lehetett sorolni, ami adott esetben diplomáciai bonyodalmat is okozhatott. Szép számmal voltak azonban olyan csoportok is, amelyek a nagy európai vérvesztés után a háború előtti hagyományokat ébren tartva a népek közötti barátság újbóli megteremtésének egyik eszközét látták az ifjúsági mozgalmak között kialakítandó kapcsolatokban. Emellett léteztek olyan csoportok is, amelyek már a külföldi utakat is politikai munkának tekintették, így távol tartották magukat tőle.²⁰

A weimari időszakban az *ifjúság gondozásának és támogatásának nagyon fejlett rendszere* alakult ki, s e ráfordításokból minden szervezet részesülhetett, amennyiben tevékenységét közhasznúnak ítélték meg, s illeszkedett a demokratikus köztársasági rendszerbe. Több szervezet és intézmény működött az ifjúság külföldi útjainak és cserekapcsolatainak támogatására is, amelyek nagymértékben járultak hozzá ahhoz, hogy az 1930-as évek elejére a német ifjúsági mozgalom ebben a tekintetben is maradandót alkotott.

A külföldi ifjúsági utak lebonyolításában és támogatásában jelentős részt vállalt a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága* (Reichsausschuss deutscher Jugendverbände), az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* és a *Német Pedagógiai Kirendeltség* (Deutsche Pädagogische Außenstelle).²¹ Az ifjúsági szaklapok, így leginkább a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának hivatalos lapja, az *Ifjú Németország* (Das Junge Deutschland) rendszeresen közölt cikkeket a fontosabb külföldi ifjúsági szervezetekről, azok taglétszámairól és működésükről, valamint a német csoportok külföldi tevékenységéről.²²

Az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* 1933 előtt már éveken át annak szentelte tevékenységét, hogy a német ifjúság külföldi útjait rendezett keretek közé terelje. Emellett az alapszabályzatban meghatározott legfőbb célja az volt, hogy mindenhol támogassa a fiatal generáció kapcsolatait a németiséghez, de legfőképpen Közép-Európában. Szolgált a „külföldi kiképzést” és kapcsolatokat közvetített az ifjúsági csoportok számára külföldön, valamint fórumot kínált a tapasztalatcserére, a külföldi tevékenység közös kiértékelésére. Gondot fordítottak a politikai iskolázásra és az „egységes akaratképzésre” is. A Közvetítőszerv a fiatal generáció önszerveződését jelentette Németországban, Danzigban és Ausztriában is. Szoros kapcsolatokat ápol a külföldi németiség képviselői szerveivel. Ezenkívül munkakapcsolatban állt további olyan szervezetekkel, amelyek akár a külföldi németiség támogatása révén, akár egyéb külföldre irányuló tevékenység miatt voltak fontosak.²³

A Közvetítőszervhez 1932-re összesen 170 ifjúsági szövetség csatlakozott, amelyek 70 százaléka az Egyleti Ifjúság köréből került ki, míg a fennmaradó rész hallgatói, szakmai és egyházi szervezeteket jelentett. Számuk évről évre gyarapodott. A szervezetnek pártifjúságok nem lehettek tagjai, így a Hitlerjugend sem, amely azonban természetesen nem is törekedett erre. Tagok lehettek viszont a határvidéki és külföldi német szervezetek, így csatlakoztak ausztriai, danzigi stb. csoportok is, amelyeknek a birodalmi csoportok számára is csupán önkéntes tagdíjat sem kellett megfizetniük. További támogatás érkezett egyes minisztériumoktól, hivataloktól és a német ügyért felelősséget érző szervezetektől. Ezek azonban szinte teljesen elapadtak a gazdasági világválság hatására,²⁴ így a korábban anyagi támogatást is vállaló Közvetítőszerv ezután minden ilyesfajta kérelmet elutasított.

In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 58–60. o.; Grenzlandfahrten deutscher Jungen (Alt-Wandervogel). In: uo., 60–61. o.; Zweite Bundesfahrt der Neupfadfinder und Grenzfeuer der Vereinigten Deutschen Bünde im Fichtelgebirge (Bund Deutscher Neupfadfinder). In: uo., 415–418. o.; Zur Auslandsarbeit der bündischen Jugend (Jungnationaler Bund, Deutsche Jungenschaft). In: uo., 510–511. o.; Tausend Jahre deutscher Osten. (Die Geusen). In: uo., 823–827. o.; Ostlandfahrt deutscher Jugend (Sommer 1928); Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: uo., 476–478. o.; Bund auf Grenzlandfahrt (Die Fahrenden Gesellen). In: uo., 804. o.; Grenzfeuer (dj. 1.11.). In: uo., 1215–1216. o.; Stachura egyenesen a teuton lovagoknak a veszedelmes szláv befolyás ellen, a német értékek védelmében kifejett tevékenységével állította párhuzamba az Egyleti Ifjúság egyre bővülő külföldi tevékenységét. Stachura, The German Youth Movement, i. m., 49. o.

²⁰ Vö. Laquer, i. m., 263–264. o.; Hardenberg, i. m., 24–25. o.; Raabe, i. m., 65. o.

²¹ Deutsche Pädagogische Außenstelle an das Auswärtige Amt (továbbiakban AA), 1. Oktober 1930 – PAAA, R 63602.

²² Vö. például Die faschistischen Jugendorganisationen. In: *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.

²³ Például VDA, Német Külföldi Könyvészeti Közvetítőszerv (Mittelstelle für deutsches Auslandsbüchereisen), Német Védszövetség (Deutscher Schutzbund), Német Keleti Szövetség (Deutscher Ostbund), Határvidéki Német Munkaközösség (Grenzdeutsche Arbeitsgemeinde), Európai Német Népcsoportok Szövetsége, Német Külföldi Intézet, Határvidéki és Külföldi Tanulmányok Intézete (Institut für Grenz- und Auslandsstudien), Kelet-Európa Intézet (Osteuropainstitut (Breslau)), Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége, Südmark Német Iskolaegyesület (Deutscher Schulverein Südmark) etc. Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten; Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Satzungen der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa – PAAA, R 98888; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, i. m., 1530–1531. o.; Stachura, The German Youth Movement, i. m., 49. o.; Hardenberg, 46–51. o.

²⁴ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten; Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603; Grenzlandfahrten und

1928-ban a Közvetítőszerv minden tagjára nézve kötelező érvényű *irányelveket* adott ki, amelyekben kifejezésre juttatta, hogy külföldön először mindenki német, s csak azután lehet bármely szövetség tagja. Így idegenekkel szemben mindenkinek kötelessége volt kiállni a honfitársáért. Az irányelvek támpontot adtak az utak előkészítéséhez, a bejelentési kötelezettséghez, az úticélok közötti egyensúly megtartásához, a belföldi és külföldi szervezetekkel való kapcsolatokhoz, a meglátogatandó országban várható reakciókhoz, a vezetőkkel szemben támasztott követelményekhez és képzésükhöz, az utak engedélyezési rendjéhez, az utak tapasztalatainak megvitatásához stb. Vagyis a Közvetítőszerv segítséget nyújtott mind az utak tartalmi kialakítása, mind a külső megjelenés, mind pedig a társadalmi érintkezés terén.²⁵ A Közvetítőszerv további tevékenységéhez tartozott a tanulóévek közvetítése kézműveseknek, parasztoknak stb., valamint az érintett szervezetek és vezetők szakirodalommal való ellátása. Gyakorlati tevékenységként vidékszolgálatot (Landdienst), munkaszolgálatot szerveztek, falukolóniákat létesítettek.²⁶ A Közvetítőszerv összességében tehát sikeresen nyújtott segítséget a német ifjúsági csoportok nagy részének a vezetők továbbképzésében, tanácsadásában, irányelvek kiadásában és egy olyan rendszer felállításában, amely lehetővé tette az ilyesfajta utak feltételeinek felülvizsgálatát.²⁷

1930 második felében a szervezet az *Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve* (Mittelstelle deutscher Jugend in Europa) néven folytatta tevékenységét,²⁸ ami már sejtette a határokon átnyúló, a teljes német ifjúságot szem előtt tartó tevékenység irányába tett még erőteljesebb fordulatot. A névváltozás egyben az alapszabályzat módosítását is jelentette. Ennek értelmében a szervezet elsődleges feladatai között deklaráltan a német ifjúság azon kapcsolatainak támogatása lépett az első helyre, amelyek a birodalmi határokon kívül élő németiséggel álltak fenn. Másodsorban az ehhez szükséges képzések támogatását (Auslandsbildung) szorgalmazták, s harmadik helyre esett vissza az ifjúság „szokványos” külföldi kapcsolatainak támogatása és fejlesztése.²⁹ A külföldi utak kapcsán a szervezet munkája és az említett csoportok részvétele jobbára csak a koordinálást szolgálta, míg az anyagi támogatás az utak és a kapcsolattartás összköltségeihez képest elenyésző lehetett, vagyis a csoportok leginkább saját erőből végezték nem csak az ifjúság számára értékes munkájukat.³⁰

A 30-as évekre a csoportok külföldre utazása már széles körben elterjedt tevékenység volt, ami magával hozta azt a problémát is, hogy már nemcsak olyan csoportok lépték át a határt, amelyek anyagi fedezettel rendelkeztek, hanem akár pénz nélkül is útnak indultak fiatalok.³¹ Ezek a többnyire kolduláson alapuló „vad vándorlások” kedvezőtlen fényben tűntették fel külföldön a német ifjúsági mozgalmat, így a megfélemezésükre az egységes irányelvek és a szigorodó ellenőrzés mellett az ilyen utak megbénítását tűzték ki célul. A szervezetlen vándorlásokból eredő károkat, illetve azok hatékony megelőzését pénzühiány miatt azonban nem tudták elérni, s mivel ennek fő okát a tartósan magas munkanélküliségben látták, az irányelveket minden munkaügyi, ifjúsági hivatalba, iskolába és szakmai szervezethez is eljuttatták,³² s ezeknél a szerveknél remélték a probléma orvoslását.

A Közvetítőszerv 1929-ben 250, egy évvel később már 350 úthoz adta jóváhagyását, s a rendben zajló utak hozzájárultak ahhoz, hogy a „vad vándorlás” okozta negatív képet némiképp kiegyenlítsék. 1931-ben a válság hatására az utak száma ismét 264-re csökkent. Az utak minden német települési területet érintettek, s kiterjedtek majdnem minden európai országra is.³³

Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, i. m., 1530–1531. o.

²⁵ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Richtlinien für Grenz- und Auslandsfahrten. Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit – PAAA, R 98887; Auslandsabkommen der bündischen Jugend. *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 26, 1. Januar 1928. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1540–1541. o.

²⁶ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931; Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.. Az első munkatáborokat egykori szabadcsapatosok hozták létre, főleg az Artaman Szövetséghez (Bund Artam) és az Ifjú Német Rendhez (Jungdeutscher Orden, Arthur Mahraum) kapcsolódtak, s meglehetősen túlmutatott bennük ez a célzat a patriotizmuson a nacionalizmus irányában. Az egyleti körökben leginkább a Német Szabadcsapat (Deutsche Freischar) és Sziléziai Ifjúcsapat (Schlesische Jungmannschaft) révén terjedt el. Stachura, The German Youth Movement, i. m., 52–53. o.; Ld. még: Aufruf der Bünde zu einem gemeinsamen Landdienst 1932 im Osten (Deutsch Freischar). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1186. o. Aufruf zur Teilnahme am Landdienst (Deutsch Freischar). In: uo., 1187–1188. o.; Arbeitslager für Arbeiter, Bauern und Studenten in Schlesien (Deutsche Freischar). In: uo., 1092–1096. o.

²⁷ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

²⁸ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten – PAAA, R 63603.

²⁹ Tiemann, i. m., 98. o.

³⁰ Raabe, i. m., 98. o.

³¹ Vö. Deutsches Konsulat Bordeaux an das AA, 1. Oktober 1930 – PAAA, R 63602.

³² Reichsminister des Innern an das AA, 11. Oktober 1930; Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit an das AA, 25. Oktober 1930 – PAAA, R 63602; Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

³³ Az utak számának csökkenését eredményezte a pénzügyminisztérium által bevezetett 100 márkás kiutazási illeték is. Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

A weimari időszak végére a Közvetítőszerv sokrétű tapasztalatot szerzett az ifjúsági munkának ezen a területén, s mindvégig azt a célt követte, hogy megfelelő formákat teremtsen ahhoz, hogy a német ifjúsági csoportok biztonsággal és sikerrel elégtessék ki érvényesülési ambícióikat a világban. Ez annál is inkább fontos volt, mert a csoportok ebben a tekintetben nem támaszkodhattak nagy hagyományra.³⁴

A támogató, koordináló és ellenőrző tevékenység mellett a *Közvetítőszerv 1930-tól maga is szervezett utakat* a keleti határvidékre, Kelet-Poroszországtól Felső-Sziléziáig.³⁵ Növekvő számban utaztak csoportok a délkeleti birodalmi határok közelébe, s onnan gyakran a határt is átlépték. Ilyen volt a „*Közép-európai német ifjúság csillagtúrája Burgenlandba*”, amelyre az ausztriai hatóságoktól is sikerült pénzügyi támogatást szerezni. A Haydn-ünnepi játékok idejére időzített túrákra minél több egyesületet meg akartak nyerni.³⁶ Később a találkozót a közép-európai német ifjúság első közös összejövételének minősítették, amely jelezte a „veszélyeztetett” területek felkarolásának szándékát, kifejezte a szolidaritást és az össznémet egység akaratát.³⁷

A Közvetítőszervnél nagyszámban több ifjúsági csoportot tömörítő Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága a Birodalmi Belügyminisztériummal és a Külügyminisztériummal (amelyek anyagi támogatásban is részesítették az ifjúsági szövetségek belföldi és külföldi tevékenységét) egyetértésben 1930-ban adott ki tájékoztatót az ifjúsági csoportok külföldi útjaival kapcsolatban, miután a Közvetítőszerv saját tagszervezetei számára már két évvel korábban irányelveket fogalmazott meg. Később itt is részletes irányelvek is készültek.³⁸ Majd 1932-től a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága minden határvidékre és külföldre irányuló úttal kapcsolatos ügyet az Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve ruházott, s ez a lépés erősen hozzájárult e tevékenység egységesüléséhez. A Közvetítőszerv ebben a tekintetben is állandó kapcsolatban maradt a bizottsággal, amelynek évente két alkalommal összefoglaló jelentést küldött az ifjúsági csoportok határmenti és külföldi aktivitásáról. Mindkét szervezet kölcsönösen szavazati joggal rendelkező képviselőket küldött a másik szervezet tanácskozó szervébe és ügyvezető testületébe. A pénzügyminisztériummal és a külügyminisztériummal történt megállapodások révén sikerült elérni azt is, hogy a csoportok csak akkor vehessenek igénybe különféle hatósági támogatásokat – köztük a bel- és a külügyminisztérium támogatását –, ha útjukat a Közvetítőszervhez bejelentették, s az már jóváhagyta és támogatásra méltónak ítélte azokat.³⁹

Az 1930–31-re szigorú szabályozásoknak alávetett külföldi ifjúsági tevékenység azonban nem terjedt ki a német ifjúsági mozgalom jelentős részére, például az egyházi szervezetekre, a világnézeti és pártifjúságokra, valamint a sport- és tornaegyesületek ifjúsági szervezeteire, amelyek ugyancsak egyre nagyobb mértékben szerveztek külföldi utakat és alakítottak ki kapcsolatokat külföldi és népi német csoportokkal. Arra is számítani lehetett, hogy Németországot is egyre gyakrabban keresik fel a külföldi ifjúsági csoportok.⁴⁰

Német fiatalok azonban az ifjúsági csoportoktól függetlenül is tartózkodtak külföldön, illetve fogadtak külföldi ifjakat. Erre leginkább az iskolai keretek között került sor, illetve olyan egyesületek révén, amelyek állami felügyelet mellett az ifjúság szociális gondozására és pihenésre szorultságának alapján utaztattak német, illetve más nemzetiségű fiatalokat. Az iskolai cserekapcsolatok legfontosabb szerve az 1925-ben alapított és a mai napig kiválóan működő DAAD volt, amely elsősorban azonban a főiskolás korosztály számára kínált lehetőségeket. Nem volt kevésbé fontos a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* (Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V.) elnevezésű bejegyzett egyesület sem, amely nemcsak Németországon belül, hanem annak határain túl is bonyolított gyermeküdüléseket. 1933 után betagozódtott az NSDAP Birodalmi Vezetésének Népjóléti Főhivatalába.⁴¹ Karöltve végezte ezt a tevékenységet a *Német–külföldi Szociális Ifjúsági Cseré Munkaközösséggel* (Arbeitsgemeinschaft für den sozialen deutsch–ausländischen Jugendaustausch).⁴² Kapcsolatban álltak vele az önálló ügyvivői testülettel nem rendelkező Munkaközösség a *Német–Külföldi Szociális Ifjúsági Cseréért* (Arbeitsgemeinschaft für den Sozialen deutsch–ausländischen Jugendaustausch) és a *Birodalmi Munkaközösség az Ifjúsági Üdülésért és Gyógyító Ellátásért*

³⁴ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.

³⁵ Uo.

³⁶ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. 30. Oktober 1931 1932 – PAAA, R 63603.

³⁷ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.

³⁸ Merkblatt – Auslandsfahrten deutscher Jugendgruppen. Reichsausschuss der deutschen Jugendverbände – PAAA, R 98889; Mittelstelle der Jugendgrenzlandarbeit an das AA, 17. Oktober 1930; Merkblatt für jugendliche Auslandswanderer – PAAA, R 63602, R 63604, R 98889; Mittelstelle der Jugendgrenzlandarbeit an das Reichsministerium des Innern, 10. Mai 1930 – PAAA, R 98887.

³⁹ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

⁴⁰ Mittelstelle der Jugendgrenzlandarbeit an das Reichsministerium des Innern, 10. Mai 1930 – PAAA, R 98887.

⁴¹ An die Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. in der Reichsleitung der NSDAP, Hauptamt Volkswohlfahrt, 25. September 1935 – PAAA, R 63613.

⁴² Vö. például Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 3. Februar 1933 – PAAA, R 63605, 63612, 63613.

(Reichsarbeitsgemeinschaft für Jugenderholungs- und Heilfürsorge), valamint a „*Takarékközösség a Munkavállaló fiatalok üdülési útjaiért*” (Spargemeinschaft für Erholungsreisen erwerbstätiger Jugendlicher) elnevezésű szervezetek.⁴³ Ezek a szervezetek a kevésbé tehetősebb gyerekeket (leginkább 10 és 16 közötti korban) külföldi rokonoknál, családoknál vagy gyermekotthonokban, illetve karitatív szervezeteknél helyezték el, akár több hetes időtartamra is. Emellett számos olyan szervezet működött, amelyek regionális keretek között láttak el hasonló tevékenységet. Ilyen volt a hamburgi és rostocki székhelyű *Határvidéki Gyermeksegély* (Grenzlandkinderhilfe), amely az elcsatolt területek határvidéki gyerekeit helyezte el német családoknál Hamburgban és Mecklenburgban – évente több száz főt az egyre fogadókészebb német családoknál – vagy a bécsi székhelyű *Osztrák–Német Munkaközösség az Ifjúsági Cseréért* (Österreichisch–Deutsche Arbeitsgemeinschaft für den Jugendaustausch).⁴⁴

A Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége (Reichsverband für Deutsche Jugendherbergen) elsősorban abban volt érdekelt, hogy minél több külföldi ifjúsági csoport látogasson Németországba, s ennek érdekében erőteljes reklámtevékenységet is kifejtett. Ehhez a külügyminisztériumon keresztül a német követségek segítségét kérte, hogy minél több ifjúsági szervezet címéhez jusson hozzá, ahova azután felvilágosító anyagokat juttatott el.⁴⁵ A *Pedagógiai Külügyi Kirendeltség* levelező partnereket is közvetített a német tanulóknak.⁴⁶ A Német Gyermek Nevelésének Birodalmi Szövetsége (Reichsverband zur Erziehung deutscher Jugend e.V.) 1932-ben külföldi tevékenysége mellett már azt is kilátásba helyezte, hogy a külföldi németység körében is tagokat toboroz, s ezt Svájcban kívánta elkezdni.⁴⁷

Az imént – a teljesség igénye nélkül – bemutatott néhány szervezetnek oroszánrésze volt abban, hogy mind több fiatal fordult meg külföldön, és mint több külföldi, főleg külföldi német Németországban. Koordinációs és támogató tevékenységük révén a fiatalok a szórakozás mellett a német külpolitika és a német nemzeti tudat számára is jótékony munkát láttak el. E szervezetek tevékenységüket – ugyan megváltozott feltételek mellett – többnyire 1933 után is folytatták.

III. 4. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének irányai és formái

A húszas évek közepére az ifjúsági külföldre irányuló tevékenysége már teljesen általánossá, megszokottá és elfogadottá vált. Az Egyleti Ifjúságba sorolt csoportok útjai az 1920-as évek végére már olyan szövevényes kapcsolatrendszerre képeztek, amely a kortársak számára is átláthatatlannak tűnt. Ebből a szövevényből négy nagyobb irány kristályosodott ki. A cserkészek világmozgalma behálózta szinte az egész glóbuszt, a különböző országok cserkészcsoportjai közötti kapcsolatok egyre inkább felélénkültek. Más csoportok leginkább az észak-európai térséget és Délkelet-Európát részesítették előnyben, míg az amerikai kapcsolatrendszer jelentőségében jóval inkább háttérbe szorult. Az északi országokkal kialakuló mind szorosabb barátságot elősegítette, hogy ezek az országok az első világháborúban semlegesek maradtak, így a világháború után nem tápláltak negatív érzelmeket a német csoportok látogatásával szemben. Délkelet-Európának kiemelt szerepe volt az ott élő nagyszámú némettség miatt, de ezekben az országokban a többségi nemzetek több fokozatú asszimilációs nyomása nem teremtett kedvező feltételeket az ifjúsági tevékenységhez. A húszas évek második felében, az enyhülés jegyében váltak lehetségessé az első kapcsolatfelvételek Nagy-Britannia és Franciaország irányába, de kapcsolataik továbbfejlődése – főleg az utóbbi esetében – nem volt töretlen, mert változó formában jelentkező politikai feszültségek ezt nem tették lehetővé.⁴⁸

⁴³ PAAA, R 63604, 63612.

⁴⁴ Grenzlandkinderhilfe Hamburg an das AA, 11. April 1933; Grenzlandkinderhilfe Hamburg, Arbeits- und Werbetagung vom 20. bis 23. April 1933; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 20. Juni 1933 és további levelezés – PAAA, R 63612; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder. Merkblatt für die Entsendung von Kindern nach Deutschland 1937 – BArch, NS 9/131, 652. o.; Grenzlandkinderhilfe an das AA, 23. Januar [1935] – PAAA, R 63612; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 4. Dezember 1933 – PAAA, R 63612.

⁴⁵ Reichsverband für Deutsche Jugendherbergen an das AA, 26. März 1932 – PAAA, R 63603.

⁴⁶ A szóba jöhető országok között volt: Franciaország, Nagy-Britannia, USA, Írország, Kanada, Hollandia, Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország, Olaszország és Spanyolország. Lehetséges volt a levelezés eszperantó nyelven is. Vö. Schülerbriefwechsel mit dem Ausland. In: *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.

⁴⁷ Reichsverband zur Erziehung deutscher Jugend e.V. an das AA, 27. Februar 1932 – PAAA, 63603.

⁴⁸ Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend, i. m., 1064. o.; Die Auslandsbeziehungen der Jugendbewegung. In: uo., 1529. o.; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzchronik. In: uo., 1529–1535. o. E tevékenység meglehetősen gazdagon publikált volt. Ld. Például Siebenbürgenfahrt 1927 der Jungchristlichen Spielschar im Jugendring Dresden. Verlag der Jungchristlichen Spielschar 1927; *Günther Wolff*, Großfahrt vogtländischer Jungen zu den deutschen Siedlungen in Ostgalizien. Sommer 1926. Das Junge Volk Verlag, Plauen 1927; Großfahrt der Ringgemeinschaft deutscher Pfadfinder zu den deutschen Siedlungen im Banat. Sommer 1928, Das Junge Volk Verlag,

E látogatások során a kapcsolatok bejáratott formái alakultak ki. A kapcsolatfelvétel elején mindig egy nagyszabású, gyakran akár egy hónapnál hosszabb időtartamú út állt (Großfahrt), amely felkeltette az érdeklődést egy adott terület iránt, s bepillantást engedett az ottani politikai és gazdasági viszonyokba, a kulturális életbe, valamint a határmenti és külföldi németiség életébe, az európai összefüggések, az ifjúsági cserék, a nemzetközi találkozók és a két ország közötti kapcsolatok lehetőségébe. Az 1919-től fokozatosan beinduló tevékenység általános jellemzőjévé vált, hogy a felkeresett területekkel állandó kapcsolatot ápoltak, az utak nemcsak egyszeri alkalmat jelentettek, vagyis a felvezetés után is megmaradtak a kapcsolatok. Mindez megmutatkozott a rendszeres utak szervezésében, az élénk postai kapcsolatban, könyvküldeményekben, illetve a meglátogatott területekről érkező fiatalok és csoportok fogadásában. Egy-egy találkozó után nem ritkán került sor közös határvidéki utakra, például szudétánémet, birodalmi német és ausztriai csoportok részvételével.⁴⁹ Így az Egyleti Ifjúság útjai merőben különböztek a régi Vándormadár útjaitól. Már jóval szerényebb szerepe volt a természet élvezetének, a szimpla szabadidős tevékenységnek. Bár az utak ezt továbbra is magukba foglalták, de alárendelődtek a kulturális és néppolitikai összefüggésbe ágyazott fő célnak. Olyan útra pedig alig akadt példa, amely kizárólag ezeknek a régi Vándormadár-hagyományoknak hódolt volna. Vagyis a szabadidős utak minimálisra csökkent száma mellett az utaknak három fő formája alakult ki, amelyek azonban gyakran keveredtek egymással: a németiség kutatása és a velük való kapcsolattartás, idegen országok politikai, gazdasági, kulturális és természeti viszonyainak feltérképezése (tanulmányutak), s a német kultúra terjesztése külföldön (ének-, színjátszó és táncscsoportok). A tudatosra váló külügyi aktivitás következtében idővel azonban a több jellemzővel rendelkező utaknál is előtérbe került valamelyik forma, s ezáltal időben is kimutatható a kalandvágyból, a szűknek érzett országból való menekülésként, az ismeretlen felfedezése végett szervezett kezdeti utaktól a tudatos kultúr- és néppolitikai jelentőséggel bíró utak szervezéséig vezető fejlődés.⁵⁰

Általános jelenség volt a missziós tevékenység folytatása a német ifjúsági csoportokon belül is, amelynek teleologikus töltete arra irányult, hogy minél több csoportot ösztönözzenek hasonló tevékenységre. Így adott esetben más csoportokhoz tartozókat is magukkal vittek a külföldi utakra. A külföldi utak tehát egyaránt szolgálták a belső politikai nevelést, a német viszonyok ismeretét, a csoportszellemet stb. (tananyagok, statisztikák előállítását, előadások tartása) és a külföldi kapcsolatokat, a külföldi németiség gondozását.⁵¹

Az általános német külpolitika és a felerősödő közép-európai tervek⁵² jelentősen determinálták az ifjúság külföldi irányultságát is. Sőt sok esetben különösen generálták egymást, hiszen azt követően, hogy az ifjúsági csoportok nagy része növekvő mértékben tette magáévá az ország külpolitikai prioritásait, több esetben azon túlmutatva, annál is erősebb követelésekkel állt elő. Még energikusabb fellépést követelt a német népcsoportok jogaiért, továbbá a több szintű német befolyás további kiterjesztését, különösen Délkelet-Európában, amely nem utolsósorban az ottani kisebbség kérésére és érdekében is történt.⁵³ Az egyleti csoportok tagjait ugyanis nem állampolgárokká, hanem néptársakká (Volksgenosse) nevelték, így a középpontban mindig a nép, a népközösség és a birodalom állt. Ennek mégsem voltak olyan radikális, adott esetben rasszista felhangjai, mint a radikális népiségi és védszervezetek körében. Itt leginkább a haza és a nép természetes szeretete volt a fókuszban, vagyis a patriotizmus, amely azonban sok esetben túlfűtötté vált és ezért a külső szemlélő számára egyértelmű nacionalizmusként jelentkezett. Így a népiségi munka természetszerűleg nemcsak a németiséget erősítő utakban merült ki, hanem a népiséget jelentő kulturális örökség gyűjtéséről és gondozásáról is szólt. A népközösség ideája erősen kötődött az ifjúsági szövetség eszméjéhez, amelyet a benne érvényesülő elvek és az ott végzett tevékenység révén a népközösség előformájaként értelmeztek.⁵⁴

Általános törekvés volt, hogy a felkeresett országokban a németiség mellett, legalább egy, az adott országban honos, nem német nemzetiségű ifjúsággal is felvegyék a kapcsolatot. Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a birodalmi német

Plauen 1928; Grenzlandfahrten deutscher Jungen. Greifenverlag, Rudolstadt 1923; Rudolf Hartmann, Die Fahrten der deutschen Wandervögel in die Donauländer. Suevia Pannonica (15) 1987, 124–131. o.

⁴⁹ Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607.

⁵⁰ Hardenberg, i. m., 25–27. o.; Jovy, i. m., 60. o.

⁵¹ Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607; Hardenberg, i. m., 31–32. o.; Jovy, i. m., 60. o.

⁵² Vö. Lendvai L. Ferenc, Közép-Európa koncepciók. Áron Kiadó, Budapest 1997, 183–218. o.; Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa I. Elnevezések és történeti igazolás. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.), Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 264–299. o.; Uő, A náci Németország és Közép-Európa II. A térség problémáinak feltérképezése. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.): Kutatási Füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 398–419. o.; Ormos Mária, Közép-Európa. Volt? Van? Lesz? Napvilág Kiadó, Budapest 2007.

⁵³ Vö. Hardenberg, i. m., 38–40. o.

⁵⁴ Raabe, i. m., 115–152. o.

ifjúság segítségével és közvetítésével alakítsanak ki kapcsolatokat az országok különböző nemzetiségű ifjúságai között.⁵⁵

Ezt a fajta élnk, kifelé forduló tevékenységet leginkább a paletta jobb szélén álló csoportok nem tették magukévá, hiszen ők bizalmatlan elutasítással kezelték a külföldi államokat, különösen az egykori háborús ellenfeleket, bár érdekeltek lettek volna a német befolyás növelésében. Ezt első lépésként Versailles revíziójában látták elérhetőnek, s minden idegen befolyást távol akartak tartani a német kultúrától és az állami élettől. Versailles revízióját persze szinte minden csoport üdvözlendő eseménynek tartotta.⁵⁶

Általánosan jellemző volt e korszakra az is, hogy az ifjúsági csoportok erős ellenérzéssel viseltettek a nemzetközi ifjúsági szervezetek létrehozására irányuló törekvésekkel szemben. Az Egyleti Ifjúság azt az elvet képviselte, hogy valós békés korszak csak akkor köszönthet be, ha a népek a maguk egyediségében ismerik meg és fogadják el egymást. A külföldi csoportokkal való találkozás és együttműködés éppen erre adott megfelelő alkalmat. A baloldalon elhelyezkedő szervezetek éppen ellenkezőleg, a nemzetközi összefogást képviselték. Más szellemben, de ugyancsak az együttműködés élettői voltak a különféle egyházi ifjúsági szervezetek is. Jellemző volt, hogy az erősen tagolt német cserkészmozgalom, amely elutasítva a világszervezet azon elvét, hogy a szervezet az egyes országokban nemzeti alapon szerveződik, nem volt hajlandó belépni abba, mivel mind Ausztriára, mind Danzigra saját szervezeti struktúrája részeként tekintett. Ennek ellenére a német cserkészcsoporthoz is élénk külföldi tevékenységet folytattak, amely azon is lemérhető volt, hogy a Német Cserkészszövetség önálló külügyi hivattal rendelkezett, s adott esetben a világszövetség rendezvényein is képviseltette magát valamely német egyesület.⁵⁷ Nem jártak sikerrel a különböző helyekről kiinduló, egységes világifjúsági szövetség létrehozását célzó törekvések sem.⁵⁸

A külföldre irányuló tevékenység a világgazdasági válság kezdetére érte el csúcspontját, majd a nehéz gazdasági helyzet miatt hanyatlani kezdett. Az Egyleti Ifjúságon belül az 1927-re a *Német Szabadcsapat* (Deutsche Freischar) keretében működő csoportok váltak a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységének éllovasaivá, s ők voltak azok is, amelyek ezt a munkát mind formáiban, mind pedig irányában mintaadóan kifejlesztették.

A Német Szabadcsapat nemcsak ezzel a tevékenységével vált az Egyleti Ifjúság par excellence csoportjává.⁵⁹ A mellékelt ábrák megfelelően szemléltetik nemcsak a külföldi tevékenység irányait, hanem annak súlypontjait is, s egyben rávilágítanak az egyik évről a másikra történő elmozdulásokra is.

Bár az összeállításból hosszabb trendeket nem tudunk meghatározni, mégis kiviláglik belőle, hogy évről évre több fiatal utazott külföldre (1928–29 ca. 10% az emelkedés), s az is, hogy egyre meghatározóbbá váltak azok a területek, amelyek német lakossággal rendelkeztek, de összességében is több országot érintettek az ifjúság útjai. A Vándormadár óta az érdeklődés középpontjában lévő skandináv államok felé vezető utak részesedése viszont kb. egy harmadára estek vissza. 1928-ban kb. az utak fele érintett olyan országot, amelyben jelentősebb német lakosság és kisebbség élt, 1929-re ez az arány már meghaladta a 80 százalékot is. Bár sok esetben más országokat érintő utak részeként, de Magyarország is egyre nagyobb szerepet kapott a külföldi utak sorában.⁶⁰ Ez az egyértelmű eltolódás egyben az új német külpolitikai

⁵⁵ Jovy szerint erre volt szép példa Magyarország esete, a magyar ifjúsági csoportot azonban nem nevezi meg. Nagy valószínűséggel valamelyik cserkész csapatról lehetett szó. Jovy, i. m., 62. o.

⁵⁶ Vö. Hardenberg, i. m., 43–36. o.

⁵⁷ Uo., 52., 126–128. o.; A külföldi vándorlások esetében nehézséget okozott, hogy a német cserkész nem volt tagja a világszervezetnek, így nem rendelkezhetett annak ajánlásával sem a külföldi utak során. A tagság azért sem volt lehetséges, mert a német cserkészmozgalom széttagolt volt, s nem rendelkezett olyan központosított szervezettel, amelynek minden cserkészcsapat alá lett volna rendelve. Ezért tárgyalások kezdődtek, hogy a német szövetség által kibocsátott ajánlás is elfogadható legyen, amivel egy újabb lépést tehetek abba az irányba, hogy a Németországra nézve káros csoportok külföldre engedését megakadályozzák. Auslandsamt der Deutschen Pfadfinderbünde an das AA, 29. Februar 1932 – PAAA, R 63603; Csak a szemléltetés kedvéért említjük meg, hogy aktív tevékenységet folytatott az 1918 óta működő, s a 30-as évek végére kb. 520 tagot számláló Lengyel Cserkész Szövetsége Németországban is, amely a német csoportokhoz hasonló elveket követve lengyelországi területekre szervezett utakat, ami a krakkói német konzulátus figyelmét is felkeltette, ott ugyanis nem nézték jó szemmel ezt a kapcsolatapolást. Deutsches Konsulat Krakau an das AA, 10. Oktober 1930 – PAAA, R 63602.

⁵⁸ Vö. Hardenberg, i. m., 135–161. o. Ennek legfőbb élharcosa a Világifjúsági Liga (Weltjugendliga) volt, amely közvetlenül az első világháború után alakult Bécsben, s ezt követően Németországban is elterjedt. A szervezet célja volt, hogy az egyes országok az azonos korú ifjúsága között kapcsolatot alakítsanak ki, különösen az egykori ellenséges országok azonos korú fiataljai között. A húszas évek második felében elhatározták egy Ifjúsági Világszövetség létrehozását, amelynek elősegítésére két világifjúsági találkozót is rendeztek. (Weltbund der Jugend) Die Weltjugendliga (Verband Deutschland). Kurzchronik. Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1567–1571. o.; Otto Reinemann, Die Entwicklung der Weltjugendliga (Verband Deutschland). Aus dem Arbeitsbericht 'Zehn Jahre Kampf der Jugend für den Frieden'. Hrsg. von der Reichsleitung des Verbandes Deutschland und im Auftrag der ausländischen Freunde der Weltjugendliga, August 1929. Idézi: uo., 1571–1574. o.; Kurt Plachte, Weltjugendtreffen auf der Freusburg. *Kieler Nachrichten*, 12. August 1927. Idézi: uo., 1576–1577. o.; Werner Kindt, Die Gründung des Weltbundes der Jugend vertagt! *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 35, 2. September 1928. Idézi: uo., 1578–1580. o.; Karl O. Paetel, Der missglückte Weltbund. *Die Kommenden*, Nr. 36, 7. September 1928. Idézi: uo., 1580–1581. o.; Wilm Geyer, Rückblick auf das Weltbundtreffen in Eerde. *Der Kronacher Bund. Bundesrundbrief des Kronacher Bundes der alten Wandervögel EV und des Bundes der Wandervögel EV*, Heft 1–2, Oktober 1928. Idézi: uo., 1581–1583. o.

⁵⁹ Hardenberg, i. m., 25.o.; Jovy, i. m., 29. o.

⁶⁰ A Német Szabadcsapat útjai 1928-ban (fő): Svédország – 322, Csehszlovákia – 271, Kelet-Poroszország, Baltikum – 176, Bulgária – 167, Ausztria

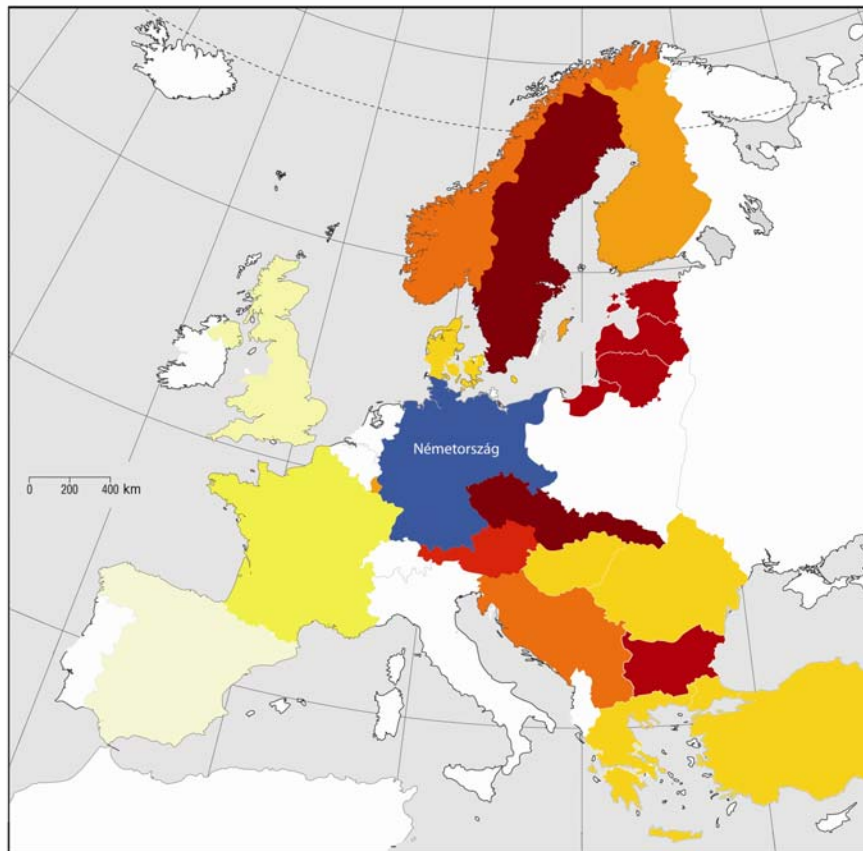
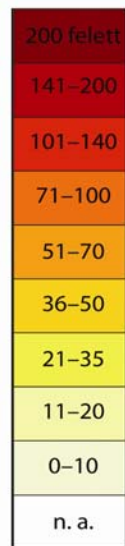
doktrínát is tükrözte, amely Stresemann halála után már nem látta szükségét annak, hogy a délkelet-európai orientáció mellett Nyugat-Európának továbbra is komoly figyelmet szenteljen.⁶¹

A Német Szabadcsapaton belül nagyon aktívak voltak a sziléziai ifjúsági csoportok (főleg az Úttörőközösség Délkelet-Európaért – Pioniergemeinschaft für Südosteuropa), amelyek külföldre irányuló tevékenységének formái és irányai már 1933 előtt is meglehetősen sokrétűek voltak. Szilézia földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan ezek a csoportok elsősorban Németország keleti határvidékére és Délkelet-Európára koncentrálták tevékenységüket: leginkább cseh és morva területeket látogattak, de jelentős számban érkeztek csoportok a szlovák területekre, Lengyelországba, Romániába, Bulgáriába és Ausztriába is. Hozzájuk mérten Magyarország iránt kb. fele akkora érdeklődés mutatkozott.

Összességében tehát a német települési területek álltak a külföldre irányuló munka középpontjában. A megtett

utakon kívül határvidéki tanácskozásokra is sor került. Ennek kapcsán a sziléziai csapatok 1919–1932 között 415 fő külföldi fiataalt is fogadtak, amely nagyjából akkora nagyságrendet jelentett, mint ahányan közülük Romániába látogattak.⁶² Ez pedig azt mutatja, hogy a német csapatok – nyilván lehetőségeikhez mérten – jóval többet jártak külföldön, mint ahányszor a vendéglátó szerepét betöltötték.

Ez a főleg egyetemi hallgatókat

A Német Szabadcsapat útjai 1928-ban Európa különböző országaiba (fő)

© Vitári Zsolt

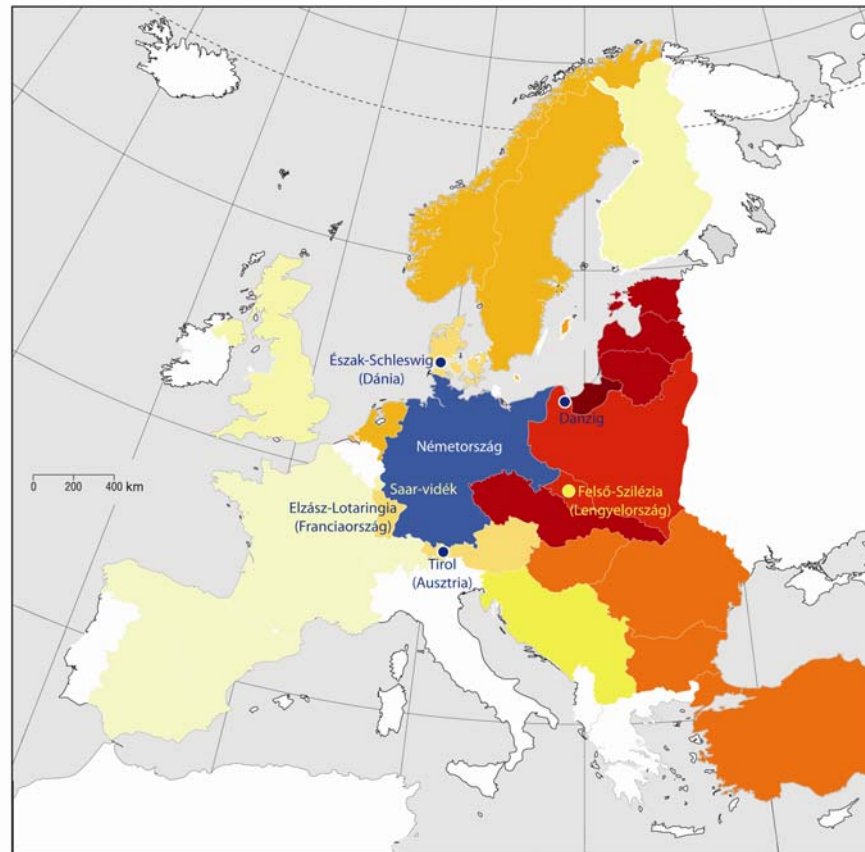
– 127, Jugoszlávia – 91, Norvégia – 74, Luxemburg – 57, Finnország – 53, **Magyarország, Románia – 47**, Törökország, Görögország – 41, Dánia – 37, Franciaország – 24, Nagy-Britannia – 12, Spanyolország – 3, összesen 1502 fő. *Deutsche Freischar*, 1928/3. sz., 168. o.; *Deutsche Freischar*, 1929–30/2. sz., 142–143. o. idézi Hardenberg, i. m., 35. o.; Jugendlager im Böhmerwald (Deutsche Freischar). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1074–1077. o. A Német Szabadcsapat útjai 1929-ben (fő): Kelet-Poroszország, Danzig, Baltikum – 280, Csehszlovákia – 260, Észtszlovákia, Lettország, Litvánia – 253, Felső-Szilézia, Lengyelország – 189, **Magyarország, Románia, Bulgária, Törökország – 138**, Svédország, Norvégia – 99, Hollandia – 72, Ausztria és Tirol – 61, Elzász–Lotharingia – 59, Észak-Schleswig, Dánia – 53, Jugoszlávia – 43, Saarvidék, Luxemburg – 40, Nagy-Britannia – 29, Finnország – 23, Spanyolország – 16, Svájc – 13, Franciaország – 12, összesen 1640 fő. *Deutsche Freischar*, 1928/3. sz., 168. o.; *Deutsche Freischar*, 1929–30/2. sz., 142–143. o. idézi Hardenberg, i. m., 35. o. Jovy szerint 1929-ben 1640–2000 résztvevővel számolhatunk, s 1928-ban az utak egyharmada, 1929-ben egy ötöde volt tisztán külföldi út, vagyis olyan, amely határregiót nem érintett. Utóbbi adat is alátámasztja a munka súlypontjának erőteljes változását. Jovy, i. m., 60. o.; Jugendlager im Böhmerwald (Deutsche Freischar). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1074–1077. o.

⁶¹ Vö. *Peter Krüger*, Die Außenpolitik der Republik von Weimar. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1985; *Hans-Paul Höpfner*, Deutsche Südosteuropapolitik in der Weimarer Republik. Frankfurt am Main – Bern 1983. Súlypontok áthelyeződése Európa északi és nyugati területeiről kelet felé jól illusztrálható a Großdeutsche Blätter egyik 1929-es számában közölt cikk vonatkozó soraival: „Ha a német ifjúság a határon túlra akar menni, fontosabb dolga is akad, mint hogy a nyugati civilizáció csodájára járjon. Olyan szellemiségre van szüksége, amellyel a német ifjúság már ma is részt vehet nemzete jövőbeni feladataiban, hogy bevesse erőit. Angliai és franciaországi sétautak bizonyosan eltérítnek a céltól.” („Wenn deutsche Jugend über die Grenze gehen will, so hat sie Wichtigeres zu tun, als westliche Zivilisation anzustauen. Es bedarf einer Besinnung, wo auch heute bereits die deutsche Jugend an den Zukunftsaufgaben ihrer Nation teilnehmen kann und wo sie ihre Kräfte einzusetzen hat. Spazierfahrten nach England oder Frankreich führen bestimmt vom Ziele ab.”) – *Großdeutsche Blätter*, 1929, 142. skk., itt 143. o. Idézi: Tiemann, i. m., 96. o.

⁶² Az utak időtartama általában 2–6 hét között mozgott, s az is feltűnő, hogy a földrajzi fekvés ellenére – ha minimális számban is – a nyugati határszél, illetve Franciaország és Anglia is szerepelt az úti célok között, sőt még a skandináv országok is. Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607. Sziléziai csoportokhoz ld. még: *Bernard Lindenau*, Aus der Arbeit der jungen Generation in Schlesien. In: Kindt, Grundschriften, i. m., 512–516. o.; Was ist die Schlesische Jungmannschaft? In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 138–139. o.

tömörítő csoport alapította 1926-ban a Boberhaus határvidéki iskolaotthont (Grenzsulheim) Löwenberg közelében, és működtette 10 éven át, amelynek a fiatalság eltervezett feladatai számára kellett szilárd alapot nyújtania, szakmai tartalmat biztosítania.⁶³ A külföldről érkezőknek szünidei táborokat, határvidéki találkozót és 1928-tól munkatáborokat rendeztek, parasztfiatalok mehetek vendégmunkásként a sziléziai mezőgazdaságba, az önkén-

260 felett
211–260
141–210
101–140
71–100
51–70
31–50
21–30
0–20
n. a.

A Német Szabadcsapat útjai 1929-ben Európa különböző országaiba (fő)

© Vitári Zsolt

tes munkaszolgálatban külföldi és határvidéki németeket alkalmaztak. Egyetemi hallgatókat is fogadtak, s külföldi csoportokat közvetítettek a birodalom más vidékeire is. A különböző rendezvényeken a testi és szellemi nevelést a népnevelés gondolatával kívánták összekötni. Néhány egyetemet (Breslau, Danzig, Königsberg stb.) határmenti egyetemnek nyilvánítottak, ahol a hallgatóknak az akadémiai szabadcsapatokban (Freischar) kellett szolgálatot teljesíteniük. Az otthon – helyzete révén – leginkább a lengyel, a szudéta és a délkelet-európai térség számára kívánt összekötő kapocs lenni. A Boberhausban folytatott munka már a gazdasági világválság idején megtorpant, amelynek részben külső anyagi okai, részben pedig belső okai – nézeteltérések keletkeztek az intézményt fenntartó csoportok között – voltak. Az 1933 utáni tevékenység már csak töredéke volt a korábbinak, majd 1937-ben a Biztonsági Szolgálat (Sicherheitsdienst, SD) felszámolta az intézményt.⁶⁴

Az államközi ifjúsági kapcsolatok egyik legfontosabb szervévé vált az igen lassan beinduló német–francia viszonylatban az *Otto Abetz* – egy karlsruhei ifjúsági munkaközösség (Arbeitsgemeinschaft Karlsruher Jugendbünde) vezetőjének – kezdeményezésére létrejött *Sohlberg-kör* (Sohlberg-Kreis), amely 1930-tól a német–francia közeledés jegyében évi rendszerességgel rendezett találkozót a két ország ifjúsága számára (Sohlberg, Rethel, Mainz, Párizs, Berlin). Ezeken az angol szervezetekkel fennálló kapcsolatokkal ellentétben nemcsak kulturális szinten folyt eszmecsere, hanem politikai témákat is érintettek. A közös tanácskozásokon külön munkacsoportok keretében vitatták meg tevékenységi köreiket: értekeztek politikai, szociális, gazdasági, pedagógiai témákban, valamint az ifjúság gondozásának, a művészet és a vallások kérdéseiben. A Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága azért is támogatandónak tartotta a kör tevékenységét, mert abban meglátása szerint a német túlsúly maradéktalanul érvényesült. Az együttműködésben húzódo törésvonalak azonban 1932-re – a napi politikai események hatására – ismét a felszínre kerültek, annak ellenére, hogy Abetz, a későbbi párizsi német nagykövet még a náci „hatalomátvétel” után is megszervezte azokat, de ekkor a náci ifjúsági vezetés már saját kódos „külpolitikája” céljaként használhatta fel e találkozót. Ezen az együttműködésen

⁶³ Hardenberg, i. m., 28–29. o.; *Rudolf Vogel*, Die Südosteuropa-Erkundungen des „Boberhauses”. *Südosteuropa-Mitteilungen*, 1986/1. sz., 57–60. o.; *Walter Greiff*, Das Boberhaus in Löwenberg/Schlesien 1933–1937. Thorbecke Verlag, Sigmaringen 1985.

⁶⁴ *Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932* – PAAA, R 63607; Jovy, i. m., 28. o.; *Hans Raupach*, Volksbildung im Boberhaus. In: *Kindt*, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1434–1439. o.

kívül – s ezt az ábrák is mutatják – Franciaország nem tartozott különösebben az érdeklődés középpontjába, és az a néhány út, amely ide vezetett, leginkább Elzász–Lotharingjára korlátozódott.⁶⁵

A német ifjúsági mozgalom külföldi útjai között Magyarország is fontos szerepet kapott. Mivel Magyarországon a Leventén és az egyházi szervezeteken (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete, KALOT; Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége, KALÁSZ) kívül a cserkészmozgalom volt az egyedüli jelentős ifjúsági tömörülés. Németországból is utóbbival vették fel a kapcsolatot, amely nem túl aktív, de kölcsönös látogatásokat tett lehetővé. A német csoportok érkeztek gyakrabban, aminek minden valószínűség szerint anyagi okai lehettek. Magyarországon a leginkább felkeresett területek Budapest és környéke, a Balaton, valamint a Dél-Dunántúl (Schwäbische Türkei) voltak. A magyarországi látogatások már 1921-től datálhatók, s kezdetben 50–120 fős szászországi és sziléziai csoportok (Sächsische Jungenschaft, Schlesische Jungenschaft) keresték fel a magyar cserkészeket. Szinte minden évre esett egy-egy jelentősebb magyarországi látogatás. A kezdeti hívős fogadtatás után a húszas évek második felére a Magyarországgal és német kisebbségével ápolt viszony néhány kivételtől eltekintve problémamentessé vált, nem úgy mint Csehszlovákiával, vagy főleg Lengyelországgal.⁶⁶

A kapcsolatok ugyan főleg Európára korlátozódtak, de adott esetben a kontinens határait is átlépték, de a német hatás közvetett módon is érvényesülhetett. Erre volt példa Észak-Amerika, ahol a két világháború közötti migráció következtében nagyszámban érkeztek főleg az Egyesült Államokba olyan német fiatalok, akik hazájukban részesei voltak az ifjúsági mozgalomnak, s ezt a hagyományt új országukban is tovább kívánták vinni. Így jöttek létre az amerikai Vándormadár-csoportok, amelyek a Németországban honos „személyes és kulturális értékeket” felelevenítve csoportos hétvégeket, utakat szerveztek. A különböző csoportok csakhamar itt is megtalálták az egymáshoz vezető utat, közös rendezvényeket szerveztek, s létrehoztak egy közös szervezetet, amely a kanadai és dél-amerikai csoportokkal is felvette a kapcsolatot. A Németországhoz fűződő kapcsolatok mára már azonban nem rekonstruálhatók.⁶⁷

III. 5. Összegzés

Összegezve elmondhatjuk, hogy 1933-ra a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységének már több évtizedes hagyománya alakult ki, jóllehet ez az aktivitás igazából a 20-as évek végére és a harmincas évek elejére öltött igazán számottevő méreteket. Ez a sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejáratott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre, s ez még akkor is így volt, mikor a gazdasági világválság kényszerűen negatív irányban hatott ezekre a folyamatokra.

Ebben az időszakban alakultak ki a külföldi tevékenység irányai is, amelyek elsősorban a birodalmi határokon kívül rekedt németek felé mutattak. Az ifjúsági szervezetek jó partnerei voltak a külföldi németeket gondozó szervezeteknek. Az egyéb külföldi kapcsolatok, idegen országok ifjúsági szervezeteivel kialakított kontaktusok fejlődtek, de a népiségi munka szintjét sohasem érték el. Ennek ellenére sok országgal álltak fenn kapcsolatok, mivel a közép-európai és délkelet-európai régió országaiban mindenhol élt kisebb-nagyobb német közösség. Kialakultak azok a tevékenységi formák is, amelyek a csoportok külföldi munkájának összetevőit alkották: például a népi németek és ifjúsági csoportjaik ellátása sajtótermékekkel, kölcsönös utak szervezése, az utak során végrehajtott programok megtervezése, németországi iskolázás, munkaerő-közvetítés Németországba stb.

Az 1933-as hatalmváltás nem okozott azonnal törést az Egyleti Ifjúság külföldi tevékenységében, az egyre kézzel foghatóbb nehézségek csak az 1930-as évek második felétől jelentkeztek. Tevékenységüket azonban a második világháborúig, ha szerény mértékben is, de gyakorolták.⁶⁸ A menekülési utat elsősorban az jelentette, hogy tagságuk az életkort figyelembe véve nem csak HJ-korú fiatalokból tevődött össze, hanem annál idősebbekből is.

⁶⁵ Reichsausschuss der deutschen Jugendverbände an das Reichsministerium des Innern, 24. Februar 1932 – PAAA, R 63603; Sohlberg-Kreis III-IV., Mai 1932 – PAAA, R 63604; Hardenberg, i. m., 93–115. o. A Sohlberg-kör tevékenységének részletes bemutatását adja Tiemann, i. m., 112–130. o.; Hardenberg, i. m., 115–119. o.; *Otto Abetz*, *Der Sohlbergkreis*. In: uő, 'Das offene Problem'. Ein Rückblick auf zwei Jahrzehnte deutscher Frankreichpolitik. Greven Verlag, Köln 1951. Idézi: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1583–1587. o.

⁶⁶ *Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932* – PAAA, R 63607; *Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend*, i. m., 1529–1535. o.; *Hermann Kügler*, *Vom Werdegang unserer Auslandsarbeit. Blätter der Sächsischen Jungenschaft in der Deutschen Freischar*, Heft I, 30. Dezember 1927. Idézi: uo., 1543–1545. o.; *Hartmann*, i. m., 124–131. o.

⁶⁷ *Die deutsche Jugendbewegung in Nordamerika*. In: *Deutsche Zeitung*, 26. Juli 1930 – PAAA, R 63602; *Kurt F. Hinze – Hermann W. Schmid*, *Deutsche Jugendbewegung in Nordamerika*. In: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1587–1591. o.

⁶⁸ *Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend*, i. m., 1529–1535. o.

A Hitlerjugend nem vett részt ebben a némiképp központosított rendszerben, aminek többek között akadálya volt, hogy pártifjúságként számos helyről kiszorult. Utóbb viszont hasznosíthatta mindazokat a tapasztalatokat és formákat, amelyeket az említett szervek és ifjúsági csoportok kialakítottak. S a Hitlerjugend kétségtelenül jó szemmel leste el – már ekkor – nemcsak a külföldre irányuló tevékenység keretében fontos mozzanatokat, hanem mindent, amitől egy ifjúsági csoport ifjúsági csoport lehetett.

IV. A HITLERJUGEND KÜLFÖLDI TEVÉKENYSÉGE 1933 ELŐTT

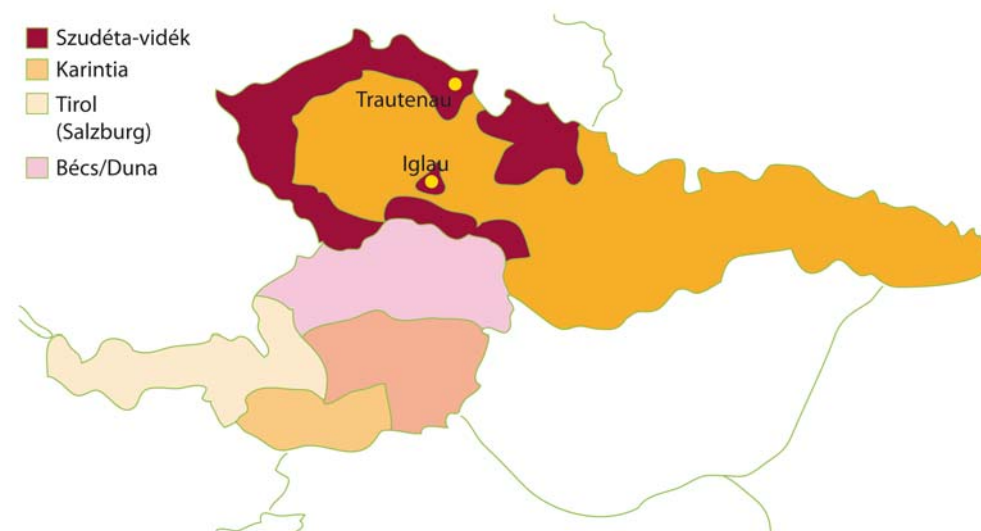
A történeti bevezetésből láthattuk, hogy a Hitlerjugend és elődei már 1933 előtt is hosszabb történetre tekinthettek vissza, mint ahogy nagy múltjuk volt azoknak a szándékoknak is, amelyek a Hitlerjugendnek nemcsak a birodalmi határokon belüli tevékenységét tartották fontosnak. A külfölddel kapcsolatos ifjúsági tevékenységi formák azonban éppúgy nem voltak a nemzetiszocialista ifjúsági csoportok „saját fejlesztésű” elfoglaltságai, mint ahogy a szervezetben végzett egyéb tevékenység sem. E munka altípusai, megnevezései és módszerei javarészt az Egyleti Ifjúság szervezeteitől származtak. A Hitlerjugend és elődei ezeket adaptálták, illetve formálták át saját elképzeléseik, leginkább ideológiájuk szerint.

IV. 1. A Hitlerjugend elődeinek „külügyei”

A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt is zászlajára tűzte mind a versailles-i béklyótól való megszabadulást, mind pedig minden német felkarolását, éljen bárhol is a világon. Ennek egyik megnyilvánulási formája lett az *NSDAP Ifjúsági Szövetségének* azon szándéka, hogy a szervezet felépítése során nemcsak a birodalmi területeket vették számba, hanem az azokon kívül eső, de a német településterülethez tartozó vidékeket is. Ez a szándék azért is kézenfekvő volt, mert mind a pártnak, mind pedig ifjúsági szövetségének fő tevékenységi területe Bajorország és Szászország maradt, Németország egyéb területein csak nagyon korlátozott mértékben tudták megvetni a lábukat, már ha ez egyáltalán sikerült. Ráadásul a müncheni puccsig az NSDAP ifjúsági csoportja nem tett szert különösebb ismertségre az északabbra fekvő vidékeken (mindössze Lübeckben, Braunschweigban és Hamburgban volt ifjúsági csoport), ahol hasonló szervezetek próbáltak társadalmi támogatásra szert tenni.

Reményteljesebb volt az a gondolat, hogy az elszakított területek németisége fogékonyabb lesz a radikálisabb programokra, mint a birodalmi határokon belül élők, s Münchenből nézve közelebbinek tűnt a Szudéta-vidék és Ausztria is. Azért is könnyebb volt itt munkába lendülni, hiszen mindkét országban már jó ideje léteztek azok a csoportok, amelyek magukat csakhamar a nemzetiszocializmusnak kötelezték el. A kiindulópontot mindkét országban az Osztrák–Magyar Monarchia idején, 1904-ben Trautenauban (ma Trutnov) alapított *Német Munkáspárthoz* (Deutsche Arbeiterpartei) közel álló, 1910-ben Iglauban (ma Jihlava) életre hívott ifjúsági szervezet, az *Ausztria Ifjú Német Munkásainak Birodalmi Szövetsége* (Reichsverband deutscher jugendlicher Arbeiter Österreichs) jelentette, amely a munkásvédelem mellett a népiségi nevelésnek (völkische Erziehung) szentelte működését, s a háború előtt kb. 5000 fős tagsággal rendelkezett.¹ A szervezet bázisát

leginkább a Bécsből délre fekvő ipari központok (Neunkirchen, Bécsújhely) képezték. A háború folyamán a Szövetség fokozatosan megszűnt, s a háborút követően egyelőre Csehszlovákiában működött tovább *Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség* (Deutscher Nationalsozialistischer Jugendverband) néven. Ausztriában nemzetiszocialista szellemiségű ifjúsági csoportról 1923-tól lehet beszélni, amikor is az 1922-ben Klagenfurtban tartott „*Ausztria nemzetiszocialistáinak pártnapján*”² többek között elhatároz-

© Vitéri Zsolt

A Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalomhoz tartozó Németországon kívüli területek

¹ A szervezet alapszabályzatát Hans Krebs, későbbi szudétanémet képviselő nyújtotta be 1910. november 28-án Iglauban. – Gehmacher, i. m., 43. o.

² Az 1918-ban alapított Német Nemzetiszocialista Munkáspártról (Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP)) van szó.

ták egy ifjúsági szervezet felállítását is. Ennek megfelelően a korábbi birodalmi szövetség még meglévő részét átkeresztelték *Ausztria Nemzetiszocialista Ifjúságának Egyesülésére* (Vereinigung nationalsozialistischer Jugend Österreichs), amely ezt követően is 14–20 éves kor között várta az ifjakat, s első helyi csoportját a szervezet deklarált központjában, Bécsben alapították.³

Mind az osztrák, mind pedig a csehszlovákiai csoportoknak elsősorban egymás között és a németországi NSDAP 1923-ban *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalomra* keresztelt szervezetével álltak fenn kapcsolatai. Kölcsonösen olvasták egymás lapjait,⁴ látogatták egymás legfőbb rendezvényeit. Az ausztriai nemzetiszocialista ifjúság egy csoportja 1923 májusában az egy éves születésnapját ünneplő német ifjúsági csoportot kereste fel Münchenben, ahol *Walter Riehl* osztrák pártvezér beszédet is tartott. *Gustav Adolf Lenk*, a Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom birodalmi vezetője elégedetten nyugtázta az ausztriai fejleményeket, s egy jelentésében mind az ausztriai, mind pedig a csehszlovákiai csoportokat az Ifjúsági Mozgalom részének tekintette.⁵ 1922-ben Danzigban is megalakult a helyi csoport. Ezt követően 1922 és 1923 folyamán az Ifjúsági Mozgalom tartományi szövetségei is létrejöttek. Közöttük megtaláljuk a szudéta-vidéki, a karintiai, a bécsi/dunai, a tiroli és a danzigi tartományi szövetségeket is. A határon kívüli csoportok egy-egy vezetője az Ifjúsági Mozgalom vezetésében is helyet kapott.⁶

A források hiánya miatt nehéz megmondani, hogy e külföldi csoportok mennyiben követték a müncheni mintákat, hiszen az első években még a birodalmi német szervezetben sem voltak stabil, kialakult és végleges viszonyok, sőt adott esetben éppen ezek a már régebb óta működő külföldi csoportok adhattak mintát. A szudétanémet csoportok belső életéről vajmi keveset tudunk, ennek feltárása további levéltári kutatásokat igényelne. Az ausztriai szervezet felépítése és működése nagyon hasonlított a birodalmi német viszonyokhoz. Annyi bizonyos, hogy mindkét területtel kölcsönös, de nem túl szoros kapcsolatok álltak fenn, jóllehet a birodalmi határokon kívül a 20-as évek első felében – úgy tűnik – nem volt dinamikus a szervezet növekedése. Az ausztriai szervezetnek 1927-ben még csak 3200 tagja volt, s a szudétanémet szervezet is alig haladta meg ezt a létszámot.⁷

IV. 2. A Hitlerjugend. Német Munkásifjúság külkapcsolatai

A kezdeti csekély külföldi tevékenységnek véget vetett az 1923-as müncheni puccskísérlet, amelynek következtében az NSDAP-t minden alszervezetével együtt – beleértve az ifjúsági csoportot is – az egész ország területén betiltották. Ettől az időponttól kezdve jó három éves intervallumon belül szinte semmilyen forrással nem rendelkezünk arra nézve, hogy a betiltás alatt és után utódszervezetként működő csoportok mit őriztek meg a kialakított külkapcsolatokból. Valószínűsíthető lehet, hogy ezt a vonalat a köztes időszakban leginkább az a szászországi csoportosulás vitte tovább, amely mint egyetlen épen megmaradt szervezeti egység az újjáalapított párt ifjúsági szervezetének birodalmi vezetését is átvette. Az ausztriai, danzigi és csehszlovákiai csoportok folytonosságát a puccs és következményei nem érintették, bár Csehszlovákiában a náci veszélytől tartva korlátozni próbálták a Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség rendezvényeit.⁸

1926-tól a Hitlerjugend más elveket követett, mint jogelődjei, hiszen a határon túli németsegből eleinte (1927) egyik népcsoport sem, 1930-tól pedig csak Ausztria és Danzig tartozott a HJ struktúrájához,⁹ de az előbbi esetében már csak egyetlen körzetbe fogták össze az összes csoportot.¹⁰ 1931–1932-re változott a helyzet, ekkor különvált néhány körzet, így a HJ 45 körzetéből külön körzetben volt jelen Danzig, Karintia, Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Stájerország,

³ Első vezetője Adolf Bauer lett. – Gehmacher, i. m., 43–50. o.; Az alapítók közé tartozott a Birodalmi Ifjúságvezetőség későbbi törzsvezetője (Stabsleiter), Hartmann Lauterbacher is. – Klose, i. m., 244. o.

⁴ Ausztriában a hivatalos lapot *Der jugendliche Nationalsozialist* (Az Ifjú Nemzetiszocialista) címen, Csehszlovákiában *Jungdeutsches Volk* (Ifjúnémet Nép) néven terjesztették. – Gehmacher, i. m., 49. o.

⁵ Herbronn – Adolf Nassauer vezetésével, Eger – Oswald Jahn, Trebnitz – Johann Toller, Zuffenhausen – Oskar Grossmann, Bockwitz – Walter Punze, Wünschendorf – Erwin Neupert, Ayltdorf – Karl Lüttsch, Schönwalde – Franz Wischpolt. – BArch, NS 26/333.; Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 260. o.

⁶ Szudéta-vidék 9 alcsoporthal, vezetője Eugen Weese; Karintia 4 alcsoporthal, vezetője Walter Proksch (Buddrus szerint Fritz Prosch); Bécs 3 alcsoporthal, vezetője Walter Gattermeyer; Tiroli (Salzburg) 6 alcsoporthal, vezetője Adolf Bauer; Danzig 1 alcsoporthal, vezetője Karl Besler. – BArch, NS 26/333.; Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 261. o.; Buddrus, *Zur Geschichte der Hitlerjugend*, i. m., II., 135. o.

⁷ Gehmacher, i. m., 119. o.; Brandenburg kb. 10 ezer fős tagságról számol be 1931-ben; Griesmayr és Würschinger 1928-ban 3000, 1931-ben 10 000 főre tették a tagságot, Blohm 15 000 főről beszél. Blohm, i. m., 38–39. o.; Griesmayr – Würschinger, i. m., 245. o.; Brandenburg, i. m., 56. o.

⁸ Vö. Blohm, i. m., 38. o.

⁹ Egy 1926-ból származó NSDAP-határozat szerint csak azokat a párttagokat lehetett a birodalmi tagokkal egy szervezetbe összefogni, akik „német felségjogú államban” (in Staaten unter deutscher Staatssoberhoheit) éltek. Ennek a kritériumnak viszont csak Németország, Ausztria és Danzig felelt meg, így a Szudéta-vidék már nem tartozhatott bele. – Brandenburg, i. m., 56. o.; Griesmayr – Würschinger, i. m., 244. o.

¹⁰ Danzig 1930-ban Hans Buchholz, az összausztriai HJ-körzet pedig Rolf West vezetése alatt állt. – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 261–263. o.

Nyugati Körzet (Nyugat-Ausztria), Bécs. A 45 körzetet viszont összefogták 10 HJ-csoporttá és két önálló körzetté (München, Berlin). Így Danzigot, Kelet-Poroszországgal együtt a HJ Keleti vidék csoportjához sorolták, az osztrák körzeteket pedig összefoglalóan HJ-csoport Ausztria néven fogták egybe.¹¹ A szervezeti változások növekvő taglétszámot sejtettek, a szervezetek belső élete azonban nem igen ment át minőségi változáson, s az egymás közötti kapcsolatok is meglehetősen szórványosak lehettek.

Bár az ausztriai, danzigi szervezetek életét a puccs nem hátráltatta, taglétszámuk növekedése nagyon lassú volt, amit Ausztriában a náci párt, majd az ifjúsági csoport szakadása is súlyosbított. A radikális ifjú generáció, amely kész volt magát teljesen alárendelni Hitlernek, 1926-ban *Nemzetiszocialista Német Munkásegysület – Hitler-Mozgalom* (Nationalsozialistischer Deutscher Arbeiterverein – Hitlerbewegung) néven új szervezetet alapított, miközben a nevét *Nemzetiszocialista Német Munkásifjúságra* (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterjugend, NSDAJ) változtató ifjúsági szervezet megpróbálta megőrizni az ifjúsági csoport egységét, s a régi pártszervezet mellett tette le a voksot. Ezt követően 1926-tól folyamatosak voltak a kilépések a Munkásifjúságból, s a kilépők a birodalmi HJ megalakulása előtt pár hónappal már Hitlerjugendnek (Ausztriában „Há-Jot” helyett „Há-Jé” kiejtéssel mondták a szervezet nevét) kezdték el magukat nevezni. A szervezet élére *Rolf West* került, aki ezt a pozíciót két megszakítással egészen 1930-ig betöltötte, és magát már 1926 decemberétől ausztriai országos vezetőnek nevezte (Landesführer Österreich).¹² A szervezet alapszabályzatát 1927-ben fogadták el, s jegyezték be az egyesületi jegyzékbe. A szervezet tagjait 14 és 20 éves korú fiatalok közül toborozta. Az egyesületi törvény miatt az árjaparagrafus nem volt része az alapszabályzatnak, de a felvételt minden indoklás nélkül meg lehetett tagadni. Az egyesület célját az ifjúság testi, szellemi, lelki nevelésében, szellemi és szociális érdekeinek képviselésében jelölték meg. Az ausztriai Hitlerjugendnek csakhamar a birodalmi szervezetnél is komolyabb apparátusa állt fel. A régi NSDAJ-ból továbbra is folyamatosan érkezők azonban némi irányváltást eredményeztek a Hitlerjugend működésében, s a szociális kérdés ismét központi helyre került, ami a névváltozásban is kifejeződésre jutott. A szervezet új neve *„Hitlerjugend. Nemzetiszocialista Ifjómunkások Szövetsége”* (Verband nationalsozialistischer Jungarbeiter) lett. Ez azonban kiváltotta a müncheni központ nemtetszését. A növekvő taglétszám miatt Hitler személyes dicséretét elnyerő osztrák HJ azonban ekkor még jóval erősebb volt, mint a puccs utáni birodalmi HJ, s ennek tudatában is volt.¹³

Danzigban az NSDAP 1926. márciusi újraindulása idején a helyi körzetvezető, *Hans Hohenfeldt* jelentette a müncheni központnak a *„Danzigi Ifjú Vándormadár. Nemzetiszocialista Német Ifjúvándorok Szövetségének”* (Jung-Wandervogel-Danzig. Bund nationalsozialistischer deutscher Jungwanderer) csatlakozását az NSDAP-hoz, amely 1926 őszén *Hans Buchholz* vezetésével felvette a Hitlerjugend elnevezést, de 1928-ban ismét feloszlott.¹⁴

A HJ stratégiájában tehát már testet öltött az Anschluss, s Danzigra is német városként tekintettek. A zökkenőmentes kapcsolatokat azonban sok tényező befolyásolhatta, s a 30-as évek elejére egységesülő HJ-szervezethez és ifjúsági tevékenységhez képest főleg az ausztriai szervezet és szervezeti élet mutatott eltéréseket, ugyanis ott nem sikerült maradéktalanul érvényesíteni a birodalmi elveket. Noha e két területet a birodalmi szervezet részének tekintették, a velük fenntartott kapcsolatokat mégis éppúgy a HJ külföldi tevékenysége közé sorolták, mint a többi országgal fennálló kötelekeket. Komolyabb kapcsolatok kiépülésére csak a HJ megerősödése után kerülhetett sor, amelyek továbbra is a szomszédos területeket érintették leginkább, de lassanként azokon is túlmutattak.

IV. 3. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének intézményi keretei

A külföldre irányuló tevékenység oroszánrésze Szászországra jutott, mivel ezen a területen létesült 1928 végén a szászországi Klingenbergben¹⁵ a Hitlerjugend első *Határvidéki Hivatala* (Grenzlandamt der HJ), amely az ambíciózus *Rudolf Schmidt*¹⁶ vezetésével kezdte meg és folytatta működését jó pár évig. Mint a hivatal neve is mutatta, elsősorban a

¹¹ Uo., 265–268. o., Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 156. o.

¹² Gehmacher, i. m., 120–144. o. West önéletrajzában születési dátumként 1901. február 23-át adta meg (Bécs), az iskolák elvégzése után kereskedelmi alkalmazott volt, s előadásokat látogatott az egyetemen. 1930-ban az osztrák pártvezetéssel előálló konfliktusa miatt átlépett a Heimwehrbe. – Gehmacher, i. m., 137–138. o., 28. jegyzet. Az ausztriai HJ történetéhez ld. még: *Manfred Stoppel*, „Uns wächst eine herrliche Jugend heran!” Die Geschichte der Hitlerjugend in Vorarlberg von 1930–1945. Books on Demand, Norderstedt 2004. Blohm és Brandenburg tévesen nevezik őt Theo Westnek. Blohm, i. m., 27. o.; Brandenburg, i. m., 29. o.

¹³ A birodalmi vezetés erőteljes ellenkezése ellenére 1928-tól a Hitler-Jugend-Zeitung (Hitlerjugend-Újság, HJZ) mellett Sturmflagge (Rohamzászló) néven új önálló lapot indított. – Gehmacher, i. m., 138. o., 150–153. o.

¹⁴ Pallaske, i. m., 42. o.

¹⁵ Klingenberg ma már nem önálló település, a Drezdától délnyugatra fekvő Pretzschendorf része.

¹⁶ Schmidt 1894-ben született Drezdában, részt vett az első világháborúban, ahol megkapta a vaskereszt 2. fokozatát, majd kereskedőként dolgozott.

határmenti németiségre, vagyis a szomszédos országok németiségére összpontosította munkáját. Ezt Schmidt maga is megerősítette, amikor arra a kérdésre, hogy Kelet-Ázsia, Amerika vagy éppen Német-Kelet-Afrika miért nem került a hivatal érdeklődési körébe, úgy reagált, hogy ezek a területek a külföldi, nem pedig a határmenti németiséghez sorolandók, tehát nem tartoznak a célterületek közé. Bár fontosnak ítélte ezt a tevékenységet is, de a hivatalnak erre sem ideje, sem pedig anyagi fedezete nem volt, ami pedig volt, azt azokra a területekre kívánta fordítani, amelyeken jobban kiismerte magát. A kérdés csak azért volt érdekes, mert éppen a Magyarországgal, Erdéllyel és Jugoszláviával kialakítandó és ápolni kívánt kapcsolatok derítettek fényt arra, hogy Schmidt a határmentiséget tág keretek között értelmezte. Ausztriát valószínűleg német területként, adott esetben Németországgal fogta fel, Jugoszláviát és Magyarországot (összekapcsolva Erdéllyel) pedig a határvidékhez sorolta. A hivatalnak tett javaslat azonban nem volt egyedi jelenség. Szép számmal voltak olyanok, akik már ekkor tágabb szemlélettel tekintettek a külkapcsolatok felé, s a Határvidéki Hivatal vonzókörzetébe tartozó területeken kívül más, távolabbi, adott esetben akár más kontinensen lévő kapcsolatokat is ápolni kívántak. A hivatal viszont emelni kívánta a HJ-tagság tudását a határmenti kérdésekről, tudatossá akarta tenni bennük a „tér nélküli nép” (Volk ohne Raum) tematikát, felkarolta a határon túli ifjúsági szervezeteket, s ápolta velük a kapcsolatokat.¹⁷

1928. június 24-i hatállyal Schmidtet kinevezték a határmenti kérdések referensévé a HJ Birodalmi Vezetésében, ami egyúttal azt is jelezte – legalábbis úgy tűnt –, hogy ez a tevékenység valóban polgárjogot nyert a Hitlerjugendben. Schmidt kinevezése után azonnal hozzálátott annak feltérképezéséhez, hogy a HJ milyen mértékben és milyen irányban épített ki külföldi kapcsolatokat. A helyzetértékelés összeállításához minden olyan helyi csoporthoz kérdőívet juttatott el, amelyek a „mesterségesen teremtett határok” mentén helyezkedtek el.¹⁸

Schmidt a nem a határon fekvő, így kevésbé érintett körzeteket is arra biztatta, hogy forduljanak hozzá bizalommal, illetve tájékoztassák őt mindenről, amit a külkapcsolatok terén fontosnak ítélnék meg. Tisztában volt azzal, hogy szándékai ellenére nem tud majd rendszeres személyes kapcsolatokat tartani a leginkább érintett határmenti körzetekkel, s ezért az ottani munkatársak segítségére apellált. Ezáltal elérhetőnek vélte, hogy a Hitlerjugend határmenti kérdésekben az ellenfelek számára is mértékadó tényezővé váljon. Ebben pedig már benne rejlett az is, hogy a HJ magát azok elé a szervezetek elé helyezte, amelyek adott esetben már évtizedek óta ilyesfajta tevékenységet folytattak (pl. VDA).¹⁹

Schmidt 1929 nyarán a HJ Birodalmi Vezetésének összegezve az addig teljesített munkát, optimistán nyilatkozott. A szervezést minden területen megkezdték, s bár a kezdetek Észak-Csehország kivételével mindenhol szerények voltak, de minden haladt a maga útján. A maga részéről több eredményre is kilátást látott volna, ha személyesen több ideje lett volna, és ha több pénz állt volna rendelkezésre a külkapcsolatok építésére. Utalt viszont a párton belüli viaskodásra, amely az ő munkáját is nagyon megnehezítette. Schmidt tevékenysége azért volt elismerésre méltó, mert hivatalvezetői munkáját polgári foglalkozása mellett végezte, így mind ideje, mind szabadsága korlátozott volt. Mindenesetre úgy látta, hogy remény van a „legjobb eredmények” elérésére.²⁰

A Határvidéki Hivatal elviekben minden körzetben keresett megbízottakat, de különösen azokban, amelyek valamelyik birodalmi határ mentén helyezkedtek el. Ezek a megbízottak a klingenbergi hivatal meghosszabbított kezei voltak, hiszen onnan nem voltak képesek – már csak a személyzet szűkössége miatt sem – minden irányban tevékeny

zott. 1925 óta volt az NSDAP tagja (9898. sz.), az Adler és Falken (Sasok és solymok) ifjúsági csoportban tevékenykedett, 1930 decemberétől az SA tagja volt. 1934-ben homoszexualitás vádjával kizárták az SA-ból, de a pártbíróóság felmentette, így megtarthatta párttagságát. 1941-től Litzmannstadtban (Łódź) az NSDAP sejtvezetője. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1207. o.; Stachura, Nazi Youth, i. m., 247. o.; Hellfeld, Bündische Jugend und Hitlerjugend, i. m., 53. o.

¹⁷ Schmidt an Wilhelm Stiehler, 23. August 1929 – BArch, NS 26/372; HJ Hannover-Braunschweig an Schmidt, 22. Dezember 1929 – BArch, NS 26/372; Kroll an die Reichsleitung der NSDAP, 9. April 1930 – BArch, NS 28/79, 28. o.; HJ-Reichsleitung München, 19. April 1931 – BArch, NS 26/370; H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370.

¹⁸ A helyi csoportoknak információkat kellett szolgáltatniuk arról, hogy léteztek-e kapcsolatok a határon túli honfitársakkal, az ottani ifjúsággal, illetve az ifjúság mely szervezeteivel (itt konkrét elérhetőségeket is vártak, amelyeket bizalmasan kezeltek). Másodsorban fontos volt, hogy a létező kapcsolatok milyen jellegűek voltak: csupán levél formájában érintkeztek-e egymással, vagy személyes kapcsolatok is létesültek-e. Az utóbbiak konkrét formáira is rákérdezett a kérdőív, vagyis arra, hogy a személyes kapcsolatok csak pár személy kapcsolattartására korlátozódtak-e, vagy pedig kirándulásokra is sor került-e, s ha igen, akkor azok milyen formában zajlottak; lehetséges volt-e egyenruha, karszalag, jelvények viselése, illetve zászlók alkalmazása. További fontos szempontot jelentett a határátlépés körülménye, vagyis az, hogy adódtak-e ebben a tekintetben nehézségek, s hogy a kapcsolattartás járt-e nehézségekkel a határon túl rekedt honfitársak számára (a tapasztalatok alapján a látogatások után Lengyelországban és Csehszlovákiában gyakran házkutatásra, pénzbírságra, illetve fogházbüntetésre ítélték az érintett személyeket). A referens hozzáállását mutatta az utolsó két kérdés is, amely azt firtatta, hogy mi az oka annak, ha nem állnak fenn személyes kapcsolatok, illetve van-e lehetőség ezek kialakítására. Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371.

¹⁹ Uo.

²⁰ Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, 31. August 1928; Schmidt an Wilhelm Lönnecker, Führer des Grenzjugendbundes Germania, 11. Juni 1929 – BArch, NS 26/371. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, 1929/2. sz., 17. o.

szervezőmunkát kifejtteni. Mivel egy határszakaszra több körzet esett, a feladatokat megosztották. A határszakasszal nem rendelkező körzetekhez különböző országokat rendeltek, így a távolabbi országokkal való kapcsolattartás is biztosítottnak tűnt.²¹ A Hitlerjugend birodalmi szinten nagyon eltérő szervezeti foka, s a megfelelő emberek hiánya miatt valószínűleg nem tudtak minden körzetben hasonló eredményt elérni (1927-ben 21, 1930 elején 29 HJ-körzet működött). Az utakról minden esetben bejelentést és értékelő jelentést is várt a hivatal. Schmidt megkérte a felsőbb szerveket, fordítsanak gondot arra, hogy a különböző találkozókat, gyűléseket, s egyéb ilyen jellegű rendezvényeket a határ közelében tartsák meg, hogy ezáltal is megkönnyítsék a határon túli ifjúság részvételét ezeken a rendezvényeken, erősítve bennük a nagynémet birodalmi területekhez való tartozást.²²

1931-re a taglétszámok növekedése minden körzetben lehetővé, de egyúttal szükségessé is tette, hogy a körzetvezetők mentesítése érdekében külön megbízottak foglalkozzanak a határmenti kérdésekkel. Ehhez a lépéshez sikerült a birodalmi vezetés és a HJ vezetőjének, Kurt Grubernek a hozzájárulását megszerezni. Ezzel kiküszöbölték a körzetvezetők túlterhelését, s a munka intenzivításának növekedését várták az elkövetkező időszakokra. Lehetőség nyílt arra is, hogy azok a körzetek is bekapcsolódjanak a munkába, amelyek addig ebben egyáltalán nem, vagy pedig alig vettek részt. Ebből a szempontból természetesen jelentős előnyben voltak a Határvidéki Hivatal közelében fekvő HJ-körzetek.²³

Schmidt arra is gondot fordított, hogy azokon a helyeken, ahol a HJ nem volt erős, illetve olyan ifjúsági csoportok léteztek, amelyek korábban kötődtek az NSDAP-hoz, velük ismét kapcsolatot létesítsen és beilleszesse őket a HJ szervezetébe, erősítve ezáltal is a HJ kifelé irányuló munkáját. Erre volt példa a flensburgi *Germania Határvidéki Ifjúsági Szövetség* beszervezésének kísérlete.²⁴ Hasonló együttműködést remélt a „Geusen” (Kéregetők)²⁵ nevű csoporttal is, amelynek vezetősége – s ezt Schmidt is támogatta – a határmenti tevékenységen túlmutató együttműködést is elképzelhetőnek tartott a Hitlerjugenddel. Az általános együttműködés megvalósításáig Schmidt azonban a határt érintő munkában számított a két szervezet kooperációjára. Ennek egyik jele volt, hogy az első balti útra jóváhagyta egy prágai „Kéregető” részvételét is, s az egész szervezettel további személyes találkozókat tartott kívánatosnak.²⁶

A látható fejlődés ellenére Schmidt egy évvel később már nem volt elégedett a HJ külföldre irányuló tevékenységének alakulásával. Már 1929 nyarán hangot adott annak a szándékának, hogy a hivatali tevékenységének növekedése miatt egy fizetett alkalmazottal fejlesszék tovább. Ennek tisztázását a nürnbergi pártnapok keretében tervezett határvidéki gyűlésen (Grenzlandtagung) kívánta megvitatni. Két esélyt látott arra, hogy miként lehet megteremteni a fedezetet erre a bővítésre: lehetségesnek tartotta, hogy a szudétánémetek (mint e munka legfőbb kedvezményezettjei) teremtenék elő az alkalmazásra szükséges összeget, de azt is elképzelhetőnek látta, hogy a párt is hozzá tud járulni ehhez.²⁷ A kezdeményezés részbeni sikertelensége következtében Schmidt 1930 tavaszán levonva a konzekvenciákat – túl sok

²¹ Württemberg HJ-körzet így kapta feladatul például az Ausztriával és Jugoszláviával való kapcsolattartást. H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás); Schmidt an Otto Schiz, 20. Februar 1931 – BArch, NS 26/370.

²² Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371.

²³ Württembergben például még most próbáltak embert találni erre a pozícióra, a rendkívül fontosnak tekintett Kelet-Poroszország még 1931 májusában sem tudott kiállítani egy olyan munkatársat, aki kizárólagos feladatként intézte volna a határmenti kérdéseket. Viszont sok próbálkozás után Észak-Schleswig felé sikerült alkalmasnak tűnő összekötőt találni, ahova 1930 előtt semmilyen kapcsolat nem állt fenn. Schmidt an Otto Meinel, 20. Februar 1931; Schmidt an Otto Schiz, 20. Februar 1931; Schmidt an Helmut Quitzerau, 12. Mai 1931 – BArch, NS 26/370; Bodo Uhse és Kroll levelezése, 1930 – BArch, NS 28/76, 182–184. o.

²⁴ Ezt Schmidt az illetékes körzetvezető, Arnold Peters hatáskörébe utalta, s meginvitálta a szövetség tagjait, hogy látogassanak el a nürnbergi pártnapokra, megbeszélendő a közös munka lehetőségeit. A Germania azért nem nevezte magát Hitlerjugendnek, mert ezen a néven ellehetetlenítették a tevékenységét, így célszerűbbnek tűnt a Germania név visszavétele, de „szívükben Hitler emberei” voltak. A csoport csak Flensburgban működött, s 1920 óta az egyetlen nemzetiszocialista irányultságú csoport volt a városban, Dánia felé azonban nem rendelkezett kapcsolatokkal. Lönneker an Schmidt, 6. Juni 1929 – BArch, NS 26/371. E szervezet esetében kb. 30 fős csoportról lehetett szó. Önálló lappal rendelkezett, amelyet a Hitler-Jugend-Zeitung (H.J.Z.) régi számaiból ollóztak össze. Schmidt megpendítette annak lehetőségét is, hogy az újságot a HJ határvidéki lapjaként (Grenzlandblatt) adják ki, vagyis Schmidt saját hivatala „szócsövénének” szerette volna megnyerni a lapot, s főszerkesztőként meghagyta volna a csoport vezetőjét. Peters 1908-ban született Hamburgban, 1926-ban lett az NSDAP tagja (35 582. sz.), 1928–1929 a HJ Északi vidék Körzetének vezetője. 1931-ben csatlakozott a Nemzetiszocialista Üzemi Sejtek Szervezetéhez (Nationalsozialistische Betriebszellenorganisation, NSBO), majd a Német Munkafrontban (Deutsche Arbeitsfront, DAF) töltött be vezetői tisztséget. 1943-ban a Waffen-SS tagjaként a Szovjetunióban érte a halál. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 241. o.; Schmidt an Wilhelm Lönneker, Führer des Grenzlandjugendbundes Germania, 11. Juni 1929 – BArch, NS 26/371.

²⁵ A 16. században a Spanyolország ellen harcoló németalföldi szabdságharcosok nevéből.

²⁶ Schmidt an Georg Anton, Bundesführer der „Geusen”, 19. März 1929 – BArch, NS 26/371.

²⁷ A Hitlerjugend tevékenységét sok esetben hátráltatta, hogy a nehéznek ítélt körülmények közepette (anyagi gondok, más csoportok támadásai, települések vezetésének ellenállásai stb.), sok olyan helység létezett, ahol csak szervezett ifjúsági csoport volt, pártszervezet viszont nem. A pártban sem értékelték sok esetben a HJ tevékenységét, így még az ottani pártvezetés is támadást indított ellene. Schmidt an Manfred v. Killinger, Mitglied des Landtages, 13. August 1929 – BArch, NS 26/370. Az is erősen nehezítette a munkát, hogy a választások idején, de azon kívül is komoly összecsapásokra került sor az NSDAP szimpatizánsai és az ellenérdekelt felek között, megmozdult az utca, ami a HJ-ra nézve azzal a következménnyel járt, hogy a verekedések közepette lesérült vezetőket nem lehetett azonnal pótolni. Schmidt rezignáltan jelezte, hogy hamarosan rá is ez a sors várhat. Herrn Ernst Brosche, 15. Dezember 1930 – BArch, NS 28/75, 78. o.; Bericht über den Völkischen Tag, 5–6. Juli 1929 in Gablonz (Schmidt) – BArch, NS 26/371.

munka, nem rendelkezik elegendő munkatárssal, elégtelenek az anyagi lehetőségek, problémák a helyiségbérlet ügyében, viták az időközben mellé adott munkatárssal, *Karl Kroll*²⁸ – lemondott a Határvidéki Hivatal vezetéséről, amit Kurt Gruber birodalmi vezető azonban nem fogadott el.²⁹

A Schmidt lemondási szándékával okozott válság a HJ Birodalmi Vezetését is cselekvésre ösztönözte, ha meg akarta tartani mind Schmidtet, mind pedig hivatalát. A továbbiakban biztosították a Határvidéki Hivatalt, hogy a *Hitler-Jugend-Zeitung* (HJZ) megjelenő számaiból 100 példányt ingyen kap, 100 db *Junge Front* (Ifjú Front) nevű újságot pedig önköltségi áron.³⁰ Schmidt végül maradt, s később felvette a kapcsolatot a HJ sajtófőnökével, *Hein Schlechtel*³¹ annak érdekében, hogy a határmenti munkáról szóló feljegyzések és közlemények a mozgalom legtávolabbi tartományi lapjához is eljussanak.³² A nemzetiszocialista évkönyvben pedig kiemelt helyet szántak a hivatal munkájának. Ezen túlmenően a birodalmi vezetés támogatta, hogy a Baltikumba és Erdélybe nagyutakat indítsanak, hogy képezzék és megszervezzék az ottaniakat. A német és osztrák csoportok közötti utakról viszont ki kellett kérni Hitler véleményét.³³

1930-ban Schmidt korábbi próbálkozások után egy kedvező pillanatban a párt szervezeti vezetőjének (Organisationsleiter), *Gregor Strassernek* vetette fel, hogy nemcsak saját belátásból, hanem a külföldi némettség ez irányú kívánságaitól is vezérelve, arra a következtetésre jutott, hogy mindenképpen szükséges lenne, ha a párt felállítana egy központi szervet a külföldi kapcsolatok koordinálására. Nem tartotta ugyanis elégségesnek, hogy mindössze egy Reichstag-képviselő foglalkozott határmenti, illetve egy a külügyi kérdésekkel. Ebben a tekintetben Schmidt az ifjúság által létrehozott hivatalt teljesen elégtelennek minősítette, mivel mind az anyagiak, mind pedig a teljhatalom hiányzott. Schmidt e feladat ellátását stratégiai kérdésnek tekintette, s úgy vélekedett, hogy mire az NSDAP megszerzi a hatalmat, ezeknek a kapcsolatoknak már állniuk kell, nem lehet várni, hogy majd csak azután kezdjenek hozzá a megszervezésükhöz. Schmidt szívesen ajánlotta fel segítségét ebben a kérdésben.³⁴ Schmidt maga mögött tudta a szudétanémet képviselőket, így *Hans Krebs*³⁵ támogatását is, akik 1930. december 3-i Hitlerrel folytatott megbeszélésük során előterjesztették azt a javaslatot, hogy a létrehozandó központi szerv Schmidt vezetése alatt álljon fel, mivel leginkább ő ismeri ki magát ezen a területen, vagy legalábbis a szudétanémet kérdésben. Munkatársul pedig további képviselőket, így például a bresloui *Brücknert* szánták Schmidt mellé, velük egy kivételével Hitler is egyetértett. Amikor nem sokkal később Schmidt újra megnyilatkozott e kérdésben, s valószínűleg egyértelművé vált, hogy a közeljövőben nem létesül ilyen központi szerv, s főleg nem az ő irányításával, Schmidt a Tanuló-, a Hallgatószövetség és a HJ részére javasolt közös hivatalt. Ez elől *Baldur von Schirach*, a Hallgatószövetség vezetője sem zárkózott el, jóllehet más nevet tartott volna helyénvalónak. Az összevonás végül Schmidt szerint azért nem jött létre, mert Gruber nem törődött a dologgal. Schmidt ezután megpróbálta ezeket a javaslatokat közvetítőin keresztül célba juttatni.³⁶

²⁸ Karl Kroll 1909-ben született Essenben, 1926-ban csatlakozott a Hitlerjugendhez, majd 1927-ben az NSDAP-hez (71 898. sz.). 1927 és 1929 között a HJ Rajna-vidéki körzetének csoportvezető (Scharführer) és propagandaügyi vezetője, 1929 novemberében átkerült a HJ Birodalmi Vezetésébe szerkesztőnek, 1930-ban kinevezték Groß-Plauen HJ-vezetőjének. Nem sokkal később kizárták mind a Hitlerjugendből, mind a pártból. 1933 után csatlakozott a Német Írók Birodalmi Szövetségéhez, próbálkozásai ellenére az NSDAP-ba nem tudott újra belépni. 1936-ban ellenzéki tevékenységért letartóztatták, de nem ítélték el. – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 232. o.; Krollt még Gruber bocsátotta Schmidt rendelkezésére munkatársként, de munkája nem vált be. Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

²⁹ BArch, NS 28/77, 19, 24. o.

³⁰ Megfontolták, hogy a HJZ árusítása is megkezdődhet Csehszlovákiában, ha egy arra alkalmas terjesztőhelyet hoznak létre. Erre a csoportok vitái miatt azonban nem láttak lehetőséget. A HJZ-ben a hivatalnak rendszeresen legalább két oldalt ígértek hirdetései és szakkikéi megjelenítésére. Az 1930. júniusi számot teljesen a határvidéki tevékenységnek szánták, így ez lehetett az újság második határvidéki száma (Grenzlandnummer), amelyet a határon túliak írhattak. Kilátásba helyezték a Trommelwirbel (Dobpergés) nevű lap átvételét, amely így egy speciálisan e területtel foglalkozó újság lehetett, a „Das Junge Volk” (Ifjú Nép) átvételébe azonban nem egyezett bele a Birodalmi Vezetés, viszont ígéretet tettek arra is, hogy a Határvidéki Hivatal a jövőben a teljes mozgalom sajtótermékeiből rendszeresen kap számokat. BArch, NS 28/77, 29. o.; Mähelyütt Schmidt azt írta, hogy a Junge Front következő száma lesz határvidéki szám (Grenzlandnummer). Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931 – BArch, NS 26/370.

³¹ Hein Schlecht 1906-ban született, 1929 óta volt az NSDAP tagja (171 277. sz.), 1930-ban a Schill Szabadcsapatból (Freischar Schill) nemzetiszocialista ténykedés miatt kizárták, ezt követően lett a berlini Hitlerjugend egyik szakaszvezetője, 1930–31-ben a Birodalmi Ifjúságvezetőség Nevelési Hivatalának (Erziehungsamt) vezetője és a HJ sajtófőnöke. 1933 áprilisától a Birodalmi Népfelvilágosítási és Propagandaügyi Minisztérium referense, ezzel párhuzamosan a Birodalmi Ifjúságvezetőség Sajtó- és Propagandahivatalának magas beosztású munkatársa, 1939-től az NSDAP Birodalmi Propagandahivatala Kulturális Osztályának vezetője, 1944-től a Főköormányzóság Birodalmi Propagandaosztályának osztályvezetője. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1205. o.

³² Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931 – BArch, NS 26/370.

³³ BArch, NS 28/77, 29. o.

³⁴ Hitler-Jugend Grenzlandamt an die Reichsleitung der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei. Organisationsabteilung (Gregor Strasser). Klingenberg, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

³⁵ Hans Krebs (1888–1947) az Osztrák–Magyar Monarchia idején Georg von Schönerer Össznémet Mozgalomának szerkesztője és funkcionáriusa, 1918–1931 a szudétanémet Német Nemzetiszocialista Munkáspárt fő ügyvivője, 1925–1933 között a prágai parlament tagja, majd Németországba menekült, s ott az NSDAP-ban körzetvezetői rangban töltött be funkciókat, 1936-tól a birodalmi gyűlés tagja, 1938–1945 között Ústí nad Labem (Aussig) kerületi elnöke (Regierungspräsident), 1947-ben halálra ítélték és kivégezték.

³⁶ Schmidt an die Reichsleitung des Nationalsozialistischen Studentenbundes, 15. Dezember 1930; Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931; Schmidt an Baldur von Schirach, Reichsführer des Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbundes (Weimar), 10. Mai 1931; Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS

1930 őszére a Határvidéki Hivatal munkájának további felfutása már halaszthatatlanná tette a személyzet bővítését, amely a választások előtti, alatti és utáni, a Hitlerjugend számára is komoly feladatokat nyújtó időszakban egyelőre azonban nem volt lehetséges. A bővítés lehetőségét így Schmidt 1930 végére várta, s bizakodással töltötte el, hogy Kurt Gruber ígéretet tett neki egy további személy alkalmazásának lehetőségére. A bővítés egyúttal arra is lehetőséget kínált, hogy megvalósuljon Schmidt régi elvárása, hogy egy szudétanémet bajtárs is bekerüljön a hivatalba. Végül 1930. november közepén Schmidt örömmel adhatott hírt arról, hogy két hivatali alkalmazottra tett szert, sőt Drezdában egy fiókirodát is felállíthatott. A külügyi munka felértékelődését mutatta, hogy 1931 elejétől *Karl Willemer* személyében egy további munkatárs érkezett, s ismét szoros együttműködés alakult ki a HJ Birodalmi Vezetésébe ismét beválasztott *Franz Schnaedterrel* (Propaganda és Szervezet) is. Bár a változások mindenképpen előremutatóak voltak, Schmidt többek között Grubernek is kifejtette, hogy azok még nem elégségesek.³⁷

1931 a nagy átszervezések évének ígérkezett. Stachura szerint 1931 februárjától Schmidt hivatala mellett létezett egy külön külügyekért felelős hivatal (Abteilung 1 F) is, amelynek illetékességi körébe tartozott az ausztriai *Kurt Brieger* is. A hivatal *Richard Noethlichs* vezetése alatt állt. A klingenbergi Schmidt-hivatal azonban rövid ideig még működött. A lipcsei körzetvezetőhöz írt leveléből kiténik, hogy Schmidt 1931. március 5-i hatállyal fejezett be mindenmű tevékenységet az ifjúsággal, miután munkáját az adott feltételek mellett haszontalannak találta, s Gruber 1931. március 3-án drezdai látogatása alkalmával inkább kitért a személyes találkozó elől. A további alkudozások sem vezettek eredményre, bár 1931 áprilisában Schmidt még bizakodóan tekintett a jövőbe, hogy Gruber mégis teljesíti ígéreteit.³⁸

Schmidt lemondásának oka ugyanaz volt, mint a korábbi alkalommal: elégtelen anyagi helyzet és felhatalmazás hiánya. Ezután Schmidt a továbbra is áramló érdeklődő és segítségkérő levelekre válaszul sajnálattal közölte, hogy arról sincs információja, hogy egyáltalán létezik-e még valamilyen formában a Határvidéki Hivatal, ezért az efelől érdeklődőket *Herbert Peter* területileg illetékes plaueni körzetvezetőhöz irányította, akiről viszont nem volt jó véleménnyel, mivel Peter – többek között – addig még egyetlen alkalommal sem járt a határon túl. Schmidt lemondása után a HJ és a teljes határvidéki aktivitás szétzilálását Peter tragikus tevékenységének tudta be, aki egyúttal Grubert is befolyása alatt tartotta. A rendezetlen viszonyoknak az lett a következménye, hogy a HJ ügye a párt vizsgálati osztályán landolt, Gruber ellen tömegessé váltak a panaszok, amelyek adott esetben rendtelenségről, korrupcióról és verekedésekről is beszámoltak. Schmidt az átmeneti visszatérés és újabb lelkesedés után pedig nem volt hajlandó többet ifjúsági ügyekkel foglalkozni.³⁹ 1931 májusában végképp feladta a hivatal fennmaradásába vetett reményét, s 1931. május 16-án még a Hitlerjugendből is kilépett, visszaadta a szolgálati tűjelvényét és az igazolványait is.⁴⁰ Schmidt kiválása után továbbra is szívén viselte a határmenti munkát, fenntartotta kapcsolatait a határ túloldalán élő bajtársakkal, s ezután is adott tanácsokat, ha kikérték a véleményét.⁴¹

26/370.

³⁷ Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 69. o.; Herrn Graf Rüdiger von Bechelaren [Ernst Brosche – V. Zs.], 16. November 1930 – BArch, NS 28/75, 74. o.; An den Grafen Rüdiger von Bechelaren, 23. November 1930 – BArch, NS 28/75, 76. o.; BArch, NS 28/77, 29. o. A HJ Birodalmi Vezetése hozzájárult a „Iusta és arrogáns” Kroll elbocsátásához is, aki munkájáért állítólag sok pénzt kért, de cserébe keveset teljesített. Ez a lépés mindenképpen Schmidt előnyére vált. HJ-Reichsleitung an das Grenzlandamt, 20. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 45–47. o.; Karl Willemer 1912-ben született Posenban, 1930-ban lépett be az NSDAP-ba (210 202. sz.), 1926-ban megalapította a HJ naumburgi szervezetét, 1930-ban a HJ Halle–Merseburg Körzetének titkára. Később csatlakozott az SS-hez. Schnaedter 1906-ban született. Egyletei ifjúsági tagsága után 1928-ban lépett be az NSDAP-ba (99137. sz.) és Hitlerjugendbe, és Wiesbaden HJ-vezetője lett. 1929–1931 között a HJ birodalmi szervezési vezetője. 1930-tól Hessen HJ-körzetvezetője, majd 1930–31-ben a HJ Délnyugati Csoportjának vezetője, később a HJ birodalmi ügyvezetője, majd 1932-től a HJ Szociális Hivatalának vezetője. Eközben 1930-tól a HJ propagandavezetője. 1933-tól a HJ Szászországi Területének vezetője. 1934-ben kizárták a HJ-ből, majd egy évvel később a pártból is. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 248., 257. o.

³⁸ Stachura, Nazi Youth, i. m., 264. o.; Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 155. o.; Schmidt an Wilhelm Stiehler, 10. Mai 1931; Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS 26/370.

³⁹ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370; „Ezért már semmit sem tesz a HJ-ért, mert ott nincsenek stabil viszonyok, hanem éretlen, tapasztalatlan emberek ismét szétzúzzák, amit áldozat és nélkülözés közepette éveken át fáradtságosan felépítettünk.” („Deshalb mache ich nichts mehr für die H.-J., weil dort keine stabilen Verhältnisse sind, sondern unreife, unerfahrene Menschen alles das wieder einreißen, was man unter tausend Opfern und Entbehrungen in langen Jahren mühevoll aufbaute.”) Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, 20. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.; Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.; Stachura szerint mind Peter, mind pedig Kroll megerősítették, hogy Gruber erre az időre erősen ivott, s idegi állapota sem tette lehetővé, hogy teljes erejét a munkájának szentelje – mint azt később Schirach állította. – Stachura, Nazi-Youth, i. m., 139. o., Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 23. o. Herbert Peter 1910-ben született, és 1928-ban csatlakozott az NSDAP-hoz (87856. sz.). 1931-ben rövid ideig a HJ propagandavezetője, majd a Szociálpolitikai Hivatal vezetője. 1931 végétől a HJ szászországi körzetének, majd a HJ Középföld Csoportjának vezetője. 1932-ben visszatért a szász HJ vezetéséhez. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 241. o.

⁴⁰ Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370. Mindezekből az derül ki, hogy Buddrus állításával szemben Schmidt ugyan 1931 júniusáig ellátta a Határvidéki Hivatal vezetését, de a hivatalt ekkor még nem nevezték át Külügyi Hivatallá (Auslandsamt), hiszen az egy másik hivatal volt, s vele csak 1931 őszén vonták össze. S miután Schmidt már májusban végleg kilépett a HJ-ből, nem vezethette 1931 márciusától augusztusáig az időközben ismét Münchenbe helyezett HJ Birodalmi Vezetés 1 J Osztályát (Határvidéki Hivatal) sem. Vö. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., Kurzbiographien: Rudolf Martin Schmidt, 1207. o.

⁴¹ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370. Schladitz meghívására

Schmidt kiválása után 1931 júniusában a HJ Határvidéki Hivatala még mindig drezdai központtal intézett felhívást egy nagyszabású magyarországi útra. Az aláíró a drezdai *Heinz Schäfer* volt, s az út vezetői között ott volt a lipcei *Hans Brüß*⁴² is. Úgy tűnik, hogy a kelet-szász körzetnek már legkésőbb 1931 elején létezett egy Kelet-Szászországi Határvidéki Hivatal néven működő egysége, amely már 1931 februárjában Hans Brüß vezetése alatt állt. Lehetséges, hogy Schmidt Hitlerjugend Határvidéki Hivatala (Grenzlandamt der Hitlerjugend) egyelőre ide olvadt be, amíg Münchenben nem rendeződtek a viszonyok. Schmidt maga számolt be arról 1931 májusában, hogy a Határvidéki Hivatalt kibővítették, s a kancellária Drezdában volt, ahol Willemer volt a vezető.⁴³

Schmidt hivatala önálló intézményként hivatalosan azonban megszűnt, s a Hitlerjugend Birodalmi Vezetés 1. osztályát képezte a továbbiakban, amelynek élére 1931. június 1-től Hans Brüß neveztek ki. Ez a változás érintette egyben a Hitlerjugend teljes területi szervezetét is, mivel Gruber elrendelte, hogy minden körzetben (Gau) és járásban (Bezirk) határvidéki hivatalokat kell felállítani. Ahol nem álltak rendelkezésre a megfelelő erők, ott a körzetvezetőknek magukat kellett kijelölniük erre a feladatra. Különösen fontos volt ez a határvidéki területeken. Ott ki kellett választani azokat az alkalmas fiatalokat, akik később e hivatalok vezetését elláthatták. A körzeteknek 1931. október elejéig kellett jelentést tenniük a feladat elvégzéséről, amelynek arra is ki kellett terjednie, hogy milyen szinten folyik a határvidéki tevékenység, s milyen további tervek vannak a közeljövőre nézve. A központosítás egyben azt is eredményezte, hogy a nagyobb határvidéki és külföldi utakat Brüß hivatalának kellett bejelenteni, s a hivatal engedélye nélkül Hitlerjugend-tag nem mehetett külföldre (kivéve Ausztriát és a Saar-vidéket).⁴⁴

1931 novemberében a HJ Birodalmi Vezetésének átalakítása az új vezető, *Adrian von Renteln* személyéhez volt köthető, aki a maga felfogása szerint alakította át a szervezeti sémákat. A HJ Birodalmi Vezetését két osztályra bontották (Birodalmi Szervezeti Vezetés (Reichsorgansiationsleitung) és Birodalmi Képzési Vezetőség (Reichsbildungsleitung)), amelyek további alosztályokra (hivatalokra) tagolódtak. Ennek az átstrukturálásnak esett áldozatul az önálló Határvidéki Hivatal, amelyet összevontak a már addig is létező, de tevékenységében meglehetősen esetleges Külügyi Hivatallal, s e hivatal a második osztályon belül Külügyi Hivatalként (Auslandsamt) működött tovább Hans Brüß vezetésével.⁴⁵

Miután Renteln nem sokáig élvezhette új tisztségét, a HJ új vezetője, Baldur von Schirach 1932 júliusában minden korábbinál grandiózusabb vezetést adott a Hitlerjugendnek, amelyből azonban immár hiányzott a Külügyi Hivatal, amely a következő átalakítás alkalmával, 1933 elején került vissza önálló hivatalként a központi vezetésbe. 1932 júliusa és 1933 eleje között nem működött külügyi tevékenységgel foglalkozó önálló hivatal, helyette a Külföldet ismét a HJ horizontális struktúrájába illesztették be mint Külföld Területet (Gebiet Ausland), amelyet *Carl Nabersberg* vezetése alá helyeztek. 1933. január 22-én a HJ Birodalmi Vezetése ismét átalakult, amelyet ettől kezdve 12 osztályra (Abteilung) tagoltak, amelyekben belül a HJ tevékenységi köreit lefedő hivatalokat hoztak létre. Ez volt a Határvidéki/Külügyi Hivatal újjászületésének pillanata is, amely ettől kezdve önálló hivatalként a Birodalmi Vezetés II. osztályán kapott helyet a Személyzeti Hivatal és a Jogi Hivatal társaságában.⁴⁶

A strukturális változások a HJ külügyi terén két tőről fakadtak. Nagy felbolydulást okozott egyrészt, hogy Baldur von Schirach előbb (1931) az NSDAP birodalmi ifjúságvezetőjeként, vagyis egy újonnan létesített pozíció révén a párt első számú vezetőjévé vált minden ifjúságot érintő kérdésben. Így neki volt alárendelve a HJ, Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség, a Nemzetiszocialista Tanulósövetség, a Nemzetiszocialista Tanulólányszövetség. Majd 1932-

Schmidt jelezte részvételi szándékát a Északnyugat-Szászország körzet leiseni körzeti napján, ahol Schmidtnek megadták a lehetőséget, hogy beszédet mondjon, s egyúttal egyetértettek abban, hogy sok téren nem mennek optimálisan a dolgok a Hitlerjugendben. – Hitler-Jugend Gau Nordwestsachsen an Schmidt, 16. März 1931 – BArch, NS 26/370.; Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

⁴² Brüß 1912. január 13-án született Drezdában, 1930. június 1-én lépett be az NSDAP-ba, ahol a 266 694. számú tagkártyát kapta, 1931 júliusában átvette a Határvidéki Hivatal irányítását (Klingenthal), 1931 novemberétől a HJ Külügyi Hivatalának vezetője (Auslandsamt der Reichsleitung der HJ) 1932. január 1-én kinevezték a HJ Külföld Terület vezetőjének. A háború alatt a Wehrmacht (1939. júniustól) kötelékében harcolt, 1944. február 3-án esett el. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 216. o. és Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1129. o.

⁴³ Hitlerjungens auf zur Ungarnfahrt! Grenzlandamt der Hitler-Jugend (Heinz Schäfer), 2. Juni 1931; Grenzlandamt der Hitler-Jugend an die Orstgruppen- und Sektionsleiter der NSDAP in Ostachsen (Kreishauptmannschaften Dresden u. Bautzen), 14. Februar 1931 – BArch, NS 26/370. Buddrus szerint Brüß csak júliusban vette át a hivatal irányítását, amely már a határmenti Klingenthalban működött. Vö. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1129. o.; Stachura szerint a Határvidéki Hivatal az utolsó olyan szerve volt a HJ Birodalmi Vezetésének, amely nem költözött Münchenbe, s Hans Brüß vezetésével mint Auslandsamt működött tovább 1932 márciusáig, majd feloszlatták. Stachura, Nazi Youth, i. m., 155. o. Ezzel szemben viszont az tűnik ki az iratokból, hogy a hivatal 1931 őszétől már Münchenben székel.

⁴⁴ *Kommando-Brücke*, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

⁴⁵ Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 157. o.

⁴⁶ BArch, NS 26/337; Stachura, Nazi Youth, i. m., 165. o., Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 159. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 742. o. Nabersberg 1908-ban született, 1925-ben csatlakozott az NSDAP-hoz (26269. sz.), a HJ-hoz és az SA-hoz Krefeldben. Hallgatóként megszervezte a kölni náci hallgatói szervezetet, majd a Nemzetiszocialista Tanulósövetségben töltött be vezető tisztségeket. 1931-ben nevezték ki a HJ birodalmi szervezési vezetőjének. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 239. o.; Stachura, Nazi Youth, i. m., 170. o.

től a Hitlerjugend közvetlen vezetését is megszerezte, s ezt követően a HJ teljes Birodalmi Vezetését átszervezte. Másrészt Schmidt kb. három éves tevékenysége eredményeképpen a HJ külföldre irányuló munkája olyan szintet ért el, amely mindenképpen elismerésreméltó volt. Az új évtizedben viszont úgy tűnik, hogy kitágult a horizont, s ennek a hivatal elnevezésében is nyomatékokat kívántak adni, amely immár nemcsak határmenti kérdésekre koncentrált erősen, hanem minden elérhető külföldi országra.

Schirach határozottan kiállt amellett, hogy a Hitlerjugend tulajdonképpen nem is külügyi munkát folytat, hiszen azt könnyen külpolitikának értelmezheték. A HJ külfölddel kapcsolatos tevékenységét úgy értelmezte, hogy a HJ Külföld Területének (Gebiet Ausland) az a feladata, hogy a határmenti és a külföldi németiség ifjúságát nemzetiszocialista szellemben befolyásolja. Ezen túlmenően a Hitlerjugend az NSDAP Külügyi Osztályával (Auslandsabteilung) és a Külföldi Országvezetőségeivel (Landesleitung) karöltve megpróbálta a nemzetiszocializmus számára megnyert fiatalokat szervezeti keretek közé fogni. Mindehhez a Hitlerjugendnek képzett bajtársakra volt szüksége, akik eligazodtak az adott ország viszonyaiban, ismerték a földrajzi, politikai és gazdasági adottságokat. Mindenesetre Schirach is üdvözölte volna egy párt szinten történő egységes szabályozás megszületését a külföldi munkáról, amely lehetővé tette volna az esetleges kifogások, rossz értelmezések elkerülését.⁴⁷

IV. 4. Hitlerjugend kontra Külföldi Németiség Egyesülete

A Hitlerjugend saját szellemiségéhez mérten nem nézhette jó szemmel olyan szervezetek működését, amelyek a köztársasági rendszer eszméit a külföldi németiséggel szemben is közvetítendő értéknek tartották. Az egyik leginkább az ellenszenv középpontjába került szervezet a *Külföldi Németiség Egyesülete* (VDA) volt, amely viszont nem üdvözölte a Hitlerjugend törekvéseit. A kölcsönös ellenszenv kézenfekvő volt, hiszen a két szervezet eltérő szellemiségéhez kétség sem férhetett. A legfőbb összeütközési pontot az jelentette, hogy a VDA egyes vezetői megtiltották a tanulóknak, hogy belépjenek a Hitlerjugendbe. Az ellenszenv persze az egész náci pártban fennmaradt, miután a VDA-t nemcsak hogy polgári, hanem egyenesen nyárspolgári szervezetnek minősítették, s nem tudtak hitelt adni a VDA azon öndefiníciójának, miszerint az nem politikai alapon működik.⁴⁸ A Hitlerjugend nem cáfolt rá önmagára akkor sem, amikor Schmidt úgy fogalmazott, hogy ahol csak tudják, támadják a VDA-t, mivel „*azt zsidók, demokraták és szabadkőművesek vezetik*”.⁴⁹ A Hitlerjugend központi lapja már 1928 novemberében – bár akkor még finoman – támadta a VDA-t, s tevékenységét Németországban belül bomlasztónak tekintette. A lap úgy értékelte, hogy addig nem lehet a külföldi németiséggel maradandó egységet létrehozni, amíg ez nincs meg a versailles-i határokon belül. A lap ostorozta a VDA egyik rendezvényét, ahol egy katona fúvos zenekar jazz-zenét mert játszani, vagyis „négerzenét”, amin persze a „szemita ifjoncok” csak úgy tolongtak.⁵⁰

A HJ elsősorban helyi szinten indított harcot a VDA csoportjai ellen, s arról próbálta meggyőzni azokat, hogy egyesületük irányultsága helytelen és veszélyes. E munka a saját beszámolók alapján eredményesnek is tűnt, miután Németország jó néhány területén állítólag egységesen és zártan léptek a VDA csoportjai a HJ kötelekébe. A Határvidéki Hivatal további felvilágosító tevékenységre hívta fel a Hitlerjugend helyi alakulatait, hogy minél több fiatal fordítson hátat a VDA-nak.⁵¹

A disszonancia egyik leglátványosabb jele volt, hogy 1930 őszén a Hitlerjugend sajtókampányt indított volna a VDA ellen (Válság a VDA-n belül címmel akartak cikket közölni), amitől végül taktikai okok miatt elálltak. Be kellett látni ugyanis, hogy a külföldi honfitársak rá voltak utalva a szervezet támogatásaira, amely Németország legfőbb ilyen jellegű intézménye volt. S ezek a támogatások közvetett módon a Hitlerjugenddel partneri viszonyban álló külföldi ifjúsági csoportok munkáját is segítették. A cikk közlésének ügye mindenesetre már 1930 tavaszától foglalkoztatta a HJ Határvidéki Hivatalát, s a közlés ellen álláspontjuk szerint az egyesület is minden követ megmozgatott. Így azt a konk-

⁴⁷ Schirach an die Reichsorganisationsleitung der NSDAP, Herrn Dr. Glaser, 30. Juli 1932 – BArch, NS 22/420.

⁴⁸ Köztük Gustav Noske egykori honvédelmi miniszter, aki a VDA hannoveri tartományi szervezetének tiszteletbeli elnöke volt. BArch, NS 28/76.; HJ Grenzlandamt an die Reichsleitung der NSDAP, Organisationsabteilung (Gregor Strasser), 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

⁴⁹ „Mit dem V.D.A. haben wir absolut nichts zu tun. Die Stellung zum V.D.A. ist eine grundsätzlich gegnerische und wir greifen diesen Spießbürgerverband, der von Juden, Demokraten und Freimaurern geführt wird, immer an, wo wir können und auf ihn stossen.” Schmidt an die Hitler-Jugend Gau Berlin-Brandenburg, 3. November 1928 – BArch, NS 26/371.

⁵⁰ Verein fürs Deutschtum? im Ausland. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 159. o.

⁵¹ Így például Frankfurtban (Main), Osnabrückben, Naumburgban, Kaiserslauternben stb. Der VDA in Arm mit Metternich, Grenzlandamt – BArch, NS 26/372.

lúziót vonták le az ügyből, hogy egyelőre célszerűbbnek látszik semlegesnek maradni, s esetleg nem a VDA egészét, hanem annak egyes, különösen elfogadhatatlan irányt képviselő munkatársait célkeresztbe helyezni.⁵²

1930 áprilisában maga Adolf Hitler tiltotta meg, hogy akár a párt, akár a HJ tovább támadja a VDA-t, s nem alkalmazhatták többé a „Ki a VDA-ból” jelszót sem, s inkább az volt a cél, hogy hatékonyabb munkával kerüljenek a szervezet fölé. Kétséges persze, hogy a párton és szervezetei legkülönbébb nyúlványain hogyan értelmezték ezt a parancsot, s abból mennyit tartottak be. A Hitlerjugend hozzáállása is azt mutatta, hogy egyes esetekben egyenesen lehetetlen volt a teljes tartózkodás. Miközben azt nem vitatták, hogy Hitler parancsát teljesíteni kell, olyan szituáció adódott, amely a súrlódás lehetőségét vonta maga után a továbbiakban is. Annál is inkább így volt ez, mivel maga a VDA sem óhajtotta okvetlenül szögre akasztani HJ-ellenes megnyilvánulásait, s a HJ szerint továbbra is a HJ szemére vetette, hogy az támadásaival nem hagy fel,⁵³ amire Hitler tiltása ellenére bizonyosan akadt is példa.

Az igazi konfliktusforrást Hitler parancsa után az a kettőség okozta, hogy a már a Hitlerjugendbe is belépett ifjak nem léptek ki a VDA ifjúsági szervezeteiből, s miután többé-kevésbé magukévá tették a HJ szellemiségét, ennek az egyesület rendezvényein is hangot adtak, s nem voltak hajlandók elismerni – hogy csak egy témát említsünk –, hogy Gustav Stresemann egykori birodalmi külügyminiszter és kancellár elismerésre méltó államférfi volt. Ezek az ismétlődő összejövendők a párt vezetésében viszont olyan hatást keltettek, hogy a HJ elszabotálta a parancs végrehajtását, s magyarázatot kértek ez ügyben.⁵⁴

Schmidt ezt követően – valószínűleg 1931 első harmadában – már nyíltan éles hangvételű felhívást adott ki „Harc?” címmel, amelyben keményen ostromozta a német demokrata valóságot, amely nem törődött azokkal a németekkel, akiknek kevésbé ment jól, különösen a határokon túl, s felháborodásának adott hangot, hogy a magukat jó németnek vallók tiltanak be olyan lapokat, amelyek ezeket a problémákat és a német néptársak gondozását fontosnak tartják és hangoztatják. Schmidt azonban nem a Népszövetség által garantált kisebbségi jogok biztosítását kérte számon, mert a szudétánémetséget nem tartotta kisebbségnek, hanem a népek önrendelkezési jogát, s vitatta – tegyük hozzá, joggal – Masaryk azon megállapítását, miszerint Csehszlovákia egy második Svájc. Schmidt így az autonómiát tartotta elfogadható megoldásnak, amelyet Németország szerte hirdetni kívánt a német ifjúsággal. Ennek a harcnak az egyetlen vezetője a nemzetiszocialista mozgalom lehetett, miután a többieknek „fogalmuk sem volt” a szudétánémet viszonyokról.⁵⁵ „A harcot a határvidéken nem a VDA folytatja, hanem mi, az ifjúság, amely Hitler zászlói alatt menetel. A VDA jó részeivel egyet képviselünk. Ez a harcunk kiegészítése, hadtápot képez a frontig, s még közös munka is kialakulhatna ebből, ha a temperamentumos ifjúság magához ragadja a vezetést...”⁵⁶ Schmidt úgy vélte, hogy amennyiben a VDA nem áll az autonómia mellé, – amire az egyesület szerint nem volt esély –, akkor nincs joguk arra sem, hogy azt állítsák, hogy a külföldi németiségért harcolnak. A „jókkal” hajlandóságot mutatott az együttműködésre, s azt állította, hogy nem indítanak támadást a VDA ellen, „még ha ők ezt is fogják állítani”. A felhívás végén Schmidt határvidéki harcra hívta fel a német ifjúságot; elvetette a nemzetközi, vagyis szerinte nemzetellenes szociáldemokrata megoldást. A szociáldemokraták ugyanis ifjú csapataikat a csehekkel való barátság jegyében küldték át a határon túlra, illetve fogadták a csehszlovák és a lengyel Sokol-alakulatokat. A többi demokrata vagy német nemzeti szervezet stb. viszont az „olcsó sörivásban” látta a határvidéki munka lényegét, amit Schmidt ugyancsak szegyenletesnek tartott.⁵⁷

A HJ részéről felmerült annak az óhaja is, hogy a külföldi németiség iskoláit is támogassák. Ez azonban nehéz feladatnak bizonyult, miután a VDA még viszonylag szorosan kézbén tartotta ezeket az intézményeket, annak ellenére, hogy a HJ Határvidéki Hivatalában tudni vélték, hogy ezek az iskolák el kívánnak szakadni az egyesülettől.⁵⁸

Schmidt kiválásával a két szervezet viszonya enyhülni látszott. Brüß mind a VDA, mind pedig más védszervezet tekintetében semleges magatartást hangoztatott, s utalt rá, hogy a feladatkörök eltérnek egymástól. Nem tartotta azonban kizártnak az erőteljes kritikát velük szemben, ha saját munkájukat nem látták el megfelelően.⁵⁹

⁵² Herrn Manfred Böttger, 15. Dezember 1930 és Kroll levele, Klingenberg, 16. Mai 1930 – BArch, NS 28/75, 31., 33. o.

⁵³ HJ Grenzlandamt an die Reichsleitung der NSDAP. Organisationsabteilung (Gregor Strasser), 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Kampf? (Schmidt) – BArch, NS 26/370.

⁵⁶ „Der Kampf im Grenzland führt nicht der VDA, den führen wir, die Jugend, die unter Hitlers Fahnen marschieren. Mit den guten Teilen des VDA wissen wir uns eines. Er ist die Ergänzung unseres Kampfes, bildet die Etappe zur Front und es könnte daraus sogar eine gemeinsame Arbeit werden, wenn die temperamentvolle Jugend die Führung an sich reißt...” Kampf? (Schmidt) – BArch, NS 26/370.

⁵⁷ Kampf? (Schmidt) – BArch, NS 26/370.

⁵⁸ Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372.

⁵⁹ Kommando-Brücke, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

IV. 5. A külföldi kapcsolattartásban résztvevők köre és felkészítése a külföldi kapcsolatok ápolására

A határmenti munkára kezdetben csak fiúk jöhettek szóba, magas részvételi arányuk még a Harmadik Birodalom éveiben is rendkívül jelentős volt. Ez leginkább a hagyományokból adódott, másrészt pedig abból a sztereotíp megközelítésből, hogy a testi erőnlétet (hosszú menettúrák stb.) és gyakorlati ismereteket (sátorépítés stb.) csak a fiúk esetében lehet megkövetelni, a lányok nem képesek azokat teljesíteni. Schmidt ennek ellenére olykor-olykor maga is szakított ezekkel a hagyományokkal, s még a nagy, háromhetes túrákra is vitt magával lányokat, akik ugyancsak megállták helyüket.⁶⁰

Amennyiben lehetséges volt, szem előtt tartották azt a szempontot is, hogy lehetőleg mindig más résztvevőkkel szervezzenek határmenti utakat, hogy minél szélesebb körben terjedjen az egész tevékenység eszméje. Mivel még a birodalmi struktúrák sok esetben kezdetlegesek voltak, különösebb válogatást nem tartottak a külföldre indulók körében, már csak azért sem, mert a fő probléma éppen a jelentkezettek alacsony létszáma volt. Ez leginkább az anyagi problémákból fakadt, de adott esetben az érdeklődés hiányából is.⁶¹

Az utakra leginkább HJ-korban lévő gyermekeket vittek el, de számtalan esetben volt példa arra, hogy egyetemi hallgatók is részt vettek azokon. Schmidt olykor kifejezetten parasztfiúkat vitt át a határon túli területekre. A résztvevők létszáma meglehetősen különböző volt, de igazán nagyméretű csoportok útjaira nem valószínű, hogy sor került, s erre a források sem engednek következtetni. Az egészen kis, kb. 10 fős csoportok mellett a több tucat „vándort” magukba foglaló csoportok (40–50 fő) voltak az általánosak.⁶²

A résztvevő fiatalokat életkor szerint készítették fel a Hitlerjugend külügyi tevékenységére. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az alsóbb korosztályok számára politikamentes képzést tartottak, vagyis a 14 éves kor alatt nem ismertették azt a szövevényes nemzetközi konstellációt, amelynek következtében az adott területi viszonyok létrejöttek és a dolgok továbbfejlődtek. Ennek folytán a képzés ismeretterjesztő foglalkozásokat jelentett, amelyeken szót ejtettek a német népi tradíciókról, s azokról a területekről, amelyek határmenti területnek minősültek. Az elméleti oktatás mellett a szokásos, Hitlerjugendben uralkodó képzési formákhoz képest fontosabb szerepet játszhatott az, hogy az ifjakat felkészítsék az ilyesfajta utakkal kapcsolatos tennivalókra, közvetítsék feléjük a szükséges ismereteket például sátorverés, főzés stb.⁶³

A gyakorlati és elméleti ismeretek közvetítése mellett szükséges volt gondot fordítani a megjelenésre is, ami leginkább két ponton nyilvánult meg: az egyenruha és a fegyelmezettség terén. 1933 előtt még nem volt megnyugtatóan megoldott az egyenruha kérdése, hiszen az alapszabályban leírtakhoz képest a tagok és a szervezet anyagi ereje nem mindig tette lehetővé a szabványos egyenruha beszerzését. Ilyen esetekben fő szempont maradt az egységesség, s lehetőség szerint legalább a barnaing beszerzése.⁶⁴

A ránk maradt dokumentumok közül a Schmidtnek tulajdonítható elvi leírás jelenti a legjobb összefoglalót a határmenti aktivitás lényegéről és annak komponenseiről. A meglévő kapcsolatok alapján létrejövő utak során nagy hangsúlyt kellett helyezni arra, hogy minél több új, lehetséges kontaktszemély címét sikerüljön összegyűjteni, ami nemcsak arra volt jó, hogy oda újabb utakat szervezhessenek, hanem arra is, hogy ezeket a személyeket elláthassák újságokkal, könyvekkel stb. Mind az utak, mind pedig az írott termékek legfőbb célja az volt, hogy további kitartásra ösztönözzék az eltérően nehéz helyzetben lévő németiséget. Így ahol szükségesnek mutatkozott, ott nagyobb utakat és felvonulásokat volt célszerű tartani, amelyek viszont sokkal inkább számíthatnak a helyi hatóságok retorzióira.⁶⁵

A látogatások előtt és során figyelembe kellett venni a lehetőségeket is, vagyis, hogy mekkora csoporttal érdemes útnak indulni, mekkora költségekre lehet számítani és azokat miből fedezik, milyen szálláslehetőségek adóttak, milyen a helyi hatóságok magatartása, lehetséges-e előadás vagy népiségi est megtartása a helyi németiséggel. Egyben figyelni kellett arra is, hogy a misszióról érdemi információkat nem lehetett kiszivároztatni, oda kellett figyelni, hogy nyilvános

⁶⁰ Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371.

⁶¹ Fahrten – BArch, NS 28/79, 23. o.

⁶² Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.; BArch, NS 26/370.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

helyeken, állomásokon, a vasúton, az utcán miről beszélnek, s nem lehetett mindenkinek bizalommal elmesélni, hogy mi célból vannak egy adott országban, mert számítani lehetett a kémek jelenlétére is.⁶⁶

Az általános szabályok mellett országonként különböző lehetett, hogy a munka során mire helyezték a legnagyobb hangsúlyt. Csehszlovákiában például nem tartották szükségesnek a nemzeti érzés felkeltésére tett erőfeszítéseket, hiszen az még mindenhol eleven volt, így ott inkább az együttműködés szociális élet domborították ki. Ausztriában leginkább az Anschluss melletti propagandát helyezték előtérbe.⁶⁷

Schmidt önzetlenül ajánlotta fel minden érintett csoportnak, hogy határmenti kérdésekről szívesen tart előadásokat. A nem mindig Németországban megtartott vezetőképző tanfolyamok vezetőjeként oroszánrészt vállalt a birodalmi HJ-vezetők felkészítésében, s segédkezet nyújtott a határmenti és határon túli utak előkészítésében is. Egyben óhaját fejezte ki, hogy a határ közelében tartandó gyűlésekre őt is meghívják – akár csendes szemlélőként, akár tevékeny résztvevőként –, hogy folyamatosan teljes képe legyen a HJ ezirányú tevékenységéről. Schmidt rendszeres publikációs tevékenységet folytatott e célból, amelynek egyik fóruma a H.J.Z. volt. Tevékenységének elismeréseként értékelhetjük, hogy külső meghívásokat is kapott ilyen témájú előadások megtartására.⁶⁸

Ennek ellenére a HJ sikeres tevékenységének lényegét Schmidt mégis csak a gyakorlatban látta, így az előadások mellett a konkrét kapcsolattartásra, utak megtételére ösztönzött. Különösen azok számára volt ez fontos, akik még egyáltalán nem jártak a hivatal által megcélzott területeken. A gyakorlati munkához viszont rendkívül fontos volt, hogy helyben is olyan vezetők álljanak rendelkezésre, akik nemcsak hogy tudatában vannak e tevékenység fontosságának, hanem megfelelő ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek a gondozásra szánt területet illetően, hiszen a központi hivatal a külföldi tevékenység általános fejlődésével már nem tudott minden ilyen kezdeményezésben tevőlegesen részt venni. De éppen az ilyen vezetők közül volt meglehetősen kevés a Hitlerjugendben.⁶⁹

A hivatal mindenkire számított, minden olyan német fiatalra, főleg a határvidékről, aki velük együtt érzett. Schmidt ebben a szellemben adta ki a felhívást mindenkire, hogy segítsen. Schmidt az ideális utazó csoportok létszámát 40 főben látta, amely már kellő tekintélyt parancsolt. A 40 fős csoport 5 csapatból (Fähnlein) tevődött össze, amelyek élén alvezetők álltak, az egész csoport élén pedig egy vezető két segítővel. A csoport tagjainak nem kellett egykorúnak lenniük, s olyan emberekből álltak, akik kb. egy időben tudtak szabadságra menni, hiszen itt elősorban a dolgozó ifjúságra számított. Minden esetben javasolta egy szanitéc alkalmazását is. A csoportnak egységesen kellett fellépni, ugyanazzal a felszereléssel. Célszerűnek mutatkozott, hogy a csoport minden tagja egy környékről származzon, hogy a népiségi estek programját kellőképpen begyakorolhassák. Ezekre az estekre a résztvevőknek népdalokkal, néptáncokkal, tornabemutatókkal, szavalással, zenei előadásokkal kellett készülniük. Az estek középpontjában mindemellett azonban a csoport vezetőjének beszéde állt, amelyben hangsúlyt kapott, hogy a Hitlerjugendnek mi a célja az ilyesfajta tevékenységgel.⁷⁰ Az elmélet tehát megvolt, de a gyakorlat sok esetben messze állt ettől.

Schmidt megjelölte azokat a területeket is, amelyekre ki kívánta terjeszteni a Hatávidéki Hivatal hatósugarát. Ezek között szerepelt „Német-Ausztria” – különösen Burgenland, Stájerország és Karintia –, „Német-Csehország” – különösen a nyelvhatáron fekvő területek –, Magyarország, Jugoszlávia, Románia – mindenhol a német nyelvű területek –, Észak-Schleswig, Baltikum, Memel-vidék, Danzig (de nem önálló útként). Dél-Tirol, Elzász-Lotharingia, Eupen-Malmedy nem tartozott ebbe a körbe, ezeket egyelőre olyan területként tartották számon, amelyek el voltak zárva a HJ külföldre irányuló aktivitása elől. Az „egyelőre Lengyelországnak nevezett” területre vonatkozóan Schmidt nem tartotta célszerűnek a sajtó nyilvánossága előtti megnyilatkozást.⁷¹

A nagy buzgalom kapcsán azonban a Hitlerjugendben is felütötték fejüket olyan jelenségek, amelyek ellen a Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve a többi ifjúsági csoport kapcsán is küzdött. Brüß 1931 őszén sajnálattal állapította meg, hogy a Hitlerjugendnél is elszaporodtak azok az esetek, amikor pénz nélkül utaztak külföldre. Mindez szükséges-

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje]; Als neue Vorschläge bringe ich, Schmidt – BArch, NS 26/371. 1930-ban az addigra már az Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség (Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund, NSDStB) kezében lévő heidelbergi hallgatóság határmenti és külügyi hivatala kérte fel Schmidtet előadás megtartására. Einladung des Grenz- und Auslandsamtes der Heidelberger Studentenschaft an Schmidt, 10. Juni 1930 – BArch, NS 28/79, 31. o. Felvilágosító tevékenységét a Nemzetiszocialista Tanulósövetségre (Nationalsozialistischer Schülerbund) is kiterjesztette, ahol ugyancsak előadásokat tartott. Schmidt an die Reichsleitung des Nationalsozialistischen Studentenbundes, 15. Dezember 1930; Schmidt an Adrian Renteln, Reichsleitung NSS, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 26/370. Valószínűleg további szervezetekben is gondot fordított a határvideki munka propagálására.

⁶⁹ Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371.

⁷⁰ Grenzlandfahrten. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 162–163. o.

⁷¹ Uo.

sé tette az egységes központi szabályozást. A Birodalmi Vezetés egységes külföldi igazolványt rendszeresített, amely nélkül egyetlen Hitlerjugend-tag és -csoport sem utazhatott külföldre, kivéve a kishatárforgalmat. Belföldnek tekintették Ausztriát, Danzigot és a Saar-vidéket. A kiadott igazolványok csak a HJ-igazolvánnyal, csoportos út esetén a gyűjtőigazolványok a csoportvezető HJ-vezetői igazolványával együtt voltak érvényesek. Az igazolvány kiadásához természetesen szükség volt az alapvető személyi adatokra (utazók adatai, igazolvány számuk), az úttal kapcsolatos adatokra (cél, idő, időtartam, finanszírozás) és az út megindoklására. A csoportos utaknál szükség volt a vezető HJ-körzet által kiadott alkalmassági igazolására is. Az utak engedélyezése két lépcsőben történt, a végső döntést a Birodalmi Vezetés 1 i hivatala hozta meg. A határvidéki körzeteket felhatalmazták arra, hogy a keresztülutazó Hitlerjugend-csoportokat ellenőrizzék. A hivatal külön megtiltotta, hogy az olaszországi utak alkalmával a fasiszta szervezetektől kérjenek támogatást.⁷²

IV. 6. A külföldi csoportok támogatása és kapcsolattartás formái

A határon túli csoportoknak a szervezeti segítség mellett leginkább anyagi támogatásra volt szüksége. Ráadásul az általánosan rossz életkörülményeket még inkább tetézte a németeket sok helyütt érő diszkrimináció. A Hitlerjugend által biztosított támogatások forrása meglehetősen összetett volt, különböző fondokból származott, s időben és területileg is eltérő lehetett. A források biztosításában sem maga a párt, sem alszervezetei nem igen működtek közre, holott bizonyosan voltak ilyen irányú kezdeményezések. A legfőbb részt a támogatók által felajánlott természetbeni vagy pénzbeli juttatások jelentették. Ezeknek a támogatásoknak egyik nagy körét képezték az ifjúsági csoportokban folytatott tevékenységekhez szükséges felszerelések: így elsősorban hátizsákok, sportruházat, könyvek stb. Létrehozták a *Határvidéki Hivatal Adományozói Körét* (Opferring), amelynek tagjai havi járulékot fizettek a hivatal számára, amelyből leginkább az utakat finanszírozták. Schmidt máshol általános pénzalap létrehozásáról beszélt *Határmenti Fond* néven, ami a HJ ezirányú munkáját finanszírozta volna.⁷³

A Határvidéki Hivatal ehhez hasonlóan eltérő időben eltérő pénzügyi lehetőségekkel rendelkezett, de itt is általános jellemző volt az anyagi szűkösség. Ezt bizonyítja, hogy bár Schmidt készségesnek mutatkozott információkat adni és segítséget nyújtani minden határmenti kérdésben, de ezt csak abban az esetben vállalta, ha a levélben eljuttatott kérésekhez mellékeltek a válasz postai díját is. A hivatal és a külföldi német csoportok kapcsolattartásának előmozdítására és fejlesztésére rendszeres időközönként gyűjtéseket rendeztek. Az így befizetett összegek egy része a gyakorlati munkát szolgálta, s olyan helyekre került, ahol nem álltak rendelkezésre a kellő anyagiak. Ebben a tekintetben komoly előnyt élveztek az olyan kezdeményezések, amelyek új, addig nem érintett országokba, vagy már működő kapcsolatokkal rendelkező országokban további területek feltárására irányultak. A befolyt összeg másik felét a hivatal saját hatáskörben használta fel.⁷⁴

A kezdeményezően fellépő csoportok támogatását a hivatal megpróbálta valamelyest úgy koordinálni, hogy a teljes határmenti tevékenységet segítse. Az egyes adakozni kész csoportok számára a legkézenfekvőbb és leghasznosabb javaslat a határon túli csoportok újságokkal, folyóiratokkal, könyvekkel való támogatását jelentette, s ezt maguk a külföldi német csoportok is szorgalmazták. Emellett pénzgyűjtés saját utak szervezésére is hasznos volt, vagy ha az utakra nem volt kellő számú jelentkező, illetve az összeggyűjtött pénz azt nem tette lehetővé, akkor azt más utak támogatására a Határvidéki Hivatal tudta felhasználni. Az utak során a finanszírozást gyakran úgy biztosították, hogy az utazók a határig és határtól haza saját forrásból teremtsék elő az útiköltséget. A határokon túl a megtartott német népiségi estek (Abdende deutschen Volkstums) keretében kívántak összegyűjteni annyi adományt, hogy az fedezze a szállásköltséget, illetve a továbbutazást.⁷⁵

⁷² Anweisung Nr. 3. *Kommando-Brücke*, Nr. 3., 5. Oktober 1931, 23. o. (BArch, NS 28/81).

⁷³ Segítségért fordultak például az egyelőre még az NSDStB vezetését ellátó Baldur von Schirachhoz is, ám az eredményről már nem értesülünk az iratokból. Sell an Schirach – BArch, NS 28/76, 109. o.; Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930; An den Sportversand Paul Arendt, 27. Juli 1930 – BArch, NS 28/75, 1., 24–25 o.; Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371.

⁷⁴ Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371; Württembergben a HJ határvidéki megbízottja kezdeményezésére történt ilyesfajta adománygyűjtés, s a befolyt összeg felét a körzet szabadon használhatta fel ilyen irányú tevékenységeire, míg a pénz másik felét a központi hivatalba küldték. H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370; Vö. Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371.

⁷⁵ Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372; H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370; vö. BArch, NS 28/78; Grenzlandfahrten. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 163. o.

Gruber és Schmidt 1930-ban közös felhívásban foglalták össze, hogy milyen támogatásokat várnak, s egyben tájékoztattak arról is, hogy a befolyt összegekből miként támogatják a külföldi németiséget, illetve főként annak ifjúságát.⁷⁶ A támogatások formái a következők voltak: egy-egy határon túli ifjúsági csoport pártfoglalásának átvétele; a helyi sajtó, a mozgalom és az ifjúsági mozgalom elolvasott lapjainak rendszeres eljuttatása a Határvidéki Hivatalnak; pénzügyi baráti és ismeretségi körben, iskolákban, munkahelyeken; rendszeres adományok a mozgalom számlájára; szakcikkek, közlemények beküldése a határvidéken történekről, vagy a határvidéket érintő birodalmi eseményekről; részvétel és résztvevő-toborzás a határvidéki utakhoz. Az összegyűjtött anyagi javak hasznosítása a következőképpen történhetett: könyvtárak létesítése, fenntartása és fejlesztése; iskolák és óvodák támogatása; tanulók és hallgatók cseréje; a német ifjúság útjai a határvidékekre; hallgatói ösztöndíjak; felvilágosító előadások a birodalmi területeken és a szomszédos határvidékeken; tanulmányi utak; a hivatal kiépítése; szakirodalom beszerzése.⁷⁷

A Hitlerjugend és a külföldi csoportok közös szándéka volt, hogy bizonyos időközönként a közvetlen kapcsolattartás céljából összejöveteleket, ún. határvidéki találkozót (Grenzlandtreffen) rendezzenek. Ahogy az ilyen rendezvények neve is mutatta, többnyire valóban a határmenti csoportokra korlátozódott mind a határon túli, mind a birodalmi német csoportok esetében. A Hitlerjugend 1929-ig ugyanis nem volt tagja a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának*, így nem részesülhetett a tagszervezeteket megillető utazási kedvezményben sem, ami jócskán megnehezítette az ehhez hasonló, magas útiköltséggel járó rendezvényeket. Ezt tetézte, hogy sem a HJ tagjai, sem a Hitlerjugend, sem pedig a Határvidéki Hivatal nem rendelkezett e tevékenységhez szükséges ideális anyagi forrásokkal. A határvidéki utakat két szinten szervezték. A legfontosabb a klingenbergi hivatal volt, amely havonta több utat is szervezett a kirándulási időnyben. Ezek jelentős részét Schmidt személyesen vezette. Az utak másik részét maguk a HJ-körzetek szervezték a Határvidéki Hivatal megbízottjainak közreműködésével.⁷⁸

Olyan területek, illetve országrészek esetén, amelyek újonnan kerültek a HJ látókörébe, illetve amelyeket új tevékenységi területként megcéloltak, személyes úton, vagy esetleg más szervezetek segítségével szerzett kapcsolatok révén a kezdőlépést egy kis csoport, többnyire 2–3 fő utazása jelentette, akik feltérképezték az adott területet, kontaktszemélyeket szereztek, akikre a későbbi kapcsolattartást építeni lehetett. Ezen utak során az előőrs megismerkedett a helyi viszonyokkal, az illető ország németiséghez való viszonyulásával, az életkörülményekkel, a németiség szervezetszerveivel és szervezeteivel, – amennyiben voltak – az ifjúsági szervezetekkel stb. Ezek után kerülhetett sor az első valóban határvidéki útra (Grenzlandfahrt). Az így összegyűjtött információkat továbbították a hivatalba, amely központilag is felvette a kapcsolatot az érintett területekkel, sajtótermékeket, könyveket küldött. Az ilyen felderítő utakra azért is szükség volt, mert eltérően ítélték meg az egyes országok „veszélyességét”. Így nem volt mindegy, hogy melyik országban lehet egyenruhában megjelenni, vagy karszalaggal, s melyikben volt célszerű mellőzni ezeket a külsőségeket. Ilyen szempontból például Ausztria (1933-ig), Csehszlovákia szlovák lakta területei és Magyarország kedvező területet jelentettek, míg például Románia nem tűrte meg az idegen jelképeket. A vízumkényszer is jelentős volt, s a térségben mind Magyarországgal, mind pedig Romániával fennállt. Az ilyen határvidéki utak főszezonja az időjárás és a szabadidő következtében a nyár volt, s az időtényező miatt leginkább az iskolások jöhettek szóba.⁷⁹

Schmidt előszeretettel ajánlotta fel a határon túli németiség egyes képviselőinek, hogy az általa és hivatal által folytatott munkát közvetlen munkatársként is segítsék.⁸⁰ Ezáltal a határon túli ifjúsági csoportok vezetői közvetlenül tapasztalhatták meg a Hitlerjugend életét, tanulhatták meg mindazt, amire egy HJ-vezetőnek szüksége volt, s első kézből ismerhették meg a HJ ekkor még kevésbé sokoldalú tevékenységét. Ennek egyik szerényebb megnyilvánulási formája volt, amikor csak egyes rendezvényekre, gyűlésekre és értekezletekre invitálták meg a külföldi németiség ifjúsági vezetőit. A különféle csoportos találkozók kivül más lehetőségeket kínált egy-egy szónok kiküldése a határon túlra, aki hosszabb-rövidebb ott tartózkodása alkalmával több csoportot és rendezvényt is felkereshetett, előadásokat tarthatott.

A náci orientáltságú csoportok kapcsolatai azonban nemcsak Németország és Csehszlovákia, illetve Ausztria stb. relációban álltak fenn, hanem a külföldi csoportok egymás közötti kapcsolatokat is létesítettek. Ezek erősítésére és fejlesztésére a határ közelében élő ifjú bajtársakat és a határon túliakat a Hitlerjugend igyekezett meghívni a birodalmi pártnapokra is, amely egyúttal a birodalmi ifjúsági napot is jelentette, hiszen a pártnap keretében ifjúsági seregszemlé-

⁷⁶ Wirksame Hilfe! (Gruber és Schmidt) – BArch, NS 28/79, 12. o.

⁷⁷ H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370.

⁷⁸ H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370.

⁷⁹ Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371; Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.

⁸⁰ Hugo Zappe szudéta-vidéki járási vezető számára is felajánlotta, hogy dolgozzon vele a hivatalban, de azt sem akarta, hogy ha nincs biztosítva az utódja, nagy úrt hagyjon maga után. Hasonló volt a helyzet például a romániai németiséggel kapcsolatban is. Schmidt an Hugo Zappe, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 26/370.

re is sor került. A HJ 1928-ra (december 28–31.) tervezett birodalmi vezetőértekezleten Schmidt nagyon komoly külföldi részvétellel számolt, s már nyáron elkezdte a szervezést, hogy az ellátás is biztosítva legyen. Az elhelyezésre a HJ hagyományai szerint egy hatalmas sátorvárost helyezett kilátásba. 300 résztvevőre számított Csehországból, 200-ra Ausztriából és kb. 30-ra Észak-Schleswigből, Kelet-Poroszországból és Danzigból, s legfeljebb 1–2 főre Romániából. Lengyelországra ezúttal nem számított, s hasonlóképpen teljesen kiesett Magyarország és Jugoszlávia is. Az értekezleten sok minden más mellett a határvidéki kérdések is a középpontba kerültek.⁸¹

A Hitlerjugend a határon átívelő kapcsolattartást sajtótermékekkel is igyekezett segíteni. 1930 augusztusában új újságot adtak *Trommelwirbel* (Dobpergés) címmel, amelyet kizárólag a HJ kifelé irányuló tevékenységének szántak, s amelyben a határon túli ifjúsági vezetők is publikációs lehetőséget kaptak, a nehézségek elkerülése végett álneven. Ez hozzájárult ahhoz, hogy mindazok a HJ-csapatok és tagok is bepillantást nyerhettek a HJ egyre bővülő külkapcsolataiba, másrészt értesülhettek a határon túli „néptársak” céljairól, munkájáról és nehézségeiről, akik ebben a tevékenységben nem vettek részt. A másik oldalon a lapok átcsempészése adott alkalmat arra, hogy az ottani csoportok megismerkedhessenek a birodalmi HJ munkájával és feléjük irányuló tevékenységével, s ezáltal is erősödjön bennük a remény.⁸²

Mindamellet, hogy a Hitlerjugend fellépett saját érdekei mellett, képviselte a németiség érdekeit szerte a világban, de leginkább Európában, nem ismerte el az alsóbb rendűnek tartott népek, így leginkább a szlávok hasonló törekvéseit. Ez különösen akut kérdés volt Szászországban, amely határos volt Csehszlovákiával, ráadásul a határokon belül is jelen volt a szláv vend kisebbség, amelyet éppen Csehszlovákiából „bátorítottak fel”. A HJ kifogásolta, hogy a vend nemzeti-ségű iskolás gyerekeket tanáraik Prágába viszik tanulmányi kirándulásra, „a szláv kultúra csodaműhelyébe”, s hogy a lausitzi *Sokol-mozgalom* 1930-ban például részt vett az összszláv Sokol-ünnepségen Belgrádban. A HJ így feladatra szólított fel, amely csehszlovákiai németiség elhárító harcának támogatását jelentette, s újfent hangsúlyozták, hogy nem elegendő addig várni, amikor majd a nemzetiszocialista állam fog beavatkozni. Erre a jó példát éppen egy szláv nép, a délszlávok, valamint az olaszok szolgáltatták, hiszen ezek a népek jó 70 évig tartottak fenn intenzív kapcsolatokat néptársaikkal, amíg ki tudták szabadítani őket az „ausztriai népek börtönéből” – így kellett lennie a szudétanémetiség esetében is.⁸³

Azon túl, hogy e munka során ébren tartották a határon túliak németiségtudatát, mintát nyújtottak nekik munkájukhoz, legalább olyan fontos volt, hogy az önzetlen népközösség szellemében a HJ tagjai is megtanulják szeretni ezeket a vidékeket és az ott élő embereket. E tevékenység révén pedig előbb-utóbb elérhetőnek vélték, hogy az államhatár pusztán jogi fogalomná süllyedjen. A külföldi utakat egyben a fiatalok egyik legjobb politikai iskolájának tekintették, amely sokkal többet ér, mint holmi demonstrációk, s gyűlések, hiszen ezek során átélhették Nagynémetországot: „*Ez egy olyan politikai nemzedék nevelése, amelynek egykor majd a nemzetiszocialista államot kell vezetnie!*” Hiszen maga a Führer is megjárta a határvidék iskoláját.⁸⁴

A HJ által külföldre tett utak száma ma már nem határozható meg pontosan. Az itt következő részletes leírásból mindenesetre azt a következtetést lehet levonni, hogy évente pár tucat útról beszélhetünk, amelyek túlnyomó része a klingenbergi hivatalhoz közel fekvő északi szudétanémet területekre esett.

1933 előtt viszonylag kevés jele volt annak, hogy ez a munka esetleg más árnyalatot kaphat, ha azt a körülmények úgy hozzák majd. A belső használatban azonban fel-felbukkannak már a vérmesebb elképzelések is a Hitlerjugenden belül: „*Mi, nemzetiszocialisták soha nem mondunk le végleg akárcsak egy szelet német földről is. Minden olyan föld, amelyet német paraszt szánt és német katona védett meg, német föld, amelynek előbb vagy utóbb ismét a birodalomhoz kell tartoznia!*”⁸⁵ A Hitlerjugend Birodalmi Vezetése egyik központi lapjában (*Kommando-Brücke* – Parancsnoki híd) Brüß már 1931 nyarán keményen fogalmazta meg a Hitlerjugend szándékait. Célként jelent meg, hogy a ha-

⁸¹ BArch, NS 26/371, évszám nélkül; Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, dárumból [1928 nyara]; Tagesordnung für die erste Reichsführertagung der HJ vom 28. bis 31. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

⁸² Sudetendeutschland, Herrnt Ernst Brosche, 27. Juli 1930 – BArch, NS, 28/75, 63. o.; A HJZ, a *Junge Front* (Ifjú Front – vezetők újságja) és a *Hitler-Jugend-Nachrichten* (Hitler-Jugend-Hírek) folyamatosan tudósítottak a Határmenti Hivatal működéséről, de bizonyos időközönként mind a *Völkischer Beobachter* (Népiségi Figyelő), mind pedig az *Angriff* (Támadás) közölt cikkeket a mozgalomról és annak külügyi tevékenységéről. A *Grenzland* (Határvidék) Grazban, a *Winkelried* (Sarki lán) az Eger melletti Gossengrünben, tehát Észak-Csehországban jelent meg. Erdélyben *Selbsthilfe. Kampfblatt der nationalsozialistischen Jugend Siebenbürgens* (Önsegély. Erdély Nemzetiszocialista Ifjúságának Harci Lapja) címen működött iflúsági lap a romániai német ifjúság számára. Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372; BArch, NS 28/79.

⁸³ Grenzlandamt der Hitler-Jugend an die Orstgruppen- und Sektionsleiter der NSDAP in Ost Sachsen (Kreishauptmannschaften Dresden u. Bautzen), 14. Februar 1931 – BArch, NS 26/370.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ „*Wir Nationalsozialisten verzichten niemals endgültig auf einen Streifen deutschen Bodens! Alles Land, das jemals ein deutscher Bauer gepflügt und ein deutscher Soldat verteidigt hat, ist ein deutsches Land, das früher oder später doch wieder zum Reiche kommen muss!*” Uo.

tárvidéki németek nevelésével, a Hitlerjugendben uralkodó hit és felfogás közvetítésével, szükség esetén rájuk kényszerítésével fokozatosan és óvatosan egy német irredentamozgalom épüljön fel, miközben a saját berkekben továbbra is a néppolitikai feladatok iránti megértés felébresztése és fejlesztése volt a fő szempont. Célpontként azonban továbbra is elsősorban a keleti területek szolgáltak.⁸⁶

IV. 7. A külkapcsolatok földrajzi megoszlása

IV. 7. 1. Csehszlovákia

A Határvidéki Hivatal munkájának legfőbb kedvezményezettjei a földrajzilag legkedvezőbb fekvéssel rendelkező, *Peter Donnhäuser* vezetésével működő Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség csoportjai voltak, főleg a Szudéta-vidék észak-nyugati és északi részén.⁸⁷ A hivatal működésének ezen a területen már 1928-ban nagy sikerű volt a tevékenysége, ami abból is fakadt, hogy az ide tett utakat maga Schmidt és munkatársai vezették, vagyis olyan rendezettséggel és szervezettséggel zajlottak, ahogy azt minden ilyen tevékenységet folytató HJ-csoporttól elvárták volna. A kapcsolatok gócpontjai Eger és vidéke, Karlsbad és környéke, Aussig és Gablonz tájéka voltak. Schmidt egy gossengrúni találkozó után örömmel nyugtázta, hogy a kapcsolatok Egertől Gablonzig és Reichenbergig működnek, vagyis Észak-Csehország teljes egészét lefedik, amit azért is értékelt hivatala nem lebecsülendő teljesítményének, mert ezt igen rövid idő alatt sikerült elérni. Ennek nyilvánvaló oka volt, hogy itt a Hitlerjugend már komoly előzményekre számíthatott, s könnyebb volt a HJ betiltása idején elsorvadt kapcsolatokat újra szőnni, mint teljesen újakat létesíteni más területeken.⁸⁸

A Szudéta-vidék ezen részével Schmidt tehát már ekkor jónak minősítette a kapcsolatokat, s a legfőbb feladatot azok fenntartásában jelölte meg, annál is inkább mert az ottani ifjúság nyíltan Adolf Hitler követőjének vallotta magát. Észak-Csehország a kapcsolattartás formái számára is mintaadó terület volt. Az egyszerű birodalmi HJ-csapatlátogatásokat, amelyek maguk is sokféle ideológiai és kulturális programot hordoztak magukban a szudétanémet ifjúság számára, legtöbbször a helyi szervezetek rendezvényeinek idejére időzítették: a járási találkozók, körzetalálkozók stb. idejére. Az örömben azonban nem egyszer vegyült üröm is, mivel gyakran nem sikerült olyan létszámú csoportokat átküldeni a határokon, amelyek létszámukban és fellépésükben is nagy hatást gyakoroltak volna. Schmidt és a hiltersdorfi helyi csoportvezető, Erich Beyer 1928 augusztusában Eger környékén tett látogatást, ahol egy párnap keretében ifjúsági kerületi találkozóra (Bezirkstreffen) is sor került. Az egeri körzet 1928. augusztus 19-én megrendezésre kerülő ifjúsági találkozója Plauenből vagy környékéről ugyancsak érkezett birodalmi ifjúsági csoport, de annak létszáma ezúttal csalódást okozóan kicsi, csak pár fős volt. 1928. augusztus 25–26-én a Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség karlsbadi körzetének első körzeti találkozója pedig Altrohlauban került sor.⁸⁹

A kezdeményezések ideje korán kétoldalúvá váltak, s a szudétanémet ifjúság, a Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség részéről is nemcsak, hogy HJ-csapatok meghívására korlátozódott a kapcsolattartás, hanem további találkozókra tettek javaslatot, főleg a vezetők részére, s arra, hogy a kinti ifjúság „élet-halálharcáról” szóló anyagokat a birodalmi HJ is tegye közzé. A HJ birodalmi vezetőértekezletein már 1928-tól rendszeresen fordult elő szudétanémet ifjúsági vezetők, s egy-egy fontosabb helyi csoporttól legalább egy-egy embert vártak az ilyen értekezletekre.⁹⁰

A hivatal második évében már valóban jól működő és rendszeres tevékenységet folytatott a Szudéta-vidék jelentős részén. 1929 januárjában a HJ birodalmi vezetőértekezletén a határon túliak részvételével, s a megjeleni nem tudók

⁸⁶ *Kommando-Brücke*, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

⁸⁷ Az ifjúság másik fontos szervezete volt a *Német Tornaszövetség* (Deutscher Turnverband), amelynek élén 1930-tól *Konrad Henlein* állt. *Sudendeutscher Jugend Weg zu Hitler. Wille und Macht. Führerorgan der nationalsozialistischen Jugend*, 1938/21. sz., 30–34. o.

⁸⁸ Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371. Schmidt 1928-ban tette meg az első, nyilvánvalóan tájékoztató látogatást Eger vidékén. – Schmidt Herrn Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371. Deutscher nationalsozialistischer Jugendverband. Ortsgruppe Leitmeritz an Schmidt, 11. Julmond 1928 – BArch, NS 26/371. Schmidt üdvözölte az ötletet és javaslatokat tett arra nézve, hogy mi lenne a legmegfelelőbb a helyszín, s későbbre ígért végleges döntést. Jó volt a viszony a leitmeritzi központtal, ahol korábbi találkozók után az ottani helyi csoport vezetője egy határmenti sítalálkozóra tett javaslatot 1929 januárjára, amelyet összekapcsoltak volna egy érchegegyházi rókavadászattal is. Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

⁸⁹ Bericht über das Bezirkstreffen in Gossengrün. Vertraulich; Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928; Schmidt an Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371.

⁹⁰ Schmidt Herrn Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371; BArch, NS 28/75, 84. o.; A szudétanémet csoportoknak 16–19 éves korú német fiatalok voltak a tagjai, tehát többé-kevésbé megfeleltek a HJ-életkornak. A szudétanémet ifjúság sajtótermékekkel is rendelkezett, az egyik havi lapjuk az *Ifjúnémet Nép* (Jungdeutsches Volk. Monatsschrift der nationalsozialistischen Jugend in der Tschecho-Slowakei.) címet viselte, s a kölcsönösség alapján ugyan csak eljutott a birodalmi HJ-hoz is. Kroll Herrn Peter Donnhäuser, 19. März 1930 – BArch, NS 28/75, 88. o.

írásos jelentéseivel folytattak tanácskozást a határvidéki munka addigi eredményeiről és minden bizonnyal az új év feladatairól.⁹¹

Az idény már tavasszal kezdődött, így került sor Komotauban és Böhmisch Leipában egy nyolc napos út keretében a húsvéti határvidéki találkozóra,⁹² majd április végén Teplitzbe terveztek nagyszabású találkozót, amelyre Schmidt nagyszámú birodalmi német ifjút akart átvinni, sok zászlóval és zenével, s Egertől Gablonzig a teljes szudétanémet ifjúság jelenlétére számított.⁹³

A találkozók időpontjával gyakran választottak olyan egyházi ünnepeket, amelyeket mindkét országban megünnepelek. A szezonban a húsvét mellett a másik ilyen lehetőség a pünkösdi volt, így 1929. május 18–20-án Schmiedebergben pünkösdi találkozóra került sor, amelyen részt vett néhány birodalmi HJ tag is, akik a hosszú vonatút után két órát meneteltek a szakadó esőben, miközben a cseh hatóságok is üldözték őket. A vezetői megbeszélés a járási zászló körül kialakult személyes ellentétek miatt azonban kudarcba fulladt. Hasznosabbnak bizonyult viszont egy 200 fő részvételével megrendezett propagandamenet Schmiedebergben, amelyen a németiség helyi parlamenti képviselőinek részvételével éles hanggal utasították el a csehek elnyomó törekvéseit a 3 és fél milliós németiséggel szemben. A második ünnepnapon a járási gyűlésen az egyes helyi csoportok vezetői számoltak be tevékenységükről, amelyből kiderült, hogy a „*csehekkel szemben mindenhol kemény harcot kell vívni*”. Erich Beyer helyettes járási vezető (Bezirksleiter) méltatta a schmiedebergi csoport érdemeit a találkozó megszervezésében, amelynek vezetőjét a HJ-lobogó használata miatt 14 napra őrizetbe vették. A nagy ünnepeken a birodalmi csoportok látogatása valószínűleg nem csupán egy településhez és környékéhez kötődött. Az 1929-ben Hirschbergben (am See) tartott pünkösdi tanácskozást nyolc napos észak-csehországi úttal kapcsolatos össze.⁹⁴

A különböző területi alapú találkozók mellett ún. népiségi napokat (völkischer Tag) is rendeztek. Az 1929 júliusában sorra kerülő gablonzi népiségi nap azért vált emlékezetessé, mert egyrészt az előzetes tervek ellenére Gruber nem jelent meg, másrészt a helyette útnak induló Schmidtet mind a reichenbergi vasútállomáson, mind pedig Grottauban és Gablonzban őrizetbe vették, felszerelésének egy részét elvették, s büntetést fizettettek vele. A nehézségek ellenére részt tudott venni egy megbeszélésen, amelyen terítékre került a sziléziai szervezkedés kérdése is.⁹⁵

Csehszlovákia sziléziai vidékein a meglévő helyi gondok ellenére ugyanis hamarosan problémák támadtak, mivel nézeteltérések mutatkoztak a sziléziai kezdeményezések és a birodalmi vonal között. Eugen Weese (Troppau, Cseh-Szilézia) helyi vezető kegyvesztetté vált, mivel a HJ számára elfogadhatatlan módon, „Vándormadár”-stílusban igyekezett magát távol tartani a politikai törekvésektől, s az ifjúságot inkább a kultúra és a kulturális nevelés irányába terelte. A nézeteltérések hatására az ottani ifjúság is eltávolodott Weesétől – legalábbis így interpretálta az eseményeket Schmidt –, így lehetőség nyílt arra, hogy a „sziléziai irányzatot” a jól bevált, s a HJ Birodalmi Vezetésének támogatását is élvező „észak-cseh vonnallal” váltsák fel.⁹⁶

Az észak-cseh irány egyelőre csak átmenetileg győzött, ezért szükség volt arra, hogy minden sziléziai helyi csoportot szorosan kézben tartsanak. Mindenesetre Schmidt biztatónak ítélte meg a helyzetet, mert az 1929-ben Gablonzba érkező sziléziai csoportok már nem a „*hosszúhajjas szandálos Vándormadár-stílust*” mutatták, hanem szilárd fellépést sugároztak, és harcidalokat énekeltek. A siker megtartása érdekében Schmidt célszerűnek látta, hogy személyes találkozót szervezzen a sziléziai vezetéssel megbízott *Sepp Kocabbal* a nürnbergi pártnapok keretében megrendezendő határvidéki találkozóra, amelyre más területekről is meghívott embereket, hogy megbeszéljék az együttműködés alapvető irányelveit. Az eredmények biztosítására, s annak egyértelművé tételére, hogy a HJ-nak legfelsőbb szinten is nagyon fontos a határmenti tevékenység, Schmidt mindenképpen döntőnek tartotta, hogy ezen az eseményen Gruber is részt vegyen, s maga is beszédet tartson.⁹⁷

A Hitlerjugend ilyen irányú szándékai és érdekérvényesítése a határon túl egyértelmű megnyilvánulása volt annak, hogy a HJ milyen nyomást gyakorolt a határon túli szervezetekre, s miként használta ki az addigi eredményeket a közelfekvő észak-cseh területeken. A szudétanémet nemzetiszocialista ifjúságon belül a Hitlerjugend tehát ugyanúgy

⁹¹ Schmidt an Ewald Kudiekla, 11. Januar 1929 – BArch, NS 26/371.

⁹² Schmidt an Wilhelm Jung, 17. Januar 1929 – BArch, NS 26/371.

⁹³ Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

⁹⁴ Bericht über das Pfingsttreffen in Schmiedeberg am 18–19–20. Mai. 1929 (Erich Beyer stellv. Bezirksleiter) – BArch, NS 26/371.; Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 – BArch, NS 26/371; *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, 1929/2. sz., 40. o.

⁹⁵ A rossz bánásmód miatt a szudétanémet von Killinger parlamenti képviselőhöz nyújtott be panaszt. A nehézségek következtében így nem tudott részt venni az ifjúság délelőtti ülésén, de helyette egy szűk körű megbeszélésre került sor délután. Bericht über den Völkischen Tag, 5–6. Juli 1929 in Gablonz (Schmidt) – BArch, NS 26/371.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Uo.

vezető szervezetként kívánt fellépni, mint a birodalomban, s a birodalmi iránytól semmifajta elhajlást nem tűrt meg. Ez a hozzáállás mutatkozott meg párhuzamosan, illetve később más országok ifjúsága esetében is.

Az 1929-es Magyarországot is érintő feltérképező úttal egy időben „Szlovákia” is előtérbe került, ahol ugyancsak veszélytelennek tartották a megjelenést. Ezt főleg annak tudták be, hogy az ottani hatóságok nem rendelkeztek információval a nemzetiszocialista mozgalomról és annak jelképeiről sem. Kedvezőtlenebb volt a helyzet viszont az előzetes kapcsolatok terén, hiszen Schmidt és a Határvidéki Hivatal itt semmiféle támponttal nem tudott szolgálni, ráadásul az ottani németiség is erősen szétaprózódott volt szervezetenként. A szlovák területekre ugyanis nem nyomult be a szudéta-német mozgalom. Kassán az ott állomásozó katonákkal együtt 2200 németről tudtak Klingenbergben. Mindenképpen fontosnak tartották itt is egy tájékozódó utat. Így Schmidt azt javasolta, hogy azokat az észak-csehországi ismerősöket keressék, akik éppen a magyar határ mentén teljesítették katonai szolgálatukat, különösen Kassa és Munkács környékén. „Szlovákia” így tipikus esete volt annak, amikor nulláról kellett indítani és szervezni a kapcsolatokat. Éppen ezért vállalkozott erre a HJ egyik vezetője, aki a Kassa, Ungvár Munkács útvonalat végigjárva útját a Kárpátokon át Erdélybe kívánta folytatni.⁹⁸

Csehszlovákia keleti, vagyis szlovákiai részei felé és Magyarország felé – mint látható – nehezebb volt ez a tevékenység, mivel a Németországból ezekre a távoli helyekre nem volt lehetőség intenzív kapcsolattartásra, csak néhány nagyút valósult meg, amelyek az értékelés szerint nem tették meg a kellő hatásukat, illetve nem bizonyultak elégségesnek. Ez irányban is mozgósítani szerették volna az ausztriai csoportokat, amelyek a földrajzi adottságok miatt is könnyebben hozzáfértek a szlovákiai és a magyarországi ifjakhoz.⁹⁹

A gablonzi találkozót és a nürnbergi pártnap sikerein felbuzdulva 1929. augusztus végén és szeptember elején a karslbadi körzetben, Chodauban rendeztek körzeti találkozót. A helyszín kiválasztásában szerepet játszott, hogy azt a marxizmus és a polgárság fellegvárának tartották, ahol hathatós demonstrációra számítottak, hogy a nagy nyilvánosság előtt lépjenek fel „a szegény, a szolgaság, a szociális rabszolgasorba dőlés idejéből kinőve” a „szabad szociális Nagy-Németországért”.¹⁰⁰ Ez a taktika nagyon hasonlatos volt ahhoz, ahogy a Hitlerjugend a vörös Berlint próbálta meghódítani maga számára.¹⁰¹

1929-től nem egy esetben fordult elő, hogy egyes HJ-csoportok több országot érintő útra vállalkoztak, amelyek érinthették egyrészt a már jól működő területeket is, s onnan továbbhaladva olyanokat is, ahol még nem sikerült megvetni a helyi ifjúsági aktivitás és az együttműködés alapjait. 1930 tavaszán egy csoportvezető csapatával Stájerországban, Burgenlandban, a Szudéta-vidéken és még Magyarországon is járt, s további utakat tervezett Erdélybe és a Baltikumra.¹⁰²

1930-ra az utak száma jelentősen megszaporodott, s a következő évi tervekben „sok nagy és kisebb út” megszervezése szerepelt. A Szudéta-vidékre tervezett, illetve az ott megvalósuló utak esetében nehézséget okozott viszont, hogy a birodalmi HJ-alakulatokra – nyilván a bővülő kétoldalú kapcsolatok miatt – egyenruha-tilalmat vezettek be a csehszlovák hatóságok, ami viszont lényegesen visszavetette a HJ-ot abban, hogy egységes fellépésével is hatást gyakoroljon és példát mutasson. Ennek kijátszása céljából a határátkelésnél az egyenruhára szokványos ruházatot húztak, amelyet azután a sok esetben tisztán német falvakba érve levetettek. Schmidt 1930 júliusában viszont már arról értesíthette az

Csehszlovákia szlovák és kárpátaljai területeire tervezett utak

⁹⁸ Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.; Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371; Fritz Thiele an Schmidt, 3. März 1929 – BArch, NS 26/371.

⁹⁹ Deutsch-Österreich, Herr Kurt Brieger, 8. September 1930 – BArch, NS, 28/75, 34. o.

¹⁰⁰ „Kameraden, wir mahnen Euch nun an Eure Pflicht, eilt in Scharen nach Chodau, demonstriert durch Eure Gegenwart, dass wir leben, beweist der breiten Öffentlichkeit, dass Ihr, herauswachsen aus einer Zeit der Schmach und der Schande, der Knechtschaft und der sozialen Versklavung, gewillt seid, Euer und Eures ganzen schaffendes deutschen Volkes Leben neu zu zimmern nach den Grundsätzen der grössten Idee des 20. Jahrhunderts, des nationalen Sozialismus, der seinen größten und tiefsten Ausdruck findet im Geiste sozialer Gemeinarbeit, sowohl im Grossen wie im Kleinen. Kameraden, wandert nach Chodau und zeigt, dass die braunen Kolonnen marschieren, dass wir weder Tod noch Teufel fürchten, wenn es gilt, Führer und Trommler zu sein, für unser Sehnsuchtsziel: das freie soziale Grossdeutschland!”. An unsere Jugend – BArch, NS 26/372.

¹⁰¹ E harcnak esett áldozatul a HJ legfőbb mártírjának kikiáltott Herbert Norkus is, akinek hős áldozatvállalását magasztalta a Hitlerjunge Quex című könyv és film is. Karl Aloys Schenzinger, Hitlerjunge Quex. Zeitgeschichte Verlag, Berlin 1932.

¹⁰² Herr Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.

egyik HJ-körzetvezetőt, hogy a Szudéta-vidéken a cseh hatóságok engedélyezték a barna ing és a HJ-jelvény viselését, de továbbra is tilos volt a karszalag és a pártjelvény használata. A barna ing csoportos viselését a helyi ifjúság számára az egységes fellépés jeleként azonban továbbra sem engedélyezték, ezért az ifjak egy „fedőszervezet”, a *Népsport* (Volkssport) rendkívüli tagjaiként játszották ki ezt a rendelkezést.¹⁰³

1930-ban hagyományyszerűen folytatódott azok a rendezvények, amelyek már szilárd alapját képezték a kétoldali kapcsolatoknak. Az utak és a találkozók ezúttal is

áprilistól indultak, s a jól működő területekre, leginkább Észak-Csehországra összpontosítottak. A pütkösi (június 7–9.) ifjúsági találkozó ezúttal Lobositzban volt. Egy hónappal később (július 5–6.) Schluckenában 25–30 birodalmi résztvevővel körzeti ifjúsági találkozóra került sor, amelyen a kedélyes együttlét mellett reggeli ünnepséget (Morgenfeier), gyakorlatok bemutatását, koszorúzást, a hősök tiszteletét, vezetői tanácskozást, toborzó menetet és ifjúsági játékokat tartottak. 1930. július 26. – augusztus 2. között nyári tábor rendeztek Schlaggenwaldban, amely egyben vezetőképző tanfolyam is volt. Népiségi napot legalább két helyen, Falkenában és a sziléziai Troppauban is rendeztek. Utóbbin 8–9000 nemzetiszocialista, és 2000 más résztvevő jelent meg, az ifjúság részvételét a cseh hatóságok azonban megtiltották, a rendőrök elvették a fekete-vörös-fehér zászlókat is. 1930. október 31. – november 2. között 10–15 fős csoport tett látogatást Schellenken, Teplitz és Aussig településeken és környékükön. Emil Klein müncheni körzetvezető 1930 júliusában fogadta a szudétanémet Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség römerstadti csoportját, amely különösen a Cirkusz épületében megtartott Hitler-gyűlést kísérte élénk érdeklődéssel.¹⁰⁴

Az észak-cseh területek mellett ugyancsak fontos iránynak bizonyult a Cseh-erdő (Böhmerwald), ahol még gyermekcipőben járt a német mozgalom. Ezért 1930 karácsonyára ide is megszervezték az első utat. Schmidt a römerstadti csoport látogatása során figyelmébe ajánlotta Kleinnek, a cseh-erdei ifjúság járási találkozóját Wallernban. Mivel a hivatal legfeljebb egy embert tudott küldeni, így Kleinhez fordult, hogy küldjön ki egy teljes csoportot. Ehhez Schmidt minimális anyagi támogatást biztosított, s Klein figyelmébe ajánlotta az osztrák kapcsolatok ápolásának fontosságát is. A wallerni kapcsolatfelvétel azonban sikertelen maradt, pedig az az Ausztria felé irányuló aktivitás miatt sem lett volna érdektelen. A wallerni szervezőknek Schmidt a müncheni csoport helyett később a rosenheimi, neuöttingi és alsó-bajorországi csoportokat ajánlotta, arról azonban nincs információnk, hogy azok valóban eljutottak-e Csehországba. Schmidt az osztrák csoportokat is értesítette a cseh-erdei wallerni összejövetelről.¹⁰⁵

A Hitlerjugend csehszlovákai kapcsolatai 1933 előtt

¹⁰³ Herrn Manfred Böttger, 15. Dezember 1930 – BArch, NS 28/75, 31. o.; Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. März 1930 – BArch, NS 28/75, 43. o.; Schmidt an Heinz Schladitz, Gauleiter der HJ Nordwestsachsen – BArch, NS 28/78, 28. o.; 1. Rundschreiben seit dem Freiwaldauer Verbandstag 1930 (Weese), 11. November 1930 – BArch, NS 28/78, 118. o. Települések mai nevei: Eger – Cheb, Karlsbad – Karlovy Vary, Leitmeritz – Litoměřice, Gossengrün – Krajčová, Komotau – Chomutov, Böhmisches Leipa – Česká Lípa, Teplitz – Teplice, Gablonz – Jablonec nad Nisou, Schmieberg – Kovářská, Hirschberg (am See) – Doksy u Máchova Jezera, Aussig – Ústí nad Labem, Reichenberg – Liberec, Grottau – Hrádek nad Nisou, Troppau – Opava, Chodau – Chodov, Lobositz – Lovosice, Falkenau – Sokolov, Schellenken – Želenky, Bodenbach – Prodmokly, Friedland – Frydlant, Freiwaldau – Jeseník, Haan – Hán u Duchcova, Dux – Duchcov, Bilin – Bílina, Brüx – Most, Tetschen – Děčín, Schluckenau – Šlukov, Kreibitz – Chřibská, Altrohlau – Stará Role (Karlovy Vary része), Wallern – Volary, Römerstadt – Rýmarov, Schlaggenwald – Horú Slavkov.

¹⁰⁴ Az 1930. április 13–20. közötti út és találkozó ezúttal Haan, Dux, Bilin, Brüx, Lobositz, Leitmeritz, Böhmisches Leipa, Tetschen településeket érintette, s a jelentések szerint jól sikerült. Grenzlandfahrt in die Tschechoslowakei, 4. April 1930 – BArch, NS 28/75, 23. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o.; Kroll an Donnhäuser, 22 April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; Pfingstjugendtag in Lobositz – BArch, NS 28/78, 13–14. o.; Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. März 1930 – BArch, NS 28/75, 43. o. és NS 28/78, 99. o.; Kroll an Peter Donnhäuser, 19. März 1930; Kroll an Donnhäuser, 22. April 1930 – BArch, NS 28/75, 88., 90. o.; Völkischer Tag in Falkenau, 2–4. August 1930 – BArch, NS 28/79, 65. o.; BArch, NS 28/76, 172. o.; Schmidt an Robert Hessen, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 167. o.; Emil Klein an Schmidt, 29. Juli 1930 – BArch, NS 28/77, 79. o.

¹⁰⁵ Schmidt an Oskar Neff, 19. November 1930 – BArch, NS 28/77, 68. o.; Schmidt an Klein, 17. August 1930 – BArch, NS 28/77, 80. o.; Schmidt an Hanns Wemmer, 22. April 1930 – BArch, NS 28/78, 52. o.

A hivatal előadás-sorozatát is szervezett. 1930-ban egy több mint 10 helyszínből álló sorozatot terveztek, amely a tervek szerint egy drezdai nagygyűléssel zárult volna. A kiszemelt szónok viszont csak közösségi esték (Heimabend) keretében tarthatta meg beszédeit, hiszen a nyilvános szónoklások azonnal letartóztatást és kiutasítást vontak maguk után. Ráadásul annak veszélye is fennállt, hogy a csehszlovák hatóságok emiatt mindennemű ifjúsági szervezkedést felszámolnak majd. Akadt példa ugyanis arra is, hogy betiltották a helyi ifjúsági szövetség munkáját.¹⁰⁶

1931-ben amikor egy 20 fős görlitzi HJ-fiúkból álló csapat Friedlandon tett látogatást, egy terepjáték közepette a csehszlovák hatóságok a csoport vezetőjét és még két főt előállítottak, s átkutatták a csapat felszerelését. A kellemetlen helyzetnek végül a polgármester és egy ügyvéd mellett a reichenbergi német követség is részese lett. Az ügy kimeneteléről nincs tudomásunk, de valószínűleg ebben az esetben is a szokásos forgatókönyv zajlott le, vagyis rövid időn belül elengedték a csoport tagjait.¹⁰⁷

A távolabbi területekkel a kapcsolatok leginkább a körzetvezetői megbeszéléseken jöttek létre. Ilyenre került sor 1930. december 6–7-én Bodenbachban, ahol minden szudétavidéki körzetvezető részt vett (Gauführer). A birodalmi Hitlerjugend részéről a birodalmi vezetést Schmidt és a kelet-szászországi körzetvezető képviselte, s jelen volt számos csoportvezető is. A megbeszélés témája a határon inneni és túl együttműködés lehetőségei voltak.¹⁰⁸

A Németországban tartott HJ-vezetői gyűléseken is egyre nagyobb számban vettek részt a határon túli ifjúsági vezetők, ami Szászország tekintetében elsősorban a szudétanémet vezetőkre korlátozódott. 1930 nyarának végén a birodalmi gyűlési választási eredmények miatt érzett örömmámorból a HJ is új erőt merített mozgalma továbbépítéséhez. Bár ekkor még csak szólamok szintjén, de elhatározták az ifjúság minél nagyobb részének megnyerését. Ennek egyik első megnyilvánulása a kelet-, illetve a közép-szászországi HJ-körzetek közös, immár második körzetnapja (Gautag) volt, amely 1930. augusztus 23–24-én Freibergben került megrendezésre. Erre ugyancsak jelentős számban hívták meg a szudétanémet ifjúság képviselőit. Olyan körzetnapot akartak tartani, amely túl tett minden addigi hasonló rendezvényen. Gruber már megígérte részvételét, *Gregor Strasser* és *Gotthart Ammerlahn* képviselők válaszára még vártak.¹⁰⁹ Végül a megrendezett 2. kelet-szász körzetnap Schmidt jelentése szerint külsőségeiben fényesen alakult, s a szudétanémetek is jól illeszkedtek a rendezvénybe, látszott, sokat tanultak a birodalmi németektől. Schmidt szerint kifogásolható volt viszont, hogy az ellátás területén elégtelenség és hanyagság mutatkozott, s hogy olyan szónokokat alkalmaztak, akik híján voltak a retorikai képességeknek.¹¹⁰

A szudétanémet ifjúság munkája a kapcsolattartáson túl és a szűkös lehetőségek ellenére amennyire csak lehetett hasonult a birodalmi mintákhoz. Ennek egyik jele volt a Hitlerjugendéhez hasonló nyári táborok tartása, amelyek éppen ezért a birodalmi ifjakban is érdeklődést váltottak ki. E táborok a kapcsolattartás további biztosítását jelenthették, ha ezeken a birodalmi HJ is jelentős számban vett részt. Bár az észak-csehországi eredmények voltak kétségkívül a legjobbak, sok esetben továbbra is fennállt az a probléma, hogy az ott létrejövő csoportok nagyon hamar szétestek. A szudétanémet csoportok hasonló problémákkal küzdöttek, mint a birodalmi HJ, hiszen itt is akadt bőven példa arra, hogy feloszlatták az addig önálló járási szervezeteket, s ezeket hozzácsatolták egy másikhoz. A birodalmihoz hasonló jelenség volt a vezetők állandó váltakozása is, amely ha lehetett még nagyobb gondot okozott, mint Németországban.¹¹¹ Voltak azonban különbségek is, amelyek közül a legfontosabb az volt, hogy 1930-ra a birodalmi HJ-ban úgy értékelték, hogy a

¹⁰⁶ Vö. Schmidt és Sell levelezését, 1930 – BArch, NS 28/76, 99–103. o.; Bei den Sudetendeutschen Brüdern. Im Auftrage des Grenzlandamtes der Hitler-Jugend von Fitz Sell, Osnabrück (újságcikk-kivágás) – BArch, NS 26/370. Egy esetben valószínűleg azért került sor egy csoport betiltására, mert nyilvánosságra kerültek bizonyos képek, amelyek feltehetőleg a szudétavidéki Ifjúsági Szövetség és a HJ találkozásánál készültek. Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 27. Juli 1930 – BArch, NS, 28/75, 63. o.

¹⁰⁷ Hitler-Jugend. Deutsche Arbeiter-Jugend. Gau Niederschlesien, Gauleitung Görlitz. Nachrichtendienst für Reichsleiter Kurt Gruber und Grenzlandamt Schmidt, 21. März 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁰⁸ Schmidt Herrn Emil Donack, 16. November 1930 – BArch, NS 28/75, 88. o.

¹⁰⁹ Kroll an Donnhäuser, 22. April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; Gotthart Ammerlahn 1907-ben született Berlinben, 1928 óta volt az NSDAP tagja (89 720. sz.), 1929 óta a Hitlerjugendben dolgozott, 1931 és 1933 között a teljes nemzetiszocialista ifjúsági sajtó főszerkesztője és sajtóreferens a HJ Birodalmi Vezetésében. 1933-ban főterületvezetői rangban (Obergebietsführer) megbízták az első főterület (Obergebiet 1 (Ost)) vezetésével, 1937-ben kivált a Hitlerjugendből. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1113. o. HJ, Gau Ostsachsen, 5. Juli 1930 – BArch, NS 28/78, 57. o.; Schmidt an Robert Hessen, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 167. o. Schmidt azonban erősen kételkedett a tervek sikerében, mivel emlékezett arra, hogy a schluckenauai határmenti találkozáson kelet-szász részről ugyancsak 30 fővel számoltak, s végül is csak 5-en jelentek meg, amely Schmidt szemében rendkívüli blamázt jelentett a birodalmi HJ számára. Schmidt an Gottfried Schröder Galuleiter, 13. Juli 1930 – BArch, NS 28/78, 58. o.

¹¹⁰ Ungefährter Bericht über den 2. Gautag des Gau Ostsachsen der HJ am 23–24. August 1930. Vertraulich (Schmidt) – BArch, NS 28/78, 62. o.

¹¹¹ Kroll an Peter Donnhäuser, 19. März 1930 – BArch, NS 28/75, 88. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o. Az Aussig/Teplitz járást például az egeri és gablonzi járásokhoz csatolták. Schmidt an Donnhäuser – BArch, NS 28/75, 91. o.

Führer-elv teljesen fellazult. Kezdetleges szinten állt a lányok szervezése is, s bár a fiúk teljesítményét átlagosan jónak minősítették, de a vezetőket alkalmatlannak tartották a feladataik ellátására.¹¹²

1930 végére a csehszlovákiai nemzetiszocialista ifjúság ennek ellenére a szervezetség olyan szintjén állt, hogy Schmidtet Ifjúnép-csapatok felállításáról tájékoztatták. Ez azért volt jelentős törekvés, mert e tekintetben még a birodalmi HJ is teljesen gyermekcipőben járt. Kreibitzban 1930-ban már létezett ilyen szervezet, amelyet *Ifjúnémet Nép* (Jungdeutsches Volk) néven alapítottak. Ennek negyvennégy 8–12 éves fiú volt a tagja, akik minden szombaton több órás rendszeres összejöveteleket tartottak.¹¹³

1931-ben a kapcsolatok ott folytatódtak, ahol 1930-ban abbamaradtak, az utazások szezonja ismét tavasszal indult (Schmidt 10 napos útja Észak-Csehországban 1931 áprilisában, Teplitz és Komotau környékén, nyolcnapos húsvéti vándorlás). 1931-ben a Szudéta-vidék északi része már szilárdan kézben volt. A Szudéta-vidék északi részéről mindkét irányban tervezték a kisugárzást, vagyis dél felé, Komotau irányában és kelet felé, a Gablonzon túli területekre. A kapcsolatfelvétel az előzetes személyes kontaktusok miatt nem bizonyult nehéznek, viszont annál nehézkesebbnek tűnt, hogy birodalmi német mintára lendületbe hozzák az ottani ifjakat. Duxot, Brüxt és Komotaut ítélték a legproblémásabb területeknek, amit annak számlájára írtak, hogy a cseh ék itt már a határig nyúlt, Gablonz (Morvaország) irányában viszont kedvezőbbnek tekintették a lehetőségeket.¹¹⁴

A források az előző két évhez képest nagyon gyér tevékenységről számolnak be, ami három oknak tudható be. A gazdasági világválság hatására mind a Hitlerjugend, mind pedig a szudéta német ifjúság a korábbiánál jóval korlátozottabb anyagi körülmények közé került, így a munkát nem lehetett olyan intenzitással továbbvinni, mint korábban. Másrészt 1931 tavaszától egyre fokozódott a Határvidéki Hivatal válsága, s Schmidt kiválásával minden valószínűség szerint erősen visszaesett a határon átnyúló együttműködés. Miután a hivatal utódai már Münchenben folytatták a munkájukat, a Szudéta-vidék túl távolinak tűnt. Emellett a nagy HJ-központban a sok ügy mellett a határvidéki tevékenység nyilván nem kaphatott akkora szerepet és nyilvánosságot, mint Klingenbergben. Erre vezethető vissza az is, hogy a határontúliak részvételével zajló rendezvények száma erősen visszaesett a birodalomban. 1932-ben a határokon kívül élő német ifjak részt vettek viszont a HJ első – rendkívül grandiózus – birodalmi ifjúsági napján (Reichsjugendtag) Potsdamban, amely ismét alkalmat teremtett az osztrák Hitler-ifjakkal való találkozásra is.¹¹⁵ A harmadik okot a csehszlovák belügyminisztérium határozata szolgáltatta, amely alapján 1932 februárjában három nemzetiszocialista szervezetet oszlattak fel: a Népsportot, a Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetséget és Nemzetiszocialista Hallgatói Szövetséget (Nationalsozialistischer Studentenbund). 300 ifjúsági vezetőt letartóztattak, Brünnben pedig sor került az ún. Népsport-perre, amely során hét vádlottat ítélték el. Donnhäuser pénzbüntetésen felül két év börtönt kapott, majd 1933 márciusának végén feltételes szabadlábra helyezték, de később újra őrizetbe vették. A náci források szerint az őrizetben megölték, a cseh nyilatkozat szerint felakasztotta magát cellájában.¹¹⁶

IV. 7. 2. Ausztria

Ausztria testvérországgént, s az egységes német települési terület részeként két szempontból is fontos szerepet játszott. Egyrészt birodalmi sémára kellett „téríteni” az itt már régebb óta működő nemzetiszocialista jellegű ifjúsági szervezeteket, másrészt Ausztria jó kiindulási pontot jelentett Csehország déli részei, „Szlovákia”, Magyarország és Jugoszlávia felé, ahol ugyancsak jelentős számban élt német nemzetiségű lakosság. Ennek ellenére Ausztria mindvégig gyenge láncszem maradt a birodalmi HJ kapcsolatrendszerében.

¹¹² A HJ csak reményét fejezhette ki, hogy az 1930. április 27-i vezetői ülésen – amelyen a témát megvitatták – keresztülmegy majd a Führer-elv elfogadása. Kroll an Donnhäuser, 22 April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o.

¹¹³ Schmidt an Max Hampe, 16. November 1930 – BArch, NS 28/77, 106. o.; Brandenburg mindenfajta forrás megadása nélkül arról számol be, hogy a Német Nemzeti Ifjúnép (Deutschnationales Jungvolk) egyik leváló csoportja Német Ifjúnép (Deutsches Jungvolk) néven folytatta tevékenységét, s a Szudéta-vidék legfelsőbb Ifjúnép vezetője Herbert Schmidt volt Komotauban. Weiner an Schmidt, 19. September 1930 – BArch, NS 28/78, 5. o.; Brandenburg, i. m., 53. o.

¹¹⁴ Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS 26/370.; „A vidék [Komotau – V. Zs.] nagyon koszos, és a rend nagyrészt ismeretlen fogalom.” („Die Gegend [Komotau – V. Zs.] ist sehr dreckig und Ordnung sind grösstenteils unbekannte Begriffe.”) Schmidt an Adjutant Stag Rosig, 10. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

¹¹⁵ További információkkal szolgálhat ebben a vonatkozásban a thüringiai és a drezdai városi levéltár iratainak áttanulmányozása, amely az 1931-es év tavaszán és nyarán folytatott tevékenységet talán dokumentálja. 1931. március 8-án például ünnepélyt (Märzgefallenenfeier) tartottak felvonulással a szudétanémetek részvételével, amelyen 30 helyi ifjú, 50 SA-s és 30 szudétanémet jelent meg. Drezdában szudétanémet napra került sor. BArch, NS 26/370. Vö. Blohm, i. m., 38–39. o.

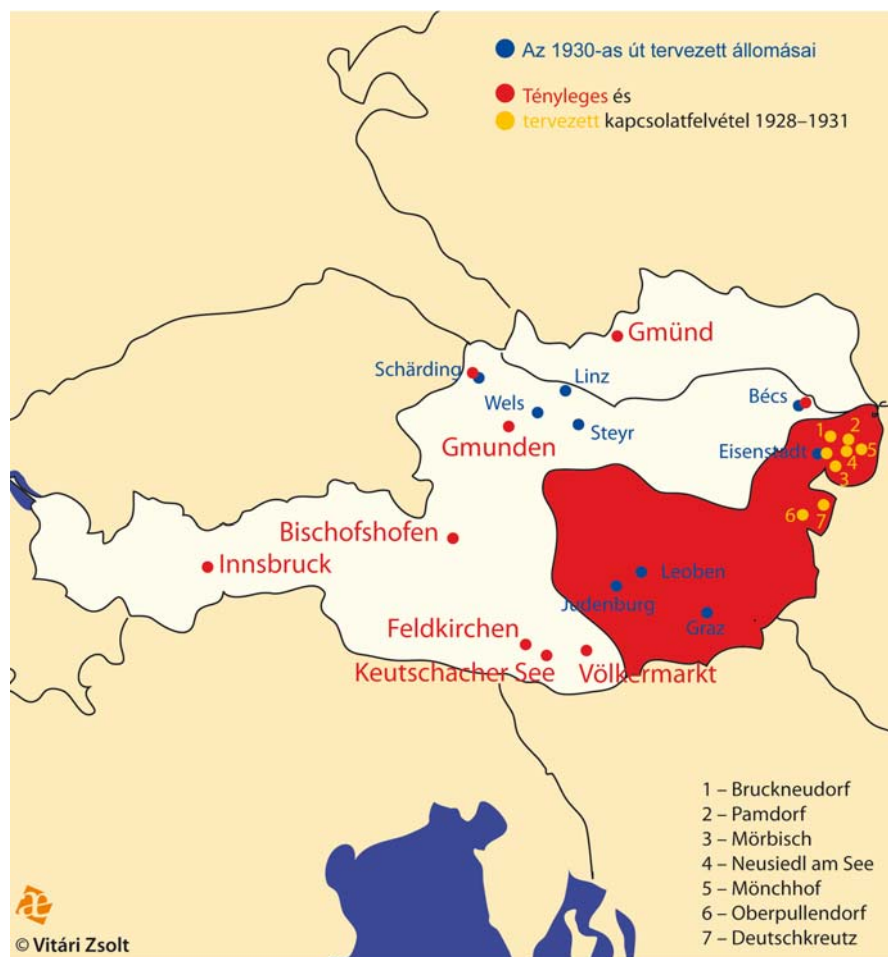
¹¹⁶ Peter Donnhäuser. *RJP*, 1936/ 91. sz., 5. o.; Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.

A német és az osztrák Hitlerjugend első találkozására valószínűleg az 1927-es birodalmi pártnapon került sor, melynek során Kurt Gruber, a HJ birodalmi vezére megerősítette *Rolf Westet* ausztriai országos vezetői tisztségében. Ez elviekben az osztrák szervezet birodalmi német szervezetnek való alárendelését jelentette. Az osztrák Hitlerjugend a müncheni központtól tisztas távolságot tartó kurzusa azonban egy évvel később már mindkét felet tartózkodóbbá tette, így az 1928-as pártnapra már nem érkezett osztrák ifjúsági küldöttség, annak ellenére, hogy West ebben az időben már valószínűleg huzamosabb ideje Németországban tartózkodott.¹¹⁷

Schmidt 1928 novemberében Berlinben találkozott Rolf Westtel, ahol az osztrák ifjúság Bajorország és Csehszlovákia felé létesítendő kapcsolatairól esett szó. Megállapították, hogy Bajorország felől teljesen hiányoznak a szálak, míg Csehszlovákia vonatkozásában nem rendelkeztek kellő információval, miután Ausztriában úgy gondolták, hogy ott nem léteznek nemzetiszocialista ifjúsági csoportok. Schmidt ezután elsőkézből kívánt információkat begyűjteni egyrészt arról, hogy léteznek-e csoportok a dél-cseh vidékeken vagy sem, másrészt pedig arról, hogy a csehszlovákiai sors társak nem tudnának-e kontaktszemélyeket közvetíteni Gmündben, Pozsonyban, Znaimban (Znojmo), Budweisban (České Budějovice, utóbbi kettő a Szudéta-vidék déli részén található) stb.¹¹⁸ E megbeszélés azonban nem sok eredménnyel járt a német–osztrák viszony kialakítása terén.

1929 nyarán a hivatal még mindig úgy ítélte meg, hogy az igazán fontos területek közül Ausztria továbbra is háttérben van, s Csehszlovákiával és Lengyelországgal is szívélyesebb kapcsolatok állnak fenn. Schmidt a kapcsolatok élénkítése végett állást ajánlott hivatalában egy ausztriai HJ-tagnak, aki a két ország közötti kapcsolatok fejlesztését és életben tartását látta volna el. Bár Ausztriából pozitívan válaszoltak, az ügy mégis elakadt. Végül Schmidtnek sikerült elérnie Rolf Westnél, akit a pártnap során tartandó HJ-gyűlésen referensnek kértek fel, hogy a nürnbergi pártnap után augusztus 5-től 14 napra egy birodalmi csoport induljon útnak Passaun keresztül a karintiai Feldkirchenbe, ahol saját HJ-otthonban fogadták volna a kb. 15 főre tervezett, de egyelőre még vezető nélküli csapatot. A kölcsönösség jegyében ugyanebben az időben egy ausztriai csapat indult volna túrára Németországba. Pár nappal később Schmidt az előkészítés alatt lévő osztrák látogatás kapcsán már 40 fősről számolt be. Az út megvalósulásáról nincs információ.¹¹⁹

1929-től az osztrák pártszervezet, s vele együtt a HJ azonban elmerült az intrikában és a belső harcokban, s ez nyilvánvalóan negatív következményekkel járt a Németországgal fennálló kapcsolatokra, s előrevetítet-

A birodalmi HJ ausztriai tevékenysége 1928 és 1931 között

¹¹⁷ Az osztrák Hitlerjugend-folyóirat 1927 augusztusától a HJZ C (novembertől B) kiadásaként működött tovább. Gretz an Schmidt, Wien, 31. Januar 1929. – BArch, NS 26/371; Gehmacher, i. m., 153, 155. o.

¹¹⁸ Bericht über die Fahrt nach Danzig vom 28. 11.– 2. 12. 28. Streng vertraulich. Nicht für die H.J.Z. bestimmt! – BArch, NS 26/371.; Schmidt an Eugen Weese, 19. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹¹⁹ Gretz an Schmidt, 31. Januar 1929 – BArch, NS 26/371. Egy évvel később Schnaedter (a Határvidéki Hivatal levelezését végezte) is megjegyezte: „A múlt évben nem minden sikerült, s ez vonatkozik a határvidéki utakra is...” – Schnaedter an Wemmer, 27. Januar, BArch, NS 26/372. Az utat Schmidt és a hivatal már 1929 januárjában tervbe vette, s akkor még saját „tanítványa”, Schröter drezdai alkörzetvezető (Untergauführer) vezetésével számoltak, aki később visszalépett a túra irányításától, s így fordult Schmidt Alfred Bachhoz (Düsseldorf) a vezetés átvételének kérésével. – Schmidt an Wilhelm Jung, 17. Januar 1929 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Wilhelm Jung, 23. Juli 1929 – BArch, NS 26/371. Kaufmann az 1929-es nürnbergi pártnapon 2000 fős Hitlerjugend felvonulásról számolt be, amelynek majdnem a felét szerinte az osztrák HJ adta. Ezzel szemben a pártnapra vonatkozó körlevél 10 db 200 fős csapat részvételével számolt, s ebből egyet állított volna az osztrák HJ, ami így 200 főnek felelt meg. Schmidt levelezéséből viszont az derül ki, hogy a létszám minden bizonnyal még ekkora sem lehetett. Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 18. o., Rundschreiben bezügl. Auftreten der HJ beim Reichsparteitag 1929 Nürnberg, dátum nélkül – BArch, NS 26/372. Ld. még Gehmacher, i. m., 177. o.; NSDAP-Geschäftsführung an West, 25. Juli 1929 – BArch, NS 26/352.

te, hogy az addig is elégtelennek tartott együttműködés a közeljövőben sem fog számottevően javulni. 1930-ra a helyzet odáig fajult, hogy Gruber feloszlatta az ausztriai országos vezetőséget, és az egyes HJ-körzeteket közvetlenül rendelte a müncheni központ alá. Ez egyet jelentett West menesztésével, ami azonban még mindig nem zárta le a belső vitákat, főleg, hogy Ausztriában nem igen tudtak megbarátkozni Gruber döntésével. Mindenesetre e herce-hurca olyan károsnak mutatkozott, hogy a taglétszámok drasztikusan csökkentek, nem működött már a szervezet napi munkamenete sem.

A kölcsönös utak megvalósulásáról nem rendelkezünk forrásokkal, de kimenetelük kétségesnek tűnik, mint ahogy az 1930 pünkösdjére birodalmi, szudétanémet és osztrák csoportok részvételével tervezett határmenti találkozó sem jött létre Passauban vagy Schärding városában. Azon ugyanis nem tudott – s valószínűleg nem is akart – részt venni a délbajor körzet (Gau Südbayern) vezetője, *Emil Klein*, mivel már más rendezvényekre kötelezte el magát. A birodalmi pártnaphoz csatlakozóan viszont sikerült lebonyolítani egy 14 napos utat Bécsbe, Burgenlandba és Stájerországba¹²⁰ A gyenge osztrák szálak tehát annak is betudhatóak voltak, hogy csak úgy mint a Lausitzban, itt is rendkívül erőtlén volt a birodalmi Hitlerjugend a határmenti régiókban, így például Passauban nem létezett Hitlerjugend-csoport.¹²¹

Schmidt reményét fejezte ki, hogy az új müncheni összekötő, *Oskar Neff* jelentősen elő tudja mozdítani ezt az irányt is. Így Bajorországban, amelynek mind Csehszlovákia, mind pedig Ausztria felé volt közös határszakasza, a legaktívabb csoport a külkapcsolatok alakítása terén a határoktól viszonylag távolfekvő müncheni csoport volt. Klein müncheni HJ-vezető azonban csak a szudéta-vidékiekkel tudott szerény kapcsolatokat ápolni, s így nem koronázta siker az Ausztria szempontjából is fontosnak tűnő – fentebb említett – wallerni találkozót sem (ld. Csehszlovákiánál). Végül a sikertelen wallerni kapcsolatfelvétel után Schmidt a következő ajánlattal állt elő: 1930. október elején Völkermarktban a karintiai nemzetiszocialista ifjúság és párt tartott körzetnapot, amelyre Schmidt okvetlenül csoportot kívánt menesztetni. Mivel a HJ Birodalmi Vezetése 1930 nyarán (1930. július 1.) Münchenbe költözött, Schmidt elérkezettnek látta az időt, hogy megkezdődjön a munka „Német-Ausztria” felé is.¹²²

1930-ra még mindig az volt a jellemző, hogy a birodalmi német és a ausztriai ifjúság között még a minimálisan elégséges kapcsolat sem épült ki, amit a birodalmi érdektelenség és tehetetlenség mellett az ausztriai ifjak politikai érdektelenségének, a kulturális kérdések mellőzésének és a gyakori vezetősérvéltetés rovására írtak. Az egyik sikeresnek tartott vezetőt, *Kurt Brieger*¹²³ (Bécs) egyenesen felkérték, hogy létesítsen kapcsolatokat a határokon túlra, s vesse latba kapcsolatait, hátha akkor a Hitlerjugend is hatékonyabban lép fel. A klingenbergi hivatal részéről ez egyben a birodalmi Hitlerjugenddel szembeni elégedetlenség jele is volt. A kritika leginkább a Szászországtól délre eső csapatok tevékenységét illette, hiszen a Szászországból elérhető cseh területekkel jó kapcsolatok álltak fel, attól délre a Cseh-erdő és Ausztria felé azonban továbbra is nagy volt az elmaradás. Egyúttal az is megfigyelhető, hogy Csehszlovákia felé körülölelő módon az ausztriai és a birodalmi csapatok együttes fellépésével kívántak dolgozni.¹²⁴

1930-ra Brieger valóban a Hitlerjugend bizalmi emberévé vált Ausztriában, aki nagy ambícióval vette kézbe az Ausztriából kiinduló határmenti munkát, s egyik levelében e tevékenység 3 irányát vette számításba: a Cseh-erdőt, Magyarországot és Erdélyt. Dél-Tirolban elképzelhetetlennek tartotta a munkát, mert úgy ítélte meg, hogy az több kárt hozna, mint hasznot, mivel az ottani németeket erős megfigyelés alatt tartották.¹²⁵ 1930-ban a ténylegesen végrehajtott Szudéta-vidéki úttal egybekötött stájerországi és burgenlandi út (ld. Csehszlovákia) mellett újra előtérbe került egy kölcsönösen végrehajtott út terve, melyben 30–30 fős, kiválasztottakból álló csoport nagyszabású ausztriai és németor-

¹²⁰ Grenzlandtreffen (szervezés), 25. April 1930 – BArch, NS 28/75, 13. o.; Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹²¹ Schmidt an Oskar Neff, 19. November 1930 – BArch, NS 28/77, 68. o.

¹²² Uo.; Rundschreiben No. 7. An die Führer der Hitler-Jugend, 10. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 73. o.; Schmidt an Klein, 15. September 1930; Neff an Schmidt, 14. Scheiding 1930 – BArch, NS 28/77, 81., 83. o. Klein a völkermarkti utat csak a hivatal támogatásával látta elképzelhetőnek, mivel elmondása szerint hiányoztak hozzá az anyagi fedezetek. Azt nem tudta, hogy Gruber elmegy-e Ausztriába, de annyit közölt Schmidttel, hogy a dél-bajorországi körzetben a határmenti szolgálatért felelős Oskar Neff (1906-ban született Münchenben, 1921-ben és 1925-ben csatlakozott az NSDAP-hoz (739. sz.) és az SA-hoz. 1928-ban vált a HJ tagjává és vette át az egyik csoport irányítását a München–Felső-Bajorország körzetben, ahol 1931-ben helyettes körzetvezető lett. 1932-től a HJ svábföldi területét irányította, majd visszatért Bajorországba a HJ Felföld területéhez, de 1939-ig inkább az SA-ban volt aktív. A világháborúban a francia és a keleti fronton harcolt, megkapta a Vaskereszt II. fokozatát – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 239. o.) megbízást kapott tőle, hogy karácsony és újév között dolgozzon ki egy határmenti útra vonatkozó tervet. Klein an Schmidt, 27. September 1930; Neff an Schmidt, 14. Scheiding 1930 – BArch, NS 28/77, 81–83. o. Ehhez képest 1931 tavaszán Schmidt úgy értékelte, hogy Neff sem a Cseh-erdő, sem pedig Ausztria felé nem volt képes kapcsolatokat építeni. Schmidt an Wilhelm Stiehler, 10. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

¹²³ Az Ausztriában a 20-as évek második felétől a legkülönfélébb elnevezések alatt létrejövő, majd egyesülő és a Német Ifjúnép nevet felvevő csoportok szövetségi vezetője Kurt Brieger lett. Brandenburg, i. m., 53. o.

¹²⁴ Deutsch-Österreich, Herrn Kurt Brieger, 8. September 1930 – BArch, NS, 28/75, 34. o.

¹²⁵ Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

szági útját helyezték kilátásba. Egyúttal újra felmerült a csehszlovákia németiséggel való kapcsolatfelvétel is, amely úgy tűnik, hogy egy év leforgása alatt nem igazán mutatott előrelépést.¹²⁶

Az időközben, 1930 májusában ausztriai vezetőnek kinevezett *Anton Kirchner* 1931-ben egy Gmundenben rendezendő összosztrák püinkösi találkozón Gruber személyes részvételével akarta megoldani az ausztriai ifjúság válságát, de a találkozót általános felvonulási tilalom miatt meghiúsult. 1931 májusában létrejött végül egy bécsi körzettelátköző, amely Gruber jelenlétével igazi nagygyűlést jelentett, de nem sokkal később már Kirchner sem volt pozíciójában. Az osztrák HJ helyzetének rendezésére a birodalmi HJ mintájára teljesen az SA alá rendelték, s ezzel minden addigi önállósága megszűnt. Ugyanígy a birodalmi központ alárendeltje lett, mint bármelyik németországi körzet. 1931-ben az ausztriai HJ konszolidálása érdekében Gruber valóban több alkalommal is járt Ausztriában, több beszédet is tartott, s úgy tűnt, hogy a HJ birodalmi vezetése minden korábbinál jobban odafigyel Ausztriára.¹²⁷

Ausztriában összességében viszont nem sikerült kiépíteni 1933-ig olyan fellegetvárat, mint a Szudéta-vidéken. Már a kapcsolatok felvétele is erősen akadozott, s így meglehetősen kevés útra és közös programra került sor, s valószínűleg a közös tevékenység sem ölelt fel olyan spektrumot, mint a Szudéta-vidék esetében, azaz a szezonnak nem volt olyan jól felépített logikája a közös rendezvényekkel, területi találkozókkal, népiségi napokkal, népiségi estekkel, propaganda-menetekkel stb.

IV. 7. 3. Danzig – Lengyelország

A Szudéta-vidékhez, sőt Ausztriához képest is sokkal rosszabb helyzetben voltak a kapcsolatok a lengyelországi németiséggel. Itt úgy tűnik, hogy még a legalapvetőbb szálak sem jöttek létre, a teljes egykori Nyugat-Poroszország fehér foltjának számított Klingenbergben.

Miután Danzigban az 1926-ban Hitlerjugend néven működő csoport 1928-ban feloszlott, a HJ alapjainak újbóli megvetését a Határvidéki Hivatal vállalta magára. Schmidt javaslatára a Hitlerjugend birodalmi vezetése megbízta a hivatalt, hogy szervezzen utat Danzigba, hogy ott a Hitlerjugend számára toborzást hajthassanak végre, amelynek célja az volt, hogy az ottani HJ számára „olyan alapot teremtsenek, amelyből kiindulva [a danzigi HJ – V. Zs.] azután a HJ birodalmi tagjai személyes beavatkozása nélkül tovább tud élni”.¹²⁸ Schmidt 1928 novemberében kapcsolatba lépett a párt helyettes körzetvezetőjével, *Walter Maass*-szal, akivel tudatta a megbízás tényét, vagyis hogy Danzig városában is rendbe kell tenni az ifjúsági ügyeket. Egyelőre Schmidt azonban arról sem rendelkezett információkkal, hogy létezik-e a városban ifjúsági csoport. Maass válaszában tájékoztatta Schmidtet, hogy korábban működött ugyan egy csoport a városban (kb. 20 fővel), amely 1928 elején a rendelkezésre álló megfelelő ifjúsági vezetők hiányában feloszlott. Miután a helyzet azóta sem változott, Maass úgy ítélte meg, hogy nincs értelme 1928 folyamán új alapítással kísérletezni, mivel először a tagokat kellett aktivistává nevelni. Így azt tanácsolta Schmidtnak, hogy egyelőre ne szervezzen utat Danzigba.¹²⁹

1928. november 28. és 1928. december 2. között végül mégis sor került az útra, amelynek során – mivel itt is még hiányzó kapcsolatok kialakításáról volt szó – célul tűzték ki, hogy elindítsák a danzigi ifjúság megszervezését, kapcsolatot alakítsanak ki a lengyelországi német ifjúsággal, s anyagot gyűjtsenek egy következő évi, Oberostba tervezett úthoz. Schmidt látogatása azonban meghiúsult, mivel érvényes útlevél nélkül akarta átlépni a határt, s így letartóztatták; csak kísérője, *Fritz Thiele* jutott el a városba. Végül is Schmidték megbizonyosodtak róla, hogy Danzigban van HJ-vezető, akiről a határmenti munka kapcsán jó benyomást szereztek s bizakodtak, hogy rajta keresztül folytatódhat a munka Lengyelország irányába is, amíg ott nem tesznek szert komolyabb kapcsolatokra. Ráadásul Danzigban rendelkeztek

¹²⁶ A két út útvonala a következőképpen alakult volna:

– osztrák csoport: Passau, München, Augsburg, Ulm, Stuttgart, Ansbach, Würzburg, Schweinfurt, Meiningen, Weimar, Naumburg, Lipcse, Drezda, Chemnitz, Plauen, Hof, Bayreuth, Nürnberg, Regensburg;

– német csoport: Schärding, Linz, Bécs, Kismarton, túra Burgenlandban, Graz, Leoben, Judenburg, Steyr, Wels. A burgenlandi települések főleg a magyarországi látogatások kiindulópontjaként jöttek szóba. A települések magyar nevei: Eisenstadt – Kismarton, Bruckneudorf – Királyhida, Parndorf – Pándorfalu, Mörbisch – Fertőmeggyes, Neusiedl am See – Nezsider, Mönchhof – Barátudvar, Oberpullendorf – Felsőpulya, Deutschkreutz – Sopronkeresztúr. – Schmidt an Österreich, 31. März 1930 – BArch, NS 28/78, 51. o. Arról is említést tesznek a források, hogy Karintiával is célszerű lenne kapcsolatba lépni, de egyelőre meglehetősen kevés kapcsolattal rendelkeztek arra felé. Végül Karintiában egy nagybirtokos rendelkezésre bocsátott egy területet a Keutschachersee mellett, amelyekre faházakat lehetett építeni, s ehhez az anyagot ugyancsak ingyen kapták. A házakat a fiúknak maguknak kellett felépíteniük, de azok így a HJ tulajdonában is maradtak. Az első itt „nyaralók” még sátoztáborban laktak, s közben építették a faházakat. 6–8 hetes turnusokban gondolkodtak. Rundschreiben No. 8 – BArch, NS 28/77, 75. o.

¹²⁷ Gehmacher egy innsbrucki és egy bischofshofeni fellépést említ. – Gehmacher, i. m., 174–198. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1165. o.

¹²⁸ Reichsleitung der Hitlerjugend an Schmidt, 6. August 1928 – BArch, NS 26/371.

¹²⁹ Schmidt an Walter Maass, stellv. Gauleiter Danzig, 3. November 1928; Walter Maass an Schmidt, 8. November 1928 – BArch, NS 26/371.

lengyelül valamelyest tudó munkatárssal is, amely „veszélytelenné” tette az első kapcsolatteremtési kísérleteket, ráadásul az átmenő vízum lehetővé tette, hogy lengyel területen kiszálljanak és így teremtsenek lehetőséget arra, hogy érintkezésbe lépjenek a németekkel.¹³⁰

Schmidt úgy értékelte, hogy a célkitűzéseknek sikerült megfelelni, s így a továbbiakban kialakított kötődések kiaknázását tartotta elsődleges feladatnak. Az anyagi nehézségek miatt azonban csak 3–4 havonta ítélte lehetségesnek a hasonló típusú utakat, mert a köztes időben sok pénz kellett a gyakorlati munkára is.¹³¹

Az út egyben arra is alkalmas volt, hogy Schmidt megállapítsa, hogy Szászországtól északra a határmenti HJ-csoportokban nem mindenhol volt alkalmas vezető arra, hogy a határon átívelő munka lényegét átlássa. A hazafelé úton útba ejtették Stettint is, ahol egy-két kifogástól eltekintve alkalmasnak találták a HJ-vezetőt arra, hogy tevékenyen részt vegyen a munkában. A Stettin–Danzig relációt fontosnak tartották a keletre irányuló törekvések szempontjából is. Schmidt biztatónak ítélte a helyzetet Koch helyi pártkörzetvezető königsbergi működése kapcsán Kelet-Poroszországban is.¹³²

1929 márciusában Maass jelentette a HJ palueni központjának, hogy *Herbert Schwantét* bízták meg a HJ újjáalapításával, s júliusban már 8 tagról számoltak be. A Schwante helyét átvevő *Hans Georg Buchholz*¹³³ 1929 nyarának végén arról tett említést, hogy 15 addigi taghoz az utolsó időszakban még négyen csatlakoztak. A danzigi HJ a vezetőváltások ellenére tovább fejlődött. Az utcán is egyre inkább megismerték, miután 1931-től több atrocitásba is részt vett, valamint egy zsinagóga összefirkálását is elkövette. A HJ ezirányú tevékenysége illeszkedett a korai harmincas évek brutális náci és a baloldal erői között lezajló küzdelembe Danzigban.¹³⁴

Danzighoz hasonlóan 1929-ben Kelet-Poroszországban sem álltak még Hitlerjugend-csoportok, s Koch pártkörzetvezető is úgy vélte, hogy magának a pártnak is lendületbe kell még jönnie. Az elvileg birodalmi területnek számító Kelet-Poroszországot Schmidt és a hivatal ugyanúgy tevékenységi körébe sorolta, mint a nem birodalmi területeket, ugyanis nem hagyhatták figyelmen kívül, hogy Kelet-Poroszország is kiindulópont lehet a határon átnyúló kapcsolatok számára.¹³⁵ 1930 tavaszán a pomerániai Lauenburgból kapcsolatok kialakítását tervezték Nyugat-Poroszország felé, s találtak kontaktszemélyt Lódzban is, de nincs információnk e kapcsolat további kimeneteléről.¹³⁶

A lengyelországi Szilézia felé irányuló kapcsolatok kialakítása érdekében Schmidt már 1929 húsvétján olyan kisebb találkozó megszervezését javasolta az észak-csehországi bajtársaknak, amelyen Böhmisch Laipában vagy Hirschbergben részt vehettek mind a helyi szudétanémet ifjak, mind pedig szászországi és sziléziai fiatalok. Német-Sziléziában a HJ meglehetősen gyengének bizonyult, s Schmidt főleg ennek tudta be, hogy Szilézia felé eddig nem jöttek létre kapcsolatok. Így Schmidt a cseh sziléziai területekhez fordult, hogy bocsássanak rendelkezésére olyan címekeket, amelyek mögött lehetséges kontaktszemélyek rejtőztek, s így elősegíthették a kapcsolatfelvételt.¹³⁷

¹³⁰ A danzigi látogatás konkrétumairól Schmidt mindenesetre már csak munkatársa jelentése alapján számolhatott be, hiszen letartóztatása után 12 órán keresztül ott tartották. Schmidt an Maass, 11. Januar 1929; Bericht über die Fahrt nach Danzig vom 28.11.–2.12.28. Streng vertraulich. Nicht für die H.J.Z. bestimmt! – BArch, NS 26/371.

¹³¹ Bericht über die Fahrt nach Danzig vom 28. 11.–2. 12. 28. Streng vertraulich. Nicht für die H.J.Z. bestimmt! – BArch, NS 26/371.

¹³² Uo.

¹³³ Buchholz elvileg a Korridorból származott, vagyis lengyel állampolgár volt, s a katonai szolgálat elkerülése végett távozott Danzigba. 1925 novemberében csatlakozott az NSDAP-hoz (21 823 sz.), 1926 és 1931 között több alkalommal a danzigi HJ vezetője volt. Vö. Hans-Georg Buchholz an Schmidt, 26. Juni 1929 – BArch, NS 26/371; Karl Kroll Kanzleisekretär Herrn Hans Georg Buchholz, 7. April 1930 – BArch, NS 28/75, 79. o.; Pallaske, i. m., 183. o.

¹³⁴ Problémát okozott azonban, hogy a magas behozatali vámok miatt nem tudták beszerezni az egyenruhákat. A csoport a Geusen (Kéregzők) és a Wehrwölfe (Véd farkasok) csoportokkal együtt tagságot vállalt a Népiségi Ifjúság Munkaközösségében (Arbeitsgemeinschaft der völkischen Jugend) is. HJ Danzig an Schmidt, 31. August 1929 – BArch, NS 26/372. Ez elvileg ellenkezett a HJ központi akaratával, amely nem tűrte meg azt, hogy a Hitlerjugend olyan koalíciókban vegyen részt, ahol gyengesége megmutatkozhatott. Ehhez kapcsolódott az is, hogy a HJ magának vindikálta a jogot arra, hogy az egyetlen nemzetiszocialista szellemiségű ifjúsági csoport legyen. Ennek ellenére mégis túlzásnak tűnik Pallaske állítása, amikor Buchholz akcióját a birodalmi vezetés provokálásának állítja be, hiszen egy ilyen együttműködés a központ álláspontja ellenére pozitív szerepet is játszhatott, és hozzájárulhatott a mozgalom minél szélesebb körű megismertetéséhez. Vö. Pallaske, i. m., 44–45. o. 1932 a danzigi körzet 70 HJ-taggal, 45 Ifjúnép-taggal és kevés számú BDM-taggal rendelkezett, és Danzig előtelepüléseiben is sorra alakultak meg a helyi csoportok. 1932 végére a tagság már az év elejének a 14-szeresét tette ki (650 HJ-tag, 550 Ifjúnép-tag és 400 leány), s ezzel a danzigi HJ arányaiban erősebb volt, mint a birodalmi szervezet. 1930-ban felmerült Kurt Gruber személyes látogatása is, ami azonban nem valósult meg. A danzigi HJ elismerését, illetve további bátorítást jelenthetett Baldur von Schirach birodalmi ifjúságvezető 1932. januári és 1933. januári látogatása. Klose 1933-ban már 12 ezres tagságról tudósít – Karl Kroll Kanzleisekretär Herrn Hans Georg Buchholz, 7. April 1930 – BArch, NS 28/75, 79. o.; Pallaske, i. m., 48–52. o.; Klose, i. m., 244. o.

¹³⁵ Karl Kroll Kanzleisekretär Herrn Hans Georg Buchholz, 7. April 1930 – BArch, NS 28/75, 79. o.; Schmidt an Buchholz, 11. Januar 1929 – BArch, NS 26/371.

¹³⁶ Karl Kroll Kanzleisekretär Herrn Hans Georg Buchholz, 7. April 1930; Kroll an Buchholz, 3. Mai 1930 – BArch, NS 28/75, 79–80. o.

¹³⁷ Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Eugen Weese, 19. März 1929 – BArch, NS 26/371.

IV. 7. 4. Baltikum

Nem volt kevésbé fontos, de a távolság miatt még inkább nehéz helyzetben volt a Határvidéki Hivatal, amikor a baltikumi németiség, az ottani német ifjúság gondozását és szervezését kívánta megvalósítani. Schmidt a Baltikum esetében két lépcsőben gondolkodott. Leginkább a teljes Baltikum német ifjúságának megszervezését látta volna szívesen, vagy ha ez nem valósulhatott meg, akkor Lettországét külön.¹³⁸ Így egy csehszlovákiaihoz hasonló szervezett lebegett a szemé előtt, amely a *Baltikum Német Nemzetiszocialista Munkásifjúsága* nevet viselhette volna, s kifelé teljesen önállóan mutatta volna magát, míg befelé a lehető legszorosabb kapcsolatban állt volna a Hitlerjugenddel. Miután egy teljesen új szervezetről volt szó, ez a kettősség biztosíthatta volna a rejtettséget és így a működést is. A felépítés mintája csak a Hitlerjugend lehetett, s itt is teljes apparátus felépítésében gondolkodtak. A szándékok alátámasztására Schmidt 1929-re utat szervezett Lettországba, amelyet a HJ birodalmi vezetése is támogatott, s már az anyagi eszközök beszerzéséhez is hozzájárult.¹³⁹

Schmidt a baltikumi szervezés kérdésében levélben Alfred Rosenberget is felkereste, aki köztudottan balti német volt, s addigra a *Népiségi Figyelő* (Völkischer Beobachter) főszerkesztői pozícióját töltötte be. Schmidt abban várta Rosenberg segítségét, hogy ossza meg vele a korábban tett pártalapítási kísérlet tapasztalatait, továbbá, hogy fedje fel, milyenek a lettországi körülmények, és munkatársa, Dr. Marnitz számára javaslatot kért egy kontaktszemélyre.¹⁴⁰

Rosenberg megerősítette, hogy korábban egy önálló német párt alapítása kudarcot vallott. Schmidt úgy döntött, megragadja a kezdeményezést, utat tervezett Rigába azzal a céllal, hogy részt üssön a közvéleményen. Ezt a következő évben is meg akarta ismételni. Schmidt ebbéli szándékát később is megerősítette, de egyúttal finomította álláspontját abban a tekintetben, hogy annak ellenére, hogy a lettországi németiség nem volt kitéve olyan bánásmódnak, mint a lengyelországi, mégis belátta, hogy Hitlerjugend néven nem állhat fel ifjúsági csoport.¹⁴¹

A Lettországgal való kapcsolatokat és egy HJ-csapat odautazását Schmidt azért is elsődleges fontosságúnak tartotta, mert más szervezetek is folytattak ilyen irányú tevékenységet. Ez pedig stratégiai kérdés volt egy olyan területen, ahol még nem működött német ifjúsági szervezet. Schmidt különösen aggályosnak tartotta az egyik legnagyobb nemzeti irányultságú szervezet, az *Ifjúnémet Rend* (Jungdeutscher Orden) ilyesfajta törekvéseit, amely ráadásul Kelet-Poroszországban – egy másik terület, ahol a HJ gyenge volt – komoly fellegrárral s így jó kiindulóponttal rendelkezett a Baltikum felé.¹⁴² A jelek szerint elsőként 1929-ben Nürnbergben került sor balti találkozóra, amelyet a

Az 1929-30-ban tervezett baltikumi út fontosabb állomásai

¹³⁸ Észtországban miután az észt kormány 1925-ben kultúrautonómiát adott a német népcsoportnak, megalakult az Ifjú Férfiak Keresztény Egyesülete (Christlicher Verein Junger Männer, CVJM), amely 1933-ig az egyetlen német ifjúsági csoport volt. 1933-ban újabb csoportok keletkeztek „Farkas” (Wolf) és „Cserkész” (Pfadfinder) néven, amelyek hamarosan Balti Német Cserkészszékné (Deutschbaltisches Pfadfinderkorps) nevezték magukat, egyenruhájuk kísértetiesen hasonlított a németországi Ifjúnép uniformisához. – Klose, i. m., 245–246. o.

¹³⁹ Az előkészítés jegyében Schmidt a Hitler-Jugend-Zeitung keretében egy határvidéki szám kiadását is tervbe vette, amelyhez anyagot kért a német ifjúság lettországi helyzetéről. Schmidt Herrn Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁴⁰ A levélből az is kiderül, hogy Schmidt is eltöltött valamennyi időt Lettországon, de elhagyta az országot 1919-ben. Schmidt an Rosenberg, 13. September 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁴¹ Schmidt an A. von Behr, 18. Juni 1929; Schmidt an Dr. Marnitz, 26. Juni 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁴² Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371.

már az év eleje óta tervezett út követett volna. Ez lett volna az első ilyen nagyszabású próbálkozás a Baltikum irányában való kitekintésre. 1929 januárjában ráadásul éppen a balti utat szánták a legnagyobb útnak abban az évben, amely ezért Schmidt vezetésével zajlott volna.¹⁴³ A nürnbergi pártnapok miatt az utazás kezdetét szeptember végére tolták, szeptember 27-i kezdettel. Így Schmidtnek le kellett mondania az iskolásokról, mert az út így már nem esett a szünetbe, így az eredendően 50 fősre tervezett csoport létszámát is csökkenteni kellett, hiszen nem állt rendelkezésre elegendő jelentkező, így Schmidt már csak kb. 12 főben gondolkodott.¹⁴⁴

Az egyelőre készen álló 10 résztvevőhöz Nürnbergben még továbbiak csatlakozását tervezték, ahol mindannyian meghallgatták volna Gruber beszédét. A résztvevők többsége Szászországból és Thüringiából származott, de míg két bajtárs érkezett Csehszlovákiából (Prága, Leitmeritz). Később még módosult és bővült is a résztvevők száma. Schmidt olyanokra is számított, akik esetleg nem voltak a HJ tagjai, őket ugyancsak meginvitálta Nürnbergbe. A részletekről még Nürnberg előtt sajtó útján akarta tájékoztatni az érintetteket.¹⁴⁵

Végül már 1929 szeptemberében derült ki, hogy a szudéta-vidéki és az ausztriai résztvevők visszalépése miatt az utat le kellett fűjni, s helyette nyolc napos utat szerveztek a már addig is jól bevált Észak-Csehországba. Az elhalasztott baltikumi utat 1930-ban viszont mindenképpen meg akarták tartani, de a források erről és a további kapcsolattartásról már nem számolnak be.¹⁴⁶ Észtszaggal valószínűleg a távolság, Litvániával pedig a feszült viszony miatt nem jöttek létre kapcsolatok.

IV. 7. 5. Magyarország

1933 előtt a Hitlerjugend Magyarország irányában kezdetleges kapcsolatokkal rendelkezett, amelyeket még véletlenül sem lehetett összevetni Németország Szudéta-vidékkel létesített kapcsolatainak színvonalával. Ennek legfőbb oka egyrészt a közvetlen szomszédokhoz képest számottevőbb földrajzi távolság lehetett, másrészt a már többször említett kapacitás hiánya.

Ennek ellenére a Határvidéki Hivatal már 1929. június–júliusra kéthónapos utat tervezett Magyarországra, amelynek állomásai Bécs, Budapest és Esztergom lettek volna, majd a csoport tovább folytatta volna útját Altschl, Kassa, Munkács irányába és onnan tovább Erdélybe.¹⁴⁷ Erre az útra azonban végül minden bizonnyal nem került sor. 1929-ben egy thüringiai személy, a Schmidtet Danzigba is elkísérő, Fritz Thiele mutatott érdeklődést a délkeleti régió, s azon belül „Szlovákia”, Románia és Magyarország iránt. Az előzetes információkat és tanácsokat Schmidt hivatala szolgáltatotta. Magyarországot ebben a tekintetben baráti országnak minősítették, ahol mind a jelvények, mind pedig az egyenruha viselését lehetségesnek ítélték, az egyetlen problémát csak a vízum beszerzése jelenthette. Mivel az út „Szlovákiát” is érintette, Schmidt elsősorban a két ország határvidékén javasolt látogatásokat, így Budapest és Esztergom környékére, ahol maga is rendelkezett kapcsolatokkal, polgármestereket, tanárokat vagy lelkészeket ismert.¹⁴⁸

Schmidt úgy ítélte meg, hogy a látogatás mindenképpen hasznos lesz majd, hiszen ritkán jártak ezeken a vidékeken birodalmi német polgárok. Javasolta, hogy keressék fel Csolnok, Kirva, Leányvár, Tát – 70–90 százalékban németek által lakott – községeket, csakúgy mint Csobánkát, Ürömöt vagy Solymárt, valamint Dág, Dorog és Süttő településeket, illetve Pilisvörösvárt, ahol 30–50 százalékos volt a németek aránya. Az út kapcsán Thiele arról tájékoztatta

¹⁴³ Helyettese Reitzenstein, az egészségügyi és sátorépítésért felelős Willemer, zenei vezető és pénztáros Metzner, Tessr, a szakács. A résztvevőknek magukkal kellett vinnie jelzőkürtöket, fényképezőgépet, gitárokat, egészségügyi dobozt. – Schmidt an Wilhelm Jung, 17. 1. 1929 – BArch, NS 26/371. 1929 márciusában az időpontot szeptember 21-re tűzték ki, s már egy hozzávetőleges útvonalat is megterveztek a 3 hetes úthoz, amelynek fő állomásait először Riga, Mitau (Jelgava), Alt-Autz (Auce), Memel (Klaipeda, Litvánia) képezték, majd kevéssel később már egész pontosan a következőképpen határozták meg: Stettinből Rigába gőzhajón szeptember 21-én, s a megérkezés után egy nap pihenő, mivel számítottak arra, hogy mindenki tengeri beteg lesz, lehetőség szerint másnap este a Német Színház meglátogatása. A következő két hétben felkeresték volna Brasche, Schlock (Sloka), Tuckum (Tukums), Stenden (Stende), Talsen (Talsi), Goldingen (Kuldiga), Hasenpoth (Aizpute), Libau (Liepaja), Memel (Klaipeda, Litvánia), Tilsit (Kelet-Poroszország) településeket. A települések között vasúttal és gépkocsikkal utaztak volna, s számos gyalogtúrát is betervezték. A hazaútra Tilsiten keresztül, október 10-én került volna sor. Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929; Rundschreiben Nr. 1. Baltenfahrt (Schmidt) – BArch, NS 26/371.

¹⁴⁴ Schmidt an Wilhelm Jung, 17. 1.1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁴⁵ Rundschreiben Nr. 1. Baltenfahrt (Schmidt); Rundschreiben Nr 2. (Schmidt) – BArch, NS 26/371; Schmidt rendkívül nagy gondot fordított a fellépésre, ezért a nyakkendőket mindenkinek kötelezővé tette, hogy kötődhessenek azokhoz a fegyelmzett német hagyományokhoz, amelyeket az emberek ott a német szabadcsapatok tevékenysége óta őriztek, s ezáltal is tekintélyt kívánt parancsolni az eszme alátámasztására, amely elhínhette az ottani német lakosságban a szimpátia magvát. Schmidt an Adolf Metzner, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁴⁶ Schmidt an Leonhardt Ernst, 16. September 1929 – BArch, NS 26/372; Karl Kroll Kanzleisekretär Herrn Hans Georg Buchholz, 7. April 1930 – BArch, NS 28/75, 79. o.

¹⁴⁷ Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁴⁸ Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371.

Schmidttet, hogy az érdeklődés meglehetősen nagy, de a magas útiköltség miatt még senki sem jelentkezett, s ő eredetileg egy nagyobb csapattal kívánta megtenni az utat,¹⁴⁹ amit Schmidt viszont nem tanácsolt.

Schmidt 1930-ban hosszabb feljegyzést készített a határvidéki munkáról, amelyben a jövőt illetően a legjelentősebb szerepet Magyarországnak szánta. Az időzítés nem lehetett véletlen, hiszen erre az időre esett, hogy Ausztriában Kurt Briegert bízták meg a hivatal által propagált munka koordinálásával, s így remény volt arra, hogy a jövőben Ausztriából kiindulva Magyarországon is erőteljesebben érvényesül a határvidéki munka.¹⁵⁰

Magyarországon az első nehézséget a vízumkényszer jelentette, amely mindjárt a vízum igénylésekor nagy óvatosságot követelt meg a Magyarországra irányuló utak szervezőitől. A magyarokat viszont alapjában véve a németekkel szimpatizáló népek tartották, ugyanakkor erős nemzeti érzelmük hangoztatásáról sem feledkeztek meg. A „népiségi és antiszemita” – mellesleg német származású – Gömbös Gyulát pedig egyenesen a magyarországi németiség legnagyobb ellenségének tekintették. Ezért a Magyarországra utazóknak figyelmébe ajánlották, hogy a magyarokkal szemben mindig maradjanak semlegesek, s a magyarországi németiség felé közelítsenek, s közben igyekezzenek a passzív németekben is felkelteni a nemzeti érzést, s gyűjtsenek tőlük is címeket. Erre azért is rendkívül nagy szükség volt, mert Magyarországon még nem tudtak létrehozni semmiféle ifjúsági szervezetet. Az elsődleges cél tehát itt sem lehetett más, mint hogy találjanak egy alkalmas személyt, aki átveszi a kezdeményezést és szervezést. A burgenlandi kérdésben szintén nagy óvatosságra intették a Magyarországra tartókat, tudták, hogy ez a magyarok egyik érzékeny pontja, s itt kitérő válaszok adását tanácsolták. Nyomatékosan felhívták a figyelmet arra, hogy Nyugat-Magyarország Ausztriához csatolásáról még csak véletlenül se nyilatkozzanak, mert azért börtön jár. Ebben a tekintetben a magyarországi németekhez való közeledés sem volt könnyű, mert közülük is nagyon sokan a Magyarországon maradás mellett törtek lándzsát. Összegezve Schmidt úgy fogalmazott, hogy a magyarokkal nem szabad elrontani a viszonyt, de a célokat sem lehet feladni.¹⁵¹

Elsősorban az túnt kézenfekvőnek, hogy Ausztriából kiindulva főleg Nyugat-Magyarországot célozzák meg. Schmidt Mörbischt javasolta kiindulópontnak, amelyhez nagyon közel feküdt Sopron is, ahol Schmidt óvatosságra intett, mert korábban egyáltalán nem került sor ilyen látogatásra. Javasolta viszont dél felé Deutschkreutz és Oberpullendorf felkeresését is, hogy délebbre, Kőszeg felé is kapcsolatokat létesítsenek. Úgy ítélte meg, hogy a határmentén jó német falvak és városok helyezkednek el, de nagyon gyűlölködő a magyarság, s „ezer” kém van. A látogatást viszont nem lehetett tovább halogatni.¹⁵²

Schmidt arra is felhívta a figyelmet, hogy Kőszegtől Szombathelyen át Pápáig terjedő terület, s már Győr is teljesen magyar, s az utóbbi 50 000 fős lakosságából mindössze 1300 vallotta magát németnek a legutóbbi népszámláláson. Ezért azt ajánlotta, hogy ezt a területet átugorva azonnal Bicske felé haladjanak, melynek közelében volt néhány német lakosú falu (Vértessomló, Kecskéd, Pusztavám – 90–95 százalékban német). Innen az út Budapest felé vezethetett, ahol célszerűnek mutatkozott a hazai németiség vezetőjének, Bleyer professzornak a felkeresése, akit egyesületével, a *Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülettel* (Ungarndisches Volksbildungsverein, UDV) egyetemben

Az 1929-ben és 1930-ban Magyarországra tervezett utak állomásai, illetve meglátogatásra érdemesnek ítélt települések

© Vitári Zsolt

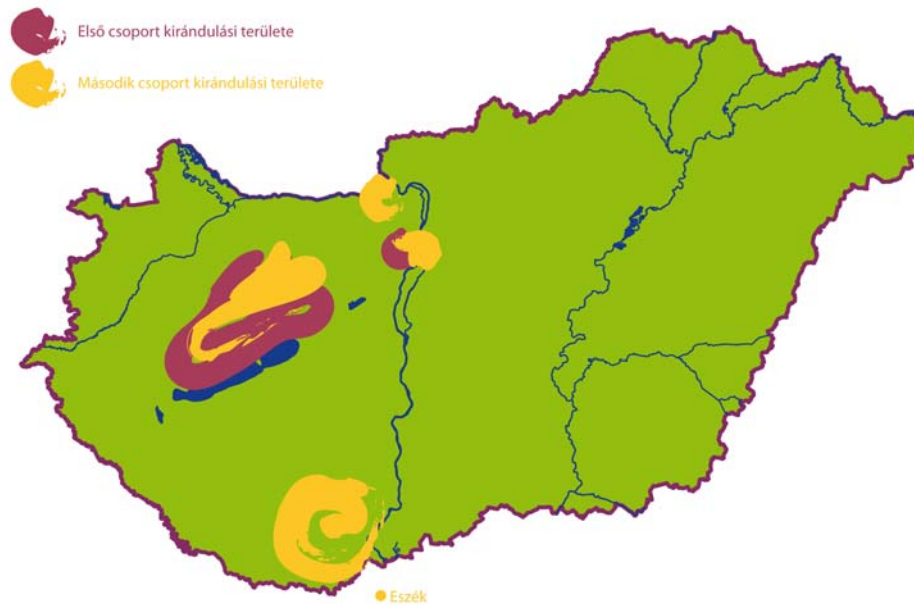
¹⁴⁹ Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929; Fritz Thiele an Schmidt, 3. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁵⁰ Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² Uo., 5–6. o.

Schmidt állítólag jól ismert. Érdekes viszont, hogy egy ilyen találkozót is óvatossággal kellett kezelni, ugyanis a jelek szerint Bleyer sem élvezett teljes bizalmat, s tartottak tőle, hogy művelt emberként jól ismeri a németországi viszonyokat. Így ebben az esetben is az általánosan alkalmazott módszert látták helyénvalónak, vagyis általánosságokról beszélni, bemutatni a mozgalmat és annak erejét, s biztosítani a hazai németeket a támogatásukról és segítségükről. Schmidt viszont felhívta a figyelmet, hogy arról ne beszéljenek, hogy kapcsolatokat akarnak kiépíteni a helyi németekkel.¹⁵³

Az 1931-es út során meglátogatott területek

© Vitéri Zsolt

Kiemelkedő fontosságúnak tartotta Schmidt a Budapesttől északra és északnyugatra fekvő településeket egészen Esztergomig, ahol birodalmi német látogatásra addig egyáltalán nem került sor, s ezért ott fel kellett ébreszteni és erősíteni kellett a szunnyadozó német érzületet (Csolnok, Kirva, Lenyvár, Tata – 72–98 százalékban német). Olyan települések meglátogatása is fontos volt, ahol a korábban hasonló arányú németesség a 30-as évek elejére 50 % alá került (Dág, Dorog, Süttő, Pilisvörösvár, Solymár, Üröm, Csobánka).¹⁵⁴

Az út azonban ismét nem jött létre, ráadásul Schmidt sem tudott elég támogatást szerezni, hogy saját szervezésben biztonságosan induljon útra Magyarországra. Nézeteit az út szükségességéről azonban továbbra is fenntartotta, s hangoztatta. Érdeklődést mutatott a berlini „Barnaingesek” Nagynémet Színjátszócsoporthoz („Braunhemden” Großdeutsche Spielschar) is, amely 1930–31-ben 10 napos németországi és ausztriai úton vett részt. Ehhez az úthoz kapcsolódóan Ausztriából kiindulva Magyarországot és a Balkánt vették célba, s egészen Konstantinápolyig tervezték az utat. A csapat viszont nem teljesen a Határvidéki Hivatal célzatával kívánt külföldre menni, hanem azért, hogy a külföldi út miatt kedvező kritikát kapjon. Vállalkozásuk azonban az egész nemzetiszocialista mozgalmat is erősíthette. A külföldi németesség viszont nagyobb érdeklődést mutatott a német népművészet iránt, mint a birodalmi publikum. Így fordult a csapat vezetője Schmidthez, hogy információkat és segítséget kérjen tőle az úttal kapcsolatban.¹⁵⁵

Schmidt burgenlandi kiindulópontot javasolt, például Bruckneudorf, Parndorf, Neusiedl am See, Mönchhof és Kismarton (Eisenstadt) településeket, ahol a németesség „jó” csoportokkal rendelkezett, s a párt segítsége is szóba jöhetett. Különösen fontosnak tartotta a horvát lakosságú Parndorf felkeresését. Figyelmükbe ajánlotta, hogy az osztrák Südmark egyesület anyagi támogatást is nyújthatna az úthoz, s erre annál is inkább jó esély mutatkozott, mert az egyik alkalmazott bécsi SA-tag volt, de további hasonló érzelmű, vagy legalábbis nagynémet gondolkodású és így megnyerhető munkatársak is akadtak az egyesületnél.¹⁵⁶

Schmidt felajánlotta azokat a személyes kontaktusokat is, amelyekre ő tett szert burgenlandi útja során. Köztük volt Dr. Wahlheim tartományi főnök, nyugalmazott professzor is, aki Schmidtet hivatalosan is fogadta. Magyarországon a soproni kanonok, Huber személyét ajánlotta, de ismét csak óvatosságra intett Magyarországon. Az út tervének összeállításakor Bleyert javasolta segítségül hívni, akit nem lehetett megkerülni egy magyarországi út során, de figyelmeztette arra, hogy Bleyer magyarbarát, ezért ésszerűen kell tálni az ügyet. Schmidt azt is javasolta, hogy saját gyakorlatának megfelelően egy birodalmi gyűlésbeli képviselő támogatását szerezzék meg (ami az NSDAP parlamenti

¹⁵³ Uo., 6. o.

¹⁵⁴ Schmidt olyannyira hangsúlyt helyezett ezekre az utakra, s Magyarországon kívül a szomszédos felvidéki és erdélyi területekre, hogy sikertelenség esetén személyes megbeszélést javasolt, minthogy mindent nem lehetett írásban rendezni. Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.

¹⁵⁵ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931; Erich Reuter (Die Braunhemden Spielschar des Gau Berlin der NSDAP an Schmidt, 7. August 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁵⁶ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370.

részvétele miatt nem okozhatott problémát), aki átveheti a felelőséget, s ez jól jöhet arra az esetre, ha netán bajba kerülnek. Elvárta a csoport vezetőjétől, hogy mind az út előtt, mind pedig utána személyesen számoljon be a történetekről.¹⁵⁷

Schmidt egy évvel később az újabb érdeklődőknek szinte ugyanezeket a tanácsokat adta. Újra melegen ajánlotta, hogy Magyarország után Erdélyt mindenképpen keressék fel, s erre *Fabritiust*, az ottani Önségély (Selbsthilfe) álnéven működő, általa nácinak tartott mozgalom vezetőjét ajánlotta segítségül, aki részt vehetett a további, Bukarest felé vezető út megtervezésében, ahol a német mozgalom ifjúsági vezetője, *Dr. Bonfert* dolgozott. Hasznosnak tartotta Schmidt az ottani ifjúság részére tartott bemutatókat is. Egy erdélyi látogatást követően nem maradhatott ki Besszarábia sem, de további, keletebbre fekvő területek felkeresését Schmidt már nem javasolta. Bulgáriában és Törökországban nem látott feladatot, mivel ő és hivatala elsősorban a németiséget szolgálta. Úgy vélte, ha a javasolt országok meglátogatása megtörtént, akkor inkább a Baltikum felé vegyék az irányt.¹⁵⁸

1931 nyarán végül mégis elérkezett a pillanat, amikor az útiterv elkészülte után a hivatal kiadta a felhívást egy magyarországi útra, hogy „*meglátogathassák a magyarországi német parasztokat*”.¹⁵⁹ Az utat öt hetesre tervezték 1931. július 11. és augusztus 13. között, és három csoport részvételét helyezték kilátásba, amelyek mindegyike eltérő útvonalat járt volna be. Az utazás első közös, Drezdából induló, Prágán át vonattal Linzbe, onnan gőzössel Bécsen át Pozsonyig vezető szakasza után az első csoport *Hans Brüß* vezetésével Burgenland, Balaton, Bakony és Budapest útvonalon haladt tovább. A második csoportot *Karl Willemer*, Schmidt egykori helyettese vezette, s csoportja Esztergomig tovább folytatta útját a gőzössel, majd Bakony, Baranya, Mohács állomások következtek, amelyek után átlátogattak a szlavóniai Eszékre is, majd ők is visszatértek Budapestre. A harmadik csoport *Heinz Schäfer* vezetésével a bácskai és bánáti részekre összpontosított. Pozsonytól Mohácsig gőzössel haladtak, utána felkeresték a Bácskában Újvidéket, majd Belgrádot, a Bánátot és annak román oldalán Temesvárt, majd ez a csoport is visszatért Budapestre.¹⁶⁰

Az út részbeni finanszírozására legkésőbb már februárban megtörténtek az előkészületek, mivel a kelet-szász Hátárvideki Hivatal felhívást tett közzé, amelyben adományokat kért az úthoz. Főleg rendszeres havi támogatásokat vártak, de egyszerű adományoktól sem zárkóztak el, így még a legszegényebb helyi csoporttól is elvártak havi 1–2 márka támogatást.¹⁶¹

Az út lefolyásáról sajnos semmilyen információval nem rendelkezünk, mint ahogy arról sem maradtak fenn források, hogy milyen kapcsolatok épültek ki Magyarországgal 1933-ig. Annyi azonban mindenképpen sejthető, hogy ezek száma és nagysága mindvégig meglehetősen szerény maradt.

IV. 7. 6. Erdély – Románia

A fentiekből már kiderült, hogy a nagy távolság ellenére Romániát és Erdélyt sem felejtették ki a kívánatos kapcsolatok sorából, főleg azután, hogy sikerült kontaktszemélyeket találni. Köztük Romániából elszármazott, Németországban élő németek is voltak, s olyanok is, akik továbbra is Romániában éltek, s így a HJ ottani bizalmi embereivé válhattak. A kapcsolatkeresés már itt is 1928-ban megindult, mivel 1929 nyarán Schmidt úgy nyilatkozott, hogy Erdéllyel jól alakulnak a dolgok, de a pénz itt is nagy problémákat okozott. Erdély felé a HJ hannoveri és braunschweigi körzete volt a legfőbb kezdeményező, miután *Fred Gündisch*, a HJ erdélyi vezetőjének személyében egy erdélyi németet vettek alkalmazásba az Erdéllyel kapcsolatos ügyek intézésére. 1930 tavaszára kívánták az első fontosabb találkozót megszervezni, amelyhez Gündisch ének- és színjátszó csoportot is össze kívánt állítani.¹⁶²

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Uo.

¹⁵⁹ „*Fiúk! Már csak néhány hét, és öt egész hétre útra indulunk. Gyertek velünk, vándoroljatok és figyeljétek. Nem kínálunk nektek világot rengető programot – nem! –, hanem egy friss, vidám, szabad, de mégis fegyelmezett fiú életet azonos szellemiségű bajtársak között. Éjszakai utazásokat a Dunán, sátorozást a Balaton partjainál, vándortúrákat a magyar pusztában, ez jó kell, hogy legyen – velünk kell jönnötök!*” („Jungens! Nur noch wenige Wochen und wir ziehen 5 ganze Wochen auf Fahrt. Kommt mit uns, wandert und schaut. Wir bieten Euch kein weltumstürzendes Programm – nein! – sondern ein frisches, fröhliches, freies und doch zuchtvolles Jungenleben unter gleichgesinnten Kameraden. Nächtliche Fahrten auf der Donau, Zelten an den Ufern des Plattensees, Wanderungen durch die ungarische Pusta, dass muss fein werden – hier musst ihr mit!”) *Hitlerjungens auf zur Ungarnfahrt! Grenzlandamt der Hitler-Jugend* (Heinz Schäfer), 2. Juni 1931 – BArch, NS 26/370.

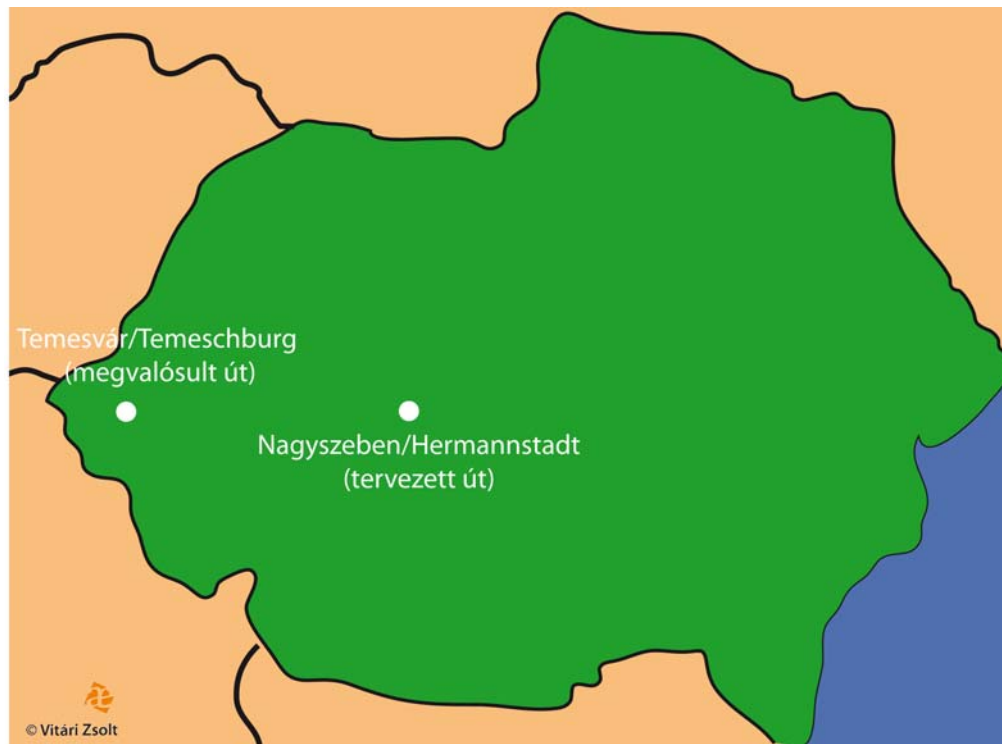
¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Az utazás fejenként 65 márkába került, s a Tanulósövetség és a HJ minden tagja részt vehetett rajta (lányok valószínűleg nem). *Hitlerjungens auf zur Ungarnfahrt! Grenzlandamt der Hitler-Jugend* (Heinz Schäfer), 2. Juni 1931 – BArch, NS 26/370. *Grenzlandamt der Hitler-Jugend an die Orstgruppen- und Sektionsleiter der NSDAP in Ostsachsen* (Kreishauptmannschaften Dresden u. Bautzen), 14. Februar 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁶² Schmidt an Wilhelm Stiehler, 23. August 1929; HJ Hannover–Braunschweig an Schmidt, 22. Dezember 1929 – BArch, NS 26/372.

Az erdélyi bajtársak németországi befogadása, illetve számukra történő munkahelykeresés 1929-re ugyancsak nem egy esetben alkalmazott stratégiává vált. A cél az volt, hogy ezeknek a személyeknek 1–2 évre munkát találjanak, s ez idő alatt kellőképpen képezzék őket szellemileg, és készítsék fel őket minden szükséges feladatra, hogy azután Erdélybe visszatérve kamatoztathassák a megszerzett ismereteket.¹⁶³ Ez annál is inkább fontos volt, mert a nagy távolság következtében Erdélybe semmiképpen nem lehetett olyan élénk kapcsolatokat kiépíteni, s olyan rendszeres utakat megvalósítani, mint közvetlenül a német határ közelében fekvő területek irányában.

A Romániába tervezett utak helyszíne

Hannover mellett 1930-ban maga Schmidt kért és kapott engedélyt a kormánytól arra, hogy a szászországi területeken kétszáz erdélyi mezőgazdasági munkás alkalmazását tegye lehetővé. Így felhívást intézett a párt környéken lévő helyi csoportjaihoz, hogy járuljanak hozzá ezeknek az embereknek az alkalmazásához. Az így alkalmazott erdélyi németek egy vagy több évig a helyben szokásos bérért dolgozhattak, s közben megismerhették a mozgalmat, s elsajátíthatták az ifjúság nemzetiszocialista vezetésének ismereteit, majd hazájukba visszatérve kézbe vehették a helyi ifjúság megszervezését. Schmidt a segítségnyújtást nagy hazafias tetteknek tekintette, melynek következtében nőhetett a mozgalom ereje, s erős, határokon túlra ívelő kapcsolatok alakulhattak ki. Az erdélyi fiatalok alkalmazása azért is jó ötletnek bizonyult, mert a magas munkanélküliség ellenére a helyi parasztok nem szívesen alkalmaztak ismerettel nem rendelkező, a lovakhoz nem értő stb. városi ifjakat, s a tiltakozókat pedig könnyen le lehetett szerelni azzal, hogy az iparosodott Szászországban a mezőgazdasági munkaerő hiányát – Schmidt információi szerint – évente amúgy is 300 000 lengyel vendégmunkással enyhítették.¹⁶⁴

A kapcsolat első lépését az 1930-ra tervezett erdélyi találkozó jelentette. Németországban öt, 12 fős csoport útnak indításával számoltak, amelyeknek eltérő túraútvonalon kellett haladniuk Nagyszeben térségében, s a túra végén közös találkozóra került volna sor Nagyszebenben. A csapatokat különböző körzetekből kívánták összeállítani, egyet például Szászországból, egyet Berlinből, s szóba került a hannoveri Nemzetiszocialista Tánckör is. Az út szervezésének fő mozgatója *Fred Gündisch* volt, s akit Schmidt szívesen átvett volna Hannoverből a saját hivatalába, főleg miután Gündisch 1930 májusában a HJ összekötőjeként kiutasították Romániából. Gündisch ezt azonban korábban már visszautasította. Schmidt egy 1930-as feljegyzésében Erdélyben *Fritz Fabritiust* ajánlotta kontaktszemélynek, aki Nagyszebenben lakott, s ennek környékén akart gyalogos túrákat szervezni, hogy érintkezésbe léphessenek a helyi ifjúsággal, ami addig még egyáltalán nem történt meg.¹⁶⁵

IV. 7. 7. Jugoszlávia

Jugoszlávia úgy tűnik a 30-as évek legelején került előtérbe, illetve valószínűleg ebben az időben teremtődtek meg a feltételek ahhoz, hogy a Hitlerjugend erősebb szálakat szőjön az itteni német ifjúsághoz. Ez a tevékenysége viszont nem

¹⁶³ Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372.

¹⁶⁴ Rundschreiben an die NSDAP Ortsgruppen (Schmidt), 27. Januar 1930 – BArch, NS 28/79, 8. o.

¹⁶⁵ An Fred Gündisch, 4. Februar 1930; Kroll an Fred Gündisch, 15. März 1930; Schmidt an Gündisch, 15. Juni 1930; Gündisch an Schmidt, 17. April 1930 – BArch, NS 28/75, 147–148., 153–154. o.; Schmidt an Karl Willemer, 29. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 158. o.; Schmidt összegzése a határmenti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.

mindenhol aratott osztatlan sikert, hiszen Ausztriában erősen tartottak tőle, hogy a Jugoszlávia felé irányuló kapcsolatok felerősíthetik a szlovénizáló törekvéseket Ausztria déli részén. Schirach ezt a relációt nem tekintette a külföldi munka részének, sőt épp ellenkezőleg az osztrák nemzetiszocialista ifjúság támogató feladatának azt tekintette, hogy az ifjúság körében fellépjenek a jugoszláv irredentizmussal szemben, s arra is utalt, hogy gyakran sikerült az ottani Hitlerjugendnek a szülők elszlovénosodása ellenére a gyerekeket visszavezetni a németiséghez.¹⁶⁶ Ezen a határterületen 1932

A Jugoszláviában felkeresésre ajánlott és szöbakerült városok és területek

közepén egy újonnan kinevezett területvezető feladatai közé sorolták egy jó hírszerzőszolgálat megszervezését, amelynek bizalmi emberei a határterületen történő minden fontos politikai, gazdasági, kulturális jellegű eseményről tájékoztatást adtak; folytatni kellett a vend területeken a germanizáló tevékenységet, a jugoszláv irredentizmus továbbterjedésének megakadályozását, amelyet leginkább az ausztriai HJ gyakori útjai segíthettek elő. A határ túloldalán élő németiségre irányuló szlovénizáló tevékenységnek elejét kellett venni, s a már szlovenizált felső réteget a nemzetiszocialista ideológia segítségével kellett visszavezetni a németiséghez. Később már nemcsak a határmenti, hanem a szét sórtan szigeteken élő (Gottschee) németiséget is megcélzandónak vélték. A jugoszláviai németiség körében is célként jelent meg nemzetiszocialista ifjúsági csoportok felállítása, ennek lehetőségét pedig éppen a csehszlovákiai és lengyelországi példák mutatták.¹⁶⁷

A berlini színjátszó csoport (Spielschar) 1931-es magyarországi útja után a környező területek felkeresését is tervbe vette. Schmidtnek Jugoszláviában is volt annyi ismeretesege, hogy az útnak induló csoport számára ajánlani tudott olyan személyt, akihez bármely esetben fordulhattak, s aki az úti terv összeállításában is segédkezhetett. Erre azért volt szükség, mert a helyzetet ott meglehetősen feszültnek ítélték meg, s Schmidt Németországból nem volt képes javaslatot tenni arra nézve, hogy egyáltalán tanácsos-e odamenni. A kontaktszemély mindazonáltal korábban már bizonyított, amikor Schmidt nincstelen gyerekekkel utazott le, s e személy anyagi támogatást nyújtott azok elhelyezéséhez. Schmidt viszont nem tartotta tanácsosnak egy szlovéniai területeket is érintő jugoszláv utat, mivel ott az információk szerint oly nagy volt a németiséggel szembeni gyűlölet, hogy az odautazó csoportokat szétkergették, megverték és be is zárták. Ebben az esetben ismét az osztrák Südmarchot tanácsolta információforrásként, ahol napi hírekkel is rendelkeztek.¹⁶⁸

IV. 7. 8. Nyugati határvidék

A birodalom keleti határvidékeinek külföldi kapcsolatok terén kimutatható túlsúlya elsősorban a Határvidéki Hivatal elhelyezkedéséből fakadt, de a munka közel sem korlátozódott kizárólag ezekre a területekre. Így már a hivatal működése kezdetén kísérletek történtek arra, hogy a HJ nyugati egységei kapcsolatot létesítsenek a nyugati határ túloldalán élő németiséggel. Itt azonban nehezítette ezt a feladatot, hogy a Rajnán túli területek francia felügyelete erre az időre még nem ért véget. Az egyik dokumentálható kísérlet az aacheni körzetben történt, melynek Schmidt javasolta, hogy vegye fel a kapcsolatot Eupen–Malmedy-vel. Erre azonban 1928 augusztusának végén még nem került sor.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Az osztrák NSDAP részéről az országos vezető Theo Habicht fejezte ki kételyeit a HJ jugoszláviai törekvéseivel szemben. Schirach an die Reichsorganisationsleitung der NSDAP, Herrn Dr. Glaser, 30. Juli 1932 – BArch, NS 22/420.

¹⁶⁷ HJ Gebiet Ausland, Bereich Südost, Helmut Ochernal an Kaspar Pozewaunig, 24. Juni 1932 – BArch, NS 22/420.

¹⁶⁸ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁶⁹ Schmidt an die HJ, Bezirk Aachen, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371; Bezirk Aachen an Schmidt, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371.

A Saar-vidék különleges helyzetben volt, hiszen 1935-ig népszövetségi felügyelet alatt állt, de gazdaságilag Franciaország hasznosíthatta. Ennek folytán Schmidt úgy vélte, hogy bárminemű szervezkedés szinte lehetetlen. Ráadásul a Saar-vidékkel határos németországi Pfalz is ekkor még francia megszállás alatt állt, így Schmidt arra számított, hogy az ottani Hitlerjugend is bizonyos korlátozásoknak van kitéve, főleg a külsőségek terén. Ez viszont azt jelentette, hogy a Saar-vidék felé is nehézkesnek bizonyult a kapcsolatfelvétel. Ludwigshafenből azonban olyan információt juttattak el Schmidthez, hogy sem az NSDAP, sem pedig a HJ működése nem volt tilos a Saar-vidéken, érvényes alapszabály alapján mindenhol lehetett helyi csoportokat alakítani, s a teljes egyenruha viselése is lehetséges volt.¹⁷⁰

Már létezett is ott egy önálló német munkásifjúság, amely viszont a rheinpfalzi HJ szervezetnek érezte alárendelve magát. Schmidt kontaktszemélye a heusweileri helyi csoport vezetője, *Fritz Lorenz* volt. Schmidt rendkívül fontosnak tartotta, hogy itt is előre lépjenek, s itt is a lett, illetve lengyel megoldási kísérleteket látta alkalmazhatónak. Vagyis a Saar-vidéki csoportok számára szóba sem jöhetett a Hitlerjugend elnevezés, helyette a *Saar-vidék Német Nemzetiszocialista Munkásifjúsága*, vagy ha ez túl merésznek bizonyult volna, akkor a *Saar-vidék Német Munkásifjúsága* elnevezéseket javasolta. Utóbbi a megszokotthoz hasonlóan teljesen önállónak mutatta volna magát, de titokban a HJ mintáit követte volna, szoros kapcsolatban állt volna vele, s a tagdíjat is a központi birodalmi szervezetekbe fizette volna. Minthogy Schmidtnak kétsége sem volt afelől, hogy a terület a népszavazáson a visszatérés mellett dönt majd, kilátásba helyezte, hogy a csoport a HJ-szervezetében önálló körzetként jelenik majd meg. Schmidt ebben az esetben is a szokásos stratégiát követte: írásban kapcsolatot létesített az érintett felekkel a határ mindkét oldalán, majd személyes utazást szervezett a környékre, amit ezúttal azonban pénzhány miatt 1929 januárjára halasztott, így a toborzást és az előkészületeket az ottani megbízottakra hagyta.¹⁷¹ 1930 októberétől már egy szilárdan működő, kb. 40 fős csoport is megalakult, 1931 júniusában pedig az első körzetnapra került sor, amelyen már 150 fiatal vett részt.¹⁷²

Úgy tűnik szinte teljesen kiesett az érdeklődési körből Franciaország. Schmidt arra a felvetésre reagálva, hogy az *Adler und Falken* (Sasok és sólymok) nevű csoport oda is szervez utakat, annyit jegyzett meg, hogy ilyen esetekben csak azt a kérdést kell feltenni, hogy mennyire van hasznára az a német népnek, s Schmidt úgy ítélte meg, hogy az energiákat és a szűkös anyagiakat máshol sokkal hatásosabban tudják kamatoztatni, s ebben a tekintetben leginkább Lengyelországra gondolt.¹⁷³

IV. 7. 9. Északi határvidék

Az északi határ felé irányuló kapcsolatfelvételnek is voltak már korábbi, de valószínűleg megszakadt előzményei. A HJ Északi vidék körzete Schmidt figyelmébe ajánlotta, hogy a hamburgi körzet már 1927-ben tett utat a határhoz. Egyúttal értesítették Schmidtet, hogy a *Schleswig–Holsteinsche Tageszeitung* (Schleswig–Holsteini Napilap) szerkesztője személyében (Bodo Uhse) megnyertek egy egykori Vándormadár-tagot, mellesleg párttagot arra, hogy az északi határ mentén szervezze a határvidéki munkát. Uhse azt is vállalta, hogy az újság havonta egy alkalommal helyet biztosít egy ifjúsági mellékletnek, amelyhez az Északi vidék körzet mindjárt Schmidt segítségét kérte egy általános, a határmenti tevékenységről szóló cikk megírásához. Az északi kapcsolatépítés legfőbb területe a jelentős német lakossággal rendelkező dániai Észak-Schleswig volt, ahol a HJ Északi vidék körzete a *Német Ifjúsági Szövetséggel* (Deutscher Jugendverband) igyekezett – egyelőre sikertelenül – kapcsolatba lépni. 1930 tavaszán a hannover–braunschweigi HJ ragadta meg a kezdeményezést, s Pellworm északi-tengeri szigetre tervezett szabadidős táborát. Ennek kapcsán a Határvidéki Hivatal felkérte a szervezőket, hogy egy-egy csoport keresse fel az észak-schleswigi ifjúságot, amely egyrészt

¹⁷⁰ Schmidt an Anschütz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371; Gau Rheinpfalz und Untergau Saar an Schmidt, 5. September 1928 – BArch, NS 28/78, 92. o.

¹⁷¹ Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371; Schmidt azt is javasolta, hogy hozzanak létre egy személyes ingaszolgálatot, amely kölcsönösen továbbítja a postát, ahogy az Cseh- és Lengyelországban is bevált, ahol elmondása szerint még egy küldöncöt sem fogtak el. Schmidt an Anschütz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371. A Saar-kérdés bolygatásával Schmidt azonban más, kényes, Hitlerjugenden belüli viszonyokat is érintett. A HJ Birodalmi Vezetése szemében ugyanis a Saar-vidéknek volt önálló pártszervezete, s az ottani körzetvezető egyúttal a HJ helyi körzetvezető is volt, így nem javasolta Schmidtnak, hogy rajna-pfalzi körzetvezetővel ápoljon kapcsolatokat ez ügyben, akit megfelelő alkalom adtán le akartak váltani. Schmidt törekvéseit mindenesetre nem kifogásolták, ajánlottak neki viszont egy saarbrückeni kontaktszemélyt, s későbbre ígértek döntést a Schmidt által javasolt pénzekről. HJ-Reichsleitung. Geschäftsführung an Schmidt, 8. September 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁷² Ein Gebiet Saar-Pfalz der HJ. RJP, 1935/59. sz., 1. o.

¹⁷³ Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371.

még nem látott birodalmi HJ-csoportokat, másrészt nem rendelkeztek arra felé kapcsolatokkal.¹⁷⁴ Az út valószínűleg nem valósult meg.

IV. 7. 10. Egyéb területek

A némettség felkarolásán túl a HJ szemei előtt azonban már ekkor megjelent egy kiterjedtebb kapcsolatrendszer felépítésének víziója is. Ennek legfőbb bizonyítéka, hogy 1930 áprilisában *Arnold Ross* hannover–braunschweigi körzetvezető 2–3 hannoveri HJ-taggal olaszországi utat tervezett, amelynek nem hivatalos jellegének megőrzése mellett egyik legfőbb célja a Mussolinivel való találkozás lett volna. Az utat titokban akarta tartani, hogy ne vonja magára a politikai ellenfelek figyelmét, de a fasiszta ifjúságnál tett látogatása során mindenképpen a HJ tekintélyének emelését tűzte ki célul. A négy hónapos út tervezett útvonala Veronát, Velencét, Assisit, Rómát, Nápolyt, Livornót, Genovát, Torinót, Milánót, Bresciát érintette, s Rómában az ismeretlen katona sírjánál koszorúzást is kilátásba helyeztek. Az út ellen Klingenbergben nem volt kifogás, annál inkább a koszorúzás és Mussolini felkeresése ellen, mivel Hitler korábban visszautasította Mussolini meghívását, s az akkori olaszellenes hangulatban túl nagy feltűnést okozott volna a látogatás az olaszországi némettség körében.¹⁷⁵

Már 1929-ben voltak törekvések arra is, hogy a rokon népek ifjúságával is kapcsolatba lépjenek. A hannover–braunschweigi körzet az észak-némettség képviselőiben svéd csoportok iránt mutatott érdeklődést, s a kapcsolatfelvételre a mecklenburgi körzeten keresztül látott lehetőséget.¹⁷⁶ 1930 tavaszán a Határvidéki Hivatal küldöttséget kívánt meneszteni az évente megrendezésre kerülő „Svéd Fasiszta Napokra”, amelyre a pártvezetéstől kért engedélyt.¹⁷⁷ Arról már nem értesülünk, hogy megkapták-e az engedélyt, s ha igen valóban részt is vett-e egy HJ-csoport.

Nyomokban már 1933 előtt megjelent a külkapcsolatok horizontján az Európán kívüli világ is. Dél-Amerika felé egy helyi német ragadta meg a kezdeményezést, és lépett kapcsolatba a HJ Birodalmi Vezetésével. Magát a HJ előretolt bástyájának tekintve rendszeres postai kapcsolatba akart lépni a birodalmi HJ-tal.¹⁷⁸

IV. 8. Összegzés

Összegzésképpen elmondható, hogy a Hitlerjugend és elődei 1922 és 1933 között egyre dinamikusabb külföldre irányuló tevékenységet folytattak, amelynek mind növekvő üteme, mind pedig irányai beleillettek a weimari időszak ifjúsági mozgalmának hasonló aktivitásaiba, amelytől a mintát is vették. A Hitlerjugend – nem utolsósorban szűkös lehetőségei révén – a korszakban mindvégig a külföldi, elsősorban a határmenti némettség gondozását tekintette elsődleges feladatának, ezen túlmenő külföldi kapcsolatokra csak nagyon szerény mértékben került sor. Olyannyira ez volt kifelé irányuló tevékenységének fő területe, hogy számos határon túli csoportosulást tekintett saját, birodalmi szervezete részének, amelyek Csehszlovákia és Ausztria esetében régebbi hagyományokkal rendelkeztek.

Kétségtől megállapítható, hogy ez a tevékenység még ebben a viszonylag szerény formájában sem valósulhatott volna meg, ha nincs az ambíciózus Rudolf Schmidt, aki a Határvidéki Hivatal spiritus rectoraként mindezt nagy elkötelezettséggel koordinálta, megteremtette az intézményi kereteket, s a HJ teljes szervezetében és azon túl is megpróbálta felébreszteni az érdeklődést a szomszédos országok nemzetiszocialista, illetve német ifjúsága iránt. Schmidt munkájának eredményét még inkább elismerésre méltóvá teszi az a tény, hogy azt másodállásban folytatta, s mindvégig egy apatikusnak mondható HJ Birodalmi Vezetéssel szemben kellett dolgoznia. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatalt több lépcsőben bővítették. Schmidt a külföldi munkát annyira fontosnak tartotta, hogy a Határvidéki Hivatalt párthivatallá kívánta emelni, de legalábbis az NSDAP több alszervezete által működtetett intézménnyé. Stratégiájának magvát képezte, hogy nem kívánt addig várni e kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP

¹⁷⁴ Gau Nordmark (Arnold Peters) an Schmidt, 6. Oktober 1929 – BArch, NS 28/78, 22. o.; HJ Gau Nordmark an Schmidt, 14. Brachet 1929 – BArch, NS 26/371; Kroll an die Gauleitung der HJ des Gau Hannover–Braunschweig, 24. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 182. o.

¹⁷⁵ Arnold Ross an Schmidt, 7. Februar 1930; Kroll an Ross, 13. März 1930 – BArch, NS 28/76, 72–73. o.

¹⁷⁶ HJ Hannover–Braunschweig an Schmidt, 22. Dezember 1929 – BArch, NS 26/372.

¹⁷⁷ Kroll an die Reichseitung der NSDAP, 9. April 1930 – BArch, NS 28/79, 28. o.

¹⁷⁸ HJ-Reichsleitung München, 19. April 1931 – BArch, NS 26/370.

hatalomra jut Németországban, addigra ő már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is. Schmidt kiválása mutatta meg igazán, hogy 1931 és 1933 között a kapcsolatok mennyit vesztek intenzitásukból, jóllehet ebben a nehézkes gazdasági körülmények és az állandó strukturális változások is szerepet játszottak.

Az utak során elvben nagy gondot kívántak fordítani a résztvevők kiválasztására, de a körülmények ezt gyakran nem tették lehetővé, mivel sok esetben nem állt rendelkezésre kellő számú HJ-tag. Az utak előtti felkészítésnek is kiemelt jelentőséget tulajdonítottak, hiszen az egyes külföldi csoportok meglátogatása messze túlmutatott a szimpla szabadidős tevékenységen, identitást növelő, kultúrát megőrző, ideológiát közvetítő szerepe volt. E fő célkitűzés egyúttal kizárólagossággal is társult, vagyis e tevékenységet csak Németország tekintetében ismerték el, más népek hasonló célkitűzéseit elítélendő dolognak tartották. Az utak a külföldi németiség szolgálata mellett egyben a résztvevők egyik leghatékonyabb politikai iskolázását is jelentették. A HJ néhány éves külföldre irányuló munkája révén a német ifjúsági mozgalomhoz hasonlóan, illetve leginkább annak eredményeire építve, kialakította a kapcsolatok létesítésének, fenntartásának forgatókönyvét, illetve a kapcsolatok legkülönbözőbb formáit, s a külsőségekre is figyelemmel voltak.

A tervezett és ténylegesen lebonyolított utak nagyobbik részét a Határvidéki Hivatal maga szervezte és bonyolította le, kisebb részüket a HJ különböző körzetei kezdeményezték és valósították meg. Mindvégig jellemző maradt, hogy az egyes viszonylatokban (főleg Szudéta-vidék) ideje korán kialakuló kölcsönösség ellenére, leginkább a német HJ-tagok indultak útra, a Németországba tartó határon túli német ifjúság látogatásai csak szerény mértékben valósultak meg. A közvetlen kapcsolattartás mellett a szűkös anyagi feltételek ellenére újságokkal, könyvekkel, folyóiratokkal és más eszközzel is támogatták a határon túli csoportok működését.

A Hitlerjugend elképzeléseit leginkább a Határvidéki Hivatalhoz legközelebb fekvő Szudéta-vidéken tudta megvalósítani, annak is az északi, észak-nyugati részén, míg Cseh-Szilézia és a déli területek csak nagyon szerény mértékben kerültek a HJ látókörébe. A szudétanémet területek a HJ külföldre irányuló tevékenységének egyúttal kísérleti laboratóriumát is képezték. Az itt megvalósult kapcsolatrendszer, annak minősége és mennyisége is mintaértékű volt. Más területeken a HJ nem volt ilyen eredményes.

Ausztriával az ottani HJ önállóságának megőrzése folytán is, és a közelfekvő németországi területek fásultsága miatt is nehezen indultak meg a kapcsolatok, és sosem érték el a csehszlovákiai német ifjúsággal fennálló szintet. Itt ráadásul az osztrák HJ birodalmi vonalon tartása is komoly erőfeszítéseket igényelt. Ausztria gyengesége pedig nyilvánvalóan rányomta bélyegét a déli szudétanémet területekre, illetve Ausztria keleti szomszédaival fennálló kapcsolatok minőségére is. Ennél távolabbi területeken – bár a források nagyon hiányosak – még ennél is kisebb együttműködés alakult ki. Sem Danzigban, sem a Baltikumban nem sikerült látványos találkozókat megszervezni és lebonyolítani. Lengyelország felé 1933 előtt még a lehetséges kontaktszemélyek felderítése is alig kezdődött meg.

A Magyarországgal ápoltságok iskolapéldáját mutatták annak, hogy az ausztriai HJ-szervezet nem volt képes, s érdeklődést sem mutatott komolyabb külkapcsolatok építésére, s a Határvidéki Hivaltól való nagy távolság miatt a magyarországi utak száma is valószínűleg nagyon minimális maradt, jóllehet Schmidt és hivatala az asszimiláció előrehaladása miatt prioritásként kezelte Magyarországot. Problémát okozott az is, hogy itt nem volt partnerszervezet sem. Románia volt a jó példa arra, hogy a földrajzi távolságot román állampolgárságú németek felkészítésével lehetett áthidalni, akik azután a HJ mintájára szervezhatték a helyi ifjúságot. Mind Jugoszláviában, mind pedig a nyugati és északi határok mentén éppen, hogy csak kialakult némi kapcsolat, rendszerességről az eddig rendelkezésre álló források alapján azonban semmiképpen nem beszélhetünk. A Szudéta-vidék és Ausztria kivételével a többi terület esetén adott esetben ideológiai ellenérzések is gátolhatták a kapcsolatok kialakulását.

A Hitlerjugend a kapcsolattartások során szükség esetén nyomást is gyakorolt a partnerszervezetekre, ha azt tapasztalta, hogy azok eltérnek a birodalmi irányvonalától, s ezzel világossá tette, hogy a mérce egyedül a nemzetiszocialista ideológia maradéktalan alkalmazása lehet. Ez az önkényesség mutatkozott meg a Külföldi Németek Egyesületével szemben is, s egyben tanúbizonyságát adta annak, hogy a Hitlerjugend nagyon szerény külföldi tevékenysége ellenére miként indított harcot egy évtizedek óta ilyen munkát folytató szervezettel szemben.

A Hitlerjugend összességében már 1933 előtt fontosnak minősíthető külföldi tevékenységet valósított meg, amely a kudarcok ellenére hosszútávon mindenképpen hasznosnak bizonyult, hiszen az 1933 utáni hasonló tevékenység egyik alappilléret képezte, amelyre ugyanúgy lehetett építeni, mint a Hitlerjugendbe áramló egykori egyleti ifjúság még ennél is szélesebbkörű tapasztalataira és kapcsolatrendszerére. Baldur von Schirach birodalmi ifjúságvezető Kurt Grubertől

eltérően az egyik legfontosabb feladatnak a kifelé fordulást tartotta, s ennél fogva az új viszonyok és lehetőségek közepette a szomszédos területek és az ott élő németység mellett a Hitlerjugend az egész világ ifjúsága felé kitérte horizontját. 1933 után – s ez az egyik leglényegesebb változás volt a korai időszakhoz képest – az ifjúsági kapcsolatok pedig már nem egyszer diplomáciai szempontból is fontos szerepet játszottak.

V. A HITLERJUGEND KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK KITELJESÉDÉSE, 1933–1939

A HJ külügyi tevékenységének bővüléséhez egyrészt kiindulópontot, másrészt lehetőséget nyújtott, hogy 1933 januárja óta az NSDAP határozta meg Németország politikai irányát, s ahogy a párt rövid időn belül az egyedüli politikai szervezet maradt Németországban, úgy a Hitlerjugend is azonnal bejelentette egyeduralmi igényeit, és rálépett arra az útra, amelyen végig haladva valódi államifjúsággá vált. Ez a fordulópont, s még inkább az utána következő fejlődés, valamint a HJ gyarapodása a külkapcsolatok terén is éreztette hatását. A Hitlerjugend nagy közössége egyre szélesebb keretek között ölelte fel a világ német ifjúságát, s a kezdeti pangás után az idegen nemzetiségű ifjúságokkal is egyre kiterjedtebb kapcsolatokat létesített. *„Az a gondolat, hogy minden Hitlerjugend és BDM-tag, teljesen függetlenül attól, hogy a világ mely részén is legyen, egy nagy bajtársiasságot képez, és a térbeli távolság ellenére egy irányban menetel, és egy szellemben él és alkot, a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Osztálya révén valósult meg.”*¹

V. 1. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének szellemisége 1933 után

Mind a külkapcsolatok elméletében, mind pedig annak formáiban a közvetlen előzményt az az *Egyleti Ifjúság* szolgáltatta, amelynek többsége számára az NSDAP és a Hitlerjugend habitusa és tevékenysége sértette a jó ízlést. Nem nézték jó szemmel, hogy a Hitlerjugend a társadalom széles, így alsóbb rétegeinek lefedésével tömeges tagságra törekedett. Mélyebb vizsgálat esetén azonban az is egyértelművé válik, hogy a nemzetiszocializmus megítélése mégis csak nagyon eltérő volt az Egyleti Ifjúság csoportjai között: a szimpatizánsoktól a hajthatatlan náciellenes csoportokon át minden árnyalat megtalálható volt. A legtöbb csoportra a politikai nézetek pluralizmusa volt jellemző, még ha a szélsőséges nézetek sokszor kívül is rekedtek. Vagyis a csoportok nem tették le a voksukat egyik vagy másik politikai erő mellett, ezt a tagság egyéni megítélésére bízták, mindazonáltal törekedtek arra, hogy a vezetés politikailag kiegyensúlyozott legyen. A csoportok önállóságra alapozott lényéből fakadt, hogy még a náciakkal szimpatizálók sem akarták alárendelni magukat a Hitlerjugendnek. Inkább arra törekedtek, hogy az NSDAP-nak több, elismert ifjúsági szövetsége lehessen, ami a HJ ellenállásán azonban mindig megbukott. A nemzetiszocializmussal szimpatizáló csoportok száma 1931-ben az Egyleti Ifjúság 10 százalékát sem érte el,² de később ez az arány minden bizonnyal növekedett. Az NSDAP előretörésével pedig meglehetősen nehéz elhatárolni a valós meggyőződésből fakadó vagy az opportunizmus szülte, adott esetben pedig a túlélést jelentő közeledési, majd csatlakozási stratégiát.

Politikai téren hasonlóság mutatkozott az Egyleti Ifjúság és a HJ között abban a tekintetben, hogy a HJ-hoz hasonlóan az Egyleti Ifjúság is általában kevés megértést mutatott a weimari demokráciával szemben, de a valóságból inkább egy idealisztikus világkép víziójába menekült. Weimar politikai rendszerének elutasítása azonban nem a gazdasági válság és annak szociális hatásainak volt a következménye, hanem korábbról eredt. A fennálló rendszerhez való viszonyulás – a nemzetiszocializmus megítéléséhez hasonlóan – viszont nagyon sokszínű volt: a szkeptikus együttműködéstől az erőszakos elképzelésekig terjedt. A politika az egyletek belső életében azonban nem játszott különösebb szerepet, s ez volt az a pont, ahol a hasonló beállítódás ellenére a HJ mindig is lenézte az egyleti csoportok politikától való elfordulását. A népközösség és az organikus állam eszméje viszont mindenképpen jelen volt a csoportok életében, s ezt adott esetben közelíteni is lehetett a hasonló náci felfogásokhoz.³

Az elvek és a politikai elképzelések sok esetben kimutatható hasonlósága ellenére a HJ és az Egyleti Ifjúság között lényeges különbségek is megmutatkoztak, amelyek közül a legfontosabb a csoportok tagfelvételi eljárása és az önállóságot őrző habitusa voltak. Az egyleti csoportok befelé fordulóok voltak, sok esetben misztikusnak nevezhető nevelési közösséget képeztek, s külső befolyás nem hatott rájuk: önállóan vezetett autonóm társaságokat alkottak, amelyek az egyén erőteljes fejlődésében voltak érdekelték. A Hitlerjugend ezzel szemben mindig is a közösséget helyezte előtérbe, s ennek szellemében a bajtársiasságot kötelező elvvé tette. Együttműködésre a Hitlerjugend és az egyleti csoportok kö-

¹ „Der Gedanke, daß jeder Hitlerjunge und jedes BDM-Mädel, ganzgleich in welchem Teile der Welt sie sich befinden, eine große Kameradschaft bilden, und trotz räumlicher Trennung in einer Richtung marschieren und im gleichen Geist leben und wirken, ist durch die Auslandsabteilung der Reichsjugendführung verwirklicht worden.” – Schirach, *Die Hitler-Jugend*, i. m., 162. o.

² Jovy, i. m., 71., 77–79. o.; *Hitler-Jugend und bündische Jugendbewegung (Deutscher Pfadfinderbund)*. In: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 370–371. o.; *Bündische Jugend und Staatsjugend (Die Geusen)*. In: uo., 823–827. o.; Hellfeld, *Matthias von*, *Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand 1930–1939*. Köln 1987, 65–66. o.

³ Hellfeld, *Bündische Jugend und Hitlerjugend*, 59–63. o.

zött a két szervezet habitusából adódóan nagyon ritkán került sor, s ekkor is a HJ inkább annak érdekében tette ezt, hogy az egyes egyleti csoportokat saját szervezetébe tagolja be. Összességében azonban a HJ ellenséges csoportoknak minősítette az egyleteket, már 1933 előtt is.⁴

1933 után mindkét oldalon a hasonlóságok és a lehetséges kapcsolódási pontok megtalálása vált jellemzővé. A HJ megítélése erősen eltérő volt az egyleti csoportokról. Míg a hivatalos berkekben továbbra is elutasították az egyleti csoportokat, és az egyeduralomra törekvés miatt egyre keményebb bánásmódban részesítették őket, addig sok esetben szükséges volt megnyerésük is, s ilyenkor a HJ egyleti hagyományait, azok Hitlerjugendben való továbbélését állították a középpontba. A másik oldalon a meggyőződésből vagy opportunizmusból a nemzetiszocializmus iránt készséget mutató csoportok leginkább a HJ „nemzeti szocialista” jellegét emelték ki (nem a Strasser-féle értelemben), bár sok reményt ehhez sem fűztek. Az ambiciózusabb elgondolások egy munkamegosztás vízióját vetítették előre, amely az egyleti elemek beáramlásával az NSDAP-nak és a HJ-nak egy egyleti eredetű káderelitet teremthetett volna, míg a másik oldalon valóban egy tömegszervezet jöhetett volna létre. Ennek ellenére 1933 után az NSDAP és a HJ eltömegesedése továbbra is kritikát váltott ki az egyleti ifjúságból, a náciizmus elveire ez azonban már alig vonatkozott.⁵

A kényszer és az egyéni belátás hatására az egykori egyletiek azonban mégis viszonylag gyorsan a HJ tagjaivá váltak, ami a saját formáikat átvevő HJ és az egyleti vezető szerep Hitlerjugenden belüli kivívásának utópiájának hatására volt visszavezethető. Az kétségtelen volt, hogy a HJ, de különösen a Német Ifjúnép, ilyen gyors kiépítése, ahol az egyleti vezetők aránya megközelítette a kétharmadot, nem lett volna lehetséges az Egyleti Ifjúság mind teljesebb betagolása nélkül. A Birodalmi Ifjúságvezetőség vezetői közül is többen ezekből a körökből (kb. 40 fő) származtak. A folyamatos tisztogatások pedig arra is bizonyítékul szolgáltak, hogy az első években valóban léteztek egyleti életformák a Hitlerjugenden belül. Gyakorta volt ugyanis példa arra, hogy egy HJ-csapat többségében újonnan belépett egyletiekből tevődött össze. Más esetekben a magukat feloszlato csoportok privát módon próbálták folytatni addigi tevékenységüket.⁶

A sors fintora volt tehát, hogy a Hitlerjugend a külföldi tevékenységéhez is mintát adó Egyleti Ifjúság nem kerülhette el sorsát, hiszen a HJ egyeduralmi igényei mellett önálló léte egyáltalán nem volt elképzelhető, vagyis a nemzetiszocialista forradalom felfalta, ha nem is gyermekeit, de legalábbis tanítómestereit. A beolvadás fentebb vázolt menete azonban nem volt mentes az ellenséges retorikától és atrocitásoktól sem. A HJ, különösen annak vezetője, Baldur von Schirach figyelmen kívül hagyva az egyletek árnyalatait, mindig teljesen egységesen nyilatkozott róluk, s ez mindig negatívan, tulajdonképpen a „*cetereum censeo*...” szellemében történt. A független ifjúsági csoportok létjogosultságának kétségbevonása egy jól kigondolt, egyletek elleni propaganda-hadjárral párosult. A HJ és vezetése az egyleti csoportokat a német ifjúsági mozgalom által kijelölt szellemi örökségtől való éltávolodással vádolta meg, esetükben egyenesen elfajzásról beszéltek. Ha a csoportokról beszéltek, nem feledkeztek el kiemelni a morális fertőt, a hosszú hajú vezetők hadát, a homoszexualitást, s szemükre vetették az elitista fennhíjázást is. Így kizárólag a megszűnés lehetett a sorsa azoknak a csoportoknak is, amelyek a Hitlerjugenddel karöltve akartak segédkezni az új birodalom felépítésében.⁷

Míg korábban mind a teljes Hitlerjugend, mind pedig annak Határvidéki Hivatala viszonylag önállóan végezte tevékenységét, 1933-ra a HJ minden korábnál szorosabban kötődött a párthoz, teljes szimbiózisban élt a párt szervezeti és világnézeti struktúrájával, 1935-ben pedig végleg elismerték az NSDAP tagozatának. Ebből az következett, hogy 1933 után a HJ kifelé irányuló tevékenysége már nem járhatott teljesen önálló utakon. Bár a HJ a „hatalom megragadása” előtt is olyan külföldre irányuló tevékenységet végzett, amely nem sértette a párt általános elveit és szándékait, a müncheni központból semmilyen útmutatást sem kapott munkájához. S mint láthattuk, Rudolf Schmidt nem is tudta elérni, hogy hivatalát a párt legfelsőbb vezetésének szintjére emelje. Mindez megmutatta, hogy a Hitlerjugendet sem általában, sem pedig külföldre irányuló tevékenységét tekintve nem tartották különösebben fontos tényezőnek. 1933 után a helyzet azért változott meg gyökeresen, mert a Hitlerjugend által növekvő mértékben kínált manipulációs lehetőségek már szemmel láthatóak voltak, másrészt az NSDAP-nak kellett meghatároznia a teljes német külpolitika irá-

⁴ Az egyleti csoportokban az új tagok felvétele mindig a szimpátián alapult, így az új emberek belépése leginkább a régi tagok egyéni beszerzési tevékenységén alapult (man wurde gekeilt), s a vezetők személyiségének is óriási jelentősége volt. A belépést követő próbaidő később ugyan a HJ-ra is jellemző volt, de ott ennek csak szavak szintjén volt jelentősége, főleg miután tényleges tömegszervezetté vált. Az egyleti csoportokban a csatlakozás csakis külső kényszer nélkül történhetett. Hellfeld, Bündische Jugend und Hitlerjugend, i. m., 33–34. o.

⁵ Uo., 65–72. o.

⁶ Uo., 82–89., 99–101. o. Ifjúsági mozgalom és nemzetiszocializmus kérdéséhez ld. még. Klönne, Jugend im Dritten Reich, i. m., 105–117. o.

⁷ Erre volt példa a magát Adolf von Trotha admirális oltalma alá helyező *Nagynémet Szövetség* (Großdeutscher Bund) felszámolása. Majd az egyleti csoportok nyomással, kényszerrel, rendeletekkel való teljes megszüntetése is, valamint a Hitlerjugenden belül a régi emlékek egymással szorosabb kapcsolatot tartó, egykori egyleti tagok és vezetők kiszűrése. – Jovy, i. m., 81–85, 150–151. o.

nyát is, jóllehet ezen a téren több, egymással konkuráló szervezet küzdött a befolyásért.⁸ A párt és az állam külpolitikai irányvonalához tehát saját tagozatának, a Hitlerjugendnek is igazodnia kellett, hogy összehangolt külpolitika valósuljon meg, s az esetleges konfliktusok elkerülhetőek legyenek.⁹ A nemzetiszocialista állam működési viszonyai ezt azonban csak nagy erőfeszítések árán tették lehetővé, amelyek azonban nem is vezettek mindenkor eredményre. E szervezeti káosz közepette joggal lehetett feltenni a kérdést, hogy mikor kinek kellett hinni. Ezt a helyzetet maga a HJ is elősegítette azzal, amikor nem minden esetben tartotta magát a párt, illetve a külügyminisztérium elvárásaihoz. Schirach fiatal kora ellenére volt annyira dörzsölt, hogy nem bocsátkozott szélmalomharcba a külpolitika legfőbb alakítóival, akikkel szemben a külügyminisztériumtól teljesen független HJ-külpolitikát úgysem teremthetett volna. Inkább járta a maga útját, s tette, amit gondolt. Erre számos példát láthatunk a következő alfejezetekben.

A HJ viszont másként látta ezt a kérdést. „*A Birodalmi Ifjúságvezetőség nem folytat külpolitikát*” írta Schirach 1934-ben megjelent könyvében, amelyben kifejtette, hogy a párt a Külpolitikai Hivatalt bízta meg a nemzetiszocialista mozgalmon belül a külügyi tevékenységgel. A *Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlege* (Abteilung Ausland) – írta Schirach – nem végez olyan tevékenységet, amely metszené a párt és az állami szervek kompetenciáját. Munkáját ugyanis a politikán kívülre helyezte, s azt csupán tisztán emberek közötti érintkezésnek tekintette.¹⁰ A HJ útjai Schirach olvasatában nem minősültek propagandaútnak, főleg nem tartotta az utazó ifjakat a nemzetiszocializmus propagátorainak, hanem olyan fiataloknak, akiknek első számú feladata külföldön is a tanulás volt: „*Hiszek az európai ifjúság együttműködésében egy olyan megállapodás alapján, amelynek egyetlen programpontja a következőképpen hangozna: kölcsönös megismerkedés.*”¹¹ Az ifjúság mint „*a legjobb követ*” – fejt ki Schirach – nem rendelkezett a diplomaták szinte kötelező bizalmatlanságával, hanem őszinte és elfogulatlan volt. A HJ hangsúlyozta, hogy nem küld kémeket – mint a szovjetek –, hanem ifjakat, akik tanulni akarnak.¹² Kár, hogy a vezetők már nem rendelkeztek ezzel a gyermeki őszinteséggel. A kémkedés persze nem zárható ki, hiszen erre sok esetben a lehetőség is adott volt, de erre utaló nyomokat a forrásokban nem találtunk. A fontosabb HJ-utakról készült beszámolók ilyen jellegű információkat nem tartalmaznak, titkos jelentések pedig nem kerültek elő.

A HJ álláspontja és Schirach értelmezése szerint a HJ-nak azonban nem volt feladata, hogy más népek számára példaként szolgáljon, a nemzetiszocializmus pedig nem volt exportálandó propagandacikk, hanem mindössze a német lényegnek az inkarnációja. A HJ szándéka tehát nem volt egyéb, mint a jó kapcsolatok ápolása a különböző nemzetek ifjúságával, amelybe az is beletartozott, hogy a HJ tágra nyitotta a kaput más országok érdeklődő ifjúsági csoportjai előtt, s ezt elvárta más országoktól is.¹³ Így az ifjúságot ott is képesnek tartották az előzetes tapogatózásra, ahol a hivatalos külpolitika nehézségekkel küszködött. Mindez arra predesztinálta „*Németország ifjú generációját, hogy hozzájá-*

⁸ Így a külügyminisztérium (Auswärtiges Amt), az NSDAP Alfred Rosenberg vezette *Külpolitikai Hivatala* (Außenpolitisches Amt der NSDAP), a *Ribbentrop-ügyosztály* (Dienststelle des Beauftragen der NSDAP für außenpolitische Fragen im Stabe des Stellvertreters des Führers) és az *NSDAP Külföldi Szervezete* (Auslandsorganisation der NSDAP).

⁹ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 743. o.

¹⁰ Schirach, *Hitler-Jugend*, i. m., 154. o.

¹¹ „*Ich glaube an eine Zusammenarbeit der europäischen Jugend auf der Grundlage eines Abkommens, dessen einzige Programmforderung lauten müßte: gegenseitiges Sichkennenlernen.*” – Schirach, *Die Hitler-Jugend*, i. m., 155–156. o.;

¹² Über die Jugend. *Frankfurter Zeitung*, 4. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 132. o.); Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.); Jugenderziehung im Zeichen des Friedens! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1–5. o.

¹³ Schirach, *Baldur von, Revolution der Erziehung*, Berlin 1938, 141–142. o. „*Nem lehet feladatomból, és teljesen ellentmond munkám lényegének, hogy a Hitler-Jugendet más nemzetek számára példaként állítsam. Én nem idegen népek ifjúságához szólok, hanem a világ német ifjúságához. Főleg nem kísérlem meg, hogy a nemzetiszocialista ifjúsági nevelés alapelveit az egész világ számára mértékadónak állítsam be. A nemzetiszocializmus nem propagandacikk, az a német lényeg indoktrinációja, német földön keletkezett, és a német vezér alakította szellemileg és szervezettel. Amikor megpróbálok külföldieknek érthetővé tenni a Hitler-Jugend lényegét, tagozódását és felépítését, akkor ezt csak azért teszem, mert meg akarom könnyíteni mindazok fáradozását, akik komolyan arra törekednek, hogy megismerjék a német ifjúságot. A teljes nemzetiszocialista mozgalomhoz hasonlóan a legfiatalabb tagozat is a népek egymás közötti békés megéréréséért áll ki. A politikai viták kikapcsolásával azon fáradozik, hogy más nemzetek ifjúságával jó kapcsolatokat teremtsen. Mint ahogy mi is kitarjuk szülőföldünk kapuit a világ ifjúsága előtt, és törekszünk arra, hogy hozzáférhetővé tegyük számukra a német táj szépségét, úgy mi is elmentünk idegen országokba, és megpróbáltuk Hitler-Jugendünkbe a világnak azt a szemléletét belenevelni, amely előfeltétele a népek békés egymás közötti együttműködésének.*” („*Es kann nicht, meine Aufgabe sein und widerspricht ganz dem Wesen meiner Arbeit, die Hitler-Jugend anderen Nationen als Beispiel hinzustellen. Ich rede nicht zur Jugend fremder Völker, sondern zur deutschen Jugend in der Welt. Erst recht nicht versuche ich, die Grundsätze der nationalsozialistischen Jugenderziehung als für die ganze Welt maßgebend darzustellen. Der Nationalismus ist kein Propagandaartikel, er ist die Inkarnation deutschen Wesens, auf deutschem Boden gewachsen und vom deutschen Führer geistig und organisatorisch gestaltet. Wenn ich versuche, Ausländern Wesen, Gliederung und Aufbau der Hitler-Jugend deutlich zu machen, so nur deswegen, weil ich all denen, die sich ernsthaft bemühen, die deutsche Jugend zu erkennen, ihr Streben erleichtern will. Wie die gesamte Nationalsozialistische Bewegung tritt auch ihre jüngste Gliederung für friedliche Verständigung der Völker untereinander ein. Unter Ausschaltung aller politischen Diskussionen bemüht sie sich ernsthaft um gute Beziehungen zur Jugend anderer Nationen. So wie wir selbst der Jugend aller Welt die Tore unseres Vaterlandes aufschließen und bestrebt sind, ihr die Schönheit deutscher Landschaft zugänglich zu machen, so sind auch wir durch fremde Länder gefahren und haben versucht, unserer Hitler-Jugend jenen Blick für die Welt anzuerziehen, der die Voraussetzung der friedlichen Zusammenarbeit der Völker untereinander ist.*”) – Schirach 1934. január 30-i rádióbeszédéből, idézi: Griesmeyr – Würschinger, i. m., 178–179. o.; Ld. még *Brücken von Nation zu Nation*. *RJP*, 1935/22. sz., 1–2. o.

rujlon a Führer nagy békeművéhez”. A HJ előszeretettel hangsúlyozta azt is, hogy szakítottak azzal a hagyománnyal, hogy pusztán kalandvágyból és kedvteléből induljanak külföldre, hiszen egy külföldi út háttérben komoly feladat állt.¹⁴

A Hitlerjugend mind erőteljesebb fellépése a világ országainak színpadán az egyre terebélyesedő külkapcsolatok által kiváló lehetőséget biztosított a német politika számára, hogy a „béke fenntartására” irányuló külpolitikáját az ifjúság fejlődő kapcsolataival is alátámassza. Minthogy a Hitlerjugendnek egyre inkább részét képezték a korábbi ifjúsági szervezetek, ráadásul az ilyen múlttal nem rendelkező tagok is hittelt dolgoztak a mind szélesebb külkapcsolatokért és a világ ifjúságai közötti jó viszonyért, a Hitlerjugendet meglehetősen könnyűnek bizonyult felhasználni a békeszínlelés feladataira. Ez olvasható ki a HJ hivatalos sajtókiadványaiból is, amelyekben nem csak azt cáfolták, hogy a HJ külpolitikát, de még azt is, hogy egyáltalán politikai tevékenységet folytat. Mindössze a kölcsönös párbeszéd, egymás viszonyainak megismerése, a közös munka, a sport és a dalok által, a kölcsönös tisztelet kivívása és valódi, bajtársi viszonyok kialakítása volt a cél.¹⁵

A Hitlerjugend pozitív, békés és mértéktartó külföldi megjelenése egyúttal hozzájárulhatott mind Németország, mind pedig a Hitlerjugend nemzetközi izoláltságának csökkentéséhez, amelynek 1937-től már komoly jelei mutatkoztak. A Hitlerjugend leginkább azt várta a külföldi partnerektől, hogy megértsék Németországot és a Hitlerjugendben folyó nevelési munkát. Nyilván ennek jegyében szorították teljesen háttérbe a külkapcsolatok terén a nemzetiszocializmus rasszista gondolatait. A nyilvánosság előtt ez tabutéma maradt. A belső értékelésekben viszont már ezek a felhangok is előjöttek. Elsősorban nem abban a kontextusban, hogy a Hitlerjugend bizonyos országok ifjúságát fajilag alsóbb rangúnak tekintette, bár a nem hivatalos megbeszélések során nyilván erre is bőven akadt példa. Inkább abban a tekintetben került elő ez a téma, hogy az együttműködés nehézségeit, a kapcsolatkeresési szándékokkal szemben mutatott ellenkezést a HJ általában a „zsidó befolyás” számlájára írta. Ennek ellenére a HJ lehetséges partnerországokban is közismert nemzetiszocialista világnézete az első években kifejezetten gyakran váltott ki tartózkodást. Az izoláltságot csak fokozta, hogy a HJ tekintélye időközben sokszorosára növekedett, mintegy a náci Németország egészét, vagyis egy egyre inkább növekvő erővel rendelkező világhatalom erejét képviselte, ami a szétaprózódott weimari ifjúsági mozgalomra, Németország első világháború utáni eszmélése során, majd a világválság miatti újbóli összeroppanása idején ilyen szinten nem volt jellemző. Egy egyszerű német vándorcsoport nem egy feltörekvő világhatalom képviselőjeként jelent meg külföldön.¹⁶

A német külpolitika szemszögéből kapóra jöttek az olyan – a legtöbb esetben valóban szilárd meggyőződéssel vallott – kijelentések, amelyek nyíltan a béke mellett és a háború ellen foglaltak állást (pl. „*Mi Hitlerjugend-tagok elutasítunk egy imperialista hódító háborút!*”). A pártvezetés a pozitív kicsengésű HJ-kezdeményezéseket a békepropaganda jegyében mindvégig tolerálta, még akkor is ha azok adott esetben diplomáciai bonyodalmat okoztak.¹⁸ Utóbbira volt példa egy HJ-út lemondása Magyarországra Franz Basch bebörtönzése miatt. A Franciaország felé irányuló töretlen próbálkozás pedig a nagypolitikának is javára szolgált, hiszen a 30-as évek német külpolitikai lépéseinek legfőbb kihatása elsősorban a nagy, nyugati szomszédra volt. Több más példa mellett ezt a célt szolgálta a Nagy-Britanniával is kintartóan fenntartott kapcsolatok.

Másrészt a 30-as évek második felében már érezhető volt, hogy a német külpolitika több esetben egy erős hatalom politikájaként jelent meg, így a Hitlerjugendtől is egyre inkább elvárták, hogy – mindamellett, hogy a nácizmus békés

¹⁴ Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Von unseren Auslandsfahrten. *RJP*, 1934/63. sz., 1. o.

¹⁵ Vö. Der Verständigungswille der jungen Generation. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.

¹⁶ Vö. Schirach újévi üzenete: „A következő évben a Hitlerjugend munkája azt a nagy célt fogja szolgálni, hogy a német és az idegen ifjúság között hidakat verjen. A népek ifjúságának meg kell ismernie egymást, nem azért, hogy az idegen jelleget utánozzák, hanem azért, hogy eljussanak az idegen népség kölcsönös megértéséhez. Egyedül ez a kölcsönös megértés képezheti a jelenkor nagy ifjúsági szervezetei közötti együttműködés alapját.” („Im kommenden Jahr wird die Arbeit der Hitlerjugend dem großen Ziel dienen, zwischen deutscher und fremder Jugend neue Brücken zu schlagen. Die Jugend der Völker soll sich untereinander kennenlernen, nicht um die fremde Art nachzuahmen, sondern um zu einem gegenseitigen Verständnis des fremden Volkstums zu gelangen. Dieses gegenseitige Verständnis allein kann die Grundlage für eine Zusammenarbeit der großen Jugendorganisationen der Gegenwart bilden.”) – *Völkischer Beobachter*, 2. Januar 1938; ld. még Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 747. o.

¹⁷ Möller, *Albrecht*, Wir werden das Volk. Wesen und Forderung der Hitlerjugend. F. Hirt, Breslau 1935, 97–98. o.

¹⁸ Rudolf Heß 1935. májusi nyilatkozata a HJ külügyeiről: „Minél jobban ismerik egymást a népek, minél inkább megtanulják megérteni egymást, annál kisebb sikerrel képesek hatást gyakorolni a népek egymás ellen uszításában érdekeltek. A jobb megértés alapját azonban azáltal is lehet rakni, hogy a népek ifjúságának egy része, amely később a nép része lesz, érintkezésbe lép egymással, s valóban közelebbről megismeri egymást.” („Je mehr die Völker einander kennen, je mehr sie sich verstehen lernen, mit desto weniger Erfolg vermögen Interessenten an der Völkerverhetzung zu wirken. Die Grundlage zu besserem Verstehen aber wird mit dadurch gelegt, daß Teile der Jugend der Völker, die später einmal Teile des Volkes werden, in Berührung miteinander kommen und sich wirklich näher kennen lernen.”) Idézi: Griesmeyr – Würschinger, i. m., 179. o.; Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 748. o.

szándékait közvetítette külföldre – az első számú európai ifjúságként lépjen fel, amely adott esetben akaratát is rá tudja kényszeríteni a partnerszervezetekre és -országokra. Ebben a tekintetben leginkább a HJ sajtótermékei érdemeltek figyelmet, amelyekről Buddrus joggal állapította meg – különösen a Birodalmi Ifjúságvezetőség *Wille und Macht* (Akarat és Hatalom) című központi folyóiratáról –, hogy nem mindig követték a szigorúan vett, általános, missziós céloknak megfelelő nemzetiszocialista külpolitikát, hanem az elvártnál gyakrabban mutatták a megértés jelét más népek ifjúsága iránt. Bár a HJ legfelsőbb vezérkara is meglehetősen fiatal volt (30-as éveiben járó generáció), és a HJ ezért valóban önmagától is békés hangokat ütött meg, mégsem a „megértés politikája” volt az egyetlen HJ által alkalmazott irány.¹⁹ A HJ az országon belüli, fokozódó vezetőszerpe mellett mindenképpen magának vindikálta a jogot arra, hogy külföldön egyre inkább kizárólagosan lépjen fel a teljes német ifjúság képviselőjében – mind a külföldi birodalmi németek, mind a népi németek, mind pedig más népek ifjúságával szemben.²⁰

Az erőteljesebb hangnem azonban még korántsem jelentette azt, hogy a békeszínlelés teljesen megszűnt volna, hiszen a HJ háborús készülődésének 1939 tavaszától kezdve kívülről alig lehetett valamilyen nyomát felfedezni. Mind-ebből számunkra az rajzolódik ki, hogy a Hitlerjugend az ifjúsági tevékenység műfaját, a tagság korábbi ifjúsági mozgalomhoz való viszonyát alapul véve, a nyílt felszínen kevésbé volt vehemens, mint az általános külpolitika. A felszín alatt, egy szűkebb vezetői körben azonban valószínűleg nagy tudatossággal folyt a munka.²¹ Ma már nem lehet megmondani, hogy a HJ felső vezetéséből kik, hányan és mit tudtak a nemzetiszocializmus tényleges terveiről, de az nyilvánvalóan nem lehetett véletlen, hogy éppen 1938-at választotta a Birodalmi Ifjúságvezetőség a „*Megértés évének*” (Jahr der Verständigung). Ennek szellemében a HJ elsősorban a korábbi ellenséges országok ifjúságával való megértést és kapcsolatalakítást tűzte ki célul maga elé. Mindenesetre gyanús az egybeesés, hogy 1938–39-ig a külügyminisztérium és más szervek által is kritizált, a nemzetiszocialista eszme misszióját adott esetben elhanyagoló HJ-„külpolitika” a nagy barátkozás után miért nyert egy csapásra negatív árnyalatot olyan megnyilvánulások és sajtóközlemények útján, amelyek már határozottan elítélték néhány ország ifjúságát. (Wille und Macht, RJP).²² 1939 tavaszán maga Schirach vallotta be alvezetői körében, hogy meg kell tévesztetni a külföldet, hogy ezáltal kifoghassák a szelet a „zsidó vezetésű” sajtó vitorlájából, amely egyre inkább Hitler hódító háborújának veszélyére figyelmeztetett. Miután pedig 1939-ben ténylegesen csökkent a külföldi utak száma, a háború kitörése után már titkolózásra sem volt szükség: Günter Kaufmann, a BIV Sajtó- és Propagandahivatalának vezetője a Hitlerjugendet már nyíltan más népek ifjúsága számára példaként aposztrofálta, s a népközösség és az állami autoritás elfogadását a népek ifjúsága közötti együttműködés előfeltételének nevezte.²³

A békeszínlelés és az európai passzivitás összességében azonban mind a teljes német külpolitikának, mind pedig a Hitlerjugendnek meglehetősen jól sikerült, hiszen ellenkező esetben nyilván nem jöhetett volna szóba az, hogy a franciák Németországgal szemben megmutatkozó fenntartásai ellenére *Camille Chautemps* francia miniszterelnök a HJ vezetőlapja számára előszót írjon, amelyben további támogatásáról biztosította a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat, beszélt a két nép nagyszerű teljesítményéről, s az egymás iránti tiszteletet és respektet emelte ki, s a két nép együttműködését a világbéke fontos tényezőjének tartotta, a német és a francia ifjúságról pedig mint pompás ifjúságról beszélt.²⁴

¹⁹ Buddrus idézi Günter Kaufmannnak, a Sajtó- és Propagandahivatal vezetőjének Schirach megértésre vonatkozó jelszavának kifejtését, amely a *Wille und Macht* 1938. évi 1. számában jelent meg: „ami boldoggá, erőssé és naggyá tesz bennünket, azt nem tekintjük szabadalomnak, amit másoknak licencként oszthatnánk szét! Azok az értéktételek, amelyeket magunkra veszünk, az mások megértéséhez kevésbé hasznos. Ezért a HJ külföldi tevékenysége a kölcsönös tiszteleten alapszik. [...] Mindössze azt várjuk el, hogy legyen meg az akarat ahhoz, hogy a másik mentalitását pozitív módon átérezzék. Ebből következik, hogy az ifjúságok közötti közvetlen kapcsolatok terén minden propaganda kizárandó.” („Was uns glücklich, stark und groß macht, sehen wir nicht als Patent an, für das wir an andere Lizenzen verteilen könnten! Werturteile, die wir an uns anlegen, werden uns zum Verständnis anderer wenig nützen. So beruht die Auslandsarbeit der HJ auf dem Fundament gegenseitiger Achtung. [...] Was wir erwarten, ist einzig und allein der Wille, sich in die Mentalität des anderen in positiver Weise einzufühlen. Daraus ergibt sich, daß jede Propaganda in der unmittelbaren Fühlung von Jugend zu Jugend ausscheidet.”) Günter Kaufmann, *Jugenderziehung im Zeichen des Krieges! Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1–5. o. Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 749. o.

²⁰ Brandenburg, i. m., 175. o.

²¹ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 221–223. o.; Wortmann, i. m., 167. o.

²² „Du bist nun im Ausland. Mach dich frei von dem jämmerlichen Spießbürgerhorizont, der alles verurteilt, nur weil es nicht so ist wie in Hinter-Posemuckel. Lass die Vorurteile hinter dir. Nimm alles, was du siehst, in dich auf. Beobachte, kühl und leidenschaftslos. Jedes Volk hat seine Vorzüge und seine Schwächen. Du sollst beide zu sehen versuchen und kennenlernen. [...] Suche vielmehr bereitwillig und offen die Verbindung, mindestens die Berührung zur fremdvölkischen Bevölkerung, vor allem zur Jugend. Sei dabei zurückhaltend mit deiner Kritik, aber spende freiwillig Lob, wo etwas Lob und Anerkennung verdient. Daß du dabei nicht in die Fremdschwärmerei verfallst, sollte selbstverständlich sein. Wenn du mit einem Ausländer in politische Gespräche kommst, so sage ruhig und bestimmt deine Meinung. Versuche ihn zu überzeugen, daß Deutschland nichts will, als Recht und Frieden auf gerechter Grundlage. Berichtige falsche Meinungen, kläre Irrtümer auf, versuche aber nicht, Dinge zu klären, die so typisch deutsch sind, daß gerade dieses fremde Volk sie nicht verstehen kann. Vergiß niemals: Der Nationalsozialismus ist kein Exportartikel. Jedes Volk soll nach seiner Façon selig werde.” *Die Kameradschaft*, 1936/14. sz., idézi: Blohm, i. m., 184., 193. o.; Schirach, *Revolution der Erziehung*, i. m., 141–142. o.

²³ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 221–223. o.; Wortmann, i. m., 167. o.

²⁴ *Chautemps, Camille*, Frankreichs Wunsch. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 1–2. o.; Schirach, *Revolution der Erziehung*, i. m., 88. o.; Blohm, i.

Bizonyosan nem tartotta volna Hitler birodalmi gyűlésben elmondott beszédeit „remek szavaknak” és nem biztosította volna a Hitlerjugend a „francia ifjúság szimpátiájáról” a Francia–Német Bizottság alelnöke, *Ferdinand de Brinon*, aki számára a legszebb dolog az volt, hogy a két háborús résztvevő fiai a megértés és a barátság útjára lépjenek. Biztos volt abban, hogy a francia ifjúság többsége szimpátiával viseltet a német ifjúság iránt. Valószínűleg az sem történt volna meg, hogy *André Francois-Poncet* Franciaország berlini nagykövete a Hitlerjugendbe küldje gyermekét és aktívan támogassa a német–francia ifjúsági kapcsolatokat, még ha itt külpolitikai megfontolásokról is szó lehetett.²⁵ S még folytathatnánk a sort, hiszen Nagy–Britanniában is hasonló hangok hallatszottak 1938 végéig, ahol talán azok őszinteségében sem kételkedhetünk. Ennek egyik legfőbb megnyilvánulása volt Neville Chamberlain brit miniszterelnök szívélyes üzenete a német ifjúsághoz.²⁶ Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy nem egy esetben külföldi megszólalók a legalapvetőbb információk nélkül éltették a Hitlerjugendet, állítván azt, hogy a weimari „Németország ifjúság nélküli” időszaka után, 1933-tól Németország végre az örömtől duzzadó ifjúság hazájává változott.²⁷

Ez a barátkozó stratégia azért is lehetett sikeres és elfogadott, mert teljes egészében köthető volt a régi Vándormadár és az Egyleti Ifjúság legtöbb csoportjának programjához, amelyek a német nép egységének gondolata mellett minden nép szabad belátására bízták, hogy ők is hasonló szellemben kívánják-e ápolni népi egységüket, kultúrájukat és hagyományukat.²⁸ Az Egyleti Ifjúság dalos könyveikbe például bekerültek a meglátogatott országok himnuszai, dalai is, s az előzőeken hittek abban, hogy pozitív hozzáállásuk folytán a német kisebbségek helyzete is javul majd, és nagyobb megértést tanúsítanak irántuk. Az Egyleti Ifjúság nem „az uralkodó faj” uralmi területének kiterjesztésében volt érdekelt, hanem a németiség megtartásában. Azzal azonban mindenképpen szimpatizáltak az egyletiek is, hogy Közép–Európában a német befolyás magától értetődő legyen, hiszen a közép–európai sorsközösség problémáit csak ezen a módon látták megoldhatónak.²⁹

Jovy találoán a következőképpen összegezte az ifjúsági mozgalom és a nemzetiszocializmus idegen népekhez való kapcsolatának lényegét: „Az idegen népekhez fűződő kapcsolat alapvető különbsége a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között abban áll, hogy a nemzetiszocializmus politikai szempontokból kiindulva mérlegeli a szövetséget vagy az ellenségességet, míg az ifjúsági mozgalom érzelmi alapon ragadja meg, és veszi fel a lényegével rokont.”³⁰

Németország világhatalomként azonban már nem nélkülözhetette, hogy befolyása és hatalma fenntartásának, valamint további kiterjesztésének érdekében a német ifjakat megismertesse a német hatalmi pozíció érzésével, járatossá tegye őket a nemzetközi viszonyokban, ismereteket szerezzenek a földrajzi adottságokról, társadalmi, gazdasági és történeti viszonyokról, amit aztán akár békés, akár háborús körülmények között hasznosítani lehetett. El kellett vetni az ifjú generációban a világhatalmi gondolkodás magvát, hogy a külföldre induló HJ-csoportok érezzék, és kívülről lássák

m., 289. o. A teljes szöveget ld. Kaufmann, *Jugendbewegung im 20. Jahrhundert*, i. m., 29. o.

²⁵ *Brinon, Fernand de*, *Sympathien der französischen Jugend. Wille und Macht*, 1937/20. sz., 5–6. o.; *Jugend als Brücke. Wille und Macht*, 1937/20. sz., 2–4. o.

²⁶ *Neville Chamberlain*, *Message to the German Youth*. In: Kaufmann, *Jugendbewegung im 20. Jahrhundert*, i. m., 30–31. o.; *Vö. Buddrus*, *Totale Erziehung*, i. m., 749. o. „*Young Nazis in Manchester*’, *Jeunesse Hitlerienne á Verdun*’ usw. sind die Schlagzeilen der ausländischen Presse, die lobend von den Besuchen der Hitler–Jugend im Ausland berichtet und dafür zeugt, daß unsere Jungen und Mädchen überall den besten Eindruck hinterlassen haben. Der schlagendste Beweis dafür aber sind die unzähligen Freundschaften, die die Deutschen mit ihren jugendlichen Gastgebern geschlossen. Jahrelanger Briefwechsel, Austausch von Erinnerungen und Einladungen knüpfen die Bande fester zwischen den Ländern und ihrer Jugend.” *Pressebericht 1938: Nach einer Auslandsfahrt*. In: *Blohm*, i. m., 196. o.

²⁷ „A hatalomátvétel előtt Németország egy ifjúság nélküli országnak tűnt. Az utcákon álló fiatal embereket valami nyomasztotta, zárkóztak és kedvetlenek láttam őket. Most rá sem ismerek Németországra. Az ifjak végnélküli menetszlopai lelkesen menetelnek. Ez az öröm és a jövőbe vetett remény elő képe. Táboraikban egészségesnek és barnára sültnek láttam őket.” „*Vor de Machtübernahme erschien mir Deutschland wie ein Land ohne Jugend. Ich sah die jungen Menschen bedrückt, scheu und unlustig an den Straßenecken stehen. Nun kenne ich Deutschland nicht mehr wieder. Endlos sind die Kolonnen der Jugend, die da begeistert marschieren, ein Urbild der Freude und Zukunftshoffnung. Ich sah sie in ihren Lagern, gesund und braungebrannt.*” – idézi: *Blohm*, i. m., 289. o.

²⁸ *Vö.* „*Der völkische Gedanke strebt nach der Widererweckung echten deutschen Volkstums in deutschen Landen. Untergedanke dabei ist, daß es anderen Völkern natürlich freisteht, sich auch völkisch zu gestalten und dann neben oder unter das deutsche Volk zu treten.*” – *Kurella, Alfred*, *Deutsche Volksgemeinschaft*. In: *Kindt, Grundschriften*, i. m., 163–179. o., itt 164. o., ld. Még: *Buske, Ernst*, *Jugend und Volk*. In: *Kindt, Grundschriften*, i. m., 198–201. o.

²⁹ *Jovy*, i. m., 61–62. o. A Közvetítőszerv által kiadott „*Volk und Reich*” (Nép és Birodalom) című folyóirat a közép–európai gondolatok legfőbb tárháza lett.

³⁰ „*Der grundlegende Unterschied zwischen Nationalsozialismus und Jugendbewegung in der Beziehung zu fremdem Volkstum ist darin zu sehen, daß der Nationalsozialismus von politischen Gesichtspunkten ausgehend die Zweckmäßigkeit von Bündnis und Feindschaft erwägt, während die Jugendbewegung aus emotionalen Gründen das Wesensverwandte ergreift und in sich aufnimmt.*” – *Jovy*, i. m., 65. o. ld. Még: *Mogge, Winfried*, „*Der gespannte Bogen*”. *Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Eine Zwischenbilanz*. In: *Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981*, 11–34. o.; *Kater, Michael H.*, *Bürgerliche Jugendbewegung und Hitlerjugend in Deutschland von 1926–1939*. In: *Archiv für Sozialgeschichte*, Band XVII. Verlag Neue Gesellschaft. Bonn–Bad Godesberg 1977, 127–174. o.

hazájuk nagyságát és hatalmát. Ez egyben az elkötelezettségüket is növelte, miáltal fanatikus előharcosként, feltétel nélküli hittel és korlátlan bevetéssel szolgálhatták a Harmadik Birodalmat.³¹

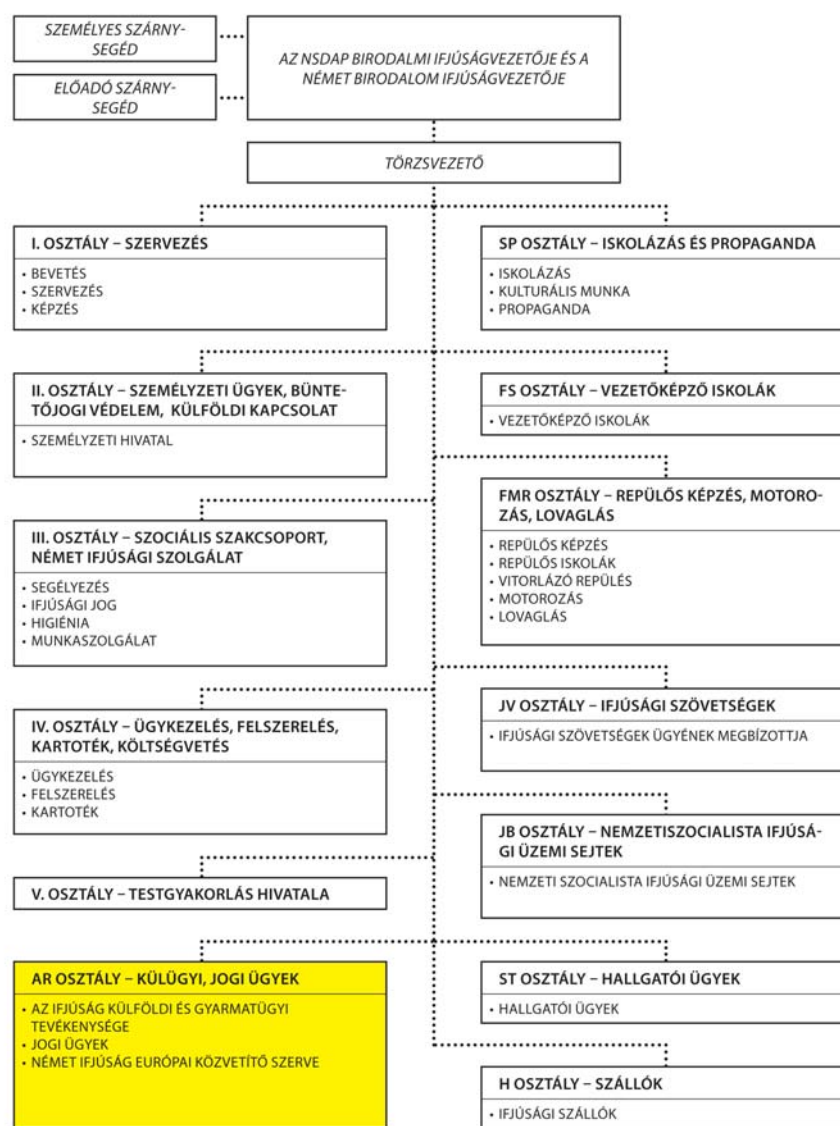
A partnerországokban való befolyásszerzés és ezáltal az ottani fiatalokkal való baráti viszony kialakítása a távlati stratégiák miatt volt elsődleges. Bár a HJ ezt a befolyásszerzést a béke szellemében, a béke fenntartása érdekében tartotta fontosnak, vagyis az ifjúság idején megszerzett baráti kapcsolatok garantálhatták a jövőre nézve azt, hogy az ifjak későbbi politikusként is a népek egymás közötti megértését tartásák a legfontosabbnak.³² Ugyanennek az érmének a másik oldala viszont az volt, hogy e fiatal korban kialakított ifjúsági kapcsolatok révén, Németország ismertté és kedvelté tételével, befolyást lehet gyakorolni a partnerország későbbi időszakára, amikor ezek az ifjak valóban politikai és más vezetői funkciókat töltenek majd be.

A szemléletbeli változás ékes példája volt Hans Hartmann „Die junge Generation in Europa” című könyvének második, 1933-ban megjelent kiadása. Míg az 1930-as első kiadás az európai ifjúság egységének vízióját állította előtérbe, addig a második kiadás a német ifjúságnak az európai ifjúság vezető csapatának szerepét szánta, de egyúttal a Németországgal és ifjúságával szemben hangoztatott imperialista törekvések vádját is cáfolni próbálta.³³

V. 2. A Hitlerjugend kifelé irányuló tevékenységének szervezeti keretei

A HJ vezető szerepének megteremtése után a Birodalmi Ifjúságvezetőség fokozatosan fejlesztette a külföldi aktivitáshoz szükséges, minden korábbinál gigantikusabb szervezetét. Az 1932 közepén megszűnő Határvidéki Hivatal örökét egyik hivatal sem vette át, helyette a HJ birodalmi szervezési vezetőjét (Reichsorganisationsleiter) Carl Nabersberget bízták meg a HJ Külföld területének (Gebiet Ausland) vezetésével. A náci hatalomátvételt követően a kezdeti időszak szerényebb mértékű külföldre irányuló tevékenységét a Birodalmi Ifjúságvezetőségben belül újonnan felálló *Külügyi és Jogi Osztály* (Abteilung Auslandsarbeit und Rechtsfragen) irányította, amely ugyancsak Carl Nabersberg vezetése alá került, akit 1933 őszén Alfred Rosenberg ifjúsági referensnek hívott meg az NSDAP *Külpolitikai Hivatalába*. Nabersberg a kezdeti évek kulcsfontosságú embere volt nemcsak a külügyi tevékenység, hanem a HJ vezető szerepének kiépítése terén is. E hivatal mellett ő irányította ugyanis a *Birodalmi Ifjú-*

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1933. JÚNIUS

Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1096. o.

³¹ Vö. Abschiedsfeier für die 450 Jungvolkführer. VB, 29. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 104. o.).

³² Deutschland–Lager 1935. Welttreffen der Hitler–Jugend. Kuhlsmühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 9. o.

³³ Hartmann, Hans, Die junge Generation in Europa. Berlin 1933. Idézi: Tiemann, i. m., 247–249. o.

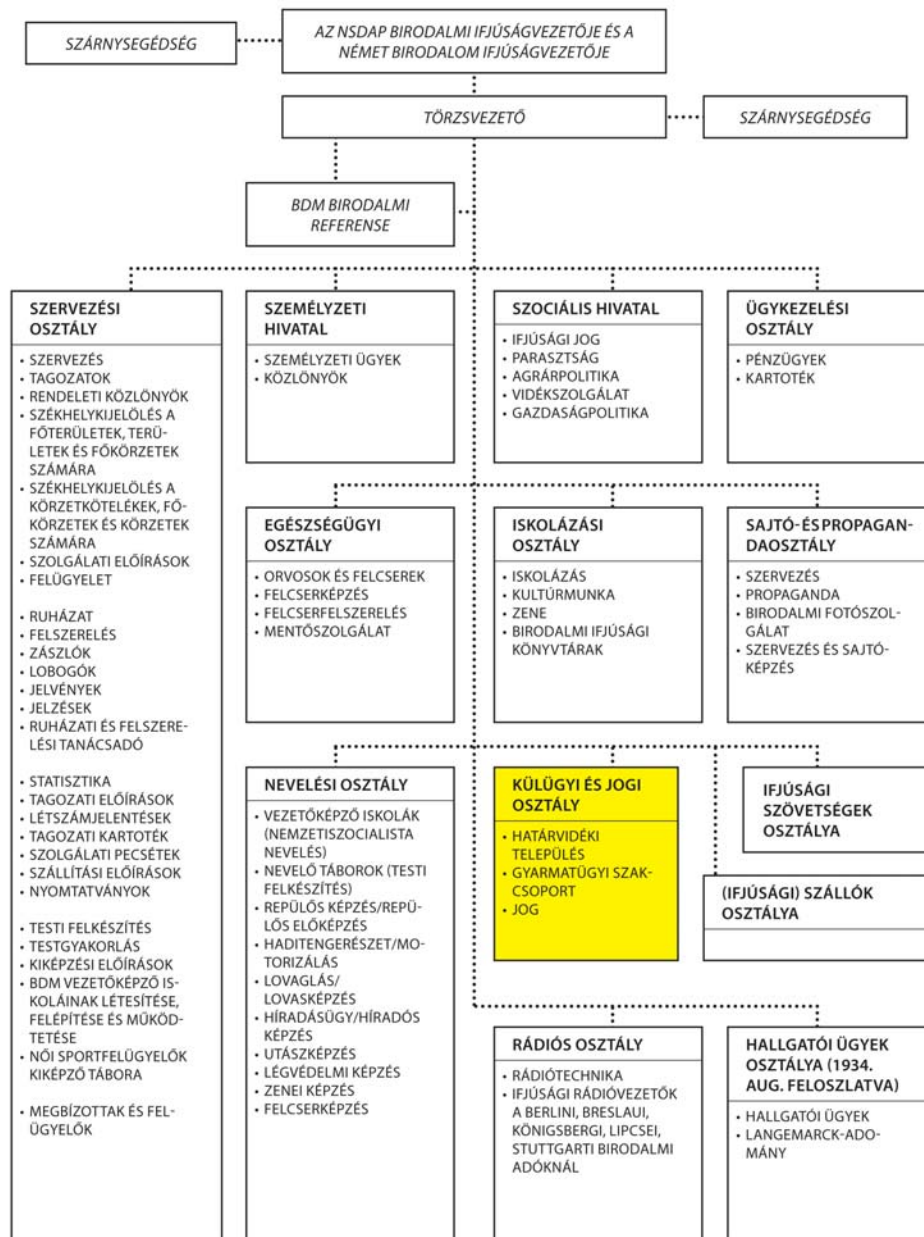
ságvezetőség Ifjúsági Csoportok Osztályát (Abteilung Jugendverbände) is, így az ifjúság gleichschaltolásának legfőbb felelőse volt. Ő lett a HJ törzsvezetője is, vagyis Schirach helyettese.³⁴ Ez a hármas funkció lehetőséget biztosított arra, hogy az ifjúsági mozgalom tapasztalatait még inkább hasznosíthassák a HJ külügyi tevékenységében, másrészt azt is mutatta, hogy ez a munka valóban elsőrangúvá vált.

Miután Baldur von Schirach is kiemelkedő jelentőséget tulajdonított e tevékenységi körnek, és Nabersberg személyében az alkalmas embert is megtalálta ennek irányítására, az 1933 elején felálló központi hivatal már struktúrájában is visszatükrözte e munka komolyságát és egyben sokrétűségét. A *Külügyi és Jogi Osztály Külügyi Részlege* (Abteilung Ausland) úgy tűnik, hogy meglehetősen elkülönülten működött a Jogi Részlegtől. Munkáját szakcsoportok ügykörébe osztottan végezte, amelyek a következők voltak: 1. valószínűleg a személyzeti ügyek; 2. birodalmi ifjúsági csoportok kapcsolatai a külföldi németekkel (Auslandsdeutsche Arbeit); 3. külföldi propaganda; 4. szervezési

ügyek (egyenruha, jelképek, eszközök, bérleti díjak, közlekedés, otthonok, vezetőiskolák, egyéb szolgálati utak); 5. általános igazgatási kérdések, különböző szervek finanszírozása; 6. sajtóügyek (sajtójelentések, külföldi újságok beszerzése, ifjúsági újságok készítése a külföldi németek számára, sajtóarchívum); 7. iskolázás (birodalmi HJ iskolázása, tananyagok kiadása); 8. gyarmatügyek. (Gyarmati Oktatási Levelek (Schulungsbriefe), fotók, brosúrák, könyvek, térképek, újságok, egykori német gyarmatok német ifjúságának támogatása, speciális táborok gyarmati referensek részére); 9. határvidéki települések; 10. nincs adat.³⁵

1933-ban a Külügyi Osztályon kívül viszonylag nagy részlegnek minősült az „Ifjúsági csoportok” Osztálya (Abteilung JV =Jugendverbände), amely 1934 végére az egyik legkisebb egység lett, s Nabersbergen kívül mindössze

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1934

Magyar változat: © Vitéri

Forrás: Buddrus, i. m., Totale Erziehung, i. m., 1097. o.

³⁴ *Vossische Zeitung*, 27. September 1933 (BArch, NS 5/VI/427, 10. o.); Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 747. o.; Brandenburg, i. m., 115. o.

³⁵ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; A Külföldi Propaganda Szakcsoport írásokat helyezett el a központi lapokban, támogatta a külföldi német Hitlerjugend tagtoborzó akcióit, amelyhez folyóiratokat is biztosított. Ilyeneket küldött az érdeklődő külföldi ifjúsági és más szervezetekhez is. Segédkezett a nemzetiszocialista irodalom beszerzésében, könyvtárak felállításában, támogatta a külföldiek fogadását, látogató útjait, valamint a külföldi HJ meglátogatására szolgáló utakat. Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat III Auslandspropaganda benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Verwaltung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Presse Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Etatvorschlag für 1934/35 (Hauptkolonial-Referat) – PAAA, R 63606; JfdDR an das AA. Antrag des Jugendführers des Deutschen Reiches auf Mittelbewilligung für das Etatjahr 1934/35, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63606.

egy munkatársal dolgozott. Ebből pontosan látszott, hogy a Hitlerjugenden kívül másfél év leforgása alatt már nem sok olyan szervezet maradt, amely munkát adhatott volna en-

© Vitári

nek az osztálynak. Erre az időre az Egyleti Ifjúság, a pártok ifjúsági szervezetei, a tornaszövetségek, a hivatásrendi ifjúsági szervezetek többnyire maradéktalanul megtalálták helyüket a Hitlerjugendben. Az osztály legfőbb munkáját a katolikus ifjúság adta, de közvetlenül ennek az osztálynak, illetve vezetőjének alárendeltségébe tartozott a *Zsidó Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának* (Reichsausschuss jüdischer Jugendverbände) vezetője is.³⁶

A Birodalmi Ifjúságvezetőség struktúrájának leképződését mutatták a HJ területeinek és járásainak szervezeti sémái, az előbbieken a *Határvidéki és Kültügyi Osztályok* (Grenz- und Auslandsabteilung), utóbbiakban a *Határvidéki és Kültügyi Részlegek* (Grenz- und Auslandsstelle) voltak az illetékes fórumok. Ezek a szervezeti egységek az Ifjúnépre és a JM-re is kiterjesztették tevékenységüket, bár külföldre csak 14 év feletti fiatalok utazhattak, de a kisebbeket is képezni kellett ezen a téren. E részlegek és osztályok keretében a fő felelősök a határvidéki és kültügyi referensek voltak.³⁷

A területek és járások szintjein működő referenseknek a lehető legszorosabban kellett együttműködniük az Iskolázási (S) és Propaganda (P) osztályokkal. A BDM alárendeltségét mutatta, hogy az alkörzetek határvidéki és kültügyi referenseit politikai felelősség tekintetében a HJ-területek referenseinek rendelték alá. A referenseknek kifogástalan nemzetiszocialistáknak kellett lenniük, s elsősorban HJ-vezetőnek, érdeklődést és jó képességeket kellett tanúsítaniuk a határvidéki és kültügyi munka területén, s legalább 1933. január 30. óta a HJ tagjainak kellett lenniük. Személyükre a területek, a főkörzetek, a járások, illetve az alkörzetek vezetői tettek javaslatot a kinevezést és felmentést ezután a Kültügyi Részleggel karöltve látta el. A referensek feladatai közé tartozott: a határvidéki és kültügyi németiségről képzést biztosítani (népi német iskolázás), a népi német szervezetekkel fennálló kapcsolatok ápolása, jelentések készítése az illetékes szervek számára a népi német kérdést érintő ügyekről, gyarmatügyi munka (amíg nem épül annak önálló struktúrája), a határvidéki és kültügyi utak helyi szervezése és lebonyolítása, a határvidéki HJ gondozása, a kültügyi HJ-tagok gondozása, a kültügyi német és más nemzetiségű kültügyi ifjak útjának helyi szervezése és lebonyolítása Németországban, valamint a diákcseré. A HJ területeinél (BDM főkörzeteinél) a Határvidéki és Kültügyi Osztály a következő személyekből állt: osztályvezető, határvidéki és kültügyi referens, gyarmatügyi referens és az Útszervezési Részleg (Fahrtenstelle) vezetője. Szükség esetén az osztályvezető egyúttal a határvidéki és kültügyi referens is lehetett. A járások (alkörzetek) esetében a határvidéki és kültügyi referens mindent egymaga végzett, kivéve a gyarmatügyi munkát.³⁸

A területek és járások szintjén létesítendő Útszervezési Részlegek leginkább abból a megfontolásból jöttek létre, hogy az utak engedélyezésében közreműködjenek, illetve felügyeljék, hogy csak engedéllyel rendelkező csoportok induljanak külföldre és a határvidékekre. Mindezt pedig nemcsak a HJ tagságra vonatkozóan, hanem a teljes német ifjúságra kiterjedően kötelesek voltak elvégezni, kivéve a szülőkkel utazó fiatalokat. Kék (külföldre) és Vörös (határvidékre) könyv nélkül senki sem indulhatott útnak. Az ellenőrizhetőség érdekében minden utat formanyomtatványon kellett bejelenteni az illetékes terület határvidéki és kültügyi osztályán, ahol ellenőrizték az adatok valódiságát. Itt különösen a feloszlott egyesületek (főleg egyleti és marxista ifjúsági szervezetek) egykori tagjainak hamis adatok alapján kérelmezett útjai jelentettek veszélyforrást. Az illetékesnek személyesen kellett meggyőződnie arról, hogy a csoport méltón tudja-e képviselni Németországot, illetve rendelkezik-e kellő anyagi fedezettel. Ügyeltek a megfelelő felkészítésre, a visszatérés után pedig jelentést kellett írniuk a csoportok kültügyi fellépéséről. Miután a területi osztály rávezette a kérelemre a véleményét, tovább küldte a Kültügyi Részleg Útszervezési Osztályára, saját hatáskörében nem engedélyezhetett, s

³⁶ Von der Jugend in Deutschland und in Europa. *RJP*, 1934/134. sz., 3–4. o.

³⁷ Blohm, i. m., 68. o.; Gliederung der Reichsjugendführung – PAAA, R 63610; Merzenich, M., Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.

³⁸ Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.

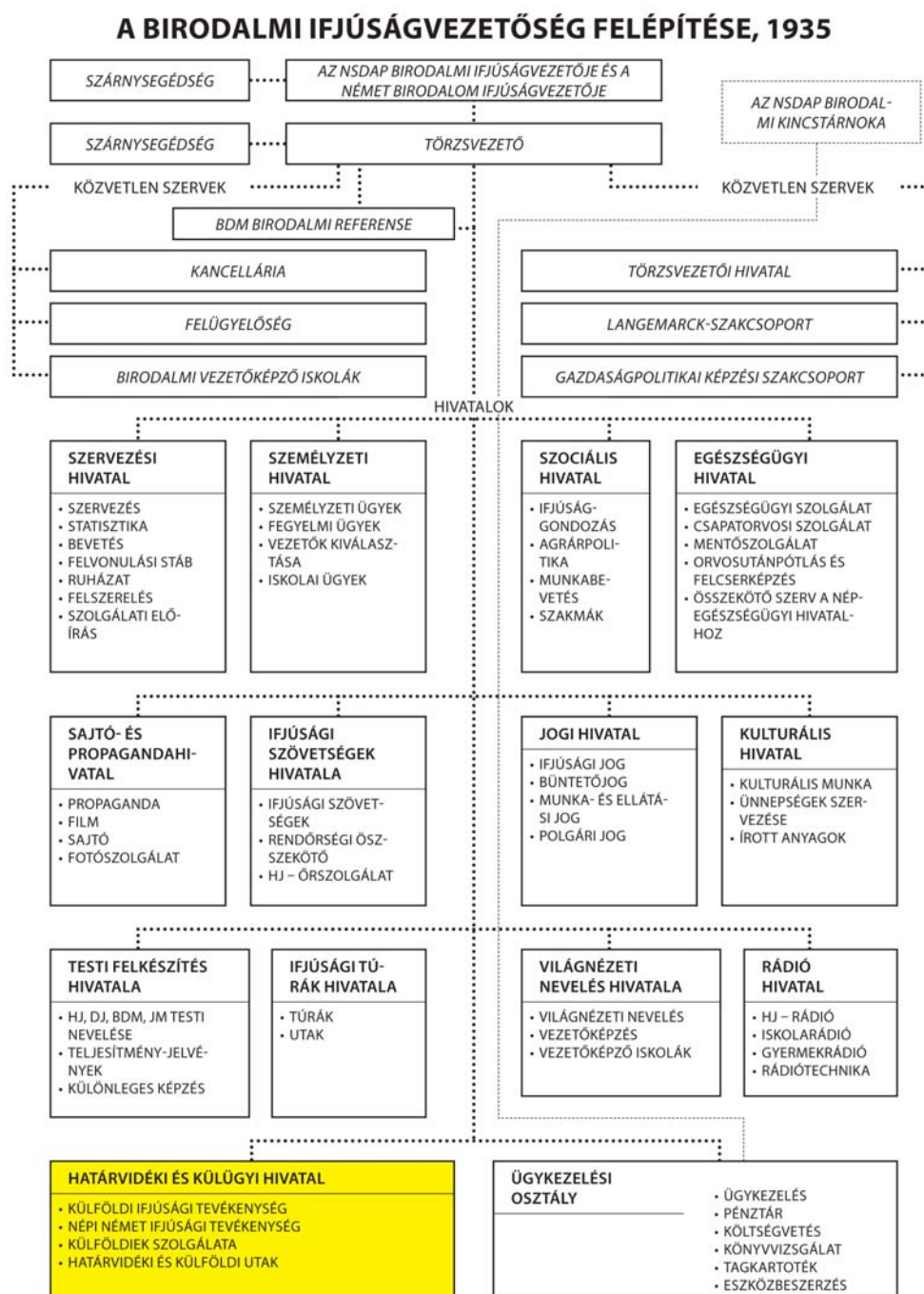

nem is tilthatott meg utakat.³⁹ Már 1934-ben megfogalmazódott az a szándék, hogy a HJ-területek osztályvezetői befolyásuk alatt tartásuk a diákcserét is. 1934 decemberétől minden járás határvidéki és külügyi referensének minden hónap 5-ig tájékoztatnia kellett a HJ terület határvidéki és külügyi osztályát a határvidéki és külügyi munkában lezajlott eseményekről. Az egyes járások jelentéseinek beérkezése után minden hónap 15-ig a határvidéki és külügyi osztályok a Külügyi Részlegnek küldtek jelentést.⁴⁰

Egyre több gondot okozott a külföldi látogatók sokasága, s 1934-re már jelentős volt azoknak a száma, akik a Külügyi Részlegnél nem jelentkeztek be, így ottlétiükről a HJ egyes területeit sem tudták értesíteni. Ebben az esetben a területeknek külön jelentést kellett készíteniük a történésekről. A BIV legfőbb szándéka ugyanis az volt, hogy olyan külföldiek számára, akik nem rendelkeznek az NSDAP Külföldi Szervezetének ajánlásával, ne tegyék hozzáférhetővé HJ-ot. A külföldi németiség ifjait németországi tartózkodásuk során viszont mindig bajtársiasan kellett kezelni, de a HJ külföldi állomáshelyeivel önálló levelezést nem folytathattak

a HJ egyes területei. 1935 márciusában hoztak létre a Külügyi Részlegen belül egy Külföldi Szolgálat (Ausländerdienst) alosztályt. A területek és a járások szintjén ezt a feladatot a határvidéki és külügyi referensek látták el. A referensek saját területükön felelősek voltak olyan munkatársak képzéséért, akik képesek voltak ellátni a Németországba látogató, illetve német–külföldi táborkon részt vevő külföldiek gondozását.⁴¹

A határvidéki és külügyi referensek számára rendszeres időközönként munkautlést tartottak, amelyek szemináriumi formában zajlottak, így előzetes szakirodalom alapján való felkészülést feltételeztek, hogy eképpen is garantálják a 8–10 napos kurzus eredményességét. Ezeknek azonban csak akkor volt értelme, ha azon minden határvidéki és külügyi referens és referensnő részt vett. Anyagi okokból a járások referensei számára maximálisan 4 napos rendezvényeket tartottak célszerűnek, s a színvonal érdekében előadóként csak jelentős személyiségek meghívását támogatták, meghívásukat pedig a Határvidéki és Külügyi Hivatal engedélyezte. Utóbbi tanfolyamok megszervezéséről a területi referensek gondoskodtak. 1938-tól az egyes területek, illetve főkörzetek referenseit kötelezték arra, hogy a népi német,

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.; Ausländerdienst. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10. sz., 14. März 1935, 7. o.

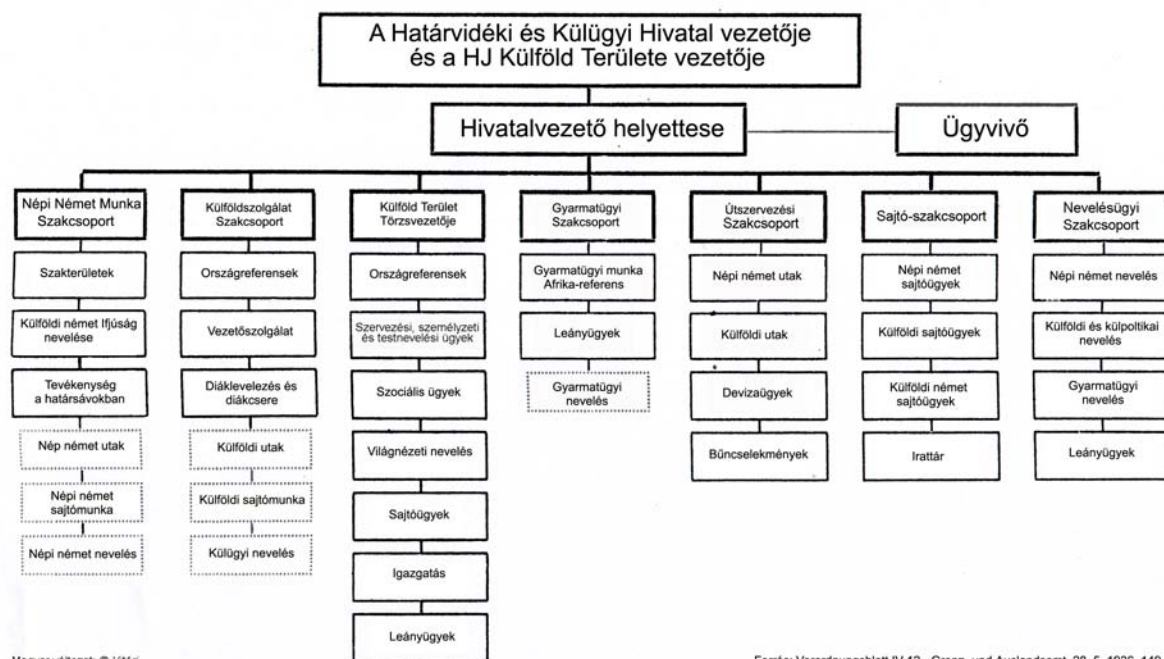
valamint a külpolitikai felvilágosításra és képzésre külön referenseket és lányreferenseket alkalmaz-zanak, legcélszerűbbnek erre a feladatra a határvidéki és külügyi referensek helyetteseit tartot-ták.⁴²

A szervezeti ke-retek 1935-re kristá-lyosodtak ki teljessé-gükben. 1935-ben az osztály – a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden más osztá-lyával együtt – hiva-

tallá avanszált, s különvált a Jogi Hivataltól. A *Határvidéki és Külügyi Hivatal* (Grenz- und Auslandsamt) tehát már csakis a HJ kifelé irányuló tevékenységének szentelte minden energiáját.⁴³ A hivatal struktúrájában is bekövetkezett némi változás, amely az addigi szakcsoportokat is érintette. A hivatal vezetése (hivatalvezető, helyettes vezető, ügyveze-tő) mellett az érdemi munkát a hét szakcsoportra (Hauptreferat) tagolódo apparátus végezte. Az első szakcsoport – s ez egyben a fontossági sorrendet is mutatta – a népi német ügyekkel (Hauptreferat Volksdeutsche Arbeit) foglalkozott, amelynek legfőbb összetevői a következők voltak: külföldi németiség iskolázása a birodalomban, határövezeti munka, népi német utak, népi német sajtómunka és népi német iskolázás. A *Külföldszolgálat szakcsoport* fogta össze az egyes országokért felelős referenseket (akik a kapcsolatokat előkészítették és ápolták, leveleztek, utaztak, s tökéletesen ismer-ték az adott ország nyelvét (1937-ben a hivatal büszkén állította, hogy 30 nyelvet beszélnek összesen), foglalkozott a tanulói levelezéssel, a külföldi sajtóval, a külföldi iskolázással, a külföldi utakkal és a vezetői kérdésekkel. A 3. szakcso-port a HJ külföldön működő szervezeteit működtette (Külföld Terület), s az országreferensek mellett az e területekre irányuló HJ munkáért volt felelős, vagyis magába foglalta mindazt, amit a birodalmi HJ-ra nézve a teljes Birodalmi Ifjúságvezetőség látott el (pl. szociális ügyek, világnézeti nevelés, sajtó, igazgatási ügyek stb.). Külön szakcsoport foglal-kozott a sajtóügyekkel és a gyarmatügyi munkával, valamint a teljes hivatal munkakörébe tartozó tevékenységekre vo-natkozó nevelési ügyekkel. Végül a külföldi utak gyakorlati lebonyolításáért (népi német és külföldi utak, deviza-ügyek, büntények stb.) az *Útszervezési szakcsoport* (Hauptreferat Fahrtenstelle) volt felelős.⁴⁴

Az ifjúság külföldi tevékenységének átmenetiségét mutatja – vagyis leginkább azt, hogy a Hitlerjugend miként te-lepedett rá a már meglévő formákra és szervezetekre –, hogy ebbe a szakcsoportba illesztették be a korábban önállóan működő az *Európai Német Ifjúság Közvetítőszervét Ernst Bargel* vezetésével, ami egyúttal e szervezet munkájának fokozatos adaptálást jelentette a HJ külföldi tevékenységére. Bargelt 1933 áprilisában elbocsátották, majd júniusban a Közvetítőszervet *Népi Német Ifjúsági Munka Közvetítőszerveként* illesztették be a Birodalmi Ifjúságvezetőségbe. Főbb feladatai közé tartozott a teljes német ifjúság határvidéki és külföldi útjainak koordinálása, a népi német mun-kaszolgálat, valamint a külföldi németek képzése a birodalomban (ahogy ezek már 1933 előtt is működtek). A Közvetí-tőszerv a külföldi németek szervezésére és iskolázására a VDA-tól is kapott mandátumot, amelynek legfőbb megnyil-vánulási formája a népi német munkaszolgálat volt. E munkában a Közvetítőszervet segítette az *Európai Német Nép-csoportok Szövetsége*, a *Német Védszövetség*, a VDA és más szervezetek küldötteiből felállított munkaközösség is.⁴⁵

A Határvidéki és Külügyi Hivatal felépítése, 1935-1936

Magyar változat: © Vitéri

Forrás: Verordnungsblatt IV 12 - Grenz- und Auslandsamt, 28. 5. 1936, 149. o.

⁴² Arbeitstagung der GA-Abteilungsleiter und Abteilungsleiterinnen. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 755. o.; Meldung von Tagungen. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.; Volks- und außenpolitische Aufklärung in den Gebieten und Obergauen. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.

⁴³ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1096–1098. o.; Schirach, *Hitler-Jugend*, i. m., 156. o.

⁴⁴ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 746. o.; So arbeitet die R.J.F. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.

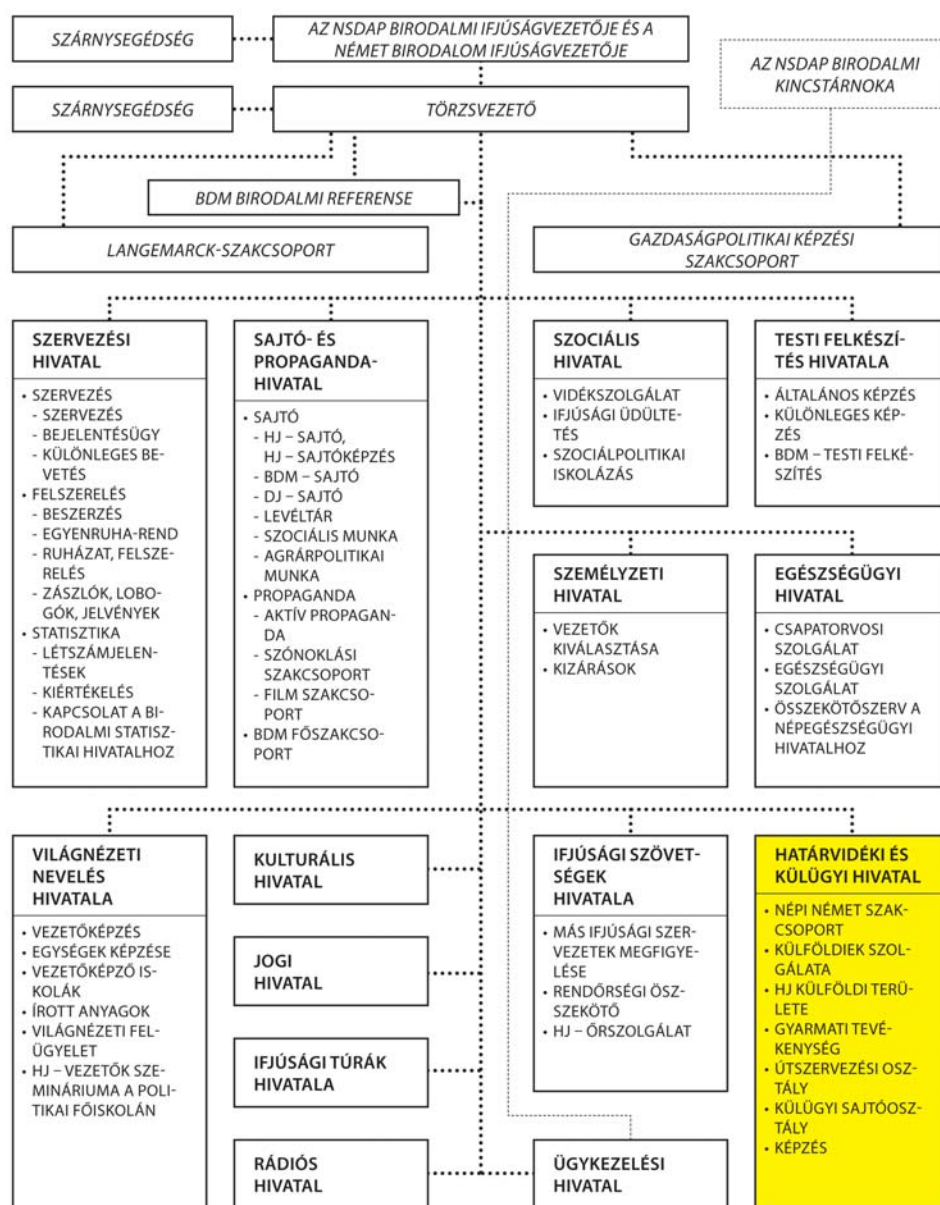
⁴⁵ Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. *Kurzchronik*. In: Kindt, *Die deutsche Jugendbewegung*, i. m., 1529–1535. o.; Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, Haushaltsplan der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, 10. August

Nabersberget 1935 júliusában az addig a *Nemzetiszocialista Német Hallgatósövetség* (Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund, NSDStB) külügyeit irányító *Reinhold Schulze* váltotta fel. A hivatal vezetése mellett átvette a HJ földrajzi struktúrájába tartozó, de a hivatalban külön osztályként megjelenő *Külföld terület* (Gebiet Ausland) vezetését is. Schulzét 1936 márciusában egyúttal kinevezték a HJ összekötő emberének, akinek a minisztériumokkal, az *NSDAP Külföldi Szervezetével*, *Külpolitikai Hivatalával*, *Gyarmatpolitikai Hivatalával*, a *Ribbentrop-ügyosztálynal*⁴⁶, a *Német Akadémiai Csereszolgálattal* (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD) és a *Birodalmi Gyarmatügyi Szövetséggel*

(Reichskolonialbund) kellett kapcsolatot ápolnia. Ebben a minőségében tehát a külügy-minisztérium mellett a párt két, fontos külfölddel kapcsolatos tevékenységet folytató szervével koordinálta a HJ tevékenységét. 1937-ben felmentették a hivatal vezetése alól, amelyet egy ideig névleg azonban még vezetett, majd a Birodalmi Ifjúságvezetőség megbízottjaként Tokióba távozott az ottani német követségre. Legkésőbb 1938 elejétől (valószínűleg februártól) a hivatal már *Theodor Stadler* (Hauptbannführer) vezetése alatt állt.⁴⁷

1937 elején a BIV Ifjúsági Túrák Hivatalát átnevezték Utak és Túrák Hivatalának, amely ettől kezdve minden belföldi útért felelős volt, beleértve a határvidéki utakat is. Így a Határvidéki és Külügyi Hivatal ettől kezdve már csak a külföldi utakat irányította.⁴⁸

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1936

Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 1099. o.

1933 – PAAA, R 63605. 1933-tól a VDA addig is működő iskolai csoportjai és különleges alakulatai (énekes, játszó, szavaló csoportok, zenekarok és rendszolgálat) mellé létrehozta a népi német rajokat (fiúk) és csapatokat (lányok), amelyek legfőbb feladata a határvidéki stafétafutás (Grenzstaffellauf) teljesítésében állt. A csoportokat a VDA minden területi egységében létrehozták. A VDA-nak külföldön is voltak csoportjai, 1933 júniusában Passauban megrendezett "klagenfurti gyűlésén" a danzigi, Eupen-Malmedy-i, rigai és hollandiai csoportok vettek részt, de megjelentek a külföldi német iskolák képviselői is. – Die „Klagenfurter Tagung“ des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.

⁴⁶ Hivatalosan: az NSDAP külpolitikai megbízottja a Führer helyettesének törzsében (Dienststelle des Beauftragen der NSDAP für außenpolitische Fragen im Stabe des Stellvertreters des Führers).

⁴⁷ Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 747, 1177, 1214. o.; RJF an den DAAD, 22. Februar 1938 – PAAA, 27134.; Ernennung von Reinhold Schulze zum Leiter des Grenz- und Auslandsamtes. VB, 7. Juli 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 14. o.); Neuer Chef des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung, 9. Februar 1938 – BArch, NS 28/104, 34. o.; Der Leiter des Grenz- und Auslandsamtes in der RJF ernannt. RJP, 1935/150. SZ., 1. o.

⁴⁸ In- und Auslandsfahrten der HJ. Verordnungsblatt der Reichsjugendführung, V/4., 19. Februar 1937, 41. o.

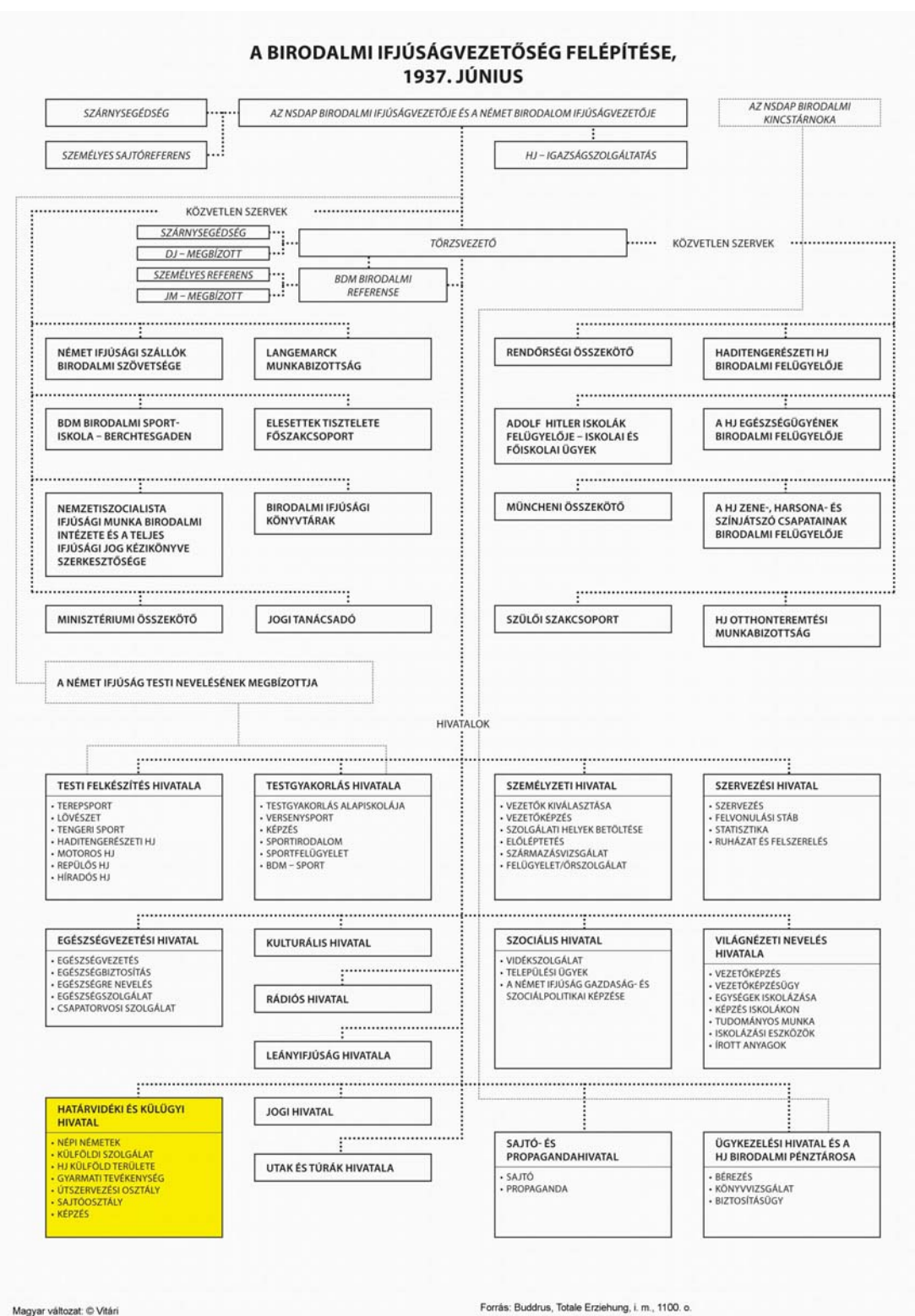

1938. szeptember 15-i hatállyal a hivatalt két részre osztották, ami két fő tevékenységének intézményi különválasztását is jelentette. A *Határvidéki és Néppolitikai Hivatal* (Grenz- und volkspolitische Amt) a korábban helyettes hivatalvezetőként, majd Schulze távozása után megbízott vezetőként működő *Theodor Stadler*, a Külügyi Hivatal (Auslandsamt) pedig *Hans Lauterbacher* vezetése alá került. Lauterbacher addig a Külügyi Kapcsolatok Osztályának (Abteilung Auslandsbeziehungen) vezetője volt, majd Schulze távozása után a HJ összekötői tisztségét is betöltötte. Stadler helyettese Heinz Olschewski főjárásvezető, a BDM hivatali referense pedig Hildegard Conradi volt.⁴⁹

A szétválástól kezdve a Határvidéki és Néppolitikai Hivatal kezelte a német népiségi ügyeket, így a népi németekkel való kapcsolattartást és a határvidéki tevékenységet is, míg a Külügyi Hivatal ápolta a HJ nemzetközi kapcsolatait és gondozta a HJ határon túli csoportjait.⁵⁰ E nyilvánvaló különválás a harmincas évek végére mindkét terület munkájának felfutását feltételezte, s ezért vált időszerűvé e két területet szervezetenként is különválasztani. Ez egyben annak a jele is volt, hogy a külföldi és népi németek gondozása mellett a harmincas évek végére már mind minőségében, mind mennyiségében egyenrangúvá vált a más népek ifjúságával fennálló kapcsolatrendszer.

A *Külügyi Hivatal* a hivatalvezetés mellett két főosztályból és további önálló osztályokból tevődött össze. A hivatal vezető helyettese Günther Kiersch volt, az ügyvezetést pedig 1939. április 1-ig Gerhard Wiemann, utána pedig a Schirach őrzőkíséretéből (Wachgefolgschaft) érkező Eduard Thanner látta el. A BDM hivatali referense Elka von Wedel alkörzetvezető volt. Emellett az adminisztrációs feladatokat ellátó pár fős személyzet mellett közvetlenül a veze-

A *Külügyi Hivatal* a hivatalvezetés mellett két főosztályból és további önálló osztályokból tevődött össze. A hivatal vezető helyettese Günther Kiersch volt, az ügyvezetést pedig 1939. április 1-ig Gerhard Wiemann, utána pedig a Schirach őrzőkíséretéből (Wachgefolgschaft) érkező Eduard Thanner látta el. A BDM hivatali referense Elka von Wedel alkörzetvezető volt. Emellett az adminisztrációs feladatokat ellátó pár fős személyzet mellett közvetlenül a veze-

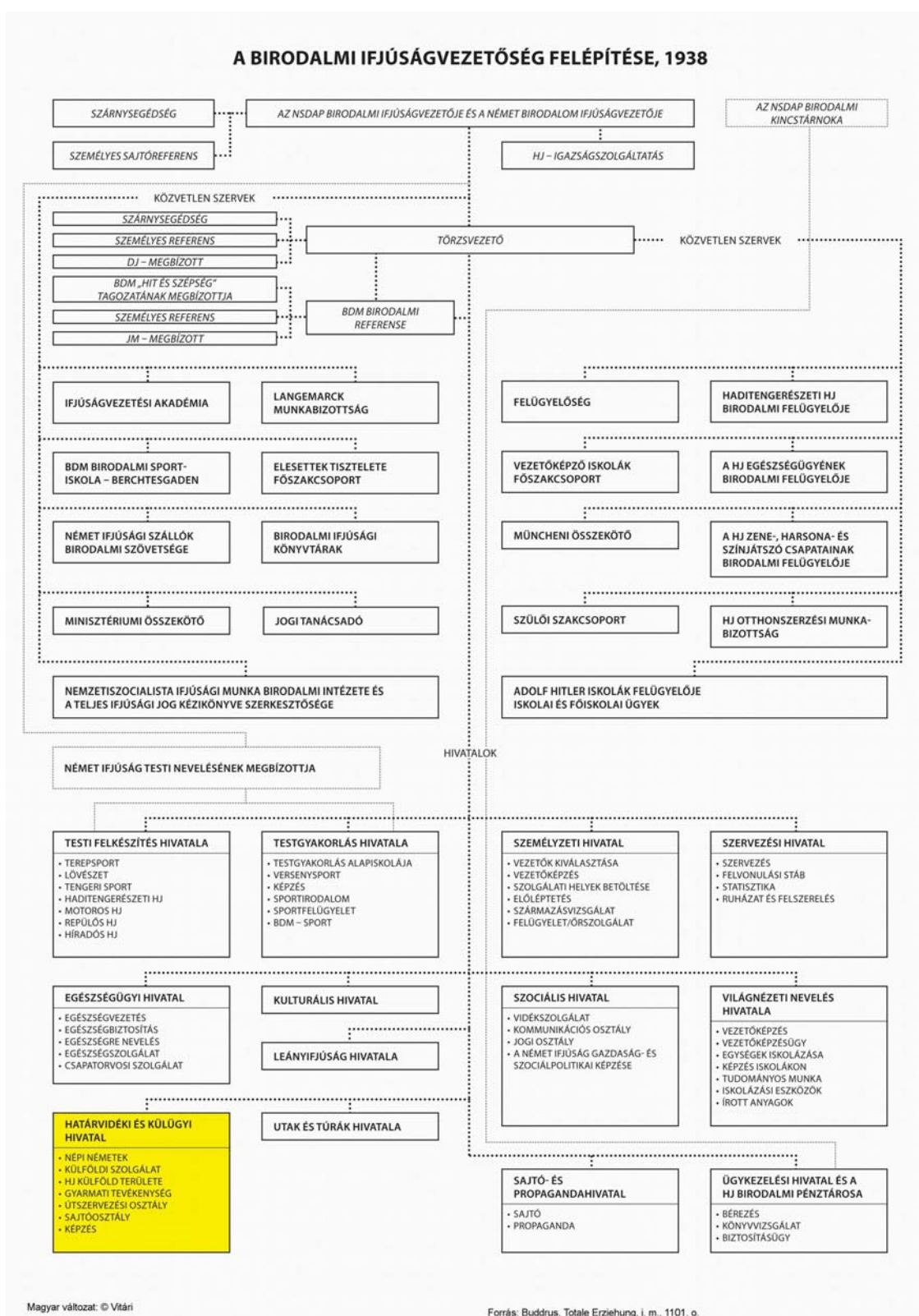

⁴⁹ Teilung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/19., 7. Oktober 1938, 344. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 747, 1177, 1214. o.; RJF an den DAAD, 22. Februar 1938 - PAAA, 27134; Ernennung von Reinhold Schulze zum Leiter des Grenz- und Auslandsamtes. *VB*, 7. Juli 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 14. o.); Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939.

⁵⁰ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1102. o.

tésnek volt alárendelve a Birodalmi Ifjúságvezető megbízottja Japánban (Reinhold Schulze), illetve az NSDAP AO összekötője, Gerhard Breipohl.⁵¹

A Külföldi Kapcsolatok Főosztályát (Auslandsverbindungen) közvetlenül Lauterbacher vezette. A főosztály ügyvezetőszerve (Leitstelle) Erhard Wessely irányítása alatt minden olyan általános feladatot ellátott, amellyel nem foglalkozott más osztály. A legfontosabb országokkal, illetve területekkel fennálló kapcsolatokért elsősorban az országreferensek (I/1) voltak felelősek. Külön referens foglalkozott a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Portugáliával, Jugoszláviával, az „Olasz Birodalommal“, Spanyolországgal, Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Romániával és Magyarországgal is. Emellett önálló referens kezelte az Elő-Ázsiával és Észak-Afrikával, a Távol-Kelettel és az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatos ügyeket. A referensek összetétele

valószínűleg erősen változó volt, s nem egy esetben más pozíciót is betöltöttek a hivatalon belül. A többi ország és kontinens a vezetőszerz alá tartozott. A főosztály I/2-es osztálya a külföldiek gondozásával (Ausländerbetreuung), az I/3-as a közös táborozások szervezésével és lebonyolításával, az I/4-es az egyéni ifjúsági cserével, az I/5-ös osztály pedig a külföldi képzéssel foglalkozott. Az utóbbi három azonban ugyancsak Wessely vezetése alatt állt.⁵² A harmadik főosztály foglalkozott a külföldön élő birodalmi német ifjúsággal, élén Hanns Marrum állt. A további osztályokról nincs információ, csupán az osztályvezetők személyét ismerjük.⁵³

A második főosztály volt illetékes a külföldi német ifjúság ügyében, vezetője *Fritz Schumacher* volt. Ide tartoztak a Hitlerjugend országos vezetői is. A főosztálynak külön BDM-referense volt, s legalább 10 osztályra tagolódott.⁵⁴ A

⁵¹ Abschrift. Geschäftsverteilungs- und Stellenbesetzungsplan des Auslandsamtes der Reichsjugendführung – PAAA, R 27135.

⁵² Abschrift. Geschäftsverteilungs- und Stellenbesetzungsplan des Auslandsamtes der Reichsjugendführung – PAAA, R 27135.

⁵³ Woldemar Fink, Kurt Blohm, Hans Gustav Maubach, Heinz Wilke, Luitpold Buchheit, Erhard Wessely, Werner Lamann, Ruth Jondral. Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1078. o.

⁵⁴ Abschrift. Geschäftsverteilungs- und Stellenbesetzungsplan des Auslandsamtes der Reichsjugendführung – PAAA, R 27135.

külföldi utakat koordináló szerv

(Auslandsfahrtenstelle)

önálló osztályként működött ugyancsak Wessely vezetésével. A második önálló osztály a grammati munkát intézte, a harmadik az antikommunista ifjúsági munkát, a negyedik pedig a Tengerészeti Birodalmi

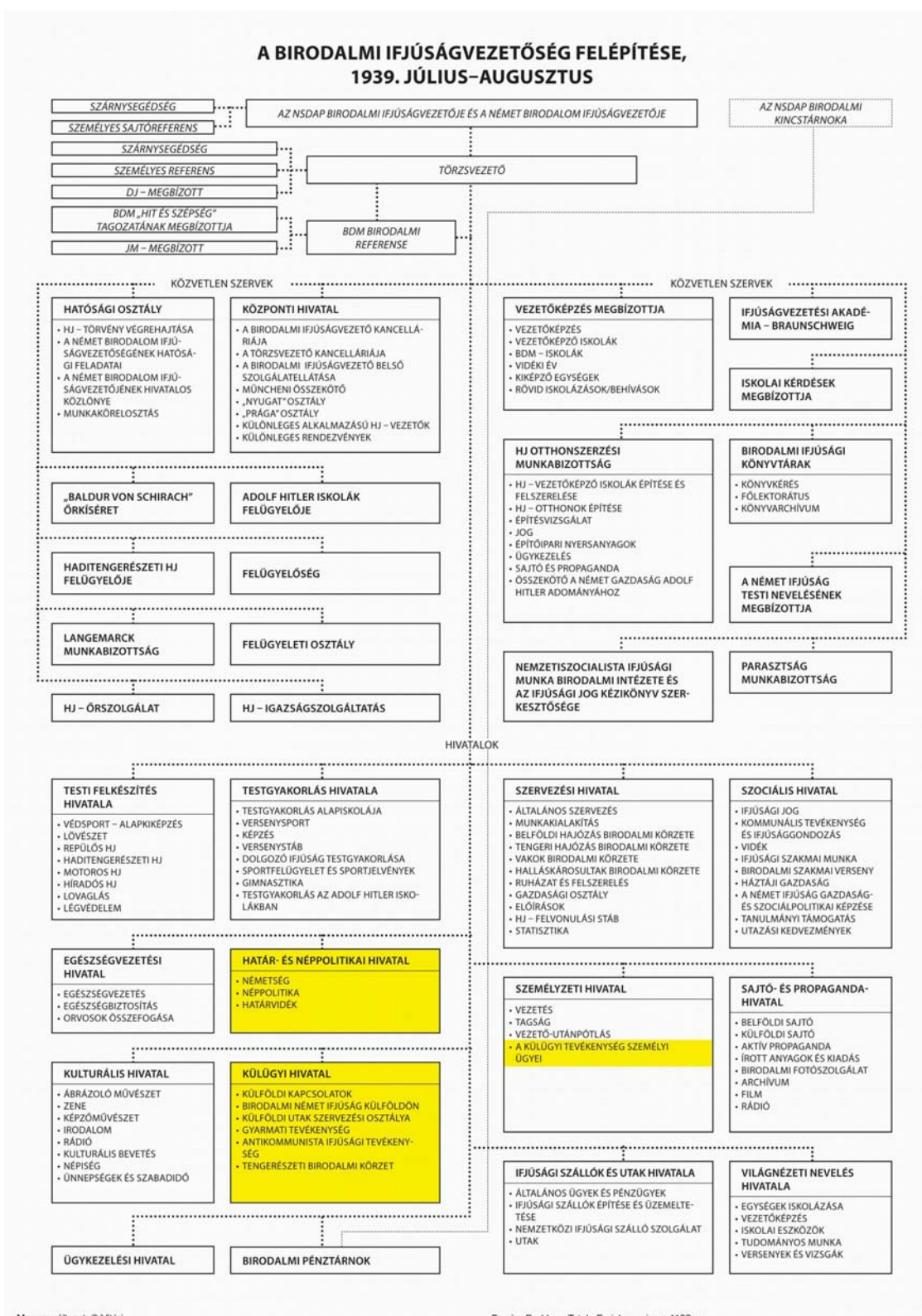
Járás

(Reichsbann Seefahrt)

volt. Külön részlegek voltak felelősek a szervezeti ügyekért, az igazgatásért, a külföldi sajtóért. Utóbbiak erősen összefonódtak, illetve integrálódtak a Birodalmi Ifjúságvezetőség Igazgatási, Sajtó vagy Személyügyi Hivatalába is.⁵⁵ A *Határ- és Néppolitikai Hivatalról* nem rendelkezünk hasonlóan részletes információkkal, mindössze a fontosabb vezetők neve ismert: Friedrich Kopp ügyvezető, Günther Blum főosztályvezető, Hans Menzel, Gerhard Rose, Hugo Haas, Karl Brüsch, Lothar Fellner von Feldegg, Ursula Griesemann és Hildegard Tapken osztályvezetők.⁵⁶

A Birodalmi Ifjúságvezetőség, illetve annak Határvidéki és Külügyi Hivatala – később Külügyi Hivatala – összekötőkkel rendelkezett az egyes minisztériumokban, s ezen túlmenően Németország fontosabb külképviseleteire is eljuttatta megbízottait, továbbá kapcsolatot ápolt a Berlinben követséget működtető külföldi államok ifjúsági referenseivel is, így a lehető legfrissebb információkkal rendelkezettek az adott országban uralkodó (ifjúsági) viszonyokról, az egyes országok részéről Németországba tervezett utakról és egyéb tervekről is.⁵⁷ Ez a szervezeti séma sem bizonyult azonban tartósnak, hiszen a háború újabb változásokat hozott a HJ külföldi munkájában.

A HJ Határvidéki és Külügyi Hivatalának legfőbb támogatói a külügy- és a belügyminisztérium voltak. 1933-tól a Birodalom szerte bevezették az ugyancsak erre a célra fordított ún. külföldi fillért (Auslandspfennig), amelyet a HJ tagjai fizettek (1 később 5 Pfennig) havonta. A külügyminisztérium leginkább a külföldön élő birodalmi német kolóniák

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1078. o.

⁵⁷ Griesmeyr Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 256. o.

megszilárdításában és nemzetiszocialista szellemben való kiépítésében volt érdekelt, de a Birodalmi Ifjúságvezetőség szerint elégséges támogatást sosem biztosított. A minisztérium a HJ kérései ellenére sem látott lehetőséget arra, hogy az általa tervezett támogatásnál nagyobb összegeket biztosítson, és közölte, hogy támogatását kifejezetten kulturpolitikai célokra szánja, ami a Hitlerjugend külföldi útjait, a népi német és a más nemzetiségű ifjúság németországi útjait, valamint a Birodalmi Ifjúságvezetőség előkészítő útjait érintette, de nem a külföldi csoportok felszerelésének biztosítását. Támogatás érkezett valószínűleg más minisztériumoktól is, ráadásul nem egy esetben merült fel annak gyanúja, illetve vált bizonyossá, hogy egy-egy projektre több helyről is kértek pénzt. A támogatásokért – egy 1934-es körrendelet értelmében – az ifjúság megvalósult útjairól a külképviseletnek havonta jelentést kellett tenniük a külügyminisztériumnak. Külön, kísérő jelentést is tartalmazó listákat kért a minisztérium az egyes országokról, és azt is jelezni kellett, ha egyes országokba nem volt út. 1938-tól elégséges volt negyedéves összesítéseket készíteni.⁵⁸

1937 tavaszán a birodalmi pénzügyminisztérium és az NSDAP birodalmi kincstárnokának BIV-en dolgozó képviselője (Berger) által kötött megállapodás értelmében, a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden feladatát – beleértve a külfölddel ápolott kapcsolatokat – párt pénzekből kellett finanszírozni, s a birodalmi ifjúságvezetőnek mint legfelsőbb birodalmi hivatalnak rendelkezésére álló forrásokat nem lehetett felhasználni. Mivel a megállapodásról a külügyminisztériumot is tájékoztatták, az a továbbiakban nem kívánta külön, címzett támogatásokkal segíteni a HJ külföldre irányuló tevékenységét. Ennek egyik első megnyilvánulása annak a 6000 márkás támogatási kérelemnek a megvonása volt, amelyet a BIV angliai és balkáni gazdaságpolitikai tanulmányúttjához igényelt.⁵⁹ A döntést a BIV tudomásul vette, mindazonáltal tudatta a külügyminisztériummal, hogy a HJ a jövőben nem lesz képes külföldi utakat végrehajtani, így a külföldi ifjúságokkal fennálló kapcsolatok többsége el fog halni. A BIV érzelmi ráhatásként közölte, hogy nem gondolja, hogy ez a lépés a külügyminisztérium és a nemzetiszocialista külpolitika érdekében állna.⁶⁰ A külügyminisztérium viszont hajthatatlan maradt, s 1937-ben semmilyen összeget nem juttatott a BIV-nek.⁶¹

V. 3. Az utak előkészítése

Az utak előkészítése az 1933 előtti hagyományokat követte, a felkészülés módozatait pedig továbbra is leginkább az utak engedélyezéséhez megfogalmazott kritériumok befolyásolták, amelyek most viszont már a teljes német ifjúság számára központi szabályozás alá estek. A folytonosságot sugallta, hogy továbbra is a *Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve* volt az illetékes az engedélyezésekért, az erre vonatkozó irányelvek lényegét tekintve megegyeztek a korábban megfogalmazottakkal, s most már az ez alól korábban mentesülő Hitlerjugendre is kiterjedtek.⁶² Az új viszonyokat sugallta *Ernst Bargelnek*, a Közvetítőszerv ügyvezetőjének 1933. május 19-i körlevele is, amely az adott politikai szituációban károsnak vélte az egyéni és csoportos utakat, és feltétlenül szükségesnek tartotta a külföldre induló ifjúság egységes felkészítését, hogy az út egyrészt az „ifjú nemzetiszocialista Németország” iránti figyelem felkeltését, másrészt a róla

⁵⁸ NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 21. o. (BArch, NSD 43/15); Pallaske, i. m., 94–95. o.; Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.). A külügyminisztériumi támogatás kezdetben erősen növekvő tendenciát mutatott: míg 1933-ban mindössze 15 000 birodalmi márka (RM) volt a támogatás, addig a rákövetkező idényben már 54 000 márka támogatás érkezett, azzal a kikötéssel, hogy az összeget csak a német csoportok külföldre küldésével, illetve a külföldi ifjak Németországba utaztatásával kapcsolatban felmerülő költségekre lehet fordítani, valamint a Birodalmi Ifjúságvezetőség tagjainak előkészítő munkájára. 1935–36-ra azonban már csak 32 000 márkát kívántak adni, amit azután megtoldottak még 8000 RM egyszeri támogatással, holott a Birodalmi Ifjúságvezetőség – lemondva a növekményről is – az egy évvel korábbi támogatás fenntartását szerette volna elérni a kialakított kapcsolatok szinten tartása érdekében. Das AA an den JfdDR, Abteilung Ausland, Abschrift, 8. Mai 1934 – PAAA, R 63606; JfdDR an das AA, Abteilung Ausland an das AA, 15. Juli 1935 – PAAA, R 63610.; Ezt Nabersberg méltánytalannak tartotta, ami megnehezítette a hivatal munkáját, így személyes megbeszélést kezdeményezett. JfdDR an das AA, 26. Mai 1934 – PAAA, R 63607; Das AA an die Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, 8. April 1933 – PAAA, R 63604; Das AA an die JfdDR, 8 August 1935; Das AA an die JfdDR, 14. September 1935 – PAAA, R 63610; RJF, Abteilung Ausland an das AA, 4. September 1935 – PAAA, R 63610; AA an die Jugendführung des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland, 15. April 1935 – PAAA, R 63609; Jugendführer des Deutschen Reiches an das AA, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Ref.V.L.R. Kammler zu VI S 3164/3635/3. – PAAA, R 63606. Az éves támogatás egyre kevésbé volt elegendő a növekvő feladatok ellátására, hiszen a külföldi Hitlerjugend is sokrétű támogatást igényelt, amely kiterjedt a szolgálati ruhák, jelvények, zászlók, sátrak és egyéb táborkellékek, sporteszközök, könyvek, könyvtárak és folyóiratok biztosítására. Emellett támogatásra szorultak a HJ zenei és színjátszó csapatai is, fizetni kellett a sportpályák és tornacsarnokok bérleti díját, az utazási költségeket, az otthonok létesítését, kiépítését és karbantartását, a HJ vezetőiskoláinak létesítését és fenntartását – különösen a nagy létszámú Hitlerjugenddel rendelkező országokban. A Birodalmi Ifjúságvezetőség ebből a támogatásból akarta megvalósítani a külföldi HJ-tagok birodalmi vezetőiskolákban és -táborokban való részvételét, az országos ifjúságvezetők és a külföldi referensek szolgálati útjait. Hasonlóképpen támogatásra szorult a más nemzetek ifjúságával fennálló kapcsolatok fenntartása és fejlesztése, amelyek a HJ sugalmazása alapján az általános német külpolitika érdekében álltak. Jugendführer des Deutschen Reiches an das AA, 7. April 1935 – PAAA, R 63609; AA an Deutsche Missionen und Berufskonsulate, 14. Juni 1938 – PAAA, R 60450.

⁵⁹ RJF Wirtschaftspolitisches Referat an das AA, 7. Juli 1937; AA an die RJF, Wirtschaftspolitisches Referat, 27. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

⁶⁰ JfdDR an das AA, Abschrift, 30. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

⁶¹ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 17. August 1937 – PAAA, R 98867.

⁶² Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 22. März 1933 – PAAA, R 63604.

terjesztett hazugságokkal szembeni fellépést is szolgálja. Ezért csak olyanok mehettek külföldre, akik magukénak érezték a nemzetiszocializmust, de külföldön mégsem tudatos propagandát vártak el tőlük, hanem jó kiállást, ha a német ügyek szóba kerülnek.⁶³

A gleichschaltolás folyamata azonban ezen a téren is már 1933 tavaszán beindult. A Közvetítőszervet egy megállapodás értelmében beolvasztották az immár Schirach vezetése alatt álló *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságába*, élére pedig *Friedrich Heisst* nevezték ki. Ezzel a lépéssel központosították az addig a Közvetítőszerv, a Birodalmi Bizottság és a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége között megoszló külföldi német munkát. A Közvetítőszerv részben meggyőződésből, részben taktikai okokból kötelezhette el magát azonnal az új hatalomnak, sorsát azonban így sem kerülhette el, mivel 1933 végén már a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Osztályának részeként működött, s tevékenységét *Népi Német Ifjúsági Munka Közvetítőszerve* (Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der Reichsjugendführung) néven folytatta tovább, amelyet egyre inkább már csak *Útszervezési Osztályként* (Fahrtenamt/stelle) említették.⁶⁴ Az elnevezés mindenesetre mutatta, hogy egyelőre még abszolút túlsúlyban volt tevékenységében a külföldi németek gondozása és a velük fenntartott kapcsolatok ápolása.

Az engedélyezések során minden csoportos és egyéni utat be kellett jelenteni, és e szerv engedélye nélkül egyetlen fiatal sem utazhatott külföldre. Az egyik fő szempont továbbra is az volt, hogy a kaland jellegű utaknak gátat szabjanak, ezért kizárólag olyan utak szervezését várták el, amelyek speciális feladatokat láttak el, s így nem minősültek „vad” vándorlásnak. A legtöbb esetben ugyanis e „vad” vándorlók bár jóhiszeműen, de teljes tudatlansággal utaztak külföldre, s mivel pénz nélkül indultak útnak, így rákényszerültek, hogy nyilvános zenéléssel, kéregetéssel stb. teremtsék elő a külföldi tartózkodáshoz szükséges anyagi javakat. Végszükség esetén pedig akár a német külképviseleteket is felkeresték. Ez a jelenség nem egy esetben sarkallta hatósági intézkedésre az érintett országokat. A HJ vezetése viszont arra is kényszerült, hogy olyan országokba, amelyekkel feszült vagy nem túlzottan baráti volt a viszony, lehetőleg ne menjenek HJ- vagy más német ifjúsági csoportok. A Közvetítőszerv a feladata ellátásához szükséges információkat a külügyminisztériumtól és a külképviseletektől közvetlenül is beszerezte. Leginkább olyan kérdésekben fordult a diplomáciához segítségért, hogy adott területen kívánatosak-e a tanulmányi utak és kirándulások, hol van leginkább szükség a külföldi németiség ilyesfajta támogatására, milyen politikai légkörrel kell számolni az adott országban, s külső megjelenésben mire kell leginkább ügyelni, s mindezeket túl útterv javaslatokat is vártak. 1933–34-ben a külügyminisztérium például nem kívánatosnak tartotta az ifjúság útjait Belgiumba, Franciaországba, Olaszországba, Magyarországra, Csehszlovákiába, Lengyelországba, továbbá Svájcba, s csak egyes, kivételes esetekben látott esélyt az ezen országokba irányuló utak engedélyezésére. Ennek megfelelően az Útszervezési Hivatal ezeket az utakat Délkelet–Európába, a Baltikumba, Kelet–Poroszországba vagy a Bajor–erdőbe igyekezett átcsoportosítani.⁶⁵ Mindez egyúttal a tartózkodó német külpolitika jegyében telt, amely mindaddig visszafogott maradt, amíg a nemzetközi helyzet nem konszolidálódott Németország körül. A nem javasolt területekre tervezett utak esetében gyakran a szomszédos határvidék felkeresését ajánlották. Az első években a BIV-nek tudomása volt arról, hogy HJ-egységek is okot adtak határincidensekre, amelyek során veszekedések és verekedések következtek be más országok polgáraival. A vad vándorlások megakadályozásának lehetőségét a HJ vezetése mégis abban látta, hogy lehetőleg olyan fiatalokat engedjenek csak külföldre, akik már kellő időt töltöttek a HJ „iskolájában”. Különösen az egyleti és a marxista ifjúságot, illetve az ilyen múlttal rendelkező HJ-tagokat akadályozták meg a kiutazásban, hogy ne fejthessenek ki veszélyt jelentő tevékenységet.⁶⁶

⁶³ Tiemann, i. m., 247. o.

⁶⁴ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 27. Mai 1933 – PAAA, R 63605.; Tiemann, i. m., 247. o.; *Preußische Lehrerzeitung*, 3. März 1934 – PAAA, R 63606.; Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der Reichsjugendführung, Abteilung Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Oslo, 22. März 1934 – PAAA, R 63606.; *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/5, 7. Juli 1934; Aufruf zur Grenz- und Auslandsfahrt der HJ. NSDAP. *Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2., 24. o. (BArch, NSD 43/15); Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit. *Der Auslandsdeutsche. Halbmonatsschrift für Auslandsdeutschtum und Auslandskunde*, 1933/21. sz.

⁶⁵ Schirach, Hitler–Jugend, i. m., 157. o.; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.; Der Reichsminister des Innern an den Verbindungsstab der NSDAP, 25. September 1933 – PAAA, R 63605.; An das AA, 7. Juni 1934 – PAAA, R 63607.; Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der Reichsjugendführung, Abteilung Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Oslo, 22. März 1934 – PAAA, R 63606.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606.; RJF Abteilung Ausland an das AA, 7. August 1933 – PAAA, R 63605.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606.; A csoportoknak az utazáshoz szükséges menetjegyek megváltását csak közvetlen az út előtti napokra tanácsolták, mert így az út esetleges megtiltása, elhalasztása vagy más területre irányítása esetén nem veszett kárba az útiköltségre fordított összeg. A váratlan kellemetlenségekre vis major-keretet javasoltak, de akut pénzügyi nehézségek esetén azonnal haza kellett térni, s nem lehetett a vendéglátóktól, illetve a külképviseletektől pénzt kérni. A vendéglátást ajánlatos volt könyv-, pénz- vagy egyéb adományokkal viszonzni. Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; RJF Abteilung Ausland an das AA, 7. August 1933 – PAAA, R 63605.; Nr. 259. Betr.: Grenz- und Auslandsfahrten 1934. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.

⁶⁶ Nr. 182. Betr. Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 2. o.; Auftreten bei Grenz- und

1933 nyarán a Birodalmi Ifjúságvezetőség megítélése szerint a „vad vándorló” csoportok külföldi tartózkodása nagy problémát okozott, mivel azok lejáratták Németországot. Ezeknek az utaknak a visszaszorítása azonban nem volt lehetséges kizárólag a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlege révén, hiszen az egyes utak esetében megtagadott engedély nem járt együtt okvetlenül az út elmaradásával, hiszen a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek nem volt eszköze az ellenőrzésre. Emiatt a BIV nem tudta betartani a külügyminiszter azon kérését sem, hogy teljesen akadályozzák meg a zsidó gyerekek külföldre utazását. Ezért tett javaslatot Schirach a belügyminisztériumnak a szigorúbb szabályozásra. A kiutazni szándékozó ifjak számára a határország részéről olyan útlevellátmozást javasolt, amelynek megadását a Külügyi Részleg engedélyétől tették volna függővé. A belügyminisztérium által rendezett, július végi tanácskozáson a résztvevők azonban úgy foglaltak állást, hogy a meglévő szabályozások elégségesek. A külügyminisztérium továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy a kiutazókról benyújtandó lista alapján korlátozza az utazásokat, főleg azokat a „világcsavargókat”, akik az egyik német képvisellettől a másikig vándoroltak támogatásért. A belügyminisztérium inkább a pártszervezetek erélyesebb fellépését javasolta, mivel a szigorításokat haszontalannak tartotta, hiszen azt nem lehet megfelelőképpen ellenőrizni, hogy a szükséges anyagi fedezet rendelkezésre áll-e. Nabersberg ezek után felhívta a belügyminisztérium figyelmét arra, hogy mivel nincsenek meg a lehetőségek a kiadott tilalmak ellenőrzésére, a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem tud felelősséget vállalni a külföldön fellépő német ifjakért.⁶⁷

1933 őszére Schirachnak sikerült megpuhítania a belügyminisztert, aki már szintén nem tartotta elégségesnek a meglévő útlevelszabályozást, amit az is alátámasztott, hogy a korábbiakhoz képest újabb olyan esetek fordultak elő, amikor a német diplomáciai képviseltek tettek jelentést német ifjak kifogásolható viselkedéséről. A vad vándorlókról az érintett országok követségei rendszeresen listát állítottak össze a német külügyminisztériumnak. Ilyen információk szinte minden országból rendelkezésre állnak. Több esetben a korábbi Egyleti csoportokat vádolták meg azzal, hogy ilyen módon utaznak külföldre. Rómában 1934-ben naponta állítólag 30 fő fordult meg a birodalmi szerveknél.⁶⁸

Ezek hatására a külügyminisztérium is új álláspontra helyezkedett, és változásokat sürgetett. Az útlevellátmozást Schirach, belügyminiszterrel folytatott tárgyalása nyomán a külügyminisztérium a 15 és 25 éves kor közötti fiatalokra (kivéve a szülőkkel utazókat) akarta kiterjeszteni. Az útlevellátmozást végző rendőri szervnek a BIV Külügyi Részlegéhez kellett fordulnia állásfoglalásért, amely kiderítette, hogy az utazók mely ifjúsági csoport tagjai, s hogy méltóak-e Németország képviselétére külföldön. Az útlevel látmozása csak ezen állásfoglalás beérkezése után vált volna lehetségessé. Az új szabályozás azonban azt is feltételezte volna, hogy az utak szervezését időben meg kellett kezdeni, mivel e tervezett szabályozás jelentősen megnövelte az engedélyeztetési eljárás hosszát.⁶⁹

Míg korábban többségben voltak azok az elemek, akik mindenféle papír nélkül indultak útnak, 1934-re főleg olyanok kerültek nehéz helyzetbe útjaik során, akik rendelkeztek a szükséges okmányokkal. 1934-ben már Hess rendelete is előírta az ifjúsági utak bejelentési kötelezettségét. A rendelet a HJ-ra nézve kötelező volt, így alkalmazása a korábbiánál szigorúbb formában vált esedékessé. Nemcsak a külföldre irányuló utakat kellett már négy héttel korábban bejelenteni, hanem a határvidékre irányuló utakat is, s a mulasztókat szigorú szankciókkal fenyegették. Az engedélyezéshez a

Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/39., 31. Oktober 1935, 1. o. (BArch, NSD 43/15–1935); Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJP*, 1934/203. sz., 1–3. o.; Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJP*, 1934/203. sz., 1–3. o.

⁶⁷ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 12. August 1933 – PAAA, R 63605; Deutsches Generalkonsulat für Spanien an das AA, Barcelona, 5. Juni 1934 – PAAA, R 63607; JfdDR an Aussenminister des Deutschen Reiches, 22. Januar 1936 – PAAA, R 98894; Reichsminister des Innern an das AA, 16. September 1933 – PAAA, R 63605; Das AA an den Jugendführer des Deutschen Reiches Abteilung Ausland, 30. September 1933 – PAAA, R 63605; Der Reichsminister des Innern an den Verbindungsstab der NSDAP, 25. September 1933 – PAAA, R 63605; Nabersberg an den Reichsminister des Innern, 14. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Nabersberg an den Reichsminister des Innern, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63610.

⁶⁸ Abschrift. Auszüge aus einem Fahrtenbericht von Dr. Gerd Würth – PAAA, R 98894.; Auslandsfahrten rechtzeitig anmelden! *RJP*, 1935/128. sz., 1. o. Egyiptom – Deutsches Konsulat an das AA, 16. April 1934 – PAAA, R 63607; Törökország – An die Jugendführung des Deutschen Reiches, 25. April 1939 – PAAA, R 98919; Svédország – Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 15. März 1934 etc. – PAAA, R 63606; Bulgária – Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft, Sofia, 31. Mai 1934 – PAAA, R 63607. Hasonló esetek ismeretesek Jugoszláviából – Abschrift. Meldung der Deutschen Gesandtschaft in Belgrad vom 18. September 1934 – PAAA, R 98894; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 18. September 1934 – PAAA, R 98892, s Skóciában – Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610. Dél-Amerikában, legalábbis Brazíliában a jelenség nem ütötte fel a fejét, így ott az ilyesfajta jelentésektől eltekintettek. [Deutsches Konsulat] an das AA, Florianopolis, 14. April 1934 – PAAA, R 63607. „Vad vándorlás” mindegyik skandináv országban jelentkezett. Wolfgang Diessner. Fahrtenbericht über meine Skandinavienfahrt, 3. November 1935 – PAAA, R 98894. Olaszországban kiemelten jelentkezett a probléma: Deutsches Konsulat an das AA, Genua, 24. Juli 1933; Deutsches Konsulat an das AA, Mailand, 2. August 1933 – PAAA, R 63605; Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJP*, 1934/203. sz., 1–3. o.; A külügyminisztérium egyik 1934. márciusi rendelete alapján a követségeknek havonta jelentést kellett készíteniük erről a jelenségről. – AA an die Deutschen Missionen und Berufskonsulate, 14. Juni 1938 – PAAA, Budapest, 183.

⁶⁹ Schirach an das Reichsministerium des Innern, 3. Oktober 1933 – PAAA, R 63605. 1934 februárjában úgy tűnik azonban, hogy még mindig nem volt újabb rendelet az útlevel-kérdést illetően, mivel a belügyminisztérium 1932-es rendelkezésekre hivatkozva szólította fel az illetékes szerveket a nagyobb körütekintésre az ifjúság tekintetében, útlevellátmozásról azonban nem volt szó. Reichsminister des Innern an die Landesregierungen, 26. Februar 1934; Das AA an die deutschen Auslandsvertretungen, 14. März 1934 – PAAA, R 63606.

résztevők listája mellett – egyik legfontosabb szempontként – a pénzügyi garanciát kellett felmutatni, s nemcsak a német külképviseletekkel való kapcsolatfelvételt, hanem a külföldi némettség ifjúságával és az idegen nemzetiségű ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatfelvételt is kizárólag a BIV Külügyi Részlegén keresztül lehetett bonyolítani. Mivel teljes egyenruha és jelvénytilalom állt fenn – zászlókat és lobogókat is tilos volt külföldre vinni –, továbbá semmilyen fegyvert nem lehetett kivinni az országból, így a HJ törjét (Fahrtenmesser) sem. Megtiltották politikai szervezetek igazolványának, illetve politikai propagandaanyagoknak a külföldre vitelét is. Tilosak voltak a vegyes csoportok (fiúk és lányok) útjai is. A Führer helyettese azt is megtiltotta, hogy az NSDAP és tagozatainak tagjai nem párt-hivatalos igazolványokon – például útlevelel – egyenruhás képüket szerepeltessék. Az út engedélyezése esetén kék igazolványt adtak ki, amelyet a hazatérés után vissza kellett juttatni a BIV-nek.⁷⁰

1935 márciusában a BIV rendeletben pontosította, hogy a határvidéki területek közül Kelet–Poroszország, Felső–Szilézia, Bajor–erdő, Pfalz–Saar és Schleswig–Holstein esetében állt fenn bejelentési kötelezettség. Ismételten felhívták a HJ figyelmét, hogy nem ismerik el a magánutak kategóriáját – kivéve a szülőkkel való utazás esetében –, az iskolai utakat pedig a *Német Pedagógiai Kirendeltség* engedélyével lehetett tenni. A sportutak a *Testgyakorlás Német Birodalmi Szövetsége* (Deutscher Reichsbund für Leibesübungen) keretében zajlottak. Az utak HJ-területi felülvizsgálatakor a résztvevők személyének fedhetetlensége, az anyagi biztonság, és az előkészítő tanfolyamok mellett már annak vizsgálatát is megkövetelték, hogy a vezető úttechnikai (fahrtechnische) tapasztalatokkal is rendelkezzen. Az utazó csoportok létszámát 10 és 15 fő között tartották ideálisnak. Az Útszervezési Hivatal magának tartotta fenn a jogot – különösen Kelet–Poroszország esetében –, hogy az utakat a természeti szépségeket rejtő területek túlszűfoltosága miatt átirányítsa más, kevésbé látványos területekre. A határövezetben csak sátorban és ifjúsági szállóban való elhelyezést tartottak elfogadhatónak, s megtiltották a parasztnál való szállást, mivel azok általában nehéz gazdasági helyzetben voltak, s élelmiszert is csak fizetség ellenében fogadhattak el tőlük. 1935-ben főleg Kelet–Poroszországba, Felső–Sziléziába, a Bajor–erdőbe és Észak–Schleswigbe ajánlottak utakat.⁷¹

A birodalmi és porosz belügyminiszter 1935 szeptemberében kelt rendelete a BIV által kibocsátott, engedélyező igazolványok rendőri hitelesítését rendelte el. A belföldi utakra kiadott piros, illetve a külföldi utakra kiadott kék igazolványoknál a rendőrség az igazolványkép és az aláírás eredetiségét igazolta.⁷²

1936 elején a Birodalmi Ifjúságvezetőség még mindig nem tartotta megfelelőnek az ellenőrzést, hiszen a devizahatóság – amely csak a Birodalmi Ifjúságvezetőség engedélye alapján biztosított valutát – egyedül nem volt elégséges. A Birodalmi Ifjúságvezetőség hiányolta a határőrizeti szervek és az illetékes BIV-részlegek együttműködését is. Nemsokkal később azonban mégis megvalósult valamiféle szigorítás, amelyet nem utolsó sorban az tett szükségessé, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség tapasztalata alapján továbbra is sok volt a nem méltó magatartást (zenélés, koldulás) tanúsító kiutazó fiatal.⁷³

A fiatalok utazása a rendőrség részéről is szigorúbb ellenőrzést tett szükségessé, amely tulajdonképpen már az útlevelek kiadásával megkezdődött. Az okmányok kiadásához nélkülözhetetlen volt a politikai feddhetlenségi nyilatkozat, amelyet az illetékes HJ területi vezető adott ki, illetve tagadott meg. Ezt követően szükség volt a Birodalmi Ifjúságvezetőség által kiadott legitimációs okmányra, amelyben a BIV egyetértését fejezte ki az úttal kapcsolatban. A szabályozás nem vonatkozott a tanárok által vezetett iskolai csoportokra, ahol továbbra is a Német Pedagógiai Kirendeltség látta el az utak legitimálásának feladatát, illetve a szülőkkel utazó fiatalokra vagy a külföldi iskolába járó tanulóokra.⁷⁴

1936-ban a BIV még gondosabbá tette a határvidéki utak ellenőrzését, ugyanis ezek már rég nem egyszerű vándortúrák voltak, hanem „határpolitikai munkautak”, amelyeket szinte hasonló gondossággal kellett előkészíteni, mint a külföldi utakat. 1936-ig ezen utak engedélyezése is a Határvidéki és Külügyi Hivatal kezében volt, majd 1936-tól ezeket az utakat is HJ-területek szerint osztották el, így minden HJ-területnek meg volt a kijelölt határszakasza az ilyen típusú utak lebonyolítására. Az új szabályozás viszont csak a határpolitikai szempontból fontos területeket érintette, így Kelet–Poroszországot, Posen–Nyugat–Poroszországot, Felső–Sziléziát és a Bajor–erdőt, vagyis csakis a keleti határvidéket. Így bár a többi terület nem volt kiemelt jelentőségű, de óvtak azok elhanyagolásától, oda is ösztönözték az alapos

⁷⁰ Waffentragen im Ausland. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 756. o.; Jugend-, Grenz- und Auslandsfahrten sind anmeldepflichtig! *NSDAP. Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/15, 2. o.; Fahrtenamt. *Reichsbefehl*, 11/II, 12. April 1934 (BArch, NSD 43/1).

⁷¹ Fahrtenamt. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/12, 28. März 1938, 1.2. o.

⁷² Polizeiliche Beglaubigung der von der Fahrtenstelle des GA-Amtes ausgestellten Fahrtausweise für Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/37, 17. Oktober 1935, 7. o.

⁷³ JfdDR an das Reichs- und Preußische Ministerium des Innern, 24. Januar 1936 – PAAA, R 98894; Der Reichs- und Preußische Minister des Innern an das AA, 21. April 1936 – PAAA, R 98894.

⁷⁴ Entwurf einer Regelung der polizeilichen Überwachung von Ausreisen Jugendlicher – PAAA, R 98894.

felkészülést és a gyakori utakat. A külön szabályozott négy területre a tíz főnél nagyobb és négy napnál hosszabb utak esetén bejelentési kötelezettség állt fenn. Az utakat négy héttel korábban a járásoknál és alkörzeteknél, tíz napon túli utakat a területek és főkörzetek megfelelő helyein kellett bejelenteni. Így 1936. április 1-től a Határvidéki és Külügyi Hivatalnál való közvetlen bejelentés kötelezettsége megszűnt, vagyis az engedélyezés az alsóbb szintek közbeiktatásával, s így valószínűleg gyorsabban történt. Az alapvető feltételek hiánya esetén az utakat nem engedélyezték, vagyis anyagi megalapozottság nélküli, kifogásalható magatartású és nem jó propagandát nyújtó csoportok esetében nem adtak ki engedélyt. A „reklámozáson” kívül az ott élők számára is nyújtaniuk kellett valamit.⁷⁵

1937. július 15-i hatállyal Schirach új szabályozást adott ki a német ifjúság külföldi útjairól, amely minden korábbi rendelkezést hatályon kívül helyezett. Eszerint Schirach ismételten elrendelte, hogy a Hitlerjugend tagjainak külföldi útjukhoz rendelkezniük kell a Német Birodalom Ifjúságvezetőjének vagy az általa meghatalmazott szolgálati helynek az egyetértésével. Továbbra is engedély nélkül utazhattak azok a HJ-tagok, akik szülőjük vagy törvényes képviselőjük kíséretében, illetve iskolai keretek között tanári vezetéssel vagy a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* szervezésében utaztak külföldre. Egyéni út esetén tíz nappal, csoportos út esetén két hónappal az útlevegénylés előtt rendszeresített formanyomtatványon kellett bejelentést tenni a lakhely szerint illetékes járásvezetősnél. A kiadott igazolást az utazóknak az út során magukkal kellett vinniük, s a Hitlerjugend felhatalmazott képviselőinek, illetve a határőrség felhívására be kellett mutatniuk. E szabályt megszegők ellen a HJ fegyelmi eljárást kezdeményezett.⁷⁶

Az igazi változásokat azonban a törzsvezető által kiadott végrehajtási utasítás tartalmazta, amely kifejtette, hogy a jövőben az egyéni utak engedélyezését elválasztják a háromnál több főt magába foglaló csoportok útjától. Míg az előbbi esetben ezt követően továbbra is a HJ illetékes területvezetője döntött, a csoportos utakról viszont újra a Birodalmi Ifjúságvezetés. A járásvezetéshez beadott kérvényt a HJ-örvezető (Streifenführer), valamint a határvidéki és külügyi részlegvezető meghallgatásával kellett elbírálni, amit azután 48 órán belül további ügyintézés céljából továbbküldtek a területvezetőre. Egyéni utazás esetén a területvezetés személyügyi osztálya az illetékes rendőri és SD-szervek bevonásával megvizsgálta a kiutazni szándékozók személyes „alkalmasságát”. Kétélyek esetén a területvezető elutasította a kérvényt – ez esetben pontos indoklás volt kötelező – problémamentesség esetén a terület határvidéki és külügyi osztálya megvizsgálta, hogy az utazás feltételei adottak-e, az előkészítés megfelelő volt-e. Az út elutasítása esetén mind a beküldő járást, mind pedig az Őrszolgálatot (Streifendienst) értesítették, hogy ügyeljenek arra, hogy az engedély megtagadása ellenére ne legyen mégis létrejött a kiutazás. Az út jóváhagyása után egyéni kérelem esetén az engedélyt a területvezető személyesen adta ki. Szigorítás mutatkozott meg abban is, hogy 1937 közepétől nem volt elégséges a bejelentés, a határátlépéshez a hivatalos engedélyt is fel kellett mutatni. A Hitlerjugendben tagsággal nem rendelkezők részére az illetékes járásvezető arról adott ki igazolást, hogy ők nem tagjai a HJ-nak. Velük szemben az illetékes területvezetés kérvényezhette akár az útlevelek kiadás megtagadását is.⁷⁷

A csoportos utak esetén a területi vizsgálat után a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatala vette át az ügyintézt, amely ebben az esetben is bevonta a Személyügyi Hivatalt is. Az engedély kiadása esetén a kérelmezőnek az út megkezdése előtt le kellett jelentkeznie a felettes HJ-vezetőnél. Az engedélyezett utaknál külön kellett ügyelni arra, hogy a csoport megfelelő fegyveléssel és külalakkal induljon útra. E rendelkezésekkel együtt az útlevelek kiadás sem történhetett meg a HJ igazolása nélkül, s egyúttal felhívták a határőrizeti szervek figyelmét a fiatalok fokozott ellenőrzésére, a zöld határon való határátlépés megakadályozására stb. A járásvezetői rangnál magasabb pozíciót betöltő HJ-vezetők egyéni útjait a Birodalmi Ifjúságvezetés Személyügyi, illetve Határvidéki és Külügyi Hivatala gyorsított eljárásban hagyta jóvá.⁷⁸

A határvidéki és külföldi utak bejelentésére rendszeresített formanyomtatvány az alapvető információkon (úticél, időpont, létszám, vezető) túl rákérdezett a hosszabb időtartamra felkeresett helyekre, az útvonalra, a közlekedési eszközre, az utazás okára és céljaira, az előkészítő iskolázásra, a létező kontaktusokra az adott ország német, illetve idegennemzetiségű szervezeteivel és vezetőivel, továbbá milyen pénzüsszegek álltak rendelkezésre, azok milyen forrásból származtak. Az is a kérdések között szerepelt, hogy a csoportvezető járt-e már külföldön, sőt csoportok esetén még a csoport átlagéletkorát, a legfiatalabb és a legidősebb korát, a gyalog megteendő szakaszok leírását is kérte a hivatal. A

⁷⁵ Neuregelung der HJ-Grenzlandfahrten. *RJP*, 1936/25. sz., 1. o.

⁷⁶ Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Hitlerjugend*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 22/547); Auslandsreisen von HJ-Angehörigen – *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 92. o.; Anmeldepflicht für Auslandsfahrten. *RJP*, 1937/52. sz., 2. o.

⁷⁷ Der Stabsführer. Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung* V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 88. o.

⁷⁸ Uo.; Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/16, 2. Juli 1937, 251–258. o.; Sonderdruck Nr. 53 aus dem Ministerialblatt des Reichs- und Preußischen Ministeriums des Innern 1937. Nr 27. – PAAA, Budapest, 183.

vezető az út engedélyezés esetén egy kék könyvet kapott bizonylatként (belföldi útengedély esetén piros könyvet). A könyvet a rendőrségi hatóság hitelesítette. E rendelettel egy időben a belügyminisztérium is pontosította az útlevel-ügyek szabályozását, amelyhez alapul vette Schirach rendeletét is. Ez a rendelkezés továbbra is különbséget tett a DAAD által kiadott utazási engedélyek és a Birodalmi Ifjúságvezetőség engedélye között. Előbbieket piros színű, „Diákcsere” felülbélyegzéssel kellett ellátni.⁷⁹

Az új szabályozás egyúttal azt is egyértelműen mutatta, hogy a külföldre utazások száma 1937-re olyannyira megnőtt, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség igyekezett magát tehermentesíteni, s csak az igazán fontosnak ítélt csoportos utak esetében tartotta fenn magának a döntés jogát. 1938-ban például 2000 engedélyezési eljárás folyt, de számuk a korábbi években is folytonosan emelkedő tendenciát mutatott. A harmincas évek végére a Hitlerjugend törekvése mégis csak eredményesnek bizonyult, amit az ifjúság külföldi tevékenységének abszolút centralizálásának és monopolizálásának tudott be, s saját eredményeként könyvelte el a weimari korszakra szerinte oly nagyon jellemző vad vándorlások számának minimálisra csökkenését is.⁸⁰ A hivatal magának tartotta fenn annak jogát is, hogy némiképp egyensúlyban tartsa a külföldi utak földrajzi megoszlását, így adott esetben egyes területekre zárlatot rendelhetett el, illetve az utakat átírányíthatta a kevésbé látogatott területekre. Így vált elkerülhetővé, hogy egyes területek túl nagy súlyt kapjanak, míg máshova semmilyen útra se kerüljön sor, ahol pedig ugyanakkora szükség lett volna rá.⁸¹

A hivatal a Hitlerjugend helyi illetékes szerveinek meghallgatása után engedélyt abban az esetben adott ki, ha az utakat rendesen előkészítették (szállást, ellátást biztosították, gondot fordítottak a kulturális és egyéb programok megszervezésére), rendelkezésre állt a pontos útiterv, valamint az úthoz szükséges elégséges pénz. Fontos helyre került az egészségi alkalmasság, majd a Hitlerjugendben mutatott érdemek alapján történő kiválasztás, de kiskorúakról lévén szó szülői engedélyre is szükség volt. Az Ifjúnép és az Ifjúlányok nem utazhattak külföldre, nekik először saját hazájukat kellett megismerniük, de a külfölddel kapcsolatos témák esetükben is a képzés részét képezték.⁸² 1939 januárjától – vagyis a HJ törvényhez kiadott végrehajtási utasításokat követően – a HJ-hoz nem tartozók számára már nemcsak a tagságtól való távolmaradást kellett igazolnia az illetékes járási szervnek, hanem a külföldre utazó nem HJ-tagoknak ugyanolyan bejelentést kellett tenniük, mint a HJ tagoknak.⁸³

Egy 1935-ös kultuszminiszteri rendelet értelmében a külföld irányában folytatott teljes diákcsere – vagyis minden olyan külföldi út, amelyet az iskolák szerveztek, és az utazó csoportok élén tanár állt – kizárólagosan a DAAD keretében működő *Német Pedagógiai Kirendeltség* illetékességébe tartozott. Ennek ellenére a Birodalmi Ifjúságvezetőség erre a területre is kiterjesztette befolyását, ugyanis 1937-től elérte, hogy az iskolák részéről csakis olyan tanulók vehessenek részt a diákcsereokban, akik egyben a Hitlerjugend tagjai. A partneriskolák csoportjainak fogadásakor pedig kötelező volt a területileg illetékes HJ-járárszervező, vagy BDM-alkörzetvezető értesítése, s a program összeállításában a helyi Hitlerjugend is részt vett. Ha a Németországba látogató csoportok számára az iskolák tábort is rendeztek, akkor a tábor helyettes vezetőjét kötelezően a Hitlerjugend delegálta. Ráadásul a helyi járárszervezőségeket minden diákcserevel kapcsolatos tárgyalásba kötelezően be kellett vonni. Vitás kérdésekben pedig a Kirendeltség a Birodalmi Ifjúságvezetőséggel együtt döntött.⁸⁴ Ezek az engedmények nagy befolyást, továbbá az iskolán keresztül zajló külkapcsolatok teljes ellenőrzését biztosították a HJ számára, ami a kultuszminisztérium és Schirach, valamint az ifjúsági szervezet és a közoktatás nem éppen kiegyensúlyozott viszonyában presztízkérdés volt, legalábbis a Birodalmi Ifjúságvezetőség számára.

Csakhamar kiderült azonban, s ezt a kultuszminisztérium is szóvá tette, hogy a Hitlerjugend járárszervezőségei szabotálták a Hitlerjugend-tagságról szóló igazolások kiadását a DAAD számára. E visszas állapok rendezése érdekében

⁷⁹ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Anmeldung einer Grenz- oder Auslandsfahrt – PAAA, R 63610; Polizeiliche Beglaubigung von Fahrtausweisen. *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 11. Oktober 1935 (PAAA, R 63610); Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.; Sonderabdruck Nr. 53 aus dem Ministerialblatt des Reichs- und Preußischen Ministeriums des Innern 1937, Nr. 27 – PAAA, R 60450.

⁸⁰ Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.; Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 157. o. „A weimari kormányzatok egyik felfoghatatlan és megbocsáthatatlan vétsége volt a sok közül, hogy ifjúságát pénz nélkül, vezetés nélkül, védelem nélkül kiengedte a világba, és a külföldiek nagylelkű jótékonyására bízta. A Birodalmi Ifjúságvezetőség nagy érdeme, hogy a német határokon szétszakítja a bizalmatlanság, a gyűlölet, a félelem és az irigység tüskés torlaszát, és a kölcsönös tisztelet szabad útján indul a kultúrnépek ifjúságának egymás közötti barátságért.” „Es war eines der vielen unbegreiflichen und unentschuldbaren Vergehen der Weimarer Regierungen, daß ihre Jugend ohne Geld, ohne Leitung, ohne Schutz in die Welt hinausließ und der großherzigen Mildtätigkeit der Ausländer überantwortete. Es ist ein ganz großes Verdienst der Reichsjugendführung, daß sie den stacheligen Verhau von Mißtrauen, Haß, Furcht und Neid an den deutschen Grenzen auseinanderreißt und auf dem freien Weg der gegenseitigen Achtung auf die Freundschaft unter der Jugend der Kulturvölker losmarschiert.” – Unsere Würde und die Verständigung. *RJP*, 18. Februar 1938.

⁸¹ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 157. o.

⁸² Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Blohm, i. m., 184. o., 198. o.

⁸³ Auslandsfahrten Nichtangehöriger der HJ. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.

⁸⁴ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an die Oberpräsidenten etc, Abschrift, 2. April 1937 – PAAA, R 27134.

a DAAD maga fordult a Birodalmi Ifjúságvezetőséghez. A BIV válasza egyértelművé tette, hogy az 1937-es megállapodást nem tekintette véglegesnek, s a Határvidéki és Külügyi Hivatal 1938 februárjában egy 1938. október 1-ig szóló átmeneti egyezmény megkötését javasolta a DAAD-nak, amelyet azután igény szerint meghosszabbíthatónak tekintett. Az egyezményben a DAAD-nak újra köteleznie kellett volna magát arra, hogy a diákcsereben csakis a Hitlerjugend tagjait szerepelteti, másrészt – s ez már továbblépés volt – csak olyan tagokat, akik az illetékes járás-, illetve alkörzetvezetéstől megfelelő szolgálati bizonyítványt kaptak. Ezt a javaslatot a DAAD azonban nem fogadhatta el, s úgy vélte, hogy egy iskola által szervezett út kapcsán leginkább az illetékes iskola, s annak vezetése képes véleményt alkotni a diákok magatartásáról és képességeiről, nem pedig az alig pár évvel idősebb HJ-felettesek.⁸⁵ Vagyis az ebben az időben évente 2000-nél is több igény nem abból adódott, hogy a HJ-ba nem tartozók is bejelentették útjaikat, hanem a csoportos utak mellett ilyen nagyszámú lehetett a vezetők egyéni útja, illetve a DAAD stb. keretében szervezett diákutak.

A harmincas évek végére azonban a deviza-nehézségek miatt is kényes kérdésnek minősült a HJ-csoportok külföldi útjainak finanszírozása. Az *Útszervezési Osztály* csak engedélyezés esetén biztosította a szükséges devizát. Ezt követően az engedélyezés a *Külföldi Kapcsolatok* (Auslandsverbindung) szakcsoportnál landolt, amely megvizsgálta az út politikai lehetőségeit, majd ezt követően került a Ribbentrop-ügyosztályra. Ennek véleményezése utána a birodalmi ifjúságvezető aláírásával adta meg a végső engedélyt. A deviza-nehézségek következtében ismét előtérbe került az a probléma, hogy a HJ-csoportok kellő anyagi fedezettel indulnak-e külföldre. 1939 májusától a külügyminisztérium utasítása alapján mindenki komoly retorziókra számíthatott, aki vagy magának, vagy egy általa vezetett csoportnak a német külképviseletektől, az NSDAP AO képviselőitől, külföldön élő német magánszemélyektől, külföldi hatóságoktól vagy magánszemélyektől próbált pénzt kérni. Kivételt csak a súlyos balesetek jelentettek, de ebben az esetben is csak német szervekhez volt szabad segítségért fordulni. Lauterbacher hivatalvezető a külügy rendelkezését a HJ-ban is kötelező érvényűvé tette.⁸⁶

V. 4. A résztvevők felkészítése

Az utak részletekbe menő megtervezésénél a csoportvezetőknek minden olyan szóba jöhető intézménnyel kapcsolatba kellett lépni, amely segédkezhetett az út előkészítésében és megvalósításában. A levelezés a külföldi érintettekkel azonban csak a Határvidéki és Külügyi Hivatalon keresztül valósulhatott meg, illetve ki kellett kérni a hivatal véleményét, hogy mely szervezetekkel lehet külföldön kapcsolatot létesíteni.⁸⁷ Hess rendelkezése alapján az utak lebonyolításában a Ribbentrop-ügyosztály véleményét is meg kellett hallgatni, s az utakat a külügyminisztériumon keresztül időben be kellett jelenteni az illetékes német diplomáciai képviselőnek is, és az NSDAP AO-val kötött megállapodás szerint a NSDAP helyi országos vezetőségeit is értesíteni kellett.⁸⁸

A VDA mellett a HJ a DAI-val is kapcsolatokat ápolt, amelyek 1939 májusában elvezettek oda, hogy a DAI-n belül ifjúsági szakcsoport létesült, amelynek vezetésével a BIV a württembergi HJ-terület határvidéki és külügyi osztályvezetőjét, *Ernst Lochmann*t bízta meg. Feladata volt a teljes ifjúsági munka összefogása a DAI-ban, és annak kiértékelése a HJ számára. Lochmann így a Határ- és Néppolitikai Hivatal hivatalos összekötője is volt, s a két intézet közötti együttműködés a HJ más szervei számára is rajta keresztül zajlott. A VDA-nak és a *Német Kelet Szövetségének* (Bund Deutscher Osten (BDO)) az ifjúsági osztályai továbbra is a HJ vezetése alatt működtek, így a VoMi megalakulása után ifjúsági ügyekben továbbra is a HJ területi határvidéki és külügyi referenseire kellett támaszkodni.⁸⁹

A Hitlerjugend egyre inkább kiterjedt külkapcsolatait ellenére sem kapott azonban jogot arra, hogy adott esetben önállóan forduljon külföldi államok kormányzati szerveihez, hiszen ezt a külügyminisztérium saját maga számára tartotta fenn, így a Hitlerjugend minden ilyen jellegű ügyében kötelezően a külügyminisztérium kultúrosztályához volt

⁸⁵ RJF an den DAAD, 22. Februar 1938; DAAD an den Reichs- und Preußischen Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung, 28. Februar 1938 – PAAA, 27134.

⁸⁶ So arbeitet die RJF. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.; Finanzierung von Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 18/IV, 12. Mai 1939, 359. o.

⁸⁷ Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.

⁸⁸ Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

⁸⁹ Verbindung zum DAI-Stuttgart. *Reichsbefehl*, 17/IV, 5. Mai 1939, 341. o.; Zusammenarbeit mit den Gaubeauftragten der Volksdeutsch mittelstelle. *Reichsbefehl*, 21/IV, 9. Juni 1939, 425. o. (BArch, NSD 43/1, 132414. o.); Bericht über die Lettlandfahrt der Obergauspielschar Ostland (1) vom 16. bis 25. April 1939 – PAAA, R 98919.

köteles fordulni. Ennek ellenére nem egy esetben akadt példa a hivatalos út megkerülésére. 1933 őszén a külügyminisztérium a szigorítás érdekében úgy határozott, hogy nem elégséges a minisztérium pecsétje a továbbításhoz, hanem a szakreferens aláírását is be kellett szerezni.⁹⁰

1938 nyarán a külügyminisztérium különösen a Birodalmi Ifjúságvezetőséget és a Birodalmi Hallgatóvezetőséget emelte ki – mint a két legnagyobb mulasztót –, akik a Ribbentrop–ügyosztály megkerülésével fordultak a külügyminisztériumhoz, hogy külföldi utakkal és látogatásokkal kapcsolatban kapjanak engedélyt, illetve támogatásokat. Így viszont gyakran mind az ügyosztály, mind pedig a külügyminisztérium támogatásokat ítéletek meg, ami tarthatatlan állapotnak minősült. A probléma egyik legfőbb oka az volt, hogy Schirach sokszor úgy tett lépéseket a külkapcsolatok terén, hogy még saját Külügyi Hivatalát sem értesítette. Mindez, valamint a pártügyek elszaporodása (s ez különösen a párt tagozatoknak volt köszönhető) is hozzájárult ahhoz, hogy 1938-ra a külügyminisztériumban a külfölddel kapcsolatos ügyeik intézésére kilátásba helyezték a *Pártösszekötő Különreferatúra* (Sonderreferat Parteiverbindungsstelle) felállítását, amely szorosan együttműködött volna a Ribbentrop–ügyosztállyal. Luther szerint ez a helyzet szükségessé tette, hogy a külügyminisztérium megtiltsa a misszióknak, hogy a külügyminisztérium megkerülésével közvetlenül tárgyaljanak vagy levelezzenek a pártszervekkel. Figyelmeztetni óhajtotta a Birodalmi Ifjúságvezetőséget, hogy bármilyen külföldet érintő lépés esetén személyesen vegye fel a kapcsolatot a külügyminiszterrel, s Külügyi Hivatalát is utasítsa, hogy ne lépjen közvetlenül kapcsolatba a külképviselőkkel, hanem helyette minden előkészítést az ügyosztályon és a külügyminisztériumon keresztül folytasson. Kötelezte volna a Birodalmi Ifjúságvezetőséget arra is, hogy a költségvetési év megkezdése (április 1.) előtt, minden várható külügyi tevékenységről összesítő tervet adjon be, amely a külföldre utazást és a külföldiek fogadását egyaránt tartalmazta, amelyet külügyminisztérium vizsgált volna felül. A Birodalmi Ifjúságvezetőség addigi gyakorlatát tervszerűtlenségnek minősítette, és eltörlelendőnek ítélte.⁹¹

Az utakkal szemben támasztott technikai feltételeken túl, az elveknek is fontos jelentőséget tulajdonítottak. Az ifjúság kiránduló csoportjai külföldön hazájukat képviselték, s ennek kapcsán a Birodalmi Ifjúságvezetőség számára elsősorú volt, hogy ennek tudatában is legyenek, főleg abban a periódusban, amikor Németországot külföldön éles kritika övezte. Emiatt kötelességként fogalmazódott meg a kiutazók felé, hogy elfogadják a nemzetiszocializmust, álljanak ki mellette, s minden felmerülő kritika ellen lépjenek fel. Legalább a csoportok vezetőinek rendelkezniük kellett az alapvető ismeretekkel a német történelemből, és meggyőződéssel kellett vallaniuk, hogy az 1918 utáni állameszme a német nép lényének nem felelt meg, ezért annak át kellett adnia helyét Adolf Hitler eszméjének. Külön kihangsúlyozták, hogy nem szabad külföldön propagandabeszédeket tartani, de a felmerülő és „alaptalan“ kritikát tartalmazó kijelentésekkel szemben fel kell lépni. Minden résztvevőtől elvárták, hogy ismerje a náci Németország vezető személyiségeinek (Hitler, Schirach, Göring, Goebbels, Frick etc.) életpályáját, az új Németország legfontosabb olyan kérdéseit, mint például az örökbirok-törvényt (Erbhofgesetz), a faji és telepítési politikát, a munkaszolgálatot, a vidékszolgálatot (Landdienst), az autópálya-építést, az olimpiát. Az utak során a csoportok azt a feladatot is ellátták, hogy a külföldön élő németiséget tudósítsák a németországi eseményekről.⁹²

Emellett elvárták, hogy a csoportok foglalkozzanak az érintett ország jellemével, különösen a külföldi német településekkel, sajátítsanak el nyelveket, rendelkezzenek elégséges anyagi fedezettel, egyszerű és célszerű ruházattal, továbbá ismerjék az úti cél politikai, kulturális, gazdasági és történeti viszonyait, azaz rendelkezzenek a megfelelő szellemi fölényvel, amely „a német nép minden képviselőjét ki kell hogy tüntesse külföldön“. A csoportvezetőnek olyan, legalább 18 éves fiatalnak kellett lennie, aki biztos kiállással rendelkezett, s akiben egyesültek a vezérelv és a bajtársiasság vonásai, továbbá német tudatú volt és elkötelezett a nemzetiszocializmus iránt. Legalább a vezetőktől elvárták az adott

⁹⁰ Pl. Basch ügye Magyarországgal; 1937-ben a HJ 190. járása (Stade központtal) közvetlenül lépett kapcsolatba az osztrák kormányzatszervekkel, ráadásul egy később betiltott út ügyében. Reichsjugendführung an das AA, 8. Juni 1937; Verbalnote an die Österreichische Gesandtschaft, 17. Juni 1937 – PAAA, R 98896; Aufzeichnung, Berlin, 28. September 1933 – PAAA, R 63605.

⁹¹ Vortragsnotiz zur Vorlage für den Reichsaußenminister, 13. Juli 1938 – PAAA, R 27652, 426238. o.; Anordnung, November 1938 – PAAA, R 27652, 476236. o. Schirach 1938-ban megkérdezés nélkül hívta meg azt a 30 fős bolíviai küldöttséget, akiknek fél éves tartózkodást ajánlott, melynek költségeiért Luther hivatalához fordult. Hasonló volt a helyzet a BDM háza táján is, amely különféle referenseket menesztett Spanyolországba, köztük még a birodalmi referenst is. Luther ezenkívül több más esetről is tudott. Vortragsnotiz, Luther an den Reichsaussenminister, 2. November 1938 – PAAA, R 27652, 165–169. o. Schirach utazásai sokszor olyan rögtönzészertűek voltak, hogy az előírásokat a legfelsőbb szinten sem tartották be, s a német külképviselők a megérkezés időpontjában értesültek jöveteléről, ráadásul az utak nem hivatalos jellegét többször nem tartotta be. Például 1937-es romániai útja során. Vermerk, 19. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁹² Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63606.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; Mittelstelle deutscher Jugend in Europa – Anweisungen für die deutschen Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten für das Jahr 1933 – PAAA, R 98891, VI S – 3813/193. o.; Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Blohm, i. m., 278. o.; Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.

ország nyelvének ismeretét, ami a gyakorlatban nyilván nem érvényesült maradéktalanul. A vezető volt a felelős a csoport egységes állampolitikai felfogásáért is. Külföldön azokkal szemben is udvariasan és visszafogottan kellett viselkednie, akik passzívan vagy elutasítóan viszonyultak Németországhoz és a nemzetiszocializmushoz (például a zsidók). Országoként másként szabályozták az egyenruhaviselést és egyéb külsőségek kérdését, amiről a kiutazó csoportnak be kellett szereznie a megfelelő információkat.⁹³

A Közvetítőszerv, illetve a Birodalmi Ifjúságvezetőség az engedélyezési kritériumok megfogalmazásán túl az utazók felkészítéséről is gondoskodott. Az iskolázás szükségessége abból a felismerésből következett, hogy a HJ tagjai kevés és elégtelen ismerettel rendelkeztek a népi és a külföldi németsegről, amit arra is vissza lehetett vezetni, hogy az alsófokú oktatás nem szentelt 1933 előtt különösebb figyelmet ennek a kérdésnek, a VDA leginkább a magasabb iskolákban fejtette ki tevékenységét. 1933 után azonban a Hitlerjugend mellett már az iskola is játszott némi szerepet ebben, mert azok is gondot fordítottak a külföldi németességgel való rokonszenv felkeltésére. Vagyis az oktatás a közös sorsközösség érzetének minél teljesebb belenevelésére helyezett hangsúlyt. A külföldi németeségnél pedig továbbra is a német tudatot és önbizalmat kívánták erősíteni, hiszen mostanra már ismét egy erős Németország állt a hátuk mögött. E feladat legfőbb fóruma a Határvidéki és Külügyi Hivatalon belül a *Nevelésügyi Szakcsoport* (Schulreferat) volt, amelynek legfőbb tevékenysége abban állt, hogy kielégítő ismereteket közvetítsen a határvidéki és a külföldi németesség, valamint a német külpolitika tárgyában. A különböző ismertető anyagok (Schulungsbriefe) terjesztése, valamint az iskolázási tanfolyamok mellett, a referatúra maga is előállított különféle segédanyagokat, és könyvtárak berendezésében is segédkezett.⁹⁴

Az 1934-től Carl Nabersberg kiadásában rendszeresen, évente 12 számban (egyenként 8 oldalon), 70 000 példányban (amit később 100 000-re akartak emelni) megjelenő *Oktatási Levelek* (Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel) mellett a *Nép és Birodalom* (Volk und Reich) című folyóirat és egyéb cikkek, tanulmányok is alapját képezték a képzésnek. Az Oktatási Levelek című folyóirat az általános információk mellett illusztrált és világos formában mutatta be a német népet, annak különböző részeit (birodalmi, külföldi, népi, határvidéki németesség stb.), illetve az egyes határvidéki területeket, német települési területeket Európa-szerte és világban. Így a témák között szerepelt a Korridor, vele együtt a német–lengyel kérdés ezer éves történelme, Danzig és Felső–Szilézia, érintettek gyarmati kérdéseket is, középpontban állt a Saar-vidék ügye, a délkelet-európai németesség, valamint Kelet–Poroszország.⁹⁵ A Birodalmi Ifjúságvezetőség kiadványai mellett a külföldi német ifjúságnak elküldték a VDA és a német népcsoportok megfelelőnek tartott kiadványait is, hogy a népcsoportok közötti kapcsolatokat is erősítsék.

A Hitlerjugend más sajtótermékei is rendszeresen közöltek írásokat a HJ külfölddel kapcsolatos tevékenységéről. A RJP 1935-től *Ifjúság külföldön* (Jugend im Ausland) címmel indított terjedelmes cikksorozatot, amely más országok ifjúságát és ifjúsági szervezeteit mutatta be, első alkalommal természetesen az olasz ifjúságot. Az RJP 1936 februárjától elindította következő rovatát is *Külföldi jelentés* (Auslandsbericht) címmel, amely a külföldi ifjúsági és nevelési munka legfontosabb kérdéseiről kívánt tudósítani. A politikai témákkal szemben – amelyekre az előbb említett rovat kínált lehetőséget – az ifjúságtan, az iskolai ügyek, az ifjúsági gondozás, az ifjúsági mozgalmak, az ifjúsági jóllét és ellátás, a szociál- és kultúrpolitikai kérdések, illetve az ifjúság szellemi helyzete témákban vártak írásokat.⁹⁶ A határvidék és a külföld kérdése a HJ legfontosabb kiadványaiban is megjelent, így a *Wille és Machtban* is, amely sokkal bonyolultabb szövegezéssel a vezetőkhöz szólt, és politikai felkészítésként foglalkozott ezekkel a témákkal. E téma napirenden tartása a náci propaganda egyik alaptézisét követte, miszerint az igazán fontos dolgokat állandóan napirenden kell tartani,

⁹³ Richtlinien und Durchführungsbestimmungen für die einzelnen Gruppen – PAAA, R 63606.; Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o. Az 1933–34 körüli kezdeti időszakban szinte a teljes külföldre vonatkozóan egyenruha és jelképviselési tilalom volt érvényben. A külföldi német településterületekre irányuló utaknál felhívták a figyelmet arra, hogy nem célszerű olyan térképet magukkal vinni, amely tartalmazza a berajzolt útvonalat, valamint a helyi németesség címeit, hogy elkerülhessék az esetleges kellemetlenséget. Az út előtti orvosi vizsgálat és a megfelelő biztosítások megkötése értelemszerűen kötelező volt. Felhívták a figyelmet a tisztaság fontosságára, illetve az ügyes beilleszkedésre. Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.

⁹⁴ Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, Haushaltsplan der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, 10. August 1933 – PAAA, R 63605; Blohm, i. m., 277. o.; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 159–160. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.

⁹⁵ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 158–159. o.; Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. Im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJF, 1–8. Folge 1934–1935; RJF Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge: Danzig–Oberschlesien – BArch, NSD 43/149–3.

⁹⁶ „Auslandsbericht”. *RJP*, 1936/39. sz., 1. o.

mindig foglalkozni kell velük. Hasonló módon közölt cikket az *Iffjú Németország* (Das Junge Deutschland) című folyóirat is.⁹⁷

A határvidéki, néppolitikai és külföldi témák koncentrált megjelenítését látta el a hosszú tervezgetések után az első alkalommal 1937-ben kiadott *Információs Szolgálat* (Informationsdienst) elnevezésű, kizárólag belső használatra szánt, kezdetleges kéziratos formában terjesztett folyóirat. A fent említett három részterület egy nagy célban egyesült a lapban, mégpedig a német vér-, sors- és kultúrközösség erősítésének szándékában.⁹⁸

A *Wille und Macht* különszámot jelentetett meg „Az ifjúság törvénye a világban” címmel, amelyben összegezték más nemzetek ifjúsági tevékenységét. Ebben súlypontot képezett az állam és az ifjúság viszonyának vizsgálata, a fontosabb (állami, egyházi egyéb) ifjúsági szervezetek, az ifjúságra vonatkozó jogi szabályozások, valamint a gazdasági és a szociális kérdések áttekintése. A Hitlerjugend e különszám összeállításához a külügyminisztérium és a diplomáciai képviselők segítségét kérte, amelyek adott esetben az adott állam ifjúsági vezetéséhez fordultak, mint például Magyarország esetében is.⁹⁹

A központilag kiadott Oktatási Levelek mellett az egyes területek is kiadtak határvidéki és külföldi oktatásra szánt anyagokat, amelyek bizonyos időközönként különféle neveken – például Munkalapok (Arbeitsblätter) vagy határvidéki lapok (Grenzlandblätter) vagy éppen Oktatási Levelek néven – jelentek meg, s az egyes területek határvidéki és külügyi osztályainak és a külföldi munkaközösségeknek információkkal való ellátását szolgálták. Tartalmuk bizalmas volt, nem lehetett őket idegenek számára hozzáférhetővé tenni, s zártan kellett őrizni őket. A munkalapok leginkább határpolitikai, néppolitikai és külpolitikai írásokat, helyzetjelentéseket és tudnivalókat tartalmaztak, adott esetben gyarmatügyi kérdéseket is érintettek.¹⁰⁰ E lapok középpontjában az adott határszakaszhoz közeli, határon inneni, és elsősorban határon túli területek álltak.¹⁰¹ A hivatalos sajtótermékek mellett számtalan olyan kiadvány jelent meg, amelyek ifjúsági regény stílusban lelkesítő élménybeszámolókat tartalmaztak a már megtett utakról, s ezáltal igyekeztek még közelebb hozni a HJ tevékenységét, s azt szinte észrevehetetlenül és a fiatalok számára befogadhatóbb módon, a teljes HJ-közönség számára terjeszteni a HJ-vezetés szándékait.¹⁰²

Összességében az állandó birodalmi és területi kiadványok mellett számtalan hosszabb-rövidebb, írás volt használatban a HJ munkája során, amely alapvető ismereteket közölt határvidékről, külföldi németsegről egyaránt. Ezek az általában illusztrált kiadványok a nemzetiszocialista szempontú történelmi bemutatás mellett, az egyes területek földrajzi, gazdasági, népiségi sajátosságaira és kultúrájára is kitértek. A bennük közölt információk ismerete minden német számára kötelező volt, bár a határvidéki és össznémet gondolkodásmódot nyilvánvalóan már gyermekkorban meg kel-

⁹⁷ Vö. *Schindekopp, Henning*, Wir und der Osten. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 1–5.; *Maßmann, Kurt*, Geschichte und Ostpolitik. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 5–8. o.; *Krause, Ilse*, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8–10. o.; *Schricker, Rudolf*, Die sudetendeutsche Frage – ein europäisches Problem? *Wille und Macht*, 1934/18. sz., 11–18. o.; Die Jugend des Ostens in Europa. *Wille und Macht*, 1935/4. sz., 23–25. o.; Gefährdetes Deutschtum an den Grenzen. *Wille und Macht*, 1936/14–15. sz., 48–52. o.; *Erber, Ludwig*, Bilder aus auslandsdeutschen Siedlungsgebieten. *Das junge Deutschland. Amtliches Organ des Jugendführers des Deutschen Reichs*, 1934/1. sz., 8–14. o.

⁹⁸ „Dann nur, wenn die Nation in der Gesamtheit ihr Dasein behauptet, ist das Leben des einzelnen Deutschen gesichert.” Einführung. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755–112756. o.); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756–112757. o.); Volkspolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758–112759. o.).

⁹⁹ Jugendführer des Deutschen Reiches (Pressereferent) an das AA, Abschrift, 1. Oktober 1937, PAAA, Gesandtschaft Budapest, 19.; Der Pressereferent an die Deutsche Gesandtschaft Genf, 25. Mai 1938 – PAAA, R 98866, E 446100. o.; RJF Schriftleitung „Wille und Macht” an Stammführer Meissner, Grenz- und Auslandsamt, 20. Mai 1938 – PAAA, R 27134.

¹⁰⁰ Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich, 1–2. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief, November 1937.

¹⁰¹ Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich, 1–2. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief November 1937; Grenzland-Jugend. Amtliches Organ der NS Jugend Oberfrankens – HJ. JV. BDM (DB ZC 7522). Grenzlandblätter HJ Gebiet 16/Sachsen. Zur grenzpolitischen Schulung und Vorbereitung der Grenzlandlager der Sächsischen Hitlerjugend (DB 1936 A 9448); Junge Mannschaft im Osten. (Gebiet Ostland 1) (DB 1942 A 695); Jungmädels der Grenzkreise erzählen. Obergau Schlesien, Sommer 1937 (DB 1938 B 1380); Marsch nach Osten. DJ im Gebiet 24 (Mecklenburg) Führerschulungsblätter für den Ostlandmarsch 1936 (DB ZB 37271); Nordisches Jungentum. Führerblätter des Jungvolks Gebiet 6 (Nordmark) für Blut und Boden und eine neue Gesinnung, 1. Jahrgang, März 1934, Heft 6 (DB ZA 24103); Obergau Mittelteil fährt an die Grenzen (DB 1938 A 10903); Ostlandfahrt. Hitlerjugend Ölsnitz i. Erzg., Unterbann I/210 (DB 1939 A 470); HJ – Ostmärkisches Grenzlandlager 1935. Gebiet 22 / Bayerische Ostmark (DB ZB 45870); Sommerlager im sächsischen Grenzland 1935. Gebiet 16/Sachsen HJ (DB ZA 22987); Volksdeutsches Gewissen. GA-Schulungsblätter des Gebietes Saarpfalz 1937 (DB ZB 37387); Hitlerjugend, Gebiet 3, Grenz- und Auslandsabteilung, BDM 1937 (DB ZB 37883); Arbeitsblätter. Hrg. Von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen (DB, ZB 37328); Grenzlandtreffen der HJ des Gebietes 1, 1934 (DB, 1934 B 2315); GA-Schlungsbrief, BDM, Obergau 15, Abteilung für Grenz und Auslandsarbeit (DB, ZB 32773); Bekenntnis der Jugend zum deutschen Osten. Ostlandmärsche, Großfahrten und Zeltburgen, Gebiet 23 1939 (DB, 1940 A 7979); Osteinsatz, Gebiet Hamburg 1942 (DB, ZA 27303); GA-Schulungsbrief, HJ Bann 19, 1938 (DB, ZB 38321); Ein Tag im HJ-Lager, ostmärkisches Grenzlandlager 1936 (DB, 1940 B 2960); Grenzlandjugend. Amtliches Organ der HJ Oberfranken (DB, ZC 7522, 7621); Grenz und Auslandsreferat GA-Schlungsbrief 1/35 (DB ZB 32773).

¹⁰² Vö. Ostlandheft. Hitlerjugend. Ölsnitz i. Erzg., Unterbann I/210. (DB, ND 78/4/25); Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädels-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938. (DB, ND 9206/5).

lett alapozni.¹⁰³ Az utazó csoportok útkönyvről ún. útkönyvet (Fahrtenbuch) is készítettek, ami lehetővé tette a tapasztalatok kiértékelését, azok további munka során való felhasználását, tehát nem az egyéni élmények megörökítését szolgálta. A könyv tartalmazta az út legfontosabb mozzanatairól készített jelentést, visszaemlékezéseket a meglátogatott vidékekről, az ott élő emberekről és a velük folytatott beszélgetésekről. Mindezt rajzokkal, fotókkal is kiegészítették.¹⁰⁴

Az iskolázás három szintjét különítették el. A HJ vezetői a szokásos vezetőképzés keretében általános oktatásban részesültek határvidéki és külföldi témákban, amely elsősorban nem arra összpontosított, hogy kimerítő tudással rendelkezzenek, hanem a fővonásokat ismertették meg velük, illetve a kérdés iránti fogékonyságot kívánták kialakítani. A határvidéki és külügyi osztályvezetőknek gondoskodniuk kellett arról, hogy az alájuk tartozó HJ terület minden vezetőképző iskolájában folyamatosan szerepeljenek ilyen témájú előadások a programban. Mindezen túl a vezetőképző iskolákban és a HJ-otthonokban lehetőség szerint népi német szobákat rendeztek be, amelyekben térképek, ábrák, vázlatok és képek segítségével tették vizuálissá a határvidéki és külföldi németiséget. Az osztályvezetők kötelesek voltak nemcsak a területvezetőt, hanem a terület teljes vezetőkarát tájékoztatni az ez ügyben folyó munkáról, így lehetőség szerint minden határvidéki és külügyi tanfolyamra meghívták a terület aktív vezetőit. A tanfolyamok, illetve hétvégi kurzusok végén olykor-olykor határvidéki vándorlást is a programba iktattak, hogy a megszerzett elméleti ismereteket a gyakorlatban is szemléltetni lehessen. A még jobb hatás érdekében pedig a teljes tanfolyamot egy határvidéki út keretében volt célszerű elvégezni.¹⁰⁵ A területi vezetőképző iskolákban a következő témák képezték a határvidéki és külügyi referensek által tartott határvidéki és külföldi előadások vázát: a német Birodalom határai 1918 óta és azok néppolitikai veszélyei; kik tartoznak a német néphez, s kik nem (nürnbergi faji törvények); a németek száma Európában és a világban; hol él a németiség; mit tartalmaz a pártprogram első pontja; valamint az aktuális külpolitikai helyzet. Utóbbi téma esetében a Határvidéki és Külügyi Hivatal iránymutatásait kellett követni, míg a többi témát illetően öt oldalas, írásos verziót hagyott jóvá a hivatal, amit az egyes referensek maguk készítettek.¹⁰⁶

A határvidéki és külügyi referenseknél az ügy iránti elkötelezettséget már feltételezték, így esetükben mélyreható ismeretek közvetítése folyt, illetve leginkább azoknak a módozatoknak a megismertetése, hogy miként lehet a témát megfelelően közvetíteni a HJ tagjai felé. A járási referensek képzése 4–10 napos speciális kurzusok keretében történt, s évente legalább egy ilyen kurzus elvégzése kötelező volt. Az általános ismeretek mellett, minden érintett területről külön előadást hallgattak a résztvevők. A területi referenseket a Birodalmi Vezetőképző Iskola kb. egy hetes tanfolyamokon készítette fel feladataikra. Az iskolázási tanfolyamok közül 12 tanfolyamot a határszakaszokra bontottan tartottak a határvidéki és külföldi referenseknek (HJ, BDM közösen), évi kettőt pedig minden referensnek közösen. Ezeknek a találkozóknak az anyagait később a munka elősegítése érdekében írásos formában is kiadták, továbbá gondoskodtak a határvidéki és külföldi könyvtárak kiépítéséről, különös tekintettel a térképekre, fotókra és kiállítási anyagokra.¹⁰⁷

A HJ egységeinek iskolázását, amely a növekvő tagság miatt egyre inkább a tömegképzés jellegét öltötte, elsősorban az élményszerzés módszerére építették. A tömeges képzés minden HJ és BDM-tagra (DJ és JM nem) kiterjedt, ezért legegyszerűbben a közösségi estek keretében volt megvalósítható, amelyet a Külügyi Részleg által kibocsátott, mindig változatos témákat kínáló Oktatási Levelek segítségével lehetett megoldani. Az ilyen népi német otthonestéket nem az egységvezetők vezették, hanem a határvidéki és külföldi referensek. A határvidéki és külföldi témákat felölelő esték programját a következő szempontok alapján alakították ki: Oktatási Levelek feldolgozása; a határvidéki és külföldi németiség népdalainak megtanulása, illetve közös éneklése; rövid előadások meghallgatása az egyes területekről; felolvasás elbeszélésekből, regényekből, amelyek tartalma a határvidéki és külföldi németiség harcával foglalkozott; határvidéki és külföldi német területekről származó néptáncok és népszínművek bemutatása; határvidéki és külföldi utak előkészítése és azokra a résztvevők felkészítése. Különösen ajánlották ezen eseményeken a rádió, a film és más sajtótermékek bevonását. A dalok, olvasmányok, beszámolók a gyerekek érzelmeire apelláltak, s gyakran azután termékeny vitára ösztönöztek. Sok esetben a VDA is segítséget nyújtott ehhez a munkához, például fényképsorozatot biztosított a HJ számára. E tömegképzés elsődleges szempontja a nagynémet gondolat gyerekekbe plántálása volt, annak tudato-

¹⁰³ Vö. Die Ostmark. Schriften zu Deutschlands Erneuerung. Lese- und Arbeitsbogen für den Unterrichtgebrauch. Heinrich Handels Verlag, Breslau 1939 (DB, Zs 8093.3); Deutsche jenseits der Grenzen. Vaterländische Reihe "Mein Volk", Heft 9. Pädagogischer Verlag von Hermann Schroedel, Halle 1934 (DB, O 1934.1558).

¹⁰⁴ Wir legen ein Fahrtenbuch an. *HJ-Führerdienst*, April 1937.

¹⁰⁵ Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.

¹⁰⁶ Vorträge der GA-Abteilungsleiter(innen) an den Gebietsführer- und Obergauführerinnenschulen. *Reichsbefehl* 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.

¹⁰⁷ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606.

sítása, hogy ők egy 100 milliós nép tagjai, amelyből a versailles-i szerződést követően viszont csak 67 millióan élnek a birodalmi határokon belül. Természetes volt, hogy az ifjúság is magáévá tegye azt az ősgermán felfogást, hogy Kr. u. 300-ig Európának ez a része germán territórium volt a Fekete-tengerig, tehát Németország jogosan tart igényt erre a területre, amelyen amúgy is minden kultúra Németországtól, illetve elődjektől származik. A problémákat viszont nem karddal lehetett megoldani, hanem csakis teljesítménnyel, vagyis a jobb teljesítményt mutató nép tarthat csak igényt a területre. Ehhez pedig a külföldi németiséget is erősíteni kellett, ami nem volt elégséges a korábbi formában, például gyűjtések és segélyek útján, hiszen a külföldi németeknek is szükségük van arra, hogy érezzék a népközösség jótékony hatását.¹⁰⁸ Így a korábbi formákhoz képest olyan tevékenységi körök is kialakultak, amelyek már nemcsak a HJ, hanem a szélesebb népközösség képzését is szolgálták. Ennek egyik első formája a határvidéki és külföldi kiállítás volt, de később számos más forma is kialakult. Ezzel párhuzamosan a BIV Iskolázási Osztálya „Népiség és haza” néven hozott létre önálló szakcsoportot, amely a népiségi tematikát 4 alrészlegre osztotta: népdal, népzene, nyelvjárás; népművészet, építési és települési formák; család- és nemzetségtudomány, fajkutató és örökléstan; germán ősi- és korai történet.¹⁰⁹

A legjobb iskolázás mégis a közvetlen élmény- és ismeretszerzés, vagyis az utak lebonyolítása volt, amelyen viszont csak kevés HJ-tag vehetett részt, ezért a kiválasztás egyben személyes elismerést is jelentett. A lehetőséghez nem jutók például térképészítéssel, külföldi német táncok és dalok tanulásával, a külföldi németiség számára való gyűjtésekkel segédkeztek. A határvidéki utak és táborok előtt mind a HJ tagjait, mind szüleiket fel kellett világosítani a fenyegetett határvidékek lényegéről, továbbá lelkesedést és a haza iránti büszkeséget kellett ébreszteni bennük. Szólni kellett az egyes területek teljes határszakaszba illeszkedéséről. A táborozások alkalmával rá kellett irányítani a figyelmet a határvidéki szükséghelyzetre és az ott leselkedő veszélyekre, élénkíteni kellett a határvidéki harcban való részvételi szándékot, valamint megismerni a határvidéki németiséget, annak életét és megérteni sorsukat. A táborokban szerzett élményeket a hazatérés után otthonestéken, illetve további utak alkalmával volt célszerű elmélyíteni. Így lehetővé vált olyan fiúk kinevelése, akik szükség esetén megállták helyüket a határvidéki küzdelemben. A táborok során rendkívüli fegyelmet követeltek, tartózkodást mindenféle károkozástól, hogy a HJ tekintélye az ott élő lakosság körében ne szenvedjen csorbát. Tudatosítani kellett a táborozókban, hogy senki sem figyel jobban őket, mint az idegen nemzetiségű „ellenfelek”. Célszerű volt a határvidékekről származó, vagy az ott folyó harcokról személyes információkkal rendelkező személyek meghívása is a táborokba. Óva intettek a határon való áttévedéstől, s felhívták a figyelmet annak súlyos következményeire. Az utak és táborozások alkalmával a különböző ünnepeken, néma meneteléseken, falusi közösségi esteken meg kellett emlékezni Versailles-ról, beszélni kellett a határon túl élő németiséggel való kapcsolatról, s az ilyen alkalmakra a határvidéki lakosságot is meg kellett hívni. A határvidéki munka pedig egyúttal előfeltétele volt a külföldi utaknak, mert a harmincas évek közepétől már csak az mehetett külföldre, aki a határvidéki munkában is kivette részét.¹¹⁰

1937-től tervbe vették, hogy minden HJ területen Külföldi Munkaközösségeket hoznak létre, amelyek behatóan foglalkoztak egyes népek, illetve országcsoportok nyelvvel, kultúrájával, történelmével, gazdaságával és politikai viszonyaival. A munkaközösségek száma 1937 végéig 70 volt, s segítségükkel kb. 1400 fő készülhetett fel a külföldi utazásokra. A munkaközösségek száma azonban ezt követően is nőtt, a berlini HJ például csak 1939 tavaszán alakította meg ezt a szervezetet. A munkaközösség összességében kiegészítő Hitlerjugend-szolgálat volt, amelyet a szokásos HJ-ban töltött tevékenység mellett bizonyos időszakonként (általában két hetente) önkéntes alapon láttak el a HJ-tagok. A munkaközösségek súlypontja értelemszerűen azokra az országokra helyeződött, amelyek földrajzilag közel helyezkedtek el az érintett területhez. A munkaközösségek specializált munkát folytattak, vagyis egy ilyen közösség egy bizonyos területtel foglalkozott. A BDM külön, lányoknak létesített munkaközösségeket működtetett. A nyugati határszél (Aachen, Köln, Bonn) különösen aktív volt ebben a tevékenységben, s a szokványos tanfolyamokon kívül, itt nyelvként, franciát, angolt és hollandot lehetett tanulni.¹¹¹

¹⁰⁸ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Die Grenz- und Auslandsschulung der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/79. sz., 1–2. o.

¹⁰⁹ Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.; Volksdeutsche Jugend in der Schulung. *RJP*, 1934/13. sz., 3. o.; Volkstumsarbeit in der HJ. *RJP*, 1934/39. sz., 1–2. o.

¹¹⁰ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Lagerführer, das geht Dich an!, 3–7. o.; Grenz- und Auslandsfragen in der Erziehung des deutschen Mädels. *Das Deutsche Mädel. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ*, 1937. September; Schoeneich, Hans, Der volksdeutsche Gedanke im neuen Reich. *Das Junge Deutschland*, 1933/7. sz., 176–180. o.

¹¹¹ Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); 1937-ben Stuttgartban például harmadikként hozták létre a né-

A munkaközösségek legfőbb színtere is a közösségi est volt, amely a munkaközösségekben a következő módon zajlott. Az első negyedórán megbeszélték a napi politikai eseményeket, majd egy óra „külföldi óra” következett, amelyen hosszabb időt külföldön töltő HJ-vezetők meséltek saját tapasztalataikról. Néhány olyan ritka nyelv számára, amelyek tanulása az iskolában nem volt lehetséges, a munkaközösségek kezdőkurzusokat is indítottak. A munkaközösség résztvevői féléves részvétel után oklevelet kaptak, amelyben a „kurzus” elvégzésének igazolása mellett feltüntették az illető nyelvismeretét és különleges érdeklődési területeit is. Ez az irat tulajdonosát feljogosította arra, hogy részt vegyen külföldi utakon, s különösen jó nyelvismeret esetén feladatot vállalhatott a *Külföldi Vezetőszolgálatban* is (Ausländerführungsdienst).¹¹²

1937-re a külföldi utak száma olyannyira megszorodott, hogy Baldur von Schirach egy olyan tudományos intézet felállítását tűzte ki célul, amely az ifjúsági tevékenységből fakadó teljes tudásanyaggal foglalkozott volna, hogy a vezetőképzést a legmagasabb szinten biztosíthassák. Ezen belül külön ügyosztályt tartott szükségesnek, amely a HJ vezetőkarát látta volna el megfelelő információkkal a külföldi ifjúsági szervezetekről és az ifjúsági cseremozgalmhoz szükséges ismeretekkel. Nyilván ennek az ötletnek a nyomán jött létre 1938-ban az *Ifjúságvezetési Akadémia* Braunschweigban. Az akadémiai képzések magukba foglalták a meglátogatandó népek életformájának, történetének, kultúrájának és nyelvének megismerését is. Baldur von Schirach 1937-ben a hazai és a nemzetközi sajtó előtt jelentette be, hogy a HJ jövőbeni magasabb rangú vezetőjelöltjeinek legalább egy félévet kell majd külföldön tartózkodniuk, s legalább egy idegennyelvet kell ismerniük. Létrehozták tehát az ún. „külföldi félévet”, amelynek során a Birodalmi Ifjúságvezetőség közvetített ifjakat, hogy az adott területen Németországot és a Hitlerjugendet képviseljék, illetve erősítsék a német tudatot. A résztvevők a kint tartózkodáshoz szükséges anyagi forrásokat munkavállalásból fedezték.¹¹³

A Hitlerjugend vezetőinek ezen kívül lehetősége nyílt arra is, hogy részt vegyenek az APA tanfolyamain, amelyek Berlin–Dahlemben zajlottak, s egy szemeszter általában 3 hónapos volt. Az APA 1935 februárjában nyitotta meg Oktatási Központját (Schulungshaus), az első szemeszter április 1-én kezdődött. Az intézetet a HJ is komoly, tudományos munkahelynek – az egyetemhez hasonlóan – tartotta. A jelentkezőknek bizonyítaniuk kellett személyes (jellembeli és fellépésbeli) alkalmasságukat a külpolitikai munkához, amelyhez a területi határvidéki és külügyi osztályvezetők adtak ajánlást a jelentkezőknek. Elvártak bizonyos előképzettséget, amelyre leginkább a HJ-ban végzett ilyen irányú munkából lehetett szert tenni. A szemeszter során a reggeli sport után munkaközösségekben zajlott az oktatás. A munkaközösségek mindegyike valamilyen nagy külpolitikai kérdéskomplexummal foglalkozott, majd szabadidőt biztosítottak az önálló munkára, délután pedig előadásokra került sor, amelyeket a külügyminisztérium munkatársai, tudósok, és a közélet szereplői tartottak. Heti két délután a testedzésé volt.¹¹⁴

met–olasz munkaközösséget, amelynek élére a stuttgarti Balilla vezetőjét, *Moschettit* hívták meg. Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.; BArch, NS 5/VI/427, 87. o.; Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften im BDM. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.

¹¹² Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.). A Külföldi Vezetőszolgálatot lásd részletesen a VII. fejezetben.

¹¹³ Jugendführer des Deutschen Reiches (Pressereferent) an das AA, Abschrift, 1. Oktober 1937, PAAA, Gesandtschaft Budapest, 19.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.

¹¹⁴ Außenpolitisches Schulungshaus der NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/27, 1. August 1935, 6. o.; Außenpolitische Schulung der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/67. sz. 1. o.

V. 5. A külkapcsolatok formái

A 30-as évek elején a Hitlerjugendhez hasonló kaliberű szervezet az akkori Európában a szovjet Komszomolt leszámítva csak Olaszországban és Magyarországon létezett, majd a 40-es évekre máshol is kiépült (Románia, Bulgária stb.). A Hitlerjugend azonban büszkén hangoztatta, hogy míg ezek a szervezetek – vagyis a Ballila és a Levente – kényszerszervezetek voltak, addig a Hitlerjugend önkéntes alapon szerveződött.¹¹⁵ Ez azonban csak elviekben volt így, hiszen más szervezetek beolvasztása már régen folyamatban volt, melyek során a Hitlerjugend egyeduralmi igényét egyáltalán nem leplezte. Különleges volt a Hitlerjugend viszont abban a tekintetben, hogy milyen szerteágazó, a társadalmi lét szinte minden területére kiterjedő tevékenységet látott el. A külföld irányában folytatott, szervezett tevékenysége pedig egyedülálló volt, hisz a korábról örökölt formákon is túl mutatott, sőt innovatív jelleget is öltött.

Az 1933 utáni munka hatalmas minőségváltozást eredményezett a Hitlerjugend külföldi tevékenységén belül, mivel az egyéni és csoportos kapcsolattartás és anyagi javakkal való támogatás mellett a kölcsönös munka egész palettája alakult ki, a korábban nem alkalmazott formák is megjelentek. 1933 után az igazán jelentős változás az volt, hogy a Hitlerjugend a németiség gondozása mellett fokozatosan ugyan, de óriási nyitást tett az idegen nemzetiségű ifjúságok megismerése, illetve önmaga megismertetése érdekében, továbbá a sokoldalú bi-, illetve multilaterális kapcsolatok megteremtésére. Utóbbi abban mutatkozott meg, hogy már nemcsak kölcsönös látogatásokról volt szó, hanem például gazdasági, sportegyüttműködésről is, s e kapcsolatok ápolásába és fejlesztésébe bekapcsolódott a modern média – vagyis a rádió – is. A hivatalos kapcsolatok olyan pompával, ceremóniával zajlottak, mint ifjúsági kapcsolatok soha korábban. E jellegük is mutatta, hogy az ifjúságon túl ezek az államközi kapcsolatok részét képezték. Bár ezáltal felértékeltek az ifjúság szerepét, egyúttal azonban a nagypolitika eszközévé degradálták őket.

V. 5. 1. Határvidék

„Meg kell tanítanunk nekik [határvidéki németiség – V. Zs], szükség esetén rájuk kell kényszerítenünk felfogásunkat és hitünket” – hangzott a Hitlerjugend 1933 előtti legfőbb „külpolitikai” iránymutatása, s az azt követő időszak csak részben módosította ezt a célt. A határmenti zóna továbbra is elsődleges maradt, de egyre inkább előtérbe kerültek azok a távolabbi területek is, ahol a németiséget – s főként annak ifjúságát – ugyancsak nemzetiszocialista szellemben kívánták egyre szorosabban a németországi ifjúsághoz kötni. A határvidék és a határvidéki utak fogalma viszont szintén a német ifjúsági mozgalomtól átvett frazeológia volt, amit a HJ következetesen átvett és alkalmazott. Miután a HJ viszont lassan azonossá vált a német ifjúsági mozgalommal, illetve csaknem a teljes német ifjúsággal, ezáltal figyelmét fokozatosan meg is kellett osztania, hiszen a Hitlerjugend lett az „idegen” nemzetiségű ifjúsággal való kapcsolattartás első számú intézménye. A határvidéki és külföldi utakat a Hitlerjugend tulajdonképpen szolgálatnak tekintette, amely két célt szolgált: egyrészt a saját hazának, különösen a határvidékeknek a megismerését, de nem a természeti szépségek, hanem a haza és az ott élő nép megismerése végett, másrészt pedig a testi nevelés, a testi frissesség fejlesztését.¹¹⁶

„Meg kell teremtenünk azt a politikai gondolkodást, amely a határtérségben államunk legexponáltabb részét látja. A múlt liberális–marxista időszakában elhanyagolták a határt. Mi nemzetiszocialisták a népiségi erő kifejtés felát fogjuk létrehozni államhatárunk azon részein, amelyek nem német államoktól választanak el bennünket, vagyis a birodalmi területünknek ezt a részét népesség- és védpolitikailag, kulturálisan, szociálisan és gazdaságilag tesszük a legerősebbé, mert az állandóan idegen befolyásnak van kitéve. A Hitler-Jugendnek erre kell nevelnie az ifjú generációt. Akkor a határon teljesített szolgálatot nem büntetésként, hanem becsületbeli szolgálatként fogják majd fel.”¹¹⁷ „Nem az ádáz szomszéd a hibás azért, mert határharcot folytatunk, nem, mert amíg léteznek népek, a határon

¹¹⁵ Arbeit der Reichsjugendführung. VB, 15. August 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 8. o.).

¹¹⁶ Anweisung Nr. 1. und Rundschreiben Nr. 2 des HJ-Grenzlandamtes, August 1931 – BArch, NS 26/364; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 162. o.; Die Fahrt. HJ-Führerdienst, April 1937.

¹¹⁷ „... die Schaffung jenes politischen Denkens, das im Grenzraum den exponiertesten Teil unseres Staates sieht. Im liberalistisch–marxistischen Zeitalter der Vergangenheit hat man die Grenze vernachlässigt. Wir Nationalsozialisten werden an jenen Stellen unserer Staatsgrenze, die uns von den nichtdeutschen Staaten trennen, einen Wall völkischer Kraftentfaltung errichten, d.h. diesen Teil unseres Reichsgebietes bevölkerungs- und wehrpolitisch, kulturell, sozial und wirtschaftlich zum kräftigsten machen, da er ständig fremden Einflüssen ausgesetzt ist. Die Hitler-Jugend hat die junge Generation dazu zu erziehen. Dann wird der Dienst an der Grenze nicht mehr als Strafe sondern als Ehrendienst aufgefaßt werden.” – Informationsdienst [des Grenz- und Auslandsamtes der RJJ], 1937/3. sz., (20. November 1937), 1. o. Idézi: Pallaske, i. m., 92. o.

*folyó harc a népiségi élet folytonos és természetes jelensége lesz. [...] Fiainkat és lányainkat el kell juttatni arra a felismerésre, hogy a nép élő organizmus, amelynek legjobb és legegészségesebb erejét ott kell bevetnie, ahol ez az élő néptest egy másik, idegen néptesttel ütközik össze, és idegen agitáció és megfigyelés alatt áll.*¹¹⁸

Az elsődleges és földrajzilag legközelebbi részét a HJ tevékenységének tehát a határvidék jelentette, ahol a népi szubsztancia megtartása és erősítése volt a feladata, mivel itt más népek részéről ezt gyengítő hatások jelentkeztek. Ráadásul a Német Birodalom határai semmilyen égtáj felé sem estek egybe a német néphatárokkal, vagyis a birodalmi határokon kívül élő néprészek támogatása is kulcsfontosságú volt. Az egységes és összefüggő német „néptalaj” birodalmi határok közötti megteremtésének azonban elsődleges feltétele volt, hogy a határokon belüli német néperőt olyan mértékűre emeljék, hogy az könnyedén felvegye a versenyt és a harcot más népeknek németiség gyengítésére irányulója törekvései ellen, s ezáltal is biztos fogódzót jelentsen a németiség előretolt bástyái számára. Ez a harc azonban nem egy belátható időn belül megvívandó és végleges eredménnyel kecsegtető folyamat volt, hanem permanens állapot, vagyis az „élettér” és a „néptalaj” védelme állandó jellegű feladatot rótt a németiségre, azon belül is az ifjúságra. Ezért elsőrangú feladat volt, hogy a néppolitikai nevelés során a fiatalokat megismertessék a „világ biológiai rendjével”, hogy megvalósulhasson a 100 milliós nemzetiszocialista népközösség. A nevelés során szerencsés könnyebbséget jelentett, hogy a Führer maga is népi német volt, így ennek hangoztatása a fiatalság körében még nagyobb fogékonyságot generált a téma iránt. Összességében a néppolitikai gondolat tehát a nemzetiszocialista gondolkodás alapját képezte: „Csak, ha a nemzet egészében helytáll létéért, akkor biztosított az egyes németek élete” (Rudolf Hess).¹¹⁹

1934 januárjában a Külügyi Részlegen belül életre hívták a *Határvidéki Település Szakcsoportot* (Grenzland-Siedlung), amelynek feladata volt minden határvidéki és külföldi településsel kapcsolatos kérdés intézése. A szakcsoport irányítását *von Oertzen* járásvezető látta el, aki akkor már a gyarmatügyi szakcsoport vezetője is volt. Ehhez hasonlóan az alsóbb szinteken is a gyarmatügyi referensek hatáskörébe került a határvidéki település ügye.¹²⁰

A tervszerű határvidéki tevékenység során a következő szempontokat kellett figyelembe venni: a tér feltételeinek rögzítését és megindoklását, vagyis a természeti fekvést és az ebből eredő népiséget; a történeti fejlődést; a határvidék pillanatnyi helyzetét és az ott jelentkező feladatait; a határvidéki utakat; a határvidéki tevékenység gyakorlati hatását és a vidékszolgálatot.¹²¹ Ezt a célt szolgálta a német határtól 30–50 km szélességben kialakított határsáv (Grenzgürtel), amely tulajdonképpen a határvidéki munka elsődleges területét jelölte ki. Innen könnyen ellenőrizhették a határon túli német kisebbség ifjúsági munkáját, amelyeket a HJ más birodalmi szervekhez hasonlóan ugyancsak támogatott. A határsáv járásaiából kijelölték az ún. bajtársi járásokat, amelyek a határvidéki szakasszal nem rendelkező járásokhoz kötődtek. Blohm adata szerint 1933-ban 54 000, 1937-ben pedig már 118 000 fő látogatott ilyen körzetekbe. 1937-ben a határvidéki utak 23 százaléka Kelet-Poroszországot, 16 százaléka pedig Sziléziát tekintette célterületének. Ezeket az utakat többnyire egységvezetők és lányvezetők részére szervezték, s a HJ-tagok többsége leginkább az ő élményeik alapján juthatott ismeretekhez az ott tapasztaltakról. A HJ Középföld területe számára például a Bajor Keleti vidéket jelölték ki a határvidéki utak lebonyolítására, amelyek számát 1936-ban csak a DJ részére már 75-re tervezték. A vesztfáliai járásoknak a sziléziai járásokat jelölték ki mint határövezeti gondozást, bajtársi munkát igénylő területet. Ez a gyakorlatban az állandó kapcsolattartás mellett, az egyes járások nyári útjainak és táborainak célzottan Sziléziába helyezését jelentette, s ezáltal a HJ hozzájárulhatott a lengyel befolyás elleni fellépéshez. A DJ-járársvezetőket téli táborok alkalmával készítették fel ezekre az utakra. A határvidékre vezető utak előtti felkészülésnél több szempont szerint jártak el. Foglalkoztak a helyi feltételekkel, a földrajzi fekvéssel és a népiség számára ebből adódó következményekkel; a történeti fejlődéssel, a határvidékek pillanatnyi helyzetével és a hozzáfűződő birodalmi feladatokkal, valamint a határ-

¹¹⁸ „Nicht der böse Nachbar ist schuld daran, dass wir einen Grenzkampf führen, nein, denn solange Völker existieren, wird der Kampf an der Grenze eine immerwährende und natürliche Erscheinung des völkischen Lebens sein. [...] Unsere Jungen und Mädel sollen zur Erkenntnis geführt werden, dass ein Volk ein lebender Organismus ist und seine besten und gesündesten Kräfte dort ansetzen muss, wo dieser lebende Volkskörper auf einen anderen fremden Volkskörper stößt und fremder Agitation und Beobachtung unterliegt.” – Informationsdienst [des Grenz- und Auslandsamtes der RJJ], 1937/4. sz. (5. Dezember 1937), 2. o. Idézi: Pallaske, i. m., 92–93. o.

¹¹⁹ „Dann nur, wenn die Nation in der Gesamtheit ihr Dasein behauptet, ist das Leben des einzelnen Deutschen gesichert.” Einführung. Informationsdienst, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755–112756. o.); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. Informationsdienst, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756–112757. o.); Volkspolitischer Lagebericht. Informationsdienst, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758–112759. o.); Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 6. o.

¹²⁰ Verordnungsblatt der Reichsjugendführung, 1934/96. sz., 31. Januar 1934, 1. o.

¹²¹ „Es muss bei unserem Tun klar sein, dass all unsere Arbeit in ihrer tieferen Auswirkung Grenzkampf ist, denn es gilt nicht nur, deutsches Land zu erwandern und somit kennenzulernen, sondern es gilt auch durch unser Handeln und Wirken deutsche Lebensart und deutsches Volkstum zu wahren und zu stärken.” – Grenzlandarbeit des BDM. In: Wir Deutschen Mädel. Jahrbuch des BDM 1935, 183. sk. Idézi: Miller-Kipp, Gisela (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer”. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002, 79. dokumentum, 208–209. o.

vidéki tevékenység gyakorlati megnyilvánulásával, az utakkal és a vidékszolgálattal.¹²² 1936-tól már csak a Kelet-Poroszországba, Posen–Nyugat-Poroszországba, Felső-Sziléziába és a Bajor-erdő felé irányuló utak minősültek határvidéki útnak.¹²³

A határvidéki menetelések is e munka részét képezték, amelyek alkalmával azonban nem mindig került sor külföldi látogatásra, vagy külföldiek fogadására. Aachenban a HJ 1934 júliusában 100 ezer fővel rendezett öt órán keresztül tartó ún. határvidéki menetet (Grenzlandmarsch), amelyen Schirach és Lauterbacher is részt vett. A menet után az aacheni Waldstadionban nagygyűlésre került sor, amelyen többek között Lauterbacher is beszédet mondott. Az ún. keleti vidéki menetek a harmincas évekre tömeges rendezvényekké fejlődtek. A közép-elbai HJ-területről 1937-ben már 6000 fő vett részt ilyen túrákon, 1938-ban számuk 10 ezerre emelkedett, 1939-ben pedig már a 12 ezer főt is elérte. Ilyen esetekben többféle útvonalat, illetve végállomást jelöltek ki, a csapatot menetblokkokra osztották, amelyek különböző útvonalon jutottak el a célhelyre, így az egész határvidéket bejárták.¹²⁴

1937-ben a Kelet-Poroszországban határvidéki utat teljesítő HJ-csoportok között versenyt is hirdettek, ahol az értékelési szempont a hátrahagyott hatás volt. A legjobb csoportnak kiadták a birodalmi ifjúságvezető vándordíját, valamint Kelet-Poroszország pártkörzetvezetőjének és főigazgatójának (Oberpräsident) díját is a HJ részére, míg Kelet-Poroszország tartományi elnökének (Landeshauptmann) díját a DJ-nak, Danzig Szabad Város szenátusának díját pedig a BDM-nek.¹²⁵

A hivatal minden törekvése ellenére sem alakult ki azonban egyensúly a határvidéki utak esetében, mivel Kelet-Poroszország és környéke a kiránduló HJ-csoportoktól kevés figyelmet kapott. Emiatt a hivatal az *RJP* hasábjain is reklámozta a területet. A csoportok figyelmébe ajánlották a Niederung, Memel, Mazúri-tavak és Danzig környéki, valamint a visztulai területeket. E tevékenység elősegítése érdekében a HJ kelet-poroszországi területe különleges táborokban felkészített kísérőket adott minden csoport mellé, akik megfelelő ismeretekkel rendelkeztek ezekről a határszakszokról. Feladatuk a HJ-csoportok kalauzolása mellett az volt, hogy a helyi népességgel is felvegyék a kapcsolatot, s az ilyen utak során ismertté tegyék a HJ tevékenységét annak érdekében, hogy ezáltal is kitartásra ösztönözzék az itt élőket. Különösen hangulatosnak tűnt az utazás Kelet-Poroszországba a Swinemünderi Tengeri Szolgálat (Seedienst Swinemünde) Pilauba induló hajóin. A bajor-osztrák határvidéken határvidéki táborok egész sorát valósították meg 1935 augusztusában. A járáások számának megfelelően összesen 14 tábor zajlott, amelyekben egységes terv alapján összesen 8000 HJ és DJ-tag kapott szellemi és testi felkészítést. Hasonlóan grandiózus formában zajlott a nyugati határvidéki tevékenység is. A Nyugati vidék HJ-terület nyári táborában 1935. július végétől augusztus végéig messze több mint 10 ezer gyerek iskolázását látták el.¹²⁶

A tervszerűség megmutatkozott a korábbinál színesebb és összetettebb programban, amelynek során népdalok, néptáncok és népszínművek kerültek bemutatásra, és egyéb fellépések is voltak. A Hitlerjugend rendelkezett ún. határvidéki színjátszó csoportokkal (Grenzlandspielschar) is, amelyek egyike főleg Felső-Sziléziában fejtett ki kiemelkedő munkát. Tervezték két további ilyen jellegű csoport felállítását Kelet-Poroszországban is az észak-keleti területek, valamint egy másikat a délkelet-európai térség gondozására. Emellett a speciális színjátszó csoportok mellett az egyes HJ-területek színjátszó csoportjait is fokozottabb támogatásban kívánták részesíteni, hogy ezek is kivehessék részüket ezen a téren. Hofban – és valószínűleg más településen is – létezett úgynevezett *határvidéki színház* (Grenzlandtheater), amelyek a HJ és a BDM egységeinek szereplésével a határ közeli településeken határvidéki tematikájú darabokat mutattak be. Hasonló csapattal rendelkezett a *Lipcei Birodalmi Adó* is, amely ugyancsak rendszerességgel utazott határ közeli területekre, s az ott adott műsorait a rádió is közvetítette. A BIV rádiós színjátszó csapata

¹²² *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 3–4. o.; Grenzpolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112662–112663. o.); Jugend im Grenzraum des Reiches. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47–62. o.; 75 Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/45. sz., 2. o.; Grenzlandarbeit des BDM 1935. In: Müller-Kipp, i. m., 79. dokumentum, 208–209. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 165. o.; Blohm, i. m., 275. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.; Pallaske, i. m., 93. o.

¹²³ BArch, NS 26/338.

¹²⁴ BArch, NS 5/VI/427, 62. o.; Grenzlandtreffen der Hunderttausend. *RJP*, 1934/117. sz., 3. o.; Bekenntnis der Jugend zum deutsche Osten. Ostlandmärsche, Großfahrten und Zeltburgen de HJ-Gebietes Mittelbe (23) – Juli/August 1939 (DB, 1940 A 7979); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/5. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112627–112628. o.)

¹²⁵ Ostpreußenwettbewerb. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 975–976. o.; So arbeitet die R.J.F. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.

¹²⁶ Grenzpolitische Planung der Ostpreußen-Fahrten. *RJP*, 1935/98. sz., 1–2. o.; Nach Ostland. *RJP*, 1935/102. sz., 4. o.; Ostmärkische Grenzlager. *RJP* 1935/121. sz., 2. o.; Eröffnung des ostmärkischen Grenzlagers. *RJP*, 1935/177. sz., 2. o.; Das ostmärkische Grenzlager 1935 beendet. *RJP*, 1935/189. sz., 2. o.; Die Grenzlager im Westen des Reiches beendet. *RJP*, 1935/205. sz., 2. o.

Wolfgang Stumme vezényletével 1935-ben összesen három határvidéki utat tett: a poseni–nyugat–poroszországi határvidékre, a Bajor Keleti vidékre és szeptemberben egy hétre Pomerániába utazott.¹²⁷

A HJ által végzett népiségi munkának viszont nemcsak a HJ-ra kellett kiterjednie, hanem a környező népekre is, így ahol még nem volt elég magától értetődő és szilárd a népközösség, ott vidám rendezvények keretében próbáltak ilyen érzéseket ébreszteni. Az útmutatások tanácsokat adtak a tér kialakításához, és az egyes estek megkomponálásához, amelyeken az ének, a játék és a tánc kapott nagy szerepet. Az ilyesfajta rendezvények eredményes lebonyolításához számos tánc biztos ismeretére volt szükség, hogy a faluközösségek szellemi állapotához, aktuális kedélyállapotához mérten válogathassanak belőlük. E műsorelemeknek meg kellett érinteniük a lakosságot. Hasonlóképpen célszerű volt beépíteni a programba egyéb, a HJ vezetése által elhanyagoltak minősített lehetőségeket is, mint például a bábozást, a gúnydalokat, a rögtönzött játékokat, a népszínműveket. Mindez persze alapos felkészültséget igényelt, hiszen a hatás csak így volt biztos.¹²⁸

A Birodalmi Ifjúságvezetőség Rádióhivatalának vezetője, Cerff javasolta azt, hogy a téli programok keretében „Éneklő Határ” (Grenzlandsingen) címmel vehetné a Hitlerjugend zenei határvidéki tevékenységét, amelyben részt vehettek a HJ színjátszó csoportjai és a HJ-zenekarok. A határvidéki rádióadók „Ének a határon” (Lied an der Grenze) címmel sugároztak rendszeres műsorokat az itt lakók részére. A határvidéki tevékenység újabb eleme volt a BDM rádiós kezdeményezése, amelynek célja az volt, hogy a birodalmi határvidékek végigjárása során olyan rádiós műsorokat készítenek a BDM-lányok, amelyekben nagy szerepet kapott a népdalok és a népi szokások ápolása. 1935 végétől vagy 1936 elejétől a BDM Németország egész területén határvidéki rádióadásokat készített (Grenzlandsendungen), amelyek a határvidéken élő ifjúság munkájáról és annak hazájáról tudósítottak. Az adásokat minden német adó átvette és közvetítette. Az adások leginkább a birodalom olyan területein élő ifjúságának válhatott ideológiai szempontból „hasznára”, akik nem érintkeztek a határmenti területekkel, így vajmi kevés információjuk volt a határ két oldalán fennálló körülményekről, életről, munkáról. Az adások sorát a mazúri határvidék (Grenzgau Masuren) nyitotta meg, majd 1935 márciusában került sor a második adásra az északi határ mellől, amely a „Schleswig. A mi hazánk” címet viselte. Cerff azt is javasolta, hogy a határvidéki gyűléseken és táborokon is kapjon szerepet a zene. A kulturális munka alátámasztására javasolta továbbá egy határvidéki zenei tábor felállítását, ahol az énekeseket és a színjátszó csoportok vezetőit képezhették volna tovább, valamint énekes könyveket és zenei lapok kiadását. A gyermekdalok, gyermekjátékok, mesék és mondák gyűjtése már régóta a HJ szokásos tevékenységei közé tartozott. Cerff azt is felajánlotta, hogy hivatala szívesen részt venne a határvidéki rendezvények színesebbé tételében, amelyek között nagy szerepet kaphattak a falusi ünnepek.¹²⁹ Létezett önálló határvidéki könyvszolgálat is (Grenzlandbücherdienst), amellyel Cerff és hivatala is együttműködött, de Cerff javaslatot tett a vándorkönyvtárak létrehozására is. Ennek kapcsán lehetségesnek tartotta, hogy a határvidéki munkában költőket, mesélőket, írókat is alkalmazzanak, ráadásul erre különösen nagy hajlandóságot mutattak az ifjú művészek. Cerff ifjabb színészek alkalmazását is lehetségesnek vélte.¹³⁰

A Hitlerjugend kiemelt helyen kezelte, hogy a határvidékeken még gyorsabb ütemben létesüljenek HJ-otthonok. A *Határvidéki Építkezési Program*, amelyet Frick belügyminiszter és Schirach nyitott meg 1938-ban Schlochauban, azt tűzte ki célul, hogy a határokon átívelő munkát a határok közelében nagy számban épített HJ-otthonokkal és HJ-szállókkal segítse elő (pl. Határvidéki ifjúsági szálló Sulauban, Sziléziában). Ennél is fontosabb volt, hogy gyors ütemben minél több HJ-iskola létesüljön ezekben a régiókban, amelyek a határvidéki munka koordinálását és a képzés fejlesztését is szolgálták. Nagy esemény volt, amikor Leckben, a dél–torderni járásban megnyílt a HJ északi vidéki iskolája, amely azért volt kiemelkedő jelentőségű, mert a határ túloldalán az *Ifjú Határvédelem*, valamint a dán ifjúsági szállók sokasága nagy kihívást jelentettek a német népiségi politika számára. 1938-ban a HJ Otthonteremtési Munkabizottság és a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatal közötti megállapodás értelmében a HJ törekedett arra, hogy az otthonok berendezésénél növekvő számban hasznosítsák a határvidékről származó kézműves vagy művészeti alkotásokat. Az otthonszerzésben résztvevő egyéb hivatalokat (pl. polgármester stb.) ugyan nem kényszeríthették erre, de emlékez-

¹²⁷ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606. Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 157–158. o.; Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105, 49. o.; Spiel an der Grenze. *Die HJ*, 1937/12. sz., 1937. március 20., 6. o. (BArch, NSD 43/256); HJ-Sonderveranstaltung im Grenzlandtheater. *RJP*, 1936/9. sz., 2. o.; Vö. HJ-Spielfahrten ins Grenzland. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.; Lied und Musik der Hitler-Jugend im Grenzland. 1935/217. sz., 2. o.

¹²⁸ Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend. In: Unsere Volkstumsarbeit, 5–17. o. (DB 1938 A 10393).

¹²⁹ Grenzlandsingen der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/80. sz., 2. o.; Das Lied an der Grenze. *RJP*, 1937/245. sz., 3. o.; Grenzlandsendungen des BDM. *RJP*, 1936/13. sz., 4. o.; Wir senden aus dem Grenzland. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; Wie unsere Masuren-Sendung entstand. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105, 49. o.

¹³⁰ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105 (egykori ZStA, 62 Hi 1), 49. o.

tetni lehetett őket az efféle nemzeti kötelességre. Az otthonokban kívánatos volt, hogy az egyik helyiséget határvidéki szobának rendezzék be, amely belső kialakításában megfelelt azon határvidék jellegének, amellyel az érintett terület bajtársi viszonyban (Kameradschaftsgebiet) volt.¹³¹

1937. szeptember 18-án birodalom szerte iskolai ünnepségek közepette rendezték meg a „német népiség napját”. Az akció a VDA, a HJ és az iskolák együttműködése nyomán valósult meg. Mindenhol ünnepségek, gyűlések, szónoklatok és menetek zajlottak. A rendezvény a korábbi „A német iskola ünnepét” (Fest der deutschen Schule) váltotta fel, s a népi összefonódás érzésének növelését és a világ németjeire való odafigyelést szolgálta.¹³²

A külföldi fillérhez hasonlóan és vele egy időben vezették be a HJ határvidéki fillérét (Grenzlandpfennig), amelyet szintén 1933 februárjában kellett először megfizetni, s kedvezményeket nem lehetett igénybe venni. Télen, amikor nem voltak utak a határvidékre, a BDM különböző játékokat, bábjátékokat, a barkácmunkákat és egyéb hasznos dolgot készített, gyűjtött és küldött a határ közeli HJ-csapatoknak, melyek szintén a határvidék iránti érzület ébren tartását szolgálták és az otthonok berendezésére is alkalmasak voltak. A határvidéki gondozási rendszer kiépülése után a határvidéki birodalmi területek rendszeresen rendeztek gyűjtéseket a határ túloldalán élő németiség részére. 1935 januárjában a thüringiai HJ és BDM például kb. 100 rászoruló német ifjúnak elegendő ruhát és játékot gyűjtött össze, amit a felső-sziléziai németiségnek adtak.¹³³ A lányok részére a kötelező év 1938-as bevezetése után előtérbe került, hogy azt súlyozottan határvidéki területeken tölthessék el a BDM tagjai. Erre vonatkozóan a BIV Szociális Hivatala és a Munkaközvetítés Birodalmi Intézete megállapodást is kötött.¹³⁴

V. 5. 2. Külföldi németiség – Hitlerjugend külföldön

A határvidéki tevékenység a birodalom határvidékein élő német népiség megóvását és erősítését jelentette, hogy a „határok nélküli nép” (Volk ohne Grenzen) fennmaradását biztosítsák. A náci logika szerint először ugyanis a németiség magterületét kellett biztosítani a birodalmi határokig terjedő terület utolsó négyzetcentiméterén is, itt kellett leküzdeni az idegen népiségi befolyást, s ez teremtette meg azt a kedvező, zárt egységet sugárzó, biológiai és dinamikus alapot, ahonnan az előretolt bástyákat is védeni tudják. Vagyis a néphatárok eltolása, azok idegen népek számára kedvezőtlen megváltoztatása a határok tényleges megváltoztatásával szemben hosszú hatású eredményeket hozhatott, de egyben örökös éberséget is igényelt. Az egységes néphatárok megteremtése pedig jó kiindulópontot jelenthetett a tényleges országhatárok és a néphatárok egybeillesztésére is.¹³⁵ A határvidéki harcot csak a teljes német néppel együtt lehetett sikeresen megvívni; ha ugyanis a néptest gyenge volt, s emiatt nem adott kellő támaszt, az előretörő idegen népiségi befolyás akár a határok német szempontból kedvezőtlen megváltoztatását is előidézhette. A határvidéki munka tudatosítása a HJ elhagyása után is fontos volt az egyes néptársak életében, amire már a HJ-ban felkészítették őket, s a népiségi harcban való helytállás különböző formáival ismertették meg őket: német parasztek összefogása, hogy egy elárverezésre kerülő német birtok ne kerülhessen például lengyel tulajdonba; a német szervezetekre való szavazás; gyerekek utaztatása akár három óra távolságra is, ha csak egy fő hiányzik az iskolában a német osztály elindításához; a párva-

¹³¹ „Grenzland-Jugendherberge” in Sulau. *RJP*, 1934/160. sz., 3. o.; Sieben neue HJ-Heime im Grenzland. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.; Presseauszüge und Informationen. Heimbeschaffung in den Grenzgebieten, 13. November 1936 – BArch, NS 28/104, 86. o.; Grenzlandschule des Gebietes Nordmark, *RJP*, 1937/10. sz., 2. o.; Grenzlandfürsorge. *Reichsbefehl*, 14/III, 14. April 1938, 413. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 165. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.

¹³² Die HJ am „Tag des deutschen Volkstums”. *RJP*, 1937/214. sz., 1. o.

¹³³ Ausführungsbestimmungen zur Verordnung des Reichsjugendführers vom 31. Januar 1933 betr. Grenzlandpfennig der Hitler-Jugend. *NSDAP Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 28. o. (BArch, NSD 43/15); BDM in der praktischen Grenzarbeit. *RJP*, 1936/280. sz., 4. o.; Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/2. sz., 5. November 1937, 4. o. (BArch, NSD 43/21, 112735); Thüringens Hitler-Jugend opfert fürs Grenzland. *RJP*, 1935/6. sz., 3. o.

¹³⁴ Hauswirtschaftliches Pflichtjahr an der Grenze. *Informationsdienst*, 1939/2. sz., dátum nélkül, 17. o. (BArch, NSD 43/21, 112575. o.).

¹³⁵ *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 3–4. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz und Auslandsabteilung. Schulungsbrief November 1937, 1. o. „Az a HJ-vezető, aki fiait Németországban keresztül vezet, és a hazájukért lelkesíti, a szó legnemesebb értelmében politikus. A fiúk menetele a német tájon keresztül szükségszerűen Adolf Hitlerhez és a nemzetiszocializmushoz vezet el őket. A ma a HJ soraiban felnövőknek nincs szükségük politikai felvilágosításra, hanem csupán világnézeti nevelésre. Minél inkább megtanulják ezek a fiúk a szemlélődést, annál szilárdabban kötődnek a nép belső törvényéhez. Mégha szigorúbb is a kötelességeik köre, mint bárkinek előttük, nincsen határa az áhítatnak, amellyel népüket szolgálják.” „Der HJ-Führer, der seine Jungen durch Deutschland führt und sie für ihre Heimat begeistert, ist er Politiker im edelsten Sinne des Wortes. Der Marsch der Jungen durch die deutsche Landschaft führt sie zwangsläufig zu Adolf Hitler und zum Nationalsozialismus. Was heute in den Reihen der HJ heranwächst, bedarf keiner politischen Aufklärung, sondern der Erziehung zur Anschauung. Je mehr diese Jungen das Schauen lernen, desto fester sind sie dem inneren Gesetz des Volkes verhaftet. Mag ihr Pflichtenkreis auch härter sein, als der jedes anderen Jungen vor ihnen, es gibt doch keine Grenzen für die Inbrunst, mit der sie ihrem Volke dienen.” Grenzlandmarsch durch Pommern der Banne 93 und 411. 1000 Hitlerjungen marschieren durch Ostpommern zur Reichsgrenze (12–28. Juli 1937) (1938 A 10569).

lasztás alárendelése a népiségi érdekeknek; orvosként a német népiségi területekre település, hogy ne kelljen más nemzetiségű, illetve zsidó orvoshoz járnia a németeknek; német dalok, kultúra és beszéd vállalása még ellenséges kőzapor esetén is; német szolgálányok alkalmazása. Vagyis a népiségi harc több volt, mint a nyelvért folytatott harc, az egész élettérért harcoltak: a földért, a munkahelyért, a gazdasági felemelkedésért, a német nyelvért, a nevelésért, a kultúráért, az egyházért, a politikai öngazgatásért és az államvezetésbe történő beleszólásért. Felhívták a figyelmet arra, hogy az éberség állandó követelmény, hiszen az ellenséges népiség láthatatlanul és hallhatatlanul, lassan előrehaladva dolgozik. Hangsúlyozták viszont, hogy ennek nem az a lényege, hogy más népeket átértékeljen a német néphez, hogy őket germanizálják, hanem csak az a cél, hogy minden néptársban erősítsék a népiségi gondolatot és értékeket, s világos döntésre kényszerítsék azokat, akik kényelemből, nyárspolgárságból eddig lusták vagy gyávák voltak dönteni. Ezeket az ingadozókat viszont maradéktalanul meg kellett nyerni. 1933 előtt ugyanis jelentős talaj csúszott ki a német nép alól, s ezt a folyamatot csak a nemzetiszocializmusba és a birodalomba vetett bizalom fordította meg, ez adott erős támaszt a népcsoportoknak. Ez a hit pedig akkor lehetett igazán erős támasz, ha a német birodalmi néptársak mindegyike egyként tisztában van a határvidék és a német népiség jelentőségével.¹³⁶

„Különlegesen szívünkön viseljük a birodalmi határokon kívül élő németek sorsát, akik nyelvük, kultúrájuk és szokásaik révén kötődnek hozzánk, s ezekért a javakért súlyos harcot vívnak. A nemzeti kormány eltökélt abban, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel fellépjen a német kisebbségek számára nemzetközi szinten garantált jogokért” (A Führer beszéde 1933. március 23-án a Birodalmi Gyűlés megnyitóján).¹³⁷ „A határ törvénye a nemzet törvénye”¹³⁸ volt Adolf Hitler szavai szerint, s az olyan szólammal, mint a „vérző határ” (blutende Grenze), „halott határ” (mint például a Memel-vidék esetében), metaforikus szlogenekkel az ifjakat valóban érzelmi alapon lehetett elvezetni ehhez a stratégiai kérdéshez. „Rabolt föld, amerre a szem ellát”, a határ túl oldalán is német föld van, s rajta német emberek dolgoznak, hiába vágta el az utat egy sorompó, illetve az azonos vér, azonos nyelv, a városok és tájak azonos arca határon innen és túl jelmondatok csak fokozták az érzelmi töltöttséget. A németiség földrajzi tagoltsága a HJ akaratára és szándékára szerint eltörpült amögött a két jóval erősebb kötelék – a közös németiség és a világnézet – mögött, amely összetartotta a birodalmon belüli és kívüli németiséget.¹³⁹

A külföldi németiség esetében az elsődlegesen illetékes birodalmi szervezet az NSDAP AO volt, amely mind a közel 500 külföldi német csoporttal kapcsolatban állt. 1939-ben az NSDAP AO pedig már 600 helyi csoportot és támaszpontot tartott fenn külföldön, amelyek leszámítva a nagyszámú önálló helyi csoportokat és támaszpontokat 44 országos (Landesgruppe) vagy járási (Landeskreis) csoportba tömörültek, s ehhez jött még a német hajózás 1100 csoportja.¹⁴⁰

Az NSDAP AO-t azonban sok esetben joggal vádolták meg azzal, hogy szétzilálta a külföldön élő birodalmi németiséget. Ennek hátterében viszont a szervezet azon egyértelmű törekvése állt, hogy minden külföldi németet elkötelezzen a nemzetiszocializmus iránt, s addig nem fejezte be küzdelmét, amíg ezt el nem érte. Ezzel együtt vitatta azt is, hogy a külföldi németiség csoportjaiban a nemzetiszocializmus előtt bármiféle egység alakult volna ki, ezt ugyanis csak a ná-

¹³⁶ HJ–BDM, Gebiet–Obergau 3 Berlin, Grenz und Auslandsabteilung. Schulungsbrief April 1938, 1–3. o.; Volkstumsarbeit im Grenzgebiet. In: Unsere Volkstumsarbeit (DB, 1938 A 10393), 18–19 o.; Günter Kaufmann: Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1–5. o. Mindenesetre a kérdésben továbbra is megtalálhatóak voltak a korábbi Mitteleuropa-diskurzus régóta hangoztatott elemei is. Günter Kaufmann 1933-ban maga is azt hangoztatta, hogy szimpla védmunkával nem lehet történelmi missziót teljesíteni, s a végső cél csakis az lehet, hogy a magnémetiség a külföldi németiséget összekötő kapocsként használva a föderaliztikusan berendezendő Közép–Európa élére áll majd – írja 1933 közepé felé. Günter Kaufmann: Außenpolitik im Dritten Reich – 2. Der volksdeutsche Gedanke in der Außenpolitik. *Wille und Macht*, 1933/12–13. sz., 7–10. o.; Vitéri Zsolt, A náci Németország és Közép–Európa I. Elvezetések és történelmi igazolás. In: Fischer Ferenc – Vitéri Zsolt – Vonyó József (szerk.): *Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára*. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 264–299. o.; Uő, A náci Németország és Közép–Európa II. A térség problémáinak feltérképezése. In: Fischer Ferenc – Vitéri Zsolt – Vonyó József (szerk.): *Kutatási Füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára*. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 398–419. o.; Ormos Mária, Közép–Európa. Volt? Van? Lesz? Napvilág Kiadó, Budapest 2007. So arbeit die R.J.F. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. Die HJ, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.; Brehm, Bruno, Sprache der Jugend. *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 5–8. o.

¹³⁷ „Besonders am Herzen liegt uns das Schicksal der außerhalb der Reichsgrenzen lebenden Deutschen, die durch Sprache, Kultur und Sitte mit uns verbunden sind und um diese Güter schwer kämpfen. Die nationale Regierung ist entschlossen, mit allen ihr zu Gebote stehenden Mitteln für die den deutschen Minderheiten international garantierten Rechte einzutreten.” Der Führer am 23. März 1933 bei der Eröffnung des Reichstages; Wir Deutschen sind ein Volk von 100 Millionen, von denen aber jeder Dritte, also 35 Millionen Auslandsdeutscher ist Deutscher Ostraum (DB 1938 A 13154), Heft 1.

¹³⁸ Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938, 5. o.

¹³⁹ Tote Grenze. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.; Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938, 12, 19. o. (DB 1938 A 17350); Blutende Grenzen. *HJ-Führerdienst*, Oktober 1937; Schirach, Baldur von, Revolution der Erziehung, Zentralverlag der NSDAP, München 1938, 141. o.

¹⁴⁰ Die Auslandsorganisation der NSDAP. *Deutsche Nachrichten*, 27. November 1942, 4. o.; NSDAP AO-hoz lásd részletesen: Jacobsen, Hans-Adolf, Nationalsozialistische Außenpolitik 1933–1938. Frank, Berlin 1968; Müller, Jürgen, Nationalsozialismus in Lateinamerika. Die Auslandsorganisation der NSDAP in Argentinien, Brasilien, Chile und Mexiko, 1931–1945. Verlag Hans-Dieter Heinz – Akademischer Verlag, Stuttgart 1997. 21–93. o.; Bendersky, Joseph W., The Myth of the German Fifth Column. A Study of the Auslandsorganisation of the NSDAP 1931–1945. Michigan State University 1972.

cizmus teljes elfogadásával vélte kialakíthatónak: „külföldön is a legutolsó németnek is nemzetiszocialistának kell lennie”. („auch im Ausland der letzte Deutsche Nationalsozialist sein muss.”) Ezzel együtt azt is hangsúlyozták, hogy nem cél a nemzetiszocializmus exportja, s a vele való hivatkozás, és megértik, ha valamely más nemzetiségű ugyanolyan elkötelezett hazája iránt, mint ők. E szellemiség előfeltétele volt azonban, hogy minden polgári gondolattal és érülettel szakítani kellett.¹⁴¹

Voltak olyan gondolatok is, melyek szerint a németiség összefogása szerte Európában és a világban nem történhetett a Hitlerjugenden keresztül, hanem csakis egy német cserkészszövetség megteremtésével. Ez azért is tűnt jó kiindulási pontnak, mert számtalan országban az ifjúság jelentős része már amúgy is a cserkészesség kötelékében állt. Ezt az álláspontot támasztotta alá, hogy azokat a külföldi német ifjúsági szervezeteket, amelyek kapcsolatban álltak a Hitlerjugenddel, illetve ilyen kapcsolatokat feltételeztek róluk, gyakran feloszlatták. Ennek kapcsán Litvániát, Lengyelországot, Romániát és Délnyugat–Afrikát említi egy emlékirat szerzője. Emellett arra is akadt példa, hogy a külföldi németiséget idegen nemzetiségű szervezetekbe kényszerítették (pl. Scouts, Sokol). A harmincas évek közepén az is a cserkészesség mellett szólt, hogy a cserkészmozgalom adhatott volna csupán lehetőséget arra, hogy az osztrák német ifjúságot is megnyerjék. A feladat megvalósítását viszont csak a világszövetségbe való belépéssel képzelték el, a belépés pedig lehetővé tette azt is, hogy előbb vagy utóbb Németországban rendezzenek világtalálkozót (jamboree). A terv előterjesztői számoltak persze a BIV ellenállásával, mivel megvalósítása veszélyeztette a BIV kizárólagosságra támasztott igényeit. A nemzetiszocialista nevelés szükségességét, az ilyen szellemiségű szövetségi vezető kiválasztását és a megfelelő szervek által történő felügyeletet (REM) a tervezet készítője azonban nem vonta kétségbe. Belső kapcsolatokat terén is teljesen lehetségesnek vélték a HJ-tal való együttműködést. A HJ ellenérzését leginkább azzal kívánták leszerelni, hogy a maximális létszámot 50 ezer főben határozták meg, ami nem tette ki a HJ egy százalékát sem, így a BIV is könnyen felügyelhette volna a szervezetet.¹⁴² A BIV azonban ragaszkodott hozzá, hogy a külföldön élő német ifjakat mindenhol a Hitlerjugend fogja össze.

A külföldön élő birodalmi német ifjakat összefogó Hitlerjugend-csoportok a németiség megtartása és erősítése, illetve a vendégországokkal való kapcsolatok elősegítése miatt mindvégig kitüntetett helyzetben voltak. Róluk a Birodalmi Ifjúságvezetőség az NSDAP AO-val, a VDA-val és a DAI-val karöltve gondoskodott. 1934 áprilisában az AO vezetője *Nabersberger* nevezte ki az AO-ban az ifjúsági ügyek előadójává. A Hitlerjugend már nagyon korán hozzákezdett a külföldi birodalmi német kolóniák ifjúságának megszervezéséhez is. 1935 elején már 19 925 fiatalat tömörítettek a HJ Országos Vezetőségei (Landesführungen), később már 52 (Rüdiger szerint 55) országra terjedt ki a HJ hálózata, melyekben a HJ-nak összesen 312 állomáshelye volt. Az országos vezetőségek (Landesführungen) állomáshelyekre (Standort), utóbbiak pedig támaszpontokra oszlottak. HJ- és BDM-vezetők gondosan kiválasztott csoportja vette fel a kezdeményezést, látogatott el az egyes országokba, és segített kiépíteni a birodalmi minták alapján az ottani HJ-struktúrát.¹⁴³

A HJ országos vezetőségei patronálási viszonyban álltak a Hitlerjugend birodalmi területeivel. Minden HJ-területhez, illetve BDM-főközrözethez 1–2 külföldi ország HJ-csapatát rendelték, mint bajtársi országok (Kameradschaftsländer). Az illető HJ-területek és BDM-főközrözetek Határvidéki és Külügyi Osztályai a szoros kapcsolattartás mellett a kapcsolatok fejlesztésére motiválták az adott terület HJ-tagjait, így ösztönözték őket például a levélbarátságok létesítésére, könyv- és folyóirat-küldeményekre, továbbá előadásokat szerveztek a HJ-csoportok számára, információval látták el őket, segédkeztek a közösségi esték összeállításánál, és kiállítási anyagot biztosítottak számukra. 1934-ben például Neustrelitzben „*Német Kelet*” címmel rendeztek kiállítást, amit 1934 novemberétől vándorkiállítás-ként más városokban is bemutattak. Rendeztek *Népi Német Vándorkiállítást* is.¹⁴⁴

¹⁴¹ Az AO Visszavándorlási Hivatala (Rückwandereramt) segített munkát találni azoknak, akik kényszerűen távoztak egy-egy országból. A Jogi Hivatal (Rechtsamt) intézte a jogi természetű dolgokat, egyfajta népjogvédi funkciója is volt. Mivel a külföldi németiség jelentős része gazdasági tevékenységet folytatott, nagyon fontos volt a Külkereskedelmi Hivatal (Außenhandelsamt), regionális szinten pedig az egyes országhivatalok (Länderamt) voltak illetékesek. A Tengerhajózási Hivatal látta el a különleges feladatokat az itt tevékenykedő párttársak érdekében. Rede des Gauleiters Bohle auf der Sondertagung der Auslandsorganisation in Nürnberg vor den Reichsdeutschen des Auslandes über die Grundsätze und Ziele der Auslandsorganisation. Sonderbeilage zu „Idee und Wille”. Führer zum Nationalsozialismus. Hrsg. von der Landegruppe Polen der NSDAP, Heft 8, Jg. 1. [1933]. (PAAA, R 99266).

¹⁴² Notwendigkeit einder deutschen Pfadfinderei als Waffe im aussenpolitischen Kampf des Führers [1935 körül] – PAAA, R 98893.

¹⁴³ Bekanntmachung. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1934/3. sz., Ápril 1934, 2. o. (NSD, 8/6); Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 225–226. o.; Brandenburg, i. m., 175. o.; Blohm, i. m., 275. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

¹⁴⁴ Die Ausstellung „Deutscher Osten”. RJP, 1934/47. sz., 3. o.; Volksdeutsche Wanderausstellung einer GA-Stelle. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., dátum nélkül, 14–17. o. (BArch, NSD 43/21, 112537–112541. o.); Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180–181. o.

A náci párttal és tagozataival szemben megnyilvánuló általános bizalmatlanság enyhítésére a külföldön megalakuló Hitlerjugend csoportokat igyekeztek elhatárolni a külföldön működő birodalmi német iskoláktól, s főleg attól, hogy a Hitlerjugend vezetését ilyen intézmények tanárai lássák el. A külföldi HJ-ot külsőségekben is megkülönböztették a birodalmi csapatoktól. Vállpántjukat kontinensek szerint az olimpiai karikák színeire színezték. Az európai csoportok vörös, az amerikaiak sárga, az ázsiaiak zöld, az afrikaiak kék, az ausztrál csoportok pedig fehér jelzéssel rendelkeztek. Kifejezetten ügyelni kellett arra, hogy a Hitlerjugend alapítása ne váltson ki politikai ellenállást a helyi kormányok részéről. Ilyesfajta súrlódásokra mégis sor került például Délnyugat–Afrikában, Mexikóban és Guatemalában is. Argentínában a problémákat egy német cserkészcsapat alapításával előzték meg.¹⁴⁵

1939-ig gyakorta okozott zavart, hogy azokban az országokban, amelyekben a külföldi német ifjúság és népi német ifjúság is működött, mindkét ifjúság vezetője országos ifjúságvezetőnek nevezte magát. A félreértések elkerülése végett a BIV törzsvezetője elrendelte, hogy a jövőben csak a külföldi német ifjúság vezetője, vagyis a helyi HJ országos vezetője nevezhette magát országos ifjúságvezetőnek, míg a népcsoportok ifjúsági vezetőinek a népcsoport-ifjúságvezető címet kellett viselniük.¹⁴⁶ A gyakorlat azonban megmutatta – például éppen Magyarország esetében –, hogy ez az elnevezés épp úgy nem igen vált a szóhasználat részévé, mint a külföldi németiség helyett a birodalmi németiség külföldön megnevezés.

Spanyolországban az országsszerte mindenhol zajló HJ-alapításokkal szemben az NSDAP Országos Csoportja (Landesgruppe) megtiltotta mind a helyi HJ-, mind pedig az SA-csapatok felállítását, mert az ellenséges propaganda miatt ebben rendkívüli veszélyeket látott. Emiatt itt az effektív munkát kizárólag az NSDAP helyi csoportjai látták el. Ellenállt ennek a törekvésnek a madridi német iskola vezetése is, amely a Hitlerjugend forszírozásában a spanyolországi németiség számára törést látott a működési lehetőségek terén. Így a Hitlerjugend csoportjainak felállítása helyett inkább vándor- és színjátszó csapatok felállítását ajánlották a német kolónia számára.¹⁴⁷

A körülmények szűkössége azonban nem tette lehetővé, hogy a külföldi HJ-csoportok is élvezhessék annak a programnak a teljességét, amelyet a birodalmi csoportok. Ennek ellenére a becsvágytól vezérelve törekedtek arra, hogy minél inkább közelítsenek a birodalmi nívóhoz, igyekeztek mind a közösségi estéket, mind a sportórákat végrehajtani, megszerezni a teljesítményjelvényeket, s részt venni a birodalmi szakmai versenyen (Reichsberufswettkampf) is.¹⁴⁸ A HJ tagjainak bajtársi szellemben való nevelése mellett természetesen ugyanilyen fontos volt a külföldi németiség sokrétű támogatása is. Az 1933 utáni megnövekedett lehetőségekből profitált a külföldi németiség, így most még több sajtótermékhez és könyvhöz jutott hozzá. A BIV naponta 40–50 összeállítást (havonta 10 000 folyóiratpéldány) postázott a különböző nyomtatott termékekből, de az egyenkénti sajtócsere is folyt. A Birodalmi Ifjúságvezetőség közösségi estekhez szükséges tananyaggal, újságokkal, évente pedig kb. 5000 könyvvel látta el a külföldi HJ-ot. Mindazonáltal a birodalmi HJ is rendszeresen értesült a határon túli németiség ifjúságának fontosabb eseményeiről és fejlődéséről.¹⁴⁹

A külföldi HJ-ot saját belső életének szervezése mellett élénk kapcsolatok fűzték a birodalmi HJ-hoz. A munkakedv erősítése érdekében a külföldi HJ-ot gyakran látogatták birodalmi vezetők és csoportok, ének- és színjátszó együttesek. Az utak során létrejövő kapcsolatok kiváló alkalmat adtak arra, hogy kiválasszák azokat az alkalmasnak vélt külföldi német fiatalokat, akiket aztán a birodalomban ifjúsági vezetőnek képezhettek ki, hogy hazatérésük után kézbe vegyék az ottani ifjúsági munkát, hiszen magas szintű képzésre a vendégországokban nem volt lehetőség. A BIV számtalan tanfolyammal, iskolázási hetekkel (Schulungswochen) segítette képzésüket, erősítette nemzetiszocialista meggyőződésüket, s ezáltal ápolta a németiség összetartozás-tudatát. Utóbbi leginkább a birodalmi tanfolyamokhoz és táborozásokhoz kötődő németországi kirándulások révén kívánták elérni.¹⁵⁰ A birodalmi HJ és a külföldi HJ kapcsolatainak csúcspontját olyan grandiózus rendezvények fémjelezték, mint az 1935-ös Németország-tábor, illetve az 1939-es Wilhelm Gustloff tábor. A birodalmi HJ-tal karöltve a külföldi HJ-csoportok is aktívan részt vettek a minden év januárjában esedékes téli segély gyűjtésében.¹⁵¹

¹⁴⁵ Abschrift VI S 2553, 16. März 1934 – PAAA, R 63606; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Klose: Generation im Gleichschritt, i. m., 243. o.

¹⁴⁶ Dienstbezeichnung „Landesjugendführer”. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1939/1–8. sz., 21. August 1939, 29. o. (NSD, 8/6).

¹⁴⁷ Deutsche Botschaft in Spanien an das AA, Madrid, 23. Mai 1934 – PAAA, R 99248; An die Deutsche Schule, Madrid, 20. April 1934 – PAAA, R 63607.

¹⁴⁸ Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256–257. o.; HJ Athen sammelt für das Winterhilfswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o. vagy lásd a budapesti HJ.

¹⁴⁹ So arbeitet die R.J.F. VI: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 158–159. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 226. o.

¹⁵⁰ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 157. o.

¹⁵¹ Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256–257. o.; HJ Athen sammelt für das Winterhilfswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o. vagy lásd a budapesti HJ működését.

A BIV már 1934-től lehetővé tette, hogy 12 európai országból érkező külföldi német gyerekek több hetes németországi nyaraláson vehessenek részt. Így érkezett 1934 nyarán egy északnyugati csoport Berlinbe, s utazott tovább Stuttgartba, akiket például egy svédországi csoport követett. 1934-ben további 450 külföldi német fiatal érkezett Stuttgartba, akik 11 különböző országot képviseltek. 1935-ben a „Német könyv hetét” első alkalommal rendezték meg a külföldi némettség, így a külföldi HJ körében is. Ez egyben folytatása volt annak az 1933 előtt is tartó akciónak, mely során a birodalmi HJ minden év karácsonyára bőséges könyvadománnyal látta el a külföldi Hitlerjugend tagjait. Lauterbacher felhívására 1935-től a gyűjtött könyvekbe a HJ tagjai ajánlást is mellékeltek.¹⁵²

A Külföldi Házhoz hasonló, de kevésbé ismert intézmény volt az 1937 óta, a Rheinsbergi-tó partjainál működő *Hohenelse Ifjúsági Udvar* (Reichsjugendheimstätte (Jugendhof)), amely a külföldi német gyerekek számára létesült. A több épületet magába foglaló intézmény a kisgyerekektől kezdve az iskolát elhagyó ifjúságig bezárólag kínált szállást, valamint gazdag tevékenységi és szabadidős programot. Az ifjúsági udvarban egy kisgyermekotthon, egy-egy otthon az iskolás fiúknak és lányoknak, továbbá egy-egy külön ház a fiú és lány ifjaknak, illetve tanoncoknak állt rendelkezésre, amelyek összesen 275 fő elhelyezésére voltak alkalmasak. A közelben fekvő Schlaborban olyan mintagazdaságot hoztak létre, amelyben a fiatalok dolgoztak. A felvétel kizárólag az NSDAP országos csoportjainak delegálásával történt, működtetését pedig az NSV látta el a HJ-tal és a DAF-fal való együttműködésben. A gondozást, ellátást, nevelést, iskolázást és képzést óvók, tanárok, sport- és zenetanárok, népgondozók, valamint egyéb személyzet látta el. A nemzetiszocialista nevelést követően a jellembeli, egészségügyi és képzettségi előfeltételek teljesítése után a fiúkat és lányokat innen a birodalom különböző szakmai kiképző helyeire közvetítették. Az intézmény a kiközvetített gyerekek személyes gondoskodási jogát is ellátta, így 1939-ben további 250 főről gondoskodott. Ezek a gondozottak évente egyszer visszatértek Rheinsbergbe a külföldi német ifjúság aratási ünnepségére, hogy a kapcsolatokat továbbápolják. 1939-ig az intézmény összesen 868 főt fogadott a világ 44 országából, akik közül addigra 262-en már visszatértek hazájukba, vagy kiváltak, köztük 56 egykori osztrák menekült térhetett vissza az Anschluss után hazájába. A helyszín azért is volt fontos, mert 22 éves korában Nagy Frigyes is itt nevelkedett.¹⁵³

A kívülről történő segítség mellett a HJ azonban aktív jelenlétet is vállalt a külföldi némettség soraiban. A külföldön munkát vállaló HJ-tagokra is kiterjedt a HJ szolgálati kötelezettsége, s mivel minden országban jelen volt az NSDAP, elvárták a kiutazóktól és a bizonyos időt külföldön töltő HJ tagoktól, hogy megérkezésük után azonnal bejelentkezzenek az NSDAP tisztségviselőjénél, illetve az országos ifjúságvezetőnél és a Német Birodalom külképviseletén. A birodalomban szolgálatot teljesítő HJ-tagoknak kötelességük volt ugyanis, hogy külföldön is rendelkezésre álljanak, semmilyen esetben sem szabadott elmulasztani a népért és a mozgalomért vállalt kötelezettséget. Ennek ellenőrzésére a területek Határvidéki és Külügyi Osztályait arra kötelezték, hogy a hosszabb, vagy átmeneti időre külföldre települő HJ-tagokról jelentést kellett készíteniük a Határvidéki és Külügyi Hivatal megfelelő részlegének, a hivatal személyzeti szakcsoportja pedig értesítette az érintett országos ifjúságvezetőseket.¹⁵⁴

Schirach és a HJ külföldi útjai a külföldi HJ felépítésében is ösztönzőleg hatottak, s ezáltal nagyobb garancia mutatkozott arra, hogy a külföldi némettség ne forduljon el a nemzetiszocialista ideológiától. A külföldre vezető utak egyik célja az volt, hogy kapcsolatba lépjenek a külföldi HJ csoportjaival (ld. az egyes országoknál). 1938. március 1-től a BIV – mint ahogy az egykori egységes hivatal kettéválasztása is mutatta – jól érzékelhető különbséget kívánt tenni a néppolitikai célzatú külföldi utak és a külföldi tanulmányutak között. A néppolitikai utak a jövőben ugyanis nem szolgálhatták azt a célt, hogy a kiutazók idegen nemzetiségű ifjúságokkal is kapcsolatot ápoljanak, kizárólag a néppolitikai érdekeket képviselheték, míg fordított esetben az egyszerű külföldi utak során a kiutazó HJ-csoportok nem léphettek kapcsolatba a külföldi németséggel.¹⁵⁵ A gyakorlatban azonban kétségesnek mutatkozott e rendelet betartása.

¹⁵² Auslandsdeutsche Kinder besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst; Auslandsdeutsche als Gäste der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.; Weihnachtsbücher für die Auslands-HJ. *RJP*, 1935/274. sz., 1–2. o.

¹⁵³ Reichsjugendheimstätte der NSV für Auslandsdeutsche. *Deutsche Nachrichten*, 30. Januar 1942, 6. o.; Betreuung auslandsdeutscher Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1939, 230–231. o.

¹⁵⁴ Meldepflicht für Angehörige der HJ im Ausland. *Reichsbefehl*, 6/III, 18. Februar 1938, 169–170. o.

¹⁵⁵ Trennung zwischen volkspolitischen und außenpolitischen Auslandsfahrten. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.

V. 5. 3. A Németország-tábor

Sajtóforrások szerint az 1934-es pártnapokon merült fel először annak az ötlete, hogy egy alkalommal igazán sok külföldi HJ-tagot hívjanak meg Németországba. Az ún. Németország-tábor (Deutschlandlager) megrendezése a Birodalmi Ifjúságvezetőség célkitűzése alapján olyannyira nagy szabású eseménynek kínálkozott, hogy ebből a célból egy grandiózus tiszteletbeli bizottságot (Ehrenausschuss) is felállítottak, amelyben a párt és az állam prominens személyiségei képviselték magukat Rudolf Hess vezetésével. Köztük az egyik legfontosabb személyiség maga a külügyminiszter, *Konstantin von Neurath* volt, de tagjai voltak a bizottságnak a fontosabb minisztériumok vezetői, az NSDAP jó néhány birodalmi vezetője, számos birodalmi helytartó, pártkörzet-vezető, polgármester és a VDA vezetője is.¹⁵⁶ A bizottsági tagok által képviselt szervezetek egyúttal a tábor támogatói között is megjelentek. A tábor céljainak és lefolyásának, de valószínűleg leginkább annak anyagi vonzatainak tisztázására az érintett minisztériumok és más fórumok hivatalos megbeszélést is tartottak a Birodalmi Tudományos, Nevelésügyi és Népképzési Minisztérium (Reichs- und Preußisches Ministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung) kezdeményezésére és rendezésében.¹⁵⁷

A megbeszélés eredményeként végül is minden minisztérium üdvözölte a Németország-tábor megrendezését, de a támogatásukért fejében feltételeket szabtak a tábor lebonyolításával kapcsolatban. Így a tábor maximálisan 1000 főt vehetett fel, minden résztvevő csakis a birodalmi állampolgársággal rendelkezők közül kerülhetett ki, a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlegének a teljes programhoz be kellett szereznie a Führer helyettese, Rudolf Hess egyetértését, költségvetési tervet kellett készíteni a támogatást nyújtó szervezetek felé, valamint egy programtervet, amely tartalmazta az iskolázás anyagát, az előadókat, a témákat, illetve a kirándulások alkalmával érintett birodalmi területeket.¹⁵⁸

A megítélt támogatások címzett támogatások voltak, így a külügyminisztérium csakis a birodalmon kívüli utazási költségekhez tudott – vagyis a teljes költségeknek csak töredékét fedező – anyagi juttatást (30 000 márka) biztosítani. Ugyanennyit biztosított a kultuszminisztérium is. A birodalmi postaügyi miniszter és a birodalmi vasút igazgatósága menetjegy-kedvezményt (60%) biztosított, a belügyminisztérium pedig a táborhoz szükséges eszközök beszerzését és a határvidéki látogatásokat támogatta. További támogatások érkeztek a VDA-tól, a Nemzetiszocialista Tanárszövetségtől, a Német Települési Gyűléstől, illetve kisebb támogatásokat kapott a HJ egyéb helyekről. A táborhoz kötődő utak finanszírozására kilátás volt még a Birodalmi Gyarmati Szövetség (Reichskolonialbund) támogatásának elnyerésére is. A birodalmon belüli útiköltségeket eredendően pedig a propagandaminisztérium vállalt magára. A költségek túlnyomó többségét azonban a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek kellett biztosítania. A Németország-túra költségei 120 000 márkára, a teljes költség a táborozással együtt pedig 200 000 ezer márkára rúgott. A rendelkezésre bocsátott támogatás a tábor végére azonban teljes egészében elfogyott.¹⁵⁹

A támogatásért cserébe a külügyminisztérium azt is feltételül szabta, hogy a résztvevők kiválasztásában egyetértési joga legyen. A Hitlerjugend országos vezetőinek a kiválasztottak névsorát a német diplomácia képviselője elé kellett terjeszteniük, így az esetleges diplomáciai bonyodalmak is elkerülhetők voltak. Bár a külügyminisztérium a külképviseleteknek külön is a figyelmébe ajánlotta, hogy a táborban kizárólag birodalmi német állampolgárok vehetnek részt, egyes országok esetében azonban kettős állampolgárság is előfordult (főleg Dél–Amerikában), de adott esetben néhány nem német állampolgár is a résztvevők között lehetett, amennyiben a külképviseletek nem látták aggályosnak szereplésüket.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Névszerint a következők: Konstantin Neurath – birodalmi külügyminiszter; Wilhelm Frick – birodalmi belügyminiszter; Freiherr von Eltz-Rübenach – birodalmi közlekedésügyi miniszter; Walter Darré – birodalmi élelmezésügyi miniszter; Hermann Göring – birodalmi légügyi miniszter; Joseph Goebbels – birodalmi propagandaminiszter; Bernhard Rust – birodalmi kultuszminiszter; Alfred Rosenberg és Karl Fiehler birodalmi vezetők; Ritter von Epp, Hildebrandt, Kaufmann, Loeper, Dr. Meyer, Murr, Mutschmann, Röver, Sauckel, Sprenger, Wagner birodalmi helytartók; Böhle, az NSDAP Külföldi Szervezetének vezetője, Kube és Schemm pártkörzetvezetők; Althaus hivatalvezető, a Német Települési Gyűlés (Deutscher Gemeindetag) ügyvezető elnöke; Dr. Jeserich, a Nemzetiszocialista Népjólét főhivatalvezetője; Hilgenfeldt, az NSV vezetője; Hamburg polgármestere, Krogmann; Dr. Schnee kormányzó; a VDA szövetségi vezetője, Dr. Steinacher; valamint Vogt vezérezredes. Deutschladlager an das AA, 29. April 1935 – PAAA, R 63609; Der Angriff, 15. April 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 19. o.; Aufmarsch einer Generation. NSK, 28. Mai 1935, 3–4. o.; Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 4. o.; Aufmarsch einer Generation. NSK, 28. Mai 1928, 3. o.; AA an den Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 11. Januar 1935; Schirach an Neurath, 9. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

¹⁵⁷ Der Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, 16. Januar 1935 – PAAA, R 63609; Reichs- und Preußisches Ministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung (RMfWEV) an das AA, 6. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

¹⁵⁸ RMfWEV an das AA, 20. Februar 1935 – PAAA, R 63609; RJF Abteilung Ausland an Rust, 2. Mai 1935 – PAAA, R 63610.

¹⁵⁹ RJF Abteilung Ausland an Rust, 29. April 1935 – PAAA, R 63609; RMfWEV an das AA, 20. Februar 1935; Deutsche Reichsbahn-Gesellschaft an die Reichsjugendführung Soziales Amt, 22. März 1935 – PAAA, R 63609; RJF Abteilung Ausland an das AA, 28. März 1935 – PAAA, R 63609; Abteilung II an den Minister, 8. Juli 1935 – BArch, R 55/508, 5–6. o.

¹⁶⁰ Rundschreiben der Reichsjugendführung Abteilung Ausland an alle Landesjugendführer, 26. April 1935 – PAAA, R 63609. AA an die

Végül a Hitlerjugend és a külföldi németiség kapcsolattartásának legnagyobb propagandaértékkel bíró rendezvénye lett az 1935. július 13. és 31. között, Kuhlmlühlében megrendezett „Németország-tábor” (Deutschlandlager), amellyel a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem titkolta a cserkész világjamboreekkel szemben kívánt még reprezentatívabb rendezvényt létrehozni, mely deklarálta a Hitlerjugend világtalálkozója volt. A tábor helyszíne a brandenburgi Kelet-Prignitzben, a Zechlini-tó közelében, a Rheinsberg közelében fekvő Kuhlmlühlében volt, amely egyúttal egy HJ vezetőiskola központja is volt. A tábort az 1934-es Hochland-tábor tapasztalatai alapján rendezték meg. A tábor központja Brandenburg erdős és tavas részén helyezkedett el, ahol kisebb altáborokból álló óriástábort állítottak fel. A résztvevőket a Hitlerjugend vertikális struktúrájából levezetett, a táborokban általánosan jellemző szervezeti hierarchia szerint osztották kisebb-nagyobb tábori közösségekbe, hogy a nemzetiszocialista közösségérzés a lehető legnagyobb formáló erőt fejthesse ki.¹⁶¹

A tábor előkészítésére 1935 júniusában Németország minden területéről 320 HJ-vezető gyűlt össze. Őket egyéni alkalmassági vizsgálat után egy tanfolyam keretében készítették fel a táborban elvégzendő különleges feladatokra. A tábor vezetője a potsdami birodalmi vezetőképző iskola vezetője, Minke főjárásvezető lett, miután Nabersberg betegség miatti kiválása után gyorsan új vezetőre volt szükség. Minke 14 nappal a tábor kezdete előtt vette át a szervezési munkákat.¹⁶²

A tábort kizárólag a külföldön élő, német állampolgársággal rendelkező állampolgárok gyermekei részére rendezték, s legfőbb célkitűzés az volt, hogy megvédjék őket attól, hogy az idegen környezetben az értékes német vér veszendőbe menjen. A kitartásra való buzdítás legfőbb eszközét látták abban, hogy a nemzetiszocializmus jótékony hatása ellenállóképessé teszi őket a környezetük által terjesztett hazugságpropagandával szemben: „Németország bennük fog élni, és Németországért fognak élni!”¹⁶³A külföldi német fiatalok hetekig együtt táborozhattak birodalmi társaikkal, majd egy hónap alatt bejárták egész Németországot, útba ejtették a Hitlerjugend mintatáborát a bajorországi Lenggries melletti Hochland-tábort, zárásként részt vehettek a birodalmi pártnapokon, hogy otthonukba hazatérve a világ minden pontjára elvigyék Németország és a Hitlerjugend jó hírét.¹⁶⁴

A táborozókat a világ minden részéről várták. Az első 27 résztvevő már június közepén megérkezett, június végére további 160 főt vártak, július elején 350, július közepén 250 fő érkezett, az utolsó csoportok pedig közvetlenül a július 28. előtti napokban érkeztek. A tengerentúlról összesen 300 főt vártak. A távolabbi országokból csak néhány fős vagy kb. 10 fős küldöttség érkezett, míg egyes európai országok ennél nagyobb létszámú küldöttséget menesztettek. A következő országok német fiataljai vettek részt a Németország-táborban: Argentína (100 fő), Egyiptom (nincs adat), Belgium (n. a.), Brazília (80 fő), Bolívia (12), Bulgária (20), Chile (52), Kína (60), Kolumbia (n. a.), Costa Rica (n. a.), Kuba (n. a.), Dánia (n. a.), Anglia (n. a.), Ecuador (n. a.), Észtország (n. a.), Finnország (10 fő), Görögország (n. a.), Guatemala (n. a.), Haiti (n. a.), Hollandia (n. a.), Honduras (n. a.), Olaszország (n. a.), Kanada (n. a.), Lettország (n. a.), Luxemburg (n. a.), Mexikó (n. a.), Nicaragua (n. a.), Észak-Amerika (New York, Detroit (n. a.)), Kelet-Afrika (Nairobi, 7 fő), Palesztina (Jeruzsálem, 74 vagy 80 fő), Panama (n. a.), Paraguay (n. a.), Peru (3 fő), Puerto Rico (n. a.), Portugália (n. a.), Dél-Afrika (n. a.), Délnyugat-Afrika (Windhuk, 10 fő), Spanyolország (n. a.), Svédország (14 fő), Svájc (n. a.), Törökország (10 fő), Magyarország (14 fő), Uruguay (n. a.), Venezuela (n. a.), Teneriffa (n. a.) és Oroszország (n. a.). Összesen 46 ország képviseltette magát. A Magyarországról érkező 14 fős csoportban tizenegyen a Hitlerjugend, hárman pedig az Ifjúnép tagjai voltak. A táborban résztvevők számáról háromféle adatot is találunk, amelyek egy jellemzően mindenképpen megegyeznek, mégpedig abban, hogy a tábor számára célul kitűzött 1000 fős maximális létszámot nem sikerült tartani, és minimum 1200 külföldi német, más források szerint 1300 vagy 1500 fő vett részt, akikhez kíséreként ugyanennyi birodalmi HJ-tag csatlakozott.¹⁶⁵

Missionen und Konsulate, 7. Mai 1935; Telegramm an das AA, Quito, 9. Mai 1935; Telegramm an das AA, Mexiko, 15. Mai 1935 – PAAA, R 63610.

¹⁶¹ Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

¹⁶² Vorbereitungsstreffen für das Deutschlandlager. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.; Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; Abteilung II an den Minister, 8. Juli 1935 – BArch, R 55/508, 5–6. o.

¹⁶³ Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609.

¹⁶⁴ Baldur von Schirach a következő szavakkal zárta a rendezvényt: „Ha ismét évekre, talán egész életetekre el kell hagynotok bennünket, éljen bennetek tovább, amit itt láttatok. Órizzétek szívetekben halálotokig a Führereteknek és népeteknek tett hitvallásként e földi és örök haza élményét.” „Wenn ihr uns wieder verlassen müßt für Jahre, vielleicht für euer ganzes Leben, dann soll in euch das Fortleben, was ihr hier geschaut habt. Und ihr sollt in euren Herzen mit euch tragen fortan bis an euer Ende das Erlebnis dieser irdischen und ewigen Heimat, als ein Bekenntnis zu eurem Führer und eurem Volk.” In: *Jungen – eure Welt! Jahrbuch der HJ*, 1938, 25. o.; Brandenburg, i. m., 176. o.; Vitári Zsolt, Massensuggestion und Militärdress, Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend. Diplomarbeit (Manuskript), Pécs 2001, különösen 30–32. o.; Blohm, i. m., 275–276. o.; Griesmeyer – Würschinger, i. m., 181. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.; Das Deutschlandlager 1935. *RJP*, 1935/84. sz., 1. o.; Deutschlandlager an das AA, 29. April 1935 – PAAA, R 63609.

¹⁶⁵ Reichsdeutsche Jungen kommen aus 49 Staaten. *RJP*, 1935/131. sz., 4. o.; PAAA, R 63610; Liste der Ursprungsländer der am Deutschlandlager

A táborozók csak fiúk lehettek. A korábban érkezőket a Rheinsberg melletti Hohenelsébe vitték, ahol a Németország–tábor előtábora zajlott. Sokan megérkezésükkor pár napot a birodalmi fővárosban töltöttek, vagy behajózás esetén például Hamburgban. Az előtáborba kitelepült a HJ Külföld Területének vezetősége is, amely sorra fogadta az érkező vendégeket, majd felkészítették őket a tulajdonképpeni táborra. A területvezetőség különösen a politikai iskolázást tartotta fontosnak a tábor kezdetét megelőző időszakban.¹⁶⁶

A Németország–tábor felépítését egy 150 fős, munkaszolgálatos csoport végezte. A tábor a Hitlerjugend táboraira jellemző berendezésekkel rendelkezett, de itt még akadálypályát is építettek. A résztvevők elszállásolására 400 sátrat vertek fel, amelyeket öt résztáborba rendeztek, s minden résztábor részére külön egészségügyi sátrat, a betegek számára beteg-lakókocsit biztosítottak.¹⁶⁷ A táborlakókat 5–7 fős sátrakban, a birodalmi és a külföldi németek közül vegyesen helyezték el. Mind a tábor igazgatását szolgáló intézmények, mind pedig a fogyasztást és az elárusítást szolgáló létesítmények külön sátorban kaptak helyet, s a sátrak mindegyikében elektromos áram és világítás is volt. A résztvevők fogadására külön pályaudvart alakítottak ki, s innen indultak a különvonatok a berlini felvonulásra is. A tábor időtartama alatt hetente tábori újság is megjelent. A tábor alkalmából külön képeslapot is kiadtak, és tábori posta is működött. A tábor ideje alatt a Hitlerjugend tábori tűzoltóságot is működtetett. A közeli Baalseen külön kikötőt alakítottak ki a Haditengerészeti Hitlerjugendnek, valamint a résztvevőknek tábori fürdőstrandot ugrótoronnyal. Az erdős részekén színházteret (Thingplatzot) is létesítettek. A nagy mozi- és gyülekező sátor minden nagyobb rendezvény lebonyolítására alkalmas volt. Itt nézhetek meg a külföldi vendégek olyan német sikerfilmeket, mint Leni Riefenstahl „Az akarat diadala” című filmjét a pártnapokról, vagy a „Hitlerjugend Quex” című alkotást.¹⁶⁸

A tábor hivatalos megnyitóján beszédet mondott *Bohle*, aki beszédében kiemelte dél–afrikai származását, és szölt ifjúsága nehéz, háborús időszakáról. Bízatta a külföldi németek ifjait, hogy magtartásukkal mutassanak példát vendégországaikban, megkövetelte tőlük, hogy eleget tegyenek állampolgári kötelezettségeiknek. A kapcsolatok alakulása az otthont adó országokkal ugyanis rajtuk is múlott, a kölcsönösen jó és békés kapcsolatok, illetve a megértés elősegítése nyugodott vállukon. „Adolf Hitler békéjéért” kötelességük volt együtt dolgozni.¹⁶⁹

A táborban az ifjúsági élet minden formája megjelent, így a sport, a játék, az ünnepek és a kirándulás is. A HJ táboraihoz hasonló szolgálat és munka állandó váltakozásban követték egymást. A külföldi németek számára lehetővé tették a teljesítményjelvények megszerzését is. A világnézetű nevelés részeként a táborlakók a rádió segítségével léptek kapcsolatba a Németország–táborral egyidejűleg zajló más HJ-táborokkal, s ez a kapcsolat azt is lehetővé tette, hogy a legérdemesebbek beszédeként intézhessenek a birodalmi HJ-táborok lakóihoz. A *Birodalmi Rádiótársaság* (Reichsrundfunkgesellschaft) az utolsó napon lehetőséget adott a táborozóknak arra is, hogy hazaiüzenhessenek. A tábor idején a az „Ifjú nemzet órája” (Stunden der jungen Nation) című műsor Külföldi Németek címmel sugárzott adást. A tábori program a HJ szokványos táboraihoz képest természetesen grandiózusabb volt, mivel itt a megszokott világnézetű, testi nevelés és lőkiképzés mellett nagyobb hangsúlyt helyeztek a világnézetű nevelés részének is tekinthető ünnepélyes pillanatoknak, illetve a náci állam prominenseinek (Hess, Rosenberg, Goebbels stb.) szereplésére. A német politikusok által tartott beszédek révén a külföldi német ifjak hallhattak a nemzetiszocialista politika fejlődéséről és

teilnehmenden Kameraden – PAAA, R 63609; Telegramm an das AA, Moskau, 6. Juli 1935 – PAAA, R 63610. A spanyol csoportban 5 fő nem volt német állampolgár, amit azzal magyaráztak, hogy kirekesztésük félreértésre adhatott volna okot. Reichsdeutsche Jugend. Der Landesführer Spanien an die Deutsche Botschaft, Madrid, 30. Mai 1935 – PAAA, R 63610; VB, 8. Juni 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 15. o.); Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. *RJP*, 1935/137. sz., 2. o.; Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.; Deutsche Jugend in Peru. *RJP*, 1935/206. sz., 4. o.; Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; HJ aus Ungarn. *RJP*, 1935/131. sz., 5. o.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 13. Mai 1935 – PAAA, R 63610; Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o.; 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 1. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Auslandsdeutsche Jugend in München. *VB*, 17. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 22. o.

¹⁶⁶ Das AA an die Deutsche Botschaft Moskau, 6. Juli 1935 – PAAA, R 63610; Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. *RJP*, 1935/137. sz., 2. o.; Deutsche Jugend aus aller Welt kommt zum Deutschlandlager. *RJP*, 1935/149. sz., 2. o.; Gäste aus Südamerika im Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/147. sz., 2. o.; Deutschlandlagergäste in Hamburg eingetroffen. *RJP*, 1935/157. sz., 1. o.; Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.

¹⁶⁷ Vö. *Vitári Zsolt*, Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei 2001, 34–52. o.; *Uő*, A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa? In: *IPF Tanszéki Közlemények*. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, 2001, 152–172. o. *Uő*, Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, 2005, 234–260. o. Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.

¹⁶⁸ Ein Tag im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/164. sz., 1–2. o.; Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Der Reichs- und Preußische Minister des Innern an das AA, 6. Juni 1935 – PAAA, R 63610; HJ aus aller Welt im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/113. sz., 1–2. o.; Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 18–19., 23. o.

¹⁶⁹ Meine jungen auslandsdeutschen Kameraden. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6).

annak céljairól az állam, a gazdaság és a kultúra terén. A tábor lakói megismerkedhettek a dinamikus németországi nemzetiszocialista kultúrával, a német történelem emlékhelyeivel és a német ipar központjaival is. A hadsereg is látogatást tett a táborban. A tábor nagy számban fogadott látogatókat is, akik körbevezetésére a HJ vezetőket jelölt ki. A kijelölt vezetők bemutatták nekik a tábor létesítményeit és a HJ világtalálkozójának értelmét. A táborban több ünnepségre is sor került, amelyet a rádió is közvetített. Az egyik ilyen rendezvényen Baldur von Schirach beszélt, s a tábori HJ egységek mutattak be előadásokat. Ilyen alkalmakra külön vendégeket is meghívtak, főleg a tiszteletbeli bizottság tagjait.¹⁷⁰

A tábor lezárására 1935. július 28-án ünnepélyes keretek között a párt, az állam és a hadsereg képviselőinek jelenlétében került sor. A bemutatott színjáték után az ünnepség fő programpontját Schirach beszéde jelentette volna. Üzenetét betegsége miatt azonban Lauterbacher olvasta fel a birodalom határain kívül élő ifjúságnak, a „nemzetek dombjáról”, ahol a 46 (más forrás szerint 51) résztvevő ország zászlója tűzték ki: *„Büszkék vagyunk rátok, akik messzi földrészekben fiatalemberként hűséggel adóztatok a német anyaországnak. A nemzetiszocialista Németország, amely ide hívott benneteket, nem szeretné, ha úgy éreznétek, hogy vendégek vagytok. Nem vagytok idegenek számunkra, mert ez az ország, amelyben most összegyűltetek, minden német hazája.”*¹⁷¹ Majd az ünnepségeken megjelent vendégeknek alkalma nyílt a tábor és sportbemutatók megtekintésére.¹⁷²

A tábor zárása után a résztvevők a berlini Adolf Hitler téren vonultak fel, ahol fogadta őket az NSKK, vezetőik pedig megkoszorúzták az Unter den Lindenen a Neue Wachét. Délután és este megtekintették Berlin nevezetességeit. A következő napon a potsdami Helyőrségi Templomban (Garnisonkirche) került sor ünnepségre, majd megismerhették a porosz történelem nevezetes helyeit. Délután a Wilhelmsplatzon felvonuló gyermeksereget Goebbels fogadta, aki beszédet is tartott nekik.¹⁷³

A táborozást követően egy hónapos németországi kirándulásra indultak a résztvevők. A több mint 4000 kilométeres Németország-túra¹⁷⁴ Berlinben vette kezdetét. Az utat mint egy 60 autóbusszal hajtották végre. Az utak során ter-

¹⁷⁰ Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; „Auslandsdeutsche Jugend” in der Stunde der jungen Nation. *RJP*, 1935/218. sz., 2. o.; Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 4. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Ein Tag im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/164. sz., 1–2. o.; Eine große Lagerfeier im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/167. sz., 2. o. A látogatók között volt Hans Friedrich Blunck költő, aki felolvasást is tartott. Abschied vom Deutschlandlager. *RJP*, 1935/172. sz., 1. o.

¹⁷¹ „Wir sind stolz auf euch, die ihr in fernen Erdteilen schon als junge Menschen treu zur Mutter Deutschland gestanden habt. Das nationalsozialistische Deutschland, das euch hierher gerufen hat, möchte nicht in euch das Gefühl aufkommen lassen, daß ihr hier Gäste seid. Ihr seid für uns nicht fremd, denn dieses Land, in dem ihr jetzt versammelt seid, ist die Heimat aller Deutschen.“ Ausklang des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.; Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 18. o.

¹⁷² Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 14. o.

¹⁷³ Abschied vom Deutschlandlager. *RJP*, 1935/172. sz., 1. o.

¹⁷⁴ Az út állomásai: Neuruppin (1), Fehrbellin (2), Nauen (3), Berlin (4), Potsdam (5), Döberitz (6), Jüterbog (7), Treuenbrietzen (8), Wittenberg (9), Radis (10), Bitterfeld (11), Halle (12), Merseburg (13), Weißenfels (14), Naumburg (15), Bad Kösen (16), Weimar (17), Erfurt (18), Gotha (19), Eisenach (20), Meiningen (21), (Bad) Neustadt (22), Würzburg (23), Ochsenfurth (24), Rothenburg (25), Dinkelsbühl (26), Ansbach (27), Nürnberg (28), Gunzenhausen (29), Weißenburg (30), Eichstätt (31), Ingolstadt (32), Pfaffenhofen (33), München (34), Bad Tölz (35), Lenggries (36), Chiemsee (37), Berchtesgaden (38), Murnau (39), Walchensee (40), Mittenwald (41), Partenkirchen (42), Oberammergau (43), Weilheim (44), Landsberg (45), Schongau (46), Steingaden (47), Füssen (48), Nesselwang (49), Oy (50), Immenstadt (51), Weiler (52), Lindau (53), Friedrichshafen (54), Meersburg (55), Überlingen (56), Ludwigshafen (57), Radolfszell (58), Singen (59), Engen (60), Donaueschingen (61), Neustadt (62), Titisee (63), Freiburg (64), Offenburg (65), Kehl (66), Appenweiler (67), Oberkirch (68), Oppenau (69), Lichtental (70), Baden-Baden (71), Rastatt (72), Karlsruhe (73), Heidelberg (74), Speyer (75), Landau (76), Pirmasens (77), Homburg (78), Saarbrücken (79), Völklingen (80), Lebach (81), St. Wendel (82), Birkenfeld (83), (Bad) Sobernheim (84), Bad Münster (85), Bad Kreuznach (86), Bingen (87), Rüdeshim

mészetesen mindenhol ünnepélyes fogadásokra és beszédekre került sor, amelyeken a párt és állam prominens, helyi személyiségei is felszólaltak. A résztvevőket fogadta a Führer és a birodalom miniszterei, a Luftwaffe Staakenben, a hadsereg pedig Döberitzben látta őket vendégül. Üdvözölte a vendégeket a német hadiflotta és kereskedelmi flotta is. Potsdamban felkeresték a HJ birodalmi vezetőképző iskoláját, Tschammer révén az olimpiai falut, Jüterbogban a Wehrmacht csapatgyakorlóterét, Szászországban ipari létesítményeket tekintettek meg. A Wartburgon ünnepségre is sor került, Nürnbergben a pártnapok helyszínét, Münchenben Bürgerbräukellert, és a párt további emlékhelyeit keresték fel, majd Adolf Wagner pártkörzet-vezető és Emil Klein HJ-területvezető szolt hozzájuk a Feldherrnhalle előtt.¹⁷⁵

Münchenből a birodalmi autópályán Holzkirchenen és Bad Tölzön át érkeztek meg a Hochland-táborba, ahol augusztus 9. és 13. között 5 napot töltöttek el. A tábor ugyan a pihenést szolgálta, de innen is tettek kirándulásokat a környéken. Az út további szakaszán Friedrichshafenben a Zeppelin-művek, a Saar-vidéken egy bányaakna, Essenben a Krupp-művek, Quakenbrück közelében a germán szentségek, Bremerhavenben gőzhajók, Hamburgban a Hein Godenwind úszó ifjúsági szálló megtekintése színesítette a programot. Düsseldorfban a Schlageter-kereszt előtt rendeztek újabb ünnepséget. Az út zárását a szászországi Friedrichsruhban Otto von Bismarck és Georg von Schönerer sírjánál tartott ünnepség, illetve a nürnbergi pártnapon való részvétel jelentette.¹⁷⁶ Friedrichsruhból a külföldi német ifjúság üdvözlő táviratokat küldött a Führernek, helyettesének, Goebbelsnek és Hühnleinnak, az NSKK vezetőjének¹⁷⁷

A táborozás végeztével néhány résztvevő számára még nem a hazaút következett, hanem további, nyaranta állandó jelleggel zajló külföldi német táborokon vettek részt. Néhány résztvevő a kelet-poroszországi Romottenben vett részt ilyen tanfolyamon. A chilei, amerikai, uruguayi, brazíliai, kanadai, palesztin és dél-amerikai HJ-vezetők a tanfolyam végeztével kelet-poroszországi kiránduláson is részt vettek.¹⁷⁸

V. 5. 4. A Németország-tábor után

A birodalmi Hitlerjugend rendszeresen rendezett a Németország-táborhoz hasonló, de annál jóval kisebb táborokat a külföldi német ifjúsági vezetők számára, amelyek a birodalmi HJ területi vagy birodalmi vezetőképző iskoláiban zajlottak.

A külföldi németek képzése céljából a Németország-tábort követően a HJ Külföld Területe négy 50 fős nyári táborot tartott a HJ területi vezetőképző iskoláiban, illetve a BDM birodalmi vezetőképző iskoláiban. A táborok 1936. július 13-án kezdődtek, és röviddel a birodalmi pártnapok előtt értek véget. Az ezeken résztvevő 200 ifjúsági vezető 36 országból érkezett. A fiúk a Keleti vidék terület iskolájában, Romottenben (Kelet-Poroszország) és a weyarni területi iskolában (Bajorország) kaptak képzést, míg a lányok a boydeni (Kelet-Poroszország) és a potsdami birodalmi iskolában. Az első résztvevők Brazíliából, Argentínából, Chiléből, Paraguayból és Uruguayból érkeztek, akiket *Marrum*, a HJ Külföld Területének törzsvezetője fogadott. A boydeni tanfolyamot személyesen kereste fel *Trude Bürkner* birodalmi lányreferens is. Beszédében nagy vonalakban áttekintette a BDM felépítését és céljait, bemutatta a külföldi BDM-

(88), Lorch (89), Burg Stahleck (90), Kaub (91), Oberwesel (92), Boppard (93), Brodenbach (94), St. Goer (95), Koblenz (96), Siebengebirge (97), (Bad) Godesberg (98), Bonn (99), Köln (100), Düsseldorf (101), Duisburg (102), Mühlheim (103), Essen (104), Glesenkirchen (105), Recklinghausen (106), Haltern (107), Münster (108), Osnabrück (109), Bramsche (110), Quakenbrück (111), Wildeshausen (112), Stadingen (113), Bréma (114), Bremerhaven (115), Bremervörde (116), Harburg (117), Hamburg (118), Kiel (119), Plön (120), Eutin (121), Lübeck (122), Travemünde (123), Wismar (124), Sternberg (125), Goldberg (126), Karow (127), Malchow-Müritzsee (128), Rheinsberg-Hohenelse (129) – BArch, R 55/508, 7–30. o.

¹⁷⁵ Ausklang des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.; Der erste Abschnitt der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/176. sz., 1–2. o.; Die Deutschlandfahrer in Nürnberg. *RJP*, 1935/178. sz., 1–2. o.; Kameraden aus aller Welt. *RJP*, 1935/183. sz., 4. o.; Die Deutschlandfahrer in der Zeppelinwerft. *RJP*, 1935/188. sz., 2. o.; Die Deutschlandfahrer im Saargebiet. *RJP*, 1935/192. sz., 2. o.; Die Deutschlandfahrer am Schlageterkreuz. *RJP*, 1935/194. sz., 1. o.; Die Deutschlandfahrer in München. *RJP*, 1935/185. sz., 2. o.; Auslandsdeutsche Jugend vor der Feldherrnhalle. *RJP*, 1935/186. sz., 1–2. o.

¹⁷⁶ 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 1. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Auslandsdeutsche Jugend in München. *VB*, 17. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 22. o.; Die Deutschlandfahrt. Abschluß des Welttreffens der HJ; Deutschlandlager – Ein Symbol der Einheit des deutschen Volkes. *RJP*, 1935/167. sz., 1–2. o.

¹⁷⁷ A Führernek küldött távirat: „Mein Führer! 1500 auslandsdeutsche Jungen, die zum großen Teil Deutschland noch nie gesehen hatten, haben ihre Kameraden im Reich kennengelernt und ihre Heimat erlebt. Nicht nur die Schönheit des deutschen raumes, die Gewalt und die Lieblichkeit seiner Bauten, die überzeugende Macht seiner Technik, sondern vor allem die heiligen Stellen des neuen Deutschlands, wo Deutsche liegen, durch deren Tod Deutschland lebt. Als Bekenner dieses neuen Deutschlands gehen sie hinaus, überreich beschenkt, und doch mit dem Wunsch, den Mann noch zu sehen, der Name und Begriff ihres Deutschlands ist. Wir grüßen Sie, das gesamte Deutschland der Erde, zum ersten Mal geient im Welttreffen der Hitlerjugend. Heil unserem Führer! Welttreffen der Hitlerjugend. Gez.: Oberbannführer Minke” Abschluss der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/199. sz., 1–2. o.; Deutschlandlager – BArch, R 55/508, 7–30. o.; Auslandsdeutsche Jugend dankt dem Deutschlandlager. *RJP*, 1935/213. sz., 2. o.

¹⁷⁸ Auslandsdeutsche HJ-Führer in Ostpreußen. *RJP*, 1935/242. sz., 2. o.

vezetőknek a szervezet működési területeit. A tanfolyamokat utakkal szakították meg, hogy a résztvevők lehetőséget kapjanak a birodalom szépségeinek megismerésére is. Míg a potsdami csoport elsősorban közösségi estek és ünnepek alkalmával a világnézeti neveléssel ismerkedett, a boydeni csoport a sportképzést állította munkája középpontjába. Összességében azonban mind a négy tábor célja az volt, hogy minden résztvevő megszerezze a teljesítményjelvényt. Míg Potsdamban 3–4 hetes tanfolyamot tartottak, Boydenben csak 14 naposat, s a két csoport között állandó mozgás volt, hogy minden lány résztvevő mindkét táborban részt vehessen. A boydeni tábor lezárását követően kelet-porosországi kirándulásra került sor, melynek egy részét hajóval tették meg a Mazúri-tavakon, s kapcsolódott hozzá Königsberg meglátogatása, illetve a német nemzeti emlékmű megtekintése Tannenbergen. Ezt követően mindkét lánytábor résztvevői számára németországi utat szerveztek, amely magába foglalta a nürnbergi pártnapokon való részvételt is. Ezenkívül a lányok vendégként vettek részt a BDM főkörzeteinek nyári táborain is.¹⁷⁹

1936 júniusában a Burg Nattersbergen délkelet-európai ifjúsági vezetők részvételével tartottak találkozót, amelynek fő témája az ifjúsági és szakmai nevelés helyzete, illetve a nyári munkák előkészítése volt. Összesen 14 vezető képviselte a délkelet-európai németiséget, köztük a szudétanémetek is jelen voltak, Ausztria képviselői viszont nem voltak ott. A táborban részt vett *Fritz Fabritius* és *Jenker* a Kursell-irodából.¹⁸⁰ A párt képviselői mellett jelen volt *Steinacher*, a VDA vezetője. Az első két napon a jelentések meghallgatására került sor, amelyekből megállapították, hogy a 10–16 éves korosztály szervezettsége mindhárom délkeleti országban (Magyarország, Jugoszlávia, Románia) gyermekcipőben jár, s a meglévő képzési lehetőségeket sem használják ki jól. Az ezt követő napokban beszéltek meg az ifjú parasztok és kézművesek képzését, valamint a leánynevelés kérdéseit. Majd megvitatták a nyár konkrét feladatait: a birodalmi HJ-csoportok településterületekre való kiküldését, a népcsoportok egymás közötti bevetését, illetve a birodalmi vezetőképző tanfolyamok feltöltését. A kiutazó birodalmi német csoportvezetőket (HJ, NSDStB, Napola stb.) is külön táborban fogták össze, hogy a délkeleti népcsoportok speciális kéréseit is figyelembe vegyék. A felkészítő táborban egy 6 fős leány csoportot külön bevetéssel bíztak meg Magyarország területén.¹⁸¹

1936-ban a Kurmark terület július 16. és augusztus 12. között 500 külföldi HJ-tagot fogadott sátoztáborában, akik mellett kb. 700 birodalmi német HJ-tag is részt vett a táborozáson.¹⁸² Az olimpiai játékokra szép számban érkeztek ifjú külföldi németek is, akik „*maguk követelték joggal*”, hogy iskolázáson vehessenek részt. Az Olimpia előtt két tábor rendeztek a Hubertushöhén, augusztus 10. és 20., valamint 20. és 30. között, amelyek minden német népcsoport számára rendelkezésre álltak. A tábor során 4 napot a Harmadik Birodalom problémáira, három napot a népcsoportok kérdéseire, két napot pedig országnézésre (munkatábor, kaszárnya, Potsdam történelmi helyei, Tempelhof reptér, stadion, rádió háza, Németország-kiállítás, őrsváltás, birodalmi pártnapról készült film) szántak. Az első táborban 33, a másodikban 82 fő vett részt.¹⁸³

1936 szeptemberében a külföldi németiség immár negyedik világkongresszusát tartotta, ez alkalommal Erlangenben, amelyen a külföldi német ifjúság is képviseltette magát. A kongresszuson részt vett az a kétszáz külföldi HJ-vezető is, akik éppen elvégezték a HJ négy nyári tanfolyamát, illetve további 100 külföldi HJ- és BDM-vezető. A kongresszus remek lehetőséget biztosított arra is, hogy ezek a fiatal vezetők kapcsolatba léphessenek fontos politikai vezetőkkel. A kongresszussal egy időben a HJ Külföld Területe vezetői tanácskozást is tartott. A vezetőtanácskozáson felszólalt többek között *Cerff* is, aki a HJ kulturális törekvéseiről beszélt a világban és az új nemzetiszocialista kultúra létrehozásáról. *Schulze*, mint a HJ Külföld Területének vezetője, a külföldi munka fő irányairól beszélt, bemutatta annak nagyobb összefüggéseit, míg *Marrum* törzsvezető a belső szervezet kérdéseit taglalta. Kifejtették a tanácskozáson a résztvevő vezetők felelősségét a nemzetiszocialista gondolatvilág meggyökereztetésében, hogy az a fiatalokat belsőleg ragadja meg. A sok egyéb megbeszélés mellett a program gyakorlati munkát is tartalmazott: a Németországba menekült spanyolországi németek menekülttáboraiiban élő fiúk és lányok gondozását. A két tanfolyamon résztvevő BDM-

¹⁷⁹ A Dél-Amerikából július elején érkező lányvezetőket először Hamburgban a Hein Godenwind hajószállón helyezték el, majd másnap a hamburgi látogatás végén közös ünnepekre került sor a helyi BDM képviselőivel. *Feierstunde mit auslandsdeutschen Mädeln. RJP, 1936/152. sz., 2. o.*; *Ankunft deutscher Jugendführer aus dem Ausland. RJP, 1936/151. sz., 2. o.*; *Die Reichsreferentin des BDM vor auslandsdeutschen BDM-Führerinnen. RJP, 1936/199. sz., 2. o.*; *Ein Schulungslager des Gebietes Ausland der HJ. RJP, 1936/125. sz., 1. o.*; *Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.*; *Deutsche Mädelführerinnen aus 38 Staaten im Reich. RJP, 1936/130. sz., 1. o.*

¹⁸⁰ A Kursell Iroda (Büro Kursell) létrehozásával megkezdődött a népiségi politika centralizációja, belőle alakult ki azután a népiségi politika új, teljes mértékben nemzetiszocialista szellemiségű, egyébként az SS befolyása alatt álló fóruma, a Népi Német Közvetítő Szerv (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi). *Vö. Spannenberger, Der Volksbund, i. m., 117-129. o.*

¹⁸¹ Bericht über die Tätigkeit des Auslandsdeutschen Jugendreferates im Sommer 1936 – PAAA, R 60020, K 636318–636324. o.

¹⁸² BArch, NS 5/VI/427, 21. o.

¹⁸³ Bericht über die Tätigkeit des Auslandsdeutschen Jugendreferates im Sommer 1936 – PAAA, R 60020, K 636318–636324. o.

lányok németországi utazásuk végeztével szeptember 2-án találkoztak Erlangenben, ott részt vettek a külföldi németek kongresszusán, majd a nürnbergi pártnapokon.¹⁸⁴

A kifejezetten a külföldi némettség számára létesített, általános jellegű tanfolyamok mellett a Hitlerjugend szakirányú tanfolyamai és táborai is várták a külföldi német ifjakat. Az 1936 októberében a HJ Középföld területe által megrendezett 5. zenei tábor (Musikschulungslager) Camburgban (Saale) 120 résztvevővel indult, akik közül tízen a külföldi németésből érkeztek.¹⁸⁵

Ezen kívül számos regionális tábort is rendeztek: 1936. július 28. és augusztus 3. között a Burg Nattersbergen 28 szlavóniai és zágrábi ifjú részére, amely az SA bajtársi estjével és biciklitúrával zárult a Regensburg, Koburg, Weimar, Berlin, Leipzig, Hof, Passau útvonalon. Augusztus 17–20. között ugyancsak 28 fő – köztük 11 leány Besszarábiából – a stuttgarti Köchlhausban vett részt tanfolyamon, melyen a világnézeti nevelést helyezték előtérbe, mivel Besszarábia a Szovjetunióval volt határos, így jobban ki volt téve a bolsevik veszélynek. Augusztus 17. és 28. között Hubertushöhen először 12, azután 37 lóđzi fiú részvételével nyílt meg egy újabb tábor. Az ifjak ugyancsak részt vettek egy biciklitúrán, valamint a északi vidéki HJ táborában. 12 stájerországi fiú és lány Dél-Németországban tett kerékpáros utat, majd részt vettek egy hubertushöhei táborban. Ezután poseni és kattowitzi vidékiszolgálatot teljesítettek, s az olimpiai játékok során a Führer is fogadta őket.¹⁸⁶

Az olimpiai játékok alkalmával az említett 12 stájerországi ifjú, s 12 szudétanémet bajtárs is berlini látogatást tett. 1936. augusztus 26-tól sor került még egy kalkhorsti táborra is, amelyen 14 államból 54 fő vett részt, s szeptember 21-ig tartott. További csoportok Bukovinában, Besszarábiában, illetve szlovéniai vidékiszolgálatban voltak tevékenyek. Tanfolyamokra került sor Stájerországban, Szatmárban, osztrák és szudétanémet csoportok utaztak Délkelet-Európába. A Suevia ifjú bajtársainak tagjai vettek részt a stájerországi és szatmári táborokban, s egy részük részt vett a Német Nép-közösség romániai munkatáborában is. Így a szakcsoport 1936 folyamán összesen 323 főt iskolázott háromhetes, tíz, hat és három napos táborokban, s további 129 bajtársat vezettek körbe Németország egyes pontjain, valamint 44 csoportvezetőt készítettek fel a határon túli munkára. Ez összességében majd 500 embert jelentett.¹⁸⁷

Schirach legalább évente egyszer rádióüzenetben fordult a külföldi Hitlerjugend tagjaihoz. 1937 tavaszán tartott beszédét a technika révén Afrikába és az amerikai kontinensre is eljuttatták. A műsor a HJ dalaival kezdődött és végződött. Üzenetében Schirach a megszokott magasztalás, a külföldi német ifjúság áldozatos munkájának elismerése mellett felhívta az ifjak figyelmét arra, hogy fokozottan vannak kitéve az idegen eszméknek, s fokozottan fennállt a veszélye annak, hogy olcsó ígéretekkel távolítják el ezeket a fiatalokat a faji meggyőződésüktől, a német birodalomhoz és a német néphez való kötődéstől. Eltántoríthatatlan kiállásuk nemzetiszocialista meggyőződésük mellett e tanok legjobb tolmácsa lehetett a külföld felé. Jelenlétük biztosíthatta a német békegondolat terjesztését, amely a népek egyenrangúságának alapját képezte.¹⁸⁸

1937 szeptemberében a külföldi némettség már az ötödik világkongresszusát rendezte Stuttgartban, amelyen ezúttal 400 külföldi német fiú és 250 lány vett részt. A lányok a stuttgarti ifjúsági szállóban, a fiúk Stuttgart egyik legszebb parkjában, a Rosensteinparkban sátoztáborban kaptak elhelyezést, ahol 300 svábföldi HJ-taggal táboroztak együtt. Az ifjak megérkezése több hetet vett igénybe. A korábban érkezők vezetőképző tanfolyamokon is részt vettek a lahri területi vezetőképző iskolában, illetve a BDM-főköri Jugenheim an d. Bergstraße iskolájában. Az ifjakat Schirach és Bohle is felkereste. Schirach kongresszuson elmondott beszédében a szokásos módon ecsetelte a HJ munkáját, kiemelte a külföldi hazugságpropaganda veszélyeit, s beszélt a külföldi német ifjúság feladatairól. Bohle beszédében kiemelte, hogy a külföldi és a birodalmi némettség egysége csakis a nemzetiszocializmus talaján vált lehetségessé. A kongresszus után a birodalmi pártnapokra is ellátogattak.¹⁸⁹

¹⁸⁴ Die HJ auf dem 4. Weltkongress der Auslandsdeutschen. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.; Das Gebiet „Ausland“ der HJ. *RJP*, 14. September 1936; Arbeitstagung auslandsdeutscher Jugendführer. *RJP*, 1936/203. sz., 2. o.; Das Gebiet „Ausland“ der HJ. *RJP*, 1936/1–2. o.; Auslandsdeutsche Mädels beim Reichsparteitag. *RJP*, 1936/204. sz., 2. o.

¹⁸⁵ Auslandsdeutsche im HJ-Musikschulungslager. *RJP*, 1936/233. sz., 2. o.

¹⁸⁶ Bericht über die Tätigkeit des Auslandsdeutschen Jugendreferates im Sommer 1936 – PAAA, R 60020, K 636318–636324. o.

¹⁸⁷ Uo.

¹⁸⁸ Baldur von Schirach spricht zur reichsdeutschen Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/55. sz., 1. o.; Baldur von Schirachs Botschaft an die reichsdeutsche Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/59. sz., 1–3. o.

¹⁸⁹ Die Reichsjugendführer im Lager der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1937/200. sz., 1. o.; Deutsche Jugend aus aller Welt. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10., 337. o.; Auslandsdeutsche Jugend in Stuttgart. In: V. Reichstagung der Auslandsdeutschen, Stuttgart 1937. Hrsg. von der AO der NSDAP – BArch, NSD 8/2; Baldur von Schirach vor den Auslandsdeutschen in Stuttgart. *RJP*, 1937/200. sz., 3. o.; V. Reichstagung der Auslandsdeutschen. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10., 338–343. o.

1938 elején nyitotta meg Gertrud Scholtz–Klink birodalmi nővezető (Reichsfrauenführerin) a BDM stuttgarti birodalmi iskoláját, amely a külföldi német lányok és nők otthonául szolgált Stuttgartban, „a külföldi németek városában”. Az iskola elsősorban olyanokat várt, akik a birodalomba érkeztek szakmát tanulni. Az otthon 28 leány és nő egyidejű fogadására volt alkalmas.¹⁹⁰

A külföldi németek soraiból 1938-ban ismét hatalmas számban érkeztek Németországba. Így a több ezer fővel a német ifjúsági szállóknak akadt tennivalójuk. A HJ évente megrendezésre kerülő breslauer nyári játékaik után ezek a fiatalok ugyanis egész Németországot érintő utakra indultak. Csak a szudétanémet ifjúság 1500 főt jelentett be a német ifjúsági szállóknak. A szudétanémetek első útja 950 fővel augusztus 1-én indult Breslauból, s Hamburgba vezetett, ahol a résztvevőket 32, kb. 30 fős csoportra osztották. Hamburg megtekintése és az öbölben tett hajóút után a következő állomás Düsseldorf volt, majd augusztus 4. és 11. között a csoportok a Rajna-vidékkel ismerkedtek. Innen gőzessel Koblenzbe utaztak, ahol ismét minden csoport összegyűlt, s a német ifjúsággal közösen „rajnai estét” rendeztek. Berlinben a város nevezetességei mellett a birodalmi sportpályát és az állatkertet nézték meg, majd Friedrichshagenben egy szabadtéri előadás képezte a záróeseményt. A vendégek Berlinből vonatokon tértek haza Csehszlovákiába. A másik út 600 résztvevővel és 20 csoportra osztottan Stettin, Stralsund, Misdroy, Wollin, Swinemünde és Kolberg érintésével zajlott. Stettinben közösségi este is sor került az ottani HJ-tal, végül a birodalmi főváros következett. A kelet-poroszországi táborok (Neukuhren, Tolkemit, Mohrunen, Danzkehmen) leginkább baltikumi németeket fogadtak. A táborok után túrákra is sor került Kelet-Poroszországban, többek között Marienburgba, s a birodalmi emlékműhöz Hohensteinba.¹⁹¹

1938. augusztus 12. és 19. között összesen 120 külföldi HJ-vezető érkezett Németországba, hogy részt vegyen egy munkaiülésen a haldemi „Langemarck” területi vezetőképző iskolában (Vesztfália). Itt a kulturális, szociális és egyéb témák mellett felhívták a figyelmet a külföldi HJ-vezetők kulcsfontosságú szerepére, s a velük szemben támasztott nagy elvárásokra, hiszen a külföldi német ifjúsági vezetők nemcsak a német ifjúság vezetői voltak, hanem ismerniük kellett vendégországuk viszonyait és kultúráját is, mert csak így szolgálhatták a népek közötti megértést. A tábor után németországi útra került sor, amelynek végén a külföldi németek világkongresszusára is ellátogattak.¹⁹²

1938. augusztus 26. és szeptember 4. között került sor a Külföldi Németek VI. Birodalmi találkozására (világkongresszusára), amelyen ezúttal egy napot teljesen az ifjúságnak szenteltek. A találkozón ismét 400 külföldi HJ-, illetve BDM-vezető képviseltette magát, vagyis szinte a teljes európai vezetőréteg jelen volt. Az ülésre a stuttgarti kastélyban került sor, majd azt követően a küldöttség Baldur von Schirachkal együtt megtekintette a külföldi németek táborát is. A ceremónia reggeli ünnepséggel kezdődött, közreműködött a HJ stuttgarti rádiós színjátszó csapata, a reutlingeni DJ-kórus, s számtalan prominens vendég képviseltette magát. A tábori látogatáson Schirachnak egyenként bemutatták az országos ifjúságvezetőket, s a táborban sport-, illetve egyéb bemutatókra került sor. A nap zárását az a nagygyűlés képezte, amelyre Stuttgartban a városi csarnokban került sor, amelyen felszólalt Bohle és Schirach. A találkozóval a HJ prezentálni kívánta, hogy az 1935-ös Németország-tábor óta egyre szorosabb kötelék kapcsolja össze a birodalmi HJ-t a külföldön működő csoportokkal. A tábor lezárása után a vendégek a müncheni pártnapokon vettek részt.¹⁹³

1935 óta sor került az európai birodalmi német vezetők és vezetőnők sítáboraira is, melyek közül az 1938-ast a vestfáliai Haldemban, míg az 1939-est Ausztriában tartották, a tíz napos táborozásokat pedig németországi körút követte. 1939 januárjában a stájerországi Niederertauerben a külföldi német ifjúsági vezetők gyűltek össze egy sítáborra.¹⁹⁴

A Német Külföld-Intézet 1939. évi tanácskozásán a népi német ifjúsági tevékenységről is tárgyaltak. A résztvevő népi német ifjúságvezetőket Stuttgartban a város főpolgármestere és az intézet igazgatója, Dr. Strölin fogadta. A kastély dísztermében ünnepségre is sor került, valamint a Hitlerjugend nagygyűlésére, amelyen beszédet mondott többek között a Határvidéki és Néppolitikai Hivatal vezetője. A tanácskozáson a szakreferátumok alapján a résztvevő népi néme-

¹⁹⁰ *Der Auslandsdeutsche*, 1938/1., 13. o.

¹⁹¹ *Auslandsdeutsche Jugend fährt durchs Reich. RJP*, 1938/176. sz., 1. o.; *Abschied der sudetendeutschen Turner-Jugend vom Reich. RJP*, 1938/186. sz., 3. o.; *Auslandsdeutsche Jugend im Reich. Die HJ*, 1938, 32. sz., 6. August 1938, 1. o.; *Auslandsdeutsche Jugend in den Lagern der Hitler-Jugend. RJP*, 1938/174. sz., 4. o.

¹⁹² *Auslandsdeutsche Jugendarbeit. RJP*, 1938/186. sz., 2. o.; *Tag der auslandsdeutschen Jugend. RJP*, 1938/1. o.

¹⁹³ *Tag der auslandsdeutschen Jugend. RJP*, 1938/1. o.; *Zeltlager der auslandsdeutschen Jugend eröffnet. RJP*, 1938/200. sz., 3. o.

¹⁹⁴ *Auslandsdeutsche Jugendführer im Ostmark-Skilager. RJP*, 14. Januar 1939, 3. o.; *Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.*; *Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 227. o.*; *Auslandsdeutsche erleben die Ostmark. RJP*, 1939. január 17. 4. o.; *Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.*

tek a HJ minden tevékenységével behatóan megismerkedhettek. A bajtársi esteken pedig személyes kapcsolatok jöttek létre a birodalmi HJ vezetőivel, s közös kirándulásokat is tettek a környékre.¹⁹⁵

Az időről-időre megrendezett nyári táborokon és vezetőképző iskolákon kívül az Adolf Hitler Iskolák is lehetőséget kínáltak németországi tartózkodásra a külföldi némettség számára, főleg a harmincas évek második felében. Az alkalmas személyek kiválasztása a külföldi némettség soraiból azonban nem ment mindig zökkenőmentesen, hiszen a gyér jelentkező szám miatt – legalábbis sejtetően emiatt – a külföldi HJ-csoportok vezetői nem mindig tartották szem előtt az AHS-be való bekerülés szigorú feltételeit. Sok esetben pedig csak annyit közöltek, hogy nem mutatkozott érdeklődés a fiatalok körében. Ezt a HJ és az AO vezetése viszont a külföldi HJ-vezetők hanyagságának tudta be. 1938-ban még csak 10 helyet biztosítottak a külföldi HJ-szervezetek részére az AHS-ken, 1939-re már a helyek számának növelése szerepelt a tervek között. A külföldi némettség esetén a felterjesztés joga az országos csoport vezetőjének kezében volt. Az 1938-as válogatásra csak az európai országok jöttek számításba – nyilván a korlátozott hely miatt –, szükség esetén azonban Törökországból, Szíriából és Palesztinából is elfogadtak előterjesztéseket. 1939 tavaszán egy Tübingenben megtartott külföldi DJ-tagoknak rendezett táborból 10 személyt választottak ki, akik a crössinseei AHS-ben kezdhették meg tanulmányaikat.¹⁹⁶

V. 5. 5. A Wilhelm Gustloff tábor

Baldur von Schirach és Ernst Bohle védnöksége mellett 1939 júliusában nyitották meg a külföldi német ifjúság Wilhelm Gustloff táborát,¹⁹⁷ amely az 1935-ös Németország-tábor folytatását jelentette. Ezúttal azonban még több külföldi német fiatalot vártak, összesen majdnem 2000 főt – köztük immár 750 leány. Olaszország képviseltette magát a legnagyobb kontingenssel, összesen 450 fővel – 150 fiúval és 300 lánnyal –, s küldöttséget menesztett Japán is.¹⁹⁸

Az 1939. évi táborozás azonban alapvetően különbözött a Németország-tábortól, ugyanis most a táborok térben és időben különválasztva, külön csoportok számára kerültek megrendezésre. A korábbi egységes központi tábor helyett ezúttal három tábort rendeztek be a fiúk, és négyet a lányok számára. Az első sátoztábor, a fiúk déli táborát Faak mellett, a Faak-tó partján Karintiában állították fel az Olaszországból, Bulgáriából, Jugoszláviából, Portugáliából, Romániából, Spanyolországból, Törökországból, Magyarországról és néhány tengerentúli országból érkező ifjak számára. A tábor a Karawanken-hegység lábánál a Dráva-völgyében helyezkedett el. Az első tábor megnyitóján a párt, az állam, a Wehrmacht és a Birodalmi Munkaszolgálat által kiküldött képviselők, valamint Schoas karintiai HJ-területvezető jelenlétében Hans Lauterbacher továbbította Schirach üdvözlését a külföldi német ifjúságnak. Ezzel a táborral egy időben került sor két leánytáborra is: Dellachban Mariawörth mellett, a Wörthi-tó partján, az NSV gyermeküdülőjében ugyancsak Karintiában, illetve Graz és Loeben közelében Tollinghőhében az Olaszországból érkező lányok számára.¹⁹⁹

A második fiútábor helye Nyugat-Németországban volt, a Mosel partján fekvő Kochemban zajlott, míg a nyugati leánytábor a Bacharach melletti Stahleck ifjúsági várban került megrendezésre a Rajna partján. Mindkét tábor a nyugati országokból érkező német ifjaknak adott otthont. E táborok július 12-én kezdték meg működésüket. A fiúk északi sátoztáborára július 24-én a Greifswald közeli Lumbinban (Pomeránia) a Balti-tenger partján került sor, s főleg az északi országokból, valamint a Távol-Keletről érkezőket fogadta. Az ezekből az országokból érkező lányokat a *Külföldi Németek Nemzetiszocialista Ifjúsági Otthonában* (NS-Reichsjugendheimstätte für Auslandsdeutsche) Hohenelsében, Rheinsberg közelében (Brandenburg) szállásolták el.²⁰⁰

¹⁹⁵ Volksdeutsche Jugendführer tagten in Stuttgart. *RJP*, 1939. június 11., 4. o.

¹⁹⁶ Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1938/8. sz., 6. August 1938, 5. o. (NSD, 8/6, 0152872. o.); Einstellung in die Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1937/52. sz., Oktober 1937, 4. o. (NSD, 8/6); Auslandsdeutsche Pimpfe wurden AHS. *RJP*, 1939/95. sz., 3. o.

¹⁹⁷ Wilhelm Gustloff az NSDAP AO svájci országos csoportjának volt a vezetője, s egyben országos ifjúságvezető is, akit 1936-ban egy zsidó származású jugoszláv férfi (?), David Frankfurter lelőtt, s azóta személye a külföldi némettség szimbólumává vált. Die Auslandsdeutsche Jugend. In: *Jahrbuch der AO der NSDAP* 1942, 149. o.

¹⁹⁸ Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 1939/156. sz., 1. o.

¹⁹⁹ Eröffnung der Wilhelm-Gustloff-Lager 1939. *RJP*, 1939/158. sz., 4. o.; Aufnahmeanträge von fremdvölkischen Jugendlichen in die Sommerlager der HJ – PAAA, R 98921; Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 12. Juli 1939; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

²⁰⁰ Aufnahmeanträge von fremdvölkischen Jugendlichen in die Sommerlager der HJ – PAAA, R 98921; Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 12. Juli 1939; Besuch aus Afrika. *RJP*, 1939. augusztus 19., 3. o.; Eröffnung der Wilhelm-Gustloff-Lager 1939. *RJP*, 1939/158. sz., 4. o.

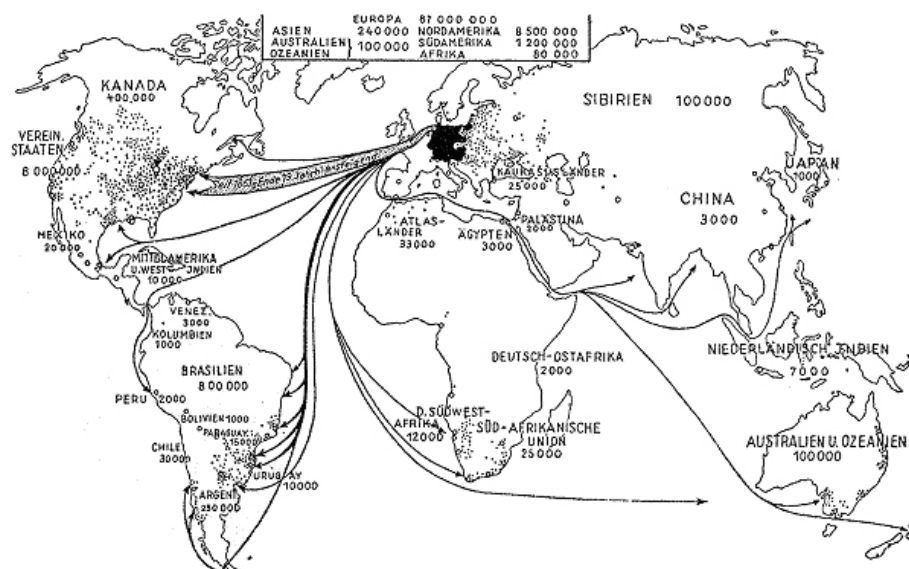
A táborokat a lehető legjobban felszerelték, s a táborok alatt a külföldi német ifjak bajtársi esteken (Kameradschaftsabend) vettek részt a birodalmi HJ-tal, tartottak közösségi ünnepeket, az ifjúsági filmórák keretében bemutatták nekik a legújabb német filmeket. A párt régi gárdájának (Alte Garde) tagjai is tartottak előadásokat. Minden táborozó egynapos kiránduláson vehetett részt, amelynek során vagy egy ipari üzem, vagy pedig egy mezőgazdasági birtokot tekintettek meg, valamint jelen lehettek a Wehrmacht egyik gyakorlatán. A fiúk számára fennállt annak a lehetősége is, hogy megszerezzék a HJ vagy a DJ teljesítményjelvényeit. A táborozások lezárásaként a külföldi német ifjúság vezetőit a Graz melletti Martinshof kastélyban külön vezetőképző táborban is összefogták, akik azután részt vettek az NSDAP AO tanácskozásán és zárásként a birodalmi pártnapon. Hazájukba visszatérve még inkább segíthették a népek közötti párbeszédet – írta Rüdiger.²⁰¹

A határon túli németységnek a birodalmi németek számára viszonylagos értékét jól jelezte azonban, hogy amikor az egyes területek birodalomba tagolásáról volt szó, az ottani németység gyakran kegyvesztetté vált. Ausztriában az Anschluss után például csakhamar birodalmi németek kerültek a HJ kulcspozícióiba. Brandenburg ezekből az esetekből joggal azt a következtetést vonja le, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség egyik legszegyenteljesebb cselekedete volt, ahogy kihasználta a határon túliak lelkesedését és vonzódását Németországhoz. A határmenti területek birodalmi HJ-ba való integrálása egyúttal viszont azzal a kedvező fordulattal is együtt járt, hogy a korábban határon túli német ifjúság minden tapasztalatát most már „házon belül” lehetett hasznosítani a távolabb fekvő német ifjúság gondozásában.²⁰²

V. 5. 6. Népi német ifjúság

A külföldi birodalmi németésnél lényegesen nagyobb súllyal rendelkezett a több százezer fős népi németység (ld. ábrát a német kolóniák helyéről²⁰³). A nemzetiszocializmusnak az ő esetükben is általános törekvése volt, hogy megszüntesse a német népcsoportok szétziláltságát, amely leginkább a vallási, társadalmi és politikai megosztottságból fakadt. Ennek kapcsán különösen az idősebb, mérsékelt erők harca mutatkozott meg a feltörekvő, a nemzetiszocializmust sokkal inkább magáénak érző, fiatalabb generációval szemben, amelyben a Hitlerjugend minden esetben az utóbbi felet támogatta. Magasztalta is őket, hiszen harcuk minden egyéb körülményt figyelembe véve is sokkal nehezebb volt, mint a birodalmi HJ-é.²⁰⁴ A népi németység ifjúsági szervezetei az egyes országokban más-más elnevezésekkel működtek, s birodalmi megfontolásból tudatosan kerültek a Hitlerjugend elnevezést (erre csak a háború idején volt példa). Működésükkel az egyes országoknál foglalkozunk részletesebben.

Miután minden német számára egy sorsközösségben gondolkodtak, úgy vélték, hogy minden német számára – éljen bárhol is – egyetlen szellemi–lelki magatartás létezhet. Vagyis lehetetlen volt, hogy a birodalmi németység nemzetiszocialista elvek szerint él, míg a külföldi németység nem, hiszen ez óriási veszélyeket rejthetett magában. Világos volt, hogy a német népcsoportok más feltételek között élnek, s nem adaptálhatják egy az egyben a birodalmi formákat, de az eszme tekintetében nem vallhattak mást mint a nemzetiszocializmust. A Führer a következőképpen fejezte ki ezt: „az országhatárok sohasem eszme-

A német kivándorlás fő irányai a tengerentúltra a 19. század közepétől 1925-ig

Forrás: Bundesarchiv – Militärarchiv Freiburg (BAMA) E IVa 22/527

²⁰¹ Wilhelm–Gustloff–Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 12. Juli 1939; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 257. o.; Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 227. o.

²⁰² Brandenburg, i. m., 177. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 258. o.

²⁰³ Fischer Ferenc szíves segítségével.

²⁰⁴ *Jugend trägt die auslandsdeutsche Zukunft*. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.

határok”.²⁰⁵ „A népi németek támogatása harcukban az egész német nép feladata, az ifjúság teljes készütséggel a feladat mögött áll.”²⁰⁶ Erősödött tehát az ösztönzés, hogy a népi német ifjúságok foglalják magukba az országukban élő teljes német ifjúságot, és ezen túlmenően kötelezzék el magukat a Hitlerjugend szellemisége és partnersége mellett. Mindezek ellenére mégis óvatosan kezelték a kérdést, s nem tanácsolták – főleg egyéni, nem a HJ által szervezett utak esetén –, hogy népi német területeket keressenek fel a HJ tagjai, mert leginkább a népi németeket féltették a következőkétől.²⁰⁷ A birodalmi HJ biztató, kapcsolattartó, enyhébb formában nyomást gyakorló magatartása azonban nem minden esetben maradt meg ezen a szinten. A Szudéta-vidéken a *Szudétanémet Népi Ifjúság* (Sudetendeutsche Volksjugend) vezetősége csak Csehszlovákia fennállásig volt elfogadható partner a HJ vezetése számára, a területcsatlós után már nem kaptak megbízást, sőt üldözték, adott esetben börtönbe vetették őket.²⁰⁸

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1934. január 1-én felállította ún. *Külföldi Német Népcsoportok birodalmi határokon belüli megfigyelőhelyeit* (Beobachtungsstellen für die deutschen Volksgruppen im Ausland innerhalb der Reichsgrenzen). E szerv felállítása a VDA és a Hitlerjugend közötti megállapodás eredménye volt, amely a külföldi német népcsoportokon belül minden gyakorlati munkát a VDA tevékenységi körébe utalt, így az ifjúsági munkát a VDA *Külföldi Német Ifjúsági Munka Részlege* (Abteilung für auslandsdeutsche Jugendarbeit) vette át. A HJ által létrehozott megfigyelő helyek feladatköre ezért csakis a birodalmi határokon belül érvényesült, ami tulajdonképpen a „fából vaskarika” tipikus esete volt. Az alájuk tartozó HJ területeken közreműködtek a Hitlerjugend iskolázásában, és a néppolitikai kérdésekben, valamint a külföldi utak engedélyezési folyamatában kaptak szerepet. Igazán fontos jelentősége a szervnek a különféle okokból a birodalomban tartózkodó német ifjak nevelésében volt. A Birodalmi Ifjúságvezetőség 8 hónap leforgása alatt teljesen eredményesnek ítélte meg a megfigyelőhelyek tevékenységét, amelyek álláspontja szerint egy a VDA kötelezettségei miatti – amúgy nem létező – hiátust is betöltötték. A Birodalmi Ifjúságvezetőség határozottan elutasította, hogy ezek a szervek bármilyen titkos tevékenységet folytathassanak.²⁰⁹ Lényegében véve azonban leginkább arról volt szó, hogy a Hitlerjugend a VDA-val kötött egyezmény ellenére miként próbált mégis részesedést szerezni annak tevékenységi köréből. Más helyütt a megfigyelő helyek saját feladatként definiálták, hogy annak ellenére, hogy nem adhattak utasításokat, nem avatkozhattak be a VDA ügyeibe, kérésre tanácsokat adjanak a külföldi szervezeteknek.²¹⁰

A megfigyelőhelyeket égtájak szerint állították fel. Keleten a Memel-vidék, a Baltikum és Finnország megfigyelése volt a feladat, amelyet a königsbergi munkarészleg (Arbeitsstelle) látott el, amely a Memel-terület megfigyelésére alrészleget (Unterstelle) működtetett Tilsitben. A keleti megfigyelést végezte a danzigi munkarészleg is, amely egész Lengyelországot és a Korridorért felelős volt, s kirendeltséggel (Zweigstelle) rendelkezett Beuthenban, kifejezetten Kelet-Felső-Szilézia megfigyelésére. A közép-keleti területekért a drezdai főrészleg (Hauptstelle) volt felelős, melynek hatáskörébe Csehszlovákia tartozott. A breslauer kirendeltség Szlovákia és a hulcsini terület megfigyelését látta el, a regensburgi pedig a Bajor- és a Cseh-erdőt és az itt elhelyezkedő határterületét. A délkeleti területek központja Berlinben volt, amely Lipcsében működtetett kirendeltséget. A déli terület – főleg Dél-Tirol – ugyancsak egy Berlinben székelő munkarészleg alá tartozott (nem azonos az előzővel). Nyugaton a düsseldorfi munkarészleg végezte Elzász-Lotaringia, Luxemburg, Eupen-Malmedy megfigyelését, a neckarbischofsheimi kirendeltség pedig speciálisan Elzász-Lotaringiára koncentrált. Északon (Skandinávia, Dánia) egy lipcsei munkarészleg volt illetékes, amely Flensburgban rendelkezett kirendeltséggel.²¹¹

A külügyminisztérium gyorsan átlátta e megfigyelőhelyek önhatalmúan kiterjesztett tevékenységét, amely nem maradt meg végül a birodalmi határokon belül, hanem fiatalokat, illetve hallgatókat küldött például a határ túloldalára, hogy ott kapcsolatba lépjenek az ottani német kisebbséggel. Főleg Csehszlovákia, Lengyelország és Dél-Tirol álltak e

²⁰⁵ Gedanken zur volksdeutschen Arbeit. RJP, 1935/226. sz., 3. o.

²⁰⁶ „Unterstützung der Volksdeutschen in ihrem Kampf ist Aufgabe des ganzen Volkes, Jugend steht mit voller Einsatzbereitschaft hinter der Aufgabe.” VB, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.)

²⁰⁷ „Gehe nicht zu den Deutschen im Ausland. Es ist ihnen oft unerwünscht, denn du kannst sie durch ungeschicktes Auftreten in den Verdacht bringen, daß du sie politisch beeinflussen wolltest. Du kannst ihnen durch kleine Fehler, durch Mißverständnisse, Verfolgung, Strafen, Gefängnis zuziehen. Komme dir, wenn du solche Gefahren heraufbeschwörst, nicht noch als Held vor: Dir passiert wenig, denn hinter dir steht die Macht des Reiches. Aber der Volksdeutsche draußen, den wir nicht schützen können, der muß deine Ungeschicklichkeit büßen.” In: *Die Kameradschaft*, 1936/14. sz., idézi: Blohm, i. m., 184. o.; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.

²⁰⁸ Brandenburg, i. m., 176–177. o.

²⁰⁹ RfJ Gebiet Ausland. Abschrift, 27. August 1934 – PAAA, R 63610.

²¹⁰ Vermerk. Vertraulich! 12. Februar 1936 – PAAA, R 98894. Ráadásul e megfigyelőhelyek működésére a Birodalmi Ifjúságvezetőség 126 480 birodalmi márkát irányzott elő, ami közel négyszerese volt a külügyminisztérium által a külföldi ifjúsági kapcsolatok ápolására biztosított támogatásnak. Das AA an Reichsminister Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

²¹¹ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Verwaltung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606.

tevékenység középpontjában. Ezt a külügyminisztérium nagyon veszélyesnek minősítette, amire a legfőbb bizonyítékot a kémkedésnek minősülő Reustle-ügyben látta.²¹² Franciaország mellett Csehszlovákiában és Magyarországon is voltak tiltakozások a Birodalmi Ifjúságvezetőség efféle (kém)-akciója ellen, ami Magyarországon ráadásul ellentétben állt Hitler Gömbösnek tett ígéretével is. A helyzet megoldására a külügy minden fontosabb minisztériummal megbeszélést javasolt.²¹³

1935 júniusában sor is került a megbeszélésre, amelyen részt vettek a külügy-, a hadügy-, a belügy- és a kultuszminisztérium küldöttei. Megállapították, hogy a megfigyelőhelyek tevékenysége nem korlátozódott a határokon belülre. Ezért szükségesnek tartották, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatala és a VDA külföldi ifjúsági munkájának központi szerve (Zentralstelle der Auslandsjugendarbeit des VDA) tevékenységét szigorúan különválasszák, s a határon túlra ívelő ifjúsági munka csakis kultúrpolitikai szempontokat kövessen. Javasolták a megfigyelőhelyek VDA-finanszírozásának megszüntetését, valamint a VDA és a HJ külföldre irányuló tevékenységének világos elhatárolását egymástól. További lépésként a kultuszminiszter a birodalmi kincstárnokkal folytatott tárgyalásokat, hogy miként lehet megakadályozni a Birodalmi Ifjúságvezetőség költségvetésében, hogy ilyen tevékenységre pénzt fordítsanak, s ennek tisztázása után újabb megbeszélést helyeztek kilátásba, valamint Rust és Neurath személyes találkozóját. A Rust–Neurath komplott tehát folytatódott Schirach ellen, s a megfigyelőhelyeket valószínűleg felszámolták, mert később nem bukkan elő semmilyen információ róluk. Schirach szeme előtt viszont már egy olyan intézet létrehozása lebegett, amely többek között elláthatta volna a külföldi ifjúsági szervezetek tartós megfigyelését, s ezáltal információval szolgálhatott volna a HJ vezetőségének. A kezdeményezés végül azonban nem valósult meg.²¹⁴

V. 5. 7. Hitlerjugend és VDA – új felállítás

Önállósága megőrzése ellenére a gleichschaltungot természetesen a VDA sem kerülhette el, sőt 1933-tól a hatalmi harcok középpontjába került. Különösen az NSDAP Külföldi Szervezete és a Hitlerjugend központi vezetése látott ellenfelet a szervezetben, de valójában inkább e szervek vezetőinek (Bohle és Schirach) személyes hatalmi ambíciói álltak az ügy előterében.²¹⁵

Baldur von Schirach már 1933-ban felszólította a VDA-t arra, hogy iskolai csoportjait oszlassa fel, és tagolja be a Hitlerjugendbe, de ez ekkor még nem következhetett be, így a két szervezet viszonyát 1933 májusában Karslruhében kötött egyezményben rendezték. Az egyezmény célja az volt, hogy egységes szempontokat érvényesítsenek az ifjúságvezetésben, s a VDA-t összehangolják a Hitlerjugenddel. A szerződésben a Hitlerjugend kifejezte elismerését a VDA-ban folytatott sok évtizedes tevékenység iránt, és saját tagjainak kifejezetten ajánlotta, hogy vállaljanak tagságot és közreműködést a VDA szervezetében (gyűjtések, rendezvények stb). *Hans Steinacher*, a VDA szövetségi vezetője is egyetértett azzal, hogy a VDA-ifjúságban vállalt tagság nem érinti a HJ-tagságot, és az alól nem ment fel. Bár a VDA ifjúsági szerve továbbra is megmaradhatott az addigi keretek között, de az ifjúság véd sport-kiképzéséről le kellett mondania. A VDA iskolai csoportjai támogatást nyújtottak a Hitlerjugend munkájához, s a csoportok vezetői is szoros kapcsolatban álltak a HJ illetékes vezetőivel, a két szervezet pedig kölcsönösen képviseltette magát egymás rendezvényein. A szerződés értelmében a VDA ifjúsági szervezetének tagjai horogkeresztes karszalagot hordtak, s a Hitlerjugend második emberét, Nabersberget – más Hitlerjugend-vezetőkkel együtt – beválasztották a VDA elnökségébe.²¹⁶

²¹² Reustle a Hitlerjugend-tagjaként egy franciaországi út során eltévedt, majd őrizetbe vették a francia hatóságok. Reustle feladata az út során ráadásul az volt, hogy információkat gyűjtsön az Elzászban működő egyházi ifjúsági szervezetekről. A külügyminisztérium kész szerencsének tartotta, hogy a számára papíron kiadott instrukciókat a francia rendőrség nem találta meg. Annak ellenére, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség joggal kifogásolta azt az általánosítást, miszerint emiatt az egy eset miatt a Hitlerjugend munkáját negatívan ítélik meg, az ügy fényt derített arra, hogy a HJ titkos megbízottakat küldött ki felderítőként, s ez nyilvánvalóan nemcsak Franciaországban volt így. Ezek az akciók nemcsak a kiküldötteket sodorták veszélybe, hanem a külföldi németeket is. Das AA an Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, 63607. 1934-ben állítólag tömeges volt ez a jelenség, Belgiumból például 125 főt utasítottak ki. Auslandsreisen – BArch, NS 28/111, 35. o.

²¹³ Das AA an Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, 63607.

²¹⁴ Niederschrift über die am 13. Juni 1935 im Auswärtigen Amt abgehaltene Besprechung über die „Beobachtungsstellen” der Reichsjugendführung – PAAA, R 63610; Tiemann, i. m., 350. o.

²¹⁵ Jacobsen, i. m., XLIII–XLIV. o.

²¹⁶ *Liebe, Heinrich*, Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259–267. o., itt 259. o. *Teichmann* (Oberbannführer) a VDA ifjúsági osztályának külfölddel foglalkozó részén kapott megbízást. A HJ legfőbb embere, Nabersberg Steinacher elmondása szerint sem hozzáértő, sem lojális nem volt. A VDA Dr. H. Schoeneichot, saját ifjúságvezetőjét delegálta a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának elnökségébe. A delegálást tartományi szinten is elvégezték. Abkommen zwischen Hitlerjugend und VDA, *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Mai 1933 (PAAA, R 60332). Minderről a magyar külügyminisztérium is értesült, amely árgus szemekkel figyelte a népi németiség legfőbb patronáló szervének minden lépését. Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminisztériumnak, Berlin, 1933. június 17. – MOL, K 63, 181. cs., 1933–21/7.; Jacobsen, i. m., 9., 149–151., 235. o.;

A szerződés kényszerhelyzet volt a VDA számára, amely ezáltal biztosíthatta a kettős tagságot a VDA-ban és a HJ-ban, s így megakadályozhatónak vélte a VDA-ifjúság elnéptelenedését. A horogkeresztes szalag viselése viszont sok szemlélő számára a meglévő nehézségek fokozódását jelentette az egyesület és a népi németek kapcsolattartásában, mert a nemzetiszocialista külsőségek megjelenése sokakban megingatta a szervezet – amúgy váltig hangsúlyozott – semlegességét.²¹⁷ A szerződés megmutatta, hogy annak ellenére, hogy a Hitlerjugend 1933 májusában még nem erősödött meg igazán, mégis a szerződés egyértelmű kedvezményezettje volt, hiszen a külföldre irányuló munkájához igénybe vehette a VDA tapasztalatát és segítségét, ráadásul a VDA ifjúsági tagjai szépen lassan kivétel nélkül a HJ tagjaivá váltak, s míg a Birodalmi Ifjúságvezetőség kulcspozíciót szerzett a VDA elnökségében, addig a VDA csak a fokozatosan kiüresedő, weimari időkből megörökölt Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságban szerzett, tulajdonképpen értéktelen pozíciót. A VDA HJ általi elismerése pedig mindössze üres ígéret volt, amit később a gyakorlat is igazolt. Mindazonáltal a VDA megszabadult a nyílt kirohanásoktól, amelyek a Hitlerjugend részéről már 1933 előtt is tapasztalhatóak voltak, s a felszínen egyelőre békés együttműködés mutatkozott. A kölcsönös segítség leginkább a VDA által rendezett gyűjtések és rendezvények HJ általi támogatásában nyilvánult meg, s erre az időszakra a HJ-szolgálat alóli felmentést is kilátásba helyezték. A VDA viszont a HJ néppolitikai iskoláztatásában nyújthatott lényeges segítséget.²¹⁸

A HJ ellenében Hess mellett a külügyminisztérium is kiállt a VDA mellett. A külügy különösen jó néven vette volna, ha maradéktalanul rendezik a két szervezet közötti viszonyt, ami azonban sohasem vált szívélyessé. A megkötött egyezmény értékét mutatta az, hogy az abban foglaltaknak való meg nem felelés már 5 hónappal később a külügyminisztérium aggályaira adott okot a külföldi németekkel való viszony alakulása kapcsán. A külügyminisztérium egyértelművé tette, hogy a VDA évtizedes tapasztalatokon alapuló tevékenysége nélkülözhetetlen a külföldi németek gondozásában, s kiállt a VDA iskolai csoportjainak fennmaradása mellett.²¹⁹ Egy külügyminisztériumi megbeszélésen foglalkoztak azzal a külföldön keringő híreszteléssel is, hogy a Hitlerjugend a VDA-t csak álcázási célokra használja a külföldi németekkel való kapcsolataihoz.²²⁰ A külügyminisztérium VDA melletti elkötelezettségét jelezte az is, hogy a Hitlerjugendet igyekeztek felelőssé tenni, ha külföldön egy német fiatal Németország számára kellemetlenséget okozott. Erre volt példa a már említett Reustle-ügy.²²¹ 1933 végére a Schirachnak mégis csak sikerült elérnie Hessnél, hogy megvonják a VDA-tól az ifjúság szó alkalmazását, így a VDA-ifjúság nevet VDA-iskolaközösségekre változtatták. Hess külön kiemelte, hogy a német ifjúság egységes formálásának érdekében a VDA-iskolaközösség fiatal vezetőinek és tagjainak a Hitlerjugend tagjainak kellett lenniük. A HJ továbbra is kötelezte magát, hogy támogatja a VDA-t, különösen a nagy utcai gyűjtések során, s hajlandó volt elvben szabadságot tagjait a VDA-iskolaközösségekben letöltendő szolgálat esetére. A kettős tagsággal bírók viszont csak a HJ egyenruháját viselhették. Hasznosnak vélték, ha a HJ határvidéki és külügyi referensei egyben a VDA-tagjaivá is válnak. A VDA-iskolaközösségek viszont maximálisan a teljes diákszám húsz százalékát ölelheték csak fel. A többi tag és további érdeklődő a VDA segélyszervezetének, a Bajtársi Áldozatnak (Kameradschaftsopfer) lehetett tagja.²²²

Az 1934-es trieri VDA-rendezvényen már keményebb hangot ütött meg a Birodalmi Ifjúságvezetőség. A találkozón csak a Hitlerjugend Nyugati Területének küldöttei jelenhettek meg, s minden résztvevő HJ-tag számára kötelezővé tették a HJ-egyenruha viselését, s kifejezetten megtiltották a VDA-egyenruha, vagy annak részeinek (pl. karszalag) hordását, illetve a VDA zászlóinak és más jelképeinek alkalmazását. A rendelkezés azonnal kiváltotta az egyesület tiltakozását, amely arra az addigi általános gyakorlatra hivatkozott, hogy korábban a VDA rendezvényein a kék VDA-egyenruha viselése volt szokásban, míg a HJ rendezvényein a HJ egyenruhája. Ez azért volt igen kellemetlen, mert időközben valószínűsíthetően a VDA ifjúsági tagjainak túlnyomó része már Hitlerjugend-tag volt, így a VDA ifjúsági felvonulása egyúttal egy náci párttagozat által uralt rendezvény jellegét sugallta volna, amely ismét előtérbe helyezte a már koráb-

Kaufmann, Günter, Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1–5. o.; Pritz Pál, Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, 1932–1936. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982, 113. o.

²¹⁷ Átmeneti megegyezésként a karszalagra vonatkozó pont betartását illetően pár hónapos türelmet kapott a VDA, de a passau VDA-gyűlésen már a VDA-ifjak negyede karszalagot viselt. *Aufzeichnung – PAAA, R 60332, K 658419. o.*; Die „Klagenfurter Tagung“ des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.

²¹⁸ Vö. Die „Klagenfurter Tagung“ des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.; Hitlerjugend und VDA. *Märkische Volkszeitung*, 10. Januar 1934 (PAAA, R 60333).

²¹⁹ Vö. Das AA an das Reichsministerium des Innern, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 60333, K 264322–K264326. o. és R 63605.

²²⁰ „Egyébként külföldön nyílt titok, hogy a Hitlerjugend a VDA külföldi német ifjúsági tevékenységét csak saját munkája álcázására használja.” („Es sei übrigens im Ausland ein offenes Geheimnis, dass die Hitlerjugend die Auslandsdeutsche Jugendarbeit des VDA zur Tarnung für ihre Arbeit benutzt.“) – Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

²²¹ Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

²²² Hess an die Reichsjugendführung und VDA, 18. Dezember 1933 – PAAA, R 60334, K 264447. o.; Nr. 296. Betr. Hitlerjugend und Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA). *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/84. sz., 17. Januar 1934, 1.o.; Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.

ban is megfogalmazott külpolitikai aggályokat. Steinacher levélben kérte Hess, hogy hasson oda e rendelkezés visszavonására.²²³

Mivel a VDA ifjai leginkább a felső iskolákból kerültek ki, s a szociálisan jobb helyzetben lévő rétegek gyermekei voltak, a HJ már a VDA „finom köreiről” kezdett beszélni. A HJ valóságos háborút folytatott a VDA ifjai ellen, amely csakhamar tettelegességgé fajult: például letépték a kék nyakkendőket. Bár Steinacher erre válaszul beszüntette a VDA zászlójának és nyakkendőjének használatát is, a támadásoknak azonban ezzel még nem sikerült elejét venni, sőt az iskola vált azok legfőbb színterévé, ugyanis egy idő után már a tanárok sem merték védelmükbe venni az egyesületet, a felügyeleti szervek pedig gyengének és érdektelennek mutatkoztak a kérdésben.²²⁴

1934 tavaszán Schirach már azzal fordult Hesshez, hogy kérvényezze a VDA-ifjúság feloszlását és betiltását. Erre azonban nem került sor, sőt Hess élesen elítélte Schirach újabb VDA-ellenes kirohanásait. Frick is hasonlóan állt a kérdéshez, s közölte, hogy a VDA volt és marad a népiségi politika zászlóvivője. Schirach ezután kijelentette, hogy amíg Steinacher a VDA-ban dolgozik, addig a két szervezet között nem lehet együttműködés. Miután az alantas háborút, a verekedéseket Hess utasítására be kellett szüntetnie a HJ-nak, bejelentette, hogy önálló külföldi tevékenységbe kezd. Nyilvánvalóan az volt a célja, hogy ezáltal lehetetlenné tegye a VDA-ifjúságot. A HJ-tagoknak megtiltották a VDA-tagságot, s HJ-egyenruhában nem lehetett megjelenni a VDA rendezvényein.²²⁵ Mindezek ellenére a HJ továbbra is közreműködött a VDA gyűjtéseiben.²²⁶ 1935-re viszont a HJ már a külföldi német ifjúság tekintetében is önálló útra lépett, s a VDA-tól függetlenül is meghívott fiatalokat a határmenti régiókból. Mindez pedig mind a VDA, mind pedig a külügyminisztériumnak egyre több fejtörést okozott.²²⁷

A VDA próbált enyhíteni a feszültségen, s azt bizonygatta, hogy sohasem volt célja ifjúsági mozgalom létrehozása, csupán ifjúsági formákat is bevezettek a népiségi harcban. A VDA „*mint népi német lelkiismeret*” fiatalokat és iskolákat egyaránt a népiségi harc irányába akart terelni. A VDA kiemelte, hogy tevékenysége nem egy szinten történik a barna mozgalommal. A támadások közepette a VDA lassan azonban minden irányban védekező állásba kényszerült. Ennek következtében az 1935. augusztusi lübecki elnökségi ülésen éles kritika fogalmazódott meg Steinacher szövetségi vezetővel szemben, és olyan javaslatok születtek, hogy a szervezet túlélése érdekében először adják fel az önálló ifjúsági szervezetet, oszlassák fel az iskolai csoportokat és ezt az egész feladatot hagyják a Hitlerjugendre. Ezzel az önkéntes gleichschaltungtal gondolták megőrizni a VDA viszonylagos önállóságát. Steinacher egyelőre azonban ellenállt.²²⁸

A VDA és a Hitlerjugend közötti ellentét annyira elmérgesedett, hogy 1935 végén a Bad Homburg-i Ifjúnép – nyilván felsőbb utasításra – kifejezetten elrendelte a VDA-val fennálló kapcsolatok negligálását. 1936 elején Schirach viszont arról értesítette a terület- és főjárásvezetőket, hogy rövidesen rendeződik a viszony a VDA-val, s addig tartózkodásra intette a Hitlerjugendet a VDA alakulataiba való beavatkozástól, mivel annak a külföldi némettség láthatta volna kárát. A megoldás végül Steinacher elmozdítása (utódja Karl Haushofer professzor), és a VDA Népi Német Közvetítőszervbe (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi) való betagolása lett, amit leginkább Ausztriában, Magyarországon, Csehszlovákiában, Jugoszláviában és Romániában fogadtak nagy ellenérzéssel. A VDA ügyvezetését Paul Minke HJ-vezető, majd 1938-tól a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatalának egyik tisztviselője, Rudolf Hillebrand látta el. Ez egyúttal a két szervezet alsóbb szintekig érő együttműködését is biztosította, s egyértelművé tette, hogy a harcot a HJ nyerte. A VDA munkaköréből teljességgel kikerült a külföldi némettség ifjainak gondozása, amit ettől kezdve csakis a HJ látott el.²²⁹

²²³ Verordnungsblatt der Reichsjugendführung (Hitlerjugend), 1934/119. o., 10. April 1934 (PAAA, R 60334, K 264442. o.; Abschrift an den Stab des Stellvertreters des Führers, 20. April 1934 – PAAA, R 60334, K 264443–K264445. o.; An Herrn Reichsminister Hess, 26. April 1934 – PAAA, R 60334, K 264449–K 264451. o.

²²⁴ Jacobsen, i. m., 9., 149–151., 235. o.; Hans Wolfram Hockl – népi német vándormadár-vezető – 1936-os németországi csoportos útja során saját szemével látta Odera–Frankfurtban, amint a HJ tagjai megtámadták a VDA ifjúsági csoportjait. Hans Wolfram Hockl, Ungewisse Wanderung. Freilassung 1960, 170–171. o., ld. még Brandenburg, i. m., 176–177. o.

²²⁵ Jacobsen, i. m., o.; „Volksdeutsche Offensive”. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/20. sz., 2. o. Jacobsen, i. m., 149–151., 235–236., 245, 321–322. o.

²²⁶ Aufruf Schirachs zur VDA-Sammlung. VB, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.); Ezekon a gyűjtéseken a szimpla pénzadományok mellett a HJ bevételre tett szert különféle tárgyak árusításából is, köztük a népi német népcsoportok iparművészeti tárgyainak kínálásából. S a VDA-rendezvényeire a népcsoportok vezetői, illetve vezető tisztviselői is meghívást kaptak, a VDA hivatalos lapja, a Der Volksdeutsche (A Népi Német) pedig a népcsoportok helyzetéről szóló cikkei mellett, azok vezetőit fényképes sorozatban mutatta be. – Magyar Királyi Főkonzulátus München a külügyminisztériumnak, München, 1939. június 26. – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1939–17779; K 63, 192. cs., 1939–21/7.; Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 20/III, 10. Juni 1938, 542. o.

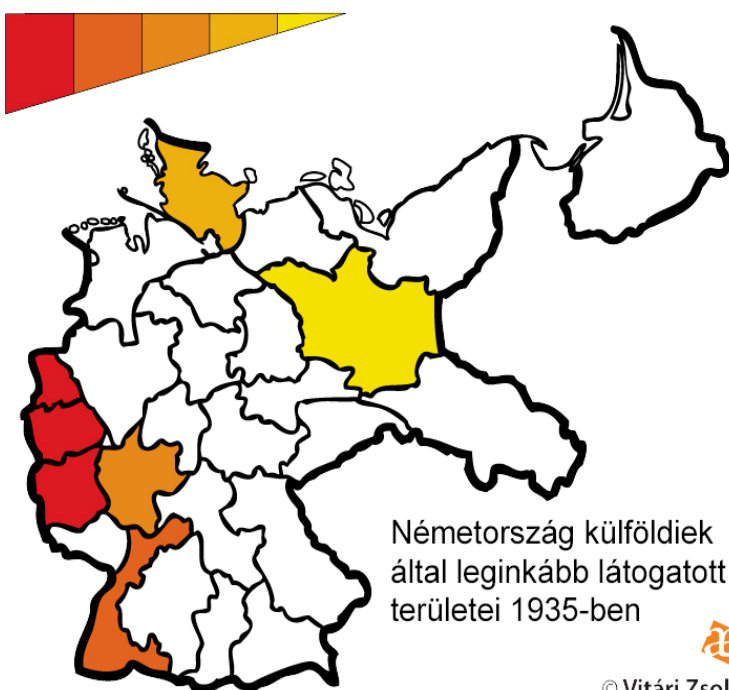
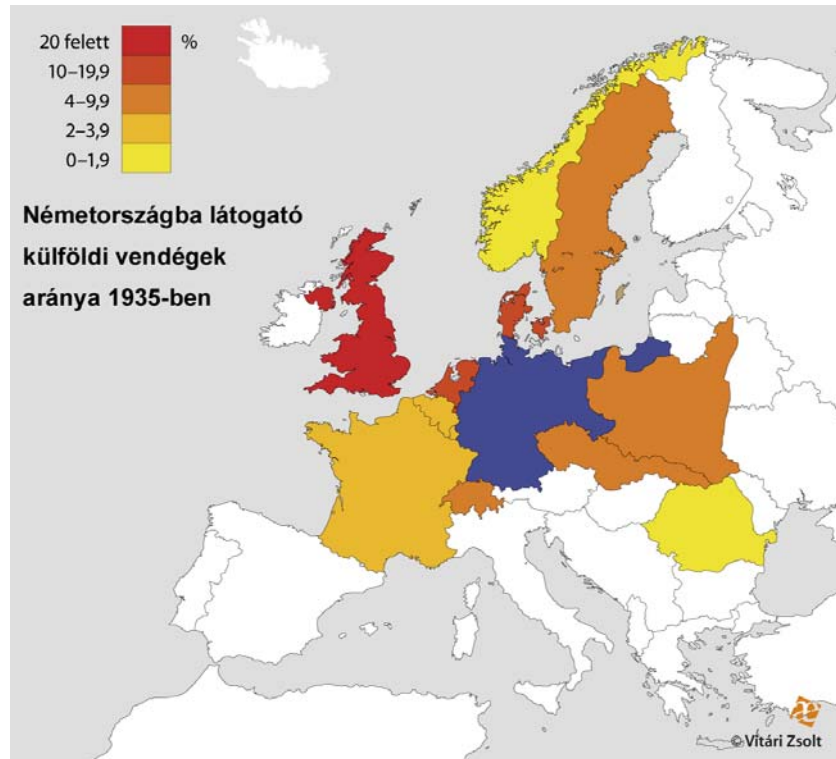
²²⁷ VDA Bundesleitung an das AA, 20. August 1935 – PAAA, R 63610.

²²⁸ Unsere Jugendarbeit. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.; Jacobsen, i. m., XLVII–XLVIII. o., 3. o.

²²⁹ Abschrift. Deutsches Jungvolk, Jungbann 1. und 2/166., Grenz- und Auslandstelle, Bad Homburg, 15. November 1935 – PAAA, R 60339; Der Jugendführer des Deutschen Reiches an die Führer der Gebiete etc., 12. Februar 1936 – PAAA, R 60339; Notiz, 3. Oktober 1936 – PAAA, R

V. 5. 8. Külföld

Az 1920-as évek végére felvirágzó külföldi utak száma részben a gazdasági világválság, részben pedig a náci hatalomátvétel miatt jelentősen csökkent. A Birodalmi Ifjúságvezetőség ugyanis nagy gondot fordított arra, hogy erősen megszűrje a kintutazó csoportokat, s ifjúsági csoportként Németország képviselőjében csak a megfelelő szellemiségű csapatokat engedje külföldre. Mindez viszont felerősítette a német ifjúságnak azt az elszigeteltségét, amely a náci párt hatalomátvétele miatt amúgy is bekövetkezett, s 1937-ig bár csökkenő mértékben, de megfigyelhető volt. Ezt Schirach maga is beismerte, amikor 1936-ra nézve így összegezte a HJ és a német ifjúság külföldi tevékenységét: „Az 1936-os évben 224 000 ifjú külföldi szállt meg egyénileg vagy csoportosan német ifjúsági szállókban, vett részt a HJ sátoztáborokban és keresett fel cserediákként német családokat. De csak 3400 Hitlerjugend-tag tett külföldi utat ebben az időszakban. Gyakorlatilag Olaszország az egyetlen ország, amelybe Hitlerjugend-tagok utazhattak, anélkül, hogy egyenruhájukkal és lobogóikkal megbotránkozást keltettek volna. Tenni kellett valamit, hogy áttörhessük a német ifjúságnak ezt az izoláltságát.”²³⁰ Az izoláltság feloldása azonban nem elsősorban e törekvések eredménye volt, még akkor sem, ha Schirach az ifjúságot a legjobb nagykövetnek tekintette, és a HJ teljességgel adaptálhatta a már a weimari mozgalom által kiépített kapcsolatokat. Csakis Németország külpolitikai mozgásterének bővülése teremthetett alkalmat az ifjúság bővülő kapcsolata számára is, hiszen nem a Hitlerjugend segítette elő a diplomáciai enyhülést – „Népek közötti megértés fürdőnaprában” –, mint azt Schirach szívesen vindikálta volna magának, hanem annak bekövetkezése után a Hitlerjugend is profitált belőle. Schirach – a német ifjúság utazó követeként – maga is leginkább a harmincas évek második felében fejtett ki erőteljes tevékenységet, ami egyúttal a HJ egyre inkább megmutatkozó monopolhelyzetével is összefüggésben állt. Ennek legjelentősebb megnyilvánulása Schirach balkáni és keleti útja volt 1937 végén, amihez a Führer személyes engedélyével rendelkezett.²³¹

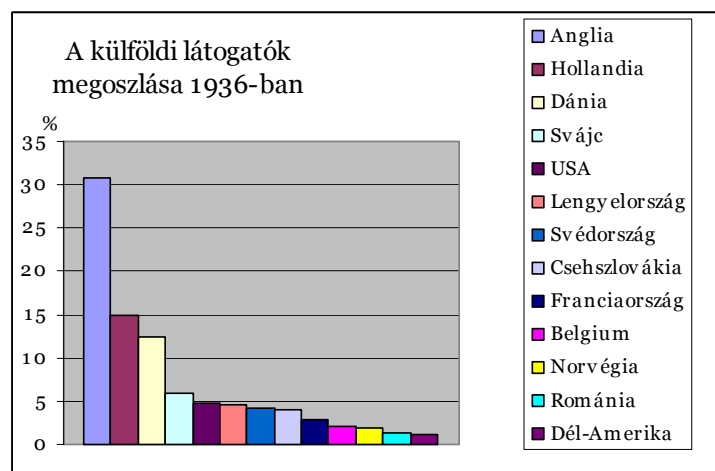
Németország külföldiek által leginkább látogatott területei 1935-ben

© Vitári Zsolt

60340; Notiz Herrn Gesandten Stieve, Herrn Staatssekretär, Herrn Reichsminister, 9. November 1937 – PAAA, R 60341; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Neuorganisation der VDA. Informationsdienst, 1939/1. sz., dátum nélkül, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112601. o.).

²³⁰ „Im Jahr 1936 hatten 224 000 junge Ausländer einzeln oder in Gruppen in deutschen Jugendherbergen übernachtet, an Zeltlagern der HJ teilgenommen und als Austauschschüler deutsche Familien besucht. Doch nur 3400 Hitlerjungen hatten in der gleichen Zeit eine Auslandsfahrt unternommen. Praktisch war Italien das einzige Land, in das Hitlerjungen reisen konnten, ohne mit ihren Uniformen und Wimpeln Anstoß zu erregen. Es mußte etwas getan werden, um diese Isolierung der deutschen Jugend zu durchbrechen.” – Schirach, Ich glaubte an Hitler, i. m., 235. o.

²³¹ Völkerverständigung in der Badehose. Die HJ, 1937/24. sz., 1937. június 12., 7. o. (BArch, NSD 43/256); Kivéve Athént, ahol csak privát jellegű látogatásra kerülhetett sor. Lammers an Schirach, 24. November 1937 – PAAA, R 98908. A Führer helyettesének 1933. június 5-én életbe lépő rendelete értelmében párteltársak a Führer és helyettesének engedélyével léphettek fel hivatalosan külföldön, illetve tarthattak előadásokat. Ebbe

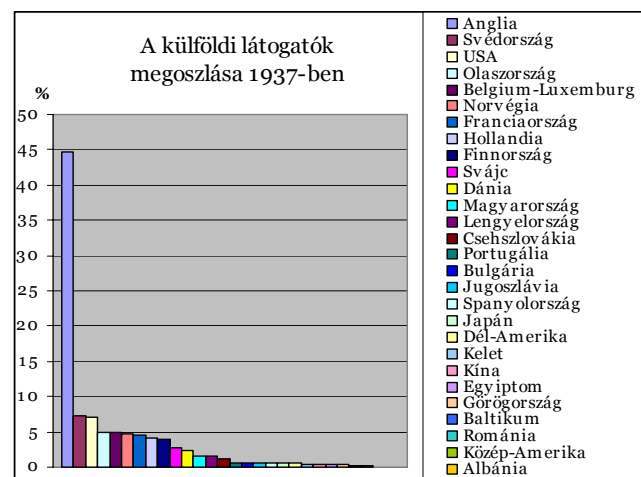

több mint kétezer esetben adtak ki engedélyt külföldi útra. A HJ teljesítménye 1937-ig tehát még mindig hagyott kívánni valót maga után, hiszen a világválság előtt csak a Német Szabadcsapat kb. fele ennyi ifjú (1600 fő) megmozgatására volt képes. Arról pedig nem rendelkezünk statisztikával, hogy minden ifjúsági utat összeszámolva hány fő mehetett külföldre. Csak sejteni lehet, hogy több ezer főről lehetett szó. Ezzel szemben a kiutazó HJ-tagok száma még 1935-ben sem érte el a 3000 főt – 1933–34-ben pedig minden bizonnyal még kétezeren sem látogattak külföldre –, aminek nyilvánvaló oka volt, hogy a korábbi, a HJ-ba még be nem tagolt csoportokat már nem engedték külföldre, a HJ pedig még nem volt eléggé felkészülve arra, hogy mindjárt a kezdetek-kezdetén tömeges utakat tehessen.²³²

A kifelé mutató elszigeteltségen némileg enyhített, hogy sokkal többen érkeztek Németországba, mint ahány német fiatal külföldre ment. Míg a külügyminisztérium – mint már láthattuk – kifejezetten eltanácsolta a Hitlerjugend, egyes országok meglátogatásától, addig más országok kifejezetten megértőek voltak a német változásokkal szemben, s ez az ifjúság németországi látogatásaiban is kifejeződésre jutott. A Hitlerjugend sátoráborjaiban is több ezer külföldi töltött több-kevesebb időt. Egy nem túlságosan megbízható sajtójelentés szerint az 1933-as tartózkodás és a Hitlerjugend belső felépítése miatti pangás után már 1934-ben ismét emelkedett a látogatók száma. 1934-ben 85 000, 1935-ben összesen 106 400, 1936-ban 196 000 külföldi fiatal kereste fel a német ifjúsági szállókat, legtöbben a Rajna-vidéket, mivel a legtöbben Angliából, illetve Hollandiából érkeztek. Kedvelt úticél volt még Baden, a rajna-majnai körzet, az északi partvidék és Berlin-Brandenburg is. 1937-ben állítólag már 216 ezer külföldi fiatal vette igénybe a német ifjúsági szállókat, s 1938-ra további emelkedést vártak. 1935 és 1938 között a német ifjúsági szállókban, (összesen 1754-ben) így 828 717 külföldi fiatal fordult meg hosszabb-rövidebb időre.²³³

A látogatók összetételét a nemzetiszocialista Németországhoz való viszony mellett az országok anyagi helyzete is megszabta. 1938-ban a német ifjúsági szállókban nyolcszor akkora volt az eltöltött éjszakák száma, mint a világban létező 22 másik ifjúsági szálló-szervezetben együttesen. 1938-ban a német ifjúsági szállókban eltöltött éjszakák száma alapján a külföldi országok közül Dánia, Anglia, Észak-Amerika és Hollandia jártak élen.²³⁴

1935-ben 186 csoport 2790 résztvevővel, 1936-ban 226 csoport 3390 résztvevővel indult külföldre, 1937-ben pedig már 340 (vagy 370) csoportos útra került sor 5500 fiatallal. Ez azonban csak a HJ által megtett utakat jelentette. Minden olyan út, ami amúgy a Birodalmi Ifjúságvezetőség engedélyéhez volt kötött, nem szerepelt ezekben a statisztikákban. A BIV Útszervezési Hivatalában 1933-ban 300 és 400 közötti számban jelentettek be úttervet, míg 1934-re már legalább háromszoros aránnyal számoltak, s később is több ezer útbejelentésnek van nyoma. A kiadott engedélyek számából azonban kitűnik, hogy a harmincas évek második felében egyéni és csoportos utak esetében

beletartozott idegen államok államfőinek, politikusainak, újságíróinak felkeresése. E személyek meghívásának is csak engedély birtokában lehetett eleget tenni. A kiadott engedély birtokában csak az illetékes birodalmi szerv egyetértésével lehetett kiutazni. Auslandsaufenthalt von Parteigenossen. *Reichsbefehl*, 30/II, 13. August 1937, 783. o.

²³² „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.

²³³ 1937-ben a Rajna-vidéken például 32 294 fő, Badenban 16 086, a Rajna-Majna-vidéken 8831, az északi vidéken 7482, Berlinben és Brandenburgban 6553 fő tett látogatást. – BArch, NS 28/104.; Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938. „Verstehenlernen – jenseits der Streitfragen”. *Frankfurter Zeitung*, 13. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 160. o.). Kaufmann szerint 1935-ben 178 000, 1936-ban 224 000, 1937-ben 235 000 külföldi ifjú látogatott csoportosan, iskolai csoporttal vagy egyénileg Németországba. Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 225. o.; Deutschland auf der internationalen Jugendherbergstagung. *RJP*, 1938/198. sz., 4. o.; *RJP*, 30. Mai 1935, 28–29. Juni 1936, 12–13. Juli 1936; Griesmayr – Würschinger, 1919. o.; Schaar, i. m., 314. o.

²³⁴ Dánia 44 319 éjszaka, Csehszlovákia 43 410, Anglia 25 914, Svédország 13 463, Észak-Amerika 12 500 és Hollandia 11 526 éjszaka. – Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 156. o.; Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1–2. o.

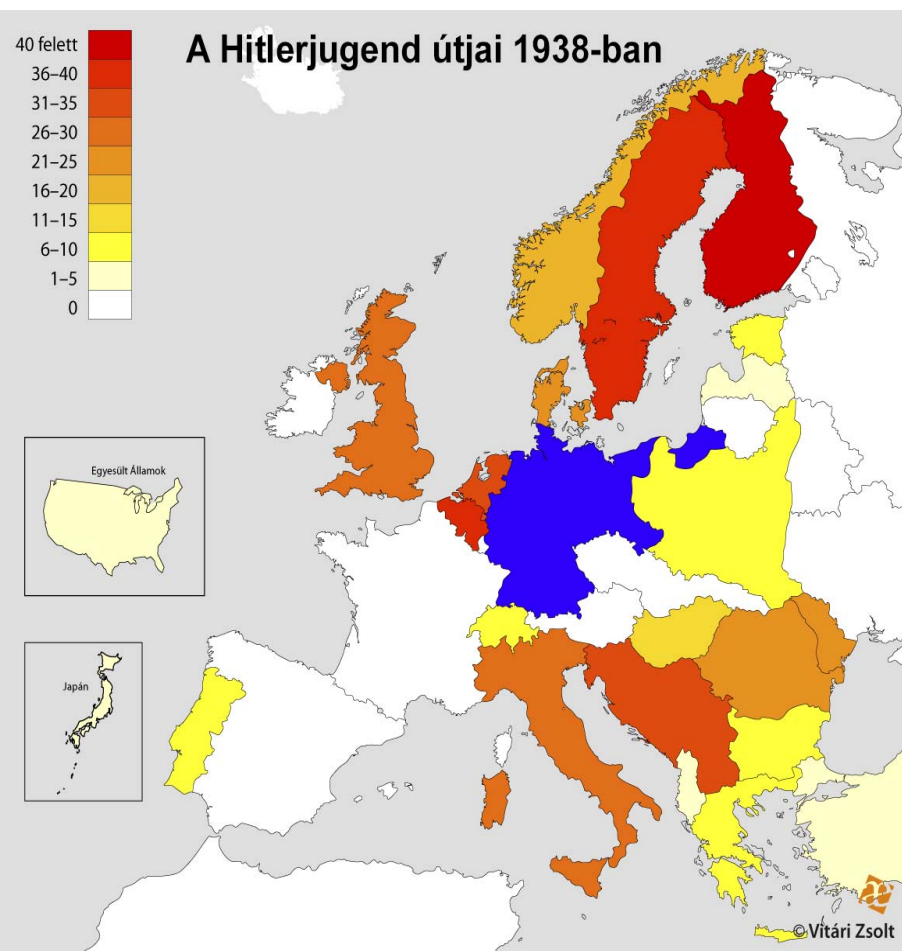

A külföldi fiatalok németországi útjait elősegítette az is, hogy a Német Ifjúsági Szállók Szövetsége 1934 júniusáig 6 országgal és a szudétanémet ifjúsági szállókkal (Franciaország, Belgium, Hollandia, Dánia, Írország, majd 1934 közepén Skócia is) írt alá olyan megállapodást, hogy fiatal polgáraik a saját országuk által kiállított ifjúsági szálló igazolvánnyal igénybe vehették a német szállókat is. 1934 májusában eltörölték a külföldiek által fizetendő felárat is. A megállapodás persze kölcsönösségi alapon ugyanezeket az előnyöket biztosította a külföldre látogató német fiatalok részére is. Azoknak az országoknak a fiataljai számára, ahol nem létezett ifjúsági szállók szövetsége, a német szövetség berlini központja adott ki igazolványokat. Az intézkedés eredményének tekintették, hogy már 1934 nyarán nagyobb számban érkeztek fiatalok Angliából, Svédországból, Lettországból és Franciaországból.²³⁵

1935-ben Hess adta át a német ifjúság világifjúsági szállóját a Burg Altenában. Ez annak az *Ifjúsági Szállók Nemzetközi Munkaközösségének* programjában valósult meg, amely célként tűzte maga elé, hogy mind a 22 tagországában létesüljön egy-egy olyan ifjúsági szálló, amely kifejezetten az ifjúság nemzetközi kapcsolatait segíti elő. Németország elsőként hajtotta végre ezt a tervet. Az átadáson Schirach is jelen volt.²³⁶

A Németországba látogatók közül a német sajtó szerint 1936-ban több mint 50 ezer fő tekintette meg a Hitlerjugend létesítményeit, 1937-ben hasonló számú érdeklődővel számoltak.²³⁷ A látogatók közül a legtöbben az ifjúságnevelésben érdekelt személyek, újságírók, államférfiak és politikusok voltak. Bár a Hitlerjugend valóban minél több külföldinek kívánta bemutatni a „népek kölcsönös megértését és békéjét szolgáló tevékenységét”, a külföldiek látogatását azonban csakis szervezett és előre bejelentett formában várta. Ennek értelmében a terület- és főjárásvezetőknek gondoskodniuk kellett arról, hogy a vezetőképző iskolákon, sátoztáborokon, utakon, illetve más rendezvényeken való részvételt a bejelentés nélkül érkező, idegen nemzetiségű külföldiektől megtagadják.²³⁸

A Hitlerjugend egyes országokban olyan hírnévre tett szert, hogy az ott élő más nemzetiségű ifjak nem csak a HJ külföldre irányuló tevékenységéből akartak részesedni. Kérvények érkeztek személyesen a Führerhez, hogy engedélyezzen a külföldi fiatalok számára ingyenes németországi tartózkodást. A BIV szerint ezek között nyilván voltak olyanok, akik csak ingyen akartak nyaralni, de a többség ténylegesen meg akarta ismerni a nemzetiszocialista Németországot és az ott folyó munkát. Voltak olyanok, akik közvetlenül a Hitlerjugend szokásos belföldi nyári táborozásain akartak részt venni. 1939-ben például norvég, argentin, belga, jugoszláv, francia és svéd fiatalok adtak be erre irányuló kérelmet. Számuk összességében azonban nem volt számottevő. Az ilyen személyek meghívása a BIV szerint még inkább erősíthette a HJ barátkozó munkáját. Ezek végrehajtásához a BIV azonban nem rendelkezett elég anyagi eszközzel, s *Heinrich Lammersnél* kérdezett rá, hogy a Birodalmi Kancellária nem rendelkezik-e némi forrással erre a célra, ahonnan természetesen nemleges választ

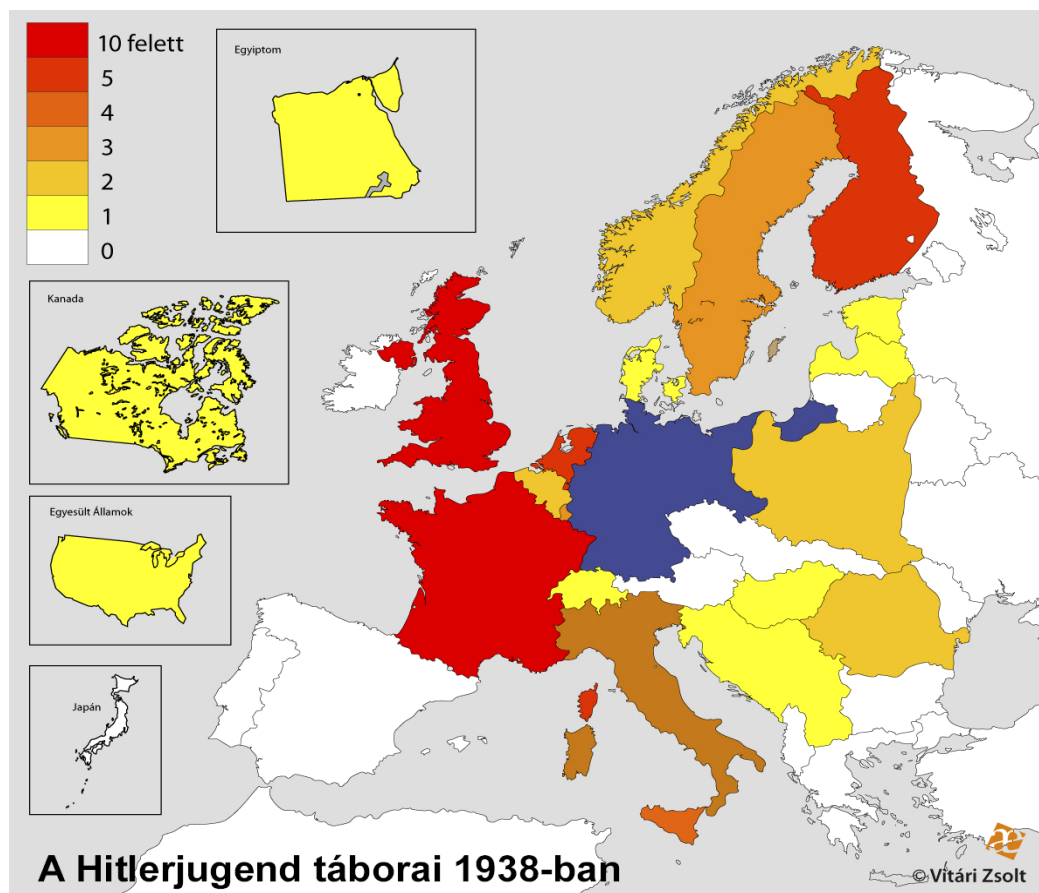

²³⁵ Der deutsche Jugendherbergsausweis gilt in der ganzen Welt. *RJP*, 1934/86. sz., 1–2. o.; Großer Erfolg des Abkommens des deutschen Jugendherbergsverbandes mit den ausländischen Verbänden. *RJP*, 1934/110. sz., 1. o.; Ausländer besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/89. sz., 2. o.

²³⁶ Rudolf Heß übergibt die deutsche Weltjugendherberge ihrer Bestimmung. *RJP*, 1935/116. sz., 1. o.

²³⁷ A látogatók megoszlása 1936-ban: Anglia és domíniumai 22 848 fő, Svédország 3673 fő, USA 3609, Olaszország 2544, Belgium és Luxemburg 2498, Norvégia 2457, Franciaország 2370, Hollandia 2116, Finnország 1983, Svájc 1431, Dánia 1226, Magyarország 822, Lengyelország 781, Csehszlovákia 581, Portugália 291, Bulgária 298, Jugoszlávia 263, Spanyolország 259, Japán 243, Dél-Amerika 240, Kelet 224, Kína 202, Egyiptom 147, Görögország 136, Baltikum 119, Románia 87, Közép-Amerika 16, Albánia 14. Összesen 51 178 főt számoltak össze. 50 000 Ausländer Gäste der HJ. *Die HJ*, 1937/8. sz., 1937. február 20, 1. o. (BArch, NSD 43/256).

²³⁸ Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.); Ausländer in Zeltlagern. *Reichsbefehl*, 27/II, 23. Juli 1937, 706. o.

kapott, s mivel a BIV szándékát propagandatevékenységnek tartotta udvariasan Goebbelshez irányította. Célként fogalmazódott meg, hogy a Külügyi Hivatal mellett más BIV-részleg is létesítsen Külföldi Vezetőszolgálatot, ugyanis a HJ Berliń területének Határvidéki- és Külügyi Osztálya 1938-ban például 1800 vezetést hajtott végre külföldiek számára, amelyben 80–90 HJ-tag vett részt. Főleg angolok, olaszok, skandinávok és japánok érkeztek ezekre a vezetésekre. A szolgálat szoros kapcsolatban állt az ifjúsági szállókkal is.²³⁹

1938-ra a HJ által külföldre tett utak száma elérte csúcspontját. Az összesen tervezett 452 út (30 ország jött szóba, s átlag 2–3 hetes utakról volt szó) olyan mérvű növekedésnek tünt, amely a külügy-

minisztériumot már aggályokkal töltötte el, ezért az 1938 májusában ülést hívott össze, a kultusz- és a propagandaminisztérium, Hess törzskara, az NSDAP Külföldi Szervezete (AO), a Külpolitikai Hivatal (APA), a Népi Német Közvetítőszerv (VoMi) és a Birodalmi Ifjúságvezetőség képviselőinek részvételével. A külügyminisztérium kifejtette, hogy az ellenséges propagandának az utak – főleg a HJ- és hallgatói utak – elszaporodása okot adhat arra, hogy azokat politikai célzatúnak (például pángermanizmus, nemzetiszocialista propaganda) ítélik meg. A külügyminisztérium leginkább Svédország és a Balkán irányában látott drasztikus növekedést, s elkerülhetetlennek tartotta az utak számának korlátozását, mert ilyen méretekben már kultúrpolitikai hatásuk is romlott volna. Románia és Bulgária tekintetében rámutattak arra is, hogy más jellegű (gazdasági utak, professzori látogatások) is olyan nagyszámúak voltak, hogy ezeken felül az ifjúsági utak száma már tarthatatlan volt. Az AO képviselője egyetértett ezen észrevételekkel, s a külföldi németiség növekvő igénybevételét kifogásolta. Wessely, a Birodalmi Ifjúságvezetőség főreferense, a problémák elkerülésére egy külön felügyelőbizottság létrehozását javasolta, amely az utakat felügyelte volna, s segédkezett volna az utak megfelelő elosztásában. Ezt azonban az ülés résztvevői elutasították, s inkább a külügyminisztérium időben való értesítését tartották fontosnak annak érdekében, hogy a külképviseleteket időben be lehessen vonni a tervezésbe. Mindenesetre úgy tűnik, hogy az utak számát mégis sikerült csökkenteni, mert Blohm szerint 1938-ban 355 határvidéki és külföldi útra került sor. Kaufmann szerint 375 csoport tett 12 590 fős létszámmal látogatást külföldi országokban.²⁴⁰

1939-ben, a háború kitöréséig még 206 csoportos utat bonyolítottak 5230 résztvevővel. 1939 nyarán tehát már a közelgő háború is érezte hatását. 1939 nyarán a VoMi a külügyminisztériummal egyetértésben tisztázott bizonyos népiségi kérdéseket, amelyek alapján a VoMi kezdeményezte a BIV-nél, hogy a HJ és a BDM-csoportok útjait korlátozza, egyes területekre lehetőség szerint pedig teljesen szüntesse be azokat. Utóbbiakhoz sorolták Lettországot, Észtországot, Dániát, Magyarországot (népi német területei miatt), Jugoszláviát (szlovén és horvát területei miatt), Romániát (Dobruzsza és Besszarábia miatt) és Szlovákiát is. Szlovákia esetében esetenkénti elbírálás és a VoMi egyetértése mel-

²³⁹ Aufnahmeanträge von fremdvölkischen Jugendlichen in die Sommerlager der HJ – PAAA, R 98921; JfdDR an Lammers, 10. Dezember 1938; Lammers an Schirach, 11. Dezember 1938 – BArch, R 43 II/512, 221–223. o.; Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.); Ausländerinnen erleben den BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September; Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

²⁴⁰ Protokoll der Sitzung in der Kulturpolitischen Abteilung des Auswärtigen Amtes vom 24. Mai 1938 betreffend der Häufung von Studienreisen ins Ausland – PAAA, R 60451; HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.; Blohm, i. m., 198. o. Másutt Blohm 400 útról és 14 000 HJ-tag részvételéről beszél. Blohm, i. m., 278. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

lett engedélyezhetőnek tartották az utakat, ha kellőképpen felkészült vezető állt rendelkezésre. Ez alapján a külügy azokat az utakat is törölni akarta, amelyeket még nem kezdtek meg. 1939. augusztus elején a Birodalmi Ifjúságvezetőség – további intézkedésig – megtiltotta, hogy a Hitlerjugend tagjai Lengyelországba, Angliába, Franciaországba, a három balti államba, Romániába, Görögországba és Törökországba utazzanak, s egyelőre nyilván a Protektorátus is kiesett a lehetséges célszágok sorából az ottani konszolidáció miatt. 1939 szeptemberétől a Ribbentrop-ügyosztály pedig minden külföldre irányuló utat betiltott.²⁴¹

1939-től ráadásul már egyre nagyobb nehézségeket okozott a deviza-helyzet súlyosbodása is, amit nem csak a háborúra való felkészülés idézett elő, hanem az is, hogy a HJ az előző két évben igen nagyszabásúra terjesztette ki külföldi tevékenységét. Ezt 1939-ben pedig még tovább kívánta fokozni. Ezért új szabály volt készülöben, de már 1939 januárjában tudták, hogy Olaszország, Magyarország, Jugoszlávia, Bulgária, Románia, Csehszlovákia, Belgium, Hollandia és Svájc irányában kellő mennyiségű külföldi fizetőeszköz fog rendelkezésre állni, de más országokba csak különösen indokolt esetben adtak ki fizetőeszközt.²⁴² Ezen országok listája nemcsak a német márka értékét mutatta, hanem egyben továbbra is szem előtt tartotta a legfőbb prioritásokat.

A már 1933 előtt meghonosodott nyári túrák, találkozók és táborozások mellett egyre fontosabbakká váltak, és propaganda szempontból az újdonság miatt is jelentősek voltak a Hitlerjugend táborai, amelyek bár bilaterális vagy multilaterális alapon jöttek létre, legfőbb színterük a kooperáció ellenére mégis Németország volt. A HJ egyszerű gyermeküdtetési céljain túlmutató, tágabb szemléletét mutatták a gazdasági referensek harmincas évek közepétől meghonosodó útjai, amelyek főleg Angliát és Délkelet-Európát érintették. A birodalmi pártnapokra évente több ország ifjúságának képviselőit hívták meg. 1938-ban a birodalmi pártnapokra a BIV minden korábbinál több olyan vendéget hívott meg, akik külföldi ifjúságokat képviseltek.²⁴³

A Hitlerjugend szorgalmazta a levélbarátságok kialakítását is, amely amúgy is nagy népszerűségnek örvendett. A levelezés azonban korlátozás alá is esett, hiszen a népi németiséggel tilos volt levelezést folytatni, mivel az komoly veszélyeket rejtett magában, amely például egyrészt a szándékosság nélküli áruhályást jelenthette, ugyanis a leveleket szigorúan ellenőrizte ezeknek az országoknak a rendőrsége is. A BIV felhívta a járásvezetőket és a velük azonos szinten álló más vezetők figyelmét, hogy az efféle levelezés leállítására fordítsanak komoly gondot, mert már eddig is súlyos problémák származtak belőle.²⁴⁴

A kapcsolattartás új formái között a leglátványosabbak az új technika igénybevételét jelentő rádiós műsorok voltak, amelyeket a Hitlerjugend nemcsak belföldön alkalmazott nagy sikerrel, hanem a külföldi ifjúsággal való kapcsolattartásban is. Cerff szerint az éter hullámainak kihasználása, „azon keresztül szellemi és kulturális hidak verése” sokkal inkább hozzájárulhatott a békéhez, mint számos konferencia. Ennek érdekében a BIV ifjúsági adások egész hálózatát álmódta meg. Ennek volt egyik példája a *Birodalmi Ifjúságvezetőség Rádió Hivatalának (Rundfunkamt) „világkörkapcsolása” (Weltringsendung)*, amelynek keretében 1935 októberében 32 ország ifjai, több mint 1000 (1300) rádióadón fakadtak dalra a „világ békéjének fenntartása érdekében”. A körkapcsolás a német–lengyel rádiócsere jó tapasztalatai nyomán jött létre, Cerff és csapatának ötlete nyomán. A projekt az *Ifjúság áténekel a határon (Jugend singt über die Grenzen)* elnevezést viselte, s a résztvevő országok népdalkincséből állították össze. Német részről a berlini rádiós színjátszó csoport lépett fel, amely 1935-re már 100 tagú volt. Az egyes országok egyenként 2 és fél percben mutatkozhattak be. Az adást, melyre végül 1935. október 27-én 18 és 20 óra között került sor, 200 rádióállomás sugározta egyszerre, köztük a dél-amerikai államok rádiói is. Az adást felvételtől sugárzó adók száma elérte a 700-at. Az adás után gratuláló táviratok is érkeztek a BIV-hez.²⁴⁵ A világkörkapcsolás sikere után sorra jöttek létre további bilate-

²⁴¹ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 222. o.; RfJ Stabsführer, Geheim, 4. August 1939 – BArch, NS 28/31, 18. o.; Zu Partei 5812, 4. September 1939 – PAAA, R 27135; Ref.: Ges. Rat Hammer, zu Referat Partei 4374, 15. Juli 1939 – PAAA, R 98919.

²⁴² RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 20. März 1939 – PAAA, R 98919; Auslandsfahrten 1939. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.

²⁴³ Az 1938. évi pártnapokon kb. tíz nemzet ifjúsága képviseltette magát, köztük első helyen Olaszország, Japán és Spanyolország, majd Portugália, Románia, Irak és Anglia. Ausländische Jugendführer auf dem Reichsparteitag. *Die Zeit*, 4. September 1938 (BArch, NS 43/440, 43. o.); Ausländische Mädelführerinnen auf dem Reichsparteitag. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.

²⁴⁴ Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Briefwechsel mit volksdeutschen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 7/IV, 24. Februar 1939, 153. o.

²⁴⁵ Cerff, Karl, An die Jugend der Welt! In: *Jugend singt über die Grenzen*. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); Eine Weltringsendung der Jugend. *RJP*, 1935/208. sz., 1–2. o.; Die Weltringsendung der Jugend – eine technische Meisterleistung. *RJP*, 1935/214. sz., 1–2. o.; Blohm, i. m., 279. o. A 32 résztvevő ország/város a következő volt: Németország, Anglia, Ausztrália, Varsó, Párizs, USA, Hawaii, Madrid, Milánó, Amszterdam, Zürich, Bécs, Brüsszel, Oslo, Prága, Argentína, Brazília, Belgrád, Stockholm, Budapest, Riga, Afrika, Holland–India, Koppenhága, Bukarest, Helsinki, Kowno, Uruguay, Paraguay, Thaiföld, Tokió és Mexikó. – Die Durchführung der Weltringsendung. *RJP*, 1935/239. sz., 1–2. o.; Glückwünsche des Auslandes zur Weltringsendung. *RJP*, 1935/250. sz., 2. o.; „Die deutsche Jugend reicht Euch die Hand zu gemeinsamer Arbeit im Frieden! Über Länder und Kontinente hinweg soll uns der Rundfunk näherbringen, damit wir voneinander lernen, und

rális csereadások például Finnországgal, Svédországgal, Angliával és Franciaországgal, később pedig már az Amerikai Egyesült Államokkal és Japánnal is, vagyis kontinenseken átívelően. A nemzetközi rádiócserek egyúttal a hasonló jellegű, belföldi adásokra is ösztönzőleg hatottak, amelyek célja a birodalom más, adott esetben nagyon távoli vidékeinek rádió keresztlíni megismerése volt. 1936. szeptember 4-én a *Nagy Rádió Kiállításon* került sor a két újabb csereadásra egy-egy osztrák és francia csoport közreműködésével. A Hitlerjugend szokásos, heti „Az ifjú nemzet órája” (Stunde der jungen Nation) című műsora is érintette a határvidékkel vagy külfölddel kapcsolatos témákat.²⁴⁶

Miután a Hitlerjugend minden olyan szervezetnél magának szerezte meg az ifjúsági referensi posztokat, amelyek akár érintőlegesen is, de foglalkoztak ifjúsági ügyekkel (DAF, Birodalmi Parasztság, DAI-ban 1936-tól stb.), így a HJ az e szervezetek által bonyolított ifjúsági tevékenységekben is közreműködött. Erre volt jó példa a Birodalmi Parasztság (Reichsnährstand) vidéki ifjúsági cseréje. Az 1935-ös felvezetés után 1936 tavaszán már számos ifjú paraszt és kertész érkezett Németországba az északi országokból, valamint Morvaországból, Jugoszláviából és Erdélyből. Egyedül Dániából 17 fő képviseltette magát, Magyarországról pedig húszan érkeztek, akik több hónapot töltöttek a birodalomban. A cserébe a BDM is bekapcsolódott. A jelentkezőktől általában hat hónapos csereidőt vártak el, de adott esetben három hónapos turnus is lehetséges volt. A csereország nyelvének ismerete nem volt kötelező, de előnyt jelentett. A csere letelte után a résztvevőknek rövid írásos beszámolót kellett leadniuk. 1936 nyarán 14 – többnyire szomszédos – országgal alakítottak ki cserekapcsolatot. A következő csere 1936 októberében zajlott, amelyre már nyáron 37 jelentkező volt. 1937-ben a vidéki ifjúság államközi cseréje már harmadik évébe érkezett. 1937 májusában 17 leány és 35 fiú végezte el azt a felkészítő kurzust, amely feljogosította őket arra, hogy azt követően Svédországba, Norvégiába és Dániába induljanak. Viszonzásként ezekből az országokból is érkeztek ifjúparasztok. Emellett 1937 nyarán 26 fő érkezett Magyarországról is, akik Dr. Tölgyes országos gazdasági tanácsos vezetésével érkeztek Németországba. Halléban a Birodalmi Parasztság Vidéki Ifjúság Osztálya fogadta őket. Tizenketten Szász–Anhaltban, heten Thüringiában a többiek pedig elsősorban a maradék birodalmi területeken kaptak elhelyezést. 1937. július 3. és 16. között pedig a *Birodalmi Parasztság* (Reichsnährstand) *Vidéki Osztálya* vezetőjének, *Bofingernek* az irányításával indultak német ifjú parasztok Finnországba, hogy megismerjék a finn mezőgazdaság létesítményeit és viszonyait. A német fiatalok finnországi tartózkodása alatt hasonló céllal svéd, norvég, dán és finn fiatalok érkeztek Németországba. 1937-ben az ifjú paraszt cserében már 8 ország volt partner. 1937 augusztusáig összesen 317 csere bonyolódott le.²⁴⁷ Ez a kapcsolatrendszer a háború idején is folytatódott. 1942-ben norvég, horvát, magyar, szlovák és török mezőgazdaságban dolgozó fiúk és lányok, agrárhallgatók és gyakornokok látogattak a birodalomba, hogy a népek közötti vidéki ifjúsági csereprogram és a vendégálláshely-közvetítés keretében a birodalomban képezzék tovább magukat. 1942 első félévében 400 fő érkezett a program keretében Németországba, s számuk hónapról-hónapra emelkedett.²⁴⁸ Ez így nem csak arra adott lehetőséget, hogy Németország ezen a területen is mintát adjon és befolyást gyakoroljon az érintett országokra, hanem közvetve elősegítette, hogy a megszerzett ismeretek és azok anyagországi hasznosítása révén az egyes országok gazdasága és termelékenysége jobban fejlődjön. Így ezek az országok hosszú távon jobban szolgálhatták a háborús erőfeszítéseket, ráadásul a megismert német gyártású mezőgazdasági eszközök számára felvásárlóként is jelentkeztek.

V. 5. 9. Az 1936-os olimpiai ifjúsági találkozó

bekannt machen und auch bei unseren Völkern den Wunsch nach Verständigung für das ganze Leben wecken. Noch haben wir nicht die Möglichkeit, laufend Fahrten und Reisen zu machen und durch Austausch unserer Jugendgruppen Brücken zu schlagen. Aber es gibt ein wunderbares Instrument, das erst mit der jungen Generation groß geworden ist und das noch niemand vor uns zur Verfügung hatte. Wie ein kostbares Geschenk wollen wir es in den Dienst unseres Verständigungswillens stellen. Wir rufen den Frieden der Welt. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); Jugend singt über die Grenzen. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 117–118. o.

²⁴⁶ Erste deutsche-japanische Jugendaustauschsendung. *RJP*, 1938/23. sz., 1. o.; Blohm, i. m., 279. o.; Austauschsendungen der HJ. *RJP*, 1936/112. sz., 4. o.; Jugend aus Österreich und Frankreich im deutschen Rundfunk. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.; Vö. Die Befreiung der Saar – Eine Reichssendung der HJ – BArch, NS 28/104, 61. o.

²⁴⁷ Belgium 4 fő, Dánia 81, Anglia 1, Franciaország 1, Hollandia 2, Jugoszlávia 2, Lettország 1, Norvégia 25, Ausztria 1, Románia 2, Svédország 12, Svájc 5, Csehszlovákia 3, Magyarország 54 fő. Der Landjugendaustausch – ein Mittel zur beruflichen Fortbildung. *RJP*, 1937/289. sz., 1–2. o.; Jugendreferat. *Der Auslandsdeutsche*, 1936/10. sz., 742. o.; Der zwischenvölkische Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/119. sz., 2. o.; Deutsche Landmädels im Ausland. *RJP*, 1936/234. sz., 4. o.; Zwischenvölkischer Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/173. sz., 2. o.; Landjugendaustausch mit skandinavischen Staaten. *RJP*, 1937/115. sz., 2. o.; Ungarische Landjugend in Deutschland. *RJP*, 1937/119. sz., 2. o.; Lehrfahrt deutscher Jungbauern nach Finnland. *RJP*, 1937/148. sz., 1. o.; Jungbauern in Suomi. *Die HJ*. 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 7. o.; Vier Jahre Landjugendaustausch. *RJP*, 1938/73. sz., 1. o.

²⁴⁸ Europas Landjugend lernt im Reich. *DZ*, 18. Juli 1942, 7. o.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség remek lehetőséget látott abban, hogy a XI. nyári olimpiai játékok révén két hétre Németország lehetett a világ közepe, s számos vendég németországi tartózkodása egyúttal a Németországgal, illetve a Hitlerjugenddel szembeni fenntartások és előítéletek lebontására is alkalmat adott. Baldur von Schirach arra számított, hogy az olimpia résztvevői mellett számos más fiatal is felkeresi majd Németországot. A csoportosan érkező fiatalokról pedig természetesen a Hitlerjugend kívánt gondoskodni. Erre a célra állították fel a *Birodalmi Ifjúságvezetőség Olimpiai Vezetőszolgálatát* (Olympia-Führungsdienst), amely mindazok számára segítséget kívánt nyújtani, akik az olimpiai németországi tartózkodásuk alatt szállást kerestek, vagy meg akarták ismerni a Hitlerjugendet és intézményeit, sátozókat, közösségi estjeit, illetve más rendezvényeit. A Vezetőszolgálatban HJ- és BDM-tagok egyaránt közreműködtek. Az érkező csoportoknak a HJ úgymond „szakszerű” kíséretet kívánt nyújtani.²⁴⁹

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1936 elején hatalmas energiával látott hozzá a szervezéshez, és ehhez igénybe vette a külügyminisztérium és a német külképviseletek segítségét is. Ezekről vártak információkat arra nézve, hogy mely országokból hány fő érkezése várható, de egyúttal arra is ráirányították a figyelmet, hogy minden országból csakis államilag elismert szervezet érkezzen. A külügyminisztérium mértéktartóssága mutatkozott meg viszont abban, hogy külön felhívta a diplomáciai képviseltek figyelmét arra, hogy csak olyan ifjúsági csoportokat várnak, akik amúgy is Németországba akartak jönni, vagyis a feladat nem arra irányult, hogy addig Németországba érkezni nem szándékozó csoportokat is meggyőzzenek, mivel összességében amúgy is rengeteg vendégre számítottak Berlinben.²⁵⁰ Az érkező ifjúság származása, illetve az elutasító visszajelzések fennmaradt része is mutatja, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség alapvetően minden kontinensre kiterjedően várt érkezőket.

1936 tavaszán sorban érkeztek a külügyminisztériumba a diplomáciai testületek visszajelzései, de sok esetben még nem tudtak pontos vagy semmilyen információval sem szolgálni az érkező csoportokról. Csoportokat vártak többek között Litvániából, Luxemburgból, Brazíliából és Bulgáriából. Olaszország 30 tanuló és a GIL 30 tagját küldte Németországba, akik a Német Olimpiai Bizottság meghívottjai voltak. Nagyobb csoportot küldött a japán YMCA (38 fő) is. Tömeges látogatás volt várható a Szudéta-vidékről, ahonnan a Német Tornaszövetség (500 fő) és a Német Téli sportegyesületek Főszövetsége több száz fő kiküldését jelezte. Az Egyesült Államokból 5000 fővel számoltak, de valószínűleg ennek jó része nem szervezett keretek között érkezett Németországba. Svédországból 1800 tornász egy 100 fős biciklis csoport és egy 30 fős cserkész csoport érkezésére számítottak.²⁵¹ Szinte természetesnek volt mondható, hogy Nagy-Britannia nem hagyja magát képviseletlenül. Egy kb. 30 fős, nagyrészt munkásifjakból álló küldöttség jelezte részvételi szándékát.²⁵² Ausztriából a fogadási szándékok ellenére sem vártak csoportokat, mivel a belpolitikai helyzet következtében a követség úgy látta, hogy az osztrák vezetés mindent meg fog tenni, hogy osztrák csoportok ne utazhassanak ki (az 1936. júliusi osztrák–német szerződés ekkor még küszöbön állt – V. Zs.), hogy ott azután éppen a Hitlerjugend kísérelje őket, ami nyilvánvalóan az egyre erősödő osztrák nácik malmára hajthatta a vizet. Törökországból a Galata–Saray Iskola jelezte részvételi szándékát, amely egy francia alapítású és oktatási nyelvű iskola volt, s a csoport köszönetképpen a felkeresett országokban török táncok bemutatását ajánlotta fel, mint ahogy tette azt más külföldi látogatása alkalmával is nagy sikerrel. Az ankarai német követ támogatta az iskola szándékát, mivel ezáltal lehetőséget látott arra, hogy „német propagandát vigyenek az úgymond ellenséges táborba”. Az olimpiai játékok miatt az érdeklődés egész évben nagyon jelentős volt Németország iránt, hiszen a téli játékokra is számtalan külföldi látogatott el. Egy hónappal a nyári játékok előtt – 1936 júniusában – már 1069 volt azoknak a 26 országból érkező külföldieknek a száma, akik a Hitlerjugendet is felkeresték. Így a vezetőszolgálat komoly feladatokat látott el.²⁵³

²⁴⁹ 70 BDM-lányról volt szó. Olympia-Führungsdienst der Reichsjugendführung – PAAA, R 98753; Das Berliner Mädel Aus Leben und Arbeit des Obergaues Berlin. Das Deutsche Mädel, 1936/2. sz.; An die deutschen diplomatischen Vertretungen und Generalkonsulate (vom AA), 9. März 1936 – PAAA, R 98753.

²⁵⁰ R/JF GA-Amt (Oberbannführer Stadler) an das AA, 7. Februar 1936; R/JF GA-Amt (Gebietsführer Schulze) an das AA, 26. Februar 1936 – PAAA, R 98753; AA an die deutschen diplomatischen Vertretungen und Generalkonsulate, 9. März 1936 – PAAA, R 98753.

²⁵¹ Erre vonatkozó levelezést ld. PAAA, R 98753; Deutsche Botschaft Rom an das AA, Rom, 8. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Botschaft an das AA, Tokyo, 27. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 7. Mai 1936 – PAAA, R 98753; Der Oberbürgermeister der Stadt Berlin an das AA, 8. Mai 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 14. Mai 1936 – PAAA, R 98753.

²⁵² A csoport tagjai azonban nem rendelkeztek a megfelelő anyagi fedezettel az utazás lebonyolításához, így felmerült a Lufthansa segítsége az ifjak Berlinbe utaztatása kapcsán. A cég 50 százalékos díjkedvezményt helyezett kilátásba. A német olimpiai szervező bizottság ezzel kapcsolatban arra az álláspontra jutott, hogy a légügyi minisztérium részéről ez túlzott előzékenység lenne a britekkel kapcsolatban, hisz a Brit Olimpiai Bizottság nyilván találna lehetőséget arra, hogy egy menetrend szerint Hamburgba vagy Brémába közlekedő gőzös elhozza a fiatalokat Németországba. Ezt követően a légügyi minisztérium a külügyminisztérium állásfoglalását kérte, hogy valóban túl nagy előzékenység lenne-e ez a többi ifjúsághoz képest. Der Reichsminister der Luftfahrt an das AA, 14. Februar 1936 – PAAA, R 98753; Organisationskommittee der Olympischen Spiele (Generalsekretär) an das AA und das Reichs- und Preußische Ministerium des Innern, 4. März 1936 – PAAA, R 98753; Der Reichsminister der Luftfahrt an das AA, 15. April 1936 – PAAA, R 98753.

²⁵³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Wien, 1. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutscher Botschafter Ankara an den Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda, 15. März 1936 – PAAA, R 98753; Der Ausländerbesuch bei der HJ. RJP, 1936/153. sz., 3. o.; 26 Sprachen – und

A HJ-nak az olimpiai játékok idején nemcsak az volt a feladata, hogy bemutassa a vendégeknek saját működését és életét, hanem gondoskodnia kellett a világ szinte minden országából Berlinbe látogató ifjúsági vendégekről is. Így a HJ számtalan idegenvezetést tartott Berlinben. Az egyes klubok (német–angol, német–francia stb.) segítségével a külföldi vendégek részére rendezett kirándulások során megmutatták a HJ sátor- és szabadidős táborait, amelyek Berlin környékén a mecklenburgi tóvidéken vagy a Balti–tenger partján működtek, s lehetőséget kínáltak a HJ közösségi estéinek megtekintésére is. Ezáltal akarta a HJ megmutatni a világnak „valós arcát” (jó szándék, a népek megértése stb.), s kiváló alkalmat látott arra, hogy megcáfolhassa azt a gyakran elhangzó általánosítást, miszerint a HJ és a Komszomol ugyanaz. Már az olimpia kezdete előtt hetente 15–20 idegenvezetést tartottak egyenként 60–70 résztvevővel. A vendégek között kitüntetett helyet foglaltak el a HJ szempontjából az ifjak, akik kiemelt lehetőséget kaptak a HJ-tal való megismerkedésre. Nemcsak Berlin nevezetességeivel és ipari üzemével ismerkedhettek meg, hanem színházba, mozi- ba és egyéb kulturális rendezvényekre is elvitték őket. Az összesen 16 napra érkező csoportokat az első 8 napon Berlinnel és környékével, illetve az ott folyó HJ-szolgálattal ismertették meg, majd a következő nyolc napban németországi kirándulást rendeztek számukra, amelynek egyes állomásain a helyi HJ is bekapcsolódott a külföldiek gondozásába. A HJ mintatábornak szánt olimpiai tábora pedig ugyancsak a pozitív benyomások elmélyítését szolgálta. A vendégek között igazi prominens személyiségek is megtalálhatók voltak, mint például az afgán mezőgazdasági vagy a kolumbiai kulturális miniszter, akik több HJ-tábort is meglátogattak, japán és török olimpiai vendég is több látogatást tett.²⁵⁴

A HJ olimpiai sátorábora 1936. július 26. és augusztus 16. között Berlin–Grunewaldban működött, amelyben 1000 olyan HJ vezető kapott helyet, akik egységeikben a testi nevelést irányították. A HJ ebbe a táborba hívta meg az olimpián résztvevő országok ifjúsági delegációit, hogy bemutathassák számukra a HJ-ban folyó testi nevelést, de egyúttal képet kaptak a HJ teljes szolgálatról is. A vendégek a csoportos és tömeges bemutatók mellett bepillantást szereztek az egyéni oktatásba is. A tervezett három, nagyszabású reggeli ünnepségre ugyancsak számos külföldi vendég meghívását tervezték.²⁵⁵

A HJ berlini *Műszaki Készenléti Csoportja* (Technische Bereitschaft) által felépített grunewaldi táborban a megnyitó ünnepségen *Lauterbacher* törzsvezető tartott beszédet, de itt más napokon is számos prominens vezető tett látogatást. A 120 kerek sátorban 1100 HJ-tagot helyeztek el, a HJ 25 területéről egyenként 40 főt, akiket 5 résztáborba osztottak, ehhez jöttek még a vezetők. Minden sátor előtt előkert létesült, amely az adott területről mutatott be jellegzetességeket. A tábor hosszanti oldalán 10 méter magas parancsnoki tornyot helyeztek el. A sportot a birodalom minden területéről összehívott 60 sporttanár irányította, hogy minden résztvevőnek lehetőséget biztosítsanak a HJ sportjelvényének megszerzésére, ha korábban még nem rendelkeztek vele. A táborlakók napi programját mindig úgy állították össze, hogy a táborozók fele az olimpiai játékokon, míg a másik fele világnézeti és testnevelési foglalkozásokon vett részt. Emellett megismerkedtek Berlin nevezetességeivel, és bepillantást nyerhettek a város gazdag kulturális életébe is.²⁵⁶

A HJ mintatábora mellett Berlinben a Heerstraße mentén a Wehrmacht úttörői állították fel a nemzetközi ifjúsági tábor. A tábor a játékok alatt 22 (más források szerint 26 vagy 30) ország 30 fős küldöttségét fogadta.²⁵⁷ A német csapat mellett még egy 40 fős díszszolgálat (Ehrendienst) is részt vett a rendezvényen. A tábor célja a különböző nemzetek egymással való megismertetése és az olimpiai játékokon való részvétel biztosítása volt. A vendégeket 30 óriássátorban helyezték el, ellátásukat 6 mosakodó sátor és 3 szaniterbarakk biztosította. A mosakodó sátrakat vízvezetékkel látták el, minden sátor rendelkezett elektromos hálózattal és telefontal. Két nagy sátor szolgálta az étkezéseket, amelyek napközben, illetve esőben közösségi sátorokként is funkcionáltak. A táborozók kényelmét szolgálta a saját postahivatal és bankfiók is.²⁵⁸

A tábori életet színessé tették a résztvevő nemzetek által magukkal hozott kulturális műsorok: dalok, táncok, előadások, mint például a tradicionális népviseletben eltáncolt csárdás. A vendégek részt vettek az olimpia minden fontosabb eseményén. Augusztus 1-én nagyszabású ifjúsági gyűlésre került sor a Lustgartenben. A résztvevő államok vitorlá-

ein Lager. *RJP*, 18. August 1936.

²⁵⁴ Die HJ im Dienste der Olympiagäste. *RJP*, 1936/148. sz., 1–2. o.; Ausländische Minister in HJ-Zeltlagern. *RJP*, 1936/170. sz., 2. o.

²⁵⁵ Ein Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.

²⁵⁶ Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/163. sz., 2. o.; Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1–2. o.; Eröffnung des Olympialagers der HJ. *RJP*, 1936/168. sz., 1. o.; Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/169. sz., 1–2. o.

²⁵⁷ Belgium, Dánia, Németország, Észtország, Finnország, Görögország, Nagy-Britannia, Hollandia, Olaszország, Jugoszlávia, Kanada, Lettország, Luxemburg, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Svédország, Svájc, Spanyolország, Csehszlovákia és Magyarország.

²⁵⁸ Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.; „Stimmen der Völker” im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.; 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.

zó repülő előadást is bemutattak a játékok alatt, megtekintették a Németország–kiállítás és látogatást tettek a HJ grunewaldi mintatáborában. A nemzetközi ifjúsági táborban Schirach és Ricci is látogatást tett. ²⁵⁹

Az olimpiai táborban augusztus 12-én nagyszabású ünnepségre került sor, amelyre Baldur von Schirach hívta meg az egyes országok képviselőit, illetve a német állam és párt prominenseit. Részvevők között ott voltak a Baillet–Latour gróf által vezetett Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjai, a XI. olimpiai játékok szervező bizottságának képviselői, illetve Rust birodalmi kultuszminiszter, Lutze SA-törzsvezető, Hühnlein NSKK-vezető, Daluge Német Közrendészet főnöke, Görlitzer helyettes pártkörzet-vezető, a diplomáciai képviselők katonai attaséi, Trotha, a Haditengerészeti-HJ tiszteletbeli vezetője, Jagow későbbi budapesti követ, Berndt miniszteri tanácsos a progandaminisztérium részéről, a BIV hivatalvezetői és a HJ összes területvezetője, valamint a nemzetközi ifjúsági tábor és a nemzetközi hallgatótábor lakói. A tábor lakói sportbemutatókat tartottak, s felléptek a Motoros-HJ, a Repülő-HJ és a Haditegerészeti HJ alakulatai is. A fő beszédet Schirach tartotta, amelyben hangot adott annak a reményének, hogy a megjelent külföldi vendégek németországi élményeik és a látottak alapján elviszik a világba a HJ jó hírét, és rácsafolnak az olyan klisékre, mint hogy a német ifjúsági szervezetben „miniatúrkatonáskodás” folyik. ²⁶⁰

V. 5. 10. Az 1936-os Népszövetségi Világifjúsági Találkozó

A Népszövetségi Társaságok Világszövetsége (Weltverband der Völkerbundsgesellschaften), amelynek a Népszövetségi Kérdések Német Társasága is tagja volt, 1936-ra világifjúsági találkozót szervezett, amelyre a Német Társaság kizárólag a Hitlerjugendben egyesült német államifjúság kiküldését tervezte, amennyiben a találkozó nem esett egybe az olimpiai ifjúsági találkozóval.

A találkozó előkészítését szolgáló egyik megbeszélésre 1935 márciusában Genfben került sor, amelyen megállapították, hogy a Népszövetségi Társaságok csak nagyon kevés országban rendelkeznek ifjúsági csoporttal, máshol csak hallgatói csoportok működnek. A német küldöttek – köztük a HJ két képviselője – üdvözölte a találkozó ötletét, mert az lehetőséget biztosíthatott az egyes országok ifjainak, hogy nemzetközi kérdésekről folytassanak eszmecserét, ami elősegíthette a békés nemzetközi együttműködést. Emellett itt is alkalom kínálkozott a kétoldalú kapcsolatok kialakítására, valamint a társaságok és az ifjúság viszonyának elmélyítésére. ²⁶¹

Az ifjúsági küldöttek külön megbeszélésén a találkozó programjáról is folytattak megbeszélést, amelyen a német képviselők javaslatot tettek arra, hogy olyan témák kerüljenek a programba, amelyek közvetlenül érintik az ifjúságot, olyan ifjúsághoz mért formák kerüljenek a középpontba (legyen ifjúsági tábor is), amelyek lehetővé teszik a valódi megismerkedést, ne csak beszámolók és megbeszélések kerüljenek terítékre. Fontosnak tartották az egyes nemzetek tiszteletének, az ifjúság világbékéhez való hozzájárulásának, a kulturális és szellemi tradíciók ápolásának kihangsúlyozását, valamint a szociális, gazdasági és jogi kérdések megoldásában való közreműködést. Végül a bizottság a következő programpontokat véglegesítette: a Népszövetség és a béke szervezése; az ifjúság szociális helyzete; nacionalizmus és béke; az ifjúság mint a megértés eleme; az ifjúság nemzetközi feladata. ²⁶²

Nemzetközi rendezvényekre a későbbiekben is sor került, illetve állandóan napirenden voltak az erre vonatkozó tervek. ²⁶³ Ezek a rendezvények igazán nagy szerepet a háború idején kaptak: Garmisch, Breslau, Bécs.

V. 5. 11. A HJ külföldi tevékenységének egyéb formái

1938 februárjában tartották meg Schirach jelenlétében a Hitlerjugend épülő Külföldi Házának (Auslandshaus) bokrétáünnepségét. A ház a Havel folyó partján, Gatow és Kladow között helyezkedett el, Potsdamtól nem messze. Az ün-

²⁵⁹ 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 18. August 1936; Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.; „Stimmen der Völker” im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.; 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.

²⁶⁰ Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1–2. o.

²⁶¹ Bericht über die Teilnahme der HJ-Vertreter bei der Vorbesprechung über das Weltjugendtreffen 1936, Genf, 1–2. März 1935 – PAAA, R 98859.

²⁶² Bericht über die Teilnahme der HJ-Vertreter bei der Vorbesprechung über das Weltjugendtreffen 1936, Genf, 1–2. März 1935 – PAAA, R 98859.

²⁶³ 1939 tavaszára a BIV nemzetközi vitorlázórepülő-verseny tervezett kezdők, haladók és profik részére. A tábort a Szudéta-vidéken vagy Sziléziában az NSFK aktív közreműködésével rendezték volna meg. A BIV a külügyminisztériumtól kért segítséget, hogy az egyetért-e az ötlettel, s mely nemzetek meghívását javasolja. Később a rendezvényt már 1939 augusztusára tervezték. Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134; Internationales Segelfliegerlager, August 1939 – PAAA, R 27135.

nepségen Schirach mellett részt vettek a párttagozatok, az állam, a Wehrmacht, a Ribbentrop–ügyosztály, a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatala és Berlin város vezető beosztású képviselői. A ház találkozóhelyet kínált a Hitlerjugend és más pártszervezetek minden a külföldi munkában résztvevő vezetőjének. A házhoz strand, csónakház, kerti ház és terasz is kapcsolódott. A ház legfőbb funkciója az volt, hogy a HJ-vezetők itt találkozhattak más népek ifjúsági vezetőivel, így „Németország ifjú generációja külföldi tevékenységének központjává” szolgált.²⁶⁴

A korábbi ifjúsági szervezetek egyes köreit – különösen a külföldre menekülőket – előszeretettel vádolták meg azal, hogy a Hitlerjugenddel szemben megmutatózkodó tartózkodás vagy adott esetben manifesztálódó ellenérzés ezen szervezetek negatív propagandatevékenységére vezethető vissza. A német ifjúság militarizálása, újpogányság, kultúrától és civilizációtól való elidegenítés voltak azok a vádak, amelyeket a HJ szerint ezek a körök terjesztettek. 1935-ben azonban a szavak szintjén már nem tartották szükségesnek ezek cáfolatát, hiszen az új német ifjúság ereje és egysége a német vezetés számára a HJ jövőjének bizonyosságát jelentette.²⁶⁵ Az ifjúsági kapcsolatok jelentős részét tették ki az egymásnak küldött információs anyagok, amelyek egyrészt lehetőséget biztosítottak arra, hogy a világ ifjúsági szervezetei megismerjék egymás működését, másrészt ezen anyagok révén a saját szervezetről kialakuló képet is befolyásolhatták. A Hitlerjugend – mint az akkori Európa egyik legjobban szervezett és legnagyobb ifjúsági szervezete – rendszeresen az érdeklődés középpontjában állt, és nemcsak a baráti, hasonló szellemiségű országok voltak érdekelték abban, hogy minél több információs anyaghoz jussanak róla. Az információs anyagok révén a HJ ráadásul további befolyást is szerezhetett az egyes országok ifjúsági szervezeteiben, különösen azokban, amelyek éppen kialakulóban voltak. Nemcsak külföldi ifjúsági szervezetek érdeklődtek a HJ felől és kértek anyagokat, hanem adott esetben állami szervek is. Az eféle csere a legtöbb esetben kölcsönös volt.²⁶⁶

A HJ imázsának alakítását és propagandáját szolgálták az információs anyagok terjesztése mellett egyéb kiadványok és könyvek is. „Az ifjú Németország munkát és békét akar” (Das junge Deutschland will Arbeit und Frieden) című kiadvány a Führer legfontosabb, ifjúsághoz intézett beszédeit tartalmazta az 1933-as évből, s különböző nyelveken világszerte megrendelték. A saját anyagok és imázs terjesztése mellett a Hitlerjugend sajtója szinte minden partnerország ifjúsági szervezeteiről és a bennük folyó munkáról rendszeres tudósításokat közölt. A *Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat* (Reichsjugendpressediens), amely – más HJ-organumokhoz hasonlóan – nagy hangsúlyt fektetett a határvidék és külföldi tevékenység népszerűsítésére, illetve magára a tájékoztatásra, a külföldi német ifjúsági munkájáról és a külföldi ifjúsági szervezetekről is tájékoztatni kívánta olvasóit. Ehhez pedig az AO-tól kért és kapott is segítséget.²⁶⁷ A Hitlerjugend sajtója mellett szinte minden fontosabb országos és regionális lap előszeretettel foglalkozott az ifjúsági kapcsolatokkal.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1939 elején tervbe vette egy olyan vándorkiállítás összeállítását is, amely a „Modern német ifjúságot” mutatta volna be külföldön annak minden munkaterületén. A Ribbentrop–ügyosztály az adott pillanatban azonban a nyugati demokráciákban, az északi országokban, a balti államokban, Észak-, Közép- és Dél-Amerikában nem tartotta kívánatosnak a kiállítást. Üdvözölte viszont a bemutatást Spanyolországban és Portugáliában, hiszen ott éppen kiépülőben volt az államifjúság. Szívesen fogadták volna a kiállítást a diplomácia szerint Olaszországban, Görögországban, Albániában, Bulgáriában, a keleti országokban, például Szíriában és Szaud–Arábiában, Japánban és Mandzsukuóban, utóbbiban azonban csak 1940-re javasolták, mert ott éppen zajlott a „Nagy-Németország” kiállítás. Lehetségesnek tartotta továbbá Lengyelországban, Holland–Indiában és Sziámban. Románia és Csehszlovákia tekintetében az ügyosztály még nem tudott tanáccsal szolgálni, ehhez a külügyminisztérium állásfoglalását is bekérte.²⁶⁸

²⁶⁴ A földszinten helyezkedtek el a társalgó és szórakozást biztosító szobák, így az étkező, a nappali, zene- és játszószoza, egy előadó- és egy olvasóterem, könyvtár, az emeleten pedig 2–4 ágyas hálószobák és nappalik voltak. Mindegyik szoba a folyóra nézett. Az udvaron volt a sorakozóhely. Auslandshaus der Hitler-Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 158. o.); Richtfest des Auslandshauses der HJ. *RJP*, 1938/36. sz., 1. o.; Das Auslandshaus der Hitler-Jugend bei Berlin an der Havel, h. n., é. n., 2–3., 5–7., 18., 20. o.; Das Auslandshaus der HJ. *Wille und Macht*, 1938/22. sz., 37–38. o.

²⁶⁵ Vgl. Auslandshetze gegen die HJ. *RJP*, 1935/293. sz., 1–2. o.

²⁶⁶ Mint például a brazil oktatási minisztériummal, a rioi egyetem pszichológiai intézetével, a Sao Paolo-i egyetem jogi karával. – PAAA, R 98918. Anyagokat kért a portugál államifjúság, a haiti német követség, a Finn Cserkészszövetség, a spanyol Falange, a belga cserkészek, Kína, a jugoszláv állam, Chile, flamand körök, a román államifjúság és a dán ifjúság. Szlovákia és Belgium havi hírszolgálatot is kért. Deutsche Gesandtschaft Lissabon an das AA, Liassabon, 23. April 1934; Verbindungsstab der NSDAP. Der Stabsleiter an das AA, 8. Mai 1934 – PAAA, R 99246; Referat Partei, 20. Januar 1939 – PAAA, R 98918; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 21. Januar 1939 – PAAA, R 98918; PAAA, R 98918; PAAA, R 98410.

²⁶⁷ Reichsjugendpressediens. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/31. sz., Anfang Oktober 1935, 3. o. (NSD, 8/6)

²⁶⁸ Aktennotiz für Pg. Luther, 4. Februar 1939 – PAAA, R 98920.

Felmerült egy nemzetközi kulturális folyóirat német részről való alapítása is „Az ifjú Európa kultúrája” címmel, amely a külföldi propagandalehetőség mellett publicisztikai orgánumnak tükrözhetne volna az ifjú Európa kulturális akaratát. Ebben a folyóiratban az új Európa szellemi erői működtetnek volna közre, hogy az európai bajtársiasságot német vezetés alatt biztosítsák. A megvalósításhoz a német külügyminisztérium és a Német Akadémia együttműködésére számítottak, amelyek a leginkább alkalmasak lehettek, hogy „az ifjú politikai, művészi és tudományos erőket aktív bajtársiasságra hívják össze”. Az új folyóiratnak átfogóbbnak kellett lennie, mint a korábbi államközi folyóiratoknak, s a politikai jelleg mellett kulturális és társadalmi szempontot is érvényesítenie kellett.²⁶⁹

V. 5. 12. Idegen nemzetiségű ifjúság Németországban

A Hitlerjugend idegen nemzetiségű és birodalmi állampolgársággal nem rendelkező fiatalokat nem vehetett fel tagjai közé. Egyedi esetként a szülők kérelmeit csak a BIV Külügyi Hivatala bírálhatta el.²⁷⁰ A Hitlerjugend viszonyát a Németországban élő kisebbségekkel a Hitlerjugend-törvényhez kiadott, második végrehajtási rendelet szabályozta. A Hitlerjugend ezt az ún. népcsoport-paragrafust az európai térségben élő kisebbségek népiségi életjogának első elismerésének tekintette, és így példának állította az európai népcsoportok ifjúságnevelése számára. A valóságban azonban szimpla diszkriminációról volt szó, hiszen a paragrafus nem a HJ-szolgálat alóli felmentés lehetőségét biztosította számukra, hanem minden egyéni igény figyelmen kívül hagyásával kollektívan rekesztette ki a nemzetiségi ifjúságot a Hitlerjugendből sorairól. Itt nyilvánvalóan elsősorban a lengyel kisebbség jelenléte ösztönözte ezt a szabályozást, az amúgy is rokon, minimális dán népcsoport ezt nem tette volna szükségessé. Vegyes nemzetiségű családokban a német vérség alapján a gyermekek felét felmentették, a másik felét kötelezték a HJ-szolgálatra, „*hogy sem a német, sem a nem német népiséget ne részesítsék előnyben ezzel a határozattal*”. Elvált családoknál az apa nemzetiségét tartották mérvadónak.²⁷¹ A felmentési kérelmeket nem a HJ bírálta el, hanem azokat a közigazgatás alsóbb szintjeihez kellett benyújtani, így a járási hatósághoz vagy a polgármesteri hivatalokhoz, de a döntés a magasabb igazgatási szervek kezében volt. Poroszországban, Bajorországban és Szászországban a kerületi elnökök (Regierungspräsident), Berlinben a városi elnök (Stadtpräsident), különben pedig a legfelsőbb tartományi szervek döntöttek. A rendelet a felelősséget pedig egyértelműen a szülőkre hárította, akiknek nyilatkozniuk kellett népiségi hovatartozásukról.²⁷²

1936-ban a HJ adatai szerint 721 dán nemzetiségű fiatal volt dán ifjúsági egyesületeknek tagja, amiből arra következtettek, hogy HJ-korban kb. 1000 fős lehetett a dán ifjúság. Ez a szám a sokmillió német ifjúsághoz képest valóban elenyésző volt, ezért látott a HJ kiváló propaganda lehetőséget abban, hogy ennek ellenére külön rendelkezésben részesítse a dán ifjúságot. A dán ifjúság viselhette egyenruháját, Flensburgban és Schleswigben saját ifjúsági szállója volt. A dán sajtó már 1937 márciusában úgy tudósított, hogy a BIV világnézeti okokból elzárkózik a nem német fiatalok felvételétől, de cserébe elvárja, hogy külföldön is hasonló módon kezeljék a német kisebbségeket.²⁷³

A két érintett kisebbség, de különösen a lengyel már közvetlenül a törvény kiadása után munkához látott, hogy elérje a kötelezettség alóli felmentést a lengyel fiatalok számára. Beadványukat a sziléziai pártkörzetvezető szerint a törvény ama rendelkezéseire alapozták, miszerint a szervezet a jövőbeni állami vezetőket képezi, illetve hogy nem cél a nem germán elemek germanizálása. A körzetvezető a korábbi viszony alakulása alapján viszont attól tartott, hogy a felmentés megadása esetén lényegesen több ember fogja magát lengyelnek vallani, mint ténylegesen, emiatt leginkább az ún. köztes – félig lengyel, félig német – rétegben akarta megnehezíteni a felmentés elérését. Ezt úgy kívánta megtenni, hogy csak a lengyel iskolák diákjait és a németországi lengyel szervezetek tagjait mentette volna fel. Egy kötelező lengyel ifjúsági szervezet felállítását viszont veszélyesnek tartotta a határvidéken, mert az nagyon felélénkíthette a lengyelséget. Ha pedig ez mégis elkerülhetetlenné válik, akkor az államnak, illetve magának a HJ-nak kellett volna nagy nyomást gyakorolnia e szervezet vezetőire.²⁷⁴

²⁶⁹ Gründung einer internationalen Kulturzeitschrift „Kultur des jungen Europa”, é. n. – PAAA, R 98958.

²⁷⁰ Ausländer HJ. *Reichsbefehl*, 29/II, 6. August 1937, 777. o.

²⁷¹ Ld. a HJ-törvény második végrehajtási utasításának 6. paragrafusát és Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 10–11. o.

²⁷² HJ und Volksgruppenjugend. *RJP*, 1939/141. sz., 1–2. o.

²⁷³ Die dänische Volksgruppen-Jugend im Reich. *RJP*, 1939/197. sz., 1–2. o.; Korrespondens „Nordschleswig”, Flensburg, den 9. März 1937, 2. o. (BArch, R 43 II/512, 115. o.); Nationale Volksgruppen und Hitlerjugend. *Deutsche Tageszeitung. Das Blatt der Deutschen in Rumänien*, 13. März 1937 (BArch, R 43 II/512, 117. o.)

²⁷⁴ Gauleiter Wagner an Hitler, 24. Februar 1937 – BArch, R 43 II/512., 110–113. o.

V. 5. 13. A gyarmati szellem ébren tartása

A gyarmati kérdés felújítása együtt járt annak a humánus német gondolatnak a terjesztésével, hogy a nemzetiszocializmus – világnézeti okokból – fakadóan elutasítja a más népek kárára való hatalomnövelést – vagyis európai forrásból Németország szükségletei nem voltak fedezhetőek – de fenntartotta annak a jogát, hogy egy olyan ország, amely a saját területén nem rendelkezik kellő nyersanyagbázissal, az gyarmatokat követelhesen magának. A gyarmati nyersanyagok nélkül a német nép létének teljes biztosítása a jövőben ugyanis nem volt biztosítható. A gazdasági okok mellett további más okok is szerepet játszottak a gyarmatok visszakövetelésében: így a gyarmati bűnökről szóló hazugságok következtében megrendült nemzeti becsület; Németország gyarmati egyenjogúsága; jogi igény az egykori gyarmatokra; a németek önrendelkezési joga, valamint kulturális és etnikai okok, ugyanis Németország kulturális színvonalához mérten kívánt részt venni – csak úgy ahogy a többi gyarmattartó – a visszamaradt népek nevelésében. A német gyarmati birtok ezenkívül hozzájárulhatott a világbéke helyreállításához (amit úgyis értelmezhetünk, hogy amíg nem teljesülnek ezek a követelések, addig nem lesz béke), illetve a világgazdaság rendtételéhez is. A német gyarmati birtok a világbékét azáltal is szolgálhatta, hogy Németország nagyobb bázissal rendelkezett a bolsevizmus támadásainak visszaverésében a gyarmati országokban, s Európában is.²⁷⁵

A BIV Gyarmatügyi Referatúrájának legfőbb feladata abban állt, hogy ébren tartsa az emlékezetet az egykori német gyarmatok kulturális, tudományos, gazdasági és katonai teljesítményei iránt, emellett ismereteket közvetített arról, hogy miért fontosak a gyarmatok az ellátás és a hazai gazdaság számára. Továbbra is éberséget követelt az ifjúságtól, hisz a német nép egyenjogúsága csak akkor lehetett teljes, ha a versailles-i békeszerződés német gyarmatokat érintő pontjait is hatályon kívül helyezik.

A HJ kezdetben gyarmati ifjúsági szervezeteknek ismerte el az *Iffjú Gyarmati Körben* (Jung-Kolonilaring) összefogott szervezeteket: így a *Német Gyarmati Cserkészszövetséget* (Deutscher Kolonialpfadfinderbund), a *Német Gyarmati Ifjúság Szövetségét* (Bund deutscher Kolonialjugend), a *Német Gyarmati Harcoszövetség Gyarmati Ifjúsági Osztágát* (Kolonial-Jugend-Korps des Deutschen Kolonial-Kriegerbundes), a *Hedwig von Wissmann Ifjúságot* (Hedwig von Wissmann-Jugend) és a *Német Gyarmati Társaság* (Deutsche Kolonialgesellschaft) nőszövetségének lánycsoportjait. Később a HJ gyarmati tevékenysége kifejlődésének kapcsán a koloniális ifjúság HJ-ba való átvételével teremtette meg az alapot ez irányú munkájához. A csoportok átvétele azonban minden bizonnyal nem ment teljesen zökkenőmentesen, így annak lezárását 1933. július közepéről 1933. november 1-re halasztották. Ha nem szólt ellene érv, a csoportokat a korábbi vezetőik meghagyása mellett integrálták a HJ-ba. Egyenruhájukon továbbra is viselhették korábbi jelképüket, a Dél keresztjét, de nem hordhattak gyarmati kalapot.²⁷⁶

A Hitlerjugend átvette ezeknek a szervezeteknek azt a törekvését is, hogy eloszlassa a német gyarmatokkal és az ottani gyarmattartással kapcsolatos negatív tévképzeteket. Élénkebb kapcsolatokat ápoltak az egyetlen megmaradt koloniális német településterület, Afrika déli felének német ifjúsági csoportjaival, azaz a kölcsönös látogatások és küldemények itt ugyanúgy napirenden voltak, mint más területeken. Igény szerint segítették elő az afrikai kontinens déli részére települni szándékozók is. Minden politikai propagandától és agitációtól tartózkodni kellett azonban, amely a kivándorlás és tömeges letelepedés mellett szólt.²⁷⁷

A szakcsoportnak a HJ nagyobb egységeiben is megvoltak a helyi gyarmatügyi referensei. Beiktatásuk 1935 márciusáig mindenhol megtörtént, s 1935. március 27. és 29. között Adolf Friedrich Oertzen irányításával megrendezték számukra az első tanfolyamot is a HJ potsdami Birodalmi Vezetőképző Iskolájában. A szakcsoport adta ki az e témához szükséges oktató és egyéb segédanyagokat is. E kérdésben együttműködés alakult a Német Gyarmatosítási Társasággal is, amely ugyancsak tanácsokkal és anyagokkal látta el a HJ-ot. Célként jelentkezett a referensek kiküldése ezekre a területekre, hogy helyben szerezzenek tapasztalatokat, megismerjék a viszonyokat, és az ott élő embereket.²⁷⁸

²⁷⁵ HJ–BDM, Gebiet–Obergau 3 Berlin, Grenz und Auslandsabteilung. Schulungsbrief Februar 1938, 1–3., 10. o.; Richtlinien für die Schulung. Hrsg. vom Referat IV. Schulung des Kolonialpolitischen Amtes der NSDAP (Reichsleitung) und der Abteilung Koloniale Schulung der Bundesführung des Reichskolonialbundes. Nur für den Dienstgebrauch.

²⁷⁶ Anordnung 8 vom 23. Juli 1933. *Das Junge Deutschland*, 1933/8. sz., 224–225. o.; Nr. 180. Betr. Kolonialjugend. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 1. o.

²⁷⁷ Koloniale Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, II/28, 22. Dezember 1934, 5. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 189. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 259. o.

²⁷⁸ Schulungslehrgang für die Referenten und Refrentinnen für koloniale Jugendarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10, 14.

A gyarmati referenseknek a határvidéki és külügyi referensekhez hasonlóan két tekintetben jelentkező képzési feladatuk. Egyrészt a HJ vezetőit kellett időről-időre továbbképezniük, másrészt a HJ teljes tagságát be kellett vezetniük a gyarmati kérdés problémakörébe. Ennek kapcsán 1933 októberétől a BIV rendelete alapján a területi és főkörzeti vezetőképző iskolák mindegyikében gyarmati előadásokat kellett tartani. Az érzelmi kötődés mind erőteljesebb kialakításának érdekében a HJ otthonainak, illetve vezetőképző iskoláinak népi német termében pedig olyan ábrákat, képeket, térképeket is el kellett helyezni, amelyek az elrabolt gyarmatokra utaltak. Törekedni kellett továbbá, hogy a rádióban is megjelenjen ez a téma, s három–négy hetente egy-egy gyarmati témájú közösségi estet is kellett tartani. Az ehhez szükséges anyagokat a Külügyi Részleg Gyarmati Szakcsoportja biztosította.²⁷⁹ A teljes munka során a következő vezérelveknek kellett érvényesülniük: „*A gyarmati bűnösségről szóló hazugság (Kolonialschuldliuge) olyan folt a német tisztességen, amely ellen az ifjúságnak fel kell lépnie; a gyarmatokon élő testvérek tettei a népiségi erő és a nemzeti áldozatkészség bizonyítékai voltak; a német ifjúságnak meg kell ezeket ismernie, s büszkének kell lennie rájuk; jelenlegi gazdasági helyzetünk mutatja a gyarmati nyersanyagok fontosságát a jelen és a jövő számára, ez nem maradhat ismeretlen a német ifjúság előtt, amely egykor Németországot vezetni majd; a tengeren túli német ifjúságnak abban a tudatban kell felnőnie, hogy a hazában élő bajtársak és bajtársnők nem feledkeznek meg róluk; népiségi politikánk állandó céljaként kell hangsúlyozni a német ember otthoni rögökön való összefogását és meggyökeresztetését – különösen keleten, a tengerentúli gyarmati birtok ezzel szemben nyersanyagforrásként, a világtapasztalat megszerzésére irányuló iskolázási területként, a világban meglévő egyenjogúságunk jeleként fontos.*”²⁸⁰ Bitterfeldben a Leuna-művek egyik mérnökének vezetésével pedig olyan átképző műhely működött, amely a fiatalokat a gyarmati tevékenységre képezte át, majd minimum egy év elteltével szabad munkahelyekre közvetítette őket Német–Kelet–Afrikába.²⁸¹

A gyarmati munkát szolgálta a „Gyarmati Szolgálat. Az NSDAP Gyarmatpolitikai Hivatalának Munkalapja” (Kolonialdienst. Ausbildungsblätter des Kolonialpolitischen Amtes der NSDAP), valamint további kijelölt könyvek is, illetve egy újonnan összeállított falitérkép „*Németország gyarmatai*” címmel. A felerősödött képzés mögött az húzó-dott meg, hogy a harmincas évek utolsó harmadában a Führer már nyíltan gyarmatokat követelt Németországnak. Ezt támasztotta alá a megnevezésre való kínos ügyelés is, ugyanis 1938-tól kerülni kellett az egykori gyarmatok, illetve elvesztett gyarmataink megjelölést, mivel azok jogilag tévesnek minősültek, mert nem juttatták kifejezésre a német követeléseket. A következő időszakban a következő megnevezéseket tartották célszerűnek: „*A jelenleg mandátumigazgatás alatt álló német gyarmatok*”, vagy nemes egyszerűséggel csupán *német gyarmatok*.²⁸²

V. 6. A Hitlerjugend bilaterális kapcsolatai

V. 6. 1. A Hitlerjugend kiemelt partnerei

V. 6. 1. 1. Ausztria

Az 1920-as évek közepén kibontakozó Közép-Európa-diskurzus, amelyben központi helyet foglalt el Ausztria helyzete és majdani sorsa, a harmincas évek első felében még mindig nagyon élénk volt. Az ország német érdekszférába sorolásához kétség sem férhetett, s az ott folytatott „népiségi harc” támogatása, Ausztria német jellegének és szimpátiájának megőrzése azért is volt elsőrendű, mert az ország ugródeszkaként szolgált a szintén német érdekszférának minősülő Délkelet–Európa felé.²⁸³ Ausztria népiségének megtartása a majdani Anschluss előkészítésének is fontos része volt. Ezeket a törekvéseket a náci mozgalom és így a Hitlerjugend mindig is osztotta. Nem véletlen írta a *Wille und Macht*:

März 1935, 7. o.; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 160–161. o.

²⁷⁹ Kolonialschulung von BDM-Führerin. *RJP*, 1936/22. sz., 3. o.

²⁸⁰ Koloniale Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, II/28, 22. Dezember 1934, 5. o.; ld. még: Oertzen, Adolf Friedrich von: *Koloniales Wollen einst und jetzt*. Saarbrücker Druckerei und Verlag, Saarbrücken 1939.

²⁸¹ Kolonialarbeit. *Reichsbefehl*, 11/III, 25. März 1938, 331–332. o.

²⁸² Kolonialarbeit. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 978. o.; Kolonialarbeit. *Reichsbefehl*, 11/III, 25. März 1938, 331–332. o.

²⁸³ Fanatischer Kampfeswille der deutschen Jugend in der Ostmark. *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 8–11. o.; Lange, Friedrich, Was ist uns Österreich? *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 12–16. o.

„Egészséges és erős nép nélkül nem tudjuk elérni céljainkat. Az Ostmark [Ausztria – V. Zs.] lakossága ebből a szempontból döntő jelentőségű, meg kell őket tartani, erősíteni kell őket és ki kell őket egészíteni”.²⁸⁴

1933-ban a náci szervezkedés gyökeresen új szituációba került. Hitler hatalomra jutása Ausztriában is megsokszorozta a náci mozgalom szimpatizánsainak számát, ami megmutatkozott a HJ taglétszámának emelkedésében is (1933-ra már 25 000 taggal rendelkezett). Az osztrák HJ és BDM azonban így is viszonylag kis szervezet maradt, hiszen pár év alatt nem lehetett átütő sikert elérni, de egyúttal az is világossá vált, hogy szélesebb körű tagság megszerzése csak az ifjúsági mozgalmi tevékenységek alkalmazása után vált lehetővé. Az 1933. januári náci hatalomátvételt követően még inkább előtérbe került, hogy a német ifjúsági csoportok tervszerű bevetésével újra megteremtsék, illetve megszilárdítsák Ausztriában a nagynémet egység iránti elköteleződést. A *Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve* a VDA klagenfurti találkozójának idejére időzítette egyik ilyen akcióját. Ennek lebonyolítására a Hitlerjugend és a Nagynémet Szövetség mutatott a leginkább készséget. A különféle ausztriai utakra és a VDA-gyűlés meglátogatására 500 HJ-tag és -vezető részvételével számoltak. A birodalmi németekhez több száz osztrák ifjú csatlakozására számítottak, hogy azután ott közös utakat tegyenek a határvidéki területekre.²⁸⁵

Az osztrák Hitlerjugend azonban már az NSDAP betiltása előtt különböző korlátozásoknak volt kitéve: egyenruha és felvonulási tilalom korlátozta mozgásszabadságát, s 1933 májusában megtiltották a tanuló ifjúságnak a Hitlerjugend-tagságot. A bécsi német követség azonban májusban már óvatosságra intett, amikor arra tett javaslatot, hogy az ausztriai birodalmi német HJ-tagokat a jövőben ne képezzék tovább a HJ németországi táboraiban. Ettől a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Osztálya is eltekintett. Az óvatosságra azért is szükség volt, mert az illetékes osztrák hatóságok minden ilyen utat szigorúan figyelemmel kísértek. Miután az osztrák NSDAP tevékeny részese volt a szinte polgárháborúig fajuló belső helyzetnek, 1933 tavaszától kezdődően az ellenzéki pártokat – köztük az NSDAP-t (1933. június) – egymás után betiltották. Ezt követően az NSDAP 1933 nyaratól – német támogatással – illegális mozgalomként működött és ebben nagy szerepe volt a fiatal generációnak. Ez az állapot az 1934-es puccskísérletig állt fenn.²⁸⁶

A betiltás a szervezeti struktúrát nem ingatta meg alapjaiban, de a mindennapi munka komoly nehézségekbe ütközött. A foglalkozások megtartása csak különféle álcázás révén, illetve leginkább a természetben volt lehetséges, amelyhez a szimpatizáló parasztok, erdészek stb. segítségére volt szükség. Alámerülési lehetőséget biztosított néhány más ifjúsági szervezet is, amelyek szándékosan (például a tagság növelése céljából), vagy teljesen tudatlanul kínáltak álcázási lehetőséget a HJ-nak. A saját szervezeten belüli illegális munka és a más szervezetekbe való beépülés a HJ-ban párhuzamosan zajlott.²⁸⁷

Az álcázási lehetőségek mellett a legnagyobb támogatás természetesen Németországból érkezett. Münchenben osztrák emigrációs HJ-vezetést hoztak létre, amely azonban megosztotta az osztrák HJ bécsi vezetését, ugyanis a kompetencia elhatárolás szokás szerint nem volt rendezett.²⁸⁸ 1934 második feléig működött a *HJ Ausztria területe* (22), amelynek székhelye *Münchenben* volt. Ehhez a területhez sorolták mindazokat a fiatalokat, akik bármi oknál fogva, de főleg a terror következtében elhagyták Ausztriát. A HJ számos vezetője menekült el a birodalomba, illetve jelent meg – Griesmeyr és Würschinger szerint – Münchenben, hogy további eligazítást kapjon. Tagságukról igazolványt állítottak ki, de az igazolvány kiadásáig minden területnek jelentenie kellett a területére érkezett osztrák állampolgárságú fiatalokat.²⁸⁹

Az 1933. januári náci hatalomátvételt követően a német ifjúság soraiban terjeszkedő, magát központosító Hitlerjugend – a régi hagyományokhoz híven – az osztrák szervezetet is maradéktalanul befolyása alá akarta vonni. A német hatalomátvétel a Hitlerjugend osztrák kapcsolataiban is változást hozott, hiszen a totalitásra törekvő birodalmi

²⁸⁴ „Ohne ein gesundes und strakes Volk können wir unsere Ziele nicht erreichen. Die Ostmark-Bevölkerung ist dafür von ausschlaggebender Bedeutung; es gilt sie zu erhalten, sie zu stärken und zu ergänzen.” Krause, Ilse, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8–10. o.

²⁸⁵ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 23. Mai 1933 – PAAA, R 98891; Gehmacher, i. m., 252–254. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o.

²⁸⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Wien, 17. Mai 1935; Rundschreiben I an die Jugendgruppe des Bundes der Reichsdeutschen, Klagenfurt, Wien, 9. Mai 1935; JfdDR an das AA, 11. Juli 1935 – PAAA, R 63613; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Wien, Klagenfurt, 23. Juni 1933 – PAAA, R 63613; Jagschitz, Gerhard, Zur Struktur der NSDAP vor dem Juliputsch 1934, Kézirat, 11. o., idézi Gerhacher, i. m., 295–297. o.; Pauley, Bruce F., Der Weg in den Nationalsozialismus. Ursprünge u. Entwicklung in Österreich. Bundesverlag, Wien 1988, 93–96. o.; Gehmacher, i. m., 295–297., 313–317., 340–341., 374. o.

²⁸⁷ Ilyenek voltak a *Német Tornászövetség* (Deutscher Turnerbund), a *Németosztrák Alpési Egyesület* (Deutschösterreichischer Alpenverein), az *Osztrák Ifjúsági Szövetség* (Österreichischer Jugendbund), az *Osztrák Vándormadár*, a *Südmark* és az *Ottonia* nevű monarchista ifjúsági szövetség. Gehmacher, i. m., 313–317., 340–341., 374. o. Képzés: Bekenntnisse österreichischer Jugend (DB 1938 A 10418). *Deutsch-Österreich. Kampfblatt der Hitlerjugend*, Gebiet 22, Julifolge 1934 (DB ZB 44209).

²⁸⁸ Gehmacher, i. m., 317. o.

²⁸⁹ Nr. 434. Betr. Oesterreichische HJ. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/128. sz., 2. Mai 1934, 4. o.

HJ számára megnövekedett erejéből adódóan szélesebb beavatkozási lehetőség kínálkozott Ausztriában, amit azonban éppen a birodalom külpolitikai szempontjainak figyelembe vétele miatt nem használhatott ki maradéktalanul. Ennek ellenére a HJ nem egyszer tévedt a hivatalos külpolitika által kifogásolt vizekre.²⁹⁰ Így a korábbi 1930–31-ben megvalósított körzetvezetői struktúra kiépítése után 1933-ban megkezdték a területevezetői posztok létesítését is. Ezzel egy időben *Ludwig Erber*²⁹¹ a HJ osztrák területi vezetője visszalépett és korábbi törzsvezetője, a német *Kurt Wegner*²⁹² váltotta. A németországi ösztönzésre zajló tisztogatási hullám ezzel azonban még nem zárult le, több körzet vezetői állásában akár többszörös változás is történt. Az 1933 februárjában az új birodalmi BDM-vezető, *Lydia Gottschewski* elnöklétével összeülő BDM járásvezetői tanácskozáson *Hertha Stumfohl* osztrák BDM-vezető is megjelent, akit megerősítettek tisztségében. Az ülésen nagy érdeklődés mutatkozott az osztrák szervezet iránt. Hasonló figyelem kísérte Gottschewski egy hónappal később Ausztriában tett útját is, mely során a birodalmi vezető Stumfohlt kinevezte Ausztria területvezetőjének (Gebietsmädelführerin), aki viszont megtartotta bécsi körzetvezetői pozícióját is. Német mintára az osztrák HJ-ban szerkezetátalakításra is sor került, több körzetet összefogtak, így Ausztriában 3 nagyobb egység jött létre (Németországban főterületek (Obergebiet)): *Bécs/Alsó–Ausztria*, *Nyugat–alpesi vidék* (Felső–Ausztria, Salzburg, Tirol, Vorarlberg), *Dél–alpesi vidék* (Stájerország és Karintia).²⁹³

A korábbinál szorosabbra kívánták tehát vonni a szálakat a birodalmi és az ausztriai szervezet között, még ha a határátkelés leginkább csak illegális úton történhetett is. Vagyis a vezetők egy része Münchenben, más részük Ausztriában, a felsőbb vezetők főleg Bécsben tevékenykedtek. A betiltás utáni megrázkódtatást követően csakhamar többé-kevésbé helyreállt a HJ belső élete, még ha mindet álcázni kellett is.²⁹⁴

A müncheni emigránsvezetés és a birodalmi HJ Ausztriába irányuló támogatása többsikú volt. A nyilvánvaló anyagi juttatások mellett, az osztrák HJ-vezetők számára üléseket és tanfolyamokat szerveztek Németországban (főleg a HJ Birodalmi Iskolájában Potsdamban) és Ausztriában. E tanfolyamok alkalmával az osztrák HJ-vezetők kapcsolatot létesíthettek főleg a dél–német birodalmi HJ-vezetőkkel. Ráadásul *Hartmann Lauterbacher* személyében egy tiroli volt Schirach helyettese. Az 1933-as nürnbergi pártnapokon a HJ-felvonulás keretében az osztrák HJ-tagok önálló csoportban vonultak fel. Tervbe vették az ausztriai HJ számára egy folyóirat kiadását is. Valószínűsíthető, hogy minden egyéb sajtó- és szóróanyagot is Németországban állítottak elő, és csempészték át azután a zöldhatáron Ausztriába. Az ausztriai sajtótermékek (*Der Rebell*, *Der junge Stoßtrupp*, *Die Feldwache*, *Der Pressedienst des Gebietes Österreich* című termékek, valamint *Der Blaue Dienst* a külügyi munkára) is újra megjelentek, s más szervezetek (pl. a *Südmark*) is lehetőséget biztosítottak lapjaikban a publikálásra.²⁹⁵ A támogatási formákon keresztül és azokon túlmenően nagyon jelentős volt az az erkölcsi támogatás, amit a birodalmi HJ, Németország és a német sajtó kifejtett az osztrák NSDAP és HJ irányában. A szervezet fenntartása és tevékenységének lehetőségekhez mérten történő folytatása mellett a HJ a szabotázsakciókban is kivette a részét: nemzetiszocialista demonstrációkra, náci jelképek használatára, sőt bombamerényletekre is sor került. A támogatásokat biztosító NSDAP-Menekültsegély (Flüchtlingswerk) a Birodalmi Ifjúságve-

²⁹⁰ Gehmacher, i. m., 311–312. o.; Neurath külügyminiszter már 1934 júliusában kifogást emelt a HJ önálló „külpolitikája” ellen. Schreiben Neuraths an STdF Hess, 31. 7. 1934. Akten der Parteikanzlei der NSDAP. Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. Hg. vom Institut für Zeitgeschichte (IfZ), München – Wien 1982, MF 95, 101 25170. skk.; idézi: Jahnke – Buddrus, i. m., 90. sk.

²⁹¹ Ludwig Erber 1931 tavaszán Anton Kirchner után került az osztrák HJ élére, majd onnan 1933 áprilisában távozott. 1934 közepétől a BIV AR Osztályának referense, majd 1935 júniusától a Határvidéki és Külügyi Hivatal Útszervezési Hivatalának vezetője. 1937-ben kilépett a HJ kötelékéből. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1138. o.

²⁹² Wegner 1930–31-ben a HJ lübecki csoportját szervezte meg, 1930 őszétől a mecklenburg–lübecki HJ körzet ügyvezetője, majd 1931 májusától körzetvezetője. 1932 novemberétől 1933 áprilisáig az osztrák HJ törzsvezetője, majd vezetője. A Dollfuss-putsch után kivált a HJ-ból, és az SA-ban töltött be pozíciókat. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1226. o.

²⁹³ Gehmacher, i. m., 252–254. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o. A lányok esetében birodalmi szervezethez hasonlóan a 14 év alatti lányok szervezése később kezdődött, mint a fiúké. Az ifjúlány-csoportok mind Németországban, mind Ausztriában 1932 táján jelentek meg. Ausztriában csak pár csoport létesülhetett, mivel a központi összegzésben meg sem jelentek az osztrák ifjúlányok. Ráadásul a betiltás után az ifjúlányok tevékenységének fenntartását túl veszélyesnek ítélték, így az illegalitásban csak a BDM működött. Reorganizációra 1935–36-ban tettek kísérletet. Az Ifjúlányok szervezete ebben az időben a taglétszámokból adóan nem rendelkezett teljes szervezeti struktúrával, vagyis a BDM szervezetének integráns részét alkotta, a csoportok belső életét illetően viszont lehetőség szerint autonómiára törekedtek. A körzetvezetőségekben is létrehozták az ifjúlány-referensi tisztségeket, de munkájuk csak koordináló jellegű volt, utasítási joguk a struktúrában lefelé nem volt. Gehmacher, i. m., 279–281. o. A JM Ausztriában a 8–14 év közötti korosztályra koncentrált erejét, s elsősorban a párttagok, illetve az azokhoz közel álló családok gyermekei képezték a célcsoportot, hogy így vessék meg a szervezet alapjait. Ráadásul a HJ általános imázsához hozzátartozott a „garázdálkodó csoport” képe, így sok esetben még maguk a párttagok is inkább a nyugodtabb „nemzeti” ifjúsági csoportokba küldték gyerekeiket. Másrészt a gyerekeket könnyebben lehetett megnyerni, mint a szülőket, s a kisebb korosztálynál kezdettől fogva sokkal inkább előtérbe kerültek a jól bevált ifjúsági formák (közösségi est és kirándulás), a politikai nevelés is inkább ezek mentén valósult meg, tényleges politikai tevékenység, felvonulás stb. pedig napirendre sem került. Gehmacher, i. m., 283–286., 317. o.

²⁹⁴ Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o.

²⁹⁵ A VB és a HJ sajtója is jelentős számban közölt írásokat az Ausztriában folyó HJ-tevékenységről. A *Wille und Macht* 1933-ban külön füzetet szentelt az osztrák HJ-nak. *Wille und Macht*, 1933/18. sz.; Gehmacher, i. m., 319. o.; Stoppel, i. m., 76–77., 92. o.

zetőség keretében *Alfred Rodenbücher* vezetésével működött, s 1936-ig 260 fős apparátusra tett szert. Berlinben e szerv működése révén kisebb osztrák kolónia jött létre.²⁹⁶

Az NSDAP puccskísérlete és *Dollfuß* kancellár 1934-es megölése újabb megrázkódtatást okozott. Griesmeyr szerint az akciókban 5 HJ-tag is részt vett. Ezt követően ismét sok HJ-tag menekült a birodalomba, sokan elvesztették állásukat, elhagyni kényszerültek iskoláikat, kerültek börtönökbe, gyűjtőtáborokba. Ennek ellenére Griesmeyr szerint az Anschlussig további 10 000 fővel növekedett a HJ létszáma. Mivel a birodalmi NSDAP-nak a kormányra kerülés után külpolitikai szempontokat is figyelembe kellett vennie, sőt a belső konszolidáció mellett ezek abszolút prioritást élveztek, a német vezetés nem vállalhatott közösséget a nyíltan puccsot tervező, majd megvalósító osztrák testvérpárttal. Így az 1934-es tavaszi náci puccskísérlet után a birodalmi NSDAP leállította az Ausztriába irányuló támogatásokat, s ez hivatalosan egészen a 1936. júliusi német–osztrák egyezményig nem is változott.²⁹⁷

1934 második felében Schirach hivatalosan is feloszlatta az ausztriai HJ-területet, s az osztrák kérdés kezelését a *Külügyi és Jogi Osztályra* bízta, ahol Erber területvezetőt bízták meg az ügyek intézésével. Ez a részleg vette át a Németországban élő osztrák fiatalok gondozását is. Ausztria irányában ezután nagyfokú óvatosságra volt szükség, emiatt a HJ vezetése egyelőre visszafogottságot várt a birodalmi ifjaktól. Nyilván a nyugodt hangulat megőrzése miatt volt szükség arra, hogy 1934 végén megtiltsák az egykori osztrák menekült fiataloknak, hogy egységeikben Ausztriáról tartsanak előadást. Az ellenszegülőket a *Külügyi és Jogi Osztály Oe-alesztályának* (Ausztria) kellett jelenteni, s azt is, hogy van-e az adott egységben ausztriai menekült fiatal.²⁹⁸ Ez az intézkedés egyúttal azt is garantálta, hogy a HJ hivatalos vonalától eltérő vélemények ne kerülhessenek a HJ tagsága elé. A két legfontosabb, Ausztriában maradt HJ-méltóságot, a BDM osztrák területi vezetőjét, *Herta Stumfohl*²⁹⁹ és a HJ bécsi körzetének vezetőjét, *Karl Kowarikot*³⁰⁰ is Münchenbe rendelték, akik a Birodalmi Ifjúságvezetőség utasítására ott is maradtak. Ezt követően Németországban töltötték be magas pozíciókat, s az Ausztriában maradt bajtársak támogatását is megtiltották számukra. Ausztria kérdése azonban továbbra is napirenden maradt a sajtóban. A további elmenekülők számára az NSDAP menekültsegélye nyújtott anyagi támogatást, iskolai és szakmai lehetőségeket közvetítettek számukra. A náci szervezetek betiltása után a menekültek száma megszorodott (több száz főről volt szó Németországban), akiket a HJ – propagálva az osztrák ifjúság szociálisan rossz helyzetét – igen jó körülmények között tudott beilleszteni a német gazdaság termelési menetébe.³⁰¹ A Németországba távozásban a gazdasági motivációk mellett politikai–ideológia motívumok is szerepet játszottak, s a kettő gyakran kombinálódott egymással.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség buzgóságát ismerve azonban kétséges, hogy a német HJ mindenben eleget tett volna az általános birodalmi tiltásnak. Annál is inkább, mert már 1934 őszén vannak adatok arra nézve, hogy tovább folyt a birodalmi képzés és a képzésben részesült HJ- és BDM-vezetők azután visszatértek Ausztriába. Hasonlóképpen részt vettek osztrák fiatalok a HJ Hochland-táborában, illetve a nürnbergi pártnapokon. Ráadásul 1935 elején – megőrizve a Birodalmi Ifjúságvezetőség Ausztriára is kiterjedő vezetési igényét – a Birodalmi Ifjúságvezetőségen belül felállították az *SO jelű főreferatúrát* (Hauptreferat SO), amely az osztrák HJ gondozását látta el, és messze nem csak azokat, akik Németországba menekültek. A főreferatúra a Vorarlbergből származó *Otto Weber*³⁰² vezetése alatt állt. E szerv koordinálta ezután a birodalmi HJ Ausztria felé irányuló tevékenységeit. 1935 nyarán a Birodalmi Ifjúságvezetőség munkatársai már ismét közvetlenül is dolgoztak Ausztriában. Berlin tehát mindenképpen meg akarta őrizni a felségjogot Ausztria felett. Kérdéses azonban, hogy ez mennyire sikerült zökkenő mentesen, de nyílt összetűzésre az osztrák és a német HJ között mindenesetre nem került sor. 1935-ben külön emlékirat készült az ausztriai helyzetről és annak poli-

²⁹⁶ Österreichische HJ. VB, 2. September 1933 (BArch, NS 5/VI/427, 9. o.); Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242., 319–321. o.

²⁹⁷ Gehmacher, i. m., 243–244., 295–302. o.

²⁹⁸ Abteilung Ausland. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17. sz., 6. Oktober 1934, 4. o.; Ehemalige österreichische Hitlerjungen in Deutschland. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.; Oesterreich-Vorträge, Meldepflicht österreichischer Hitlerjungen. *Vorordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/27, 15. Dezember 1934, 3. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o.

²⁹⁹ Stumfohl 1931 májusától vezette a BDM bécsi körzetét, majd mellette a karintiai körzetet is. 1933 tavaszától a BDM osztrák vezetőjét, közben illegális tevékenység miatt börtön- és pénzbüntetésre ítélték. 1934 augusztusa és 1936 között a birodalmi BDM főreferense, majd a BDM birodalmi referensének helyettese. 1936-tól visszatért Ausztriába, majd az Anschluss után a BIV Délkeleti Parancsnokságának (Befehlsstelle Südosst) BDM-megbízottja. 1940-ben házassága után kivált a szolgálatból. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1218–1219. o.

³⁰⁰ Kowarik a HJ felső-dunai alapító tagjaként már komoly múltra tekintett vissza az ifjúsági mozgalomban, számos szervezetnek volt tagja korábban is. 1932 nyarán bízták meg a HJ bécsi körzetének vezetésével, majd az alsó–ausztriai körzet irányítását is átvette. 1934-től Kurt Wegner osztrák HJ-vezető helyettese. 1934 és 1936 között a birodalmi HJ szolgálatában állt, majd ő is visszatért Ausztriába és a HJ országos vezetőjeként irányította a reorganizációt. Az Anschluss után pártpozíciókat töltött be, majd 1941-ben visszatért a HJ bécsi terület élére. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1170–1171. o.

³⁰¹ Gehmacher, i. m., 327–329., 332–336, 338. o.

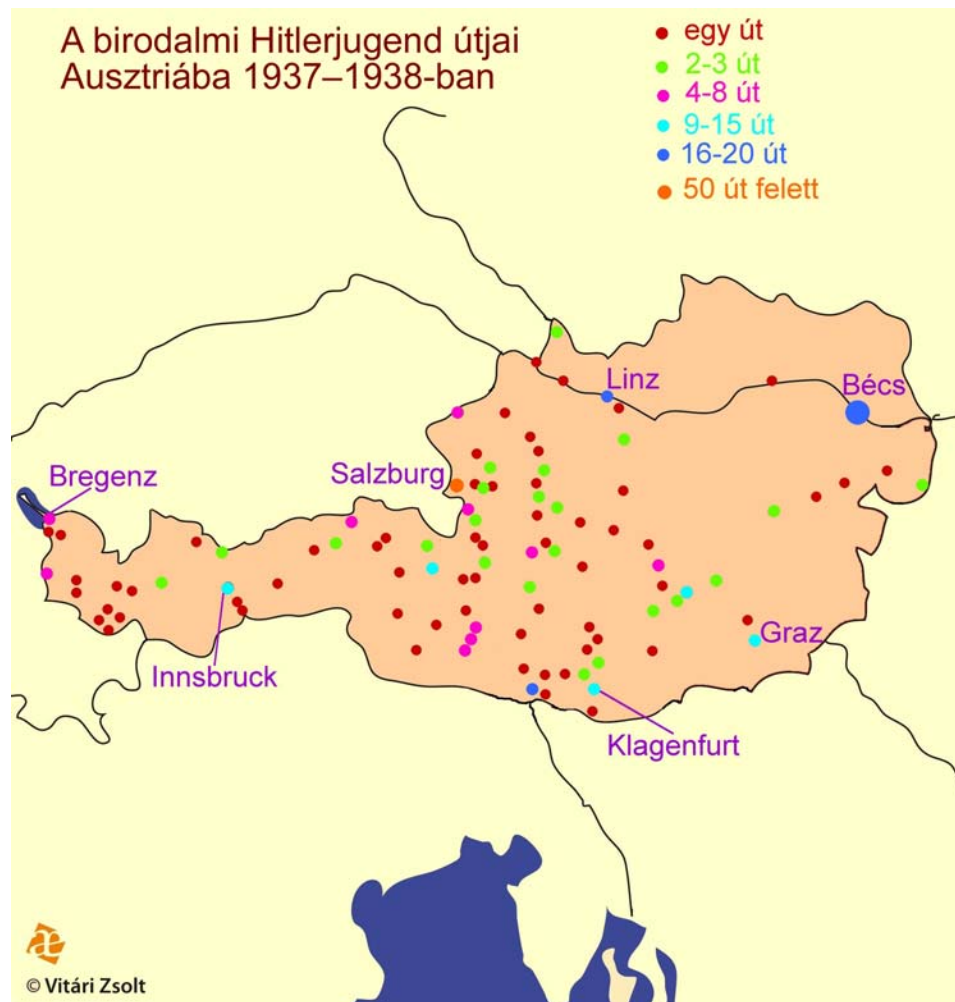
³⁰² Weber volt az alapítója a HJ első csoportjainak Vorarlbergben, majd Svájcba menekült. 1935 nyarától a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatalában dolgozott. 1938 márciusától a HJ Délkeleti Parancsnokságának vezetője, majd a HJ tirol, később tirol–vorarlbergi körzetének vezetője. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1225. o.

tikai kihatásairól, amelyben többek között azt is megállapították, hogy az osztrák HJ meglehetősen gyenge, s a jövő záloga az ottani ifjúság világnézeti nevelése, hiszen a nemzetiszocializmus alapelveit bele kell verni az ottaniakba, de ehhez a birodalomból érkező támogatás is kevésnek bizonyult.³⁰³

Az 1936-os egyezmény igen csak megkönnyítette a HJ ausztriai tevékenységét, ami leginkább abban mutatkozott meg, hogy felélénkültek az osztrák csoportok németországi látogatásai. 1936 augusztusától a korábbi formáktól eltérően, amikor is az egyes osztrák HJ-vezetőket beillesztették a különféle kurzusok résztvevői közé, már teljesen külön kurzust tartottak számukra, amelyeken speciálisan osztrák témákat is érintettek. Ettől kezdve állandó Ausztriantanfolyamokra került sor, amelyeket főleg Bajorországban rendeztek. A szabadabb mozgás jele volt, hogy Stumfohl és Kowarik a Birodalmi Ifjúságvezetőség megbízásából visszatért Ausztriába azzal a céllal, hogy újraszervezzék a teljes ottani HJ-ot, s mindezt a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek alárendelve tegyék, illetve Berlin vezető szerepét minden szinten elismertessék. Gehmacher kimutatásai szerint legkésőbb 1936 nyarától az osztrák HJ jelentős összegekhez jutott a birodalmi fondokból.³⁰⁴ Mindenesetre az osztrák HJ radikalizmusa, sorozatos randalírozása és demonstrációi 1938 elején nemcsak a BIV, de a német külpolitika nem teszését is kiváltották. Ráadásul ezeknek az akcióknak köszönhetően többszáz embert vettek őrizetbe, és több száz HJ-tagot száműztek.³⁰⁵

1937 tavaszától a birodalmi HJ csoportjai szinte elárasztották Ausztriát, s a tavasszal még feltűnést keltő csoportok az osztrák hétköznapok részévé váltak. Csak 1937-ben a BDM 33, a HJ pedig 44 útra kért engedélyt a Birodalmi Ifjúságvezetőségnél, s ebből a HJ esetében mindössze 4 olyan út volt, amelyek más országot (Svájc, Olaszország, Jugoszlávia) is érintettek. Ezen felül két olyan máshova vezető útra is sor került, amelyek részben Ausztriát is érintették. A „rohám” 1938-ban sem hagyott alább, s az Anschlussig a BDM részéről 8, a HJ részéről pedig hat útra került sor. Ezzel időarányosan Ausztria volt a HJ külföldre irányuló tevékenységének legfrekvenciáltabb területe. A birodalom minden részéről érkező csoportok, s különösen a középső vidékek voltak aktív csoportok kiküldésében, míg a peremterületek – így például a dél-német területek – kevesebb érdeklődést mutattak. A lányoknál átlagban 18, a fiúknál pedig közel 20 fős csoportokról volt szó. A legnagyobb Ausztriába érkező csoport 96 főt számlált. Az utak átlagos hossza is rendkívülinek tekinthető, hiszen a lányok esetében közel 18, a fiúk esetében pedig majdnem 21 nap volt az átlagos hossz. Vagyis szinte minden Ausztriába látogató csoport három hétig tartózkodott ott, ami nagyon kedvező feltételeket biztosított a népiségi munka terén. Ráadásul 30 és 40 napos utakra is sor került. Ausztrián belül – mint ahogy az ábra is mutatja – a salzburgi és karintiai (szlovén lakosság miatt is fontos), illetve észak-stájerországi területek voltak a leglátogatottabbak, illetve Linz és Bécs.³⁰⁶ Érdekes, hogy burgenlandi kirándulásokra alig került sor, s egyáltalán nem kötötték

³⁰³ Denkschrift über die weltanschauliche Lage in Österreich und deren politischen Auswirkungen, Juni 1935 – BArch, NS 43/185.

³⁰⁴ Gehmacher, i. m., 336–338., 415. o.

³⁰⁵ Vö. Der Beauftragte des Führers und Reichskanzlers für Wirtschaftsfragen Keppler an Reichsminister von Ribbentrop, 10. Februar 1938. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band I, Imprimerie Nationale, Baden–Baden 1950, 289. dokumentum, 414–415. o.

³⁰⁶ Leglátogatottabb vidékek: Salzburg (54 út); Villach, Bécs, Linz (15–20 út); Innsbruck, Graz, Klagenfurt, Zell am See, Leoben (9–15 út); Bregenz, Feldkirch, Kufstein, Radstadt, Hallein, Mallnitz, Bad Gastein, Mölltal, Hiefalau, Hellstadt (4–8 út); Schladming, Semmering, Bruck an der Mur, Golling, Gmunden, St. Gilgen, Wörgl, Schwarzach, St. Veith, Bad Aussee, Bad Ischl, Steyr, Obertauern, Scharnitz, Landeck, Fertő-tó, Braunau am Inn, Saalfelden, Mondsee, Aigen, St. Michael, Geritzen (2–3 út).

össze az ausztriai látogatásokat magyarországi utakkal. Ennek oka leginkább az lehetett, hogy Ausztria fontossága miatt ide szinte csak tisztán osztrák utakra került sor, másrészt a leginkább közelfekvő nyugat–magyarországi, részben németek által lakott megyéket a magyar rosszállás miatt nem igen keresték fel. Reprezentatív és látványos, diplomáciai szintű kapcsolatra az osztrák államifjúsággal azonban nem került sor. Másik irányban közel sem beszélhetünk ilyen élénk kapcsolatokról. Az *Osztrák Ifjúnép* látogatásairól nem tudunk, de azok valószínűleg nem is voltak napirenden, míg az osztrák HJ-vezetők birodalomban történő képzése folyamatosan zajlott, de ennek méreteiről ugyancsak nem rendelkezünk pontos információkkal. Annyi azonban bizonyos, hogy az Ansch-

lussig csak az osztrák fiataloknak mindössze egy csekély töredékét sikerült felkészíteni a vezetői feladatokra, ami az Anschluss után ugrásszerűen növekvésnek induló taglétszámok következtében mindenképpen szükségessé tette a birodalmi vezetők átvezénylését is. Vagyis ez nemcsak a hatalmi pozíciók kézbevétele miatt játszott szerepet az egykori osztrák vezetőséggel szemben.

A betiltás alatt és még annak feloldása után is az osztrák Hitlerjugendnek meg kellett küzdenie az osztrák vezetés német és olasz mintára alapozott államifjúsági terveivel is. 1934. május 27-én először szervezték meg grandiózus ifjúsági felvonulások közepette az „ifjúság napját”. Mind az ifjúság szervezete, mind pedig a hasonló rendezvények elsődleges célja az osztrák tudat elültetését szolgálta az ifjakban. Ennek ellenére sohasem sikerült a náci, nagynémet elveket hirdető Hitlerjugend tevékenységét komolyabban visszaszorítani. A *Hazafront* (Vaterländische Front) ifjúsági tagozata – kezdetben *Ifjú Haza* (Jungvaterland) néven – *Georg Thurn–Valsassina* (*Ernst Rüdiger Starhemberg Heimwehr*-vezető sógora) vezetésével állt fel korábbi, Heimwehrhez kötődő ifjúsági szervezetek egyesüléséből 1933 őszén. Egy évvel később a szervezet saját adatai szerint kb. 70 ezer taggal és 2000 helyi csoporttal rendelkezett, s vezetője kinyilvánította a legfőbb célt, hogy államifjúsági szervezet váljon belőle. A legfőbb ellenzők között ott voltak azonban azok a katolikus ifjúsági szervezetek, amelyeket a vallásnak fontos szerepet tulajdonító Ausztriában nem lehetett egyszerűen betiltani, így a kompromisszum-keresés és a viták 1936-ig elhúzódtak.³⁰⁷

A kompromisszum révén végül is egy lazább fedőszervezet jött létre *Osztrák Ifjúnép* (Österreichisches Jungvolk) elnevezéssel mint államifjúság, amelyben az egyes szervezetek megőrizhették valamennyit önállóságukból. Thurn–Valsassina lett a szervezet szövetségi vezetője, amelynek működését 1936 nyarától törvényben is meghatározták. A tagokat a 10–18 éves generációból toborozták, de a tagság nem vált kötelezővé. A szervezet tevékenysége nem sokban különbözött a német Hitlerjugendétől, ráadásul az ideológiában is számos hasonló elem (erős tekintélyelvűség, elkötelezett antimarxizmus, nemzeti kategóriákban gondolkodás) jelent meg, még ha az osztrák önállóság elve és a faji gondolat elvetése azért megkülönböztette a két szervezetet. Az 1936-os egyezményben kimondott elv, miszerint Ausztria német állam, viszont az egész rendszer alól kihúzta a talajt. Az ideológiai hasonlóságon kívül a későbbiekre nézve is fontos volt, hogy az Ifjúnép felelevenítette a határvidéki tevékenységet, amelyet leginkább a cseh területek irányában fejtett ki. A tagság adományaiból határvidéki iskolákat (Grenzlandschulen) hoztak létre, amely a népiségi munka újbóli előtérbe kerülését sejtette. A taglétszám a kitűzött célhoz képest azonban mindvégig szerény maradt, a 150 ezer főt sosem haladta meg. A szervezet sosem tett szert igazi népszerűsége, ráadásul hamar kiderült, hogy az osztrák HJ ide is hamar befészkelte magát, azzal a távlati céllal, hogy az osztrák ifjúságot az Anschluss után beilleszék a Hitlerjugendbe. A szervezetnek lányok és fiúk egyaránt tagjai voltak, a két nem számára a foglalkozások külön zajlottak, de szervezeti

³⁰⁷ Gehmacher, i. m., 325–326., 400, 411. o.

különválasztásra és önálló birodalmi ifjúságvezetőnői tisztség létrehozására nem gondoltak. A HJ erősen kifogásolta az Ifjúnép alacsony taglétszámát, s főleg azt, hogy a vezetés tanárok, öreg tisztek és politikai kalandorok kezében volt.³⁰⁸ Az osztrák ifjúság azért sem volt szimpatikus a HJ számára, mert Thurn–Valsassina 1937 végén azt fontolgatta, hogy felveszi a közvetlen kapcsolatot a szudéta–német ifjúsággal. A kapcsolatok kialakítása érdekében első lépésként egy vezetői megbeszélést javasolt a két szervezet között.³⁰⁹ Ezt a befolyásszerzési kísérletet a Hitlerjugend nem nézhette tétlenül.

Az osztrák helyzetet ebben a tekintetben is az Anschluss oldotta meg. Egy nappal azután, hogy a Wehrmacht átlépte az osztrák határt, *Baldur von Schirach* személyesen érkezett meg a birodalmi HJ képviselőjében Bécsbe, útját Linz és Bécs között mindenhol HJ-csoportok tisztelgése követte. A bécsi nyugati pályaudvaron 2600 bécsi és alsó–ausztriai fiú és 1400 leány fogadta. Schirach a pályaudvaron rögtönzött beszédében az osztrák HJ-ot példaképként állította az egész nép elé: „*az elkövetkező időszak arról fog szólni, hogy a teljes német ifjúságot a Führer művéhez igazítsuk és azokban a fiatal bajtársakban, akik most soraitokba lépnek, meggyökerezteszük azokat az ideálokat és azt a hűséget, amelyet ti Német–Ausztriának és a teljes német népnek egy szörnyű és kemény időben már megmutattatok.*”³¹⁰ Schirach még aznap este fekereste az osztrák HJ vezetőjét, *Hans Schoast*,³¹¹ akinek kiadta az első utasításokat az ifjak HJ-ba tömörítésére. Március 13-án megjelent az osztrák HJ erre irányuló felhívása.³¹²

Ezt követően Schirach (kíséretében többek között Lauterbacher és Stadler, akik mindketten Ausztriából származtak) még aznap este a *Hősök terén* tartotta meg újabb beszédét, ott, ahol két nappal később Hitler bejelentette hazája csatlakozását a Német Birodalomhoz –. A német ifjúság vezetője – a hivatalos adatok szerint – ezúttal már 40 000 ifjú előtt beszélt, miután koszorút helyezett el a világháború áldozatainak emlékművénél. Schirach beszédében túllépett az ünnepi óra kötelező udvariasságán, és teljes ifjúság összefogásának szükségességét hangoztatta mind Németországban, mind az újonnan csatlakozó osztrák területeken. Bejelentette, hogy az osztrák–német határ mentén fekvő vámhivatalok a Hitlerjugend tulajdonába kerülnek mint ifjúsági szállók, ami az értékes inagatlanok kisajátításán túl óriási propagandaértékkel is bír.³¹³ A HJ sajtója hetekig hangos volt a nagy eseménytől: „*Ahogy ti mind vidámak vagytok, mi is vidámak és boldogok vagyunk. A mai nap a legszebb az életünkben, mert ismét egymás szemébe nézünk, mert vállvetve azonos zászló mögött érezzük nagy közösségünk örök lüktetését.*”³¹⁴

Az államifjúság felépítése azonnal megkezdődött. Első lépésként nagyszámban érkeztek birodalmi német HJ-vezetők e feladat ellátására, ami egyúttal azt is eredményezte, hogy az osztrák HJ vezetői háttérbe szorultak. Utóbbiak csalódottsága kezdetben konfliktusokra is okot adott.³¹⁵ A második lépcsőt az öt évvel korábbi „recept” alkalmazása jelentette: Schirach már megérkezése napján elfoglaltatta az Osztrák Ifjúnép székházát, mint annak idején a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Egyesületének székházát. Itt is minden, ifjúsági csoportokra vonatkozó papírt lefoglaltak, s az Ifjúnép, illetve más, azon kívüli, éppen feloszlítás alatt álló ifjúsági csoport vagyontárgyai (ingatlanok, sportpályák, ifjúsági szállók, otthonok stb.) is a HJ tulajdonába mentek át.³¹⁶ Az osztrák ifjúság számára mindez nem jelen-

³⁰⁸ Gehmacher, i. m., 400., 411–417. o.; Zur Organisation der Staatsjugend in Österreich. *RJP*, 1936/203. sz., 1–2. o.; Ein Staatsjugendführer in Österreich. *RJP*, 1935/288. sz., 1. o.; Die österreichische Staatsjugend. *RJP*, 1935/291. sz., 1–2. o.; Der Zusammenschluss der österreichischen Jugendverbände. *RJP*, 1936/43. sz., 1. o.; Bécsi Neue Freie Presse tudósítása szerint az Ifjúnépnek 1936 végén 200 ezer tagja volt, amelynek több mint a fele, 120 ezer fő a Hazafias szervezettől, 40 ezer az Ostmarkjugendtől, 30 ezer a keresztény–német tornászoktól, 14 ezer fő pedig az osztrák ifjú lövészeketől származott. Erfolge der österreichischen Staatsjugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 43., 15. Dezember 1936, 478–479. o. (BArch, NSD 43/8–2).

³⁰⁹ Der Gesandte in Prag an das AA, Prag, 21. Dezember 1937, Anlage. In: Akten zur Deutschen Asuwärtigen Politik. Serie D, Band II, Imprimerie Nationale, Baden–Baden 1950, 39. dokumentum, 71–73. o.

³¹⁰ „*In der kommenden Zeit gilt es, die ganze Jugend auf das Werk des Führers auszurichten und in die jungen Kameraden, die jetzt in eure Reihen eintreten werden, jene Ideale und jene Treue zu verwurzeln, die ihr Deutschösterreich und dem ganzen deutschen Volke in einer furchtbaren und harten Zeit vorgelebt habt.*” – Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. *Rheinisch–Westfälische Zeitung*, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437); Gehmacher, i. m., 449. o.; Die Hitler–Jugend Deutsch–Österreichs. *RJP*, 1938/62. sz., 1–2. o.

³¹¹ Hans Schoas 1929 óta volt a HJ tagja, 1938-ban az Anschlusst követően nevezték ki a HJ Német–Ausztria területének vezetőjévé, illetve a Wilhelm Busch által vezetett Délkeleti Parancsnokság törzsvezetőjévé. 1938 őszétől a HJ karintiai területének vezetője. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1209. o.

³¹² Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. *Rheinisch–Westfälische Zeitung*, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437)

³¹³ Schirach, Die Hitler–Jugend, i. m., 226. sk.; Gehmacher, i. m., 449–450. o.; Die Hitler–Jugend Deutsch–Österreichs. *RJP*, 1938/62. sz., 1–2. o.; Die Abstimmung der Jugend. *RJP*, 1938/65. sz., 1–2. o. Az azonban már kérdéses, hogy Schirach mennyire egyeztetett ebben a kérdésben más, érintett államszervekkel.

³¹⁴ „*Sowie ihr froh seid, so sind wir alle froh und glücklich. Der heutige Tag ist der schönste in unserem Leben, weil wir uns wieder in die Augen sehen und weil wir Schulter an Schulter hinter der gleichen Fahne den ewigen Pulsschlag unserer großen Gemeinschaft spüren.*” Wir grüßen die Kameraden in Deutschösterreich! *Die HJ*, 1938/12. sz., 19. März 1938, 1. o.

³¹⁵ Röplapakció indult a birodalmi HJ-vezetők, köztük *Wilhelm Busch* ellen, aki az osztrák ifjúság HJ-ba tagolásának legfőbb felelőse volt. Az akció következtében számos lázadó osztrák HJ-vezetőt váltottak le. – Gehmacher, i. m., 450. o.

³¹⁶ Gehmacher, i. m., 452. o.

tett egyebet a német hatóságok szerint, mint a „szükségállapottól való végleges megszabadulást”, amelybe az osztrák rendszer idején kényszerültek.³¹⁷

Az ausztriai német ifjúság maradéktalan összefogásának jogi alapjait azonban csak visszasan, illetve később teremteték meg, hiszen az osztrák területek birodalomba való beillesztése egyelőre nem zárult le. A birodalmi törvények – köztük a Hitlerjugend-törvény és a hozzá kiadott két végrehajtási utasítás, melyek közül a második rendelte le végérvényesen az ifjúság teljes összefogását a Hitlerjugendben –, ezért nem kerültek automatikusan alkalmazásra Ausztriában. Helyette az Ausztriára vonatkozó közlönyben hirdették ki a rendeletet. A Hitlerjugend-törvényt és két végrehajtási utasítást a maga végleges jogi formájában csak 1941 júniusában akarták kiadni, lehetővé téve így az egységes rendezést a szudétanémet és a protektorátusi területeken is. A legfőbb problémát ugyanis e területek nemzetiségi összetétele jelentette, s Németországgal ellentétben – ahol minimális volt a kisebbségi hovatartozásuk miatt a Hitlerjugendből kint rekedők aránya – Ausztriában és a másik két területen komoly problémákat vetett fel a „német ifjúság” fogalmának meghatározása.³¹⁸

Az Anschluss után a BIV 1938 májusában eltörölt minden olyan korlátozást, amely az Ausztriába irányuló HJ-utakat érintette, s azok ügyintézésére a BIV Utak és Túrák Hivatalában történt. Az ausztriai HJ-szervekkel való kapcsolatfelvétel azonban csak a hivatal engedélye után volt lehetséges, mert a Hivatal technikai okokból kontingentálta az utakat. A rendelkezés így átmenetiséget mutatott, hiszen teljes utazási szabadság továbbra sem állt fenn. Ennek az oka volt, hogy az ottani lakosság és ifjúság még csak most ismerkedett a birodalmi HJ-tal, amelynek jó fellépésére így emiatt különös hangsúlyt kellett helyezni. Mindenfajta kéregetés, kedvezményes vagy ingyenes szállás igénybevételétől tartózkodni kellett.³¹⁹ A másik ok nyilván a HJ éppen folyó kialakítása volt.

Az Anschlusst követően valóban az új belépők hatalmas áradata lepte el a Hitlerjugendet, ami azonnal felvetette annak igényét, hogy az ausztriai területeket is mihamarabb a birodalmi szintre emeljék, ami leginkább a szervezeti struktúrát, valamint a vezetők számát és képzettségét érintette. E feladat ellátására állították fel a *BIV Délkeleti Parancsnokságát Wilhelm Busch*³²⁰ vezetésével, amely 1939 februárjáig működött. A megnövekedett vezetőigény kielégítésére a birodalmi vezetők átvezénylése mellett azonnal létrehozták az első vezetőképző iskolát (Obergebietschule) a Salzburg melletti *Grödingben* és a BDM számára egy hasonló iskolát *Karintiában*. Később minden területen hasonló iskolák jöttek létre, és addig is mindent elkövettek a birodalmi minták megismertetésére. 1938 őszén a Hitlerjugend Ausztria végleges birodalmi szervezetbe illesztése révén hét új területtel gazdagodott.³²¹ A továbbiakban Ausztria már nem volt a HJ külügyi tevékenységének színtere.

V. 6. 1. 2. Olaszország

A Hitlerjugend 1933. január utáni nyitásának másik lehetséges iránya a világnézeti rokonság miatt nem lehetett más, mint Olaszország, bár a két ország viszonya a dél-tiroli németiség és az Anschluss kérdése miatt egyelőre feszült volt.³²² 1933 nyarán az ifjúsági kapcsolatok felvételére Németország tette meg az első lépést. A propagandaügyi minisztérium referense, *Schmolz* által vezetett küldöttségben a római német követség, Hitler kancelláriája, a birodalmi sportvezető képviselője mellett ott volt Schirach megbízottja, *zu Klampen* is. A német küldöttség tárgyalópartnerei a Német–olasz Ifjúság Munkaközösségének két megbízottja (Sella, Czarán), az Olasz Olimpiai Bizottság elnöke és titkára, a fasiszta párt titkára, *Achille Starace*, valamint az olasz fasiszta hallgatószervezet és az olasz „SA” (Fasci Giovanili di Combattimento) képviselői voltak. A tárgyalás egyetlen témája a német–olasz fiúifjúság cserelehetőségeinek megvitatása volt, amelyre – a követség értékelése szerint – az olasz fél – beleértve Mussolinit is – nagy hangsúlyt helyezett. A küldöttséget később fogadta a külügyminisztérium képviselője és Starace is.³²³

³¹⁷ Die Jugend Österreichs der Not entrissen. *RJP*, 1938/76. sz., 1–2. o.

³¹⁸ BArch, R 43 II/514.; Gehmacher, i. m., 454. o.

³¹⁹ Österreich–Fahrten. *Reichsbefehl*, 17/III, 6. Mai 1938, 460. o.

³²⁰ Wilhelm Busch Essenben vezette a Hitlerjugendet 1931-ben, majd 1932 őszétől a BIV müncheni központjában dolgozott. 1934 elejétől a Nyugati Főterület vezetésében alkalmazták, majd átvette a HJ szászországi területének irányítását. Ausztriai megbízatása után az SS kötelékében teljesített szolgálatot. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1131. o.

³²¹ Bécs (27), Alsó–Duna (28), Felső–Duna (29), Stájerország (30), Karintia (31), Salzburg (32), Tirol–Vorarlberg (33). Griesmeyr – Würschinger, i. m., 243–244. o.

³²² Blohm, i. m., 278–279. o. Vö. Olaszország eltérő külpolitikai irányultságát a stresai front kapcsán.

³²³ Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 31. August 1933 – PAAA, R 63605; Communiqué – PAAA, R 63605.

A tárgyalások csakhamar arra engedtek következtetni, hogy mégis csak a rokon vonások alapján, és nem az aktuális külpolitikai nézeteltérések mentén építsék ki a kapcsolatokat. A megvalósítandó csere kapcsán globális megoldás körvonalazódott, ami sokrétű kapcsolatokat tett lehetővé. Célként fogalmazódott meg a sport- és kulturális szervezetek kölcsönös megismerése. Német részről a cserét illetően csak a szűkebb értelemben vett Hitlerjugend, azaz a 18–24 éves sporthallgatók, a 18–25 éves korú sportegyesületi tagok, a rohamosztatok tagjai (18–25 év) és a német hallgatók (25 éves korig) jöhettek szóba. Az olasz fél az ifjúsági szervezet és testnevelési főiskolája hallgatóinak, a sportegyesületek tagjainak, az ifjú fasisztáknak, valamint a magasabb iskolák és a főiskolák ifjainak részvételével számolt 18 és 25 éves kor között. *Renato Ricci*,³²⁴ az Ifjúságnevelési Minisztérium helyettes államtitkára, az olasz ifjúság vezetője mindkét fél esetében az első két csoport cseréjének kiépítésével értett egyet. A tervek szerint mindkét fél egyenként 30 fős csoportokat hozott volna létre, amelyek egy hónapot töltöttek volna a partnerországban. Lehetőség szerint havi rendszerességgel új csoportok cseréjét helyezték kilátásba. A helyszínt a vendéglátó választhatta meg, de tekintetbe kellett vennie az adott vendégszolgálat sportolási igényeit. A fogadó országban lehetőség volt egyenruha-viselésre is. A programot igyekeztek úgy összeállítani, hogy egyszerre szolgálja a kulturális és turisztikai, valamint a testi nevelés céljait is. A csere lebonyolítására a követségek bevonásával bizottságot kívántak alapítani. Németországban a már létező Német–olasz Ifjúság Munkaközössége is alkalmas volt erre a feladatra.³²⁵

Végül 1933 augusztusában megkötötték a kétoldalú egyezményt, de a megállapodás csak mindkét kormány jóváhagyásával léphetett életbe. Német részről azonban leginkább a finanszírozás kérdésében aggályok merültek fel. Ezek tisztázására a külügyminisztérium nagy hangsúlyt helyezett, s ebben a Német–olasz Ifjúság Munkaközösség segítségére is számított. Miután az ügy végére még októberben sem került pont, már a római követség is érdeklődni kezdett.³²⁶ A megállapodásból valószínűleg nem lett semmi, mert a havonkénti csere túl nagy terhet jelentett volna mindkét fél számára, ami az anyagiakon túl leginkább a csere megszervezésében és lebonyolításában mutatkozott volna meg.

Mindazonáltal 1933-ban a lehetséges partnerek nem igen ismerték még egymást. Olaszországban az ifjúsági mozgalomnak ráadásul nem volt olyan hagyománya, mint Németországban. Az ifjúság nevelésének monopóliuma a fasiszta párt kezében volt, s az 1926-ban alapított *Nemzeti Olasz Nevelés Szervezetében* (Opera Nazionale Balilla) valósult meg. Minden korábbi nem fasiszta ifjúsági szervezetet feloszlattak, az újjáalapításokat megtiltották. Az ONB kezdetben az iskolán kívüli ifjúság testi és erkölcsi nevelését kapta feladatul, de nemsokára, 1927-től átvette az iskolai ifjúság testi nevelését is, így megtette az első lépést az államifjúsággá fejlődés útján. A tanároknak kötelezővé tették a belépésre való buzdítást, a gyerekeket különböző kedvezményeket ígérve (versenyek, balesetbiztosítás, könnyebbség a katonai szolgálatnál stb.) csalogatták a szervezetbe. A „*Hinni, engedelmeskedni, harcolni*” jelszó mentén az ONB legfőbb célja az ifjak összefogása volt a fasiszta állam számára és a katonai nevelésük megvalósítása.³²⁷

A 8–14 éves fiúkat a *Balilla*, a 14–18 éves korosztályt az *Avangardisták* csoportja fogta össze. A lányoknál 6–12 éves kor között a *Kis Olaszok* (Piccolo Italiane), 12 év felett az *Ifjú Olaszok* (Giovane Italiane) volt a szervezet neve, majd 21 éves kortól az olasz nőszervezet teljes jogú tagjaivá váltak. A fiúk esetében 18 és 22 éves kor között az 1930-ban alapított *Fasci Giovanili di Combattimento* vette át az ifjakat, ahol az erkölcsi, testi és szellemi képzés mellett a Fasiszta Párt és a Fasiszta Milícia jövődő embereit képezték. Ez a szerv összességében az előkatonai képzést állította feladatköre középpontjába, s a náci SA-hoz hasonló félkatonai szervezetnek minősült. 1934 őszétől a 6–8 éves fiúk részére felállították a *Farkasanya balillái* (Balilla della Lupa) nevű szervezetet. A szervezeti felépítés terén a hármas rendszer volt érvényben, vagyis minden következő magasabb egység három alsóbb egységből tevődött össze. A legalsóbb egységek a squadrok voltak, majd a manipuluszok, centuriák, kohorszok, legiók, körzetvezetőségek és tartományi vezetőségek következtek, vagyis a felépítés erősen hasonlított az ókori Római Birodalom hadseregében érvényes elnevezé-

³²⁴ Ricci első világháborús veterán volt, majd 1919-ben részt vett a D'Annunzio féle fiumei kalandban. 1921-ben csatlakozott Mussolini fasiszta pártjához, melyben több funkciót is betöltött, 1925 és 1929 között a párt titkárhelyettese volt. 1927-ben került az ONB élére, 1929-től egyben a kormány tagja is volt mint az ifjúság testi neveléséért felelős államtitkár-helyettes. Mindkét pozíciójától 1937-ben vált meg. A második világháborúban harcolt Albániában. A fasiszmus bukása után rövid időre Németországba menekült, majd a Saloi Köztársaság államminisztere és a Nemzeti Gárda vezetője lett. A háború végén partizánok fogták el, majd bebörtönözték. 1950-ben az általános amnesztia során szabadult.

³²⁵ A megállapodást ld. PAAA, R 63605.

³²⁶ Zu VI S 6224, 2. Oktober 1933; AA an den Leiter der Arbeitsgemeinschaft deutsch-italienischer Jugend, 12. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 24. Oktober 1933; Deutsche Botschaft an das AA, dátum olvashatatlan [1933. november] – PAAA, R 63605.

³²⁷ Credere, obedire, combattere! VB, 17. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 206. o.). *Heymann, Gerhard*, Italienische Jugend. *Akademische Blätter*, 1936/9. sz., 265. o. (BArch, NS 43/384, 217. o.); Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 20. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 20. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Italienische Jugend im 13. Jahre des Faschismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 24., 1. Februar 1936, 197. o. (BArch, NSD 43/8–2.); La Donna fascista. *Das Deutsche Mädel*, 1935/3. sz.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 66. o.

sekre. Tartományi egységből összesen 90 létezett. A szervezet élére, amely a kormányfő ellenőrzése alatt állt, egy központi és egy végrehajtó tanácsot helyeztek, amelyek alá provinciális és kommunális bizottságokat rendeltek. A fiúk két szervezetét teljesen katonai alapon szervezték, vezetésüket a milícia tisztjei és altisztjei látták el. A legfelsőbb vezetés Renato Ricci államtitkár kezében összpontosult.³²⁸

A szervezet taglétszáma folyamatos emelkedést mutatott (1928: 1.236.204 fő, 1930: 1.700.459 fő, 1932: 3.149.125 fő). 1934-re már a négymillió határt is elérte (4.327.231 fő), vagyis ekkor még a HJ-nál is nagyobb szervezetnek minősült. A Balilla méretét tekintve tehát megfelelő partnernek mutatkozott. 1936-ra, a szervezet tíz éves évfordulójára a teljes létszám már az 5 millió főt is meghaladta. A belépés az ONB-be elvileg önkéntes volt. A szolgálati kötelezettség 10 éves korig mindössze néhány vasárnapi órára terjedt ki, amelyek leginkább játékokat és kirándulást jelentettek, 10 éves kor felett viszont egyértelműen a katonai képzés dominált, nem voltak közösségi estek és utak, ráadásul az iskolán kívüli időszak, illetve a vasárnapok java része is a Balilla birtokában volt. A lányok nevelése hasonló volt a BDM-hez mind a célok, mind az eszközök tekintetében. Olaszországban a militáns képzés így sokkal nyíltabban jelent meg, mint Németországban, s erre már az iskolában is nagyon korán gondot fordítottak.³²⁹

A nyolc évesen a Balillába belépő ifjakat már bevezették a jövő katonai feladataiba és a sportképzésbe. Az Avanguardisták szervezete már kifejezetten militáns jellegű szervezet volt, tagjait megtanították bánni a fegyverrel, sőt gépfegyverekkel és lövegekkel is. A 18. életévvel kezdődött meg a tulajdonképpeni előkatonai kiképzés az ifjúfasiszták szervezetében, amely az aktív katonai szolgálat kezdetéig tartott, s amelyet a hadseregből való kiválás után a milícia keretében a 32. életévig folytattak. A hadsereg vezetésének igen nagy befolyása volt az ifjúsági szervezetekre, így a nevelés egyértelműen a katonai jellegre fókuszált.³³⁰

1935-től kezdett az olasz ifjúsági szervezet nagyobb hangsúlyt fektetni a világnézeti és politikai iskolázásra. Ezt bizonyította az is, hogy a harmincas évek második felére 3800 könyvtár, 400 mozgóképszínház és rendszeres kulturális tanfolyamok működtek. Utóbbiak elmélyültebb ismereteket nyújtottak a történelem, az irodalom és a vallás terén. A számtalan esti kurzussal vették fel a harcot az analfabétizmussal szemben. A lányok képzése inkább a gyakorlati ismeretek közvetítésére szorítkozott a háztartásban és az anyai teendők ellátásához. A vallásos nevelés 1500 pap kezében összpontosult, akik élén egy Mussolini egyetértésével kinevezett káplán állt. A Balilla rendkívül nagy hangsúlyt fektetett a színház- és a zeneművészet meghonosítására és gyakorlására. 1936-ban az 1361 énekkórusnak majdnem 85 000 tagja volt, akik a zenekarokkal együtt több mint 3000 koncertet tartottak. S a Balilla életéhez ugyanúgy hozzátartoztak a túrák, a kirándulások és az utazások – külföldre is –, ahol leginkább az ottani fasisztákat keresték fel. Az ONB mind kulturális, mind technikai téren felállította a maga különleges alakulatait. Az egyik legnépszerűbb itt is a tízéves kortól megengedett motorozás volt.³³¹

Rómától nem messze létrehozták az ifjúság külön sportvárosát, a Forum Mussolinit, amely már a nevében is antik hagyományokat kívánta folytatni. A létesítmény-komplexum része volt egy uszoda, egy vívócsarnok, a „Ciprusfa Stadion“, illetve a Márványstadion. Utóbbi befogadó képessége 100 000 fő volt, s az 1944-es római olimpiai játékok fő színteréül szolgált volna. Ezen kívül itt állt egy márványszobrokkal díszített teniszstadion, egy sportakadémia és Mus-

³²⁸ Balilla egy 18. század közepén élő genovai fiú beceneve volt, aki 1746. december 5-én azzal adta meg a felkelésre és az osztrákok Genovából való elűzésére a jelet, hogy egy kővel megdobott egy osztrák tisztet és ezáltal példás erényeket villogtatott meg: bátorságot, vakmerőséget és hazaszeretelmeyek a később róla elnevezett ifjúsági szervezet számára is példaként szolgáltak. Heymann, i. m., 265. o. (BArch, NS 43/384, 217. o.). Az olasz ifjúság december 5-ét így saját ünnepeként tartotta számon. Credere, obedire, combattere! VB, 17. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 206. o.); Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 20. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Italienische Jugend im 13. Jahre des Faschismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 24., 1. Februar 1936, 197–198. o. (BArch, NSD 43/8–2); La Donna fascista. *Das Deutsche Mädel*, 1935/3. sz.; Die Jugendverbände des Auslandes. *Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 16–17. o.; Komsomol, Balilla – und Hitler-Jugend. *Führerblätter der DJ*, 1936. február, 10–13. o.; A Farkasanya balillái a normál fekete balilla-egyenruhán a római farkasanyát viselték jelvényként. Egész Olaszországban egy millió fős tagsággal számoltak. Deutsche Botschaft Rom an das AA, 31. Oktober 1934 – PAAA, R 63608; „Opera nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/11. sz., 5. o.; Ricci, Renato, der Führer der Balilla. *RJP*, 1936/127. sz., 5. o.

³²⁹ 1934-ben a Balilla 1.952.597, az Avanguardisták 535.974, Kis Olaszok 1.637.689, az Ifjú Olaszok 200.971 fővel rendelkezett. Italienische Jugend im 13. Jahre des Faschismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 24., 1. Februar 1936, 199. o. (BArch, NSD 43/8–2); „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/19. sz., 4. o.; 1936-ban Balilla: 2.332.284; Kis Olaszok: 2.007.710; Avanguardisták: 788.896; Ifjú Olaszok: 381.925. Deutsche Botschaft an das AA, Rom, 1. Oktober 1936 – PAAA, R 98859; Italienische Jugend. *RJP*, 1935/102. sz., 3. o.; Nach dem Zehnjahrestag der Balilla. *RJP*, 1936/91. sz., 4. o.; Renato Ricci: Die Opera Balilla. *Wille und Macht*, 1937/9. sz., 5–10. o.; „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/17. sz., 4. o.; „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/19. sz., 4. o.

³³⁰ Wieder in den Standorten. VB, 30. September 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 113. o.). Heymann, i. m., 265. o. (BArch, NS 43/384, 217. o.). A harmincas évek közepén a Neue Züricher Zeitung a fasiszta ifjúságot a két évtizeddel korábbi olasz ifjúsághoz képest, sportosnak, edzettnek, szabadnak, nyíltnak, életakarónak, az egyes szakmákat kedvelő fiatalságnak írta le. Die italienische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 8., 15. April 1935, 52. o. (BArch, NSD 43/8–2).

³³¹ Politische Schulung der italienischen Jugend. *RJP*, 1937/44. sz., 6. o.; Jugend und Faschismus. *Germania*, 10. April 1937 (BArch, NS 43/384, 215. o.); Opera Balilla und Fasci Giovanili di Combattimento. *RJP*, 1937/94. sz., 2. o.; Die Opera Nazionale Balilla. *RJP*, 1937/136. sz., 1–2. o.; „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/19. sz., 4. o.; Italiens Jugend fliegt. *RJP*, 1936/181. sz., 6. o.

solini aranyozott márványobeliszkje. Így a Forum Mussolini egyben a fasiszta ifjúsági képzés fellegvára is volt. Az ifjúsági otthon 800 főnek nyújtott helyet, akik az ifjú fasiszta generáció testi és szellemi elitjét képezték.³³²

1937-ben az összes addig létező ifjúsági szervezetet feloszlatták, köztük a több mint 10 éve működő Balillát is. Egyesítve az ONB-t és a párt ifjúságát létrejött az immár ténylegesen államifjúságként szolgáló *Liktorium Olasz Ifjúsági Szövetsége* (Gioventù Italiana del Littorio, GIL), amely kb. 8 millió fiatalot fogott össze az ifjúsági szolgálati kötelezettség teljesítésére. Főparancsnoka a fasiszta párt főtitkára, *Starace* volt. A korábbinál jóval tagoltabb szervezet a 6–8 éves fiúkat és lányokat a *Farkasanya gyermekei* (Tigli della lupa) soraiba, a 8–11 éves fiúkat a *Balillába*, a 11–13 éves fiúkat a *Muskétás Balillák* (Balilla Moschettieri) közé, a 13 és 15 éves fiúkat az *Avanguardisták* (Avanguardia) soraiba, a 16 és 17 éves fiúkat pedig a *Muskétás Avanguardisták* (Avanguardia Moschettieri) közé várta. A 17 és 21 éves fiúk az *Ifjú Fasiszták* (Fascio Giovanili di Combattimento) szervezetében teljesítettek szolgálatot. A lányok számára a *Kis Olaszok*, az *Ifjú Olaszok* és az *Ifjú Fasisztanők* szervezetei kínáltak lehetőséget.³³³

A GIL teljes egészében egy militáns szervezet volt, amely az idősebb korcsoportokban egyre inkább erősödött. A 8–11 éves balillák még csak zárt rendgyakorlatokat végeztek, a 11–13 éves Balilla–muskétások már a hadseregben rendszeresített fegyverek egyikének miniatűr másával gyakorlatoztak. A 13–15 éves avangárdisták már rendes fegyverekkel ismerkedtek, és kisebb taktikai gyakorlatokat is végrehajtottak. A 15–17 éves avangárdista muskétások és a 17–21 éves ifjú fasiszták már rendszeres előkatonai kiképzést kaptak. Ez összességében tehát valóban sokkal erőteljesebb katonai képzést jelentett, mint a Hitlerjugendben. Az előkatonai képzéshez társult a GIL-ben folyó különleges képzés is, amely gyalogos képzésre, légi kiképzésre és haditengerészeti képzésre bomlott. A gyalogos osztagokon belül gépfegyveres osztagok, lovasság, lövegirányzó csoport, mérőőrs, jelzőosztagok, telefonosok, távírók, rádiótávírók, gépkocsivezetők, motorosok, színjátzó csoportok (Spielleute), szanitécek és hordárok működtek. A haditengerészeti és légi-erő-csoportokon belül is további alcsoportok léteztek.³³⁴

A Hitlerjugend deklaráltan elvetette, hogy a két nagy szervezet, az olasz és a német ifjúság versenyezzen egymással, egymásnak konkurenciát jelentsen. A hivatalos álláspont szerint mindkét szervezetnek megvolt a maga lényéből fakadó formája, s annak ellenére, hogy bizonyos pontokon a nemzetiszocializmus és a fasiszmus közel került egymáshoz, lényegükben mégis eltérőek voltak. Két olyan világnézetről volt szó, amelyet nem lehetett átvinni az egyik népről a másikra.³³⁵

Annak ellenére, hogy az ONB már évekkel 1933 előtt tulajdonképpen államifjúsági szintre emelkedett, a benne folyó munka szervezettsége és sokoldalúsága nem érte el, sőt sokszor még csak meg sem közelítette a Hitlerjugendben bevált és egyre inkább tovább fejlődő gyakorlatot. A nápolyi német követség egy német iskolai út szervezése kapcsán maga is felhívta a figyelmet arra, hogy olyan önálló táborok, mint amilyenek Németországban működtek, teljességgel ismeretlenek, és „*primitívségük miatt nem lelnek megértésre a lakosság körében*“. A HJ ezenkívül a GIL esetében is a szervezet militánságát tartotta az egyik legfontosabb különbségnek a HJ-hoz képest, illetve azt, hogy itt nem érvényesült „az ifjúság vezeti az ifjúságot” elv, jóllehet itt is létezett a főállású ifjúságvezető mint önálló foglalkozás.³³⁶

A südtiroli németiség semmilyen különleges bánásmódban sem részesült, éppen ellenkezőleg: németiségének megőrzését erősen akadályozni próbálták. A *Rudolf Hillebrand* által Dél-Tirolban életre hívott és a nemzetiszocializmushoz kötődő *Dél-Tiroli Hazafias Front* (Südtiroler Heimatfront) és annak vezetőrétege, a *Dél-Tirol Népiségi Harci Köre* (Völkischer Kampfkring Südtirols, VKS) az 1920-as évekhez hasonlóan továbbra sem volt könnyű helyzetben, ha az olaszországi német kisebbség védelméről és képviseléről volt szó. Bár létesültek fiú- és lánycsoportok is, ezek nem követték a HJ mintáját, s a mozgalom mindvégig nélkülözni volt kénytelen a náci jelképeket. Az olasz fél így nem tűrte el a HJ kapcsolattartásait sem ezekkel a csoportokkal, de a Határvidéki és Külügyi Hivatal mégis titkos kapcsolatokat ápolt a VKS „föld alatt” munkálkodó tagjaival. A német külpolitika a jó viszony megőrzése érdekében pedig nem igen lépett fel a dél-tiroli németiség védelmében. A Balilla létrehozása után minden ifjúsági szervezetet feloszlattak. Köztük volt 12 német katolikus egyesület is Bozen tartományban, mivel azok nemcsak egyházi munkát, hanem tornagyakorla-

³³² Die 800 der Farnesina. *Zeitungsdienst–Auslandsdienst*, Berlin, 25. Februar 1937 – BArch, NS 43/384, 219. o.

³³³ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 66. o.; Die Jugend Mussolinis. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 3–18. o.; Die Jugend Mussolinis. *RJP*, 1939/70. sz., 1–2. o.; In römischem Schritt. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 8. o. (BArch, NSD 43/9.).

³³⁴ Wie Italien seine Jugend stählt. *DAZ*, 9. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 208. o.); Die Mädel der GIL. *Das Deutsche Mädel*, 1941. Januar; Im Dienste ihres Volkes. *Das Deutsche Mädel*, 1941. Januar.

³³⁵ Hitler–Jungen im Campo Mussolini. *RJP*, 10. September 1936.

³³⁶ Deutsches Konsulat an das AA, 29. Mai 1933 – PAAA, R 63612; Die Jugend Mussolinis. *RJP*, 1939/70. sz., 1–2. o.

tokat is végeztek. A tisztán vallási szervezeteket a Vatikán tiltakozása miatt újra engedélyezték. 1934–35-ben a katolikus legényegyletekkel a németiség utolsó maradványait is felszámolták, a Balilla és a GIL pedig minden német fiatal számára kötelező volt. 1939-től a dél-tiroli kérdés – a végleges megoldásának szánt áttelepítések révén – erősen veszített jelentőségéből, de a VKS-t – mint az olaszországi német népcsoport vezetőjét – elismerték tárgyalópartnerül. Az áttelepítések azonban csak lassú ütemben zajlottak, majd 1941-ben teljesen le is álltak. Ennek ellenére Olaszország esetében tulajdonképpen csak a birodalmi HJ és az olasz ifjúsági szervezetek kapcsolatairól beszélhetünk. A VKS továbbra is működő lány- és fiúcsoportjai, csak az olasz háborús kiválás után, vagyis 1943 végétől váltak a német katonai igazgatás alatt maradt területén valódi Hitlerjugend-csoportokká.³³⁷

A Hitlerjugend olaszországi megalapítása természetesen már 1933-ban napirendre került, de a feszültségek elkerülése érdekében a lehető leggondosabban kellett kiválogatni a vezetőket. A kérdés azért is kényes volt, mert a Birodalmi Ifjúságvezetőség és a külképviseletek által is megakadályozni kívánt „vad” vándorlások Olaszországban fokozottabban jelentkeztek, mint másutt.³³⁸ 1933 októberében Nabersberg arról értesítette a külügyminisztériumot, hogy Firenzébe Hans Marrumot³³⁹ nevezték ki országos ifjúságvezetőnek. Az új vezető feladata volt, hogy összefogja a birodalmi német ifjúságot, s megismertesse őket az új Németország céljaival. Marrumot mind az ONB, mind pedig Ricci megbeszélésen fogadta. Az olaszországi HJ legjelentősebb csoportjai Milánóban, Torinóban, Genovában, Firenzében, Rómában és Nápolyban működtek. A római HJ-nak a német követség udvarában, a Szentszék közelében saját otthona is létesült, s általában véve nagyon élénk tevékenységet folytatott, a nyári táborok és sítáborok éppúgy a HJ-munka részét képezték, mint Németországban. 1935-ben Lauterbacher törzsvezető személyesen tartott előadást Milánóban a helyi HJ-nak a Hitler–Jugend eszméjéről és felépítéséről, Velencében a külföldön élő németiséghez való elkötelezettségről, Bozenben pedig ugyancsak a helyi NSDAP és HJ előtt beszélt.³⁴⁰

Az olasz ifjúság külföldi látogatásai lényegesen szerényebb mértékűek voltak, mint a Hitlerjugend külföldi tevékenysége. A legfőbb úti célt Ausztria, Magyarország, Franciaország, Anglia, Belgium és Románia mellett egyre inkább Németország jelentette. Az első komolyabb kapcsolatfelvétel 400 ifjúfasiszta németországi útja volt 1933-ban. A látogatás fontosságát mutatta, hogy a vendégeket Schirach is fogadta, aki bonni beszédében hangot adott annak az óhajnak, hogy állandó cserekapcsolat jöjjön létre a két ország ifjúsága között. Hasonlóan grandiózus látogatások később is mindig napirenden voltak. 1935 tavaszán a *Német Kézműipar Birodalmi Rendje* (Reichsstand des deutschen Handwerks) közlése szerint első alkalommal került sor ifjú kézművesek cseréjére, köztük német részről aranyművesek, órássok, festők, fotósok, fogtechnikusok, olasz részről festők, műlakatosok, fotósok, órássok, fodrászok, asztalosok, kőfaragók és rézőntők voltak.³⁴¹

1936 előtt szerény kapcsolatok álltak fenn a későbbi szövetségesek ifjúságai között. Az imént említett 1935-ös út mellett többre nem is igen került sor, két előkészített utat végül lemondtak. 1936-tól a helyzet azonban gyökeresen megváltozott. Vagyis a kétoldalú kapcsolatok valóban csak a tengely évében emelkedtek olyan szintre, hogy azok később a HJ külkapcsolatainak legkiterjedtebb és legimpozánsabb megnyilvánulásait jelentették, s jobbára a mindkét országban jelenlévő megalománia jegyében teltek. A kapcsolatok új alapokra helyezését mutatta, hogy a *Wille und*

³³⁷ Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Italien. BArch, R 43 II/512, 80. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 186–187. o.

³³⁸ Abschrift. Deutsches Konsulat Mailand an die Deutsche Botschaft Rom, Mailand, 7. Juni 1933 – PAAA, R 60332, K 262537–K 262546. o. A konzulátusok szerint ezek a helyben csak „alpesi szökkenőknek” (Alpensteiger) nevezett német fiatalok hiányos ruházatukkal, hangos viselkedésükkel, kezdetleges zenélésükkel és koldulásukkal kiváltották az olasz lakosság erőteljes ellenszenvét. Anyagi fedezettel nem rendelkezvén pedig naponta keresték fel az illetékes német konzulátusokat, számukra Genovában már külön helyiséget kellett kialakítani. Sokuk ráadásul a rendőrhatalósággal is összetűzésbe kerültek. A problémát a német hatóságok szemében az is súlyosbította, hogy a fiatalok gyakran a náci mozgalom jelképeit vitték magukkal, akik így torz képet festettek az új Németországról. A probléma megoldását a helyi konzulátusok égetőnek tartották, s a megjelent fiatalokról – más országokban működő külképviseletekhez hasonlóan – listákat állítottak össze. A genovai konzulátuson 1933. júliusban nem egész három hét alatt 300 ilyen ifjú vándor kért támogatást. Deutsches Konsulat an das AA, Genua, 24. Juli 1933; Deutsches Konsulat an das AA, Mailand, 2. August 1933 – PAAA, R 63605.

³³⁹ Marrum HJ-munkássága előtt is Olaszországban tevékenykedett. 1933-ban megalapította a Hitlerjugend firenzei szervezetét, majd az év közepén kinevezték a teljes olaszországi Hitlerjugend vezetőjévé. 1934-től egyben a közép–olaszországi NSDAP járási vezetője is volt. 1935 februárjától a Külföldi Birodalmi Német Ifjúság BIV-alosztályban iskolázási referens. 1936 és 1939 között a Külföldi Birodalmi Német Ifjúság Főreferatúra vezetője a BIV Határvidéki és Külügy Hivatalában. 1938-tól a hivatal földközi–tengeri, spanyol és olasz referense, majd Elő–Ázsia és Észak–Afrika is munkaköréhez került. A HJ Külföld Területének törzsvezetője. 1936-ban az olasz korona lovegrendjével tüntették ki. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1183–1184. o.

³⁴⁰ JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 30. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft Rom an das AA, a dátum olvashatatlan [1933. november] – PAAA, R 63605; Hitler-Jugendgruppen in Italien. *RJP*, 1934/159. sz., 1–2. o.; Stabsführer Lauterbacher in Mailand, Venedig und Bozen. *RJP*, 1935/263. sz., 2. o.

³⁴¹ Politische Schulung der italienischen Jugend. *RJP*, 1937/44. sz., 6. o.; Der Weg des deutsch–italienischen Jugendaustauschs. *RJP*, 1937/164. sz., 1. o.; Der Reichsjugendführer mit den Jungfaschisten auf dem Rhein. *Das Junge Deutschland*, 1933/8. sz., 222–224. o.; Junghandwerker-Austausch. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6, 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.).

Macht 1936 májusában teljes számot szentelt az olasz ifjúságnak, s *Renato Ricci* köszöntőjét olasz nyelven is közölte.³⁴² 1936-ban ONB-tagok utaztak Németországba, német fiatalok pedig Olaszországban hoztak létre szabadidős táborokat. A tanulmányi utak száma is megszorodott, a HJ például felkereste a fasiszta rendszer elitiskoláit Rómában és Orvietóban. Az 1936-os berlini olimpia is alkalmat adott az országok ifjúságainak találkozására, Mussolini 1937-es németországi és Hitler 1938-as olaszországi útja során pedig a két ország ifjúságának is komoly reprezentatív szerep jutott.³⁴³

1936 februárjában *Ricci* az Olasz Olimpiai Bizottság vezetőjeként, az olasz Testnevelési Főiskolai tiszteinek kíséretében tett látogatást Németországban. A delegációt Kölnben *Hartmann Lauterbacher* törzsvezető vezette körbe, majd Godesbergben, illetve a calmuthi birodalmi vezetőképző iskolában tettek látogatást. Utóbbiban *Ricci* a HJ sportbemutatóit is megtekintette. Godesbergben az ottani lányvezetőképző iskolai növendékei a népiségi munkába engedtek bepillantást, melyet néptáncok és gimnasztikai

bemutatók színesítettek. A Kölnbe való visszatérés után a Haditengerészeti- és a Motoros-HJ előadásain vettek részt, majd a kölni Lovas HJ bemutatóján. Később ugyancsak népes HJ csapatok előtt *Ricci* a düsseldorfi Schlageter-emlékműnél helyezte el koszorút. A következő állomást a dortmundi Westfalahalléban tartott 10 ezer fős nagygyűlés jelentette, ahol *Lauterbacher* mondott beszédet.³⁴⁴

1936 nyarán megkezdődött a nagyszabású látogatások sora is: elsőként 500 (550) fős olasz egyetemi hallgatói csoport időzött Berlinben a BIV vendégeként. A köszöntő fogadáson a csoport vezetője, *Mezzasoma* átnyújtotta a Hitlerjugendnek Róma város bronzplasztikáját és az olasz kormányfő dedikált képét a következő szöveggel: „A Hitlerjugendnek szívélyes szimpátiám jeleként.” A csapat a Hitlerjugenddel egyetemben bajtársi estét tartott a berlini olasz kolónia résztvevőivel.³⁴⁵

Ezt követően *Ricci* meghívására 1936 szeptemberében 450 (500) HJ-tagot számláló csoport indult Olaszországba *Baldur von Schirach* vezetésével. A résztvevőket minden HJ-területről válogatták össze. Elsőként *Padovába*, majd onnan *Velencébe* és *Firenzébe* látogatott a csoport. *Ricci* Firenzében tartott beszédében kiemelte, hogy a két országot nemcsak a közös, illetve hasonló eszmék és ideálok kötik össze, hanem a fennmaradás szükségessége is. Az esemény fénypontja azonban a fővárosban volt, ahol *Ricci* és *Starace* a Palazzo Littorióban, *Schirach* tiszteletére tartott fogadáson beszédükben kiemelték annak szükségességét, hogy az olasz és a német ifjúság személyesen ismerkedjen meg egymással, hogy mindkét nép ifjaiba ideje korán elültethető legyen a kölcsönös nagyrabecsülés magja. Ennek ékes bizonyítékának tartották a Hitlerjugend olaszországi látogatását. Mindez pedig hozzájárulhatott „az európai egység megszilárdításához”, nem utolsósorban a bolsevizmus ellen. A fogadás után az ifjak a német követségen a német kolónia tagjaival találkoztak.³⁴⁶ A Hitlerjugend 450 fős küldöttsége az olasz közönség ovációja mellett tisztelegve vonult el a Duce előtt, aki azután a Palazzo Veneziában fogadta őket. Az első sorban a HJ zene- és színjátszó csoportjai marsíroztak fel, majd a többiek, s utána a csapat vezetője *Gustav-Adolf Langanke* (Münster, Vesztfália) jelentett Mussolininek, aki egyenként üdvözölt minden felvonuló sort. A Palazzo Veneziában Mussolini németül, *Baldur von Schirach* olaszul

³⁴² *Ricci, Renato*, „L'Opera Balilla” Milizia Giovanile Agli Ordini del Duce. *Wille und Macht*, 1937/9. sz., 1–5. o.

³⁴³ *Schleimer*, i. m., 190. o.

³⁴⁴ Der Führer der Balilla besucht die HJ. *RJP*, 1936/28. sz., 1. o.; Der Führer der italienischen Jugend am Schlageter-Ehrenmal. *RJP*, 1936/29. sz., 1. o.

³⁴⁵ Mussolinis Bild für die HJ. *Preußische Zeitung*, 6. August 1936; Geschenk Mussolinis für die HJ. *VB*, 3. August 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 24–25. o.).

³⁴⁶ Bemerkungen zur Romreise der HJ. *Wille und Macht*, 15. Oktober 1936; Gemeinsame Aufgaben Deutschlands und Italiens. Der Besuch der HJ in Rom. *Berliner Börsen-Zeitung*, 23. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 48. o.)

mondott köszöntőt. Mussolini németül elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy a fasiszmus és a nemzetiszocializmus nemcsak külsőre, fegyelmezetttségükben hasonlóak, hanem hasonló belsőleg is, hisz szellemi eszme hatja át őket. Ez az eszme teszi nagygyá és hatalmassá mindkét országot, amit az erős és egységes ifjúság is megerősít. A fogadás után Schirach Riccivel közösen tekintett meg egy új, átadásra váró Balilla-otthont. A Hitlerjugend olaszországi és római látogatásáról a lapok úgy cikkeztek – idézve Ricci szavait – mint egy olyan projektről, amely irányt mutat az új Európa számára.³⁴⁷

A küldöttséget minden városban olasz ifjak, avangardisták és ifjú fasiszták köszöntötték. Az ismeretlen katona sírjánál rendezett ceremónián részt vett a fasiszta külföldi szervezet főtitkár-helyettese (Thaon de Revel gróf), nagy számú képviselővel megjelent a fasiszta ifjúsági szervezet, köztük Ricci, valamint a német követség és az NSDAP római helyi csoportja is. A további napokon a Capitoliumot, a Forum Romanumot és a Palatinust, a Via dell'Imperót és a Colosseumot, a Szt. Péter katedrális, a Gianicolót a Garibaldi-emplémmel és a Goethe-intézetet keresték fel. Ricci a birodalmi ifjúságvezető tiszteletére újabb fogadást adott, amelyen részt vett *Frank* birodalmi miniszter is. Itt Ricci Mussolini javaslatára, a király és császár megbízásából átnyújtotta Schirachnak a korona középkeresztje kitüntetését, Lauterbachernak a Grande ufficiale koronarendet, Marumnak pedig az olasz korona lovagkeresztjét. Schirach emellett a látogatás végén Cianotól megkapta a Szt. Mauritius rend nagykeresztjét is. A későbbi napokon sor került még egy filmvetítésre a planetáriumban, valamint az antik és az új Ostia megtekintésére. A kulturális programok után a HJ meglátogatta a fasiszmus központjait: a Forum Mussolinin a nagy és díszes sportakadémiával és az új uszodával és a Palazzo Littoriót, a fasiszmus „Barna házat”. A HJ négynapos római tartózkodásának utolsó napján felkereste az ostiai strandfürdőt, délután pedig Schirach és a küldöttség Róma kormányzója, *Bottai* vendégei voltak a Capitoliumon. Késő délután a HJ küldöttsége záró felvonulást tartott Róma utcáin, hogy elbúcsúzzon vendéglátóitól. A hazaérkezés után Münchenben a Feldherrnhalle előtt került sor az utazás záró rendezvényére. A hazatérő csapatot a helyi Ifjúnép 13 000 fős felvonulása fogadta Klein területvezető jelenlétében, amelyen Lauterbacher törzsvezető az új zászlókat is felavatta.³⁴⁸

E látogatás során kötötték meg azt a kétoldalú egyezményt, amely az olasz–német ifjúsági kapcsolatok jövőbeni alakulását konkretizálta.³⁴⁹ Mindezzel viszont komoly pénzügyi nehézségek jelentkeztek a Hitlerjugend költségvetésében, amely ilyen méretű, évente több alkalommal megrendezendő utakat nem volt képes finanszírozni. A költségeket csak növelte, hogy Berlinben Német–Olasz Akadémiát kívántak felállítani, mint ahogy Rómában is létesült hasonló, amelynek építését az olaszok már 1937 nyarán megkezdték.³⁵⁰

Az 1936-os közös rendezvények során a két fél a folytatás mellett abban is megállapodott, hogy a két ország ifjúságvezetői részére ún. csereházakat (Austauschhäuser) állítanak fel. Rómában 1937-ben meg is kezdték egy Olasz–Német Intézet építését, a Birodalmi Ifjúságvezetőség pedig egy ún. Olaszország–házat létesített Kladow közelében, amely összesen 40 Balilla-vezetőnek biztosíthatott szállást egy németországi tartózkodás során. A ház által biztosított szállás révén az olasz ifjúsági vezetők hosszabb ott tartózkodásuk alkalmával megismerhették a Hitlerjugendet és létesítményeit, az állam és a párt létesítményeit, a németiség kulturális és civilizációs megnyilvánulásainak lényegét. A házat – véglegesen 1938 nyarának elejére készült el – egy reprezentatív épületnek szánták szép környezetben, sport és

³⁴⁷ Mussolini sprach zu den Hitlerjungen; Die Hitler-Jungen beim Gouverneur von Rom; Die Hitler-Jungen auf der Rückreise; Großkreuz des St.-Mauritius-Ordens für den Reichsjugendführer (Sajtókivágások) – PAAA, R 98896; Gemeinsame Aufgaben Deutschlands und Italiens. Der Besuch der HJ in Rom. *Berliner Börsen-Zeitung*, 23. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 48. o.); Die 452 Hitlerjungen in Rom (Sajtókivágás) – PAAA, R 98896; Ricci über die deutsch-italienische Zusammenarbeit (Sajtókivágás) – PAAA, R 98896.

³⁴⁸ 500 Hitlerjungen in Italien, VB, 26. September 1936 – BArch, NS 28/104, 139. o.; 450 Hitlerjungen in Italien. VB, 19. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 45. o.); DNB, Nr. 244., Italo, 2. September 1936 – PAAA, R 98896.; Ehrung der HJ-Führer. *Der Mitteldeutsche*, 24. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 53. o.); Hitler-Jugend bei Mussolini. *Die HJ*, 2. Januar 1937. Mussolini sprach zu den Hitlerjungen; Großkreuz des St.-Mauritius-Ordens für den Reichsjugendführer (Sajtókivágások) – PAAA, R 98896; Italienische Ehrung für Baldur von Schirach. *RJP*, 1936/137. sz., 2. o.; Italienische Ehrung für Stabsführer Lauterbacher. *RJP*, 1936/147. sz., 3. o.; Die politische Sprache der Hitler-Jugend in Rom. *RJP*, 1936/217. sz., 3. o.; Freundschaft zwischen Jugend. *Die HJ*, 1937/18. sz., 1937. május 1., 3. o. (BArch, NSD 43/256); Mussolini sprach zu den Hitlerjungen; Die Hitler-Jungen beim Gouverneur von Rom; Die Hitler-Jugend auf der Rückreise; Großkreuz des St.-Mauritius-Ordens für den Reichsjugendführer (Sajtókivágások) – PAAA, R 98896; Rückkehr der Fahrtengruppe aus Italien. – BArch, NS 28/104, 138. o.; Die 450 Hitlerjungen aus Italien zurück. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.

³⁴⁹ JfdDR an Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 1. Juli 1937 – BArch, R 43 II/515, 118–119. o.; Heymann, i. m., 265. o. (BArch, NS 43/384, 217. o.).

³⁵⁰ Így a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem kevesebb, mint fél millió márkát kívánt a külügyminisztériumtól erre a célra igényelni, miután ezek a kapcsolatok értelmezése szerint az együttműködésen túl nagy politikai értékkel is bírtak. Schirach ebben az ügyben a Balillára is hivatkozott, amely a német kapcsolatok ápolására külön forrásokat kapott. JfdDR an Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 1. Juli 1937 – BArch, R 43 II/515, 118–119. o.

vízisport lehetőségekkel a közelben.³⁵¹ Nem egyértelmű, de valószínűleg ez a ház azonos volt a HJ Külföldi Házával, amit az olaszok előtt Olaszország-házként emlegettek.

A tengely évének kiemelkedő jelentőségű eseménye volt még *Ciano* berlini látogatása a német kormány meghívására, mely során a Hitlerjugend is vendégül látta. A berlini sportpalotába összehívott bajtársi esten *Ciano* mellett *Schirach* is részt vett, s a húszezer egybegyűlt HJ-tag előtt mindketten beszédet mondtak: *Ciano* méltatta a HJ eredményeit, *Schirach* pedig a két ifjúság sorsközösségéről szólt a bolsevizmus elleni harcban.³⁵²

1936-tól a kölcsönös kapcsolatok kevésbé grandiózus formái is kialakultak, s a HJ alsóbb egységei is egyre gyakrabban látogattak a déli országba. A fasiszta párt külföldi szervezete (*Fasci Italiani All'estero*) meghívására 1936 szeptemberében egy 30 fős HJ-egység vett részt olaszországi körúton, mely során részt vettek a külföldi olasz ifjúság részére a Campo Mussoliniben rendezett táborozáson is.³⁵³ Bár az utak dokumentáltsága esetleges, 1936-ban a HJ kb. egy tucat csoportos utat tett Olaszországban, és a BDM-csoportok is megtették az első tájékoztató látogatásokat. Nem mondhatjuk, hogy a HJ elárastotta volna az újdonsült szövetségest, hisz a csoportok között sok volt a mindössze pár főből álló küldöttség, de a csoportok átlagban több mint három hetet töltöttek Olaszországban, s ez a későbbi években is hasonlóan alakult, a csoportok átlagos létszáma viszont növekedett.

A Hitlerjugend készséges partnernek számított az idősebb generáció számára is, nem egy esetben egyetemi hallgatókat fogadott. 1936 augusztusában olasz egyetemisták látogattak Essenbe, s a HJ veszfáliai vezetősége mellett még *Lauterbacher* is fogadta őket. Ezután ez németországi kirándulásuk első állomása volt, amelyet *Duisburg* és *Kaiserswerth* követett, ahol tiszteletüket tették a 21 mártír HJ-tag emlékművénél. Az út ezután *Kölnön* keresztül *Godesbergbe* vezetett, ahonnan egy rajnai útra indultak. Hasonlóképpen hallgatók voltak a vendégei a HJ nyugati-vidéki területének *Koblentzen*ben, ahol 30 olasz hallgatót fogadtak, akik a HJ *calmuthi* birodalmi vezetőképző iskolájából érkeztek.³⁵⁴

A Hitlerjugend úgy vélte, hogy a több éves kapcsolatok alatt az ONB egyre inkább hasonulni kezdett a Hitlerjugendhez. Saját kisugárzásnak tudta be, hogy a fasiszta ifjúság kezdetben tisztán előkatonai nevelését Olaszországban is a totális ifjúságnevelés irányába fordították. A HJ mindeközben azonban egyre erőteljesebben fordult a védfelkészítés irányába, s természetesen vitatta, hogy az bármilyen formában is előkatonai képzés lenne. Olaszországban is megkezdődött a politikai világnézeti oktatás, szakmai versenyeket rendeztek, s mezőgazdasági tanfolyamokat tartottak. 1936-ban rendezték meg Rómában először az olasz ifjúság szakmai versenyeit (*Berufswettkampf*) a 18–28 év közötti korosztály részére, amelyen csak azok vehettek részt, akik a Fasiszta Párt szakmai listáin szerepeltek. Minden szakmából a legjobb 10 indulhatott el a római döntőben, a győztesek *lictori* címet, diplomát és díjat kaptak. Az olaszok hagyományt akartak teremteni, így a következő évre mindenképpen folytatást szántak. Hasonlóképpen nagy érdeklődést mutattak az olaszok abban is, hogy saját viszonyaikra adaptálják az ifjúsági szállók rendszerét. Ezt a Hitlerjugend is elő akarta segíteni, hiszen a német befolyás kiterjesztése ezen a téren is lehetséges volt. Kilátásba helyezték egy 20–30 fős küldöttség meghívását, valamint egy római kiállítás megrendezését, amely modelleket, terveket és statisztikákat mutatott be.³⁵⁵

1937-ben a kapcsolatok fejlődése töretlen lendülettel folytatódott. 1937. április 24. és május 3. között *Ricci 25 Balilla*-vezetővel tett látogatást Németországban, s ebből az alkalomból a Birodalmi Ifjúságvezetőség színes programot állított össze. A látogatás lehetősége még *Mussolini* és *Schirach* előző évi megbeszélésén merült fel, amikor is eltervezték, hogy hasznos lehet, ha a két ország ifjúsági vezetői mélyebb betekintést nyernek a baráti ország viszonyaiba. A vendégek a müncheni főpályaudvarra érkeztek, míg *Riccit* *Schirach* személyesen fogadta a müncheni repülőtéren. Ezt követően az 1923. november 9-i müncheni puccs halottai sírjának megkoszorúzása következett a müncheni *Königsplatzon*, majd *Karl Fiehler* főpolgármester adott fogadást, illetve sor került a Német Múzeum és a Barna Ház felkeresésére. Az este müncheni körutazással és *Adolf Wagner* körzetvezető és bajor belügyminiszter által rendezett fogadással zárult. Az út további állomásait *Münster*, *Haltern*, *Bochum* és *Gelsenkirchen* jelentették. Utóbbin a veszfáliai HJ, *Bochumban* pedig az ottani HJ tartott tartott nagygyűlést a stadionban. A Ruhr-vidéken a vendégek különbö-

³⁵¹ Az épület földszintjén nappalik, valamint társalgónak és tanteremnek is alkalmazható helyiségek voltak, míg az emeleten helyezkedtek el a hálószobák. Ezen kívül a földszinten helyezkedtek el a játszósobák, az olvasószoza, a könyvtár, ruhatár és a gazdasági szoba. *Das Italienhaus der HJ bei Kladow. Berliner Börsen-Zeitung*, 13. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 96. o.); *Italienhaus der HJ bei Kladow. RJP*, 1937/182. sz., 1–2. o.

³⁵² *Der Reichsjugendführer und Graf Ciano sprachen zur HJ. RJP*, 1936/240 sz., 1. o.

³⁵³ *Hitler-Jungen im Campo Mussolini. RJP*, 1936/204. sz., 1–2. o.

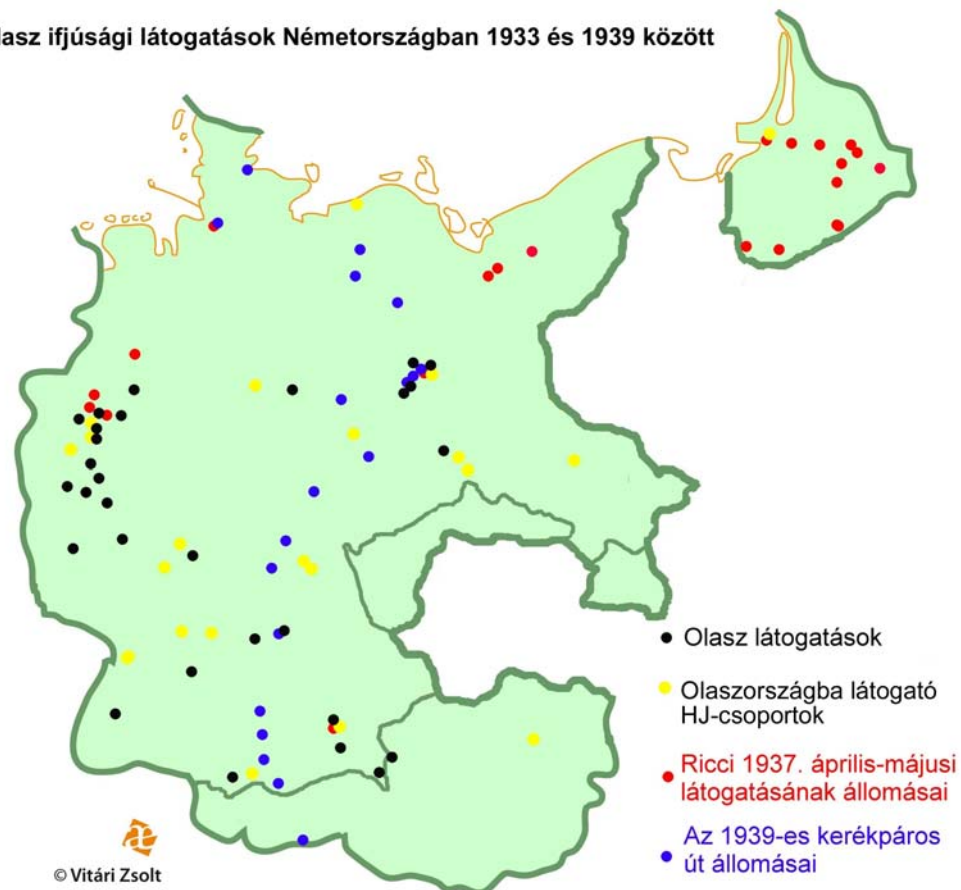
³⁵⁴ *Italienische Sportstudenten an Rhein und Ruhr. RJP*, 1936/186. sz., 2. o.; *Italienische Studenten bei der Westmark-HJ. RJP*, 1936/191. sz., 2. o.

³⁵⁵ A) *Italien – PAAA, R 98886; Hitler-Jugend und Balilla. RJP*, 1937/91. sz., 1–2. o.; *Auslandsbericht. RJP*, 2. Oktober 1936.

ző üzemeket és tanoncműhelyeket tekintettek meg. Észak-Németországban a következő állomás *Hamburg* volt, ahol Ricci ismét elesett nemzetiszocialisták előtt tisztelgett, majd megtekintette a HJ ifjúsági szállóként funkcionáló hajóját, a *Hein Godenwindet*. A Haditengerészeti HJ a Külső-Alsteren tartotta meg bemutatóját, majd a hamburgi körzetveze-

Olasz ifjúsági látogatások Németországban 1933 és 1939 között

tő fogadta a vendégeket. *Stargard* (Starogard Szeceiński) és *Freienwalde* (Chociwel) után a következő állomást a *crösinesei* (Jezioro Krosinje) rendi vár (Ordensburg) jelentette, majd *Königsberg*, ahonnan *Tapiau* (Gvardejszk), *Insterburg* (Csernjahovszk), *Gumbinnen* (Guzev) érintésével *Trakehnenbe* (Jasnaja Poljana), *Romintenbe* (Krasnosel'e), majd *Angerburgba* (Węgorzewo) és *Rudczannyba* (Ruciane Nida) vezetett az út. *Hohensteinban* (Olsztynek) a tannenbergi emlékmű megkoszorúzására került sor, *Marienwerderben* pedig a Keleti vidék terület vezetőképző iskolájának felavatásán vettek részt. A látogatás utolsó állomása *Berlin* volt, ahol az Unter den Lindenen

a koszorúzás jelentette az első programpontot, majd Schirach a birodalmi miniszterek és a párt birodalmi vezetőinek körében fogadta Riccit. Külön fogadást adott Goebbels. A berlini birodalmi sportpályán a helyi HJ mutatott be lovagló és vívó gyakorlatokat, Ricci megtekintett egy ifjúlány-tanfolyamot, majd *Tschammer und Ostennél* tett látogatást, illetve fogadta Neurath külügyminiszter. Az utolsó két napon részt vett egy ifjúsági gyűlésen és egy nagygyűlésen, majd másnap a berlini HJ bemutatójára került sor a Németország-csarnokban, s a hazautazás előtt az olasz követség is fogadást rendezett.³⁵⁶ Ricci látogatása közvetlen felvezetése volt annak az eseménynek, amely a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat volt hivatott megkoronázni. Berlinben és Rómában elkészültek a Német–Olasz Ifjúsági vezetői Intézetek (Deutsch–italienisches Führungsinstitut), amelyek e kölcsönös együttműködésnek és baráti viszonynak ékes bizonyítékát jelentették.³⁵⁷

Ezt követően 1937 júniusában Németország egy olasz fiú- és lányvezetőkből álló 1200 (1300) fős küldöttséget fogadott. A delegációból 1018 fő a *Fasiszta Ifjúsági Akadémia* (Accademia Littoria del Foro Mussolini) hallgatói közül került ki, akiket 44 tiszt vezetett. A csoport vezetői között volt a Forum Mussolini egészségügyi főnöke és a Balilla római területi vezetőségének sportreferense is. 110 leány és hat vezetője a *Női Ifjúsági Akadémia* (Accademia Femminile Fascista di Orvieto) növendéke volt. A csapatot 110 fős saját zenekar kísérte, akik valamennyien a Balilla vezetőnövendékei voltak. Müncheni fogadásuk után két különvonattal utaztak Berlinbe. Ott *Lauterbacher* törzsvezető fogadta őket. Ezután egy felvonuláson vettek részt. A fiúk számára a HJ Grunewaldban felépített sátorábor adott szállást, míg a lányok a birodalmi sportpálya szállásain kaptak elhelyezést. Június 16-án a Németország-csarnokban került sor az olasz vendégek sportbemutatójára, másnap pedig a Német–Olasz Társaságnál vendégeskedtek. Részt vettek a Szent Iván éji tűzgyújtáson, ahol Goebbels beszédét is meghallgathatták. A látogatás során Berlin mellett megismerkedtek

³⁵⁶ A korábban tervezett program némiképp más volt, magába foglalta München, a Hochland-tábor, Schirach lakásának felkeresését Kochelban (am See), Münster, Haltern, Bochum, Essen, Mühlheim, Duisburg–Hamborn, Düsseldorf, Godesberg, Dreesen, a vogelsangi rendi vár (Ordensburg), Köln, Hamburg, Ohlsdorf, St. Pauli és Berlin meglátogatását. Programm-Entwurf für eine Deutschlandfahrt anlässlich des Besuches des Führers der italienischen Jugend, S.E. Ricci mit 25 Balilla-Offizieren, in der Zeit vom 24. April bis zum 3. Mai 1937 – PAAA, R 98863; Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts, Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 33. o.; Deutschlandreise des italienischen Jugendführers. *RJP*, 1937/87. sz., 1–2. o.; Das Programm des Deutschlandbesuchs Riccis. *RJP*, 1937/89. sz., 1–2. o.; Mit Renato Ricci durch Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Juni; Jungfaschistinnen besuchten Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Juli.

³⁵⁷ Hitler–Jugend und Balilla. *RJP*, 1937/91. sz., 1–2. o.

Potsdammal, Spandauval és Ferchhel, közben fogadta őket Tschammer und Osten is. A későbbiekben az olimpiai stadionban is bemutatták az olasz lányok 300 BDM-lánnyal együtt tartott sportbemutatóját. Ahogy Rómában a Piazza Veneziaán a HJ felvonult, úgy most az olasz ifjak a Wilhelmsplatzon vonultak fel, ahol a Führer is köszöntötte őket. Az olasz zenekar az Unter den Lindenen is adott koncertet. Június 19-én utaztak el Münchenbe, ahol a város megtekintését követően elbúcsúztak Németországtól.³⁵⁸

A csere augusztusban folytatódott, amikor is 450 avangardista (15–17 évesek) nyaralhatott két hétig a HJ Közép-Rajna Területével közösen megrendezett táborozáson Rath (Nideggen) közelében az Eifel hegységben. A vendégek Münchenbe érkeztek, innen Frankfurtba utaztak, ahol a Römerbergen *Sprenger* birodalmi helytartó és pártkörzet-vezető szólt hozzájuk, a délután pedig a város nevezetességeinek megtekintésével zárult. Másnap felkeresték a Rajna-Majna léghajó-kikötőt és a Zeppelin léghajógyárat, majd Mainzba látogattak, utána gőzössel Kölnbe indultak, ahol ugyancsak parádés fogadtatásban részesültek. Ezt követően érkeztek Nideggenbe, ahol maga a 10 napos táborozás zajlott. Az olaszokat egy 26 sátras, a Hitlerjugendet pedig egy tíz résztáborra tagoló 100 sátras táborban, vagyis külön táborban helyezték el, amelyeket a legjobb technikai felszereltséggel, elektromossággal, telefonnal, vízvezetékkel, 600 csapos mosdólétesítménnyel láttak el. A Birodalmi Posta támogatásával önálló postahivatalt is felállítottak, mely külön pecséttel rendelkezett az „Opera Nazionale Balilla Németország-tábora” felirattal. A HJ táborában összesen 1000 HJ- és DJ-rajvezetőt helyeztek el. A napi programot ugyan mindkét táborban önállóan végezték, de sok lehetőség volt a találkozássra és a közös programra (éneklés, cirkusz, sportversenyek, filmelőadások) is. A táborból többfelé tettek kirándulást, így például kimentek a Nürnbergringre, ahol megtekinthették Caracciola győzelmét Németország nagydíjáért (Nuvolari negyedik lett), meglátogatták a vogelsangi rendi várat is. A táborban a német politikai élet rangos képviselői is látogatást tettek. A tábort követően a Berlinbe vezető úton megálltak Düsseldorfban – ahol megtekintették az „Alkotó nép” című kiállítást –, s megkoszorúzták a Schlageter- emlékművet. A fővárosban megtekintették a Németország-csarnokot, a birodalmi sportpályát, ahol színvonalas sportbemutatókat tartottak, koszorúztak az Unter den Lindenen, megtekintették a birodalmi rádiós kiállítást, majd ellátogattak Potsdamba is.³⁵⁹

Az olasz vendégekkel egy időben 75 Olaszországban (Róma, Firenze, Nápoly, Milánó, Messina, Merán, Bozen) élő birodalmi német fiatal érkezett Vesztfáliába a pártkörzet-vezető és birodalmi helytartó, *Alfred Meyer* meghívására. A vendégeket a Haltern közelében fekvő Stauseenél felépített sátortáborban, illetve a halterni ifjúsági szállóban helyezték el. A halterni tartózkodás után részt vettek a vesztfáliai HJ Haldemben tartott területi sátortáborában, majd zárásként vesztfáliai körutazásra került sor. A körutazáson a vendégek megismerkedhettek többek között a Widukind-sírral Engerben, az Externstein szikláival, a Bad Lippspringe-i HJ üdülővel és az erwittei birodalmi iskolaközponttal (Reichsschulungsburg).³⁶⁰

1937 augusztusában az előző évhez hasonlóan ismét 450 HJ-tag indult útnak Olaszországba, ezúttal egytől-egyig a DJ vezetői. A német csoport ezúttal augusztus 28. és szeptember 12. között tartózkodott a Tírrén–tenger partján fekvő *Carrarában*, ahol a Balillával közösen egy gyermek-üdülőtelen („Villaggio Paradiso Marina”) táboroztak. Az út előtt *Berlin–Neuköllnben* 8 napos felkészítő táboron vettek részt a csoport tagjai. Az utazás kiinduló állomása Berlin volt, ahol az Unter den Lindenen koszorúztak is. *Münchenbe* érkezve még Baldur von Schirach is köszöntötte őket, majd *Innsbruckon* és a Brenner-hágón keresztül érkeztek Carrarába, ahol pompás köszöntésben volt részük. Már megérkezésük napján felkereste őket Ricci és Lauterbacher, akik kíséretében megjelent Attolico berlini olasz nagykövet, illetve a provincia prefektusa. E találkozón *Langanke* csoportvezető bemutatta törzsének tagjait. A DJ zenekara és fanfárcso-

³⁵⁸ RfJ an die Dienststelle, 28. November 1938 – PAAA, R 27134; „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Besuch italienischer Sportstudenten. *RJP*, 1937/128. sz., 1. o.; 1300 Führer-Anwärter der Balilla in Deutschland. *RJP*, 1937/139. sz., 1. o.; Die Jugendführer-Akademie der Opera Balilla. *RJP*, 1937/131. sz., 1. o.; Italienische Sportstudentinnen sehen Deutschland. *RJP*, 1937/132. sz., 4. o.; Die Balilla-Parade auf dem Wilhelmplatz. *RJP*, 1937/133. sz., 1. o.; Balilla-Kapelle spielt Unter den Linden. *RJP*, 1937/135. sz., 1. o.; Die Berliner Tage der Balilla-Akademisten. *RJP*, 1937/137. sz., 1–2. o.

³⁵⁹ Jugend sieht über die Grenzen. *Der Angriff*, 7. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 94. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; 450 Hitlerjungen fahren nach Italien – 450 Avant-Guardisten kommen nach Deutschland. *RJP*, 1937/156. sz., 1. o.; Die Ankunft der 450 Avant-Guardisten. *RJP*, 1937/163. sz., 1. o. Közben Lauterbachert az olasz király és etióp császár az olasz Koronarend középkeresztje kitüntetéssel tüntette ki. Italienischer Orden für Stabsführer Hartmann Lauterbacher. *RJP*, 1937/163. sz., 1. o.; Das Deutschlandlager der Balilla. *Die HJ*, 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 6. o.; In acht Tagen kann ich italienisch!. *Die HJ*, 7. August 1937 (BArch, NS 22/547); 450 Avant-Guardisten im Gebietslager Mittelrhein. *RJP*, 1937/159. sz., 2. o.; Der Aufbau des Lagers für die Avant-Guardisten. *RJP*, 1937/161. sz., 2. o.; Campo Tedesco dell’ Opera Nazionale Balilla. *RJP*, 1937/170. sz., 1–2. o.; Gäste im Deutschlandlager der Avant-Guardisten. *RJP*, 1937/172. sz., 2. o.; Die 450 Avanguardisten waren „contemissimi”. *RJP*, 1937, 177. sz., 2. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 261. o.; Die Avant-Guardisten kommen in die Reichshauptstadt. *RJP*, 1937/173. sz., 1. o.; Die Avant-Guardisten in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1937/175. sz., 2. o.

³⁶⁰ Reichsdeutsche Jugend aus Italien im Reich. *RJP*, 1937/161. sz., 2. o.

portja több koncertet tartott Carrarában. Megkoszorúzták az első világháború hőseinek sírját is.³⁶¹ A tábor befejezése után a csapat Rómába indult, Carrara pályaudvarán hatalmas parádét tartott a Balilla, s hatalmas olasz közönség gyűlt össze. Útközben megálltak *Pisában* is, ahol hasonló volt a fogadtatás. A csapat Rómában részt vett, sőt felvonulásával megnyitotta az évente megrendezett *Campo Dux*-ot, vagyis az avangárdisták éves találkozóját, amely minden évben a Palazzo Venezia és a Colosseum közötti Via del Imperón zajlott. Ezen az eseményen 26 000 avangárdista és 6000 ifjú fasiszta vonult fel a Duce előtt, másnap pedig 6000 avangárdista tartott bemutatókat.³⁶² A parádé végén Mussolini személyesen fejezte ki elismerését *Langanke* területvezetőnek a HJ fegyvermezett fellépéséért. Az út összesen 22 napig tartott. A fennmaradó pár napban a csoport Róma nevezetességeivel ismerkedett meg, s részt vettek a Balilla és az avangárdisták sportrendezvényén a Forum Mussoliniben.³⁶³

Valószínűleg a hétköznapi kapcsolatok is állandó fejlődést mutattak. 1937-ből csak szórványos információk állnak rendelkezésre, de 1938-ban a tervek között már 26 csoportos út és négy közös tábor, 1939-ben pedig már 32 csoportos út volt napirenden. Vagyis a kapcsolatok 1939-re elérhették csúcspontjukat, még ha ténylegesen talán nem is került sor az összes tervezett útra. 1938-tól a tervekhez képest a lendület a gyakorlatban kissé alábbhagyott, s egyrészt az utak számában is csökkenés mutatkozott, másrészt a többszáz fős utak is abbamaradtak. Ez azért figyelemreméltó jelenség, mert 1938 éppen a HJ külkapcsolatainak legmozgalmasabb éve volt. A háttérben vélhetőleg az Anschluss és a Szudéta-kérdés megoldása révén elért német hatalomnövekedés miatti tartózkodás lapulhatott. A viszony a mennyiségi csökkenés ellenére viszont még mindig jónak volt mondható. 1938-ban az első dokumentálható csoportos útra júliusban került sor. Ezúttal 140 olaszországi birodalmi német lány érkezett Németországba. A müncheni érkezés után 80-an Badenbe és Vesztfáliába utaztak, hogy részt vegyenek a BDM nyári táborain. A maradék 60 leány nyolc napos felföldi úton vett részt, s közben Bajorország természeti szépségei mellett a BDM szinte minden útba eső létesítményét megtekintették. A második csoport egy része az út végén részt vett a BDM második felföldi leánytáborában, a csoport másik része a wiesseei BDM-otthonban vonult táborba.³⁶⁴

1938 augusztusában az olasz külügyminisztérium meghívására 45 (más források szerint 65 vagy 68) HJ-vezető vett részt táborozáson a Campo Mussoliniben. A táborban minden évben a külföldi olasz ifjúság találkozott. A HJ küldöttség berlini, königsbergi, magdeburgi és kölni HJ-vezetőkből állt, akik kitűnő teljesítménnyel zárták az olasz külföldi szervezet által tartott nyelvkurzusokat. A tábor után olaszországi útra indultak, amely több olasz várost is érintett, majd szeptember 14-én tértek vissza Németországba. A táborban összesen 10 nemzet képviselői vettek részt: olaszok, spanyolok, magyarok, litvánok, albánok, bolgárok, luxemburgiak, románok, szírek, németek, örmények és litvánok.³⁶⁵

Schirach az 1938-as pártnapra egy 100 fős olasz ifjúságvezetőkből álló csoportot hívott meg Nürnbergbe, akik a rendezvény alatt a Hitlerjugend vendégei voltak. A pártnap zárása után a csoport 2–3 napos további tartózkodása során megtekintett egyéb létesítményeket is. A pártnapok előtt ellátogattak Münchenbe, itt fogadta őket Schirach, s a Königsplatzon koszorúzásra is sor került, a pártnapok után pedig dél-németországi útra indultak, *Rothenburg, Stuttgart, Sonthofen, München, Berchtesgaden, Salzburg*, majd két hét után hazautaztak. Közben a városnézések mellett a HJ és ipari létesítményeket is megtekintettek.³⁶⁶

1938 novemberére nemcsak az ifjúsági kapcsolatok fejlődtek szépen, de egyéb kétoldalú kapcsolatok is, így került sor a német–olasz kulturális szerződés aláírására 1938 novemberében. A szerződés 1,5–2 éves előkészítése során a Birodalmi Ifjúságvezetőség jelezte azt az igényét, hogy a fejlődő ifjúsági kapcsolatok is képezzék e szerződés részét, miután az 1934–35-ös év feszültségei után a Hitlerjugend elsőként lépett a megbékélés útjára. Ennek ellenére az erre való utalás a Birodalmi Ifjúságvezetőség szóbeli és írásos kérése ellenére is kimaradt a szerződésből, míg a DAAD-n keresz-

³⁶¹ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 222. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 261. o.; *Jugend verbindet die Nationen*. *Berliner Börsen-Zeitung*, 31. August 1937; *Wieder in den Standorten*. *VB*, 30. September 1937; *Auf Wiedersehen in Deutschland!* *Oldenburgische Staatszeitung*, 7. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 105., 113–114. o.); *Italienlager des Jungvolks*. *RJP*, 1937/192. sz., 1. o.; *Beginn der Italienfahrt der Hitler-Jugend*. *RJP*, 1937/193. sz., 1. o.; *Die Italienfahrer am Ehrenmal*. *RJP*, 1937/194. sz., 1–2. o.; *450 Jungvolkführer im „Villaggio Paradiso“*. *RJP*, 1937/205. sz., 1–2. o.

³⁶² *Fahrt der Jungvolkführer nach Rom*. *Westfälische Landeszeitung*, 13. September 1937; *Wieder in den Standorten*. *VB*, 30. September 1937; *Auf Wiedersehen in Deutschland!* *Oldenburgische Staatszeitung*, 7. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 109., 113–114. o.); *Die 450 Jungvolkführer in Rom*. *RJP*, 1937/207. sz., 2. o.; *„Wir sehen uns in Deutschland wieder!“*. *RJP*, 1937/212. sz., 1–2. o.

³⁶³ *Jungvolkführer aus Italien zurück*. *VB*, 18. September 1937; *Auf Wiedersehen in Deutschland!* *Oldenburgische Staatszeitung*, 7. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 112., 114. o.)

³⁶⁴ *140 reichsdeutsche Mädels aus Italien in Deutschland*. *RJP*, 1938/158. sz., 4. o.

³⁶⁵ *45 HJ-Führer im Campo Mussolini*. *RJP*, 1938/199. sz., 3. o.; *Hitler-Jugend im Campo Mussolini*. *RJP*, 1938/222. sz., 4. o.; *Wir waren im Campo Mussolini*. *Die HJ*, 1938/46. sz., 12. November 1938, 3. o.

³⁶⁶ *JfdDR an die Dienststelle*, 12. August 1938 – PAAA, R 27134; *Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag*. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; *Baldur von Schirach empfängt Parteitagsgäste*. *RJP*, 1938/204. sz., 3. o.; *Ausländische Parteitagsgäste auf Deutschlandfahrt*. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.

tül bonyolított diákcseré külön említést érdemelt, pedig Olaszországgal számszerűen ez éppen nagyon minimális volt.³⁶⁷

1938–39 fordulóján – amikor a belga–német és francia–német sítáborok a háború előtt elérték csúcspontjukat – két olasz–német sítáborra is sor került. Az egyik Ausztriában, a másik Észak–Olaszországban volt, és kb. 10 napig tartottak. Ezek az említett kapcsolatokkal ellentétben nem szolgáltak propagandacélokat, hanem többnyire a sport jegyében teltek, így idejük alatt versenyekre is sor került. 1939-ben ehhez hasonlóan ugyancsak két tábort terveztek, az egyiket Németországban, a másikat Olaszországban, az olasz tábort az olaszok azonban már 1939 tavaszán lemondták, ellenben részt kívántak venni a német táborban, amit viszont a BIV vont vissza. A BIV 1939. február vagy március hónapra egy közös német–angol–francia–olasz sítábort is tervezett Vorarlbergben, összesen 30–32 fő részvételével, amely tíz napos időtartamban mindegyik nemzetből 5–5 fő ifjúsági vezetőt fogadott volna. A tábor célját abban jelölték meg, hogy a négy ország ifjúságának mértékadó képviselői 10 nap alatt lehetőséget kapjanak politikai kérdések megvitatására. A négy nagyhatalom képviselőinek ilyen meghívását a BIV az akkori politikai helyzetben nagyon célszerűnek látta. A tábor mégsem valósult meg, mert az érintett országok közötti feszült viszony a Hitlerjugend Külügyi Hivatala szerint ezt már nem tette lehetővé.³⁶⁸

1939-ben a nagy propagandaértékkel bíró rendezvények esetében is grandiózusabb együttműködésre került sor. A HJ törzsvezetőjének és a BDM legfelsőbb vezetőjének irányításával két külön csoport tett látogatást Olaszországban a GIL vendégeként, majd 1939 nyarán 500 fős GIL- és HJ-alakulat tett baráti utat a Róma–Berlin–Róma útvonalon. Az erre vonatkozó egyeztetéseket Schirach és *Luraschi*, Starace megbízottja végezte Berlinben 1939 áprilisában a HJ Külföldi Házában. Az 1939-es program részleteit az olasz vendég Lauterbacherrel is megtárgyalta. Ezt követően Gatowból Braunschweigba mentek, ahol megtekintették az akadémiát, majd egy nyugat–németországi út következett, amelynek végén a sonthofeni Ordensburg Adolf Hitler Iskoláját is felkeresték. Meißenben a szász HJ zászlóavatási ünnepségén is részt vettek.³⁶⁹

1939-ben a birodalmi ifjúságvezető által minden évben a területvezetők és a hivatalfőnökök számára elrendelt utak is Olaszországba vezettek. Június elején a HJ területvezetői és hivatali főnökei *Lauterbacher* törzsvezető irányításával látogattak Olaszországba. Nem sokkal korábban indult útnak ugyancsak Olaszországba Rüdiger vezetésével a BDM főkörzetvezetőiből összeállított csoport. A két csoport szinte egyidejű látogatása jelentette az 1939-es program nyitányát. A májusban Olaszországba látogató BDM egységet, összesen 30 főt Schirach személyesen búcsúztatta. A küldöttség Rüdiger vezetésével 10 napos látogatást tett Olaszországban. A csoport Orvietóban, Rómában, Bolognában és Velencében tanulmányozta az olasz leányok tevékenységét. Rómában az olasz ifjúság nagyszabású előadását tekinthette meg a küldöttség, s az olasz leányifjúság 1937-es németországi útját viszonzta. Orvietóban megtekintették a Női Ifjúsági Akadémiát.³⁷⁰

A Lauterbacher vezette 30 fős csoport Starace miniszter, a GIL vezetője meghívásának tett eleget. Útjuk Triestben kezdődött, ahol ünnepélyes fogadtatásban részesítette őket az olasz hadsereg, a párt és az ifjúság vezető képviselői. Az út első napja egybeesett a BDM-csoport útjának zárásával is, így a két csoport Triestben találkozott. Egy nagy ünnepség után megtekintették az első világháborús csatamezőket, s ellátogattak Goriziába. A HJ-csoport útja ezt követően Velencébe vezetett, itt megnézték a GIL tengerészeti iskoláját, s részt vettek az olasz ifjúság felvonulásán az alkotmány napján. Milánóban koszorúzásra került sor a milánói mártírok sírjánál, majd fogadta őket a város vezetése, Lauterbacher pedig beírhatta magát a város aranykönyvébe. Milánóban megtekintettek egy 3000 gyerek befogadására képes torna-, sport-, fürdő és tanfolyam-létesítményt. Útjuk Torinó, Genova, Nápoly és Róma érintésével folytatódott. Az út fénypontját ezúttal is a római tartózkodás jelentette, amely során – most már hagyományként – megkoszorúztak a fasiszta forradalom elesettjeinek emlékművét. A Starace által a HJ-küldöttségnek rendezett fogadáson Lauterbacher

³⁶⁷ R.J.F. Auslandsamt an die Dienststelle, 28. November 1938 – PAAA, R 27134.

³⁶⁸ A) Italien – PAAA, R 98886; Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134.; R.J.F. an die Dienststelle des Beauftragten der NSDAP für aussenpolitische Fragen, Dr. Garben, 4. November 1938 – PAAA, R 27135; R.J.F. an die Dienststelle, 17. November 1938 – PAAA, R 27135; R.J.F. an die Dienststelle, 8. März 1939 – PAAA, R 27135. Az olasz tartózkodás valószínűleg a további német pozíciószerezés miatti ellenérzés volt, amit a Memel–vidék és Cseh–Morvaország birodalomhoz csatolása eredményezett; Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134.; R.J.F. an die Dienststelle des Beauftragten der NSDAP für aussenpolitische Fragen, Dr. Garben, 4. November 1938 – PAAA, R 27135; R.J.F. an die Dienststelle, 8. März 1939 – PAAA, R 27135.; R.J.F. Auslandsamt an die Dienststelle, 9. Januar 1939 – PAAA, R 27135.

³⁶⁹ Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.; Die italienischen Gäste bei der sächsischen HJ. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 261. o.

³⁷⁰ Die Zusammenarbeit zwischen der deutschen und italienischen Jugend. *RJP*, 1939/117. sz., 1–2. o.; Freundschaftsfahrt HJ-GIL Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939, Sonderheft, August 1939, 1–2. o.; HJ-Führer-Abordnung in Italien. *RJP*, 1939/124. sz., 1. o.; Die Italienreise der deutschen Jugendführer. *RJP*, 1939. június 9., 3. o.; 30 BDM-Führerinnen auf Italienreise. *RJP*, 1939.május 27., 5. o.

tolmácsolta Schirach külön üdvözlését, s egy értékes fegyverrel ajándékozta meg Staracét. A Forum Mussoliniben, a fasiszta akadémián tartott ebéd során pedig Starace ajándékozta meg Lauterbachert egy albán karddal „a harci szellem jeleként”. Az albán kard ajándékozása nyilván szimbolikus jelentéssel is bírt, utalás volt az olasz igényekre Albániát illetően. Starace a római tartózkodás során megmutatta a küldöttségnek a fasiszta ifjúság létesítményeit. *Moretti* a GIL törzsvezetője és *Luraschi* vezetésével ellátogattak a Forum Mussolinire és az olasz ifjúság nevelésének egyéb színhelyeit is megtekintették. A HJ részt vett továbbá a spanyol polgárháborúban elesettek szüleinek tiszteletére tartott rendezvényen, amelyen megjelent a király és császár, továbbá a Duce is. Ez a rendezvény egyben egy olasz flottaparádé is volt. Ezt követően a küldöttséget fogadta *Ciano* a Palazzo Chiggiben, itt adta át *Ciano* Lauterbachernak az Olasz Korona Nagykeresztjét. További programpontot jelentett az olasz flottanap alkalmából megrendezett haditengerészeti tábor, valamint az orvietói Testi Felkészítés Női Akadémiájának meglátogatása. Utóbbi arra is alkalmat adott, hogy megbeszélést folytassanak a további együttműködésről a HJ és a GIL között, amelyre korábban Schirach és Starace közösen tett javaslatot. Olyan együttműködésben gondolkodtak, amely állandó eseményeket és különleges rendezvényeket is magába foglalt. Ennek megfelelően már 1939-ben egy 60 fős HJ-küldöttség kiküldetését tervezték, hogy tanulmányozza a GIL-t, a fasiszta Olaszországot és annak kulturális helyeit. Ez a küldöttség képviselte a Hitlerjugendet a nagy olasz ifjúsági táborozáson a Campo Ducében és a Campo Romában. Megegyeztek abban is, hogy zenekarok és énekespartok cseréjére is sor kerül. Október elejére tervezték az Ifjúsági Akadémia 120 fős zenekarának berlini, kölni, hamburgi és frankfurti fellépését, míg ugyanebben az időben a HJ ugyancsak 120 fős zenészekből és énekesekből álló csapata turnézott különböző olasz városokban.³⁷¹

1939-ben került sor az első olasz–német rádiós csereadásra. Odera–Frankfurtból sugározták az adást, amelyben megszólaltak a környező olasz kolónia tagjai, a HJ rádiós színjátszó csoportja, s a Birodalmi Adó nagy zenekara. A programon olasz nép- és ifjúsági dalok, valamint régi német kórusművek és zenekari művek szerepeltek. A kétoldalú rádiós csereadásokat a továbbiakban fejlesztésre is érdemesnek tartották. Ennek kapcsán zenekarok és a HJ müncheni rádiós színjátszó csapatának olaszországi fellépéseit, s viszonzásként az Olasz Ifjúsági Zeneakadémia növendékeinek útját tervezték Németországba.³⁷² 1939 áprilisában a Német Ifjúsági Szállók Szövetség nürnbergi és müncheni nemzetközi építészeti ülése után, az olasz küldöttség a Kurmarkban, a Rajna–vidéken és a Hessen ifjúsági szállókat tekintett meg.³⁷³

Az 1939-es olasz–német program nemcsak a jól bevált addigi formákat tartalmazta, hanem új elemekkel is bővült. 1939. július elejére tervezték a fegyveres ifjú fasiszták 100 fős csapatának és 30 fős fanfárszakaszának biciklis németországi látogatását. Az olasz kerekesek csoportja végül 220 főt számlált és Verona tartomány körzetvezetője és legfelsőbb ifjúsági vezetője, *Bonamici* irányításával indult útnak. A csapat élén álló tisztek és altisztek a spanyolországi polgárháború és afrikai háború tapasztalt veteránjai voltak, a 190 fős „legénység” pedig 17 és 21 éves kor közötti fiatalokból állt, s valamennyien Verona tartományból származtak, s az ifjú fasiszták csoportjába tartoztak. Az utat egy veronai előkészítő tábor előzte meg. A német csoport is válogatott HJ-tagokból és -alvezetőkből állt, s *Vierkämpfer* főjárásvezető irányítása alatt állt. Az ünnepélyes fogadtatásra már napokkal előtte elkezdték építeni a díszleteket. Schirach augusztus 1. reggelén a Brenneren tekintélyes olasz vendégek jelenlétében köszöntötte a résztvevőket, üdvözölte a királyt és Mussolinit, *Bonamici* pedig Starace üdvözlését tolmácsolta. Az ünnepélyes ceremónia után tovább indultak Garmisch, Schongau és Landsberg felé. Landsbergben megtekintették a Führer celláját, illetve a német Légierő Harci repülő Iskoláját. A következő állomások Augsburg és Nürnberg voltak, majd Bamberg, Coburg, Weimar, Lipcse, Magdeburg, Potsdam és Berlin következett. Berlinbe érkezvén már 820 kilométer és 18 nap volt a hátuk mögött. Potsdam és Berlin határán, a wannseei állomáson *Artur Axmann*, a HJ berlini területvezetője fogadta a csapatot a pártkörzet és a városvezetés képviselőinek kíséretében. Este hétkor a berlini Lustgartenben került sor a hivatalos fogadásukra Görlitzer helyettes körzetvezetővel és Hartmann Lauterbacherral. A nagygyűlésen részt vett 8000 berlini HJ-tag, majd Berlin főpolgármestere fogadta a bicikliseket, akik Neuköllnben az Ifjúság Házában kaptak elhelyezést. Másnap az olaszok kosszorút helyeztek el az elesettek emlékművénél. Ezután Goebbels pártkörzet-vezető vendégei voltak, majd az Országok Házában részt vettek a berlini HJ ifjúsági filmóráján, ahol az olimpiai filmet és a Westwallról szóló filmet nézhették

³⁷¹ HJ-Führer-Abordnung in Italien. *RJP*, 1939/124. sz., 1. o.; Die Italienreise der deutschen Jugendführer. *RJP*, 1939. június 9., 3. o.; Hohe italienische Auszeichnung für Stabsführer Lauterbacher. *RJP*, 1939. június 24., 3a. o.; Die Zusammenarbeit der „Jugend des Achse”. *VB*, 15. Juni 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 186. o.); Die Zusammenarbeit der Jugend der Achse. *RJP*, 1939/133. sz., 1–2. o.; Die Zusammenarbeit zwischen der deutschen und italienischen Jugend. *RJP*, 1939/117. sz., 1–2. o.; Freundschaftsfahrt HJ–GIL Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939, Sonderheft, August 1939, 1–2. o.

³⁷² A) Italien – PAAA, R 98886; Musikabend deutscher und italienischer Jugend. *RJP*, 15. April 1939, 3. o.

³⁷³ Italienische Jugendführer besichtigen deutsche Jugendherbergen, *RJP*, 4. April 1939, 3. o.

meg olasz változatban. A Hitlerjugend hivatalos fogadására Hartmann Lauterbacher vezetésével a gatowi Külföldi Házban került sor. Ezt követően koszorúztak még Horst Wessel és Herbert Norkus sírjánál, majd vasárnap este az olasz követség és a berlini Fascio fogadta őket. A látogatás további részében berlini városnézés és gőzös út következett a Havel folyón, a berlini események fénypontja azonban az a nagyszabású fogadás volt, amelyen a párt és az állam legfőbb képviselői voltak jelen. Berlinből Rheinsberg érintésével Mecklenburgon (Wredenhagen, Waren–Müritz) keresztül jutottak el Kielbe és Hamburgba. Onnan az egy hónapos bicikli túra után különvonattal érkeztek Münchenbe, majd szeptember 3-án ismét a Brennertől indult az út olaszországi, Rómába vezető szakasza.³⁷⁴ Az út során mindenhol nagy lelkesedéssel fogadták a csapatot.

1939-ben a potsdami nemzetközi vitorlásregattára már olasz küldöttséget is meg akartak hívni. Esetlegesen került szóba egy német–olasz vitorlásrepülős tábor megtartása is. A Berlin–Róma–Tokió-tengely ifjúsági megnyilvánulása lett volna 1939-ben egy olyan hármas távolsági sportverseny megrendezése, amelyen a három ország legjobb csapatainak eredményei alapján hirdettek volna győztest. Emellett szóba került egy olasz focicsapat meghívása is, amely több HJ-csappal megmérkőzhetett volna, míg a németek egy tornász csapatot küldtek volna Olaszországba, amely több nagyvárosban is fellépett volna. 1939-ben már a lányszervezetekre is nagyobb gondot kívántak fordítani. Így felmerült egy 15–20 fős csoport cseréje a BDM, illetve az olasz leányifjúság jobb megismerésére, illetve egy német–olasz lány-sportverseny, amelyet ugyancsak távverseny keretében szándékoztak lebonyolítani Rómában, illetve Berlinben.³⁷⁵

1939 augusztusában pedig – az előző évhez hasonlóan – egy 40 fős HJ-csapat látogatott Olaszországba a Fasiszta Párt Külföldi Szervezetének meghívására, hogy részt vegyen a Campo Mussoloni ifjúsági táborban. 1939-ben a GIL az előző évben a nürnbergi pártnapra meghívott olasz küldöttség útjának viszonzásaként 100 magasabb rangú HJ-vezetőt hívott meg egy olaszországi útra, mely során leginkább az olasz ifjúság nyári munkájának bemutatását tűzték ki célul.³⁷⁶ 1939. szeptember 15. és 28. közötti így az Ifjúságvezetési Akadémia 60 fős csoportja indult útnak *Richard Kurt Petter* területvezető³⁷⁷ irányításával. Az 1939-es Adolf–Hitler-meneten első alkalommal vonultatták fel a GIL zászlóit is, s a birodalmi pártnapon a GIL tisztjeinek 50 főből álló küldöttsége hivatalos vendégként vett részt. Az olasz csoport a Nürnbergig tartó utat a tirol–vorarlbergi HJ 60 fős csoportjával együtt tette meg, s a Brenneren Lauterbacher törzsvezető és Hofer pártkörzet-vezető köszöntötte az olasz fiatalokat.³⁷⁸

1939-re tervezték 5 HJ- és 5 GIL-vezető egy éves tanulmányok keretében, a vendégországban történő kiképzését. 1939-ben Ley és Schirach közösen hozta meg azt a rendelkezést, hogy az Adolf Hitler Iskolákban kötelező tantárgyként vezessék be az olasz nyelv tanulását. A Hitlerjugend gyarmatügyi munkájának fejlesztését szolgálhatta 5–7 HJ-vezető tervezett meghívása a líbiai és az abesszíniai olasz gyarmatpolitika tanulmányozására. A BIV Szociális Hivatal 1939. szeptember 12. és október 12. között olaszországi és líbiai utat tett.³⁷⁹

Az olaszországi utak kapcsán azonban aggályok is felmerültek. Az olasz fél nyilvánvalóan nem nézte jó szemmel, hogy egyes utak a dél-tiroli területeket – vagyis a német kisebbség által lakott részt – is érintették. Ez Olaszország számára mindvégig kényes téma volt, mely ellen tiltakozását fejezte ki. Ennek következményeként 1939. augusztus elején Lauterbacher személyesen rendelte el a HJ minden területének és a BDM minden főkörzetének, hogy a csoportos utak engedélyezési kérelméhez a vezetők írásbeli nyilatkozatát kell csatolni, amely tartalmazza, hogy a csoport útja

³⁷⁴ Die Zusammenarbeit zwischen der deutschen und italienischen Jugend. *RJP*, 1939/117. sz., 1–2. o.; Freundschaftsfahrt HJ–GIL. Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939, Sonderheft, August 1939, 1–2. o.; Start der Freundschaftsfahrt Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939/174. sz., 1. o.; GIL auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1939/182. sz., 1. o.; Berlin empfängt die Jungfaschisten. *RJP*, 1939/188. sz., 1. o.; „Wir grüßen die Jugend der Achse”. *RJP*, 1939/189. sz., 1–2. o.; Bündnis der Völker – Bündnis der Jugend. *RJP*, 1939/190. sz., 1–2. o.; Deutsch–italienische Marschkameradschaft. *RJP*, 1939. augusztus 23., 3. o.; Jungfaschisten in Mecklenburg. *RJP*, 1939/193. sz., 1. o.; *VB*, 2. August 1939 (BArch, NS 5/VI/436, 1. o.).

³⁷⁵ Emellett a családi cserék lehetősége is szóba került a két ország között. Németországban 2–3000 család is készségnek mutatkozott arra, hogy egy hónapos időtartamra egy olasz ifjút fogadjon, miközben az olasz család a német fiút fogadta be. A) Italien – PAAA, R 98886.

³⁷⁶ A) Italien – PAAA, R 98886.

³⁷⁷ Petter 1933 elején a HJ Weimar–Jena járásnak volt a vezetője, majd 1934-től a BIV Személyzeti Osztályán és Hivatalában teljesített szolgálatot. 1936 tavaszán kinevezték a HJ összekötő vezetőjének a nevelésügyi minisztériumba és a Nemzetiszocialista Tanárszövetséghez. 1936 őszétől a Személyzeti Hivatal helyettes vezetője, majd a birodalmi ifjúságvezető törzsének tagja. 1937-től az Adolf Hitler Iskolák felügyelője, 1939-től emellett a potsdami birodalmi vezetőképző iskola és a braunschweigi Ifjúságvezetési Akadémia vezetője. Utóbbi élén 1942-ig állt. 1942-től ismét felügyelte az Adolf Hitler Iskolákat, 1943-tól az NSDAP Birodalmi Vezetésének tagja, 1943 őszétől pedig Schirach egyik hivatalvezetője a birodalmi helytartói apparátusban Bécsben. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1196–1197. o.

³⁷⁸ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 18. August 1939 – PAAA, R 27135; Die Zusammenarbeit zwischen der deutschen und italienischen Jugend. *RJP*, 1939/117. sz., 1–2. o.; Freundschaftsfahrt HJ–GIL Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939/Sonderheft, August 1939, 1–2. o.; Az olasz osztágot a GIL udinei iskolájának helyettes vezetője, *de Barba* vezette, míg a HJ-csapatot Innsbruck–város járásvezetője, *Otto Brunner*. 50 Jungfaschisten im Adolf–Hitler–Marsch. *RJP*, 1939/179. sz., 1. o.

³⁷⁹ A) Italien – PAAA, R 98886; Weltaufgeschlossen Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); Italienischer Unterricht in den Adolf Hitler–Schulen. *Das Junge Deutschland*, 1939/3. sz., 188. o.; An die Jugendführung des Deutschen Reiches, 14. Juli 1939 – PAAA, R 98919.

nem érinti Bozen és Trient provinciákat, erre a területre nem esik semmiféle ott tartózkodás, de legjobb volt, ha még átutazóban sem érintik ezt a vidéket. Az egyéni utakat pedig teljességgel megtiltották erre a területre.³⁸⁰

A háborúig Olaszország egyértelműen az egyik legfontosabb partnerré vált a Hitlerjugend számára. Ennek legfőbb indikátora volt, hogy semelyik másik országgal nem ápolt a HJ ilyen nagy propagandaértékkel bíró kapcsolatokat, s más országokba – mégha azok éppen olyan barátiak voltak is – még csak megközelítőleg sem küldött a BIV több száz fős küldöttséget. A szokványos csoportos utak számát nem lehet meghatározni, azok száma 1939-ig azonban összesen akár a százat is elérhette. Ez Ausztriához képest számszerűleg szerényebb volt, viszont a hivatalos utak és az átlagos csoportos utak már elérték a kellő hatást. Évente legalább egyszer olyan útra is sor került, amely Olaszország mellett más országot (Svájc, Ausztria, Jugoszlávia, Magyarország) érintett. Olaszországba a birodalom minden területéről látogattak HJ-csoportok, amelyek fő célpontjai elsősorban a dél-tiroli területek voltak, amelynek a Brenner és Bozen tengelytől keletre fekvő részének szinte minden zúgát felkeresték. Emellett a HJ látogatásai leginkább az észak-olasz területekre összpontosultak, amelynek nagyvárosait rendszeresen és sokszor látogatták a HJ tagjai. Rómától délre csak néhány esetben merészkedtek, de a HJ gyarmati képzését elősegítette néhány olyan út, amely Dél-Olaszország mellett Líbiát, Tripoliszt is érintette. Az olasz partner látogatásai Németországban leginkább a dél-német, nyugat-német (Rajna-vidék és Ruhr-vidék) területekre, illetve Berlin környékére, valamint Kelet-Poroszországra összpontosultak.

V. 6. 1. 3. Japán

Japán irányában az ifjúsági kapcsolatok nem rendelkeztek hagyománnyal, de a „felelő nap országa” már 1914 előtt is nagy érdeklődést mutatott Németország iránt. A német katonai modell és oktatási rendszer átvétele ennek egyértelmű jele volt. Valószínűsíthető, hogy kizárólag a cserkészek rendszeresen megrendezett világtalálkozóin nyílt lehetőség arra, hogy japán és német ifjak kapcsolatba lépjenek egymással. Ebből kifolyólag a japán kapcsolatot illetően a Hitlerjugend nem tudott előzményekre támaszkodni, s a nagy távolság miatt a kapcsolatok egészen addig érdektelenek voltak, amíg Németország és Japán szövetséges viszonyba nem került egymással. A kapcsolatok ugyan a harmincas évek második felében – számszerűleg szerény mértékben ugyan, de – elérték csúcspontjukat. A korábbiakhoz képest ez is jelentős elmozdulás volt, s a kapcsolatok minősége Japánt is a kiemelt partnerek sorába emelte.

Mindazonáltal Japánban sem állt rendelkezésre olyan ifjúsági szervezet, amely méretét és munkáját tekintve a Hitlerjugend természetes partnere lehetett volna. Japánban elsősorban a testi felkészítésnek voltak régi hagyományai, így minden ifjúsági csoportosulás főleg ennek szolgálatába állította tevékenységét. 16 éves kortól pedig már komoly előkatonai felkészítést kaptak a japán fiatalok, hogy azután megkezdhesék katonai szolgálatukat. Az *Összjapán Ifjúsági Szervezet* (Dai Nippon Syonendam Renmei) 1920 (más források szerint 1922) óta állt fenn, majd 1935-ben összefogták a különálló csoportokat. Ez a szervezet 8 és 25 éves kor között a japán ifjúság nagy részét soraiban tudta. Élén *Nosinori Fhutara* gróf állt. Működését három nagy részlegre bontva végezte. A fő tagozat mintegy 2,5 millió fiút fogott össze, 17 és 25 éves kor között. A lányifjúság 1,5 millió tagot számlált, a legfiatalabbak szervezete (8–17) pedig 4,1 millió taggal bírt, melyből 2,3 millió fiú volt.³⁸¹ A japán ifjúsági szervezetek másik nagy pillérét az iskolai ifjúsági csoportok alkották (shonen-dan), 1912-ben kb. 3000 ilyen csoport működött. 1922-ben angol mintára jött létre a cserkészlet, amely azonban nagyban megtartotta a japán hagyományokat, s kb. 1,1 millió taggal rendelkezett. Ezek mellett számtalan más szervezet működött.³⁸² A HJ ennek ellenére még 1939-ben sem tartotta az egyesült japán ifjúságot kiforrott államifjúságnak, mindössze a japán ifjúsági szervezetek laza szövetségének.³⁸³

Japán már a harmincas évek elejétől kezdve érdeklődést mutatott a német ifjúsági mozgalom iránt, amit több e témában megrendezett kiállítás is igazolt. 1933 elején egy hasonló kiállítás alkalmából még a Vándormadáról kértek

³⁸⁰ R.JF Stabsleiter, Geheim, 4. August 1939 – BArch, NS 28/31, 18. o.

³⁸¹ Die japanische Jugend. *RJP*, 1936/85. sz., 5. o.; Die Organisation der japanischen Jugend. *RJP*, 1937/67. sz., 3. o.; Die Organisationen der japanischen Jugend. *Wille und Macht*, 1937/6. sz., 21–22. o.; Japans Jugendführer über die HJ. *RJP*, 1938/188. sz., 1–2. o.; Japans Jugend grüßt Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September; *Sadao Araki*, Das Erziehungswerk der japanischen Jugend. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 7–8. o.; Das Werden der Nippon-Seinen-Dan. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 36–37. o.; Kleine tapfere Japanerin. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Dezember.

³⁸² A japán Vöröskereszt eszméinek terjesztésére állították fel a Vörös Kereszt Ifjúságot, amely kb. 1,8 millió tagra tett szert. Jugendorgansiationen in Japan – PAAA, R 98884, 535407–535412. o.

³⁸³ Japans Jugend. *RJP*, 1939/58. sz., 2. o.; Jugend in Japan. *Das Deutsche Mädel*, 1935/7. sz.

anyagot, de a Birodalmi Ifjúságvezetőség már a HJ tevékenységét bemutató képeket, kiadványokat juttatott el Japánba. A HJ kiadványai ezenkívül a tokiói német követség közvetítésével jutottak el a japán ifjúsághoz.³⁸⁴

Az első közvetlen kapcsolatra 1936 júliusában, az olimpiai játékok alkalmával került sor, amikor is egy a Japán ifjúságot képviselő, 70 fős bizottság érkezett Németországba, akik egyúttal az illetékes japán minisztériumokat is képviselték. Schirach a csoport vezetőivel a német–japán ifjúsági kapcsolatok lehetőségeiről tartott megbeszélést. 1937-től beszélhetünk a kapcsolatok tervszerű felvételéről. Ekkor járt első alkalommal japán küldöttség (20 fő) Németországban, mégpedig azzal a céllal, hogy megismerkedjenek a Hitlerjugenddel. A japán vezérkari tisztek látogatásuk során Prierosban megtekintették a Haditengerészeti HJ Birodalmi Tengeri Sportiskoláját. A küldöttséget *Helmut Stellrecht*, a BIV Testi Felkészítés Hivatalának vezetője fogadta, illetve vezette körbe az iskolában. A vendégek a Berlinbe vezető visszaúton a storkowi ifjúsági várat is megnézték.³⁸⁵

A további – a korábnál szorosabb – kapcsolatok fejlesztésére Schirach 1937-ben a Határvidéki és Külügyi Hivatal addigi vezetőjét, *Reinhold Schulzét* küldte két évre Japánba. Schulze feladata az volt, hogy összefogja az ottani Hitlerjugendet, és közvetlen kapcsolatot ápoljon a japán ifjúsággal. A BIV Japánba „akkreditált” megbízottjaként elviekben nem volt a tokiói követség alárendeltje, de a követséggel karöltve akart dolgozni, így fontos lépéseket csak a nagykövet egyetértésével kívánt megtenni. A kölcsönös partnerség szükségességéről Schulze már hivatalvezetőként is meggyőződhetett, s tudta, hogy a német diplomácia ellenében nem végezhet eredményes munkát. Mindkét oldal elégedettségét mutatta, hogy munkáját a követség már 1937 végén kiválóan értékelte. Az addig eltelt hét hónap során jó kapcsolatokat épített ki mértékadó japán szervekkel, sőt még *Chichibu* (Yasuhito) herceg is fogadta. 1938 elején a Japán–Német Kultúrintézet vezetőjével Közép- és Dél-Japánban tartott háromhetes előadói utat. A 12 városban megtartott előadásokat kb. 30 ezer látogató hallgatta meg.³⁸⁶

1937 augusztusában *Fhutara*, az *Összjapán Ifjúsági Szövetség* főigazgatója látogatott Németországba 10 ifjúsági vezetővel. A küldöttség a BIV vendégeként megismerkedett a BIV hivatalaival és működésével, a HJ létesítményeinek felkeresése mellett Berlinben a birodalmi sportpályát is megtekintették, és fogadta őket *Tschammer und Osten* is. *Berlinben* közösségi estre is sor került német ifjúsági vezetőkkel, majd németországi körútra indultak. Jártak *Wannseeben* és *Potsdamban*, utóbbi helyen a Hadiskolát is felkeresték. Részt vettek a HJ *Osnabrückben* sorra kerülő területi sportünnepén, ahol 100 ezer fős HJ-sereg vonult fel Schirach, Lauterbacher és a japán vendégek előtt. *Düsseldorfban* megtekintették az „*Alkotó nép*” kiállítást. A japán vendégek *Hamburgot* is felkeresték. *Brémában* Schirach jelenlétében tekintették meg a HJ Északi–tengeri területe felvonulását. Schirach itt jelentette be a jövőben megvalósuló német–japán ifjúsági cserét, majd *Fhutara* köszöntötte a német ifjúságot, illetve tolmácsolta a japán ifjúság üdvözlését. A japán látogatás után német ifjúsági vezetők is ellátogattak Japánba.³⁸⁷

A német–japán együttműködés 1938-ban érte el csúcspontját. A felvezetést 1938 januárjában az első német–japán ifjúsági rádiós csereadás jelentette, amely ezúttal egy 50 perces mindkét országban sugárzott, közös rádióadás jelentett „*Üdvözlés Kelet és Nyugat között*” címmel. Az adás alkalmából Schirach és Lauterbacher törzsvezető mellett a BIV hivatalfőnökei is megjelentek a berlin rádióban, valamint *Nanai* japán követ és *Fhutara* németországi megbízottja, *Myamoto*. A műsor német dalokkal kezdődött a potsdami fiú és lány birodalmi vezetőképző iskola növendékeinek, a BIV 3. számú rádiós színjátszó csapatának és egy zenekarnak az előadásában, majd Baldur von Schirach mondott köszöntőt, amelyben méltatta a német és a japán ifjúság szívélyes kapcsolatait, s beszélt az 1938-ban megvalósítandó

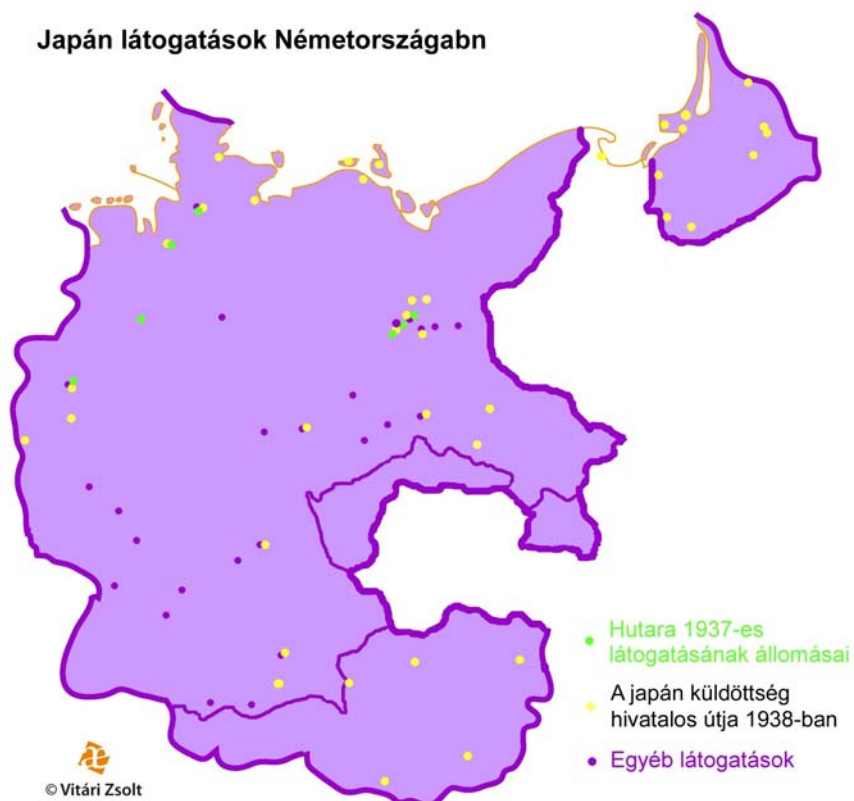
³⁸⁴ Például az osakai Daimaru áruházban rendezett kiállítás. Hasonló kiállításra került sor a Shirokiya áruház és a Japán–Német Kultúrúntézet rendezésében, amit utána Kínában is be akartak mutatni. Deutsches Konsulat an das AA, Osaka, 29. November 1933 – PAAA, R 63606; Deutsches Konsulat an das AA, Osaka, 10. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Reichsausschuss der deutschen Jugendverbände an das AA, 2. Juni 1933 – PAAA, R 63604; JfdDR an das AA, 1. August 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 2. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 25. November 1933; JfdDR an das AA, 9. Dezember 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 20. Januar 1934 – PAAA, R 63606

³⁸⁵ Japanischer Besuch beim Reichsjugendführer. *RJP*, 1936/175. sz., 2. o.; Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); Jahr der Verständigung. *RJP*, 4. Januar 1938; Japanische Offiziere besuchen die Reichsseesportschule der HJ. *RJP*, 1937/114. sz., 2. o.

³⁸⁶ Schulze április 13-án indult útnak Brémából, majd április 19-én érkezett meg Yokohamába. AA an die Deutsche Botschaft Tokio, 13. April 1937 – PAAA, R 98884, 535384–535385. o. A követség rossz szemmel nézte, hogy Schulze csak alig kapta meg a BIV-től a munkája anyagi fedezetét biztosító pénzáttalásokat, így állandóan kölcsönből volt kénytelen végezni tevékenységét. Ez a helyzet pedig veszélyeztethette a német tekintélyt is. A követség ez ügyben a külügyminisztérium közbenjárását kérte a BIV-nél. Deutsche Gesandtschaft Tokio an das AA, Telegramm, Tokio, 9. Dezember 1937; Der Chef der Auslandsorganisation im Auswärtigen Amt. Abschrift, 16. Dezember 1937 – PAAA, R 98884, 534002. o.; Deutsch-japanischer Jugendaustausch geplant. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98925; 30 HJ-Führer auf Japanreise. *DAZ*, 17. Februar 1938 (BArch, NS 22/546).

³⁸⁷ Japanische Jugendführer Gäste des Reichsjugendführeres. *RJP*, 1937/182. sz., 2. o.; Der „Alljapanische Jugendverband”. *RJP*, 1937/185. sz., 1–2. o.; Japans Jugend grüßt Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 5. August 1937 – PAAA, R 98884, 535395. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

Japán látogatások Németországban

ve több ifjúsági szállót. Részt vettek a szász HJ 60 ezres lipcsei területi felvonulásán. Lipcséből a vendégek Drezdába, Berlinbe és Hamburgba utaztak. A csoport Tagucsi professzor vezetésével a japán főiskolák 14 judo- és kendobajnokaiból tevődött össze. Így látogatásuk során nemcsak a HJ sportéletével ismerkedtek elsősorban, hanem maguk is számos sportbemutatót tartottak. A birodalmi fővárosban négy napot töltöttek, ahol Hans Lauterbacher fogadta őket. Ott megtekintették a birodalmi sportpályát, illetve fogadta őket a japán nagykövetség. A városlátogatás mellett jártak a potsdami birodalmi iskolában, fogadta őket a birodalmi hallgatóvezető, s május 26-án a program fénypontját jelentette a német–japán közösségi est. A birodalmi sportpálya kupolatermében újabb kendő- és judobemutatókra került sor. Az utolsó berlini napon az Unter den Lindenen koszorúztak.³⁸⁹ 1938 júniusában a Japán Császári Haditengerészeti Iroda vezetője, *Kojima* kíséretével Prierosban a HJ birodalmi tengeri sportiskolájában tett látogatást, s itt megtekintették a Haditengerészeti HJ vitorlás és evezős bemutatóját is.³⁹⁰

A kapcsolatok csúcspontját ebben az évben egy 30 fős japán delegáció németországi, és egy ugyancsak 30 fős német HJ-küldöttség japán útja jelentette, melyeket még Fhutara 1937-es látogatása során készítettek elő. A 30 fős japán delegáció, amely minden japán ifjúsági szervezet képviselőjét magába foglalta, 1938 májusának közepén indult útnak Németországba, oda június végén érkezett meg, majd három havi németországi tartózkodást követően október elején indult vissza Japánba. Az öt idősebb vezető mellett a csoport 18–19 éves japán fiatalokból állt, akik között voltak hallgatók, sörmesterek, halászok, kereskedők, tanárok, mezőgazdasági segédek stb. A három hónap alatt a HJ kíséretében olyan németországi körúton vettek részt, amely Németország minden részét érintette. Ez idő alatt összesen három ötnapos HJ-táborozáson vettek részt, a Samlandküsten (Königsbergtől északra fekvő terület), Közép–Németországban és a bajor Alpokban (Hochland-tábor).³⁹¹

A japán küldöttség július legelején a marseille-i kikötés után Párizson keresztül érkezett *Aachenbe*. A delegációt *Asahina* miniszteri tanácsos, a japán kultuszminisztérium osztályvezetője vezette. Aachenből a BIV képviselője *Kölnbe* vezetett a vendégeket, ahol a főpályaudvaron került sor az ünnepélyes fogadásra, amelyen *Stadler* hivatalvezető is beszédet mondott. Este Köln főpolgármestere rendezett vacsorát a városházán. A következő napon városnézés és egy te-

tervekről. A Tokióból sugárzott japán műsorrészt japán cserkészek előadása nyitotta meg, majd a japán ifjúsági vezető, Fhutara intézett beszédet a hallgatókhoz, amelyben előző évi németországi látogatásáról szólt, s arról, hogy azóta sok sikeres, lelkes fogadtatásra találó előadást tartott a német ifjúságról, végül további japán dalok következtek.³⁸⁸

A kölcsönös látogatások ezt követően már 1938 tavaszán megindultak. Május közepén 12 japán ifjú sportoló érkezett Németországba Schirach meghívására, hogy Róma mellett *Berlinben, Münchenben, Drezdában, Lipcsében, Hamburgban, Weimarban* és *Nürnbergben* is sportbemutatókat (Jiu–Jitsu) tartsanak. A vendégek megtekintettek több százországi HJ- és BDM-iskolát, többek között a *glauchaui HJ* területi vezetőképző iskolát és a BDM főkörzeti háztartási iskoláját *Ottendorfban*, illet-

³⁸⁸ Erste deutsche–japanische Jugendaustauschsendung. *RJP*, 1938/23. sz., 1. o.; Deutsch–japnische Freundschaftskundgebung. *VB*, 31. Januar 1938; HJ-Führer reisen nach Japan. *Pommersche Zeitung*, 30. Januar 1938; HJ-Führer besuchen Japan. *Mitteldeutsche Nationalzeitung*, 30. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 152–154. o.)

³⁸⁹ Deutschlandreise japanischer Jungsportler. *RJP*, 1938/46. sz., 4. o.; Japanische Gäste in Leipzig. *RJP*, 1938/117. sz., 4. o.; Japanische Jungsportler lernen die HJ kennen. *RJP*, 1938/119. sz., 3. o.; Japanische Studenten sehen Deutschland. *RJP*, 1938/121. sz., 3. o.; Deutsch–japanischer Gemeinschaftsabend der Hitler–Jugend. *RJP*, 1938/121. sz., 4. o.

³⁹⁰ Japanischer besuch in Prieros. *RJP*, 1938/132. sz., 3. o.

³⁹¹ RJF Grenz und Auslandsamt, 24. Januar 1938 – PAAA, R 98884, 535419. o.; Deutsch–japanischer Jugendaustausch. *RJP*, 1938/44. sz., 1. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; AA an die Deutsche Botschaft in London, Rom, Tokio etc., 11. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Blohm, i. m., 278–279. o.;

rületi sportünnepély megtekintése volt a program. Majd *Potsdam*, illetve a birodalmi főváros következett, ahol egy hetet töltöttek el, s a város megismerése mellett fogadták őket a Birodalmi Ifjúságvezetőségen és a japán követségen, illetve ellátogattak a berlini japán kolóniához is. A berlini fogadáson részt vett Schirach képviselőjében Hartmann Lauterbacher, Togo japán követ, a külügyminisztérium és a párt képviselői. *Berlinben* a japán vendégeket Lauterbacher jelenlétében *Hermann Göringnek* is bemutatták. Berlinben a tempelhofi repülőtér és a birodalmi sportpálya is érdekes látnivalót jelentett.³⁹²

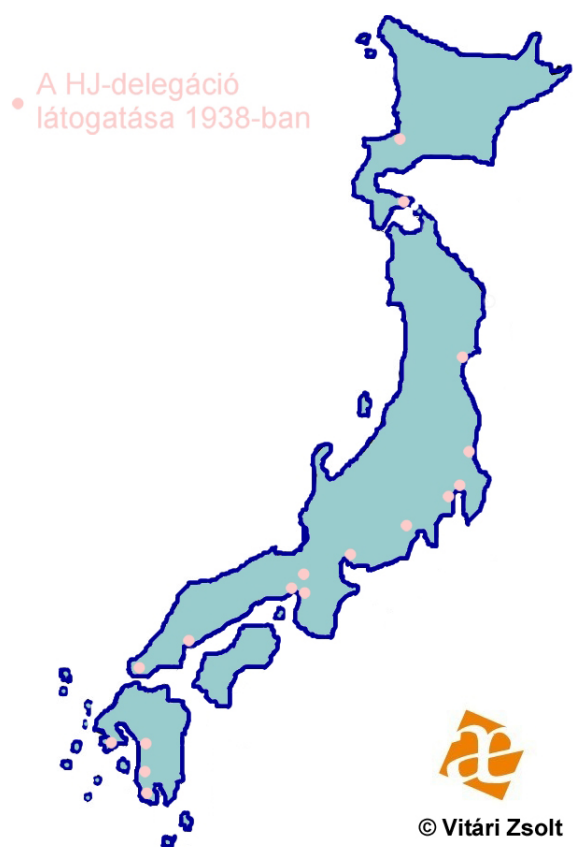
Az út további állomását képezte a *Birodalmi Tengeri Sportiskola* (Prieros), egy birodalmi munkaszolgálatos tábor a *Schorfheidén*, *Hohenneuendorfban* pedig felkeresték azt a HJ előkészítő tábort, amelyen éppen az a 30 HJ-tag vett részt, akik nem sokkal később Japánba indultak. Itt a Német Ifjúsági Szállók vezetőjének, *Johannes Rodatznak*³⁹³ is vendégei voltak. Július 11-én a japán és a Japánba utazó HJ-csoport együttesen utazott *Brémába*, ahol a HJ delegációja hajóra szállt Japán felé, a japán csoport pedig Brémában kezdte meg a tulajdonképpeni német körutát, amely során *Hamburgot*, *Kielt*, *Lübecket*, *Stralsundot* és *Rügént* érintették, majd a balti-tengeri *Prerowban* részt vettek a kurhesseni HJ egyik táborában. Ezt követően a Stralsund és Pillau közötti balti-tengeri hajóút után érkeztek meg Kelet-Poroszországba, ahol az egész tartományt megismerték (*Königsberg*, *Tilsit*, *Tannenberg*, *Trakehnen*, *Rominten*, *Mazúri tavak*, *Marienwerder*, *Marienburg*, *Danzig* voltak a fontosabb állomások) Megkoszorúzták Hindenburg sírját is. Ennek a szakasznak Danzig volt a végállomása, ami után négy napra visszatértek a fővárosba, ahol fényes ceremónia közepette koszorúzták meg a világháború áldozatainak emlékművét az Unter den Lindenen, hogy onnan dél felé, *Breslau* irányába vegyék az irányt. A következő napokban megismerték Sziléziát és az ipari létesítményeket, majd következett három teljes nap a *goldenbrunni HJ-táborban*. *Drezda* és *Thüringia* (Zeiss-művek, Berlin–Suhler fegyvergyár, HJ rendezvények) után érkeztek meg *Nürnbergbe*, a pártnapok után *Münchenben* a japán küldöttséget fogadta Schirach és Lauterbacher is, majd az egykori osztrák területen tettek körutazást *Salzburg*, *Villach*, *Graz*, *Bécs* és *Linz* érintésével. Ezután Berlinen át *Düsseldorfb*a mentek, ahol nagyszabású búcsúünnepségre került sor, amelyre Schirach egy búcsútáviratot küldött, amelyben kifejtette, hogy a japán ifjúságot mindig szívesen látják Adolf Hitler birodalmában.³⁹⁴

A japán látogatást viszonzó HJ-csoport június elején indult útnak. A csoport vezetőjelöltekből, a birodalmi akadémiaira jelentkezőkből és a HJ külföldi munkájában résztvevő vezetőkből tevődött össze, s Schulze vezetése alatt állt. A küldöttség a Japánba vezető úton megállt *Szingapúrban*, ahol a várost és környékét tekintették meg, majd augusztus első felében Hongkongban is, ahol a helyi NSDAP és a japán közösség fogadta őket. A városnézés mellett fogadáson

³⁹² Japanische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/151. sz., 1–2. o.; Gespräch mit Asahina. *RJP*, 1938/153. sz., 1–2. o.; Die japanischen Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1938/160. sz., 4. o.; Die japanischen Jugendführer in der Nordmark. *RJP*, 1938/163. sz., 4. o.; Die japanischen Jugendführer im HJ-Sommerlager. *RJP*, 1938/168. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Ostpreußen. *RJP*, 1938/172. sz., 4. o.; Die Ostpreußenfahrt der japanischen Jugendführer beendet. *RJP*, 1938/179. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer wieder in Berlin. *RJP*, 1938/183. sz., 3. o.; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Schlesien und Sachsen. *RJP*, 1938/191. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Thüringen. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.; Japanische Jugendführer in der BDM-Führerinnenschule. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; Die japanische Jugendabordnung verabschiedet. *RJP*, 1938/224. sz., 3. o.; Der deutsch-japanische Jugendführeraustausch. *RJP*, 1938/279. sz., 1–2. o.; Die japanischen Jugendführer in Köln. *Westdeutscher Beobachter*, 4. Juli 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 175. o.); „DAZ“-Unterredung mit der japanischen Jugendgruppe. *DAZ*, [Anfang September] 1938 (PAAA, R 98884); Japanische Botschaft Berlin an das AA, 27. Juni 1938 – PAAA, R 98884, 535437. o.; Empfang zu Ehren der japanischen Jugenddelegation. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98884, 535444. o.; A cserét a külügyminisztérium anyagilag is támogatta. *RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA*, 9. Februar 1938 – PAAA, R 98884, 535417. o.; Hermann Göring empfing die japanischen Jugendführer. *RJP*, 1938/155. sz., 3. o.; Japanische Jugendführer beim Gebietssportfest. *RJP*, 2. Juli 1938, 4. o.

³⁹³ Rodatz 1929-től a lüneburgi NSDAP-helyi csoport vezetője volt, majd Olaszországban és Romániában élt. 1932-től az SA tagja volt. 1933 májusától egészen 1945-ig a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségének vezetője, illetve a BIV H Osztályának, majd 1934-től az Ifjúsági Túrák Hivatalának vezetője, 1936-tól a HJ összekötője a Nemzetiszocialista Tanárszövetséghez, majd az Ifjúsági Szállók Hivatalának vezetője. A háború elején 1940–41-ben a BIV V. Főosztályának vezetője, közben időnként a HJ bádeni területének vezetője. 1941-ben rövid ideig a BIV hollandiai megbízottja. 1941-től a KLV felügyelője a teljes birodalmi területen. 1943-tól a Keleti Vidék Birodalmi Biztosság alkalmazásában állt. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1202. o.

³⁹⁴ Japanische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/151. sz., 1–2. o.; Gespräch mit Asahina. *RJP*, 1938/153. sz., 1–2. o.; Die japanischen Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1938/160. sz., 4. o.; Die japanischen Jugendführer in der Nordmark. *RJP*, 1938/163. sz., 4. o.; Die japanischen Jugendführer im HJ-Sommerlager. *RJP*, 1938/168. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Ostpreußen. *RJP*, 1938/172. sz., 4. o.; Die Ostpreußenfahrt der japanischen Jugendführer beendet. *RJP*, 1938/179. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer wieder in Berlin. *RJP*, 1938/183. sz., 3. o.; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Schlesien und Sachsen. *RJP*, 1938/191. sz., 3. o.; Die japanischen Jugendführer in Thüringen. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.; Japanische Jugendführer in der BDM-Führerinnenschule. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; Die japanische Jugendabordnung verabschiedet. *RJP*, 1938/224. sz., 3. o.; Der deutsch-japanische Jugendführeraustausch. *RJP*, 1938/279. sz., 1–2. o.; Die japanischen Jugendführer in Köln. *Westdeutscher Beobachter*, 4. Juli 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 175. o.); „DAZ“-Unterredung mit der japanischen Jugendgruppe. *DAZ*, [Anfang September] 1938 (PAAA, R 98884); Japanische Botschaft Berlin an das AA, 27. Juni 1938 – PAAA, R 98884, 535437. o.; Empfang zu Ehren der japanischen Jugenddelegation. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98884, 535444. o.; *RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA*, 9. Februar 1938 – PAAA, R 98884, 535417. o.; 30 HJ-Führer auf Japanreise. *RJP*, 1938/158. sz., 4. o.; Baldur von Schirach empfängt die japanischen Jugendführer. *RJP*, 1938/202. sz., 3. o.

vettek részt a Német Klubban, amelyen a japán főkonzul és a japán közösség képviselői is megjelentek. Másnap egy rövid városnézés után indultak tovább Japánba.³⁹⁵

A HJ küldöttsége augusztus közepén érkezett meg *Yokohamába*, majd a Sumida-torkolaton át Tokióba utaztak, és felkeresték a Fujit. Szeptemberben *Kamarkurán* keresztül az *Oshima-szigetre* utaztak, hogy részt vehessenek a japán ifjúság sátoztáborán. *Nikkon* és *Sendaion* keresztül Észak-Japánba jutottak, *Hokkaido* szigetén meglátogatták az őslakos ajnukat, majd tovább utaztak *Hakodate*, *Sapporo* és *Mito* felé. Az útnak ez a része *Yokosukában* végződött, japán legnagyobb hadi kikötőjében. A következő állomások Közép-Japánban *Hakone*, *Gifu*, *Nagoya*, *Nara*, *Osaka*, *Kyoto*, *Kobe*, Dél-Japánban *Kyushu*, *Kagushima*, *Kumamoto*, *Nagasaki*, *Hakata* (ma *Fukuoka*), *Shimonoseki*, *Hirosima* voltak, *Miyazakiban* két napot töltöttek el a japán munkaszolgálat táborában. Megmászták a *Fujijamát* is. Az út során a városok és a természeti szépségek megismerése mellett ipari üzemeket, iskolákat, egyetemeket, vallási helyeket, ifjúsági és sportrendezvényeket, újságszerkesztőségeket, rádióadókat látogattak meg, Tokióban a német iskolát és a HJ-otthont, katonai létesítményeket tekintettek meg, voltak színházban, s több múzeumban is.³⁹⁶

Hosszú ott tartózkodása alatt a HJ küldöttségét sokan és sok helyen fogadták. *Konoye* miniszterelnök augusztus 27-én látta vendégül teára a delegációt. *Ito* oktatási miniszterhelyettes, valamint *Araki* kulturális miniszter (szeptember 15) fogadásához ójapán harcművészeti bemutató is csatlakozott. *Redeker* DJ-járárszervező átadta Arakinak, a tulajdonképpeni vendéglátónak Schirach üdvözlését. Szeptember 16-án Tokió főpolgármestere, 21-én pedig *Ugaki* egykori külügyminiszter látta vendégül a delegációt. Az újságok gyűléseket rendeztek. A Hadi Egyesület házában tartott gyűlésen *Suetsugu* belügyminiszter, a *Takaishi* újság igazgatója, *Schulze* és a német követ tartottak beszédeket. Tulajdonképpen egy német–japán–mandzsúriai ifjúsági találkozóról volt szó, amelyen a helyi NSDAP és Fasiszta Párt is képviseltette magát. Az *Asahi* újság a *Hibya* Parkban rendezett gyűlést szeptember 20-án, amelyen *Schulze* és *Redeker* beszéltek az út során szerzett benyomásaikról. A *Miyako* újság gyűlését japán zenei előadások színesítették. *Fhutara* gróf szeptember 26-án a *Nemesi Klubban* adott fogadást, amelyen részt vett *Chichibu* herceg, *Konoye* miniszterelnök, *Ugaki*, *Araki*, *Suzuki* tábornok, az olasz követ, illetve a hadsereg és a haditengerészet vezetőségének képviselői is. *Fhutara* beszédében megemlékezett a korábbi németországi útján tapasztalt szívélyes fogadtatásról, amelyért köszönetet mondott *Schirach*nak, *Schulze* pedig a japán vendéglátásért fejezte ki háláját. A rendezvény kulturális részét az *Ueno Akadémia* kórusának és zenekarának koncertje, valamint HJ-dalok jelentették, miután egy filmet is bemutattak a *Hochland-táborról*. A német kolónia szeptember 20-án rendezett ünnepi estét a HJ számára a tokiói Német Házban.

³⁹⁵ Deutsch–japanischer Jugendaustausch. *RJP*, 1938/44. sz., 1. o. Szingapúrban a sajtó egy része negatívan értékelte a HJ jelenlétét, hangsúlyozva a katonai drillt, és kifigurázták hajón tartott ebédet (kolbászévés). Deutsches Generalkonsulat an das AA, 11. August 1938 – PAAA, R 98898; Hitler Youths arrive at Singapore on Way to Japan. *Singapore Free Press*, 5. August 1938; No Dancing for Nazis. *Singapore Free Press*, 5. August 1938; Young Nazis Sing and Drill in Singapore. *Straits Times*, 5. August 1938 (PAAA, R 98898). A német főkonzulátus szerint a HJ jelenléte jó benyomást tett a brit gyarmaton. A főkonzul felkészítette a vendégeket, hogy politikai nyilatkozatokat ne tegyenek a feszült keleti helyzet miatt, s főleg ne adjanak interjúkat a sajtóban. A HJ példás visszafogottságot mutatott, így a sajtó csak a látogatás tényét említette meg. Deutsches Generalkonsulat Hongkong an das AA, 12. August 1938 – PAAA, R 98898; German Party Visits East. *The Hongkong Telegraph*, 10. August 1938; Germans for Japan. *South China Morning Post*, 11. August 1938 (PAAA, R 98898).

³⁹⁶ Japanische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/151. sz., 1–2. o.; HJ-Führer im Fernen Osten. *Die HJ*, 1938/46. sz., 12. November 1938, 8. o.; A HJ látogatása során a japán történelem fontosabb mozzanataival is megismerkedhetett. Ld.: *Takahiko Tomoeda*, Toyotomi Hideyoshi. Zum Besuch der Hitlerjugend in Osaka. Japanisch–Deutsches Kulturinstitut, Tokyo 1938; R/JF Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch–japanischen Jugendführeraustausches, 16. August 1938; R/JF Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch–japanischen Jugendführeraustausches, 14. November 1938 – PAAA, R 27134; Die HJ-Führer von den japanischen Minsitern empfangen. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98907; Herzlicher Empfang der HJ-Führer in Tokio. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98907; Berichte – PAAA, 27134; R/JF Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch–japanischen Jugendführeraustausches, 19. August 1938 – PAAA, R 26134; Deutsch–japanischer Jugendaustausch. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98925; Rede des Deutschen Botschafters auf der Jugendkundgebung im Meiji-Stadion – PAAA, R 98898; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 31. Oktober 1938 – PAAA, R 98898; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; AA an die Deutsche Botschaft in London, Rom, Tokio etc., 11. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Blohm, i. m., 278–279. o.; R/JF Grenz- und Auslandsamt, 24. Januar 1938 – PAAA, R 98884, 535419. o.

Szeptember 27-én a német nagykövét hívta meg azokat egy sörözésre, akik komoly munkát végeztek a HJ látogatásának előkészítésében. Részt vett Araki, Fhutara, Mushakoji gróf, Sahl helyettes országos csoportvezető, valamint a német közösség elnöke a német kolónia számos tagjával, az olasz követ és munkatársai, illetve a spanyol követ. A szokásos beszédek mellett ezúttal a nürnbergi pártnapokról és a munkaszolgálatról mutattak be filmet, illetve egy japán ifjúsági filmet is levetítettek. A Hitlerjugend dalaival színesítette a programot. Tokióban a vendégek tiszteletére egy 16 ezer fős ifjúsági gyűlést tartottak a Meiji stadionban, ahol a német követ a közös feladatokról és küldetésről beszélt. Beszédet mondott még Araki és az olasz követ, valamint Schulze is. Utána szívélyes hangulatban Chichibu herceg és hercegnő teafogadása következett. 1938 júliusában a japán kormány a megszállt kínai terület Hitlerjugendjének 15 fős csoportját is meghívta Japánba egy két hetes útra.³⁹⁷

1938. augusztus végén a HJ csoport ott tartózkodása alatt Araki nevelésügyi miniszter, Mushakoji udvari miniszter és követ, Suzuki tábornok, valamint Fhutara ifjúsági vezető közös táviratban üdvözölték Schirachot, amelyben a HJ látogatása kapcsán megköszönték Schirach fáradozásait a kétoldalú kapcsolatok elmélyítése terén. A távirat azt követően érkezett, hogy a japán vezetők felkeresték a Fuji lábánál, a Yamanaka-tónál fekvő sátoortábor, ahol a HJ táborozott a japán ifjakkal. A Concordia ifjúsági szervezet meghívását Mandzsukuóba, amelyet a mandzsúriai követ továbbított a HJ felé, a Japán és a kelet-ázsiai sűrű program miatt elutasították, japán részről úgy vélték, hogy a program már így is nagyon bőséges volt.³⁹⁸

A német küldöttség fél évre utazott Japánba, így csak 1938 december közepén érkezett vissza Berlinbe, ahol többek között a japán nagykövét, Lauterbacher törzsvezető és Axmann, illetve az NSDAP Külföldi Szervezetének képviselői fogadták a hazatérőket. A követség szerint a kiválóan kiválasztott csapat nagyon jó benyomást tett Japánban, s teljesen meghódította a japánok szívét. Nemcsak a japán ifjúságra és a lakosság széles tömegeire tett jó benyomást, hanem olyan köröket is sikerült megszólítani a fővárosban, akik korábban csak nehezen voltak elérhetőek a német befolyás számára. A követség fontosnak értékelte a kisebb rendezvényeken való jelenlétet, amelyekre főleg iskolákban került sor. A követség kiemelte Auriti olasz követ szívélyes közreműködését, s így a német–japán–olasz helyi együttműködés valós kifejezést adott az Antikomintern–Paktumnak.³⁹⁹ A HJ küldöttsége hazaúton is érintette Szingapúrt, ahol körutat tettek a városban és a szigeten, a német főkonzul pedig vacsorára fogadta őket a párt vezetőivel és a japán főkonzullal együtt. A rövid ott tartózkodás a párt által, a Német Házban rendezett bajtársi esttel zárult.⁴⁰⁰

E két grandiózus és kölcsönös látogatás mellett 1938-ban több, kisebb, kevésbé propagált látogatásra is sor került. 1938. szeptember végén Mandzsukuóból érkezett magas rangú küldöttség Németországba, amelyben politikusok, tisztek és gazdasági szereplők is helyet kaptak. Látogatásuk elsődleges célja a HJ Birodalmi Tengeri Sportiskolájának meglátogatása volt Prierosban. Még azalatt, hogy a 30 fős japán delegáció Németországban tartózkodott, 3 fős küldöttség érkezett Japánból, hogy a német ifjúsági szállók rendszerét tanulmányozzák. Egy olyan alapítvány képviselőjében érkeztek, amely német példa alapján kívánta kiépíteni a japán ifjúsági szállók hálózatát. A küldöttséget megérkezésekor fogadta Rodatz, majd németországi körútra indultak, amely érintette a következő ifjúsági szállókat: *Tiefensee*, *Storkowi Ifjúsági Vár*, *Paul Hindenburg Szálló Hannover*, *Hein Godenwind Hamburg*, *A Német Ifjúság Hermann Göring Háza*, *Ifjúsági Szálló Burgad a. d. Wupper*, *Peter Staffel Szálló Ansbach*, *Joseph Goebbels Ifjúsági Szálló Düsseldorf*, *Stahleck Ifjúsági Vár*, *Mainz*, *Mannheim*, *Karslsruhe*, *Tübingen*, *Stuttgart*. *Nürnbergbe* is ellátogattak, ahol éppen épült az úgynevezett birodalmi ifjúsági szálló (Reichsjugendherberge). Az út augusztus végén kezdődött és szeptember 5-én zárult, az utolsó állomás *Hof* volt. A 30 fős delegáció és az ifjúsági szállókat megtekintő küldöttség mellett – egy hosszabb olaszországi út után – 8 napos németországi tartózkodásra érkezett egy harmadik japán csoport

³⁹⁷ Deutsche Botschaft an das AA, Tokyo, 31. Oktober 1938 – PAAA, R 98898; Japanische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/151. sz., 1–2. o.; HJ-Führer im Fernen Osten. *Die HJ*, 1938/46. sz., 12. November 1938, 8. o.; Tomoeda, i. m.; RfJ Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch-japanischen Jugendführeraustausches, 16. August 1938; RfJ Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch-japanischen Jugendführeraustausches, 14. November 1938 – PAAA, R 27134; Die HJ-Führer von den japanischen Minsitern empfangen. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98907; Herzlicher Empfang der HJ-Führer in Tokio. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98907; Berichte – PAAA, 27134; RfJ Grenz- und Auslandsamt an die Angehörigen der deutschen Teilnehmer des deutsch-japanischen Jugendführeraustausches, 19. August 1938 – PAAA, R 26134; Deutsch-japanischer Jugendaustausch. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98925; Rede des Deutschen Botschafters auf der Jugendkundgebung im Meiji-Stadion – PAAA, R 98898; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 31. Oktober 1938 – PAAA, R 98898; [Deutsche Botschaft Tokio] J. Nr. 1599/38. 31. August 1938 – PAAA, R 98898; [Deutsche Botschaft Tokio an das AA]. Telegramm, 19. Juli 1938 – PAAA, R 98884, 535445. o.

³⁹⁸ Telegramm japanischer Minister an den Reichsjugendführer. Újságcikk-kivágás – PAAA, R 98898; [Deutsche Botschaft Tokio] J. Nr. 1599/38. 31. August 1938 – PAAA, R 98898; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 31. Oktober 1938 – PAAA, R 98898; [Deutsche Botschaft Tokio] J. Nr. 1599/38. 31. August 1938 – PAAA, R 98898.

³⁹⁹ 30 HJ-Führer auf Japanreise. *RJP*, 1938/158. sz., 4. o.; Die Japanfahrer der HJ wieder in Berlin. *RJP*, 1938/294. sz., 3. o.; [Deutsche Botschaft Tokio] J. Nr. 1599/38. 31. August 1938 – PAAA, R 98898; Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 31. Oktober 1938 – PAAA, R 98898.

⁴⁰⁰ Deutsches Generalkonsulat an das AA, Singapore, 27. November 1938 – PAAA, R 98898.

is, amely *Misima* gróf vezetése alatt állt. A HJ létesítményeinek, s néhány Berlinhez közeli ifjúsági szállónak a megismerése mellett egy közösségi esten is részt vettek a HJ-tal, majd hazautaztak.⁴⁰¹

Az 1938 novemberében megkötött német–japán kulturális egyezmény is magába foglalta a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat, s egyúttal felvetette annak szükségességét, hogy Schulze kétéves megbízatását meghosszabbítsák egy évvel. A követség az egyezmény értelmében a kétoldalú cserekapcsolat, a japán ifjúsági vezetők több éves németországi képzése, az európai japán kolóniák gyerekeinek németországi táborokba vagy nagyobb találkozókra való meghívása és kép-, illetve sajtóanyagok cseréje terén látott lehetőséget az előrelépésre. Az ifjúsági vezetők képzése kapcsán olyan japán ifjúságvezetői törzs kialakítását remélték, amely szoros kétoldalú kapcsolatokat garantál. Erre kormányzati, kutatói ösztöndíjak, illetve a BIV-vel kötött külön megállapodások révén láttak lehetőséget. Schulze maradását a külügyminisztérium is támogatta.⁴⁰²

A kapcsolatok kulminálását mutatta, hogy a *Wille und Macht* Japánnak is szentelt egy külön számot, amelyben a japán ifjúság nevelésében mértékadó személyiségek írásai a béke iránti közös platformot, a kommunizmus elleni védekezést tartották a legfontosabb feladatnak, amelyben minden további nélkül a HJ partnerei lehettek.⁴⁰³ 1939-ben az 1938-ra erőteljesen kiépített kapcsolatok további fejlesztését tűzték ki célul, amellyel a külügyminisztérium is egyetértett, s a kapcsolatok valóban már 1939 elején nagy lendületet vettek. 1939 februárjában a HJ japán összekötője, *Morio Myamoto* és egy további japán vezető tartózkodott már hónapok óta a BIV vendégeként *Odera–Frankfurtban*, ahol HJ-otthonokat látogattak meg, és számos közösségi esten is részt vettek. 1939 februárjában a Császári Japán Haditengerészeti Irodától *Koshima* kapitány a BIV Külügyi Hivatalának meghívására érkezett újra Németországba munkatársaival, hogy megtekintse a sonthofeni rendivárban működő Adolf Hitler Iskolát. Ugyancsak 1939 februárjában *Saburo Inoue* vezérőrnagy, rendkívüli japán követ látogatott Németországba az „Ójapán művészet” kiállítás megnyitójára február 19. és 24. között. A BIV meghívására útját összekötötte a HJ birodalmi tengeri sportiskolájának megtekintésével Prierosban, majd a BIV Külügyi Hivatala meghívásra több napos utat tett különböző HJ-körzetekben, ahol a HJ fontos kulturális és szociális létesítményeit kívánta tanulmányozni: így a Birodalmi Munkaszolgálat táborait, HJ-táborokat, az Örömben az Erő (Kraft durch Freude), a Német Munkafront, a Nemzetiszocialista Népjólét létesítményeit, az NSDAP rendi várait, valamint müncheni és nürnbergi pártépületeket, illetve a Fallersleben gépkocsi-üzemet. Útja során meglátogatta a braunschweigi területi vezetőképző iskolát valamint az akadémiát, Sonthofenben az Adolf Hitler Iskolát, Garmischban pedig részt vett a HJ 4. téli versenyének megnyitóján, illetve figyelemmel kísérte a másnapi versenyeket. A Berlinbe való vissza út során Münchenben a Führer-házát, a Feldhernnhalle-t, és a Német Művészet Házát tekintette meg, majd Weimarba utazott, végül Jénában a Zeiss–műveket is felkereste.⁴⁰⁴

Ezután az intenzív kezdet után azonban nyugodtabb időszak következett. A japán külügyminisztérium 1939 nyarán olyan javaslatot tett a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek, hogy kétévente kerüljön sor német, illetve japán ifjúsági cserére. Egyúttal azt is közölte, hogy a japán kormány 1939 őszére egy 20 fős HJ vezetőkörből álló küldöttséget hív meg 50 napos otttartózkodásra. A tokiói követség a látogatást illetően egyszerű formát javasolt, amely figyelembe veszi Japán feszült helyzetét, s főleg a kínai és mandzsúriai megszállt területeket. A BIV a meghívásnak készségesen eleget is kívánt tenni. Így a csoport 1939. szeptember 12-én Genovából útnak is indult, vissza 1939. december 10-én indultak Kobéból és 1940. január 14-én érkeztek Brémába. A csoportot Japánban Schulze vette át. Japán mellett Mandzsukuóban, Koreában és Észak–Kínában is látogatást tettek.⁴⁰⁵

A kapcsolatok tehát Japánnal is fejlődést mutattak, és azok a nehezen leküzdhető távolságok ellenére jelentősnek minősíthetők. Mindazonáltal a kapcsolatok nem voltak kiegyensúlyozottak, hiszen japán küldöttségek jóval többször jártak Németországban, mint fordítva. Ennek legfőbb okát a Hitlerjugend pénzügyi korlátaiban kell keresnünk. A HJ ugyanis mindenképpen fontosnak tartotta, hogy a fejlődő japán államifjúság számára példát mutasson, és annak to-

⁴⁰¹ Mandchurischer Besuch in der Reichsseesportschule der HJ. *RJP*, 1938/224. sz., 3. o.; Japaner studieren das Deutsche Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/192. sz., 3. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; Japaner besuchen die „Hein Godenwind” *RJP*, 1938/204. sz., 3. o.; Eine zweite japanische Jugendgruppe im Reich. *RJP*, 1938/199. sz., 3. o.

⁴⁰² RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 5. Dezember 1938 – PAAA, R 98883, R 27134; [Aufzeichnung über die deutsch–japanischen Jugendbeziehungen], 2. Januar 1939 – PAAA, R 98883.

⁴⁰³ *Seishiro Itagaki*, Kameradschaft zweier Völker durch ihre Jugend. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 2–3. o.; *Katsushige Ugaki*, Unsere Aufgaben in der Welt, *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 3–5. o.; *Baldur von Schirach*, Entfernungen überwunden. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 6. o.

⁴⁰⁴ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 27. Mai 1939 – PAAA, R 27145; Japanische Jugendführer besuchen HJ-Heimabende. *RJP*, 1939/37. sz., 3. o.; Japanische Gäste in der AHS Sonthofen. *RJP*, 1939/28. sz., 3. o.; Japanischer Gast bei der HJ. *RJP*, 1939. február 18., 3. o.; Aufzeichnung, 9. Februar 1939 – PAAA, R 99008; Programm der Reichsjugendführung für die Reise des Herrn Marquis Inoue und Begleitung in der Zeit vom 19. Februar bis 24. Februar 1939 – PAAA, R 99008.

⁴⁰⁵ Telegramm der Deutschen Gesandtschaft an das AA, Tokio, 26. Juni 1939 – PAAA, R 98926; Notiz für Pg. Luther, 3. Juli 1939 – PAAA, R 98926; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 11. August 1939 – PAAA, R 98926.

vábbi felépítésénél befolyását érvényesítse. A Birodalmi Ifjúságvezetőség az olcsóbb, de ugyancsak hatékony megoldást választotta, amikor inkább a japán látogatók vendéglátásában jeleskedett, míg Japánban inkább egy összekötő emberrel próbálta kézben tartani a szálakat. A nagy távolság következménye volt az, hogy a hivatalos látogatások az Európában megszokottnál jóval hosszabb ideig, több hónapig tartottak, ami alkalmat adott mindkét ország szinte egészének megismerésére. Összességében azonban nagyon kevés HJ-tag járt Japánban, lányok utazására pedig egyáltalán nem került sor.

V. 6. 1. 4. Nagy–Britannia

A Németország irányában a legnagyobb megértést tanúsító későbbi ellenség, Nagy–Britannia leginkább a HJ német diplomáciai szempontokat követő – vagyis barátságot és szövetséget kereső – szándékai révén válhatott kiemelt partnerré. A HJ diplomáciát erősítő szándékait jelezte, hogy 1933-at megelőzően a szigetország szerényebb helyet foglalt el a német ifjúsági mozgalom partnerei között. A minden áron való barátkozást elősegítette, hogy az angol politikai elit és a lakosság jelentős része 1939-ig szimpátiát mutatott Hitler Németországa iránt. Nehezítette a kapcsolatokat azonban az, hogy a Hitlerjugend számára itt nem kínálkozott igazán megfelelő partner: a méreteket tekintve legalkalmasabbnak tűnő cserkészséggel a kölcsönös ellenszenv hátráltatta a kapcsolat alakulását. A Hitlerjugend barátságot keresve, de adott esetben kritikai élel nyilatkozott az angol ifjúsággal kapcsolatban, amelyről úgy vélte, hogy Nagy–Britanniában nem is létezik ifjúsági mozgalom. Ráadásul az angol ifjúságot az intellektualizmusa és közömbössége miatt is kritizálta. A cserkészséget viszont az angol birodalom ifjúsági szervezetének tartották, vagyis nem nemzeti alapon szerveződő szövetségnek, amit a Hitlerjugend elvetett és nem nézett jó szemmel. A HJ szemében a cserkészmozgalom sem volt igazi, német értelemben vett ifjúsági mozgalom, hanem inkább ifjúsággyógyászati szervezet, mivel azt tisztek és pedagógusok hívták életre 1899-ben. A brit cserkészetet és annak birodalmi elveken nyugodó mentalitását tehát nem igen tartották megfelelőnek, de ennek ellenére erőteljes volt a törekvés, hogy vele – mint a brit ifjúság legjelesebb képviselőjével – kapcsolatok alakuljanak ki, amelynek sokoldalú formái adódtak. Ezek legjellegzetesebb megnyilvánulásai voltak az 1937-ig 11 alkalommal megrendezett német–angol ifjúsági táborok.⁴⁰⁶

Angliában a legnagyobb ifjúsági szervezet tehát a cserkészeké volt, amely 1937-ben közel 450 ezer fős tagsággal rendelkezett. A lányokat a *Cserkészleány Szövetség* (Girls Guides Association) fogta össze, amely több mint 560 000 fős tagságot tudhatott maga mögött. Emellett még számos más, több tízezres, adott esetben 100 ezer főt meghaladó létszámú ifjúsági mozgalom is működött.⁴⁰⁷ 1936-ban már az *Oswald Mosley* vezette *brit fasiszták* (British Union of Fascists) is tervbe vették önálló ifjúsági szervezet felállítását. A fekete inges Kadétok 14 és 18, a Fasiszta Ifjúság 9 és 14 éves kor között várta az ifjakat.⁴⁰⁸

1933-tól megkezdődött az angliai Hitlerjugend megszervezése, amely az első két évében nem tudott kiugró taglétszámokat elérni, mivel az ilyen korú német ifjúság szétszórtan élt Angliában. 1934-re a HJ-nak mindössze hat városban volt tagsága: *Londonban, Manchesterben, Liverpoolban, Doncasterben és Brightonban*. A legnagyobb csoport Londonban működött, s itt volt az Országos Ifjúságvezetőség székhelye is. Ezen kívül Írországban, *Dublinban* létesült egy nagyobb csoport.⁴⁰⁹

A német és az angol ifjúság kapcsolatainak egyik legfontosabb előmozdítója az 1933-ban létrehozott *Német–Angol Kör* (Deutsch–englischer Kreis) volt, amely a német–angol ifjúsági táborok mellett 1935-től egy közös tájékoztató újságot is kiadott a BIV Külföldi Osztályának közreműködésével, amely teret adott a táborokról szóló tudósításoknak, illetve az Anglia iránt érdeklődő HJ-tagoknak tartalmazott információkat. A laphoz a külügyminisztériumtól kértek

⁴⁰⁶ Englische Jugend am Werk. *RJP*, 1935/244. sz., 3. o.; Staat und Jugend in England. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 62–74. o.; Die Jugendverbände des Auslandes. *Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 14–16. o.; Die Boy-Scouts. *RJP*, 1936/100. sz., 5–6. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 190. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 261. o.; A cserkészek elleni ellenszenv megmutatkozott abban is, hogy a HJ enyhe iróniával számolt be arról, hogy a taglétszám növekedésük nem volt túlzottan dinamikus. Az egész világon 1936-ban – a HJ adatai szerint – 1 312 000 lánycserkész működött. Ezt az adatot pedig könnyen fel lehetett használni arra, hogy a BDM erre az időre kb. 2,5 milliós taglétszáma mellett jelentéktelen fényben lehessen feltüntetni a világ lánycserkészzetét. *Girl-Guides*. *RJP*, 1936/246. sz., 3–4. o.; Staat und Jugend in England. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 62–74. o.

⁴⁰⁷ Abschrift. Liste englischer Jugendorganisationen – PAAA, R 98861; Englische Jugend. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz. Jelentős szervezetek voltak még a YMCA, YWCA, Cadet-Corps és az Officers Training Corps is, s számos politikai ifjúsági szervezet működött. Die Jugendorganisationen in England und den skandinavischen Ländern. *RJP*, 1936/66. sz., 3. o.; MacDonald, Robert H., Sons of the empire: the frontier and the Boy Scout movement, 1890–1918. University of Toronto Press, Toronto – London 1993.

⁴⁰⁸ Die Jugendorganisation der britischen Faschisten. *RJP*, 1936/174. sz., 5. o.

⁴⁰⁹ Die Hitlerjugend in England und ihre Arbeit. *RJP*, 1934/181. sz., 1–3. o.

támogatást. A füzetet kétnyelvűre tervezték, s az első száma 1935-ben már meg is jelenhetett. A szervezet vezetője az a *Friedrich Bran* volt, aki egyúttal a Sohlberg-kört is vezette. A kör munkája nyomán 1935-től már nemcsak közösségi táborokban gondolkodtak, hanem egymás országaiba tervezett utakkal is számoltak, ahol a német csoportok találkozhattak az angol ifjúsággal. Ezen kívül fejlesztették a levelezést, s főleg a kulturális és szociális területen való információcserét mozdították elő, hogy az ifjú Anglia még több érdeklődést mutasson az új Németország iránt, és hogy tényleges barátságot alapozzanak meg a két nép között. Mindezt ismételten csak a külügyminisztérium támogatásával tudták elérni, amely komoly anyagi segítséget nyújtott az efféle törekvésekhez.⁴¹⁰

Az 1933 utáni időszak legmarkánsabb figurája a német–angol ifjúsági kapcsolatok fejlesztésében *Jochen Benemann* volt. Benemann már 1933–1934 telén előadásorozatot tartott Angliában, illetve tanulmányozta az angol ifjúsági szervezeteket és iskolákat. Benemann célja az volt, hogy minél több angol és német ifjút hozzon személyes kapcsolatba ezért olyan ismerkedési lehetőséget kívánt teremteni, amely mélyebb tapasztalatszerzésre is alkalmat ad. Minderre szerinte a táborok közösségei kínálták a legjobb lehetőséget, amelyekben Benemann nem egyes rétegek ifjait kívánta összehozni, hanem a társadalom minden szintjét be kívánta vonni. A táborok a BIV-en belül tehát az ő kezdeményezésére jöttek létre.⁴¹¹

Anglia fontosságát mutatta, hogy Nabersberg már 1934 januárjában Londonba utazott, hogy előmozdítsa a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat. Az előzetes tervek szerint 1933 decemberében még azzal számoltak, hogy Schirach és Nabersberg közösen indul Londonba, de Schirach végül még sem ment. Nem tudjuk ugyan, hogy mi volt az oka ennek, de mindenesetre az, hogy ez a tervekben megjelent, egyértelműen mutatja, az angol kapcsolatok alakítását a BIV legfelső szintje magának tartotta fenn. A látogatás a követség jelentése szerint minden incidens nélkül zajlott le, s célja – vagyis az első kapcsolatfelvétel az angol ifjúsági mozgalom és az új Németország között – sikeresen megvalósult. Nabersberg útja azt is szolgálta, hogy eloszlassa azokat a téves felfogásokat, melyek a Hitlerjugend katonai neveléséről és céljairól keringtek. Angol részről viszont megmutatkozott egyfajta fokozott óvatosság is a német látogatás kapcsán. Nabersberg már a tervezés során hangsúlyozta az út privát jellegét, s a követség segítségét kérte abban, hogy esetlegesen kapcsolatba léphessen a cserkészekkel is. Mindenesetre a sajtó élénk érdeklődést mutatott látogatása iránt, Nabersberg maga is számos interjút adott, köztük a Reuters Távirati Irodának is.⁴¹²

Nabersberg végül Hamburgból indult útnak pont azzal a hajóval, amelyen *Reventlow* grófnő, a dániai cserkészek vezetője utazott. A grófnő ráadásul szoros barátságban állt *Boden Powel* asszonnyal, az angol Lánycserkész Szövetség vezetőjével, akinek férje *Sir Robert Baden Powel* a *Nemzetközi Cserkészmozgalom* vezetője volt. A grófnővel megsimelkedve Nabersberg segítséget kapott, hogy kapcsolatba léphessen az angol cserkészek vezetőjével is. Nabersberget elkísérte Londonba *Walter Kaul*⁴¹³ HJ-vezető és a Külügyi Osztály sajtóreferense, *Herbert Curtius* is. A találkozó Baden Powel súlyos betegsége miatt végül nem jött létre, de Nabersberg találkozhatott *Hubert S. Martinnal*, a Cserkészek Nemzetközi Irodájának igazgatójával. Martin Nabersberg beszámolója szerint örömet fejezte ki az egységesülő német ifjúság láttán, mert a korábbi, felaprózódott mozgalom nem adott lehetőséget arra, hogy az angol cserkészek kapcsolatba lépjenek velük. Nabersberg Martin jelenlétében megbeszélést folytatott *Lord Hamptonnal* is, az angol cserkészek vezetőjével, akivel a HJ és az angol cserkészek közötti kapcsolatok lehetőségeiről tárgyalt. Hampton számára – Nabersberg interpretációja szerint – kiderült, hogy a Hitlerjugend is hasonló tevékenységet folytat és arra törekszik, hogy jó együttműködést alakítson ki más népek ifjúságával. Hampton kifejtette, hogy érti, miért van politikai színezete a német ifjúsági mozgalomnak, de a HJ beillesztését a Nemzetközi Cserkészmozgalomba nem tartotta lehetségesnek, mindazonáltal reményét fejezte ki a jó együttműködésre. Érdeklődött továbbá afelől, hogy Nabersberg a későbbiekben lehetségesnek tartaná-e a mozgalom elveinek elfogadását és a HJ átalakítását ennek szellemében. Nabersberg – nyilván meglepetten – felhívta a figyelmet a nehézségekre, s kizártnak tartotta, hogy a szervezet feladná

⁴¹⁰ Deutsch–englischer Kreis an das AA, 19. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Deutsch–englischer Kreis an die Reichspressekammer, dátum nélkül – PAAA, R 63610; AA an die Reichspressekammer, 16. Mai 1935 – PAAA, R 63610; Deutsch–Englischer Kreis an das AA, 5. Juni 1935 – PAAA, R 63610; 1935-re a külügyminisztérium 3000 birodalmi márkával támogatta a szervezet tevékenységét. – Abschrift AA an den Deutsch–Englischen Kreis, 23. Juni 1935 – PAAA, R 63610.

⁴¹¹ Abschrift zu VI S 2268. Jochen Benemann an das Reichsministerium für Volksbildung und Erziehung, Hamburg, 7. November 1934 – PAAA, R 63609; Sonntag in Bryanston School. Pressestimmen über Jugendbewegung im In- und Ausland. A) Jugendbewegung in Deutschland. Deutsche Presse, Bericht, Nr. 9., 1. Mai 1935, 59–61. o.

⁴¹² RfJ Abteilung Ausland an das AA, 18. Dezember 1933 – PAAA, R 63606; [Deutsche Botschaft] an das AA, [London], dátum olvashatatlan [január vége] – PAAA, R 63606; Vom 16. Januar 1934 abends, Blatt 2 – PAAA, R 63606; *Frankfurter Zeitung*, 18. Januar 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 6. o.); RfJ Abteilung Ausland an das AA, 18. Dezember 1933 – PAAA, R 63606. Néhány interjút ld. PAAA, R 63606.

⁴¹³ Kaul a Reichswehrből való kiválás után 1932-től volt a HJ tagja. 1933-ban a BIV törzsvezetője és az I. Osztály vezetője. 1934 közepén kinevezték a birodalmi ifjúságvezető különleges személyes megbízottjának. 1934 végén kivált a BIV-ből. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1163. o.

Hitler nevét vagy jelképeit, amelyek alatt sok bajtárs harcolt és esett el Németországért. Nabersberg – némi reményt hagyva – úgy vélte, hogy végtére is majd az idő dönti el a kérdést, főleg az együttműködés ügyében. Nabersberg meghívást kapott egy áprilisi cserkész táborba, hogy megismerhesse a szervezet tevékenységét, s Nabersberg is hasonló meghívást terjesztett elő egy németországi látogatásra, hogy a cserkészvezetők is tanulmányozhassák a Hitlerjugendet. Nabersberg ezen kívül találkozott a lánycserkészek titkárával, a *Toc H mozgalom* – egy angol frontharcos szövetség – vezetőjével, s az Angol–Német Akadémiai Irodában (Anglo–German Academic Bureau) összefogott cseretanárokkal. Ellátogatott a követségre és teára fogadta a nagyobb londoni német lapokat. Az angol sajtó egy-két kivételtől eltekintve nagyon pozitívan értékelte látogatását.⁴¹⁴

E bevezető látogatás után Benemann szervezésében az első német–angol ifjúsági táborra már 1934-ben sor került, amely azonban még az ismerkedés és az bizalmatlanság jegyében telt. Az angol vendégek kritikusan szemlélték az egyéni mozzanatot egyre inkább megmutató háttérbeszórulását, s a Harmadik Birodalom létesítményeit, mert mindent angol léptékekkel próbáltak mérni; mindazonáltal érdeklődést is mutattak. A kezdeti nehézségek után viszont évente többször is rendeztek német–angol táborokat, hol Nagy-Britanniában, hol pedig Németországban. A kölcsönösség jegyében az angliai táborok alkalmával a táborvezető angol volt, helyettese német, Németországban pedig fordítva.⁴¹⁵

1934-ben az első tábor július 15. és augusztus 15. között, *Dibbersenben* volt 30–30 német és angol résztvevővel, akik között munkások, tanulók és hallgatók egyenlő arányban képviseltették magukat. A tábor zárása után közösségi esten vettek részt a nyugat-berlini ifjúnéppel, másnap látogatást tettek a Haditengerészeti HJ-nál *Stössenseeben*, amely úszást, tengerészoktatást és szanitécgyakorlatokat mutatott be. Később már a berlini HJ-tal vettek részt egy közös rendezvényen a tempelhofi Dietrich–Eckart házban, ahol egy rádiós próbát hallgattak meg. Berlinben *Rudolf Hess* is fogadta a táborlakókat. A második tábor hasonló feltételek mellett október 5-én kezdődött a thüringiai *Bad Blankenburgban*, ahonnan látogatást tettek Weimarba, Berlinbe és Hamburgba is. A harmadik táborra december 21. és január 7. között került sor *Berchtesgadenben*, mely egy angol–német sítábor volt egyetemi hallgatóknak, 20 angol és kanadai, illetve 20 német és osztrák egyetemi hallgató részvételével. Berchtesgadenből a közeli osztrák területeket is felkeresték, Benemann vezetésével Münchenben is felvonultak. A táborokban résztvevők átlagéletkora 20 év volt. A német sajtó előszeretettel hangsúlyozta a táborozók esetében a két nép hasonló jellemét, amely kultúrájukban, népdalaikban is megmutatkozott. A táborokban résztvevők így már pár nappal később „igazi bajtársak” voltak. A táboroknak mindig volt központi témájuk (munkaszolgálat, sport stb.), amely alkalmat adott arra, hogy a résztvevők a közös érdeklődés alapján még inkább összebarátkozzanak. A sítáborokban nem egy esetben olyanok vettek részt, akik korábban még soha nem síeltek.⁴¹⁶

A táborokon kívül a kölcsönös utak egyelőre szerény szinten maradtak. 1934 márciusában *P.G. Russel* cserkész-mester (scoutmaster) érkezett Marburgba két kísérőjével, hogy megismerkedjen a HJ lényegével és szándékaival. Beszédében kifejtette, hogy az angol cserkészmozgalomban és a Hitlerjugendben rokon erők működnek és a baráti kapcsolatfelvétel minden további nélkül lehetséges. 1934 nyarán az angliai HJ is ellátogatott Németországba, 12–16 éves gyerekek érkeztek a Kurmarkba.⁴¹⁷

A Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségének és az Angol Ifjúsági Szállók Szövetségének megállapodása értelmében 1935-ben már igazán élénk cseremozgalom mutatkozott az angol és német ifjúsági csoportok között. Német részről főleg DJ-tagok utaztak Dél-Angliába. Az angolok információs anyagokat, képes előadássorozatot, sajtóanyagokat is kértek a Hitlerjugendről. A Benemann által is meghonosított előadássorozatok pedig később is folytatódtak. 1935 márciusában bizonyos *A. von Graefe* tartott előadássorozatot öt angol iskolában a német nevelésről (DJ, HJ, SA,

⁴¹⁴ Besuch in London vom 11–17. Januar 1934 [Nabersberg jelentése] – PAAA, R 63606; Von der Jugend in Deutschland und Europa. *RJP*, 1934/134. sz., 2. o.

⁴¹⁵ Deutsch–englisches Mißverstehen. Eindrücke und Lehren eines Jugendlagers (újságcikk) – PAAA, R 63609; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 261. o.; Blohm, i. m., 289. o.

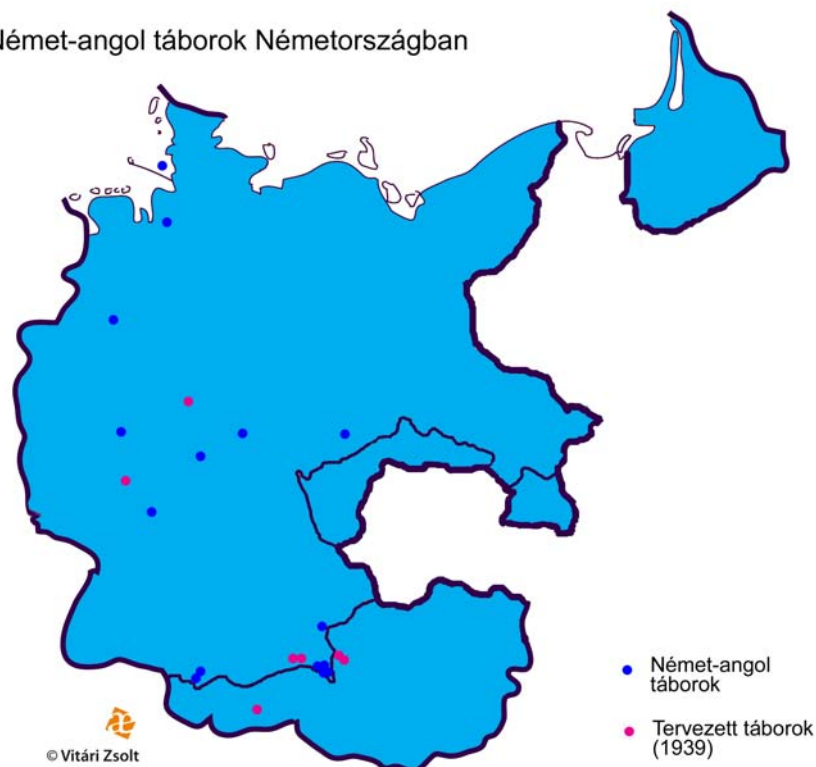
⁴¹⁶ The Anglo–German Camps. A Collection of Reports by Jochen Benemann – PAAA, R 98893; Die deutsch–englischen Jugendlager – PAAA, R 98893.; Deutsche und englische Jugend erlebt die Lagergemeinschaft. *RJP*, 1935/7. sz., 3. o.; Deutsch–englische Jugendarbeit. *RJP*, 1935/15. sz., 1–2. o.; Ihr schafft eine neue Kultur. *RJP*, 1935/42. sz., 3. o. A kezdeti időszakban a HJ sajtója előszeretettel közölt jó véleményeket az angol ifjúságról. Ein deutsch–englisches Jugendlager. *RJP*, 1934. július 23. Schnelldienst; Englische Jugend dankt der HJ. *RJP*, 1934/131. sz., 1. o.; Englische Jugend bei der Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/134. sz., 1. o.; Englische Jugend besucht die Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/136. sz., 2. o.; Die Deutsch–englischen Jugendlager. *RJP*, 1934/188. sz., 1–2. o.; Die Teilnehmer des Deutsch–Englischen Jugendlagers in Berlin. *RJP*, 1934/196. sz., 1. o.; Ein junger Engländer urteilt. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Das deutsch–englische Skilager. *Die HJ*, 1937/3. sz., 1937. január 16, 8. o. (BArch, NSD 43/256); Das deutsch–englische Schilager. *Das Deutsche Mädel*, 1938. Februar.

⁴¹⁷ Englische Jugendführer bei der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/47. sz., 2. o.; Auslandsdeutsche Kinder in der Kurmark. *RJP*, 1934/122. sz., 2. o.

SS, munkaszolgálat). 1935 március közepétől a *Curtius* sajtóreferens angliai meghívásoknak eleget téve látogatott egy hónapra Angliába, hogy ott felvilágosító előadásokat tartson az új Németországról, különösen annak ifjúságáról.⁴¹⁸

Benemann 1935. februári és márciusi angliai útja során már a 4. német–angol tábort készítette elő. Az angol–német táboroknak az Angol–Német Akadémiai Iroda gondozásában és Benemann szerkesztésében önálló kiadványa is volt, amely kivonatokat tartalmazott az angol és a német sajtó írásaiból. 1935-ben Benemann azonban még mindig nem volt elégedett, még nagyobb táborokban gondolkodott. Továbbra is cél volt, hogy mindkét ország teljes társadal-

Német-angol táborok Németországban

mát reprezentálja a táborok közössége. 1935-re már a táborok teljes rendje kialakult: egy tábort húsvét idején, kettőt nyáron, egyet ősszel, egyet pedig télen rendeztek. Hol az egyik országban, hol a másikban voltak a táborok és mindig más helyszínen. Angliában először 1935-ben volt német–angol tábor, miután az 1934-es első három tábor Anglia szerte nagy hatást ért el, s elterjesztette a tábort gondolatot.⁴¹⁹

1935-ben így már négy táborra került sor. A fellendülést nyilvánvalóan elősegítette a két ország diplomáciai közeledése is, amelynek eredményeként sor került az angol–német flottaegyezmény aláírására. A negyedik angol–német tábor 50 fővel a blandfordi Bryanston iskolában került megrendezésre *Dorsetben* április 2. és április 23. között. A német csoport a tábort megelőzően *Bran* vezetésével március 26. és 28. között

előkészítő tábort is tartott *Börnshenben*, az NSDAP körzeti vezetőképző iskolájában, s ott munkaközösségekben készültek fel az útra, német részről összesen 30 fő vett részt. Az út első állomásai *Hamburg* és *Southampton* voltak. Angliába március 29-én érkeztek meg, a tábor pedig április 2. és 23. között zajlott. A tábor ezúttal is Benemann vezetése alatt állt, aki a korábbi három tábort is irányította. Southamptonban *C.B. Fry* angol parancsnok fogadta a vendégeket, aki egy évvel korábban látogatást tett Németországban, amelyen a Führer és Schirach is fogadta. A szállást Southamptonban több angol ifjúsági szervezet (Toc H., Y.M.C.A) biztosította. Másnap meglátogatták *Winchesterben* a benntlakásos iskolát (public school), később pedig a cserkészektől meghívást kaptak *Dorchesterbe*. Egy kiránduló nap alkalmával a csapat csillagtúrát tett a környéken, ahol a lakosság mindenhol barátságosan fogadta. A táborozás idején számos látogató is érkezett a táborba, köztük Bene, az angliai NSDAP országos csoportjának vezetője, a londoni NSDAP helyi csoport vezetője, s számos angol látogató is. A látogatók benyomásai révén remélték, hogy a tábort élet és fegyelmesség jó képet fest majd az új Németországról. A hazaút során április 23. és 25. között *London* volt az utolsó angliai állomás, majd a csoport visszatért Hamburgba. *Bran* Nabersberg angol referenseként a tábort követően nyolc napos utat tett Angliában, hogy a kialakított kapcsolatokat továbbépítse.⁴²⁰

⁴¹⁸ Englandfahrten deutscher Jungvolkgruppen. *RJP*, 1935/ 180. sz., 1. o.; An das AA, érkezett 25. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Bericht über einen Lichtbildvortrag an fünf englischen Schulen gehalten in der Zeit vom 17. bis 22. März 1935 von Dr. A von Graefe – PAAA, R 63609; JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 13. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

⁴¹⁹ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 19. August 1935 – PAAA, R 63610; Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 19. August 1935 – PAAA, R 63609; The Anglo-German Camps. A Collection of Reports by Jochen Benemann – PAAA, R 98893; Die deutsch-englischen Jugendlager – R 98893.; Deutsche und englische Jugend erlebt die Lagergemeinschaft. *RJP*, 1935/7. sz., 3. o.; Deutsch-englische Jugendarbeit. *RJP*, 1935/15. sz., 1–2. o.; Ihr schafft eine neue Kultur. *RJP*, 1935/42. sz., 3. o.; Ein deutsch-englisches Jugendlager. *RJP*, 1934. július 23. Schnelldienst; Englische Jugend dankt der HJ. *RJP*, 1934/131. sz., 1. o.; Englische Jugend bei der Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/134. sz., 1. o.; Englische Jugend besucht die Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/136. sz., 2. o.; Die Deutsch-englischen Jugendlager. *RJP*, 1934/188. sz., 1–2. o.; Die Teilnehmer des Deutsch-Englischen Jugendlagers in Berlin. *RJP*, 1934/196. sz., 1. o.; Ein junger Engländer urteilt. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht, Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.).

⁴²⁰ Die deutsch-englischen Jugendlager – R 98893; Das vierte deutsch-englische Jugendlager in England eröffnet. *DNB*, Nr. 5/8. – PAAA, R 98893; RJF Abteilung Ausland an das AA, 16. März 1935 – PAAA, R 98893; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 190. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 261. o.

Az ötödik tábor július 15-től egy hónapon át *Föhr* észak–fríz szigeten volt. A hatodik tábor jellege szerint egy angol–német vitorlázórepülő tábor volt szeptemberben a *Rhön–hegységben*, míg a hetedik ismét egy sítábor volt Bajorországban december 21. és január 7. között. A táborok ideológiai, diplomáciai céljukon túl széles lehetőségeket kínáltak előadásokra, megbeszélésekre, egy kis munkára, kirándulásra és sportolásra. A táborokban a sport, a túrák és az esténkénti közös beszélgetések mellett a munkaszolgálathoz hasonlóan közös munkát is végeztek. A táborokról az angol sajtó is rendszeresen közölt cikkeket, köztük olyan neves lapok is mint a *Times*.⁴²¹

1933 végén a Hitlerjugendbe betagolt német evangélikus ifjúság is tartott önálló táborokat, amelyek a védsport- és az állampolitikai nevelés területén a HJ kezében voltak, de a táborok középpontjában még mindig a vallásos nevelés állt. Az egyik ilyen táborban 1935 augusztusában 11 angol leány és két vezető is részt vett. A tábor rendezőinek célja az volt, hogy a németországi tartózkodás alatt a vendégek megismerjék a „valódi Németországot”, amire végül is nem kerülhetett sor, mert a HJ feloszlatta a tábort. Utólag azt kifogásolták ugyanis, hogy az angol látogatást sehol nem jelentették be.⁴²² Valójában azonban arról lehetett szó, hogy a HJ vezetése ezen a téren sem tűrt meg semmi olyan szervezkedést, amely tudta nélkül zajlott, s esetlegesen konkurenciát jelenthetett a Határvidéki és Külügyi Hivatal rendezvényeinek.

1935 nyarán a táborok mellett a kölcsönös utak is megindultak. Legkevesebb 10 út rekonstruálható, amelyek átlag három hétre érkező kb. 10 fős csoportok látogatását jelentették, jobbra Anglia déli részeire. Egyik ilyen egyidejű csere az alsó–szászországi HJ-tal valósult meg. Egyik csoportja háromhetes angliai útra utazott, s közben 30 ifjú angol érkezett Hannoverbe, ugyancsak többhetes útra. Az angol fiatalok a város nevezetességeinek megtekintése után a DJ alsó–szászországi táborába érkeztek, ahol *Blomquist* területvezető fogadta őket. Itt pár napot töltöttek el a német pimpfekekkel. A németországi csoport Southhamptonba érkezett, majd felkereste Oxfordot, Winchestert, s Stratford on Avont, Shakespeare szülőhelyét, végül a Chiltern Hillsen keresztül vándorolva érkezett Londonba, ahol a fennmaradó időt töltötte.⁴²³

A HJ első rádiós csereadásai után a kapcsolatok e formáját Angliára is kiterjesztették. 1935 augusztusában Cerff a BBC egyik képviselőjével kötött megállapodást arról, hogy a két ország között a jövőben ifjúsági csereadásokra kerülhesen sor. Az első adást 1935 októberére tervezték, amely egyúttal az angol ifjúság németországi és a német ifjúság angliai látogatását is feltételezte.⁴²⁴ A rádióadások mellett 1935-től új formát jelentett, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség gazdaságpolitikai utakat szervezett. Ezekre az utakra először Anglia, később már a Balkán irányában is sor került, s általuk ifjómunkások kaptak lehetőséget arra, hogy bepillantsanak a Német Birodalom széles gazdasági kapcsolataiba, a saját szakmájuk nemzetközi értékébe. A közvetlen tapasztalatcsere mellett a résztvevőket természetesen elméleti képzésben is részesítették. 1935-re a DAF együttműködésében összesen kb. ezer ilyen gazdasági tanulmányutat terveztek, amelyeken többnyire fiatalok vettek részt, HJ-korban vagy azon túl. 1935-ben egy rokon szakmák alapján összeállított (molnárok, pékek és cukrászok; kőművesek, ácsok és tetőfedők) csoport érkezett Németországba.⁴²⁵ A gazdasági jellegű utak mellett a kapcsolatok további formáját jelentette a frontharcosok bevonása. Miután 1935 nyarán legalább két HJ-csoport látogatott meg egykori angliai frontharcosokat, hasonló látogatásokra került sor angol részről is. Így például 1935 októberében angol frontharcosok küldöttsége kereste fel a HJ potsdami birodalmi vezetőképző iskoláját. Az 1935-ös utakat követően a BIV elégedetten állapította meg, hogy az angol ifjúsághoz fűződő viszony jelentősen megerősödött.⁴²⁶

A közös táborok 1936-ban is töretlen lendülettel folytak tovább. 1936 áprilisában Cerff a *Berkhamsted* közelében működő angol–német tábort látogatta meg, ahol beszédet is tartott. A táborban összesen 60 angol és német hallgató, illetve ifjú munkás, munkanélküli és tanuló vett részt. 1936 júniusában egy újabb táborozáson a vesztfáliai HJ és a manchesteri cserkészek találkoztak *Lake Districtben*. 1936 júliusában a közös vitorlázórepülő tábor *Siegenben* rendezték meg a Német Légisport–szövetség légisport-iskolájában 20 német és 20 angol résztvevővel. Kezdő és haladó

⁴²¹ The Anglo–German Camps. A Collection of Reports by Jochen Benemann – PAAA, R 98893; Das vierte deutsch–englische Jugendlager. *RJP*, 1935/96. sz., 1–2. o.; Sonntag in Bryanston School. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 59. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Jugend geht klare Wege. *NSK*, 28. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 71. o.); Jugend geht klare Wege. *NSK*, 28. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 71. o.).

⁴²² Bischof Jensen an das AA, 27. August 1935 – PAAA, R 63613.

⁴²³ 30 junge Engländer bei der niedersächsischen Hitler–Jugend. *RJP*, 1935/173. sz., 3. o.

⁴²⁴ Austauschsendungen zwischen deutscher und englischer Jugend. *RJP*, 1935/193. sz., 2. o.

⁴²⁵ Deutsche Jugend auf wirtschaftkundlicher Fahrt. *RJP*, 1935/180. sz., 1–2. o.

⁴²⁶ Die englische Frontkämpferabordnung in der Reichsjugendführerschule Potsdam. *RJP*, 1935/229. sz., 2. o.; RJF Abteilung Ausland an das AA, 14. August 1935 – PAAA, R 98894.

© Vitári Zsolt
Angol-német táborok Angliában

résztevők egyaránt voltak, akik a tábor végére a Haditengerészeti HJ A és B vizsga követelményeinek is eleget tettek. A tábor zárásaként Berlinben nagy repülős napot tartottak.⁴²⁷

1936-ban Darmstadtban sor került az első német–angol leánytáborra Inge Benemann vezetésével, amelyet németországi út követett München, Firts–Alm, Miesbach, München, Friedrichshafen és a Bodeni-tó érintésével, továbbá vándortúrákat tartottak a Fekete-erdőben és a Tit-tónál, majd Freiburgon keresztül Darmstadtba érkeztek, ahol az ifjú vitorlázórepülő táborban zárult a körút. Ezt követően 1936. augusztus 18. és szeptember 3. között New Forestben került sor az újabb lánytáborra.⁴²⁸

1936-ban ugrásszerűen növekedett a kölcsönös utak száma, melyeknek bizonyára nagy lendületet adott a flottaegyezmény megkötése által kialakult jó viszony. A kétoldalú kapcsolatok alakításában továbbra is élen járt a HJ alsó–szászországi szervezete, illetve a HJ nyugat-németországi csoportjai. A dokumentálható utak száma ebben az évben már meghaladta a 20-at, s azok ideje átlagban három hét fölé emelkedett, sőt néhány út majdnem 40 napig tartott. A csoportok nagysága is jelentősen nőtt, hiszen átlagban már 18 fősek voltak. A kiutazó HJ-csoportok esetében nem voltak általánosak a több száz fős csoportok, mint adott esetben a Németországba folyamatosan érkező angol ifjak esetében.⁴²⁹ 1936-ban 100 angol fiatal látogatott el a hannoveri HJ-hoz.

A program tartalmazott egy hildesheimi kirándulást és egy közös húsvéti ünnepséget is, amelyen német és angol dalokat énekeltek. A Nyugati-vidék területet pedig 400 ifjú skót kereste fel, akik 10 napos ott tartózkodásuk alatt Koblenzből sokféle tettek kirándulásokat kisebb csoportokban. 1936. november végén és december elején a HJ alsó–szászországi területének színjátszó csapata tartózkodott Angliában. London után Aldenhamben az ottani bentlakásos iskola vezetője és diákjai fogadták a vendégeket, illetve tartottak számukra sportbemutatókat, amely után a német csoport is előadást adott. A csoport 12 BDM-lányból és 16 HJ-tagból állt, akik három hetet töltöttek a szigetországban. A csoport annak az angol csoportnak a meghívására érkezett Angliába, amelyik nyáron a HJ Grünenplan melletti sátor-táborában vendégeskedett. Műsoruk dalokból, versekből, mesékből, népdalokból és néptáncokból tevődött össze. Az első előadásukat november 26-án a London–Regional adó is közvetítette, s ezt követően 10 angol iskolában léptek fel (Dover, Canterbury, London, Manchester, Nordengland), hogy megismertessék a német kulturális örökséget. A hazaúton hosszabb időt töltöttek Londonban, az utolsó estén a londoni német kolóniával töltöttek el egy közös estet. Így a sport terén meglévő kapcsolatok után kulturális téren is erősödtek a kapcsolatok. A csoport részt vett az NSDAP angliai és írországi országos csoportjának a német kolónia és angol barátai számára tartott rendezvényein is.⁴³⁰

Az angol német együttműködés nemcsak a két fél számára volt hasznos, hanem egy békés európai konszolidáció előfeltételének is számított. Ideológiai háttérként ott volt a Mein Kampf, melyben a Führer kifejtette az Angliával való kapcsolatok fontosságát, amelyek a harmincas évek közepére szívélyessé is váltak. Mindez hozzájárulhatott, hogy elfeledjék a két ország közötti feszült időszakot. Ehhez segíthettek hozzá a fiatalok között fennálló kapcsolatok. A német

⁴²⁷ Obergabetsführer Cerff im deutsch–englischen Jugendlager. *RJP*, 1936/85. sz., 2. o.; Deutsch–englische Jugendlager. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/2, 42–43. o.; Deutsch–englisches Segelfliegerlager der HJ. *RJP*, 1936/135. sz., 3. o.

⁴²⁸ Das erste deutsch–englische Mädellager. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.

⁴²⁹ 1936-ban 55 tanuló és tanuló lány érkezett Koblenzbe egy manchesteri iskolából, akik visszautazásuk előestéjén egy búcsú közösségi esten vettek részt a helyi HJ-nál. Az este bőséges alkalmat nyújtott a saját kultúra bemutatására. Rolf Karbach területvezető mondott beszédet. Englischer Schülerbesuch in Koblenz. *RJP*, 1936/95. sz., 2. o. 1936 nyarán az olimpiai játékok idején a Britannia Youth 9 fős alakulata látogatott Berlinbe, ahol Breipohl, a Határvidéki és Külügyi Hivatal Külföldi Szolgálatának helyettes vezetője kíséretében megkoszorúzták az emlékművet az Unter den Linden. Ezt követően a csoport még jó pár napot Németországban maradt, hogy tanulmányozhassa a HJ működését. Kranzniederlegung der „Britischen Jugend“ am Ehrenmal. *RJP*, 1936/182. sz., 2. o.

⁴³⁰ 100 junge Engländer in Hannover. *RJP*, 1936/84. sz., 2. o.; 400 junge Schottländer in der Westmark. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.; HJ-Spielschar in England. *RJP*, 1936/274. sz., 2. o.; Erste Spielscharfahrt nach England. *RJP*, 1936/280. sz., 5. o.; Spielfahrt nach England, 27. November 1936 – BArch, NS 28/104, 77. o.; HJ in England. *Berliner Tageblatt*, 25. November 1936; *Der Angriff*, 10. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 66–67. o.).

A Hitlerjugend útjai Nagy-Britanniába, 1933-1939

ifjúsági szállók 1936-ig angol ifjak tízezreit fogadták, s már a HJ is számos utat tett Angliába, a DAAD számos hallgatót közvetített, a közös táborok pedig a legnagyobb sikert jelentették.⁴³¹

1936-tól megindultak a Hitlerjugend tapasztalatszerési gazdasági és szociális téren is. Ezúttal a Hitlerjugend fontos beosztásban lévő vezetői kaptak lehetőséget arra, hogy Angliában tanulmányozhassák a gazdasági és szociális viszonyokat. 1936. július 12–28. között Axmann és a Szociális Hivatal leányreferense (Gertrud Kunczemann) vezetésével a HJ részt vett egy szociális munkáról tartott londoni kongresszuson.⁴³² Ezt követően augusztus 11. és szeptember 5. között a HJ *Ottokar Lorenz*⁴³³ területvezető vezetésével gazdaságpolitikai utat tett a szigetországba. A csoport résztvevői a HJ területeinek gazdaságpolitikai referensei voltak, az út állomásai pedig: *Southampton, Bristol, Cardiff, Liverpool, Manchester, Birmingham, Cambridge, Oxford* és *London* voltak. Kikötőket és ipari létesítményeket tekintettek meg, tanulmányozták a szénlelő helyeket, az angol bányászatot, a feldolgozó ipar városait, bepillantást nyertek az angol gazdaság pillanatnyi helyzetébe a szociális viszonyokba, és végül megismerkedtek a világhírű angol nevelési intézményekkel Oxfordban és Cambridgeben, illetve az angol főiskolákkal (college). A fogadtatás mindenhol nagyon szívélyes volt. Az utazás során érintették Stratfordot is, ahol a Shakespeare emlékszínházban megtekintették a Julius Caesart. Londonban a város vezetői, az angol német társaság

képviselői, a YMCA, a német követség és az NSDAP országos csoportja, valamint a világhírű Lloyd biztosító is fogadta a vendégeket.⁴³⁴

1936-ban a brit nevelésügyi minisztérium megbízásából 10 angol és skót delegált érkezett Németországba, hogy részletes jelentést készítsenek a Harmadik Birodalom tevékenységi területeiről, amelyet később az angol sajtó is közölt. Különösen nagy hangsúlyt fektettek a testgyakorlás tanulmányozására, amelynek minden szintjét megtekintették. A jelentésben különös részletességgel szóltak a Hitlerjugendről, s foglalkoztak azzal a három sztereotípiával is, amely a Hitlerjugendről külföldön élt: istentelen, átpolitizált, katonás. Ezekre a jelentés rácafélt, illetve árnyalta őket, de mindenképpen pozitív képet festett a HJ-ról. Szolgálati könyvét – A HJ szolgálatban (HJ im Dienst) címmel – csak ajánlani tudta az angol cserkészeknek.

1936 novemberében 10 angol testnevelő tanár töltött pár napot Berlinben a Birodalmi Nevelésügyi Minisztérium meghívására. Ottlétük alatt a Birodalmi Ifjúságvezetőségen fogadta őket Schulze is, majd megtekintették a HJ Szervezési Hivatala által rendezett kiállítást, illetve megbeszélést folytattak Schlünderrel is. A nap a Haditengerészeti HJ birodalmi tengeri sportiskolájának meglátogatásával zárult Prierosban.⁴³⁵

1936 decemberében és a következő év januárjában *Berchtesgaden* közelében a *Roßfeldhütte* adott otthont az újabb angol–német sítábornak. A közös esteken az éneklés mellett fontos témákat érintettek, mint például a két ország intézményeit, sajtóját. Schirach a tábor résztvevőit a berchtesgadeni Adolf Hitler Ifjúsági Szállóban fogadta. Ez volt az első alkalom, hogy személyesen szólt a tábor résztvevőikhez. 1936-ban már Schirach is azon a véleményen volt, hogy a

⁴³¹ Jugend geht klare Wege. *NSK*, 28. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 71. o.).

⁴³² Die HJ auf dem Kongress für soziale Arbeit in London. *RJP*, 12–13. Juli 1936.

⁴³³ Lorenz 1931 és 1932 között az NSDAP Birodalmi Szervezési Vezetőségének Gazdaságpolitikai Osztályán dolgozott, majd 1933 elejétől a BIV szociális és gazdaságpolitikai nevelésért felelős osztályvezetője volt. 1935-től a BIV Szociális Hivatal Gazdaságpolitikai Referatúrájának vezetője. 1937-ben kinevezték a „Német ifjúság gazdaság- és szociálpolitikai nevelésügyének” élére, ami egy új szervezeti egység volt a BIV-en belül. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1181. o.

⁴³⁴ Wirtschaftspolitische Englandfahrt der HJ. *RJP*, 1936/178. sz., 1. o.; Die wirtschaftspolitischen Referenten der HJ in England. *RJP*, 1936/195. sz., 1–2. o.; Austausch von Lehrlingen Facharbeitern. *RJP*, 1936/206. sz., 1–2. o.

⁴³⁵ Engländer sahen deutsche Erziehungsarbeit. *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 14. Juli 1937 (BArch, NS 22/547); Englische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1936/259. sz., 3. o.

táborokat még inkább ki kell terjeszteni, s hangsúlyozta, hogy a két nép között több a hasonlóság, mint a különbség. 1936. december 28. és január 10. között az *Allgäuban* is rendeztek sítábort a Wildegundel–Alm-on.⁴³⁶

1937 a kétoldalú kapcsolatok elmélyítésének éve volt, de a dokumentálható utak alapján növekedés nem következett be. A legnagyobb feltűnést és érdeklődést ezúttal is a közös táborok váltották ki. Ebben az évben az első német–angol tábort *West Lavingtonban*, Wiltshire grófságban rendezték meg tavasszal 40 angol és 40 német fiú részvételével minden néprétegből. 1937-ben zajlott az *első leány-cseretábor Angliában*, vagyis az egy évvel korábbi felső-bajorországi felütés után a lányok immár Angliában táboroztak.⁴³⁷

Tovább folytatódtak az egyéb látogatások és kölcsönös kapcsolatok is. A Cserkész Világszövetség női vezetője, *Katharine Furse* 1937-ben azért fordult a külügyminisztériumhoz, hogy Németországban tanulmányozhassa a BDM munkáját.⁴³⁸ 1937 húsvétján pedig 300 londoni fiú és lány érkezett nyolc napos koblenzi látogatásra. A csoport vezetője egy évvel korábban már 90 fős csoportjával vendége volt a Nyugati vidék területnek. A programon *Koblenz* környéki és Mosel–völgyi kirándulások szerepeltek: Koblenz megtekintése, utak *Bad Emsbe*, a *Laacher-tóhoz*, kirándulás *Cochembe* a Moselen, kirándulás a *Lahn-völgybe*. A kirándulásokat a HJ és BDM képviselői vezették. A legkülönlegesebb programot egy rajnai gőzös út jelentette Koblenzből Rüdeshaimba és a *Burg Stahleckre*, majd egy angol–német közösségi este is sor került. A HJ területvezetősége útikalauzként és ajándékként az úthoz egy rövid borúsát is megjelentetett angol nyelven – 8 nap a Hitlerjugendben a Rajnán (Eight Days Among the Hitlerjugend on the Rhine) címmel – amely Angliában is tovább népszerűsítette Németországot és annak ifjúságát. 1937 júliusában újabb 100 fős angol küldöttség érkezett a HJ westmarki területére.⁴³⁹

1937 augusztusában angol ifjak csoportja érkezett Hamburgba, hogy 10 napot töltsön el a régi Hanza–városban. A vendégeket ezúttal nem ifjúsági szállóban, hanem a DJ-tagjainál helyezték el. Augusztus második felében kb. 30 DJ-tag vizionozta a látogatást Angliában, akiket Anglia nagyobb városaiban ugyancsak privátszállókon helyezték el. Az angol látogatással egy időben pedig egy 30 fős HJ-csapat indult Angliába. 1937 augusztusában a Középföld terület meghívására tizenhat 14–17 éves fiúkból álló iskolai csoport érkezett az iskola igazgatójának és német tanárának vezetésével. A vendégek néhány napot a Harz–hegységben a *HJ hainfeldi táborában* töltöttek *Stolberg* mellett, majd a HJ-terület legszebb látnivalóival ismerkedtek.⁴⁴⁰

Angliában a Hitlerjugend nemzetközi rendezvényeken is részt vett. 1937 augusztusában Londonban egy nemzetközi ifjúsági tábor volt, amelyen még görög, angol, holland, svéd, svájci és csehszlovák ifjak is részt vettek, hogy egy olyan új *Commen Wealth*, egy nemzetközi ifjúsági társaság létrehozásán fáradoztak, mely nemzeti szekciókból tevődött volna össze és a népek közötti megértés és igazságosság céljával működött volna. A tábori élet a szokásos színességgel telt, több kirándulásra is sor került *Stratford on Avonba* és *Worcesterbe* is.⁴⁴¹

1937 augusztusában a német–angol vitorlázórepülő tábornak a London melletti *Dunstable* adott otthont. A táborban összesen 20 tag vett részt, akik ezúttal úgy repültek Londonba. A tábort váratlanul meglátogatta *Theodore Lewald*, a XI. olimpiai játékok előkészítő bizottságának elnöke is. A BIV két képviselőjét is kiküldte, hogy a tábort a sajtóhatás szempontjából értékelje.⁴⁴²

1936-hoz hasonlóan 1937-ben a HJ gazdaságpolitikai referensei ismét négy hetes utat tettek Angliába *Southampton*, *Oxford*, *Cardiff*, *Birmingham*, *Liverpool*, *Glasgow*, *Edinburgh*, *London* érintésével, hogy tanulmányozzák a gazdasági, szociális és kommunális viszonyokat. A csoport tagjai az utazás előtt a Hein Godewinden behatóan tanulmányozták Anglia gazdaság- és szociálpolitikáját, s hozzá a birodalom történeti és aktuális problémáit. A meg-

⁴³⁶ Deutsch–englische Jugendlager. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/2, 42–43. o.; Begegnung mit jungen Engländern. *RJP*, 1937/5. sz., 2. o.; Deutsch–englische Lagergemeinschaften. *Kölnische Volkszeitung*, 7. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 77. o.); Baldur von Schirach sprach im deutsch–englischen Jugendlager in Berchtesgaden. *Die HJ*, 1937/3. sz., 1937. január 16, 9. o. (BArch, NSD 43/256); „Auf Wiedersehen next year”. *Niedersächsische Tageszeitung*, 15. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 81. o.).

⁴³⁷ Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.; *DNB*, Nr. 102, 13. April 1937 (PAAA, R 98861); „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Auslandsfahrten und Gemeinschaftslager des BDM. *RJP*, 1937/181. sz., 5. o.

⁴³⁸ Deutsche Botschaft an das AA, London, 17. Dezember 1937 – PAAA, R 98861.

⁴³⁹ Englische Jugend besucht die Westmark–HJ. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.; Englische Schüler in der Westmark. *RJP*, 1937/72. sz., 2. o.; Eight Days Among the Hitlerjugend on the Rhine. A Guide and Souvenir Easter 1937. Hitlerjugend, Gebietsführung 12, Abteilung GA. (DB, ND 7842); Ausländische Jugendgruppen bei der Westmark–HJ. *RJP*, 1937/170. sz., 2. o.

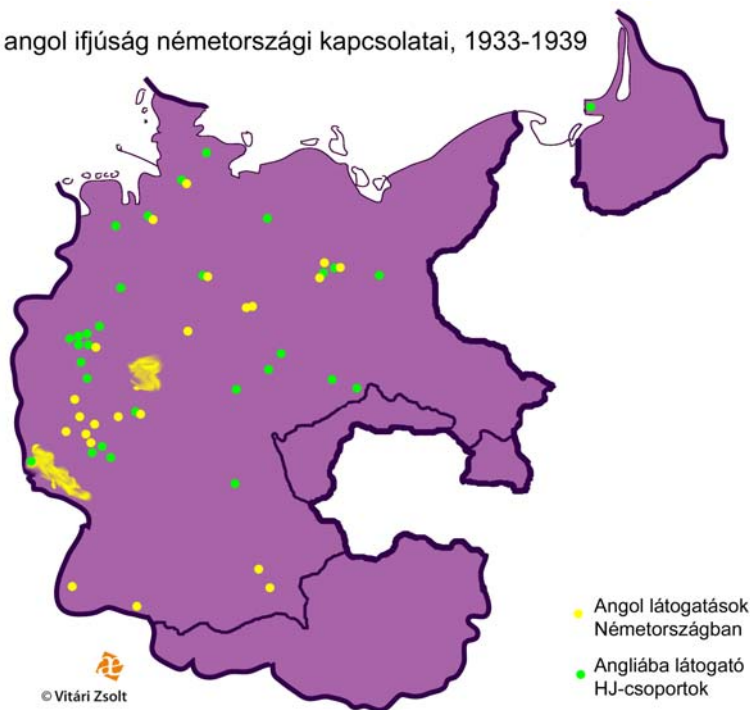
⁴⁴⁰ Englische Jungen besuchen Hamburg. *RJP*, 1937/172. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Junge Engländer im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1937/176. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁴⁴¹ Ein internationales Jugendlager. *Frankfurter Zeitung*, 16. September 1937 (BArch, NS 22/547).

⁴⁴² RfJ an die Dienststelle, 21. August 1937 – PAAA, R 98896.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Zu Kult S 11277, 23. August 1937 – PAAA, R 98896.; Exz. Lewald im deutsch–englischen Jugendlager. *RJP*, 1937/186. sz., 2. o.

hívó fél az Angol–Német Baráti Társaság (Anglo–German Fellowship) és a Német–Angol Társaság volt. A látogatáson összesen 15 fő vett részt. Az út ebben az évben augusztus 10. és szeptember 3. közé esett. Az ipari létesítmények közül felkeresték *Cardiff* vas- és acélműveit, a walesi dombvidéken a szénbányákat, illetve a jóléti létesítményeket tekintették meg.

Az angol ifjúság németországi kapcsolatai, 1933–1939

Birminghamben a Dunlop-műveket és az Austin autógyárat, s más hasonló angol cégeket kerestek fel. *Birminghamben* a város Lordmayorja is fogadta a küldöttséget, s az Austin gyárban közös estet rendeztek a német kolónia és az NSDAP részvételével, amelyen részt vettek a gyár igazgatói és ifjabb technikusai is. *Liverpoolban* a szappan és margarin előállításával ismerkedtek meg, valamint a szociális létesítményekkel. Ezúttal is ellátogattak *Oxfordba*. Augusztus 23-a és 26-a között *Glasgowban* tartózkodtak, ahol a város főpolgármestere mellett a német–skót szervezetek is fogadták a küldöttséget. Az új glasgowi konzul egyúttal hangot adott annak is, hogy szívesen venné, ha az ilyesfajta utak a jövőben állandó rendezvényé válnának. Alkalmuk volt meglátogatni a Skót-félföldet is, két napot pedig *Edinburghben* töltöttek. A HJ-küldöttség nagyon jónak ítélte az utat, s elismerően

szólt az országról.⁴⁴³

1937. december 26. és 1938. január 6. között a Roßfeldhütte ismét újabb német–angol sítábornak adott otthont az alsó-szászországi HJ rendezésében 20 angol ifjú részvételével, amelyet váratlanul meglátogatott Rudolf Hess is. Az angol és a német táborozók Münchenben találkoztak, majd onnan indultak az Allgäuba. Münchenben volt a tábor zárása is, ahol Schirach a francia és belga táborok résztvevőihöz hasonlóan az angol táborozókat is személyesen fogadta. 1937. decemberben további német–angol tábor kezdődött a Német–Angol Kör és a BIV Külügyi Hivatala rendezésében *Berchtesgaden* közelében. E két táborhoz jött még egy tábor *Oberstorf* mellett a Walsertalban. Az angol–német táborok így összesen 150 főt fogadtak be. A táborokat fiúk és lányok egyaránt látogatták, s központjukban a testi nevelés állt, amelyet hivatásos síoktatók vezettek. Emellett természetesen beszélgetések is zajlottak, leginkább az ifjúságnevelés, az iskolaügy kérdéskörében. A táborban 30–50 fő kapott helyet, s messzemenőig igyekeztek figyelembe venni a külföldi vendégek szokásait, így nem ütemezték őket olyan feszesen, mint a HJ nyári táborait.⁴⁴⁴

1937-ben az utak száma valószínűleg szinten maradt, bár ezek közül csak néhány út rekonstruálható. Az átlagos időtartam némi emelkedést mutatott. 1938-ra továbbra is ezt a szintet kívánták tartani, így 27 úttal számoltak, s már 11 közös táborral. 1938 első, fontosabb eseménye februárban Lauterbacher törzsvezető több állomásból álló útja volt, melynek első helyszíne *London* volt, ahol 3 napos látogatást tett, mialatt a nevelésügy és az ifjúság gondozó intézmények vezető személyiségeivel tárgyalt. Lauterbacher ezt követően *Lisszabonban* tett hasonló látogatást.⁴⁴⁵ 1938-ra a *Wille und Macht* egy külön számot tervezett Angliáról, amelynek elkészítéséhez *Chamberlain* és *Halifax* külügyminiszter is cikkel járult volna hozzá. Az osztrák események miatt azonban a már elküldött írásaikat visszavonták. Erre Schirach nem kis felindulással elrendelte, hogy a kérdés tisztázásig a Hitlerjugend Anglia felé irányuló tevékenysége szüneteljen. Így az alsó-szászországi színjátzó csoport útját, amely az év első nagyobb rendezvénye lett volna, a már-

⁴⁴³ Wirtschaftsstudienfahrt nach England. *Berliner Tageblatt*, 10. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 95. o.); Wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ nach England und Schottland. *RJP*, 1937/179. sz., 2. o.; Wir suchen England. *RJP*, 1937/189. sz., 1–2. o.; HJ-Führer als Gäste der englischen Wirtschaft. *RJP*, 1937/191. sz., 2. o.; Wir haben England erlebt. *RJP*, 1937/206. sz., 1–2. o.; RfJ Wirtschaftspolitisches Referat an das AA, 7. Juli 1937 – PAAA, R 98896.; Wir suchen England. *RJP*, 21. August 1937; Deutsches Konsulat an das AA, Glasgow, 27. August 1937 – PAAA, R 98896.; German Youth Praise Scotland. *Evening News*, 26. August 1937 (PAAA, R 98896); Wir haben England erlebt. *RJP*, 10. September 1937.

⁴⁴⁴ VB, 7. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 140. o.); Vier Winterlager mit ausländischer Jugend. *Die HJ*, 1937/52, 25. Dezember 1937, 2. o.; Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.; Abschluss der Austauschlager der HJ. *RJP*, 1938/9. sz., 2. o.; Deutsch–fremdvölkische Jugendlager der Hitlerjugend. VB, 2. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 73. o.); Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.; Vier Winterlager mit ausländischer Jugend. *Die HJ*, 1937/52, 25. Dezember 1937, 2. o.; Deutsch–fremdvölkische Jugendlager der Hitlerjugend. VB, 2. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 73. o.); Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.; Vier Jugendaustauschlager der HJ. *Germania*, 17. Dezember 1937. (BArch, NS 22/546).

⁴⁴⁵ NSDAP RfJ an das AA, 21. Februar 1938 – PAAA, R 98907.

cius 19-i tiltás miatt azonnal le akarták mondani. A diplomácia azonban megőrizte hidegvérét, s egy nappal később a BIV már arról tájékoztatta a külügyminisztérium illetékeit, hogy a külügyminiszterrel folytatott megbeszélés eredményeként visszavonták a tilalmat. Így az 57 fiúból és lányból álló braunschweigi színjátszó csoport útja – a terveknek megfelelően – március második felében meg is kezdődött, s három hetes angliai koncertkörúton vettek részt a *BBC*, a *Brit Ifjúsági Szállók Szövetsége* és a londoni német kolónia meghívására. Az odaúton már a hollandiai Utrechtben is tartottak koncertet. Angliában a program egy londoni rádióadással vette kezdetét, amelyet a BBC sugárzott, s Németországban is hallható volt. A koncerten Haydn és Walter Leigh (német származású angol zeneszerző) művei szerepeltek, végül az angol és német fiatalok népdalokat, kánonokat adtak elő, az angol lányok pedig néptáncokat mutattak be. A három hetes út során koncertet adtak *Derbyben*, *Nottinghamben*, *Sheffieldben*, *Leicesterben*, *Ilam Hall* városában, s *Buxtonban*. Április 2-án a londoni német kolóniának mutattak be koncertet. Végezetül az ifjak túrát tettek az ún. *Lake-Districtben*, amely során ifjúsági szállókban adtak ismét koncerteket. A csapat április közepén tért vissza ismét Németországba. *Stoke on Trent* és *Derby* városának polgármestere külön üdvözölte a braunschweigi főpolgármestert, aki meg is hívta a városvezetőket Németországba.⁴⁴⁶

A Wille und Macht leköszölte Chamberlain üzenetét, amelyben üdvözölte a német és az angol ifjúság növekvő óhaját a megértésre, s utalt arra, hogy az ifjúság kezében van a jövő, s a jövő közös felelőssége a különböző népek ifjúságainak. Az ifjúság feladataként írta le, hogy kölcsönös látogatások révén erősítsék a megértést, mert ez hozzájárulhat a nemzetelérések megszüntetéséhez és a világ megbékéléséhez. *Halifax* hasonlóan nyilatkozott, s nem látott különösebb okot arra, hogy miért ne érthetne szót a két ország ifjúsága, annál is inkább, mivel a háború előtt is jó viszony volt a két nép között. Az ifjú generációnak ezt az állapotot kellett helyreállítania. *Schirach* is a jövő kihívásáról beszélt.⁴⁴⁷ A folyóirat ügye sem lett végül olyan kínos, mivel Halifax nem emelt kifogást az ellen, hogy cikke mégis bekerült a füzetbe, mert a lemondáskor már a nyomdában volt a füzet. A gyors intézkedést a londoni követség is elhamarkodottnak tartotta, mert a lemondás oka kizárólag belpolitikai jellegű volt, és a további kapcsolatok fejlesztésében volt érdekelt. A követség viszont úgy tűnik, hogy a visszavonásról még júniusban sem tudott semmit.⁴⁴⁸

1938. április 24. és május 1. között a HJ Határvidéki és Külügyi Hivatalának egyik embere (nagy valószínűséggel Kurt Blohm⁴⁴⁹) utazott Londonba, hogy átvegye az addig Benemann által vezetett kirendeltséget, és visszavegye azt Berlinbe. Benemann 1937 januárjától 1938. május 1-ig tartózkodott Londoban mint a BIV Anglia-referense, s feladata az angol ifjúsági szervezetekkel, valamint a közélet fontos személyiségeivel fennálló kapcsolatok ápolása volt. A kényszerű távozás jele volt, hogy Benemann nem szervezte meg utódjának a kapcsolatok átadásához szükséges találkozókat és programpontokat.⁴⁵⁰

1938 nyarán összesen négy német–angol tábor került megrendezésre. Az első a Felvidék területén zajlott *Burghausenban* 17 angol cserkész részvételével. A táborban résztvevő 6 HJ-vezető a tábor előtt július 16. és augusztus 2. között az angol cserkészek vendége volt Birminghamben, majd együtt tértek vissza Münchenbe, a tábor augusztus elején kezdődött. A második tábor szeptember végén indult a *Lichtenstein* ifjúsági szállóban 15–20 angol cserkész

⁴⁴⁶ RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 21. März 1938 – PAAA, R 98897; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 22. März 1938 – PAAA, R 98897; HJ-Spielschar in England begeistert empfangen. *RfJ*, 1938/78. sz., 4. o.; Spielschar der HJ macht eine Konzertreise durch England, 31. März 1938 (újságcikk); Der Oberbürgermeister an das AA, Braunschweig, 15. Juni 1938 – PAAA, R 98897; Braunschweiger HJ-Spielschar fährt nach England. *RfJ*, 1938/64. sz., 3. o.; Braunschweiger HJ-Spielschar auf Englandfahrt. *RfJ*, 1938/65. sz., 4. o.; Der Oberbürgermeister an das AA, Braunschweig, 15. Juni 1938; Deutsche Botschaft an das AA, 20. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁴⁴⁷ „Es ist schon jetzt – und wird in Zukunft noch mehr – die glückliche Aufgabe der Jugendorganisationen, die jetzt in vielen Ländern am Werke sind, durch Austausch von gegenseitigen Besuchen und auch anderweitig die Verständigung zwischen den Nationen zu fördern. Eine Verständigung, die notwendig ist für eine Beilegung von Differenzen und für die Beruhigung der Welt.” – Neville Chamberlain, Botschaft an die deutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 2–3. o.; Lord Halifax, „...allen Grund, jetzte Freunde zu sein.” *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 4–5. o.; Baldur von Schirach, Eine Verheißung für die Zukunft. *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 5. o.

⁴⁴⁸ Deutsch Botschaft an das AA, 10. Juni 1938 – PAAA, R 98897.

⁴⁴⁹ Blohm 1935 ősze és 1937 ősze között a HJ északi tengeri területének Határvidéki és Külügyi Osztályának vezetője volt Oldenburgban, majd 1937 végétől a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatalának helyettes referense, egyúttal a propagandaügyi minisztérium angol referense. 1937 vége és 1939 között a VDA Ifjúsági Osztályának helyettes vezetője. 1937 novemberétől 1939 februárjáig a BIV Külügyi Hivatalának angol referense, mellette a Német–Angol Kör vezetője. Utána a BIV tiszteletbeli osztályvezetőjeként a Ribbentrop-ügyosztály gyarmatügyi referense, majd rövid kitérő után a propagandaügyi minisztériumban a külügyminisztérium alkalmazásában állt 1939 őszétől. – Budrus, Totale Erziehung, i. m., 1123. o.

⁴⁵⁰ Blohm, aki addig Benemann helyettese volt Berlinben, Benemann szemére vetette, hogy nem volt jó a munkakapcsolat, Benemann nem engedte bepillantást a tényleges ügyekbe, s személyes kapcsolatai is nagyon előtérbe kerültek a szolgálati feladataival szemben. A szükséges információk biztosítása még azután sem történt meg, hogy Benemann kiválása a hivatalból kész tény volt. A Benemann által fontosnak és értékesnek tartott kapcsolatok így nem szálltak át utódjára, ami az utód részéről azt engedte sejtetni, hogy azok tulajdonképpen nem is léteztek, illetve ha igen, tisztán személyes jellegű és nem hivatalos kapcsolatok voltak. Úgy ítélte meg, hogy a befektetett tőke nem hozta meg a várt gyümölcsöket. Blohm úgy ítélte meg, hogy az időről–időre szükségessé váló utak megszervezése, nem teszi szükségessé az állandó angliai jelenlétet. A kirendeltség iratainak átadása egy kivételtől eltekintve sűrűlódásmentes volt. Blohm viszont nem kapta meg azt a kartotékot, amely az ifjúsági szervezetekről, egyetemekről és az ifjúsági munka fontos személyiségeiről közölt információkat. Nem volt lehetséges továbbá a kirendeltség igazgatástechnikái és pénzügyi átvétele sem. Bericht. Übernahme der HJ–Außenstelle London (24. April – 1. Mai 1938) – PAAA, R 27655, 65–70. o.

részvételével Szászországban, amely ugyancsak a lipcsei egyetem résztvevőinek korábbi angol útjára ment vissza. A harmadik tábor *Vesztfáliában* zajlott júliusban 25 angol cserkészvezetővel. A tábor előtt az angol csoport Kölnbe érkezett, majd részt vett a hattingeni járás csillagmenetén (Sternmarsch). A közös tábor augusztus 14. és 24. között zajlott, majd zárásként a vesztfáliai terület területi menettúráján vett részt augusztus végén. A negyedik tábor Angliában volt a *Lake Districtben Cumberland és Keswick közelében*, amelyen a társadalom széles rétegeit képviselő angol ifjak mellett 5 pomerániai és 5 westmarki HJ-vezető vett részt *Fritz Schumacher* vezetésével szeptember 10. és 22. között.⁴⁵¹

1938-ban a dél-vestzfáliai HJ-csoport (Bochum) vett részt angliai úton. 1938 áprilisában oxfordi sporthallgatólányok a brémai és a hamburgi BDM hokicsapatával játszottak barátságos mérkőzést. A csoport a BDM és a Német–angol Társaság meghívására érkezett Németországba, majd a sporttalálkozó után a BDM hamburgi „Német lány házában” került elhelyezésre. A vendégek hamburgi városnézésen is részt vettek, majd egy másik hamburgi csapat elleni mérkőzés után hazatértek Angliába. 1938 júniusában a HJ Hamburg területének IV. rádiós színjátszó csapata indult Angliába 10 napos útra, hogy Közép–Anglia különböző városaiban adjon koncertet. A német vendégek a HJ kulturális tevékenységének népszerűsítése mellett megismerkedtek az angol nevelésügyi rendszerrel, s több gazdasági üzemet is meglátogattak. 10 száz HJ-vezető Eton, Oxford, Stratford on Avon, néhány ipari város, Liverpool, London érintésével tett háromhetes utat Angliában. 1938. augusztus közepén az angol cserkészmozgalom 26 fia tett vesztfáliai látogatást. Az út során a hattingeni HJ vette át a kíséret és a tolmácsolás feladatait.⁴⁵²

1938. augusztus 1. és 6. között a Hitlerjugend 40 magas rangú vezetője (területvezetők és hivatalvezetők) utazott tanulmányi és információs útra, a hivatalos program keretében Londonban meglátogatták a német követséget és fogadónonként részt vettek az angol külügyminiszternél. 1938 szeptemberében újból a Hitlerjugend területvezetői és hivatalfőnökei tettek angliai utat. A 45 fős csoport Hartmann Lauterbacher vezetésével érkezett meg Londonba szeptember 19-én, ahol a nagykövetség, az NSDAP, a DAAD kirendeltségének és az Angol–Német Baráti Körnek képviselői fogadták. A program része volt *London* nevezetességeinek megtekintése, ebéd az angol vendéglátókkal, Lord és Lady *Brocket* meghívta őket egy délutáni teázásra és kastélyuk meglátogatására, továbbá a következő napokon üzemek és szociális létesítmények, sportlétesítmények, ifjúsági szállók, különféle klubok és társaságok felkeresése, köztük olyanok, amelyek ifjúságneveléssel is foglalkoztak, valamint fogadás a nagykövetségen a birodalmi németek és angol kormánykörök képviselőinek jelenlétében. Felkeresték a *Times*, a *Daily Mail* és a *Daily Telegraph* épületeit is. Londonon kívül a *Slought* és *Windsort*, és *Etont* látogatták meg, továbbá a *Hampton Courtot*, Anglia legnagyobb kastélyát, majd másnap *Haidenhand*, *Henley*, *Oxford* és *Bicester* érintésével a *Stowe iskola* meglátogatása volt soron. Rövid időre Oxfordban is megálltak. Részt vettek még többek között egy cricket-meccsen is.⁴⁵³

Az 1938-as pártnapon részt vett a berlini brit nagykövet, *Sir Neville Henderson*, aki több napos nürnbergi tartózkodása alatt az ifjúságra is szentelt időt. Meglátogatta a napokkal korábban átadott, legújabb ifjúsági szállót a Burg Nürnbergben, ahol a birodalmi ifjúságvezető adjutánsa, Müller területvezető vezette körbe a vendéget. Német értékelés szerint a szálló olyan nagy benyomást tett a követre, hogy azután érdeklődött, hogy lakhatna-e ő is ott. Erre csak a Nemzetközi Ifjúsági Szálló Szövetség igazolványával nyílhatott azonban lehetősége. Ennek megfelelően kilátásba is helyezte, hogy következő nürnbergi látogatása során a hotel helyett inkább az ifjúsági szállót választja majd. Henderson csak egy esetben fejezte ki nem tetszését. Kifogásolta, hogy az ágyak mellett minden szobában ki volt téve a *Stürmer* című antiszemita hecclap egy-egy példánya, amit ő személy szerint is elutasított, másrészt nem tartotta ifjúsági olvasmánynak.⁴⁵⁴

1938 decemberére Blohm szervezésében négy német–angol téli táborral számoltak, két, kb. 30 fős tábor *Salzburgban* a BIV rendezésében, s két, ugyancsak kb. 30 fős tábor a *Bajor Alpokban* Baden és Alsó–Szászország területek rendezésében valósult meg. A táborok kb. tíz naposak voltak⁴⁵⁵

⁴⁵¹ Englandreferat. Aktennotiz für Meissner, 29. Juli 1938 – PAAA, R 27134; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.; Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.).

⁴⁵² Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitstagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; Englischer Sportbesuch beim BDM. *RJP*, 1938/86. sz., 4. o.; HJ auf Englandfahrt. *RJP*, 1938/135. sz., 3a. o.; Hitlerjugend sieht England. Zehn sächsische HJ-Führer fahren nach England im Jahr der Verständigung. (Geheim) Hrsg. von der HJ-Hochschulgruppe an der Universität Leipzig im Bann 107 (DB, 1939 A 383); Boy-Scouts in deutschen Jugendherbergen. *RJP*, 1938/189. sz., 3. o.

⁴⁵³ RJF an das AA, 30. Juni 1938 – PAAA, R 98907; RJF Grenz- und Auslandsamt an Legationsrat SS Standartenführer Walter Hewel AA, 16. Juli 1938; JfdDR an die Dienststelle, 31. August 1938 – PAAA, R 27134; Englandfahrt der Gebietstführer der Hitlerjugend und Amtschefs der Reichsjugendführung (19. September – 25. September 1938) – PAAA, R 27134; Deutsche Botschaft an das AA, 6. Oktober 1938 – PAAA, R 98907.

⁴⁵⁴ Aufzeichnung des Untersturmführers Baumann, 15. September 1938. In: Akten zur Deutschen Asuwärtigen Politik. Serie D, Imprimerie Nationale, Baden–Baden 1950, 482. dokumentum, 610–622. o.

⁴⁵⁵ Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134; RJF an die Dienststelle, Dr. Garben, 4. November 1938 – PAAA, R 27135. 1938. október 19. és 21. között Blohm Anglia-referens Hans Lauterbacherral és Petter területvezetővel (az AHS felügyelője (Inspektor)) egyetértésben két HJ-vezetővel

Az 1939-es év egy kiállítással és újabb német–angol sítáborral indult. 1939 januárjában került sor az „Olympia Schoolboys and Schools Exhibition” című londoni ifjúsági kiállításra, amelyre a HJ hivatalos meghívást kapott, s a BIV a birodalmi szakmai versenyről és a testi felkészítés munkájáról állított össze anyagokat. A kiállítás előkészítésére Hans Lauterbacher a Határvidéki és Külügyi Hivatal vezetője 1938 nyarán személyesen utazott Londonba.⁴⁵⁶ 1939. január 2. és 11. között a *Meißnerhaus* Ifjúsági Szállóban került sor az újabb angol–német sítáborra. Az angliai King Edwards Iskolából 20 angol ifjú érkezett Birminghamból a kurhesseni HJ meghívására. A csoport vezetői egyébként már 1938-ban látogatást tettek a HJ-területen. A sítábor lezárása után az angol vendégek három napot a HJ-tagok családjainál töltöttek. 1939-re a birminghami Austin-művekkel terveztek egy 50 fős gyakornokokból álló cserét.⁴⁵⁷

1939-re a BIV hivatalosan 28 csoportos utat tervezett Angliába. A londoni követség a feszült politikai helyzet (prágai bevonulás) miatt áprilisban azonban még nem tudta megítélni, hogy ezek az utak megrendezhetők-e. Állásfoglalását csak 1939 nyarán alkotta meg, és úgy gondolta, hogy a politikailag feszült időszakban is ki kell használni a politika-mentesnek tartott tanulócserében rejlő felvilágosítási lehetőségeket. A Hitlerjugend útjait azonban külön kezelendőnek tekintette, mert azok a német ifjúság politikai kifejeződését jelentették. Felhívta a figyelmet arra, hogy a németellenes sajtókampány miatt, a HJ útjai megmértetésre, elutasításra és nehézségekre találhatnak, amelyek kétségbe vonják ezen utak eredményességét és újabb ellenséges sajtóhajszára adnak okot. Ezért a követség úgy látta, hogy ilyen utakat már csak késő nyárra tervezzenek, de akkor is csak olyanokat, amelyek angol ösztönzésre jönnek szóba. Ezek végrehajthatóságát is azonban a majdani politikai helyzettől tették függővé.⁴⁵⁸

A háború közeledtével a korábbi, egyöntetűen magasztaló szavak mellett német részről a kritika is megjelent a brit birodalom és ifjúsága, különösen a cserkészek ellen. Előtérbe kerültek a különbségek: a parlamentarizmus zsákutcája, a nevelésügy káosza, az ifjúság túl késői összefogása a *Testi Nevelés Központi Tanácsa* (Central Council for Physical Training) keretében, s hogy Nagy–Britannia túl későn szakított az önkéntesség elvével az ifjúságnevelés terén. Már-már azt jósolták, hogy a cserkészek és lánycserkészek a munkásifjúság gyűlölete közepette el fognak tűnni, és a háború folyamán egy új ifjúság fog kialakulni, amely remélhetőleg keményen és céltudatosan fog hozzálátni az újjáépítéshez. A HJ maga számára az addigi eredmények megtartását tartotta a legfontosabbnak, amelyen véleménye szerint a vezető szerepre megfogalmazott igénye is nyugodott. „*Van elég bátorságunk és erőnk, hogy felhívjuk ma az egész világ ifjú népeit, hogy egy új és egészséges mag alatt gyülekezzenek. Vezetési igénye tartósan csak az erősnek lehet. Vezetni nem azt jelenti, hogy uralkodni, hanem egy összességet szolgálni*”.⁴⁵⁹

Mindezek ellenére 1939-ben a német–angol táborok a korábbi évek lendületéhez hasonlóan folytatódhattak volna tovább. 1939 augusztusára és szeptemberére összesen 5 ilyen tábort terveztek. Az elsőre augusztus 1. és 15. között *St. Goarban* (Rajna) 50 angol és német résztvevővel, a következőre augusztus utolsó két hetében *Tirolban* ugyancsak 50 fővel, a harmadikra augusztus 10. és 22. között az angol grófságban, *Derbyben* 30 fővel, majd ugyanitt újra 30 fővel került volna sor a negyedik táborra augusztus 22. és szeptember 3. között. S az utolsó tábor szeptember 3. és 15. között ugyancsak *Derbyben* zajlott volna 30 fővel. A németországi táboroknál első alkalommal kisebb mezőgazdasági munkák ellátását tervezték, míg a résztvevők Angliában egy ifjúsági szálló építkezésénél segédkeztek volna. Két héttel később a Reichsbefehl már azt közölte, hogy a táborokról szóló jelentés téves volt, vagyis azokat nem lehet megtartani, s elvárta, hogy a jövőben erre vonatkozóan ne közöljenek jelentéseket.⁴⁶⁰

1939. szeptember 1-én még az angol hadüzenet előtt érdekes cikket közölt az RJP, amelyben az angol világifjúsági szövetség, vagyis a cserkészsövetség összeomlásáról beszélt. A világszövetség számára a legmeggrázóbb esemény a HJ szerint Teleki Pál kilépése volt a világcserkész-szövetség kilencfős intézőbizottságából. Ezt a HJ által üdvözölt lépést, amelyre a HJ és a Levente jó együttműködése kapcsán nem is láttak más lehetőséget, csak tetézte a görög elszakadás.

utazott Londonba, hogy az NSDAP országos vezetőségével alkalmas angoltanárokat válasszon ki. Aktennotiz. An die Dienststelle, Verbindungsstab Luther, 17. Oktober 1938 – PAAA, R 27134. Fritz Schuhmacher Blohm megbízásából ugyancsak 1938 októberében a december 26. és január 10. közötti időszakra egy németországi és egy angliai német–angol tábor előkészítése végett utazott Angliába. Mindkét esetben sítáborról volt szó. Aktennotiz. An die Dienststelle, Verbindungsstab Luther, 17. Oktober 1938 – PAAA, R 27134.

⁴⁵⁶ Englandreferat. Aktennotiz für Pg. Meissner, 1 August 1938 – PAAAA, R 27134.

⁴⁵⁷ Deutsch–englisches Skilager auf dem Meißner. *RJP*, 1938/292. sz., 3. o.

⁴⁵⁸ Deutsche Botschaft an das AA, London, 27. April 1939 – PAAA, R 98919; Deutsche Botschaft an das AA, London, 12. Juli 1939 – PAAA, R 98919.

⁴⁵⁹ „*Wir haben Mut und Kraft genug, heute die jungen Völker der ganzen Welt aufzurufen, sich um einen neuen und gesunden Kern zu sammeln. Führungsanspruch hat auf die Dauer nur der Starke. Führen heisst nicht herrschen, sondern einer Gesamtheit dienen.*” Das Ende einer Idee [Benemann] – PAAA, R 98958.

⁴⁶⁰ Deutsch–englische Arbeitlager 1939. *Reichsbefehl*, 27/IV, 5. August 1939, 575. o. (BArch, NSD 43/1, 132531. o.); Deutsch–englische Arbeitlager 1939 – Wiederruf. *Reichsbefehl*, 29/IV, 18. August 1939, 617. o. (BArch, NSD, 43/1, 132563. o.); RfJ an die Dienststelle, 13. 7. 1939 – PAAA, R 98921.

Metaxas miniszterelnök ugyanis feloszlatta a görög cserkészmozgalmat. Ráadásul Olaszország, Románia, Spanyolország és több más ország, köztük a cseh ifjúság is (már protektortusi időkben) kilépett a világcserekészek soraiból.⁴⁶¹

Miután 1939-ben olyan feszültté vált a viszony Angliával, hogy a HJ útjait már nem lehetett megtartani a Hitlerjugend egyre inkább Írország felé fordult, amellyel a HJ addig bizonyosan éppen az angol kapcsolatokra való tekintettel nem ápolt semmifajta hivatalos kapcsolatot. A HJ 1939 májusában egy HJ-vezetőt kívánt kiküldeni, hogy tájékozódjon arról, mely ifjúsági szervezetek jöhetnek szóba partnerként. A külügyminisztérium azonban mindamellett, hogy nem emelt kifogást a tervek ellen, óvatosságra intett, s jelezte, hogy a HJ-nak a német követséggel szorosan együtt kell működnie e kérdésben.⁴⁶²

Anglia tehát valóban kedvelt partnere volt a Hitlerjugendnek, és 1935-től sorozatosan jártak HJ-csoportok Angliában, melyek száma évről-évre emelkedett. Míg 1935-ben kb. egy tucat útra került sor, addig 1936-ban már kb. 27-re, majd hozzávetőlegesen ezen a szinten maradt a látogatások száma. Kezdetben átlagban 15, később már jóval 20 fő feletti csoportok érkeztek, de a 30 fős csoportok sem voltak ritkák. A csoportok átlagban több mint három hetet töltöttek a szigetországban, de negyven napos ott tartózkodásra is volt példa. Az utak egy-két kivételtől eltekintve (Hollandia, Franciaország) csak az Egyesült Királyságot érintették, azonbelül is szinte kizárólag Angliát, esetleg Skóciát. A leginkább kedvelt célterületek Dél-Anglia és London környéke voltak, s hasonlóan sok út vezetett Közép-Anglia ipari területeire és Észak-Angliába a Lake District Nemzeti Parkba. Skóciát és Walest épphogy csak érintették a HJ csoportjai, jelenlegi információink szerint Észak-Írországban pedig egyáltalán nem jártak. A közös táborozások talán Angliával zajlottak a legkiterjedtebb mértékben, a háborúig kb. 30 ilyen táborra került sor. A HJ-csoportok közül elsősorban a nyugati és északi területek, illetve Berlin és Szászország voltak a legaktívabbak angliai utak szervezésében, s ennek megfelelően az angol látogatások is elsősorban ezeket a területeket érintették. Feltűnő, hogy a BDM Anglia irányában szinte alig aktivizálta magát, illetve ennek kevés nyoma van.

V. 6. 1. 5. Franciaország

Anglia mellett Franciaország is kiemelt helyett kapott a Hitlerjugend kapcsolatrendszerében. Angliával ellentétben itt a viszonyok azonban sosem alakultak felszabadultnak, a kölcsönös bizalmatlanság mindvégig jelen volt a két ország ifjúsági kapcsolataiban. Franciaországban nagy problémát okozott a HJ számára, hogy igazán nagy és jelentős ifjúsági szervezet – úgy mint az angol cserkészlet – nem működött. Blohm szerint az ottani ifjúság széttagozottsága miatt így csak szórványos kapcsolatok jöhettek létre. A francia ifjúságot összességben elégedetlennek és nyugtalanoknak tartották, sőt rebellisnek, melynek okát illetően meghatározó volt a szociális harc. Mindehhez nagyfokú individualizmus társult, amit a Hitlerjugend ideológiájával teljesen összeegyeztethetetlennek tartottak. A harmincas évek végéig ezt azonban előzeny azzal magyarázták, hogy a francia ifjúsági mozgalom még gyermekkorban jár, így nincsenek hagyományai.⁴⁶³

Jobbára csak a jobboldali szervezetek jöttek számításba partnerként, így a *Francia Akció* (Action Française) ifjúsága, a *Hazafias Ifjúság* (Jeunesse Patriote), a *Francia Szolidaritás* (Solidarité Française) vagy éppen a *Tűzkeresztesek ifjúsága* (Croix de feu). A „Francisten”, csoportját, Mussolini francia követőit alacsony létszámuk miatt pedig épp hogy csak említeni lehetett. A HJ szkeptikusan állapíthatta meg, hogy a francia ifjúság nagyobb része a baloldali radikalizmus „foglya”. Baloldalon a *Nemzeti Front* (Front National), a *Kommunista Front* (Front Commun), a *Kommunista Ifjúság* (Jeunesse communiste), a *Szocialista Ifjúság* (Jeunesse socialiste) és a *Radikális Szocialista Ifjúság* (Jeunesse radicale-socialiste) voltak a fontosabb szervezetek. Mindent összevéve viszont a francia ifjúságnak csak kisebbik része működött közre ezekben az ifjúsági szervezetekben, amit a HJ úgy értékelt, hogy a francia ifjúság addig még nem volt képes kilépni abból az állapotból, amelyben az önérdék a közösségi érdekek felett áll. A politikailag orientált szervezetek mellett az egyházi szervezetek, illetve a sportszövetségek ifjúsági tagozatai bírtak még nagyobb jelentőséggel, így például a *Francia Ifjúság Katolikus Szövetsége* (Association catholique de la jeunesse française, 200 ezer tag) vagy a katolikus hazafias *Franciaország Pártolójának Torna- és Sportszövetsége* (Fédération gymnastique et

⁴⁶¹ Englands Weltjugendverband bricht zusammen. *RJP*, 1939/200. sz., 1. o.; Die Jugend der Welt befreit sich von England. *RJP*, 1939/203. sz., 1–2. o.

⁴⁶² JfdDR an das AA, 8. Mai 1939; AA an den JfdDR, 26. Mai 1939 – PAAA, R 98885.

⁴⁶³ Die Geisteshaltung der französischen Jugend. *RJP*, 1937/97. sz., 7. o.; Die Jugend im Frankreich der Dritten Republik. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 47–55. o.; Die Jugendverbände des Auslandes. *Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 16. o.; Blohm, i. m., 278–279. o.

sportive des Patronages de France, 500 ezer tag). A cserkészek (ca. 100 ezer fő) a nemzetközi irodához csatlakozva végezték tevékenységüket. Három legjelentősebb csoportjuk a *Franciaország Cserkészeinek Szövetsége* (Fédération des Scouts de France), az Ifjak Keresztény Uniója (Union Chrétienne de Jeunes Gens) és a *Cserkész Unionisták Mozgalma* (Mouvement des Eclaireurs Unionistes) voltak. Említésre méltó volt még az ún. frontharcos ifjúság, vagyis az első világháborús veteránok frontharcos szövetségeinek ifjúsági szervezetei, melyek közül a *Henry Pichot* vezette baloldali *Föderális Unió* (Union Fédérale), és a jobboldali *Ifjú Gojok Nemzeti Uniója* (Union Nationale Jean Goys) volt a legfontosabb.⁴⁶⁴

Elzász–Lotaringiában az *Elzász–Lotaringiai Ifjúság* (Elsass–Lothringische Jungmannschaft) működött *Bickler–Strassburg* vezetésével mint az *Autonóm vagy Független Országos Párt* (Autonomistische vagy Unabhängige Landesparteien) ifjúsági szervezete, továbbá Elzászra korlátozva végezte tevékenységét az *Elzászi Néppárt* (Elsässische Volkspartei) *Ifjú Néppárt* (Jung–Volkspartei) tagozata *Rossé Stürmerl* vezetésével.⁴⁶⁵

A HJ részéről kezdetben gyanakvással kezelt *Sohlberg–kör* 1933 után tovább folytathatta működését, vezetőjét, Otto Abetz, aki később Németország párizsi követe lett, kinevezték a HJ főkörzetvezetőjévé, így a HJ tulajdonképpen ezt a tevékenységi kört is saját akoljába és ellenőrzése alá terelte, s egyúttal ebben is megpillantotta annak lehetőségét, hogy a megértés politikáját mutassa. Abetz munkavállalása a Birodalmi Ifjúságvezetőségben egyúttal a Sohlberg–kör gleichschaltolását is eredményezte, amelynek ezáltal már csak a neve maradt a régi.⁴⁶⁶

1933-tól a Franciaországgal fennálló kapcsolatok kettős színezetet kaptak. A két ország közötti hatalmi politika következtében az ifjúsági kapcsolatok jelentőségükben egyrészt háttérbe szorultak, másrészt a megmaradt szálakra francia részről bizalmatlansággal tekintettek, Németország részéről pedig az lett a fő szempont, hogy az ifjúsági kapcsolatokat felszín alatt áthangszerezjék és felhasználják az általános német béketörekvések céljára. Ráadásul az új német rendszer magát is az ifjúság megnyilvánulásaként és annak dinamizmusaként értelmezte. A Hitlerjugend mindenestre nagyon előzékeny volt minden olyan francia szándékkal szemben, amely arra irányult, hogy különböző ifjúsági csoportok látogassanak Németországba.⁴⁶⁷

A két ország közötti kapcsolat legjelentősebb fóruma 1933 után is a Sohlberg–kör volt. 1933. április 15. és 21. között – az előző évi mainzi találkozó folytatásaként – Párizsban találkoztak újra a kör munkájában résztvevő német és francia ifjúsági csoportok, amelyen szót ejtettek a jelenlegi német–francia problémákról, s közösen tisztázták az álláspontokat.⁴⁶⁸ A találkozó címe a „*Az ifjú Németország és Franciaország államképe*” volt. Német részről hét fiatal jelent meg a Hitlerjugend, az Egyleti Ifjúság és a hallgatói mozgalom részéről egy baráti megbeszélésre, és találkozott a *Jean Luchaire* által vezetett *Francia Ifjúság Bizottság a francia–német közeledésért* (Comité de la jeunesse française pour le rapprochement franco–allemand) csoporttal, illetve más ifjúsági szervezetekkel.⁴⁶⁹ A Sohlberg–kör jelentése szerint a találkozón elérték, hogy a „francia barátokat” sikerült legalább kétkedővé tenni a fenyegető, gyűlölködő mentalitás ellen. A német résztvevők a feszültségek enyhítése céljából beszéltek a nemzetiszocialista forradalom okairól, cáfolták Németország imperialista céljait, s hangoztatták, hogy a német nép a békét óhajtja, a nemzetek közötti érdekek összeegyeztetését és nem a háború utáni állapotok fenntartását. Idézték Hitlert, s egyben Elzász–Lotharingiára vonatkozóan megerősítették, hogy Németország betartja a Locarno–szerződést. Az európai újjáépítés szükséges elemének tekintették azonban a „konstruktív revíziót”, amelybe beletartozott, hogy minden német a nemzeti önrendelkezés alapján zárt települési területen egyesülhessen. Fontosnak tartották, hogy az ifjú Franciaország az együttműködés folytatása érdekében legyen tisztában a német ifjúság alapfelfogásával. Az európai újjáépítés csak egyenjogúsággal volt elképzelhető a

⁴⁶⁴ Frankreichs Jugendorganisationen. *RJP*, 1936/40. sz., 6. o.; Die Pfadfinder-Organisation in Frankreich. *RJP*, 1936/190. sz., 5. o.; Jugend in Frankreich. *Das Deutsche Mädel*, 1935/9. sz.; Die Jugend im Frankreich der Dritten Republik. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 47–55. o.

⁴⁶⁵ Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Elsaß–Lothringen. BArch, R 43 II/512, 81. o.

⁴⁶⁶ Ennek körülményei nem tisztázottak. Tiemann a párizsi német követség egyik feljegyzésében bukkant arra az információra, hogy a Sohlberg–kör legkésőbb 1935 elején a Birodalmi Ifjúságvezetőség részét képezte. – Tiemann, i. m., 255. o. Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 259–260. o. Abetz az Karlsruhe-i Ifjúsági Szövetségek Munkaközössége (Arbeitsgemeinschaft Karlsruher Jugendbünde) éléről viszont eltávolították, s az 1933-as párizsi találkozón való részvételét is megpróbálták visszavonadni, amire Abetz nem volt hajlandó. *Abetz, Otto*, Der Sohlbergkreis. In: uő, 'Das offene Problem'. Ein Rückblick auf zwei Jahrzehnte deutscher Frankreichpolitik. Greven Verlag, Köln 1951. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m. 1583–1587. o.

⁴⁶⁷ Vö. pl. Deutsches Generalkonsulat an das AA, Marseille, 6. April 1934; JfdDR an das AA, 25. April 1934 – PAAA, R 98892; Tiemann, i. m., 245. o.

⁴⁶⁸ 5 Anlagen, Inhalt: Deutsch–französisches Jugendtreffen in Paris, Deutsche Botschaft an das AA, Mai 1933 – PAAA, R 63604; Denkschrift des Sohlbergkreises zur Pariser Aussprache vom 21–22. April 1933 – PAAA, R 63604; Das deutsch–französische Jugendtreffen. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 14–16. o.

⁴⁶⁹ A Comiténak 1934 nyarán kb. 270 000 tagja volt. Aufbau und Arbeit des Sohlbergkreises, 28. Juni 1934 – PAAA, R 63607; Denkschrift des Sohlbergkreises zur Pariser Aussprache vom 21–22. April 1933 – PAAA, R 63604.

német ifjúság számára. A Sohlberg–kör szerint sikerült szimpátiát ébreszteni az új Németország iránt, s ez alapján a kör elérhetőnek tartotta, hogy félretegyék a félreértéseket. Ennek érdekében folyamatosan cikkeket jelentettek meg francia lapokban, s elhatározták, hogy az együttműködést továbbfolytatják. A külügyminisztérium tanácsára a mainzhoz hasonló nagyobb szabású találkozó tervét a külpolitikai helyzet miatt ősre halasztották.⁴⁷⁰

A francia fél a kongresszus időpontjának szeptember elejét javasolta, s ígéretet tett arra, hogy megfelelő számban küld résztvevőket. A brüsszeli német követség javaslatára a HJ hasonló kapcsolatokat akart kiépíteni a belga ifjúsággal is, s meg akart hívni a kongresszusra egy belga ifjúsági és hallgatóvezetőt. Az új időket mutatta, hogy ezen a találkozón német részről már csak a nemzetiszocialista ifjúsággal számoltak, amit azzal magyaráztak, hogy a külkapcsolatokban érdekelt csoportok már mind betagozódtak a BIV-be. A 15 német résztvevő egyenlő arányban a HJ-ból, az NSDStB-ból és a Sohlberg–kör berkeiből érkezett volna.⁴⁷¹

A Sohlberg–kör vezetése 1933 júliusában már teljesen a HJ kezében volt. E váltás részét képezte, hogy Abetz a vezetést átadta *Friedrich Brannak*, s ő maga már csak az ügyvezetői tiszteletet töltötte be. Bran állandó kapcsolatban állt Schirachhal, így a szervezet „kifogástalan” működését a BIV garantálva látta. Otto Abetz 1934-ben átvette a HJ Franciaországiért és Svájcért felelős referatúráját is. Berlini tevékenységét hetente három naposra tervezték, hogy ideje fennmaradó részét továbbra is a Sohlberg–körben tölthesse. A külügyminisztérium az áttelepülést aggályosnak tartotta, mert a Sohlberg–kör addigi, a bádeni vidékhez kötődő karaktere veszélybe kerülhetett, akár el is tűnhetett, s a Ribbentrop-pal való kapcsolat miatt kényszerűen háttérbe szorulhatott. Ez a lépés a külügy szerint nem mozdította előre a francia ifjúsági csoportokkal való kapcsolatot, sőt éppen az ellenkezőjére számítottak. A külügy ugyanis még mindig az apró lépéseket tartotta a legfontosabbnak Franciaország felé. Ráadásul Abetz volt az is, aki új lendületet adott az 1933-ban megmerevedő kétoldalú ifjúsági kapcsolatoknak.⁴⁷²

1933-ban német nyomásra szűnt meg a hatodik évfolyamában járó „*Német–francia Körkép*” (Deutsch–französische Rundschau), amely a Német–francia Társaság (Deutsch–Französische Gesellschaft) hivatalos lapjaként a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok egyik legfőbb fóruma is volt. Nem sokkal később, 1934 ősztől újra Abetz asszisztálása mellett a Sohlberg–kör kiadásában új, német–francia folyóiratot indított, amelyhez – mint egyébként munkájához általában – a külügyminisztérium anyagi támogatását is kérte. A füzet neve *A Sohlberg. Német–francia Havi Füzetek* (Der Sohlberg. Deutsch–französische Monatshefte) lett, s első száma októberben jelent meg. A számokat tematikus számoknak tervezték, így októberben a „Két nemzet ifjúsága” képezte a vezértémát, novemberben pedig „A front hangja”.⁴⁷³

Úgy tűnik azonban, hogy a Sohlberg–kör áprilisi találkozója mégsem volt olyan sikeres, illetve az azóta eltelt események nem pozitív módon befolyásolták Németország francia megítélését, mert Abetz októberi útja során tetemes nehézségekbe ütközött. A szeptemberre tervezett újabb találkozó azonban csak húzódott. Miután 1933 őszi Európa szerte megnyugodtak a kedélyek, újra kapcsolatfelvétellel került sor, amelyet ezúttal is támogatott a német külügyminisztérium, s francia részről a Luchaire-féle Bizottság is készségesnek mutatkozott a további együttműködésre. Abetzék párizsi útja a Sohlberg–kör következő, berlini találkozásának előkészítését szolgálta. Abetz mindenkivel fel tudta venni újra a kapcsolatot, akikkel ez korábban is fennállt. Találkozott újságírókkal, politikusokkal és hallgatóvezetőkkel is, sőt megpróbált kapcsolatba lépni az időközben a Bizottságból kilépett csoportokkal is. Beszámolója szerint minden esetben sikerült helyreállítani a kapcsolatokat és a közös munka továbbvitelének szándékát. Találkozott egy sor olyan szervezettel is, amelyek nem voltak a Bizottság tagjai, s esetükben sikerült elérnie azt, hogy azok vezetőségeikben megvitasák a Bizottsághoz fűződő álláspontjukat, sőt ígéretet tettek arra, hogy képviseltetik magukat a berlini rendezvényen.⁴⁷⁴

A berlini találkozó végül 1934. január 3. és 7. között zajlott, amelyen 20 francia résztvevő volt jelen. Az újabb összejövetelt mindvégig az óvatosság jellemezte, olyannyira, hogy a közös publikációk azonban elmaradtak. Ráadásul a

⁴⁷⁰ Sohlbergkreis deutscher und französischer Jugend an das AA, Karlsruhe, 3. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Denkschrift des Sohlbergkreises zur Pariser Aussprache vom 21–22. April 1933 – PAAA, R 63604.

⁴⁷¹ Sohlbergkreis an das AA, 11. Juli 1933 – PAAA, R 63604.

⁴⁷² Sohlbergkreis an das AA, 31. Juli 1933 – PAAA, R 63604; JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 23. September 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR an das AA, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR an das Reichsministerium des Innern, 20. September 1933 – PAAA, R 63605; Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 12. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Zu VI S 4837 – PAAA, R 63609; Tiemann, i. m., 250–251. o.; Zu VI S 6202, 7. Juli 1934 – PAAA, R 63607; Tiemann, i. m., 250–251. o.

⁴⁷³ Sohlbergkreis an das AA, 29. September 1934 – PAAA, R 63608; Der Sohlberg. Deutsch–französische Monatshefte – PAAA, R 63608; Tiemann, i. m., 270–271. o.

⁴⁷⁴ Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 31. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Bericht. Pariser Reise Abetz, 22–28. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR an das Reichsministerium des Innern, 20. September 1933 – PAAA, R 63605; Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 12. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR an das AA, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Bericht. Pariser Reise Abetz, 22–28. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 12. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Tiemann, i. m., 250–251. o.

német rendezés és az utólagos értékelések is egyértelművé tették, hogy itt már nem két egyenrangú partner találkozásáról volt szó. A program részeként a vendégeket a Birodalmi Ifjúságvezetőség részéről *Carl Nabersberg* is fogadta. A francia vendégek megtekintettek egy vidám színdarabot (*Európa egén* címmel), amelynek témája a német–francia sport- és ifjúsági kapcsolatok voltak, valamint a Hitlerjugend bemutatóját. Mindez lehetővé tette, hogy a franciák átfogó képet kapjanak a nemzetiszocialista Németországról. Mindenesetre az arra fogékony franciákat sikerült meggyőzni, így 1934-től maga Abetz is új perspektívákat látott a kétoldalú kapcsolatokban.⁴⁷⁵

Nabersberg megnyitójában utalt rá, hogy a találkozó elsődleges célja, hogy a francia vendégek személyesen ismerjék meg az új Németországot. Francia részről az előkészítés a Bizottság kezében volt, amely 15 fővel képviseltette magát az ifjúsági csoportok teljes palettájáról. Két szervezet ráadásul zsidó képviselőt küldött. A találkozó előtt a HJ-nak eljuttatott feltételek rávilágítottak azonban a problémákra is. A Bizottság ebben hangsúlyozta, hogy a francia és a német ifjúság pillanatnyilag túlságosan más nyelvet beszél, emiatt szükséges egy ilyen információs út egy későbbi találkozó előkészítésére. Sokféle színvetű ifjúsági csoport képviseltette magát a találkozón, melynek a baráti és szívélyes eszmecserét kellett szolgálnia. A résztvevők nem kívántak saját országuk „külügyminisztereként” fellépni, mert álláspontjuk szerint csak a nagypolitikától való eltávolodás garantálhatta a termékeny munkát, s kikötötték, hogy nem vesznek részt a HJ gyűlésein, mert az a francia ifjúság új Németország előtti hajbókolásával érne fel. Abban a hiszemben utaztak Berlinbe, hogy a francia–német megegyezéstől függ Európa jövője. A találkozó egy BIV által adott fogadással kezdődött, amelyen Nabersberg jelezte, hogy a találkozón nem kívánnak kitérni a problémák elől. Leginkább külpolitikai, gazdasági és kulturális természetű témák kerültek előtérbe. A résztvevők ellátogattak egy munkatáborba, eleget tettek a DAAD meghívásának, fogadást rendezett tiszteletükre a *Német–Francia Tanulmányi Bizottság* (Deutsch–französisches Studiencomité), látogatást tettek a Rádiónál, de a legnagyobb benyomást a berlini HJ meghívása tette rájuk. Megállapodtak abban, hogy 1934 húsvétján egy francia ifjúsági csoport érkezik Németországba, a Fekete-erdőbe, ahol a bádani HJ gondoskodik róluk, s javaslatot tettek arra, hogy a következő találkozó 1934 augusztusában a Loire völgyében legyen. Német részről viszont kétségesnek tartották, hogy addig fennmarad a *Francia Ifjúság Bizottság a francia–német közeledésért* addigi összetétele, mert vezetőjét rövid időre bebörtönözték. Összességében azonban a francia ifjúság közeledését figyelhette meg a HJ.⁴⁷⁶

Mindenesetre Abetz 1934. január végén úgy értékelte, hogy a kritikus ponton túljutottak, s az év további részében állandósuló kapcsolatokat tervezett. A francia ifjúság húsvéti útja mellett a legfőbb teendő Nabersberg párizsi útjának megszervezése volt. További fontos kérdésnek tekintette Abetz a franciaországi sajtómunkát is, így a BIV-nek kb. 20 francia lapban volt publikálási lehetősége. Ennek nyomán a francia sajtó részletesen beszámolt a berlini találkozóról, s a résztvevő francia delegáltak is számos nyilatkozatot kibocsátottak ezzel kapcsolatban. A Sohlberg-kör a találkozó után továbbra is előrenyomulóban volt, s törekvése szerint Párizson kívül is gyökeret akart verni, például olyan egyetemi városokban mint Lyon, Dijon, Belfort, Nancy, Lille, Montpellier és Grenoble. Nem használt viszont a kétoldalú ifjúsági kapcsolatoknak, hogy a francia hatóságok nem mutattak túlzott előzékenységet a német ifjúvándorokkal szemben, akiket csak útlevel-láttaozással engedtek be Franciaországba, s ha már ruhájukról felismerhetők voltak, a francia határőrség visszafordította őket a határról.⁴⁷⁷

Abetz 1934 húsvétján ismét személyesen látogatott Párizsba a kétoldalú kapcsolatok elmélyítése érdekében. Ennek eredményeként 1934 nyarára már hét vándorcsoport németországi útját tervezték – köztük vallásos ifjúsági szervezetekét is –, egyenként kb. 15–20 fős létszámmal. Az utak elsősorban a Fekete-erdőbe és a Neckar-völgybe irányultak, így a bádani HJ volt a vendéglátó. Abetz a következő hónapokban azt tartotta a legfontosabbnak, hogy az utakon valóban mértékadó franciák vegyenek részt.⁴⁷⁸

Nabersberg útjának előkészítéseként sikerült megnyerni az ügynek *Jules Romains* író. Nabersberg ehhez képest nem tartotta lehetségesnek, hogy júniusban Párizsba utazzon, mert tartott az incidensektől. Azt javasolta, hogy csak Abetz és Bran utazzon el Párizsba, mert akkor kisebb reakció várható, mintha a BIV egyik hivatalos képviselője jelenik

⁴⁷⁵ Tiemann, i. m., 252–255. o.

⁴⁷⁶ Deutsche und französische Jugend in Berlin. Das Treffen des Sohlbergkreises, 11. Januar 1934 – PAAA, R 63606; Sohlbergkreis. Denkschrift zur Fünften Deutsch–Französischen Jugendbegegnung Berlin, 3–7. Januar 1934, 17. Januar 1934 (Abetz) – PAAA, R 63606.

⁴⁷⁷ Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 30. Januar 1934 – PAAA, R 63606; Berichte der französischen Teilnehmer über das deutsch–französische Jugendtreffen in Berlin, 4. bis 10. Januar 1934, 7. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Sohlbergkreis an das AA, 18. Januar 1934 – PAAA, R 63606; Deutsche Paß–Stelle für Ausländer an das AA, Kehl, 19. März 1934 – PAAA, R 63606.

⁴⁷⁸ Sohlbergkreis. Pariser Reise Abetz Ostern 1934. Bericht, 24. April 1934 – PAAA, R 63607.

meg. Az út végül mégis létrejött, valószínűleg szerepe volt benne annak is, hogy számoltak az elmaradás esetén várható negatív hatásokkal – főleg miután Romainst is megnyerték.⁴⁷⁹

A berlini találkozó viszonzásaként és a Bizottság meghívására 1934 júniusában Nabersberg tehát mégis ellátogatott Párizsba, ahol előadásokat és beszélgető esteket tartott. Nabersberget elkísérte Otto Abetz és *Heinrich Bauer* író. A megbeszélések többségén ott volt *Johannes Maas*, a Német Hallgatószervezet (Deutsche Studentenschaft) hivatalvezetője, aki már két hete Párizsban tartózkodott, s hasonlóan számos rendezvényen vett részt. Nabersberg – saját nyilatkozata alapján is – a „valóság brutalitásának” szándékával érkezett Párizsba, ami annyit jelentett, hogy nem kívánta elkendőzni a problémákat. Nabersberg alapvetően a Birodalmi Ifjúságvezetőség alá tartozó szervezeteket, magát a Birodalmi Ifjúságvezetőséget és a Hitlerjugend tevékenységét mutatta be. Hangsúlyozta a HJ esetében az önkéntesség elvét, s beszélt annak a katolikus és zsidó szervezetekhez fűződő viszonyáról is. Beszéde végén felhívta a francia ifjúságot arra, hogy a HJ öt millió tagjával együtt lásson hozzá a két ország közötti hídveréshez.⁴⁸⁰

A látogatás eredményeként örömmel konstataáltak, hogy a jobboldali ifjúság teljes mértékben kiállt a német kapcsolatok mellett. Nehezebb volt a helyzet a baloldali ifjúsági szervezetekkel, de a párbeszédre ott is mutatkozott készség, s németországi meghívásoknak is eleget kívántak tenni. Különösen biztató volt azoknak a szervezeteknek a közeledése, amelyek Franciaországban is autokratikus államformát akartak bevezetni. A katolikus szervezetekhez való német hozzáállás vegyes volt, a francia cserkészek viszont készséget mutattak arra, hogy közös és kölcsönös utakat és táborokat tartsanak a Hitlerjugenddel, bár a nemzetközi cserkészvezetés szabályai és Hitlerjugend-ellenes utasításai ezt megnehezítették. Összességében Nabersberg a találkozók révén 1934 nyarára a korábbinál jóval nagyobb számú francia látogatóval számolt Németországban, s a további kapcsolatok elősegítése érdekében látogatásának a francia sajtóban is nagy hírverést szántak. Nabersberg reményét fejezte ki, hogy látogatása valamelyest a német külpolitika tehermentesítését is szolgálta, s úgy értékelte, hogy a Hitlerjugend megszerezte az ifjú Franciaország bizalmát. E látogatás során sikerült elérni azt is, hogy Jules Romains 1934 második felében „Latinitás és Germanitás” címen tartson előadást Berlinben.⁴⁸¹

A német–francia ifjúsági kapcsolatokat maga Frick belügyminiszter is fontosnak tartotta, de egyúttal kijelölte azt a keretet is, amelyben azokat folytathatónak vélte. Felhívta a figyelmet arra, hogy a liberális és humanista eszméknek leáldozott, s a külföldet az ifjúságnak is egy alacsonyabb rangú objektumnak kell tartania, hiszen a német ifjúság nem feledkezhetett meg arról, hogy fajilag előrébb való a többi nemzetnél, amiről abszolút önuralommal és fegyelemmel tanúbizonyságot is kell tenniük. Ezek az elképzelések már eddig sem voltak idegenek a német ifjúsági mozgalom egy részétől, de mostantól a hivatalos, kötelező doktrína szintjére emelkedtek. Mindez persze a franciákkal való viszonyban nem kerülhetett felszínre, hiszen ott továbbra is a visszafogott propaganda és az addigi kapcsolatok fejlesztésének szükségessége állt előtérben, főleg az iskolai cserekapcsolatok terén.⁴⁸²

A Sohlberg–kör fenntartása mellett 1934-től az első utak is megindultak. 1934 szeptemberében francia meghívásra a karlsruhei HJ 16 fős csoportja látogatott el Párizsba, Orléansba és Chaumontba. Az út kb. egy hetes volt, s ezzel párhuzamosan a francia cserkészek a Fekete–erdőbe utaztak.⁴⁸³

1933 és 1935 között a kétoldalú kapcsolatok egyik fő irányát német részről a Saar–vidék jelentette, amelynek visszatérése Németországhoz elsődleges diplomáciai és egyben gazdasági érdek is volt. Ennek elősegítésében a Hitlerjugend is kivette a részét, ugyanis az 1935. januári népszavazásig ún. Saar-rendezvények tucatjára került sor. E

⁴⁷⁹ Otto Abetz/Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 11. Mai 1934 – PAAA, R 63607. Jules Romains, eredeti nevén *Louis Henri Farigoule* (1885–1972) francia romantikus író volt. 1936-ban a nemzetközi P.E.N. Club elnökének választották, de személye a náci jellegű szervezetekhez való közelsége miatt mindig vitatott maradt. Franciaország náci megszállását követően az USA-ba emigrált, ahonnan 1946-ban tért haza, és még ebben az évben kinevezték a Francia Akadémia tagjává. JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 23. Mai 1934 – PAAA, R 63607. Ribbentrop is vélhetően az út megtartása mellett érvelt. JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 8. Juni 1934 – PAAA, R 63607; Deutsche und französische Jugend. *RJP*, 1934/206. sz., 1–2. o.

⁴⁸⁰ A Maasra vonatkozó iratokat ld. PAAA, R 63607; Denkschrift über die Pariser Reise von Obergebietsführer C. Nabersberg; Deutsche und französische Jugend trifft sich. *VB* (Berlin), 23. Juni 1934; Nationalsozialistischer Jugendführer in Paris. *VB* (München), 24. Juni 1934; Jugend dient dem Frieden. Zusammenarbeit der HJ mit französischen Verbänden. *8 Uhr Abendblatt*, 22. Juni 1934 – PAAA, R 63607.

⁴⁸¹ Denkschrift über die Pariser Reise von Obergebietsführer C. Nabersberg; Deutsche und französische Jugend trifft sich. *VB* (Berlin), 23. Juni 1934; Nationalsozialistischer Jugendführer in Paris. *VB* (München), 24. Juni 1934; Jugend dient dem Frieden. Zusammenarbeit der HJ mit französischen Verbänden. *8 Uhr Abendblatt*, 22. Juni 1934 – PAAA, R 63607; Abetz és a Sohlberg–kör, illetve a velük egyre inkább összefonódó Birodalmi Ifjúságvezetőség mellett egyéni kezdeményezések is mutatkoztak a német–francia ifjúsági kapcsolatok megszilárdítására és fejlesztésére, amelyek leginkább a saját haszonszerzés lehetőségét szem előtt tartó dilettáns kísérletek voltak, s ezért az érintett szervek is elutasítóak voltak velük szemben. Ráadásul ezek az elképzelések sem tartalmaztak mást, mint amit a Harmadik Birodalom vezető körei is elképzelték e téren, a dolgok irányítását a Birodalmi Ifjúságvezetőség pedig semmi esetre sem engedte volna ki a kezéből. Vö. Tiemann, i. m., 256–261. o.

⁴⁸² *Frick, Wilhelm*, Kampfziel der deutschen Schule. Ansprache am 9. Mai 1933, Langensalza 1933. Idézi: Tiemann, i. m., 261–262. o.; Tiemann, i. m., 263–264. o.

⁴⁸³ Otto Abetz, Sohlbergkreis an das AA, Karlsruhe, 14. September 1934 – PAAA, R 63608.

rendezvények kedvezményezettje a Saar-vidéki náci ifjúság volt, amely 1931-től működött Hitlerjugend néven. 1933-ban a kormányzat ugyan betiltotta a HJ működését, de a Saar-HJ következő, kuseli találkozásán állítólag már 20 ezer fiatal gyűlt össze, később pedig a tiltást is feloldották.⁴⁸⁴

A Saar-vidék gondozására a Birodalmi Ifjúságvezetőség Szociális Hivatala nagyszabású segélyakciót indított. A gazdasági nehézségek között élő gyerekek közül 1933 és 1934 folyamán 2000 főnek biztosítottak lehetőséget arra, hogy négy hetet töltsenek az ipari vidékekről kiszabadulva a bajor Rajna-Pfalzban és a Balti-tenger partján. Az első 1000 fős csoport 1933. augusztus 4-én indult útnak Rügenre. 1934 tavaszán a Bajor Keleti Vidéken a lakosság 12 ezer helyet jelentett be az üdülésre szoruló Saar-vidéki gyerekek felvételére. Ebből azonban csak 2100 hely betöltését tudta vállalni a HJ; a Saar-gyerekek három csoportban – májusban, augusztusban és késő ősszel – érkeztek Németországba. 1934 augusztusában a HJ és az NSV közösen újabb 350 Saar-vidéki gyerekeknek biztosította a lehetőséget egy több hetes németországi nyaralásra. 250 fő Hamburgban töltötte el a szünidőt, míg a fennmaradó 100 főt az alsó-elbai terület településein helyezték el.⁴⁸⁵

Az ún. Saar-gyűlések, különösen a HJ württembergi területén voltak rendszeresek. 1934-ben még egy Saar-kiállításra is sor került, amellyel érzékeltetni akarták a Saar-vidékieknek, hogy a birodalmi HJ gondoskodik róluk. 1934 nyarán Koblenzben Saar-napokra került sor. Az eseményen a felvonuló 48 ezer HJ-tag (köztük 6 ezren a Saar-vidékről érkeztek) tett ismét hitvallást amellett, hogy a Saar-vidék német. Az eseményen részt vett Lauterbacher törzsvezető is, aki személyesen fogadta a saar-vidéki vendégeket, majd közösen tették le az első nyugati vidéki színházter (Thingplatz) alapkövét. Másnap *Bernhard Rust* nevelésügyi miniszter és *Schirach* is Koblenzbe látogatott, hogy a stadionban szóljanak a felvonult ifjakhoz.⁴⁸⁶

1934. június végén, a versailles-i szerződés aláírásának 15 évfordulóján a hessen-nassauai HJ *Saar-futást* rendezett. A kiindulópont a határon fekvő Zweibrücken volt, ahonnan 5 útvonalon keresztül futottak Frankfurtba. Az eseményen 30 ezer DJ-tag vett részt. A résztvevők egy hűségoklevelet is magukkal vittek, amelyet egy Saar-nagygyűlésen adtak át a területvezetőnek. Számos HJ-gyűjtőakcióra is sor került a Saar-vidéki ifjúság megsegítésére, az egyik ilyen gyűjtés során az adományként kapott textíliákból a BDM készített ruhákat. Különösen élen járt a segítő tevékenységben a württembergi HJ, amely 1935 januárjában 300 pár kesztyűt, 3000 sapkát, ugyanennyi pár zoknit és harisnyát, 2000 ruhát, játékokat stb. készített a saar-vidéki HJ-nak, összesen több mint 25 ezer darabot.⁴⁸⁷ A Saar-rendezvények mellett a Saar-HJ és a birodalmi HJ közötti kapcsolatok is felélénkültek, bár ezek dokumentáltsága igen csekély. 1934 elején 450 saar-vidéki német tett látogatást Hannoverben, majd Hildesheimben.⁴⁸⁸

Nem sokkal a Saar-vidéki népszavazást követően az NSDAP létrehozta Saar-Pfalz körzetét, amely alapján a HJ is megalkotta a maga Saar-Pfalz területét és főkörzetét. Ezen belül 3 HJ-körzet, 5 DJ-körzet, 3 BDM-alkörzet és 3 JM-alkörzet jött létre. A hessen-nassauai területből pedig a rajna-pfalzi körzeteket építették be az új 25-ös számú saar-pfalzi területbe. A Saar-vidékről összesen 50 ezer fővel gyarapodott a HJ létszáma.⁴⁸⁹

A népszavazás után a Hitlerjugend remélte, hogy a Franciaország felé fennálló feszültségek megszűnnek.⁴⁹⁰ A feszültségek azonban rejtetten vagy nyíltan, de továbbra is jelen voltak, sőt talán fokozódtak a Saar-vidék „elvesztése” miatt. Ezt azok a jelenségek is mutatták, amelyek a hivatalos kapcsolatok felszíne alatt húzódtak. Egy, a BIV engedélyével nem rendelkező, a Rajna mentén tanulmányi utat folytató HJ-tag, Kehlben járva érvényes útlevelel látogatott Strassburgba, ahol a fényképezési tilalom ellenére fényképeket készített (rövidlátásra hivatkozva nem vette észre a tiltó táblákat). Az eset kapcsán letartóztatták és kémkedés vádjával vizsgálati fogságba helyezték. Végül a német külképviselet közbenjárására a vádat engedély nélküli fényképezésre módosították, lefoglalták a fényképezőgépet és a felvételeket, tíznapi fogságra ítélték, majd idő előtt szabadlábra helyezték és kitoloncolták. Ugyancsak a két ország közötti feszültsé-

⁴⁸⁴ Ein Gebiet Saar-Pfalz der HJ. *RJP*, 1935/59. sz., 1. o.

⁴⁸⁵ Saarlilfe der HJ – BArch, NS 26/336; 2100 Saarkinder kommen in die bayerische Ostmark. *RJP*, 1934/50. sz., 1. o.; Saarkinder in Hamburg. *RJP*, 1934/132. sz., 2. o.

⁴⁸⁶ Saarkundgebung der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/8. sz., 2. o.; Der Kampf um die Saar. *RJP*, 1934/48. sz., 1–4. o.; Die Hitlerjugend kennt nur eine Deutsche Saar. *RJP*, 1934/83. sz., 2–7. o.; Der Saartag der Jugend in Koblenz. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst.

⁴⁸⁷ Saarlauf des Jungvolkes. *RJP*, 1934/94. sz., 2. o.; Der Saarlauf des Jungvolkes. *RJP*, 1934/97. sz., 2. o.; BDM-Mädel arbeiten fürs Saarland. *RJP*, 1935/12. sz., 3. o.; Württembergs Jugend hilft Saarjugend. *RJP*, 1935/16. sz., 2. o.

⁴⁸⁸ Besuch von Saarländern in Hildesheim. *RJP*, 1934/28. sz., 2. o.

⁴⁸⁹ Ein Gebiet Saar-Pfalz der HJ. *RJP*, 1935/59. sz., 1. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 188. o.; Jungmädel zur Saarabstimmung. *RJP*, 1935/8. sz., 3. o.; Der Wille der saardeutschen Jugend. *RJP*, 1935/9. sz., 1–2. o.; Jungmädel in der Saarausstellung. *RJP*, 1935/14. sz., 4. o.

⁴⁹⁰ Bertrand Jouvenel (1903–1987; francia, jogász, közgazdász, politológus, egyetemi oktató és politikai és filozófiai publicista, író) is a két ország ifjúsága közötti különbségek helyett a hasonlóságokra és a leendő együttműködésre irányította a figyelmet. *Jugend zweier Nationen*. *RJP*, 1935/12. sz., 1–2. o. Jouvenel még üdvözlő táviratot is küldött Nabersbergnek a sikeres népszavazás alkalmából, aki ugyancsak az ellentéteken való felülke-rekedésre hívott fel. *Der Weg zur französischen Jugend ist frei*. *RJP*, 1935/13. sz., 1–2. o.; Deutsche und französische Jugend. *RJP*, 1935/26. sz., 1–2. o.

get mutatta az a BIV által meg nem történtnek tartott eset is, amelyet a francia híriügynökség jelentett. Eszerint Metz közelében, Mertennél több HJ-tag átlépte a határt, és kővel dobálták meg az ott teheneket őrző gyerekeket, s egyet közülük késszúrással meg is sebesíthettek, majd gyorsan visszatértek Németországba. A nyolcfős csoport állítólag Überherrenből származott, s az incidens a francia gyerekek provokálásával kezdődött: azt mondták nekik, hogy a terület nemsokára német lesz. Mivel a francia gyerekek tiltakoztak ez ellen, összetűzés bontakozott ki közöttük. Öt francia gyerek elmenekült, a hatodikat viszont kétszer hátba szúrták. Ennek hatására a franciák azonnal szigorúbb határelőőrzést vezettek be.⁴⁹¹

Párizsi értesülések szerint 1935 április végén – május elején Schirach személyesen is ellátogatott Párizsba, ahol tárgyalásai során találkozott többek között a Bizottság új vezetőjével, *Bertrand de Jouvenelle*. Schirach itt terjesztette elő állítólag azt a meghívást is, hogy 1935 nyarán 10 000

fiatal franciát fog meghívni Németországba, s ugyanennyi HJ-tagot fog Franciaországba küldeni, hogy a kölcsönös megértést minél inkább elősegítsék. Schirach az igazán mértékadó helyeken azonban nem talált megértésre tervével kapcsolatban.⁴⁹² Abetz egyik jelentésében maga is úgy látta 1935 májusában, hogy a feszültségek az utóbbi időben az ifjúsági kapcsolatokat arra korlátozták, hogy a létező kapcsolatokat szinten tartásuk, de nem tudták azokat tovább építeni. Így került sor 1935 húsvétján egy párizsi megbeszélésre ideológiai, gazdasági és szociális kérdésekről. A találkozó április 23. és 26. között került megrendezésre, a BIV három munkatársának, a Nemzetiszocialista Jogászszövetség három fiatal tagjának, a Német Hallgatóság 3 képviselőjének és Stadler főkörzetvezető, a BIV Szociális Hivatala munkatársának részvételével. A találkozón kerültk a külpolitikai kérdéseket, s megpróbálták közös pontokat keresni gazdasági kérdésekben, az antimarxizmus, az osztályharc gondolatának elvetése, a csak nemzeti keretek között megvalósítható szocializmus terén. Mindez mutatta, mennyire igyekeztek a látható problémák és feszültségek ellenére belekapaszkodni a közös mozzanatokba.⁴⁹³

A párizsi megbeszélést követően egy francia ifjúsági vezetőkől álló csoport eleget téve a BIV meghívásának, Saarbrückenben részt vett a birodalmi szakmai verseny zárásán. Személyesen üdvözölte őket Schirach, Bürekel körzetvezető és Ley, s utóbbi még külön megbeszélést is tartott velük a munkás és a munkaadó viszonyáról a Harmadik Birodalomban. Abetz jellemzőnek vélte, hogy egy francia résztvevőnek sem sikerült az útról készült jelentését valamelyik francia lapban megjelentetnie. Ezt a hangulatot támasztotta alá, hogy a politikai és klerikális körök negatív hozzáállása miatt több németországi utat is lemondtak. Abetz azt is tudni vélte, hogy olyan résztvevő is volt, akit utána megfigyeltek Franciaországban. Ennek ellenére ezeket az atrocitásokat hatástalannak tartotta, s úgy gondolta, hogy ezek az ifjúsági szervezetek meg fogják őrizni hűségüket a HJ-hoz. Mégis úgy látta, hogy több hónapos munkába fog kerülni, hogy a kapcsolatokat az 1935 eleji szintre hozzák fel újra.⁴⁹⁴

Mindenesetre úgy tűnt, hogy az utak száma 1935-ben emelkedett. 1935 nyarán 40 ifjú francia, egykori francia frontharcosok fiai és lányai keresték fel Németországot, s Stuttgarttól Berlinig bejárták az országot. Berlinben a BIV megbízottja is fogadta őket, majd Hamburg, a Rajna-vidék és a Saar-vidék felé folytatták útjukat.⁴⁹⁵ 1935 júliusában a charlottenburgi Ifjúnép 60 tagja indult franciaországi útra, amely Párizs mellett Bierville-t, a Loire völgyét,

⁴⁹¹ Abschrift. Fritz Schlossnagel, HJ-Gebiet 18, Stabsgefolgschaft an die Reichsjugendführung, Abteilung Ausland/Fahrtenamt, Nürnberg, 4. September 1935 – PAAA, R 98894; Deutsche Botschaft an das AA, Paris, 29. August 1935 – PAAA, R 98894; DNB, Nr. 262, Franco, 21. September 1935, 6. o. – PAAA, R 98868.

⁴⁹² DNB, Nr. 122, Franco, 3. Mai 1935, 10. o. – PAAA, R 98859. A Német Távirati Iroda jelentése azt sugallja, mintha Schirach valójában nem is járt volna Párizsban. Ezt látszik alátámasztani, hogy más bizonyíték erre az útra nem lelhető fel. DNB, Nr. 265, Franco, 24. September 1935, 5. o. – PAAA, R 98868.

⁴⁹³ Aktennotiz. Deutsch-französische Jugendaussprache, Paris – Saarbrücken, Ostern 1935, 20. Mai 1935; RJJ Soziales Amt an das AA, 2. Februar 1935 – PAAA, R 98859.

⁴⁹⁴ Aktennotiz. Deutsch-französische Jugendaussprache, Paris – Saarbrücken, Ostern 1935, 20. Mai 1935; RJJ Soziales Amt an das AA, 2. Februar 1935 – PAAA, R 98859; Französische Jugendführer über den Reichberufswettkampf. RJJ, 1935/97. sz., 1. o.

⁴⁹⁵ Eine Adresse französischer Jugend an die HJ. RJJ, 1935/179. sz., 2. o.

Normandiát és St. Quentin is érintette. Az út Abetz ösztönzése révén valósult meg, német–francia pénzügyi támogatás mellett. A csoport szereplőit megfelelően felkészítették, amely garanciát jelenthetett a helyes és hatásos fellépésre. Az út során egy hetes párizsi tartózkodást terveztek. Ennek során a csapat tiszteletét tette az ismeretlen katona sírjánál a Diadalívnél. Egy estét az Eclaireurs de France cserkészcsoporthal töltöttek, amelyen a német és a francia népi kultúra került terítékre. Fogadták őket a német követségen is. A Loire–völgye, Orléans, Tours, Mont. St. Michel, Bretgane, St. Malo és Chartres érintésével jutottak el Normandiába, s közben francia ifjúsági csoportokkal találkoztak. Az utazás után részt vettek Bierville-ben egy nemzetközi ifjúsági találkozón, majd a hazaúton – francia frontharcosok meghívására – Henry Pichot vezetésével St. Quentin temetője mellett ellátogattak Maissémybe is, ahol 30 ezer német katona nyugodott. St. Quentinben a városházán is fogadták a küldöttséget. Más ifjúsági csoportok mellett találkoztak a francia cserkészekkel is, sok helyen tartottak bemutatókat, zenés esteket. A csoport sok élménnyel tért haza, s a meglátogatott ifjúsági csoportok képviselőit hamarosan Németországban akarták fogadni. A német jelentés elégedetten állapította meg, hogy a csoport kifogástalan belső és külső fegyelmet mutatott, s az utat egyben egy új korszak kezdetének is tartotta a francia–német ifjúsági kapcsolatok terén. Mindezt ráadásul a közös háborús emlék felett létrejövő kölcsönös megbékélés égisze alatt. Hazatérésük után vezetőtáborba vonultak, ahova a francia vendégek is ellátogattak, köztük *Brieu la Rochelle* költő. Az Ifjúnép útja után a Sohlberg–kör következő célja az volt, hogy 20 nagyon jelentős francia ifjúsági vezetőt hívjon meg 1935 októberében Berlinbe.⁴⁹⁶

Franciaországgal is meghonosodott a közös táborozások szokása. 1935. március 12–19. között Schlierseeben (Felső-Bajorország) került sor egy német–francia sítáborra, amelyen ifjú német és francia „szellemi munkások” vettek részt, jogászok, írók és egyetemi hallgatók. A táborban folytatott beszélgetések középpontjában a nemzetiszocializmus magva, a faji kérdés állt. A francia résztvevők nagy érdeklődést mutattak a Harmadik Birodalom létesítményei iránt.⁴⁹⁷

1935-ben a Sohlberg–kör utolsó találkozására Saarbrückenben került sor. A helyszín egyúttal a két ország viszonyának jelképeként is funkcionált, s a találkozó központi témája is a Saar–vidék visszacsatolása volt. A Saar–kérdés azonban jelentősen visszavetette a két ország ifjúsági kapcsolatait, s a bizalmatlanság a korábbinál is komolyabb méretekben ütötte fel a fejét francia részről. Ezzel megbukott annak a kísérlete is, hogy a Sohlberg–kör hagyományait a Hitlerjugend egyre inkább államifjúsági viszonyaira adaptálják. A Hitlerjugend francia megítélése pedig messze eltávolodott a korábbi pozitívabb hangnemtől, s egyre inkább a szervezet negatív jellemzőit emelték ki.⁴⁹⁸

A nevelés új, német útja – a kétoldalú kapcsolatok mellett – a francia ifjúságnevelés helyzetéről zajló párbeszédre is hatással volt. A közösségi német nevelés leginkább a jobboldali körökben és a védelmi szempontokat szem előtt tartó személyek számára volt népszerű. *Pétain* marsall, első világháborús veterán, a Vichy–rezsim későbbi vezetője például erősen ostromozta a kizárólag az egyént középpontba helyező francia ifjúságnevelést, és példaértékűnek tartotta az olasz, a német és az orosz állami törekvéseket az ifjúságnevelés központosítására, sőt szükségesnek vélte az iskola és a hadsereg viszonyának szorosabbá fűzését. A nemzeti fegyelem megvalósítása és annak propagálása a nemzet biztonságának garanciáját jelenti – vélte *Pétain*. Mind a két ciklusú (10–14 és 14–18 éves kor) testi és szellemi nevelést, mind pedig egy német munkaszolgálatához hasonló intézmény meghonosítását célszerűnek tartotta, ami egyúttal a hadsereg újonckiválasztását is helyettesíthette volna. *Pétain* mellé állt ebben a kérdésben *Francois-Poncet* berlini francia nagykövet is, aki leginkább az értelmi nevelés túlsúlyában látott kivetni valót, amely teljesen háttérbe szorította az érzelmek szerepét. A kérdés széles körű vitát gerjesztett. A francia ifjúság azonban soha nem érte el azt a teljességet és egységet, amit az említett hangok elvártak volna. Ennek ideológiai, politikai és szervezési okai voltak. A Hitlerjugend iránti növekvő érdeklődés a gyakorlatban tehát nem hozott eredményeket. A Hitlerjugend témaként való megjelenése azonban soha nem látott méreteket öntött.⁴⁹⁹

A francia ifjúság is nagy szerepet kapott a német ifjúsági lapokban, jóllehet a harmincas évek végére a *Wille und Macht* – általános szokásához híven – már arról számolt be, hogy a francia elit arroganciája miatt nehézkesek a nagyobb szabású kétoldalú ifjúsági kapcsolatok. Az időzítés nem volt véletlen, s csak idő kérdése volt, hogy mikor kerül

⁴⁹⁶ A bejelentett útvonal a következő volt: Párizs, Rouen, Le Havre, Mont St. Michel, Loire, Orléans, Paris, Verdun, 1935. július 7–31. Reichsjugendführung Fahrtenamt, 29. 6. 1933 – PAAA, R 63615; Abetz levelezése a külügyminisztériummal, 1935. június – PAAA, 98893; Schreien der Botschaft Paris an das Auswärtige Amt, 2. August 1935 – PAAA, R 98894; Tiemann, i. m., 343. o.; Sohlbergkreis an das AA, 12. Juni 1935 – PAAA, R 98893; Jungvolk auf Frankreichfahrt. *RJP*, 1935/194. sz., 3. o.; Berliner Jungvolk auf den Schlachtfeldern von St. Quentin. *DAZ*, 27. Juli 1935; *DNB*, Nr. 194, Franco, 15. Juli 1935, 4. o. – PAAA, R 98894; Pimpfe durchwandern Frankreich, 26. Juli 1935 – PAAA, R 98859; Tiemann, i. m., 343–344. o.; Französischer Dichterbesuch beim Deutschen Jungvolk. *RJP*, 1935/207. sz., 2. o.

⁴⁹⁷ Deutsche–französische Arbeitstagung junger Geistesarbeiter in Schliersee. *NSK*, 27. März 1935, 3. o. (PAAA, R 63609).

⁴⁹⁸ Tiemann, i. m., 340–342. o.

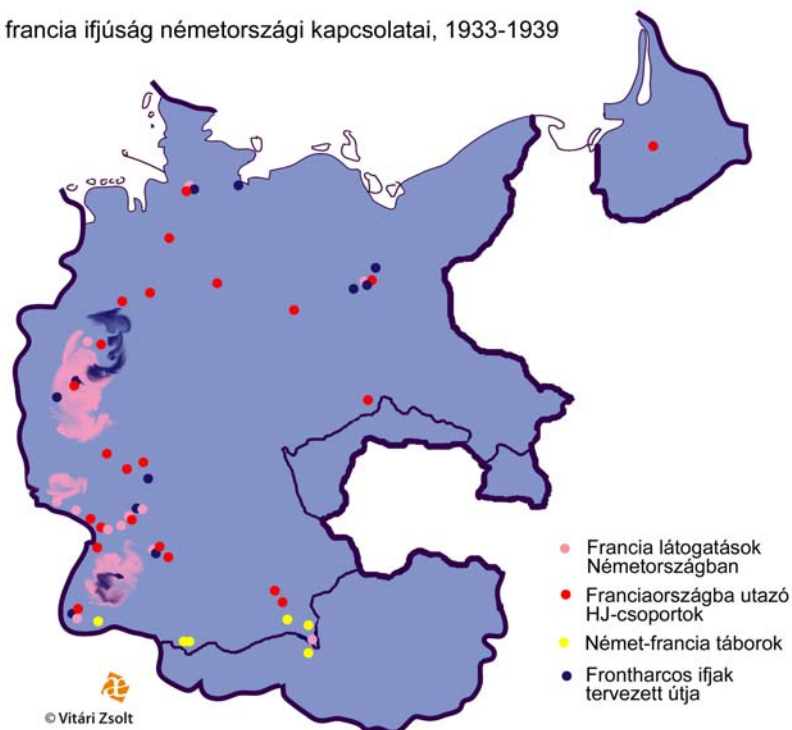
⁴⁹⁹ Die HJ als Vorbild in Frankreich. *RJP*, 1937/13. sz., 2. o.; Tiemann, i. m., 286–288. o.

felszínre teljesen a német ifjúság igazi arca. A Hitlerjugend által önmagáról sugározni kívánt, egyelőre szolidaritást tükröző kép azonban nem talált különösebb fogadókészségre a Rajnán túl, ahol többségében kétségbe vonták mind Németország, mind pedig a HJ békés törekvéseit, így a HJ ezen a területen is csak szerény sikereket könyvelhetett el.⁵⁰⁰ 1936-ban a kapcsolatok pedig egyértelmű mélypontra kerültek, hiszen a Rajna-vidék katonai birtokba vétele és a francia népfrent kormány még inkább tartózkodó és bizalmatlan hozzáállása még kedvezőtlenebb légkört teremtettek az együttműködésre. Ebből az állapotból még a berlini olimpiai játékokhoz kapcsolódó ifjúsági találkozó sem mozdíthatta ki a kapcsolatokat. Ezúttal egy kb. 100 fős delegáció érkezett (Jeunesse d'Union Fédérale), amely azonban egy hamburgi szabadidős kongresszusról érkezett Berlinbe, vagyis nem kizárólag a HJ rendezvényére jött Németországba. Zárásként megtekintették a nürnbergi pártnapokat. Ahogy azonban egykor a charlottenburgi ifjak franciaországi látogatása, úgy most ez az esemény sem volt olyan lényeges, hogy arról beszámoljon a Birodalmi Ifjúságvezetőség legfontosabb lapja, a *Wille und Macht*. Sőt a lap – az általános HJ szándékoktól eltérően – kifejezetten ellenséges cikkeket közölt Franciaországról, anélkül, hogy az ifjúsági kérdéseket érintette volna. Mindez pedig azt mutatja, hogy a HJ központi vezetésében egy meglehetősen hangos franciaellenes oldal is jelen volt.⁵⁰¹

A Hitlerjugend francia kapcsolatai azonban nem emiatt maradtak gyengék, hiszen a harmincas évek végéig a HJ jobbára megőrizte a kölcsönös barátság leplét. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy a HJ-nak a Rajnán túl nem igen volt megfelelő partnere, hiszen a köztársasági Franciaországban sokszínű, apró csoportokra tagolt ifjúsági mozgalom működött, valami hasonló, mint 1933 előtt Németországban. A leginkább szóba jöhető, legnagyobb taglétszámmal rendelkező szervezetek szellemiségük miatt nem feleltek meg. A hasonló szellemiségű ifjúsági csoportokat, így többek között az *Actiön Française*-csoportokat, a HJ viszont alkalmatlannak találta az együttműködésre, csakúgy mint a két irányzat között lévő számtalan, Németország számára a „francia szellemi élet széttagoaltságát” mutató más szervezeteket. Az *Ifjúság Általános Állami Szervezete* (Etats généraux de la jeunesse), amelyben a kommunista ifjúságon kívül minden francia ifjúsági szervezet képviseltette magát szervezetként nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, s elhalt.⁵⁰² Többek között ez is szükségessé tette, hogy meglehetősen deformálva, de az addigi mederben alakuljanak tovább a német–francia kapcsolatok. Az iskolák és a főiskolák terén ezek a kapcsolatok jóval nagyobb intenzitást mutattak. 1937-től azonban már ezek keretében is csak arra volt lehetőség, hogy olyan diákok menjenek külföldre, akik a HJ tagjai voltak, sőt a HJ a DAAD-val való hatalmi harcban csakhamar azt is elérte, hogy ő határozta meg, hogy ki alkalmas a HJ-tagok közül a külföldi útra.⁵⁰³ Mindez viszont azt eredményezte, hogy az iskolai cserekapcsolatokban nem az maradt a domináns kiválasztási elv, hogy ki milyen iskolai teljesítményért cserébe vehetett részt ezeken a jutalomként is felfogható utakon, hanem az, hogy ki milyen teljesítményt mutatott a Hitlerjugendben eltöltendő szolgálatban. A Sohlberg-kör végeleges bukása után a HJ-nak leginkább egy terület maradt meg, amely már ugyancsak korábbi hagyományokra tekintett vissza. Ez pedig az egykori frontharcosok gyermekeire alapozott ifjúsági csere volt.

A Hitlerjugend francia munkaközösségei viszont továbbra is expanzióban voltak. Stuttgartban minden héten összejöttek, s minden olyan cserediák és HJ-tag részt vett, akik a nyáron Franciaországba utaztak. Hasonló munkaközösségek alakultak Heilbronnban, Ulmban és Backnangban. A Hitlerjugend és a „Német–

A francia ifjúság németországi kapcsolatai, 1933–1939

⁵⁰⁰ Jugend im Frankreich der Dritten Republik. *Wille und Macht*, 15. Januar 1939., 47–55. o.; 1938-ban a külügyminisztérium különös óvatosságra hívott fel a területen. Auswärtiges Amt an die Deutsche Botschaft Paris, 30. März 1938 – PAAA, R 98897; Tiemann, i. m., 345. o.

⁵⁰¹ Frank, Walter, Die Krise der Demokratie in Frankreich. Der Stavisky-Skandal. *Wille und Macht*, Sonderheft, 15. März 1934; Tiemann, i. m., 345–346. o.

⁵⁰² Schreiben Aufklärungs-Ausschuss an das AA, 13. April 1935. – PAAA, R 98859; Tiemann, i. m., 307. o.

⁵⁰³ Ld. Tiemann, i. m., 308–338. o.; Schirach Martin Bormann támogatásával elérte, hogy minden olyan esetben a Birodalmi Ifjúságvezetőség kezében volt az engedélyezés joga, amikor az ifjak nem szülői kíséretben utaztak. Rundschreiben des Innenministers, 21. April 1936; Schreiben Bormanns an das Auswärtige Amt, 14. Februar 1936 – PAAA, R 98894; Tiemann, i. m., 352. o.

Francia Tanulócsere“ között ugyancsak jó kapcsolatok álltak fenn a HJ megítélése szerint. 1936 decemberében a *Balpart Egyesület* (Rive Gauche) meghívására Schulze, a Határvidéki és Külügyi Hivatal vezetője tartott előadást a német ifjúságról. 1936-ban merült fel annak lehetősége, hogy egy, a *Német Nőszervezet* (Deustches Frauenwerk) hamburgi szabadidős találkozóján részt vevő francia grófnő ösztönzésére 100 fős BDM-egységet küldjenek ki két csoportban Franciaországba a grófnő tulajdonában lévő *Argeronne kastélyba*. Ez az út minden bizonnyal létre is jött. 1936 nyarán francia cserkészlányok vendégeskedtek a Rajnánál, Düsseldorfban a BDM Ruhr–Alsó–Rajna főkörzetének vendégei voltak. A HJ-tal való ismerkedés mellett részt vettek a düsseldorfi alkörzet sportünnepén is, s meglátogatták a HJ emlékművét Kaiserswerthben, sőt egy sátor táborba is ellátogattak.⁵⁰⁴ 1936 októberében egy magas rangú francia cserkészvezető kereste fel a BIV Külügyi Hivatalát, hogy megismerkedjen a HJ szervezetével és létesítményeivel. A BIV lehetőséget biztosított számára arra is, hogy megtekintse a BIV néhány hivatalát, s elment a DJ és a BDM sportdelutánjára és közösségi estjeire is. A látogatása kapcsán a francia vezető annak a reményének adott hangot, hogy a két szervezet között élénk folyóirat- és levélcserre jöhet létre, de megfontoltásra méltónak találtak egy csoportos cserét is.⁵⁰⁵

Az 1936-os mélypont után a kapcsolatok újra felélénkültek. Továbbra is e kapcsolatok meghatározó eleme volt, hogy az ifjúság kapcsolatai Franciaország esetében voltak talán a legnagyobb mértékben kiszolgáltatva a német diplomáciai érdekeknek és játszmáknak. A BIV Határvidéki és Külügyi Hivatalának tájékoztatása szerint 1937-ben Franciaországba csak olyan utakra került sor, amelyek a világhiállításra vezettek, s csakis a vezetőkar vett rajtuk részt, vagyis a HJ és a DJ járásvezetői és osztályvezetői. Ezeket az utakat személyesen Schirach vagy helyettese engedélyezte. Ezt a tájékoztatást a hivatal a külügyminisztériumnak valószínűleg arra a feljegyzésére küldte válaszul, hogy 1937 nyarán *Maubach*, a BIV összekötője a Ribbentrop–ügyosztálynál a hivatal tudomása nélkül kezdeményezett biciklis túrát a párizsi világhiállításra, s ebben az ügyben a követséggel is kapcsolatba lépett. A tervet *Maubach* kiválása és *Schirach* állásfoglalása nyomán elvetették. *Schirach* csupán egy szűkebb, HJ-vezetőkől álló csoport párizsi útját tartotta célra vezetőnek, a túl nagy létszámot valószínűleg kockázatosnak ítélte meg egy nem éppen baráti országban. Ehelyett a BIV 1937 második felében 20–25 HJ-vezetőkől álló csoportok kiküldését vette tervbe, köztük néhány BDM-csoporttal, egyenként 10–25 résztvevővel, hogy 4–5 napos látogatást tegyenek a világhiállításon. A résztvevők kora 20 és 40 év között mozgott. A párizsi követség májusi szóbeli közlése a külügyminisztériumnak még átlagban 50 fős utakról számolt be, s összességében még 8–10 ezer franciaországi fiatal látogatásával számoltak, melyek egy része biciklivel jött volna, és sátor táborokban vagy ifjúsági szállókban kívánt megszállni. A kölcsönös bizalmatlanság jele volt, hogy a kiutazó HJ-vezetőket külön intelmekkel látták el, amelyek meglehetősen visszafogott magatartást vártak el, s többek között a politikai beszélgetésektől való tartózkodást ajánlották a kiutazó csoport figyelmébe, mivel lehallgatástól tartottak.⁵⁰⁶

1937 augusztusában *Emil Klein*, a Felföld terület vezetője révén közös táborozásra kerül sor *Bad Reichenhallban* 21 francia és 21 német fiatal részvételével. A háromhetes németországi táborozás során a résztvevőket Hitler is fogadta a Berghofon, majd a tábort áthelyezték a Cote d'Azur-ra. A franciaországi látogatást a németek összekapcsolták a már csaknem „kötelező” első világháborús csataterék felkeresésével és egy párizsi úttal. Utóbbi során a csapatot fogadta *Chautemps* miniszterelnök és *Lebrun* köztársasági elnök is. A közös táborozás sikerét mutatja, hogy 1938-ra francia részről egy vitorlás utat helyeztek kilátásba, amellyel ugyan az illetékes német szervek is egyetértettek, de végül mégsem valósult meg. Az 1937-es *Bad Reichenhall-i* tábor résztvevői táviratban köszöntötték *Schirachot*, amelyben reményüknek adtak hangot, hogy elszakíthatatlan kapcsolatot tudnak kovácsolni a francia és a német ifjúság között.⁵⁰⁷

1937 augusztusának végén került sor az első francia–német leánytáborra, amely a saar–pfalzi BDM-vezetők és -lányok, illetve francia lányok közös rendezvénye volt Normandiában. Németországból összesen 20 fő érkezett. A táborozás során két napot Párizsban töltöttek, ahol ellátogattak a világhiállításra is. Ezt követte 1937. december 26. és 1938. január 6. között *Sonthofen* közelében *Alpeckben* (Alpe Eck) megrendezett német–francia téli tábor 23 francia egyetemi hallgató részvételével, akik mind egykori frontarcok gyermekei voltak, és több ifjúsági mozgalom képviselőjeként érkeztek Németországba. A 27 német résztvevő a HJ-vezető volt, s a HJ szinte minden területét képviselték. A tábort

⁵⁰⁴ „Arbeitsgemeinschaft für Frankreich”. *RJP*, 1936/122. sz., 3. o.; Leiter des Auslandsamtes der RJF in Paris. VB, 17. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 69. o.); Telegramm, Paris (Deutsche Botschaft) an das AA, 7. September 1936 – PAAA, R 98896; Französische Pfadfinderinnen am Rhein. *RJP*, 1936/160. sz., 2. o.

⁵⁰⁵ Austausch zwischen französischen Pfadfindern und HJ? *RJP*, 1936/222. sz., 3. o.

⁵⁰⁶ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 24. August 1937 – PAAA, R 98896; PAAA, R 98896; Tiemann, i. m., 346–347. o.; Aufzeichnung zu Kult S 9794, 28. Juli 1937 – PAAA, R 98896.; Abschrift zu Kult S 9794/37. Verbalnote, Paris, 5. Mai 1937 – PAAA, R 98896.

⁵⁰⁷ Jugend sieht über die Grenzen. *Der Angriff*, 7. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 94. o.); PAAA, R 98921; Tiemann, i. m., 348. o.; Telegrammwechsel französischer Jugend mit Baldur von Schirach. *RJP*, 1937/176. sz., 1. o.

Maubach vezette, és az egyike volt annak az öt tábornak, amelyekre ebben az időszakban a német Alpokban francia, belga és angol fiatalok részvételével került sor. A táborokat fiúk és lányok egyaránt látogatták, s központjukban a testi nevelés állt, amelyet hivatásos síoktatók vezettek. Emellett beszélgetések is zajlottak, leginkább az ifjúságnevelés és az iskolaügy kérdéskörében, de jutott idő éneklésre és kölcsönös előadásokra is. A táborban 30–50 fő kapott helyet, s messzemenőkig igyekeztek figyelembe venni a külföldi vendégek szokásait, így nem voltak olyan feszesen ütemezve mint a HJ nyári táborai. Ebben a táborban már egy–két ifjúsági vezetői is helyet kapott, akiket a következő évben meghívtak az 1000 frontarcos gyermekeként is. A tábor lakói az újév alkalmából köszöntő táviratot intéztek Schirachhoz, aki arra válaszolt is. A tábor ideje alatt megtekintették a sonthofeni AHS-t is, ahol vendégül is látták őket. A tábor zárásaként Schirach Fiehler főpolgármesterrel együtt a belga tábor résztvevőivel együtt fogadta a francia vendégeket a mozgalom fővárosában, s tartott beszédet számukra.⁵⁰⁸

1937 a legmozgalmasabb éve volt a kétoldalú kapcsolatoknak, s a német utak többségének valóban a világkiállítás volt a célállomása. 1937 nyarán egy 20 fős felföldi HJ-csoport töltött két hetet egy kis szigeten Franciaország nyugati partjainál, majd hazafelé megtekintette a párizsi világkiállítást. 1937 októberében egy felföldi leánycsoport is kiutazott a párizsi világkiállításra. Ilyen szándékot jelzett a HJ Keleti Vidék területének vezetője, *Boekmen* is, aki 30 kiválasztott HJ és DJ-járárszervezővel akart útnak indulni 1937 augusztusában ugyancsak a világkiállításra, s fel kívánt keresni néhány csatahelyet is. Az út célja a terület vezetőkarának külpolitikai iskolázása volt. Az utat azért is fontosnak tartották, mert a keleti határ mellől csak kevés alkalom kínálkozott a nyugati utakra. Összesen nyolc napra tervezték az ott tartózkodást. Hasonló utat tett egy karslsruhei HJ-vezető irányítása alatt álló 20 fős csoport is.⁵⁰⁹

1937 augusztusában (23–28.) Schirach helyettese, *Lauterbacher* tett párizsi látogatást a HJ több hivatal- és területvezetőjével. A kb. 40 fős csoport a szokásos program mellett nagy hangsúlyt helyezett a kétoldalú viszony elfogadtatására, a francia bizalmatlanság enyhítésére, s kiemelte az ifjúsági kapcsolatok fontosságát a két nép kibékülésében. E szándékoknak ezúttal a *Wille und Macht* is teljes mértékben teret engedett, s az ebből az apropóból megjelenő külön-számba *Chautemps* francia miniszterelnök,⁵¹⁰ *Francois-Poncet* berlini követ, s a Francia–német Bizottság alelnöke is köszöntőt írt. A lap az ősellenségi viszony feloldásáról, a két nagy „katonanemzetről” beszélt, s sugározta a megbékülés szándékát. *Francois-Poncet* ugyanebben a lapban a két nép hasonló történelméről szólt, a kölcsönös megismerkedés lehetőségében egymás megértésének – amely a jövőre nézve is fényesebb lehetett –, egymás teljesítményének a kiegészítését emelte ki, Nagy Károly birodalma két felének az egymáshoz közelebb hozásáról szólt, a kölcsönös megbecsülés kapcsolatának fenntartásáról, a jószomszédságról, s idézte Hitler szavait, miszerint több okuk van egymást tisztelni és csodálni, mint gyűlölni.⁵¹¹ Schirach hasonló szellemben nyilatkozott köszöntőjében, s az idő egyik legszebb feladatának

⁵⁰⁸ Auslandsfahrten und Gemeinschaftslager des BDM. *RJP*, 1937/181. sz., 5. o.; Deutsch–französisches Mädellager. *RJP*, 1937/191. sz., 3. o.; Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); A francia résztvevők többnyire a két legnagyobb francia frontarcos szövetséghez tartoztak: Öregarcosok Nemzeti Uniója és az Öregarcosok Föderális Uniója (Union Nationale des Anciens Combattants; Union Fédérale des Anciens Combattants). Jugend sucht und findet sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 29. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 135. o.); Deutsch–fremdvölkische Jugendlager der Hitlerjugend. *VB*, 2. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 73. és 137. o.); Deutsch–französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/1. sz., 2. o.; „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Französische Jugend zu Gast im HJ-Skylager, *Berliner Lokal-Anzeiger*, 30. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/428, 2. o.); Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.; Vier Winterlager mit ausländischer Jugend. *Die HJ*, 1937/52, 25. Dezember 1937, 2. o.; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 11. Januar 1938 – PAAA, R 27135; Kameraden aus Frankreich. *VB*, 4. Januar 1938 (BArch, NS 22/546); Vier Jugendaustauschlager der HJ. *Germania*, 17. Dezember 1937 (BArch, NS 22/546); Deutsch–französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/1. sz., 1. o.; Baldur von Schirach an das deutsch–französische Jugendlager. *RJP*, 1938/2. sz., 1. o.; Deutsch–französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/55. sz., 3. o.; Die französischen und belgischen Teilnehmer beim Reichsjugendführer. *RJP*, 1938/5. sz., 2. o.; Französische und belgische Jugendführer bei Schirach. *VB*, 8. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/428, 4. o.); Besuch im deutsch–französischen Jugendlager. *VB*, 13. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Deutsch–französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 6–7. März 1938; Die französischen und belgischen Teilnehmer beim Reichsjugendführer. *RJP*, 7. Januar 1938.

⁵⁰⁹ Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Mädél von Hochland auf Frankreichfahrt. *Der Aufbruch*, 9. Oktober 1937, 3. o. (BArch, NS 22, 546); HJ, Gebiet Ostland (1) an den Reichsminister des Auswärtigen, 20. Juli 1937 – PAAA, R 98896; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 11. August 1937 – PAAA, R 98896.

⁵¹⁰ „Mindenkinek kötelessége a határ mindkét oldalán, akiknek tiszta a látásuk és van emberségük, hogy a két nép egymás közötti megértéséért és közeledéséért dolgozzanak. Senki nem tudja ezt azonban becsületesebben és buzgóbban megtenni, mint francia és német ifjúságunk csodálatos vezetői. Ha ezt az ifjúságot egységre tudnák vezetni, akkor azzal kézben tartanák az Európa és az emberi kultúra jövőjét.” „Es ist Pflicht aller derer von beiden Seiten der Grenze, die einen klaren Blick und menschliches Empfinden haben, an der Verständigung und Annäherung der beiden Völker zu arbeiten. Niemand aber könnte das aufrichtiger und eifriger tun als die Führer unserer prächtigen Jugend, der französischen und der deutschen. Wenn sie es verstanden, diese Jugend zur Einigung zu bringen, so hielten sie damit die Zukunft Europas und der menschlichen Kultur in Händen.” – Camille Chautemps: Frankreichs Wunsch. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 1–2. o.

⁵¹¹ „Fejlődjön ez a cserekapcsolat! Járuljanak hozzá azok a generációk, amelyek egyszer hasznat húznak ebből, hogy Nagy Károly birodalmának két felét közelebb hozzák egymáshoz, s megteremtsék közöttük a kölcsönös tisztelet, egység és jó szomszédság viszonyát, amelyek után a két nép epekedve vágyakozik; mert azt gondolom, hogy ösztöneik azt mondják, hogy az európai kultúra épsége ettől függ, s mert pontosan tudják, hogy ha magukba néznek, akkor Adolf Hitler birodalmi kancellár szavai szerint ’sokkal több okuk van egymás tiszteletére és csodálására, mint egymás gyűlölésére.’” „Möge sich dieser Austausch entwickeln! Mögen auch die Generationen, die einmal Nutzen daraus ziehen werden, dazu beitragen, die beiden Hälften des Reiches Karls des Großen sich näherzubringen und zwischen ihnen jene Beziehungen der gegenseitigen Achtung, der Eintracht und der guten Nachbarschaft schaffen, nach denen die beiden Völker sich zutiefst sehnen, weil, so glaube ich, ihr Instinkt

tartotta a két ország ifjúsági együttműködését, s az addigi eredmények – a HJ szívélyes fogadtatása Franciaországban – is reménykeltőnek minősültek, s remélte, hogy a további munka révén örökre eltűnnek az ellenségeskedések, s megígérte, hogy az ifjúság mindent megtesz, amit csak tud ennek érdekében.⁵¹² A tervezett program szerint a csoport Reims és Verdun érintésével érkezett Párizsba, Fort Douaumont csatateréin fogadták őket a francia frontharcosok. Párizsban megtekintették a világkiállítás néhány pavilonját, a követségen ebédeltek, majd városnézésre került sor. A versailles-i kitérő után – ahol a városházán a polgármester-helyettes fogadta őket, s beírhatták magukat a város aranykönyvébe – St. Germainbe látogattak, ahol munkásnegyedeket és üzemet kerestek fel, végül hajóutat tettek a Szajnára. Az utolsó nap programja egy múzeumi látogatás, egy fogadás a bizottság szervezésében, a kormány és a hadsereg képviselőinek fogadásai, majd egy vacsora volt a Német Házban, illetve részvétel az NSDAP helyi csoportjának bajtársi estjén. Végül Nancy, Strassburg, Kehl és Nürnberg érintésével tértek haza. A *Gamelin* tábornoknál tervezett fogadást végül levették a programról, hogy az út hivatalos jellegét némiképp csökkentsék, az út céljaként a világkiállítást nevezték meg.⁵¹³

1937 októberének végén Schirach személyesen utazott Párizsba. Útja céljaként a világkiállítás megtekintését nevezte meg, valójában azonban igyekezett a francia politikai és kulturális élet minél több szereplőjével találkozni, hogy egyrészt szalonképessé tegye a Hitlerjugendet Franciaországban, másrészt a két nép közeledésének szellemében kapcsolatokat építhessen ki. Schirach azonban csak minimális sikert ért el, hiszen leginkább ott talált megértő fogadtatásra, ahol arra már eddig is készség mutatkozott. Bár a látogatás nem volt túl eredményes, mind Schirach, mind pedig a német sajtó hallatlan szívélyes fogadtatásról és eredményekről számolt be.⁵¹⁴

1937-ben a Bizottság Berlinben időző vezetője, Georges Scapini tiszteletére adott fogadást, amin részt vett François-Poncet, valamint Commert követ, a Quai d'Orsay sajtóosztályának vezetője. Német részről Schirach mellett Lauterbacher, Axmann, Abetz és a külügy néhány képviselője volt jelen, valamint Tschammer und Osten és a birodalmi háborús „áldozatvezető” (Reichskriegsopferführer), Oberlindober, von Arnim a Német–Francia Társaság elnöke, és Hoffman birodalmi képtudósító (Reichsbildberichterstatte). A fogadáson hitet tettek amellet, hogy a francia és a német ifjúság becsületes barátságban és tisztességes bajtársi viszonyban akar élni egymással.⁵¹⁵

1937 tehát kétségtelenül a fejlődés éve volt, de a francia–német ifjúsági kapcsolatok igazi csúcspontját 1938, vagyis a „Megértés éve” hozhatta meg, hiszen erre az évre a HJ különböző területi egységei 42 csoportos utat terveztek Franciaországba és 14 közös táborozást. A francia–német téli tábor résztvevőit Schirach is fogadta. Az 1938-ra tervezett nagyszabású franciaországi program ellen a követségnek nem volt kifogása, a bejelentett lemondások ellenére teljes mellszélességgel kiállt a kapcsolatok folytatása mellett. A követség azonban fokozottan figyelmeztetett az ominózus fényképezős eset utáni szigorú hatósági fellépésre, s a súrlódások elkerülése végett a biciklis utaknak előre meghatározott útvonalat javasolt.⁵¹⁶ Az 1938-as szezonra összeállított végleges program azonban már egy úttal sem számolt, de továbbra is meg kívánták rendezni a 14 tábort.⁵¹⁷

A leglátványosabb része az évnek az 1000 francia frontharcos-gyermek Németországba való meghívása volt Schirach részéről, hogy a két ország ifjai között is megteremtsék azt a barátságot, amely a német és francia frontharcosok között a világháború után kialakult. 1938 februárjában már a programtervezet is kész volt, amely szerint az 1000 fős csoport a következő helyeket kereste volna fel: Freiburg, a Fekete-erdőn át Stuttgart, Heidelberg, Majna–Frankfurt (Goethe Múzeum megtekintése), rajnai gőzössel Kölnbe, Burg Vogelsang, a rajnai–vesztfáliai iparvidék, Hamburg, Lübeck, Berlin, Schorfheide, Potsdam, végül HJ-nagygyűlést terveztek a vendégek tiszteletére a berlini Olimpiai Stadionban. Az út végleges időpontja április. 10 és 24. között lett volna. A nagyszabású előkészítés ellenére az utat végül az

ihnen sagt, dass das Heil der europäischen Kultur davon abhängt, und weil sie sehr genau wissen, wenn sie einmal in sich gehen, dass sie gemäß dem Worte des Reichskanzlers Adolf Hitler 'viel mehr Gründe haben, sich zu achten und sich zu bewundern, als sich zu hassen'. Jugend als Brücke. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 2–4. o.

⁵¹² Schirach, Baldur von, Gruß an Frankreich. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 4–5. o.

⁵¹³ *Wille und Macht*, 1937/20. sz.; „Alles Trennende ausschalten”. Die Jugend und das deutsch–französische Verhältnis. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.); Der Stellvertreter des Führers. Stab des Beauftragten für außenpolitische Fragen an das AA, 6. August 1937 – PAAA, R 98896; Baldur von Schirachs Botschaft an Frankreich. *RJP*, 1937/238. sz. 1. o.; Sympathien der französischen Jugend. *RJP*, 1937/239. sz., 1. o.; Antwort aus Frankreich. *RJP*, 1937/243. sz., 1–2. o.; Der Wiederhall im freundlicheren Frankreich. *RJP*, 1937/254. sz., 2. o.; Deutsche und französische Jugend in Verbindung bringen. *RJP*, 1937/265. sz., 1–2. o.; Abschrift. Programmvorschlag für Frankreichreise des Stabes der Reichsjugendführung und der Gebietsführer – PAAA, R 98896; Der Stellvertreter des Führers. Stab des Beauftragten für außenpolitische Fragen an das AA, 12. August 1937 – PAAA, R 98896; JfdDR an das AA, 12. August 1937 – PAAA, R 98896.

⁵¹⁴ Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.); Tiemann, i. m., 350. o.

⁵¹⁵ Baldur von Schirach an Scapini. *Die HJ*, 1937/52. sz., 25. Dezember 1937, 2. o.

⁵¹⁶ Deutsche Botschaft an das AA, Paris, 25. April 1938 – PAAA, R 98897; PAAA, R 98897; Schreiben vom 21. Dezember 1937, Scheiben vom 22. Februar 1938 – PAAA, R 98859; Tiemann, i. m., 351–352. o.; Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1–2. o.

⁵¹⁷ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

Anschluss okozta nemzetközi hangulatváltás hiúsította meg. Ez a törés eredményezte azt is, hogy a tervezett 14 táborozás sem valósult meg maradéktalanul. Elmaradt Schirach 1938 tavaszán a Sorbonne-on tervezett, „Goethe és Franciaország” címet viselő előadása is.⁵¹⁸

Günter Kaufmann 1938. március végén a RJP hasábjain „Franciaország duzzog!” címmel közölt cikket, amelyben már nem a két ország ifjúságát összekötő mozzanatok kerültek bemutatásra, hanem a franciák szemére vethető negatívumok: a sovinszta francia versailles-i béke, az a kellemetlenség, hogy a tengely elvágta Párizst Közép-Európától. Kritizálta a szomszédország újabb megingását, s erőteljes hangnemben ostorozta, amiért a reakciós gondolatok mélyen uralják a francia közvéleményt, s felidézte, hogy a múltban is számtalan példa volt már erre. A francia külpolitika új vezetőjét, Paul-Bancourt Kaufmann egyenesen népszövetség-fanatistának tartotta. Chautemps bukása így érzékenyen érintette a BIV-et. Bár a kissé vehemens cikket a BIV Főszerkesztősége (Hauptschriftleitung) letiltotta, de az mégis csak megjelent. Hasonlóan negatív színezetet kölcsönzött Franciaországnak az RJP következő cikke, amelyben a szovjet ifjúság franciaországi toborzóújáról számolt be. Az egyértelmű megfogalmazások helyett azonban inkább csak sejtetések sugallták mindezt, s az olvasó önálló következtetéseire bízták a helyzet megítélését. Valójában egy szovjet ifjúsági csapat franciaországi kulturális vendégszerepléséről volt szó, amely a HJ szerint sok esetben csapott át valódi propagandahadjáratba.⁵¹⁹

Schirach – csakúgy mint az 1936-os események után – ismét új lendületet vett, s a korábbinál magasabb szintre kívánta emelni a kapcsolatokat. Mértékadó franciák meghívását tervezte Németországba, s tervbe vette, hogy eleget téve egy miniszteri meghívásnak ismét személyesen utazik Párizsba, s akár még egy közös, francia–német ifjúsági vezetőkből összeállított csoport Egyesült Államokba küldését is elképzelhetőnek tartotta. Schirach gigantikus terve azonban ismét zátonyra futott. A kapcsolatok fejlesztését szolgálta 1938 júniusában, hogy Kölnben a Rajna-vidéki Német–Francia Társaság ifjabb tagjai számára, illetve a HJ és a BDM, valamint a hallgatóság együttműködésével német–francia kört alapított, amely a jövőben átvette a német–francia társaság ifjúsági munkáját. Új reményre adott okot a müncheni egyezmény utáni közös német–francia nyilatkozat 1938 decemberében. A párizsi aláírási ceremóniára érkező Ribbentrop külügyminiszter készségét fejezte ki, hogy az eddig kevés sikerrel koronázott francia–német ifjúsági kapcsolatok fejlesztéséért mindent megtegyen. A korábbi kísérletekhez hasonlóan ez a felbuzdulás is csak tiszavirág életű eredményeket hozott, ugyanis 1939 márciusa – a Csehszlovákia elleni agresszió – újabb mélypontra juttatta a kapcsolatokat, s emiatt az utak lebonyolítására némi kivárást után már csak 1939 késő nyarától láttak lehetőséget.⁵²⁰

1938-ban ilyen körülmények közepette inkább a HJ-tal továbbra is szimpatizáló csoportok németországi útjaira volt csak lehetőség. A fiú sítáborok lezárása után 1938. február 20. és március 3. között a BDM saar-pfalzi főkörzete táborozott együtt francia lányokkal. Mindkét nemzet 13 fővel képviseltette magát a Schauinsland Ifjúsági Szállóban, a Feldbergen. A francia vendégek Normandiából érkeztek Saarbrücken vasútállomására, hogy tíz napot tölthessenek el közösen a BDM-mel a Fekete-erdőben. A téli sportok mellett a vendégek felkeresték Saarbrückent, Mannheimot, Heidelberget, Karlsruhe-t és Freiburgot, s nagy lelkesedést mutattak a birodalmi autópálya iránt is. A napi program a kirándulások mellett délelőtt és délután is sielést tartalmazott, másfélórás szabadidővel. A vendégek előadásokat is hallgattak a HJ felépítéséről, amelynek nagysága és szervezetsége a német sajtó tudósítása szerint teljesen lenyűgözte a francia lányokat. E tudósítás szerint a kirándulások arra is kiválóak voltak, hogy Németország történelmi nagyságát bizonyítsák. Összesen végül 14 napot töltöttek Németországban. A hazaút során a francia lányok betértek Speyerbe és Freiburgba, ahol a városok megtekintése mellett a freiburgi operába és egy BDM zenei este is ellátogattak. Az utolsó két napot Saarbrückenben töltötték, ahol többek között megtekintették a BDM főkörzeti vezetőképző iskoláját Wallerfangenben.⁵²¹ 1938 augusztusában 47 ifjú francia érkezett Hamburgba, akik Svédországból tartottak hazafelé. A vendégek Hein Godenwinden kaptak elhelyezést, Hamburgban a HJ és a Német–Francia Társaság vendégei voltak.

⁵¹⁸ Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 260–261. o.; Deutsche Botschaft an das AA, Paris, 10. Februar 1938 – PAAA, R 98862; RfJ an das AA, 22. Februar 1938 – PAAA, R 98862; PAAA, R 98897; Schreiben vom 21. Dezember 1937, Scheiben vom 22. Februar 1938 – PAAA, R 98859; Tiemann, i. m., 351–352. o.; Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1–2. o.; Lauterbacher an das Auswärtige Amt, 10. Juni 1938 – PAAA, R 98859; Notiz von Ott Abetz, Paris, 24. Oktober 1938. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik, Serie D, Band IV. Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1951, 342. dokumentum, 384–385. o.

⁵¹⁹ Kaufmann, Günter, Frankreich schmolzt! *RJP*, 1938/70. sz., 1–2. o.; Wie die Sowjet-Union um Frankreichs Jugend wirbt. *RJP*, 1938/72. sz., 2. o.

⁵²⁰ Német–francia sítábor 1938–39 fordulóján Salzburg közelében, közös sítábor 1939 áprilisában a Pireneusokban, egy HJ-csoport június végi útja egy párizsi könnyűatlétkai városi versenyre. PAAA, R 98919; Schreiben an das AA, 11. April 1939; Schreiben vom 13. Juni 1939 – PAAA, R 98919; Deutsch–französischer Kreis in Köln gegründet. *RJP*, 1938/141. sz., 3a. o.; Tiemann, i. m., 353–354. o.

⁵²¹ Deutsche und französische Mädels im Austauschlager. *RJP*, 1938/53. sz., 1–2. o.; Zum Abschluss des deutsch–französischen Mädellagers. *RJP*, 1938/58. sz., 4. o.

Megismerkedtek a várossal, körutat tettek az öbölben, betekintettek a HJ tevékenységébe, meglátogatták annak otthonait, majd a hamburgi birodalmi adó 4. sz. birodalmi színjátszó csapatának közreműködésével közösségi estet tartottak.⁵²²

1938. decemberben két német–francia téli táborral számoltak, az egyiket a BIV rendezte Salzburg mellett Saalfeldenben 62 francia hallgatófiúval és -lánnyal, valamint 40 német ifjúval. A francia ifjak szinte mindegyike Párizsból érkezett és a Bizottság választotta ki őket. A táborban előadások és beszélgetések révén ismerhették meg a látogatók az új Németországot. A HJ tagjai a birodalom minden területéről és főközetéből érkeztek. A tábort felkereste a helyi pártkörzet-vezető, Rainer is, sőt Salzburgban Reiter helytartó fogadta a társaságot. A tábort a BIV Franciaország-referense, Maubach vezette. A táborlakók Ribbentropot, Schirachot, Rainert és Coulondre francia követet táviratban köszöntötték, akik viszonzták az üdvözléseket. A másik tábort Württemberg terület rendezte Ifjúnép-táborként Grainauban (Allgäu) 25 francia cserkész részvételével. A táborok kb. 10 naposak voltak⁵²³

A kétoldalú kapcsolatok a nehézségek ellenére még 1939-ben is léteztek. A BIV 1939-re 16 út mellett egyetlen tábort sem tervezett, ami a kapcsolatok átstrukturálódását jelentette. Ennek oka az volt, hogy az 1938-ban csak akadozva működő táborok helyett a BIV újra a kölcsönös utakkal próbálkozott. A párizsi nagykövetségnek 1939-ben sem volt kifogása a tervezett HJ-utak ellen, főleg hogy azok leginkább az első világháborús helyszínek meglátogatását tekintették elsődleges feladatuknak. A követség viszont nem tartotta tanácsosnak a csehszlovák és az albániai (olasz támadás) események miatt a májusi utak megtartását, és júniustól is csak azok kivitelezhetőségének újbóli vizsgálata esetén tartotta azokat lebonyolíthatónak. A vizsgálat meg is történt, miszerint az utakat már csak késő nyártól tartották lehetségesnek, de akkor is a politikai helyzet alakulásától függően.⁵²⁴

Annak ellenére, hogy az 1939 elejére tervezett nemzetközi sítábor végül mégsem valósult meg, az újjáalapított Francia Ifjúsági Bizottság (Jeunesse France–Allmagne) 15 német ifjút hívott meg egy pireneusi sítáborba Barègesbe 1939. április 5. és 17. között.⁵²⁵ 1939 júliusában engedélyeztek egy utazást egy párizsi ifjúsági városi versenyre, amelyen Párizs, Brüsszel és Köln ifjai mérték össze tudásukat. A Ribbentrop–ügyosztály pedig már júliusban úgy látta, hogy a további utakat is ismét engedélyezni lehet.⁵²⁶ Az *Ifjú Emberek* (Jeune Peuple) szervezet a saarpfalzi HJ egyik csoportját hívta meg három napra Párizsba 1939. augusztus 14. és 17. között. Párizsban egy közös labdarúgó mérkőzésre is sor került. Ugyancsak augusztusban (14–24.) látogatott Franciaországba egy 10–12 fős HJ- és BDM-csoport annak a francia csoportnak a vendégeként, amely korábban pütkösdkor a Rajnánál vendégeskedett Németországban. 1939-re a vesztfáliai HJ német–francia tábort tervezett, csakúgy mint a HJ soesti körzete, amely 15 francia frontharcos ifjút várt.⁵²⁷

Mindeközben továbbra is sor került apróbb súrlódásokra. 1939 júliusában a francia sajtó szerint egy HJ-csoport egy francia uszájt dobált meg kövekkel Hüningennél a Rajnán, amiről a hatóságok semmit sem tudtak, s amelyet azért sem tartottak valószínűnek, mert az uszály a kikötés után 70 méterre volt a német Rajna-parttól.⁵²⁸ A kapcsolatok 1939 második felében pedig elhaltak.

Franciaország tekintetében nem rendelkezünk kellő számú adattal arról, hogy hány német csoport kért kiutazási engedélyt Franciaországba. A legtöbb kiutazó csoportra vonatkozó adat 1937-ből áll rendelkezésünkre, melyek elemzése után arra az érdekes megállapításra jutunk, hogy a Franciaországba látogató csoportok az átlagnál nagyobb létszámúak voltak, átlagban elérték a majdnem 30 főt (28,9), de egyértelműen jóval kevesebb időt – átlagban mindössze 12,6 napot – töltöttek a nyugati szomszédnál. Az utak száma minden bizonnyal minden évben 20 alatt maradt, a harmincas évek végén – ellentétben más országgal – csökkenő tendenciát mutatott. 1938-ra csak közös táborokat terveztek, 1939-re pedig már csak 16 utat, az 1937-es hússzal szemben. Franciaország esetében sem volt jellemző, hogy az idevezető utakat más országok felkeresésével kötötték volna össze, egy olyan útról van tudomásunk, amely egyúttal Angliát is érintette. Az ábrákról is leolvasható, hogy a HJ csoportjai leginkább a szomszédos területekről látogattak

⁵²² Jungfranzosen auf der „Hein Godenwind”. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.

⁵²³ Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134.; R/JF an die Dienststelle, Dr. Garben, 4. November 1938 – PAAA, R 27135.; Deutsch-ausländische Skilager der Reichsjugendführung. *VB*, 21. Dezember 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 181. o.); Jugendaustausch im Wintersportlager. *RJP*, 1938/297. sz., 1. o.; 5 Jahre deutsch–französische Austauschlager. *RJP*, 1939, 1. sz., 2. o.

⁵²⁴ Deutsche Botschaft an das AA, Paris, 11. April 1939 – PAAA, R 98919; [AA] an die Deutsche Botschaft Paris, 13. Juni 1939 – PAAA, R 98919.

⁵²⁵ Notiz für Dr. Garben, 27. Juni 1939 – PAAA, R 27135; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. März 1939 – PAAA, R 27135; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁵²⁶ Dienststelle an das AA, 4. Juli 1939 – PAAA, R 98919.

⁵²⁷ Notiz für Dr. Garben, 27. Juni 1939 – PAAA, R 27135; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. März 1939 – PAAA, R 27135; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁵²⁸ R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

Franciaországba, ahol három irányban tettek látogatásokat: Elzász és Lotaringia vidékére, észak–franciaországi első világháborús csataterekre, illetve Párizsba. Ehhez hasonlóan a francia ifjak is elsősorban azokat a területeket keresték fel, ahonnan a HJ csapatai érkeztek, vagyis főleg a nyugati vidékeket. Franciaország esetében a BDM is közel azonos szinten vette ki részét a kapcsolatokból. Összességében azonban – minden német törekvés ellenére – partneri viszonyt csak a Bizottságba tömörült ifjúsági szervezetekkel sikerült kialakítani.

V. 6. 2. A Hitlerjugend kapcsolatai Délkelet–Európában

V. 6. 2. 1. Románia – Romániában 1926-ban hozták létre az *Országos Testnevelési Hivatalt* (Oficiul National de Educatie Fizica), amely a román fiatalság testi nevelését koordinálta. A testi képzés azonban csak 1934-től vált kötelezővé, amikor is felállították az *Országos Nevelésügyi Hivatalt* (Oficiul de Educatie a Tineretului Roman, OETR), amely a teljes 7 és 18 éves kor közötti román ifjúságot összefogta. A nevelést három szervezetre bízta: az *Ország Órójára* (Straja Tarii), a *cserkészekre* és a *Román Sportegyesületek Szövetségére* (Uniunea Federatilor Sportive Romane). A nemzeti kisebbségek szervezetei, így a németek is, a három szervezet valamelyikének korporatív tagjai voltak. 18 éves kor felett az előkatonai képzés keretében fogták össze a fiatalokat. Jelentősebb szervezet ezek közül csak a király által még trónörökös-ként alapított cserkészeké volt. A felsorolt szervezetek mellett léteztek az egyes pártok ifjúsági csoportjai is, melyek közül leginkább a *Vasgárda* és *Nemzeti Keresztény Párt* szervezetei bírtak nagyobb jelentőséggel.⁵²⁹

1936. április 6-án a Tatarescu kormány törvényt fogadott el az ifjúság neveléséről, amely megteremtette az egységes román államifjúság alapjait. A Nevelésügyi Hivatal jogot kapott arra, hogy a fiúk esetében 7 és 18, a lányok esetében 7 és 21 éves kor között felügyelje az erkölcsi, szociális, hazafias és testi nevelést. A törvényhez novemberben kiadott végrehajtási rendelet alapján az *Ország Órójá* szervezetet szinte államifjúsági szervezetté alakították, amely mellett már csak a hozzá erősen kötődő cserkészmozgalom működhetett szabadon. A törvény lehetőséget biztosított arra, hogy privát jellegű ifjúsági szervezetek állami felügyelet alatt továbbra is működhessenek. A német kisebbség számára erre a *Német Ifjúság Szövetsége* (Bund Deutscher Jugend, BDJ) és a *Romániai Német Ifjúság* (Deutscher Jugend in Rumänien, DJR) nevű szervezetek kaptak lehetőséget. Ezek egyúttal – az időközben belső nézeteltérések miatt – a Fritz Fabritius vezette Romániai Németek Egyesületére/Népközösségére (Verband/Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien) és az Alfred Bonfert vezetésével működő Romániai Német Néppártjára (Deutsche Volkspartei Rumäniens) bomlott Romániai Németek Nemzetiszocialista Önszolgáltató Mozgalmának, később Nemzeti Megújítási Mozgalmának (Nationalsozialistische Selbsthilfebewegung der Deutschen in Rumänien/Nationale Erneuerungsbewegung der Deutschen in Rumänien) ifjúsági szervezetei voltak.⁵³⁰ A fiúkat 18 és 21 éves kor között azután *Előkatonai Képzés* (Premilitaria) szervezete várta, majd 1–2 évre a hadsereg kötelekébe léptek. A Nevelésügyi Hivataltól szóló törvény a lányok számára a kötelezettséget 18-ról évről 21 éves korig emelte fel. Az iskolákat arra kötelezték, hogy létrehozzák Órjó- vagy cserkészcsoportjaikat.⁵³¹

1937 januárjában a román nemzeti ünnepen a király maga jelentette be, hogy minden román ifjúsági szervezetet összefog, és felszólította az ifjúságot, hogy vegyen részt az új, a korábbinál egységesebb ifjúsági szervezetben. 1937 októberében és 1938 decemberében újabb törvények révén a szervezés újabb fokára lépett.⁵³² A román ifjúság tehát több lépcsőn keresztül és egymásnak is ellentmondó törvények révén jutott el az államifjúság fázisáig, annak teljes körű kiépítése azonban már csak a negyvenes években valósult meg. 1938 végén a Straja 1,5 milliós tagsággal rendelkezett, s nemcsak az iskolai ifjúságot, hanem a dolgozó és sportoló ifjúságot is magában kívánta egyesíteni; ez azonban egyelőre

⁵²⁹ Bericht Hassenpflugs über die rumänische Jugend – BArch, NS 28/110, 54–59. o.; Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. *RJP*, 1937/195. sz., 5. o.; Die Jugendorganisationen in Rumänien. *RJP*, 1936/60. sz., 4. o.; Die Erziehung der rumänischen Jugend. *RJP*, 1938/32. sz., 1–2. o.; Straja Tarii – in Rumänien. *RJP*, 1938/231. sz., 3. o.

⁵³⁰ Böhm, Johann, Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933–1940. Peter Lang Verlag, Frankfurt 1999, 2–6., 103–106. o.; Albrich – Chris – Hockl, i. m., 102. o.

⁵³¹ Bericht Hassenpflugs über die rumänische Jugend – BArch, NS 28/110, 54–59. o.; Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. *RJP*, 1937/195. sz., 5. o.; Bemerkungen zum Gesetz über die Organisation und Betätigung des Erziehungsamtes für die Jugend in Rumänien. Vertraulich. – PAAA, R 98878; Staatliche Regelung der Jugenderziehung in Rumänien – PAAA, R 98893; Die „Wacht des Landes“. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 23–29. o.

⁵³² Zusammenfassung sämtlicher Jugendorganisationen Rumäniens. *Presse-Dienst „Osztaum“*, 29. Januar 1937 (PAAA, R 98878.); Rumänien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 25–26. o. (BArch, NSD 43/21, 112686–112687. o.); *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich, 17–19. o.; Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., dátum nélkül, 7–9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528–112530. o.); Die „Wacht des Landes“. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 23–29. o.

vontatottan haladt. Főparancsnoka II. Károly király volt, a tényleges parancsnokságot *Teofil Sidorovici* szárnysegéd, az ifjúság felügyelője látta el a Legfelsőbb Vezetőtanács segítségével. A vezetőtanács a király vezetése alatt állt, s tagjai voltak a miniszterelnök, a patriarcha, s jó néhány miniszter. A szervezeti munka négy nagy pillérét a nemzeti nevelés, az erkölcsi–vallásos nevelés, a szociális nevelés és a testi nevelés képezte. A Straja volt az egyetlen olyan szervezet Délkelet–Európában, amelyet a HJ magához hasonló államifjúságnak tekintett,⁵³³ s egyben arra törekedett, hogy az ifjúság szervezését és képzését német mintára alakítsák ki.

A szervezet kiépítését Romániában is minden bizonnyal többen német mintára képelték el, mert a román oktatási minisztérium nyomtatott anyagokat kért a bukaresti német követségtől a német ifjúság nemzeti, testi és erkölcsi neveléséről. A HJ pedig már 1935-től kezdve nagy készséget mutatott arra, hogy a román ifjúságot ellássa sajtótermékeivel, mert azok nyújthattak leginkább bepillantást a HJ életébe.⁵³⁴ Ezt támasztja alá, hogy Sidorovici ezredes, az Őrzők vezetője személyesen utazott Németországba, hogy kapcsolatba lépjen a BIV-vel, majd azt követően 10 napos tartózkodásuk alatt német ifjúsági táborokat tekintsen meg. A követség ezt jó alkalomnak látta arra, hogy befolyást gyakorolhassanak a román ifjúsági szervezetre.⁵³⁵

A szervezetben végzett román ifjúsági képzés a harmincas évek végére már több hasonló vonást mutatott a Németországban megszokott rendszerrel. Emelni kívánták a lövészet jelentőségét, megnövelték a táborokban eltöltött idő hosszát is. Az ifjúsági vezető Romániában is önálló, diplomás foglalkozássá vált, amelynek megszerzését két írott munka beadásához és egy szóbeli vizsgához kötötték, illetve vizsgálták az ifjúsági vezető gyakorlati tevékenységét is. Az iskolákban a csütörtököt az Ország Őrzője napjának nyilvánították, amelyen a szervezet minden fiú és lány tagja gyakorlatokat végzett a szabadban. Az Ország Őrzője azonban nyugtalanságra adott okot a németiség körében, mert a szervezet kiváló kilátást biztosított a románosításra is, főleg hogy szinte az egész ifjúságot egészen kis kortól a felnőtté válás idejéig kisajátította. 5 és 22 év között jó lehetőség nyílt arra, hogy a németiség ifjait elidegenítsék népiségüktől.⁵³⁶

A német kisebbség ettől saját ifjúsági munkájának megnehezülését várta, és attól tartott, hogy román parancsnyelvet vezetnek be náluk is. A Nevelésügyi Hivatal delegáltjainak nyilatkozatai ugyanis arra engedtek következtetni, hogy az iskolai vándorcsoportoknál is be akarták vezetni az Őrzők dalait és szövegeit, a Heil köszöntés helyett pedig a román köszöntést, és félték attól, hogy az iskolai csoportokat is szoros ellenőrzés alá vonják majd, hogy így vegyék elejét a „hitleri propagandának”. Számítottak arra is, hogy a hivatal szellemi kérdésekben is instrukciókat ad majd a nevelés terén. Végszükség esetén azt is kilátásba helyezték, hogy a beavatkozás elhárítása miatt lemondanak a saját ifjúsági szervezetről. Ebben az esetben más utakat kellett keresni arra, hogy a romániai német ifjak megőrizhessék németiségüket, melynek érdekében az egyház és a népcsoport vezetése mindent megkívánt tenni. Kaptak biztató ígéretek román részről, de végszükség esetén önálló cserkészcsapatok felállítását is kilátásba helyezték.⁵³⁷

Sidorovici – bár állítólag nehezebbre esett a döntés – 1937-ben végül feloszlatta a német szervezeteket, mert azokból túl sok volt, s elmondása szerint nem tehetett kivételt egyik javára sem. Csak az egyházi szervezeteket kívánta meghagyni. Erre válaszul a német kisebbség egységesíteni akarta ifjúsági szervezeteit és mindet be akarta olvasztani a Német Ifjúság Szövetségébe mint a pártok betilátása után a Német Párt helyett megalakított Romániai Német Népközség ifjúsági szervezetébe. Ezt a szervezetet akarták a király elé terjeszteni mint a németiség ultimativ ifjúsági képviselőjét. 1938-ban az 1936-ban beadott működési kérelmekre azonban még mindig nem érkezett válasz, holott a király 1937 októberében ígéretet tett arra, hogy az egyházon belül engedélyezi a német ifjúság szervezetét. A részleteket az egyháznak Sidorovicivel kellett volna kidolgoznia. Végül mégsem ez a megoldás került előtérbe, hanem az, hogy a népi német ifjúságot korporatívan tagolják be az államifjúságba saját szervezetének fenntartásával. Megígérték, hogy biztosítják az önálló életet, német parancsnyelvvel és dalokkal. Csak hivatalos rendezvényeken kellett román nyelvet alkalmazni, és a román himnuszt énekelni. A Goga-kormány bukása után azonban az ügy megrekedt, és a törvény értelmében minden politikai szervezetet feloszlattak. Emiatt úgy tűnt, hogy mégis csak az egyház keretein belül tud majd a német ifjúság

⁵³³ Wie bauen ein neues Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 8., 15. November 1938, 33–34. o. (BArch, NSD 43/9.); Wo steht die Jugend Südosteuropas? Ungarn; Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 16–18 o. (BArch, NSD 43/9.).

⁵³⁴ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 13. April 1935 – PAAA, R 63609.

⁵³⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 26. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 6. Juli 1935; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 23. Juli 1935 – PAAA, R 63610; RJF Abteilung Ausland an das AA, 22. Juli 1935 – PAAA, R 63610.

⁵³⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 10. Oktober 1938 – PAAA, R 98878; Die Auswirkungen der Bestimmungen über das Erziehungsamt auf die Deutschen Jugendorganisationen in Rumänien – PAAA, R 63609.

⁵³⁷ Bemerkungen zum Gesetz über die Organisation und Betätigung des Erziehungsamtes für die Jugend in Rumänien. Vertraulich. – PAAA, R 98878.

működni, mindezt viszont úgy kellett megtenni, hogy a nemzetiszocialista eszmék továbbra is érvényesüljenek az ifjúsági nevelés terén.⁵³⁸

Az 1938-as törvény azonban károsan érintette a nem román nemzetiségek ifjúságainak működését.⁵³⁹ A romániai németiség nem emelt kifogást az államifjúság ellen, de hozzá való viszonyát két lehetőség alapján képzelte el. Elfogadhatónak tartották volna, ha az államifjúság csak az állampolitikai nevelés céljára veszi igénybe a német ifjúságot, s a faji nevelést átengedi az adott nemzetiségnek. Ez a gyakorlatban az Őrzők különböző nemzetiségű szekcióinak létrehozását jelentette volna. A másik, a németiség számára egyszerűbb és szimpatikusabb megoldás az lett volna, ha az Őrzők kezdetől fogva csak a román ifjúságra terjesztik ki tevékenységüket. Erről román részről azonban szó sem lehetett. A brassói Deutsche Tageszeitung 1939 tavaszán viszont már arról számolt be, hogy az 1938. november 9-én elfogadott államifjúsági törvény teljes kibontakozási lehetőséget biztosít a romániai németiség népiségi életében, amiért cserébe a király és a román nép iránti hűségre tett eskü volt az ellenszolgáltatás. Az 1938. december 15-i dekrétumtörvény végül minden ifjúsági szervezetet betiltott az Őrzőkön kívül, ami ellentétben állt az 1938. augusztusi 1-i kormányhatározattal, amely elfogadott alapszabály esetén lehetővé tette a kisebbségek ifjúsági működését. A német ifjúság amúgy egyetértett a királyra és az országra tett esküvel, de kifogásolta a román nép iránti hűséget. 1939 közepén az addigi tárgyalások alapján nem számoltak azzal, hogy engedélyezni fogják az évtizedek óta működő német ifjúsági szervezeteket.⁵⁴⁰ A hivatalos intézkedések ellenére a német ifjúság azonban továbbra is kifejtette addigi tevékenységét.

A romániai németiség ifjúságát mindazonáltal károsan érintette a belső megosztottság mellett jelentkező külső bizonytalanság. A harmincas évek elején az ifjúság hanyatlását a HJ megítélése szerint éppen az utolsó pillanatban sikerült megállítani, amelyben *Alfred Bonfert* ifjúsági vezetőnek volt nagy érdeme. Bonfert azután vette kézbe az ifjúság ügyét, hogy a korábbi Önségítő Mozgalom *Winfried Schenker* által vezetett *Német Ifjúsapat* (Deutsche Jungenschaft) elnevezésű ifjúsági szervezetét 1934 nyarán betiltották. Az ifjúsági munkára ezt követően egy új szervezetben nyílt lehetőség, az *Erdélyi Német Ifjúsági Szövetségben* (Sienbürgisch-Deutscher Jugendbund), majd Bonfert új szervezetében, a Romániai Német Ifjúságban. 1934–35-től a romániai német ifjúság a román kormány rendelete alapján a továbbiakban csak cserkészkeretek között működhetett. A kezdetben többnyire Erdélyre korlátozódó ifjúsági munka a harmincas évek közepén a Bánátban, Szatmárban, a Bukovinában, Bukarest környékén is folyt, de a romániai németiségen belüli – már említett – két irányzat a 40-es évekig fennmaradt. Annak ellenére, hogy a romániai németiség a magyarországihoz képest viszonylag szabadon működhetett nemzetiszocialista szellemben, az ifjúság munkáját – ahogy láthattuk – sohasem könnyítették meg a romániai szabályozások.⁵⁴¹

A Német Néptanács rendelete alapján 1936 nyarától a *Német Ifjúság Szövetsége* fogta össze egységesen a romániai német fiatalokat *Hans Hockl* országos ifjúságvezető irányításával. A szervezet 7 körzetre tagolódott, mindenhol működött lánycsoport is. A BDJ a harmincas évek második felében szép teljesítményt ért el a németiség fenntartásában, az „osztályellentétek áthidalásában” és a népközösség kialakításában. Az egyesület színesen szervezte meg az iskolai ifjúság szabadidejét, egyaránt gondot fordított a szellemi és testi nevelésre, regionális csoportjainak tevékenysége Románia minden német településterületére kiterjedt. A szervezetnek lány és fiúcsoportjai mindenhol léteztek és teljesen vertikális struktúrája is kialakult.⁵⁴² A népszervezeten kívül továbbra is működött a *Német Ifjak Szövetsége* *Fritz Kloos*

⁵³⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 16. April 1938 – PAAA, R 98878; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 17. Juli 1937 – PAAA, R 98875.

⁵³⁹ Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., dátum nélkül, 7–9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528–112530. o.).

⁵⁴⁰ *Hockl, Nikolaus* Hans, Die volkspolitische Stellung der volksdeutschen Jugend. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 150–154. o.; Volksgruppenrecht und Jugendorganisation. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 44. o. (BArch, NSD 43/9.); Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1939/9. sz., 589–592. o.; Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 165–171. o.

⁵⁴¹ Deutsche Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1935/250. sz., 5. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 1. August 1933 – PAAA, R 63605; *Miege, Wolfgang*, Das Dritte Reich und die deutsche Volksgruppe in Rumänien 1933–1938. Ein Beitrag zur nationalsozialistischen Volkstumspolitik. Bern–Frankfurt/M. 1972; Äusserung zu der Frage des Verbotes des Wandervogels durch die Banatia in Temeschwar – PAAA, R 63605; Abschrift. Z. 4570/1933. Referat – PAAA, R 63605; *Walther Jansen* an das AA, 14. Dezember 1934 – PAAA, R 98893; Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend”. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.

⁵⁴² Deutsche Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1935/250. sz., 5. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 1. August 1933 – PAAA, R 63605; *Miege, Wolfgang*, Das Dritte Reich und die deutsche Volksgruppe in Rumänien 1933–1938. Ein Beitrag zur nationalsozialistischen Volkstumspolitik. Bern–Frankfurt/M. 1972; Äusserung zu der Frage des Verbotes des Wandervogels durch die Banatia in Temeschwar – PAAA, R 63605; Abschrift. Z. 4570/1933. Referat – PAAA, R 63605; *Walther Jansen* an das AA, 14. Dezember 1934 – PAAA, R 98893; Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend”. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.

vezetésével. Az egyes vidékeken is működtek még a korábbi ifjúsági szervezetek.⁵⁴³ A Bánságban a *Német Katolikus Ifjúság Egyesületek Szövetségén* (Bund der deutschen katholischen Jugendvereine) kívüli ifjúság Hocklhoz csatlakozott, majd az új helyi ifjúságvezető a katolikusokkal és azok lányszervezetével, a *Német Katolikus Leánykörrel* (Deutsch-Katholischer Mädchenkranz) is tárgyalásokat kezdett a csatlakozásról. 1935 júniusában Szentágotán (Agnetheln) az *Erdélyi Német Ifjúsági Szövetség* (Siebenbürgisch-Deutscher Jugendbund), melynek vezetése többségben Bonfertet, tagsága azonban a Népközösséget támogatta, 4000 fő részvételével tartott nagygyűlést, amelyen részt vett *Fritz Fabritius*, illetve *Helmut Wolff* az *Erdélyi Német Néptanács* (Siebenbürgisch-Deutscher Volksrat) elnöke is. A találkozón *Stefan Ludwig Rothra* emlékeztek. Összesen 3000 fiú és lány érkezett Bukovinából, Bánátból, Besszarábiából, Dobrudzsából és Szatmárból. A két napos találkozó első napján vezetői megbeszélések zajlottak, este pedig népszínművet tekinthettek meg. Másnap a reggeli istentisztelet után az ifjúsági szövetség gyűlésére került sor, ahol az egyes településterületek vezetői szólaltak fel, délután pedig népiünnepélyt tartottak. Besszarábiában, Dobrudzsában, Szatmárban a német ifjúság mind a BDJ-hez csatlakozott, csak a bukovinai ifjúság tartott ki a konkurencszervezet mellett. Annak ellenére, hogy a VoMi és a külügyminisztérium is Fabritius mellett tette le a voksát, a BIV ismét külön utakra tévedt, s ugyan nem vitatta Fabritius érdemeit, de Bonfertet is védelmébe vette, sőt később már egyértelműen őt támogatta.⁵⁴⁴

E szervezeti egységesülés révén a romániai német ifjúság a harmincas évek második felében látványos eredményeket ért el. 1936 augusztusáig – a munkaszolgálat betöltéséig – 83 munkatáborban 4650 fiatal teljesített szolgálatot. 3–7 napos tanfolyamokon 900 alvezetőt és hivatalvezetőt részesítettek világnézeti és gyakorlati képzésben. 1936–37 folyamán (1937. augusztusig) 9 nagy járási és körzeti ifjúsági találkozóra került sor. A Besszarábiában tartott ifjúsági napra 1400 romániai német fiatal ment el. A BDJ minden körzete rendelkezett saját színjátszó csoporttal. Az országos színjátszó csoport több mint 100 esten lépett fel, amelyen több mint 100 ezer néptárs vett részt. A szellemi nevelést szolgálták az Ostwacht, a Führerbrieft és a Die Jugend című folyóiratok. 1936–37-ben több helyen szakmai versenyt is tartottak, amelyen 1938-ban már 5000 fő vett részt. 1937-ben még intenzívebben zajlott a munka. Ez év folyamán 22 nagyobb tanfolyamot rendeztek a vezetők számára, 4-et az ifjú parasztoknak, s négy téli tábor is tartottak. Ebben a 29 táborban összesen 1050 fő vett részt. 1937 augusztusára a szövetségnek már több mint 3000 tagja volt, akik 80 helyszínen fejtették ki tevékenységüket, de több mint 10 ezer volt azoknak a száma, akik kisebb szervezetekben, de a BDJ irányelvi szerint működtek. Minden alakulat végzett közösségi munkát is: takarítást, német temetők gondozását, birtokok és utak rendben tartását. A szociális tevékenység a gyermekek vidékre küldési (Kinder aufs Land) akciójában, aratási óvodákban, aratási táborokban (Erntehilfslager) mutatkozott meg. 1937 nyarán a BDJ minden német településen propagandaakciót folytatott, hogy a német ifjúságot közös ifjúsági szövetségben egyesítse. Ebből az apropóból rendezték meg Segesváron (Schäßburg) a népközösség országos ifjúsági napját augusztus 21. és 22-én 6000 ifjú részvételével. Az 1939-es bánáti körzeti ifjúsági napon (Gaujugendtag) 5200 résztvevő volt jelen. (A DJR nemsokkal korábban 3800 fős ifjúsági napot tartott Heldsdorfban.) A romániai német ifjúsági vezetőit évi rendszerességgel képezték ki Németországban, 1939-ben a kiküldött jelöltek száma már 20 és 40, a lányok esetében 10 és 15 közé esett. 1939-ben kilátásba helyezték magasabb rangú román ifjúságvezetőnek meghívását is a BDM tanulmányozására.⁵⁴⁵

Németország hatékony közreműködése révén, nagy küzdelmek árán 1938 végére sikerült egyesíteni a romániai németiséget: a Néppárt belépett a Népközösségbe. Ennek következményeként Fritz Fabritius népcsoportvezető Hans Hockl immár az egységes szervezet ifjúsági vezetőjének nevezte ki, s fő feladata nem is lehetett más, mint a BDJ és a már *Willi Depner* által vezetett DJR egyesítése. Pár hónapos előkészítés után 1939. március 1-én a két szervezet *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend) néven egyesült, Hockl országos ifjúságvezető lett, Depner pedig a helyettese. Országos lányvezetőnek *Irene Müllert* nevezték ki.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Polen. Rumänien, BArch, R 43 II/512, 76–77. o.; Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend“. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.

⁵⁴⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 2. Juli 1935 – PAAA, R 63610; Ein Tag der siebenbürgische-deutschen Jugend. *RJP*, 1935/110. sz., 4. o.; Deutsche Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1936/186. sz., 7. o.; Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 103–106., 112–114. o.

⁵⁴⁵ JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 18. September 1933 – PAAA, R 63605; Rumänien – PAAA, R 98886; Jahresbilanz der deutschen Jugend in Rumänien. *RJP*, 1937/195. sz., 2. o.; *Weingärtner, Arnold*, Die deutsche Jugend in Rumänien. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 165–171. o.; Deutscher Landesjugendtag in Rumänien. *RJP*, 1937/186. sz., 2. o.; Jahresbilanz der deutschen Jugend in Rumänien. *RJP*, 28. August 1937; Aus der deutschen Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1937/289. sz., 2. o.; Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 106. o.; Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend“. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.; Hockl, Nikolaus Hans, Was ist und was will der Berufswettkampf der Deutschen in Rumänien? *Ostwacht*, 1939/1. sz., 6–10. o.; Buertmes, Gustav, Berufswettkampf. *Ostwacht*, 1939/1. sz., 11–12. o.

⁵⁴⁶ Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 206–207. o.

A romániai német ifjúság teljes egyesítése érdekében csakhamar szükséges volt, hogy az ifjúsági tevékenység keretében modus vivendi találjanak a német–katolikus ifjúsági szövetségekkel (Deutsche Katholische Jugend, DKJ). 1939. június 1-én a Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) országos ifjúságvezetője és a DKJ képviselői megállapodást írtak alá, amelyben leszögezték, hogy a DJ a népközösség ifjúsági szervezete, s csakis a népközösség szervei alá tartozik. Bár a DKJ fennmarad korábbi szervezetében, szabályzatával és vezetőségével a temesvári püspök felügyelete alatt, de tagjait arra kötelezi, hogy 21 éves korukig kötelezően belépjenek a DJ-ba. Azokon a településeken, ahol nem működött DJ-csoport, ott a DKJ soraiból neveztek ki helyi DJ-vezetőt. Ahol DJ és DKJ is működött, ott a kettő közül az alkalmasabbat választották ki helyi ifjúsági vezetőnek. A kinevezéseket a körzeti ifjúságvezető a járási ifjúságvezető javaslatára tette meg, de ehhez a DKJ szövetségi vezetésének egyetértésére is szükség volt. Vagyis minden településen lehetőség nyílt arra, hogy a DJ és a DKJ párhuzamosan működjön. Míg az előbbi tisztán népiségi feladatokat látott el, addig a másik csak egyházi célt szolgálhatott. Vagyis a DJ volt a felelős a népcsoport ifjúságának népiségi neveléséért, a DKJ pedig az ifjúság vallásos és egyházi nevelését látta el a katolikus német ifjúság körében. A DJ feladatköréhez tartozott tehát a világnézeti és politikai nevelés, a testi felkészítés, a népiségi–kulturális nevelés, valamint a szociális nevelés és gondozás, míg a DKJ a katolicizmus szellemében vallásos–kulturális, egyházi liturgiai és erkölcsi nevelést látott el. Ennek teljesítése során a DKJ pedig semmi olyat nem tett, ami a „német megújulás ellen irányult” volna, s a DJ is vállalta, hogy a katolikus egyház alapelveit és dogmáit tiszteletben tartja. A DKJ elfogadta, hogy egy hónap leforgása alatt minden 21 éves kor alatti tagját belépteti a DJ-ba, s ezt követően senki sem vállhatott úgy a DKJ tagjává, hogy nem lépett be egyidejűleg a DJ-ba. A szerződést *Hans Hockl* országos ifjúságvezető és *Julius Heyer* a DKJ képviselője és országos lelkigondozó írta alá. 1939 végén a DJ így már 20 ezer taggal rendelkezett (Órománia 631, Bánát 6800, Besszarábia 2300, Bukovina 1600, Dobrudzsa 400, Szatmár 350, Erdély 8900).⁵⁴⁷ Hockl és Sidorovici 1939. nyári találkozásán pedig egyetértés született abban is, hogy a Német Ifjúságnak lehetőséget kell kapnia, hogy tevékenységét a Strajától függetlenül végezhesse. 1939 júliusában Segesváron országos ifjúsági napot tartottak.⁵⁴⁸

A DJ mellett 1933-tól Romániában is fel kívánták állítani a Hitlerjugendet, de annak – a szokásokhoz híven – csak birodalmi német és osztrák állampolgárságú tagságot szántak, és a nehézségek elkerülése végett minden a romániai némettség szervezeteihez fűződő kapcsolattól mentesíteni akarták. A romániai HJ tagsága azonban nem volt számottevő.⁵⁴⁹

A birodalmi Hitlerjugend kapcsolatai Romániával azonnal megindultak. A Hitlerjugend már 1933 nyarára is tervezett utat Romániába, s a lehetséges partnerszervezetek közvetítéséhez a külügyminisztérium segítségét kérte, amely a Román Cserkészeket, a Román Keresztény Ligát, a Kárpátok Egyesületet, illetve a nagyszebeni Evangélikus Országos Konzisztóriumot ajánlotta. Egyben felhívta a figyelmet arra, hogy Románia egyes részein „ostromállapot” van,⁵⁵⁰ ezért politikai toborzómagatartás és egyenruha viselése tilos. Az utat 100–200 fővel kívánták lebonyolítani hat csoportban.⁵⁵¹ A Hitlerjugend mellett ekkor még más csoportok is aktívak voltak Románia irányában, 1933-ban még a *Sasok és sólymok* (Adler és Falken) szervezete is felkereste a területet, tanfolyamot, tánc és énekbemutatókat tartottak.⁵⁵²

A német látogatások mellett Románia is aktivizálta magát. 1933-ban *Georghe Tatarescu* ezredes, a miniszterelnök személyes vendégeként 80 fős Hitlerjugend-csoportot kívánt meghívni Romániába 1934 nyarára. Tatarescu egyben azt is közölte, hogy addigra a politikai szituáció kedvező változása várható, és a kormányzat is üdvözölni fog egy ilyen látogatást. Cserébe szeretne volna elérni, hogy a Hitlerjugend is meghívjon egy román ifjúsági csoportot Németországba.

⁵⁴⁷ Einigung der Jugendorganisation der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 1–4. o. (BArch, NSD 43/21, 112768–112771. o.); Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. Nation und Staat, 1939/9. sz., 589–592. o.; JfDR Abteilung Ausland an das AA, 18. September 1933 – PAAA, R 63605.

⁵⁴⁸ Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 208. o.

⁵⁴⁹ Carl Nabersberg an Fabritius, 11. August 1933 – PAAA, R 63605; Reichsdeutsche Jugend im Ausland. Standort Bukarest BDM an Panke, Bukarest, 20. Januar 1939 – BArch, NS 2/42, 27. o.

⁵⁵⁰ A harmincas évek elején Romániát – többek között a gazdasági válság hatására – zaklatott belpolitikai élet jellemezte. Az egymást gyors ütemben követő kormányok nem tudtak úrrá lenni a problémákon, ismét bevezették a cenzúrát, tüntetések zajlottak, számos „államellenesnek” minősített szervezetet feloszlattak. A változás 1934 januárjától, a Tatarescu-kormány hivatalba lépésével, következett be. *Palotás Emil*, Kelet-Európa története a 20. század első felében. Osiris, Budapest 2003, 379–391. o.

⁵⁵¹ Deutsche Botschaft an das AA, Bukarest, 10. März 1933; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 29. Juni 1933 – PAAA, R 98891; Abschrift. HJ Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, 16. Februar 1933 – PAAA, R 98891.

⁵⁵² Nationalsozialistische Selbsthilfebewegung der Deutschen in Rumänien, Landesleitung an die Geschäftsstelle des AA in Hermannstadt, 12. August 1933 – PAAA, R 63605. Romániában is működött a mecklenburgi Grenzlandkinderhilfe, amely 1934-ben bánáti gyerekek 30–50 fős csoportját kívánta Németországban üdültetni. A temesvári konzulátus emlékeztette arra, hogy a nagy infláció idején a bánáti németek több mint 1000 németországi gyereket fogadtak be, a létszámot legalább 80–90 főre akarta emelni. Deutsches Konsulat an das AA, Temesvár, 11. Januar 1934 – PAAA, R 63612. Hasonlóan aktív volt a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért is, amely 1934. július 8. és augusztus 19. között bukaresti gyerekeket üdültetett Németországban. Walter Neurin: Erfahrungen von der Ferienreise deutscher Kinder aus Rumänien nach Deutschland vom 8. 7. – 19. 8. 1934, Bukarest, 24. September 1934 – PAAA, R 63613.

1934 januárjában a viszonyok azonban még mindig kedvezőtlenek lehettek, mert Nabersberg is inkább elhalasztotta útját.⁵⁵³ 1934 nyarán Nabersberg azonban megtette tájékozódó jellegű délkelet-európai körútját, ami Romániát is érintette.⁵⁵⁴

1935-től láthatóan több útra került sor Romániába, melyek elsődleges célpontja a romániai németesség által lakott terület volt. 1935-ben a wiesbadeni HJ indult egy nagyszabású kirándulásra Romániába: Giurgiát, Törösvárt (Törzburg), Predeált, Brassót, Besztercét és Kolozsvárt keresték fel.⁵⁵⁵ Ezenkívül legalább tíz további útra került sor, s ettől az évtől kezdve a román ifjúság németországai útjai is nyomon követhetők. 1935-ben egy 100 fős román cserkészcsoporthoz vendégeskedett Németországban. A csoport egy svédországi cserkészaláosztályról hazafelé állt meg Németországban, ahol nem egész egy hetet töltött. Közben megmutatták nekik a HJ létesítményeit, illetve Berlin és Potsdam nevezetességeit, s felmerült annak lehetősége is, hogy részt vegyenek a HJ táborain. Látogatásuk Drezdában ért véget. A román vendégek nagyon elégedettek voltak a vendéglátással, mivel nem számítottak ilyen szívélyes fogadtatásra. Német részről viszont abban bíztak, hogy a szívélyes német fogadtatás után a romániai német ifjúsági csoportoknak is előnyösebb működési feltételeket biztosítanak majd.⁵⁵⁶ A kapcsolatok személyes szinten is működtek. *Virgil Badulescu* tábornok, a Román Nemzeti Testgyakorlási Szövetség, illetve a Testnevelési Főiskola elnöke 1935 nyarán két fiát és egy lányát szeretne volna közép-németországi HJ-táborokba küldeni. A bukaresti követség a tábornok pozíciójára tekintettel melegen támogatta a kérést, amellyel ismét lehetőség nyílt arra, hogy a HJ további befolyást szerezzen a román ifjúságra.⁵⁵⁷

1935 tehát a kapcsolatok felélénkülésének éve volt. Az év legfontosabb eseménye azonban Sidorovici németországi látogatása volt. A hamburgi HJ-nál tett látogatása során megtekintette az úszó Hein Godewind Ifjúsági Szállót, s más létesítmények felkeresése során is impulzusokat gyűjtött a román ifjúság további szervezéséhez és neveléséhez.⁵⁵⁸

1936-ból érdekes módon alig rekonstruálható Hitlerjugend-látogatás Romániában, ami azonban nem jelenti azt, hogy ne került volna sor továbbra is több útra. Csúpan a frankfurti HJ ének- és színjátékos csoportjának Romániát (erdélyi szász települések) is érintő délkelet-európai útjáról, illetve a hessen-nassauai HJ külügyi osztályvezetőinek és gazdaságotikai referenseinek szintén Délkelet-Európába irányuló útjáról van tudomásunk. Román részről továbbra is érkeztek csoportok Németországba a HJ-tal való kapcsolattartás, illetve a német ifjúsági nevelés megismerése céljából. 1936-ban erdélyi tanárok (14 fő) látogattak a kurhesseni HJ-hoz, majd 1936 májusában egy erdélyi színjátékos csoport érkezett Wuppertalba, ahol néhány nagyszabású előadás keretében népdalokat, néptáncokat és egy színjátékot mutattak be. A hamburgi Szabadidős Kongresszuson és az olimpiai játékokon részt vevő *Virgil Badulescu* tábornok ezúttal személyesen tekintette meg a HJ táborait, otthonait és egyéb létesítményeit.⁵⁵⁹

1937-ben minden korábbinál magasabb szintre emelkedtek a kapcsolatok. Február végén és március elején ismét Hessen-Nassauba látogatott egy 45 fős erdélyi néptáncos csoport. Produkciójukban énekeltek, népi játékokat és táncokat mutattak be.⁵⁶⁰ Ezt követően a román államifjúság első igazán nagy csoportját küldte ki Németországba tapasztalatszerzésre. 107 parancsnoka és vezetője vendégeskedett a Hitlerjugendnél Majna-Frankfurtban, ahol a HJ-tal és a BDM-mel közösségi estre is sor került, amelyen a román vendégek népdalokat és néptáncokat is bemutattak. *Brandt*

⁵⁵³ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 23. Januar 1934 – PAAA, R 63606.

⁵⁵⁴ Nabersberg, Carl, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. *Wille und Macht*, 1934/8. sz., 12–18. o.

⁵⁵⁵ HJ-Großfahrt nach Siebenbürgern. *RJP*, 1935/196. sz., 2. o.

⁵⁵⁶ RfJ Abteilung Ausland an das AA, 8. Mai 1935 – PAAA, R 98868; RfJ Auslandsamt an das AA, 12. August 1935 – PAAA, R 98868; 100 rumänische Pfadfinder in Berlin. *RJP*, 1935/179. sz., 2. o.

⁵⁵⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 25. April 1935; RfJ Abteilung Ausland an das AA, 7. Juni 1935 – PAAA, R 98875.

⁵⁵⁸ Einrichtungen der Hitler-Jugend als Vorbild für Rumänien. *RJP*, 1935/187. sz., 2. o.

⁵⁵⁹ HJ in Ungarn und Südosteuropa. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.; Von der Südosteuropa-Fahrt zurück. *RJP*, 1937/187. sz., 2. o.; Siebenbürger Lehrer besuchen kurhessische HJ. *RJP*, 1936/190. sz., 2. o.; Siebenbürger Spielgruppe in Wuppertal. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 11. Juli 1936 – PAAA, R 98875.

⁵⁶⁰ Siebenbürger Trachtengruppe in Hessen-Nassau. *RJP*, 1937/47. sz., 2. o.

területvezető a küldöttség által küldte el üdvözlését a román királynak. A küldöttség meglátogatta a HJ Ruhr–Alsó–Rajna területét is. Düsseldorfban a BIV részéről *Fink* Románia-referens fogadta őket, illetve a HJ-terület törzsvezetője. A román küldöttség megtekintette a HJ sátoztáborát és az „Alkotó nép” című birodalmi kiállítást is.⁵⁶¹

1937-ben ismét több német útra is sor került Romániába, amelyek továbbra is szinte kizárólag a németek által lakott vidékekre irányultak. 1937 júliusában a HJ egyik 12 leányból és 13 fiúból álló színjátszó csoportja indult Erdélybe. Bukarestben különböző előadásokat tartottak az ottani német kolóniának. Útjuk során érintették Medgyest, Berethalmot, Segesvárt, Nagyszebent és Brassót is.⁵⁶² Anglia mellett a BIV gazdasági referensei (17 fő) ebben az évben (szeptember 14.–október 12.) Erdélybe, Brassóba utaztak. Az út egy délkelet–európai út részét képezte, amely érintette Ausztriát, Magyarországot, Romániát és Jugoszláviát is. A Passauból, rövid felkészítő tábort követően útnak induló csoport első állomása Bécs volt, majd Budapesten keresztül érkeztek Romániába. Itt az első állomás Arad volt, melynek környékén német és román falvakat egyaránt megismertek. Ezután a román Bánságon keresztül Erdélybe utaztak, ahol Medgyesen és Brassóban álltak meg. A német múlt emlékei mellett ipari létesítményeket és földgáz-lelőhelyeket is megtekintettek. Az *Ottokar Lorenz* gazdaságpolitikai referens által vezetett csoportot az út során végig az Őrzők kalauzolták. Az ott tartózkodás során találkoztak a helyi, birodalmi német kolóniával, megtekintették az Őrzők sepsiszentgyörgyi vezetőképző iskoláját, valamint Predealban a Nevelésügyi Hivatal leányképző iskoláját. Ezt követően ellátogattak Sinaia és Breáza városaiba is, majd Bukarestbe, ahol a német követségen nagy fogadás várta őket. A romániai kirándulás utolsó állomása Constanza volt.⁵⁶³

1937 augusztusában Lauterbacher törzsvezető fogadta az ismét Németországba látogató Sidorovicit, akinek több HJ-tábort is megmutatott. Sidorovicit a berlini román követség két munkatársa is elkísérte. Útja egyben nyilvánvalóan előkészítette az év legfontosabb eseményét, Baldur von Schirach romániai látogatását is. Schirach 1937 decemberében látogatott el Romániába. Érdekes jelenség volt, hogy Schirach vizitje Romániában – mint ahogy a többi balkáni fővárosban is – sem volt hivatalos jellegű. Schirachot azonban mindjárt érkezésekor fogadta Sidorovici, megjelent a pályaudvaron a követség, a párt és a helyi HJ is. A követségen elköltött reggelin Sidorovici mellett 5 másik magas rangú román ifjúsági vezető is részt vett, valamint az NSDAP helyi csoportvezetője, a HJ és a BDM képviselője is. Schirach programja során a német hősi temetőben koszorút helyezett el az ismeretlen katona sírjánál, Sidorovici kíséretében felkereste a német otthont, a bukaresti német követtel pedig a román külügyminiszternél járt. *Antonescu* hadügyminiszter e látogatás során adta át Schirachnak a *Wille und Macht*ba szánt köszöntőjét. A lapnak adott interjújában Antonescu nagyon üdvözölte a német és a román ifjúság kapcsolatait. A *Badulescu* államtitkár-helyettesnél tett vizit után Schirachot fogadta a király, aki az egy órás megbeszélésen átnyújtotta Schirachnak a román ifjúság külföldieknek ritkán adományozott kitüntetését. A megbeszélésen részt vett a trónörökös is. Az Ország Őrzője is fogadást rendezett Schirach tiszteletére. A látogatás alatt Schirach több iskolát felkeresett, köztük a román ifjúsági szervezet egyik szakiskoláját, illetve a három legnagyobb vezetőképző iskoláját. A fogadtatás mindenhol nagyon szívélyes volt. Schirach két napos látogatása után 13-án utazott el Bukarestből, ahonnan Budapestre tartott. A bukaresti német követ véleménye szerint a látogatás bizonyosan hozzásegített ahhoz, hogy erősítsék és elmélyítsék a kétoldalú kapcsolatokat, és ezáltal a királyt és ifjúságát egyre inkább német vonalra térítsék.⁵⁶⁴

1938-ban a kapcsolatok az egy évvel korábban megteremtett magas szinten maradtak. Ezt bizonyította többek között Sidorovici – felesége és munkatársai kíséretében tett –újabb németországi útja 1938 júniusában. A magas rangú román vendéget és küldöttségét Berlinben Hartmann Lauterbacher fogadta. A rövid látogatás alkalmával a két ország

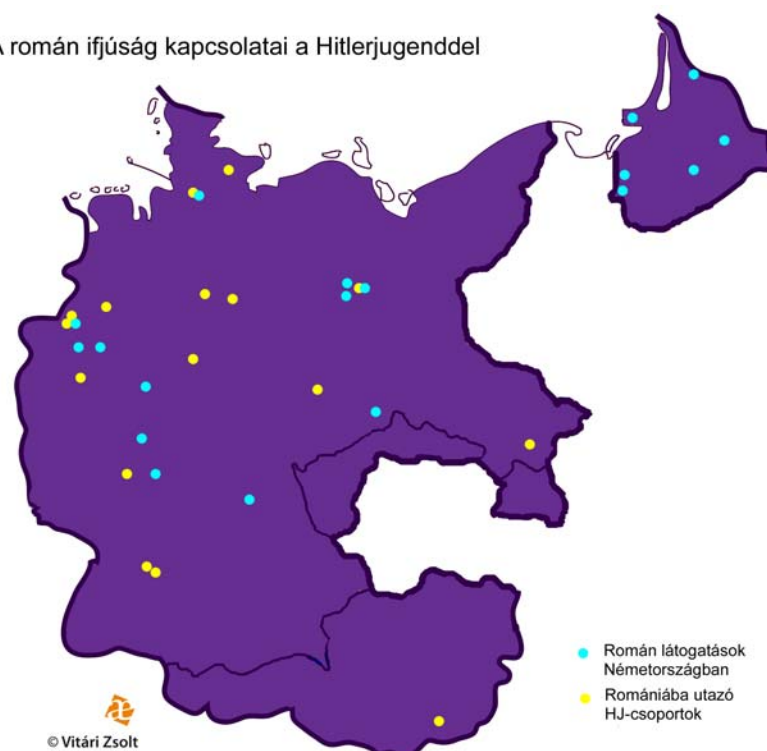
⁵⁶¹ Rumänische Staatsjugend besucht die HJ. *RJP*, 1937/171. sz., 2. o.

⁵⁶² A helyi némettség azonban panaszt emelt ellenük, hogy a csoport hangos Heil Hitler kiáltásokkal hívta fel magára a figyelmet, s tartottak tőle, hogy emiatt ők kerülhetnek nehézségekbe. Abschrift. Hein Stünke an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, 15. Juli 1937 – PAAA, R 60449; Deutsches Konsulat an das AA, Kronstadt–Braşov, 21. August 1937 – PAAA, R 60450.

⁵⁶³ Bécsben az Német–Osztrák Kereskedelmi Kamara vendégei voltak, a Német Klubban politikai és gazdasági személyiségekkel találkoztak, majd rövid kitérőt tettek a felső–stájerországi iparvidékre. Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. *RJP*, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. *RJP*, 1937/225. sz., 2. o.; Deutsches Konsulat an das AA, Kronstadt–Braşov, 8. Oktober 1937 – PAAA, R 98897; HJ-Referenten in Rumänien (Zeitungsausschnitt) – PAAA, R 98897; Rumänien – wie wir es sahen. *RJP*, 1937/237. sz., 1–2. o.

⁵⁶⁴ Rumänischer Jugendführer in Berlin. *RJP*, 1937/179. sz., 2. o.; Schirach útja 1937-ben Belgrád, Szófia, Athén, Rodosz, Damaszkusz, Bagdad. Az út azoknak a szervezeteknek a felkeresését szolgálta, amelyek javarészt a HJ példáját követték, s kapcsolatukat meg kellett erősíteni. Schirachot elkísérte Herbert Müller területvezető, Schirach főadjudtánsa, Heinz John főterületvezető, személyügyi főnök és miniszteri tanácsos, Artur Axmann, főterületvezető, a Szociális Hivatal főnöke, Günther Kaufmann főjárásvezető, Schirach személyes sajtóreferense és Hans Lauterbacher aljárásvezető, a Külügyi Hivatal főreferense. Ezen kívül két tudósító és egy szolga tartozott Schirach stábjához. Der JfdDR an Lammers, 18. November 1937 – BArch, NS 43/3506, 15–16. o., PAAA, R 98908; RfJ Grenz und Auslandsamt an das AA, 23. November 1937 – PAAA, R 98908; An die Gesandtschaft Bukarest, 29. November 1937 – PAAA, R 98908; Vermerk, 19. November 1937 – PAAA, R 98908; Rumäniens Außenminister an die HJ. *Hamburger Tageblatt*, 19. Dezember 1937; Deutsch–rumänische Jugendfreundschaft. *Kölnische Volkszeitung*, 20. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 133–134. o.); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Wortmann, i. m., 164. o.

A román ifjúság kapcsolatai a Hitlerjugenddel

HJ munkáját, főleg Königsbergben, Tilsitben (Sovetsk), Gumbinnenben (Guszev), Angerburgban (Węgorzewo), Marienwerderben (Kwidzyn) és Stuhmban (Sztum) jártak. Az utolsó állomás Marienbergben volt. A tanulmányutat követően Berlinben megtekintették a BIV intézményeit, kirándulást tettek Potsdamban, majd hazautaztak. 1938 szeptemberében Németországba érkezett a román ifjúsági szállók szervezetének 50 fős küldöttsége is. Látogatásuk első napján Berlinnel, majd Potsdammal ismerkedtek. A csoportot az „Ifjúság Házában” Neuköllnben szállásolták el, majd a tempelhoffi reptérre látogattak, ahol sétarepülést tettek. A nürnbergi pártnapok megtekintése után hazautaztak.⁵⁶⁶

1938-ra a BIV már 22 utat és két közös tábort tervezett a román ifjúsággal. A tervezett utak ellen a bukaresti követség sem emelt kifogást.⁵⁶⁷ Ezek megvalósulásáról azonban alig rendelkezünk információkkal, mindössze két erdélyi út dokumentált. 1938 júliusában a romániai HJ 22 tagja tett több hetes nyári utat a Bukaresthez közel fekvő hegyekben, ahol a párt által berendezett táborban sport- és tornagyakorlatokat hajtottak végre. A tábor vége felé egy kisebb incidensre is sor került, ugyanis a táborban megjelent a közeli Targoviste kerületi parancsnokságának küldöttsége, hogy átkutassa a tábort, mivel feljelentés érkezett hozzájuk, hogy a táborban a fiúk kézigránátokat dobtak és más katonai gyakorlatot hajtottak végre. A vizsgálat során csak fegyvereket kerestek, ami azonban eredménytelen volt. Bár az ügynek közvetlenül a tábor után nem voltak következményei, de a követség megjegyezte, hogy a tábort sajnálatos módon nem jelentették be, és előzékenységnek értékelte, hogy a vizsgálat nem a közös gyakorlatokra és az egyenruha viselésre irányult, mert akkor komoly következményekkel is számolhattak volna.⁵⁶⁸

Az 1938. őszi román vezetőlátogatást a Hitlerjugend 44 fős csapatával 1938 októberében viszonzta. A csoport összesen 32 HJ-vezetőből és 12 BDM-vezetőből állt. A csapatot Petter területvezető vezette Berlinből. Az először Czernowitzba érkező csapatnak szívélyes fogadtatásban volt része. A küldöttség tagja volt, de csak több napos késéssel érkezett meg, Lauterbacher törzsvezető is. A csoportot Czernowitzban az Őrök bukovinai felügyelője, Banateanu professzor és Cantemir polgármester köszöntötte, de fogadta őket Visarion érsek is. Este a város vendégeiként díszvacsonán vettek részt.⁵⁶⁹ A csoport az első napokat Bukovinában töltötte, aztán felkereste az ország más részeit is, többek között Predeál, Breáza és Sepsiszentgyörgy vezetőképző iskoláit, Galatz, Braïla és Constanza kikötővárosokat. Constanzában éppen akkor futott be az Emden cirkáló, így a két látogatás erősítette egymás hatását. A csoport felsora-

⁵⁶⁵ Sidorovici bei Lauterbacher. *RJP*, 1938/133. sz., 3. o.; Nachrichten aus der Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1938/7. sz., 359. o.; JfdDR an das AA, 12. August 1938 – PAAA, R 98878, R 27134; RfJ Grenz und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134.

⁵⁶⁶ Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; Ausländische Parteitagsgäste auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.; Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.; Rumänische Gäste beim Deutschen Jugendherbergwerk. *RJP*, 1938/205. sz., 3a. o.; Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Rumänien, 1939/3. sz., 83. o.

⁵⁶⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 9. April 1938 – PAAA, R 98897.

⁵⁶⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 29. Juli 1938 – PAAA, R 98878.

⁵⁶⁹ RfJ Grenz und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, Czernowitz, 28. Oktober 1938 – PAAA, R 98875, R 27134.

ifjúságai közötti kapcsolatokról ejtettek szót. Sidorovici kifejezte azt a kérését, hogy még 1938-ban hajtsanak végre egy vezetőcserét a két ország között. Miután megegyeztek a csere lebonyolításában, a románok azt kérték, hogy a tervezett 30 fős létszámot mindkét oldalon emeljék fel 50-re. A román csoport egész szeptemberben Németországban kívánt maradni, hogy részt vehessen a birodalmi pártnap rendezvényein is. 1938 szeptemberében így összesen 30 román vezető és 12 román vezetőlány érkezett Németországba.⁵⁶⁵ Így Románia 1938-ban először küldött hivatalos román ifjúsági delegációt a nürnbergi pártnapokra. A csoport az ifjúsági vezetők és vezetőnők mellett egyéb magas rangú, az ifjúsági életben fontos szerepet betöltő személyeket is magába foglalt. A román delegáció Kelet-Poroszországban hajtott végre tanulmányutat, hogy megismerje a

kozott az Emden cirkálón is, és a hajó parancsnoka lehetőséget adott arra, hogy megtekintsék a hajót. Este a constanzai német kolónia fogadásán vettek részt. A konzulátus jelentése szerint a csapatot mindhárom városban szívélyesen fogadták. Leginkább Galatzban, az „erősen elzsídósodott” városban hagytak hátra mély nyomot, mivel ott először láttak horogkeresztes jelképeket. Az utazás végét egy bukaresti látogatás képezte, ahol a küldöttséget üdvözölte Sidorovici. A német temetőben megkoszorúzták az ismeretlen katona síremlékét, s megtekintették az Őrzők létesítményeit, valamint iskolákat és gazdasági üzemeket. Ebédre fogadta őket Bucegi körzet helytartója és Bukarest főpolgármestere. A követtség az NSDAP és a német kolónia képviselőinek jelenlétében látta vendégül a csapatot az éppen Romániában vendégeskedő frankfurti operatársulattal együtt. Az elutazás előtt a csoport a helyi HJ és a német kolónia tiszteletére rendezett ünnepséget 1923. november 9. emlékére. Az ünnepségen Lauterbacher rövid beszédet mondott, aki csak kb. négy napot töltött a csapattal, és az odaúton megállt Budapesten is. A konzulátus jelentése szerint a csoport kifogástalan fegyelmével és jól neveltségével hívta fel magára a figyelmet.⁵⁷⁰

1939-ben az egy évvel korábbi szinthez képest jóval kevesebb, már csak nyolc utat terveztek Romániába. A vezetőcsere programját 1939 őszére azonban változatlanul programba iktatták a román államifjúsággal, de ezúttal egy kis kellemetlenség is történt, mivel a német csoport nem jelezte előre késését. A német csoportok azonban továbbra is elárasztották az országot. A román fél már–már kellemetlenül érezte magát, hogy túl sok német csoport érkezik, amelyek száma csak 1939. július–augusztusban elérte a negyvenet. Ezek közül a HJ-csoportok száma nem volt magasabb, mint korábban, de a tanulók, a Napola, a tanárok, az egyetemi hallgatók és a KdF csoportjai együttesen már túlzott a német jelenlétet eredményezték.⁵⁷¹

Sidorovici 1939 áprilisában – már szinte menetrend szerint – érkezett Németországba, látogatása középpontjában a Führer 50. születésnapján ünnepségsorozata állt Berlinben. A román vendég tiszteletére Schirach Gatowban, a HJ Külföldi Házában adott fogadást.⁵⁷²

A legmagasabb szintű ifjúsági kapcsolatok 1939 júniusában Schirach újabb romániai látogatásával folytatódtak. Schirach a román király meghívására érkezett Bukarestbe június 7–10. között, ezúttal a király trónralépésének évfordulóján rendezett ünnepségeken és az államifjúsági napon vett részt.⁵⁷³ Személyesen találkozott Sidorovicivel is. A Führertől külön engedélyt kért az útra, mert nagyon fontosnak tartotta a kölcsönös barátságot. Schirach a tervek szerint *Ernst Schlünder* testi felkészítésért felelős hivatalvezető, *Günter Kaufmann*, a Sajtó- és Propaganda Hivatal vezetője, *Hans Lauterbacher* külügyi hivatalvezető, *Fink* és adjutánsa, *Wilhelm Scholz* társaságában érkezett volna Romániába. A bukaresti követség tudatta, hogy a görög *Pál herceg*, a portugál és a jugoszláv államifjúsági vezetők, *Starace* és a spanyol Falange-vezető is biztosította a rendezőket részvételéről. A külügyminisztérium nem utolsósorban éppen ezért tanácsolta Schirachnak is a részvételt. Schirach végül az előzetes tervekkel ellentétben *Völkers* alezredes (az OKW összekötő tisztje Schirachnál), *Kaufmann*, *Lauterbacher*, *Fink*, *Scholz*, *Krome* (A VB budapesti képviselője) és *Theil* (A VB bukaresti képviselője és a BIV bukaresti kirendeltségének vezetője) kíséretében érkezett Bukarestbe. Az ünnepségsorozaton a király felavatta a román ifjúság zászlóit és kitüntetésekkel adta át a külföldi delegációknak. Schirach a román csillagrend nagykeresztjét kapta, de a német delegáció többi tagja is részesült valamilyen kitüntetésben, és általában magasabb rendűekben, mint a többi külföldi küldöttség tagjai. A vendégek részt vettek a román ifjúság és a román sportegyesületek bemutatóin, s a nemzetközi lovastorna megnyitóján is, amelyen egy német tiszti csoport is képviseltette magát. A küldöttséget fogadta a külügyminiszter is, Schirachot a király látta vendégül reggelire, az utána következő magánaudencia egy óráig tartott. A többi delegációt a bukaresti tartományfőnök hívta meg. Schirach a német nagykövetségen fogadta a román miniszterelnököt, később itt adott reggelit a román külügyminiszternek és az olasz követnek. Később Schirach is tiszteletét tette *Calinescu* miniszterelnöknél, s reggelire volt hivatalos a román nevelésügyi mi-

⁵⁷⁰ Deutsches Konsulat an das AA, Galatz, 7. November 1938 – PAAA, R 98875; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 10. November 1938 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 22. Oktober 1938 – PAAA, R 98907; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 22. Oktober 1938 – PAAA, R 98907; R/JF Grenz- und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; R/JF Grenz und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, Czernowitz, 28. Oktober 1938 – PAAA, R 98875, R 27134

⁵⁷¹ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; DAAD Zweigstelle Bukarest an den Oberbannführer Dr. Fink oder Vertreter Auslandsamt der Reichsjugendführung, Bukarest, 21. Juli 1939 – PAAA, R 27135; DAAD Zweigstelle Bukarest an den Oberbannführer Dr. Fink oder Vertreter Auslandsamt der Reichsjugendführung, Bukarest, 21. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

⁵⁷² Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.

⁵⁷³ Baldur von Schirach in Bukarest. *RJP*, 1939. június 8., 3. o.; Der Gesandte in Bukarest an das AA, 10. Juni 1939. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band VI, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1956, 504. dokumentum, 577–578. o.

niszterhez. A küldöttség Bukarestből Budapestre távozott, ahol mindössze egy napot töltöttek. Ott fogadta őket *Erdmannsdorff* nagykövet, és a Levente küldöttsége.⁵⁷⁴

A romániai látogatás egyúttal arra is alkalmat adott, hogy értékeljék a román ifjúsági munka másfél éves fejlődését. Bár a fejlődést jelentősnek ítélték meg, felhívták a figyelmet azonban arra is, hogy a látottakat nem lehet az egész országra általánosítani. Kiemelték, hogy – Németországgal és Olaszországgal ellentétben – Romániában az iskolát teljes mértékben bekapcsolták az ifjúsági feladatok ellátásába. A bemutatókat inkább propagandának minősítették, mintsem komoly nevelési értékkel bíró rendezvényeknek. Dél–európai viszonylatban viszont példásnak tekintették a román teljesítményt. Ebből az állásfoglalásból is látszik, hogy mennyire lenézték a térséget. Nagyon pozitívnak értékelték a német delegációval való törődést, de voltak kellemetlenségek is. A német küldöttség gépét Aradon leszállásra kényszerítették, ami után sorozatos magyarázkodás következett. Ráadásul a német delegáció úgy érezte, hogy a rendezvényeken a király és a trónörökös kerülni próbálta a hosszabb beszélgetéseket, hogy – német meglátás szerint – így nagyobb tetszést keltsenek a francia és az angol vendégeknél. Schirach autóját gyakrabban és hosszabban tartóztatták fel, mint az szerintük szükséges lett volna, a király által adott ebéden Schirach pedig rossz helyet kapott. Ezért a második napon már némi merevség volt érzékelhető a kétoldalú érintkezésben. Azt is a román szervezés szemére hányták, hogy egyik küldöttséget sem részesítette előnyben, így különösen a német, az olasz és a spanyol küldöttség érezte magát kényelmetlenül. Sőt inkább az angoloknak kedveztek, az angol küldött, Lord Somers, a cserkészek helyettes vezetője ugyanis szoros viszonyban állt a trónörökössel. A személyes kapcsolatot megpróbálták ugyan nem észrevehetővé tenni a többi delegáció előtt, de ez – a HJ megítélése szerint – nem sikerült.⁵⁷⁵

Jó kapcsolat alakult viszont ki az olasz, a spanyol és a német küldöttségek között, amit az is jelzett, hogy Schirach elutazásakor a két másik küldöttség megjelent a reptéren. Pozitívan értékelték a görög ifjúsági vezető, *Kanelopoulos* németbarát beállítottságát, szemben a koronahercegével, és a portugál ifjúsági vezető, *Nobre Guedes* is demonstrálta szimpátiáját. Összességében úgy értékelték, hogy a német jelenlét betöltötte szerepét: az ifjúságnevelés terén biztos fellépést tanúsítottak, jól láthatóvá vált a német hatalom a délkeleti térségben. Megállapították, hogy a német–olasz ifjúsági együttműködés már Európa ifjúsági szervezeteinek messze több mint felét inspirálja. A találkozó azt is megmutatta azonban, hogy Németország ellenfelekre számíthat a délkeleti régióban. Felhívták ugyanakkor a figyelmet arra, hogy a térség országai – különösen Románia – a belső politikai élet erősítésével egyre inkább ki akarnak lépni a „játékszer” szerepéből.⁵⁷⁶

A BIV nem vette jó néven, hogy Sidorovici Schirach látogatását követően a sziléziai közigazgatási körzet előljárójának meghívására lengyelországi látogatást tett. Lengyelországgal a danzigi autópálya és vasútépítési tervek miatt alakult ki konfliktus már 1939 tavaszán, s ezért Németországban zokon vették, hogy a román ifjúság legfőbb vezetője ebben a helyzetben a lengyel ifjúsággal is szívélyes kapcsolatokat kíván ápolni. Sidorovici lengyelországi útját azért is rossz néven vették Németországban, mert pont akkor tartózkodott Bukarestben Robert Ley, akit így nem tudott személyesen fogadni. Sidorovici más román ifjúsági vezetők társaságában 7 napot töltött Lengyelországban 1939. június 15-től kezdődően. Ez idő alatt felkereste Lemberget, Varsót, Gdingent, Kattowitzet és Krakkót. Erre válaszul Berlinben lemondták az első román csoport érkezését, amelyhez a külügyminisztérium is hozzájárult. Annak ellenére történt mindez, hogy Sidorovici lengyelországi látogatását Schirachnak már Romániában jelezte, és kérte, hogy ez ne okozzon nézeteltérést. A lemondást közlő táviratot a minisztérium viszont mindenképpen olyan szövegezéssel képzelte el, hogy az ne jelentse „az ajtó teljes becsapását”. Ennek következtében Sidorovicit és feleségét törölték a müncheni pártnap vendéglistájáról is. A vezetősere németországi útját is bizonytalan időpontra halasztották. Schirach az ügyet ezúttal teljesen a minisztérium döntésére bízta.⁵⁷⁷

Fabricius, romániai német követ azonban nem tartotta célszerűnek a román csoport útjának visszamondását, mert ezzel a király is letérhetett a HJ által remélt útról, ami azt jelentette volna, hogy az ellenfelek kezébe játszik át a román ifjúságot. Fabricius az egész dolog lényegét a következőképpen foglalta össze: „*Különben is politikai szükség-szerűség, hogy Romániát magunkhoz láncoljuk, amíg nem tudjuk és akarjuk katonailag elfoglalni.*” Ezért azt javasolta, hogy a felfüggesztett csereprogramot azonnal indítsák útjára, és hívják meg Sidorovicit és nejét a pártnapra, ahol

⁵⁷⁴ Zu Partei 2684, 2809, 2877, Dr. Garben, 22. Mai 1939 – PAAA, R 27135.; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 19. Mai 1939 – PAAA, R 27135; Bericht über die Reise des Reichsjugendführers im Juni 1939 nach Rumänien – PAAA, R 27135.

⁵⁷⁵ Bericht über die Reise des Reichsjugendführers im Juni 1939 nach Rumänien – PAAA, R 27135.

⁵⁷⁶ Uo.

⁵⁷⁷ Partei 4633 an den Deutschen Gesandten in Bukarest, Herrn Dr. Fabritius, 17. Juli 1939 – PAAA, R 27135. Dringend – Luther an Garben, 14. Juli 1939 – PAAA, R 27135; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 12. Juli 1939 – PAAA, R 27135; 27622, 159–161. o.; Partei 4584. Sehr verehrter Herr. Dr. Fabricius, 17. Juli 1939 – PAAA, R 98886; AA Referat Partei, Nr. 3582, 15. Juni 1939 – PAAA, R 27135.

meg lehet vitatni vele a lengyel ügyet, és a román–német kapcsolatokról is beszélni lehet. „Ha nagynak mutatjuk magunkat – folytatta a követ –, akkor sikeres a HJ is, mert a lengyel és a román ifjúság amúgy sem érti meg egymást.” A követség táviratban is jelezte, hogy egy Hitlerjugend-csoport olyan szívélyes fogadtatásban részesült, hogy a csere mindenképpen javasolt.⁵⁷⁸

Más dokumentumban úgy ítélték meg, hogy a román ifjúság 1939 közepére már egyértelműen baráti érzületet mutatott Németország felé, amit azonban még fejleszteni kellett. Minél jobban sikerült ugyanis Németország oldalára állítani az ifjúságot, annál inkább fordulhatott az egész ország Németország felé, és szabadulhatott fel a francia befolyás alól. A király azonban még mindig nem hagyott fel a „mindenkivel barátkozni” politikájával, de az ifjúságot egyre inkább a HJ mintájára alakította, ami Fabricius követ szerint főleg Schirach érdeme volt. A követ úgy vélte, ha sikerül a román ifjúságot teljesen a HJ vonalára helyezni, akkor a királynál is el lehet érni majd, hogy ne ápoljon kapcsolatot a világ más ifjúsági szervezeteivel.⁵⁷⁹ Úgy tűnik, hogy a nézeteltérések ellenére 1939-ben is megvalósult hét út Romániába, s az Ország Őrzoinek küldöttsége részt vett a garmisch–partenkircheni HJ- téli játékokon, majd Berlinben is látogatást tett, ahol egy ifjúsági filmelőadáson is részt vettek.⁵⁸⁰

A Hitlerjugendnek – igazodva a német diplomáciai és gazdasági érdekekhez – Románia volt talán a legfontosabb partnere a délkelet–európai térségben. A román belpolitikai nehézségek leküzdése után a HJ útjai a harmincas évek közepén indultak meg Románia felé, s érdekes módon elsősorban Németország nyugati és középső vidékeiről érkeztek. A csoportok nagysága viszonylag szerény volt, átlagban 14 fővel érkeztek, viszont többnyire hosszú ideig maradtak román földön, átlagban 28 napot. Románia kiváló terepet nyújtott az ottani németiség népiségi megtartására, hiszen ez elé – egy–két incidenst leszámítva – Romániában nem gördítettek akadályt. Így a HJ csoportok minden nagyobb német településterületet felkerestek, például a Bánságot, Erdélyt, Bukovinát, Besszarábiát és Észak–Dobrudzsát. Román lakta területek alig szerepeltek az úticélok között. Románia elsősorban ifjúsági vezetőket küldött Németországba, akik főleg azokat a területeket látogatták meg, ahonnan a HJ is csoportokat menesztett Romániába. A lányok cserekapcsolata mindvégig meglehetősen szerénynek mutatkozott.

V. 6. 2. 2. Jugoszlávia – Jugoszláviában a legnagyobb ifjúsági szervezet a *Jugoszláv Királyság Szokoljainak Szövetsége* (Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije) volt, amelynek 1936 végén kb. 380 000 tagja volt. Más szervezetek mindössze pár ezer fős tagságot voltak képesek felmutatni.⁵⁸¹ A Szokol (súlyom), a szláv népek egyik háborús jelképe volt, a harcosok kísérőjeként tartották számon, így katonás és harcias erényeket testesített meg. A pánszláv érzület terjesztése mellett a Szokolnak célja volt a nemzeti tudat elmélyítése és a testi erőnlét emelése. A szervezet működéséhez egy 1929-ben hozott törvény teremtette meg a szilárd alapot, ami alapján a Sokol keretei között tervezték egy államifjúság kialakítását is. A szervezet élén a trónörökös állt, a központi bizottságot pedig a miniszterelnök és a testi nevelés miniszterének egyetértésével állították fel.⁵⁸² A Szokol mellett a cserkészek (Savez Skauta Kraljevine Jugoslavije) kb. 10 ezer fős létszámukkal nem rendelkeztek semmi befolyással. Jelentősebbek voltak a 26 ezer főt számláló alpesi egyesületek és az 50 ezer fős *Fiú Ifjúsági Egyesületek Szövetsége* (Sveza fantovskih otseka) nevű szervezet. Egy magyar katonai elemzés szerint 1933-ra a jugoszláv vezetés belátta, hogy a Szokol egyesületek nem képesek megfelelni az ifjúság előkatonai képzése terén támasztott követelményeknek, a jogi alap viszont nem volt meg ahhoz, hogy az iskolán kívüli ifjúságot az egyesületbe kényszerítsék. A nemzetiségi vidékeken a katolikus papság ellenagitációja miatt még inkább rosszabb helyzetben volt a Szokol. 1934-ben hirdették ki a fiú ifjúság általános testi felkészítéséről szóló törvényt, amely a népiskolát elhagyó generáció testi neveléséről rendelkezett, és 20 éves korig határozta meg a kötelezettséget. A rendszer kiépítése azonban csak fokozatosan történt meg, 1939-ig kb. 200 ezer fiút részesítettek ilyesfajta képzésben.⁵⁸³

⁵⁷⁸ „Auch sonst ist es eine politische Notwendigkeit, Rumänien an uns zu fesseln, solange wir es nicht militärisch erobern können und wollen.” Fabritius an Luther, Holz bei Gmund, 26. Juli 1939 – PAAA, R 27622, 156–158. o.; Stelzen an das AA, Bukarest, 15. Juli 1939 – PAAA, R 98886.

⁵⁷⁹ Fabritius an Luther, Holz bei Gmund, 26. Juli 1939 – PAAA, R 27622., 156–158. o.

⁵⁸⁰ Rumänische Jugendführer in Berlin (Újságkivágás) – PAAA, R 99008.

⁵⁸¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 10. Dezember 1936 – PAAA, R 98875.

⁵⁸² Az első ilyen Szokol-szervezetet Csehországban alapították. 1863-ban jött létre a szlovén, 1874-ben a horvát és 1882-ben a szerb Sokol. 1918–19-ben az Szerb–Horvát–Szlóven Királyság létrehozása után ezek a szervezetek egyesültek. 1934-re a tagság kb. 100 ezer főre duzzadt. Beolvasztották a katolikus egyház rokon szervezeteit is, így a szlovén Orelt (Sas) is. Der südslawische Sokol. *RJP*, 1936/46. sz., 3. o.; *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich, 4–5. o.; *Jugend im Osten. Das Deutsche Mädel*, 1935/5. sz.; *Miletitsch, Vjekoslav*, Die deutsche und die jugoslawische Jugenderziehung. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 3–4. o.; *Gregoric, Danilo*, Der Anteil der Jugend am Werden Jugoslawiens. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 5–8. o.; *Die Jugendverbände des Auslandes. Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 18. o.

⁵⁸³ Jugendaustausch mit Jugoslawien. *RJP*, 1939/125. sz., 3. o.; Südslawien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 13–14. o. (BArch, NSD 43/21, 112674–112675. o.); Der Weg zur Staatsjugend in Jugoslawien. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 33–39. o.; *Jugend in Südslawien. RJP*, 1934/199. sz., 1–2. o.; Die Jugenderziehung der Kroaten. Volkstum im Südosten. *Volkspolitische Monatsschrift* 1939, 310. o. HL, VKF, H.M. 118.560/eln.VI–2.–p.–1933 számhoz. Összefoglaló jelentés. Általános rész, B/201, 720. o.

Jugoszláviában – Romániához hasonlóan – fontos szerepet játszott a német kisebbség, amely önszervezését már 1918-ban megkezdte.⁵⁸⁴ A húszas évek végén a nagynémet gondolatok előtérbe kerülése révén bomlási folyamatok indultak meg a németsegen belül, majd a harmincas évek elején a nemzetiszocialista szellemiséget követő megújítási mozgalom bontotta fel a nehezen helyreállított egységet. Utóbbi különösen a Sváb–Német Kultúrszövetség ifjúságában hagyott mély nyomokat. Időközben a jugoszláv hatóságok is egyre szigorúbb ellenőrzés alá vonták a némettség szervezeteit: megtiltották a horogkeresztes jelvények és zászlók használatát, valamint megtiltották a Hitler-köszöntést, megszigorították a németországi utazásokat, s mind több Jugoszláviába érkező németet utasítottak ki. Különösen bosszantó volt a hatóságok számára a Németországból érkező énekes diákok (Wandervogel) és a KdF jelenléte. A Kultúrszövetség ifjúsági szervezete 1934-ben jött létre a *Német Ifjúság Szövetsége* (Verband der deutschen Jugend) néven, de az egyes vidékeken más szervezetek is kifejtettek ifjúsági tevékenységet. Működtek még katolikus és evangélikus szervezetek is.⁵⁸⁵ Az iskolai ifjúság csak a Sokolban tevékenykedhetett, más egyesületben nem.⁵⁸⁶

A Hitlerjugend jugoszláv kapcsolatai 1933-ban kissé nehézkesen indultak. A düsseldorfi főkonzul egyenesen kijelentette, hogy nem ért egyet a német–jugoszláv ifjúsági csere gondolatával. Attól tartott, hogy a jugoszláviai német gyerekek bevonása esetén azok németországi látogatásairól jó adag nemzeti érzéssel telve térnek haza. A belgrádi német követség ezek után azt várta, hogy a jugoszláv kormány sem adja áldását a tervezett ifjúsági cserére. A hivatalos visszautasítás elkerülése érdekében a követség inkább a tervek visszavonását javasolta. 1934-re a helyzet azonban már változott, mert a követség kifejezetten kívánatosnak tartotta a német ifjúság tanulmányi és vándorútjait. Jugoszlávia belpolitikai helyzete miatt azonban arra figyelmeztette a résztvevőket, hogy tartózkodjanak a vitás kérdésekben való megnyilvánulástól (német népcsoport helyzete, horvát kérdés stb.). Óvatosságra intett a követség a nemzetiszocializmus lényegéről és céljairól való felvilágosítás terén is, nehogy azt agitációnak tartásuk. Különösen a német népcsoporttal való kapcsolattartás során volt ildomos ügyelni erre, hiszen ez esetben nemcsak az ifjúsági utak résztvevői, hanem az ottani némettség számára is káros következményekkel lehetett számolni. A követség összességében azonban barátinak tartotta a lakosság viszonyulását Németországhoz, csak a szlovén határvidéki területeken figyelte meg a régi, ellenséges hangulatot.⁵⁸⁷

Nabersberg 1934-es tájékoztató jellegű délkelet–európai körútja után 1935-től tömegesen érkeztek HJ-csoportok Jugoszláviába, mely ettől kezdve az egyik leglátogatottabb ország lett. 1935-ben összesen 17 út dokumentálható. A Hitlerjugend számára jó reklámot jelentett a birodalmi sportvezető, Tschammer und Osten 1935-ös balkáni körútja során Belgrádban tett rövid (október 28–31.) látogatása is, ahol a német testi felkészítés eredményeinek bemutatása és terjesztése során a Hitlerjugend pozitív eredményei is minden bizonnyal szóba kerültek. 1935-ben már jugoszláv látogatásra is akadt példa Németországban: a DAAD keretében Németországban tartózkodó jugoszláv hallgatók keresték fel a drezdai HJ egyik nyári táborát. A belgrádi német követség 1935-ben az ellen emelt komoly kifogást, hogy a számos Jugoszláviába érkező HJ-csoport a német településeken népiségi munkát is folytat, amit a jugoszláv kormány nagy aggodalommal nézett. Az elővigyázatosságot az is indokolta, hogy 1935 nyarán egy német hallgató életét vesztette egy összetűzésben. Így már a jugoszláv követség is arra hívott fel, hogy a hasonló esetek elkerülése érdekében elengedhetetlen az utak időben való bejelentése. Jugoszlávia esetében is tehát pontos útvonalakat kértek, mert a német lakosságú területek látogatása nyilván megfontolás tárgyát képezte.⁵⁸⁸

⁵⁸⁴ A kiindulópont a Bácska volt, Újvidék központtal. 1922-ben önálló pártot is alapítottak. Az 1920-ban alapított Sváb–Német Kultúrszövetségnek (Schwäbisch-Deutscher Kulturbund) kezdetben nem volt könnyű sorsa, mivel két évvel később betiltották, s csak 1927-től engedélyezték újra működését. 1929-ben a királyi rendszer megszüntette a németiség parlamenti képviseletét.

⁵⁸⁵ Így például a Szlavóniai Németek Kulturális és Népjóléti Egyesülete (Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien) – *Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das erste Arbeitsjahr 1936/37 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien.* Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1937; *Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das zweite Arbeitsjahr 1937/38 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien.* Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1938. A jugoszláviai németiség helyzete (1939) – MOL, K 64, 81. cs., 21. tétel.; *Brunner, Heinz*, Die deutsche Jugend Jugoslawiens. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 160–165. o.

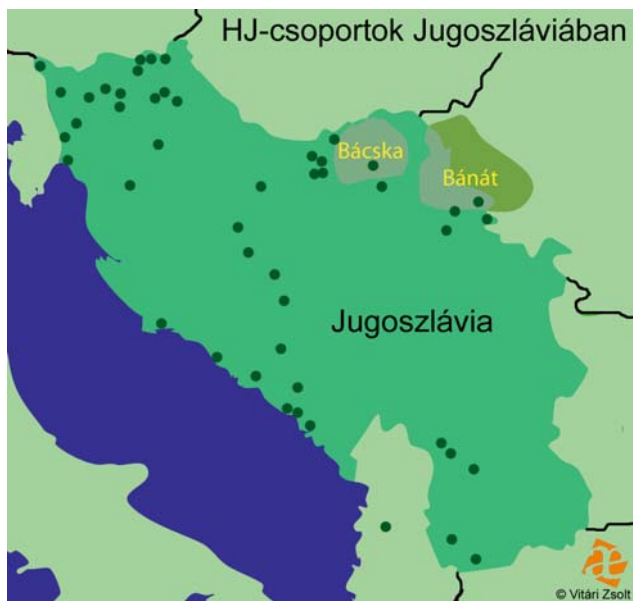
⁵⁸⁶ Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Jugoslawien. BArch, R 43 II/512, 78–79. o.

⁵⁸⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 27. März 1933 – PAAA, R 63612; Deutsche Gesandtschaft an Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der RJF, Belgrad, 18. April 1934 – PAAA, R 63607.

⁵⁸⁸ Nabersberg, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers, i. m., 12–18. o.; Der Reichssportführer über die deutschen Leibesübungen und die Olympischen Spiele 1936. *Deutsches Volksblatt*, 31. Oktober 1935 (PAAA, R 98761). Tschammer útjára vonatkozó levelezést ld. PAAA, R 98761; Jugoslawische Studenten in den Sommerlagern der sächsischen HJ. *RJP*, 1935/183. sz., 3. o.; Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610; Abschrift. Légation Royale de Yougoslavie en Allemagne an das AA, 23. Dezember 1935 – PAAA, R 98894; PAAA, R 98919.

1936-ban nagyjából az előző év szintjén maradt a HJ látogatásainak száma, s úgy tűnik, hogy a jugoszláv tiltakozás ellenére továbbra sem volt probléma a németek által lakott területek bejárása. 1936 augusztusában a HJ 25 fős trieri csapata a Sváb–Német Kultúrszövetség meghívása révén Eszékre, majd a Bácska mosel–frank településeire látogatott, ahol a német települések fennállásának 150 éves évfordulójára rendeztek ünnepeket. Az ünnepek kialakításában a HJ is segített, s egy filmet is forgattak a jugoszláviai németsegről. Végül egy hosszabb dunai utazásra indultak budapesti és bécsi látogatással.⁵⁸⁹

Bár 1937-től nehezebben dokumentálhatóak az utak, nem valószínű, hogy számukban valóban drasztikus csökkenés következett volna be, hiszen semmilyen külpolitikai mozzanat nem terhelte a két ország viszonyát. 1937 nyarától további intézkedésig viszont a szlavóniai és gottschee-i németek településterületén adódott nehézségek miatt nem lehetett csoportos utakat rendezni, ami a Hitlerjugendre is vonatkozott. Egyéni utakat is csak a VoMi külön engedélyével lehetett lebonyolítani. 1937-ben minden korábbinál fontosabb eseményekre került sor. Angliához hasonlóan a HJ gazdaságpolitikai referensei (17 fő) Lorenz területvezető vezetésével ebben az évben délkelet–európai körútjuk során Románia után Jugoszláviába is ellátogattak. 1937 októberében három napot töltöttek el a jugoszláv gazdasági és szociális kérdések tanulmányozásával. A csoport délkelet–európai útjának csúcspontját jelentő 12 napos romániai vendégeskedés után Maria–Theresiopelen keresztül érkezett Belgrádba, ahol a szociális miniszter fogadta őket, s ipari létesítményeket kerestek fel. Később bajtársi esten vettek részt a belgrádi NSDAP helyi csoportjánál. Október 8-án Zágrádba

mentek, ahol a polgármester vendégei voltak, s szintén gazdasági létesítményeket tekintettek meg. Az út végén Susakon, majd Fiumén keresztül Triesztbe látogattak, ahol az Észak–Adria kikötőpolitikai viszonyait tanulmányozták, majd innen tértek vissza Németországba.⁵⁹⁰

1937 júliusában Urfeldben a Baldur von Schirach Ifjúsági Szállóban rendezték meg a BDM és a jugoszláv lányok közösségi táborát. A tábor során ellátogattak a felföldi lánytáborba is Königsdorf mellé, ahol a vendégek betekintést nyerhettek a lányok munkájába. A vendégek valamennyien a jugoszláv Sokol tagjai voltak. Szintén 1937 nyarán a Sokol 20 fős vezetőségcsapata is egy nagy németországi körutazáson vett részt, amely érintette Sziléziát, Berlint, Hamburgot és Közép–Németországot. Viszonzásként őszre HJ vezetőket hívtak meg Dalmáciába.⁵⁹¹

1937 novemberében a jugoszláv ifjúság meghívására *Baldur von Schirach* személyesen is ellátogatott a déli szláv országba. Schirach látogatást tett a testi nevelési miniszternél, *Vekoslav Miletić*nél, aki fogadást rendezett a magas rangú vendég tiszteletére, amelyen jelentős számban vettek részt az ifjúság nevelésében érdekelt szervezetek képviselői. A miniszter szívélyes beszédében utalt arra a jó példára, amelyet ezen a területen Németország jelentett. Schirach látogatása során részletesen megismerkedhetett a jugoszláv ifjúsági neveléssel, s hálája jeleként a következő évben meghívta a jugoszláv ifjúság képviselőit a Birodalomba. Schirachot zárasként *Milan Stojadinović* miniszterelnök is fogadta, akinek átnyújtotta a Hitlerjugend aranyjelvényét (Goldenes Ehrenzeichen). A követség jelentése szerint az út jó hatással volt Jugoszláviára és minden kétség nélkül megvetette a további együttműködés alapját.⁵⁹²

Az 1938-ra tervezett, 34 utat jelentő valószínűleg minden korábbinál gazdagabb program ellen a követség nem emelt kifogást, de ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy minden olyan magatartást kerülni kell, amely ideológiai propagandaként a jugoszláv belügyekbe való beavatkozásnak minősülhet. A Birodalmi Ifjúságvezetőség Jugoszlávia-referense, *Herbert Oertel* 1938 áprilisában (3–7.) azért utazott Jugoszláviába, hogy tárgyalásokat folytasson a német követséggel és jugoszláv partnerekkel. Az 1938-as látogatások egy részét azonban botrányok tarkították. A

⁵⁸⁹ Westmark HJ fährt nach Jugoslawien. *RJP*, 1936/182. sz., 2. o.

⁵⁹⁰ Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, RJF etc., 19. Juni 1937 – PAAA, R 60449; Wirtschaftspolitische Referenten der HJ in Belgrad. *VB*, 10. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 115. o.); Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. *RJP*, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. *RJP*, 1937/225. sz., 2. o.

⁵⁹¹ Jugoslawinnen im BDM-Lager. *RJP*, 1937/166. sz., 2. o.; Das deutsch-jugoslawische Mädellager. *RJP*, 1937/177. sz., 2. o.; Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 7. o.

⁵⁹² Der Reichjugendführer in Belgrad. *Hamburger Tageblatt*, 27. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 130. o.); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 3. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

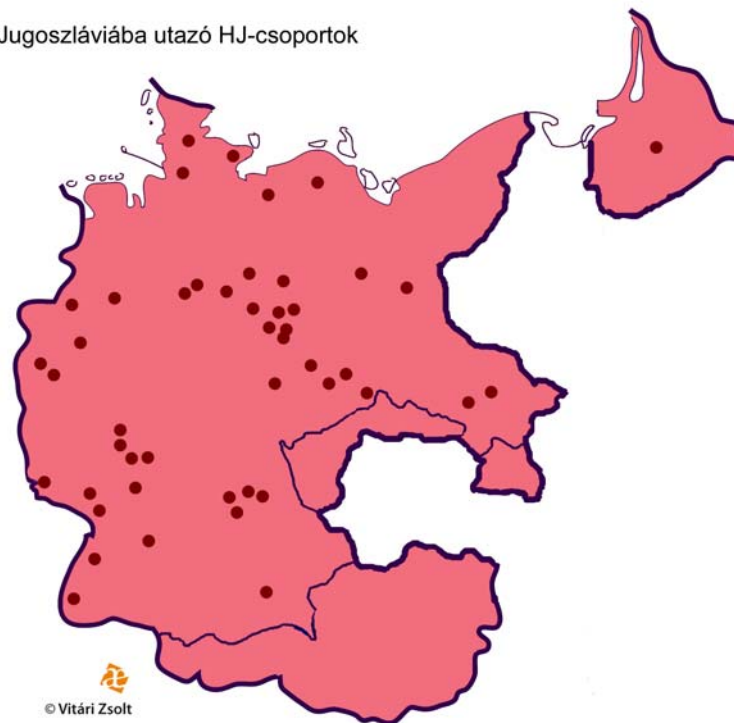
kaiserslauterni HJ 17 fős csapata Marenberg (Bezirk Dravograd), Pohorje, Maribor, Zágráb érintésével tartott Belgrádba, ahonnan Magyarországra folytatta útját. A csoport nagy feltűnést keltett, mert katonai formációban, német dalokat énekelve vonult végig Marenbergen. A dalok közt ott volt az „Ellenséges országon menetelünk keresztül” (Wir marschieren durch Feindesland) kezdetű nóta is. Egy másik, 19 fős, Ptujban és környékén kiránduló HJ csoport számára pedig a csendőrség akadályozta meg a város megtekintését, csak kenyeret engedett vásárolni a csoportnak.⁵⁹³

Továbbra is napirenden voltak a közös táborozások. 1938-ban többek között 40 sziléziai HJ-tag vett részt jugoszláv ifjúsági táborokban, s ugyanennyi jugoszláv ifjú a sziléziai HJ nyári táborában. A BIV Kulturális Hivatala zenei tanulmányutat tartott Jugoszláviában, a Világnézeti Nevelés Hivatala pedig külpolitikai tanulmányutat. Ebben az évben terveztek eleget tenni a már korábban kifejtett jugoszláv kérésnek, hogy 15–20 jugoszláv ifjúsági vezetőt hívjanak meg németországi kiképzésre. Ehhez hasonlóan jugoszláv leányvezetők meghívását is tervezték a BDM munkájának tanulmányozására. 1938 júliusában a frankfurti HJ színjátszó csoportja utazott Jugoszláviába. A 25 fős csoport Belgrádba, majd az Adriai-tenger partjára utazott, s német paraszttelépüléseket is felkeresett.⁵⁹⁴

1938. április 23. és május 9. között Schirach meghívására érkezett Németországba *Miletić*, a testi nevelés minisztere. A német–jugoszláv határon *Theo Stadler*, a Külügyi Hivatal vezetője fogadta. A vendég április 30-án érkezett Berlinbe. Itt megtekintette a BIV központját, ahol fogadást adtak tiszteletére. A BIV-ben Lauterbacher is fogadta a magas rangú vendéget, Schirach pedig reggelit adott számára, amelyen Činčar–Marković követ, illetve a BIV vezető beosztású munkatársai vettek részt. Schirach hangot adott annak a reményének, hogy állandó jellegű kapcsolat alakul ki a két ország ifjúsága között, s meghívott egy jugoszláv csoportot, hogy vegyen részt a HJ egyik sátoztáborában, majd azt követően a nürnbergi pártnapokon. Miletić május 1-én részt vett a „nemzeti munka napja” ünnepségein, megtekintette a Birodalmi Sportpályát, a Birodalmi Sportakadémiát, valamint a BIV és német nevelésügy további létesítményeit. Ezt követően körutazáson vett részt, Kielben a német haditengerészet bázisát tekintette meg, majd Hamburg, Bréma, a Ruhr-vidék, Köln, Majna–Frankfurt és München voltak a következő állomások. A Hitlerjugend előzőekenységet mutatott abban is, hogy – más országokhoz hasonlóan – kérésre nyaralási lehetőséget biztosított prominens jugoszláv személyiségek gyerekei számára, akiket német családoknál helyeztek el. 1938 nyarán öt ilyen gyerek került a HJ Közép–Rajna területére.⁵⁹⁵

Az 1939-es utak előkészítése kapcsán a belgrádi német követség kapcsolatba lépett az ottani ifjúsági mozgalom kormánypárti vezetőjével, Pirc-kel. Pirc ezután Berlinbe utazott, hogy részt vegyen a Führer születésnapja alkalmából rendezendő ünnepségeken. Eközben közvetlen tárgyalásokat folytatott a BIV képviselőivel, és személyesen Schiracchall is. 1939 júniusában a tárgyalások már közvetlenül lezárásuk előtt álltak, és a BIV által az évre tervezett teljes program – ami 20 utat foglalt magába – jóváhagyásával számoltak. A német területek látogatása azonban még mindig adott okot nézeteltérésekre. Két utat a külügyminisztérium csak abban az esetben támogatott, ha a horvát részen eltekintenek az ottani német kisebbség meglátogatásától.⁵⁹⁶

Jugoszláviába utazó HJ-csoportok

© Vitári Zsolt

⁵⁹³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 8. April 1938 – PAAA, R 98897; R/JF an das AA, 29. März 1938 – PAAA, R 98907; Royaume de Yougoslavie. Ministère des Affaires Étrangères an die Deutsche Gesandtschaft Belgrad. Abschrift, 28. Juli 1938 – PAAA, R 98898; Deutsches Konsulat Zagreb an das AA, 28. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁵⁹⁴ Jugendaustausch mit Jugoslawien. *RJP*, 1939/125. sz., 3. o.; P) Jugoslawien – PAAA, R 98886; Spielscharfahrt nach Jugoslawien. *RJP*, 1938/167. sz., 3. o.

⁵⁹⁵ Minister Miletić als Gast Baldur von Schirachs. *RJP*, 1938/101. sz., 5. o.; Jugoslawischer Ministerbesuch. *RJP*, 1938/97. sz., 4. o.; Vekoslav Miletić in Deutschland eingetroffen. *RJP*, 1938/100. sz., 3. o.; R/JF Grenz- und Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Belgrad, 13. Juni 1938 – PAAA, R 98897.

⁵⁹⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 20. Juni 1939 – PAAA, R 98886; PAAA, R 27135.

1939-re is tervezték egy 20 fős jugoszláv ifjúságvezetői csoport németországi útját. A jugoszláv küldöttség tagjait az ottani minisztérium választotta ki. Németországban szinte minden HJ-területen meg akarták mutatni a küldöttség számára a HJ tevékenységét. 1939-ben már a nagy létszámú utak is napirenden voltak: 1939 szeptemberére HJ-sátortábort terveztek Belgrád közelében 400 HJ-tag részvételével. A BIV az „új” osztrák területek 400–500 fős vezetőcsoportját (16–20 év) küldte Jugoszláviába, hogy Belgrád közelében mintatábort hozzanak létre. Ez volt az új osztrák HJ első nagy szabású útja. Belgrád közelében egy saját sátortábort akartak felverni, hogy az érdeklődő jugoszláv látogatóknak bepillantást engedjenek a nemzetiszocialista ifjúsági munkába. A tábor 5–7 napra tervezték, s bemutató jelleggel sportbemutatókat is tartottak. A tábor után több, kisebb csoportban az ország többi részét is meglátogatták. A jugoszláviai tartózkodást szeptember második felére és 14 naposra tervezték. 1939 őszén, szeptember 12. és október 12. között a BIV Szociális Hivatala 20 területi osztályvezetővel indult jugoszláviai útra, majd onnan folytatta útját Bulgáriába, Törökországba és Görögországba. Az út célja új kapcsolatok kialakítása volt az ottani ifjúsági szervezetekkel, illetve a már meglévő kapcsolatok elmélyítése, valamint cserekapcsolatok életre hívása.⁵⁹⁷

Jugoszláviában a HJ-csoportjai leginkább a szlovéniai (Gottschee) németiség, az Eszék környéki, illetve bácskai és bánáti német területek felé fordították figyelmüket, szinte nem is került sor olyan útra, amely e területek valamelyikét ne érintette volna. Ezenkívül Bosznia központi részei és a délebbi, adriai partvidék is kedvelt célpontok voltak, utóbbiak minden bizonnyal csupán a pihenés szempontjából. Jugoszlávia irányában elsősorban a közép-német és szászországi területek, pfalzi, hesseni és rajnai, illetve frankföldi HJ-csoportok aktivizálták magukat, lányok esetében azonban évente mindössze 1–2 útra került sor. 1937-ig viszonylag kis létszámú (10 fős) csoportok érkeztek, de nagyon hosszú ideig (34 nap) maradtak Jugoszláviában. Ezt követően a csoportok nagysága ugyan enyhe növekedést (17,5) mutatott, de már jóval kevesebb időt (22 nap) töltöttek Jugoszláviában. A lányok kezdetben rövidebb ideig (2 hét), majd a harmincas évek közepétől közel harminc napig maradtak, s ők is kis csoportokban érkeztek.

V. 6. 2. 3. Albánia – Albánia királya az ifjúságnevelés terén követte a Balkánra általánosan jellemző törekvéseket, s 1938-ban államifjúság alapítását jelentette be, amely a 6 és 21 éves fiú ifjúságot kötelezte „szolgálatra”. Az összifjúsági szervezet felépítésig Albánia mindössze egy jelentősebb ifjúsági szervezettel rendelkezett. Ez az „Albán Sasok” szervezete volt, mely magába foglalta a teljes albán iskolai ifjúságot.⁵⁹⁸

Az Albániával fennálló kapcsolatok nem voltak sokrétűek, de már 1933-tól fennálltak. 1933-ban, és 1934 tavaszán egy-egy HJ-csoport látogatott Albániába, ahol nagyon szívélyesen fogadták őket. Albán részről a kezdetek kezdetén Németországot még csak közvetett módon érintették, mert egy Svédországba látogató albán diákcsoport tartott 10 napos pihenőt Németországban az oda- és a visszaúton, ahol felkereste Münchent, Berlint, Hamburgot és Majna-Frankfurtot.⁵⁹⁹

A kapcsolatok a harmincas évek közepétől szerény keretek között éltek tovább, melyek fejlesztésében az albániai Hitlerjugend és vezetője, *Liebs* is aktívan közreműködött. 1935-ben a BIV egy albán csoportot hívott meg Németországba, majd 1935 nyarán a HJ thüringiai területe küldött újabb csoportot Albániába, amely egy hegyi folyón, a *Matin* rendezett vadvízi túrát.⁶⁰⁰ 1936-ban ismét egy német HJ-csoport vette az irányt a Balkán felé. A csoportot ezúttal már a jugoszláv határon fogadták, s autókkal vitték körbe Dél-Albániában. A 12 tagból álló csoportot az NSDAP helyi csoportja Tiranában fogadta, ahol sor került egy közösségi estre, amelyen az albán kormány képviselői is megjelentek, illetve sportmérkőzést is rendeztek. A HJ egy filmet is levetített az albánoknak, amelyet a csoport albániai útja során készítettek „*Német ifjúság kenuban szeli át Albániát*” címmel (*Deutsche Jugend im Kanu durch Albanien*).⁶⁰¹ 1936 nyarán az albán miniszterelnök és belügyminiszter bátyja, *Ismet Tot* járt 2–3 hónapig azzal a megbízással Németországban, hogy tanulmányozza a Hitlerjugendet.⁶⁰²

A kapcsolatok pozitív alakulását mutatta, hogy 1936-ban már az is szóba került, hogy fiatal albánok vegyenek részt a HJ vezetőképző tanfolyamain, illetve HJ-vezetőket küldjenek Albániába. 1936 nyarán az albán oktatási miniszter személyesen látogatott Németországba, ahol többek között ennek az együttműködésnek a lehetőségeiről is tárgyalt.⁶⁰³

⁵⁹⁷ Jugendaustausch mit Jugoslawien. *RJP*, 1939/125. sz., 3. o.; Dienststelle an die RJF, 12. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; An die Jugendführung des Deutschen Reiches, 14. Juli 1939 – PAAA, R 98919; JfDDR an das AA und die Dienststelle, 2. September 1939 – PAAA, R 27135; RJF Soziales Amt an das AA, Kulturabteilung, 28. Juni 1939 – PAAA, R 98919.

⁵⁹⁸ Der „Albanische Adler”. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 40. o.

⁵⁹⁹ Deutsches Konsulat Tirana an die Reichsjugendführung, 11. Juni 1934 – PAAA, R 98892.

⁶⁰⁰ Wildwasserfahrt in Albanien. *RJP*, 1935/276. sz., 5–6. o.

⁶⁰¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 9. Juni 1936; Zwölf Jungen der Organisation „Hitler-Jugend” besuchen Albanien, 9. Juni 1936 – PAAA, R 98895.

⁶⁰² Deutsche Gesandtschaft Tirana an das AA, 16. Juni 1936 – PAAA, R 98895; Ein ausländisches Urteil über die HJ. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.

⁶⁰³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 23. Juli 1936 – PAAA, R 98875.

A Hitlerjugend törekvései találkozottak a kultuszminisztérium azon törekvéseivel is, hogy minél inkább elterjessék a német nyelvet Albániában. Így került sor arra, hogy albán tanulókat Németországban fogadtak nyelvtanfolyamokra. A poroszországi Napolákban 2–3 albán tanuló felvétele került szóba.⁶⁰⁴

A kapcsolatok későbbi alakulásáról nem sok információval rendelkezünk, valószínűleg a háborúig évente egy–egy HJ-csoport továbbra is elutazott Albániába, fordított esetben viszont nincsenek erre vonatkozó adatok. 1938-ban a HJ két csoport kiküldésével számolt, amit a követség is támogatott, de a maláriaveszély miatt a sátoztáborok nem voltak kivitelezhetők. Adott esetben a Jugoszláviába látogató csoportok is tettek kitérőt Albániában. 1939-re a követség azt tanácsolta, hogy tekintsenek el a két tervezett úttól,⁶⁰⁵ aminek oka Olaszország 1939. április albániai megszállása lehetett.

V. 6. 2. 4. Görögország – A görög ifjúság még éppen úgy alakulóban volt, mint más országok ifjúsága a Balkánon. Így Németországban fontosnak tartották, hogy minden lehetséges kapcsolatalakítási lehetőségeket megragadjanak, személyes ismertségeket szerezzenek, készségesen álljanak rendelkezésre tanácsadással főleg szervezési kérdésekben, mert ebben bizonyos fokú hiányosságok mutatkoztak. Ráadásul a görögök – a HJ szerint – Délkelet–Európa népeihez hasonlóan nagy készséget mutattak arra, hogy vezessék őket. A németek az írott anyagokat is alkalmasnak tartották arra, hogy általuk indirekt, de tartós befolyást szerezzenek a teljes görög ifjúsági mozgalomban.⁶⁰⁶ A Hitlerjugend befolyására 1936-tól még kedvezőbb feltételek mutatkoztak, mivel a Metaxas vezette kormány bejelentette, hogy az ország teljes ifjúságának nevelését újjászervezi, a meglévő ifjúsági szervezeteket feloszlatja, tagjaikat pedig betagozza egy államifjúsági szervezetbe. A nemzeti szervezet fő feladata az ifjúság szabadidejének alakítása, testi és szellemi boldogulásának elősegítése, a nemzeti érzés erősítése, a közösségi szellem fejlesztése, vallási nevelés volt. Metaxas egy athéni lapnak kifejtette, hogy különösen nagy hangsúlyt kívánnak fektetni a testi és szellemi felkészítésre, a fanatizmusra, a görög gondolatnak való alárendelésre. Az erre vonatkozó rendelet 1936. november 7-én látta meg a napvilágot, s a szervezet megalapítása egyúttal a görög népközösség vízióját is előrevetítette, amelyhez a nemzetiszocializmus szolgált példaként. Az új államifjúsági szervezet a miniszterelnök közvetlen felügyelete alatt állt, s célja az ifjúság iskola utáni és munka utáni megszervezése, a testi és szellemi állapotának fejlesztése, a nemzeti tudat, a vallás és a közösségi érzés, az ipari és szakmai képzés elősegítése volt. A szervezet legfőbb vezetője maga a koronaherceg, Pál volt. A formáról és a tartalomról való döntés azonban Metaxas kezében volt. A Nemzeti Ifjúság csoportjai mellett különleges alakulatokat is létrehozottak. A törvény végrehajtása 1937 második felére hozta meg az első eredményeket, s ekkor kapott megbízást az ifjúság vezetésére Alexander Kanellopulos. 1939 elejére a szervezetnek már több mint 100 ezer tagja volt, akik a 12 és 25 év közötti korosztályból kerültek ki.⁶⁰⁷

Görögországban a HJ viszonylag könnyen működhetett, s az NSDAP AO működésével itt sor került a görögországi németiség teljes egyesítésére. Az első helyi csoportok Peek országos ifjúsági vezető irányításával Athénban és Szalonikiben jöttek létre, majd 1934-ben már folyamatban volt a krétai és a szamoszi támaszpont kialakítása is.⁶⁰⁸

A Hitlerjugend már 1933 óta szervezett utakat Görögországba, bár mint utólag kiderült, az egyik legaktívabb vezető csoportjai rendszeresen helyben „szolgálták” meg az úthoz szükséges forrásokat. 1934-ben a követségnek már egész listája volt a hasonló módon Görögországba látogató fiatalokról, akik nem mindig voltak a HJ emberei.⁶⁰⁹ A HJ-útjainak száma azonban sosem volt számottevő, s az első években leginkább vezető személyiségek görögországi látogatásai érdemelnek említést. 1934-ben a törökországi útból hazatérő *Nabersberg Cerffel* és *August Kling* sajtó- és propagandareferenssel villámlátogatást tett Görögországban, mely során az athéni német kolóniát is felkereste. A HJ melletti propagandát jelenthetett a birodalmi sportvezető görögországi útja 1935 őszén is, mert ilyen alkalmakkal előszere-tettel beszélt a német testgyakorlás kultúrájáról, amelyből a Hitlerjugend is tevékeny részt vállalt. Emellett Görögországból is érkeztek kérvények, hogy görög fiatalok részt vehessenek a HJ, illetve a BDM tanfolyamain, amit német részről akceptáltak is.⁶¹⁰

⁶⁰⁴ Abschrift Kult W 5602. Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung, 8. September 1936 – PAAA, R 98875.

⁶⁰⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 21. April 1938 – PAAA, R 98897; PAAA, R 98919.

⁶⁰⁶ Notiz zur Besprechung mit der Reichsjugendführung! – PAAA, R 98886.

⁶⁰⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 23. Dezember 1936 – PAAA, R 98875; Übersetzung aus der Regierungsgzeitung Band I, Nr. 499. vom 10. November 1936 – PAAA, R 98875; Unter dem Kretischen Doppelbeil. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 18–23. o.

⁶⁰⁸ Deutsche Jugendarbeit in Griechenland. *RJP*, 1934/226. sz., 3. o.

⁶⁰⁹ Abschrift. Deutsche Gesandtschaft an die Reichsjugendführung, Athen, 10. Oktober 1934 – PAAA, R 98894; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 9. Mai 1934 – PAAA, R 63607.

⁶¹⁰ Deutsche Jugend in der Türkei. *RJP*, 1934/14. sz., 1. o. 1934 nyarán görögországi német fiatalok érkeztek több hetes nyaralásra Észak–Németországba; PAAA, R 98761; PAAA, R 99053.

A görög ifjúsággal való kapcsolattartás viszont még a harmincas évek második felében sem volt könnyű, mivel a görög államifjúság csak nagyon lassan fejlődött, így a Hitlerjugend nem igen talált magának megfelelő partnert. Német értékelés szerint a görög államifjúság 1937 őszén, tehát egy évvel a rendelet kibocsátása után, még nem mutatott kézzelfogható formákat. Mindössze kb. 100 csoport jött létre, amelyek ráadásul egymással is ellenségesek voltak. Az évi egy-két HJ-csoport görögországi megjelenése mellett 1937 nyarán görög ifjúsági vezetők érkeztek Németországba a HJ tanulmányozására.⁶¹¹ Emiatt történhetett meg az a fiaskó, hogy Baldur von Schirach 1937-es görögországi útján nem igen találkozott olyan személyekkel, akik az államifjúság mértékadó vezetői lettek volna. Sőt a követség úgy vélte, hogy inkább ellenségeskedést és féltékenységet válthat ki, ha egyes csoportok vezetőivel létrejön a találkozó, másokkal pedig nem. A kormánnyal való találkozást sem javasolta a követség, nehogy előtérbe kerüljön az a sokat hangoztatott vád, hogy a kormány rapszodikusán ragaszkodik a német mintákhoz. Ez azért sem volt kivitelezhető, mert Schirach látogatása egybeesett a kormányfő angliai látogatásával. Schirach útjának hivatalos jellege esetén bizonyosan kellemetlenségek érték volna Metaxast, hogy jobban nyomja vissza a német térnyerést. Emiatt inkább egy nem hivatalos jellegű utat tanácsoltak Schirachnak, s csak rövid, privát látogatást a trónörökösnél, a miniszterelnöknél és még egy pár magas rangú vezetőnél. Az ifjúsági csoportokkal való találkozástól óvott a követség, s Metaxas sem kívánt ebben a témában szót váltani Schirachal, mert a görög tervek arra még éretlenek voltak. Komolyabb megbeszélésre a nagykövet csak a kultuszminisztert szándékozta meghívni. A program fő részét a német kolóniával és a helyi HJ-tal töltendő idő jelentette. A végleges programban azonban mégis szerepelt ifjúsági vezetők és illetékes hivatalvezetők felkeresése.⁶¹²

Schirach 1937. november 28-án érkezett Athénba *Heinz-Hugo John*, a Személyzeti Hivatal vezetője, *Axmann*, a Szociális Hivatal vezetője, *Herbert Müller*, a BIV-Kancellária vezetője, *Günter Kaufmann*, *Lauterbacher* külügyi hivatalvezető és más személyek kíséretében. Fogadásukon részt vettek a követség és az NSDAP képviselői, köztük az országos ifjúságvezető is. Schirach rövid reggeli után találkozott az athéni HJ-tal, amelynek tolmácsolta a birodalmi HJ üdvözlését. Látogatása során alkalma nyílt különböző régészeti emlékek megtekintésére is. Rövid találkozóra fogadta a koronaherceg és Metaxas is. A követségi ebéden Schirach a görög ifjúsági mozgalom számos képviselőjével találkozhatott. A beszélgetés első eredménye az volt, hogy megállapodtak egy sportversenyben az athéni stadionban a görög és a német ifjúság között. Schirach átnyújtott egy fényképsorozatot a HJ munkájáról. A görög ifjúság állami megbízottja, *Alexander Kanellopoulos* ifjúsági vezetők és más személyiségek jelenlétében egy tavernába invitálta Schirachot, aki 30-án már tovább is utazott Damaszkuszba.⁶¹³

A követség úgy értékelte, hogy az ifjúság széttagoltsága miatt a görög államifjúság felállítása továbbra is kudarcot vallott, hiszen az szinte csak a szervezet vezetéséből állt. Az újonnan kinevezett állami megbízott azonban felismerte, hogy Schirach látogatása jó kezdőpont lehet a szervezéshez. A követség azonban szkeptikus volt, s úgy vélte, hogy a görögök bár jók nagy tervek felállításában, de a végrehajtásban már kevésbé. „Az utolsó nagy terv, amelyet a görögök kiterveltek és végre is hajtottak, Nagy Sándor hadjárata volt.” A sajtó az út nem hivatalos jellege miatt kerülte a vezércikkeket, de tudósított az eseményről. A követség értékelte Schirach kifinomultságát, ahogyan jó baráti kapcsolatok hozott létre, de nem ébresztette fel a görögökben annak érzését, hogy ajánlatos lenne a HJ-ot utánozni.⁶¹⁴

1938-ra felélénkültek a kapcsolatok. 1938-as programsorozat keretében a görög ifjúság felsőbb vezetőinek egy csoportját, másodsorban alsóbb vezetőket, illetve a görög leányvezetők egy csoportját hívták meg tanulmányi látogatásra Németországba. A HJ hivatalosan 7 utat tervezett Görögországba, amelyek ellen a követség nem emelt kifogást. A lendület azonban 1939-re némiképp vesztett erejéből, erre az időszakra a HJ már csak négy csoportos úttal számolt, amelyek kapcsán a követség a hőség, az előző év napszúrásos esetei és a maláriaveszély miatt szinte megtiltotta, hogy az utakat május és szeptember között bonyolítsák le. 1939. szeptember–októberben a BIV Szociális Hivatala által tett délkelet-európai út során magas rangú HJ-vezetők jártak Athénban és Szalonikiben.⁶¹⁵

1939-re már a görög államifjúság is érzékelhető előrelépést mutatott, s nagy meglepedésre adott okot, hogy a korábbi világcserkész befolyással ellentétben az államifjúság a Hitlerjugenddel jó kapcsolatokat ápolt, s az egyenruha és a

⁶¹¹ Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁶¹² Abschrift. Deutsche Gesandtschaft [an das AA]. Vertraulich, Athen, 30. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Der JfdDR an Lammers, 18. November 1937 – BArch, NS 43/3506, 15–16. o.; AA an Lammers, 20. November 1937 – BArch, R 43/3506, 19. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 30. Oktober 1937 – BArch, R 43/3506, 20–23. o.; An den Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 20. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁶¹³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 3. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁶¹⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 3. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁶¹⁵ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst. (PAAA, R 98886); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 30. April 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 21. April 1939 – PAAA, R 98919.

felszerelés beszerzésére is Németországnak adta a megbízásokat. A BIV azonban úgy ítélte meg, hogy az elmúlt években nem tudott mindig előzékeny lenni ezekkel a törekvésekkel, de most már elérkezettnek látta az időt arra, hogy szorosabb együttműködést alakítsanak ki, s esetleg eleget tegyenek Kanelopulos többször említett szándékának, hogy szívesen látogatna Németországba. Schirach most már készségesnek mutatkozott, hogy a HJ vendégeként hívja meg.⁶¹⁶

V. 6. 2. 5. Bulgária – Az 1930-as évek első felében a bolgár ifjúság széttagoaltsága miatt még nem körvonalazódott a lehetséges együttműködés a Hitlerjugenddel. A HJ úgy ítélte meg, hogy az iskolán kívüli ifjúságnak csak jelentéktelen szervezetei vannak Bulgáriában, kivéve a főleg a testi nevelést középpontba állító Sokol–egyesületek. Azt viszont örömmel vették tudomásul, hogy a délkelet–európai országokban „a nemzetiszocialista Németország szellemi és fiatalos életének benyomása alatt váltás következik be, s az ifjúság sok esetben most van még csak ébredőben”.⁶¹⁷ A HJ több szervezetet tartott potenciális partnernek, amelyek a bolsevizmus elleni és a marxista ifjúsági szervezetekkel szembeni harcban fontosak lehettek. Ilyen volt a több ifjúsági szervezetet tömörítő *Bolgár Nemzeti Légiók Szövetsége* 35 ezer taggal, amely pártellenes ifjúsági mozgalomként határozta meg magát, s lány és hallgatói csoportjai is voltak. Célja volt a nemzeti öntudat és büszkeség felébresztése és megtartása, küzdött a II. és III. Internacionálé és „minden más néprontó” ellen. Kiemelt helyen szerepelt a hazai tradíciók és a vallásos erkölcsök ápolása és az ifjúság számára olyan erények kialakítása, amelyek biztosították a nyilvános rendet, a fegyelmet, az áldozatkézséget és a bátorságot. Mindez vezethette el a bolgárságot az egységhez, hogy Bulgária ismét a Balkán vezető országa lehessen. Harcoltak a „külföldi betolakodók” ellen, hogy biztosítsák a bolgár nép egzisztenciáját és jólétét. A szervezetnek minden bolgár fiú és lány tagja lehetett, aki elfogadta az egyesület programját, nem volt tagja politikai pártnak és nem volt rossz híre a társadalomban. Mint neve is mutatja, a tagokat az egyes légiókban szervezték meg. Jelentős volt továbbá a *Bolgár Nemzeti Hallgatószövetség* (Oitez Paissy) nagybolgár ifjúsági szervezet, amelynek tagjai főleg tanulók és hallgatók voltak, s a kormány támogatását is élvezte, valamint az ugyancsak állami támogatásban részesülő *Bolgár Cserkészek*, amelyek az egykori hadügyminiszter, *Lokov* vezetése alatt álltak, s a HJ megítélése szerint egyre nagyobb jelentőséggel bírtak, még ha számszerűleg nem is voltak túlzottan jelentősek (20 ezer fő). A legrégebbi és legnagyobb szervezet a *Bolgár Tornászok „Junak” Szövetsége* volt kb. 40 ezer taggal, melynek fele az ifjúság soraiból került ki. 1934 óta, vagyis az autoriter rendszer megteremtése óta sok ifjúsági szervezetet feloszlattak, így az ifjúsági mozgalom még mindig erősen széttagozott volt. A német követség ezért a közeljövőre nézve nem várt javulást a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokban. Bár a bolgár államifjúság kialakítására a tervek már 1937-ben megvoltak, de a megvalósítás sokat váratott magára.⁶¹⁸

A harmincas évek első felében nincs adat arra, hogy HJ-csoportok látogattak volna Bulgáriába, 1935-ra a két ország viszont már rálépett a kölcsönös közeledés útjára. A BIV eddigre már Bulgáriával is kiépítette a rendszeres sajtóküldés intézményét. 1935-ben került sor *Tschammer und Osten* meghívására, aki tervezett bulgáriai útját belgrádi és athéni látogatással is egybekötötte. Időközben a bolgár belpolitikai helyzet (zavargások, ostromállapot) azonban lehetetlenné tette szófiai látogatását, ami viszont azért volt kellemetlen, mert belgrádi és athéni látogatásának előkészítése már olyan szinten volt, amit nem lehetett lemondani, meghívás viszont csak Bulgária részéről érkezett. 1936-ban *Tschammer und Osten* elmaradt útja pótlására ismét meghívták Bulgáriába.⁶¹⁹

1936-tól megindultak a csoportos utak is, s évente néhány útra kerülhetett sor. *Stefan Sztojanov*, a bolgár cserkészek vezetője 1936 októberében közös táborok, utak és rádióadások kapcsán fordult a BIV-hez. A BIV a követség állásfoglalását kérte abban, hogy politikai okokból kívánatos-e az ajánlat elfogadása vagy elutasítása, továbbá információkat kért a szervezet szellemiségéről, felépítéséről és erejéről. 1936 tavaszán a bolgár cserkészek vezetőjének meghatalmazottja, *Matlijev* látogatott Berlinbe, hogy megismerkedjen az ifjú Németország létesítményeivel és különösen a

⁶¹⁶ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 15. September 1939 – PAAA, R 98886.

⁶¹⁷ „unter dem Eindruck des geistigen und jugendlichen Lebens in nationalsozialistischem Deutschland erfolgt eine Umstellung, vielfach überhaupt erst ein Erwachen der Jugend.” Wo steht die Jugend Südosteuropas? Bulgarien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 18 o. (BArch, NSD 43/9.); Bulgarien – PAAA, R 98886.

⁶¹⁸ Satzungen des Bundes der Jugendlichen Nationalen Legionen in Bulgarien, angenommen vom III. ordentlichen Kongress am 17. und 18. April 1933 in Weliko-Tirnowo/Bulgarien. Streng vertraulich!, Übersetzung. – BArch, NS 43/190, 3–13. o.; Die Struktur der bulgarischen Jugend und ihr Kampf gegen den Bolschewismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 4., 15. April 1939, 34–37. o. (BArch, NSD 43/9.); Die nationale Jugend in Bulgarien. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 29–33. o.; Deutsche Gesandtschaft Sofia an das AA, 26. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Bulgarien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 14–15. (BArch, NSD 43/21, 112675–112676. o.); *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebeiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 7. o.

⁶¹⁹ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 13. April 1935 – PAAA, R 63609. *Tschammer* útjára vonatkozó terjedelmes iratokat ld. PAAA, R 98761.

Hitlerjugendben folyó nevelési tevékenységgel. 1937 nyarán bolgár cserkészek a hollandiai jamboreera tartva álltak meg Németországban is, ahol több napot töltöttek el a HJ társaságában a rajnai ifjúsági szállókban.⁶²⁰

A Németország felé fordulás 1937-re már olyan kézzel foghatóvá vált, hogy a bolgár kormány Németországtól kért tanácsadót, aki két hónapig tanulmányozza a testi felkészítés helyzetét. *Carl Diem* Tschammertől kapta a megbízást a feladat elvégzésére. Diem felmérte a helyzetet, majd megtette javaslatait mind az iskolai, mind az azon kívüli sport fejlesztése tekintetében. A javaslatait egy ötéves terv keretében foglalta össze, melynek megvalósítása 1938 májusában indult volna. Diem egy kifejezetten az ifjúsághoz mért nevelési programot javasolt, ehhez pedig ifjú vezetőkre, nem öreg tábormásokra volt szükség. A BIV felajánlotta, hogy a kiszemelt vezetőket Németországban felkészítik e tevékenységre, ahogy azt Diem már korábban javasolta. Diem azt is várta, hogy más ifjúsági vezetők és tornatanárok is érkeznek németországi képzésre, és remélte, hogy kiküldenek Bulgáriába egy német sportépületekkel foglalkozó szaképítést is. Diem nagy hatalommal rendelkező ifjúsági vezetőt követelt, és alapvetően alkalmasnak ítélte a bolgárokat a szervezésére.⁶²¹

A szófiai követség értékelése szerint a BIV korábbi helyzetértékeléséhez képest 1937-re az ifjúság helyzete tovább romlott Bulgáriában. Emiatt a követség nem tartotta tanácsosnak Schirach 1937-es bulgáriai látogatását. 1937 végére a helyzet azonban annyit javult, hogy Lukov hadügyminiszter konkrét tervekkel állt elő az államifjúság megteremtésére. Így már a követség is egyetértett Schirach látogatásával, amelyre 1937. november 27-én került sor. Schirach látogatása a miniszterelnöknél és oktatási miniszternél inkább csak udvariassági vizitnek minősült. A hadügyminiszternél viszont kb. egy óras megbeszélésre került sor. Az idő rövideje miatt társadalmi rendezvényekre nem került sor, mindössze a helyi NSDAP vezetőivel találkozott, és a követ adott neki egy 40 fős fogadást bolgár résztvevőkkel. Másnap Schirach megnézte a várost majd elutazott.⁶²²

1938-tól fellendültek a két ország ifjúsági kapcsolatai, így erre az évre már 10 utat terveztek. 1938. július végén a HJ alsó-szászországi HJ szociális osztályának 10 tagja utazott négy hétre gazdasági tanulmányi útra Bulgáriába.⁶²³ 1938 augusztusában a bolgár ifjúság vendégeként érkezett Szófiába egy 120 fős HJ-csapat a Bajor Keleti vidékről. A csoport gőzössel utazott Lomig, ahonnan vasúttal érkezett Szófiába. A csoport megkoszorúzta az ismeretlen katona sírját, részt vett a német kolónia bajtársi estjén, amelynek színesítéséről a csapat színjátszó csoportja gondoskodott. A csoport a helyi tiszti kaszinó előtt nyilvános koncertet is adott, amelyre nagy tömeg verődött össze. Szófia mellett Borisgartenben több napos közös táborozásra került sor. A szófiai vizit után a csapat három 10–12 fős csoportra bontva kereste fel a bolgár vidéket, ahol három hétig táboroztak. A bolgár vendéglátó a cserkészmozgalom volt, ami csak a fogadásra szorítkozott, mivel a követség jelentése szerint minden egyéb szervezési kérdést ráhagytak a HJ szófiai csoportjára. A szófiai menettúrákon és nyilvános szerepléseken a lakosság mindenhol nagy érdeklődéssel és szívélyesen üdvözléssel fogadta vendégeket. A három csoport Várnában találkozott ismét, ahol a Bolgár Nemzeti Légió meghívására újabb táborozáson vettek részt. A látogatás a bolgár sajtóban nagy figyelmet kapott, és mind a csapat fellépése, mind annak hatása nagy elégedettségre adott okot. Az út egyértelműen jelezte, hogy Németország számára nincs jobb reklám, mint az ifjúság látogatásai. A példamutatással, a német fegyelemmel keltettek szimpátiát mind a HJ, mind pedig Németország iránt. Ezért a követség szükségesnek látta a további bulgáriai utakat, és a jövőre nézve azt is elérhetőnek vélte, hogy a szófiai Hitlerjugendnek önálló otthont létesítsenek, amely szilárd támaszpontként szolgálhatta volna a birodalomból érkező HJ-csoportokat is. Az eredeti tervek alapján a Bajor Keleti vidék területvezetője 300 fős csapattal kívánt útnak indulni Bulgáriába, s ekkor azonban még a külügyminisztérium döntésétől függött az indulás (július 25., augusztus 20. vagy szeptember 10.).⁶²⁴

⁶²⁰ RfJ Grenz- und Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft in Sofia, 26. Oktober 1936 – PAAA, R 98875; Bulgarischer Besuch bei der HJ. *RJP*, 1936/102. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁶²¹ Carl Diem a Német Olimpiai Bizottság főtitkára és az Olimpiai Intézet igazgatója volt. Bericht über meine Tätigkeit in Bulgarien September–November 1937 (Diem) – PAAA, R 98878; Die nationale Jugend in Bulgarien. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 29–33. o.

⁶²² Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 29. November 1937 – PAAA, R 98908.

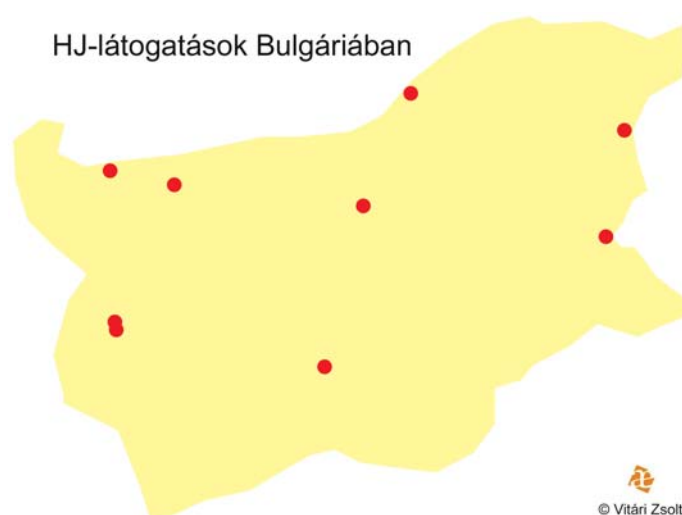
⁶²³ Wirtschaftskundliche Studienfahrt der HJ nach Bulgarien. *RJP*, 1938/173. sz., 3. o. 1938-ban a BIV-nek sikerült elérnie, hogy a teljes bolgár vasúton 50 százalékos menetdíj-kedvezményben részesüljenek a kiutazó HJ-csoportok, míg a bolgár főkonzulátus ingyenes turistavízum-kiadást is biztosított. Fahrpreismäßigung auf bulgarischen Eisenbahnen. *Reichsbefehl*, 19/III, 20. Mai 1938, 537. o.

⁶²⁴ HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.; Bayerische HJ bei der bulgarischen Jugendorganisation in Sofia. *DAZ*, 24. August 1938 (PAAA, R 98898); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 31. August 1938 – PAAA, R 98898; RfJ Grenz und Auslandsamt an das AA, 9. Mai 1938 – PAAA, R 98897.

1938 augusztusában két különféle bolgár ifjúsági szervezetekből összetevődő ifjúsági csoport is érkezett Bécsbe, akik hosszabb időt töltöttek Németországban, s közben a Hitlerjugend több táborán is részt vettek, majd egy németországi körutazás keretében a birodalom minden körzetét megismerték. A bolgár kultuszminisztérium testi nevelésért felelős főfelügyelőjének (Karajvanov) 1938-as breslauer látogatása során a HJ sziléziai területét kereste fel.⁶²⁵

1939-ben az egy évvel korábbihoz hasonlóan ismét 10 utat terveztek a déli országba, s továbbra is előtérben voltak a sok fiatalot megmozgató utak. 1939-ben a Bajor Keleti vidék már 150 HJ-vezetőt vitt Bulgáriába. A HJ-vezetőkar néhány tagja mellett a csoport a Bajor Keleti vidék utánpótlás vezetői közül került ki, és ezúttal is magukkal vitték egy 50 fős színjátszó csoportot (Bann Landshut), valamint egy, a terület minden járásából összeállított zenekart. Az előző évi látogatás elismeréseként a csapat 1939-ben egyenruhában érkezhetett Bulgáriába Friedrich Thimel területvezető irányításával. Az út egyik két nappal korábban Bulgáriába utazó vezetője azonban ezúttal is szervezési hiányosságokat állapított meg, a Lukov által kiadott utasításokat ugyanis nem hajtották végre. A 150 fős csapat végül augusztus 19-én érkezett Lom dunai kikötőjébe, ahol a Vörös Kereszt Ifjúság üdvözölte őket. A fogadásra a lakosság is szép számmal kilátogatott a polgármesterrel és a hadsereg helyi korelnökével együtt. A fogadás és a köszöntő beszéd nagyon szívélyes volt, este a HJ nagy koncertet adott. Ezt követően a polgármester vacsorára hívta meg a csoport vezetőit, a csapat tagjai pedig lomi családoknál kaptak szállást. Másnap reggel megkoszorúzták az elesettek emlékművét, amelyre a helyi hadsereg díszszázada is kivonult. Ezt követően a csoport vonattal utazott Szófiába. Szófiában már sötét volt, amikor megérkeztek, mégis hatalmas tömeg gyűlt össze a HJ fogadására. A pályaudvaron felsorakozott a Vörös Kereszt Ifjúság teljes tábori csapata, mely a HJ-ot ünnepélyesen a Bad Bianka-i táborba kísérte. A bolgár táborlakókról jó benyomást szereztek, nagyon fegyelmezettnek ítélték őket. Napközben sok gyakorlatozás folyt, terepgyakorlatok mellett a díszmenetet is gyakorolták, melynél nagy hangsúlyt helyeztek a külső megjelenésre. A szervezet tagjai úgy tekintettek magukra, mint a leendő államifjúság magjára.⁶²⁶

A táborozás ideje alatt a HJ-vezetők megismerkedhettek a Vörös Kereszt Ifjúság létesítményeivel. Ennek kapcsán azonban a szilárd felszín alatt komoly hibákra lettek figyelmesek. Német észrevétel szerint a sport- és politikai nevelés még kezdetleges volt, és ezt a bolgár vezetők is belátták. Hiányzott egy nagy szervezet példája, hogy a megkezdett úton végig haladjanak. A HJ tábori jelenlétével sikerült elérni, hogy a bolgárok sok képzési alapelvet átvettek. Egyik napon Lukov és a német követ is felkereste a tábort, egy másik nap pedig a HJ-csoport masírozott keresztül Szófián és koszorúzták meg az elesettek emlékművét. Este a német kolónia, az olasz fasciók és a bolgár miniszterek találkoztak a birodalmi vendégekkel. A német csoport Szófiában nagyszabású rendezvényeken vett részt, melyek fővédnöke Filov bolgár nevelésügyi miniszter volt. A bolgár oktatási minisztérium az egész látogatás során kíséretet adott a csoport mellé, akinek az volt a feladata, hogy a Hitlerjugend tanulmányozza. A követ nagyon pozitívan állt az ifjúsági kérdésekhez és kapcsolatokhoz, s maga javasolta egy olyan állás létrehozását a követségen, amely ellátná a különféle személyekkel, egyesületekkel vagy más szervekkel való kapcsolattartást, és emellett befolyásolná a bolgár államifjúság felépítéséhez kötődő törekvéseket. Lukov is hangoztatta, hogy 1939 őszen vagy telén minden bolgár ifjúsági vezetőt össze akar hívni, hogy létrejöjjön az egység, amelynek első lépése az ifjúsági szövetségek központi bizottsága lehetett, mint ahogy Németországban 1933 előtt. Ezt a német javaslat is jónak tartotta, mert ezáltal kiküszöbölhető a túlzott hasonlóság a német rendszerrel. A tábor lezárása után a vendégek 5 csoportban utaztak vidékre, a zenész és színjátszó csoport több városban koncertezett, majd a német ifjak Várnában ismét találkoztak, ahol ismét nagy feltűnést keltett megjelenésük. Várnából vonattal utaztak Russee dunai kikötőjébe, ahonnan ismét gőzessel tértek haza. Az út összességében tehát siker volt, így ez is hozzájárult a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok elmélyítéséhez. A fegyelmezett csoport a különlegesen kiválasztott vezetőivel nagyon jó benyomást hagyott maga után. A követség saját javaslata ellenére 1939 decemberében

⁶²⁵ AA an die Deutsche Gesandtschaft, 11. März 1939 – PAAA, R 98886; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.

⁶²⁶ R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 13. November 1939 – PAAA, R 27135; Zusammenfassender Bericht über die Großfahrt der HJ des Gebietes Bayerische Ostmark nach Bulgarien vom 13. August bis 10. September 1939 – PAAA, R 98920; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 26. Oktober 1939 – PAAA, R 98920; HJ-Führer besuchen Bulgarien. *RJP*, 1939/185. sz., 1. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 8. Dezember 1939 – PAAA, R 98920.

mégsem tartotta aktuálisnak egy HJ-megbízott kiküldését Bulgáriába, mivel az ottani ifjúság széttagoztságának felszámolása továbbra sem mutatott kellő mértékű előrelépést.⁶²⁷

1939-ben Lukov, korábbi hadügyminiszter vette át a cserkészek elnöki tisztét, aki már korábban is szívélyes kapcsolatokat ápolt a Hitlerjugenddel, és mindig számított a német ifjúsági szervezet tapasztalataira. Új pozíciójában azt tűzte ki célul, hogy a cserkészmozgalmat a HJ mintái alapján úgy tökéletesíti, hogy az egyszer államifjúsági szervezetté válhasson. A követség ezt a törekvést teljes mértékben támogatta. Lukov szakítani akart a nemzetközi irodával fennálló kapcsolatokkal is, hogy ifjúságát minél közelebb vezethesse a német és olasz ifjúságokhoz. A követség azért is üdvözölte, mert csak az egységes bolgár ifjúság vehette fel eredményesen a harcot a Bulgáriában az ifjúság körében a HJ szerint egyre erőteljesebben megnyilvánuló kommunista törekvésekkel szemben. Lukov első lépésként egy HJ-vezetőt kárt tanácsadónak 3–4 hónapos időtartamra, aki segédkezett a szervezet felépítésében. Schirach nagyon készségesnek mutatkozott, s már 1939 nyarán hajlandó volt kiküldeni egy embert a BIV költségére. 1939 tavaszán a bolgár nemzeti légiók is jelezték a BIV felé, hogy kapcsolatot szeretnének kialakítani a Hitlerjugenddel. A HJ ebben az esetben is a követségtől, a Ribbentrop–ügyosztálytól és a külügyminisztériumtól kért állásfoglalást.⁶²⁸

A bolgár ifjúság legfőbb partnere a HJ részéről a Bajor Keleti vidék terület volt, amely két nagyszabású útjával a legnagyobb figyelmet könyvelhette el a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok terén. Összességben a Hitlerjugend nem rendezett sok utat a balkáni országba, ami egyrészt a megfelelő partner hiányából, másrészt Bulgária Jugoszláviához és Romániához mérten kisebb jelentőségéből adódott. Viszonylag aktívnak mutatkozott a bolgár ifjúság irányában a BDM is. A HJ- és BDM-csoportok meglehetősen hosszú utakat (28, 6 nap) szerveztek Bulgáriába, s a Bajor Keleti vidék útjait leszámítva kisebb (15–18 fő) csoportokkal érkeztek. A HJ Bulgáriában leginkább a főváros és a Fekete-tenger vidékén tűnt fel, s legnagyobb hatásuk a közös táborozásoknak volt. A bolgár ifjúság képviselői csak egy–egy alkalommal látogattak Németországba, általában egy–egy vezető, illetve kisebb csoportok formájában.

V. 6. 3. Ifjúsági kapcsolatok Dél-Európával

V. 6. 3. 1. Spanyolország – Spanyolországgal a kapcsolatok nagyon nehezen indultak, aminek hátterében az ország politikai berendezkedése, kis súlya és a nagy távolság állt (a Lufthansa által kiépített járatokat az ifjúság szállítására nem alkalmazták⁶²⁹), később pedig a polgárháború miatt nem vált az ifjúsági kapcsolatok előnyös színterévé. A Hitlerjugend számára a potenciális partnerek megtalálása sem volt egyszerű e szigorúan katolikus országban. A franciaországihoz hasonló ifjúsági széttagoztságot a politikai szétszakítottság számlájára írták, de sokkal finomabban foglaltak állást, mint előbbinél: „a spanyoloknak nem fekszik a szervezetekben való munka”.⁶³⁰

Spanyolországban a spanyol Falanx (tulajdonképpen Falange) mozgalom 1934-ben hozta létre az *Ifjúsági Szervezetet* (Organización Juvenil), élén Primo de Rivera fia állt. A 6–11 éves korosztály a *Pelayók*⁶³¹ csoportjában, a 11–17 éves korosztály a *Nyilak* (Flechas) csoportjában tevékenykedett, utóbbi számszerűleg erősebb volt. A tagokat politikai sport-, szakmai és katonai nevelésben részesítették, s részben így készítették fel őket a *Kadéto*k (Cadetes, 17 és 20 év között) szolgálatára, akiknek legfőbb feladata a nemzeti szindikalista program melletti kiállítás volt. Az 1939-re több mint 400 ezer fős tagsággal rendelkező, immár *Sacho Davila* vezette szervezet, s a lányokat tömörítő 75 ezer fős ifjúság a teljes Falanx mozgalom 20 százalékát tette ki. Erős kötelékek fűzték a *Hallgató Szövetséghez* (Sindicato Espanol Universitario) és a *Tanoncsövetséghez* (Sindicato de Aprendices) is. Az ifjak a hadseregbe való belépéssel kiváltak az ifjúság soraiból és az *Első vonal* (Primera Linea) önkéntes milíciához csatlakoztak, amelynek 1939-ben 250 ezer tagja volt. A lányok a nőszervezetbe tagolódva összesen 600 ezer fős (asszonyokkal együtt) szervezetet alkottak.⁶³²

⁶²⁷ Uo.

⁶²⁸ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 4. Mai 1939 – PAAA, R 27135; Dienststelle an das AA, 10. Mai 1939 – PAAA, R 98886; Dienststelle an das AA, 8. Mai 1939 – PAAA, R 98886.

⁶²⁹ Fischer Ferenc, „A háború utáni háború” Az európai hatalmi rivalizálás dél-amerikai dimenziója Németország és Chile haditengerészeti és légi kapcsolatai tükrében (1919–1933). Akadémiai doktori értekezés, kézirat, Pécs 2002.

⁶³⁰ Spanyolországban a legnagyobb ifjúsági szervezet a katolikus cserkészek (Boy Scouts de Cataluña) szervezete volt, barcelonai központtal. Hasonló szervezet volt a Miñiónes de Montaña is, de nem tartozott a nemzetközi szervezethez. Utóbbihoz szorosan kötődött a Palestra elnevezésű kulturális és sportszervezet. E szervezetek közös fedőszervét alkotta a Germano de los Miniones de Montana A felsőbb tanintézmények több mint fele a Marinaista Ifjúkongregáció tagja volt. Die Jugendorganisationen Spaniens. *RJP*, 1936/84. sz., 10. o.

⁶³¹ Elnevezését az első spanyol nemzeti hősnak tartott Pelayóról kapta, aki a 8. században a mai Asztúria helyén alapított királyságot.

⁶³² Jugend im nationalen Spanien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 41–42. o. (BArch, NSD 43/9.); Falange Espanole. *Die HJ*, 1937/18. sz., 1937. május 1., 6. o. (BArch, NSD

A HJ számára a legfőbb partner a Fallange ifjúsága lehetett, de a harmincas évek második feléig a kapcsolatok nagyon alacsony szinten maradtak. Kezdetben inkább csak spanyol fiatalok németországi látogatásáról volt szó. 1934 nyarán spanyolországi német ifjak (60 fő) érkeztek németországi körutazásra, amely Karlsruheban vette kezdetét. Az utazás célja a mozgalom felépítésének és a Harmadik Birodalom életének tanulmányozása volt. A vendégek ezt követően Hamburgba indultak, ahol több hetes szabadidejük volt.⁶³³

A kétoldalú kapcsolatok fejlesztését a német követség is elsőrendű kérdésnek tartotta. A követségnek ugyanis tudomása volt arról, hogy az olasz ifjúsági szervezet is törekedett arra, hogy befolyást szerezzen a Fallange felépítésében. Mindamellet, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség és a Német–Spanyol Társaság már tárgyalásokat folytatott spanyol ifjúsági vezetők tanulmányi célú Németországba küldéséről, a követség közvetlen kapcsolatok kiépítését sürgette. 1937 nyarára egy közös német–spanyol tábor megrendezését javasolta, amelyben kb. 50 spanyol ifjú találkozhatott volna a HJ-tal, de a spanyol viszonyokból fakadóan a költségeket teljesen a német félnek kellett magára vállalnia. A követség ebben azonban sokkal nagyobb lehetőséget látott, mint az egyszerű információs tevékenységben. 1937 júliusában a követség már lehetőség szerint 100 fallangista meghívását javasolta a Hitlerjugendnek.⁶³⁴

A spanyolok első reprezentáns, az addigi kapcsolatokhoz mérten imponálóan nagy, 114 fős küldöttsége, amely hivatalosan Baldur von Schirach meghívására a nemzeti Spanyolországból érkezett, szeptember 1-én hajózott be a bremerhaveni kikötőbe, ahol a BIV képviselője fogadta, aki a csoportot egy nappal később Hamburgba kísérte. E nagyszabású kapcsolatfelvétel a spanyol polgárháborúban vállalt partnerséget is ragyogóan tükrözte. A csoport életkora 14 és 18 év között volt. Köztük a 14–16 évesek korosztályát jelentő „Nyilak” képviselői, akik zászlóvivőt és zenekart is magukkal vittek. Ők zárt egységként mindannyian Valladolidból érkeztek. A 16–18 évesek, vagyis a kadétok csoportját a Franco által megszállt 33 provincia alakulataiból toborozták, további 16-an Valladolidból és Badajozból érkeztek. A csapatnak több mint fele már frontharcokban is részt vett. A 105 vezetőjelöltet összesen kilenc felsőbb vezető kísérte el, míg az egész csoportot Badajoz területi ifjúság vezetője, *Mariano Ramallo* vezette, aki egyúttal a Falange legfelsőbb politikai vezetésének is tagja volt. A csoport vezetője a sajtóhatás biztosítása érdekében kétnaponta írásos és fényképes beszámolót küldött Spanyolországba, amelyhez a német követ a BIV segítségét kérte. Hamburgban a HJ díszszázada és a város képviselői fogadták a spanyol ifjakat. A város, a kikötő és az állatkert megtekintése után a program része volt a Haditengerészeti HJ bemutatóinak megtekintése, valamint egy bajtársi est a hamburgi terület Hitlerjugendjével. A küldöttséget az ifjúsági szállóként működő Hein Godenwind hajón helyezték el. A 14 körzetvezető és felügyelő vezetésével érkező csoport összesen majdnem egy hónapig maradt Németországban.⁶³⁵

Az egynapos hamburgi tartózkodás után a csoport hat napra a birodalmi fővárosba utazott, ahol *Lauterbacher* törzsvezető, *Axmann*, *Cerff*, *Stadler* és *Karl Lapper* a BIV Sajtó és Proagandahivatalának vezetője, Berlinből pedig *Günther* és *Steinecker* területvezetők, valamint az NSKK és az NSDAP politikai vezetői, a spanyol követ, a katonai attasé, a spanyol kolónia küldöttei, a propagandaminisztérium és a külügy képviselője üdvözölte a vendégeket. Délután már az Unter den Linden sugárúton található emlékhely, illetve Horst Wessel és Herbert Norkus sírjának megkoszorúzására került sor, este pedig közös program volt a HJ vezetőivel. A további napokon a vendégek felkeresték a birodalmi sportpályát, ahol sportban és úszásban is összemérték tudásukat a HJ tagjaival, majd Potsdamot, a Wannseet, a Siemens-műveket és a tempelhoffi repteret látogatták meg. Fogadta őket Berlin város vezetése és a Német–Spanyol Társaság is. A németországi út következő állomása Nürnberg volt, ahol a küldöttség Langwasserben a HJ táboraiban kapott elhelyezést. Részt vettek a teljes pártnapi rendezvénysorozaton, amelyen a Führernek is bemutatták őket. Innen

43/256); Die Jugend Francos. *RJP*, 1939/39. sz., 1–2. o.; *Cruz Orozco, José I.*, El yunque azul : Frente de Juventudes y sistema educativo razones de un fracaso. Alianza, Madrid 2001

⁶³³ Német Pedagógiai Kirendeltség és a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért már több éve működő kapcsolatokkal rendelkezett a kétoldalú diákcsereben, amit a következő években is fenn kívántak tartani. 1935-ben felmerült, hogy a Kirendeltség az ibizai nemzetközi gyermekkolóniára is küld gyermekeket, a terv megvalósítása a devizakorlátozások miatt azonban elmaradt. DAAD an das AA, 4. Mai 1935 – PAAA, R 63613; Auslandsdeutsche Jungen in Deutschland. *RJP*, 1934/99. sz., 2. o.; Reichsdeutsche Kinder aus Spanien in Deutschland. *RJP*, 1934/107. sz., 1. o.

⁶³⁴ Deutsche Botschaft in Spanien an die RJF Grenz- und Auslandsamt, Salamanca, 23. Juni 1937 – PAAA, R 98867; AA an die RJF Grenz- und Auslandsamt, 15. Juli 1937 – PAAA, R 98867.

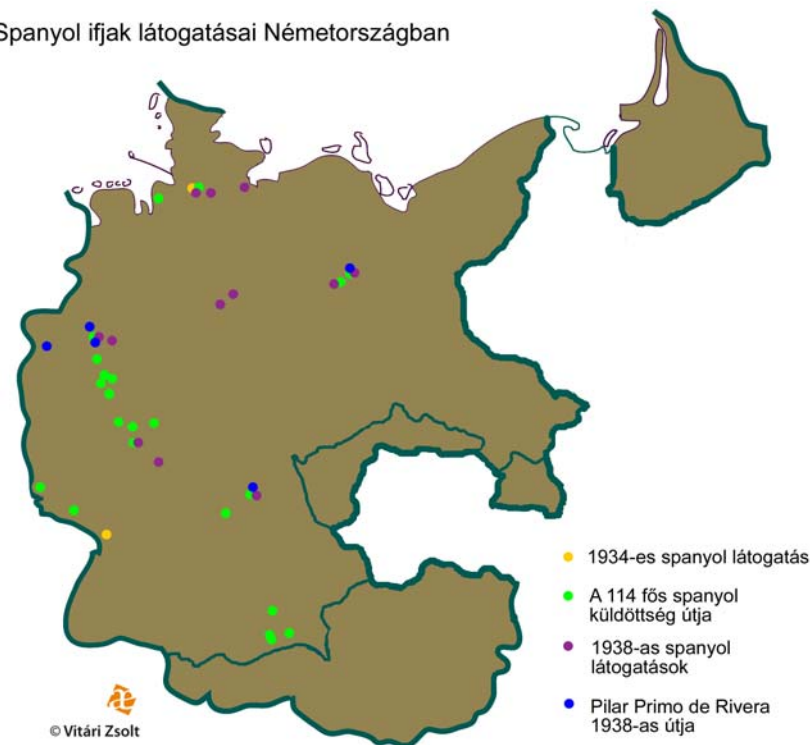
⁶³⁵ 114 spanische Jugendführer besichtigen Deutschland. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.); Deutsche Botschaft in Spanien an die RJF Grenz- und Auslandsamt, Salamanca, 25. August 1937 – PAAA, R 98867; Jungspanier besuchen unsere Hitlerjungen. *Mitteldeutsche Nationalzeitung*, 10. September 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 108. o.); Die 114 spanischen Jugendführer in Hamburg und Berlin. *RJP*, 2. September 1937; Die spanischen Jugendführer in Berlin. *Frankfurter Zeitung*, 4. September 1937 (PAAA, R 98867.); Herzlicher Empfang der jungen Falangisten. *Berliner Morgenpost*, 7. September 1937 (PAAA, R 98867); Deutsche Botschaft in Spanien an die RJF Grenz- und Auslandsamt, Salamanca, 25. August 1937 – PAAA, R 98867; Die 114 spanischen Jugendführer in Hamburg und Berlin. *RJP*, 2. September 1937. Jahr der Verständigung. *RJP*, 4. Januar 1938; Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); 114 spanische Jugendführer besichtigen Deutschland. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.).

kirándulást tettek Rothenburg o. d. Tauberbe, majd tovább indultak a mozgalom fővárosába. Münchenben *Stoeckel* területi törzsvezető, a spanyol konzul, a párt, az állam és a Wehrmacht képviselői fogadták a csoportot, valamint a spanyol kolónia tagjai. Münchenből a Tegernsee érintésével Kochelen keresztül Urfeldbe utaztak a Baldur von Schirach Ifjúsági Szállóba. Münchenbe visszaérve koszorút helyeztek el a Feldherrnhallénál, majd fogadta őket Fiehler főpolgármester. A következő nap a Königsplatzon a dísztemplomnál (Ehrentempel) koszorúztak HJ- és DJ-egységek jelenlétében, majd 60 HJ vezetővel együtt további egy hetet töltöttek el a HJ Remagen melletti, calmuthi vezetőképző iskolájában megrendezésre kerülő német–spanyol táborban. A táborból kirándulásokat tettek Koblenzbe, Trierbe, Bonnba, Petersbergbe, Königswinterbe, a Burg Stahleckhez, Bad Godesberg-i BDM birodalmi vezetőképző iskolájába, Kölnbe és az Eifel-hegységbe, gőzössel pedig Braubachba is. Kölnben a kölni HJ-tal együtt nézték meg a *Hitlerjunge Quex* című filmet. Végül Düsseldorfban megtekintették az *Alkotó nép* című kiállítást, ahonnan Hamburgba utaztak, majd onnan szeptember 25-én hajóztak haza. Az elutazás előtt Ramallo, a küldöttség vezetője a szállóban – köszönetképpen az egy hónapos útért – fogadást rendezett, amelyen részt vett Lauterbacher törzsvezető, néhány hivatalvezető, és a spanyol követség munkatársai is megjelentek.⁶³⁶

Franco és a nemzeti spanyol kormány meghívására 1937. október 22-én nyolc HJ-járás- és DJ-járásvezető indult Spanyolországba. Az első alkalommal Spanyolországba érkező HJ-küldöttség ezzel az úttal viszonzta a 114 fős spanyol küldöttség látogatását. A nyolc fős csoport *Rolf Redeker* brémai DJ-vezető vezetésével három hetet töltött Spanyolországban, s szinte az ország minden Franco által uralt részébe ellátogatott (Badajoz, Sevilla, Málaga, León, Oviedo, Gíjón, Santander, Bilbao, San Sebastián, Zaragoza, Burgos, Valladolid, Salamanca, Toledo, Mérida). A csapathoz november 9-én csatlakozott a HJ thüringiai területének vezetője, *Schulte* is, aki átvette a csoport irányítását, s néhány hivatalos rendezvényen is részt vett, illetve továbbította Schirach üdvözlét Francónak. A csoport spanyol kísérője, Franco különmegbízottja *Dr. Rivera* – aki maga is három évig tanult Németországban –, valamint a nyári spanyol küldöttség vezetője, *Ramallo* főhadnagy volt. A csapat felkeresett néhány frontszakaszt is, így Gíjonban és Zaragozában. Az utazás fénypontját a Francóval és az Alcazart védő Moscardóval való találkozás jelentette. Franco Burgosban a főhadiszállásán fogadta a Hitlerjugend tagjait. Schulte területvezető adta át Francónak Schirach ajándékát, a „Hitlerjugend – Idee und Gestalt” című könyvet. Franco protokollhoz illő beszédében hangot adott Németország csodálatának, s a reményének, hogy a két országot tartós barátság fogja összekötni. Beszéde után kitüntetések („Flechas rojas” rend) adott át a csoport tagjainak. *Moscardo* az aragóniai fronton fogadta a vendégeket. Elmesélte, hogy éppen Ludendorff könyveit olvassa, s udvariasan érdeklődött a németországi ifjúságnevelésről. Ez alkalommal a küldöttség a legelőretoltabb helyről figyelhette a front alakulását. Nem sokkal később a madridi frontra is ellátogattak. Az 1937. november 17-én hazatérő HJ-küldöttség a szervezők szándékainak megfelelően az út során megismerte a Falange szervezetét, s benyomást szereztek az új Spanyolország felépítéséről és annak bolsevizmus elleni harcáról. A csoport látogatását mindenhol nagy szimpátia övezte, így annak nemcsak a propagandaértéke volt nagy – hiszen a saj-

Spanyol ifjak látogatásai Németországban

⁶³⁶ R.J.F. Grenz- und Auslandsamt an das AA, 27. August 1937 – PAAA, R 98867; Die 114 spanischen Jugendführer in Hamburg und Berlin. *RJP*, 1937/199. sz., 1. o.; Die spanischen Jugendführer in Berlin. *Frankfurter Zeitung*, 4. September 1937 (PAAA, R 98867.); Herzlicher Empfang der jungen Falangisten. *Berliner Morgenpost*, 7. September 1937 (PAAA, R 98867.); 114 spanische Jugendführer besuchen Deutschland. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.); 114 nationalspanische Jugendführer kommen nach Deutschland. *RJP*, 1937/194. sz., 1. o.; Die spanischen Jugendführer in München. *RJP*, 1937/211. sz., 2. o.; Das spanische Gemeinschaftslager eröffnet. *RJP*, 1937/212. sz., 1. o.; Rheinlandfahrt des Jungspanier. *RJP*, 1937/216. sz., 2. o.; Acht Tage deutsch–spanisches Gemeinschaftslager. *RJP*, 1937/217. sz., 2. o.; Abschied der spanischen Jugendführer von Deutschland. *RJP*, 1937/219. sz., 1. o. R.J.F. Grenz- und Auslandsamt an das AA, 27. August 1937 – PAAA, R 98867; Kundgebung deutsch–spanischer Jugendfreundschaft. *RJP*, 1937/201. sz., 1. o.; Spanische Jugend besuchte Rothenburg a. d. Tauber. *RJP*, 1937/207. sz., 2. o.; Die spanischen Jugendführer am Rhein. *RJP*, 1937/2. o.

tó az út minden mozzanatáról részletesen tudósított –, de a kölcsönös látogatások megszilárdították a kétoldalú kapcsolatokat is. A Falange kifejezetten kérte, hogy egy újabb, kisebb létszámú csoport utazhasson Németországba, hogy helyben tanulmányozhassák a HJ létesítményeit és működését, s lehetőségként vetődött fel, hogy a Hitlerjugend képviselőinek segítségét kérjék a Falange–ifjúság felépítésében.⁶³⁷

1937 novemberének végén Schirach fogadta azokat spanyol falangista vezetónőket, akik már hónapok óta az ő meghívására tartózkodtak Németországban, hogy mélyrehatóan megismerjék a BDM-et. A vendégek negyed évet töltöttek a birodalomban, 1937 szeptemberének elején érkeztek, részt vettek Stuttgartban a külföldi németek hetén, a birodalmi pártnapokon, s rövid időt töltöttek a BDM heiligenbergi háztartási iskolájában. Hosszú tartózkodásuk során a BDM munkájának minden részletébe betekintést nyertek, sőt a párt életéből is sok mindent megismertek (KdF, RAD, RBWK stb.).⁶³⁸

A nyári sikerek következtében már nemcsak a német követség és a BIV tartotta fontosnak a folytatást, hanem más spanyol és német szervek is. Az együttműködést így mindjárt 1937–38 telén folytatandónak tartották, s különösen a propagandaminisztérium részéről szorgalmazták egy 25–30 fős spanyol csoport meghívását, de kevésbé hivatalos jelleggel, inkább csak a Hitlerjugend megismerésére. 1937. november elején a Falange németországi országos csoportvezetője, *Adolfo Perdo Redonet* kereste fel a birodalmi ifjúságvezetőt, hogy átadja neki egy ajándékot a Falange támogatásért. Ezen a találkozón Baldur von Schirach 30–40 hely biztosításáról számolt be Pardonak a HJ vezetőképző iskoláiban a Falange részére, s reményét fejezte ki, hogy a Falange elfogadja az ajánlatot. A tervezett csoport nagyságát Spanyolországban azonban túl nagyra találták, mert nem állt rendelkezésre elegendő olyan szabad kapacitás erre a célra, amely jó német nyelvismerettel rendelkezett volna. A Falange a német követség révén azt kérte, hogy a felkínált helyeket 8–10-s fős csoportok folyamatos, egymás utáni kiküldése révén használhassa fel. Másrészt kérték a salamancai német követséget, hogy közvetítsen a BIV felé abban a tekintetben, hogy mikor indulhat és mennyi ideig tartózkodhat az első csoport Németországban. A jó felkészüléshez a Falange azt a kérését is előterjesztette, hogy az iskola látogatása előtt, a kiküldött spanyol ifjak néhány hetet tölthessenek el a Hitlerjugend tényleges szolgálatában. A két szervezet közötti aktív folyóiratcsere megindítását is kérték, mert az addigi csere nem bizonyult elégségesnek. A spanyolok a Birodalmi Ifjúságvezetőség által kiadott újságokból 50–50 példányra tartottak igényt, hogy azt szétoszthassák a Falange különböző csoportjai között.⁶³⁹

Az első 20 fős, 10 vezetőt és 10 vezetőnőt magába foglaló csoport 1938. július végén indult Németországba, s augusztus 12-én érkezett meg Hamburgba. Schirach meghívása révén két hónapot töltött Németországban. A hamburgi tartózkodás (városnézés, csónakázás az Alsteren, helgolandi kirándulás, a HJ munkájával való ismerkedés, este pedig Cigánybáró előadás) után ellátogattak Bismarck friedrichsruhi sírjához, s Hamburgban megkoszorúzták az elesett nemzetiszocialisták emlékművét. Ezt követően a vezetőnők és a vezetők csoportja külön vált. Előbbiek a BDM háztartási iskoláját tekintették meg, a fiúk pedig egy hétig a hamburgi HJ vendégeiként részt vettek a ratzeburgi ifjúságtáborban, majd újra Hamburgba érkeztek, ahonnan kilencnapos útra indultak a legszebb német ifjúsági szállók megtekintésével (Joseph Goebbels Szálló Düsseldorf, Roemryke–Berge Ifjúsági Szálló Burgban, Ifjúsági vár Stahleck Bacharach mellett), Frankfurtban pedig az IG–Farben üzemét nézték meg. Mivel a tartózkodás július és augusztus hónapokra esett, a salamancai német követség előnyösnek tartotta, hogy a csoport a pártnapokon is részt vegyen. A meghívást Lauterbacher törzsvezető nyújtotta át a Falangénak, s emellett egy további 50 fős csoport meghívását helyezte kilátásba az 1938-as pártnapra. A követség azt is el szeretne volna érni, hogy a pártnapra meghívandó csoport kb. fele lányokból álljon. A 20 fős csoport a birodalmi pártnapok után a németországi körút második szakaszára indult Észak–Németországba. Megtekintették a braunschweigi akadémiát, a Hermann Göring Műveket, a Volkswagent, részt vettek a motoros, a repülő- és a haditengerészeti HJ táboraiban. Meglátogattak egy 500 tanoncot foglalkoztató hannoveri üzemet, ahol a vendégek megkapták a Falange jelképét, amelybe beleépítették a HJ jelvényét is. Sor került a Motoros HJ meglátogatására is, valamint egy üzemi ifjúsági gyűlésre, ahol mind a Führert, mind pedig Francót megél-

⁶³⁷ Először még négy hetes utat terveztek a BIV Szervezési Hivatalának helyettes vezetője, *Borchert* járásvezető vezetésével. *Gegenbesuch der Hitler-Jugend in Nationalspanien. RJP*, 1937/241. sz., 1. o.; Was ich in Spanien sah und erlebte. *Bremer Zeitung*, 24. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 129. o.); Was deutsche HJ-Führer in Spanien sahen und erlebten. *Hamburger Tageblatt*, 22. November 1937 (BArch, NS 5/VI/428, 1. o.); Zweigstelle Spanien an den DAAD, 25. November 1937 – PAAA, R 98907; Empfang der HJ-Abordnung bei General Franco. *RJP*, 1937/255. sz., 1. o.; Der Empfang der HJ-Führer durch General Franco. *RJP*, 1937/260. sz., 1. o.; HJ-Führer sahen Spanien. *RJP*, 1937/266. sz., 1–2. o.

⁶³⁸ Baldur von Schirach empfing spanische Jugendführerinnen. *RJP*, 1937/266. sz., 2. o.; Die nationalspanischen Führerinnen reisen heim. *RJP*, 1937/270. sz., 1–2. o.

⁶³⁹ RjF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 5. November 1937 – PAAA, R 98867; Deutsche Botschaft in Spanien an das AA, Salamanca, 2. Dezember 1937 – PAAA, R 98867; Deutsche Botschaft in Spanien an den Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda, 19. November 1937 – PAAA, R 98867.

jeneztek. Zárásként 10 napot töltött Berlinben, hogy bepillantást nyerjenek a Birodalmi Ifjúságvezetőség munkájába.⁶⁴⁰

A spanyol vezetőkől és vezetónőkből álló, kizárólag a pártnapokra érkező csoport szintén felkereste a HJ több területét, majd szeptember végén Berlinbe érkezett, ahol a BIV meglátogatása mellett eleget tettek az Ibero–amerikai Intézet vezetője meghívásának. Berlinben a városnézés után a birodalmi sportpálya megtekintése jelentette a legfőbb attrakciót, majd Potsdamba látogattak. A BIV-ben is fogadták őket, s október 5-én a spanyol követségen teás fogadásban volt részük. Végezetül megtekintettek egy kiállítást Berlinben, fogadták őket a Birodalmi Parasztvezetőségben, s koszorúztak az Unter den Lindenen. Összesen hat hétig tartózkodtak Németországban.⁶⁴¹

1938 márciusában Lauterbacher törzsvezető Lisszabonból érkezve tett három napos villámlátogatást Spanyolországban, ahol az idő rövidege ellenére sikerült találkoznia az új Spanyolország mértékadó személyiségeivel és betekintést nyert a Falange különböző formációiba. Franco ezúttal is reményét fejezte ki, hogy sikerül a két ország ifjúsági szervezetei között bensőséges viszonyt kialakítani, s ezen felül sikerül intenzív kulturális cserét is megvalósítani. A szívélyes audencia után Franco Lauterbachernak és adjutánsának átnyújtotta a „Vörös Nyilak” rendjét. Franco emellett köszönetét fejezte ki a Falange meghívásáért Németországba, s egyúttal sajnálatának adott hangot, hogy a háborús viszonyok közepette országa egyelőre nem viszonzhatja ezt az előzékenységet. Lauterbacher ezt követően több vidéki helyszínre (Salamanca, Bilbao) is ellátogatott a Falange–ifjúság nemzeti titkárnak kíséretében. A látogatás a követség megítélése szerint újabb lépést jelentett a Falange és az NSDAP közeledésének útján.⁶⁴²

1938-ra már a BDM és a Falange női szervezete is élénkebb kapcsolatot ápolt egymással. *Pilar Primo de Rivera* Jutta Rüdiger meghívására 1938 áprilisában járt Németországban, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség, a BDM, illetve a JM munkájáról tájékozódjon. Ezt követően a berlini BDM különböző rendezvényein vett részt, amelyek keretében a BDM kulturális munkájával is megismerkedett. Ezt követően a ruhr–alsó–rajnai főkörzetben a szociális tevékenységet, az ifjúsági szállókat és a vezetőképzést tanulmányozta, és felkereste a BDM új háztartási iskoláját Geldernben. Az utazás fénypontját a Führernél tartott berlini fogadás képezte. Járt a düsseldorfi Joseph Goebbels Ifjúsági Szállóban, és megtekintette a terület és a főkörzet új központját Mühlheimben. Ezzel szinte egyidőben *Jutta Rüdiger*, a BDM birodalmi referense *Elka von Wedel* és *Marrum* kíséretében 1938. október közepén tíz napos látogatást tett Spanyolországban *Pilar Primo de Rivera*, spanyol nővezető meghívására, ahol megtekintette a spanyol nőszervezet és a spanyol leánynevelés létesítményeit.⁶⁴³

A spanyol kapcsolatokat Berlinben olyan fontosnak ítélték, hogy a BIV 1939-ben külön megbízottat kívánt küldeni Spanyolországba, mint ahogy két évvel korábban ez Japán esetében is megtörtént. Feladata lett volna, hogy a polgárháború befejeződése után érvényt szerezzen a német érdekeknek a spanyol állami ifjúsági munka felépítésében. Az állást a BIV finanszírozta volna. A kiszemelt, *Dr. Lindenburger* a majna–frankfurti HJ-terület vezetője volt. Lindenburger kész volt már 1939 augusztusában Spanyolországba menni, tevékenységét azonban valamelyest álcázni kívánták, így nyilvánosan nem megbízottnak nevezték, hanem a külföldi HJ országos ifjúsági vezetőjének Madridban, minthogy a tényleges országos ifjúsági vezető, *Detlev Ehlers* Észak–Spanyolországban látta el teendőit. A megbízott egyébként hasonló viszonyban állt volna a német követséggel és az NSDAP AO-val, mint Schulze Japánban. További indokként hozták fel a megbízotti hivatal létrehozása mellett, hogy Schulze két éves tevékenysége eredményeként nagyon pozitívan alakultak a német–japán ifjúsági és kulturális kapcsolatok.⁶⁴⁴

Spanyol részről 1939-re minden korábbinál tartalmasabb együttműködést terveztek. A spanyol ifjúságvezetőség lehetőségeihez mérten minél több vezető és vezetónő Németországba küldését tervezte, mivel a BIV erre az évre már 100–150 helyet biztosított. Az összes hely betöltése azonban ebben az évben is kérdéses volt. A spanyol követség emellett az 1939-es pártnapra 40–50 fős spanyol küldöttséget javasolt meghívni, amelyre Spanyolországban is pozitívan

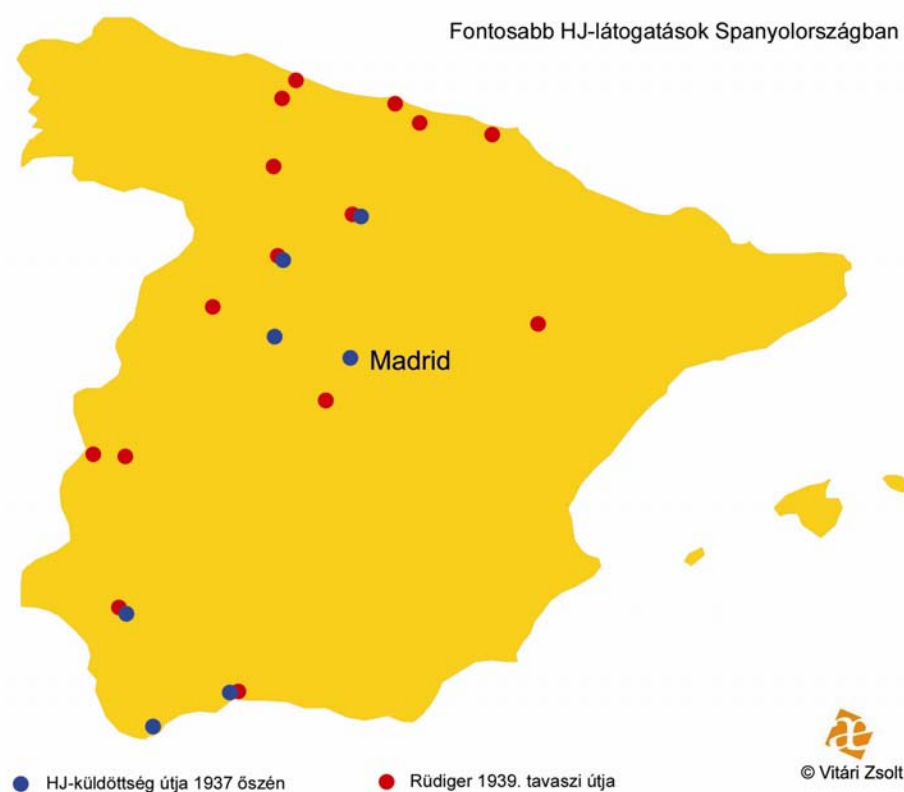
⁶⁴⁰ Spanische Jugendführer in Berlin. *RJP*, 1938/232. sz., 3. o.; Spanische Jugendführer studieren deutsche Jugendarbeit am Beispiel der Hanomag – PAAA, R 98867; Spaniens Jugendführer über die HJ. *RJP*, 1938/235. sz., 2–3. o.; Ausländische Partitagsgäste auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.; Deutsche Botschaft in Spanien an den Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda, 15. Juli 1938 – PAAA, R 98867; JfdDR an die Dienststelle, 12. August 1938 – PAAA, R 27134; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.; Die spanischen Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1938/188. sz., 3. o.; Jungspanierinnen als Parteitagsgäste. *RJP*, 1938/210. sz., 3. o.

⁶⁴¹ Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.

⁶⁴² Deutsche Botschaft in Spanien an den Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda, 10. März 1938; Deutsche Botschaft in Spanien an das AA, 12. März 1938 – PAAA, R 98907.

⁶⁴³ Die spanische Frauen- und Mädelführerin beim BDM. *RJP*, 1938/79. sz., 3. o.; Pilar Primo de Rivera besuchte Deutschland. *Das Deutsche Mädchen*, 1938. május; Die spanische Frauenführerin beim Obergau Ruhr–Niederrhein. *RJP*, 1938/84. sz., 4. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; JfdDR an das AA, 10. Oktober 1938; Deutsche Botschaft in Spanien an das AA, San Sebastián, 14. November 1938 – PAAA, R 98907; Die BDM-Reichsreferentin zu Besuch in Nationalspanien. *VB*, 2. November 1938 (BArch, NS 5/VI/450).

⁶⁴⁴ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

reagáltak. A követség a 2–3 német instruktorkiküldésétől egyelőre azonban óvott, legalábbis addig, amíg azt a spanyolok maguktól nem kérik. Ellenben azonnal kiküldhetőnek vélt – mint ahogy a BIV is tervezte – egy BDM-vezetőt, aki szintén tanácsadóként működött közre a Falange lánycsoportjánál. A szintén szóba kerülő, 15–20 fős, magas rangú ifjúsági vezetőkből álló csoport 14 napos németországi tanulmányútjára történő meghívását azonban nem javasolta a követség, mert attól tartott, hogy a csoport tagjait a vezető-továbbképzésre szánt ifjakkól tartanák vissza, s a birodalomnak a három hónapos továbbképzés fontosabb érdeke volt, mint egy külön tanulmányút. E csoport útja helyett azt javasolta, hogy a pártnapon a Führer által fogadott spanyol ifjúsági vezetők vegyenek részt egy körutazáson.⁶⁴⁵

1939 tavaszán Rüdiger ismét Spanyolországban járt. Többek között megtekintette a Falange lányszervezetének sevillai táborát, s tervben volt a német kolónia BDM-csoportjainak felkeresése is. Ávila után Madridba látogatott, ahol szintén a spanyol lányok tevékenységével ismerkedett. Sevillában egy festői vendégházban andalúz táncokat mutattak be a spanyol ifjúság számára. További állomások voltak Algeciras és Malaga. Malagában az első leányvezető-képző iskolában járt, Burgosban fogadta Pilar, majd a Falange főtitkára, Fernando Questa. Valladolidban az NSV-hez hasonló Szociális Segélyszolgálat kongresszusán vett részt, majd Valladolidból utazott haza.⁶⁴⁶

Rüdiger és kísérete látogatása mellett a spanyolok a Führer helyetteséhez intézett levelükben 50 német fiút hívtak meg egy barcelonai táborba 1939. augusztus 25. és szeptember 15. között. 15 és 18 év közötti ifjakat vártak, akiket már a határon, illetve a kikötőben fogadtak. A HJ mellett olasz és portugál ifjúsági alakulatok részvételére is számítottak.⁶⁴⁷

A német látogatások mellett továbbra is érkeztek spanyol ifjak a birodalomba. 1939 júniusában 12 spanyol leányvezető érkezett Berlinbe a nemzetiszocialista leányifjúság tanulmányozására. A Külügyi Hivatal BDM referensével, *Elka von Wedellel* tettek látogatást az Ostmark-kiállításon, illetve a birodalmi sportpályán, majd néhány BDM háztartási iskolát kerestek fel, hogy részt vegyenek az éppen folyó tanfolyamokon, majd azt követően a BDM nyári táborain. Hosszú németországi útjuk lezárását a birodalmi pártnapokon való részvétel jelentette. 1939-re csúszott egy már korábban tervezett út is, amely a BIV meghívása alapján 40 spanyol ifjúsági vezetőnek és vezetőnőnek adott lehetőséget németországi kirándulásra, amit azonban a polgárháború miatt fellépő személyzeti hiányra való tekintettel csak a Madrid bevétele utáni 1–2 hónapot követően tartottak lehetségesnek. Az 1939-es pártnapra is vártak spanyol ifjakat, összesen 30 főt, de 1939. augusztus végére – nyilván más elfoglaltság miatt – nem érkezett hivatalos megerősítés, pedig Bilbaóban a spanyol falangisták már készen álltak az útra.⁶⁴⁸

A német követség a polgárháború után nem tartotta túlságosan kedvezőnek a helyzetet, s a három Spanyolországba tervezett, csoportos tanulmányút egy évvel való elhalasztását indítványozta, jóllehet ilyen utakra egy évvel korábban

⁶⁴⁵ Deutsche Botschaft in Spanien an die RJF und das Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, Salamanca, 21. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁶⁴⁶ DNB, Nr. 124, Hispano, 5. Mai 1939 – PAAA, R 27135. A madridi Német Főreáliskola vezetője annak a nem tetszésének adott hangot, hogy a nyári szünetben a Hitlerjugend tanfolyamain résztvevő diákok visszatérésük után kihívó magatartást tanúsítottak spanyol iskolatársaikkal szemben, amely az iskolán belüli egyetértésre nézve veszélyt jelentett. Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610. 25 spanyol BDM-tag 1935. július 12 és szeptember 15. között felvételt nyert a HJ vidéki otthonaiba. RMfWEV an den Landesjugendführer der HJ Spaniens, 28. April 1935 – PAAA, R 98859. Hitler-Jugend in Spanien. *RJP*, 1934/218. sz., 3. o.; Mit der Reichsreferentin durch Nationalspanien. *Das Deutsche Mädel*, 1938. Dezember.

⁶⁴⁷ NSDAP. Der Stellvertreter des Führers an den RJF, München, 16. August 1939 – PAAA, R 98921; Abschrift. Falange Espanola Tradicionalista y de las J.O.N.S., Burgos, 3. August 1939 – PAAA, R 98921.

⁶⁴⁸ Falangistinnen besuchen BDM. *RJP*, 1939, június 24., 3a. o.; Der Leiter des Sonderstabes an Goebbels, Salamanca, 22. März 1939 – PAAA, R 98919; Aktennotiz für Pg. Luther, 25. August 1939 – PAAA, R 27135.

sem került sor. Úgy ítélték meg, hogy a spanyolok az adott pillanatban nem képesek a kellő érdeklődést és támogatást biztosítani a HJ számára, mert egyelőre az egykori vörös területek szervezése és egyéb problémák megoldása foglalta le őket, s egyelőre nem akarnak bepillantást engedni a még tökéletlen szervezetükbe. A követség emellett lehetetlennek tartotta, hogy az utakat spanyol támogatás nélkül hajtsák végre, mert ez a spanyol kívánságok semmibe vételét sugallta volna.⁶⁴⁹

A Spanyolországban tett szerény számú és létszámú utak leginkább Spanyolország nyugati felére vezettek, amelyeket eddigre Franco és csapatai már szilárdan kézben tartottak. Ezeken a vidékeken nyílt lehetősége a német ifjúságnak arra, hogy kapcsolatba lépjenek a spanyol ifjúság éppen alakulóban lévő szervezetével, s a frontok közvetlen közelségében való tapasztalatszerzésre is lehetőség nyílt. Mivel a térség továbbra is veszélyesnek minősült, a Hitlerjugend ide kizárólag vezetők kiutazását engedélyezte. A spanyol ifjúság képviselői jóval gyakrabban és nagyobb számban érkeztek Németországba, mint németek Spanyolországba. Útjaik általában a Rajna-vidékre vezettek, illetve Németország nagy központjaiba (Hamburg, Berlin, Nürnberg, München), melyek során igyekeztek a Hitlerjugendben folyó tevékenység mind több szeletét megismerni, hogy azután megszerzett tapasztalataikat otthon hasznosíthassák. Ezt szolgálta az is, hogy a BIV évről-évre több helyet biztosított a spanyol ifjúsági vezetők birodalmi képzésére.

V. 6. 3. 2. Portugália – Portugáliában a legfőbb partnert az ott is a harmincas évek közepétől kibontakozó államifjúság jelentette, amely a portugál *Vangárdistákból* szervezetéből nőtt ki. Ezt a szervezetet 1935-ben a kultuszminisztérium alá rendelték, ettől kezdve szélesebb alapokra helyezték, vagyis már nem csak a felsőoktatásban résztvevő fiatalokat ölelte át. Az államifjúság, vagyis a *Portugál Ifjúság* (Mocidade Portuguesa, MP) hivatalosan 1936 májusában jött létre. A szervezet élén álló *Nemzeti Nevelés Irodája* a nevelésügyi minisztériummal és a hadsereg vezetésével egyetértésben valósította meg az ifjúság nevelés terén megfogalmazott célkitűzéseket. Az irodát *Nobre Guedes*, nemzeti titkár vezette, aki mellett további négy titkár dolgozott. A Mocidade célja volt az ifjúság nevelésének és egészségvezetésének új alapokra helyezése a család, az iskola és a haza vonatkozásában, a sportmozgalom vezetése, a testgyakorlás általános körű megvalósítása, ehhez tornacsarnokok, uszodák, sportpályák hálózatának kiépítése az egész országban. Az előkatonai képzés nevelési metódusait a hadsereg vezérkarával közösen alakították ki. Összességében a Mocidade mindent fejleszteni akart, ami a portugál ifjúság „faji erősödését” elősegíthette. A Mocidade 1938 elejére már 550 ezer taggal rendelkezett, amely a 8 milliós ország esetében nem volt szerény eredmény.⁶⁵⁰

1937 decemberében felállt a Mocidade női tagozata is, amely a *Portugál Női Ifjúság* (Mocidade Portuguesa Feminina) nevet viselte, s a női államifjúsági szervezet szerepét kívánta betölteni. A portugál női ifjúság nevelését az *Anyaszervezetre* (Obra das Mães pela Educação Nacional) bízták, amely egy biztosból és két tanácsosból álló állami biztosság révén irányította a testületet, így a női ifjúság nem volt alárendelve a férfi ifjúságot vezető állambiztosnak. Ez a szétválás – német értékelés szerint – meglehetősen nehézzé tette a teljes ifjúság egységes nevelését. A követségi jelentés az efféle differenciálást a klerikális körök befolyásának tulajdonította. A szervezet célja a lányok jellembeli nevelése, testi felkészítése, a szellemi képességek fejlesztése, a szociális szolgálat, Isten, a haza és a család iránti szeretetre nevelés volt. Az erkölcsi nevelés alapját a katolikus vallás képezte, a nem katolikus lányokat azonban felmentették a vallási rendezvények alól. A nevelés egyéb területein a fő szempontot a népiségi tradíciók jelentették, miközben tudatossá tették a lányokban a portugál nők a portugál történelemben betöltött fontos feladatait. A testi nevelés terén mellőzték az atlétikus bemutatásokat, s figyelembe vették a női sajátosságokat. A szociális nevelés célja a jó anya és jötevő lányok ki-nevelése volt.⁶⁵¹

7 és 14 éves kor között a tagság kötelező volt, ennél idősebbek számára önkéntes, hacsak nem a nyilvános oktatási intézmények tanulójáról volt szó. A férfi Mocidade-hoz hasonlóan itt is négy korcsoport volt: a Lusitos (7–10 éves lányok), *Infánsok* (Infantes, 10–14 éves lányok), vangárdisták (14–17 évesek), Lucas (minden lány 17 év felett). A magasabb rangú vezetők részére vezetőképző iskolákat hoztak létre, amely az erkölcsi nevelés mellett a háztartásra, a higién-

⁶⁴⁹ Deutsche Botschaft in Spanien an die RJF Auslandsamt und das Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, Salamanca, 21. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁶⁵⁰ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 7. Mai 1935 – PAAA, R 98859; Übersetzung eines Briefes des Portugiesischen Staatssekretärs Nobre Guedes vom 6. Juli 1936 an Pg. Friedhelm Burbach – PAAA, R 98859; Das portugiesische Erziehungswesen. *RJP*, 1937/18. sz., 5. o.; Mocidade Portuguesa. *Die HJ*, 1937/41. sz., 9. Oktober 1937, 10. o.; Entwicklung und Ziele der portugiesischen Jugend. *RJP*, 1938/25. sz., 4. o.; Die weibliche Jugendorganisationen Portugals. *RJP*, 1938/36. sz., 7. o.; Die portugiesische Staatsjugend. *RJP*, 1938/50. sz., 1–2. o.

⁶⁵¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 2. Februar 1938 – PAAA, R 98865; Portugal gründet weibliche Staatsjugend. *RJP*, 1937/261. sz., 1. o.

niára, a gyermekgondozásra, a beteggondozásra, a tornára, a zenére, az énekekre és a népiségi, illetve szociális nevelésre összpontosított.⁶⁵²

Az egységesülő portugál ifjúsággal a lisszaboni követség ajánlatosnak vélte a kapcsolatfelvételt. Kezdetben leginkább 2–3 vezető beosztású vangárdista meghívását tartották elképzelhetőnek 14 napos időkeretben a HJ egyik vezetőképző táborába, amelyhez kiegészítő programként a birodalmi pártnap meglátogatása kapcsolódott volna. A követség szerint ennek keretében valóban bajtársi kapcsolatba lehetett lépni a német ifjúsággal, s végül a birodalmi pártnap „mindent elsöprő hatásával” tértek volna haza. A fiúk kiválasztásában a portugál kultuszminisztérium bevonása volt szükséges, amely már amúgy is jelezte, hogy egy ilyesfajta meghívásnak szívesen eleget tenne, s ezt a követség is lehetségesnek tartotta.⁶⁵³

Az előkészületek után 1935-ben egy hivatalnokokból, tanárokból és ifjúságvezetőkől álló portugál küldöttség látogatott Berlinbe az új Németország tanulmányozására. Eközben részt vettek a berlini HJ egyik közösségi estjén is.⁶⁵⁴ Portugáliába vezető csoportos útnak ekkor még nincs nyoma. A szerénynek mondható kezdet után 1936-ban már erősödtek a kapcsolatok. 1936 nyarán 25 hamburgi HJ-vezető látogatott el Lisszabonba az ottani HJ vendégeként. A csoportot mértékadó portugál körök is fogadták. A fogadtatás a követség jelentése szerint messze felülmúlta a szokásos udvariasságot. Az út végén még arra is lehetőség nyílt, hogy a német vendégek személyesen üdvözölhessék a portugál államelnököt. A követség úgy értékelte, hogy Portugáliában növekvő megértéssel viseltetnek az új Németország törekvései iránt, s ez egy gimnáziumi rendezvényen is megmutatkozott, amelyet a vendégek tiszteletére tartottak. A rendezvényen a nevelési miniszter ösztönzésére 2000 tanuló és Lisszabon felsőbb iskoláinak vezetői vettek részt. A követség szerint ritkán ünnepelték külföldön ilyen módon a német ifjúságot. A rendezvényen beszédet tartott *Carneiro Pacheco* nevelésügyi miniszter és hivatali elődje, *Gustavo Cordeiro Ramos* professzor is. Utóbbi beszédében üdvözölte a HJ küldöttségét Portugáliában, és kiemelte csodálatát Németország iránt, amely nagy történelmet tudhat maga mögött. *Carmona* elnök és *Oliveira Salazar* alatt Portugália is hasonló útra lépett – folytatta Ramos. Megújították Portugáliát, s ugyanúgy dolgoznak, mint egykoron Tengerész Henrik, egyszerűen, de fáradhatatlanul a népért és a haza javáért. Ramos idézte Goebbels szavait, miszerint a jövő azé, akié az ifjúság. Örömmel mondta, hogy már Portugáliában hűségesen és egységesen masíroz a portugál ifjúság *Carmona* és *Salazar* mögött. A portugál ifjúság ugyanolyan kérlelhetetlen a testi és a nemzeti nevelés terén, mint a német ifjúság: „*térben ugyan elválasztva, de a szellemben és az akaratban egybeforrva menetelünk*”. Portugáliában ennek fényében nagyon pozitív kicsengése volt Goebbels egyik beszédének, aki kijelentette, hogy a bolsevizmus ellen csak három biztos pont van Európában: Németország, Olaszország és Portugália.⁶⁵⁵

1936 nyarán a HJ Északi vidék területe a portugál „Hallgatók” (*Corpo Nacional de Escutas*), tulajdonképpen cserkészifjúság meghívására 10 HJ-tagot küldött Madeira szigetére *Paul Busch* vezetésével, ahol a német konzulnál is vendégeskedtek. A HJ ott tartózkodása idején meghívták az *Escutas* képviselőit egy németországi látogatásra, amely a követség nem tetszését váltotta ki, mert az nem a hivatalos úton, vagyis a külképviseleten keresztül történt. Az *Escutas* mindenesetre örömmel fejezte ki készségét, hogy Németországba utazzon. Az utat 1937 nyarára tervezték, és egybekötötték a hollandiai Bloemendaalban megrendezendő cserkész-jamboree-n való részvétellel, s a portugál csoport mind a jamboree előtt, mind azt követően pár napot Németországban töltött. Egy mindössze 9 fős csoporttal számoltak. A HJ északi vidéki határvidéki és külügyi osztálya már 1936 őszén javaslatot tett a program kialakítására, a HJ nagy táborain való részvételt és utána egy németországi kirándulást javasolt.⁶⁵⁶

A szövegek és a HJ látogatásai mellett a szorosabbá váló viszonyról tanúskodtak a portugál ifjúság németországi útjai. 1936 nyarán 50 portugál kadét hajózott Németországba, hogy részt vegyen a kiel regattán, ahol a portugál vezetés sokat várt a német ifjakkal való találkozástól. Ugyancsak 1936 nyarán a *Mocidade* is elküldte 25 (más források szerint 30) fős csapatát a nemzetközi olimpiai ifjúsági táborba. A tábor felszámolása után a csoport németországi kirándu-

⁶⁵² Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 2. Februar 1938 – PAAA, R 98865; „Mocidade Portuguesa” – die nationale Organisation der portugiesischen Jugend. *RJP*, 1937/227. sz., 1–2. o.

⁶⁵³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 7. Mai 1935 – PAAA, R 98859.

⁶⁵⁴ Portugiesischer Besuch bei der HJ. *RJP*, 1935/188. sz., 3. o.

⁶⁵⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 25. Juni 1936 – PAAA, R 98859; Ankunft deutscher Jugendführer aus dem Ausland. *RJP*, 1936/151. sz., 2. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 25. Juni 1936; Abschrift. Rede des Herrn Prof. Dr. Gustavo Ramos am 19. Juni 1936 anlässlich des Empfangs von 25 HJ-Führern im Liceu Normal – PAAA, R 98859; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 29. Juni 1936 – PAAA, R 98859.

⁶⁵⁶ Abschrift. J.No. 3818/37, Lissabon, 28. November 1936 – PAAA, R 98865; Uebersetzung. Herrn Emil Gesche, Deutscher Konsul, Funchal, datum nélkül – PAAA, R 98865; Abschrift. NSDAP, Hitler-Jugend, Gebiet 6 (Nordmark) an die Deutsche Gesandtschaft Lissabon, 26. Oktober 1936 – PAAA, R 98865; Stabsführer Lauterbacher in Lissabon. *DAZ*, 1. März 1938 (PAAA, R 98907).

lást tett, amelyet a Külügyi Hivatal három munkatársa segített, mivel a delegáció hivatalos jelleggel érkezett Németországba. Az út állomásai Drezda, Nürnberg, München, Berchtesgaden és a Bodeni-tó voltak. A delegáció vezetője hosszas megbeszélést folytatott Schulzéval a HJ működéséről és a további együttműködés lehetőségeiről. A csoport tagjait a leggondosabb eljárással választották ki, s közöttük volt Carmona elnök egyik unokája és különböző magas rangú személyek gyermekei, akik előkészítésként néhány hetes edzésen vettek részt. A csoportot *Dr. Pinto Cuelho*, a Portugál Ifjúság (felügyelő) titkára vezette, valamint *Quintino da Costa* hadnagy, akit a csoport választott ki vezetőül. A tervek szerint a csoport tagjait visszatértük után ifjúsági vezetőként kívánták alkalmazni, hogy a Németországban tanultakat a gyakorlatban is alkalmazni tudják. A felügyelő titkár részvételét azért is forszírozták, hogy tanulmányozhassa a német ifjúsági szervezetet. A titkár és adjutánsa azonban nem vett részt a táborban, de a portugál fél arra kérte őket, hogy ennek ellenére minden ünnepségen, versenyen és játékon vegyenek részt, s ennek érdekében a tábor közelében lakjanak. A tábor bezárása (augusztus 17.) után 10 nap állt rendelkezésére a csoportnak, hogy elérje Marseille-t, ahonnan hajóval utaztak Portugáliába. Ezt az időszakot kívánták felhasználni arra, hogy a Hitlerjugend tanulmányozása céljából körutat tegyenek Németországban, amelyhez programjavaslatot kértek az illetékesektől, egyetlen kívánságuk a fokozatos dél felé haladás és München érintése volt. Portugál részről a kapcsolatok további elmélyítését várták.⁶⁵⁷

1937-ben a Portugál Ifjúság egy színjátszó csoportot hívott meg, amely portugáliai látogatása során kapcsolatba lépett volna a portugál ifjak mellett az ott élő birodalmi németekkel is, s az ottani NSDAP-val közös rendezvényekre került volna sor. Az út végül megvalósult, de előtte *Cerff* főterületvezető pár napot Lisszabonban időzött az út részleteinek tisztázására. Az NSDAP országos csoportvezetője kíséretében felkereste a követséget, amely a Mocidade vezetőképző iskolájának vezetőjével, *Quintino da Costával* találkozót szervezett számára, ahol szót ejtettek a kapcsolatok felvételéről. Ez azért is érdekes, mert a kapcsolatok – mint láthattuk – már fennálltak, így a követség hanyag jelentése valószínűleg nem tért ki arra, hogy itt esetlegesen a közös rádióadások, vagy színjátszó csoportok kapcsolatairól esett szó. A HJ portugáliai útját a portugálok mindenesetre csak gondos előkészítés után tartották lehetségesnek, 1938-nál nem korábban, mert a Portugál Ifjúság – hangzott az indoklás – szervezetileg még csak kialakulóban volt, így nem tudott kellő háttérrel nyújtani az ilyesfajta látogatásokhoz.⁶⁵⁸ Az is elképzelhető, hogy a portugál részről Németországban szerzett tapasztalatok adtak okot elbizonytalanodásra, mert a saját szervezet még valóban nagyon messze állt a Hitlerjugend színvonalától.

Ezt támasztja alá az is, hogy Portugáliában nem állt rendelkezésre kellő szakember egy igazán professzionális ifjúsági szervezet létrehozására. Így da Costa azzal a kéréssel fordult a Hitlerjugendhez, hogy bocsásson rendelkezésükre egy úszó és egy könnyű atlétika-oktatót. Mivel a Hitlerjugend nem adott választ számára, a követséget is bevonta az ügybe, amely a kapcsolatok elmélyítése miatt nagyon üdvözölte a kérés teljesítését, s sürgette az ügy lebonyolítását. Végül 1938. május 1-től két éves időtartamra a Hitlerjugend két főt küldött Portugáliába, feltehetően e feladatok ellátására. A Mocidade szintén német instruktorok alkalmazásával látott neki már 1937-ben a vitorlázórepülő képzés megteremtéséhez. Négy német repülővel kezdték meg a munkát, s három hónap után 11 Mocidade-tag tette le az A vizsgát, további kettő pedig a B-vizsgát. 1938-ban további 23, illetve 10 fő tette le a repülővizsgát.⁶⁵⁹

1937 szeptemberében *Quintino da Costa* már másodszor járt Németországban, ezúttal több mint egy hónapig tartózkodott ott. A Führer meghívására érkezett a pártnapokra, de közben számos HJ-létesítményt felkeresett, s további tapasztalatokat gyűjtött a HJ működéséről. Elkísérte a portugál ifjúság egészségügyének vezetője, *Figuera* és az ifjúsági egészségügy igazgatója, *Landero* is. Mindketten a HJ szociális és higiéniai körülményeivel ismerkedtek. A HJ katonás, de nem militáns fegyelme, a játékosság, az ifjúsági szállók rendszere és a portugál–német ifjúsági csere voltak azok a területek, amelyekben Costa értékes tapasztalatokat szerzett.⁶⁶⁰

1937-ben összességben tehát eltekintettek a nagyszabású látogatásoktól, így az igazi nagy alkalmat a találkozásra 1938-ra várták, amelyre a Mocidade is nagyobb önbizalommal készülhetett. Emiatt az 1937 végén, egy spanyolországi út végén Lisszabonba látogató HJ-vezető-csoport látogatását is nem hivatalos látogatásnak tekintették. A Külügyi Hivatal ugyanis kizárólag egy csak Portugáliába irányuló utat tartott alkalmasnak hivatalos kapcsolatfelvételre. Így a

⁶⁵⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 29. Juni 1936 – PAAA, R 98859; Übersetzung eines Briefes des Portugiesischen Staatssekretärs Nobre Guedes vom 6. Juli 1936 an Pg. Friedhelm Burbach – PAAA, R 98859; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 29. Juni 1936 – PAAA, R 98859; A Mocidade Portuguesa. *RJP*, 1936/184. sz., 1. o.; Deutschlandfahrt der portugiesischen Staatsjugend. *RJP*, 1936/185. sz., 3. o.

⁶⁵⁸ RJP an das AA, 27. August 1937 – PAAA, R 98896; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 30. August 1937 – PAAA, R 98896.

⁶⁵⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 31. Januar 1938 – PAAA, R 98865; RJP Grenz- und Auslandsamt an das AA, 7. April 1938 – PAAA, R 98865; HJ und „Mocidade Portuguesa”. *RJP*, 1939/146. sz., 1–2. o.

⁶⁶⁰ Der Führer der Mocidade Portuguesa in Berlin. *RJP*, 1937/218. sz., 2. o.; Mocidade Portuguesa. *Die HJ*, 1937/41. sz., 9. Oktober 1937, 10. o.

Schulte területvezető vezetésével Portugáliában tartózkodó csoport csak rövid udvariassági látogatást tett Guedes és da Costa hivatalában, amelyen azonban a Mocidade két vezetője azon kérésének adott hangot, hogy a következő évi május 28-i nemzeti ünnepen egy nagyobb HJ-küldöttség is vegyen részt, lehetőség szerint a birodalmi ifjúságvezető személyes vezetésével. A követség hangsúlyozta az újbóli meleg fogadtatást, s ezért mindenképpen támogatta a kérésnek való megfelelést, s az esemény jelentőségét Schirach személyes részvétele is emelte volna.⁶⁶¹

1938, a megértés éve mindkét részről kellő motivációt jelentett, hogy a németek Portugáliával is igazán szívélyes és gyümölcsöző kapcsolatokat létesítsenek, s a portugál ifjúság is többször kifejezte szándékát mind Schirach, mind pedig Lauterbacher meghívására. A májusi meghívásnak azonban egyikük sem tudott eleget tenni. A látogatás más időpontban való megtartása érdekében Lauterbacher (angliai körútjának folytatásaként) 1938 februárjában személyesen utazott Lisszabonba két napos hivatalos látogatásra. Lauterbachert elkísérték az illetékes referens Werner Lamann és Hans Lauterbacher is. A látogatás első napján Lauterbacher felkereste az államelnököt és a nevelésügyi minisztert. Másnap került sor a portugál államifjúság meglátogatására Setubalban, amelyet egy kirándulás követett Sierra Arrabidába, este pedig a nevelésügyi miniszter kabinetfőnökének vendége volt. Március 4-én délelőtt megtekintette a Mocidade motoros repülő osztályát, délután pedig filmbemutatót nézett meg a portugál ifjúság munkájáról, este pedig Guedes államtitkár adott bankettet számára. Ezen Lauterbacher hangot adott azon kívánságának, hogy a német és a portugál ifjúság kölcsönös látogatások keretében ismerje meg egymást. Március 5-én Lauterbacher az NSDAP helyettes országos vezetőjével és helyi csoportvezetőjével vett részt az MP kiképzésén, felkerestek iskolai csoportokat, ifjúmunkás csoportokat, vitorlázó repülő műhelyeket, vívóosztályokat és tanfolyamon lévő csoportokat is. Így Lauterbacher nagyon összetett képet kapott a portugál ifjúságról. Még aznap felkereste a Német Iskolát, ahol megtekintette a lisszaboni HJ és BDM gyülekezőjét. Este a követség vacsorája volt a záróakkord, amelyen részt vett a nevelésügyi miniszter, az államtitkár, valamint az MP más fontos vezetője is. Másnap Lauterbacher kiránduláson vett részt Sintrában, ahol délután megtekintette a Mocidade csónakjainak vízrebocsátását. Március 7-én tovább utazott Salamancába. Lauterbacher a követség jelentése szerint nagyon szívélyes fogadtatásban részesült, s vendéglátói ismét kifejezték kívánságukat, hogy május 28-án, a portugál hatalomra kerülés napján látogassa meg őket Schirach, amit a követség is ajánlatosnak vélt. A tervezett programnál Lauterbacher tovább szentelte magát a hivatalos látogatásnak, hiszen a tervezett program szerint látogatása második fele eredetileg privát pihenés lett volna, s csak ezután indult volna tovább Salamancába, hogy eleget tegyen a Falange-ifjúság meghívásának.⁶⁶²

1938-ra a német követség az ifjúsági kapcsolatok lanygulásának jeleit vélte felfedezni, amit a politikai katolicizmusnak az ifjúsági nevelés terén növekvő befolyásának a számlájára írt. Mindez a német ifjúsággal szembeni, szemmel látható tartózkodáshoz vezetett. Ebben a légkörben a követség kétségesnek tartotta az 1938-as évre tervezett 7, majd már csak 4 csoportos út és egy diákcsere lebonyolítását, főleg, hogy minden utat a nyári hónapokra terveztek, s így szoroson egymás után következtek volna. A követség ráadásul nem tartotta lehetségesnek, hogy a Portugáliába érkező HJ-csoportok valamilyen formában ne találkozzanak a portugál ifjúsági szervezettel. A követség nem tartotta helyesnek a kezdeti stádiumban lévő kétoldalú kapcsolatok ennyi úttal történő megterhelését, ezért mindenképpen korlátozást javasolt. Azért is, mert más szervezetek (KdF, Haditengerészet stb.) is ellátogattak Portugáliába, így a HJ útjai emiatt sem kaphattak túl nagy figyelmet. Az NSDAP országos vezetőjével egyetértésben csupán egy utat javasolt Portóba, ahol ráadásul a német kolónia is örömmel fogadta a birodalmi vendégeket. A Madeirára tervezett csereút ellen a követség nem emelt kifogást.⁶⁶³

Schirach ugyan megfontolta a májusi ünnepségen való részvételt – hiszen a Birodalmi Kancellária útján a Führer állásfoglalását kérte –, de valószínűleg nem vett részt az ünnepségen. Már csak azért sem, mert az egyik 1938-ra tervezett út éppen egy kb. 100 fős színjátszó csoport májusi útja lett volna, amelyet a Mocidade kérésére a következő évre kellett halasztani. Az indoklás szerint erre azért volt szükség, mert a következő évre tervezték a portugál nemzeti függetlenség 800. évfordulójának jubileumi ünnepségeit, amelyre a Hitlerjugendet is meg akarták hívni. 1937-ben és 1938-

⁶⁶¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 26. November 1937 – PAAA, R 98907.

⁶⁶² RJF Grenz- und Auslandsamt an den Gesandten, Deutsche Gesandtschaft in Lissabon, 15 Februar 1938; RJF an das AA, 21. Februar 1938; Stabsführer Lauterbacher in Lissabon. DAZ, 1. März 1938; Die deutsch-portugiesischen Jugendbeziehungen. DAZ, 8. März 1938 – PAAA, R 98907; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon 31. März 1938 – PAAA, 98907; Telegramm der Deutschen Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 19. Februar 1938 – PAAA, R 98767; Anlage zum Bericht des Deutschen Gesandtschaft, Lissabon vom 31. März 1938, Ansprache des Staatskommissars der M. P. Staatssekretär Nobre Guedes – PAAA, R 98907; Stabsführer Lauterbacher in Lissabon. RJP, 1938/50. sz., 1. o.

⁶⁶³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 4. Mai 1938 – PAAA, R 98897.

ban pénzügyi okokból nem tudtak nagyobb csoportokat fogadni. A BIV tudomásul vette a történeteket. Ezek után a követség is azt javasolta, hogy Schirach útját is a következő évre halasszák.⁶⁶⁴

1938 júliusában a Mocidade parancsnoka, *Nobre Guedes* viszont ismét járt Berlinben. Németországi nyaralása közben látogatást tett BIV-nél is. A BIV-en Lauterbacher törzsvezető fogadta, majd felkeresték az éppen épülő braunschweigi akadémiát. Ezt követően Münchenen keresztül Kochelbe indult, ahol Schirach vidéki házában fogadta. Közben meglátogatták a HJ Hochland-táborát is. Nobre e látogatása során adta át a hivatalos meghívót Schirachnak és egy HJ-csoportnak, hogy a következő évben ellátogassanak Portugáliába.⁶⁶⁵

1938-ban a Mocidade két tagja *da Costa*, a portugál vezetőiskolák főnökeinek a vezetésével a grunauai vitorlázó repülő iskolában járt, ahol a tanulók képzéséhez szereztek képesítést. Ezt követően került sor Lisszabon közelében egy portugál repülő iskola felállítására Barrosában, melynek tanfolyamain 24 fiú és 9 lány vett részt, s a négy német repülő mellett már hat portugál ifjak által épített vitorlázó repülő is rendelkezésre állt a képzéshez. Az iskola vezetőjének továbbra is egy német instruktorként volt a tanácsadója. 1938 szeptemberében újabb vezető, a portugál ifjúsági vezetőképző iskola helyettes vezetője, *Marques Pereira* érkezett Németországba. Megtekintette többek között a német ifjúsági bajnokságok sportrendezvényeit Majna–Frankfurtban, részt vett egy külföldieknek szóló tanfolyamon a birodalmi akadémián, végül a nürnbergi pártnapon, majd a továbbiakban a HJ munkáját tanulmányozta.⁶⁶⁶

1939-re ismét nagyszabású terveket állítottak össze a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok tekintetében, de az év elején kiadott hivatalos program szerint csak két német úttal számoltak Portugáliába. Mindenesetre a követség megítélése szerint az MP még mindig nem jutott túl a kezdeti stádiumon, így a szervezés terén nem számítottak sokra. Külföldi ifjúsági csoportok vendéglátására még nem rendeztek nagy táborozásokat, minthogy az MP saját berkeiben is csak nemrég kezdte meg ezt a tevékenységi formát. Ezért a követség szerint a HJ-csoportokról való gondoskodást az ottani német szervezeteknek kellett megvalósítaniuk, akik ilyen feladatokat azonban csak korlátozott mértékben tudtak vállalni. Ezért a követség azt javasolta, hogy a tervezett utat a korábbi 100 helyett 30 főre csökkentsék, így a német HJ közösen táborozhatott volna a lisszaboni HJ-tal, amelyhez az MP bizonyára biztosította volna a sátrakat, s meghívhatta volna a vendégeket különböző látogatásokra és kirándulásokra. Így az MP mégis vendéglátónak érezhette magát, de ez nem terhelte volna meg anyagilag. A követség nagyon üdvözölte egy portugál vitorlás csoport meghívását a potsdami nemzetközi vitorlás regattára 1939 szeptemberében, amely alkalmat adhatott volna a HJ vitorlás csoportjának egy évvel korábbi portugáliai látogatásának viszonzására is.⁶⁶⁷

A portugál kormány volt a kezdeményezője annak a meghívásnak, hogy a HJ egy csoportja vegyen részt az 1940. augusztus 15-én kezdődő nemzetközi ifjúsági kongresszuson Lisszabonban. A kongresszus előkészítéseként egy hetes próbatáborot tartottak, ahova az MP minden területéről érkeztek ifjak. Erre a követség egy német tanulmánycsoport kiküldését is javasolta, egy három fős, kétharmad részben portugálul beszélő csoportot elegendőnek tartott, amely nem lépett volna fel hivatalos formában. A Birodalmi Ifjúságvezetőség döntése alapján a birodalmi Hitlerjugend nem képviseltette magát ezen a rendezvényen, csupán a HJ lisszaboni csoportja vett részt.⁶⁶⁸

A követség javasolta továbbá az MP vezetőinek kiképzésében nyújtandó segítséget, németországi képzési lehetősége további biztosítását. (Guedes fia is Németországban tanult.) Nem emelt kifogást az ellen, hogy az MP egy csoportját meghívják a birodalmi pártnapra. A tervezett Motoros Mocidade felállítása kapcsán viszont egyelőre még korainak tartotta a Motoros HJ portugáliai bemutató útját, egy nagyobb, a kiutazó csoporthoz csatlakozó Motoros HJ egység kiküldését viszont megfontolandónak tartotta. A követség ellenezte viszont két később bejelentett út megtartását. Míg az egyiket töröltetni akarták, a másikat (15 fős csoportot javasoltak) Portóba irányították át, hogy az ottani német kolónia is részesüljön a birodalmi látogatásokból. 1939 egyik legjelentősebb eseménye a portugál államifjúság vezetőjének, *Francisco Nobre Guedes* államtitkárnak júniusi berlini látogatása volt, mely során ismét megtekintette a HJ létesítményeit és a Testgyakorlás Birodalmi Akadémiáját (Reichakademie für Leibesübung).⁶⁶⁹

⁶⁶⁴ Schirach an Lammers, 19. April 1938 – PAAA, R 98767; R/JF an das AA, 10. Mai 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Lissabon, 2. Mai 1938 – PAAA, R 98907.

⁶⁶⁵ Der Kommandant der portugiesischen Staatsjugend in Berlin. *RJP*, 1938/165. sz., 3. o.; Besprechung Schirach – Nobre Guedes. *RJP*, 1938/174. sz., 4. o.; Fotós, rövid tudósítás: *Die HJ*, 1938/32. sz., 6. August 1938, 1. o.

⁶⁶⁶ HJ und „Mocidade Portuguesa”. *RJP*, 1939/146. sz., 1–2. o.; Portugiesischer Führerschulleiter besucht die HJ. *RJP*, 1938/205. sz., 3a. o.; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.

⁶⁶⁷ Bericht der Deutschen Gesandtschaft an das AA, Durchdurck, Lissabon, 25. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁶⁶⁸ Bericht der Deutschen Gesandtschaft an das AA, Durchdurck, Lissabon, 25. April 1939 – PAAA, R 98919; Der JfdDR an das AA, 7. Juli 1939 – PAAA, R 98921.

⁶⁶⁹ Bericht der Deutschen Gesandtschaft an das AA, Durchdurck, Lissabon, 25. April 1939 – PAAA, R 98919; Der Führer der portugiesischen Staatsjugend in Berlin. *RJP*, 1939/134. sz., 3. o.; HJ und „Mocidade Portuguesa”. *RJP*, 1939/146. sz., 1–2. o.

Portugáliába a háború végéig tehát mindössze néhány út vezetett, melyek száma 1938-ra ugyan hétre emelkedett, ám 1939-re drasztikusan lecsökkent. A HJ – főleg a birodalom északi feléből érkező – csoportjainak (ca. 10–20 fő) látogatásai szinte kizárólag Lisszabonra és környékére, illetve Madeirára korlátozódtak, aminek nyilvánvaló oka volt az is, hogy a portugál ifjúság szervezettsége és munkája a fővárosban volt a legszámottevőbb. BDM-utakra úgy tűnik nem került sor. Bizonyára visszatartó erő volt, hogy Portugália földrajzi fekvése révén az odavezető utak meglehetősen drágák voltak. Így a BIV inkább a portugál vezetők németországi képzése, illetve a Mocidade felépítésének segítésére ki küldött német instruktorok révén kívánta biztosítani a német befolyást a portugál ifjúságnevelés fölött.

V. 6. 4. A Hitlerjugend és Skandinávia

Skandinávia már 1933 előtt is a német ifjúsági mozgalom kedvelt célterülete volt. A Hitlerjugend pedig érdekelt volt abban, hogy ez 1933 után is így maradjon. Az ifjúsági kapcsolatok területén meglévő hagyományok, a nemzetiszocializmus elvei alapján meglévő „faji rokonság” és a földrajzi közelség továbbra is azt eredményezte, hogy Skandinávia országainak ifjúsága a Hitlerjugend fontos partnere maradt.

V. 6. 4. 1. Dánia – A legközelebb fekvő Dánia volt e térség országai közül a legproblémásabb partner, ami a két ország között 1920-ban módosult határra, vagyis Németország területi veszteségére, és e határ két oldalán élő német és dán kisebbségek miatti feszültségekre volt visszavezethető. Emiatt a kétoldalú kapcsolatok fejlődése nem volt ideális.

Dániában nem működött államifjúság, sőt az ifjúság jelentős része még ifjúsági szervezetekben sem tömörült, inkább a népfőiskolai mozgalom volt erős. A kisebb taglétszám ellenére a *Konzervatív Ifjúság* rendelkezett a legnagyobb szervezettel, és az egyetlen olyan szervezetnek minősült, amelynek taglétszáma dinamikusan növekedett. Ez volt az az ifjúság is, amely leginkább szimpatizált Európa „új” eszméivel, így mind az olasz fasizmus, mind a német nemzetiszocializmus hatással volt rá – legalábbis német megfigyelés szerint. Sőt gyakran hangoztatták, hogy ők ugyanazt testesítik meg Dánia számára, mint a nemzetiszocializmus Németországban, amit a dán náci mozgalom vitatott. A legfontosabb azonban az volt, hogy barátian viszonyultak az új Németországhoz. A *Fritz Clausen* által vezetett *Dánia Nemzetiszocialista Munkáspártja* – jöllehet ca. 20 ezer fősre tehető tagságából 7500 fő 18 és 25 év közötti volt – nem rendelkezett önálló ifjúsággal, így a Hitlerjugend számára sem jelentett megfelelő partnert.⁶⁷⁰

A nem politikai alapú csoportok között találjuk a *Nemzetközi Cserkészunió* dán csoportját (Dansk Spejderkorps), a *Keresztény Cserkészszervezet* dán csoportját (ugyancsak a nemzetközi unió tagja) (KFUM–Spejder) egyaránt 8 ezres taglétszámmal, valamint az *Önkéntes Fiúszövetséget* (Frivilig Dränge–Forbund) 12 ezer fős tagsággal.⁶⁷¹ Németországban úgy értékelték, hogy a dán ifjúság korábbi, demokratikus és szocialista felfogását a harmincas évek közepére felváltotta a nemzeti beállítódottság, amit a taglétszámok is tükröztek. Hasonló volt megfigyelhető az egyetemi ifjúság körében is. A jókedvre, egészségre, tisztaságra és becsületességre vonatkozó jó tulajdonságok mellett – a német megfigyelők szerint – a dán ifjúság kedvelte a könnyű életet, hiányosságokat mutatott a tartás tekintetében, és erősen hátrányban volt az általános fegyelem tekintetében.⁶⁷²

A német–dán határ német oldalán szintén megtalálható volt a dán ifjúság. A HJ adatai szerint a dán ifjúsági szervezeteknek a birodalomban 1939-ben 721 tagja volt, akik több szervezetre oszlottak, közülük a két legnagyobb a majd-

⁶⁷⁰ Az ifjúsági szervezetek közül a parasztifjúság volt a legerősebb 45 000 (később 49 ezer) fős tagsággal (Jugend der Bauernlinken, Venstres Ungdoms Organsaition), amely nem számított politikai mozgalomnak. A Konzervatív Ifjúság (Konservativ Ungdom) 30, a sok esetben marxistának tartott Szociáldemokrata Ifjúság (Dansk socialdemokratisk Ungdom) pedig 22 ezer (később 27 ezer) főt tudhatott maga mögött. A többi szervezet ehhez képest jelentéktelen volt. A Radikális Ifjúság (Radikal Ungdom) 6, a Kommunista Ifjúság (Dansk kommunistisk Undom 1500 (később 2500) és a Jogszövetség Ifjúsága egyenként 1500 fős tagsággal bírt. Rudolf von Wistingshausen. Die dänische Jugend – BArch, NS 43/53, 735–738. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 1. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Jugendorganisationen in Dänemark – PAAA, R 98870; Rudolf von Wistingshausen, Die dänische Jugend – BArch, NS 43/53, 735–738. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 1. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Jugendorganisationen in Dänemark – PAAA, R 98870; A Radikális Párt ifjúságával, a Szociáldemokrata Ifjúsági Szövetséggel és a kommunista ifjúsággal a külügy nem tartotta lehetségesnek az együttműködést. An den Jugendführer des Deutschen Reiches. Konzept, Partei 3872, 27. Juni 1939 – PAAA, R 98885; Die dänischen Spejder. *RJP*, 1935/33. sz., 3. o. A skandináv konzervatív ifjúság összefogása 1935-ben már kézzelfogható volt: áprilisban Svédország, Norvégia és Dánia konzervatív ifjai Dániában találkoztak. Ezt a fejlődést német részről is üdvözölték, hiszen ezek a szervezetek általában nem viseltettek ellenszenvvel az új Németország irányában, és erősödésük, illetve lehetséges együttműködésük a Hitlerjugenddel új távlatokat nyithatott. Rudolf von Wistingshausen an Dr. H. Scurla, DAAD, Kopenhagen, 3. April 1935 – BArch, NS 43/53, 700. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 3. Januar 1935; R.JF, Abteilung Ausland an das AA, 21. Januar 1935 – PAAA, R 63609. A politikai ifjúsági szervezetek mellett még két keresztény szervezet érdemelt említést a Fiala Férfiak Keresztény Egyesülete és az Ifjú Leányok Keresztény Egyesülete, amely azonban politikai kérdésekben nem exponálta magát.

⁶⁷¹ An den Jugendführer des Deutschen Reiches. Konzept, Partei 3872, 27. Juni 1939 – PAAA, R 98885; Die dänischen Spejder. *RJP*, 1935/33. sz., 3. o.; Die Jugendorganisationen in England und den skandinavischen Ländern. *RJP*, 1936/66. sz., 3–4. o.

⁶⁷² Rudolf von Wistingshausen, Die dänische Jugend – BArch, NS 43/53, 735–738. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 1. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Jugendorganisationen in Dänemark – PAAA, R 98870.

nem száz fős *Dán Tornaegyesület* volt Flensburgban, valamint a 217 fős *Flensburgi Ifjúsági Egyesület*. A németországi dán kisebbség tagsága a Hitlerjugendben az 1936-os HJ-törvényig azonban tisztázatlan maradt. A belügyminiszter nem tartotta szerencsésnek, ha a dán és a lengyel népcsoport ifjúságát általánosan felmentik a HJ-tagság alól, mert ez azzal a veszéllyel járt, hogy elvesz az ellenőrzés e népcsoportok felett, és a nemzetileg indifferens rétegek ezáltal könnyen kivonhatták volna magukat a HJ felügyelete alól, így a felmentést csak is egyenkénti elbírálásban tartotta lehetségesnek. E népcsoportok számára a felmentés lehetőségének biztosítása viszont azért volt fontos, mert a német népcsoportokat is figyelembe kellett venni külföldön. Így engedélyezték Németországban a dán és a lengyel cserkészlet működését is. E csoportok kényszerfeloszlátása nagy hátrányokat hozhatott a német ifjúság számára a határokon túl.⁶⁷³

A dán ifjúság többségének – a HJ-hoz hasonlóan – fontos volt a népiségi tevékenység, a dán népiség erősítése, s ennek fő területe a jelentős német lakossággal rendelkező Észak-Schleswig volt. Vagyis itt a két ország ifjúsága egymás ellenében fejtett ki ugyanolyan jellegű tevékenységet. A német törekvések ellensúlyozására 17 új dán ifjúsági szállót létesítettek, így ott 1936-ra már 20 dán ifjúsági szálló működött. Ugyanitt 11 német ifjúsági szálló volt,⁶⁷⁴ amelyek 1935-ben 7500, 1934-ben 6400, egy évvel korábban pedig 6100 éjszakát jegyeztek. Ezzel összefüggésben rohamosan nőtt a dán népiségi munka legfőbb szervezetének, az *Ifjú Határvédelemnek* (Unge Graenzevaern/Junge Grenzwehr) a taglétszáma, amely 1936-ra már kb. 20–21 ezer dán fiatalt tudott sorai közt.⁶⁷⁵

A dán ifjúság mellett a dániai német ifjúság is rendelkezett saját szervezetekkel Észak-Schleswigben. A két legfontosabb csoportosulás a fiúkat tömörítő *Észak-Schleswig Német Fiúifjúsága* (Deutsche Jungenschaft Nordschleswigs, DJN) és a lányokat tömörítő *Észak-Schleswig Német Leányifjúsága* (Deutsche Mädelschaft Nordschleswigs, DMN) volt. 1933-tól mindkettő tevékenysége új lendületet vett, kampányokat, bajtársi esteket, rendezvényeket és gyűjtéseket szerveztek. Évente a Knivsbergen (hegy Apenrade közelében) rendeztek ünnepséget.⁶⁷⁶ A fiúk esetében 8 és 18, a lányok esetében 9 és 21 éves kor között várták a fiatalokat a két szervezetbe. 45 állomáshely, 15 csapat (Gefolgschaft) és 5 kör (Kreis) képezte a szervezeti hálót. Egyenruhát viselhettek, ez zöld ing volt, a jelvényük pedig kék alapon sárga napkerék (Sonnenrad).⁶⁷⁷

Német részről nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy Dániában is elősegítsék a németiség egyesítését, ami azonban a dánok érzékenysége miatt nem volt könnyű feladat. Apenradében már a német indulók éneklését is az államra nézve veszélyesnek ítélték, s egy odalátogató HJ-csoport vezetőjére emiatt 30 koronás büntetést szabtak ki. A német magániskolákat is több zaklatás érte. 1937-re minden dán ifjúsági szervezetet sikerült az *Észak-Schleswig Német Ifjúsági Köre* (Deutscher Jugendring Nordschleswigs) alá terelni, amelynek országos vezetője Karl Tönder volt.⁶⁷⁸

1938-ban az észak-schleswigi első zónában tartott népszavazás évfordulóján (február 10.) a DJN és DMN szervezett népi német ifjúsága kampányt indított, hogy megszólítsa azokat a német ifjakat, akik még e szervezeteken kívül voltak. Felütésként Krugban találkozott a DJN és a DMN minden járási csoportja, amelyen felszólalt mindkét szervezet vezetője is. Beszédekben a német ifjakat és szüleiket a német pozíciók megerősítése érdekében csatlakozásra szólították fel. A DJN-nek 1938 elején 50 helyi csoportja volt 1000 fiúval, míg a DMN-nek 45 helyi csoportja kb. 1100 fővel. A toborzást egy hónaposra tervezték, és a második zónában tartott, Németország számára kedvező népszavazás évfordulóján, március 14-én zárult.⁶⁷⁹

⁶⁷³ Die Stärke der dänischen Jugend im Reich. *Informationsdienst*. 1939/6. sz., dátum nélkül, 11. o. (BArch, NSD 43/21, 112 778. o.); Der reichs- und preußische Minister des Innern, 28. Dezember 1936 – PAAA, R 60021, K 6360702–6360703. o.

⁶⁷⁴ Apenrade, Sonderburg, Tondern, Hadersleben, Broacker, Höruphaff, Norburg, Tingleff, Knivsberg, Lügumskloster, Heißagger.

⁶⁷⁵ 17 dänische Jugendherbergen in Nordschleswig. *RJP*, 1936/26. sz., 2. o.; Entwicklung der „Jungen Grenzwehr“. *RJP*, 1936/58. sz., 2. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Dänemark. BArch, R 43 II/512, 60–61. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 1. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Jugendorganisationen in Dänemark – PAAA, R 98870.

⁶⁷⁶ Volksdeutsche Jugend in Nordschleswig. *RJP*, 1934/209. sz., 3. o.

⁶⁷⁷ Die dänische Volksgruppen-Jugend im Reich. *RJP*, 1939/197. sz., 1–2. o.

⁶⁷⁸ BArch, NS 43/53, 487–490. o. A Kör 5 járásban és 30 állomáshelyen végezte tevékenységét. *Von der Heide, Asmus*, Die deutsche Jugend Nordschleswigs und ihr Verhältnis zur dänischen Jugend. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 155–158. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Dänemark. BArch, R 43 II/512, 60–61. o. Észak-Schleswig Német Ifjúságára (Deutsche Jungenschaft Nordschleswigs) 1936. április 1-én egyenruha-tilalmat rendeltek el, holott korábban egyenrangúan kezelték a dán ifjúsággal, 16 éves korig viszont engedélyezték a népviselet hordását. Lehetséges okot a német fél abban látta, hogy a szervezetet politikai szervezetnek minősítették, amit azonban vitattak, hiszen arra hivatkoztak, hogy az csak népiségi tevékenységet lát el. A DJN országos vezetőjének tiltakozó táviratára a kormány nem adott kielégítő választ. Felmerült viszont a retorzió lehetősége a németországi dán kisebbség ellen. Elsősorban a flensburgi cserkész-mozgalomra hasonló egyenruha tilalom kivetését tartották fontosnak. „Es muss [...] einmal klar werden, dass das kleine Dänemark nicht weiter und weiter sich gegen das Deutschtum und einzelne Deutsche vorgehen kann, ohne dass der deutsche Staat etwas dagegen zu sagen hat.” – BArch, NS 43/53, 259–263. o.; *Lemzing, Hilke*, Die deutsche Volksgruppe in Dänemark und das nationalsozialistische Deutschland (1933–1939). Ein Beitrag zur Problematik deutscher Volksgruppen während des Dritten Reiches. Diss., Bonn 1973; Erfolge der deutschen Jugend Nordschleswigs. *RJP*, 1937/35. sz., 3. o.

⁶⁷⁹ A versailles-i békeszerződés értelmében a dán–német vegyes lakosságú észak-schleswigi területeken népszavazásnak kellett döntenie arról,

A Dániában élő birodalmi német kolónia ifjúsága a Hitlerjugendben szerveződött, amely azonban nem viselhette a HJ egyenruháját. A dániai Hitlerjugend helyzete nem volt szívderítő, mivel tevékenységét komoly személyi gondok jellemezték. A koppenhágai csoport vezetője például egy 16 éves diák volt. Ezért az országos ifjúságvezető, *Pastor Jahn* javaslatot tett arra, hogy Németországból küldjenek ki egy állandó, tapasztalattal rendelkező megbízottat Koppenhágába és környékére. 1937-re a HJ a kölcsönös megértés jegyében már említésre méltó eredményeket ért el. A dán hatóságok érzékenysége és az érvényben lévő rendelkezések értelmében egyenruha viselésre továbbra sem volt mód, népszínművek, koncertek és fogadások viszont lehetségesek voltak. A nyilvános gyűlések azonban nem számítottak bevett

gyakorlatnak, és ilyet a követség csak a dán ifjúsági szervezetekkel egyetértésben tartott lehetségesnek. Itt főleg a dán cserkészek vezetője jöhetett szóba partnerként.⁶⁸⁰

A dán–német ifjúsági kapcsolatok létesítésére kezdetben negatívan hatott, hogy a Hitlerjugend csoportjai csak a BIV engedélyével léphették át a határt, s Dánia esetében az engedélyek kiadása mindig óvatosan történt. Az egyelőre még működő, más, nem HJ-csoportok viszont akár a BIV engedélye nélkül is átlépték a határt, s vad vándorlóként sokszor keltettek rossz benyomást, ami tovább rontotta a helyzetet. Nem véletlenül sürgette a BDM Északi vidék főkörzetének vezetője a szigorú szabályozást. Ez annál is inkább fontos volt, mert a Dániával fennálló kapcsolatok legfőbb színtere Észak–Schleswig volt. Mindazonáltal a dán kormány hozzáállása miatt nagy óvatosságra volt szükség az Észak–Schleswig felé irányuló külföldi tevékenység tekintetében.⁶⁸¹ A HJ útjaira valószínűleg már 1933–34-ben is sor került, de ezekről pontos információval nem rendelkezünk.

1935-től a HJ csoportjai viszont elárasztották Észak–Schleswigt. Mintegy 20 csoportos útra került sor, amelyek – olykor koppenhágai, esetleg svédországi kitérővel – szinte kizárólag az észak–schleswigi német településeket érintették. Az utak felét a BDM csoportjai hajtották végre. Az utak Dániába rövidebbek voltak (átlagban két hét), s az ide érkező csoportok is inkább kisebb létszámúak voltak (kb. 14 fő). A HJ szolidabb tevékenységét itt nyilván a dán ellenérzések is indokolták. A DJN 1935-ös húsvéti találkozójára 500 fiatalat vártak, akik csillagtúraszerűen érkeztek. A táborozás idejét sporttal és játékokkal töltötték, az egyik estén pedig toborzó menetet tartottak Apenradében, s további toborzó esteket is rendeztek. A DJN pedig 1935 nyarán Flensburgban vett részt egy hónapos nyári üdülőtáborban a birodalmi HJ-tal együtt.⁶⁸²

Megindultak a kapcsolatok a dán ifjúsággal is, s ezek már nagyszabású dán látogatásokban is megmutatkoztak. 1936-ban 100 fős, 16–21 éves korú dán fiúkból és lányokból álló csoport érkezett Paderbornba, akik nagy része németül is beszélt. A városháza előtti téren ünnepélyes köszöntésben volt részük, amelyen a paderborni járás vezetője tartott beszédet a nemzetiszocialista ifjúság és annak külügyi tevékenységéről, amely – a járásvezető beszámolója nyomán – igazi ünnepségbe csapott át. A dánok ezt követően tovább utaztak Belgiumba, Franciaországba, Svájcba, majd ismét Németországon keresztül tértek haza.⁶⁸³ 1936 júliusában 90 fős dán küldöttség érkezett az *Önkéntes Fiúszövetség* részéről pár napos látogatásra. A BIV Külügyi Hivatala városnézést szervezett a vendégeknek, a Birodalmi Sportpályát és a repülőteret mutatta be nekik. Este Potsdamba látogattak, ahol a potsdami HJ és az ottani Napola növendékeivel töl-

hogy a terület melyik országhoz tartozzon a jövőben. A területet két zónára osztották: a jóval nagyobb északiban Dánia, a déliben Németország mellett döntöttek a szavazók. Der Vertrag von Versailles. Matthes & Seitz Verlag, München 1978, 192–197. o.; Deutsches Konsulat an das AA, Apenrade, 15. Februar 1938 – PAAA, R 98870.

⁶⁸⁰ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 9. Februar 1935 – PAAA, R 98893; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 4. Juni 1937 – PAAA, R 98874; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kopenhagen, 17. März 1937 – PAAA, R 60449.

⁶⁸¹ Abschrift. BDM-Obergau 6 Nordmark an die RJF, Abteilung Ausland, Fahrtenstelle, 8. Januar 1935 – PAAA, R 98894; Zu VI S 785, 12. März 1935 – PAAA, R 63609.

⁶⁸² A sajtó végül 400 fős felvonulásról számolt be. Thing der deutschen Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 57. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Ostertreffen der deutschen Jugend Nordschleswigs. *RJP*, 1935/89. sz., 2. o.; Sommererholungs-lager für die Deutsche Jungenschaft Nordschleswigs. *RJP*, 1935/134. sz., 2. o.

⁶⁸³ Abschrift. Bann 281 Paderborn, dátum nélkül – PAAA, R 98868.

töttek közös bajtársi estet. A dán fiatalok ezt követően több napot tartózkodtak Drezdában, s haza utazásuk előtt még pár napot Hamburgban is eltöltöttek.⁶⁸⁴

Közben 1936-ban a Hitlerjugend látogatósai is elérték csúcspontjukat – kb. 25 útra kerülhetett sor –, amelyek továbbra is kis csoportok (13 fő) részvételével történtek, melyek átlag két hetes utakat jelentettek, s továbbra is a dániai németiség gondozása állt feladatuk középontjában. A helyzet 1937-ben is változatlan maradt, mind a csoportok nagyságát és látogatási idejét, illetve a célterületeket tekintve, bár ebből az évből meglepően kevés utat lehet rekonstruálni.

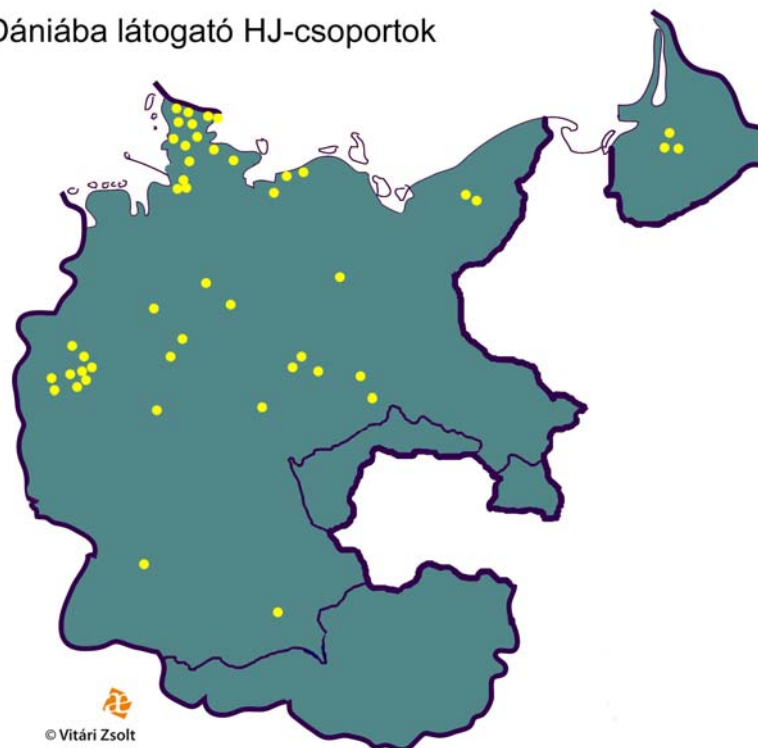
A BIV 1938-ra 22 utat tervezett és a szokásos közös táborozást az Északi vidéken. Az utak jellemzői mit sem változtak a korábbi évekhez képest. Továbbra is érkeztek dán ifjak Német-

országba, bár ezek a látogatások lényegesen nehezebben fedhetők fel, mint a HJ dániai látogatásai. 1938 júniusában Koppenhágából 14 dán hallgató érkezett Hamburgba, ahol a terület határvidéki és külügyi referense fogadta őket. A hallgatók azért érkeztek Hamburgba, hogy megismerkedjenek a HJ és Birodalmi Munkaszolgálat létesítményeivel. Ott tartózkodásuk idejére a Hein Godenwiden kaptak elhelyezést. Megtekintettek egy KdF-bemutatót, a HJ-tal közös utazást tettek Cuxhavenbe, s hazautazásuk előtt a Hein Godenwiden közösségi esten is részt vettek a HJ-tal. 1938 októberében a szársországi terület kívánt meghívni egy 16–18 fős, 13–15 éves fiatalokból álló dán gimnasztikacsoportot, amit a dánok szívesen elfogadtak. A korábbi évekhez hasonlóan 1938-ban az észak-schleswigi német ifjúság részt vett a HJ északi vidéki nyári táborában.⁶⁸⁵

Az addig meglehetősen egyoldalú kapcsolatok szélesebb alapokra helyezése végett a BIV megállapodást kötött a *Dán Vándorgildével* (Dansk Vandrelaug) is, amely kölcsönös látogatásokat irányzott elő. A dán csoport számára utazási kedvezményeket is biztosítottak Németországban. A Dán Vándorgilde a vele kötött megállapodás alapján 1939 tavaszáig több utat tett Németországba, s 1939 nyarára (1939. június 28. és július 3.) meghívást tolmácsolt egy dán ifjúsági szállóban megrendezésre kerülő nemzetközi bajtársi táborba. 1938-ban a Hitlerjugend és Dánia nagy ifjúsági szervezetei között további megállapodás is született, amely lehetővé tette ifjú vándorok cseréjét. Mindkét országban bónokat adtak ki, amelyek kedvezményes szállást és étkezést tettek lehetővé a másik országban, ami devizaszempontból is nagyon előnyös volt. Németországban szállásra háromezer, étkezésre kétezer bont adtak ki, Dániában összesen háromezer bont.⁶⁸⁶

A dán kapcsolatok összességében azonban soha nem voltak túl erősek. 1939-ben a javuló kétoldalú kapcsolatok alapján Schirach az ifjúsági tevékenység területén is kapcsolatokat akart létesíteni. A külügyminisztériumon keresztül akart eljuttatni a dán kormányhoz egy hivatalos meghívást egy 10–15 fős dán küldöttség számára 1939 nyarára, amely lehetőséget biztosított volna a német ifjúsági munka tanulmányozására a birodalomban. A szándékok szerint minden dán szervezet képviselőjét várták e rendezvényre, hogy megismerjék a széttagolt dán ifjúságon belüli eltérő véleményeket.⁶⁸⁷ Bár a BIV 1939-re márcsak 10 úttal számolt, kb. 25 útnak van nyoma. Elképzelhető, hogy a korábbi tervek alapján kirajzolódó nagyszámú útból ténylegesen valóban csak 10 valósult meg, de valószínűbb, hogy Dánia irányában az utak száma 1939-ben is a korábban megszokott szinten maradt. Ráadásul ebben az évben került sor az első olyan utakra, amelyek már nem Észak-Schleswiget tekintették fő célterületüknek, hanem Dánia más részeit. Így a HJ csoportok

Dániába látogató HJ-csoportok

⁶⁸⁴ 90 junge Dänen Gäste der HJ. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.

⁶⁸⁵ Dänische Studenten bei der Hamburger HJ. *RJP*, 1938/145. sz., 5. o.; Aktenvermerk für Stammführer Wessely, 9. Juni 1938 – PAAA, R 27134; Nordschleswigsche Jugend in deutschen Zeltlagern. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.

⁶⁸⁶ Dansk Vandrelaug an Herrn Frielitz, Deutsche Gesandtschaft Kopenhagen, 23. Februar 1937 – PAAA, R 98870; Abschrift. RJF an das AA, 29. März 1939 – PAAA, R 98885; Austausch deutscher und dänischer Jugendwanderer – PAAA, R 98870.

⁶⁸⁷ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 1. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

már a Jütland–félsziget északi csúcsáig is elmerészkedtek, illetve Fünen és Seeland szigetére, sőt Bornholmra is. A csoportok továbbra is átlag két hetet töltöttek Dániában, s létszámuk még mindig viszonylag alacsony volt (15 fő).

Az utak számát tekintve Dánia irányában a harmincas évek második felében tehát meglehetősen élénk volt a Hitlerjugend tevékenysége, de az utak túlnyomó többsége kizárólag az észak–schleswigi németek németiségének ápolását szolgálta, míg a dán ifjúsági szervezetekkel nagyon alacsony szinten maradtak a kapcsolatok. Észak–Schleswig minden jelentősebb településén megfordultak a HJ csoportjai, amelyek rövidebb időre, de annál többször érkeztek. Dánia más részei csak a harmincas évek legvégén kerültek előtérbe. Az észak–schleswigi területekkel ápolott kapcsolatból a HJ Északi vidék területe vállalta magára a legnagyobb részt, de a közép–német területekről is szép számmal érkeztek HJ-csoportok. A fiúcsoportok mellett a BDM is nagyon aktív volt Dániában.

V. 6. 4. 2. Svédország – Svédország ifjúsági mozgalma sokszínű volt, szerkezete pedig nagyon hasonlított a dániai ifjúság felépítéséhez. Többféle cserkészszövetség és szociális alapon szerveződő ifjúsági szövetség létezett itt, melyek tagsága a pár ezrestől a több tízezer főig terjedt. Hasonló erőt képviseltek a politikai alapon szerveződő mozgalmak, melyek közül több mint 100 ezer fős tagságával a *Svéd Szociáldemokrata Ifjúsági Szövetség* volt a legtekintélyesebb. A konzervatív svéd ifjúságot már 1934-ben a nemzetiszocializmushoz közelállónak állították be, és több olyan csoport is működött, amelyet kifejezetten ilyennek lehetett minősíteni (például a Lindholm–csoportot). A svéd nemzetiszocialista párt (NSAP) ifjúsági szervezete, az *Északi Ifjúság* (Nordisk Ungdom) hasonló felépítéssel rendelkezett, mint a Hitlerjugend. A két szervezet közötti kapcsolat azonban csak a folyóiratcserére terjedt ki, s a BIV-nek eleinte még a stockholmi Hitlerjugenddel sem volt élő kapcsolata. A kapcsolatok kialakítása azonban nem volt egyszerű a svéd ifjúsággal, mivel az arra hagyományai és taglétszáma alapján leginkább alkalmas svéd cserkészek elutasító magatartást tanúsítottak a HJ-tal szemben.⁶⁸⁸

A partnerek Svédországban elsősorban tehát a náci ifjúság és a nemzeti konzervatív ifjúságok lehettek. A kapcsolatok felélénkítésében aktív szerepet játszott a németországi *Északi Társaság* (Nordische Gesellschaft), amely leginkább a HJ thüringiai területével fogott össze. A társaság segédkezett kultúrpolitikai munkáulések megrendezésében, és nagy gondot fordított az északi gondolat ápolására. 1938-tól hasonló üléseket más HJ-területek számára is előkészítettek, hogy ezáltal is elősegítsék a megértést az északi népekkel. Mindez azért is fontos volt, mert „az északi életmódra való ráhangolódás egy elkövetkező, valódi európai közösségnek talán a legerősebb eleme lehet, mivel az európai országok alapításukat szinte kivétel nélkül északi vidéki és akkoriban túlnyomóan északi bevándorlókra vezetik vissza”.⁶⁸⁹ Az Északi Társaság a svéd nyugati partokhoz közel egy kis svéd paraszti gazdaságot bocsátott ingyen a HJ rendelkezésére, amely 20 fős Hitlerjugend-csoportokat fogadott, ez elsőt 1934 szeptemberében.⁶⁹⁰

Svédországba a HJ már 1933-tól rendezett utakat, de az első két évben alig rekonstruálhatók az utak.⁶⁹¹ 1933 nyarán a schleswig–holsteini és hamburgi HJ 100–150 fős csapatot indított útnak négy hétre Götebörgba, hogy gyalogtúrán vegyen részt Svédországban. A csapatot 10–15 fős csoportokra osztották, amelyeket sátrakkal szereltek fel, és teljesen önellátóak voltak. A túrának politikai célzata is volt, mert ez kiváló alkalmat nyújthatott arra, hogy a sajtóban terjedő rémhírekkel szemben fegyelmezett és tartózkodó magatartásról tegyenek tanúbizonyságot. 1934-ben Kurhessen

⁶⁸⁸ Übersicht über die schwedischen Jugendverbände – PAAA, R 98868; Die Jugendorganisationen in England und den skandinavischen Ländern. *RJP*, 1936/66. sz., 3–4. o.; Denkschrift Thilo von Throtha – Schweden [1934] – BArch, NS 43/76, 32. o.; BArch, NS 43/53, 636–638. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 29. April 1938 – PAAA, R 98897.

⁶⁸⁹ „...die Besinnung auf nordische Lebensart vielleicht das stärkste Element einer kommenden, echten europäischen Gemeinsamkeit werden kann, da ja die europäischen Staaten fast ausnahmslos ihre Gründung auf nordländische und damals wohl auch vorwiegend nordische Einwanderer zurückführen können.” Jugend des Nordens im „Jahr der Verständigung”. *Westdeutscher Beobachter*, 7. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 176. o.).

⁶⁹⁰ *Hamburger Fremdenblatt*, 12. August 1934; Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 19. o. – BArch, NSD 43/7–1–2.

⁶⁹¹ A kezdeti években még zsidó csoportokat is engedtek külföldre menni. 1934-ben a berlini zsidó közösség kétszáz, 9–15 éves korú gyereket nyaraltatott Koppenhágában (100), Stockholmban (50 fő), Malmöben (30 fő) és Oslóban (20), akiket családoknál helyeztek el, és ez ellen a külügyminisztérium sem emelt kifogást. Jüdische Gemeinde zu Berlin, 28. Mai 1934; AA an die jüdische Gemeinde zu Berlin, 8. Juni 1934 – PAAA, R 63613. Hasonlóan dinamikus tevékenységet fejtett ki a munkaügyi minisztérium alárendeltségében működő Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodása érdekében is, amely leginkább a külföldi HJ németországi üdültetését szervezte. 1933-ban és 1934-ben 30–35 fő érkezett Svédországból, 1933-ban Württembergbe. Zu VI. S 5299, 14. Juni 1934; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 19. Juli 1933 – PAAA, R 63613.

terület (60 fő) tervezett svédországi utat kisebb és nagyobb, de jól kiválogatott 13–15 éves korú HJ-tagokból álló, korábban sok külföldi országot megjáró csoportokkal. A követség azonban óvatosságra intett, mivel a csoportok bár nem egyenruhában, de azonos vándorruházatban kívántak útra kelni, így tartottak attól, hogy a svéd egyenruha-tilalom efféle rugalmas értelmezése kellemetlenséget okozhat. Emiatt egyelőre az ilyesfajta utak elhalasztását javasolták, amit a követség a svéd külügyminiszter erre utaló megjegyzésére alapozott.⁶⁹²

1935-től a BIV már jóval több utat engedélyezett Svédországba, főleg 5–15 fős csoportoknak (Hamburg, Bréma, Odera–Frankfurt), amelyek azonban nemcsak Svédországot, hanem akár Dániát, Finnországot és Észtországot is érinthették. Összesen kb. 10 útra került sor, melyek kisebb részét a BDM csoportjai hajtották végre. 1935-től a svédországi Hitlerjugend is jobban előtérbe került, amit *Rudolf Hess* stockholmi Hitlerjugendnél tett látogatása is jelzett.⁶⁹³

1935-től a svéd ifjúság is egyre többet látogatott Németországba, ami nem ritkán nagy létszámú, reprezentáns utak keretében valósult meg. 1935 nyarán 400 svéd fiú és lány kereste fel Berlint, akiket ott tartózkodásuk ideje alatt felkeresett a neuköllni pimpfek egy csoportja, hogy részükre tábori játékokat mutasson be. 1935 júniusában egy balti tengeri körutazás során 500 svéd fiatal látogatott Danzigba, ahol baráti összejövetelt tartottak az ottani HJ-tal, amelyen svéd és német népdalokat énekeltek, majd labdarúgó mérkőzésre is sor került, miközben a melléktereken a BDM és a DJ mutatott be különböző előadásokat. Az összejövetel zárásaként a svédok lehetővé tették egy nagyobb számú német csoportnak a hajójuk meglátogatását is. A pomerániai Haditengerészeti HJ a svéd ifjúság stralsundi látogatásának visszonzásaként utazott Svédországba. 1936 tavaszán 42 Karlstadból érkező fiatal svéd egyetemi hallgató tett tanulmányi kirándulást, mely során két napig a nyugati vidéki HJ vendégei voltak. Az utat egy kisebb svéd csoport egy évvel korábbi útja ösztönözte. Koblenzből az út Mainz, Heidelberg, Rothenburg, Nürnberg, Drezda és Berlin érintésével folytatódott.⁶⁹⁴

1936-tól az utak száma folyamatos emelkedést mutatott, ami valószínűleg 1937-ben is folytatódott. 1937. június 15. és 30. között Danzig terület 30 HJ- és DJ-vezető részvételével tervezett svédországi utat, amelynek célja a kapcsolatok felvétele volt az ottani ifjúsággal, amelyek eredményeként a következő évben már cserekapcsolatot reméltek a svéd cserkészekkel.⁶⁹⁵

1937-re egy 1000 fős HJ-csapat KdF-hajós svédországi kirándulása is szóba került, amelyet a követség csak abban az esetben támogatott, ha nem zártan érkeznek Svédországba, hanem egyszerű turistaként, nehogy svéd részről propagandának minősítsék az utat. Az 1000 HJ és DJ-vezető ifjúság köréből származott volna. Az út kapcsán a dán, svéd és finn területek mellett Észtország útba ejtése is szóba került. Összességében a követség azonban nagy lehetőséget látott az út kapcsán a kétoldalú viszony irritálására, amit elkerülendőnek tartott. A kapcsolatok felvételére inkább egyéni utakat javasolt. A külügyminisztérium ennél is tovább ment, mivel az északi országok balra tolódása miatt zárt pártszervezetek útját teljességgel lehetetlennek tartotta, így utasította a BIV-et, hogy a politikai komplikációkat elkerülendő, ejtsék az út ötletét.⁶⁹⁶

A kapcsolatok fénypontját az 1937-től megrendezett közösségi táborok jelentették, bár megszervezésük nem volt könnyű. Már az első találkozóra is – legalábbis így értékelte a követség – csak nehezen sikerült annyi svéd fiatalot találni, amennyire szükség volt egy nagyobb tábor megrendezéséhez. Az első német–svéd ifjúsági tábort végül 1937. július 4-én nyitották meg Dänholmiban (Stralsund és Rügen között helyezkedik el). A megnyitón beszédet mondott *Schmitz*, pomerániai területvezető, s jelen volt *Stadler*, külügyi hivatalvezető is. A táborhoz kötődött az *Iffjú Észak* tanácskozás Stralsundban július 8. és 11. között, amit a város polgármestere *Stoll* és *Schirach* az Északi Társasággal karöltve rendeztek meg. Az ifjúsági táborban 220 fiatal vett részt, mindkét oldalról kb. fele-fele arányban. A Hitlerjugend leginkább színjátzó, népszínmű-játzó és zenész csapatait küldte el, míg a svédok városi és vidéki ifjakat vegyesen menesztettek, köztük a svéd gimnasztika jeles képviselőit is. A táborlakók közben kirándulást tettek Rügen szigetére is. A tábor teljesen váratlanul felkereste a svéd trónörökös, *Gustav Adolf* és a Sachsen–Coburg–Gotha-házból származó felesége,

⁶⁹² Hitlerjugend. Bann Ostholstein an das AA, 27. Juni 1933 – PAAA, R 98891; Hitler–Jugend. Gebiet 14 Kurhessen an das Generalkonsulat des Deutschen Reiches für das Königreich Schweden, 15. März 1934; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 4. April 1934; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 18. April 1934 – PAAA, R 98892.

⁶⁹³ Reichsjugendführung Abteilung Ausland. Fahrtenamt, 29. Juni, 2. Juli, 6. Juli 1935 – PAAA, R 63615; Rudolf Hess bei der Stockholmer HJ. VB, 21. Mai 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 17. o.).

⁶⁹⁴ Berliner Pimpfe bei der Schwedenjugend. *RJP*, 1935/132, 3. o.; 500 schwedische Schüler besuchten Danzig. *RJP*, 1936/135. sz., 3. o.; Jugend sieht über die Grenzen. *Der Angriff*, 7. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 94. o.); Schweden als Gäste der HJ. *RJP*, 1936/117. sz., 2. o.

⁶⁹⁵ HJ. Gebiet Ostland (1) an das Deutsche Generalkonsulat Danzig, 22. Mai 1937; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Danzig, 24. Mai 1937 – PAAA, R 98896.

⁶⁹⁶ Deutsche Kongresszentrale an das AA, 23. Februar 1937 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 2. März 1937 – PAAA, R 60449; AA Referat Ost an das Auslandsamt der RfJ, 16. März 1937 – PAAA, R 60449.

Sybilla hercegnő is. A trónörökös beszédében örömeinek adott hangot, hogy a svéd és a német ifjúság boldog közösségben mutatkozik, s Stralsundot – a történelmi előzmények miatt – kiváló helynek nevezte e mozgalom megteremtésére. A tábort és az ülést Stadler és Lauterbacher július 11-én zárta be a stralsundi városház téren. A HJ reményének adott hangot, hogy a következő években ezeken a táborokon a többi skandináv ország is részt vesz majd.⁶⁹⁷ 1937 augusztusában a pomerániai Haditengerészeti HJ Stralsundból indulva nyolc napos utat tett Svédországban, amely a svéd látogatás viszonzását jelentette a német–svéd táborért. A kapcsolattartáson kívül az út a 20 fős csapat tengerész kiképzését is szolgálta.⁶⁹⁸

Az 1938-ra tervezett svédországi utak és táborozások ellen a követségnek komoly kifogásai voltak, mert az adott helyzetben eltúlzottnak tartotta a tervezett, 38 csoportos utat. A német–svéd diákcseré esetében, ami sokkal jobban működött az ifjúsági kapcsolatoknál, ugyanis kölcsönösség volt megfigyelhető, amit a HJ-utazásokat érintő terveiről nem lehetett elmondani. A diákcseré oly jól működött, hogy már nehéz volt családokat találni a kölcsönös elhelyezéshez. A követség a diákcserében jóval nagyobb hatékonyságot látott, mert az egyes svéd családokban sokkal inkább lehetett szimpátiát kelteni az új Németország iránt, mint a HJ csoportos, jóval nagyobb feltűnést keltő útjaival. A szász terület nyárra vagy ősze tervezett koncertútját a követség ebben az időszakban lehetetlennek tartotta. A követség úgy látta, hogy ha nem lehet eltekinteni ezektől az utaktól, akkor mindenképpen a lehetséges minimumra kell szorítani számukat, vagyis a HJ és a BDM minden főterületére és körzetszövetségére jut egy–egy út (vagyis 5–5 út), minden esetben maximálisan 15 fős csoporttal. Hasonlóan kétségesnek tartotta a követség a tervezett hat tábor megtartását, mert itt sem látott lehetőséget a kölcsönösségre, nem lehetett ugyanis hat táborra való svéd fiatal összehozni. Összességben a BIV tervei révén ismét a váddal illethették volna Németországot, hogy a nemzetiszocialista befolyás kiterjesztésére törekszik. Ráadásul a német táborok jellege sem felelt meg a polgári szellemben nevelt svédeknek. Így a követség két tábor megtartását javasolta, először az „Ifjú Észak” tábort maximum 50 svéd résztvevővel Stralsundban és egy német–skandináv tábort Lübeckben 20 svéd résztvevővel. Jól alkalmazhatónak vélte viszont a Napolákkal, a svéd iskolákkal, valamint a sportcsoportokkal való együttműködést, amely 1938-ra már teljesen beváltnak minősült.⁶⁹⁹

A BIV cáfolatában kiemelte, hogy több mint másfél éven keresztül pozitívan álltak az iskolai diákcseré ügyéhez, holott minden csereút a kizárólag a Hitlerjugend számára fenntartott időkeretbe esett. Összességében tehát inkább a HJ érdekei sérültek e diákok távollétével. A HJ svéd ifjúsági szervezetekkel fennálló, egyelőre nem elégséges kapcsolatai a BIV szerint éppen a követség hozzáállásán múltak. Kifogásolták továbbá, hogy a stralsundi tábor esetében meg sem említették a svéd trónörökös, valamint svéd hadihajók látogatását, vagyis összességében nem véletlen találkozóról volt szó. Vitatták, hogy egy csoport vidéki útja ne keltene elég nagy benyomást svéd körökben, különösen mivel jól kiválasztott résztvevőkről volt szó. Ezek a kapcsolatok ráadásul minden népréteget érintettek, nem úgy mint a diákcseré, ahol csak bizonyos körök jöttek tekintetbe, vagyis a HJ-csoport útjai kívánatosabbak voltak, mint a diákcseré. A tervezett 38 úttal kapcsolatban a BIV megjegyezte hogy ez még teljesen a tervezés időszaka, és a devizakérdés miatt bizonyos részüket biztosan nem kerül majd megrendezésre. Hasonló volt a helyzet a táborokkal is.⁷⁰⁰

A német–svéd tábor mellett 1938-ban a BIV és az Északi Társaság rendezésében első alkalommal került sor az eutini ifjúsági szállóban egy német–északi közösségi táborra, amelyen fiatal dánok, finnek, norvégok és svédok, vala-

Svédországba látogató HJ-csoportok

⁶⁹⁷ Tagung „Junger Norden” *RJP*, 1937/142. sz., 1–2. o.; Deutsch–schwedisches Jugendlager eröffnet. *RJP*, 1937/149. sz., 2. o.

⁶⁹⁸ Pommersche HJ fährt nach Schweden. *RJP*, 1937/177. sz., 3. o.

⁶⁹⁹ A követség álláspontjához rendelkezett az ottani NSDAP és a DAAD egyetértésével is. Értetlenségüket fejezték ki, hogy a BIV miért nem elégszik meg a diák- és sportcserével, miért nincs róla elég információja, holott mind a kettőben tevékeny része volt a BIV-nek is. Kérdéses volt továbbá, hogy 38 úthoz beszerezhető-e a szükséges deviza. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 29. April 1938 – PAAA, R 98897.

⁷⁰⁰ RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 28. Mai 1938 – PAAA, R 98897.

mint egy német HJ-törzs vett részt a Északi vidék terület részéről. A sajtó – az északi gondolatot erősítendő – arról számolt be, hogy a résztvevők szinte azonnal egy közösséggé forrtak össze. 1939-ben a tábort nagyobb keretek között akarták megrendezni. Emellett 1938 júniusában a Lübeck mellett egy német–skandináv tábort is tartottak. A skandináv országokból 15–15 fő érkezett, összesen 60 fő, akikhez 40 fős HJ-csoport csatlakozott. Ezzel párhuzamosan Lübeckben egy Északi Tanácskozásra is sor került. A tábor résztvevői a tervek szerint felkeresték az Északi Társaság ünnepeit, majd bemutatták a schleswig–holsteini földnyerési munkákat.⁷⁰¹

1938-ban ismét meg akarták rendezni az Ifjú Észak rendezvényét egy német–svéd tábormal egybe kötve, összesen 200–250 résztvevővel. Norvégiából ifjúsági vezetőket akartak meghívni a HJ-hoz, csakúgy mint Dániából. Finnország felé folytatni akarták a régebb óta folyó német–finn cserét, amelyben évente háromszáz, 16–20 éves német és finn ifjú vett részt. Kapcsolatot akartak létesíteni a skandináv országok lányszervezeteivel is, hogy tegyenek németországi tanulmányutat.⁷⁰²

1938-ban a Stralsund melletti *Dänholm*ban a pomerániai HJ svéd fiatalokkal tartott német–svéd közösségi tábort. A német–svéd közösségi tábor mellett újra sor került az Ifjú Észak ülésszakra is. A tábor megrendezésében ezúttal is közreműködött Stralsund városa és az Északi Társaság. Június 26. és július 3. között 100 (más források szerint 90, svéd sajtó szerint 75) svéd fiatal és 100 HJ-tag vonult a sátoztáborba. Általában 4 svéd fiú 6 HJ-taggal lakott egy sátorban. Ezúttal már külön leánytábort is rendeztek 60–60 svéd és német lány részvételével. A lányok előtte Sassnitzon egyhetes előkészítő táborban is részt vettek a birodalmi iskolaközpontban (Reichsschulungsburg), majd egy stralsundi iskolában kaptak elhelyezést. A tábort a stralsundi tanácsháza előtti ünnepséggel nyitották meg. A vendégeket köszöntötte az NSDAP járási vezetője és a város polgármestere is, beszédekben kiemelték a kölcsönös megértést és egymás másságának elismerését. A svéd csoport vezetője hangot adott annak az óhajának, hogy a következő évben Svédországban rendezzék meg a tábort. A tábor ideje alatt Stralsundban megnyitották a „Lányok munkában” (Mädel am Werk) kiállítását, illetve egy svéd kulturális kiállítását. Sor került egy svéd–német koncertre is, mesejáték bemutatóra, a svéd és a német ifjúság gimnasztikai előadására, katonai koncertre s egy népiünnepélyre is. A sport és a testi nevelés nagy szerepet kapott a táborban. A táborlakók ismét kirándulást tettek Rügenre is. A közösségi tábor zárásaként ifjúsági vitorlás regattára is sor került, *Ifjú Észak* elnevezéssel, amelyen részt vettek a stralsundi halászflootta és a sportegyesületek mellett svéd, dán, finn és norvég vitorlások is. A 2. Ifjú Észak tanácskozás záró nagygyűlésére ismét Stralsundban került sor, ahol a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatalának vezetője is beszédet mondott.⁷⁰³

1938. augusztus 1. és 12. között még egy északi tábort rendeztek, immár Ratzeburgban, amelyen főleg svéd, norvég és dán vendégek jelentek meg. A német fiatalokkal együtt összesen 50 fővel számoltak a szervezők, de végül mindössze 23 skandináv résztvevő érkezett, akikhez kb. 7 fős HJ kíséret társult. A tábor egy Észak–Norvégiában tartott munkaszolgálatos tábor (Rennebu Drontheim mellett) folytatása volt, amelyen 5 hamburgi HJ-tag vett részt július 1. és 31. között. A tábor célja új területek megszerzése és utak építése volt, erről számos előadást tartottak: a Birodalmi Munkaszolgálat (Decker, Triebel), a Birodalmi Parasztság (Reichsnährstand) munkatársai, köztük az utóbbi északi referense, a BIV részről Lauterbacher, Stellrecht és Stadler, illetve a HJ Vidékszolgálatának vezetője és a BIV további képviselői. Az előadások mellett költők versei és egy–egy tízpróbabajnok bemutatója szerepeltek a programon. Kirándulásokat tettek Mecklenburgba, Hamburgba és a schleswig–holsteini nyugati partvidékre, hogy megmutassák a német munkaszolgálat létesítményeit, valamint a HJ agrárpolitikai építómunkáját. A vendégeket Lübeckben az Északi Társaság látta vendégül. Mecklenburgban modern földműves településeket és a HJ nyári táborait is felkeresték, Hamburgban egy modern német mintautazást tekintettek meg, illetve hajókirándulást tettek az öbölben, majd megtekintettek egy leány-munkatábort. A kirándulás záróakkordja volt a schleswig–holsteini munkálatok megtekintése.⁷⁰⁴

⁷⁰¹ Jugend des Nordens im „Jahr der Verständigung”. *Westdeutscher Beobachter*, 7. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 176. o.); Grenz- und Auslandsamt an die Reichskassenverwaltung, 10. August 1938 – PAAA, R 27134; An das Verwaltungsamt der Reichsjugendführung, 2. Juni 1938 – PAAA, R 27134; Aktenvermerk für Bannführer Lauterbacher, 16. Mai 1938 – PAAA, R 27134.

⁷⁰² K) Nordstaaten – PAAA, R 98885.

⁷⁰³ Jugend des Nordens im „Jahr der Verständigung”. *Westdeutscher Beobachter*, 7. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 176. o.); „Svenska” und „Tyska” wurden Kameradinnen! *Das Deutsche Mädel*, 1938. August; Der neue Norden in Stralsund. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 29. Juni 1938; Leiter des „Allgemein-Gesanges” begeistert von der Tagung „Junger Norden”. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 5. Juli 1938; Schwedisch–deutsche Jugend im Stralsunder Lager. *Lunds Dagbladet*, 28. Juni 1938; Schwedisch–deutsches Lager mit Tanz und Sport. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 25. Juni 1938; Stralsund schwedisch–deutsches Jugendlager hat Erfolg. *Skanska Dagbladet*, 29. Juni 1938, német fordításban: PAAA, R 98885; „Junger Norden” ein grosser Erfolg für schwedische Kultur. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 3. Juli 1938, német fordításban: PAAA, R 98885; Deutsch–schwedisches Gemeinschaftslager in Stralsund. *RJP*, 1938/63. sz., 3. o.; Deutsch–schwedisches Jugendlager. *RJP*, 1938/149. sz., 4. o.; Wie leben die jungen „tyskas”? *RJP*, 1938/150. sz., 5. o.

⁷⁰⁴ An die R/JF Grenz- und Auslandsamt, 29. Juli 1938; Aktenvermerk für Hauptbannführer Stadler, 2. August 1938 – PAAA, R 27134; R/JF an die Dienststelle, 15. Juli 1938 – PAAA, R 27134; Grenz- und Auslandsamt an die Reichskassenverwaltung, 10. August 1938; An die Kulturabteilung des Auswärtigen Amtes, 23. Juli 1938; Programm für ein deutsch–norwegisch–schwedisch–dänisches Gemeinschaftslager in Ratzeburg in der

Fontos esemény volt 1938 augusztusának közepén a HJ vitorlás csoportjának részvétele Sandhammban egy regattán a Svéd Vitorlásszövetség meghívására. A német vendégek összesen 14 regattán képviselték magukat, s 10 első helyet szereztek. 1938. augusztus 23. és szeptember 1. között BDM-vezetők jártak ismét Svédországban, a kiránduláson részt vett a pomerániai főkörzet összesen osztályvezetője és a vezetőképző iskolák vezetői is. Az út állomásai Malmö, Göteborg és Stockholm voltak. A fővárosban több napot is eltöltöttek, majd tovább utaztak Upsalába, Wisbybe, Kalmarba és vissza Malmöbe.⁷⁰⁵

1939-ben a BIV-ben felmerült a kapcsolatfelvétel a svéd lány szervezetekkel és tervezték svéd lányok meghívását németországi tanulmányútra. Svédország esetében a fő kérdés az volt, hogy a HJ mely szervezetekkel akar együttműködni. 1939-ben továbbra is egyoldalúnak tartották a svéd–német cserekapcsolatokat, sőt inkább Stralsund–Schonen-cseréről beszéltek, semmint általános német–svéd ifjúsági kapcsolatokról. A malmói konzulátuson az az álláspont kristályosodott ki, hogy ha ebben az évben sem mutatnak nagyobb előzékenységet a svédek, akkor szüneteltetni kell az Ifjú Észak rendezvényeit. Ráadásul továbbra sem láttak egységet a svéd körökben, s nem láttak igazi partnert egyik svéd szervezetben sem. Mindenesetre az 1939-es kapcsolat létrejötte esetén minden politikai megnyilvánulást kerülendőnek tartottak, többek között a nyilvános beszédek is a stralsundi főtéren. Eredetileg 50 svéd résztvevővel számoltak, s Stralsund után 15 német HJ-tag utazott volna a Smalandba, Schonentól északra. A HJ tehát elég előzékeny volt, s a kölcsönösség hiánya ellenére sokáig próbálkozott a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésével, de a külügyminisztérium a konzulátus jelentéséből azt szűrte le, hogy az Ifjú Észak megrendezése 1939-ben nem célszerű, mivel a ráfordítások nem álltak összhangban a svédek által kínált ellenszolgáltatással. Nem akartak néhány svéd fiatalnak olyan változatos nyaralást biztosítani, aminek a kétoldalú kapcsolatok fejlődésére utána semmi hatása sem volt. Kérték a BIV-et, hogy tartson távolságot az ügyben.⁷⁰⁶

Ennek ellenére 1939-ben újra sor került az Ifjú Észak táborra, amelynek első hete július 30-tól ismét Stralsund mellett Dänholmiban volt, majd utána a tábor áttelepült Dél–Svédországba, Malmöben folytatódott. Megtekintették különböző kulturális intézményeket és a kastélyokat Schonenban, majd elutaztak Smalandba, a Diö gazdaságba, ahol egy tábor várt rájuk. A Småland melletti táborban csak egy hetet töltöttek, majd kirándulás következett Kalmar, Öland, Visby és Stockholm érintésével, utóbbi helyeken több napig maradtak. A sajtó szerint a helyi lakosság nagy érdeklődéssel tekintett a táborra, és esténként gyakran hallgatták meg a táborban éneklő ifjúságot. A HJ ezúttal 20 fős vezetőcsoporttal képviseltette magát, s kb. ugyanennyi svéd ifjú vett részt a táboron, vagyis a német diplomácia akciója nyomán jóval szerényebb létszámmal valósult meg a tábor, mint azt eredetileg tervezték 1939-ben. A Ribbentrop–ügyosztállyal az is vihart kavart, hogy a HJ Északi vidék egyik nyári táborába skandináv vendégek érkeztek, de a tábor mégsem német–skandináv táborként tüntették fel. Az elmshorni táborba egyébként az éppen Kielben és Lübeckben látogatást tevő skandináv ifjakat hívták meg pár napos tartózkodásra, így eredetileg nem is nemzetközi tábornak indult. Összesen kb. 60 vendég érkezett a négy skandináv országból.⁷⁰⁷

A probléma továbbra is az volt, hogy a svéd ifjúságnak csak viszonylag kis része volt tagja egyesületeknek, télen intenzív iskolai munka folyt, nyáron pedig a hosszú szünidő során az ifjúság szétszórva vidéken tartózkodott. A követség így továbbra is az iskolai diákcsere-tartotta üdvözlendőnek, amely 1939-ben a nehéz külpolitikai helyzet és a más országok viszonylatában jelentkező csökkenés ellenére Svédországban még mindig 610 főt érintett, amelyhez további 250 egyéni akció társult. További lehetőséget jelentettek a sportcsoportok útjai is. A stockholmi követség viszont értékelte a HJ azon tevékenységét, ahogy a Németországba érkező svéd csoportokat gondozta. Fordított esetben viszont – az említett körülmények miatt – nem sok esélyt látott a kapcsolatfelvételre, és a svéd diákszállórendszert is kezdetlegesnek tartották. Maximálisan olyan 15 fős csoportokat ajánlottak, amelyek nem tanúsítottak kihívó magatartást. A követség a stralsundi kezdeményeket sikeresnek tartotta, de utalt arra, hogy a svéd nyilvánosság nagyon bizalmatlan, hogy a svéd ifjúságot politikai befolyás alá akarják vonni. A táborok esetében is a sport előtérbe helyezését és a politi-

Zeit vom 1. August bis 11. August 1938 – PAAA, R 27134.

⁷⁰⁵ JfdDR an die Dienststelle, 12. August 1938 – PAAA, R 27134; HJ-Segler in Schweden erfolgreich. *RJP*, 1938/186. sz., 3. o.; BDM-Führerinnen auf Schwedenreise. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.

⁷⁰⁶ Aktenvermerk für Pg. Dr. Garben – PAAA, R 98885; Deutsches Konsulat an das AA, 17. Mai 1939 – PAAA, R 98885, E 072866–072869. o.; Abschrift. Der Oberbürgermeister der Stadt Stralsund. Abteilung Verkehrsbüro an den Stammführer Wessely, 8. Juni 1939 – PAAA, R 98885; An die Jugendführung des Deutschen Reiches. Konzept zu Partei 2799, 5. Juni 1939 – PAAA, R 98885, E 072870–072871. o.

⁷⁰⁷ Abschrift. Der Oberbürgermeister der Stadt Stralsund an den Stammführer Wessely, 8. Juni 1939 – PAAA, R 27135; Deutscher Junge singt „Der schwarze Rudolf“ auf Schwedisch. *Sydsvenska Dagbladet*, 12. August 1939; Die Lagerwoche in Dihult wurde gestern beendet német fordításban: PAAA, R 98921; HJ-Führer im schwedischen Jugendlager. *RJP*, 1939/179. sz., 1. o.; Abschrift. Riksföreningen Sverige–Tskland an den Oberbürgermeister der Stadt Stralsund, Lund, 3. Mai 1939 – PAAA, R 98885; RJF Auslandsamt, 22. September 1939 – PAAA, R 27135; Nordländische Jugend in Elmshorn (Újságkivágás) – PAAA, R 27135.

kai rész visszaszorítását tartotta helyesnek a diplomácia. Hangsúlyozták a kölcsönösség fontosságát. Az ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatok addig viszont kevés sikert hoztak, ami leginkább azon múltott, hogy az önmagában alkalmas cserkészek – vezetésük ellenállása miatt – nem kerültek közelebbi kapcsolatba a HJ-tal. Mindenesetre a német diplomácia óvatossága és közbeavatkozása eredményeként 1939-ben már csak 8 utat terveztek, s egyetlen táborát sem, de a követség 1940-re még látott lehetőséget az együttműködésre.⁷⁰⁸

A HJ tehát Svédország irányában sem tudta fenntartani a korábbi svéd–német, nagyon szívélyesnek minősülő ifjúsági kapcsolatokat, ami elsősorban a svéd ifjúság tartózkodó magatartása miatt következett be.

A többször nagy szervezéssel és látványosan megrendezett német–svéd, és német–skandináv táborok révén sem tudtak kellő szimpátiát kelteni a HJ törekvései iránt. Ennek hatására már a külügyminisztérium is korlátozni kívánta a BIV enervált kísérleteit, főleg miután az 1938-ra tervezett 38 út sem járt különösebb eredménnyel a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok fejlesztésében. A főleg Észak-, Közép- és Nyugat-Németországból érkező, viszonylag nagy (25 fős) csoportok, átlagban több mint három hetet (23 nap) töltöttek el Svédországban, melynek leginkább déli és nyugati, de középső részeit is felkeresték.

V. 6. 4. 3. Norvégia – Norvégiában a svédországihoz hasonló nehézségek mutatkoztak az ottani ifjúság szervezetlensége miatt. A legjelentősebb ifjúsági szervezet a cserkészeké volt, amelynek négy különböző csoportja működött: az angol mintát követő nemzetközi cserkészek mellett működtek nemzeti cserkészek, lánycserkészek és keresztény-cserkészek is.⁷⁰⁹ Így az együttműködés terén leginkább nem összefogott, privát, németbarát és politikailag semleges ifjak jöttek szóba. A közös táborozásokra személyes kapcsolatok útján lehetett partnereket találni. A nemzetiszocialista jellegű szervezetekkel léteztek kapcsolatok – köztük *Norvégia Nemzetiszocialista Munkáspártjával* (Norges Nasjonalsocialistiske Arbeiderparti), amely az NSDAP híve volt, a Quisling féle *Nasjonal Samlinggal* és a *Hazaifias Fronttal* (Fredrelandslaget) – viszont ezek eléggé kis szervezetek voltak, s ifjúságuk sem volt jelentős. A HJ kapcsolatainak kialakítására éppen ezért bizalmi ember kiküldését tartották szükségesnek, akinek norvégnak kellett lennie, mert úgy vélték, hogy egy német bizalmatlanságot kelthetett. Az alkalmas személyt például egy német–norvég táborban választhatták ki. Feladata az lett volna, hogy minden társadalmi rétegből fiatalokat toborozzon az ifjúsági cserére.⁷¹⁰ Hasonlóképpen vontatottan haladt a norvégiai Hitlerjugend felállítása, Oslóban csak 1938-ban alapították meg az ottani Hitlerjugendet.⁷¹¹

A norvég–német ifjúsági kapcsolatok mindezek alapján nehézkesen indultak be, 1933-ból egyetlen útnak sincs nyoma, de a következő két évben is nagyon szerénynek látszanak a kontaktusok. 1934 júliusában a Felföld terület egyik csoportja érkezett 25 fővel Norvégiába. A központjuk Bergenben volt, ahol nevezetességeket és kirándulóhelyeket kerestek fel. Gőzhajón utaztak el az Ask szigetre, majd Bergenből tovább utaztak Vossba. A további állomások Stahlheim, Gudvangen, Flaam (ahol sátoroztak) és Mydral voltak, majd Bergen és Oslo érintésével tértek vissza Stettinbe.⁷¹² 1935-ben már valamivel több HJ-csoport tett utat Norvégiába, többek között Münchenből, Hamburgból, Brémából és Drezdából.⁷¹³

⁷⁰⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 16. Juni 1939 – PAAA, R 98885, E 072872–072–875. o.; An den Jugendführer des Deutschen Reiches. Konzept, Partei 3872, 27. Juni 1939 – PAAA, R 98885.

⁷⁰⁹ Die Jugendorganisationen in England und den skandinavischen Ländern. *RJP*, 1936/66. sz., 3–4. o.

⁷¹⁰ An den Jugendführer des Deutschen Reiches. Konzept, Partei 3872, 27. Juni 1939 – PAAA, R 98885. Norvégiában sem lehetett egyenruhát viselni, mert az individualistának tartott norvégok nem nézték jó szemmel az egyenruhákat. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Oslo, 5. Juni 1933 – PAAA, R 98891.

⁷¹¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Oslo, 28. Februar 1939 – PAAA, R 98885.

⁷¹² Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Oslo, Bergen, 26. Juli 1934 – PAAA, R 98892.

⁷¹³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Oslo 11. Januar 1935 – PAAA, R 98893.

1936 júliusában ifjúmunkások, tanulók és hallgatók érkeztek Norvégiából Hamburgba, hogy két hetes útjuk során megismerjék Alsó–Szászországot, főleg azonban Bréma, Hannover, Hildesheim, Braunschweig és Goslar városát. A csoportot néhány HJ-tag kísérte, akiket a vendégek ezután két hetes norvégiai útra invitáltak.⁷¹⁴ Mindenesetre a kapcsolatok lassan élénkebbé váltak, hogy 1938-ban 17 tervezett úttal és két közös táborral elérték csúcspontjukat. Különösen figyelemreméltó volt 1937 májusában a HJ közép–elbai terület birodalmi szakmai versenyen és a HJ-szolgálatban kitűnt HJ-tagjainak norvégiai útja, amelyen összesen 1000 fő vett részt.⁷¹⁵ Szerény mértékben meghonosodtak a közös táborok is. A már említett német–skandináv táborok mellett a norvég ifjúsággal is kialakítottak kétoldalú táborokat. 1937 nyarán a badeni HJ vezetői tartottak kisebb táborot Norvégiában az ottani cserkészszövetséggel közösen.⁷¹⁶

1939-ben azonban ismét a kapcsolatok eróziója volt megfigyelhető, erre az évre már csak 9 úttal számoltak. Norvégia kapcsán érdekes jelenség volt, hogy alig tetten érhető a norvég ifjak látogatása Németországban. Az 1936-os látogatás mellett az egyetlen eddig dokumentálható vizitet 1939 februárjában a norvég cserkészvezető tette a BDM hamburgi főkörzeténél, hogy megismerkedjen a BDM létesítményeivel. A több napos hamburgi tartózkodást a birodalmi szakmai versenyen való részvétel követte Berlinben, majd a berlini főkörzet vezetőképző iskolájának megtekintése Vogelsbergben. A látogatás alkalmából megbeszélték, hogy norvég cserkészek hosszabb tartózkodásra érkeznek Németországba.⁷¹⁷ A rossz dokumentáltság ellenére, nyilván minden évben sor került norvég látogatásra.

A gyéren rendelkezésre álló adatok miatt csak felületesen állapíthatjuk meg, hogy a Németország minden részéből érkező, viszonylag kis (13 fős) csoportok, leginkább Norvégia déli területeit keresték fel, ahol átlagban majdnem négy hétig (27 nap) tartózkodtak. Ebből a kapcsolatból a lányok úgy tűnik csak nagyon szerény mértékben részesedtek.

V. 6. 4. 4. Finnország – Finnországban az ifjúságnevelés nagy hagyományokkal rendelkezett. Már 1897-ben életre hívták a *Finn Ifjúsági Szövetséget* (Suomen nuorison liitto), Finnország legnagyobb ifjúsági szervezetét, amely egyben az ifjúsági szervezetek legfelsőbb gyűjtőszervezetét jelentette. A fiatalok 16 éves korukban léphettek be, s egész életükben a szervezet tagjai maradhattak, így állandó és élő kapcsolat volt a fiatalság és a felnőtt tagok között. A szervezet a harmincas évekre 1359 csoportot tömörített, melyek összesített taglétszáma több mint 66 ezer fő volt, kiknek közel fele (31 ezer) nő volt. A szervezet politikamentes volt, főleg népi, kulturális törekvésekkel rendelkezett.⁷¹⁸

A HJ számára a Finn Cserkészszövetség mutatkozott a legjobb partnernek. A kapcsolatok kiterjesztését más szervezetre nem tartották célszerűnek. A cserkészek (Suomalainen Partiooikaliitto) és lány szervezetük (Suomalainen Partiotyttöliitto) kb. 3000 fiút és ugyanennyi lányt fogott össze. E szervezet alegysége volt a finnországi Svéd Cserkészszövetség (Svenska Scoutförbund) 2000 taggal. A cserkészek itt is alapvetően apolitikusak voltak, de inkább antikommunista és nemzeti tendenciákat követtek. A Hitlerjugend kapcsolatokat ápolt az *Ifjú Finnország* (Nuori Suomi) ifjúsági szervezettel is. Az Ifjú Finnország a nemzeti finn ifjúsági szervezetek érdekközössége volt, amelynek fő célja az egységes külföldre irányuló ifjúsági tevékenység volt. A szervezet elnöke a finn cserkészek törzsvezetője volt. Az általános baráti viszony ellenére Finnországban sem engedélyezték az egyenruhában történő utazást. A cserkészekkel való kapcsolatok azonban beváltak, s itt a paritás megőrzésére helyezték a hangsúlyt. Propaganda szempontból értékesebbnek tartották a finnek németországi látogatását, mint fordítva.⁷¹⁹

⁷¹⁴ Junge Norweger in Niedersachsen. *RJP*, 1936/145. sz., 2. o.

⁷¹⁵ Tausend Jungarbeiter in den norwegischen Fjorden. *Die HJ*, 1937/21. sz., 1937. május 22., 3. o. (BArch, NSD 43/256).

⁷¹⁶ Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁷¹⁷ Norwegische Pfadfinderführerin beim BDM. *RJP*, 1939/37. sz., 3. o.

⁷¹⁸ Suomen nuorison liitto. *RJP*, 1937/11. sz., 3. o.

⁷¹⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 24. September 1936 – PAAA, R 98868; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Abschrift, Helsingfors, 24. März 1933 – PAAA, R 63603; An den Jugendführer des Deutschen Reiches. Konzept, Partei 3872, 27. Juni 1939 – PAAA, R 98885.

1933 nyarán nem voltak kételyek a HJ és általában véve a német ifjúság finnországi útjai ellen, de a követség itt is felhívta a figyelmet a csoportok minőségére, hogy elkerüljék a kellemetlen benyomásokat, főleg a kolduló „vándormadarak” látványát.⁷²⁰ Több csoport kért ugyanis segítséget a követségtől, hogy féláron utazhassanak. A „vad vándormadarak” száma azonban erősen csökkent. A követség természetesnek vette a politikai visszafogottságot, így az egyenruha, a zászlók és a feltűnő politikai jelvények viselésének mellőzését. Finnországot azok közé az országok közé sorolták, amelynek lakossága és sajtója a többi ország kritikus hozzáállása ellenére baráti alapon állt az új Németországhoz. Felhívták a figyelmet továbbá az utak jó előkészítésére.⁷²¹ 1933-ban már több német csoport látogatott hosszabb-rövidebb időre Finnországba, amelyek túlnyomó része már a Hitlerjugendhez tartozott. A csoportok mindenhol fegyelmezett és jó benyomást keltettek. Egy berlin–steglitz csoport még a finn sajtó dicséretét is magára vonta.⁷²²

A Hitlerjugend első útjai mellett a finn ifjúság is nagyon hamar kapcsolatba lépett az „új” Németország ifjúságával, s hazájában is meglátogatta azt. 1934-ben 12 finn ifjúsági vezetőből álló csoport vendégeskedett Németországban, hogy tanulmányozza a német ifjúságot. A program Németország legkülönfélébb részeit érintette, s a szakmai oldalon túl a kulturális tapasztalatokra is lehetőséget adott. Az út első állomásai Berlin és Potsdam voltak, ahol a nevezetességek mellett megtekintették a BIV H osztályát képező Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Bizottságát, ahol egy HJ-filmet is megnéztek. Felkeresték a BIV egyéb létesítményeit és a grunewaldi sportfórumot is. Az Unter den Lindenen koszorút helyeztek el, majd megnézték az állatkertet. Ezt követően Berlin környéke, a Fichtelgebirge, Gera, Weimar, Frankfurt, Koblenz, Rhens a. R. és Boppard voltak a következő állomások. A finn vendégek kaptak HJ-újságokat és kitűzőket is, közösen tartottak Herbert Norkus emlékórát, majd tovább folytatták útjukat Oberwesel, a Burg Stahleck, Bacharach, Bonn és Köln érintésével. Utóbbiban megtekintették a rádió épületét. Az utolsó állomások Hamburg (itt közösségi est), Lübeck és Stralsund voltak, ahol 100 fős HJ- és 100 fős BDM-csapat búcsúztatta el a vendégeket. A látogatás a finnek számára is hasznos volt, mély és gazdag benyomásokat szereztek, a német ifjúság létesítményeit – különösen a diákszállókat – követendő példának tekintették. A finnek mellett 1934 nyarán birodalmi német gyerekek is érkeztek Finnországból Németországba. Berlinben Matschuk járásvezető fogadta a küldöttséget, akik a fogadás után Berlin nevezetességeivel ismerkedtek. Másnap tovább utaztak Stuttgartba, ahol több hetes táborozáson vettek részt.⁷²³

1935-től a finnek is egyre inkább fokozni kívánták a kétoldalú kapcsolatokat intenzitását, sőt 1936-tól már rendszeres kapcsolatokat tartottak optimálisnak, főleg a Heimwehr ifjúsági osztályaival, a cserkészekkel és a Lapoo-mozgalommal (IKL), amelyek mindegyike egy-egy vezetőt küldött Kelet–Poroszországba, hogy kapcsolatba lépjenek a HJ-tal, részt vegyenek táboraikban és túráikon. Ezenkívül bevett szokássá vált finn gyerekek kelet–poroszországi német parasztnál történő elhelyezése. Finnország elkötelezett híve volt a majna–frankfurti HJ egyik vezetője, határvidéki és külügyi referense, *Reuber*, aki intenzíven tartotta a kapcsolatokat az IKL-lel. Finnországban nagyra értékelték Reuber szolgálatát, hogy ismertté tette a finn ifjúságot Németországban.⁷²⁴

A tanulmányutakban a finnek nagyon intenzívnek bizonyultak, mivel 1935-ben egy 20 fős, hallgatókból álló csoport indult útnak Németországba, Olaszországba, Magyarországra és Lengyelországba, hogy tanulmányozzák az ifjúsági mozgalmakat, hogy azután saját mozgalmukat az IKL-t és a Hazafias Népmozgalmat e minták alapján építsék ki. A

⁷²⁰ 1937-ben állítólag még mindig problémát okozott, hogy sok „vándormadár” látogat Finnországba, akik feltűnően viselkedtek, átmentek szántóföldeken, igénybe vettek csónakokat etc. A legtöbb esetben a ruházattal is probléma volt, mert Finnországban nem volt divat zokni nélkül rövidnadrágban kirándulni, s a lányok is egyszerűen s praktikusán öltözködtek, ami feltűnést keltett. Ez alól pedig a HJ és a Napolák csoportjai sem jelentettek kivételt. Tüzet gyújtottak tiltott helyeken, amely többször erődítzet okozott, 1937-ben például Lappföldön, koldultak, meghívták magukat éjszakára helyi parasztokhoz és utána nem akartak elmenni, a pénzhez jutás végett pedig fényképezőgépet, távcsöveket stb. kínáltak eladásra. A követség pedig nem rendelkezett kényszerítő eszközökkel, hogy ezeket az ifjakat visszaküldje Németországba. Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 10. August 1937 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 7. September 1937 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 5. August 1933 – PAAA, R 63605.

⁷²¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 10. Juni 1933 – PAAA, R 63609.

⁷²² Kiemelték viszont, hogy a BIV engedélyével utazók általában nagyon jó benyomást keltettek a követségi bemutatkozás alkalmával. Ők sem tudták azonban, mert erre nem készítették fel őket, hogy a településeken Finnországban tilos a zárt menetelés. Az egyenruha, a zászlók és a jelképek mellőzését betartották. Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 10. August 1937 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 7. September 1937 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 5. August 1933 – PAAA, R 63605.

⁷²³ Bericht über den Verlauf der Deutschlandreise der finnischen Studienkommission 1934 – PAAA, R 63608; Arbeit der Reichsjugendführung. VB, 15. August 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 8. o.); Finnische Jugendabordnung bereist Deutschland. *RJP*, 1934, 129. sz., 1. o.; Finnische Jugendabordnung in Köln. *RJP*, 1934/139. sz., 2. o.; Finnische Jugendführer in Stralsund. *RJP*, 1934. 141. sz., 1. o.; Abschrift zu VI S 10214, an die Deutsche Reichsjugendführung, Abteilung Ausland, 18. September 1934 – PAAA, R 63608; Reichsdeutsche Kinder aus Finnland in Berlin. *RJP*, 1934/102. sz., 2. o.; Die reichsdeutschen Kinder aus Finnland verlassen Berlin. *RJP*, 1934/138. sz., 1. o.

⁷²⁴ 1936-ban kölcsönös ifjúsági cserére került sor, ami 1937-ben is folytatódott volna 18–18 fővel, de ezek ellen a külügyminisztérium kifogást emelt. Ezt azzal magyarázta, hogy a finnországi szociáldemokrata kormányváltás miatt kedvezőtlen lenne olyan szervezettel kapcsolatokat ápolni, amely a legélesebb ellentétben áll a kormánnyal, mert ez a német–finn kapcsolatok romlásához vezethetett. An die Jugendführung des Deutschen Reiches, Auslandsamt, 30. April 1937 – PAAA, R 98896; RfJ Stabsführer an das AA, 2. Juni 1937 – PAAA, R 98896; Politik. Helsingfors, 10. April 1937 – PAAA, R 98896

HJ-látogatások Finnországban

helsinki követség a csoport támogatását kérte, hogy jól láthatóvá váljék a német táborok fölénye a többi ország hasonló intézményével szemben. 1935 nyarán az IKL 16 fős csoportot küldött Németországba, amelynek főhadiszállása Berlin volt. 1935 nyarán a finn Sinimostad–ifjúság 16 vezetője érkezett Hessen–Nassaubába a HJ vendégeként. Az ott tartózkodás alatt felkeresték Frankfurtot, a Burg Stahlecket, és bajtársi esten vettek részt a frankfurti HJ-nál, míg a wiesbadeni HJ-tal közös táborozást rendeztek Bad Schwalbachban. A wiesbadeni HJ-tal közösen tartott bajtársi esten a finn konzul is részt vett. A fennmaradó időt a frankfurti HJ vogelsbergi táborában töltötték.⁷²⁵

1935-től a Hitlerjugend is egyre több csoportot küldött Finnországba. Ebben az évben már kb. 10 útra került sor. Berlinben a finn kapcsolatokat elsőrendűnek tartották. A közlekedési miniszter célszerűnek látta volna a szakmákra lebontott kapcsolatokat is, míg az ifjúság terén munkamegosztást javasolt a DAAD-val, és felállítottak egy Finnország–Kelet–Poroszország szolgálatot is e kétoldalú kapcsolatok koordinálására. A hallgatói kapcsolatokat és a hallgatócserét is elsődlegesnek tartották. Elsősorban Danzigra és Kelet–Poroszországra kívánták helyezni a hangsúlyt. A miniszter tehát a diákcserére és a HJ kapcsolatai mellett tört lándzsát, de felhívta a figyelmet arra is, hogy a belső finn ügyekkel szemben teljes semlegességre van szükség. A HJ Keleti vidék területe késznek mutatkozott a túrázó finn csoportok gondozására. Az év leglátványosabb látogatását a drezdai HJ het-

venfős, több csoportból álló küldöttségének útja jelentette. Az előkészületek során néhányan még a finn nyelv alapismereteit is elsajátították. A legfőbb úticél Helsinki volt, s onnan csoportokban utaztak egyrészt Viborgon keresztül a Ladoga-tóhoz, egy másik csoport Savonlinnába a Saimaaseen keresztül az Imatra vízesésekhez.⁷²⁶ 1935-ben a Hitlerjugend csoportjai már Finnország legészakibb részére is eljutottak.

Miközben 1936-ban továbbra is számos finn csoport érkezett Németországba,⁷²⁷ a HJ csoportjai egyenesen előzőnlötték Finnországot. A közel 30 út során, amelyekből a BDM is komoly részt vállalt, a német fiatalok Finnország minden részét megismerték. Az *Északi Társaság* Finnország irányában is aktív részese volt az ifjúsági kapcsolatok alakításának, s leginkább a hallgatói köröket mozgatta meg a skandináv kapcsolatokért, de a harmincas évek közepétől a HJ is egyre inkább érdeklődési körébe került. E munka első sikere a HJ finn rádióban való fellépése volt. A sikeres világhörkapcsolás és a Lengyelországgal megvalósult rádiós csereadások után Finnország volt a következő partnerország, amellyel hasonló egyezsége jutott a BIV Rádiós Hivatala. *Cerff* 1936 májusában személyesen vezette az előkészítő tárgyalásokat Helsinkiben, amelyek rendszeres csereadásokban állapodtak meg. Ezek az 1936. június 24-i adással indultak Helsinkiben. Emiatt látogatott a HJ berlini rádiós színjátszó csoportja két csoportban 1936. június 20. és 27. között Finnországba. A HJ rádiós színjátszó csapatának több mint 100 tagja közül a legrátermettebbek kaptak lehetőséget arra, hogy részt vegyenek az adásban, összesen kb. 45 fő. Az adás instrumentális zenével kezdődött, majd javasolt Nagy Frigyes korából származó katonadalok következtek a kórus előadásában, majd népi indulók és néptáncok a különböző német vidékekről. Végül a Hitlerjugend új dalai is műsorra kerültek. Az adás természetesen jó alkalmat adott arra, hogy további összejövetelekre és közösségi estekre is sor kerüljön a finn ifjúsággal, illetve a csapat felkereste a helyi németiséget is. A látogatás alatt közösségi este került sor a finn cserkészekkel, a küldöttség részt vett június 3-án a Szent Iván éji tűzgyújtásoknál is.⁷²⁸ Nem teljesen világos, hogy ennek részeként vagy sem, de június 24. és július 20. között a berlini főkörzet színjátszó csoportja is Finnországban tartózkodott 30 fővel, s ott német paraszttáncokat és szviteket mutatott be. A német látogatás folytatását jelentette, hogy az augusztus végére tervezett berlini

⁷²⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 29. März 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Gesandtschaft an das AA, 2. Juli 1935 – PAAA, R 98868; Finnische Jugendführer Gäste der HJ. *RJP*, 1935/131. sz., 5. o.

⁷²⁶ Der Reichs- und Preußische Verkehrsminister an das AA etc., 26. November 1935 – PAAA, R 98868; Der Reichs- und Preußische Verkehrsminister an das AA etc., 7. Januar 1936 – PAAA, R 98868; Auszugsweise Abschrift der Anlage zu S O 2059/35 – PAAA, R 98868; 70 Hitlerjungen fahren nach Finnland. *RJP*, 1935/145. sz., 2. o.

⁷²⁷ 1936 nyarán egy iskolai cserében résztvevő 200 fős helsinki csoport érkezett Stettinbe, ahol a HJ területi határvidéki és külföldi osztályának vezetője is fogadta őket. Később Berlinen keresztül főleg Lipcsébe és Münchenbe utaztak, majd egy hónap elteltével tértek vissza hazájukba. 200 finnische Schüler in Deutschland. *RJP*, 1936/128. sz., 3. o.

⁷²⁸ Stellungnahme zu der Denkschrift von Bengt Berg [1936] – BArch, NS 43/54, 177–183. o.; Sendboten deutschen Willens. *NSK*, 11. Juni 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 29. o.); Abfahrt der HJ-Rundfunkspielschar nach Finnland. *RJP*, 1936/136. sz., 3. o.; Zur deutsch–finnischen Austauschsendung. *RJP*, 1936/142. sz., 6. o.

rádiós kiállításra egy finn ifjúsági kórust is meghívtak, amely útja során természetesen a berlini rádióban is fellépett. A kezdeti adás után kb. két havi rendszerességgel terveztek zenei csereadásokat a két ország között.⁷²⁹

1937-től már nagyszabású, jelentős propandértékkel bíró utakat is kilátásba helyeztek. 1937. május elején a HJ Közép–Elba területe 1000 fős, HJ-vezetőkől álló küldöttséggel kívánt útnak indulni 12 napra, hogy felkeresse a balti tengeri kikötőket, köztük Dánia, Svédország, Finnország (Helsinki), Észtország és Danzig kikötőit. Az út célja a résztvevők iskolázása mellett a külpolitikai propaganda, illetve a felkeresendő országok ifjúsági szervezeteivel való kapcsolatfelvétel volt. A csapattal tartott volna egy zenész csapat és egy színjátszó csoport, így lehetőség nyílt volna népszínművek, fogadások, gyűlések és menetelések végrehajtására is. A jelentős személyiségeknek egy HJ-fotóalbumot akartak átnyújtani. A követség csak akkor tartotta üdvözlendőnek a tervet, ha az valóban azzal az eredménnyel kecsegtetett, hogy általa javulnak a kétoldalú külpolitikai kapcsolatok, és erősödik a HJ együttműködése a partnerszervezetekkel. Továbbra is probléma volt azonban, hogy a szóbajövő szervezetek mind kormányellenesek voltak, a cserkészek között viszont egy zárt zsidó fiú- és lánycsapat is volt. A kormány több mint felét a szociáldemokraták adták, akik már korábban is minden HJ-látogatást aggodalommal figyeltek. Így a követség szerint egy ilyen tömeges út is hasonló reakciókat váltott volna ki a finn kormánykörökben, emiatt a Német Birodalom rendkívüli és meghatalmazott nagykövete – elsősorban a várható eredmények és a devizaráfordítás aránytalanságából kifolyólag – kételyeit fejezte ki az úttal kapcsolatosan, ezért a HJ elállt annak megvalósításától.⁷³⁰

1938-ra a BIV már olyan sok utat tervezett Finnországba (39 csoportos út, 4 tábor és négy csere, máshol 44 út és 5 tábor), hogy az ottani német követség aggályait fejezte ki ezek ellen, főleg a rövid nyári időszakra hivatkozva, s további információkat kért az utak hosszáról, az utazók pontos számáról és az utak útvonaláról. A követség arra külön felhívta a figyelmet, hogy az egyenruha használatát kerüljék, ne legyen zárt menetelés, éneklés a városi területeken, s ne stoppoljanak. Nem tudjuk, hogy a nagyszabású tervekől ilyen körülmények közepette mennyi valósult meg, annyi azonban bizonyos, hogy a BIV mindent megtett a finn–német kapcsolatokért. Az 1938-as program megtárgyalására Wessely baltikumi útja végén Finnországba is ellátogatott: 1938. március 30. és április 10. között volt Helsinki vendége.⁷³¹

Wessely megbeszélést folytatott az ifjúsági együttműködés lehetőségeiről, felkereste a Finn Cserkészszövetséget, amely tiszteletére reggelit adott, amelyen a cserkészek legfontosabb vezetői is megjelentek. Wessely itt továbbra is élénk érdeklődést érzelt a HJ iránt, s e találkozó keretében adta át meghívóját újabb 20 cserkész részére. Megállapította, hogy a finn cserkészek erősen nemzeti beállítódásúak, és erős ellenérzéssel viseltettek a nemzetközi iroda ellen, de megmaradtak a szervezeten belül, hogy részt vehessenek a nemzetközi rendezvényeken, mert máskülönben csak nagy ellenfelük, a svédek képviseltették volna ott magukat. Ennek ellenére nem hagyták magukat befolyásolni a nemzetközi iroda által, s minden olyan szervezettel kapcsolatot ápoltak, amelyet arra érdemesnek tartottak, így a Hitlerjugenddel is. Wessely körutazáson is részt vett, amely többek között Lahti, Viipuri, Imatra, Enso és Turku városokat érintette. Az Ifjú Finnországgal végül hat német–finn ifjúsági cserében állapodott meg. 1938. június–júliusban a tervek szerint hat, 20 fős HJ-csapat indult útnak 14–16 napos időtartamra Finnországba, közülük egy lánycsoport volt. A finn partner is hat csoportot küldött – egyenként 20 fővel – július és augusztus hónapokban. A finn résztvevő csoportok minden nemzeti szervezetből toborozták tagjaikat.⁷³²

1937. augusztus közepén 76 finn cserkész érkezett Németországba, akik a jamboreera tartva két napra felkeresték a birodalmi fővárost: itt megismerkedtek a HJ létesítményeivel, s közösségi esteken vettek részt. A cserkészekkel való cserekapcsolat Wessely tárgyalásai nyomán 1938-ban vett újabb lendületet. A finn cserkészek június 13. és június 29. között szándékozták újabb csoportot Németországba küldeni. A programban körutat (Stettin, Berlin, Leipzig, Wiesbaden, Koblenz, Köln, Essen, Stettin) terveztek, melynek során vezetőképző iskolákat és HJ-otthonokat is megtekintettek volna, illetve 5 napos táborozást is kilátásba helyeztek. Viszonzásként a finn cserkészek 20 fős HJ-küldöttséget hívtak meg egy lappföldi téli táborba. A Határvidéki és Külügyi Hivatal külügyminisztérium felé elküldött bejelentésében azonban a korábbi meghíváshoz képest 40 HJ-tag szerepelt, akik a finn cserkészszövetséggel és az Ifjú

⁷²⁹ BDM-Musikschar fährt nach Finnland. *RJP*, 1936/130. sz., 2. o.; RfJ Auslandsdienst an das AA, 10. Juni 1936 – PAAA, R 98895; HJ-Austauschsendung im finnischen Rundfunk. *RJP*, 1936/120. sz., 1. o.; Volk spricht zu Volk durch seine Lieder. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139).

⁷³⁰ Ostseefahrt der HJ des Gebietes Mittelbe, 20. Februar 1937 – PAAA, R 60449; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 13. März 1937 – PAAA, R 60449; Dienststelle der Außerordentlichen und Bevollmächtigten Botschaftes des Deutschen Reiches an das AA, 20. Februar 1937 – PAAA, R 60449.

⁷³¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 13. April 1938 – PAAA, R 98897; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 27. Mai 1938 – PAAA, R 98873.

⁷³² Aktennotiz. Meine Finnlandreise vom 26. März bis 10. April 1938. Finnland-Aufenthalt; Herrn Gesandten Dr. von Blücher, Deutsche Gesandtschaft Helsinki, 14. Mai 1938 – PAAA, R 27134.

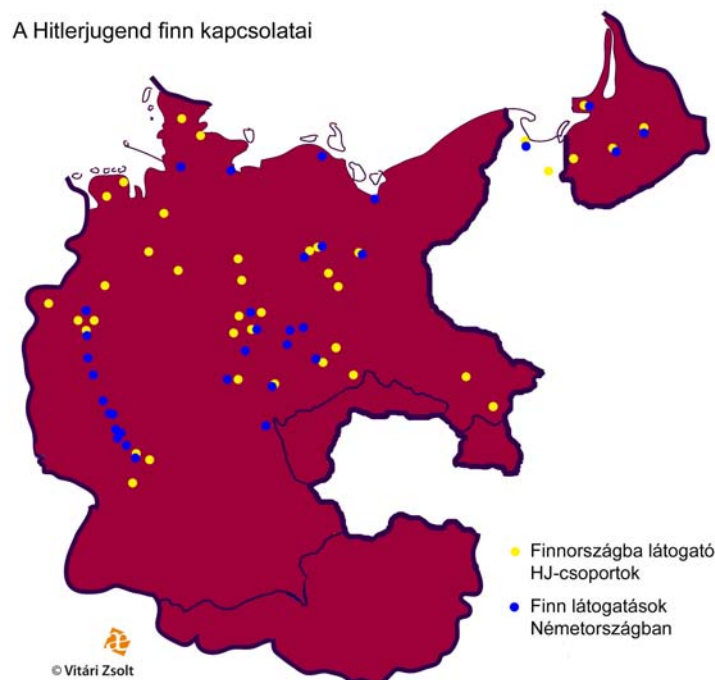
Finnországgal kialakított cserkapcsolat során, 1938. július 18. és augusztus 4. között körutazást tettek Finnországban. A csoport vezetője egy BDM- főkörzetvezető volt. 1938 júliusában 400 finn cserkészfiú és -lány töltött el négy hetet Kelet-Poroszországban. Az immár tizedik alkalommal megrendezett finn-német diákcsere 59 finn diákja pedig ugyanebben az időben tartózkodott a Keleti vidéken. A HJ díszszázadainak közreműködése mellett nagyszabású ünnepséget tartottak a tannenbergi emlékműnél.⁷³³

Az első két csoportját június végén a HJ is útnak indította (június 27. és július 16. között), amely többek között részt vett egy körutazáson, illetve egy cserkész táborban Karéliában. 1938 júliusában kurmarki DJ-vezetők és pimpfek vettek részt finnországi kiránduláson. Az út Frankfurtból Swinemündén és Memelen keresztül Helsinkibe vezetett. 1938 júniusában a BDM kurmarki főkörzete küldött csapatot Finnországba. A lányokat Helsinkiben a finn cserkészlányok csoportja fogadta. Az utazás során a fontosabb városokat, ipari területeket és a vidék természeti szépségeit ismerték meg, végül részt vettek egy finnországi táboron Booro-ban. 1938 júniusában a BIV meghívására 21 finn cserkész és cserkészlány érkezett Stettinbe. A több mint két hetes látogatás során az első napokat a Harz hegységben, Stolbergben töltötték el sátrótáborban néhány HJ-vezetővel, majd a Középföld területet, illetve Hallét, Torgaut, Odera-Frankfurtot, Unstrutot, Leunát, Bitterfeldet nézték meg. Majd részt vettek egy nyugat- és észak-németországi kiránduláson, amely érintette többek között Frankfurtot, Köln-t és Düsseldorfot, majd 3 napot Berlinben töltöttek, és Stettin érintésével hazautaztak. A BDM csoportját fogadó *Voalavirta*, a finn cserkészek törzsvezetője 1938. augusztus közepén tett németországi utazást, amelynek során megtekintette a kurmarki BDM területi sportünnepélyét Frankfurtban. Diplomáciai berkekben ítélték meg, hogy az elkövetkező időkben visszafogottságot kell tanúsítani nagyobb csoportok kiküldése esetén, hogy a finn baloldali köröket ne irritálják.⁷³⁴ Így nem tudjuk, hogy a csere a teljes, tervezett formájában megvalósult-e.

Továbbra is napirenden volt azonban színjátszó és zenészcsoportok kiküldése. 1938-ban a danzigi HJ-vezetőkől és színjátszó csapatból álló csoport baltikum-i útja során négy napot Finnországban töltött. Helsinkiben a német követség munkatársai és a német kolónia tagjai üdvözölték őket. A követségen rendezett fogadáson már 15 felsőbb finn cserkészvezető is megjelent. Este a német kolónia vendégei voltak, ahol a színjátszó csoport koncertezett a finn ifjúsági vezetők jelenlétében. Másnap a vezetők felkeresték a finn cserkészek vezetését, megkoszorúzták a német–finn szabadság emlékművet. A programon szerepelt a finn sportintézet meglátogatása is. A színjátszó csoport koncertet adott a finn rádióban, amelynek állítólag nagy visszhangja volt. Hämeenlinna közelében kirándulást tettek a finn tó- és erdővidéken, majd hazatértek.⁷³⁵

A követség pozitívan értékelte a finn cserkészekkel kialakuló kapcsolatokat és ezek folytatására buzdított. A kapcsolat más szervezetekre való kiterjesztését azonban a kormány összetétele miatt a követség nem javasolta. Úgy látta, hogy a cserkészekkel való kapcsolatok beváltak, de utalt a paritás fontosságára. A finn csoportok németországi látoga-

A Hitlerjugend finn kapcsolatai

⁷³³ Finnische Jugend in Berlin. *RJP*, 1937/185. sz., 2. o.; Aktennotiz. Meine Finnlandreise vom 26. März bis 10. April 1938. Finnland-Aufenthalt; Herrn Gesandten Dr. von Blücher, Deutsche Gesandtschaft Helsinki, 14. Mai 1938 – PAAA, R 27134; R/JF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 27. Mai 1938 – PAAA, R 98873; Grenz- und Auslandsamt, Referat GA 6, 5. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Deutsch–finnische Jugendkundgebung am Reichsehrenmal Tannenberg. *RJP*, 1938/149. sz., 4. o.

⁷³⁴ R/JF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 17. Juni 1938 – PAAA, R 98907; Jungvolkführer in Finnland. *RJP*, 1938/162. sz., 4. o.; Studienfahrt ins nordische Land. *RJP*, 1938/144. sz., 5. o.; Finnische Pfadfinder in Deutschland. *RJP*, 1938/132. sz., 4. o.; Programm für den finnischen Pfadfinderbesuch. *RJP*, 1938/133. sz., 3. o.; Deutsch–finnisches Jugendführerlager. *RJP*, 1938/137. sz., 4. o.; Dankadresse der finnischen Jugendführer. *RJP*, 1938/147. sz., 4. o.; Finnischer Besuch beim Gebietssportfest. *RJP*, 1938/189. sz., 3. o.; Az egyik csoportot ráadásul nem is engedték ki az országból, mert lopással vádolták meg néhány tagját. A követség szerint korrekt eljárás során végül nem bizonyosodott be az eset. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 12. Juli 1938 – PAAA, R 98907.

⁷³⁵ Bericht über die Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen und Danziger HJ-Führerkorps in der Zeit vom 17. August bis 3. September 1938. Streng vertraulich! – PAAA, R 27134.

tásának nagyobb propagandaértéket tulajdonított, mint fordítva.⁷³⁶ 1939-re azonban Finnország esetében is drasztikusan csökkent a kapcsolatok intenzitása, márcsak harmadannyi, összesen 14 úttal számoltak.

A szokásos csoportos utak mellett 1939 márciusában *Stellrecht* és a Haditengerészeti HJ főreferense, *Oever* járásvezető vezetésével egy közös HJ- és Haditengerészeti HJ-csoport Stettin érintésével utazott Finnországba, ahol 5 napos kirándulást tettek. Helsinkiben az általános városnézés mellett megtekintették az olimpiai létesítményeket, a finn nemzeti sportiskolát, s részt vettek a finn ifjúság különféle rendezvényein. Meglátogatták a német kolóniát és a német iskolát, s megkoszorúzták a finn–német emlékművet. A 40 fős csoportban ott voltak a Haditengerészeti HJ területi felügyelői is. 1939 nyarán az Ifjúságnevelési Akadémia 40 fős csoportja kívánt utat tenni Észtországból, Finnországban, Svédországban és Dániában Stettin, Reval, Helsinki, Vipurii, Stockholm, Malmö, Koppenhága és Lübeck érintésével. Finnországban találkozni akartak a finn Nemzeti Cserkészekkel, akiknek vezetői nem sokkal korábban Berlinben időztek.⁷³⁷ Nem tudjuk, hogy végül megvalósult-e az út.

Azonban 1939-ben is számos kölcsönös látogatásra került sor Finnország és Németország ifjúsági csoportjai között. Egy Kelet–Poroszországban vendégeskedő 30 fős finn cserkészcsoporthoz a königsbergi HJ 10 fős csoportját invitálta meg két hétre (július 13. és 26.) finnországi tartózkodásra. 1939-ben egy kielit vitorlás csapat kapott meghívást a július 4. és 8. közötti Helsinki közelében megrendezésre kerülő vitorlás versenyen való részvételre, majd egy hónappal később a finnek érkeztek Kielbe egy vitorlázásra. 1939 júliusában finn cserkészvezetők tartózkodtak Németországban a HJ létesítményeinek tanulmányozására. Hazautazásukat követően finn cserkészlányok 200 fős csapata érkezett Berlinbe. Berlinben a vasútállomáson, ahova Königsbergből érkeztek, ünnepélyes fogadtatásban részesültek, amelyen részt vett *Fink* és a berlini BDM törzsvezetőnöje, *Fischer* is. Innen a városnézést – amelyen 20 BDM-vezető segédkezett – követően Bécsbe mentek, majd onnan Magyarországra indultak tovább. Magyarországról visszatérve csoportokban tettek németországi utazást, hogy megismerjék a BDM mindennapi tevékenységét is. 1939 augusztusában a finn nemzeti cserkészek törzsvezetője, *Lauri Vuolasvirta* látogatott Berlinbe, hogy a nemzetiszocialista ifjúságnevelés létesítményeit tanulmányozza.⁷³⁸

Finnország a skandináv országok közül mindvégig az egyetlen komoly partnere volt a Hitlerjugendnek. A Hitlerjugend átlag 14–15 fős csoportokat küldött Finnországba, s ez alól csak a rádiós színjátszócsoporthoz volt kivétel a maga 54 fős létszámával. A HJ-csoportok esetében majdnem négy hetet (26 nap) tartózkodtak az északi országban, de 1939-ben már inkább csak 2–3 hetes utak voltak jellemzőek. A BDM hasonló létszámú csoportjai átlagosan 2,5 hétre látogattak Finnországba. A csoportok leginkább Finnország délebbi, Helsinki környéki és karéliei részét keresték fel, mindemellett azonban számos út vezetett az ország közepébe, sőt északi részébe, Petsamóba is. Az ide látogató észak- és közép-németországi, Rajna-vidéki és kelet-poroszországi HJ csoportok voltak a legfőbb partnerek a Németországba látogató finn csoportok fogadásában is.

V. 6. 4. 5. Izland – Német csoportok Izlandon is megfordultak, ami ellen a konzulátusnak nem volt kifogása, de felhívta a figyelmet az alapos előkészítésre. 1934-ben bizonyosan terveztek ide utat, de a késői bejelentés miatt az már valószínűleg nem jött létre, s feltehetően nem HJ-út lett volna. 1935-ben viszont a düsseldorfi HJ kért és kapott engedélyt, hogy hét fős csoportjával két hetes utat tegyen a szigetországban.⁷³⁹ A későbbiekben nem követhető nyomon a kapcsolatok alakulása, de minden bizonnyal évente maximum egy útra kerülhetett sor. Izlandi ifjak németországi látogatásáról szintén nem rendelkezünk információkkal.

V. 6. 5. Kapcsolatok a keleti szomszédokkal

V. 6. 5. 1. Danzig – Danzigot 1933 és 1939 között továbbra is bizonyos kettőség jellemezte. Annak ellenére, hogy a városban az NSDAP és a Hitlerjugend erős volt – s utóbbi esetében a 10–18 éves korosztály százalékos aránya kisebb-nagyobb eltérésekkel követte a birodalmi trendet –, s az itteni HJ továbbra is a birodalmi struktúra részét képezte, a város különállása, birodalomhoz nem tartozása mindvégig különleges hangulatot eredményezett. Mindenesetre a

⁷³⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsinki, 26. Mai 1939 – PAAA, R 98885.

⁷³⁷ Marine-HJ-Führer reisen nach Finnland. *RJP*, 1939/65. sz., 2. o.; Die Finnlandfahrt der Marine-HJ. *RJP*, 1939/66. sz., 3. o.; HJ-Führer in Helsinki. *RJP*, 1939. március 23., 3. o.; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 18. August 1939 – PAAA, R 27135.

⁷³⁸ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juni 1939 – PAAA, R 27135; Finnische Pfadfinderinnen auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1939/167. sz., 2a. o.; Finnische Pfadfinder besuchen die HJ. *RJP*, 1939/184. sz., 3. o.; Finnische Pfadfinder besuchen die HJ. *RJP*, 1939/184. sz., 3. o.

⁷³⁹ Deutsches Konsulat an das AA, Reykjavik, 21. Juni 1934 – PAAA, R 98892; PAAA, R 98897.

danzigi HJ tevékenysége és fejlődése 1933-tól lendületet vett, az év végére már 12 000 tag tartozott a szervezethez, míg 1939-re ez a szám 43 ezerre növekedett. Az 1933. júliusi HJ-területi szervezeti reform Danzigra is kiterjedt. Itt az újonnan létrehozott, majd 1934-ben gyakorlatilag meg is szűntetett, de névleg tovább funkcionáló főterületek (Obergebiet) közül az első, keleti (Obergebiet 1 Ost) volt a helyileg illetékes legnagyobb területi egység. Ezen belül a Keleti vidék területéhez tartozott a danzigi járás, s további 5 aljárásra oszlott: Danzig város, elővárosok és Zoppot, danzigi lapály, danzigi fennsík, partvidék. A végleges területi rendezés végül 1939 novemberében jött létre, amikor az újonnan visszahódított területekkel együtt Danzig–Nyugat–Poroszország önálló területté vált.⁷⁴⁰ A HJ vertikális tagolása egy kivételtől eltekintve mindenben megegyezett a birodalmi renddel. Danzigban az Ifjúnép előtt lehetőség kínálkozott 7–10 éves kor között a *Farkaskölykök* csoportjába való belépésre. Hasonlóképpen megtalálhatók voltak a HJ különleges alakulatai, illetve a „Hit és szépség” BDM-tagozat. A gleichschaltung folyamata tehát itt is haladt a maga útján, 1934-től már a város ifjúsági hivatala is szilárdan a HJ kezében volt. A danzigi Hitlerjugend külkapcsolatai számára fontos jelentőséggel bírt, hogy 1933 után gőzerővel kezdődött meg az ifjúsági szállók építése. A Korridorban élő német kisebbség mind a birodalmi HJ, mind a danzigi HJ segítségére számíthatott. A danzigi HJ a Korridor Ifjúnémet Pártjának, illetve az ottani ifjúsági szervezetnek számos vezetőjét képezte ki iskoláiban.⁷⁴¹

A birodalmi struktúrához tartozás megmutatkozott abban is, hogy a HJ minden rendelete, kiadványa és döntése kiterjedt a danzigi Hitlerjugendre is. Kivételt jelentett azonban az 1936. decemberi Hitlerjugend-törvény, amelynek hatálya közvetlenül nem érvényesült Danzigban, hiszen a német törvények az államjogi különállásból fakadóan nem terjedhettek ki Németországhoz nem tartozó területekre. A törvény helyett a danzigi szenátus 1937 novemberében kiadta „A danzigi államifjúságra vonatkozó rendelet”-et (Verordnung über die Staatsjugend in Danzig). A rendelet nem nevezte meg a Hitlerjugendet, s nem támasztotta követelményként a nemzetiszocialista szellemiségű nevelést sem. Az elviekben a danzigi szenátus elnökének, *Arthur Greisernek* kijáró államifjúság-vezetői címet azonban egy nagygyűlés alkalmával Greiser a Hitlerjugend danzigi vezetőjére, *Karl Heinz Göpfertre* ruházta. Ez a lépés pedig egyértelművé tette, hogy a danzigi államifjúság tulajdonképpen megegyezik a Hitlerjugenddel. 1939-ben hasonló formában, de a birodalommal szinte egy időben adták ki Danzigban is a HJ-törvényhez tartozó két végrehajtási rendeletet, amely itt három részben jelent meg. Az első rendelet egyértelműen kimondta, hogy a Hitlerjugend az államifjúsági szervezet, melynek vezetője – danzigi központtal – országos hivatalként működött, s Danzig Szabad Város szenátuselnökének közvetlen alárendeltségében dolgozott. A másik két rendelet szinte egy az egyben a németországi rendeletek tartalmát adta vissza, vagyis 10–18 éves kor között előírta a kötelező ifjúsági szolgálatot, s külön záradék szabályozta a lengyel származású ifjak szolgálatát.⁷⁴²

Németország és egyben a HJ távlati terve Danziggal viszont nem lehetett más, mint annak visszacsatolása a Birodalomhoz. Ennek szükségességét 1933 és 1935 között gyakran hangoztatták is, majd a lengyel–német közeledés hatására óvatosabbá vált a hangnem. A csatlakozást maguk is váró danzigiak az Anschluss és a Szudéta-vidék visszacsatolása után alig várták, hogy ők legyenek a következők. Arra persze nem számítottak, hogy ehhez egy háborúra lesz szükség. Az emiatt bekövetkezett kezdeti meglepődés viszont hamar eufóriába csapott át. A Hitlerjugend addig is határvidéki utakkal és menetelésekkel, határvidéki éneklésekkel és egy határvidéki ifjúsági szálló felépítésével tartotta fenn a kapcsolatokat, és fokozta a danzigiak kitarását, miközben ehhez a VDA-val való együttműködést is felhasználta.⁷⁴³

1934. szeptember 15-tel kezdődően a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külföldi Osztálya Danzig Szabad Város szenátusával, a német hallgatókkal, az önkéntes munkaszolgálatossal, valamint a Nemzetiszocialista Tanárszövetséggel közösen két hónapos toborzó kampányt hajtott végre a birodalmi német ifjúság között. Az akció célja az volt, hogy a birodalmi német ifjúságot felvilágosítsák a német kelet kérdéseiről, valamint a danzigi helyzetről, továbbá hogy népszerűsítsék Danzigot a birodalmi német ifjúság körében annak érdekében, hogy minél többen látogassanak Danzigba, s hogy a műszaki képzésben részesülő hallgatók tanulmányaik egy részét a danzigi Műszaki Főiskolán végezzék. A HJ minden főjárása számára két toborzó napot rendeztek, amikor a HJ az iskolákkal közösen rendezett gyűlést, s előadást tartottak például a határvidéki és külügyi kérdésekről. Az előadásokat gyakran egy Danzigról készült írással, filmmel, s a danzigi szenátus résztvevőinek beszédeivel tették színessé. Az akció Lübeckben indult,⁷⁴⁴ de a tervezettnél kisebb keretben hajtották végre.⁷⁴⁵

⁷⁴⁰ Buddrus, *Zur Geschichte der Hitlerjugend*, i. m., 2. kötet, 169. o.; Pallaske, i. m., 54–55., 63. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 189. o.

⁷⁴¹ Pallaske, i. m., 58–59., 64–65., 94. o.

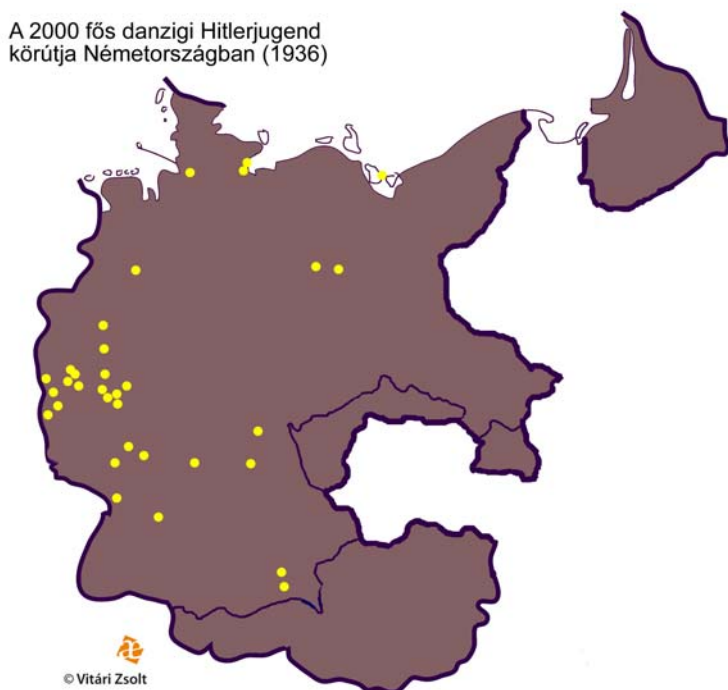
⁷⁴² Uo., 56–59. o.

⁷⁴³ Pallaske, i. m., 95. o.

⁷⁴⁴ Abschrift zu VI S 7861, 13. August 1934 – PAAA, R 63607; Zu VI S 7861. Plan der Aufklärungs- und Werbearbeit über Danzig und den

1935. december 15-én Schirach is ellátogatott Danzigba, ahol hatalmas tömeggyűlést tartott. Parádés fogadtatása után – amelyen megjelent Forster pártkörzet-vezető és a HJ vezetősége – öbölkirándulásra került sor, majd részt vett a

A 2000 fős danzigi Hitlerjugend körútja Németországban (1936)

danzigi HJ vezetőségi ülésén. Itt jelentette be, hogy a birodalmi HJ különleges segítségének keretében sor kerül 1936-ban a danzigi HJ-iffak nagy németországi utazására, hogy „nehéz harcában tovább erősítsék a danzigi HJ-ot” (1936 áprilisában már a pontos menetrend is kész volt). Schirach ezt követően felkereste Forstert és Greiser szenátusi elnököt, majd szívélyes találkozóra került sor a HJ danzigi vezetőségével.⁷⁴⁶

Az előkészületek már jóval korábban megkezdődtek, hiszen az út kiválasztott vezetőit – akik olyan fiúk voltak, akik más módon nem juthattak volna el Németországba – táborokban készítették fel feladataikra. Az utolsó táborozáson pedig mind a 2000 résztvevő jelen volt a húsvéti szünet során a Stuhm mellett felállított táborban. A csapat az elindulás előtti utolsó felkészítés után végül július 12-én hajó-

val indult el Zoppotból, s 13-án érkezett Swinemündébe, ahonnan különvonatokkal szállították őket Berlinbe. Az első látogatást Potsdamban tették, ahol a léghajó kikötőben tartott ünnepségen Goebbels mondott beszédet. Döberitzben az új német hadsereg és a légierő gyakorlatait tekinthették meg, majd visszatértek Berlinbe, ahol megnézték a birodalmi sportpályát. Ezt követően a csapat felbomlott. Az egyik fele vonattal Majna–Frankfurtba utazott, a másik fele Nürnbergbe, ahol egy *Streicher* által tartott nagygyűlésen vettek részt. A nürnbergi csoportot ezután újabb négy részre osztották, amelyek Karlsruhe, Würzburg, München, illetve Stuttgart felé vették az irányt. A Münchenbe érkező nagyobb csoportot a város vezetése is köszöntötte, majd autóbuszokkal a Hochland-táborba mentek. A nürnbergi csoport egy része már a Nürnbergbe sem érkezett meg, mert már Bayreuthban leváltak a csapatról. A Bayreuthban vendégeskedő csoportnak az a szerencse is megadatott, hogy az ünnepi játékok miatt ott tartózkodó Führer is fogadta őket. Hasonlóképpen bomlott csoportokra a frankfurti egység is. Az egyik csoport maradt a városban, a többi négy Hagenba, Koblenzbe, Kölnbe, illetve Neustadt a. d. Hardt városába indult. A Wiesbaden Köln útvonalat gőzössel tették meg. A Kölnbe érkező csoport a HJ Közép–Rajna területének vendége volt, s további csoportokra bomolva 70 DJ-tag Monschau, Kalterherberg, Perlbachtal, Dreilägertalsperre területén tett kirándulást, majd a Rott melletti Clebentben táborozott az Eifelben. Egy másik 60 fős csoport Godesberg, Siebengebirge, Rolandseck érintésével a Godesberg melletti Pesch táborában töltötte az utolsó napokat. A harmadik 70 fős csoport Gemünd, Heimbach, Vogelsangi Ordenbusrg, Steinfeld, Römerkanal útvonalon haladt. A július 18. és 26. közötti időszakban az egyes csoportok a célkörzetben tettek kirándulásokat, majd július 27. és 30. között minden csoport Düsseldorfban gyűlt össze. 30-án minden résztvevő lehetőséget kapott, hogy megtekintsen néhány rajnai ipari üzemet, s zárásként néma felvonulásra és nagygyűlésre került sor a Schlageter-emlékműnél, amelyen Schirach és Ley is szólt az ifjakhoz. Az út utolsó állomásait Hamburg, Lübeck és Travemünde képezték, majd a többség számára a hazaút következett Danzigba augusztus 4-én. 450 fiatal augusztus 7-ig még egy swinemüdei táborozáson is részt vett.⁷⁴⁷

Az ilyen nagyszabású látogatásokra Danzig irányában is volt példa. 1938 nyarán, a „Megértés évében” 4000 birodalmi HJ- és BDM-tag látogatott Danzigba. Hasonlóképpen a danzigi HJ is elküldte csoportjait Németországba. A danzigi HJ az Adolf Hitler Menet keretében a nürnbergi pártnapokon is állandó résztvevő volt.⁷⁴⁸

deutschen Osten innerhalb der reichsdeutschen Jugend – PAAA, R 63607.

⁷⁴⁵ Ld. az erre vonatkozó dokumentumokat – PAAA, R 63608.

⁷⁴⁶ Treue zum Reich. *RJP*, 1935/Sonderdienst vom 16. Dezember 1935, 1–2. o.; Deutschlandfahrt der Danziger HJ. *RJP*, 1936/87. sz., 2. o.; Pallaske, i. m., 96–97. o.

⁷⁴⁷ Die Danziger Pimpfe in Köln und München. *RJP*, 1936/161. sz., 2. o.; 2000 Danziger Jungvolkjugen auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1936/143. sz., 1–2. o.; „Deutschland erwartet Euch!” *RJP*, 1936/144. sz., 1–2. o.; Beginn der Deutschlandfahrt der Danziger HJ. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.; „Eure Pflichten: Kampf, Opfer und Dienen”. *RJP*, 1936/157. sz., 1. o.; Die 2000 Danziger Jungen in Düsseldorf. *RJP*, 1936/170. sz., 2. o.; Die Danziger Jungen ehren Schlageter. *RJP*, 1936/171. sz., 2. o.; Die Deutschlandfahrt der Danziger HJ abgeschlossen. *RJP*, 1936/172. sz., 2. o.

⁷⁴⁸ Pallaske, i. m., 96–97. o.

A danzigi HJ kivette a részét a HJ külföldre irányuló kapcsolataiból is. A felkeresett országok között Lengyelország mellett leginkább a földrajzilag kedvező fekvésű, északi országokat találjuk meg, így Svédországot, Finnországot, de felkeresték Nagy-Britanniát, Olaszországot, valamint a távoli Japánt és Bolíviát. 50 HJ-vezető és -tag részvételével három munkaközösséget hoztak létre a Lengyelországba, Angliába és a Baltikumba tervezett utak előkészítésére. A legaktívabb viszony a svédekkel állt fenn, akik évente nagyobb csoporttal keresték fel Danzigot. A lányok csak kis részben jutottak szerephez a danzigi HJ külföldre vezető útjaiban.⁷⁴⁹

A danzigi Hitlerjugend jól betöltötte az „ugródeszka szerepét” Lengyelország felé. Már 1933 augusztusában 20 fős küldöttség utazott Lengyelországba a lengyel állam meghívására, ami nagyon pozitív meglepetést váltott ki az érintettekben. Az út jelentőségét mutatta, hogy az induló csapatot Danzigban a szenátus elnöke búcsúztatta, aki egyben az út politikai jelentőségére is felhívta a figyelmet. A célpont Mazana–Dolna volt a Beszkidek-hegységben, ahol a német és a lengyel ifjak közös táborozáson vettek részt. A Hitlerjugendet Krakkóban hivatalosan üdvözölte a krakkói cserkészek vezetője, majd a csoportot néhány lengyel cserkész kísérte haza Danzigba. A hazaúton a lengyel cserkészek és az *Ifjú Légió* (Jugendlegion) tagjai mutatták meg a HJ-csapatnak Krakkó szépségeit, illetve a wieliczki sóbányát. A danzigi fogadásukon Greiser szenátor a kölcsönös látogatásokat a békefenntartás fontos eszközeként jellemezte, és üdvözölte a két nép közötti megértést.⁷⁵⁰ A jó kezdet ellenére a folytatás már kevésbé volt sikeres.

A Danzig és környékén élő minimális lengyel kisebbség helyzete normális volt, még ha a danzigi HJ és a danzigi lengyel ifjúsági szervezetek között olykor akadt is példa összezördülésre. Az összetűzések leginkább abból adódtak, hogy a HJ nem nézte jó szemmel a meglehetősen erős (a lengyelség összlétszámához mérten) lengyel cserkészlet nem ritkán nacionalista megnyilvánulásait. A danzigi HJ igyekezett tartani magát a lengyelekkel szemben követendő hivatalos irányhoz, ennek ellenére a szakirodalom 27 esetben jegyez fel a lengyel ifjúsággal szembeni testi erőszakot. 1939-től a Hitlerjugend már nyíltan vállalhatta lengyelellenességét.⁷⁵¹

V. 6. 5. 2. Lengyelország – Lengyelország Németország számára egyértelműen a legellenszenvesebb szomszédos ország volt, így a Hitlerjugenden belül is meglévő – olykor agresszív – ellenszenvet a német diplomáciai érdekek figyelembevételére miatt csillapítani kellett. A német és a lengyel ifjúság együttműködését az a keret határozta meg, amelyet a két ország által 1934 januárjában aláírt 10 évre szóló megneemtámadási egyezmény jelölt ki. A szerződéshez 1934 novemberében kiegészítő megállapodás született a német és a lengyel népcsoportokkal való bánásmódról.⁷⁵²

A nagypolitika következménye volt, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatala a lengyelországi német kisebbség ügyében 1938-ig rendkívül visszafogott magatartást tanúsított, s a kapcsolatok fejlesztésére helyezte a hangsúlyt. Ettől a tehertereltől 1939 elején azonban megszabadult. Csakúgy mint a francia és angol partnerek esetében, a keleti szomszédokkal szemben is megváltozott az uralkodó hangnem, a bírálathoz, a kritika és a demagógia váltak dominánssá. A lengyelországi német kisebbség szolgárába döntéséről szóló nyilatkozatok is a háború mentális előkészítését szolgálták. 1939-ben a BIV a lengyel ifjúság szükséghelyzetéről és tévelygéseiről írt, s kiemelte, hogy a lengyel közvélemény németellenes és nagyravágyó kirohanásaiból a lengyel ifjúság meglehetősen nagymértékben veszi ki részét, mindemellett a fiatalok támadásairól, a lengyelországi német ifjúság súlyos állapotáról, a munkanélküliségről és a hatóság zaklatásairól beszélt. 1939 augusztusának végén az RJP jövő nélküli népek nevezte a lengyeleket, a lengyel ifjúság lezülléséről és alkoholproblémáiról írt, testi egészségét pedig – hasonlóan szellemi állapotához – rossznak minősítette.⁷⁵³ Ezt megelőzően azonban mégis csak modus vivendit kellett találni a két ország között.

Az első világháború után a Vándormadár és a cserkészek egyesüléséből létrejövő Német Ifjúság (Deutsche Jungenschaft in Polen) elnevezésű szervezetben egyesülő német ifjúság működését megtiltották, illetve engedélyezték,

⁷⁴⁹ Zur Auslandsarbeit der Danziger Hitler-Jugend. *Danziger Vorposten*, 1. März 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 166. o.); Pallaske, i. m., 98., 119., 158–159. o.

⁷⁵⁰ Pallaske, i. m., 158–159. o.

⁷⁵¹ Pallaske, i. m., 162–164. o.

⁷⁵² Ebben elismerték, hogy elvetik az asszimilációs törekvéseket, s a népcsoportok szabadon gyakorolhatják nyelvüket, kultúrájukat, szokásaikat, gazdasági tevékenységüket. Jogot kaptak egyesületek, szervezetek, iskolák működtetésére. Az ezt megelőző elnyomás után a lengyel hatóságok részéről a HJ pozitívan interpretálta a további fejleményeket. *Volkspolitischer Lagebericht. Informationsdienst*, 1937/3. sz., 20. November 1937, 6–8. o. (BArch, NSD 43/21, 112703–112705. o.); *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 1–2. o. A kisebbségi megállapodást 1937 novemberében újabb, az előzőt kiegészítő követte, amely mindkét országban garantálta a népcsoportok népiségi önállóságát, megtiltotta a kényszerasszimilációt, biztosította a nyelvhasználatot, a gyülekezési jogot, az iskolák működtetését, s a vallási élet szabad gyakorlását. *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 1–2. o.; Der außendeutsche Bericht. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Dezember.

⁷⁵³ Nöte und Irrungen der polnischen Jugend. *RJP*, 1939/112. sz., 2–3. o.; Die Notlage der deutschen Jugend in Polen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 1 C. o. (BArch, NSD 43/9.); Volk ohne Zukunft. *RJP*, 1939/192. sz., 1–2. o.; Pallaske, i. m., 160–161. o.

amennyiben a lengyel cserkészszeghez csatlakoznak. Utóbbi viszont nem kívánt különösebb autonómiát adni a német ifjúságnak, így a kísérlet meghiúsult. A harmincas években a lengyelországi német ifjúság egyik legfőbb szervezete az 1933-ban, kb. 500 fős tagsággal rendelkező *Német Cserkészszövetség* volt, amely a Wartha–vidéken, a Visztula környékén (Bromberg), Łódźban, a Beszkidekben (Bielitz) és Felső–Sziléziában (Kattowitz) rendelkezett bázissal. A szervezet formálisan ekkor már a Lengyel Cserkészszövetség alá tartozott. A német cserkészek egyelőre azonban még nagyon gyenge lábakon álltak, s erős németországi támogatásra szorultak. 1933 után azonban a Birodalmi Ifjúságvezetőség befolyása is egyre jobban érvényesült a szervezetben, amit egyértelműen mutatott, hogy a szervezet Schirach kezdeményezésre választott új szövetségi vezetőt, miután németországi cserkészek már nem szolgálhattak partnerül.⁷⁵⁴

A cserkészek mellett más német ifjúsági szervezetek is működtek Lengyelországban, amelyek egymás mellett végezték tevékenységüket. Ez azonban nem harmonizált az egyre inkább központosodó német ifjúsággal. Ráadásul jelentős részük egyházi jellegű szervezet volt. Az *Iffjúnémet Párt* (Jungdeutsche Partei) Felső–Sziléziában és Közép–Lengyelországban, illetve 1935-től a 238 helyi csoporttal rendelkező, vele konkurenciában álló *Német Népszövetség* (Deutscher Volksbund), Posenben és Pomerellenben a *Német Egyesülés* (Deutsche Vereinigung) működtek, amelyek magukba foglalták a német fiatalság kb. 70 százalékát. Kis–Lengyelországban a némettség a lódzi *Német Népszövetséghez* (Deutscher Volksverband) csatlakozott, amely az ifjúságot is összefogta. Volhíniában csak egyházi szervezetek rendelkeztek eredményekkel a német ifjúsági munka terén. A harmincas években mindezekkel a szervezetekkel, s a némettség egyéb kulturális és politikai szervezeteivel a lengyel fél bizonyos területeken (Posen és Pomerellen vidékén) előzékenységet mutatott. A működés biztosítása mellett az egyenruha alkalmazását is lehetővé tették, sőt annak viselését még azoktól a szervezetektől is eltúrták, amelyek azt nem jelentették be. Így a lengyelországi német ifjúság szervezetek uniformisa mindazonáltal nagyon hasonlított a Hitlerjugend, illetve a Német Ifjúnép egyenruhájára. A lengyel fél pozitív hozzáállása azonban nem tartott sokáig, az államelnök egyenruhákra és jelképekre vonatkozó rendeletében 1936-ban betiltotta az egyenruha viselését. Az egyesületi törvény értelmében bejegyzett egyesületek működését pedig zaklatásokkal próbálták viszonylagossá tenni, például helyi csoportokat oszlattak fel. Lengyel Felső–Sziléziában például alig létezett szervezett német ifjúság, mert ott a diákok csak az iskolai egyesületekben vállalhattak tagságot, s csak 18 éves kor felett lehettek tagjai a német szervezetnek. Ráadásul, ami 1936-ig létrejött, azt a lengyel hatóságok államellenes tevékenység miatt betiltották.⁷⁵⁵

1935-ben a német népi ifjúság vezetőit tükös szervezetek működtetésével vádolták meg, és állították bíróság elé. A vádlottak közül kettőt 10 havi, 9 főt pedig hat havi börtönre ítélték, amit három évre felfüggesztettek. 1935-ben a lengyel belügyminisztérium az abban az évben felállított *Német Ifjúságképző Egyesület* (Deutscher Jugendbildungsverein) arra vonatkozó engedélykérelmét utasította vissza, hogy munkáját Sziléziára is kiterjeszthesse. Ezt követően 1935 októberében a lengyel hatóságok a *Német Ifjúság Egyesülete* (Vereinigung deutscher Jugend) működési engedélyre vonatkozó kérelmét is elutasították. Német megítélés szerint a hatóságok a legkisebb formátumú, helyi, falusi összefogások elé is folyton akadályokat gördítettek. A *Német Ifjúság Vándorcsoportjai* (Wanderbünde deutscher Jugend) esetében rendezett perben pedig nem kevesebb, mint 34 vezetőt ítélték el egyes esetekben akár 2 és fél évi börtönre.⁷⁵⁶

Ezzel ellentétben a HJ sajtója hangsúlyozta, hogy a németországi népi lengyel ifjúság teljes szabadságot élvez. Miután az államelnöki rendelet beigazolta a várakozásokat, 1936 szeptemberében a kattowitzi, poseni és thorni német konzulátusok – korábbi érvelésükkel ellentétben – már helyesnek ítélték meg, ha Németországban is megtiltják a lengyel ifjúság egyenruha viselését.⁷⁵⁷ Felmerült a németországi lengyelség HJ-ba való betagolása is, amelyre Schirach a

⁷⁵⁴ Die deutsche Jugend in Polen. *RJP*, 1939/140. sz., 4–5. o.; Die Jugend in Polen. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 1–14. o.; Deutsches Konsulat Lodz an das AA, 27. September 1933 – PAAA, R 63605; Bár a külfölddel való kapcsolattartás érdekében diplomáciai berkekben újra felvetették, hogy olyan ifjúsági szervezetre lenne szükség, amely álcázhatná a kifelé irányuló ifjúsági tevékenységet. Mindez a Birodalmi Ifjúságvezetőség ellenében azonban nem valósulhatott meg. Zu VI S 6885. Neuordnung des deutschen Pfadfinderwesens in Polen. Bericht des Konsulates in Lodz vom 27. September 1933 és további iratok – PAAA, R 63605.

⁷⁵⁵ Deutsches Konsulat Łódź an das AA, 31. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Lagebericht der Arbeit in Polen, dátum nem látható – PAAA, R 63605; Überblick über die Jugend-Verbände in Polen – PAAA, R 63605; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Polen. BArch, R 43 II/512, 68–71. o.; Pallaske, i. m., 93–94. o.; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 25. Oktober 1935 – PAAA, R 98868; Bekenntnis der deutschen Jugend in Polen – PAAA, R 60021, K 636614. o.

⁷⁵⁶ Die Berufung der Führer der Volksjugend erfolglos. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Deutsche Jugend in Polen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 44., 15. Januar 1937, 213–216. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Oberschlesiens Volksjugend im Jahr 1936. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 46., 15. Februar 1937, 219–221. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.).

⁷⁵⁷ Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 7. September 1936; Deutsches Generalkonsulat an die Deutsche Botschaft Warschau, Thorn, 27.

kiépítendő HJ-egyeduralom érdekében már 1933-ban javaslatot tett, miszerint a Lengyel Cserkészszövetség önálló alakulatként csatlakozzon a Hitlerjugendhez, mint ahogy azt a dán cserkészek is tették. Az előbbi a külügyminisztérium tartotta túl korainak – elsősorban a lengyelországi németek érdekeit szem előtt tartva – utóbbira viszont a németországi lengyel cserkészek nem voltak hajlandók.⁷⁵⁸ Schirach ellenben felhívta a figyelmet arra, hogy szerinte ez a lépés már a lengyelországi német cserkészek részéről is megtörtént, akik állítólag önként csatakoztak a Lengyel Cserkészszövetséghez. A németországi lengyel cserkészek vezetője (Kwietniewski) ezt azonban elutasította.⁷⁵⁹

A lengyelországi német ifjúság széttagoaltsága miatt a Birodalmi Ifjúságvezetőség továbbra is nyomást gyakorolt egy egységes lengyelországi német ifjúság megteremtése érdekében, amit szerinte mind az érintettek, mind pedig a külügyminisztérium szorgalmazott. A *Német Népszövetség* (Deutscher Volksbund) belül a Birodalmi Ifjúságvezetőség közbenjárására a brombergi Wiese személyében olyan ifjúsági vezetőt jelöltek ki, aki a teljes „kongresszusi” Lengyelország területén élő német ifjúság összefogását kapta feladatul. Emellett a cserkészek feloszlását is tervezték, mivel azok – a német vélemények szerint – nem voltak „életképesek”. Wiese munkája elvégzéséhez Brombergben, Łódźban, Kattowitzban és Lembergben főállású munkatársakkal rendelkezett. Célként fogalmazódott meg a körülményeket figyelembevevő, nem kapkodó nemzetiszocialista szellem terjesztése. E törekvések ellenére nem sikerült egységes német ifjúsági szervezetet létrehozni, amelynek oka a hatóságok támadásai, az egyes országrészek nagyon eltérő történeti fejlődése és a németsegen belüli erős összetűzések voltak. 1935-ben ráadásul mindenhol megtiltották a 18 éves kor alatti ifjak összefogását.⁷⁶⁰

1937-re a helyzet némiképp normalizálódott. Ennek egyik jele volt a Kattowitzban megrendezett 4. német Torna és Sportünnep, ahol az ünnepélyesen felkészített stadionban 12 ezer néző követte figyelemmel 3000 fiatal bemutatóját. 1937 október 30. és november 2. között pedig a német ifjúsági nap keltett nagy feltűnést Łódźban, amelyen a lengyelországi német kisebbség ifjúsága az ország minden részéből 1000 fővel képviseltette magát. A rendezvény egy három éves hagyomány folytatása volt, amelyen ünnepélyes programelemek mellett a népi ifjúság feladatait is megbeszélték. Mindezek ellenére 1937-ben is volt példa a lengyel hatóságok németellenes megnyilvánulásaira: több alkalommal lefoglalták a német ifjúság „Der Aufbruch” című lapját.⁷⁶¹

A Hitlerjugend lengyelországi munkáját a felső–sziléziai provincia elnöke is teljes mértékben támogatta, ami lehetővé tette, hogy a Hitlerjugend német Felső–Sziléziában, a határvidéken kísérelje meg feladatait véghezvinni. A nemzetileg fenyegetett területeken a tapasztalatok azt mutatták, hogy a felnőttek körében minden „németégi munka” sikertelen volt, ezért az ifjúságot kellett a középpontba állítani. Ezt igazolta a határvidéki színjátszó csoport (Grenzlandspielschar) példátlan sikere 1934-től kezdődően. Munkáját elsősorban az erős lengyel kultúrpropaganda alatt álló településekre (Rosenberg, Guttenberg, Groß–Strehlitz, Cosel és Ratibor) koncentrált, így összesen kb. 50 településen játszott a megalapítását követő négy hónapban 1934. júniusig. Összességében sikeresnek tekintették a német kultúrpropaganda ezen módját, de hangsúlyozták, hogy kerüljen a lengyel kisebbséggel való konfrontációt. A sziléziai HJ határvidéki játszócsoport két éves fennállását 410. előadása keretében ünnepelték.⁷⁶²

August 1936; Deutsches Generalkonsulat an die Deutsche Botschaft Warschau, Posen, 18. August 1936; Deutsches Generalkonsulat an die Deutsche Botschaft Warschau, Kattowitz, 7. August 1936 – PAAA, R 98868; Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1–3. o.; Die polnische Jugend in Deutschland. *RJP*, 1939/193. sz., 2–3. o.

⁷⁵⁸ Erre vonatkozó iratokat ld. PAAA, R 63609.

⁷⁵⁹ *Gierlak, Maria*, Der Schüleraustausch zwischen Polen und Deutschland in den 1930er Jahren. Polnischer Pfadfinderverband (ZHP) und Hitlerjugend. *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*, 2001/1. sz., 73–94 o., itt, 78. o. A németországi Lengyel Cserkészszövetség hivatalosan 1926 óta működött, addig csak regionális csoportokkal rendelkezett, főleg Berlinben és Sziléziában. Gleichschaltására tett kísérletek kudarcba fulladtak, ráadásul az 1933-tól élő bejelentési kötelezettségének sem tett eleget. Feloszlását valószínűleg azért kerülte el, mert székhelye német Felső–Sziléziában volt, amely a korábbi területrendezés részeként a genfi konvenció hatálya alá esett. A cserkészszövetségnek nagy volt a kisugárzása, s jelentős hatással volt a németországi lengyelek ingadozó lengyel tudatának megtartására. – *Gierlak*, i. m., 80., 83. o. Az 1910-es évek közepétől működő németországi lengyel cserkészek ennél aktívabb szerepet játszottak, az erőteljes nemzeti nevelés mellett a testi nevelés is hangsúlyt kapott, gyakori kirándulásokat és terepgyakorlatokat tartottak, s élénk kapcsolatokat ápoltak a lengyelországi cserkészekkel, s megpróbálták kerülni a kapcsolatokat a német ifjúsággal. Deutsche Botschaft Warschau an das AA, 19. Juli 1935 – PAAA, R 98868; Preußischer Minister des Innern, Geheimes Staatspolizeiamt an das AA etc., 5. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

⁷⁶⁰ Deutsches Konsulat Łódz an das AA, 31. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Lagebericht der Arbeit in Polen, dátum nem látható – PAAA, R 63605; Überblick über die Jugend-Verbände in Polen – PAAA, R 63605; RJF Abteilung Ausland an das AA, 12. Dezember 1933 – PAAA, R 63605; Bericht über die Tarnung „Jugend...”, 28–29. Oktober 1933 – PAAA, R 63605. 1935-re sikerült elérni, hogy az addig külön működő német tornaegyesületeket közös szervezetbe fogják össze, amelynek elnevezése *Német Tornaszövetség* (Deutsche Turnerschaft) lett, amely így 55 tornaegyesületet fogott össze. Zusammenschluss der deutschen Turnerschaft in Polen. *RJP*, 1935/76. sz., 2. o.; Bromberg: Lagebericht, dátum nem látható – PAAA, R 63605; Pallaske, i. m., 93–94. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Polen. BArch, R 43 II/512, 68–71. o.

⁷⁶¹ Volkspolitische Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/3. sz., 20. November 1937, 6–8. o. (BArch, NSD 43/21, 112703–112705. o.); *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 1–2. o.; Das Recht auf Arbeit, Brot und kulturelle Entfaltung. Deutsche Jugendtagung in Lodz. *Berliner Börsenzeitung*, 4. November 1937 (PAAA, R 98872); Deutsche Jugendzeitschrift in Polen beschlagnahmt. *RJP*, 1937/222. sz., 2. o.

⁷⁶² Der Preußische Minister des Innern. Oberpräsident der Provinz Oberschlesien an das AA, Abschrift, Oppeln, 26. Juni 1934 – PAAA, R 63607;

A lengyel ifjúság szervezeti felépítése sem volt kevésbé áttekinthetetlen, mint a lengyelországi német ifjúságé. Lengyelországban ugyan nem működött államifjúság, de az ifjúság nagyon jelentős hányada volt tagja ifjúsági szervezeteknek, melyek közül a legjelentősebbek a háború előtt alapított *Sólyom* (Sokol), a *Lövészek* (Strzelcy, Strzelec), az *Ifjú Legionáriusok* és a *cserkészek* voltak. A Hitlerjugend számára a legnagyobb presztízsű ifjúsági szervezetnek számító *Lengyel Cserkészszövetség* (Związek Harcestwa Polskiego, ZHP) volt a legmegfelelőbb partner, mivel ez a szervezet mutatott leginkább hasonlóságot a Hitlerjugenddel, bár taglétszámát tekintve nem ez volt a legerősebb szervezet. A 6–14 éves fiatalokat összefogó szervezet 1937-ben több mint 200 ezres tagsága a társadalom minden rétegét lefedte.⁷⁶³ A Hitlerjugend számára a cserkészlet egyik legszimpatikusabb mozzanata „az ifjúság vezeti az ifjúságot elv” érvényesülése volt, a szervezet fontos állami privilégiumokat vívott ki magának, összeköttetése volt minden olyan szervezettel és intézménnyel, amely érdekelt volt az ifjúság nevelésében.

A már lengyel államiságért is küzdő Sokol és Strzelec 1918 után vesztek jelentőségükből. A Strzelec (500 ezer fős tagság) lövészegyletként fontos volt az ifjúságnevelés terén is. A *Lengyel Solymok* (Polsky Sokoli) tagsága 1934-ben 120 ezer főre rúgott. Politikai ifjúsági csoportok nem igen voltak, legfeljebb egyes pártok kis és jelentéktelen csoportjai, közülük egyedül a marxista ifjúsági szövetség volt számottevő. Jelentősebbek voltak viszont a katolikus szervezetek, miután a katolikus egyháznak az állami életre is nagy befolyása volt. Lengyelországban nem elhanyagolható erőt képviseltek a vidéki ifjúság szervezetei, amelyek a harmincas évek közepén már 200 ezer fős tagsággal rendelkeztek. Köztük az egyik legjelentősebb az *Ifjú Falu* (Młoda Wies) volt, amely 50–75 ezer taggal bírt. Ezekon kívül jelentős erőt képviselt a *Lengyel Ifjúság Egyesülése*, amely 200 ezer tagjával az egyik legjelentősebb csoport volt.⁷⁶⁴

A lengyel kormány viszonylag későn ébredt rá, hogy politikai utánpótlását ifjúsági szervezet létrehozásával biztosítsa, s csak 1932-ben alapították meg a magyarországi Leventéhez hasonlítható *Ifjú Légiót* (Legjon Młodych), amely 1935-re is még csak 20–30, más forrás szerint 50 ezer fős tagságot tudott felmutatni. A tagok túlnyomó része hallgató volt, de benne alapvetően minden társadalmi réteg képviseltette magát. A légiót *Pilsudski ifjúságnak* is nevezték. Ezenkívül Lengyelországban Pilsudski az ifjúság körében a hadsereg felügyelete alatt álló, egységes előkatonai képzést vezetett be, amelyet minden ifjúsági szervezet számára kötelezővé tettek. 1927-től működött a *Testi Nevelés és Katonai Előkészítés Állami Hivatala*, amely 6 éves kortól minden fiú számára kötelezővé tette a katonás képzést, amely 14 éves korig a cserkészek keretein belül, majd 15 éves kor felett a közvetlenül a hivatal irányítása alatt álló katonai képzés keretében működött. A képzés a hasznos sportágak mellett testi képzést, menetgyakorlatokat, katonai puskákkal végzett lövészetet, terepokatást és szolgálati oktatást foglalt magába. Pilsudsky halála után 1938-ban Skwarczynsky tábornok jelentette be egy államifjúsági szervezet létrehozását „*Ifjúság szolgálata*” néven, amelyhez számos ifjúsági tömörülés csatlakozott.⁷⁶⁵ A cserkészek és a légió mellett a kb. 15 000 fős tagsággal rendelkező, felső iskolásokat és egyetemistákat tömörítő Strasz Przednia nevű lengyel ifjúsági szervezet sem akart háttérbe szorulni a nyugati kapcsolatok terén, s a varsói német nagykövetség útján keresett kapcsolatokat a Hitlerjugendhez, amely eleinte levélváltásra, újságok és egyéb tárgyak cseréjére, később azonban más területeken való együttműködésre is kiterjedt volna. A szervezet az olimpiai játékok alkalmából Németországba tervezett útja során személyesen is kapcsolatba kívánt lépni a Hitlerjugenddel.⁷⁶⁶ A Hitlerjugend legfontosabb lengyel partnerei a Lengyel Cserkészek Szövetsége, az Ifjú Légió a Vidéki Ifjúság Központi Szövetsége, a Hallgató Szövetség a Külfölddel való Együttműködésre és a lengyel államifjúság karakterét mutató Ifjúsági Szolgálat voltak, de a Birodalmi Ifjúságvezetőség emellett még 25 további lengyel szervezetről is gyűjtött információkat.⁷⁶⁷

Lengyelországban hasonló gondoskodással törődtek a külföldi lengyel ifjakkal, mint Németországban tették a külföldi német ifjakkal. A *Külföldi Lengyelek Világszövetsége* 1935-ben már második ülését tartotta Varsóban, amelyen a résztvevő külföldi ifjak részére a programon kívül számos kirándulást is szerveztek. A németországi lengyelek körében

Zwei Jahre schlesische HJ-Grenzlandspielschar. *RJP*, 1936/46. sz., 2. o.

⁷⁶³ Der deutsch–polnische Jugendaustausch 1937 beendet. *RJP*, 26. August 1937; Gierlak, i. m., 92. o.; Jugend im Osten. *Das Deutsche Mädel*, 1935/5. sz.; Die Jugend in Polen. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 1–14. o.

⁷⁶⁴ Organisationen der polnischen Jugend. *RJP*, 1935/61. sz., 3. o.; Jugend im Osten. *Das Deutsche Mädel*, 1935/5. sz.; Jugend in Polen. *RJP*, 1934/185. sz., 1–2. o.; Die polnische Landjugend-Bewegung. *RJP*, 1936/195. sz., 4. o.

⁷⁶⁵ Jugend in Polen. *RJP*, 1934/185. sz., 1–2. o.; RJF Abteilung Ausland, Bericht über Reise nach Warschau, 15. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Organisationen der polnischen Jugend. *RJP*, 1935/61. sz., 3. o.; Jugenderziehung in Polen. *RJP*, 1936/52. sz., 5. o.; Die Lage der polnischen Jugend. *Wille und Macht*, 1935/5. sz., 25–27. o.; Vormilitärische Erziehung der Jugend in Polen. *RJP*, 1936/157. sz., 4. o.; Die Jugend in Polen. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 1–14. o.

⁷⁶⁶ Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 27. September 1935 – PAAA, R 98868.

⁷⁶⁷ Buddrus, Michael, Zur Rolle der Hitlerjugend in der faschistischen Polenpolitik. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Wilhelm–Pieck–Universität Rostock*, G-Reihe 38, 1989, 53–54. o.

mind a cserkészek, mind a Sokol aktív volt. Míg a náci rendszer első két évében – különösen a lengyel–német egyezmény megkötéséig – a német–lengyel diákcseré kapcsán az egyes kellemetlenségektől eltekintve német részről is törekedtek a kölcsönösségre, addig a harmincas évek közepétől az önbizalmat nyerő, magát konszolidáló német rezsim egyre inkább kifogásolta a németországi lengyelek anyaországi látogatásait, amelyek megerősítették bennük a lengyel nemzeti érzést, s ennek adott esetben nyilvánosan is hangot adtak, s ez már utcai összecsapásokhoz is vezetett a német és a lengyel ifjak között. A németek érdekes módon azt kifogásolták, amit maguk is gyakoroltak a lengyelországi német kisebbség gondozásában, ami ráadásul kb. háromszor annyi gyerekre terjedt ki, mint fordított esetben.⁷⁶⁸

1924 óta a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* és a poseni központú *Német Népjóléti Szolgálaton* (Deutscher Wohlfahrtsdienst) keresztül meglehetősen élénk kapcsolatok alakultak ki a lengyel ifjúsággal, amely a kiterjedt cseremozgalomban mutatkozott meg leginkább. Ez a tevékenység 1933 után is folytatódott, sőt az első években dinamikus emelkedő tendenciát mutatott. Ez évente több ezer gyerek (1933-ban 3500 főt mindkét részről) cseréjét tette lehetővé a két ország között, amit azonban a német fiatalok lengyelelles magatartása olykor kellemetlenné tett (lengyelelles dalok, Heil Hiter kiáltások stb.).⁷⁶⁹ Németország nagyobb érdekeltséget mutatott, még az egyezményben megállapodott számot is meghaladták, s a lengyelországi német kisebbség is a kontingens további emelését várta. Mindamelllett, hogy nagy nemzetközi politikai jelentőséget tulajdonítottak az akcióknak, s egyelőre a német–lengyel egyezmény is megkötésre várt még, igyekeztek az atrocitások elkerüléséről is gondoskodni. 1934-ben a németországi lengyelek 4000 gyereket küldtek Lengyelországba, míg Németországban 7000 ottani német fiatalot fogadtak. 1935-re a lengyelországi németiség számára a tárgyalásokon már 9000 hely biztosításáról volt szó, de a lengyelek végül 10 000 fős kontingensbe is belementek (később már 11 500 fő is szóba került), míg a németországi lengyelek közül 1500 főt fogadott volna Lengyelország. A harmincas évek második felében már csökkenő tendencia mutatkozott 8500, illetve 5000 fős kontingensekkel, amelyeket a németek szinte teljesen, a lengyelek viszont kb. félig tudtak kitölteni.⁷⁷⁰

A Hitlerjugend első lengyelországi útjára 1934 júliusában került sor, amelyen berlini, schleswig–holsteini és szászországi német ifjak vettek részt. Az út célja a szomszédos ország megismerése mellett a lengyel ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatfelvétel volt. Ez az elképzelés a lengyel állam egyetértésével is találkozott, csak éppen a jelentős német kisebbség által lakott határmenti területet nem akarták bevonni a lengyelek a cserekapcsolatok rendszerébe. Nem akarták, hogy a HJ néppolitikai tevékenysége keretében a nemzetiszocialista ideológiát terjessze a lengyelországi németiség körében. Emiatt hiúsult meg egy 1934. augusztusi HJ-kirándulás a határmenti Wolsztynba.⁷⁷¹

1935-től a Hitlerjugend és a lengyel ifjúsági szervezetek kölcsönös útjaira került sor. Mindösszesen három út igazolható a HJ részéről, melyek leginkább az egykori német területeket érintették. Közülük az egyik a *Thüringiai Fűkórús* (Thüringer Sängerknaben) lengyelországi koncertútja volt. Az Ifjú Légiónak saját maga fordult a Hitlerjugend felé, hogy gondolatcserére lépjenek egymással. A szervezet célja volt ezáltal, hogy megismertesse a lengyel közvéleményt a Hitlerjugend lényegével, munkájával és reményeivel. Ehhez központi lapjukban terjedelmes különszámot terveztek a Hitlerjugendról, amihez Schirach segítségét kérték (képek, beszédek stb.), s hogy fogadja egyik munkatársukat Berlinben.⁷⁷²

1935-ben a HJ kezdeményezésére jöttek létre a német–lengyel rádiós csereadások. *Cerff* és Külügyi Osztályának referense, *Maas* (aki már 1934 ősztén kapcsolatba lépett néhány lengyel ifjúsági szervezettel) először a berlini lengyel követtel tárgyalt, majd személyesen utazott Varsóba, hogy a lengyel rádióval és a lengyel ifjúsággal megállapodjon a részletekről. A varsói út során tárgyalásokat folytattak a német diplomáciai képvisellel és az NSDAP országos vezetőjével is, akik mind üdvözölték és támogatásukról biztosították a Birodalmi Ifjúságvezetőség törekvését. Ezt követően felkeresték a lengyel külügyminisztérium német referensét, aki ugyancsak támogatásáról biztosította a Hitlerjugend kezdeményezését a kölcsönös akciókhoz. *Maas* lengyelországi ifjúsági szervezetekkel is felvette, illetve felelevenítette a kapcsolatokat, köztük az Ifjú Légiónal, a cserkészekkel, akikkel az együttműködés további sorsa is szóba került, illetve

⁷⁶⁸ Tagung der polnischen Auslandsjugend. *RJP*, 1935/57. sz., 2. o.; Abschrift (zu Nr. 2959/35 geh. Ausl. Ic), Auswirkung der polnischen Schülerverschickung, August 1935 – PAAA, R 63613.

⁷⁶⁹ Ld. az erre vonatkozó iratokat – PAAA, R 63612, 636613; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an die Reichsstelle für Devisenbewirtschaftung, 18. Februar 1933 – PAAA, R 63613.

⁷⁷⁰ Zu VI S 3012/35. Protokoll über die am 12. März 1935 im Auswärtigen Amt stattgehabte Besprechung über den deutsch–polnischen Jugendaustausch für das Jahr 1935 – PAAA, R 63613; Deutsches Generalkonsulat Posen, 18. Februar 1935 – PAAA, R 63613; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an die Reichsstelle für Devisenbewirtschaftung, 18. Februar 1933 – PAAA, R 63613; Aufzeichnung über die Sitzung vom 8. Februar 1938 im Auswärtigen Amt betr. Deutsch–polnischen Kinderaustausch 1938 – PAAA, R 98975.

⁷⁷¹ Gierlak, i. m., 74–75. o.

⁷⁷² Legion Młodych an den Reichsjugendführer, 11. Februar 1935 – PAAA, R 98868.

további ifjúsági szervezetekkel. Összességében óvatos közeledést javasoltak, nem túl gyors tempót, jóllehet a német–lengyel egyezmény megkötése után úgy tűnt, hogy Németország megítélése változott; a majdnem ellenséges atmoszférából átszűrődött a megértésre való készségbe. Szisztematikus biztonsággal és óvatossággal továbbdolgozni – hangzott a cél.⁷⁷³

A Birodalmi Ifjúságvezetőség rádiós játszócsoportja (Rundfunkspielschar) a szokásosnál is gondosabban és óvatosabban előkészített varsói látogatása során az Ifjú Légio vendége volt. A játszócsoport tagjai külön estét adtak az Ifjú Légio 700 fős közönségének. A városban tett látogatásuk során „mindenhol a megértésre való törekvést érezték”. Több beszédet is meghallgattak különféle lengyel vezetőkől, amelyekben azok kifejtették, hogy „sok sikert kívánnak Adolf Hitlernek a nagy Német Birodalom felépítéséhez”.⁷⁷⁴

A Hitlerjugend első, a teljes lengyel rádióknak sugárzott külföldi műsorára, amelynek legfőbb célja – a politika mellőzésével és a népiség előtérbe állításával – a Hitlerjugendnek és magatartásának, illetve kulturális akaratának bemutatása volt, 1935. március 24-én került sor „*Mi fiatalok*” címmel. A műsorban a BIV Rádió Osztálya 70 (Deutsches Nachrichtenbüro szerint 50) fős, főleg berlini fiúkból és lányokból álló színjátszó csoportja – *Wolfgang Stumme* zenei vezetésével – Varsóban német népdalokat, néptáncokat és kortárs dalokat mutatott be. Az ünnepi beszédet Cerff mondta. A műsor két részre oszlott. Az első rész a „Német föld – német nép” címet viselte, amelyen olyan dalokat és táncokat mutattak be, amelyek a „*vidékiség és a vidéki népjelleget élményéből*” fakadtak. A második rész címe „Mi ifjak hittet menettelünk” volt, amelyet a nemzetiszocializmus élménye határozott meg. A rádióadás után a csoportot a varsói német kolónia látta vendégül bajtársi estre, másnap pedig a varsói német nagykövet, *von Moltke* pedig teára. A HJ Varsóban megkoszorúzta az ismeretlen katona sírját, valamint a német háborús emlékművet is. Az út zárásaként a csoport Lódzban 3000 német előtt játszott, s a lódzi német cserkészekkel is tartott közös bemutatót. Ezt a csereadást azért is értékelte nagy fontosságúnak a HJ, mert ez volt az első jelentősebb kapcsolatfelvétel a lengyel ifjúsággal. Egy hónappal később pedig már a lengyel küldöttséget várták a viszontlátogatásra. A gondos előkészítés tehát meghozta gyümölcsét, hiszen minden érintett fél úgy értékelte, hogy a HJ látogatása igazi siker volt.⁷⁷⁵

1935. december 6. és 8. között a német–lengyel rádiós csere Németországban folytatódott az Ifjú Légio 80 fős küldöttségének berlini látogatásával. A vendégeket Berlin Alexanderplatz állomáson *Schulze* fogadta, valamint *Riecke* a hivatal Külföldi Szolgálatának főreferense, illetve a HJ Berlin területének képviselői. Jelen volt a berlini lengyel főkonzulátus egyik képviselője is. A HJ képviselői a vendégek elébe mentek Neu–Bentschenig, hogy onnan Berlinbe kísérik őket. A berlini pályaudvaron a HJ díszszázaddal és zenecsoporttal sorakozott fel, s a két himnusz elhangzása után *Schulze* intézett köszöntő szavakat a lengyel csoporthoz és vezetőjéhez, *Olgierd Nosowicz*hez. A csoport az első nap Berlinnel és nevezetességeivel ismerkedett. Ezt követően a berlini Hallgatói Házban (Studentenhaus) fogadták őket, ahol a Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség (NSDStB) képviselői is jelen voltak. A lengyel küldöttség itt *Stadler* helyettes hivatalvezető és *Riecke* kíséretében jelent meg. A krakkói kórus már az ebéd alatt is szórakoztatta a jelenlévőket, majd a vendégek bajtársi együttléte következett a HJ, a hallgatók és a munkaszolgálat képviselőivel. Délután felkeresték a lengyel kolóniát keresték fel, este pedig a berlini színház előadását tekintették meg. Másnap Berlin nevezetességeinek megtekintésével folytatták a programot (meglátogatták a Birodalmi Sportpályát), megkoszorúzták az Unter den Linden az emlékhelyet, majd a lengyel nagykövet fogadta őket a BIV képviselőivel. A csoport Krakóból érkező kórista tagjai 1935. december 8-án 19.00 és 19.30 óra között adtak műsort a Német Rádió házában a Németország-adón, amelyben lengyel népdalokat énekeltek, népzenei adtak elő, s népviseleteikben a jelenlévő vendégeknek néptán-

⁷⁷³ Austauschsendungen zwischen deutscher und polnischer Jugend. *RJP*, 1935/30. sz., 1. o.; Zusammenarbeit mit der polnischen Jugend. *RJP*, 1935/31. sz., 1–2. o.; Buddrus, Zur Rolle der Hitlerjugend, i. m., 54. o.; RJF Abteilung Ausland, Bericht über Reise nach Warschau, 15. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 117. o.

⁷⁷⁴ Der Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, 13. März 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 30. März 1935 – PAAA, R 98893; Erste polnisch–deutsche Jugendaustauschsendung. *VB*, 28. März 1935, *NSK*, 27. März 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 1–2. o.); *Deutsches Nachrichtenbüro*, 25. März 1935 – PAAA, R 98868; *RJP*, 8. Januar 1936.

⁷⁷⁵ RJF Abteilung Ausland, Bericht über Reise nach Warschau, 15. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Der deutschen Botschaft in Warschau zu dem Besuch der HJ-Spielschar. *RJP*, 1935/74. o., 2. o.; Kranzniederlegung der Hitler–Jugend in Warschau. *RJP*, 1935/74. sz., 2. o. Der Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, 13. März 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 30. März 1935 – PAAA, R 98893; Erste polnisch–deutsche Jugendaustauschsendung. *VB*, 28. März 1935, *NSK*, 27. März 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 1–2. o.); *Deutsches Nachrichtenbüro*, 25. März 1935 – PAAA, R 98868; *RJP*, 8. Januar 1936; HJ im polnischen Rundfunk. *RJP*, 1935/61. sz., 1–2. o.; Nach der Polenfahrt der HJ-Spielschar. *RJP*, 1935/73. sz., 2. o.; Politische Bemerkungen zur Polenfahrt der HJ. *RJP*, 1935/74. sz., 1–2. o.; Der Rundfunk bringt die Jugend zweier Völker näher. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139). Der Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, 13. März 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 30. März 1935 – PAAA, R 98893; Deutsche Jugend in Warschau. *RJP*, 1935/66. sz., 1. o.; Der Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, 13. März 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 30. März 1935 – PAAA, R 98893; Erste polnisch–deutsche Jugendaustauschsendung. *VB*, 28. März 1935, *NSK*, 27. März 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 1–2. o.); *Deutsches Nachrichtenbüro*, 25. März 1935 – PAAA, R 98868.; *RJP*, 8. Januar 1936.

cokat is bemutatottak. Az adást több birodalmi adó (Stuttgart, Hamburg) is átvette, s élőben közvetítette a Lengyel Rádió is. A félórás adást követően bajtársi estre került sor a Hitlerjugend és a Hallgató Szövetség, illetve egyéb meghívott vendégek körében a berlini Kroll Operában. A küldöttségről a német híradó (Deutsche Wochenschau) is készített felvételeket.⁷⁷⁶

A rádióadások és a HJ útjai mellett a Hitlerjugend a lengyel ifjúság első képviselőit is fogadta Németországban. A Lengyel Cserkészszövetség belgiumi és franciaországi útja során egy napos berlini kitérőt tett 1935 húsvétján. A cserkészek a Hitlerjugendet kérték fel a berlini idegenvezetésre, amelyre a HJ készséget is mutatott. A látogatás ellen nem merült fel kifogás, mindössze azt kötötték ki a németek, hogy a lengyel cserkészek semmiképpen ne lépjenek kapcsolatba a németországi lengyelekkel. 1935-ben a lengyel Légión küldöttsége járt Németországban, ahol a küldöttség leginkább a HJ tanoncképzéssel ismerkedett meg Berlinben. A BIV-ben *Stadler* fogadta őket. A lengyel hallgatók ezenkívül egy tempelhofi DJ-törzs otthonestjét is meglátogatták. 1935 augusztusában a Svédországból, 1936 júliusában a Norvégiából hazatérő lengyel cserkészek tettek rövid látogatást a stettini lengyel cserkészeknél.⁷⁷⁷

1935-ben német részről voltak igények lengyelországi látogatásra. Egy németországi Napola készült lengyelországi útra, de mivel az út Nyugat–Lengyelországba vezetett volna, ezért a lengyelek elzárkóztak ettől a kéréstől. 1936-ban a kérés újra megismétlődött. Ezúttal a lipcei lengyel konzult meghívták az illefeldi Napolába, ahol segítségét kérték egy lengyelországi cserkész táborban való német részvételhez. A lengyel külügyminisztérium technikai nehézségre hivatkozva utasította el az újabb felkérést. Hasonló sorsra jutott a veszfáliai Hitlerjugend javaslata is egy közös téli tábor lebonyolítására.⁷⁷⁸

További esetek is arra utaltak, hogy a lengyel cserkészek – a lengyel külpolitika ösztönzése ellenére – meglehetősen nagy ellenszenvvel viseltettek a HJ iránt, főleg annak szellemiségét kifogásolták. A nyugat-európai cserkész találkozókon való részvétel során szükségessé váló németország átutazás folyamán a lehető legkisebb mértékben kívántak érintkezni a Hitlerjugenddel. Ez az averzió odáig fajult, hogy amikor 1935-ben egy Dániából hazatérő lengyel cserkész csoport a németországi lengyel cserkészekkel kívánt találkozni Berlinben, s a lengyel főkonzul inkább egy ottani HJ-alakulattal hozott össze találkozót, a lengyelországi cserkészek a külügyminisztérium rosszalása ellenében nem voltak hajlandók részt venni azon. A visszautasítás és a partnerség tehát párhuzamosan volt jelen a kétoldalú kapcsolatban, s ez a későbbiekben is így maradt.

A kitaró német próbálkozások mégis eredményre vezettek. 1935-ben a majna–frankfurti HJ Külügyi Részlegének (Auslandstelle) vezetője, *Rudolf Reuber* vette fel a kapcsolatot a frankfurti lengyel főkonzullal. Az osztályvezető korábbi, lengyelországi tartózkodása révén személyes kapcsolattal rendelkezett krakkói és lebergi cserkészvezetőkhez, akik a cserkészszövetség általános HJ-ellenes magatartása ellenére támogatták a német látogatás tervét, amihez a Birodalmi Ifjúságvezetőség is örömmel hozzájárult. Reuber 15–15 fős csoportok cseréjében gondolkodott, s egy úttervet is összeállított, amely Lengyelországban Białystokot, Vilniuszt, Lemberget, a Kárpátokat és Krakót érintette volna. Reuber kezdeményezése azonban ismét a cserkészszövetség vezetése miatt hiúsult meg. A lengyel külügyminisztérium ismét technikai okokra hivatkozott, de a még kellemetlenebb helyzet kialakulását elkerülendő egy varsói YMCA-csoportot⁷⁷⁹ ajánlott partnerként a projekt lebonyolítására, ami aztán meg is valósult. A HJ egyetlen kritikája ezzel kapcsolatban arra irányult, hogy a vendéglátók nem a legmegfelelőbb partnerek voltak a HJ számára. Az utazáson végül 10 német és 13 lengyel ifjú vett részt. A német ifjak 1936. július 16. és 30. között tartózkodtak Lengyelországban, s a Polska YMCA vendégeként meglátogatták Krakót és Varsót, majd a néhány napos fővárosi tartózkodás után Lemberg volt a következő úticél, ahol két napot szántak a város és környéke megismerésére. Innen a beszkideki nyári ifjúsági táborba vonultak 8 napra. A lengyel csoport pedig már 1936. augusztus 1-én érkezett Frankfurtba, és részt vett a HJ egyik sátoztáborában, majd néhány napra Wiesbadenbe látogatott, ahol a HJ területvezetőségének vendége volt, majd

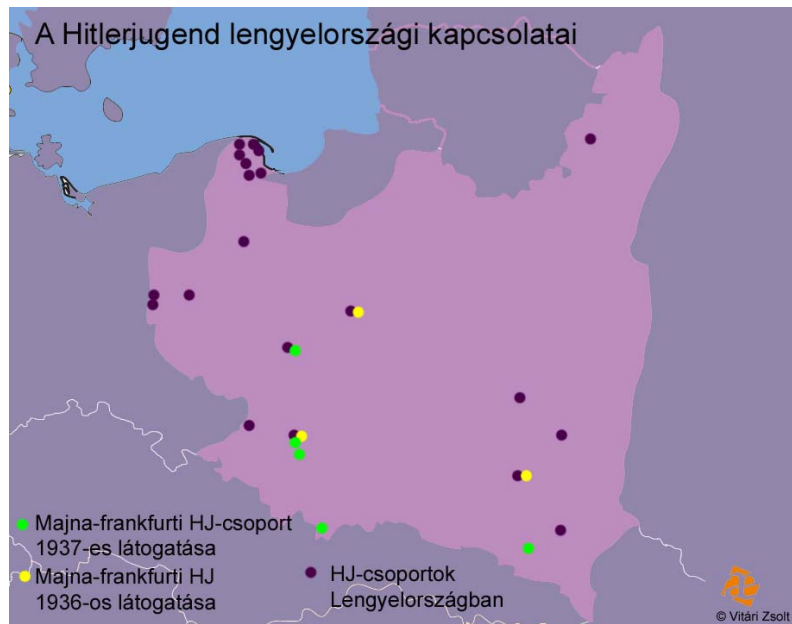
⁷⁷⁶ Polnische Jugend im deutschen Rundfunk. *RJP*, 1935/264. sz., 3. o.; Programm für die Veranstaltungen anlässlich des deutsch–polnischen Rundfunkaustausches Hitler–Jugend/Polnische Jugend („Liga”) in der Zeit 6. 12. bis 8. 12. 35 – PAAA, R 98868; *RJP*, 8. Januar 1936; Polnische Jugend in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1935/280. sz., 1–2. o.; Die polnischen Gäste im Berliner Studentenhaus. *RJP*, 1935/ 281. sz., 2. o.; Programm für die Veranstaltungen anlässlich des deutsch–polnischen Rundfunkaustausches Hitler–Jugend/Polnische Jugend („Liga”) in der Zeit 6. 12. bis 8. 12. 35 – PAAA, R 98868; *RJP*, 8. Januar 1936.

⁷⁷⁷ Verband der polnischen Pfadfinder an die Konsulatabteilung der Deutschen Botschaft, Kattowitz, 8. Januar 1935 – PAAA, R 63609; RfJ Abteilung Ausland an das AA, 2. März 1935 és további dokumentumok – PAAA, R 63609; Der Reichs- und Preußische Minister des Innern an das AA, 18. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Der Reichs- und Preußische Minister des Innern an das AA, 1. April 1935 – PAAA, R 98868; Polnische Studenten besuchen die HJ. *RJP*, 1935/228. sz., 2. o.; Gierlak, i. m., 89. o.

⁷⁷⁸ Gierlak, i. m., 78–80. o.

⁷⁷⁹ Gierlak, i. m., 81–83. o. Fialat Emberek Keresztény Szövetsége (Young Men’s Christian Assosiation, YMCA) protestáns jellegű, egyházi kötődés nélküli szervezet volt, amely leginkább az Egyesült Államokban terjedt el.

a Rajnán lefelé Koblenzbe érkeztek, onnan pedig – eleget téve a BIV meghívásának – a birodalmi fővárosba utaztak, s onnan tértek vissza hazájukba.⁷⁸⁰

1936 januárjában az első tárgyalások is megkezdődtek az 1936-os kölcsönös munkaterv kialakítására, közös táborok, kölcsönös utak előkészítésére. Ennek ellenére a Hitlerjugend lengyelországi látogatásai viszont megrekedtek az egy évvel korábbi szinten. 1936 áprilisában a Birodalmi Ifjúságvezetőség azt jelezte a külügyminisztériumnak, hogy a Straz Przedina nevű lengyel ifjúsági szervezet Majna-Frankfurtból akar meghívni egy HJ-csapatot Lengyelországba. Nosowicz látogatását pedig Schulze viszonzta 1936 júliusában, amikor is egy hetet töltött Lengyelországban, hogy Posenban kapcsolatba lépjen több lengyel ifjúsági szervezettel.⁷⁸¹

A lengyel ifjak számára 1936-ban több alkalommal adódott lehetőség németországi látogatásra.

1936-ban sok más nemzet mellett egy lengyel cserkész csapat ugyancsak képviseltette magát az olimpiai ifjúsági találkozón. 1936-ban a lengyelországi cserkészek kajaktúrát tettek Kelet-Poroszországban, amely egyben a mazúriai és ermlandi lengyelek meglátogatását is jelentette. Az egy hónapos út (július 15. – augusztus 16.) alatt az ottani lengyel kisebbséget információkkal látták el Lengyelországról, s felvették a kapcsolatot különböző lengyel szervezetekkel is. A hét fős csoport (16–28 éves korúak) nem tervezett és nem engedélyezett módon Pilauból áthajózott Stettinbe, ahonnan Berlinbe mentek, hogy látogatást tegyenek az olimpiai játékokon. Feltehetően emiatt hasonló kajaktúrákra a jövőben már nem kaptak engedélyt a lengyelek. Egy másik, 34 főből álló lengyelországi cserkészcsoporthoz is részt vett az olimpiai ifjúsági találkozón. 1936-ban lengyel hallgatók és mérnökök tettek németországi utazást, akik a 10 napos időszak alatt felkeresték a BIV-et is, ahol fogadásukon Schulze, a Határvidéki és Külügyi Hivatal vezetője tartott beszédet. Az út többek között Breslau, München, Drezda és Berlin érintésével zajlott, és elsősorban vízépítészeti létesítményeket tekintettek meg.⁷⁸²

1937. július 2-án 20 lengyel haditengerészeti cserkész érkezett Berlinbe, akiket a Határvidéki és Külügyi hivatal, valamint a lengyel nagykövetség képviselői fogadtak. A lengyel cserkészek berlini tartózkodásuk alatt a BIV vendégei voltak. A város megtekintése után motorcsónakos kiránduláson vettek részt a Wannseen, majd Lipcsébe, Erfurtba és Nürnbergbe látogattak. A következő állomások immár vízi úton Würzburg, Majna-Frankfurt, Koblenz, Köln és Emmerich voltak, ahonnan két evezős csónakon Hollandiába is átteveztek. A hónap közepén újabb csoportot vártak, majd a hónap végére egy 700 fős csoportot, amely két napot töltött Berlinben. A 700 fős küldöttség szintén a hollandiai cserkésztalálkozóra tartott, s átutazóban töltött három napot Berlinben. 20–20 fő közülük biciklin, gumikajakon és vitorlázó repülőn utazott át Németországon. A Sziléziában Németország területére lépő lengyel cserkészeket a HJ végig kísérte Németországon, amely az eseménynek így látszólag hivatalos rangot adott, de valójában szimpla ellenőrzési szándékról volt szó. Hasonló volt a helyzet a tengerészcserkészekkel is.⁷⁸³

A HJ homlokterében tehát továbbra is a lengyel cserkészek álltak, de legfelsőbb vezetésükkel nem volt könnyű együttműködni. Reuber 1937-ben a cserkészszövetség tartózkodó és ellenséges vezetésének megkerülése érdekében közvetlenül a lembergi cserkészvezetővel vette fel a kapcsolatot. A hivatalos közeg bevonása érdekében csak ezután értesítette a lengyel főkonzult, aki élénk érdeklődést mutatott az ügy iránt, s talán a németországi lengyel cserkészeknek remélt ezáltal kedvezőbb működési feltételeket cserébe.⁷⁸⁴

⁷⁸⁰ Polnische Jugend besucht Deutschland. *RJP*, 1936/47. sz., 2. o.; Gierlak, i. m., 83. o.; Deutsch-Polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 11. Juli 1936; Deutsch-polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.; Frankfurter HJ in Polen., 1936/166. sz., 2. o.; Polnische Jugend im HJ-Zeltlager. *RJP*, 1936/186. sz., 6. o.

⁷⁸¹ Varsói látogatásán von Moltke német követ is fogadta. 1936: Deutsch-polnische Jugendlager. *RJP*, 1936/6. sz., 1. o.; RjF an das AA, 30. April 1936 – PAAA, R 98868; Deutsch-polnische Jugendarbeit. *RJP*, 1936/147. sz., 3. o.

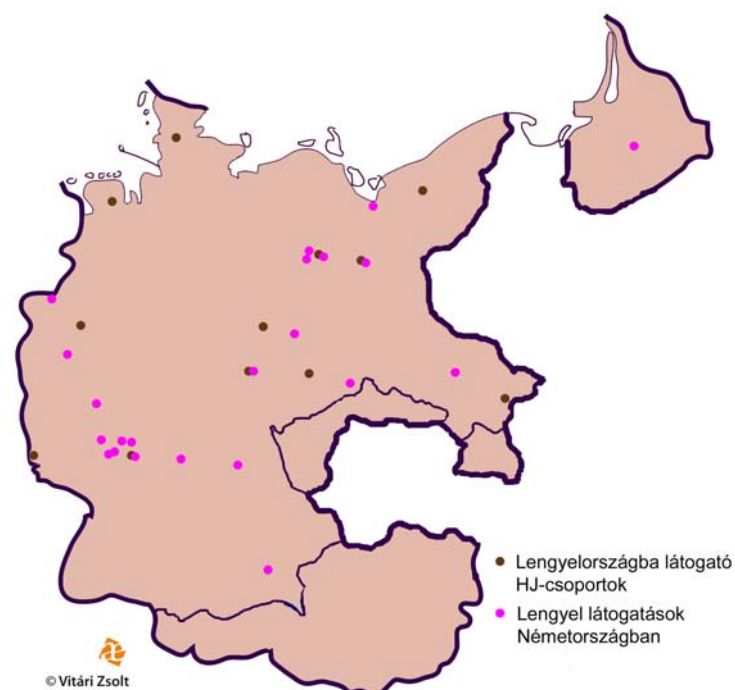
⁷⁸² Gierlak, i. m., 74., 84. o.; Polnische Studenten und Ingenieure bei der HJ. *RJP*, 1936/100. sz., 6. o.

⁷⁸³ Polnische Pfadfinder Gäste der Hitler-Jugend. *RJP*, 1937/147. sz., 1. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Gierlak, i. m., 89. o.

⁷⁸⁴ Gierlak, i. m., 83. o.

Reuber kezdeményezése végül sikerrel járt, ami arra enged következtetni, hogy ezúttal a lengyel külügyminisztérium hatalmi szava volt a döntő. A 35 tagot számláló HJ-küldöttség 1937 júliusában érkezett meg Lengyelországba. A csoportot Frankfurtban elbúcsúztatta egy éppen ott tartózkodó 20 fős lengyel cserkészcsoporthoz. A lengyel határon mindjárt a Lengyel Cserkészszövetség fogadta őket, majd a lengyelországi körutazás (Krakkó, Wieliczka, Łódź) után Mikuliczynben, a Magas Tátrában sáttortáborozás várt a vendégekre július 22. és 28. között. A tábor után lembergi látogatás következett, ahol az általánosan is nagyon jó lengyel fogadtatás elérte a csúcspontját. A Varsót érintő hazaútra a HJ-csoport már a poseni, varsói, lembergi és łódzi cserkészvezetőkől álló csoporttal indult, ahol négy napot töltöttek. A csapatot Varsóban mind a város elnöke, mind pedig a külügyminisztérium reggelire fogadta, majd megkoszorúzták Pilsudski sírját. A csapatot a német követség és a német kolónia is fogadta.⁷⁸⁵

A német látogatás után került sor a 35 fős lembergi cserkészcsapat németországi utazására, 1937. augusztus 6. és 25. között. A csoport az első három napot Berlinben töltötte, ahol megismerkedtek a város nevezetességeivel, fogadták őket a városházán, koszorúztak az Unter den Lindenen, részt vettek a HJ több rendezvényén, s több kirándulást tettek a birodalmi főváros környékén, így például Potsdamban is. Ezután tovább utaztak Majna–Frankfurtba, ahol a Römeren fogadta őket a város, majd este közösségi estre került sor a HJ-tal. Másnap gőzzel mentek a hessen-nassau terület egyik sáttortáborába, Budenheimba, ahol egy hetet töltöttek el. A táborból kirándulásokat tettek Mainzba, Wiesbadenbe, Koblenzbe, Bad Nauheimba és Jugendburg Stahleckre (Bacharach). Az út végén újabb két napos berlini tartózkodás következett, végül Odera–Frankfurtot keresték fel. Bár a lengyelek kifogásolták a HJ-tábor színvonalát és az ellátást, összességében nagyon pozitív eredménnyel zárult az újabb kölcsönös csereprogram, s remélték, hogy ez hozzájárul a kölcsönös előítéletek csökkenéséhez. A jövőre nézve bővítendőnek ítélték meg a kezdeményezést, s a következő évre közös konferenciát terveztek Varsóba. Bár a HJ sokáig küzdött az efféle sikerért, a *Wille und Macht* mégsem tartotta méltónak az eseményt arra, hogy megemlékezzen róla.⁷⁸⁶

A lengyel közvélemény nem ítélte meg azonban ennyire pozitívan az eseménysorozatot, Lembergben tiltakozások is voltak, főleg amikor a közös sapkacsere után a lengyel cserkészek HJ-sapkában jelentek meg a közterületeken. Ezt a helyi katonaság tisztjei is ízléstelennek tartották. Erre vonatkozóan a sajtóban is ellenző írások jelentek meg. Míg azonban Lengyelországban ezeket a hangokat igyekeztek háttérbe szorítani, addig a HJ háza táján éppen azokat kritizálták, akik síkra szálltak a német–lengyel ifjúsági kapcsolatok fenntartásáért és bővítéséért. Úgy tűnik a siker mégsem volt siker, illetve túl későn jött, mert a felszín alatt már a lengyelelenség vette át a vezető szerepet. Reubert szabadságolták, majd kizárták a Hitlerjugendből.⁷⁸⁷

Időközben a németországi lengyel cserkészek is zordabb idő elé tekintettek, 1937 végétől represszió és egyenruhatilalom várt rájuk. Erre reagálva Lengyelországban már nem láttak lehetőséget a tervezett 1938-as konferencia megtartására. Egy másik, a hollandiai jamboree-ról hazatérő lengyel cserkészek berlini látogatását már 1937 júliusában lemondták, miután az éppen kiutazó lengyeleket már Odera–Frankfurtban atrocitások érték a HJ részéről.⁷⁸⁸

⁷⁸⁵ Austausch deutscher und polnischer Jugend. *RJP*, 1937/157. sz., 1. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.).

⁷⁸⁶ Der Beauftragte der Reichsjugendführung für den Austausch HJ–ZHP, 1. Austausch Hitlerjugend mit Zwiasek Herceerstwa Polskiego, 14. Juli – 27. August 1937 – PAAA, R 98872; Der deutsch–polnische Jugendaustausch 1937 beendet. *RJP*, 26. August 1937; *Deutsches Nachrichtenbüro*, Nr. 213, Polo, 3. August 1937 (PAAA, R 98872); Bilanz des polnischen Jugendaustausches. *RJP*, 1937/233. sz., 2. o.; Der deutsch–polnische Jugendaustausch 1937 beendet. *RJP*, 1937/193. sz., 1. o.; Jugend sieht über die Grenzen. *Der Angriff*, 7. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 94. o.); Gierlak, i. m., 85–87. o.; Austausch deutscher und polnischer Jugend. *RJP*, 1937/157. sz., 1. o.; Erster deutsch–polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 1937/177. sz., 1. o.; Polnische Pfadfinder kommen nach Frankfurt a. M. *RJP*, 1937/178. sz., 2. o.

⁷⁸⁷ Gierlak, i. m., 88. o.

⁷⁸⁸ Polnische Pfadfinder Gäste der Hitler–Jugend. *RJP*, 1937/147. sz., 1. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Gierlak, i. m., 89. o.

A problémák ellenére 1937 a lengyel–német ifjúsági kapcsolatok elmélyítésének éve volt, s egyben csúcspontja is, ami után hiányzott a folytatás. A Hitlerjugend a lengyel politikai nyilatkozatok alapján 1938 márciusában azonban még mindig látott lehetőséget az ifjúsági együttműködés felélesztésére. Ennek érdekében megbízottat küldtek Varsóba, aki elsődlegesen az ottani német követség munkatársaival akart kapcsolatba lépni, majd kedvező helyzet esetén a lengyel szervekkel is leült volna tárgyalni. A varsói találkozóznak meglehetősen az eredménye is, mivel 1938 áprilisában a varsói lengyel követség a tervezett 10 út és két tábor ellen nem emelt kifogást, bár ezek teljes körű lebonyolítása már kétségesnek tűnik, mert ezek megvalósulásáról már nincs forrásunk. A Birodalmi Ifjúságvezetőség munkáját még 1938 végén is intenzíven folytatta, ekkor *Siegrfried Zoglmann* (a BIV Sajtó- és Propagandahivatala Külföldi Sajtó Főosztályának vezetője) személyében újabb munkatárs látogatott Varsóba, hogy a német követségen és a Német Klubon kívül lengyel ifjúsági szervekkel is kapcsolatba lépjen.⁷⁸⁹

1939 márciusában az évre további 5 csoportos utat terveztek, amelyeket a Birodalmi Ifjúságvezetőség a HJ-vezetők politikai továbbképzése céljából rendezett tanulmányi utaknak tekintett. Egyenként két hetes és 15 fős utakkal számoltak. A megvalósítást végül nem a deviza hiánya, hanem a varsói követség negatív állásfoglalása hiúsította meg, miszerint a „*Németország elleni növekvő gyűlölet*“ és az „*általános kémpszichózis*“ miatt határozatlan időre nem tartotta tanácsosnak az utak megvalósítását. Ez nyilvánvalóan a danzigi konfliktus eredménye volt. 1939. június végén Lauterbacher törzsvezető egy állítólagos incidensre hivatkozva minden lengyel határ közelébe vezető belföldi utat, illetve oda tervezett tábort megtiltott.⁷⁹⁰

A fennálló kapcsolatok idején mindkét fél kényesen ügyelt arra, hogy a problémás kérdéseket ne érintsék, s a kisebbiségekhez fűződő kapcsolatot mindkét országban erősen korlátozták.⁷⁹¹ A Hitlerjugend átlagosan kb. 20 fős csoportjai közel három hetet tartózkodtak Lengyelországban, a legnagyobb küldöttség a rádiós csereadás kapcsán érkezett a keleti szomszédhoz. A kezdeti utak főleg Danzig környékére irányultak, később a nagyobb lengyel városok voltak a célpontok, például Varsó, Posen, Krakkó és Lemberg. A német nyelvű területek látogatása részben tehát továbbra is napirenden volt, ezt mutatják a Nyugat–Poroszországba, és lengyel Felső–Sziléziába tett későbbi utak is. A lengyel látogatások Németországban leginkább azokat a vidékeket érintették, ahonnan HJ-csoportok látogattak Lengyelországba, így elsősorban Odera–Frankfurtot, Berlint, Thüringiát és Majna Frankfurtot.

V. 6. 5. 3. Csehszlovákia – A DNSAP betiltását követően az ifjúság tevékenysége is csorbát szenvedett Csehszlovákiában. *Konrad Henlein* irányításával – 1930 óta volt a *Tornaiifjúság* (Turnjugend, Deutscher Turnverband) első embere – azonban új erőre kapott a munka. A szudéta–vidéki német ifjúság sokáig nem mutatta az egységesülés jeleit, amit Berlinben nem tartottak kedvező helyzetnek az ifjúsági tevékenységhez. A harmincas évek közepén még több tucat, többnyire helyi érdekelttségű és hatású német ifjúsági szervezet működött Csehszlovákiában, amelyek az elkövetkező években csak lassan tömörültek be a Tornamozgalomba. Bár 1925 óta létezett a *Szudétanémet Ifjúsági Közösség* (Sudetendeutsche Jugendgemeinschaft, SJG), amelyről azonban Berlinben úgy nyilatkoztak, hogy az semmi esetre sem vezető szervezet, ráadásul 1933-ig helyet kaptak benne a marxista ifjúsági szervezetek is. A német külképviseletek jelentései alapján az SJG már semmilyen értéket nem jelentett, ugyanis csupán fedőszervezetül szolgált, gyakorlati munkát nem végzett, legfeljebb évente egyszer egy tanácskozást tartott. A legutolsó ilyen tanácskozásra azonban 1928-ban, Leitmeritzban került sor. Az SJG egyetlen eredménye az volt, hogy elérte az utazási kedvezményeket a csehszlovák államvasutaknál.⁷⁹² 1934-ben Henlein vezetésével azonban átalakult a szervezet, amelyhez 27 szövetség tartozott, így Tornaiifjúság és a cserkészek, a *Katolikus Ifjúság Birodalmi Szövetsége* (Reichsbund katholischer Jugend), a vidéki ifjúság (Bund der deutschen Landjugend) és még néhány ifjúsági szövetség. A Szudétanémet Ifjúsági Közösség hama-

⁷⁸⁹ Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); RfJ an die Deutsche Botschaft Warschau, 28. März 1938 – PAAA, R 98872; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 19. April 1938 – PAAA, R 98897; Dienststelle Ribbentrop an das AA, 13. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁷⁹⁰ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 20. März 1939 – PAAA, R 98919; Deutsche Botschaft an das AA, Warschau, 26. April 1939 – PAAA, R 98919; Reichsbefehl, 24/IV, 30. Juni 1939, (BArch, NSD 43/1, 132452. o.).

⁷⁹¹ Gierlak, i. m., 90–91. o. A Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért nevű szervezeten keresztüli diákcsere azonban valószínűleg folytatódott. Aufzeichnung über die Sitzung vom 8. Februar 1938 im Auswärtigen Amt betr. Deutsch–polnischen Kinderaustausch 1938 – PAAA, R 98975.

⁷⁹² Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*. Deutsche Zeitschrift für das europäische Minderheitenproblem, 1935/1. sz., 17–24. o.; Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.; Abschrift. Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, Reichenberg, 23. Mai 1935 – PAAA, R 98875; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Tschechoslowakei. BArch, R 43 II/512, 72–74. o. A problémák később csak szaporodtak. 1936 végén a Gestapo bizalmas értesülései szerint tervbe vették egy *Német Ifjúsági Szövetség* (Deutscher Jugendbund) nevű marxista ifjúsági szervezet létrehozását, amely leginkább a munkanélküli szudétanémet fiatalokat célozta meg, és megnyerésükre ebédjegyeket, ruházatot adományozott. A követség értesülése szerint a szervezet központja Teplitz Schönau volt, és a pénzt főleg zsidó körök biztosíthatták. A szervezet többféle folyóiratot is kiadott, amelyek mind marxista–pacifista szemléletet tartalmaztak. Geheime Staatspolizei an das AA, 4. oktober 1937 – PAAA, R 98877.

rosan egyeduralmi igényeket jelentett be a német ifjúság körében, ezt azonban nem sikerült megvalósítania. A szervezet élére egy ún. *Szudétanémet Ifjúsági Tanács* (Sudetendeutscher Jugendrat) került, amely 1935-ben kialakította egységes nevelési elveit. Időközben azonban az ifjúság természetes egységesülésére egyre inkább a Tornifjúság soraiiban került sor, amely 1938-ra már 120 ezer taggal bírt. Henlein utasítására minden létező ifjúsági szervezetet összefogtak az 1938 májusában alapított *Szudétanémet Népi Ifjúságba* (Sudetendeutsche Volksjugend), amely így 200 ezer fiút és lányt tömörítő szervezet lett. Az egységesülés tehát a Németországban elvárásaként megfogalmazott módon, a Tornaifjúságra alapozva ment végbe. Az alapítás a cseh hatóságok újabb „terrorhullámát” vonta maga után, amikor kinyilvánították az „egy nép – egy ifjúság” jelszavát. Az RJP már megsemmisítési harcról beszélt.⁷⁹³

Az új egységes szudétanémet ifjúság irányelveit 1938 májusában *Franz Krautzberger* szudétanémet ifjúsági vezető hirdette ki Aussigban. Az irányelvek kiemelték, hogy az egységes szudétanémet ifjúság a német világnézet és a német népközösség talaján áll, s szolgálja a szudétanémetek harcát. A nevelés a következő területeket ölelte fel: világnézeti, testi és kulturális nevelés, jellemképzés, néppolitikai és csapatnevelés, új munkafelfogásra és szociális gondolatra nevelés, valamint összekapcsolódás a családi és iskolai neveléssel. A szervezet a „gondos vezetőválasztás és képzés alapján” biztosította a teljes ifjúság nevelését. A nevelés a 18. életévvel zárult, majd az Önkéntes Munkaszolgálatban (Freiwilliger Arbeitsdienst), a Népiségi Csapatszolgálatban (Völkische Mannschaftsdienst) és néppolitikai szervezetekben folytatódott. A Népi Ifjúság együttműködött más nevelési és gazdasági szervezetekkel is és utánpótlást biztosított ezeknek a szervezeteknek. A szudétanémet ifjúság toleranciát mutatott más nemzetek ifjúságával szemben, s készségét fejezte ki a más nemzetiségű ifjúságokkal való együttműködésre. A szervezet büszkén vallotta magát a teljes német ifjúság részének. Ezzel egy időben a *Német Vidéki Ifjúság Szövetsége* is feloszlatta és betagoalta magát az új, egységes szervezetbe.⁷⁹⁴

A szudéta válság után a szudétanémet ifjúság is a birodalmi szervezet részévé vált. Egyes peremterületektől eltekintve – amelyeket beolvastottak a szomszédos óbirodalmi területekbe – Reichenberg központtal létrehozták a HJ Szudéta–vidék területét. Ausztriához hasonlóan itt is vezetők és instrukciók érkeztek, hogy a szudétanémet ifjúságot is teljes egészében beillesszék a HJ szervezetébe, és a birodalmival egyenlő szintre hozzák. A birodalmi terület patrónusi tevékenysége révén ez gyorsan végbe is ment. 1938 novemberének elején Baldur von Schirach – Lauterbacher és Rüdiger jelenlétében – Egerben ünnepélyes keretek között vette át a szudétanémet ifjúságot a Hitlerjugendbe. A vendégeket a szudétanémet ifjúság vezetője, *Krautzberger* (Oberbannführer) fogadta, aki a betagozódás után a HJ Szudétanémet területének vezetője lett. Az ifjúság HJ-ba tagolását három lépcsőben képzelték el. Elindult egy széles körű tagtoborzás a teljes szudétanémet ifjúság összefogására, amelyből 1938. november közepére 100 000 fő már a HJ-ban volt. A második lépcsőben felépítették a HJ területi egységeit, majd végül a vezetők képzésére került sor, akik nagy része már korábban is volt a birodalomban efféle képzés céljából.⁷⁹⁵

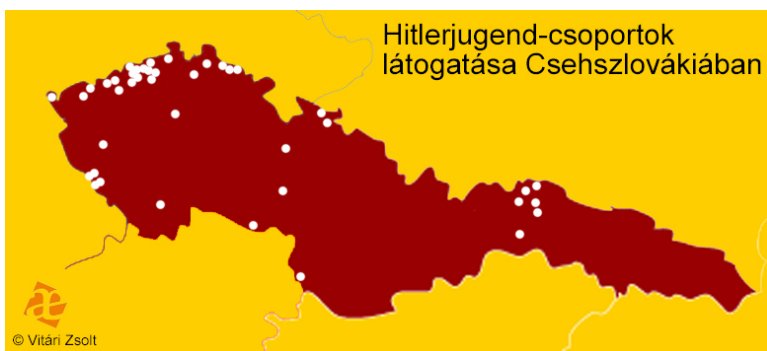
Csehszlovákiában a legjelentősebb cseh ifjúsági szervezet az önkéntes módon működő *Csehszlovák Sokolközösség* volt, amely 1932-től már a testi nevelésnek is egyre komolyabb szerepet szánt. A szervezetben jelentős szerepet vállaltak a tisztek, a fegyvereket a lövész-kiképzéshez az állam biztosította. Német szemszögből szellemi téren kifejezetten nemzeti sovíniszta nevelés folyt. A Sokolnak a 19. században a nemzeti ébredésben is nagy szerepe volt. Bár jelentősége a HJ megítélése szerint az első világháborút követően csökkent, a német területeken még nagyon erős volt a szervezet. A Sokol mellett a cserkészek szervezete (Svaz Skauti) volt a legjelentősebb, amely széleskörű állami támogatással bírt, és amelyet a HJ ugyancsak erősen militáns szellemiségű szervezetnek minősített. A Sokol mellett működő *Orel* (Sas) a Katolikus Néppárthoz, a *Munkás Tornaegyesület* (Dělnická tělocvičná jednota, DTJ) pedig a Cseh Szociáldemokrata Párthoz állt közel. Új jelenség volt a cseh ifjúsági palettán – HJ szerint – a francia hatásra szerveződő Trampmozgalom. Emellett más kisebb szervezetek is működtek (pl. Cseh Lövészegylet, Nemzeti Gárdák Szövetsége etc.)⁷⁹⁶

⁷⁹³ Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.; Sudetendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht*, 1938/21. sz., 30–34. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 244–246. o.; Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o. Csehszlovákiában a 14 éves kor alatti ifjúság semmilyen egyesülethez, a 14 év feletti iskolai ifjúság pedig csak nem politikai szervezethez tartozhatott, s a tagsághoz szükség volt az iskolai hatóságok engedélyére is. Az iskolaigazgatók pedig egyértelműen arra törekedtek, hogy megakadályozzák az ifjútornászoknál vállalt tagságot. Abschrift. Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, Reichenberg, 23. Mai 1935 – PAAA, R 98875; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Tschechoslowakei. BArch, R 43 II/512, 72–74. o.; Sudetendeutsche Jugend wird Hitlerjugend! *Die Zeit*, 8. November 1938 (BArch, NS, 22/546); Der Lebenskampf der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1937/60. sz., 6. o.

⁷⁹⁴ Jungturnerschaft – alleinige Erziehungsgemeinschaft der Jugend. *Die Zeit*, 10. Mai 1938 (PAAA, R 98877); Übersetzung der „Prager Presse” vom 31. Oktober 1934 – BArch, NS 43/72, 252–260. o.

⁷⁹⁵ Griesmeyr – Würschinger, i. m., 244–246. o.; Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o.; Die sudetendeutsche Jugend in die HJ übernommen. *VB*, 17. November 1938 (BArch, NS 5/VI/437, 25. o.).

⁷⁹⁶ Tschechoslowakei. *RJP*, 1936/48. sz., 3. o.; Erziehung und Organisation der tschechischen Jugend. *RJP*, 1936/273. sz., 8. o.; Die tschechische

A Csehszlovákiával fennálló kapcsolatokat erősen befolyásolta a németországi vend kisebbség helyzete is, amely már 1933 előtt sem volt könnyű helyzetben nemzetiségi létének és kultúrájának ápolása terén. A 200 ezres lausitzi vendiség már a 30-as évek elejétől fogva növekvő mértékben volt kitéve a náci agressziónak, amely a vend Sokol-mozgalom és kulturális egyesületek megsemmisítésére törekedett. Csehszlovák részről azonban felvállalták a kisebbség gondozását, s célul

tűzték ki a vendek kulturális függetlenségének megőrzését, mindazonáltal biztosítani akarták a két ország békés és baráti egymás mellett élését. Gondot fordítottak a vend ifjúság nevelésére is. Az 1933-as év a vend kisebbség számára tehát új, a korábbinál jóval kellemetlenebb helyzetet hozott. Már 1933 tavaszán felmerült, hogy a vend gyerekek korábbi évekhez hasonló csehszlovákiai utazásait hatósági úton akadályozzák meg. A szász külügyminisztérium arra hivatkozott, hogy a vend kisebbséget Csehszlovákiából már évek óta elárastották antinémet propagandával, és minden évben vend gyerekeket üdültettek Csehszlovákiában. A gyermekek ellátása a szász minisztérium szerint csakis azt szolgálta, hogy a vendek között erősítsék a Csehszlovákiához való csatlakozási kedvet, amely az utóbbi időben erősen csökkent. A gyerekek kényeztetése már önmagában is hozzájárult a hazájuktól való elidegenítéshez, s a németek szerint már egy nyaralás is elegendő volt ahhoz, hogy örökre németellenessé tegyék őket.⁷⁹⁷ Ráadásul fennállt annak a veszélye, hogy a jövőben ezt a tevékenységet csehszlovák részről sokkal nagyobb méretekben folytatják majd. Emiatt német ellenintézkedésként zárt vend iskolai gyerekcsoportokat helyeztek el német tengeri fürdőhelyeken. Ezt a megoldást a szász kormány azonban nem tartotta elégségesnek a cseh „gyűlöletpropaganda” kiiktatásához. A leghatékonyabb módszernek a vend gyerekek kiutazásának megakadályozását tartotta volna. Ezt viszont a német diplomácia nem tartotta célravezetőnek.⁷⁹⁸

Ennek ellenére a szász kormánnyal egyetértésben a Birodalmi Belügyminisztérium még 1933 júniusában is amellett érvelt, hogy a vend gyerekek kiutazását meg kell akadályozni, amelyet a gyűjtővízumok megvonásával akart elérni. Emellett a belügyminisztérium a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért nevű szervezet feladatává tette volna, hogy a tartományok gyermeküdültetésre szánt pénzeiből növekvő mértékben valósítsa meg a vend gyerekek Németországban belüli üdültetését.⁷⁹⁹

A kölcsönös ellenszenv és etnikai problémák miatt a két ország közötti ifjúsági kapcsolatok mind végig szerény keretek között maradtak. A Hitlerjugend látogatásai 1933-ban még nem kezdődtek meg, ugyanis a prágai német követség ekkor a Csehszlovákiába tervezett ifjúsági utak ellen foglalt állást. Indoklásában arra hivatkozott, hogy a csehszlovák hatóságok célratörő védharcot folytatnak minden német–nacionalista törekvéssel szemben, és nagy bizalmatlanságot tanúsítanak a német utazókkal szemben. Különösen a csoportosan fellépőket figyelték meg és adott esetben je-

Jugend. *RJP*, 1938/54. sz., 6. o.; Tschechische Jugend. *RJP*, 1934/217. sz., 3. o.; Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*, 1935/1. sz., 17–24. o.

⁷⁹⁷ A nemzeti identitás megőrzése érdekében a prágai Adolf Černý Csehszlovák–Lausitzi Egyesület (amely később a Lausitz Barátainak Csehszlovákai Társasága néven működött tovább) gondoskodott a vend ifjúság csehszlovákiai nyaraltatásáról. 1931 augusztusában például 13 fiú és 7 lány érkezett Csehszlovákiába, Jablkynicbe és Prágába. Die Kolonie der lausitz-wendischen Kinder im Jahre 1931 in Smetanas Jablynic im Jung-Bunzlauer Bezirk. *Bezdes*, 1932/3–4. sz. (PAAA, R 63612). 1932-ben már egy nagyobb szabású útra is sor került, amely érintette Prágát (két nap), Jungbunzlaut, Kollint – ahol Sokol-estet is tartottak a vendégek tiszteletére –, Poděbradot, Nímburgot, Kaurimot, Lipaut, Trebevl, Böhmisches Bordot és újra Jablkynicet. Mit Jubel und Tränen begrüßten tschechische Städte die Lausitzer Kinder. *Poledni lis*, 1932. augusztus 11. (PAAA, R 63612).

⁷⁹⁸ Itt is számoltak a Németországot és Szászországot érő káros következményekkel, ezért nem akartak önállóan cselekedni és a külügyminisztérium véleményét kérték ki. Felvetették annak lehetőségét is, hogy Németország közvetlenül gyakoroljon hatást a csehszlovák kormányra, hogy a gyerekek ottani tartózkodását ne használja ki németellenes propagandára. Mindenesetre ebben nem igen bíztak. Így mégis csak visszatértek az utazások tiltásához. A prágai követség viszont e megoldás ellen foglalt állást, a csehszlovákiai uszítás kiküszöbölését nem ebben látta. Ez esetben ugyanis a csehszlovák sajtó még erőteljesebb németellenes támadásaival számolt, illetve további szudétánémeteket érintő megtorlásokkal. A követség azt javasolta, hogy inkább helyben gyakoroljanak befolyást a gyerekek szüleire, vagyis a szudétánémetek megfélemlítését tartotta célravezetőnek. A külügyminisztérium osztotta a követség álláspontját, még ha a szász külügyminisztérium aggályai felé is nyitott maradt. A szudétánémetiség miatt viszont a kérdés nagyvonalúbb kezelését javasolta, és elfogadta a követség szülőkre vonatkozó javaslatát. Freistaat Sachsen. Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten an das AA, 10. März 1933 – PAAA, R 63612; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 18. April 1933 – PAAA, R 63612; [AA] an das Reichsministerium des Innern, 30. April 1933 – PAAA, R 63612; Der Reichsminister des Innern an das AA, 25. März 1933 – PAAA, R 63612.

⁷⁹⁹ A Birodalmi Központ Csehszlovákia irányában két csoportot gondozott. Egyrészt a Németországban élő, csehszlovák állampolgársággal rendelkező gyerekeket, akiket a csehszlovák konzulátus fogott össze, másrészt a szudétánémet gyerekeket. 1934-ben 500 szudétánémet (birodalmi német állampolgárságú gyerekekről volt szó) gyerek németországi nyaraltatásával számolt a Birodalmi Központ. Aufzeichnung, zu VI S 2460, Berlin, April 1933 – PAAA, 63612; Reichzentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 6. Juli 1934 – PAAA, R 63613. Der Reichsminister des Innern an das AA, 10. Juni 1933 – PAAA, R 63612.

lentős kellemetlenségekre (átkutatás, kihallgatás, sőt még letartóztatás is) lehetett számítani. Ezt az időszak letartóztatási hullámai is igazolták. A követség tehát tanácsosnak vélte a nyugodtabb idők megvárását, ún. vad, engedély nélküli vándorlásokra azonban Csehszlovákiában is sor került.⁸⁰⁰ 1934 októberében a csehszlovák hatóságok betiltották a *Wille und Macht* című folyóirat terjesztését a szudétanémet ifjúság körében, mely egészen 1936-ig érvényben is maradt. A betiltást a folyóirat egyik Szudéta-vidékről írt cikke váltotta ki. Válaszul a *Wille und Macht* szerkesztője leleplező cikket kívánt közzélni a cseh vezetőknek a Német Birodalom szétzúzását érintő terveiről.⁸⁰¹ 1935-ben mindenestre sor került néhány útra, melyek egy része télre esett, és sietős szervezésében zajlott. A nyári utak egy részét megtiltották, de be nem tiltott utak megvalósulása is kérdéses.

1936 nyarán a Hitlerjugend újra kísérletet tett a csehszlovákiai kapcsolatok felélesztésére. Azzal a kéréssel fordult a külügyminisztériumhoz, hogy kérdezzen rá a prágai nagykövetségen, hogy célszerű-e kapcsolatot létesíteni a csehszlovákiai Sokollal.⁸⁰² A követség azonban még 1936-ban is úgy vélte nem tanácsos nagyobb csoportokat az országba meneszteni, különösen nem a határvidéki területekre.⁸⁰³ 1936 nyarára a BIV mindenestre 2 utat engedélyezett Csehszlovákiába. Az egyik egy eutini csoport (6 fő) útja volt Észak-Csehországba július 17. és augusztus 5. között, a másik augusztus 1. és 28. között az odera-frankfurti HJ 16 fős csoportjának útja volt a Szepességbe és Kárpátaljára, majd Kassa, Brünn és Prága érintése. Végül az első út lezajlott, de azt követően a BIV minden Csehszlovákiába tervezett és már engedélyezett utat törölt.⁸⁰⁴ Csehszlovákiával úgy tűnik a „megértés évében” sem lendültek fel a kapcsolatok. Sőt a HJ 1938-ban az egyik legnegatívabb sajtóhadjáratot folytatta a Szudéta-területeken élő németiség „érdekében”. Sajtócikkei folytatólagosan a cseh nyomásról, a terület kiéheztetéséről és a szociális szükségállapotról szóltak.⁸⁰⁵ Érdekes, hogy a „megértés éve ellenére” Csehszlovákiában a HJ ténykedése mennyire fedte a „csehszlovák kérdés megoldására” törekvő nagypolitikai szándékokat.

A Csehszlovákiába látogató, átlagban 6 fős – vagyis meglehetősen kicsi – HJ-csoportok általában ugyan kb. 13 napot töltöttek el a keleti szomszédnál, de gyakoribbak voltak az ennél is rövidebb utak. A csoportok továbbra is a Szudéta-vidékre, annak is északi részére, illetve a Szepességre koncentrálták tevékenységüket, s általában a közeli szász, thüringiai és brandenburgi területekről érkeztek.

A Szudéta-vidék elcsatolásával sok Sokolban szervezett cseh fiatal került Németország területére, ugyanis a Sokol pedig éppen ezeken a határmenti területeken rendelkezett a legnagyobb lefedettséggel. Az összesen 3360 Sokol-egyesületből 488 esett a cseh szemszögből „megszállt területnek” nevezett

⁸⁰⁰ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 14. Juni 1933 – PAAA, R 63604. 1933 tavaszán a szudétanémet ifjúság *Franz von Papen* alkancellárt akarta meghívni a karlsbadi ifjúsági tanácskozásra, de a követség úgy vélte, hogy a csehszlovák kormány bizonyosan nem fog hozzájárulni Papen nyilvános fellépéséhez. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 1. April 1933 – PAAA, R 63604; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 2. Juni 1934; Deutsches Konsulat an das AA, Brünn, 5. Juni 1934 – PAAA, R 63607.

⁸⁰¹ „Wille und Macht” in der Tschechoslowakei verboten. *RJP*, 1934/175. sz., 1. o.

⁸⁰² R.J.F. an das AA, 19. Juni 1936 – PAAA, R 98868. A kérdés egyben összekapcsolódott a Német Tornaszövetség ügyével is, mivel e kérdésben fontos szempont volt, hogy a szövetség tagjainak kiutazása elé milyen nehézségeket gördítenek a csehszlovák hatóságok. Mivel a követség a Tornaszövetségtől még szeptemberben sem kapott választ, ezért egyelőre sem a külügyminisztériumot, sem pedig a Hitlerjugendet nem tudták tájékoztatni. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 15. Juli 1936 és 12. September 1936 – PAAA, R 98868.

⁸⁰³ A követség véleménye alátámasztására megemlítette, hogy 1936 júliusában egy 10 fős és egy 4 fős iskolai csoportot vettek őrizetbe, főleg fényképezőgépek és a határvidéki területekről készítették fényképek miatt, valamint a magukkal vitt térképekre történt bejegyzések miatt. Az egyik csoport esetében a követségnek két hetébe telt, míg elérték szabadon engedésüket (a tanárok maradtak őrizetben), a másik csoport még július végén is őrizetben volt. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 28. Juli 1936 – PAAA, R 60449.

⁸⁰⁴ [AA] an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, 20. August 1936 – PAAA, R 60449; Csehszlovákia irányában – talán éppen a tiltás következtében – még 1937-ben is problémát okozott, hogy a BIV engedélye nélkül is útnak indultak fiatalok, mi több 15 éves kor alatt is. Sokuk onnan továbbutazott Magyarországra és Jugoszláviába, anélkül, hogy bármiféle anyagi fedezettel rendelkezett volna. E nélkül a magyar határőrség azonban nem engedélyezte a határátlépést. Deutsches Konsulat an das AA, Pressburg, 6. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

⁸⁰⁵ 1938 novemberében a Cseh Agrárpárt ifjúsága akart kapcsolatba lépni a HJ-tal és látogatást tenni Németországban, s közben Schirachal is találkozni akartak. [R.J.F. Auslandsamt] an die Dienststelle, 7. November 1938 – PAAA, R 27134; Sudetendeutsches Gebiet hungert. *RJP*, 1935/202. sz., 4. o.; Sudetendeutsche Kindern verhungern! *RJP*, 1935/209. sz., 2. o.; Der soziale Kampf im Sudetenland. *Das Junge Deutschland*, 1938/11. sz.

Szudéta–vidékre. Összesen 112 140 fő került ezekkel az egyesületekkel a megszállt részekre, ebből 55 835 fő felnőtt volt, 17044 fő tanonc, 39 262 fő pedig tanuló volt. Utóbbiak mind HJ-korúak voltak.⁸⁰⁶ A „Maradék–Csehország” kérdésének végső megoldása, vagyis a Cseh– és Morva Protektorátus létrehozása révén pedig a teljes cseh ifjúság német fennhatóság alá került.

V. 6. 5. 4. Szlovákia – Miután a Cseh–Morva Protektorátus az ország nagyobbik részét belfölddé tette, az egykori Csehszlovákiából már csak Szlovákia maradt meg lehetséges partnernek. Szlovákia német „védállamként” (Schutzstaat) viszont minden korábbinál kedvezőbb terepet jelenthetett az együttműködésre. Az új, nemzeti szlovák, magát a csehektől megkülönböztetni kívánó érzület elsődleges hordozója a szlovák ifjúság volt, különösen annak a *Hlinka Gárdában* (Hlinkova garda) és a *Hlinka Ifjúságban* (Hlinkova mládež) tömörült része.⁸⁰⁷ Ez a fokozatosan szlovák államifjúsággá váló szervezet lett a Hitlerjugend legfőbb partnere is.

Schirach román és olasz vendégek mellett már 1939 áprilisában Gatowban fogadta a szlovák ifjúsági és oktatási minisztert, *Cernakot* is, valamint a Hlinka Gárda törzszvezetőjét, *Murgast*. A megbeszélésen minden bizonnyal terítékre kerültek a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok, illetve a szlovákiai németiség ifjúsági szerveződésének kérdése. Ugyancsak 1939 tavaszán került sor a szlovák követ tájékoztató látogatására egyes HJ létesítményekben. 1939 nyarán azután került sor az első ifjúsági látogatásokra. 1939 augusztusában a Haditengerészeti HJ érkezett egy napos látogatásra Pozsonyba. A Haditengerészeti HJ nagy nyári vízi útjáról volt szó Passau és Budapest között, amely egy nap erejéig Pozsonyt is érintette, és az ottani külföldi HJ-tal is találkoztak. Ezen kívül közel tíz útra került sor, melyek elsődleges célja a német területek felkeresése volt. 1939 nyarán a Hlinka Ifjúság 30 fős csapata vett részt a HJ egyik nyári táborán, majd viszonzásképpen egy HJ-csoport vendégeskedett a Hlinka Ifjúság szlovákiai táborában.⁸⁰⁸

Szlovákiában a népi német ifjúság működése a lehető legszabadabb módon zajlott, ugyanis semmiféle akadályt nem gördítettek annak tevékenysége elé. 1938 decemberében *Karmasin* népcsoportvezető *Ferdinand Klugot* bízta meg a kárpátnémet ifjúság vezetésével. A szervezet – amely mindjárt a Szudéta–vidék átadása után létrejött – hivatalos neve *Kárpátvidéki Német Ifjúság* (Deutsche Jugend in den Karpatenländern) lett, amely kizárólagos igénnyel lépett fel a szlovákiai német fiatalok összefogását illetően, s a kormányrendelet szerint a szervezet feladata az államnak és népcsoportnak egyaránt elszánt férfiak és megbízható polgárok nevelése volt. A Német Ifjúság jó viszonyt alakított ki a Hlinka Ifjúsággal is. Célkitűzésként szerepelt a német ifjúság egységes összefogása, mivel a csehszlovákiai időkből eredő Tornamozgalom több csoportjának jelenléte ellenére sem lehetett egységes ifjúságról beszélni. Az ifjú tornászok talaján négy hónapos szervezőmunkával, 1939 közepére sikerült létrehozni az egységes ifjúsági szervezetet. A DJ a fiúk esetében 10 és 18, a lányok esetében 10 és 21 éves kor között fogta össze a német fiatalokat, összesen 85 állomáshelyet létesített, amelyeket 5 törzsbe (Pozsony, Körmöc, Németpróna, Felső-Szepesség és Alsó-Szepesség) fogtak össze. A 6. törzs, Kárpát–Ukrajna a magyar bevonulás miatt elveszett. A törzsekben egyenként 30–30 fiúcsapat és lánycsapat, illetve 32 DJ- és JM-csapat adott keretet a 15 fős ifjúság működéséhez. A pozsonyi legfelsőbb vezetés mellett összesen 1200 alsóbb vezető teljesített szolgálatot, s a további vezetők képzése is gőzerővel folyt. 1939-ben hat vezetőképző tábort tartottak 350 fiú részére és további négy tábort 240 lány részére. A pozsonyi színjátszó csoport a legeldugottabb helyeken is tartott előadást. 1939 húsvétján 7 nagygyűlésre került sor, amelyeken összesen 7200 ifjú vett részt, Pozsony mellett pedig 400 fős táborozást tartottak. 1939 végére – 16 ezer fővel – az ifjúság 90 százaléka volt tagja a szervezetnek.⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ Abschrift. Sokoltum und Okkupation. *Venkov*, 16. Oktober 1938 – PAAA, R 27134.

⁸⁰⁷ Slowakische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 22., 1. Dezember 1935, 191. o. (BArch, NSD 43/8–2).

⁸⁰⁸ Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.; Aktennotiz. 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135; Wilhelm Kepler. Staatssekretär z. b. V. im AA an die Dienststelle, 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135; An das AA, Referent Partei, 19. Juni 1939 – PAAA, R 27135; An die RJF, Auslandsamt, 3. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

⁸⁰⁹ Die deutsche Jugend in der Slowakei. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 10–11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777–112778. o.); Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1–3. o. *Erblanger, Arthur*, Deutsche Jugend in der Slowakei. *Nation und Staat*, 1940/5–6, 175–178. o.; Die deutsche Jugend in der Slowakei. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 10–11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777–112778. o.); Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1–3. o.

V. 6. 6. A baltikumi kapcsolatok

A Hitlerjugend baltikumi útjainak komolyabb méretekben való megindítása előtt a Birodalmi Ifjúságvezetőség már 1933-ban aktívan tevékenykedett azon, hogy a balti országokban is támogassa azokat a német ifjúsági szerveződéseket, amelyek annak reményével kecsegtettek, hogy bizonyos idő eltelte után magukban egyesítik a teljes helyi német ifjúságot, s a HJ útjainak legfőbb célpontjai lehetnek. Mivel a Baltikum egyértelműen a német hatalmi érdekek egyik fontos színtere volt, s hosszú távon német területként tekintettek rá, kézenfekvő volt, hogy az itteni németiség megtartása – a birodalommal szomszédos országokhoz hasonlóan – nagyon fontos volt. Német részről a három balti állam önálló létét is a német győzelem eredményének állították be. A két északibb országot közép-európaiibbnak tartották, ahol fontos szerepet játszottak a német kultúrcentrumok, magasabb volt a lakosság iskolázottsága és életszínvonala is. Ezzel szemben Litvániát „viszonylag primitív és feltáratlan” országnak tekintették, amelyben nagy volt a gazdagok és szegények ellentéte, sok volt az analfabéta, így ott – német meglátás szerint – inkább „orosz viszonyok” uralkodtak.⁸¹⁰ Mindhárom balti országban rendkívül kedvezőtlen volt azonban Németország megítélése.

V. 6. 6. 1. Litvánia – Litvániában az 1926 óta katonai igazgatás alatt álló Memel-vidéken az ifjúsági szervezetek gyűjtőszerveként 1933 nyarán jött létre a Memel-vidéki Ifjak szervezete az ottani főkonzulátus és a *Német Kelet Szövetsége* közreműködésével, amelyhez csatlakozott az addigi legjelentősebb német ifjúsági szervezet, a *Memel-vidéki Cserkészek Szabad Csapata* (Freischar memelländischer Pfadfinder) is. Vagyis egységes ifjúsági szervezet létrehozása volt a cél Litvániában is, amely minden cserkész és egyéb ifjúsági szervezet összefogását jelentette. A memel-vidéki német ifjúság munkájával szemben ugyanis addig komoly kételyek mutatkoztak Németországban. 1934-ben Litvániában azonban betiltották a német ifjúsági szervezeteket. A fennálló német szervezeteknek pedig tilos volt 18 év alatti fiatal felvenniük, s német megítélés szerint a német iskolák száma is minimálisra csökkent, így csak a család láthatta el a német nevelést. Az előírások nagyon szigorúak voltak: nem működhetek olyan szervezetek, amelyek testi felkészítéssel foglalkoztak, hét fő felett minden összejövetelt be kellett jelenteni a rendőrségnek, német szervezetek csak litván vezetőkkel működhetek. Csak a kaueni *Német Gimnázium Tanuló Ifjúsága* (Schülerschaft) működött tovább s tartott sportrendezvényeket. 1938-ban mindenesetre megrendezték Litvániában az első német sport- és tornaünnepet, ahova Litvánia minden részéből érkeztek. Az ifjúság így a továbbiakban az egyházi és néhány népiségi szervezetben próbált működni.⁸¹¹

1934-ben létrejött viszont egy illegális német ifjúsági szervezet, amelyet *Ifjú Népnak* (Jungvolk) neveztek el. Később az engedélyeztetés megkönnyítése és a toborzás elősegítése érdekében a szervezetet már *Evangélikus Legényegyletnek* (Evangelischer Jungmänner-Verein) keresztelték el. A tagok egy része az államellenes szellemiség miatt kilépett a szervezetből, másik részének pedig a szülők tiltották meg a tagságot, sőt fel is jelentették az egyesületet, így az állambiztonsági rendőrség betiltotta azt, és vezetőit – megállapítva államellenes működésüket – letartóztatta. A németiség legfőbb szervezetén, a *Litvániai Németek Kulturális Szövetségén* (Kulturverband der Deutschen Litauens) belül viszont egyre több fiatal tömörült, s 1938-ban lehetővé vált a *Német Fiúifjúság* (Deutsche Jungenschaft) és a *Német Lányifjúság* (Deutsche Mädelschaft) felállítása. 1938 tele és 1939 tavasza a toborzással folyt, s így 1939 végére a szervezetnek már 2000 tagja volt.⁸¹²

Litvániában az *Ifjú Litvánok* (Junglitauer) képezték a tervezett államifjúság alapját (az államelnök az állam feladatának minősítette a vezérelv alapján működő, katonás és népiségi nevelést), hiszen ez volt a kormányzópart kb. 40 000 fős, 8 év feletti ifjakat összefogó ifjúsági szervezete, amely a legjelentősebb volt Litvániában. E párt keretében működött egy sportszervezet és a kb. száz ezres *Ifjú Mezőgazdászok Szövetsége* is, valamint a Memel-vidéken a „Santara”

⁸¹⁰ Deutsche Pädagogische Auslandsstelle an das AA, 15. Juni 1933 – PAAA, R 63604; Grunow, Ernst, Die Jugend im Ostseeraum. III.: Die Jugend in den baltischen Ländern. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 15–29. o., i. m., 15–29. o.

⁸¹¹ Deutsches Generalkonsulat an das AA, Memel, 2. September 1933; Deutsches Genarkonsulat an das AA, Memel, 30. August 1933 – PAAA, R 63605; Der Preußische Minister des Innern an das AA, 25. September 1934 – PAAA, R 63608; Ref.: G. R. v. Grundherr, zu VI S 785, 9. März 1935 – PAAA, R 63609; Aus dem volksdeutschen Kampf der jungen Generation. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 29. o.; Deutsche Jugend in Großlitauen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 40., 1. November 1936, 198. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Die deutsche Volksgruppenjugend in Litauen. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 158–160. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Litauen. BArch, R 43 II/512, 66–67. o.

⁸¹² Memeler „Jungvolk”. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 22. o. (BArch, NSD 43/8–1); Die deutsche Volksgruppenjugend in Litauen. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 158–160. o.

elnevezésű litván nemzeti ifjúsági szervezet, amely német álláspont szerint nagyon aktív volt a népiségi harcban. Mivel az Ifjú Litvánok sorain kívül rekedt a teljes iskolai ifjúság, őket leginkább az államilag is támogatott cserkészcsoporthoz fogták össze, akik *Smetana* államelnök vezetése alatt álltak. Az egységes államifjúság 1938-ban azonban még nem létezett, a cserkészek és a keresztény szervezetek továbbra is önállóan működtek.⁸¹³

Litvánia felé irányuló kapcsolatok leginkább a kelet–porosz Hitlerjugend esetében álltak fenn, amely azonban a többi birodalmi szervhez hasonlóan leginkább csak erkölcsi támogatást tudott biztosítani, a közvetlen kapcsolatoktól egyelőre el kellett tekinteni, jóllehet a HJ időre–időre kapcsolatba lépett ez ügyben a főkonzulátussal. 1935-től a kelet–poroszországi HJ-területvezető elrendelte, hogy a Hitlerjugend háromhetes vezetőképző kurzusain résztvevő fiatalok 10 százaléka minden alkalommal a Memel–vidékről érkezzen.⁸¹⁴

A Memel–vidék németisége, amely elsősorban az iskolákban érezhette a litvánok asszimilációs törekvéseit, de a németiség ifjúsági szervezete is gyakorta szenvedte el a hatóságok túlkapásait, 1939 márciusában tért vissza a birodalomhoz. A súrlódások elkerülése végett a memel–vidéki ifjúság, amelynek már 1933 előtt is léteztek csekély, 1933 után pedig egyre bővülő kapcsolatai a birodalmi HJ-tal 1939-ig nem tett nyíltan hitet a nemzetiszocializmus mellett. A kovnói perben hosszabb fegyházbüntetésre ítélt, négy évig különböző litván fegyházakban sínylődő *Erich Lapins* csak 1939-ben hozta létre az ottani Hitlerjugendet, de még azelőtt, hogy a Memel–vidék hivatalosan is Németország birtokába került volna. A Hitlerjugend törzsét a *Memel–vidéki Német Sportszövetség* (Memeler Deutscher Sportbund) képezte. Az év elején összesen három körzetet hoztak létre, később már négy körzet működött, amelyek a Kelet–Poroszország Terület részévé váltak.⁸¹⁵

Litvánia a komoly feszültségek miatt szinte egyáltalán nem volt terepe a kétoldalú kapcsolatoknak. A BIV Útszervezési Osztálya 1935-ben ráadásul olyan rendelkezést is kiadott, hogy a Litvániába, illetve azon keresztül vezető utakra nem adnak ki engedélyt.⁸¹⁶ Valóban nincs is nyoma Litvániába vezető utaknak, a források mindössze két, 1939-es útról tesznek említést.

V. 6. 6. 2. Lettország – Litvániánál sokkal fontosabb, sőt a három balti ország közül a legfontosabb partner Lettország lett. 1933-ig a lettországi német ifjúság sok szervezetben, széttagoltan működött. Ennek ellensúlyozására hozták létre a *Német Ifjúság Szövetsége Lettországban* (Verband deutscher Jugend in Lettland) nevű szervezetet, amelyet 1917 óta létező előzmények után 1929-ben alapítottak. A szervezet azonban inkább csak fedőszerveként működött a laza kapcsolatban álló csoportjai számára, de Németországban is úgy tekintettek rá, hogy a szövetség egyszer a teljes német ifjúságot egyesítheti majd. A szövetség 1934-ig, az egyesületi törvény szellemében szabadon működhetett, utána az Ulmanis-féle autoriter kormányzat kézi vezérlés alá helyezte minden német szervezetet, amelyeknek publikációikról és fontosabb határozataikról folyamatosan tájékoztatni kellett a belügyminisztériumot. Bár működésüket továbbra is engedélyezték, rendezvényeiket azonban gyakran betiltották, és sok letartóztatásra is sor került, csak 1937-től normalizálódott ismét a helyzet. A szervezet kiépítése csak 1935-től vett nagyobb lendületet, s három év alatt tagjai számát 1500-ról 4550-re emelte, 1937-ben a 22 állomáshely pedig már 6000 tagot fogott össze. A szervezet vezetését „korszerű” apparátussal látták el, hogy a német ifjúsági élet minden területét megfelelőképpen irányíthassa. 1938–39-ben a szervezet pedig már olyannyira megkapaszkodott, hogy a németországihoz hasonló mozgalmas tevékenységet folytatott sporttüneményekkel, táborokkal, utakkal, 1932 óta terebélyesedő vidékszolgálattal és a Balti Önkéntes Munkaszolgálattal (Baltischer freiwilliger Arbeitsdienst). 1933 ősztől indult meg a német leányok lettországi tevékenysége, s jött létre 1934 januárjában a *Német Lányszövetség* (Deutscher Mädchenbund), amely fedőszervezetként az addig létrejött egyleti, cserkész és keresztény lánycsoportokat (Mitau, Libau, Tuckum) fogta össze, további belépésekre azonban nem került sor, mivel az iskolák nem foglaltak még állást a szövetség ügyében, s addig nem engedélyezték a tagságot. A csoportmunka még eléggé kezdetleges volt a lányszervezetben, de a korok szerinti megosztás, s a német ifjúsági mozgalom, illetve a Hitlerjugendben honos tevékenységek itt is meghonosodtak, különösen nagy gondot fordítottak a német

⁸¹³ Az Ifjú Litvánok legnagyobb ellenfele a katolikus *Tavaszhozók* voltak, mely tagságát nézve jelentős szervezet volt. Az iskolás korúak katolikus szervezete az Angyaloszlág (Engeldiener) volt. Grunow, i. m., 15–29. o.; Deutsche Gesandtschaft für Litauen an das AA, Kowno, 20. Juli 1938 – PAAA, R 98873.

⁸¹⁴ Deutsche Stiftung an das AA, 4. Juli 1935; Deutsches Generalkonsulat für das Memelgebiet an das AA, Memel, 3. August 1935 – PAAA, R 98868. A memel–vidéki németiség számára a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* segítségével szervezett diákcseré több alkalommal is meghiúsult a kiutazási engedélyek visszatartása miatt. Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 30. Juli 1935 – PAAA, R 63613; Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610.

⁸¹⁵ Hitler-Jugend im Memelgebiet. Zeitungsausschnitt, 22. Februar 1939 – BArch, NS 22/546; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 188. o.

⁸¹⁶ RJF Fahrtenamt an das AA, 19. Juli 1935 – PAAA, R 98894.

és a helyi lapok szemlészésére, s mellette ellátták a livföldi és a kurföldi német kolóniák patronálását is. Otthonuk egyelőre nem volt, így magánházaknál gyűltek össze.⁸¹⁷

A megújhódási mozgalmat (vagyis a nemzetiszocializmusnak is teret engedő) jelentő Német Ifjúság Szövetségével viszont ellentétben állt az „előregedett liberális” *Balti Német Népközösség* (Deutsch–Baltische Volksgemeinschaft) lettországi német szervezet, melynek keretei között 1934 áprilisában megalakították a *Lettországi Német Fiú- és Lányszövetséget* (Lettländischer Deutscher Jungen- und Mädchenbund). A közös fiú- és lányszövetség megalapítását követően a lánycsoportok taglétszáma 15-ről 40-re, majd 1934 közepére már 70-re nőtt. Később ebben a szövetségben is helyet kapott a nemzetiszocialista gondolatvilág alapelveinek megismertetése. A Német Ifjúság Szövetsége 1935-re komolyan eltávolodott a Német Népközösségtől, amely így egy olyan német cserkészszövetség felállítását tervezte, amely a Lett Cserkészszövetségek önálló csoportját képezte volna. Mindez jól mutatta a németségben belüli széthúzást. A külügyminisztérium a többi ifjúsági csoportra nézve is veszélyesnek látta ezt a törekvést, ugyanis ez felozlatáshoz vezetett. 1935 márciusában a Népközösség és az ifjúság viszonyát a Népközösség elnökségi ülésén tisztázták, ahol a Népközösség az ifjúságot a keretein belül elismerte önálló balti német szervezetnek, amely azonban önként vállalta, hogy követi annak mint a lettországi németség legfőbb fórumának útmutatásait. A Népközösségen belül így újra megkezdte munkáját az ifjúsági hivatal, s keretei között működött az 1935-ben alapított német hallgatói szervezet, a Német Ifjúsági Kör (Deutscher Jugending) is. Végül 1938-ra csitulak el az ellentétek a lettországi németségben belül.⁸¹⁸

Lettorszáiban a legfontosabb lett szervezet a cserkészeké volt, amely német megfigyelés alapján politikamentes, de erősen militarizált szervezetnek minősült, haditengerészeti és repülőcsoporthoz is rendelkeztek. A *Lettország Héjái* szintén cserkészszervezet volt, amely viszonylag nagy taglétszáma ellenére kevésbé volt ismert. A Héják hat éves kortól fogadták soraikba a fiúkat és lányokat, nevelési programjuk középpontjában a védsport és jellembeli nevelés állt. Fennállásuk rövidsége ellenére az *Ifjú Csapatok* (Mazpulki) volt a legjelentősebb ifjúsági szervezet, amelyet Ulmanis elnök állított fel. Főleg vidéki területeken volt jelentős a szervezet, és a paraszti életformát helyezte nevelési elvei középpontjába, s nyolc éves kortól felfelé várta a fiatalokat. Ezenkívül a YMCA mintájára evangélikus, illetve katolikus szervezetek is működtek.⁸¹⁹

1934 nyarán Lettorszáiban is napirendre tűzték egy államifjúsági szervezet létrehozását, amelybe egy-két kivételtől eltekintve – köztük a cserkészek – betagoltak volna minden ifjúsági szervezetet, beleértve a kisebbségi ifjúságokat is. A betagolást elkerülendő a lettországi német ifjúság javaslatot tett a német és a lett ifjúság közötti szorosabb együttműködésre, amely kiterjedt volna a sportra, a közös munkatáborokra, valamint kulturális és szociális programokra. A szövetség a lett belügyminisztériumban szóbeli ígéretet is kapott önállósága megőrzésére, amiért cserébe a leendő államifjúság vezetőjének bizonyos felügyeleti jogot biztosítottak volna. Ez azonban nem jelentett volna közvetlen beavatkozási lehetőséget a szövetségben összefogott szervezetek életébe. A Hitlerjugend és a Balilla mintájára felálló *Letti Államifjúság* tényleges megalapítását a német diplomácia 1935 elejére várta.⁸²⁰ A harmincas évek közepétől lett részről meg is indultak a tájékoztató látogatások Németországba, amelyek során a lett államifjúság felépítéséhez gyűjtöttek tapasztalatokat. A lett belügyminiszter-helyettes 1935-ben Schulze hivatalvezető társaságában látogatta meg a berlini HJ egyik nyári táborát. 1937-ben a lett államifjúsági szervezet felépítésével megbízott *Friedrich Laurson* 30 lett fiatalal az olaszországi Campo Mussoliniből való hazatérés során látogatott el a nürnbergi pártnapokra.⁸²¹

V. 6. 6. 3. Észtország – Észtországban a német kisebbség kb. 20 ezer főt számlált és kulturális autonómiával rendelkezett. A német fiatalság viszont nagyon szűk keretek között mozgott, egységes ifjúsági szervezetet nem alapíthattott. Az 1934 januárjában alakult észtországi *Balti Német Cserkészszövetség* (Deutsch–baltischer Pfadfinder Bundes)

⁸¹⁷ Grunow, i. m., 15–29. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Lettland. BArch, R 43 II/512, 64–65. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 4. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Verband deutscher Jugend in Lettland an das AA, 26. 7. 1933 – PAAA, R 63605.; Deutsche Jugend in Lettland. *RJP*, 1935/18. sz., 4. o.; Deutsch–baltische Jugendbewegung. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 14., 15. Juli 1935, 85. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); *Samson, H. von*, Rückblick auf die baltendeutsche Jugendarbeit. Lettland. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 178–180. o.; Bericht über den „Deutschen Mädchenbund“ in Lettland, Riga, 27. März 1934 – PAAA, R 63607.

⁸¹⁸ Protokoll der Gründungsversammlung des „Lettländischen Deutschen Jungen- und Mädchenbundes“ – PAAA, R 63607; Abschrift. Bericht über Mädelarbeit in Lettland, 27. Juli 1934 – PAAA, R 63607; Walther Jansen an das AA, 26. Januar 1935 – PAAA, R 63609; Hauptvorstandssitzung der Deutschbaltischen Volksgemeinschaft. Rigasche Rundschau, 14. März 1935 (PAAA, R 98868); Abschrift. Politische Eindrücke auf der Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen HJ-Führerkorps (17. 8. – 3. 9. 1938) – PAAA, R 27134; Lettische Presseauszüge (Nr. 21.), 11. August 1934 – PAAA, R 63607.

⁸¹⁹ Grunow, i. m., 15–29. o.

⁸²⁰ Lettische Presseauszüge (Nr. 21.), 11. August 1934 – PAAA, R 63607; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 8. September 1934; Rigasche Rundschau, 3. September 1934 – PAAA, R 63608; Die lettischen Jungscharen. *RJP*, 1935/24. sz., 5. o.

⁸²¹ Ausländischer Besuch in den Sommerlagern der Berliner HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.; RjF Auslandsamt an Gesandtschaftsattaché Dr. Kutscher, Deutsche Gesandtschaft Riga, 14. Mai 1938 – PAAA, R 98907.

1934 végére kb. 400 fős tagsággal rendelkezett, amely a német megújítási mozgalommal együtt a nemzetiszocializmus talaján állt. 1937-re fiú- és leányszervezete már 1000 tagot számlált, ami az összefogható fiatalság 60 százalékát jelentette, s nagyon kiterjedt munkát végzett. A *Legények Keresztény Egyesülete* (Christlicher Verein Junger Männer) evangélikus szervezet volt a balti német ifjúság 15 százalékával, a *Népnemzeti Egyesülés* (Volksnationale Vereinigung) a megújítási mozgalommal hasonló célokat követett, s kb. 800 tagja volt. A harmadik ifjúsági szervezet a *Vándorsolymok* (Wanderfalken) szervezete volt. A cserkészek és a keresztények között jelentős súrlódások voltak, amelyek nem segítettek elő a lettországi németiség egységesülését. A három szervezet a *Német Kulturigazgatás* (Deutsche Kulturverwaltung) ifjúsági hivatala alatt és annak szervezésében fejtette ki tevékenységét. A birodalmi német szándékokat tükrözte itt is, hogy e szervezetek összeolvasztását célozták meg, de belátták, hogy arra még nem érkezett el az idő. A meglévő szervezetek felosztása nagyobb veszéllyel járt volna, s a három szervezet külön-külön valószínűleg jobb eredményt tudott elérni a nagyon szétszórt németiség körében, mint egy az észti hatóság által is gyanúsán kezelt egységes szervezet. 1936–37-ben az állami törvényalkotás átmenetileg szinte teljesen megbénította a német ifjúsági munkát. 1939-től a rendezvények is ellehetetlenültek, mivel azok vezetőit csak a minisztérium jelölhette ki, így oda rendszerint észteket nevezett ki, emiatt a népcsoport elállt az ilyesfajta tevékenységtől. Az itteni ifjúság nagyon eredményes volt viszont a vidék- és a munkaszolgálatban.⁸²²

Észtországban is akadt példa a birodalmi németek és a népi németek közötti nézeteltérésekre is, s különösen az képezte kifogás tárgyát, hogy az észtiországi birodalmi németiség országos bizalmasa olyannyira nem ügyel a német népiség tisztán tartására, hogy a felesége egy észti. A birodalmi HJ útjai alkalmat adtak tehát arra is, hogy ellenőrizzék az ottani németiséget, annak ifjúságát, s kifejtsek számukra, hogy a birodalomban mit várnak tőlük.⁸²³

Észtország szervezett ifjúságának legnagyobb része az 1930 óta a cserkészek és az észti hadsereg főparancsnokának védnöksége alatt működő *Ifjú Sasok* szervezetében töltötte szabadidejét. Itt is mutatkoztak törekvések arra, hogy e két szervezet egyesüljön, a tárgyalásokat egyelőre azonban felfüggesztették, mert az észti kormány is az ifjúság állami összefogását tervezte. Ezek mellett működött az *Összészti Ifjúsági Szövetség*, valamint különféle egyházi ifjúsági szervezetek.

⁸²⁴

Az állam az ifjúság mind teljesebb összefogása kapcsán külföldi mintákat követett, mivel az észti ifjúságnak 1935-ben csak 10 százaléka volt tagja különböző szervezeteknek. Ez az arány 1937 vége felé 28 százalékra (8 és 20 éves korú lakosság) nőtt, vagyis az észti ifjúsági szervezetek ekkorra 60 ezer taggal rendelkeztek. Az iskolás korú lakosság körében az arány viszont csak 40 százalékos volt. Az észti kormány nem volt elégedett az elért eredményekkel, így még markánsabb intézkedéseket kívánt foganatosítani az észti ifjúság összefogására, amit leginkább a szervezeti háló fejlesztése által a szülőkhöz és ifjakhoz való szorosabb hozzáférésre és meggyőzésre alapoztak. Német részről kétségesnek ítélték az észti államifjúság megalkotását, mert – észti sajtóértesülések alapján – azt kényszerrel nem tartották lehetségesnek, csak valamiféle közös minimum elvén. A fentről alakuló folyamatokat a németek amúgy sem tartották teljesen természetesnek, hiszen az ellentétben állt „az ifjúságot az ifjúság vezeti” elvvel. Nehezítette a folyamatot az ifjúságok közötti erős feszültség is. Az észti kormány célja viszont az volt, hogy olyan, az ifjúság kezdeményezésén alapuló szervezetet

⁸²² Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1–3. o.; Grunow, i. m., 15–29. o.; Bestand des D.–B.–P.–B. zum 1. April 1934 – PAAA, R 63607; Organisation ausländischer Jugendverbände in Estland. Deutsche Gesandtschaft an das AA, 17. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Aus dem volksdeutschen Kampf der jungen Generation. Estland. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 26. o.; Deutsche Jugendarbeit in Estland. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 34., 1. Juli 1936, 181. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Samson, H. von, Rückblick auf die baltendeutsche Jugendarbeit. Estland. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 180–182. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Estland. BArch, R 43 II/512, 62–63. o.; Die Jugendfrage im estländischen Deutschtum. *Der Auslandsdeutsche*, 1936/1. sz., 3–7. o.; Deutsche Jugendarbeit in Estland. *Berliner Tageblatt*. Morgen-Ausgabe, 16. Juli 1936 (PAAA, R 98868); Deutsche Jugendarbeit in Estland. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 34., 1. Juli 1936, 181. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Samson, H. von, Rückblick auf die baltendeutsche Jugendarbeit. Estland. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 180–182. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Estland. BArch, R 43 II/512, 62–63. o.

⁸²³ Abschrift. Politische Eindrücke auf der Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen HJ-Führerkorps (17. 8. – 3. 9. 1938) – PAAA, R 27134.

⁸²⁴ Zusammenschluss der estnischen Jugend? *RJP*, 1935/65. sz., 5. o.; Zentralorganisation der estländischen Jugend. *RJP*, 1935/40. sz., 2. o.; Az Összészti Ifjúsági Szövetséget 1919-ben alapították, majd leginkább a mezőgazdasági körökre támaszkodott, s 10 ezer fős tagságával főleg kulturális tevékenységet fejtett ki. Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o. Észtországban az Észti YMCA kb. 1800 taggal rendelkezett, s 1935-ben már 15 éves múltú tekintett vissza a 10–25 éves korosztály szervezésében. Ehhez hasonló volt a YWCA (Kritlik noorte naiste Ühing) nevű katolikus szervezet, amelynek 1934-ben 18 év feletti 1000 teljes jogú, s emellett 1500 ifjú leány és 3000 idősebb lány tagja volt. Az egyik legjelentősebb ifjúsági szervezet volt az Észti Honleányok, amelynek 1938-ban öt éves múltja után már több mint 17 ezer tagja volt (1934-ben 4000 fő). Zahlen zum Estnischen Christlichen Jungmännerverein. *RJP*, 1935/288. sz., 3. o.; Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o.; Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o.; Die estnische Jugendorganisation der „Heimattöchter” *RJP*, 1938/15. sz., 6. o.

teremtsenek, amely az iskola mellett 10 és 18 éves kor között komoly nevelőtényezővé válhatott. Az ifjúság legalább hatvan százalékos összefogásában gondolkodtak.⁸²⁵

Az 1936 októberében megjelent törvény az ifjúság szervezéséről az egész észtországi ifjúsági tevékenység egységesítését tűzte ki célul. Az oktatási minisztériumban felállítandó ifjúsági hivatal minden szervezetet felügyelt volna. A végrehajtási rendelet pedig felsorolta azokat az ifjúsági szervezeteket, amelyek a jövőben nem vehettek fel tanulókat. Köztük volt szinte minden addigi szervezet, így a német szervezetek is. Az iskolások kirekesztése a munka szinte teljes megbénítását eredményezte. A tárgyalások eredménytelenül zajlottak, mivel a népcsoport nem akarta fiatalságát az észt csoportokba átvezetni. Így a német fiatalokat iskolánként szervezték tanulócsoporthoz, ami viszont felszámolta az ifjúság egységét, hiszen a csoportok az iskolaigazgatók irányítása alatt álltak.⁸²⁶

1937-ben az észt kormány végre lépést tett az ifjúság egységesítésére, s rendeletben biztosította a jogot az oktatási miniszternek, hogy az egységes irányelveket nem követő ifjúsági vezetőket elbocsássák, s helyükre újakat helyezzenek. A tervek között szerepelt egy újabb törvény kiadása, amely a kormányzót az ifjúság legfelsőbb vezetőjévé emelte volna, s akinek minden ifjúsági szervezet alárendelődött volna. 1938-tól egy törvénymódosítást követően az államelnök minden ifjúsági szövetség védnöke lett, az ifjúság megszervezését a gyakorlatban viszont a kulturális minisztérium végezte, ebben azonban a hadsereg főparancsnokságának szempontjai is erősen érvényesültek. 1939. április 1-től az oktatási miniszter utasítására minden cserkészszervezet egyesült, s *Észtország Ifjúsága* néven folytatta tevékenységét. Így ennek keretében működött tovább az *Ifjú Sasok*, a *Honleányok*, az *észt cserkészek*, a *Guides*, *Norrsepad*, a balti német és az orosz ifjúsági szervezetek is.⁸²⁷

V. 6. 6. 4. Baltikumi utak – A Baltikumba vezető utak a két északi balti államot általában együtt érintették, és sok esetben Finnországban folytatódtak. Bár a HJ útjaira már 1933-tól volt példa, egyik évben sem járt jelentős számú HJ-csoport a balti országokban.

A Hitlerjugend müncheni csoportja 1933 júliusára már önálló nagyutat (Großfahrt) is tervezett a Baltikumba. Az út előkészítését 1933 elején megkezdték a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlegén, amely kapcsolatba lépett a *Balti Német Népkegyességgel* és a *Német Ifjúság Szövetségével*, hogy beszerezze az út megtervezéséhez szükséges információkat. A Népkegyesség ezeket készségesen biztosította, s felajánlotta segítségét az ifjak megérkezése után is, felhívták azonban a figyelmet a lakosság ellenséges viszonyulására a nemzetiszocializmushoz. A lettországi szociáldemokrata körök nemzetiszocialista ellenessége miatt támadt kétely a Német Népkegyesség vezetésében arra nézve, hogy ilyen körülmények között célszerű-e a Hitlerjugendet Lettországra is elküldeni. A Népkegyesség munkatársainak a rigai követséggel folytatott megbeszélésén végül azonban arra a meggyőződésre jutottak, hogy a látogatást a jelenlegi körülmények között is meg kell tartani. Három, egyenként 25 fős csoporttal számoltak. Egyetértettek azzal is, hogy a HJ kapcsolatba lépjen a lett cserkészekkel annak érdekében, hogy az út még simább lebonyolítását ezzel is elősegítsék. Jelképek viselését viszont nem tartották helyén valónak. Komolyabb problémák mutatkoztak viszont Litvániában, ahol mind a kommunista, mind pedig a náci szervezetek ellen keményen felléptek, illetve az ilyennek minősített szervezetek tagjait nem engedték be az országba. A két északabbi balti országba viszont Litvánián keresztül vezetett az út. A Hitlerjugend ráadásul két–három 20–40 fős biciklis csoportot kívánt a Baltikumba meneszteni, s emiatt nemcsak az egyenruha-viselés kérdése merült fel, hanem az is, hogy a biciklikre kell-e külön engedély, s hogy lehetséges-e a sátorozás az arra alkalmas helyeken. A követséget emellett az országra és annak intézményeire vonatkozó legfontosabb információk megadására is kérték, hogy az utat megfelelőképpen elő tudják készíteni, valamint tanácsot kértek a legalkalmasabb útvonal összeállításához is, beleértve az átlépést Észtországba is. A német követség Észtországban is a birodalmi németek nemzetiszocializmushoz közel álló szervezetét ajánlotta partnerül, amely segítette volna a Hitlerjugendet az ott tartózkodás alatt, s lehetővé tehetette a kapcsolatfelvételt a balti körökkel is.⁸²⁸

⁸²⁵ Staat und Jugend in Estland. *RJP*, 1935/44. sz., 21. Februar 1935, 3. o.; Ausbau der estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1937/222. sz., 2. o.; Zusammenschluss der estnischen Jugend? *RJP*, 1935/65. sz., 5. o.; Jugendnachrichten. Pläne für eine estnische Staatsjugend, 3. September 1935 – PAAA, R 98868; Deutsche Gesandtschaft an das AA, reval, 3. Juni 1938 – PAAA, R 98907.

⁸²⁶ Samson, H. von, Rückblick auf die baltendeutsche Jugendarbeit. Estland. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 180–182. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Estland. BArch, R 43 II/512, 62–63. o.

⁸²⁷ Pläne für eine estnische Staatsjugend. *RJP*, 1935/197. sz., 2. o.; Estland auf dem Wege zur Staatsjugend. *RJP*, 1937/282. sz., 5. o.; Zentrale Führung der estnischen Jugend. *RJP*, 1938/83. 3. o. Az Ifjú Sasok szervezet a cserkészekkel ellentétben nemzeti beállítottságú volt. 1930-ban alapították, 1934-ben pedig már 5600 tagja volt. Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o. A cserkészek 1934-ben kb. 3000 taggal rendelkeztek, s a nemzetközi szövetséghez tartoztak. Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o. A Guides csoportjai 1934-ben 2000 fős tagsággal bírtak. Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o.; Zusammenschluss estnischer Jugendorganisationen. *RJP*, 1938/279. sz., 3. o.

⁸²⁸ Deutschbaltische Volksgemeinschaft in Lettland an den Deutschen Gesandten, Riga, 23. Februar 1933; Der Deutsche Gesandte an das Gebiet

A majna–frankfurti HJ 1934-es útja után 1935-ben a vesztfáliai HJ 21 fős csoportja kereste fel Észtországot *Gert Breipohl* és *Heinz Müller* vezetésével, akik Bielefeldből érkeztek. Első állomásuk Tallin volt, ahonnan három hétes országjárásra mentek, mely során érintették Libaut és Ösel szigetét, ahol felkeresték Walter Flex⁸²⁹ költő sírját is. Találkoztak az Ifjú Sasok törzsvezetőjével is. A csoport augusztus végén utazott vissza Németországba. 1935 júliusában egy Finnországba utazó, 50 fős HJ-csoport tett félnapos kitérőt Revalban, ahol a Német Társaság képviselői fogadták őket, s megtekintették a várost. Este már indultak is tovább Finnországba. Ugyanebben az évben egy 10 fős HJ-csoport a Werro közelében fekvő gyermekotthon vendége volt. A gondozásukat a helyi német ifjúság vállalta fel, s tette lehetővé az észt ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatfelvételt. A HJ-csoport találkozott az Ifjú Sasok vezetésével egy ifjúsági táborban Werro mellett, ahol kölcsönösen megismertették egymást szervezeteik tevékenységével. A látogatás, továbbá a Pernau, Fellin, Tarwast (Tarvastu), *Bockenhof* (Puka), Odenpäh (Otepää), Sommerpahlen (Sömerpalu), Petschur (Petseri), Dorpat, Mustvee, Sonda Uru, Narva, Hugenburg és Reval érintésével megtartott észt körutazás lehetőséget biztosított további találkozókra (Dorpat, Narva, Reval), továbbá egy vízi útra a Csúd (Peipus)-tavon. Az Ifjú Sasok kísért is biztosítottak a HJ mellé, majd az út végén a csoportot a Sasok törzskari vezetése egy ifjúsági estre is meghívta, amelyen a követség egyik alkalmazottja is részt vett, másnap pedig a követségen volt ebéd a Sasok és HJ képviselőinek részvételével. Az út a német diplomácia körében nagy elismerését váltotta ki.⁸³⁰

1936-ban a vesztfáliai HJ újra Észtországba indult. Az utat ismét *Breipohl* készítette elő 1936 elején, amikor is személyesen járt Észtországban. Az út lebononyoltatásában azonban az olimpiai ifjúsági találkozón való részvétele miatt már nem vehetett részt. Az ezúttal már 32 fős csoport egy hónapot töltött a partnerországban, s az egy évvel korábban megvetett kapcsolatok alapján a korábbihoz hasonló közös programokon vett részt az észt ifjúsággal. A követségi jelentés ezúttal kiemelte azonban, hogy az észték hozzáállása néhány ponton bizonyos visszafogottságról tanúskodott, s kifejezésre jutatták a balti németek érzelmi elutasítását.⁸³¹ Az észtországi kapcsolatok törékenységet mutatott az is, hogy amikor 1937-ben a HJ közép–elbai területe 100 fős HJ vezetőcsoporttal kívánt Revalba indulni, azt a revali követség aggályosnak tartotta, mert a számbeli különbség a vesztfáliai kapcsolat elértéktelenedését váltotta volna ki.⁸³² 1937-ben végül csak a megszokott vesztfáliai csoport érkezett Észtországba.

1937-től a HJ a lett cserkészekkel is közvetlen kapcsolatba került, ugyanis a hollandiai jamboreera tartó 30 fős lett csoport útközben a Hitlerjugend vendégszeretét is élvezhette. A lettek Wesselynek adományozták a cserkészek nemzetközi díszjelvényét. 1938-ban az államifjúság tervezett felállítása miatt az észt ifjúság nem tudta viszonzni a külföldi ifjak észtországi látogatásait, de továbbra is fogadókészséget mutattak a HJ látogatásaira. Wessely is óvatosságra intett a lettországi utakkal kapcsolatban, mindössze 1–2 utat tartott elképzelhetőnek. Wessely 1938 márciusában egy 10 napos út során a Baltikumban és Finnországban járt. Március 28-án Rigában tárgyalt, egy nappal később pedig Revalban. Revalban felkereste az észt önkéntes védosztag ifjúsági szövetségét (Noorte Kotkaste). Értesült az észt államifjúsági törekvésekről. A HJ-tal szemben tartózkodást figyelt meg, ami itt is az Anschluss következménye lehetett. Majd március 30-án ugyanebből a célból a finnországi Helsingforsba látogatott. Bár Lettországon is folytatott megbeszélést a német követséggel az ifjúsági együttműködés lehetőségeiről, s találkozott a vezető cserkészekkel, de ezek vezetősége a HJ-tal szemben tartózkodó volt, így ő nem akart, a lettek pedig nem szándékoztak javaslatot tenni az együttműködésre. A *Testi Felkészítés Intézetének* elnökénél tett látogatása során Wessely érzékelve az Anschluss miatti tartózkodó magatartást, elő sem vezette a két ország ifjúsága közötti, német részről dédelgetett terveket.⁸³³

Ausland der Hitler-Jugend, Riga, 25. Februar 1933 – PAAA, R 98891; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 3. Mai 1933 – PAAA, R 98891; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kowno, 21. Februar 1933 – PAAA, R 98891; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 28. Juni 1933 – PAAA, R 98891; Hitler-Jugend, Gebiet Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Kowno, 17. Februar 1933 – PAAA, R 98891; Hitler-Jugend, Gebiet Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Riga, 17. Februar 1933 – PAAA, R 98891; Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 9. März 1933 – PAAA, R 98891.

⁸²⁹ Walter Flex (1887–1917) német költő volt, aki az első világháborúban Ösel szigetén vesztette életét századparancsnokként. Több katonai és német hazafias témájú írása, illetve versei jelentek meg.

⁸³⁰ Westfälische Hitlerjungen in Estland. *RJP*, 1935/164. sz., 2. o.; Hitler-Jugend besucht estnische Jugendverbände. *RJP*, 1935/178. sz., 2. o.; Estnische Presseauszüge (Nr. 64.), 2. August 1935 – PAAA, R 98894; Estnische Presseauszüge (Nr. 68.), 12. August 1935; Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 20. August 1935 – PAAA, R 98894; Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 20. August 1935 – PAAA, R 98894.

⁸³¹ Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 25. August 1936 – PAAA, R 98896; Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 27. März 1936 – PAAA, R 98894; RjF an AA, 7. Juli 1936 – PAAA, R 98895.

⁸³² A forrásban 1000 fő szerepel, de ez valószínűleg gépelési hiba, hiszen egy HJ-területen nem működött 1000 vezető. Deutsche Gesandtschaft für Estland an das AA, Reval, 7. März 1936 – PAAA, R 60449.

⁸³³ RjF Auslandsamt an Gesandtschaftsattaché Dr. Kutscher, Deutsche Gesandtschaft Riga, 14. Mai 1938 – PAAA, R 98907; Aktennotiz. Meine Finnlandreise vom 26. März bis 10. April 1938. Estland-Aufenthalt – PAAA, R 27134; RjF Auslandsamt an Gesandtschaftsrat Dr. Bock, Deutsche Gesandtschaft Tallin, 14. Mai 1938 – PAAA, R 98907; Deutsche Gesandtschaft Helsingfors an das AA, 23. März 1938 – PAAA, R 98907; Aktennotiz. Meine Finnlandreise vom 26. März bis 10. April 1938. Lettland-Aufenthalt – PAAA, R 27134; RjF Auslandsamt an

1938-ban, a „Megértés évében” ehhez képest a kapcsolatok ugrásszerű növekedését tervezte a Birodalmi Ifjúságvezetőség. Kezdetben 10 észtországi, 3 lettországi úttal és egy észt–lett–német táborral számolt. Később – valószínűleg az Anschluss okozta nemzetközi hangulat következményeként – már csak 5 észtországi, 3 finnországi–baltikumi, 4 baltikumi (amelyből 3, két württembergi fiú- és egy közép-elbai lánycsoport érintette volna Észtországot) úttal számoltak, azaz összesen tizenkettővel, s még egy pünkösdkor megvalósítandó oeseli úttal a Walter Flex síremlékhez, amelyen 150 HJ-vezető vett volna részt a Birodalmi Ifjúságvezetőségtől. A követség a korábbi évek súrlódásai, valamint az észtek és a helyi németiség közötti feszült viszony miatt az utak csökkentett számát is aggályosnak látta. Így azt javasolta, hogy az utak számát továbbcsökkentsék, vonják össze őket, s a csoportok ne legyenek nagyobbak 30–35 fősnél. Ez ügyben Wessely személyesen is felkereste a revali követséget, s az utak számát 3–4-ben maximalizálták. A Keleti Vidék terület 30 járás- és DJ-járárszervezőjének, a vesztfáliai HJ 15 fős csoportjának (ezúttal ez is rövidebben, három hetesre tervezve), és még 1–2 kisebb csoportnak az útjával számoltak.⁸³⁴

A Keleti vidék külügyi ügyintézője, *Marrek* járárszervező az előkészítés céljából 1938 júniusában utazott külföldre. Az így előkészített útra végül 1938. július 4. és 23. között került sor a Birodalmi Ifjúságvezetőség keleti vidéki vezetőképző iskolája (Ostalndführerschule) 12 tagjával, akik Kovno, Vilnius, Dünaburg, Riga, Dorpat, Narwa, Tallin és Helsinki után körutazást (Imatra, Wiborg) tettek Finnországban, miközben a német diplomáciai képviselők mellett kapcsolatba léptek a lett és a finn cserkészekkel, valamint az észt Ifjú Sasokkal is. A külügyminisztériumtól vártak választ arra, hogy a német népcsoportot felkeressék-e, amire a külügy a Német Kultúrigazgatás ifjúsági hivatal vezetőjének felkeresését javasolta.⁸³⁵

A kelet–porosz és danzigi ifjúsági vezetők útjára *Boeckmann* területvezető irányításával 1938. augusztus 17. és szeptember 3. között került sor. Az út célja a bejelentés szerint az volt, hogy a felsőbb HJ-vezetők benyomást szerezzenek a balti országokról és az ott élő emberekről, a Baltikum és Finnország politikai viszonyairól, mint területük előretolt térségéről. Emellett fegyelmezett fellépésükkel kívánták megcáfolni az ottani sajtó szerintük sokszor elferdített beszámolóit a HJ-ről. A kelet–porosz Hitlerjugendet útja során elkísérte egy színjátszó csoport is, de a két csoport útja nem mindig esett egybe. Az út során érintkeztek a birodalmi és a helyi népi németességgel is, felkeresték a német katonatemetőket, *Otto Krauss* helyi országos ifjúságvezetőt, a német követségeket, a lett ifjúság néhány képviselőjét, a lett oktatási minisztérium német referensét és egyéb minisztériumokat (köztük a külügyminisztérium), valamint egy lett ifjúsági tábor is. Részt vettek egy orosz istentiszteleten, s német családoknál is eltöltöttek némi időt. A színjátszó csoport sok helyen tartott előadást. Az útvonal a következő fontosabb állomásokat ölelte fel: Memel, Libau, Mitau és Riga. A német követségi alkalmazott azt is javasolta a csoportnak, hogy hívják meg a lett ifjúság képviselőit a birodalmi pártnapra. A csoport vezetője kételyeit fejezte ki ezzel kapcsolatban, de egy meghívást átadott a lett ifjúság képviselőinek. Hasonlóan folytatódott a program Észtországban is, ahol Dorpat, Hugenburg, Taps (Tapa), Narwa és Iwangorod volt az útirány, s minden városban közösségi esteket tartottak az észt fiatalokkal. Revalban a helyi HJ is fogadta a csapatot, itt a katonai temetőben koszorúzásra is sor került. Az egyik legfőbb vendéglátó itt is a helyi német szervezet, a *Német Kultúrigazgatás* volt. A közösségi estek mellett a színjátszó csoport rádióadásban is szerepelt. Revalban az észt ifjúsági ügyekért felelős állami vezető és a német ügyvivő reggelijén találkozott a csoport az észt ifjúsági vezetőkkel. Revalból gőzössel mentek tovább Helsinkibe. Az utat nagy sikernek értékelte a Keleti vidék terület Határvidéki és Külügyi Osztályának vezetője, *Marreck* is, aki úgy vélte, hogy a kapcsolatok ezután tovább élhetnek, de a terület kényessége miatt továbbra is csak válogatott HJ-vezetőket és évi maximum két hivatalos utat javasolt a Baltikumba. 1938 júniusában egy lett ifjúsági kórus érkezett Berlinbe, amely egy lett–német ifjúsági zenei rendezvény keretében lépett fel a fővárosban.⁸³⁶

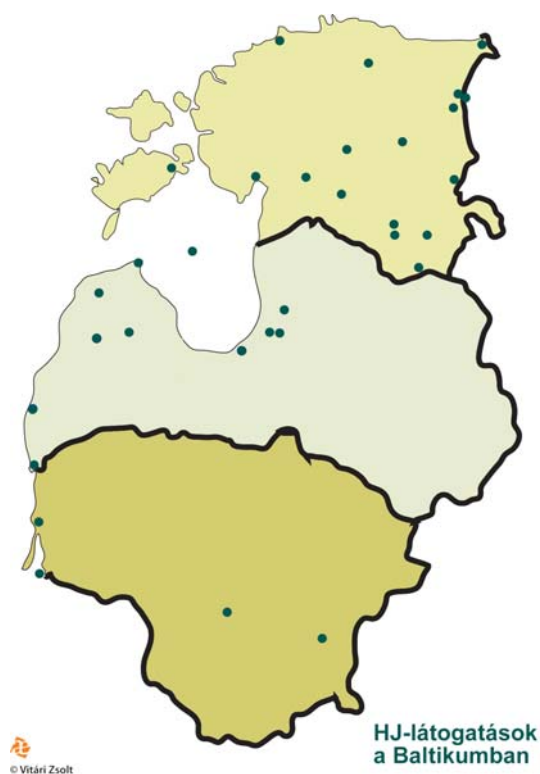
Gesandtschaftsattaché Dr. Kutscher, Deutsche Gesandtschaft Riga, 14. Mai 1938 – PAAA, R 98907; RJF Auslandsamt an Gesandtschaftsrat Dr. Bock, Deutsche Gesandtschaft Tallin, 14. Mai 1938 – PAAA, R 98907; Deutsche Gesandtschaft Helsingfors an das AA, 23. März 1938 – PAAA, R 98907.

⁸³⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Reval, 13. April 1938 – PAAA, R 98897; RJF an das AA, 27. Juli 1938; RJF, Grenz- und Auslandsamt, Hauptreferat GA 6, Gr 393, 15. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁸³⁵ RJF an das AA, 15. Juni 1938 – PAAA, R 98907; Ostlandführerschule der RJF, Reiseantrag – PAAA, R 98907; RJF an das AA, 23. Mai 1938; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Reval, 31. Mai 1938 – PAAA, R 98907.

⁸³⁶ Abschrift. Politische Eindrücke auf der Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen HJ-Führerkorps (17. 8. – 3. 9. 1938) – PAAA, R 27134; Fahrtprogramm für die Spielschar Königsberg; Vorläufiges Programm für die Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen HJ-Führerkorps; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 23. August 1938; Jugend reicht sich die Hände über die Grenzen. *Rigasche Rundschau*, 20. August 1938; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Reval, 30. August 1938 – PAAA, R 98907; HJ-Führer auf Baltikum- und Finnlandfahrt. *RJP*, 1938/216. sz., 3. o.; Hitler-Jugend, Gebiet Ostland (1) an den Reichsminister des Auswärtigen, 7. Juli 1938 – PAAA, R 98907; Bericht über die Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen und Danziger HJ-Führerkorps in der Zeit vom 17. 8. bis 3. 9. 1938. Streng vertraulich! – PAAA, R 27134; Fahrtprogramm für die Spielschar Königsberg; Vorläufiges Programm für die Baltikum- und Finnlandfahrt des ostpreußischen HJ-Führerkorps; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 23. August 1938; Jugend reicht sich die Hände über die Grenzen. *Rigasche Rundschau*, 20.

Miután a baltikumi kapcsolatok is 1938-ban érték el csúcspontjukat, 1939-re márcsak 3 lettországi, két észtországi, és két litvániai úttal számoltak. 1939 nyarán a Lauterbacher által Lettországra tervezett utat a külügyminisztérium kérésére elhalasztották. Ezután a Birodalmi Ifjúságvezetőség a külügyminisztériumon keresztül várta a rigai követség állásfoglalását a megfelelő időpont megkeresésében. Nyilván a Memel-vidék ügye váltott ki még tartózkodóbb magatartást Lettországra is. Ezzel szemben 1939. március 25-én a rigai német követség nem kifogásolta a Keleti Vidék főkörzet színjátszó csapatának Lettországra tervezett útját, az egyetlen kikötés az volt, hogy a helyi ifjúsággal is vegyék fel a kapcsolatot Így került a programba egy lett–német közös rendezvény Mitauban. Az útra áprilisban került sor (április 16–24.), mely során felvették a kapcsolatot az ottani németekkel is. A *Marrek* területi határvidéki és külügyi osztályvezető és *Lydia Jäger* főkörzeti határvidéki és külügyi referens irányítása alatt álló csoport 37 leányból és 10 fiúból tevődött össze, köztük öt idősebb BDM-, illetve HJ-vezetővel, s a Mitau, Riga, Segewold (Sigulda), Treiden (Turaida), Oremon, Goldingen, Libau útvonalat járta be. Az út sikeres volt, nem került sor incidensekre. A csoportot fogadták a helyi németek képviselői, köztük a népi német ifjúsági vezető is, vala-

mint a lett Ifjú Csapatok képviselői, s érintkeztek lett kormánytisztviselőkkel, valamint a német követség munkatársaival is. A csoport útja során kórus-, zenekari, gimnasztikai és táncbemutatókat tartott. Rigában megkoszorúzták a bolsevikok ellen folytatott felszabadító háború elesettjeinek emlékművét. A Führer születésnapját a birodalmi német kolóniával közösen ünnepelték. Több bajtársi este is sor került.⁸³⁷

Az út eredményeként könyvelték el, hogy segítette felvilágosítani a letteket a Harmadik Birodalom viszonyairól, s nagyon jó, sok esetben személyes emberi viszony alakult ki a helyi birodalmi német és népi német ifjúsággal. Ráadásul ez volt az első alkalom, hogy egy HJ-csoport minden rendezvényen saját egyenruhájában lépett fel (amit az utcán azért nem viselhetek). A német beszámoló szerint a lettek is jó benyomást szereztek, amit a jelentést készítő úgy értelmezett, hogy ismét el kellett ismerniük a német kultúra fölényét. A német követtel, az NSDAP országos vezetőjével és a BIV-vel egyetértésben az út vezetője átnyújtotta meghívását az Ifjú Csapatok négy vezetőjének, hogy júliusban 10 napos tanulmányi utat tegyenek Kelet–Poroszországban. Ezt ők lelkesen el is fogadták. Nagy sikernek könyvelték el, hogy az amúgy egymás mellett élő, de ritkán érintkező feleket is – letteket, birodalmi és népi németeket – össze tudták hozni. A résztvevők számára ez volt a leghatásosabb és legmélyebb iskolázási lehetőség a Baltikumban uralkodó viszonyokról.⁸³⁸ Az utazás egyben a receptjét adta annak is, hogy miként lehet sikeres utakat rendezni. A két ország közötti enyhülő hangnem azonban elsősorban nem a HJ erőfeszítéseinek eredménye volt, hanem annak a nemzetközi hatalmi konstellációnak, amikor a háború előtt hatalma teljében lévő Németországgal szemben a parányi Lettország modus vivendit keresett, s ez az ifjúsági kapcsolatokra is rányomta bélyegét.

V. 6. 7. Kapcsolatok a nyugati és déli szomszédokkal

V. 6. 7. 1. Belgium – A belgiumi kapcsolatok a 30-as évek első felében meglehetősen ritkaság számba mentek. Az ide vezető utakat a brüsszeli német követség is kétségesnek és célszerűtlennek tartotta, mivel azok nem kívánt veszélyekkel járhattak még akkor is, ha az utazó csoportok lemondtak mind az egyenruháról, mind pedig a zászlók és jelképek alkalmazásáról. A követség álláspontja szerint azért is érdemes volt tartózkodni a HJ útjaitól, mert a túlzottan gyakori utak révén veszélybe kerülhetett a HJ számára oly fontos Langemarck-mítosz ápolása, vagyis a Langemarckba és a

August 1938; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Reval, 30. August 1938 – PAAA, R 98907; Die Ergebnisse der Fahrt. – PAAA, R 27134; RJF an das AA, 5. April 1938 – PAAA, R 98873.

⁸³⁷ RJF an die Dienststelle, 24. Juli 1939 – PAAA, R 27135; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 25. März 1939 – PAAA, R 98919; HJ, Gebiet Ostland (1) an den Reichsminister des Auswärtigen, 9. März 1939; Programm für die Lettlandfahrt der Obergauspielschar Ostland (1) vom 15. bis 24. April 1939 – PAAA, R 98919; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Riga, 29. April 1939 – PAAA, R 98919; Bericht über die Lettlandfahrt der Obergauspielschar Ostland (1) vom 16. bis 25. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁸³⁸ Bericht über die Lettlandfahrt der Obergauspielschar Ostland (1) vom 16. bis 25. April 1939 – PAAA, R 98919.

német katonatemetőkhöz vezető utak megrendezése. Még a legjobban előkészített és a legalkalmasabb vezetőkkel rendelkező csoportok esetében sem lehetett kizárni a németellenes lakosság atrocitásait. Így az utak elkerülésére a német követség minden lehetséges indokot felsorakoztatott. Belgiumot így olyan országnak mutatták be, amely kevés a vándorcsoportok számára különleges és tanulságos dologgal rendelkezett. A természeti adottságok csak néhány vonzó célpontot jelenthettek, ráadásul az igazán érdekes Ardennek vidékén vallon lakosság élt, amely a háború óta még mindig erősen németellenes volt. Flandria viszont sík vidék, ami eképpen érdektelen volt, s ráadásul a lakosság germán eredete ellenére ott ugyanúgy veszélyes volt németként túsákat tenni. Ennek ellenére a követség nem tiltotta meg az utakat, de minden esetben időben kért értesítést azokról.⁸³⁹

Ilyen szituációban a két ország közötti ifjúsági kapcsolatok a harmincas évek első felében valóban ritkaság számba mentek. 1934-ben a kedvezőtlen helyzet ellenére a Ruhr–Alsó–Rajna HJ terület egyik csoportja mégis elutazott Belgiumba, de csak minimális 8–10 fős létszámmal. A csoport több várost is meglátogatott, köztük Brüsszelt is, ahol kapcsolatba lépett az NSDAP helyi csoportjával. Antwerpenben a csoportot a *Német Nemzeti Szolidárisok* (Dietsche Nationaalsolidaristen), a radikális flamand fasiszta párt képviselői fogadták, s vezették körbe a városban. Mindez erősen fokozta a helyi németiség veszélyérzetét, ezért az NSDAP helyi járási vezetője nem tanácsolta a csoportnak, hogy Gentben, Brügében és Yperiben is találkozzon ezzel a szervezettel, sőt utasította a csoport vezetőjét, hogy hagyja el Belgiumot. Egy autóbussz Luxemburgba vitte a csoportot, de az önkényesen újra visszatért Belgiumba, miközben a csoportról levált két fő pénz hiányában a namuri rendőrség segítségét kérte. A német követség végül Brüsszelből vitette haza őket. A követség ezt az esetet példaként állította a HJ elé, utalva arra, hogy az ilyesfajta szervezetlen és engedetlen magatartás tovább ronthatja a belga–német viszonyt, illetve a belgiumi németiség helyzetét. 1935-ben egy kis Rajna-vidéki csoport, amely éppen Belgiumot és Luxemburgot látogatta meg, részt vett egy rövid látogatáson egy belga–holland cserkész táborban Malmedyben.⁸⁴⁰

A kapcsolatok lassanként Németország irányában is felélénkültek. 1935-ben egy 15 fős belgiumi csoport érkezett Németországba azzal a céllal, hogy meglátogassa a Hitlerjugend létesítményeit Düsseldorfban, megtekintse annak munkatáborait, kisebb túsákat tegyen. Az út során német ifjúsági szállókban szálltak meg. Megtekintettek egyéb düsseldorfi, kölni és berlini létesítményeket, illetve felkeresték ezeket a városokat. A HJ két tapasztalt, franciául tudó vezetőt adott melléjük. Aktívak voltak a flamand cserkészek is Németország irányában, s a Hitlerjugend – saját érdekeit szem előtt tartva – nem látott kivetni valót abban, hogy ezek a csoportok saját egyenruhájukban utazzanak Németországba, hiszen Nyugat-Európában a Hitlerjugendnek sem volt tilos az egyenruha viselése. A HJ ebben a kérdésben tehát a kölcsönösség talaján állt, de kérte a követségeket, hogy az ilyen utak kapcsán mindenképpen hívják fel arra a figyelmet, hogy e szervezetek németországi útjaik során lépjenek kapcsolatba a Hitlerjugenddel is, hogy lehetőség legyen a HJ életének és létesítményeinek megismertetésére. 1936 szeptemberében 10 flamand hallgatólány érkezett Weimarba, akik a helyi főkörzet határvidéki és külügyi osztályának egyik referensével németországi kirándulást tettek. A vendégeket a weimari BDM szívélyes fogadtatásban részesítette, Weimar megtekintése után pedig közös otthonestre is sor került, majd tovább utaztak Eisenachba.⁸⁴¹

1936-ban a Hitlerjugend már legalább 10 utat tett a nyugati szomszédhoz, melyek Belgium szinte minden részét érintették. A lendület 1937-ben sem hagyott alább. 1937 áprilisában a potsdami Birodalmi Vezetőképző Iskola vezetője, *Paul Minke* a BIV-vel közösen szervezett utat 33 a birodalom minden részéből, gondosan kiválasztott HJ-vezető számára Hollandiába, Belgiumba és Franciaországba, mely szigorúan privát keretek között zajlott, s senkivel nem érintkeztek. Egyedül a flandriai temetők felkeresésénél vettek volna igénybe flamand nemzeti képviselőket. Az utat április-

⁸³⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Brüssel, 17. Juni 1933 – PAAA, R 63604; Deutsche Gesandtschaft an die Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, Brüssel, 17. Juni 1933 – PAAA, R 63604. A Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásáért viszont továbbra is közvetített gyerekeket Németországba. Eupen–Malmedy vidékén a belga fél szerint szabályos toborzás indult meg azért, hogy a szülők gyermekeiket Németországba küldjék. Ez ellen a *Gyermekvédelmi Bizottság* (Kommittee zum Schutze des Kinder) szórólapot adott ki, amelyben a szülőket gyermekeik egészséges erkölcsi megvédésére hívták fel. Felhívta a figyelmüket Németország holtpontra jutott erkölcsi viszonyaira, haláliparról írt, s eloszlatta a kétséget afelől, hogy Németország kiobbantana-e egy újabb háborút. Megemlítette a németországi üldözéseket, többek között azoknak a katolikus fiataloknak a szenvedéseit, akik a Hitlerjugend szégyenteljes erkölcsi ellen tiltakoztak. Összességében pedig azt ajánlotta a szülőknek, hogy ne küldjék gyerekeiket a „kaszászekbe és a vérszívók poklába”. 1934-ben mégis 20 gyermek érkezett St. Vithból Arenbergbe, 36 fő Malmedyből Koblenzbe, illetve 61 fő Eupenből Ahlbeckbe. Der Preußische Minister des Innern an das AA, 4. August 1934; Abschrift. An die Eltern, welche Wert darauf legen, die gesunden Sitten ihrer Kinder erhalten zu sehen – PAAA, R 63613; Deutsches Konsulat an das AA, Lüttich, 16. August 1934 – PAAA, R 63613; Geheimes Staatspolizeiamt an das AA, 9. Oktober 1934 – PAAA, R 63613.

⁸⁴⁰ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Brüssel, 17. August 1934 – PAAA, R 98892; Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610; Aus der Heimat. *Der Landbote* (Malmedy), 17. August 1935 (PAAA, R 98859).

⁸⁴¹ RJF Abteilung Ausland an Gesandtschaftsrat Breuer, Deutsche Gesandtschaft Brüssel, 23. September 1935 – PAAA, R 98859; RJF Abteilung Ausland an das AA, 10. Juli 1935 – PAAA, R 98859; Flämische Studentinnen in Thüringen. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.

ban két napos előkészítő oktatás előzte meg, amelyen minden fontos téma előkerült, sőt még nyelvgyakorlat is szerepelt. Az út során különféle mezőgazdasági üzemeket is felkerestek. A csoport – saját értékelése szerint – mindenhol jó benyomást hagyott hátra, s a HJ bizonyítottan látta, hogy minél több embert kell a határokon túlra vinni, mert az tágitotta a horizontot, s segített ez ellentétek felismerésében és leküzdésében. 1937 szeptemberében a közép–rajnai HJ 30 vezetője indult nyolc napos flandriai útra. Ez volt az első komolyabb út erről a területről a nyugati határon túlra. 1937-ben kezdődtek a Hitlerjugend flandriai útjai a veszfáliai terület részéről.⁸⁴²

A kétoldalú kapcsolatok legfontosabb intézményei kétség kívül a harmincas évek közepe óta megrendezett német–belga táborok voltak. 1937 decemberében a Schliersee közelében, a Winkelmoos–Almon 40 fővel már a harmadik német–belga tábort rendezték. A tábor zárásaként Schirach Fiehler főpolgármesterrel és a francia tábor résztvevőivel együtt fogadta a belga vendégeket a mozgalom fővárosában. Schirach a belga ifjúság számára is átadta a meghívót, hogy 1938-ban még nagyobb csoporttal érkezzenek Németországba a Hitlerjugend megismerése céljából. A táborokat fiúk és lányok egyaránt látogatták, s központjukban a testi nevelés állt, amelyet hivatásos síoktató vezetett. A mindennapi beszélgetések középpontjában leginkább az ifjúságnevelés és az iskolaiügy állt. A táborokban 30–50 fő kapott elhelyezést, s messzemenőkig igyekeztek figyelembe venni a külföldi vendégek szokásait, így nem voltak olyan feszesen ütemezve, mint a HJ táborai.⁸⁴³

A HJ próbálkozásai ellenére Belgiumban még az évenkénti közös táborozások ellenére is óvatosságra volt szükség. A flandriai utakkal kapcsolatban a Ribbentrop–ügyosztály 1938-ban több szempontra felhívta a Birodalmi Ifjúságvezetőség figyelmét: tanácsolta a nacionalista flamand ifjúsággal fennálló kapcsolatok korlátozását, továbbá az utak vezetőinek minden körülmények között be kellett jelentkeznie a brüsszeli követségen vagy az antwerpeni konzulátuson. Minden útnak induló csoportnak alacsony létszámot ajánlottak, s a pénzügyi biztonság szükségességét, mert flamand körökben gyakran volt beszédtema a HJ szűkösége. Az útnak induló csoportok nem kaphattak politikai megbízást, s csak olyan vezetők kelhettek útra, akiknél garantálva látták, hogy nem törekszenek politikai becsvágyra Flandriában.⁸⁴⁴

1938 szeptemberében a szászországi HJ több csoportja kapcsolta össze Rajna–vidéki útjait a belgiumi világháborús csatahelyek felkeresésével. Több csoport ezt követően Brüsszelt, Brügget, Gentet, Ostendét, Ypernt és Langemarckot is felkereste. 1938 augusztusában a HJ esseni zenecsoportja járt Belgiumban, s tett 14 napos koncertkörut. Brüsszelben és több más városban tartottak koncertet, majd Ypernből kiindulva ellátogattak a flandriai csatamezőkre és katonatemetőkhöz is. Ypernben a lakosság kérésére adtak koncertet, amelyet kb. 500 fő kísért figyelemmel, azaz nemcsak a belgiumi birodalmi németek követték figyelemmel a látogatást. Winterslag és Eisden környékén bányászati vidékeket is bejártak.⁸⁴⁵

1938. december 27. és 1939. január 6. között került sor a már szokásos belga–német téli ifjúsági táborra, ezúttal Mitterstillben, Zell am See közelében. A táborozáson 16 belga fiú és lány, valamint 12 német ifjú vett részt. Belga részről a flamand katolikus párt szépirodalmi körei, míg német oldalról a Nemzetiszocialista Jogvédőszövetség és a Német Jog Akadémiája jelölte a résztvevőket. Ezúttal csak Nabersberg, a tábori orvos és a pénzkezelő volt a BIV delegáltja. A tábor során két vitaestet is tartottak, amelyeken irodalmi és jogi kérdésekkel foglalkoztak. A vitaestek során a brüsszeli követség jelentése szerint nagyon kiviláglottak a belga vendégek politikai előítéletei. Így a követség két megoldási lehetőséget ívetett fel: egyrészt a következő tábor elhalasztását, illetve megtartása esetén a német részvételt a belga vendégek kiválasztásában.⁸⁴⁶ 1938-ban egy belga ifjúsági szervezet kért anyagokat (leírásokat, képeket, filmeket) a Repülő–HJ-ről. Ezt az örömdetes ténytet a BIV mindjárt arra használta fel, hogy reményeket szőjön egy jövőbeni német–belga repülő–HJ táborról. Erre vonatkozóan a brüsszeli követség egyik munkatársát kérték fel a puhatolózásra, illetve a dolog elősegítésének érdekében, arra, hogy hívja meg a szervezet egyik képviselőjét a HJ táborai, hogy az ezáltal behatób-

⁸⁴² RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 26. Februar 1937 – PAAA, R 98896; Fahrt von höheren Führern der HJ unter Führung von Oberbannführer Minke von der Reichsführerschule der HJ Potsdam durch Niederdeutschland und die nördlichen und südlichen Niederlande (Holland und Flandern), Hamburg, 14. Mai 1937 – PAAA, R 98896; Flandernfahrt mittelrheinsicher HJ-Führer. *RfJ*, 1937/214. sz., 2. o.; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitstagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁸⁴³ Jugend sucht und findet sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 29. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 135. o.); Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RfJ*, 1937/292. sz., 1. o.; Die Jugendaustauschlager der Hitler-Jugend eröffnet. *RfJ*, 1937/294. sz., 1. o.; Vier Winterlager mit ausländischer Jugend. *Die HJ*, 1937/52, 25. Dezember 1937, 2. o.; Die französischen und belgischen Teilnehmer beim Reichsjugendführer. *RfJ*, 1938/5. sz., 2. o.; Die französischen und belgischen Teilnehmer beim Reichsjugendführer. *RfJ*, 1938/5. sz., 2. o.; „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Vier Jugendaustauschlager der HJ. *Germania*, 17. Dezember 1937. (BArch, NS 22/546).

⁸⁴⁴ Dienststelle an die RfJ, 14. Juli 1938 – PAAA, R 27134.

⁸⁴⁵ Hitlerjungen in Flandern. *RfJ*, 1938/199. sz., 3. o.; HJ-Musikzug Essen von der Belgienreise zurück. *RfJ*, 1938/204. sz., 3. o.

⁸⁴⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 18. Januar 1939 – PAAA, R 98921; Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134; RfJ an die Dienststelle des Beauftragten der NSDAP für aussenpolitische Fragen, Dr. Garben, 4. November 1938 – PAAA, R 27135; Jugendaustausch im Wintersportlager. *RfJ*, 1938/297. sz., 1. o.

ban tanulmányozhassa a Repülős–HJ-ot.⁸⁴⁷ Mindezek mellett a kétoldalú kapcsolatok az 1938-ra tervezett 39 úttal és két táborral újabb csúcspontra jutottak, amely után – a többi országgal fennálló kapcsolatoktól eltérően – 1939-ben egy újabb, de ezúttal már valóban az utolsó következett. A háború előtti utolsó évben a Birodalmi Ifjúságvezetőség már 44 úttal számolt, de szinte biztosra vehető, hogy ezek nem valósultak meg maradéktalanul.

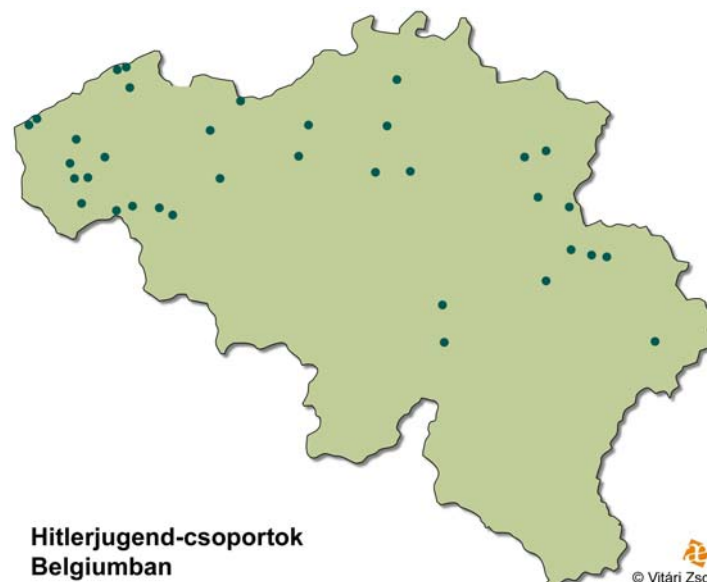
A Belgiummal a harmincas évek második felére kialakult élénk kapcsolatok mellett kiemelkedő jelentőséggel bírt az a tény, hogy itt helyezkedett el Langemarck. Langemarck eszméjének ápolását a BIV-en belül egy külön munkabizottság látta el, amelynek emellett feladata volt a német katonatemetők rendben tartása, továbbá emlékművek létesítése, amelyhez az ún. HJ Langemarck adománygyűjtője (Langemarck–Opferpfennig) elnevezésű alaptól teremtették elő az anyagi forrásokat. Az eszme életben tartásához a bizottság kiemelten kezelte az új generációt, s a régi frontharcosok élő kapcsolatát, s ennek megfelelően vezették be a HJ táboraihoz a „Frontharcosok mesélnek” programot. Az egykori frontharcosokat a HJ 10 előkészítő tanfolyamon készítette fel erre a feladatra. 1939 nyarán a bizottság maga is szervezett egy utat az első világháború flandriai színhelyeire, melyen 15 HJ-vezető és ugyanennyi egykori frontharcos vett részt a Langemarck–bizottság elnökének, Dr. Mokának a vezetésével. Az utazás július 6-án Aachenből vette kezdetét, s Liege, Löwen, Brüsszel, Gent, Brügge, Knocke, Zeebrügge, Ostende és Ypern érintésével jutott el az egykori csatamezőkre, illetve katonatemetőkhöz. A résztvevő HJ-vezetők számára ez egyúttal azt is szolgálta, hogy a jövőben saját csoportokat hozzanak erre a területre.⁸⁴⁸

A Belgiumba látogató Hitlerjugend-csoportok túlnyomó része a nyugati határszélről érkezett, s leginkább a flandriai területeket kereste fel, vallon területeken szinte egyáltalán nem járt. Az átlagban közel 21 fős csoportok kb 10 napot maradtak a nyugati szomszédnál, s útjai minden alkalommal érintették az egykori csatamezőket. A HJ-csoportjai 1935-től indultak meg jobban, 1936-ban pedig már több mint 10 útra került sor. A növekedés később is megfigyelhető volt, 1938-ban 39 úttal és két táborral, 1939-ben pedig már 44 belgiumi úttal számoltak. Ezek a nagy számok viszont nem az intenzív belga–német ifjúsági kapcsolatokról következtek, hanem Langemarck és az egykor csatateretek fokozott meglátogatásából.

A Belgiumba látogató Hitlerjugend-csoportok túlnyomó része a nyugati határszélről érkezett, s leginkább a flandriai területeket kereste fel, vallon területeken szinte egyáltalán nem járt. Az átlagban közel 21 fős csoportok kb 10 napot maradtak a nyugati szomszédnál, s útjai minden alkalommal érintették az egykori csatamezőket. A HJ-csoportjai 1935-től indultak meg jobban, 1936-ban pedig már több mint 10 útra került sor. A növekedés később is megfigyelhető volt, 1938-ban 39 úttal és két táborral, 1939-ben pedig már 44 belgiumi úttal számoltak. Ezek a nagy számok viszont nem az intenzív belga–német ifjúsági kapcsolatokról következtek, hanem Langemarck és az egykor csatateretek fokozott meglátogatásából.

V. 6. 7. 2. Hollandia – A hollandiai kapcsolatok csak nagyon nehezen keltek életre, s a harmincas évek második feléig jobbára a Hitlerjugend házatáján kívül estek, azaz egyéni kezdeményezéseken alapultak.⁸⁴⁹ Hollandia nem volt kedvelt úticél, mert abszolút nyugati demokráciának tartották. Több probléma is meglehetősen szembeötlő volt, így például a zsidókérdés, a bolsevikbarátság, a munkanélküliség és a gazdasági hanyatlás. A HJ részéről a holland ifjúságnál három fő irányulást figyeltek meg: politikai szervezeteket, egyházi szervezeteket és cserkészeket. Egy részüket összefogta a holland náci mozgalom ifjúsági csoportja. A szociáldemokratáknak ugyancsak voltak saját ifjúsági szervezeteik, amelyek tagsága kb. 15 ezer fős volt, amely a szervezett holland ifjúság 35 százalékát tehetette ki. A katolikus ifjúság több csoportra szeparálódva végezte tevékenységét. A cserkészek sem voltak egységesek: a királyhű cserkészek mellett katolikus cserkészek és ún. vörös cserkészek is működtek.⁸⁵⁰

Nem volt könnyű helyzetben a hollandiai németiség sem. A *Birodalmi Német Közösség* (Reichsdeutsche Gemeinschaft) ifjúsági csoportjait 1933 szeptemberében alakították meg Hollandia északi részén, melyek 1934 vége felé hat állomáshellyel, kb. 500–600 fős tagsággal működtek. Amikor a hollandiai országos ifjúságvezető a limburgi

⁸⁴⁷ RfJ Grenz- und Auslandsamt an den Attaché Straub, Deutsche Gesandtschaft, 27. Mai 1938 – PAAA, R 98867.

⁸⁴⁸ Flandernfahrt der Hitler-Jugend. *RJP* 1939/151. sz., 1. o.; Frontkämpfer und HJ-Führer in Flandern. *RJP*, 1939/158. sz., 3. o.; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 20. Juli 1939 – PAAA, R 27135; RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135

⁸⁴⁹ Például a holland Ameland szigeten 1921 óta rendeztek német szabadidős táborokat, amelyek a vallásos szervezés ellenére az új Németország népszerűsítését is szolgálták, illetve a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért szervezésében zajló diákcserek folytatódottak. Der Reichswehrminister an das AA, 22. Juni 1933; Bericht des Canonikus Edmund Janssen über die Amelandfahrt 1933 – PAAA, 63612.

⁸⁵⁰ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; Führertagung der reichsdeutschen Jugend Hollands. *RJP*, 1934/173. sz., 1–2. o. Hollandiában 1937-ben több mint 630 ezer fővel az ifjúság több mint fele volt tagja valamilyen ifjúsági szervezetnek. A protestáns ifjúsági szervezetek kb. 214 ezer főt, a katolikus szervezetek 328 ezer főt, a szocialista szervezetek 21 ezer, a zsidó szervezetek 3300 főt, a többi szervezetek pedig összesen 78 ezer főt tömörítettek. Die Zahlen der organisierten Jugendlichen in Holland. *RJP*, 1938/32. sz., 3. o.

terület német iskoláiban meg akarta szervezni a Hitlerjugendet, mindkét szóba jövő iskola vezetősége elzárkózott ettől, s a tanároknak határozatlan időre megtiltottak mindennemű tevékenységet a Hitlerjugendben. A hollandiai Hitlerjugend a *Birodalmi Német Közösség Ifjúsági Csoportja* (Jugendgruppe der Reichsdeutschen Gemeinschaft) néven működött, amely a holland sajtó éles kritikáját váltotta ki.⁸⁵¹

A kétoldalú kapcsolatoknak 1935-től van nyoma, amikor is kb. 10 útra kerülhetett sor. Köztük volt a HJ Északi-tenger területének egyik DJ-zenecsoportja is, amely a német kolóniáknak tartott előadásokat. Schveningenben több mint 500 német előtt játszottak. A csoport 10–11 éves zenészekből állt, akik nagy sikert arattak Amszterdamban is, ahol 800 fős közönség előtt játszottak, majd tovább indultak Rotterdamba. 1935-ben a Hitlerjugend határvidéki nagygyűlést rendezett Herzogenrathban, amelyre 400 fiatal érkezett Hollandiából. Nem sokkal később, 1935 áprilisában a Ruhr–Alsó–Rajna és a Közép–Rajna területek járásainak határvidéki és külügyi felelősei Monschauban az ifjúsági szállóban tartottak határvidéki ülést, hogy irányelveket kapjanak munkájukhoz. Emellett határvidéki kérdésekről is hallgattak előadásokat, s az ülés végén határvidéki utat tettek.⁸⁵²

A következő két évben az utak száma a rossz dokumentáltság ellenére minden bizonnyal folyamatos emelkedést mutatott. 1936 júliusában a hohlenlimburgi ifjúsági szállóban holland diákok szálltak meg, akik az Eifel hegységben és a Sauerlandon tettek kirándulást. Estéknként a helyi HJ-tal tartottak közösségi esteket, amelynek központi témája az ifjúsági munka volt.⁸⁵³

Az 1938-ra tervezett 35 úttal és 5 közös táborral a kapcsolatok tetőpontjukra értek. Az év különleges eseménye volt, hogy a *Holland Testnevelési Szövetség* egy 40 fős HJ-osztagot hívott meg a tradicionális négy napos menetre július 26. és 29. között Nijmegen közelében. A csoportot a Ruhr–Alsó–Rajna terület HJ-ja állította ki, s a szervezők kifejezett kérésére egyenruhában vett részt. Ezen a rendezvényen a holland társadalom minden rétege élénk érdeklődéssel vett részt a felvonuláson. Hozzájuk a külföldi csoportok és az egyéni résztvevők társultak. 1938-ban összesen 4700 fő tette meg a 40–50 kilométeres szakaszt. Nem voltak díjazottak, de minden kitartó és a túrát végigcsináló résztvevő emlékkeresztet kapott. 1938-ban az esemény legnagyobb attrakciója a HJ részvétele volt, amit az is bizonyított, hogy a csoportot a rendezvény szervezője már a határon fogadta. A csoport kiemelkedő benyomást tett, nem került sor semmilyen incidensre, s a lakosság is kitörő lelkesedéssel és virággal fogadta a Hitlerjugendet, továbbá üdvözölte őket a miniszterelnök és a hadsereg főparancsnoka is, sőt még a sajtó is kedvező hangnemben nyilatkozott róla. A jó tapasztalatok alapján a követség a későbbi években is a rendezvényen való részvételre ösztönzött.⁸⁵⁴

A négy napos menet szervezőjének, *Breunese* hadnagynak annyira megtetszett a Hitlerjugend fegyelmezett fellépése, hogy személyesen tett látogatást a Rajna-vidéken és Vesztfáliában, hogy a Hitlerjugend létesítményeit megtekintse. Mindez csak megerősítette számára azt a felismerést, hogy a hollandiai ifjúság elhanyagoltságának megfékezésére egy központi szervezetet kell felállítani az ifjúság nevelése érdekében, emellett ifjúsági otthonokat kell létesíteni a nagyobb városokban, amelyekben néhány hét leforgása alatt akár 400 fiút is testgyakorlásban részesíthettek. Erre nyújthatott tehát példát a Hitlerjugendnél szerzett tapasztalat, s jutott *Breunese* arra a megállapításra, hogy a holland ifjúságnak is joga van ahhoz, hogy a nevelés elhanyagolásának következtében ne maradjon el más országok ifjúsága mögött. A Hitlerjugend számára *Breunese* esete azért is öröndetes volt, mert a hadnagy csodálata hozzájárulhatott ahhoz, hogy a holland körök „felvilágosult” képet kapjanak a német ifjúságnevelésről, megnyitotta az utat a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséhez. Németországban azonban csak lassú és fokozatos holland fordulatra számítottak.⁸⁵⁵

⁸⁵¹ Führertagung der reichsdeutschen Jugend Hollands. *RJP*, 1934/173. sz., 1–2. o.; Deutsches Konsulat an das AA, Heerlen, 27. März 1934 – PAAA, R 63606; Deutsche Gesandtschaft an das AA, dátum nélkül [1934] – PAAA, R 63608.

⁸⁵² Deutsches Jungvolk musizierte in Holland. *RJP*, 1935/284. sz., 2. o.; RfJ Abtl. Ausland an das AA, 28. November 1935 – PAAA, R 98894; Grenzlandtagung der HJ in Monschau. *RJP*, 1935, 91. sz., 2. o.

⁸⁵³ Holländische Jugend bei der HJ. *RJP*, 1936/165. sz., 2. o.

⁸⁵⁴ RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 8. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Den Haag, 2. August 1938 – PAAA, R 98897.

⁸⁵⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Den Haag, 5. Oktober 1938 – PAAA, R 98864, D 535347–D 535349. o.

Az 1938-ra szívélyesebbé váló kétoldalú kapcsolatok ellenére a holland körök azonban nem nézték jó szemmel, hogy a németországi holland ifjúságnak a Hitlerjugend biztosította a vendégtagság jogát, mivel ennek következtében az ifjúság saját nemzetétől való további elidegenedésére számítottak. Ezért mind a holland sajtó egy része, mind pedig a *Nederland en Oranje Klub* ezeknek a gyerekeknek az erőteljesebb Hollandiához kötését javasolta, amelyet hollandiai tartózkodással és kirándulásokkal, illetve a holland kultúra ápolásával akartak elérni.⁸⁵⁶

1939-re a korábbi utakhoz képest a BIV már csak fele annyival számolt, összesen tizennyolccal, ráadásul az 1938 végén még tervbe vett közösségi tábort 1939 tavaszára már levették a programról. 1939-ben július 25. és 29. között zajlott a négynapos menet, amelyre a *Holland Testnevelési Szövetség* hívott fel. Ebben az évben *Schirach* a HJ vesztfáliai területét jelölte ki a résztvevő csapat összeállítására. A menet ezúttal is Nimwegenből indult, s a város környékén zajlott. 1939-ben ezen hét ország 5000 ifja vett részt. Július 20-tól a kiválasztott német ifjak

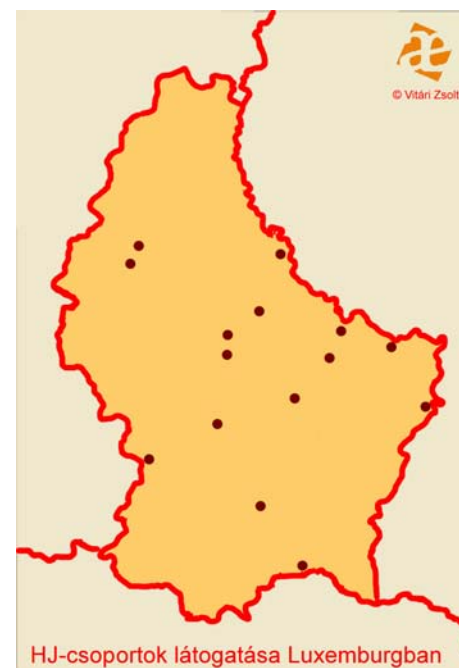
Halternben vettek részt egy előkészítő táboron, ahol naponta végrehajtott menetelésekkel készültek fel. Július 24-én érkeztek Nimwegenbe, a túra pedig a következő négy napon zajlott.⁸⁵⁷

A Hitlerjugend csoportjai a Hollandiával szembeni fenntartások ellenére 1935-től sorozatosan tettek látogatást a nyugati szomszédnál, s évről-évre emelkedés következett be a kiutazó – átlagban 14,5 fős – csoportok számában, amelyek többnyire Németország nyugati, középső és északi vidékeiről érkeztek, s általában 15,6 napot maradtak. A Hitlerjugend tulajdonképpen egész Hollandiát bejárta útjai során, melyek száma 1938-ra már elérte a 35-öt, s ebben az évben öt német–holland ifjúsági táborral is számoltak. 1939-re – nyilván a negatív irányban változó holland közvéleménynek köszönhetően – már csak fele ennyi, 18 úttal számoltak.

V. 6. 7. 3. Luxemburg – Luxemburgban a harmincas évek elején a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért fejtett ki aktív tevékenységet. A gyermekelhelyezési akcióba a követség kérésére az ottani német kolónia elsősorban 10–14 éves korú gyermekeit is bevonták, akiket németországi gyermekgondozó intézményekben és német családnál helyeztek el. A harmincas évek közepétől a Hitlerjugend is egyre inkább felfigyelt Luxemburgra, s évente néhány útra került sor. Az 1938-ra tervezett 9 út valószínűleg ebben az esetben is a kapcsolatok kulminálását jelentette. 1938 tavaszán a közép-rajnai HJ határvidéki színjátszó csoportja vett részt luxemburgi úton a terület határvidéki és külügyi referense, Bornemann irányításával. Az út célja az volt, hogy a csoport segítséget nyújtson az ottani birodalmi németeknek a Führer születésnapjának megünneplésében. Eschben, Differdingenben és Luxemburg-városban tartottak zenés, játékos bemutatókat. Eschben a luxemburgi NSDAP országos csoportvezetője is köszöntötte a HJ csapatát, Luxemburg-városban az előadáson pedig a német nagykövét is megjelent.⁸⁵⁸

A harmincas évek közepétől minden évben több Hitlerjugend-csoport érkezett Luxemburgba – itt is szinte kizárólag a nyugat–német területekről. Számuk 1939-re elérte az évi kilencet. Az átlagban 13 fős csoportok valószínűleg az ország méretéből fakadóan csak átlag 8 napot töltöttek el a hercegségben.

V. 6. 7. 4. Svájc – Svájcban nem létezett olyan önkezdemenyezésből kialakult ifjúsági mozgalom, mint Németországban, s államifjúsághoz hasonló szervezet sem működött. Jóllehet utóbbira voltak törekvések, ezek azonban meghiúsultak. A legnagyobb ifjúsági szervezet a *Svájci Cserkészszövetség* volt, amely kb. 35 ezer fős tagsággal rendel-

⁸⁵⁶ Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Düsseldorf an die Gestapa Hauptabteilung III, 25. Juli 1938; Die niederländische Jugend in Deutschland., 9. Juni 1938 – PAAA, R 98864, D 535342–D 535345. o.

⁸⁵⁷ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; HJ beim Viertagmarsch in Holland. *RJP*, 1939/160. sz., 2. o.

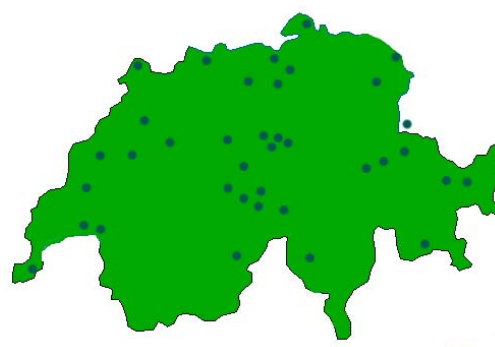
⁸⁵⁸ Deutsche Gesandtschaft an die Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder, Luxemburg, 29. März 1934; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an die Deutsche Gesandtschaft in Luxemburg, 26. März 1934; Deutsche Gesandtschaft an die Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder, 8. März 1934 – PAAA, R 63612; Die mittelrheinische Grenzlandspielschar in Luxemburg. *RJP*, 1938/100. sz., 3. o.

kezett. Emellett léteztek politikai és egyházi, illetve egyéb csoportok is, amelyek azonban külön-külön legfeljebb pár ezres tagsággal rendelkeztek. Svájcban minden párt rendelkezett ifjúsági szervezettel, amelyek időről-időre felhívással fordultak a szervezetlen ifjúsághoz, s aktív tevékenységet folytattak abban, hogy kimozdítsák a svájci ifjúságot a politikai passzivitásból.⁸⁵⁹

A Hitlerjugenddel fennálló kapcsolatok meglehetősen szerény mértékűek voltak, mindazonáltal állandóságot mutattak. A harmincas évek közepétől minden évben sor került 6–8 útra, amelyek csak elvétve, s inkább a harmincas évek végén, vezettek Svájc nem német területeire. A HJ látogatásai mellett a svájci cserkészek is jártak Németországban.⁸⁶⁰ 1938-ban és 1939-ben a HJ külföldi tevékenységének csúcspontján 7, illetve 8 utat terveztek Svájcba, 1938-ban ehhez jött még egy közös tábor is. A francia lakta vidékekre csak a háború előtti utolsó két évben merészkedtek a HJ csoportjai, a többség azonban ekkor is a német nyelvű svájci vidékeket tekintette célpontjának. A Németország minden részéről érkező, átlagban 13 fős csoportok meglehetősen hosszú utakra érkeztek, átlagban 22 napot maradtak. Svájcba többnyire kicsi, gyakran tíz fő alatti csoportok érkeztek, több tucat tagot számláló csoportok csak egy-két alkalommal fordultak meg a déli szomszédnál.

V. 6. 7. 5. Liechtenstein – 1938-ban Liechtenstein is felkerült a HJ célországai közé, ahová korábban valószínűleg csak néhány Svájcba látogató csoport tehetett kitérőt. Emellett mindössze egyetlen nyári táborról van tudomásunk, amelynek előkészítését a HJ württembergi területének két küldöttje személyesen az ottani kormányfővel kívánta egyeztetni. Liechtensteinnak elsősorban a külföldi tőke miatt kellett óvatosságot mutatnia a náci Németországgal szemben, ráadásul egy kisebb területi vita is fennállt a két ország között. A HJ a feltűnés elkerülése érdekében 1938-ban egy angol csoporttal egy időben kívánt a hercegségbe látogatni. A HJ táborát Süka mellett, a Samina-völgyben szándékozták felállítani. Végül a hercegség kormányfője készségesnek mutatkozott, s az egyenruha és a zászló alkalmazását is engedélyezte. 1939-ben a bejelentett utak ellen a német diplomáciának nem volt kifogása, de a lakosságban uralkodó hangulat miatt tanácsosnak vélte a külföldi tapasztalatokkal rendelkező vezetők megbízását az utak lebonyolítására.⁸⁶¹

A HJ útjai Svájcban

V. 6. 8. Kapcsolatok az Amerikai Egyesült Államokkal

Az Amerikai Egyesült Államok felé a földrajzi távolság és a „zsidó demokrácia” imázsa miatt csak minimális német kapcsolatok épültek ki. Jelentősebb volt viszont az amerikai ifjak németországi látogatásainak száma. Az ifjúsági szállók ügyében kötött egyezménynek tudták be, hogy 1934 nyaráig tovább emelkedett a külföldi látogatók száma. Egy amerikai hallgatókból álló csoport az *Oberammergaui Ünnepi Játékokon* vett részt, majd átvándoroltak a Feketeerdőn. A csoport útja során tanulmányozta a német ifjúsági szállókat, amelyhez hasonló hálózatot szerettek volna kiépíteni Amerikában is. A kezdeti ismerkedés ellenére az Amerikához és az amerikai ifjúsághoz való viszonyulás ambivalens maradt. 1933-ban az alkoholtilalom feloldása lehetőséget adott a HJ-nak arra, hogy az ifjúság zülléséről és ivótalálkozóiról számoljon be, illetve az ebből fakadó bűncselekményekről tudósítson.⁸⁶²

⁸⁵⁹ Die Schweizer Jugend – PAAA, R 98866, E 446103–E 446112; Die schweizerische Jugendbewegung. *RJP*, 1935/238. sz., 3. o. Die Schweizer Jugend. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz. 55–61. o.; Rückblick 1941 – Schweiz. *RJF* Auslands- und Volkskultursamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Neutrale Jugend? *Münchener Neueste Nachrichten*, 29. September 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 196. o.) A svájci cserkészek németországi kapcsolataihoz ld. *Bucher, Martin J.*, Die Deutschlandkontakte der Schweizer Pfadfinder 1920 – 1945 : „chaut auf das Heldische der deutschen Hitlerjugend” Lit.,Münster 2004.

⁸⁶⁰ Diákcserére 1933 előtt sor került a Württembergi Gyermekegély (Württembergische Kinderhilfe) egyesület révén is, amelynek tevékenységét 1933 után szinte lehetetlenné tették, majd betagolták a *Nemzetiszocialista Népjólét* szervezetébe. Emellett itt is a Birodalmi Központ foglalkozott igen szerény mértékben hasonló tevékenységgel, mivel úgy ítélték meg, hogy a német gyerekek uszításnak vannak kitéve Svájcban. Erre vonatkozó dokumentumokat ld. PAAA, R 63613; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bern, 18. Juni 1934 – PAAA, R 63607.

⁸⁶¹ Abschrift. Betr.: Besprechung mit dem Liechtensteiner Regierungschef und mit dem stellvertretenden Regierungschef. – PAAA, R 27134; PAAA, R 98919.

⁸⁶² Grosser Erfolg des Abkommens des deutschen Jugendherbergsverbandes mit ausländischen Verbänden. *RJP*, 1934/110. sz., 1.o.; Studienreise von Amerikanern durch Deutschlands Jugendherbergen. *RJP*, 1934/110. sz., 1.o.; Von der amerikanischen Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1934/4. sz., 102–104. o.

Az 1930-as évek második felében viszont még volt lehetőség az előítéletek felszámolására. Az 1936 május 5. és 10. között Chicagóban rendezett *nemzetközi ifjúsági kiállításon* a német ifjúság is képviseltette magát, jóllehet a kiállítás elsődleges célja az volt, hogy Amerika minden szervezett ifjúságát bemutassa. Minden állam bemutatta saját szervezeteit, és a kiállítás idején hatalmas cserkésztalálkozót is szerveztek. A BIV Határvidéki és Külügyi Hivatala és a külügyminisztérium közbenjárásának eredményeként a Hitlerjugend a kiállításon önálló standon mutatkozhatott be. A BIV Sajtó- és Propagandahivatala által összeállított 11 nagy méretű tablón a HJ világnézeti, kulturális és szakmai nevelését, a testi felkészítést, a birodalmi szakmai versenyt és az ifjúsági szállók működését kívánták bemutatni. A képanyagon kívül kiállították a HJ, de főleg a BDM barkácsolásait is. A HJ részéről a részvétel legfőbb mondanivalója a HJ más népekkel való együttműködésre és baráti viszonyra való készsége volt. 1936 nyarán amerikai sporttanárok (Physical Education Group of the Columbia Teacher College) érkeztek Németországba, akik látogatásuk során felkeresték a HJ Walter Wagnitz területi vezetőképző iskoláját Lünenben, ahol vesztfáliai HJ-vezetők három hetes tanfolyamát tekintették meg. A vendégek közösségi esteken is részt vettek.⁸⁶³

1936 szeptemberének végén a BIV Rádiós Hivatalának fiatal rádiótechnikusokból álló csoportja, valamint az ifjúsági rádió néhány munkatársa tett kétéhetes tanulmányi kirándulást az Egyesült Államokba *Cerff* főterületvezető irányításával. Az utazás során a közös rádiós cseradások lehetőségéről folytattak megbeszéléseket, illetve a résztvevők megismerkedtek az amerikai rádiós utánpótlás-neveléssel. *Cerff*nek az amerikai rádióval és különböző New York-i ifjúsági szervezetekkel folytatott tárgyalásai eredményeként 1936 novemberétől havonta egyszer félórás cseradásra került sor Amerika és Németország ifjúsága között. Az adások felét a Hitlerjugend, a másik felét az amerikai ifjúság töltötte ki, s deklarált célja a két ország ifjúsági egyetértésének megteremtése volt.⁸⁶⁴

1937 őszén az amerikai cserkészmozgalom néhány magas rangú vezetője érkezett Németországba, amit a HJ-sajtó a szorosabb kapcsolatok kialakításának előzményeként tekintette. Ez így is volt, hiszen komolyabb kapcsolatra a Hitlerjugenddel a „Megértés éve” adott lehetőséget. 1938 júliusában egy 32 fős csapatot vártak Brémába, amelyet a legfontosabb amerikai személyiségek gyerekeiből állítottak össze. Július 15. és 22. között először egy túra szerepelt a programban Bréma, Hamburg, Berlin és Közép-Németország érintésével Münchenbe, majd azt követően július 23. és augusztus 5. között közös táborozást tartottak egy 30 fős, különlegesen kiválasztott HJ-vezető-csoporttal a felső-bajorországi Urfeld ifjúsági szállójában, amit Schirach személyesen is felkeresett. A tábort követően 10 napos délnyugat- és nyugat-németországi túra következett, majd a csoport augusztus 16-án Brémából indult haza.⁸⁶⁵

Az amerikai nagykövet számára a Birodalmi Ifjúságvezetőség készségesen lehetővé tette a vezetőiskolák, az Adolf-Hitler-iskolák és a Birodalmi Ifjúságvezetőség meglátogatását is, illetve különféle információs anyagok rendelkezésre bocsátását. A BIV azonban tiltakozott az ellen, hogy a Hitlerjugend egyik lefordított tananyaga – amely „The Nazi Primer” címen jelent meg – a HJ számára kifogásolható utószót kapott, amit a korábbi berlini nagykövet írt. Az új nagykövet, *Wilson* barátságosabb kapcsolatra törekedett Schirachkal, mint elődje. Schirachot saját házába is meghívta, hogy megbeszélést folytassanak a két ország közötti ifjúsági csere lehetőségeiről. Bár Schirach a találkozó után inkább peszsimistán látta az együttműködés lehetőségeit, a BIV és a washingtoni nagykövetség szervezésében egy újabb kiállítást terveztek a német ifjúsági otthonokról és szállókról, amelyet New York-ban, Chicagóban és Washingtonban kívántak bemutatni. Ugyanebben az évben a drezdai Kreuzchor tervezett téli koncert utat az Egyesült Államokba, de ennek megvalósulásáról nem rendelkezünk információval.⁸⁶⁶

1939-ben már a Hitlerjugend is tervezett utakat az USA-ba, amelyeket alapvetően a követség is támogatott, de egyúttal óvatosságra is intett a két ország közötti feszült viszony miatt, s az utakat csak gondos előkészítéssel tartotta lehetségesnek. Felhívta a figyelmet az amerikai kormányzat által is támogatott németellenes sajtóhadjáratra, s ezért kerülni kellett minden olyan külsőséget (az egyenruhát és a zászlókat), amely propagandaút-jelleget adott volna a HJ-útjainak. A vezetőnek a szokásosnál is jobb helyismerettel és felkészültséggel kellett rendelkeznie, valamint minden utazónak jó angol nyelvtudással. A forró nyár miatt tavaszi vagy őszi utazást javasoltak, s annak figyelembevételét a

⁸⁶³ A legjelentősebb szervezet Amerikában is a cserkésztség volt, amely erősen kötődött az egyházakhoz, de nem volt egységes szervezet. Jugenderziehung in Nordamerika. *RJP*, 1936/102. sz., 7. o.; Die junge Amerikanerin. *Das Deutsche Mädel*, 1935/12. sz.; Eine internationale Jugendausstellung in Chicago (sic!). *RJP*, 1936/86. sz., 1. o.; Amerikanische Sportlehrer bei der HJ. *RJP*, 1936/159. sz., 2. o.

⁸⁶⁴ Studienfahrt des HJ-Funks nach Nord-Amerika – BArch, NS 28/104, 137. o. Eine Studienfahrt des Jugendfunks nach USA. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.; Studienfahrt des deutschen Jugendfunks nach Amerika. *VB*, 27. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 59. o.); Austauschsendungen mit der Jugend Amerikas, 16. Oktober 1936 – BArch, NS 28/104, 103. o.; Jugendaustauschsendungen mit USA. *RJP*, 1936/237. sz., 1. o.

⁸⁶⁵ Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.; Weltaufgeschlossen Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); RJF an das AA, 22. Juni 1938 – PAAA, R 98891, 254902. o.

⁸⁶⁶ Aktennotiz, 2. November 1938 – PAAA, R 27134; Deutsche Botschaft an das AA, Washington D. C., 20. April 1938 – PAAA, R 98897.

tervezésnél, hogy két hét alatt csak az ország kis része járható be. A gyorsan változó hangulat miatt a követség az út előtt végleges értesítésre is igényt tartott.⁸⁶⁷

Az USA-ban 1939-ben már tíz éves múltta tekintett vissza az amerikai német ifjúsági mozgalom a *Német Ifjúság* (Deutsche Jungenschaft), amely nagyon sokszínű tevékenységet fejtett ki (közösségi estek, sport, játékok, felvonulások, utak, nyári táborok stb.). 1933-tól itt is felerősödtek azok a hangok, amelyek a teljes amerikai németiség összefogását sürgették, s megalakult az *Új Németország Barátainak Szövetsége* is, amelyhez csakhamar csatlakozott a Német Ifjúság is.⁸⁶⁸ Az azonban nem ismert, hogy a Hitlerjugend milyen formában támogatta az itteni német ifjakat, illetve miként tartotta velük a kapcsolatokat.

Ennél komolyabb kapcsolatokról azonban nem rendelkezünk információval. Amerikai vendégek bizonyosan több alkalommal jártak Németországban, de HJ-utakra a távoli kontinensre csoportos formában minden bizonnyal nem került sor. Ezek ugyanis olyan exotikumnak számítottak, hogy nyilván nyomuk maradt volna. Úgy tűnik, hogy itt is leginkább a diákcsere állt előtérben, ott is leginkább az USA-ban élő németiség németországi nyaraltatása a *Német Pedagógiai Kirendeltség* révén. Mindenesetre a diákcsere megszervezése sem lehetett könnyed vállalkozás, hiszen az amerikaiakat általában magas igények jellemezték.⁸⁶⁹

V. 6. 9. Kapcsolatok a latin–amerikai ifjúsággal

Latin–amerika szinte minden országában nagyon jelentős német kolónia élt. A latin–amerikai németiséget az anyaország nagy becsben tartotta, és kiemelten támogatta, ami nem utolsósorban a kontinens geopolitikai fekvésének is köszönhető volt. A 20-as években a katonai kapcsolatok felélénkülése során a német látogatások, hajóutak alkalmával gyakran kerítették sort a helyi németiség felkeresésére is,⁸⁷⁰ de a VDA és más szervezetek is aktívan közreműködtek a latin–amerikai németiség megtartásában és erősítésében. A nagy távolság miatt a Hitlerjugend tevékenysége a latin–amerikai kontinensen elsősorban a helyi németiség, a helyi német ifjúság gondozására összpontosított. A latin–amerikai országok ifjúságával fennálló kapcsolatok azonban mindvégig nagyon szerények maradtak.

V. 6. 9. 1. Chile – A HJ-ot a legerősebb szálak Chiléhez fűzték. Az itt működő *Chilei Német Ifjúsági Szövetség* (Deutscher Jugendbund in Chile) helyi csoportjai fokozatosan terjedtek el az egész ország területén, melyek 10 és 25 éves kor között fogták össze a chilei német ifjakat. A szervezet egy fedőszervezet volt, amely összefogta a már korábban is működő német ifjúsági szervezeteket, köztük a valdíviai *Német származású Ifjúság Egyesületét* (Vereinigung Deutschstämmiger Jugend) is. A valdíviai csoportnak 1933 januárjában kb. 60 tagja volt, s tevékenységét a valdíviai német iskola tanárai is támogatták. La Unionban a *Német Ifjúsági Szövetség* (Deutscher Jugendbund) elnevezésű csoport működött, hasonló ifjúsági szervezetek működtek más nagyobb városokban is: *Német származású Ifjúság Egyesülete* Puerto Monttban, *Német Ifjúsági Szövetség* Temucóban, illetve Concepciónban, valamint *Osornói Ifjúsági Szövetség* (Osornoer Jugendbund), és az *Osornói Cserkészcsoporthoz* (Osorminer Pfadfindergruppen), amelyek csak lazán kötődtek egymáshoz.⁸⁷¹

A Chilei Német Ifjúsági Szövetség célja szerint minden helyi német csoportot, alszervezetet és egyesületet össze kívánt fogni. A Szövetség az asszimiláció elleni harc legfőbb letéteményesének tartotta magát, s kiállt a németiség „vérből fakadó kötelességei” mellett. Magát tekintette a népiségi lelki megújulás elősegítőjének, amelynek példaképe már a chilei német ifjúság körében is Adolf Hitler volt. A szervezet 1933-ban még nem tekintett vissza komoly múltta, de egyre inkább terjedt az országban, s örvendetes tényként kezelték az anyaországban, hogy a chilei német ifjúság egyre inkább visszatér saját népiségéhez. A szervezet arra törekedett, hogy a német külképviselet segítségével minél inkább

⁸⁶⁷ Deutsche Botschaft an das AA, Washington D.C., 17. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁸⁶⁸ 10 Jahre Amerikadeutsche Jugendbewegung. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15., Mai 1939, 40–41. o. (BArch, NSD 43/9.).

⁸⁶⁹ Deutscher Akademischer Austauschdienst. Deutsche Pädagogische Auslandsstelle an das AA, 26. April 1935; Amerika-Institut. Memorandum; Deutsche Botschaft an das AA, Washington D. C., 29. März 1935 – PAAA, R 63613; Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 8. November 1935 – PAAA, R 63610.

⁸⁷⁰ Vö. Fischer, „A háború utáni háború”, i. m.

⁸⁷¹ Jugend in der Welt. *Jugend am Werk* – PAAA, R 98875; Die deutsche Jugend in Chile. *RJP*, 1936/169. sz., 6. o.; Deutscher Jugendbund in Chile. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 23–24. o. (NSD 43/7. 1–2.); Deutsche Jugend in Chile. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; Deutsche Jugend in Chile. *RJP*, 1934/170. sz., 1–2. o.; Abschrift. Deutsches Konsulat, Valdivia, 27. Januar 1933; Vereinigung deutschstämmiger Jugend an die Deutsche Gesandtschaft, Valdivia, 5. Januar 1933; zu VI S 2629/33, 8. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Deutscher Jugendbund in Chile, 4. Januar 1932 – PAAA, R 63604.

elmélyítse a német hazához kötődő kapcsolatait. Mindez stratégiai jelentőséggel is bírt egy olyan országban, ahol a német származásúak a legmagasabb kormányzati szervekben is képviseltették magukat. Ezért is javasolta a santiagoói követség a külügyminisztériumnak a kért birodalmi támogatás biztosítását, amely leginkább könyvek, illetve a táborozáshoz szükséges felszerelések (sátrak, kaják, főző felszerelés stb.) formájában érkezett. A Német Ifjúsági Szövetség tehát alkalmazta a tábort nevelés módszerét is. A valdíviai szervezet rendszeres előadásokat tartott, kereskedői tanfolyamokat szervezett, táncórákat, színi előadásokat, s egyéb ünnepeket tartott, azaz a társadalom széles köreihez ért el tevékenysége révén. 1933-ra már dél-chilei vándorutakat terveztek, illetve az előző évi tevékenység folytatását, s tervbe vettek Concepción, Valdivia és Temuco részvételével egy téli találkozót is. A szövetség a túrázó, a tornázó ifjúság és a legényegyletek (Burschenschaft) szellemét is gondozta.⁸⁷²

1935-ben a Német Ifjúsági Szövetség találkozót rendezett Concepciónban, amelyre az ország minden részéről négyszáz, 15 és 25 éves kor közötti ifjú érkezett. A stadionban versenyeket rendeztek, este pedig fáklyás felvonulás volt a Bismarck-toronyhoz, ahol az első világháború eseteit chilei németjeiről emlékeztek meg. A chilei német ifjúság lendületét mutatta, hogy 1937-ben a Chilei Német Ifjúsági Szövetség Valparaíso közelében már a hetedik nyári találkozóját tartotta, amelyen kerekén 500 fiú és lány vett részt. Itt a Hitlerjugend szellemében tanfolyamokat tartottak, ápolták a német kultúrát, a bajtársiasságot. A találkozó 14 napig tartott, s védharcokra, sport- és énekversenyekre, világnézeti oktatásra, valamint terepgyakorlatra is sor került. A konzulátus az iskolák mellett az ifjúsági szövetségben látta a németiség megőrzésének legerősebb várát, amely szervesen nőtt ki a chilei német ifjúság igényeiből, hogy azután magát a „német nép jövőjét hordozó és biztosító Hitlerjugend” mintájára építse fel magát. Ezt a célkitűzést igazolta az is, hogy 1937-ben a chilei ifjúság megrendezte az első munkatalálkozóját Chamillban, amely a munkaszolgálat chilei adaptációját jelentette. Ennek révén kezdtek hozzá az első nagyobb chilei ifjúsági szálló felépítéséhez, amely Valdivia, La Unión és Osorno német ifjainak találkozóhelyévé vált, s hozzá egy színházter (Thingplatz) is kapcsolódott.⁸⁷³

1937-ben azonban betiltották az ifjúsági szövetség addig talán legaktívabb valdíviai csoportjának működését, amely így magánházakban és kirándulásokon kényszerült tevékenysége rejtett folytatására. Helyette új néven, a *Német Iskola Egykori Diákjainak Egyesületévé* (Vereinigung ehemaliger Schüler der Deutschen Schule) akartak létrehozni egy szervezetet, s ezt a chamilli ifjúsági szálló felavatására időzítették. A szervezet háttérben működő szellemi vezetője továbbra is *Addo Schwarzenberg* volt. Ezenkívül nehézségek támadtak időközben Concepciónban, amelyeket a valdíviai konzulátus szerint hamarosan leküzdöttek, s az újonnan választott iskolai vezetés még otthont is biztosított az ifjúsági szövetség számára. Az iskolai vezetés jelentett akadályt Valdiviában is. A főkonzul úgy vélte, hogy ha az 51 német iskolából akár egy is akadályozza az ifjúsági szövetség munkáját (mint Valdiviában), az erősen veszélyezteti az össznémet összetartást. A főkonzul maga vette kézbe a kezdeményezést, s utasította az iskola vezetését arra, hogy állítsa helyre a korábbi viszonyt az ifjúsági szövetséggel, s adja vissza neki a korábban rendelkezésére bocsátott otthont.⁸⁷⁴

A német tudat fejlesztésére már korán, 1933-ban előirányozták az ifjak németországi tartózkodását. A német tudat helyreállításában amúgy is az ifjúságra lehetett alapozni, s az ifjak rendszeres képzésével egy új vezetőgeneráció kinevelése is megoldható volt. A tervek szerint két évente 20 fiút és néhány lányt küldtek volna németországi továbbképzésre. Az első csoport összeállítását 1935-re tervezték, ehhez azonban mindenképpen a birodalom segítségét várták. Az út során tervbe vették Németország kulturális örökségének megtekintését is.⁸⁷⁵

Az 1935-re tervezett út kapcsán egy éves németországi tartózkodást terveztek, hogy a chilei küldöttség minél sokrétűbb ismereteket szerezhessen az anyaországról, s iskolai, szakiskolai, egyetemi képzésben vehessen részt. Mindez elősegíthette a megosztott chilei németiség visszavezetését a német népiséghez. A terv támogatásához az ifjúsági szövet-

⁸⁷² Deutscher Jugendbund in Chile, 4. Januar 1932 – PAAA, R 63604; Deutscher Jugendbund Chile – PAAA, R 63604; *Hewstone, Christian*, Die Geschichte des Jugendbundes in Chile. *Vita Nostra* 24 (1989), 9–11. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Santiago, 24. Februar 1933 – PAAA, R 63604; Vereinigung deutschstämmiger Jugend an die Deutsche Gesandtschaft, Valdivia, 5. Januar 1933; zu VI S 2629/33, 8. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Abschrift. Liga Chileno–Alemana Ortsgruppe Santiago an die Deutsche Gesandtschaft, Santiago, 31. Januar 1934 – PAAA, R 63606; Jugend in der Welt. *Jugend am Werk* – PAAA, R 98875; Die deutsche Jugend in Chile. *RJP*, 1936/169. sz., 6. o.; Deutscher Jugendbund in Chile. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 23–24. o. (NSD 43/7. 1–2.); Deutsche Jugend in Chile. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; Kurze Arbeitsübersicht 1932–1933. Vereinigung deutschstämmiger Jugend – PAAA, R 63604; Deutscher Jugendbund in Chile, 4. Januar 1932 – PAAA, R 63604.

⁸⁷³ Vom Deutschen Jugendbund in Chile. *RJP*, 1935/36. sz., 3–4. o.; Deutsches Generalkonsulat für Chile an das AA, Valparaíso, 29. Januar 1937 – PAAA, R 98882; Deutsche Jugend in Südamerika. *Deutsche Rundschau*, 11. April 1937 (PAAA, R 98882, 253651. o.); Deutsche Jugend in Südamerika. *Deutsche Rundschau*, 11. April 1937 (PAAA, R 98882, 253651. o.)

⁸⁷⁴ Deutsches Konsulat an die Deutsche Botschaft Santiago, Valdivia, 4. Dezember 1937 – PAAA, R 98882, 253675. o.; Der Generalkonsul an das Deutsche Konsulat Valdivia, dátum nélkül – PAAA, R 98882.

⁸⁷⁵ Deutscher Jugendbund in Chile an die Deutsche Gesandtschaft, Santiago, 26. Mai 1933 – PAAA, R 63604. A chilei gondokat a peso elértéktelenedése is fokozta, így európai utazások a birodalom támogatása nélkül meg sem valósulhattak. Ennek ellenére a helyi német képviselőlet egyértelműen támogatta az ifjúsági cserét. An die Gesandtschaft Santiago, dátum olvashatatlan – PAAA, R 63604.

ség megkereste a propagandaminisztériumot, a VDA-t és a stuttgarti Német Külügyi Intézetet is. A címzettek között szerepelt azonban Magda Goebbels, Baldur von Schirach, sőt Hitler is.⁸⁷⁶ Az 1935-ös Németország táborban a chilei német ifjúság 52 fővel képviseltette magát.

A chilei ifjúsággal fennálló kapcsolatokról nem sokat tudunk. 1934 augusztusában latin–amerikai ifjúsági vezetők érkeztek Hamburgba, hogy onnan kiindulva tanulmányozzák a Hitlerjugend létesítményeit. A delegációban ott volt *Schwarzenberg*, a német–chilei ifjúság vezetője, a Német–Argentín Cserkésztestület vezetője, *Zeyen* és a brazíliai német ifjúság vezetője, *Lucht*. Hamburgban *Sens* főjárásvezető, illetve az északi vidéki HJ díszszázada üdvözölte őket. Este a BIV képviselői vendégelték meg őket, majd másnap megtekintették a hamburgi városházát, illetve a város nevezetességeit, valamint az NSDAP AO szolgálattelhelyiségeit is. Délután ellátogattak az állatkertbe, majd közösségi esten vettek részt az északi vidéki HJ-tal. Másnap Berlinbe utaztak, ahol Nabersberg fogadta őket hivatalosan.⁸⁷⁷

V. 6. 9. 2. Brazília – Brazíliában is számos szervezet igyekezett összefogni az ottani német ifjúságát. Korábban a *Német Ifjúság* (Deutsche Jungenschaft) és a németeket is felvevő *Gyarmati Cserkészek* (Kolonial–Pfadfinder) nyújtottak lehetőséget a fiataloknak, de ezek a csoportok csak a nagyobb városokban (Rio de Janeiro, Sao Paulo, Curitiba és Porto Alegre) működtek, s nem álltak egymással kapcsolatban. Ezt követően a *Német–Brazil Ifjúsági Kör* (Deutsch–Brasilianischer Jugendring) vált mértékadó szervezetté, amely birodalmi német és helyi német fiatalokat is felvett soraiba. A lány- és fiúszervezetre tagolódó szervezet ifjúnép- és ifjúlány-csoporttal is rendelkezett. A birodalmi támogatás itt is hozzájárult ahhoz, hogy a célkitűzések alapján igényt formáljanak a teljes német ifjúság összefogására. 1936-ra két év megfeszített munkával 1500 főre duzzadt a taglétszám, ami azonban még nem adott okot az elégedettségre, de a vezetőhiány csak lassú fejlődést tett lehetővé. Egységek működtek Rióban, Belleo Horizontéban, Novoában, Friburgóban, Sao Paulóban, Santosban, Aracatubában, Curitiba-ban, Bluemnauban, Porto Allegrében és sok más kisebb településen is.⁸⁷⁸

A németországi cserekapcsolat Brazíliában is felmerült – mind a brazíliai, mind a brazíliai német ifjúság részéről – , s elsősorban olyan idősebb, de még iskolás gyerekeket szándékoztak Németországba küldeni, akik ott német családnál kerültek volna elhelyezésre.⁸⁷⁹ A riói Német Iskola a pár hónapra tervezett utat azonban nem tartotta kivitelezhetőnek, mivel az rendkívül drágának ígérkezett, s a németországi átiskolázás érveszteséget okozott volna a brazil iskolákban. Az iskola inkább rövidebb időtartamot javasolt, leginkább a szünidőben. A csere kezdeményezője Berlin városa volt már 1934-ben, ahol 8–10 gyereket vártak volna Rióból és kb. ugyanennyit Sao Paulóból. A projekt lebonyolítására elegendő család állt rendelkezésre Németországban. Ez a megoldás a nyelgyakorlás terén is jónak ígérkezett, mert a családokban csak németül beszéltek. Ezen felül külön oktatást terveztek számukra Németországról és a német kultúráról is. A német követség azonban csak úgy látta finanszírozhatónak az utat, ha a hajón szabadjegyet, Németországban pedig ingyenes szállást biztosítottak.⁸⁸⁰ Az 1935-ös Németország–táboron Brazíliából meglehetősen nagy, 80 fős küldöttség vett részt.

A követség Brazíliában is támogatandónak tartott minden olyan kezdeményezést, amely a kolóniák német jellegének megtartását és erősítését szolgálta. Az ifjúság gondozásában a *Német Tanáregyesület* is részt vett, amely egyúttal közvetítőként is funkcionált: megpróbált egyensúlyt teremteni az iskolai szükségletek és az ifjúsági szükségletek között.⁸⁸¹

1937-re Brazíliában is komolyabban kezdtek foglalkozni egy egységes szabályozás alá vont ifjúsági neveléssel, amelyhez a brazil illetékes szervek a nagykövetségtől kértek anyagokat a németországi tapasztalatokról. A nagykövetség erre nézve kijelölt egy személyt, aki tájékoztatta a brazil szerveket, a külügyminisztérium útján anyagokat kért, s javasolta a brazil kormány egyik megbízottjának németországi útját – hogy helyben szerezzen tapasztalatokat –, illetve egy német kiképző meghívását Németországból. Ehhez a helyi NSDAP és a BIV is hozzájárult. A követség a következő

⁸⁷⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Santiago, 14. Juni 1933 – PAAA, R 63605; Abschrift. Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Santiago, Temuco, 22. August 1933 – PAAA, R 63605.

⁸⁷⁷ Deutsche Jugendführer aus Südamerika im Reich. *RJP*, 1934/148. sz., 1. o.; Eintreffen ausländischer Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1934/145. sz., 3. o.

⁸⁷⁸ Deutsche Jugendarbeit in Brasilien. *RJP*, 1936/143. sz., 6. o.; Deutsche Jugendarbeit in Brasilien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 41., 15. November 1936, 199–200. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Zum Tode des Führers des Deutsch-Brasilianischen Jugendrings. *RJP*, 1935/276. sz., 1. o.

⁸⁷⁹ Ezt a Sao Paulo-i főkonzulátus csak a költség átvállalásával tartotta lehetségesnek. Deutsches Generalkonsulat an die Deutsche Gesandtschaft Rio de Janeiro, Sao Paulo, 31. Mai 1936 – PAAA, R 63613.

⁸⁸⁰ Deutsche Schule an die Deutsche Gesandtschaft. Abschrift, Rio de Janeiro, 30. Mai 1934 – PAAA, R 63613; Auslandsstelle der städtischen Schulen Berlins [an das AA], 10. März 1934 – PAAA, R 63613; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Rio de Janeiro, 11. Juli 1934 – PAAA, R 63613.

⁸⁸¹ Deutscher Lehrerverein [an die Deutsche Gesandtschaft]. Abschrift, Rio de Janeiro, 23. November 1935 – PAAA, R 63610.

témájú, nyomtatott anyagok elküldését javasolta: törvényi szabályozás megfelelő kivonatai, a HJ szervezeti formái, finanszírozása, kiképzési elvei és előírásai, HJ és iskola, HJ és szakképzés, testi, erkölcsi és szociális nevelés, egészségvédelem stb. A brazil küldött és a német kiképző ügyében a későbbi fejlődés alapján akartak végleges döntést hozni. Mindenesetre Németország nem akarta elmulasztani annak lehetőségét, hogy a felálló brazil államifjúság német befolyással jöjjön létre, mert attól az általános német befolyás növekedését várták. A követség nem vállalkozott arra, hogy megítélje, mennyire lesz képes a kormány ezt megvalósítani, s lehetségesnek tartotta, hogy a kezdeti felbuzdulás után semmi sem történik majd.⁸⁸² A brazil ifjúság és a HJ kapcsolatairól nincs tudomásunk.

V. 6. 9. 3. Argentína – Argentínában a *Nerother Vándormadár* (Nerother Wandervogel) 1932-es útja hatott ösztönzően az ottani német ifjúságra. Hatására Buneos Airesben is létrejött egy hasonló csoport, amely a fővárosi Német Iskolában jó néhány tagra tett szert. 1933-tól az NSDAP Buneos Aires-i csoportja megkezdte a Hitlerjugend felépítését, amely nagyon hamar 70–100 fős tagsággal rendelkezett. A kezdetben magánházakban összejevő HJ csakhamar előrelépésre szánta el magát, s arra hívta fel a német iskolákat, hogy iskolai helyiségeket bocsássanak a HJ rendelkezésére, ahol azok egyenruhában is összejöhetnek. A *Német Iskolaszövetség* (Deutscher Schulverband) a kérést elutasította, mert féltette az iskolák békéjét, s tartott a szülők reakciójától is, ráadásul argentin részről is kifogást emeltek. Argentínában ugyanis az ottani cserkészmozgalom volt elsődleges, mely egy katonailag szervezett, a hadsereg egyik aktív tábornokának vezetése alatt álló szervezet volt, külföldi cserkészcsoportokat azonban nem engedélyeztek. Így a Buneos Aires-i Goethe Iskola által alapított cserkészcsoportot fel is oszlatták a hatóságok. Az egyetlen megoldást az argentin cserkészeten belüli működés kínálta, amit sikerült is elérni a HJ számára, de annak el kellett fogadnia a cserkészek szabályzatát és egyenruháját. Az ifjúság így *Német–Argentín Cserkészmozgalom* (Deutsch–argentinisches Pfadfinderkorps) néven folytatta tevékenységét. Az egyenruhán az argentin felségjelen kívül a horogkereszt mellőzésével azonban a németet is elhelyezhették. Engedélyezték a német nyelv használatát, de a parancsokat a HJ tagjainak spanyolul is érteniük kellett. Ezt követően már az iskolaszövetség is áldását adta a HJ iskolai támogatására.⁸⁸³

A német különformáció vezetője Zeyen volt, akit 1934-ben Baldur von Schirach brazil és chilei társával együtt meghívott Németországba. A vezetők több hónapot töltöttek el Németországban, hogy alaposan megismerhessék a német ifjúság felépítését és munkáját, s hogy a tapasztalataikat otthon tudják majd hasznosítani. Schirach Nabersberget bízta meg egy vizontlátogatással a három latin–amerikai országban, ami tovább szilárdíthatta a fennálló kapcsolatokat, s tervbe vették az ottani állami szervekkel való találkozót is. A latin–amerikai ifjúsági vezetők németországi látogatása viszonzásával az argentinai követség is egyetértett, de az utat március előtt nem tartotta célszerűnek, mert a forró, január–márciusi iskolai szünidőben az ifjúság túlnyomó része vidéken, illetve a tengernél tartózkodott, így egységes összefogásuk ebben az időszakban nem volt lehetséges. Óvott azonban a követség az állami szervek felkeresésétől, mivel azok szinte egyáltalán nem rendelkeztek információkkal a német ifjúsági szervezetről. Ellenben nagy sikert várt a Hitlerjunge Quex című film levetítésétől. Nabersberg latin–amerikai körútja során adta át a meghívást a latin–amerikai német ifjúságnak a Németország–táborban való részvételre.⁸⁸⁴ Argentínából 100 fő élt ezzel a lehetőséggel.

1937-re a német ifjúság cserkészmozgalmon belüli működése bevált, elismerésre tett szert a tanárok és a szülők körében is. Új veszélyek jelentkeztek azonban, köztük leginkább az erősödő asszimilációs törekvések. Ezért a *Német–Argentín Cserkészmozgalom* a birodalmi Hitlerjugendhez fordult javaslataival. Az argentin hatóságok leginkább a német iskolákat akarták nagyobb szigorral fogni, ragaszkodtak ahhoz, hogy a heti 36 órából 24 spanyol nyelven folyjék, így a németek már nem igen láttak esélyt arra, hogy a felnövekvő ifjúság németiségét megőrizhessék. Ezért került előtérbe az iskolán kívüli ifjúságnevelés, amely az iskolák csökkenő lehetőségei közepette átvállalhatta a kulturális, nemzeti nevelés szerepét. A Hitlerjugend ezért még szélesebb körben akarta kiépíteni az országos ifjúságvezetőséget, s erősíteni kívánta a kapcsolatokat a német követséghez is, amelynek kulturális tanácsában javaslatot tett az eddigi iskolai referens mellé egy iskolán kívüli ifjúsági nevelésért felelős referens alkalmazására is. Az argentinai követ felvetette annak lehetőségét, hogy a referensi állást a BIV finanszírozza, de ezt a cserkészek elutasították, mivel már így is sokszor fordultak a HJ-hoz anyagi segítségért. A HJ ettől a lépéstől várta a nagyobb pénzügyi mozgásteret is, amelyet addig csak a tagdíjakra és az NSDAP támogatására alapozhatott. A BIV Határvidéki és Külügyi Hivatala azonban óvatosságra

⁸⁸² Deutsche Botschaft an das AA, Rio de Janeiro, 5. Januar 1937 – PAAA, R 98882, 253672. o.

⁸⁸³ Aufzeichnung über das Deutsch–Amerikanische Pfadfinderkorps in Buenos Aires, 17. Januar 1934 – PAAA, R 63606.

⁸⁸⁴ Deutsche Gesandtschaft [an das AA], Buenos Aires, 22. November 1934 – PAAA, R 63609; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 11. Oktober 1934 – PAAA, R 63608.

is intett, mert a német cserkészek külön referens alá vonásában veszélyt látott, s a referens beiktatását követően az argentin hatóságok fokozott ellenőrzésével számolt. A végső álláspontjához azonban további információkat kért.⁸⁸⁵

A német cserkészek tevékenysége nagyon hasonlatos volt a birodalmi HJ-ban alkalmazott gyakorlathoz. Buenos Airesben a Német–Argentin Cserkészszövetségen belül 1937-ben vitorlázórepülő és modellező csoportot is alakítottak, s a modellépítés mellett a következő évre már repülőutakat helyeztek kilátásba a saját maguk által épített vitorlázórepülőkkal. A német ifjúság 1938. márciusában már harmadik ízben tartotta meg nagy nyári táborát, amelyre 260-an érkeztek az ország minden részéről. A táborra Buenos Airesből 800 kilométerre a Sierra von Cordoba hegyvidéken, 1000 méter magasban került sor. Néhány odaérkező ifjúnak a táborig 2800 km-t kellett megtennie.⁸⁸⁶ Az argentin ifjúsággal való kapcsolatokról szintén nem tudunk.

V. 6. 9. 4. Kolumbia – Kolumbiában nem működött országos ifjúsági vezető, feladatait az NSDAP helyi csoportvezetője látta el. A Németország–táborba mindössze 4 fiút küldtek volna, de az utazással kapcsolatban problémák merültek fel, ráadásul a résztvevők emiatt egy teljes iskolai évet vesztek volna. Nem volt tisztázott az sem, hogy a partvidékig megeendő út költségeit ki viseli majd. Ezért a kolumbiai németiség kvótáját inkább Argentínának vagy Chilének ajánlotta volna fel, ahol a német ifjúság nagy számát tekintve biztosított volt a kellő számú résztvevő kiválasztása. Kolumbiában egy ilyen tervhez ugyanis hosszabb előkészítést tartottak szükségesnek, de végül Kolumbia is képviseltette magát a Németország–táborban.⁸⁸⁷ Kolumbiai ifjúsággal valószínűleg nem lépett kapcsolatba a HJ.

V. 6. 9. 5. Mexikó – Mexikóban a Németország–táborban való részvétel megszervezéséhez sikeresebben fogtak hozzá, ott 25 fiú kiküldésével számoltak. Az út ellen a mexikói kormányzerveknek sem volt kifogása, sőt a mexikói–német diákcsereit üdvözölték, s még a sajtóban is nyilvánosságra hozták a tábor megrendezését. Jóllehet a követség munkatársa nem hangsúlyozta a mexikói külügyminisztérium munkatársának, hogy a Németország–táborba érkeztek az ifjak, akik száma a tervezett 25 helyett csak 10 volt.⁸⁸⁸ A mexikói követség információi szerint a cserkészek nemzeti csoportjai és az európai HJ között baráti kapcsolatok álltak fenn, amelyből arra következtettek, hogy Mexikóban barátságosan tekintettek Németországra. A mexikói HJ és a cserkészek között 1937-ben azonban még nem álltak fenn kapcsolatok, de ennek megteremtését a követség elő akarta segíteni. Az ifjúság itt is kiterjedt tevékenységet folytatott, táborokat rendezett és saját otthonnal rendelkezett.⁸⁸⁹

V. 6. 9. 6. Uruguay – Uruguayban olyannyira erőteljes volt a német ifjúság fejlődése, hogy 1936-ban Montevideóban bekövetkezett a teljes német ifjúság egyesülése, amit a meglévő ellentétek félretétele tett lehetővé. Ezáltal – német értékelés szerint – a munka kiterjesztése is lehetővé vált: létrehozták a szövetség vidéki otthonát, s jelentősen növekedett a tagok száma is. Az ifjúság tevékenysége itt is színes volt: 1936-ban az egyes csoportok kereken 50 utat, s több tábort (terepgyakorlatokkal, sportkiképzéssel) rendeztek, rendszeresen rendeztek előadásokat német filmekből, rádióadásokat hallgattak, ünnepeket rendeztek, mintegy 400 közösségi és csoportestrelé került sor. Az ifjúsági könyvtár már 400 kötetesre bővült, Montevideóban létrehozták a *Német Ifjúsági és Gyermekalapítványt*.⁸⁹⁰

V. 6. 9. 6. Bolívia – Bolíviában néhány cserkészcsoporthoz kívül nem működött olyan szervezet, amely a HJ-hoz hasonló lett volna, de a kapcsolatok kiépítése itt is fontos volt. A kapcsolatok viszont csak arra szorítkoztak, hogy a bolíviai fél kérésének eleget téve Schirach a bolíviai nevelők 30 fős küldöttségét hívta meg Németországba, hogy részt vegyenek a HJ egyik féléves vezetőképző tanfolyamán, amelynek költségeit a BIV teljesen magára vállalta. Bolíviában az RJP tudósítása szerint nagyon jókor jött a tanulmányút, mivel éppen azelőtt tették meg az első lépéseket az államifjúság létrehozására. A látogatók részére külön tanfolyamot terveztek, s a végén résztvétel a pártnapon. Schirach arra is hajlandó volt, hogy egyik munkatársát egy évre Bolíviába küldje az ottani ifjúságvezetőség tanácsadójaként, s ennek költségeit is vállalta.⁸⁹¹

⁸⁸⁵ NSDAP RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 29. Oktober 1937 – PAAA, R 98882, 253654–253656. o.

⁸⁸⁶ Deutsche Segelfliegerei in Argentinien. *RJP*, 1937/277. sz., 2. o.; Jugendlager in Argentinien. *RJP*, 1938/67. sz., 3. o.

⁸⁸⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bogota, 21. Mai 1935 – PAAA, R 63610.

⁸⁸⁸ JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 24. Juni 1935 – PAAA, R 63610; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Mexico, 3. Juli 1935 – PAAA, R 63610.

⁸⁸⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Mexico, 15. Februar 1937 – PAAA, R 98882, 253645. o.; Deutsche Jugend schult in Mexiko. *RJP*, 1935/24. sz., 4. o.; HJ–Mexiko weiht ein Heim. *RJP*, 1935/48., 4. o.; Mädel aus Mexiko. *RJP*, 1935/238. sz., 5. o.

⁸⁹⁰ Deutsche Jugend in Südamerika. *Deutsche Rundschau*, 11. April 1937 (PAAA, R 98882, 253651. o.); Jahresbericht des deutschen Jugendbundes Uruguay im Jahr 1936. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 47., 1. März 1937, 222–223. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.).

⁸⁹¹ Deutsche Gesandtschaft in Bolivien an Dr. Busch, Berlin, Auswärtiges Amt, 1. März 1938 – PAAA, R 98882, 253687–253688. o.; Der JfdDR an die Dienststelle, 12. August 1938 – PAAA, R 27134.

A bolíviai küldöttség végül 1938 szeptemberében érkezett meg Németországba, s hat hónapig maradtak. A csoport tagja volt a La Paz-i repülő iskola két tisztje, a „Colegio Militar” 8 kadettja, s az El Dario újság főszerkesztőjének vezetésével 19 hallgató La Pazból. A bolíviai küldöttség válogatott hallgatókból és kadétokból állt, akik *Monje* őrnagy vezetésével tanulmányozták a HJ működését és létesítményeit. A csapat először Hamburgba érkezett, majd útját Berlinben folytatta tovább. Berlinben főleg a birodalmi sportpályát tekintették meg, majd Potsdamba kirándultak. Később fogadta őket *Wilhelm Faupel*, az *Ibero–amerikai Intézet* igazgatója is. A következő hónapokban a küldöttség minden német körzetbe ellátogatott: kéthetes kirándulást tettek Kelet–Poroszországba, majd ismét visszatértek Berlinbe. Utána négyfős csoportokban összesen 8 HJ-területet (Szászország, Thüringia, Alsó–Szászország, Württemberg, Westmark, Kurmark, Hamburg, Pomeránia) kerestek fel. A kis csoportok privátszállásokon szálltak meg, hogy a német családi életet, illetve a nemzetiszocializmus családokra való hatását is tanulmányozhassák. *Monje* továbbra is Berlinben maradt. Drezdában és környékén (Hohenstein, Ostrau, Zirkelstein, úszó ifjúsági szálló „Sachsen”) ifjúsági szállókat tekintettek meg. Szászország után visszatértek Berlinbe, ahol az Ifjúság Házában Neuköllnben egy riesengebirgei téli táborra készültek fel. A táborozás közben a karácsonyi napokat ismét Drezdában töltötték. A csoport a Bad Schandau melletti Ostrauban ünnepelte a karácsonyt, amelyre Schirach minden vendégnek a *Nevelés forradalma* című könyvét ajándékozta. Karácsony után Petzerbe (Riesengebirge) utaztak, ahol sziléziai HJ-vezetőkkel együtt tartottak sítábort. Majd a sziléziai Braunauban egy külön kurzuson, illetve a *Délkeleti Vezetőképző Iskolában* (Führerschule Südost) Grödigben egy újabb tanfolyamon vettek részt. A tél legnagyobb élménye azonban a HJ garmisch–partenkircheni téli versenyein való részvétel volt. 1939 elején a Birodalmi Munkaszolgálat néhány táborát is felkeresték. A Németországi tartózkodás után az olasz kormány a fasiszta ifjúság tanulmányozására hívta meg a bolíviai csoportot. Látszott tehát, hogy a német és az olasz ifjúság Bolívia kapcsán is versenyben állt a befolyás megszerzéséért.⁸⁹²

1939 februárjában újabb 27 bolíviai ifjúságvezető érkezett három hétre Németországba, ismét *Monje* vezérkari tiszttel vezetésével. Ez idő alatt a grödigi HJ vezetőképző iskolán elvégeztek egy háromhetes tanfolyamot, majd néhány naps íelésre indultak.⁸⁹³ Bolíviában a helyi német ifjúság működése nem rekonstruálható.

V. 6. 9. 7. Peru – A harmincas évek elején Peruban is hozzáálltak a HJ megszervezéséhez, amely azonban csak vontatottan haladt előre, mivel sok esetben a szülők is vonakodtak, jóllehet itt is támaszkodhattak a *Nerother Vándormadár* hagyományaira. Hatalmas lelkesedésre és a munka ösztönzésére adott okot a Karlsruhe cirkáló látogatása, ahova a német ifjúság is zászlókkal és lobogókkal vonult ki. A Vándormadártól minden „hasznosat” átvettek, így a zsidók beengedését, idegen nemzetiségűek felvételét. A Nerother Szövetség maradéka pedig szépen lassan a feledés homályába merült. A Németország–táborba a perui német ifjúság három főt küldött.⁸⁹⁴ A perui ifjúsággal való kapcsolatok kétségesek.

V. 6. 9. 8. Haiti – Haitin csak egy Német Háznak elkeresztelt német egyesület működött, s a birodalmi német kolónia is meglehetősen kicsi volt, a birodalmi német gyerekek száma 1935-ben 32, a népi németeké 13 volt.⁸⁹⁵ A HJ-tal fennálló kapcsolatok nem dokumentálhatók. A többi latin–amerikai állammal való kapcsolatokról sem értesülünk – valószínűleg nem is voltak –, hiszen a többi ország nem rendelkezett jelentősebb német kisebbségekkel és egy ilyen távoli kontinens esetében a HJ külügyi tevékenysége csak a legfontosabb országokra koncentrálhatott.

V. 9. 10. Közel–Kelet

A Közel–Keleten Németországnak kizárólag az egykori háborús szövetséges Törökországban, esetleg Irakban volt befolyása, amely az 1919-et követő időszakban azonban visszaesőben volt. A térség minden más állama – a mandátumigazgatás és a korábbi tradíciók következtében is – brit, illetve francia befolyás alatt állt. Így ezekre a területekre diplomáci-

⁸⁹² 30 bolivianische Gäste der HJ kommen nach Deutschland. *Ibero–Amerikanische Korrespondenz*, 1938/38. sz., 1938. szeptember 20. (PAAA, R 98882, 253715. o.); Bolivianische Jugendführer besuchen die HJ. *RJP*, 1938/221. sz., 3. o.; Bolivianische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/223. sz., 2. o.; Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.; Die bolivianischen Jugendführer auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/246. sz., 3. o.; Bolivien gründet Staatsjugend. *RJP*, 1938/249. sz., 2. o.; Bolivianische Jugendführer besuchen das Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/288. sz., 3. o.; Gäste aus Bolivien. *RJP*, 1939/60. sz., 2. o.; Die bolivianischen Jugendführer mit der HJ im Winterlager. *RJP*, 1938/295. sz., 3. o.

⁸⁹³ Boliviens Jugendführer in der Ostmark. *RJP*, 1939/48. sz., 3. o.

⁸⁹⁴ Deutsche Jugend in Peru. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6); Deutsche Jugend in Peru. *RJP*, 1935/206. sz., 4. o.

⁸⁹⁵ Deutsche Gesandtschaft für Haiti an das AA, 16. September 1935 – PAAA, R 99266, 103. o.

ai, politikai és gazdasági eszközökkel nehéz volt betörni. A náci hatalmi politika hosszú távú céljai érdekében viszont erre óhatatlanul szükség volt. Az ifjúsági kapcsolatok kiépítése erre is jó hatással lehetett.

V. 9. 10. 1. Törökország – Törökországban azon ifjúsági szervezetek közül, amelyek már a háború előtt működtek, a cserkészesség volt a legfontosabb, amely a többi szervezethez hasonlóan *Kemal* szellemében nevelte ifjait, így egyben a török hadsereg utánpótlását is jelentette. A lányok külön csoportokat alkottak, s egyáltalán nem rekesztették ki őket az ifjúsági tevékenységek sorából. A cserkészesség sem volt azonban egységes szervezet, az iskolához kötődött. Ifjúsági szervezete pedig csak az egyetlen engedélyezett pártnak, a *Török Néppártnak* volt. A lassan haladó központosító törekvések egyik első jele volt, hogy 1937-ben a 13 és 17 éves kor közötti fiatalokat heti két és fél napos cserkészképzésre kötelezték.⁸⁹⁶

1933-ban Törökországban is hozzáálltak a helyi HJ megszervezéséhez, amely 1933 végén kb. 40 taggal rendelkezett és a Török Ifjúsági Szövetségbe tagolódott be. A Hitlerjugend országos vezetője a HJ megszervezése mellett nagy hangsúlyt helyezett a német–török ifjúsági kapcsolatok kialakítására is, s ezért már 1933-ban felvetette egy Hitlerjugend-csoport törökországi látogatását. A legnagyobb eredményt attól várta, ha sikerül elérni, hogy a meghívást a török kormány mondja ki. Erre látott is lehetőséget, mivel egy évvel korábban az olasz ifjúság is vendégeskedett Törökországban. A meghívás elérése érdekében Nabersberg előzetes látogatását javasolta. A tervet az ankarai német követség is támogatta, mivel jó lehetőséget látott benne, hogy *Nabersberg* feltérképezze, miként lehetne HJ-csoportokat küldeni Törökországba.⁸⁹⁷

Nabersberg végül 1934-ben – délkelet-európai útja részeként – több hetes látogatást tett Törökországban. Célja volt egyrészt, hogy elősegítse és megerősítse a Hitlerjugend-csoportok összefogását az érintett országokban, másrészt – s ez volt a fontosabb –, meg akarta ismertetni a mértékadó török személyiségeket a Hitlerjugend felépítésénél szerzett tapasztalatokkal. Ez idő tájt kb. 100 taggal rendelkezett a Hitlerjugend. Látogatása során átadta a HJ csoportjának a Schirach által még 1932-ben Potsdamban felavatott zászlókat. Látogatása a csoportok megerősítése érdekében újalapításokat is ösztönzött, így Ankarában új HJ-csoport is alakult.⁸⁹⁸

Törökországban ebben az időben már amúgy is nagy érdeklődést mutattak más országok ifjúsági szerveződései iránt, s megbízottakat is kiküldtek az ottani tapasztalatok tanulmányozására – köztük éppen Berlinbe is. Törökországban is fontolgatták, hogy az ifjúságot a nemzeti elv mentén fogják össze és vessék egységes nevelés alá. Berlinben egy magas rangú török hivatalnok, a berlini török hallgatók gondozója, *Cevat-Bey* tett látogatást, hogy megismerkedjen a Hitlerjugend létesítményeivel. Élményei olyan mélyrehatóak voltak, hogy kezdeményezően lépett fel Nabersberg útjának előkészítése során is. Törökországban ugyanis számos ifjúsági szervezet létezett, amelyeket azonban egyelőre még semmilyen formában nem fogtak össze. A kétoldalú kapcsolatoknak hagyományai is voltak, mivel a török hadügy háború előtti újjászervezője, *Golz pasa az Ifjú Németország Szövetség* (Jungdeutschland-Bund) tiszteletbeli vezetője volt. A török ifjúsági csoportokat a cserkészekhez lehetett leginkább hasonlítani, és számos sportszervezet is működött. A harmincas évek elején a *Török Néppárt* uralt mindent Törökországban, így az ifjúsági nevelést is, amelyet már céltudatosabban akart megvalósítani, mint ahogy arra jó példát szolgáltatott a nemzetiszocialista és a fasiszta nevelés. A végleges döntés az államifjúság kapcsán azonban csak 1935-re volt várható, s akkor dőlt el, hogy a náci vagy a fasiszta modell között választanak-e, vagyis – német értelmezés szerint – az önkéntesség vagy a kényszer elvét veszik-e át a törökök.⁸⁹⁹

Nabersberg *Cerff* hivatalvezetővel és a BIV Népcsoportok Főreferatúra vezetőjével (Hauptreferat für Volksgruppen), *Klinggel* 1934. március 6-án érkezett Ankarába, ahol a követség közreműködésével *Recep Beyjel*, a Török Néppárt illetékes főtitkárával találkozott. Nabersberg utalt a berlini török hallgatók főfelügyelőjével, *Cevat Bey-jel* folytatott korábbi megbeszéléseire, beszámolt az utazása során szerzett benyomásairól, s felvázolta a HJ felépítését és működését. *Recep Bey* bemutatta a török ifjúság tagozódását (privát szövetségek, cserkészek, sportszervezetek és a Néppárt ifjúsági csoportjai), és ismertette az ifjúság összefogásának régóta húzódozó tervét. Kifejtette, hogy csak az ön-

⁸⁹⁶ Die Jugenderziehung in der Türkei. *RJP*, 1936/64. sz., 5. o.; Türkei. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 22. o. (BArch, NSD 43/21, 112683. o.); Schaffung einer Staatsjugend in der Türkei. *RJP*, 1937/20. sz., 3. o.; JfdDR, Abteilung Ausland, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, Dezember 1933 – PAAA, R 63605.

⁸⁹⁷ Die Jugenderziehung in der Türkei. *RJP*, 1936/64. sz., 5. o.; Türkei. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 22. o. (BArch, NSD 43/21, 112683. o.); Schaffung einer Staatsjugend in der Türkei. *RJP*, 1937/20. sz., 3. o.; JfdDR, Abteilung Ausland, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, Dezember 1933 – PAAA, R 63605.

⁸⁹⁸ Deutsche Jugend als Vorbild (Újságkivágás) – PAAA, R 63607; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o. – PAAA, R 63610.

⁸⁹⁹ Deutsche Jugend als Vorbild (Újságkivágás) – PAAA, R 63607.

kéntesség elve képzelhető el, és az egyén felelősségének és a szellemi függetlenségnek kell a középpontban állni. Az egy szervezetben való összefogás a nemzeti gondolat fenntartása miatt volt fontos. A török ifjúság heti két alkalommal, katonatisztek által vezetett előkatonai képzésben vett részt (katonai gyakorlatok, kiskaliber-lövészet, lovaglás). Évente kéthetes ifjúsági hadgyakorlatra és táborra is sor került. 1934-ben azonban még mindig csak a tervezés fázisában voltak, éppen ezért tanulmányozták több ország ifjúságát is, mindazonáltal Recep Bey azt is megemlítette, hogy a külföldi viszonyokat nem lehet teljes mértékben adaptálni a török viszonyokra. Kritizálta az olasz ifjúság egyoldalúan fegyelmre és vak engedelmességre nevelését, viszont barátsággal szolt a németországi helyzetről.⁹⁰⁰

Nabersberg a további tapasztalatszerzés elősegítésére kinyilvánította, hogy a Hitlerjugend meghívna egy török csoportot Németországba, hogy személyesen is tájékozódjanak. Recep Bey az ifjúság kezdeti stádiumban lévő összefogása miatt egyelőre kitérően reagált, de remélte, hogy a két ország az ifjúságnevelés terén állandó és szoros kapcsolatban marad egymással. Avni Bey, a török iskolák főfelügyelője sokkal pozitívabban nyilatkozott a kétoldalú csere lehetőségéről. Megígérte, hogy továbbítja a miniszternek a meghívást, s reményét fejezte ki, hogy a nem túl távoli jövőben ismét egy HJ-csoport látogat majd Törökországba.⁹⁰¹

Nabersberg két napos ankarai tartózkodása után Isztambulba utazott, ahol a HJ és az NSDAP ottani helyi csoportja, köztük a HJ országos ifjúságvezetője, *Leitner* is fogadta a berlini küldöttséget. Ezen alkalommal adták át Schirach megbízásából a Potsdamban ünnepélyes keretek között felavatott zászlókat a törökországi HJ-nak. Az átadást a helyi német fiatalok énekes játékos bemutatója színesítette. A török semlegességet és kimértséget mutatta azonban, hogy Nabersberg azon szándéka, hogy Isztambulból a török rádió segítségével szóljon a német ifjúsághoz, meghiúsult. Német részről úgy érezték, hogy az óvatosság oka az orosz szövetséges volt. Pedig Cerff elsősorban pont ezért kísérte el Nabersberget.⁹⁰²

A magas rangú kapcsolatfelvételt követő két évben azonban szolidabb mederben folytak az érintkezések. 1935-ben török újságírók tettek körutazást a birodalomban, melynek során megtekintették a berlini HJ és a Haditengerészeti HJ közösségi estjeit is.⁹⁰³ 1935-től minden évben járt legalább egy HJ-csoport Törökországban. A csoportok fő célterülete elsősorban a Balkán volt, ahonnan zárásként Törökország nyugati részére (elsősorban Isztambulba) is ellátogattak. 1936 szeptemberében a HJ hessen–nassau területének HJ- és DJ körzetvezetőinek többsége, illetve a területvezetőség néhány osztályvezetője indult kéthetes utazásra, amelynek során a balkáni országokat keresték fel, illetve a végén eljutottak Isztambulba. Az utazás célja a külföldi ifjúságokkal való kapcsolatfelvétel, a némettség gondozása, valamint a helyi kultúra és látnivalók megismerése volt, de Törökországra nem szántak sok időt.⁹⁰⁴

A következő nagy hatású esemény Schirach 1937. decemberi, több országot érintő útja volt. Az Aleppóból érkező Schirach 1937-ben személyesen találkozott Kemállal, s előtte alkalma volt megtekinteni a török ifjúsági nevelés létesítményeit is. Kemal kifejtette Schirachnak, hogy az ifjúságszervezés még nem áll az elvárt fokon. Schirach viszont a dicséret szavaival illette azt a néhány bemutatót, amelyet látott, és úgy vélte, hogy az azokban résztvevő fiatalok később alkalmasak lesznek arra, hogy a még összefogandó köröket megszervezzék. Az audencia végén Schirach átnyújtott Kemálnak egy képekkel teli mappát a HJ életéről. A végén pedig átadta a török elnöknek a Hitlerjugend-jelvény különösen kimunkált példányát. Kemal megkérte Schirachot, hogy adja át üdvözlét a Führernek. Schirach Ankara után ellátogatott Isztambulba is, ahol a város főpolgármester-helyettese is fogadta. Priában Isztambul város kormányzója látta vendégül egy ünnepi ebédre. Megkoszorúzta a köztársaság emlékművét a konzulátuson, fogadta a német kolónia tagjait, és autókirándulást tett a Boszporuszhoz. Schirach útját a követség részben örvendetesnek és az előzetes várakozásokhoz képest minden tekintetben kielégítőnek ítélte meg. A program annak ellenére jó volt, hogy Schirach végül egy nappal később érkezett, s így majdnem veszélybe került audenciája az államelnöknél. A követség abban a tekintetben viszont szkeptikus volt, hogy a fokozott szívélyesség szerinte biztosan nem volt teljesen őszinte, mert a török fél csalódott volt a rövid ankarai és isztambuli látogatás miatt. Különösen erősítette ezt az érzést, amikor kiderült, hogy Teheránban négy napos látogatásra készült Schirach, ráadásul közvetlenül törökországi kitérője után. A két ország

⁹⁰⁰ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, November 1933 – PAAA, R 63605; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 14. März 1934 – PAAA, R 63606; *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 14. o.; Nabersberg, Carl, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. *Wille und Macht*, 1934/8. sz., 12–18. o.; Deutsche Jugend in der Türkei. *RJP*, 1934/14. sz., 1. o.; Der Stellvertreter des Reichsjugendführers, Stabsführer Nabersberg in der Türkei. *RJP*, 1934/20. sz., 1. o.

⁹⁰¹ Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 14. März 1934 – PAAA, R 63606.

⁹⁰² JfdDR an das AA, 9. Februar 1934; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 14. März 1934 – PAAA, R 63606; Deutsche Jugend in der Türkei. *RJP*, 1934/14. sz., 1. o.; Der Stellvertreter des Reichsjugendführers, Stabsführer Nabersberg in der Türkei. *RJP*, 1934/20. sz., 1. o.

⁹⁰³ Die Grüße der türkischen Jugend an die HJ. *NSK-Nachrichten*, 21. Mai 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 18. o.).

⁹⁰⁴ HJ-Großfahrt nach Stambul. *RJP*, 1936/209. sz., 2. o.

kapcsolata ugyan jó volt, de a törökök szemében a két országot sem kulturális, sem gazdasági szinten nem lehetett egy napon említeni. Ennek ellenére a szívélyes fogadtatás mögött a követség hátsószándékot sejtett, amelynek háttérben leginkább a török külkereskedelmi szándékok állhattak. A török kormány olyan fogadást rendezett Schirach számára, ahogy az egy külföldi miniszter számára volt megszokott. Schirach megismételte az oktatási miniszternek Nabersberg korábbi meghívását, amely nem realizálódott. Felajánlotta, hogy a Németországba látogató csoport ellátását a BIV teljesen magára vállalja. A miniszter megköszönte az ajánlatot és végleges döntést ígért. Schirach köszönetképpen a szívélyes fogadtatásért saját portréját küldte el vendéglátóinak.⁹⁰⁵

A török ifjúság németországi látogatása azonban nem jött létre. 1938 márciusában Schirach csak annyit tudott elérni, hogy meghívására a török követ munkatársai kíséretében meglátogatta a BIV-et. Schirach külön megköszönte azt a szívélyességet, amiben őt és kísérőit legutóbbi törökországi látogatásakor Kemal részesítette, s remélte, hogy a török ifjúság képviselői 1938 folyamán ellátogatnak Németországba. Lauterbacher a kapcsolatok fennmaradásának elősegítése érdekében elrendelte, hogy 1938. április 1-től rendszeresen és ingyen juttassanak el néhány sajtóterméket a török oktatási minisztériumba.⁹⁰⁶ Ezt a visszafogott állapotot mutatta azonban, hogy Törökországba 1938-ban mindössze három HJ-terület tervezett utat, s mindössze egy török küldöttség részvételével számoltak a nürnbergi pártnapokon.

Mivel a török út a BIV folyamatos meghívása ellenére 1938-ban sem jött létre, így 1939-re az ankarai követség már csak egy csoportos utat javasolt a HJ-nak Törökországba, holott a BIV újra 4 úttal számolt. Mindez kifejezte a kétoldalú kapcsolatok bizonytalan jellegét, s egyben azt is jelezte, hogy diplomáciai berkekben sem kívánták az ifjúsági kapcsolatok megszakítását. A több, egymást követő utat a politikai helyzet és az ilyen utakkal szemben megnyilvánuló török bizalmatlanság miatt nem tartották szerencsésnek. Célderületként Isztambul, Ankara és Izmir városát javasolta a követség, az egyenruha és a jelvények szigorú mellőzésével. 1939. szeptember 12. – október 14. között a BIV Szociális Hivatala által szervezett, 14 fős tanulmányút, amely a délkelet-európai országok gazdasági, szociális és foglalkozási viszonyait állította középpontba, Jugoszlávia, Bulgária és Görögország mellett Törökországot is érintette volna, de Törökországot és az isztambuli, ankarai és szmirnai állomásokat végül kihúzták a programból.⁹⁰⁷

V. 6. 10. 2. Szíria – Szíriában főleg a cserkészcsoporthoz tartoztak jelentősek, amelyekkel a Hitlerjugend is igyekezett kapcsolatba lépni. Tényleges kapcsolatok 1937-től figyelhetők meg. 1937-ben az amszterdami világtalálkozóról hazatartva egy szíriai cserkészcsoporthoz szándékozott felkeresni Németországot, de a tényleges megvalósulás tényét nem ismerjük. 1937 februárjában egy szír cserkészvezető (W. Zantut) járt Berlinben, ahol a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségével folytatott tárgyalásokat, hogy a késő nyárra lehetővé váljon a szír cserkészek – kb. 50 fős csoportjának – két hónapos németországi látogatása. A beirúti főkonzulátus mindössze azt kifogásolta, hogy a BIV az ő megkerülésével folytatott levelezést az ügyben, ami a francia hatóságok idegessége miatt elővigyázatatlanságnak minősült, s így támadások ürügyeként szolgálhatott. Összességében mind a konzulátus, mind pedig a cserkészszövetség úgy ítélte meg, hogy a területen uralkodó viszonyok a németországi látogatást nem teszik lehetővé, mert az arab ifjúság amúgy is meglévő szimpátiája mellett egy ilyen látogatás csak növelte a francia mandátumhatóság bizalmatlanságát. Így az utat – feltételezve a helyzet javulását – 1938-ra halasztották. 1937-re mindössze egy 6–8 fős csoport két hónapos németországi tartózkodásra való meghívását tekintette reális lehetőségnek a szír cserkészek vezetője. Némi fenntartással bár – de szem előtt tartva azt a célt, hogy az arab ifjúság Németország felé irányuló szimpátiáját ébren tartsák és fokozzák – a konzulátus támogatta ezt az ötletet. 1937 júliusában a szír csoport végül csak ötnapos berlini tartózkodásra érkezett, ahol a HJ vendégei voltak. A szokásos városnézést az Unter den Lindenen tartott koszorúzás követte, majd a további napokban ipari létesítményeket, sportpályákat, ifjúsági objektumokat tekintettek meg, s többek között ellátogattak Potsdamba is. Az utolsó napok egyikére a wannseei Hitlerjugenddel terveztek találkozót. A csapattal utazott három szír újságíró is, akik élményeikről és a csoport utazásáról könyvet szándékoztak kiadni.⁹⁰⁸

⁹⁰⁵ Anlage zum Bericht der Botschaft Ankara vom 14. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Meldungen der iranischen und türkischen Presse über die Orient-Reise des Herrn Baldur von Schirach – PAAA, R 98908; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 9. November 1937; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 14. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 18. Mai 1938 – PAAA, R 98908; Telegramm, 10. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁹⁰⁶ Der türkische Botschafter besuchte die Reichsjugendführung. *RJP*, 1938/59. sz., 5a. o.; A következő lapok elküldéséről volt szó: Wille und Macht; Die HJ. Reichszeitung der HJ; Das junge Deutschland; Das Deutsche Mädel; Der Pimpf; Jugend und Heimat. Monatschrift des Reichsverbandes für Deutsche Jugendherbergen. RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 25. März 1938 – PAAA, R 98908.

⁹⁰⁷ Deutsche Botschaft an das AA, Ankara, 2. Mai 1939 – PAAA, R 98919; [Gruppenfahrten der HJ 1939] – PAAA, R 98919; PAAA, R 98920.

⁹⁰⁸ Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 30. Juni 1937 – PAAA, R 98896; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 16. April 1937 – PAAA, R 98896; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 23. Oktober 1937 – PAAA, R 98897; Arabische Jugend am Ehrenmal in Berlin. *RJP*, 1937/168. sz., 2. o.; Die Organisation der syrischen Jugend. *RJP*, 1937/169. sz., 2. o.

1937-ben Schirach Szíriát is beillesztette közel–keleti programjába. A birodalmi ifjúságvezetőt a helyi, francia befolyás alatt álló lapok azonban erősen ostorozták, és azt vetették a szemére, hogy „turistamaszkban” folytat politikai célú látogatást. Az előzetes tervek alapján november 30. és december 2. között Damaszkuszban, december 7–8. között pedig Aleppóban tett látogatást. Damaszkuszban Schirach felkereste a francia főmegbízott delegáltját, aki Schirachot egész küldöttségével együtt vacsorára hívta meg. Elmaradt viszont a vacsora bevezető jellege, mivel arra a szír kormány egyetlen képviselőjét sem hívták meg, csupán 4 francia tisztet a delegált stábjából. Mindez a főkonzulátus számára azt mutatta, hogy a franciák még mindig bizalmatlansággal fogadják az ilyen látogatásokat, amit azután propagandának minősítettek, amely szerintük a mandátumuralom gyengítéséhez vezethetett. Ezt a nagy szívéllyesség sem fedhette el. Schirach Damaszkuszból Bagdadba repült, majd Aleppóba és onnan Törökországba.⁹⁰⁹

1938-ban a *Szíriai Nemzeti Néppárt* németországi kirendeltségének vezetője, *Massoun Abdin Bey* azzal a kéréssel kereste fel a BIV-et, hogy pártjának több képviselője az ifjúsági részlegről meghívást kaphasson Németországba a Hitlerjugend létesítményeinek tanulmányozására. Megemlítette, hogy az előző évben már 30 fős csapatot küldtek Olaszországba, amely részt vett a Campo Mussoliniben rendezett táborozáson is. A BIV tudatta a külügyminisztériummal, hogy 15 fiatal szíriai meghívását tervezik, amihez előzetesen azonban kikérték a minisztérium véleményét is – még akkor is, ha az együttműködés kizárólag informális jelleget öltött volna. Valószínűleg ennek időzítése a pártnapokra esett volna,⁹¹⁰ de az út lefolyásáról nem rendelkezünk információval.

V. 6. 10. 3. Irak – Irakkal kapcsolatban csak *Schirach* 1937-es körútja ismert. Schirach december 2-án érkezett Bagdadba, fogadásán részt vettek a német követség képviselői, az ottani pártelvtársak és néhány ottani német, továbbá az olasz követ és titkára is. Schirach pár napos ott tartózkodása során a királyi titkárságon beírta magát a király vendékönyvébe, majd megtekintette *Faisal király* mauzóleumát is. Még aznap audienciára fogadta *Ghazi király*, amelyen részt vett a német követ mellett az iraki külügyminiszter és Schirach apósa (Hitler fényképésze), Heinrich Hoffman is.⁹¹¹

A királlyal folytatott megbeszélésen az iraki külügyminiszter arról beszélt, hogy milyen különbségek vannak a HJ és a cserkészmozgalom között. Erre válaszul Schirach kifejtette, hogy az Anglia által befolyásolt nemzetközi szervezettel a nemzeti alapon szerveződés miatt szakították meg a kapcsolatokat. Az iraki külügyminiszter ennek kapcsán utalt arra, hogy a cserkészesség mellett van egy *Futuwa* (=ifjúság) nevű ifjúsági mozgalmuk is, amely teljesen nemzeti alapon szerveződik, s a felsőbb iskolák magasabb osztályainak tanulóit fogja össze, hogy számukra félkatonai kiképzést tegyen lehetővé, s a nép védképessé tételének gondolatát közvetítse. Schirach ezt a szervezetet már rokonnak tekintette a HJ-tal és örvendetesnek vette volna a kétoldalú kapcsolat kialakítását, egyúttal meghívott egy küldöttséget a következő pártnapra, és felajánlotta a HJ tapasztalatait Iraknak. A király és külügyminisztere elfogadták az ajánlatot. Schirach emlékezőképpen átnyújtotta a királynak a HJ arany vezetőjelvényét és egy Hitlerjugendről szóló képes mappát.⁹¹²

Ezt követően fogadta Schirachot a miniszterelnök, majd utána felkereste a korábbi miniszterelnököt is. A miniszterelnök is köszönetét fejezte ki a látogatásért, s megemlítette mindannyian részt vettek annak idején a török katonai kiképzésben, így sok német kiképzővel találkoztak, s ez a német befolyás még mindig jelen volt Irakban. Schirach neki is megismételte az iraki ifjúság képviselőivel meghívását, és megerősítette, hogy a csoport teljes mértékben a Hitlerjugend vendége lesz. A volt miniszterelnöknek bemutatta a Hitlerjugend szervezetét és tevékenységét, s beszélt az autokratikus államvezetés előnyeiről. Beszélgető társa egyetértésének hangot adva kifejtette, hogy Irakban többek között a gyakori kormányváltás az erős nemzeti ifjúság felépítését sem teszi lehetővé. A látogatás végén a német kolóniával való találkozás és Bagdad megtekintése szerepelt a programban. A követség szerint a látogatás, és egy ilyen magas rangú náci vezető látogatása a házigazdák számára jó benyomást keltett és azt is jelentette, hogy a nemzetiszocialista mozgalom nagy érdeklődést tanúsít Irak iránt. Összességben tehát Németország nagy, politikai sikerének tekintették a látogatást. A német követségen a helyi német kolónia 50 fős fogadást rendezett számára.⁹¹³

⁹⁰⁹ Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 2. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 23. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Deutsches Generalkonsulat an das AA, Beirut, 24. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁹¹⁰ RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 9. Mai 1938 – PAAA, R 98883; Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienstgebrauch, 18. o.

⁹¹¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 5. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁹¹² Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 5. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁹¹³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 5. Dezember 1937 – PAAA, R 98908. Schirach bagdadi látogatásáról élénken tudósítottak a lapok, az egyik egy interjú is közölt Schirachhal, aki az arab mozgalomnak és az arab ifjúságnak ugyanazt a sikert kívánta, amely kijutott a németnek, és hasonló népiségi egységet kívánt számukra. Anlage zum Bericht der Deutschen Gesandtschaft in Bagdad. Nr. 2879, vom 9. Dezember 1937 –

Az iraki kormány valóban elfogadta a meghívást, és 1938 augusztusában jelezte, hogy 20 fős csoportot kíván Nürnbergbe küldeni. A csoport először Münchenbe érkezett, ahol szívélyes zenés fogadtatásban volt része. A nemzeti-szocialista gondolat szülőhelyén megtekintették a Barna Házat, a bajor Hadtörténeti Múzeumot, a Német Művészet Házát, s az első világháborúban elesett bajor katonák emlékművét. Felkeresték azt az épületet is, amelyben a pártot alapították. Nürnberg előtt látogatást tett a csoport Ansbachban is, de a legmaradékosabb élményt mégiscsak a pártnap jelentette, ahol a Führer személyesen üdvözölte a csapatot és fogott kezét vezetőjével. A pártkongresszus alkalmából *Rosenberg* minden külföldi ifjúsági delegáció vezetőjét meghívta egy ünnepségre a Deutscher Hofba, a pártvezérek és a Führer szálláshelyére. A Führer később rádiós üzenetben köszöntötte az iraki vendégeket. Nürnberg után a következő állomás Berlin volt, ahol a város nevezetességei mellett megtekintették a HJ létesítményeit is. Összességében nagy lelkesedés és teljes elismerés volt a látogatás eredménye. A bagdadi német követség tudni vélte, hogy a brit követség nem vette szívesen a látogatást. Az iraki nevelésügyi minisztérium főigazgatója azonban bizalmasan közölte a német követel, hogy nagy meglepetésükre szolgált a csoport németországi útja, s az angol nem tetszés ellenére a következő évben is útnak indítanak egy csoportot. Egyúttal köszönetét fejezte ki a meghívásért és a vendéglátásért. Az iraki küldöttség a pártnap után Breslauba érkezett, ahol megtekintették a HJ Hermann Göring Sportpályájának helyszíneit, ismerkedtek a sziléziai iparvidékkel, jártak Annabergben, majd ismét Berlinbe mentek. Berlinből Hamburgon át Nyugat-Németországba tartottak, majd a csoport október első napjaiban tért vissza Bagdadba.⁹¹⁴

V. 6. 10. 4. Irán – Az Iránnal fennálló kapcsolatok esetében szintén Schirach látogatása az egyetlen ismert mozzanat. Schirach teheráni látogatása is nagyon baráti hangnemben zajlott, és ez láthatóan bosszantotta a szovjet szomszédot. Német részről ezt nagyon pozitívan értékelték, mivel ettől az incidenstől a két ország viszonyának további lehűlését remélték. A szovjet *Izvesztijja* tudósítója egyoldalú jelentésében kiemelte, hogy a teheráni reptér Schirach érkezésekor félig Münchenre, félig Nürnbergre hasonlított, és ugyanaz a „paradé cézó” volt megfigyelhető, mint Németországban. A jelentés szerint a fogadás programja ünnepélyesebb volt mint a hivatalos kormánylátogatások esetén. Irán számára a helyzet igen kínos volt. A szovjet sajtó az örömkötéseket primitívnek minősítette, s véleménye szerint a „fasiszták” meg sem próbálták véka alá rejtetni goromba kolonizációs szándékaikat. Mindez a szovjet fél számára pedig az iráni vezető körök tudatlanságát jelezte.⁹¹⁵

Schirach fogadására a követség tagjai mellett a helyi csoportvezetővel, *Siemsszel* az élen csaknem a teljes német kolónia felsorakozott. Az iráni kormány részéről az illetékes országreferens, egy képviselő és az iráni ifjúsági mozgalom vezetője jelent meg. Összesen kb. 500 fő volt jelen a reptéri fogadáson, ahol Schirach elvonult az egyenruhás HJ-sor előtt és rövid köszöntőt intézett a HJ-tagokhoz, majd Schirach utazott, a követség nyári rezidenciájára. A megérkezés estéjén a követség adott szűk körű fogadást, ahol rövid előadások hangzottak el Irán kultúrtörténetéről és az iráni ifjúsági mozgalomról. Másnap Schirach a helyettes külügyminiszter vendége volt, majd felkereste a koronaherceget, akinek a HJ különlegesen szép kivitilezésű arany tiszteletjelvényét adományozta. A trónörökösrel folytatott háromnegyedórás beszélgetésen felvázolta a Hitlerjugend felépítését, munkáját és céljait, illetve a népek közötti megértésben játszott szerepét. A trónörökös nagy érdeklődést mutatott a HJ iránt, és kifejtette, hogy ők is folyamatosan fejleszteni kívánják ifjúsági mozgalmukat. Ennek elősegítésére Schirach meghívta az iráni ifjúság delegációját a következő évre Németországba, hogy ott tanulmányozhassák a német eredményeket. Hasonlóan nagyon baráti hangnemben zajlott Schirach megbeszélése a miniszterelnökkel és a nevelésügyi miniszterrel is, akik erősen német barát habitussal rendelkeztek. A következő napon fogadta Schirachot maga a sah is, akinek Schirach továbbította a Führer üdvözlését, s bemutatta az új Németország eredményeit, de a fő téma ezúttal is a Hitlerjugend volt. Schirach a sahnak is megismételte meghívását egy iráni csoport részére. A 20 perces audencia végén a sah megkérte a birodalmi ifjúságvezetőt, hogy továbbítsa üdvözlését Hitlernek. Schirachnak alkalma nyílt a város nevezetességeinek megtekintésére is, majd este a német kolónia adott ünnepséget számára, amelyen Schirach előadást tartott a német ifjúsági mozgalom minden fontosabb kérdéséről.⁹¹⁶

PAAA, R 98908. Schirach azonban Teheránból Ankarába tartva is megállt Bagdadban, mivel egy technikai javítás miatt továbbrepülése egy nappal elhúzódott. Egy napos szabadidejét a bagdadi ókori múzeum megtekintésére használta fel, kísérete néhány tagja pedig kirándulást tett Ktesiphonban és Agar-Kuf romjainál. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 9. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁹¹⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 11. August 1938 – PAAA, R 98883; Anlage zum Bericht der Deutschen Gesandtschaft in Bagdad vom 18. Oktober 1938 – PAAA, R 98883; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bagdad, 19. Oktober 1938 – PAAA, R 98883; Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.; Ausländische Partitagsgäste auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.; Irakische Gäste in der Jugendherberge Annaberg. *RJP*, 1938/221. sz., 3. o.; Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.

⁹¹⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Teheran, 4. Januar 1938 – PAAA, R 98908; Russische Presse, Bericht, Nr. 183; Sowjetpresse vom 11. Dezember, 14. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁹¹⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Teheran, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

December 6-án Schirach az iráni ifjúság létesítményeivel ismerkedett, így többek között megtekintett egy 1000 fős cserkésztabort is. Ezt követően a nevelésügyi minisztérium adott reggelit küldöttségének, amelyen fontos miniszterek, valamint az ifjúság, az egyetemek és a hadsereg képviselői is jelen voltak. További megbeszélések után a gyakorló terek megtekintése következett, valamint a lánycserkészek, a felsőbb iskolák és a hallgatók bemutatói. Este a követség adott vacsorát ugyancsak minden fontos személy részvételével.⁹¹⁷

A követség összességében a német ügy számára sikeresnek minősítette Schirach látogatását, de kiemelték, hogy Iránnak azért tekintetbe kellett vennie a Szovjetuniót és Angliát is. Kiemelte, hogy Schirach nem politikai hódítás miatt jött Iránba, s nem akarta zavarba hozni az iráni vezetést az angol és orosz partnerek előtt. Sikerült viszont közvetlen kapcsolatot kialakítani az iráni ifjúsággal – amelyet a jövőben el lehet majd mélyíteni –, s elképzelhetőnek tartották a nemzetközi iráni szervezet „kiszabadítását” az angol érdekeltségéből, és hogy hasonló szemléletet lehet adni neki, mint a német és az olasz ifjúságnak. A követség véleményével ellentétben azonban ez az út is mutatta, hogy Schirach utazásai nem szimplán az ifjúsági kapcsolatok ápolását, hanem nagyon is nagypolitikai érdekeket szolgáltak. 1938-ban a pártnapokra egy iráni küldöttség meghívása is napirenden volt.⁹¹⁸

V. 6. 10. 5. Egyiptom – Egyiptom irányában inkább csak meghívásról volt szó, mint konkrét HJ-stratégiáról. Az *Egyiptomi Unió Egyetem* 1938–39 telére számolt egy HJ csoport érkezésével, amely az ottani cserkészek vendége lett volna. A követség 15 fős küldöttséget tartott kívánatosnak – még ha a egyiptomi részről nagyobb csoporttal számoltak is –, és összesen három hetes utat javasolt. A programpontok között szerepelt Alexandria, Port Said, valamint egy szuezi látogatás is. Ezenkívül kirándulást terveztek Luxorba és Asszuánba. A követség üdvözölte a látogatást, mert abban a kétoldalú kapcsolatok lehetőségét látta. Az út mindenesetre mégis csak elmaradt, jöllehet a kairói követség 1939 tavaszán úgy érezte, hogy az kívánatosabb lenne, mint bármikor valaha. Az Unió Egyetem így meghívását 1939 elején ismét megismételte. 1939-ben úgy is tűnt, hogy létrejön a régen várt látogatás, de a megvalósulásról már nincsenek információink. Egy másik lehetséges kapcsolódási pont volt az egyiptomi ifjúsággal az a kérés, hogy 1938-ban három egyiptomi fiú tartózkodhasson a HJ nyári táboraiban. A kérésnek a HJ kész volt eleget tenni, de felmerült az is, hogy egy egész csoport (10–20 fő) töltsen nyári szünidejét Németországban.⁹¹⁹

V. 6. 11. Az afrikai német ifjúság felkarolása

Afrika két szempontból volt fontos a Hitlerjugend számára. A kontinens egyrészt mind elméletben, mind gyakorlatban a legfőbb terepet kínálta a Hitlerjugendben folyó gyarmatügyi tevékenység számára, hiszen a korábbi német gyarmatok közül a legjelentősebbek a fekete kontinensen voltak. Másrészt a fogyóban lévő német befolyást ezeken a területeken az ifjúsági kapcsolatok ápolásával részben – kevésbé feltűnő módon – ellensúlyozni lehetett. Ez a munka így elősegíthette azt, hogy a nemzetiszocialista propaganda szerint küszöbön álló hatalomvisszavétel után ezek a területek zökkenőmentesebben integrálódhassanak a német hatalmi szférába. A források a délnyugat-, dél- és kelet-afrikai területekkel ápolott kapcsolatok rekonstrukcióját teszik lehetővé.

V. 6. 11. 1. Délnyugat-Afrika – Az egykori Német Délnyugat-Afrika gyarmaton továbbra is élt német lakosság. A német ifjúság iskolai nevelése alapvetően jól működött. Míg azonban a magániskolák erősebb német hatást tudtak kifejteni, addig a kormányiskolák német részlegei némileg gátoltak voltak ebben a tevékenységben. Az iskolák azonban értelemszerűen nem fedték le a teljes német ifjúságot, ugyanis az iskolán kívüli területen és főleg az iskolát elhagyó generációk részére kevés lehetőség mutatkozott. Ráadásul a német fiatalok jelentős része angol iskolákba járt. Ezt az iskola utáni és melletti hiátust próbálta kitölteni néhány helyen a német cserkészlet, a lánycsoportok, a HJ, a *Gyarmati Nőszövetség* (Kolonialer Frauenbund) ifjúsági csoportjai és a *Német Egyház Leánycsoportja*, de ezeket leginkább tanárok vezették, akik között nagy volt a fluktuáció, így a megkezdett munkát gyakran nem vitték tovább. A kisebb helyeken egyáltalán nem működött ez a rendszer, vagy pedig nem voltak alkalmas vezetők, ráadásul az egyes csoportok között hiányzott minden kapcsolat. Délnyugaton 1925-ben létesült cserkészszövetség, amely az iskolai nevelés

⁹¹⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Teheran, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Meldungen der iranischen und türkischen Presse über die Orient-Reise des Herrn Baldur von Schirach – PAAA, R 98908; Das Erwachen der Jugend im nahen Osten. *Das Deutsche Mädel*, 1938. Januar.

⁹¹⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Teheran, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienstgebrauch, 18. o.

⁹¹⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kairo, 31. Januar 1938 – PAAA, R 98907; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 20. Dezember 1937 – PAAA, 98907; Deutsche Gesandtschaft an das AA, 5. April 1939 – PAAA, R 98919; Deutsche Gesandtschaft Kairo an das AA, 17. Juli 1939 – PAAA, 98920; RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 11. März 1938 – PAAA, R 98897.

mellett lehetővé tette a pajtási és népi nevelést, illetve ismét felébresztette a katonaság iránti érzületet. A közösségi utak mellett felvállalták a védcapatok temetőinek gondozását is. Az afrikai haza és a német nép szeretete együttesen jelent meg. 1932-ig a cserkészek és a leánycsoportok állítólag már egész Délnyugat–Afrika területét lefedték. 1932-ben már hosszabb útra is vállalkoztak, ellátogattak az 1500 kilométerre fekvő transvaali Johannesburgba. 1932–33-ban ellátogattak a kapstadti és az east–londoni némettséghez is, vagyis a német tradíciókkal rendelkező délnyugatról a tradicionálisan angol dél–afrikai részekre teljesítettek missziós tevékenységet. 1933 után a lehetőségek beszűkültek, ugyanis az új ifjúság birodalommal fenntartott kapcsolatait szorosan felügyelte a mandátumhatóság. A vidéken szétszórta ifjúság alkalmanként farmifjúsági csoportokba (lovascsoportokba) verődött össze. E szervezetek csekély erejére is visszavezethető volt, hogy a kisebb településeken „ijesztően” megnövekedett a vegyesházasságok aránya. A cserkészek nagyobb csoportjai Windhukban (135 fő), Swakopmundban (90), Lüderitzbuchtnban (35), Omaruruban (25), Otjiwarongoban (25), Okahandjában (20), Grootfontein (22), illetve Dél–Afrikában Transvaal tartományban Kroondal (30), valamint Johannesburgban (30) voltak. Lányok, a nőszervezet ifjúsága csak Windhukban működött. Azokon a helyeken, ahol a német cserkészek nem működtek, a német ifjúság gyakran az angol cserkészek között töltötte szabadidejét. Délnyugat–Afrikában az angol és afrikai ifjúság szervezettsége a Délafrikai Unió mintáit vette alapul.⁹²⁰

Délnyugat–Afrikában szükségesnek mutatkozott tehát, hogy egy kézben egyesítsék az egységes és hatékony ifjúságnevelést, illetve a népiségi feladatok ellátását. Az egyénieskedés, közömbösség és a szellemi érdektelenség ugyanis mindenhol megmutatkozott. A tanároknak az iskolai kötöttség mellett nem volt igazán idejük e feladat elvégzésére. Így már 1933-ban felvetődött a délnyugat–afrikai némettség részéről – nyilván az anyaországi fejlődés láttán is –, hogy szükség lenne egy német ifjúsági gondozóra. A gondozó feladatául szánták, hogy évente legalább kétszer felkeresse az egyes állomáshelyeket (kb. 20-at összesen), ott több napot eltöltjön, s ösztönözze a helyettes vezetők képzését. A gondozónak rendelkeznie kellett egy általános német kulturális programmal, amellyel minden csoportot (cserkészeket, Acélsisakot, Hitlerjugendet, egyházi lányszövetséget vagy a Nőszövetség ifjúsági csoportjait) szolgálhatta. Az ifjúsági gondozó feladata lett volna ezeket a csoportokat életben tartani, és újakat alapítani, például Gobabisban, Gibeonban, Keetmanshoopban és Tsumebban. Lánycsoportok alapítását mindenhol kilátásba helyezték. További feladatként jelentkezett egy ifjúsági folyóirat létrehozása, ifjúsági találkozók és éneketek rendezése, népszínműjátszó csoportok felállítása, valamint iskolázási hetek és ifjúsági táborok rendezése, német egyesületek gondozása, illetve előadások tartása az új Németországról (főleg fotókkal). Nős gondozó esetén a feleség a lánycsoportok gondozását vehette át. A szilárd alap megteremtéséhez az ifjúsági gondozónak legalább öt évet Délnyugat–Afrikában kellett töltenie. Az ifjúsági gondozót az ottani Német Szövetség titkára alá akarták rendelni. A kiválasztáshoz egy kuratóriumot javasoltak, amelyben az NSDStB, a *Német Gyarmati Társaság* (Deutsche Kolonialgesellschaft) és a külügyminisztérium jöhetett szóba.⁹²¹

1933 augusztusában az ifjúsági gondozó kérdésében a windhuki konzulátus még kitérő választ adott. Egyelőre korainak tartotta a kezdeményezést, mert még Németországban is nagy változások zajlottak, amelyek irányadóak lehetnek majd Afrika számára is. Szeptemberben azonban már a konzulátus is egyértelműen támogatta az ifjúsági gondozó kiküldését, de egyelőre csak helyi szinten kerestek alkalmas jelöltet, ráadásul a finanszírozás kérdése miatt a konzulátus igen szkeptikus volt. Óvatosságra intett a követség viszont a helyi politikai helyzet miatt, mert egy általános német ifjúság megalapítása gyanús lehetett a dél–afrikaiak számára, mert abban az új Németország politikai befolyását sejtették. 1933. szeptember végén végül egy tanárt küldtek ki ifjúsági gondozónak Dél–Afrikába (sic!), akit az evangélikus körök fizettek. Ő viszont minden bizonnyal nem a végleges megoldás volt.⁹²²

⁹²⁰ Deutsche Jugend im südlichen Afrika (újságkivágás) – PAAA, R 98880, 304596. o.; Bundesführer des Deutschen Pfadfinderbundes für Südwestafrika, R. Strunck. Abschrift. Allgemeine Richtlinien für einen Jugendpfleger in Südwestafrika – PAAA, R 63605; Unter dem Kreuz des Südens. *Das Deutsche Mädel*, 1938. September; Abschrift. Kühnert. Aufgaben eines deutschen Jugendpflegers in Südwestafrika – PAAA, R 63604; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 22. Juli 1938 – PAAA, R 98880, 304616–304617. o.

⁹²¹ Bundesführer des Deutschen Pfadfinderbundes für Südwestafrika, R. Strunck. Abschrift. Allgemeine Richtlinien für einen Jugendpfleger in Südwestafrika – PAAA, R 63605; Abschrift. Kühnert. Aufgaben eines deutschen Jugendpflegers in Südwestafrika – PAAA, R 63604.

⁹²² Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 17. August 1933 – PAAA, R 63605; Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 5. September 1933 – PAAA, R 63605; Zu VI S 6440/7090.

Az ifjúsági gondozó mellett a helyi német ifjúságban is előtérbe került az a gondolat, hogy egységes szervezet megalkotására van szükség, így a két szándék csak erősítette egymást. A cserkészek (Deutscher Pfadfinderbund für Südwestafrika) vezetője már 1933-ban a teljes német ifjúság nemzetiszocialista szellemben történő neveléséről beszélt. A helyi német ifjúság pedig a Führer alá rendelte magát. Mint a legnagyobb ifjúsági szervezet, üdvözölték a német ifjúság összefogásának lehetőségét. A nemzetiszocialista szellemiséget közvetítő cserkészszövetség viszont éles ellentétben állt az afrikai lakossággal és a mandátumkormányzattal amelyet maguk a cserkészek nem értettek, mivel saját elmondásuk szerint semmi mást nem akartak, csak a német sajtóságok megőrzését.⁹²³

A Német Cserkészszövetséget azután a Birodalmi Ifjúságvezetőség utasítására átalakították a Hitlerjugend alakulatává. A cserkészek szervezetileg teljesen a Hitlerjugend alá kerültek, de a fenyegető náci betiltás miatt kifelé megőrizték különállóságukat. Hasonló volt a helyzet a BDM esetében is. Így az egységes német ifjúság 1934 közepére megvalósult, ami azonban azonnal kiváltotta a mandátumkormányzat ellenérzését és intézkedéseit. Német részről megpróbálták meggyőzni az adminisztrációt, hogy ők nem akarnak mást csak egy olyan politikamentes ifjúsági szervezetet, mint az angol cserkészek, amely biztosítja az iskolai és az iskolán kívüli ifjúság egységét. Elvárták az adminisztrációtól a német ifjúság nemzeti érzületének megértését. Az adminisztráció képviselője szimpátiájáról biztosította az ifjúság ügyét, de kifejtette, hogy minden politikai befolyást távol fog tartani tőle, és nem hagyja, hogy a német ifjúság Németországból kapjon utasításokat.⁹²⁴

Hosszú mérlegelés után a végleges ifjúság gondozó kiküldéséről 1934. április 20-án született döntés. Az NSDAP Gyarmatpolitikai Hivatala (Kolonialpolitisches Amt) Erich von Lossnizert javasolta a BIV-nek országos ifjúságvezetőnek. Lossnitzer kiküldésével a helyi NSDAP vezetője, Weigel is egyetértett. Lossnitzer 1934. június 3-án érkezett Windhukba, ahol személyesen is felkereste az adminisztrátort, és felvázolta érkezésének célját. Lossnitzer legnagyobb vállalkozása az ifjúsági nap megszervezése volt, amely saját elmondása szerint zökkenőmentesen zajlott le, és minden eseményhez rendelkeztek a szükséges engedélyekkel. Lossnizert tevékenysége révén azonban júliusban kiutasították az országból, így a kiutasítás után hét napon belül el kellett volna hagynia az országot. Ráadásul az NSDAP helyi irodáját is átkutatták és ott számos iratot lefoglaltak. A történetek miatt a külügy is sürgette a BIV-et, hogy hívja vissza Lossnizert, aki a megadott határidőn belül azonban nem hagyta el az országot, hanem a konzulátuson tartózkodott. A nem sokkal a kiutasítás után megtartott windhuki találkozóra (ld. később), amelyen fáklyás felvonulás, Schlageterről szóló előadás stb. szerepelt a programon. A háromnapos találkozón 850 fiú és lány jelent meg, kb. 150 német cserkész érkezett az unióból. A találkozón német nép- és családismeretről és német történelemről hallgattak előadásokat, illetve közösségi esteket tartottak. A német álláspont szerint a találkozón senki sem tartott előadást katonai témákról. A fegyelem és a sport terén sem jelentkezett katonai drill, sem támadókedv vagy lázas forrongás. A fiatalok nem álltak egyfolytában vezetőik felügyelete alatt, hanem sok szabadidőt kaptak. Vagyis éppen a találkozó nyugodt lefolyása cáfolt rá a vádakra.⁹²⁵

A betiltást és a kiutasítást a hatóság az ifjúság NSDAP céljaira történő felhasználása, a szervezet agresszivitása a nem német közösség tagjai számára történő nyugalmatlanság keltése, provokáció, a jövőbeni rend és a béke veszélyeztetése, valamint mindebben Lossnitzer felelőssége miatt mondták ki. Ezenkívül a hatóság döntésében szerepet játszott a faji harc, a szervezet nagyban militarista jellege, továbbá fennállt a veszélye annak, hogy a német iskolák teljesen náci befolyás alá kerüljenek, és azokban a náci Németország által toborzott tanárok érkezzenek. Német részről az okokat vitatták, és azokat helytelennek, illetve túlzónak találták, nem tartották őket elégséges indoknak az intézkedésekre. Így a birodalmi kormány megbízásából fellebbezést nyújtottak be Pretoriában a Dél–Afrikai Unió kormányának, s a következő kifogásokat emelték: az NSDAP-t nem tartották politikai szervezetnek, hanem a teljes németiséget átfogó mozga-

⁹²³ Führer des Deutschen Pfadfinderbundes für Südwestafrika an das AA, 13. August 1933 – PAAA, R 63605; Abschrift. An den Bundesführer der Deutschen Jugend. Baldur von Schirach, dátum nélkül – PAAA, R 63605.

⁹²⁴ Tag der deutschen Jugend in Windhuk. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 23. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Anlage 4 zu Bericht Nr. Kap 4/35, 21. Dezember 1934 – PAAA, R 63609.

⁹²⁵ An den JfdDR, Abteilung Ausland, dátum nélkül – PAAA, R 63608; Abschrift. AA an den JfdDR, Abteilung Ausland, 9. Mai 1934 – PAAA, R 63606; Anlage zu Bericht Kap 9/35 vom 14. Januar 1935 – PAAA, R 63609; An den Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland, 20. April 1934 – PAAA, R 63606; Erich von Lossnitzer. Meine Ausweisung aus Südwestafrika und die Rechtfertigung meiner Aufgabe als Reichsjugendführer – PAAA, R 63608; Telegramm [an das AA vom Konsulat], Windhuk, 12. Juli 1934 – PAAA, R 63607; Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610; Drüben in Südwest–Afrika. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; An den JfdDR, Abteilung Ausland, dátum nélkül – PAAA, R 63608; Tag der deutschen Jugend in Windhuk. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 23. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Deutsches Generalkonsulat für Südafrika, Pretoria, 22. Oktober 1934 – PAAA, R 63608; Aufzeichnung zum Memorandum des Herrn Administrators von Südwestafrika über die Gründe für das Verbot der Hitlerjugend in Südwestafrika und die Ausweisung des Landesjugendführers von Lossnitzer aus dem Mandatgebiet, Pretoria, 9. Oktober 1934 – PAAA, R 63608.

lomnak, ami így egyet jelentett a németiséggel, másrészt kifejtették, hogy az NSDAP külföldön szigorúan tiltja helyi csoportjainak, hogy a vendéglátó ország viszonyaiba beavatkozzanak. Harmadrészt az NSDAP nem követ politikai célokat az iskolában, mert a nemzetiszocialistává nevelés nem politikai cél, hanem a németek világnézete. A Hitlerjugend célja mindössze a német iskolaköteles gyerekek összefogása, hogy a sport és a játék segítségével szellemileg és jellemiben a nemzetiszocialista világnézetre neveljék őket. Néhány iskolán kívüli ifjú betagolása csak az ifjúsági napon tapasztalható átmeneti jelenség volt. A német ifjúság napja Windhukban minden összetűzés nélkül zajlott le, és arra még az adminisztráció is meghívást kapott. Senki nem követel esküt a fiataloktól Hitlerre, csak a helyi vezetőknek való engedelmisséget. Lossnitzer nem hordott náci egyenruhát, és horogkeresztes karszalagot sem, mindössze Hitlerjugend egyenruhát. Az pedig nem volt politikai egyenruha. Az alsóbb vezetők pedig egyáltalán nem viseltek HJ-egyenruhát, ugyanis nem akarták ezáltal zavarba hozni az adminisztrációt. Ha az ifjúsági találkozón résztvevő helyi NSDAP tagok használtak horogkeresztes zászlót, az nem az ifjúsági vezető Lossnitzer felelőssége, az nem az ő utasítására történt. Ráadásul a zászló egyébként sem csak az NSDAP jelképe, hanem Németország nemzeti zászlója. A Trommler (Dobos) című folyóirat pedig már Lossnitzer érkezése előtt működött, a benne lévő dalok – amelyek Windhuk lakosságánál állítólag forrongást idéztek elő – többsége 19. századi eredetű volt, és bennük elsősorban belnémet ellenségekről volt szó, nem pedig külföldiekről, harcról, forradalomról és gyilkolásról. Versailles igazságtalanságának ostromozása pedig érthető a népek önrendelkezése miatt. A HJ kiképző könyvei csak technikai jellegű információkat tartalmaztak, nem pedig szellemi és kulturális célokat fogalmaztak meg (pl. HJ im Dienst), ráadásul a könyvek nem is voltak általános használatban. Sem az NSDAP, sem a HJ nem törekedett arra, hogy a kormány elveszítse lojalitását az emberek körében, s nem terjesztette az antiszemitizmust. Lossnitzer pedig nem avatkozott bele a német iskolák nevelési módszereibe, nem érkeztek náci tanárok Németországból, mert a német iskolák tanárait csak tudományos és pedagógiai felkészültségük alapján választották ki. Összességben tehát sem a HJ, sem Lossnitzer nem fejtett ki káros tevékenységet.⁹²⁶

A kiutasítás okaként a hatóság a Lossnitzernél megtalált Hitlerjugend előírásokat említette, illetve hogy az addig politikamentes cserkészekből egy politizáló és militarista szervezetet létesített. Lossnitzer teljesen igazságtalannak tartotta a személye elleni eljárást, vitatta az ellene felhozott vádakot, és úgy gondolta, hogy főleg a lakosság zsidó körei állhattak a történetek mögött. A kiutasítást a helyiek az ifjúságra nézve érezték nagy csapásnak, ezért reménykedtek abban, hogy Lossnitzert végül mégsem utasítják ki.⁹²⁷

Az adminisztrációt a helyi német szervezet, a *Német Szövetség* elnöke is megpróbálta jobb belátásra bírni. Levelében cáfolta, hogy a Hitlerjugend és a náci párt egy szervezet lenne, s kifejtette, hogy előbbi még Németországban is teljesen független a párttól, így Délnyugat–Afrikában sem volt semmi köze a helyi NSDAP-hoz. Kifejtette, hogy a nemzetiszocializmus nem politika, hanem az egész nemzet világnézete, nem fenyegette a faji békét, szívélyes viszonyban állt az afrikaiakkal és az angolokkal is, s csak népiségi–kulturális feladatokat teljesített. Cáfolt minden egyéb vádpontot is, csak úgy mint Lossnitzer tette. Fokvárosban a német megközelítést nem osztották. Úgy vélték, hogy, ami hasznos lehet a homogén Németországban, az nem működik egy heterogén területen, sőt fatális következményekkel is járhat. Nem értettek egyet azzal sem, hogy a náciizmus nem politikai ideológia, hisz a Német Szövetség és a Führer között (feltehetően birodalmi német szervekre gondoltak) nagyon élénk kapcsolat volt, és közölték, hogy amíg nem helyezik az ifjúságot csakis kulturális alapra, addig nem áll módjukban engedélyezni a szervezetet. Továbbra is az adminisztráció általi ellenőrzést tartották kívánatosnak. Német részről az esetleges döntés a kiutasítás visszavonásáról azonban csak decemberre volt várható. Ehelyett 1934 októberének végén az adminisztráció választások előtti utolsó intézkedésként a Hitlerjugend mellett az NSDAP-t is feloszlatta Délnyugat–Afrikában.⁹²⁸

1934 októberének végén a HJ újbóli engedélyezésére tett próbálkozások ellenére, felmerült egy teljesen új ifjúsági szervezet felállításának lehetősége is, amelynek tervezett alapszabályzatát elküldték a pretoriai német követségre.⁹²⁹ Az

⁹²⁶ Memorandum on the reasons which led to the banning of the Hitlerjugend under the criminal law amendment ordinance. No. 13 of 1934, and the request to captain von Lossnitzer to leave the south West African Territory under provisions of proclamation No. 50 of 1920 – PAAA, R 63608; Entwurf. Herr Staatssekretär, Pretoria – PAAA, R 63608; Aufzeichnung zum Memorandum des Herrn Administrators von Südwestafrika über die Gründe für das Verbot der Hitlerjugend in Südwestafrika und die Ausweisung des Landesjugendführers von Lossnitzer aus dem Mandatgebiet, Pretoria, 9. Oktober 1934 – PAAA, R 63608.

⁹²⁷ Erich von Lossnitzer. Meine Ausweisung aus Südwestafrika und die Rechtfertigung meiner Aufgabe als Reichsjugendführer – PAAA, R 63608; Anlage zu Bericht Kap 9/35 vom 14. Januar 1935 – PAAA, R 63609.

⁹²⁸ Deutscher Bund von Südwestafrika. Schwietering an den Administrator von Südafrika, Conradie, 24. August 1934 – PAAA, R 63608; Abschrift. Department of External Affairs Capetown an Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary of the German Reich, 6th March, 1935 – PAAA, R 98880, 304567–304568. o.; Telegramm, Pretoria, 5. Oktober 1934 – PAAA, R 63608; Telegram, Windhuk, 29. Oktober 1934 – PAAA, R 63608.

⁹²⁹ Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 28. November 1934 – PAAA, R 63609.

új egyesület tervezett neve a *Német Ifjúság Szövetsége Délnyugat Afrikában* lett volna, de az iraton ezt átjavították cserkészszövetségre. Ez a lépés egyúttal tükrözte azt a dilemmát is, hogy az új szervezet milyen keretek között működjön.⁹³⁰ Mindenesetre az egyesület célját a teljes német ifjúság összefogásában jelölték meg, hogy az biztosítsa a bajtársiasságra és a segítőkészre nevelést, testi nevelést sport és játék segítségével (terepsport, könnyűatlétika, csapat-sportok, lövészet, úszás, egészségügyi szolgálat), a haza iránti szeretet felébresztését utak és vándorlások segítségével, a segélyszolgálatra való készséget, a német kultúra (nyelv, zene, szokások) és társas élet gondozását, valamint a fegyelemre és kötelességteljesítésre nevelést. A szervezetbe 10 éves kortól várták volna az ifjakat.⁹³¹

Az új szervezet kérdése belső folyamat eredménye volt, ugyanis a Hitlerjugend több tagja úgy fordított hátat Lossnitzernek, hogy meg sem várta annak végleges sorsát, s nélküle tervezgették a délnyugat–afrikai német ifjúság jövőjét. Kezdetben egy pap, *Lehrbass* vette kezébe a dolgokat, de ő is hamar elvesztette a bizalmat.⁹³² A német ifjúság sok esetben az önkezdeményezés útjára lépett, több csoport működött, de köztük már semmi összekötő kapocs sem volt. Egyelőre a Német Szövetség sem aktivizálta magát egy új szervezet létrehozására. A Szövetség az adminisztrációval folytatott megbeszéléseket, amely engedélyezte saját felügyelete alatt egy új szervezet létrehozását az iskolai ifjúság számára, amennyiben az kizárólag kulturális tevékenységgel foglalkozik. A szövetség elnöke a közvetlen felügyeletben azonban egy egyoldalú, csak a német ifjúságot sújtó rendelkezést látott, emiatt meg akarta várni, amíg a választások után összeülő, új összetételű bizottság újratárgyalja a kérdést.⁹³³

Az ifjúság összefogására más kísérletek is születtek, amelyek a windhuki ifjúságból indultak ki. A városi közigazgatás egyik alkalmazottja, *Ahrens* (máshol *Arends*) a szövetség alelnökével, *Schaurothtal* folytatott megbeszélése ellenére csakis a szövetségtől független ifjúságot tudott elképzelni. Tervei megvalósításához személyesen is felkereste az adminisztrációt, majd a konzulátussal is felvette a kapcsolatot, ahol előterjesztette az alapszabály-tervezetet. Az alapítás egyelőre azonban nem történt meg. *Ahrens* is cserkészben gondolkodott, ami ellen az adminisztráció sem emelt kifogást. *Ahrens* mellett *Windhukban* azonban mások is foglalkoztak alapítási tervekkel. A helyzetet csak súlyosbította, hogy *Lossnitzer* még mindig gyakorolta az országos ifjúságvezető funkcióit, és a Hitlerjugend a tiltás ellenére még több helyen működött, mint korábban, ami már rendőrségi eljárást is előrevetített. *Windhukban* a HJ helyi vezetője már 1934 augusztusában megkísérelte az új ifjúság megalapítását – ami az NSDAP támogatását is bírta –, de a konzulátus fellépett ez ellen, mivel *Lossnitzer* ügye még függőben volt.⁹³⁴

Tovább bonyolította a helyzetet, hogy *Lossnitzer* visszatérése estére konkrét tervekkel is rendelkezett. A jövőben az iskolai ifjúságra kívánta helyezni a hangsúlyt, míg az iskolát elhagyó fiatalokat átengedte volna a Német Szövetségnek, mivel véleménye szerint azok már amúgy is elidegenedtek a németiségtől. Bár felmerült, hogy *Lossnitzer* helyére egy helyi tanárt jelölnek ifjúsági vezetőnek, de egyelőre még nem adták fel a küzdelmet *Lossnitzer* visszahelyezéséért sem. Ezért merült fel, hogy ezt követően csak az iskolai ifjúságot bízzák rá, és a Német Szövetségnek rendeljék alá, amely nem igen állt a kormányzati körök érdeklődésének homlokterében.⁹³⁵

⁹³⁰ További lehetőségként jelentkezett, hogy a német cserkészszövetség a Délnyugat–afrikai Cserkészszövetség csatolt szervezeteként működjön. Ennek előfeltételét egy birodalmi német cserkészszövetségben látták (ami nem létezett), amely tartotta volna a kapcsolatot a dél–afrikai szövetséggel. Mindez azt jelentette volna, hogy a Hitlerjugend Délnyugat–Afrikában teljesen átengedi az ifjúságot a birodalmi német cserkészszövetségnek. A Világcserkész-szövetséget állítólagosan támogatta volna ebben a törekvésben a *Német Cserkészek Birodalmi Szervezete* (Reichsschaft Deutscher Pfadfinder). Annál is inkább fontos lett volna ez, mert az ún. 1934. októberi kaderstegi (vagy kanderstegi) határozatok szerint minden cserkésznek tilos volt olyan ifjúsági szervezetekkel kapcsolatokat ápolni, amelyek nem a Világcserkész-szövetség keretébe tartoztak. Indokul hozták, hogy az országok nemzeti ifjúsága a legtöbb országban a cserkészmozgalom keretében működik. A Német Cserkészek a cél megvalósítása érdekében hajlandók voltak előzékenységet mutatni a Hitlerjugenddel szemben, amennyiben azok taglétszámukat hajlandók lettek volna 50 ezer főben maximálni, ez azonban nem érte el a HJ taglétszámának egy százalékát sem. Felvetették a HJ és a Német Cserkészek közötti tagságának intézményét is, illetve hogy a HJ cserkész tagjait felmentik a HJ-szolgálat alól. Összességében fontosnak ítélték meg a HJ-tal való együttműködést, de ragaszkodtak ahhoz, hogy a birodalmi kultuszminisztérium alárendeltségében működjének. *Walther Jansen an das AA*, 28. November 1934 – PAAA, R 98893. Érdekes, hogy mennyire naiv módon közelítették meg a HJ törekvéseit.

⁹³¹ [Entwurf der Satzungen für den] Bund Deutscher Jugend von SWA – PAAA, R 63609; Deutsches Generalkonsulat für Südafrika an das AA, Pretoria, 8. Oktober 1934 – PAAA, R 63608.

⁹³² *Lehrbass* plébános törekvéseit *Schirach* sem támogatta, ő még októberben is ragaszkodott *Lossnitzer* személyéhez. Délnyugat-Afrikában viszont úgy vélték, hogy *Lossnitzer* megrendült helyzete a kiltás visszavonása esetén erős birodalmi támaszt tenne szükségessé, amellyel át lehetne hidalni vele szemben a helyi ellenállást. *Lossnitzer* ráadásul később megalapozatlannak ítélt kijelentéseivel is vizályt szított maga ellen, mert neves személyiséget próbált meg pellengérré állítani. Emiatt általános ellenszenv alakult ki vele szemben, ami szinte lehetetlenné tette esetleges visszatérését. Abschrift zu IIIrd 5520, Pretoria, 9. Oktober 1934; Abschrift. Telegramm, 13. Oktober 1934 – PAAA, R 63608; Abschrift. A Neuhaus an den Generalkonsul Wiehl, Pretoria, Windhuk, 9. September 1934; Deutsches Generalkonsulat für Südafrika an das AA, Pretoria, 15. September 1934 – PAAA, R 63608.

⁹³³ Abschrift. Büro des Administrators an den Führer des Deutschen Bundes (Swakopmund), 29. Oktober 1934; Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 26. November 1934 – PAAA, R 63609.

⁹³⁴ Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 26. November 1934; an das AA, eing. 17. Januar 1935 – PAAA, R 63609; Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, Windhuk, 26. November 1934 – PAAA, R 63609; Abschrift. Telegramm, Pretoria, 25. August 1934; Deutsches Generalkonsulat an das AA, 25. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

⁹³⁵ Deutsches Konsulat für Südwestafrika an das AA, z. Zt. Kapstadt, 12. Januar 1935 – PAAA, R 63609.

A mandátumadminisztráció szemében csak az iskolai ifjúság kérdése volt kritikus, mert arra törekedtek, hogy ezt az ifjúságot a helyes úton tartsák és megóvják a nemzeti felaprózódástól. Az iskolán kívüli ifjúsági szervezkedéshez liberális módon viszonyultak, szabad országnak tekintve a területet, így ott a politikai tevékenység ellen sem emeltek kifogást. Ezért fordítottak nagy gondot arra, hogy sem a tanári kar, sem az iskolai ifjúság szervezetei semmilyen formában ne kötődjenek politikai tevékenységhez, s ezért vetették alá az iskolákat külön ellenőrzésnek. Ez praktikusán azt jelentette, hogy a német ifjúságot ketté kellett bontani.⁹³⁶

Mindez távol állt a hivatalos opciótól, amely továbbra is arra szólított fel, hogy ne tegyenek lépéseket az ifjúság terén, mert ez megnehezítheti Lossnitzer visszatérését. A Német Szövetség viszont már eltávolodott ettől a lehetőségtől, mert ebben a helyi viszonyok normalizálásának megnehezítését látta. Kétségesnek tartotta, hogy az adminisztráció lehetővé teszi Lossnitzer visszahelyezését. Megemlítette a Lossnitzer ellenes hangulatot a németiség körében, mert őt tartották felelősnek a HJ betiltásáért. A követség ezzel azt szegezte szembe, hogy a Hitlerjugendben nagy lelkesedés mutatkozott Lossnitzer iránt, és még most is mártírnak tartják, s az átmeneti negatív hangulatot Lossnitzer ismét könnyen tudná feledtetni. Maguk a délnyugati németek sürgetőnek tartották az új ifjúsági szervezet felállítását, mert attól tartottak, hogy ellenkező esetben arra hívatlan elemek veszik kézbe az ügyet. Az iskolai ifjúság az adminisztráció ellenőrzése alatt megvalósítható volt, az iskolán kívüli ifjúság pedig szabadon működhetett, de szándékai szerint sem az adminisztrációval, sem a Német Szövetséggel, sem pedig az NSDAP-val nem akart közösködni. A Német Szövetség viszont ragaszkodott a felügyelethez, mert el akarta kerülni azt a helyzetet, hogy olyan birodalmi szervezetekhez forduljanak segítségért, illetve oda csatlakozzanak, amelyek nem ismerik a helyi viszonyokat. Valójában azonban csak teljes felügyeletet akart gyakorolni. A követség még 1935 januárjában is megerősítette, hogy elsődleges célja Lossnitzer visszajuttatása, mert az ellene irányuló hangulatot nem tartották erősnek, sőt inkább mesterségesen szítottak vélték. Amennyiben az adminisztrációnál ezt nem lehetett elérni, akkor magánszemélyként akarták visszajuttatni az ifjúság élére, és utána keríteni egy pozíciót, amit betölthet: ifjúsági referens a német szövetségben, vagy ifjúsági vezető. Lossnitzer ügyének végleges tisztázását az adminisztráció 1935. február 4-i ülésén várták.⁹³⁷

A kérdésben úgy tűnik, hogy 1934 végén – 1935 elején teljesen elmérgesedett a viszony a Német Szövetség és a helyi NSDAP között, így Schwietering már a távozását fontolgatta a szövetség éléről. Schwietering nem volt hajlandó Szövetségét az NSDAP AO helyi országos csoportvezetősége alá rendelni, éppen ellenkezőleg a szövetség tevékenységéhez teljes szabadságot és függetlenséget követelt. Követelte továbbá, hogy az NSDAP teljes mértékben ismerje el a Német Szövetség alapszabályzatát. Teljes támogatást ígért a nemzetiszocialista világnézet terjesztésében és a nemzetiszocialista emberré nevelésben, de cserébe az AO minden párhuzamos kulturális és gazdasági referatúráját meg akarta szüntetni, mert ez az alapszabályzat szerint a Szövetség kizárólagos jogköre volt. Az ifjúság ügyében csak egy, a szövetség felügyelete alatt működő szervezetet képzelt el, de evidensnek ítélte, hogy mindez a BIV szellemében, a helyi viszonyok teljes figyelembevételével működjön.⁹³⁸

Az adminisztrációhoz Schwietering még a tervezett ülés előtt eljuttatott egy memorandumot, amelyben kiegészített az iskolai ifjúság ellenőrzésével, miután az adminisztráció biztosította, hogy mind a három nemzet (afrikai, angol, német) iskolai ifjúságát ellenőrizni fogják. Kifejtette, hogy a három nép békés együttélése miatt még nem kell feladni a saját kultúra és népi jelleg ápolását, mert mindhárom nép az ország javát akarja szolgálni. Vitatta viszont az iskolán kívüli ifjúság ellenőrzésének szükségességét, mert az ott megvalósuló képzés a népiségi gondolkodásmód és a népkarakter elmélyítését szolgálta. Kérte az adminisztrációt, hogy tekintsen el a német ifjúság hivatali ellenőrzésétől, és hagyja azt az ifjúsági vezetőknek. Ez a kölcsönös megértés és a bizalom helyreállítása is szolgálhatta. Ellenezte Schwietering az adminisztráció azon korábban kifejtett álláspontját is, hogy az ifjúsági mozgalomba a vezetők mellett csak tanulókat vehessenek fel, mert az iskolás és az iskolán kívüli ifjúság bajtársi egyesítése így nem valósulhatott meg. Schwietering megtervezte leendő szervezete alapszabályzatát is, amelyben a cserkészlet alapszabályát vette alapul, így a tervezet az ő szemében garanciát nyújtott arra, hogy semmilyen politikai szempont sem érvényesül majd a szervezetben.⁹³⁹

Az iskolai ifjúság újjászervezése 1935 februárjában indult meg, miután az adminisztráció végrehajtó bizottsága február 4-i ülésén az alapszabályzatot illetően csak néhány kifogást tett a zászlóra, a német köszöntésre és az inaktív

⁹³⁶ Deutsches Konsulat für Südwestafrika, Windhuk, 3. januar 1935 – PAAA, R 63609.

⁹³⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 23. Januar 1935 – PAAA, R 63609.

⁹³⁸ Erklärung des Führers des Deutschen Bundes von SWA, Dr. W. Schwietering auf die einmütige Bitte sämtlicher Gauführer bis zum 1. April 1935 im Amt zu bleiben – PAAA, R 63609.

⁹³⁹ Abschrift. Schwietering an Sr. Ehren Herrn Adminsitartor von Süd West Afrika, Herrn, Dr. D.G. Conradie, Windhuk, 28. Januar 1935 – PAAA, R 98880, 304543–304544. o.

tagokra vonatkozóan. Ezeket javították, majd a március 25-i ülésre terjesztették be, ahol valószínűnek mutatkozott az elfogadásuk. Vezetőnek a már említett C. W. Ahrenst szemelték ki, s bár a felügyelet kérdése még mindig bosszantotta a német felet, de ezért a munkát nem akarták felfüggeszteni. Az iskolán kívüli ifjúság bevonását egyelőre nem tartották lehetségesnek. Lossnitzer kapcsán felmerült – mivel mindenképpen vissza akart térni –, hogy egy farmon helyezték el, de úgy ítélték meg, hogy a folyamatban lévő tárgyalásokat ez károsan befolyásolhatná. A végleges döntést ügyében így a tárgyalások lezárása utánra hagyták, mindazonáltal a jövőre nézve inkább terhelő tényezőnek tekintették. Oelhafen konzul értékelését a fokvárosi követség is osztotta, és inkább Lossnitzer németországi alkalmazását tartotta ildomosnak.⁹⁴⁰

1935. áprilisában az adminisztráció igazgatása felhívásban fordult a németekhez, miszerint engedélyezi az új ifjúsági szervezet cserkészszervezetként való létrehozását, amennyiben az teljesen felül áll a politikán, és senki olyan nem vesz részt a szervezésében, aki korábban szerepelt vállalt a HJ-ban. A német ifjúság cserkészszervezetként való engedélyezése azzal is együtt járt, hogy ezzel jó esély mutatkozott arra is, hogy az angol cserkészek és az angol vezetés alatt álló világszervezet szerezzon befolyást a német cserkészek felett is. Ezt azonban erősítette a cserkészek délnyugat–afrikai megbízottjának egy 1935 végén elhangzott beszéde is, amely a délnyugat–afrikai szervezet 3 részlegéből (német, angolok, afrikaiak) egy egységes szervezet felépítésének vízióját vetítette előre. Valószínűleg ezt a szándékot próbálta erősíteni Baden Powel látogatása is. Ezt azonban német részről élesen elutasították.⁹⁴¹ A német ifjúsági munka viszont megindult.

V. 6. 11. 2. Dél–Afrika – Dél–Afrikában az ifjúsági szervezetek többsége privát jellegű volt, s teljesen regionális jelleggel működött. Az állam csak az iskolai nevelést felügyelte, az azon kívüli ifjúsági nevelésnek szabad működést biztosított. Mivel a térségben erősek voltak a keresztény hagyományok, így tradicionálisan a legerősebb ifjúsági szervezetek a cserkészek fiú- és lánycsoportjai voltak, amelyek Dél–Afrikában 1920-tól működtek. Összesen kb. 25 ezer tagjuk volt, míg az afrikai cserkészek száma (Voortrekkers) 30 ezerre tehető. Emellett más keresztény szervezetek is jelentősek voltak, így főleg a YMCA. Léteztek hallgatói szervezetek és politikai jellegű ifjúsági csoportok.⁹⁴²

Dél–Afrikában a német ifjúság szintén regionális szervezetekben folytatta tevékenységét. A követség az egységesítést egyelőre nem tartotta tanácsosnak, és inkább a már működő ifjúsági szervezetek megszilárdítására törekedett. Az ifjúság itt különböző egyesületek ifjúsági külön csoportjaiban, az ifjúságot az ifjúság vezeti elv alapján szerveződött. A Fokvidéken a német ifjúság nem volt egységesen szervezett, mindössze az *Fokföldi Német Munkaközösség Testgyakorlási Bizottsága* (Ausschuss für Leibesübungen der Deutschen Arbeitsgemeinschaft am Kap) laza fedőszerve jelentett valami összetartást. Az ifjúsági szervezetek legfontosabb helyszínei Fokváros, Vlatke, Paarl és East London voltak. Fokvárosban működött a *Fokvárosi Német Cserkészég* (Deutsche Pfadfinder Kapstadt), amely a helyi német iskolára támaszkodva 30 taggal rendelkezett, illetve a *Fokvárosi Lányszövetség* (Mädelbund Kapstadt), amely 25 tagot számlált. Nem kötődött az iskolához a *Fokvárosi Ifjúsági Szövetség* (Jugendbund Kapstadt, 20 tag). Utóbbi célja az volt, hogy soraiba vegyesen vegyen fel már nem cserkészkorú népi német és birodalmi fiatalokat, és őket a Harmadik Birodalom szellemében tovább nevelje. Vlatkéban a *Német Rend Ifjúsági Csoportja* (Jugendgruppe des „Deutschen Ordens”) működött 30 taggal, akik szinte valamennyien népi németek voltak, illetve a *Vlatkei Lányszövetség* (Mädelgruppe Vlatke) 10 taggal. Paarlban a *Paarli Német Ifjúság* (Deutsche Jugenschaft Paarl) a *Német Tornaegyesületre* (Deutscher Turnverein) támaszkodva 20 népi német taggal végezte tevékenységét. East Londonban felosztott az ott alapított ifjúsági csoport, de munkája egy részét egy énekcsoport vitte tovább. A Vlatkei Német Rendet kivéve 1934 közepéig mindegyik szervezet egyházi gondozás alatt állt. 1934-ig mindenhol bekövetkezett az elszakadás, s bár az egyházat bizonyos kérdésekben továbbra is figyelembe vették (konfirmációs oktatás, istentisztelet, szolgálatszervezés), a példakép azonban már a Hitlerjugend lett. A BIV nevelési anyagai 1933-tól mindhova eljutottak. 1935 óta pedig az Unióból rendszeresen küldtek fiatalokat németországi táborokba. Fokvárosban 1935. december 16-án rendezték meg az első *Német Tornaünnepet* (Deutsches Turnfest), amely a németiség összetartását szolgáló rendezvény volt. A későbbiekben ezt minden évben meg akarták rendezni.⁹⁴³

⁹⁴⁰ Deutsche Gesandtschaft für Südafrika an das AA, Kapstadt, 25. februar 1935 – PAAA, R 98880, 304560–304561. o.

⁹⁴¹ DNB, Nr. 100, Anglo, 10. April 1935, 5–6. o. – PAAA, R 98880, 304572–304573. o.; Vernunft in Deutsch–Südwest. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 61. o. (BArch, NSD 43/7. 1–2.); Abschrift, Windhuk, 27. März 1935 – PAAA, R 98880, 304583. o.; Deutsches Konsulat für Südwestafrika an die Deutsche Gesandtschaft Pretoria, Windhuk, 22. November 1935 – PAAA, R 98880, 304599. o.

⁹⁴² Abschrift. Die Jugendorganisation in den Südafrikanischen Union – PAAA, R 98880, 304618–304630. o.

⁹⁴³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 24. Januar 1936 – PAAA, R 98880, 304601. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 11. Mai 1937 – PAAA, R 98880, 304610–304614. o.

Transvaalban és Észak–Natalban a népi német és birodalmi német ifjúságot a *Dél–Afrika Német Ifjúsága* (Deutsche Jugend Südafrikas, DJSA) nevű szervezet tömörítette, amely 1937-ben még kiépülőben volt, és birodalmi támogatással működött. A szervezet kiterjesztése Közép– és Dél–Natal területén a követség szerint az ottani népi német és egyházi körök miatt hiúsult meg. A DJSA fiú- és lány szervezetet is magába foglalt, s leginkább Pretoriában, Johannesburgban, Kroondaalban és Lourenco Marquesban működött. Kisebb csoportok működtek még az Unió más részén, például Rhodesiában és Mozambikban is. 1937 elején a szervezetnek 178 tagja volt. 1938-tól a DJSA lazította szervezeti kereteit, a pretoriai, johannesburgi és krontaali csoportok önállóbbak lettek, s ez vonatkozott a lánycsoportokra is. Ezt mutatta, hogy Transvaalban a német ifjúság feladta a DJSA nevet, és 1938-tól a *Transvaal Német Ifjúsága* (Deutsche Jugend Transvaal) nevet vette fel. A követség üdvözölte a népi és birodalmi németek erősödő összefogását és belső indíttatást a népiség gondozására. A közeljövőre tervezték a natali ifjúság összefogását is mint *Natal Német Ifjúsága* (Deutsche Jugend Natal). Freistaatban (Vrystaat) még kevés volt a németek száma, így ott még nem tartották szükségesnek az önálló ifjúsági csoport megszervezését. A csoportok kapcsolatokat ápoltak az angol és afrikai cserkészekkel is, amit a BIV által a szervezethez kiküldött megbízott is erősen javasolt. Ezen kívül közvetlen, kétoldalú kapcsolatok egy eseménytől eltekintve nem ismeretesek. 1938 novemberében *Rüdiger* meghívására *Pirow* asszony, a dél-afrikai gazdasági és védelmi miniszter felesége a Potsdam birodalmi vezetőnő-képző iskolát kereste fel, s *Rüdiger* bemutatatta neki a BDM tevékenységét, illetve szociális munkáját is.⁹⁴⁴

V. 6. 11. 3. Kelet–Afrika – Hasonló törekvéseket követett a BIV az egykori kelet-afrikai német gyarmatokon is. A Tanganyika Területen (Tanganyika Territory) – ahol általában nagy előzékenységet mutattak az NSDAP iránt – az NSDAP országos vezetője aktivizálta magát a Hitlerjugend létrehozása kapcsán. Felvette a kapcsolatot a *Nevelésügyi Igazgatósággal* (Direktor of Education), s kiderült, hogy a tanganyikai vezetésnek valószínűleg nem lenne kifogása az ellen, hogy az ottani német iskolákban Hitlerjugendbe szervezzék a diákokat, amennyiben ezáltal nem csorbul a nyugalom és a közbéke. Nem sokkal később már a kormányfő is hozzájárulását adta a HJ létrehozásához. Tanganyikában. A létrejövő *Hitlerjugend Kelet Afrika Országos Csoport* (Landesgruppe Ostafrika) Kenyában, illetve Ugandában is hasonló törekvéseket dédelgetett. Ezeken a területeken a diplomáciától érdeklődtek, hogy lehetséges-e ifjúsági csoportok létrehozása és egyenruha viselése.⁹⁴⁵

A kelet-afrikai HJ munkájának elősegítésére a BIV egy országos ifjúságvezetőt küldött ki. A BIV által kiküldött ifjúsági vezető tevékenysége a brit mandátumhivatalnál Német Kelet–Afrikában azonban feltűnést és megütközést keltett. Azt kifogásolták, hogy a BIV küldöttje politikát vitt az iskolákba, és ezzel veszélyeztette a német lakosság és a brit hatóság harmonikus viszonyát. A nairobi konzulátus többször hívta fel a figyelmet a Birodalmi Ifjúságvezetőség részéről kiküldött HJ-vezetők elővigyázatlan magatartására, amely a német kulturális létesítmények számára is veszélyt jelentett. Nyilvánosságra került egy kompromittáló levél is, amelyet egy HJ-vezető intézett egy 11 éves kislányhoz.⁹⁴⁶

Ezt a jelenséget a német Birodalmi Nevelésügyi Minisztérium is tarthatatlannak tekintette, és ifjúsági vezetők kituzása esetén a minisztériummal és a külüggyel való egyeztetést követelt. Afrika volt tehát a minisztérium és a BIV közötti hatalmi harc újabb színtere. A BIV azzal védekezett, hogy ebben az esetben nem is a BIV kiküldöttjéről volt szó, hanem egy ott állást vállaló birodalmi németről, akit csak megkértek arra, hogy jelentkezzen Daresselamban *Treiber* országos ifjúsági vezetőnél, és érdeklődjön nála, hogy miként nyújthatna segítséget az ottani ifjúsági munkához. A BIV biztosította a minisztert, hogy megvizsgálják az ügyet, s egyúttal kifejtette, hogy ők csak erősen indokolt esetben küldenek ki ifjúsági vezetőt – mert azok normális esetben a helyi lakosság köréből kerülnek ki – de ebben az esetben mindig egyeztetnek az NSDAP AO-val is.⁹⁴⁷ Hogy a BIV álláspontja takarta-e a teljes valóságot, megkérdőjelezhető, az a kijelentés pedig, hogy csak szükség esetén küldtek ki BIV-megbízottakat teljesen távol állt az igazságtól.

⁹⁴⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 11. Mai 1937 – PAAA, R 98880, 304610–304614. o.; Unter dem Kreuz des Südens. *Das Deutsche Mädel*, 1938. September; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Kapstadt, 29. Juli 1938 – PAAA, R 98880, 304631–304633. o.; Die Gattin des südafrikanischen Ministers besucht den BDM. *RJP*, 1938/273. sz., 3. o. A DJSA és a belőle kiváló szervezetek mindenhol közös jelképeket (a vörös farkasfog (ósi rúna) fehér alapon fekete szögeletes mezőben) vezettek be. Bevezették az egységes egyenruhát is, amelynél kerülni kívántak minden hasonlóságot a HJ egyenruhájával (sapka, övcsat stb.), így pl. a sapka helyett az ún. délnyugati kalapot vezették be (Südwestener Hut). A leánycsoportok ruházata viszont erősen hasonlított a BDM ruházatára.

⁹⁴⁵ An die RfJ, Abteilung Ausland, 12. Dezember 1934 – PAAA, R 63609; „Deutsche Jugend” (Hitlerjugend) Landesgruppe Ostafrika an den Deutschen Konsul Nairobi, Malampaka, Deutsch–Ostafrika, 10. September 1934 – PAAA, R 63608; Unter dem Kreuz des Südens. *Das Deutsche Mädel*, 1938. September.

⁹⁴⁶ Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler–Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610.

⁹⁴⁷ Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 8. Januar 1935 – PAAA, R 63609; JfdDR an das RMfWEV, 16. Januar 1935 – PAAA, R 63609.

HJ-vezetők látogatásáról tehát minden bizonnyal szó volt Kelet–Afrikában is, de HJ-csoportok – úgy, mint Európában – nem érkeztek. Kelet–Afrikában egyre inkább élővé kívánták tenni a német ifjúság és az angol cserkészek közötti kapcsolatokat. 1938-ban az oldeani Német Iskola részéről kértek és kaptak engedélyt a külügyminisztériumtól a HJ és a cserkészek a Ngorongoro–kráter közelében, Tanganyikában tartandó közösségi táborához. Az angol cserkészek az arushai Angol Iskola növendékei voltak.⁹⁴⁸

V. 6. 12. Távol–Kelet

A Távol–Kelet nagy távolsága az ifjúsági kapcsolatokra is rányomta bélyegét. Ezek középpontjában – mint láthattuk – Japán állt, s a Japánba tett látogatások kapcsán kerültek előtérbe olyan területek, mint Hongkong, Szingapúr, vagy Kína japán fennhatóság alatt álló része és Mandzsúria. A HJ azonban igyekezett kapcsolatokat ápolni, vagy legalábbis befolyást szerezni más területeken is.

V. 6. 12. 1. Sziám (Thaiföld) – Sziám a HJ távol–keleti kapcsolatai sorából annyiban tűnik ki, hogy abban a tekintetben európai tendenciák érvényesültek, hogy tervezték egy államifjúság létrehozását. Ez nem utolsó sorban azoknak a tapasztalatoknak volt köszönhető, amelyet magas rangú sziámi személyek németországi látogatásaik során szereztek. 1934 nyarán maga a sziámi király járt feleségével Németországban. A magasrangú vendég nagy érdeklődést mutatott az ifjúság iránt, s Göring kíséretében megtekintette a Brunoldhaus Ifjúsági Szállót Altenhofban (in der Schorfheide). 1935-ben a sziámi király újbóli németországi látogatása alkalmával már célzottan a Haditengerészeti HJ létesítményeit kereste fel. A HJ által adott fogadás pedig kifejezetten a külügyminisztérium kérésére történt, amely a diplomáciai kapcsolatok keretein belül a két ország viszonyában nagy jelentőséget tulajdonított a sziámi érdeklődésnek.⁹⁴⁹

A sziámi kormány a harmincas évek második felében jutott el arra a pontra, hogy ifjúságát modern elvek alapján szervezze meg. Ennek első lépcsője az volt, hogy az angol mintára működő cserkészek mellett *Yuvachon* (Ifjú katonák) néven új ifjúsági szervezetet állítottak fel, amely a hadügyminisztérium fennhatósága alatt elsősorban az ifjúság katonai képzését látta el. A szervezet élére *Prayura Bharmorn Montri* főhadnagy került, akinek anyja német volt, így folyékonyan beszélt németül, s korábban a német hadseregben is kapott kiképzést. Prayura szervezete felépítéséhez kilátásba helyezte, hogy egy 24 fős, 16–20 éves ifjakból álló csoportot indít útnak Németországba hat tiszt vezetésével, hogy ott őket a HJ-ban képezhessék ki. Kérése szerint a küldöttség hat, 5 fős csapatra oszlott volna, akiket német ifjúsági táborokban akartak elhelyezni, hogy minden ott folyó gyakorlaton részt vehessenek. Kiképzésük után ők képezték volna a sziámi vezetőképző iskola gerincét, amely azután a teljes sziámi ifjúságot német mintára alakította volna át. Prayura a BIV pozitív válasza esetén 1939-ben akarta útnak indítani csapatát, összesen négy hónapra, a költségeket pedig a sziámi állam viselte volna. A bangkoki német követ szerint ennél jobb alkalom nem is kínálkozhatott arra, hogy biztosítsák a német befolyást a sziámi ifjúság felett, amely addig mind külsőségekben, mind pedig szellemi téren kizárólag az angol cserkészmozgalmat követte. A követ világosan látta, hogy a németországi út megvalósulása esetén nemcsak az ifjúságszervezés technikáit viszik majd magukkal a vendégek, hanem valamennyit a német szellemből és lényegből is, azaz a német ifjúság „*fegyelmezett és kötelességtudó, hazáért szolgálatot vállaló szellemiségéből*”. Ennek kapcsán a követ a két ország ifjúságának tartós kapcsolatát is elképzelhetőnek tartotta. Az ifjúság áthatása és a két ifjúság között szőtt jó kapcsolatok pedig később politikai és gazdasági téren is közelebb hozhatták a két országot. „*A német ifjúság számára is értékes kell, hogy legyen, egy idegen faj tagjaival megismerkedni, hogy látókörük bővíthessen.*” – írta a követ.⁹⁵⁰

A bangkoki követ így a külügyminisztériumot arra ösztönözte, hogy a BIV a lehető leggyorsabban hozza meg döntését. Javasolta emellett, hogy a közös táborozáson túl a csoportnak biztosítsanak lehetőséget arra, hogy lehetőleg Németországból is minél többet megismerjenek, azaz ipari létesítményeket, szociális létesítményeket tekinthessenek meg, színházakba és koncertekre juthassanak el. A költségek átvállalása pedig jelezhetette a sziámi kormánynak, hogy német részről milyen kitüntetett figyelemmel kezelik a kétoldalú kapcsolatokat egy olyan országgal, amely politikai szempontból kevésbé jelentős Németország számára. A terveket a helyi NSDAP vezetője is támogatta. 1938-ban egy hosz-

⁹⁴⁸ Deutsches Konsulat an das AA, Nairobi, 4. Februar 1938 – PAAA, R 98879; Deutsch–englische Gemeinschaftsarbeit in Deutsch–Ostafrika – PAAA, R 98879.

⁹⁴⁹ König von Siam und Ministerpräsident Göring bei der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/105. sz., 2. o.; Zu VI S 6348/35 – PAAA, R 63610.

⁹⁵⁰ Deutsche Gesandtschaft Bangkok, 29. August 1938 – PAAA, R 98884.

szabb ideje Sziámban tartózkodó HJ-vezető is javaslatot tett arra, hogy a HJ szorosabb kapcsolatot építsen ki a sziámi államifjúsággal. A BIV kezdetnek filmek átküldését tervezte, amit az ottani AO segítségével mutathattak be a helyi ifjúságnak. A bangkoki követ véleményével, már–már ajánlásával a BIV láthatóan nem értett teljes mértékben egyet, mert felvetésére csak hónapokkal később válaszolt. Kész volt viszont arra, hogy fogadja a sziámi csoportot, sőt felajánlotta, hogy a küldöttség németországi tartózkodása alatt felmerülő költségek egy részét magára vállalja, vagyis a sziámi csoport részben vendégként érkezhettek. A HJ kész volt arra is, hogy a sziámi ifjúsági szervezet felépítésében is segédkezzen.⁹⁵¹ A sziámi csoport útjának részleteit nem ismerjük.

V. 6. 12. 2. Ausztrália, Új-Zéland, Óceánia – Az ilyen távoli vidékekkel a HJ-nak már szinte egyáltalán nem volt kapcsolata, saját utak fel sem merültek ezekre a területekre. A Birodalmi Ifjúságvezetőség nem zárkózott el azonban az elől, hogy a kölcsönösség hiánya ellenére fogadja a Németországba látogató csoportokat. Így ajánlkozott fel a BIV annak a 40 fős cserkészleány-csoportnak is, amely a londoni koronázási ünnepségek (VI. György) után Németországot is fel kívánta keresni.⁹⁵² Az út létrejöttéről, illetve lefolyásáról azonban nincs információnk.

1935-ben 18 ausztrál egyetemi hallgató tartózkodott a Rajna-vidéken. Ausztráliában nemzeti alapon akartak létrehozni egy ifjúsági szervezetet és annak ifjúsági szállók hálózatát. A vendégek a kulturális emlékek felkeresése mellett benyomást szereztek a nemzetiszocialista Németország és benne a HJ életéről is: Godesberg, Brodenbach és a Burg Stahleck ifjúsági szállóiban közösségi és énekesteket rendeztek a HJ-tal és a BDM-mel. Útjuk fénypontját a Nyugati vidék terület sáttortáborra jelentette Birresheim közelében. Az út zárásaként a csoport Lipszét, Münchent és Berlint is felkereste, ahol ugyancsak közös rendezvényekre került sor a HJ-tal és a BDM-mel. A külügyminisztérium néhány testi és sportnevelésre vonatkozó anyagot is küldött Ausztráliába.⁹⁵³

V. 6. 13. A Szovjetunió „megfigyelése”

A munkás-, paraszt-, középiskolai és főiskolai ifjúságra tagolódó, 14–25 éves korosztályt összefogó, 1936-ban 4,5 milliós tagsággal rendelkező szovjet ifjúsági szervezet méretéből és tevékenységéből fakadóan az egyik legjobb partnere lehetett volna a HJ-nak, de az ideológiai ellentétek minden kapcsolatot eleve lehetetlenné tettek. Mindazonáltal mind a Hitlerjugend, mind pedig a Komszomol figyelemmel kísérte egymás tevékenységét.⁹⁵⁴

A Hitlerjugend igyekezett a Komszomolról mindig naprakész információkkal rendelkezni, s az ott folyó munkáról való tudósításokat saját érdekeinek megfelelően, a HJ-ban folyó antibolsevista nevelés alátámasztására használta fel. Így a szovjet ifjúság bolsevista nevelése kapcsán mindig utaltak az egykori ifjúság életkedvének elvételére, a szürkeségre és az éhínségre, s mindezzel szemben az abszolút kontrasztot pedig a Hitlerjugend jelentette.⁹⁵⁵ A Komszomol a HJ nem tekintette egységes ifjúsági szervezetnek, mivel a hatalmas terület miatt a különböző „fajú” fiatalokat nem lehetett egységgé formálni, s folytonosan kritizálta az egyénies hajlamot is. Az egységesség és a zártság látszatát a szovjet ifjúságban pedig csak kemény elnyomó intézkedések árán sikerült elérni, ráadásul 1936-ban még csak a teljes ifjúság 8 százalékát foglalta magába a szervezet.⁹⁵⁶

A szovjet ifjúságot a HJ három osztályba sorolhatónak tartotta. A kisebb hányadáról úgy vélte, hogy azt valóban megfertőzte a szovjet–bolsevik eszmeáramlat, s azt a nevelés által teljesen eltérítették, sőt szinte már az emberi realitás talaját is teljesen elhagyta (pl. azt képzelik, hogy a gőzgép és az izzólámpa szovjet találmányok). A HJ elemzése így nem tartotta meglepőnek, hogy ez az ifjúság arrogáns és nagyravágyó. Az ifjúságnak egy jóval tekintélyesebb része azonban még nem került ugyan a szovjet ideológia bűvkörébe, a szovjet cenzúra következtében viszont teljesen tudatlan volt a

⁹⁵¹ Deutsche Gesandtschaft Bangkok, 29. August 1938 – PAAA, R 98884; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 27. Mai 1938 – PAAA, R 98884, 535434. o.; JfdDR an das AA, 9. Dezember 1938 – PAAA, R 98884, 535453. o.

⁹⁵² Deutsches Konsulat an das AA, Wellington, 20. Februar 1937; RfJ an das Deutsche Konsulat Wellington, 27. April 1937 – PAAA, R 98884, 535369–535371., 535387–535388. o.

⁹⁵³ AA an das Deutsche Generalkonsulat in Sydney, 13. April 1935 – PAAA, R 63609; Australische Studenten bei der HJ. *RJP*, 1935/198. sz., 1. o.

⁹⁵⁴ Deutsche Botschaft an das AA, Moskau, 19. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Geheime Staatspolizei an die Dienststelle, 12. Dezember 1938; Dienststelle an die RfJ, 21. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; Komsomol, Balilla – und Hitler-Jugend. *Führerblätter der DJ*, 1936. február, 10–13. o.

⁹⁵⁵ Russische Jugend. *Das Deutsche Mädel*, 1935/1. sz. A HJ hírverése szerint a szovjet ifjúság jelentős része munka és kenyér nélkül, leromlott állapotban sáska módjára járta az országot, amit a halálos ítéletek korhatárának leszállításával sem sikerült megfékezni. 1938-ban már a szovjet ifjúság eldurvulása volt a téma. Kikezdték a szovjet ifjúság sporttevékenységét is. Csak úgy mint az ifjúság általános képzését, amit a képzés vagy kizsákmányolás, illetve a Sztachanov-rendszer vagy birodalmi szakmai verseny párhuzamokban kiántak a lehető legfeketébb színben feltüntetni. Bolschewistische Jugendbeglückung. *RJP*, 1937/39. sz., 1–2. o.; Die Verrohung der Sowjetjugend. *RJP*, 1938/24. sz., 2. o.; Das ist Sowjet-Sport. *RJP*, 1938/48. sz., 3. o.; Ausbildung statt Ausbeutung! *RJP*, 1938/50. sz., 2. o.; Reorganisation des Komsomol. *RJP*, 1936/78. sz., 5. o.

⁹⁵⁶ Der „Komsomol”. *RJP*, 1936/151. sz., 3. o.

világ dolgait illetően. Az orosz ifjúságnak csak nagyon kis hányadára tekintett a HJ úgy, hogy idegen nyelvismeret birtokában, külföldi rádióadók hallgatásával komoly rálátással rendelkezik országa Európában és világban betöltött helyére. S hogy a gyerekek (mint pl. Pavlik Morosov) az Állami Politikai Igazgatóság (tkp. titkosrendőrség, GPU) spiclijei voltak, a HJ számára az egyik legjobb propagandaeszköz volt.⁹⁵⁷

Bár a szovjet ifjúsággal nem, de a németországi orosz ifjúsággal annál inkább voltak kapcsolatai a HJ-nak. A Birodalmi Ifjúságvezetőség segítette a több szervezet összefogásából létrejövő *Orosz Ifjúcsapat Németországban* (Russische Jugendschar in Deutschland) elnevezésű szervezetet, amelyet ugyan nem volt hajlandó átvenni a Hitlerjugendbe, de a külügyminisztérium egyetértésével mindenképpen segítette az orosz ifjúság nemzeti és németbarát szellemben való nevelését.⁹⁵⁸

A HJ más országok ifjúságával közösen tevékenyen vett részt a kommunizmus elutasításán alapuló együttműködésben. Ennek kapcsán 1937-ben Heidelbergben tartotta előkészítő kongresszusát *Az ifjúság világakciója a bolsevizmus ellen* (Action mondiale de la jeunesse contre le bolchévisme) nevű együttműködés 16 ország részvételével, melynek berlini központja állandó jelleggel kapott jelentéseket az érintett országokból a kommunista ifjúsági munkáról és az ellene való küzdeletről. A tanácskozásra 1937 augusztusában került sor a különböző országok nemzeti ifjúsági vezetőinek részvételével, hogy megegyezzenek a bolsevizmus ellen egységesen követendő irányvonatról az ifjúság területén. Ezen a tanácskozáson választották ki az együttműködés nevét, illetve jelölték ki székhelyéül Berlint. Kilátásba helyeztek egy második találkozót is, amelyen minden olyan kérdéssel foglalkozni kívántak, amelyek naponta az Akció látóterébe kerültek. Kezdetekben 16 ország képviseltette magát, 1939-re számuk azonban már 26-ra emelkedett, s ezek 41 ifjúsági szövetséget képviseltek.⁹⁵⁹

Az 1939-es találkozót júliusra vagy augusztusra tervezték és ismételten Heidelbergben. Napirendi pontokként a következő témákat tervezték: milyen feltételek mellett lehetséges közös antikommunista akciók végrehajtása a világ különféle ifjúsági szervezeteiben; intézkedések foganatosítása olyan közéleti szervezetek, intézmények és főleg személyek megmentéséért, akik tudatlanságból vagy tudattalanul is részt vesznek prokommunista ifjúsági akciókban; megteremteni a szükséges rezonanciát a bomlasztó kommunizmus ellen harcot folytató nemzeti ifjúságok számára a világ nyilvánossága előtt (különösen a napi sajtóban); olyan országbizottságok létrehozása, amelyek munkájukat az ifjúság szociális, pedagógiai, kulturális és gazdasági részproblémáinak szentelik, azzal a céllal, hogy kiirtsák a kommunista tendenciákat ezen a területen, s erre nemzetközi ifjúsági személyiségeket nyerjenek meg; valamint az antikommunista ifjúság nemzetek feletti egységének és bajtársiasságának tökéletesítése a legszélesebb alapon. Mindebből már következett, hogy a Hitlerjugend a bolsevik országok ifjúságával semmifajta kontaktust nem létesített.⁹⁶⁰

V. 7. Összegzés

A Hitlerjugend a második világháborúig szinte minden nemzettel és minden kontinenssel kapcsolatba lépett külföldre irányuló tevékenysége során, s a körülményekből fakadóan nemcsak a politikai nézeteket valló ifjúsági szervezetek váltak partnereivé, hanem – a bolsevizmus kivételével – más alapon szerveződő mozgalmak is. Ahogy a Hitlerjugend általános tevékenységével is milliók számára tett lehetővé olyan elfoglaltságokat (táborok, hajózasok, lógyakorlatok, motorozás stb.), amelyek addig kevésbé széles körben – a lányok esetében pedig csak nagyon kis mértékben – voltak elérhetőek, ugyanez volt a jellemző a HJ külföldre irányuló tevékenységére is, mely révén nagyszámú német fiatal járhatott külföldön, illetve lépett kapcsolatba idegen ország fiataljaival.

A mintákat a HJ számára a külkapcsolatok terén is az Egyleti Ifjúság szolgáltatta, melynek addigra fennálló külföldi kapcsolatait is hasznosíthatta. A HJ sok esetben azonban teljesen újszerű kapcsolati formákkal is előállt. Az 1933

⁹⁵⁷ Die Geisteshaltung der Sowjet-Jugend. *RJP*, 1936/178. sz., 5. o.; Kinder als GPU-Spitzel. *RJP*, 1936/251. sz., 1–2. o.

⁹⁵⁸ Deutsche Botschaft an das AA, Moskau, 19. Oktober 1936 – PAAA, R 98868; Geheime Staatspolizei an die Dienststelle, 12. Dezember 1938; Dienststelle an die RJJF, 21. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁹⁵⁹ RJJF an die Dienststelle, 25. März 1939 – PAAA, R 27135; Blohm, i. m., 279. o.

⁹⁶⁰ A találkozón a következő szervezetek részvételére számítottak: az arab országok képviselőiben egy fő Bagdadból, Argentína, Belgium (4 szervezet), Bolívia, Bulgária (6 szervezet), Kanada (2 szervezet), Dánia (2 szervezet), Anglia (2 szervezet), Finnország, Franciaország (2 szervezet), Görögország, Hollandia, Olaszország (2 szervezet), Japán, Jugoszlávia (2 szervezet), Mandzsukuo, Norvégia, Lengyelország, Portugália (2 szervezet), Románia, emigráns orosz ifjúság (Párizs), Svájc, Svédország (két szervezet), Spanyolország. Magyarországot a Levente színeiben Kiss országos Levente-parancsnok képviselte, a Turul Szövetség részéről pedig Dr. Básty. – RJJF an die Dienststelle, 25. März 1939 – PAAA, R 27135; Blohm, i. m., 278–279. o.

előtti szabadabb külföldi kalandozások korszaka után a HJ-nak igazodnia kellett az anyapárt által meghatározott nagypolitikai irányvonalhoz is, vagyis a HJ külkapcsolatai nem járhattak teljesen önálló utakon. Ámbár a HJ saját tevékenységét nem is értékelte külpolitikai természetűnek, de az ifjúságot alkalmasnak vélte arra, hogy elősegítse a náci Németország külpolitikai céljainak megvalósulását. Vagyis a Hitlerjugend a kölcsönös nemzetek közötti megismerkedés jegyében hozzájárulhatott a Führer nagy „békeművéhez”. Annak ellenére, hogy a BIV a HJ útjait nem tartotta az új Németország népszerűsítésének, a HJ külfölddel ápolt kapcsolatai szakítottak azzal a korábbi hagyománnyal, hogy az ifjak csak kalandból és szórakozásból menjenek külföldre. Minden külföldre vezető út homlokterében komoly küldetés állt.

A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend sikeres volt abban, hogy minél több fiatalat küldjön külföldre, akik valóban hozzájárulhattak ahhoz, hogy Németországról a béke megtartását elsődlegesen szem előtt tartó ország képét terjesszék. A Hitlerjugend a harmincas évek második felére pedig egyre öntudatosabban lépett fel, hiszen erre az időre Németország már megszerezte az egyeduralmat, s külföldön is a kizárólagosság igényével kívánta képviselni a teljes német ifjúságot. A felnövő új generációban a népek kölcsönös tisztelete mellett pedig már a világhatalmi gondolkodás magvát is el kellett vetni. Ez az egyeduralom és a békeszínlelés egy előre eltervezett rendszer részét képezte, amely éppen a háború előtti évben érte el a csúcspontját. A HJ csoportjai éppen akkor látogattak legnagyobb számban külföldre, amikor Németország megtette első, nemzetközi tartózkodást és ellenérzést kiváltó terjeszkedési lépéseit, amit ekkor még talán éppen az ifjúsági kapcsolatok segítségével is ellensúlyozni lehetett. A Hitlerjugend felső vezetése pedig pontosan tudta, hogy 1939 mit tartogat. A Hitlerjugend esetében tehát nem önzetlen attitűdről volt szó, hanem sokkal inkább arról, hogy a fiatal korban kialakított kapcsolatok révén, Németországot ismertté és kedvelté tegyék, s Németország így szerezzen befolyást az egyes országok ifjúságára, de ezen túlmenően ezen országok későbbi időszakára is.

A külföldre irányuló tevékenység fejlődésével annak szervezeti keretei is folyamatos expanzióban voltak, mígnem teljesen elválasztották egymástól az idegen nemzetiségű ifjúságokkal és a német (külföldi, népi) ifjúságokkal fenntartott kapcsolatokat. A szervezeti struktúra az alsóbb szinteken is jól szervezett volt, ami garantálta a zavartalan működést. Az utak előkészítése az 1933 előtti hagyományokat követte, s a zavartalan átmenetet biztosította a Német ifjúság Európai Közvetítésszerveinek integrálása a Birodalmi Ifjúságvezetőségbe. Az utakkal kapcsolatos feltételrendszer azonban folyamatos szigorításokra szorult, mivel csak így lehetett érdemben megfékezni a külföldön visszatetsző magatartást tanúsító csoportok, illetve a BIV-vel nem szimpatizáló szervezetek útjait. Az engedélyezett utak előkészítése esetében a Hitlerjugend illetékes szervei a nemzetközi kapcsolatokban érdekelt minden állami és pártszervvel kapcsolatban álltak. Az utakkal szemben támasztott technikai feltételeken túl, az elveknek is fontos jelentőséget tulajdonítottak. A kifogástalan nemzetiszocialista szellemiség mellett mind az utak vezetőitől, mind pedig a kiutazó csoportok tagjaitól alapos szellemi előképzettséget követeltek meg. Ezt biztosította az ezen a területen meghonosodó háromszintű képzési rendszer, amely a határvidéki és külügyi referensek, a HJ-vezetők és a HJ-egységek számára rendszeresen biztosította a szükséges ismeretek megszerzését. A legjobb iskolázás azonban mégiscsak a közvetlen élményszerzés maradt, vagyis az utak lebonyolítása, amelyben azonban csak a 14 éves kor feletti korosztály vehetett részt.

A külkapcsolatok formái kapcsán a Hitlerjugend alkalmazta a német ifjúsági mozgalom korábbi bevált módszereit, és újakat is meghonosított. E tevékenységi rendszer elsődleges és földrajzilag legközelebb eső részét a határvidéki munka jelentette, amelynek elsődleges feladata a népi szubsztancia megtartása és erősítése volt a határrégiókban. A tervszerű és változatos formákat (határvidéki túrák, menetelések, színjátszó csoportok útjai, énekcsoportok, könyvtárak, a határvidéki HJ-otthonok stb.) felölő határvidéki tevékenység egyben a külfölddel kialakított kapcsolatok, illetve a külföldre utazó HJ-tagok felkészítésének is alapját képezte, ráadásul nem csak a HJ-ra kellett kiterjednie, hanem a lakosság széles köreire.

A határvidékeken túl a Hitlerjugend felvállalta a külföldön élő birodalmi németiség gondozását is, melynek ifjaira ugyanúgy kiterjedt a HJ-ban letöltendő ifjúsági szolgálati kötelezettség, mint a birodalomban élőkre. Az NSDAP AO keretében működő HJ-csoportok a birodalmi HJ hathatós támogatásával a világ több tucat országában fejtették ki tevékenységüket. Vezetőiket folyamatos iskolázással készítették fel feladataikra, ami azt is elérhetővé tette, hogy egyéb feltételek megvalósulása esetén ezek a csoportok is minél inkább a birodalmi HJ színvonal közelébe kerüljenek. Ebbe a körbe tartoztak olyan nagy nyilvánosságot kapó rendezvények, mint a Németország-tábor, a Németország-túra vagy éppen a Wilhelm Gustloff tábor. Nem volt kevésbé fontos a már több évszázada külföldi országokban élő népi németiség sem, melyek ifjúságánál a birodalmi Hitlerjugendtól való tudatos megkülönböztetés érdekében fokozatosan és egységesen a Német Ifjúság elnevezést vezették be. A népi német ifjúság gondozása terén a Hitlerjugend sikerrel kereke-

dett felül a már évtizedek óta ezt a tevékenységet folytató VDA-val szemben is. Az egykori gyarmatok iránti felelősség erősítése is szerves részét képezte e tevékenységnek.

A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét azonban a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatai képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, s nagy volt az érdeklődés Németország iránt is. A német ifjúsági szállók a legnagyobb külföldi látogatottsággal büszkélkedhettek a világon. A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, mint a rádiós körkapcsolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozók és egyéb mozzanatok.

A harmincas években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer értelemszerűen a kiemelt partnerekkel jött létre. Míg azonban Ausztria a külföldi németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetségi partnerség miatt töltötték be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába.

Ausztria a németiség felkarolása mellett stratégiai is fontos volt, hiszen ugródeszkát jelentett a hagyományosan német érdekszféraként kezelt Közép-, illetve Délkelet-Európa felé. Utóbbi mozzanat viszont már a húszas évek közepétől jelen volt a német politikai, gazdasági, tudományos és publicisztikai diskurzusban, amelyben az Anschluss különböző formái is napirenden voltak. A birodalommal való teljes egységet létrehozó Anschlussig azonban az ausztriai németeket is meg kellett tartani németiségükben, erősíteni őket nagynémet tudatukban, vagyis eltéríteni őket a helyenként kibontakozó osztrák identitástól. E teendőik elvégzésére a birodalomból erőteljesen támogatott osztrák NSDAP és a Hitlerjugend megfelelő megoldást kínált, de különösen hatásos lehetett a birodalmi német ifjúsági csoportok célzott bevetése Ausztriában. A náci mozgalom betiltását követően a lehetőségek azonban erősen beszűkültek, s az illegális működés erőteljes birodalmi támogatása is csak a Dollfuss-merényletig működött. Ezt követően ugyanis a nagypolitika szintjén is kínossá vált az államellenes osztrák nácik támogatása. Így 1934-től a birodalmi támogatás csak jóval szerényebb mértékben, s csak leplezetten valósulhatott meg. Az 1936-os német-osztrák egyezményt követően, amely többek között az osztrák nácik működését ismét legalizálta, Ausztriát a HJ külföldi tevékenysége mintaterületévé tette. Az Anschlusst megelőző két évben a HJ csoportjai szó szerint elárastották Ausztria területét, csak az ország keleti részei mentesültek az áradattól. Mindeközben a HJ az osztrák ifjúsági szervezetekkel egyáltalán nem tartott fenn kapcsolatokat, vagyis Ausztria esetében teljesen elmaradtak az országközi, nagy nyilvánossággal zajló kapcsolatok, közös látogatások és rendezvények.

Olaszországgal ugyan egyelőre feszült volt a viszony az Anschluss lehetősége és a dél-tiroli németiség miatt, de az ifjúsági kapcsolatok fejlesztése már 1933-ban napirenden volt. Olaszországot az ideológiai közelség miatt az is kitűnő partnerré tette, hogy a dinamikusan növekedő, a Római Birodalomra hasonlító szervezeti struktúrával rendelkező, a kormány felügyelete alatt álló, az előkatonai és a világnézeti képzést egyaránt megvalósító Balilla, majd GIL szervezetei nagyon hasonlóak voltak a Hitlerjugendhez és a benne folytatott tevékenységi formákhoz. Az olasz afrikai háborús kaland miatt bekövetkező diplomáciai közeledés és a dél-tiroli németiség helyzetének rendezése révén pedig már minden akadály elhárult, hogy dinamikus és szívélyes ifjúsági kapcsolatok jöjjenek létre a két ország között. Ennek megfelelően a korábban csak szórványos kapcsolatok a „tengely” évtől, 1936-tól igazi lendületet vettek, s minden évben számos olasz, illetve német ifjúsági csoport látogatott a partnerországba. E látogatások között minden évben több olyan is volt, amely nagy reprezentatív hatással járó, sok ifjat megmozgató kapcsolat volt, amelyet mindkét ország legfelsőbb politikai vezetése is felkarolt. A közös utak és táborozások, a legfelsőbb szintű ifjúságvezetői látogatások, a partnerország minél nagyobb részének felkeresése, egymás létesítményeinek megismerése a hatalmas sajtóvisszhang nyomán is fontos részét képezték a német-olasz kapcsolatoknak. Az olyan új formák, mint a biciklis utak, a rádiós csereadás, az építészetalákozó, a vezetőcserék, a megszállt területek tanulmányozása pedig sokkal szélesebb spektrumot hoztak létre mint más országokkal fennálló kapcsolat esetében.

Japánnal minden bizonnyal csak a korábbi jó kapcsolatok, az ideológiai rokonság és a két ország közötti baráti, majd szövetségi viszony következménye volt, hogy az ifjúság is a kétoldalú kapcsolatok útjára lépjen, amelyeknek egyébként nem voltak hagyományai a korábbi korszakban. A Japánban is az egységesülés fázisában leledző ifjúság ugyan nem sokszor fogadta a HJ delegációit, de a megvalósított utak egyediségük miatt nagyon fontos szerepet játszottak. 1937-től már tervszerű kapcsolatokról beszélhetünk. Mivel azonban a nagy távolság miatt nem volt lehetőség arra,

hogy a HJ nagy számban küldjön csoportokat a szigetországba, a kiküldött csoportok több hónapot töltöttek ott. E megoldáshoz társultak még egyéb lehetőségek is: szellemi termékek Japánba küldése, kiállítások szervezése, s egy főállású megbízott kiküldése, aki állandó jelenlétével ellensúlyozhatta a HJ ritka látogatásait. A sikert mutatta, hogy az 1938-ra csúcspontjukat elérő ifjúsági kapcsolatok az 1938. novemberi német–japán kulturális egyezménynek is részét képezték, s Japán is mindenképpen a kapcsolatok fenntartását tűzte ki célul.

Angliára Németország egészen a második világháború közepéig potenciális szövetségesként tekintett, de legalábbis szerette volna elérni, hogy Anglia tartzkodó magatartásával lehetővé tegye, hogy Németország szabad kezet nyerjen külpolitikai aktivitásához. Ebből a szempontból jól jött, hogy a Hitlerjugend is nagyon aktívnak mutatkozott a kétoldalú barátság erősítésében. Ráadásul Anglia 1939-ig (Csehszlovákia feldarabolásig) nagyon előzékeny volt a náci Németországgal és annak ifjúságával szemben is. Az ifjúsági kapcsolatok terén azonban problémát okozott, hogy a Hitlerjugendnek nem volt jó véleménye az angol ifjúságról, amelyet intellektuálisnak, szabadosnak, közömbösnek tartott, különösen kritikusak voltak az ifjúsági világhatalmat meghonosító cserkészekkel szemben. Ennek ellenére a legfőbb partner mindvégig az angol cserkészlet volt. Anglia fontosságát mutatta, hogy Nabersberg már 1934-ben Londonba látogatott, ahol magas rangú ifjúsági vezetők fogadták. Látogatása bizakodásra, de egyúttal óvatosságra is okot adott. A kétoldalú kapcsolatok kialakításában az első pár évben kulcsfontosságú szereppel bírt Jochen Benemann, akinek elkötelezett tevékenysége révén a német–angol ifjúsági kapcsolatok legfőbb és legismertebb fórumává az év különböző szakában, hol Angliában, hol Németországban rendezett közösségi táborok váltak. 1939-ig 30 ilyen táborra került sor. A táborok mellett azonban az ifjúsági utak is egyre nagyobb számban valósultak meg, s a kapcsolatokat tovább színesítették a rádiós cseradások, a frontharcosok gyermekeinek látogatásai, a gazdasági és szociális tematikájú találkozások. 1936–38-ban a HJ évente kb. 30 utat tett Angliába. A megingás a harmincas évek végén következett be. Az Anschluss negatív hatásai még rendeződtek, az 1939-re tervezett programot azonban már csak részben sikerült megvalósítani, hiszen 1939 márciusától valószínűleg teljesen megszakadtak a kapcsolatok. Ezzel egy időben már a HJ sajtója is nyíltan felvállalta az ellenséges hangot. Összességében a Hitlerjugend eddig a pontig azonban mindent megtett a német diplomácia szövetségi igényének alátámasztása és a békeszínlelés érdekében.

A kiemelt partnerek közül egyértelműen Franciaország volt a legproblémásabb partner. Mivel vele Németország semmilyen szinten nem számolt partnerként, maga Hitler is örök ellenségnek tekintette, a HJ próbálkozásai a kapcsolatok és az egymás közötti megértés fejlesztésére csakis a békeszínlelés jegyében történhettek. Az amúgy is felaprózódott és németellenes francia ifjúságból mindössze a Francia Ifjúsági Bizottság a francia–német közeledésért és a frontharcos-ifjúság állt szóba a Hitlerjugenddel. A kapcsolatok fenntartása és fejlesztése végett a BIV mesterségesen tartotta fenn a francia–német ifjúsági kapcsolatok legfőbb letéteményesét, a Sohlberg–kört. A kör azonban csak módosított formában folytathatta tevékenységét, s vezetőjét, Otto Abetz is félreállították. A francia ifjúság bizalmatlanságát és érdektelenségét mutatta, hogy 1933 után már nehéz volt létrehozni a Sohlberg–találkozókat. A Hitlerjugend viszont kitartóan ostromolta a francia ifjúságot a kapcsolatok fenntartásáért, ezt bizonyították Schirach, Nabersberg és Lauterbacher sorozatos útjai. Az 1934-ben meginduló kölcsönös utak 1935-ben a Saar–vidék visszacsatolása következtében ismét elhalványultak, majd 1936-ban ismét növekedésnek indultak, s 1937-ben a legtöbb HJ-útra került sor Franciaországban. Franciaország esetében is kísérleteztek a közös táborok rendezésével, de ezek messze nem voltak olyan sikeresek, mint az angol ifjúsággal tartott hasonló táborozások. Az általános francia szkepticizmus mellett tovább növelte a bizalmatlanságot, hogy 1935-ig a HJ kiemelten gondozta a Saar–vidéki német ifjúságot, később pedig franciaországi látogatásainak jelentős része Elzász–Lotharingia területére irányult. 1938-ra ismét a feszültség vált dominánssá a kapcsolatokban, amit a háborúig már nem is sikerült enyhíteni.

Délkelet–Európa Németország számára való fontossága az ifjúsági kapcsolatok területén is megfigyelhető volt. A három legfontosabb délkelet–európai ország – Magyarország, Jugoszlávia és Románia – azonban eltérő súlyt képviseltek a Hitlerjugend számára. A három ország közül a legintenzívebb kapcsolatok Romániával alakultak ki. A sok tekintetben zavarosan végbemenő államifjúsági szervezkedés, amely időszakosan a romániai német ifjúság érdekeit is sértegette, a király és körének francia és angol orientáltsága ellenére a HJ befolyása alatt ment végbe. Ez annak ellenére így volt, hogy Romániába egyelőre nem túl sok HJ-út vezetett, s azok jelentős része is inkább a romániai németiség felkérésére irányult. A román ifjúsággal a harmincas évek második felére a vezetők cserekapcsolata vált a legfontosabb kapcsolódási ponttá. Sidorovici román ifjúsági vezető sorozatos németországi útjai, s Schirach két romániai látogatása is ezt támasztotta alá. A vezetői látogatásokat egészítette ki a HJ gazdasági referenseinek útja, vagy éppen a HJ-tancsapatok Romániába küldése. A térségben a HJ megítélése szerint minden nehézség ellenére az Ország őrzői váltak

a legfontosabb államifjúsági szervezetté. Emellett meglehetősen szabadon végezhetette tevékenységét a harmincas évek második felére a nemzetiszocialista irányultság alatt egységesülő romániai népi német ifjúság is, amely a szintén birodalmi HJ mintáit követve a háborúig csaknem a teljes német ifjúságot összefogta, s számos területen a birodalmi színvonalat elérő tevékenységet folytatott.

Az államifjúság felépítése kapcsán Jugoszláviában is hasonló folyamatok mutatkoztak, ott a Sokol szervezetére alapozva szintén a harmincas évek második felére fogták össze a teljes ifjúságot. A HJ-tal való kapcsolatok azonban nehezen indultak be, mivel Jugoszlávia kezdetben elutasító volt. 1935-től aztán egyre több HJ-csoport érkezett a balkáni országba, amelyek fő célterülete a szintén még az egységesülés fázisában lévő népi német ifjúság volt, bár a jugoszláv aggályok gyakran okoztak problémát e területek felkeresése kapcsán. A harmincas évek második felében már a Sokol vezetőinek csoportjai is felkeresték Németországot, Schirach belgrádi, valamint Miletic testi népnevelési miniszter németországi látogatása pedig már a legmagasabb rangú kapcsolatokról tanúskodtak, amelyek 1938-ra érték el csúcspontjukat, amikor is a HJ már 34 csoport jugoszláviai útjával számolt. A Sokollal azonban soha nem váltak igazán bensőségesek a kapcsolatok.

A Balkán többi országával még ennél is szerényebben alakultak a kapcsolatok. A bulgáriai viszonyok hasonlítottak még legjobban a két fontosabb balkáni partnerhez. A harmincas évek második felében kezdődő, de csak vontatottan haladó államifjúsági szervezkedésre, és a testi nevelés megszervezésére német mintákat vettek alapul, s 1935-től már nagyon szerény kapcsolatok is kialakultak a bolgár ifjúsággal, amelyek 1938–39-re évi tíz úttal már itt is elérték csúcspontjukat. Az utak kisebb száma persze abból is adódott – csakúgy mint Görögország esetében –, hogy itt nem játszott szerepet a népi német ifjúság gondozása. A néhány nagyszabású HJ-út, illetve Schirach 1937-es látogatása azonban nagy hatást értek el. Görögországban hasonlóan nehézkesen zajlott az államifjúság megszervezése, s a HJ-tal fennálló kapcsolatok is végig szerények maradtak, jóllehet fokozatos emelkedést mutattak, s 1938-ban 7 HJ-úttal elérték csúcspontjukat. Görögország esetében azonban soha nem volt igazán kedvező a fogadtatás, Schirach 1937-es szintén nem minden probléma nélkül lezajló athéni útja sem lendített a kapcsolatokon. Ennek ellenére, a HJ úgy vélte, hogy valamilyen szinten érvényesül befolyása Görögországban is. Albániával alakultak ki a legvisszafogottabb kapcsolatok, valószínűleg évente egy csoport járhatott Albániában, 1935-ben pedig az első albán csoport Németországban. A harmincas évek második felében vették tervbe, hogy HJ-kiképzőket küldjenek Albániába, illetve albán ifjúsági vezetőket fogadjanak a HJ táboraiban és iskoláiban. Összességében megállapítható tehát, hogy a HJ befolyásszerzése a Balkánon megfelelt Németország e térségben fennálló tekintélyének.

Dél-Európa fennmaradó két országában – Spanyolországban és Portugáliában – az ott kibontakozó jobboldali tekintélyelvű rendszerek kedvező terepet nyújthattak az ifjúsági kapcsolatok fejlesztésére is. E kapcsolatok fejlesztését hátráltatta azonban a viszonylag nagyobb távolság és az a tény, hogy nagyobb számú németiséget itt sem kellett gondozni. Spanyolország esetében ehhez jött még a polgárháború, így az ott fő partnerként szolgáló Falange-ifjúsággal nagyon alacsony szintű kapcsolatok jöttek csak létre, amelyek 1937-ig nem sok hatást értek el. Az igazi lendületet a spanyol ifjúság nagy létszámú és nagy nyilvánosságot kapó 1937-es útja adta meg, mely után sorozatosan érkeztek spanyol ifjúsági vezetők németországi képzésre. Jutta Rüdiger és Pilar Primo de Rivera személyes jó kapcsolata révén pedig a leányifjúság is élénkebb kontaktusokat teremtett a harmincas évek végére. A polgárháború miatt azonban továbbra is csak kevés német csoport érkezett Spanyolországba. Az 1939-ben felállított nagyszabású terveket pedig egyelőre a polgárháború utáni nehéz helyzet miatt nem lehetett megvalósítani. Portugáliával csak a harmincas évek második felében alakultak ki kötődések, amelyek a portugál államifjúsághoz kapcsolódtak, melynek további kiépítését a HJ portugál ifjúsági vezetők németországi képzésével és instruktorok kiküldésével segítette elő. 1936-tól évente már több HJ-csoport látogatott Portugáliába, de igazán nagyszabású, nagy propagandát nyújtó kapcsolatra a portugál ifjúság szerénysége és szűkös anyagi helyzete miatt nem került sor. A HJ befolyásának biztosítására a Németországgal alapvetően szimpatizáló két dél-európai országban azonban nem is voltak szükségesek nagyobb erőfeszítések.

Skandinávia 1933 előtt a német ifjúság egyik legfontosabb működési területe volt, ami a náci hatalomváltást követően többnyire negatív irányban változott meg, s ezen az sem változtatott sokat, hogy e népeket Németországban „fajilag értékes”, rokon nációknak ismerték el. Dánia közelsége miatt optimális partner lehetett volna, de régi sérelmek (főleg versailles-i határrendezés) miatt nem alakultak kedvezően a kétoldalú kapcsolatok. A dániai német kisebbség túl kicsi volt, így komoly problémát nem okozott ebben a viszonyban. Így az sem ütközött komolyabb akadályokba, hogy a Hitlerjugend felkarolja az észak-schleswigi német ifjúságot, s a HJ útjainak túlnyomó része is ebbe a térségbe irányult, 1935-től szinte elárasztották Dániát. 1936-ra 25 úttal Dánia valóban fontos partnernek tűnt, de a BIV igyekezett tovább

fejleszteni a kapcsolatokat. Így a harmincas évek végén már nagyobb számban keresték fel a HJ csoportjai a nem német területeket. A legfőbb partnerül szolgáló dán konzervatív ifjúsággal azonban nem sok érintkezés történt.

Svédországgal látványosabban alakultak a kapcsolatok, amelyekben a németországi Északi Társaság is segédkezet nyújtott. Ennek megfelelően már 1933-tól jártak HJ-csoportok Svédországban, ahol leginkább a náci és nemzeti ifjúsági szervezetek, utóbbiak közül is főleg a cserkészek voltak a legfontosabb partnerek. 1935-től itt is nagyfokú emelkedés figyelhető meg az utak számában, s a harmincas évek második felében a svéd ifjúság is egyre gyakrabban látogatott Németországba. 1938-ig folyamatos volt a kapcsolatok bővülése, amelyekre nagy hatással voltak az olyan reprezentatív utak, mint a HJ ezer fős csoportjának svédországi útja. A kapcsolatok igazi fénypontját azonban az 1937-től megrendezett közös táborok és az ún. Ifjú Észak rendezvényei jelentették. Az 1939-től ismét csökkenő intenzitású kapcsolatok azonban mindvégig felületesek maradtak, hiszen a svéd ifjúságot nem lehetett befogadóvá tenni a HJ nézetei iránt, így a nagy intenzitású érintkezés összességében nem eredményezett különösebb befolyásszerzést a svéd ifjúságra.

A későbbi quisling–Norvégia meglehetősen szerény partner volt a harmincas években. Itt is a cserkészek jelentették a partnerség kiindulópontját, a náci ifjúság jelentéktelen volt. Az első utakra már a harmincas évek első felében sor került, 1935-től pedig már több közös tábort is tartottak. Igazi látványos megjelenési forma itt is a HJ ezerfős csoportjának norvégiai útja volt. 1939-től már itt is erodálódtak a kapcsolatok.

A legfelszabadultabban az addig magáról keveset hallató, nem régóta független Finnországgal alakult a viszony, amely a szovjet veszélytől tartva érthető módon szövetségeseket keresett. A két ország ifjúságai ehhez mérten szintén nagyon szívélyes kapcsolatot alakítottak ki, s a kapcsolatok már 1933-tól kezdve nagyon élénken alakultak. 1934-től a finn látogatások már sorozatosak voltak Németországban, s a HJ szintén növekvő számú útjai során már Finnország legészakibb területeit is felkereste. A rádiós cseradásokkal színesített kapcsolatok 1938-ra érték el csúcspontjukat, amikor már 44 HJ-útra és 4–5 közös táborra került sor. Finnország tehát az észak–európai régióban a Hitlerjugend legfontosabb partnerévé lépett elő.

Németország keleti szomszédai közül egyértelműen Lengyelországot övezte a nagyobb ellenszenv. S ez csak az átmeneti diplomáciai érdekek miatt szorult némiképp háttérbe, 1938-tól azonban ismét fokozatosan romló propaganda jellemezte Lengyelországot. Nagyon fontos volt viszont a lengyelországi német ifjúság felkarolása, amely erősen széttagolt volt, területenként más–más szervezetben fejtette ki tevékenységét. Az egységesülést a lengyelországi németiség széthúzása mellett a lengyel hatóságok ellenszenves magatartása is hátráltatta. A német ifjúság mellett a lengyel ifjúsággal is kialakult egyfajta ambivalens viszony, a HJ leginkább a megszervezendő államifjúság magjának tartott Ifjú Légióval és a cserkészekkel tartott fenn kapcsolatokat. A kapcsolatok velük 1934-től követhetők nyomon, de egyelőre nagyon szerény mértékűek voltak. 1935-ben már némivel több útra került sor, amit elősegített, hogy a rádiós világhálókácsolás után Lengyelországgal jött létre először rádiós csereadás, ami nagy nyilvánosságot biztosított az ifjúsági törekvéseknek. Az adás után mérhetően több lengyel csoport érkezett Németországba, jóllehet jó részük csak átutazóban tett itt néhány napos pihenőt. S hogy a feszültségek továbbra is fennmaradtak, jól mutatta, hogy már ekkor is voltak visszamondott utak. A kétoldalú ifjúsági kapcsolatok egyik legfőbb mozgatója a Hitlerjugend majna–frankfurti területe volt, amely 1937-től újabb lendületet adott a kapcsolatoknak. Az addig mind a lengyel közvélemény, mind pedig számos ifjúsági vezető által szkeptikusan kezelt lengyel–német ifjúsági kapcsolatok ezzel el is érték csúcspontjukat, az 1938-ra tervezett utak megvalósulása ugyanis már kétséges volt. A két ország között 1939-re ismét tetőfokra hágó nagypolitikai nézeteltérések miatt az erre az évre tervezett utak pedig teljességgel elmaradtak.

A legfontosabb partner Csehszlovákiában is az ottani németiség ifjúsága volt, amely ugyancsak hosszú utat járt be, amíg a harmincas évek végére Konrad Henlein irányításával egységes szudétanémet ifjúsággá vált. A Hitlerjugendnek a cseh ifjúsággal nem igen voltak kapcsolatai, valószínűleg még annyi sem, mint a lengyel ifjúsággal. A Csehszlovákiába látogató elenyésző számú HJ-csoportok inkább a Szudéta–vidéket keresték fel. 1937-től pedig már semmilyen kapcsolatról nem tudunk. E „nyugodt” időszak után, 1938 végén Németország az Anschluss után – Csehszlovákia rovására – már második területi nyereségét könyvelhette el. A birodalomnak átadott Szudéta–vidéken a szudéta–német ifjúságot azonnal átvették a Hitlerjugendbe, létrehozták a HJ szudéta–vidéki területét, s itt is megindult a küzdelem, hogy az egyelőre HJ-on kívüli német ifjúságot is megnyerjék. Csehszlovákia teljes feldarabolása után, 1939 márciusában német védállamként jött létre Szlovákia, amelynek Hlinka Ifjúságával már a háború előtt sor került az első kölcsönös utakra. Zavartalanul kezdődhetett meg a Német Ifjúság szervezetének felépítése, amely a háborúig olyan nagy lendülettel folyt, hogy az ifjak 90 százaléka a szervezet tagjává vált.

A Baltikumban szintén kettős német érdek állt fenn, amelyek az ifjúsági kapcsolatokat is meghatározták. A balti államok egyrészt a német hatalmi érdekek színterét képezték, másrészt itt is fontossá vált a nem túl népes német kisebbség segítése. A Memel–vidék odacsatolása miatt a legproblémásabb viszony a közvetlenül szomszédos Litvániával állt fenn. Feszültség adódott abból is, hogy Litvánia megnehezítette az ottani németiség önszerveződését, a német ifjúság is csak 1938-ra tömörülhetett egységes szervezetbe. A birodalomból leginkább a HJ kelet–poroszországi területe vállalta fel a litvániai németiség segítségét, ami azonban csak az ifjúsági vezetők birodalmi képzésére terjedt ki. HJ-utakról csak 1939-ből van tudomásunk. A litván ifjúsággal semmilyen kétoldalú kapcsolat nem jött létre.

Kedvezőbb volt a helyzet Lettorszáiban. Itt a nagyon szerény számú németiség ifjúsága több szervezetben tevékenykedett, amelyeket később itt is egyetlen szervezetben egyesítettek, még ha az autoriter lett rezsim 1934-es bevezetése némiképp hátráltatta is a folyamatot. Mindenesetre a harmincas évek második felére jelentősen bővült a létszám, s az itteni német ifjúság próbált minél inkább hasonlítani a birodalmi tevékenységi körökhöz. A lett ifjúság államifjúsági tervei során szintén német és olasz mintákat vett alapul. Észtországban hasonlóan a harmincas évek végére alakult államifjúság, amely magába foglalta a német ifjúságot is. A Hitlerjugend útjai többnyire mindkét északi országot érintették, gyakran Finnországban folytatódtak. Az elsőkre már 1933-ban sor került, számuk azonban mindvégig alacsony maradt. A HJ csoportjai a német ifjúság mellett a helyi ifjúsággal, főleg a cserkészekkel találkoztak. 1938-ban az Anschluss miatt, 1939-ben pedig a Memel–vidék Németországhoz csatolása miatt vált mindkét partnerország tartózkodóbbá a HJ-tal szemben, ami a HJ útjainak számára is rányomta bélyegét.

A nyugati szomszédok közül egyértelműen Belgium volt a legfontosabb célország, hiszen itt volt Langemarck, az egykori első világháborús csatahely, amit a HJ a végtelékig misztifikált. Langemarck és más csatateretek látogatásának biztosítására az első években a HJ nem kívánt nagy számú úttal feltűnést kelteni, hanem visszafogott maradt. A harmincas évek közepén az első belga csoportok is megjelennek Németországban, és ezzel párhuzamosan a HJ is egyre gyakrabban járt a nyugati szomszédnál, s Belgium végül az egyik legintenzívebben felkeresett területek egyikévé vált. A harmincas évek óta a legfontosabb kapcsolódási pontok a belga–német ifjúsági táborok voltak. Hollandia régi demokratikus rendszere, „bolsevikbarátsága”, és a zsidók állítólagos nagy szerepe miatt kezdetben szintén nem tartozott a preferált úti célok közé, ráadásul az ifjúság itt vallási, politikai alapon eléggé tagolt volt. Így a kapcsolatok csak a harmincas évek közepén indultak, ettől kezdve folyamatosan bővültek, s az évtized végére Hollandia is nagyon kedvelt célországgá vált. Luxemburgba és Svájcba mindössze évi néhány útra került sor, utóbbi esetében szinte kizárólag a német nyelvű területekre. Liechtensteinnal még ennél is szerényebb volt a kötődés, többnyire a Svájcba látogató csoportok tettek ide kitérőt.

Az Európán kívüli világgal csak szórványos kapcsolatokkal rendelkezett a Hitlerjugend. Az Amerikai Egyesült Államoknak hagyományosan rossz megítélése volt a náci Németországban, így vele a kapcsolatok minimális szinten maradtak. A HJ inkább saját imázsának javítására törekedett, amit az amerikai érdeklődő látogatások gondozása, amerikai kiállításokon való részvétel és rádiós csereadások segítségével kívánt elérni. Arról nincsenek információink, hogy a helyi német ifjúsággal milyen kapcsolatokat ápolt a HJ. Latin–Amerika Németország számára a 19. századtól fogva fontos érdekszféra volt, ráadásul a kontinens országai szinte egytől–egyig jelentős német kolóniákkal rendelkeztek. A Hitlerjugend leginkább ezek gondozására koncentrált itteni tevékenységét. A legerősebb szálak Chilével alakultak ki, melynek németisége a birodalmi támogatások segítségével több ifjúsági szervezetet működtetett. A chilei ifjúsággal fennálló kapcsolatokról egyelőre nem tudunk. Brazíliában hasonlóan fontos német kolónia működött, több német ifjúsági szervezettel, de a németországi HJ a brazil államifjúsági tervek segítése révén a brazil ifjúságra is ki akarta terjeszteni befolyását. Egyéb kapcsolatokról a brazil ifjúsággal szintén nem tudunk. Argentínában szintén az ottani német ifjúság gondozása volt fontos, csak úgy mint Kolumbiában, Mexikóban, Uruguayban, Peruban és Haitin. Mexikóban a HJ a mexikói cserkészekkel is kapcsolatot ápolt. Bolíviában német ifjúság híján a helyi ifjúság volt az elsődleges célpont, amely ráadásul nagyon érdekelt volt a HJ megismerésében, 1938-ban és 1939-ben bolíviai ifjúsági vezetők tettek tájékoztató látogatást Németországban. A Hitlerjugend a latin–amerikai német ifjúság munkáját vezetőképzéssel, a Németország–táborban való részvétel biztosításával igyekezett elősegíteni. 1934-ben minden fontosabb latin–amerikai ország német ifjúsági vezetője Németországi látogatáson vett részt. A többi latin–amerikai országgal való szálakról egyelőre nincs tudomásunk.

A Közel–Keleten leginkább Törökországban szerzett befolyást a HJ, az egykori Török Birodalom mandátumigazgatás alatt álló területein kevésbé. A HJ igyekezett a török államifjúsági tervek megvalósítását támogatni, ezáltal itt is befolyást szerezni, s ennek elősegítésére a török ifjúság is meghívást kapott a birodalomba, miközben a HJ is többször

ellátogatott Törökországba, leginkább a Balkánra vezető utak végállomásaként. Schirachot 1937-es nagy délkeleti és keleti körútja során Kemál is fogadta, ami jó alkalmat jelentett a HJ és a német ifjúságnevelési rendszer reklámozására. Szíriában, Irakban és Iránban a mandátumadminisztráció nem nézte jó szemmel a HJ kapcsolatszerzési törekvéseit, így Schirach látogatása sem hozott kézzel fogható eredményt. E területek kapcsán meg kellett elégedni azzal, hogy szír, iraki és iráni cserkészek látogattak Németországba.

Afrikában a HJ az egykori gyarmatokon volt aktív – így Délnyugat–Afrikában és Kelet–Afrikában –, s ezeken a területeken a különböző szervezetekben tevékenykedő német ifjúságokra mindenképpen ki akarta terjeszteni befolyását, aminek azonban itt is gátat szabott az angol mandátumigazgatás. A birodalmi támogatás azonban rendszeres volt. Ezen kívül csak a távol–keleti sziámi érdeklődés, új–zélandi cserkészslányok és ausztrál egyetemi hallgatók németországi kirándulása érdemel még említést.

A Szovjetunió az ideológiai ellentét miatt nem jöhetett szóba partnerként, pedig hatalmas ifjúsági szervezete minden más szempontból alkalmas partner lehetett volna. A két diktatórikus rezsim ifjúsága azonban szemmel tartotta egymást, ami német részről az antibolsevista nevelés részét is képezte. Az antibolsevista európai ifjúsági összefogás egyelőre pedig csak kezdemény maradt.

VI. A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG

Az előző fejezet alapján egyértelműen kirajzolódott, hogy a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenysége során milyen szervezeti keretek között, milyen formákat alkalmazott, s hogy e kapcsolatok földrajzilag milyen súlypontokkal rendelkeztek. Mint láthattuk Délkelet–Európa mind nagyszámú német népcsoportjai, mind stratégiai fekvése, mind pedig gazdasági potenciálja révén előkelő helyet foglalt el a partnerek sorában. A német szemlélet Délkelet–Európa országai közé sorolta Magyarországot is. Azt a Magyarországot, amely gazdaságilag a térség legkisebb országa volt, Németország számára szinte csak mezőgazdasága volt hasznosítható, de fontos hídfunkciót töltött be a Duna mentén a Balkán irányába, s ráadásul a legnépesebb német kisebbséggel rendelkezett a térségben. Mindezek alapján az ország a Hitlerjugend látókörében is célterületté vált, ráadásul az 1930-as évek elejére tekintélyesre terebélyesedő leventemozgásban a német ifjúság kiváló partnert pillantott meg. A kérdés már csak az volt, hogy a népi német ifjúság gondozását is felvállaló Hitlerjugend milyen kapcsolatokat tud majd kialakítani egy olyan országban, amely már hosszú évek óta pángermán veszélyről beszélt, amikor német ifjúsági csoportok keresték fel a német település területeket.¹

VI. 1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel

A kétoldalú ifjúsági kapcsolatok már 1933-tól kezdve kialakulóban voltak,² s a kezdeményezést ezúttal nem a Hitlerjugend ragadta meg, mint az oly sok esetben történt, hanem Magyarország, amely Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején nagy előzékenységet mutatott a nemzetiszocialista Németország irányában. A Németország felé orientálódó Gömbös által kifejezett meghívás a Hitlerjugend számára gesztusértékű volt, és egyértelmű volt, hogy a HJ első látogatása Magyarországra diplomáciai jelentőségű esemény lesz majd. A Hitlerjugend 1933. nyári magyarországi vizitjét ebből fakadóan nagyon sokrétű előkészületek előzték meg.

Az utazás időpontja kapcsán a magyar fél kérte, hogy a HJ látogatása ne essék egy időbe a cserkészvilágtalálkozóval. A magyar követség arról is beszámolt, hogy *Carl Nabersberg*, a HJ második embere emiatt valószínűleg neheztelt is a magyar kormányra, mert a szintén nem a cserkész-világtalálkozóra, de azzal egy időben érkező ballillák külön táborhelyet kaptak látogatásukra, a HJ ezirányú kérését viszont visszautasították. Schirach ennek ellenére elfogadta a személyre szóló meghívást a jamboree megtekintésére, de elfoglaltsága miatt Nabersberg érkezett adjutánsa kíséretében. A *cserkész-világtalálkozó* a német diplomáciát is foglalkoztatta, mert fontosnak tartották a részvétel ezen az eseményen. Nabersberg azonban egyértelművé tette, hogy nincs garancia arra, hogy 1933 augusztusában léteznek-e még cserkészek Németországban, s ettől függetlenül is az volt a véleménye, hogy a cserkészek torz képet mutatnának a német ifjúsági mozgalomról. A budapesti sajtó szerint a nemzetközi cserkészmozgalom nagy hiányossága volt, hogy Európa két nagy nemzete, az olasz és a német azon nem képviseltette magát, mert e két országban felszámolták a

¹ A tervek között szerepelt, hogy a Hitlerjugend és a Levente összehasonlító elemzését önálló fejezetben tegyék meg. Erről csupán terjedelmi okokból voltunk kénytelenek lemondani. Mindazonáltal egy alapos összevetés önálló tanulmányként is megállhatja helyét a későbbiekben. A Leventéről érdekes módon mind a mai napig nem jelent meg számottevő irodalom. Ezek közül ld.: Gergely–Kiss, i. m.; Tornay, i. m.; Szabó, i. m.; Nagy, i. m.; Kristó Nagy, i. m.; Keszei, i. m.; Riba, i. m.; Gyüsi, i. m.; Varga, i. m.; Fáy, i. m.; Bán, i. m.

² A harmincas évek elején Magyarországon is működött a diákszerződés a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért*. Ennek az akciónak a keretében elsősorban Németországban élő magyar gyerekeknek akartak segíteni, akik ezáltal Magyarországon tölthették szünidejüket egy részét. Emellett üdülés céljából magyar gyerekeket is fel vettek németországi családokhoz, s cserébe német gyerekek utaztak magyar családokhoz. 1934-ben Berlinből és környékéről 73, Drezdából és környékéről 43 gyereket küldtek Magyarországra, valamint 51 főt Magyarországról Németországba. Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an die Kgl. Ungarische Gesandtschaft, 2. Mai 1935 – PAAA, R 63613. Az akcióhoz a kereskedelmi miniszter rendelete alapján Magyar Államvasutak menetdíj-kezdményt adott. Magyar Királyi Követség an das AA, 5. Juli 1935 – PAAA, R 63613. 1936-ban Hódmezővásárhely környékén első alkalommal került sor ilyen akcióra, amelyben összesen 106 középiskolai tanuló járt hat kísérelével Németországban, míg Németországból 107 fiú és lány érkezett Hódmezővásárhelyre, Szentesre és a környező városokba (távol a német lakosú területekről). A cserét rendkívül eredményesnek találta mindkét fél, így a Birodalmi Központ 1937-re már 600–700 fős cserében gondolkodott. A miniszterelnökség a cserakció idegenforgalmi jelentősége, magyar–német kapcsolatokra gyakorolt pozitív hatása mellett azonban kifogásokat is megfogalmazott. Németországból ugyanis HJ-korú fiatalok érkeztek, akikről feltételezték, hogy bárhol is vannak, terjesztik a „beléjük oltott eszméket”, még akkor is ha tartózkodnak a szándékos propagandától. Valószínűsítették azt is, hogy a Magyarországról kiutazó fiatalokra is hatással lesz az ottani szellemi légkör. Az alföldi vidékeken is voltak aggályosnak tekinthető szélsőséges politikai megmozdulások, de a legfontosabb mégis csak annak megakadályozása volt, hogy az így Magyarországra érkező fiatalok még véletlenül se kerülhessenek németek lakta vidékekre. Hódmezővásárhelyi magyar–német diáksere akcióról – MOL, K 28, 212. cs., K 28–1936–465–16744. A hódmezővásárhelyi rendőrkapitányság szerint az akció ottani fő lebonyolítóját megbízható, erős keresztény érzésű magyar ember volt, aki a Nemzeti Egyesülés Pártja (NEP) egyik szárnyához tartozott. A rendőrség biztosítottak látta, hogy a német fiatalok megbízható német családokból származnak, s csak magyar vidéken fognak nyaralni, vagyis államellenes agitáció kizárható volt. Magyar Királyi Rendőrség Hódmezővásárhelyi kapitánysága, 113/1936. biz. Szám – Magyar gyermeknek csereakcióval kapcsolatos németországi nyaraltatása. Szigorúan bizalmas, 1936. június 26 – MOL, K 28, 94. cs., K 28–193–1936–15900.

cserkészmozgalmat. Ezért fontos volt, hogy az utódszervezeteket hívják meg, így került sor a Balilla látogatására, a Budapesti Hírlap szerint a jamboree előtt és a HJ látogatására a jamboree után.³

Nabersberg utalt rá a magyar követnek, hogy a HJ baráti megállapodást kötött a Balillával, s hasonlót szeretne a magyar ifjúsággal is, s szeretne volna, ha ezt a magyar fél kezdeményezi. A Birodalmi Ifjúságvezetőség valószínűleg ebben az esetben éppen a Balilla kedvezményezettsége miatt nem akart kezdeményezően fellépni a magyar–német ifjúsági kapcsolatok olaszhoz hasonló alakításért.⁴ Masirevich berlini nagykövet üdvözölte azt a lehetőséget, hogy a cserkészésen kívül más hazafias szervezethez is jó viszony alakuljon ki, s így nemcsak az olasz, de a német ifjúság is mind nagyobb megértést tanúsíthatott a magyar törekvések iránt.⁵

A HJ küldöttsége érkezése előtt szabályozandó volt, hogy a csapat milyen ruhában érkezék Magyarországra. A külügyminisztérium kikérte ebben a kérdésben a belügyminiszter álláspontját is, aki nem tartotta kívánatosnak az egyenruha viselését, mivel az országban a politikai pártokkal szemben általános tilalom állt fenn az egyenruha viselés terén. Kivételt csak a frontharcosok, a levették és a cserkészek képeztek, s e rendelkezés alól más magyar állampolgár sem kaphatott felmentést. Az egyenruha és jelvényviselésre vonatkozó belügyminisztériumi aggályokat a külügyminisztérium is osztotta. A tervezett magyarországi kirándulás ellen viszont nem emelt kifogást, és az ellen sem, hogy a kirándulások alkalmával sátorborozzanak, ha magyar vezetők is jelen voltak: „A kalauzolással megbízott magyar állampolgárok gondoskodásának tárgyát kell, hogy képezze, hogy a kirándulók ide vonatkozó kívánságait a közérdekű szempontokkal összhangba hozzák.”⁶ A sátorborozás alternatívájaként a német követség rákérdezett arra is, hogy állami vagy más-más középületben elhelyezést kaphatnak-e a német fiatalok. Végül a belügyminisztérium – valószínűleg a látogatás diplomáciai jelentősége miatt – hozzájárult az egyenruha-viseléshez és a sátorborozáshoz is, a biztosítandó épületeket pedig a pontos program ismeretében kívánta megfontolás tárgyává tenni. Viszont a látogatás lebonyolítását csakis állandó kísérelével képzelték el, s legjobbnak tartották, ha Teleki egy megbízható cserkészt jelöl ki a küldöttség állandó kalauzaként. A magyar diplomácia a belügyminiszter figyelmébe ajánlotta azt is, hogy óvatosságra van szükség, hogy a Basch-ügy⁷ következtében a magyar diákság részéről tüntetésekre ne legyen alkalom, s ebben egyetértés volt a miniszterelnök, a vallás- és közoktatási miniszter, a honvédelmi miniszter és a kereskedelmi miniszter, valamint az Országos Testnevelési Tanács (OTT) és az Országos Idegenforgalmi Tanács között is.⁸

Az előkészítés során a magyar fél viszont kínosan ügyelt arra, hogy a HJ-delegáció Magyarországon tartózkodása során – úgy tűnik a budapesti rendezvényeken kívül – teljesen mellőzze a katonai és a hivatalos jelleget. Mindez viszont megnehezítette a szállások előkészítését, sőt a vendéglátást is. Kétségek merültek fel ugyanis, hogy bizonyos helyeken miként fogadják majd a HJ küldöttségét, s ez kihatással volt a szállások kijelölésére is. Az ellátás költségeit növelte, hogy a 80 fős küldöttség mellett el kellett látni a négy kísérő tisztet, 5 detektívet (!), a HM két kirendelt tisztjét, a Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) és a külügyi társaság 2–5 képviselőjét, a német követség 1–4 munkatársát, két német sajtótudósítót, a helyi hatóságok részéről 2–5 főt, 6–10 fő konyha-, kiszolgáló és felszolgáló személyzetet, valamint 6 fő levante őrszemélyzetet. Ehhez jött még, hogy „a vendégifjak az átlagot messze túlhaladó étvágyuak voltak”, a többszöri repeta miatt többnyire a tartalékkészletek is elfogytak.⁹

³ Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1933. június 15. Bizalmas! – HL, HM 1933/eln. I. tétel, 109 896, 113 658. i. sz.; Protokoll über eine Ressortbesprechung bezüglich der Betätigung der Deutschen Jugend im Auslande, insbesondere an den Schulen, der Fahrten der Hitler-Jugend ins Ausland und der Beschickung des Weltpfadfindertreffens in Gödöllő – PAAA, R 60014, K262533–K262536. o.; A kormány közeli Budapesti Hírlap pozitív és tárgyilagos hangvételben tudósított a HJ látogatásáról, német fordításban: Die Musikkapelle der Hitlerjugend grüsst mit dem ungarischen Hymnus die Hauptstadt Budapest. *Budapesti Hírlap*, 1933. augusztus 19. (PAAA, R 98892). Gergely Ferenc szerint a jamboreen mind a Balilla, mind pedig Hitlerjugend képviseltette magát. Az olasz ifjakat barátsággal, a németeket „hűvös, de udvarias” magatartással fogadták. *Gergely Ferenc*, A magyar cserkészlet története 1910–1948. Göncöl Kiadó, Budapest 1989, 166. o.

⁴ Az olasz–német kapcsolatokhoz képest teljesen visszafogottnak minősültek, a magyar–olasz ifjúsági kapcsolatok. 1933. januárjában Gömbös ugyan fogadta Terranovát, a Magyarbarát Olasz Ifjúsági Szervezetek elnökét, amely alkalmat adott arra is, hogy az olasz vendég megismerkedjen a magyar ifjúsági szervezetekkel, azok vezetőségével, és felvegye velük a kapcsolatot. – MOL, K 66, 225. cs., K 66–1933–II/4.

⁵ Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1933. június 15. Bizalmas! – HL, HM 1933/eln. I. tétel, 109 896, 113 658. i. sz.

⁶ MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; MOL, K 28, 98. cs., K 28–M.E.–1934–L–15968.

⁷ Bascht egy 1933 végén, néhány nappal Bleyer halála előtt Bataapátiban a névmagyarosítások kapcsán tett nyilatkozata miatt ítélték 1934-ben először három, majd 1935-ben öt hónap börtönre. – Feljegyzés a magyarországi németiség követeléseiről. In: A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944. Kossuth Kiadó, Budapest 1968, 176–177. o., 73–2. dokumentum; Spannenberger, Der Volksbund, i. m., 97. o.; *Bellér, Béla*, Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933–1938. Suevia Pannonica, Speyer 2000, 57–58. o.; *Weidlein, Johann*, A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950. Suevia Pannonica, h. n., 1996, 104–106. o.

⁸ MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; MOL, K 28, 98. cs., K 28–M.E.–1934–L–15968; Programtervezet a Hitler-Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968.; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–11583.

⁹ Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i.sz.

A HJ részéről az előkészületek július közepére zárultak le. Ekkor még észak–német fiatalokat kívántak Magyarországra küldeni, *Hempel* járásvezető vezetésével (Kiel). A felkészítésükre való behívót is kiadták már. Nabersberg számára a legnagyobb gondot – mint minden ilyen esetben – azonban az út anyagi oldala okozta, mivel a magyar határig, illetve onnan visszafelé a HJ-nak kellett állni a költségeket. Ehhez a külügyminisztériumhoz fordult segítségért. Az utazás programját ekkor azonban még nem ismerték, mert azt a magyar vendéglátók állították össze. Jelezték viszont, hogy üdvöznék, ha a kirándulás során érintenének néhány német települést és a Balatont. A magyar előkészítés során a jamboree időbeni elkerülése mellett azonban éppen arra fordítottak különös figyelmet, hogy olyan helyszín ne kerüljön a programba, ahol a vendégek a német lakossággal érintkezésbe léphettek volna. A korábbi tervekkel ellentétben viszont lehetőséget láttak arra, hogy a Balatont felvegyék oda. Utóbbival a külügyminisztérium is egyet értett.¹⁰

A meghívás alapján 80 fős delegációt vártak, akik 10 napot tölthettek Magyarországon. A Német Birodalom ifjúságvezetője az út vezetésével *Nabersberget* és *Kurt Fahrenbruch* berlini csapatvezetőt bízta meg. Az út résztvevőit az idő szűkössége miatt végül a berlini HJ sorából, minden néprétegből választották ki. Őket több napos előkészítő tanfolyamra vontak össze, melyen testi és szellemi felkészítésben részesültek, megismertették őket a magyar körülményekkel. A csoportot a berlini HJ egyik zenecsaportja is elkísérte. Nem volt egyszerű viszont az utazás előkészítése, mivel az osztrák kormány kifejezte azon óhaját, hogy a csoport ne közúton haladjon át az országon. Mivel azonban a dunai út hosszadalmas lett volna, így inkább Csehszlovákián keresztül érkeztek.¹¹ Miután minden akadály elhárult Berlinben, a Birodalmi Ifjúságvezetőségen Schirach búcsúztatta a csoportot, s feladatul adta számukra, hogy mutassák meg a magyaroknak, hogy új Németország van születőben. Majd a csapatnak a pályaudvaron is ünnepélyes búcsúztatásban volt része. A pozsonyi érkezés után az ottani német konzul fogadta őket, de már itt megjelent a magyar honvédelmi minisztérium egyik képviselője is, s Pozsonytól már a magyar állam viselte az úti költségeket is. A hajón már egyenruhájukat is felhúzták, Pozsonyból gőzössel érkeztek Budapestre. Gönyűn, az első magyar állomáson a TESZ rendezett ünnepélyes fogadást. A hajóút során baráti fogadtatásra (Göd) és tiltakozásra is sor került (Göd alatt).¹²

Nabersberg már pár órával korábban repülőn érkezett Budapestre, majd az egyik követségi tanácsossal a hajóállomásra ment, ahol addigra több ezres tömeg gyűlt össze. A Hitlerjugend küldöttsége 1933. augusztus 18-án este érkezett meg a budapesti Petőfi téri hajóállomásra egy szerb társaság hajójával. A küldöttség fogadására *Nabersberg* és *Schlimpert* követségi ügyvivő mellett megjelent a BESZK Rt. Vállalati Levente Egyesületének zenekara és Budapest VII. kerület leventedíszszázada, valamint egy kb. 20 fős cserkészcsoporthoz Papp nyugalmazott államtitkár, az MCSZ országos elnökének vezetésével, a honvédelmi minisztérium jó néhány tisztje, a TESZ elnökségének (köztük Feilitzsch Berthold), illetve a magyar társadalmi élet csúciszervezeteinek tagjai, így a Turul Szövetség országos vezetője, Verbovszky József is. Részt vettek továbbá a miniszterelnökség (Csathó Andor), a külügyminisztérium, és a német frontharcosok magyarországi csoportjának képviselői. A fogadásra nagy tömeg gyűlt össze, és arra a „horogkeresztes veszély” miatt nem a rakodóparton, hanem magán a hajón került sor.¹³

A hajó megérkezésekor a levente zenekar a német himnuszt játszotta, amelyre a HJ ifjai felemelt karral tisztelegtek. Különösen nagy volt a lelkesedés, amikor a HJ zenekara a magyar himnuszt játszotta, s azt a HJ ifjai magyarul énekelték. A himnuszok után Feilitzsch mondott köszöntő beszédet, majd Nabersberg tolmácsolta köszönetét. Az ünnepélyes fogadtatás után zárt menetben, zeneszó és a pesti közönség éljenzése, már-már lehengerlő imádata közepette a Czukor utcai iskolába vonultak (a HJ egységet a levente előlről, a cserkészcsoporthoz pedig hátulról fogta közre a rendőri felvezetés és záráson belül), ahol budapesti tartózkodásuk alatt a szállásuk volt (a tornateremben és néhány tanterem-

¹⁰ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 17. Juli 1933 – PAAA, 98891; Programtervezet a Hitler–Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968.; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–11583.

¹¹ Nem ment problémamentesen azonban ez sem, mert a csehszlovák hatóságok korábbi gyűjtőútlevelekre vonatkozó engedélye ellenére az utolsó pillanatban mindenkitől egyéni útlevelet kértek.

¹² A csehországi út során a cseh hatóságok 17 HJ-tört elkoboztak. Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler–Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29 – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Hitler–Jungen kommen nach Budapest. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892); Ungarnreise der Hitlerjugend. Nachrichtendienst des NTB und CNB vom 15. August 1933 – PAAA, R 98892; Programtervezet a Hitler–Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.

¹³ Attól tartottak, hogy a magyar nemzetiszocialista körök feltűnést akarnak kelteni a fogadáson való részvétellel. Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler–Jugend vom 17. bis 19. August 1933 (Nabersberg) – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Bericht über den Verlauf des Empfanges beim Ministerpräsidenten Gömbös (Nabersberg), 28. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 157. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-én. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i.sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892).

ben, amit leventék rendeztek be szalmazsákokkal stb.). A rendőrségi nyomozók jelentése szerint a „helybeli horogkeresztesek” már ekkor megpróbálták csatlakozni a HJ csoporthoz, amit azonban sikerült megakadályozni. A vacsora előtt még számos üdvözlő beszédre került sor.¹⁴

A HJ csoportjának állandó kísérői egy főhadnagy, egy ezredes, három őrnagy, egy lovaskapitány és két százados voltak, akik civilben teljesítettek szolgálatot. Nabersberg elmondása szerint a tisztek nagyon szabadon nyilatkoztak politikai kérdésekben, s elmondták neki, hogy Gömbös ideje már lejárt, s az „ébredőké” a jövő; beszéltek a magyar ifjúság katonai kiképzéséről a leventében, s maga Nabersberg is megtekintett egy eldugott lóteret egy középiskola tetején, ahol alapos és gyakori használatról bizonyosodhatott meg.¹⁵

Augusztus 19-én az első program a Deák téri evangélikus templomban rendezett istentisztelet volt. Ezt követően a küldöttség zárt menetben, gyalog vonult fel a Várba, ahol egy körséta (Halász bástya, Mátyás templom megtekintése, séta a Bástya-sétányon, Országos Levéltér, Hadtörténeti Múzeum) után 11 órakor Gömbös Gyula fogadta őket a miniszterelnökségen. A csapat felsorakozásakor Nabersberg Schirach nevében is köszönetet mondott a meghívásért, illetve tolmácsolta a teljes német ifjúság üdvözlését. Emellett átadta Schirach meghívását a magyar ifjúságnak, hogy a következő év tavaszán felkeresse Németországot. Majd átnyújtotta Gömbösnek a HJ legmagasabb kitüntetését, az aranyjelvényt, végül megéljeneztek Gömböst és Hitlert is. Gömbös megköszönte az üdvölést, és biztosította a csoportot, hogy mindenkivel barátságosak, aki Magyarország iránt érdeklődik, felemlgette a nehéz közös múltat, s a békéért való közös együttműködésbe vetett hitének adott hangot. Utalt arra, hogy az ifjúságnak is fontos célok felé kell szegeznie tekintetét, megköszönte a kitüntetést és a meghívást, s jó időtöltést kívánt a csoportnak.¹⁶

Rövid üdvözlő beszédek után díszfelvonulás következett a Dísz téren, majd a Királyi Vár kertjének megtekintése után a fiatalok visszatértek szállásukra. Nabersbergét és Schlimpertet Gömbös magánkihallgatáson is fogadta. Gömbös ezen a német általános helyzetről ejtett szót Nabersberggel, miközben megemlítette, hogy Magyarországnak nehéz a helyzete az antanttal szemben. Gömbös érdeklődött a HJ iránt is, majd arról beszélt, hogy antiszemita múltja ellenére azzal vádolják, hogy elárulta az antiszemitizmust és megváltozott az álláspontja a zsidókérdésben. Külön kiemelte faj-

¹⁴ Uo.; Ankunft der Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). A Magyarország mint ellenzéki keresztény lap a rendőri intézkedések kihangsúlyozásával ugyan, de tárgyilagosan tudósított; német fordításban: Eine nach vielen Tausend zählende Menge feiert die in Budapest eingetroffene Hitlerjugend. *Magyarság*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). A német részről zsidónak minősített Újság a horogkeresztes jelző használatával és a rendőri intézkedések, a magyar szélsőjobb randalírozásával együtt számolt be az eseményekről, német fordításban: Achtzig Hitlerjungen im Brauhemd in Budapest eingetroffen. *Újság*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). A Pester Llydot hasonlóképpen „zsidó lapnak” minősítették. A legkritikusabbak egyike a német részről szintén zsidónak minősített Esti Kurír volt, amely kifogásolta a HJ egyenruhájának használatát, különösen a hozzátartozó tör viselését, kifogásolta a Horst Wessel Lied játszását, mert ahhoz még el nem illant vér tapadt, kiemelte a rendőri intézkedést, s úgy gondolta, hogy az ifjak érkezése demonstrációk kiváltója volt, német fordításban: Die Hitlerjungen. *Esti Kurír*, 20. August 1933; 80 Hitler-Jungen besuchen Ungarn. *DAZ*, 15. August 1933; Ungarns Einladung an die Hitler-Jugend. *Der Tag*, 16. August 1933; Jubelnder Empfang der Hitlerjugend in Budapest, 19. August 1933; Ungarn grüßt die deutsche Jugend. *Kölnische Zeitung*, 20. August 1933; Begeisterter Empfang der Hitler-Jugend in Budapest. *Deutsche Tageszeitung*, 19. August 1933; Hitler-Jugend in Budapest begeistert empfangen, 19. August 1933; Ungarnfahrt deutscher Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892). Az Újság augusztus 26-i számában még erősebben fogalmazott, s szóba hozta a nemzetiszocializmus heves támadásait, különösen Ausztria ellen, s rámutatott, hogy ez a hatás nem áll meg a földrajzi határoknál, hanem Magyarországra is áterjedhet, s a HJ látogatása a társadalomban a paraszat sok helyen lángra lobbantotta. – BArch, NS 43/273, 244–245. o. Hasonló szellemben nyilatkozott ugyanezen a napon az Esti Kurír is, amely ismét kifogásolta, hogy egy politikai szervezet egyenruhában jön az országba, ott nyugtalanságot idéz elő, s bátorítást ad a magyar szélsőjobbnak. – BArch, NS 43/273, 221. o.

¹⁵ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 (Nabersberg) – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Bericht über den Verlauf des Empfanges beim Ministerpräsidenten Gömbös (Nabersberg), 28. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 157. o. és PAAA, R 98892.; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-én. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i.sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln, I. tétel, 109 896, 118 749. i. sz.

¹⁶ Uo.; Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892). Nabersberg beszéde a miniszterelnökségi fogadáson: „*Ew. Exzellenz! Ich habe die Ehre, im Auftrage des Jugendführers des Deutschen Reiches für die lebenswürdige Einladung zu danken, die Sie uns haben zuteil werden lassen. Sie können versichert sein, dass hinter diesen achtzig Jungen die gesamte deutsche Jugend steht, die Ihnen dankt. Ich habe gleichzeitig den Auftrag, die Einladung des deutschen Jugendführers an die ungarische Jugend zu übermitteln, im nächsten Frühjahr Deutschland zu besuchen. Zugleich habe ich die Ehre, die höchste Auszeichnung der Hitler-Jugend, das goldene Abzeichen, Ew. Exzellenz zu überreichen.*” Gömbös beszéde: „*Ich danke vielmals für die Begrüßung. Sie können versichert sein, dass wir in Ungarn stets in alter Gastfreundschaft alle begrüßen, die Interesse für unser Land haben. Wir haben schwere geschichtliche Zeiten miteinander durchlebt, und wir hoffen, dass wir im Interesse des Friedens für Europa auch weiterhin zusammenarbeiten werden, damit unsere Völker gedeihen. Es ist wichtig, dass die Jugend jetzt, in einem Zeitalter des Materialismus, auf höhere Ziele blickt, und ich sehe, dass gerade im selben Maße, wie wir Ungarn uns hohe ethische Ziele ausstecken, auch in anderen Ländern, so in Deutschland, die Jugendziele hohe ethische Ziele sind. Ich danke für die Auszeichnung und für die Einladung an die ungarische Jugend im nächsten Frühjahr eine Reise nach Deutschland zu unternehmen. Ich wünsche, dass Sie sich hier in unserem Lande wohl fühlen und sehen mögen, wie auch unter schweren Verhältnissen ein kleines Volk großen geschichtlichen Zielen zustrebt.*” Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). Die deutschen Jungen präsentieren vor dem Ministerpräsidenten Gömbös. *Budapesti Hirlap*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892); Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 23. August 1933 – PAAA, R 98892.

védő múltját, s biztosította a vendégeket, hogy mindenképpen kitart a Berlin–Bécs–Budapest–Róma tengely mellett. A kihallgatás után több miniszteri tanácsos üdvözölte Nabersberget.¹⁷

A délutánt a város megtekintésével, illetve a Margit-szigeten és a rákosi hősi temetőben töltötték a Hitlerjugend tagjai. A temetőben a német hősök sírját koszorúzták meg. Este a Dreher (Részvény) Sörgyár megtekintése után a sörgyár adott számukra uzsonnát, majd szállásukra vonultak, miközben újból „horogkeresztesek” kívántak hozzájuk csatlakozni, amit a rendőrség ismét megakadályozott. Ezt követően az Angol Park megtekintése a várható nagy tömeg miatt elmaradt. Augusztus 20-án a Mátyás templomnál részt vettek a Szent István napi körmeneten, majd a Hősök emlékművénél tisztelgő felvonulás után koszorút helyeztek el a VII. kerületi levente-díszszázad közreműködésével. Az ebéd után a budaörsi barack(gyümölcs)-kiállítást tekintették meg. Budaörsön a helyi német ifjúság egyik képviselője egyeztetett beszéddel köszöntötte őket. A kiállításon a rendőri megfigyelés szerint a németajkú lakosság „lanyha érdeklődést mutatott irántuk”, s még meg sem kínálták őket, mindenki saját pénzén volt kénytelen kóstolót venni magának. Távozásukkor egy Riedl nevezetű „állítólag állás nélküli okleveles tanár” búcsúztatta őket német nyelven, s szólt a magyar–német barátságról. A testnevelési felügyelőség jelentése szerint az ifjak nagyon jól érezték itt magukat, énekeltek, zenéltek, s csak nehezen lehetett őket távozásra bírni a következő programpontra miatt. A hosszas budaörsi időzés miatt Zsámbék megtekintése elmaradt.¹⁸

A délután hátralevő részét a Levente lágymányosi uszodájában töltötték, majd a vacsorát követően tábornótűz mellett tekintették meg a leventék sportbemutatóit, este pedig a szállásukról nézték végig az ünnepi tűzijátékot. A HJ-csoport vezetője sajnálattal állapította meg, hogy a Leventével egy közös program sem szerepelt. Mivel Nabersberg már másnap hazautazott, őt egy kávéházi este keretében a német és a magyar vezetők társaságában búcsúztatták el. 21-én az országzászlónál rendeztek díszfelvonulást, megtekintették a parlamentet, majd villás reggeli következett a sertésvágóhídon. A délutáni pihenő alatt a szállásukra megpróbált betörni „Böszörményi (sic!) Zoltán horogkeresztes vezér” és egy társa, hogy a rendőrség szerint összeköttetést szerezzen a német ifjakkal, ezt azonban a rendőrség saját beszámolója szerint ismét megakadályozta. Nabersberg ezt minősítette az egyetlen kellemetlenségnek az út során. Nabersberget már korábban is megkereste a csoport, de ő a hotelben ajánlott fel nekik találkozókat, mivel nem akart nyilvánosan ellenzéki vezetőkkel találkozni. Az ébredő magyarok is a hotelben üdvözölték Nabersberget, s fegyvert is kapott tőlük ajándékba. Gömbös pedig később juttatta el neki a Levente jelvényét.¹⁹

Délután öt órakor a Damjanich utcai birodalmi német iskolában a német követség adott teát, amelyen részt vett Papp Antal a Magyar Cserkész Szövetség elnöke, a miniszterelnöki hivatalból Csathó miniszteri tanácsos, a kultuszminisztériumból Pataky miniszteri tanácsos, Bély alezredes, a HM Elnökség B osztályának vezetője (a későbbi országos ifjúságvezető) és felesége, a TESZ részéről Lányi Árpád, a külügyminisztériumból Sabljar Károly, s megjelent a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület részéről Peter Jekel és a Turul Szövetség képviselője is. Schlímpert a régi fegyverbarátságról, a magyar vendégszeretetről, az évszázados kulturális kötődésről, a birodalmi határokon átívelő német népközösségről szólt és éltette Horthyt. A budapesti birodalmi német iskola egyik diákja az iskola 25 éves fennállásáról beszélt, s arról, hogy az iskolában a legtöbb osztálytársa magyar, akikkel jó bajtársi viszony alakult ki. Szólt arról is, hogy az évek során ők már mind Magyarország barátaivá váltak. Jobst a Német–Magyar Akadémiai Tájékoztató Iroda (Deutsch–Ungarische Akademische Auskunftsstelle) vezetője a magyar küldetéstudatról, a térség több ezer éves geopolitikai fontosságáról beszélt, történelmi áttekintést adott Magyarország fontos eseményeiről, a német lakosságról szólt. Ezt követően pihenő következett az Angol parkban.²⁰

Augusztus 22-én kezdődött a látogatás Budapesten kívüli része, melynek első állomása Gyöngyös volt, ahonnan a lelkes fogadtatás után a vendégek tovább mentek Mátraházára, majd megtekintették a Kékes-tetőt, Parádon a fürdőigazgatóság uzsonnáján vettek részt. Eger érintésével, illetve a Bükk-hegységen keresztül érkeztek meg Miskolcra, ahol

¹⁷ Állítólag egyikük azt mondta neki szélesebb körben, hogy „Különösen örülünk jövetelének, mert Ön ismét elhozza nekünk az antiszemitizmust”.

¹⁸ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-én. MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896, 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29 – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 21. August 1933 (PAAA, R 98892); Ansprache des Geschäftsträgers Ges. Rat Schlímpert; Ansprache eines Schülers der Reichsdeutschen Schule, Fritz Menne; Ansprache des Leiters der Deutsch–Ungarischen Akademischen Auskunftsstelle, Dr. Jobst – PAAA, R 98892; Begrüßungsfeier für die Hitler-Jugend in der Reichsdeutschen Schule. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 22. August 1933 (PAAA, R 98892); Beim Abendessen im Kreis der Hitlerjungen. *Budapesti Hirlap*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892); Gesandtschaft Budapest (Schlímpert) an das AA, 23. August 1933 – PAAA, R 98892.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

este ünnepélyes fogadtatásban részesültek. A vacsora közben ismét helybeli „feketeingesek” próbáltak kapcsolatba lépni velük, de ezt ismét megakadályozták. A csoportot a nap végén az evangélikus iskolában szállásolták el.²¹

Másnap a következő állomás Lillafüred (Palota-szálló és Szent István csepkőbarlang) volt. Az ebéd során ismét sor került egy incidensre. A német ifjacról fényképet készítő fényképész az ifjakkal folytatott beszélgetés során politikai témákat is érintett, sőt a Gazdasági Reformpárt röplapját is osztogatni kezdte az ifjaknak, s utólag a rendőrség arról is értesült, hogy Gömbös politikájáról becsmérlően nyilatkozott. A fényképészt ezért eltávolították. A tokaji borkóstolás (Windischgrätz-pince) után Nyíregyházán át érkeztek Debrecenbe. Debrecen előtt pár kilométerrel egy 20–25 fő tagú szélsőjobboldali csoport megállásra készítette egyik autójukat, amelyre ki akarták tűzni horogkeresztes zászlóikat, s így Debrecenbe vonulni. Miután ezt a rendőrség megakadályozta a HJ küldöttsége megérkezett a városba, ahol több ezer főnyi tömeg lelkes fogadtatásban részesült, főleg miután itt is magyarul énekelték a magyar himnuszot. A vacsora után az ipartanonc iskolában volt a szállásuk.²²

Augusztus 24-én a reggeli református istentisztelet után megismerkedtek a város nevezetességeivel (Nagytemplom, Déry Múzeum, Nagyerdő, fürdőzés a strandfürdőn), majd a hortobágyi csárdában ebédeltek, s útközben még délibábot is láthattak; megtekintették a pusztát, illetve lovagolhattak is. A következő napon Karcag, Szolnok és Cegléd érintésével Budapestre utaztak, majd még aznap délután vonattal Balatonfonyódra (sic!) tartottak, ahol az ott előkészített sátoztáborban szálltak meg. 16-án tihanyi, balatonfüredi, siófoki és balatonföldvári hajókiránduláson vettek részt. Siófokon a leventeüdülőben fürdöztek és vitorláztak.²³ Augusztus 27-én pihenőnapot tartottak, amely fürdőzéssel, kirándulással és csónakázással telt, majd délután visszautaztak Budapestre. Másnap felkészültek a hazautazásra, illetve vásárolgattak. Eközben egy 9 tagú csoportjukat kisebb incidens érte, leköpdösték és „fúj Hitler” szavakkal illették őket. 28-án este a német vendégek a Keleti pályaudvarról utaztak haza, ahol a TESZ részéről Lányi Árpád, illetve Schlimpert követségi tanácsos búcsúztatták az ifjakat. Jelen voltak a Turul Szövetség képviselői, minisztériumi munkatársak, egy leventezenekar, s egy levente nemzeti szalaggal átkötött virágcsokrot adott át Fahrenbruchnak. A beszédeket Schlimpert, Lányi és Fahrenbruch tartották.²⁴

A rendőrség összegzése szerint a Hitler-ifjakat mind Budapesten, mind vidéken nagy lelkesedéssel fogadta a magyar közönség, ami szerintük azonban „nem annyira a horogkereszt iránti szimpátiának, mint inkább a fegyelmezett s jó megjelenésű csoportnak, mint látványosságnak szólt”.²⁵ A legnagyobb szerep a TESZ-nek jutott mindvégig, s ez is mutatta, hogy csak felemásan kezelték hivatalosan a HJ látogatását.

A berlini megérkezés előtt Nabersberg a német földre lépés előtt még egyszer köszönetet mondott a magyar vendégszeretetért, megéljenezték Hitlert és Horthyt, majd a magyar és a német himnuszok után leszálltak a HJ fiataljai. A megérkezés után két nap pihenő következett és az ifjak a nürnbergi pártnapokon állítólag a leventétől kapott árvalányhaját tették sapkájukra és így vonultak fel.²⁶

Jelentéseiben a budapesti német követség is kiemelte azt az ovációt, amellyel a Hitlerjugendet fogadták. Ez messze meghaladta azt a mértéket, amellyel Magyarországon külföldi delegációkat fogadtak. Hozzá tették, hogy még az

²¹ A rendőrségi jelentés megemlítésre érdemesnek találta, hogy a vacsora közben 8–10 perces áramszünet következett be, ami a tulajdonos szerint rövidzárlat miatt keletkezett, a rendőrség viszont nem találta meg az okát. Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.

²² Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Der Abschied der Hitler-Jugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jungen in der Provinz. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 25. August 1933 (PAAA, R 98892).

²³ Siófokon egy német incidensre került sor. Egy német kirándulócsoporttal ott tartózkodó német állampolgár, bizonyos Kurt Storch személyesen üdvözölte a HJ delegáció vezetőjét, Fahrenbruchot, s kifogásolta, hogy az nem viszonzta köszönését „hitlerista módon”. Fahrenbruch a kérdőre vonást elutasította, de Storch továbbra is agresszív módon viselkedett, így Fahrenbruch két embere megfosztotta őt az ifjúsági horogkeresztes jelvényétől. Ezután a magyar rendőrség igazoltatta Storchot, akinek címét közölték Fahrenbruchhal, hogy hazatérésük után egymás között rendezhessék el az ügyet. – Uo.

²⁴ Uo.; Lányi végig elkísérte őket. Az incidens miatt feljelentett két magyar állampolgár közül a bíróság az egyiket felmentette, a másikat 20 pengős pénzbírsággal sújtotta. Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitánya a belügyminiszternek. Bizalmas, 1933. december 2. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.

²⁵ Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Der Abschied der Hitler-Jugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jungen in der Provinz. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 25. August 1933 (PAAA, R 98892).

²⁶ 80 Ungarn-Fahrer kehren heim. *Berliner Volkszeitung*, 30. August 1933; Rückkehr der Berliner Hitlerjungen aus Ungarn. *Berliner Börsen-Zeitung*, 30. August 1933 (PAAA, R 98892); Der Abschied der Hitler-Jugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892).

avangárdisták és balillák tavaszi látogatása során sem volt olyan meleg fogadtatás a magyar lakosság részéről, mint a HJ-tal szemben. A követség véleménye szerint a látogatás augusztus 23-ig tartó szakasza minden incidens nélkül zajlott le. A lelkes ováció hatására a „zsidó körök” tiltakozása és támadásai a német várakozások ellenére nagyon mérsékeltek maradtak.²⁷ A követség úgy vélte, hogy a viszontlátogatásra jövő év tavaszán kerülhet sor, de megjegyezte, hogy a levante és a cserkészek között nézeteltérések mutatkoztak ebben a tekintetben, mert mindegyik részt akart venni ezen, holott alig volt szerepük a Hitlerjugend magyarországi vendéglátásában.²⁸

A testnevelési felügyelőség képviselője is nagyon fegyelmezettnek tartotta a vendégeket, akik hálásak voltak a vendégszeretetért, s zokszó nélkül vették, ha bizonyos kívánságaikat nem állt módjukban teljesíteni. Így felsőbb utasításra nem engedték az ünnepélyes alkalmakkor kibontani zászlójukat, az éneklést és a zeneszót a városokon való átvonulásokkor, Budaörsön a német himnusz és a Horst Wessel dal eljátszását és ott hosszabb tartózkodást. A nagyközönség is szimpátiával fogadta őket, Budapesten 80 százalékban kifejezetten mosolygósan. A néhány incidenstől eltekintve a felügyelőség határozottan úgy vélte, hogy a német fiatalok nagyon szép emlékekkel távoznak Budapestről és Magyarországról, a velük érintkező levanteekkel és cserkészekkel jó barátságot kötöttek, jelvényeket, sapkákat cseréltek, fényképeket ajándékoztak, levélváltásban maradtak.²⁹

A látogatás hatalmas visszhangot kapott a sajtóban. Szinte minden nap tudósítottak a látogatásról, egyes lapok vezércikket is közöltek. Nabersberg különösen barátinak nevezte a kormányparti sajtó tudósításait, valamint az ellenzéki keresztény sajtót, s néhány kisiklástól eltekintve a „zsidó sajtót” is tárgyilagosságnak látta. A szociáldemokrata párt által beharangozott tüntetésekre nem került sor. Úgy vélte azonban, hogy az újságcikkek a tömeg lelkesedését inkább tompítottan írták le.³⁰

A hivatalos látogatás mellett a Hitlerjugend kezdeményezésére további két HJ-csoport látogatása is felmerült. A tervek szerint két csoport érkezett volna egyenként 15–30 fővel, s Magyarország mellett Romániát is érintették volna, ebből a magyarországi rész 8–10 napos lehetett. A berlini magyar követség tolmácsolta a magyar külügy felé az utazással kapcsolatban felmerülő kérdéseket is, amelyek az egyenruha viselés lehetőségeire, a sátoztáborozás, a vasúti és hajózási kedvezmények igénybevételére, szállás biztosítására irányultak. A követség a kérdésekre várt válasz mellett arról is tájékoztatást kívánt a minisztertől, hogy kívánatosnak tartja-e a kirándulást. Aggály esetén instrukciókat kért, hogy milyen formában próbálja meg lebeszélni a HJ vezetését a kirándulásokról, hogy a Magyarország iránt táplált rokonszenv alapvetően ne szenvedjen csorbát.³¹ Ebből is látszott, hogy a magyar fél a kötelező gesztusok mellett az ilyesfajta látogatásokban továbbra is pángermán propagandát látott, aminek igyekezett elejét venni.

1933 nyarán kívánt látogatást tenni a *Keresztény Cserkészesség* (Christliche Pfadfinderschaft) szászországi csoportja Magyarországon. Ez ellen a budapesti német követség ugyanúgy kételyeket támasztott, mint más német ifjúsági csoport magyarországi útja ellen. Vagyis a német diplomácia – mérlegelve a magyar hozzáállást – tartózkodó volt a magyar–német ifjúsági kapcsolatokat illetően. Az út tervezett útvonala Bécs, Sopron, Badacsony, Siófok, Budapest és a Magas Tátra lett volna, tizenhat 12–15 éves fiú részvételével. A keresztény cserkészek útját a követség azért sem tartotta célszerűnek, mert az egybe esett a IV. világcserkész-találkozóval, a gödöllői jamboreeal. Ráadásul a szervezet nem volt tagja a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának sem. Az Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve osztotta a követség véleményét, s más csoportokat nem kívánt Magyarországra engedni, mint akik a világtalálkozóra indultak.³²

A követség óvatossága nagyon is indokolt volt németországi csoportok magyarországi látogatása kapcsán, hiszen azok magyar rendőrség és csendőrség által történő zaklatása, igazoltatása, letartóztatása – úgy tűnik – általános jelenség volt. Sokszor nyilván nem is ok nélkül. 1933 nyarán állítólag 17 freiburgi teológust vett őrizetbe a Magyar Királyi Csendőrség. A csoportot talán Jakob Bleyer, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (Ungarländischer

²⁷ Még a „zsidó sajtó” is elismerően emelte ki, hogy a HJ-vendégek magyarul énekeltek a himnuszt. A követség külön kiemelte a szívélyes fogadtatás miatt Debrecent, s tájékoztatta a külügyminisztériumot, hogy a látogatásról éppen most mutatják a híradókat, amelyben a HJ látogatását, német hallgatók látogatására módosították a címben, amit ő annak tulajdonított, hogy nyilvánvalóan a zsidó körökre voltak tekintettel. – Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 23. August 1933; Deutsche Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 30. August 1933 – PAAA, R 98892.

²⁸ Uo.

²⁹ Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/el, I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.

³⁰ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892.

³¹ Magyar Királyi Követség Berlin a magyar királyi külügyminiszternek, 1933. május 17. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; MOL, K 28, 98. cs., K 28–M.E.–1934–L–15968. Elképzelhető, hogy eredendően a magyarországi hivatalos látogatás első verziója lett volna a két csoport látogatása.

³² Christliche Pfadfinderschaft, Stamm Sachsen an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Chemnitz, 12. Mai 1933; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 23. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 8. Juni 1933 – PAAA, R 63604.

Deutscher Volksbildungsverein, UDV) vezetője hívta meg, s az ő veje, Franz Kussbach, az UDV hetestanácsának tagja invitálta őket Balatoncsicsóra, hogy ott alkalmuk legyen meggyőződni arról, hogy a német kultúrtörökvéseket a magyar kormány állandóan elnyomja. Hasonló sorsa jutott állítólag Nabersberg is, amikor – szintén Bleyer meghívására – Hartára látogatott. Egy külügyminisztériumi feljegyzés szükségesnek tartotta megjegyezni, hogy a jövőben a Magyarországra látogató csoportokat megfelelőképpen instruálják abban a tekintetben, hogy tartózkodjanak mindennemű kisebbségpolitikai megnyilvánulástól. A veszélyt nem abban látták, hogy ezekkel az emberekkel bármi történik, hiszen mindig szabadon engedték őket, hanem inkább abban, hogy a magyar fél az ilyen halmozódó esetek mögött egyre inkább kémkedést sejtethet, ez pedig nem tehetett jót a két ország között fennálló kapcsolatoknak. Bleyert is tanácsosnak vélték figyelmeztetni, hogy a magyar–német kapcsolatok fő vonala érdekében tekintszen el az ilyen jellegű eseményektől.³³

Közben azonban a budapesti német követség is utánajárt a két incidensnek, s felvették a kapcsolatot Bleyerrel is. Így kiderült, hogy a teológusokat nem Bleyer hívta Magyarországra, és nem Kussbach vezette Balatoncsicsóra. A csoport már másodszor vagy harmadszor járt Balatoncsicsón, s még tanácsolták is nekik, hogy ott ne lépjenek fel túl nagy hanggal. Kétségét fejezte ki Bleyer abban a tekintetben is, hogy a csendőrség letartóztatta volna őket, szerinte csak igazoltatták őket. Azt pedig teljesen cáfolta, hogy az esetről a magyar parlament és a közvélemény hónapokig tárgyalt, illetve beszélt volna, s az esetről a sajtó is alig vett tudomást. Nabersberg ügyében arról volt szó, hogy az urak Budapestről a Balatonra utaztak, s út közben óhajuknak adtak hangot, hogy néhány német települést felkereshessenek. Így Franz Rothen (szintén az UDV hetestanácsának tagja) kíséretében Hartán is jártak, ahol Bleyer véleménye szerint teljesen korrekt módon viselkedtek, és semmifajta megütközésre nem adtak okot. Botrányosnak minősítette viszont, hogy a csendőrség igazoltatás végett a község házára kísérte őket. Bleyer ebben a helyzetben kinyilvánította, hogy minden olyasmittől tartózkodni kíván, ami ronthatná a kétoldalú kapcsolatot, s megvárta, amíg a német alkancellár beavatkozás valamilyen eredményt hoz. Az incidensről írt feljegyzésről Nabersberg is úgy nyilatkozott, hogy az nem felel meg a tényeknek.³⁴

Nabersberg látogatásáról Rothen részletes beszámolót készített. Eszerint Nabersberg két kísérőjével 1933. augusztus 2-án kereste fel az UDV-t Budapesten, s hangot adtak azon óhajuknak, hogy megtekinthessenek egy német, lehetőleg protestáns települést. Így augusztus 4-én reggel a Pest megyei Hartára mentek. A vendégek számára a magyar csendőrség által okozott kellemetlenségek már út közben megkezdődtek, s folytatódtak a látogatás színje teljes ideje alatt.³⁵ Mindenesetre ezek az esetek megmutatták, hogy a magyar rendőri szervek valóban éles szemmel kísérték minden német látogatót Magyarországon, de egyúttal arra is fényt derített, hogy a tények elferdítéséért a Magyarországon járt és a rendőrséggel összetűzésbe keveredett személyeknek és csoportoknak nem kellett a szomszédba menniük.

A Hitlerjugend nagyszabású 1933-as látogatásának hivatalos viszonzására 1934 nyarán került sor. A Levente 1934-es vizitjének előkészítéseként Nabersberg délkelet-európai körútja részeként érkezett Magyarországra, majd Kaiser járásvezető³⁶ járt Budapesten 1934 májusában. A delegációt Nabersberg vezette. Számára a honvédszázadok lovasbemutatót tartottak, a várban ünnepélyes keretek között megtekintette a szentjobbot, sétát tett a várudvarban. A küldött-

³³ Abschrift! Wieder Verhaftung einer reichsdeutscher Wandergruppe in Ungarn – PAAA, R 63605.

³⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 11. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 14. November 1933 – PAAA, R 63605.

³⁵ A Dunaharasztiiban Kussbach házában rövid kávészünetet tartó delegációt a csendőrség amiatt vonta kérdőre, hogy miért hagyták olyan sokáig az autójukat az út szélén állni, mondván, hogy az autóból valamit ellophatnak. E rövid köntörfalazás után igazoltatták az autó utasait, amit Rothen szerint nyilván felsőbb utasításra tettek, majd elvonultak. Hartán a helyi csoportvezető és néhány UDV tag fogadta a küldöttséget. Itt a csendőrség újra megjelent és felszólította a küldöttséget, hogy kövessék őket a község házára, miközben Rothen tiltakozott az eljárás ellen, ami szerinte nem szolgálta a német–magyar egyetértést, s a lakosság és a delegáció nyugtalanságára figyelmeztetett. Ezt követően ismét igazoltatták őket, s az autó – röpiratok miatti – átkutatását csak Nabersberg erélyes fellépése akadályozta meg. Kellemetlen helyzetbe hozta az intézkedő csendőröket, hogy a velük érkező civilszemély nem volt hajlandó magát igazolni, így Rothen távozásra szólította fel. Végül a csendőrök belementek, hogy a küldöttség önként elmegy a község házára. Mindezzel még nem ért véget az eset, mert a civil személy telefonváltás után ismét visszatért, s felszólított minden jelenlévőt, hogy a diplomata útlevelel rendelkező Nabersberg kivételével kihallgatásra a község házára menjenek, ahol mindenkit kihallgattak. A kihallgatáson az útvonal iránt érdeklődtek. Felkerestek-e más német településeket, miért éppen Hartára jöttek, miért a parasztsággal találkoztak és nem a falusi értelmiséggel, honnan ismerik a birodalmi német urakat, s egyáltalán mi célja van a látogatásnak Hartán. Rothen kifejtette, hogy a birodalmi német vendégeknek tudomásuk van arról, hogy Magyarországon német kisebbség él, s UDV működik, s természetesnek vélte, hogy találkoznunk akartak „néptársaikkal”, s az UDV életszerű képet kívánt mutatni a magyarországi németiség helyzetéről. Rothen ezt követően rákérdezett arra, hogy mi adott okot erre az intézkedésre, amit hivatali titokra hivatkozva megválaszolatlanul hagytak. Érdekes volt, hogy Hartán nem létezett csendőrőrs, így a csendőröknek a szomszédos faluból kellett érkezniük, s Rothen a levéltitok megsértését sejtette, mivel valószínűleg az érkezésüket előrejelző táviratuk után kaptak értesítést a csendőrök. – Abschrift für die Akten, Franz Rothen, Sekretär des UDV, Budapest, 1933. augusztus 5. – PAAA, Budapest, 176.

³⁶ Wolfgang Kaiser 1933-tól a kurhesseni HJ-terület törzsvezetője volt, 1934 júliusától a Birodalmi Ifjúságvezetőség alkalmazásában állt, majd 1937 novemberében kivált a Hitlerjugendből. Később viszont visszatért a HJ-szolgálatba, mert 1941-ben a BIV Személyzeti Hivatala vezető beosztású munkatársa lett. – Buddrus, Toatle Erziehung, i. m., 1161. o.

ség felkereste a budapesti német kolóniát is. Nabersberget elkísérte a Hitlerjunge Quex című ifjúsági regény szerzője, Karl Aloys Schenzinger is, majd Mackensen követ kíséretében mentek bemutatni a regényből készült filmet Gömbösnek, aki Kánya kíséretében érkezett a vetítésre.³⁷

Sok protokolláris program mellett a Levente útját is sikerült előkészíteni. A magyar leventék 50 fős csoportja 1934. július 7-én érkezett Németországba, és 18-án tért vissza Magyarországra. A vitéz Péry őrnagy vezetése alatt álló csoportot mindenhol a HJ válogatott csapata kísérte Nabersberg vezetésével. A Birodalmi Ifjúságvezetőség a magyar látogatásra grandiózus programmal készült, a németországi utazás Németország minden területét magába foglalta.³⁸

A magyar küldöttség vezetését képezte Péry mellett vitéz Varga Ferenc vezető főoktató, századparancsnok, egy szakasparancsnok, egy orvos. Budapest Székesfőváros 15 leventét delegálhatott a kiutazó küldöttségbe, míg a vidéki leventeparancsnokságok 31 főt. A vidéki leventéket nagyjából arányosan (3–5 fő) a hét kerületi testnevelési felügyelőségek területéről választották ki. A kiválasztás után 1934. július 1-ig kellett Budapestre érkezniük, hogy ott részt vegyenek az előzetes felkészítésen. Az esetleges akadályoztatás esetén a kerületi testnevelési felügyelőségek saját hatáskörben delegáltak új tagokat.³⁹

A Budapestre érkezés után 5 napi együttlét „olyan egységes kis magyar levente-csoportot nevelt belőlük, amely az egész úton lelkesen képviselte a magyar leventéket. A leventék minden igyekezetükkel azon voltak, hogy hiányzó ismereteiket pótolják, és semmi kívánnivalót ne hagyjanak személyük iránt”. További négy nap során rendgyakorlatokat végeztek, a vidéki leventéket megismertették Budapest nevezetességeivel, és megtanulták a Horst Wessel dalt is.⁴⁰

A felkészítést követően a leventék július 6-án hajnalban indultak útnak Németországba, búcsúztatásukra a budapesti testnevelési felügyelőség és az OTT képviselői jelentek meg, továbbá Schlimpert német követségi tanácsos. Beszédet mondott Barcsay Ádám főtanácsnok, székesfővárosi testnevelési felügyelő, aki felhívta az utazók figyelmét arra, hogy útjukat az ország minden leventéje figyelemmel kíséri, s a teljes magyar ifjúságot képviselik majd Németországban. Igyekezzenek tehát jó benyomást kelteni. A csoport július 8-án kora délután érkezett meg Passaubá, ahol Nabersberg fogadta őket a város és hivatalainak képviselőivel, illetve kormányzati tagokkal együtt. A berlini HJ 34 fős zenekara játszotta a magyar himnuszt, s felvonult további 30 berlini HJ-tag, akik a magyar csoport kísérői voltak az egész utazás alatt. Nabersberg a birodalmi ifjúságvezető nevében is köszöntötte Péryt, s kifejezésre juttatta, hogy a tavalyihoz hasonlóan ez az út is hozzájárul a két nemzet közeledéséhez. Péry köszönete mellett Németország 1933 utáni csodálatraméltó fejlődéséről beszélt. A ceremónia végén a magyar csapat németül énekelte a Horst Wessel dalt. A kb.

³⁷ JfdDR an das AA, 28. Mai 1935 – PAAA, R 63610; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.; utána Törökországba és Görögországba folytatta útját. Deutsche Jugend im Ausland. *Das Junge Deutschland*, 1934/5. sz., 142–143. o.; Eine politische Reise im Donaauraum. *RJP*, 1934/65a, 1–9. o. A Levente tartózkodó magatartását mutatta, hogy csak a hasznosítható anyagokat vette át a HJ-tól, nem mindent válogatás nélkül. Ennek a magatartásnak esett áldozatul a Hitlerjunge Quex is, melynek magyar címe „Miénk a jövő” lett volna. Ezt a bíráló bizottság azért tartotta feleslegesnek, mert a magyar ifjúságot immunisnak tartotta a kommunizmus ellen, sőt véleménye szerint a nem kívánatos elemek még a maguk javára használhatták fel a filmet. Landes Filmprüfungs Kommission, 23. Januar 1942 – PAAA, Budapest, 182; MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–7–2204; *Nabersberg, Carl*, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. *Wille und Macht*, 1934/8. sz., 12–18. o. Több írás viszont Magyarországon is megjelent, amelyeket alapul vettek a leventék képzésében; ld. Például: *Jung, Willi*, A német munkásifjúság megválogatása – támogatása – pályafutása. A jelen Németország-sorozat 5. száma, Német Információs Szolgálat, Berlin 1941; *Tschammer von Osten* (sic!), Testnevelés békében és háborúban. Sylvester Nyomda, Budapest 1941; 10 éves a Hitlerjugend. Artur Axmann, a német ifjúság vezetőjének előszavával. Levente Hírközpont, Budapest 1943; *Bély Miklós*, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941. Hasonló írások származtak Olaszországból és Japánból is: *Nagy Ernő*, A Duce ifjúsága. Levente Hírközpont, Budapest 1943; *Fekete Gabriella*, Japán katonák, ifjúság és az otthon. Levente Hírközpont, Budapest 1943.

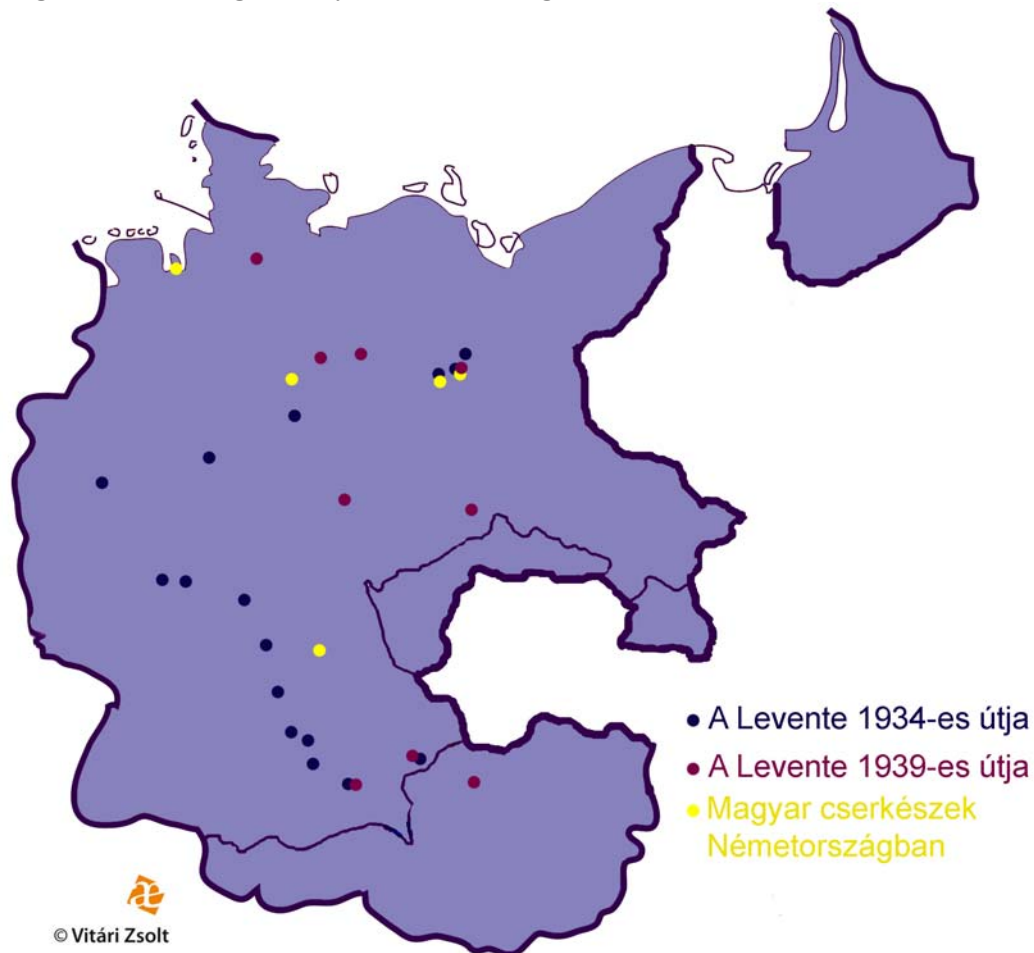
³⁸ A külügyminisztérium részéről azonban aggályok is felmerültek, hogy az összesen 10 napos út során 9 fontos német várost kívánt megmutatni a HJ a magyar leventéknek, amelyek – álláspontja szerint – nagyon távol helyezkedtek el egymástól. Kiindulópontot jelentett számukra, hogy a HJ látogatása során is csak Budapest környéki helyszínek szerepeltek a programban. Jól példázta a német léptékek szerinti számolást, hogy Miskolcot és Debrecen is Budapest közeliként kezelték. Indokolt volt viszont az az észrevétel, miszerint a leventék befogadóképessége is véges, s a túl zsúfolt program éppen ezért károsan hatna a fő célra, vagyis, hogy maradandó benyomást szerezzenek. A külügyben ezért a rajnai városok és Hamburg mellőzésére tettek javaslatot, s nagyobb hangsúlyt helyeztek volna Münchenre, Nürnbergre és Rothenburgra. Kifogásolta a minisztérium a szállás és az ellátás tervezetét is, mivel azt túl magas rangúnak találta, ami nem következett az általános német életszínvonalból, s a magyar ifjakban téves elképzeléseket ébreszthetett a németországi viszonyokról. Előbbi felvetésekkel Nabersberg is egyetértett, s a BIV már dolgozott a program lerövidítésén, illetve átdolgozásán. Nem értett viszont egyet azzal, hogy az utat kisebb anyagi ráfordítással rendezzék meg. Jogosan hivatkozott ebben a kérdésben arra, hogy a Hitlerjugend Magyarországon ugyancsak nem az átlagos magyar életszínvonalat tükröző fogadtatásban és ellátásban részesült. Így mindenképpen a legjobb ifjúsági szállók kiválasztása mellett foglalt állást. A külügyminisztérium a Levente 1934-es németországi látogatásához is jelentős anyagi támogatást nyújtott, ami 8000 márkára rúgott, de ezt a Birodalmi Ifjúságvezetőség kereken 12 000 márkával lépte túl. – Magyar Királyi Követség Kánya Kálmán külügyminiszternek. Másolat, 1934. július 24. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; AA an den JfdDR, 28. Februar 1934 – PAAA, R 98895; JfdDR an das AA, 6. April 1934 – PAAA, R 63606; AA an die Jugendführung des Deutschen Reiches Abteilung Ausland, 7. Mai 1935 – PAAA, R 63609.

³⁹ OTT társelnöke 1–7. Testnevelési Kerületi Felügyelőnek, 1934. június 14. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.

⁴⁰ OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.

háromórás passzai program – amely a lakosság ovációja közepette telt el – és az uzsonna után Münchenbe vitték a küldöttséget, ahol egy ifjúsági szállóban kaptak elhelyezést, még a vezetők hotelben szálltak meg.⁴¹

Münchenben Fiehler főpolgármester rendezett ünnepélyes fogadást számukra. Beszédében többek között kiemelte az egykori háborús szövetséget a két nép között. A városháza történelmi termeinek megtekintése után városlátogatás következett, köztük a Barna házé, majd a városnézés az Angol Kertben és a Kleinhesselohe-i tavon csónakázással fejeződött be. Délután a világháború és a náci mozgalom esettjeinek emlékművét koszorúzták meg, illetve koszorút helyeztek el a Feldherrnhalle előtt is, majd a HJ tartott díszfelvonulást. November 9-e hősei előtt a Levente is díszfelvonulással tisztelgett.⁴² Mindkét ünnepségen jelen volt Belics magyar konzul is. Este Murnauba utaztak, ahol a HJ népi bemutatókkal várta a vendégeket, akik azután visszatértek müncheni szállásukra. Másnap Augsburg, Donauwörth, Nördlingen, Feuchtwangen irányban Rothenburgba (ob der Tauber). érkeztek, ahol az ottani munkaszolgálatos tábor-

Magyar ifjak látogatásai Németországban 1933-1939

ban kaptak elhelyezést. Itt is a polgármester fogadta őket, akinek Péry átadta Budapest város ezüst plakettjét, majd a város aranykönyvét tisztelte meg bejegyzésével. A következő állomás Würzburg és Majna–Frankfurt volt, ahol a Römeren a főpolgármester rendezett fogadást. Ő is megkapta az ezüstplakettet, és Péry itt is írt az aranykönyvbe, majd városnézésre indult a küldöttség. Az ifjúság házában bajtársi estet tartottak a frankfurti HJ egyik csoportjával. Este a magyar tisztek, Nabersberg és stábja pár tagjának részvételével a Schiller Wallenstein-trilógiájának szabadtéri előadásra látogatott el.⁴³

A leventéket ezt követően Mainzba vitték, ahonnan gőzössel érkeztek Kölnbe, csaknem nyolc óras hajózás után. Kölnben a felsorakozó HJ és BDM mellett hatalmas közönség várta a magyar vendégeket. Nem sokkal később a Gürzenichben (városi díszterem) került sor a város fogadására a főpolgármesterrel. A rendezvényen a HJ nagy számban képviseltette magát. A zászlók bevonulása után érkezett Schirach, aki a főpolgármester-helyettesel együtt köszöntette a magyar leventedelegációt. A főpolgármester-helyettes beszélt a történelmi kapcsolatokról és a világháborús fegyverbarátságról, Schirach pedig a Führer nevében hivatalosan üdvözölte a magyar fiatalokat német földön. Beszélt a HJ lényegéről és feladatairól, annak békés, a szomszédokkal és más népekkel barátságot kereső külkapcsolatairól, majd háromszoros éljen hangzott el a magyar nemzetre. Schirach itt tett javaslatot a következő évi folytatásra, amely 200 magyar fiatal északi vagy balti-tengeri táborozását, és 200 HJ-tag balatoni táborozását tette volna lehetővé. Az ünnepség végén, amelyet a rádió is közvetített, Péry mondott rövid köszönő beszédet, majd a két himnusz hangzott el. Az ezt követő ünnepi ebéden a ma-

⁴¹ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Deutschlandfahrt ungarischer Levente-Jugend. *RJP*, 1934/93. sz., 3. o.; Die Fahrt der ungarischen Levente-Jugend durch Deutschland. *RJP*, 1934/97. sz., 1934. 2. o.; Ungarische Leventejugend in Deutschland. *RJP*, 1934/105. sz., 2. o.

⁴² Az 1923. november 9-i müncheni náci puccskísérelt „hősi halottairól” emlékeztek meg. Uo.

⁴³ Uo.

gyar főkonzul is részt vett, valamint a magyar kolónia tagjai. Schirach ezt követően adta át Pérynek a HJ arany becsülettörét, a többi tiszt ezüstsínű becsülettört kapott. A fogadás után városnézésre került sor. Este kilenckor a HJ és a DJ rendezett fáklyás felvonulást a birodalmi ifjúságvezető és a magyar vendégek előtt. Ezt követte a Levente díszfelvonulása a birodalmi ifjúságvezető előtt. Itt Schirach még egyszer szólt a német és a magyar ifjakhoz, cáfolta a Németországról szóló „rémmeséket” és kiemelte, hogy semmi olyan körülmény nincs, ami a két nemzetet elválasztaná egymástól. Péry is egyetértését fejezte ki Schirach szavaival és a jövőre nézve szoros közösséget jelentett be a Levente és a Hitlerjugend között. Sziklay magyar konzul a kölni magyar kolónia nevében mondott köszönetet a kitüntető fogadtatásért. Schirach a székes főváros ezüstplakettjében részesült. A díszmenet végén Schirach búcsú beszédet intézett a leventékhez, majd a csoport minden tagjával személyesen fogott kezét.⁴⁴

Kölnből a leventék Berlin felé vették útjukat, s közben Kasselben időztek még, ahol a tartományi képviselők mellett a Wehrmacht is fogadta a magyar vendégeket. Wilhelmshöhe megtekintése után este a vacsora közben a Führer birodalmi gyűlésben elmondott beszédét is meghallgatták. A leventék július 14-én Wernigerode érintése után érkeztek Berlinbe, ahol másnap fogadták őket a városházán. Péry a főpolgármestert képviselő városi tanácsosnak átadta Budapest plakettjét, s kiemelte, hogy „*azért jöttünk, hogy megismerjünk egy fegyelmezett népet, hogy erőt merítsünk a munkánkhoz, amit tovább végzünk, hogy újra felépítsük a magyar nemzetet*”. Megkoszorúzták a Neue Wache emlékművet az Unter den Lindenen, megtekintették az őrségváltást. Ezt követően a tempelhofi repülőteren pár leventének a Lufthansa jóvoltából egy 10 perces sétarepülés lehetősége is megadatott. Majd a délutánt Grunewaldban töltötték, ahol a HJ sportünnepélye kapcsán a testi felkészítéssel és sportbemutatókkal ismerkedtek. A programon 4 csoport menetelési versenye szerepelt, majd váltófutások, gimnasztika sportszerekkel, csapatversenyek, kézilabda- és labdarúgó-mérkőzés következett. A sportünnepen részt vettek a berlini Herbert Norkus területi vezetőképző iskola egyik tanfolyamának résztvevői, és megjelent Lauterbacher törzsvezető is. Este a Tanárszövetség házában közösségi este került sor a Hitlerjugenddel. Jahn területvezető⁴⁵ a teljes berlini HJ üdvözlését tolmácsolta. A Herbert Norkus területi vezetőképző iskola egyik tanfolyami csoportja szavalókórusral (Sprechchor) működött közre, de a berlini HJ zenekara is részt vett. Nabersberg ezen az estén adott hangot annak a reményének, hogy 1935-ben egy 200 magyar és 200 német fiatalnak lehetőséget biztosító csereprogram jön létre. A következő napon pedig Göring fogadta a delegációt schorfheidei vadászházában. Göring a magyar követség jelentése szerint nagyon magyarbarátnak mutatkozott, és kijelentette, hogy „*eljön még az idő, amikor a magyar zászló ott fog lengeni a Magyarországtól elvett területeken*”, illetve hogy Németország nem vár egyebet a magyaroktól, minthogy „*ismét erős, nagy és boldog nemzet legyenek*”. Beszélt arról a sorsközösségről, amely a két nemzet nehéz sorsából és a világgommunizmus elleni harcából fakadt. Göring saját bekeretezett képét ajándékként nyújtotta át a Levente küldöttségének, üdvözlését küldte Gömbös Gyulának, Péry pedig arany leventejelvényt adott át neki. Az ebédre a Hubertusstock kastélyban került sor, Nabersberg és Jahn területvezető jelenlétében, majd a természetvédelmi körzettel ismerkedtek, végül a Werbellin-tavon csónakáztak.⁴⁶

Az út zárását a potsdami látogatás jelentette, ahova gőzösön, a Havel folyón érkeztek. A városba megérkezve a polgármester a városi kastélyban fogadta őket, aki szintén megkapta Budapest emléklakettjét, Péry pedig bejegyezte látogatásukat a város aranykönyvébe. A város megtekintése során a német vendéglátók megismertették a magyar vendégekkel a porosz–német történelem fontos helyeit (pl. Helyőrségi templom, Sanssouci kastély, Neues Palais). Potsdamban sor került az Önkéntes Munkaszolgálat⁴⁷ birodalmi iskolájának megtekintésére. A Hitlerjugend birodalmi fiú- és lányvezető-képző iskolájának felkeresésére viszont már csak kevés idő maradt, mert a Führer csak röviddel előtte jelezte, hogy fogadni kívánja a küldöttséget. A fogadásra a birodalmi Kancellária udvarán került sor, és kb. egy óráig tartott. A fogadás a követség szerint mély benyomást tett a fiatal magyar vendégekre. A Führer hangsúlyozta Pérynek, hogy

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Erich Jahn a Német Nemzeti Néppárthoz közel álló Bismarck–Ifjúságban kezdte pályafutását, majd 1928-ban lépett be a Hitlerjugendbe, ahol 1933 és 1934 között a berlini HJ-terület vezetője volt. 1934-től a Birodalmi Ifjúságvezetőségen teljesített szolgálatot, majd később a DAF, az NSV és a Német Hivatalnokok Birodalmi Szövetsége alkalmazásában dolgozott. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1159. o.

⁴⁶ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente–Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; Ungarische Levente–Jugend bei Göring in der Schorfheide. *Berliner Börsen–Zeitung*, 17. Juli 1934; Zu Gast bei Göring. *Berliner Tageblatt*, 17. Juli 1934; Goldenes Levente–Abzeichen für den preußischen Ministerpräsidenten. *Kölnische Zeitung*, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783. i. sz.); OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Die ungarische Jugend am Sonntag in Berlin. *RJP*, 1934/109. sz., 1. o.; Empfang der ungarischen Levente–Jugend durch Ministerpräsident Göring. *RJP*, 1934/111. sz., 1. o.

⁴⁷ Az Önkéntes Munkaszolgálatot (Freiwilliger Arbeitsdienst) 1931-ben hozták létre azzal a céllal, hogy a világgazdasági válság hatására tömegessé váló munkanélküliséget kezeljék. Főleg parlag-, illetve lápos területek művelhetővé tételében vettek részt a munkaszolgálat tagjai. Legjelentősebb eredmény az Emsland (Alsó-Szászország nyugati, Vesztfália északi részén) vidékének hasznosítása volt. A náci hatalomátvételt követően 1935-ben a Birodalmi Munkaszolgálat (Reichsarbeitsdienst) vette át szerepét.

fontosnak tartja a jövő évi ifjúsági csereprogramot, mert ez a két nemzetet is közelebb hozhatja egymáshoz. Péry Hitlernek is átnyújtotta a leventék aranyjelvényét.⁴⁸

A kancellári fogadás után Nikolskoe-ban egy záró bajtársi este került sor, míg a tiszteket a magyar követség látta vendégül. Berlinből vonattal utaztak Passaubá, hogy onnan ismét gőzössel térjenek haza. A határ átlépése előtt Péry táviratban mondott még egyszer köszönetet a „*felejthetetlen németországi útért*”.⁴⁹ A leventék németországi kirándulása Németországban óriási sajtóvisszhangot kapott, a legfontosabb országos, illetve tartományi lapok szinte naponta tudósítottak az út lefolyásáról. Ezzel szemben a budapesti német követség azt állapította meg, hogy a magyar sajtó csak alkalmanként és akkor is csak kisebb tudósításokat közölt az útról, idézték Göring beszédét, a baloldali és katolikus lapok pedig csak egész rövid jelentést közöltek.⁵⁰

A berlini magyar követség is kiemelte a sajtó pozitív hangvételét, méltatta a HJ vendégszeretetét és főleg Nabersberg érdemeit. A látogatás sikerében azonban ugyanilyen fontos szerepet tulajdonított Péry őrnagynak, „*aki képes és sok tapintatot igénylő feladatának mindvégig a legkiválóbban felelt meg*”. A követség úgy vélte, hogy a látogatás nagymértékben hozzájárult a barátság elmélyítéséhez, amelyhez amúgy is mindenképpen a két ifjúság baráti viszonya lehetett a legalkalmasabb út.⁵¹

A látogatás lezajlása után Magyarország azonban továbbra sem nézte jó szemmel a hivatalos kereteken kívül eső látogatásokat. A magyar kormány 1934-ben tiltakozott, hogy német fiatalok és hallgatók magyarországi tartózkodásuk során viselkedésükkel megbotránkozást keltettek. Ezt azután a német külügyminisztérium a Hitlerjugendnek róta fel, amely viszont erről állítólag mit sem tudott, és állítása szerint nem a HJ megbízásából jártak német fiatalok Magyarországon.⁵²

A nem hivatalos utak mellett azonban valóban érkeztek HJ-tagok Magyarországra. A miniszterelnökségen nyomon kísérték ezeket az utakat, s a rendőrség bevonásával gondoskodtak a Magyarországra érkező személyek és csoportok bizalmas megfigyeléséről. 1934 júniusának első felében egy 200 fős csoport érkezésével számoltak, akik az egész nyarat Magyarországon töltötték. A csoporttól a magyarországi tartózkodás alatt Bräumig, a német birodalmi iskola tanára és a HJ vezetője gondoskodott. A magyar fél tudni vélte, hogy a német diákokat aszerint az elv szerint helyezik el az ország minden részében, hogy ott van-e Németországban tanuló gyermek. Így az akciónak egyúttal diákcsere jellegét is kölcsönöztek. A legnagyobb (500 fős) csoportot egy SA tiszt vezetésével Breslauból várták. Ezekben az esetekben valószínűleg a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* által szervezett cserékről volt szó. A magyar hatóságoknak külön munkát okozott, hogy a csoportok az ilyen utak kapcsán pángermánnak minősített könyveket és sajtótermékeket is hoztak az országba.⁵³

A hivatalos szintű kapcsolatokat 1935-ben Schirach javaslata alapján tervezték meg. A látogatók sorát ezúttal a Hitlerjugend nyitotta volna meg egy balatoni táborozással. Az ifjúsági csere előkészítése 1935 tavaszán kezdődött.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; Leventejugend dankt dem Reichsjugendführer. *Passauer Zeitung*, 21. Juli 1934; Letzte Stunden auf deutscher Erde. *Kölnische Zeitung*, 19. Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783. i. sz.); Levente-Jugend dankt dem Reichsjugendführer. *RJP*, 1934. július 19., *Schnelldienst*, 1934/114. sz., 1. o.

⁵⁰ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 17. Juli 1934 – PAAA, R 98892.

⁵¹ Magyar Királyi Követség Kánya Kálmán külügyminiszternek. Másolat, 1934. július 24. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–L–15968; Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útiról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Ungarische Jugend in Deutschland; Deutschlandfahrt der ungarischen Leventejugend. *Kölnische Zeitung*, 8. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Deutschland. *Essener Allgemeine Zeitung*, 9. Juli 1934; Ungarische Levente-Jugend auf der Durchreise in Passau. *Passauer Zeitung*, 9. Juli 1934; Die ungarische Leventejugend in München. *Passauer Zeitung*, 10. Juli 1934; Die ungarische Jugend in München. *München-Augsburger Abendzeitung*, 10. Juli 1934; Ungarns Jugend. *Münchener Zeitung*, 10. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Deutschland. *München-Augsburger Zeitung*, 10. Juli 1934; Die ungarische Levente-Jugend besucht Rothenburg. *Fränkischer Anzeiger*, 11. Juli 1934; Ungarisch-deutsche Kameradschaft der Jugend; *Der Deutsche*, 13. Juli 1934; Ungarische Levente-Jugend in Frankfurt. *Frankfurter Volksblatt*, 13. Juli 1934; Ungarische Jugend in Frankfurt. *Frankfurter General-Anzeiger*, 12. Juli 1934; Ungarische Jugend heute in Köln. *Kölnische Zeitung*, 12. Juli 1934; Empfang am Leystapel. *Kölnische Zeitung*, 13. Juli 1934; Köln begrüßt die ungarische Staatsjugend. *Westdeutscher Beobachter*, 12. Juli 1934; Ungarische Jugend in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934; Der Fackelzug, Feuerrede des Reichsjugendführers, Hitler-Jugend und Levente-Jugend marschieren durch Köln. *Westdeutscher Beobachter*, 13. Juli 1934; Köln grüßte die ungarischen Freunde. *Köln*, 13. Juli 1934; Junge Ungarn in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934; Levente-Jugend und HJ tragen einen Geist. *Kasseler Stadtzeitung*, 14–15. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 14. Juli 1934; Ungarische „Levente“-Jugend in Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 15. Juli 1934; Ungarische Levente Jugend in Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 16. Juli 1934; Ausländische Gäste in Berlin. *Berliner Morgen-Post*, 17. Juli 1934; Levente-Jugend zu Besuch in Potsdam. *Kölnische Zeitung*, 18. Juli 1934; Levente-Jugend beim Führer. *Hannoverscher Anzeiger*, 19. Juli 1934; Levente-Jugend beim Führer. *VB*, 18. Juli 1934; Levente-Jugend beim Kanzler. *Berliner Tageblatt*, 18. Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.); Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 31. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

⁵² Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

⁵³ MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15566.

Nabersberg Kaiser körzetvezetővel érkezett Magyarországra, eredetileg magán jellegű látogatásra. Nabersberg személyes látogatása jelezte, hogy a HJ továbbra is prioritásként kezeli a magyar kapcsolatok fejlesztését. Nabersbergék két legfőbb vendéglátója Péry és Schelken őrnagy a magyar cserkészek társelnökei voltak, akik a várakozások ellenére kiterjedt programot szerveztek, amely jó néhány magyar szervvel való kapcsolatfelvételt is magába foglalt. Nabersberg akkoriban több napot töltött Budapesten, amely alatt a neki szervezett sűrű program mellett a nyári csere kérdését is megvitatták. A magyar részről tanúsított érdeklődést, de legalábbis annak látszatát mutatta, hogy Gömbös ezúttal is személyesen fogadta Nabersberget.⁵⁴

Nabersberg az első megbeszéléseket Schelkennel folytatta, aki állítólag hangot adott azon kritikájának, hogy a cserkész mozgalomban túl nagy a katolikus egyház befolyása. Kritizálta a Magyar Cserkészszövetség erősen nemzetközi beállítódottságát is, s emiatt reformokat tervezett, amit azonban az egyházi körök és a pacifisták meg akartak akadályozni. Utalt arra is, hogy őt nyilvánosan pángermanizmussal vádolták meg. Kifejtette, hogy állítólagos szexuális jelenségek, illetve mindenféle faji (európai sziámiak, négerék) és népkverékek rossz fényt vethetnek a mozgalomra.⁵⁵ Nem tudni, hogy Schelken valóban ezt gondolta-e, vagy csak Nabersbergnek adta elő a dolgokat eképpen, aki maga is hasonló felfogáson volt.

Nabersberg másnap Schnurre követségi tanácsossal tárgyalt, majd délután a Levente parancsnoka, Boross altábornagy fogadta. A küszöbön álló közös táborozásokkal kapcsolatban Boross nem rendelkezett pontosabb információkkal, mivel az ügyben annak politikai jellege miatt a miniszterelnöké volt a döntés. Ráadásul Boross közvetlenül nyugdíjazás előtt állt. Nabersberg ezt követően látogatást tett a budapesti második kerületi leventeothonban, ahol Schag főhadnagy, kerületi parancsnok fogadta. A kaszárnya területén található otthonról, amely hatvan leventének szállást is nyújtott, nagyon tiszta és gondozott benyomást szerzett Nabersberg, s külön figyelemre méltónak tartotta a lövészállást, amely nagyon gyakori használatról tanúskodott. Utalt arra, hogy már két éve is arra a megállapításra jutott, hogy minden magyar fiút nagyon korán kiskaliberű lövészeti kiképzésben részesítenek. Este a kultuszminiszter páholyából, leventevezetőkkel együtt, egy Siegfried-előadást tekintett meg az Operában.⁵⁶

Másnap délelőtt Papp ny. államtitkár fogadta Nabersberget a cserkészházban, aki a levente és a cserkészlet közötti súrlódásokról beszélt neki, s a Nabersberget kísérő leventék megrökönyödésére olyan tervvel állt elő, amely alapján a magyar ifjúság nevelésének súlypontja a Leventéről a cserkészésre szállt volna át. Nabersberg ezt követően Tárcazy–Felicides Roman miniszteri tanácsoshoz ment a kultuszminisztériumba, aki nagyon németbarátnak és antiszemitának mutatkozott, majd közösen keresték fel Petry Pál VKM-államtitkárt, aki az egyik nap délutánjára teára hívta a vendégeket a Testnevelési Főiskolára. Majd Boross leventeparancsnok adott közös ebédet a Gellért Szállóban, amelyen részt vett Schnurre, valamint a Levente, az OTT, a kormány és a TF képviselői. Délután tekintették meg a TF-t Szukovathy igazgató kíséretében. A vendégeknek torna, ökölvívás, vívás, néptánc és lövészet terén tartottak bemutatókat, és végig járták a főiskola létesítményeit. Az ezt követő teázáson megjelent Petry államtitkár, a miniszterelnökség részéről pedig Bély ezredes.⁵⁷ Petryvel Nabersberg a magyar–német ifjúsági kapcsolatokról ejtett szót. Petry kifejtette, hogy magyar részről a hivatalos program mellett a két ország ifjúságának egyezményét is fontosnak tartják. A teázás végén a két vendég megkapta a TF bajnoki plakettjét, Nabersberg pedig a HJ törét adta át.⁵⁸

A következő napon Nabersberg Kolozsváry Béla vízicserkész felügyelő kíséretében megtekintette a cserkészek dunai vízisport kikötőjét, amelyről jó véleményt formált. Ezt követően Atanyi Istvánnal, a cserkészek külföldi titkárával és Hefty Frigyessel a vitorlázó repülő cserkészek vezetőjével a Hármashatár–hegyi vitorlázó repülő táborba ment. Utóbbi itt tett javaslatot egy közös német–magyar vitorlázó repülő tábor rendezésére, majd délután megtekintették a zugligeti

⁵⁴ Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Politischer Bericht, Budapest 3. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 251–257. o.; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 12. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

⁵⁵ Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Bély (Bruckner) Alajos (1889–1946): sportvezető, altábornagy. Bély ifjú korában Halász álnéven sikeres úszóbajnok volt, az 1906. évi amszterdami rendkívüli olimpián a 400 méteres gyorsúszásban negyedik helyezést ért el. A bécsiújhelyi katonai akadémia elvégzése után osztrák–magyar közös tiszt lett. Az I. világháború után a Magyar Úszó Szövetség alelnökéeként a vidéki úszósportot szervezte meg, majd a szövetség társelnöke lett. A második világháború alatt 1941-ben Horthy altábornagyi rangban az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének nevezte ki. Horthy bizalmasa volt, a nyilasok letartóztatták, megszökött, majd jelentkezett az ideiglenes kormánynál, de nem kapott feladatot, sőt februárban letartóztatták. A közvélemény őt tartotta felelősnek a magyar ifjúság háborúban elszenvedett sorsáért. 1945-ben lefokozták, a Népbíróság 1946-ban halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács az ítéletet életfogytiglan tartó kényszermunkára módosította. Súlyos beteg volt, gyomordaganatát helyi érzéstelenítéssel operálták. A rabkórházban halt meg 1946-ban. 1994-ben a Legfelsőbb Bíróság posztumusz felmentette. – Részletesebben ld.: Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 25–32. o.

⁵⁸ Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

cserkézparkot, és ezután a 13-as cserkészcsapatnál tettek látogatást. Itt bemutatták Nabersbergnek az 1933-as gödöllői jamboreeről készült filmfelvételeket.⁵⁹

Nabersbergnek alkalmá nyílt megbeszélések folytatására Bräumiggal, a magyarországi HJ országos ifjúságvezetővel, aki a budapesti HJ-csoport alakulásáról számolt be neki. Ezt követően felkereste Franz Voss-t, az NSDAP helyi csoportvezetőjét. Majd ismét Papp vendége volt, aki ezúttal arról is beszélt, hogy a tervezett ifjúsági csere esetén a leventék mellett a cserkészeket is vegyék figyelembe, jóllehet a Nemzetközi Intéző Bizottság 1934. június 19–20-i ülésének ajánlása kifejezetten kérte, hogy a Hitlerjugendnek a cserkészszervezetek ne küldjenek meghívásokat, s HJ-látogatások esetén is csak akkor nyújtsanak segítséget neki, ha turistaként, egyenruha és jelvény nélkül érkeznek. Bélydyvel külön tárgyalásokat folytatott a honvédelmi minisztériumban, aki nagy érdeklődést mutatott a HJ iránt, s felvonulási és szervezeti terveket kért Nabersbergtól. Bélydy annak az óhajának is hangot adott, hogy szeretne meghívást kapni a birodalmi pártnapokra, mivel nagyon érdeklődött a nagy embertömegek mozgatása, szervezése és vezetése iránt. Nabersberg eljuttatta névjegyét az UDV-hoz is. A Schnurre követségi tanácsossal rendezett ebéden a HJ magyarországi vezetője mellett Mecsér András is jelen volt, aki a miniszterelnök legszűkebb környezetéhez tartozott.⁶⁰

Március 4-én Gömbös miniszterelnök is fogadta Nabersberget. Gömbös éppen ezen a napon mondott le, és kapott újra kormányfői megbízást. Nabersberg itt ismét elővezette Schirach tervét a 200–200 fő cseréjéről. Gömbös teljes egyetértéséről biztosította, s kérte Nabersberget, hogy vegye kézbe az ügyet. Gömbös azzal is egyetértett, hogy német vitorlázó repülősek látogassanak Magyarországra. Érdeklődött továbbá a német ifjúsági mozgalom fejlődéséről, s rákérdezett a HJ taglétszámára. A létszám említésekor Gömbös állítólag nagyon elképedt. Nabersberg a budapesti német követség tájékoztatása után tért haza Németországba.⁶¹ Magyar részről a tényleges előkészítés a VKM államtitkára, Szily kezében volt, így Nabersberg ezt követően vele is felvette a kapcsolatot, hogy minden részlet tisztázzanak. A korábbi javaslatoknak megfelelően megállapodtak abban, hogy a táborozásokra július és augusztus hónapokban kerül majd sor.⁶²

Bár a tervezett időpontban a német fiatalok fogadására minden készen állt, két nappal megérkezésük előtt az utat váratlanul lemondták. Jellemzők voltak a körülmények is, amelyek a Hitlerjugend helyzetére és sok esetben esetlen ügykezelésére is rávilágították. Az utat Ribbentrop javaslatára és Schirach hozzájárulásával Sens főjársvezető mondta le, aki az éppen vezető nélküli Külügyi Hivatal helyettesként irányította. Bár a korábbi magas rangú, tulajdonképpen államközi kapcsolatok a kezdeti emelkedettség után nyilván visszatértek az ifjúsági kapcsolatok szintjére, s ezért a kancellári, illetve miniszterelnöki fogadás már nem volt kilátásba helyezve, de mégis elvárható lett volna, hogy a lemondást a HJ egy magas rangú képviselője tegye meg, vagy éppen Schirach. Az eljárás felveti annak gyanúját is, hogy Magyarország megítélése a német politikában megromlott, és ez vezetett oda, hogy egy hivatalnok tudatta a magyar féllel a lemondás tényét. Azt sem lehet azonban kizárni, hogy ez is az általános ügyetlenkedés körébe tartozott. Az út lemondásának okát Sens azzal indokolta, hogy a magyar hatóságok német származású magyar állampolgárokkal szemben tanúsított bánásmódja nagy fokú felháborodást váltott ki, főleg a már említett Basch-ügy. Jellemző volt a HJ körülméteire és diplomáciai képzettségére, hogy Basch keresztnevét is hibásan adták meg, Franz helyett Viktornak nevezték. Sens továbbá úgy nyilatkozott, hogy nem képviselhető az, hogy a német ifjúság a magyar társaival bajtársi kapcsolatokat ápol, míg a magyar állam példátlan elnyomásban részesíti a németeket. A lemondás tényét mérséklendő Sens továbbra is készségét fejezte ki, hogy a HJ fogadni kívánja a magyar ifjúságot Németországban, mert szilárd meggyőződésének adott hangot, hogy lehetséges a német és a magyar nép közötti egyetértés. Rapaich, az OTT társelnöke válaszában sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy a Hitlerjugend nem érkezik Magyarországra, megköszönte a HJ készségét a magyar csoport fogadására, amit a körülmények között nem kívánt igénybe venni.⁶³ Ezzel az 1935-re szervezett minden korábbinál kiterjedtebb ifjúsági kapcsolatok végleg zátonyra futottak.

A budapesti német követség éles hangú véleményt fogalmazott meg az ügyben, amit a külügyminisztériumban is osztottak. A követségi jelentés több kínos mozzanatra is felhívta a figyelmet. Egyrészt az út lemondása már a magyar

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Uo. A magyar cserkészeknek már korábban is voltak szórványos kapcsolatai német ifjúsági csoportokkal, még gyakrabban jártak Ausztriában. Vö. Gergely, A magyar cserkészlet, i. m., 155., 181. o.

⁶¹ Gömbös meglátogatásához Nabersberg a német követség egyetértését is kikérte, amely pozitív volt. Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

⁶² Deutsche Gesandtschaft an Nabersberg, Durchschlag, 29. März 1945 – PAAA, Budapest, 153; JfdDR Abteilung Ausland an Staatssekretär Szily im Kgl. Ungarischen Ministerium für Kultus und Unterricht, Abschrift, 17. April 1935 – BArch, R 43 II/523, 258. o.

⁶³ JfdDR an den Mitpräsidenten des Kgl. Ungarischen Landesrates für Körpererziehung, Richard von Rapaich, Abschrift, 28. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 259. o., PAAA, R 98875; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 5. Juli 1935 – PAAA, R 98875; OTT Társelnöke an Sens, Abschrift, 8. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 265. o.; BArch R 43 II/1501, 337. o., PAAA, R 98875; Bellér, i. m., 63. o.

előkészületek lezárása után érkezett meg, ráadásul a magyar fél ünnepélyes fogadással készült. Teljes készenlétben állt a balatoni tábor is, s a programot is a legapróbb részletekig kidolgozták. Ennél is kínosabb volt, hogy az 1935-ös csere ugyan a német javaslatot vette alapul a lebonyolítás terén, de az eredeti meghívás ismét Gömbös Gyula miniszterelnöktől származott, amelyet Péry altanácsnok tolmácsolt a Levente egy évvel korábbi németországi látogatása során. Gömbös viszont éppen úgy a kapcsolatok fejlesztését indítványozta, hiszen 1935-re a korábnál nagyobb csoport érkezését kívánta, amely hosszabb ideig közös táborozáson vehet részt a magyar ifjúsággal. A követség álláspontja szerint az út lemondása tehát elsősorban a miniszterelnököt érintette, amiről a követség tájékozódott is a magyar vezetőkörökben, s ez annál inkább kínos diplomáciai incidens volt, mert a HJ a Führer nevét viselte. Ehhez jött még, hogy Gömbös is abban a tudatban volt – egyébként helyesen –, hogy német részről is a legnagyobb támogatásban részesül az ügy, hiszen maga Hitler is eképpen nyilatkozott. Gömbös értetlenül állt azelőtt a jelenség előtt, hogy miként fordulhat elő, hogy olyan ügyekben, amelyekben a Führer döntést hozott, alárendelt pártszervek változásokat eszközölhetnek, anélkül, hogy azt Hitlerrel egyeztetnék.⁶⁴

A követség utalt arra, hogy a jövőre nézve az ilyen esetek negatív irányban befolyásolhatják a két ország kapcsolatát, vagyis éppen az ellenkezőjét válthatták ki annak, mint ami a német diplomácia célja volt, s amire Mackensen budapesti német követ kifejezetten megbízást kapott. A kétoldalú kapcsolatok prioritása ugyanis a német kisebbségi ügyeket is megelőzte, vagyis az ebben a kérdésben mutatkozó problémákat Hitler kifejezett óhajára a kétoldalú jó kapcsolatok végett tartózkodással kellett nyomon követni. Mackensen úgy vélte, hogy a már több hónapja húzódó Basch-ügy csak nyugodt és tárgyilagos légkörben tisztázható, nem pedig olyan tiltakozó akciók nyomán, mint a HJ kezdeményezése. Mackensen annyit mindenesetre elért, hogy beszéljen Gömbössel is az ügyről, aki elmondta neki, hogy fontosabbnak tartja a magyar–német kapcsolatokat annál, mint, hogy ilyesfajta kisiklások miatt megváltoztatná véleményét. Utalt azonban arra, hogy az ilyen akciók csak azokat erősítik, akik kritizálják őt németbarátsága miatt. Mackensen osztva Gömbös véleményét keményen bírálta az eljárásmodot is, hogy diplomáciai ügyben a külügyminisztérium megkerülésével jártak el. Annál is súlyosabbnak tartotta Mackensen ezt, mivel nem ez volt az első eset, hogy birodalmi szervek a birodalom és a politikai vezetés érdekeit figyelmen kívül hagyva cselekedtek. A magyarországi németek ügyében ugyanis sok szervezet érezte szükségesnek, hogy megnyilatkozzék. Mackensen utalt viszont arra a diszharmóniára, hogy magánszemélyek, tanulmányi és turistacsoportok sokasága jön Magyarországra, ahol kiváló bánásmódban részesülnek, s cserébe tolmácsolják szervezeteik baráti érzéseit a magyarok és a vendéglátóik iránt, miközben bizonyos csoportok a szívélyes magyar meghívásoknak nem tesznek eleget. Így viszont Mackensen szerint a kétoldalú kapcsolatok pont a kívánattal ellentétes irányban fejlődnek tovább, vagyis a magyarországi német kisebbség ügye egyre inkább középpontba látszana kerülni. Gömbös reményét fejezte ki, hogy a kérdés tisztázódik, s Mackensen kifejezetten utalt arra, hogy a külügyminisztériumon kívüli szervek megnyilatkozása a kérdésben nem kívánatos, kiemelten utalt a HJ-ra és a VDA-ra.⁶⁵

A követ véleményét osztotta Schulze, a Határvidéki és Külügyi Hivatal időközben kinevezett vezetője is, aki tájékoztatta a minisztériumot arról, hogy a jövőre nézve feladatának tekinti majd, hogy a hibát jóvátegye. Ezt viszonylag hamar meg kívánta tenni, mert Magyarország felé az egyetlen elfogadható magyarázatnak csakis a hivatalvezetői poszt betöltetlenségét tartotta. Schulze ezért személyesen kívánt Budapestre utazni, hogy ott Gömbösnek is megtegye a szükséges nyilatkozatokat. Az ügy kapcsán Hitler nevében Lammers szólította fel Schirachot arra, hogy foglaljon állást. Schirach válaszában nem vállalta a felelősséget sem a lemondás tényéért, sem annak formájáért, mert arra hivatkozott, hogy az út lemondása Ribbentrop tanácsára történt.⁶⁶ Mindez jól jelezte a gyakran a külpolitikában is jelentkező kompetenciazűrzavart, valamint a külügyminisztérium ismételt megkerülését.

A kellemetlen ügy végére 1935 augusztusában végül Hitler tett pontot, aki egyszerűen megtiltotta, hogy az ügyben további lépések történjenek, beleértve a magyar kormánytól tervezett bocsánatkérést is. Egyben kifejezte azon óhaját, hogy a HJ és más pártszervek útjai lehetőség szerint szüneteljenek.⁶⁷ A jelek szerint Hitler már nem tartotta szükség-

⁶⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Politischer Bericht, Budapest 3. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 251–257. o., PAAA, R 98875; Der Reichsminister des Auswärtigen an Lammers, 9. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 250. o., PAAA, R 98875; JfdDR Abteilung Ausland an Staatssekretär Szily im Kgl. Ungarischen Ministerium für Kultus und Unterricht, Abschrift, 17. April 1935 – BArch, R 43 II/523, 258. o., PAAA, R 98875.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Vermerk, 7. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 266. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an Botschafter Ribbentrop, Berchtesgaden, 30. Juli 1935 – BArch, R 43II/523, 262–263. o.; Handschriftliche Antwort Schirachs an Lammers, ohne Datum – BArch, R 43 II/523, 261. o.; JfdDR, GA–Amt an Staatssekretär Lammers, 5. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 264. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an den Reichsjugendführer Schirach, 18. Juli 1935 – BArch R 43 II/523, 260. o.

⁶⁷ Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 15. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 267. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an

gesnek a korábbi előzékenységet Magyarországgal szemben, s ettől kezdve az angol–német flottaegyezmény után még több önbizalommal fellépő német külpolitika egyre erélyesebben lépett fel a magyarországi német kisebbség ügyében is.

1935-ben a Levente németországi táborozásának előkészületi is folytak, de a korábbi javaslattal ellentétben 80 főnyi levente július végi kiküldését tervezték, akik az utazással együtt 28 napot táboroztak volna. A leventéket az egyes testnevelési kerületi felügyelőségek területéről választották, lehetőleg mindhárom korosztályból, akiknek „tősgyökeres” magyar származásúaknak és magyar nevének és „típusúaknak” kellett lenniük. A katolikus és protestáns leventék között nem volt szabad különbséget tenni. Egyéb feltételként szabták meg az „egészséges, megnyerő” külsőt, a „csinos” arcot, az erős és fejlett testalkatot, a jó és ügyes fellépést. Figyelembe vették az addigi magaviseletet, a kiképzés fokát és az értelmességet is. A kiküldetésben való részvevőktől elvárták, hogy utazásukat jutalomnak tekintsék. A leventék egy részénél előnyösnek tartották, ha tudnak, de legalábbis értenek németül. Ezt azonban nem szabták feltételként. Ügynöki kellett továbbá a kifogástalan és az előírások egyenruhára.⁶⁸ A kölcsönös útlemondás miatt viszont ezek az előkészítő munkálatok is kárba veszttek.

Az így keletkezett úrt a magyar cserkészek gyors eszmélése után részben gyorsan sikerült betölteni. A cserkészek tehát szinte konkurensként használták ki a levente útjának elmaradását, és maguk indultak Németországba. 1935 augusztusában egy 90 fős magyar cserkészcsapat látogatott Berlinbe, majd Potsdamba. Berlinben a Stettiner pályaudvaron a BIV képviselői (Kaiser) egy HJ-zenekar kíséretében fogadták a magyar fiatalokat, akik nagy érdeklődést mutattak a HJ létesítményei iránt. A Neue Wache emlékműnél pusztai virágból és fűből font koszorút helyeztek el a hősök tiszteletére. Az AEG néhány egységének és szociális létesítményeinek megtekintése után az ottani tanonciskola vendégei voltak. A csoport Papp Antal vezetése alatt állt. A BIV véleménye szerint az út hozzájárult a kétoldalú megbecsülés fejlesztéséhez.⁶⁹

A magyar külügyminisztérium a berlini magyar követség jelentései alapján a Hitlerjugend minden fontosabb rezdülését nyomon követte. Kritikus hangvételrel viszonyultak a HJ totalitási igényeihez, más ifjúsági szervezetek feloszlásához, különösen akkor, amikor azok az egyházak ellen nyilvánultak meg. A magyar diplomácia viszont naiv módon azt várta, hogy például az evangélikus ifjúság betagolása a HJ-ba azt eredményezheti, hogy az addig ott kizárólagosan uralkodó nemzetiszocialista szellem mellett valamiféle vallásos befolyás is érvényesül majd. Nyomon követték a katolikus egyház elleni atrocitásokat is, az egyházak marxista barátsággal való megvádolását, az egyházakat bemocskoló állóröplapokat. A követség úgy értékelte, hogy megütközést válthatnak ki a módszerek, de végtére is érthető a HJ célja, hogy elérkezettnek látta az időt a teljes államifjúság kialakítására. Figyelemmel kísérték a HJ és a még meglévő egyházi szervezetek összetűzéseit, s helyesen ismerték fel, hogy egyfajta új kultúrharcról van szó, amely most nem az iskolai kérdést, hanem az ifjúság szellemiségének kézbevételeét jelenti.⁷⁰

Az 1935-ös megrázkódtatás után a kétoldalú kapcsolatok 1936-ban kifejezetten mélypontra kerültek. A tartózkodó magatartást német részről a HJ sajtója is tükrözte, amely ugyan egyelőre nem alkalmazott drasztikus megfogalmazásokat, de korábbi kifogásait továbbra sem rejtette véka alá. Az RJP nemcsak az egyes országok ifjúságáról közölt írásokat, hanem általános cikkeket is megjelentetett. Így Magyarország sem kerülhette el, hogy népiségi politikáját a HJ sajtó is határozott, de mégis baráti hangnemben megírt kritikával illesse. A HJ illeszkedve az általános német külpolitika irányához megértést tanúsított Magyarország törekvései iránt, hogy a határon túl rekedt magyarokat gondozza, de hiányolta ugyanezt a megértést a magyarországi németekkel szemben. Kifogásolták a névmagyarosítást, Basch elítélését, illetve a nemzetiségi iskolák zilált helyzetét. S végül arra a megállapításra jutottak, hogy az iskolakérdés tekintetében a csehszlovákiai és romániai magyarok jobb helyzetben vannak, mint a magyarországi németek.⁷¹

E helyzetben 1936-ban a korábbi hivatalos, diplomáciai szintű és kölcsönös látogatások abbamaradtak, s valószínűleg csak egy-két csoportos útra került sor. Ilyen volt a HJ hessen–nassau területének délkelet–európai és magyarországi útja július 16. és 30. között. A terület vezetősége, a járások és DJ-járasok vezetői, a járások határvidéki és kül-

den Leiter des GA–Amtes beim JfdDR, Schulze, 15. August 1935 – BArch R 43 II/523, 267. o.

⁶⁸ HL, Jász–Nagykun–Szolnok vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1347, 4. doboz, 15.907–te.

⁶⁹ RfJ Abteilung Ausland [an das AA], 26. August 1935 – PAAA, R 98875; Ungarische Jugend in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1935/181. sz., 2. o.; A Magyar Cserkészszövetség táviratban mondott még egyszer köszönetet a fogadtatásért. Magyar Cserkészszövetség Országos Elnökség an Kaiser, dátum nélkül – PAAA, R 98875.

⁷⁰ Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1934. január; Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1935. október 30. – MOL, K 63, 184. cs., 135–21/3. tétel; Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1935. augusztus 3. – MOL, K 63, 184. cs., 1935–21/3. tétel; Magyar Királyi Főkonzulátus Köln Kánya Kálmánnak, 1935. július 9. – MOL, k 63, 184. cs., 1935–21/3. tétel.

⁷¹ Magyarische Volkstumspolitik. *RJP*, 1936/271. sz., 5. o.

ügyi referensei, illetve a gazdaságpolitikában dolgozó HJ-tagok vettek részt rajta.⁷² 1936 júliusában pedig 100 ifjú magyar érkezett Bayreuthba az NSV csereakciója keretében, akik 4 hetet töltöttek a Bajor Keleti vidéken. A vendégeket német családoknál helyezték el Bayreuthban, Bambergben, Koburgban, s ott tartózkodásuk alatt egy sor HJ-tábort kerestek fel. 1936 augusztusában a sziléziai HJ a magyar kereskedelmi főiskola professzorait látta vendégül, akik az olimpián való részvétel után Szilézia különböző részeit látogatták meg. A vendégeket fogadta a HJ területvezetője, aki megmutatta nekik a hivatal különböző osztályait.⁷³ Több látogatásról nem rendelkezünk információval.

1937 januárjában a hamburgi székhelyű Állami Szociálpedagógiai Intézet a VDA és a BIV közreműködésével jelentette be, hogy 1937 nyarán kb. 12 HJ-taggal bácskai területeket keresne fel, ahol népiségi esteket is akartak rendezni. A követség a magyar hozzáállás ismeretében csak akkor tartotta megvalósíthatónak az utat, ha ahhoz a magyar szervek beleegyezése is megszerezhető. Ehhez a külügyminisztérium véleményét kérte, hogy felvegye-e a kapcsolatokat a magyar szervekkel, s közben megjegyezte, hogy a tervezett két napos látogatás ellen, s ott a helyi HJ-tal való kapcsolatfelvétel ellen nem emel kifogást.⁷⁴ Az út kimenetelét nem ismerjük.

A HJ Délkelet–Európába vezető gazdaságpolitikai tanulmányútja 1937-ben Magyarországot is érintette, még ha a többi országhoz, főleg Romániához képest a pár napos magyarországi tartózkodás teljesen el is törpült. A küldöttség szeptember 18-án érkezett gőzhajóval Bécs felől, s 22-én már tovább is utazott Aradra. A látogatás csak Budapestre és környékére korlátozódott. A delegációt a pályaudvaron a Királyi Magyar Mezőgazdasági Kamara és a Német–magyar Kereskedelmi Kamara elnöke, Mecser András, a követség képviselője, az NSDAP helyi szervezete és a német kolónia több képviselője fogadta. Az első délután a csoport kívánságára szabad programmal, városnézéssel, az ausztriai tapasztalatok megbeszélésével telt el, és találkoztak a Magyar Mezőgazdasági Szövetkezetek elnökével is. Este a társaság Mecser vendége volt. A második nap Budapest megtekintésével telt, s a csoport részt vett a budapesti hősi temetőben a világháború alatt Budapest katonai kórházaiban meghalt német katonák emlékművének felavatásán, s koszorút helyeztek el a magyar emlékműnél is. Délben Ottokar Lorenz, a küldöttség vezetője és a HJ helyi vezetője a követség vendégei voltak ebédre. Harmadik nap megtekintették a legnagyobb magyar szövetkezet, a Hangya létesítményeit, amelyen keresztül a németországi export jelentős része is bonyolódott. Vay államtitkár fogadáson látta vendégül a csoportot a földművelésügyi minisztériumban, majd ipari létesítményeket tekintettek meg. A délután további részét birodalmi német körben töltötték a Német–magyar Kereskedelmi Kamara épületében, ahol birodalmi németek tartottak előadásokat Magyarország szociálpolitikai és gazdasági helyzetéről. Este a kamara birodalmi német alelnöke adott vacsorát, amely alkalmat adott a vendégeknek a helyi pártvezetőkkel és a birodalmi német kolóniával való megismerkedésre. Az utolsó napon Kisbérre látogattak, ahol a Bábolnai Állami Gazdaság létesítményeit nézték meg. A nap végére tervezett követségi fogadás azonban meghiúsult. A következő napon a delegáció program szerint utazott tovább Romániába. A követség az út magyar szakaszát teljes mértékben kielégítőnek találta, amely magyar részről kiválóan elő volt készítve, így a résztvevők jó bepillantást nyertek a magyar gazdasági élet ágazataiba, és áttekintést kaptak a magyar–német gazdasági kapcsolatokról. A követség feltételezte, hogy a vendéglátók is a legjobb benyomást szerezték a vendégekről.⁷⁵

Ez az út is mutatta, hogy a kapcsolatok a Leventével még mindig nem álltak helyre, továbbra is inkább a cserkészek voltak aktívak. 1937-ben már közösségi táborra is sor került a magyar ifjúsággal. 1937. augusztus 15. és 30. között a veszfáliei Haditengerészeti HJ 300 fős nagy vizitúráján a magyar vízicserkészek egy csoportja is részt vett. A túra Höxterben indult a Weseren lefelé és Wilhelmshavenben végződött. A magyarok a német tengerészképzés tapasztalataival ismerkedtek meg, de alkalmuk nyílt a HJ más munkaterületeinek tanulmányozására is. Meglátogattak sportrendezvényeket, nagygyűléseket, táborokat, s a Weser vidékén több kirándulást is tettek. Ellátogattak Bremerhavenbe is, ahol hadihajókat és a kikötőt is megtekintették.⁷⁶

1937 szeptemberében szintén magyar cserkészek indultak Németországba Kolozsváry Béla vezetésével. Kolozsváry Sztójay követtől az út kapcsán azt kérte tőle, hogy gondoskodjon a nürnbergi látogatás ünnepélyességéről. Szerette volna elérni, hogy a magyar cserkészek látogatása ne legyen kisebb jelentőségű, mint korábban a románoké. A cser-

⁷² HJ in Ungarn und Südosteuropa. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.

⁷³ 100 junge Ungarn in Bayreuth. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.; Ungarische Professoren bei der Schlesischen HJ. *RJP*, 1936/193. sz., 2. o.

⁷⁴ Staatliches Sozialpädagogisches Institut an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Hamburg, 5. Januar 1937; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Januar 1937 – PAAA, R 60449.

⁷⁵ RfJ Wirtschaftspolitisches Referat an das AA, 7. Juli 1937 – PAAA, R 98896; Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1937. szeptember 9. – MOL, K 63, 188. cs., 1937–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest, 24. September 1937 – PAAA, R 98897; Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. *RJP*, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. *RJP*, 1937/225. sz., 2. o.

⁷⁶ „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Ungarische Seepfadfinder als Gäste der Marine-HJ. *RJP*, 1937/180. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

készcsapat nürnbergi látogatása a hollandiai világjamboreeről való hazatérés megszakítását jelentette fél napra, amelyre Kolozsváry vezetésével 407 fős magyar cserkészküldöttség ment ki.⁷⁷ Az alakulatot Nürnbergben a HJ mellett a városvezetés fogadta volna, a főpolgármesterrel az élen, de ezt a pártkörzet-vezető megakadályozta, mert ő akarta személyesen üdvözölni a vendégeket. Így Robert Pfaller királyi magyar konzul is úgy vélte, hogy a látogatás pártüggyé vált, így az ellátás költségeit sem vállalta át a város, amit így a konzul fizetett ki.⁷⁸

1937-re már oldódott a feszültség. Mindenesetre a csorba kiköszörülése ellenére a HJ kritikus hangvétele továbbra is érvényesült. A Hitlerjugend érintőlegesen foglalkozott a határon túli magyar ifjúság kérdésével is, amelyet az általános „lezsidósodás” miatt passzivitással vádolt meg. 1937 közepétől a HJ erősödő szellemi mozgást vélt felfedezni a magyar ifjúságnál, amely hangsúlyozta a nemzeti mozzanatot, de sajnálatos módon a faji–népiségi vonulatot nem igen tette magáévá, így a zsidóságtól való elszakadást a közvetlen elkövetkező években nem tartotta lehetségesnek. Romániában kiemelték az új generáció elkülönülését a régítől és a román államhoz való pozitív viszonyulását.⁷⁹

Különösen említésre méltó esemény volt 1937-ben Schirach nagy keleti útja, amelynek utolsó állomása Budapest volt, ahol a látogatás tervezett időpontja 1937. december 12–13-ra esett. Az utat Anton Dorfmeister járásvezető 1937. október végi november eleji vizitje készítette elő.⁸⁰ Schirach a Levente és a Cserkészszövetség vezetőivel is találkozni kívánt, a követség pedig egy-két magas rangú politikus felkeresését is javasolta. A követség szolidan emlékeztetett arra is, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség legfontosabb – egyébként Schirach által kiadott – Wille und Macht című lapjában megjelent, Magyarországot kritizáló cikkek miatt a magyarok részéről bizonyos gátlások voltak észlelhetők. Ráadásul Schirach semmiféle magyar meghívással sem rendelkezett. Emiatt a vallás- és közoktatási miniszter előkészítés nélküli felkeresését nem tartotta célszerűnek a követség. Inkább azt javasolta, hogy Schirach a külügyminisztériummal beszélje meg az ügyet, s ezt követően Sztójayt tájékoztassák szándékukról. A követség novemberi állásfoglalásában is utalt arra, hogy mértékadó magyar körökben továbbra is nehezteltek a Hitlerjugendre, sőt sértve érezték magukat. Ezért úgy vélték, hogy a birodalmi ifjúságvezetőnek számolnia kell azzal, hogy ezt az ügyet szóba hozzák, s ez alkalmat adna arra is, hogy a HJ-tal szembeni felfogás kedvező irányban változzon meg, ha olyan nyilatkozatot tenne, hogy a jövőben hasonló eset nem fordul elő, amely ellen a magyar tiltakozást jogosnak vélte a követség.⁸¹ November elején a követség végül nem emelt kifogást a látogatás ellen, sőt kilátásba helyezte, hogy Schirachot akár a miniszterelnök és a belügyminiszter is fogadhatja. Azt pedig kifejezetten könnyűnek tartotta elérni, hogy Schirach Khuen–Héderváry Károly főcserkessel és Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész találkozzon. A követség viszont nem volt biztos abban, hogy lehetőség nyílik a Levente vezetőivel való találkozóra, mivel azok magas rangú tisztek voltak, s álcázási okokból nem szívesen jelentek meg. Tárgyalás nélkül nem tudta megítélni a követség, hogy Németországgal szemben mennyire hajlandók lemondani az álcázásról. A magyarországi NSDAP-val való találkozás kapcsán nem látott nehézségeket. A követség azt is célszerűnek tartotta, hogy a háború áldozatainak emlékére Schirach koszorút helyezzen el, hacsak nem ragaszkodik a magyar fél a látogatás teljesen informális jellegéhez.⁸²

Végül Schirach látogatása a követség véleménye szerint kielégítő módon zajlott le, jóllehet az érkezés idejét egy nappal el kellett tolni, s a köd miatti további késés következtében az ünnepélyes reptéri fogadás a kül- és belügyminisztérium, a Levente és a Cserkészet képviselőivel meghiúsult. A vendégek nélkül tartották meg a számukra Hómann Bálint által rendezett reggelit is, amelyen részt vett Kánya Kálmán és helyettese, valamint a VKM három államtitkára és Budapest főpolgármestere. A késői landolás ellenére még éppen sikerült megtartani a fogadást Horthy kormányzónál, amely egy órán keresztül szívélyes hangnemben folyt. Ebből az alkalomból Horthy a magyar érdemkereszt I. fokozatával tüntette ki Schirachot. Este a követség adott fogadást, amelyen Schirach találkozott Kiss tábornokkal, a Levente ve-

⁷⁷ A követ az ügy intézésével a nürnbergi konzult és egy miniszteri tanácsost bízott meg, akiknek az is feladata volt, hogy egy valamivel hosszabb 2–3 napos meghívást eszközöljenek ki a BIV-nél. Kiderült azonban, a cserkészek semmilyen meghívással nem rendelkeztek, s a HJ csak a nürnbergi kalauzólást ajánlotta fel. – MOL, K 66, 339. cs., K 66–1937–III–9–36541.

⁷⁸ Uo.

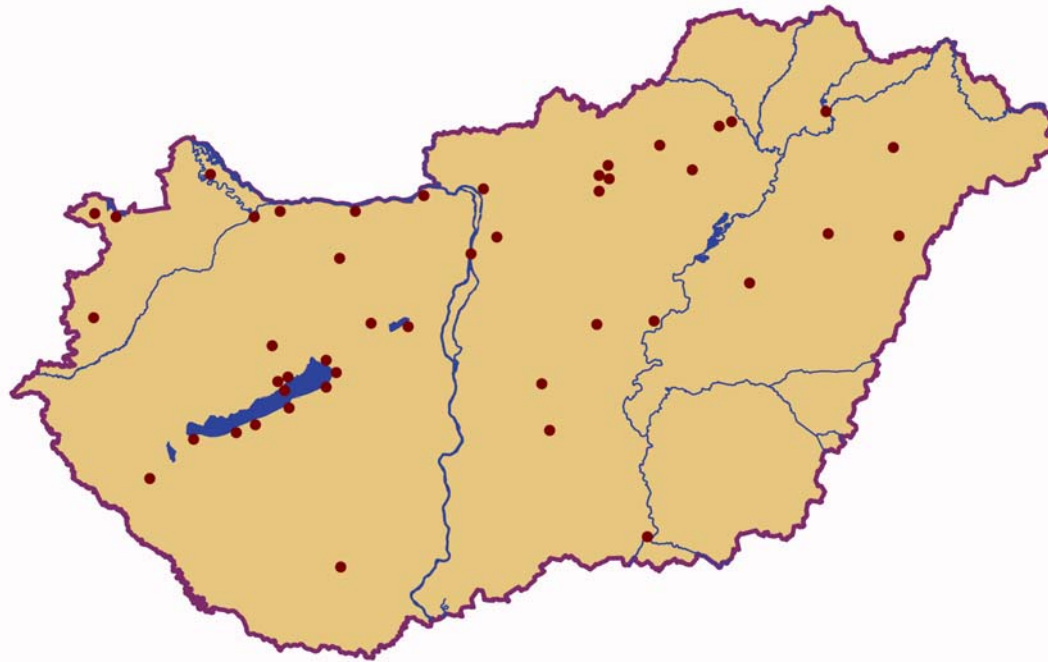
⁷⁹ Erneuerungsbestrebungen der madjarischen Jugend in Rumänien. *RJP*, 1937/208. sz., 2. o.

⁸⁰ JfdDR an Lammers, 18. November 1937; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 23. November 1937 – PAAA, R 98908; RfJ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 23. Oktober 1937 – PAAA, R 98897.

⁸¹ Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär (AA), 22. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Weizsäcker külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Sztójay berlini követtel folytatott beszélgetéséről. In: Wilhelmstrasse, i. m., 99. dokumentum, 238–239. o.; Mackensen külügyi államtitkár feljegyzése Pataky államtitkárral folytatott megbeszéléséről. In: Wilhelmstrasse, i. m., 102. dokumentum, 242–243. o. A Wille und Macht és a Roland című lapok ellen már egy évvel korábban is volt panasz a magyar diplomáciának, ami akkor nyilván a Basch-üggyel függött össze. Külügyminisztériumi feljegyzés Dieckhoff külügyi államtitkárhelyettes és munkatársai, valamint Kozma belügyminiszter közötti megbeszéléséről. In: Wilhelmstrasse, i. m., 76–82. dokumentum, 193. o.; Das Auswärtige Amt an die Gesandtschaft Budapest, 17. Dezember 1936. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie C, Band VI/1, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1981, 193–199. o.; *Tilkovszky Loránt*, A német irredenta és Magyarország. A magyarországi népinémet (volksdeutsch) mozgalom. *Történelmi Szemle*, 1970/3. sz., 369–396. o., itt. 386. o.

⁸² Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 5. November 1937 – PAAA, R 98908.

zetőjével, és Papp ny. államtitkárral a MCSSZ legfelsőbb vezetéséből, valamint Szily VKM-államtitkárral, aki Hómann Bálintot képviselte. Másnap koszorúzásra került sor a magyar hősi emlékműnél, amely után rövid városnézés, a Birodalmi Német Iskola és a TF meglátogatása következett. A délelőtti folyamán tett látogatást Schirach Darányinál, Kányánál és Hómannál, majd

A Hitlerjugend látogatásai Magyarországon 1933-1939

© Vitári Zsolt

Berlinbe repült. A követség szerint a magyar rendezők hatásos programot állítottak össze Schirach tiszteletére, amelyről a magyar sajtó csak röviden tudósított.⁸³

Az 1937-es látogatások némiképp kimozdították a kátyúból a magyar–német ifjúsági kapcsolatok elakadt szekerét. S úgy tűnik, hogy az átmeneti hűvös viszony ellenére a magyar partnerek továbbra sem próbáltak más együttműködési lehetőségeket kihasználni. A magyar fél elutasító volt az osztrák kapcsolatfelvételi szándékokkal szemben is. 1937 tavaszán az Osztrák Ifjúnép (ÖDJ) szövetségi vezetése kezdeményezett közeledést és ifjúsági cserakciót az OTT felé a magyar leventékkel. Az ügyben a honvédelmi minisztérium elnöksége foglalt állást. Kifogásolták, hogy a ÖDJ nem hasonló szervezet a Leventével, hanem pártirányú és világnézeti alapokon álló tömörülés, amelynek sport jellegéről alig bírtak tudomással. A HM viszont nem ellenezte – ha a VKM és a külügyminisztérium nem emelt kifogást –, hogy a kapcsolatok felvételét más módon (például a Magyar Cserkészszövetséggel) oldják meg. Az OTT azonban nem akart a javasolt csere lebonyolítójaként fellépni, mivel ahhoz anyagi fedezet sem állt rendelkezésére.⁸⁴ Érdekes, hogy az említett kifogás a HJ ellenében nem merült fel. Valószínűsíthető, hogy e kérdésben a HJ-tal fennálló kevésbé szívélyes légkör ellenére, már az Anschluss közeledte miatti óvatosság munkált a magyar döntésben, ami végül is elutasító volt. Az ügy menete pedig ismét fényt derített arra a körülményességre, ahogy a hasonló ügyekben a magyar bürokrácia reagált, amit a HJ egyébként oly jogosan kifogásolt.

1938 Magyarország esetében is a kapcsolatok megerősödését hozta magával. Ez abban is megmutatkozott, hogy a HJ ezúttal már 11 csoportos utat tervezett Magyarországra. A tervezett 11 útból nyolc volt olyan, amely csak Magyarországot érintette, további egy Romániát, egy másik Jugoszláviát is, egy harmadik pedig mindkét szomszédos országot.⁸⁵ Erdmannsdorff budapesti német követ a tervezett utak ellen nem emelt kifogást, amennyiben azok a BIV ígéretéhez mérten valóban csak a magyar ifjúsággal való kapcsolatok ápolását szolgálják, s vendégek nem lépnek kapcsolatba a magyarországi néemetséggel.⁸⁶

1938 júliusában a Haditengerészeti HJ egy 38 fős berlini csoportja jelentette be magyarországi látogatását, amelyhez a birodalmi ifjúságvezető a helyi HJ-képvisellel együtt a német követség közreműködését kérte. A csoport a tervek szerint másnap már Isztambulba indult volna tovább. A követség információk híján szállást foglalt, de a csoport a Schirach által megadott időpontban mégsem érkezett meg. Erre csak másnap reggel került sor, amiről a BIV a követség-

⁸³ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 16. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Auszug aus einem Privatbrief des Herrn Gesandten von Erdmannsdorff, Budapest an Herrn Staatssekretär von Mackensen, Berlin vom 14. Dezember 1937 – PAAA, R 29851.

⁸⁴ Osztrák ifjúsági csereakció – HL, HM, 1937 Eln. B, Bev. tétel: 9048.

⁸⁵ A vesztfáliai, közép–rajnai, hessen–nassau (két csoport), a szászországi (két csoport), a frankföldi és a württembergi HJ magyarországi útjairól volt szó. Az alsó–szászországi HJ egyik csoportja magyarországi és romániai utat, a bádeni HJ egyik csoportja magyar–jugoszláv utat, a ruhr–alsó–rajnai HJ pedig mindhárom országot érintő utat tervezett. AA an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 31. März 1938; Anschrift J 274 (Ungarn) – PAAA, Budapest, 185.

⁸⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 26. April 1938 – PAAA, Budapest, 185.

get nem tájékoztatta, így a követség kínos szituációba került.⁸⁷ 1938 nyarán Brennecke területvezető⁸⁸ 35 HJ-vezetővel, valamint a HJ világnézeti osztályvezetőivel együtt, magyarországi és jugoszláviai tanulmányi útra indult, amely azonban mellőzte még a budapesti és belgrádi követségen tervezett fogadásokat is, mert szigorúan privát jellegű volt. Günther Prager⁸⁹ vezetésével hasonló útra indultak a HJ vezetőképző iskoláinak vezetői, amely egy rövid budapesti tartózkodást és magába foglalt. 1938 augusztusában HJ-formáció kiküldését tervezték a Szent István napi ünnepségekre is.⁹⁰

1938 nyarán a Levente meghívására a Bajor Keleti vidék HJ-ja 120 fős csoporttal érkezett Magyarországra gőzössel. A több napos budapesti látogatás során megtekintették a várost, felkeresték a német kolóniát, részt vettek az augusztus 20-i ünnepségeken, majd négy csoportra osztva Budapest környékén tettek kirándulásokat. Augusztus 27-től részt vettek egy balatoni táborban, ahol éppen a magyar sporthét zajlott. A csoport egy része Kecskeméten és Bugacpusztán is járt, ismerkedett a paprika- és kukoricaföldekkel, a pörkölttel, a lovakkal, és részt vett a Magyar Hallgatók Turul Szövetségének önkéntes munkatáborában. 1938 szeptemberében a kurmarki HJ frankfurti csoportjának DJ-vezetői látogattak Magyarországra, ahol a német településterületeket kívánták felkeresni. A budapesti érkezés után gőzössel utaztak tovább Pécs környékére, majd Grazon és Salzburgon keresztül visszatértek hazájukba.⁹¹

1938-ban a kétoldalú kapcsolatok felfutásának egyértelmű jele volt, hogy szóba került egy magyar–német rádiós csereadás lebonyolítása. A BIV Rádióhivatala a követség véleményét kérte, hogy politikailag ajánlatos-e ilyen adást tartani, másrészt partnerek közvetítését kérte az adás lebonyolításához. A magyar–német adás mellett német–román adást és a Tokió–Róma–Berlin körkapcsolást tervezték 1938 végén.⁹²

A Hitlerjugend külkapcsolatainak fontosságát mutatta, hogy az 1938-as pártnapokra Schirach ifjúságvezetőket és delegációkat is meg kívánt hívni. A meghívandó országok között volt Portugália, Spanyolország, Románia, Jugoszlávia, Magyarország és Irak. Olaszországból egy 100 fős vezetőküldöttséget vártak, a román Straja 50 fős csoporttal vett részt, s kisebb csoportokkal képviseltette magát Spanyolország, Japán és Irak. Schirach ehhez hasonlóan egy leventeküldöttség meghívását is felvetette a pártnapokra. A VKM alapvetően egyetértett a két nemzet ifjúságának jó kapcsolatával, de a pártnapon való részvétel kapcsán mégis azt indítványozta a külügyminiszternek, hogy az elől udvariasan ki kell térni. Kissé nevetségesnek tűnő okként azt hozta fel a miniszter, hogy a pártnapok idején már fennáll a leventék tan- és tanonckötelezettsége, s a műhelymunkák alól nem vonhatók ki. Más időpont esetére azt a javaslatot tette, hogy csak kis csoportot hívjanak meg, mivel minden meghívás viszonzással jár, s nagyobb német csoportok meghívását magyar szempontból nem tartotta lehetségesnek. Ennek részben anyagi okai lehettek, de inkább az lehetett meghatározó, hogy így a nagy csoportok fogadása által okozott nagyobb feltűnés is elkerülhető volt. Meghívás esetén 30 fős leventecsoportot és 20 fős zenekart javasolt.⁹³

A pártnapra meghívandók között számoltak Franz Baschsal, ami ellen a német követség kifogással élt. Erdmannsdorff követ azt javasolta, hogy Basch meghívását olyan pártnapra tartogassák, amelyen a magyar kormány tagjai nem vesznek részt, legalábbis addig, amíg a Népi Német Bajtársak (Volksdeutsche Kameradschaft) és a kormány közötti viszony nem rendeződik. Ebben az esetben Erdmannsdorff meghívhatónak vélte Bascht, de javasolta Richard Huss professzor⁹⁴ meghívását is, aki a bajtársak szellemi vezetőjének számított.⁹⁵ 1938 augusztusában magyar részről

⁸⁷ JfdDR Reichsinspekteur der Marine–HJ an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 10. Juni 1938; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 21. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁸⁸ Fritz Brennecke 1932–1933-ban a Ruhr–Alsó-Rajna HJ-terület kulturális és világnézeti osztályvezetője volt, majd ugyanezt a pozíciót töltötte be a nyugati főterület vezetésében. 1935-ben a Pfalz–Saar HJ-terület törzsvezetője, majd 1935 és 1942 között a BIV Világnézeti Nevelési Hivatal vezetője. 1942-től a Megszállt Keleti Területek Minisztériumában dolgozott. 1943-ban a fronton eltűnt. – Buddurs, Totale Erziehung, i. m., 1128. o.

⁸⁹ Günther Prager 1934-ben a BIV Nevelési Osztályán dolgozott, majd 1935-ben átvette a Keleti vidék HJ-terület törzsvezetői állását. 1937-ben ismét kinevezték a BIV állományába, a Vezetőképző Iskolák Főosztály vezetője lett. 1939 és 1945 között a Szudétavidék HJ-terület vezetője. 1944 májusától ezzel párhuzamosan a BIV magyarországi megbízottja. – Buddurs, Totale Erziehung, i. m., 1198. o.

⁹⁰ R/JF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 28. Juli 1938; Grenz und Auslandsamt, 15. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Grenz- und Auslandsamt, 5. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 8. Augsut 1938 – PAAA, R 98697.

⁹¹ HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.; Pimpfe in der Pušta. *RJP*, 1938/217. sz., 4. o.; Jungvolkführer besuchen Ungarn. *RJP*, 1938/208. sz., 3. o.

⁹² Schreiben des Rundfunkamtes vom 13. Oktober 1938 [an das AA] – PAAA, R 27134; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle des Beauftragten der NSDAP für außenpolitische Fragen, 7. November 1938 – PAAA, R 27134.

⁹³ JfdDR an die Dienststelle, 29. August 1938 – PAAA, R 27134; Magyar leventék meghívása Németországba. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. *VB*, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel); Magyar leventék esetleges németországi útja. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Magyar királyi vallás és közoktatási minisztertől Kánya Kálmánnak, 1938. július 4. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft in Budapest an das AA, 6. Juli 1938 – PAAA, R 98697.

⁹⁴ *Richard Huss* (1885–1941) erdélyi szász származású germanista, filológus. 1912-ben a kolozsvári egyetem magántanára lett az erdélyi német nyelvjáráskutatás állapotáról szóló dolgozatával. 1913-tól a debreceni Református Kollégium tanára. Részt vállalt a magyarországi németek kulturális életének vezetésében, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület helyettes elnöke 1934–35-ben és a Népinémet Bajtársak társelnöke 1935–38-ban, a *Deutscher Volksbote* című lap kiadója volt.

12 fő neve került szóba mint a nürnbergi pártnapok meghívottja, köztük Darányi miniszterelnök és felesége. Az ifjúság részéről Kiss tábornok és Kolozsváry professzor neve merült fel, akik ellen a követség azonban kifogást emelt. Kiss vezérőrnagy szerepét a Levente parancsnokaként a követség álláspontja szerint magyar részről nem szívesen vitték a nyilvánosság elé, mivel a Leventében folyó katonai kiképzést álcázni szerették volna. Így a követség az ő meghívását nem tartotta lehetségesnek. Schirach által hangoztatott németbarátságát is vitatta a követség, s emlékeztetett arra, hogy a hadsereg fegyverhivatalában állítólag többször a német hadiszállítások elkerülése érdekében munkálkodott. A követség szerint meghívása esetén sem változna meg a magyar fél semleges beállítottsága. Kolozsváry esetében a követség elismerte jó kapcsolatait a BIV-vel, többször tartózkodott Németországban is, s nagy megértést tanúsított a nemzetiszocializmussal szemben. A követség viszont figyelmeztetett arra, hogy személyéhez a cserkészesség vezetősége nagyon kritikusan viszonyul, mivel Kolozsváry a nemzetközi szervezetben való tagság ellen emelt szót. Meghívása éppen a saját szervezetében kompromittálhatta őt. Hasonlóképpen kifogást emelt a követség Péry alezredes meghívása ellen, akit ismeretlen figurának titulált. A követség egyébként úgy gondolta, hogy a honvédség úgy sem engedélyezi tisztek részvételét.⁹⁶ A követség nehezményezte továbbá, hogy Kiersch törzsvezető⁹⁷ a Führer végleges döntése előtt közölte Kissel és Péryvel a meghívást, holott az nélkülözötte Hess rendeletének alkalmazását, miszerint csakis a politikai, gazdasági és társadalmi élet valóban jelentős személyiségeinek meghívását fogadja el a pártnapokra.⁹⁸

Az 1939-es magyar–német ifjúsági kapcsolatok fejlesztéséhez a követség is hozzá kívánt járulni. Javaslatot tett olyan programok megvalósítására, amelyek addig leginkább pénzügyi akadályok miatt hiúsultak meg. 1939-re nézve mindenképpen szükségesnek tartották egy magyar ifjúsági vezetőkből álló tanulmányi küldöttség Németországba hívását, 50 leventevezető három hetes németországi látogatását, kb. 50 fős HJ-csoport látogatását a Leventénél, valamint a Levente és a HJ között megvalósuló, kb. 100 16–20 éves fiatal érintő családi ifjúsági cserét.⁹⁹

1939 áprilisában a követség állást foglalt a HJ tervezett magyarországi útjáról, ami már tükrözte az időközben lezajló nemzetközi történések hatásait is. Az utak ellen Erdmannsdorff alapvetően nem emelt kifogást, de felhívta a figyelmet a magyar lakosság ismételen növekvő idegességére, amit a csehszlovák kérdés radikális rendezése váltott ki. Növekedett egyúttal a félelem egy lehetséges német invázióval szemben. Ezért azt javasolta, hogy a csoportos utakat lehetőség szerint minimálisra csökkentsék, s a megvalósuló utak résztvevőit kötelezzék arra, hogy magyarországi tartózkodásuk alatt fellépésükben – különösen a magyar lakossággal szemben – a legnagyobb visszafogottságot tanúsítsák. Az előző évekhez hasonlóan a követ nyomatékosan elvárta a BIV biztosítékát, hogy t. i. az utak népi német területeket nem érintenek, s tartózkodnak minden kapcsolatfelvételtől a népi németiséggel.¹⁰⁰

A BIV 1939-ben összesen 16 csoportos utat tervezett Magyarországra, amelyek elsősorban a HJ-vezetők politikai továbbképzését szolgálták. A BIV garantálta, hogy gondos kiválasztás után a csoportok kifogástalan fellépést mutatnak majd, s csak akkor indulnak Magyarországra, ha a szükséges deviza rendelkezésre áll. Az utakat a májustól szeptemberig terjedő időszakra tervezték, s átlagosan két hetesek voltak. A csoportok átlagosan 15 főt foglalhattak magukba, vagyis kis csoportokról volt szó.¹⁰¹

A HJ értékelése szerint a Leventével 1939-ben „normális” kapcsolatok álltak fenn, amelyek a Levente vezetésének nehézkessége és a honvédelmi minisztérium kontrollja miatt azonban csak csekély hatást értek el. A magyar cserkészekkel 1939 tavaszára viszont megmerevedett a viszony. A BIV évek óta nagy gondot fordított arra, hogy jó együttműködés alakuljon ki az MCSSZ-szel, mivel úgy vélte, hogy a magyar ifjúság legértékesebb része itt található. Emiatt már hosszabb ideje állandó ajánlatokkal állt elő a BIV az együttműködés kialakítására, amit magyar részről vagy elutasítottak, vagy semmitmondó kifogásokkal éltek. A HJ ezt továbbra is a nemzetközi irodához fűződő tagsággal magyarázta, illetve a nagyon erős angol befolyásnak tudta be. A londoni iroda ugyanis állítólag megtiltotta az együttműködést a

⁹⁵ JfdDR an die Dienststelle, 29. August 1938 – PAAA, R 27134; Magyar leventék meghívása Németországba. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. VB, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel); Magyar leventék esetleges németországi útja. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Magyar királyi vallás és közoktatási minisztertől Kánya Kálmánnak, 1938. július 4. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft in Budapest an das AA, 6. Juli 1938 – PAAA, R 98697.

⁹⁶ A tervezett meghívottak: Darányi Kálmán és felesége, Kiss tábornok, Tasnády–Nagy nyugalmazott államtitkár, Takasch–Tolvay József titkos tanácsos és altábornagy, Péry alezredes, Kolozsváry Béla, Antal államtitkár, Stravyavszky Sándor, Kocsáry, Mecsér András, Szombathelyi vezérkari főnök. – Aufstellung der anliegenden Einladungen; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 6. August 1938 – PAAA, R 98697.

⁹⁷ Günter Kiersch 1936–37-ben a Ribbentrop-ügyosztály főreferense volt, majd 1938-tól főreferensi posztot kapott a Birodalmi Ifjúságvezetésén. 1938-ban a BIV Külügyi Hivatala helyettes vezetője lett, mellette 1939-ig a hivatal USA-részlegét is vezette. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1165. o.

⁹⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 8. August 1938 – PAAA, R 98697.

⁹⁹ Ungarn – PAAA, Budapest, 185.

¹⁰⁰ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 13. April 1939 – PAAA, Budapest, 185.

¹⁰¹ R/JF, Auslandsamt an die Dienststelle, Abschrift Partei 1604, 20. März 1939 – PAAA, Budapest, 185.

nem hozzá tartozó szervezetekkel. A HJ szerint ezt a legtöbb szervezet már teljesen figyelmen kívül hagyta, amikor a fasiszta ifjúsággal vagy pedig a HJ-tal épített ki kapcsolatokat. Csak az angol és a magyar szövetség tartotta magát ehhez a rendelkezéshez. Schirach többször ejtett szót Pappal való tárgyalásain együttműködési szándékáról, s ezekben az esetekben szerinte mindig a nemzetközi iroda állítólagos vétőjára hivatkoztak.¹⁰²

Lauterbacher 1939. áprilisi budapesti látogatása során ismét találkozott Pappal. A nemzetközi tagság ügyében Papp ismertette Teleki álláspontját, aki szerint angol befolyásról egyáltalán nem lehetett beszélni. Ebben a kérdésben Lauterbacher és Kolozsváry egyébként hosszas levelezést folytatott. Lauterbacher szembeszegezte ezzel az állítással a cserkészesség elutasító magatartását a német közeledéssel szemben. Pappot ez a szembesítés Lauterbacher szerint kellemetlenül érintette, s azzal magyarázta a helyzetet, hogy az utóbbi években nem álltak rendelkezésre kellő anyagi források. Lauterbacher erre Papp szemére vetette, hogy más, távolabb fekvő országokkal viszont meglehetősen élénk kapcsolatban állt a magyar cserkészesség, vagyis nem lehet a tartózkodó magatartás oka a pénz. A nemzetközi tagság kapcsán Papp egyetlen okot vezetett elő, amiért az hasznos volt: ez biztosította a részvételt a négyévenként megrendezésre kerülő világtalálkozókon. Lauterbacher azonban felvette, hogy sok más cserkészszervezet is hátat fordított Londonnak, s a magyar politikai orientáció sem ezt a kapcsolatrendszeret részesítette előnyben. Papp erre diszkréten csak annyit válaszolt, hogy igazából már csak Teleki ragaszkodik az angolokkal való partnerséghez.¹⁰³

Lauterbacher Teleki magatartását úgy értelmezte, hogy Angliához és az USA-hoz fűződő kapcsolatait a jövőre nézve is fenn akarta tartani. Teleki 1939 közepén magánemberként kívánt egy angliai cserkészkongresszusra utazni, ahol Lauterbacher szerint az angol felső arisztokrácia tagjaival is találkozhatott, akik fontos szerepet játszottak az angol diplomáciában. Lauterbacher azt is kifogásolta, hogy az 1937-es hollandiai jamboreen Teleki a nemzetközi irodához nem tartozó német ifjúság szószólójaként lépett fel, s javaslatot tett egy emigráns német cserkészszövetség megalakítására. A szervezet minden Németországból kiutasított fiatalnak tagságot kínált volna. Elutasította viszont a kaderstegei egyezmény¹⁰⁴ értelmében egy népi német cserkészcsoporthoz felállítását Magyarországon. Lauterbacher szerint a cserkészesség álláspontja miatt a BIV a teljes magyar ifjúsággal le akarta állítani a kapcsolatokat.¹⁰⁵

1939-ben a legjelentősebb út kétségtelenül a vesztfáliai Haditengerészeti HJ nagyszabású útja volt augusztus 1. és 31. között. Út közben egy napos látogatást tettek Pozsonyban is, ahol az ottani HJ-tal léptek kapcsolatba. 1939. augusztus 19. és 29. között a Haditengerészeti HJ 350 (eredetileg 450 főt terveztek) fős küldöttsége 10 vezetővel és kíséreléssel érkezett Magyarországra 60 evezős és motoros csónakkal, egy kísérő személyszállító gőzhajóval, egy vontatóhajóval és 7 német óceánjáró és csatahajó kicsinyített (1:20) másával (Reichsbund deutscher Segelung). A csapat több mint 600 kilométert tett meg, s elkísérte a berlini Levente egyik csoportja is. A rövid előkészítő tábor után Hartmann Lauterbacher búcsúztatta az ifjakat. Augusztus 6-án Engelhartszellig jutottak, majd augusztus 7–8-án Linzben kötöttek ki, utána Grein, Krems, Tulln és Bécs következett, utóbbi augusztus 13-án. Itt este az ugyancsak Bécsben tartózkodó 3500 vesztfáliai DJ-vezetővel együtt nagygyűlést tartottak. 17-én elhagyták Németországot, s a következő állomás Pozsony volt.¹⁰⁶

A látogatás ellen a külügyminisztérium nem emelt kifogást, de garanciát várt a HJ vezetőitől, hogy tartózkodnak a propagandától, s javasolta nem feltűnő megfigyelésüket. A küldöttséget a magyar határon, a Dunán fogadta a honvédelmi miniszter és a Levente egy-egy kiküldött képviselője, Győr–Moson vármegye katonai parancsnokságának és törvényhatóságának, és a magyaróvári katonai parancsnokságnak képviselője, majd az ünnepélyes fogadásra Kisbodakon került sor a magyaróvári katonai parancsnok, a bodaki utásztábor parancsnoka, Magyaróvár polgármestere és főszolgabírája, valamint a magyaróvári katonai parancsnokság 32 fős levente-díszszakasza és -zenekara közreműködésével, ünnepélyes zászlófelvonással. A partraszállás után a leventeszakasz kísérte táborba a vendégeket, ahol a HJ sátrort vert. Az ezt követő ebéd után a kisbodaki utásztáborban állomásozó utász zászlóalj hídverési bemutatót tartott, majd fürdőzés és pihenés következett. Este a tábortűz mellett a magyaróvári katonai parancsnok tartott német nyelvű, a HM által összeállított előadást Magyarország történetéről, kulturális és gazdasági életéről, a honvédelemről, főké-

¹⁰² RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 26. April 1939 – PAAA, R 98886.

¹⁰³ Uo.; Gergely, A magyar cserkészlet, i. m., 265. o.; Gergely – Kiss, i. m., 210–211. o.

¹⁰⁴ A népi német cserkészcsoporthoz felállítását a követség a cserkészégen belüli ún. kaderstegei egyezmény alapján képzelte el, amely lehetővé tette a kisebbségi cserkészcsoporthoz felállítását. Elviekben ezt az elvet csak abban az esetben alkalmazták, amikor mindkét érintett országban működött cserkészszövetség (pl. Magyarország–Csehszlovákia, Magyarország–Románia), Németországban pedig ilyen szervezet már nem létezett. Deutsche Gesandtschaft Budapest, 24. Mai 1939 – PAAA, R 27135.

¹⁰⁵ RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 26. April 1939 – PAAA, R 98886.

¹⁰⁶ JfdDR am das AA, 14. Juni 1939 – PAAA, R 27135; Westfalens Marine-HJ auf der Donau. *RJP*, 1939/160. sz., 2. o.; Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. *RJP*, 1939/178. sz., 1. o.

pen pedig a magyar ifjúság előképzéséről, vagyis a leventeintézményről. Másnap a reggeli után sátorbontás következett, s a küldöttség tovább hajózott Győrbe, ahol hasonlóan ünnepélyes fogadásra került sor. Az üdvözlés, a sátorverés és az ebéd után a küldöttség több csoportban megtekintette Győr városát. Este a táborút mellett Kóny község verbunkosai, Abda község palotásai tartottak táncbemutatót, utána pedig táncmulatság következett cigányzenére.¹⁰⁷

Győr után Komárom következett, ahol a német fiatalemberek a főerődítést és a város nevezetességeit ismerték meg, majd fürdőztek és pihentek. A következő állomás Esztergom volt ugyancsak pihenéssel, fürdőzéssel és városnézéssel. Vác után, ahol hasonló rendezvényekre került sor, Budapest jelentette az út végállomását, ahol a leggazdagabb programot szervezték a vendégeknek. A küldöttséget vízen már a vasúti összekötő hídnál fogadták, majd a HJ hajóruja díszfelvonulást mutatott be, amelyen megjelent a HM, a hadsereg-főparancsnokság, a vezérkar képviselője, a leventeszemléző, a VKM és az OTT képviselői, Budapest, illetve Pest vármegye képviselői valamint egy levente-díszszázad és egy levente-zenekar. A táborozásra a Margit-szigeten került sor, majd Budapest látta vendégül ebédre a vendégeket. Másnap megkoszorúzták a hősi emlékművet, majd a német hősi halottak sírjait a rákoskeresztúri temetőben. Ezt követően a X. kerületi leventelöteret és a Ganz-gyárat tekintették meg, ahol egyúttal előadást hallgattak meg a munkások és a gyár leventecsoportja érdekében létesített szociális, jóléti, kulturális és sportintézményekről. A gyár ebédre is vendégül látta HJ-ot. A délután folyamán autóbuszos városnézésre indultak, mely magába foglalta az országházat, a várat, a Halászbástyát, végül a margitszigeti Palatinus fürdőben töltötték a délután fennmaradó részét, ahol a város uzsonnára is vendégül látta őket. Budapest után két napos balatoni kirándulás következett vonattal. Aszófőről gyalog indultak Tihanyba, ahol a fürdés mellett a Halbiológiai Intézetet is megtekintették. Innen hajóval mentek Balatonkenesére, ahonnan egy 300 fős csoport Siófokra indult, a maradék 150 fő pedig Balatonboglárra, majd a két csoport Balatonaligán egyesült újra. A küldöttség augusztus 28-án vonattal tért haza.¹⁰⁸

Felmerült annak lehetősége is, hogy a Hitlerjugendet Horthy kormányzó is fogadja. A HM azonban felhívta a berlini katonai attaché figyelmét, hogy ehhez diplomáciai előkészítés szükséges, vagyis a HJ-nek ezirányú igényét a budapesti német követség felé kellett volna jeleznie, amely megtehetette volna a szükséges lépéseket. Végül Horthy Gödöllőn fogadta Trotha altengernagyot és a Haditengerészeti HJ vezetőjét, akiket kitüntetésben részesített. Horthy Trotha fogadásával egyúttal kompenzálta a HJ díszfelvonulástól való távolmaradását. A kormányzói fogadás azért volt nagyon fontos, mert viszonzni kellett, hogy annak idején Hitler is fogadta volna a Levente-csoportot.¹⁰⁹ E látogatás mindenestre ékes példája volt annak, hogy 1939-re Magyarországon ismét fontosnak érezték, hogy az ide látogató HJ-delegációt a legmagasabb szinten fogadják. Ez a megelőző másfél év nemzetközi történései tükrében átgondolt taktikai lépésnek minősült.

A BIV az 1939-es pártnapokra meg akart hívni egy Levente-csoportot, mivel a követség is úgy értékelte, hogy a kétoldalú kapcsolatokon lehet mit javítani. Schirach egy 30 fős csoport részvételét szerette volna elérni, amihez a Führer hozzájárulását is megszerezte. Így az olasz és spanyol ifjúság mellett a magyar is képviseltethette magát. Schirach már korábban és 1939 közepén is jelezte, hogy a tervezett nagyszabású programhoz 30 fős csapat kiküldése nem lesz elegendő, s ezt a magyar követség is így látta. Ezért javasolta egy 100 fős csoport összeállítását 20–30 fős levente-zenekarral kiegészítve. A magyar kormány eleget kívánt tenni a Schirach által 1938-ban tett meghívásnak, miszerint a HJ fogadna egy kb. 130 fős leventecsoportot. A tervek szerint július végén két hétre érkezett volna a csoport Németországba, s nemcsak egy körúton vett volna részt, hanem betekintést nyert volna a HJ munkájába is.¹¹⁰

A kétoldalú viszony valójában továbbra sem volt szívélyes. Úgy tűnt, hogy a Levente elégséges gesztusnak tekintette a német fiatalok harmincas évek elejére emlékeztető szívélyes fogadását, a magyar ifjak 1939 nyarára tervezett látogatásának előkészítését viszont még 1939. május végén is halogatta. Schirach már többször sürgette a magyar diplomáciát a látogatás időpontjának kérdésében, mert a programokat elő is kellett készíteni. Schirach ismét tervezett egy látogatást a Führernél is. Sztójay értesülései szerint az ügy már a honvédelmi miniszter előtt volt, s legfeljebb költségvetési szempontból tartott lehetségesnek nehézségeket. A követ azt is jelezte, hogy a miniszterelnök berlini látogatása során támogatásáról biztosította a programot.¹¹¹ Trotha Horthy vendégként is előterjesztette ezt a javaslatot. A Führer foga-

¹⁰⁷ A Marine Hitler Jugend magyarországi látogatásának programja 1939 – HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz; HL, HM 1939/eln. B. Bev. tétel 39135.

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ HL, HM 1939/Eln. B. Bev. Tétel 39135.

¹¹⁰ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. Juli 1939 – PAAA, R 98886; Sztójay számjeltávirata, 1939. augusztus 10. – MOL, K 66, 423. cs., K 66–1939–III–9.; Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, Berlin, 1939. február 27 – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

¹¹¹ Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, Berlin, 1939. május 23. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel.

dásán való részvételhez viszont szeptember 9-ig Németországban kellett volna maradnia a csapatnak. Ehhez Trotha szerint elvileg Horthy is hozzájárult, s a külügyminiszter sem emelt kifogást, sőt a sorozatos német kérések miatt egyenesen célszerűnek tartotta a részvételt. Úgy tűnik, a HJ a harmincas éveke eleji hivatalos szintre igyekezett visszaemelni a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat.

A Levente németországi útjára végül 1939. augusztus 15-i kezdettel került sor, jóllehet az eredeti tervekben a július 20. és augusztus 5. közötti időszakot jelölték ki. A csapat egy 100 fős leventedíszszázadból és egy 20 főből álló leventezenekekből tevődött össze. A delegáció az egész országot képviselte, mivel minden hadtest 10 főt jelölhetett. Budapestről egy 10 fős leventeraj, egy főoktató századparancsnok, 3 oktató szakaszparancsnok, 3 oktató szakaszparancsnok helyettes, 3 leventekiürtös és a 20 tagú zenekar érkezett. A századot két törzstiszt kísérte. A kiválasztandó leventéknek kifogástalan fellépésűeknek kellett lenniük, a magyar jellegzetességeket kifejező külsővel rendelkeztek, az átlagmagasság 165 és 170 cm között volt, izmos testalkattal rendelkeztek. Kiváló eredményeket vártak tőlük a leventeképzésben, az oktatóktól pedig lehetőség szerint német nyelvtudást. Ezen kívül további feltétel volt, hogy a leventék csak magyarok és magyar nevéiek lehettek, „idegen nyelv ismerete fölösleges” volt. Rajonként 6 földmívest, 2 iparost és két egyéb foglalkozású leventét válogattak ki, s további két főt jelöltek tartaléknak. A kiválasztottak 16 és 21 éves kor közöttiek voltak, erkölcsi, nemzeti és politikai szempontból megbízhatók, kiváló szorgalommal és eredményes leventeképzéssel rendelkeztek. Elvárás volt a kiváló meneteképesség, a kemény fellépés. Mivel a látogatáson való részvétel deklaráltan kitüntetésnek minősült, az érdemtelen kizárását követelte meg a rendelet.¹¹² A szükséges ruházatot a kincstár bocsátotta rendelkezésre. Pontosan szabályozták a magukkal viendő lábbelit, s az egyéb szükséges eszközök körét. Budapestig az úti költséget az érintett leventeegyesület vagy az önkormányzat fizette.¹¹³ A leventék egy héttel az utazás előtt gyülekeztek Budapesten, s ezt követően készültek fel az utazásra. A leventezetőkből álló csoport a HJ létesítményeit, vezetőiskoláit és rendezvényeit kereste fel, majd németországi körúton vettek részt, melynek állomásai Drezda, Berlin, Hamburg, Hannover, KdF-város Fallersleben,¹¹⁴ Weimar, München, Passau, Linz voltak. Az utazás középpontjában a birodalmi pártnapon való hivatalos részvétel állt, ami végül elmaradt. A háborús helyzetre tekintettel a Levente-csoport szeptember 5. helyett már augusztus 29-én, Bécsen keresztül hazaérkezett Budapestre.¹¹⁵

A Magyar Újság tudósítása szerint, illetve megítélése szerint 1939-ben szép számmal érkeztek HJ-csoportok Magyarországra. 1939. július végén arról is beszámolt egy-egy újabb csoport számára 150 helyet foglaltak le a budapesti hallgatói szállásokon. 1939-ben a HJ magyar vízcserkészekkel tervezett nagy víziutat terveztek Vesztfáliában. 1939 szeptemberében és októberében pedig a Középföldi terület motoros utat tervezett Magyarországra, Jugoszláviába és Romániába. A teljes utat motorkerékpárral tették meg.¹¹⁶

A Hitlerjugend rádiós cseradásai leginkább a két legfőbb szövetséggel, Olaszországgal és Japánnal voltak a legfejlettebbek. 1939. március 17-én 17 és 18 óra között *Bécs–Budapest – a német és a magyar ifjúság üdvözlője* címmel azonban Magyarországgal is létrejött az első csereadás. A bécsi HJ rádiós csapata fúvós zenét (Mozart, Händel, Petzel) adott elő, valamint régi és új kórusműveket és HJ-dalokat, míg a budapesti ifjúsági csoport magyar dalokkal készült.¹¹⁷

A Levente mellett a magyar–német ifjúsági kapcsolatok terén a Magyar Cserkész Szövetség sem akart elmaradni, bár a HJ részéről még mindig voltak fenntartások, főleg a nemzetközi irodához tartozás miatt. 1939 májusában a budapesti követség arra kapott megbízást, hogy feltérképezze, miként is viszonyul a szervezet a HJ-hoz. Papp a nehézségeket nem a nemzetközi irodában látta, amely ilyen téren szerinte nem avatkozott a tagszervezetek életébe, vagyis nem gyakorolt politikai befolyást, nem tiltotta meg a kapcsolatokat a HJ-tal, hanem az MCSSZ-nek és HJ-nak a vallásokhoz

¹¹² Az egyes résztvevő leventékről jelentést kellett küldeni, amely tartalmazta a név és a foglalkozás mellett a testmagasságot, a kort, a mellbősséget, a vállszélességet, s hogy az illető ifjú melyik leventeegyesülethez és melyik katonai parancsnoksághoz tartozik. – HL, Pest vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 409/kt. 1939.; HL, HM 1939/eln. B. Bev. tétel 39135; Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter a Vármegyei Katonai Parancsnokságnak, 1939. augusztus 11. – HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 419/kt.; HL, HM 1939/eln. B. Bev. tétel 39135.

¹¹³ Az érintett törvényhatóságoknak és önkormányzatoknak minden kiválasztott levente után további 100 pengőt kellett az OTT számlájára befizetniük, amit arra az esetre kértek, ha a HM nem tudta a teljes költséget fedezni. A pénz felnemhasználása esetén a befizetők azt ismét visszakapták.

¹¹⁴ A Volkswagen művek alapkövét 1938. május 26-án rakták le. Itt készült az ún. KdF-kocsi (a Német Munkafront Örömben az Erő hivataláról elnevezett autó), majd később a Volkswagen bogár is. A gyár munkásainak elhelyezésére Wolfsburg egy részén, és további környékbeli települések területén létrehoztak egy új várost, amelynek hivatalos neve a „KdF-kocsi városa Fallersleben mellett” (Stadt des KdF-Wagens bei Fallersleben), röviden KdF-város Fallersleben volt.

¹¹⁵ HL, HM 1939/Eln. B. Bev. tétel 39135; HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 409/kt. 1939; Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. *RJP*, 1939/178. sz., 1. o.

¹¹⁶ Auszug aus „Magyar Újság” vom 30. Juli 1939 – PAAA, Budapest, 185; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 18. August 1939 – PAAA, R 27145.

¹¹⁷ Wien – Budapest. Eine deutsch–ungarische Jugendsendung. *RJP*, 1939. március 26., 3. o.

mutatott eltérő viszonyában látta a legfőbb problémát. Papp megemlítette azt az esetet, amikor 1938-ban két HJ-tag magyar cserkészek vendégeként egy egyházi rendezvényen gúnyosan nyilatkozott. Ennek ellenére úgy vélte, hogy ezeket a nézeteltéréseket át lehet hidalni. A magyar cserkészek nagyon üdvözölték, ha intenzívebbé válhatott kapcsolatuk a Hitlerjugenddel. Csak annyi kellemetlenség mutatkozott, hogy a magyarok a szűkös anyagi lehetőségek miatt nem tudnak olyan szívélyes vendéglátást nyújtani mint a HJ. A követség felemlítette azon értesülését is, hogy Teleki támogatta egy emigráns német cserkészszövetség létrehozását. A valóságban Teleki viszont éppen e terv feladását szorgalmazta. Kolozsváry radikálisabb hangot ütött meg, mivel ő nyilaskeresztesként mindig is támadta Teleki ragaszkodását a nemzetközi tagsághoz, amit leginkább annak tudott be, hogy Teleki tagja volt a Kilences Bizottságnak. Kolozsváry kifejtette, hogy a nemzetközi iroda szabadkőművesektől fertőzött, a magyar cserkészészen belül erről viszont nem lehet beszélni. Erdmannsdorff hitelt adott mindkét cserkészvezető szavainak, s kifejtette, hogy a HJ és a Magyar Cserkészszövetség kapcsolatainak intenzívebbé tétele mindenképpen a magyar–német kapcsolatok elmélyítését szolgálja.¹¹⁸ A követ népi német cserkészcsoporthoz felállítását is üdvözölte volna. Egyúttal utalt arra, hogy a Leventével, illetve a cserkészekkel való együttműködés nehézsége a Magyarországon általános bürokratikus lassúságnak köszönhető, anélkül, hogy rosszakarat állna a háttérben.¹¹⁹

A cserkészég nemzetközi tagsága a HJ-on belül is téma volt. Schirach megbízásából, Kaufmann a Wille und Macht főszerkesztője vetette fel a kérdést Sztójay követnél, s rámutatott arra, hogy ez a lépés alátámasztaná a tengelyhatalmakhoz való magyar ragaszkodást az ifjúsági kapcsolatok terén is. Említette, hogy a német, az olasz, a spanyol és a japán ifjúság sem tagja a világszervezetnek, s hogy a román ifjúság kilépése is küszöbön áll. A valóságban a román ifjúság nem is volt tagja a szervezetnek, mert ugyan magába foglalta a cserkészeket, de a Straja nem minősült cserkészszövetségnek. Mindenesetre a bukaresti magyar követ úgy tudta, hogy a Straja jó kapcsolatokat ápol a nemzetközi szervezettel. A cserkészészetet ugyanis a HJ tisztán angol szellemű intézménynek tekintette, elsősorban az angol érdekek fenntartójának. Schirach ezt állítólag már legutóbbi budapesti látogatása során is felvetette, s Sztójay feltételezte, hogy a magyar miniszterelnök tervezett berlini látogatása során Schirach ismét szóba hozza a kérdést. Kaufmann ezen kívül nyomást kívánt gyakorolni abban a tekintetben is, hogy a magyarországi német ifjúság végre ifjúsági szervezetet hozzon létre.¹²⁰

1939 őszen Lauterbacher, a Külügyi Hivatal vezetője egy körútról hazatérve Bukarest után Budapestre is ellátogatott, hogy Kissel és Pappal folytasson megbeszélést. A két látogatás súlyának különbségét mutatta, hogy Lauterbacher kilenc oldalas beszámolójából mindössze egy oldalt szánt a magyarországi tartózkodásról szóló jelentésének. Kissel folytatott megbeszélése során a magyar és a német ifjúságnevelés feladatairól beszélt, majd átadta Schirach szerény ajándékát. Lauterbacher Kiss helyettesével, Mathee-val is tárgyalt, amelyen megbeszéltek a kétoldalú, a Haditengerészeti HJ nyári látogatása után megerősödött kapcsolatok részleteit. Lauterbacher a megbeszélések lényeges pontjának viszont csak azt tartotta, hogy a Levente otthonépítési programjához a HJ-tól kért segítséget. Még 1939 novemberében vártak Magyarországra egy HJ-vezetőt és építésszt, aki több hónapig tanácsadói feladatokat láthatott el. Lauterbacher óriási különbséget látott a román és a magyar ifjúságvezetőség között. Kiemelte, hogy míg Romániában minden organikusan és energikusan halad a maga útján, és Sidorovici szabadon dolgozhat, addig Budapesten nagyon bürokratikus és komor atmoszféra uralkodik, amely a kétoldalú kapcsolatokra is akadályképpen hat. Az otthonépítés ügyében Krome is megbeszéléseket folytatott, s a végleges megállapodást még karácsony előtt tető alá akarták hozni.¹²¹

A magyar–német jó viszonyt még 1939-ben is rontották az ifjúsághoz kötődő sajtótermékek. 1939 nyarán a VDA ifjúsági lapjai, a Roland-Blätter és a Jung-Roland szúrtak szemet a magyar követségnek, amelyek magyarellenes és sértő módon nyilvánultak meg. A követség sajnálkozását fejezte ki, hogy ilyesmi előfordulhat, s ez rontja a két nép közötti kapcsolatot és megértést, s felkérte a német külügyminisztériumot, hasson oda, hogy ilyen jelenségek a jövőben ne forduljanak elő.¹²² Ehhez hasonló problémát jelentettek a másik oldalon a német külügyminisztérium Hitlert gyalázó kijelentések miatt tett panaszai is.¹²³

¹¹⁸ Érdekes, hogy a kérdés még 1944-ben is napirenden volt. A BIV érdeklődött, hogy a MCSSZ még mindig a régi keretek között működik-e, s a korábbi vezetősége alatt dolgozik-e, illetve nem várható-e a szervezet feloszlata. Ugyan a kérdések nem hivatalos módon merültek fel, de előtérbe kerülésük a követ szerint is azt bizonyította, hogy még mindig foglalkoznak vele. Magyar Királyi Követség Sztójay Dömének, Berlin, 1944. június 15. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

¹¹⁹ Deutsche Gesandtschaft Budapest, 24. Mai 1939 – PAAA, R 27135.

¹²⁰ Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, 1939. április 4; Günther Kaufmann, a Wille und Macht c. folyóirat .... – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel.

¹²¹ Zu Partei 6338, 26. Oktober 1939; Zu Partei 6338, 1. November 1939 – PAAA, R 98886; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 8. Dezember 1939 – PAAA, R 98886.

¹²² Kifogás tárgyát képezték többek között az olyan térképek, amelyek a teljes Dunántúlt zárt német településterületnek ábrázolták. Hangsúlyozták

VI. 2. A Hitlerjugend Magyarországon

A külföldi németekkel való kapcsolattartás esetében az elsődlegesen illetékes birodalmi szervezet az NSDAP AO volt, amely 1939-ben már 600 helyi csoportot és támaszpontot tartott fenn külföldön, amelyek a nagyszámú önálló helyi csoportokat és támaszpontokat leszámítva 44 országos csoportba (Landesgruppe) vagy járásba (Landeskreis) tömörültek, ehhez jött még a német hajózás 1100 csoportja.¹²⁴

A budapesti német követség 1933 decemberében nyújtott be kérelmet az NSDAP helyi csoportjának megalakítására. A magyar külügyminisztérium és a miniszterelnökség egyetértésével a belügyminisztérium meg is adta az engedélyt, azzal a kikötéssel, hogy a szervezetben csak német állampolgárok működhetnek közre, magyar állampolgárok bevonása nem lehetséges. Ezt az álláspontot képviselte a német követség is. Külön feltétel volt, hogy a helyi csoport csak Budapesten fejtheti ki tevékenységét, később viszont minden Magyarországon élő birodalmi német tagja lehetett a budapesti helyi csoportnak, még ha nem is Budapesten élt. A magyar kormány 1934. január 23-án adta hozzájárulást ahhoz, hogy az NSDAP helyi csoportot alakítson ki Budapesten, amely Franz Voss vezetésével kezdte meg munkáját.¹²⁵

Az első évek szerény, kevésbé feltűnő tevékenysége összhangban állt az egyelőre szintén szolid német külpolitikával. 1937 januárjában a német követség tudatta a magyar kormánnyal, hogy vidékre is bizalmi embereket neveznek ki, mert a tagok jó része, különösen az Anschluss után már nem Budapesten, hanem vidéken élt. E bizalmi emberek feladata lett a birodalmi németek lakóhely szerinti összefogása, a regisztrációs és tagdíjak beszedése, a párt hivatalos közleményeinek továbbítása stb. 1938 novemberében Sopronban (Adolf Schöffner), Szegeden (Horst Grimm), Bélapátfalván (Wilhelm Bunde), Pécs–Nagyatád (Fritz Jenne), Kecskeméten (Fanz Gellert), Vácon (Hans Kahnert), Debrecenben (Wolfgang Heybey) működtek támaszpontok. A követség azonban úgy tapasztalta, hogy a párt működéséről a hatóságokat nem nagyon informálták, ezért ezt a követség szükségesnek vélte. E települések mellett támaszpontok (Stützpunkt) működtek Székesfehérváron és Egerben is. 1939 folyamán a visszacsatolt felvidéki területen az AO négy új támaszpontot állított fel Kassa, Fülek, Érsekújvár és Ungvár központtal, amelyek a magyar rendőrségi jelentések szerint nemcsak német, hanem szlovák nemzetiségű ifjakat is felvettek, akiket szudétanémeteknek állítottak be.¹²⁶

E fejlődés eredményeként 1937-ben a helyi csoportból országos járási vezetőséget (Landeskreisleitung) akartak létrehozni. A magyar belügyminisztérium azonban nem látott nyomós okot arra nézve, hogy a fennálló helyzeten változtasson, s kerülni akarta azt, hogy az esetből nem kívánatos következtetéseket vonhassanak le. Ezenkívül hozzáfűzte, hogy járási vezetőségnek csak ott van értelme, ahol több helyi csoport működik. A magyarországi NSDAP szervezet átnevezése országos járási vezetőségre (Landeskreisleitung) azért sem ment zökkenőmentesen, mert abból az a benyomás alakult ki, hogy az NSDAP az AO politikai célja keretében Magyarországot doménjének tekinti. A német külügyminisztérium feljegyzése arra is kitért, hogy Magyarországon nem néznék jó szemmel, ha az NSDAP több jogot kapna, mint az olasz Fascio, vagy az osztrák Hazafias Front, amelyeknek csak Budapesten volt szervezetük, amelybe beletartozott a néhány vidéken élő is. Vidéki szervezeti egységeket azonban egyik sem kért, és erre nem is kapott engedélyt. Az NSDAP járási szervezete azonban azt vetíthette előre, hogy annak regionális ágai is vannak, vagy ilyeneket alapítani szándékoznak. Feltűnést keltett az is, hogy a helyi csoportvezetőnek olyan törzs állt volna rendelkezésre, amelynek funkciói egy birodalmi vezető funkcióihoz lettek volna hasonlíthatók, csupán kisebb keretek között. A stábhoz tartozott ugyanis egy gazdasági hivatal, iskolázási hivatal, sajtóvezető, HJ-vezető, népjóléti vezető (NSV) és további vezetők. Ez az apparátus pedig az 1937-ben kb. 180 fős budapesti csoportot szolgálta. Ezért olyan sejtések is felmerül-

a német lovagok, iparosok és parasztok képezték az ország gerincét, és hadakoztak a túlkapásokkal élő nemesség ellen, továbbá, hogy Magyarország a német hatalom előterében fekszik, s hogy szentkoronát az anjok és a pápa találta ki, hogy szembehelyezze a német imperializmus gondolatával. Hasonló kifogást emelt Magyarország az NSDAP Neues Volk című lapja ellen, illetve a Volkstum im Südsten folyóirat ellen. Másolat, B 290/1939. – MOL, K 63, 192. cs., 139–21/7. t.

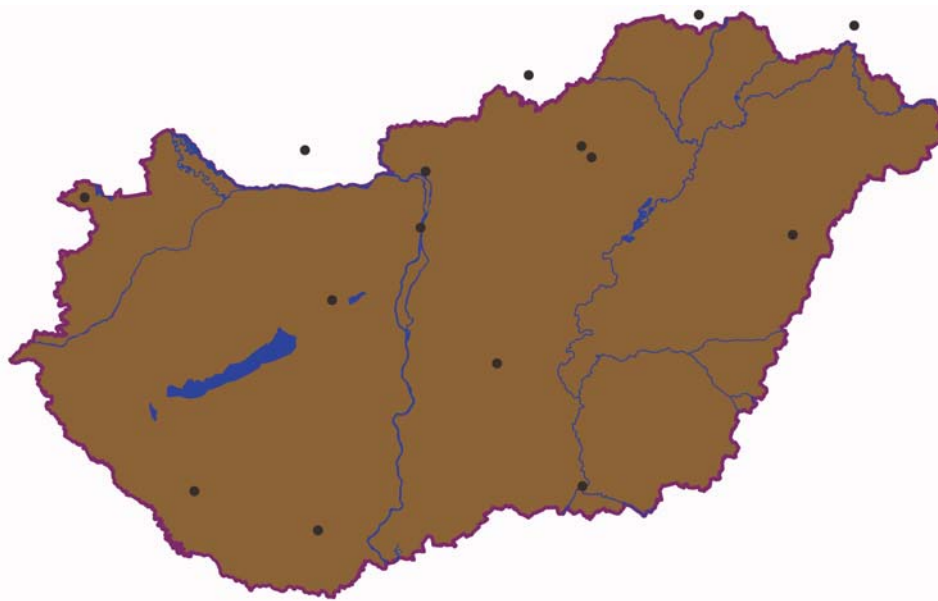
¹²³ Vö. Takács Gyula pápai leventeparancsnok állítólagos kijelentése Hitler kancellárról. – MOL, K 63, 192. cs., 1939–21/7. tétel.

¹²⁴ Die Auslandsorganisation der NSDAP. *Deutsche Nachrichten (Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Ungarn)*, 27. November 1942, 4. o.

¹²⁵ A német követség 1935-ben terjesztette elő a Német Munkafront (DAF) helyi szervezetének engedélyeztetését. Ezt a belügyminisztérium azzal utasította el, hogy bármely Magyarországon működő egyesületnek meg kell felelnie a magyar jogi normáknak, a DAF viszont Hitler rendelkezései értelmében működött, vagyis idegen jog alapján, azaz a szervezet változatlan formában nem felelhetett meg a magyar egyesületi és társasági jognak. A magyar kormány viszont nem támasztott akadályt az ellen, hogy a Magyarországon élő birodalmi németek az otthoni DAF tagjai legyenek. – MOL, K 66, 266. cs., K 66–1935–III–9; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 48–49. o.

¹²⁶ Durchschlag Deutsche Gesandtschaft. *Aufzeichnung*, Budapest, 1938. november 17 – MOL, K 63, 193. cs., 21/7; Másolat a 6873/1940. VII. B.M. iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Székesfehérvári Kapitanyság. *Jelentés* 1940. május 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–17542.; Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitanyság. *Jelentés* 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916; Másolat a 16.773/1939. VII. res. B.M. számú iktatmányról – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.

tek, amit a német külügy érthetőnek tartott, hogy a vezető-törzs feladatai nem is csak a kolóniára korlátozódnak, hanem magyar ügyekre is kiterjednek majd. Két dologtól tartottak igazán: a magyarországi németek között kifejtett propagandától és a nyilasokkal és hasonló szervezetekkel való együttműködéstől. Magyar részről jelezték is, hogy a magyarok képzeletvilágába a tervezett elnevezés nem fér bele. A követség részéről azonban barátságtalan lépésnek tekintették az elutasítást. Ezt követően

NSDAP-csoportok Magyarországon

© Vitári Zsolt

Mackensen követ már csak azt próbálta elérni, hogy csak címként használhassa Graeb az országos járási vezető címet. Ehhez a belügyminisztérium viszont csak úgy adta beleegyezését, ha az elnevezésből a tényleges jogi állapot is kitűnt, így az NSDAP helyi csoportvezetője országos járási vezető címmel titulust javasolta. Ezzel azt is el akarta kerülni, hogy később a pusztán elnevezés adjon alkalmat arra, hogy ténylegesen megalakuljon a járási vezetőség.¹²⁷

Pár hónappal később magyar részről konszenzust ajánlottak, miszerint a budapesti helyi csoport vezetője felvehetné volna az országos csoportvezető nevet, de a helyi csoport változatlan formában működhetett volna tovább. A magyar kormányzaton belül a kérdésben mutatkozó civakodást alapul véve a budapesti követség is úgy vélte, hogy nem okvetlenül kell ragaszkodni a helyi csoport átalakításához az országos csoporttá, csak a vezető viselné ezt a címet.¹²⁸ Német részről a magyar megoldási javaslatot azonban nem tartották elfogadhatónak, s azt remélték, hogy a magyar miniszterelnök németországi látogatása során meg tudják győzni arról, hogy nem arról van szó, hogy Magyarország az NSDAP egyik országos csoportja, hanem arról, hogy az NSDAP Külföldi Szervezetének egyik csoportja Magyarországon működik. Így Graeb hivatalos megnevezése is az NSDAP AO országos csoportvezetője lett volna. Darányi és Kánya látogatása kapcsán az AO vezetőjével, Bohle-vel is terveztek megbeszélést. Magyarországon 1938-ban 2500, 1939 végén a becslések alapján 14–15 ezer birodalmi német élt. A drasztikus növekedés abból adódott, hogy az Anschluss következtében kb. tíz ezer osztrák vált német állampolgárrá. A többség, kb. 5000 fő továbbra is Budapesten élt. Miután valószínűleg 1938-ban létrejöhetett az országos járási vezetőség, a Teleki-kormány 1939-ben ahhoz is hozzájárult, hogy az NSDAP magyarországi szervezete még egy szinttel feljebb léphetett, és felvehetné az NSDAP Magyarországi Országos Csoport elnevezést (Landesgruppe Ungarn der NSDAP).¹²⁹

Az NSDAP budapesti helyi csoportjának törzse 1936 tavaszán több mint tíz fős volt, s élén kezdetben Franz Voss állt helyi csoportvezetőként, akit¹³⁰ 1936 végén a Lange és Társa műszaki cég tulajdonosa, Wilhelm Graeb követett. Az AO rendelkezése alá tartozott az összes magyarországi német egyesület és testület, (német követség, Birodalmi Németek Egyesülete, Nemzetiszocialista Munkaközösség, Német Nyelviskola, Budapesti Sajtószolgálat, Birodalmi Német

¹²⁷ Vermerk, 2. August 1937 – PAAA, R 29851, 212155–212157. o.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär, 3. August 1937 – PAAA, R 29851, 212153–212154. o.; MOL, K 66, 266. cs., K 66–1935–III–9; Der Gesandte in Budapest an das A, 5. Oktober 1937. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band V, Imprimerie Nationale, Baden–Baden 1953, 162–163. o., 144. dokumentum; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 48–49. o.

¹²⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär, 27. Oktober 1937 – PAAA, R 29851, 212158–212163. o.

¹²⁹ An Staatssekretär von Mackensen. Betr.: Landeskreis Ungarn, 30. Oktober 1937 – PAAA, R 29851, 212164. o.; Mackensen an Gesandtschaftsrat Werkmeister in Budapest, 3. November 1937 – PAAA, R 29851; AA – Betreuung der Auslandsdeutschen, 16. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 175. Debrecenben 1936 tavaszán csak három birodalmi német élt, illetve néhány időszakosan ott tartózkodó birodalmi állampolgár. Rudolf Hartmann – Debrecziner Bericht, 24. April 1936 – PAAA, Budapest, 153; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 48–49. o.

¹³⁰ A törzs további tagjai: Max Hallfahrt – helyettes helyi csoportvezető és szervezési vezető; Adolf Michaelis – könyvvezető; Wilhelm Graeb – pénztáros; Ferdinand Erlenmeyer – iskolázási vezető; Helmut Gumm – gazdasági ügyek referense; Ernst–Christoph Schepky – sajtófelügyelő; Rudolf Strube – a NSV megbízottja; Wilhelm Wachtler – Vizsgálói és Egyeztető Bizottság elnöke; Herbert Engel – a HJ csoportvezető (Scharführer); Peter Rettig – NSLB-megbízott; Gerhard Häcklinger – DAF-megbízott. Mitglieder des Stabes der Ortsgruppe Budapest am 3. April 1936 – PAAA, Budapest, 153.

Iskolaegyesület, HJ, német könyvkereskedés, német egyesületek) és Gestapo budapesti kirendeltsége is. A követség diplomáciai működésére az NSDAP felügyelet viszont nem terjedt ki.¹³¹

Budapesten működött a DAAD kirendeltsége, egy birodalmi német iskola, 6 német lektor oktatott a magyar egyetemeken, a Budapesti Egyetemen német kultúrtörténeti tanszék működött német professzorral. A berlini egyetemen működött a Collegium Hungaricum, 14 magyar kapott évente Humboldt ösztöndíjat, 21 fő pedig a *Mittleuropäischer Wirtschaftstag* ösztöndíjában részesült németországi tanulmányokhoz. Ezenkívül 6–6 hallgatót és 12–12 gyakornokot cseréltek. Élénk volt a tudósok és előadók cseréje is. 1939 tavaszán úgy ítélték meg, hogy Werner Lorenz (VoMi-vezető) és Darányi tárgyalása nyomán kézzel fogható közelségbe került a Magyar–Német Társaság megalapítása. Megállapították, hogy a német kultúrpolitika erős versenyben van Franciaországgal, Angliával és újabban Olaszországgal is.¹³²

A magyarországi NSDAP rendezvényeire – amelyeken a nőknek és a tíz év feletti gyerekeknek is kötelező volt a megjelenés – gyakran érkeztek szónokok a birodalomból. A Németországban szokásos ünnepeket Magyarországon is megtartották, amelyeken tevékenyen részt vett a helyi Hitlerjugend is. A télisegély-gyűjtést 1937-ben már negyedik alkalommal rendezték meg. Elsősorban az egytál-pénzek (Eintops-Spargeld) begyűjtése volt fontos. A filmek vetítésére a tél alatt matinészerűen 2–3 alkalommal került sor, amelynek bevétele ugyancsak a téli segély kasszájába került.¹³³

A párt engedélyezése egyben a HJ engedélyezését is jelentette. A Hitlerjugend területi csoportjai állomáshely (Standort) név alatt futottak, amelyek az NSDAP helyi csoportjainak megfelelő szintek voltak. A magyar kormány nem gördített akadályokat az elé, hogy a Magyarországon élő és itt tanuló birodalmi német diákok maradéktalanul a Hitlerjugend tagjai lehessenek. Nem terjedt ki viszont ez a rendelkezés az egyházi autonómia alá tartozó egyházi iskolákra, akik maguk döntöttek ebben a kérdésben. Így adódott példa incidensre a budapesti piarista főgimnáziumban.¹³⁴ A Birodalmi Német Iskolaegyesület Damjanich utcai iskoláját magyar részről fontos propagandaszervezetnek minősítették. Itt tartották a népesebb összejöveteleket. Otto Metzler az iskola egyik tanára volt a budapesti HJ vezetője. A budapesti ifjak Metzler vezetésével gyakorta jártak vidéken, és a magyar hatóságok úgy vélték, hogy a HJ vidéki szervezeteibe magyar sváb fiatalokat is felvettek. Az országos ifjúságvezetői tiszteket kezdetben Bräumig töltötte be, aki szintén az iskola tanára volt.

1935 tavaszán a Bräumig egy budapesti ifjúsági szálló létesítéséhez kért segítséget Németországból. Erre a célra Pomáz közelében szemeltek ki egy telket. Bräumig abból indult ki, hogy a magyar kormány a telket ingyen vagy csekély bérleti díj esetében az NSDAP rendelkezésre fogja bocsátani, s ehhez kérte a birodalmi szervek kapcsolatba lépését a magyar kormánnyal. A követség ígéretet tett, hogy a propagandaminisztériumtól sport célokra nagyobb összegű támogatást eszközöljön ki. Problémát okozott viszont, hogy a tulajdoni viszonyokat hogyan rendezzék, mivel a Hitlerjugend csupán de facto volt elismert szervezet, de nem rendelkezett jogi személyiséggel, ami miatt vagy ennek megszerzése, illetve egy másik egyesület alapítása is felmerült.¹³⁵

A Hitlerjugend magyarországi csoportja amennyire csak lehetett igyekezett magát a birodalmi normákhoz tartani, s olyan tevékenységet folytatni, amely megközelítette a németországi HJ-szolgálatot, de úgy tűnik, hogy komolyabb munka csak Budapesten folyt, mivel itt volt leginkább szép számú a HJ-tagság, akik a lányok és ifjúlányok esetében két-két rajra tagolódtak, de minden bizonnyal a fiúknál is hasonló volt a megoszlás. A fiúk esetében a lövészet és a terpegyakorlat ugyanúgy megtalálhatók voltak a programban, mint a sport, a barkácsolás, a zene, a népitánc etc. Ebben

¹³¹ A budapesti vezetőség 1936 végén: Wilhelm Hammer, az Első Magyar Betűöntő Rt. Vezérigazgatója, Ernst Mehnert, Rudolf Strube kerékpárkereskedő, Wilhelm Öschlagger gépészmérnök, Franz Voos műköszörűsmester, Paul Kornhauser ügyvéd, Ernst Kristoph Schepky újságíró, Julius Nötel igazgató, Guido Brand, a német utazási iroda vezetője, Ödön Attenberger igazgató, Georg Wagner hírlapíró, Arthur Kornhuber hírlapíró, Theodor Berkes hírlapíró, Martin Schlimpert, német követség tisztviselője, Erwin Oleve, a Continental szalagszövőgyár igazgatója, Franz Riedl újságíró. Auslandsorganisation der NSDAP budapesti helyi csoport. – MOL, K 429, Kozma-iratok, 1936–37, 9. tekercs, 3931. film. Berlin, 1936. december 9–11. Német kisebbségi kérdés (német lapok szemléje).

¹³² Anlage 4 [Kulturpolitische Beziehungen], 28. April 1939 – PAAA, R 29784, 51843–51844. o.

¹³³ Az 1937-es gyűjtés alkalmával összesen 20 ezer pengőt gyűjtöttek össze, ennek a magyarországi NSDAP 15 százalékát küldte az AO-nak Berlinbe. Magyar Királyi Rendőrség Székesfehérvári Kapitányság. Jelentés 1940. május 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–17542; Programm für den 20. April 1941 und Programm für den 1. Mai 1941 – PAAA, Gesandtschaft Budapest 153, Veranstaltungen der Landesgruppe der NSDAP; Programm für die Sommersonnenwende am Sonnabend den 22. Juni 1940 – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. I.; NSV-Obmann Rudolf Strube an Westphal, Budapest 2. November 1937 – PAAA, Budapest, 153.

¹³⁴ Erre válaszul a magyar külügyminisztérium megerősítette, hogy valóban nemcsak akkor lehetnek a német diákok az iskolák tagjai, ha a Birodalmi Német Iskolába járnak, hanem akkor is, ha bármilyen állami, önkormányzati, magán, illetve egyesületi iskolába. Közölte azonban azt is, hogy az egyházi iskolák autonóm jogokat élveznek, ezért a VKM-nek nem áll módjában, hogy az érintett tanuló (Oswald Berger) ügyében rendeleti úton rendezze a kérdést. Informális úton mégis lezajlott egy beszélgetés a gimnázium és minisztérium között, amely azt eredményezte, hogy a tanuló beléphetett a HJ-ba. Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 12. Juni 1942, 4. o.; Német iskolák gyerekek felvétele a Hitler-Jugend Organizációba – MOL, K 63, 193. cs., 21/7.; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft. Aufzeichnung, Budapest, 1938. november 17. – MOL, K 63, 193. cs., 21/7.; Német állampolgárságú tanulóknak a Hitlerjugend szervezetbe leendő felvétele – MOL, K 63, 193. cs., 21/7.; VKM a külügyminiszternek, 1939. január 20. – K 63, 193. cs., 21/7.

¹³⁵ Aufzeichnung, Budapest, 6. März 1935 – PAAA, Budapest, 153.

segítségére volt, hogy alkalom adtán tényleges birodalmi HJ-csoportok látogattak Magyarországra, amelyek az itteni HJ-ot is felkeresték, illetve, hogy a HJ magyarországi tagjai németországi utazásokon és táborozásokon vehettek részt.¹³⁶

Hasonlóan Németországhoz a Hitlerjugend Magyarországon is fontos szerepet játszott a reprezentatív rendezvényeken, így vezető német politikusok látogatása során. Ilyen alkalmakkor minden nyilvános rendezvény külsőségei elképzelhetetlenek voltak a Hitlerjugend felvonulásaitól, a harsonabetétektől. A prominens személyiségek látogatásakor a Hitlerjugend felkeresése külön programpontra is jelenthetett, amikor a vendégek külön üdvözölték a helyi HJ felvonuló csoportját.¹³⁷

A Hitlerjugend ezen kívül tevékenyen segítette a téli segély begyűjtését is, amely eleinte még a magyar hatóságok ellenállásba ütközött, különösen vidéken, mert Budapesten már évek óta megtartották ezt. Hasonlóan tevékenyek voltak mindenféle gyűjtőakciókban, így például hanglemez- és gramofongyűjtésben jeleskedett a budapesti HJ a frontkatonák számára.¹³⁸

A Birodalmi Ifjúságvezetőséggel való együttműködés keretében vált lehetővé, hogy évről évre számos külföldi német gyerek nyaralhatott Németországban. Ma már nehezen rekonstruálható, hogy a magyarországi HJ tagjai milyen gyakran utaztak a birodalomba, de erre nyilván minden évben adódott lehetőség. 1934 nyarán magyarországi birodalmi német gyerekek érkeztek Stuttgartba, hogy ott töltsék el szünidejüket, s közben Münchenben a mozgalom történelmi helyeit keresték fel. 1935-ben egy csoport részt vett a Németország-táborban. 1936 májusában a Hitlerjugend magyarországi csoportja rándult ki Berlinbe, majd folytatta útját Stettinbe, utána hajón Danzigba, majd körutazást tett Kelet-Poroszországban, melynek végállomása a pomerániai Burg Krössinsee volt. A BDM lányai a szászországi BDM főközvetek táborában vendégeskedtek. 1938 novemberében a BIV Fritz Kromét, a Völkischer Beobachter budapesti tudósítóját, aki két évig volt a BIV Külföldi Sajtóosztályának munkatársa, bízta meg azzal a feladattal, hogy ápolja a kapcsolatokat a magyar ifjúsági szervezetek vezetőivel, amit addig a Bräumigot valószínűleg 1936-ban váltó *Herbert Engel* országos ifjúsági vezető látott el.¹³⁹

1939 közepén Schirach *Wilhelm Eitelt*, a budapesti Birodalmi Német Iskola tanárát, a budapesti állomáshely vezetőjét nevezte ki országos ifjúságvezetőnek (Landeskreisjugendführer), miközben állomáshely-vezetői pozícióját is megtartotta. A két pozíció egyesítése azért is célszerű volt, mert birodalmi német ifjak említésre méltó számban továbbra is csak Budapesten voltak, akiket már amúgy is az állomáshely-vezető vezetett. Budapesten kívül a német ifjak teljesen elszórtan éltek, így helyi szervezetek nem voltak lehetségesek máshol. Ezzel pont került annak a huzavonának végére, amely a BIV és a külügyminisztérium között folyt. A követség számára sem volt világos, hogy Schirach egy Németországból küldött HJ-vezetővel töltsék-e be az országos ifjúságvezető pozícióját, aki főállásban hivatalnokként a követségen dolgozott volna, vagy pedig helyi emberrel. Előbbi megoldást a követség nem tartotta lehetségesnek, mivel a felmerülő feladatok ezt nem tették szükségessé. A követség utalt arra, hogy a magyar kormány ahhoz sem járult hozzá korábban, hogy erdészeti attasé kerüljön a követségre, mert a katonai és a kereskedelmi attasé mellett nem tűr meg más speciális attasét. Így egy ifjúsági attasé sem jöhetett számításba, s annak álcázott alkalmazása sem.¹⁴⁰

VI. 3. Összegzés

Miként összegezhető Magyarország szerepe a Hitlerjugend szemszögéből? E fejezet rávilágított arra, hogy a Németország és így a Hitlerjugend számára is oly fontos délkelet-európai térségben Magyarország és a magyar ifjúság a legjelentmondásosabb partner volt a német ifjúság számára. Míg Csehszlovákia feldarabolása megoldotta az addig Magyarországhoz hasonlóan problémás partnerrel fennálló kapcsolatok kérdését, hiszen Szlovákia a német óhajoknak a legszélesebb körben tett eleget, illetve Románia is egyre inkább a német ifjúság mintáit adaptálta, s némi körülményes-

¹³⁶ Ankündigungen. Hitler-Jugend. Deutsches Jungvolk, Bund deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 16. Januar 1942, 8. o.

¹³⁷ Reichsaußenminister von Ribbentrop in Budapest. *Deutsche Nachrichten*, 16. Januar 1942, 5. o.

¹³⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium des Äusseren, 6. Juni 1939 – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I ; Aufruf der Budapester HJ zur Schallplatten-Sammlung. *Deutsche Nachrichten*, 19. Januar 1942, 2. o.

¹³⁹ Reichsdeutsche Kinder aus Griechenland und Ungarn in München. *RJP*, 1934/108. sz., 3. o ; HJ aus Ungarn auf Ostlandfahrt. *RJP*, 1936/136. sz., 2. o.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an Herbert Engel. Abschrift, 18. November 1938 – PAAA, Budapest, 183.

¹⁴⁰ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 4. Juli 1939 – PAAA, Budapest, 183; R 98886; AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 21. Juni 1939 – PAAA, Budapest, 183; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 16. März 1939 – PAAA, Budapest, 183, R 98886; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 8. März 1939 – PAAA, Budapest, 183; JfdDR an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 23. Mai 1939 – PAAA, R 98886.

séggel ugyan, de a német kisebbség ifjúsági tevékenységének is mind szélesebb teret engedett és Jugoszláviával is egyre szívélyesebben alakultak a kapcsolatok, addig Magyarország tartózkodóan és kényszerűen viszonyult a HJ kapcsolat-építési törekvéseihez.

E mindkét ország számára kellemetlen helyzetnek a magyarországi német kisebbség megítélése állt a háttérben. Magyarország 1918 utáni, kezdetben liberális kisebbségpolitikája a trianoni békeszerződés következtében vált idegessé, amely alig-alig volt hajlandó engedményekre és kompromisszumokra. Ez különösen igaz volt a trianoni Magyarország legnagyobb kisebbsége, a németiség esetében, amelynek etnikai megtartására és az anyaországgal való intenzívebb kapcsolattartásra irányuló törekvéseit az esetek többségében „pángermánizmusnak” bélyegezve örökös éberséggel és aggályokkal szemlélték. A kisebbségek mielőbbi asszimilálására törekvő magyar kisebbségpolitika számára létkérdés volt, hogy az ezzel ellentétes folyamatokat minél inkább hátráltassa. Ebben a tekintetben kulcskérdés volt az ifjúság, hiszen az életkorból adódó magasabb fogékonyság következtében ebben az időszakban lehetett elvetni az identitás magvait. Ebből következett, hogy ebbe a magyar szemléletbe nem fért bele egy önálló magyarországi német ifjúsági szervezet megalakítása.

Miután a harmincas évek közepére Franz Basch és társai révén egyre inkább megerősödött a magyarországi németiségen belül a német identitás és a kisebbségi jogok mellett határozottabban – magyar megítélés szerint radikálisan – kiálló irányzat, a magyar politikának a korábbinál több problémát okozott az „ébredő” németiség. Mivel az ifjúsági szervezet megalapítása a magyar ellenállás miatt 1941-ig nem következhetett be, a magyarországi németiség más megoldási formák felé fordult, amit egyébként a Weimari Köztársaság ifjúsági mozgalma már az 1920-as évektől bevált formaként kínált. A németországi ifjúsági csoportok látogatása és a magyarországi német ifjak Németországba küldése jó megoldásnak tűnt. Nem utolsósorban e módszer alkalmazása juttatta németországi jogi diplomához Franz Bascht is. Bár magyar részről ezeket a formákat, különösen a „pángermán eszméket” Magyarországra hozó ifjúsági csoportok látogatásait mindig is árgus szemmel követték. Ráadásul a magyar hatóságok nem is igen törekedtek arra, hogy különválasszák a valós pángermán, a hazai németiséget Magyarországtól elidegenítő szándékokat, a jogos anyaországi törődéstől, amit Magyarország oly jogosan követelt meg a szomszédos országoktól az ottani magyarság tekintetében. Az mindenesetre egyértelmű volt, hogy 1933 után látványosan fokozódik ez a „pángermán” veszély – ez a nemzetiszocialista ideológiából egyenesen következett. Ezt követően ugyanis egy fokozatosan feltörekvő, világhatalommá váló Németország több milliós, egyre inkább államifjúsággá váló ifjúsági szervezete vette át a külföldi németiség gondozását a háborús sebeket csak lassan begyógyító és nagyon széttagolt ifjúsággal rendelkező Weimari Köztársaságtól.

A potenciális veszélynek – úgy tűnik – Magyarország megpróbált elébe menni, és az ifjúsági kapcsolatok már-már diplomáciai rangra emelésével igyekezett elterelni a figyelmet a magyarországi német ifjúságról. Ez az első két évben talán sikerült is, hiszen az ifjúsági kapcsolatok terén a figyelem egyértelműen az 1933-as magyarországi Hitlerjugend-látogatásra és a Levente 1934-es németországi vizitjére irányult. Míg azonban ezt a vonalat 1935-től a korábbinál még szélesebb keretek között kívánták tovább vinni, addig más – e fényes eseményekből kimaradó – HJ-csoportok látogatásai az érem másik oldalát is előtérbe helyezték. A Basch-ügy kapcsán a Birodalmi Ifjúságvezetőség pedig már a német diplomácia által kijelölt, visszafogottságot és toleranciát sugalló útjáról is letért. Az így megingó ifjúsági kapcsolatok csak 1937-re normalizálódtak, amit közös táborozás, növekvő számban érkező HJ-csoportok és Schirach villámlátogatása is bizonyított. Új jelenség volt, hogy a HJ a nehézkesnek és körülményesnek tartott Levente mellett tudatosan kapcsolatot keresett a cserkészekkel is, ami tényleges utakban is megmutatkozott, jóllehet a magyar cserészek kilépését az angol befolyást jelentő nemzetközi irodából a háborúig már nem sikerült elérni.

A helyreállt kapcsolatok 1938-ban tovább terebélyesedtek, 1939-ben a tervezett 16 úttal pedig elérték csúcspontjukat. A kapcsolatokat azonban továbbra is a nagy propagandával kísért rendezvények fémjelezték: 1938-ban a HJ 120 fős, 1939-ben pedig a Haditengerészeti HJ 350 fős csoportjának magyarországi táborozása, illetve ezek viszonzása a Levente részéről. A mellékelt térkép is mutatja, hogy e nagy nyilvánosságot kapó kapcsolatok és a HJ egyéb ismert útjai során a Hitlerjugend számára olyan programot állítottak össze, amely lehetővé tette a németek által lakott területek szinte teljes elkerülését, s erre a magyarországi német követség is gondot fordított. A Németországból érkező HJ-csoportok átlagban 17 napig maradtak, s a „nagy” látogatásokat nem számítva kb. 20 fősek voltak. Érdekes, hogy mindössze két lányok által tett útról van tudomásunk. További jellegzetesség volt, hogy 1939-ben, vagyis a Volksbund megalapítása után találjuk az első olyan utat, amit a BIV hivatalosan is – a VoMi támogatásával – népi német útnak (volksdeutsche Einsatzfahrt) nyilvánított, továbbá az, hogy a Magyarországra vezető utak esetében jóval gyakoribb volt, hogy egyúttal más, szomszédos országot is felkerestek a HJ csoportjai.

A kétoldalú kapcsolatok – kivált a Leventével – összességében tehát sosem az őszinte barátságon alapultak, hiszen az ifjúsági kapcsolatokat Magyarországon nem tudták a német kisebbség ügyétől eltérően kezelni, így a gyanakvás, az ide látogató német ifjak állandó megfigyelése, távoltartása a hazai német ifjúságtól voltak a legszembevetőbb jellemzők. Már a kezdetek sem önkezdemenyezésen alapultak, hanem a nagypolitika eszközüvé tették az ifjúsági kapcsolatokat. Így a nem nagyszámú találkozások alkalmával is gyakori jelenség volt – s ezt Berlinben pontosan látták – a nehézség, a halogatás, a görcsösség. Magyarországon úgy vélték, hogy egy-egy nagyszabású, fényes, baráti gesztusokban duzzadó eseménnyel megfelelnek az elvárásoknak. Az e helyzetből fakadó disszonanciát igyekeztek kihasználni a cserkészek minél ügyesebben, de velük szemben megmutatkozó kezdeti előzékenység a harmincas évek végére egyre inkább türelmetlenségbe fordult, mivel az MCSSZ nem volt hajlandó kilépni a nemzetközi cserkészmozgalomból. Méginkább fokozta a kételyeket Magyarországon az Anschluss, amely révén a két ország közvetlen szomszédságba került egymással, valamint Csehszlovákia ügye. Taktikai okok – s nyilván a revíziós törekvések miatt is – 1939-re még egy újabb cúcspontra értek az ifjúsági kapcsolatok is, s a korábbi tartózkodó viszony után, úgy tűnt, hogy a Hitlerjugend is hajlandó még egy próbát tenni a közeledés jegyében.

A magyar óvatosság megmutatkozott a birodalmi németiség magyarországi tevékenysége esetében is. Az NSDAP helyi szervezetét a magyar kormány ugyan már 1934 elején engedélyezte, de kikötötte, hogy az csak Budapesten működhet. Ennek addig nem volt különösebb jelentősége, amíg a németek többsége valóban Budapesten élt. A magyarországi német kolónia azonban folyamatosan bővült, s egyre inkább vidéken is megjelent. Ennek a növekedésnek a következménye volt az NSDAP szervezeti fejlesztésének igénye, amit a magyar kormányzat 1939-ig azonban megakadályozott. Az NSDAP-n belül a Hitlerjugend Magyarországon nem fejtett ki látványos tevékenységet, bár mindenben igyekezett hasonlítani a birodalmi anyaszervezethez, kapcsolatok is az utóbbival álltak fenn, a magyar ifjúsággal és a magyarországi német ifjúsággal formális kapcsolatai csak szerény mértékben lehettek.

VII. A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A HÁBORÚ IDEJÉN

VII. 1. A HJ külföldi tevékenységének szellemisége És lehetőségei a háború idején

Artur Axmann, az 1940-ben debütáló, új birodalmi ifjúságvezető nem volt kevésbé elkötelezett a HJ külföldi kapcsolatainak fejlesztésében, mint elődje, Baldur von Schirach. Tagja volt a Német-Angol Társaságnak, s már korábban – a BIV Szociális Hivatala vezetőjeként, illetve a birodalmi szakmai verseny megalkotójaként – is többször kapcsolatba került a HJ külügyi tevékenységével.¹ Az elkötelezettség és az ambiciózus célok azonban kevésnek bizonyultak, mert a Hitlerjugend 1938-ban csúcspontját elérő külföldi tevékenysége 1939-től a folyamatos hanyatlás útjára lépett, majd fokozatosan megszűnt. Csökkent azoknak az országoknak a köre is, akikkel kapcsolatot lehetett ápolni. Az Európán kívüli területek közül, amelyek addig sem játszottak túl fontos szerepet, csak a Japánnal működő kapcsolatrendszer maradt fenn. Európában is beszűkültek azonban a lehetőségek, hiszen Németország fél Európát bekebelezte – melynek egy részét közvetlenül, vagy közvetetten a birodalomhoz kapcsolta –, míg más részével megszakadtak (így például Nagy-Britanniával, Franciaországgal), vagy akadoztak (például a Balkán délebbi részeivel) a kapcsolatok.

A háború idején – főleg a győzedelmes befejezés reményének időszakában – a HJ külföldi tevékenységének célja a korábbihoz képest csak kissé változott. Időközben ugyanis Németország Európa jelentős részét közvetlen uralma alatt tartotta, a maradék – egy-két ország pedig szövetségese volt. Ennek egyenes következménye volt, hogy ezt az abszolút hegemóniális pozíciót a HJ külföldre irányuló munkájának célrendszerében is érvényesítsék. Mivel az ifjúság olyan birodalomban nőtt fel, amelynek nagy feladatai voltak a külkapcsolatok terén is, az ifjaknak ideje korán foglalkozniuk kellett a birodalomnak az egyes idegen népekhez fűződő kapcsolataival és ez európai népiségi kérdésekkel. Magabiztosságra és önbizalomra kellett nevelni az ifjúságot – amelynek alapját Németország hatalma jelentette –, s mindezt anélkül, hogy ezáltal veszendőbe ment volna a baráti külföld és munkájának megbecsülése. A háború alatti változások – mint majd látni foguk – viszont azt jelezték, hogy a rasszizmus a korábbinál nagyobb szerephez jutott, de a „faji szempontból” alsóbb rendű, a háborúban viszont szövetséges rangot „élvező” országokkal és ifjúságaikkal továbbra is fenn kellett tartani a tisztességes bánásmód látszatát. A külföldiekkel való érintkezéshez való hozzácsokás, a külföldiekre vonatkozó ismeretek megszerzése, idegen nyelvek tanulása, az idegen népek tulajdonságainak megismerése és a bizalmas információk megőrzésére nevelés képezték a fő szempontjait e nevelési rendszernek. A HJ feladata volt, hogy tagjai körében ismertté tegye a külföldet, megfelelően ezirányú tudásszomjuknak, felvilágosító anyagokat jelentessen meg stb. A Hitlerjugend 1939 után mindinkább illeszkedett a birodalom kapcsolataihoz, s vezető szerepe fenntartása mellett jó kapcsolatokra és bajtársi viszonyra törekedett a baráti népekkel, így a fennálló kapcsolatokat az ifjúság kapcsolataival tovább mélyíthették.²

A háború idején a Hitlerjugend nagymértékben kívánt támaszkodni azokra a kapcsolatokra, amelyeket korábban alakított ki. 1939 októberében a Külügyi Hivatal elrendelte, hogy minden korábbi partner címét gyűjtsék össze, hogy az ellenséges sajtó hírblokádját ezúton is megtörhessék, illetve hogy a korábbi külföldi partnerek lévén további információkhoz juttathassák az egyes országok közvéleményét. 1939 októberében minden olyan HJ-vezetőnek jelentkeznie kellett a Külügyi Hivatalnál, aki lengyel, illetve orosz nyelvismerettel rendelkezett.³

A megváltozott helyzetben azonban nemcsak a kapcsolatok irányai módosultak, de a rendelkezésre álló személyi és anyagi források is. Az irányokban jól kivehető súlypont eltolódások látszanak. A korábban középpontban álló, és helyenként nagyon fejlett bilaterális kapcsolatok helyett előtérbe került az európai ifjúsági összefogás, amely hangot adva a közös háborús célok ifjúság általi teljes támogatásának több fórumon hívta fel magára a figyelmet, legyen az a sport, a kultúra vagy egyéb terület. Az összeurópai megoldás szűkebb formáját jelentette az ún. germán ifjúságok mind szorosabb hozzáláncolása a Hitlerjugendhez, és minél szélesebb körű felhasználása a háborús érdekeknek megfelelően. A germán partnerifjúságok mellett a kétoldalú kapcsolatok terén csak Olaszországgal és Délkelet-Európa országaival maradtak fenn említésre méltó kapcsolatok.

¹ Schaar, i. m., 313. o.

² Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! R/JF, Berlin 1942, 7–8. o.

³ Nennung von ausländischen Anschriften. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o. (BArch, NSD 43/1, 132145. o.); HJ-Angehörige mit polnischen oder russischen Sprachkenntnissen. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o. (BArch, NSD 43/1, 132145. o.).

Hasonlóképpen továbbra is fontos volt a birodalmi határokon túl élő némettség, azaz a külföldi némettség és a népi némettség gondozása, hogy ők is részesei legyenek annak az érzésnek, hogy tagjai egy nagy és fiatal nemzetiszocialista közösségnek, s hogy országaik törvényeinek tiszteletben tartása mellett ők is részesüljenek a német nevelésből.⁴ A német népiség erősítése fel is értékelődött a háború teremtette új viszonyok közepette, hiszen a Németország által generált népmozgások e német népiség ifjúságát is jelentős mértékben érintették. A Hitlerjugend az új keleti területek felépítésében tehát minden korábbinál gyakorlatibb feladatot vállalt magára, s tevékenysége az „új” birodalom fenntartása, s ténylegesen németté tétele érdekében kulcsfontosságú volt.

A sztálingrádi vereség után a HJ helyzete azonban egyre kilátástalanabbá vált. A HJ vezetői egyre kevésbé kaptak kiutazási vízumokat, az európai ifjúsági kezdeményezések kifulladásra, így a HJ külföldi kapcsolatai szinte megszűntek. Axmann megértő volt, hogy a totális háború időszakában a HJ-nak is mérsékelnie kell ezirányú tevékenységét, sőt a háború végéig akár fel is kell függesztenie, de Ribbentrop megkerülésével, s néhány, a HJ-tal baráti viszonyban álló külügyminisztériumi alkalmazott segítségével, Olaszország kiválása után is sikerült némileg fenntartani a kapcsolatokat.⁵ A már eddig is akadozó külföldi tevékenység Sztálingrád után azonban részben, 1944 végére pedig teljesen megszűnt. 1943-ban már csak 638 egyedül utazóról szólnak a jelentések, s mindössze 1159 volt azoknak a fiataloknak a száma, akik 24 csoportos út során hagyták el a birodalmat. Ezek túlnyomórészt azonban már csak azok a HJ színjátászó és zenecsoportjai voltak, amelyek az új, illetve megszállt területeken a Hitlerjugend és német nevelés népszerűsítését látták el.⁶ 1944-re a feladat végletekig leegyszerűsödött: már csak a háborús igények biztosítása számított, elsősorban személyi szinten.

Az utolsó, nagyszabású BIV-rendezvényre 1944 februárjában került sor, amikor a BIV Külügyi és Népiségi Hivatala egy, a háborút szem előtt tartó, szolgálati megbeszélésre hívta össze a HJ külföldi szolgálatainak és parancsnokságainak vezetőit, az országos ifjúságvezetőket és lányvezetőket, valamint a népi német ifjúságvezetőket. Ezen Axmann és Möckel mellett a HJ minden hivatalának vezetője, valamint a Wehrmacht, a DAF, a külügyminisztérium, az SS (Gottlob Berger), a VoMi (Lorenz), az SD (Schellenberg) és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) képviselői jelentek meg, valamint Bohle, az NSDAP AO vezetője. A tanácskozás témája nem is lehetett más, mint a HJ, a népi némettség, illetve partneri országok ifjúságainak még erőteljesebb mértékű háborús szolgálatba állítása, akár a fronton, akár a hadigazdaságban.⁷

A külföldi munka ellehetetlenülése azonban nemcsak a háborús körülmények lehetőségeket erősen korlátozó hatása miatt következett be, hanem annak eredményeként is, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség tulajdonképpen végérvényesen elvesztette azt a csatát, amit más birodalmi és pártszervekkel folytatott. Még a külügyminisztériummal sikerült is néhány csatát megvívni és megnyerni, Martin Bormannal és a Pártkancelláriával szemben már valóban nem volt cselekvési lehetősége. A háború alatt amúgy sem igen tolerált „HJ-külpolitika” 1944-re olyan szintre süllyedt, hogy annak irányítása szinte már nem is a HJ kezében volt. Erre az időre az ifjúság kérdésében is a Pártkancellária kívánta kézbe venni az ügyeket, még a Keleti Megszállt Területek Birodalmi Minisztériumában folytatott megbeszéléseken ki is kérték a BIV képviselőinek véleményét arról, hogy miként fogadnák, ha a párt teljes külföldi tevékenységét – beleértve a HJ-ot is – egy kézben egyesítenék, s a feladatot Bohlére bíznák. A BIV válasza nem is lehetett más, mint elutasítás, mire a Pártkancellária kissé ingerülten megjegyezte, hogy minden tagozat elfogadta a terveket, csak a HJ és az SS nem, „s az egészben az a legszomorúbb, hogy ez a kettő szorosan egymás mellett menetel”. Bormann nem igen hatotta meg a BIV ellenkezése, így nem sokkal később azzal bízta meg Bohlét, hogy az NSDAP teljes külföldre irányuló tevékenységét vegye kézbe.⁸

⁴ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch!. RfJ, Berlin 1942, 7–8. o.

⁵ Von Weizsäcker államtitkár, Luther államtitkár-helyettes, Pusch követségi tanácsos – Schaar, i. m., 331–332. o.

⁶ Itt elsősorban a Wiener Sängerknaben, a Mozart-kórus, a HJ berlini és bécsi rádiós színjátászó csapatai, illetve a majna–frankfurti zenei gimnázium csoportjai jöttek szóba, amelyek 1943-ban Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Olaszország, Horvátország, Hollandia, Norvégia, Portugália, Románia, Svédország, Svájc, Szerbia, Szlovákia, Törökország és Magyarország területén láttak el feladatokat. – BArch, NS 26/358. Idézi: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800. o.

⁷ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800–801. o.

⁸ Vö. BArch, NS 26/358 (Kriegsgeschichte der HJ, 1944), idézi Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 749., 801–802. o.; Schaar, i. m., 404. o. Mindez csak fokozta a BIV, Axmann és egyben Schirach felháborodását, akik a döntés ellen személyesen Hitlernél akartak tiltakozni, s közben joggal vádolták meg Bormann azzal, hogy több ízben nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta a Führert. Schirach és Axmann akciójára azonban semmi esély sem volt, hiszen Schirach már rég kegyvesztett volt, Axmann pedig messze nem volt akkora súlyú náci vezető, mint Schirach, ráadásul Bormann teljes mértékben kézben tartotta azt, hogy ki, mikor és milyen ügyben juthat be a Führerhez. Axmann és Schirach ezt követően már azt helyezték kilátásba – ha nem javulna a viszony a BIV és Bormann között –, hogy a Führertől más munkakörben való alkalmazást kérnek. – Schaar, i. m., 404. o.

A Wille und Macht és más HJ sajtóorgánumok – eleget téve a külföldet megismertető feladatuknak – továbbra is rendszeresen közöltek cikkeket nemcsak az egyes országok ifjúságáról, hanem magukról az országokról, illetve azok történelméről, arról a felismerésről, hogy Németország felé kell orientálódniuk, arról, és arról, hogy miként küzdöttek le a bolsevizmust. 1942-től a cikkekből pedig már egyértelműen a nagypolitikai hangvétel dominált. 1939 végétől a BIV olyan folyóirat (Informationsdienst) kiadására törekedett, amelyet a birodalom külföldi szerveinek (nagykövetségek, követségek, országos csoportvezetőségek) és olyan idegen nemzetiségű ifjúságoknak szánt, amelyek kapcsolatban álltak a Hitlerjugenddel. A célok szerint havi rendszerességgel akarták tájékoztatni őket a Hitlerjugend életéről és birodalmi tevékenységéről.⁹

1940 vége felé felmerült egy újabb folyóirat létesítésének lehetősége *Az Ifjú Európa Kultúrája* (Kultur des jungen Europa) címmel, amelyet a külügy támogatott, de megjegyezte, hogy sokrétű tartalommal és egyedülálló, kiváló jelenséggé kell felbukkannia. Nem osztotta azokat a számításokat, hogy a lap alapítása után hamarosan önfenntartó lehetne. Nem tartották helyesnek a többnyelvűséget sem, sőt éppen ellenkezőleg: a német nyelv használatával is jelezték a német vezető szerep igényét. Másutt úgy fogalmaztak, hogy a folyóirat lehetőséget teremt arra, hogy előmozdítsák a vezető szerepet, amelynek igényével a birodalomnak minden más területen, így kulturális területen is fel kell lépnie. A német nyelvű folyóirat így kényszerít jelenthetett a különböző országok intellektuális rétegei számára, hogy megtanulják a német nyelvet, és hogy a kultúra területén a német nyelvet használják. A külügyminisztérium kilátásba helyezett egy folytatólagos, rendszeres támogatást, de befolyást akart gyakorolni az újság munkatársaira is, különösen a szerkesztő kiválasztására.¹⁰

Az ellenséges ifjúság esetén a HJ és sajtótermékei a vélt negatív tulajdonságok kihangsúlyozását helyezték előtérbe, különösen a legfőbb ellenfelek: az angolok, a szovjetek és az amerikai ifjúság állt a célkeresztben. Az angol ifjúság esetében a belső bizonytalanságot, a vezetés nélküliséget hangsúlyozták, az ifjúság bűnözését, s ebből kifolyólag azt a csodálatot, amellyel az angol ifjúság a Csatornán túlra tekint. *Robert Ley* DAF-vezető egyik írásában az ifjúságot is harcra szólította fel az „emberiség örökös vérszívói ellen” Európa felszabadítása érdekében. *Chamberlaint, Churchillt, Baldwin, Edent, Daladier-t és Reynaud-t* és másokat a zsidók által „kurvamódjára” kitartott és pénzelt személyeknek állította be. Az sem lehetett kérdéses, hogy a zsidóság behajszolta Angliát és Franciaországot a nemzetiszocialista Németország elleni háborúba. Mindez egyértelműen mutatta, hogy a Hitlerjugend őszintének beállított, a barátságot és a megértést kereső politikája ezekkel az országokkal szemben csak a békeszínlelés általános külpolitikai irányvonalába illeszkedett. A Komszomol esetén előszeretettel idézték Lenin következő gondolatait: „*Bolsevizmus –nem lányinternátus. Gyermekünknek jelen kell lenniük a proletariátus ellenségeinek kivégzésén, és örülni kell megsemmisítésükön.*” A HJ kommentárja ehhez már csak annyi volt, hogy Lenin örülhetett, amikor kérése hamarosan beteljesedett és a szovjet ifjúság megrázó módon lépett az embertelenség útjára, amit Pavlik Morozov története tetézett. Az embertelenségre nevelés mellett – a HJ szerint – az istentelenségre való nevelés volt a Komszomol másik fő jellemzője.¹¹

VII. 2. Szervezeti keretek és tevékenységi formák

A háborúval a HJ birodalmi vezetése is karcsúsításon esett át, hiszen a lengyel hadjáratban 18 ezer HJ-vezető vett részt, s a személyi fluktuáció a következő években csak nőtt. 1939 szeptemberétől a Birodalmi Ifjúságvezetőség addig önállóan működő hivatalait egy-két kivételtől eltekintve három parancsnokságba fogták össze (Bebetés, Képzés és Politikai képzés), amelyek közül az első, Bebetés elnevezésű foglalta magába ezentúl mind a Határvidéki és Néppolitikai, mind pedig a Külügyi Hivatal, amelyek változatlanul *Theodor Stadler* és *Hans Lauterbacher* irányítása alatt álltak. 1941-től a háború végéig újabb átszervezés során az immár egyesített két hivatalt a közvetlen ügyosztályok közé emelték Határvidéki és Külügyi Hivatal néven. Más birodalmi szervek hasonló szerveinél bekövetkezett névváltások követ-

⁹ A reprezentatív jellegű kiadványt az első számítások szerint 2000 példányban adták volna ki. A kiadást leginkább az a tette szükségessé a HJ álláspontja szerint, hogy az említett szerveket tájékoztatni kell az ifjúság háborús tevékenységéről. Egy 1940-es levélben a *BIV Külügyi Hivatalának Hírszolgálatát* említik, amely havonta jelent meg. Tehát az újság valóban létrejött. Ld. például: *Wille und Macht*, 1942/9. sz.; R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 8. Dezember 1939 – PAAA, R 27135; AA an die Botschaften und Konsulate, 13. April 1940 – PAAA, R 98918.

¹⁰ AA an die Gauleitung München–Oberbayern der NSDAP, 13. November 1940 – PAAA, R 98958; Zu Partei 7446, 6. September 1940 – PAAA, R 98958.

¹¹ *Wegener, Wolfram M.*, Englands Jugend ohne Zukunft. *Das junge Deutschland*, 1940/3. sz., 49–54. o.; *Ley, Robert*, Kampf auch für die Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1940/6. sz., 121–125. o.; Pavel Trofimovics Morozov volt az a 14 éves orosz fiú, aki feljelentette apját, aki parasztként a beszolgáltatandó gabona feketén történő eladásával próbált felszínen maradni. Apjára Tettéért halálbüntetést szabtak ki. Ezt követően a gyereket nagyanyja fejszével ütötte agyon. *Bolschewistische Jugend. Das junge Deutschland*, 1941/8. sz., 211–212. o.

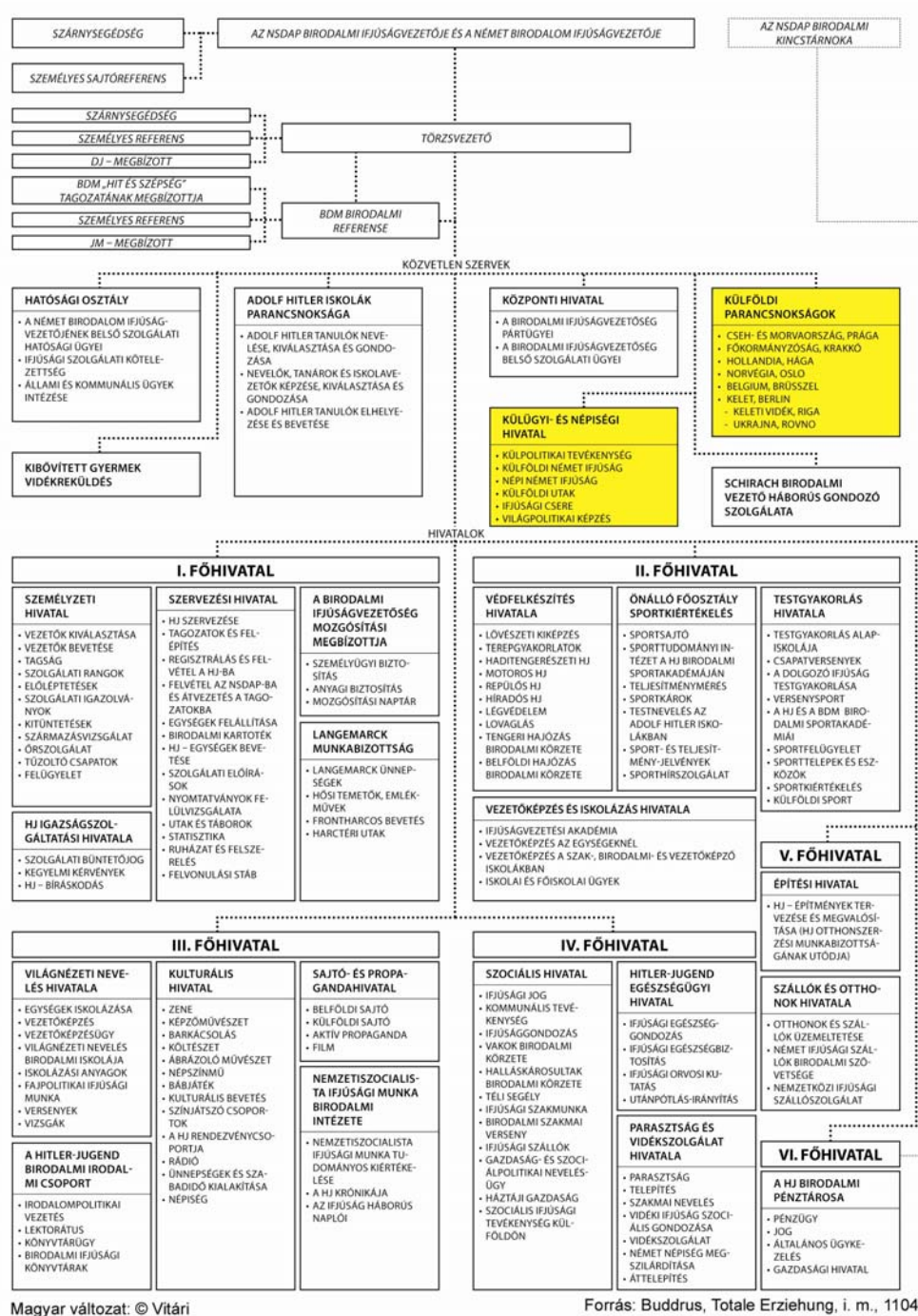
keztében, a BIV 1941. december 1-i hatállyal rendelte el a Határvidéki és Külügyi Hivatal átnevezését *Külügyi és Népi-ségi Hivatallá* (Auslands- und Volkstumsamt), illetve később *Külügyi és Néppolitikai Hivatallá* (Auslands- und Volkspolitisches Amt), majd a névváltást a területek és a körzetek szintjén is végre kellett hajtani. Az új hivatalt Hans Lauterbacher, illetve katonai szolgálata idején Heinz Schmidt vezette, Schmidt katonai szolgálata után pedig ismét Lauterbacher vezette.¹²

A BDM hivatali referense a Külügyi Hivatalban, majd az egyesült hivatalban mindvégig *Elka von Wedel* volt. A fontosabb tisztségeket a Külügyi Hivatalban *Eduard Thanner* (1940 őszéig) ügyvezetőként, *Friedrich Schuhmacher* a külföldi német ifjúságért felelős osztályvezetőként, *Woldemar Fink* az antikommunista ifjúsági tevékenységért felelős osztályvezetőként, és a hivatal román referenseként, *Kurt Blohm* gyarmatügyi kérdésekért felelős osztályvezetőként, *Hanns Marrum* a hivatal spanyol, olasz, előázsiai, észak-afrikai és földközi tengeri referenseként, *Hans-Gustav Maubach* a hivatal francia referenseként, *Werner Lamann* a hivatal portugál referenseként *Luitpold Buchheit* a szociális ügyekért, és a külföldi németiség testgyakorlásért felelős osztályvezetőként, *Erhard Wessely* a külföldi utakért és a referenssel nem rendelkező országokért felelős osztályvezetőként, valamint *Ruth Jondral* a külföldi német leányügyekért felelős osztályvezetőként töltötte be. A további osztályokat *Gerhard Breipohl*, *Heinz Wilke* vezették.

A HJ-területek szintjén a munkát 1941-től hat főosztály látta el, de a Határvidéki és Külügyi Osztályok kiemelt és önálló egységet képeztek a központi osztály és a területi vezetőiskolákat felügyelő osztály mellett. A BDM főközreteinak nem volt önálló Határvidéki és Külügyi Osztálya. A megszállt, illetve a birodalomhoz csatolt területeken nem könnyítette meg a Hitlerjugend szervezési feladatait, hogy a birodalmi igazgatás nem mutatott semmifajta egységességet, hiszen erre nézve semmilyen koncepció nem született, s ilyet Hitler sem akart. Emiatt a megszállási és igazgatási formák is sokfélék voltak.¹³

1942-től a vezetőhiány enyhítése érdekében összevonták a HJ és a BDM területi (főközretein), illetve járási (alkörzeti) adminisztrációját, s a pozíciókat egyre inkább a lányvezetők töltötték be.

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1941–1945

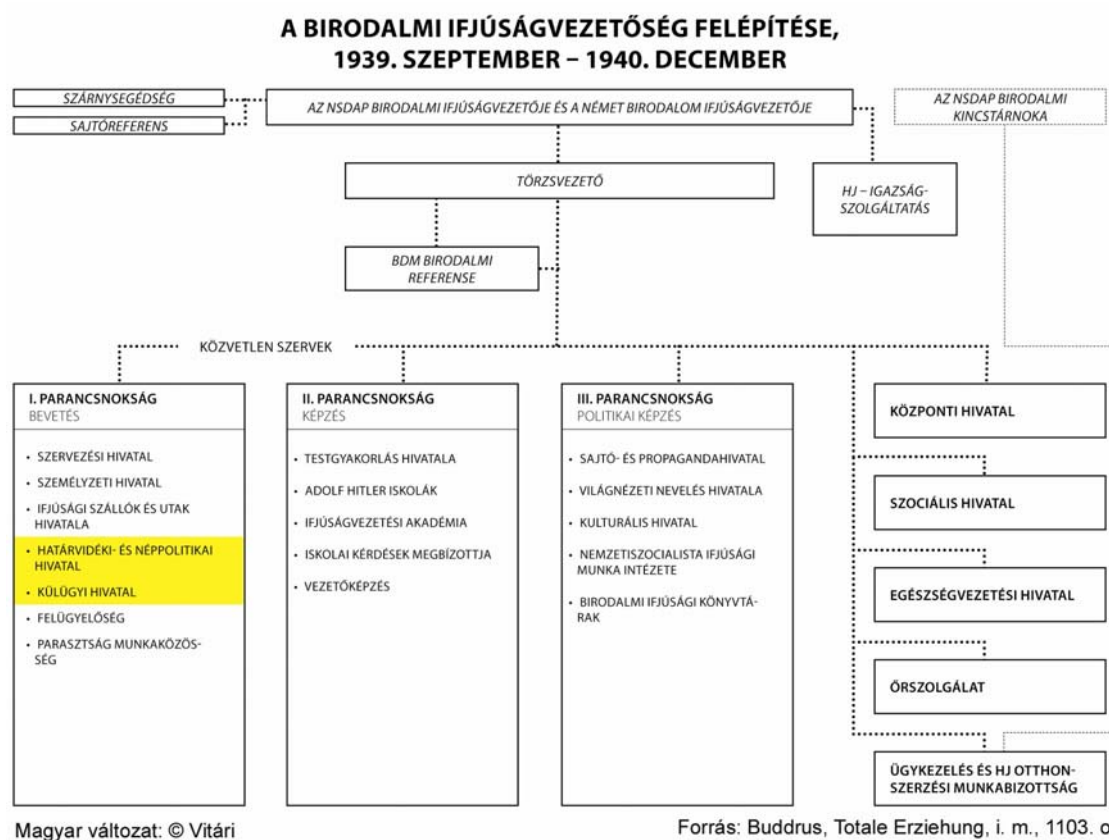
Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1104. o.

¹² Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt“. *Reichsbefehl*, 46/41 K, 15. Dezember 1941 – BArch, NSD 43/1.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 759., 1083., 1103–1106. o.

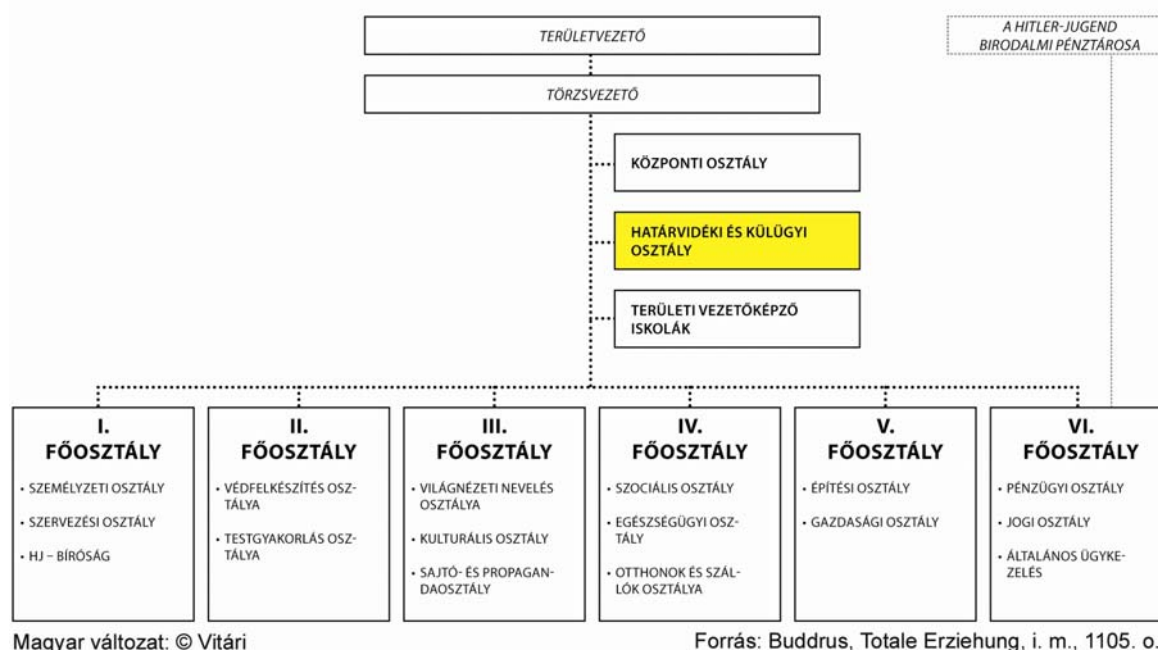
¹³ Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt“. *Reichsbefehl*, 46/41 K, 15. Dezember 1941 – BArch, NSD 43/1.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 759., 1103–1106. o.

A Hitlerjugend országos vezetőségeinek a német külképviseleteken működő BIV-megbízottak mellett leginkább az volt a feladatuk, hogy a külföldön élő HJ-tagokat összefogják és mozgósítsák, a birodalom külpolitikáját az ifjúság és kultúrpolitika terén előbbre vigyék, ápolják a kapcsolatokat az egyes országok (állam) ifjúsági szervezeteivel, „tanácsokat adjanak” nekik, s a főleg a háborús fordulat bekövetkezése óta a bolsevizmus elleni közös harc oldalára állítják őket. Országos ifjúsági vezető és KLV-

megbízottak működtek 1944-ben Magyarországon (20 állomáshely), Romániában (6), Svájcban (4), Szlovákiában, Olaszországban (12), Finnországban (1), Svédországban (5), Dániában (8), Norvégiában (3), Spanyolországban (14), Bulgáriában (8), Portugáliában (4), Franciaországban (1), Belgiumban (16), Horvátországban (10), Szerbiában (1), Szlovákiában (1), Görögországban (2), Törökország (3). Kínában Helmut Wiedemann és Margarete Pflug leányvezető, Kelet-Afrikában Johst-Hennecke von Bülow működött. Dánia és Szlovákia mellett követségi megbízottak működtek Németország párizsi, athéni követségein és a szövetséges országokban – így Bulgáriában, Olaszországban, Romániában, Spanyolországban és Magyarországon – működő követségeken. 1944-től néhány megbízottat, illetve HJ országos vezetőt a külügyminisztérium a kétoldalú kapcsolatok gondozásával is megbízott. Mindez egybeillett azzal a koncepcióval, hogy a háború után egykori HJ-tagok vegyék át a német diplomácia irányítását. A budapesti, bukaresti, pozsonyi,

A HJ TERÜLETEINEK VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA, 1941

helsinki és madridi vezető egyúttal a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokért is felelős volt. A külföldi HJ-nál a HJ-vezetők szintén erősen fluktuáltak. A fontosabb országokban ez különösen figyelemreméltó volt, míg máshol pedig sok esetben tanárok, illetve más alkalmazásban lévők látták el ezeket a pozíciókat. Ebből fakadóan a hozzáértés, és az elkötelezettség is teljesen különböző

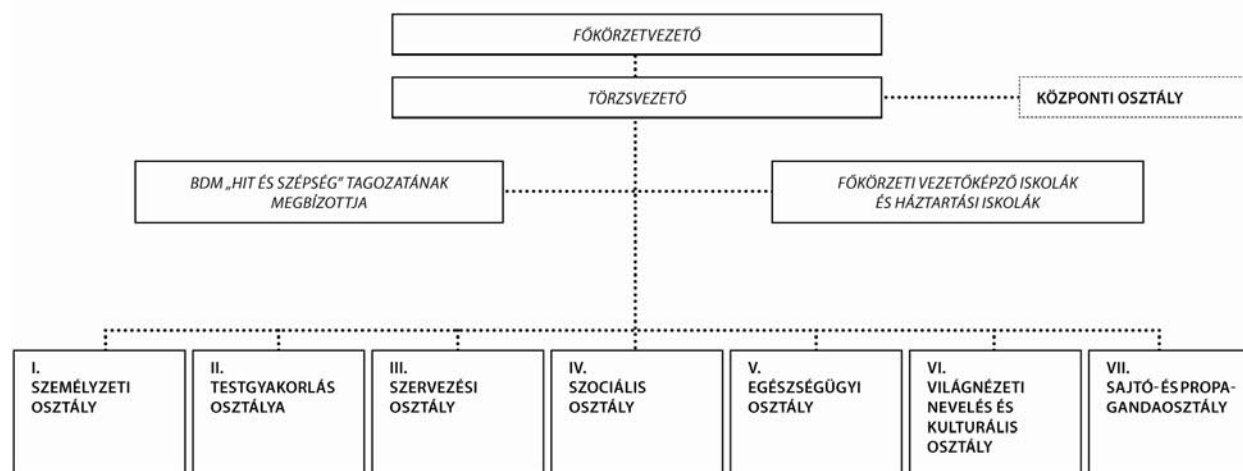
volt.¹⁴ A megszállt területeken a Birodalmi Ifjúságvezető-ség Parancsnokságokat (Befehlsstelle) állított fel. 1944-re a BIV összesen 8 parancsnoksággal rendelkezett. További parancsnokságok működtek a keleti

területeken is: a Főkormányzóságban, a Keleti Vidéken, Ukrajnában, illetve Berlinben. 1944 decemberében az adriai partvidék hadművelési területén a Német Birodalom főbiztosa mellé létrehozták a *Hitlerjugend Adriai Partvidék Parancsnokságát* (Befehlsstelle Adriatisches Küstenland) is.¹⁵

Az új szervezeti struktúra egyúttal a HJ külföldre irányuló tevékenységének 1939-re teljesen kikristályosodó mozzanatait is jól tükrözte. Területi szinten a kérdéssel a külügyi és népiségi osztályok foglalkoztak, a lányok esetében a BDM meghatalmazottja működött közre. Az osztályok további főrészelekre (Hauptstelle) oszlottak. Az AV I Főrészt (Auslandsverbindungen) a külföldi kapcsolatokért volt felelős, így szervezte például a HJ tagok külföldi fiatalokkal fenntartott levelezési kapcsolatát (AV I/1), amely lehetővé tette a népek közötti megértést, fejlesztette az ismereteket és a nyelvtudást is. A levelező tagokat kartotékrendszerben tartották nyilván, és szempontokat adtak ki számukra, hogy levelezésük során mire kell különösen ügyelniük.¹⁶ A levelezőknek ki kellett hangsúlyozniuk leveleikben, hogy büszkék németiségükre, de ki kellett csengeni a sorokból, hogy becsülik a külföldet, s hogy feladatuk volt, hogy megismerjék és ne csak megértsék a külföldet. A nemzetiszocializmus nem exportcikk, minden népnek a saját felfogása szerint kell élnie. Egyházi kérdésekben utalni kellett rá, hogy Németországban teljesen szabad a vallásgyakorlat. Tilos volt írni a német haderőről és a német hadigazdaságról, s ilyen jellegű témákról fotót küldeni. Ilyen témákat firtató levelekre, a forgalomban lévő Wehrmacht képeslapok küldését ajánlották, illetve a levél továbbítását a területek Külügyi és Népiségi Osztályaihoz. A HJ-ról így bátran lehetett írni, de nem lehetett a kevésbé örömteli, mindennapi dolgokról, mert azt a külföldi propaganda felhasználhatta a nemzetiszocializmus ellen. Nem szabadott szolgálati rendeleteket, parancsokat elküldeni, de minden erre a célra a területek osztályainál rendelkezésre álló, idegen nyelvű prospektusokat továbbítani lehetett. A levelezést csak egy új levelező keresésével szabadott abbahagyni, mert a levelezéssel való felhagyás rossz benyomást kelthetett. A háború előrehaladtával az ifjúsági utak visszafogása mellett a külföldi személyekkel való levelezést is kerülendőnek tartották. Különösen az új kapcsolatok létesítését nem engedélyezték, mivel háború esetén külpolitikai érdekekből nem tartották célszerűnek az ilyesfajta bizalmaskodást. Még az ezáltal való nyelvgyakorlás érvét sem akceptálták.¹⁷

E főrészt AV I/2a Részlege a birodalomban élő külföldi ifjúsági csoportokat gondozta, hogy a jó kapcsolatok kialakítása közben megismertessék őket a HJ munkájával és a birodalom életével. A kapcsolattartás formája a HJ-szolgálat keretében valósult meg, amelyen a külföldi csoportok zártan, nem pedig egyénenként vehettek részt. Az AV I/2b Részleg az államközi egyesületi munkáért volt felelős. Itt elsősorban a HJ államközi szervezetekkel való kapcsolattartásáról (pl. Német–Japán Társaság), egymás rendezvényein való megjelenésről, s egymás segítségéről volt szó.¹⁸

A BDM FŐKÖRZETEINEK VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA, 1941

Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1105. o.

¹⁴ RfJ Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.; *Kriegsmitteldienst des Auslands- und Volkstumsamtes der RfJ*, 1943/1. sz.; Aktennotiz für Schmidt; Schmidt an Hettlage, 31. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 9, 127. o.; Verzeichnis der im Auslande tätigen HJ-Führer – BArch, NS 28/118, 9. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783–784. o.

¹⁵ RfJ Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.; Befehlsstelle Adriatisches Küstenland. *Reichsbefehl*, 40/44 K, 14. Dezember 1944 – BArch, NSD 43/1.

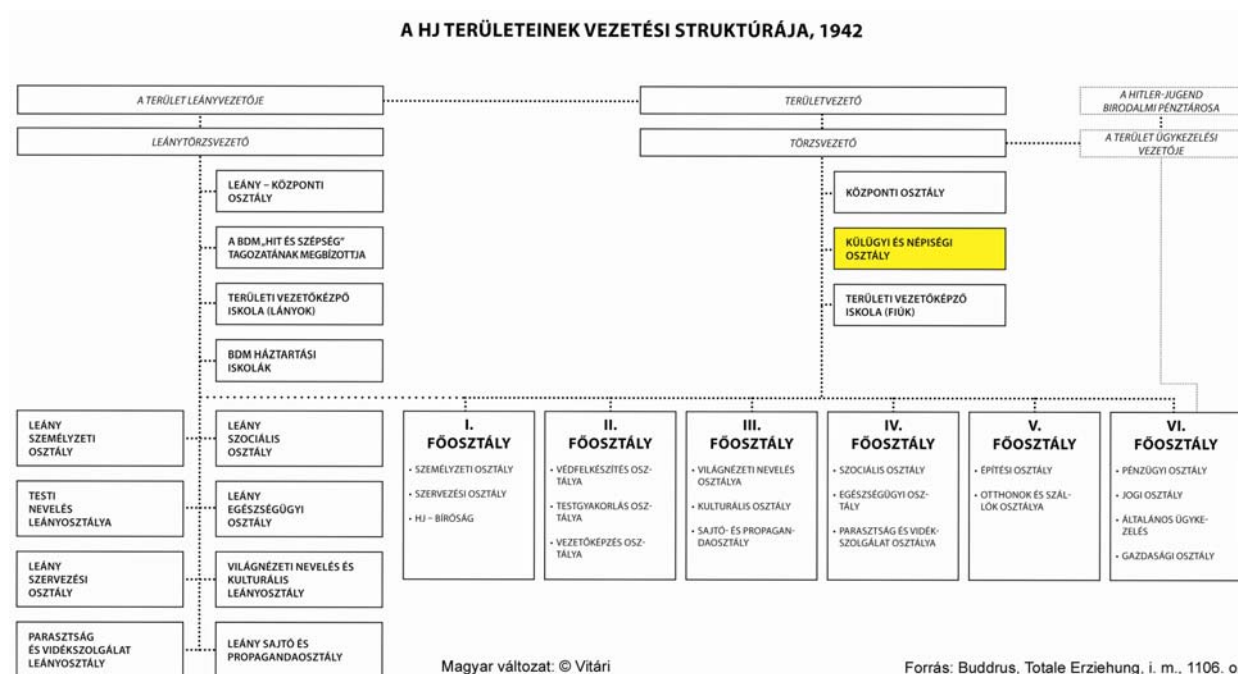
¹⁶ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RfJ, Berlin 1942, 9–11. o.

¹⁷ Uo., Anlage 2; Briefwechsel mit Ausländern. *Reichsbefehl*, 53/K, 15. Juli 1940 – BArch, NSD 43/1, 133156. o.

¹⁸ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RfJ, Berlin 1942, 12–14. o.

Továbbra is részét képezte a munkának a gyarmatügy (AV I/3a), amely még mindig a gyarmatügyi gondolat erősítését szolgálta, s gyarmatügyi felkészítést, tanácsadást biztosított a gyarmatokon végzendő hivatásokhoz. Ezen a téren gondoskodni kellett, hogy gyarmati témák is megjelenjenek a világnézeti nevelés terén, s a külföldi munkaközösségek között olyanokat is fel akartak állítani, amelyek gyarmatügyi kérdésekkel foglalkoztak. A DAF megfelelő szerveivel való együttműködés során gyarmatügyi szakmai tanácsadásra került sor, illetve gondozták a gyarmatügyi iskolákat és otthonokat, amennyiben azok az ifjúsági munkát is érintették. A gyarmati kérdés még a háború alatt sem került le a napirendről, így HJ-ban való gyarmatügyi felvilágosítás megvalósításához a HJ egyes területeinek fel kellett vennie a kapcsolatot a Birodalmi Gyarmatügyi Szövetség (Reichskolonialbund, RKB) megfelelő szervezeteivel. A szövetség vállalta, hogy a HJ közösségi estjeire és rendezvényeire szónokokat küld, s az iskolázáshoz szükséges feltételeket (könyveket, folyóiratokat, térképeket stb.) rendelkezésre bocsátja. A HJ tagjai vendégként mindig részt vehettek a szövetség rendezvényein, szövetségi tagok viszont csak 18. éves kortól lehettek. Fontosnak tartották a munka intenzívebbé tételét, s azt még a BDM-tagozatban is be akarták vezetni. A HJ tagjai a Határvidéki és Külügyi Hivatal felé jelezhettek, ha később gyarmatbevetésen (Kolonialeinsatz) kívántak részt venni.¹⁹

A gyarmatügyi kérdést Franciaország gyors legyőzése, majd az Anglia elleni győzedelmesnek hitt csata megvívása ismét előtérbe helyezte. Bormann Hess megbízásából már 1940 novemberében elrendelte az NSDAP AO számára, hogy kezdje meg az előkészületeket a pártszervezetek gyarmatokon történő kiépítésére. A tagozatoknak olyan embereket kellett Bohle elé terjeszteniük, akik alkalmasak és hajlandók voltak ezeken a területeken szolgálni. Ennek nyomán a HJ is újakezdte, illetve intenzívebbé tette a gyarmatügyi nevelést: az egyes HJ-területeken erre a célra *Gyarmatpolitikai Munkacsoportokat* (Kolonialpolitische Arbeitsgruppen) állítottak fel, ahol az RKB embereinek segítségével folyt

képzés. Eleget téve Bormann utasításának a HJ is megkezdte a toborzást a későbbi gyarmati bevetésre. Az együttműködés megpecsételése volt, hogy az RKB-n belül is létrehoztak egy *Gyarmati utánpótlás* (Kolonialer Nachwuchs) ügyosztályt,

amely ugyancsak a BIV-vel közösen, a későbbi gyarmati bevetésre készített fel.²⁰

A külföldi német ifjúsággal fenntartandó bajtársi munka (AV I/3b) célja az volt, hogy erősítse a külföldön élő birodalmi német ifjúság és a birodalmi HJ-tagok összetartozásának érzését, s bajtársias módon segítse a külföldi német ifjakat. A gondozandó országokat minden terület számára a BIV jelölte ki, amelyeket bajtársi országoknak aposztrofáltak. E munka során a következő tevékenységi formák jöhetnek szóba: levelezés, egyéni ifjúsági csere, vezetők bevetése, közös utak és táborok szervezése, évenkénti könyvgyűjtések, partnerségi viszony (Patenschaft) felvétele egyes csoportokkal, a visszavándorló külföldi német ifjúság gondozása otthonokban, különféle BDM tevékenységi formák. A vezetők útjánál leginkább a külföldi német ifjúság képzésében jutott szerep kulturális és egyéb nevelési formák ellátásában, táborok vezetőjeként, illetve sportfelügyelőként. A háború idejére felmentették a birodalmi területeket és főkörzeteket azon kötelezettségük alól, hogy valamely külföldi német országos vezetőség bajtársi területei legyenek. A jól bevált kap-

¹⁹ Uo., 15. o.; Kolonialpolitische Aufklärung. *Reichsbefehl*, 1/K, 19. Janaur 1940 – BArch, NSD 43/1, 132692. o.; Bewerbung für einen späteren Kolonialeinsatz. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941 – BArch, NSD 43/1.

²⁰ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 763. o.

csolatok önkéntes alapon tovább működhettek, de a küldeményeket a BIV a Külügyi Hivatalon keresztül kérte lebonyolítani, hogy azok garantáltan célba érjenek.²¹

A külföldön élő birodalmi németek életét a Hitlerjugend az 1940-es évekre mindenhol szilárdan megszervezte. A háború idején a külföldi némettség munkájának segítése csak Európában volt ténylegesen realizálható. A könnyebb szervezeti áttekintés miatt az országos ifjúságvezetőségeket megszámozták, ami az abc-sorrend logikáját követte, így 1942. január 1-től már ez volt a hivatalos elnevezés. Az országos ifjúságvezetőségek minden tagjának kötelező volt hordania egyenruháján a területet jelző „Külföldi Birodalmi Német Ifjúság” (Reichsdeutsche Jugend Ausland) háromszög, melyen szám jelölte a területet.²² Az újdonságot az ő esetükben is a háborús tevékenységből fakadó kötelezettségek jelentették. 1942-ben új szabályozást adtak ki a kötelezettségről és a külföldi német ifjúságba való felvételtől. Az ifjúsági szolgálati kötelezettséget elrendelő rendelet értelmében a birodalmi német gyerekeknek külföldön nem kellett ifjúsági szolgálatot teljesíteniük, vagyis formailag csak az önkéntesen jelentkező gyerekek tartoztak a helyileg illetékes HJ-egységek kötelékébe. A külföldi Hitlerjugendbe csak olyan tagokat lehetett azonban felvenni, akik német állampolgársággal rendelkeztek és a német népközösséghez tartoztak. Az állampolgársággal nem rendelkező, de a német népközösséghez tartozó gyerekeket akkor fel lehetett venni, ha jogi státusukból nem adódott kétely. Német népközösséghez tartozónak az számított, aki azon túl menően, hogy németnek vallotta magát, rendelkezett az ehhez szükséges tényezőiről bizonyítékokkal, mint származás, nyelv, neveltetés, kultúra. A külföldi német ifjúságot bár nem nevezték törzs-HJ-nak, de úgy kezelték. Ebből kifolyólag és a fenti szabályozás értelmében „faji keverékek” nem jöhettek szóba. Ez zsidó „keverékekre”, illetve „rokonfajok és nem rokon fajok keverékére” is vonatkozott. A „zsidó és nem rokon fajú keverékek”, akik rendelkeztek német állampolgársággal, kérésre részt vehettek vendégként a HJ szolgálatán, de csak abban az esetben, ha a származásban az idegen befolyás nem haladta meg a 25 százalékot. Ennél „alacsonyabb rangú keverékeket” nem lehetett felvenni a HJ-ba. Az idegen állampolgárságú, de német vagy rokon fajú fiatalok kivételes esetben vendégként felvehetőek voltak a HJ-ba, amennyiben az országos ifjúságvezető és az NSDAP országos csoportjának vezetője támogatta, a BIV pedig engedélyezte a kérelmet.²³

A birodalmi német gyerekekre a birodalomba való visszatérésük után azonban már vonatkozott az ifjúsági szolgálati kötelezettség, függetlenül attól, hogy a külföldi HJ-ban részt vettek-e benne vagy sem. A külföldi HJ tagjait az általános felvételi követelmények teljesülése esetén azonnal a törzs-HJ-ba sorolták. A külföldi HJ egykori tagjait, akik kiléptek a szervezetből, vagy akiket érdektelenségből, illetve méltánytalanságból töröltek a tagok közül, a birodalomba való visszatérésük után sem vették fel újra. Önkéntes kilépés esetén az újrafelvétel során megvizsgálták a kilépés okát, hogy az összeegyeztethető volt-e a külföldi német léttel. A vendégeket a birodalomba való visszatérés esetén valamelyik HJ-csoportba osztották be, a szolgálati kötelezettség teljesítésére. A vendég státust is azonban komoly feltételekhez kötötték, a jelöltnek alkalmasnak kellett lennie megjelenését, magatartását, jellemét és faji képességeit tekintve, és a szülőknél is kiváló politikai irányultságot kellett mutatniuk.²⁴

A külföldi németek esetében a Hitlerjugend átvette a birodalomba irányuló munkaközvetítést is, a külföldön meglévő szakmai képzési lehetőségek ugyanis csak ritkán feleltek meg a birodalomban támasztott elvárásoknak. Miután a hivatalos szlogen szerint a Nagynémet Birodalom a gyakorlatban is megvalósította a munkához való jogot, az ifjúság számára is biztosítani kellett a képzéshez szükséges jogokat és feltételeket is. Többről volt itt azonban szó, mint az egyéni boldogulás biztosításáról, hisz az ifjúság számára az egyénenkénti alkalmasság és hajlam alapján, vagyis a birodalom érdekeinek megfelelően biztosítottak szakmai képzési lehetőségeket, vagyis olyan szakmát adtak a fiataloknak, amiben a népközösség számára a legnagyobb teljesítményt érthették el. Ezt az elvet akarták a külföldi némettség esetében is alkalmazni. Amennyiben külföldön nem volt alkalmas képzési hely, akkor lehetőség nyílt a szakmai képzések birodalomban történő elvégzésére is.²⁵

A háború kitörése után nem sokkal új feladatot jelentett a BIV-nek a külföldi HJ-tagok hazahozatala. Itt elsősorban olyan országok jöttek szóba, amellyel Németország a háború következtében ellenséges viszonyba került, ilyen volt

²¹ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 15–17. o.; Kameradschaftsgebiete und -obergaue für die auslandsdeutsche Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/K, 1. Dezember 1939, 13. o., (BArch, NSD 43/1, 132314. o.).

²² Belgium kapta az egyes számot, Bulgária (2), Dánia (3), Finnország (4), Görögország (5), Olaszország (6), Horvátország (7), Norvégia (8), Portugália (9), Románia (10), Svédország (11), Svájc (12), Szerbia (13), Szlovákia (14), Spanyolország (15), Törökország (16), Magyarország (17). – BArch, NS 9/179, 33, 111. (89., 132.) o.

²³ Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck – BArch, NS 9/179, 97–98. o.; Die Auslandsdeutsche Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152–153. o.

²⁴ Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck – BArch, NS 9/179, 97–98. o.

²⁵ Vermittlung reichsdeutscher Jugendlicher aus dem Ausland in eine Berufsausbildung im Reich – BArch, NS 9/179, 187. o.

Nagy-Britannia (gyarmataival és domíniumaival), Franciaország, Egyiptom, Palesztina, az egykori német gyarmati területek Kelet-Afrikában és Délnyugat-Afrikában, valamint egy sor további terület, főleg Litvánia, Lettország, Észtország, Finnország, Luxemburg és néhány észak-olaszországi tartomány. Ezek a területek már 1939 novemberében már megkezdődött a külföldi németek, egyes esetekben a népi németiség birodalomba telepítése. Mivel a sietség miatt az akciókat nem lehetett német precizitással és a teljes bürokratikus eljárásrend betartásával lebonyolítani, a HJ szerveinek kötelességük volt felvenni minden olyan tagot, aki rendelkezett a korábbi országos ifjúságvezetőség elbocsátó iratával, vagy pedig fel tudta mutatni érvényes HJ-igazolványát. Az így hazaérkezett HJ-tagokról a Külügyi Hivatal részére jelentést kellett tenni, amely magába foglalta azt, hogy az érintett HJ-tagok a háború befejeztével vissza kívánják térni korábbi helyükre. Az így a HJ-ba felvett fiatalokat azonnal be kellett vonni a HJ-szolgálatba. A magukat igazolni nem tudókat csak a Külügyi Hivatal engedélyével lehetett felvenni, amely a korábbi állomáshelyen próbálta beszerezni az információkat a HJ tagsági viszonyról. Mivel ez az akadozó összeköttetések miatt sok időt vehetett igénybe, ezeket a fiatalokat a végleges döntés megszületéséig vendégként kezelték a HJ-ban, de a HJ szolgálatában ugyanúgy részt vehettek. Amennyiben a hivatal sem tudta kideríteni a korábbi jogviszonyt, a fiatalnak újbóli felvételi kérelmet kellett beadnia. A birodalmi HJ-ba való felvételkor figyelembe kellett venni az érintettek HJ rangfokozatát, s ehhez méltó feladattal kellett megbízni őket. 1941-től a fajilag értékes és németesíthető nem német családok gyerekeit is bevonták a HJ-ban teljesítendő ifjúsági szolgálatba, még akkor is, ha a szülőknek még nem volt meg az állampolgárságuk.²⁶

Hasonló sorsra jutottak a német hajókon szolgálatot teljesítő, a *Tengeri Hajózás Birodalmi Körzetéhez* (Reichsbann Seefahrt) tartozó HJ-tagok, akik a hajózás leállítása miatt feleslegessé váltak. Őket a birodalom különböző pontjain átmenetileg a birodalmi csapatokban helyezték el vendégtagként, s a hajózás újraindulása után újra visszarendelték volna őket korábbi alakulatukhoz.²⁷

A külföldi HJ vezetőinek birodalmi képzése a háború idején is fontos feladat volt. 1941-ben – 1939 után másodszor – rendezték meg a külföldi német ifjúság Wilhelm-Gustloff-táborát, ezúttal Salzburg közelében az Unterberg lábainál. A hatalmas sátoztábor 300 fiút fogadott be, míg 200 lányt pedig a közeli házakban helyezték el. 1941. július 4-én Rainer körzetvezető nyitotta meg a tábor, melyen szlovákiai, magyarországi, romániai, bulgáriai, olaszországi, spanyolországi és portugáliai német fiatalok vettek részt. A tábor a portugáliai országos ifjúsági vezetőhelyettes irányítása alatt állt, akinek munkáját a lányvezető mellett egy egész stáb segítette. A napi program része volt természetesen a sport, a világnézeti nevelés, az éneklés és a kulturális munka, valamint sok kulturális látványosság megtekintése. A résztvevők lehetőséget kaptak arra is, hogy a tábor ideje alatt megszerezzék a HJ, illetve a BDM teljesítményjelvényeit, amit az amúgy sportképzésen csak nagyon rendszertelenül résztvevő fiatalok 70 százaléka meg is tett. A kulturális programokra már Salzburg atmoszférája is ösztönzően hatott, így a városból és a helyi HJ-tól is számos fellépő érkezett. A táborban résztvevők között énekversenyt is tartottak, amelyet egy bulgáriai német résztvevő nyert meg. Két Wehrmacht-tiszt a norvégiai és nyugati háborús élményeiről számolt be. A táborozók részt vettek a salzburgi HJ sok rendezvényén is, s a helyszínen megjelent a körzet képviselői mellett Ley is. 1940-ben a népi német és balti német ifjak számára az újonnan a birodalomhoz csatolt Wartha-vidéken 400 fő részvételével rendeztek hasonló tábor, Warthelandlager néven.²⁸

²⁶ Überweisung von auslandsdeutschen (mit deutscher Staatsangehörigkeit) HJ-Angehörigen. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 11–12. o. (BArch, NSD 43/1, 132162–132163. o.; JfdDR, Aufnahme nichtdeutscher Jugendlicher in die Hitler-Jugend, 27. November 1941 – BArch, NS 28/82.

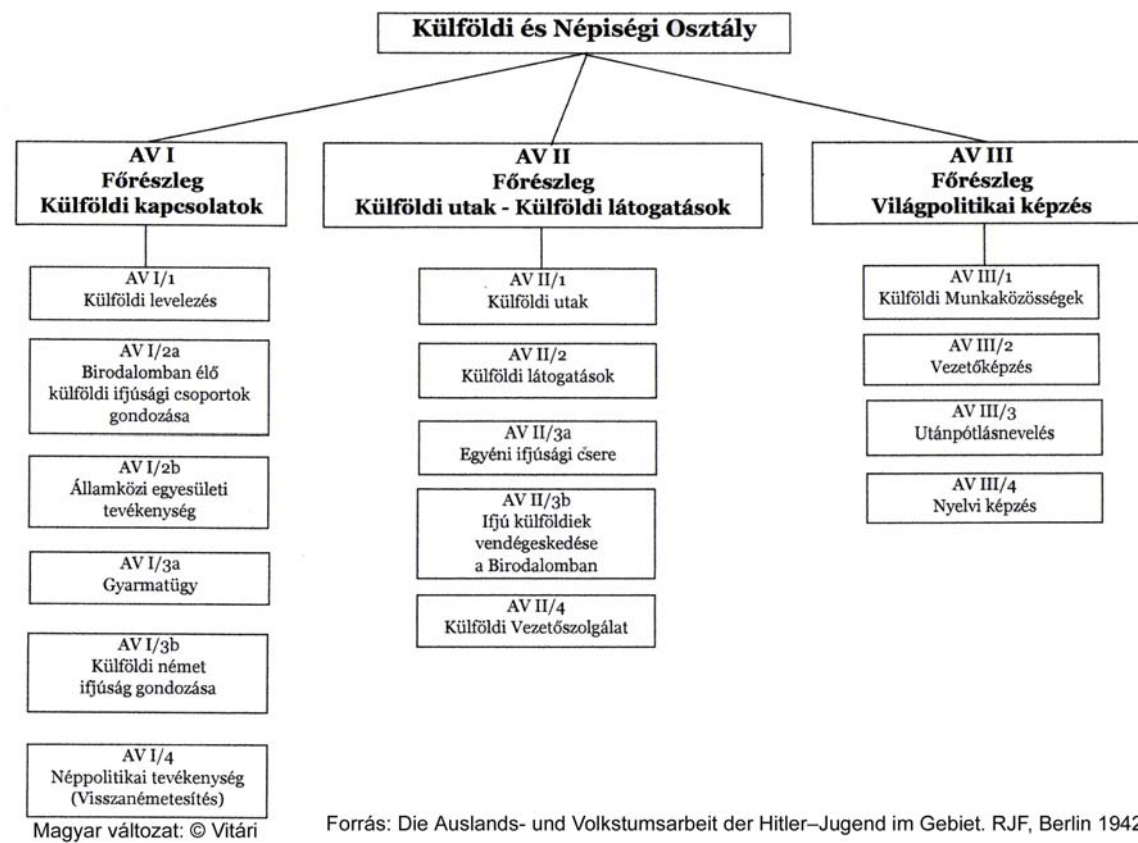
²⁷ Überweisung von ehemalige Angehörigen des Reichsbannes Seefahrt nach innerdeutschen Standorten der HJ. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 12–13. o. (BArch, NSD 43/1, 132163–132164. o.).

²⁸ Auslandsdeutsche Jugend im 2. „Wilhelm-Gustloff-Lager”. *Der Auslandsdeutsche*, 1941 /10. sz., 206. o.; Die Auslandsdeutsche Jugend. In: *Jahrbuch der AO der NSDAP* 1942, 149–150. o.; Wilhelm-Gustloff-Lager 1941. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September; Zum ersten Mal dabei. Volksdeutsche und baltendeutsche Mädel im Warthelandlager. *Das Deutsche Mädel*, August 1940, 15. o.

1942-től a külföldi német ifjúságot is alávetették a védfelkészítő táboroknak. 1942-ben a westerwaldi Stegskopfbán, a Wilhelm Gustloff táborban két tanfolyamot is tartottak a külföldi német ifjúságnak.²⁹ Úgy tűnik, hogy a háború vége felé a külföldi német ifjúság szokásos évi táborait, amelyeket korábban a birodalomban rendeztek meg, a légi veszély miatt külföldre telepítették. 1944-ben a horvátországi külföldi németiség például Szlovákiában vett részt nyári táborozáson. Horvátországban ugyanis sem a szükséges szálláshelyeket nem tudták biztosítani, sem a biztonságot. A tábor a Magas Tátrában július 6. és 24. között került megrendezésre.³⁰

Természetesen nem volt kevésbé fontos a népi német ifjúság gondozása sem. Az AV I/4 jelű, néppolitikai munka (visszanémetesítés) elnevezésű részleg elsősorban meg akarta ismertetni a fiatalokat a néppolitikai kérdésekkel, ápolni akarta a népi németiséggel fennálló kapcsolatokat, s saját maga is közre akart működni a néppolitikai kérdésekben. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a Hitlerjugend gondozásába vette a birodalomban átmenetileg tartózkodó népi németeket, csereutakat és táborozásokat szervezett a népi német ifjúsági csoportokkal, vezetőket küldött ki a népi német területekre, és bekapcsolta a néppolitikai kérdéseket az általános világpolitikai nevelésbe. Ide tartozott azoknak a fiataloknak a visszanémetesítésében való közreműködés, akik részben „németvérűek” voltak. Ezeket a fiatalokat külön egységekben fogták össze és jellembeli értékelés, illetve megjelenésük alapján válogatták ki őket. A néppolitikai munka keretében is sor került a BDM és a HJ különleges keleti feladatainak ellátására. Az utak és táborok esetében a BIV Külügyi és Népiségi Hivatala adta meg a megbízást.³¹

A Hitlerjugend ikertestvéreként jelent meg néhány szövetséges országban a Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ), amely ezen országok népi német ifjúságát volt hivatott összefogni és nemzetiszocialista szellemben nevelni, illetve korábbi más szervezetekből egységesen a DJ keretei közé terelni. A háború miatt bekövetkezett területi átrendeződés következtében Németországban és a Hitlerjugendben már csak hat német népcsoportot (Szlovákia, Magyarország, Románia, Horvátország, Szerbia, Dánia) tartottak nyilván Európában, amelyek erre az időre már szilárdan szervezett egységet alkottak. A népcsoportok szervezettségéhez hasonlóan a népi német ifjúság is erős kézben volt minden országban. A népcsoportok önálló szervezetének kiharcolása az egyes országokban különböző módon erőltette meg a német külpolitikát. A valós indokok leplezésével a népcsoportok felépítése azon ideológiai indoklás alapján történt, hogy a német ember erejét és képességeit, jellemét és lelkét csakis német vezetés alatt tudja teljesen kibontakoztatni, s minderre csakis a német emberre szabott nemzetiszocialista szellemiségben és a Német Birodalom oltalma alatt kerülhetett

²⁹ A következő országokkal és résztvevő létszámmal: Belgium (50 fő), Bulgária (30), Dánia (15), Finnország (10), Görögország (5), Olaszország (80), Horvátország (35), Norvégia (2), Portugália (15), Románia (25), Svédország (12), Svájc (40), Szerbia (35), Szlovákia (20), Spanyolország (55), Törökország (5), Magyarország (35), valamint a külföldi németek központjából, Stuttgartból 31 fő. A második tanfolyamon a következők vettek részt: Belgium (50 fő), Bulgária (5), Dánia (5), Finnország (2), Olaszország (30), Horvátország (5), Norvégia (2), Portugália (2), Románia (3), Svédország (2), Svájc (15), Szerbia (5), Szlovákia (5), Spanyolország (50), Törökország (2), Magyarország (5), valamint a külföldi németek központjából, Stuttgartból 60 fő. – BArch, NS 9/179, 15–22 (81–84.). o.

³⁰ A tábor az országos ifjúsági vezető Albrecht személyesen vezette. A lánytábor számára az országos ifjúságvezetőségnek azonban nem állt rendelkezésre vezető, így erre a feladatra egy KLV-tábor vezetésben már jártas lányt választottak ki. Aktenvermerk, 4. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 110. o.

³¹ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJJ, Berlin 1942, 17–18. o.

sor. Alátámasztották ezt a két világháború közötti események is, amikor – német olvasatban – a népi németiségnek nap mint nap meg kellett küzdenie németiségéért. A népcsoportok ifjúságának megszervezése után azoknak nem volt más feladatuk, minthogy minden törvényes lehetőség kihasználása mellett a lehető legnagyobb mértékben megközelítsék, illetve elérjék a birodalom ifjúságának nevelési és képzési szintjét. A Hitlerjugend e célok elérését minden lehetséges eszközzel támogatni kívánta, mindazonáltal a hozzáférhető idegen nemzetiségű ifjúságokat is támogatta.³² A negyvenes évek elején a Hitlerjugend így 350 ezer fős európai népi német ifjúságot tartott számon. A hat népcsoport ifjúsága mellett a Német Ifjúság elnevezést alkalmazták a megszállt területeken is, de mivel a területek már a birodalomhoz tartoztak, ezért nem kezelték őket népcsoportokként. Így DJ működött Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztríában is. A mindennapi élet során – a BIV törekvései ellenére – a DJ elnevezést gyakran váltották fel a HJ-tal. A keleti területeken is akadt példa erre.³³

Az AV II Fő részleg a külföldi utak és a külföldi látogatások illetékes területi szerve volt. Előbbiek csakis a BIV megbízásával, alkalmi jelleggel történhettek, míg a második formára állandó jelleggel adódott példa, akár vendégtartózkodás, egyéni csere, illetve csoportok cseréje és Németországban tartózkodás esetén. A külföldiekkel való bánásmód során alapvető szempont volt, hogy a birodalomhoz különösen közel álló fiatalokat (háromhatalmi egyezmény országai és germán országok) megkülönböztetett bánásmódban kellett részesíteni. Velük mindig németül kellett beszélni, mert aki meg akarta ismerni a birodalmat, és aki tárgyalni akart a HJ-tal, attól elvárták, hogy beszéljen németül. Kifejezetten kerülendőnek minősítették az angol és a francia nyelv közvetítőnyelvként való használatát. A küldöttségek érkezésénél a megfelelő program összeállítása természetesen helyi (főleg járási) feladat volt. Külföldi csoportokkal való kapcsolattartás esetén az általános szabály háborúban az volt, hogy az egyes területeket ilyen utakra vagy ilyen küldöttségek fogadására a BIV hivatala jelölte ki. Eltérő volt a helyzet, ha az adott területek már régóta működő kapcsolatokkal rendelkeztek, ilyenkor az újabb kapcsolatfejlesztésre a BIV hivatala adott engedélyt. Ezek száma a háborúban már nem volt számottevő. A Hitlerjugend vállalta fel a Németországban dolgozó ifjúság munkások gondozását is.³⁴

A külföldi ifjúságokkal való kapcsolattartás egyik legfőbb formája a közös táborozás volt, amelyek a bajtársi együttműködést, a szellemi és kulturális cserét és a sportversenyeket szolgálták, így fő jellegükből adódóan más- és más táborok léteztek. Az ifjak egyéni cseréje (AV II/3a) egyes HJ- és BDM-vezetők hosszabb külföldi tartózkodását feltételezte egy külföldi családnál, mely az érintett országról szerzett ismereteknek és az adott ország nyelvének elmélyítését szolgálta. Az ilyesfajta külföldön tartózkodás után természetesen a vendéglátó család küldte ki gyerekeit a birodalomba. A végrehajtáshoz szükség volt a Külügyi és Népiségi Hivatal állásfoglalására, hogy az adott országba kívánatos-e ilyen egyéni csere, illetve az illetékes járásvezető készítette írásbeli véleményezést a résztvevő HJ-tagról. A kiutazókat alapos felkészítésben kellett részesíteni. A csere német és külföldi fiatalok benyújtott kérvényei alapján zajlott.³⁵

A különböző ifjúsági küldöttségek cseréjénél a fő szempontot az jelentette, hogy képet közvetítsenek a külföld felé a német ifjúságvezetésről és nevelésről, hogy baráti kapcsolatokat alakítsanak ki és ápoljanak, illetve megismerjék a külföldi ifjúsági létesítményeket. A külvilág felé azt kívánták közvetíteni, hogy a HJ együttműködési törekvése a világ többi ifjúságával töretlen. Különösen figyelni kellett a megjelenésre, a rövid beszédekre, s a bemutatandó nevezetességek és létesítmények terén is a mennyiség helyett a minőséget forszírozták. A külföldi vendégtartózkodás általában a német ifjak fizetett vagy ingyenes üdülését, illetve nyelvi képzését szolgálta. Ezzel ellentétben az ifjú külföldiek birodalmi vendégtartózkodásának (AV II/3b) elsődleges célja az volt, hogy évről-évre minél több fiatal ismertessenek meg a Hitlerjugend körében a nemzetiszocialista Németországgal, létesítményeivel és életformáival. Az ilyen fiatalokat a Külügyi és Népiségi Hivatal hívta meg, és utalta ki az egyes területekhez, amelyeknek jelentést kellett tenniük, hogy hány embert tudnak felvenni az egyes járások nyári táboraiban, illetve külön német–külföldi ifjúsági táborokban vagy a Hitlerjugend-tagok családjainál, illetve a HJ vezetőképző iskoláinak nyári kurzusain.³⁶

A *Külföldi Vezetőszolgálatban* (Ausländer-Führungsdienst) HJ-önkéntesek mutatták meg külföldieknek a HJ létesítményeit, illetve a helyi nevezetességeket. Emellett az átutazó vagy rövid ideig Németországban tartózkodó fiatalok

³² Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RfJ Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 45–47. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 773. o.

³³ Uo., 56. o. 1942-ben Ukrajnában hasonló jelenségre lett figyelmes egy SS-vezető, miután nyomatékosan megtiltotta nemcsak a HJ elnevezést, de annak jelvényeinek, zászlóinak használatát is. Utasította az illetékes ifjúsági vezetőket a DJ, Fiúcsoport (Jungenschaft) és Lánycsoport (Mädelschaft) elnevezések használatára, s külön jelvényt helyezett kilátásba. Einheit Feldpost Nr. 10528. Rundanweisung Nr. 42, O.U., 1. Juni 1942 – BArch, R 19/66, 88. o.

³⁴ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RfJ, Berlin 1942, 19–21. o.

³⁵ Uo., 22–24. o.

³⁶ Uo., 24–29. o.

gondozását is ellátták. Ez a gondozási tevékenység kiterjedt a német ifjúsági szállókban megszálló, Németországban vándorló külföldi csoportokra is. A bevetésre évente 1–5 alkalommal került sor, és javasolták a megbízásban szereplő érdekességek megmutatását. Ipari létesítmények, illetve más objektumok megtekintése az osztály értesítése nélkül nem volt lehetséges. A kabarék és éjszakai lokálok kerülendőek voltak, oda egyénileg is el tudtak menni a külföldiek. „*Légy udvarias, de nem megalázkodó, büszke, de nem hivalkodó. Beszélj németül a hozzánk látogatóval. Kerüld a minősítő jelzőket, de húzd el időben, soha ne beszélj katonai és hadigazdasági dolgokról.*” – hangzott a jelszó. Egyházi kérdés felmerülése esetén el kellett vinni a vendégeket a legközelebbi templomba, s utalni a teljes vallási és lelkiismereti szabadságra. Fel kellett ajánlani HJ-szóróanyag elküldését, s a vezetés után jelentést kellett írni.³⁷

A főképpen AV III részlegének illetékességi körébe tartoztak a külföldi munkaközösségek (Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften, AV III/1), az utánpótlás nevelés és a nyelvi képzés. A munkaközösségek feladata az volt, hogy a nyelvi tehetséges és a külföld iránt érdeklődő HJ-tagokat összefogja és iskolázza. Lehetőséget kaptak arra, hogy megismerkedjenek egy adott külföldi ország viszonyaival, és hogy felkészítsék őket azokra a feladatokra, amelyek külföldön egy németre hárulnak. A munkaközösségeket általában az államközi társaságoknál, más esetben HJ-otthonokban vagy iskolákban helyezték el. Általános szabály szerint nyolcnaponta került sor a kurzusokra, és tekintettel a dolgozó ifjúságra 20 és 22 óra közötti időpont volt javasolt. A két órás kurzusokon a BIV ajánlása alapján negyed órát beszélgettek a legutóbbi találkozás óta az érintett országban bekövetkezett bel- és külpolitikai változásokról, egy órát tett ki a külfölddel kapcsolatos előadás, háromnegyed órát pedig a nyelvtanulásnak szenteltek. Minden munkaközösségben maximálisan 25 főt láttak optimálisnak, hogy a vezető mindenkivel foglalkozni tudjon. Több jelentkező esetén csoportbontást alkalmaztak. A BIV ajánlása szerint a munkaközösségek legalább két féléven keresztül működtek, s vagy egy országgal vagy egy nagyobb területtel (mint Elő-Ázsia, Afrika, német keleti területek stb.) foglalkoztak. Az előadásokban érintették az általános és politikai földrajz, a gazdaság, a történelmi fejlődés, a népiségi összetétel, az államfelépítés, a bel- és külpolitika, a kulturális és szociális létesítmények, a vallás és világnézet (mint a gondolkodás és a cselekvés alapja), az életszokások, az ifjúságnevelés és ifjúsági szervezetek, a hadsereg, a gyarmatügy, a sajtó és a művészetek témaköreit. A munkaközösségek vezetői szabad kezet kaptak a program összeállításában, s lehetőség szerint külföldieket is meghívtak, illetve együttműködtek az államközi szervezetekkel is. A kurzusok végén a résztvevők oklevelet kaptak a teljesítésről. A munkaközösségek vezetői olyan HJ-vezetők, akik személyesen ismerték az érintett országokat, s beszélték annak nyelvét. A BDM-tagozatnál is létrehoztak ilyen munkaközösségeket. A munkaközösség esetében különösen ügyeltek arra, hogy érintsék a népi németiséget, a határvidéki németiséget, a néppolitikai és külpolitikai kérdéseket, valamint a német magatartását a világban. Általános irányelv volt a fölénység, az elkényeztetettség és a felületesség elkerülésének sulykolása.³⁸

Nagy hangsúlyt helyeztek a HJ-vezetők megfelelő külföldi ismeretekkel való ellátására is (AV III/2), illetve olyan utánpótlás kinevelésére (AV III/3), amely később a birodalom diplomáciai szolgálatában teljesíthetett szolgálatot. A nyelvi képzést a AV III/4 részleg felügyelte. A háborús szellem ápolása érdekében a külföldi német ifjúság nagy hangsúlyt fektetett a hadi temetők gondozására. 1943-ra az NSDAP AO, a BIV és a Német Katonásírgondozó Népszövetség (Volksbund „Deutsche Kriegsgräberfürsorge”) nevű szervezetek megállapodása alapján a külföldi németiség hivatalosan is átvette e tevékenységi formát. A hősök napján és egyéb ünnepekkor rendbe tették és feldíszítették a katonatemetőket. A Hitlerjugend továbbra is segédkezett a VDA által rendezett gyűjtésekben. Emellett a HJ saját rendezésében is tartott gyűjtéseket a népi német bajtársaknak, ahol főleg könyveket gyűjtöttek.³⁹

VII. 3. Az utak előkészítése

A háború elején a BIV 1939. novemberi rendeletében erősítette meg, hogy az 1937-es előírások, illetve a birodalmi és porosz belügyminiszter útlevel-technikai rendelkezése érvényben maradnak, s érvényben maradt a nem HJ-tagok bejelentési kötelezettsége is. Az utak drasztikus csökkenésével a döntés azonban minden út esetében ismét visszaszállt a Külügyi Hivatalra, amely egyedül volt jogosult a kék igazolványok kiállítására. Nyomatékosan felhívták a figyelmet,

³⁷ Uo., 29–31. o., Anlage 6.

³⁸ Uo., 32–37. o.

³⁹ Uo., 38–39. o.; BArch, NS 9/179, 47. (96.) o.; Auslandsdeutsche Jugend betreut Soldatengräber. *Berliner Börsenzeitung*, 23. März 1943 (BArch, NS 5/VI/274); Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 62/K, 28. Oktober 1940 – BArch, NSD 43/1, 133282. o.; Büchersammlung für Volksdeutsche. *Reichsbefehl*, 64/K, 6. November 1940 – BArch, NSD 43/1, 133309. o.

hogy csakis nagyon indokolt utakra adnak ki engedélyt. A korábban megszokott rokon látogatások, téli sportnyaralások, üdülések stb. a háború alatt szüneteltek.⁴⁰

A háború ideje alatt alapelveként jelent meg, hogy az ifjúság külföldi útjai nem kívánatosak. Az 1940-es évre különleges indok esetén az egyes területeknek március 10-ig kellett felterjeszteniük igényeiket. Engedélyt erre azonban csak kivételes esetekben kaptak. Vagyis ettől kezdve a felső szinten szervezett utak kerültek előtérbe, míg a HJ alsóbb szintjein tervezett utakat javarészt leállították. Vám- és útlevelügyi kérdésben a Protektorátus továbbra is külföldnek számított, így az oda vezető utakat is be kellett jelenteni a BIV-nek, s csak az ott engedélyezett utakat küldték át a Prágai Parancsnoksághoz végleges döntésre. Ide elsősorban olyan utakat vártak, amelyek látogatásuk révén támogatták a szétosztott élő némettség munkáját. A létszámnak a 20–25 főt nem szabadott átlépnie, mivel a szálláshelyek száma korlátozott volt. A Főkörmányzóságba hasonló volt az eljárási rend. A BIV-hez beterjesztett, majd ott engedélyezett kérvényeket, a BIV főkörmányzósági megbízottjához továbbították végleges döntésre.⁴¹

Ugyan az ifjúság külföldi útjait nem kívánatosnak minősítették, a tapasztalatok szerint azonban még ekkor is szép számmal utaztak külföldre a HJ csoportjai. Az utak számára azonban negatív hatással volt a korlátozott devizaállomány is. A gazdasági minisztériumban külföldi fizetőeszközt csak a BIV által kérvényezett utakra utaltak ki. 1941-re a BIV azt az elvet kívánta érvényesíteni, hogy minden területnek és főkörzetnek évente egy utat engedélyeznek. Az igényeket április 1-ig kellett jelezni, miután a Határvidéki és Külügyi Hivatal tájékoztatta a területeket és főkörzeteket, hogy számukra milyen úticélt jelöltek ki. Az utazó csoportok maximum 25 fősek lehettek, s egy vezető irányítása alatt álltak. A résztvevőknek legalább 16 évesnek kellett lenniük, és a HJ-ban alsóbb vagy középvezetői posztot kellett betölteniük. Közülük a legtehetségesebb vezetőket akarták kiválasztani, akiknek a tevékenységével hosszú távon számoltak a HJ-ban. A csoport összeállításának jóváhagyása a területvezető kezében volt. A BDM esetében is maximum 25 fős csoportokkal számoltak, de ott a csoport magas rangú vezetőkből is összetevődhetett.⁴²

Emellett voltak hivatalos utak, amelyeket a legfelsőbb szinten szerveztek. Az utak gyorsabb megszervezésének elősegítésére már 1941 februárjában elrendelték, hogy a nagyobb HJ-járásokból egyenként 25, a kisebbekből 15 főt jelöljenek az ilyen utakra 16 és 19 éves korú fiatalok személyében. Kikötötték, hogy a kiválasztandók minimálisan 168 centiméteres magassággal rendelkezzenek, kifogástalan legyen a megjelenésük, jó fellépésük legyen, s már előzetesen meg kellett mutatkozniuk jó képességeiknek, továbbá érdemtelit tevékenységet kellett folytatniuk a Hitlerjugendben. Szóba jöhettek azok az utánpótlás-vezetők is, akik megfeleltek a kritériumoknak. A jelentkezésekhez életrajzot és fotót is csatolni kellett. A rendelet öt hetet adott a területeknek, hogy valóban a legjobb tagjaikat válasszák ki, míg az utak vezetőit továbbra is közvetlenül az utak előtt nevezték ki. A HJ külkapcsolatait illetően még 1941 is viszonylag jó év volt. A HJ 15 országba küldött csoportokat, vagyis tulajdonképpen a kontinens minden országába.⁴³

Azoknál az utaknál, amelyek olyan országokba irányultak, ahol a némettség gondozására is sor került a VDA továbbra is segédkezett az utak előkészítésében és kiértékelésben, sőt anyagi támogatást is nyújtott a csoportoknak. Cserébe a HJ segédkezett a külföldi némettség számára rendezett gyűjtések lebonyolításában. Színjátzó csoportok külföldi bevetése a megfelelő adatok megadása és a bevetés minőségének részletezése mellett csak a BIV Kulturális Hivatalának egyetértésével történhetett, míg a Külügyi és Népiségi Hivatal a politikai hozzájárulást adta az utakhoz. Különösen azon kórusok, zenekarok, színjátzó csoportok számára követelték ezt meg, akik nem a Hitlerjugend keretein belül működtek, de kiterjedt külföldi kapcsolatokkal rendelkeztek.⁴⁴ A résztvevők felkészítése a korábbi gyakorlathoz képest nem igen változott, az idő és az emberhiány viszont bizonyosan hátrányosan befolyásolta a kiválasztás és a felkészítés minőségét.

1941-től a határvidéki utak végeleges jóváhagyása az illetékes határvidéki terület vezetőjének kezében volt. Itt továbbra is elejét kívánták venni, hogy bizonyos határszakaszokat előzönlének a HJ csoportjai. 1941-től viszont már nem

⁴⁰ Bearbeitung von Auslandsfahrten Jugendlicher während des Krieges. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 11. o. (BArch, NSD 43/1, 132162. o.).

⁴¹ Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 29/K, 16. Februar 1940 – BArch, NSD 43/1, 132785. o.; Fahrten in das Protektorat Böhmen und Mähren. *Reichsbefehl*, 50/K, 1. Juli 1940 – BArch, NSD, 43/1, 133085. o.; Einreise von HJ-Einheiten ins Generalgouvernement. *Reichsbefehl*, 66/K, 18. November 1940 – BArch, NSD 43/1, 133333. o.

⁴² Devisen-Genehmigungen für Auslandsfahrten der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 22/41 K, 14. Mai 1941 – BArch, NSD 43/1; Auslandsfahrten im Jahre 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1.

⁴³ Zusammenstellung offizieller Auslandsreisen der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

⁴⁴ Fahrtzuschüsse der Gebiete (Obergau) beim VDA. *Reichsbefehl*, 31/41 K, 10. Juli 1941 – BArch, NSD 43/1; Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 43/41 K, 29. November 1941 – BArch, NSD 43/1; Einsatz von Spielscharen im Ausland und in den besetzten Gebieten. *Reichsbefehl*, 13/44 K, 20. April 1944 – BArch, NSD 43/1.

volt mód arra a korábbi gyakorlatra, hogy a HJ nyári táboraiba külföldieket is felvegyenek. A korábbi években ugyanis szép számmal voltak olyan személyek és csoportok, akik a területvezetőséghez fűződő vagy magánjellegű kapcsolataik miatt részt vehettek a HJ táboraiban. A BIV-hez beérkezett kérvényeknek, különösen, ha azok külföldi prominens személyek gyermekeinek táboroztatását érintették, nyilván továbbra is eleget tettek.⁴⁵

1942-től tovább szigorodtak az előírások. Két hetes időtartamot meghaladó külföldi utak esetén az egyes járások az ifjak személyéről és magatartásáról alkotott jelentésükhöz kötelezően csatolták, hogy az aratási és egyéb háborús bevételekre, valamint a védfelkészítő táborokra tekintettel felvállalható-e, hogy ezeket a fiatalokat külföldi tartózkodásuk idejére felmentsék a HJ-szolgálat alól. Azok a HJ- és BDM-vezetők, akik egy hónapnál tovább tartózkodtak szolgálati vagy személyes ügyben olyan országban, amelyet a német csapatok megszállás alatt tartottak, jelentkezniük kellett az illetékes országos ifjúságvezetőségeknél, s rendelkezésre kellett állniuk a külföldi HJ-munkára. A rendelet természetesen nem vonatkozott az olyan HJ-vezetőkre, akiket a Wehrmacht bevonultatott. 1942 őszén a BDM-vezetőknek teljesen megtiltották, hogy keletre utazzanak, kivéve ha külön szolgálati megbízást kaptak (pl. szállítmányvezető). A bevetési táborok vagy a partnerségi kapcsolatok ápolására csak a terület lányvezetője, illetve egy általa megbízott személy a birodalmi referens, Rüdiger engedélyével utazhatott.⁴⁶

1943-ban ismét szigorították az ifjúság külföldre utazásának feltételeit. Az ifjúsági szolgálati kötelezettség alatt állók csak a birodalmi ifjúságvezető engedélyével utazhattak külföldre. Az engedélyt akkor is meg kellett kérni, ha az utazás pillanatában még nem estek a kötelezettség alá, de külföldön tartózkodásuk alatt átlépték a 10 éves korhatárt. A szolgálati kötelezettség annak az évnek január 1-én kezdődött, amelyben a fiatalok betöltötték a 10. évüket, és annak az évnek a szeptember 30-án végződött, ami a 18. életév betöltését követte. Az utazási rendelet vonatkozott a HJ-vezetőire is. A kérvényt az illetékes körzetvezetőségeken kellett leadni, csoportos utak (több mint 3 fő) esetén az út vezetője adta be a kérvényt. Csoportos utak esetén az engedélyt a résztvevők listájával együtt kellett bemutatni útlevel, vízum és deviza igénylés esetén is. Egy hónapot meg nem haladó út esetén az 1940-es (1940. június 26.) és 1941-es (1941. október 26.) szabályozások alapján az utazók felmentést kaptak az ifjúsági szolgálat teljesítése alól. Három hónapig terjedő út esetén közvetlenül a megérkezés után az adott ország országos ifjúságvezetőjénél kellett jelentkezni, hogy a szolgálatot az ottani HJ-ban vendégként teljesíthessék. Három hónapot meghaladó külföldön tartózkodás esetén a fiatalot az ottani egységtől átvette a célország országos ifjúságvezetősége. A rendelet hatályaon kívül helyezett minden korábbi szabályozást, így a szülőkre, az iskolai utakra, üdülésekre, illetve a nem HJ-tagokra vonatkozó külön rendelkezéseket is. 1944-ben az önállóan utazni vágyó fiatalok a pontosan megadott időtartam, a célországi lakcím és a körzetek megbízható állásfoglalásával kaphattak engedélyt a kiutazásra.⁴⁷

A népi német ifjúság birodalmi tartózkodása idején vendégtagsági státuszt kapott a Hitlerjugendben. A birodalomba érkező népi német fiatalok előéletéről és a DJ-ban mutatott előmenetelükről, vezetőként való alkalmazásukról az országos ifjúságvezetőségeknek kellett jelentést készíteniük. A birodalmi HJ kívánatosnak és szükségesnek tartotta a népi német ifjúságvezetők alkalmazását, hogy a fiatalok minél teljesebben megismerjék a birodalmi HJ létesítményeit és szolgálati rendszerét, s hogy az összegyűjtött tapasztalatokat hazatérésük után hasznosíthassák. A népi németek ugyanúgy megszerezhették a HJ teljesítményjelvényeit, illetve kiképezték őket lövészeti és sportfelügyelőnek. Azokat a fiatalokat, akik vezetőposztokon is megállták a helyüket, a Külügyi és Népiségi Hivatal *Népi Német Egységek Főosztályának* (Hauptabteilung Volsdeutsche Einheiten) lehetett felterjeszteni előléptetésre.⁴⁸

Az állami és pártszervek (így a HJ) külföldi vendégeknek küldendő meghívását – azok politikai jelentőségére tekintettel – Lammers birodalmi miniszter és a Birodalmi Kancellária főnöke 1939. március 6-án (RM Nr. 3657/38 A) kelt rendelete értelmében minden esetben a Führer vagy a birodalmi külügyminiszter engedélyéhez kötötték. Ennek ellenére a BIV még 1940-ben sem volt a szabályok betartásának éllovasa. Volt rá példa, hogy a külföldi vendégek érkezéséről adott esetben még az NSDAP körzetvezetősége sem tudott, ami leginkább akkor adott okot vitákra, ha az egyes küldöttségek nemcsak ifjúsági vezetőkből álltak.⁴⁹

⁴⁵ Grenzlandfahrten. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1. A Birodalmi Közlönyben nem közölték a rendelkezés okát. Ausländer in den Lagern der Hitler-Jugend 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1.

⁴⁶ Beurlaubung von Jugendlichen von der Jugenddienstpflicht für Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942 – BArch, NSD 43/1; Meldepflicht von Hitler-Jugend-Führern und BDM-Führerinnen im Ausland bei den auslandsdeutschen Landesjugendführungen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942 – BArch, NSD 43/1; Reisen von Führerinnen in die Ostgebiete. *Reichsbefehl*, 18/42 K, 2. September 1942 – BArch, NSD 43/1, 134470. o.

⁴⁷ Auslandsreisen Jugendlicher. *Amtliches Nachrichtenblatt*, Nr. 4., 15. Mai 1943. (BArch, NSD 43/15); Anträge und Zustimmung zu Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 13/44 K, 20. April 1944 – BArch, NSD 43/1.

⁴⁸ Regelung der Mitgliedschaft volksdeutscher Jugendlicher zur Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/43 K, 29. April 1943 – BArch, NSD 43/1.

⁴⁹ Notiz für Herrn Legationsrat Büttner, 5. November 1940 – PAAA, R 99009.

A külügyminisztériummal fennálló disszonanciákat fokozta, hogy Schirach még mint birodalmi ifjúságvezető a BIV külföldi megbízottait (Auslandsbeauftragter der RJJ) nevezte ki Bulgáriába, Dániába, Franciaországba, Olaszországba, Japánba, Horvátországba, Portugáliába, Romániába, Spanyolországba, Szlovákiába és Magyarországra. A külügy szerint mindez nem állt összhangban a birodalom hivatalos külföldi kapcsolataival, s szerintük az érintett országok sem tartottak kívánatosnak a diplomáciai úton kívül eső kapcsolatokat. Ezért közölték a BIV-vel, hogy egy ilyesfajta közvetlen és kontrollálatlan érintkezés célszerűtlen és külpolitikai szempontból is aggályos. Ennek ellenére a BIV továbbra is fenntartotta kiküldötti intézményeit, sőt fejlesztette azokat, hogy ezeken keresztül tartsa a kapcsolatokat az adott ország ifjúságával. Egyes esetekben (például Bulgáriában) viszont alul maradt a külügyminisztériummal szemben.⁵⁰

A nehéz időket jelezte, hogy a külügy egyenesen elvárta, hogy a német misszióknál alkalmazott HJ-vezetők az ifjúsági tevékenységgel kapcsolatos teendők mellett egy sor más feladatot is ellássanak. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy ezek a HJ-vezetők később alkalmasság esetén azonnal átvehetőek voltak a diplomáciai szolgálatba. A HJ vezetők közvetlenül a missziófőnökök alárendeltségében dolgoztak, s így bármilyen érintkezés a BIV-vel csak a missziófőnökön, illetve a külügyminisztériumon keresztül volt lehetséges. Beosztásuk *ifjúsági kérdésekkel foglalkozó attasé* (Attaché für Jugendfragen) lett. A legfőbb feladat azonban továbbra is az volt, hogy ápolják a kapcsolatokat a külföldi ifjúsági szervezetekkel és ezeket az ügyeket a missziófőnökök utasításai alapján dolgozzák fel.⁵¹

A Hitlerjugend tevékenysége, sok esetben megmutatkozó saját utakon járása azonban mindvégig szükségessé tette a külügyminisztérium szigorú ellenőrzését. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmannal folytatott, több órás megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat. Bár ezt Axmann egyértelműen elismerte, sok esetben azonban valóban nem tartotta be. Ribbentrop két fő szempontot említett meg ezzel kapcsolatban. A germán országokban folyó munkának az volt a célja, hogy kifejezetten az ifjúság összefogásával erősítsék ezeket az államokat. Minden más ország esetében a HJ tevékenysége csakis a megfigyelésre és a tanácsadásra szorítkozhatott. Utóbbi esetben külön felhívta a figyelmet, hogy kifejezetten ügyelni kell arra, hogy a HJ által támogatott erőteljesebb ifjúsági összefogás semmiképpen ne járjon hozzá ezen országok erősödéséhez. 1944-re tehát újra módosult a doktrína. Nyilvánvalóan a partnerországok háborús teljesítménye miatt érzett csalódás vezetett oda, hogy hosszútávon már nem is számoltak velük, hanem inkább eltűnésükben gondolkodtak. Ribbentrop egyetértett az- zal, hogy ezeket a feladatokat a német külképviseleten HJ-vezetőknek kell ellátniuk, de ez csak a külügyminisztérium alárendeltségében, annak szabályai keretében történhetett. A külügyminiszter az ifjúsági kapcsolatokban egyúttal a hírszerzés újabb csatornáját is látta. Ribbentrop mindazonáltal tudomásul vette, hogy az EISZ keretében a BIV felügyeli az egyes ifjúsági szervezetek kapcsolatait.⁵²

Emellett a külügy is beállt azoknak a szervezeteknek a sorába, amely a Hitlerjugendből remélte utánpótlásának biztosítását, s az erre irányuló, nagyszabású programot még 1944-ben el akarták indítani. A tervek szerint valóban csakis a legkiválóbbakra tartottak igényt (ha még jutott a párt, az SS és más komoly szervezetek után). Ribbentrop elképzelése szerint, amit Axmann is jóváhagyott, a HJ minden évjáratból a legjobb 150–200 főt bocsátotta a külügyminisztérium rendelkezésére. A kiválasztás két szinten folyt: egyrészt válogattak az Adolf Hitler Iskolák végzős diákjaiból, másrészt a teljes birodalomból összehívott különtáborok (Auslandskunde) tagjaiból. A minisztérium jogot kapott arra, hogy folyamatosan látogathassa az Adolf Hitler Iskolákat, ahonnan főleg a magasabb szolgálati pozíciókba próbáltak utánpótláshoz jutni. A különtáborokat a BIV hívta össze, így ott előzetes, felületes válogatása érvényesült: olyanokat hívtak be, akik érdeklődést mutattak a külföldi tevékenység iránt. A minisztérium a táborokban főleg személyes beszélgetések és előadások során választotta ki a számára megfelelő embereket. Feltételként szabták az érettségit, két vezető nyelv ismeretét, de legalább az angolét. További vizsgák és tanulmányok is kívánatosak voltak, de nem jelentettek előfeltételt. A jó testi képességekre különös figyelmet fordítottak. A miniszter fontosnak tartotta az önkéntességet, majd átvette a kiválasztottak további képzését. A végső kiválasztás lehetőségét ez utóbbi tanfolyam jelentette, melynek megszervezését, illetve a képzési programjának kidolgozását a miniszter azonnal meg akarta kezdeni. Erre 8–10 háborús

⁵⁰ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

⁵¹ Gruppenleiter Inland I. Notiz für Pers H. (Frenzel), 26. Juli 1944 – PAAA, R 98935; Inl. Partei 2681/44, 25. Juli 1944 – PAAA, R 98935; Telegramm, 10. Juli 1944, Inl. Partei 2681/44 – PAAA, R 98935.

⁵² Brigadeführer Frenzel. Aufzeichnung, 20. Juni 1944 – PAAA, R 98935; Gruppenleiter Inland I. Vortragsnotiz (Frenzel), 11. Juli 1944 – PAAA, R 98935.

sérült HJ-vezetőt kapott, akiket azonnal átvett attaséként. A minisztériumban feltételezték, hogy évi 30–50 fő kiválasztásával és képzésével biztosítani tudják az utánpótlást.⁵³

VII. 4. A Hitlerjugend vezető szerepének manifesztálódása – európai ifjúsági együttműködési kísérletek

Az 1940 utáni átstrukturálódás eredményeként a háborús időszakban a külföldi kapcsolatok esetében a hangsúly a kétoldalú kötelékek ápolásáról a több ország ifjúsága részvételével zajló együttműködésre helyeződött. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy elsősorban a Hitlerjugenddel baráti viszonyt ápoló országok ifjúsági szervezetei kerültek előtérbe. Más külföldi ifjúsági szervezetekkel a kapcsolattartás szinte teljesen megszűnt. A Hitlerjugend külkapcsolatai a baráti országokkal a harmincas évek építkezése után ezáltal egyúttal magasabb szintre emelkedtek. Az új szituáció a Hitlerjugend számára a korábbinál hatékonyabb beavatkozási lehetőséget tett lehetővé. A közös rendezvények ugyanis kimondva és kimondatlanul is a Hitlerjugend európai ifjúsági vezető szerepét erősítették. Ezt támasztotta alá az a mozzanat is, hogy e rendezvények szinte kizárólag a birodalom területén kerültek megrendezésre. Az együttműködésre több munkaterület kínált jó lehetőséget.

VII. 4. 1. Téli játékok Garmisch–Partenkirchenben

A Hitlerjugend téli sportversenyeit (Winterkampfspiele) korábbi hagyományok folytatásaként 1939-től évente rendezték meg a dél-bajorországi *Garmisch–Partenkirchenben*. 1940-ben az olasz csapat volt az első külföldi vendég delegáció ezen a rendezvényen. Lauterbacher *Bodini* ezredes vezetésével eredetileg egy kb. 25 fős olasz küldöttséget hívott meg a versenyekre. Végül egy 22 fős, sífutókból álló csapat érkezett 3 vezetővel, illetve egy 7 fős delegáció *Bodini* vezetésével, köztük a GIL főparancsnoksága külügyeket irányító vezetőjével, illetve a Forum Mussolini Akadémia egyik vezetője, az orvietói női akadémia vezetője. *Bodini* és delegációja Nürnbergbe látogatott, ahol megtekintette a birodalmi pártnapok helyszínét, majd Berlinbe és Hamburgba ment, végül Braunschweigban a HJ akadémiaját kereste fel.⁵⁴

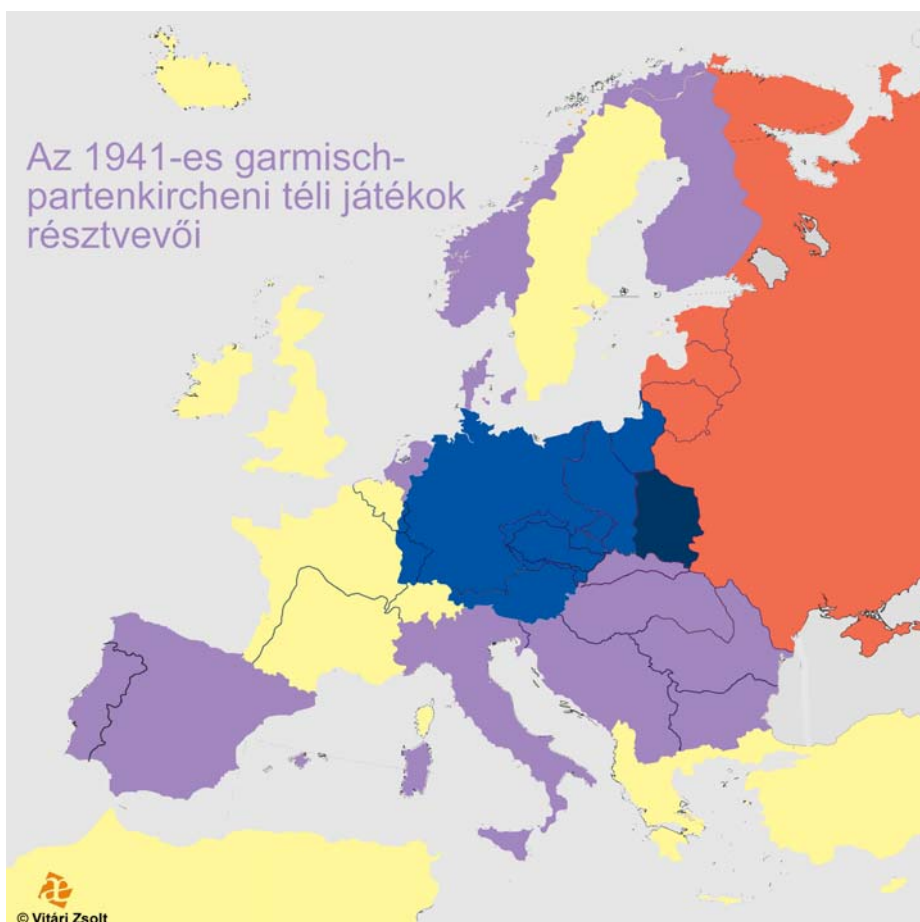
A HJ garmischi téli versenye mellett Nemzetközi Sporthetet is rendeztek, melynek házigazdája *Tschammer und Osten* birodalmi sportvezető volt. A rendezvény az *V. Nemzetközi Télisport hét* Garmisch–Partenkirchenben (V. Internationale Wintersportwoche in Garmisch–Partenkirchen) nevet viselte, és ugyancsak jelentős hatása volt az ifjúsági együttműködésre. *Tschammer* a mérkőzések kapcsán rendezett bankettekben elmondta, hogy Németország két okból akarta megrendezni ezt a sporthetet: egyrészt, hogy megmutassa, hogy a háború idején is képes nagy teljesítményekre a sport területén, másrészt, hogy a sport terén se szakadjanak meg a kapcsolatok a baráti országokkal, hiszen az ilyen jellegű kapcsolatok sok esetben termékenyebbek voltak, mint a diplomáciai kapcsolatok. Így a sporthét méreteiben ugyan nem, de a szervezők szándékai szerint valamelyest pótolhatta a háború miatt elmaradó *1940-es téli olimpiát*. A birodalmi sportvezető a rendezvényre a magyar küldöttség mellett meghívta a magyarországi német ifjúság 100 tagját is. A szlovák ifjúság és a dán ifjúság is jelezte részvételét. A magyar csapat műkorcsolyázásban és jégkorongban vett részt, utóbbiban a döntőig is eljutott, ahol azonban vereséget szenvedett. Magyarországot *Prém* miniszteri tanácsos és a müncheni konzul képviselte, akiket bár szívesen fogadtak, de az általában tartózkodó viszony mindvégig érezhető volt.⁵⁵

⁵³ Brigadeführer Frenzel. Aufzeichnung, 20. Juni 1944 – PAAA, R 98935; Gruppenleiter Inland I. Vortragsnotiz (Frenzel), 11. Juli 1944 – PAAA, R 98935; Gruppenleiter Inland I. Vortragsnotiz (Frenzel), 11. Juli 1944 – PAAA, R 98935.

⁵⁴ Namentliche Liste der italienischen Abordnung für die Winterkampfspiele der Hitlerjugend in Garmisch in der Zeit vom 19. bis 25. Februar 1940; Deutschlandbesuch des Stabsführers der Faschistischen Organisation, *INB*, 23. Februar 1940 – PAAA, R 98886.

⁵⁵ PAAA, R 99036; MOL, K 66, 475. cs., K 66-1940-III-6 d.

A sporthéten meghívottként részt vett *Béldy* is, s a müncheni főkonzul jelentésében megemlítette, hogy a magyar delegációt nem a magyar–német baráti viszonynak megfelelő módon fogadták. Béldy beszámolója szerint a sporthét politikai jellegű volt, s a Levente volt az egyetlen résztvevő, amely nem politikai, hanem katonai szervezet volt. Az illetékes német szervezők pedig állítólag nem tudtak róla, hogy ő kit képvisel (honvédelmi miniszteriumot és a vezérkari főnökséget), ezért más ifjúságok és nálánál fiatalabb vezetők mögé sorolták. Miután azonban ezt jelezték, utána már az őt megillető helyre került, mindjárt az olaszok után, s a japánok elé, így Béldy a maga részéről nem tartotta szükségesnek a berlini követség felvetését, hogy a német külügyminisztériumnál is megpendítsék az ügyet. A főkonzul jelentése szerint a német házigazdák a bánásmód tekintetében ugyanis több csoportot

állítottak fel aszerint, hogy nemzetiszocialista alapon szervezettek-e, vagy pedig a germán fajhoz tartoznak-e. Az előbbihez tartozott az olasz és a spanyol ifjúság, az utóbbihoz a holland, a dán és a norvég ifjúság. Mindkét csoportot megkülönböztetett figyelemmel kezelték. A következő csoportba a szlovákok és a románok tartoztak a politikai elvek rokonsága miatt, majd utánuk sorolták a magyarokat. A főkonzul szerint a Béldyvel szembeni jobb bánásmód ellenére a tiszteklél és leventéklél már éreztették, hogy nem tartoznak a birodalom legszorosabb barátai közé, mert hiányoznak a közös faji és világnézeti szálak. A főkonzul szerint a csapat ennek ellenére nagyon jó benyomást tett.⁵⁶

Az egy évvel korábbi előzmények után az 1941. február 23. és március 2. között megrendezett téli sportünnepélyen első alkalommal több külföldi csapat vehetett részt, vagyis ez volt a HJ első nagy európai ifjúsági rendezvénye, amely megnyitotta a nemzetközi ifjúsági rendezvények sorozatát.

A Hitlerjugend Olaszországot, Spanyolországot, Portugáliát, Finnországot, Svédországot, Dániát, Szlovákiát, Magyarországot, Romániát, Jugoszláviát, Bulgáriát kérte fel arra, hogy versenycsapatokat küldjön a játékokra. Norvégia és Hollandia meghívásával kapcsolatban valószínűleg a háború alakulása miatt óvatosabbak voltak, lévén ezek az országok Dánia mellett frissen megszállt területnek számítottak. A névsor mutatja, hogy a Hitlerjugend kit tartott fontos és a jövőben is lehetséges partnerének. Az előzetes tervezetések során Olaszországból 61 fős, Bulgáriából 20, Spanyolországból 21, Magyarországról 36, Romániából és Szlovákiából 34–34, Jugoszláviából 15, Finnországból 17, Svédországból 2, Dániából 15, Hollandiából 17, Portugáliából 2 fővel számoltak. Japánból további 6 fő részvételét várták. 1941 februárjában Magyarország és Finnország kivételével mindenki jelezte részvételi szándékát.⁵⁷

A Garmischba érkező spanyol küldöttséggel tartott volna *Pilar Primo de Rivera* is, de végül mégis lemondta részvételét. Maga helyett a női hallgatói szövetség országos vezetőjét, *Clotilde Salazart* javasolta. A spanyolok végül 18 fős küldöttséggel érkeztek és három kísérelővel.⁵⁸ A portugál ifjúság a sportcsapattal való részvételt kénytelen volt elutasítani, mivel Portugáliában nem úztek programszerűen téli sportokat. Az Államifjúsági Biztosságon viszont közölték, hogy megfigyelőnek szívesen kiküldenék a Sportosztály vezetőjét és egy munkatársát, az úti költségeket azonban nem tudták állni. A kétoldalú baráti kapcsolatok fenntartása érdekében a lisszaboni német követség mindenképpen fontosnak tar-

⁵⁶ Erre vonatkozó levelezést ld.: HL, HM, 1941/Eln. B., Bev. tétel. 20131; MOL, K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.

⁵⁷ Abteilung Prot. (Pappritz), 8. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen. *DZ*, 1. März 1941, 6. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 267. o.

⁵⁸ Telegramm, Madrid, 1. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Németország kérésére vasúton érkeztek a spanyolok, mert a repülő kivételezést jelentett volna a többi résztvevővel szemben. RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 12. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Telegramm, 3. März 1941 – PAAA, R 99037.

totta a két vendég németországi útját, s a BIV-et kérte a repülőjegyek megvételére, és a stuttgarti érkezés utáni ellátás biztosítására.⁵⁹ A garmischi játékokra Axmann a svéd ifjúság küldöttségét is meghívta. A svédek arra hivatkozva, hogy a szemeszter alatt nem tudnának összeállítani reprezentáns csapatot, lemondták a részvételt. Az ok azonban nyilvánvalóan a svéd semlegesség fenntartásának szándéka volt, bár a német ifjúságot baráti ifjúságnak tekintették, s ezt a lemondás ellenére is hangoztatták.⁶⁰ Így Dánia mellett Skandináviát csak Finnország képviselte, amely végül 15 fős küldöttséget menesztett Garmischba.⁶¹

Az egyes küldöttségek a versenycsapatok mellett többnyire legfelsőbb vezetőikkel képviseltették magukat. A legfontosabb partner továbbra is a Bonamici GIL alvezető és Testa olasz leányvezető által képviselt Olaszország volt, amely az együttműködő partnerek említése, illetve a rendezvényeken való bánásmód alapján mindig kitüntetett szerepet élvezett. Az olasz felső vezetés mellett Garmischban megjelent Norvégiából a Quisling-ifjúság vezetője, Axel Stang, Románia sportvezetője, Manoli Stroici, Magyarországról Bély Alajos altábornagy, Szlovákiából Alois Macek, a Hlinka-ifjúság vezetője és a szlovák leányvezető Ballowa, valamint Vuolasvirta finn ifjúsági vezető és Laerum a dán náci ifjúság vezetője. A baráti országoknak minősített Olaszország, Jugoszlávia, Finnország, Dánia, Hollandia és Portugália egész vendégküldöttséget küldött. Meghívtak Garmischba 25 külföldi német országos ifjúsági vezetőt is. A japán részvétel egy 1938-as, a BIV és a japán kultuszminisztérium közötti megállapodás eredménye volt, amelyben meggyeztek, hogy minden évben azonos számú küldöttség látogat a másik országba.⁶²

A Levente vezetése 1941. február közepén jelezte, hogy elfogadja a BIV meghívást, s részt vesz a játékokon. A 31 fős csapat február 21-én indult Garmischba Herpich Rudolf főhadnagy vezetésével. A HM és a VKF képviseletében Bély és három másik tiszt vett részt. Sztójay jelentése szerint mind a hivatalos körökben, mind pedig a nagyközönség részéről Magyarországot kezelték a legnagyobb szimpátiával. A két induló síelő nem tudott lépést tartani a nemzetközi konkurenciával, de a korcsolyázók és a jégkorong csapat szépen szerepeltek. Sztójay a részvételt a kétoldalú kapcsolatok terén nagyon hasznosnak minősítette.⁶³ A magyar delegáció 1941-ben tehát már sokkal pozitívabb elbírálás alá esett, aminek háttérben nem állhatott más, mint az 1940 őszi megkötött Népcsoport-egyezmény, amely szabad kibontakozást engedett a nemzetiszocializmusnak a magyarországi német népcsoportban.

Schirach garmischi ünnepi beszédében kijelentette, hogy a garmischi játékok egy újabb hozzájárulást jelentenek az európai kontinens megbékéléséhez.⁶⁴ A játékokhoz kötődő ülésen intenzív tapasztalatcserében állapodtak meg különösen a politikai–ideológiai nevelés, a védfelkészítés és az ifjúság gazdasági alkalmazása terén. Célként fogalmazták meg, hogy a jövőben rendszeresen Németország-táborokat tartanak és a külföldi ifjúsági vezetők a braunschweigi akadémián is tanulhatnak, másrészt a HJ közvetlen segítséget kért a védfelkészítés és a vidékiszolgálat helyi felépítésében.⁶⁵

A játékok után a résztvevő külföldi csoportok egyes képviselői számára látogatást szerveztek a birodalmi fővárosba. 1941 elején a Führer is kifejezte azon kívánságát, hogy a jövőben minden Németországba érkező ifjúsági delegációt személyesen fogadhasson, különösen a garmischi játékokra érkezőket. A garmischi résztvevőket Hess is fogadni kívánta. Így a játékok utáni németországi tartózkodás csúcspontját a Führer által adott fogadás jelentette. A négy magyar tiszt még egy hétig Németországba maradt, hogy a HJ létesítményeit és háborús bevetését tanulmányozza. Az olasz csapat még két napot töltött Dél-Németországban, Münchenben.⁶⁶

⁵⁹ AA an die RJF, 6. Februar 1941 – PAAA, R 99037.

⁶⁰ Königlich Schwedische Gesandtschaft an Axmann, 17. Januar 1941 – PAAA, R 99037.

⁶¹ Auswärtiges Amt an die RJF, 18. Februar 1941 – PAAA, R 99037. A játékokat megelőzően dán, norvég, thaiföldi és román ifjúsági vezetők, valamint Nokai, japán haditengerészeti attasé a HJ létesítményeit és vezetőképző iskoláit kereste fel. Schaar, i. m., 316. o.

⁶² Zahlreiche ausländische Jugendorganisationen Gäste des Reiches. VB, 22. Februar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 192. o.).

⁶³ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, Budapest, 184; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Fritz Krome an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 6. Januar 1941 – PAAA, Budapest, 183; Magyar Királyi Követség Berlin a magyar királyi külügyminiszternek, 1941. február 27. – MOL, K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.

⁶⁴ Die Jugend Europas in Garmisch. *Das Deutsche Mädel*, 1941. március.

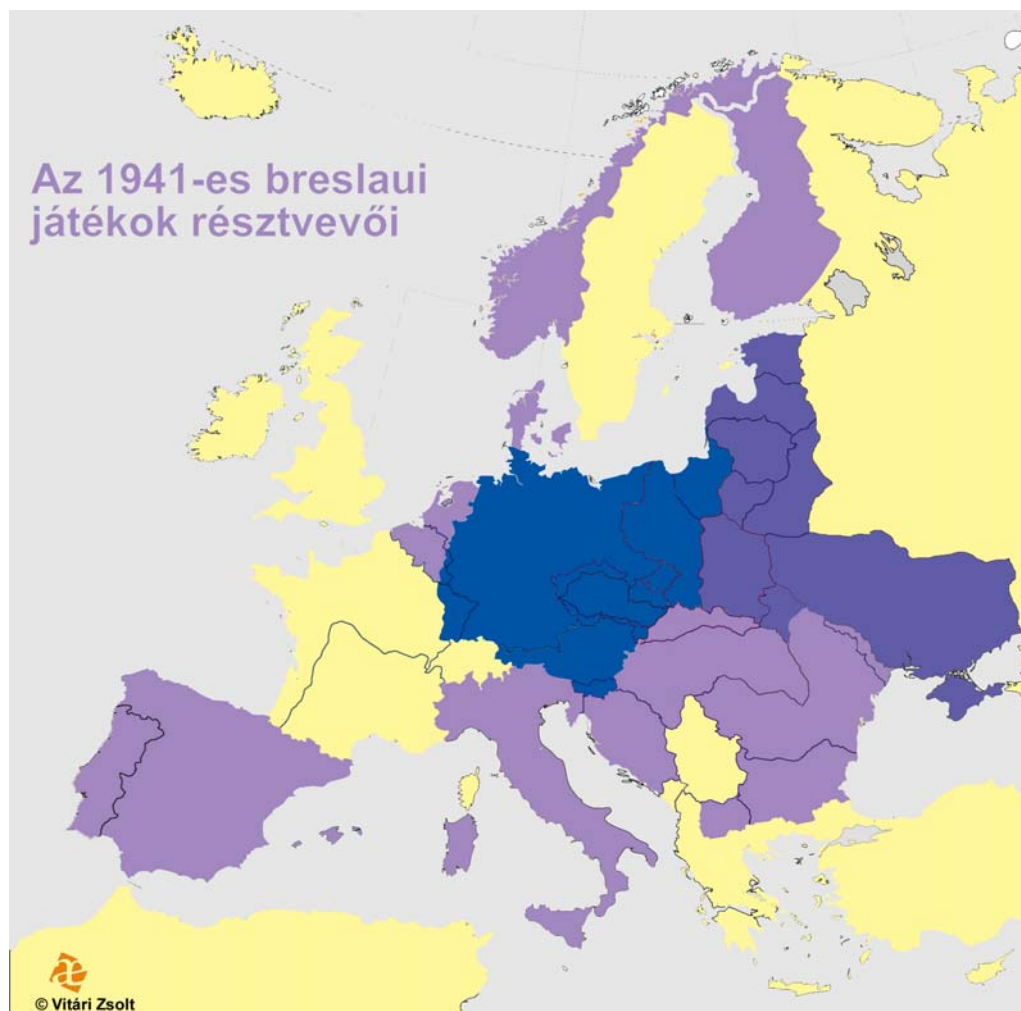
⁶⁵ Schaar, i. m., 316. o.

⁶⁶ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 12. Februar 1941; Notiz zu Prot. A 1164 V 35, 1. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, Budapest, 184; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Fritz Krome an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 6. Januar 1941 – PAAA, Budapest, 183; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 27. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

VII. 4. 2. A Hitlerjugend 5. nyári játéka Breslauban

A Garmischban a sport terén megkezdődött nemzetközi ifjúsági együttműködés következő állomása a sziléziai Breslau volt. 1941-ben a Hitlerjugend már 5. nyári játékaikat tartotta itt, amelyre szintén első alkalommal hívta meg az európai ifjúság küldöttségeit. A rendezvények fő helyszíne Breslauban a Hermann Göring Sportpálya volt (Hermann-Göring-Sportfeld), ahol a megnyitó ünnepség is zajlott. Ezúttal már 14 ország küldte el csapatát a játékokra, így összesen 750 külföldi ifjú érkezett.⁶⁷

A résztvevők között ott voltak Olaszország, Spanyolország, Norvégia, Finnország, Szlovákia, Dánia, Portugália, Bulgária, Horvátország, Románia, Belgium és Hollandia képviselői. Magyarország 39 fős csapattal állt ki, amelyhez négy kísérő csatlakozott. Egy csapat kiléte kérdéses. A csapatok augusztus 26–27-én érkeztek. 28-án este nagygyűlésre került sor, amelyen köszöntötték a résztvevőket, 29-én minden csapat számára edzésnapot biztosítottak.⁶⁸ A bresloui Schlossplatzon, amelyen 1813-ban önkéntesek megalapították a legfontosabb német katonai kitüntetést, a Vaskeresztet, tartotta meg beszédét Schirach egy nagygyűlés keretében. Schirach a német kormány és a német ifjúság nevében üdvözölte a vendégeket, és emlékeztette őket, hogy mindannyian testvérek az európai szellem szabadságáért, a bolsevista

terror és az arany hatalma ellen vívott harcban. Möckel és Hanke körzetvezető ünnepi beszédeinek központi témája is a Németország és szövetségesei által európai egységben, Európa megvédéséért folyó háború miatt szükséges összefogás volt.⁶⁹ Az időközben a háborúban megsérült Axmann helyettesítő teljhatalommal felruházott Möckel kifejtette, hogy Breslauban olyan hagyományt szeretnének megteremteni, hogy szabályos időközönként közös versenyzésre hívják az új Európa ifjúságát.⁷⁰ A versenyek 30-án kezdődtek, először a selejtezőkkel úszásban, könnyű atlétikában, majd az

⁶⁷ V. Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941]. „Wir wollen Kameraden bleiben!“. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.); Wachablösung im Lager der Jugend Europas. *VB*, 12. September 1941 (BArch, NS 22/548); Jugend Europas. *Das Junge Deutschland*, 1941/9. sz., 217–218. o.; Schaar szerint ez volt az első alkalom, hogy külföldi csapatok vettek részt a HJ rendezvényén, vagyis figyelmen kívül hagyja a garmischi játékok hasonló jellegét. Schaar, i. m., 317. o.

⁶⁸ „Wir wollen Kameraden bleiben!“. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.); Kameradschaft des jungen Europa. *Das Deutsche Mädel*, 1941. August. Telegramm an das AA, 7. August 1941 – PAAA, Budapest, 183. A flamand ifjúság 29 fiút, négy kísérőt és 4 lányvezetőt küldött, de megjelent Edgard Lehembre, a Nemzetiszocialista Flamand Ifjúság vezetője és további munkatársai is. Bulgáriából 15 ifjú érkezett. Wir wollen Kameraden bleiben!“. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.); Deutsche Gesandtschaft an Krome, Budapest, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 183.

⁶⁹ Schirach: „... Mitten im Kriege, in dem Deutschland und Italien und die der Achse verbündeten und befreundeten Mächte gegenüber der bolschewistischen Anarchie und der plutokratischen Demokratie das Gesetz einer neuen Ordnung Europas verkünden, finden wir uns hier zusammen auf dem Boden der Stadt, um als Jugend Europas die Fahnen unsere alten gemeinsamen Kultur zu entrollen.“; Möckel: „... die Durchführung von Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend auch in diesem Kriegsjahr stellt ein Bekenntnis der Jugend dar, sich selbst für die Ertüchtigung des Körpers zu schulen und zu erziehen, im Wettkampfgedanken aber ihrer Bereitschaft, Kräfte zu messen, Ausdruck zu geben. In allen Sparten wird damit der Wettkampf der sportlichen Disziplinen durchgeführt. ...“ V. Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941].

⁷⁰ Schaar, i. m., 318. o.; Die Jugend hilft bei der Neuordnung Europas. *DZ*, 6. September 1941, 4. o.

úszásdöntőre került sor. 31-én folytatódott az úszás döntője, illetve a könnyű atlétikai döntőre, majd az eredményhirdetésre került sor.⁷¹

Breslauban Schirach megbeszélést folytatott a külföldi ifjúsági küldöttségek vezetőivel, amelyen kifejtette, hogy az európai ifjúság sok mindenben közös, ezért merülhet fel, hogy a német–olasz ifjúsági együttműködésen túlmutatva létrehozzák az európai ifjúság munkaközösségét, vagyis egy európai ifjúsági szövetséget alapítsanak, amelyhez a jövőben minden európai ifjúság szabad elhatározásból csatlakozhat.⁷²

Breslau sikere után a BIV a HJ vízi versenyét (Wasserkampfspiele) és a HJ berlin–grünauai vitorlás és evezős versenyét is nemzetközi keretek között akarta megrendezni. A szeptemberi négy napos játékokra (szeptember 25–28.) olasz, magyar, horvát és portugál küldöttséget vártak.⁷³ Magyar részről a BIV Bartha honvédelmi minisztert kívánta meghívni, amelyet a magyar fél a rövid előkészítési idő miatt lemondott.⁷⁴ 1942. február 15. és március 1. között a HJ ismét felhívást tett közzé a HJ nemzetközi ifjúsági versenyein való részvételre, amelyre 14 országból (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Dánia, Finnország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország, Románia, Bulgária, Törökország, Hollandia, Belgium és Norvégia) várt csapatokat. Ez a rendezvény egyelőre ismeretlen okból viszont elmaradt.⁷⁵

VII. 4. 3. A Hitlerjugend kulturális seregszemléje

Az együttműködés a sporttal párhuzamosan a kultúrára is kiterjedt, amire a Hitlerjugend Weimarban megrendezett birodalmi napjai (Reichskulturtag) adtak lehetőséget. Az ifjúság kulturális seregszemléje kapcsán a HJ ismét nem saját ötletét valósította meg, hanem egy több évtizedre visszanyúló hagyományt elevenített fel. Weimarban már 1909-ben megrendezték a német ifjúság ünnepi játékeit (Festspiele), amit 1911-ben és 1913-ban megismételtek, majd a háború után 1921-ben éledt újjá e hagyomány.

A minden évben megrendezett kulturális napok 1941-ben a Schiller-ünnepi játékok nevet viselték. A rendezvény egyik célja a nemzetköziség keretein belül az volt, hogy a külföldi vendégek megismerkedhessenek a HJ kulturális tevékenységével. Weimarban Olaszország (9 fő), Szlovákia (4 fő), Japán (1), Thaiföld (1), Spanyolország (12 hölgy), Hollandia (6), Norvégia (32), Dánia (4), Finnország (4), Flandria (4) képviseltette magát, és 17 népi német is vendég volt. Romániából az országos ifjúságvezető és egy leány, Magyarországról egy fiú és egy lány, Szlovákiából az országos ifjúságvezető és az országos ifjúságvezető nő, Észak-Schleswigből két fő, a Főkörmányszósból pedig egy fő érkezett. Bánátról és Horvátországból senki sem jelentkezett. Az eredeti tervek szerint minden népi német népcsoportból két fiút kívántak meghívni, majd ezt kiegészítették két leánnyal is.⁷⁶

Az 1941. június 12. és 17. között zajló rendezvénysorozatra a vendégek szokásos, sokszor ünnepélyes keretek között érkeztek meg. Az első napon rendezték meg a kastély dísztermében az „Ifjú növendékek bemutatkoznak” (Junger Nachwuchs stellt sich vor) című rendezvényt, majd az első nap végén nyitó nagygyűlést tartottak. A gyűlésen hagyományosan a birodalmi ifjúságvezető mondott beszédet. A következő napon tartották a külföldi vendégek részvételével „A HJ zenei nevelése és annak létesítményei” című munkaülést. Délután és este színházi előadásokra került sor. (Schiller: Wallenstein, Lessing: Minna von Barnhelm, a Wagner: Nürnbergi mesterdalnokok és Goethe: Iphigenie a Tauruson című művek). A harmadik napon a színházi előadások mellett a képzőművészet feladatairól és a HJ építkezési programjáról következett újabb munkaülés. A hétvégi program vasárnapi része költői órából, színházi előadásból, s a kastélyparkban megtartott teázásból állt. Az utolsó előtti napon „A Führer építményei” címmel előadásra, filmvetítésre került sor, majd délután a *BDM kulturális tevékenysége* című előadásra, amelyen fellépett a BDM Keleti vidék főkör-

⁷¹ Deutsche Gesandtschaft an Krome, Budapest, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 183; *Bély Miklós*, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941.

⁷² Baldur von Schirach vor der europäischen Jugend. VB, 30. August 1941 (BArch, PK (ehem. BDC), Poo77, Baldur von Schirach).

⁷³ AA, an die Deutsche Botschaft in Rom und die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Agram, Lissabon, 10. September 1941 – PAAA, Budapest, 183.

⁷⁴ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 13. September 1941 – PAAA, Budapest, 183.

⁷⁵ AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 16. Dezember 1941; Luthers Diplogerma nach Budapest, ohne Datum – PAAA, Budapest, 183.

⁷⁶ Wessely an Lauri Vuolasvirtha, 23. April 1941 – BArch, NS 28/115, 181. o.; Ausländische Abordnungen – NS 28/115, 83. o.; RJF an das Grenz- und Auslandsamt, 10. Juni 1941; RJF Grenz- und Auslandsamt an Lamann, 28. Mai 1941 – BArch, NS 28/115, 140, 158. o.; RJF Grenz- und Auslandsamt (Lamann) an Oberbannführer Teichmann, 23. April 1941; RJF Grenz- und Auslandsamt (Lamann) an Oberbannführer Teichmann; 12. Mai 1941 – BArch, NS 28/115, 182–183. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 267. o.

zetének színjátszó csapata is. Az utolsó napon a város megtekintése volt a program, Möckel teára fogadta a vendégeket és a Weimar-csarnokban az *Ifjúsági koncertje* jelentette az ünnepélyes zárást.⁷⁷

Sellani (Generale GIL) Möckelnek küldött üdvözlő táviratában kifejezte, hogy a találkozó révén megszilárdították a kulturális kötődést és fejlesztették a két nemzet ifjúsági szervezetei közötti szellemi és fegyveres köteléket. A finn ifjúság vezetője is hangot adott annak, hogy az összejövétel erősítette a két nemzet ifjúságának több éves kapcsolatát, ami a fegyverbarátságban a legszebb kiformalódását élte meg. A dán ifjúsági vezető utána néhány napot Berlinben töltött, mint ahogy a holland küldöttség is. A szlovák küldöttség a hazaúton Bécsben állt meg. A finn küldöttség vezetője a rendezvényt követően megtekintette a BIV-et és a HJ berlini vezetőképző iskoláját is.⁷⁸

Az 1941-es felvezetés után az ifjúság kulturális seregszemléjére 1942. június 18. és július 3. között Weimarban és Firenzében, ismét „magasztos” eszmék felvonultatása mellett került sor. Axmann szerint a rendezvény politikai jelentőséggel is bírt, hiszen demonstrálta az emberi kultúra népben gyökerező értékeit, és így a bolsevizmus kultúraromboló erői ellen irányult.⁷⁹ Weimar és Firenze egyúttal a Berlin–Róma-tengely ifjúsági kifejeződése is volt, ahová ezúttal meghívták az európai ifjúságok küldöttségeit is, így a bolgár, a dán, a finn, a flamand, a horvát, a holland, a norvég, a román, a szlovák, a spanyol, a magyar⁸⁰ és a vallon ifjúság képviselőit. A portugál ifjúság a meghívás ellenére nem vett részt a találkozón. A rendezvény alatt folytatott megbeszéléseken született meg a megállapodás arról, hogy német és olasz javaslatra létrehozzák az *Európai Ifjúsági Szövetséget*, amely a tengely ifjúságának vezetésével közös harcra indulhat a bolsevizmus ellen, mint „az emberiség minden törvényének és földrészünk kultúrájának szétrombolója” ellen.⁸¹ A harc mellett viszont a kultúrára is maradt idő: „A kultúrával teli Európa a kulturális ellenség, a bolsevizmus elleni megfeszített és győzedelmes védekezés közben a tengely vezetése alatt is megtalálja az erőt, hogy népeit a kultúrában is alkotóként fogja össze.”⁸²

Weimar az alkalomra teljes díszbe öltözött. A rendezvényen Európa fiatal generációja tehát hitet tett a földrészt kulturális javai mellett, amelyet éppen a német Wehrmacht próbált megvédelmeznie szövetségeseivel. A német ifjúság célja volt, hogy bemutassa nagymestereinek műveit, és hogy jelezze, hogy a kulturális tevékenység a háború idején is töretlenül folyt. Több hivatalos személy üdvözlő beszéde után a kultúrnapot *Artur Axmann* nyitotta meg a weimari piactéren. Axmann kitért az európai ifjúsági vezetőkkel folytatott megbeszéléseire, amelyeken sikerült tisztázni az Európai Ifjúsági Szövetség megalakításához elvezető együttműködést.⁸³ A kultúrnap magját a munkaközösségek munkája jelentette, melyek a következő témákat tárgyalták meg: zene, ifjúság és könyv, sajtó és ifjúság, ifjúság és színház, rádiós, és Firenzében még egy munkaközösség ülésezett ifjúság és film témakörben. E tárgyalásokon tettek javaslatot például egy központi szerv felállítására, mely az európai népzene (gyermek- és népdalok, tánc, hangszeres és kóruszene, zenei hallgatók cseréje, színjátszó csapatok cseréje) gyűjtésére és cseréjére szakosodott volna, vagy az európai ifjúsági irodalom jegyzékének összeállítása, illetve történelmi áttekintése lett volna a feladata. Az ifjúsági küldöttségek üléseiken megbeszélték a sajtó, a rádiózás kérdéseit, és olyan kiállításokra is sor került, amelyek bemutatták az ifjúság kultúra teremtő munkáját: *Alkotó Ifjúság* (Junges Schaffen), *A német és az európai ifjúsági könyv*, *Ifjúság és színház*, *Az európai ifjúsági sajtó a Hitlerjugend zenei nevelése* címmel rendeztek kiállításokat, illetve egy modellbemutatót a Hitlerjugend otthonairól és azok belső kialakításáról. A program részeként bemutatták a *Haramiákat Schillertől*, *Goethe Faustját*, *Wagner Mesterdalmokait* és *Fritz Hellke Maximilian von Mexico* című darabja.⁸⁴

⁷⁷ Zeilenfolge anlässlich der Reichskulturtagung (Ausländer) – BArch, NS 28/115, 86. o.; BArch, NS 28/115, 194. o.; Schleimer, i. m., 190. o.

⁷⁸ Telegramm von Sellani an Möckel, 26. Juni 1941 – BArch, NS 28/115, 12–13. o.; Telegramm aus Helsinki an die RJF, 27. Juni 1941 – BArch, NS 28/115, 15–16. o.; BArch, NS 28/115, 15–16, 23, 42, 51, 56–57, 64, 70, 80. o.

⁷⁹ DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. DZ, 23. Juni 1942, 4. o.; Europäischer Jugendverband. *Süddeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 374–375. o.

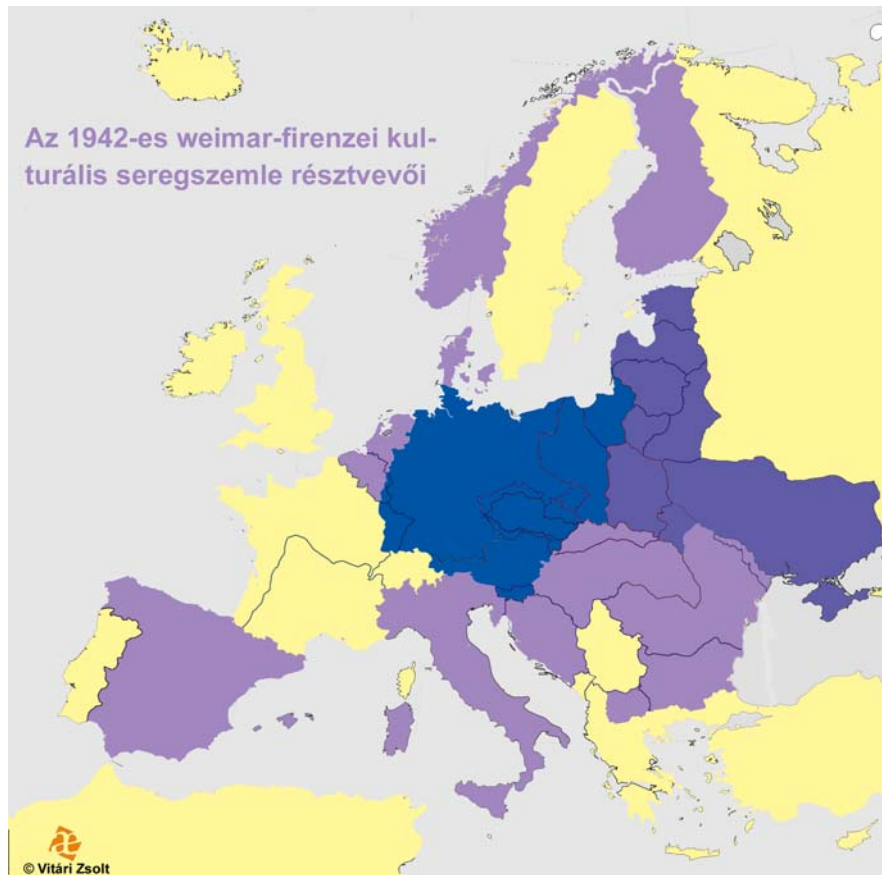
⁸⁰ A weimari rendezvényen Sztójay és Buocz attasé is részt vett. – BArch, NS 28/118, 396, 398. o.

⁸¹ RJF Auslands- und Volkstumsamt an das AA, 31. März 1942 – BArch, NS 28/115, 223. o. Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.; Gründung eines europäischen Jugendverbandes. VB, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 139. o.

⁸² „Das kultursättigte Europa findet, bei aller angespannten und siegreichen Abwehr gegen den Kulturfeind Bolschewismus, unter der Achsenführung die Kraft, seine Völker auch in der Kultur schöpferisch zusammenzuführen.” Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.

⁸³ Schaar, i. m., 321. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 790. o.

⁸⁴ RJF Auslandsamt, 28. April 1942 – BArch, NS 28/115, 265. o. A Sajtókiállításhoz a résztvevő országoktól újságokat kértek az ifjúsági felépítésnek idejéből, a tagság, illetve a vezetőség számára kiadott lapokat, az ifjúsági sajtó tudósítóiról anyagokat, egyéb ifjúsági sajtótermékeket, felvilágosító és propagandaanyagokat. Különleges események alkalmából megjelent sajtótermékeket, rövid németnyelvű összefoglalót az ifjúsági sajtó fejlődéséről, külön kitérve benne arra, hogy az ifjúsági sajtó milyen zsidó és bolsevik behatásnak volt kitéve a sajtó által, tudósítást az ifjúsági sajtó olvasótáboráról, sajtótermékek reklámplakátjait, egyéb érdekesnek minősülő dolgot. Presse- und Propagandaamt. Benötigte Unterlagen zur Ausstellung, 26. April 1942 – BArch, NS 28/115, 266. o.; Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.

rendezvények sorát *Natalino Sapegna* római egyetemi tanár és Dante-kutató nagyszabású előadása zárta Dantéről. A záró gyűlésen pedig Schirach köszöntötte a résztvevőket.⁸⁵

A weimari rendezvény olaszországi folytatására *Firenzében* került sor, de volt program *Sienában* is, a záró rendezvény pedig *Rómában* volt. A nem végeleges firenzei program szerint már június 15-én kezdődött volna a festőverseny Firenze város díjáért, majd 20-án az Ifjúság kulturális játéka. A program részét képezte az ifjúsági bizottságok gyűlése az elesett fasiszta ifjak tiszteletére, illetve beszélgetések rádióról, mozirol, színházról. Emellett számos kóruselőadásra, színházi előadásra, kiállításra került sor. Eredetileg június 30-ra tervezték a sienai kirándulást, majd július 1-re a római zárórendezvényt. Az olasz rádió naponta több órás műsort szentelt a rendezvénynek, mindegyikben 2–3 nemzet ifjúságát mutatták be. Megbeszélés folyt az ifjúsági színjátszás helyzetéről és lehetőségeiről, és a filmgyártásról is rendeztek munkaülést.⁸⁶

A HJ a keleti vidéki színjátszó csoportot kívánta kiküldeni, de hajlandó volt az eredeti 120 fősnél kisebb csapatot küldeni, mivel az olaszok ilyen grandiózus látogatást inkább augusztusban valósítottak volna meg, amikor sok szabadteri fellépést tudtak biztosítani. Német részről végül 27 vezető és vezetőlány valamint, 89 fiú és lány indult útnak Olaszországba, köztük a különböző munkacsoportok (zene, ifjúság és könyv, ifjúság és sajtó, színház, rádió) tagjai.⁸⁷

A firenzei programsorozat végül egy héttel később kezdődött. Az egyik fénypontot *A. Botai* olasz nevelésügyi miniszter beszéde és *Dr. Rainer Schlösser* „Goethe és Olaszország” címen tartott előadása képezte. A Boboli-kertekben 2400 fős vegyeskar szórakoztatta az odalátogatókat olasz madrigálokkal és modern operarészletekkel. A kert másik részében klasszikus és néptánc bemutatóra került sor, 40 leány pedig hárfajátékkal, 25 leány hegedűjátékkal biztosította a kíséretet. A grandiózus zenekar ötlete Mussolinitól származott, aki magánvagyonából 40 hangszert bocsátott rendelkezésre. Nagy tetszést aratott a *Palazzo Vecchio* előtt elterülő *Piazza del Signorina* téren megrendezett történelmi landajáték is. A szereplők a guelfek és a ghibellinek véres korának eredeti jelmezeit viselték. Firenzében került sor az ifjúsági filmverseny díjainak átadására, majd a fiatal festők jutalmazására a „Premio Citta di Firenze” díj odaítélésével. A filmversenyt két német és egy olasz kultúrfilm, a festészeti versenyt egy 22 éves magyar levante önarcképe nyerte. A

⁸⁵ Möckisch, Viktor H., A weimari és firenzei kultúrünnepély. *Berlini visszhang*, 1942/18. sz., 1942. október., 15–17. o.; Der Führer und der Duce – die Vorbilder der europäischen Jugend. *DZ*, 26. Juni 1942, 3. o.; Das europäische Jugendtreffen in Weimar und die ungarische Levante. *DZ*, 23. Juni 1942, 4. o.; Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. *DZ*, 18. Juni 1942, 3. o. A könyvdíjak és a zenei díjazottakat részletesebben ld. Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 140–141. o.

⁸⁶ R.JF Auslands- und Volkstumsamt, BDM Amtsreferat. Aktennotiz über ein Telefongespräch mit Hauptbannführer Wilke, 30. April 1942 – BArch, NS 28/115, 221. o. Noch nicht endgültig festgelegtes Programm – BArch, NS 28/115, 229. o.

⁸⁷ R.JF Auslands- und Volkstumsamt, BDM Amtsreferat. Aktennotiz über ein Telefongespräch mit Hauptbannführer Wilke, 30. April 1942 – BArch, NS 28/115, 221. o.

rendezvény Ciano fogadásával zárult a római *Palazzo Chigi* győzelmi termében, amelyen részt vett egy japán küldöttség is, és itt adtak hangot annak, hogy a három ország szövetsége kivívja a végső győzelmet.⁸⁸ A találkozót követően *Európai Ifjúság* címmel cikksorozat jelent meg Németországban, amelyben bemutatták az egyes országok ifjúsági szervezeteit.⁸⁹

Az 1943-as eseményekről egyelőre nem rendelkezünk információval, 1944-ben a HJ békeidőben szokásos ünnepi játékaik helyett viszont a HJ Weimar-heteit tartották meg, amely lehetővé tette, hogy a háborús bevetésben arra rászolgált, illetve a háborús szakmai versenyben (Kriegsberufswettkampf, KBWK) győztes fiatalokat részvételi lehetőséggel jutalmazták. Így hívták meg ide a magyarországi, a horvátországi és az észak-schleswigi KBWK-nyerteseket. A három győztesnek átnyújtották a birodalmi ifjúságvezető és a birodalmi szervezési vezető győzelmi oklevelét.⁹⁰

VII. 4. 4. Germán Ifjúság

1942-től a népiségi politika irányítása egységesen minden szerv számára az SS birodalmi vezére, (Reichsführer SS, RFSS) Himmler felügyelete alá került mint a német népiség megszilárdításának birodalmi biztosa. Ebből következett, hogy minden pártszerv népiségi politikáját összhangba kellett hozni az SS elképzeléseivel. A Hitlerjugend esetében a *Paraszttság és Vidékszolgálat Hivatalon* belül létrehozták *A német népiség megszilárdításának Főosztályát* (Hauptabteilung „Festigung deutschen Volkstums”), s a Hitlerjugend ilyen referenseket delegált az NSDAP megfelelő körzeti hivatalaiba is.⁹¹ *Gottlob Berger* vezetésével létrejött a *Nagynémet Vezetőszerv* (Großgermanische Leitstelle), amely 1942 szeptemberében már hosszabb ideje végzett munkát Norvégia, Belgium és Hollandia irányában, majd 1942 őszén ezt a munkát Dánia felé is ki akarta terjeszteni. Ezt a szándékot a külügyminisztérium viszont teljesen elhibázták, illetve korainak tartotta, Dániát egyelőre nem kívánta bevonni a nagygermán térségbe, s a germán-népiségi csoportokkal való együttműködést továbbra is saját irányításával képzelte el. A másik három ország esetében is nagyon óvatos munkát javasolt, hogy az a felszínen ne legyen látható, nehogy a külföldi propaganda felkapja az ügyet.⁹²

1943-ra az ügyben mégis az SS céljai érvényesültek. A Führer már 1942. augusztus 18-án rendeletet adott ki arról, hogy Dániában, Norvégiában, Belgiumban és Hollandiában az NSDAP tagozatai és csatolt szervezetei esetében kizárólag Himmler illetékes a germán népiségi csoportokkal való tárgyalásokban. A birodalom azon szerveinek – így a Hitlerjugendnek is –, amelyeknek az említett területeken volt a székhelye, a germán-népiségi csoportokkal való tárgyalások során, a germán népiségi politika alapvető kérdéseiben, közös utánpótlás nevelés esetén (ifjúság, hallgatóság stb.) ki kellett kérniük az SS véleményét, illetve igazodniuk kellett az általa ez ügyben kibocsátott rendelkezésekhez. A rendelet az NSDAP AO közvetlen működését nem érintette.⁹³

A „germán politika” leképződését jelenthették ifjúsági szinten a Hitlerjugend germán ifjúsággal kapcsolatos tervei. A germán ifjúság minél szorosabb HJ-hoz kötését, illetve Axmann erre irányuló törekvéseit a Führer is rokonszenvvel kezelte: „Nagyon üdvözli [a Führer – V. Zs.], hogy Axmann megpróbálja a germán országok ifjúságát egyre erősebben a nemzetiszocializmushoz és a germán gondolathoz kapcsolni. Mert ha az ifjúságot megnyerik egy eszmének, akkor az úgy hat, mint kovász.”⁹⁴ Mindebből pedig az is egyértelművé vált, hogy a nemzetiszocializmus adott esetben már nemcsak a németiség világnézete volt, mint azt korábban állították, s ezért annak exportjától mindig is óvtak, hanem kiterjeszhető volt a rokon germán népekre is. Ahogy a keleti fronton harcoló katonák előrevetítették a germán népek egységét, a germán ifjúság és a HJ összefogása is hasonló szellemben valósulhatott meg: „A vér, a történelem és az eszme ismét összehoztak bennünket.”⁹⁵ Vagyis a harcot csak akkor lehetett sikeresen megvívni, ha a „közös vér alapján” összefognak a germán népek.⁹⁶

⁸⁸ Möckisch, Viktor H., A weimari és firenzei kultúrűnnepély. *Berlini viszhang*, 1942/18. sz., 1942. október, 15–17. o.

⁸⁹ Presse- und Propagandaamt an das Auslands- und Volkstumsamt, 7. Juli 1942 – BArch, NS 28/115, 263. o.

⁹⁰ Reichsführer SS, Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, 10. Juni 1944 – PAAA, R 100346.

⁹¹ Vermerk. Betrifft: Zusammenarbeit Hauptamt für Volkstumsfragen – Reichsjugendführung. 15. September 1943 – BArch, NS 19/31, 2. o.

⁹² Vortragsnotiz zur Vorlage bei dem Herrn Reichaußenminister über den Staatsekretär, Geheim, 19. September 1942 – PAAA, R 27650, 282–285. o.

⁹³ Verhandlungen mit germansich-völkischen Gruppen. Anordnung A 54/42. *Reichsverfügungsblatt der NSDAP*, der Parteikanzlei, Ausgabe A, 18. August 1942; Der Reichsminister und der Chef der Reichskanzlei an die Obersten Reichsbehörden und die dem Führer unmittelbar unterstellten Dienststellen, 6. Februar 1943 – PAAA, R 2294, 455502–455504. o.

⁹⁴ „Er [der Führer – V. Zs.] begrüßt es sehr, dass Axmann versuche, die Jugend in den germanischen Ländern immer stärker für den Nationalsozialismus und für den germanischen Gedanken aufzuschließen. Denn wenn die Jugend für eine Idee gewonnen sei, wirke das wie der Sauerteig.” Picker, Henry, Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941–1942, Stuttgart 1965, 397. o.

⁹⁵ „Blut, Geschichte und Idee haben uns wieder zusammengeführt.” Axmann, Artur, Germanische Jugend – Stoßtrupp des Reichs. *Germanische*

A HJ megítélése szerint a germán országok 1942-ben már amúgy is javarészt a nemzetiszocialista eszme oldalán álltak. Ennek egyértelmű jelét látta a HJ a norvég, holland, flamand és dán SS-önkéntesekben és abban a több mint 20 ezer germán ifjúságban, akik a birodalom fegyvergyáraiban dolgoztak. 1943-ra a Hitlerjugend Germán Ifjúság projektjét az SS is magévá tette, Berger a Führer elé akarta terjeszteni az ügyet, hogy járuljon hozzá a germán ifjúság táborainak kiépítéséhez, mivel azok nemcsak a germán népek ifjúságát szolgálják, hanem egyúttal az érintett országok ifjúságán belüli kiválasztást is. A Hitlerjugend Germán Ifjúságot erősen pártfogoló tevékenysége amúgy is megszólalásig hasonlított az SS azon törekvéseire, hogy minél több germán önkéntest toborozzanak az SS számára.⁹⁷

A HJ a teljes germán ifjúság összefogásában volt érdekelt, így Axmann kategorikusan elutasította, hogy ezen országsoporton belül kisebb erőközpontok is létrejöjjenek, mint például a flamand–holland összefogást célzó Lehembe-terv egy „großdietsch” köztes birodalomról, amely magába foglalta volna még Hollandia gyarmatait is. Hollandiában a Nemzeti Ifjúság egységeit talán éppen ezért vették át 1944-től egységenként a HJ-ba, s mind a flamandok, mind a hollandok fiatalokat küldhettek a birodalmi AHS-be, vezetőcserét folytattak le.⁹⁸

Az együttműködés vonatkozott színjátszó csoportok, zenecsoporthoz, szölisták meghívására, utakra, cserékre, sportcsoportokra, illetve mindenfajta kulturális és propagandisztikus eszközök alkalmazására. Ugyancsak a hivatal adta ki a parancsokat, utasításokat, politikai irányvonalakat a germán országokba kiküldött BIV-megbízottak számára is. A germán ifjúság németországi bevetése (Germán vidékszolgálat, Germán Ifjúság védfelkészítő táborai, gyermekek vidékre küldése, ifjú munkások és munkásnők gondozása, vezetőképző tanfolyamok, iskolázás és kiképzés iskolákban és táborokban) az illetékes hivatal együttműködésével a Külügyi és Népiségi Hivatal Germán Ifjúság Főosztályán keresztül történt Werner Kießling vezetésével.⁹⁹ A germán ifjúság keretében a BIV a következő ifjúsági szervezeteket ismerte el partnerként: *Nemzeti Gyűlés Ifjúsága* (Nasjonal Samlings Ungdomsfylking, NSUF, Norvégia), *Nemzetiszocialista Ifjúság* (National–sozialistisk Ungdom, NSU, Dánia), *Nemzeti Ifjúság* (Nationale Jeugdstorm, NJS, Hollandia), *Flandria Nemzetiszocialista Ifjúsága* (Nationaal–socialistische Jeugd in Vlaanderen, NSJV, Belgium), *Legionárius Ifjúság* (Jeunesse Légionnaire, LJ, Belgium. Vallónia). Más germán országok ifjúsági szervezeteivel a háborús állapotokra tekintettel vagy semmilyen, vagy csak nagyon laza kapcsolatok álltak fenn. Az észet és a lett ifjakat anélkül vonták be a kapcsolatrendszerbe, hogy szervezeteiket partnerként elismerték volna.¹⁰⁰

A Németországban tartózkodó germán ifjaknak megadták a lehetőséget arra, hogy a birodalomban való tartózkodásuk idejére vendégtagok lehessenek a Hitlerjugendben, s a lehetőség kihasználását erősen ajánlották is. A

Jugend. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag–Amsterdam–Berlin [1943].

⁹⁶ „Germanische” Jugendgemeinschaft, März 1943. In: Mädels – eure Welt! Das Jahrbuch der Deutschen Mädels 1944, 60–63. o. Idézi: Miller–Kipp, Gisela (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer”. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädels (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002, 107. dokumentum, 262–263. o.

⁹⁷ Die germanische Jugend. *DZ*, 16. Mai 1943, 3. o.; Norwegische Mädels arbeiten bei uns in Deutschland. *Das Deutsche Mädels*, 1941. január; Der Reichsführer SS Chef des SS-Hauptamtes an den RFSS, 29. Januar 1943 – BArch, NS 19/2693, 1. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 785. o.

⁹⁸ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 786. o.

⁹⁹ Uo., 785. o.

¹⁰⁰ Germanische Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, 39/43 K, 4. November 1943 – BArch, NSD 43/1.

Hitlerjugendben való vendégtagsághoz a germán ifjakat külön csoportokban fogták össze, de erre csak akkor volt lehetőség, ha legalább 15 fő állt rendelkezésre. Ha a csoport létrejött, akkor rajonként vagy lányrajonként tagolták be a helyi HJ szervezetébe. A germán csoportoknak a csoport nagyságát nem volt célszerű túllépni, ugyanis nagyobb létszám esetén a csoportokat felosztották az egyes csapatok, illetve lánycsapatok között. Ez minden esetben garantálta, hogy a germán ifjak a magasabb egységekben ne képezzenek ellensúlyt a Hitlerjugenddel szemben. Táborokban a germán ifjúságot nagyobb egységekben illesztették a HJ szervezetébe. A germán ifjak szabadon viselhették egyenruhájukat, a HJ-ban viselt vendégtagságuk esetén a HJ egyenruháját is. Zárt csoportokban vettek részt a HJ-szolgálaton is. Saját kultúrájuk és szokásaik gondozására havonta 1–2-szer kérésükre szabad szolgálatalakítást engedélyeztek, amelyre a HJ minden létesítménye szabadon rendelkezésükre állt. Részt vehettek a HJ versenyein, rendezvényein, akkor is ha nem voltak vendégtagok, megszerezhették a HJ teljesítményjelvényeit, ami számukra tiszteletbeli jelvény volt. Számukra, különösen a világnézeti kérdések terén differenciált követelményeket állapítottak meg. Azok a germán ifjak, akik megszerezték a HJ vendégtagságát, 1944 végétől csak 8 hetes tagság után kaphattak egyenruhát, amelyet ünnepélyes keretek között adtak át számukra.¹⁰¹

A germán ifjak számára külön tanfolyamokat is tartottak, amelyeket azonban területi szinten 1943 végén további intézkedésig leállítottak. A birodalmi vezetőképző iskolákban a germán ifjúság legjobbjai (fiúk és lányok egyaránt) ismerkedtek meg a HJ lényegével és feladataival, s erőt merítettek a hazai szolgálatukhoz. A kiválasztottak számára nyitva álltak az Adolf Hitler iskolák, az akadémia, a sport- és háztartási iskolák. A germán országok fiataljai közül sok önkéntes teljesített segédnövéri szolgálatot a frontkórházakban vagy gondozták a sebesült katonákat hazájukban. Külön bevezették a Germán Ifjúság katonai gondozását, ami a német katonák mellett a germán népek sebesültjeinek ifjúság általi gondozását irányozta elő. Germán ifjak szakmai képzésre is érkeztek a birodalomba, számukra tanhelyeket biztosítottak, s ennek megfelelően részt vehettek a HJ háborús szakmai versenyén is. Germán ifjú munkások ezrei dolgoztak a német hadiiparban. Az anyaszervezetek ifjúsági ügyintézőt és lányügyintézőt delegáltak a DAF ifjúsági hivatalaihoz.

¹⁰²

1943-ban *Germán Ifjúság* címmel külön folyóirat-sorozat indult, amely erősíthette az összetartozás tudatát. Az első szám a germán hasonlóságokat állította középpontba történeti áttekintésben. Egyenként bemutatták a germán népeket, akikről saját képviselőik írtak cikkeket. (Helyet kapott a füzetben Svájc is.) Külön cikkben értekeztek a faji gondolatról, mint a germánság elméleti megalapozójáról. Jutta Rüdiger a női ifjúságot mutatta be a germán sorsharcban, Schlünder pedig a HJ-ban folytatott testi felkészítést. Belgiumban, Hollandiában, Dániában, Norvégiában és Finnországban új hivatalos közlönyt is bevezettek *BIV Befehlsblatt G* (=Germanische Jugend) címmel, amelyet a Külügyi és Népiségi Hivatal adott ki.¹⁰³

1944 végére a HJ vezetése úgy látta, hogy a holland Nemzeti Ifjúság nem megfelelő irányítás alatt áll, ezért Axmann és hollandiai megbízottja, Blomquist megbízottak révén tulajdonképpen át akarták venni a szervezet közvetlen irányítását. Az SS viszont gátat kívánt szabni a HJ törekvéseinek, amihez megszerezte a birodalmi biztos egyetértését is. A birodalmi biztos szerint meg kellett volna hagyni a Nemzeti Ifjúságot rossz vezetés alatt is, és a holland területeken már az ifjúság amúgy is 40 százalékat magába foglaló HJ-nak további átszállingózás révén át lehetett volna alakulni germán Hitlerjugenddé, amely németeket és más germán népekhez tartozókat egyaránt magába foglal. A HJ visszafogására felmerült Blomquist bevonultatásának terve is, akire egy germán ifjaktól álló csapatrészt vezetését bízhatták volna rá. A HSSPF Rauter kérte Himmlert, hogy hasson oda Axmannál, hogy e tervek megvalósulhassanak, és a HJ ne önállóan oldja meg a problémát.¹⁰⁴

¹⁰¹ Germanische Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, 39/43 K, 4. November 1943 – BArch, NSD 43/1; Uniformverleihung für germanische Jugend. *Reichsbefehl*, 39/44 K, 12. Dezember 1944 – BArch, NSD 43/1.

¹⁰² Germanische Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, 39/43 K, 4. November 1943 – BArch, NSD 43/1. A lányok számára az első tanfolyam 1943 márciusában kezdődött a BIV Sportiskolájában Stuttgart–Degerlochban, amelyen 9 norvég, 2 dán, 10 holland, 5 flamand és 2 vallon lány vett részt, akik 10 német lánnyal együtt élhették át a germán népközösség érzését. A tanfolyam csúcspontját Axmann látogatása jelentette. Hasonló tanfolyamokra került sor a BIV traunsteini 1. osztályvezetőképző iskolájában. „Germanische” Jugendgemeinschaft, März 1943. In: Mädel – eure Welt! Das Jahrbuch der Deutschen Mädel 1944, 60–63. o. Idézi: Miller–Kipp, i. m., 262–263. o.; Axmann, Germanische Jugend, i. m.; Soldatenbetreuung „Germanische Jugend”. *Reichsbefehl*, 39/44 K, 12. Dezember 1944 – BArch, NSD 43/1; Die Betreuung der ausländischen Jungarbeiter. *Das Junge Deutschland*. 1943/12. sz., 299–301. o.

¹⁰³ Axmann, Germanische Jugend, i. m., 4–5. o.; Ganzer, Karl Richard, Die germanische Gemeinsamkeit. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag–Amsterdam–Berlin [1943], 7–17. o.; Rüdiger, Jutta Die weibliche Jugend im germanischen Schicksalskampf. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag–Amsterdam–Berlin [1943], 42–43. o.; Schlünder, Ernst, Die Leibeserziehung der Hitlerjugend. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag–Amsterdam–Berlin [1943], 45–61. o.; Befehlsblatt für die germanischen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 25/44 K, 31. Juli 1944 – BArch, NSD 43/1.

¹⁰⁴ Himmler an Obergruppenführer Rauter, 14. Januar 1945 – BArch, NS 19/2429, 114. o.; Rauter an Himmler. Geheim, Telegramm, 15. Januar 1945 – BArch, NS 19/2429, 115. o.

A Hitlerjugend germán ifjúságokkal ápolt kiemelt jelentőségű kapcsolatainak egyik legfőbb megnyilvánulási formája a *Germán Vidékszolgálat* (Germanischer Landdienst) volt,¹⁰⁵ amely kapcsolódott ahhoz a Goebbels által megfogalmazott jelszóhoz, hogy „*az európai kontinens minden erejét [...] be kell vetni a bolsevizmus elleni harcban*”.¹⁰⁶ „*A bevetés volt az első közös hitvallás: Elődeink paraszti harcosok és harcos parasztok voltak. Akárhova is kerültek, magukkal vitték a kultúrát és az ekét. Erőnk a földhöz és parasztsághoz való kötődésben rejlik.*”¹⁰⁷ 1942-ben először hívták fel a germán ifjúságok önkénteseit a HJ vidékszolgálatában való részvételre, akiket a keleti területeken, Danzig–Nyugat–Poroszországban, a Wartha–vidéken és Felső–Sziléziában vetettek be számos táborban. „*A német ifjúsággal közös vonásuk, hogy a kontinens jövőjét annak parasztságában keresik és eltökéltek, hogy ezt a jövőt Európa keleti részén biztosítsák.*”¹⁰⁸

Az ebben a szellemben létrejött germán vidéki táborokat Axmann több alkalommal is meglátogatta. 1942 közepén Axmann személyesen fogadta a germán vidékszolgálat-önkéntesek első vezetőképző tanfolyamának résztvevőit, hogy eredményes tanfolyamuk lezárása után még egyszer rávilágítson nekik missziójuk lényegére. Összességében a vidékszolgálati részvételre való felhívás nem várt sikert hozott, hiszen még válogatni is lehetett a jelentkezők között, egészségi, faji és szakmai szempontok alapján. A hivatalos szlogen szerint ugyanis csak a germán ifjak legjobbjai vehettek részt a táborokban. Az alkalmasság és a személyes „tisztaság” mellett a legfőbb szempontot a paraszti lét melletti szilárd elköteleződés jelentette.¹⁰⁹ A német sajtó szerint sokan valóban készek voltak önként az Oderától és a Visztulától keletre eső területekre menni, hogy ott védparasztként éljenek. Német részről azért is láttak erre esélyt, mert a németalföldi terület az egyik legsűrűbben lakott volt, és a hollandok hamar gyökeret vertek azon a földön, ahol a nagy választófejedelm idején számtalan holland telepes alapított új egzisztenciát. A német vidékszolgálatban hosszabb időt eltöltött norvég fiatalok (köztük lányok is) pedig az északi területek termővé tételéhez szerezhettek tapasztalatokat. Mindezek pedig mérföldköveit jelentették a jövő nagygermán sorsközösségének felépítéséhez Európában.¹¹⁰

1942 júniusában már a második vezetőképző tanfolyam zajlott a *koppelsdorfi* vidékszolgálati tangazdaságban (Landdienstlehrhof) és a *wünschendorfi* birodalmi vidékszolgálati vezetőnőképző iskolában, amelyen összesen 236 dán, flamand, holland és norvég fiatal vett részt. 1942. július 1-től az említett területeken újabb 602 germán fiatal vonult táborba. Később kb. ezer holland, flamand, dán, norvég, valamint észt és lett fiatalot vettek fel. A táborok átlagosan 20 fiút és lányt jelentettek ugyanabból az országból. A résztvevők saját uniformisukat hordták, könyveket és képeket kaptak hazájukból, s táboraikban a HJ-zászló mellett ott lobogott saját zászlójuk is. A vezetőigény ugyanis jelentős volt, hiszen a táborlakók csakis saját vezetésük alatt álltak, s nemcsak az alsóbb szinteken, hanem a területvezetőségeken is önálló megbízással rendelkeztek.¹¹¹ „*Azok a fiúk és lányok, akik a vidékszolgálatban felkészülnek bevetésükre, azonos, átváltoztató hatalmat fognak hazájukra kisugározni, mint azok az idősebb néptársaik, akik fegyverrel kezükben szembeszegülnek a bolsevista veszéllyel. Az európai ifjúság együttműködése ezáltal ebben a szektorban különösen jelentős eredményt hozott.*”¹¹² 1943. július 2-án Posenben a vidékszolgálat egyik nagygyűlésén az EJV „Parasztság és vidékszolgálat” munkabizottságának vezetője, Axel Stang ismételten külön kiemelte a germán ifjúság küldetését.¹¹³

A közös munka másik fontos pólusa a germán ifjak védfelkészítő táborokba (WE-Lager „Germanische Jugend”) küldése volt. Sőt 1944-ben a Germán Ifjúság legfőbb feladatának már semmi mást nem tartottak, mint a germán ifjú-

¹⁰⁵ A vidékszolgálat az Artaman–mozgalom Hitlerjugendbe történő felvételekor született meg, s elsődleges feladata az volt, hogy az ifjúság figyelmét ráirányítsák a vidékről való elvándorlás problémájára, s minél több fiú és lány számára tegyék vonzóvá a falusi életet. A vidékszolgálat önkéntes alapon működött, s taglétszáma a kezdeti 500-ról 1942-re 30 ezerre emelkedett, akik 1300 vidéki táborban teljesítettek szolgálatot. Miután az SS is felkarolta a mozgalmat, védparasztokról kezdtek beszélni, akik majd leginkább keleten élik a paraszti életformát, s közben védik a birodalom határait. Landdienst der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin [1943], 11–12. o.

¹⁰⁶ Dokumente zu deutscher Geschichte 1942–1945, 28. o.; Schaar, i. m., 401. o.

¹⁰⁷ „*Dieser Einsatz war ein erstes gemeinsames Bekenntnis: Unser Vorfahren waren bäuerliche Krieger und kriegerische Bauern. Wohin sie immer gekommen sind, haben sie die Kultur und den Pflug mit sich gebracht. Unsere Kraft liegt in der Bindung an den Boden und an das Bauerntum.*” Axmann, Germanische Jugend, i. m.

¹⁰⁸ „*Gemeinsam ist ihnen allen aber mit der deutschen Jugend, dass sie die Zukunft des Kontinents in seinem Bauerntum suchen und entschlossen sind, sie im Osten Europas sicherzustellen.*” 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 59. o.; Landdienst der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin [1943], 12. o.; Schaar, i. m., 401–402. o.; Rüdiger szerint már 1940-ben kb. 1200 germán önkéntes érkezett Nyugat–Poroszországba, a Wartha–vidékre és Felső–Sziléziába, akiknek a letelepedés lehetőségét is felkínálták. Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 230–246. o., itt 243. o.; Anhang, 70–74. o.

¹⁰⁹ Schaar, i. m., 321, 401–402. o.

¹¹⁰ Die germanische Jugend. DZ, 16. Mai 1943, 3. o.; Norwegische Mädel arbeiten bei uns in Deutschland. Das Deutsche Mädel, 1941. januar.

¹¹¹ Schaar, i. m., 321. o.

¹¹² „*Die Jungen und Mädel, die sich im Landdienst auf ihren Einsatz vorbereiten, werden eine gleiche verwandelnde Macht auf ihre Heimatländer ausstrahlen, wie ihre älteren Volksgenossen, die mit der Waffe in der Hand der bolschewistischen Gefahr entgegengetreten. Die Zusammenarbeit der europäischen Jugend hat damit auf diesem Sektor zu einem besonders bedeutungsvollen Ergebnis geführt.*” Germanischer Landdienststeinsatz. Das Junge Deutschland, 1942/6. sz., 129–131. o.

¹¹³ Schaar, i. m., 401–402. o.

ság önkéntes fegyveres alakulatainak felállítását, a Germán Ifjúság (Germanische Jugend) folyóirat kiadását. Hollandiában a birodalmi biztos törvényben rendelte el, hogy az üzemek kötelesek a fiatal munkavállalókat négy hétre a védfelkészítő táborok rendelkezésére bocsátani, de közben bérüket tovább kellett fizetniük, vagyis a tábori időt nem számolták el szabadságként. Németországban ez még nem működött, mivel az üzemek vonakodtak a germán fiatalok kiadásában. Ezért a szabályozást ott csak a Munkabevetés főmegbízottja (Generalbevollmächtigter für den Arbeitseinsatz) rendelhette el. A rendelettervezet leszögezte, hogy a Germán Ifjúság védfelkészítő táborainak célja, hogy a fiatal germán fiúkat önkéntességi alapon előkatonai képzésben részesítsék és politikailag felkészítsék a germán közösségre. A tanfolyamokon viszont felszólították őket arra, hogy önként jelentkezzenek a Fegyveres SS kötelékébe. A rendelet előírta volna minden németországi üzemnek, hogy germán fiataljaikat (hollandok, flamandok, vallonok, svájciak, dánok, norvégok, észtek, lettek) az önkéntes jelentkezés alapján a BIV által kibocsátott behívásnak megfelelően négy hétre nélkülözzék a táborok idejére, miközben bérüket tovább fizették. A BIV egyik korábbi rendelete alapján ugyanis minden germán fiatal 21. életévéig a HJ vendég tagja lehetett. Gondozásuk biztosítására és nyilvánvalóan a táborokban való összefogásukra a rendelettervezet azt is kilátásba helyezte, hogy a munkaadóknak kötelességük lesz bejelenteni az 1924-es és attól fiatalabb germán származású munkavállalókat a BIV Külügyi és Népiségi Hivatala „Germán Ifjúság” Főosztályán, és egy másolatban a HJ illetékes területvezetőségén. A jelentést nemzetiségek és nemek alapján bontva kellett beterjeszteni, és később minden későbbi változást is közölni kellett. Az első táborra a westerwaldi *Stegskopfban* került sor 1943 februárjában, utána két további tábor létesült a thüringiai *Heiligenstadtban* és a karinthiai *Seebodenben*. Axmann megtiltotta ugyanis, hogy ilyen táborok létesüljenek külföldön, mivel a germán fiataloknak a birodalmat „*mint az európai népek családja vezetőhatalmát*” kellett megismerniük. A táborokban négy hetes kiképzésnek vetették őket alá, így Axmann már február végén átadhatta a HJ első teljesítményjelvényeit.¹¹⁴

A rendelet végrehajtására egy 15 fős, germán SS-vezetőkből és SS-alvezetőkből álló toborzó stábot kívántak felállítani, amely végigjárta az üzemeket és a táborokba toborozta a fiatalokat. A felkészítést továbbra is a germán önkénteseket szolgáló három védfelkészítő tábor végezte. 1944 októberétől azonban további öt, egyenként 250 fős tábor felállítását tervezték. A 250 főből 50 mindig a Birodalomból érkezett. November, december és január folyamán havonta további 5–5 tábor létesítését irányozták elő, így 1945 januárjára a 20 tábor a német résztvevőket nem számítva 4000 fiatal felkészítését láthatta el. A korábbi tapasztalatok alapján az ifjúságnak 30 százaléka jelentkezett frontra azután. 1945. januárig 10 százalékos önkéntes jelentkezési arányt figyelembe véve 1000 önkéntes nyeresével számoltak. 1945 februárjában csak a németországi önkéntes germán ifjúmunkásokból felállíthatónak vélték az első önkéntes „Germán Ifjúság” zászlóaljot. 1945 decemberéig azután összesen 50 ezer germán fiatalot kívántak átfuttatni a táborokon, akik közül 10 százalékos jelentkezési arányt feltételezve további négy zászlóaljot reméltek. A toborzóstábot azután a germán országokban is be akarták vetni.¹¹⁵ Miután ilyen zászlóaljak valóban létrejöttek, ezt bizonyosan el is kezdték végrehajtani. Ehhez hasonlóan elismerték a népi német ifjúsági munkát is, amely jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a népcsoportok önkéntes hadosztályokat tudtak kiállítani.¹¹⁶

A germán ifjúság utolsó összejövételére (elképzelt, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség utolsó, csonka üléséről volt szó) 1944. szeptember 5-én Koppenhágában került sor, amelyen Dánia, Hollandia, Flandria és Vallónia képviselői jelentek meg, tehát a germán ifjúság megfogyatkozottan volt jelen, s utolsó alkalommal közös felhívásban tettek hitet amellet, hogy minden erővel támogatják a Hitlerjugend háborús erőfeszítéseit.¹¹⁷

¹¹⁴ RfJ Auslands- und Volkstumsamt Hauptabteilung VII (Germanische Jugend). Entwurf. Erfassung der germanischen Jungarbeiterschaft in den WE-Lagern „Germanische Jugend”, 15. August 1944 – BArch, NS 28/119, 5. o.; *Artur Axmann*, Germanische Jugend – Stoßtrupp des Reichs. Germanische Jugend. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag–Amsterdam–Berlin [1943]; Ganzer, Die germanische Gemeinsamkeit, i. m.; Schaar, i. m., 402. o.

¹¹⁵ RfJ Auslands- und Volkstumsamt Hauptabteilung VII (Germanische Jugend). Entwurf. Erfassung der germanischen Jungarbeiterschaft in den WE-Lagern „Germanische Jugend”, Durchführung, 15. August 1944 – BArch, NS 28/119, 6. o.

¹¹⁶ Aufzeichnung für den Reichsjugendführer, 4. Februar 1944 – BArch, NS 28/118, 1. o.

¹¹⁷ „1. a germán szükség minden korábbinál erősebben kovácsolt össze bennünket. Ezekben a kritikus hónapokban a germán ifjúság a Führer, Adolf Hitler iránti tántoríthatatlan hittel tesz csak most igazán hitet Európai ellenségei elleni harc mellett, amelyben Németország a győzelem biztosítója. 2. Háborús önkénteseinek bevetése segít kivívni ezt a győzelmet, amely egyedül hozhatja meg Európának és általa népeinknek a valódi szabadságot. 3. Ezért elhatároztuk, hogy a Hitlerjugend totális háborús bevetésre irányuló intézkedéseit ifjúsági szervezeteink minden erejével támogatjuk.” „1. die germanische Not hat uns fester denn je zusammengeschweißt. In diesen kritischen Monaten bekennt sich die germanische Jugend in unbeirrbarem Glauben an den Führer Adolf Hitler nun erst recht zum gemeinsamen Kampf gegen Europas Feinde, in dem Deutschland der Garant des Sieges ist. 2. Der Einsatz unserer Kriegsfreiwilligen hilft diesen Sieg miterkämpfen, der allein Europa und damit auch unseren Völkern die wahre Freiheit bringen kann. 3. Deshalb haben wir beschlossen, die Maßnahmen des totalen Kriegseinsatzes der Hitler-Jugend mit allen Kräften durch unsere Jugendorganisationen zu unterstützen.” – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 802. o.

VII. 4. 5. Az Európai Ifjúsági Szövetség és a magyar részvétel

Az Európai Ifjúsági Szövetség (EISZ) megalakulása Garmisch, Breslau és Weimar után újabb seregszemlére invitálta az „új Európa” ifjúságát. A sport terén kezdődő, majd a kultúrával folytatódó rendezvénysorozat végül Bécsben érte el csúcspontját, ahol az addig kibontakozó együttműködés látszólagos szervezeti keretet kapott. Az EISZ megalakítása intézményülése volt annak a tág kapcsolatrendszernek, amely az évek során a Hitlerjugend és az egyes országok ifjúsági szervezetei között kialakult, s amely még a háború alatt is fennmaradt.¹¹⁸

A szövetség előkészítéséről első alkalommal a garmischi játékok alkalmával ejtettek szót a HJ vezetői az ott jelenlévő külföldi ifjúsági vezetőkkel folytatott megbeszéléseken. Ezt követően az első konkrét lépés Axmann 1941. májusi olaszországi látogatása volt, amely alkalmával találkozott Serenával, a Fasiszta Párt főtitkárával, valamint Cianoval és Mussolinivel is. Az első egyeztetések mellett az EISZ előkészítésére a Birodalmi Ifjúságvezetőség előtanulmányokat készített a szóba jövő tagországok ifjúságáról, azok történetéről, aktuális helyzetéről és fejlődéséről. A vizsgálat egyik legfőbb konklúziója az volt, hogy miként lehet egy szervezetben egyesíteni az alapvetően két típusba sorolható partnerországokat. A „germán” országokban a HJ csakis a nemzetiszocialista ifjúságokkal ápolt kapcsolatot, itt csupán pár ezer főt számláló ifjúsági szervezetek jöhettek számításba. Délkelet-Európában az országok méretétől függően azonban akár több milliós államifjúságok is működtek.¹¹⁹

Az alapítás előkészítése úgy tűnik 1942 elejétől öltött komolyabb formákat. Schirach először februárban tájékoztatta Ribbentropot alapítási szándékáról. Ezt követően pedig az is nyilvánvalóvá vált, hogy a szárnyát bontogató kezdeményezés nem csak amiatt ütközött nehézségekbe, hogy több mint egy tucat országgal kellett megbeszéléseket folytatni, Olaszország esetében pedig egyezkedni a paritás módozatáról. A külügyminisztérium részben a Birodalmi Ifjúságvezetőséggel már korábban is felmerülő problémák miatt, részben pedig hatalmi szempontokat figyelembe véve szkeptikusan tekintett a HJ nemzetközi ifjúsági szövetséggel kapcsolatos törekvéseire, s azt a hivatalos birodalmi külpolitikával ellentétesnek minősítette. Az SS Főhivatalával és a Germán Vezetőszerv (Germanische Leitstelle) képviselőivel folytatott megbeszélések is mind azt mutatták, hogy a nagygermán birodalom és a benne megvalósuló germán népek egysége nyertek prioritást, amit a Birodalmi Ifjúságvezetőségre is rá akartak kényszeríteni. A Nagygermán Ifjúsági Szövetség megalapítására tett javaslatokat visszautasítva Axmann azonban kitartott a HJ összeurópai irányvonala mellett, s elutasította az SS által ösztönzött germán HJ létrehozását is. Axmann és Schirach a germán népek mellett tehát a román és szláv népeknek is helyet kínált a leendő szervezetben. A külügyminisztérium viszont nem akart „ifjúsági antikomintern-paktumot” látni, mert abban konkurenciát látott. Günter Kaufmann, a Birodalmi Ifjúságvezetőség sajtófőnöke később is szívesen hangsúlyozta, hogy a Hitlerjugend már akkor az „európai kurzus” híve volt, amikor más birodalmi és pártszervek még csak germán összefogásban gondolkodtak, mi több szerinte a HJ tette szalonképessé ezeket az elképzeléseket a felsőbb körökben. „Sem a Führer könyvében, sem mozgalmunk vezető embereinek beszédeiben a háború kitörése előtt soha nem volt szó Európáról.”¹²⁰

Nem volt könnyebb dolga Axmannnak személyesen Ribbentroppal sem, akivel leginkább a francia kapcsolatok miatt különbözött össze. Axmann nagyon érdekelt volt abban, hogy Franciaország felosztása után a francia ifjúsággal is baráti kapcsolatokat ápoljon az ifjúsági szervezet. Ez alapján Axmann természetesnek vette, hogy a szövetségbe a francia ifjúság képviselőit is meg kell hívni. Ribbentrop ezt viszont megakadályozta, viszont belement abba, hogy a szervezetben jelen lehessen francia megfigyelő. A francia ifjúság mellett Svájc, Svédország és Törökország meghívása sem volt napirenden.¹²¹

Schirach a szövetség létrehozását és majdani irányítását az olaszokkal való szoros együttműködésben képzelte el. Ennek megfelelően a tervekben elnöki poszt megosztását irányozták elő a birodalmi ifjúságvezető és az olasz ifjúsági vezető között, azonban tiszteletbeli elnöknek Schirach egyelőre csak magát képzelte el. Ezt a verziót Axmann és Möckel több megbeszélés alkalmával egyeztette az olasz partnerekkel, és Schirach még a Duce egyetértését is megszerezte az ügyhöz. A szövetség alakuló ülésének helyszínéül Velencét szemelték ki. Luther külügyi államtitkár azonban kétséges-

¹¹⁸ Gründung eines europäischen Jugendverbandes. VB, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.); DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. DZ, 23. Juni 1942, 4. o.

¹¹⁹ Serena ezt az alkalmat használta fel arra, hogy Axmann olasz-német ifjúsági együttműködésben mutatott érdemeit méltatva kitüntesse a német ifjúsági vezetőt az olasz korona nagykeresztjével. Schaar, i. m., 317. o. Vö. a már idézett Lageberichte, illetve Schaar, i. m., 318. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 789. o.

¹²⁰ „Weder im Buch des Führers noch in den Reden der führenden Männer unserer Bewegung ist jemals vor Ausbruch des Krieges von Europa die Rede gewesen.” Idézi: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 788. o.

¹²¹ Luther an Mackensen, 17. Februar 1942 – PAAA, 27634, 369–370. o.; Schaar, i. m., 323. o.

nek ítélte meg azt, hogy az olaszok beérnék-e a német tiszteletbeli elnökséggel, és kérte *Mackensen* követet, hogy derítse ki: az olaszok egyetértenek-e a szövetség koncepciójával, nem akarnak-e olasz tiszteletbeli elnököt is, illetve a tiszteletbeli elnöki posztot rotációban képzeli-e el Németország és Olaszország között.¹²² Mindez viszont azt jelezte, hogy a külügyminisztérium miután nem tudta megakadályozni a HJ terveinek megvalósítását, azt tevékeny részvételével akarta kontroll alatt tartani.

Az olaszokkal való megállapodás érdekében 1942 tavaszán Schirach utazott Olaszországba, hogy magánlátogatás alkalmával részletesen elővezesse tervét mind Cionak, mind Mussolininek. A Duce nem emelt kifogást az egyedüli tiszteletbeli elnökség ellen, és maga vetette fel, hogy szívesen mondana beszédet a megnyitó ünnepségen. A német külügyminisztériumot ezzel szemben arról értesítette az olasz fél, hogy a Duce ugyan szimpátiát tanúsított a tervek iránt, de még vár a további részletekre. Mindez nem volt másként értelmezhető, minthogy az olaszoknál mégiscsak aggályok merültek fel az egyenrangúság miatt, különösen a tiszteletbeli elnöki poszt tekintetében. A részletekről tájékoztató emlékirat kézhez vétele után Mussolini saját maga vetette fel, hogy *Ricci* is nevezzék meg mint tiszteletbeli elnököt, s már nem tartotta valószínűnek, hogy beszédet mond a megnyitón. Mussolini olasz tiszteletbeli elnökségre vonatkozó óhaja Schirachból dacreakciót váltott ki, s ezért ő maga már nem is akarta vállalni ezt a tisztséget. Ez viszont olyan diplomáciai bonyodalmakat okozott volna, hogy a külügyminisztérium most már végképp kénytelen volt segédkezni a szövetség előkészítésében, s így a diplomáciai sértődések megelőzésében, ügyelve arra, hogy az olaszok minden kérését teljesítsék. Axmann újabb, 1942. március végi velencei útja során már a végső részleteket kívánta tisztázni *Vidussonival* az április végére tervezett EISZ-alapítóüléssel kapcsolatban. Végül eldőlt, hogy olasz részről Ricci lesz a tiszteletbeli elnök.¹²³

A kongresszus tető alá hozása azonban ennek ellenére sem zajlott zökkenőmentesen. További problémát okozott, hogy Schirach – már-már szokásához híven – nem értesítette a külügyminisztériumot arról, hogy szóban tájékoztatta *Tisot*, *Tuka* miniszterelnököt és *Antonescu* helyettes miniszterelnököt, hogy a bécsi ifjúsági kongresszusra ők is meghívást kapnak majd. A német diplomácia szerint ez viszont teljesen hibás jelleget kölcsönzött volna az egész rendezvénynek, és ebben az esetben a többi állami vezetőt is meg kellett volna hívni, ami lehetetlennek tűnt. A külügyminisztérium a saját mundér tekintélyét féltve ugyanis semmiképpen sem akarta, hogy a rendezvény túlmutasson egy szimpla ifjúsági találkozón. Így felszólították a Hitlerjugendet, hogy ettől tekintsen el, ami viszont nem orvosolta a már meghívottakkal szemben kialakult kínos helyzetet. Ribbentrop ezért saját hatáskörben akadályozta meg a külföldi diplomaták részvételét, miután a berlini külképviseletek tudomására hozta, hogy a diplomáciai jelenlét nem kívánatos. Nem sokkal később Mussolini, Ciano és *Rust* is visszavonták részvételi szándékukat.¹²⁴ A diplomáciai részvétel azért is problémás volt, mert Schirach a Birodalmi Ifjúságvezetőség külföldi megbízottait használta fel arra, hogy kapcsolatba lépjen az érintett országok vezetőivel abból a célból, hogy azok csatlakozzanak a Roosevelttel szembeni tiltakozáshoz. Ez később az egész ifjúsági kongresszus vezérelvévé is vált, bár több országban nem értették, és kifogásolták a német diplomácia párhuzamos útjait. Az olasz diplomácia kifejezetten deklaráta, hogy a tiltakozáshoz való csatlakozás csak abban az esetben lehetséges, ha Németország megteszi a szükséges kérést az olasz külügyminisztérium felé. Külön kínos volt, hogy Szlovákiában és Romániában nők látták el a megbízotti tisztséget, és ők kívánták kieszközölni a támogatást. Schirach később mindezt csak információszerzésnek minősítette, ami szerinte a minisztérium hozzájárulásával történt, a minisztérium viszont mindkét állítást vitatta. Schirach ráadásul megkerülte a Führer 1939. szeptember 3-i parancsát, miszerint minden civil és pártmegbízott a német misszióknak van alárendelve.¹²⁵

Schirach azt is felvetette a külügynek, hogy nem kellene-e meghívni az érintett országokból az ifjúsági vezetők felleteseinek számító nevelésügyi minisztereket is. Magyar részről így *Szinyei–Merse Jenő* neve merült fel. Ebben a kérdésben a döntést Schirach a külügyminisztériumra hagyta. Emellett meg akarta hívni az európai szellemi élet néhány vezető egyéniségét is: így Norvégiából *Knut Hamsunt*, Svédországból *Sven Hedint*, Flandriából *Felix Timmermannst*, Dániából *Sven Fleuront*, Finnországból *Bertel Grienberget*, Magyarországról *Kodály Zoltánt*, *Dohnányi Ernőt* és *Nyíroe Józsefet*, Romániából *Lidiu Repreanut* és *John Pillatot*, Bulgáriából *Todor Drajanovot*, Horvátországból *Ivan*

¹²² Luther an Mackensen, 17. Februar 1942 – PAAA, 27634, 369–370. o.

¹²³ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Unterstaatssekretär Luther, 31. März 1942 – PAAA, R 27632, 38–39. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.

¹²⁴ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 790–791. o.

¹²⁵ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

Mestrovićot, Szlovákiából *Tido Gaspart*, Spanyolországból *Conde de Foxát* és *Cruan Antonio Zunzunegi Loredót*. Ezzel a külügyminisztérium egyet is értett Az európai szellemi élet jeles képviselői kísérorogramként műveikből tartottak volna felolvasást, politikai beszédeket nem tartottak. A Birodalmi Ifjúságvezetőség azonban ehhez sem tartotta magát, mivel arra kérte a művészeket, hogy országukat és a kontinenst érintő kérdésekről beszéljenek. Így *Colin Ross* a holnap világról beszélt, amelyben messzemenően politikai kijelentéseket tett.¹²⁶

A külügyminisztérium lépett közbe annak érdekében is, hogy az eredetileg nyolcnaposra tervezett programot a háborús idők miatt 4–5 naposra rövidítsék le. E lépés jogosságát támasztotta alá, hogy az olykor több mint ezer fős fogadások a külügy szerint némely résztvevőnél a kellemetlenség érzését keltették. Schirach akkor is a Führer utasításával szemben járt el, amikor a külügyminiszter tudta nélkül hívta meg az olasz és a japán követet a bécsi rendezvényre, a külügyminisztériumhoz pedig csak négy héttel ezután fordult a többi missziófőnök meghívása ügyében.¹²⁷

Összességében a külügy mind az előkészítés, mind pedig a lebonyolítás terén nagy hiányosságokat látott, és nem tartotta szerencsének, hogy a német szervek nem képesek arra, hogy kifelé egységes álláspontot mutassanak. Különösen fontos volt az a tanulság, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség külfölddel kapcsolatos tevékenységét összhangba kell hozni a birodalom külpolitikájával. Felhívták a figyelmet arra, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség más ifjúságokkal fenntartott kapcsolata nem irányulhat arra, hogy azokat nemzetiszocialista szellemiséggel hassák át, és ezen a módon egy testileg felkészült, erős nemzeti tudattal rendelkező ifjúság jöjjön létre, amely később erős tényezőként szállhat szembe a német érdekekkel. Sokkal inkább arra kellett irányulnia a Birodalmi Ifjúságvezetőség tevékenységének, hogy kapcsolatot ápoljon ezekkel az országokkal, s megakadályozza, hogy a germán ifjúsági szervezetek a cserkészéshez kötődjenek. Ezt a célt kellett maga elé tűznie az EISZ-nek is, ha pedig ez e keretek között nem volt lehetséges, akkor csak arra lehetett használni a szervezetet, hogy legalább fennmaradjanak a kapcsolatok. A külügy szerint ezek a szempontok a háború után, amikor majd Anglia hegemoniális helyzete már megszűnik, könnyedén megvalósulhatnak. Addig is azonban szem előtt kellett tartani őket, még a háború idején is.¹²⁸

A külügyminisztérium fenntartásaival szemben eleinte kifejezetten segítőkésznek mutatkozott a propagandaminisztérium, amely nagy sajtónyilvánosságot ígért az eseménynek, ebből azonban semmi sem lett. A *Birodalmi Propagandügyi Minisztérium* később ugyanis már azt tartotta szem előtt, hogy mind az alakuló ülés, mind a leendő szövetség kulturális jellegét minimálisra szorítsa vissza. Mindez nem elvi kérdés volt, hanem a régi Berlin–Bécs, Schirach és *Goebbels* közötti, a kulturális vezető szerep féltése miatti ellentétre volt visszavezethető.¹²⁹

1942-ben megindultak a kétoldalú tárgyalások a szóba jövő résztvevő országok ifjúsági vezetőivel.¹³⁰ Bély 1942 márciusában járhatott Berlinben, ahol Axmannal beszélte meg az erre vonatkozó terveket. Axmann kifejtette, hogy az EISZ olyan új típusú szervezet lesz, amelynek nem lesz apparátusa, s a szervezet célja az lesz, hogy az európai ifjúság nevelésében és vezetésében az új Európa célkitűzéseinek megfelelő összhangot megteremtse. Axmann csupán egy vezetőkart (Führerring) tervezett a szövetség élére, de annak határozatai nem lettek volna kötelező érvényűek az egyes országokra. Európában összesen 16 államot vett számba, s ezek vezetői képezték volna a vezetőkart. Tagjai meghatározott időpontokban tanácskozássra ültek volna össze, s minden tagja egy szakkérdéssel foglalkozott volna. Axmann már ekkor Bélynek szánta az előkatonai nevelést, mert szerinte az Magyarországon volt a legfejlettebb. A vezetőkar központi hivatalát Berlinbe tervezték, ahová minden tagállam állandó küldöttet menesztett volna.¹³¹

A tárgyalások végeztével a tényleges előkészítést az EISZ megalapításával megbízott főtitkárság (Generalsekretariat für die Gründung des EJV) vette kézbe *Erhard Wessely* irányításával. Ez a bizottság állította össze a pazar programot is, amely a kulturális rendezvények mellett politikai gyűlésekre is hangsúlyt helyezett, s a résztvevőket a város legjobb szállóiban szállásolta el. A 14 országból érkező kb. 300 vendég összesen 44 millió ifjút képviselt.¹³²

A kongresszus felütését Baldur von Schirach szeptember 4-i rádióbeszéde jelentette, amelyben első alkalommal reagált *Roosevelt hírhedt té vált 1942. szeptember 3-i beszédére* és jelentette be az EISZ szeptember 14-i megalapítását.

¹²⁶ Uo., 159–168. o.

¹²⁷ Uo., 159–168. o.; Vortragsnotiz für den Reichsaußenminister, Geheim, 8. Oktober 1942 – PAAA, R 27650, 217. o.

¹²⁸ Uo., 159–168. o.

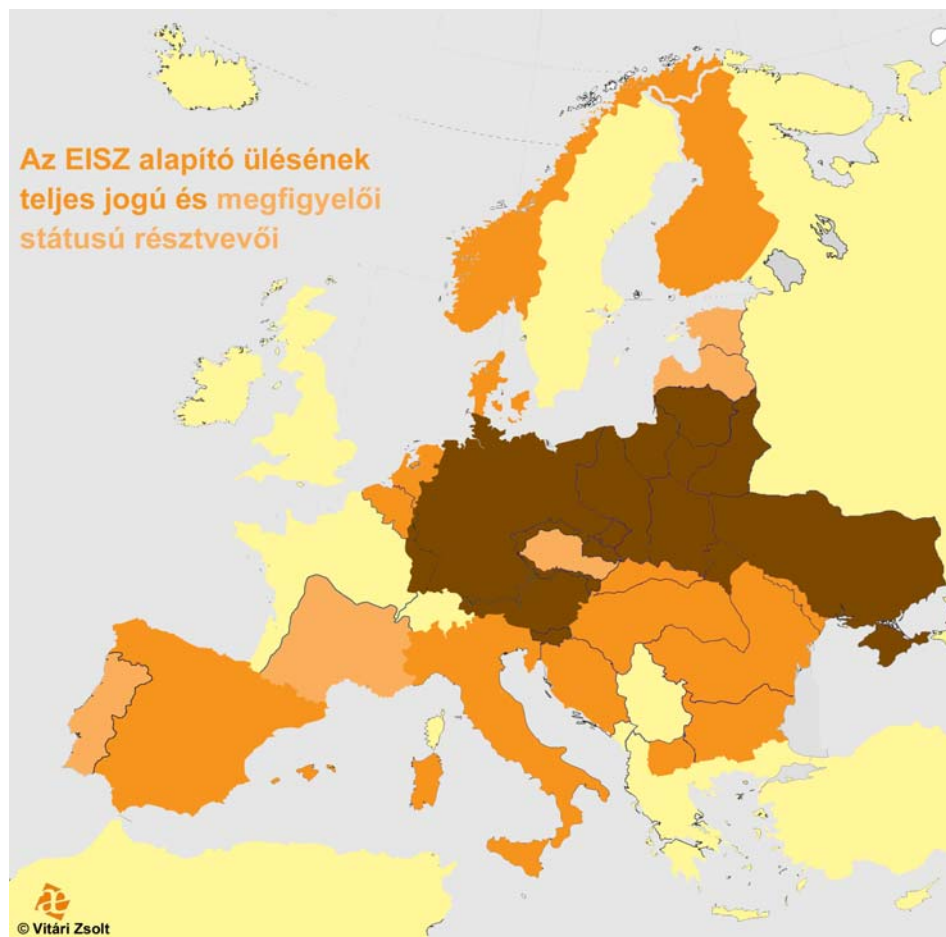
¹²⁹ Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 787–791. o.

¹³⁰ Ezeket ld. az egyes országoknál, Schaar, i. m., 319. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 789–790. o.

¹³¹ Sztójay felhívta a figyelmet arra, hogy a legtöbb ország esetében valóban ifjúsági vezető jelenik majd meg, ami hátrányt jelenthetett Bély számára, különösen a szomszédos országokkal szemben. Ezért azt javasolta, hogy Bély az Ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelés országos vezetője (Ihnetov) cím mellett az ifjúság országos vezetője címet is hivatalosan használhassa, így egyenrangú főként képviselhetné volna a magyar ifjúságot a többi között. Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1942. április 2. – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹³² Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 791. o.

Roosevelt Washingtonban a Nemzetközi Hallgatói Kongresszuson tartott beszédében arról tett említést, hogy Németország és szövetségesei az ifjúságnak csak a halált tudják kínálni, mellyel szemben az Egyesült Nemzetek a szabadság és az igazságosság garantálója volt. Ezért a szabadságért harcolt az USA, a Szovjetunió és Kína ifjúsága is, első alkalommal egy világcivilizáció a nyugat-európai civilizációval szemben. Schirach beszédében kiemelte, hogy ebben a hónapban a nagy sorsközösség szimbólumaként összefog az európai ifjúság. Találkozzunk az önvezetés, a szociális igazságosság, a bajtársiasság lesznek a döntők, s itt a kis népeknek is azonos joguk lesz az önállóságra és a népi sajátosságok őrzésére. Rooseveltnak szemére vetette, hogy kirobbantotta a világháborút, hogy harmadszor is elnök lehessen, ők maguk viszont azért harcolnak, hogy megakadályozzák Rooseveltnak elszédült családjának alattomos céljait, a pénz uralmának megteremtését a szellem felett. Kinyilvánította, hogy a háborút csak Európa nyerheti meg.¹³³

Az előkészítésbe még közvetlenül a kongresszus előtt is csúszott hiba, ami nem lehetett véletlen. Az olasz kérések ellenére a szeptember 6-án a sajtóban a bécsi kongresszusról megjelent kommunikáció minden esetben csak Schirach nevében hívtak meg a részvételre, s a japán követnek átadott kongresszusi üdvözlő táviraton is csak Schirach aláírása szerepelt. Az olasz tiltakozások következtében így egy második táviratot is át kellett adni a japán követnek, amin már mindkét aláírás szerepelt. A tanácskozásokon a külügy szerint sok esetben egyáltalán nem, vagy elégtelen formában érvényesült a paritásos elv.¹³⁴

Schirach azon előzetes szándékát, hogy az alakuló ülésre Velencében kerüljön sor, a külügyminisztérium azzal akadályozta meg, hogy nem adott kiutazási vízumot a HJ vezetőinek. Az alapításra tehát csakis a birodalmi határokon belül kerülhetett sor. A kongresszus így végül Bécsben ült össze, 1942. szeptember 13. és 19. között, olyan időpontban, amikor Németország legnagyobb európai területi kiterjedését érte el. Az egyes országok 20 fős küldöttséggel vettek részt, melyek 44 millió 10–18 éves európai fiatal képviseltek. Az alapításon a két vezető hatalom mellett részt vett *Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Horvátország, Hollandia, Norvégia, Románia, Szlovákia, Spanyolország és Magyarország*. A kongresszus két napján a japán nagykövet is részt vett. *Dániából* a dán Nemzetiszocialista Munkáspárt ifjúsági vezetője, Jensen kapott meghívást, s ehhez hasonlóan *Belgiumból, Hollandiából és Norvégiából* is a náci ifjúságok vezetői vettek részt.¹³⁵ *A svédek, a svájcikat és a franciákat azonban nem hívták meg* a rendezvényre. Megfigyelő státusban jelen volt viszont *Jacques Schweizer az Új Európa Ifjai* (Les Jeunes de l'Europe Nouvelle) szervezet *Kollaborációs Csoportjának* (Groupe Collaboration) képviselője, akivel a Birodalmi Ifjúságvezetőség tulajdonképpen illegális, a külügyminisztériumot megkerülő kapcsolatokat ápolt. Jelen volt a német delegáció részeként a *Cseh*

¹³³ Rooseveltnak beszédét idézi Schaar, i. m., 325–326. o.
¹³⁴ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaussenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Buddrus szerint a japán nagykövet (Hiroshi Oshima) részvétele a teljes kongresszuson Ribbentrop miatt hiúsult meg, de képviseltette magát a Dai Nippon Seisshonen Dan japán ifjúsági szervezet vezetője. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 792. o.
¹³⁵ Ezekben az országokban államifjúságnak minősülő szervezetek nem is léteztek. Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Kameradschaft der europäischen Jugend. *DZ*, 26. September 1942, 1–2. o.; Europäischer Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 225–226. o.; BArch, NS 28/116, 20–21. o.; Stachura, *The German Youth Movement*, i. m., 160. o.; Klose, *Generation im Gleichschritt*, i. m., 248. o.; Boberach, i. m., 64. o.; Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 790–791. o.

Ifjúsági Kuratórium képviselője, valamint Alexander Matheas és Gustav Kalkun személyében a lett és az észt ifjúságok vezetőségi tagja.¹³⁶

Feltűnő volt a magyar diplomácia számára a portugál ifjúság távolmaradása, de annál nagyobb meglepetésként hatott a kongresszus végén a portugál küldött megjelenése. Az ügy hátterében a Bély által szerzett információk szerint az állt, hogy a portugálok nem akartak csatlakozni a szövetséghez, német részről viszont fontos érdek fűződött ahhoz, hogy minden európai ifjúság német–(olasz) vezetés alá kerüljön. Az előzetes tárgyalások eredménytelenségei után azonban mégis sikerült megnyerni Portugáliát is az ügynek. A tárgyalások ez esetben is már nyáron megkezdődtek, Möckel a weimari kulturális seregszempléről úgy utazott titokban Lisszabonba, hogy arról még az olaszokat sem értesítette.¹³⁷ Ez egyben a két fél egymáshoz való viszonyát is híven tükrözte.

A magyar küldöttség tagjai leginkább a Honvédelmi Minisztérium VIII. csoportfőnöksége, valamint 40. osztálya, illetve a VKM munkatársai közül kerültek ki. Bély szerint a magyar ifjúság képviselőit „a régi világháborúban és a jelenlegi háborúban egyaránt nagy részt vállaló szövetségest megillető fegyverbarátsággal és őszinte megbecsüléssel fogadták”.¹³⁸ Személy szerint az alapítóülésen Bély mellett a következő személyek vettek részt: vitéz Kudriczy István vezérkari ezredes, vitéz Lászlóffy László alezredes, vitéz Major István alezredes, Bakay Árpád alezredes, vitéz Szalay Lajos alezredes, Lovas László vezérkari őrnagy, Dr. Saád Ferenc szak. szolg. őrnagy, dr. Nagypataky Gyula orvos őrnagy, Víz Elemér százados, P. Tarcsafalvy Lajos szkv. táb. főlelk., vitéz Tárczay–Felicides Román min. osztályfőnök, dr. Emődy István min. oszt. tan., Kolozyváry Béla testn. tan., Hübbner József népm. titk., dr. Szeghalmy László Ipok. Titk., Gulyás Kálmán tn. előadó, dr. Ferenczy Emil ea. és Tódor Kálmán titkár.¹³⁹

Bécsbe elsőként Bély, a Társadalmi Sport és Testnevelés vezetője (Lászlóffy) és a Leventék Országos Parancsnoka, Kudriczy érkezett meg. Bélyt megérkezésekor az asperni repülőtéren személyesen fogadta Schirach és mindvégig „kitüntető szívéllyel bánt vele”, például Bélyt társaival együtt saját autóján vitte a hotelba. Schirach mellett megjelent Budäus, a helyi HJ-területvezető bevetési stábjának vezetője és von Behr SS-helyőrségparancsnok, illetve felsorakozott egy HJ-díszszázad. A küldöttség többi tagja egy nappal később, 13-án vasúton érkezett Bécsbe, ahol ünnepélyes fogadtatásban volt részük. A vonaton több küldöttség utazott, többekben tiszték is voltak, de mégis csak a magyar küldöttséget fogadta a német tiszti bizottság Himer tábornok vezetésével. Ezt követően Axmann üdvözölte egyenként a küldöttség tagjait. A magyar delegáció a Hotel Bristolban kapott elhelyezést a finnekkel együtt, vagyis a német rendezők figyelmessége kiterjedt arra is, hogy a magyar küldöttség ne a szomszédos országok képviselőivel kerüljön egy fedél alá. A kongresszus első napján a magyar küldöttség délelőtt megbeszélést tartott, hogy összehangolják a magatartásukat és egységes utasítások szerint járjanak el. Délben Bély, Lászlóffy és Kudriczy látogatást tettek von Streccius gyalogsági tábornoknál, Stümel tábornoknál (bécsi katonai körzet parancsnoka), valamint Bécs város parancsnokánál, amely Bély beszámolója szerint a régi bajtársi szellemben történt. (Majd Schirach villás reggelin látta vendégül a küldöttségek vezetőit).¹⁴⁰

Az Európai Ifjúság alakuló ülése szeptember 14-én délután fél háromkor kezdődött a régi osztrák parlament épületében, ahol Schirach és az ifjúsági vezetők bevonulása kürt és harsonazengés közepette zajlott. Schirach elviekben abc sorrendben üdvözölte a vezetőket, de gyakorlatilag az első helyen Olaszország, majd Spanyolország állt, amivel a magyar küldöttség szerint kiemelték Spanyolország nagyhatalmi státusát. Japán részről a japán nagykövet tolmácsolta a japán ifjúság üdvözlését. A német vezető személyiségek közül csak Robert Ley, Viktor Lutze, Walter Buch, Karl Hanke alsó–sziléziai, Fritz Bracht felső–sziléziai, Hugo Jury alsó–dunai, Siegfried Uiberreither steiermarki körzetvezető és Wilhelm Bohle, az NSDAP AO vezetője vett részt. A kongresszus táviratban köszöntötte a Führert és a Ducét, amelyre a két vezér ugyancsak köszöntő táviratban válaszolt.¹⁴¹

¹³⁶ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 792. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 267–269. o.

¹³⁷ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

¹³⁸ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹³⁹ Uo.

¹⁴⁰ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 1942. szeptember 13. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.); Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁴¹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, VB, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.); Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 792. o. A Führer távirata: „Ich danke Ihnen und den in Wien vertretenen Führern der europäischen Jugend für die mir übermittelten Grüße von der Gründungstagung des Europäischen Jugendverbandes und erwidere sie mit meinen besten Wünschen für einen vollen Erfolg der Tagung.” A Duce távirata: „Ich habe mich sehr gefreut, über den Gruss, den Sie mir im Namen des Europäischen Jugendverbandes gesandt haben. Ihre große Tradition lebhaft mitführend, wünsche ich der europäischen Jugend den grössten Erfolg in ihrer Mission, die zu erfüllen sie berufen ist.” – Telegramme des Führers und des Duce an den „Europäischen Jugendverband”. DZ, 17. September 1942, 3. o.

A megnyitó beszédet Baldur von Schirach bécsi körzetvezető és birodalmi helytartó, az NSDAP nevelésért felelős birodalmi vezetője tartotta 1942. szeptember 14-én. Hosszú beszédében beszélt az ifjúság, az ifjúkor szépségeiről, mindazokról a küzdelmekről, amelyekben fiatal és idős egyaránt részt vett, így a háborúról, Versailles-ról, az egykori szövetségesekről és szenvedéseikről, a békék utáni káoszról és mindebben a zsidók szerepéről. Utóbbi pont egyben arra is lehetőséget adott Schirach számára, hogy indokolja és méltassa saját szerepét abban, hogy Bécszet zsidómentessé tette. E jobbára politikai jellegű felvezető után rátért az ifjúság méltatására. Ecsetelte a Hitler előtti nem egységes és politikai program nélküli korszakot, az Adolf Hitler által az ifjúságnak adott új ideálokat, bemutatta a Hitlerjugend fejlődésének egyes pontjait, méltatta az olasz államifjúságot. Egyben utalt az ifjúságvezetés két alapvető típusára: a Németországban megvalósult „ifjúság vezeti az ifjúságot” elvre, illetve az ifjúság számára kijelölt vezetőrétegről, mint például Olaszországban. A tengely ifjúságának ideális fejlődésének ellenpólusaként mutatta be az amerikai ifjúságot, amely Roosevelttel rossz példamutatása mellett felnőve sem kenyérrel, sem munkával nem rendelkezett. Roosevelttel mint kapitalista háborús bűnösrel szemben tehát az európai népek zárt ifjúságai az új nemzeti és szociális rend eszméjét helyezték szembe, amely nem ismert osztálykülönbségeket, hanem származástól függetlenül egyenrangúságot hozott minden ifjú számára. Ennek az eszmének a közös európai hordozója az újonnan megalapított Európai Ifjúsági Szövetség – vizionált Schirach. Így az első naptól kezdve újfajta fegyvert jelent a háborúban. A szeptember 4-i nyilatkozatot követően Schirach most már tehát a teljes kongresszussal, s Európa ifjúsági szervezeteinek támogatásával utasíthatta vissza a Roosevelttel terjesztett eszméket.¹⁴²

Az európai szövetség a közös megismerés eredményeként jött létre, de nem olyan konglomerátumát képezi az európai ifjúságnak, mint a cserkészmozgalom, amely szerte a világban rákényszerítette rendszerét az egyes ifjúságokra. Az Európai Ifjúsági Szövetség Schirach szerint a nemzetek Európájának olyan közössége, amely messzemenőkéig figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat, s nem akar minden országra egységes rendet és elveket kényszeríteni. Schirach véleménye alapján csak ez jelenthetett garanciát arra, hogy a szövetség teljesíthesse politikai és nevelési feladatait. A szövetség legfőbb deklarált feladata az európai összetartozás tudatának erősítése volt az ifjú generációban, amely az európai ifjúságok munkaközösségeként az egyes tagok életébe való beavatkozás nélkül dolgozik. A szövetség így elutasított mindennemű páneurópai kezdeményezést, és a világ legnagyobb ifjúsági szervezeteként feladata teljesítésekor abból a gondolatból indult ki, hogy „a nemzet, az otthoni szülői ház és a nemzeti ifjúsági közösség az ifjúság döntő nevelési élményeit jelentik”. A nyugati hatalmak, és különösen Roosevelttel által elindított háború az eszmei sorstársakat azonban már rég fegyverbarátokká is tette: „Azok a nevelési ideálok, amelyek lelkesítik közösségünket, vérrel pecsételtettek meg.” Schirach kifejtette, hogy a szervezeti felépítésben nem a demokrácia elvei érvényesülnek, mert minden ország egyenrangú, függetlenül attól, hogy mekkora lakosságot és ifjúságot képvisel.¹⁴³

Utalt rá, hogy a szövetség munkabizottságait más-más országok vezetik, amelyek az adott területen a legjelentősebb munkát tudhatták már addig is maguk mögött. A szervezet vezetését a tagok egyetértésével Németország és Olaszország vette át. Schirach a jövőre nézve célként fogalmazta meg, hogy a szervezet évente egyszer összeüljön, s 1943-ra olasz helyszínt javasolt, később pedig a jelentkezések alapján az elnökség döntötte volna el a további helyszíneket. A szövetség munkaközösségei az elnökség egyetértésével azonban önálló üléseket is tarthattak, ilyenkor a munkaközösséget vezető állam egyik városát tartották célszerű helyszínnel. A munkaközösségek vezetői jelentési kötelezettséggel tartoztak az elnökség felé. A szervezetbe csak az adott kormány által erre felhatalmazott ifjúsági vezetés által benyújtott igény alapján lehetett belépni, amelyet az elnökök hagytak jóvá, vagy utasítottak el. Kilépés az adott kormány engedélyével írásban benyújtott nyilatkozat esetén vált lehetségessé, amelyet a két elnök hagyott jóvá.¹⁴⁴

¹⁴² Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, i. m., 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorgansiationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355–357. o.; Fernschreiben (G-Schreiber) Luther, 5. September 1942 – PAAA, R 27651, 20. o.; Neutrale Jugend? *Münchener Neueste Nachrichten*, 29. September 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 196. o.)

¹⁴³ Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorgansiationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355–357. o.; Bekenntnis der Jugend zum Neuen Europa. *Die Hitler-Jugend im Kriege*, 21. Bericht, 1942. oktober, 8–9. o.; Das Gesicht des jungen Europa. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz.

¹⁴⁴ Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorgansiationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus,

Axmann a találkozót leginkább az európai ifjúsági együttműködés fejlesztésére, az európai ifjúság háborús erőfeszítéseinek fokozására, az európai népek hangulatának ifjúság általi befolyásolására és a Germán Ifjúság köréből önkéntes kötelék felállítására látta alkalmasnak, s mindemellett megmutathatta a külpolitika e találkozót ellenző irányítóinak, hogy a HJ külügyi tevékenysége is hasznot hozhat.¹⁴⁵

Thomas Mann BBC-ben az alapítással kapcsolatban elhangzott rádióbeszédében kifejtette, hogy az alapításnak nagyszerű ünnepségnek kellett volna lennie Sztálingrád bevétele alkalmából. Schirach beszédét egyenesen hülyeségnek és szemtelenségnek nevezte, s utalt rá, hogy a náciok a kultúrát védelmezők nevében keleten éppen nem sokkal korábban verték szét a Csajkovszkij- és a Gogol-múzeumot.¹⁴⁶

Az alapítóülésem a kongresszus Schirach javaslatára egyhangúlag elnökké választotta Artur Axmann német birodalmi ifjúságvezetőt és Vidussoni olasz ifjúsági vezetőt, aki egyben a fasiszta párt főtitkára is volt. A két elnök tragikus hasonlósága volt, hogy mindketten elvesztették jobb karjukat a háborúban (előbbi a keleti fronton, a másik a spanyol polgárháborúban). Az állandó elnökséggel Renato Ricci olasz korporációs minisztert, egykori ifjúsági vezetőt bízták meg. Az ülésen a szövetség két elnökének javaslatára Baldur von Schirachot és Renato Riccit az ifjúság érdekében kifejtett tevékenységük méltatásaként tiszteletbeli elnökeknek választották. Ezután került sor a munkabizottságok elnökeinek megválasztására, ahol minden résztvevő országnak jutott legalább egy bizottság. A munkaközösségek élére a következő vezetők kerültek: a sporttal foglalkozó bizottságot *Tschammer und Osten* birodalmi sportvezető (magyar tagja Bakay Árpád alezredes), az ifjúsági és jogi bizottságot a bolgár *Klecskov* (magyar tag: dr. Emődy István min.o.tan.) vezette. Az ifjúság szakmai nevelésének bizottságát a horvát *Prof. Dr. Orsanic* (magyar tag: dr. Szeghalmy L. IPOK titk.), a népiség és hagyomány (Volks- und Brauchtum) bizottságát *Macek*, a szlovák Hlinka-Ifjúság vezetője (magyar tag: Hübbner József népm. titkár) irányította. Az előkatonai képzés bizottságának élére került vitéz *Béldy Alajos*. A Béldy-féle bizottság magyar tagja Kudriczy volt. Az „Ifjúság és család” munkabizottságot a spanyol *Elola*, a női ifjúság munkacsoportot *Rüdiger, Pilar Primo de Rivera* és az olasz női ifjúsági vezető *Dr. Testa* vezette, az épületek és utazások (Bauten und Fahrten) bizottságot *Möckel* (magyar tagja Gulyás Kálmán mérnök), az olasz *Selani* (Vidussoni helyettese) a sajtó, film és rádió bizottságot (magyar tagja Major István alezredes), az olasz *Bonamici* (Vidussoni helyettese) a vezetőnevelést (magyar tag: Lászlóffy László alezredes), a belga *dr. Lehembre* az ifjúsági egészséggondozást (magyar tagja: dr. Nagypataky Gy. orvos-őrnagy), a dán *Jensen* a szabadidő-alakítást (magyar tag: dr. Ferenczy Emil tn. Előadó), a finn *Louhivuori* pedig az etikai nevelést (magyar tag: P. Tarcsafalvy L. szkv. Táb. Főlelk.). A holland *van Geelkerken* a kultúra és művészet (magyar tag: Kolozyváry Béla tn. tan.), a norvég *Axel Stang* miniszter a vidékiszolgálat (magyar tag: Tódor Kálmán ea.), *Iliescu* tábornok az ifjúság iskolai nevelése (magyar tag: dr. Saád Ferenc, szakszolg. őrnagy) bizottság élén állt. A szociális segítségnyújtás bizottságát *Pilar Primo de Rivera* irányította, magyar tagja pedig Szalay Lajos alezredes volt. A bizottságok vezetői tisztségei 3 évig voltak érvényesek. A *Nagy Vezetőtanács* (Großer Führerring) a szervezet vezetőségéből és a munkaközösségek elnökeiből tevődött össze.¹⁴⁷

Ezt követően Schirach felkérte az ifjúsági vezetőket nyilatkozataik felolvasására, majd közel egy óra beszédben foglalta össze a kongresszus célkitűzéseit. Béldy deklarációjában kiemelte, hogy az európai ifjúság építő munkájából a magyar ifjúság is követeli részét, amely egységesen Béldy mögött áll. Örömet fejezte ki az ifjúság nevében, hogy más országok ifjúságaival dolgozhat együtt. Beszélt a bolsevizmusról mint minden európai kultúra és a keresztény alapokon nyugvó európai nemzetek lerombolójáról, és az ez ellen való küzdelemben az ifjúság keresztény erkölcsi nevelésének elengedhetetlen mivoltát hangsúlyozta. Ezeket az értékeket Béldy szerint meg kellett menteni, mert csak ezen alapulhatott Európa jövőbeni békéje és boldogulása. Ezek az értékek a magyar ifjúság számára, már évszázadok óta fontos örökséget képeztek. A bolsevizmus elleni harcban az ifjúságnak mélyen magáévá kell tennie három alapértéket: a haza-

i. m., 355–357. o.

¹⁴⁵ Schaar, i. m., 404. o.

¹⁴⁶ Rundfunkansprache von Thomas Mann über BBC London anlässlich der Gründung des Europäischen Jugendverbandes, 24. Oktober 1942. In: Jahnke – Buddrus, i. m., 446–447. o.

¹⁴⁷ Rede Baldur von Schirachs auf dem Kongress des „Europäischen Jugendverbandes”. *DZ*, 16. September 1942, 5. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 793. o.; Az Európai Ifjúsági Szövetség munkaközösségeinek szervezete. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, *VB*, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.); Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 792. o.; Der Europäische Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942, 10. sz., 284–286. o. A nagy vezetőtanácsba (Großer Führerrat) beválasztották Béldyt mint a Vatikán és a finn vezetőt mint az evangélikus egyház képviselőjét. Ténylegesen arról volt szó, hogy a finn vezető evangélikus lelkész volt, Béldy pedig a Vatikán egyik magyarországi megbízottja, így a két vezető részvétele és a hozzájuk csatlakozó valláserkölcsileg érzékeny országok miatt az etikai munkaközösség valóban keresztény értékeken nyugvó deklarációt készített. Schaar, i. m., 329. o.; Ld. még Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 792, 795. o. A megjelent delegációvezetők szinte mindegyike rendelkezett valamilyen háborús kitiüntetéssel. Schalburg első számú dán ifjúsági vezető, és a belga Rex-ifjúság vezetője, John Hagemas viszont a találkozót megelőzően életüket veszítették, az előbbi az Ilmenseenél, a másik a keleti fronton. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 793. o.

szerepet, a keresztény erkölcs elfogadását és a családi értékek magasztalását. A hazaszeretet, a saját nemzetért való minden áldozat vállalása mellett más nemzetek tisztelete is fontos tényező – hangzott Béldy állásfoglalása.¹⁴⁸

A Béldy által felolvasott deklaráció szövegét a németek már pár héttel korábban kézhez kapták, s nem emeltek kifogást annak keresztény etikát erősen kihangsúlyozó tartalma ellen. Béldy szerint feltűnést, „*de általában közmegegyezést keltett egyúttal, mert ily deklarációt csak a magyar delegáció hozhatott a plénum elé*”. Béldy szerint nagy hatása volt beszédének, és úgy vélte, hogy a következő évi római ülés erősen a keresztény etika jegyében telik majd. Szerinte ezt az olaszok megígérték neki, mert az ő nézetük is az volt, hogy az ifjúság nevelésében ezt a legfontosabb tényezőt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Béldy szerint ebből következett, hogy az újabb kongresszusra Magyarországnak nagyon fel kellett készülnie. S ténylegesen gesztusokban volt része a magyar delegációnak az olasz fél részéről. Ricci záróbeszédében kiemelte a magyar delegáció vezetőjének személyét, és a magyar hadsereget „minden háborúból győztesen visszatérőnek” nevezte.¹⁴⁹

A magyar fél túlérzékenységet mutatva azonban, hogy olyan esetekben is a szomszédos országok akcióját, illetve magyarelles hangulatot vélt felfedezni, amikor arra nem volt ok. Így állt elő az a helyzet, hogy a követség által a magyar delegáció mellé kiküldött kultúrelőadó (dr. Buócz) hiperérzékenységet Béldy jelentése egyértelműen megcáfolta. A követségi alkalmazott tudni vélte, és magyarelles lépésnek tekintette azt, hogy a magyar delegáció mellé beosztott Schumacher arra kérte Béldyt, hogy rövidítse le beszédét, s hagyja ki annak a keresztény erkölcsre és vallásra vonatkozó részeit, amit Béldy állítólag keményen visszautasított. Ezzel szemben a valóságban Béldy valóban eleget tett a technikai okból kért rövidítésnek, míg a másik pont nem is szerepelt a kérésben. Buócz – tovább kombinálva – annak tudta be a rendezők azon kérését, hogy mindenki anyanyelvén tartsa meg beszédét, hogy ne értsék Béldy beszédének kifogásolt részeit. Valójában a rendezők csak erősíteni kívánták a nemzetek önállóságát, s kizárólag a német fennhatóság alatt élő ifjúságokat (norvégok, dánok, flamandok és hollandok) kötelezték a német nyelv használatára. Béldy beszédének ominózus része viszont valóban nagy elismerést váltott ki elsősorban a spanyol, majd az olasz, a finn, a bolgár és a holland delegáció tagjaiból. Szó sem volt viszont arról, hogy ez az öt nemzet önálló deklarációban tett volna hitet a keresztény világnézet és az ifjúság valláserkölcös nevelése mellett.¹⁵⁰

A megnyitó ülést követően ünnepélyes keretek között írták alá az Európai Ifjúsági Szövetség alapító okmányát. Ezután a résztvevők a várszínház (Burg) előtti emelvényre vonultak, ahol a HJ 45 perces felvonulását tekintették meg. A menetet egy SS-díszszázad nyitotta meg, majd következtek a HJ különböző korosztályokból összeállított alakulatai, s végül a Haditengerészeti-HJ, Motoros-HJ és zárásként az SS egyik gépkocsizó egysége vonult fel. A kongresszust rendkívül fényes külsőségek között rendezték meg, szinte „császári pompával”. A Burgban és Schönbrunnban hatalmas, több száz fős díszbédék zajlottak, különleges alkalmakkor pedig a császári étkezészetet használták. A kongresszust a Burgban rendezett hatalmas bajtársi vacsora zárta le, amelyen két ezer meghívott vett részt. A hivatalos programok után hajnalig tartó mulatságot rendeztek, állítólag Schirach határozott utasítására. A követség szerint a külföldiek meg is jegyezték, hogy „*Bécs hű maradt önmagához: táncol a kongresszus*”.¹⁵¹

A megnyitót követő napon a magyar küldöttség délelőtt értékelt az elmúlt nap eseményeit és megbeszéltek az e napon kezdődő munkabizottságok üléseinek előkészületeit. A munkabizottságok ülései után este a bécsi filharmonikusok koncertjére került sor, majd a vezetők szűkebb kíséretükkel Vidussoni vacsoráján vettek részt. Ezt követően a magyar küldöttség tagjait a HJ bajtársi estre hívta meg. Az NSDAP körzeti házában (Gauhaus, régi osztrák parlament épülete) a sportbizottság ülésezett, amelyen Tschammer und Osten megnyitó beszédében kifejtette, hogy az európai ifjúságban közös a sport szeretete, és olyan európai játékok megrendezésére tett javaslatot, amely nem állt ellentétben az olimpiai mozgalommal, de az európai népek képzését és sportbeli találkozását szolgálta volna.¹⁵²

Szeptember 16-tól 18-ig a délelőtti órákban a magyar delegáció minden nap megtartotta szokásos megbeszélését, és megbeszéltek a munkabizottságok előző napi tapasztalatait. A Béldy vezette bizottság 16-án nem ülésezett, mivel Béldy ekkor egy akadémiai konferencián elnökölt. 13 órakor már Axmann ebédjén vett részt szűkebb kíséretével, 16

¹⁴⁸ Erklärung bei der Eröffnung des Europäischen Jugendverbandes. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁴⁹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁵⁰ Béldy Szinyei–Merse Jenő VKM-nek, 1942. november 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁵¹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

¹⁵² Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Telegramme des Führers und des Duce an den „Europäischen Jugendverband”. *DZ*, 17. September 1942, 3. o.

órákor a schönbrunni palotában tartottak teázást a delegációk vezetői részére. Utána a magyar küldöttség rendezett bajtársi esetet, amelyen a katonai előképzés bizottság tagjai vettek részt. Szeptember 17-én a Bélydy-féle bizottságban folytatták a két nappal korábban megkezdett munkát, lényegi változtatás nélkül fogadták el a Bélydy által előterjesztett közös munkarendet, megszerkesztették a szövetség elnökei számára a munkabizottság zárójelentését. Ezzel a bizottság a bécsi tevékenységét be is fejezte. Délután Bécs polgármestere adott díszebédet minden résztvevő számára.¹⁵³

A kongresszus utolsó napján, szeptember 18-án 15 órákor a parlament épületében került sor a szövetség záróülésére. A megnyitó beszédek Ricci és Schirach tartották, majd ezután került sor a munkaközösségek elnökeinek beszédére. A Bélydy által vezetett munkaközösség nyilatkozatában kifejtette, hogy az előkatonai képzés a jövőben az államok egyik legfontosabb feladata lesz. Ezt fogja elősegíteni az európai ifjúságok nagy mértékű tapasztalatcseréje, de a szövetség nem kíván egységes irányelveket életbe léptetni ezen a területen. Az előkatonai képzés egyes országokban folyó gyakorlatáról előadások, megbeszélések, kölcsönös látogatások útján tájékozódhatnak, és ezeken keresztül válhat lehetővé a munkabizottság ajánlásának alkalmazása. A bizottság felszólította azokat az országokat, amelyek erről a tevékenységről sajtó, rádió vagy filmanyagokat készítenek, hogy jutassák el azokat a bizottság elnökének a célból, hogy az ki tudja azt értékelni, és azt más országok számára is hozzáférhetővé lehessen tenni. Tervezték, hogy az előkatonai képzésben minden évben sor kerül majd egy európai tábor megszervezésére, amelyre a bizottság elnöke minden európai ifjúságot meghív, hisz a tábornak is az a célja, hogy megismertesse a résztvevőket egymás módszereivel. Végezetül nyilvánították, hogy az európai országok készek arra, hogy ifjúságukat katonai szellemben neveljék, hogy közösen ériék el a történelem legnagyobb győzelmét.¹⁵⁴ A kölcsönös tapasztalatcsere óhatatlanul a leginkább nagy hatással rendelkező német formákhoz való hasonulást eredményezhette.

A bizottság ezen kívül külön jelentést készített tevékenységéről, amelyben megállapították, hogy az előkatonai képzés Európában nagyon különböző szinten áll. Némely ország még a kezdeti nehézségekkel küzdött, míg mások már rendelkeztek tapasztalatokkal, de összességében még csak kevés országban terjedtek el kialakult formák e téren. Megállapodtak a jövőbeli tanácskozások fő témáiról: az előkatonai képzés korszerű megkezdése; az előkatonai képzés fokozatos felépítése; az előkatonai képzés anyaga; a túlzott és korai előkatonai képzés veszélyei; a fegyveres képzés kezdete és módszere, a fegyverfajták; különleges képzés az előkatonai képzés keretében; az előkatonai képzés ifjúság számára alkalmas formái; a katonai erények fejlesztése és gondozása; bajtársi gondolat az előkatonai képzésben; katonai hagyományok, szokások, ceremóniák gondozása; hősiesség életfelfogásra nevelés. Az eljárás az lett volna, hogy a fenti pontokhoz minden ország egy előre kialakított határidőre eljuttatja a bizottság elnökének saját állásfoglalását, amelyeket egy folyóiratban kívántak közzétenni, illetve eljuttatni a többi taghoz. Az első témához az észrevételeket 1942 végéig kellett elküldeni a bizottság elnökének. A bizottság arról is határozott, hogy következő ülését egy Magyarországon megrendezni kívánt ifjúsági tábor keretében tartják majd, előreláthatólag 1943 júliusában.¹⁵⁵

Az egyes munkabizottságok az alábbi megállapításokra jutottak. Az etikai nevelés munkaközössége Európa szellemi erkölcsi alapját látta azokban az értékekben és erényekben, amelyeket a katonák mutattak az „angol–amerikai plutokrácia” és a „zsidó–bolsevik barbaricum” elleni harcban. Az épületek és utak munkaközösség nyilatkozatában pontokba szedte azokat az irányelveket, amelyekre az európai ifjúságoknak figyelniük kellett. Így a technikai megvalósítás kérdéseire, az épületek tagolására, helységbeosztására, építőanyagokra, a higiéniai és szaniter-különlegességekre, a telek kiválasztására. A vizsgálatokat és a tapasztalatokat össze kívánták gyűjteni és minden tagország rendelkezésére bocsátani. Az EISZ központi vezetésében egy építési bizottságot (Stätten der Jugend elnevezéssel) szándékoztak létrehozni, hogy az ifjúság építésügyének kulturális feladatait építészetalálkozóik, kiállítások, publikációk, festők, szobrászok, kézművesek és tervek cseréje révén fejleszthessék. Elhatározták, hogy a korábbi *Nemzetközi Ifjúsági Szállószolgálatot* (Internationaler Jugendherbergsdienst) átalakítják *Európai Ifjúsági Szállók Szövetségévé*, amelynek ezáltal a csoportok cseréjének aktivizálása is feladata lesz. A találkozó hozadéka volt, hogy minden tagországban új ifjúsági szállót kívántak építeni, amely az alapkövét jelenthette az európai ifjúsági szállók hálózatának bővítésének.¹⁵⁶ A Tschammer által vezetett sport-munkabizottság nyilatkozatában kiemelte, hogy az európai ifjúság a sport terén is a tapasztalatcserét, az alapfelfogásban való megegyezést, a sport mint egyedülálló európai képzési tényező fejlesztését tűzte ki célul, és an-

¹⁵³ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁵⁴ Uo.; Entschließung der Arbeitsgemeinschaft vormilitärische Ertüchtigung. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁵⁵ Bericht über die Tätigkeit der Arbeitsgemeinschaft für vormilitärische Ertüchtigung. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Ilnetov, i. m., 20. o.

¹⁵⁶ Der Europäische Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942/10. sz., 284–286. o.

nak megvédését a jelentőségét el nem ismerőktől. A közös érzésvilágot közös rendezvények útján kívánták kifejezésre juttatni, amelyek kifelé is mutatták az európai ifjúság megértésre, békére törekvő és a sport iránti elkötelezett érzületét. Védelmet kívánták az olimpiai gondolatot is.¹⁵⁷ A többi munkacsoport munkájáról egyelőre nem rendelkezünk bővebb információkkal, de a nyilatkozatok és a jelentések elvei ott is hasonlóak lehettek. A kongresszus után az olasz vezetés alatt álló film, sajtó és rádió munkacsoport első ülését már október 26-án megtartotta.

A találkozót összességében nagyon eredményesnek minősítették, és magasztos célokat fogalmaztak meg, a vezetőképzés, a sport, az előkatonai képzés, a család, a női ifjúság, a parasztság kérdésköreiben, amelyek messzemenőleg biztosítani akarták a nemzeti sajátosságokat, mindemellett azonban közös frontot akartak létrehozni a nemzetközi–demokratikus és a bolsevik zsidó hatások ellen. A tervek között szerepeltek vezetőképző táborkok, előkatonai képzést szolgáló ifjúsági táborkok, a paraszti ifjúság közvetítése vendég-tanhelyekre, az európai egészségügy fejlesztése, az ifjúsági jog közös védelme és a szakmai képzés terén való tapasztalatcsere.¹⁵⁸

Béldy összefoglaló jelentésében maga is kiemelte, hogy a rendezvény egyrészt nyilvánvalóan politikai célokat szolgált. Általa juttatták kifejezésre az ellenség számára, hogy Európa ifjúsága egységben áll. Másrészt azonban alkalmasnak mutatkozott a rendezvény az egyes ellentétek enyhítésére is, s így elősegíthette a további politikai közeledést is. Emiatt a találkozóknak nagyszabású kereteket biztosítottak, hozzá káprázatos rendezést, amely felidézte az ősi császárváros régi fényét. A kongresszus határozottan kifejezésre juttatta az európai vezető szerep német–olasz igényét, illetve Spanyolország kiemelt helyét, míg a többiek esetében nem tettek rangsorolást. Feltűnő volt, hogy a meghódított országokból csak a nemzetiszocialista ifjúságok vezetői voltak jelen. A többi megszállt ország (Franciaország, Szerbia, Görögország stb.) nem vett részt az eseményen.¹⁵⁹

Béldy a maga által vezetett bizottság munkáját nagyon sikeresnek ítélte meg, mivel szerinte kényes és nagy körülményt igénylő kérdésben sikerült minden résztvevő számára elfogadható javaslatot tenni. Eredményesnek tekintette a többi bizottságban is a magyar részvételt, mert a résztvevők aktívak voltak és több javaslatukat elfogadták. Az olasz vezetés alatt dolgozó sajtó, film és rádió bizottság rádió alosztályának vezetésére is a magyar tagot kérték fel. Kiemelendő volt az is, hogy az ifjúsági egészségüggyel foglalkozó munkabizottság hivatalos közlönyként *Az Ifjúság Orvosa* című magyar ifjúsági egészségügyi szakközlönyt fogadta el.¹⁶⁰

Béldy kiemelte, hogy Schirach több ízben nyilvánította ki megbecsülését a magyar nemzet iránt, a résztvevők bemutatásában kiemelte a magyar vezetőket. Béldy felszólalását a kongresszuson nem sablonszerűen, hanem baráti gesztussal jelentette be (*„Most vitéz Béldy Alajos tábornagy, Magyarország képviselője beszél, aki hozzánk igen közel áll.”*)¹⁶¹ A megnyitó utáni fogadáson Schirach kiemelten sokat foglalkozott Béldyvel, és személyesen kérte fel, hogy az európai szellemi élet vezető férfiainak rendezvényén a tudományos akadémián az első előadások alatt elnököljön. Utána a spanyolok részesültek hasonló kitüntetésben. Elismerték a Béldy által vezetett munkabizottság érdemeit és hatékony munkáját.¹⁶²

A követségi jelentés külön pontban tárgyalta az EISZ és a cserkészesség viszonyát, és az utóbbi ellen az alábbi téziseket fogalmazta meg: a cserkészlet az angol világhatalmi terveket szolgálja, s a világ ifjúságát teljesen angol mintára akarja átformálni, így a csatlakozni akaróknak át kell venniük ugyanazokat a szokásokat és törvényeket. Ezzel ellentétben az EISZ meghagyta a nemzeti vonásokat, a résztvevőket *„nem rendeli [...] semmilyen világhatalmi törekvés alá, hanem egy nemzetek közötti bajtársi munkaközösségbe tömöríti az európai ifjúságot”*.¹⁶³

A találkozó egyúttal kétoldalú megbeszélésekre is lehetőséget adott. A követségi jelentés szerint nagyon szívélyes viszony alakult ki a spanyol és a magyar delegáció között. A kongresszus menetéhez tartozott még, hogy Macek szlovák ifjúsági vezér kihallgatást kért a magyar delegáció vezetőjétől, és javaslatot tette arra, hogy a szlovák kisebbség ifjúsága kapjon olyan jogokat szervezkedéséhez, mint amelyeket a német ifjúság kapott a *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend)

¹⁵⁷ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 58–59. o.; Einladung des Vizekommandanten der GIL Bonamici an die RJF – PAAA, R 27650, 195. o.

¹⁵⁸ Der Europäische Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942/10. sz., 284–286. o.

¹⁵⁹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 13. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.)

¹⁶² Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 13. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.); Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁶³ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

létrehozása terén. Béldy kitért a konkrét válaszadás elől, de hivatkozott rá, hogy a német ifjúság kérdését a bécsi jegyzőkönyvben nemzetközi szinten szabályozták.¹⁶⁴

A magyar részvételbe némi öröm is vegyült, amelyre a magyar résztvevők számítottak is. Béldy már egy Levente-vezetéssel folytatott megbeszélésen jelezte *Schumacher* főkörzetvezetőnek, hogy a magyar küldöttség nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a kongresszus ideje alatt mindennemű politikai vitát, illetve kérdést kerüljenek. Mindezt az alapján tette, hogy az ifjúsági kongresszust megelőzően az Európai Ifjúság Kulturális napjain Firenzében magyarellenes megnyilvánulások történtek, amelyek ismételt előfordulása esetén a magyar küldöttség azonnali elutazást helyezett kilátásba a bécsi kongresszusról. Schumacher biztosította Béldyt, hogy a német szervezés egyértelmű garanciát nyújt arra, hogy semmilyen külpolitikai természetű incidens ne következzen be.¹⁶⁵ Ennek ellenére a bécsi rendezvény kapcsán a magyar fél több kifogást emelt. Szeptember 17-én a bécsi vár termeiben Baldur von Schirach adott fogadást, amelyen a különböző államok művészeti előadásokkal szerepeltek. A román és a szlovák zeneszámok után került sor a magyar hegedűművész előadására, amelyről a román és a szlovák küldöttség Iliescu tábornok vezetésével „hatalmas lábdobogás” közepette kivonult, és az ajtó előtt hangos beszédbe kezdett, s így a magyar előadás élvezhetetlenné vált. A magyar követség jelentése kiemelte, hogy a horvátok nem csatlakoztak az akcióhoz. A hangverseny kapcsán nyilván területi alapon osztották be a produkciókat, így kerültek a Délkelet–Európa részeként besorolt, románok, horvátok és magyarok egy terembe. A magyar fél számára kellemetlen lehetett már a sorrend is, mivel a román és a szlovák előadás megelőzte a magyar fellépést. De még komolyabb fenntartásnak adtak hangot amiatt, hogy a német rendezőség az időbeni elhúzódtástól tartva csak egy zeneszámot engedélyezett a magyar résztvevőnek, míg a románok három számmal léptek fel. A magyar vezetőség a hivatalos tiltakozás mellett azt is jelezte, hogyha nem kap elégtételt a románok viselkedése miatt, azonnal elhagyja a konferenciát. Mivel az eset az utolsó napon történt, a követség szerint a német rendezőség annyira elhúzta az ügy rendezését – sőt szerinte téves állításával félre is vezette a delegációt –, hogy érdemi eredmény már nem született.¹⁶⁶

Sokkal sérelmesebbnek ítélte a magyar diplomácia azonban a *Wille und Macht* kongresszusi különszámát. A füzet egybegyűjtötte az egyes ifjúsági vezetők nyilatkozatait, de a magyar álláspontnak nem adott helyet. Ráadásul a román cikk burkolt, de éles támadást intézett Magyarország ellen, amelyben Hunyadi Jánost és Mátyást románoknak nevezte, és felhánytorgatta, hogy Románia mentette meg az országot a kommunizmustól. A magyar követség azt jelentette a miniszterelnöknek, hogy a szlovákok ellen nem tett semmilyen lépést, mert tévedésen alapulhatott az a korábbi hír, hogy a románokkal együtt ők is kivonultak a teremből. A *Wille und Macht* esetében a magyar diplomácia Kállay választát várta, hogy a miniszterelnökség küldd-e helyreigazító cikket, vagy ezt a követségre bízta. A kifogásokat a követség mindenestre már közölte Günther Kaufmannal, a lap főszerkesztőjével.¹⁶⁷

A magyar követség a hangversenyről való grandiózus román kivonulás mellett azt is sérelmezte a német külügyminisztériumnál, hogy a románok propagandafüzeteket (Románia címmel) osztogattak a kongresszus résztvevői között. A broszúra ellen a magyar követség már 1942 augusztusában is kifogást emelt, mert abban a határok helyreállítását követelték. 1942. szeptember végén a magyar követség újra tiltakozását fejezte ki. Utalt arra, hogy a zenei rendezvényen történtek miatt Béldy által a rendezvény szervezőinél emelt kifogásra a magyar delegáció még nem kapott elégtételt, ezért a magyar követség hivatalos diplomáciai úton fordult ez ügyben a külügyminisztériumhoz. A magyar követség viszont tisztában volt vele, hogy egy német részről érkező erélyes felszólítás, és a románok által közölt ígéret ellenére sem várható kielégítő eredmény a kérdésben. A követség emlékezett ugyanis arra a júliusi szóbeli jegyzékre, amit a szlovák delegáció weimari összejövetelen tanúsított magatartása ügyében intézett a külügyminisztériumhoz, amelyben kifejtette, hogy hasonló esetek megismétlődése esetén Magyarország birodalmi rendezvényeken nem vesz részt. Szomszédaink talán éppen ezt akarták elérni. A követség utalt arra, hogy Béldy csak azért nem hagyta el idő előtt a

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Abschrift. Auswärtigs Amt an die RfJ, Oberbannführer Schmidt, 8. September 1942 – BArch, NS 28/116, 19. o. A magyar források már drezdai incidensről beszélnek. Az ügyben a külügyminisztérium politikai osztálya lépett fel kezdeményezően, amely a szlovák diákság által rendezett magyarellenes tüntetés kapcsán felkérte a berlini nagykövetséget, hogy járjon közbe a német kormánynál, hogy a jövőben hasonló események ne következzenek be. – Magyarellenes megnyilatkozások a bécsi ifjúsági kongresszus alkalmával. MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

¹⁶⁶ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

¹⁶⁷ Magyarellenes megnyilatkozások a bécsi ifjúsági kongresszus alkalmával. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t. Gaspar propagandafőnök is megjelent, aki több vezetővel is tárgyalt, és a tudományos akadémia rendezvényén hosszabb beszédet is mondott. Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Magyar Királyi Követség a miniszterelnöknek (egyben külügyminiszter), 1942. október 12 – MOL, K 66, 3(5)64.cs., K 66-1942-III-9.

kongresszust, hogy ezáltal ne fedje fel az egész világ nyilvánossága előtt az európai ifjúság román részről zavart egységét. Egy következő, ugyancsak szeptember 28-i szóbeli jegyzékében a magyar követség már arról tájékoztatott, hogy a magyar kormány további intézkedésig megtiltotta a román propagandaminisztérium alkalmazottainak be-, illetve átutazását Magyarországon. Indoklasképpen kiemelte, hogy a román propaganda Magyarország területi integritása ellen irányult, ráadásul az európai szolidaritás figyelmen kívül hagyásával felülemelkedett a bolsevizmus elleni közös harc követelményein. A korlátozástól végül a német, illetve olasz kormány kérésére Magyarország hajlandó volt eltekinteni.¹⁶⁸

A román magatartás ellen emelt magyar kifogást viszont a német külügyminisztériumban jogosulatlanak ítélték, amit a román tájékoztatásra alapoztak. A románoknak magyar részről felrótt broszúraterjesztés kapcsán arra a megállapításra jutottak, hogy a broszúra azonos, vagy legalábbis hasonló ahhoz, mint amit a románok a németországi román vándorkiállítás alkalmával is osztogattak. A külügyminisztérium azonban további vizsgálatot tartott szükségesnek, és a magyar panasz beigazolódása esetén közvetlenül Bukaresthez fordult volna, mint a megértést nem mutató román követséghez.¹⁶⁹

Csakhogy Luther tájékoztatása szerint német részről az alábbi megállapításokra jutottak. A Burg különböző termeiben rendezett bajtársi esteken a résztvevőkön kívül kb. 1000 vendég jelent meg. A bajtársi est több teremben zajlott, így a vendégeket felosztották. A zenei és táncbemutató hasonló formában zajlott, így az egyes termek között állandó mozgás alakult ki. Ebbe a vonulatba illeszkedett az is, hogy a román delegáció a saját produkció után egy másik terembe vonult tovább, de ezt nem a magyar zeneszám elleni nyílt és demonstratív tiltakozásként tette. Ezt a jelenlévők sem így értelmezték. Ráadásul ehhez hasonlítható volt az is, hogy Bélyd is csak a román előadás végére érkezett meg, s amúgy is csak másnap reggel fejezte ki tiltakozását a román akció ellen. A román propagandaanyag osztogatásáról a minisztériumnak semmilyen információt sem sikerült beszereznie, de szerinte semelyik delegáció nem folyamodott ilyen eszközökhöz. A követség külön kiemelte, hogy Bélyd előzetes kérésének megfelelően nagyon ügyeltek a rendezők arra, hogy politikai jellegű előadások és megnyilvánulások ne hangozzanak el. A követség így túlzónak érezte a magyar panaszt és a weimari eset után úgy érezte, hogy a magyar fél kifejezetten keresi az olyan alkalmakat, hogy érzékenysége hangot adhasson. Számukra ezt támasztotta alá az is, hogy Bélyd látványosan, már-már sértő módon kerülte az érintkezést Iliescuval, míg a románoknak nem lehetett ilyet a szemükre vetni.¹⁷⁰

A végső jelentésben a magyar fél is elismerte, hogy nagyrészt azért valóra vált a német szervezők azon ígérete, hogy a magyar küldöttségnek nem kell atrocitásra számítnia. Úgy értékelték, hogy a románok valóban nem folytattak nyílt propagandát, de saját küldöttségüket három Bécsben élő román nővel kiegészítve az informális rendezvényeken mindenhol magánbeszélgetéseket és négy szemközti beszélgetéseket kezdeményeztek a számukra fontos személyekkel, így például Vidussonival.¹⁷¹

A berlini magyar követség jelentése szerint a kongresszuson résztvevő követségi képviselők kétséget kizáróan megállapították, hogy a kongresszuson résztvevő külföldi delegációkat szigorú megfigyelés alatt tartották. Ezt a feladatot látták el a követség szerint a magyar delegáció mellé beosztott tolmácsok, miszerint az egyes rendezvények német résztvevőinek nagy része a bécsi Gestapo emberei közül került ki. Ezek után a követség nyomatékosan figyelmeztette a kongresszuson résztvevőket erre, és elvárta tőlük, hogy mind kijelentéseiket, mind pedig magatartásukat illetően legyenek óvatosak. Különösen azért, mert az egyes rendezvényeken rosszindulatú – főleg szlovák és román – provokátorok is lehetnek.¹⁷²

A jelentések ismertetése után a kongresszus záróülésén Schirach örömmel jelentette be, hogy a rendezvény végére a *portugál ifjúság is elküldte megfigyelőjét*, és külön köszöntötte *Takuma japán követet*, aki a 15 milliós japán ifjúsági szervezet üdvözlő táviratát is elhozta. Axmann záróbeszédében kiemelte, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség az európai ifjúság régen fennálló sorsközösségének intézményesülése, s mivel az új Európa a csatatereken fog megszületni, ezért gondolatban az ifjúság is a lövészárkokban van, ahol társaik életüket áldozzák. Schirach záróbeszédében még egyszer kiemelte, hogy amit Bécsben megteremtettek az nem csak egy kongresszus volt, az igazán fontos dolgok a látható tar-

¹⁶⁸ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Königlich Ungarische Gesandtschaft an das AA, Verbalnote, 28. September 1942 – PAAA, R 29791, 105739–105740. o.; [Magyar Királyi Külügyminisztérium] Sztójaynak, 1942. szeptember 26 – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁶⁹ St. S. Er. 578 – PAAA, R 29791, 105738. o.; Notiz, 21. September 1942 – PAAA, R 29837, 284996. o.

¹⁷⁰ Luther an Staatssekretär Weizsäcker, 26. September 1942 – PAAA, R 29837, 285019–285020. o.

¹⁷¹ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

¹⁷² Magyar Királyi Követség a miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 28. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Magyar Királyi Követség a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak. Szigorúan bizalmas, Berlin, 1942. szeptember 28. – MOL, K 70, 274. cs., K 70-1936-1944-4/c.

tományon kívül estek. Hitét fejezte ki a háborút követő európai rendben, amelyben szociális igazság uralkodik. Mindenkinnek megmutatták, hogy komolyan gondolják az európai ifjúság közösségét, akár odahaza, akár a csatatéren. Végezetül háromszoros éljenzést mondott az ifjú parasztokra, munkásokra és katonákra, akik az új idő ideáljaiért harcolnak. A teljes rendezvénysorozat zárásaként este a Hősök terén hatalmas gyűlésre és felvonulásra került sor, amelyen minden ifjúsági szervezet és több tízezer HJ-tag részvételével emlékeztek meg az elesettekről. Mind a 14 nemzet képviselője koszorút helyezett el. „Az ifjúság hálájának lélekemelő kifejeződése volt ez a nagyszabású ünnepség.”¹⁷³

A tanácskozások végeztével terveként szerepelt, hogy a szövetség tíz munkaközösségében folytatott megbeszélések eredményeit egy folyóiratban hozzák nyilvánosságra. S miközben kifejezésre jutatták, hogy megvetnek minden olyan propagandát, amely hazugságon, elferdítésen és uszításon alapul, német–olasz szerkesztésben az európai ifjúság folyóiratának életre hívását határozták el. A HJ által már kialakított megvalósított rádiós csereadásokat pedig már minden partnerországban sugározni akarták. Hasonlóan cserét terveztek az ifjúságnak szóló filmek terén is. Arról is döntöttek, hogy az ifjúság weimarihoz és firenzeihez hasonló kulturális seregszemléjét az európai ifjúság állandó rendezvényévé teszik.¹⁷⁴

A szövetség megalakulását és jövőjét a magyar diplomácia gondosan elemezte. Arra a helytálló megállapításra jutottak, hogy nem is az érdemi munka lesz majd a legfőbb jelentősége, hanem az a tény, hogy a megalakulás ünnepélyességével és egységességével erélyes üzenetet adtak Roosevelt ifjúsági elképzeléseire. Érdekességnek tartották, hogy Németország nem akar konglomerátumot, hanem meg akarja őrizni a nemzeti sajátosságokat. Úgy tűnik, hogy a rendezvény ilyesfajta színjáték jellegét a magyar fél elfogadta, s nem akarta felismerni a mögöttes szándékokat, az egyenlők között is előbbre való német–olasz dominanciát, illetve a spanyolokat (és japánokat) megillető privilégiumokat.¹⁷⁵

Az incidenseket leszámítva a magyar fél elégedetten adott hangot annak a kitüntetett bánásmódnak, amelyet a magyar küldöttség, s különösen Bély altábornaggyal szemben tanúsítottak. Nyilván politikai szándékok játszottak ebben szerepet, így például a magyar hadsereg bevetése, az SS-toborzás, a Kállay kormány visszafordítása német irányba stb. Külön elégedettséggel töltötte el a magyar diplomáciát, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség munkabizottságai közül Bély elnöketére bízták az egyik legfontosabb munkabizottságot, az előkatonai képzés bizottságát. Ezzel szemben például a román küldött a kevésbé fontos iskolai bizottság elnöki tisztét kapta. A magyar főkonzulátus gondoskodott a magyar sajtó megfelelő anyaggal történő ellátásáról is, s a magyar sajtó megnyilvánulásait a főkonzul Schirach számára is eljuttatta. Ez utóbbi azonban nagyon szegényes volt, mert szeptember 18-ig a *Pester Lloyd*on kívül a lapok alig közöltek méltató cikkeket az eseményről. Mindazonáltal a követség nagyon pozitívnak értékelte a magyar delegáció bécsi ténykedését, és javasolta a miniszterelnöknek, hogy részesítse elismerésben a delegáció tagjait.¹⁷⁶

A szövetség további működése azonban kétséges volt. Luther 1942 végén az EISZ háború alatti további működése ügyében felvette a kapcsolatot az olasz ügyvivővel, *Cossatóval*, s kérte tőle, hogy közölje vele kormánya álláspontját. Luther tájékoztatta, hogy Németországban arra a következtetésre jutottak, hogy az lenne a legcélszerűbb, ha a háború alatt az EISZ már nem fejtene ki további tevékenységet, hanem inkább a háború után Németország és Olaszország által meghatározott módon lépne akcióba.¹⁷⁷ A tervezett cortinai téli játékok ugyan nem kerültek megrendezésre, de az olasz diplomácia és ifjúság mindenképpen fenn akarta tartani a szövetség munkáját. Nyilvánvaló volt, hogy az 1943-as olasz rendezésű játékok nélkül az EISZ-ben egyelőre továbbra is inkább a német befolyás érvényesült, amit Rómában nem nézhettek tétlenül. Az olaszok szervezettebb együttműködést kívántak, s egy római főtitkárság létrehozását követelték. *Vidussoni* a komplex viszonyok miatt egykezű vezetésről nyilatkozott, míg az olasz hallgatóság vezetője, *de Este* attól tartott, hogy a kis országok irányítása alatt álló munkaközösségek veszélyt rejthetnek magukban, s kijátsszák a nagyokat, különösen Németországot és Olaszországot egymás ellen. Ő is hibának minősítette a főtitkárság hiányát. Az ola-

¹⁷³ Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. *DZ*, 20. September 1942, 4. o.; Rede des Reichsleiters Baldur von Schirach auf der Abschlusskundgebung anlässlich der Gründung des Europäischen Jugendverbandes. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

¹⁷⁴ Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. *DZ*, 20. September 1942, 4. o.

¹⁷⁵ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

¹⁷⁶ Uo.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 13. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.); Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

¹⁷⁷ Az olasz kormány csak korlátozottan osztotta a német felfogást. Luther kétségesnek tartotta viszont, hogy az EISZ tervezett cortinai téli játékait a pillanatnyi szállítási és élelmezési gondok miatt megrendezik, mivel az több száz fő fogadását feltételezte. Olasz részről közölték, hogy a játékok megrendezése nem jön szóba, mivel minden szálláshely a bombatámadásokban károsult evakuáltakkal van megtöltve. Hivatalos válasz azonban még nem érkezett Rómából, ezért Luther a külügyminisztert kérte, hogy tisztázza az ügyet Cianoval. Emiatt Luther továbbra is napirenden tartotta, hogy a HJ 56 fős küldöttséggel jelenik meg majd *Cortinában*. Luther an den Botschafter, Telegram, 12. Dezember 1942 – PAAA, R 27662, 144–145. o.

szok megvádolták Axmannt, hogy túlságosan engedékeny volt a kis államok igényeivel szemben (valószínűleg súlytalanak érezte őket, s nem gondolt összejátszási lehetőségre, ami egyébként sem volt valós veszély), s a német befolyás csökkentése érdekében javasolták, hogy Magyarország legyen a harmadik vezető ország.¹⁷⁸

Arra az olasz igényre, hogy a kongresszusok között állandó főtitkárság vezesse a szervezetet, azonban kategorikus nem volt a válasz *Heinz Schmidt* hivatalvezető részéről, jóllehet Bécsben elhatározták a titkárság létrehozását, aminek a római kongresszuson kellett volna formát öltenie; s Schmidt közölte, hogy a háborús időkben a következő kongresszus ideje bizonytalan.¹⁷⁹

A külügyminisztérium az utólagos olasz megnyilvánulásokat értékelve arra a megállapításra jutott, hogy hiba volt a szervezet felépítésénél az egykori genfi Hallgatói Szervezetet mintául venni, sőt ezt politikailag is veszélyesnek tartotta. Mindezt főleg azért kifogásolták, mert így rossz precedens teremtődött minden további nemzetközi alapításra. A külügyminisztérium megjegyezte, hogy függetlenül attól, hogy mennyire helytálló az olasz kritika, az mindenképpen látszik, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség elmulasztotta a szervezet felépítésére vonatkozó egyeztetés lefolytatását. Mackensen értesülése szerint az olaszok a főtitkárság kialakítását a következő, Rómába tervezett kongresszus elé akarták terjeszteni, ami viszont Németország érdekeit sértette volna, mert így viszont az olaszok nyerhettek volna döntő befolyást az ifjúsági szövetség felett.¹⁸⁰

Az 1943 márciusában *Bonamici* alparancsnok, *Leonini* konzul és a német követség részéről Dr. *Albrecht* és *Schmidt* főjárásvezető részvételével a jövőbeni olasz–német ifjúsági együttműködésről tartott megbeszélésen az Európai Ifjúsági Szövetség is szóba került. Értékeltek az EISZ megalapítását, s Schmidt az olaszok hozzájárulását kérte az ott elhangzott beszédek és sajtóhangok összeállításának megjelentetéséhez. Schmidt sajnálkozását fejezte ki, hogy a Népiségi Figyelő egyik számában Kaufmannt az EISZ főtitkáráként aposztrofálták, ugyanis ilyen szerv nem is létezik, mivel az EISZ végrehajtó feladatait a BIV és a GIL főparancsnoksága látja el. Vidussoni, Ricci, Schirach és Axmann megállapodása értelmében csupán egy kongresszusi iroda létesült az összehívott kongresszus technikai előkészítésére. Nem volt szó pontosan az 1943-as rendezvényről, de megemlítették, hogy tervezik. Szóba került, hogy Axmann és Vidussoni felhívásban forduljon a tagországok ifjúságához a háborús bevetésért.¹⁸¹

Az EISZ munkáját az államifjúsági vezetők személyes kapcsolataira és szakmai munkatársaikra hagyták, vagyis lényegében befagyasztották. Az EISZ néhány munkacsoportja viszont megtartotta tervezett következő ülését. Magyarország is jelezte szándékát, hogy az általa vezetett munkacsoportnak ülést rendezzen Magyarországon. A BIV úgy ítélte meg, hogy e tanácskozás témája (az európai ifjúság védfelkészítésének erősítése) konstruktív hozzájárulás lenne a közös hadviseléshez, de a nagypolitikától várt egyetértést, addig nem kívánt lépni. Az Olaszországban és Spanyolországban megtartott hasonló munkacsoporti ülések viszont csak erősítették a magyar igényt. A kétoldalú olasz–német együttműködést tekintve csak kisebb vezetői csoportok látogatását terveztek a háborús tevékenységek tanulmányozására. A politikai cél pedig a tengely ifjúságának összetartozás-érzésének erősítése volt.¹⁸²

Magyarország az előkatonai képzés munkabizottság táborozással egybekötött következő ülésének megszervezését végül 1943 januárjában megkezdte. A szervezők országonként 30–30 fős delegációval számoltak, az ifjúsági táborozás tervezett helyszíne pedig Gödöllő lett volna. A terveket a miniszterelnök–külügyminiszter is támogatta. Schumacher pedig biztosította Bélydyt, hogy Axmann is nagy hangsúlyt helyez rá, hogy a találkozót megvalósuljon.¹⁸³ Az ügy pontosítására vitéz Medgyesy ezredes, az EISZ magyar referense áprilisban tervezett utazást Berlinbe. A fő tárgyalási pontok egyike az európai ifjúság katonai előképzésében bevett kezdő életkor egységesítése volt. A következő pont az a magyar javaslat volt, hogy a háború, a közlekedési nehézségek és a minisztertanács negatív döntése miatt még sem rendeznek ifjúsági táborozást a munkaközösség ülésével egy időben. Utóbbi azonban meg akarták tartani, de a technikai kérdések mellett a főkérdés az volt, hogy Rómában sor kerül-e majd az EISZ következő ülésére. Az utat Axmann akadályoztatása miatt végül május közepére halasztották.¹⁸⁴ Medgyesy Miklós Berlinben Schindlerrel, Schmidt hivatalvezetővel és Axmannal is tárgyalt, Weimarban pedig HJ-létesítményeket mutattak be neki, tanulmányozta a német ifjúság hábo-

¹⁷⁸ Hasonló veszélyekre hívta fel a figyelmet Gottlob Berger egy 1942. októberi Himmlernek címzett írásában. Schaar, i. m., 332. o.

¹⁷⁹ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 796–797. o.

¹⁸⁰ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

¹⁸¹ Aufzeichnung betr. Besprechung des Obf. Schmidt (R.J.F.) mit Capitano Amatori (GIL) am Donnerstag, den 18. März 1943 – BArch, NS 28/117, 23–27. o.

¹⁸² Vorgesehene Besprechungspunkte mit dem Generalkommando der GIL – BArch, NS 28/117, 28–30. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 796. o.

¹⁸³ Az IHNETOV munkanaplója, 152., 157., 211. o.

¹⁸⁴ Uo., 220., 226., 228. o.

rúba való gyakorlati bekapcsolódását, majd Bécsen keresztül tért haza.¹⁸⁵ Hazatérése után Bélyvel és Schumacherrel hármásban értékelte látogatása eredményeit.¹⁸⁶ Végül nem tudjuk, megvalósult-e a munkabizottság budapesti ülése.

Penelope Testa 1943 májusában összehívta a lányifjúság munkacsoport ülést, amelyre a BIV programjavaslattal kívánt előállni az európai lányok háborús bevetéséről, amelyben a vöröskeresztes alkalmazás, a gyári munka, a keleti bevetés, a szomszédsegély, a varróórák és más fontos háborús tevékenységek megbeszélése szerepelt napirenden.¹⁸⁷

Az olasz részvétel súlya azonban nem sokkal később a nullára süllyedt, miután 1943 júliusában megbukott Mussolini, és szeptemberben a két ország már háborús ellenség volt. Ezek a történések más megvilágításba helyezték a főtitkárság kérdését is. Nyilvánvaló volt, hogy az olasz kiválással a főtitkárság intézménye kizárólag német kézben lehetséges, s így 1944 februárjában sor is került annak létrehozására. Az EISZ feladatának tekintették az európai ifjúság háborús bevetésének fejlesztését és irányítását, illetve az ifjúságok útján történő befolyásgyakorlást az európai népek hangulatára. Ezzel kapcsolatban felszólították az európai ifjúsági vezetőket az együttműködésre és a javaslatok megtételére, és számos vezetőt meg is hívtak Németországba (bolgár, román, horvát és dán vezetőt).¹⁸⁸

A főtitkárság feladatait a következőkben határozták meg: az EISZ minden munkaközösségének összekötő szerve; a főtitkárság küldte ki központilag a publikált anyagokat, a munkacsoportok elaborátumait stb.; a főtitkárság részét képezte a szervezőbizottság, amely az ülések előkészítéséért volt felelős; a főtitkárság feladata volt minden évben beszámolót készíteni a szervezet munkájáról; a főtitkárság adta volna ki 1944 elejétől a szervezet rendszeres közlönyét, amelyhez feltételezték az egyes munkaközösségek közreműködését. A közlöny a következő témákat ölelte volna fel: helyzetképek, a munkaközösségek szakterületeinek témái, kulturális írások, szövetségi élet közleményei, az egyes ifjúsági szervezetek élete és működése, valamint személyes és társadalmi írások.¹⁸⁹

S milyen hatása volt az ifjúság ügyének a közvéleményre? A bécsi alapító kongresszus a sajtót is napokig foglalkoztatta, amely így hatalmas nyilvánosságot biztosított az ifjúság szerveződésének. Németországban a reakciók megoszlottak, Hitler semmilyen módon, sem negatív, sem pozitív értelemben nem nyilatkozott az EISZ megalakulásáról, s Kaufmann szerint távirata teljességgel blankó volt. A kezdetben segédkező propagandaminisztérium feje, Goebbels már szeptember 18-án támadásba lendült, s kifejtette, hogy jó, ha a pillanatnyi szituációban hangot adnak idealizmusuknak, de nem jó, ha olyan formában teszik mindezt, amit senki sem hisz el, a tárgyalásokat fiatalok haszontalan csevegésének minősítette.¹⁹⁰ Az eseményről még a szovjet sajtó is megemlékezett, a *Pravda* „Az árja bika megszőkteti Európát” címmel közölt cikket az alakuló ülésről. A cikk „újabb kötelezettségnek” minősítette a megszállt, illetve szövetségbe kényszerített országok EISZ-ben való közreműködését, amely egy „hitleri bandita”, a „német ifjúság megvetendő elcsábítója”, Baldur von Schirach kezdeményezésére jött létre.¹⁹¹

A magyar konzulátus elsősorban a magyar részvétel sajtóvisszhangjáról írt jelentést. Felvételeket készített a *Donau rádióállomás*, amely azonban magyar nyelven magyar közönség felé irányult, tehát a német közönség felé csekély propagandaértékkel bírt. Bély a bécsi levontéknél tett szemléjekor nyilatkozatot is adott e rádióknak. Emellett a német lapok is igen tág teret szenteltek a magyar ifjúság kongresszusi részvételének. A magyar küldöttséget és ifjúságot érintő cikkek szinte kizárólag mind pozitív hangnemben íródtak. A magyar delegáció kínosan ügyelt arra, hogy idejében elejét vegye annak a valós vagy vélt veszélynek, hogy a német lapok többet írjanak a románokról, mint Magyarországról. Ezt szolgálta a külügyminisztérium által eljuttatott propagandaanyag a leventemozgalomról, amelyet a *Völkischer Beobachter* is felhasznált. A *Grazer Tagespost* még vezércikket is közölt a leventéről. A *Neues Wiener Tagblatt* a magyar küldöttség kérésére közölte Bély cikkét a magyar ifjúsági szervezetről, melyben méltatta a magyarországi előkatonai ifjúsági nevelést. A lap még arra is hajlandó volt, hogy Bély írását, mindjárt az olasz cikk után helyezze el. Így kivédhető volt az a magyar fél számára kellemetlen helyzet, ami a Népiségi Figyelő egyik számában viszont előfordult, hogy a magyar ifjúságról szóló cikket – bár az hosszabb volt – csak a szlovák ifjúság bemutatása után helyezték el a lapban. Erősen jót tett a magyar önértéknek az is, hogy a rendkívül elterjedt *Wiener Mittag* magyar közbenjárásra csak a leventemozgalomról közölt cikket, a többi állam ifjúságáról külön cikkben meg sem emlékezett. Összegezve a sajtó megnyilvánulásait a főkonzul arra a megállapításra jutott, hogy régóta először fordult elő, hogy másokhoz viszo-

¹⁸⁵ Uo., 237., 243–244., 253. o.

¹⁸⁶ Uo., 259. o.

¹⁸⁷ RJF Auslands- und Volsktsamt BDM Amtsreferat (Wedel) Aktennotiz Oberbannf. Schmidt, 8. März 1943 – BArch, NS 28/117, 31. o.

¹⁸⁸ Aufzeichnung für den Reichsjugendführer, 4. Februar 1944 – BArch, NS 28/118, 1. o.

¹⁸⁹ RJF Auslands- und Volsktsamt. Aktenvermerk (Fink), 18. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 70. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800. o.

¹⁹⁰ Schaar, i. m., 330–331. o.

¹⁹¹ Uo., 329–330. o.

nyítva nem maradtunk alul, sőt valamennyi szomszédunknál jobb sajtót kaptunk. A *Völkischer Beobachter* teljes cikksorozatot közölt a szövetség megalakulásáról.¹⁹²

Az eseményt a magyar sajtó is megpróbálta a magyar siker oldaláról bemutatni, így például a Magyar Lapok című újság az alábbi címmel jelentetett meg cikket: „*Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket*”. Ezt a tényt a lap a magyar ifjúsági élet vezetői legnagyobb elismerésének tartotta. Idézték Bély beszédének egy részletét is: „*A jövő nemzedéke a nemzet jövője. Európa ifjúsága. Európa jövője. Bízom abban, hogy a különböző nemzeteknek Krisztusi és nemzeti szellemben nevelt ifjúsága az európai ifjúságban egymásra talál, és becsületes szövetezésük hozzá fog járulni nemcsak saját hazájuk, de egész Európa szebb jövőjének kialakításához.*”¹⁹³

A bécsi alapítóülést követően a Birodalmi Ifjúságvezetőség kiadta az *Európa. Az ifjúság kontinense* című reprezentatív kiadványát, amelynek előszavában Schirach újra Rooseveltet, valamint *Sztálint* ostromozta, és az amerikai ifjúság hanyatlásáról szólt. A füzet áttekintette az európai mítoszt, az európai történelmet, Európa és a Római Birodalom viszonyait, megemlékezett a német–római birodalom európai szerepéről, és dicsőítette az európai képzőművészetet, költészetet és zeneművészetet. Felidézte az ókori ifjúságnevelés ideáljait, valamint az európai nevelés történetét, s külön emlékezett meg az európai forradalomról. Az ifjúság európai kultúra iránti vágyáról szóló részben kiemelték, hogy a német költészet fővárosa után, most a német zene fővárosa adott otthont az ifjúság újabb seregszemléjének. A füzet végén vázlatosan megemlékeztek a tagországok ifjúságáról, részletesen bemutatták a német ifjúság működését, illetve a közös ügyet, az ifjúság harcát a keleti fronton.¹⁹⁴

Sok kritika érte a Hitlerjugendet és a Birodalmi Ifjúságvezetőséget amiért a vezető szerepet oly nagyvonalúan engedte ki kezéből. Mindez azonban csak látszat volt. Bár az olasz követeléseknek szinte teljes egészében eleget tettek, a kis államok egyenrangúsága csak illúzió maradt. A partnerországok ifjúsági szervezeteibe való beavatkozás nem a szövetség szintjén történt, hanem azon kívül. Az Európai Ifjúsági Szövetség csak egy nagy propagandaértékkel bíró ülés volt, ami a lehető legnyilvánosabb fórum keretében adott helyet annak, hogy előlépjenek azok a szervezetek, akik a HJ-ot partnernek tekintették. E találkozó sem az elvégzett érdemi munka, sem a szervezeti struktúra, sem a későbbi munka tekintetében nem volt alkalmas egyébre, minthogy látszatszervezet maradjon mindvégig. A HJ befolyása a kétoldalú viszonyrendszer által valósult meg, mely nemcsak a kongresszust követően, hanem már jóval azelőtt is fennállt, bár országonként eltérő módon. Ezt maga Axmann is hasonlóképpen értékelte a HJ-ról szóló hadtörténeti összeállításában. A találkozó viszont egy újabb löketet adhatott a „bolsevik–zsidó keleti szörnyeteg” legyőzésére, ami azonban nem a tényleges tetteken, hanem a pozitív hangulatkeltésen keresztül fejtette ki hatását. A korábban tárgyalt, s a szövetségnek tulajdonított feladatok a háború miatti korlátozások következtében és egyéb vázolt okok miatt nem valósulhattak meg. A tervezett Európai Ifjúsági Szállók Szövetsége is meghiúsult.¹⁹⁵

Annyi hatása azonban volt az ügynek Németországban is, hogy a sztálingrádi vereség után már többek között Ribbentrop is magáévá tette az európai államszövetség gondolatát, vagyis tulajdonképpen az Európai Ifjúsági Szövetség „nagyban” történő megvalósítását, amelybe éppen azokat az országokat kívánta bevonni, amelyek képviseltették magukat Bécsben.¹⁹⁶

Az Európai Ifjúsági Szövetség példáján felbuzdulva, de már előzetes szándékok alapján is Tschammer und Osten egy Európai Sportszövetség alapítását helyezte kilátásba, amelyet elsősorban az olasz és a magyar partnerekkel tárgyalt meg. Ebben a szervezetben az európai országos sportszövetségeket kívánta összefogni, az összszervezet képviselte volna az európai sportot Európán kívül és belül, közös sportrendezvényeket tartott volna, hozzájárult volna az egységesüléshez, a fejlesztésekhez, a képzési rendszerekhez, a sportlétesítmények fenntartásához és fejlesztéséhez stb. Minden negyedik évben egy nagyszabású európai sportkongresszust terveztek. Magyarországot ezúttal is Bély képviselte volna. A nyitó konferenciát 1942 októberére (20–24.) tervezték 12 ország (*Bulgária, Dánia, Finnország, Hollandia, Olaszország, Horvátország, Románia, Szlovákia, Spanyolország, Magyarország, Portugália*) részvételével, és össze-

¹⁹² Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Wiener Blätter über die Levente-Organisation. *DZ*, 17. September 1942, 4. o.; Die vormilitärische Jugenderziehung in Ungarn. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 16. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.); BArch, NS 28/115, 268-269. o.

¹⁹³ Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket. *Magyar Lapok*, 1942. szeptember 2., 5. o.

¹⁹⁴ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 3–4. o.

¹⁹⁵ BArch, NS 26/358. Idézi: Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 794–795. o.

¹⁹⁶ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 798–799. o.

sen 10 szakosztály létesült volna a megalakuláskor (birkózás, ökölvívás, vívás, lövészet, kerékpár, lovaglás, labdarúgás, tenisz, műkorcsolya, síelés).¹⁹⁷ A szervezet valószínűleg nem jött létre.

VII. 4. 6. Vidékre küldési akció

A háború alatti külkapcsolatok kényszerű formája volt a gyermek vidékre küldési akció (Kinderlandverschickung, KLV), amely elsősorban a náci Németország tevékenysége révén vált ismertté, de eredete a 20. század elejére nyúlik vissza. Az első világháború idején ilyesfajta tevékenységét már kifejtette a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért*, de az ebben résztvevő gyerekek száma valójában csak 1933 után vált tömegessé. 1917-ben 575 ezer egészségileg (főleg élelmezési nehézségek miatt) fenyegetett gyereket helyeztek el vidéken, míg a weimari időszak első zűrzavaros éveiben e szám drasztikusan csökkent, majd ismét emelkedésnek indult. 1923-ban a Ruhr-vidék megszállása után 438 ezer gyereket helyeztek el nem fenyegetett területeken, de ezután ismét csökkenő tendencia mutatkozott, mígnem 1932 nyarán elérte a mélypontot, amikor a gazdasági nehézségek következtében csak 290 ezer gyerek került vidékre. 1933 után az akciót gyorsan átvette a *Nemzetiszocialista Népjólét* (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, NSV), és 1934 és 1937 között minden évben kb. 650 ezer gyereket vontak be az akcióba, s ebből 370 ezret maga az NSV küldött vidékre; közülük 55 ezren a Saar-vidékről kerültek elhelyezésre, ami az iskolaköteles korú gyerekek kétharmadát jelentette azon a vidéken. 1938-ban a családi gondozóhelyeken elhelyezett 300 ezer gyerek száma 500 ezerre emelkedett. Az Anschluss után már 875 ezer gyermeket küldtek ki, de 1939-ben a háború kitörése ismét csökkenést eredményezett. Majd 1940-ben már ismét 860 ezer gyereket érintett az akció, 1941-re pedig hasonló eredményt vártak. 1940-től egyre inkább a nyugati területek gyerekeit küldték keletre, azaz bekapcsolták Elzászt és Lotaringiát is az akcióba, s így 1940-ben egyedül Kelet-Poroszországba több mint 52 ezer gyerek érkezett. 1941 végéig az akció 25 éves fennállása alatt összesen 11 695 072 gyereket küldtek ki, amelyből az 1933 utáni időszakra összesen 6 230 126 fő esett, amelyek közül 4 568 106 közvetlenül az NSV révén került be az akcióba. A fennmaradó rész helyi és más küldő szervezetek között oszlott meg, beleértve az üzemi gondozást is. A Harmadik Birodalom éveiben az NSV által irányított Birodalmi Központ, amelyre a BIV-nek is jelentős befolyása lehetett azonban már nem elsősorban üdülési céllal küldte vidékre a gyerekeket, hanem feltehetően a náci befolyásolás növelésének lehetőségét látták ebben is. A vidékre, tulajdonképpen üdülésre küldésnek ez a formája ezért a háború alatt is fennmaradt, s a KLV-vel párhuzamosan zajlott. 1943–44-re birodalmi szinten 300 ezer hely rendelkezésre bocsátását tartották szükségesnek.¹⁹⁸

Az üdülésre küldés modellt jelentett a KLV számára is. E lehetőség megfontolása 1939 őszére datálható, amikor is a birodalom nyugati területein szükségesnek tartották az iskoláskorú gyerekek légi támadások idején való kitelepítését. A lengyelországi győzedelmes hadjárat után a kitelepítési rendszer megszervezése azonban lekerült a napirendről. Majd 1940 folyamán helyi szinten ismét előkészületek történtek, aminek hallatán a lakosság a megnyugvás helyett azonban inkább attól tartott, hogy a német hadsereg már nem tudja megvédeni a német városokat az ellenséges bombázásoktól. A számos meggyőzési kísérlet és propagandaakció ellenére a lakosság szkeptikus hozzáállása mindvégig fennmaradt, s emiatt a KLV a háború végéig sem örvendett népszerűségnek.¹⁹⁹

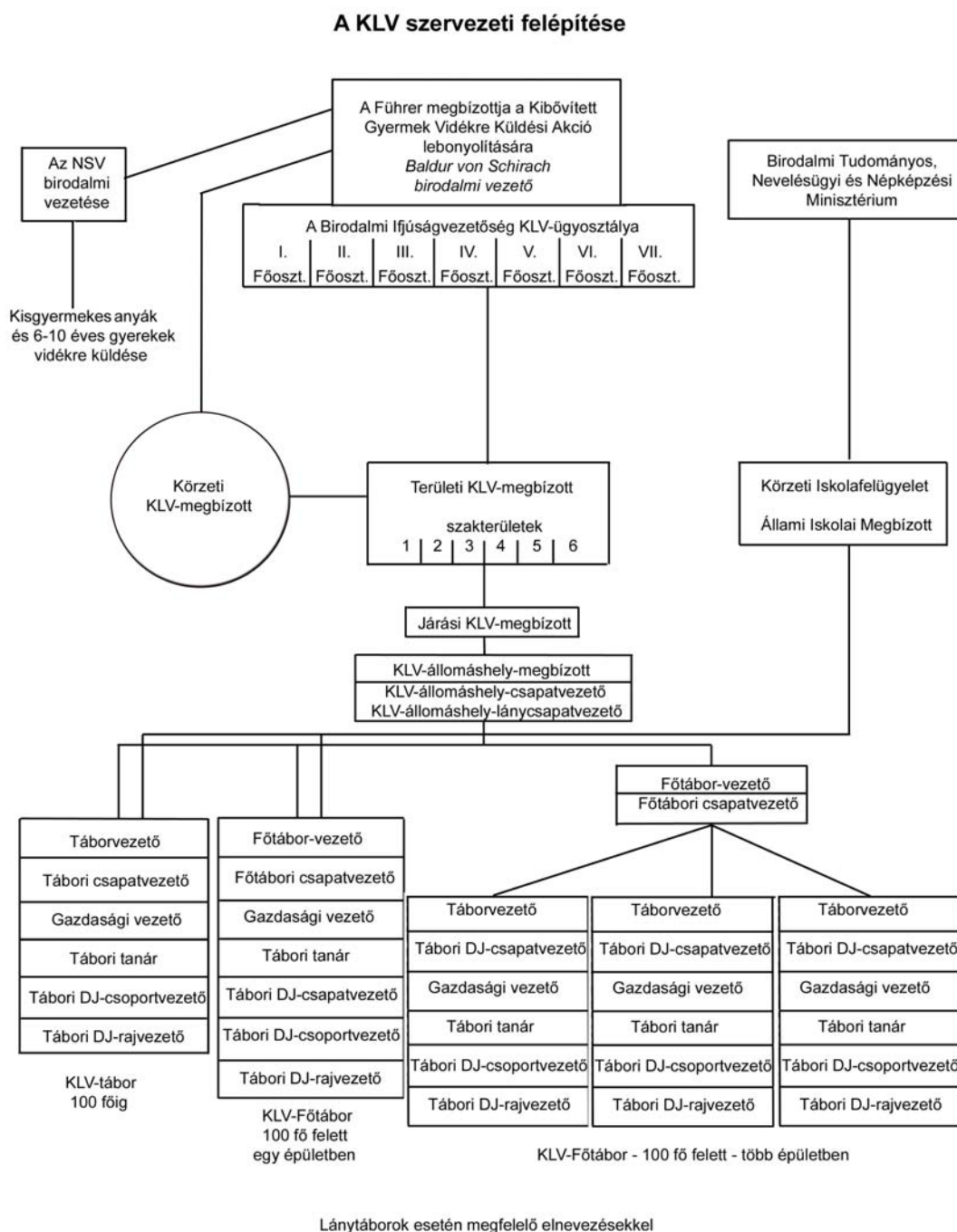
¹⁹⁷ Vortragsnotiz, 18. September 1942 – PAAA, R 27650, 286–292. o.

¹⁹⁸ Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. *Deutsche Nachrichten*, 10. April 1942, 5. o.; Schulz, Heinrich, Der Aufstieg der deutschen Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1941/1. sz., 5–9. o.; Stoppel, i. m., 191–192. o., Gerhard Kock, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...”. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg. Ferdinand Schöningh, Paderborn et al. 1997, 71–72. o.

¹⁹⁹ Kock, i. m., 72–75. o. 1940-ben a HJ hivatalos és nem hivatalos kölcsönös útjait leszámítva, és a KLV-t megelőzően is több ezer gyereket küldtek külföldre. Ebben jelentős szerepet játszottak a már korábban megismert szervezetek. Svájc különböző gyermeküdülőiben kb. 3000 gyerek kapott elhelyezést. Észak-Schleswigben 700 gyerek családnál, Magyarországon 4000 fő kapott elhelyezést a népi németeknél, s 200 fő a magyarországi NSDAP-nál. Szlovákiában a Német Párt 500 főt helyezett el családoknál, cserébe ugyanennyit küldött Szászországba, a szlovák NSDAP pedig 100 főt fogadott. Jugoszláviába (Sváb-német Kultúr szövetség és a NSKOV vette volna fel őket) a tervezett kiküldéseket leállították 1940 júniusában, csak úgy mint a litvániai németekhez küldendő csoportokat. A birodalomban élő idegen nemzetiségű gyerekek közül a berlini svájci követség 350 svájci fiataalt küldött haza nyaralni. A berlini *Magyar Iskolaközösség* (Ungarische Schulgemeinde) és a *bécsi Magyar Iskolaegyesület* (Ungarischer Schulverein) 40, illetve 565 főt nyaraltatott Magyarországon, cserébe a német gyerekek is kedvezményeket kaptak Magyarországon. A királyi *Olasz Kivándorlási Hivatal* 1365 főt küldött hazájába. A külföldi németiség köréből a magyarországi NSDAP 60, az olaszországi NSDAP 200, a holland NSDAP-ról pedig nem tudjuk, mennyi gyereket küldött a Birodalomba. Észak-Schleswigből 200, Szlovákiából 500 fő érkezett. A hollandiai Polgári Igazgatás főnöke 6000 holland fiataalt küldött Németországba, akik Felső-Duna körzetben kaptak elhelyezést. Übersicht über Auslandsentsendungen im Jahre 1940 – PAAA, R 98926.

A KLV abban a formájában, ahogy Európa megismer- te, 1940-ben indult el. *Baldur von Schirach* 1940. szeptem- ber 27-én kapta a megbízást a Führertől, hogy a lehető legrö- videbb időn belül építse ki a gyerekek vidékre küldésének rendszerét. *Gerhard Kock* ku- tatásaiból kiderül, hogy a kér- dés megoldására több verzió is létezett, amelyek közül Hitler a Hitlerjugend által kínált válto- zat mellett döntött. A HJ szá- mára ez komoly győzelem volt, egy újabb a nevelésügyi mi- nisztériummal szemben, s a táborok működése miatt min- den korábbinál szélesebb lehe- tőséget biztosított a HJ számá- ra az iskolai tevékenység befo- lyásolására. Állítólag nyolc nappal később már útnak in- dultak az első vonatszerelvé- nyek. A KLV rendszerének tel- jes kiépülése azonban csak 1941-től valósult meg. Külföld- ön a KLV az eredeti céljai mel- lett tovább növelhette Német- ország befolyását, illetve a szövetségi kötelekeket az orszá- gok és azok ifjúsága között, s további közvetlen példát nyújthatott a HJ által megva- lósított, fejlett ifjúságpolitiká- ra.²⁰⁰

Forrás: Dabel, Gerhard: *Die Erweiterte Kinderlandverschickung. KLV-Lager 1940-1945. Freiburg 1981.*

Mivel KLV már korábban is létezett, mint láthattuk, a HJ saját akcióját kibővített KLV-nek (Erweiterte Kinderlandverschickung) keresztelte el. Lebonyolításában a HJ mellett az NSV és a *Nemzetiszocialista Tanárszövetség* (Nationalsozialistischer Lehrerbund, NSLB) is közreműködött. Az NSV a még nem iskoláskorú, illetve az 1–4. osztályos gyerekek elhelyezéséről gondoskodott, míg a Hitlerjugend 5. osztálytól felfelé küldte vidékre a fiatalokat. Más szervek részére a Führer határozottan megtiltotta a KLV-ben való együttműködést, hogy ezáltal garantálja az egységes vezetést és az átfogó gyermekküldést. *A Kibővített Gyermek Vidéreküldési Akciója Megbízottjának Birodalmi Képviselete* (Reichsdienststelle des Beauftragten des Führers für die Erweiterte Kinderlandverschickung) a Birodalmi Kancelária épületében kapott helyet. Az érdemi munkát Schirach helyetteseként és irodavezetőként tulajdonképpen *Möckel* irányította, aki létrehozta a lebonyolításhoz szükséges főosztályokat: Szállítás, Egészségügyi Szolgálat, Igazgatás és élelmezés, Elszállásolás, emellett két önálló referatúrát a Vezetést és a kialakítást (Ausrichtung) felügyelte, valamint egy Birodalmi Felügyelőséget (Reichsinspektion), amely a táborokban folytatott világnézeti nevelést felügyelte. A KLV

²⁰⁰ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Kock, i. m., 76–79. o.; Schirach, Ich glaubte an Hitler, i. m., 269–270. o.; Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Band 14. Internationales Militär-Gerichtshof, Nürnberg 1948, 454–458. o.; Dabel, Gerhard, KLV. Die erweiterte Kinder-Land-Verschickung. Verlag Karl Schillinger, Freiburg 1981, i. m., 265–267. o.

anyagi fedezetét az NSDAP birodalmi kincstárnoka biztosította a résztvevő tagozatok számára. Ebből a támogatásból a HJ fedezte az elszállásolást, az ellátást, az öltözködést és a biztosítás költségeit, míg az NSV az útiköltségeket, az utazás alatti ellátást és az utazás kezdete előtti orvosi költségeket állta. Az NSLB az iskolai oktatás és a tanárok kiadásait viselte. Az egyes területeken és járásokban külön KLV-megbízottakat neveztek ki. Utóbbiak és a táborok élén álló tábori csapatvezetők (Lagermannschaftsführer) között általában még egy szint volt. Egy azonos településen 8 KLV-tábor, illetve 5 KLV-főtábor esetén megalakították a KLV-állomáshelyet, amelyet a állomáshely-megbízott vagy -vezető vezetett. Főtábort ott alakítottak ki, ahol egy tábor egy településen vagy több tábor azonos iskolából meghaladta a százfős létszámot. Az állomáshely-megbízott volt a tárgyaló partner a hivatalokkal, pártszervekkel és ő biztosította a táborok szükségleteinek ellátását is. Neki voltak alárendelve a táborvezető és főtábor-vezető. Az NSLB és az NSV a HJ-hoz hasonlóan igazította hozzá saját szervezeti struktúráját a feladat elvégzéséhez.²⁰¹

A táborok különböző méretűek voltak. Átlagos nagyságuk 30 és 80 fő között mozgott, de nem voltak ritkák a több száz fős táborok sem. 1941-ben a legkisebb létszám 25 fő volt, a legnagyobb pedig 750 fő.²⁰² A KLV kezdete óta 1943-ig 4683 fiút és 2818 lányt képeztek ki, hogy a táborokban vezetőfeladatokat lássanak el. A szülőknek az élelmiszerről nem kellett gondoskodniuk, sőt aggódniuk sem kellett emiatt, mert általános tapasztalat volt, hogy a gyerekek kissé felhízva kerültek ki a táborokból. A táborokat kiváló ellátásban részesítették, s még hiányárukhoz is hozzájutottak. Az itt lakó fiatalok az általában a fiatalok számára engedélyezett élelmiszer mennyiségnél 10 százalékkal többet kaptak. A táborok egészségügyi gondozását minden esetben a tábori orvos látta el, akinek felcserek, egészségügyi lányok, nővérek, orvos-tan-hallgatók segédkeztek, mint a szokványos HJ-táborok esetében. A szülőktől általában elvárták, hogy olyan felszereléssel bocsássák a táborokba gyerekeiket, amelyeket otthon is használnak.²⁰³

A KLV keretében a legkisebbeket (3 éves kor alatt) az édesanyjakkal együtt menekítették ki a fenyegetett területekről, s 1941-ig csakis a birodalmon belül helyezték el őket. A 4–10 éveseket egyéni vendégszülőkhöz adták, a 10–14 éves korosztályért pedig a HJ volt felelős, akiket tanáraikkal és HJ-vezetőikkel együtt táborokban helyeztek el. A KLV-ben résztvevők kiválasztásában elvi szinten önkéntesség mutatkozott, de nagy agitáció folyt a szülők felé, hogy gyermekeiket a KLV-be küldjék, a propagandaanyagok (köztük a Hände Hoch című film) csak pozitív fényben tüntették fel a táborokat. 1943-tól viszont erősödött a nyomás, mivel a nagyvárosokban és Berlinben beszüntették az iskolai tanítást, de az iskolát elvégezni kötelesség volt, amire ezentúl már csak KLV-táborokban volt lehetőség. Aki nem küldte el gyermekét törvénysértést követett el. A vidékre küldés legalább hat hónapos időtartamot jelentett, amit erősen befolyásolt a közlekedési helyzet. Az elhelyezésre minden lehetséges szálláslehetőséget (hotel, panzió, vendégház, iskola, ifjúsági szálló, HJ-otthon, kastély stb.) igénybe vettek, amelyeket a célnak megfelelően rendeztek be, s a higiéniai teendők, az iskolázás, a szabadidő és a szórakozás számára is biztosítottak külön helyiségeket.²⁰⁴ A csúcsideszakban az érintett városok főpályaudvarait naponta két különvonat hagyta el.²⁰⁵

A BIV, illetve Schirach külön kérte az elküldött gyerekek szüleit, hogy a hat hónapos távollét alatt ne látogassák meg gyerekeiket. Az indok az volt, hogy ezt nem minden szülő tehetné meg, így a gyermekek közötti ilyesfajta különbségtétel nem lett volna jó hatással a tábori közösségérzetre. Másrésztől viszont nyilvánvalóan így lehetett a leghatásosabb nemzetiszocialista indoktrinációt folytatni. Ezt szolgálta az is, hogy a gyerekeket igyekeztek minél távolabb vinni szülővárosuktól, hogy a szülői befolyás minél kisebb legyen felettük. A szülőkkel való kapcsolattartást szolgálta a *Szülői levél* (Elternbriefe) című újság, amelyet rendszeresen kiadtak, s ösztönözték a szülőkkel való levelezést.²⁰⁶ Az oktatás

²⁰¹ Boberach, i. m., 114. o.; NSDAP Partei-Kanzlei, Rundschreiben Nr. 188/42, 7. Dezember 1942 – BArch, NS 6/338, 245. o.; Erweiterte Kinderlandverschickung. In: Kriegseinsatz der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin 1942, 9–10. o.; Kaufmann, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 10. o.; Kock, i. m., 85–89. o. Minden további részlethez (jelentkezők összegyűjtése, szállítás, tábori élet, táborok elhelyezkedése, táborok feloszlása stb.) is lásd uőt és Rüdigert, Selbstverständnis, i. m., 289–298. o.

²⁰² Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152–153. o., 164–168. o.

²⁰³ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädeln – BArch, NS 9/131, 326. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Gerhard, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 231–233. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 211–212. o.

²⁰⁴ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädeln – BArch, NS 9/131, 326. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Gerhard, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 231–233. o.

²⁰⁵ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Deutsche Kriegsjugend ohne Sorgen. Vom Werk der „Erweiterten Kinderlandverschickung“. *Deutsche Nachrichten*, 22. Mai 1942, 8. o.; Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. *Deutsche Nachrichten*, 10. April 1942, 5. o.; Schulz, i. m., 5–9. o.; Stoppel, i. m., 191–192. o.; Boberach, i. m., 115–116. o.

²⁰⁶ Die KLV übertrifft alles. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni. A betegség esetén azonban értesítették a szülőket. Das müßt ihr wissen. Eltern! *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni;

mellett a táborokban ugyanúgy eleget kellett tenni az ifjúsági szolgálati kötelezettségnek, mint otthon az elküldés előtt. A sportra és az egészségmegőrzésre különösen nagy gondot fordítottak. Mivel a táborokban hosszú ideig tartózkodtak a gyerekek, a teljesítményjelvények megszerzése e táborokban is lehetséges volt.²⁰⁷

Az első KLV-résztvevők berlini és hamburgi gyerekek voltak, majd 1940 októberében az akciót kiterjesztették a birodalom nyugati körzeteire, ahol a légi veszély a legnagyobb volt. Az első felvevő helyek falvak és kisvárosok voltak Kelet-Bajorországban, Brandenburgban, Ausztriában, Szászországban, Sziléziában, Szudéta-vidéken, Thuringiában és az annektált lengyel területeken, majd ehhez jöttek még Mecklenburg, Pomeránia, Kelet-Poroszország, Hessen, Württemberg és Baden. Az egyes küldő körzetek számára felvevő körzeteket jelöltek ki, amelyek azonban gyakorta változtak. A birodalmi területek után hamarosan kiterjesztették az elhelyezési lehetőségeket a Protektorátusra, a Főkörmányzóságra, Szlovákiára, 1942-től Magyarországra, Romániára és Jugoszláviára is. 1942-től részt vett az akcióban még Dánia, Bulgária, Lettország, Hollandia, Elzász és Lotaringia, Liechtenstein és Olaszország (Dél-Tirol) is. Az Alpokban, a Szudéta-vidéken, a Balti-tenger partján és a Wartha-vidéken táborok sora jött létre.²⁰⁸

A birodalmi területeken kívül az első számú úticél a Protektorátus volt. A Prága közelében, az Elba partján fekvő Bad Podesbrádot Kock egyenesen a KLV fővárosának nevezte. Az egykori fürdőváros rendkívül jó adottságokkal rendelkezett, ugyanis az üdülőkben 15 ezer főt tudtak elhelyezni. Itt szinte minden hotelt és panziót a KLV foglalt le. A Protektorátusban összesen 35 ezer gyerek elhelyezésével számoltak még 1944-ben is. Schirach 1940 végén jelezte *Hans Frank* főkörmányzónak, hogy a KLV főkörmányzósági területeket is bevonna a célterületek közé. Frank első nekifutásra 3000 férőhelyet tudott felajánlani. A Főkörmányzóságban a Beszkidekben Zakopane és Bad Rabka voltak a fő központok. Az ugyancsak megszállás alatt álló Elzászban elsősorban anya-gyerekek kiküldését történt, hogy a helyi lakosságot ne irritálják jobban a német jelenléttel.²⁰⁹

Szlovákia 1941. február végétől tartozott a felvevő területek közé, s 1942 márciusáig összesen 25 ezer gyerek érkezett ide, akiket elsősorban a Tátrában helyeztek el. Itt azonban csakhamar a lakosság negatív hozzáállásával kellett megküzdeni, mert a szlovák lakosság a fokozatosan rosszabbodó ellátását nem utolsósorban a több tízezer német gyerek jelenlétének tudta be.²¹⁰

A balkáni és magyarországi térségben a KLV leginkább a nagyobb német lakosságú területeket választotta az akció lebonyolítására, amit nagyrészt családi elhelyezéssel oldottak meg. Bulgáriában 1942 augusztusában rendezték be az első mintatábort, ahova csak a köln-aacheni körzetből küldtek gyerekeket. Bulgáriába valószínűleg csak pár száz német fiatal jutott el: itt az egyik központ Varna volt. Lettországban 1942-ben a rigai öböl strandon álló építményeit szemelték ki a KLV számára, de a közlekedési nehézségek miatt a megvalósításra már nem került sor. 1944-ben Lettország evakuálásánál azonban jól jöttek a tervek, hiszen a fiatalokat Rigából ide menekítették ki először.²¹¹ Románia a KLV-ben is jeleskedett, de erre vonatkozóan nagyon kevés információval rendelkezünk. Annyi bizonyos, hogy ide még 1944 telén-tavaszan is érkeztek német gyerekek.²¹²

Hollandiában és Belgiumban a felvevő kapacitás 5000 hely alatt volt, ezért innen inkább a birodalomba irányuló KLV volt jelentős.²¹³ 1941-ben az észak-schleswigi német népcsoport sokadszori megkeresésére mégis engedélyezhetőnek vélték, hogy a KLV keretében kiküldendő gyerekekkel együtt anyákat és gyerekeket is küldjenek Észak-Schleswigbe. Az ügy azonban a külügy- és a belügyminisztérium engedélyén, illetve az észak-schleswigi katonai parancsnok egyetértésén múlt, de további lefolyásáról nincs információnk. Dániába 1943 nyarán érkeztek meg az első gyerekek egy hamburgi KLV iskolai felügyelő javaslatára, de ott októberig mindössze 16 tábort hoztak létre. Az Olaszországban létrehozott néhány mintatábor pedig csak propagandának minősült, s leginkább a kétoldalú barátság fenntartását, s talán az olasz sértettség elkerülését szolgálta. Ezt a kirakat jellegűt erősítette az is, hogy a táborok itt sokkal jobban voltak felszerelve, mint bárhol máshol a birodalomban. Svájcba már csak 1945 januárjában sikerült 500

Kock, i. m., 96. o.; Kaufmann, *Jugendbewegung im 20. Jahrhundert*, i. m., 10. o.

²⁰⁷ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädeln – BArch, NS 9/131, 326. o.; Annahme der weltanschaulichen Fragen des DJ- und JM-Leistungsabzeichens in den Lagern der Kinderlandverschickung. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941 – BArch, NSD 43/1.

²⁰⁸ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: *Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts*. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; KLV – PAAA, R 98927; KLV – BArch, NS 1/2565; *Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr*. In: *Jahrbuch der AO der NSDAP 1942*, 152–153. o., 164–168. o.; Dabel, KLV, i. m., 253. o.; Kock, i. m., 89., 96–97. o.; Boberach, i. m., 114. o.

²⁰⁹ Dabel, KLV, i. m., 256–257. o.; Kock, i. m., 101–102. o.

²¹⁰ Dabel, KLV, i. m., 265–267. o.

²¹¹ Uo., 263., 273. o.

²¹² Aktenvermerk für Schmidt (Hassenpflug), 3. Februar 1944 – BArch, NS 28/120, 181. o.

²¹³ Dabel, KLV, i. m., 260. o.

²¹⁴ An die NSDAP-Gauleitung Schleswig-Holstein, 12. Mai 1941 – PAAA, R 98927.

gyereket elküldeni. Erich Hilgenfeldt, az NSV vezetője ugyanis sokáig tartózkodott ettől a lehetőségtől, mivel a svájci „zsidó–marxista” sajtó okozta negatív hatásoktól tartott. Ezért olyan 500 gyereket küldött Svájcba, akiknek szüleit bolsevikok ölték meg. A háború ezen szakaszában ennek azonban már nem volt különösebb jelentősége.²¹⁵

A KLV egyik különleges formáját képezték a népi német gyerekek tábora. Itt olyan gyerekek neveléséről volt szó, akik német származásúak voltak, de németiségük az idegen országokban megkopott, így germanizálásra szorultak. Itt elsősorban az erre alkalmas népcsoportok – lengyelek, vallonok, flamandok és csehek – jöttek számításba, akiket a KLV szervezetéhez hasonló módon, de más tartalommal neveltek a táborokban, mivel őket egykori, vagy ősük németiségére kellett visszatéríteni. Így elsősorban a német nyelvoktatás és a német kultúra és annak vívmányai álltak az általában három hónapos, a birodalom középső régióiban megtartott táborok nevelési koncepciójának középpontjában. 1942-ben kb. 2000 gyerekről volt szó, akik számára Szászország és a Bajor Keleti vidék területeket jelölték ki a táborozásra. Kock valószínűsíti, ha nincsenek is egzakt adatok, hogy valamivel többen lehettek.²¹⁶

1940 és 1943 tavasza között egyedül a Hitlerjugend 382 616 gyereket helyezett biztonságba, akiket 1621 különvonattal és 58 hajóval juttatott el a táborokba. Kaufmann szerint 1942 végéig 600 ezer gyereket helyeztek el az addig létrejött 2000 táborban, 1943-ban már 5000 tábor működött egy millió fiatallal, az utolsó háborús évben pedig 6000 tábor. Dabel könyvében 2,5 millió főről és 9000 táborról tesz említést.²¹⁷ A külföldi területek a KLV által is erősödő német jelenlét mellett valóban jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a krónikus helyhiány enyhüljön. Végleges és elégséges megoldást azonban ez sem nyújtott, mivel a szóba kerülő országokban az infrastrukturális lehetőségek messze nem voltak olyan fejlettek, mint a birodalmi területeken. Az elküldött gyerekek számát Kock – valószínűleg ez a leghitelesebb számítás – 10 és 14 éves kor között 850 ezerre, 6 és 10 éves kor között kb. ugyanennyire, és kb. fél millióra teszi a hat év alatt anyjukkal elküldött gyerekek számát, ami összesen több mint két millió főt jelent.²¹⁸

VII. 5. Bilaterális kapcsolatok a háború idején

VII. 5. 1. Kiemelt partnerek

VII. 5. 1. 1. Olaszország

A legfőbb partner a háború idején is Olaszország maradt, s ez a megbeszélések számában, a kapcsolatok volumenében is megmutatkozott. Az olasz–német kulturális egyezmény alapján és az ifjúsági kapcsolatok fontossága következtében az iskolákban és a párttagozatokban be kellett vezetni a másik ország nyelvének oktatását. A GIL-ben a német nyelvoktatást már 1939 végétől megkezdték. Az egyezmény tanárkeret is tartalmazott e cél megvalósítására. A HJ egyes munkaközösségei pedig már korábban is alkalmaztak birodalomban élő olaszokat.²¹⁹ A kötelező kapcsolattartáson és udvariasságon túl a Hitlerjugend azonban sok esetben szkeptikusan tekintett az olasz ifjúság teljesítményére. Egy 1941. februári helyzetjelentésben éppen a határozottságot és az áldozatkészséget hiányolta belőle. Az olasz ifjúság számszerű fejlődését azonban nem érthette kritika. Miközben 1941 végén a GIL tagjainak száma 7,9 millió, ebből 5,4 millió fiú és 2,5 millió lány, 1942-ben pedig már kb. 9 millió volt, addig a megszállt területek arab ifjúság a Liktorium Arab Ifjúsági Szövetségében (Gioventù araba del Littorióban) folytatott „népiségének megfelelő” tevékenységet. A GIL vezetését 1941-ben az 1914-ben született, a spanyol polgárháborút is megjárt Aldo Vidussoni vette át, aki korábban a GUF (hallgatói szervezet) vezetője volt.²²⁰ 1940-től a kapcsolatok a korábbi mederben folytak tovább, jóllehet intenzitásuk vesz-

²¹⁵ Kock, i. m., 102–107. o. A KLV egyes részleteiről lásd még a HJ partnerországairól szóló fejezeteket.

²¹⁶ Uo., 131–133. o.

²¹⁷ Die Leistungen der KLV-Lager. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 102–103. o.; Kaufmann, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 10. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung, i. m., 231–233. o.; Das müßt ihr wissen. Eltern! *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen–Nord, Westfalen–Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung, i. m., 231–233. o.; Dabel, KLV, i. m., 14. o.

²¹⁸ Kock, i. m., 134–143. o.

²¹⁹ Az egyes területek a nyelvoktatás terén elért eredményeket 1940 elején külön fel is mérték. Deutsch–italienisches Kulturabkommen. *Reichsbefehl*, 20/K, 12. Januar 1940 – BArch, NSD 43/1, 132674. o.

²²⁰ Auslandsdienst, Bericht Nr. 218/41. Vertraulich, Italien, Lagebericht, Rom, 4. Februar 1941 – BArch, NS 43/384, 110–113. o.; Die Jugend unter der faschistischen Regierung. *DZ*, 10. September 1942, 6. o.; *Marrum, Hans – Gollmar, Heinz*, Glückliche Jugend unter dem Likatorenbündel. *Das Junge Deutschland*, 1940/5. sz., 138–142. o.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 66. o. A Hitlerjugend a háborús években, de legkésőbb 1942-től rendszeres hely-

tett erősségéből. A dél-tiroli területek előnyben részesítése megszűnt, az utak túlnyomó többsége fontos észak- és középolasz városokat érintett, Dél-Itáliába pedig már csak ritkán látogattak el a HJ-csoportjai.

1940-ben a GIL önkénteseinek felvonulására a BIV 250 fős HJ-delegációt küldött ki Olaszországba, olyan HJ-vezetők irányítása alatt, akik a háborúban nagy érdemeket szereztek. A gyűlésre, amely az olasz ifjúság menetének (Marsch der Jugend) zárását jelentette, a Hitlerjugenden kívül 200 ifjú érkezett Spanyolországból, 177 Magyarországról, 170 Bulgáriából és 100 fő Romániából. A 22 önkéntes GIL-zászlóalj és a külföldi küldöttségek felsorakozása után Padova közelében 141 harcászati gyakorlatra is sor került, majd a Duce és a kormánytagok előtti felvonulás zárta le a fasiszta ifjúság demonstrációját. A BIV már előzetesen rendelkezett hozzávetőleges információkkal más résztvevő országok küldöttségének létszámáról, így kalkulálták ki a HJ-küldöttség 250 fős létszámát, ugyanis egy nemzetközi ifjúsági rendezvény számára presztízserértékű volt, így a HJ-nak olyan létszámban kellett képviseltetnie magát, ami egyenrangúságát mutatta a GIL-lel. A csoportot éppen ezért minden HJ-területről különleges odafigyeléssel válogatták össze.²²¹ A rendezvény a külföldi küldöttségek meghívása által a HJ szerint annak veszélyét is magában rejthette, hogy az olasz ifjúság – akár a HJ ellenében is – európai vezető szerepre áhítozik, de legalábbis arra, hogy a HJ-tal párhuzamosan nemzetközi rendezvényeket bonyolítson. Már-már Mussolini párhuzamos háborúk elvének ifjúsági megvalósulása kezdett kibontakozni.

1940 októberében a római német konzul ösztönzésére a Német–Olasz Társaság meghívta a HJ müncheni rádiós színjátszó csapatát Olaszországba, amelynek különböző olasz városokban (Róma, Nápoly, Genova, Torino, Milánó) terveztek fellépéseket. Ezeket a birodalmi német kolónia tagjai és az olaszok, főleg a GIL-csoportjai látogatták volna az előzetes elvárások szerint. Emellett a csoport a HJ Országos Ifjúságvezetőségének vezetőülését is színesebbé tette fellépésével. Az út tervezett időpontja november 20. és 28. közé esett. A csoportot a BIV Kulturális Hivatalának helyettes vezetője, Radeck főkörzetvezető vezette.²²²

1940 októberében a BIV első alkalommal akart létrehozni csere kapcsolatot építésszek között. Célja az volt, hogy a HJ, illetve a GIL felsőbb vezetésében dolgozó, ifjúsági otthonokat és iskolákat tervező építészeknek lehetőséget adjon a másik szervezet építészetének megismerésére. Első lépésként 5–8 főben gondolkodtak mindkét részről, akik a másik országban tanulmányozhatták volna az architektúrákat. A GIL jónak tartotta az elképzelést, de javasolta annak későbbre halasztását, mivel számos építész éppen a háborúban szolgált.²²³

1940 novemberében (november 7. és december 6. között), az NSDAP feldafingi birodalmi iskolájának 8. osztályosai első alkalommal vettek részt olaszországi úton a GIL vendégeként, ami egy cserekapcsolat meghonosításának kezdetét jelentette. A küldöttséget már a brenneri határállomáson a bozeni GIL 100 fős csoportja fogadta, amely tovább utazott Forliba, a GIL Repülő Iskolájába (Colegio Aeronautico). Másnap a vendégek megismerték az intézményt, majd megkoszorúzták az ismeretlen katona és a fasiszta mozgalom elesettjeinek emlékművét. A további napokon olaszoktatással és kirándulásokkal töltötték az idejüket, előadásokat hallgattak (pl. az olasz irodalomról, a fasiszta párt-ról, a GIL létesítményeiről), sportversenyeket tartottak a HJ és a GIL között, ünnepségeken vettek részt. A kirándulásokon mindenhol külön találkozókat szerveztek a párt és a GIL helyi csoportjaival, illetve iskoláival. A HJ csoportja így ellátogatott Predappioba, ahol megtekintették Mussolini szülőházát, Ravennába, Velencébe, Bolognába, Mercato–Saracenóba, Faenzába. Az olaszországi tartózkodás második felében Róma volt a következő úticél. Itt megtekintették a fasiszta forradalomról szóló kiállítást, a Forum Mussolinit, Orvietóban pedig a női akadémiát. Rómában a nevezetességek mellett fogadta őket az NSDAP római helyi csoportja is, valamint a GIL helyettes parancsnoka. Róma után a következő állomás Firenze volt, majd Fiesole, végül a firenzei pályaudvaron búcsúztatták el a vendégeket. A birodalmi iskola 1941 nyarán várta az első küldöttséget Olaszországból, amely a feldafingi látogatás után németországi kiránduláson vett részt.²²⁴

zetjelentéseket készített az európai ifjúságokról. A GIL esetében a néhol felbukkanó kritikák mellett általában pozitív megnyilvánulások voltak tapasztalhatók. Megállapították, hogy a GIL nem küzdött oly mértékben a személyügyi problémáktól, mint a HJ, így a szervezet fejlődése minden területen előrehaladt. Különösen kiemelték a GIL remek sajtótevékenységét, illetve a kiépülőben lévő film- és kulturális munkáját. A védfelkészítés terén sor került a különleges alakulatok, különösen a motoros és repülő egységek bővülésére. 1942-től német értesülések szerint a GIL költségvetése megháromszorozódott, mivel 43 saját iskola létrehozását tűzték ki célul, amelyből 10 1942 elején már állt is. Rückblick 1941 – Italien. RjF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33, 6. o.; Europa – Erdteil der Jugend. VB (Münchener Ausgabe), 13. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411).

²²¹ RjF Auslandsamt an das AA, 30. September 1940 – PAAA, R 98920; Wie Italien seine Jugend stahl. DAZ, 9. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 208. o.)

²²² RjF Auslandsamt an das AA, 25. Oktober 1940 – PAAA, R 98920.

²²³ RjF Auslandsamt an das AA, 29. 10. 1940 – PAAA, R 98927; Verbalnote an die Deutsche Botschaft Rom. Übersetzung, 20. Januar 1941, AA an die RjF, 19. Februar 1941 – PAAA, R 98927.

²²⁴ Reichsschule der NSDAP Feldafing an das AA. Bericht über die Italienfahrt der 8. Klasse der Reichsschule der NSDAP Feldafing vom 7. No-

1940 decemberében a GIL jelezte, hogy 10 tisztet küldene Németországba 8–14 napos időtartamra, hogy tanulmányozzák az újjáépítést Szlovákiában, a Protektorátusban és a Főköormányzóságban. Cserébe az olaszok felajánlották, hogy a háború befejezése után hasonló létszámú HJ-delegációt hívnának meg Líbiába. A külügyminisztériumnak összességében nem volt kifogása a látogatás ellen, de kikötötte, hogy a látogatók mellé kíséretet kell adni, amely megakadályozza az olaszok kapcsolatba lépését a helyi lakossággal; vagyis hogy újra felvegyék a kulturális kapcsolatokat a csehekkel, ami a háború miatt szakadt meg.²²⁵

1940 végén az újabb együttműködési teret az előkatonai híradóképzés olaszországi tanulmányozása és a sportfelügyelők német–olasz cseréjére tett javaslat jelentette. Az apropót az adta, hogy a BIV éppen akkor több tanfolyamot rendezett híradóképzésből. Mivel a GIL ilyen kurzusokat már ugyancsak régebb óta tartott, a BIV engedélyt kért, hogy olaszországi megbízottja, Wilke tanulmányozhassa ezeket a kurzusokat. Tervezték továbbá, hogy a BDM számára további sportiskolákat nyitnak, s az iskolák tanfolyamaira az olasz ifjúság képviselőit is meg akarták hívni. Cserébe német lányokat küldtek volna ki a GIL hasonló tanfolyamaira.²²⁶

A kapcsolatokba új vonásokat hozó, új hagyományokat teremtő 1940-es év után 1941-ben még hasonlóan intenzív volt a kapcsolattartás Európa két „vezető” ifjúsága között. 1941 tavaszán a HJ csarnokversenyein Stuttgartban ismét részt vett egy olasz csapat, amely azonnal olaszországi meghívást intézett a HJ felé. Így Peschke a svábföldi HJ vezetőjeként 18 HJ-vezetővel indult útnak június 15. és 30. között Velence, Ravenna, Firenze, Róma, Nápoly, Genova, Torino, Milánó, Verona útvonalon, s az út során kapcsolatba lépet a GIL-lel és a BIV római megbízottjával is.²²⁷

1941 májusában a bécsi birodalmi adó HJ színjátszó csapata, a szertorna és a gimnasztika birodalmi győztesei látogattak Torinóba. A csoportot a GIL már az állomáson fogadta. Az első estén a Német–Olasz Társaság adott fogadást, hogy ezáltal is lehetőséget teremtsen a HJ és a németül beszélő olasz ifjúság személyes megismerkedésére. A második este a torinói színházban került sor a HJ bemutatóira 3500 néző előtt, amelyen nemcsak a GIL nagyszámú küldöttsége volt jelen, hanem a Fasiszta Párt, a hadsereg és a főiskolák képviselői is. A torinói konzulátus területéről minden fasiszta körzetvezető megjelent. A prominens olasz vendégeknek és a HJ-küldöttség vezetőinek a konzul az előadást megelőzően fogadást adott. Mind politikai körökben, mind a sajtóban, mind pedig a társadalom szélesebb köreiben óriási értékkel bírt a HJ látogatás. Milánóban az ottani HJ által rendezett esten vett részt a küldöttség. A kórus régi német népdalokat énekelt, a gimnasztikacsoport ritmikus gimnasztikát, a tornászok talajtornát, illetve korlátot, nyújtót és ugrót-

vember bis 6. Dezember – PAAA, R 98927.

²²⁵ Referat Karbatsch an den Vertreter des AA beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren, 5. Dezember 1940 – PAAA, R 98926; AA an die RJF, 24. Januar 1941 – PAAA, R 98926.

²²⁶ Fernschreibstelle des AA, Telegramm der Gesandtschaft Rom an das AA, 23. Januar 1941 – PAAA, R 98927.

²²⁷ Grenz- und Auslandsamt an das AA, 3. Mai 1941 – PAAA, R 98927.

Német látogatások az 1940-es években

szekrényen mutattak be gyakorlatokat. A rendezvényen kb. 800 fő jelent meg, köziük a Fasiszta Párt birodalmi és helyi képviselői, valamint a milánói prefektus és körzetvezető, a védkörlet-parancsnok, a két alpolgármester, a Német–Olasz Kultúrtársaság milánói csoportjának elnöke, valamint természetesen a GIL képviselői. A HJ-nál tartott előadói est mellett a csoport felkereste a legnagyobb milánói katonakórházat is, ahol 1200 sebesültnek adott délutáni előadást. Hasonló stílusú látogatás volt 1941 júniusában a GIL Zeneakadémia delegációjának németországi útja június 10. és 27. között. A közlekedési nehézségek miatt a csoport ugyan nem jutott el a tervezett célállomásra, Breslauba, de helyette Drezdába, Prágába és Bécsbe látogatott. Prágában nagy nyilvános zenei bemutatóra is sor került.²²⁸

1941 őszén Rüdiger meghívására 15 fős küldöttségével érkezett Németországba 10 napos látogatásra az olasz lányvezető, Penelope Testa. A vendégeket először Münchenben fogadták, ahol Marta Stöckl főkörzetvezető bemutatta nekik a BDM egészségügyi tanfolyamát, részt vettek egy vezetőképző tanfolyam délutáni programján, megtekintettek egy barkácskiállítást, illetve egy gimnasztikai munkaközösséget a BDM Hit és Szépség Tagozatánál, s látogatást tettek a müncheni rádiós színjátszó csoportnál. Rüdiger Gatowban, a HJ Külföldi Házában fogadta a vendégeket. A két napos berlini tartózkodás során megismerkedtek a várossal, jártak a BIV-en és a birodalmi sportpályán, illetve a BDM babelsbergi birodalmi iskolájában. Hannoverben Lauterbacher körzetvezető fogadta őket, itt is részt vettek a HJ szolgálatán, illetve egy BDM-tagozat rendezvényén. Jártak a braunschweigi akadémián, ahol egy féléves lánytanfolyamba tekintettek be. Az utazás végén Lipcsében és Drezdában további HJ-létesítményeket kerestek fel, s a Szász Svájc sziklás vidékeire is ellátogattak. 1941-ben a brandenburgi, hamburgi és felföldi HJ, illetve frank BDM találkozott az olasz ifjúsággal, a brandenburgiak pedig részt vettek a GIL táborain. Az északi tengeri HJ és a hessen–nassau BDM a birodalmi német ifjúság táborait kereste fel.²²⁹

Az 1941-es év fő eseménye azonban Axmann látogatása volt Olaszországban, amelynek pontos lefolyása nem rekonstruálható. Axmann helyettese, Möckel 1941. novemberi útja során Sellanival és Bonamicivel, a GIL parancsnokhelyetteseivel találkozott, akikkel már az 1942-es programról folytattak megbeszélést. Ez a program továbbra is meglehetősen terjedelmesnek ígérkezett mind a sport és a kultúra, mind pedig a szellemi élet területén. A tervek megvalósítása 1942 januárjában kezdődött el. 16 GIL-tag látogatott nyolc hétre Németországba, ahol a szakmai képzést, a szakmai utánpótlás irányítását, a szakmai versenyt, és a tanműhelyeket tanulmányozta. Berlinen kívül Pomerániát, Hamburgot, Duisburgot, Ruhr–Alsó–Rajná, Felföldet, Szászországot és Alsó–Szászországot keresték fel. A delegációt Feliciani altörzsvezető vezette, s többek között elkísérte őket a GIL Szociális Hivatalának vezetője, Cordona is. A sajtó, a propaganda, a rádió, a film, a képzőművészetek stb. terén való együttműködés fejlesztésére 1942 januárjában a BIV III. főhivatalának vezetője, Rainer Schlösser utazott Rómába egy küldöttség élén. A programok további megvalósításáról egyelőre nem rendelkezünk információkkal, mindössze annyival, hogy AHS-tanulók, a Motoros, a Haditengerészeti és a Híradós HJ útjaira, KLV-vezetők látogatásaira, a BDM-tagozat olasz munkaközösségeinek útjaira került sor.²³⁰

A Marca su Roma 20. évfordulójára Axmann az Európai Ifjúsági Szövetség elnökeként, valamint a GIL főparancsnoksága vendégeként kívánt Olaszországba látogatni, amiről egy héttel az esemény előtt a külügyminisztérium még semmi konkrétumot nem tudott. Luther kérte, hogy várják meg a programot és az olaszok óhajait. Az utazás 1942-ben le is zajlott, Axmann Möckel is elkísérte. Ellátogatott Rüdiger és Schirach is, utóbbit a római HJ is fogadta.²³¹

Az 1942-es program megvalósítása során 1942 második felében azonban napról napra nagyobb technikai nehézségek mutatkoztak, s ezt csak tetézte bizonyos belső ellenállás az EISZ bécsi kongresszusa után, így 1942 novemberében leállították a kétoldalú programokat. A nyelvtanár-csere is zátonyra futott. Egyrészt nem volt kellő számú jelentkező, másrészt az az egy fő, aki Olaszországból érkezett, rosszul érezte magát Németországban, így hat hét után távozott, s ezzel ez a program véget is ért. A HJ a GIL-lel alakuló együttműködés fejlődését viszont megnyugtatónak tartotta, s továbbra is úgy vélte, hogy az 1942-re összeállított program addigi megvalósítása nagy reményekre jogosít fel. Wessely a GIL-főparancsnokságával folytatott megbeszélésén értékelte az 1942-es munkaprogramot. Ez a megbeszélés a különböző tevékenységi formák törlése ellenére kielégítően zajlott. Az előzetes tervek alapján szóba került az 1943-as mun-

²²⁸ Deutsches Konsulat an das AA, 15. Mai 1941 – PAAA, R 98927; Deutsches Generalkonsulat Mailand an das AA, Mailand, 17. Mai 1941 – PAAA, R 98927; RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

²²⁹ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Italiens Mädelführerin besucht das Reich. *Das Deutsche Mädel*, 1941. November.

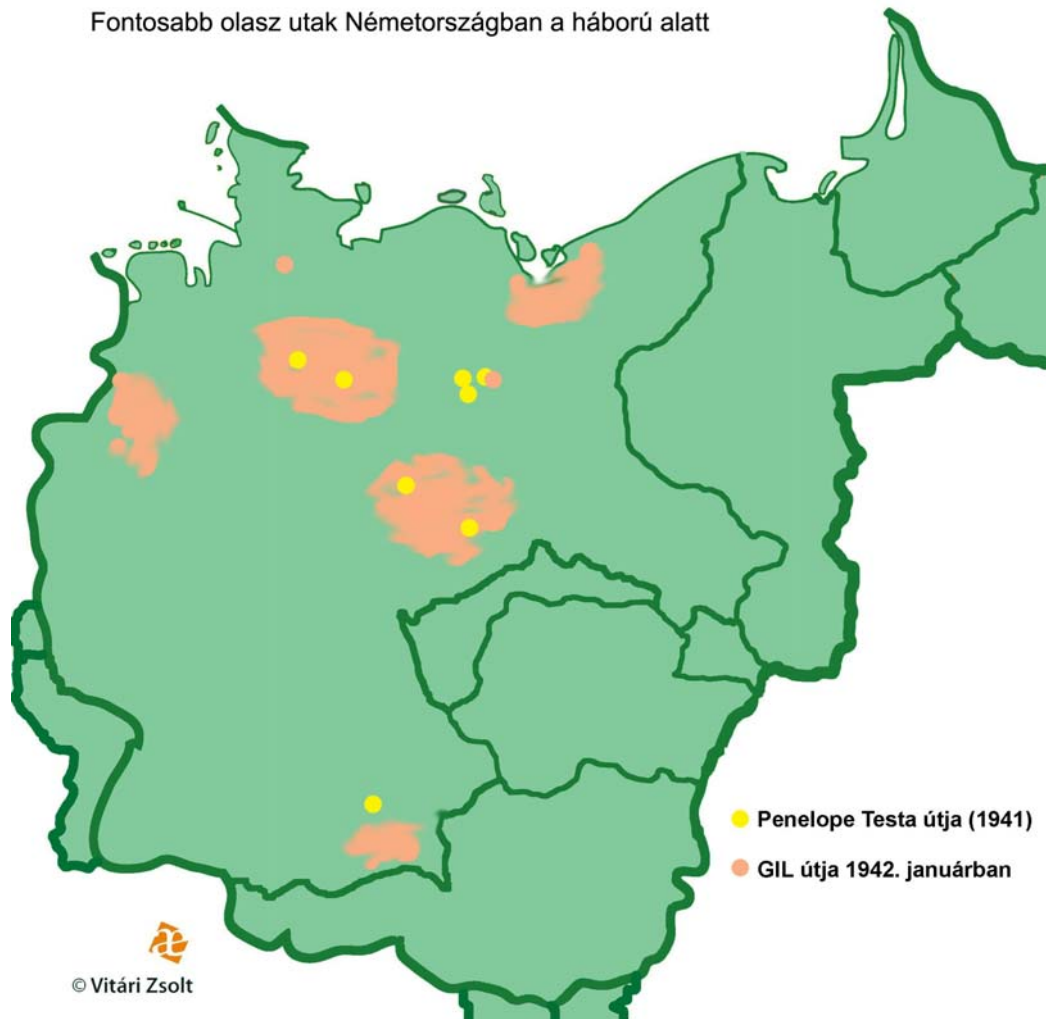
²³⁰ Auslandsdienst, Bericht Nr. 218/41. Vertraulich, Italien, Lagebericht, Rom, 4. Februar 1941 – BArch, NS 43/384, 110–113. o.; Rückblick 1941 – Italien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, *Lageberichte*, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Die Hitler–Jugend-Arbeit in Italien. Die Hitler–Jugend im Kriege, 23. Bericht, 1943. február, 3–4. o.

²³¹ Fernschreiben mit G-Schreiber, zu Partei 9361/42 (Luther), 13. Oktober 1942 – PAAA, R 27662, 148. o.; Die Hitler–Jugend-Arbeit in Italien. Die Hitler–Jugend im Kriege, 23. Bericht, 1943. február, 3–4. o.

katerv, de a háború miatt várható korlátozások miatt a BIV erre nem kívánt javaslatot tenni. A kölcsönös ifjúsági csere kapcsán csak kis csoportokkal számoltak, maximálisan 10 fős létszámmal, és a programot kifejezetten szakmailag hasznos tanulmányutakra kívánták korlátozni. A Németországban dolgozó olasz ifjak összefogásának kérdését a BIV valószínűleg nem terjesztette megbeszélésre.²³² Mindebből már egyértelművé vált, hogy a háború elhúzódása miatt a HJ külkapcsolatai is egyre inkább csak a háborús erőfeszítéseket szolgálták.

1943 márciusában Bonamici alparancsnok, Leonini konzul és a német követség részéről Dr. Albrecht jelenlétében

Fontosabb olasz utak Németországban a háború alatt

Schmidt főkörzetvezető beszélt meg a jövőbeni olasz–német ifjúsági együttműködés főbb vonalait, amit azután Schmidt hivatalvezető a GIL főparancsnoksága részéről Amatori kapitánnyal pontosított. Első helyen megbeszélték az EISZ megalapítását és a további, ezzel kapcsolatos kérdéseket. A német és az olasz ifjúság háborús tevékenységének további összehangolására egy 4–5 fős bizottság felállítását tervezték, amely Velencében ült volna össze. Tagjai a légvédelem, az előkatonai kiképzés, a KLV, a lánybevetés területéről érkeztek volna, és mindkét ifjúságvezetőség propagandahivatala is képviseltette volna magát egy-egy fővel. Amatori a propaganda további erősítését különösen fontosnak tartotta, még több rádióadás-cserét, sajtóirányítást, valamint kép- és filmanyag ren-

delkezésre bocsátását szorgalmazta. Schmidt egyetértett azzal, hogy csak a háború szempontjából fontos propagandára van szükség és javasolta, hogy az ösztöndíjasok, egyetemi hallgatók, zenetanárok stb. cseréjét állítsák le. A német–olasz ifjúsági együttműködésnek ugyanis nem szabadott terhet jelenteni a két ország vezetése számára, sőt a feladatok háborús prioritásokra irányításával újabb impulzusokra volt szükség. A megbeszélés nyomán bizonyos időközönként 3–4 vezetőből álló csoport meghívását helyezték kilátásba, amelynek feladata a bizottság által megbeszélt munkaterületek helyszíni tanulmányozása volt. Leonini konzul javasolta a megsebesült fiatalok cseréjét, s alkalmazását a légvédelmi ágyúkon. Megbeszélték a Führer születésnapjára szánt április 20-i olasz rádióműsort.²³³ A kétoldalú olasz–német együttműködés tekintetében csak kisebb vezetői csoportok látogatását tervezték a háborús tevékenységek tanulmányozására. A politikai cél pedig a tengely ifjúságának összetartozás-érzésének erősítése volt.²³⁴

A HJ a negyvenes évek elején Olaszországban összesen 650 tagot számlált (130 HJ, 180 DJ, 156 JM, 184 BDM), akik 12 állomáshelyen (Standort) és 6 támaszponton (Stützpunkt) szolgáltak (Milánó, Róma, Trieszt, Meránó, Bozen,

²³² RJF Auslands- und Volkstumsamt BDM Amtsreferat (Wedel) Aktennotiz Oberbannf. Schmidt, 8. März 1943 – BArch, NS 28/117, 31. o.; Rückblick 1941 – Italien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, *Lageberichte*, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Besprechungspunkte mit dem Generalkommando der GIL von Obf. Wessely – BArch, NS 28/117, 32. o. A német és olasz ifjúsági kapcsolatok intenzívebbé tétele kapcsán felmerült, hogy egyes olasz városok ifjai német városok ifjaival cserélnek írásokat. Aufzeichnung Betr.: Besprechung Oberbannführer Schmidt mit dem Chef des Presseamtes der GIL Caprino am 20. März 1943 – BArch, NS 28/117, 22. o.

²³³ Schmidt utalt rá, hogy Németországban futnak a GIL anyagai, de a további kiválasztás szempontjából fontos a propagandavezetők felvétele a bizottságba. Amatori megígérte, hogy segít egy alkalmas római ingatlan megszerzésében, amely az országban szétszórta, népiségileg veszélyeztetett fiúkat és lányokat vehette fel, ami tkp. a római internátus bővítése lett volna. Aufzeichnung betr. Besprechung des Obf. Schmidt (RJF) mit Capitano Amatori (GIL) am Donnerstag, den 18. März 1943 – BArch, NS 28/117, 23–27. o.

²³⁴ Vorgesehene Besprechungspunkte mit dem Generalkommando der GIL – BArch, NS 28/117, 28–30. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 796. o.

Fiume–Abbázia, Torino, Nápoly, Firenze, Genova, Velence, Palermo, Görz, Póla, Catania, Messina, Bologna és Párma). Bár ez viszonylag kis létszám volt, viszont a német fiatalok jócskán szétszórva éltek az országban, aminek következtében a HJ munkája nem rendelkezett a legjobb feltételekkel. Rómában a megbízott Siegfried Nickel, majd Heinz Wilke volt, míg az Országos Ifjúságvezetőséget Götz Krack vezette, akit 1942 novemberében Rolf Redeker váltott, aki a megbízotti tisztelet is átvette.²³⁵ A legfőbb lehetőség talán a HJ nyári táboraiban rejlett. A római csoport minden évben ötnapos táborozáson vett részt Braccianóban. 1940-ben majdnem minden lány részt vett, így összesen 35-en vonultak táborba, és kb. ugyanennyi fiú.²³⁶ Az olaszországi német ifjúság a Lago Maggiore-n is tartott táborozást, amelyet az NSDAP 1936-ban meggyilkolt svájci országos vezetőjéről, Wilhelm Gustloffról neveztek el. 1940-ben pár hetes táborozáson vettek részt lányok és fiúk egyaránt, ahová a milánói kolónia – amely a legnagyobb volt Olaszországban – 32 fiút és 8 lányt küldött, Rómából 20 fiút és 11 lányt, Triestből 20 fiút és 7 lányt érkezett, s további táborozók jöttek Genovából, Firenzéből, Torinóból, Bozenből, Meránból és Nápolyból.²³⁷

VII. 5. 1. 2. Japán

A harmincas évek második felének látványos eseményei után a soron következő 1940-es német–japán ifjúsági vezetősere kapcsán irányelveket fogalmaztak meg. A továbbiakban mindkét részről 6 ifjúsági vezető cseréjével számoltak, hogy megismerhessék a meglátogatott ország ifjúságát a háborús időszakban is. A tervezett tartózkodás ideje kb. két hónap volt, az út programját pedig a vendéglátó állította össze. Ebben az új formában 1940 októbertől 1941 januárjáig zajlott az első csere.²³⁸

A HJ-csoport a BIV távol keleti referense, Heinrich Jürgens vezetésével érkezett a Japán 2600 éves fennállásának tiszteletére rendezett ünnepekre. Látogatásuk a Japán

által megszállt területre irányult. A Pekinggel való megismerkedés után, fontos katonai és más vezető személyiségekkel találkoztak. A japán követség fogadta őket teára. Két napos utat tettek Kalganba, ahol a mongolok életével és szokásaival ismerkedtek a mongol herceg vendéglátása mellett. Az út kínai részének záróakkordját a követségen adott sajtófogadás jelentette, melyen képeket mutattak be a német ifjúsági mozgalomról. Ezután Hsinkingbe érkeztek. Fogadásukra a pályaudvaron a japán fogadóbizottság mellett, a helyi német követség, NSDAP és a teljes helyi HJ felvonult. A követség teás fogadást adott a küldöttség tiszteletére. Másnap a német közösség vendégei voltak. Útjuk egy részét Mukdenben töltötték, ahol a város polgármestere, Kobayashi főtitkár, és a városi igazgatás tagjai, a helyi Concordia Ifjúság, a helyi NSDAP, a HJ és a német közösség tagjai jelentek meg tiszteletükre. A vendégek megkoszorúzták a háborús emlékművet, másnap várost néztek és kirándulást tettek Fushunba. December 14-én rádióadást sugároztak Németországba, majd megtekintették a várost, a hősi emlékművet, felkeresték a külügyi hivatalt, a német követséget és a

²³⁵ Unsere Hitler-Jugend-Arbeit in Italien. Die Hitler-Jugend im Kriege, 23. Bericht, 1943. február, 3–4. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.

²³⁶ Beim Standort Rom im Lager. *Das Deutsche Mädel*, Juli 1940, 18. o.

²³⁷ Wilhelm Gustloff Lager am Lago Maggiore. *Das Deutsche Mädel*, August 1940.

²³⁸ A költségeket a vendéglátó ország viselte, sőt a cserevezetők még zsebpénzt is kaptak. Richtlinien für den Jugendführeraustausch zwischen Deutschland und Japan, 14. August 1940 – PAAA, R 98927; Deutsch-japanischer Jugendaustausch. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 91. o.

japán követséget. Két nap szabadidőt is kapott a küldöttség, azonban ekkor számos látogató kereste fel őket a hotelben. A csoport december 15-én távozott. A HJ-küldöttség 1941. január 4-én érkezett vissza Berlinbe. A követség úgy értékelte, hogy a látogatás teljes siker volt.²³⁹

A japán ifjúsági vezetők 1940. október 1. és november 30. között tartózkodtak Németországban. A vendéglátók a megszállt területek életébe is bepillantást engedtek, így a németországi út mellett a Főköormányzóság, a Protektorátus, valamint Hollandia és Dánia felkeresése is a programpontok között szerepelt. Berlinben a szokásos városnézés és koszorúzás mellett fogadta őket a birodalmi ifjúságvezető. Látogatást tettek Prierosban, Storkowban, Tiefenseeiben, Oranienburgban és Rudowban, a Repülőtechnikai Előiskolában, a birodalmi sportpályán és Potsdamban is. Trebbinben egy vitorlázó repülős tábort néztek meg. A további állomások voltak Danzig (Gdańsk), Gotenhafen (Gdynia), Zoppot (Sopot) és Marienburg (Malbork), ahol megnézték a rendi kastélyt (Ordensschloss), majd Osterode (Ostróda), illetve a boydeni (Bajdy) háztartási iskola következték. Hohensteinban (Olsztynek) megkoszorúzták a Tannenberg-emlékművet. Majd következett Varsó, Krakkó, Breslau, Prága, Brünn, Bécs, Linz, ahol a Hermann–Göring–Műveket tekintették meg, továbbá Salzburg, Berchtesgaden és Königssee. Berchtesgadenben a Führer házát, az ifjúsági szállót és a sóbányát keresték fel. Münchenben a Barna Ház, a Feldherrnhalle, a Német Múzeum és a művészeti kiállítás szerepelt a programban, majd Nürnbergben a város, az ifjúsági szálló és a pártnapok színhelye. Rothenburg után Stuttgartba vették az irányt, ahol a DAI-ban jártak. Karlsruhe után Strassburgban jártak, megtekintették a Nyugati falat (Westwall) és a Maginot-vonalat, majd Mainz, Köln következett. Leverkusiben a Bayer-műveket, Düsseldorfban a Goebbels ifjúsági szállót és a Schlageter emlékművet nézték meg. Következett Essen a Krupp-művekkel és egy szénbánya megtekintésével. Rotterdamban a Todt-szervezet és a Birodalmi Munkaszolgálat munkáját vették szemügyre, majd Osnabrückerön, és Brémán keresztül érkeztek Hamburgba. Itt a kikötőt, egy HJ-otthonot, valamint HJ-létesítményeket, és a „Hilgendorf kapitány” iskolahajót nézték meg. Friedrichkoogban az Adolf–Hitler–Koog-ot, majd Kielet keresték fel, ahol a hajógyárral és a Vilmos–Császár–csatornával ismerkedtek. Laboe-ban a haditengerészeti emlékművet tekintették meg. Végigjárták a fontosabb Hanza-városokat, Lübecket, Rostockot és Stralsundot. HJ-otthonokat és a Haditengerészeti HJ Horst Wessel iskolahajóját is megnézték, végül Rügenbe is elvitték őket. Berlinből Koppenhágába repültek, majd vissza Berlinbe, s végül a braunschweigi területi vezetőképző iskolát és az akadémiát nézték meg.²⁴⁰

Japán látogatások Németországban

²³⁹ Deutsches Genarkonsulat Osaka–Kobe an das AA, Kobe, 23. Dezember 1940 – PAAA, R 98927; Abordnung der RJF zu den 2600-Jahrfeierlichkeiten nach drei Monaten zurück. *Kölnische Zeitung*, 7. Januar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 190. o.); Deutsche Botschaft an das AA, Peking, 17. Dezember 1940 – PAAA, R 98926; Deutsches Generalkonsulat an die Deutsche Gesandtschaft in Hsinking, Mukden, 24. Oktober 1940 – PAAA, R 98927; Deutsche Gesandtschaft Hsinking an das AA, 19. Dezember 1940 – PAAA, R 98927; Zu Partei 148/41, 3. Januar 1941 – PAAA, R 98927.

²⁴⁰ RJF Auslandsamt an das AA, 11. November 1940 – PAAA, R 98926; Programmvorschlag für die Rundreise der japanischen Austauschgruppe durch Deutschland in der Zeit vom 1. Oktober bis 30. November 1940 – PAAA, R 98926.

Nem ilyen kiterjedt, de hasonló látogatást tett a japán küldöttség utazása előtt Kawai követ és kísérete, mely során crössinseei rendi várat (Ordensburg) és AHS-t, a tiefenseei ifjúsági szállót, a prierosi birodalmi sportiskolát és a storkowi ifjúsági szállót, női, illetve férfi munkaszolgálat-tábort, valamint a HJ, az NSV és a DAF létesítményeit tekintette meg. Kawai a látottak után kijelentette, hogy a japán nevelési rendszert elavultnak és egyoldalúnak tartja, s valami hasonlóban gondolkodott Japánban is, mint az AHS és a rendi várak.²⁴¹

Az újabb japán cserecsapat már 1941 elején megérkezett Németországba, ahol nyolc hetet tartózkodott. Ez volt az első olyan japán út, ahol a vendégek már az egységes japán államifjúságot képviselték. A japán vezetőküldöttség 1941 márciusában tartózkodott Berlinben, ahol a birodalmi külügyminiszter is fogadta őket, majd részt vettek a japán külügyminiszter látogatása alkalmából rendezett ünnepélyes fogadáson is.²⁴²

Az 1941 januárjában alapított japán államifjúság (Dai Nihon Seishonenden) fontosnak tartotta az ifjúság zenei képzését is. Ennek során felkarolták a régi japán zenét és népdalokat, s európai hangszerelés szerinti zenészcsoportokat is fel kívántak állítani. Az ifjúság helyettes vezetőjével (főtitkár), Asahinával folytatott megbeszélésén Schulze felajánlotta egy HJ zenekar kiküldését Japánba, amit az államifjúság és a kultuszminisztérium is üdvözölt. A követség egy ilyen látogatást nagyon üdvözlendőnek tartott, mert úgy vélte, hogy a széles néptömegek mellett így az értelmiségi rétegeket is német szellemben lehet befolyásolni. Főleg azért volt ez fontos, mert a HJ álláspontja szerint a német zene művelése Japánban még mindig erősen zsidó kézben volt. Egy 20 fős csoport két hónapos kiküldését tervezték. A csoport Tokio, Osaka, Kyoto és Nagoya mellett a legfontosabb tartományi székhelyeken lépett volna fel. A japán rádióban a fellépés is biztosított volt. A sebesült katonák előtti szereplés pedig tovább mélyítette a hatást.²⁴³ Ennek lefolyásáról, illetve további kapcsolattartásról már nem tudunk. 1942 áprilisában ismét sor került német–japán csereadásra. Az első adásra a HJ részéről a Führer születésnapja alkalmából április 25-én került sor, amelyen a német követ, Schulze és Asahina beszélt, köszöntőt mondott Oshima követ és Axmann.²⁴⁴

VII. 5. 2. Délkelet–Európa

VII. 5. 2. 1. Szlovákia – Csehszlovákia 1939 tavaszi feldarabolásának egyik végterméke a német védállamnak minősített Szlovákia volt, melynek szervilizmusa német szempontból példaértékűnek minősült. A hivatalosan 1938 óta működő *Hlinka–Gárda* félkatonai szervezetnek (előzményei már 1921-re visszanyúltak) jelentős része volt 1939. március 10. és 14. között a cseh katonaság és hivatalok lefegyverzésében, majd ezután ez lett az új szlovák állam legfontosabb szervezete, melynek folyamatosan növekvő taglétszáma 1940 elején elérte a 126 ezer főt. Szlovákia függetlenedése után hamar hozzáláttak a *Hlinka–Ifjúság* teljes kiépítéséhez is. A 6–10 éves generáció a *Farkasok*, illetve a *Tündérek Csoportjában* szerveződött, a 11–16 éves korosztályt *Ifjú Sasoknak*, illetve a *Tátra lányainak* nevezték, míg a 17–20 éves korosztályt már bevonták a mozgalom mindennapi működésébe.²⁴⁵ A Hlinka Ifjúság tagsága 1942-ben a 167 ezer főt is meghaladta, ami annak ellenére hatalmas eredmény (1939-ben még csak 24 ezer fős tagság) volt, hogy minden más ifjúsági szervezetet feloszlattak. A Hlinka–ifjúságban a Hitlerjugend is megfelelő partnerre lelt, sőt a BIV megbízottja 1940 közepén már azt jelentette, hogy a szlovák ifjúság teljesen a HJ mintái alapján épült fel, ugyan a szűk értelmiségi réteg miatt folyamatos problémát okozott a vezetők képzése.²⁴⁶

Szlovákiában a tradicionálisan kárpáti németeknek nevezett német népcsoport jóval szélesebb területen működhetett, mint például Magyarországon. Külön államtitkáruk volt a kormányban *Franz Karmasin* népcsoportvezető személyében (Staatssekretär für die Belange der deutschen Volksgruppe in der Slowakei). Ezt a tisztséget már 1938 no-

²⁴¹ Aufzeichnung betr. Reise des japanischen Gesandten Kawai, 3. August 1940; Programm der Reise des Gesandten Kawai von Danzig nach Berlin – PAAA, R 99008; Bericht über den Besuch des japanischen Gesandten Kawai [Ordensburg Krössinsee. Der Burgkommandant]; Japanische Botschaft an den Kommandanten der Ordensburg Crössinsee. Abschrift, 28. August 1940 – PAAA, R 99008.

²⁴² Deutsch–japanischer Jugendaustausch. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 91. o.; *Tonnosuke, Natori*, Groß–Japan, h. n., 1943 (DB, 1943 A 1514); RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 22. März 1941 – PAAA, R 98927. 1941-ben BDM-vezetőlányok vettek részt a japán munkaszolgálatban, összesen 2 fő. BDM-Führerinnen im japanischen Arbeitsdienst. *Das Deutsche Mädel*, 1941. januar.

²⁴³ Deutsche Botschaft an das AA, Tokio, 3. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

²⁴⁴ Deutsch–japanische Rundfunk-Austauschsendung 1942 – BArch, NS 28/112.; Japánban Reinhold Schulzét később Heinrich Mielke követte országos ifjúságvezetőként és a BIV megbízottjaként. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 784. o.

²⁴⁵ *Mach, Alexander*, Die Hlinka–Garde. *Wille und Macht*, 1940/4. sz., 1–3. o.; *Jugend in Uniform*. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. *DZ*, 16. September 1942, 3. o.; *Europa. Kontinent der Jugend*. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 78. o. 1941-ben a szervezetnek már 200 ezer tagja volt, a lánycsoportok azonban még csak ekkor voltak kialakulóban. Die Slowakei – Land und Leute. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.

²⁴⁶ *Tönsmeijer, Tatjana*, Das Dritte Reich und die Slowakei 1939–1945. Politischem Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Schöningh, Paderborn etc. 2003, 256., 260. o.

vemberében, vagyis a szudéta kérdés rendezése után felállították. Emellett a németiség kulturális ügyeit az iskolaügyi minisztérium német osztálya, egészségügyeit pedig a belügyminisztérium német egészségügyi osztálya intézte. A németiség legfőbb szervezete az NSDAP mintájára szerveződő *Német Párt* volt, melyet ugyancsak Karmasin vezetett. A párt 145 helyi csoportja, valamint számos támaszpontja és sejtje 60 ezer népi németet fogott össze.²⁴⁷

Az 1939. decemberi 311. számú rendelet határozta meg az *Önkéntes SS* (Freiwillige Schutzstaffel, FSS) és a *Német Ifjúság* (DJ) működését. Mindkét szervezetet a Német Párt (Deutsche Partei) keretében működő, katonai elvek alapján szervezett szervezetnek minősítette a törvényerejű rendelet. Mindkettő nevelte a szlovákiai német népcsoport férfi tagjait, „gondozta a bátorságot és a bajtársi szellemet”, lefolytatta a védfelkészítést, megfigyelte a közéletet és jelentést tett erről az illetékes szerveknek. Mindkét szervezet szerepet játszott a közrend és a közbiztonság védelmében, és minden más feladatot elláthatott, amit külön jogszabályban számukra kiosztottak.²⁴⁸ A minden német származású férfira kiterjedő védkötelezettség az FSS-ben, a védfelkészítés a DJ keretében volt teljesíthető. A DJ tagjai viszont önkéntes alapon toborzódtak. A DJ 6 és 18 éves kor, az FSS 18 éves kor felett fogadta a fiatalokat. A 14 éves kor alatti ifjakat a birodalomhoz hasonlóan itt is pimpfeknek és ifjúlányoknak nevezték, az idősebbeket a DJ és a BDM fogta össze. A területi struktúra is teljesen a HJ rendszerét követte, az egyes egységek nevei is megegyeztek. Az FSS soraiból különleges feladattal megbízott tagok képezték a *Bevetési Csapatot* (Einsatzgruppe). A két szervezet élén közös parancsnok állt, akit a szlovák elnök a német népcsoport vezetőjének javaslatára nevezett ki. Az FSS-nek joga volt arra, hogy tagjait felfegyverezze.²⁴⁹

Szlovákiában a teljes német népcsoport 18 százalékát kitevő DJ területi szinten 1940-ben három körzetről állt, melyek központjai Pozsonyban, Németpróna–Körmöcbányán és a Szepességben voltak. Később ez kiegészült még még egy járással. A DJ *Hans Förster*, később *Matthias Lehnhardt* vezetése alatt működött, aki korábban a mecklenburgi területi vezetőképző iskolát vezette. Később *Ferdinand Klug* és *Klara Schererer* országos ifjúsági vezető és lányvezető irányította a szervezetet. Ezenkívül a birodalmi állampolgárságú fiatalok összefogására *Richard Heil* és *Kurt Sandstede*, illetve *Hertha Bochmann* vezetésével egy HJ Országos Vezetőség is létrejött. 1940 szeptemberében a BIV megbízotti pozícióját Rudolf Henkel vette át, aki 1942 elejéig maradt hivatalában (a BDM ügyeiért 1941 augusztusa és 1942 decembere között Käthe Örtel volt felelős), majd Danzigba távozott. Utódja Heinz Förster járásvezető, aki rendezett és problémamentes viszonyokat örökölt, 1942 szeptemberében adta át helyét *Günther Muthnak*, a korábbi mosellandi területvezetőnek.²⁵⁰ Az SD-jelentésekből viszont az is kiderült, hogy a kedvező szervezési és működési feltételek ellenére német részről nem lehettek elégedettek a Hlinka–ifjúság szlovák nemzeti nevelésével, amely nem ritkán németellenes hangokat is megütött. Ezért merült fel annak a lehetősége, hogy a Protektorátushoz hasonlóan a szlovák ifjúságot is a HJ fogja össze szervezetileg, s adja meg neki a szükséges szellemi és politikai irányvonalat, de a HJ-ba való felvételtől tartózkodtak volna. A népcsoport további tagozatait jelentették a Háborús Szövetség (Kriegsbund), a Hallgatói Szervezet (Studentenschaft), a Parasztság (Bauernschaft), az Orvos Szervezet (Ärzteschaft), a Tanárszervezet (Lehrerschaft), de a párthoz tartozott a Német Torna- és Sportszövetség (Deutscher Turn- und Sportverband) is,²⁵¹ vagyis itt is az NSDAP mintája érvényesült.

Szlovákiában a német ifjúságnak az egyik legproblémamentesebb terület állt rendelkezésére. A kedvező feltételek bizonyítéka volt, hogy a szlovák népi németiség kereken 20 ezer fős ifjúsága maradéktalanul a DJ soraihoz tartozott. Az ott folyó tevékenység tulajdonképpen teljes egészében megfelelt a birodalomban szokványosnak. A szlovákiai DJ külsőségeiben is szinte megfelelt a HJ-nak, hiszen mind zászlói, mind a HJ karszalagjai alkalmazásban voltak, a lányok

²⁴⁷ Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.

²⁴⁸ Verordnung mit Gesetzeskraft vom 21. Dezember 1939 über die Freiwillige Schutzstaffel und die Deutsche Jugend. Übersetzung (Slowakisches Gesetzblatt, vom 21. Dezember 1939, Teil 68, Jahrgang 1939) – PAAA, R 98886; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.

²⁴⁹ Verordnung mit Gesetzeskraft vom 21. Dezember 1939 über die Freiwillige Schutzstaffel und die Deutsche Jugend. Übersetzung (Slowakisches Gesetzblatt, vom 21. Dezember 1939, Teil 68, Jahrgang 1939) – PAAA, R 98886; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.

²⁵⁰ Tönsmeier, i. m., 255. 258. o.; Das Deutschtum in der Slowakei. *Südosstdeutsche Rundschau*, 1943/7. sz., 582. o.

²⁵¹ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 167. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 658. o. A pozsonyi német követség rendelethez való állásfoglalásában kiemelte, hogy a védfelkészítés rendszerét még külön dolgozzák ki Szlovákiában, és felhívta a külügyminisztérium figyelmét arra a tényre, hogy a korábbi szabályozással ellentétben a két szervezetben való tagság már csak önkéntes volt. A szlovák népcsoportvezető véleménye szerint az apróbb változások nem jelentenek negatívumot a szabályozásban. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Pressburg, 13. Januar 1940 – PAAA, R 98886; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.; Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 48–49. o.; RJF Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.

pedig teljesen a BDM egyenruháját viselték. A vezetőket számos birodalmi és szlovákiai táborban készítették fel feladataik ellátására, így a szlovákiai német ifjúság birodalmi terveknek megfelelő tevékenysége biztosított volt.²⁵²

A szlovák németiség helyzetét Magyarországról is aggodalommal figyelték. Tiso Karmasinnak tett ünnepélyes nyilatkozata alapján ugyanis a szlovák népcsoport teljesen szabadon használhatta a nemzetiszocialista szimbólumokat. Jelképük a horogkeresztes zászló volt, melyen a horogkereszt nem körben volt látható, hanem egy pajzs alakú mezőben. A pozsonyi jelentés szerint német ünnepekkor a német lakosságú városok teljesen a Harmadik Birodalom városainak képét mutatták, s az utcák a Heil Hitler kiáltásoktól voltak hangosak. A szlovák hadseregben a németek, német tiszték és altiszték vezetése alatt külön német osztagokban szolgáltak.²⁵³ A magyar vezetés tartott attól, hogy Magyarországon a németiség hasonló jogokat követel majd magának.

A kétoldalú német–szlovák kapcsolatok a háború idején is meglehetősen élénkek és mindvégig a legmagasabb szinten maradtak. A birodalmi ifjúságvezető 5–6 HJ-vezető kíséretében már 1939 végén ellátogatott Szlovákiába.²⁵⁴ A látogatás vizsgázására Schirach németországi meghívást tolmácsolt a Hlinka–gárda főparancsnokának és a szlovák kormány propagandaminiszterének, *Sano Machnak*. A követség egyetértése után Lauterbacher törzsvezető 1940 januárjában küldte el a végleges meghívást.²⁵⁵ Mach végül 1940 márciusának elején Alois Macek (Hlinka–Ifjúság vezetője) kíséretében érkezett pár napra Németországba. Berlinben fogadta őt Lauterbacher törzsvezető, előtte pedig a helyi területvezető. A megérkezés után megtekintették a BIV létesítményeit, fogadta őket *Ernst Schlünder* BIV-hivatalvezető, HJ-előadásokat nézhettek meg, később vacsorára került sor a BIV kaszinójában. A BIV-en kívül Machot fogadta *Viktor Lutze*, SA törzsvezető és az NSV is, felkereste például *Ribbentropot*, *Goebbelist*, *Heydrichot*.²⁵⁶

1940 nyarán Tuka miniszterelnök és Macek ismét meghívta Schirachot Szlovákiába. Mivel a szlovákiai nyári táborok 1940. július 21-én kezdődtek, és a BIV-nek még meg kellett tenni az előkészületeket 100 HJ-vezető kiküldésére, a külügyminiszter állásfoglalását kérték, hogy Schirach már nyáron vagy csak később utazzon Szlovákiába. A 100 HJ-vezetőt Tuka hívta meg az 1940. nyári szlovák szabadidős táborokba július 20. és augusztus 10. között. A meghívás már egy korábbi látogatás folytatása volt, amikor is a HJ egy csapata 1939 decemberében téli táborozáson vett részt Szlovákiában. A szlovákok két tábort terveztek 1940 nyarára: az egyiket 50 HJ és 50 Hlinka–ifjúság taggal (vezetőket beleértve), akik a táborozás alatt csak németül beszéltek, a másikat szintén 50–50 fővel, de szlovák nyelvű táborként. A táborok a Trencsén melletti *Bellusban* (Beluša) és *Dobrováralján* (Cravský Podzámčok) kerültek megrendezésre. Schirach útja valószínűleg nem valósult meg.²⁵⁷

1941 elején Macek és 55 szlovák ifjúsági vezető látogatott Berlinbe, akik közösségi táborozáson vettek részt. A látogatás 1941. január 14. és 17. között zajlott. Macek a megérkezése utáni napon felkereste a birodalmi ifjúságvezetőt és törzsvezetőjét. Ezalatt a szlovák csapat is megérkezett Berlinbe, s délután Macekkel együtt útnak indultak Gatowba. Ott a Külföldi Ház teraszán Macek bemutatta küldöttségét, s beszédet mondott Axmann. A csapat este a berlini HJ-tal töltött el egy bajtársi estet a Német Operában. A program kialakítását a berlini rádiós színjátszó csapat vállalta magára. Maceket a szlovák követség látta vendégül egy fogadáson. Másnap koszorúzás volt az emlékműnél (Unter den Linden), majd a csapat berlini városnézésen vett részt. Macek ezalatt felkereste Luthert a külügyminisztériumban, majd Tschammer látta vendégül ebédre. A zárónapon a csapat Potsdamot tekintette meg, Macek pedig Rodatz, majd Schlünder főterületvezetőkkel és Hemminger főkörzetvezetővel folytatott munkabeszélgetést. Végül meglátogatott egy tanoncműhelyt. A küldöttség 17-én este hagyta el Berlint, ahonnan Bécsbe utaztak, 19-én pedig visszatértek Pozsonyba.²⁵⁸

²⁵² Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 48–49.

²⁵³ A szlovák németiség helyzete, másolat Pozsonyból, 2466/pol-1941, Budapest 1941. április 16. – MOL, K 28, 156. cs., K 28-324-ME-1941-P 17747; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.

²⁵⁴ AA an die RJF, 22. November 1939 – PAAA, R 27135.

²⁵⁵ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 10. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

²⁵⁶ Notiz für Herrn Dr. Strack. Deutschlandreise Mach, 28. Februar 1940 – PAAA, R 99008.; Notiz für Gebietsführer Müller!, 29. Februar 1940 – PAAA, R 99008; Programm für die Deutschlandreise des Oberkommandierenden der Hlinka-Garde Sano Mach – PAAA, 99008; Programm für die Deutschlandreise des Oberkommandierenden der Hlinka-Garde Sano Mach – PAAA, 99008; Notiz für Gebietsführer Müller!, 29. Februar 1940 – PAAA, R 99008.

²⁵⁷ Fernschreiben an Luther, 10. Juli 1940 – PAAA, R 98921; Tuka an Schirach. Abschrift, Pressburg, 20. Juni 1940 – PAAA, R 98921; Macek an Schirach. Abschrift, Bratislava, 13. Juni 1940 – PAAA, R 98921. 1940-ben a Hlinka–ifjúság kiküldte egyik autóiskolai instruktort, hogy az NSKK, az SS és a HJ autózását és motorizmusát tanulmányozza. Ennek során a vendég a tervezett program szerint megtekintette a Motoros-HJ egyik tanfolyamestjét is. NSKK an das AA, 10. Juni 1940; Programmorschlag für eine zehntägige Besichtigungsreise; Verbalnote an das AA, 9. März – PAAA, R 99008.

²⁵⁸ RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 11. Januar 1941 – PAAA, R 99009; Programmorschlag für den Aufenthalt des Führers der Hlinka-Jugend, Oberkommandant Alois Macek und der slowakischen Lagerabordnung – PAAA, R 99009.

A magas rangú vezetők látogatásai mellett a HJ egyes csoportjai is minden bizonnyal rendszeresen látogattak a keleti szomszédhoz. Az alsó–dunai, tirol–vorarlbergi, protektorátusi és württembergi HJ, illetve az alsó–dunai BDM a szlovák ifjúságot kereste fel, a protektorátusi BDM és a BDM traunsteini gimnasztikai iskolája pedig a népi német ifjakat.²⁵⁹ 1941 novemberében a Hlinka–ifjúság vezetőjének meghívására a birodalmi ifjúságvezető teljhatalmú helyettese, Möckel törzsvezető érkezett pár napos látogatásra Martonházára (Ohtiná) a Hlinka–ifjúság vezetőképző iskolájának

megnyitójára. Itt a Macekkal folytatott beszélgetésen lehetőség nyílt az 1942-es program megvitatására is.²⁶⁰ A következő évek együttműködéséről azonban nem sok információval rendelkezünk. Azt azonban tudjuk, hogy az 1942 elején lefolytatott megbeszélések

során Macekkal tárgyaltak német–szlovák–horvát közös táborokról, valamint potsdami vezetőképző tanfolyamokról is. Utóbbi tanfolyamokat már 1942 áprilisára tervezték, májusban pedig babelsbergi vezetőleány-képző tanfolyamokat helyeztek kilátásba. Tárgyaltak a KLV kérdéséről, a szlovák ifjúságot is meginvitálták a weimar–firenzei rendezvény-sorozatra, és szóba került a szlovák ifjúmunkások gondozása Németországban, valamint az Európai Ifjúsági Szövetség kérdése.²⁶¹ Mint láthatjuk leginkább a közös európai eseményeken való szlovák részvétel rekonstruálható ezekből a tárgyalásokból. Ismert továbbá Axmann 1944. augusztus 19. és 20. között zajló pozsonyi látogatása, amely azonban már teljesen a háború jegyében telt. A német népcsoport országos ifjúságvezetőjével és országos leányvezetőjével folytatott megbeszélés célja az volt, hogy a népcsoport által összefogott 22 ezer fős ifjúságot még célzottabban készítsék fel a megerősített háborús bevetésre. A BIV továbbítani akarta a birodalmi tapasztalatokat, és felvázolni a jövőbeni munka főbb irányait. Lorenz, a VoMi vezetője külön kérte Axmant, hogy propagálja a Fegyveres SS-ben vállalandó önkéntes szolgálatot.²⁶²

A szokásos kétoldalú kapcsolatok mellett Szlovákia volt a vidékre küldési akció egyik legfontosabb területe. Így a birodalmon kívül talán Szlovákiában létesült a legtöbb KLV-tábor. Már 1939-ben felmerült, hogy a Protektorátus téli HJ táborait 1939–40 telén ne a protektorátusban, hanem szlovák területeken tartsák meg, így például Körmöcbánya környékén, az alsó–tátrai nyelvszigeten, illetve Meczenzében (Untermetzenseifenben/Nižný Medzev).²⁶³

A szlovákiai KLV-t Schirach közlése szerint maga a Führer javasolta 1941 elején. A külügyminisztérium azonnal meg is kezdte az előkészületeket 25 000 német gyerek Szlovákiába küldéséhez. Több fővel a szálláslehetőségek hiánya miatt nem számoltak. Tuka azonnal beleegyezését adta az akció lefolytatásához, s így megkezdődtek a megbeszélések Schirach, Henkel – a szlovákiai Német Párt egyik képviselőjének – és Schirach három munkatársa között, a pozsonyi követség koordinálásával. Schirach csak zárt táborokat tartott elképzelhetőnek, ahol a gyerekeket nemek szerint elkülönítették, ifjúsági vezetők és lányvezetők irányításával. Szállásként a Szlovákiában nagy számban üresen álló panziókat és hoteleket szemelték ki, amelyek azonnal lehetővé tették 15 ezer gyerek elhelyezését. Pozsonyban létre hoztak

²⁵⁹ RjF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927. 1941-ben a szlovák Hlinka–Ifjúság egyik felsőbb vezetője 20 HJ- és BDM-vezetőt hívott meg az 1941. május 31. és június 2. közötti, Turansky Svaety Martinban sorra kerülő emlékünnepekre annak alkalmából, hogy a szlovákok 80 évvel korábban nyújtották be követelésüket a kulturális autonómiára a magyar kormányhoz. A német diplomáciának elviekben nem volt kifogása a látogatás ellen mindaddig, amíg ki nem derült, hogy népi szlovákokat is meg akarnak hívni, illetve a morvaországi szlovákok képviselőit is. Ezután viszont tartottak attól, hogy a magyarok ellenük irányuló rendezvénynek fognák fel az ünnepeket, amelyen német HJ-vezetők vesznek részt. A külügy a pozsonyi követség útján próbálta meg elérni, hogy a népi szlovákok meghívásától tekintsen el a szlovák kormány. Fernschreiben Herrn Luther, dátum nélkül – PAAA, R 98927. Végül nem tudjuk mi lett az ügy vége.

²⁶⁰ BArch, NSD 43/33, Lageberichte, 1942/1. sz. Möckel kíséretében érkezett még Memminger főjárásvezető, Lauterbacher hivatalvezető, Wessely, valamint Trautmann főjárásvezető és Freese törzsvezető. Tönsmeyer, i. m., 257. o.

²⁶¹ Besprechungsunterlagen für den Besuch des Führers der Hlinka–Jugend, Alois Macek, 9. März 1942 – BArch, NS 28/117, 14. o.; Tönsmeyer, i. m., 257. o.

²⁶² RjF Auslands- und Volkstumsamt, 7. August 1944 – BArch, NS 28/114, 1. o.

²⁶³ Der Reichsprotektor in Böhmen und Mähren an das AA, 14. November 1939 – PAAA, R 98921.

Schirach hivatalának központi szervét, amit Henkel HJ-főjársvezető vezetett, míg a tényleges ügyvezetést (Dienststellenleiter) Scheerschmidt főjársvezető látta el. Az ellenséges propagandára tekintettel az akciót nem akarták nagy dobra verni. Úgy vélték, ha majd a szlovák hotelgazdaságnak is beválik az akció, akkor lehet a nyilvánosság elé lépni. Suttogó propagandára amúgy is számítottak. Az első – március 15. és április vége között zajló – szakaszban mindjárt 10–15 ezer gyerek beutaztatásával számoltak. Március közepétől két naponta 500 gyereket hoztak Szlovákiába. Március 18-án meg is érkezett az első vonat 504 gyerekekkel és 24 tanárral, valamint HJ-vezetővel Trencin–Teplitzbe, amelyet további 6 külön vonat követett 3000 gyerekekkel. Mind a szállítás, mind az elhelyezés kiválóan ment. A szlovákok nagy előzékenységet tanúsítottak, sőt a további lefolyást is biztosítottak látták.²⁶⁴

Privát házaknál (népi németek) még további 10 ezer fő elhelyezésére láttak lehetőséget. Ettől azonban a németek elzárkóztak, mert a szaniter és higiéniai feltételeket nem látták biztosítottak. A tervezéskor Schirach közölte, hogy a Führer a szlovákiai KLV felvetése mellett azt is közölte, hogy Szlovákiában akár 100 ezer gyereket is el lehet helyezni. A pozsonyi központ személyzetét a lehető legminimálisabb szinten akarták tartani, a nagy táborokban emellett még amúgy is számos személyzetre volt szükség. A technikai jellegű feladatok ellátására Henkel a népi németeket is igénybe kívánta venni. A Német Párt Dr. Toth-ot küldte ki ebből a célból Henkel központjába, s a szlovák kormányt is összekötő hivatalnokok megnevezésére kérték. A gyerekek és szülők közötti postaforgalmat egy központi postán keresztül akarták lebonyolítani, amelybe ugyancsak népi németeket akartak bevonni. Végül összesen 25 ezer gyerek került elhelyezésre Szlovákiában.²⁶⁵

A legismertebb táborok a későbbiekben Trencsén–Teplitz (Trenčín Teplice, Eisenbahnheim és Villa „Slavia”), Smrdáky, Tatra–Lomnitz (Haus Javorina), Poprad (Hotel Europa), Pozsony, Bad Rauschenbach (Višné Ružbachy), Lőcse (Levoča) stb. voltak. A táborokba gyakran ellátogattak magas rangú személyek, köztük Mach belügyminiszter, Bracht körzetvezető, Karmasin államtitkár és Frick birodalmi belügyminiszter. A KLV-táborok a közeli városokban (pl. Žilina/Zsolna) sportversenyeket is rendeztek, így kapcsolták be a helyi lakosságot is a tábori életbe. Ilyenkor általában a környező táborokból két-két csapatot küldtek ki a versenyekre, így 1941 őszen Zsolnában közel 600 HJ-tag gyűlt össze. A szlovákiai KLV-táborokban AHS-diákokat is bevetettek. 1941 nyarán 40 ilyen diákot küldtek két hónapra Szlovákiába.²⁶⁶

1941-ben már nagy volumennel folyt Szlovákiában a KLV, amelyre az ellenséges propaganda is felfigyelt. Olyan rémhíreket terjesztettek, miszerint a „német gyerekek üresre zabálják Szlovákiát”, ezért nincs sem vaj, sem tej, felvásárolják a ruházati termékeket és a lábbeliket, a gyerekek csoportokba verődve járnak az országot, miközben vallásellenes fellépést tanúsítanak, s gúnydalokat énekelnek a katolikus egyházzal. A követség válaszként meghívta Machot, valamint a szlovák sajtót és további neves személyiségeket, hogy megtekinthessék a táborokat. Felkeresték Trencsén–Teplitz, ahol akkor éppen 2000 birodalmi német gyerek (10–14 évesek) táborozott üresen álló panziókban, hotelekben és üdülőkhöz. A látogatáson jelen volt a követség ifjúsági tanácsadója és a KLV szlovákiai megbízottja. A látogatók fogadására 1000 fős lány és fiú csoport sorakozott fel, akik üdvözölték a minisztert, majd 5 különböző tábor felkeresésére került sor. Megnézték a táborok berendezését, illetve a napi programot is. Este Mach a gyerekekkel közösen vacsorázott, ahol hangot adott a nap folyamán szerzett igen jó tapasztalatainak is. Olyannyira tetszett neki a tábor, hogy a fiát is el akarta küldeni két hónapra egy ilyen KLV-táborba. A követségi tanácsos ezután kitért arra, hogy a KLV nem jelent gazdasági károkat Szlovákiára nézve, sőt éppen ellenkezőleg, mert ezáltal fellendült az addig teljesen haldokló idegenforgalom, s kijelentette, hogy a szlovák szervek mindig is nagyon előzékenyek voltak az akcióval szemben, amit ezúton is megköszönt. 1941-ben 19, 1942-ben 12 ezer birodalmi német ifjú tartózkodott a KLV keretében Szlovákiában.²⁶⁷

²⁶⁴ Vortragsnotiz zur Vorlage beim Reichsaußenminister (Luther), 2. April 1941 – PAAA, R 98927; Aus der Lagerarbeit. *Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII; Auf Wiedersehen, Karpatenland! *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, 27. Februar 1941 – PAAA, R 98927; Der Beauftragte des Führers für die Inspektion der HJ und Reichsleiter für die Jugenderziehung der NSDAP an das AA, 3. März 1941 – PAAA, R 98927; Vortragsnotiz zur Vorlage beim Reichsaußenminister (Luther), 2. April 1941 – PAAA, R 98927.

²⁶⁵ Zu Partei 2871/41, 10. März 1941 – PAAA, R 98927; Dienststelle Reichsleiter von Schirach. *Kinderlandverschickung. Aktenvermerk*, 14. Februar 1941 – PAAA, R 98927.

²⁶⁶ *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen–Nord, Westfalen–Süd, Düsseldorf – Slowakei*, 1941/Mai–Juni; *Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII; *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/September–Oktober; Hohe Besuche in unsere KLV-Lagern. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen–Nord, Westfalen–Süd, Düsseldorf – Slowakei*, 1941/Mai–Juni; Reichsminister Dr. Frick in der Slowakei. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/September–Oktober; Au der Lagerarbeit. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII; An das AA, 18. Juli 1941 – PAAA, R 98927.

²⁶⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Pressburg, 24. April 1941 – PAAA, R 98927; Tönsmeier, i. m., 258. o.

VII. 5. 2. 2. Románia – 1934 és 1937 után Romániában ismét megreformálták az ifjúságot, s 1940-ben feloszlatták a *Straja Tarii* nevű szervezetet. Több ország ifjúsági rendszerének tanulmányozása után arra a meggyőződésre jutottak, hogy az 1932-es német helyzet és az 1940-es román, belpolitikai csatározások következtében kialakult állapotok között nagy hasonlóság van. Kézenfekvő volt tehát, hogy az új román államifjúságot a minden téren sikeres Hitlerjugend mintájára építsék fel. Romániában az államifjúság megalakítása és vezetése a kultuszminisztérium kezében volt, élén két államtitkár-helyettes állt. Az iskolaügyi helyettes államtitkár, *Ălinescu* az iskolai ifjúság nevelését, míg a nevelésügyi helyettes államtitkár, *Iliescu* az iskolán kívüli ifjúságot felügyelte, amely egyelőre önmagában képezte az államifjúságot, s 1941 végén kb. 2,5 millió taggal rendelkezett. A két ifjúság megosztását átmeneti állapotnak tekintették, amely leginkább kulturális okokból fakadt, mivel az iskolán kívüli ifjúság esetében nagyon jelentős volt az analfabéták aránya. *Iliescu* azonban rövid távú egyesítésben gondolkodott. Az 1941-ben létesített, az iskolán kívüli nevelésért felelős helyettes államtitkári hivatal éppen ezért vette kézbe a román államifjúság megszervezését, amely ezúttal már a munkás és parasztréteget is tömörítette. A végső cél mintegy 3 millió ifjú összefogása volt.²⁶⁸ A két csoport mellett a 18 és 21. év közötti fiúk számára továbbra is létezett az *Előkatonai Képzés* (Premilitara).²⁶⁹ *Iliescu* hét pontban foglalta össze a román ifjúságnevelés vezető eszméit: fanatikus hazaszeret; vashfegyelem, hogy felszámolják „a fajukból” adódó individualizmust; a munka kultúrája és fegyelme; fizikai nevelés, hogy emeljék az önbizalmat és a testi erőnlétet; az intellektuális és dolgozó ifjúság összebarátkoztatása és egybeolvasztása; az egyén értékének és érdemének megbecsülése arra való tekintettel, hogy a történelemben a népek dicsőséges korszakai kiválasztott egyéneken és nemzeti hősökön múltak nem pedig a tömegben; tiszta és erős családszeretet mint a román nép alappillére. Az államifjúság felállítása után új alapokra kívánták helyezni az államifjúság és a német népcsoport ifjúságának viszonyát is.²⁷⁰

Ez az állapot azonban még mindig nem volt végleges. 1943-ban ugyanis egy újabb államifjúsági törvény került napirendre, melynek tervezetét német mintára és segítséggel dolgozták ki. Az alapvető megbeszélésekre e tekintetben 1943 decemberében került sor. Az új szervezet neve *Román Ifjúság Nevelésének Szervezete* (Educatia Tineretului Roman, ETR) lett, vezetőjét pedig konduktor (Conducatorul Tineretului Roman) névvel illették. Az új szervezet az *Előkatonai Képzés* (Pregătirea Premilitară), az *Iskolán Kívüli Nevelés* (Educația Extrascolară) és az *Iskolai Ifjúság* (Oficiul Educația Tineretului) szervezetekből tevődött össze. Vezetője közvetlenül *Antonescu* alárendeltségében működött. A szervezet a 10 és 20 év közötti fiúkat és lányokat fogta össze, és négy tagozatra oszlott: a *Román Ifjak* (Tineretul Roman, TR) 10–14 éves fiúkat, az *Előkatonai Képzés* 15–19 éves fiúkat, a *Román Lányifjúság* ((TR Feminin, TRF) 10–14 éves lányokat, az *FR* (Fete Române) 15–19 éves lányokat fogott össze. A képzés végén munkaszolgálatot kellett teljesíteni, majd következhetett a hadsereg.²⁷¹ A szervezet ilyen fokú, ilyen struktúrált kiépítése és a nemek elkülönítése már szinte teljes egészében a német mintákat követte, csupán a felső korhatárt tolták ki két évvel. A felépítés és a nevelési program mellett a román ifjúság háborús alkalmazása is nagyon hasonló volt a Hitlerjugend gyakorlatához.²⁷²

A BIV-et Romániában *Günther Muth*, majd *Lutz Hassenpflug* képviselte, akik mind a követségi megbízotti, mind az HJ országos ifjúságvezetői posztját betöltötték. A romániai Hitlerjugend a negyvenes évekre meglehetősen aktív

²⁶⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 3. Oktober 1940 – PAAA, R 98886; „Wir wollen Kameraden bleiben!” Die innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, MS 5/VI/427, 191. o.) *Iliescu*ról *Hassenpflug* egy jelentésében a következő jellemzést adta: „francia képzéssel rendelkezik, jól beszél franciául, nem túlzottan németbarát, nem politikus, nem rendelkezik finomérzékkel, de szívesen beszél a birodalom teljesítményéről, nagyon udvarias”. „französische Ausbildung, spricht gutes Französisch, kein übertriebener Freund Deutschlands, kein Politiker, kein politisches Fingerspitzengefühl, spricht gerne über die Leistungen des Reichs, ist sehr höflich“ Bericht *Hassenpflug*s über die rumänische Jugend – BArch, NS 28/110, 54–59. o.; Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. *DZ*, 16. September 1942, 3. o.

²⁶⁹ Elsősorban lövészeti és menetgyakorlatokat ölelt fel, s speciális kurzusokat kínált gépkocsivezetőknek és vitorlázórepülőknél. Vezetője 1942-ben *Iliescu* államtitkár, majd 1943 tavaszáig *Stefu* tábornok, utána *Aricescu* tábornok, a *Vaskereszt II.* fokozatának birtokosa volt. A belépés idejét 1943 tavaszán 18-ról 17 évre csökkentették. Bericht über die rumänische Jugend Monat März (*Hassenpflug*), Bukarest, 8. April 1943 – BArch, NS 28/110, 88–92. o.; Die HJ. Vorbild der rumänischen Jugend. *Leipziger Neueste Nachrichten*, 6. März 1942 (BArch, NS 28/123, 106. o.).

²⁷⁰ Az államifjúság amúgy minden településen és városrészben jelen volt, s egységbe fogta a fiúkat és a lányokat, akik tanárok vezetése alatt állt, míg az alsóbb vezetők az ifjúság soraiából kerültek ki. Belátható időn belül el akarták indítani a rendszeres vezetőképzést is. Minden faluba ki akartak küldeni tanácsadókat a mezőgazdaság, háztartás, kerti munkák, szociális segély, zene és sport területeire. Rückblick 1941 – Rumänien. RfJ Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Aufzeichnung über die Unterredung Vize-Ministerpräsident *Antonescu* und Generalkonsul *Rodde* am 11. Juni 1942. VI. Jugenderziehung – PAAA, R 100543.

²⁷¹ Entwurf. Dekretgesetz – BArch, NS 28/110, 109. o.; Aktenvermerk an *Kilinger* (*Hassenpflug*), 7. Dezember 1943 – BArch, NS 28/110, 113. o. A vezérkar nyolc hivatalban végezte tevékenységét (előkatonai képzés, testi nevelés, szervezeti és személyzeti ügyek, hazafias nevelés, igazgatás, sajtó, propaganda és film, vezetőképzés és vezetőképző iskolák, leányifjúság nevelése). A szervezet regionálisan 10 felügyelőségre oszlott, amelyek a vidéki tartományoknak feleltek meg. Minden felügyelőség 1–6 alfelügyelőségre oszlott nagyságtól függően a 60 körzetnek megfelelően. Az alfelügyelőségek 4–6 központ (centre) elnevezésű egységre bomlottak. BArch, NS 28/110, 116–122. o.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 77. o.

²⁷² A román ifjúság részt vett a légvédelemben, még Wehrmacht-segítőként is, háborús segélyszolgálatot teljesített, kórházakat látogatott, romeltakarítási munkákat végzett, gondozta a katonasírokat és temetőket, gyógynövényeket és téli segélyt gyűjtött. A lányok nyilvános konyhákban gondoskodtak a rászoruló gyerekek étkeztetéséről, ruhákat készítettek a katonáknak, gondozták a sebesült katonákat. Interview mit *Iliescu* – BArch, NS 28/110, 155–158. o. Nyilván a némettől jóval alacsonyabb színvonalon és szervezetségi szinten. Vö. *Hassenpflug* an den Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Bukarest, 23. August 1943 – BArch, NS 28/110, 166–168. o.

volt. Az egyes HJ-táborok jó alkalmat biztosítottak a romániai német ifjúsággal való kapcsolattartásra, hiszen gyakran rendezték őket németek által lakott területeken. A táborokban nagy volt a prominens látogatók aránya is, így román részről is érdeklődéssel szemlélték a HJ romániai munkáját.²⁷³

A negyvenes években mind a romániai németiség, mind annak ifjúsága még erőteljesebben követte a birodalmi mintákat, különösen 1940 ősztől, amikor is Andreas Schmidt vette át a Népközösség irányítását Fabritiustól. A DJ Országos Ifjúságvezetőségének központja Brassóban volt, melynek élén 1940 ősztől *Willi Depner* és *Melitta Baier* állt. A legnagyobb szervezeti egység a fiúknál a járás (Bann), illetve lányoknál az alkörzet (Untergau) volt kb. 6000 fővel. Ezekből összesen 7–7 létezett: Óbirodalom (Altreich), Bánát, Bessarábia, Bukovina, Dobrudza, Szatmár és Erdély. Később további 2–2 járás, illetve főkörzet létesült.²⁷⁴ A 18–21 éves lányok számára létrehozták a DJ Hit és Szépség Munkaközösségét (Arbeitsgemeinschaft Glaube und Schönheit). 1940-től a romániai DJ is jó teljesítményt mutatott. 1940-ben sikeres sajtókampány után a DJ lapja az egyik legolvasottabb német nyelvű újsággá vált, s 55 vezetőképző tanfolyamon 1441 fiút, 83 vezetőlány-képző tanfolyamon pedig 1346 lányt képeztek ki. A vezetőképzés azért is kulcsfontosságú volt, mert a DJ alapításakor 7000 főt kitevő tagsága 1940 őszére 20 ezer főre emelkedett, 1940. október 15-én pedig már az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is bevezették, ami gyakorlatilag kötelezővé tette a tagságot. Így 1941 tavaszára már az ifjúság 90 százaléka, azaz 65 ezer fő menetelt a DJ soraiban, majd 1943 őszéig további emelkedés mutatkozott (73 ezer fő, 92 %). 1941 őszén a felsőbb vezetők képzésére hozták létre a DJ Hermann von Salza vezetőképző iskoláját Nagyszebenben. A paraszti szakmai versenyen (bäulerlicher Berufswettkampf) 3314 fő vett részt, ami szép siker volt első alkalomhoz mérten, egy évvel később már tízezer fő mérettette meg magát. 1941-ben a sportversenyeken a DJ tagságának majdnem fele versenyzett, s a DJ küldöttsége jelen volt Garmischban, Breslauban, sőt még Weimarban is. Jól működött a *Landhilfe* intézménye (tulajdonképpen mezőgazdasági kiegészítő munkák), és az egyéb háborús tevékenységek is (gyűjtések stb.) A *Stephan Ludwig Roth Nevelőintézet* volt az első népi német nevelőintézet, amely teljes egészében a nemzetiszocialista világnézetet hordozta. 1939-ben a névadó halálának 90. évfordulójára alapították Szászrégen peremén.²⁷⁵ A DJ-ból kikerülő fiúk részére további szolgálati lehetőséget jelentett az 1940 ősztől működő Bevetési Osztág (Einsatz-Staffel) és a Német Legénység (Deutsche Mannschaft), amelyek németországi SS és SA mintájára létesültek. Utóbbinak motoros, lovas, zenész, szanitéc alakulatai is létesültek. Az ifjúság gleichschaltolása tehát szinte maradéktalanul bekövetkezett.²⁷⁶

Romániában a népi német ifjúság 80 ezer fős volt, amelynek csaknem egészét sikerült 1942 végére összefogni. Nagyot lendített ezen, hogy a felekezeti ifjúsági szervezetek önkéntes feloszlásával és az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevetésével 90 százalékosra nőtt a lefedettség, ami után átmeneti felvételi tilalmat rendeltek el. Azonban még 1942-ben sikerült a nagygyűlések sorozatával a hiányzó tíz százalékot is beléptetni a DJ-ba.²⁷⁷

²⁷³ 1943 nyarán egy barcasági HJ-táborban 260 német fiú és lány töltött el pár hetet Wolkendorf németek lakta településén. A tábor egész Romániában nagy feltűnést keltett, miután folyamatosan magas rangú látogatók keresték fel. Köztük Iliescu tábornok, az iskolán kívüli nevelésért felelős államtitkár, von Killinger német követ, a német hadsereg missziójának és az NSDAP AO szervezetének tagjai, köztük az NSDAP országos csoportvezetője. Az idősebbek két hetet maradtak a táborban, majd a Barcaság 5 német településének aratási munkáiban vettek részt. Ez volt szinte az első alkalom, amikor Románia népi német parasztjai nagy számban ismerkedhettek meg birodalmi német gyerekekkel. A tábor félig-meddig védőfelkészítő jellegű volt, mivel ott előkatonai felkészítésre, lövészetre és terepgyakorlatokra is sor került, s megszerezhették a sportjelvényeket is. *Deutsche Jugend im Ausland. Kölnische Zeitung*, 1. Oktober 1943 (BArch, NS 28/110, 143. o., NS 5/VI/427, 204. o.); BArch, NS 28/110, 164., 179. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 783. o.

²⁷⁴ Ezután következtek a fiúknál a törzs (Stamm, 600 fő), a csapat (Gefolgschaft, 160), a csoport (Schar, 40) és a raj (Kameradschaft, 10), kicsiknél (Jungstamm, Fähnlein, Jungzug és Jungenschaft). A lányoknál a leánytörzs (Mädlering), a leánycsapat (Mädlergruppe), a leánycsoport (Mädelschar) és a leányraj (Mädelschaft), (az ifjúlányoknál Jungmädlering, Jungmädlergruppe, Jungmädelschar és Jungmädelschaft); *Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember* – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 52–53. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 774. o.; Böhm, *Die Deutschen in Rumänien*, i. m., 208., 256–262. o.

²⁷⁵ *Die Arbeit der DJ*. In: *Jahrbuch der Deutschen Jugend 1941 (Rumänien)*, 135–141., 154. o.; *Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend“*. In: *Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien*. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.; Rumänien. Bericht der Volksgruppe über 6 Monate Aufbauarbeit. *Deutschtum im Ausland*, 1941/1–2. sz., 88–89. o.; Deutsche Volksgruppe in Rumänien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 378–379. o.; *Totale Erfassung der Jugend in der DJ. Volk im Osten*, 1941/6. sz., 85. o.; Sportwettkampf der Deutschen Jugend. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 60–61. o.; Berufswettkampf der DJ. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 62. o.; Schulung der Jungvolk-Führerschaft. *Volk im Osten*, 1941/11–12. sz., 74–75. o.; 42.000 Mitglieder in der DJ. *Volk im Osten*, 1941/1–2. sz., 44. o.; Depner, Willi, *Die Parole der Jugend. Volk im Osten*. Die Zeitschrift des Südostens, 1940/1. sz., 41–42. o.; Böhm, Johann, *Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das „Dritte Reich“ 1941–1944*. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. 2003, 59–64. o.,

²⁷⁶ *Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die Einsatz-Staffel; Die Leistung der Deutschen Mannschaft Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien*. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 86–94; 95.; 97–106. o.; *Führer wir folgen dir. Schulungsheft der Jungmädel*. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, 1941/5. sz.; *Auch Du gehörst dem Führer. Schulungsheft der Jungmädel*. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, 1941/3. sz.; *Wir tragen das Vaterland. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel*. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, 1941/2. sz.; *Gesunde Jugend, Gesundes Volk. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel*. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, 1941/1. sz.

²⁷⁷ *Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember* – BArch, NSD 43/33,

A germán ifjúság mellett a népi német népcsoportok közül leginkább a romániai némettség küldött ifjú munkavállalókat a birodalomba, akiknek kiutazását a román kormány is támogatta. Őket előképző táborokban készítették fel, amelyeket a DAF ifjúsági hivatala működtetett a Munkabevetés főmegbízottja (Generalbevollmächtigter für den Arbeitsaeinsatz), a VoMi és a BIV közreműködésével. A táborok alkalmassági vizsga letételével végződtek. Az ezután következő szakmai képzést követően a fiatalok visszatértek Romániába, hogy a megfogalmazott célok szerint a népcsoport gazdasági boldogulását segítsék. A képzésük idején a fiatalok részt vettek a HJ szolgálatában, gondozásukat a DAF ifjúsági szervei látták el a VoMi-val együttműködve.²⁷⁸

Romániával Szlovákiához hasonlóan a háború alatt is nagyon élénkek maradtak a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok. Sidorovici, román ifjúsági vezető lengyelországi látogatása miatt megromlott kétoldalú viszonyt a BIV igyekezett minél előbb helyreállítani, amit nyilván elősegített a háborús szituáció és Románia emiatti általános felértékelődése is. A további együttműködés megbeszélése volt a célja Lauterbacher 1939 végi bukaresti és budapesti útjának is. Lauterbacher november 4-én érkezett meg Bukarestbe, majd onnan 10-én utazott el Budapestre. Lauterbacher magával hozta Schirach válaszlevelét Sidorovici azon levelére, amelyben készségét fejezte ki a HJ-tal és Németországgal szembeni magatartásának revideálására. Sidorovici november 7-én privátlakásán, bukaresti ifjúsági vezetőkkel együtt fogadta Lauterbachert. A szívélyes fogadtatás után érdeklődött a HJ pillanatnyi feladatairól és beszámolt saját munkája fejleményeiről, illetve a román hadsereg mozgósításának hatásáról a román ifjúságra. Kifejtette, hogy lengyelországi látogatásával nem volt célja a németellenesség, ezt a sajtó alaposan eltúlozta. Kifejezte szándékát, hogy minden keletkezett nézeteltérést tisztázzanak. Elmondta, hogy amióta 1934-ben megkapta az első engedélyt a királytól egy egységes román ifjúsági szervezet létrehozására leginkább a Hitlerjugendet tekintette partnerének, és 1935 óta ez ügyben többször találkozott Kohlmeyer hamburgi HJ-területvezetővel, és igen élénk levelezést folytattak. A lengyel látogatást a román külügyminisztérium ösztönözte, de annak semmi esetre sem volt németellenes vonása. A lengyel látogatás során soha nem nyilatkozott Németország ellen, az ellen pedig semmit sem tehetett, hogy a lengyelek németellenes színjátékot mutattak be neki. Nem gondolta, hogy gdingeni látogatása érzékenyen érintheti a németeket, hisz az egykor német terület volt. Visszatérése után a helyzet tisztázása érdekében írta meg levelét a birodalmi ifjúságvezetőnek.²⁷⁹

A román fél előzékenységét mutatta, hogy a Straja képzésének elősegítésére 6 repülőgépet vásároltak Németországtól. További készségét fejezte ki az alvezetőknek szóló német információs anyagok fogadására, a nemzetiszocialista ifjúságnevelésről szóló filmek romániai terjesztésére, de kérte, hogy a kölcsönösség jegyében a Straja is hasonló anyagokat küldhessen Németországba. Sidorovici kész volt erre, ha még 1939 telén román ifjúsági vezetők társaságában látogathat Németországba a HJ tanulmányozására.²⁸⁰

Összességében Lauterbacher elvetette annak a lehetőségét, hogy Sidorovici csak színlelte volna az őszinteséget, és kettős játékot játszott volna, éppen ezért a lehető legkedvezőbbnek tartotta a helyzetet arra, hogy a BIV is a jó kapcsolatok érdekében tegyen lépéseket. Úgy vélte, hogy legalább a háború idejére mindenképpen értékesebb és jobb kilátásokkal kecsegtető a jó kapcsolatok felvétele Romániával.²⁸¹

A Lauterbacher-féle látogatás eredményeinek megszilárdítására a BIV magyarországi és romániai referense, Woldemar Fink kapott megbízást, aki 1939. december 15. és 23. között Budapestre és Bukarestbe utazott. Fő célja az 1940-re tervezett kétoldalú programok pontosítása és időbeni megtervezése volt. A budapesti megbeszélések után Fink december 19-én érkezett meg Bukarestbe. Mindjárt az első napon fogadta Fabricius miniszter és bejelentkezett Sidorovicihez. Sidorovicivel az 1940-es munkaév első három hónapát illetően tisztázták a programot. E megbeszélés alapján a román ifjúságnak 1940. január végén mutatták be a „Hit és szépség”, a „HJ háborús bevetése” és a „Vidéki szolgálat” című filmeket Bukarestben a német követségen. A vetítéseken az ifjúság képviselői mellett a gazdasági és politikai élet jeles képviselőivel is számoltak. Az ősbemutató után a filmeket a HJ a Strajának ajándékozta, sőt egy-egy másolatot Sidorovici a királynak is kért. Tervbe vették január végére, legkésőbb február elejére egy 5 fős román ifjúsági vezetői küldöttség németországi útját, hogy a Hitlerjugend tevékenységét tanulmányozhassák. Viszonzásul 3–5 fős HJ-küldöttség ment Romániába februárban vagy márciusban. Hasonlóképpen kölcsönös látogatásokat terveztek a lányifjúság esetében is. A Straja női vezetője, Vionica Litzica két munkatársával februárban érkezett két hetes németországi látogatásra, hogy elsősorban a BDM háborús feladatait tanulmányozzák. Fink ezen kívül lépéseket tett a rendszeres

45–57. o., itt 52–53. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 774. o.

²⁷⁸ Volksdeutsche Jugend im Reich. *Das Junge Deutschland*, 1943/11. sz. 275–276. o.

²⁷⁹ Dr. Garben, 6. Dezember 1939 – PAAA, R 27135; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

²⁸⁰ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

²⁸¹ Uo.

sajtócsere érdekében is. Előkészítették továbbá Sidorovici magánlátogatását Németországba, amit a király is támogatótt. Annál is inkább sürgető feladat volt ez, mert a román ifjúsági vezető még egyszer sem volt a BIV közvetlen vendége, miközben Lauterbacher egyszer, Schirach pedig már kétszer is a román államifjúság hivatalos vendégeként tartózkodott Romániában. Az utat február elejére tervezték, ami lehetőséget biztosított arra is, hogy Sidorovicit érdemei elismerésére a nagykeresztel tüntessék ki. Erre a gesztusra azért lett volna szükség, mert Schirach megkapta a Románia csillagja rendet. Fink benyomása szerint a román fél mindenben nagyon készsége volt, minden tervezett együttműködéssel egyetértett. Így Fink azt jelenthette, hogy Sidorovici 1939-es lengyelországi látogatása miatt keletkezett feszültséget végleg sikerült levezetni. A hivatalos program mellett Sidorovici három órás magánbeszélgetésre is fogadta Finket saját lakásán, amelyen nem ifjúsági kérdésekről, hanem a román–német viszony általános problémáiról ejtettek szót.²⁸²

Az 1940-es év tehát mozgalmasnak ígérkezett. Fink látogatása után Rüdiger látogatása következett, aki többek között a BIV Külügyi Hivatalának vezetője, *Elka von Wedel* kíséretében 1940. február 5-től tartózkodott nem hivatalos látogatáson Bukarestben. A látogatást Fink már pár nappal Rüdigerék megérkezése előtt előkészítette. Rüdigert a reptéren Litzica, Juganaru a Straja törzsvezetője fogadta, valamint egy leánycsoport, illetve a követség, az NSDAP AO, a Nőszervezet, a HJ és a BDM képviselői. Rüdiger látogatása során felkereste az ifjúság vezető képviselőit. Sidorovici fogadást rendezett számára, meglátogatta a román ifjúság mindkét lányvezető-képző iskoláját, Predealban (Predeal) és Breázában (Breaza), a Straja egyik főtanácsi tagja reggelire hívta, csak úgy mint Bukarest főpolgármestere. A program része volt még egy román néptánc- és népzenei bemutató, valamint az ifjúság egyéb létesítményeinek felkeresése. A követség szintén adott reggelit a vendégek tiszteletére, amelyre a Straja vezető képviselőit is meghívták, illetve sor került egy esti fogadásra a kormány, a diplomáciai testület, a hivatalok, a és a német kolónia tagjainak, valamint a román társadalom jeles képviselőinek részvételével, valamint számos román és német sajtótudósító meghívásával. Az esten bemutatták Németország három propagandafilmjét (Hit és Szépség; Az Adolf–Hitler–Menet; Parádé a Führer 50. születésnapjára). A bukaresti BDM vezetője, *Konradi* teázásra hívta Rüdigeréket, aki a *Német Otthonba* is ellátogatott, ahol beszédet tartott a lányoknak. Rüdiger február 11-ig volt a román főváros vendége, s búcsúztatása is nagyon szívélyes volt. A követség szerint a látogatás nagyon jól sikerült, amely hozzájárult a HJ és Straja Tarii kapcsolatainak elmélyítéséhez.²⁸³

Sidorovici a terveknek megfelelően már 1940. február végén Németországba látogatott. Részt vett a garmisch-partenkircheni téli játékokon, sőt az odavezető úton Salzburgban Lauterbacher törzsvezető is fogadta. A vendég tiszteletére zenés esti fogadást is rendeztek a leopoldskorni kastélyban. Németországban mindenképpen nagyon szívélyes fogadtatásban akarták részesíteni Sidorovicit, mivel azt megelőzően Olaszországban is igen baráti fogadtatásban volt része, s korábban Rüdigert bukaresti látogatása kapcsán is nagy odafigyeléssel fogadták. A román delegáció március 1. és 3. között tartózkodott Berlinben. 1940 áprilisában a BIV februári meghívása nyomán a Straja 11 vezetője és vezető-lánya kereste fel Németországot, s az útvonal Bécsset, Münchent, Garmischt, Nürnbergget, Drezdát, Braunschweigot, Osnabrücköt, Hannovert és Berlint érintette. A küldöttséget Lauterbacher törzsvezető, Rüdiger és Fink vette kíséretbe útjuk során.²⁸⁴

1940. április 5-től Fink három hónapos időtartamra ismét Romániába utazott, hogy méginkább elmélyítse a kapcsolatokat a Strajával, s hogy egy nagy szabású tanulmányt készítsen a Straja feladatairól és céljairól. Fink szándéka szerint a korábbi hivatalos és informatív kapcsolatokat kívánta továbbfejleszteni, amit azért is lehetségesnek tartott, mert a két ifjúság rendszere nagyon hasonlatos volt egymáshoz. A német befolyás fejlesztésére azonban látott további lehetőségeket is. Fink egyúttal viszonzta Pohontu ezredes és Litzica asszony korábbi látogatását, mert a HJ-vezetők háborús igénybevétele miatt a BIV egyelőre nem tudta viszonzni a két vendég látogatását. A kapcsolatok töretlen formában való fenntartása érdekében éppen ezért maga is szükségesnek tartotta, hogy huzamos ideig maradjon Romániában. Fink nyomatékokat helyezett arra is, hogy a román otthonépítési programban is megfelelő súlyú legyen a német befolyás, nehogy amerikai blokkházakat vagy cserkészépítményeket vegyenek mintául. Fink ezen kívül román nyelvű előadásokat kívánt tartani a Hitlerjugendről a Straja vezetőképző iskoláiban. Kiállítást tervezett a HJ otthonairól és

²⁸² Bericht über meine Reise nach Budapest und Bukarest. Fink, RfJ Auslandsamt an die Dienststelle, 3. Januar 1940 – PAAA, Budapest, 176; RfJ Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Budapest und Bukarest, 8. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 176, R 98886.

²⁸³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 12. Februar 1940 – PAAA, R 98886; Mit der Reichsreferentin nach Rumänien. *Das Deutsche Mädel*. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, März 1940, 9. o. Notiz für Herrn von der Seipen, 19. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

²⁸⁴ Der Gauleiter an das Verbindungsreferat zur NSDAP im AA, 7. Februar 1940 – PAAA, R 98886; Zu Partei 1 150/40, 23. Februar 1940 – PAAA, R 98886; Ein Besuch bei der HJ, 14. April 1940 – PAAA, R 98886.

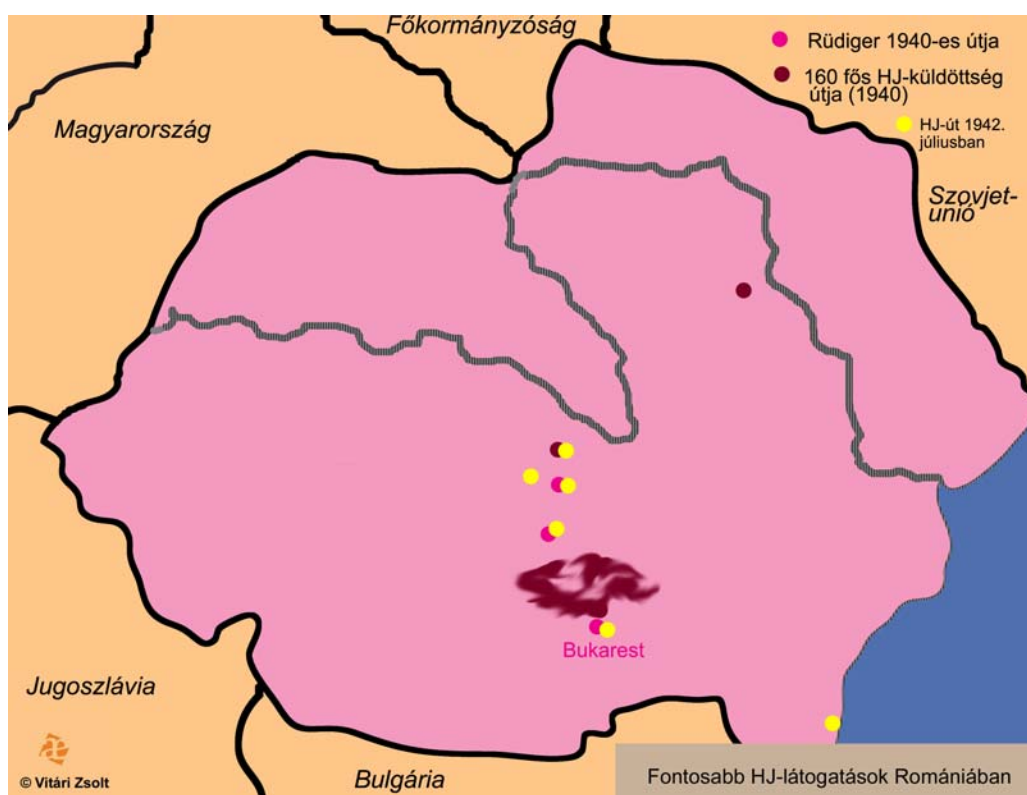
egy munkaterületről, amelyen egy HJ-építész is előadást tartott volna. Továbbá el akart indítani egy rendszeres sajtócsere-t a két ifjúsági szervezet között. Fink a Bukarestbe vezető úton rövid időre Budapesten is megállt.²⁸⁵

Fink remélte, hogy romániai jelenlétével napi befolyást tud gyakorolni a Straja vezetőire, felvilágosítást tud adni számukra, s el tudja oszlatni majd a félreértéseket. Fink úgy értékelte, hogy a Straja az egyetlen olyan szervezet, amely rezonanciát vált ki a román társadalomból. Elsődleges feladatának érezte a német és a román ifjúság közötti barátság

elmélyítését, s ebben a tekintetben inkább a tisztí vezetőkre összpontosított, semmint a tanárookra. A kétoldalú cserék, amelyek bár a háború miatt nem voltak nagyszámban megvalósíthatók, Fink szemében mégis meghozták az elmaradhatatlan eredményt. Fink a Hitlerjugendet különböző rendezvényekkel is igyekezett népszerűvé tenni, elsőként egy otthonépítési kiállítást tervezett, amihez Sidorovici támogatását is megszerezte, csak úgy mint ahhoz, hogy sorban felkeresse a Straja vidéki központjait. 1940 végén Fink tervbe vette a *Német Ifjúság Háborús Könyvtára* (Kriegsbücherei der deutschen Jugend) című kiadványsorozat román kiadásának előkészítését is, amit a követség azért is támogatott, mert a HJ 1941-től új lendületet akart venni az ifjúsággal ápolandó kapcsolatokban. Az első füzet megjelenése jelenthetne volna a kezdést.²⁸⁶

1940 májusában Fink beszélgetést folytatott Sidorovicivel, amelyen utóbbi beszámolt olaszországi útja során tett kiváló tapasztalatairól, részletesen bemutatta a Duce-val folytatott beszélgetésének lényegi pontjait. Fink is úgy látta, az eseménynek külpolitikai jelentősége volt, annál is inkább mert a román közvélemény teljesen olaszpárti volt, és a háborús magatartásban Románia az olasz döntéseket követte. Ez nyilván intő jel volt Németország számára. Sidorovici viszont biztosította Finket, hogy ő nagyon szívesen együttműködik Németországgal is. Fink ezt a kettősséget annak tudta be, hogy a román kormányban is ellentétes nézőpontok uralkodtak, fentről azonban egyre inkább németbarátságot érzelt.²⁸⁷

A BIV 1940 augusztusában jelezte a bukaresti német követségnek, hogy még azon a nyáron meghívják Sidorovicit Németországba, amelyet Schirach 1939-es nyári bukaresti útja viszonzásának tekintettek. A követségnek nem volt kifogása a meghívás ellen, s ekkor lehetőség lett volna arra is, hogy Sidorovicinek átnyújtsák a Führer által neki adományozott *Német Sasrendet* (Orden vom Deutschen Adler). Így Sidorovici feleségével és további négy kísérőjével 1940. szeptember 9-én ismét látogatást tett Berlinben. Öt napos ott tartózkodása során a BIV vendége volt, s erre az alkalomra akarták időzíteni, hogy a külügyminiszter átadhassa a neki odaítélt kitüntetést. Sidorovicit Göringhez is bejelentették látogatásra. A látogatás fő célja ezúttal a prierosi birodalmi sportiskola, különböző ifjúsági szállók és vezetőképző iskolák meglátogatása volt.²⁸⁸

²⁸⁵ JfdDR Auslandsamt an das Reichsfinanzministerium, 4. April 1940 – PAAA, R 2/12890; Notiz für Herrn von der Seipen, 19. Januar 1940 – PAAA, R 27135; RJF Auslandsamt an das AA, 2. April 1940 – PAAA, Budapest, 176; RJF Auslandsamt an das AA, 3. April 1940 – PAAA, Budapest, 176.

²⁸⁶ Fink an das AA, Vertraulich, Bukarest, 1. Juni 1940 – PAAA, R 98886; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 2. Januar 1941 – PAAA, R 66699.

²⁸⁷ RJF Auslandsamt an das AA, 4. Juni 1940 – PAAA, R 98886.

²⁸⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 5. August 1940 – PAAA, R 99008; Luther, 4. September 1940 – PAAA, R 27652, 4. o.; RJF Auslandsamt an das AA, 4. September 1940 – PAAA, Budapest, 176. 1940 decemberében Schirach Bohléval együtt Codreanu temetésére érkezett ismét Bukarestbe három napra, de ez alkalommal úgy tűnik nem lépett kapcsolatba ifjúsági vezetőkkel. Fabricius an Luther, Bukarest, 3. Dezember 1940, Vertraulich!; Der Gesandte in Bukarest an das AA, Bukarest, 9. Januar 1941 – Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918–1945, Serie D, Herms Kg Verlag, Bonn 1964, Band XI.2, 445. és 631. dokumentum, 650–651, 882. o.

A magas szintű látogatások mellett továbbra is napirenden voltak a HJ csoportos útjai Romániába. 1940 novemberében a HJ 160 fős küldöttsége tett látogatást Romániában, majd a hazaúton Budapestre is betértek. A küldöttség Romániában megismerkedett az olajmezőkkel, meglátogatták Jassy városát, Brassóban pedig a német népcsoporttal is találkoztak. Még egy hasonló létszámú olasz ifjúsági csoporttal is találkoztak. 1941-ben az alsó-szászországi HJ és a berlini BDM a birodalmi német ifjakat, a mosellandi HJ és az alsó-szászországi BDM a népi német ifjakat, míg a bécsi HJ és a szudéta-vidéki, illetve majna-frankfurti BDM a román ifjúságot kereste fel.²⁸⁹

Az eddigiekből is világosan kiderül, hogy a Hitlerjugendnek a román ifjúsággal alakult ki az egyik legszorosabb kapcsolata, de ez szükséges is volt, ha a román ifjúságot az olasz befolyás térnyerésének megakadályozása érdekében stabil német ellenőrzés alatt akarták tartani. Az együttműködést 1941-től viszont még ennél is magasabb szintre kívánták helyezni. Antonescu kérésére a BIV tanácsadót küldött Bukarestbe, hogy segítséget nyújtson az új román államifjúság felépítéséhez. A román államifjúság új formájában 1942. január 17-től kezdte meg szolgálatszerű működését. 1942-től ezen túlmenően egy HJ-tanalakulat kiküldésével számoltak, amely mintacsapatként leginkább az alvezetők kiképzését kívánta demonstrálni a román ifjúság számára. A terv az volt, hogy az egyik HJ-terület vezetőképzését félévre (1942. májustól októberig) Romániába helyezték át, a román államifjúság fő vezetőképző iskolájába, Bukarestbe. Ott három egy hónapos tanfolyamot tartottak volna. Minden csoportba a legjobb 50 17–19 éves vezetőt kívánták kiküldeni. Möckel ezt a feladatot Alsó-Sziléziára kívánta kiosztani.²⁹⁰

A tervek még 1941 végén, 1942 elején készültek. A román ifjúsági vezetés eredetileg két hónapra (júniustól augusztusig) képzelte a közös alvezető-képző táborozást, és ugyanebben az időszakban egy birodalmi táborra is javaslatot tett. Összesen egy fiú- és egy lánycsoport érkezését tartották kívánatosnak. Muth a kihelyezett vezetőtanfolyamokat nem tartotta kívánatosnak. A háborús nehézségek miatt viszont nem volt lehetséges a terv eredeti formában való kivitelezése. Iliescu és Antonescu végül 40 16–19 évesekből álló HJ-csoportot hívtak meg egy hónapos időtartamra Romániába. A HJ-csoportok Alsó-Sziléziából érkeztek 1942 júliusában. A HJ-alakulat Romániában a román ifjúság alvezetőképző táboraiban tartózkodott és a táborozás végén több román várost érintő körutazásra indult. A szervezést Muth főjársvezető vette át, a BIV Külügyi és Népiségi Hivatal részéről pedig *Erhard Wessely* működött közre. A HJ-csoport a vezetőn és helyettesén kívül egy orvosból, egy fényképészből és 3 HJ-rajból (egyenként 11 fővel) állt. A csapatagoknak nagyon jól teljesítő egységvezetőknek kellett lenniük, legalább 16 évesnek, legalább 165 cm magasnak és kifogástalan megjelenéssel kellett rendelkezniük. A látogatás időbeni csökkentésének forgalmi és élelmezési okai voltak.²⁹¹

Mindenesetre a tervnek megfelelően a román látogatások már 1942 elején megkezdődtek. A román ifjúsági vezetők csoportja február 26-án utazott Berlin–Charlottenburgba. Iliescu 1942 őszére pedig lányok kiküldését ígerte Potsdam–Babelsbergbe. A 30 fős küldöttség viszont már 1942 nyarán megérkezett Potsdamba, a BDM babelsbergi vezetőképző iskolájába. Román részről azt is tervezték, hogy a BIV javaslatára megneveznek egy román ifjúsági vezetőt, aki nek a Németországban dolgozó román fiatalok összefogása lesz a feladata.²⁹²

Közben a kapcsolatok a legfelsőbb szinten is élénkek maradtak. 1942 márciusában a román államifjúság új vezetője, Iliescu tábornok érkezett küldöttségével együtt Németországba Axmann meghívására. Nyilvánvaló, hogy ez a látogatás nyújtott lehetőséget arra, hogy az EISZ ügyét is átbeszélgék. Iliescu két hetes németországi utazása Berlinben kezdődött, ahol a küldöttséget fogadta a törzsvezető, megkoszorúzták a Neue Wache emlékművét az Unter den Lindenen, majd a nap második felében a birodalmi sportvezető látta vendégül a küldöttséget. A berlini program zárásul megtekintették a birodalmi sportpályát. A következő állomás Augsburg volt, melynek közelében Sonthofenben megtekintették a HJ vezetőképző iskolájában folyó félkatonai tanfolyamot. Itt Iliescu megbeszélést folytatott Schirachhal és Leyjal is. Iliescu Schirachhal együtt ezen kívül részt vett az AHS első évesének záróvizsgáján is. Megtekintette a rendi várat, majd tovább utazott Oberstdorfba, majd Nebelhorn hegyére, ahol egy sítanfolyamot tekintett meg. Stuttgartban részt vett a HJ felvételi ceremóniáján (Verpflichtungsfeier), megtekintette a birodalmi sportiskolán a BDM tánc- és sportvezetési tanfolyamát, majd ellátogatott az újonnan épülő területi vezetőképző iskola helyszínére.

²⁸⁹ RfJ Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927;

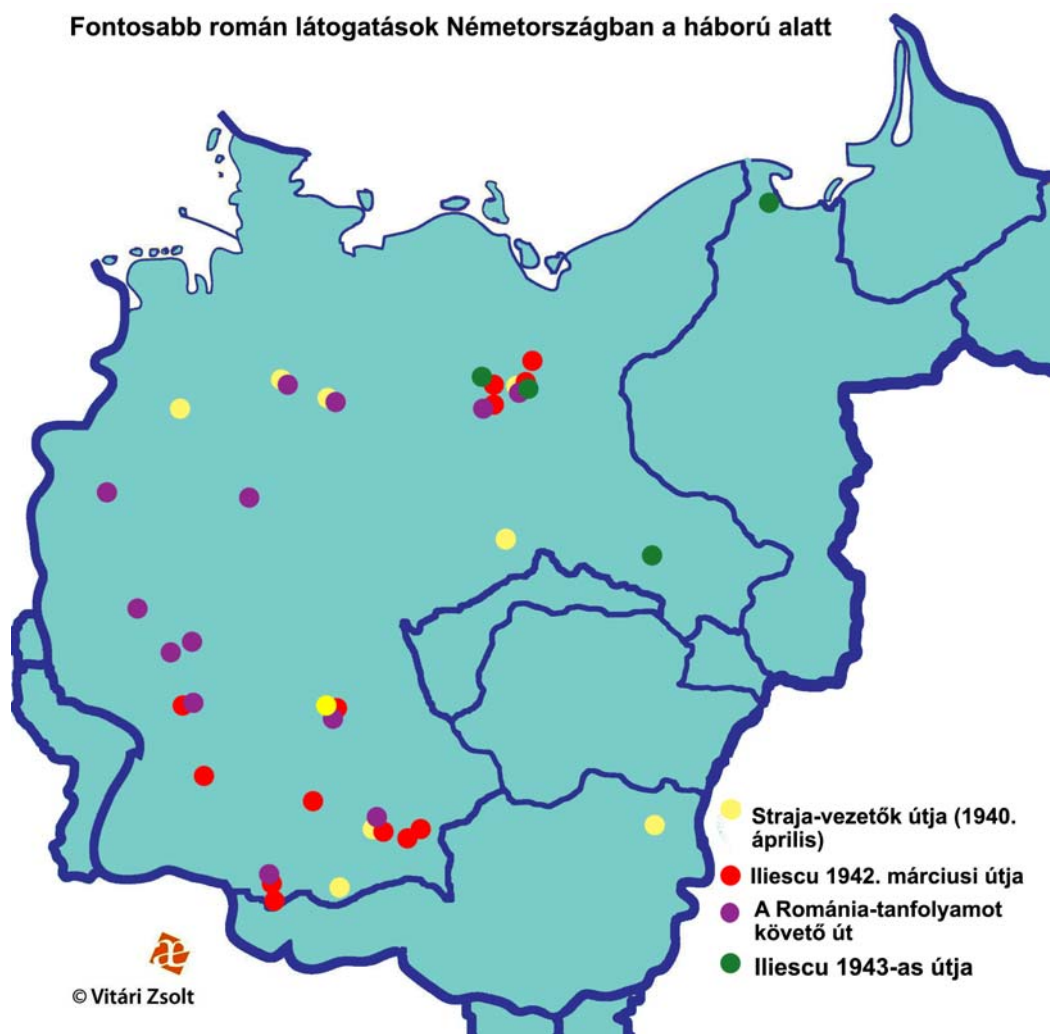
²⁹⁰ Möckel an den Gauleiter des Gau Niederschlesien der NSDAP, SS Gruppenführer Hanke, 1. Dezember 1941 – BArch, NS 28/120, 149. o.

²⁹¹ Der Beauftragte des JfdDR in Rumänien an Lauterbacher, Bukarest 9. Februar 1942 – BArch, NS 28/120, 158. o.; Auslands- und Volkstumsamt, der K-Chef (Lauterbacher) an den Führer des Gebietes Niederschlesien (Hirsch), 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 151. o.; RfJ Auslands- und Volkstumsamt an den Stabsführer, 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 154. o.

²⁹² Der Beauftragte des JfdDR in Rumänien an Lauterbacher, Bukarest 9. Februar 1942 – BArch, NS 28/120, 158. o. Románia Horvátországhoz hasonlóan minden lehetőséget meg kívánt ragadni a HJ-tal fennálló kapcsolatok fejlesztésére. Ennek volt ékes példája, hogy az 1942 tavaszán Ukrajnába utazni szándékozó Möckelt, Iliescu azonnal meghívta, hogy a visszaúton tegyen látogatást Romániában is. RfJ Auslands- und Volkstumsamt an den Stabsführer, 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 155. o.

Ezt követően a BDM háztartási iskolája, majd Heidelbergben egy JM közösségi est, a HJ sportszolgálatának és a BDM-tagozat főző munkaközösségének megtekintése szerepelt a programban. Heidelbergben a 40 (más források szerint 45) román vezetőt ünnepélyes keretek között fogadták a pályaudvaron. Münchenben koszorút helyeztek el az Becsület-templomnál (Ehrentempel), megtekintették a Barna Házat és a Führer-házat (Führerbau), városnézésen vettek részt, majd az ebéd alatt a rádiós színjátszó csoport szórakoztatta őket. A Chiemseen egy vendégházban a KLV-tábor és a la-

Fontosabb román látogatások Németországban a háború alatt

zart, Traunsteinban pedig az új HJ-otthonban a HJ szolgálátának megtekintése, valamint egy szegényebb parasztgazdaság felkeresése következett. Nürnbergben megnézték az óvárost, felkeresték a lebetegedett román katonákat a katonai kórházban, majd a pártnapok helyszíne az épülő kongresszusi csarnok szerepelt programon. Potsdamban Iliescut fogadta Axmann, részt vettek a HJ csarnokünnepélyén (Hallensportfest) a Németország–Csarnokban, majd privát esti fogadásra került sor Gatowban. Másnap Berlinben munkamegbeszélésre került sor Axmannal, majd a román követésén Axmann átvehette román kitüntetését, majd a nap végén a küldöttséget Rüdiger fogadáson látta vendégül. A hohenlycheni látogatás után fogadta őket Möckel, aki ugyancsak átvehette

kitüntetését. Hivatalos befejezésként beírták magukat a Führer könyvébe az elnöki kancellárián, majd április 1-én Krakkón keresztül visszautaztak Bukarestbe. Iliescu második berlini tartózkodása alatt sok témát megvitattak a két vezető. Iliescu megismerkedhetett a HJ felépítésével és tagozódásával, a BIV működésével, a vezetők kiválasztásának rendjével és a vezetők képzésével, a HJ háborús alkalmazásával, a HJ kulturális munkájának egyes területeivel, valamint a vidékszolgálat és az egészségügyi gondozás működésével.²⁹³

1942-ben Romániával hasonló volt a tárgyalások menetrendje, mint a többi partnerországgal. Itt is megkérdezték a román fél igényeit, lehetővé tették, hogy Románia is összefogja a román ifjakat Németországban, s erre egy összekötő vezetőt rendeltek ki Németországba. Románia esetében már meg lehetett beszélni a márciusi vezetőképző tanfolyam eredményeit is. Szót ejtettek az alsó–sziléziai HJ alsóbb vezetőkől álló csapatának kiküldetéséről 1942 nyarára. Rákérdeztek a németországi tanulmányi út eredményeire és külön apropót adott a román államifjúsági törvény elfogadása arra, hogy felajánlják további szolgálatukat a román államifjúság felépítésénél. A külügyminisztérium kérésére népi német kérdéseket nem érintettek.²⁹⁴ Ebből látszott, hogy abban az esetben, ha egy partnerország mindenben teljesítette Németország igényeit (nagy hadsereg kiküldése a keleti frontra, gazdasági kulcsszerep, ifjúság német befolyás alatt), akkor nem érdekelte a németeket különösebben a népi németek helyzete. A weimar–firenzei összejövetelen és az EISZ-ben való román közreműködés kérdése szintén részét képezték az 1942-es tervezeteknek.

Iliescu látogatása után a HJ potsdami birodalmi vezetőképző iskolája Románia-tanfolyamot tartott a román ifjúsági vezetők számára, amelyet egy tanulmányi út követett Délnyugat–Németországban. A tanfolyamon előadások és

²⁹³ BArch, NS 28/123, 7, 10–12, 14. o.; NSDAP HJ Reichsjugendführerschule an den K-Chef des Behördenamtes der RJJ, 4. März 1942 – BArch, NS 28/123, 112. o.; Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung IV (Auslandsfahrten/Jugendaustausch/Besuche). Besprechungspunkte mit dem General Iliescu während des zweiten Aufenthaltes in Berlin, 25. März 1942 – BArch, NS 28/123, 32. o.

²⁹⁴ Besprechungspunkte mit General Iliescu – BArch, NS 28/117, 21. o.

referátumok hangzottak el, amelyeket meg is vitattak. A résztvevőkből különböző témákat feldolgozó munkacsoportokat is létrehozottak.²⁹⁵ Különleges rendezvényként sor került Potsdam és Berlin nevezetességeinek megtekintésére, berlini opera- és operett-előadásokra, moziestekre. A résztvevők élvezhették a Hitlerjugend színjátszó csoportjának potsdami és berlini bemutatóit, megtekinthették a berlini terület és a potsdami körzet HJ-létesítményeit, illetve maguk is részt vehettek a potsdami HJ rendes szolgálatán. Az előadók között olyan magas rangú személyiségek is szerepeltek mint Rüdiger, Schnlünder vagy Ernst. A tanulmányi út 10 állomást érintett. Általában a nevezetességek mellett a HJ létesítményeit, illetve gazdasági létesítményeket tekintettek meg. Braunschweigban az akadémiát, HJ-otthonokat, a területi vezetőképző iskolát, tanoncotthonokat, valamint a Volkswagen létesítményeit; Hannoverben szociális létesítményeket, üzemeiket, a HJ különleges alakulatait, valamint színjátszó csoportját; Kasselban az Ifjúnép szolgálatát, egy repüléstechnikai előiskolát, a BDM-Werket és a helyi körzet központját; Düsseldorfban a HJ vidám estjét, a Dr. Goebbels ifjúsági szállót, a területvezetőséget, a Haditengerészeti HJ-ot, és a védfelkészítést; Koblenzben zenei estet és egy HJ felvételi ceremóniát, illetve Koblenz környékét egészen Wiesbadenig; Majna–Frankfurtban ifjúsági otthonokat, HJ-otthonokat, és a HJ sportrendezvényeit; Heidelbergben egy bajtársi estet, a BDM-Werk rendezvényét; Münchenben a Führer-házat, az SS fegyveres bemutatóját; Sonthofenben az AHS-t; Nürnbergben pedig a pártlétesítményeket, egy HJ-estet, a területi vezetőképző iskolát és a KLV-t tekintették meg.²⁹⁶

1942 júliusában a Hitlerjugend csapata járt Romániában, ahol ismételten továbbították a meghívást Iliescunak. A csoport két hetet töltött Bukarestben, majd vidéken tett körutazást a Prahova–völgyben, Predealban, Brassóban, Töröcsváron, s végül részt vett a román államifjúság táborában a Fekete-tenger partján Eforieban.²⁹⁷

1943 tavaszán Iliescut és Alinescut ismét meghívták Németországba, hogy megtekintse a védfelkészítő táborokat, a tűzoltó csapatokat és a légierős segítőtevékenységet. Közben 1943 júliusában egy román tiszti küldöttség tekintette meg a HJ létesítményeit Danzig–Nyugat–Poroszországban és Kelet–Poroszországban. Majd szeptember 27-én Iliescu is megérkezett Breslauba, ahol Schlünder, a II. főosztály vezetője, a Külügyi Hivataltól Fink, Hassenpflug és a Haditengerészeti Főparancsnokság HJ-összekötőtisztje, valamint a HJ-terület és BDM-főkörzet vezetői fogadták. Látogatása során sportlétesítményeket és védfelkészítő táborokat tekintett meg, valamint a Motoros-HJ rohamcsónak-kiképzését és a felcserek bevetését. Egy másik védfelkészítő táborban a repülőgép-felismerő szolgálatot és a morzézás oktatását nézte meg, majd a Haditengerészeti-HJ birodalmi képzését tekintette meg. Berlinben tett látogatásuk során Möckellel megkoszorúzták az Unter den Lindenen a Neue Wache emlékművét, látogatást tettek a külügyminisztériumban, a HJ gatowi külföldi házában, majd Axmann rendezett számukra fogadást. Az alsó–sziléziai HJ-terület vezetőjének, Herbert Hirschnek Iliescu az előkatonai felkészítés arany kitüntetését adományozta, majd tovább indult Danzigba. Hazaérkezése után Iliescu javasolta, hogy nagyobb számú paraszti származású román ifjút küldjenek egy évre a HJ vidékszolgálati táboraiba (Landdienst) és a HJ tangazdaságaiba, mert a vidékről való elmenekülés Romániában is gondokat okozott. 1944-ben a román ifjúság első paraszti tangazdaságához Németország 5 kandisznót és 5 tenyészkocát küldött ajándékba, ahol az első féléves tanfolyam már április 1-én megkezdődött. A kétoldalú kapcsolatok fejlesztése terén román ifjak verseit és elbeszéléseit kívánta németre fordíttatni, hogy azokat a Hitlerjugend kulturális munkaközösségeiben alkalmazni tudja. Iliescu 1944 tavaszára mind Axmann, mind Schlündert meg akarta hívni Romániába, hogy tovább mélyítsék a kapcsolatokat, s aktivizálni kívánta az általa vezetett EISZ-munkaközösség munkáját is.²⁹⁸

1944-re a kapcsolatok azonban Románia esetében is már leginkább már csak a konkrét katonai erőfeszítések jegyében teltek. A Németországból érkező csoportok ritka vendégek voltak, s akik jöttek, azok is inkább a háborús erőfeszítések növelését szolgálták. 1944 januárjában a HJ koncertcsoportja Bukarestben tartózkodott Wehrmacht-katonák

²⁹⁵ Az előadások a következő témákban hangzottak el: A szociális kérdés jelentősége Németország és Európa számára; Nemzetiszocializmus és zsidóság; Nemzetiszocializmus és gazdaság; Kelet–Európa az európai forradalom fényében; Európai sorsközösség; A nemzetiszocialista mozgalom története; A HJ története és lényege; Német–román kulturális kapcsolatok. A referátumok és megbeszélések témái voltak: Vezetőkiválasztás és személyügyi munka; Testi nevelés a Hitlerjugendben; a Hitlerjugend leánymunkája; Propagandatevékenység; Kulturális tevékenység a HJ-ban; a HJ szociális tevékenysége; a HJ egészségügyi szolgálata. Az egyes munkaközösségek a következő témákat dolgozták fel: A Hitlerjugendben teljesített szolgálat felépítése és tagozódása; A testi nevelés végrehajtása; A Hitlerjugend teljesítményjelvénye; Vezetőképzés; AHS és Ifjúságvezetői Akadémia; Az otthon esték kialakítása (képvetítéssel); A HJ vidéki szolgálata és keleti bevetése; A HJ háborús alkalmazása. – Rahmenplan des Rumänien-Lehrgangs. Aufenthalt an der Reichsführerschule zu Potsdam sowie Lehrfahrt nach Südwest-Deutschland – BArch, NS 28/123, 116–118. o.

²⁹⁶ Rahmenplan des Rumänien-Lehrgangs. Aufenthalt an der Reichsführerschule zu Potsdam sowie Lehrfahrt nach Südwest-Deutschland – BArch, NS 28/123, 116–118. o.

²⁹⁷ Abordnung der HJ in Rumänien. DAZ, 21. Juli 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 195. o.).

²⁹⁸ Bericht über die rumänische Jugend, Monat März (Hassenpflug), Bukarest, 8. April 1943 – BArch, NS 28/110, 88–92. o.; Für Schmidt, 6. Juli 1943 – BArch, NS 28/110, 204. o.; Berliner Börsenzeitung, 5. Oktober 1943 (BArch, NS 5/VI/438, 3. o.); Zeitungsbericht über den Besuch Iliescus in Deutschland – BArch, NS 28/110, 152. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 14. Oktober 1943 – BArch, NS 28/110, 132. o.; An Axmann – BArch, NS 28/110, 47. o.

szórakoztatása céljából. Ez alkalomból a románok közös kulturális rendezvényt kívántak szervezni a két ország ifjúságának részvételével, amit a külügyminisztérium is fontosnak tartott.²⁹⁹

1944 májusában nagygyűlést szerveztek Bukarestben a Marsall előtt. Ez volt az első alkalom, amikor a birodalmi német és a népi német ifjúság közösen mint német ifjúság jelenhetett meg. Mintegy 10 ezer résztvevő előtt a bukaresti stadionban sportbemutatókra, az ifjúság által készített tárgyak kiállítására, a HJ bemutatójára, a pimpfek harci játékaikra, valamint a lányok táncaira és körjátékaira került sor. Az állami ifjúsági napon a német ifjúság arra is lehetőséget kapott, hogy egy Hitlerjugend-kiállítást rendezzenek.³⁰⁰

1944 májusában a bukaresti ifjúsági stadionban német–román ifjúsági légvédelmi rendezvényre került sor, melyet az Országos Ifjúságvezetőség és a Premilitari főfelügyelője szervezett a Luftwaffe támogatásával. A HJ bukaresti támaszpontja 10 tűzoltó csoportot alkotott egyenként két fiú és egy lány részvételével, akik kb. másfél órás bemutatójukon a bombák hatásának és azok leküzdésének lehetőségeit mutatták be. Ezt követően egy ploesti légvédelmi ezred mutatott be nehéz oltási gyakorlatokat, majd az egész rendezvényt Alinescu beszéde zárta. Egy hónappal később megismételték a bemutatót, ezúttal azonban már sokkal nagyobb keretek között. Minden bukaresti üzem munkása és a munkaügyi miniszter is jelen volt, sőt a lakosságot is felhívták a részvételre. A bemutatón olyan filmet akartak leforgatni, amit később az ország minden ipari létesítményében bemutattak volna.³⁰¹

Hassenpflug, a romániai HJ vezetője a háború végére tehát jól működő együttműködést alakított ki a Légierővel a légvédelem terén, amit 1944 nyarán tovább kívánt fejleszteni, s a Hitlerjugend ottani alakulataiból német mintára olyan gyorskommandót akart felállítani, amely egy oltófelszereléssel ellátott motorizált egység lett volna. Az egység célja az lett volna, hogy a súlyos kárhelységekre mindig a Hitlerjugend érkezzon ki először. Ezzel a vendégországnak is gyakorlati példát mutattak volna az ifjak gyakorlatoztatása terén. 1944 augusztusában a Német Légierő vezénylő tábornoka Romániában arról tájékoztatta Hassenpflugot, hogy Bukarest légvédelmében a HJ motoros jelentőként és kauluzszolgálatban (hajó) is eredményesen került bevetésre. A román térségben meglévő viszonylag nehéz híradós összeköttetések miatt szükségessé vált azonban az is, hogy a légvédelmi jelentőszolgálatot megerősítsék. Emiatt a tábornok arra kérte Hassenpflugot, hogy kérjen a BIV-től motorral és háti rádióval felszerelt AHS-tanulókat, mert a HJ ilyen irányú bevetése lényegesen meggyorsíthatná a légvédelmi jelentőszolgálatot, különösen a kárjelentések továbbítása esetén. Hassenpflug a saját ifjúság bevetése mellett megegyezett a Luftwaffe helyi parancsnokával, hogy az ezirányú ifjúsági tevékenységet birodalomból érkező segítséggel kell megerősíteni. Azzal fordult a BIV-hez, hogy a légitámadások idején szükséges jelentések biztosításához az olajmezők és Bukarest térségében 25 motorkerékpárokkal és háti rádióadó-készülékkel felszerelt Adolf–Hitler–tanulót kaphasson. Hassenpflug a gyakorlati haszon mellett ezúttal is kiemelte, hogy az ifjak bevetése lehetőséget nyújt arra is, hogy demonstrálhassák a román ifjúságnak az ifjúság alkalmazását a háborús bevetés során. Ráadásul a román főváros légvédelmi vezetője kétszer is kifejezte kérését, hogy a város biztonságát a HJ segítségével emeljék. Emellett arra is lehetőség nyílt, hogy az Adolf–Hitler–tanulókat még hatékonyabban lássák el az egyes országokra vonatkozó ismeretekkel, és készítsék fel az adott országban később teljesítendő szolgálatra. Románia tekintetében az iglauri AHS volt az illetékes. Egy negyed évre szóló kivezénylésük pedig még jobb lehetőséget nyithatott volna, arra, hogy megismerjék az országot, az embereket, a történelmet és a politikai viszonyokat.³⁰²

A román ifjúság feletti német befolyás kiterjesztésében a korábban bevált formák is továbbéltek. 1944 nyarán a HJ Országos Ifjúságvezetősége egy olyan közös nyári táborozásban gondolkodott, amelyen 100–100 fiú, és 100–100 lány vett volna részt mindkét nép ifjúsága köréből. A tervezett helyszín Erdély lett volna, s a szervezők az előző évhez hasonlóan számítottak a Wehrmacht segítségére, amely sátrakat, tábort konyhákat és híradástechnikai eszközöket bocsátott volna rendelkezésre. Román részről Alinescu tábornok egyetértése mellett azt tervezték, hogy a tábort Antonescu és a király is felkeresi majd. A gyakorlati együttműködés mellett a tábor ismét ragyogó alkalmat nyújtott volna arra, hogy a sajtó, a rádió és a film útján a román és a német ifjúság szoros együttműködését az egész ország számára megismerhetővé tegyék. Román részről olyan fiatalokat szándékoztak a táborba hívni, akiket később alsóbb vezetőként alkalmaztak

²⁹⁹ AA an RJF Auslands- und Volkstumsamt, 5. Januar 1944 – BArch, NS 28/110, 105. o.

³⁰⁰ Hassenpflug an Schmidt, 17. März 1944 – BArch, NS 28/110, 95. o.; BArch, NS 28/110, 205–211. o.; Hassenpflug an Schmidt, 16. März 1944 – BArch, NS 28/110, 96. o.

³⁰¹ DAF-Zentralbüro Arbeitswissenschaftliches Institut an die RJF, 20. Juni 1944; *Bukarester Tageblatt*, 30. Mai 1944 – BArch, NS 28/110, 33., 37. o. Hassenpflug an Schmidt, 19. Juni 1944 – BArch, NS 28/110, 44. o.

³⁰² Hassenpflug an Schmidt, 10. August 1944 – BArch, NS 28/120, 178. o.; Der Kommandierende General und Befehlshaber der Deutschen Luftwaffe in Rumänien an den Landesjugendführer Hassenpflug, 11. August 1944 – BArch, NS 28/110, 26. o.; Hassenpflug an Möckel, Bukarest, 10. August 1944 – BArch, NS 28/120, 179. o.

volna. Mivel kifejezetten mintatábornak szánták az egészet, a szaniterrészleget megfelelő nagyvonalúsággal akarták kiépíteni. Berlinben sem emeltek kifogást a terv ellen, de a helyi NSDAP és a követség beleegyezését is ki kellett kérni.³⁰³

Antonescu 1944 júliusában elbocsátotta Ilescut, akit I. C. Petrescu miniszter követett az államifjúság vezetőjeként, helyettese pedig Alinescu tábornok, az előkatonai felkészítés vezérkari főnöke lett. Petrescu a román és a német ifjúság kétéves bajtársi együttműködésére hivatkozva megújította az 1942. májusi Axmann felé irányuló meghívását, s több napos romániai látogatásra hívta meg, hogy az együttműködést még inkább elmélyítsék. A román ifjúság vezetősége leginkább egy május végi látogatást tartott a legalkalmasabbnak, mert a román ifjúság ekkor ünnepelte oltalmazóját. Ez alkalomból különböző versenyeket és előadásokat terveztek. 1944 áprilisában Axmann is meghívást intézett Petrescu felé egy április végi németországi látogatásra, és ezzel egy időben engedélyezték Axmann romániai útját is május végére. Így tehát a BIV az új vezetővel is sikeresen felvette a kapcsolatot. Axmann május 21-re kívánták meghívni, másfél hetet töltött volna Romániában. Látogatása során felkereste volna a tervek szerint Bukarestet, a marsallt Predeálban, s utazást tett volna vidéken is. Tervezték az államifjúsági napon való részvételt, amelyen a marsall is részt vett volna. Nagyon számítottak Axmannra, mert már háromszor hívták meg, de még sem jött el Romániába, míg a román ifjúsági vezető 1944 áprilisában már hatodszor járt Németországban.³⁰⁴

Hassenpflug a szép fejlődés ellenére úgy érezte, hogy a román ifjúság még sincs teljesen német befolyás alatt. Az összpolitikai helyzet és a pártpolitikusok kulisszák mögötti erős befolyása miatt nehéz volt a helyzet, különösen, hogy Hassenpflug úgy ítélte meg, hogy Romániában többen vannak Németország ellenzői. Ezért szükségesnek látta, hogy precízebb tegyék állásfoglalásukat a román államifjúsággal kapcsolatban. Hassenpflug erre csak Axmann, vagy magát a Führert tekintette alkalmasnak. Hassenpflug ugyanis egyértelműen rámutatott arra, hogy az ifjúságtól függ az ország jövője, s vele a birodalomhoz és az újjárendezéshez való viszonyulás. *„Amennyiben nem sikerül az ország ifjúságát szellemileg és testileg összefogni és az általunk kívánt értelemben képezni, akkor az országban működő földalatti kémekek elhatalmasodnak az ifjúsági szervezet felett, ahogy arra vidéken már volt példa.”* Mindez azt jelentette volna Németország számára, hogy egy napon semmilyen befolyásuk sem lesz az új román generációra. Alinescu ebben az ügyben személyesen kérte Hassenpflug bizalmas, nevét nem említő közvetítését Axmann felé, s ő is úgy látta, hogy az egyetlen mentsvár a marsallal folytatott beszélgetés lehet. Azt gondolták ugyanis, hogy ha Antonescu érzi a birodalom óhaját, akkor az államifjúság javára fog dönteni. Hassenpflug ösztönözte Axmann, hogy beszélje meg az ügyet a Führerrel is, mert gyors döntésre volt szükség, miután április 1-én már új költségvetés lépett életbe Romániában. Hassenpflug méltatta Alinescu bizalmát, és úgy gondolta igaza lehet, mert a román munkaszolgálat német segítséggel történő felépítését támogatta a marsall. Hassenpflug úgy vélte, hogy a régi pártpolitikusok befolyását hosszú távon csak egy új ifjúság segítségével tudják megtörni. Pillanatnyilag azonban erősebbek voltak a liberális és antinémet körök, s ha Németország nem avatkozik be, akkor a háború végéig elszalasztják a lehetőséget.³⁰⁵

A németországi román látogatások minőségükben a háború alatt is kiemelt szinten maradtak, hiszen az odalátogató román ifjúsági vezetőknek mind tartalmában, mind területi lefedettségben terjedelmes programot állítottak össze. A román vezetők tehát továbbra is a Hitlerjugend tevékenységének legjavát tapasztalhatták meg, ami úgy tűnik, hogy nem is maradt hatás nélkül. A HJ-csoportok útjainak száma viszont egyrészt erősen visszaesett, másrészt azok leginkább a Bukarest környékén népi németek által lakott területekre és iparvidékekre irányultak. A háború vége felé az együttműködés során itt is az ifjúság háborús tevékenységei kerültek előtérbe.

VII. 5. 2. 3. Horvátország – Szlovákiához hasonlóan Horvátországban is rendkívül kedvező feltételek voltak mind a DJ tevékenységére, mind az együttműködésre, hiszen Horvátország, ha nem is volt deklaráltan német védállam (Schutzstaat), de létét mégis a jugoszláv állam német támadás által előidézett felbomlásának köszönhette. Az *Usztasamozgalom* ifjúsága a nemzeti gondolat továbbvivőjeként már 20 éves múltta tekintett vissza az ország függetlenné válása idején. Ekkor hozták meg az *Usztasa Ifjúságról* szóló törvényt, amely e mozgalomnak hivatalos kereteket terem-

³⁰³ Auslandsdeutsche Jugend Landesjugendführer Rumänien (Hassenpflug) an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes (Schmidt), Bukarest, 13. März 1944 – BArch, NS 28/120, 159. o.; RfJ Hauptabteilung I an Hassenpflug, 25. März 1944 – BArch, NS 28/120, 160. o.

³⁰⁴ Rumänien, 31. Juli 1944 – BArch, NS 28/110, 28. o.; Einladung Petrescus an Axmann, 21. Februar 1944 – BArch, NS 28/110, 51. o.; AA an das Auslands- und Volkstumsamt, 5. April 1944 – BArch, NS 28/110, 50. o.; Hassenpflug an Schmidt, 23. Februar 1944 – BArch, NS 28/110, 103. o.; Auslands- und Volkstumsamt Hauptabteilung I (Fink) an Schmidt, 1. Juni 1944 – BArch, NS 28/110, 49. o.

³⁰⁵ Hassenpflug an Axmann, 15. März 1944 – BArch, NS 28/110, 97–99. o. A román pénzügyminiszter ugyanis azt a javaslatot tette, hogy az iskolán kívüli ifjúságra fordított forrásokat csökkentsék a felére, s munkáját takarékosági okokból további intézkedésig tulajdonképpen függeszték fel. Ez egyet jelentett az ifjúsági szervezet megszűnésével. Aufzeichnung an den Gesandten des Deutschen Reiches von Killinger (Hassenpflug), Bukarest, 15. März 1944 – BArch, NS 28/110, 100. o.

tett. 1942-re a szervezetnek már több mint fél millió tagja volt. A 7–11 évesek a *Nép reménye* (Ustaska Usdanitza) nevű szervezethez tartoztak, majd letöltve képzési idejüket, átvették őket a *Hősök* (Ustaskkazunats) soraiba, a 15–21 éves korosztály pedig a *Starcevic Ifjúságban* töltötte ifjúsági szolgálatát. A mozgalom vezetője *Orsanic* professzor volt. A mozgalom fő feladatának az új állameszme meggyökereztetését, a testi nevelést és az előkatonai felkészítést tartotta.³⁰⁶

Horvátországban a fegyveres szolgálat lehetőségét is biztosították a német vezetés alatt álló zászlóaljokban, s ezek felállításánál a népcsoport-vezetőség messzemenő jogosítványokat kapott. Az iskolán kívüli ifjúsági munka a DJ-ban folyt. *Branimir Altgayer* népcsoportvezető mellett ezt a munkát *Fritz Haug* és *Ursula Griesemann* irányították. Itt is kb. 20 ezer ifjúval számoltak, akik szinte maradéktalanul a DJ kereteiben működtek. A településterületeket figyelembe véve a DJ először 4, majd 5 főtörzsre, később járásra (Hauptstamm), illetve alkörzetre osztódott, amelyeket a török elleni háborúk nagy hadvezéreiről neveztek el: Savoyai Jenőről, Bádeni Lajosról, Franz von Trenkről, Lotharingiai Ferencről és Laudon tábornokról. Az uniformizálás 1942-ben már folyamatban volt, de az év végéig még nem zárult le. Folyamatosan folyt a vezetőképzés főleg a rumai vezetőképző iskolában, így a szervezet 1942 végére már kellő számú vezetővel rendelkezett. A horvátországi DJ a többi hasonló szervezettel párhuzamosan a negyvenes években a háborús segélyszolgálatnak szentelte erejét. 1943 nyarán 1500 fő segédkezett az aratásban, kb. 1500 csomagot állítottak össze a fronton szolgáló katonáknak, akik között szinte a teljes DJ-vezetőkar is ott volt. Az otthon maradó DJ tagok működtették a helységvédelmet (Ortschutz), de 1942-től megrendezték az országos sport- és szakmai versenyt is, amelyeken több ezer fiatal vett részt. Az 1943-ban elrendelt előkatonai képzésre havonta két vasárnapot, hetente egy közösségi estét és egy négyhetes kiképző tábort szántak. 1942-ben Eszéken rendezték meg az első országos ifjúsági napot, amelyen 15 ezer fiatal vett részt.³⁰⁷

A horvát ifjúság HJ-tal való kapcsolattartásáról eddig csak nagyon szerény információkkal rendelkezünk. 1941-ben a keleti vidéki és szász HJ, illetve szász és felföldi BDM horvátországi látogatások révén ápolta a kapcsolatokat a népi német ifjúsággal.³⁰⁸ A közös európai ifjúsági rendezvényeken kívül 1942–43-ból semmiféle információval nem rendelkezünk, de a kapcsolatok szerény szinten nyilván ekkor is éltek.³⁰⁹

VII. 5. 2. 4. Szerbia – Az egykori jugoszláviai Bánátban a német katonai igazgatás megteremtése révén ugyancsak kedvező feltételek adódtak. *Franz Germann* és *Luise Helnermann* vezetésével itt is 20 ezer népi német ifjú volt érintett, akik 1942 folyamán már teljes egészében szervezett formát öltöttek. Az országos ifjúságvezetőség alárendeltségében 3 járás, illetve alkörzet működött, amelyhez hozzácsatolták a belgrádi népi német ifjak csoportját is. Külsőségeiben az itteni DJ is nagyon hasonlatosan tudott fellépni a HJ-hoz.³¹⁰

VII. 5. 2. 5. Bulgária – A korábbi tervezetek után Bulgáriában 1941-ben hozták meg a törvényt az államifjúság létrehozásáról. E szervezet, a *Brannik, vagyis Nép Őrzője* birtokolta a bolgár ifjúság nevelésének kizárólagos jogát, s fokozatosan kívánta felépíteni magát, kezdve az iskolai fiatalsággal. A kizárólagossági igény tulajdonképpen mindenkire kiterjedt, aki még nem vonult be a hadsereghez. Az *Ifjú Sasok* csoportja a 10–14 éves fiúkat és lányokat fogta össze, külön csoport működött a hasonló korú diákok számára, a *Brannik-lányok* és *Brannik-fiúk* soraiba pedig a 15–17 éves kor közötti fiatalok tartoztak, az ennél idősebbeket pedig a *Brannik-harcosoknak* nevezték. A 21 évesnél idősebbekből vezetőkört alakítottak ki. A Brannik fő vezetője *Klecskov* volt, akit 1941. május 19-én nevezték ki államifjúsági

³⁰⁶ Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. *DZ*, 16. September 1942, 3. o.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 73. o.; Die Jugenderziehung der Kroaten. *Volkstum im Südosten*. Volkspolitische Monatsschrift 1939, 310. o.

³⁰⁷ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. R.J.F. Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 54–55. o.; Vormilitärische Ausbildung der Deutschen Jugend in Kroatien. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 48. o.; Landessportfest 1943 der Deutschen Jugend. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 46–48. o.; Gruss des Landesjugendführers. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 35–37. o.; Deutsche Volksgruppe in Kroatien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/5. sz. 450. o.

³⁰⁸ R.J.F. Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927. Az Usztasa–ifjúság ifjúsági táncsoportja Bécsbe tervezett látogatást, amit az utolsó pillanatban lemondtak, de a horvát látogatás továbbra is napirenden maradt. Deutsche Gesandtschaft Zagreb an AA, 29. August 1944 – BArch, NS 28/120, 116. o.

³⁰⁹ Az evezős regattára augusztus 6-án került volna sor Zágrábban, amelyre a magyar evezős szövetség is ígerte részvételét. Ezért a követség mindenképpen javasolta az egyes ágakban német csapatok kiküldését. Ezen kívül a horvát sportvezető a HJ-lányegység részvételét is kérte. A horvátországi követség elfogadásra ajánlotta a meghívást. A követség azért is szerette volna, ha elfogadják a meghívást, mivel korábban nagyon jó tapasztalatokat szereztek a horvát ifjúságról a birodalmi védőfelkészítő táborokban. A csoport az Usztasa ifjúság vezetésének vendége lett volna. A látogatásra ismét csak a HJ bécsi csapata volt kijelölve. Deutsche Gesandtschaft Zagreb an das AA, 7. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 121. o.

³¹⁰ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. R.J.F. Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 55. o.; Die deutsche Volksgruppe in Serbien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 210. o.

vezetőnek. A Brannik Németországban is szimpátiára talált, mivel úgy tekintettek rá, mint a német elvekhez mérten, az ifjúság saját kezdeményezéséből létrejött szervezetre, nem pedig állami létesítményre.³¹¹

A negyvenes években a HJ Breipohl személyében megbízottat is kiküldött Bulgáriába, aki 1942-re azonban áldozatul esett a külügy és a BIV csatájának, és eltávolították. Bár 1942 őszén visszatért, de már nem nevezhette magát a birodalmi ifjúságvezető megbízottjának, egyszerűen a követség alkalmazottja lett, de itt továbbra is a kétoldalú ifjúsági kérdéseket intézte, gondozta az ottani KLV-táborokat, tartotta a kapcsolatot a bulgáriai Hitlerjugenddel.³¹²

A kétoldalú kapcsolatok a háború idején azonban nagyon szerény mértékűek lehettek. A garmischi játékokon résztvevő bolgár sícsapat már egy héttel korábban kiutazott Németországba, mert Bulgáriában a hóhiány miatt nem rendelkeztek edzési lehetőséggel. A BIV erre a célra Zell am See-t javasolta, ahol a bolgár küldöttség február 16. és 23. között tartózkodott. 1940. július végére, augusztus elejére a HJ a bolgár Vörös Kereszt Ifjúság vezetőjét, Orachowatzot hívta meg Németországba. A HJ-csoportok közül a HJ Bajor Keleti vidékcsoportja 1941-ben látogatott Bulgáriába, a salzburgi és a majna frankfurti terület csoportjai a bolgár Vörös Kereszt Ifjúság táborozásain vettek részt. A BDM Alsó-Sziléziából és Hamburgból küldött ki csoportot Bulgáriába. Előbbi a bolgár ifjúságot kereste fel, utóbbi a birodalmi németekkel táborozott közösen. 1941 őszén egy 100 fős hamburgi BDM csoport utazott Bulgáriába, Burgas és Varna környékére, majd Slivenbe, ahol a Vörös Kereszt Ifjúság lánytáborozása folyt. Az utazás végén egy szófiai találkozóra került sor 100 fős bolgár ifjúsággal, majd egy bolgár táncsoporttal töltöttek vidám délutánt. A látogatás vizionálására ugyanennyi bolgár fiatal járt Németországban. A breslauer játékok idején 125 bolgár ifjú vett részt egy németországi körúton. Nicsev, a breslauer bolgár küldöttség vezetője is kifejtette, hogy tovább akarják erősíteni az együttműködésüket a HJ-tal.³¹³

1942-ben a közös európai programok lendítették fel a kapcsolatokat a balkáni országgal. 1942 tavaszán Klecksov Axmannal tett látogatást, ahol elég rossz benyomást keltett, mindenesetre biztosította Axmannról, hogy együtt akar működni a BIV-vel. A bolgár vezetővel beszéltek az EISZ-ről is, s meghívták a bolgár ifjúságot Weimarba és Firenzébe. Bulgária is megkapta a lehetőséget arra, hogy a Brannik összefogja a Németországban dolgozó ifjú bolgárokat. 1942 júliusára a már korábban tervezett együttműködés mellett meghívtak egy bolgár vezetőcsapatot Potsdamba egy tanulmányra és a HJ gyakorlati munkájának megtekintésére, illetve rákérdeztek egyéb kívánságokra az 1942. évi együttműködés terén. Klecksov kifejezte azt az óhaját, hogy a bolgár ifjúságnak Németország felszerelési tárgyakat szállítson. A bolgár kormány és a bolgár államifjúság az Adolf Hitler Iskolákhoz hasonló iskola felállítását tervezte, amihez szívesen látott volna egy német tanácsadót.³¹⁴

1943-ra vonatkozóan nem rekonstruálható az együttműködés. 1944 áprilisában viszont Schirach Lauterbacher bécsi területvezető jelenlétében fogadta Bulgária új államifjúsági vezetőjét, Karajvanov professzort, aki a bolgár államifjúság küldöttségével Axmann meghívására érkezett Németországba. Schirach üdvözölte a vendégeket Bécsben és közvetítette a bolgár nép felé a német nép szimpátiáját a közösen vívott harcban. A küldöttség Lauterbacher vezetésével megtekintette a bécsi HJ háborús bevetését a tanműhelyekben és a KLV-táborokban.³¹⁵

VII. 5. 2. 6. Görögország – Görögországban a Neolaa (Eon) nevű szervezet volt a Hitlerjugend szóba jöhető partnere, amellyel a kapcsolatot hasznosnak vélte az athéni német követség, ugyanakkor visszafogottságra intett, mivel az egy felülről, általában iskolamesterek által irányított ifjúsági szervezet volt, amely nem az ifjúság természetes önszerveződéséből nőtt ki. Vezetője, Alexander *Kanellopulos* vitatott személyiség volt, akinek léte Metaxas rendszerén állt vagy bukott. A követség fontosnak ítélte azonban, hogy megismerjék a Neolaa tagjait, hogy itt is példát mutathassanak. Werner Lau országos ifjúságvezető kérését támogatva a követség is HJ-anyagok elküldését javasolta. Később a görög

³¹¹ A bolgár államifjúság alapját a Vörös Kereszt Ifjúság jelentette, amely főleg a tanulókra összpontosította erejét. A munkásifjúságot külön szervezetben, ugyancsak állami támogatás mellett fogták össze. *Europa – der Erdteil der Jugend*. „Brannik” – Bulgariens Staatsjugend. VB, Münchener Ausgabe, 12. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411); *Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942*. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 70. o.; „Brannik” die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3–4. o.; *Nikolov, Alexander*, Was will die bulgarische Jugend. *Volk und Reich*, 1942/4. sz., 189–191. o.

³¹² Telegramm für Gesandten Beckerle (Luther), 10. Oktober 1942 – PAAA, R 27662, 155. o.; Der Deutsche in Bulgarien. *Mitteilungsblatt der Landesgruppe in Bulgarien der Auslands-Organisation der NSDAP*, 1942/13. sz.

³¹³ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; RJF Auslandsamt an das AA, 26. Juni 1940; AA an das RJF Auslandsamt, 3. Juli 1940 – PAAA, R 98920; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Bis ans Schwarze Meer. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September; „Brannik” die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3–4. o.; „Wir wollen Kameraden bleiben!”. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.)

³¹⁴ Unterstaatssekretär Luther, 31. März 1942 – PAAA, R 27632, 38–39. o.; Besprechungspunkte mit Dr. Kletschkoff – BArch, NS 28/117, 20. o.

³¹⁵ Bulgariens Staatsjugendführer in Wien, VB, Wiener Ausgabe, 17. April 1944 (BArch, NS 5/VI/427, 205. o.).

Hitlerjugendet Oskar von Bothmer vezette, a BDM-et pedig Maria Moseke, aki egyúttal a német iskola tanára is volt.³¹⁶ Kölcsönös látogatásokról nincs adat.

VII. 5. 3. Skandinávia

VII. 5. 3. 1. Dánia – A Hitlerjugend partneréül szolgáló, *Fritz Clausen* NSAP pártjához kötődő nemzetiszocialista dán ifjúságban kezdetben csak az idősebb korosztályok kaptak helyet, s csak fiúk. Később már itt is a 10–18 év közötti lányok és fiúk váltak a mozgalom célcsoportjává. A szervezet vezetését 1941 őszén – *Christian Frederik von Schalburg* halálát követően – *Erik Laerum*, majd a háború vége felé *Jens Frederik Jensen* vette át. Az NSU munkájának elősegítésére és a kétoldalú kapcsolatok ápolására 1940 október végén Axmann a BIV régi munkatársát, Benemannt nevezte ki a Birodalmi Ifjúságvezető megbízottjának. Axmann egyben kérte a koppenhágai követet, hogy minden ifjúsági kérdéssel kapcsolatos ügy intézését bízák Benemannra. Koppenhágában a német birodalmi képviselően jött létre a BIV Szolgálati Helye (Dienststelle der RJF), amely később már *Lutz Hassenpflug* vezetése alatt állt, aki korábban Olaszországban képviselte a Hitlerjugendet. Dániából 1943-ban Romániába távozott, s helyét *Emil Teichmann* vette át, a BDM ügyeket pedig *Gerda Wendt* intézte. A HJ Országos Ifjúságvezetőségét szintén Hassenpflug vezette. Dániában, viszont talán az egyik legnehezebb feladatot látta el a BIV megbízottja, mivel mind a lakosság, mind az ifjúság egyértelműen németellenes volt: angol híradót hallgatott, s talán emiatt is minden korábbinál jobban hitt az angol győzelemben.³¹⁷ Dánia egyedi jelenség volt abban a tekintetben is, hogy a délkelet-európai régiót leszámítva itt létezett egyedül külön Német Ifjúság. A korábbi és pillanatnyi kedvező feltételek mellett az itteni ifjúságnak mind iskolai, mind pedig azon kívüli képzettsége nagyon magas volt, ami szinte megfelelt a HJ szintjének. A több mint 3000 dániai német fiú és lány *Jef Blume*, majd *Thaysen* és *Heie Erichsen* vezetése alatt tevékenykedett.³¹⁸

1940 decemberében az NSU ennek megfelelően nagy toborzóhadjáratot indított, Laerum Jütland minden nagyobb városában előadást tartott. Laerumot ennek érdekében még a hadseregből is leszerelték, hogy még erőteljesebb munkát tudjon végezni az ifjúság érdekében. 1940 decemberében pedig elkezdtek a nemzetiszocialista leánymunkát is. 1941-re német minta alapján készítették el a szervezési és munkatervet. Januárra és februárra szónokok és HJ-propagandafilmeik erőteljes bevetését irányozták elő, különösen nagy hangsúlyt kívántak fektetni a sajtómunkára, és alapítani kívántak egy önálló és saját nemzetiszocialista ifjúsági folyóiratot. Egyes munkatársakat azzal bízták meg, hogy nemzetiszocialista szellemben írják meg a teljes dán történelmet. Bár a belpolitikai helyzet hátráltatóan hatott az NSU fejlődésére, mégis az év végi taglétszámmeljelentés azt mutatta, hogy az utolsó két hónapban növekedett a tagság, s remélték, hogy a kemény munka további eredményeket hoz majd. Az NSU felépítése azonban nem ment a BIV komoly anyagi támogatása nélkül, amire a BIV dániai megbízottja 1942-ben többször is felhívta a figyelmet. Ez azonban a háború közepére anyagi és devizanehezségekbe ütközött.³¹⁹ Az ifjúság befolyásolását pedig erősen megnehezítette, hogy az NSU nem volt jelentős erő, államifjúság pedig nem létezett.

A dán ifjúság dán nemzeti lobogó alatti összefogását a német megszállás sem tudta megakadályozni. Az elterjedt sportegyesületek jelentették az egyik kritikus pontot, mivel azokban nemcsak sporttevékenységet folytattak. A németellenes jellegű ifjúsági szervezetek mellett viszont volt olyan is, amely az északi gondolat hangoztatásával próbált szimpátiára lelteni a megszálló hatalomnál. A Dán–Északi Ifjúsági Szövetség (Dansk–Nordisk Ungdomsforbund) céljai közt szerepelt, a szabad népies ifjúsági tevékenység folytatása, továbbá a dán–északi nyelv- és kultúrterületen, valamint a külföldön élő dánok számára a dán kultúra terjesztése és védelme, valamint a dánok és más északi népek közötti kap-

³¹⁶ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 21. Oktober 1940 – PAAA, R 98886; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.

³¹⁷ Axmann an den Gesandten Renthe–Finck, 25. Oktober 1940 – PAAA, R 99008; Dänemarks Jugend – (Újságcikk-kivágás), BArch, NS 5/VI/411; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 775. o.; *Kirkebak, Mikkel*, Beredt for Danmark: Nationalsocialistisk Ungdom 1932 – 1945. Høst, København 2004.

³¹⁸ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 56. o.; RJF Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.

³¹⁹ Der Bevollmächtigte des Deutschen Reiches an das AA, Kopenhagen, 21. Januar 1941 – PAAA, R 98885; RJF Auslands- und Volkstumsamt an das AA, 9. März 1942 – BArch, NS 28/102, 3. o.; A gazdasági minisztériummal folytatott tárgyalások arra az eredményre vezettek, hogy néhány ország esetében nem lehetett újabb összegeket kiutalni, s a BIV úgy ítélte meg, hogy összességében csökkentették a külföldi munkára felhasználható kereteket. Dániában a BIV szerint már minden olyan munkára fordított összeget töröltek, ami nem volt nagyon sürgős, de már így is csak nagy nehézségek árán tudták valahogy fenntartani az országos ifjúságvezetőséget. Ráadásul a BIV által biztosított támogatás a devizagazdálkodás miatt további nehézségekbe is ütközött. Az összeg havi 2500 márka volt, de a külügyminisztérium a különleges fondokból rendelkezésre álló, és a koppenhágai követség útján kiutalt havi 10 000 koronát egyelőre elégségesnek tartotta a működésre. RJF Auslands- und Volkstumsamt an das AA, 12. Mai 1942; AA an die RJF, 6. Mai 1942 – BArch, NS 28/102, 1–2. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 775. o.

csolatok fejlesztése. Ez utóbbi hangoztatásában láttak reményt arra, hogy ezt Németország is támogatja majd.³²⁰ A 300 ezer fős tagsággal bíró *Dán Ifjúsági Együttműködés* (Dansk Ungdoms Samvirke) minden más ifjúsági szervezetet összefogott, hogy egységesen megtervezzék működésüket, s hogy megteremthessék a dán ifjúság nagy gyűjtőmedencéjét. A szervezet hasonló programot hirdetett mint az Északi Ifjúság az északi gondolat mellőzésével, de a dán ifjúság összefogásával és a dán kultúra terjesztésével. A német hatóság szerint a szervezet tagszervezeteinél a Németország ellenes magatartás volt a közös összekötő erő, s nem tudták megítélni, hogy mikor tudnak közéjük éket verni.³²¹

Közben – nyilván ellensúlyként is – Laerum németországi útja után,³²² ahol megkapta a szükséges ösztönzést és a példamutatást egy erősebb, jobban szervezett NSU felépítésébe kezdett. Berlinből javaslatot kapott arra is, hogy a propaganda elősegítése és a szervezés felgyorsítása érdekében létre kell hoznia egy irodát két fő állású munkatárssal és három segéderővel. Benemann már október végi látogatásánál tájékoztatták az anyagi támogatás részleteiről is, majd november végén Laerum ismét Berlinbe látogatott, ahol a tervek szerint a HJ különböző létesítményeit tekintette meg.³²³ Komolyabb fellépésre nem is volt esély, hiszen ez veszélyeztette volna a birodalomnak termelő dán ipart és mezőgazdaságot is.

A kétoldalú kapcsolatoknak a háború idején szinte alig van nyoma. Továbbra is rendszeresen érkeztek HJ- és BDM-csoportok a minden év júniusában az NSAP ünnepét is jelentő észak-schleswigi Knivsberg-ünnepségre. 1940-ben a HJ Északi vidék körzetének 20 fős csoportja ismét eljött. 1941-ben az észak-vidéki és a mecklenburgi HJ-terület csoportjai az NSU-val tartottak kapcsolatot és a népi német ifjúságot látogatták meg. 1941 júniusának végén egy Oslóba tartó HJ-csoport állt meg Koppenhágában. A stájerországi, pomerániai és mecklenburgi 44 BDM-vezető Terboven meghívására indult Oslóba, de a Sassnitz-Trelleborg útvonal lezárása után Warnemündén és Gedseren keresztül Dánia felől közelítették meg az északi országot. A vonatösszeköttetés miatt csak négy nappal később tudtak továbbindulni, így a csoport több közösségi rendezvényt tartott az ottani Hitlerjugenddel és a dán ifjúsággal. Színes viseleteikkel és előadásaikkal Dániában nagy feltűnést és jó benyomást keltettek. 1941 júliusában a Németország adó rádiós színjátszó csapata Oslóba tartva tett két napos látogatást Koppenhágában 49 fiúval és lánnyal, ahol a dán rádiótársaságnál néhány hanglemelt készítettek későbbi sugárzásra. A követségen rendezett kerti fogadáson az NSU vezetői, Laerum és a lányvezető, Nina Hendrup is részt vettek.³²⁴

A kapcsolatok fordított irányban is működtek. 1941-ben az NSU 37 tagja július 1-én indult útnak egy vezetőképző tanfolyamra Potsdamba, immár másodszor. Ugyancsak július elején érkeztek meg a fiúk és a lányok a védfelkészítő, illetve a Wilhelm-Gustloff táborba Dániából. A dán rádióban pedig a követség ifjúsági referense beszélt a Hitlerjugendről.³²⁵

1942-ben a közös európai rendezvényeken túl a kétoldalú kapcsolatokat is erősíteni próbálták. Jensen ifjúsági vezetővel folytatott megbeszélésen szóba került az NSU nagysága és helyzete, az 1942-es tervek, s próbálták azt is kipuhátolni, miként fogadná a dán ifjúság a fegyvertelen keleti bevetést és esetlegesen a vidékszolgálatban történő alkalmazást. A dán ifjúságot szintén meghívták Weimarba és Firenzébe. A dán kapcsolat labilitását mutatta, hogy központi helyet foglalt el az NSU erősítése, kapcsolatainak szorosabbá tétele a Hitlerjugendhez, illetve az ellenséges ifjúsági szervezetekbe való betörés kérdése. Mindezt olyan környezetben kellett volna elérni, hogy – német felmérések szerint – a dánok 90 százaléka elutasító volt a németekkel szemben, mert nem voltak képesek tartani a keleti frontot, és inkább az

³²⁰ Vö. Antideutsche Rede eines Lektors in Tondern. „Heimdal”, Apenrade, 13. August 1940. „Aus dem Bericht einer dänischen Jugendversammlung in Tondern” – BArch, NS 43/207, 52. o.; Das Arbeitsprogramm des „Dänisch-nordischen Jugendverbandes” *Folkungsbladet*, Nr. 11, August 1940 – BArch, NS 43/207, 187. o.

³²¹ Der Bevollmächtigte des Deutschen Reiches an das AA, Kopenhagen, 21. Januar 1941 – PAAA, R 98885; Aufzeichnung. Geheim. Führer der dänischen nationalsozialistischen Jugendorganisation NSU (Benemann), 11. November 1940 – BArch, NS 28/102, 39. o.; Ld. a dán újságcikkeket – BArch, NS 43/207, 44–50., 259. o.

³²² A dán nemzetiszocialista ifjúság vezetőjét a BIV 1940-ben minden előzetes diplomáciai véleményezés nélkül hívta meg Németországba. A dolog kínosságát csak növelte, hogy a program is olyannyira előkészítetlen volt, hogy Laerumot megérkezése után egy moziba vitték. A külügyminisztérium felhívta a figyelmet, hogy az ilyen rendtelenségből külpolitikai nehézségek adódhatnak. Úgy tűnik ez esetben, a BIV-en belül sem működött rendesen az információáramlás, vagy pedig utólagos szabadkozásról volt szó. Mindenesetre Benemann utólag azt közölte, hogy nem is terveztek szilárd programot, mindössze a Nordische Verbindungsstelle hivatalos ebédje jelentett ez alól kivételt. A látogatás november 19. és 24. között zajlott. Referat Karbatsch an Axmann, 26. November 1940 – PAAA, R 99008; Aufzeichnung. Deutschlandbesuch der dänischen Nationalsozialistischen Jugendführer, Kapitän Laerum und Graf Brockenhaus-Schack vom 19. bis 24. November 1940 – PAAA, R 99008.

³²³ Der Bevollmächtigte des Deutschen Reiches an das AA, Kopenhagen, 21. Januar 1941 – PAAA, R 98885; Aufzeichnung. Geheim. Führer der dänischen nationalsozialistischen Jugendorganisation NSU (Benemann), 11. November 1940 – BArch, NS 28/102, 39. o.

³²⁴ RJF Auslandsamt an das AA, 11. Mai 1940; AA an das RJF Auslandsamt, 25. Mai 1940 – PAAA, R 98920; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Der Bevollmächtigte des Deutschen Reiches an das AA, Kopenhagen, 4. Juli 1941 – PAAA, R 98927; Der Bevollmächtigte des Deutschen Reiches an das AA, Kopenhagen, 8. Juli 1941 – PAAA, R 98927.

³²⁵ An die RJF, 1. Juli 1941 – PAAA, R 98927.

angolok végső győzelmét várták. Nem kedvezett a német megítélésnek a dán DNSAP vezetőjének, Clausennek a hozzáállása sem, mert minden együttműködést elutasított más dán ifjúsági szervezetekkel, sőt megtiltotta nekik az európai és a német ifjúsággal való kooperációt is. Az NSU-nak 1942 tavaszán kb. 2000 tagja volt, ebből 500 lány. A pártnak 46 ezer tagja volt, Clausen és Jensen baráti viszonyban állt egymással, és utóbbinak erős pozíciója volt a pártban. Mivel azonban mellette még tiszt is volt, Németországban úgy látták, hogy hosszú távon a két beosztást nem lehet egymás mellett ellátni. Az NSU számára erőteljes toborzást tartottak szükségesnek, amelyhez Jensennek a HJ 1933 előtti felépítésének bemutatásával akartak segítséget nyújtani. 1944-ben a dán ifjúság nevét Schalburg–Ungdomra, azaz Schalburg Ifjúságra változtatták, amitől azt várták, hogy az új elnevezésű szervezet lehetőséget nyújt majd a dán nemzetiszocialista ifjúságnevelés szélesebb alapokra helyezéséhez.³²⁶ 1944 elején Dániát már arra is igénybe kívánták venni, hogy ott hozzanak létre védfelkészítő táborokat a Hitlerjugend számára. Axmann megbízásából Schlünder január közepén a táborhelyek megtekintése és a további intézkedések végett utazott Dániába.³²⁷

VII. 5. 3. 2. Svédország – A svéd ifjúsággal való kapcsolattartást szolgálta a HJ pomerániai, kurhesseni, hamburgi, brandenburgi területének, illetve a BDM Keleti Vidék, Északi Vidék, Tirol–Vorarlberg és Düsseldorf főkörzetének útjai Svédországba 1941-ben.³²⁸ A svéd semlegesség feltörése a háború időszakában azonban nem igen sikerült a HJ-nak, így a svédek a Germán Ifjúság projektjébe sem tudták bevonni. Mindez pedig teljesen egyértelművé vált, amikor 1941 tavaszán a Svéd Cserkészszövetség vezetője, *Folke Bernadotte* Németországba látogatott, hogy felkeresse a Mauser-műveket. Ezt az alkalmat próbálta kihasználni a BIV. Axmann a vendéget a Külföldi Házban fogadta Gatowban egy reggelin, amelyen részt vett Lauterbacher a BIV Külügyi Hivatala részéről, Karbatsch főjárásvezető a külügyminisztérium Németország Osztálytól, Memminger főjárásvezető a BIV Sajtó- és Propaganda Hivatalának vezetője, Weltzin járásvezető, Axmann adjutánsa és Trebst a BIV skandináv referense. A megbeszélésen Bernadotte megkísérelte kieszközölni a BIV jóindulatát a nemzetközi cserkészmozgalom iránt, és érdeklődést kelteni a svéd cserkészek iránt. Hangsúlyozta az általa vezetett szervezet politikamentességét, s érezte, hogy a jelenlegi háborús helyzetben aligha van mód a két ifjúság közötti intenzívebb kapcsolatokra, de késznek mutatkozott a meglévő kapcsolatok fenntartására. Bernadotte a hangsúlyt inkább a háború utáni időszakra helyezte, miközben rákérdezett, hogy a háború befejeztével hajlandó-e a HJ más ifjúsági mozgalmakkal, így a cserkészekkel is együttműködni. Axmann erre kifejtette, hogy a HJ ideálját mindig is az együttműködésben látta. Ezután bepillantást nyújtottak a svéd vendégnek a HJ mindennapi tevékenységébe, amelyre a legalkalmasabbnak a szociális szektort tartották, így meghívták a birodalmi szakmai verseny helyszínére. A tehetséggondozást a HJ beszámolója szerint nagy elismeréssel szemlélték, s ajándékkul megkapták Axmann könyvét a birodalmi szakmai versenyről. A HJ munkamódjáról és szervezetéről egy tea kíséretében tájékoztatták a svéd küldöttséget, amelyen a Berlin HJ képviselői is részt vettek. A svéd vendégeket leginkább a német ifjúság védpolitikai felkészítése érdekelt, valamint az ifjúsági vezetők képzése. Záróbeszédében Bernadotte a német ifjúságnak eredményes működést kívánt, de komolyabb és gyümölcsöző együttműködésre csak a háború után látott lehetőséget. Végül egy HJ-ról szóló film vetítésén vett részt a BIV Külügyi Hivatalának épületében, amelyen Möckel törzsvezető üdvözölte a vendégeket. Bernadotte kijelentette, hogy annak viszont nagyon örülne, ha ismét fogadhatná a német ifjúság képviselőit Stockholmban, hogy ő is bemutathassa a svéd cserkészek életét a vendégeknek.³²⁹

VII. 5. 3. 3. Norvégia – Norvégiában a BIV *Norvégiai Parancsnoksága* (Befehlsstelle Norwegen) 1940 végén jött létre, vezetője az AHS főnöke és a braunschweigi akadémia vezetője, *Kurt Petter* lett, akit 1943-ban *Hans Meßmacher* váltott fel, akit 1944-ben a kurhesseni területi vezetőképző iskola vezetője, *Erich Lemmer* követett. A BDM ügyeit *Ursula Meßmacher*, majd 1943-tól *Elis Feichtinger* irányította. Ezzel párhuzamosan működött a *HJ Országos Ifjúságvezetősége*, amelyet 1943 augusztusában összeolvasztottak a Parancsnoksággal, így azután *Lemmer* és *Feichtinger* vezetése alatt állt előbbi is. A *Norvég Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalmat*, az NSUF-t a HJ segédletével építették fel és a HJ „jelentős részt vállalt” a szervezet irányításából is, amely amúgy *Axel Stang* és *Bjørn Østring* veze-

³²⁶ Besprechungsvermerk für den Besuch des Führers der dänischen NSU, Kapitänleutnant Jensen, 11. März 1942 – BArch, NS 28/117, 16. o.; Aktenvermerk, 11. März 1942 – BArch, NS 28/117, 17. o. Schalburg SS-Obersturmbannführer a Freikorps Danmark önkéntese és parancsnoka volt, majd elesett Keleten. Hosszabb ideig a nemzetiszocialista ifjúság vezetője volt. Jugendorganisationen in Dänemark und Flandern. *Reichsbefehl*, 1/44 K, 7. Januar 1944 – BArch, NSD 43/1; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 71. o.

³²⁷ AA an Reichskabinettsrat von Stutterheim, 11. Januar 1944 – BArch, R 43 II/3506.

³²⁸ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

³²⁹ Bericht über die Anwesenheit des Grafen Folke Bernadotte in Berlin – PAAA, R 98885.

tése alatt állt. Az NSFU-ban a fiúk az *Iffjú Kíséret* (Unghird) és a *Fiúkíséret* (Guttehird), a lányok a *Lánykíséret* (Jentehird) és az *Iffjúlánny Kíséret* (Småhird) alakulataiban szolgáltak 10 és 18 éves kor között.³³⁰

A kétoldalú kapcsolatok a háború alatt viszonylagos élénkséget mutattak. *Josef Terboven* birodalmi biztos hivatalának ösztönzésére 1940 novemberében a Quisling-mozgalom 10 fiú- és lányvezetője érkezett Németországba 14 napos útra a HJ létesítményeinek tanulmányozására. A közel egy időben Németországban tartózkodó dán és norvég csoportok tapasztalatszerzését Németországban nagyon hasznosnak ítélték. Stang külön megköszönte táviratban a meghívást, amit a nagygermán bajtársiasság megnyilvánulásának tartott. A norvégiai náci ifjúsággal 1941-ben a HJ karinthiai, a spandau Napola, illetve a BDM brandenburgi, pomerániai, középföldi, württembergi és mecklenburgi csoportjai ápolták a kapcsolatokat.³³¹

1941. február elején Axmann fogadta Oslóban Quisling, s ebből az alkalomból került sor a német (norvégiai HJ) és a norvég ifjúság nagygyűlésére is az oslói kolosszeumban, ahol Axmann az ifjúsági filmek, folyóiratok cseréje, a HJ színjátzó és zenészcsoportjainak látogatása, illetve a Nemzet Gyűlés (Nasjonal Samling) ifjúságának további kiépítése mellett tört lándzsát. A Hitlerjugend ezenkívül nagyszabású kiállítást is rendezett Oslóban, amit Axmann 1941. február 2-án személyesen nyitott meg. A rendezvénynek azért is volt nagy hatása, mert a HJ szerint különösen az ifjú generáció hajlott nagyon az új Európáért való együttműködésre. 1941 folyamán a két ország ifjúságának kölcsönös látogatásai pedig csak elmélyítették a kapcsolatokat, s a HJ szerint sikerült elérni azt, hogy minden norvég ifjúsági vezető számára magától értetődő legyen, hogy egyszer a Fegyveres SS-ben szolgáljon majd.³³²

1941. júliusában (1–14.) került sor a Lillehammer melletti Nordseterben az első német–norvég lánytáborra, amelyre Narviktól Stájerorszáig 100 leány érkezett. A BDM és a Lánykíséret közös táborát felkereste Rüdiger és Quisling is. A táborlakók a tábor végén átvonultak Oslóba, ahol 3000 oslói lakos és katona előtt a kolosszeumban tartottak sport- és kultúrbemutatót. A német lányok Stájerország, Pomeránia és az Északi Vidék területekről érkeztek. Quisling itt nyújtotta át Rüdigernek a norvég ifjúság becsületjelvénnyét.³³³

A norvég ifjúságot a belga és holland ifjúságokkal kötött megállapodásokhoz hasonlóan ugyancsak be akarták vonni a keleti bevetésbe, megállapodtak a vezetőképzésről és cseréről, az Adolf Hitler iskolákban biztosított helyekről, a norvég ifjúság EISZ-be és a weimar–firenzei kulturális rendezvénysorozatra való meghívásáról. Esetlegesen kilátásba helyezték egy flamandhoz hasonló megbízott kiküldését Berlinbe, a Németországban dolgozó norvég fiatalok vezetésére, hogy azokat csoportokba rendezzék és összefűzzék a HJ-tal. Ezt minden („jó fajú”) külföldi munkás esetében általánosan követendő megoldásnak tartották. 1943-ra a szorosabb együttműködés jele volt, hogy a norvég ifjúság egyre több tevékenységét adaptálta a HJ-nak, így például a vidékszolgálatot és a tengerészeti képzést (Junghird-Marine), vagy a védfelkészítést. Az ifjúság egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a vezetőképzésre, s nagy rendezvényeket is tartottak, ahol Axel Stang rendszeresen szerepelt. Az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevezetését 1943 tavaszán elhalasztották, mert a kényszer alkalmazásától nem vártak eredményt, inkább az ifjúsági vezetők egyxses és tervszerű munkája révén kívántak előrelépni.³³⁴

VII. 5. 3. 4. Finnország – A finn ifjúságban is végbement a háború idején némi egységesülés. A *Katonafiúk* szervezete 10 és 18 év között a fiatalokat foglalta magába, s erkölcsi, testi és állampolgári nevelésben részesítette tagjait, illetve a fiúkat felkészítette a katonai szerepkörre, többek között lövészeti képzéssel. A lányok *Lotta Ifjúság* keretében működtek. A háború kezdetén alakult a *Talkot Ifjúság*, s további szervezetek is működtek, amelyek a háború idején vesztek jelentőségükből. A finn ifjúság is jelentősen kivette részét a háborús segélyszolgálatból. 1941 nyarán a finn ifjúságot rohamosztatokba fogták össze és használták fel a háborús munkabevetés során. A háborús bevetési szervezet (Kriesgeinsatz-Organisation) élére a Németországban többször megforduló *Vuolasvirta*, az ismert cserkész került. A

³³⁰ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 75. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 775. o.; *Loock, Hans–Dietrich*, Quisling, Rosenberg und Terboven: zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistischen Revolution in Norwegen. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1970.

³³¹ RJF Auslandsamt an das AA, 29. Oktober 1940 – PAAA, R 98885; Abschluss der Arbeitsbesuche dänischer und norwegischer Jugendführer, 26. November 1940 – PAAA, R 98885; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

³³² Rückblick 1941 – Norwegen. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Deutsch–norwegische Jugendarbeit. DAZ, 3. Februar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 188. o.); Schaar, i. m., 315. o.; Axmann, Das kann doch nicht das Ende sein, i. m., 266–269. o.

³³³ Im Zeichen der germanischen Gemeinschaft. *Die Innere Front (NSK)*, 26. Juli 1941 (BArch, NS 5/VI/451, 3. o.); Gemeinsam mit der Jentehird. *Das Deutsche Mädel*, 1941. August.

³³⁴ Besprechungsunterlagen für den Besuch des Führers der nationalsozialistischen norwegischen Jugend, Minister Axel Stang, 6. Februar 1942 – BArch, NS 28/117, 13. o.; BArch NS 43/315, 69., 84., 87., 89. o. Aufzeichnung des Regierungsrats Hafemann, Geheim. Oslo, 16. April 1943 – Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918–1945, Serie E, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1978, Band V, 310. dokumentum, 609–615. o.

háborús bevetésbe bevonták a finnországi svéd ifjúságot is. A tevékenység leginkább mezőgazdasági betakarítási munkákból és gyűjtésekből állt.³³⁵

A Hitlerjugenddel fennálló, korábban nagyon is kiterjedt kapcsolatok a háború idején már nehezen rekonstruálhatók. Annyi bizonyos, hogy a finn ifjúsággal 1941-ben a HJ berlini, közép- és hamburgi csoportjai ápolták a kapcsolatokat. 1942 áprilisában finn lánycsapat látogatott Németországba, ezután pedig német részről merült fel, hogy később 24 fős lánycsoportot küldjenek egy babalesbergi tanfolyamra 1942 novemberében.³³⁶

VII. 5. 4. Dél-Európa

VII. 5. 4. 1. Spanyolország – A *Spanyol Ifjúság Front* (Frente de Juventudes) 1940 decemberében a Caudillo rendelete értelmében lépett rá a totalitás útjára. Spanyolország teljes ifjúságának összefogásával a *Falange* ifjúságot bízták meg, amelynek 1942. elején már 840 ezer tagja volt, akiket 7–10, 10–14 és 14–18 éves kor között osztottak önálló alakulatokba mind a fiúk, mind a lányok esetében. A spanyol ifjúság számára nevelési feladatok ellátása mellett kiemelt szerepe volt a polgárháború okozta szociális szükséghelyzet csillapításának is.³³⁷ A Hitlerjugend országos ifjúságvezetői posztját az 1942-ben Belgiumba távozó *Günter Bennewitz*, majd az NSDAP AO munkatársa és egyben HJ-vezető, *Detlev Ehlers* töltötte be, akiket *Erika Ludwig* leányvezető segített.³³⁸ Központjuk 1942-ben Barcelonából Madridba költözött.³³⁹

A kölcsönös kapcsolatok területén csak egy-egy útról van tudomásunk. 1941 áprilisában egy BDM-csoport látogatott Spanyolországba, San Sebastiánba. A vendégek tiszteletére a női Falange pompás fogadásokat tartott. San Sebastianban 4 napot töltöttek, majd utána tovább indultak Barcelonába, Valenciába, Alicantéba, Murciába és Madridba. A spanyol fővárosból további kirándulásokat tettek Toledóba, Segoviába és az Escorialba. Tervezték továbbá, hogy Madrid után Sevilába is ellátogatnak, ahonnan további kirándulásokra került sor Cádizba és Jerezbe. Végül visszatértek San Sebastiánba és onnan Németországba. Az út összesen hét hétig tartott. A csoportot még *Pilar Primo de Rivera* hívta meg 1941 januárjában, összesen 14 főt egy-két hónapos tartózkodásra. Rüdiger javaslatára a csoportot a braunschweigi akadémia 12 legjobb növendékéből állították össze, akiket *Luise Michel* főkörzet-vezetőnő irányított. Viszonzásként a BIV is 12 spanyol lányt kívánt meghívni Németországba, akiket Pilar Primo de Rivera kérésére leginkább sport terén szándékoztak kiképezni. 1941 nyarán Pilar Primo de Rivera már másodszor kereste fel Németországot, Bécsben és Münchenben megtekintette a HJ létesítményeit, részt vett a salzburgi ünnepi játékokon,

³³⁵ Rückblick 1941 – Finnland. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 72. o.

³³⁶ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; RJF Auslandsamt (Jürgens) an Vuolasvirta, 30. April 1942 – BArch, NS 28/115, 281. o.

³³⁷ Rückblick 1941 – Spanien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 79. o.; *Marín, Juan Sáez*, El frente de juventudes : política de juventud en la España de la postguerra (1937–1960). Siglo Veintiuno, Madrid 1988; *Cruz Orozco, José I.*, El yunque azul : Frente de Juventudes y sistema educativo razones de un fracaso. Alianza, Madrid 2001.

³³⁸ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.

³³⁹ BArch, NS 28/125.

végül pedig a breslaui nyári játékokon. Közben számos BDM vezetőképző iskolát is megtekintett. 1942 nyarán a spanyol *Falange* ifjúság vezetője Schirachot is meghívta Madridba. 1943 nyarán 49 berlini HJ- és BDM-tag, valamint a Német Népviselő-Együttes (Deutsche Trachtengruppe) 27 tagja tartott nagy rendezvényt az Örömben az erő Mozgalommal (Kraft durch Freude, KdF) és a spanyol Nevelés és Pihenés (Educación y Descanso) szervezettel közösen. A vendégek meglátogattak 4 madridi gyárat is, amelyekben a berlini rádió énekkórusa az összegyűlt dolgozók előtt hazai dalokat énekelt.³⁴⁰

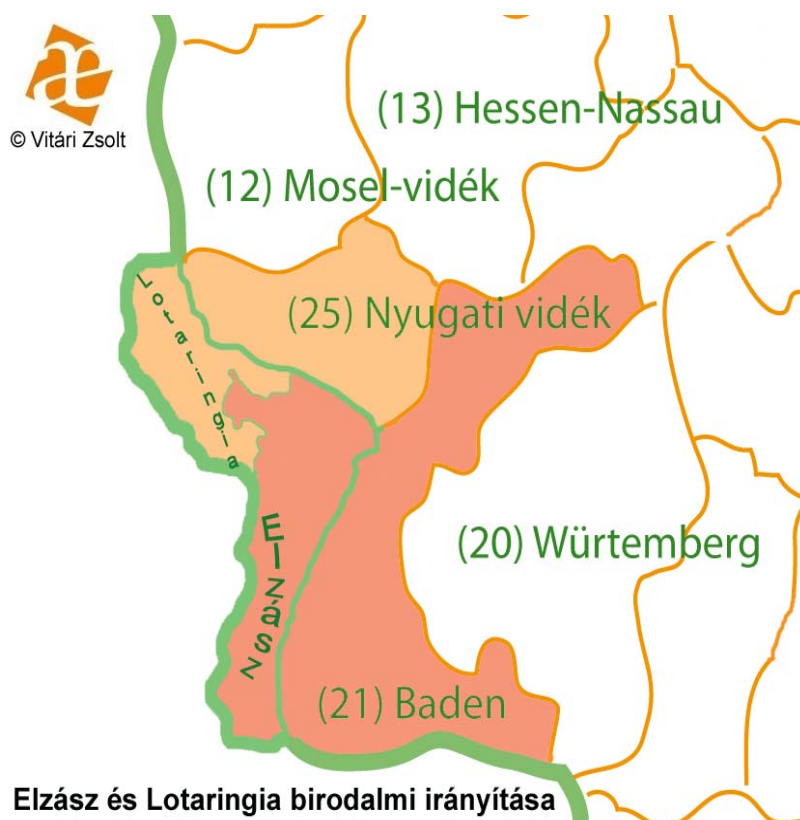
VII. 5. 4. 2. Portugália – A háború közepére a *Mocidade* kerekén egy millió taggal rendelkezett *Marcel Caetano*s vezetésével. A lány államifjúság külön vezetés alatt állt. A liszaboni követségen is dolgozott a BIV-nek egy megbízottja, aki a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat intézte,³⁴¹ ezekről azonban nem rendelkezünk információkkal.

VII. 5. 5. Nyugat-Európa

VII. 5. 5. 1. Franciaország – Axmann nagyon érdekelt volt abban, hogy Franciaország felosztása után a francia ifjúsággal is baráti kapcsolatokat ápoljon. Bár a külügyminisztérium nem támogatta a francia kapcsolatokat, abba mégis belement, hogy a BIV a HJ befolyás garantálása érdekében megbízottat küldjön Párizsba, hogy előkészítsék a francia ifjúsági vezető kiválasztását. Franciaországban a partner *Jacques Schweizer* volt az *Új Európa Ifjai* szervezet *Kollaborációs Csoportjától*. A párizsi követségre kiküldött ifjúsági referens és a BIV megbízottja, *Heinz Schmidt* (utódja 1942 májusától Hermann Theilen), azt a megbízást kapta, hogy segítsen a francia ifjúságnak „nemzeti szükségállapotában”, alakítsa ki vele jó viszonyt, akadályozza meg a vele szembeni erőszakos cselekedeteket, s legyen segítőtársa *Abetz* nagykövet franciabarát politikájának. A Franciaországban a bevezetendő *Nemzeti Ifjúsági Szolgálat* (Nationaler Jugenddienst) felépítéséhez, és az 5 harctéri parancsnokság felállításához egy-egy HJ-vezetőt vezényeltek ki Németországból tanácsadónak. A francia területeken 1944-ben került szóba az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevezetése *Abetz* nagykövet javaslatára, amit azonban az illetékes főparancsnok leállított. Ennek ellenére a külügyminisztérium mégis kért a BIV-től egy olyan HJ-vezetőt, aki átvehette volna ez ügyben az előkészítő feladatokat.³⁴²

A Vichy-rendszer a HJ által meghonosított mintákat vette alapul, de a belső reakciók sohasem tették lehetővé az egységes Vichy-ifjúság létrehozását. Ezt a Hitlerjugend sem forszírozta, s nem is számolt a francia ifjúsággal, amit az EISZ megalapításánál való mellőzés is egyértelműen mutatott.³⁴³

A megszállt Franciaország keleti részein külön illeszkedett a HJ struktúrájába *Elzász*, *Lotaringia*, illetve *Luxemburg*. Az *Elzászi Népi Ifjúságot* (Deutsche Volkjugend Elsass) már 1940. szeptember 12-én ünnepélyes keretek között átvették a HJ-

³⁴⁰ Ankunft einer Gruppe BDM-Führerinnen. Auszug aus dem Diario de Barcelona, 1. Mai 1941 – PAAA, R 98927; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 31. Januar 1941 – PAAA, R 98927; Quer durch Spanien. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September; Pilar Primo de Rivera beim BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September; Mitteilung für den Gesandten von Dörnberg, 3. August 1942 – PAAA, R 27632, 266. o.; Berliner HJ in Madrid. *DAZ*, 29. Juni 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 201. o.).

³⁴¹ Deutsche Gesandtschaft Lissabon an das AA, 6. Oktober 1944 – PAAA, R 98935; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 76. o.

³⁴² Fink an Lauterbacher, 5. Juli 1944 – BArch, NS 28/122, 79. o.; Brigadeführer Frenzel. Aufzeichnung, 20. Juni 1944 – PAAA, R 98935; Auslands- und Volkstumsamt der RJF an den Stabsführer, 5. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 79. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 782. o.; Schar, i. m., 323. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 266. o.

³⁴³ Tiemann, i. m., 370. o. és ld. Még: *Halls, Wilfried Douglas*, *The Youth of Vichy France*. Oxford 1981; *Giollito, Pierre*, *Histoire de la jeunesse sous Vichy*. Perrin, Paris 1991; *Lambert, Pierre Philippe – Le Marec, Gérard*, *Organisations, mouvements et unités de l'État français: Vichy, 1940–1944*. Le grand livre du mois, Paris 2002.

ba, amelyre a HJ badeni területvezetője, *Friedhelm Jemper* vezényletével került sor. Az elzászi HJ-tagok morálját az SD is nagyon jónak minősítette. A HJ-ba való ünnepélyes átvételre kereken 1000 HJ-tag érkezett Kehlből, akik a strassburgi ifjúsággal közösen ünnepelték a nagy eseményt. Ezeket a területeket hivatalosan ugyan nem csatolták vissza a birodalomhoz, de egyre inkább a birodalom részeiként kezelték őket, s ezt mutatta a HJ működése is, hiszen a területeket tulajdonképpen beolvasztották a határos nyugati HJ-területekbe. Elzász számára a bádeni gondozás, a HJ-vezetők kihelyezése elzászi népi ifjak iskolázására, s egyéb támogatás nyújtása hozzájárult ahhoz, hogy itt nagyon hamar kialakult a HJ területi struktúrája. Ez 13 járást foglalt magába, és csakhamar az óbirodalomhoz hasonló HJ-tevékenységet biztosított a 72 százalékos lefedettségű HJ részére. Elzász volt az egyetlen terület, amelyen a ifjúsági szolgálati kötelezettséget is bevezették. Elzászban a polgári közigazgatás vezetője 1942. január 2-i rendeletében írta elő a HJ-törvény és végrehajtási rendeleteinek alkalmazását. Elzász területén a Német Birodalom Ifjúságvezetőjére eső feladatok ellátását a polgári közigazgatás vezetője a HJ bádeni területének vezetőjére bízta.³⁴⁴ A ténylegesen a birodalomhoz csatolt Eupen–Malmedy mellett csak Elzászban mutatott ilyen sikereket a HJ.

A lotaringiai ifjúság az időközben Nyugati vidéknek átnevezett saarpfalzi HJ-területhez tartozott, ahol a HJ a munkát az elnémetlenedés miatt nehéznek ítélte meg. Mindezt csak nehezítette, hogy itt néhány cserkész- és egyházi csoporton kívül nem volt ifjúsági mozgalom, amelyre alapozni lehetett volna. Itt tehát még inkább birodalmi emberekre volt szükség a szervezet felépítéséhez. Axmann emiatt még azt is elérte Hitlernél, hogy az SS Adolf Hitler Testőrezredében harcoló egykori HJ-vezetőket szabadságuk idejére kivezényelhesse a Lotaringiába. A HJ-nak itt az iskolákkal is szorosán együtt kellett működnie, mivel a német nyelv oktatására is nagy gondot kellett fordítania. Tovább nehezítette a kérdést, hogy itt csak önkéntes alapon működött a HJ, mivel a birodalmi igazgatás még 1941 tavaszán sem rendelte el az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevezetését.³⁴⁵ Erre csak 1943 nyarától került sor.

Az 1941 szeptemberében végrehajtott nagy toborzó hullám után Lotaringiában az ifjúság 75 százalékát sikerült beletetni a HJ-ba. Számos új területen azonban legelőször a nyelvoktatás kérdését kellett megoldani, hiszen a német nemzetiség ellenére sokan nem tudtak olyan szinten németül, hogy a HJ-ban letöltendő szolgálatot könnyedén el tudták volna látni. Emellett a másik fő kérdés a vezetőképzés volt. 1943 nyarától állították fel a nyugati bevetési táborokat (Westensatzlager) különböző, a hadviselést szolgáló feladatok elvégzésére (például Erlenben).³⁴⁶

A kapcsolattartásban a birodalmi HJ távolabbi területei is részt vettek. 1941-ben a brandenburgi, alsó–sziléziai és düsseldorfi HJ a csatatereket és a katonai temetőket kereste fel Franciaországban. Emellett ezeken az utakon komolyabb rendezvényekre is sor került. 1941 júliusában Rappoltweilerban a külföldi német ifjúságvezető-lányok találkozója került sor. 10 országból (Portugáliából, Szlovákiából, Svájcól, Magyarországról, Olaszországból, Romániából, Bulgáriából, Japánból, Délnyugat–Afrikából, Palesztinából) 30 fiatal lány, továbbá 20 és 30 év közötti asszony érkezett Elzászba, hogy kéthetes táborozáson vegyenek részt. Itt birodalmi német és köztük elzászi nővezetők beszéltek a női és az ifjúsági munkáról. A munkaközösségekben megbeszélték a hallottakat, közvetlen iskolázási anyagot, filmeket tekintettek át. Szó volt a faji politikáról, mivel ők a németiség előretolt bástyái, a népgazdasági és házigazdasági követelményekről. Megtekintették a környéket is.³⁴⁷

VII. 5. 5. 2. Hollandia – Hollandiában már 1940 elején is tartózkodott egy BDM-sportfelügyelő, s az 1940 elején uralkodó közhangulatban a külügyminisztérium megfontolandónak tartotta, hogy célszerű-e a BIV szándékának megfelelően még egy BDM-vezetőt Hollandiába küldeni. Hollandiában az addig működő *HJ Országos Ifjúságvezetőséget* 1940 októberében alakították át a BIV Parancsnokságává, amely Hágában székel. Ennek a 10 HJ-járást (Hága, Gelderland–Arnheim, Groningen, Limburg–Maastricht, Észak–Brabant–Eindhoven, Észak–Hollandia–Amszterdam, Overijssel–Hengelo, Seeland–Rotterdam, Dél–Hollandia–Rotterdam és Utrecht) magába foglaló szervezeti egységnek az élén *Hermann Lindenburger* állt, aki egyben a birodalmi ifjúsági vezető megbízottja is volt a megszállt holland területek birodalmi biztosánál és egyben az NSDAP *Holland Munkakörzetének* (Arbeitsbereich Niederlande) ifjúsági fele-

³⁴⁴ Die Hitlerjugend im Elsaß. *Frankfurter Zeitung*, 13. September 1940 (BArch, NS 5/VI/437, 12. o.); BArch, NS 26/358, és az SD-jelentést idézi Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 778. o.; Das ist Großdeutschlands Jugend. Weihnachtsgabe für die lothringische Jugend. Herausgegeben vom Gebiet und Obergau Saarpfalz der Hitler-Jugend (DB 1941 A 7606). A bádeni partnerség (Partenschaft) Fridrich Kemper vezetése alatt állt, a BDM élén pedig Ursula Meyer zum Gottesberge, majd Gertrud Kempf. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 779. o.; Hitler-Jugend im Elsaß. *Amtliches Nachrichtenblatt des Jugendführers des Deutschen Reiches*, Nr. 3., 5. März 1942 (BArch, NS 28/123, 107. o.; BArch, NSD 43/15)

³⁴⁵ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 779. o.

³⁴⁶ Einführung der Jugenddienstpflicht in Lothringen, HJ Salzburgen, 29. Juli 1943 – BArch, NS 28/85, 116862. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 49. o.; Westensatzlager in Erlen wird eingerichtet, HJ Salzburgen, 7. Juli 1943 – BArch, NS 28/85, 116867. o.

³⁴⁷ RfJ Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Auslandsdeutsche Jugendführerinnen im Elsaß. *DAZ*, 10. Juli 1941 (BArch, NS 5/VI/451, 4. o.).

lőseként is tevékenykedett. Őt *Theodor Stadler*, majd korábbi törzsvezetője *Wilhelm Voß*, illetve *Wilhelmine Hagemense* követte. 1942 végén érkezett Hollandiába *Willi Blomquist*, aki a HJ mellett már az SS-ben is teljesített szolgálatot, s egyike volt a legidősebben szolgálatot teljesítő területvezetőknek. A birodalmi HJ düsseldorfi, ruhr–alsó–rajnai, veszfáliai és északi tengeri területeit jelölték ki a holland körzetek gondozására. A holland HJ 1940 végén 6000 fős tagsággal rendelkezett, közülük 1500 fő vett részt 1941–42 telén a svábföldi KLV-táborokban. A taglétszám egy év leforgása alatt négy ezer fővel emelkedett.³⁴⁸

Az ország elfoglalása után a HJ-on kívüli ifjúsági szervezeteket feloszlatták, és az új alakulásait is megakadályozták. Hollandiában a Mussert-mozgalmon belül építettek fel egy ifjúsági szervezetet (NJS). A szervezet vezetőit már 1940 nyarán birodalmi német táborokban iskolázták, ahol megpróbálták beléjük plántálni, hogy ők is a nagygermán közösség tagjai, és ezért természetesen a Németországgal való együttműködés. Axmann szerint erre fogadókészséget is mutatnak. Az NJS-be tömörülő holland ifjúság *Cornelius van Geelkerken* vezetése alatt állt, s a szervezet létszáma 1941 közepére 15 ezer főre emelkedett. Mindkét szervezetet német minta alapján építették ki. 14 és 18 év között a Rohamozók (Stormer) és Lányrohamozók (Stormster) elnevezésű, 10 és 14 év között a Sirályok (Meeuwen, fiúk) és a Sirálykák (Meeuwkes, lányok) alakulataiban szolgáltak. Az NJS 1941 folyamán állandó jelleggel küldött vezetőket a birodalmi és területi vezetőképző, illetve a lányvezető-képző iskolákba. 1941 közepétől a szervezetnek az ifjúsági szállók (Ugyanis a szervezethez csatolták a holland ifjúsági szállók szövetségét 62 szállóval) és nyári táborok mellett már két önálló vezetőképző iskolája is működött. A HJ által jónak minősített vezetőkar és az intenzív iskolázás ellenére az NSJ nem tudta megemelni az 1941 közepére elért taglétszámát. Ennek oka a katonai szolgálatban, a munkaszolgálatban és némely ellenséges munkaadó, illetve iskola hatásában volt keresendő. Nem sokkal később viszont újra emelkedni kezdtek a taglétszámok, de ennek mértéke nem ismert. A holland Ifjúság kiépítését szolgálták a veszfáliai, a ruhr–alsó–rajnai és a frank HJ, illetve az északi–tengeri, a veszfáliai és a közép–elbai BDM, és a BDM gelderni háztartási iskolájának útjai a holland ifjúsághoz.³⁴⁹

A germán ifjúsággal kapcsolatos tevékenységek mellett az NSJ részt vett az ifjú germán közösség számára Berlinben kiadott, a nemzetiszocialista világnézetet és a germán közösséget hirdető publikációk készítésében. 1942-ben a holland ifjúsággal a többi germán ifjúsághoz hasonlóan vezetőcseréről és képzésről, valamint tehetséges hollandok felvételéről állapodtak meg az Adolf Hitler Iskolába. A HJ a hollandoknak biztosította az együttműködést is az EISZ-ban, s kialakították az 1942-es HJ–NSJ munkaprogramot.³⁵⁰

1944 szeptemberének végén az együttműködés már odáig terjedt, hogy az NSJ-t egységenként bevették a birodalmi Hitlerjugendbe. Ennek lebonyolítására az NSJ vezetőit a parancs kiadására és egy megbeszélésre Berlinbe kívánták hívni. Közben egyfolytában folyt az önkéntesek toborzása a Fegyveres SS-be. Ezen kívül elhatározták, hogy a Hitlerjugend hadosztályon belül felállítanak egy NSJ-zászlóaljzat. A holland ifjúsági vezetővel, van Geelkerkennel is egyeztetették a célokat, amelyek megvalósításában a német ifjúság barátságát és bajtársiasságát ígért.³⁵¹

³⁴⁸ Notiz für Herrn von der Seipen, 19. Januar 1940 – PAAA, R 27135; Die Befehlsstelle Niederlande im Jahr 1942. Die Hitler-Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. október, 10. o.; Rückblick 1941 – Niederlande. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 776. o.

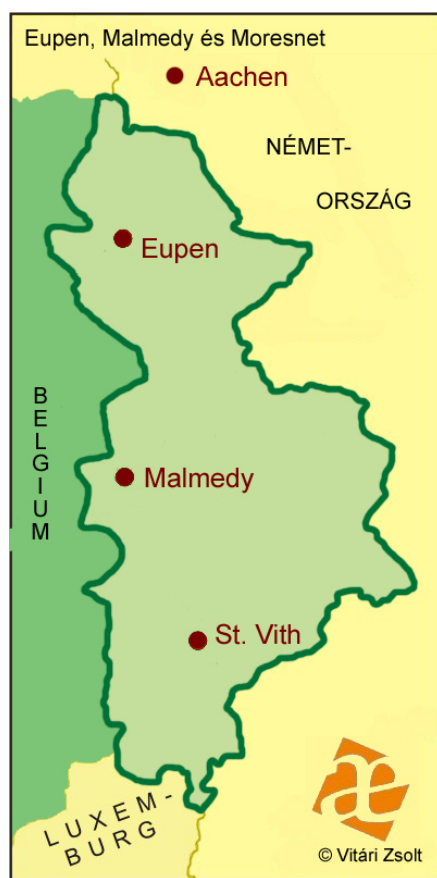
³⁴⁹ Rückblick 1941 – Niederlande. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Notiz für den Stabsleiter, 1. November 1940 – BArch, NS 28/81; Notiz für Stabsleiter Bormann, 19. Oktober 1940 – BArch, NS 28/81; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 74. o. Der Vertreter des Auswärtigen Amtes beim Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete Bene an das AA, Den Haag, 23. November 1942 – Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Serie E, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1975, Ban IV, 215. dokumentum, 370–374. o.

³⁵⁰ Besprechungsunterlagen für den Besuch des Hoofdstormers C. van Geelkerken, 27. Januar 1942 – BArch, NS 28/117, 10–11. o.

³⁵¹ Auslandsamt Hauptabteilung VII „Germanische Jugend“ Aktenvermerk über die Besprechung mit Strafleider Quispel, 28. September 1944 – BArch, NS 28/117, 3. o.; Oberbannführer Hemesath Brüssel, Vermerk zur Unterrichtung des Reichsjugendführers vor Besuch des flämischen Jugendführers Dr. Lehembre, Januar 1942 – BArch, NS 28/117, 8–9. o.

VII. 5. 5. 3. Belgium – Belgiumban a HJ szintén Parancsnokságot nyitott, melynek vezetői egyben a birodalmi ifjúságvezető megbízottai is voltak a Belgium és Észak–Franciaország katonai parancsnokánál (Alexander von Falkenhausen). Az első vezető *Hermann Degen* volt, aki 1933 óta a HJ Osztályos Ifjúságvezetőségét irányította, őt követte *Rudolf Hemesath*, majd 1942-től *Adolf Janßen* és *Gerhard Bennewitz*. Belgium annyiban volt különleges helyszín, hogy itt két egymással is konkuráló ifjúságot kellett a BIV befolyása alá vonni és ott tartani.³⁵²

Az ország elfoglalása után Belgiumban a korábbi ifjúsági szervezetek (Die Dietschen Blauvoets, Vlaemsche Jeugd, Dinasojuugend) egyesítéséből jött létre a *Nemzetiszocialista Flamand Ifjúság* (NSJV), amelynek 1941-ben már 10–12 ezer tagja volt. 10–14 éves kor között a *Fíúk* (Knapen) és *Kislányok* (Kerlinen), 10 és 18 éves kor között a *Legények* (Kerels) és a *Lányok* (Jong Meisjes) osztagaiba sorolták a dán ifjúságot. A szervezet működési területe Flandriára, Brabantra és Limburgra terjedt ki. Élén a korábban többször letartóztatott *Edgard Lehembre* állt. A másik a vallon *Rex-Ifjúság* egy viszonylag kicsi, 3000 fős szervezet volt, amely már 1936 óta működött, és a 6 és 18 éves kor közötti

fiatalokat gyűjtötte egybe. Vezetője *John Hagemans*, majd a keleti fronton elszenvetett halála miatt őt a 22 éves *Roger Duthorme* festő követte, aki már korán *Degrelle* hívévé vált. A vallon csoportok összefogásából jött létre 1943-ban az *Légiós Ifjúság* (Jeunesse Leégionaire) *Paul Mezetta* vezetésével. Az új szervezet 8 és 18 éves kor között fogta össze az ifjúságot.³⁵³ Mind a flamand, mind a vallon szervezet feladata a Hitlerjugenddel való szoros kapcsolat szellemében az ifjúság politikai és testi felkészítése volt.

Belgiumban a HJ értékelése szerint nem alakultak ki számukra kedvező viszonyok az ifjúságpolitika terén. Egyrészt problémának vélték, hogy a hangsúlyozottan jelen lévő individualista szemléletet nem tudták egyik napról a másikra kiirtani, másrészt a belga ifjúsági szervezetek többsége mindig is politikamentes volt. A szocialista szervezeteket feloszlatták, az NSJV és a Rexista Ifjúság kicsi volt, csak úgy mint azok az apróbb csoportosulások, amelyek barátilag álltak Németországhoz. A korlátozott formában továbbműködő cserkészesség lojális maradt, ezért hagyták nyugodtan dolgozni. Főleg miután egyértelművé vált, hogy a jövőben az ifjúsági munka felépítésénél nem lehet megkerülni ezeket az erőket. Az európai ifjúsági egységre való felhívása ezekben a körökben is visszhangra talált. Első lépcsőként a HJ belátta, hogy meg kell elégednie azzal, hogy a germán tudatú ifjúság testvérként tekintsen a HJ-ra. A flamand ifjúság esetében a germán vér és sorsközösséghez tartozás a német fél értékelése alapján a háború közepére egyértelműen előtérbe került, aminek őszinteségében nem kételkedtek. Flandriát érdekeltté kívánták tenni az európai jövő felépítésében, a kelet közös feltárásában és a vidékiszolgálatban. Flandria különleges feladata lett volna a germán nyugati határ biztosítása, a parasztság erősítése. Lépten-nyomon hangoztatták számukra, hogy a végső cél nem egy német, hanem egy germán birodalom összekovácsolása.³⁵⁴

Eupen és Malmedy területeit Moresnet-vel és St. Vith-tel együtt tagolták be a birodalomba. A HJ itt az 1936 óta működő *Hazafias Front* (Heimattreue Front) nyomdokain jött létre, amelyet *Karl Kroppenber*g és *Billy Breduhl* vezettek, s tulajdonképpen illegális HJ-ként, a BIV titkos támogatásával működött. 1940-ben ebből jött létre két járással a HJ, amelyet a HJ köln–aacheni területe vett át. 1940 szeptemberében pedig már a HJ-ra vonatkozó minden előírás érvényben volt, így az ifjúsági szolgálati kötelezettség is.³⁵⁵

1941 nagy feladata volt, hogy az északi és a nyugati területeken felépítsék az ifjúságot. 1941 második felére Eupen–Malmedy területén az ifjúság (német szemszögből) önkéntesen és 90 százalékos arányban lépett be a Hitlerjugendbe.

³⁵² Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 777. o.; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., Anhang, 79. o.

³⁵³ *Flämische Jugend in unserer Zeit*; *Die Rex-Jugend (Újságkivágás)* – BArch, NS 5/VI/411.; *Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942*. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 68–69. o.; „Wir wollen Kameraden bleiben!“. *Die Innere Front*. NSK, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.); *Flämische Mädchen erfüllen ihren Platz in ihrem Volke! Die Hitler-Jugend im Kriege*, 21. Bericht, 1942. október, 3–6. o.; *Wallonische Jugendbewegung*. *Das Junge Deutschland*, 1943/5. sz., 135–136. o.

³⁵⁴ BArch, NSD 43/33, Lageberichte, 1942/1. sz.; Oberbannführer Hemesath Brüssel, Vermerk zur Unterrichtung des Reichsjugendführers vor Besuch des flämischen Jugendführers Dr. Lehembre, Januar 1942 – BArch, NS 28/117, 8–9. o.

³⁵⁵ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 780. o.

Számos új területen azonban itt is legelőször a nyelvoktatás kérdését kellett megoldani, hiszen a német nemzetiség ellenére sokan nem tudtak olyan szinten németül, hogy a HJ-ban letöltendő szolgálatot könnyedén el tudták volna látni. Emellett a másik fő kérdés a vezetők képzése volt. Eupen és Malmedy területén a Hitlerjugend felépítésének első szakasza éppen Axmann felügyelői útja idején zárult le 1941 februárjában. Alig háromnegyed év alatt több mint 700 fiatalot vettek fel a Hitlerjugend soraiba. A sajtóhíradások szerint a világnézeti nevelés színvonala már 1941 elejére elérte az öbirodalmi szintet. Axmann látogatása során 140 otthont és szálláslehetőséget bocsátott a HJ rendelkezésre, útja befejezésekként pedig egy nagygyűlés keretében adta át a lakosságnak a HJ zászlóit.³⁵⁶

Belgium fennmaradó, birodalomhoz nem csatolt részében *Hermann Degen* országos ifjúságvezető posztját 1941 októberétől *Grahn* vette át. Felmerült azonban a HJ elidegenedésének veszélye is a sok nem kívánt elem bekerülése miatt. Ezért 1941 közepén szigorítottak a HJ felvételi renden: birodalmi németeket, eupenieket, luxemburgiakat és népi német elzásziakat minden további nélkül fel lehetett venni. Minden más elemnél azonban meg kellett vizsgálni, hogy hasznos jelenthet-e a HJ-számára vagy sem. A nem kívánatos elemeket azonnal vissza kellett utasítani. Elvárták, hogy egy szülő vagy nagyszülő német származású legyen (leszármazási igazolást kértek a nagyszülőkhöz visszamenőleg), s hogy a család magatartása már 1940. május 10. előtt is kifogástalannak minősüljön és azt követően is az maradjon. Az igazolást olyan birodalmi német, esetleg népi német referensek adták ki, akik a családot a korábbi időszakban is jól ismerték. A tapasztalat ugyanis az volt, hogy sokan csak azért akartak tagokká válni, mert a többiek is a HJ-ban voltak. Ez főleg a vegyes házasságból származó fehéroroszokra és belgákra volt jellemző. Belgiumban is működött a Hitlerjugend esetében a vendégtagság intézménye azok számára, akik nem lehettek rendes tagok. A HJ rendes tagja csak birodalmi állampolgár lehetett. Azoknak a szülőknek a gyerekei, akik felvetették magukat a német néplistára és folyamodtak a birodalmi állampolgárságért, gyerekeiket vendégként küldhették a HJ-ba. Egyéb különleges esetekre más szabályozások vonatkoztak, a felvételhez pedig az országos csoportvezető és az országos ifjúságvezető engedélye volt szükséges. Hasonlóan vendégtagként lehetett felvenni a luxemburgi népi németek ifjúságát is, pedig az sosem tartozott a birodalomhoz (19. századi előzményeket figyelmen kívül hagyva).³⁵⁷

Egy 1942. januári, a Birodalmi Ifjúságvezetőségen Lehembrével folytatott megbeszélésen megállapodtak abban, hogy a flamand ifjúság önkénteseket küld a HJ vidékszolgálat keretében a keleti bevetés támogatására, és a HJ segítkezik abban, hogy a flamand ifjúság önálló vidéki szolgálatot építsen ki. Ez utóbbi szükségesnek mutatkozott a népiségi határ biztosításához a vallonokkal szemben. Előirányoztak egy hosszú távú, 2–3 évre kiterjedő vezetőségi megvalósítása egyedi módon történt. A BIV helyeket biztosított a különösen tehetséges flamandoknak az Adolf Hitler iskolákban. Axmann pedig már ekkor biztosította Lehembrét, hogy egyenrangú partnerként vehet részt az EISZ megalakításában. Ezen kívül lehetőség nyílt a vezetők kiképzésére Potsdamban, Babelsbergben, de főleg a köln–aacheni területen, s az ellátási nehézségek ellenére szorgalmazták, hogy a rövid (hétvégi) tanfolyamokat Belgium területén tartassák meg. Axmann meghívta a flamand ifjúságot a weimar–firenzei kulturális összejövetelre is. Lehetőséget kaptak arra, hogy a „Németország legjobb kórusa bemutatkozik” rendezvényen egy flamand kórus is részt vehessen. Meghívták Lehembrét egy sonthofeni Adolf Hitler Iskola és egyes vidékszolgálati táborok meglátogatására. Lehembre könyvtárat kért a nemzetiszocialista flamand ifjúság számára, s nagy érdeklődést tanúsított az ifjúság egészségügyi kérdéseiről is. Ezen kívül segítséget remélt az ifjúsági szállók építéséhez, illetve régiók átalakításához, s megegyeztek abban is, hogy a flamand ifjúság kiküld a BIV-hez egy megbízottat a Németországban alkalmazott ifjú flamand munkások irányítására. 1942-től az addigra már szokásos vezetőképző táborok mellett, mint például 1942 júliusában a Wilhelm–Gustloff tábor a Salzburg melletti Grödigben, már védfelkészítő táborokat is szerveztek a fiataloknak a birodalomban. Lehembre nagyon szorosnak és szívélyesnek minősítette a kapcsolatokat a Hitlerjugenddel, amelynek már szép eredményei mutatkoztak: flamand csoportok jártak Németországban, téli és nyári játékokon vettek részt, 1942 nyarán pedig 3000 önkéntes flamand ifjú segítette a betakarítást Észak- és Nyugat-Németországban.³⁵⁸

³⁵⁶ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 49. o.; HJ-Aufbau in Eupen abgeschlossen. VB (Münchener Ausgabe), 14. Februar 1941. (BArch, NS5/VI/410, 1. o.)

³⁵⁷ Landesjugendführung Belgien, Brüssel 1. Oktober 1941 – BArch, NS 28/39, 7. o. „Bei nicht Reichsdeutschen entscheidet nur das Interesse der HJ. Scharf vorgehen. Es kann nicht die Aufgabe der HJ sein, Rowdies fremder Nationalität zurechtzuschleifen.” Aufnahme in die HJ, Streuber Gefolgschaftsführer, Standort Brüssel – BArch, NS 28/39, 20. o.; Auslandsdeutsche Jugend. Landesjugendführung Belgien, Brüssel, 8. Juni 1942 – BArch, NS 28/39, 2–7. o.; Boberach, i. m., 63. o.; Jugendorganisationen in Dänemark und Flandern. Reichsbefehl, 1/44 K, 7. Januar 1944 – BArch, NSD 43/1; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 71. o.

³⁵⁸ Erledigte Besprechungspunkte beim Besuch des flämischen Jugendführers, dr. Lehembre beim RJF, 28. Januar 1942 – BArch, NS 28/117, 4–5. o.; BArch, NS 28/39, 19. o.; „Wir wollen Kameraden bleiben!”. *Die Innere Front*. NSK, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.)

1942-ben Belgiumban a KLV-nek már egy második hulláma kezdődött, amelyhez az első akció hatalmas sikere is bátorítást adott. Az első akció a belgiumi országos ifjúságvezető kezdeményezésére indult el, s lényege az volt, hogy a nyári szünetben otthon maradó gyerekeket tábori nevelésben részesítsék. A német iskolába járókat az iskola, a többieket az Országos Ifjúságvezetőség próbálta számba venni. A KLV-táborok kapcsán továbbra is csak német származású 10–14 éves gyerekek jöttek szóba. A fiatalabbakat semmiképpen sem vették fel a listákra, idősebbeket pedig csak akkor, ha a Hitlerjugend helyi vezetése vezetőként küldte ki őket. A részvétel feltétele volt a szülők beleegyezése, a Hitlerjugend-tagság vagy vendégtagság. 1942 júliusában több szerelvény hagyta el Belgiumot: július 2-án több mint 80 lány utazott a württembergi Kloster Bonladenbe, egy nappal később több mint 70 lány több csoportra osztottan Rappertshofenbe, Hallwanganbe (Mühle) és Herrenalbra (Felkenberg), illetve egy később kijelölendő táborba, majd július 4-án több mint hetven fiú Einsiedelbe és egy később kijelölendő táborba. A táborok hosszát a pillanatnyi közlekedési helyzet miatt egységesen szeptember 30-ig meghosszabbították. 1942-ben Lille-ből Felső-Bajorországba, más területekről pedig Frankföldre, Badenba és Mecklenburgba küldtek gyerekeket. Nyaralásra küldött gyerekeket az NSV később már Belgiumon belül is vidékre küldött. 1942 áprilisában Belgiumból 500 flamand gyerek kelt útra Antwerpenből Moselland és Svábföld területekre, júliusban és augusztusban pedig további gyerekek érkezésével számoltak. Ez az akció kb. 1500 flamand fiataalt érintett. Anya-gyerek akciók is voltak ezekről a területekről a birodalomba. Nem volt viszont sikeres a vallon gyerekek elküldése, akik betegeskedtek és aszociális módon viselkedtek, így a hat hónapot esetükben nem lehetett kitölteni, 180 főt már ideje előtt visszaküldtek, további 155 pedig 1943 szeptemberében érkezett ide. Így a vallon gyerekek esetében a jövőre nézve sokkal szigorúbb kiválasztási kritériumokat kellett fogantatni, s osztályonként egy-egy német iskolai osztállyal közösen akarták őket elhelyezni a táborokban. Összességben ezek a táborok teljesen alárendelt szerepet játszottak. Belgiumból, Flandriából és Hollandiából is összesen több mint 3 ezer gyereket helyeztek el a KLV keretében, leginkább a dél-német területeken. 1943-ban a brüsszeli helyi csoportból a spai gyermeküdülőbe küldtek ki gyerekeket. 1943-ra a belgiumi KLV-t az alacsony létszámok miatt már nem tervezték olyan szintre, mint a megelőző két évben. Ebben az évben hathetes elküldéssel számoltak július közepétől, mert az érdeklődés mégis magasabb volt a vártnál. Ezúttal azonban a 6–10 éves korosztályt jelölték ki. Elzászba csak anyákkal küldtek el kisebb gyerekeket a KLV keretében.³⁵⁹

A látogatások a háború alatt is kölcsönösek voltak, de már nehezen rekonstruálhatók. 1941-ben a Nemzetiszocialista Flamand Ifjúság küldöttsége Axmann meghívására 10 napot töltött Németországban, hogy tanulmányozhassa a HJ sajtó- és propagandalétesítményeit. Berlinben Möckel fogadta őket, és közös bajtársi esten vettek részt a Hitlerjugenddel. Látogatást tettek a SS Testőrezrednél és felkeresték a babelsbergi UFA-várost is, ahol éppen a KLV-ről forgattak filmet. A haza úton Kölnben a Szorult helyzetben a tengerészet (Seefahrt in Not) című kiállítást tekintették meg. Belgiumban a flamand ifjúsággal ápolta a kapcsolatokat a hessen-nassauai és a köln-aacheni HJ, a kurhesseni és köln-aacheni BDM pedig a birodalmi HJ-ot kereste fel.³⁶⁰

1943 februárjában vallon ifjúsági vezetők és vezetőlányok nagyobb csoportja kereste fel a Hitlerjugendet, hogy megismerkedjen az ott folyó háborús bevetéssel. A csoportot a vallon önkéntesek vezették, akiket a keleten folytatott harcokban kitüntettek. A küldöttséget fogadta Axmann, aki beszédében kiemelte a bolsevik veszedelem ellen folytatott harcot, amelyre a germán védfelkészítő táborok készítettek fel. Axmann ezen kívül kiemelte a vidékszolgálat táborait, amelyekben a birodalmi HJ mellett germán ifjak is részt vettek. A delegáció vezetője Degrelle a birodalmi sportpálya kupolatermében tartott beszédet. 1943 augusztusában a berlini Mozart-kórus adott koncerteket Belgiumban. 1944 közepétől azonban a kapcsolatok építése helyett már az evakuálás volt napirenden, amely a Hitlerjugend számára leginkább a különböző ifjúsági táborok – így KLV- és ifjúsági üdülőtáborok – áthelyezését jelentette Németországba a mobilizációs terv alapján.³⁶¹

³⁵⁹ Der Beauftragte der RJF beim Militärbefehlshaber in Belgien/Nordfrankreich – Der Beauftragte für die Erweiterte KLV an die NSDAP Landesgruppe Belgien. Rundschreiben, 20. Juni 1942 – BArch, NS 9/131, 254–257. o.; Landsgruppe der NSDAP-AO in Belgien an alle Ortsgruppen und Stützpunkte. Rundschreiben, 30. Mai 1942 – BArch, NS 9/131, 7. o.; Wallonische und Flämische KLV – BArch, NS 9/20.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; NSV. Aufzeichnung. Entsendung erholungsbedürftiger Jugendlicher der Ortsgruppe Brüssel in das Kindererholungsheim Spa zum 19. Oktober 1943 – BArch, NS 9/131, 159. o.; NSV Landesgruppe Belgien An Ortsgruppe Brüssel, Brüssel 17. Juni 1943 – BArch, NS 9/131, 180. o.; Kock, i. m., 102., 131–133. o.

³⁶⁰ BArch, NSD 43/33, Lageberichte, 1942/1. sz.; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

³⁶¹ Wallonische Gäste bei der HJ. *Berliner-Börsenzeitung*, 13. Februar 1943, 198. o.; Berliner Mozartchor der HJ-Konzertreise durch Belgien. *Informationdienst Nord*, 30. August 1943 – BArch, NS 5/VI/427, 203. o.; NSDAP RJF Befehlsstelle Niederlande, Nimwegen 7. Juni 1944 – BArch, NS 28/40, 1–4. o.

VII. 5. 5. 4. Luxemburg – Az 1941-re 1000 tagot számláló, *Frederik Colling* irányítása alatt álló *Luxemburgi Népi Ifjúság* (*Luxemburger Volksjugend*) az ottani népi német mozgalom tagozataként a teljes ifjúság összefogását célozta meg, s őket a nemzetiszocialista világnézet jegyében kívánta nevelni. Annak ellenére, hogy a Népi Német Mozgalom csak 1940 júniusában alakult meg, az ifjúság már 1936-tól működött, de munkáját minden korlátozás nélkül csak 1940 májusától folytathatta. Korábban a luxemburgi ifjúság nagy része a cserkészmozgalomban tevékenykedett, így a németek szerint angol befolyás alatt állt, de a HJ megítélése szerint azóta sikerült a luxemburgi ifjakat teljesen a birodalom felé fordítani. 1940-től azonban olyan nagy lendülettel zajlott a szervezés, s olyan nagy volt az érdeklődés, hogy átmeneti tagfelvételi zárlatot kellett elrendelni. A luxemburgi ifjúság négy járásra osztottan (Luxemburg, Vörös Föld, Mosel és Ösling) végezte munkáját, s 1941-ben vették át a Hitlerjugend birodalmi szervezetébe, ami azt jelentette, hogy a Moselvidék HJ-terület bábáskodása alatt működött. Az iskolával itt is szoros volt a kapcsolat, ezt bizonyítja, hogy 1941-től a HJ-tagság képezte az iskolakötelezettség alapját. Luxemburgban nehezítette a helyzetet a helyi katolikus egyház német- és HJ-ellenes tevékenysége, s itt a HJ-vezetők elleni atrocitások, a HJ-otthonokba való betörés, és a francia nyelv tüntető használata sem volt ritka.³⁶² 1940 októberében a birodalmi ifjúságvezető németországi látogatásra hívott egy luxemburgi küldöttséget. További kapcsolatok nem dokumentálhatók.

Mindebből látható, hogy a keleti területeknél jóval kedvezőbb helyzetben lévő nyugati vidékeken is nehéz volt a HJ szervezetének kiépítése, és az a cél, amit Axmann 1941-ben a „Felépítés az új területeken” jelszavával kiadott – vagyis hogy minél előbb az óbirodalom szintjére hozzák ezeket a területeket – Elzászon, illetve Eupen–Malmedy körzetén kívül egyáltalán nem valósult meg.

VII. 6. Felépítés Keleten (Aufbau Ost)

A keleti területeken csak úgy, mint nyugaton a legfontosabb feladat a területek beillesztése volt a HJ szervezeti struktúrájába, illetve az ott élő német származású fiatalok hasonló szellemben való nevelése és a kezdeti alacsony színvonalról induló munka minél gyorsabb hozzáigazítása a birodalmi szinthez, összességében tehát a fiatalok minél gyorsabb beillesztése a német népközösségbe, a német és a nemzetiszocialista tudat meggyökereztetése. A kezdeti munkát a Hitlerjugend birodalmi erők kivezénylésével segítette elő, de az óbirodalom területén is tragikus személyügyi helyzet következett – amely a háború elhúzódásával ráadásul egyre inkább csak súlyosbodott – a végleges megoldást csak az jelenthette, hogy a helyi fiatalokból neveljék ki ezeken a területeken nemcsak a HJ-ot, de később a német uralmat fenntartó elitet is. A nyugati vidékekkel ellentétben itt ráadásul hatalmas területeket kellett lefedni, amelyek az élettér megszilárdítása érdekében nagyobb jelentőséggel is bírtak. A fiatalok azért is kulcsfontosságúak voltak, mert csak az ő esetükben lehetett számítani arra, hogy az érvényben lévő német világszemlélet kellőképpen gyökeret ver bennük, és életüket már nem határozta meg a szülői generációk rossz tapasztalata az idegen uralom alatt, vagyis a birodalmi tudat csakis rajtuk keresztül alapozódhatott meg.³⁶³

A KLV-hez hasonlóan az úgynevezett „Haza a birodalomba” (*Heim ins Reich*) áttelepítő akciók (*Umsiedlungen*) sem tartoztak a Hitlerjugend klasszikus külkapcsolataihoz, de olyan területeket érintettek, amelyek korábban külföldnek számítottak, s most az áttelepülőkkel együtt kellett őket a birodalomba illeszteni, illetve megvetni rajtuk az ezeréves német uralom alapjait. Már 1939-ben felmerült, hogy főleg az elfoglalt Lengyelország területére, de adott esetben

³⁶² Notiz für den Stabsleiter, 1. November 1940 – BArch, NS 28/81; Jugend im Grenzraum des Reiches. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47–62. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 779. o.; Az SD-jelentést idézi, Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 780. o.

³⁶³ Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 197–198. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 764–765. o.

“Haza a birodalomba” 1939-1944 - Népi németek áttelepítése a birodalomba

● Áttelepítettek száma (ezer fő)

volt, mivel nem egyszerűen külföldi, illetve népi németnek nevezett fiatalokról volt szó. A korábban itt élő, és ide települő németiség tízezreinek német nyelvtudása sok esetben volt elégtelen, s a továbbra is itt élő más nemzetiségű ifjúságok is sok feladatot adtak a HJ számára. Már csak hab volt a tortán, hogy ezeken a területeken is ilyen körülmények közepette kellett birodalmi német gyerekek tízezreit elhelyezni a KLV keretében. Minderre a kihívásra a Hitlerjugendnek rögtönzött megoldásokat kellett találnia, hiszen nem volt forgatókönyv arra, hogy mely területek elfoglalására mikor kerül sor.³⁶⁵ Mindazonáltal a keleti tapasztalatok mégis mintát adtak a később megszerzett területek szervezésére is.

A kezdeti időszak után a Hitlerjugend áttelepítési akcióiban való részvételét 1941 februárjában részletekbe menően szabályozták, amire azért volt szükség, mert erre az időre az érintett népi németek száma már meghaladta a 250 ezer főt is. Az áttelepítési akciók érintették *Besszarábiát* (90 ezer fő), *Bukovinát* (90 ezer fő), *Litvániát* (45 ezer fő), *Dobruzsát* (15 ezer fő) és *Volhíniát* (15 ezer fő). E területek németiségét ún. áttelepülő táborokban helyezték el a birodalom különböző körzeteiben. A HJ számításai szerint közülük 45–50 ezer fő volt Hitlerjugend-korú. Az áttelepítésben érin-

máshova is áttelepítsék az európai németiség más országokban, szétosztottan élő részeit.³⁶⁴ A magyarországi németiség számára célba vett terület például a Wartha-vidék volt. Míg azonban a magyarországi németiség viszonylagos megnyugodására a kérdést a háború utáni időszakra halasztották, más területek esetében valóban megindultak az áttelepítési akciók. A Baltikum esetében ez már egy második hullám volt, hiszen az onnan 1939-ig a birodalomba telepített németeket, most ismét vissza kívánták telepíteni.

A helyzet azonban sokkal összetettebb

³⁶⁴ Loeber, Dietrich, *Diktierte Option. Die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland 1939–1941*. Neumünster 1974; Zach, Krista (Hg.), *Migration im südöstlichen Mitteleuropa : Auswanderung, Flucht, Deportation, Exil im 20. Jahrhundert*. IKGS-Verlag, München 2005; Beer, Mathias, *Umsiedlung, Flucht und Vertreibung der Deutschen als internationales Problem. Zur Geschichte eines europäischen Irrwegs*. Amt für Lehrerbildung, Stuttgart 2005 (lásd ábrát a túloldalon); Kotzian, Ortfried, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wollhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobruzscha und in der Karpatenukraine*. Langen Müller Verlag, München 2005; Stossun, Harry, *Die Umsiedlungen der Deutschen aus Litauen während des Zweiten Weltkrieges. Untersuchungen zum Schicksal einer deutschen Volksgruppe im Osten*. Herder-Institut, Marburg/Lahn 1993; Bielenstein-Bosse, Barbara – Bosse, Peter-Jochen, *Auch wir verließen das Land ... : die Umsiedlung der Deutschbalten 1939 – 1941*. Neuthor-Verlag, Michelstadt 1989; Stuhlpfarrer, Karl, *Umsiedlung Südtirol 1939 – 1940, 1–2. Teil*, Löcker, Wien 1985; Jachomowski, Dirk, *Die Umsiedlung der Bessarabien-, Bukowina- und Dobruzscha-Deutschen: von der Volksgruppe in Rumänien zur "Siedlungsbrücke" an der Reichsgrenze*, Oldenbourg, München 1984; Hehn, Juergen von, *Die Umsiedlung der baltischen Deutschen, das letzte Kapitel baltischdeutscher Geschichte*, Herder-Institut, Marburg/Lahn 1982; Loeber, Dietrich André, *Dokumentation über die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland*, Wachholtz, Neumünster 1972; Frensing, Hans Hermann, *Die Umsiedlung der Gottscheer Deutschen: das Ende einer südostdeutschen Volksgruppe*. Oldenbourg, München 1970; Müller, Sepp, *Von der Ansiedlung bis zur Umsiedlung: das Deutschtum Galiziens, insbesondere Lembergs 1772 – 1940*. Herder-Institut, Marburg/Lahn 1961; Brandes, Detlef, *Der Weg zur Vertreibung 1938–1945. Pläne und Entscheidungen zum 'transfer' der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen*. Collegium Carolinum, München 2001.

³⁶⁵ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 765. o.

tettekhez még hozzá kellett számolni 17 ezer baltikumi német és 10 ezer galíciai német fiataalt. A későbbiekben további tízezrek áttelepítése valósult meg, majd végleges letelepítésük elsősorban a Wartha–vidéken, Felső–Sziléziában, Danzig–Nyugat–Poroszországban és Délkelet–Poroszországban, a Cseh–Morva Protektorátusban, valamint a birodalom más tájain a háború végéig is elhúzódott (lásd térképmelléklet). A Hitlerjugend ezirányú aktivitása a VoMi, a német népiség megszilárdításának birodalmi megbízottja (Reichskommissar zur Festigung deutschen Volkstums) és a Birodalmi Ifjúságvezetőség kooperációján alapult. Utóbbin belül létrehozták az Áttelepítés Ügyosztályt (Dienststelle Umsiedlung), amely az áttelepülési akció teljes ifjúsági munkáját irányította. Az ügyosztályt hozzácsatolták egyben a KLV-ügyosztályhoz is. Területi szinten az ügyosztály egyetértésével kiválasztott főállású területi megbízottakat delegáltak a VoMi illetékes területi szerveihez a gyakorlati munka lebonyolítására, akik a táborvezetőkkel és a tábori lányvezetőkkel együtt végrehajtották a HJ-ra eső feladatokat.³⁶⁶

1941 júniusában újabb rendelkezést adtak ki az áttelepülési akcióra vonatkozóan, amit az tett szükségessé, hogy az előirányzott fél éves időtartam alatt nem sikerült mindenkit végleges helyre telepíteni, vagyis a táborban tartózkodás ideje meghosszabbodott. Ebben kifejtették a program céljait: a mezőgazdaságban való megtartás fontosságát, és az NSV-val közösen ösztönözték NSV-nővérek, óvónők, iskolasegítők (Schulhelferin) képzését is, mivel nagy szükség volt rájuk keleten. Elhatározták, hogy a leginkább érintett területeken (Szilézia, Szászország, Bajor Keleti vidék, Mecklenburg, Alsó–Duna, Felső–Duna, Stájerország, Szudéta–vidék és Wartha–vidék) külön tervezőhelyet állítanak fel egy főállású HJ-vezetővel és egy munkatárssal. A 100 fősnél nagyobb táborokban olyan ifjúsági táborvezetőket és lányokat neveztek ki, akik egész nap ezzel a tevékenységgel foglalkoztak, emiatt nekik térítést is fizettek.³⁶⁷

Az áttelepülő ifjúság kapcsán négy különböző csoportot különböztettek meg: a már honosított és a birodalomban letelepített áttelepülőket; a még nem honosított, de az őbirodalomban munkára alkalmazott áttelepülőket; a már honosított, de még táborban élő áttelepülőket; valamint a még nem honosított, és a táborba még nem érkezett áttelepülőket. A német népiség megszilárdításának birodalmi biztosa rendelete értelmében az első csoportot ugyanolyan jogi helyzetűnek kellett tekinteni, mint a birodalmi német ifjúságot. A második csoportot elismerték a német népközösség tagjainak. A 3. és 4. csoportra azonban nem lehetett alkalmazni az ifjúsági szolgálatra vonatkozó rendeletet addig, ameddig azok még táborban laktak, de részt vettek a HJ szolgálatában, és a táborból való elbocsátásuk után rájuk is kiterjedt a kötelezettség.³⁶⁸

A Hitlerjugendnek kettős feladata volt az áttelepítésben. Egyrészt bekapcsolódott az átmeneti áttelepülő táborokban (Umsiedlerlager) lakó népi németek ifjúságának gondozásába, másrészt segédkezett a végleges helyre telepítés után az ifjúság HJ keretek közötti megszervezésében. A Hitlerjugend tevékenységét nehezítette, hogy az 1941-et megelőző áttelepítési akciókba nem vonták be, tehát újonnan kellett kialakítania hozzá a szükséges formákat. A háborús időszakban a kapacitások erre azonban egyre inkább fogyóban voltak, így a munka hatékonysága az idő előrehaladtával erősen megkérdőjelezhető volt. Az egész birodalom területéről érkező, a keleti területeken ilyesfajta szolgálatot teljesítő HJ-tagok működését nevezték *keleti bevetésnek* (Osteinsatz).³⁶⁹

Axmann 1942-ben azt jelenthette, hogy a keleti bevetés keretében 18 ezer HJ-vezető teljesít szolgálatot, továbbá, hogy 10 vezetőképző, 300 tábor, illetve ifjúsági otthont iskolát hoztak létre keleten. A kelet bevetés oroszán része a háborús körülmények közepette azonban a BDM-re esett. A BDM-lányok keleti bevetése fél éves kötelező táborokban, vagy a vezetők számára 4–6 hetes szolgálatokban zajlott. A lányok egyre növekvő mértékben azután keleten vállaltak munkát. 1942 folyamán 7–8000 BDM-lány vett részt a keleti bevetésben. Így 1943-ig összesen több mint 19 ezer BDM-vezető és -lány jelentett tehermentesítést a parasztok számára, az aratási óvodákban, iskolasegítőként stb. A háborús években évente kb. 110–140 keleti bevetési tábor (Osteinsatzlager) tartottak, amelyekben 1944 tavaszáig 18 000 BDM-lány teljesített szolgálatot. 500 lányt a Wartha–vidéken alkalmaztak segédreferensként, 500 falusi iskolát más

³⁶⁶ *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 2. o. (BArch, NS 28/36, 23. o.); *Menzel, Hans*, Umsiedlerjugend in unserer Obhut. *Das Junge Deutschland*, 1941/11. sz., 274–278. o.; Friedrich–Ebert–Stiftung: "Heim ins Reich". – In: Friedrich–Ebert–Stiftung: Netz–Quelle – Zwangsmigrationen in Europa 1938–48. <http://library.fes.de/library/netzquelle/zwangsmigration/32heim.html> 04.04.2007.; *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 24. o.)

³⁶⁷ *Reichsbefehl* 28/41K, 18. Juni 1941, 1–2. o. (BArch, NS 28/36, 15. o.); BDM-Schuldienst im Osten. *Das Junge Deutschland*, 1944/2. sz., 21–23. o. Die BDM-Schulhelferin. *Das Junge Deutschland*, 1944/2. sz., 23–25. o.

³⁶⁸ Umsiedlerjugend und Dienst in der HJ. *Amtliches Nachrichtenblatt des Jugendführers des Deutschen Reiches*, Nr. 3., 5. März 1942 (BArch, NS 28/123, 107. o.; BArch, NSD 43/15)

³⁶⁹ *Gebietsbefehl* 13/43 K (Lothringen), 9. Juli 1943 – BArch, NS 28/85, 117038. o.; *Axmann, Artur*, Osteinsatz und Landdienst. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 1–3. o.; *Rüdiger, Jutta*, Die Ostaufgabe der Mädel. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 3–5. o.; Landdienst und Siedlung im Osten. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 10–11. o. Mindennapi életéről a keleti bevetés során ld. Maschmann, i. m., 95–120. o.; a táborokhoz: Maschmann, i. m., 120–137. o.

hivatásból származó lányok vezettek, 36 táborban pedig varró és foltozó tanfolyamot tartottak. Komoly volt a kulturális teljesítmény is, melyet 12 000 reggeli ünnepség jelez. A lányok bevetési táboraiban általában 10–15 BDM-vezetőt fogtak össze, akik 3–4 falut gondoztak. 1943-ra további növekedést akartak elérni a férfiak keleti alkalmazása terén is, a lányok esetében Danzig–Nyugat–Poroszországban, a Wartha–vidéken és Felső–Sziléziában pedig járásokként két táborot állítottak fel, hogy intenzívebbé váljon a munka.³⁷⁰

A BDM-vezetőbevetés (Führerinneneinsatz) során a fiatal lányok önkéntes jelentkezés alapján, 4–6 hónap időtartamra táborokban teljesítettek szolgálatot. A minimális életkor 17 év volt, a Főköormányzóságban 19, s általában parasztknál, áttelepülő táborokban, iskolai segédként, óvodákban, és a HJ egységeiben kulturális bevetésen alkalmazták őket. A lányok a kötelező évüket is letölthették keleten. Ilyenkor féléves táborozásra 17 és 21 év közötti iskolát elhagyó lányok jöttek szóba. Az érettségizett BDM-lányok akár kéthónapos szolgálatra is jelentkezhetek főleg áttelepülő táborokba, iskolákba, óvodákba, BDM-vezetőképző táborokba és párt szolgálati helyekre. A negyedéves tanfolyamokon iskolai segítőnek (az egykori elbingi tanárképző főiskolán, illetve egy újonnan alapított poseni iskolában) kiképzett lányok pedig akár kétéves szolgálatot is vállalhattak keleten, hogy az iskolai gondokat csökkentsék, csak úgy mint az ilyen képzettséggel nem rendelkező lányok, akik kiegészítőként kerültek alkalmazásra. A két éves gyakorlat után egy további kilenc hónapos tanfolyam elvégzése után végleges tanári képesítést is szerezhettek a lányok. 1942-ig a Wartha–vidéken így majdnem 200 iskolát sikerült nyitni, ahol 8000 gyerek kapott rendszeres oktatást. Az áttelepülő táborokban táborvezetőként, alvezetőként, iskolai segítőként, vagy munkaközösségek vezetőiként is alkalmazták őket.³⁷¹

A keleti bevetésben kisebb mértékben ugyan, de a HJ is kivette a részét. Kisebb bevetési csoportokat állítottak össze egy csapatvezetőből, egy főcsoportvezetőből és 2 csoportvezetőből, amelyeknek minden feladat elvégzésére alkalmasnak kellett lenniük. Ezek a kis csoportok az áttelepítés során a HJ közösségi táborainak irányítását, a VoMi napi és gyűjtőtáborainak gondozását, a népi német áttelepülő előkészítő táborának gondozását, s olyan HJ-egységek vezetését látták el, amelyek átmenetileg vezető nélkül maradtak. Hitlerjugend-vezetők segítették a keleti minisztérium működését is. A személyzeti nehézségek miatt egyelőre azonban csak 1908 előtt született vezetők jöttek szóba, ugyanis az SA, az SS és a Wehrmacht a táborokból is elvitte a számára megfelelő korú fiúkat. A HJ-vezetők önként jelentkeztek a BIV Személyzeti Hivatalánál, ha keleten a polgári közigazgatásban kívántak dolgozni. A BIV pedig saját hatáskörében döntötte el, hogy az érintett vezetőt rendelkezésre bocsátja-e. Pozitív döntés esetén, a BIV keleti minisztériumi megbízottja révén került sor a közvetítésre. A feladat ellátására a HJ-vezetők nem kaptak felmentést a hadiszolgálat alól, az alkalmazott népi német vezetőknél viszont hiányoztak a birodalmi tapasztalatok. Így az áttelepülő táborokban az ifjúsági vezetők is teljesen eltérő körülmények és irányelvek alapján végezték tevékenységüket mint korábban. Ezért elsődleges fontosságú volt képzésük, hogy mind a táborokban, mind pedig a végleges települési területen a birodalmi viszonyoknak megfelelően tudják ellátni feladataikat.³⁷²

A birodalomból érkező vezetők elégtelen száma és a további fejlődés megalapozása egyaránt szükségessé tette a helyi és az áttelepülő lakosság felkészítését a HJ további felépítésére. Az áttelepülő táborokban ezért tervszerűen hajtották végre a vezetők képzését és kiválasztását. Szinte minden nagyobb táborban népi német volt a táborvezető. Az 50 ezer népi német ifjúból majdnem 10 ezer főt 20 birodalmi és 145 területi tanfolyamon képeztek ki. Ez az intézkedés biztosította, hogy a végleges letelepítés után elégséges számú HJ-vezető álljon rendelkezésre.³⁷³

Az áttelepülő fiatalság közül is erre elsősorban a lányok jöttek szóba. Minden 14 és 21 év közötti lányt kiválasztó és iskolázási táborba küldtek, ahol világnézeti és politikai nevelésnek vetették alá őket. E táborok célja nemcsak a vezetők kiválasztása volt, hanem az is, hogy a háborúban megnövekedett szerepet játszó lányokat mind politikai, mind szakmai szempontból felkészítsék későbbi tevékenységükre. A táborok két hétig tartottak, melyeket mezőgazdasági iskolákban, parasztképző iskolákban, főkörzeti iskolákban vagy ifjúsági szállókban tartottak. A behívott lányokat munkaközössé-

³⁷⁰ Hitler–Jugend–Führer Osteinsatz. *Reichsbefehl*, 13/43 K, 18. April 1943 – BArch, NSD 43/1; 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.; BArch, NS 5/VI/445; Rüdiger, Die Ostaufgabe der Mädel, i. m., 3–5. o. Rüdiger szerint 1940-ben 1400, 1941-ben 9973, 1942-ben 16.092 BDM-vezető teljesített szolgálatot keleten, 1943-ban pedig 12 901 lányvezető és 6326 HJ-vezető. Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 284. o.

³⁷¹ Osteinsatz und Landdienst. In: Kriegseinsatz der Hitler–Jugend. Reichsjugendführung, Berlin 1942, 3–7. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 284–285. o.

³⁷² 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.; Die Hitler–Jugend und die besetzten Ostgebiete. Die Hitler–Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. október, 9. o.; RJF (KLV), Dienststelle Umsiedlung. Einsatz der Hitlerjugend in der Umsiedlungsaktion. Zwischenbericht 15. Januar 1941 – 15. März 1941, 15. März 1941 – BArch, NS 28/36, 46–49. o.

³⁷³ 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.

gekbe sorolták, ahol mind elméleti, mind gyakorlati képzésre sor került. Az iskolázásra összesen 30 óra állt rendelkezésre, amely németoktatást (6 óra), oktatást a német parasztságról és iskolázásról (6 óra), kulturális munkát (4), szakmai irányítást (Berufslenkung 4), paraszti munkát (4 óra) és sportot foglalt magába (6 óra). A táborokban a lányokat alkalmasság alapján válogatták ki BDM-vezetőnek, a BDM-ben folytatott szakmai munkára (sport, kulturális, barkácsolás, zenei, játékvezetői munkára), illetve alkalmasság és érdeklődés alapján általános szakmai munkára (mezőgazdasági, szociális és gondozó munkakörök, nevelői, kézműves foglalkozások). Minden esetben még további képzéseken vettek részt.³⁷⁴

Többször tartottak kiválasztó és iskolázási táborokat (így 1941 márciusában is) a HJ egyes területeinek szervezésében, amelyekben a kiválasztott bajtársakat készítették fel feladataik ellátására. A vezetőket és alvezetőket tulajdonképpen máris a HJ tagjainak tekintették. 1941 márciusában több HJ-területen már a 2. és 3. kiválasztó tábor folyt, s mindenhol, ahol még nem került sor ilyenre, tavasz folyamán le akarták zárni ezt a fázist. Márciusig kb. 1000 ifjú vett részt ilyen tanfolyamokon.³⁷⁵

1941 közepétől a táborvezetők és vezetőlányok képzésére egy-egy HJ birodalmi iskolát bocsátottak rendelkezésre, hogy méginkább minden tekintetben felkészítsék őket a tábori munka vezetésére, s minden felmerülő kérdés megoldására. A kiválasztó táboroként működő HJ területi táborok a táborvezetők kiválasztása után az alvezetők képzésére összpontosítottak. Ezen kívül különböző feladatok (kulturális feladatok, barkácsolás, világnézeti munka stb.) elvégzéséhez szaktanfolyamokra is sor került, hogy a végleges letelepítés után ezeken a területeken is zökkenőmentesen folytatódjon, illetve teljesebben ki a HJ munkája. A sportfelügyelőket például a veldeni területi vezetőképző iskolában és a freiburgi birodalmi sportiskolában képezték ki. A mezőgazdasági kötődést szem előtt tartva a táborokban külön toborzást végeztek abból a célból, hogy a vidékszolgálat számára új vezetőket nyerjenek. Különösen a második, harmadik gyerekekre apelláltak, akik nem örökölték birtokot, viszont a vidékszolgálatban eltöltött vezető feladatok után Himmler rendelkezése alapján későbbi letelepedésük esetén számíthattak egy paraszti gazdaságra.³⁷⁶

Az egyes településterületek járási ifjúságvezetőségeinek, az illetékes táborvezető és a HJ területi megbízottainak együttműködésével minden áttelepülő tábor számára ily módon képzett ifjúsági vezetőket neveztek ki, akik alvezetők bevonásával végezték el az ifjúsági munkát. A lányokra vonatkozó tevékenységet az ifjúsági vezetők politikai vezetése mellett leányvezetők végezték. A HJ helyi vezetői és egységei minden tekintetben tanáccsal és eszközökkel (iskolázási anyagok, vetítógépek, filmek, sportszerek stb.) segítették a táborok ifjúsági vezetőit. Ha otthonok, tornatermek és sportpályák is voltak a HJ birtokában, illetve használatában, akkor azokat is rendelkezésre bocsátották.³⁷⁷

A táborokban a fiataloknak minimum hat hónapos tábori tartózkodás alkalmával kívánták megkönnyíteni a német népközösségbe való beilleszkedést. Célként jelent meg, hogy a fiatalokat elkülönítsék az idősebbektől, emiatt külön is szállásolták el őket. Így garantálták, hogy az idősebb generáció káros befolyását távol tartsák a fiataloktól. A táboron belüli szervezeti struktúra a helyi viszonyokhoz igazodva követte a HJ normáit. 10–20 fő képezte a rajt, 40–80 a csoportot, 100–200 a csapatot, 400 feletti pedig a törzset. A háborús helyzetből fakadó textilhiány miatt nem tűzték ki célul a népi német ifjúság teljes uniformizálását. A tábori ifjúsági vezetőknek viszont kötelezően, az alvezetőknek lehetőség szerint biztosítani kellett az egyenruhát.³⁷⁸

A táborban a munka az egyes táborok számára kiadott rendelkezések alapján folyt. Gondoskodni kellett elsősorban a fegyelmezett fellépésről, valamint a rend és a tisztaság fenntartásáról. Emellett lehetőség szerint minél korábban képessé kellett válnia a tábori ifjúságnak arra, hogy a tábor teljes szabadidő-szervezését kézbe vegye, hogy ezáltal pozitív irányba mozdítsa az általános hangulatot. Az ifjúság a szállás mellett az étkezést is a felnőttektől külön, a HJ-táborokban szokásos formájában (asztali mondások, dalok) végezte.³⁷⁹

A táborokban részben már megvalósították, részben későbbre tervezték az iskolai oktatást, amelynek a délelőttöt jelölték ki, kivételes esetekben azonban a délután is szóba jöhetett. Így a HJ számára a reggeli napindítás mellett (ébersztő, zászlófelvonás) az étkezések és a teljes délután, illetve este rendelkezésre állt. Azokban a táborokban, ahol még

³⁷⁴ *Reichsbefehl*, 28/41K, 18. Juni 1941, 4–9. o. (BArch, NS 28/36, 16–19. o.)

³⁷⁵ *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 24. o.)

³⁷⁶ *Reichsbefehl*, 28/41K, 18. Juni 1941, 4–9. o. (BArch, NS 28/36, 16–19. o.); RjF (KLV), Dienststelle Umsiedlung. Einsatz der Hitlerjugend in der Umsiedlungsaktion. Zwischenbericht 15. Januar 1941 – 15. März 1941, 15. März 1941 – BArch, NS 28/36, 46–49. o.

³⁷⁷ *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 24. o.)

³⁷⁸ 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.; *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 2–3. o. (BArch, NS 28/36, 23. o.); *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 24. o.).

³⁷⁹ *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 4. o. (BArch, NS 28/36, 24. o.)

nem alakították ki az iskolai oktatást, a tábori ifjúságvezetők a táborvezetővel együttműködve töltötték ki a délelőtti programot is. Ilyenkor németoktatás folyt, amelyhez hozzákapcsolták az írásgyakorlatokat, a népcsoport és birodalom történetébe és honismeretébe való bevezetést. Az ifjak tábori iskolázására teljes kerettantervet állítottak fel. A lányok délelőttönként a kisebb gyerekeket tanították, délután a szakmai tanulókat, németkurzusokat adtak felnőtteknek, politikai iskolázást folytattak, falusi esteket rendeztek, és segédkeztek a parasztasszonyoknak a háztartásban és a gyermeknevelésben stb.³⁸⁰

Az oktatáson kívül egyéb feladatok is a Hitlerjugendre hárultak. A HJ tevékenysége ebben az esetben is a HJ általános háborús tevékenységének több feladatát magába foglalta, vagyis nem csupán néppolitikai, világnézeti és testi nevelésről volt szó, hanem praktikus segítségről például a háztartásban és gazdaságban. Emellett a kulturális oldal is előtérbe került, amit például esténként az egyes falvakban tartott énekes és táncos rendezvények formájában valósítottak meg. Elsődleges szerepe volt a testgyakorlásnak, mely a tábori sportfelügyelők és felügyelőlányok vezetésével folyt. Az egyes sportórák összeállításánál a Hitlerjugend kiképzési útmutatóit vették alapul (Pimpf im Dienst stb.), de a helyi viszonyok is erősen befolyásolták a lehetőségeket. A testgyakorlás alapiskolájának egyszerűbb gyakorlatait hajtották végre, mert azokat könnyű volt megtanulni, kis helyen tömegesen is elvégezhetőek voltak és kevés eszközre volt szükség hozzájuk. A „tananyaghoz” tartoztak a különböző játékok is: vidám páros játékok, eszközt nem igénylő játékok, fogócska és küzdőjátékok (Rauf- und Tummelspiele), és kevés eszközt igénylő játékok. A talajtorna és az akadálytorna is szerepelt a programban, valamint a kézilabda és a labdarúgás. Utóbbiak esetében több csapatot képeztek a tábori ifjúság körében, amelyek folyamatosan meccseket játszottak egymással. A rendet és a jó magatartás meghonosítását szolgálták a rendgyakorlatok (alapállás, fordulások, menetelések, jelentések, tisztelgések stb.). A lányok esetében ugyancsak különféle játékok és gimnasztikai gyakorlatok, illetve a talajtorna szerepeltek a sportprogramban. Az eszközök pótlására különböző bútorokat, szalmazsákokat használtak fel. A testgyakorlás időtartama kb. napi két óra volt, s az átlagos testi teljesítményt el nem érőket külön csoportokba osztották. 1941 tavaszától az áttelepülő táborokban külön kiképzőtáborokat létesítettek a sportfelügyelők képzésére, amihez a VoMi is segítséget nyújtott. A sportversenyek terén is igyekeztek bekapcsolni a keleti területeket a birodalmi életbe. Az 1942-es birodalmi síverseny, a német jégsport ifjúsági bajnokságok, valamint az 1942-es HJ nyári játékok mind a keleti területeken zajlottak. A sportképzés erősítése mellett mindenhol tervszerűen kezdték meg a HJ különleges alakulatainak felállítását. 1942-től pedig a Wartha–vidék, Danzig–Nyugat–Poroszország, a Protektorátus, Felső–Szilézia, Kelet–Poroszország és a Szudéta–vidék területén 21 védfelkészítő tábor működött, s ezekhez jött még a Haditengerészeti HJ 3 védfelkészítő tábora.³⁸¹

A világnézeti nevelés fő célja ez esetben sem volt más, mint a népi német fiatalokat elvezetni a nemzetiszocialista gondolkodáshoz. Ebben az esetben azonban figyelembe kellett venni a fiatalok képzettségi szintjét, s ebben az iskolával is együttműködtek. A világnézeti nevelés érdekében külön anyagot állítottak össze a közösségi estekre. A HJ új keleti és délkeleti csoportjainak képzésére „*Szolgálatunk*” (Unser Dienst) címmel adtak ki anyagokat.³⁸² Különösen nagy hangsúlyt kellett helyezni a napi politikai események tanulmányozására is, amelyet a tábori ifjúságvezető ebéd utáni, a teljes tábori ifjúságnak szóló újságokból való felolvasása jelentett.³⁸³ A táborokban végrehajtott nevelés viszont a HJ számára sem tette lehetővé alapos tudás közvetítését, jobbra csak néhány alapgondolat körbejárására volt idő.

A világnézeti nevelést segítő kulturális nevelés leginkább éneklést, mesélést, olvasást, játékokat, barkácsolást és játszócsoportos munkát jelentett. Minden táborban előírás volt a rendszeres mese- és olvasóórák tartása, különösen a 10–14 évesek számára. Ehhez igénybe vették a különböző színvonalon berendezett tábori könyvtárakat is. A szabad délutánokat és estéket különböző játékokkal töltötték ki, amelyek elfoglaltságot biztosítottak és fejlesztették a közösségi szellemet. Sor került különböző, fiatalok számára alkalmas népszínművek bemutatására, mesék eljátszására. A barká-

³⁸⁰ Uo.; Hitler–Jugend in den Umsiedlerlagern. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 89–90. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 50. o.; RfJ Dienststelle Umsiedlung, Rahmenlehrplan für die Schulung der volksdeutschen Jugendlichen während ihres Aufenthaltes in den reichsdeutschen Lagern – BArch, NS 28/36; Klöse, Generation im Gleichschritt, i. m., 246–247. o.

³⁸¹ *Gebietsbefehl* 13/43 K (Lothringen), 9. Juli 1943 – BArch, NS 28/85, 117038. o.; *Reichsbefehl* 10/41K, 22. Februar 1941, 4–6. o. (BArch, NS 28/36, 24–25. o.); *Reichsbefehl* 28/41K, 18. Juni 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 16. o.); 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler–Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.

³⁸² A tematika következő témákat ölelte fel: 1. Német Birodalom, minden német hazája: Németország – szent szó; Németországban egységben volt erős; A testvérvizsoly tehetetlenséghez vezet. 2. Adolf Hitler az összeomlásból egységre vezeti a népet: A Führer; A nemzetiszocialista előharcosok ideáljai; A mozgalom harca az egységért. 3. A német nép döntő harca a szabadságáért: Adolf Hitler békét kínál a világnak; Júda és Anglia háborút akarnak; A német nép kivívja a szabadságot és a jövőt. 4. A Führer felépíti a német népi államot: Német emberé a német föld; A német munka biztosítja a nép fennmaradását; Ahol a német katona áll, oda nem jöhet senki más.

³⁸³ *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 6–7. o. (BArch, NS 28/36, 25–26. o.), Schulungsheft der Hitler–Jugend für die Jugendarbeit in den Umsiedlerlagern; Jugend im Osten. Die Lesestunde der Umsiedlerlager. Hrsg. von der Dienststelle KLV 1941–1942 – BArch, NSD 43/159; (DB ZA 31230)

csolást kötelező és szabadórakon végezték, melyek célja a háló- és nappali helyiségek felszerelése volt, például díszekkel, képkeretekkel.³⁸⁴ Ezenkívül a kisebbek számára játékok is készültek. A lakóterek kialakításában versenyt hirdettek az egyes barakkok között.

Az ünnepségek és a szabadidő alakítása már túlment az ifjúság munkakeretein, hiszen az már a teljes tábori közösséget érintette. Itt elsősorban vasárnapi reggeli ünnepekről, szabadtéri éneklésekről, gyermekdelutánokról, közösségi estekről volt szó, amelyek esetében a fő hangsúly a népiség gondozásán volt. Az énekek, táncok és játékok révén ösztönözni akarták a népi németeket, hogy ők maguk is gondozzák saját népiségüket, hisz a táborokban a HJ csak rövid időre válhatott kultúráközvetítővé, csak a lapok lerakására vállalkozhatott. Emellett fontos szerepet játszott a különböző ünnepek megtartása, így az éves ünnepek, névadások, esküvők, temetések stb. A kulturális tevékenység fénypontját jelentették a negyedévente 1–2 alkalommal fellépő HJ színjátszó csoportok. Az elv az volt, hogy az új területeken minden járásba el kellett küldeni régi területekről egy 25 fős, fiúkból és lányokból sokoldalúan összeállított színjátszó csoportot. Ez összesen 100 járást jelentett a Memel-vidéken, a Suwalki és Zichenau körüli területeken, Danzig–Nyugat–Poroszországban, a Wartha-vidéken, Felső–Sziléziában, a Főkormányzóságban és a Protektorátusban. Az itt tartózkodás ideje általában két hét volt, s a csapattal különféle kulturális referensek, zenereferensek, barkácsreferensek is érkeztek. 1942 nyarán 130 színjátszó csoport kiküldését tervezték. E csoportok azonban nem tudták maradéktalanul ellátni a táborok gondozását, így itt is fontossá vált, hogy az áttelepülő ifjakból hasonló csoportokat alakítsanak.³⁸⁵

A szociális gondozás keretébe tartozott, hogy a HJ az NSV-val karöltve biztosította a táborlakók részére a ruházatot, a lábbeliket és egyéb szükséges dolgokat. Az egészségügyi gondozás keretében minden fiatal rendszeres orvosi vizsgálaton vett részt. Ennek elősegítésére számos BDM-lány segédkezett egészségügyi feledatok ellátásában, s mivel e területeken kevés ilyen szakerő volt e kiegészítő munka nemcsak a táborokra korlátozódott, hanem a környező falvakra is kiterjedt (BDM-lányok segédkeztek a beteggondozásban, bábai teendőket ellátásában, temetkezéseknél stb.). A táborokban is képeztek felcsereket, egészségügyi lányokat és nővéreket. A későbbi munkába való beilleszkedést szándékozták segíteni a szakmai felvilágosítással, az egyes szakmák felé irányítással, valamint a szakmai képzéssel és továbbképzéssel. A Hitlerjugend keleten ezáltal is fejlesztette a szakmai ismereteket is, tanműhelyeket, ifjúsági otthonokat nyitott (az óbirodalomból 1942-ben 4000 fiatal érkezett a 183 otthonba, hogy keleten tanuljon szakmát), számos tanfolyamot és esti kurzust rendezett. Nagy gondot fordítottak arra, hogy minél több ifjút őrizzenek meg a vidéki munka számára, vagyis különösen előtérben állt a mezőgazdasági formák iránti lelkesítés. E tevékenység során lehetőség nyílt ipari és mezőgazdasági üzemek meglátogatására is. A táborok lakói közül már igen korán óvónőket és iskolasegítőket képeztek ki, akikből különösen nagy hiány mutatkozott a keleti területeken. A különleges kiképzések során tűzoltást tanultak és különféle segítőszolgálatot láttak el, s légvédelem terén is ki akarták képezni a fiatalokat.³⁸⁶ Az áttelepítő akció lefolyása után a már megfelelően előképzett ifjúság felvétele a Hitlerjugendbe a BIV által rendezett nagygyűlés keretében valósult meg, addig ezek a fiatalok a HJ vendégegységeiben működtek. A végleges felvétel után bekerültek az egyes HJ-területek személyi állományába. Rangjelzéseket viszont nem adtak ki számukra, csak a végleges letelepítés után. A már addig is vezető beosztásban lévőket külön elbírálás alá helyezték a rangok kiadásánál.³⁸⁷

VII. 6. 1. Lengyel területek

A lengyel területeken az NSDAP szervezeti struktúráját alapul véve 1939 novemberében Schirach rendelete alapján a HJ is megkezdte tevékenységét. Danzig–Nyugat–Poroszország (csatolva kevés kelet–porosz területet) és a Wartha-vidék (korábban Posen) új körzetként vált a birodalom részévé, míg Felső–Szilézia hiányzó keleti, addig lengyel fennhatóság alatt álló részét hozzacsatolták a HJ sziléziai területéhez. Az alsóbb területi szintek kialakítása csak jóval ké-

³⁸⁴ További lehetőségek: képkivágások, papírkosarak, lábtörlő, névtáblák, kártyajátékok, faldíszek, kötés, horgolás, varrás, barkácsolás fából. *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 7–8. o. (BArch, NS 28/36, 26. o.)

³⁸⁵ *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 9. o. (BArch, NS 28/36, 27. o.); Osteinsatz und Landdienst. In: Kriesgeinsatz der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin 1942, 3–7. o.; 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.; RJF (KLV), Dienststelle Umsiedlung. Einsatz der Hitlerjugend in der Umsiedlungsaktion. Zwischenbericht 15. Januar 1941 – 15. März 1941, 15. März 1941 – BArch, NS 28/36, 46–49. o.; Vö. BArch, NS 28/60.

³⁸⁶ *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 10. o. (BArch, NS 28/36, 27. o.); 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 57–59. o.; *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 2. o. (BArch, NS 28/36, 23. o.); Hitler-Jugend in den Umsiedlerlagern. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 89–90. o.; *Reichsbefehl*, 10/41K, 22. Februar 1941, 10. o. (BArch, NS 28/36, 27. o.).

³⁸⁷ *Reichsbefehl*, 28/41K, 18. Juni 1941, 3. o. (BArch, NS 28/36, 16. o.); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 283–285. o.

sőbb kezdődött meg, mivel egyelőre nem lehetett tudni, hogy hány német fiatalról van szó, s azok milyen megoszlásban helyezkednek el a területen. A földrajzi megoszlást a későbbi áttelepítések is fokozatosan módosították.³⁸⁸

A magában a birodalomban is fennálló vezetőhiány miatt a HJ csak kevés számú vezetőt tudott erre a területre küldeni, így jóval nagyobb jelentőséghez jutott a BDM keletei bevetése. Mindazonáltal a két alakulat által biztosított állomány sem volt elégséges, ezért a HJ minden más eszközt is megragadott, hogy e kényszerhelyzetet csillapítsa, például ifjabb tanárokat is alkalmaztak HJ-vezetőknek. Egyes helyeken viszont kifejezetten nagy volt a népi németek érdeklődése, ami növelte a vezetők számát. A probléma azonban ördögi körré fajult, hiszen az induló vezetőképítő tanfolyamokon vezetőknek kiképzett népi német fiatalok a HJ-kor túllépése után nem maradtak sokáig vezető beosztásban, mert vagy a hadsereg hívta be őket azonnal, vagy pedig már a HJ-ból való kiválás előtt nyugatra vándoroltak (Ostflucht), hogy az ottani jobb szakmai képzési és munkalehetőségekből profitáljanak.³⁸⁹

Bár mindig is cél volt a birodalmi színvonal elérése, ez igazából még ezeken a „jobbna” számító keleti területeken sem valósult meg soha, hiszen a nyelvi problémákat minimálisan egy generáció alatt lehetett csak teljesen leküzdeni. Az alapos nyelvismeret nélkülözése mellett általában hiányzott a nagy közösség magával ragadó érzése is. Ezt azzal próbálták orvosolni, hogy hosszabb időre kívánták a birodalomba küldeni az itt élő fiatalokat: KLV-táborokba, szakmai képzésre stb. Így a HJ-ban folytatandó szolgálat jelentős részét, amely a háborús segélyszolgálat miatt amúgy is háttérbe szorult, nyelvoktatásra, németiségérzés megerősítésére, azaz tulajdonképpen regermanizálásra kellett fordítani. Mindehhez az áttelepülő ifjúság körében egy új hon megszeretését is hozzá kellett sorolni, amely egyáltalán lehetővé tette számukra, hogy az adott területet a magukénak érezzék, a németiség előretolt bástyáiként védelmezzék, s gazdaságilag is hasznosítsák.³⁹⁰

Ilyen feltételek mellett a munka tehát rendkívül lassan haladt, s nem véletlen, hogy a Wartha-vidéken 1940-ig csak 200 új HJ-tagot sikerült felvenni. Később azonban jobbára már megbirkóztak a feladattal, amelyet a 70 százalék feletti lefedettség jelzett, vagyis majdnem elérték a birodalmi átlagot, a tartalomról viszont még beszélni sem volt érdemes. Mindezek ellenére 1940 végére Axmann birodalmi ifjúságvezető elégedett volt a HJ felépítésével a Wartha-vidéken. Nyugat-Felső-Sziléziában a német népiséghez tartozás alapján vezették be a szolgálati kötelezettséget. A frissen csatolt Kelet-Felső-Sziléziában a fiatalok szinte kizárólag lengyelül beszéltek, s a HJ-szolgálatra mutatott hajlandóságuk is nagyon alacsony. Mivel gazdasági szempontból előnytelen lett volna a tanoncok, illetve ifjú munkások munkafelvételét a HJ tagsághoz kötni, így azok az iskola befejezése után többnyire kiléptek a HJ-ból, a bányákban dolgozóknak pedig idejük sem volt a HJ-ban teljesítendő szolgálatuk letöltésére. Az SD-jelentések azt is felfedték, hogy a HJ-vezetők helyi szinten gyakran voltak lengyel származásúak. A helyzet még 1944-ben sem volt jobb, még mindig a vezetőhiány volt a legfontosabb probléma, amelynek rendezését még évekig nem látták megoldhatónak. 1942-ben a HJ lefedettsége mindössze 26 százalékos volt ezen a területen.³⁹¹

Míg Danzig városában a várost a birodalommal egyesítő törvény keretében azonnal, vagyis 1940 januárjában bevezették az ifjúsági szolgálatot, addig a városhoz tartozó Danzig-Nyugat-

³⁸⁸ Organisation der HJ in den ehemals polnischen Gebieten. *Reichsbefehl*, 11/K, 10. November 1939, 1–2. o. (BArch, NSD 43/1, 132209–132210. o.); Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 766. o.

³⁸⁹ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 766. o.

³⁹⁰ Die deutschstämmigen Gäste des Standortes Reval – BArch, NS 28/52, 8. o.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 767. o.

³⁹¹ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: *Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts*. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 49. o.; Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 168. o.; Notiz für den Stabsleiter, 1. November 1940 – BArch, NS 28/81; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 767–769. o.

Poroszország birodalmi körzetben és HJ-területen csak 1943-ban. A marienwerderi kormányzati körzetben, amelyet ugyancsak Danzig–Nyugat–Poroszországhoz csatoltak a korábban is birodalmi területnek számító Kelet–Poroszországtól, szintén azonnal érvényes volt a szolgálati kötelezettség, míg a terület környékén nem.³⁹² Mindez azt jelentette, hogy a keleti területeken megmutatkozó szervezési nehézségek mellett ezt a vidéket fenntartásokkal kezelték, s a hivatalos propaganda ellenére ezeket a németeket csak másodosztályúnak tekintették.³⁹³

A munkát a Főkormányzóság területén meglehetősen megnehezítette, hogy a németek ott nagyon szétszórtan élt. Szervezeti szinten a HJ itt 1942-ben nyert igazán polgárjogot a Hitlerjugendról szóló 1942. április 22-i rendelet által. Korábban minden németet az NSDAP Főkormányzósági Munkaterülete (Arbeitsbereich Generalgouvernement) fogta össze, a tagozatok külön nem működtek. A Főkormányzóság kormányában létrehozták a *Német Ifjúság Hivatalát* (Amt Deutsche Jugend), amely támogatta a szülői házon és az iskolán kívüli nevelést. A HJ legmagasabb rangú képviselője a BIV megbízottja volt, aki egyben a hivatal élén is állt.³⁹⁴

Günther Blum megbízott a főkormányzó székhelyén, Krakkóban székelt, és összesen 10–15000 fő tartozott felügyelete alá. Buddrus szerint a Kaufmann által említett 80 ezer fős HJ-tagság valótlán adat, mivel más forrás szerint kb. 35 ezer fő volt ifjúsági szolgálati korban, ebből 10 ezer birodalmi német, 14 400 népi német, 9000 német származású (deutschstämmig) és 1500 áttelepülő. Az ifjakat eleinte 8 járásban fogták össze, melyek székhelyei *Krakkóban*, *Zakopanében*, *Petrikauban* (Piotrków Trybunalski), *Tomaschowban* (Tomaszów Mazowiecki), *Skierniewicében*, *Varsóban*, *Chelmben* (Chelm Miasto) és *Lublinban* voltak. Utóbbiban a lebonyolított áttelepítések miatt számuk idővel minimálisra csökkent.³⁹⁵ Később *Mielec* (Mielec Miasto), *Premslau* (Przemysł) és *Radom* központtal létesültek újabb járasok.

1940 elején *Theodor Stadler*, a *Határvidéki és Néppolitikai Hivatal* vezetője személyesen vette át Blumtól az irányítást az *Ifjúsági Kérdések Megbízottjának Ügyosztálya a Megszállt Lengyel Területek Főkormányzójának Hivatalában* (Diensstelle des Beauftragten für Jugendfragen im Amt des Generalgouverneurs für die besetzten polnischen Gebiete) nevű szervben. Ezt követően a *Német Ifjúság Hivatala* feljebb lépett a ranglétrán, *Főkormányzósági Parancsnokság* (Befehlsstelle Generalgouvernement) néven működött tovább *Erwin Fröschle* vezetésével, aki addig a Birodalmi Igazgatási Vezetőképző Iskolát (Reichsverwaltungsschule) vezette a Saar-vidéken. 1941-ig a HJ taglétszáma 18 ezer főre duzzadt, akiket a HJ vezetése csak harmadrendű HJ-tagoknak tartott, hiszen szüleik lengyel állampolgárok voltak. A HJ először HJ-otthonokban akarta elhelyezni őket, hogy kiszakítsák addigi szociális miliójükből, s testileg–lelkileg elvágják őket addigi világuktól. A birodalmi viszonyok elérését a területen a HJ esetében soha nem tartották lehetségesnek, s csak arra korlátozták volna tevékenységét, hogy szigorú és becsületos magatartást tanúsítsanak, s láthatóan uralják testüket.³⁹⁶

1941-ben a Főkormányzóságban is elkezdődött a lányok bevetése, ahol a németek és a teljesen vagy részben német származásúak gondozását kellett biztosítani. A nagy távolságok miatt itt nem tudtak tábortokat létrehozni, így két–két lány vállalta fel egy–egy falu gondozását. Csak idősebb és magasabb szolgálati beosztásban lévő lányok jöhettek szóba, mert itt a munka több nehézséggel járt, mint a birodalom új keleti területein. 1941-ben összesen 164 lány teljesített ilyen egyéni megbízás keretében szolgálatot a Főkormányzóság területén.³⁹⁷ Hasonlóképpen BDM- és JM-vezetőket toboroztak az egész évben nyitva tartó gyermekotthonok számára is, akik gyermeknevelői feladatokat láttak el, bár itt

³⁹² Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 770. o. Danzigban a Westerplatte rendrakási munkáiban résztvevő foglyok felügyeletében is segédkezett a HJ, s Buddrus kutatásai szerint az egykori lengyel területeken zajló áttelepítési és elűzési akciókban is tevékenyen résztvettek a HJ alakulatai. Buddrus, *Zur Rolle der Hitlerjugend*, i. m., 55–58. o.; Pallaske, i. m., 166. o.

³⁹³ Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 772. o.

³⁹⁴ Hitler–Jugend im Generalgouvernement. *Das Junge Deutschland*, 1942/7. sz., 186–187. o.

³⁹⁵ Blum, *Volksdeutsche Jugend im Generalgouvernement*, h. n., é. n. 52–54. o. Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 168. o.; BArch, NS 26/358, Idézi: Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 769. o.; Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 168. o.

³⁹⁶ Blum, *Volksdeutsche Jugend im Generalgouvernement*, 52skk., Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 168. o.; BArch, NS 26/358, Idézi: Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 769. o.; *Jugend im Grenzraum des Reiches*. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47–62. o.

³⁹⁷ Rüdiger, *Die Ostaufgabe der Mädel* i. m., 3–5. o.

még óvónői előképzést sem követeltek meg.³⁹⁸ Megfelelő képzésükhöz szinte minden feltétel hiányzott, s általában a német nyelv ismeretük is minimális volt, így a lengyel nyelv ismerete nélkül a velük folytatott kommunikáció nagyon nehéz volt. Mivel azonban a nemzetiszocialista világnézetet csak német nyelven lehetett közvetíteni, egyelőre csak a minimális ismeret közvetítésére vállalkozhattak, dalok és képek segítségével. A testi nevelés terén is egyelőre rossz kiinduló pontot jelentett az általános fizikai állapot, így ott csak lassú építkezésre számítottak.³⁹⁹

A Főköormányzásban egyelőre nem vezették be az ifjúsági szolgálati kötelezettséget, mivel a népiségi hovatartozások még tisztázatlanok voltak, s a kötelezettség csak német fiatalokra terjedhetett ki. 1940 áprilisában ezért egy átmeneti szabályozás született, amely előírta, hogy a keleti területeken a Hitlerjugendet csak az NSDAP tagozataként lehet felállítani, vagyis az ifjúsági szolgálati kötelezettség szervezéséről le kellett mondania, s az NSDAP-ba kizárólag csak német néptagokat lehetett felvenni, az „idegen betolakodókat” mindenképpen távol akarták tartani. 1942-ben Frank rendelte el, hogy a Főköormányzás területén a teljes német ifjúságot a Hitlerjugendben kell összefogni. A teljes HJ törvénykezés bevezetése pedig egészen 1943 végéig elhúzódott, vagyis kisebb korlátozásokkal ekkor került csak sor az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevezetésére.⁴⁰⁰

VII. 6. 2. Megszállt keleti területek

1941. július 17-én a Wehrmacht polgári igazgatás alá bocsátotta a keleten megszállt területeket, amelyen a német polgári igazgatás kiépítésével *Alfred Rosenberget* bízták meg, mint a megszállt keleti területek miniszterét. A minisztérium alárendelt igazgatási szintjeit a birodalmi, fő- és területi megbízottak (Reichs-, General- és Gebietskommissar) hivatalai jelentették. E területen az ifjúsági tevékenység koordinálására Rosenberg és Axmann megállapodása nyomán a BIV egy HJ-vezetőt delegált, akinek tevékenységi körét Rosenberg 1942. június 3-i rendeletében szabályozta. Ennek értelmében a minisztériumon belül létrehoztak egy Ifjúsági Osztályt (Abteilung Jugend), amelynek hatásköre az iskolán kívüli ifjúság testi, szellemi és erkölcsi nevelésére terjedt ki. Egy korábbi, 1942. május 16-i rendelet szabályozta a birodalmi és főmegbízottaknál az ügykezelést, és ezek hivatalaiban mindenhol létrejött az önálló ifjúsági hivatal, vagyis a keleti területek (Ostland) és Ukrajna (Ukraine) birodalmi megbízottjának hivatalában, valamint a kaueni, rigai és revali főmegbízottak hivatalaiban. Más főmegbízottaknál (minszki főmegbízott) nem jött létre önálló osztály ifjúsági célokra, hanem a Politikai Főosztályon (Hauptabteilung II – Politik) belül alakítottak ki ifjúsági referatúrát. A rendelet kimondta, hogy ezekben az esetekben is csak HJ-vezetők láthatták el ezt a munkakört, akiket a BIV javaslatára a miniszter nevezett ki. Az ifjúsági osztályokon vagy referatúrákon belül a munka három fő szempont alapján zajlott: az ifjúságpolitika általános és alapvető kérdései, birodalmi német és népi német munka, valamint nem német népek nyilvános és szabad ifjúsági munkája.⁴⁰¹

A birodalmi közigazgatás megszervezése mellett az NSDAP is elkezdte kiépíteni keleti struktúráját, amely az *NSDAP Keleti Munkaterületre*

³⁹⁸ BDM-Führerinnen für Kinderheime des Generalgouvernements. *Reichsbefehl* 56/K, 5. August 1940 – BArch, NSD 43/1, 133200. o.

³⁹⁹ Jugend im Grenzraum des Reiches, i. m., 47–62. o.; Blum, Volksdeutsche Jugend im Generalgouvernement, 52skk., Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 168. o.; BArch, NS 26/358, Idézi: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 769. o.

⁴⁰⁰ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 770. o.

⁴⁰¹ Bearbeitung von Jugendangelegenheiten in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz.

(Arbeitsbereich Osten der NSDAP) név alatt kezdte meg működését, ugyancsak Rosenberg vezetésével. A birodalmi megbízottaknak megfelelő szintek az NSDAP országos vezetőségei voltak (Landesleitung), míg a főmegbízottak szintjének a kerületi vezetőség (Bezirksleitung) felelt meg. Ezeken a szinteken is teljes körű perszonalunió volt.⁴⁰²

Axmann 1942. augusztus 1-i hatállyal rendelte el az NSDAP Keleti Munkaterületének vezetőjével, Rosenberggel egyetértésben, hogy az NSDAP Keleti Munkaterületén belül létrehozzák a BIV Keleti Parancsnokságát (Befehlsstelle Osten), melynek központja Berlin, vezetője Nickel lett. Az NSDAP Keleti Munkaterülete Keleti Vidék körzetén (Bereich Ostland) belül a BIV felállította a Keleti Vidék Parancsnokságát (Befehlsstelle Ostland der Hitlerjugend) rigai központtal, valamint az Ukrajn körzetén belül az Ukrajnai Parancsnokságát (Befehlsstelle Ukraine der Hitlerjugend) Rovno átmeneti központtal, s mindkét parancsnokságot a berlini parancsnokság alá rendelték. A Keleti Vidéken belül további kerületi szervek (Bezirksstelle) létesültek Észtországban Reval, Lettországban Riga, Litvániában Kauen, Fehéroroszországban (Weißruthenien) Minszk központtal. Az Ukrajnai Parancsnokságon belül Rovno (Volhínia–Podólia) mellett Zsitomir is központ lett, illetve továbbiakban Kijevben, Nikolajevben, Csernyigovban és Dnyepropetrovszkban létesültek kerületi szervek.⁴⁰³

A kerületi szervek élén a kerületi vezető (Bezirksstellenleiter) állt, s a stábjához tartozott az ifjúsági osztály vezetője. Az alábbi feladatokat látta el: a birodalmi német és népi német HJ vezetése és gondozása (szervezés, személyügyek, vezetőképzés, iskolázás, sajtó, szolgálatkialakítás), szociális munka (szakmai képzés, otthonok, kiegészítő szakmai képzés, kapcsolat a szakmai egyesületekkel, munkaügyi hivattal, gazdasági kamarával, NSV-val), parasztság gondozása és vidék-szolgálat (paraszi szakmai nevelés, kapcsolat a mezőgazdasággal, vidékszolgálat), igazgatás (pénztár, leltár, eszközök, beszerzés), különmegbízott (iskolák és otthonok létesítése, rövid távú keleti bevetés), iskolázás (iskolázás és vezetőképzés), titkárság (posta), személyügyi feladatok (személyzeti osztály és kartoték).⁴⁰⁴

A még katonai igazgatás alatt álló területeken is a Hitlerjugend szervezte az ifjúsági munkát, különösen „a német vér összefogását”. Transznisztriát a román polgári közigazgatásnak adták át, de az ifjúsági munkát illetően a HJ alá tartozott. Axmann 1943. március 1-i hatállyal állította fel a közvetlenül berlini Keleti Parancsnokság

⁴⁰² Die Jugendarbeit in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 89–91. o.

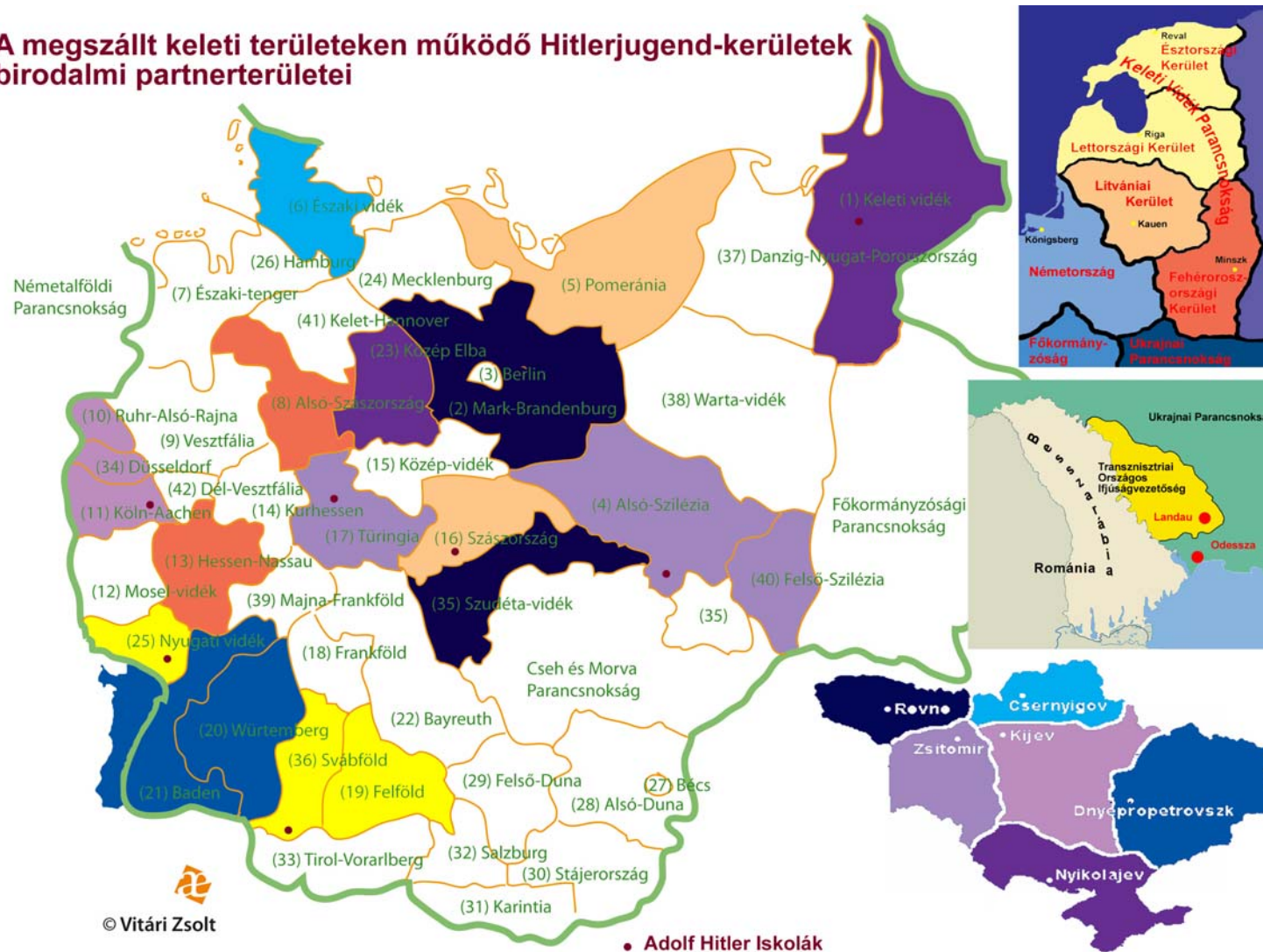
⁴⁰³ Lier an die Bezirksstelle Estland und Bezirksstelle Lettland, Riga, 1. Juni 1943 – BArch, NS 28/47, 63. o.; Befehlsstelle Ostland der HJ. Registraturplan – BArch, NS 28/46, 3. o.; Jugendarbeit in den besetzten Ostgebieten. *Reichsbefehl*, 18/42 K, 2. September 1942 – BArch, NSD 43/1, 134469–134470. o.

⁴⁰⁴ Arbeitsverteilungsplan. HJ-Bezirksstelle Litauen, April 1943 – BArch, NS 28/46, 12. o.

alatt működő *Transznisztriai Országos Ifjúságvezetőséget*, melynek ideiglenes központja az Odessza melletti *Landauban* (Sirokolanovka) volt. Feladata volt a népi német ifjúság gondozása.⁴⁰⁵

Mindezek a szabályozások teljes egészében biztosították a HJ totalitárius igényeit. Mindenesetre a keleten végzendő ifjúsági tevékenység nagy kihívást is jelentett a HJ-nak, hiszen azt nem lehetett összehasonlítani a birodalmi viszonyokkal. A BIV hivatalai viszont mindenben támogatták a keleti munkálatokat. Az alárendelt szinteken nem hoztak létre teljes törzskarokat, erre még hosszú ideig nem tartották érettnek a helyzetet. A kiindulási feltételeket jóval kedvezőtlenebbnek ítélték meg, mint ahogy 1933-ban a birodalomban nekikezdték a HJ felépítésének, és még nagyon sok időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy olyan mélyrehatóan és sokrétűen tudjanak dolgozni, mint a birodalmi HJ esetében. Így tulajdonképpen mindenhol HJ- és BDM vezetők kis csoportja látta el a feladatokat és próbálta megvetni a modern ifjúságnevelés alapjait. Elsődleges feladatként jelentkezett a német ifjúság összefogása és vezetése. Emellett a kijelölt HJ vezetők feladata volt minden egyéb ifjúsági kérdés intézése, különösen az ifjúsági szervezetek felügyelete, alapítá-

A megszállt keleti területeken működő Hitlerjugend-kerületek birodalmi partnerterületei

suk és feloszlatusuk, jogállásuk tisztázása, az ifjúsági szervezetek bevetése különleges feladatokra és az ifjúságvédelem.⁴⁰⁶

1943-ban rendezett HJ-tevékenységről a Keleti vidék teljes területén nem lehetett beszélni. Észtországban 30 fiút és lányt fogtak össze, Lettországnban 400-at. A visszatelepítések miatt egyedül Litvániában volt jobb a helyzet, mivel több mint 6000 fiú és lány volt már a HJ keretei között. A volt szovjet területeken összesen 62 ezer főt kellett volna a HJ-nak gondoznia, de a legnagyobb problémát ebben a tekintetben is a vezetők hiánya okozta.⁴⁰⁷ Tehát összességében a Hitlerjugend nagyon nehéz körülmények között dolgozott, nem volt megfelelő ember, a tevékenységet folytatók is

⁴⁰⁵ Landesjugendführung Transnistrien. *Reichsbefehl*, 10/43 K, 13. März 1943 – BArch, NSD 43/1; Die Jugendarbeit in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 89–91. o.; BArch, NS 28/47, 80. o.

⁴⁰⁶ Die Jugendarbeit in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 89–91. o.; Bearbeitung von Jugendangelegenheiten in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz.

⁴⁰⁷ HJ-Bezirksstelle Litauen an den Chef der Befehlsstelle Ostland, Obergebietsführer Lüer, Kauen 27. September 1943 – BArch, NS 28/48, 13. o.; Lüer, Rundschreiben 1, Riga, 26. Januar 1942 – BArch, NS 28/49, 6. o.

állandóan változtak a katonai behívások miatt. A népi német ifjúság összefogása a megszállt keleti területeken rávilágított arra, hogy még 1943-ban sem voltak adottak az ifjúsági munka feltételei.

Axmann e szükséghelyzet mielőbbi megszüntetése érdekében 1943 februárjában elrendelte, hogy a keleti kerületek segítésére a birodalmi HJ-területek létesítsenek *partnerségi kapcsolatokat* (Patenschaft). A területvezetőségek mellett a táborokban összefogott HJ-egységeket jelölték ki erre a feladatra. Litvánia számára Szászországot (területvezetőség és az AHS Pirna), illetve Pomerániát jelölték ki (területvezetőség). Fehéroroszország számára Alsó-Szászországot (területvezetőség és a VW-Vorwerk), illetve Hessen-Nassaut (területvezetőség). Ukrajnán belül a Volhínia-Podólia kerületnek a Szudéta-vidéket (területvezetőség); Zsitomirnak Thüringiát (területvezetőség és AHS Blankenhain), illetve Sziléziát (területvezetőség és az AHS Alsó-Szilézia Wartha(neu)ban (Bardo); Kijevnek Ruhr-Alsó-Rajnákat (területvezetőség), Köln-Aachent (területvezetőség és AHS Königswinter), valamint Düsseldorfot (területvezetőség); Nyikolajevnek Kelet-Poroszországot (területvezetőség és LBA Michlsack), Közép-Elbát (területvezetőség); Dnyepetrovszknak pedig Bádén/Elzászt (területvezetőség) és Württembergert (területvezetőség). A csernyigovi kerület népi német csoportja számára az esetleges további áttelepítésig a HJ Északi Vidék területét jelölték ki partnerül. Transznisztria számára pedig Svábföldet (területvezetőség és AHS Sonthofen), Nyugati Vidéket (területvezetőség és AHS Finslingen), illetve Felföldet (területvezetőség). Észtország és Lettország tekintetében nem állítottak fel ilyen kapcsolatot, mivel ott elhanyagolható volt a népi németek száma. E rendelet kiegészítéseként 1943 nyarán Volhínia számára kijelölték még Brandenburgot (területvezetőség) is. Hasonlóképpen partnerségi kapcsolatra jelölték ki a BDM háztartási iskoláit is. E partnerségi kapcsolatok keretében rádiókészülékek, könyvek, sportszerek, iskolai taneszközök, egyéb munkaeszközök kerültek a keleti területekre.⁴⁰⁸

VII. 6. 2. 1. Keleti vidék – A Baltikum meghódításával az egykori litvániai népi németeket újra visszatelepítették a birodalmi területekről. Ezt követően ezeken a területeken újra meg kellett szervezni a Hitlerjugendet, amely Litvániában 1942 tavaszán indult meg. Litvániában a wilkowschkeni (Vilkaviškis), a schakeni (Šakiai), a tauroggeni (Tauragė), a raseini (Raseiniai) és a mariampoli (Marijampolė) járásokban működött a HJ. A feltételek sok esetben kedvezőtlenek voltak, mivel a szolgálat teljesítéséhez nem ritkán akár 15 kilométert is utazni kellett. Az általános problémákon kívül az áttelepülő ifjakat ruházatuk lábbelijük hiányossága és a lakóterület elégtelensége mellett a tífusz is sújtotta. Az uniformizáltság mindössze 30 százalékot ért el. A szolgálatban mutatott teljesítmény pedig nagyon eltérő volt.⁴⁰⁹

Litvániában a visszatelepülő táborokban a vezető pozíciókat a Hitlerjugend tagjai töltötték be, míg az alsóbb vezetőket itt is a litvániai német ifjúság soraiból választották ki. Míg azonban a táborokban jól össze lehetett tartani az ifjúságot, addig a végleges helyre településkor a táborokban kialakult egységek ismét felbomlottak és szétszóródtak, így az új területeken újra előlről kellett kezdeni a szervezést. A feltételek itt is nagyon szűkösek voltak, HJ-otthon például többnyire nem volt, így az iskolák töltötték be ezt a funkciót is. A HJ a litvániai német ifjúság gondozására és németiségének megszilárdítására minden járásban főállású HJ- és BDM-vezetők alkalmazását tartotta szükségesnek. Az adott helyzetben erre azonban nem volt lehetőség. A fiúknál ezért a helyi birodalmi németek közül próbáltak tiszteletbeli vezetőt keresni, aki litvániai német alvezetőkkel dolgozott volna együtt. A BDM részéről viszont volt némi kapacitás egy vezető kiküldésére, 1942 októberében egy járásban már működött is a BDM-vezető. Az ifjúsági osztály 8 részlege közül is hetet BDM-lány látott el. Megpróbálkoztak az egyes otthonok felszerelésével, könyvek eljuttatásával, és lehetőség szerint az ifjúság egyenruhával való ellátásával is. A BDM-iskolasegítőkre hárult az iskolák működtetése, akiket egyúttal BDM-alvezetőként is alkalmaztak. 1943 tavaszára a szolgálat már állandóbb jelleget öltött, de a vezetők képzettsége és a felszereltség továbbra is hiányosnak mutatkozott.⁴¹⁰

Ráadásul a viszony nem volt felhőtlen a litván ifjúsággal, ugyanis a HJ jelentése szerint mindkét fél erősen tartózkodó volt. A HJ szerint a litván ifjúság nem egy alkalommal zaklatta és szidalmazta a HJ tagjait. Mindezt az általános

⁴⁰⁸ Betreuung der volksdeutschen Jugend in den besetzten Ostgebieten durch Patenschaften der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 8/43 K, 25. Februar 1943 – BArch, NSD 43/1. Ostland: Tiefenthal (Landfrauenschule, 13. terület), Urberach (13), Niederwalluf; Fehér-Oroszország: Hoya (Landfrauenschule, 8), Dätzingen (20); Ukrajna: Arnau (35), Hohenstadt (35), Cham (22); Zsitomir: Ohlstadt (34), Wildband (20), Beelitz (2); Kijev: Godesberg (11), Geldern (10); Nikolajev: Klötze (23), Freyburg/Unstrut (15); Dnyepetrovszka: Karlsruhe (19), Baden-Baden (21), Bönnigheim (20); Bachmatsch: Reichenhall (19), Koblenz (12); Transznisztria: Selzeck (25), Rothalmünster (22); Főkörmányzóság: Varenholz (9), Calmuth (Landfrauenschule, 12). Betreuung der volksdeutschen Jugend in den besetzten Ostgebieten durch Patenschaften der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 22/43 K, 7. Juni 1943 – BArch, NSD 43/1; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 285. o.

⁴⁰⁹ Rundschreiben 5 (Lüer), 28. April 1942 – BArch, NS 28/49, 23. o.; Ria Penke Gebietsmädführerin an Rüdiger, Riga 27. Oktober 1942 – BArch, NS 28/47, 44. o.; Bezirksstelle Litauen an die Befehlsstelle Ostland, Kauen, 8. Januar 1943 – BArch, NS 28/50, 9–14. o.

⁴¹⁰ HJ in Litauen, Bericht, Riga, 9. Oktober 1942 – BArch, NS 28/51, 7. o.; Arbeitsverteilungsplan. HJ-Bezirksstelle Litauen, April 1943 – BArch, NS 28/46, 12. o.; HJ in Litauen, Bericht, Riga, 9. Oktober 1942 – BArch, NS 28/51, 7. o.; Bezirksstelle Litauen an die Befehlsstelle Ostland, Tätigkeitsbericht Februar – März 1943, Kauen, 3. Februar 1943 – BArch, NS 28/51, 13. o.

közhangulatra vezették vissza, mivel a litvánok általában nem nézték szívesen a németek visszatelepülését, ugyanis emiatt őket is más lakásokba utalták. A litván ifjúsággal való feszült viszony azonban abból is következett, mivel a litvánok nem kaptak választ arra, hogy mikor engedélyezik a litván ifjúsági szervezet felállítását. A Hitlerjugend azonban – az általános politikai helyzetre tekintettel – ezt egyelőre nem tartotta lehetségesnek.⁴¹¹

A Hitlerjugend vállalta fel az ifjúság szakmai felkészítését is, ami leginkább a szakmai képzési lehetőségek megteremtésében mutatkozott meg. Német megítélés szerint nehezítette a visszatelepülők helyzetét, hogy a korábbi rossz iskolai lehetőségek miatt általános képzettségi szintjük elmaradt a litvánokétól. Emiatt tervezték tanárképző intézet, gyermekgondozói iskolák stb. létesítését. Célul tűzték ki a vidék-szolgálat és az ahhoz kapcsolódó tangazdaságok felállítását is. Tanműhelyek is nyíltak. A bevezetett tanoncképzési kötelezettség az üzemek részére nagy könnyebbséget jelentett, a Hitlerjugend szervezte meg viszont az ifjak elosztását. Az iskolát elhagyó litván ifjúság összefogása és munkaerő-közvetítése szintén a Hitlerjugend kezében volt.⁴¹²

A nehéz feltételek ellenére 1943-ra nyilvánvalóan Litvánia volt a Hitlerjugend keleti tevékenységének legsikeresebb területe. A különböző vezetőképző tábort, a BDM-tagozat felállítása és működése, a szabadságos katonák gondozása, a birodalmi sportverseny lebonyolítása stb. mind arról tanúskodtak, hogy itt sikerült a leginkább megvalósítani a birodalmi HJ gyakorlatát. Litvániában volt egyedül példa a több mint 100, sőt adott esetben több mint 200 fős tábortokra is. Itt is akadozott viszont a testi nevelés, emiatt ösztönzéseként a BIV több sportünnepély és verseny megtartását szorgalmazta. 1943 őszén a HJ téli tábortai mellett megtartották az első védfelkészítő tábort is, amelyen 21 fiú vett részt, s az eredmények elégedettségre adtak okot. 1943. október 1-én bevezették a kötelező ifjúsági szolgálatot is.⁴¹³

1944-ben a litvániai körzetben első alkalommal került sor teljesítményversenyre (Leistungswettkampf), ahol az egy év során elért eredményeket értékelték, s a legjobb csapatokat kitüntették. A versenyen minden csapat, és leánycsapat részt vett. A rendezvény február 19-én a HJ hetével kezdődött. A versenyen a háborús bevetést, a kórházgondozást, a családoknál és üzletekben való kisegítést, a gyermekgondozást, a bevásárlási szolgálatot, a küldöncködést, a futárszolgálatot, és a háborús téli segély számára játékok előállítását értékelték. Emellett figyelembe vették a sportteljesítményeket, a világnézeti ismereteket, a teljesítményjelvények számát és a birodalmi sportversenyen elért helyezéseket. A HJ hete alkalmával 1944-ben Kauenben került sor az első HJ szülői estre, amelyen a kaueni fiatalok bepillantást nyújtottak munkájukba. Az eseményre a birodalmi ifjúságvezető is elküldte üdvözlését, a köszöntést pedig Kortmann, valamint Nickel mondta. Ezt követően a HJ előadásokat mutatott be. 1945-re is terveztek ilyen rendezvényt, hogy még nagyobb ösztönzés legyen a munkára.⁴¹⁴

A sebesült katonák gondozása mellett már a téli szolgálat is egyre komolyabb formákat öltött, holott a téli útviszonyok jelentős akadályt jelentettek. Téli tábortokat is rendeztek, ahol az iskolai ismeretek mellett az elkövetkező foglalkozásokra is felkészítették az ifjakat. A tábortok 4–6 hétig tartottak 20 és 55 fő közötti közösségekkel. Esténként a szokásos otthonesték voltak napirenden.⁴¹⁵

⁴¹¹ Bezirksstelle Litauen an die Befehlsstelle Ostland, Tätigkeitsbericht Dezember 1942 – Januar 1943, Kauen, 5. April 1943 – BArch, NS 28/51, 18. o.; Bezirksstelle Litauen an die Befehlsstelle Ostland, Tätigkeitsbericht Februar – März 1943, Kauen, 3. Februar 1943 – BArch, NS 28/51, 21. o.

⁴¹² Bezirksstelle Litauen Arbeitsbericht für die Zeit Januar bis 1. April 1943. Soziale Arbeit – BArch, NS 28/51, 30. o.

⁴¹³ BArch, NS 28/55, 430–433. o.; Bezirksstelle Litauen. Tätigkeitsbericht April – Mai 1943, Kauen 25. Juni 1943 – BArch, NS 28/51, 35–39. o.; Rundschreiben 3/43, Riga, 9. Juni 1943 – BArch, NS 28/49, 48. o.; Aufstellung der Sommerlager der Bezirksstelle Litauen – BArch, NS 28/56, 20. o.; Bezirksstelle Litauen. Tätigkeitsbericht August – September 1943, Kauen, 18. Oktober 1943 – BArch, NS 28/51, 101–102. o.; Bezirksstelle Litauen. Tätigkeitsbericht Oktober – November 1943, Kauen, 7. Dezember 1943 – BArch, NS 28/51, 105–108. o.

⁴¹⁴ Der Leistungswettkampf der HJ. *Kauener Zeitung*, 19. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 16. o.); Erster Elternabend der HJ. *Kauener Zeitung*, 21. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 17. o.); 20 Mädél und 300 Soldaten. Pommersche Mädél gestalten einen Verwundetennachmittag in Kauen. *Kauener Zeitung*, 17. Dezember 1942 (BArch, NS 28/73, 1. o.); Winterlager der HJ. *Kauener Zeitung*, 1. Dezember 1943 (BArch, NS 28/73, 9. o.).

⁴¹⁵ Der Leistungswettkampf der HJ. *Kauener Zeitung*, 19. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 16. o.); Erster Elternabend der HJ. *Kauener Zeitung*,

Lettorszáiban 1943 decemberében kb. 350 fős volt a HJ-tagság. 1943-tól viszont már csaknem minden területen, így Lettorszáiban is csökkenő létszámok mutatkoztak. Lettorszáiban viszont jóval előrébb haladtak a lett ifjúság megszervezésében, ugyanis itt a német és a lett ifjúság viszonya teljesen semleges volt. A lett ifjúsági szervezet felállításáról szóló hír 1942. június 13-án jelent meg a *Deutsche Zeitung im Ostland* nevű lapban. A lett ifjúsági szervezet vezetői olykor a DJ-szolgálaton is részt vettek, ami azonban nem lehetett állandó jellegű kapcsolat, mert 1943 augusztusában a tevékenységi jelentés már arról számolt be, hogy semmiféle kapcsolat nem áll fenn a két szervezet között. A Hitlerjugend működésében Lettorszáiban is elsősorban a JM és a BDM ért el eredményeket.⁴¹⁶

Észtországban 1942 végére ha kis létszámmal is, de minden HJ-egység dolgozott, valamint megkezdte működését a BDM „Hit és szépség” Tagozata is. Revalban működött a legnagyobb HJ-állomáshely kb. 70 taggal, ráadásul a többség nem is volt német származású. Ezenkívül csak néhány HJ-tag volt igazolható, Nömmében (Nömmen) létesült például egy 9 fős állomáshely. A tagok általában a helyi német iskola diákjai voltak. A BDM viszont jobbára csak éppen kötelező évkort teljesítő lányokból állt, akik a szolgálat letelte után ismét elhagyták Észtországot. Otthonok itt sem álltak rendelkezésre, erre a célra az iskolákat és az óvodákat vették igénybe. Decemberben és 1943 januárjában iskola-mentes napokat is beiktattak, hogy ezzel is elősegítsék a HJ-szolgálatot. 1943 novemberéig nem volt jelentős változás.

⁴¹⁷

Észtországban is megrendezték a birodalmi sportversenyt, a nyári táborokat és a vezetőképző táborokat. Kezdetben nagy gondot okozott a tisztaság és a rend betartása, a sporteredmények pedig végig nagyon alacsony szinten maradtak. A táborok alacsony létszáma a jól bevált gyakorlatok lehetséges revízióját is felvetette, így például a 10 éves lányok bevonását a táborozásokba, akiket normál esetben még nem részesítettek tábori nevelésben. Lehetőségként az is felmerült, hogy az alacsony létszám miatt inkább a lettországi táborokba küldjék a fiatalokat. 1943 nyarán Hapsalban megrendezték az első német–észt szabadidős tábort 44 résztvevővel, amelyet némi nehézség ellenére sikeresnek tekintettek. 1943 januárjában pedig már javában folyt az észt ifjúság felépítése, zenekarok létesültek, sportbajnokságok zajlottak.⁴¹⁸

A balti ifjúságot nemsokára a HJ különleges háborús feladataiba is be kívánták vonni, így elsődlegesen a vidékszolgálatba. Litvániában erre a feladatra csak a németek jöhettek szóba, de az észt és a lett ifjúságot szívesen látták, ami így tulajdonképpen egy nagygermán vidékszolgálat felépítéséhez vezetett. 1944-ben a fiatal generációnak az aratás miatt le kellett mondania a teljes nyári szünetről, s még a dolgozó ifjúságnak is minden 5 napot meghaladó szabadságnál részt kellett vennie az aratásokon. Rendszeres elfoglaltság volt a háborús téli segély begyűjtése is. A védfelkészítés mellett fontolóra vették az észt és lett ifjúság légierő-segítőként (Lufwaffenhelfer) és légvédelmi ágyúsegítőként való alkalmazását is. A védfelkészítő táborok esetében azonban nehézséget jelentett Axmann ragaszkodása ahhoz az elvhez, hogy védfelkészítő táborokat csak a birodalom területén lehetett tartani. Emiatt az észt és lett ifjak számára Kelet-Poroszországot és a Szudéta-vidéket vették számításba a védfelkészítő táborok színhelyeként. Előbbi területen kettő, utóbbin egy tábor felállításával számoltak. A HJ azt is kétségesnek tartotta, hogy a birodalmi biztos hozzájáruljon a táborok baltikumi létesítéséhez, korábban ugyanis már elzárkózott attól, hogy fiatalok ágyúsegítőként átlépjék Észtországot, illetve Lettország határait. Litvánia esetében pedig teljesen elutasították ezt.⁴¹⁹

A BIV Keleti Ügyosztálya Nickel vezetésével már 1943-ban felvette a kapcsolatot Lüerrel ebben a kérdésben, s az utóbbi vonakodása ellenére tervezték egy védfelkészítő tábort 100 lett ifjú részére a birodalomban 1943 júliusában, de végül a terv mégis kútba esett. Végül a birodalmi biztos és a főbiztos egyetértésével 1943 novemberében a kelet-poroszországi Schippenbeil táborába elutazott az első 100 lett fiú, s a lelkesedés annyira nagy volt e tábort illetően, hogy 100 jelentkezést el is kellett utasítani. Ezt követően ténylegesen felmerült, hogy az így felkészített fiatalokat a légi-

21. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 17. o.); 20 Mädel und 300 Soldaten. Pommersche Mädel gestalten einen Verwundetennachmittag in Kauen. *Kauener Zeitung*, 17. Dezember 1942 (BArch, NS 28/73, 1. o.); Winterlager der HJ. *Kauener Zeitung*, 1. Dezember 1943 (BArch, NS 28/73, 9. o.).

⁴¹⁶ BArch, NS 28/50, 94. o.; BArch, NS 28/49, 27. o.; Bezirksstelle Lettland, Tätigkeitsbericht, 31. März 1943 – BArch, NS 28/52, 30. o.; Bezirksstelle Lettland, Tätigkeitsbericht, 1. August 1943 – BArch, NS 28/52, 46. o.

⁴¹⁷ Bezirksstelle Estland an Lüer, Reval, 12. Januar 1943 – BArch, NS 28/50, 75, 82. o.; Bezirksstelle Estland Tätigkeitsbericht Oktober – November 1943 – BArch, NS 28/52, 12. o.; Bezirksstelle Estland an die Befehlsstelle Ostland, Reval, 17. Mai 1943 – BArch, NS 28/61, 55. o.; Bezirksstelle Estland an die Befehlsstelle Ostland, Reval, 27. Januar 1943 – BArch, NS 28/52, 1. o.

⁴¹⁸ Bezirksstelle Estland an die Mädelführerin der Befehlsstelle Ostland, Reval, 30. Januar 1943 – BArch, NS 28/56, 3. o.; Bezirksstelle Estland Tätigkeitsbericht Juni – Juli 1943 – BArch, NS 28/52, 9. o.; Die Organisation der Jugend. *Revaler Zeitung*, 3. Januar 1943 (BArch, NS 28/72, 11. o.); Jugendorganisationen im Ostland. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 253. o.; Der Jugendaustausch mit dem Osten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 99–102. o.

⁴¹⁹ Befehlsstelle Ostland (Lüer) an den Chef des Amtes Bauerntum und Landdienst der RJF – BArch, NS 28/61, 7. o.; Totaler Kriegseinsatz der Jugend. *Kauener Zeitung*, 4. April 1944 (BArch, NS 28/73, 23. o.); Der Reichsminister für die besetzten Ostgebiete an den Reichskommissar für Ostland, an Lüer, Geheim, Berlin, 13. März 1944 – BArch, NS 28/58, 2. o.; NSDAP Landesstelle Ostland der HJ, an den Leiter der Dienststelle Osten der RJF (Nickel), Riga, 23. März 1944 – BArch, NS 28/58, 3. o.

erő és a légvédelmi ágyúk segítőjeként vessék be a birodalmi területeken, mivel keleten ilyen igény nem mutatkozott. Berlinben 1944 tavaszán már arra gondoltak, hogy szükség esetén, a haza érdekében akár a teljes 15–17 éves korosztályt mozgósítani lehetne, vagyis mintegy 12–20 ezer gyereket. A Légierő is nagyon szívesen látta volna e terv megvalósulását, mivel ezáltal kb. 2000 katonát szabadíthatott volna fel a frontharcokra.⁴²⁰

A fiúk esetében az 1944-es év itt is az önkéntesség és a totális harci bevetés jegyében telt. A 17. születésnap után elvárták az önkéntes jelentkezést a Fegyveres SS, vagy a Wehrmacht kötelékébe. A védfelkészítő táborok már havi rendszerességgel zajlottak, így 1945-re a teljes 1925/26-os évfárat előkatonai felkészítését be akarták fejezni. Hasonlóképpen zajlottak a légvédelmi kiképző tanfolyamok, a repeszgránátok ellen védő légvédelmi árkok kialakítása és a sebesültek gondozása.⁴²¹

A megszállt keleti területek közül csak a baltikumi területeken működött olyan Hitlerjugend, amely mind a birodalmi német, mind pedig a népi német fiatalokat magában egyesítette. A többi területen a birodalmi HJ vezetése alatt és annak mintájára Német Ifjúságokat állítottak fel, így Fehéroroszországban (Deutsche Jugend Weißruthenien), Ukrajnában (Deutsche Jugend Ukraine) és Transznisztriában (Deutsche Jugend Transnistrien). E szervezeteknek kötelezően tagja volt minden német fiú 10 és 18, illetve minden német lány 10 és 21 éves kor között. Szervezetileg minden olyan falu és város egy egységet alkotott, amelyben népi németek laktak. A területi struktúra kialakítása a taglétszámok további fejlődésének függvénye volt, így az egyelőre csak felső szinten alakult ki. A helyi ifjúsági vezetők közvetlenül a kerület (Bezirksstelle) alá tartoztak, kivéve Transznisztriában, ahol a helyi ifjúsági vezető és az országos ifjúságvezető között működött egy kerületi ifjúságvezető (Bezirksjugendführer) is. Különleges alakulatok felállítását nem tervezték. Az egyenruha megegyezett a HJ egyenruhájával, csak a karon viselt háromszög (Armdreieck) utalt a területi hovatartozásra. A Német Ifjúságok célja e németiség népiségének megszilárdítása, testi, szellemi és jellembeli képzése volt a nemzetiszocializmus szellemében. Ezeket a területeken is megteremtették a vezetőképzés feltételeit: minden népi német ifjú négyhetes táborozáson vett részt, ahonnan a kiválasztottakat vezetőképző táborokba, illetve a birodalomba küldték. Gondot fordítottak a szakmai képzésre is, ami ezeken a területeken elsősorban a paraszti életmódra nevelést jelentette, a lányoknál pedig a háztartási nevelést. Ezzel kívánták megvetni annak az alapját, hogy a korábbi kollektív paraszti gazdálkodást felváltsa az egyéni gazdaságok rendszere.⁴²²

VII. 6. 2. 2. Fehéroroszország – Fehéroroszországban 1942 végén hatvan 14–18 éves fiú, hetven 10–14 éves fiú, 20 lány és 30 ifjúlány volt. Fehéroroszországban is tudták, hogy hosszabb táborokra van szükség, mint a birodalomban, mivel a résztvevőket sokkal alaposabb és tartósabb befolyás alá kellett venni, mint az a birodalomban általános volt. A HJ-tagjainak jelentős része már dolgozó ember volt, ami lehetetlenné tette, hogy a HJ táborait két hétnél hosszabb ideig tartsák meg.⁴²³

VII. 6. 2. 3. Ukrajna – Az Ukrajnai Parancsnokság központja Rovnóban volt. Az ifjúsági munka irányítása az NSDAP Ukrajnai Országos Vezetőségének és kerületi vezetőségeinek (Bezirksleitung) ifjúsági vezetőinek kezében volt, akik emellett tiszteletbeli funkcióként a birodalmi megbízott és a főmegbízottak mellett is elláttak feladatokat. E perszonalunió alapuló struktúrára kiépítését a területi megbízottak stábjainál (Gebietskomissar) az erre vonatkozó 1943. április 1-én kiadott rendelet szabályozta. Az ifjúsági vezetők mellé a birodalmi és főmegbízotti szinteken leányreferenseket is alkalmaztak. E struktúra kiépítése azonban meglehetősen akadozott, mivel a Keleti Ügyek Birodalmi Minisztériumában sok ellenlábasra volt HJ-nak, akik akadályozni kívánták ezt a folyamatot.⁴²⁴

VII. 6. 2. 4. Kapcsolatok a Birodalommal – A kelet–nyugati ifjúsági csere keretében 1942 nyarán először AHS-diákok és nevelők 85 fős csoportja érkezett Berlinből Észtországba, majd Lettországba és onnan Litvániába, míg két kisebb, 20 fős csoport Zsitomirt, Kijevet és Transznisztriát kereste fel. Ezeknek az ún. bevetési csoportoknak (Einsetzgruppe) a feladata abban állt, hogy „*dalban, szóban és zenében elhozzák a haza üdvözlését*” az itt élő németekhez. A polgári lakosság mellett felkeresték a sebesült katonákat is. 1942 augusztusában a kelet–poroszországi Mehlsack tanárképző 110 növendéke Nyikolajevbe látogatott hat hétre, útjuk végén 10 népi német táborozáson is részt vettek. E négy bevetési csoport összesen 486 rendezvényt tartott, ebből 19 csapatgondozást, 18 kórházlátogatást, 19 rendezvényt mutattak be a polgári igazgatás birodalmi németjei számára, 169 rendezvényt a népi németeknek készítet-

⁴²⁰ Nickel an Lüer, Berlin, 4. April 1944 – BArch, NS 28/58, 5–12. o.

⁴²¹ Totaler Kriegseinsatz der Jugend. *Kauener Zeitung*, 4. April 1944 (BArch, NS 28/73, 23. o.).

⁴²² Volksdeutsche Jugend im Aufbau. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. 91–96. o.

⁴²³ Organisationsbericht Weissruthenien, Minsk, 12. Januar 1943 – BArch, NS 28/50, 63. o.; Bezirksstelle Weissruthenien an die Mädelführerin der Befehlsstelle Ostland, Minsk, 31. Januar 1943 – BArch, NS 286/56, 5. o.

⁴²⁴ BArch, NS 28/47, 80. o.; Abschrift. Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine, Behördliche Jugendarbeit, 267. o. – BArch, NS 28/47, 61. o.; Rundschreiben 3 (Lüer), 17. März 1942 – BArch, NS 28/49, 15–16. o.

tek, 10 megemlékezést a hősök tiszteletére, 12 reggeli ünnepséget tartottak, 65 sportbemutató is szerepelt a programon, továbbá 66 faluest, 65 zenei bemutató, 20 népszínmű, 8 propaganda-felvonulás és 5 bábszínházi előadás. A résztvevők száma majdnem elérte a 200 ezret. A népi német táborokból kiválasztott legjobbak tíz fős csoportja a tanárképzősökkel visszautazott a birodalomba, ahol egy ideig a hallgatók családjainál vendégeskedtek, majd ismét egy csoportban egyesülve Mehlsackba és Berlinbe utaztak, ahol Möckel is fogadta őket. Fehéroroszországból egy 30 fős népi német csoport utazott Németországba és 4 hetes tanfolyamon vettek részt a Volkswagen-műveknél. A többségükben egykori volgai németek családjából származó fiatalok is látogatást tettek Berlinben.⁴²⁵

1942 őszén a BIV meghívására egy 36 fős spanyol lányokból álló ének- és tánccsoport érkezett Rigába, akik a spanyol kék hadosztály sebesültjeit látogatták meg. Emellett több kórházat is felkerestek, zárásként pedig az Ifjúlányokkal és az Ifjúnéppel közösen 400 sebesült előtt tartottak vidám délutánt. A csoport a hivatalos program során megismerkedett Rigával, gőzhajóval utat tett az öbölben, végül pedig Lüer fogadta őket egy zárófogadásra. A helyi gyerekek is leginkább Németországban töltötték a nyarat táborozásokon. 1943-ra még nagyobb számban kívánták megvalósítani a cserét. A népi németek esetében a már valamiben tehetséges gyerekek kaphattak elismerésként németországi utat, s tervezték az ifjak birodalomba küldését szakmai, illetve ifjúsági képzésre is. Az idegen nemzetiségi ifjúság megkezdett cseréjét egyéni kis csoportos cserékkel is ki akarták egészíteni. Az észt és lett ifjúság számára kis csoportokban a HJ nagyobb rendezvények és nyári táborok felkeresését helyezte kilátásba. Az egyes vezetőket tanfolyamokra és szakmai képzésekre küldték. Biztosítani kívánták a birodalmi HJ, AHS és tanárképző intézetek látogatásait is a keleti területekre.⁴²⁶

1942-ben egy csoport észt ifjúsági vezető látogatott Németországba, hogy megismerje a HJ létesítményeit, és tapasztalatokat szerezzen saját szervezete felépítéséhez. 1942 augusztusában és szeptemberében 30 észt ifjú, 10 lány és 21 fiú érkezett így a birodalomba. Berlin meglátogatása után három hetet allgäui és svábföldi KLV-táborokban töltöttek. 1942 októberében észt és lett ifjúsági vezetők jártak németországi utazáson, ahol a HJ rendezvényein, és egyhetes tanfolyamon vettek részt, amelyen bemutatták nekik a német ifjúsági munkát. Az Adolf Hitler Iskolák színjátszó csoportjai 1942 nyarán Litvániát, Lettországot, Észtországot is felkeresték, Ukrajnában pedig a kijevi, dnyepropetrovszki és nyikolajevi területekre, illetve Transznisztria népi német területeire látogattak el.⁴²⁷

A lett lányvezetők részére 1943 augusztusában két és fél hetes kelet–poroszországi utat terveztek, amit indokolt az is, hogy az észt lányvezetők hasonló korábbi útja teljes sikert hozott. Az észt lányvezetőknek 1943. szeptember 26. és október 17. között a BDM potsdami birodalmi vezetőképző iskolájában a BIV Külügyi és Népiségi Hivatalának szervezésében került sor tanfolyamra. A potsdami észt tanfolyamot követően október 24. és november 11. között a lett lányvezetőknek terveztek hasonló tanfolyamot. A helyi BDM-vezetők hasznosabbnak tartották, ha ezeket a lányokat nem zárt csoportokban küldik tanfolyamra, hanem a szokványos német tanfolyamokra osztják be őket, ahogy azt a lett ifjúság járás vezetőivel is tették. Míg Romániáig viszonylag könnyedén biztosított volt a népi németek birodalmi gondozása, addig az ukrajnai németek csak nagy ritkán kaptak látogatást Németországból. 1942-ben egy sajtójelentés szerint a sonthofeni és a crössinseei AHS diákjai teljesítették külön bevetést a Fekete–tenger partján, ahol az iskolákban és óvodákban a népi német gyerekeknek meséltek Németországról és sportdélutánok keretében bevezették őket a testgyakorlás kezdeteibe.⁴²⁸

A háború alakulása ezeken a területeken csupán két éves munkát tett lehetővé, mivel 1944 márciusában Észtországot kiűritették, így a HJ itt befejezte tevékenységét. 1944 áprilisában már a rigai iskolák 50 fős gyermekállományát is evakuálták, első ízben a rigai strand városrészre (20 kilométerre a várostól), ahol tulajdonképpen egy KLV-tábort rendeztek be. Itt 1944 júniusában már 600 gyermek lakott, akiknek egészségügyi állapota olyannyira leromlott, hogy tíz százalékuk kórházi ellátásra szorult. A kiküldés a lett ifjúságra is kiterjedt, mivel Rigában áprilisban minden lett iskolát is evakuáltak, minden fiatalot vidékre küldtek. Ez elégségesnek bizonyult a légi fenyegetettség ellen, komolyabb katonai veszély esetén a birodalomba való visszatelepítést irányozták elő. A körülmények ellenére 1944 júniusában

⁴²⁵ Der Jugendaustausch mit dem Osten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 99–102. o.

⁴²⁶ BArch, NS 28/51, 2. o.; Arbeitsplan Oktober 1942 – BArch, NS 28/51, 4. o.; Der Jugendaustausch mit dem Osten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 99–102. o.

⁴²⁷ Die Organisation der Jugend. *Revaler Zeitung*, 3. Januar 1943 (BArch, NS 28/72, 11. o.); Jugendorganisationen im Ostland. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 253. o.; Der Jugendaustausch mit dem Osten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 99–102. o.; Die Hitler-Jugend und die besetzten Ostgebiete. Die Hitler-Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. október, 9–10. o.

⁴²⁸ Mädelführerin der Befehlsstelle Osten an die Mädelführerin der HJ-Bezirksstelle Ostland, 20. Mai 1943 – BArch, NS 28/72, 24. o.; Befehlsstelle Ostland der HJ an die Befehlsstelle Osten der HJ, Riga, 24. Mai 1943 – BArch, NS 28/72, 26. o.; Lüer an Penke (Mädelführer der Befehlsstelle Ostland, Riga, 6. Juni 1943 – BArch, NS 28/72, 31. o.; Adolf Hitler-Schüler am Schwarzen Meer. *VB* (Berliner Ausgabe), 4. Dezember 1942 – (BArch, NS 5/VI/427, 197. o.).

még mindig megrendezték a birodalmi sportversenyt Rigában. 1944 júliusában a rigai és kaueni KLV-táborokat Danzig–Nyugat–Poroszországba helyezték át. Litvániában 1944 júliusában kezdték el evakuálni az iskolákat, itt azonban már nem volt lehetséges átmeneti lehetőségként vidékre vinni a 80 százalékból birodalmi német gyerekeket, hanem mindjárt a birodalomba küldték őket. Itt is Danzig–Nyugat–Poroszországban való elhelyezéssel számoltak.⁴²⁹

VII. 6. 3. Protektorátus

Az 1939-ben létrehozott Cseh–Morva Protektorátusban a Hitlerjugend felépítése mellett a birodalommal baráti viszonyban élni akaró és a német fennhatóságot elfogadó cseh ifjúság kinevelése volt az elsődleges feladat. A 1939-et megelőzően több szervezetben szervezett cseh ifjúság jelentős része a Protektorátus létrehozása után az Ifjú Nemzeti Közösségben egyesült, amely tudatosan tartózkodott minden feltűnő tevékenységtől és passzívan viszonyult a fennálló helyzethez.⁴³⁰ Reinhard Heydrich helyettes birodalmi protektor szándéka az volt, hogy a szerinte ellenálló szellemet a diákokba ültető cseh tanárok hatása alól felszabadítsa a cseh fiatalokat, és a birodalmi gondolat jegyében nevelje át őket. Ezért 1942 februárjában személyesen kezdeményezte Hácha cseh elnöknél egy ifjúsági kuratórium felállítását. A kuratórium keretében elvégzendő ifjúsági szolgálathoz egy éves munkaszolgálat és szakmai képzés is csatlakozott. A képzést folytató egyesületek táboraiban faji alapon azokat a fiatalokat is ki kellett válogatni, akik németesíthetőnek minősültek. Így 1942. május 19-én felállt az *Ifjúságnevelés Kuratóriuma* (Kuratorium pro výchovu mládeže, Kuratorium für die Erziehung der Jugend), amely formálisan Emanuel Moravec nevelés- és propagandaügyi miniszter alárendeltségében működött, vezetője pedig Frantisek Teuner lett. A központi hivatalnak minősülő kuratórium elnökét az államelnök nevezte ki. A kuratórium névleg önállóan működött, de mind a BIV, mind pedig a HJ-parancsnokság „támogatta” munkájában.⁴³¹

A Protektorátus kormánya 1942. május 28-i rendeletében terjesztette ki az ifjúsági szolgálat kötelezettségét a Protektorátusban élő árja származású ifjúságra. Az ifjúsági szolgálat vezetését az újonnan létrehozott kuratórium vette át, s kibocsátotta a végrehajtási utasításokat is. A szolgálat gyakorlati végrehajtásával kiválasztott egyesületeket bíztak meg, amelyek testi, szellemi és erkölcsi nevelésben részesítették a cseh fiatalokat. A kötelezettség itt is 10 és 18 éves kor közötti fiúkra és lányokra terjedt ki, amennyiben állandó lakhelyük a Protektorátus területén volt. A fiatalok törvényes képviselője a lehetséges egyesületek közül szabadon választhatta meg, hogy a gyermek melyik szervezetben teljesít szolgálatot. Az egyesületek megbízása félig-meddig kényszerű megoldás volt, hiszen így a meglévő egyesületekre támaszkodva azonnal kezdetét vehette a munka, s nem kellett mindezt megelőzően egy egységes szervezetet is felépíteni. Másrészt viszont valószínűleg az „oszd meg és uralkodj” elve alapján, ez a fajta összefogás kisebb veszélyt hordozott magában a német megszállók számára. Az egyesületeknek 1942. szeptember 1-ig regisztráltatniuk kellett magukat, amennyiben szerettek volna részt venni az ifjúsági szolgálat végrehajtásában. A jelentkezés alapján a kuratórium jogosult volt az egyesületi életbe is beavatkozni, szükség esetén alkalmas vezetőket kihelyezni, sőt fel is oszlathatta azokat. A részt vevő egyesületek vezetőit és nevelőit kötelezték arra, hogy a kuratórium által rendezett táborokban képzésen vegyenek részt. Az első ilyen képzés 1942 nyarán zajlott Prága közelében 45 résztvevővel.⁴³² Ezzel a Protektorátus területén előbb valósult meg az idegen nemzetiségű cseh ifjúság szolgálati kötelezettsége, mint a birodalmi német ifjúságé.

A cseh kuratórium területi felügyelőket küldött ki a cseh ifjúság befolyásolására, ami azonban még nem hatott elég mélyen ahhoz, hogy a cseh ifjúság állandó és közvetlen irányítás nélkül is megtalálna magát a nácik által helyesnek vélt hangsúlyokat. A Protektorátus területén működő HJ-vezetők úgy értékelték, hogy a kuratórium révén beépített ellenőrzési és irányítási szervek elégséges garanciát adnak arra, hogy a cseh ifjúság nem képes a cseh vezetőrétegekkel és nélkülük sem saját útra lépni. A bolsevizmus elleni ellenszenv a cseh ifjúságban már elég kifejezett volt. Az ifjúság

⁴²⁹ Lüer an den NSDAP Arbeitsbereich Osten und die Reichsleitung, 22. März 1944 – BArch, NS 28/50, 8. o.; Befehlsstelle Ostland an den Verwaltungschef der HJ, Hauptabteilung II-KLV, Riga, 15. April 1944 – BArch, NS 28/62, 15. o.; Der KLV-Beauftragter für gesundheitliche Betreuung im Ostland an Lüer, Riga, 3. Juni 1944 – BArch, NS 28/63, 5. o.; Lüer an Landesleiter der NSDAP (Gauleiter Lohse), Riga, 20. März 1944 – BArch, NS 28/65, 4. o.; Lüer, Reichssportwettkampf, Riga, 22. Mai 1944 – BArch, NS 28/65, 43. o.; KLV, Riga, 6. Juli 1944 – BArch, NS 28/65, 63. o.; NSDAP-Landesleitung Ostland, Hauptarbeitsgebiet Volkswirtschaft, Riga, 12. Juni 1944 – BArch, NS 28/66, 7. o.

⁴³⁰ Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/8. sz., 217–220. o.

⁴³¹ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 757. o.

⁴³² Jugenddienstpflicht im Protektorat Böhmen und Mähren. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 1942/12. sz., 12. September 1942. (BArch, NSD 43/15); Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/8. sz., 217–220. o.; Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 252. o.

azonban még nem volt igazán szerves egység, így nem állt fenn annak veszélye, hogy politikai követelésekkel álljon elő.⁴³³

Buddrus szerint a kuratóriumban összefogott cseh ifjúság valóban csekélyebb ellenálló hajlamot és nagyobb kollaborációs készséget mutatott, amit abban is bizonyítottak látott, hogy légvédelmi bevetésre, különbevetésre, a Szt.

Vencel Örs önkénteseinek, sőt a Fegyveres SS-be is jelentkeztek cseh önkéntesnek. 1944 végén tízezer cseh fiatal vittek el a HJ Alsó–Duna területére, hogy ott védállásokat építsenek a Wehrmacht számára. Az egész akció levezénylését a kuratórium felügyelte. Nem sokkal később ismét a cseh fiatalok segítettek példamutató módon, amikor a Brünn és Olmütz közötti véderő-építkezésekről dezertált vagy más ok miatt kiesett 50 ezer cseh munkáját, 30 ezer cseh ifjú végezte el.⁴³⁴

1943-ban a jelentések alapján 330 ezer cseh fiatal vett részt a heti szolgálatokon, ahol politikai iskolázásra, sportra és énekekre tagolódtak. Az iskolázást és a propagandát szolgálták az ünnepek, és ifjúsági filmórák is. 1942 decemberében a kuratórium már 60 ezer fiatal tudott mozgósítani sportversenyekre, 1943-ban pedig megrendezték az ifjúsági napját. Később a kuratórium már 500 ezer cseh ifjút fogott össze. A HJ-ban úgy vélték, hogy fenyegetettség esetén a cseh ifjak a birodalom érdekeit elősegítő magatartást tanúsítanak, vagyis a cseh ifjúság összefogása elérte célját. A cseh ifjúsági szövetségek összefogásával és az egységes államifjúság képének kerülésével egy ideig sikeresen semlegesítették a birodalom ellen irányuló privat politikai tevékenységet.⁴³⁵

1944 júliusának első hetében megrendezték a Protektorátusban a cseh ifjúság hetét, amelyet a prágai várban nyitottak meg. A cseh ifjúság „fegyelmezett faji megjelenésében kifogástalan képet mutatott”. A HJ jelentése szerint Teuner ifjúsági vezető simulékony és szervilis benyomást tett, de jó szónokként kitűnően tudta lelkesíteni az ifjúságot. Este egy színdarab bemutatására került sor német tolmácsolással. Másnap a „Mutasd meg mit tudsz” verseny díjátadása következett, amely egy zenei versennyel párhuzamosan zajlott. A darabokat ki is állították, amelyek német szemzőből „giccsesek és alig vállalhatók voltak”. Filmrészleteket mutattak be az egy évvel korábbi prágai ifjúsági napról, este pedig zenés cseh ifjúsági rendezvényt tartottak kórusok részvételével. A HJ megfigyelése szerint a cseh ifjúsági lét a szoros német irányítás garantálva volt, és sikernek könyvelték el, hogy a cseh ifjúságot el tudták vonni az utcáról. Záróként zenei versenyre került sor,⁴³⁶ majd a hét zárásaként Teuner, a német és a cseh ifjúságvezetőség képviselői tartottak beszédeket a záróünnepségen Moravec propaganda és nevelésügyi miniszter jelenlétében, és 10 ezer fős körmenetre került sor Prága utcáin. A városi stadionban sport- és népviselet-ünnepély zajlott. A német vélemények szerint a testi nevelés terén a teljesítmény hagyott még némi kívánni valót maga után, csak úgy mint a kulturális kiállítás terén.⁴³⁷

A Hitlerjugend járásközpontjai a Protektorátusban

© Vitári Zsolt

⁴³³ Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannf. Schmidt, 14. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 54–58. o.

⁴³⁴ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 758. o.

⁴³⁵ Gruß des Reichsjugendführers in der Führergeburtstagssendung am 19/20. April 1944. *Das Junge Deutschland*, 1944/4. sz., 79. o.; Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannf. Schmidt, 14. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 54–58. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 757. o.

⁴³⁶ Oberbannführer Riebensahm an Oberbannführer Schmidt. Bericht über die Woche der tschechischen Jugend, 17. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 2–9. o.

⁴³⁷ Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannführer Schmidt, 14. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 54–58. o. A cseh ifjúság hetével egy időben külföldi újságírók (román, szerb, magyar, norvég, francia, finn stb.) látogattak a Protektorátusba, hogy a KLV-táborokat, illetve a HJ létesítményeit tanulmányozzák, majd részt vettek a cseh ifjúság hetén. Megtekintették a HJ kiállítását a zenei versenyről, majd 6 KLV-tábort kerestek fel Podiebradban, ahol tanfolyamon is részt vettek és a táborvezetőkkel is találkoztak. Megtekintették ezután a KLV klinikáját Podiebradban, majd további táborokat. Ezt követte a „Mutasd meg, mit tudsz” kiállítás felkeresése, majd fogadás és vacsora Knoop területvezetőnél. A további napokon a kuratóriumban filmvetítésen vettek részt, felkeresték a KLV prágai barkácsiskoláját és ifjúsági otthonokat. Fogadta őket

A cseh ifjúság tevékenysége a Protektorátus területén 47 állomáshelyen és 8 (később 10) járásban, illetve legfeljebb szinten a HJ-Parancsnokság vezetésével összefogott Hitlerjugend felügyelete alatt folyt. A protektorátusi HJ-ban nagyon hamar hozzáigazították a színvonalat a birodalmi szinthez, jóllehet itt is nehézséget okozott, hogy a népi németként a HJ-ba betagolt fiatalok egyharmada nem igen beszélt németül. A nehézségeket a vezetők erőteljesebb képzésével és birodalmi HJ-vezetők kihelyezésével próbálták leküzdeni, aminek eredményeként négy védfelkészítő tábort, két birodalmi képző tábort (Reichausbildungslager), egy vidékszolgálati tangazdaságot és hét birodalmi iskolát helyeztek a Protektorátus területére, de itt volt a KLV-táborok jelentős része is, mint ahogy később már a KLV központját is ide helyezték át Berlinből. 1944-ben 64 ezer ifjúsági szolgálati kötelezettség alá eső fiatal élt a Protektorátusban, közülük 1100 volt áttelepülő.⁴³⁸

VI. 7. Összegzés

A háború különleges körülménye rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokozni más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatait. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva új személyi és anyagi feltételek közepette a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembe-tűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényszerű oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembe kerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségi, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az összességében fokozatosan, a sztálingrádi vereség után rohamosan szűkülő HJ-tevékenységhez a külföldre irányuló munka szervezeti kereteinek zsugorodása társult, amely a Külügyi és Néppolitikai Hivatal ismételt összevonását, s számos szervezeti egyszerűsítést hozott magával. Kiterjedtebb volt viszont a HJ parancsnokságainak és megbízottainak hálózata a megszállt, illetve baráti országokban, amelyek a külföldi HJ összefogása és mozgósítása mellett gondozták az e területek idegen nemzetiségű ifjúságával fennálló kapcsolatokat, illetve „tanácsadással” szolgálták ezen ifjúsági szervezeteknek a fejlődését. Miután az utak száma folyamatosan csökkent, az engedélyezés ismét visszaszállt a hivatalra, amely az utak kapcsán folyamatosan a külügyminisztérium és más szervek ellenállásába ütközött, s korlátozta e tevékenységet a szűkös devizahelyzet is. Ebben a helyzetben a HJ és a BDM korábban olyan aktív területei és főkörzetei, amelyek akár több tucat utat is lebonyolítottak évente, már ritkán voltak kezdeményezői a külföldi kapcsolatok fenn tartásának és fejlesztésének. A külföldi utakról a döntések már minden esetben a Birodalmi Ifjúságvezetőségben születtek, amely csupán a megvalósítást delegálta az alsóbb területi egységekre.

A háborús sikerek hatására a Hitlerjugendben a korábbinál jobban előtérbe került az európai ifjúsági vezetőszerp hangoztatása. Ezt a felsőbbrendű tudatot bele kellett nevelni minden HJ-tagba. A vezető ifjúságtól elvárták, hogy maradéktalanul tisztában legyen az európai népiségi viszonyokkal, ismereteket és tapasztalatot szerezzen a külföldi munkában, tanuljon nyelveket. Ez volt ugyanis a biztosítéka annak, hogy e vezetőszerp, amely nem utolsósorban a valóban jobb képzettségből fakadt, a jövőben is fennmaradjon. Ehhez pedig ismerni kellett a partnerek és a konkurensok min-

Teuner, majd részt vettek a cseh ifjúság politikai nagygyűlésén a prágai körmeneten. Közös vacsora következett a HJ-Parancsnokság, a KLV-ügyosztály és a kuratórium képviselőivel, majd részt vettek a zárógyűlésen, ahol Moravec beszélt. Különösen a román és magyar újságírók akartak kiemelten foglalkozni a látottakkal, mert mindkét országban hasonló problémafelvetések voltak fontosak. A KLV-t ilyen tökéletes formában csak Németországban tartották lehetségesnek az állami és népi élet alapjain. Benyomásaik révén közölték, hogy a cseh ifjúságnak „jól megy” német vezetés alatt, világosan kiállnak a birodalom mellett és mindenhol a rend és a nyugalom sugárzik a térségben. A francia újságíró a cseh példán Franciaország számára akarta bemutatni, hogy a francia gyerekeknek is sokkal jobb a megszállás alatt, mint korábban. Némety magyar újságíró viszont kételkedett abban, hogy egy népnek jó lehet önálló államiság nélkül. Propagandaamt, HJ Auslandspreste. Reisebericht über die Fahrt mit Auslandsjournalisten in das Protektorat vom 4–10. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 71. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., Anhang, 75. o.

⁴³⁸ A HJ körzetei Brünn, Budweis, Iglau, Klattau–Pilsen, Königgrätz, Mährisch–Ostrau, Olmütz, Pilsen és Prága. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 756–757. o.; Boberach, i. m., 63. o.

den rezdülését. Az egyes ifjúságokban szerzett tekintély révén pedig a nagypolitikai befolyás számára is jó kiindulópontot jelentett. A HJ külföldi kapcsolatrendszerében megedződött fiatalok később a német diplomácia fontos tényezőivé váltak. Ezt a magabiztossággal és nagyfokú önbizalommal együtt járó felsőbbrendűséget némileg korlátozta, hogy a baráti országok ifjúságát továbbra is meg kellett becsülni, legalábbis hivatalos formában, s főleg a propaganda területén. Az ellenséges ifjúságoknak viszont kíméletlen ostorozásban volt részük a HJ és sajtója részéről. Ezt a korábbinál hangsúlyosabb szemléletet közvetítették a bilaterális kapcsolatok helyett felvirágzó összeurópai törekvések, melyek egytől egyig a HJ akarata szerint jöttek létre, akár a kultúra, akár a sport terén. E törekvések vezettek el a vezetőszeretp konkrétabb, szervezeti szinten megtestesítő Európai Ifjúsági Szövetség megalakításához, amelyre már olyan időpontban került sor, hogy az már a háborús győzelem kivívásához szükséges ifjúsági összefogás megnyilvánulása volt. Mindenesetre a garmischi és bresloui sportjátékok, a weimar–firenzei kulturális seregszemle, az EISZ nem minden nehézség közepette megszervezett, pompás körülmények között megvalósuló megalapítása a háborús körülmények ellenére talán minden korábbinál nagyobb nyilvánosságot biztosított az ifjúsági tevékenységnek. S ez még inkább így lehetett volna, ha ezek a törekvések a háború hatására, és az őket övező, részben az olasz ifjúsággal, részben a német külügyminisztériummal fennálló ellentétek következtében nem apadnak el. Az európai összefogáson belül jóval hangsúlyosabb és kiterjedtebb volt a rokonnak tekintett germán ifjúságokkal való együttműködés, amelynek legfőbb és leginkább látványos formáját a germán vidékiszolgálat és germán védfelkészítő táborok hálózata jelentette.

Az Európában bekövetkező területi változások következtében hátrébb került a rangsorban a határvidéki munka, hiszen a korábbi, a népiségi harc békés megvívásának, s az idegen népiségek vélt vagy valós előtörésének helyszínéül szolgáló határrégiók többségükben elvesztették ezt a jellegüket. Az új határterületeken pedig már a Wehrmacht biztosította a német népiség egyértelmű fölényét, illetve uralmát. Ha lehet mondani, talán még inkább felértékelődtek viszont a külföldi német és népi német kolóniák, amelyek erre az időre már maradéktalanul magukévá tették azt a Németországban megfogalmazott elvet, mely szerint a német néptársak – bárhol is éljenek – csakis a nemzetiszocializmus hatása alatt élhetnek teljes életet. Keleten a nemzetiszocialista elvek meghonosítása minden korábbinál gyakorlatiasabb tevékenységet követelt meg a Hitlerjugend-től. A külföldi országokban működő Hitlerjugend-csoportok ténylegesen a birodalmi nivóhoz közelítő tevékenysége viszont csak Európában volt realizálható, bár a HJ továbbra is nagy gondot fordított a külföldi HJ-vezetők képzésére, amelyek 1942-től egyre inkább már csak a védfelkészítés jegyében teltek. Hasonlóan a birodalmi szint elérése volt a cél a kb. 350 ezer fősre tehető európai népi német népcsoportok ifjúságában. Esetükben azonban nemcsak a befolyás megszerzése és megtartása, a nemzetiszocialista ifjúsági tevékenység minél teljesebb körű meghonosítása mellett sok esetben bizonyos fokú regermanizálásra is szükség volt.

A Hitlerjugend háborús tevékenységének nagy vívmánya volt a légi támadásoktól veszélyeztetett ifjak biztonságba helyezése kezdetben a birodalom nyugodtabb vidékein, majd a birodalomhoz kapcsolódó Protektorátusban és Főkezelésben, illetve a partnerországokban, így elsősorban Szlovákiában és Magyarországon. Bár a Hitlerjugend ez esetben is jóval korábbi hagyományokra alapozhatott, s e tevékenységet párhuzamosan végezte más szervezetekkel, mégis a Hitlerjugend révén vált ismertté külföldön is, s vált a nácik egyik olyan csúcsteljesítményévé, ami az eredmény tekintetében példamutató volt, de a mögöttes szándékok tekintetében – vagyis a további katonai potenciál biztosítása végett – ugyanolyan bűnös volt, mint a HJ több más tevékenységi formája. A KLV e célok megvalósítása mellett további lehetőséget adott arra, hogy a birodalom szociális téren is példát mutasson, a birodalmi német ifjak kiküldése révén méginkább erősítse és nemzetiszocialista hatás alá helyezze a népi németeket, illetve méginkább kiterjessze befolyását a befogadó országokra.

A kétoldalú szálak területén a legfőbb partner továbbra is Olaszország volt, mellyel a kapcsolatok a korábbi mederben folytak tovább, s néhány új mozzanattal (építészcsere, tisztcsere, megszállt területek bevonása, különleges alakulatok cseréje, AHS-diákok kiküldése) is gazdagodtak. A német látogatások fő iránya elsősorban Észak- és Közép-Olaszország maradt, délebbre szinte alig jutottak el HJ-csoportok, mint ahogy Dél-Tirol is erősen háttérbe szorult, ami részben a németiség áttelepítések miatt megcsappanat létszámának, másrészt az olasz ellenkezésnek volt betudható. A negyvenes évekre a GIL is megpróbált lépést tartani a Hitlerjugenddel, de ez többnyire csak a létszám tekintetében sikerült. S bár egyes jelek – így nemzetközi rendezvények szervezése, az EISZ kapcsán kialakuló nézeteltérések stb. – arra utaltak, hogy a GIL akár konkurenciát is jelenthet a HJ számára, erre soha sem került sor. Az új formák mellett a kapcsolatok hangulatát továbbra is a nagy, reprezentatív rendezvények, a kultúra és a sport terén megvalósuló összejövetelek határozták meg. A másik nagy és kiemelt partnerrel, Japánnal fennálló kapcsolatok a háború alatt is szűk ke-

resztmetszetűek voltak, s már csak 6–6 fős vezetőségekre, közös rádióadásokra, követi és vezetői látogatásokra került sor, amelyek a háború második felére valószínűleg teljesen elhaltak.

A háborús körülmények közepette a két kiemelt partner mellett a HJ külföldi kapcsolatainak elsődleges célterülete Délkelet–Európa lett, ahol szinte minden ország a HJ partnere volt. Közülük a HJ számára a legkényelmesebb partner a német védállamként működő Szlovákia Hlinka–ifjúsága, illetve a teljes cselekvési szabadsággal rendelkező szlovákiai népi német ifjúság volt. A jó viszony eredménye volt, hogy a Protektorátus mellett Szlovákia volt a KLV legfontosabb területe, s számos alkalom adódott a kétoldalú kapcsolatokra, közös rendezvényekre, táborokra. Feltűnően intenzív volt a magas szintű kapcsolattartás, s ezt tükrözte, hogy Axmann még 1944-ben is látogatást tett Szlovákiában. Nem ilyen engedelmes, de nagyon fontos partner volt Románia, amely új államifjúsága felépítésénél a német mintákat vette figyelembe, s a Német Ifjúság számára is jó lehetőségeket biztosított. Romániával szintén rendszeresek voltak a magas rangú vezetői találkozások a lányok esetében is. Schirach sokat járt személyesen Romániában. Az alacsonyabb szintű kapcsolatok elsősorban a vezetőségeire irányultak, a HJ tancsapatokat is küldött Romániába. Az 1939–1940-ben még rendkívül intenzív kapcsolatok 1943 végére, de különösen 1944-re már csak a háborús tevékenység jegyében teltek, ráadásul 1944-ben már negatív hangulatváltás volt megfigyelhető Németország és a Hitlerjugend irányában.

Horvátország és Szerbia irányában csak nagyon gyéren rekonstruálhatók a kapcsolatok, de a HJ ezeken a területen is nagy hangsúlyt fektetett a népi német ifjúságok gondozására, de fontos partnerként kezelte az Usztasa ifjúságát is. A bolgár Brannik ifjúsági szervezetét már a harmincas évek második felétől német mintára építették fel, s a HJ különös szimpátiával fogadta, hogy Bulgáriában is alkalmazták az „ifjúság vezeti az ifjúságot” elvet. A kölcsönös utak és a vezetőképésben való együttműködés mellett a magas rangú látogatások is részét képezték a kapcsolatoknak. A Balkán délebbi részén a megszállt Görögországgal minimális volt az érintkezés, Albániával pedig teljesen megszűntek a korábban is nagyon szerény kapcsolatok.

Délkelet–Európa mellett a skandináv országok is fontos szerepet játszottak a HJ külkapcsolataiban. A legközelebb fekvő Dánia nem volt a leghatékonyabb terület, hiszen a BIV támogatása nélkül az itteni nemzetiszocialista ifjúság nem tudott megállni a lábán, s a megszálló Németország és ifjúsága ellen érthető módon negatív volt a hangulat. A HJ látogatások súlypontja továbbra is a dániai németiség települési területeit érintette, melynek ifjúságát itt szintén Német Ifjúságnak nevezték. Norvégiában kedvezőbbek voltak a feltételek, s a norvég náci ifjúság is készséges, a HJ mintáit mindenben követő partner volt. A magas szinten is élő kapcsolatok révén gyakran került sor nagy, propagandisztikus rendezvényekre. A korábban oly fontos partnerül szolgáló, a háború miatt az egységesülés útjára lépő finn ifjúsággal a háború alatt alig rekonstruálható valamilyen kapcsolat. A semleges Svédország ifjúsága a Hitlerjugenddel fennálló kapcsolatait arra a minimális szintre akarta korlátozni, hogy azok ne szakadjanak meg, s a háború után ismét fejleszthetővé váljanak. Így a Hitlerjugenddel kapcsolatban álló svéd cserkészek a háború alatt mindvégig nagyon tartózkodó magatartást mutattak, s jobbára csak udvariassági szintű kontaktusok léteztek.

A polgárháborúban kivézt Spanyolország 1940-ben látott hozzá, hogy a Falange mozgalmon belül felépítse egységes államifjúságát, amit nem utolsósorban a Hitlerjugend segítségével kívánt megvalósítani. A háború idejére a szálak azonban már csak szórványos jelleggel bírtak, s főleg a lányok léptek az intenzívebb kapcsolatok útjára, ami Jutta Rüdiger és Pilar Primo de Rivera elkötelezettségének és jó viszonyának következménye volt. Portugália is folytatta saját államifjúsága felépítését, de a Hitlerjugenddel már csak minimális szinten tartotta a kapcsolatokat.

Nyugat–Európa a német megszállás következtében gyökeresen eltérő követelményeket támasztott a Hitlerjugenddel szemben. Franciaországban a HJ próbált ugyan partnert keresni, de a megszállt részen a külügyminisztérium akadályozta meg ebben, a Vichy–Franciaország ifjúságával pedig annak széttagoaltsága miatt nem számoltak. Így az egyetlen jelentős működési terület Elzász és Lotharingia maradt. Elzász példaképe volt annak, hogy miként lehet egy a korábban is HJ gondozásában álló német ifjúságot zökkenőmentesen beilleszteni a HJ-struktúrájába. Ennél kissé nehezebb helyzet alakult ki Lotharingiában, ahol a német nyelvismeret és a németiség sokkal gyengébb pozíciókkal rendelkeztek, mint Elzászban, így itt az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is csak jóval később sikerült bevezetni. Hollandiában már eltérő volt a megoldás, hiszen ezeket a területeket semmilyen formában nem kapcsolták a HJ birodalmi struktúrájához. Az itt létrehozott parancsnokságnak ezért a Birodalom nyugati HJ-területeinek segítségével foglalkoznia kellett az itteni HJ kiépítésével, illetve a holland náci ifjúság megerősítésével, s birodalomhoz kötésével. Miután a HJ minden nehézség és intrika ellenére sikeres tevékenységet folytatott itt, a holland náci ifjúságot 1944-ben a Hitlerjugendbe is átvették. Belgiumban jóval kisebb volt a fogadókészség a HJ törekvései iránt, meg kellett elégedni a germán testvériség elfogadásával. Eupen–Malmedy beillesztése a birodalomba Elzászhoz hasonlóan zökkenőmente-

sen lezajlott, a Hitlerjugendet megerősítették, s 1940 végén már itt is minden birodalmi HJ-előírás érvényben volt. Belgium fennmaradó részében a Hitlerjugend a helyi náci jellegű ifjúságot támogatta, s kötötte mind erősebben magához. Luxemburgban a helyi ifjúság átvétele a Mosel-vidék HJ-terület bábáskodása mellett szintén gond nélkül zajlott.

A Hitlerjugend számára az igazi kihívást azonban az újonnan megszerzett keleti területek felépítése jelentette. A hatalmas terület, a rossz feltételek és a népi németek birodalomba telepítésének elhúzódása közepette a Hitlerjugend keleti bevetésének kulcsszerep jutott, hiszen a már korábban is itt élő, s most ide áttelepített németeket minél előbb be kellett illeszteni a német népközösségbe, s a nemzetiszocializmus meggyökereztetése csak a fiatalok esetében lehetett hatásos. Ezt szolgálták már az áttelepülő táborokban bevezetett kor szerinti elkülönítés, illetve a Hitlerjugendben honos világnézeti testnevelési, védfelkészítési, kulturális és szociális tevékenységek körülményekhez mért megvalósítása. A tartósabb hatás érdekében a Hitlerjugend védőkezét azokról sem vette le, akik már végleges helyükre települtek. Mivel a HJ a háborús körülményekből fakadó általános vezetőhiány miatt a keletre kivezényelt HJ, s főleg BDM-vezetők ezreinek áldozatos tevékenysége mellett sem tudott teljesen megbirkózni a feladattal, s a jövőre nézve is kulcsfontosságúnak bizonyult, hogy a gondozott ifjakkól is életképes és hatékony vezetőréteget neveljenek ki, a tábori ifjúság esetében elsőrendű feladat volt a leendő vezetők kiválasztása és kinevelése.

A legeredményesebb munkát keleten a birodalomhoz tartozó egykori lengyel területeken, vagyis Danzig–Nyugat-Poroszországban, a Wartha-vidéken és a Kelet-Poroszországhoz csatolt új területeken sikerült elérni, ahol a nyelvi problémák és a keletről való elmenekülés, valamint a kezdeti lassú tempó ellenére sikerült az ifjúság hetven százalékát a Hitlerjugendben összefogni, sőt az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is bevezetni. A Fő kormányzóság kb. 24 ezer fős birodalmi és népi német ifjúságát a területi széttagoltság miatt csak nehezen lehetett egyben tartani, s így itt csak 1943-ban sikerült bevezetni az ifjúsági szolgálati kötelezettséget. Az igazán nehéz munka azonban az 1941 nyarán polgári közigazgatás alá bocsátott megszállt keleti területeken várt a Hitlerjugendre. A leginkább szervezett munkára csupán a Baltikum adott lehetőséget, különösen a viszonylag nagyobb német közösséggel rendelkező Litvánia, ahol a birodalmi leginkább elérő színvonalon sikerült folytatni a HJ tevékenységét, s az itteni ifjak kb. egy harmadát bevonni. Lettországon és Észtországon a viszonylag kis számú német ifjúság csak szerény munkát tett lehetővé. Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztríában a helyi németeket a Német Ifjúság soraiban gondozták, s elsősorban szociális ellátásuk, szakmai és iskolai képzésük állt előtérben. A munka hatékonyságának fokozását a birodalmi HJ-partnerségek megteremtésével, illetve színjátzó és más csoportok ide vezénylésével, a helyi ifjúság birodalomban való képzésével próbálták emelni.

A Cseh–Morva Protektorátusban a cseh ifjúság ellenséges szellemiségét és németellenességét egy ifjúsági kuratórium felállításával próbálták orvosolni, amelynek az ifjúsági szolgálati kötelezettség alapján minden cseh fiatal tagja volt. A német felügyelettel, de cseh vezetés alatt álló kuratórium tevékenysége pozitív eredményeket hozott, a cseh ifjúság kivette részét a háborús segélyszolgálatból, néhányan jelentkeztek a Fegyveres SS-be is, de a legfontosabb mégis csak az volt, hogy sikerült a megszállók és a megszállottak között modus vivendit találni. A cseh ifjúságot a helyi Hitlerjugend ellenőrizte, amelyet szintén sikerült az egész Protektorátus területén kiépíteni. A birodalmi jelenlétet fokozta a KLV keretében itt tartózkodó sokezer német gyerek.

1944-re a kapcsolatok szinte teljesen elsorvadtak, és az ifjúsági kapcsolatok éppen úgy már csak a háborút szolgálták, mint bármi más. Erre az időszakra e tevékenység már nem is a Birodalmi Ifjúságvezetőség akaratán, hanem a Bormann vezette Pártkancellária és a Bohle irányítása alatt álló NSDAP AO kezében volt. A tényleges tevékenység először keleten maradt abba, majd a német katonai visszavonulás következtében 1944 végére – 1945 elejére már a birodalomhoz tartozó területeken is erősen akadozott, majd örökre megszűnt.

VIII. HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ IDEJÉN

VIII. 1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel

A Magyarországgal fennálló kétoldalú kapcsolatok a háború első felében megmaradtak a korábbi szerény szintjükön, további visszaesés egyelőre nem volt megfigyelhető. Több látványos látogatásra került sor, s a Magyarországnak tett további területi engedmények következtében minden korábbinál szélesebb lehetőség nyílt a magyarországi németiség megszervezésére.

1939 ősztől több olyan látogatásra került sor, amikor a BIV magas szinten képviseltette magát. 1939 novemberében Bukarestből hazatérve tért be Budapestre *Lauterbacher*, a BIV külügyi hivatalvezetője, hogy találkozzon a magyar ifjúsági vezetőkkel és átadja nekik Schirach üdvözlését. Mindenképpen tárgyalni akart a Leventét vezető *Kiss* tábornokkal és a cserkészeket irányító *Papp Antallal*. A Kissel folytatott tárgyaláson részletesen megvitatták a magyar és a német ifjúságnevelés feladatait, Kiss helyettesével, Mathee ezredessel pedig a „*soha meg nem szakított, a Haditengerészeti HJ ez évi látogatása révén megerősített együttműködés*” részleteit beszéltek meg. *Lauterbacher* tájékoztatást kapott arról, hogy a Levente várakozásaival szemben a kormány és a parlament elfogadta az ifjúsági otthonépítés programját, ami a Leventét felkészületlenül érte. Mathee már ekkor felvetette, hogy Magyarország e cél megvalósítása érdekében igénybe vehetné Németország tapasztalatait, s kilátásba helyezte egy HJ-építész többhónapos foglalkoztatását tanácsadóként. *Lauterbacher* viszont nagyon szkeptikusan távozott Budapestről, mert óriási különbséget látott a román és a magyar ifjúsági vezetés között, s kifogásolta a Budapesten uralkodó bürokratikus és komor atmoszférát, ami szerinte a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokra is gátlón hatott.¹

1939. december 15. és 23. között *Fink*, a BIV román és magyar referense látogatott Bukarestbe és Budapestre, hogy pontosítsa a román és a magyar ifjúsággal 1940-re elhatározott munka programját. *Fink*et a magyar leventeotthon-építési program támogatása végett *Kösters* területi építész is elkísérte. A leventeparancsnok helyettesénél tartott megbeszélés során *Kösters* felvázolta a HJ ifjúsági otthonainak szervezetét, s felajánlotta a német segítséget a magyar otthonépítési programban. A következő napon más tisztek és magyar építészek bevonásával folytatódott a megbeszélés. *Kösters* ezúttal képekkel, vázlatokkal, tervekkel is bemutatta a német gyakorlatot. Mathee ezek után kérte fel 1940. január végén egy előadás megtartására a Levente megyei otthonépítési megbízottai részére. *Kösters* természetesen elfogadta a felkérést. *Fink* jelentésében megemlítette, hogy szervezeti és anyagi nehézségek miatt nagyon szerteágazó hálózat biztosan nem fog létrejönni Magyarországon. Kiemelte, hogy mivel Magyarországon a közösségi est nem foglal el központi helyet az ifjúság nevelésében, nagy csapattermekre nincs szükség. Ennek ellenére a leventevezetés számára az egyes részletek terén (ifjúsági, területi, vidéki és tradíciókhoz kötött építési mód, belső berendezések, építészeti kialakítás) a HJ-otthon volt a példa. *Fink* a nagy érdeklődésre tekintettel elérendőnek tartotta az óvatos, nem feltűnő német irányítást, sőt a lényegi német vezetést is. Ezért javasolta, hogy Budapesten és még egy nagyvárosban 2–3 levente-otthont építsenek fel német minta alapján, amelyek tervezése és kivitelezése lényegében német befolyás alatt állt volna. Ezen kívül törekedni akart arra, hogy az állandó építészeti tanácsadás révén befolyást szerezzen a levente otthonépítési megbízottjára, hogy a német ráhatás a külsőségekben is megmutatkozhasson. Az erőteljes német építészeti fölénynek a magyar ifjúságot készséges együttműködésre kellett sarkallnia. Egy további bizalmas beszélgetésen Mathee viszont közölte *Fink*kel, hogy még nem tudja, hogy milyen formában valósul meg a tanácsadás *Kösters* részéről, de úgy vélte, hogy január végéig megszületik a döntés. *Fink* mellel azt vette ki Mathee szavaiból, hogy egyszer szívesen ellátogatna Németországba, hogy ott személyesen is megismerhesse a HJ létesítményeit. *Fink* ezért *Lauterbacher* egyetértésével azt javasolta, hogy hívják meg Matheet egy vagy két munkatársával együtt január végén vagy február elején Németországba, amit azért is szerencsésnek tartott, mert Mathee még soha nem volt Németországban, s számolt vele, hogy előbb vagy utóbb ő lesz a magyar ifjúságvezető. A látogatás nyilván elősegíthette az egyelőre hezitáló magyar fél döntését is ebben a kérdésben. Mivel *Fink* arról is tudott, hogy 1940 tavaszán készültek felállítani a Lányleventét, javasolta, hogy Mathee-val együtt a Levente lánymegbízottját is hívják meg, hiszen itt kezdettől fogva döntő jelentőségű

¹ AA an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 2. November 1939 – PAAA, Budapest, 176; Dr. Garben, 6. Dezember 1939 – PAAA, R 27135; *Lauterbacher* an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

volt, hogy mind szervezetenként mind az ott végzendő feladatok alapján ne a cserkészmintákat kövessék, hanem a BDM-t vegyék alapul.²

A BIV Magyarország mind erősebb német befolyás alá vonására indított nagy offenzíváját jelezte a propagandaanyagok fokozott magyarországi terjesztése is. 1940-ben a BIV a hadsereggel, a haditengerészettel és a légierővel közösen állította össze a „*Német Ifjúság Hadi Könyvtára*” (Kriegsbücherei der Deutschen Jugend) című sorozatot, amit nemcsak a német fiatalok nevelésére akartak hasznosítani, hanem lehetségesnek tartották a magyar fordítást is. A BIV a követséget kérte fel közvetítőnek az ügyben. A magyar minisztérium szívesen vette a közvetítést és érdeklődést mutatott a füzetek iránt, sőt különösen érdekelt a magyar fordítás lehetősége, hogy a füzetek olyan leventékhez is eljuthassanak, akik nem tudtak németül. Ez végül valóra is vált, 1940-ben a követség már azt jelentette a minisztériumnak, hogy hónapok óta terjesztik a füzeteket, amelyből addig kb. 5 jelent meg, német és magyar nyelven egyaránt. A füzetek Magyarországon a *Szebb Jövőt! Kiskönyvek* sorozatban jelentek meg, s a miniszteri utasítás alapján minden területi leventeparancsnoknak gondoskodnia kellett arról, hogy azok minél szélesebb körben ismertté váljanak. Havonta egy füzet kiadását tervezték. 1941 közepéig 12 füzetet fordítottak magyarra.³

1940 júliusában és augusztusában a Keleti vidék főkörzet 42 fős színjátszó csoportja Romániába, Bulgáriába és Magyarországra tervezett látogatást. Az út állomásai között szerepelt volna Bukarest, a birodalmi német ifjúság tábora Sinaiban, Brassó, Predeal, Breaza és újra Bukarest, majd Bulgáriában Várna, Plovdiv, Szófia, utána ismét Románia, ahol több tábort kerestek volna fel, s Temesvárról érkeztek volna Budapestre, majd 5 napos balatoni tartózkodás következett volna. A Romániával egybekötött bolgár látogatásra a román politikai helyzet megváltozása miatt nem került sor, de a csoport 1940. augusztus 8. és 17. között Magyarországra ellátogatott. Célja volt a magyarországi német kolónia és a birodalmi német ifjúság számára előadások tartása, főleg Budapesten és a Balatonnál. Elka von Wedel, a Külügyi Hivatal BDM-referense a követségtől érdeklődött, hogy a magyar ifjúság előtt lehetséges lenne-e színjátszó vendégszereplés. Mivel a birodalmi német ifjúság Magyarországon a KLV-től eltekintve nem tartott nyári táborokat, a követség a budapesti kolónia előtt is a magyar ifjúságnak tartandó előadásokat javasolta. Ez ügyben a kapcsolat létrehozását *Fritz Kroméra*, a BIV budapesti megbízottjára hagyta. Erdmansdorff követ csak a sváb falvak meglátogatását tartotta aggályosnak. A csoport programján két mesejáték, egyszerű játékok, 2–3 bábelőadás, két figurális és emberárnyékjáték, gimnasztika, két–három tánc és számos népi és nyári ének, kantáta szerepelt. Ezen kívül alkalmas volt a csoport vidám reggeli ünnepek, bajtársi estek celebrálására, valamint kelet–porosz estek megrendezésére.⁴

1940 novemberében Blomquist területvezető irányításával egy 180 fős HJ-csoport indult Romániába, amely rövid időre Budapesten is megállt. A Keleti pályaudvaron rendezett fogadáson egy Levente-osztaggal kíséretében részt vett Kudriczy István⁵ ezredes, a Leventék új országos parancsnoka. Német részről az NSDAP AO országos csoportvezetője, a követség egyik képviselője, a BIV magyarországi képviselője, a birodalmi német ifjúság vezetője és a sajtó képviselői voltak jelen. A bukaresti látogatást követően a csoport ismét megállt Budapesten, s a Levente és a HM meghívására két napig maradt is.⁶ A küldöttséget november 14-én a Keleti pályaudvaron a honvédelmi miniszter, Budapest, az I. hadtest-parancsnokság és a Levente képviselői fogadták egy levente-díszszázad és egy leventezeneke kíséretében. Az ünnepélyes fogadás után a csoport a Ludovika Akadémiára menetelt, a csapat 13 vezetője a Gellért Hotelben kapott elhelyezést. Délután 15 csoportban városnézésre került sor, a vezetőket pedig a német követségen fogadták. A követségi fo-

² R/JF, Abschrift Partei 12600, 18. Dezember 1939; Fink an die Dienststelle, 3. Januar 1940 – PAAA, Budapest, 176; R/JF Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Budapest und Bukarest, 8. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 176, R 98886.

³ Deutsche Gesandtschaft Budapest an Otto Hatz, Kgl. Ung. Honvédministerium, 17. August 1940; Hatz an Gesandtschaftssekretär Frahne, 7. Oktober 1940 – HL, HM, 1940/eln. B. o., bev. tétel. 45803; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 24. Dezember 1940 – PAAA, R 66699; Grenz- und Auslandsamt. Rundbrief. Abschrift, 5. Dezember 1940 – PAAA, R 66699. A füzeteket természetesen más országokban is terjesztették, többek között még Tahiföldön is. – Übersicht über das bisherige Ergebnis des Runderlasses vom 2. März 1940 Inf. 2387 betr. Ausbau und Verbreitung von 13 Heften der Reihe „Kriegsbücherei der deutschen Jugend“, im Ausland – PAAA, R 66699; M. kir. Honvédelmi Miniszter a Német ifjúsági háborús füzetek lefordítása és megküldése tárgyában – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, II 1346, 48. doboz, 107/kt.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. Juni 1941 – PAAA, 66699, 278735. o.

⁴ R/JF Auslandsamt an das AA, 27. Juni 1940 – PAAA, R 98920; R/JF Auslandsamt an den Gesandten Erdmannsdorf, 28. Juni 1940 – PAAA, Budapest, 176; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest, 29. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 176. A BIV a csoport 1939-es lettországi sikereire is utalt, mivel Henry Esp frissen kinevezett NSDAP országos csoportvezető, aki különösen támogatta ezt a kezdeményezést, éppen Lettországból érkezett. R/JF Auslandsamt an das AA, 8. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 176.

⁵ Vitéz Kudriczy (Haiser) István (1896–1969) egész életét a katonai pályának szentelte, részt vett az első világháborúban. A két világháború közötti időszakban fokozatosan lépett feljebb a ranglétrán, fontosabb pozíciókat a harmincas évek végétől töltött be. 1938 és 1940 között a Hadiakadémia tanára, 1940-től a vezérkari főnökség 6. osztályának vezetője, majd az OTT alelnöke. 1941. augusztus 1-én ezredesként került a HM 40. osztálya élére, s egyben a leventék országos parancsnoka lett. 1942-től Bély helyettese. 1943 elejéről különböző csapatszolgálati megbízásokat is kapott. 1945-ben hadtestével Németországba vonult vissza, majd angol fogságba esett. 1946 tavaszán kiadták a magyar hatóságoknak. A népbíróház háborús bűnösnek nyilvánította, 12 évi fegyházra és politikai jogai gyakorlásának 10 évi felfüggesztésére ítélte. 1956-ban szabadult, és az USA-ba emigrált. – Az Ilnetov munkanaplója, i. m., 327–328. o.

⁶ DNB, Eigendienst, Nr. 311, 6. November 1940, 8. o. – PAAA, R 99008.

gadáson részt vett a honvédelmi miniszter, Werth vezérkari főnök, Kudriczy leventevezető, több tiszt, Karafiáth Jenő főpolgármester, a város többi képviselője, valamint, Esp NSDAP-vezető, Eitel HJ-vezető, Krome BIV-megbízott. Este a Vígadó előtt volt térizene, majd egy dunai sétahajózásra került sor. Másnap reggel egy kis létszámú a HJ és a Levente delegáltjaiból álló csapat megkoszorúzta a német katonai temető emlékművét, majd a teljes alakulat a Hősök terén koszorút helyezett el a magyar hősök emlékművénel. A koszorúzás után ismét városnézésre került sor, közben megtekintették a Feszty-körképet, majd visszatértek a Hősök terére, ahol a millenniumi emlékművel ismerkedtek. A térről gyalogmenetben indultak a várba, közben megálltak a Hitler és a Mussolini téren⁷ is, ahol a német, illetve az olasz himnusz is eljátszották. Megtekintették a parlamentet és környékét, az akadémiát, majd a Lánchídon keresztül az alagút-hoz mentek, onnan pedig busszal a Halászbástyához. A Mátyás-templom, a Szent István-szobor után a királyi várba mentek, ahol a honvédelmi miniszter fogadta őket, a tervezett kormányzói fogadás elmaradt. A HM által adott ebéd után, amelyen a magyar közélet számos jeles képviselője részt vett – többek között Erdmansdorff követ és a német katonai attasé –, a honvédelmi miniszter és Erdmansdorff mondott beszédet, a Magyar Művelődés Házában a HJ és a Levente közreműködésével ifjúsági előadást tartottak, amelyen sportbemutatókra, akrobatikus produkciókra, tánc- és énekelőadásokra került sor, majd a HJ a budapesti rádió stúdiójába ment, ahol zenei és énekelőadást tartott. Este ugyancsak a Magyar Művelődés Házában a Kalotaszegi Ballada-csoport népi előadását tekintették meg. A küldöttség 16-án utazott haza, az állomáson ismét ünnepélyes búcsúztatásra került sor, Schenker ezredes a határig elkísérte őket.⁸

A visszaúton tett látogatás a követségi jelentés szerint átütő sikert hozott. A HJ „*egészséges, friss kinézete, egyúttal öntudatos és fegyelmezett magatartása*” mindenhol nagy lelkesedést váltott ki. A követség megjegyezte, hogy a magyar fél is mindent megtett, hogy a budapesti látogatás a lehető legnagyobb sikerrel járjon. A fogadás a kormányzó-nál betegség miatt elmaradt. A követség közölte, hogy Magyarországon valóban megfázási hullám van, vagyis Horthy betegsége nem politika jellegű. Más magas rangú személyiségek fogadták a HJ-ot, köztük Bartha honvédelmi miniszter és Budapest főpolgármestere. Mindenesetre jelzés értékű volt, hogy a kérdés német részről így merült fel. A magyar lapok többsége is lelkesedéssel, illetve tárgyilagosan tudósított az eseményről.⁹

1940-ben a BIV azzal a kéréssel fordult a külügyminisztériumhoz, hogy a sonthofeni AHS növendékeinek képzését elősegítendő augusztus és szeptember folyamán nevelőket kiküldjenek a külföldi német követségekre és a német népcsoportokhoz. Magyarország esetében a német követségen való tanulmányozást a külügy minden további nélkül támogatta, nem tartotta viszont kívánatosnak, hogy a Volksbundhoz is kiküldjenek egy HJ-vezetőt.¹⁰

1940 végén úgy tűnt, hogy Magyarország háromhatalmi egyezményhez való csatlakozását követően az ifjúsági kapcsolatok megélénkülhetnek. A BIV-nek legalábbis az volt az álláspontja, hogy a jövőben szélesebb körű kapcsolatot kíván ápolni a magyar ifjúsággal. Ezért is, nyilván a magyar és az olasz kapcsolatok szemmel tartása miatt is, a BIV jelentést kért a külügyminisztériumtól a GIL 1940 végi magyarországi látogatásának lefolyásáról és az ezalatt született megállapodásokról.¹¹ Elősegítette a viszony javulását a bécsi népcsoporttegyezmény megkötése 1940 nyarán, illetve Magyarország belépése a Szovjetunió elleni háborúba egy évvel később.

1941 valóban meglehetősen aktív évnek bizonyult. 1941 júliusában a Magyar Optikai Művek (MOM) Leventeegyesületének meghívására a Junghans cég (óragyártás, finommechanika) 25 tanulója látogatott Magyarországra. A delegációt Lochmann HJ-járásvezető vezette. A csoport ideje nagy részét a Levente balatoni táborában töltötte, majd július 28-án a MOM sport és zenei és táncelőadásokkal tarkított búcsúztató ünnepséget szervezett saját területén. A meghí-

⁷ Vagyis a Kodály-Köröndön és az Oktogonon.

⁸ Das Programm in Budapest detailliert – PAAA, Budapest, 176; Ankunft einer Hitlerjugend-Gruppe in Budapest. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 14. November 1940; Vertiefung der Freundschaftsbeziehungen zwischen Hitlerjugend und Levente. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 18. November 1940; Donnerstag treffen Hitler-Jungen in Budapest ein. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 14. November 1940; Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 15. November 1940; Der Besuch der HJ in Budapest. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 16. November 1940; Die Abreise der Hitler-Jugend aus Budapest. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176); Nr 307/5, 16. November 1940; Nr. 206/4, 15. November 1940, Nr 307/4, 16. November 1940 – PAAA, Budapest, 176; Meghívó a leventeifjúság a Budapesten tartozkodó Hitler-Jugend tiszteletére... – PAAA, Budapest, 176; Tee anlässlich der Anwesenheit der Hitlerjugend-Abordnung am Donnerstag, den 14. November – PAAA, Budapest, 176; Hitler-Jugend in Budapest. *DZ*, 16. November 1940, 3. o.; 190 Hitlerjungen kamen nach Budapest. *DZ*, 15. November 1940, 8. o.

⁹ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 18. November 1940 – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰ S Berlin Ausw. 114 6/8 1340 Etat, Deutsche Gsandtschaft Budapest, ohne Datum – PAAA, Budapest, 176.

¹¹ JfdDR Grenz- und Auslandsamt an das AA, 6. Dezember 1940 – PAAA, Budapest, 183. A GIL előretörését mutatta, hogy az olasz ifjúság Duce előtt tartandó padovai szemléjére 1940 októberében meg akarták hívni a levente küldöttségét is. Az olaszok 200 fős leventedelegációt vártak. A levente elfogadta a meghívást, s egy 160 fős alakulatot szándékozott kiküldeni. A szemlét követően a levente a GIL vendége volt négy napra Rómában is, ahol, a Forum Mussolinin német és japán vendégek, illetve magas rangú olasz személyiségek előtt katonai és tornagyakorlatokat, illetve táncokat mutattak be, majd katonáénekeket adtak elő. – Erre vonatkozó iratokat ld.: MOL, K 66, 478. cs., K 66–1940–III–9.

vás egy hosszabb távra tervezett együttműködés és ifjúságcseré kezdetét jelentette,¹² melynek további lefolyása azonban már nem követhető nyomon.

A thüringiai HJ, valamint a thüringiai és sváb BDM a birodalmi német ifjúság táborain vett részt, a Felső-dunai HJ a népi németeket kereste fel, a ruhr–alsó–rajnai és a felső–dunai BDM ugyancsak a népi németeket, de egyéni akció keretében (jellemzően magyarországi jelenség). Így Olaszország és Románia mellett az egyik legintenzívebb célterület 1941-ben Magyarország volt. Ezen kívül a Szudéta-vidéki és a Cseh–Morva Protektorátusból érkező HJ is felkereste a magyar ifjúságot.¹³

1941 fontos eseménye volt, hogy 1941 augusztusában Kudriczy meghívására Möckel törzsvezető vett részt a Szent István napi ünnepeken. A magyarországi látogatás fő célja az átalakulóban lévő magyar ifjúságnevelés megbeszélése volt. A követség az utazás ellen nem emelt kifogást, de nem javasolta, hogy Möckel népi német területeket is felkeressen, mint ahogy eredetileg tervezte. Az utat Wessely személyesen készítette elő Budapesten, pár nappal Möckel érkezése előtt.¹⁴ A vendégek előtt a honvédelmi minisztert Béldy képviselte, aki már elnyerte a HM hozzájárulását későbbre tervezett berlini és római utazásaihoz. A látogatás előtti napon Krome és Wessely kereste fel Béldyt, s a látogatással kapcsolatos megbeszélésen túl átadtak neki egy fényképalbumot a garmischi játékokról. Möckel megérkezése előtt egy nappal Béldy, Kudriczy és Lieszkovszky őrnagy¹⁵ összeállították a tárgyalásokon szóba kerülő témákat. Közöttük első helyen szerepelt a bécsi népcsoportegyezmény, a magyar ifjúsági rendelkezések, a magyarországi Német Ifjúság (DJ) kérdése, a sportversenyek, táborozások előkészítése. Utóbbira olyan bizottság felállítását tervezték, amely évről–évre lefektette a programot. A tárgyalások egyik célja volt, hogy tisztázzák a Magyarországon működő HJ és a Levente közötti polgári jogi és egyesületi viszonyt. Fejleszteni kívánták a jövőben a cseretáborozásokat, melyeket konkrétan a nyári breslauer játékok idején akartak megbeszélni, megtartva a magyar kezdeményezést.¹⁶

Möckel Lauterbacher külügyi hivatalvezető és a BIV Sajtó- és Propagandahivatalának vezetője, Dietrich, Wessely és Damson, az NSDAP birodalmi kincstárnokának képviselője (egyben a VoMi igazgatási főnöke) kíséretében augusztus 17-én érkezett Budapestre. Miután a magyar szervek fogadták, a német követségre látogatott, este pedig – Krome jelenlétében – Béldy adott fogadást számára a Duna-Palotában. Augusztus 18-án egymás után találkozott a vallás- és közoktatási miniszterrel, a honvédelmi miniszterrel, a vezérkari főnökkel és a miniszterelnökkel. Délután koszorúzott a Hősök terén, majd a német katonai temetőben. A koszorúzásokra a vezérkar, a főváros és a leventevezetés képviselőinek jelenlétében került sor, s részt vett rajta egy 70 fős HJ-kiüldöttség is, amely éppen Magyarországon tartózkodott. Möckel augusztus 19-e délutánján pedig már vissza is repült Németországba. A Dietrich von Jagow követ által adott követségi vacsorán a követség munkatársai mellett részt vett Lauterbacher, Wessely, további HJ-vezetők, Krome¹⁷ és Esp, magyar részről Béldy, Kudriczy és további tisztek és vezető beosztású személyek, köztük Tárczay–Felicides Román.¹⁸ A külügyminisztérium beleegyezését adta, hogy Möckel a követségen belül folytasson megbeszélést Basch Volksbund-vezetővel. A tárgyalások eredményesnek tűntek. A német fél elfogadta Béldy javaslatát, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség előkészítése kapcsán Budapesten egy kongresszuson vitassák meg a felmerülő kérdéseket (1942. má-

¹² Deutsche Gesandtschaft an das AA, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 176; Hitlerjugend in Ungarn. *DZ*, 30. Juli 1941, 6. o.; AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 19. Juni 1941 – PAAA, Budapest, 176.

¹³ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

¹⁴ [AA] an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 12. August 1941; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. September 1941 – PAAA, Budapest, 176; Telgeramm [Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA], 31. Juli 1941 – PAAA, Budapest, 176; Fernschreiben Nr. 502 vom 31. Juli 1941. Abschrift – PAAA, Budapest, 176.

¹⁵ Lieszkovszky Pál Alfréd (1900–1983) 1917 és 1920 között a Ludovika akadémia hallgatója volt, majd különböző csapatvezetői megbízásokat kapott. 1924 és 1929 között a Zrínyi Miklós Reálnevelő Intézet nevelője, majd ismét különböző katonai egységeknél teljesített szolgálatot. 1942–1944 között Béldy segédtisztje. 1945 nagy részét amerikai fogságban töltötte. 1946 őszén bocsátották el a tényleges szolgálatból. – Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 329–330. o.

¹⁶ Uo., 33–35. o.

¹⁷ A külügyminisztériumnak Krome esetében is problémái támadtak a BIV-vel, mivel kettejük között közvetlen levelezés állt fenn, amit a külügyminisztérium ellenzett. Számára az sem volt egészen világos, hogy Krome tkp. a BIV magyarországi megbízottja. Elrendelte ezért, hogy Krome ebben a minőségében is a követség alárendeltségébe tartozzon, s minden levelezést csakis a követségen keresztül folytasson, mivel fennállt annak veszélye, hogy a BIV olyan lépést tesz, ami nem áll összhangban a külügyminisztérium irányvonalával. – [AA] an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 26. November 1940 – PAAA, R 98886; Der Stellvertreter des Reichsjugendführers in Ungarn. *DZ*, 19. August 1941, 3. o.

¹⁸ Programm anlässlich des Besuchs des Bevollmächtigten Vertreters des Reichsjugendführers Stabsführer Hellmuth Möckel – PAAA, Budapest, 176. Tárczay–Felicides Román (1888–?) 1910-től dolgozott a VKM szolgálatában. Az első világháborús súlyos sérülése után hadirokkantként a Hadigondozó Hivatalban dolgozott. 1918-ban visszatért a kultuszminisztériumba, ahol Somogyi Béla titkára lett, a Tanácsköztársaság idején pedig Lukács görög beosztottja volt. 1918-ban a Szociáldemokrata Párt, később a Keresztény Nemzeti Párt tagja. Klebelsberg Kunó minisztersége idején miniszteri titkár, majd magasabb beosztásokba került. 1941 nyarától a VKM keretében a társadalmi sport és testnevelés vezetője. 1944 végétől államtitkár. 1945-ben elhagyta az országot, amerikai fogságba esett. A budapesti Népbíróság 1946-ban bűnösnek nyilvánította és életfogytiglani börtönre, illetve teljes vagyonelkobzásra ítélték. 1957-ben felfüggesztették büntetését, de 1958-ban ismét börtönbe került. 1960-ban közkegyelemmel szabadult. – Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 358–359. o.

jus 1-én), Bély egyúttal a tárgyalási témákra is javaslatot tett. Tisztázták, hogy Bély szeptember 5-én látogat Berlinbe.¹⁹

Az utolsó pillanatban azonban mégis rossz szájízzel zárult Möckel magyarországi látogatása. A problémát továbbra is a DJ engedélyezése körüli huzavona okozta. A magyar fél által előkészített tárgyalási jegyzőkönyvet a németek nem írták alá, mert szerintük abban csak olyan témák merültek fel, amiket már régen orvosoltak: így például a magyarországi birodalmi német ifjúság működése, a németországi magyar ifjúság, a birodalmi ifjúságvezetőnél alkalmazandó magyar ifjúsági összekötő kérdése, valamint a német állampolgárságú magyar ifjúság nevelése. A DJ és a magyarországi német népcsoport nem került megemlítésre. A német ellenjavaslatot viszont Bély nem volt hajlandó aláírni, mert annak megfogalmazásával nem értett egyet. A konkrét döntések helyett a német fél Bély olvasata szerint további megbeszéléseket indítványozott. Bély a szöveg átfogalmazását Baschnak tudta be, aki az eredeti, Bély álláspontja szerint a magyarországi német ifjúság helyzetét megnyugtatóan rendező javaslatot megváltoztatta, ezért kerülhetett bele, hogy a Volksbund is felterjeszti javaslatait a kormányhoz ez ügyben. Möckel ugyan elutazott, de munkatársai maradtak, akik a csorbát azonnal ki akarták köszörülni, s újabb tárgyalásokra tettek javaslatot. A végleges szöveget Kudriczy és Krome fogalmazta meg, amely egy kompromisszumos javaslatot jelentett. A magyar fél az ifjúság kapcsán ragaszkodott a meglévő törvények figyelembevételéhez, ahogy azt a népcsoportegyezmény is előírta. Az egyezmény és a fennálló törvények egyeztetése pedig a két kormány feladata lett. A magyar fél így semmivel sem nyújtott többet e tárgyalások során, mint amit már a népcsoportegyezmény is biztosított. A német fél nehezményezte azt is, hogy a magyarok a magyarországi német ifjúság világnézeti nevelését is csorbítani igyekeztek. A kompromisszum ez ügyben végül is az lett, ami a DJ alapszabályzatába is bekerült: nemzetiszocialista szellemű nevelés és a magyar államhűségre nevelés révén az összmagyar ifjúság állampolgári egységének megóvása.²⁰ A DJ ügye tehát sínen volt.

A HJ Möckellel egy időben Magyarországra látogató 64 (más forrás szerint 70) fős küldöttsége a honvédelmi miniszter meghívására már augusztus 5-én megérkezett. Budapesten a MOM Leventeegyesülete kísérte, s a fogadás után és másnap a Margit-szigeti séta, városnézés, ipari létesítmények megtekintése volt programon. A Margit-szigeti szabadtéri színpadon egy előadást is megtekintettek. Majd 7-én a küldöttség tovább utazott a Levente fonyódligeti táborába. Augusztus 17-én érkezett vissza Budapestre, hogy részt vehessen a Szent István napi ünnepségeken. 19-én a MOM rendezésében került sor ünnepélyes fogadásukra, zenés táncos előadásokkal. Az augusztus 20-i ünnepségek után a Hortobágyra tettek kirándulást. A kirándulás Debrecenben kezdődött, ahol a város nevezetességeinek megtekintése mellett, elmentek a nagyerdei fürdőbe is. A rendőrségi jelentés szerint atrocitásra is sor került. Egy HJ-csoport ugyanis állítólag bement az ortodox zsinagógába, és ott beverték az ablakokat, megtaposták a tóra-tekerceket. A neológ zsinagógában pedig könyveket szórtak szét. Mire a rendőrség a helyszínre ért, az elkövetők már nem voltak ott. A HJ egy része állítólag az utcán három zsidót is lefényképezett. A HJ-csoport mellé adott két levente pedig német anyanyelvű volt. Az ortodox hitközség elnöke nem tett feljelentést, mivel az anyagi kár jelentéktelen volt, s hajlandó volt a dolgot „gyerekes csíny”-nek tekinteni. A csoportot augusztus 23-án Bély Jagow jelenlétében búcsúztatta a Keleti pályaudvaron.²¹

A látogatás viszonzására Szentiványi József főhadnagy vezetésével a Levente ugyancsak 64 fős csapata utazott augusztus 13-án Németországba. Indulásukkor a Keleti pályaudvaron Jagow követ is megjelent. A csoport augusztus 29-én a hazaúton Bécsbe is betért két napra. A HJ ottani vezetése ünnepélyes külsőségek közepette meleg fogadtatásban részesítette a magyar delegációt, ami a szokásosat messze felülmúlta. A küldöttség megkoszorúzta a bécsi hősi emlékművet. Az éppen Breslauban tartózkodó Baldur von Schirach helyett Scharitzer járásvezető-helyettes fogadta a magyar ifjakat az NSDAP körzeti székházában. A főkonzul szerint a Levente látogatásának hivatalos körökben és a bécsi közönség előtt is nagy hatása volt, a magyar ifjak kitűnő katonai fegyelemmel léptek fel. A sajtó is megemlékezett a látogatásról.²²

¹⁹ Memorandum für den Herrn Deutschen Gesandten Obergruppenführer von Jagow, 23. August 1941 – PAAA, Budapest, 176.; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 35–37. o.

²⁰ Uo.

²¹ Másolat a 13.736/1941. VII. res. B.M. sz. iktatmányból. Magyar Királyi Rendőrség Debreceni Kapitánysága, 1941. augusztus 26. – MOL, K 28, 158. cs., K 28–331.ME–1941–D–21087; K 63, 199. cs., 21/7. tétel; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 38. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 170. o.

²² Magyar királyi főkonzul Bárdossy László külügyminiszternek, 1941. augusztus 31. – MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel; Ungarische Staatsjugend in Wien. *Wiener Kronen-Zeitung*, 31. August 1941; Ungarische Staatsjugend in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel); Levente-Feierlichkeit zu Ehren der Hitler-Jugend. *DZ.*, 22. August 1941, 5. o.; Besuch der Hitler-Jugend, August 1941 – Tageseinteilung – PAAA, Budapest, 176; 64 Levente ins Reich gefahren. *DZ.*, 13. August 1942, 4. o.

Béldy szeptemberi látogatását a tervezett szeptember 5-e helyett 9-re módosították. Ő maga azonban mégsem utazott, hanem maga helyett vezérkari tisztekből álló csoportot javasolt. A kérdésben Kroméval is egyeztetett. Mint az eddigiekből is látszik, a magyar ifjúsági vezetés mindvégig próbált két vasat a tűzben tartani, s nem kötelezte el magát egyoldalúan a HJ mellett. A tapasztalatszerzés másik területe továbbra is Olaszország maradt. Mindezt erősítette az az adott pillanatban bekövetkező egyszeri hatás is, hogy a vezérkar élén a németbarát Werth Henriket Szombathelyi Ferenc követte, akinek első teendője volt, hogy tárgyalásokba bocsátkozzon a magyar csapatok frontról történő kivonásáról.²³ Nincs információnk, hogy a csoport valóban járt-e Németországban, s ha igen, milyen tapasztalatokkal tért haza. A kettőséget mutatta, hogy december közepén olasz és német sportvezetők egyszerre tartózkodtak Budapesten. A velük érkező drezdai Kreutz kórus a Budai Vigadóban adott koncertet a Leventének. Mindenesetre Kroméval a kapcsolattartás rendszeres volt, s a magyar–német ifjúsági kapcsolatok mellett a Volksbund-ifjúság volt az egyik fő téma.²⁴

A javuló viszonyt továbbra is beárnyékolta, hogy a HJ sajtójának szándékos vagy véletlen pontatlanságai a háború alatt is folytatódtak. Egy a szlovákiai ifjúsági szolgálat számára készített kiadványban például Magyarországot azok között az országok között említik meg, amely az első világháborút követő békerendszer értelmében Németországtól területeket kapott. Kifogásolta emellett a magyar diplomácia azt a megállapítást is, hogy Magyarországon 800 ezer fős németiség él, és azt is, miszerint a mai Szlovákia lakosságának fele a 14. században félig német volt, s létszámukat csak a magyarizálás csökkentette le. A magyar követség kérte a korrekció végett a német külügyminisztérium szíves közbenjárását.²⁵ Mindenesetre ez az ismétlődő jelenség a magyar–német ifjúsági kapcsolatok kétarcúságát is mutatta.

Aktív kapcsolatokat és az európai ifjúsági együttműködésben való további magyar részvételt hozta az 1942-es év. 1942. március 21-én a bécsi HJ rádiós színjátszó csoportja tartott előadást a Pesti Vigadóban, ahol klasszikus zeneműveket játszottak. 19-én Szegeden, 24-én Sopronban is felléptek.²⁶ 1942. március végén Béldy Axmann meghívására pár napos látogatást tett Berlinben, ahol megbeszéléseket folytatott a két ifjúság együttműködéséről. Béldy ott tartózkodása alatt tanulmányozta a HJ munkatervét, iskoláit, táborait. Fogadta őt Tschammer birodalmi sportvezető is, majd Sztójay követ is. A Collegium Hungaricum (CH) udvarán a berlini leventék előtt megkoszorúzta a hősök emléktábláját. 1942 tavaszán Béldy ismételten hangot adott annak az óhajának, hogy Bécsben felkereshesse Schirach birodalmi vezetőt. Béldy látogatása nem hivatalos jellegű lett volna, s több más ismerőst is felkeresett volna. Schirach készségét fejezte ki a látogatás iránt, így hazafelé Béldy megállt Bécsben, ahova egyébként Kowarik bécsi HJ-területvezető meghívására érkezett. Schirach a Ballhausplatzon villás reggelit adott a vendég tiszteletére, s Béldyt nagyon meleg fogadtatásban részesítette. Schirach a reggelit követő megbeszélés során különösen a magyar leventeintézmény fejlődése és szervezete, valamint a magyar ifjúság előkatonai képzése iránt érdeklődött. Este Kowarik adott szűk körű vacsorát, majd Schirach a Furtwängler vezénylete alatt álló bécsi filharmonikusok koncertjére invitálta Béldyt.²⁷

A körüludvarlás nyilvánvalóan az Európai Ifjúsági Szövetség terve miatt következett be, s még 1942 nyarán is tovább folytatódott. Schirach 1942 júliusában további megbeszélést folytatott a bécsi magyar főkonzullal, amelyen a weimari ifjúsági találkozóról ejtettek szót. Schirach ezen kiemelte, hogy a magyar csapat milyen jó benyomást tett rá, mind teljesítménye, mind külső megjelenése kiváló volt. Különösen méltatta a női ifjúság egyenruháját. Schirach azt is megjegyezte, hogy „a magyar ifjúsági szervezet a legutóbbi időben oly eredményeket ért el, hogy nézete szerint rövidesen hivatva lesz az új Európa ifjúságában vezető szerepet betölteni.”²⁸ Utóbbi kijelentés arra vonatkozott, hogy az Axmannal folytatott tárgyalásokon Béldynek már ekkor felajánlották az EISZ előkatonai képzési munkabizottságának vezetését, üdvözölték, hogy végre elfogadták a DJ alapszabályzatát, megvitatták a KLV magyarországi kiterjesztését, amihez számoltak a Levente segítségével. Béldyvel közölték, hogy a BIV új budapesti megbízottja, Schumacher főjársvezető lesz, és udvariasan kérdezték meg, hogy az 1942-es német–magyar együttműködés (csere, utak stb.) kapcsán Magyarországnak vannak-e még kívánságai. Emellett természetesen Magyarországot is meghívták a weimari–firenzei seregszemlére.²⁹

²³ Ormos Mária, Magyarország a két világháború korában 1914–1945. Csokonai Kiadó, Debrecen 2006, 314. o.

²⁴ Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 48., 50., 56., 71., 135., 139–141. o.

²⁵ Magyar Királyi Követség Pozsony Bárdossy László külügyminiszternek, Pozsony, 1941. április 16.; Königlich Ungarische Gesandtschaft an das AA, 30. April 1941 – MOL, K 63, 199. cs., 21/7. tétel.

²⁶ Chorkonzert der Hitler–Jugend. *Deutsche Zeitung*, 11. März 1942, 6. o.; Rundfunkspielschar Wien der HJ. *Deutsche Nachrichten*, 13. März 1942, 4. o.

²⁷ An das AA Abteilung Inland (I). Einladung des ungarischen Staastjugendführers Béldy nach Wien, 4. März 1944 – BArch, NS 28/120, 239. o.; Magyar Királyi Főkonzultus Kállay Miklós ideiglenes külügyminiszternek és miniszterelnöknek, Bécs, 1942. április 2. – MOL, K 63, 204. cs., K 63–2169–1942–21/7; Zusammenarbeit der reichsdeutschen und ungarischen Jugendorganisationen. *DZ*, 29. März 1942, 4. o.

²⁸ Magyar Királyi Főkonzulátus Kállay Miklósnak, Bécs, 1942. július 2. – MOL, K 63, 204. cs., K 63–4446–1942–21/7.

²⁹ Besprechungspunkte mit Béldy – BArch, NS 28/117, 18. o.

Béldy bécsi tartózkodása alatt látogatást tett a bécsi magyar kolónia leventéinél is. A konzulátus által tartott fogadáson a leventecsapatot a Collegium Hungaricum udvarán szemlélte meg. A helyi leventecsapat 1942. május 31-én alakult és 4 hónap leforgása alatt már szép teljesítményt ért el. A csoport létszáma a magyar kolónia létszámának állandó változása miatt erősen ingadozott, de a növekvő leventetoborzás miatt növekvő tendenciát mutatott. 1942. szeptember végén a létszám 32 fő volt. Aggodalomra adott okot azonban, hogy a csoportnak csak egyik fele beszélt tökéletesen magyarul, míg a másik része csaknem elfelejtette már anyanyelvét, de az is látszott, hogy a nyári balatoni nyaralás jótékony hatással volt rájuk. A magyarul nem tudók nyelvtudása is bővült, és nemzeti érzésük is erősödött. A levante által előírt gyakorlatokat rendszeresen végezték, tudtak magyar dalokat és érdeklődéssel hallgatták a nemzeti tárgyú előadásokat. A CH-ban ezenkívül felújítás alatt állt a tornaterem és egy másik helyiség a leventék számára, Béldy pedig arra is ígéretet tett, hogy a szükséges felszereléseket is biztosítják.³⁰

1943 már messze nem volt ilyen mozgalmas éve a kétoldali kapcsolatoknak. 1943 nyarán Dr. Tóth B. Zoltán utazott Németországba, ahol Bécsen és Münchenen keresztül elérte útja fő célpontját, a sonthofeni AHS-t, ahonnan Weimaron keresztül Berlinbe utazott, majd Braunschweigban kívánta felkeresni a HJ akadémiáját. Összességében tehát a HJ iskoláit és egy tábort kívánt megtekinteni. Mivel pedagógus volt, leginkább a képzés és az iskolázás milyensége, a kiválasztási szempontok és az alkalmazott módszerek iránt érdeklődött. Tóth állítólag előzetes levelében Béldy megbízására azt jelezte, hogy a magyar ifjúság nevelését német minta alapján akarják megvalósítani, de a németek azt vették ki szavaiból, hogy valójában csak a magyar nemzetre alkalmazható dolgokat kívánta átvenni. Németországban azt is figyelemreméltónak találták, hogy Tóth nem hivatalos személyként viselkedett, és mindig is ilyen benyomást tett. Mindenesre a bécsi HJ-terület elküldte neki meghívóját, hogy részt vehessen az AHS-tanulók számára rendezett utolsó kiválasztó tanfolyamon a területi vezetőiskolában, Plankenbergben. Tóth ezt követően június 20-án már Münchenbe érkezett, ahol a terület létesítményeit akarta megismerni, köztük elsőként a sonthofeni AHS-t. A BIV egy alkalmas HJ-vezetőt kért mellé a területtől, s mivel nem hivatalos látogatásról volt szó, a fogadásokat és a sajtóértesítést kerülendőnek tartották. Tóth június 28-án érkezett Weimarba, 2–3 napot töltött Thüringiában, ahol egy védfelkészítő tábort tekintett meg, és a HJ szociális létesítményeivel ismerkedett.³¹

1943 augusztusában Kokas Eszter leventealeányvezető³² járt Németországban a HJ meghívására, hogy tanulmányozza a HJ működését és létesítményeit. Kokas Sztójay jelenlétében fogadta Axmann is. A berlini látogatás után Kokas elsősorban a lányok háborús bevetését tanulmányozta a HJ egyes területein.³³ Szintén 1943 augusztusában fordult a berlini magyar követség azzal a kéréssel a BIV-hez, hogy egy 15 fős hallgatókból és leventékből álló csoportot küldene Németországba vendégszereplésre. A csoport népviseletben lépett volna fel és művészi előadásokat tartott volna. Schmidt hivatalvezető közölte, hogy alapvetően üdvözlendő egy ilyen szándék, és a német ifjúság is bizonyosan jól fogadná a látogatást, de az evakuálási intézkedések miatt olyan nagy technikai nehézségekbe ütközne ennek az útnak a megszervezése, hogy inkább az út elhalasztását javasolta. A szállítási nehézségek és az általános berlini helyzet augusztusban nem tette tehát lehetővé az utat.³⁴

Béldy németországi megbízottja 1944 januárjában jelentette be Axmannak, hogy a birodalom azon területein, azokban a városokban, ahol nagyobb csoportokban élnek leventeköteles magyar ifjak, meg szeretnék alapítani a leventecsapatokat. A felmérések szerint Grazban, Münchenben és Braunschweigban volt nagyobb számú magyar fiatal. Grazban kb. 100 fős volt ez a fiatalság, Münchenben 15–20, Braunschweigban 20–35 fővel számoltak. A követség utasította az illetékes főkonzulátusokat és konzulátusokat az előkészületek megkezdésére.³⁵ Addig csak a berlini Collegium Hungaricum működtetett Levente-csapatot.³⁶

1944 februárjában a magyar követ adta át a külügyminisztériumnak az Axmannak szóló meghívást Magyarországra. Béldy vezérezredes a magyar kormány nevében hívta meg a német birodalmi ifjúságvezetőt. A meghívásban jelez-

³⁰ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

³¹ NSDAP HJ Gebiet (27) Wien Auslands- und Volkstumsabteilung an das RJG Auslands- und Volkstumsamt, Wien, 15. Juni 1943 – BArch, NS 28/120, 241. o.; Auslands- und Volkstumsamt (Fink) an NSDAP HJ Gebiet Hochland, 15. Juni 1943 – BArch, NS 28/120, 243–244. o.

³² Kokas Eszter egyetemi magántanár, a Budapesti Egyetem Élettani Intézetének adjunktusa. – Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 325. o.

³³ Ungarns Levente-Führerin bei Axmann. *Berliner Börsen-Zeitung*, 3. März 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 202. o.).

³⁴ RJF Auslands- und Volkstumsamt (Schmidt). Besuch einer Gruppe ungarischer Studteneten und Levente-Angehöriger in Deutschland – BArch, NS 28/120, 240. o.

³⁵ Országos ifjúsági vezető németországi megbízottja az IHNETOV-nak, Berlin, 1944. január 24. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

³⁶ 1944 februárjában a külügyminisztérium felhívta a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külföldi és Népiségi Hivatal figyelmét arra, hogy az 1942-es weimari ifjúsági találkozó óta a magyar díjnyertes kapcsán semmilyen pozitív fejlemény nem történt. A külügy szerint ideje volt már, hogy a két magyar díjazottnak megadják a végleges és várt ígéretet arra, hogy ösztöndíjat kapnak a bécsi Zenei Főiskolán. AA an das Auslands- und Volkstumsamt der RJF, 2. Februar 1944 – BArch, NS 28/120, 238. o.

ték, hogy szerencsésnek találnák, ha a látogatás úgy valósulna meg, hogy Axmann március 15-én Budapesten tartózkodhatna, mert a Levente a magyarországi HJ-tal közösen készült nagygyűlésre. A látogatás célja a fegyveres leventeszervezet megtekintése és a magyarországi HJ-csoportok felkeresése lett volna. Axmann eleget téve a kérésnek március 13. és 16. közé tette magyarországi látogatását. Basch azzal a kéréssel fordult Axmannhoz, hogy látogassa meg a magyarországi németiséget is, különösen annak ifjúsági tevékenységét szemlélje meg. Axmann erre készségesnek mutatkozott, s feltételezte a külügyminisztérium egyetértését is. Axmann magával vitte Schmidtet, a Külügyi Hivatal vezetőjét, személyes referensét és adjutánsát, Jühringet, valamint három katonai kitüntetett HJ-vezetőt.³⁷ 1944 augusztus 1. és 20 között a BIV és a VoMi megállapodása révén 40 AHS érkezett Magyarországra, hogy részt vegyen a Német Ifjúság mezőgazdasági kisegítő munkáiban (Landhilfeeinsatz).³⁸ 1944 második fele azonban már leginkább az evakuálásokról szólt, melyek során különösen a nőket, kisgyerekeket, majd a 10–14 éves korosztályt menekítették ki a közeledő Vörös Hadsereg elől. 1944 végén pedig már az is szóba került, hogy a Hitlerjugend a Levente és a „Szálasi Ifjúság” soraiból toborozzon személyzetet a légvédelmi ágyúkra (Flak-Helfer).³⁹

VIII. 2. Hitlerjugend Magyarországon

A Magyarországon élő német állampolgárok az 1940-es évekre már többféle szervezetben voltak összefogva. Az NSDAP mellett fontos volt a Magyarországi Birodalmi Németek Egyesülete (Verein der Reichsdeutschen in Ungarn), a Birodalmi Német Iskola Egyesület (Verein Reichsdeutsche Schule). 1940. április 4–7-én alakult meg a Német–Magyar Társaság, amelyre a HJ részéről meghívták Lauterbachert. A Leventétől nem vett részt senki, Basch meghívásáról pedig azért mondtak le, mert ezzel is demonstrálni akarták, hogy a szervezet nem foglalkozik népiségi munkával. 1941. január 1-től kezdte meg tevékenységét a Német Tudományos Intézet (Deutsches Wissenschaftliches Institut). 1941-ben Német otthon nyílt Kassán és Kolozsvárott is. Budapesten már a húszas évektől német férfikar működött. Létezett német könyvkereskedés is.⁴⁰

Az NSDAP magyarországi csoportjának tényleges, hierarchikus kiépítése 1940-ben vett lendületet, amikor is bejelentették, hogy mindenhol létrehozzák a támaszpontokat, amelyek egyúttal a DAF szerepét is ellátják. Minden támaszpont területén meg akarták szervezni a német iskolákat, vagy szükség esetén vándoriskolákat, hogy minden német gyerek német nyelvű oktatásban részesülhessen. Ahol ez nem volt megvalósítható, ott németországi oktatást helyeztek ki látásba. Évente a nyári vakáció idején háromhetes táborozáson nemzetiszocialista nevelésnek kívánták alávetni a gyerekeket.⁴¹

1940-ben az NSDAP magyarországi szervezete a következő területi tagolódást mutatta. A budapesti helyi csoport magába foglalta az óbudai, Gellért-hegyi sejt (benne budafoki blokk), krisztinavárosi, erzsébetvárosi, ferencvárosi, Hitler téri (IV. és VI. kerület), józsefvárosi, lipótvárosi, svábhegyi, rózsadombi (ezen belül számozott blokkok I-től V-ig), városligeti (blokkok VI-VII) és kőbányai sejteket (Zellen). A sejteken belül blokkokat valószínűleg folytonosan számoztak, nem minden sejtben újrakezdve. Budapesten kívül további helyi csoportok működtek Újpesten (benne a váci sejtrel, sashalmi blokk és dunakeszi blokk), Kispesten (benne kispesti, pestszentlőrinci, pestszenterzsébeti és csepeli blokkok), Sopronban, Győrben (benne a székesfehérvári sejtrel, Rajka–mosoni blokkal). Ezekon kívül támaszpont (Stützpunkt) működött Szentgotthárdon, Érsekújváron (galántai sejtrel), Salgótarjánban, Kassán, Ungváron, Debrecenben, Kolozsváron, Szegeden, Pécsen, Nagykanizsán, s önálló sejt volt Nagyvárad. A kőszegi támaszpontot 1940. augusztus 31-én a sopronihoz csatolták, a kecskeméti pedig felosztották a szegedi támaszpont és a kispesti helyi csoport között. A székesfehérvári önálló támaszpontot október 15-én csatolták a győrihez, illetve egy részét a budapesti és a nagykanizsai egységekhez sorolták. A második bécsi döntés után 1940. december 31. hatállyal a szatmári sejtet a birodalmi németek hazavándorlása miatt feloszlatták, területét Debrecenhez csatolták. Az egri támaszpont a vezető hazavándorlása miatt szűnt meg, területét felosztották a szomszédos támaszpontok között. Ezekkel a változásokkal a ma-

³⁷ Verbalnote [Königlich Ungarische Gesandtschaft Berlin] an das AA, 23. Februar 1944 – PAAA, R 29794, 109766. o.; U.St.S.Pol.Nr. 11 – PAAA, R 29794; Notiz betr. Besuch des Reichsjugendführers in Ungarn, 1. März 1944 – PAAA, R 29794, 109791–109792. o.

³⁸ Reichsführer SS, Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, 13. Juli 1944 – PAAA, R 100 429.

³⁹ Vö. LR Dr. Reichel an Gruppenleiter Inland II, 26. September 1944 – PAAA, R 100 347; Situation in der Volksgruppe, Budapest, 22. November 1944 – PAAA, R 100 961, 416578–416580. o.

⁴⁰ Deutsch–Ungarische Gesellschaft, Band 2, 1939–1940 – PAAA, R 61313; Deutsche Verbände in Ungarn [1940 végi közlés] – PAAA, Budapest, 175.

⁴¹ Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.

gyarországi országos csoport átszervezése lezajlott. 1941-ben Magyarország további területi gyarapodásával került a magyarországi országos csoport alá az újvidéki sejt, amely négy blokkra oszlott. A muravidéket a nagykanizsai támaszponthoz, az attól északra fekvő, Magyarországhoz csatolt területet a szentgotthárdi támaszponthoz, a Baranya-háromszöget pedig a pécsi támaszponthoz csatolták. 1942 augusztusában megreformálták az NSDAP területi felépítését. A blokkok méretét csökkentették, így számuk növekedett, a sejteket a fővárosban pedig hozzáigazították Budapest kerületeihez.⁴² Az 1940-es években viszonylag szabadon, de állandó rendőri megfigyelés alatt működött a szervezet, amelynek rendezvényeit rendre több száz ember látogatta. „*Ha mi a Birodalmon kívül élünk is, de szívünk állandóan hazánkon függ. Nekünk itt Magyarországon jó dogunk van, de mondhatnám azt, hogy túl jó is a dolgunk.*”⁴³

A magyarországi NSDAP élén 1940 közepén változás következett be. Graeb addigi országos vezető a budapesti nagykövetségen lett konzul. Utódja, a Lettországból érkező Henry Esp 1940. május 1-vel foglalta el új tisztségét. A magyar külügyminisztérium jó propagandalehetőséget látott abban, hogy a magyarországi német kisebbség körében elterjesszék, hogy Esp Lettországból a németek birodalomba telepítésének egyik élharcosa volt. A német kolónia helyettese már Graeb alatt is Max Hallfart volt. A kolónia vezetőemberei közé tartozott még a VB helyi tudósítója, aki egyben a követség sajtóattaséja is volt, 1941-ben Dr. Richter, majd Krome. A Téli segély vezetője Strupe Rezső, míg a budapesti kerület vezetője Curt von Seutter volt.⁴⁴ Hallfart tulajdonképpen országos szervezési vezetői (Landesgruppenorgansiationsleiter) pozíciót töltött be. Az NSDAP kulturális hivatalának vezetője (Kulturamt) Mechler volt, de működött Film- és Rádióhivatal (Amt Film und Funk) is. Az országos iskolázási vezető (Landesschulungsleiter) irányította az Iskolázási Hivatalt, működött a Német Munkafront szervezete Körpe irányításával és a KdF is, melynek élén Josef Grepmeier (Landesgruppen KdF-Wart) állt. A KdF-en belül további hivatalok működtek Német Népképzésügyi Hivatal (Amt Deutsches Volksbildungswerk), Amatőr Fotó- és Film-Munkakör (Arbeitskreis „Amateurfoto- und Film”), Szabadidő Hivatal (Amt Feierabend), ezen belül Zene Munkakörrel (Arbeitskreis Musik), KdF-Sporthivatal (Amt KDF-Sport), ezen belül Női Gimnasztika Osztállyal (Abteilung Frauengymnastik) és Női Vívás Osztállyal (Abteilung Frauenfechten). Az Országos Asszonyszövetség (Landesfrauenschaftsleiterin) élén Friedel Seuberlich állt, aki a soproni konzulátuson dolgozott. A budapesti német kolónia saját sportegyesülettel is rendelkezett Deutscher Turnverein Wacker Budapest néven, amelynek Mackensen sportpályája (Kampfbahn, ma a Vasas SC pályája a Fáy utcában) vasárnaponta a teljes német kolónia találkozóhelye volt. Az NSDAP rendezvényein rendszeresen részt vettek a követség munkatársai. Az NSDAP AO Magyarországi Országos Csoportja hivatalos lapja a Deutsche Nachrichten volt, amely 1941. január 1-től már nem havi-, hanem hetilapként jelent meg.⁴⁵

A Külföldi Szervezet tagjainak az AO általános irányvonalának megfelelően előírta, hogy „*Magatartásukból mindig és mindenki láthassa azt, hogy ők Európa legelső vezető nemzetének fiai. Az őket vendégül látó nemzetek fiai is természetesen büszkék hazájukra és ezért soha se fölényeskedjenek velük szemben. Bízbanak és ez látsszék is meg raj-*

⁴² *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 5/1940, 25. Dezember 1940; *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1940, 30. September 1940 – PAAA, Budapest, 153; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitányság jelentése, 1940. május 28. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. I.; *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 3/1941, 15. August 1941; *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 – PAAA, Budapest, 153; Umbau. *Deutsche Nachrichten*, 21. August 1942, 1. o.

⁴³ Magyar Királyi Rendőrség Budapest Főkapitányság. Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. *Deutsche Nachrichten*, 6. März 1942, 2. o. 1941-ben Érsekújváron és környékén 89 német állampolgár élt, ebből 15 év alatt 24 fő (10 férfi és 14 lány), a többi 15 év feletti volt (25 férfi és 40 nő). Ezen kívül komolyabb német kolóniák éltek Sopronban (534 fő), Győrben (100), Újpesten (154), Kispesten (67). Anzahl der laut Melderegister der Deutschen Gesandtschaft Budapest in Neuhäusel und Umgebung wohnhaften deutschen Staatsangehörigen; Der Staatssekretär und Chef der Auslandsorganisation im Auswärtigen Amt an die Gesandtschaft Budapest, 29. Mai 1941. Veranstaltungen der Landesgruppe der NSDAP – PAAA, Budapest, 153.

⁴⁴ Esp korábban Rigában élt, s 1933 előtt kereskedősegéd volt, majd a magyar hatóságok értesülése szerint fanatikus nemzetiszocialista érzülete miatt nevezték ki országos csoportvezetővé, ő volt a német kisebbség áttelepítési akciójának egyik fő szervezője. Felesége lett nő volt. „*Esp egyszerű származása következtében a társadalmi érintkezésben nagy mértékben áll alsóbbrendűségi komplexumok hatása alatt.*” Az érsekújvári vezető Hans Kengott, majd Franz Ulmann. A soproni támaszpont vezetője, Adolf Schöffner helyettese Rudolf Stoschitzky volt. Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminiszternek, 1940. április 11. – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; A Magyarországon élő birodalmi németek új Landesgruppenleitere – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminiszternek, 1940. március 29. – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Jelentés 1940. május 3. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–17676; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai Osztály, Jelentés 1941. május 16. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1941–208–18624; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. *Deutsche Nachrichten*, 6. März 1942, 2. o.; Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.

⁴⁵ Feldpost. *Deutsche Nachrichten*, 29. Juli 1942, 4. o.; Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitányság. Jelentés 1940. június 12. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–15869.; Deutsche Gesandtschaft an Legationssekretär Siegfried im AA, 29. November 1937 – PAAA, R 29851; PAAA, Budapest, 175.

tuk a feltétlen német győzelemben. Ne legyenek türelmetlenek, a legnagyobb nyugalommal és tudatos bizonyossággal dolgozzanak a győzelemért.”⁴⁶

Az ifjúság országos vezetője továbbra is Eitel volt, akit a Peruból kivándorolt tanár, Heinz Schlicht, majd 1944-ben Günter Prager követett, aki egyúttal a Szudéta-vidéki HJ-terület vezetője is volt. A budapesti német követség ifjúsági hivatalát a BIV megbízottja, Friedrich Schumacher irányította, egy KLV-specialista, aki korábban a BIV Külföldi Német Ifjúság, illetve Birodalmi Német Ifjúság Külföldön főosztályait irányította, s aki megbízottként Fritz Kromét váltotta.⁴⁷

1939-ben novemberében a magyarországi Országos Ifjúságvezetőséget új munkaanyaggal és felszereléssel látták el. A munkaanyag tartalmazta az új munkairányelveket, a szolgálati előírásokat, továbbá a közösségi estekre készült mappákat a téli időszakra. Küldtek még sport- és hangszereket is. A küldeményt Wessely személyesen hozta Budapestre, miután hasonló küldetésben járt Bukarestben is. Vagyis a magyarországi HJ működését is hozzá kívánták igazítani a háborús körülményekhez. Magyarországon az ifjúsági szolgálati kötelezettség a birodalomhoz hasonlóan érvényben volt (1940 elejétől az egyes területi egységeknek bejelentési kötelezettségük volt), de 1940 végén erre ismét nyomatékosan felhívták a figyelmet, ami arra enged következtetni, hogy ebben a tekintetben is voltak hiányosságok. A magyarországi HJ gyűjtéseket szervezett, és megrendezte a szakmai versenyeket (Berufswettkampf) is. Az első döntőt Sopronban tartották. Eitel a Hitler-Jugend Magyarországon is részesült lövészeti kiképzésben. A 18 év feletti férfiak részére Magyarországon is működött az SA, amelyben ugyancsak folyt lövészeti és véd kiképzés. 1942. június 14-én délután a Mackensen sportpályán tartották a Hitlerjugend sporttüneményét a budapesti birodalmi német iskola leventecsapatával együttműködve.⁴⁸

Továbbra is rendszeresen zajlott a magyarországi HJ-vezetők képzése, amely részben a birodalomban folyt. 1941 júliusában 5 lány 16 napot töltött az Ossiacherseenél Landskornban, ahol két tanfolyamon is részt vettek, barkácsolással és színjátszó csoporttal kapcsolatos ismereteket szereztek. A tanfolyamok mellett világnézeti nevelés, egyéb programok és kirándulások is a program részét képezték, s látogatást tettek HJ-vezetők, illetve a villachi BDM és HJ táborban.⁴⁹

A külföldi ifjúsági szervezetek vezetőinek 1944. júniusi megbeszélésén a legfőbb téma a véd felkészítő táborok helyzete volt, illetve a külügyminisztérium engedélyének tisztázása, hogy azokon népi német ifjak is részt vehessenek. Itt dönt el, hogy a königsdorfi tábort a véd felkészítő táborok áthelyezési akciója keretében Magyarországra teszik át. A tábor vezetője Eduard Preissler törzsvezető és SS-Obersturmführer volt, a kiképzők az SS és a Wehrmacht kötelékéből érkeztek és 15-en voltak. A tábor 200 fiatal képzésére volt alkalmas. Az áthelyezés tervezett időpontja 1944. július 2-a volt, és a feladattal Prager főjárásvezetőt bízták meg. Magyarország esetében a feltétellel alkalmas fiatalok felkészítését végző táborok áthelyezése került szóba, amihez Edmund Veessenmayer magyarországi birodalmi megbízott nemcsak hozzájárulását adta, hanem anyagi támogatást is ígért. Felhívta viszont a figyelmet a rossz elhelyezési lehetőségekre. Az áthelyezendő táborok között volt a königsdorfi (40. terület), a rehfeldei (4) a bartnigi (4) és a rabi (Wien 27) tábor.⁵⁰

A táborok áthelyezése mellett felmerült véd felkészítő táborok kialakítása a népi német fiatalok számára is, amelyeket a birodalmi táborok mintájára kívántak felállítani. A táborokban a DJ és a népcsoport befolyását minimális szinten tervezték tartani, vagyis az csak látogatásokra, kívánságok megfogalmazására terjedt volna ki, amiről végső soron a BIV döntött. A táborok vezetőit a BIV és a Fegyveres SS egyetértésével nevezték ki, s munkájuk során a BIV alárendeltségébe tartoztak. A felügyeletet a BIV magyarországi megbízottja gyakorolta.⁵¹

⁴⁶ Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság, Politikai Osztály, Jelentés 1942. május 29. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1942–208–21936.

⁴⁷ Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság, Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. *Deutsche Nachrichten*, 6. März 1942, 2. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 34. o.

⁴⁸ HJ–RJF an die Dienststelle, Abschrift Partei 12100, 18. November 1939 – PAAA, Budapest, 183. 1941-ben a HJ részt vett abban a gyűjtőakcióban is, amelynek célja hanglemezek és hordozható lejátszók gyűjtése volt a frontra. A HJ tagjai december 29. és január 5. között keresték fel a családokat. *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 – PAAA, Budapest, 153; Másolat a .../1941. VII. res. B. M. számú iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 200 cs., K 63–1941–21/7.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitányság jelentése, 1940. május 28. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága jelentése, 1942. március 12. MOL, K 63, 204. cs., K 63–1942–21/7.; Sopron az SA-képzéshez például alkalmas terület rendelkezésre bocsátását kérték a hatóságoktól, amit megtagadtak. Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága jelentése, 1941. október 4. MOL, K 63, 204. cs., K 63–1942–21/7. Mindezt egyértelmű jelnek vélték, hogy az SA csakis a magyarországi kolónia katonai kiképzését látja el. Másolat a .../1941. VII. res. B. M. számú iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 200 cs., K 63–1941–21/7.; Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 12. Juni 1942, 4. o.

⁴⁹ Sommerlager 1941 Landskorn. *Deutsche Nachrichten*, 3. April 1942, 4. o.

⁵⁰ Der persönliche Referent des RJF an das Auslands- und Volsktumsamt (Hauptbannf Fink), 24. August 1944; Telegrammschreiben, Gauleitung Oberschlesien, Gebiet Oberschlesien NSDAP RJF. WE-Lager in Ungarn, 14. Juni 1944 – BArch, NS 28/119, 1–2. o.; RJF Auslands- und Volsktumsamt Hauptabteilung I (Fink) an den Stabsführer der RJF, 4. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 7. o.

⁵¹ RJF Chef der Hauptabteilung II (Schlünder) an Gebietsführer Prager beim Reichsbevollmächtigten des Großdeutschen Reiches in Budapest,

Az első áthelyezett védfelkészítő tábor 1944. augusztus folyamán Eleken (Komáromtól 10 kilométerre) kezdte meg működését egy vidéki kúriában és 150 fiút fogott össze. A háború utolsó fázisában a táborok működtetése elég anarchikus lehetett. Prager ezért a táborok létrehozása kapcsán tájékoztatta a hivatalt, hogy az nem úgy megy, hogy bármely HJ-terület megbízottjai Magyarországra jönnék, hogy itt táborokat létesítsenek.⁵²

1944 szeptemberében az SS birodalmi vezére rendelkezése alapján elkezdődött a 14 éves kor alatti ifjak és a nők evakuálása a szerb Bánátból, Észak-Erdélyből és Horvátországból először Magyarországra, Dél–Dunántúlra. A férfiak maradtak a német településterület biztosítására. A fiatalok idősebb évjáratának kiképzését a Német Csapat (Deutsche Mannschaft, DM) és a felsőbb SS- és rendőri vezető (Höherer SS- und Polizeiführer, HSSP) látták el koprodukcióban, így az ifjúság védfelkészítése ezen a területen különösen fontos volt. Elsőként a birodalmi határ közelében Magyarországon három védfelkészítő tábor felállítását határozták el, ezért is Prager felelt. Tisztázni kellett, hogy küldtek-e még az Eisentrattenban és Sommereggben működő táborokba horvátországi és bánáti fiatalokat, mivel ezeken a helyeken már nem tartották tanácsosnak a védfelkészítő táborok felállítását. De ehhez ki akarták kérni a népcsoportvezetők, a HSSP véleményét is. Tisztázni kellett, hogy a három Magyarországon felállítandó táborba behívhatók-e ezekről a területekről az ifjak. Szlovákiában két védfelkészítő tábort terveztek, s már folyamatban volt a táborvezető és a kiképzők rendelkezésre bocsátása.⁵³

A táborok felállításához azonban be kellett szereznie a Führer engedélyét is, mivel pár hónappal korábban a magyarországi KLV-t leállították, és minden birodalmi német fiatalot visszaküldtek a birodalomba. Magyarországon a BIV megbízottja a táborokhoz minden előkészületet megtett és beszerezte a magyar hatóságok engedélyét is. A Führer viszont megtiltotta a tervek végrehajtását, ami nyugtalanságot okozott mind a magyar szerveknél, mind pedig a népi német területeken, mivel spekulációra adott okot a területre vonatkozóan. Esp nem vitatta, hogy a Führernek bizonyos oka volt erre a döntésre, de kötelességének érezte, hogy felhívja a figyelmet annak kihatásaira.⁵⁴

VIII. 3. A Német Ifjúság Magyarországon

Magyarországon a kormány befolyásával és felügyeletével működő, kulturális jellegű *Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülete* (Ungarländischer Deutscher Volksbildungverein, UDV) nem hogy egy autonóm németiség szervezete nem volt, de még a hazai németiség érdekképviseletét sem tudta ellátni megfelelő hatékonysággal. Így a magyarországi német mozgalmon belül az új generáció nem világnézeti fordulatot hirdetett – annak ellenére, hogy egyesekre a nemzetiszocializmus már a 30-as évek elején hatást gyakorolt –, hanem csupán olyan jogi státust követelt a hazai németiségnek, mint amilyennel a szomszédos államok német kisebbsége már több mint egy évtizede rendelkezett, s amilyent a határon túli magyar kisebbség is követelt magának.⁵⁵ Érdekes módon a szomszédos államokban a magyar kisebbség éppen a némettel akart összefogni azokért a jogokért, amelyeket az anyaország viszont nem volt hajlandó biztosítani saját kisebbségei számára. Magyarországon azonban minden szomszédos országtól eltérően társadalmi és elsősorban lélektani szempontok is meghatározták a kisebbségekkel szembeni bánásmódot, olyanok, amelyek az elcsatolt magyar területekkel gazdagodó szomszédos országokban nem játszottak szerepet. Emellett a kisebbségek beolvastására törekvő politika néhány időszakról eltekintve régi tradíció volt már Magyarországon.

Függetlenül attól, hogy az újítók Magyarországon többségükben ugyan radikálisok voltak, de messze álltak a nemzetiszocialista világnézettől, a náci Németország illetékes szervei mégis a *Franz Basch* és *Richard Huss* nevével fémjelzett *Népi Német Bajtársak* csoportja (Volksdeutsche Kameradschaft) mellett tört lándzsát, amely ha nem is volt náci szervezetkezdemény, de mindenképpen a népközösség gondolatát hirdette meg, s a kisebbségi harcban hatékony támogatást remélve az anyaországhoz fűződő kapcsolatokat erősítését szorgalmazta.

Az új, egyelőre illegálisan működő szervezet hamarosan két tűz közé szorult. Egyrészt számítani lehetett arra, hogy Németországból erőteljes nyomás alá kerülhet a szervezet, másrészt a magyar kormány továbbra is elzárkózott a meg-

24. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 8. o.

⁵² Der Beauftragte des Reichsjugendführers in Ungarn an das Auslands- und Volkstumsamt der RJF, Budapest, 12. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 9. o.

⁵³ Auslands- und Volkstumsamt. Betr.: WE-Lager in Ungarn, 15. September 1944 – BArch, NS 28/119, 3. o.

⁵⁴ Esp an die Leitung der Auslandsorganisation der NSDAP, dátum nélkül – BArch, NS 28/119, 4. o.

⁵⁵ *Spannenberger Norbert*, Nemzetiszocialista népcsoportpolitika Délkelet-Európában a II. világháború kitöréséig. In: *Lengvári István – Vonyó József* (szerk.), *Népek együttélése Dél-Pannóniában. Tanulmányok Szita László 70. születésnapjára*. Pro Pannonica – Magyar Történelmi Társulat, Pécs 2003, 426–427. o.

lévónél nagyobb jogok megadásában (sőt az iskolák terén éppen visszalépés következett be). Ebben a szituációban Basch és köre viszont csakis Németország segítségére számíthatott, illetve a magyar revíziós törekvések erősebb németországi támogatásáért cserébe éppen a Németország részéről kikényszerített engedményekre. Így a trianoni revíziót különböző formában, de mindvégig szem előtt tartó magyar külpolitika ezért a német segítség fejében, először kénytelen volt hozzájárulni a Népi Német Bajtársak mozgalmának legalizálásához, s ennek hozományaként engedélyezni a *Magyarországi Németek Szövetsége* (tulajdonképpen Népszövetsége, Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU) elnevezésű magyarországi német szervezet létrehozását Franz Basch vezetésével, majd két évvel később, 1940-ben az ún. *népcsoportegyezményt* is megkötötte a Harmadik Birodalommal.

A Volksbund alapszabályzatát tekintve azonban nem volt egyéb, mint a németiség kultúrszervezete, s így egyelőre nem váltotta be sem Baschék, sem pedig a náci német birodalmi vezetés hozzáfűződő reményeit. A bécsi népcsoportegyezmény – biztosítva a Volksbund jogi személyként való elismerését és lehetővé téve a hazai németiség kizárólagos képviselőjét, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a Basch-féle irányzat a „gleichschaltolt” német népiségi politika egyetlen Németországban akceptált szervévé vált – viszont már lehetőséget biztosított arra, hogy létrehozzák a Volksbund különféle alszervezeteit, tagozatait, és a nemzetiszocialista szellemiségnek is szabad út nyílt. Ezek egyike 1941-től a magyarországi német ifjúság összefogását tűzte ki célul.⁵⁶ Így Magyarországon a német kisebbség csak kb. 15 évvel később érte el azokat a jogokat, amelyeket tőle keletre és délre már jóval korábban élvezett az ottani németiség. A németiség szervezésének kizárólagos joga egyúttal azt is jelentette, hogy a szervezetben mindenféle nézet és eszmevilág előfordult, köztük a nemzetiszocialista is, amely azonban különösen a Volksbund kezdeti éveiben nem volt olyan meghatározó, mint ahogy korábban gondolták.⁵⁷

Az ifjúság valóban kulcskérdés volt a szervezet számára, hiszen a német népiség hanyatlását csak ennek a korosztálynak a tudatos német nevelésével lehetett visszafordítani. Ezt hangsúlyozta Basch eleki beszédében is: „*Ha az öregeket, az apákat és az anyákat már nem is tudjuk újra németté tenni, mert azokat már elrontották, tudjuk, hogy a fiatalság a mienk. Azt mi tűzön-vízen keresztül, minden eszközzel újra németté fogjuk tenni. ... Mert a német fiatalság menetelni fog...*”⁵⁸ Basch pedig már 1940 nyarán kérvényezte a „magyar jegyzők, tanítók és leventeoktatók felváltását és helyettük német anyanyelvűek alkalmazását”.⁵⁹

A magyar államapparátus és a német népiségi politika felerősödése óta folyamatosan „pángermán” veszéllyel riogatott magyar lakosság jelentős része már a Volksbund megalakulását sem nézte jó szemmel, különösen egy olyan szituációban, amikor a náci Németország az ország közvetlen szomszédjává vált. Ráadásul számos megnyilvánulásában maga a Volksbund is a „nagy szomszédot” idézte. A *Volksbund fokozatos radikalizálódására és egyre erőteljesebb nácifikálására* azonban csak a negyvenes évektől került sor, aminek elsősorban az volt az oka, hogy a Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi és délvidéki területek németisége erre az időre már javarészt mindenben eleget tett a németországi elvárásoknak, s általánossá váltak a náci szólamok és jelképek. Ráadásul a Volksbund szinte teljes mértékben Németország és az SS befolyása, illetve ellenőrzése alá került.⁶⁰

Ilyen körülmények között került sor a Volksbund ifjúsági tagozataként a *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend, DJ; ejtsd: „dé-jot”) megalapítására is, amely hasonlóképpen nem lelt meleg fogadtatásra. Az alapítás nemcsak a „pángermán veszély” fokozódását vetíthette előre, illetve a Volksbund utánpótlással történő megerősítését, hanem a magyar állami ifjúsági szervezettel, a Leventével való súrlódásokat is.

Magyarország volt a Németországban nyilvántartott és már említett hat népcsoport közül az egyetlen, ahol a magyar népi németek élete és szervezetsége még mindig nem felelt meg a német igényeknek. Megállapításaik szerint a bécsi egyezmény végrehajtása még 1941 folyamán is igen vontatottan haladt, de különösen sok kritika érte az iskolakérdést. A DJ magyarországi megalakítására is csak akkor került sor, amikor a szomszédos országok német szervezetei ifjaik számára kötelezővé tették a tagságot, s így 90–100 százalékos szervezetségi szintet értek el. Ezt a magyarországi Német Ifjúság annak ellenére sem érte el sohasem, hogy a Volksbund vezetője a háború után maga is elismerte, hogy a DJ volt a Volksbund egyetlen olyan szervezete, amelyben komolyabb nemzetiszocialista hatás érvényesült, amelynek érdemben sosem sikerült gátat szabni.⁶¹

⁵⁶ Az egyezmény szövegét lásd Deutsch–ungarisches Protokoll [Wiener Volksgruppenabkommen]. In: Spannenberger, Volksbund, i. m., 415–418. o.; *Halmosy Dénes*, Nemzetközi szerződések 1918–1945. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1982, 483–485. o.

⁵⁷ Vö. *Tilkovszky*, Volksbund, i. m.; németül *uó*, Ungarn und die deutsche Volksgruppenpolitik 1938–1945. Böhlau Verlag, Köln–Wien 1981.

⁵⁸ Gergely – Kiss, i. m., 232. o.; *Tilkovszky Loránt*, SS-toborzás Magyarországon. Kossuth, Budapest 1974, 24–30. o.

⁵⁹ MOL, K 28, 286. cs., 1944, 26051, 25284, 21037; Gergely – Kiss, i. m., 232. o.

⁶⁰ Vö. Spannenberger, Volksbund, i. m., 223–367. o.

⁶¹ Uo., 48–56. o.; *Gerhard Seewann – Norbert Spannenberger* (Hg.), Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch,

VIII. 3. 1. Ifjúsági szervezkedés a DJ megalapítása előtt

Egy 1928-ból származó, a magyarországi németiség helyzetét és igényeit taglalo emlékiratban már felvetődik annak a gondolata, hogy a főiskolákon és egyetemeken engedélyezzék a hazai német kisebbséghez tartozó ifjúság egyesületekbe tömörülését.⁶² A leventekorú ifjúság számára pedig olyan engedményt tartottak szükségesnek, hogy a Levente természetes magyar vezényleti nyelve mellett a német községekben és vidékeken a magyar nyelv mellett érintkező és oktató nyelvként a német nyelvet is használhassák. A magyarországi németiség helyzetét jól jellemezte, hogy hat évvel később, 1934-ben ezek a kifogások még mindig napirenden voltak, előrelépés 1941-ig egyik követelés ügyében sem történt.⁶³

E panaszok is mutatják, de a németiség általános helyzetéből is következett, hogy a legfőbb probléma igazából az volt, hogy a felnövekvő generáció felnőtt koráig nem élhette meg saját nemzetiségi voltát, a németiség szervezetei érdemben „nem fértek hozzá” a német ifjakhoz. A fiatalok ugyanis általában olyan óvodába jártak, ahol nem beszéltek németül, az állandóan a viták középpontjában álló iskolai képzés minden engedmény, a német nyelvű tantárgyak bevezetése ellenére többségében valóban elutasítóan állt a németiséghez mint kollektív közösséghez. A 12 évesen az iskolát elhagyó fiúk azonnal a Levente soraiba kerültek, amely a testi nevelés mellett a magyar államhoz és állameszméhez való hűséget kívánta a német fiatalok identitásának részévé tenni, s persze mindent magyar nyelven, magyar szellemben, adott esetben a fiatalok szándékos, máskor csak meggondolatlanságból elkövetett sérelmére. A tovább tanuló diákoknak – kevés kivételtől eltekintve – csak magyar középiskolák álltak rendelkezésre. Vagyis a németiség szervezeteinek éppen abban az életszakaszban volt kevés befolyása a fiatalokra, amikor azok kötődése, identitása kialakult. Az egyetlen terepet a család és a szabadidős tevékenységek jelentették (tánc- és éneksoportok stb.).⁶⁴ Ezt az amúgy sem kedvező helyzetet rontotta az a tény, hogy az UDV csak a 24 éves kor feletti németiség gondozására kapott engedélyt.

A későbbi Német Ifjúság kezdeti magjának és csírájának a Népi Német Bajtársak legifjabb generációját jelentő Ifjú Bajtársak (Jungkameradschaft) tekinthetők. A rendelkezésre álló szegényes forrásokból úgy tűnik, hogy ez a csoportosulás egyet jelentett a Bajtársak csoportján és később a Volksbundon belül is az ifjúság előtérbe helyezésével és azoknak az embereknek a tudatos együttműködését fémjelzte, akik később oroszánrészt vállaltak a DJ megszervezésében és működtetésében, így elsősorban Matthias Huberra (Huber Mátyás),⁶⁵ a későbbi országos ifjúságvezetőre és körére gondolhatunk.⁶⁶

Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn. Budapest 1945/46. Oldenbourg Verlag, München 1999, 368., 401. o.

⁶² Az 1924 végén alapított, német főiskolai és egyetemi hallgatókat tömörítő Suevia (Verinigung Deutscher Studenten Suevia) elnevezésű egyesület alapszabályzatát a magyar kormány még 10 év múltán sem fogadta el, bár működése elé sem górdított akadályokat, de így a szervezet tulajdonképpen a törvényes kereteken kívül működött. – Bellér, i. m., 28. o.

⁶³ Emlékirat a magyarországi német kisebbségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságairól és e kívánságok kielégítésére alkalmas módokról és eszközökről. – MOL, K 28, 109. cs., K 28–210–1929–C–1989; Die Wünsche der ungarländischen Deutschbewegung. Abschrift ohne Datum – BArch, NS 43/44, 40skk.; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 83. o.

⁶⁴ Matthias Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn. *Südosstdeutsche Rundschau*, 1942/3. sz., 166–173. o., itt 168. o.

⁶⁵ Matthias Huber 1915-ben született Pocsán. Budapesten a József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetem Mezőgazdasági Szakosztálya keretében működő Állatorvosi Főiskolán folytatott tanulmányokat. 1939 őszétől a ceglédi huszároknál teljesített szolgálatot mint karpaszományos tizedes. 1938. november 6-án Hegyhátmaróc községben egy búcsú alkalmával tartott vacsora utáni beszélgetés során 5-6 ifjú bajtárs előtt a következő kijelentést tette: „A magyaroknak el kell tűnni és helyette mindennek németnek kell lenni itt, ... a magyart lassan ki kell irtani. Hitler pár év múlva talán be fog jönni.” Huber ezen kijelentései miatt érthető módon bűnvádi eljárás indult ellene. 1939. június 1-én a Pécsi Királyi Törvényszék 7 hónap börtönrre ítélte. Németországban és a Volksbundban felháborítónak tartották az ítéletet, mert úgy vélték, hogy annak célja csakis a német ifjúsági mozgalom visszavetése volt. Basch és hívei az ítéletet justizmordnak tartották és Werner Lorenzet, a VoMi vezetőjét magyarországi látogatása kapcsán arra kérték, hogy avatkozzon be Huber érdekében. Az ügyben valami biztosan történt, mert Csáky külügyminiszter közbenjárására a per már nem jutott el a fellebbviteli szakba, illetve a kormányzói kegyelem következtében a Magyar Királyi Kúria 1940 februárjában hatályon kívül helyezte az elsőfokú ítéletet és megszüntette a Huber elleni bűnvádi eljárást. Miután Huber megúszta a büntetést, pár hónappal később ismét a magyar államigazgatás érdeklődésének középpontjába került. A Volksbund által felterjesztette a HM-nek Huber katonai szolgálat alóli felmentésének ügyét. A HM háborús időkben hallatlannak tartotta a kedvezményezést, főleg, hogy Huber az előírt két éves szolgálatának alig több mint felét teljesítette. Másrészt a hadsereg a nemzetnevelés egyik fő oszlopaként a hivatalos nézetek szerint csak „jó hatással” lehetett a Volksbund vezető egyéniségére. A kérdés ennél azonban problémásabb volt, hiszen a Huber a Volksbund megalakítandó ifjúsági szervezetének kijelölt elnöke volt. A posztot csakis a leszerelés után foglalhatta el. A leszerelés megtagadása azt jelentette volna, hogy a posztot a Volksbund terve szerint egy erdélyi szásszal töltik be, ami a Miniszterelnökség szemében nem volt túlzottan kívánatos. Álláspontja szerint Hubert ugyanis már ismerték, s a Volksbund vezetői között a mérsékelt és jóindulatúak közé sorolták, így úgy vélték, hogy „nemzetiségpolitikai szempontból kívánatosabb, ha a felállított ifjúsági szervezet vezetése az ő kezébe kerül, mintha az egyelőre ismeretlen és az anyaországi viszonyok közt járatlan szásszra bízák”. Huber megítélése azonban nem volt egészen egyértelmű. Baranya Megye főispánja „a Basch-csoport legtevékenyebb és legveszedelmesebb agitátorának” tartotta, de azt kiemelte, hogy a nevezett megnyilatkozásaiban igen óvatos. Meglepőnek tartotta, hogy egy ilyen vádirat előterjesztésére adott módot. Végül Huber 1941. október 16-án fejezte be katonai szolgálatát, ami után átvette a DJ vezetését. Hivatala átvételkor ünnepélyes és zártkörű rendezvényt tartottak a Német Házban. Huber 1943 novemberében valószínűleg frontszolgálatra távozott a DJ éléről, helyét – hivatalosan visszatéréséig – Robert Kohler bácskai területvezető vette át. – Der Jugendführer der Deutschen in Ungarn zu 7 Monaten Kerker verurteilt. – BArch, NS 22/19; Ungarn. *Deutschtum im Ausland. Zeitschrift des DAI*, 1939/7-8. sz., 496. o.; Huber-perre vonatkozó iratok – MOL, K 28, 100. cs., K 28-206-1940-19813; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 19.833. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. október 10.; Nem-

Egyes magyar jelentések már 1934-ből leírtak olyan esetet, amikor konkrét német ifjúsági csoport alakult. Ez történt 1934 májusában Ágfalva községben, ahol a német ifjúsági egyesületnek már 50 tagja volt. Az egyesületi jellegű munkát elviekben az is alátámasztotta, hogy a tagoknak 10 fillér tagdíjat kellett fizetniük. A csoport 1934 májusában Burgenlandba és Fraknóra tett kirándulást.⁶⁷ Valószínű, hogy már ebben az esetben is az egyelőre konkrét formában még nem működő Népi Német Bajtársak helyi szervezkedéséről lehetett szó, ami viszont nem állt törvényes alapon. Az egyelőre nem világos, hogy hasonló csoportosulás máshol is létrejött-e az országban. Mindenesetre a munka nyilván tovább folytatódott; a pár évvel későbbi állapotok ugyanis erre engednek következtetni.

Egy 1938-as belügyminisztériumi iratmásolat a „magyarországi pángermán” mozgalom vezérkaráról készült összeállításában a Népi Német Bajtársak mellett már külön említi az egyébként „vele kapcsolatos” Népi Német Ifjú Bajtársakat (Volksdeutsche Jungkameradschaft), amelynek felsorolja vezetőit, külön kiemelve azokat, akik „németországi propaganda-tanfolyamot” végeztek. Miután a felsorolt vezérkarban egy nő is szerepelt, valószínűsíthető lehet, hogy a német mintákat már ekkor is szem előtt tartották. Az Ifjú Bajtársak vezetői eszerint a következők voltak: Philipp Böss főiskolai hallgató (Versend), Matthias Huber főiskolai hallgató, Alexander Heuschmidt egyetemi hallgató, ifj. Pahl János, Anton Tafferner főiskolai hallgató és Maria Zimmermann.⁶⁸

Egy másik a németiség körében folytatott bizalmas nyomozás az UDV-ből kiváló Népi Német Bajtársak csoportját (itt nyilván az előbbihez hasonlóan Ifjú Bajtársakra gondolt a jelentés szerzője) is ifjúsági csoportnak tartotta, amely Huber közvetlen parancsnoksága alatt állt, s a „Suevia. Magyarországi Német Főiskolások Ifjú Bajtársi Szövetsége” (Jungkameradschaft Ungarländischer Deutscher Hochschüler Suevia) néven alakult meg. Ez is megerősíti, hogy a DJ előtti Ifjú Bajtársak tisztán főiskolai hallgatókat, illetve ilyen korú német fiatalokat tömörítő szervezet lehetett, amely talán magának vindikálta a korábbi Suevia jogutódlását is. Huber budapesti bérelt lakása egyúttal engedély nélküli diákokthozként is szolgált, s a jelentés alapján átlag 14-16 embernek adott otthont. Így a magyar hatóságok mind a csoportot, mind annak „főhadiszállását” a „pángermán propaganda” melegágyának és központjának tartották. A bizalmas jelentések ezt arra is alapozták, hogy amikor e diákokthoz lakói útnak indultak a német vidékekre, ott mindig valamilyen „pángermán akcióra” került sor. A mozgalom körzetvezetőit állandó megfigyelés alatt tartották, s megállapították, hogy szoros kapcsolatot tartanak fenn a Magyarországon élő „német birodalmi agitátorokkal”, ami közös kirándulások és rendezvények keretében történik. A diákokthoz lakói lakbért alig fizettek, tehát Huber valamilyen támogatásból fizette az ingatlan fenntartását. A Volksbund előtti Ifjú Bajtársak működéséről több információval egyelőre nem rendelkezünk, így nem ismerjük azt sem, hogy mennyire létezett bizonyos szervezeti különállás a Népi Német Bajtársak keretén belül. Valamiféle elkülönülésre enged következtetni, hogy az Ifjú Bajtársak a területi elv alapján saját járásvezetőkkel rendelkeztek. Nem valószínű azonban, hogy e struktúra ennél szerteágazóbb lett volna.⁶⁹

Az 1928-ban megfogalmazott, jogos és mértéktartó igények, s főként az azokat kiváltó jelenségek az 1930-as években sem szűntek meg, sőt jelentős mértékben erősödtek is, ami viszont mindvégig napirenden tartotta az önálló német ifjúsági szervezet létrehozásának igényét. Az ezzel kapcsolatos szövegek nem különböztek azoktól, mint amelyeket Németországban, Magyarországon vagy éppen másutt hallani lehetett. A magyarországi németiség esetében a kérdés különös fontosságát a kisebbségi lét és a németiség megmaradásának elősegítése adta.⁷⁰

E munka középpontjában továbbra is az Ifjú Bajtársak álltak. 1939-ben Hitler születésnapja alkalmából tartott ünnepségükön is annak adtak hangot, hogy a németiség legfőbb feladata a német tudat ápolása és fenntartása, s e cél megvalósítására az egyetlen mentsvárat Németország akkori vezetőjében, Adolf Hitlerben látták.⁷¹ Basch szólt a Führer

zetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 20.303. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. október 17. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; Német Ifjúság országos vezetője a VKM úrnak, R 225/1943., Budapest, 1943. november 15. – MOL, K 28, 115. cs., K 28-1943-216-34342.

⁶⁶ Másolat a 11.353/1938. VII. res. B.M. sz. iktatmányról. A magyarországi pángermán vezérkar – MOL, K 28, 98. cs., K 28-198-1938-16773; Füzes Miklós (szerk.), Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1938-1944. BML, Pécs 2000, 14., 120., 136., 179. o.

⁶⁷ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/26. sz. B.kt. 1934., Budapest, 1934. május 30. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1934-651f9.

⁶⁸ Másolat a 11.353/1938. VII. res. B.M.sz. iktatmányról. A magyarországi pángermán vezérkar – MOL, K 28, 98. cs., K 28-198-1938-16773; Németországi propaganda Magyarországra. – MOL, K 64, 71. cs., K 64-1937-21.

⁶⁹ A körzetvezetők a következő személyek voltak: Huber Mátyás, Budapest; dr. Hoffmann János, Budaörs; Szauerborn Károly, Baja; dr. Weitzel Henrik, Gyöngyös; dr. Hack József, Magyaróvár; dr. Gruber Gyula, Sopron. – MOL, K 28, 98. cs., K 28-198-1937-16200.; Füzes, i. m., 45. o.

⁷⁰ „Der Volksbund hat sich der Jugendarbeit mit besonderer Hingabe gewidmet und die Jugendarbeit spielt eine äußerst wichtige Rolle im Kampfum unser völkisches Dasein. Die deutsche Jugend in unserer eigenen völkischen Jugendorganisation zu erfassen, ist von Anbeginn unser Gelöbnis gewesen und wir halten daran mit jähher Entschlossenheit.” – Unsere neue Jugendorganisation. *Deutsche Zeitung (DZ)*, 1. April 1941, 4. o.; Matthias Huber, a DJ későbbi országos vezetője az ifjúság összefogásának kérdését egyúttal ideológiai síkra is helyezte. Kifejtette, hogy a liberális korszak, amely az egyéni helyezte előtérbe, megbontotta a németiség népiségi egységét is, a város és a vidék elszakadt egymástól. Ezért az ifjú generáció nagy feladata volt ezt a fejlődést visszafordítani. Ebben nagyon jótékony munkát végzett a Suevia Egyesület, majd a Népi Német Bajtársak keretén belül az Ifjú Bajtársak vették kézbe ezt az ügyet. Az újból felébredő német öntudathoz kellett biztosítani azután a német ifjúság szervezeti kereteit. – Huber, *Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn*, i. m., 166-167. o.

⁷¹ Philipp Bösz így összegezte a Führer szerepét: „Ez az ember mindenünk, ezért kell melléje állnunk és küzdeni népünkért, érte, elveiért és boldo-

és pártja életéről, őt olyan neves államférfiakhoz hasonlította, mint Julius Caesar, Nagy Frigyes vagy Napóleon, s összegezte a Volksbund németiségre vonatkozó céljait: „*Annak a szeretett embernek köszönhetjük, amink van. S mindezt csak azért értük el, mert ő áll mellettünk, ezt pedig meg fogjuk hálálni neki azzal, hogy addig nem nyugszunk, amíg a Magyarországon élő 700 ezer németet nem tesszük németté. Míg minden lelket, elkezdve a 80 évestől a legkisebb csecsemőig zászlónk alá vissza nem hódítjuk. Itt minden német ajkúnak németnek kell lennie, ez a mi célunk és akaratunk, s ezt keresztül is vesszük.*”⁷²

Basch a Volksbund április 30-i cikói zászlóbontása előtt tehát meglehetősen bizakodónak tűnt, s e nagy misszió elvégzésében az Ifjú Bajtársaknak szánt meghatározó szerepet, akiket erős oszlopnak vélt, „*amely megvívja harcát Bleyer álma beteljesüléséért.*”⁷³ A német Hitlerjugend tapasztalatain okulva már a kisebb korú (18 év alatti) gyerekek szervezése is előtérbe került, s a Németországból érkező kiadványok között nem egy olyant is találunk, amely a Hitlerjugend házatájáról származott.⁷⁴ A cikói nagygyűlésen Huber vezetésével már 1400 német fiatal vonult fel, s Basch Volksbund alakuló ülésén elmondott beszédében a német népcsoport kívánságai között ismét megemlítette azt, hogy a Volksbund önálló ifjúsági egyesületet óhajt.⁷⁵

A Volksbund idején az Ifjú Bajtársak tagjainak száma a DJ megalapításáig már nagyon jelentősnek tűnt, hiszen a Volksbund terjeszkedése révén számuk 1941-ig nyilvánvalóan több ezerre volt tehető, lévén, hogy a Volksbund tagjai közül a 18 (lányoknál 15) és 24 év közöttieket sorolták ide.⁷⁶ Ez a korosztály képezte később a DJ legidősebb korcsoportját is. Általános célként jelentkezett, hogy elsősorban ezt a fiatal generációt ösztönözzék a belépésre, hiszen az ifjak mindig rugalmasabbak voltak és fogékonyabbak az újra. A végső cél pedig nem lehetett más, mint a magyarországi németiség teljes ifjúságának megszervezése.⁷⁷

Erre a korosztályra alapozva a Volksbund helyi csoportjainak alapításával párhuzamosan már a bécsi népcsoport-egyezmény aláírása előtt minden települési területen megalakultak az ifjúsági csoportok (18 (15) –24 éves korúak) is, melyek száma 1940 nyarán már elérte a 19-et. A folyamatot a háború kitörésekor azonban megszakította a kormány egyesületi toborzásra vonatkozó tilalma, amit nem sokkal később ismét feloldottak. Az ifjak belépését amúgy sem lehetett megakadályozni, s így 1940 nyarára több mint 7000 fiú és lány jelentkezett, vagyis a Cikó óta eltelt egy év komoly eredményről tett tanúbizonyságot. Ebből négy ezren voltak a háború kitörése után leállított, 1939 eleje óta évente tízszer, majd 1940-től havonta megjelenő Jungkamerad című folyóirat előfizetői. A helyi ifjúsági csoportok megalakulása során pedig nem egy esetben vezető beosztású Volksbund tisztviselők emelték jelenlétükkel az alapítás jelentőségét, s tartottak programbeszédet az összegyűlt hallgatóság részére.⁷⁸

gulásunkért.” – A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága a Miniszterelnökség II. osztályának, Budapest, 1939. május 1., – MOL, K 28–216–1939–16742.

⁷² Uo.

⁷³ A csendőrségi jelentésre a miniszterelnökségen ráírták, hogy a jogszabályok értelmében a láttamozott alapszabályzattal rendelkező egyesületek is kötelesek bejelenteni közgyűlésük tartását, s ez vonatkozott az ünnepélyek tartására is. Emiatt célszerűnek vélték, hogy Basch figyelmébe kellene ajánlani, hogy az engedély nélkül tartott gyűlések milyen következményekkel járhatnak. – Uo.

⁷⁴ Például: Der Hitlerjunge Quex, Das Hitlerbuch der deutschen Jugend, Jugend um Hitler. – MOL, K 28, 109. cs., K 28–210–1937–15585.

⁷⁵ Ezek a kívánságok már a Deutscher Volksbote 1937. októberi, 1938. áprilisi, augusztusi számában is megjelentek. Weidlein, i. m., 218. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 21. o.; Der Jugendführer der Deutschen in Ungarn zu 7 Monaten Kerker verurteilt. – BArch, NS 22/109.

⁷⁶ Az UDV 24. éves korhatárához képest előrelépés volt, hogy a Volksbund a férfiak esetében már 18, a hölgyek esetében pedig 15 éves kortól szervezhette a német ifjúságot, de mivel a házasságkötés ideje férfiaknál éppen 18–20, a lányok esetében 17–18 éves korra esett, még ez az engedmény is roppant korlátozott hozzáférést biztosított az ifjúság nevelése terén, s emiatt Németországban is kifejezték sajnálatukat. Vö. *Helbert Stelzer*, Volksdeutsche Jugend in Ungarn. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 172–174. o.; Jugendarbeit des Volksbundes der Deutschen in Ungarn, Berlin, 10. Juni 1940 – BArch, NS 22/108.

⁷⁷ A Volksbund kezdeti szervezési fázisában a nemzetiségi jelentésekből is kiválglik ez a szándék. Vö. például: B. I. a belügyminiszternek, 1940. július 8. – Baranya Megyei Levéltár (BML), Bvm. Főisp. Biz. 259/biz. 1940.; B. I. a belügyminiszternek, 1940. július 18. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 293/biz. 1940. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 114., 117. o.; A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága a Miniszterelnökség II. osztályának, 10.570. sz., Budapest, 1939. június 11. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1939–208–17405. és MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1939–15164.; Baranya Vármegye és Pécs szabad királyi város Vitézi Széke a főispánnak, Pécs, 1939. február 5. – BML, Pécsi Főisp. Biz. 16/biz. 1939; Magyar Királyi Rendőrség Pécsi Kapitányságának politikai előadója a főkapitányhelyettesnek, Pécs, 1939. március 31. – BML, Pécsi Főisp. Biz. 37/biz. 1939. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 14–15. o.

⁷⁸ Jugendarbeit des Volksbundes der Deutschen in Ungarn, Berlin, 10. Juni 1940 – BArch, NS 22/108.; Bericht aus dem Leben der deutschen Volksgruppe, Berlin, 5. April 1940 – BArch, NS 22/109, Weidlein, i. m., 220., 234. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 41., 72. o.; Tilkovszky, Hét évtized, i. m., 99., 107. o.; A Mezőberényben 1940. december 8-án alakult helyicsoporthoz való felállításán Heinrich Mühl országgyűlési képviselő és Matthias Vogel központi megbízott vettek részt. Utóbbi beszédében kiemelte: „*A V.D.U. első feladata az ifjúság nevelése. Tudjuk, ha az ifjúság továbbra is más, idegen, nem német nevelést kap, akkor hiába való a munkánk. Ha az ifjúság a miénk, akkor megőrizhetjük a nyelvünket, de ha az ifjúság nem beszél németül, akkor nem oldhatja meg a német népi feladatot. A német ifjúságért és az egész németiségért állnak ma harcban a hős német katonák. A magyarországi németeknek nem szabad arra várni, hogy a sült galamb berepül majd a szájukba. Harcolnunk kell, mert jogot csak harc árán kaphatunk. 'Unser Führer' mondta: A harc a népek és így az egyén egyedüli értékmérője és aki nem akar harcolni az életért és a jogért, az nem is érdemli azt meg.*” Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 23.784. sz. B.kt. 1940., Budapest, 1940. december 27. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1940–651f9.

A Volksbund helyi csoportjainak vezérkara is tükrözte ezt a fejlődést, hiszen azokban –legalábbis a népcsoport-egyezmény után – helyet kaptak ifjúsági vezetők is. A helyi csoportok mellett minden vertikális szinten is megjelentek az ifjúsági megbízottak, így a járási (Kreis) és területi (Gebiet) szinten, s csakhamar Országos Ifjúságvezetőség névvel kezdték illetni az ifjúság legfelsőbb vezetését. Teljesen jól működő hierarhizált struktúráról ebben az időben még minden bizonnyal nem beszélhetünk. Az ifjúsági munka mindenestre szervezeti szinten is változásokat indukált a Volksbundon belül. 1941-től a helyi csoportok ifjúsági vezetőinek kinevezéséről már kötelezően meg kellett kérdezni az országos ifjúságvezetőt, de utóbbinak továbbra is tájékoztatnia kellett az illetékes területi vezetőt kinevezési szándékairól.⁷⁹

Az Ifjú Bajtársak különállását jelentette az is, hogy részükre saját sapkát rendszeresítettek, amelyet 1940 végén a német katonák és a spanyol falangisták sapkáját mintául vevő új sapkára akartak lecserélni. Az egyetemisták és az érettségizettek számára fehér, a középiskolások részére kék zsinórdíszítés bevezetését vették célba. Emellett a magyar hatóságok vállsziój viseléséről is információkkal rendelkeztek, amelynek csatját ezüst alapon arany napkorong (Sonnenrad) díszítette volna.⁸⁰ Arról nincs információ, hogy ezt végül valóban bevezették-e, de annyi mindenképpen feltűnő, hogy a Volksbund a népcsoportegyezmény megkötése után milyen tudatossággal készült a fiatalabb korosztályok megszervezésére.

Ifjúsági szervezet híján az ifjúsági munka ebben a korai időszakban elsősorban az ifjúság mozgósításához, a remélt ifjúsági szervezet megalapításához szükséges emberek előképzéséhez és a német tudat ápolásához kötődött. Az ifjú generáció számára rendszeres találkozókat szerveztek, valószínűleg elsősorban Budapesten, ahova viszont meghívták az Ifjú Bajtársak vidéki képviselőit is, ahol néhány tucat résztvevőnek tartottak előadásokat a Volksbund vezető személyiségei, énekeltek, beszélgettek, végül sváb bállal zárult az általában több napos rendezvény.⁸¹ Főleg az első időszakra volt jellemző, hogy e rendezvényeket táncos és zenés multságok keretében, kissé rejtőzködve tartották meg.

1939–40 telén a kormány engedélyével 5 népdal és néptánc tanfolyamot rendeztek, amelyek szinte mindegyik települési területet érintettek, s 530 lány és 684 fiú vett részt rajtuk. Arra azonban nem terjedt ki az engedély, hogy a tanfolyamokat a budai hegyvidék falvaiban is megrendezzék. Azok megakadályozására 5 községben állítólag még csapatokat is beszállásoltak, ahol korábban sohasem került sor ilyesmire. Piliscsabán a miniszterelnökség ígérete ellenére a törvényszéki bíró tagadta meg a tanfolyam tudomásulvételét.⁸²

A fennmaradt névlista alapján kideríthető, hogy az egyik ilyen alkalommal a résztvevők a főváros környékéről, a Bakonyból, Dél-Dunántúlról, és Bács megyéből érkeztek. Hasonló rendezvényre került sor 1939 márciusában is, amikor Basch beszélt 40 ifjú bajtárs előtt a hazai németiség ellenségeiről.⁸³ Az ilyesfajta toborzás a magyar hatóságoknak is feltűnt, s nyomatékosan felhívták a hivatalos közegek figyelmét arra, hogy jelentsék a járási katonai parancsnokságoknak, amennyiben levettek köteles, 18 évnél fiatalabb németeket toboroznak a Volksbundba.⁸⁴

III. 3. 2. A DJ megalapításának előkészítése

1940 végétől, vagyis a népcsoportegyezmény aláírásától az ifjúsági szervezkedés már egyre nyilvánvalóbb formákat öltött, megkezdődött a munka a DJ megszervezéséért, illetve annak előkészítéséért, ami az ifjúsági tanfolyamok megtartásában mutatkozott meg leginkább. Többnapos tanfolyamokra hívták a helyi csoportok ifjúsági vezetőit, amelyek nyilvánvalóan azt a célt szolgálták, hogy ismereteket kapjanak a DJ megszervezéséről, és az egyes helyi csapatok vezetéséről. Egy magyar jelentés egy budapesti tanfolyam esetében azt is tudni vélte, hogy a berendelő levelet Matthias Kirsch

⁷⁹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 514. sz. B.kt. 1941., Budapest, 1941. január 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1941–651f9.; Vö. Jugendschulung in Almamellek. *DZ*, 3. Dezebember 1940, 6. o.; Die Landesjugendführung teilt mit. *DZ*, 21. Januar 1941, 5. o.

⁸⁰ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 23.054. sz. B.kt. 1940., Budapest, 1940. december 13. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1940–651f9.

⁸¹ A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága a Miniszterelnökség II. osztályának, 10.570. sz., Budapest, 1939. június 11. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1939–208–17405. és MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1939–15164.

⁸² Jugendarbeit des Volksbundes der Deutschen in Ungarn, Berlin, 10. Juni 1940 – BArch, NS 22/108; Lagebericht aus Ungarn. Berlin, 28. März 1940 – BArch, NS 22/109.

⁸³ A Basch-féle harcias beszéd után a csendőrség tudni vélte, hogy az Ifjú Bajtársak között folytatott beszélgetésből azt lehetett leszűrni, hogy Németországnak már nincs sok követelése: mindössze Svájc 3/4 része, egy kis darab Lengyelországból és a magyar Dunántúl. A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága jelentése a Miniszterelnökség II. osztályának, Budapest, 1939. március 30. – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1939–15164.

⁸⁴ Másolat a 16.441/1940. VII. res. B. M. számú iktatmányból a honvédelmi miniszternek, Budapest, 1940. december 9. – MOL, K 28, 110. cs., K 28–211–15305–1941–ME–II.

országos ifjúságvezető-helyettes írta alá, amely tisztség ezek szerint már a Volksbund megalapítása, de legkésőbb a népcsoportegyezmény aláírása óta létezhetett. A németországi kiküldések is előkészítés alatt álltak, a magyar hatóságok tudták, hogy a Volksbundon belül összeírták azokat, akik hajlandók voltak németországi sportoktatói („esetleg S.S.”) tanfolyamon részt venni.⁸⁵

Az ifjúsági tanfolyamok, amelyeket maga a DZ is többnyire tánc- és népdal- tanfolyamokként propagált – továbbra is az álcázás kedvéért – a fővároson kívül is nagy lendülettel kezdődtek meg és zajlottak, különösen ősszel, miután már lezajlott mind a nyári, mind az őszi betakarítások nagy hulláma. Különösen így volt ez a dél–dunántúli részekben, ahol az adott falvakban rendezett tanfolyamokra a környező kisebb falvak ifjait is elvárták. Ilyen alkalmakkor jelen volt a Volksbund Népiséggondozó Hivatala (Amt für Volkstumspflege), a Szervezési Hivatal vezetője vagy megbízottja, illetve már ekkor az országos leányvezető, Gisela Vogel, vagy helyettese, Frigga Forfota.⁸⁶ Az ilyen összejövetelek végén a legtöbb esetben a Volksbund területi vagy járási vezetője is szólt az ifjakhoz. Ez már nagyon hasonlatos volt ahhoz, amit később a világnézeti nevelés keretében előadások formájában hallgatott az ifjúság. Az ilyesfajta tanfolyamok 2–3 naposak voltak, s ily módon ugyancsak összevethetőek voltak a vezetőképzés későbbi hétvégi tanfolyamaival is. Az ilyen záróelőadások adott esetben nagygyűlésekké fejlődtek, miután azokon már nemcsak a tanfolyamokon résztvevő ifjak, hanem a környező falvak német lakossága is megjelent. Az alkalom ünnepélyességét hangsúlyozandó nem maradhatott el ilyenkor a zászlóavatás és zászlóköszöntés (Fahnenspruch) sem. A gyűlések után az egész eseménysorozat zárásaként éjszakába nyúló táncmulatságok következtek. Más esetekben viszont az ilyesfajta előadások és gyűlések szerves részét alkották a szabadidős összejöveteleknek.⁸⁷

Az első, 1941. januári (7–12.) budapesti országos ifjúságvezető tanfolyamra 76 községből 81 hallgató érkezett, valamennyien a Volksbund helyi csoportjainak ifjúsági vezetői. Basch köszöntője és személyes üdvözlése után különböző előadásokat hallhattak a résztvevők a magyarországi németek történetéből, a magyarországi német diákság feladatairól és azok „praktikus népi feladatairól”, a kartotékrendszerről és a Német Házban folyó munkálatokról, továbbá birodalmi ügyekről, a küszöbön álló népszámlálásról, a nemzetiszocializmusról. A tanfolyam végén Kirsch helyettes ifjúságvezető adott irányelveket a „*jövőbeni magatartásukhoz, a bajtársi szellemet és fegyelmezettséget illetően*”.⁸⁸

A Német Házban az országos propaganda körútra induló ifjakat olyan intelmekkel is ellátták, hogy „*a jövőben sehol és senki előtt ne használjanak olyan kijelentést, ami a magyarság önérzetét sértené*”. Kerüljék a jövőben a „*Mit követelünk és mit fogunk adni*” tárgyú beszédek. Külön felhívták a figyelmet arra, hogy a népszámlálás kapcsán se tegyenek olyan megjegyzéseket, amelyek ellenkezének a magyarság érzületével. Ennek némileg ellentmondott, hogy egyes tanfolyamokon viszont nemzetiszocialista szellem uralkodott. Kirsch nemzetiszocialista beállítódottságát később Basch és egy a Volksbund rendezvényeit felügyelő rendőr-alezredes (Tartsányi Dániel) is megerősítette. Az utóbbi az ilyesfajta tanfolyamokon megfigyelte a náci jelképek és köszöntés használatát, a Führernek való abszolút engedelmességet, a német katonák tiszteletét, és jogosan hiányoltak ugyanezt a magyar állammal és katonákkal szemben.⁸⁹

Soroksáron kb. 500 fő számára ugyancsak 1941 januárjában tartottak előadásokat, amelyeken bemutatták a Hitlerjugend katonai nevelését, sportoktatását, egyes német csapatok háborús akcióit, korszerű felszerelését, valamint a német munkaszolgálatosok foglalkoztatását és szórakoztatását. 1941 márciusában Kirsch vezetésével került sor a második budapesti helyi ifjúsági vezető tanfolyamra, amelyen ezúttal 75 „ifjú bajtárs” vett részt. A résztvevők szinte kizárólag parasztifjak voltak, így különösen nagy hangsúlyt helyeztek a parasztság népiségi és gazdasági jelentőségére. A zárás ismét egy közösségi est (Heimabend) és egy nagygyűlés volt.⁹⁰

⁸⁵ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 514. sz. B.kt. 1941., Budapest, 1941. január 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1941–651f9.

⁸⁶ Jugendschulung. DZ, 6. November 1940, 4. o.; Gergely – Kiss, i. m., 232. o.

⁸⁷ Jugendschulungen. DZ, 14. November 1940, 6. o.; Feierlicher Abschluss der Jugendschulung in Ivandarda. DZ, 15. November 1940, 2. o.; Jugendschulung in Almamellek. DZ, 3. Dezember 1940, 6. o.

⁸⁸ Vö. például baranyai ének- és táncanfolyam Himesházán 1940. december 6–8. között, ahol a Volksbund területi vezetője, Mischung mellett a vezetést Hans Christ és Theresia Balataras látták el, akik közül az előbbi a DJ dél–dunántúli területvezetője lett, az utóbbi az Országos Leányvezetőség közigazgatási osztályát vezette. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 23.874. sz. B.kt. 1940., Budapest, 1940. december 27. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1940–651f9. Előadások: Dr. Adam Schlitt (járási vezető) a magyarországi németek történetéről, Joseph Rath (országos hallgatóvezető) a magyarországi német hallgatóság feladatairól és praktikus népi feladatairól, Hans Schilling (osztályvezető) a kartotékrendszerről és a Német Házban folyó munkálatokról, Joseph Mayer a birodalmi örökösödési ügyekről, Philipp Böss (szerkesztő) a népszámlálás technikai lebonyolításáról, Paul Horn (szerkesztő) a faji és népi világszemléletről, mint a nemzetiszocializmus alapjáról beszélt a megjelenteknek. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 1094. sz. B.kt. 1941., Budapest, 1941. január 17. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1941–651f9.; Erste deutsche Jugendführerschulung in Budapest. DZ, 11. Januar 1941, 3. o.

⁸⁹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 2164. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 31. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9; Seewann – Spannenberger, i. m., 315, 349. o.

⁹⁰ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 1094. sz. B.kt. 1941., Budapest, 1941. január 17. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1941–651f9; Der Volksgruppenführer eröffnet die zweite Ortsjugendführerschulung. DZ, 1. März 1941, 3. o.; Előadások: Georg Goldschmidt (he-

1941 elejétől a korábbinál nagyobb számban tartottak jelentősebb tanfolyamokat vidéken is. Bácsalmáson 300 ifjú tartott ehhez hasonló összejövetelt és háromnapos továbbképzést. A cél érdekében az Országos Ifjúságvezetőség szándékai szerint minden helyi ifjúsági vezetőt legalább egy tanfolyamra ki akartak rendelni. A tanfolyamok mellett a régi hagyományok is tovább folytatódtak a könnyedebb rendezvények, a farsang időszakában különösen sok bálra került sor, amelyek nem nélkülözték az ifjúság szervezett keretek közé terelését sem.⁹¹

Egy belügyminiszternek felterjesztett bizalmas jelentés szerint a Baranya vármegyei Újpetrén ének- és táncanfolyam keretében Hans Christ helyi ifjúsági területvezető január 5. és 7. között a tanfolyam keretében 4 nyilvános gyűlést tartott 450, 500, 800 és 300 fő, azaz összesen 2050 fő részvételével. Ez is azt mutatta, hogy a DJ szervezkedése vidéken is komoly formákat öltött, de az álcázás végett ezúttal is ének- és táncanfolyam formájába burkolták a tulajdonképpeni toborzást. A jelentésekben feltárták a jogszabályok ilyesfajta kijátszását, és felvetették, hogy a közvéleményben ez megütközést kelthet. A zártkörű rendezvényeken tudatosan apelláltak arra, hogy az egyre alacsonyabb számú kívülmaradót ösztönözni fogja a csatlakozásra annak tudata, hogy az ifjúsági szervezkedésben résztvevők számára mennyivel több lehetőség adódik a szabadidő eltöltésére, illetve németiségük megélésére.⁹²

1941 tavaszától, de még mindig a DJ megalapítása előtt, már a testi nevelés is egyre hangsúlyosabban jelent meg a tanfolyamok programjában. Egy Sopronban megtartott járási ifjúsági tanfolyam során testgyakorlásra is sort kerítettek. Az ezt követő helyi és központi tanfolyamok tehát már nemcsak az elméleti felkészítést szolgálták, hanem hangsúlyt helyeztek a testi nevelésre (tornára, gyakorlatokra), de a népdalokra és -táncokra is.⁹³

A DJ szervezésében természetesen tevékeny részt vállalt a Volksbund sajtója is. A tanfolyamokon való részvételre buzdítás és azok időpontjainak közlése mellett a kifejezetten fiataloknak szóló írások egyre nagyobb szerepet kaptak. A Deutscher Volksbote (a Volksbund hivatalos lapja) már 1941-et megelőzően helyet biztosított ifjúsági témájú írásoknak a Jungkamerad című rovatban, amelynek alcímét a „Fellépünk jogainkért” szlogen szolgáltatta, a rovat később önálló sodott és külön újságként 1942-ig jelent meg. A szervezettség kezdetlegessége ellenére a Volksbund rendezvényein is központi szerephez jutottak az ifjak, s ezzel is jelezni kívánták, hogy szakítanak azzal a korábbi trenddel, amikor is az ifjúsági rendezvények szokása kihalóban volt. Ez – vélték – csak azért történhetett meg, mert „nem tudták ott, hogy ez a szokás is a teljes közösség kifejeződése és egyes egyedül csakis a népiség védelmét szolgálja. [...] Ha ezekben a falvakban ismét visszatáltak a közösségi ünnepekhez, ami nagy részben már megtörtént, akkor a mi népcsoportunk is egész lesz, és ifjúságunk éppen közösségi formái és ünnepei révén nemcsak népközösségünk alapját képezi majd, hanem öregnek és fiatalnak egyaránt erőforrása lesz.”⁹⁴ A propaganda szerint tehát a német ifjúság elkezdte magának érezni a népiségi életformát, de legalábbis a szélesebb tömegek számára azt sugallta, hogy „mi fiúk és lányok szolgálunk!”⁹⁵ A Volksbund erősödése a magyarországi német ifjak önbizalmát is megnövelte, a sajtóorgánumok harcias szellemben biztatták az ifjakat arra, hogy legyenek tudatában saját fontosságuknak, becsüeljék meg az eddigi eredményeket, amiből ne engedjenek, és azt is jegyezzék meg örök időkre, hogy legyőzhetetlenek.⁹⁶ Az ilyesfajta, amúgy nem uszító jellegű felhívásokat azonban nem egy esetben értelmezték félre a címzettek.

lyettes népcsoportvezető) a bécsi egyezményről, Adam Schlitt (járási vezető) Csonka–Magyarország németiségéről, Hans Schilling (főtitkár) és Matthias Vogel (titkár) világnézeti kérdésekről, Hans Bleyer az egészségügyről, Hans Göbelt ifjú bajtárs „A népi német paraszt” címmel tartott előadást. Hans Krauß (A DZ szerkesztője) „A sajtó mint harci eszköz” témában, Tölg és Kracher ifjú bajtársak a nemzetiszocialista mozgalomról, valamint népről és gazdaságról beszéltek. A vidám órákat (otthonesték, énekek) Pöhm országos hallgatóvezető-helyettes és Balzar területi ifjúságvezető vezették. – Über die zweite Ortsjugendführerschulung. *DZ*, 7. März 1941, 3. o.

⁹¹ Zielsichere Jugend. Jugendschulung in Bacsalmas. *DZ*, 12. Januar 1941, 5. o.; Die Landesjugendführung teilt mit. *DZ*, 21. Januar 1941, 5. o.; Jungkameradenball in Palotabozsok. *DZ*, 24. Januar 1941, 5. o.

⁹² B. I. a belügyminiszternek, 1941. február 14. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 36/biz. 1941. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 146. o.; B. I. a belügyminiszternek, 1941. január 25. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 47/biz. 1941. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 149. o.

⁹³ Kreisjugendschulung in Oedenburg. *DZ*, 9. März 1941, 5. o.; Vorwärts immer, rückwärts nimmer. Kreisjugendschulung des Kreises Sankt Gotthard–Güns. *DZ*, 5. Mai 1941, 4. o. Úgy tűnik, hogy a Volksbund az ifjúsági otthonok létesítésében is előrehaladott állapotban volt 1941 elején. A Csillagvölgyi út 10. szám alatti leányotthonnak (Waldheim) állítólag már 40 lakója volt, s 1941 elején egy újabb leányotthon létesült a Főti út 4/b. alatt (mindkettő Budapesten). Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 2164. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 31. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

⁹⁴ *Deutscher Volksbote*, 1940. május 26., 6. o.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ „Was wir erreicht haben, das wird erhalten bleiben. Was im Bereiche des Möglichen steht, dafür werden wir uns unerschrocken einsetzen. Von nun an wird die Volksjugend vom 18. Lebensjahr vor dem Gesetz und vor unserem Volk als geschlossene Jugend in dem Volksbund stehen. Sie wird ihre eigene Führung haben, weil Jugend von Jugend geführt werden muss. Neue Abzeichen beschreiten ihren Weg. Stolz werden wir das Sonnenrad als Zeichen der unbesiegbaren Volkskraft tragen dürfen. Die Fahne wird entrollt. Sie wird über uns wehen als Zeichen der neuen Zeit. Sie ist mehr als der Tod. [...] Wie sich die kommenden Jahre gestalten werden, wissen wir nicht. Eines wissen wir aber, dass unser deutsches Volk und seine Jugend unter der Fahne des Volksbundes niemals besiegt werden kann. Stolz und mit offener Stirne marschieren wir der Zukunft entgegen.“ Jungkamerad Böß spricht in Cikó zur Jugend. *Deutscher Volksbote*, 1939. május 7., 15. o. (BArch, Slg. Schumacher, 344.)

A csendőrségi jelentések szerint a tanfolyamokon, találkozókon résztvevők hazatérve aktív tevékenységet folytattak, terjesztették a „Jungkamerad” és a „Deutscher Volskbote” című lapokat, a fiatalság körében azokra előfizetőket gyűjtöttek, tagokat toboroztak. Más tagok felolvasó délutánokat tartottak az említett lapokból a német ifjak részére. A csendőrség összefoglalóan a következőket állapította meg az ifjú bajtársakról: *„A budapesti 'Jungkameradschaft' tanfolyamon részt vett egyének tevékenysége általában abban nyilvánul meg, hogy a sváb ifjúságban felébresszék a faji öntudatot és azokat a VDU kebelében működő ifjúsági csoportnak megnyerjék. Ezzel kapcsolatban dicsőítik a Harmadik Birodalom hatalmát és annak közelmúltban elért eredményeit. Ezzel akarják elérni, hogy a svábok büszkén vallják magukat németeknek. Szerintük az nem szegény, hanem dicsőség. Sűrűn hangoztatják, hogy csak németül beszéljenek egymással. Erős propagandát folytatnak a VDU sajtója érdekében, hangoztatva, hogy az ő érdekeiket csak az képviseli.”*⁹⁷

A Volksbundhoz, illetve annak elődjéhez, a Népi Német Bajtársak csoportjához húzó német fiatalok egyes esetekben már ifjúsági csoporttudattal léptek fel, illetve túl nagy önbizalomra is szert tehettek, s egyes összejövetelek alkalmával kihívó magatartásra is akadt példa. A hazai német fiatalok összlétszámához viszonyítva elenyésző számú jelenléte a magyar hatóságok viszont minden egyes alkalommal általános német „pángermán” eseménynek állították be. Nyilvánvaló, hogy a csendőrségi jelentések nem légből kapott információkon nyugodtak, s volt igazságalapja annak, hogy néhány ilyen csoportot a vezetőség szándékosan küldött ki, hogy akár összetűzések útján is felhívja a figyelmet magára, és magára terelje a magyarországi németek érdeklődését. Az egyik leggyakoribb példa a német himnusz éneklése volt, illetve a magyarok éneklésének hangos német énekléssel történő megakadályozása, valamint a náci Németországban használatos „Heil Hitler” köszöntés, illetve annak „magyarosított”, s egyébként a Volksbund által kifogásolt „Heil Basch” formája. A jelentésekből egyéb jelenségek is nyomon követhetők: akadt példa horogkeresztek felfestésére, „Wir wollen Deutsche sein” [Németek akarunk lenni] feliratok felmázolására.⁹⁸ Az ilyen események azonban a Volksbund legfelsőbb vezetése számára sem voltak kívánatosak, s igyekeztek elejét venni a hasonló történéseknek. Az ifjúság vezetése viszont nem volt ilyen elszánt a visszasságok kiszűrésében.

E jelenségek kedvezőtlen hatását csak fokozta a suttogó propaganda, amely a szokásoknak megfelelően hamar táptalajra lelt olyan közösségekben, amelyek a másfél évtizedes nemzetiségpolitika következtében megkeseredtek, s amúgy sem rendelkeztek kellő információval sem a népiségi politika lényegéről, sem a nemzetközi helyzetről, s főként nem a nemzetiszocializmusról és azokról a mélységesen elítélhető folyamatokról, amelyek Németországban zajlottak. A Hitler bevonulása, érkezése, rendcsinálása kapcsán terjedő rémhírek pedig természetesen a lelkes fiatalságban találtak leginkább megértő fülekre.⁹⁹

A Volksbund e tanfolyamok sikerében látta az ifjúság akaratát a csatlakozásra. Az év kezdetéig összesen 17 ifjúsági tanfolyamra került sor, mindegyik települési területen többre, amelyen több mint 3500 ifjú bajtársat és bajtársnőt képeztek ki. A lendület 1941-re nézve is tartandó volt, hogy tovább menjenek a megkezdett úton.¹⁰⁰ Megmutatkoztak azonban már ideje korán azok a szándékok is, amelyek a német ifjúság felkarolásának megakadályozását szorgalmazták (UDV, Levente, KALOT), s nem könnyítették meg az effajta rendezvények megtartását.¹⁰¹

VIII. 3. 3. A Német Ifjúság engedélyezése

1941 elejétől az addigi eredményekre alapozva a Volksbund háza táján nagy optimizmussal és várakozással tekintettek az elkövetkező évre. Franz Basch ígéretet tett egy olyan ifjúsági szervezet megalakítására, amely 6 éves kortól kezdve összefogja a német ifjakat. A 6–10 évesek megszervezése a leendő DJ-ban eltért a birodalmi mintáktól, de a németiség

⁹⁷ Másolat. A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága. 12.769. szám – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1939–15164.; B. I. a Belügyminiszternek, 1939. február 18. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 70/biz. 1939. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 43. o.; A magyar hatóságokban az a gyanú is felmerült, hogy az Ifjú Bajtársak horogkeresztes zászlócskákat osztogattak tagjaik és a német ifjúság számára, miután Hidas (Baranya vármegye) községben ilyen, teljesen új zászlócskát találtak. – B. I. a belügyminiszternek, 1939. április 14. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 139/biz. 1939. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 46. o.

⁹⁸ Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek, Budapest, 1938. december 9. – MOL, K 28, 98. cs., K 28–1938–198–17698.

⁹⁹Uo.

¹⁰⁰ Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. *DZ*, 3. Januar 1941, 4. o.

¹⁰¹ „Die Jugendschulungen in der Westbaranya waren der Beweis dafür, dass auch die Jugend dieser bedrängten Gebiete sich der Deutschen Bewegung anschließt. Es wird eben in diesen Gebieten von bestimmten Kreisen alles darangesetzt, die Jugend von der Arbeit des Volksbundes fernzuhalten. Oft hat es den Anschein, als hätten diese Kreise niemals von dem Wiener Abkommen etwas erfahren. Wir haben an diesen Schulungen gezeigt, dass wenn andere hetzen, bei uns gearbeitet wird. Die Saat wurde ausgestreut. Die Jugend aber ist der Garant dafür, dass die Saat aufgehen und gedeihen wird.” – Jugendschulung des „Volksbundes” in Westbaranya. *DZ*, 24. November 1940, 5. o.

helyzetéből és a korábbi lehetőségek hiányától (elégtelen számú német óvoda és iskola) következett, hogy itt erre a generációra is nagy hangsúlyt kellett helyezni.¹⁰² Az effajta hangok azonban már szélesebb körben is jelen voltak a Volksbund-iffúság körében. Az 1940-es év végén tartott egyik évzáró Volksbund-gyűlésen Katymáron, Sziklai (Steinert) István pilisszentiváni tanító az iffúsági kérdésekről tartott beszédében hangot adott annak, hogy hamarosan a 6 éves gyerekeket is ők maguk nevelhetik. „*Intelligens német nők 6 hónap alatt ki lesznek képezve és a gyermekek nevelését azok veszik át, nem kell nekik többé óvodába járni.*” Sziklai úgy vélte, hogy ennek majd az állam láthatja hasznát, mert a magyarországi németek szervezettebben tudnak fellépni.¹⁰³ A Deutsche Zeitung pedig már–már nemzetiszocialistának látta a teljes német iffúságot: „*Nemzetiszocialista módon gondolkodott ez az iffúság a kezdeti óráktól fogva, s soha nem vált hűtlenné.*”¹⁰⁴

Basch 1941. március 15-e alkalmából Budapesten tartott beszédében a következőképpen adott hangot ebbéli meggyőződésének: „*Hogy az iffúság milyen nagymértékben vesz részt mozgalmunkban, hogy milyen hatalmas sorban áll a napkorong alatt, legjobban bizonyítja az, hogy a Volksbund közel 100 000 tagja közül az iffúsági mozgalom 22 000 tagot számlál. Az a felfogásunk, hogy az iffúság kora nem a betöltött 18-ik esztendővel kezdődik, hanem előbb, jóval előbb. A tizenyolcadik évvel a mi népünk ifja már a férfikorba lép. Csodálkozhatik-e valaki azon, hogy olyan szívóssággal küzdünk iffúságunkért? Nem. Mert miért harcol egy nép tulajdonképpen? Saját iffúságáért. Mi a célja minden mozgalomnak? Ismét csak az iffúság. Addig éppen ezért nem nyugszunk, míg meg nem kapjuk a jogot arra, hogy ifjainkat már egész kiskoruktól kezdve, saját szervezetbe, a 'Deutsche Jugend'-be gyűjthessük össze.*”¹⁰⁵

Több mint félévvel a népcsoportegyezmény után a magyar kormány rászánta magát arra, hogy napirendre tűzze a német iffúsági szervezet kérdését. Az 1941. március 21-i kormányülésen több más kérdés mellett a DJ-ről is tárgyaltak. Egyértelművé vált, hogy a legfőbb kérdést a DJ és a Levente leendő viszonya jelenti majd, vagyis a szervezet engedélyezését összhangba kellett hozni a leventetörvénnyel.¹⁰⁶ A magyar fél számára azonban már a népcsoportegyezmény is okozott némi bizonytalanságot a Leventével kapcsolatban, amelyet továbbra is széles körben az egyik legeredményesebb eszköznek tartottak az egyre erősödő német „előtörés” megállítására. A honvédelmi miniszter állásfoglalása ebben a kérdésben az egyezmény után sem változott lényegesen, mivel az az 1939. II. tc. 9. paragrafusában megszabott kötelező rendes heti leventekiképzést, összefüggő kiképzést és összefüggő gyakorlatot nem érintette. A miniszter arra is felhívta a figyelmet, hogy e törvény 13. paragrafusának 2. bekezdése ellentmondott a népcsoportegyezmény iffúsági szervezet alakítási opciójának, hiszen leszögezte, hogy „*A tizenyolcadik életévüket be nem töltött leventekötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületekben, továbbá vallásos egyesületekben, valamint a Magyar Cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek tagjai nem lehetnek.*” Vagyis a Volksbund iffúsági szervezetében sem vállalhattak tevékenységet. Így a miniszter ezt a passzust kellő jogalaprak ítélte meg ahhoz, hogy a Volksbund ez irányú szervezkedését továbbra is gátolja. Elképzelését a népcsoportegyezmény azon passzusa (I. (1). pontja) is alátámasztotta, amely előírta, hogy a Volksbund alszervezeteinek létrehozása csak a hatályos, odavonatkozó általános előírások figyelembevételével lehetséges.¹⁰⁷

A HM 70.000/1941 rendelete a 9. paragrafusban ugyancsak kimondta, hogy a 18 éves kor alatti férfi iffúság csak olyan szervezetekbe léphet be, amelyek iskolai felügyelet alatt állnak, egyházi jellegűek, vagy a cserkészséghez köthetők. Más szervezetekben való tagság csak a honvédelmi minisztérium (HM) és a VKM engedélyével volt lehetséges. Az is gondot okozott, hogy ez a Levente-rendelet kimondta az ún. Levente-egyesületek alakítását, amelyekbe minden leventeköteles fiataalt be akartak vonni. A Volksbund kifogásolta, hogy a KALOT-ba való belépés lehetséges volt – hiszen az vallási szervezetnek minősült –, kifogásolta, hogy a leventék csak leventejelvényt viselhetek, Volksbund-jelvényt

¹⁰² Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. *DZ*, 3. Januar 1941, 4. o.; Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 168. o.

¹⁰³ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1624. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

¹⁰⁴ Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. *DZ*, 3. Januar 1941, 4. o.

¹⁰⁵ A magyarországi németiség életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28-193-1942-15521.

¹⁰⁶ Die Frage der volksdeutschen Jugendorganisation vor dem Ministerrat. *DZ*, 22. März 1941, 3. o.

¹⁰⁷ „A magam részéről egyébként kívánatosnak tartom, hogy a németlakta területeken a leventeegyesületek erőteljes kifejlesztésével felvegyük a versenyt a német népcsoport szervezeteivel, hogy ezáltal a német iffúságnak – legalább egy részét – elvonjuk a német szervezetek befolyása elől. A „Protokoll” [népcsoportegyezmény – V. Zs.] aláírása óta a német népcsoport részéről egyre szaporodnak a leventeintézménnyel kapcsolatos túlkapások és az elkülönülést hirdető propaganda tevékenység egyre jobban fokozódik. Ezért felkérem Nagyméltóságodat, hogy a kérdés végleges rendezéséig is hasson oda, hogy a német népcsoport részéről a leventekötelezettséggel kapcsolatos törvények és törvényes rendelkezések betartassanak.” A honvédelmi miniszter a miniszterelnöknek a magyar német kisebbségi megállapodás tárgyában. Budapest, 1940. november 9. – MOL, K 28, 110. cs., K 28-211-1940-L-17543.

nem, s hogy megtiltották a német köszöntést. A Volksbund továbbra is kívánságként fogalmazta meg, hogy a küszöbön álló DJ alapszabályzatába vegyék bele, hogy annak tagjai semmilyen más ifjúsági szervezetnek ne lehessenek tagjai, vagyis a Levente-szervezetnek sem. Ez a követelés azonban túlzott volt a magyar fél számára, s azzal fenyegetett, hogy a DJ alapszabályzatát jóvá sem hagyják. Ebben a kérdésben nem sikerült előrelépni sem Bély berlini tárgyalásain, sem pedig a szeptember 26-i Basch–Bárdossy találkozón.¹⁰⁸

Basch reményei mégis elég hamar valóra váltak, mivel a 2320/1941. M.E. számú, a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról szóló 1941. március 21-én született és 25-én kihirdetett miniszterelnöki rendelet lehetővé tette a Német Ifjúság megalapítását, bár a szervezet törvényes keretek közötti működésének megteremtését csakis a szervezet alapszabályzatának minisztériumi elfogadása zárhatta le, amely viszont nyilvánvalóan nem minden hátsó szándék nélkül 1942. februárig húzódott.¹⁰⁹

A rendelet kiadását a magyar követ gesztus értékűnek nevezte, amelyben a magyar kormány mind a magyarországi német népcsoport, mind pedig a birodalmi külügyminiszter óhajának eleget kívánt tenni. Berlinben viszont jól látták, hogy a birodalmi intervenció nélkül a magyar kormány nem sok hajlandóságot mutatott arra, hogy tartsa magát a népcsoportegyezményben vállalt kötelezettségekhez. Németországban úgy tekintettek az ügyre, hogy a DJ engedélyezésének a népcsoportegyezmény révén magától értetődőnek kellett volna lennie már korábban is.¹¹⁰

A miniszterelnöki rendelet kimondta, hogy a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozására és művelésére a leventeegyesületek mellett egyéb szervezetek is jogot nyertek, amelyeket erre jogszabály hatalmazott fel. Az ilyen szervezetek a VKM és az 1939: II. tc. 13. paragrafusának 2. bekezdésében foglalt rendelkezés alapján az iskolai hatóságok felügyelete alatt álltak. A rendelet második paragrafusa rendelkezett arról, hogy a Volksbund az iskolán kívüli gondozás és művelés céljára egyesületi jellegű külön szervezetet, vagy szervezeteket alapíthat, amely(ek) alapszabályzatát a VKM hagyja jóvá.

Az így létrehozandó ifjúsági szervezetnek csak olyan egyén lehetett tagja, aki magát a német népcsoporthoz vallónak érezte, és ezt a VDU is elismerte. A Volksbund céljainak megfelelően a rendelet lehetőséget biztosított a 18 éves kor alatti fiatalok szervezésére is, amennyiben törvényes képviselőjük a Volksbund tagja volt. A leventekötelezettség alá eső tagok kötelesek voltak tagságukról a helyi leventeparancsnokot, a tanintézetek kötelekébe tartozók az iskolai hatóságokat értesíteni. A leventeszolgálaton kívül és a polgári ruházat viselése esetén a rendelkezések engedélyezték a Volksbund-, illetve ifjúsági jelvényének viselését.

A Volksbund ifjúsági szervezete ellensúlyozására a rendelet lehetővé tette, hogy a leventeegyesületek németnyelvű tagozatot létesítsenek, amely számára a honvédelmi miniszter akár külön köszöneti módot is megállapíthatott, amelyet a tagozathoz tartozó leventék a kötelező leventekiképzésen kívül használhattak. A 18. életévüket be nem töltött ifjak, akik vállalták a Volksbund ifjúsági szervezetének tagságát, nem vehettek részt a leventeegyesületek, illetve azok német tagozatainak munkájában, és tagjai sem lehettek. Az ő részükre a kötelező leventeköszöntés csak a leventekiképzés alkalmával volt kötelező. A rendelet végrehajtásáról a vallás- és közoktatási miniszter a honvédelmi miniszterrel karöltve gondoskodott.¹¹¹ A leventeegyesületekben való tagság megtiltása viszont természetesen nem jelentette azt, hogy a kötelező, heti 4 órás leventegyakorlatokon ne lett volna kötelező a részvétel.

A Deutsche Zeitung elismerte, hogy a rendelet fontos előrelépést jelentett a jövő irányába, s ezért köszönetet mondott Teleki miniszterelnöknek, de nem rejtette véka alá, hogy a rendelet egyes részeivel nem értett egyet, s azokat nem tartotta összeegyeztethetőnek a népcsoportegyezménnyel. Az újság kifogásolta, hogy a DJ-nak csak az lehetett tagja, akinek apja a Volksbund tagja volt. Azzal érvelt, hogy egyházi ifjúsági szervezetek esetében nem előfeltétel az apa vallási hovatartozása. Ugyancsak kifogásolták a leventeegyesületek népi német tagozatainak lehetőségét, amely csak zavart kelthetett, s súrlódásokra adhatott okot, ráadásul ott az ifjak nevelése bizonyosan nem a német világnézethez illő módon folyt volna. Az újság mégis várakozással tekintett a rendelet gyakorlati megvalósulása elé.¹¹²

¹⁰⁸ Zur Frage der deutschen Jugend in Ungarn. *DZ*, 28. März 1941, 1. o.; Das Leventegesetz im Widerspruch mit dem Wiener Volksgruppenvertrag. *Volk im Osten*, 1941/5. sz., 44–45. o.; Tilkovszky, Hét évtized, i. m., 118. o.; Donáth Péter, Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919–1944, Budapest 1996, 103. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 169–170. o.

¹⁰⁹ MOL, K 28, 110. cs., K 28–211–1940–L–17543; Az Iñnetov munkanaplója, i. m., 19., 33–36. o.; Gergely – Kiss, i. m., 234. o. Donáth, i. m., 99. o.; Seewann – Spanenberger, i. m., 286. o.

¹¹⁰ Vortragsnotiz der Abteilung Deutschland für den Reichsaussenminister, PAAA, R 100 958, E227040. o.

¹¹¹ A magyarországi németiség életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–193–1942–15521. Az európai Német Népcsoportok Szövetségének folyóirata, a „Nation und Staat”, már 1939. július–augusztusi számában követelte a német foglalkozási nyelv bevezetését a leventemozgásban, s hozzá a német ifjak magyarnyelvű istentisztelet látogatási kötelezettségének eltörlését. – MOL, K 63, 193. cs., 3995. sz.

¹¹² Zur Frage der deutschen Jugend in Ungarn. *DZ*, 28. März 1941, 2. o.

A gyakorlat azonban mindjárt megmutatta, hogy a Leventeegyesületekre vonatkozó paragrafust sok helyütt rosszul értelmezték, mert a német ifjak már a kötelező leventeórákon sem jelentek meg. Így a DZ felhívta a német ifjúság figyelmét, hogy a továbbra is kötelező gyakorlatokon pontosan és fegyelmezetten kell részt venni.¹¹³

A Völkischer Beobachter (VB), az NSDAP hivatalos lapja is azonnal beszámolt a rendelet kiadásáról. Március 27-i cikkében erről, mint kezdetről beszélt. A lap elismerte, hogy az 1939. II. tc. a hazai németiséget minden tekintetben megfosztotta az ifjúsági szervezkedés lehetőségétől, ami most e rendelettel „valamilyen” formában lehetővé vált. A lap mindenesetre óvatos volt, s nem mert jóslatokba bocsátkozni az így lehetővé váló ifjúsági munka jövőjéről, s végül tért ki a kifogásokra. Leginkább arra, hogy 18 éves kor alatt a tagság csak szülői engedéllyel volt lehetséges, de különösen azért, hogy a szülőknek okvetlenül a Volksbund tagjának kellett lennie. Ez a VB szerint összeegyeztethetetlen volt a bécsi egyezményvel. Külön kifogásolta, hogy más nem német szervezetek is, a Levente, egyházi szervezetek vagy a cserkészek is jogosultságot kaptak német csoportok létrehozására, ami ismét csak az egyezményben lefektetett Volksbund kizárólagosságot kérdőjelezte meg. Burkoltan megfogalmazta köszönetét is: „A német népcsoport bizonyosan hálás lesz a magyar kormányra...”¹¹⁴ A szülők kötelező Volksbund-tagságával idehaza is azt helyezték szembe, hogy sem a KALOT, sem például a cserkészek esetében nem volt olyan diszkrimináló kötelezettség, amely a szülők bármilyen hovatartozását érintette volna.¹¹⁵

Egyes körök e rendeletet, de kiváltképpen az utána következő folyamatokat túlságosan nagy engedménynek vélték, s legfőbb káros hatásának azt tartották, hogy a német nemzetiségű ifjak a katonai szolgálat eléréséig semmiféle kapcsolatba nem kerülnek a magyar állammal, különösen azért, mert a Volksbund már iskolákkal is rendelkezett, s a magyar hatóságok így az oktatás terén sem érintkezhetek a német fiatalokkal. Ebből pedig nem következett más, mint hogy tömegesen „vesznek” majd el a magyarság számára. Azáltal, hogy ezek az ifjak „teljesen nemzeti szocialista szellemben” nőnek fel, hogy semmilyen kapcsolatban nem állnak a magyarsággal, mindig németek között vannak, az aggodó tekintetek számára egyértelművé tették, hogy ezáltal az asszimiláció lehetősége is megszűnik. Az ifjúság ilyen szellemben való nevelése szerintük megalapozta a német népcsoport vezetőrétegének, s ezáltal a teljes népcsoportnak a megerősödését.

Az ifjú bajtársak működése a tisztán német, illetve vegyes lakosságú területeken kikezdte a leventeintézmény addigi stabil helyzetét, s problémát okozott, hogy egyre több levente lépett be a Volksbundba, akik a leventefoglalkozásokon is német egyenruhájukban, illetve jelvényeikben jelentek meg, ami a szabályzatok szerint viszont tilos volt,¹¹⁶ a DJ-ot engedélyező miniszterelnöki rendelet viszont lehetővé tette. A probléma nem is e szabály megszegéséből fakadt, hanem abból, hogy ez a kihívó magatartás összeütközéseket generálhatott a magyar nemzetiségű leventékkel. Ennek a disszonanciának volt egy komolyabb formája, amikor nyíltan a leventeintézmény és a magyar hatóságok ellen izgatták a német származású leventéket.¹¹⁷

A különféle, a német ifjúsági szervezettel szemben megfogalmazott aggályok a Volksbundot kevésbé foglalkoztatták, s a rendelet kiadása után valószínűleg azonnal hozzáálltak az előkészületeknek, amelynek elején a szervezési irányelvek kiadása, a végén pedig az országos ifjúsági nap megrendezése állt. A rendelet után a tanfolyamok töretlen lendülettel folytak tovább, áprilisban Budapesten további négy tanfolyamot tartottak a helyi csoportok ifjúsági vezetői számára. A Volksbundon belül nagy reményeket fűztek ezekhez a tanfolyamokhoz, és az eredményekre is nagyon büszkék voltak. Míg az ifjúsági vezetők korábban is rendelkeztek némi ismerettel, joggal úgy ítélték meg az ifjúsági szervezkedés alakítói, hogy hiányzott az egységesség. A négy budapesti tanfolyam során a Volksbund szinte minden helyi csoport ifjúsági vezetőjét alávetette párnapos eligazításnak, hogy országsszerte egységes keretet biztosítson az ifjúság összefogása számára. A DZ így kommentálta a tanfolyamok sikerét: „Ha egy német településre érkezünk, azonnal észre lehet venni, hogy a helyi ifjúsági vezető részt vett-e tanfolyamon vagy sem.”¹¹⁸

¹¹³ Wichtige Mitteilung an die volksdeutsche Jugend Ungarns. DZ, 28. März 1941, 4. o.

¹¹⁴ Ein Anfang ist gemacht. VB, 27. März 1941 (BArch, Slg. Schumacher, 344.); Volksdeutsche Jugend in Ungarn. VB, 27. März 1941.

¹¹⁵ Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 170. o.; Die Lage. Ungarn. Nation und Staat, 1940/8. sz., 271. o.

¹¹⁶ „A rendes heti leventekiképzés, az összefüggő kiképzés és az összefüggő gyakorlat alatt, valamint levente egyesületi tevékenység közben a leventék csak a rendszeresített levente és leventepróba-jelvényeket, s kitiüntetések jelvényeit, a vitézi jelvényt, a cserkészjelvényt és a sportérmeiket viselhetik. Azoknak az iskoláknak a leventeköteles tanulóit, amelyekben önálló leventecsapat alakult, a leventejelvény mellett az iskola jelvényét is viselhetik. A leventék a felsorolt jelvényeken felül más jelvényt nem – különösen politikai, polgári vagy társadalmi egyesület jelvényét – a kötelező leventekiképzés alatt és a levente egyesületi tevékenységük közben viselhetnek.” A honvédelmi miniszter a leventék jelvényviseléséről. Budapest, 1940. július 25. – MOL, K 28, 110. cs., K 28–211–1940–L–17543.

¹¹⁷ „Ha egy leventét gyerek korában bántalmaztak, az felnőtt korában ököllel verje vissza, aki őt gyerek korában bántotta.” B. I. a belügyminiszternek, 1940. augusztus 12. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 326/biz. 1940. Nyomatásban ld.: Füzes, i. m., 122. o.; B. I. a belügyminiszternek, 1940. augusztus 1. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 317/biz. 1940. Nyomatásban ld.: Füzes, i. m., 120. o.

¹¹⁸ Miniszteri osztálytanácsos a külügyminiszternek, Kivonatos másolat a 10299/1941. VII. res. sz. iktatmányból, Budapest, 1941. augusztus 8. –

1941 tavaszán Baranyából azt jelentették, hogy az ifjúsággal való foglalkozás szinte mindenhol megkezdődött, de azt egyelőre igen rendszertelennek tartották. Voltak olyan települések, ahol mindez csupán abból állt, hogy néhány ifjú tüntető felvonulást rendezett a község utcáin, és a község közepén „Sieg Heil”-t kiáltottak. Máshol már ekkor katonai gyakorlatokat is tartottak. A jelentésekből az is kitűnik, hogy valóban megmutatkozott, bár nem mindenhol, hogy az Országos Ifjúságvezetőség azon kérését, hogy ne viselkedjenek kihívóan, igyekeztek teljesíteni. Máshol viszont nem volt megfigyelhető ez a jótékony hatás. Erre volt példa az olyan kijelentés, miszerint a magyarok azt sem érdemlik meg, hogy jó napot köszönjenek nekik.¹¹⁹

A DJ-alapítás a problémák és a hiányosságok ellenére nem lassult, vidéken és Budapesten egyaránt további tanfolyamokra került sor. Az eseményekhez való, helyi szinten is eltérő viszonyulás mutatkozott meg egy nagykárolyi (1941. április 5. és 8. között) ifjúságvezető-tanfolyam és egy budapesti tanfolyam esetében. Az előbbi alkalmával a tanfolyamról készült jelentés ugyan megfogalmazta a fenntartásokat, de összetűzésekre nem került sor: „Ezzel kapcsolatban csak arra kívánunk tisztelettel rámutatni, hogy habár a tanfolyamon rendzavarás nem volt, sem hatósági beavatkozásra, illetőleg figyelmeztetésre sor nem került, a tanfolyamon tartott előadásokból, valamint magatartásukból arra lehet következtetni, hogy a német ajkú lakosság részéről nagyobb szabású és az egész országra kiterjedő szervezkedési mozgalom van kialakulóban, amelynek első állomása volt a városunkban megtartott tanfolyam.”¹²⁰

Hasonló rendezvényre kért engedélyt a Volksbund 1941. augusztus 16. és 23. közé a budapesti Német Házba. Az engedély kiadását a rendőrség a belügyminiszter utasítására megtagadta, amit azzal indokolt, hogy „a mai körülmények között semmiféle gyűlést vagy egyéb összejövetelt nem engedélyez”.¹²¹ Itt bizonyosan a háborús események jelentettek hivatkozási alapot. A külügyminisztériumi feljegyzés szerint maga Basch is tudomásul vette, hogy a szövetség szervezési munkáit fel kell függeszteniük, de azt kérte, hogy a folyamatban lévő, illetve szervezés alatt álló tanfolyamokat befejezhessék. A budapesti eset kapcsán azonban érdekes dolog történt, ugyanis a rendőrség állítólag nem volt hajlandó írásba foglalni elutasító döntését, s az ügyben minden kellemtelenséget Baschra kívánt hárítani, mert a tanfolyamra már Budapestre érkeztek az ifjak. Az eset pénzügyi gondokat is felvetett, hiszen 2000 pengős útiköltségről volt szó, amelyet a Volksbund alapszervei vállaltak át. Basch közölte, hogy a német követséghez fog fordulni, s az útiköltség visszatérítését is onnan fogja megoldani. Egyben nem tetszésének adott hangot, hogy a Volksbund mindig előzékeny a magyar állam és hatóságok részéről felmerülő kívánságokkal szemben, de ugyanezt nem tapasztalja magyar részről. Baschnak ebben teljesen igaza volt, s ebben az esetben külön érdekes volt, hogy az engedély megtagadását a tanfolyam kezdete előtti napon közölték vele. Végül intették Bascht, hogy ne forduljon azonnal a német követséghez és kilátásba helyezték az útiköltség megtérítését. Erre Basch arra kérte az illetékeseket, hogy jelenjenek meg a tanfolyam kezdetén és mondják el az ifjaknak miért nem lehet tanfolyamot tartani, s utána ő velük város- és múzeumnézésre megy.¹²²

A két különféle eljárás arra is következtetni enged, hogy a fővárosban a hatóságok talán a város jelentősége és kisugárzó hatása miatt is szigorúbban ítélték meg a Volksbund minden, egyébként legális szervezkedési kísérletét, míg a nagykárolyi esetben mindössze nyomon kísérték a történeteket. Másrészt az is indokolta a fokozottab szigort, hogy a budapesti eset idején már Magyarország is háborús résztvevővé vált. A budapesti ügy mindenesetre azt is megmutatta, hogy a miniszterelnöki rendelet kiadása ellenére továbbra is gátolni igyekeztek a DJ előkészítését, s az írásos elutasítás megtagadása egyben azt is bizonyította, hogy tudatában voltak a népcsoportegyezményben vállalt kötelezettségek megsértésének is.

Mindenesetre az ilyesfajta kellemtelenségek nem szegték kedvét a DJ megalapításán fáradozóknak. A nemzetiségi jelentések már 1941 áprilisában arról számoltak be, hogy készül a DJ jelvénye, amely kísértetiesen hasonlított a Hitlerjugend jelvényére. Tovább folyt a DJ előkészítése: ezúttal olyan tanfolyam megtartását vették célba, amelyen minden területről 10 fő, de legalább összesen 40 fő vett részt, akik főként középiskolát végeztek. Ez arra utal, hogy nem sokkal az országos ifjúsági nap előtt már a középszintű vezetők képzése és felkészítése is folyt. Az előkészületekben a lányok is kivették részüket, ők is hasonló tanfolyamokat tartottak, mint a fiúk. Országos tanfolyamokra is sort kerítettek azonban, amelyek országos leányvezető szervezésében zajlottak, s minden helyi leányvezetőre kiterjedtek.¹²³ A lá-

MOL, K 63, 199. cs., K 63–1941–21/7–I. Donáth, i. m., 100. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 192. o.; „Du bist ein Deutscher!” Eröffnung der vierten Ortsjugendführerschulung in Budapest. *DZ*, 19. April 1941, 4. o.; Jugendarbeit im Zeichen des Frühlings. *DZ*, 25. April 1941, 4. o.

¹¹⁹ B. I. a belügyminiszternek, 1941. április 12. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 191/biz 1941. Nyomtatásban lásd: Füzes, i. m., 55. o.

¹²⁰ Miniszteri osztálytanácsos a külügyminiszternek, Kivonatos másolat a 10299/1941. VII. res. sz. iktatmányból, Budapest, 1941. augusztus 8. – MOL, K 63, 199. cs., K 63–1941–21/7–I.

¹²¹ Feljegyzés a külügyminiszternek, 1941. április 15. – MOL, K 63, 199. cs., K 63–1941–21/7.

¹²² Uo.

¹²³ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 11173. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. június 6. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–

nyok kis jelentőségét mutatta, hogy tanfolyamaikról a Volksbund sajtója is alig emlékezett meg. Még a DJ hivatalos zászlóbontása előtt színjátszó csoportok (előadócsoporthoz, Spielschar) létesültek.¹²⁴

VIII. 3. 4. A szervezett német ifjúság és a Levente viszonya a DJ megalapítása előtt

A német kisebbség Leventéhez fűződő viszonya már a húszas években sem volt felhőtlen. Egy 1925-ös főispáni jelentés az UDV helyi csoportjai megalakulásának ösztönzését káros hatásúnak ítélte meg a Levente szervezésére nézve, mivel a németiség kevés érdeklődést mutatott a szervezet iránt. A főispán azt javasolta, hogy az UDV segítse a Levente propagálásában. Az UDV választását személyesen a miniszterelnökhöz intézte, amelyben biztosította Bethlent Istvánt, hogy az UDV szintén „üdvösnek és szükségesnek tartja” a Levente céljainak előmozdítását, s megfelelő instrukcióban fogja részesíteni erre vonatkozóan a helyi vezetőit.¹²⁵

A nemzetiségek által lakott vidékeken a Leventének valóban nem volt nagy presztízse, mivel magyarnyelvű, magyarosító intézményt láttak benne. Nem beszélhetünk tehát arról, hogy a Levente „óvatos magatartást tanúsított a nemzetiségekkel szemben”, s a központi utasítás sem valósult meg a gyakorlatban, miszerint „a leventekiképzés irányító és vezető szervei mindenütt nagy gonddal kezeljék a nemzetiségi kérdést...”¹²⁶ Mindenesetre a legnagyobb összetűzések értelemszerűen a legnagyobb számú, és egyre öntudatosabbá váló kisebbséggel, vagyis a németiséggel adódtak. Azokon a településeken, amelyeken német oktatás folyt, a gyerekek nem is tudtak elégségesen magyarul ahhoz, hogy a leventeképzéshez szükséges elméleti oktatást (például a leventék tíz parancsolatát) megértsék; sok esetben még a vezényszavakat sem értették, aminek szidalmazás, büntetés, adott esetben felfozozás lett a vége.¹²⁷

A hátrányos megkülönböztetés minden olyan helyzetben megmutatkozott, amikor a német ifjak valamilyen formában vállalták és kimutatták németiségüket. A német beszéd, a német dalok éneklésének megtiltása a Levente és a német ifjak mindennapjaihoz tartozott.¹²⁸ Annak ellenére így volt ez, hogy azoknak, akik nem rendelkeztek elégséges magyar tudással, a magyarázatok az anyanyelven is meg kellett adni. Ennek gyakorlati megvalósulása azonban sok helyen sokféle lehetett. Úgy tűnik azonban, hogy a Levente már ekkor valamilyen formában figyelembe vette ezt a helyzetet, s az ilyen területekre olyan leventeoktatókat helyeztek, akik képesek voltak németül elmagyarázni a szükséges instrukciókat. A testnevelő vezetők jelentése szerint azonban mégis nem egy esetben hangoztatták a német leventék, hogy nem értik az instrukciókat. Mindez pedig a képzés fellazulásához és elértéktelenedéséhez vezetett. Ráadásul nagy problémát okozott, hogy a nemzetiségi településeken az oktatók szinte kizárólag a helyi tanárok közül kerültek ki, akik viszont a Levente miatt nem akarták kockára tenni jó viszonyukat az adott településekkel, amelyek egyébként egzisztenciájukat is biztosították. Így nem fordítottak kellő gondot az előírásoknak megfelelő képzés folytatására. Egyéb értelmiségi, illetve katonaviselt ember ilyen népszerűtlen pozíciót pedig nem kívánt betölteni. Ilyen esetekben akár több évig szünetelt a képzés. Összességében ebből viszont az a következtetés kínálkozott, hogy a C típusú (tisztán német oktatási nyelvű) iskolák a leventeintézmény nagy ellenségei lettek, s különösen tartottak attól, hogy 5–6 év után hova vezet ez a fejlődés. Úgy vélték, hogy a német településeket a budapesti központból éri kedvezőtlen hatás, s így előbb azt kell megrendszabályozni.¹²⁹

A helyzet több mint egy évtized leforgása alatt sem változott sokat. A Leventéhez fűződő viszony a DJ-alapítás előkészületei során is az egyik legfontosabb kérdésnek mutatkozott. S e viszony alakulását a magyar fél hozzáállása miatt nem segítette, hogy a Volksbund megalapítása óta erőteljesebben érződött a Németország felé fordulás, ami nemcsak a náci Németország növekvő érdeklődésének, hanem vele összefüggésben a magyar kisebbségi politika következményének volt tekinthető, s hogy ez az ifjúságot is elérheti, nem volt és a későbbiekre nézve sem lehetett kétséges. Ily módon

1941–651f9; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli, 1941, 6. o.

¹²⁴ Így volt ez a Tolna vármegyei Szárazdon, amelynek játszócsoportja a megye több pontján fellépett. Hasonló csoport alakult a Baranya vármegyei Mekenyesen, amely ugyancsak más falvakban is vendégszerepelt. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 10733. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. május 30. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

¹²⁵ Győr–Sopron–Pozsony Közig. Egy. Vármegyék és Győr szab. kir város főispánja a miniszterelnöknek, Győr, 1925. január 13.; Az UDV a miniszterelnöknek, Budapest, 1925. április. – MOL, K 28, 106. cs., K 28-208-M.E.-1925-T-55.

¹²⁶ Gergely – Kiss, i. m., 229. o.

¹²⁷ BArch, R 1501/3333, 62. o.

¹²⁸ Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an das Reichsinnenministerium. BArch, R 1501/3333, 27. o.

¹²⁹ A Magyaróvári járás testnevelési vezetője a vármegyei testnevelő felügyelőségnek, Győr, 1927. szeptember 12.; Magyaróvár és rajkai járás testnevelési vezetője a testnevelési felügyelőségnek, Győr, 1927. szeptember 14.; Győr–Moson–Pozsony Közig. Egy. Vármegyék Testnevelési Felügyelősége az OTT-nek, Győr, 1927. szeptember 20. – MOL, K 28, 97. cs., K 28-198-M.E.-1927-T-463.

nem lehet csodálkozni azon, ha a magyarországi német ifjúság körében felbukkantak a birodalomban jól ismert ifjúsági lapok, amelyek olykor mellékletként tartalmazták a német állam jelképeit, amelyeket ifjú megdondolatlanságból, olykor daczból és elkeseredettségből, az egész jelentőségét sokszor nem is értve, a magyarországi német ifjak is viseltek.¹³⁰

Miután a Levente a nemzeti nevelés egyik fő intézménye volt, ami a leventezetők és -oktatók szemében összeegyeztethetetlen volt a német tudattal, számtalan esetben nem kerülték el a német ifjak szidását.¹³¹ A jelentésekből azonban az is kitűnik, hogy ennél súlyosabb, az emberséget és a becsületet mélységesen sértő atrocitásokra is sor került: acélsisakba öltöztetett német ifjak fejen verése fahasábokkal, a fiatalok hason vonszolása a lábuknál fogva, a pus-kacsövek lenyalatása, meghatározatlan idejű térdeltetés.¹³² Hol megakadályozták, hogy a fiúk a nyári napfordulón tüzet gyújtsanak, és büntetésként 30, más esetben 40 nap letartóztatással sújtották őket, hol pedig a gyász kegyeletét sértették meg, amikor maga a pap a csikorgó hidegben várakoztatta az összegyűlt gyászoló tömeget, amikor állítólag megtudta, hogy a síron a Volksbund hivatalos koszorúját is el akarják helyezni.¹³³

Sopron és környéke mindvégig az egyik legfontosabb területe volt a magyar nemzeti, illetve németellenes propagandának, hiszen itt maga, az egyébként német származású polgármester, Sopronyi Thurner Mihály is elősegítette a németellenes hangulat kialakulását és megszilárdulását. A magyar hatóságok itt még inkább fokozott figyelemmel követték mind a Volksbund, mind az ahhoz közel álló ifjak tevékenységét, igazoltatásokat, házkutatásokat, Németországból származó propagandaanyag keresése, és az ezek alkalmával megmutatkozó szóbeli és tettleges inzultálás is állandó panaszra adott okot.¹³⁴

Az ellenszenv a mindennapi apróságokban is megmutatkozott. Katymáron a németek tüntetőleg kiléptek a leventék „szépen fejlődő” dalárdájából, s önálló német dalárdát hoztak létre, a március 15-i leventeünnepélyt pedig egy párhuzamosan az UDV által szervezett előadással bojkottálták. Nyergesújfalun a Levente az ottani Hangya Szövetkezet helyiségében rendezett táncmulatságát zavarta meg a dorogi VDU ifjúsági vezetőjével érkező csoport és a helyi ifjúsági csoport, „*akik a táncterem közepén állva, tüntetően német dalokat énekeltek*”. A jelenlévő községi főjegyző felszólította a csoportot, hogy a tüntető jellegű éneklést szüntessék be, s helyette felváltva német és magyar dalokat énekeljenek, különben beszünteti a teljes rendezvényt. A német ifjak ezután elvonultak, s közölték a jegyzővel, hogy a bécsi egyezmény megsértése miatt feljelentést tesznek ellene, amit meg is tettek.¹³⁵

A magyar szervek a legváltozatosabb indokokkal helyezték fokozott megfigyelés alá a Volksbund, illetve az ahhoz tartozó ifjúsági csoportok tagjait, vették őket őrizetbe, vagy tartóztatták le hosszabb–rövidebb időre. Hol titkos társaságok létrehozása volt vád, hol pedig az ifjak arra alkalmatlan helyen való találkozója miatti egészségkárosodás veszélye.¹³⁶ Leginkább a németországi jelképek (a Führer képe, illetve arcmása, horogkeresztes zászlók, stb.) – jó részük valóban nem ok nélkül – jelentettek vörös posztót az intézkedő csendőrség szemében, ezek megtalálása és elkobzása az 1942-t megelőző időszakban rendszeres volt, amit sok esetben letartóztatás is követett.¹³⁷ A leventeintézmény elleni izgatás külön büntetőtörvénykönyvi tényállásnak minősült.

Elek községben a Volksbund állítólag azt hirdette, hogy tagjainak nem kell részt venniük a leventefoglalkozásokon. Úgy ítélték meg, hogy a Volksbund „*faji és eszmei harcot folytat, az ifjúságot két részre választja*”, a Volksbund német nyelvű leventeképzést követelt, s állítólag a leventeotthont a DJ-nak követelte.¹³⁸ Mentek a hírek és a jelentések, hogy német fiatalok katonai kiképzésben részesülnek, s azt a feladatot kapták, „*ha Magyarország szembe próbál helyezkedni Hitler parancsainak, akkor az országban mindenütt elhelyezett német katonák és polgári személyek vezényle-*

¹³⁰ Vö. Kivonat Bács–Bodrog vármegye és Baja thjv. Vitézi Széke jelentéséből a Miniszterelnöknek 1939. június 23., MOL, K 28, 113. cs., K 28–216–1939–17706.; A hazaárulás felvetése egészen extrém esetekben is megmutatkozott. A villányi Volksbund-gyűlés kapcsán egy 14 éves kislányt minősítettek hazaárulónak, mert virágot vitt a német katonavonathoz. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 13.603. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. június 11. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

¹³¹ „*Ist das vielleicht deutsche Disziplin? [...] Ja, die deutsche Disziplin ist nur mit der Schnauze gross.*” Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an das Reichsinnenministerium, Wien, 26. Oktober 1939 – BArch, R 1501/3332, 177–178. o.

¹³² „*Ihr stinkenden Schwaben, sicher seid Ihr beim Volksbund, wir werden Euch den Volksbund schon austreiben, Ihr werdet noch gute madjarische Soldaten werden.*” BArch, R 1501/3333.

¹³³ Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an den Reichsminister des Innern, Wien, 7. Feber 1940. BArch, R 1501/3332, 199–201. o.; Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an den Reichsminister des Innern, Wien, 20. Feber 1940. BArch, R 1501/3332, 202–204. o.

¹³⁴ „*man werde diese gestunkenen Deutschen bestrafen, dass ihnen Hören und sehen vergehe.*” Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an den Reichsminister des Innern. BArch, R 1501/3333, 7. o.

¹³⁵ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/30. sz. B.kt. 1934., Budapest, 1934. október 11. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1934–651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1624. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

¹³⁶ BArch R 1501/3333, 43. o.

¹³⁷ Uo., 62. o.

¹³⁸ MOL, K 28, 164. cs., K 28–1940–26195; Gergely – Kiss, i. m., 232.

te mellett, fegyveresen fognak kiállani a magyar államhatalommal szemben. Ez lesz a feladatuk a magyar hadseregben szolgáló Volksbund-tagoknak is”.¹³⁹

1940–41 fordulóján a Németországba küldött jelentések olyan zaklatottnak ítélték meg a helyzetet, amelyben a Levente tagjai még a politikai gyilkosság eszköztől sem riadtak vissza.¹⁴⁰ Állítólagosan egy Szabó nevű leventeoktató lakására csalt két Ifjú Bajtársat (G. S., F. W.) és ott három lövést adott le rájuk. Míg az egyiknek sikerült elmenekülnie, a másik halálos haslövést kapott. A jelentés szerint ez rövid időn belül már a második hasonló eset volt, ami meglehetősen nyugtalanította a magyarországi németeket, annál is inkább, mivel az első eset is felmentő ítélettel végződött. 1940 szeptemberében a nyugati határszélen Rábafüzesen és környékén letartóztatták a Volksbund ifjúsági vezetőit és zárólánra bilincselve hajtották végig őket a falvakon, miközben a bilincsek olyan szorosak voltak, hogy a fiatalok kézfeje a hiányos vérkeringés miatt befeketedett, majd ugyanezt megismételték Szentgotthárd utcáin is. A csendőrség mellett, amely rendszeresen akadályozta a Volksbund ifjúsági munkáját, közösségi estjeit, a magyar és magyarbarát papok is okoztak nehézségeket, ők ugyanis a szószékről igyekeztek hangulatot kelteni a német ifjak ellen, miközben az egyik pap állítólag odáig ragadtatta magát az egyik nyugat–magyarországi községben, hogy felpofozott egy német ifjút, mert a faluban a Volksbund menetgyakorlatán látta.¹⁴¹

A német birodalmi kancellárián persze azt is látták, hogy a megkötött népcsoportegyezmény ellenére a Miniszterelnökség Kisebbségi és Nemzetiségi Osztályának vezetője, Pataky Tibor államtitkár sem érezte okvetlen szükségét annak, hogy elősegítse a Volksbund ifjúsági munkáját, s igyekezett a német ifjak negatív megnyilvánulásait sötétebb színben feltüntetni, mint az okvetlenül szükséges lett volna. A katolikus ifjúsági szervezetek és a Levente munkáját személyesen serkentette hatékony munkára, főleg ott, ahol a Volksbund már felállította saját ifjúsági csoportjait.¹⁴²

A Levente nemcsak a német ifjak „jó útra térítésében” kívánt fontos szerepet betölteni, a Volksbunddal is felvette a harcot, megakadályozta a helyi csoportok megalakulását, arra hivatkozva, hogy a Volksbund nem végezhet politikai tevékenységet. Különösen rossz néven vették a Volksbund-jelvény viselését, s azt a leventeórákon kívüli időkben sem tolerálták.¹⁴³ A kölcsönös súrlódások közepette viszont a Volksbund is felvette a kesztyűt, és kölcsönösség alapján megakart nehezíteni a Levente életét, amikor például a leventebálok és a leventefoglalkozások bojkottjára hívta fel tagjait. Kritika azonban nemcsak a magyar felet érte, hanem a Volksbunddal egyelőre még párhuzamosan működő, „németellenes” UDV-t is, amely magyar szellemiséggel, a magyar hatóságokkal, mi több a magyar egyházakkal karöltve azon munkálkodott, hogy megakadályozza a Volksbund ifjúsági munkáját.¹⁴⁴

Egy 1940-es kisebbségi helyzetkép szerint a Leventével való súrlódások a hazai német kisebbség panaszai között a csendőrség túlbuzgó magatartása után az előkelő második helyet foglalták el, amelyben kifogásolták: „A leventeoktatóknak a nemzetiségi önérzetet sértő megjegyzéseit és a német nemzetiségi leventék különösen szigorú kezelését.”¹⁴⁵

Helyi szinten olyan hangok is előtérbe kerültek, amelyek a községi eljárók mellett egyenesen a leventeoktatók lecseréléséről beszéltek. Helyükre tanult német fiúkat állítottak volna, akik olyan gyakorlatokat hajtottak volna végre, hogy azokon mindenki csak csodálkozott volna. Itt nyilván a németországi példák adaptálása nyomán kívánták elérni a hatást. Nem tettek jót e viszonyban az olyan Baschnak tulajdonított kijelentések sem, amelyek arról szóltak, hogy a német ifjúság katonai előkészítését hamarosan a Volksbund fogja átvenni, így a német fiataloknak nem kell a leventefoglalkozásokra járniuk. Az ilyen esetekben több mint valószínű, hogy a jelentést írók rossz akaratáról volt szó, hiszen nem igen képzelhető el, hogy a lehetőségek közötti lavírozást mindvégig szem előtt tartó Basch ilyen kijelentésekre ragadtatta volna magát, különösen akkor, amikor a bécsi megállapodás egyelőre csak a lehetőségét biztosította az önálló

¹³⁹ HL, VKF Eln./15. oszt, 1942–5179–67165, Eln./I. oszt. 1942–270.; További egyodalúan csak a német ifjak kihágásait felsoroló eseteket is ld.: Gergely – Kiss, i. m., 232. További eseteket Baranya vármegyéből ld: Füzes, i. m., 35–36., 76., 78., 81., 121–122., 133. o.

¹⁴⁰ Uo., 27. o. Zur Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn. Meldungen aus dem Reich 10–13. Januar 1941 – BArch, R 43 II/1503, 24. o.

¹⁴¹ Zur Lage der Volksdeutschen in Ungarn nach dem Wiener Schiedspruch – BArch, R 43 II/1503, 7–10. o. Hasonló megpróbáltatásban volt része a zsidó származású leventéknek is. Ld.: K. Farkas Klaudia, Az elkülönítés látható falai. In: Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára. Szerk.: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József. PTE, Pécs 2005, 86–97. o. különösen 94. o.

¹⁴² Pataky hasonló magatartást tanúsított Basch háborús bűnös perében is. Seewann – Spannenberger, i. m., 346–347. o.; Zur Lage der Volksdeutschen in Ungarn nach dem Wiener Schiedspruch – BArch, R 43 II/1503, 13. o.

¹⁴³ „Aber mir gefällt es nicht, das ihr hier seid, oder glaubst du vielleicht, dass Hitler hierher kommt? Es wird schon eine Umsiedlung geben, dann werdet ihr nach Deutschland gehen.” Meldungen an das Kgl. Ung. Ministerpräsidium, CCXC, Juli 1940 – BArch, R 1501/3334. További jelentések: CCXCIII, CCXCICCLXXIX, Juli 1940 – BArch, R 1501/3334.; A honvédelmi miniszter a leventék jelvényviseléséről. Budapest, 1940. július 25. – MOL, K 28, 110. cs., K 28–211–1940–L–17543.

¹⁴⁴ Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an den Reichsminister des Innern, Wien, 7. Feber 1940 – BArch, R 1501/3332, 199–201. o.; BArch, R 1501/3333, 43. o.

¹⁴⁵ A magyarországi német kisebbség helyzetképe, 1940. május 11. „Bizalmas tájékoztatásul, belső használatra.” A jelentés szerint a szakminisztériumok már 1939 novemberében bizalmas körrendeletet adtak ki, amelyben felhívták az alsó fokú hatóságok figyelmét a kormány kisebbségpolitikai intencióira és súlyos megtorlás kilátásba helyezésével követelték meg tőlük a megfelelő magatartást, illetve az ügyek lojális elbírálását. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–194–1940–17502.

ifjúsági csoportnak, de annak előkészítése még éppen hogy csak megkezdődött.¹⁴⁶ Basch valószínűleg inkább arról beszélhetett, hogy a jogi keretek és az önálló Német Ifjúság megteremtése esetén a jövőben lehetőség lesz majd e képzés saját kereteken belül való lebonyolítására is.

A helyzet nem mindig a magyar és a német nemzetiség közötti feszültségekben élesedett ki, hanem – különösen a Volksbund erőteljes szervezése idején – a németiség különböző felfogású csoportjai között is. Ennek volt a lecsapódása, hogy az Ifjú Bajtársak rendezvényein atrocitások érték olyan német fiatalokat, akik nem voltak a szervezet tagjai. Különösen ott tekintették ezt problémának, ahol a helyi vezetőséget is „izgágának” minősítették. Hasonló jelenségek mutatkoztak sok helyen a magyarok irányában is.¹⁴⁷ Nyilvánvalónak tűnik, hogy az adott szituációban a fiatal serdülő korból fakadó szenvedélyesség rovására volt írható elsősorban és nem pedig mélyen gyökerező, kibékíthetetlen ellentétek álltak mögötte. Ahhoz viszont kétség sem férhet, hogy ezt az életkorból fakadó konfrontatív hozzáállást erősítette a Volksbund, illetve a DJ szellemisége.

A magyarországi jelentések, legyenek azok olykor valóban negatív módon elfogultak a VDU irányában, több esetben azt is kiemelték, amikor jó példákat találtak az anyaország és a német nemzetiség között békés együttélésre. Adott esetben kiterjedt a kölcsönös tisztelet a Levente egyes oktatóira is, amikor megértéssel fordultak a német ifjak felé, megkövetelték a magyar haza iránti maradéktalan hűséget, de nem avatkoztak be a Volksbund ügyeibe. Mint az a jelentésekből azonban kitűnik sokszor a németsegen belül sem volt egységes álláspont ilyen esetekben, és a kölcsönös sérelmek révén mindkét fél inkább a rossz híreknek adott hitelt.¹⁴⁸

Mindez persze nem jelentette, hogy számos esetben valóban nem mutattak volna az önértékelésükben „kissé elszállt” német fiatalok kihívó magatartást, gyakran tettelegességet. A szimpla szidalmazások, éjszakánként ablakok beverése stb. valóban a mindennapokhoz tartozhattak a Volksbund első éveiben, s ennek szenvedő alanyai nemcsak a magyarok, hanem az egyelőre vonakodó németek is voltak.¹⁴⁹ A DJ-ról készült hatósági jelentések összességében csak elvétve emlékeztek meg a Levente kilengéseiről, míg a német forrásokat a DJ iránti elfogultság miatt kell óvatosan kezelnünk.

A Levente kapcsán a DJ alapítását engedélyező miniszterelnöki rendeletben tett engedményekkel azonban a Volksbund sem volt megelégedve, mert célja az volt, hogy a német nemzetiségű leventéket saját maga részesítse testi nevelésben. Ezért továbbra is napirenden maradt az ifjúság nagyobb csoportokban való Németországba küldése, hogy az ott kiképzett területi és járási vezetők részesítsék kiképzésben az ifjúságot. E célt szolgálta az is, hogy a nemzetiségi jelentések tudni vélték, hogy a Volksbund összeírja a leventeköteles német ifjúságot, hogy minősíteni tudják őket a sportra való alkalmasság, megbízhatóság stb. tekintetében. E nagyobb szabású németországi út előkészítése már 1941 májusában folyamatban volt, s ennek érdekében 15 vidéki ifjú tartózkodott a Német Házban (Volksbund központ).¹⁵⁰

VIII. 3. 5. A mágocsi országos ifjúsági nap – a DJ megalapítása

A miniszterelnöki rendelet életbe lépése után az Országos Ifjúságvezetőség rövid időn belül, 1941 májusában kiadta a DJ szervezési irányelveit, amelyben deklarálták, hogy a DJ a Volksbund egyetlen ifjúsági szervezete, amely mint tagozat az országos ifjúságvezető révén a népcsoportvezető alárendeltségében végzi tevékenységét, s ily módon e szervezet egyedüli feladata – a birodalmi HJ-hoz hasonlóan – a német ifjúság teljes népiségi, világnézeti és testi nevelése. A DJ-ra vonatkozó szervezési irányelvek egyúttal a VDU szervezeti szabályzatának kiegészítését képezték.¹⁵¹

¹⁴⁶ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 11173. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. június 6. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.; B. I. a belügyminiszternek, 1940. november 15. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 605/biz. 1940. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 133. o.; Vö. a DZ korábban idézett felhívását a leventekötelezettség betartására.

¹⁴⁷ B. I. a belügyminiszternek, 1940. december 11. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 637/biz. 1940. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 47. o.

¹⁴⁸ Lage in Ödenburg und Umgebung. Das Volkstums- und Grenzlandamt an den Reichsminister des Innern, Wien, 20. Feber 1940. BArch, R 1501/3332, 202-204. o.

¹⁴⁹ B. I. Ottlik László miniszteri tanácsosnak, 1940. december 11. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 641/biz. 1940. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 136. o.

¹⁵⁰ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 8783. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. május 2. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.; A pécsvárdi katonai parancsnokság jelentése szerint a Volksbund már 1940 júliusában, tehát a népcsoportegyezmény előtt megalakította a VDU ifjúsági csoportját Kátolyban, s a megtartott nagygyűlésen csak leventéket szerveztek be, s a belépni nem akarókat kiközösítéssel fenyegették meg. A jelentés szerint az ilyen egyesületekbe belépett leventék a leventegyessületről utána teljesen távoltartották magukat, ha pedig résztvettek benne, azt csak kényszernek tekintették, s így semmiféle eredménye nem volt. – Magyar Királyi Pécsváradi Katonai Parancsnokság, III. Levente-körzetparancsnok Máriakéménd a járási katonai parancsnokságnak, Kátoly, 1940. július 31. és a Magyar Királyi Pécsváradi Járási Katonai Parancsnokság a Magyar Királyi Pécsi 4. Honvéd kerületi parancsnokságnak, Pécsvárad, 1940. augusztus 2. – MOL, K 28, 98. cs., K 28-198-1940-20139.

¹⁵¹ Organisationsrichtlinien der DJ – MOL, K 28, 107. cs., K 28-1941-19578.; „Die DJ will den neuen deutschen Menschen gestalten. Sie will, daß

Az előkészítést követően a Német Ifjúság régóta várt ünnepélyes megalapítására 1941. június 29-én Mágocsra (Baranya vármegye), az országos ifjúsági nap (Landesjugendtag) keretében került sor, amelyre az ország minden részéből érkeztek német ifjak, az addig a Volksbund ifjúsági szervezkedésébe bevont ifjaknak pedig több mint fele volt jelen, azaz 12 000 fő.¹⁵² Képviseletük magukat a különböző nevelőintézetek, így a Jakob Bleyer Gimnázium, az erdélyi Stefan Ludwig Roth Intézet növendékei is. A Dél-Bácskából 200 fős barnainges csapat vett részt fúvós együttessel, Erdély 180 főt küldött, de csoportosan képviseltette magát Szatmár és Kárpátalja is, s minden német településről legalább egy fő jelen volt. Az ifjúságon kívül további 8000 Volksbund-tag is megjelent, így a rendezvényen összesen 20 000 fős közönség gyűlt össze.¹⁵³

Az ünnepség színhelyének előkészítésére rendszolgálatot (Ordnungsdienst) hoztak létre, amely kialakította a felvonulásra szánt mezőt, körös-körül felállította a zászlótartó oszlopokat. A mágocsi mező közepén tribünt emeltek, mögötte hatalmas transzparenst egy napkorong – a Volksbund jelképe – és egy óriási DJ-zászló volt látható. Az ünnepségen a tribünön helyezkedtek el a dobosok és harsonások, tőlük balra, illetve jobbra pedig a népcsoport-vezetőség és a vendégek. A tribün előtt a középső üres sávot balra sorakoztak fel a fiúk, jobbra pedig a lányok. A távolról érkező résztvevőket a falu házaiban szállásolták el, s minden háznál táblák jelezték, hogy oda honnan érkeztek a vendégek. Az ifjak mellett jelen volt Basch és a Volksbund vezetősége, valamint magyar és birodalmi német vendégek, köztük Dr. Medel a budapesti német követség képviselőjében, valamint Ettinger (Oberbannführer) a berlini Birodalmi Ifjúságvezetőség részéről.¹⁵⁴

A külsőségek, a zászlók, a harsonások és a jelképek markáns alkalmazása a korszak bármelyik hasonló rendezvényének jellemzője volt, s így egyben megfelelt a Hitlerjugend által képviselt birodalmi mintáknak is, mégha azokkal összevetve a rendezvény a magyar viszonyokból eredően kissé szegényesnek is tűnt. Az ünnepségsorozat lefolyása azonban már valóban emlékeztetett a Németországban megszokott grandiózus ifjúsági rendezvényekre.

Az országos ifjúsági nap előestéjén a magyarországi németység keretében nem igen ápolt szokásként napforduló-ünnepet tartottak 5800 ifjú és 3600 Volksbund-tag részvételével. A himnusz, a dobpergés, a harsonák és tűz mellett elmondott jelszavak (Feuersprüche) után a 7 települési terület képviselőjében 7 ifjú középre állva fáklyával alkotott négyszöget, majd meggyújtották a farakást. A sötétítési intézkedések miatt igazi napfordulós tűzre azonban nem volt mód. A tűz előtti beszédet Adam Schlitt országos vezető tartotta, Matthias Kirsch helyettes ifjúságvezető pedig koszorút avatott a háború elesett hősei tiszteletére. Az ünnepség végén Franz Basch mondott köszöntőt, majd a résztvevők fáklyás felvonulással és „mélységesen meghatódva” tértek vissza a faluba.¹⁵⁵

---

aus der grauen Masse all der Jugendlichen, die zu uns standen, eine mächtige Organisation werde, berufen und befähigt dazu, Formen und Wege zu suchen und zu finden, die zu diesem neuen deutschen Menschen, dem Nationalsozialisten, hinführen. Unsere Jugend soll lernen, Kämpfer und Arbeiter zu werden, und wenn sie beides in höchster Leistung miteinander verbunden hat, hat sie ihr Ziel erreicht. – Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 168. o.

¹⁵² A részvételre már június elején megjelentek a felhívások a sajtóban: „*Deutsche Jugend und deutsche Mädel in Ungarn! Ihr habt in der letzten Zeit den Weg eingeschlagen, den Euch unsere Bewegung mit dem Sonnenrad gewiesen hat. Ihr habt in Heimabenden, auf Schulungen, auf Kundgebungen oder Feiern die große Kraft verspürt, die unsere Bewegung allen deutschen Menschen unseres Vaterlandes verleiht. Ihr singt wieder deutsche Volks-, Marsch- und Kampflieder, marschiert Schulter an Schulter mit euren Kameraden in die neue Zukunft unseres Volkes. Durch den Nationalsozialismus, der vom Führer aller Deutschen ausgeht, der an jedes deutsche Herz gebunden ist. Fühlt Ihr die Verbundenheit mit dem großen deutschen Hundertmillionen-Volk. Ihr seid stolz, auch ein Teil dieses stärksten und stolzesten aller Völker zu sein. Am 29. Juni 1941 findet in Magocs (Nordbaranya) der erste volksdeutsche Landesjugendtag statt. Dieser Tag soll für die gesamte volksdeutsche Jugend unseres Vaterlandes ein offenes Bekenntnis zum deutschen Volke, in das uns der Herrgott hineingestellt hat und zu seinem Führer sein. Es soll auch ein Treugelöbnis für unser Vaterland, und den Volksbund sein. An diesem Tag soll die Jugend aller deutschen Gaue unseres Vaterlandes als Sinnbild einer geschlossenen Gemeinschaft vor aller Welt den unerschütterlichen Entschluss kundtun, unsere gesamte Volksgruppe einer deutschen Zukunft entgegenzuführen. Darum gilt für Euch alle die Parole: Auf zum Landesjugendtag!*” – Auf zum ersten Landesjugendtag in Magocs am 29. Juni 1941. *DZ*, 5. Juni 1941, 4. o.; Huber egy cikkében már 15 000 ifjú részvételéről beszél. Vö. Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 167. o.; Landesjugendtag in Magotsch. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 62–63. o.; Tilkovszky, Hét évtized, i. m., 140. o.

¹⁵³ Der Auftakt zum Landesjugendtag. Die Jugend aus allen Gauen auf dem Weg nach Magocs. *DZ*, 29. Juni 1941, 5. o.; Das Deutschtum in Ungarn. Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief“, Heft 6, 66–71. o.; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 5. o.; A magyarországi németység életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–193–1942–15521.; A helyi jelentés összesen 19 000 főről, közülük 11 000 fős ifjúságról számol be. B. I. a belügyminiszternek, 1941. július 3. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 390/biz. 1941. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 185. o.

¹⁵⁴ Der Auftakt zum Landesjugendtag. Die Jugend aus allen Gauen auf dem Weg nach Magocs. *DZ*, 29. Juni 1941, 5. o.; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 5–7. o.

¹⁵⁵ Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 5. o.; Das Programm zum Landesjugendtag. *DZ*, 28. Juni 1941, 4. o.; A magyarországi németység életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–193–1942–15521.; A helyi jelentés szerint összesen 8000 jelenlévővel, amelyből kb. 5000 ifjú volt. B. I. a belügyminiszternek, 1941. július 3. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 390/biz. 1941. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 185. o.

A következő napon került sor az imponáló rendezvényekre: „*Ez a keret imponálóan ünnepélyesen hat és a birodalom nagygyűléseire emlékeztet, amelyek már súlyukkal és nagyságukkal lebilincselnek és magával ragadnak. Reggel nyolc órakor ünnepi istentiszteletre került sor, majd egy órával később zászlófelvonással egybekötött reggeli ünnepségre (Morgenfeier), amelyen a dalok és jelszavak mellett Heinrich Mühl, a Volksbund területi vezetője mondott beszédet, amelyben felidézte a német nép „nagy cselekedeteit és áldozatait.*”¹⁵⁶

Az esemény fénypontját jelentő nagygyűlés fél tízkor a zászlók bevonulásával, valamint a magyar állami és a Volksbund-himnusszal vette kezdetét. A helyi jelentés kiemelte, hogy mindössze egy foltozott, kopott magyar zászló volt látható. Hans Christ területi ifjúságvezető köszöntő szavai után a gyűlés fő szónokaként Matthias Kirsch szólt az egybegyűltekhez. Beszédében megemlítette Németország, a Führer, az NSDAP érdemeit és kiemelte az általuk hozott áldozatokat, majd méltatta az ifjúságot, amely harcba szállt a németiségért. Beszél a nemzetiszocialista nevelés szükségességéről, amelyet a jelenlévő, általa 25 000 fősnek mondott tömegben túl a németiség teljes kétszáz ezres ifjúságára is ki akart terjeszteni. Kirsch a 6 és 24 éves kor közötti korosztályok együttes létszámát határozta meg 200 000 főben. Az év első felében hallatlan lendülettel képezték ki a vezetőket, hogy szerte az országban egységes irányelvek alapján történjen a német ifjúság szervezése és nevelése. Kirsch köszönetét fejezte ki a magyar kormánynak, hogy előzékeny magatartást tanúsított e tanfolyamokkal szemben. Az eredmények után kitért a tervekre, főként az ifjúsági otthonok és szállók felállítására és felszerelésére, a megfelelő emberek kiválasztására a szervezet számára, sportfelügyelők és énekelőfelügyelők (Sportwart, Singwart) küldésére, az Országos Ifjúságvezetőség kiépítésére.¹⁵⁷

A főispánság megfigyelője tudatos előkészítésnek tudta be, hogy Kirsch beszéde alatt egy csoport „*az egy nép, egy birodalom, egy vezér*” jelszót skandalálta, amit a magyar állam egysége elleni durva támadásnak ítélt.¹⁵⁸ Ezt az incidenst később az ellene lefolytatott háborús bűnös perben Basch is megerősítette, s a jelenséget azzal magyarázta, hogy ez volt az első olyan nagygyűlés, amelyen már részt vettek a Magyarországhoz nemrég visszatért bácskai németiség képviselői, akiket Basch joggal ítélt meg radikálisabbnak, mint a trianoni Magyarország németjeit. Basch perében azt is elmondta, hogy közvetlenül ezután Bárdossy miniszterelnök Pataky államtitkár révén felszólította arra, hogy adjon magyarázatot a történetekre. Erre Basch saját lemondását ajánlotta fel, amely már nem az első alkalom volt erre, de ezt a miniszterelnök nem fogadta el, nem vonta kétségbe viszont Basch jó szándékát.¹⁵⁹ Az ifjúsági napról készült jelentés azt is kifogásolta, hogy a német himnusz és a Horst Wessel dal túl gyakran hangzottak el. A hősi emlékmű közelében megrendezett díszfelvonuláson a koszorút pedig állítólag nem az emlékműre helyezték, hanem Basch lábai elé tették, amit a jelentő ugyancsak felháborítónak tartott.¹⁶⁰

Kirsch beszéde után Basch népcsoportvezető tartott ünnepi beszédet, aki üdvözölte a magyar és a birodalmi német vendégeket, s köszönetet mondott a DJ engedélyezéséért. Ezzel összefüggésben utalt arra, hogy mindent meg fognak tenni annak érdekében, s ehhez egyben a magyar segítséget is kérte, hogy erősítsék a magyar hazához való hűséget, de kinyilvánította, hogy német népiségüket is ápolni kívánják. Köszönetét fejezte ki a német birodalmi kormánynak és a Führernek az addig nyújtott hatalmas segítségükért. Basch beszéde után helyettese, Goldschmidt felolvasta a kormányzónak és a miniszterelnöknek küldött köszöntő táviratokat.¹⁶¹ A DZ 1941 őszen közölte a miniszterelnök köszönő táviratát is.¹⁶²

¹⁵⁶ Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 5–6. o.; Das Programm zum Landesjugendtag. *DZ*, 28. Juni 1941, 4. o.

¹⁵⁷ Uo.; „*A Deutsche Jugend szervezet megalósítása módot ad nekünk arra, hogy a német ifjút már hatodik életévétől kezdve szervezetünkbe vonjuk. Gondoskodnunk kell tehát arról, hogy ez a szervezet tényleg német ifjúsági szervezet legyen...*” A magyarországi németiség életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–193–1942–15521.; B. I. a belügyminiszternek, 1941. július 3. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 390/biz. 1941. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 185. o.

¹⁵⁸ B. I. a belügyminiszternek, 1941. július 3. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 390/biz. 1941. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 185. o.

¹⁵⁹ Seewann – Spannenberger, i. m., 287. o. A bácskai németiség erre az időszakra már hosszabb időre visszatekintő szilárd szervezeti keretek között működött, magát a német népközösséghez érzőnek tekintette, és engedélyt kapott a náci jelképek (horogkeresztes zászló, karszalag, Heil Hitler köszöntés stb.) használatára, amelyek a trianoni Magyarországon hivatalosan nem voltak használatban. E szerzett joguk megtartásáért energikus harcot folytattak, az őket korlátozni próbáló Volksbund-vezetés ellen, s jelenlétük már önmagában is a radikalizálódás irányába indította el a Volksbundot.

¹⁶⁰ B. I. a belügyminiszternek, 1941. július 3. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 390/biz. 1941. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 185. o.

¹⁶¹ „*Herr Reichsverweser! In geschichtlichen Zeiten ist die volkseutsche Jugend Ungarns in Magocs angetreten. Sie legte heute die Grundsteine zu einer eigenständigen Landesjugendorganisation, der DJ. Der Geist, der in unserer Jugend lebt und von dem sie restlos erfüllt ist, ist treu bis zum Tod. Die Deutsche Jugend des Vaterlandes bittet mich Eurer Durchlaucht zu melden, dass sie dem Helden von Otranto und dem siegreichen Bekämpfer des Bolschewismus in deutscher Treue ergeben ist.*” Dr. Franz Basch; Herr Ministerpräsident! „*Die Deutsche Jugend Ungarns ist dafür aufrichtig dankbar, dass Exzellenz ihr die Möglichkeit geboten haben, selbst im schwersten geschichtlichen Ringen des deutschen und magyarischen Volkes durch den Jugendtag in Magocs ihren heißesten Wunsch, die Schaffung einer eigenständigen Jugendorganisation, die der DJ in Erfüllung gehen zu lassen.*” Dr. Franz Basch – Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 7. o.

¹⁶² „*Sehr verehrter Herr Präsident! Für die an mich gerichteten Begrüßungsworte, anlässlich der in Mágocs stattgefundenen Grosskundgebung*

A két beszéd (Kirsch és Basch) egyúttal híven mutatta azt a két markáns oldalt, amely a Volksbundon belül egyre inkább ellentétbe került egymással. Míg Basch szokásához híven mértéktartó beszédben adott hangot örömeinek abból az alkalomból, hogy egyik nagy vágyuk végre valóra vált, s egyúttal az új szervezet, a DJ helyét is a németiség németiségének megtartásában jelölte ki, addig Matthias Kirsch bepillantást engedett a DJ egészen más szellemű kulisszái mögé. Beszéde középpontjában a nemzetiszocializmus, a Führer és annak dicső tettei álltak. Az ifjúsági vezetés radikálisabb, a nemzetiszocializmussal inkább rokonszenvező megnyilvánulásai erre az időpontra részben már ismertek voltak, a kérdés már csak az volt, hogy a DJ felépítése után ezek miként érvényesülnek majd a gyakorlatban.

A beszédek után került sor a DJ ünnepélyes megalapítására, amelynek keretében Sepp Winkler területi ifjúságvezető felolvasta a DJ államilag egyelőre még nem elfogadott alapszabályzatát, illetve inkább annak a Volksbund által elkészített tervezetét, amelyet a jelenlévők elfogadtak. Ezután felavatták a DJ hivatalos zászlóját, s a magyar himnusz és német dalok alatt az ifjak elvonultak a népcsoportvezető előtt. A bácskaiak jellemző módon barnaingben, Baranya, Tolna és a Bakony ifjai népviseletükben, majd a többi települési terület ifjai. A hangulatot a Wehrmacht sikereiről érkező hírekkel fokozták.¹⁶³

Az országos ifjúsági nap záróakkordját a délutáni sportünnepély jelentette, amely a leányok szabadgyakorlatával kezdődött 180 fő előadásában. Utána 300 fiú szabadgyakorlatára került sor, majd 100, illetve 75 méteres síkfutásra és gátfutásra. Az ünnepség végén az erdélyi leánycsoport ritmikus sportgimnasztika gyakorlatait, valamint egy kézilabdamerkőzést láthatott a közönség. A dél-bácskai válogatottnal a budapesti hallgatók csapata mérkőzött meg, melyen az előbbieket nyertek 4:2 arányban. A mérkőzés szünetében a legkisebbek (Pimpf) lovasharcára került sor. A sportversenyek díjait Georg Goldschmidt adta át, s mondott tiszteletükre rövid beszédet.¹⁶⁴ Az országos ifjúsági nap végén záró felvonulásra került sor, amelyen Arnold Roth, a szászrégeni nemzetiszocialista nevelőotthon vezetője intézett beszédet a megjelentekhez. A nap táncos népiünnepéllal zárult, amely 22 óráig tartott.¹⁶⁵ Az ifjúsági nap alkalmából az országos ifjúságvezetőség júliusban ifjúsági emlékermet alapított, s mindenkit buzdítottak annak megvásárlására.¹⁶⁶

Az első országos ifjúsági nap, amely egyúttal a DJ alapítását jelentette, a Volksbund történetének egyik legnagyobb sikere volt, amit méltó módon ünnepeltek, s egyúttal egy nagy harc lezárása is volt, amelyet a Volksbund a német ifjúságért folytatott. Az alapítási ceremónia magán hordozta az ilyenkor kötelező optimizmust, amelyet a szervezet jövőjébe vetettek. A teljes rendezvény alapvetően a mértékletesség jegyében telt, s ezt az összbenyomást a lezajlott incidensek sem rontották.

Az ifjúsági napnak – már–már megszokott módon – azonban valóban voltak árnyoldalai is. Mint a csendőrség jelentéséből kiderül, a Volksbund-ifjak és a magyar lakosság között kisebb összetűzésekre került sor. A lelkes német ifjak német dalokat énekelve, harsány hangon vonultak végig többek között Vásárosdombó utcáin, miközben a „magyar lakosság bosszantására” hangosan „Sieg Heil” és „Heil Hitler” köszöntéseket kiabáltak. Az eset vége az lett, hogy a magyar lakosság ugyancsak elítélhető módon záptojásokkal viszonzta a német ifjak provokáló magatartását. Ilyen incidensek más helyen is előfordultak.¹⁶⁷

der Jugend, nehmen Sie beide meinen Dank entgegen. Ich habe Ihre Äusserung in den Glauben entgegengenommen, dass die Tätigkeit der deutschen Jugendorganisation in Ungarn durchdrungen sein wird von der treuen Liebe zum Vaterland und vom Geiste einer Jahrhunderte alten innigen deutsch-ungarischen Zusammenarbeit. Mit herzlichsten Grüßen: von Bárdossy” – Ministerpräsident Ladislaus von Bárdossy dankt für die Grüsse der deutschen Jugend. *DZ*, 19. Oktober 1941, 5. o.; Dank Bardossys für die Grüsse der Deutschen Jugend! *Volk im Osten*, 1941/15. sz., 49. o.

¹⁶³ Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 7. o.; Das Programm zum Landesjugendtag. *DZ*, 28. Juni 1941, 4. o.; A magyarországi németiség életéből (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló, 4. szám, 1941. december 15. – MOL, K 28, 95. cs., K 28–193–1942–15521.

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Az ifjúsági nap tiszteletére Landesjugendtag címmel külön vers is íródott, amely Michael Wolf-Windau tollából származott. Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 7–8. o.; Das Programm zum Landesjugendtag. *DZ*, 28. Juni 1941, 4. o.

¹⁶⁶ A nemzetiségi jelentés szerint a következő szavak álltak a körlevélben: „Sok ezer ifjú bajtárs, akik eddig csak vágyakozó szemmel tekintettek ráink, nemsokára megkapják az első menetparancsot...” – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 15.123. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. augusztus 1. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

¹⁶⁷ A csendőrségi jelentés szerint az egyik helyi lakos azon kérdésére, hogy „Gyerekek, milyen sapkátok van?” [Volksbund-sapka – V. Zs.] azt válaszolták, hogy „Nem látod te marha! Ló...sz a va.....ba!” A dobálás után az incidens odáig fajult, hogy a DJ tagjai azt kiabálták a lakosságnak, hogy ha Gödre községbe jönnek, megverik őket, mire a magyarok sem voltak restek azt válaszolni, hogyha valamely magyart bántódás éri, kiverik a németeket a községből. A csendőrség végső összegzésében arra a megállapításra jutott, hogy a magyar lakosság nem adott okot a német ifjúság viselkedésére. Hasonló incidensre került sor Kisvaszaron, ahol az ugyancsak Mágocsról hazatérő DJ-tagok hasonlóan Sieg Heil és Heil Hitler köszöntésekkel üdvözölték a magyarokat, akik Éljen Horthy kiáltásokkal válaszoltak, mire a német ifjak reakciója a következő volt: „Anyátok pi...ja!”. A végén itt is záptojásdobálásba torkollott az összetűzés. – M. Kir. Csendőrség Központi Nyomozó Hivatala a miniszterelnöknek, 15.525. sz., Budapest, 1941. augusztus 9. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–216–1941–15186.

Hogy ezek a jelentések mennyire voltak elfogultak a magyar lakossággal szemben, azt ma már nehéz megmondani. Annyi bizonyos, hogy az egymás közötti heccelődés nem volt ritka jelenség, de ez valószínűleg csak ritkán mélyült el komolyabb ellenségeskedésig. A jelentéseket készítőik is sokfélék voltak. Valószínűleg az enyhe elfogultság volt jellemző a magyarsággal szemben, de mint majd még látni fogjuk, nem volt ismeretlen a DJ és a Volksbund megvédése a magyar atrocitásokkal szemben sem..

VIII. 3. 6. A DJ legális szervezetté válása

Az alapszabályzat elfogadásáig a DJ jogi szempontból nézve illegálisan működött, de magyar hatóságok saját mulasztásukat is figyelembe véve komoly akadályt nem gördítettek tevékenysége elé ebben az időszakban sem.¹⁶⁸ Az 1941. június és 1942. február közötti időszakban is komolynak nevezhető tevékenységet fejtett ki a szervezet, megkezdődött és 1942 elejére jelentős sikereket hozott a szervezet felépítése. Ennek során szinte mindenhol meglették a szükséges erőket, amelyekre támaszkodva hozzáláttak a szervezeti struktúra kialakításához, és sikernek könyvelhették el, hogy 1942 elején megszervezték az első látványos rendezvényt, DJ a télisegély-napját (január 17–18.), amelyen 67 000 Pengőtt sikerült összegyűjteni.¹⁶⁹ A DJ minden Volksbund-területen gyűjtést rendezett, minden házat felkeresett az adományokért, hogy „a tél folyamán egyetlen németnek se kelljen fáznia és éheznie”. A gyűjtést természetesen saját körükben is végrehajtották. Amit vártak, az nem alamizsna volt, hanem nem a felesleg leadása, komoly áldozatvállalás a szükségben lévő néptársakért.¹⁷⁰

A szervezés olyannyira komolyan folyt már 1941 folyamán is, hogy a Volksbund az Andrássy úton nézett ki magának egy palotát, amelyben az összes fővárosi DJ-alakulat elhelyezését tervezte. Meglehetősen bosszantotta a magyar hatóságokat az a magabiztosság, amellyel a Volksbund egy olyan tagozata számára kezdett mind személyi, mind pedig anyagi fejlesztésekbe, amelynek alapszabályzatát az illetékes magyar minisztérium még jóvá sem hagyta.¹⁷¹

A DJ a Volksbundhoz hasonlóan a magyarországi németiség kizárólagos ifjúsági szervezete kívánt lenni. Mivel sem az UDV, sem pedig a Volksbund nem hozhatott létre korábban ifjúsági egyesületet, ezt az igényt az 1937-es határokon belüli Magyarországon abból a szempontból nem volt nehéz megvalósítani, hogy konkurens, csakis a németiség számára létrehozott ifjúsági szervezet nem létezett. Magyarországon leginkább a KALOT és a KALÁSZ jelenthetett konkurenciát a DJ-nak. A KALOT a 16 és 24 év közötti ifjakat szervezte, tehát két év előnnyel rendelkezett a Volksbunddal szemben, s „Auf, ihr Brüder” [Fel, német testvérek] címmel német nyelvű brosúrát is kiadott. Míg a DJ létrejötte előtt a KALOT minden komolyabb akadály nélkül a német kisebbség köréből is gyűjtött tagokat, addig ez 1941-től már nem volt ilyen egyszerű. Ráadásul a Levente német tagozata mellett a magyar kormány Teleki Pál vezetésével mind a KALOT-nak, mind pedig a KALÁSZ-nak anyagi támogatást is juttatott, hogy az ifjú bajtársak egyre erősödő szervező munkája elől elvonja a német fiatalokat. E támogatás révén jelenhetett meg 1939 áprilisától a KALOT Dolgozó Fiatal-ság nevű lapjának német változata a Jungfront. 1940 közepéig a katolikus ifjúság sikeres is volt ebben a tevékenységében. Valószínűleg nem véletlen, hogy Baschnak a kormány kérésére összeállított kívánságai között ott szerepelt, hogy a „KALOT és a KALÁSZ – katolikus legény- és leányszervezetek – korlátozzák tevékenységüket tisztán vallásos területre”.¹⁷²

A népcsoportegyezmény megkötése után a Volksbund felé fordulás kapcsán a katolikus vezetők is tanácstalanok voltak. Így merült fel, hogy a KALOT, a KALÁSZ és az Actio Catholica az elvándorlás megakadályozására a KALOT 1939 októberében felállított német titkársága mellé állítson fel német tagozatokat. Végül a leginkább érintett dél-

¹⁶⁸ Vö. Jugendorganisationen. *Nation und Staat*, 1941/3. sz., 101–102. o.

¹⁶⁹ Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. BArch, R 1501/3334; BArch, R 43 II/1503, 17. o. Az akció ünnepélyes keretek között kezdődött a Budai Vigadóban, 1941. november 30-án. A díszelvényen foglaltak helyet a legkisebbek és a nemzetiszocialista nevelőintézetek diákjai. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos politikai összesítő, 23.703. szám, Budapest, 1941. november 28. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194.II.–1941–26301. és 24.223. szám, Budapest, 1941. december 5. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194.II.–1941–26520. Az örömben azonban némi üröm is vegyült, mert a belügyminiszter a gyűjtést csak a Volksbund bejegyzett tagjai között engedélyezte, de mivel a szervezet még mindig felépülőben volt, így csak a németiség kisebbik részét érték el. Zur Lage der Volksdeutschen in Ungarn. Meldungen aus dem Reich, 19. Dezember 1940 – BArch, R 43 II/1503, 17. o. A DZ több felhívásban tette közzé a nap fontosságát.: vö. Aufruf des Landesjugendführers zum WHW-Tag der DJ. *DZ*, 15. Januar 1942, 3. o.

¹⁷⁰ WHW-Tag der DJ. *DZ*, 9. Januar 1942, 5. o.

¹⁷¹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 14.673. szám, Budapest, 1941. július 25. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1941–B–15102. és K 149, 651. d., K 149–1941–651f9.

¹⁷² Balogh Margit, A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA TTI, Budapest 1998, 101–102. o.; Tilkovszky, Hét évtized, i. m., 107. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 47., 72., 83. o. Ld. Még Füzes, i. m., 189. o.

dunántúli részeken a katolikus egyleteket az Országos Katolikus Egyházközségi Ifjúsági Egyesületbe (Landesverband der katholischen Pfarrjugendvereine) szervezték át. Az átmentési kísérlet ellenére 1940 végére a KALOT és a KALÁSZ működése a német nemzetiségi vidékeken teljesen elakadt. Az ellentétek ebben a relációban is a végletekig kiéleződtek – halálesetre is sor került –, német nyelvű iskolázási anyagok kiadásával, egy 1941. májusi Nágocson tartott seregszemle megrendezésével viszont sikerült némileg felébreszteni a német fiatalok szimpátiáját a katolikus egyletek iránt.¹⁷³

1941 őszétől azonban elfogytak a KALOT mozgósítási tartalékai, és egyre inkább teret veszített a DJ-tal szemben. 1942-ben azonban még mindig dörgölt némi borsot a DJ orra alá, ami okot adott arra, hogy Mathias Huber kirohanva háborodott fel, hogy „ez a jezsuiták által irányított ifjúsági mozgalom az utolsó pillanatban megkísérelte elhódítani tőlünk a mi fiataljainkat ...”¹⁷⁴ A két szervezet már-már világnézeti harcot folytatott egymással.

A KALOT éppen a DJ nagy toborzó akciója idején kezdett ellenkampányba, hogy elragadja a DJ-tól a lehetséges tagokat. Ennek ellenére Huber úgy ítélte meg, hogy a Fegyveres SS toborzó akciója következtében megtizedelt vezetői karral is fel tudták venni a versenyt a KALOT-tal és megállták a helyüket. 1942-re úgy minősítette a helyzetet, hogy addigra a harc már csak azért a csekély részért folyik, amely még nincs a DJ-ban, vagy azért, mert politikailag nem aktívak, vagy azért mert, kezdettől fogva az ellenséges oldalon álltak. Az ellenséges szervezetek minden eszközt bevetettek, mégsem sikerült benyomulniuk a DJ soraiba, s annak tagjait semmiféle rendezvényt, főként táncmulatsággal nem sikerült elcsábítani, holott a DJ számára tánctilalmat léptettek életbe. Olykor azonban a KALOT-tal szemben is tettelegességig fajultak az ellentétek, a DJ egyik dél-baranyai akciója során kő-, illetve tojászápor fogadta az egyik faluból a másikba vonuló katolikus ifjakat, miközben a már szokásosnak tekinthető Hitler-éltetés, s szóbeli sértések hangzottak el.¹⁷⁵ Hasonlóan konkurenciát jelentett azonban az UDV is, amely a Volksbund mintáit követve hasonló tanfolyamokat szervezett az ifjak részére.¹⁷⁶

Az 1942 első negyedévére vonatkozó jelentésben is megfogalmazódik a szervezet felépítésében jelentkező legnagyobb probléma, amely mindvégig hozzájárult ahhoz, hogy a DJ soha nem tudott olyan szervezetté válni, amely jól összehozott, hatékony és látványos tevékenységet tudott volna folytatni. Ennek fő oka az SS-toborzások engedélyezésében keresendő, amelyekre 1942-ben első alkalommal került sor. Miközben 1942 januárjára és februárjára a még hiányzó vezetői állásokat (Stämme, Ringe) is sikerült betölteni, és az év elejére egy vezetői kartotékot is összeállítottak, amely nemcsak a már meglévő vezetők adatainak gyűjteményét foglalta magába, hanem mind a fiú csapatok, mind a lányok esetében a még üres helyekre tervezett vezetők nevét is tartalmazta, addig az SS-toborzások miatt a fiúvezetők tekintetében a munka jelentős részét újra el kellett végezni. A Fegyveres SS-be bevonulók következtében a DJ elvesztette csaknem a teljes alsó vezetői karát (törzsvezetői rangig és néhány területvezetőt is, a legfelsőbb vezetésből összesen 32 főt),¹⁷⁷ és a kiesettek helyére azonnal új embereket kellett keresni. Ennek ellenére, hogy az új vezetők általában 18 évesnél fiatalabbak voltak, a legfelsőbb vezetés elégedett volt a kiválasztással és a mutatott teljesítményekkel is.¹⁷⁸ Ennek ellenére a vezetőhiány még mindig nagyon jelentős volt, ami a Személyzeti Osztály vezetői szerint is sok terv megvalósítását akadályozta meg. 1942 tavaszáig 1200 alsó vezető és 1500 alsóbb vezető lányt képeztek ki a tanfolyamokon. A DJ sporttáborain megközelítőleg 1000 ifjú részesült kiképzésben.¹⁷⁹

A magyar hatóságokkal egyelőre cseppet sem zavartalan viszony ellenére optimista volt a DJ vezetősége a szervezet felépítésével kapcsolatban, és különösen a városokban (Budapest, Sopron, Pécs) és a nagyobb ipari helyeken elért

¹⁷³ Balogh, i. m., 103. o.

¹⁷⁴ Hetényi Varga Károly, A KALOT – ahogy Berlinben látták. *Új Ember*, 1983. augusztus 31. Idézi: Balogh, i. m., 104. o. Balogh Margit kissé elhamarkodottan, az addigi Volksbundról szóló magyar nyelvű irodalommal összhangban állapítja meg: „A náciizmus parttalannak tűnő áradásakor a kultúra csak gyenge fegyver. De akármilyen gyenge, mégiscsak fegyver volt, és több száz német fiatalot visszatartott attól, hogy a zavaros ideológiájú Volksbund soraiban elégtse ki művelődési és kulturális igényeit.” Balogh, i. m., 105. o. Ennél mind a Volksbund, mind a DJ tevékenysége árnyaltabb volt, egyesületi életük részletei még feltárára várnak.

¹⁷⁵ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398; VDU-tevékenység Véménd, Palotabozsok és Somberek községekben. A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága a miniszterelnöknek, Budapest 1941. július 8. – MOL, K 28–211–1941–D–19890.

¹⁷⁶ Bericht aus dem Leben der deutschen Volksgruppe, Berlin, 5. April 1940 – BArch, NS 22/109.

¹⁷⁷ Hét területvezető (Bannführer) közül 3, 11 osztályvezető (Stellenleiter) közül 5, 28 törzsvezető (Stammführer) közül 17 vonult be az Fegyveres SS-hez. Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. BArch, R 1501/3334. A Deutscher Volksbote szerint összesen 7 területvezető vonult be, tehát minden terület vezetője, „also die Besten ihrer Ersten.” – Das grosse Jugendwerk. *Deutscher Volksbote*, 19. Februar 1943, 4. o. (PAAA, R 100 395, BArch, Slg. Schumacher, 344.).

¹⁷⁸ 36 törzsből 21-ben, a 7 területben 7 főosztályvezető (Hauptstellenleiter) és osztályvezető (Stellenleiter), 36 lánytörzsből (Ring) 30 volt újra betöltve. A 7 területi leányvezetőségénél (Bannmädelführung) 13 osztályvezető (Stellenleiterin) állt alkalmazásban. Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. BArch, R 1501/3334.

¹⁷⁹ Das grosse Jugendwerk. *Deutscher Volksbote*, 19. Februar 1943, 4. o. (PAAA, R 100 395, BArch, Slg. Schumacher, 344); a Szervezés és vezetőképzés baranyai mozzanataihoz ld: Füzes, i. m., 38., 40–41., 53–54., 60., 71., 74–75., 80., 114., 117., 145., 182., 185–186., 192–194., 226–227., 230. o.

eredményeket emelték ki. E tekintetben örömlüknek adtak hangot, mivel jó esélyt láttak a szociáldemokrácia és a kommunizmus elleni harc felvételére. Huber viszont azt is megjegyezte, hogy a Fekete Front (Schwarze Front)¹⁸⁰, kihasználva az SS-toborzás okozta meggyengülést, megpróbált benyomulni a DJ soraiba, de nem járt eredménnyel.¹⁸¹

Mivel a megalapítást nem követte azonnal a szervezet elismerése, amint azt 1941 októberében a német követség is jelentette a külügyminisztériumnak, a korábban meglévő, a Leventével és egyéb magyar szervezetekkel fennálló feszült viszony továbbra is napirenden maradt, sőt talán még fokozódott is, hiszen a Leventének a szervezettség igényével fellépő Német Ifjúsággal kellett szembenéznie. Elképzelhető, hogy ennek ellensúlyozására a Levente is aktívabban próbált fellépni, s az addigi mulasztásokat következetesebben torolta meg, mint korábban.¹⁸²

A DJ alapszabályzatának jóváhagyása nem kevés munkát adott az illetékes magyar minisztériumoknak, amelyek igyekeztek a legártalmatlanabb alapszabályzatot elfogadtatni, amelyre még rábólinthatott a Volksbund is. Ez azért is előnyös és szükségszerű volt, mert így a magyar kormányzatot nem érthette vád a népcsoportegyezményben foglaltak megsértése miatt. Így került a javaslatok közé a DJ szervezet helyett egyesületként való megjelölése, annak a pótlásnak a beszurása, hogy működési területe Magyarország. A jelvény körüli huzavona itt is előtérbe került, mivel a magyar fél el akarta érni, hogy a DJ külső megjelenése a lehető legtöbb ponton különbözzön a Hitlerjugendétől. Ezért javasolták, hogy a DJ-jelvény közepén ábrázolt napkorongot fekete szín helyett a Volksbundnak engedélyezett arany színben tüntessék fel, hogy az ne adjon alkalmat az összetévesztésre a német birodalmi felségjelvényvel (a HJ jelvényén fekete színű horogkereszt van). Az alapszabályzat módosítására javaslatot tevők szintén kerülni próbálták a népcsoportvezető megnevezését, miután az a magyar jogban nem volt bevett kifejezés, s csak a bécsi népcsoportegyezmény használta. Így a népcsoportvezetőnek való alárendelésről szóló passzusokat, a Volksbund elnöke megjelöléssel kívánták kicserélni.¹⁸³

Az alapszabályzat jóváhagyása kapcsán központi kérdésnek bizonyult, hogy a németeknek úgy szándékoztak ifjúsági szervezetet biztosítani, hogy a leventeintézmény keretében előírt, általános érvényű katonai előképzés iránti kötelezettség alól semmi esetre se bújjanak ki azáltal, hogy más szervezet tagjai. Így a DJ keretében folyó nevelésnek kulturális, nem pedig katonai jelleget szántak. Ehhez viszont meg kellett határozni azt, hogy mi tekintendő katonai előképzésnek, s mi egyszerű testnevelésnek. Úgy vélték ugyanis, hogy ha ebben a tekintetben nem járnak el kellő körültekintéssel, akkor a DJ teljes mértékben katonai jellegű szervezetté fog fejlődni, ami azt a következményt vonhatta majd maga után, hogy az onnan kikerülő tagok az SS-hez hasonlatos ún. csapatokba („Mannschaftokba”) tömörülnek, mint azt a szlovák és a román példa (és később már a magyarországi) is mutatta. E kérdés fontosságára utalt az a vélemény, miszerint ha e téren a magyar állam érdekei megfelelő szinten biztosítva lesznek, akkor cserébe nagyobb engedékenységet lehet mutatni a DJ egyéb igényei kapcsán: sportpályák, gyakorlóterek használata, egyenruha-kérdés stb.¹⁸⁴

A magyar törekvések érvényre juttatása viszont csak hatékony ellenőrzés formájában valósulhatott meg, amelyet az országos ifjúsági és testnevelési vezető kezébe kívántak helyezni, akinek hatáskörében egyesíthetőnek vélték a VKM-t a tanköteles ifjúsággal szemben megillető hatáskört a HM leventeköteles ifjúsággal szemben fennálló felügyeleti jogkörével. E hatáskörbéli pozíciókból fakadóan a magyar hatóságok elengedhetetlennek tartották, hogy a köteleességek megszegése esetén a megtorlás közvetlenül magyar részről történjen, s ne utalják azt a DJ saját hatáskörébe, hogy azután az saját szervezeti struktúráján keresztül foganatosítsa az intézkedéseket.¹⁸⁵

A minisztériumi szervek hozzáállását mutatja az is, hogy a zárt tömbökben élő németiség ifjúsági csoportjainak megalakulását mindenképpen tudomásvételre ajánlották, de az elintézés tempóját illetően mérséklést tartottak szük-

¹⁸⁰ Németországban az NSDAP soraiból Otto Strasser vezetésével kiváló baloldali nácik csoportja használta ezt az elnevezést. Huber az ehhez hasonló, általa károsnak minősített elemeket illethette ezzel a névvel.

¹⁸¹ Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. BArch, R 1501/3334; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 195. o.

¹⁸² Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Auswärtige Amt, Budapest, 1941. október 31., PAAA, R 100 958; Úgy tűnik ennél még feszültebb volt a helyzet a nemrég visszatért Bácskában, ahol a német ifjúság a jugoszláv időszakhoz képest szerényebb lehetőségek között találta magát. A részükről tanúsított kezdeti nagyobb elégedetlenség az itt is felállítandó Levente szigorúbb reakciójával találkozhatott. Erre enged következtetni egy óvatosan kezelendő magánlevél is, amelyben írója kifejti, hogy ha lehet még nagyobb lendülettel próbáltak fellépni a Leventén kívüli ifjúsági rendezvények ellen, nagyobb nyomattal igyekeztek érvényt szerezni a levente-kötelezettségnek, amely során kényszerrel is alkalmazták, a vonakodókat pedig – a törvény betűje szerint – letartóztatások fenyegették, amivel persze nemcsak a német nemzetiségű fiatalokat sújtották. A korabeli viszonyok között nem formáltak elvi kérdést abból, hogy ildomos-e gyerekeket is rács mögé zárni. Johann Staudt, Gebietsleiter der Deutschen Jägerschaft magánlevele, Újvidék–Neusatz, 30. Juli 1941, BArch, R 1501/3333, 83–85. o.

¹⁸³ Keresztes–Fischer Ferencz Hómann Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternek, Budapest, 1941. augusztus 11. Szigorúan bizalmas! Kizárólag saját kezébe! – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1941–19578; Feljegyzés, 1942. november 17. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 233. o.

¹⁸⁴ Feljegyzés (Megjegyzések a „Deutsche Jugend” alapszabályai tervezetéhez), Budapest, 1941. október 14. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634.

¹⁸⁵ Uo.

ségesnek.¹⁸⁶ Vagyis a hivatali halogatást, amelyet ezekben az időkben a háborús többletmunkával könnyedén meg lehetett magyarázni, használták fel a DJ fejlődésének akadályozására.

A DJ legális működését végül az 1942. február végén a 30.189/1942 miniszteri rendelettel, még a Hómann Bálint által jóváhagyott alapszabályzat, és az ugyancsak 1942 áprilisában a Leventével megkötött egyezmény nyújtotta keretek szabták meg. A hosszú várakozási idő ellenére, amíg a megalapított egyesület végre a magyar kormány által is törvényesített formában végezhetett tevékenységét, az alapszabályzat jóváhagyását új szakasznak értékelték a Volksbund vezetésében, hiszen a korábbi félig–meddig illegális keretek megszűntével teljes lendülettel folytathatták a DJ kiépítését. Míg eddig jobbára csak ideológiai eszközöket alkalmazhattak, az alapszabályzat elfogadása a szervezett toborzást és összefogást is lehetővé tette. A rendelet az eredeti elképzelésekhez képest a pártolói tag megnevezés helyett rendkívüli tagságot, az országos ifjúsági vezető, illetve országos ifjúsági lányvezető elnevezés helyett a Volksbund ifjúsági vezetője és lányvezetője megnevezést rendelte el. Bár a DJ alapszabályzata Huber állásfoglalása szerint is az egyesületekre jellemző alapszabályzat és a „Führer”-elvre építő irányvonalak között helyezkedett el, s az elfogadásáig sok, ma már nem rekonstruálható módosítás történt, mégis olyan jogokat biztosított, amelyek lehetővé tették a jól szervezett ifjúsági munkát.¹⁸⁷ Huber a Jungkamerad soron következő, 1942. áprilisi számában így nyilatkozott a történetekről: „...*hálásak lehetünk a magyar államnak a közeledésért, reméljük, hogy az első nagyvonalú lépést továbbiak fogják követni e területen*”. Egyúttal egyértelművé tette, hogy a DJ nem fog megtérni maga mellett más fórumot a német ifjúság nevelésében: „*Napjainkban vannak még szervezetek és érdekcsoportok, akik azt gondolják, hogy a fiatalság megfogásában és nevelésében osztozkodni tudunk. Mi ezeknek kijelentjük, hogy Magyarország német ifjúsága csakis azok kezébe való, akiket a népcsoportvezető – az egyedül erre hivatott – erre kijelöl. Nem vagyunk hajlandóak a német ifjúságot senkivel megosztani...*”¹⁸⁸ Ez elképesztő újdonság volt Magyarországon, hiszen ilyesmire a leventekötelezettség kötelező teljesítését leszámítva még nem volt példa. A Leventével ellentétben a DJ a birodalmi minták alapján ugyanis igényt tartott minden magyarországi német ifjú szinte teljes idejére a munkaidőn vagy az iskolán kívül, függetlenül attól, hogy ők ezt akarták vagy sem. Legalábbis elvi szinten, mert a gyakorlat már sokszor mást mutatott.

A módosítások közül különösen fájdalmasnak ítélték meg azt, hogy a DJ az eredetileg elképzelttől eltérően nem kapott jogot a nem Volksbund-tagok gyerekei közötti toborzásra. Ez valóban jogosan kifogásolható diszkrimináció volt, mert más ifjúsági szervezetekre nem vonatkozott. Ennek ellenére Huber a DJ első évről Németországba küldött beszámolójában maga is bevallotta, hogy ebben a tekintetben nem tartották magukat szigorúan az alapszabályzathoz, s olyan fiatalokat is el akartak érni, akiknek szülei nem voltak a Volksbund tagjai, így az alapszabályzatot egyfajta álcaként használták.¹⁸⁹

Az alapszabály értelmében a szervezet hivatalos neve „Deutsche Jugend” (DJ) lett, magyarul hivatalosan „Német Ifjúság,” amely Budapest központtal egész Magyarországra kiterjedően végezhetett tevékenységét. A hivatalos nyelv (német) mellett az ifjúsági szervezet jelképeiben és megjelenésében is megszólalásig hasonlított a Harmadik Birodalom időközben államifjúsággá fejlődött ifjúsági szervezetére, a Hitlerjugendre. Mindkét szervezet alapszíne a fehér és a piros volt, a jelvényük formája is szinte teljesen megegyezett, azzal a legfontosabb különbséggel, hogy a Deutsche Jugend jelvényének közepén a horogkeresztet napkoronggal helyettesítették, amely a módosítások révén a Volksbund jelvényéhez hasonlóan fekete helyett aranyszínű lett. Hasonlóképpen a HJ-hoz, a zászló színe is piros–fehér–piros volt, közepén a jelvénnel. A zászlórúd felső részén a győzelmi rúna volt látható.¹⁹⁰

A szervezet deklarált célja volt, hogy a magyar állampolgársággal rendelkező, német nemzetiségű ifjakat az iskolán kívüli nevelés területén a nemzetiszocialista világnézetre – ami egyébként a „vérében” volt – és a magyar államhoz való hűségre nevelje. Így felelősnek tartotta magát az érintettek népiségi és világnézeti neveléséért, illetve a testi felkészítésért.¹⁹¹ Vagyis a deklarált célok alapján egy nemzetiszocialista szervezet alakult, s érdekes kérdést vetett fel, hogy a ma-

¹⁸⁶ Feljegyzés, 1942. november 17. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634.

¹⁸⁷ Deutsche Jugend staatsrechtlich anerkannt. *Volk im Osten*, 1942/4. sz., 68. o.; Die Organisation der deutschen Jugend in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 1941, 66. o.; Die „Deutsche Jugend” in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 1942, 71–72. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 192–193. o.; Donáth, i. m. 104–105. o.

¹⁸⁸ Idézi Donáth, i. m., 238. o.

¹⁸⁹ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100398.

¹⁹⁰ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend”, Budapest 1942. BArch, Sammlung Schuhmacher, 344.

¹⁹¹ Uo.; „*Es zeugt nun für die artbedingte Weltanschauung des Nationalismus, aber auch für die kämpferische Grundhaltung unseres bäuerlich bestimmten Kolonistenvolkes, daß sich dieses in kurzer Zeit die nationalsozialistische Weltanschauung – weil sie ihm im Blute lag – zu eigen gemacht hat. Damit hat es sich klar für die große deutsche Volksgemeinschaft entschieden und die weitere Möglichkeit einer andersartigen Entwicklung von vornherein abgelehnt. Es ist nur zu klar, dass vor allem die Jugend den Weg des gesamten Volkes geht.*” – Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 169. o.

gyar államhűség eszméje és a nemzetiszocialista világnézet miként fért meg egymás mellett. Mindenesetre a későbbi gyakorlat megmutatta, hogy az itt leírt elveknek messze nem sikerült megfelelni.

Az alapszabályzat elfogadása után a népcsoportvezető felhívásban fordult az ifjúsághoz, amelyben közölte az alapszabályzat elfogadásának örvendetes eseményét, s azt, hogy az országos ifjúságvezetőnek adta a megbízást, hogy a népcsoport teljes ifjúságát a DJ-ban szervezze meg, hogy az ott teljesítse kötelességét, különösen a háborús időszakban. Huber Basch felhívása nyomán elrendelte a DJ nagytoborzásának kezdetét, amely során minden német fiút és minden német lányt a DJ soraiban akart látni, függetlenül attól, hogy ők mit akartak. A toborzás végrehajtásáért a területvezetők voltak felelősek, s a DJ teljes tevékenységét a toborzás szolgálatába kellett állítani. Huber reményei szerint legszívesebben azt jelentette volna a népcsoportvezetőnek, hogy „*Magyarország teljes német ifjúsága belépett a DJ-ba*”.¹⁹² A DZ innentől kezdve rendszeres nagy szalagcímekkel reklámozta a szervezetet: „*Német fiú! Német Leány! A te helyed a DJ-ban van!*”¹⁹³

VIII. 3. 7. A Levente és a DJ viszonyának elvi rendezése és kihatása

Az alapszabályzat elfogadása után a Leventével való viszony is rendezésre szorult, bár erre vonatkozó tárgyalásokat már a DJ megalapítása után is folytattak egymással a felek, amelyek a DJ-tagok leventeszolgálatának kérdését helyezték a középpontba. 1942 tavaszán a Levente Országos Parancsnoka (LOP) több megbeszélésre fogadta Hubert, amelyen megvitatták a DJ szervezeti működését, a szervezet céljait, illetve a jövőre nézve a bajtársi viszony fenntartásának lehetőségeit. A megbeszéléseket megelőzően április elején Matthias Huber Schenker Zoltán ezredessel, vitéz Bély Alajos, az „ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője” (IHNETOV) egyik legközelebbi munkatársával tett látogató utat a DJ egyes csoportjainál Dél-Dunántúlon és Bácskában. Felkerestek három területi tanfolyamot (Pécs, Hidas, Futak), az utolsón mind Huber, mind Schenker felszólalt. Előbbi a DJ feladatairól, utóbbi pedig történeti távlatokban a magyar–német barátságról beszélt, amely a második világháborúban is megmutatkozott. Ahogy a frontkatonáknak, úgy a Leventének és a DJ-nak is kéz a kézben kellett együttműködni, csak ez biztosíthatta a közös célok megvalósítását a megértés szellemében. Erre már csak azért is szükség volt, hiszen az előadó szerint a magyar–német fegyverbarátság jótékony hatásai megmutatkoztak a Szovjetunióban „a bolsevik világellenséggel” szemben, s így mind a magyar, mind a német katonák „egy jobb és szebb jövő előharcosai” voltak. Utalt arra, hogy az ifjúságnak is a magyar és a német frontarcokról kell példát vennie, akik bajtársiasan egymás mellett egymással harcolnak az ellenség ellen.¹⁹⁴

A megállapodás előtti utolsó lépésként maga Kudriczy István, a Leventék Országos Parancsnoka és a sportvezető, Dr. vitéz Tárczay-Cöllicides (tkp. Felicides) Román miniszteri osztályvezető¹⁹⁵ tett látogatást a DJ Országos Ifjúságvezetőségén 1942. április 22-én. Huber körbevezette a vendégeket az Ifjúságvezetőség irodáiban, s bemutatta nekik munkatársait. Megismerték az ott folyó munkát, s a DZ szerint elismerésüket fejezték ki. Utána újabb megbeszélésre került sor, amelyen részt vett Robert Kohler, az Országos Ifjúságvezetőség törzsvezetője és Arató Géza az Országos Sportközpont elnöke, s leginkább a két szervezet sport terén lehetséges együttműködéséről beszéltek. A találkozó végén pedig megállapodtak a DJ és Levente együttműködéséről és viszonyáról.¹⁹⁶

A Leventével kötött megállapodás, amelyet 1942. április 23-án Bély, valamint Matthias Huber a Volksbund országos ifjúságvezetője kötött,¹⁹⁷ bevezetőjében a két szervezet bajtársi együttműködésének, a köztük lévő kölcsönös tiszteletnek és a baráti kapcsolatoknak még bensőségesebb alakítását tűzte ki célul. Ennek elérésére a két vezető megállapodott abban, hogy a Levente országos parancsnoka és DJ vezetője havi rendszerességgel megbeszélést tartanak,

¹⁹² Aufruf des Volksgruppenführers an die Jugend unserer Volksgruppe; An alle DJ-Führer und alle Führerinnen des DMB. *DZ*, 19. April 1942, 5. o.

¹⁹³ Pl. *DZ*, 23. April 1942, 4. o.

¹⁹⁴ Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 36., 56., 60., 68. o.; Kameradschaft ungarischer und volksdeutscher Jugendführer. *DZ*, 17. April 1942, 3. o.; Blick in die Zeit. Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/3. sz., 213. o.; Vereinbarung zwischen der Levente und der DJ. *Nation und Staat*, 1942/10–11. sz., 382. o.; Spannenberger, Volksbund, i. m., 316. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 194–195. o.

¹⁹⁵ Tárczay 1941-től a VKM IX. főcsoportját vezette a társadalmi sport és a testnevelés vezetőjeként. – Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 358–359. o.

¹⁹⁶ Der oberste Kommandant der Levente-Staatsjugend besucht die LfJ. *DZ*, 24. April 1942, 3. o.; Weidlein, i. m., 255–256. o.; Tilkovszky, Hét évtized, i. m., 140–141. o.

¹⁹⁷ Megállapodás a Levente és a magyarországi „Német Ifjúság” (DJ) együttműködéséről. BArch, Slg. Schuhmacher, 344; Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/7. sz., 528–529. o.

amelyen megvitatják a két szervezetet érintő kérdéseket, és kiadják az azok megoldásához szükséges intézkedéseket, az ily módon hozott rendeleteket egymás tudomására hozzák, eljuttatják az alsóbb szolgálati szervekhez, és gondoskodnak szigorú betartásukról.

A németek lakta területeken a Levente különböző szintű parancsnokainak a központi vezetéshez hasonlóan állandó kapcsolatban kellett állniuk a DJ megfelelő szerveivel. A kapcsolatok felvétele után a megállapodás az ebben érintett személyek és a központi vezetés találkozóját rendelte el, amely szellemében az erre alkalmatlan személyeket mindkét szervezetből leváltották, illetve elbocsátották. Legalábbis ezt szerették volna elérni.

A DJ tagjai ugyanúgy leventekötelezettség hatálya alá estek, mint bármely más magyar állampolgár, e kötelezettségüknek azonban némi könnyítéssel tehetek eleget. Így a nélkülözhetetlen DJ-vezetők felmentést kaphattak a heti leventeszolgálat alól, amennyiben helyette évente részt vettek egy kéthetes kiképzésben. A Levente és a DJ programjának összeegyeztetése érdekében, illetve elkerülendő azt, hogy a programok egyidejűsége esetén a DJ tagjai igazolatlanul hiányozzanak a leventeképzésről, a DJ tájékoztatta a Leventét azokról a rendezvényekről, amelyek egy hétig vagy annál hosszabb ideig tartottak, s ilyen esetekben közösen gondoskodtak az elmaradt órák pótlásáról.

A két szervezet közötti baráti viszony kialakítását szolgálta az is, hogy a DJ és a Levente időt szentelt a másik szervezet bemutatására (szervezet, nevelési célok, képzési formák stb.), amit kölcsönösen megállapított irányelvek alapján felkészített előadók révén kívántak megvalósítani. Az előadások során nagy hangsúlyt fektettek az egymás iránti tisztelet és barátság elmélyítésére. E célt szolgálta a sajtótermékekben (Levente, Szebb Jövőt!, Jungkamerad, Deutsche Zeitung) különböző, a másik szervezetét bemutató cikkek közlése is. A magyar nemzeti ünnepeket közösen ünnepelték, így az államfő születés- és névnapját is, más rendezvényekre kölcsönösen meghívták egymást, a baráti szálak erősítésére fonására közös táborokat is kilátásba helyeztek.

További kedvezményt jelentett a leventeköteles DJ-tagok számára, hogy a Levente hivatalos magyar képzési nyelve ellenére német nyelven kapják a képzést azok, akik a magyar nyelvet nem beszélték elégséges szinten, a szolgálat szünetében pedig megengedett volt a német nyelv egymás közötti használata. Engedélyezték számukra a leventefoglalkozásokon a DJ-egyenruha és jelvény viselését, német nyelvű istentiszteletre járhattak, amennyiben volt ilyen, és ott zárt csoportban is megjelenhettek.

Egyértelmű volt, hogy az 1939. II. tc. óta mindenre kiterjesztett leventekötelezettség legfontosabb oka az ifjúság testi nevelésének egységesítése volt. Ennek a DJ-ra nézve az volt a következménye, hogy el kellett fogadnia azokat az alapelveket és követelményeket, amelyek a Leventében meghatározóak voltak. Így a két szervezet közötti együttműködésnek a sport területén is érvényesülnie kellett, ami a közös versenyrésztvételek révén hozzájárult a bajtársiasság elmélyítéséhez. A sport fontosságát az is mutatta, hogy a megállapodás külön fejezetet szánt rá. Ennek értelmében a Volksbund kötelezte magát, hogy helyi sportegyesületeket alakít, amelyek követik a VKM által a hasonló szervezetek számára elfogadott egységes alapszabályzatot. A korszellem és a háborús helyzet is megkövetelte azonban, hogy nemcsak a DJ, hanem a Volksbund tagjai is részesüljenek testi nevelésben és felkészítésben. Ebből a célból a Testi Nevelés és Felkészítés Szövetségének felállítását irányozták elő. A versenyszerű sport terén a helyi Volksbund-sportegyesületeket az illetékes szakszövetségekben való tagságra kötelezték, így végeredményben minden sportegyesületnek legalább egy szakszövetségben tagságot kellett vállalnia. Ennek megvalósulása azonban a források híján is kétségesnek ítélnélhető.

A tevékenységek lebonyolítására a megállapodás előirányozta, hogy a helyi leventeszervezetek létesítményeiket igény és kérelem szerint bocsássák a DJ rendelkezésére.¹⁹⁸ Ez alól csak a leventeotthon jelentett kivételt. Ez annyiban is komoly ígéret volt, mivel a DJ mint induló ifjúsági szervezet semmilyen tekintetben nem rendelkezett olyan saját infrastrukturális bázissal, mint amilyenre mind a testi nevelés, mind egyéb tevékenységei révén igényt tartott.

A Levente Országos Parancsnoksága arról is gondoskodni kívánt, hogy a németek által lakott területeken szolgáltató teljesítő leventeparancsnokok német nyelven beszéljenek,¹⁹⁹ sőt papíron az elől sem zárkóztak el, hogy helyi Volksbund-tagok is betölthessék a leventeoktatói posztokat. Így a vegyes lakosságú vidékeken a leventeparancsnok és a

¹⁹⁸ Sopronban például a Levente sportpálya erőteljes kihasználtsága miatt a DJ csak alig kapott alkalmat a pályahasználatra, így ott külön területet bocsátottak rendelkezésére. Az erre vonatkozó levelezést ld. Soproni Levéltár (továbbiakban SL), Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1942, III 22/940, IV. 1404.b., 421. doboz.

¹⁹⁹ Az egyébként már korábban is a Volksbund követelése közé tartozott, hogy a német területeken német anyanyelvű tisztviselőket alkalmazzanak, így leventeoktatókat is. – Vö. M. Kir. Csendőrség Nyomozóosztály Parancsnoksága a miniszterelnöknek, 15.730. sz., Budapest, 1940. augusztus 27. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–1940–209–C–19633.

DJ egyetértésével választottak leventeoktatókat. A Levente arra is kezességet vállalt, hogy a Volksbund-tagok arányában a Volksbund ifjúságából ifjúsági vezetőket képez, akiket aztán a DJ rendelkezésére bocsát.

A Levente és a DJ közötti megállapodás külön részben tért ki a 6–10 éves korú gyerekekre, így e korosztály nevelésében is különösen nagy hangsúlyt fektettek a hazafias nevelésre, annak anyagát a Volksbund országos ifjúságvezetője és az IHNETOV közösen határozta meg. A megállapodás a tananyag azon részére helyezett különös figyelmet, amely a magyar állam és intézményeinek megismerését szolgálta, valamint mindazokra az ismeretekre, amelyeket a magyarországi német ifjúságnak a magyar állameszméről okvetlenül el kellett sajátítania.

A Bély–Huber megállapodás tehát sok tekintetben igyekezett szabályozni a két szervezet egymáshoz való viszonyát és együttműködését. Legnagyobb jelentősége – éppen teljesülését illetően – abban állt, hogy a DJ számára biztosította a legális működést, amit többé-kevésbé a Levente is tolerált. A megállapodás révén az a szervezet ismerte el jogilag a DJ autonómiáját, amely addig talán a leginkább megnehezítette munkáját. Nem érezhette magát vesztesnek a Levente sem, hiszen minden korábbi tudatlanságból vagy szándékosságból a leventeórák szabotálására irányuló felhívásokkal szemben egy felső szinten kötött, a DJ minden tagjára kiterjedő biztosítékkal rendelkezett. Így a DJ-nak az említett, más nemzetiségnek egyébként nem biztosított kedvezmények mellett eleget kellett tennie a Levente általános követelményeinek.

A DJ számára a megállapodás és a jövőbe vetett optimizmus ellenére a Leventével fennálló viszony volt a legfájdalmasabb kérdés, mivel a leventekötelezettséget továbbra is nagy kényszerként élték meg, különösen azért, mert meg voltak győződve róla, hogy a két eltérő nevelési rendszer nem fér meg egymás mellett, azok természetükből adódóan nagyon különbözőek, így ez a kényszeredett viszony hosszú távon mindenképpen elviselhetetlennek tűnt a DJ számára. A testi és előkatonai felkészítés terén valójában nem voltak lényeges különbségek, annál inkább a világnézeti nevelés terén. Vagyis a DJ tulajdonképpen maga nyilvánította ki, hogy a szervezetben meghonosítani igyekezett szellemiség nem fér meg a magyar szellemiséggel, illetve a magyar államhoz érzett hűséggel. A Leventét tartották a legbrutálisabb eszközöket alkalmazó szervezetnek is, de elismerték, hogy a DJ–Levente-megállapodás e problémák megoldásában is segített, s az aláírás óta eltelt háromnegyed évben a Levente legfelsőbb vezetősége valóban törekedett az egyezmény betartására. Bár ez nem jelentette azt, hogy az atrocitások teljes mértékben megszűntek, a DJ vezetősége elismerte, hogy a problémás esetekben mindig számíthattak a Levente országos vezetőségének segítségére. A kiképzésbeli elhatárolás hatását is pozitívnak értékelte az országos ifjúságvezető.²⁰⁰ S ezek nem üres szövegek voltak, hiszen Huber a tényleges viszonyokat feltárva a lehető legteljesebb jelentést küldte Németországba.

Az 1941-ben visszatért délvidéki területeken 1942 áprilisában kellett volna elindulnia a leventeképzésnek. Tekintettel arra, hogy a német ifjakat lelkiileg is elő kellett készíteni erre, a Levente és a dél-bácskai DJ között külön egyezmény jött létre, amely szerint részükre csak később kezdődik meg a képzés. Az egyezmény értelmében 1942 nyarán Baján a német ajkú ifjaknak kiképző táborban kellett részt venniük, hogy 1942 szeptemberétől már problémamentesen járhatnak a leventeórákra.²⁰¹

Az alapszabályzat elfogadása és a kétoldalú szerződés megkötése után a honvédelmi miniszter rendeletet adott ki a Levente és a DJ közötti együttműködésről, amelyben nyomatékosan kinyilvánította annak szükségességét, hogy „a magyar és a magyarországi németajkú lakosság között kölcsönös megbecsülésen alapuló bajtársi együttműködés és baráti támogatás alakuljon ki”.

1942 végén a Leventék Országos Parancsnoka tájékoztatta a Levente szervezetét a DJ ügyéről, amelyben fontos államérdeknek nevezte, hogy a DJ működése „életteljes és zavartalan legyen”. Felhívott a szervezet támogatására és segítségére, egyúttal azonban utalt arra is, hogy az alapszabályi kereteket a szervezet nem lépheti túl. A LOP megemlítette, hogy tájékoztatni fogja az Országos Ifjúságvezetőséget a Levente működésének minden új szabályozásáról, s hogy a LOP és az Országos Ifjúságvezetőség között létesült együttműködést az alsóbb szintekre is ki akarja terjeszteni (hadtest, könnyű hadosztály, dandár, járás, városi, kerület). A baráti viszony fenntartása és a súrlódások elkerülése érdekében elrendelte, hogy ezeket az alsóbb szintű összeköttetéseket a DJ-hoz a helyi vezetők szervezzék meg, ami után budapesti megbeszélést helyezett kilátásba. A leventeparancsnokokat felhívta a korrekt viszony kialakítására, azok ellen, akik e munkában nem működtek kellőképpen közre, vizsgálatot, a káros magatartást mutatók ellen eltávolítást helyezett kilátásba. Jelezte, hogy a DJ számára továbbra is kötelező a heti 4 órás leventekiképzés. A DJ-tanfolyamaira a mulasztások elkerülése végett teljes bejelentési kötelezettség terjedt ki, amely alapján az elmaradt órák bepótlása is lehet-

²⁰⁰ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

²⁰¹ Vö. MOL, K 28, 104. cs., K 28–1943–206–19007.

tővé vált. A DJ és a Levente megállapodásában lefektetett elv szerint az egy hetes vagy annál hosszabb DJ-tanfolyamok esetén történő leventefoglalkozás alóli felmentés és az így elmaradt órák pótlása a helyi leventezetők hatáskörét képezte.²⁰²

A LOP elrendelte, hogy a leventeoktatásokon fordítsanak gondot a DJ működésének és munkájának megismertetésére, s szükség esetén gondoskodjanak előadókról is. Tájékoztatta az alsóbb szinteket arról is, hogy a képzés nyelve magyar, de a magyarul nem tudóknak német magyarázatot kell adni, illetve arról is, hogy az órák szünetében engedélyezett a német társalgás, a Leventén kívüli köszönetről pedig későbbi intézkedést ígért. A DJ tagjai egyénileg és testületileg is látogathatták a németnyelvű istentiszteleteket. A magyar nemzeti ünnepeket, az államfő születés- és névnapját közösen ünnepelték, egyéb ünnepélyekre egymást kölcsönösen meghívták, közös táborozásokat helyeztek kilátásba. Tájékoztattott a LOP a sajtóban való együttműködésről, valamint a sport és a különböző versenyek rendezéséről. E célból a leventeintézmény helyi létesítményeit a leventeotthon kivételével kérésre a DJ-nak is át kellett engedni. A német lakta vidékeken gondoskodni kívántak arról, hogy németül beszélő leventeparancsnokok legyenek a hivatalban, s a DJ tagok leventeoktatóvá történő kiképzésre is közös lépéseket tesznek.²⁰³

Az újonnan visszatért, már szervezett formában működő délvidéki német ifjúságot a leventeparancsnokoknak a DJ segítségével és jelenlétében kellett összehívni, s e keretek között nyújtottak tájékoztatást a Leventéről és a benne teljesítendő kötelezettségről. A LOP rendelete külön kiemelte, hogy „*e ténykedésnél kellő tapintattal és eréllyel kell eljárni.*”²⁰⁴

A kapcsolatfelvétel tekintetében a LOP kiadta a DJ területi és járási vezetőinek névsorát. A kapcsolatfelvételre valóban sor is került. Az I. hadtest leventeparancsnokságának körzetében, a Budapest környéki falvakból fennmaradt jelentésekből kiténik, hogy ahol a kapcsolatfelvétel sikeres volt, ott a DJ részéről is megvolt a hajlandóság az együttműködésre. A bejelentéseket 1942. május közepén rendelték el, június 5-én mindenhol jelenteni kellett a kapcsolatfelvétel eredményét.²⁰⁵

A kérdés már csak az volt, hogy a háborús időszakban, amikor már Magyarország is túl volt a „jugoszláv kalandon”, és nem sokkal a megállapodás megkötése után már a második magyar hadsereg is úton volt a Szovjetunióba, mennyire lehetett betartani ezt a megállapodást, egyrészt a háborús szűkösség, másrészt a továbbra is jelentős Volksbund-ellenesség miatt. A korábban megszokott összejövendők még mindig napirenden voltak a két szervezet között. Nem is a Levente-vezetőkkel volt probléma – hiszen őket kötelezte a megállapodás –, hanem a Levente egyszerű tagjaival, akik gyakran nem tartózkodtak a tinédzserektől nem idegen heccelődésektől. A magyar közvélemény és a hatóságok által adott esetben kihívónak érzett német magatartás az együttműködés keretében viszont visszakerülhetett a mindenki által elfogadott kerékvágásba is.

A DJ pécsújhegyi sportpályán ünnepélyel egybekötött versenyén a helyi (pécsi és pécsváradi járás) versenyző ifjai, valamint a Volksbund egyes központi (Schönborn, Huber) és helyi vezetői mellett a magyar leventéket tisztek képviselték. Mágocson a járási leventeparancsnokság engedélyezte, hogy a DJ kötelékébe tartozó leventék a vasárnapi istentiszteleten a Leventétől elkülönülten saját vezetőjükkel az élen vonulhassanak fel a templomba. A birodalmi német ifjak magyarországi tartózkodása kapcsán maga a főispáni jelentés fogalmazott meg kritikát egy plébánossal szemben, aki nem volt hajlandó úgy beosztani az istentiszteleteket, hogy a DJ tagjai azon részt vehessenek és az érkező HJ-tagokat is fogadhatják. Emiatt az istentiszteletről távol maradtak, s ezért a szokásosnál szigorúbb büntetést kaptak. A főispáni jelentés szerint is másként alakult volna a helyzet, ha a birodalmi gyerekek fogadásán maga a plébános is részt vett volna.²⁰⁶ A felhozott baranyai példák egyúttal az országos helyzetről is adnak egy képet, s talán megmutatják, hogy a DJ és a Levente viszonyában talán valamivel gyakrabban jelentkezett a pozitív hangnem, mint korábban. Minden-

²⁰² Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter – Együttműködés a leventék és a német ifjúság között, 123.266/el.n.sz./40.o.–1942, Budapest, 1942. május 13. A miniszter rendeletéből vitéz Kudriczy ezredes – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Leventeparancsnoksága, II 1346, 54. doboz, 327/kt.; Leventék Országos Parancsnoka – A magyarországi „Német Ifjúság” viszonyának szabályozása, 123.844/el.n.sz./LOP, Budapest, 1942. május 21. – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Leventeparancsnoksága, 5. doboz, 1024/el.n. 1942. sz.

²⁰³ Uo.

²⁰⁴ Uo.

²⁰⁵ LOP – A magyarországi „Német Ifjúság” vezetőinek névjegyzéke, 125.008/el.n.sz.1942. LOP, 1629. el.n.sz./1942 – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz.; HL, I. hadtest Levente-parancsnoksága, II 1346, 54. doboz, 327/kt.

²⁰⁶ A rendőrségi jelentés Hitler Jugend néven említi a DJ-ot. M. kir. Rendőrség pécsi kapitánysága a belügyminiszternek, Pécs, 1942. november 6. – BML, Pécsi főisp. Biz. 188/biz. 1942. Nyomatatásban: Füzes, i. m., 41. o.; A hegyháti járás főszolgabírája a főispánnak, Sásád, 1943. április 30. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 280/biz. 1943. Nyomatatásban ld.: Füzes, i. m., 78. o.; B. I. a belügyminiszternek, 1942. július 2. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 55/biz. 1942. Nyomatatásban: Füzes, i. m., 214. o.

esetre a megállapodás régi problémákat is orvosolt, s egyúttal a leventekötelezettségről kialakult tévhitek, illetve szándékos félretájékoztatások időszaka is lezárult.

A Leventével kötött megállapodás után – úgy tűnik – valóban több pozitív mozzanatot lehet kiemelni a DJ és a Levente kapcsolatából. A DZ valóban tudósított a Leventéről, pozitív hangvétellű cikkben emlékezett meg a szervezet 20 éves fennállásáról is, amelyben ugyan néhány tárgyi tévedést elkövetett az újság, de kiemelte az első világháborús vereség következményeit, s a Levente alapításának körülményeit. A lap beszámolt a magyar ünnepség sorozatról is.²⁰⁷ A Südostdeutsche Rundschau 1942 közepén Béldy Alajos tollából közölt cikket a magyarországi „államifjúság” előkatonai képzéséről és neveléséről, megvilágította a kérdés történetét, s röviden összefoglalta a Levente működését. Ugyanebben a számban Matthias Huber is teljesen pozitív hangnemben nyilatkozott a Leventéről, amely hatalmas szervezetként a DJ számára is tapasztalatokkal szolgálhatott. Kifejtette, hogy nem áll fenn érdekellentét a két szervezet között, hiszen a DJ nem kíván államifjúság lenni, csakis egy népiségi ifjúsági mozgalom. Külön hangsúlyozta, hogy a DJ mindig is lojalitással viseltetett a magyar állam iránt, s ez a jövőben sem fog változni. Hídszerepet tölthet be viszont a magyar és a birodalmi német ifjúság között.²⁰⁸ Az 1942. augusztus 20-i ünnepségekre a DJ a Levente legfelsőbb vezetésétől kapott meghívást a rendezvényen való részvételre, amelyen így a budapesti DJ egyik csapata vett részt.²⁰⁹

A Béldy–Huber megállapodás alkalmazása az ország területén azonban csak nagyon lassan következett be, sőt egyes vidékeken elszabotálták azt. A Németországba küldött helyzetjelentések szerint a Levente nem egy alkalommal provokált atrocitásokat: hol az utcán támadtak meg, vertek össze vagy késeltek meg DJ-tagokat, hol a rendőrség szemhuntyásával éjszaka vonultak a németek házaik elé, hazaárulóknak kikiáltva őket, vagy a leventefoglalkozásokon érték őket testi és lelki fenyegetések, különösen a Fegyveres SS-be jelentkezett fiatalokat.²¹⁰ Az sem szült jó vért, amikor maguk a leventeparancsnokok akarták teljesen megszüntetni a németek német életmódját. Csakis ellenszenvet válthatott ki, amikor megtiltották, hogy a német nemzetiségű leventék a leventefoglalkozásokon, sőt még azok szünetében németül megszólalhassanak. A megállapodás előtt és után is akadt példa arra, hogy a Volksbund, illetve a DJ egyes túlfűtött és tudatlan elemei azt híresztelték, és arra biztatták a leventeköteles német ifjakat, hogy ne járjanak leventefoglalkozásra, mert az nem kötelező. 1943-ból is több példa van arra, hogy a leventeórákról való távolmaradásra szólítottak fel, ami ugyancsak kimerítette a leventeintézmény elleni izgatás tényállását. Ilyen esetekben párhetes vagy párhónapos fogházbüntetést szabtak ki, és eltiltották az illetőket a közügyektől pár évre.²¹¹ Kucorán az augusztus 20-i nemzeti ünnepen a német leventeköteles ifjak nem voltak hajlandók részt venni a Levente-istentiszteleten.²¹²

Mindenesetre úgy tűnik, hogy a legkésőbb csatlakozott Bácskában voltak a legmélyebbek a problémák, ahol az újonnan bevezetett leventeképzés miatt talán a leventék is hevesebbek voltak, mint másutt, az ottani németiség ifjúsága számára pedig teljesen új volt a leventekötelezettség.²¹³ A DJ Németország közreműködésével az 1942-es bácskai kísérlet mellett 1944-ben is megpróbálta saját érdekeire tekintettel elérni, hogy a DJ-ot felmentsék a Levente-kötelezettség és az összefüggő kiképzés alól. 1944-ben a német követség május végén fordult a magyar külügyminisztériumhoz ilyen irányú kéréssel, amelyben azt ösztönözték, hogy a felmentés a nyári szünet után egészen október 31-ig terjedjen ki. Az indoklásban a követség arra hivatkozott, hogy a Fegyveres SS-hez (éppen a harmadik akció folyt) és a Honvédséghez bevonultak nagy száma miatt a népcsoportnak már csak az egészen fiatal férfiak állnak rendelkezésére, hogy háborús gazdasági tevékenységüket elvégezzék, amelyet a DJ keretében fogtak össze. A követség a népcsoport készségét fejezte

²⁰⁷ „Die deutsche Jugend Ungarns, die in der eigenvölkischen Organisation DJ ihre einheitliche Zusammenfassung erhalten hat, feiert mit an diesem Tage, umsomehr, als sie zum Aufbau der Levente stets ihr Bestes beigetragen hat.” 20 Jahre Levente-Organisation. DZ, 18. Oktober 1941, 4. o.

²⁰⁸ Vitéz Alajos von Béldy, Die vormilitärische Ertüchtigung und Erziehung der Staatsjugend in Ungarn. Südostdeutsche Rundschau, 1942/3. sz., 161–165. o.; Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 166–173. o., itt 172–173. o.

²⁰⁹ Die DJ auf der Skt.-Stephans-Feier. DZ, 23. August 1942, 5. o.

²¹⁰ Ízelítőül vö. a következő jelentéseket: Abschrift. Der Ortsgruppenführer Martin Heidenhoffer aus Maitingen (Nagymajtény, Sathmar) gibt folgendes zu Protokoll, PAAA, R 100 393; Westungarischer Situationsbericht, Folge 34, Ódenburg, 13. 3. 1942, PAAA, R 100 393; Westungarischer Situationsbericht, Folge 56, Ódenburg, 31. 3. 1942, PAAA, R 100 393; Sathmarer Situationsbericht, Folge 405, 22. 2. 1942, PAAA, R 100 393; Sathmarer Situationsbericht, Folge 421, 13. 3. 1942, PAAA, R 100 393; Situationsbericht aus der Schwäbischen Türkei, Folge 82.; Aus Ungarn 939/42, Szentfülp, 23. September 1942 – PAAA, R 100 394.

²¹¹ Bács–Bodrog vármegye Zombor thj. város főispánja a miniszterelnöknek. Zombor, 1941. szeptember 4. – MOL, K 28, 110. cs., K 28–211–1940–L–17543; Másolat a 12.369/1942. VII. res. B.M. sz. iktatmányról – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–20521; Vö. MOL, K 28, 104. cs., K 28–1943–206–19007.; K 28–1943–206–19221.; MOL, K 28, 105. cs., K 28–1944–206–G–15404.; K 28, 102. cs., K 28–1942–206–25887, K 28, 101. cs., K 28–1942–206–21623.; K 28, 100. cs., K 28–1941–206–15775., K 28, 99. cs., K 28–1940–206–15679.

²¹² Eine Auswahl der in dem Zeitraum vom 1. Februar bis 1. September 1942 wegen des Verhaltens des Volksbundes eingelaufenen Beschwerden. – PAAA, R 100 959.

²¹³ „Jetzt müssen wir jeden Montagnachmittag von 4 bis 7 Uhr in die Levente gehen, ohne Ausnahme. Der nicht geht, wird von den Gendarmen geholt, weil es Pflicht ist und da kann niemand entgehen.” Aus Ungarn, 924/42, Torzsa, 13. September 1942 – PAAA, R 100 394. „Unsere Pimpfe und Jungmädel werden von nun an unter madjarischem Kommando stehen wie die Levente.” Aus Ungarn, Újvidék, 22. August 1942 – PAAA, R 100 394.

ki arra, hogy ha szükséges, a DJ-ot különleges feladatok elvégzésére is felhasználják, így légvédelemre, mezőőrségre stb.²¹⁴

A külügyminisztérium válaszában utalt arra, hogy június 20. és szeptember 1. között a leventefoglalkozások minden évben szünetelnek, s az egyes helyi igények kielégítésére a mezőgazdasági és az ipari főszezont tekintetbe véve külön megállapodásokat köt a honvédelmi minisztérium az illetékes központi hivatalokkal. 1944-ben a magas munkaerőkiesés következtében a honvédelmi miniszter a szünetet szeptember végéig rendelte el, s azt is lehetővé tette, hogy nagyon indokolt esetben még októberben is két alkalommal el lehet hagyni a leventeórát. A minisztérium a képzés fontossága miatt – különösen háborús időkben – nem kívánt további engedményeket tenni, s a meghosszabbított szünet miatti kiesést is pótolni kellett. S végeredményben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a DJ sem kaphat ezen túlmennyiségű engedményeket, mivel más ifjak sem kapnak ennél nagyobb szünetet, mi több a magyar ifjak a Honvédséghez történő bevonulás következtében ugyanakkora terhet vállalnak, mint a DJ SS-hez bevonuló tagjai.²¹⁵

Hódságon német leventék tüntetve izgattak a magyarok ellen: „*le a magyar hadsereggel. A bűdös piszkos magyarok nem maradnak itt, mert azokat kizavarjuk. Ez a föld nem volt magyar és nem is lesz. Pfuj...*” A leventeszakaszvezetőt az utcán szidalmazták, arcát, ruháját leköpdösték.²¹⁶ Az egyik legbrutálisabb cselekedet is Bácskában esett meg, ahol is egy ismeretlen tettes egy ifjú magyarországi német fiú mellkasába horogkeresztet égetett be.²¹⁷ A bácskai események súlyosbították a helyzetet, más jelentésekben a népi német fiatalok késsel való fenyegetőzéseit jegyezték fel, tarthatatlannak minősítve a helyzetet. Basch erre válaszolva meggyőződésének adott hangot, hogy a Bácskában jelentősen javult a helyzet, s a hasonló akciók csak nagyon kis százalékban fordulnak elő. Állítása szerint azokért nem a kötelességtudó Volksbund-tagok a felelősek, hanem a szerinte tévesen magyarhűnek tartott, de a Volksbundba belépni nem kívánó németek, akiknek kétszínűségét az is bizonyította, hogy sem a Fegyveres SS-be, sem pedig a Honvédségbe nem jelentkeznek önkéntesnek.²¹⁸

Szembetűnő volt a szászöldi németiség ellenérzése is a magyar szervekkel és ifjúsági szervezetekkel szemben. Az itt évszázadok óta jobban megőrzött erősebb német tudat, adott esetben radikalizmusra való hajlam, nem járult hozzá a két nemzetiség jobb viszonyához. A szász lakosság egy része egy leventegyűjtés alkalmával megtagadta az adakozást, mondván, hogy a magyar államnak nem hajlandó egy vasat sem adni. Adományait a szász ifjúság gyűjti össze, amelyet a Szászrégenen keresztül haladó katonavonatok majd Németországba.²¹⁹ A szászságban nem véletlenül keringtek, illetve találtak táptalajra olyan híresztelések, melyek szerint a magyar fennhatóság alá visszakerült szász területek valamilyen formában úgyis hamarosan Németország fennhatósága alá tartoznak majd. E magyarelles felfogás viszont nemcsak a leventegyűjtés bizonyosan nem egyedi elszabotálásában nyilvánult meg, hanem a szász ifjak leventétől történő visszatartásában is, amelyet nemes egyszerűséggel azzal indokoltak, hogy az ifjúság az ő soraikban a magyar Levente által kínált és megkövetelt nevelésnél és testi felkészítésnél – nyilvánvalóan a birodalmi német tapasztalatokra hagyatkozva – sokkal jobb kiképzést kap. A leventeórát bojkottálásban, illetve a nyilvánvalóan kényszeredetten való részvétellel, a levente-sapka és köszöntés mellőzéseivel a helyzet már nemcsak a két nemzetiség közötti, illetve az államhatalom és a szászság közötti konfliktust jelentette, hanem rossz hatással volt a teljes leventeképzésre, lévén, hogy annak keretében ilyen körülmények között nem lehetett a magyar leventékkel sem hatékony és jó munkát végezni.²²⁰

Az 1941-es miniszterelnöki rendeletben lehetőség nyílt külön leventetagozatok felállítására, amelyre a gyakorlatban is volt példa. A Levente vezetése 1941 őszén (81.896/eln. Sz.) engedélyezte, hogy Erdélyben a szász közép- és szakiskolák leventéi, valamint az iskolát már elhagyó leventék kiképzése külön csoportokban történjen. Az iskolákat működtető szász evangélikus egyház köszönetét is kifejezte e lehetőségért, s egyúttal javasolta, hogy a népiskolák szász

²¹⁴ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium der Äußern, Budapest, 29. Mai 1944, J.Nr. A 262. – MOL, K 63, 471. cs., K 63–1944–71.

²¹⁵ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter Sztójay Dömének a külügyminisztérium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnöknek., Budapest, 1944. június 17., 142.936/eln.40.e–1944; Verbalnote. Das Königlich Ungarische Ministerium des Äußern an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 27. Juni 1944, No. 11832/Pol.–1944 – MOL, K 63, 471. cs., K 63–1944–71.

²¹⁶ Mindenesetre ezek az információk erős kritikával kezelendők, mivel Steuer György ny. államtitkártól származtak. Dr. Steuer György Bács-Bodrog vármegye törvényhatósági bizottsági tagja Perényi Zsigmond belügyminiszternek mint a Magyar Nemzeti Szövetség elnökének, Budapest, 1943. június 12. – MOL, K 28, 97. cs., K 28–196–1943–15653.

²¹⁷ Die Auslandsbriefprüfstelle an das AA. Wien, 6. August 1942 – PAAA, R 100 393.

²¹⁸ Abschrift. Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Stellvertreter des Herrn Königlich Ungarischen Aussenministers. Budapest, 16. Oktober 1942 – PAAA, R 100 959.

²¹⁹ Bizalmi jelentés. Kivonat a 12.404./VII. res. B. M. sz. iktatmányból. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–1941–327–20528.

²²⁰ Bizalmi jelentés. Másolat a 17.524/1941. VII. res. B.M. számú iktatmányból a miniszterelnökségnek. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–327–1941–D–20517. Más helyütt (Pest megye): „A volksbundbeli ifjúság kihívó magatartásával a levente ifjúságot hátrányosan befolyásolja és rossz példát mutat: a jó érzésű magyar ifjúság körében pedig elkeseredést szül.” Csobánka községben leventék fegyelmeztlensége. A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága a miniszterelnöknek, Budapest 1941. július 8. – MOL, K 28–211–1941–D–19890.

gyerekeit is lehessen ebben a kedvezményben részesíteni. Ezen felül azt is el akarták érni, hogy a vegyes lakosságú településeken (szász–magyar, szász–román) is külön szász leventecsoportok létesüljenek, s ebben arra hivatkoztak, hogy az ifjúság még nem beszéli jól a magyar nyelvet, ezért a kétnyelvű képzés csak nehézségeket okozna. Így azt javasolták, hogy a tanulási és parancsadási nyelv a német legyen, de a vezényszavakat magyarul is elsajátítanák, hogy a szászok a katonakor elérésekor a magyar leventékhez hasonló tudással rendelkezzenek. Emellett kérték, hogy viselhessék a DJ sapkáját, ünnepélyes alkalmakkor a szász népviseletet vagy a DJ egyenruháját, és a magyar nyelvű hiszekegy helyett zászlófelvonásoknál német nyelvű imádságot mondhassanak.²²¹ Az istentiszteletekre mint egyházi testvérség zártan kívántak kivonulni. Végül javasolták, hogy Besztercén olyan leventeoktatókat is képezzenek ki, akik a német anyanyelvű ifjakat képezhetik tovább. A tanfolyamra a szász evangélikus főesperesség nevében nevet tartalmazó lista is készült.²²²

A honvédelmi minisztérium a kolozsvári hadtestparancsnokságnak írt válaszában kitért arra, hogy a Levente az ország védelmét szolgálja, ezért a kiképzés egységességére minden körülmények között gondot kell fordítani, vagyis nem lehetséges az, hogy az egyik nemzetiség a másikkal több jogot kapjon. A németek ügyét az 1941-es kormányrendelet már amúgy is szabályozta, s tág lehetőségeket nyújtott számukra. A miniszter korábbi rendeletében (81.896/el.n.40.–1941, 1941. szeptember 17.) már intézkedett arról, hogy a vegyes lakosságú falvakban együttes csapatban kell végrehajtani a leventeképzést, de 80.517/el.n.h.kiv.kik.–1941. számú (1941. március 7.) rendeletben intézkedés történt arról, hogy németül tudó leventeparancsnokokat lehet alkalmazni, a német anyanyelvű leventeparancsnokoknál viszont alapkövetelmény volt a magyar nyelv ismerete. A vezényleti nyelv csakis a magyar lehetett, magyarázatokat viszont az adott anyanyelven is lehetett adni. Politikai, polgári és társadalmi jelvényeket a leventekiképzés alatt és leventeegyesületi tevékenység közben nem szabadott viselni, így sem VDU, sem V-jelvényt. A leventesapka nem volt kötelező, de polgári és levente sapkán kívül másfajta sapka és egyenruha viselése sem volt megengedett. A minisztérium nem engedett a magyar hiszekegy megkövetelése ügyében sem, amelyet a magyar hűség kifejezéséhez elengedhetetlennek tartott. Végül kitért arra, hogy ha a szász ifjúság nem a leventekiképzés alatt, s nem is mint leventeegyesület vonul ki, akkor szabadon járhat templomba. Vagyis az előbbi két esetben nem vonulhat zárt német ifjúságként a templomba.²²³

A kölcsönös adok–kapokban azonban a DJ sem maradt alul, hiszen számtalan esetben maguk a német fiatalok sem tanúsítottak önmérsékletet, mi több provokálóan léptek fel a leventékkel, azok vezetőivel, illetve az azokat felügyelő hatóságokkal szemben. A leventesapka elutasítása, a levente-köszöntés mellőzése olyan átlagos és általános cselekedetek voltak, amelyeket nem egy esetben a Volksbund, illetve a DJ egyes szűklátókörű vezetői is szorgalmaztak. A magyar hatóságok szerint „a németekhez való tartozásukat sűrűn hangoztatják. Ez az érzés valósággal az extázis felé vitte őket.”²²⁴

Arra is akadt persze példa – s ismét nem lehet tudni, mi volt előbb a tyúk vagy a tojás –, hogy a Fegyveres SS újoncai mutattak illetlen és arrogáns magatartást, s retorzióktól már nem tartva megzavarták, csúfolták a leventéket és azok rendezvényeit.²²⁵ Hódságon a pap és a leventevezető megverése után a német fiúk kerültek a bosszú középpontjába, miután nem voltak hajlandók gyónni. Viszonzásul el kellett futniuk Dernyéig (8 km), miközben állandóan feküdj és fel vezényszavakat kaptak. Ezek után az ifjak bevették a pap ablakát.²²⁶

A magyar fél azt is nyomon kísérte és aggodalmának adott hangot, hogy a Volksbund vezetésében 1943-ra úgy alakult a helyzet, hogy abban a „csonka” Magyarországról származó németek kisebbségbe kerültek, s oda egyre inkább az erdélyiek és bácskaiak kerültek be, akik viszont a magyar megfigyelés szerint nem voltak áthatva a Szent Istváni állam-

²²¹ „Vater in deiner allmächtigen Hand/steht unser Volk und Vaterland./Du warst der Ahnen Stärke und Ehr./bist unsere ständige Waffe und Wehr./Gib uns des Heilands heldischen Mut./Ehre und Freiheit sei höchstes Gut. Amen.” – Das deutsche Evangelische Generaldekanat an den Honvédelminiszter, Beszterce–Bistritz, den 22. Oktober 1941, 1016/1941. – MOL, K 28, K 28–1942–211–15410.

²²² Uo.

²²³ „A magyar zászló tisztelete és magyar nemzeti imádságban való részvétel a magyar állam iránti hűségnek olyan természetes kifejeződése, amely alól magyar állampolgár nem vonhatja ki magát.” A magyar Királyi Honvédelmi miniszter a IX. hadtest parancsnokának, a miniszter helyett Bély Alajos, 82.557/el.n. Sz. 40. 1941, Budapest, 1941. december 23. – MOL, K 28, K 28–1942–211–15410.

²²⁴ Bizalmi jelentés. Kivonatos másolat a 10.312/1941. VII–a. N. M. számú iktatmányból a miniszterelnökségnek. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–1941–327–20528; Szászrégeni bizalmas jelentés másolata a miniszterelnökségnek. Másolat a 6068/1942. VII.res. B.M. sz. iktatmányból. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–1942–327–15226.

²²⁵ Vö. Kakasd községben az „SS-alakulatokba besorozott újoncok a levente század után menve, a század énekét német dalok hangos éneklésével és harmonikázással megzavarták, majd B.M. és W.Á SS újonc a menetelő leventék közé ugrott és Márkus levente főoktatót megfogta. [...] Az újoncok ekkor Tatár főhadnagyot fogták körül, miközben Stenger Ádám újonc kijelentette: 'Nekiink besorozott újoncoknak már nem parancsolnak a magyar urak, hanem csak a német urak.'” – A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága a honvédelmi miniszternek. Kakasd községben az SS-újoncok által elkövetett rendzavarás. – HL, HM, 1943, Elnöki I. Osztály, 80596. sz.

²²⁶ Auswertungszettel. Lfd. Nr. A 265/IV.43. Aus Ungarn/Batschka, 29. März 1943 – PAAA, R 100 396.

eszmétől, így könnyen elképzelhetőnek tartották akár a teljes szuverenitást, akár a Németországba való kivándorlást is.²²⁷

Kisdorogon állítólag népi német fiatalok támadtak rá két magyarra, s okoztak nekik jelentős sérüléseket, mire a helyi főispán betiltotta a DJ egyenruhához tartozó tör viselését. A Volksbund állásfoglalása szerint az összetűzést a magyarok provokálták ki, sőt ők kezdeményezték a tettegességet, ráadásul az esetet követő napon az érintett német fiatalokat „hihetetlen” módon, fizikai bántalmazást alkalmazva hallgatták ki. A Volksbund elismerte, hogy a szúrófegyverek alkalmazása a legélesebben elítélendő, de kiemelte, hogy erre a magyarok provokálása nélkül sor sem került volna.²²⁸

Bonyhádon a DJ tagjai a Bonyhádi Evangélikus Népiskola 3. és 4. osztályába nyomultak be, s Heil Hitler kiáltások közepette felelősségre vonták a tanárt, hogy miért büntette meg azokat a diákokat, akik részt vettek a Volksbund propaganda-tanfolyamán, végül megfenyegették, hogy számíthat a DJ meglepetésszerű látogatására otthonában.²²⁹

Adott esetben viszont a magyar hatóságok ítélték meg túlságosan felindulva az eseményeket, s láttak, illetve képzeltek bele egyes történésekbe azokon messze túlmutató, egyébként valószínűleg nem is létező, gonosz, magyarellenes szándékot. Erre jelenthet példát – bár a magyar hatóságok álláspontjának nem egészen objektív volta inkább csak sejthető, de nem bizonyítható – a katymári levente-dalárda esete, amelynek működését a dalárda egyik felbujtó német tagja és további 12 társának kilépése, s önálló német dalárda létrehozása lehetetlenítette el.²³⁰

A német SD jelentése szerint a miniszterelnökséghez 1941 közepén heti száz németellenes jelentés futott be a Volksbund és tagozatainak magyarellenes cselekedeteiről. A Levente képviselőinek németellenes tevékenysége mindenestre az esetek túlnyomó részében valószínűleg megmaradt az egyszerű szóbeli sértegetések szintjén, s „beérték” a DJ-tagjainak, az SS-be jelentkezőknek, illetve a Volksbund vezérkarának, főleg a népcsoportvezetőnek a szidalmazásával.²³¹

Németországban az SD bizalmas jelentései szerint az országos ifjúságvezetővel Bély Alajossal sem voltak túlzottan kibékülve, aki abbéli törekvésében, hogy egységesítse az ifjúság véd- és testi felkészítését, a DJ-ot vissza akarta helyezni a magyar ifjúság keretei közé. Ezt viszont mind a Volksbund, mind a birodalom egyértelműen németellenes megnyilvánulásnak állította be.²³²

Legfelső szinten azonban igyekeztek a szívélyességet fenntartani. 1943-ban, miután Bély a Duna–Dráva járást kereste fel, a Levente legfőbb parancsnoka, Kudriczy István vezérőrnagy Matthias Huber meghívására 1943. május 1. és 4. között a bácskai DJ-területnél tett látogatást. A magas vendéget a DZ beszámolója szerint mindenhol szívélyesen fogadták. Az elmondott beszédekben hangot adtak a magyar és a német ifjúság és a két ország barátságának, valamint annak, hogy a német ifjak a népiükhöz való hűségük mellett a haza iránt is maradéktalan hűséget tanúsítanak. Kudriczy ugyancsak a hűségre helyezte a hangsúlyt, és kiemelte a magyar–német sorsközösséget. Az út során Kudriczy meglátogatta Baját, Vaskutat, Külödöt, Apatint, Bácsszentivánt, Hódságot, Szivacot, Cservenkát, Újverbászt és Palánkát, s megismerkedett a helyi Levente- és DJ-vezetőkkel, a helyi csoportok és a lánycsapatok vezetőivel, és megbeszélést folytattak a két szervezet további együttműködéséről. A DZ szerint az út végén Kudriczy megállapította, hogy a DJ mind saját, mind pedig a Leventével szemben fennálló kötelezettségeinek eleget tesz, és baráti viszonyban él a Leventével.²³³ Nem lehetett véletlen, hogy a Bácskába ment, ahol a legtöbb súrlódás volt a két szervezet között.

1943 második felében a DZ több cikkben taglalta a Levente működését, és a baráti viszonyt a DJ-tal, tudósított a két szervezet közötti kölcsönös látogatásokról. A Levente 1943. decemberi országos tornaversenyén a DJ is képviseltette magát, s az odalátogató Bély ünnepi beszédében kiemelte a sorsközösséget. A versenyre meghívták a VDU területvezetőjét, Dr. Heinrich Neunt és a szervezési vezetőt, Ivor Nagyot. Bély a Német Házban is látogatást tett.²³⁴

²²⁷ Bizalmi jelentés. Másolat a 7620/1943. VII. res B.M. sz. iktatmányról a miniszterelnökségnek. Budapest, 1943. június 2. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–1943–209–24384.

²²⁸ Abschrift von den wegen des Verhaltens des Volksbundes eingelaufenen Beschwerden, 1942 – PAAA, R 100 959.

²²⁹ Eine Auswahl der in dem Zeitraum vom 1. Februar bis 1. September 1942 wegen des Verhaltens des Volksbundes eingelaufenen Beschwerden. – PAAA, R 100 959.

²³⁰ „...német dalárdát alakítottak azért, hogy a levente dalárda erejét csökkentsék, s így az ellentéteket a magyarok és a németek között fokozzák.” Páhl József és társa katymári lakosok pángermán tevékenysége. A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályának jelentése a belügyminiszternek és a főszolgabírónak. Budapest, 1934. október 9. – MOL, K 28, 110. cs., K 28–214–1934–C–16287.

²³¹ „Diesem Krokodil [Franz Basch – V. Zs.] muss man auf den Kopf treten, dann kann er sich nicht mehr rühren.“; „Ihr [Mitglieder der DJ – V. Zs.] seid keine Deutschen, sondern krüppelige Schwaben. Es wird schon die Zeit kommen, da wir Euch nach ungarischer Methode den Hals umdrehen werden.“ Zur Lage der Deutschen Volksgruppe in Ungarn. Meldungen aus dem Reich, 28. April 1941 – BArch, R 43 II/1503, 31–32. o.

²³² Uo., 39. o.

²³³ Generalmajor vitéz Kudriczy besucht als Gast des Landesjugendführers den DJ-Bann Baschka. DZ, 9. Mai 1943, 3. o.

²³⁴ Landesführer der ungarischen Jugend Feldmarschalleutnant Alois v. Bély im Deutschen Haus in Oedenburg. In: DZ, 17. Dezember 1943, 3. o.

1943. december 14-én Kohler az LJF törzsvezetője az LJF Jogi Osztályának vezetőjével, Dr. Rathal látogatást tett a Levente Országos Parancsnokánál, Solymossy vezérőrnagynál. A szívélyes fogadtatás után, amelyen Solymossy németül beszélt vendégeivel, a német népcsoportnak a „magyar államnéphez” való viszonyát, valamint a DJ és a Levente együttműködését tűzték napirendre. A Volksbund által Németországba küldött feljegyzés szerint Solymossy kifejtette, hogy a bécsi népcsoportegyezmény miatt előállt kényszerhelyzetben a két nép viszonya zavarttá vált. Beismerte, hogy ha a magyarok ezeket a jogokat önként megadták volna, a helyzet másként alakult volna, de azt is hozzátette, hogy ebben az esetben olyan lelki érzékenység keletkezett volna a magyarok körében, amelyet a saját országban való cselekvési szabadság leszűkítéseként éreztek volna. Solymossy ezzel magyarázta, hogy bár a két szervezet legfelsőbb vezetése jó megértésben működött együtt egymással, ez azonban az alsóbb szerveknél „*egyrészt az államnép vázolt érzékenysége, másrészt egy új szervezet túlérzékenysége következtében*” nem mindig volt így. Solymossy azt is helyesen látta, hogy mindkét szervezetnek az lett volna a feladata, hogy az előforduló túlkapaszkodásokat kivizsgálják és a bűnösöket megbüntessék. Méltatta Hubert, akivel az együttműködés már csak azért is jól alakult, mert a Honvéd tartalékos tisztjeként bele tudta magát képzelni a magyar nép pszichológiájába. Kohler biztosította Solymossyt, hogy ez Huber rövid távolléte alatt sem fog változni (Huber bevonult a Fegyveres SS-hez). Solymossy azt is közölte, hogy számos birodalmi német körben volt alkalma erről az ügyről beszélni, ahol egyetértésre talált abban, hogy a szerződés megkötése a Birodalom számára is inkább az elv miatt volt fontos, mintsem a tényleges gyakorlati megvalósítás miatt. Solymossy annak is hangot adott, hogy a feszültségeket – amennyiben vannak ilyenek – olyan spekulánsok okozták, akik származás szerint németek, de hovatartozásukat szükség szerint változtatják.²³⁵

Alsóbb szinten viszont még 1944-re sem csillapodtak a kedélyek a Levente és a DJ, illetve a Volksbund között. Basch miniszterelnökkel folytatott megbeszéléséről készült feljegyzésében megfogalmazott igények között ott szerepelt, hogy a VDU jegyzéket állít össze „*azokról a személyekről [Leventeparancsnokokról és -oktatókról – V. ZS.], akiknek tevékenysége véleményük szerint súlyos kifogásra adott alkalmat.*”²³⁶ A feszült idegállapotot mutatja, hogy sok esetben rémhírek terjengtek, mind arról, hogy a Levente milyen sérelmeket okozott a DJ tagjainak, mind pedig arról, hogy magát a Leventét milyen atrocitások érték. Több esetben a Németországba küldött jelentésekből tudhatjuk, hogy az esetek alapos vizsgálata alapján, amelyben mind a Volksbund, illetve a DJ illetékes területi vagy járási szervei részt vettek, mind pedig a Levente, illetve a magyar hatóságok, ezek a hírek sok esetben nem álltak összhangban a valósággal.²³⁷

1944 tavaszán a Hódországban például olyan hírek keringtek, hogy agyonütötték a leventeoktatót, mire a vizsgálat kimutatta, hogy ilyenről szó sem volt, hanem éppen arról, hogy két DM-tag (Deutsche Mannschaft, DM) vette pártfogásba és védelmébe a harag ösztönzésére került oktatót, és vitték el a helyszínről, és adták át a hadseregnek. Erre – s ez megint csak a feszült helyzetet mutatja – két honvéd rálőtt a segédkező DM-tagokra.²³⁸

A súrlódások egyik súlypontja láthatólag a közigazgatás és a társadalmi élet alsóbb szintjein alakult ki. A falvak jegyzői előszeretettel próbálták akadályozni a német fiatalokat, s alkalom adtán komoly büntetéseket róttak ki rájuk. Hasonlóképpen adódtak problémák a vehemens magyarérezelmű népiskolai tanárokkal, ráadásul ezen a téren a DJ megítélése szerint nem is volt várható jelentős változás, mert a kultuszminisztériummal nem áptak jó kapcsolatokat. Ebből a szempontból viszont Huber megnyugtatónak vélte, hogy 1942 késő nyarától – amennyire csak lehetett – a DJ befelé fordította tevékenységét, és így a magyar szervek kevésbé kaptak bepillantást abba. Hasonlóan a Leventével szembeni egyházi panaszokra, egyes esetekben a DJ is kivívta az egyházak ellenérzését, hiszen foglalkozásainak mise-, illetve istentiszteleti időben való megtartása mellett az egyházak nem mehettek el szó nélkül.²³⁹

A német külügyminisztériumba a Volksbund révén eljutott, korábban a magyar miniszterelnökséghez beadott panaszokhoz a DJ vezetése a német külügynek saját állásfoglalását is csatolta, amelyből az derült ki, hogy a panaszban foglaltakkal vagy egyáltalán nem, vagy részben nem értettek egyet. Mindebből kirajzolódik az a feszült viszony, amely a magyar panasztevők többször megnyilvánuló túlzott reakciója, illetve a Volksbund hasonlóan nem mindig objektív, a valóságos visszasságokat elbagatelizáló megnyilvánulásai miatt a két fél között húzóódott. Az igazságot nehéz kideríteni utólag, s valószínűleg esetről esetre más volt az igazsághányada a két oldal állásfoglalásainak, de annyi bizonyos a fent említett problémák léteztek, s nem képeztek egyedi jelenséget.

²³⁵ Másolat a 12.369/1942. VII. res. B.M. sz. iktatmányról – MOL, K 28, 96. cs., K 28-194-1942-20521.

²³⁶ Feljegyzés. Budapest, 1944. április 15. – MOL, K 28, 118. cs., K 28-217-1944-C-20441.

²³⁷ Vermerk. Budapest, 3. April 1944 – PAAA, R 100 404.

²³⁸ Uo.

²³⁹ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398; A pécsi püspök levele a miniszterelnökhöz, Pécs, 1942. május 29. – MOL, K 28, 108. cs., K 28-1942-209-22314.

VIII. 3. 8. A Levente és más nemzetiségek

A DJ Leventével kötött megállapodása leginkább annak fényében sokatmondó, ha figyelembe vesszük a Levente többi nemzetiséggel fennálló kapcsolatait. A németiség mellett a többi nemzetiség ügye 1942-től került napirendre, ami nyilvánvaló összefüggésben állt azzal, hogy a terület-visszacsatolások révén az ország addigi meglehetősen homogén etnikai viszonyai erősen megváltoztak, s a nemzetiségek létszáma drasztikusan emelkedett.

A korábbi viszonyok közepette a nemzetiségi iskolákba járók leventekiképzése semmiben sem különbözött a magyar ifjúságtól, de gondot kívántak fordítani arra, hogy az ezekben az intézményekben tanítók elsajátíthassák a leventekiképzés és a honvédelmi nevelés vezetését. A nemzetiségi kérdés elsősorban Észak-Erdély és a Délvidék visszatérése után vált fontossá, hiszen az ezeken a területeken fennálló nemzetiségi viszonyok, a leventék eltérő kulturális szintje, és a leventeképzéshez szükséges feltételek meglehetősen eltérőek voltak. A román és a szerb leventéket a honvédelmi miniszter rendelete alapján külön csapatokban akarták összefogni, s egyelőre csak erkölcsi, hazafias és magyar nemzethűségre akarták nevelni, de gondot kívántak fordítani a magyar nyelv elsajátítására is, a testnevelésre, az egészségnevelésre, és a magyar műveltség alapjainak elsajátítására (leventekönyvtár létesítése). A nevelési program megszervezését és végrehajtását a területileg illetékes helyi parancsnokokra bízta. E foglalkozásokon jól képzett, pedagógiai érzékkel rendelkező, s megbízható ifjúsági vezetőket kívántak alkalmazni, akiknek az állandó érintkezés mellett jó hatást kellett gyakorolniuk a nemzetiségekre.²⁴⁰

A többi nemzetiséget a magyar leventékkel együtt szándékoztak kiképezni, de ahol a magyarok kisebbségben voltak, ott számukra külön foglalkozást kellett tartani. Közöttük az ifjúvezetői képzést is szorgalmazták. A németiségre a Bély–Huber megállapodás előírásai (123.267/el.n.40.–1942.sz., 1942. áprilisi 23.) voltak irányadóak,²⁴¹ kiemelt helyzetéhez tehát kétség sem férhetett.

1943-ban – nyilvánvalóan a háborús helyzet alakulása miatt – a honvédelmi miniszter a nemzetiségi leventekiképzést katonai előképzéssé kívánta átalakítani. Ennek alapján 1943 őszén tanulmány készült a nemzetiségi leventekiképzés kérdéséről, az érintett leventevezetőknek áttanulmányozás után az abban felvetett kérdésekről és az elméleti kérdések gyakorlati alkalmazásának lehetőségeiről kellett nyilatkozniuk. A németek és a zsidók, miután külön intézkedés vonatkozott rájuk, nem estek az újabb szabályozás hatálya alá.²⁴² Úgy tűnt, hogy a háború alakulása valóban a katonai előkészítést tette a Levente központi feladatává, s az erők egyesítése a nemzetiségek felé is toleránsabb légkört teremtett. A Levente magyarosító hatása háttérbe szorult.

A nemzetiségi leventestatisztika elkészítésekor a nemzetiségi kérdés nagyságáról, területi megoszlásáról, megoldásának módjáról és időbeni sorrendjéről, valamint súlyosságának fokáról igyekeztek gyakorlati képet kapni. Ennek során a magyar településeket a nemzetiségi helyzet szempontjából négy csoportra osztották:²⁴³

- a, színmagyar falvak (min. 90% magyar)
- b, nemzetiségi falvak 40% magyar levente aránnyal, de legalább 20 magyar leventével, ahol a nemzetiségi leventeképzés a magyarságra támaszkodva megoldható.
- c, nemzetiségi falvak 40%-nál kevesebb magyar leventével, akiknek a száma a 20-at sem éri el
- d, nemzetiségi falvak, amelyekben 40%-nál kisebb a magyar leventék aránya és számuk a 20-at sem éri el, ráadásul közlekedés szempontjából elzártak.

Ezen kívül a b, c és d csoportoknál külön alcsoportba sorolták azokat a településeket, ahol német- és zsidókérdés is volt, illetve a c és d csoportokban azokat, ahol román és szlovák többség mellett a másfelekezetűek aránya legalább 20% volt, illetve az olyan településeket, ahol az elrománosodott vagy eltótosodottak száma legalább 20 fő.²⁴⁴

A falvakban összesítették a leventeotthonok és a leventecsapatok számát is. Az összesítés alapján a nemzetiségek közel 30 százalékát (29,7 %) az a és b csoportokba (b csoportban 24,7 %) sorolták, ahol képzésüket a magyarságra tá-

²⁴⁰ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter – Nemzetiségek Levente kiképzése, 125.191.sz./eln.40.o.–1942, 1781. eln.sz./1942 – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz.

²⁴¹ Uo.

²⁴² Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter – Nemzetiségi leventekiképzés átszervezése, miniszter helyett Bély Alajos, 138.428/el.n. VIII. Csf.–1943.sz., 2863eln.sz./1942 HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz.

²⁴³ Uo.

²⁴⁴ 1. sz. melléklet a H.M. 138.428/el.n. VIII. Csf.–43.sz. rendelethez. A nemzetiségi leventekiképzés kérdése. – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz, 2863eln.sz./1942.

maszkodva képelték megvalósíthatónak, de nyitva hagyták a kérdést, hogy vajon a nemzetiségek képzését a magyarokkal együtt vagy külön valósítsák-e meg. A kárpátaljai és szatmári zsidóság, a bácskai és baranyai németség egy tömbben élő nagy számát tekintve a felmérés 100 önálló nemzetiségi leventeszakasz (3000 fő) felállítását feltételezte.

²⁴⁵

A szervezésnél tehát a következő kérdések merültek fel: tisztán magyar és tisztán nemzetiségi szakaszokat állítanak-e fel vagy már a szakaszokban (ca. 30 fő) keverik a nemzetiségeket; ha alakulnak tisztán nemzetiségi szakaszok, akkor létrehozhatnak-e tisztán nemzetiségi csapatokat (ca. 100 fő) is, vagy ott már a magyar szakaszokkal keverik őket; minden nemzetiséget azonos megítélés alá vonjanak-e, vagy tegyenek különbséget például az elmagyarosodás fokát tekintve. E kérdés eldöntésénél valóban fontos tényezőt jelentett, hogy a nemzetiségi leventék 38,4 százaléka jól megközelíthető településeken élt.²⁴⁶

A c csoportban a magyarok aránya átlagosan minimális volt, átlagban 2,5 %, s a leventelétesítmények helyzete is igen rossz volt. Mindössze a falvak 20,7 százalékában volt leventeotthon, míg az a és b csoportokban ez meghaladta az 50 százalékos arányt. Az ebbe a csoportba sorolt 769 településen a leventeparancsnokok legnagyobb része, az ifjúvezetők pedig szinte kivétel nélkül a nemzetiségek közül kerültek ki. Ezekben az esetekben a nemzetiségi leventeképzés bővítése mellett e vezetők megbízhatóságát is célszerűnek mutatkozott felülvizsgálni. Különösen rossznak ítélték meg a helyzetet a visszatért területek nagy nemzetiségi tömbjeiben és a nem római katolikus vidékeken. Ezeken a vidékeken már nem az volt a kérdés, hogy nemzetiségi szakaszokat hozzanak-e létre, hanem az, hogy a magyar leventecsapatokba osszák-e be őket, s alakult-e ezeken a területeken elegendő leventecsapat?²⁴⁷

A d csoportba tartozó községeknél már a leventeszám is nagyon alacsony volt, mert ezek a ritkán lakott vidékeken helyezkedtek el (Máramaros, Szatmár, Szolnok–Doboka, Beszterce–Naszód, Maros–Torda). A létesítmények helyzete is rossz volt, mindössze 11,6 % rendelkezett leventeotthonnal. Ezek a települések szinte kivétel nélkül a visszacsatolt területeken helyezkedtek el, s közlekedési szempontból is el voltak zárva.²⁴⁸

A tanulmány e helyzet felvázolása után kitért a nemzetiségek egyenkénti ismertetésére. A román kisebbség 107 646 leventét állított, akik az összleventelétszám 8,6 százalékát tették ki. A románok és a magyarok teljesen keverve éltek Erdélyben, amit előnyösnek is tartottak, mert így lehetőséget láttak arra, hogy a román többségű vidékeken magyar gócpontokat képezzenek, de jelentős volt a magyar vidékektől teljesen elvágottak száma is, a tiszta nemzetiségi vidékeken pedig majdnem kétezer (1903) magyar levente élt. Egy Bély-jelentésre hivatkozva 26–28 ezer főre tették az elrománosodott magyar leventék számát. A románokat a rutének után a legnehezebben hozzáférhető kisebbségnek ítélték meg, itt a községi átlagos és a leventecsapatok átlagos létszáma is az országos átlag alatt volt. A szervező munkát itt az ezen belüli eltérések miatt is igen nehéznek ítélték meg.²⁴⁹

Ráadásul az egyes tömbökben élő román leventék kiképzése a bekötőutak hiánya miatt még vándoroktatókkal sem volt megoldható, s adott esetben – mint említettük – az utak mentén fekvő román települések is meglehetősen messze voltak a magyar településektől. Így vagy főhívítású egyének jelenthették a megoldást, vagy a vasárnapi leventeképzés újbóli bevezetése, hogy a kiszálló oktatóknak elég ideje legyen a képzés lefolytatására.²⁵⁰

A ruténeknek közel fele élt rosszul megközelíthető falvakban, s a rutén vidékeken szinte csak zsidók és németek tarkították a nemzetiségi tisztaságot. Így a magyar gócpontokból a jó helyen fekvő települések is csak több órás úttal voltak megközelíthetőek. Jelentős részük – és ez a románoknál is probléma volt – a jó idő beköszönte után a havasi legelőkre vonult ki. A rutének megszervezését a tanulmány így kimondatlanul is szinte reménytelennek tartotta.²⁵¹

A szlovákok a felvidéki területek mellett Békésben, Bácskában, Észak–Erdélyben és Budapest környékén voltak jelen, így jelentős részük nem érintkezett a szlovák nép zömével, s az asszimilációs hajlamuk is nagy volt. A fiatalok már sok esetben magyarnak vallották magukat. Ráadásul többségük az a és b csoportba tartozott, teljes vagy túlnyomó többség csak a visszacsatolt területeken volt. Leventében való megszervezésüket a többi nemzetiséghez képest könnyűnek ítélték meg, hiszen mindenhol érintkeztek a magyarsággal, így a vándoroktatók kiküldése nem jelentett akadályt.

²⁵²

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Uo.

²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ Uo.

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ Uo.

²⁵¹ Uo.

²⁵² Uo.

A szerbek kb. kétharmada tartozott az első két csoportba, de megfontolandó volt az erős magyar–szerb ellentét, a tanyák nemzetiségi tisztasága. A Bácskában a magyarságot az újonnan betelepített, kellő szerepet így vállalni még nem tudó csángók képezték, míg a bunyevácok és a sokácok egy része is szerb érzelmű volt. A katolikus délszlávok (horvátok, sokácok, bunyevácok, vendek) közül leginkább csak a horvátok éltek tiszta nemzetiségi községekben.²⁵³

Az ország nemzetiségi tarkasága miatt a Levente szervezetében felmerülő nemzetiségi kérdést nem lehetett általános, minden területre és nemzetiségre kiterjedő irányelvek alapján kezelni. Az eltérő viszonyok és eltérően felmerülő problémák miatt helyi megoldási javaslatokat vártak, amelyeket országosan kívántak összehangolni, hogy azonos típusú helyzetben azonos módon járjanak el. A jelentés a szervezés ütemét több lépcsőben képzelte el.²⁵⁴

Először a magyarságra támaszkodó képzés kialakítása mutatkozott célszerűnek. A megbízható nemzetiségi oktatóktól eltekintve a csapatparancsnoki helyeket erre külön kiképzett magyar oktatókkal kívánták betölteni, s ez már az addig kialakult helyzetet is tükrözte. A vegyes vagy a nemzetiségenként megosztott képzésre – mint láttuk – helyi javaslatokat vártak.²⁵⁵

Ennél is nehezebb feladatnak ígérkezett a tiszta nemzetiségi területeken való leventeképzés megszervezése. A hadtestek leventeparancsnokságainak itt először felül kellett bíráltniuk az addigi oktatókat alkalmasság és nemzethűség szempontjából. Ahol az oktatók alkalmasak voltak, ott megindult a katonai előképzés, a többi helyen maradt a régi rendszerű képzés. Ezzel párhuzamosan meg kellett kezdeni a szóba jöhető oktatók kiválasztását és a tanfolyamok megszervezését, amelyeket a tervezet 1944 áprilisától tartott valószínűnek. A tanfolyamok után a képzett oktatókra támaszkodva más községekben is meg lehetett kezdeni a katonai előképzést, ahol kevés vándoroktató volt, kéthetenkénti foglalkozást javasoltak. Mivel főállású vándoroktatókra nem számítottak, s Erdélyben és Kárpátalján nehéz közlekedési viszonyok mellett nagy távolságokat kellett megtenni, itt a vasárnapi oktatás bevezetését javasolták (Vonaton, kerékpáron több oktató esetén teherautón). Egy vándoroktatóra átlag két csapatot számítottak (csapat átlagos száma e vidékeken 80–90 volt). Az oktatásra különösen nagy hangsúlyt akartak fektetni az elidegenített területeken.²⁵⁶

Úgy tűnik azonban, hogy a nemzetiségi leventék ügye még 1944-ben sem került nyugvópontra. A honvédelmi miniszter 1944 tavaszán alapelveket adott ki erre vonatkozóan, amely a 125.191/el.n.40.–1942 rendeletet helyezte hatályon kívül. Az új rendelet szerint a nemzetiségi leventéket nem nemzethűségre, hanem a magyar államhoz való hűségre kell nevelni, lehetőleg minél nagyobb részüket, de ennél is fontosabb volt, hogy ezáltal a magyarokhoz hasonlóan újoncképessé tegyék őket. Mindenhol, ahol a nemzethűség és a szakképzettség szempontjából megfelelő leventetiszt állt rendelkezésre, és a nemzetiségi lakosság, illetve a nemzetiségi leventék hangulata nem volt kifejezetten ellenséges, legalább a megbízható leventék számára katonai előképzés bevezetését rendelte el a miniszter. Mindez nem érintette a német és a zsidó leventéket, ott a korábbi rendelkezések maradtak életben.²⁵⁷

A leventecsapatok szervezése tekintetében nemzetiségi vidékeken a rendelet kimondta, hogy a magyar és a nemzetiségi leventéket általában együtt kell foglalkoztatni. Így egy helység leventéit korcsoportjuk, iskolájuk és lakhelyük szerint kellett csoportokba sorolni, nem pedig nemzetiségük alapján. Mindez egyértelművé tette, hogy valójában továbbra is hangsúlyt helyeztek a magyarosításra, de ezt előzékenyebb keretek közepette óhajtották megtenni. A magyarokat azonban semmi esetre sem lehetett olyan egységekbe beosztani, amelyekben nem folyt katonai előképzés, az iskolai leventecsapatokban pedig mindenképpen katonai előképzést kellett tartani. Lehetőség nyílt viszont a nemzetiség szerinti megosztásra, amennyiben a magyar leventék száma oly csekély volt, hogy az már magyar öntudatuk rovására ment volna a nemzetiségi leventetiszt, s annak hiányos magyar nyelvtudása következtében. Ha önálló magyar leventecsapat felállítása nem volt lehetséges, akkor a 134.600/el.n.40/k.–1943. sz. rendelet szerint felállított szórványgondozó szervezet munkáját kellett kiterjeszteni, vagy pedig a következő kiképzési évtől kezdve összefüggő kiképzés címén évenként két hétre táborozásra, s országjárásra kellett vezényelni őket (12–14 éves korban üdülőtáborba, 15–18 éves korban ifjúvezetőképző táborba, vagy valamelyik leventeegyesület táborába, a 19–21 évesek önkéntes jelentkezés alapján vettek részt a táborokban.)²⁵⁸

Ahol a magyarok és a nemzetiségi leventék külön oktatása vált szükségessé, ott fokozatosan a magyarok közé kívánták beosztani a magyar származásúakat, a magyar vallások követőit, s mindazokat, akiket teljesítményük és maga-

²⁵³ Uo.

²⁵⁴ Uo.

²⁵⁵ Uo.

²⁵⁶ Uo.

²⁵⁷ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter a Magyar Királyi I. honvéd hadtest levente parancsnoknak, 138.520/el.n.40e.–1943, Budapest, 1943. november 29. – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz, 832. eln.sz./1944.

²⁵⁸ Uo.

tartásuk alapján arra érdemesnek tartottak. Erre nézve részletes szabályzatot adtak ki az alsóbb egységek leventeparancsnokságai. A nemzetiségi leventék képzésére az adott nyelvet beszélő leventetiszteket kellett alkalmazni, ha ilyen nem volt, akkor vándor-leventetisztek alkalmazásával számoltak. (Vándor tisztnek tekintettek minden olyan levente tisztet, aki 3, egymástól 8–8 km távolságban lévő községben oktat 3, de legfeljebb 5 szervezeti szinten önálló leventecsapatot.)²⁵⁹

1944-től törekedni kellett arra, hogy a tisztán nemzetiségi vidékeken nemzetiségi ifjúvezetőket képezzenek, akiket úgy kívántak beosztani, hogy magyar alárendeltjeik ne legyenek. A kiképzés nyelve továbbra is a magyar volt, de szükség esetén a magyarázatot meg lehetett adni az adott nemzetiség nyelvén is. A tananyag a katonai előképzést folytató nemzetiségi alakulatokban megegyezett a magyar anyaggal, amit a helyi szervek belátása alapján csökkenteni is lehetett. A katonai előképzésben nem részesülő leventéket csak erkölcsi, hazafias és magyar államhűségekre való nevelésben részesítették, mely során a magyar nyelv elsajátítására, a magyar államhoz tartozás megindoklására, a magyar állam és a magyar nép megszerettetésére különösen nagy gondot kellett fordítani. Az ilyen foglalkozásokat kiegészítették testneveléssel, egészségápolással és a magyar nemzeti műveltség alapelemeinek tanításával. A HM rendelete kimondta: „A kiképzés során a nemzetiségi leventékkel nemzetiségi érületüket tiszteletben tartva, tapintatosan kell bánni.”²⁶⁰ Sok mindent elárul, hogy egy ilyen felhívásra egyáltalán szükség volt.

A végrehajtást a miniszter a kiegészítő kerületi leventeparancsnokságok és a hadtest-leventeparancsnokságok hatáskörébe utalta, ahol részletes tervet kellett készíteni a nemzetiségi leventekiképzés színvonalának és eredményességének fejlesztésére. E munka során a hangsúlyt oda kellett helyezni, ahol az eredmények elérésére jobb esély kínálkozott (gócpontokon, népesebb, jobb utak melletti, „értékesebb faji tulajdonságokkal rendelkező lakosságú” helységekbe.)²⁶¹

Egyértelmű volt, hogy mindenhol nem lesz lehetőség a terv teljes végrehajtására. Ebben az esetben az illetékes szervek felhatalmazást kaptak a helyi sajátosságok figyelembevételére, s így a katonai kiképzést elsősorban a legkisebekenél tartották célszerűnek, s csak utána kívánták kiterjeszteni az idősebb korosztályokra.²⁶²

A HM 1944. április 5-én el is rendelte a kiegészítő kerületi leventeparancsnokságoknak, hogy az érintett vidékeken nemzetiségi ifjúságvezetőtáborot kötelesek felállítani. Az intézkedés a szlovák, a román, a ruszin, a horvát, a szlovén és a szerb kisebbséget érintette. Az ifjúvezető jelöltek kiválasztásánál törekedni kellett arra, hogy feltétlenül megbízható embereket válasszanak ki, akiknek – lehetőleg – legalább a szolgálati igényeknek megfelelően bírniuk kellett a magyar nyelvet. A kiképzés tananyaga megegyezett a többi hasonló tábor tananyagával, de a helyi adottságok figyelembevételével azt csökkenteni is lehetett. A táborok vezetésére csak az adott kisebbség nyelvét jól beszélő tiszteket nevezhettek ki. Gondoskodniuk kellett a nemzetiségekkel való tapintatos bánásmódról, s a nemzetiségi érület tiszteletben tartásáról.²⁶³

A rendelet kiadása azonban még messze nem jelentette azt, hogy az abban foglalt kívánalmaknak helyi szinten is meg tudtak, illetve meg akartak felelni. Mivel több helyen magyar nyelven végezték a nemzetiségi leventék erkölcsi képzését, akik ennek következtében abból alig értettek valamit. Bédlynek már egy hónappal később külön utasításban kellett felhívnia a leventetisztek figyelmét erre a helyzetre. Az utasítás nyomatékosan elrendelte, hogy az érthetőség miatt ezt és az ehhez hasonló oktatást az adott nemzetiség nyelvén kell végezni. Abban az esetben, ha a nemzetiségi vidékeken a leventecsapatban magyar nemzetiségűek is voltak, akkor nekik az oktatást külön magyar nyelven kellett biztosítani.²⁶⁴

A leventék nemzetiségi oktatásának fejlesztésével párhuzamosan a vezérkari főnök már 1943-ban szabályozta azt is, hogy a teljes honvédségen belül, hogyan kell viszonyulni a magyarországi nemzetiségekhez (55.205/el.4.vkf–1943). Ennek ellenére 1944 májusában a kérdést újra elővették, mivel azt „egyesek kellőképpen nem szívték meg”. A vezérkari főnökség a háborús időszakban fontosnak tartotta az erők egyesítését és együttes bevetését, s ehhez a nemzetiségi kérdésben is nyugalomra volt szükség, mivel ez fontos biztosítéka volt a katonai erőfeszítéseknek. Ez azért is fontos volt, mert a vezérkari főnökség álláspontja szerint a nemzetiségi politika nem érthette el célját, ha az alsó szinten

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ Uo.

²⁶¹ Uo.

²⁶² Uo.

²⁶³ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter – Nemzetiségi leventék ifjúvezető képzése, 141.751/el.40.k.–1944, Budapest, 1944. április 5. – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 5. doboz, 862. eln.sz./1944.

²⁶⁴ HM–Ihnov – Nemzetiségi vidékeken vallás-erkölcsi oktatások saját anyanyelven való tartása tárgyában, 139.165/el.1hnov–1944. sz., Budapest, 1944. május 13. – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Levente-parancsnoksága, 7. doboz, 1.573. eln.sz./1944.

eltérően kezelték a kérdést az államvezetés szándékairól, vagy ha az egyes területeken mindenki saját érzülete alapján érvényesítette saját felfogását.²⁶⁵

A vezérkari főnökség utalt arra, hogy a katonai kiképzés mellett a hadsereg feladata is, hogy nemzeti szempontból átgyúrja a kiképzendőket, s így tevékenysége hallatlanul fontos, de ügyelni kellett arra, hogy a legkisebb tévedés is visszajára fordíthatta a szándékokat. Kitért a vezérkari főnökség arra, hogy idejét múlta már az, hogy a nemzetiségeket becsmérő szavakkal oktassák, illetve fenýítsék, s úgy gondolta, hogy a sovinizmus a múltban sem volt a magyar honvédség sajátja, de különösen nem lehet az a háborúban és a jövőre nézve. Kétségtelenül nehezebbé tette ezt a munkát, hogy „a területgyarapodással visszatért nemzetiségeink nagyobb része az idegen uralom alatt töltött 20 esztendő alatt céltudatosan ellenünk irányított ellenséges propagandának a hatása alá került és ebből nem lehet ezeket a tömegeket máról-holnapra kiszabadítani”. Így hát „nevelésre és erélyes, de szeretetteljes és megértő vezetésre” volt szükség, amelynek nagyobb része a csapattisztikarra és a tiszthelyettesi karra hárult. Mindemellett persze éberséggel kellett ügyelni a magyarsággal szemben jelentkező ellenséges érzésű törekvésekre, amelyekre továbbra is példát mutatóan le kívántak sújtani. Külön türelemre intett a vezérkari főnökség a „világtörténelmi jelentőségű német népi átalakulás” folyamatában lévő németiség tekintetében. Elítélte az „egyes elvakult alsó” parancsnokokat, akik csak azért bántak durván a németiséggel, mert azok önként jelentkeztek a Fegyveres SS kötelékébe. Felhívta a figyelmet a vezérkari főnökség, hogy a magyar és a német sorsközösség ezen úton való veszélyeztetése egyúttal a magyar államvezetéssel való szembeszegülést is jelentette.²⁶⁶

Mindenesetre bizonyára szép számmal akadt jó példa is. A Délvidékről a magyar, a sokác és a szerb levették jó viszonyáról számoltak be, ahol a nemzetiségi oktatás mellett a magyar nyelvet is egyre jobb arányban tudták bevinni a képzésbe, s az ünnepségeken a nemzetiségi hagyományokat is készségesen gondozták. Így sikerült elérni, hogy a levettek megjelenési készsége 100 százalékos volt.²⁶⁷ Hasonló jelentést küldött a szombathelyi III. hadtest is, amelynek területén a horvát és vend nemzetiségekkel sikerült hasonlóan jó kapcsolatot kialakítani.²⁶⁸ A román levettek kapcsán a romániai propagandával is meg kellett küzdeni, amely azt állította, hogy a magyarok kifogytak az igavonó állatokból és az üzemanyagból, s így románokkal vontatják az ekét és a boronát, hogy kenyeret tudjanak enni. A vizsgálat során megállapították, hogy ilyesfajta megalázásra sehol sem került sor, s a levetteket teljesen egyenrangúan, nemzetiségi hovatarozástól függetlenül oktatják, s ezt a levettek állítólag aláírásukkal is igazolták.²⁶⁹ A kárpátaljai szlovák és ruszin vidékekről küldött jelentés szerint ott is a vonatkozó rendeletek alapján jártak el, s a levettek képzés együtt folyt a magyar levettekkel, ha viszont a magyarok kisebbségben voltak, akkor ott külön csoportok létesültek. Megindult a nemzetiségi ifjúságvezetők képzése is, amelyet a jelentés szerint a résztvevők is nagyon élveztek. A románok képzése teljesen külön csoportokban történt, számukra is rendeztek ifjúságvezető tábortokat. Az illetékes parancsnok szerint e rendszer bevált, így a képzés hasonló módon volt folytatható. Kassáról hasonló jelentés érkezett.²⁷⁰

A minden területről bekért jelentések egy külföldön elhelyezendő, a magyar nemzetiségi levettek képzéséről szóló cikk megírását is szolgálták. A HM a jelentések összesítése után a külügyminisztériumnak eljuttatott jelentésében kifejtette, hogy a nemzetiségi képzés minden nemzetiség tekintetében a magyarokkal azonos módon történik, megkülönböztetés nincs. Oktatásukat az anyanyelvüket beszélő leveteparancsnokok végzik. Ahol magyarul is tudnak, a képzés két nyelven folyik. „A szeretetteljes bánásmód azt eredményezte, hogy a nemzetiségi levettek a magyar levettekkel testvéri egyetértésben élnek és igyekeznek a magyar nyelvet elsajátítani.” Az ünnepségeken gondozták saját kultúrájukat, s saját istentiszteleteiken vettek részt. Mindenhol beindultak a nemzetiségi ifjúságvezető tábortok, amelyre a résztvevők szívesen emlékeztek vissza. E tábortokban a hangsúlyt az erkölcsi képzés mellett a katonai kiképzésre, a hazafias nevelésre, a testnevelésre és az egészségápolásra helyezték. Sérelem és panasz állítólag nem fordult elő. A nem-

²⁶⁵ Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke, Vezérkar Főnöki Tiszti Parancs – A nemzetiségi kérdésben követendő irányelvek, 59.531/el.4.vkf.–1944, Budapest, 1944. május 22. – HL, VKF 1944, 4. osztály, 59531/el.

²⁶⁶ Uo.

²⁶⁷ Magyar Királyi 15. Honvéd Kiegészítő Kerületi Levente Parancsnokság a HM 40.e. osztályának, 919/kt–1944, Baja, 1944. június 20. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

²⁶⁸ Szombathelyi III. hadtest a HM 40–e. osztályának, táviratmásolat, 1944. július 24. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

²⁶⁹ Magyar Királyi Belügyminiszter a miniszterelnöknek, 2003. sz. eln. ávk 1944. Másolat, Budapest, 1944. március 27. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

²⁷⁰ Magyar Királyi 24. Kiegészítő Kerületi Levente Parancsnokság a Magyar Királyi Kassai VIII. Honvéd Hadtest leveteparancsnoknak, 1030/Kt.–1944. sz., Kassa, 1944. június 22. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9; Magyar Királyi 23. Kiegészítő Kerületi Levente Parancsnokság a Magyar Királyi Kassai VIII. Honvéd Hadtest leveteparancsnoknak, 1970/Kt.–1944. sz., Ungvár, 1944. június 20. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

zetiségi lányok képzésére is hasonló kísérletek történtek, 1944 augusztusában Tihanyban megtartották az 1. ruszin leventeáány vezetőképző tanfolyamot, amelyen csak ruszin lányok vettek részt.²⁷¹

A világháború utolsó szakaszában általánosnak mondható, hogy a nemzetiségi leventékkel való viszonyban is előrelépést ért el a Levente országos vezetése, bár megszervezésük a fennmaradó időben már bizonyosan nem érte el a tervezett szintet. A nemzetiségek sajátosságainak figyelembevétele ellenére a magyarosító szándékok – ha a korábbinál szerényebb formában is –, de továbbra is jelentkeztek a szervezetben, de emiatt az ifjúság megfelelő katonai kiképzését már nem akarták kockára tenni. A nemzetiségi és magyar leventék különböző adottságok mentén történő keverése jelentette azt a módszert, amely a jövőben szinte észrevétlenül biztosíthatta a magyar szellemi befolyás további térhódítását. Ez alól a németiség kiemelt helyzete miatt mentesült, hiszen a heti kötelező leventeóra kapcsán is előnyöket biztosított számára a Bély–Huber-egyezmény.

Problémák tehát más nemzetiségekkel is adódtak, de ezek a számarányok következtében, s a kevésbé öntudatos önszerveződés következtében is minden bizonnyal nem voltak olyan számottevőek, mint a németiséggel fenálló problémák, de ezekről egyelőre alig rendelkezünk információval. Mindenesetre a Leventével szemben elfogult Gergely – Kiss szerzőpáros is elismeri, hogy a Levente kudarcot vallott a leventék megszervezésével,²⁷² de ennek okát nem a Levente és általában az államvezetés- és apparátus gyakorta intoleráns, asszimilációs törekvéseket szem előtt tartó magatartására vezette vissza.

VIII. 3. 9. A Német Ifjúság egyesületi felépítése

VIII. 3. 9. 1. Tagság

A DJ tagjai az alapszabály szerint a kötelező magyar hazaszeretet szellemében tevékenykedtek, s besorolásuk szerint rendes, rendkívüli és tiszteletbeli tagok lehettek. Rendes tag lehetett minden német fiú 18 és 24, valamint minden német leány 18 és 21 év között, amelyhez a következő feltételek teljesülésére volt szükség: magyar állampolgárság, a Volksbund által elfogadott német népcsoportozás tartozás, kifogástalan erkölcsi magaviselet, a szervezet határozatainak kötelező érvényű elfogadása. Az alapszabályzat egyik jellegzetessége volt, hogy a 6 és 18 év közötti lányok és fiúk csak rendkívüli tagsággal rendelkezhetek, vagyis a minisztérium továbbra is korlátozni akarta a kiskorúak tevékenységét és így fenntartotta a 18 éves küszöböt. A DJ tagjai más egyesületeknek nem lehettek tagjai, így a Leventegyűleteknek sem. Az ifjúsági vezetők életkora a 24 éves korhatárt meghaladhatta.²⁷³

A kiskorú rendkívüli tagok felvételéhez a fenti feltételeken kívül a törvényes képviselő engedélyére volt szükség, aki kötelező jelleggel a Volksbund, illetve a Német Népcsegély (Deutsche Volkshilfe) tagja volt. Tagsági joguk annyiban volt korlátozva, hogy nem rendelkeztek választójoggal a szervezetben, s semmiféle hivatalt nem tölthettek be. Így elvileg a kisebb korosztályok vezetői tisztségét sem viselhették. Utóbbi szabály megsértését a magyar hatóságok nemegyszer kifogásolták. Vagyis ez a szabályozás elvileg akadályozta azt a HJ-ban kialakult rendszert, miszerint az egyes csoportok vezetői a csoporttagoknál csupán pár évvel voltak idősebbek. „Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” („Jugend muss von Jugend geführt werden”) elve Magyarországon tehát nem érvényesült maradéktalanul.

A felvétel kizárólag a helyi egységvezetők javaslatára történhetett. A tagfelvétel Németországhoz hasonlóan ünnepélyes keretek között történt, melynek során a jelenlévő legmagasabb rangú DJ-vezető nyújtotta át a DJ tagsági igazolványát és jelvényét. A felvétel és a kilépés deklaráltan önkéntes volt, de nyilvánvalóan számos esetben adódhattak olyan körülmények, amikor ez az elv mégsem érvényesült. Hasonlóan ünnepélyes alkalom volt a kiszolgált tagok átvétele a Volksbundba.

A tiszteletbeli tagokat a Intéző Bizottság javaslatára a Közgyűlés választotta meg a DJ-ért kifejtett tevékenység elismeréseként. Külföldi állampolgárok csak a vallás és közoktatási miniszter hozzájárulásával vállalhattak tiszteletbeli tagságot. A jogi személyek és testületek felvétele elé nem gördítettek akadályt, de tagsági jogukat csak az előírásoknak megfelelő képviselő útján gyakorolhatták.

²⁷¹ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter a Magyar Királyi Külügyminiszternek, 143.264/eln.40.e.–1944, a miniszter helyett Bély Alajos, Budapest, 1944. július 24. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

²⁷² Gergely – Kiss, i. m., 238. o.

²⁷³ Die „Deutsche Jugend” in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 1942, 71–72. o.; *Bank Barbara – Ózes Sándor*, A „német ügy” 1945–1953. A Volksbundtól Tiszalökiig. Magyarországi Németek Országos Szövetsége. Budapest – München – Backnang 2005, 62. o.

A jelentkezési procedúrát nem kötötték formai követelményekhez. A felvételtől a Intéző Bizottság döntött 2/3-os többséggel, amit akár indoklás nélkül is megtagadhatott. Ez lehetővé tette például a zsidó származású tagok kiszűrését. A felvétel tényét a tagsági kártya kézbesítése és a tagsági kartotékba való felvétel igazolta. A tagság ideje minimálisan 3 év volt, amely automatikusan meghosszabbodott egy évvel, ha a harmadik év utolsó félévében nem nyilatkoztak a tagság megszüntetéséről, amelynek indoklása nem volt kötelező. Az évi tagdíj összegét 3,60 Pengőben állapították meg. A tagság megszűnését maga után vonta a tag esetleges halála, jogi személyeknél és egyesületeknél a megszűnés ténye, kilépés, a tagok sorából való törlés vagy kizárás. A Intéző Bizottság saját hatáskörében emellett abban az esetben is a kizárás mellett dönthetett, ha a tag felszólítás ellenére sem fizette meg a tagdíjat, a DJ, illetve a német népcsoport érdekeivel ellentétes cselekedetet hajtott végre, vagy ha magatartása hazafias és erkölcsi szempontból kifogásolható volt.²⁷⁴

VIII. 3. 9. 2. A DJ szervei és vezető tisztségviselői

Egyesületjogi értelemben a DJ a Volksbund tagozatát képezte, és annak keretében fejtette ki tevékenységét, s az országos ifjúságvezető és országos leányvezető révén közvetlenül a népcsoportvezetőnek volt alárendelve. Az egyesület munkáját az alapszabályzat értelmében a Közgyűlés, az Intéző Bizottság, a Számvizsgáló Bizottság és a tisztikar irányította. Mint minden egyesületben, az évi rendes közgyűlésre évente egy alkalommal Budapesten, más városban, vagy pedig egy német településen került sor, amelyet az országos ifjúságvezető, vagy akadályoztatása esetén helyettese hívott össze. Ennek helyét és időpontját 14 nappal a közgyűlés előtt a „Deutsche Zeitung”, a „Deutscher Volksbote” és „Jungkamerad”, vagy azok megszűnése esetén más, a Vizsgáló Bizottság által kijelölt lap tette közzé. Az országos ifjúságvezető saját hatáskörében, illetve legalább 1000 rendes tag írásbeli kérelme alapján a kérelem benyújtásától számított 30 napon belül a 30 nap lejártá utáni 14. napra köteles volt összehívni a Közgyűlést. A Közgyűlésen minden rendes tag szavazati joggal rendelkezett és a tisztségekre választható volt.

A Közgyűlés minimálisan 100 fő jelenléte esetén volt határozatképes. Határozatképtelenség esetén 10 napon belül további 14 napra azonos napirend mellett összehívott Közgyűlés a megjelentek számára való tekintet nélkül is határozatképesnek minősült. A Közgyűlésről jegyzőkönyvet vezettek, melynek tartalmaznia kellett a résztvevő tagok felsorolását, s a gyűlés lényeges eseményeit. Hitelesítése a közgyűlés elnökének, a jegyző és a jegyző által kijelölt további két tag aláírásával történt. A jegyzőt a közgyűlési elnök rendelte ki, az alakuló közgyűlésen maga a népcsoportvezető elnökölt.

A Közgyűlés jogosítványai közé tartozott az Intéző Bizottság és a tisztikar megválasztása három évre, az éves költségvetési tervet megtárgyalása, a zárszámadások felülvizsgálata és elfogadása, vagyoni kérdések végső fokon való rendezése, az Intéző Bizottság hatáskörén túllépő ügyekben való döntéshozatal, az Intéző Bizottság megfellebbezett döntéseinek felülbírálata, döntéshozatal az alapszabályzat módosításáról, a szervezet feloszlásáról, illetve másik szervezetbe olvadásáról, határozathozatal a vagyon elidegenítéséről és terheléséről, a DJ feloszlása esetén a vagyon felosztásáról és hova fordításáról, az évi tagdíj megállapítása és a tiszteletbeli elnök, illetve tiszteletbeli tagok megválasztása. A Közgyűlés határozatait egyszerű többséggel hozta, az alapszabály módosítása, a szervezet feloszlása, más szövetségbe, illetve egyesületekbe való belépése, s a vagyonfelhasználás tekintetében hozott döntések 2/3-os többséget igényeltek a Közgyűlés tagjainak 2/3-os jelenléte mellett. Az alapszabályzat módosításához, a DJ feloszláshoz, a vagyon felosztáshoz és hova fordításához, más egyesületbe való beolvadáshoz a népcsoportvezető állásfoglalása is szükséges volt, a Közgyűlés és a népcsoportvezető egyhangú döntését pedig a vallás- és közoktatási miniszter elé kellett betervezni jóváhagyásra.

Az Intéző Bizottság 10 tagból állt, akiket a közgyűlés választott és a népcsoportvezető erősített meg. Rajtuk kívül a bizottság tagja volt a népcsoportvezető, az országos ifjúságvezető és az országos leányvezető. A határozatképességhez legalább 5 fő jelenléte volt szükséges, a határozathozatalhoz pedig egyszerű többség is elegendő volt. Az ülésekről jegyzőkönyv készült, amelyet az Intéző Bizottság által esetenként megválasztott elnök és az országos ifjúságvezető írt alá.

Az Intéző Bizottság volt a szervezet végrehajtó szerve. Felelős volt a Közgyűlésen hozott határozatok foganatosításáért, a Közgyűlés számára fenn nem tartott ügyekben maga is döntési jogkörrel rendelkezett, kezelte és felügyelte a DJ vagyonát. A bizottságra hárult a mindennapi élet megszervezése, így a tagok felvétele, a különböző egységek felállítása,

²⁷⁴ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend”. Budapest 1942 – BArch, Slg Schumacher, 344.

az alapszabályban előirányzott intézmények felállítása, a DJ szellemének, irányvonalának és munkarendjének megállapítása, határozathozatal a tagok felvételéről, törléséről és kizárásáról első fokon. A bizottság döntései ellen 15 napon belül a Közgyűléshez lehetett fellebbezni, amelyet írásban az Intéző Bizottsághoz kellett beadni. A bizottságnak 5000 aranypengőig terjedően utalványozási joga volt, s a szervezet vagyongazdálkodásáért erkölcsi és vagyoni felelősséggel tartozott.

A Számvizsgáló Bizottság a Közgyűlés által megválasztott 3 tagból és két póttagból állt, ebbéli tevékenységük idején a DJ-on belül nem viselhetek más tisztséget, s nem lehettek tagjai az Intéző Bizottságnak sem. A bizottságnak joga volt bármikor megvizsgálni a pénzkezelését, a Közgyűlésnek köteles volt írásban beszámolni az éves zárszámadásról és a vizsgálatok eredményéről.

Az országos tisztikar élén az országos ifjúságvezető állt, ake a vezérelv alapján közvetlenül a népcsoportvezető nevezett ki, s ő képviselte a szervezetet a magánszemélyek és a hatóságok felé. Az alapszabályzatban rögzített feladatai és jogai közé tartozott a Közgyűlés, az Intéző Bizottság és egyéb tanácsadó testületek üléseinek összehívása, amelyekben elnökölt. Felügyelte a DJ tisztségviselőit és egységvezetőit, a pénzkezelést, valamint a Közgyűlés és az Intéző Bizottság határozatainak pontos betartását. Évi 2500 pengő értékhatárig utalványozási joggal rendelkezett. Az országos ifjúságvezető nevezte ki az országos leányvezető kivételével az országos ifjúságvezetőség tisztségviselőit, a területi, járási és helyi ifjúságvezetőket, ám e döntések csak a népcsoportvezető egyetértésével váltak jogerőssé. Az országos leányvezetőt a népcsoportvezető nevezte ki, feladata a leányszervezet irányítása volt az országos ifjúságvezetővel egyetértésben.

A szervezési felelős (Organisationsleiter) készítette elő az egyesületi munkához szükséges iratokat, kezelte azokat, és a különböző üléseken jegyzőkönyvet vezetett. Az igazgatási felelős (Verwaltungsleiter) kezelte a DJ pénztárát, főkönyvet vezetett az egyesület bevételeiről és kiadásairól, teljesítette a kifizetéseket, bevételezte az egyesület bevételeit. Az ellenőr feladata tehát a pénzkezelés ellenőrzése volt, s az igazgatási felelőssel együtt anyagi felelősséget viselt a DJ pénzügyeiért.

A nemzetiszocialista elveket, s kiváltképp a vezérelvet (Führerprinzip) magáénak valló szervezetnek a fentiekben bemutatott demokratikus jellegű működése nyilvánvalóan csak papíron létezett, s az alapszabályzat elfogadása csak szükséges kompromisszumot jelentett a legális működés megszerzése érdekében. A döntési mechanizmus a valóságban egészen másként nézett ki, s ebben elsődleges jelentőségű volt az országos tisztikar összetétele. Az országos ifjúságvezető Baschnak volt alárendelve, a legfontosabb kérdésekben a népcsoportvezetővel egyeztetett. Minden további kérdésben saját hatáskörében, a vezérelvnek megfelelő hierarchia szerint döntött. Az egyesületi életnek megfelelő bizottságok és érdemi munkát végző közgyűlés működése azért is kétségbe vonható, mert a német külügyminisztériumnak küldött 1942. évi éves jelentés sem a testületekben végzett munkáról, sem pedig azok személyi összetételéről nem tesz említést.²⁷⁵

Közgyűlésre mindenesetre biztosan sor került, hiszen a szigorú ellenőrzés következtében ezt bizonyára nem lehetett mellőzni. Elképzelhető azonban, hogy a Volksbund éves közgyűlésén kívül, ahol az ifjak mindig szép számban képviseltették magukat, nem került sor külön DJ-közgyűlésre, hiszen itt a Volksbund minden területéről számadás készült. Ennek ellentmondani látszik viszont egy kérvény, amelyben Huber engedélyt kért az éves közgyűlés megtartására a valós helyzet kiderítése tehát még várat magára.²⁷⁶

A DJ legfőbb felügyelő szerve a VKM volt. A vallás- és közoktatási miniszter kezében volt a döntési jog arra nézve, hogy az egyesület ellen vizsgálatot rendeljen el, működését felfüggeszse vagy végérvényesen feloszlassa a szervezetet, ha „a DJ nem tartja be az alapszabályzatban előírt célokat és eljárásrendet, túllépi hatáskörét, államellenes tevékenységet fejt ki, súlyosan vét a helyi biztonság és rend ellen, veszélyezteti tagjai vagyoni érdekeit”.²⁷⁷

Az országos ifjúságvezető mellett a DJ feletti főhatalmat az érdemi munkát szervező központi vezetőség, az Országos Ifjúságvezetőség (Landesjugendführung, LJF) birtokolta, amely néhány tucat főállású munkatárssal dolgozott, de 1942 végén még több fontos osztályvezetői állás betöltetlen maradt. A legfelsőbb ifjúságvezetőség látta el tulajdonképpen mindazokat a feladatokat, amelyeket az alapszabályzat az Intéző Bizottság, a szervezési felelős és az igazgatási fele-

²⁷⁵ Bank – Öze, i. m., 62. o.

²⁷⁶ A Volksbund éves közgyűlésein minden tagozat képviseltette magát, így az ifjúság mellett a nők és Német Csapat (Deutsche Mannschaft, DM) is. 1943-ban az ebből kifolyólag résztvevő országos ifjúságvezető mellett meghívást kapott Bély Alajos és a Levente Országos Parancsnoka, Kudriczy vezérőrnagy, valamint a kultuszminisztérium szekciótanácsosa, Dr. Moravek. Hasonlóképpen vendégek, mi több állandó vendégek voltak, az NSDAP AO képviselői és a budapesti német követség emberei, köztük maga von Jagow követ is. – Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Nr. 812., Budapest, 22. Februar 1943 – PAAA, R 100 395; Feljegyzés (Huber Mátyás elvi hozzájárulást kér a Miniszterelnökségtől az éves közgyűlés megtartásához), Budapest, 1943. július 20. – MOL, K 28, 115. cs., K 28-1943-216-34362.

²⁷⁷ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend”. Budapest 1942 – BArch, Slg Schumacher, 344.

lős hatáskörébe utalt. Mind az országos ifjúságvezetőnek, mind pedig az országos leányvezetőnek helyettes és törzsvezető állt rendelkezésére. A szervezet élén álló Matthias Huber országos ifjúságvezető volt a DJ legfelsőbb irányítója, hatáskörébe tartozott a Volksbund minden ifjúsági ügye. Ő irányította a legfelsőbb kapcsolatokat a magyarországi magyar ifjúsággal, valamint a birodalmi német ifjúsággal. A DJ tevékenységéről rendszeres beszámolási kötelezettséggel tartozott a népcsoportvezetőnek. Helyettese Matthias Kirsch volt, aki közreműködött a szervezet vezetésében. A törzsvezetői posztot Robert Kohler töltötte be. Ő volt a felelős az Országos Ifjúságvezetőség rendelkezéseinek kiadására, vagyis tulajdonképpen az LJV végrehajtó szerve volt.²⁷⁸ Az Országos Ifjúságvezetőség e tisztségviselők mellett tevékenységének részterületeit felügyelő, a két nem számára elkülönített osztályokra oszlott. Ezek 1941 októberében a következők voltak: a *Személyzeti Osztály* (Personalstelle) Matthias Kirsch irányításával nyilvántartotta a DJ tagjait és vezetőit, a tagok előmenetelét (minősítését, tanfolyamok elvégzését stb.), illetve az új felvételeket és kizárásokat. A *Szervezési Osztálynak* (Organisationsstelle) a DJ tagságának gyarapítása, és a korosztály 100 százalékos megszervezésének megvalósítása volt a feladata. Élén Dietmar Ihl állt. A következő osztály Paul Lotz vezetésével a fiatalok *testi nevelését* (Leibesübungsstelle) felügyelte. Felelős volt a szervezetben végzendő egységes testnevelésért és előkatonai képzésért. Az osztályon belül különböző szakcsoportok (torna, labdarúgás, sí, kerékpár, úszás, atlétika, evezés, lövészet) működtek (a vitorlázó repülő szakcsoport felállítása is tervben volt). Az osztály szervezte a különböző sportünnepeket és -versenyeket, az ifjakat németországi sporttanfolyamokra és versenyekre küldte. A *Világnézetű nevelés és a kultúra Osztálya* (Weltanschauliche und Kulturstelle) élén Fritz Hermann állt. Az osztály hatáskörébe tartozott a világnézetű nevelés és ennek elősegítésére tanfolyamok, kulturális tevékenységek, ünnepélyek szervezése, ének- és zenekarok, színijátékos csoportok alapítása és működtetése. A *Sajtó és Propaganda Osztály* (Presse- und Propagandastelle) Herbert Zechner, majd Richard Worst vezetésével adta ki az 1942 közepén alapított, a korábbi, 1939 óta létező „Jundkameradot” felváltó, havonta egyszer megjelenő, az új nevelési követelményeknek megfelelő „Jugend voran” című lapot, vagyis a DJ központi lapját. Együtt gondoskodott más írásos anyagok elkészítéséről és terjesztéséről. Valószínűleg külön főosztályba sorolták a szociális ügyeket, erről azonban nincsen közelebbi adat, csak a Basch-per anyagában van nyoma. Az *Igazgatási Osztály* (Verwaltungsstelle) Robert Balzar és Adolf Herp vezetésével a DJ adminisztrációjával kapcsolatos munkát látta el. Az Egészségügyi Osztályt (Gesundheitsstelle) Dr. Bleyer János vezette. Az első nemzetiszocialista nevelőotthonok felállításakor számukra új főhivatal létesült (Hauptamt für nationalsozialistische Erziehungsanstalten), amely kissé elkülönülten, több hivatalra bontva végezte az otthonok minden ügyének intézését.²⁷⁹ Az osztályok további alosztályokra tagolódtak, amelyek egyes részterületeket láttak el (pl. sport, kultúra, sajtó stb). A Hitlerjugendhez hasonlóan szokás volt az osztályokon kívül vagy belül különböző referenseket is kinevezni. Külön referense volt például az ifjúlányoknak.²⁸⁰

Az országos lányvezetői posztot Gisela Vogel (Sárközy Alajosné) töltötte be, aki a DJ minden lányokkal kapcsolatos ügyéért felelős volt. A szervezet egyes szintjein ő tett javaslatot a lányvezetők kinevezésére. A törzsvezetői teendőket Helene Török látta el, ő volt a rendelkezések végrehajtásának a legfőbb öre. A lányifjúság esetében szintén osztályok látták el a munka szakterületi részeit. 1941 októberében ezek a következők voltak. A *Szervezési Osztály* (Helene Török vezetésével) a népi német lányok teljeskörű megszervezéséről gondoskodott. Az osztály keretén belül működött az ifjúlányok megbízottja, Margit Salaom, majd 1942-től Liesl Rosenauer. A *Testnevelési Osztály* (Halli Fries) a lányok sportképzését és testnevelését irányította. A *Világnézetű és Kultúrosztály* élén Hermina Kremer, az adminisztratív teendőket ellátó *Közigazgatási Osztály* élén pedig Teresia Balthazar állt. A *Személyzeti Osztály* (Helene Zecher) tartotta nyilván a DJ lánytagjait. Valmivel később jöhetett létre az *Óvoda-osztály* (Kindergartenstelle), amely az óvodákat és napközi otthonokat működtette, de nyilván illetékességi körébe tartoztak az ún. aratási óvodák is.²⁸¹

1942 áprilisától átalakult a struktúra, ami valószínűleg a megnövekedett tagság miatt vált szükségessé. 5 főosztályt hoztak létre, míg a lányügyek esetében meghagyták az osztályokat. Az I. főosztály élére Robert Kohler törzsvezető ke-

²⁷⁸ Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 170. o.; Bank – Óze, i. m., 63. o.

²⁷⁹ Ezeket ld. részletesen: Bank – Óze, i. m., 64–66. o.

²⁸⁰ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 21.313. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. október 31. – MOL, K 149, 651/9. doboz, K 149–1941–651f9.; Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1.1.–1.4.42. BArch, R 1501/3334.; Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht der Personalabteilung [Mädels] für das Jahr 1942. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398; Haushaltsvoranschlag 1943/44 (VDU) – PAAA, R 100 962; Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht der Personalabteilung [Mädels] für das Jahr 1942. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/6. sz., 453. o.; Bank – Óze, i. m., 63–64. o.; Spannenberger, Volksbund, i. m., 319. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 142., 196. o.

²⁸¹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 21.313. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. október 31. – MOL, K 149, 651/9. doboz, K 149–1941–651f9; Bank – Óze, i. m., 68–69. o.; Beauftragungen in der DJ. *DZ*, 22. April 1942, 3. o.

rült, ez valószínűleg a személyzeti és szervezési ügyeket egyesítette. Paul Lotz továbbra is a testi nevelést irányította, ami a II. főosztályba került. A III. főosztály volt a felelős a világnézeti és kulturális ügyekért (Gritz Hermann), a IV. főosztály a sajtó- és propagandaügyekért (Richard Worst). Az V. főosztály (Lorenz Kling) pedig az igazgatási és valószínűleg a szociális ügyeket vitte tovább, de elképzelhető, hogy ide olvasztották be az egészségügyi osztályt is.²⁸² A lányok esetében a változások inkább személyi jellegűek voltak. A törzsvezetői pozíciót Käthe Jung vette át, Liesl Rosenauer az ifjúlány megbízotti pozíció mellett átvette a Személyzeti Osztály irányítását. A Kulturális Osztály élére Mitzi Schmidt, az önállóvá váló Világnézeti Nevelés Osztálya élére Klara Berner, az új Szociális Osztály élére Gudrun Weimer került. 1942 végén a Szervezési Osztály és a Testgyakorlási Osztály vezetőpozíció nem voltak betöltve. A lányok esetében a fluktuáció tehát jóval nagyobb mértékű volt, ami valószínűleg a házasságok következménye volt.²⁸³

Képültek a vezetőtörzsek a területek (Bann) szintjén is, a törzsek/lánytörzsek (Stamm/Ring) szintjén viszont már nem, mivel azokat a legfőbb végrehajtó szinteknek szánták. A területek szintjén hasonló, de kisebb apparátus működött. Minden területben öt alosztály (Stelle) dolgozott, amelyek az országos szint főosztályaihoz hasonlóan a személyzeti és szervezési, a kulturális, a testnevelési, a világnézeti nevelési és valószínűleg a szociális ügyeket intézték. A törzsek szintjén ilyen bürokrácia már nem működött. Az állandósuló vezetőhiány miatt ezeknek a pozícióknak egy kisebb része mindig betöltetlen maradt, de meglehetősen nagy volt az apparátusban dolgozók fluktuációja is, ami viszont nem segítette elő az effektív munkát.²⁸⁴

VIII. 3. 9. 3. A DJ területi és szervezeti felépítése

A Szervezési Osztály fő feladata a DJ szervezeti felépítésének egységesítésében állt. Az ország egész területén a helyi egységek (Ortseinheit vagy Ortsjugendgruppen) váltak az alapsejtté, amelyekből felépültek a járási (Kreis), illetve több járási csoportból a területi egységek (Gebiet, később Bann), vagyis a DJ földrajzi elvek szerinti beosztása teljes mértékben igazodott az anyaszervezet, vagyis a Volksbund területi tagolódásához. Kezdetben a helyi egységek valódi egységet alkottak, vagyis az élükön álló telephelyvezető (Ortsjugendführer, majd Standortführer néven) mind a nevelési munka tekintetében, mind pedig a vezetés szempontjából az adott helység teljes ifjúságáért felelős volt. Az 1941-es év végétől azonban az a gyakorlat honosodott meg, hogy a helyi csoportok fiú- és lánycsoportokra váltak szét, s az utóbbiak a helyi leányvezető (Ortsmädelführerin) vezetésével teljes önállóságra tettek szert.²⁸⁵

Az alapszabályzat értelmében a legkisebb szintig érvényesülő tagolás képezte a hatékony munka zálogát. Ebből adódóan a DJ nemcsak területi alapon tagolódott különböző, egymással horizontális és vertikális struktúrában álló szintek, hanem a DJ-tagok kora, neme és száma alapján is. Ebben a tekintetben a DJ mind a Leventéhez, mind pedig a HJ-hoz viszonyítva eltérő tagolódást mutatott. A Leventétől eltérően a DJ főleg a német minták alapján szinte kezdetől fogva alkalmazta a lányok hasonlóan hatékony és lehetőleg teljes összefogását, jóllehet a fiúk fontosságával nem vetekedhettek, míg a leánycsoportok a Leventében mindvégig csak a mostohagyerek szerepét tölthették be. A korszerinti beosztás azonban inkább követte a Leventében megszokottat, így a fiúkat 6 és 24, a lányokat 6 és 21 éves kor között várta a szervezet. A nemek szerinti megosztás a szervezeti struktúrában a legfelsőbb szintig érvényesült, vagyis a fiúifjúság élén a Volksbund országos ifjúságvezetője (Landesjugendführer des VDU) állt, míg a lányifjúságot országos szinten az országos leányvezető (Landesmädelführerin des VDU) vezette. A DJ-ban viselt tagság kizárólagos volt, tehát párhuzamosan más ifjúsági szervezetben a tagok nem vállalhattak tagságot.

²⁸² Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht der Personalabteilung [Mädel] für das Jahr 1942. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

²⁸³ Uo.

²⁸⁴ Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 170. o.; Bank – Óze, i. m., 63. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 21.313. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. október 31. – MOL, K 149, 651/9. doboz, K 149–1941–651f9.; Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1.1.–1.4.42. BArch, R 1501/3334.; Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht der Personalabteilung [Mädel] für das Jahr 1942. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398; Haushaltsvoranschlag 1943/44 (VDU) – PAAA, R 100 962.

²⁸⁵ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend“, Budapest 1942. – BArch, Sammlung Schuhmacher, 344.; Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. BArch, R 1501/3334.

Kor szerint a DJ a következő tagozatokkal rendelkezett:

Fiúk

Játzósereg (Spielschar)	6–10 év	Német Ifjúság (Deutsche Jugend)	14–18 év
Ifjúnép (Jungvolk)	10–14 év	Ifjú Bajtársak (Jungkameradschaft)	18–24 év

Lányok

Játzósereg (Spielschar)	6–10 év	Leányok (Mädel)	15–21 év
Ifjüleányok (Jungmädel)	10–15 év		

A lányok 21 éves kor után a nőszervezet ifjúsági csoportjában tevékenykedhettek, amely 21 és 30 éves kor között foglalkoztatta őket. Nyilvánvalóan csak azokat, akik nem mentek férjhez.²⁸⁶

A DJ e korcsoportok szerinti felépítése sok hasonlóságot mutatott a náci német államifjúsági szervezet, a Hitlerjugend felépítésével, bár Németországban kísérletektől eltekintve 10 éves kor alatt nem kívánták meg az uniformizált ifjúsági szervezetben való részvételt (ezt ott szükség esetén ugyanis a Nemzetiszocialista Nőszervezet látta el). Németországban azért sem helyeztek hangsúlyt a 10 év alatti gyerekek megszervezésére, mivel ebben a korban a tradicionális ifjúsági munka még csak nagyon kezdetleges és nem elég hatékony formában valósulhatott volna meg, s e korosztály kívánatos szellemben történő nevelését és befolyásolását az iskola is kellő alapossággal el tudta látni. A 10–18 év közötti korosztály összefogása viszont a bevált német mintát követte, mi több az elnevezések is szinte teljes mértékben azonosak voltak (Ifjúnép – Német Ifjúnép, Ifjüleányok – Ifjüleányok Szövetsége, Leányok – Német Leányok Szövetsége).

Bár az alapszabályzat engedélyezte a DJ számára a 6–10 éves korosztály megszervezését és ez célként meg is fogalmazódott, ez valószínűleg mindvégig gyerekcipőben járt. E korosztály volksbundista pályája többnyire kimerült az aratási óvodákban való részvétellel. Szászföldön az evangélikus jellegű német iskolák miatt, „amelyekben a nevelés természetesen népi német szellemben” folyt, nem tartották szükségesnek külön ilyen korosztályú ifjúsági csoport felállítását még 1943 végén sem.²⁸⁷

A német Hitlerjugend és különösen a Birodalmi Ifjúságvezetőség már a harmincas évektől kezdve hangsúlyt helyezett arra, hogy külföldön a népi németek által létrehozott ifjúsági szervezetek még véletlenül se viseljék a birodalmi szervezet nevét. Ez alapvetően két célt szolgált: egyrészt mindig jól elhatárolhatóak maradtak ezek a szervezetek a HJ-tól, nemcsak az országok közötti szinten, hanem a népi németek anyaországán belül is, ahol adott esetben elég jelentős birodalmi német kolónia élt, amely megszervezte a helyi Hitlerjugend-csoportot (nem volt ez másként Magyarországon sem). Ez magyarázza az eltérő szervezetnevet, amelynek több országban a Deutsche Jugend, azaz a Német Ifjúság volt az elnevezése. Ismét hasonlóságot mutat viszont, hogy a Volksbund teljes ifjúsági szervezetére alkalmazott Deutsche Jugend elnevezés megegyezett a legfontosabb korosztály, vagyis a 14–18 év közötti fiúk alszervezetének elnevezésével.

Eltérés volt Németországhoz képest viszont az, hogy a csekély létszámra tekintettel a DJ-ban nem volt szükség a 17–21 év közötti lányok számára külön, az anyai és házastársi szerepekre erőteljesebb hangsúlyt fektető szervezetre, mint ahogy az 1938-tól Németországban történt (a Német Leányok Szövetségének „Hit és Szépség” Tagozata, BDM-Werk „Glaube und Schönheit”). Bár felállítását „Hit és Szépség” Leánytagozat (Mädelwerk „Glaube und Schönheit”) néven tervbe vették, de a felaprózódás elkerülése végett azt későbbi időpontra halasztották. Emellett a DJ nem rendelkezett olyan szakerőkkel, amelyek a munkaközösségeket vezethették volna. 1942-ben az 1. területen (Dél–Dunántúl) kísérleti jelleggel állították fel a később megszervezendő „Hit és szépség” munkaközösségeit, amelyen a lányok német mintára főzni, varrni és kötni tanultak. S bár tapasztalatszerzésre ezek a munkaközösségek mindenképpen hasznosak voltak, arra azonban kevésnek bizonyultak, hogy az ezen résztvevő lányok saját erejükből lakóközösségükben is hasonló munkaközösségeket állítsanak fel. Ehhez az igazi segítséget a birodalmi iskolákban (Landfrauenschule) tanuló lányok jelenthették.²⁸⁸

²⁸⁶ Mitteilungen. DZ, 26. Februar 1942, 3. o.; Bank – Óze, i. m., 66. o.

²⁸⁷ Dr. Siposs Sándor miniszteri titkár jelentése észak-erdélyi hivatalos útjáról. Budapest, 1943. november 15. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–1943–327–34116.

²⁸⁸ Jahresbericht über die Mädelarbeit in Ungarn. Jahresbericht der Sozialabteilung [Mädel]. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

Németországban hiányzott az Ifjú Bajtársak csoportja nevű korosztály, mivel a 18 év fölötti, vagyis felnőtt férfiakat egyetemi–főiskolai tanulmányok esetén a hallgatói szövetség, más esetben maga a párt, illetve az SA és az SS vette át, de ez a HJ-ot elhagyó saját döntésén múlt. A magyarországi 18 éves korosztály azután a DJ-beli tevékenységét befejezve a Nőszervezetben vagy a Német Csapatban folytatta pályafutását, melyből az utóbbi már a visszacsatolás előtt is működött Bácskában és Erdélyben, s alapvetően egy szegényes népi német SA-nak felelt meg. A világnézeti nevelés mellett itt már a valódi előkatonai kiképzésre is súlyt helyeztek. Magyarországon elviekben sem a Volksbund alapszabálya, sem pedig a népcsoportegyezmény nem tette lehetővé ilyen szervezet működését, s elterjedését megakadályozandónak is tartották.²⁸⁹ Működése a trianoni országterületen mindvégig gyerekcipőben járt.

A helyi szervezetek megalakítása után 1942-ben kezdődött el e helyi csoportok számszerű felosztása, vagyis a rajok (Schaft) és a csoportok (Schar) felállítása, minthogy ezek létezése erősen összefüggött a vezetők létevel, illetve kiválasztásával. Ennek megfelelően az állomáshely-vezető (Standortführer) a hivatalokkal szemben más Volksbund-szervezetek helyi vezetőivel karöltve a helyi német ifjúság képviselője volt, a nevelési munka és a szorosabban vett vezetési struktúra alapján azonban csak a fiúcsoport vezetéséért volt felelős. A pénzügyi felügyelővel (Geldwart) közösen felelt az igazgatási és pénzügyekért. Pozíciója a szűkebb értelemben vett DJ-ban rangjelzést is jelentett, hiszen ő volt a legmagasabb szintű egységvezető.

Számszerű egységek a DJ-ban a következőképpen alakultak:²⁹⁰

<i>Játzósereg és Ifjúnép</i>		<i>Játzó lányok (Spielmädchen) és Ifjúlányok</i>	
Ifjú raj (Jungenschaft)	10-15 fiú	Ifjúlányraj (Jungmädelschaft)	10-15 lány
Ifjú csoport (Jungzug)	40-50 fiú	Ifjúlánycsoport (Jungmädelschar)	40-50 lány
<i>DJ és Ifjú Bajtársak</i>		<i>Lányok</i>	
Raj (Kameradschaft)	10-15 fiú	Leányraj (Mädelschaft)	10-15 lány
Csoport (Schar)	40-50 fiú	Leánycsoport (Mädelschar)	40-50 lány

Huber 1942-es első negyedévi jelentésében beismerte, hogy a német ifjak számszerű csapatokba szervezése okozta a legnagyobb problémát, ami nemcsak a vezetőhiányból adódott, hanem például a földrajzi viszonyok kedvezőtlenességéből is, hiszen nem egy olyan település létezett, ahol nem lehetett teljes létszámú csapatot kiállítani, vagyis több, olykor elég távol fekvő falvak ifjait kellett volna egy csapatba összefogni, ami vagy egyáltalán nem valósult meg, vagy pedig a munkát hátráltatta volna nagyon feltűnő módon. A fentebb vázolt ideális, az alapszabályzatban is lefektetett csoportbeosztás tehát az egész országra kiterjedően minden valószínűség szerint nem jött létre.

A DJ vezetősége mégis nagy reményeket fűzött a legalitás megszerzése utáni első nagy toborzó akcióhoz, amelyet megelőzően valóban nem volt elragadtató a helyzet, hiszen a jelentés szerint a „pont 700” német településnek legfeljebb a felében tudták felállítani a csapatokat, és mindössze 10 százalékukban a következő szintet, a csapatokat (Gefolgschaft), illetve a megfelelő leányegységeket. A csapatoknak (és a velük azonos szintű egységeknek) akár egy tucat falu (átlagban 4–10) község lakosságát is tömörítenie kellett, hogy meglegyen a kb. 150–160 fős létszám. Ezek megszervezésénél nagyon kellett ügyelni a közlekedési viszonyokra, illetve az alkalmas vezetők meglétére. Ebből kifolyólag a magyarországi csapatvezető (Gefolgschaftsführer) a németországi viszonyokra vetítve inkább egy törzsvezetőnek felelt meg, aki feladatát tiszteletbeli funkcióként látta el.²⁹¹ Vagyis a települések nagy részén nem élt annyi német nemzetiségű ifjú, illetve sok esetben jelentős volt azoknak a száma, akik nem voltak hajlandók belépni a DJ-ba, hogy a megfelelő alakulatot létre tudják hozni, ami azon túlmenően az évjáratonkénti felépítést is ellehetetlenítette, jelentős részükben még a legkisebb egységeket, a csoportokat sem tudták felállítani.

A DJ munkájának legfőbb színterét a törzsek képezték, így a törzsvezetők voltak illetékesek az igazgatási funkciók ellátására. Összesen 38 törzs működött. Az alsóbb egységeknél jelentkező szervezési problémák miatt a következő magasabb egységeket ebből adódóan már nem is tudták megszervezni a számszerű eloszlás szerint, így a törzsek, illetve

²⁸⁹ Dr. Siposs Sándor miniszteri titkár jelentése észak–erdélyi hivatalos útjáról. Budapest, 1943. november 15. – MOL, K 28, 157. cs., K 28–1943–327–34116.

²⁹⁰ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend”, Budapest 1942. – BArch, Sammlung Schuhmacher, 344; Bank – Óze, i. m., 66. o.

²⁹¹ Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

lányoknál a lánytörzsek (Ring) egyszerűen a Volksbund területi tagolódásához illeszkedve annak járási struktúrájával egyeztek meg, hasonlóképpen a DJ legmagasabb területi egységeihez, a területekhez. Így összesen 7 terület létezett, amelyek egyúttal a hazai németiség történeti szórványvidékeinek is megfeleltek. A nagy toborzás után, a DJ felépítése során szakítottak a korábbi területi ifjúságvezetőség (Gebietsjugendführung) és járási ifjúságvezetőség (Kreisjugendführung) elnevezésekkel, azokat a területvezetőség (Bannführung, lányoknál területi leányvezető (Bannmädelführerin)) és törzsvezető (Stammführer, lányoknál leánytörzsvezető (Mädelringführerin)) névvel váltották fel.²⁹² Az Ifjúnép egységei csak az ifjúcsapatokig (Fähnlein) voltak önállóak, utána egybeolvadtak a szűkebben vett DJ vezetési struktúrájával, vagyis a törzsvezető egy személyben ifjútörzsvezető (Jungstammführer) is volt, s ez a lányok szervezeteiben is hasonlóan működött.

A DJ legfelsőbb területi egységei:²⁹³

1. terület	„Sváb Törökország” (Pécs, Schwäbische Türkei)	– 10 törzs
2. terület	Közép (Budapest, Mitte)	– 7 törzs
3. terület	Bakony (Veszprém, Buchenwald)	– 4 törzs
4. terület	Nyugat–Magyarország (Sopron, Westungarn)	– 4 törzs
5. terület	Szatmár és Kárpátalja (Nagykároly, Sathmar und Karpathenland)	– 4 törzs
6. terület	(Észak–) Erdély (Beszterce, (Nord) Siebenbürgen)	– 2 törzs
7. terület	Bácska (Zombor, Batschka)	– 6 törzs

A felosztásból és a törzsek számából is következtethetünk arra, hogy az egyes területek nemcsak eltérő földrajzi adottságuk és a német lakosságra vonatkozó népsűrűségük miatt különböztek egymástól, hanem a szervezetség fokában. Míg a dél–dunántúli vidék, és a főváros környéke tradicionálisan a legerősebb bázist jelentették mind a Volksbund, mind pedig a DJ számára, addig az újonnan, illetve ismételt Magyarországhoz csatolt területek közül a történeti hagyományokat alapul véve is erős nemzeti öntudatot mutató Bácska volt a legsikeresebb területe a Volksbund ifjúsági munkájának.

Az 1942-es éves jelentés kimondta azt a célt, hogy a DJ felépítését maradéktalanul a HJ mintájára alakítsák ki. Ennek nehézkes megvalósítását azonban két alapvető okban látták. Egyrészt hiányoztak az alkalmas alsóbb vezetők, másrészt – mint láthattuk – a törpefalvak és a szórványtelepülések olyan földrajzi adottságokat teremtettek, amelyeket nem sikerült leküzdeni. Ez egyértelművé tette Németországban is, hogy a német szórványok, amelyeket más nemzeti-ségű területek vettek körül, nehezen tudtak csapatokat alakítani, illetve ha tudtak is, azok nagysága oly nagy lett, hogy ha az előirányzott létszámot tartani akarták, azok inkább egy területnek feleltek volna meg. Csillapíthatta volna a problémákat, ha a nagy területek áthidalására Magyarország megfelelő közlekedési infrastruktúrával rendelkezett volna. 1943 első negyedére a szervezés terén célba vették a rendszeres szervezési és létszámjelentések meghonosítását, valamint a tízévesek teljes körű felvételét a szervezetbe, ami azonban kudarcba fulladt.²⁹⁴

VIII. 3. 9. 4. A DJ egyenruhája

A DJ megalakulása előtt a Volksbund-ifjak a Volksbund-féle csizmás egyenruhát viselték. Ezért az ifjak kezdeményezték, hogy rendszeresítsék a fekete nadrág viseletét a táncestélyek, ünnepségek során.²⁹⁵ Az egyenruha kérdésének megoldása az induló szervezetek általános kezdeti problémái közé tartozott. Nem volt ez másként a nagy testvér, a Hitlerjugend esetében sem, ahol a húszas évek végéig a náci ifjakat megjelenésük alapján nem igen lehetett megkülönböztetni az SA tagjaitól. A DJ esetében az egyenruha kérdése annyival is nehezebb problémát jelentett, minthogy a háború idején sem az elegendő mennyiségű textilanyag, sem pedig az annak beszerzéséhez szükséges anyagiak nem álltak

²⁹² Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100398; Huber, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn, i. m., 170. o.

²⁹³ Vezetők 1942 áprilisában: 1. Sváb Törökország Hans Christ és Marianne Ondreykovicz; 2. Közép Otto Binder és Magdalene Ledig; 3. Bakony Franz Kühn és Gretl Salamon; 4. Nyugat–Magyarország Christian Weisz és Suse Stelzer; 5. Szatmár Stefan Löchl és Maria Bohler; 6. Erdély Heinz Binder, később Fritz Schuller és Lieselotte Stürzer; 7. Bácska Otto Kohler és Angelika Hess. Vezetők 1943. november: 1. Sváb Törökország Hans Christ; 2. Közép Herbert Zecher; 3. Bakony Franz Kühn; 4. Nyugat–Magyarország Ferdinand Wolfbeiss; 5. Szatmár Ignaz Dorosch; 6. Erdély Georg Klein; 7. Bácska Otto Kohler. Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1.1.–1.4.42. BArch, R 1501/3334; □ N.I. országos vezetője a VKM-nek, R 223/1943., Budapest, 1943. november 6. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.; Bank – Óze, i. m., 67. o.

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 10733. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. május 30. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

rendelkezésre. Így a DJ-ba belépők felruházása még 1942 közepén sem zárult le, bár fokozatos előrelépéseket mutatott.²⁹⁶

Az DJ egyenruhája ismételt a HJ-szabványt vette alapul, olyannyira, hogy a lányok esetében az teljesen megegyezett a Német Leányok Szövetsége (Bund deutscher Mädel, BDM) egyenruhájával, de a fiúké is nagyon hasonlatos volt a HJ uniformisához. Németországtól eltérően a különböző korcsoportok ruházata az Ifjú Bajtársak kivételével a nemek számára teljesen azonos volt. A fiúk tehát piros zsinórral díszített sapkát, barnainget, nyakkendő és rövid fekete nadrágot viseltek bőr vagy szövetötvvel, vállszíjjal, fehér zoknival és félcipővel, s az egyenruhát a DJ-jelvény díszítette. Az Ifjú Bajtársak esetében a sapkát fehér zsinór díszítette, s a barnaing fölé fekete kabát járt, hozzá lovaglónadrág és csizma, a derékszű csatját a győzelmi rúna díszítette. A lányok esetében egységesen kék szoknya, fehér blúz, fekete nyakkendő, télen barna harisnya, nyáron fehér zokni és félcipő alkották az egyenruhát.²⁹⁷

Az uniformizált és egységes, ezáltal a környezetben nagy hatást kiváltó megjelenés miatt az egyenruhával való ellátás területén elsőbbséget élvezett a tagság, így a vezetői kar egyenruha-helyzete még 1942 közepén is kétségbeejtő volt. Ez azonban annak a következménye is volt, hogy a DJ vezetősége meg kívánta várni azokat az állítólagos egységes rendelkezéseket, amelyeket Németországban minden népcsoport számára szabályozásként akartak kiadni. Nem léptek előre az egyenruhához tartozó különféle jelzések (rang, szolgálati hely stb.) ügyében sem, mivel ebben a tekintetben is a minden népcsoportra érvényes szabályozást várták a birodalomból.²⁹⁸

A DJ egyenruhájának kérdése még az alapszabályzat elfogadása után is problémát okozott, s úgy tűnik, hogy a magyar minisztériumok sem voltak tisztában azzal, hogy az alapszabályzat mire jogosította fel a DJ-ot ebben a tekintetben. A miniszterelnökség ugyanis úgy rendelkezett, hogy a DJ tagjai a DJ egyenruháját és jelvényét csak a magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes kivonuláskor viselhették. Mivel azonban a DJ elvileg a cserkészekhez és a leventékhez hasonló elbírálás alá esett, az intézkedés erősen korlátozó jellegű volt, hiszen a cserkészek és a leventék minden korlátozás nélkül alkalmazhatták egyenruhájukat és jelvényeiket, vagyis a tanidő alatt is. Más esetben a DJ egyenruhaviselését a magyar hatóságok, beleértve a minisztériumokat csak a DJ rendezvényein tartották elfogadhatónak, az iskolákban viszont nem. Ezt Basch 1943. június 16-i miniszterelnöki kihallgatásán szóvá tette. Arra kérte Kállay Miklóst, hogy legalább a német, azaz a Volksbund által működtetett iskolákban tegyék lehetővé a DJ egyenruhájának viselését. A VKM-nek az ügyben az volt a felfogása, hogy a DJ iskolai hatóság alatt álló egyesületnek minősítendő – csakúgy mint a Levente és a cserkészek –, így egyenruháját és jelvényeit nem kizárólag ünnepélyes alkalmak, hanem tanulmányi idejük alatt is viselhetik. Miután azonban nem érezte magát teljesen illetékesnek az ügyben, maga is arra az álláspontra helyezkedett, amikor a pécsi tankerületi felügyelőt utasította, hogy csak ünnepélyes alkalmakkor van mód az egyenruha viselésére, hogy további intézkedésig nem biztosítja az egyenruhaviselés saját felfogásából fakadó engedélyezését. A VKM az ügyben a miniszterelnökséghez fordult, ahol végül közös mérlegelés után – eleget téve Basch kérésének – engedélyezték, hogy a német népcsoportokhoz tartozó iskolákban az ünnepélyek mellett a tanidő alatt is viselhető legyen a DJ egyenruhája.²⁹⁹

Mind a Volksbundon belül, mind pedig a DJ-ban a bevett köszönés a „Sieg Heil” volt. A Volksbund radikalizálódásának tudható be, hogy 1943-ban egy miniszterelnöknek küldött szigorúan bizalmas jelentés szerint a Volksbund és a DJ köreiből teljesen elterjedt a „Heil Hitler” köszöntés, ami nyilvánvalóan az észak-erdélyi és bácskai területek visszatérésének volt egy újabb következménye. A VDU már 1941 ősztől kiadta minden területvezetőnek a rendelkezést, hogy a Volksbund hivatalos köszöntési módja a „Sieg Heil” helyett a „Heil Hitler” lesz, amelyet a visszatérő területek hatására vezettek be, mivel a Bácskában és Erdélyben már korábban is ez a köszönési forma volt használatos. A nemzetiségi jelentésekben úgy értékelték – egyébként helyesen –, hogy az ottani némettség szervezkedése mindig is erőteljesebb és radikálisabb volt, s a rendelkezés ezen németek bizalmának megtartását tartotta szem előtt. Egyúttal arra is utaltak a jelentések, hogy a Volksbund vezetésében egyre inkább érvényesült az erdélyi és bácskai, tehát a radikálisabb befolyás. *„Ennek következménye a mind vakmerőbb szembenállás mindennel, ami magyar.”*³⁰⁰

²⁹⁶ Jahresbericht der Organisationsabteilung [Mädel] für das Jahr 1942. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

²⁹⁷ Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend”, Budapest 1942. – BArch, Sammlung Schuhmacher, 344.; A „Német Ifjúság.” A magyarországi németek ifjúsági szervezetének alapszabályai. – MOL, K 150, 3871. cs., K 150–1941–VIII–5/c.

²⁹⁸ Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1.1.–1.4.42 – BArch, R 1501/3334; Jahresbericht der Hauptabteilung I., Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

²⁹⁹ A VKM a miniszterelnöknek, 204.491/1943. VI/6. ü.o., Budapest, 1943. március 23.; VKM a miniszterelnökségnek, 3738/1943., Budapest, 1943. július 14.; VKM és a Miniszterelnökség belső levélváltása – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³⁰⁰ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 19.833. B.kt. 1941, Budapest, 1941. október 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

Az ügyben 1942 végén egy átmeneti rendelkezés született, amely a DJ számára megtiltotta a „Heil Hitler” köszönés használatát, de a karlendítést engedélyezte. 1943 tavaszáig azonban – úgy tűnik –, hogy nem történt előrelépés. A miniszterelnöktől végeleges szabályozást kértek, amelyet ráadásul nemcsak a DJ-ra és a német iskolákra nézve kívántak szabályoztatni, hanem az egész hazai németiségre nézve is.³⁰¹ Az ügy végső kimeneteléről nincs tudomásunk, de egy esetleges szabályozás kiadása is nyilván 1944 végére már nem kelthetett akkora hatást, mint korábban.

A radikalizálódás megmutatkozott abban is, hogy 1941 júliusában a Volksbund megváltoztatta a jelképeit, az aranyszínű napkorong szárait fekete csíkkal határolták el. A nemzetiségi jelentés joggal állapította meg, hogy „*ezzel az intézkedéssel a Volksbund napkorongos zászlója ismét egy fokkal a fekete horogkereszt felé közeledett.*”³⁰² A Volksbund országos vezetősége 1942 nyarán viszont határozottan megtiltotta a horogkeresztes zászló használatát, amelyre a hivatalos nyilatkozat szerint a magyar–német barátság szelleme készítette a vezetőséget. Ezzel hatálytalanná vált a korábbi májusi rendelkezés, miszerint minden helyi csoport köteles volt egy magyar, egy volksbundista és egy horogkeresztes, azaz német birodalmi zászlót tartani. Utána azonban újabb rendelet született a kérdésben, amelynek folytán a Volksbund otthonaiban és hivatalos helyiségeiben ki kellett függeszteni a kormányzó és a Führer képét. A horogkeresztes zászlók további intézkedésig használaton kívül maradtak.³⁰³

Ennek ellenére a magyar hatóságok szerint mind a beszercei nemzetiszocialista nevelőotthonban, mind pedig az ottani evangélikus német gimnáziumban alkalmazták a horogkeresztes zászlókat. Az utóbbi esetben arra hivatkoztak, hogy ott azért került sor a német birodalmi lobogó kitűzésére, mert a sportgyakorlatokon a KLV keretében Magyarországon tartózkodó német gyerekek is részt vettek. Míg a nemzetiszocialista nevelőotthon esetében a VKM saját hatáskörében intézkedett a zászló eltávolításáról, s elrendelte, hogy a DJ zászlója mellé a Magyar Királyság zászlóját is tűzzék ki, addig a másik esetben, hivatkozva arra, hogy a KLV nem tartozik hatáskörébe, a miniszterelnökhöz fordult. Beszerce megyében az alispán szerint sok más községben használták a birodalmi zászlót, ahol birodalmi német gyerekeket helyeztek el. Az idevonatkozó kormányrendelet viszont tiltotta a német zászló általános használatát, azt csak a német állampolgárok részére, s meghatározott napokon engedélyezték.³⁰⁴ Erre vonatkozóan a miniszterelnökségen szóban azt közölték a kérdést felvető miniszteri tanácsossal, hogy a miniszterelnök utasítást adott ki, hogy a nem lényeges ügyekben – így a horogkeresztes zászló használata ügyében is – a németiség toleránsan kezelendő, s a kitűzőt zászló használatát is el kell nézni, külön eljárás emiatt nem indítandó.³⁰⁵

A megelőző fejezetekben leginkább arra törekedtünk, hogy bemutassuk a Volksbund ifjúsággal kapcsolatos törekvéseit, illetve a DJ megalapítását és fejlődésének fontosabb mozzanatait. Fontos volt felvázolni azt a viszonyrendszert, amelyben mindez megtörténhetett. A következő oldalakon arra kerestük a választ, hogy a Német Ifjúságot a birodalmi minták adaptálásán túl, milyen tényleges kapcsolatok fűzték a Hitlerjugendhez. A DJ belső élete, tényleges tevékenysége terjedelmi okok miatt nem képezi e tanulmány tárgyát, ennek bemutatására a jövőben egy önálló monográfia keretében kerülhet majd sor.

VIII. 3. 10. A DJ legalizálásának első tapasztalatai és a szervezet ellenőrzése

1942 nyarán a magyar minisztériumok a DJ fejlődését látva napirendre tűzték a DJ ellenőrzésének addig halogatott kérdését, mivel „*a felügyelet tisztázatlansága következtében az egyesület felett hatékony kormányhatósági felügyelet*” nem volt gyakorolható. A kérdésnek oly nagy hordereje volt, hogy a VKM a minisztertanács elé kívánta terjeszteni az ügyet. A minisztérium véleménye szerint ugyanis még azokat a szempontokat sem állapították meg, amelyek alapján

³⁰¹ Dem Ministerpräsidenten! V.sz. 22718/1942 und 28183/1942, Budapest, 4. April 1943 – PAAA, R 100 396.

³⁰² Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 15.123. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. augusztus 1. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁰³ „*Im Sinne der deutsch-ungarischen Freundschaft.*” – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 10.192. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. június 5. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 11.423. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. június 19. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9.

³⁰⁴ A VKM a miniszterelnöknek, 206.159/1943. sz. VI/6. ü.o., Budapest, 1943. december 9. – MOL, K 28, 157. cs., K 28-1943-327-34116; Sipos Sándor miniszteri tanácsos a VK miniszternek, Budapest, 1943. november 15. – MOL, K 28, 157. cs., K 28-1943-327-34116.

³⁰⁵ A VKM-nek küldött hivatalos válasz nem maradt fenn, több mint valószínű, hogy nem is volt ilyen. Az ügyiratra kézzel írták rá a miniszterelnökség álláspontját, illetve azt, hogy ezt 1944. január 19-én szóban közölték Sipos miniszteri tanácsossal. – MOL, K 28, 157. cs., K 28-1943-327-34116.

a DJ csoportjainak megalakulása tudomásul vehető vagy megtagadható. A VKM szóbeli értekezletet javasolt e kérdések tisztázására.³⁰⁶

A DJ ellenőrzése azért vetett fel problémákat, mert a DJ egyesületnek minősült, így ellenőrzése a többi egyesülethez hasonlóan a helyi közigazgatási és rendőrhatalóságok hatáskörébe tartozott. Az alapszabály 21. paragrafusában foglalt bejelentési kötelezettség a hatóságok számára nem tette egyértelművé az ellenőrzési viszonyokat, így a belügyminisztérium már 1942 áprilisában rákérdezett a VKM-ben, hogy a DJ esetében a minisztérium különleges szempontok szerint kívánja-e biztosítani az ellenőrzést, vagy sem. A HM azt tartotta fontosnak, hogy az ellenőrzés mindenképpen hatékony legyen, s erre központi vezető alkalmazását tartotta szükségesnek, akinek felállítandó apparátusában az egyes hatásköröket (honvédelmi nevelés, testnevelés, sport stb.) elhatárolta volna. Az ügy kezelése újólag egyértelművé tette, hogy a kormány a DJ-ot továbbra sem a népcsoportegyezmény talaján vizsgálta, hanem az egyesületi törvény szellemében.³⁰⁷

A kérdés valóban rendezetlen voltát mutatta a budapesti Magyar Királyi Állami Németnyelvű Tanítóképző-Líceum ügye is, ahol az igazgató a VKM állásfoglalását kérte arra nézve, hogy az intézeten belül felállítható-e a DJ csoportja, milyen formában léptethető életbe annak alapszabályzata, illetve milyen mértékben alkalmazhatja annak egyes pontjait a házirend elkészítésénél. Az intézet igazgatója főként a következő kérdésekre várt választ: „*Viselhetik-e a tanulók a Deutsche Jugend egyenruháját? Viselhetik-e a DJ jelvényeit? Milyen zászló alatt tartoznak kivonulni? Hogyan kell köszönniük? Milyen ruhában tartoznak a magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes kivonulásokkor megjelenni? Mikor és hetenként hányszor mehetnek a Deutsches Hausba [Német Ház – V. Zs.] és mennyi ideig maradhatnak ilyenkor ki? Ki legyen az ifjúság DJ-vezetője? Szabad-e kivonuláskor az utcán német dalokat énekelni? Hogyan tartoznak tisztelni a magyar nemzeti zászló és az emlékművek előtt? Milyen nyelven énekeljék a Himnuszt és a Szózatot? Szabad-e német nemzetiszocialista műveket olvasniuk?*”³⁰⁸ Bár az igazgató elsősorban a VKM állásfoglalását kérte, és a feltett kérdések mindenképpen indokoltak voltak, azok nemcsak az olyan speciális helyzetekre nézve voltak tanulságosak, mint az iskola és a DJ viszonya, hanem sok olyan mozzanatot is felvetettek, amelyek a DJ önálló működése kapcsán is tisztázatlanok voltak.

A líceum igazgatója észrevételeinek felterjesztése kapcsán jó néhány kérdésben állást foglalt a budapesti tankerületi főigazgató is. A főigazgató elfogadhatónak tartotta az egyenruha viselését az iskolán kívül és belül egyaránt, a magyar nemzeti ünnepekre viszont az esetlegesen kötelező intézeti egyenruha viseletét tartotta alkalmazhatónak. Intézeti kivonuláskor csakis a magyar nemzeti lobogó használatát engedélyezte volna, de az utcán az igazgató által engedélyezett dalok éneklését nem kifogásolta. A magyar állam iránti hűség ápolása és erősítése terén a hősi emlékművek és a nemzeti zászló előtt elvárta tőlük a tisztelgést, amelynek módját a magyar fiúkhoz hasonlóan fővetéssel képzelte el. A Német Házba hetenként legfeljebb egy látogatást engedélyezett volna, amelynek időtartamát az iskolai rendtartás alapján szabta meg, mivel az állandó kijárást veszélyt jelenthetett a tanulmányi eredményre nézve. Az igazgató kívánatosnak tartotta, hogy a német nyelvű tanítóképzőkben a DJ szervezeti szabályzatától eltérően az intézményi DJ-vezető a tanárok közül kerüljön ki. Engedélyezte volna a nemzetiszocialista művek olvasását, az ünnepélyeken a Himnuszt és Szózatot magyar nyelven énekeltette volna.³⁰⁹

A DJ ellenőrzésével kapcsolatos eszmecsere révén végül 1943 tavaszára jutott el a VKM abba a stádiumba, hogy átfogóan és részletesen szabályozza a szervezet működésének ellenőrzését. Szinyei Merse Jenő 1943. május 15-én kelt levelében tájékoztatta Matthias Huber országos ifjúságvezetőt az így foganatosított intézkedésekről. Az országos ifjúságvezetőnek a továbbiakban a helyi csoportok megalakulásának tudomásul vétele érdekében beterjesztett bejelentéseit a szóban lévő település illetékes járási főszolgabírájához, illetve város esetében a város polgármesteréhez kellett beterjesztenie, valamint az illetékes rendőrkapitánysághoz is. A bejelentésnek tartalmaznia kellett a helyi csoport pontos címét (még ha ideiglenes is), valamint adatokat a helyi csoport vezetőségéről, a csoport rendkívüli és rendes tagjainak névjegyzékét, amelyen névváltoztatás esetén az eredeti nevet is fel kellett tüntetni. A listának tartalmaznia kellett továbbá a tagok polgári állását, foglalkozását, születési helyét és idejét, vallását, végül atyjuk és anyjuk nevét. A rendkívüli tagok esetében csatolandó volt a gondviselő hozzájárulói nyilatkozata, hogy gyermeke részt vehessen a „Német Ifjúság”

³⁰⁶ A VKM levele a miniszterelnöknek, Budapest 1942. augusztus 19. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634.

³⁰⁷ Másolat. A miniszteri osztálytanácsos levele a VKM-nek, Budapest, 1942. április 10. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 167. o.; Aufzeichnung, Berlin, 7. Juli 1942 – PAAA, R 100 959.

³⁰⁸ Másolat. A budapesti tankerület királyi főigazgatójától, 8507/1941–42. sz., Budapest, 1942. június 24. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–216–1942–20634; Donáth, i. m., 98–99. o.

³⁰⁹ Uo.

munkájában. Természetesen igazolni kellett mind a rendes, mind pedig a rendkívüli tagok esetében, hogy az illető a német népcsoporthoz tartozónak vallja magát, valamint a VDU nyilatkozatát, amelyben elismeri ezt a tényt.³¹⁰

A bejelentés után a polgármestereknek és a főszoigabíróknak volt feladatuk vizsgálni azt, hogy a helyi csoportok megalakulása az alapszabályzatban foglaltaknak megfelelően történt-e. A polgármester, illetve főszoigabíró saját hatáskörében vagy a községi előljáróság útján megvizsgálta a helyi csoport tisztikarának életét (prioráltatás): „*Abban az esetben, ha különösen a tisztikar valamelyik tagjának magyar állampolgársága kétséges, vagy erkölcsi magaviselete kifogásolható, magyar állampolgárságot igazoló bizonyítványt, illetve újkeletű hatósági erkölcsi bizonyítványt kell bekérni.*” Egyéb rendelkezések, illetve értelmezések megállapításához a főispánhoz kellett fordulni. A polgármestereknek, illetve főszoigabíróknak végül gondoskodniuk kellett annak ellenőrzéséről is, hogy a DJ tagjai iskolai hatóságoknak is bejelentették-e tagsági viszonyukat, s ezekről a tanulókról iskolánként, iskolafajonként, az egyes iskolafajokon belül pedig vármegyénként elkülönítve jegyzéket kellett készíteniük. Ezt követően a polgármester, illetve főszoigabíró a bejelentéseket a községi előljáróság jelentésével és esetleges személyes javaslataival közvetlenül terjesztette fel a VKM-nek. E munka elvégzéséhez minden főispán, járási főszoigabíró, polgármester, rendőrkapitányság kézhez kapta a DJ alapszabályzatát.³¹¹

E procedúra már önmagában is mutatta, hogy a DJ életét semmilyen körülmények között nem kívánták megkönnyíteni, s az ellenőrzést lehetőség szerint hézagmentessé akarták tenni. Különösen e szellemben hatott az a kiegészítés, hogy a betérjelt adatok mellé az országos ifjúságvezetőnek vármegyei összesítést kellett csatolnia arról, hogy az egyes vármegyékben hol jöttek létre a DJ helyi, körzeti és kerületi csoportjai. A beérkezett adatokhoz megkérték a honvédelmi minisztérium tájékoztatását a leventeköteles népi német ifjak településenkénti, járásonkénti, illetve vármegyénkénti megoszlásáról és kilétéről.³¹²

A helyi csoportok vezetőségének névjegyzékét és az egyesületi helyiség pontos címét az illetékes rendőrségi szervnek is be kellett jelenteni. A bekövetkező változásokról mind a járási főszoigabíró, mind pedig a helyileg illetékes rendőri szerv jelentést tett a VKM-nek. A VKM hangsúlyozta, hogy fordítsanak gondot arra, hogy a leventeköteles tagok a Leventének, a tankötelesek pedig az iskolának jelentsék a belépésüket.

Az eljárásrend is mutatta, hogy itt meglehetősen alapos ellenőrzésről volt szó, amelyhez megfelelő személyi háttér volt szükséges. Nem volt elégséges ugyanis a közigazgatási és a rendőri szervek igénybevétele. A jelentések a VKM-n belül is külön apparátust igényeltek, legalábbis a megszaportott nemzetiségi feladatokra hivatkozva ezt tartották szükségesnek. A VKM álláspontja szerint a tankerületi főigazgatók nem voltak alkalmasak a feladat ellátására, mivel hatáskörük az iskolai hatóság alatt nem álló ifjakra nem terjedt ki, viszont a DJ tagjai nagy részben ilyen, iskolai kötelek alatt már nem álló fiatalok voltak. Ebből az következett, hogy az ellenőrzést csak közvetlenül a minisztérium útján lehetett ellátni, amivel a miniszter 6–8 németül tudó tanügyi munkatársat kívánt megbízni, akik az egyes helyi csoportokkal könnyebb érintkezés céljából az ország különböző németlakta területein fekvő városokban tevékenykedtek volna, s onnan látogathatták volna a helyi csoportokat. A cél az volt, hogy ezek a munkatársak fokozatosan minden helyi csoportot felkeressenek, s esetenként kimerítő jelentést tegyenek arról, hogy a helyi csoport megalakulása és működése alapszabályszerű volt-e, továbbá azokban az ifjúság nevelése terén a vallásos és a magyar hazához való hűség ápolására irányuló nevelés milyen mértékben érvényesült.³¹³

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úgy vélte, hogy e munkatársak révén kellő mennyiségű információ áll majd rendelkezésre ahhoz, hogy a tapasztalatok figyelembe vételével esetleg módosítsanak a felügyelet rendszerén.³¹⁴ Az ellenőrzési rendszer működtetésére a miniszterelnökség 1943-ra 10 000 Pengőt utalt át a VKM-nek. Az összeg késői utalása miatt azt teljes mértékben már nem sikerült felhasználni az 1943-as költségvetési évben, így a VKM a Miniszterelnökség engedélyével a maradványt átvihette 1944-re. A VKM a kérvény megfogalmazásában arra is kitért, hogy hasonló támogatás előirányzása az 1944-es évre is rendkívüli fontossággal bír, mivel „*a Német Ifjúság c. szervezet ma a leg-*

³¹⁰ Az adatokban bekövetkező változásokról is jelentést kellett tenni. A VKM levele az országos ifjúságvezetőnek, Budapest, 1943. május 15. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410. A Magyar Királyi vallás és közoktatási miniszter 204.829/1943 sz. rendelete Huber Mátyásnak. Másolat. – SL, Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1943, XVI 95/943, IV.1404.b., 468. d., a „Német Ifjúság” soproni szervezetének megalakulására vonatkozó iratok.; Szinyei levelét ld. még BML, Bvm. Fősip. Biz. 332/biz. 1943. Nyomatatásban: Füzes, i. m., 171–173. o.

³¹¹ A VKM levele Kárpátalja kormányzóbiztosának, Budapest, 1943. május 15. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410; SL, Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1943, XVI 95/943, IV.1404.b., 468. d., a „Német Ifjúság” soproni szervezetének megalakulására vonatkozó iratok.

³¹² A VKM levele az országos ifjúságvezetőnek, Budapest, 1943. május 15. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410; VKM levele a honvédelmi miniszternek, Budapest, 1943. május 15. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410.

³¹³ A VKM levele a miniszterelnöknek, Budapest, 1943. június 30. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410.

³¹⁴ Szinyei miniszter évi 30 000 Pengőben látta az új alkalmazottak éves költségét, amelyet a miniszterelnökség anyagi forrásai felhasználásával kívánt megszerezni. A VKM levele a miniszterelnöknek, Budapest, 1943. június 30. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1943–208–15410.

fontosabb hazai német intézmény, úgyhogy annak megfelelő ellenőrzéséhez rendkívül fontos érdekek fűződnek”. Ennek ellenére 1943 végén a miniszterelnökség az egyéb felmerülő terhekre hivatkozva nem tudott végleges ígéretet tenni az újabb támogatási összeg biztosítására, de arra igen, hogy alkalmas pillanatban visszatér az ügyre. Mindez jelezte, hogy a miniszterelnökség is tudatában volt a VKM által felvetett felelősségnek.³¹⁵

1943-ban valóban meg is indult a DJ szervezett ellenőrzése. Elkezdődött az ellenőrzési biztosok kinevezése, s ott ahol egyelőre nem állt rendelkezésre megbízható ember erre a feladatra, az ellenőrzést a VKM illetékes ügyosztálya útján gyakorolták. Az ellenőrzésre általában a helyi viszonyokat ismerő, az oktatási rendszerben járatos személyek kaptak megbízást, így például népiskolai igazgatók, akiknek az volt a feladata, hogy helyszíni látogatások révén ellenőrizzék a DJ helyi csoportjainak, területi és járási központjainak alapszabályszerű működését. A VKM egyben kérte az Országos Ifjúságvezetőség együttműködését abban, hogy az ellenőrzés alatt álló szervek mindenben segítsék elő annak lefolyását.³¹⁶

Mivel a DJ nemcsak tanintézet kötelekébe tartozó ifjakat fogott össze, vagyis annak olyan fiúk és lányok is tagjai voltak, akik iskolai kötelezettségüket már teljesítették, s további iskolába nem jártak, a VKM a felügyeletet az elsőfokú tanügyi hatóságok közreműködése nélkül, közvetlenül kívánta gyakorolni. Ezért a VKM az ellenőrző biztosokat területi alapon bízta meg, elsőként a Dunántúlra vonatkozóan, ahol külön biztost neveztek ki Baranya, Somogy, Tolna és Fejér vármegyék ellenőrzésére, illetve egy másikat Sopron, Győr, Moson–Pozsony, Vas, Zala, Veszprém, Komárom és Esztergom vármegyék területére.³¹⁷ A területi felosztás nyilvánvalóan követte a német kisebbség, illetve az ezekben a megyékben működő DJ taglétszámát.

A biztosoknak helyszíni szemléjük során valamennyi helyi csoportot, területi és járási központot a lehető legrövidebb határidőn belül legalább egyszer fel kellett keresniük. A kiszállások költségeit és a megbízási díjat a VKM fedezte, amire, mint láthattuk, a miniszterelnökség biztosította a keretet. A minisztérium részletesen taglalta azokat az ellenőrzési szempontokat, amelyeket a biztosoknak munkájuk során alkalmazniuk kellett. Első helyen a vizsgálat tárgyát képezte, hogy a DJ helyi csoportjainak megalakulását bejelentették-e az illetékes járási főszolgabírónak, s hogy a megalapított és meglátogatott helyi csoportnak van-e legalább 20 rendes tagja, mint azt az alapszabály 21. paragrafusában előírta (20-nál kevesebb tag esetén csak ún. állomáshely (Standort) létesülhetett). Ellenőrizték a tagjegyzékeket, hogy abban minden rendes és rendkívüli tag fel volt-e tüntetve, azt pedig különösen, hogy a tagok megfelelnek-e az alapszabály tagsági viszonyról szóló 5. paragrafusában megfogalmazott követelményeknek. Hangsúlyt fektettek arra, hogy a német népcsoporthoz tartozás ténye fennáll-e, rendelkezésre áll-e a Volksbund nyilatkozata, illetve a hovartartozásról szóló írásos dokumentum, a rendkívüli tagok esetében pedig a szülők Volksbund-tagságának igazolása, illetve a szülői hozzájárulás a gyermekek DJ-tagságához. Kiterjedt az ellenőrzés arra, hogy a rendkívüli tagok az alapszabályzatban foglaltaknak megfelelően valóban tartózkodnak-e tisztségek viselésétől, s a leventekötelesek bejelentették-e tagságukat az illetékes leventeparancsnoknak, az iskolába járók pedig az iskolai hatóságnak (iskolaigazgatónak).³¹⁸

Ezeknek az alapvető követelményeknek az ellenőrzésénél sokkal fontosabb volt a megalakult DJ-csoportok tényleges tevékenységének vizsgálata. Vagyis az, hogy a DJ valóban az alapszabályzatban (2. és 3. paragrafus) foglaltaknak megfelelő szellemben és keretek között végezte-e tevékenységét. Emellett az elvi szempontok mellett a gyakorlati megvalósulás során vizsgálták, hogy a DJ nem foglalkozik-e katonai előképzéssel, mivel az kizárólag a leventekötelezettség keretében történhetett, illetve hogy a világnézeti nevelés során, a különböző tanfolyamokon a népi és német nemzeti szempontok mellett egyenlő súlyban érvényesülnek-e a magyar állam iránti hűség ápolásának és erősítésének és a magyar államra vonatkozó ismeretek továbbításának szempontjai, hogy garantálva legyen a magyarság és a nemzetiségek közötti, illetve a nemzetiségek egymás közötti jó viszonya. Ezek megállapítása értelemszerűen csak a DJ rendezvényeinek felkeresése esetén volt lehetséges, amelyeken a biztosoknak részt kellett venniük.³¹⁹

A biztosok vizsgálatukról, amelyek csupán a tapasztalatszerzést szolgálták, az előírt módon tettek jelentést. Hiányosságok, illetve kihágások feltárása esetén helyszíni intézkedésre nem volt joguk, az ilyen ügyeket a minisztérium saját hatáskörében rendezte. Figyelmeztethették viszont az érintetteket a hiányosságokra. Az eredményekről a VKM folyamatosan tájékoztatta a miniszterelnökség második osztályát is, amely anyagi támogatására 1944-ben is számított,

³¹⁵ Magyar Királyi Miniszterelnökség, II. osztály, 33290. sz. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³¹⁶ A VKM levele a miniszterelnöknek, 205.688/1943.sz. VI. ü.o., Budapest, 1943. október 8. és a VKM Huber Mátyásnak, 205.688/1943.sz. VI. ü.o., Budapest, 1943. október 8. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³¹⁷ A VKM Balázs Ferenc állami népiskolai felügyelő igazgatónak, 205.688/1943. sz., Budapest, 1943. október 8. és a VKM Graf Samu nyugalmazott evangélikus népiskolai igazgatónak, 205.688/1943. sz., Budapest, 1943. október 8. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³¹⁸ Uo.

³¹⁹ Uo.

amikorra is célul tűzte ki a központi ellenőrzés teljes kiépítését. A VKM-től függetlenül a Levente is rendszeresen ellenőrizte a nemzetiségi vidékeken folytatott leventetevékenységet.³²⁰

A szigorú ellenőrzés következtében a bejelentési kötelezettség betartása a DJ jól felfogott érdeke is volt, hiszen amennyiben ezt elmulasztották, nem voltak jogosultak a DJ alapszabályában lefektetett lehetőségek kihasználására, így egyenruhát sem viselhettek. A be nem jelentett DJ-csoportokra ugyanis az egyesületek egyenruha viselésére vonatkozó belügyminiszteri körrendeletek voltak irányadók. Egyes esetek mindenesetre azt mutatták, hogy a helyi szervek mindig élesebben és keményebben próbáltak fellépni a DJ csoportjai ellen, mint az államigazgatás felsőbb szervei, amelyek hajlamosak voltak a csekély mulasztásokért járó büntetés mellőzése mellett érvelni.³²¹

A bejelentési kötelezettség elmulasztására mindazonáltal szép számmal akadt példa. Még azután is, hogy az Országos Ifjúságvezetőség kérésére a bejelentési határidőt a minisztérium 1943. szeptember 15-ig meghosszabbította. További halasztásra azonban Huber újabb kérése után már nem látott módot, s felhívta figyelmét arra, hogy a bejelentéseket haladéktalanul tegyék meg.³²² Ez a hosszú intervallum mindenesetre a minisztérium előzékenységét mutatta. Történtek mulasztások a leventeparancsnokoknak történő bejelentés kapcsán, másrészt az Országos Ifjúságvezetőség hatáskörébe tartozó járási és területi összesítések megküldésében is mutatkoztak késlekedések.

Kilengések továbbra is előfordultak. A HM és a VKM a Volksbund, illetve a DJ vezetőinek szemére vetette, hogy Tatán erőszakos szervezések történtek, amelyekkel gátolták a vallásos ifjúság istentiszteletre járását, Móron a leventekorú ifjakat írásban szólították fel a DJ-ba való belépésre és megtiltották számukra a tagnévjegyzék nyilvánosságra hozását. A VKM mint felügyeleti szerv a HM jelentése alapján konstataálta a történeteket, s személyesen Baschhoz fordult, s korrekt hangnemben kérte fel a Volksbund vezetőjét arra, hogy az Országos Ifjúságvezetőséggel karöltve tegyenek meg mindent arra nézve, hogy a „*Német Ifjúság*” című szervezet működése minden tekintetben megfeleljen az idevonatkozó rendelkezésekben és az alapszabályokban foglaltaknak.³²³

A DJ mindenesetre a mulasztások és kihágások ellenére általában igyekezett a jogszabályi előírásoknak eleget tenni, s az adatszolgáltatási kötelezettséget is nagyrészt teljesítette. A községi, járási, vármegyei és hadtestenkénti tagnévjegyzéket a HM ugyanis megküldte a VKM-nek is, amelyben feltűntették, hogy az adott településeken egyénileg ki nem tett eleget a Leventével fennálló bejelentési kötelezettségének. A HM tehát a VKM-hez fordult, hogy hasson oda, hogy a DJ tagjai ezeknek mindenkor tegyenek eleget, s arról is tájékoztatta a minisztert, hogy a mulasztást elkövetőkkel szemben a leventeparancsnokokat utasította a fegyelmi eljárások lefolytatására.³²⁴

A VKM rendelkezése alapján a járási és területi központok megalakulásáról a bejelentést közvetlenül a VKM-nek kellett benyújtani. A DJ járási és területi központok bejelentése ügyében személyesen Huber válaszolt a vallás- és közoktatási miniszternek, mivel azonban a bejelentéshez nem csatolt hozzá minden szükséges adatot – a vezetők névsorát az SS-hez történő bevonulások lezárása után kívánta megküldeni –, a VKM újra felhívta az Országos Ifjúságvezetőség figyelmét arra, hogy a járási és területi csoportok bejelentésénél a helyi csoportokhoz hasonló adatszolgáltatásra van szükség. Vagyis a bejelentésnek tartalmaznia kellett minden járási és területi központ pontos címét, vezetőségének névjegyzékét, feltüntetve a vezetők polgári állását, születési helyét és idejét, vallását és a szülők nevét, valamint mellékelni kellett minden egyes vezetőségi tag részéről a népi németiséghez tartozást bizonyító igazolványt.³²⁵

Az egyéb kifogásokra már az Országos Ifjúságvezetőség újdonsült megbízott vezetője, a bácskai terület vezetője Robert Kohler reagált, a minisztériumhoz hasonlóan rendkívül korrekt és előzékeny hangnemben. Levelében elismerte a Leventének történő bejelentések elmaradását, amiről haladéktalanul intézkedett. A tatai és móri felvetésekre Kohler megjegyezte, hogy a DJ-nak Tatán nem is volt szervezete és szervezés alatt álló csoportról sem volt tudomása. Mór esetében az Országos Ifjúságvezetőség félreértést feltételezett, ott ugyanis csak arról volt szó, hogy a bejelentési kötelezett-

³²⁰ Uo.; VKM levele a miniszterelnöknek, 205.471/1943. sz., Budapest, 1943. november 18. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 174., 179., 187–188., 235., 258. o.

³²¹ Páskándy miniszteri (o.) tanácsos (BM) levele a miniszterelnöknek, Budapest, 1941. szeptember 1. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–209–1941–21082.

³²² VKM Huber Mátyásnak, 205.688/1943.sz. VI. ü.o., Budapest, 1943. október 8. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342. Egy németországi jelentés szerint 1943 augusztusáig az Országos Ifjúságvezetőség egyetlen megalakult helyi csoportot sem jelentett be. Csak ennek megtétele után kérhette a DJ a nyári program engedélyeztetését, de végleges engedély megérkezése előtt (július 25-én) a DJ már végezte nyári „bevetéseit”. Jahresbericht des Landesschulamtes des Volksbundes der Deutschen in Ungarn vom Jahre 1942 (15. Februar 1942) – PAAA, R 100 429, 17. o.

³²³ A VKM az MNSZ elnökének, 205.734/1943. sz., Budapest, 1943. október 22. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³²⁴ Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter a VKM úrnak, 137.390/el.n.40.e–1943. sz., Budapest, 1943. szeptember 30. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³²⁵ N.I. Országos vezetője a VKM-nek, R 223/1943., Budapest, 1943. november 6.; VKM Huber Mátyásnak, 206.008/1943. sz., Budapest, 1943. december 9. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

ség miatt írták össze a tagokat, s nem a Leventétől való eltiltásról volt szó. A bejelentés elhúzódása pedig a személycserével állt összefüggésben.³²⁶

A DJ ellenőrzése és bejelentési kötelezettsége kapcsán is kitapintható azonban, hogy az illetékes minisztériumok és a DJ, illetve a Volksbund legfőbb vezetése nyugodt légkörben, az egymás iránti megértés jegyében próbálták rendezni a problémás ügyeket. Felső szinten viszont nem volt lehetőség minden esetben arra, hogy egyes informátoroktól, vagy magától a csendőrségtől származó információk helyességéről megbizonyosodjanak. Ez azonban fordítva is igaz lehetett, vagyis az Országos Ifjúságvezetőségnek sem volt mindig tudomása arról, hogy egyes településeken valóban a DJ lépett-e fel kihívó, adott esetben támadó módon.

A helyi források is arról tanúskodnak, hogy az ellenőrzés szigorú lehetett, de ez megyénként is eltérő volt. A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolatban álltak egymással, s tájékoztatást kértek a DJ helyi csoportjainak szabályszerű megalakulásáról, és hogy azokat rendben bejelentették-e. A VKM 204.829/1943. sz. rendelete kimondta, hogy a DJ alapszabályzatát minden olyan törvényhatósághoz be kellett terjeszteni, ahol megalakult annak akár csak egy helyi csoportja is. Tehát annyi helyre kellett bejelentést tenni, hogy azt csak nagy körültekintéssel lehetett megoldani, és így nem véletlen, hogy sok esetben történtek akár akaratlan mulasztások is.³²⁷

Az ilyesfajta mulasztások között nagyobb számban szerepeltek azok, amelyek a jóhiszemű figyelmetlenség kategóriájába sorolhatók. Villány térségében például a bejelentésekben nem volt egyértelmű, hogy helyi csoport vagy állomáshely jött-e létre az adott településeken, illetve, hogy a megalakult helyi szerveződések a területiális struktúrában mely nagyobb egység alá tartoztak. Volt példa a hiányos adatokra a névjegyzékekben is, s a Levente, illetve a tanintézet felé kötelező bejelentések sem történtek meg mindenhol a legnagyobb rendben, illetve a teljesség igényével. A problémák megoldására a DJ helyi felsőbb vezetése azonban itt is készségesnek mutatkozott, s gondoskodott arról, hogy az alapszabályzat mindenhol eljusson, mert sok esetben ennek nem ismeretéből is adódtak nehézségek. A magyar hatóságok jelentései is tükrözik, hogy a rendezetlenség sok esetben abból fakadt, hogy a vezetők helyi szinten is folyton változtak, s az új vezetőknek idő kellett, amíg maradéktalanul megismerték az alapszabály szerinti működést. Az ellenőrző jelentések nyilván az azt írók személyétől függően más és más hangneműek voltak, de az eddig hozzáférhetővé vált iratokban inkább a tárgyilagosság dominált, mint a szándékos csúsztatás. Mindazonáltal előszeretettel bélyegeztek mindenkit nemzetiszocialistának, akit csak lehetett, s nem fektettek hangsúlyt annak felderítésére, hogy az illető vezetők valóban milyen viszonyban voltak ezzel a világnézettel. Bár ennek tisztázása csak alaposabb tájékozódás útján lett volna lehetséges.³²⁸

Figyelemre méltó tény, hogy a már említett baranyai jelentésben a kifogások a rend és a fegyelem, illetve az államhűség (Horthy kép hiánya stb.), kiskorúak vezető beosztása területén főleg az első időszakra korlátozódtak, ami akár természetesnek is vehető egy olyan szervezet megalakulása esetén, amely nem rendelkezett semmiféle előzménnyel. Aligha tévedünk, ha ezt a baranyai helyzetképet az ország egész területére nézve reprezentánsnak tekintjük. Az is említésre méltó, hogy Baranyában a legtöbb esetben éppen a visszacsatolt Baranya–háromszögben fordultak elő mulasztások, de később itt is előrelépések mutatkoztak. 1943 végén az ellenőrzésre kiküldött személy már arról számolt be, hogy a nemzetiség együttélése még nem tekinthető ideálisnak, de „már a tűrhető egymásmellettség fokát érte el”.³²⁹

Mindenesetre a magyar közigazgatási rendszer kevésbé olajozott működésére vallott, sőt ezúttal szándékosság is elképzelhető, hogy a településeken a tanárok és a lelkészek teljesen tájékozatlanok voltak a Német Ifjúságot illetően. Ez társult azután a tudatos tartózkodással, ami – saját elmondásuk szerint – a Volksbundban és a DJ-ban tagságot nem vállaló németességgel való jó kapcsolat megőrzését segítette elő. A jelentések is problematikus melléközöngével közlik, hogy ezek az emberek és a lakosság jelentős része is általánosítva szemlélte a DJ-ot, és érzelmi alapon viszonyult hozzá. Nem tett különbséget a központi vezetés és a felsőbb vezetők egyértelmű náci irányultsága, valamint az alsóbb vezetők és a tagság csak részlegesen vagy egyáltalán nem jellemző nemzetiszocialista beállítottságára. A kezdeti időszakban megmutakozó kilengések is kitörölhetetlen nyomot hagytak. Ezt a kettészakadt állapotot csak fokozta a falusi értelmi-

³²⁶ Német Ifjúság országos vezetője a VKM úrnak, R 225/1943., Budapest, 1943. november 15. – MOL, K 28, 115. cs., K 28–1943–216–34342.

³²⁷ SL, Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1943, XVI 95/943, IV.1404.b., 468. d., a „Német Ifjúság” soproni szervezetének megalakulására vonatkozó iratok.

³²⁸ Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a miniszternek, 1943. december 31. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 5/biz. 1944. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 231–232. o.; Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a miniszternek, Pécs, 1943. november 23. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 644/biz. 1943. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 173–175. o.

³²⁹ Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a miniszternek, Pécs, 1943. november 23. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 644/biz. 1943. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 175. o.; Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a miniszternek, 1943. december 31. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 5/biz. 1944. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 232–233. o.

ség tartózkodása, így a szükséges bizalom helyreállítása sok esetben elérhetetlennek tűnt. Különösen nagy jelentősége volt az értelmiségiek hozzáállásának azokon a területeken, ahol több nemzetiség élt együtt, mint például Dél-Baranyában. A máshonnan odakerülő fiatal tanárok, orvosok érdektelensége, elzárkózása nem segítette elő a problémák megoldását. A közigazgatási hatóságok magatartása ezen a déli területen minden jel szerint nem adott okot panaszra a DJ részéről sem.³³⁰

Voltak azonban pozitív példák is – Baranyában éppen a visszacsatolt részen –, amikor a tolerancia hozzásegített az eltérő szemléletek békés egymás mellett éléséhez. Az is pozitív jelenség volt, hogy a DJ-ba tömörült és az oda nem tartozó német ifjúság is közeledett egymáshoz, s rendezvényeken közösen is részt vettek.³³¹ Volt példa arra is, hogy a DJ részéről „a magyar nemzeti életbe való nagyobb mérvű beilleszkedés észlelhető”, de ezt nem tekintették alkalmasnak arra, hogy ebből messzemenő következtetéseket lehessen levonni.³³² Utóbbi megjegyzés némi szkepticizmust tükröz, de a jövő érdekében való megbékélést alapfeltételnek tekintették. Mindebből az is következett, hogy a DJ törvényes megalakulása, a szervezet kiépülése és a kezdeti kóros jelenségek visszaszorulása pozitív változást hozott, s a korábbi bizonytalan, illegálisan működő, ezért jóval nagyobb ellenszenvvel szemlélt volksbundista ifjúsági szervezkedés legalizálása az aggályoktól eltérően inkább jótékony megoldásnak bizonyult. A megbékélés irányába mutatott azonban a nemzetiségekkel szemben megmutatkozó pozitívabb hozzáállás is.

VIII. 3. 11. A DJ virágkora és alkonya

Az alapszabályzat elfogadása és a Leventével kötött megállapodás természetesen új lendületet és önbizalmat adott a DJ szervezéséhez, immár legális toborzógyűléseket is rendezhettek. Az 1942. évi Fegyveres SS (Waffen-SS) toborzás miatt a DJ azonban nem tartotta meg azonnal országos toborzását, azt tavaszra halasztották, április 1. és június 1. (vagy 16.) között rendezték meg. A DZ hetente többször tudósított a nagyobb rendezvényekről, és lelkesítő cikkeket jelentett meg, amelyekben a Hitlerjugendet állította példaképül. Huber maga is aktivitásra szólította fel az ifjúságot, különösen a DJ-tagokat, akiknek a következő mottót ajánlotta figyelmébe: „*Én is visszavezetek egy fiatal bajtársat vagy bajtársánymat a népközösségbe!*”³³³ A toborzási időszak alatt lebonyolított rendezvényeken az Országos Ifjúságvezetőség és a Volksbund vezetői szép számmal vettek részt, ezzel is erősítve a gyűlések propagandaértékét.³³⁴ A nagyobb gyűléseken megjelentek száma adott esetben elérhette akár a több ezer főt is. A május 14-én Törökbálinton megtartott gyűlésen 2000 ifjú és 2500 felnőtt vett részt, hogy a különböző programpontok mellett meghallgassák az országos ifjúságvezető beszédét, aki hangsúlyozta, hogy a DJ addig már 27 000 fős tagsággal rendelkezett, de egyben tudatosította is mindenkiben, hogy ez a létszám még mindig nagyon alacsony, hiszen a német ifjúság javarésze még a DJ szervezetén kívül maradt.³³⁵ A Huber által nevezett létszám valóban azt jelezte, hogy a DJ megalapítása óta nem nőtt jelentősen a tagok száma, hiszen korábban már Volksbund is több mint 20 000 fős ifjúsággal rendelkezett a 18–24 éves generációból.

Hasonlóan nagyszabású rendezvényekre leginkább az ország középső, nyugati és dél–dunántúli részén került sor.³³⁶ 1942. május 31-én a soroksári toborzógyűlésen, amelyen ismét kb. 1500 fő jelent meg, köztük 180, a vidékreküldési akcióban résztvevő birodalmi német ifjú, Huber a háború győzedelmes befejezéséről, a magyarországi németiség érdemeiről és a DJ szervezésének szükségességéről beszélve megemlítette, hogy a DJ-nak 50 000 tagja van, s reményt látott arra, hogy rövid időn belül, a toborzási hullám végére 100 000 főre emelkedjék a taglétszám.³³⁷ A tag-

³³⁰ Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a minsizternek, 1943. december 31. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 5/biz. 1944. Nyomtatásban: Füzes, i. m., 233. o.

³³¹ Uo.

³³² Balázs Ferenc áll. Népisk. Felügy. Ig., a VKM előadója a minsizternek, Pécs, 1943. november 23. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 644/biz. 1943. Nyomtatásban ld. Füzes, i. m., 175. o.

³³³ Die Volksdeutsche Jugend gehört in die DJ. *DZ*, 20. Mai 1942, 3. o.; Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 360. o.; Ein jeder deutsche Junge und ein jedes deutsche Mädchen in die DJ. *DZ*, 16. Mai 1942, 5. o.

³³⁴ Vö. például Huber Törökbálinton. *Der heutige Tag*, *DZ*, 14. Mai 1942, 5. o.

³³⁵ Grosskundgebung der DJ in Grossturwall. *DZ*, 16. Mai 1942, 3. o.

³³⁶ Pl. Ajkarendeken a Bakonyban, Etyeken. *DZ*, 16. Mai 1942, 4. o.; Klein–Turwall – 2000 Teilnehmer an der DJ-Werbekundgebung in Klein–Turwall. *DZ*, 26. Mai 1942, 3. o.; Soroksár – Der heutige Tag. *DZ*, 30. Mai 1942, 5. o. Sopron – Die Trommel ruft – Wir Jungen folgen. *DZ*, 31. Mai 1942, 4. o.

³³⁷ Vö. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 10.903. szám, Budapest, 1942. június 12. – MOL, K 28, 97. cs., K 28–194–1944–18094. Egy 1941-es német helyzetjelentés összesen 200 000 fős német ifjúsággal számolt. – Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. In: Lageberichte 1941/11–12, BArch, NSD 43/33, 50. o.; Ungarn. Die Lage in der Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1942/12. sz., 425–426. o.; Grossappell der HJ in Soroksár. *DZ*, 2. Juni 1942, 3–4. o. A németországi jelentések 50 000 helyett 80 000 főt, a megcélzott 100 000 fős tagság

létszám meghatározásában Huber persze túlozhatott, hiszen ezt kívánta meg a mozgalom érdeke, de a belépők száma bizonyosan emelkedett, s az ilyen rövid időn belüli magas növekmény sejtetni engedte, hogy a toborzást valóban nemcsak a Volksbund-tagok gyerekeire terjesztették ki.³³⁸

A három hónapos toborzó időszak, amelynek különösen az utolsó hónapja bizonyult aktívnak, összességében tehát eredményes volt, s amikor az 1942 júniusában lezárult, felvételi tilalmat kellett elrendelni. Az akció eredményeként a német ifjúság túlnyomó többsége belépett a DJ-ba, s az Huber szerint az ország legjobban szervezett egységévé vált. A szervezési feladatok ellátása és a képzési program megszervezése végett az országos ifjúságvezető tagfelvételi tilalmat rendelt el, amelyet addig kívánt fenntartani, amíg az újonnan és tömegesen belépőket nem építették be teljes egészében a DJ szervezeti és nevelési rendszerébe. A tilalom feloldásáig jelentkezőket csak előjegyzésbe vették.³³⁹

Arról nincs információnk, hogy a tagfelvételi tilalmat mikor oldották fel, de ez valószínűleg nem lehetett hosszabb időszak. Így feltételezésünk szerint a DJ 1942 őszén már ismét fogadta a jelentkezőket. Ezt az is alátámasztja, hogy miután 1942 végén 65 ezer fős volt a tagság, 1943 elejére a taglétszám újra jelentősen nőtt, s valószínűleg elérte a 88 000 főt, ami mindössze 44 százalékos szervezettségnek felelt meg. A Deutsche Zeitung már 1942 novemberének közepén 100 000 fős tagságról tudósított, ami nyilvánvaló túlzás volt.³⁴⁰

1942 végére Matthias Huber mindenesetre nem ok nélkül lehetett büszke az elért eredményekre, de azt is kiemelte, hogy ez csak úgy volt lehetséges, hogy a DJ teljes apparátusa a legnagyobb teljesítménnyel dolgozott, s fiatal emberek messze a korukat meghaladó felelősséget vállaltak magukra. *„Így ma a DJ mindazon fiatal erők nagy iskolája, akik holnap már a németiség sorsának előmozdítására hívatottak ebben a térségben.”*³⁴¹

A Német Ifjúság 1942 utáni tevékenységéről sajnos már nem rajzolható túlságosan színes kép, ami a források hiányára vezethető vissza. 1942 egyúttal nyilvánvalóan a DJ legsikeresebb éve volt, amelyet eleinte a fejlődés megtorpanása, majd a szervezet hanyatlása követett. Nyilvánvaló, hogy a további SS-toborzások ismét hátrányos helyzetbe kényszerítették a DJ-ot, amely a későbbiekben már bizonyosan csak csekély mértékben tudta növelni tagságát. 1943. augusztus 28 és 29-én még sor került a második országos ifjúsági nap megrendezésére Apatinban, amelyet a 100 000 fős DJ nagy közössége ünnepének tekintettek, amelyen az 1941-es mágocsi hitvallást kívánták megújítani.³⁴²

A német nemzetiségi ifjúság teljes szervezettségét célul kitűző DJ terveit tehát nem tudta megvalósítani, minden német ifjút nem sikerült beléptetnie a szervezetbe, jóllehet nincsenek megbízható adataink arról, hogy 1944-re miként alakult az egyesület taglétszáma. A tagszervezés így állandóan napirenden maradt, s az egyre szaporodó nehézségek ellenére még 1944-ben is nagy energiával folyt. A győzelmi kilátások elhalványulása következtében ettől azonban egyre messzebb kerültek. 1944-ben azonban a DJ vezetőkarának 95 százaléka már a Fegyveres SS-ben szolgált, köztük az országos ifjúságvezető is.³⁴³ A következő felhívás 1944-re datálható:

„Bajtárs!

Még mindig nem ismerted meg németiségedet, még mindig félrehúzódsz és vonakodsz sorainkba belépni, tényleg megfélekedtél arról, hogy te is a nagy német népközösségbe tartozol, vagy még mindig arra a nem német, liberális társaságra hallgatsz, akik még ma is abban bíznak: nekünk, akiknek már úgymint minden jogunk megvan, azt valaha is elvehetik. Vagy azt képzeled: akkor is német vagyok, ha nem megyek közéjük, végeredményben ugyanabból a vérből való vagyok.

Igen bajtársam, az ilyet ismerjük és éppen olyan jól tudjuk, mint te, hogy ugyanebből a vérből származol, de azt is tudjuk, hogy ha nem jössz hozzánk, megtagadtad ezt a vért és elárultad. Te uszítókkal és hízelgőkkel vagy körülveve, akik mind gyávák arra, hogy azt bevállják. Téged még mindig az ilyenek tartanak vissza, hogy te mindig mélyebbre zuhanjál a szerencsétlenségbe, s így gondolják azt, hogy mindenkit megnyernek, ez azonban nem fog nekik sikerülni.

Bajtárs! Hívunk téged, és taszítsad el magadtól azt az összekuszált gondolatot, melyet néked ellenfeled bead, és ne folytassad már tovább azt a régi és rossz nem német életet. Hanem vezessed életedet a német néphez, s a jövőben

helyett pedig 150 000 főt emlegettek.

³³⁸ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

³³⁹ Mitgliebersperre in der DJ. *DZ*, 14. Juni 1942, 4. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 11.423. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. június 19. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9; Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 360. o.

³⁴⁰ Die Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn – Ein Rückblick auf das vergangene Jahr. *Nation und Staat*, 1943/7–8. sz., 242. o.; Der erste Lehrgang für Mädelgruppenführerinnen in der Waldheimat. *DZ*, 11. November 1942, 3. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 180. o.

³⁴¹ Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

³⁴² Blick nach Apatin. *DZ*, 8. August 1943, 4. o.

³⁴³ Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 201–208. o., itt 206. o.; Die DJ. In: Volksgruppe im Kriegseinsatz, Hg. von dem Amt für Presse und Propaganda [Budapest 1944], 33–34. o.

tanuld megismerni a német népedet és folytassad a német életedet becsületesen nemzetiszocialista módon a Führer nagy eszméje szerint.

Bajtársnőnk, ha még nem csatlakoztál volna hozzánk, terád is vonatkoznak a fentiek, mert gondoljál a vezér szavaira:

NÉMET IFJÚ NE FELEDKEZZÉL MEG ARRÓL, HOGY NÉMET VAGY!

NÉMET LEÁNY GONDOLJ ARRA, HOGY NÉMET ANYA LESZEL!

*Heil Hitler!*³⁴⁴

A német külügyminisztériumba a magyarországi némettség tevékenységéről befutott jelentések közül már az 1944. januári havi jelentésből is kitűnik, hogy ekkor már ténylegesen megkezdődött a DJ alkonya. A DJ jelentős számban tagokat is veszített, akik főleg a KALOT kötelékébe igazolták át, s a Volksbundtól elforduló németek számának növekedése is kellemetlen problémákat okozott. A lélektanilag is megterhelő háború végi hangulatban már arra is akadt példa, hogy a DJ tagokat zárt ki saját sorából.³⁴⁵ A VoMi által a magyarországi német népcsoportról készült 1944. áprilisi jelentésből kiderül, hogy ez a helyzet 1944 első felében állandósulni látszott, s Németországban annak adtak hangot, hogy az egyház, az ellenséges propaganda és a Hűségmozgalom által az utóbbi hónapokban okozott csapásokat a DJ-nak ki kell egyensúlyoznia. A felszínen azonban minden a korábbi pompáját mutatta, s a Volksbund 1944 tavaszi bonyhádi nagygyűlése csakis az eredményeket hangoztatta.³⁴⁶

Magyarország megszállása után az új magyar kormány a körülmények hatására is a korábbinál előzékenyebbnek mutatkozott a DJ-tal szemben. 1944 tavaszán a Bélydyvel és a Leventével kötött megállapodás értelmében a DJ leventekötelezettségét hat hónapra felfüggesztették. Emellett kilátásba helyezték a DJ számára védfelkészítő táborok létesítését. Mindez azért volt új jelenség, mert ezáltal tulajdonképpen a leventekötelezettség alól vonták volna ki az ifjakat. Az újonnan bevonandó ifjúsági vezetők számára még behívásuk előtt tanfolyamot akartak tartani, hogy a vezetőképző tanfolyam előiskolájaként megóvják a német ifjúságot Magyarországon a károsodástól és az idegen nyelvű iskolák látogatásából fakadó hátrányoktól. A DJ és Levente megállapodásában biztosított hat hónapos Levente-szolgálat alóli felmentési lehetőségét így messzemenően kihasználták.³⁴⁷ A táborok nyilván megegyeztek a magyarországi HJ közreműködésével a birodalomból ide helyezett védfelkészítő táborokkal.

Matthias Huber, a DJ első számú vezetője és a szervezet felépítője is hátat fordított a DJ-nak. 1944 nyarán Sepp Schönbornt váltotta a Volksbund törzsvezetőjeként, ami egyúttal jelezte, hogy a radikális ifjabb elemek valóban előretörőben voltak a Volksbund vezetésében. Utódja a DJ élén megbízottként az addigi törzsvezető, Robert Kohler lett. A hanyatlás már feltartóztathatatlan volt. A Volksbund és a DJ működése 1944 szeptemberétől jobbra már csak arra korlátozódott, hogy a VoMi által szervezett evakuálások során felmerült problémákat orvosolják.³⁴⁸

VIII. 4. A DJ kapcsolatai a birodalmi Hitlerjugenddel

A DJ különleges feladatnak tartotta, hogy mind a magyar ifjúsági szervezetekkel, mind pedig a birodalmi német ifjúsági szervezetekkel baráti viszonyt alakítson ki. Egyben fontosnak tekintette a DJ-tagok németországi útjainak segítségét és a Hitlerjugend tagjainak magyarországi vendéglátását. „Ha ma ifjúsági mozgalomról van szó, amely itt nálunk is egyre jelentősebb formát ölt, akkor csak a birodalom ifjúsági mozgalma szolgálhat példaként.” – hangzott a DJ-HJ-kapcsolat vezérelve.³⁴⁹ A DJ tehát deklaráltan, s már alapítása előtt a Hitlerjugendet tekintette példaképének, s tevé-

³⁴⁴ A felhívás mindkét nyelven megtalálható, itt a helyesírási hibákat kijavítottuk. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–209–1941–21309.

³⁴⁵ A középső terület (Bann Mitte) egyik jelentéséből kitűnik, hogy a katolikus ifjúság szervező tevékenysége révén Almáskamarás községben 18, míg Vértesacska településen 90 fő lépett ki a DJ-ból és lépett be a KALOT-ba. – Monatsbericht Januar 1944 über die Lage der Deutschen Volksgruppen. – PAAA, R 100 961, 393192. o. Bikal községben gyerekeket zártak ki a mozgalomból, ami azért is meglepő hiszen a DJ továbbra is száz százalékos lefedettségre törekedett. Másutt a Volksbundtól elforduló németek még az otthon bérletét is felmondták. – A hegyháti járás főszolgabírája a főispánnak, Sásd, 1943. február 2. – BML, Bvm, főisp. Biz. 72/biz. 1943. Nyomtatásban ld.: Füzes, i. m., 74–75. o.

³⁴⁶ Monatsbericht April 1944 über die Lage in den deutschen Volksgruppen (Ungarn), PAAA, R 100 899, 393489–393490. o.; Großkundgebung des VDU in Bonyhád. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/5. sz.,

³⁴⁷ Ministrepräsident Sztójay empfing Dr. Basch. *Nation und Staat*, 1944/7–8. sz., 164. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 310. o.; Monatsbericht April 1944 über die Lage in den deutschen Volksgruppen (Ungarn), PAAA, R 100 899, 393489–393490. o.

³⁴⁸ Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/7. sz., 607. o.; Seewann – Spannenberger, i. m., 308–309. o.; Seewann – Spannenberger, i. m., 296., 308–309. o.

³⁴⁹ Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. 1.–1. 4. 42. BArch, R 1501/3334. Organisationsrichtlinien der DJ, Budapest, Mai 1941 – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1941–19578; Jugenderziehung. *DZ*, 1. Dezember 1940, 3. o.

kenységének célja szintén azonos volt a Hitlerjugendével, vagyis egy „egészséges, nemzetiszocializmussal áthatott ifjúság” kinevelése.³⁵⁰

Az 1933 utáni első években a német fiatalok magyarországi látogatásai elsősorban még nem a Hitlerjugend keretein belül valósultak meg. Erre utalnak azok a nemzetiségi jelentések, amelyek ezekből az 1933 utáni első évekből származnak. 1933 nyarán a németországi vándormadarak (Wandervogel) néhány fős csoportjai jelentek meg például Városlőd községben többször is, s útjuk céljaként tanulmányutat adtak meg. Mindegyik csoport egy bizonyos Róth Mihály, nyilvánvalóan magyarországi német férfi lakásán szállt meg, s ez ami a magyar hatóságok számára már–már azt bizonyította, hogy Róth háza szinte diákszallóként ismeretes a Vándormadár köreiben, így tartós megfigyelés alá került. Hasonló Vándormadár-látogatásokra került sor más falvakban is: Szepetneken 2, Balatoncsicsón 12, Pusztaszemesen és Szomajon ismeretlen számú, Németladon 4 fő jelent meg. Ezekből az adatokból viszont arra következtethetünk, hogy a Vándormadár tevékenysége nagyobb területre terjedt ki, s ezáltal is erősítette a magyar hatóság „pángermán főbiáját”. A látogatások súlypontja a Dunántúl volt, de az is lehet, hogy csak a Dunántúlon jelentek meg, mivel a trianoni Magyarországon itt voltak a legfontosabb nemzetiségi területek. A német fiatalok későbbi útjai során a magyar köztudatban továbbra is a vándormadarak éltek, függetlenül attól, hogy egyetemi hallgatók, turisztikai célból érkező fiatalok vagy pedig HJ-csoportok érkeztek, amit a magyar kormány és általa az illetékes rendőri szervek árgus szemekkel szemléltek, és sok esetben különféle eszközökkel akadályoztak.³⁵¹

A Hitlerjugend csoportjai számára a BIV 1933-ban Magyarországot nem kívánatos területnek nyilvánította, s a későbbiekben is alig van nyoma annak, hogy a HJ csoportjai ún. népi német bevetésre (volksdeutsche Einsatzfahrt) érkeztek volna, mint ahogy arra például Románia, Szlovákia és Jugoszlávia esetében számos példa adódott. A Levente vendégeként pedig – mint azt már láthattuk – alig nyílt alkalom népi német területek felkeresésére, mivel a programok magyar összeállítói erre minden alkalommal külön ügyeltek. A két ország közötti jó viszony érdekében mind a birodalmi HJ-nak, mind a magyarországinak korlátoznia kellett a magyarországi németiség felé irányuló népiségi munkáját. A jelentésekből azonban az is világosan látszik, hogy a magyar fél minden törekvése ellenére nem lehetett teljesen megakadályozni a magyarországi német ifjúság és a HJ közötti kapcsolatok elmélyedését. A Magyarországra látogató HJ-csoportok ha titkoltan is, de előszeretettel léptek kapcsolatba a hazai német ifjúsággal, vettek részt volksbundista gyűléseken és rendezvényeken, ahol maguk is elénekelték egy–egy dalt, illetve elszavaltak néhány német verset. Ilyen utak Magyarországra nem titkolt keretek között csak a népcsoporttegyezmény megkötése után váltak lehetővé, de akkor sem kísérte őket a magyar hatóságok osztatlan lelkesedése. Nem meglepő tehát, hogy a DJ vezetőségének 1942. első negyedévi jelentése szerint a Hitlerjugend budapesti képviselője, Schumacher nem igen kereste a kapcsolatokat a DJ-tal, s így a DJ vezetése úgy érezte, hogy ez megnehezíti a szervezet helyzetét a hivatalos magyar körökkel szemben.³⁵²

A magyarországi német ifjak németországi útjai mindazonáltal már ideje korán megindultak. Arról nincs információ, hogy a weimari időszakban milyen mértékben került sor a hazai németiség útjaira Németországba, de a rendelkezésre álló adatokból úgy tűnik, hogy az 1933-as náci hatalomátvételt követően hamarosan felélénkültek a kapcsolatok. A magyar hatóságok már 1934-ben olyan információkkal rendelkeztek, miszerint Németországban olyan „propaganda tanfolyam működik, amelynek hallgatói között magyarországi sváb ifjak is vannak”. A jelentések arról tanúskodnak, hogy Magyarországon úgy látták, hogy az UDV a német öntudat felébresztésére fokozott propagandát indított. „A mozgalom propagálására alkalmas egyének összegyűjtését Kussbach, Rothen, dr. Basch és társai állítólag már meg is kezdték.”³⁵³ Ilyen tanfolyami részvételekre nyilván a harmincas években is egyre gyakrabban került sor, a népcsoporttegyezmény megkötése után és a DJ-szervezkedés elkezdése idején pedig szinte tömegessé váltak a németországi tanfolyamok.

Ha hihetünk annak a fentebb már bemutatott jelentésnek, hogy Ágfalván állítólag egy német ifjúsági csoport jött létre, akkor annak burgenlandi és fraknoi kirándulásait is a kezdeti kapcsolatok közé sorolhatjuk. Bár ez a kapcsolat

³⁵⁰ Jugenderziehung. *DZ*, 1. Dezember 1940, 3. o.

³⁵¹ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 1389/3. sz. B.kt. 1933., Budapest, 1933. november 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1933–651f9; A jelentések maguk is tartalmazták, hogy a megjelent Wandervogel „pángermán agitációt nem fejtett ki”. Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 1389/5. sz. B.kt. 1933., Budapest, 1933. november 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1933–651f9; vö. Bellér, i. m., 64–65. o.

³⁵² Vö. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 10.903. szám, Budapest, 1942. június 12. – MOL, K 28, 97. cs., K 28–194–1944–18094; R.J.F. Auslandsamt an die Dienststelle, Berlin, 22. Juni 1939 – PAAA, R 27135; Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. 1.–1. 4. 42. BArch, R 1501/3334.

³⁵³ Nemzetiségi és szektamozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/23. sz. B.kt. 1934., Budapest, 1934. május 11. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1934–651f9.

egészen más horizontját jelentette, s nem is Németországról, hanem Ausztriáról volt szó, de mégsem lehet közömbös, hogy magyarországi német ifjak Ausztriába mentek kirándulni.³⁵⁴

Miután 1938 márciusától Magyarország a Német Birodalom közvetlen szomszédjává vált, a magyar fél még inkább alapot érzett a pángermán törekvésektől való félelemre. A berlini magyar követség átiratban tájékoztatta a német külügyminisztériumot arról, hogy egy lékai (Lockenhaus, Burgenland) illetőségű lakos azzal a szándékkal keresett fel két kőszegi magyarországi német ifjút, hogy tájékoztassa őket arról, miszerint megbízást kapott arra, hogy a városban megszervezze a Hitlerjugendet, hogy ezáltal is erősebb propagandát fejthessenek ki a helyi német lakosságra. Ezzel az lett volna a szándékuk, hogy előkészítsék a város Németországhoz csatolását, amelyet azután még Sopronban és Szentgotthárdon is végre kívántak hajtani. A lékai illetőségű személy két magyarországi német ifjút bízott meg különböző funkciókkal, s így a tervek szerint a Führer születésnapja előestéjén, vagyis április 19-én kezdték volna meg propaganda-tevékenységüket. Jelzésként egy hatalmas fa horogkeresztet akartak felállítani, amelyet meggyújtottak, hogy Kőszeg minden részéről jól látható legyen. A belépőknek azt ígérték, hogy ha kötelességüket pontosan teljesítik, akkor a németek bevonulása után az SS-hez osztják majd be őket. Végül a magyar hatóságok leleplezték tevékenységüket, s a fő szervezők Németországba menekültek. A magyar kormány szerette volna elérni, hogy ellenük Németországban is lefolytasák a vizsgálatot.³⁵⁵

Hasonló jelentést tett a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó osztályparancsnoksága 1939-ben Hitlerjugend szervekedési kísérletre vonatkozóan Pornóapáti községben. Itt is arról volt szó, hogy egy burgenlandi fiatalember, ezúttal Németlövő (Deutschschützen) községből kapcsolatot létesített egy pornóapáti német nemzetiségű fiattal. A Hitlerjugend ottani csoportjának megalakítására kérte fel, s cserébe azt ígérte, hogy a nyugat–magyarországi sáv Németországhoz csatolása esetén a szervezési munkát megfelelőképpen fogják honorálni. A szervezés elősegítését szolgálta egy terjedelmes világnézeti szöveg átadása is, amelyet a toborzott tagok előtt kellett volna felolvasni. A Magyarország ellenes akcióról a beszerzett fiatalokat előre értesítették volna, s feladatuk abban állt, hogy az akció során az előre beszerzett horogkeresztes zászlókat kitűzzék a megfelelő helyekre. A burgenlandi fiatalember arra is kitért, hogy hasonló szervezkedés folyik más településeken is, így Vaskeresztesen és Szentpéterfán. A csendőrség az említett községekben „bizalmas puhatolás” során azonban nem tudott fényt deríteni hasonló, pángermán akciókra, és arról sem volt tudomásuk, hogy ezekben a falvakban német vezényszóra rendeztek volna testgyakorlást.³⁵⁶

1940 decemberében Rodatz, a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségének vezetője Bukarestből hazatartva Magyarországon arról tárgyalt, hogy miként lehetne a népi német ifjúság részére ifjúsági szállókat létesíteni. Ennek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a németek számára a Hitlerjugendhez hasonló kirándulások és táborozások rendszerét valósítsák meg.³⁵⁷

1941. augusztus 19. és 1941. szeptember 10. között 70 magyarországi népi német ifjú tett 3 hetes látogatást Németországban a Birodalmi Ifjúságvezető meghívására. A részvétel minden terület- és járásvezető és vezetőlány (Gebiets- és Kreisjugendführer, illetve Gebiets- és Kreismädelführerin) számára kötelező volt. Az ifjakat a kiutazás előtt augusztus 14. és 19. között előkészítő kiképzésben részesítették, amelyen megtanították őket a helyes magatartásra, testgyakorlatokra és dalokra. A kiutazókat részletes útmutatással látták el, a Német Ház szertárosánál fekete egyenruhát, hegyivadász sapkát, barna inget, tornaruhát és tornacipőt osztottak ki nekik. A vezetők csoportjához csatlakozott Berlinben egy másik kiutazó csoport is, hogy mindkét csoport sport- és világnézeti oktatásban részesüljön a HJ potsdami birodalmi vezetőképző iskolájában. Utána mindenki „a Volksbundban betöltött szerepének megfelelő szakoktatásban” részesült.³⁵⁸

Végül az összlétszám 45 főt tett ki. A kiutazott ifjak Bécs, Prága Breslau érintésével érkeztek Berlinbe, ahol Ettinger főjárársvezető és Merboth főcsapatvezető fogadta őket a potsdami vezetőképző iskola részéről. A tíznapos tanfolyamon az iskola, a VoMi és a RJF tagjai adtak elő a német bel- és külpolitikáról, faji, szervezeti, politikai és gazdasági kérdésekről. Ezzel párhuzamosan sport- és „zártrendű katonai kiképzésen” vettek részt. Minden egyes hallgatót minő-

³⁵⁴ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/26. sz. B.kt. 1934., Budapest, 1934. május 30. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1934–651f9.

³⁵⁵ Abschrift. Königlich Ungarische Gesandtschaft. Berlin, 27. Juli 1939 – PAAA, R 29784, 51957–51959. o.

³⁵⁶ Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága bizalmas jelentése, Másolat a 13.201/1939.VII.res B.M.sz iktatmányról. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7.; Ld. még Künzl szudétanémet képviselő jelentése a külügyminisztériumnak. In: Wilhelmstraße, i. m., 259–260. o., 113. dokumentum.

³⁵⁷ PAAA, Budapest 176.

³⁵⁸ A magyar királyi főkonzul a miniszterlenőknek, Bécs, 1941. augusztus 21. – MOL, K 63, 200. cs., K 63–1941–21/7–II. és Reichsleiter Baldur von Schirach empfing am Ballhausplatz... VB (Wien), 19. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., K 63–1941–21/7–II); Rundschreiben des Matthias Kirsch stellv. Landesjugendführer, Másolat. Budapest, 15. Juli 1941 – MOL, K 149, 651. d., K 149–1941–651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 15.123 sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. augusztus 1. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

sítottak, és fényképes dokumentációt készítettek róluk. A tanfolyam augusztus 30-án ért véget, ami után tanulmányút következett.³⁵⁹

A nagy németországi körutazáson Ernst főjárásvezető és Lemmer főjárásvezető volt a csapat kísérelője. A tanfolyam után először egy ún. málhás emlékmenet (Gedächtnisgepäckmarsch) következett Potsdamban, amely egy 24 kilométeres útvonalon zajlott, reggel kilenctől hajnali fél egyig. Ezt követően a csapat hajnali 5-kor indult körútjára, amelynek első állomása Nürnberg volt. A délutáni érkezés után együtt uzsonnáztak a frank HJ tagjaival. Az uzsonna után megtekintették a HJ vidéki iskolázási otthonát (Schullandheim) Cadolzburgban, amely a háború kitörése óta KLV-táborként működött. Este közösségi estre került sor a táborban. Másnap látogatást tettek az állatkertben, majd megszemlélték a birodalmi pártnapok területét, este pedig az operaházban Puccini Pillangókisasszonyát nézték meg. Szeptember 1-én a nürnbergi óváros következett, ahol a városházán megtekintették a nürnbergi faji törvények és az általános hadkötelezettség befejezéséről szóló törvények eredeti példányát a Führer és a birodalmi miniszterek aláírásával, majd Albrecht Dürer és Hans Sachs házát nézték meg.³⁶⁰

A következő állomás a külföldi németek városa, Stuttgart volt, ahol a DJ egysége a városvezetés vendége volt. Streelin főpolgármester is fogadta őket. Meglátogatták a Német Külföldi Intézetet (DAI), majd a külföldi német teljesítmény emlékművét (Ehrenmal der deutschen Leistung im Ausland). A belvárosi séta után a távollévő polgármester képviselője fogadta a csapatot, a város által rendezett ebéd után a Birodalmi Postaigazgatóság tanműhelyeit keresték fel. Végül a Birodalmi Kertkiállítás (Reichsgartenschau) megtekintése volt a program, este pedig a Stuttgartban és környékén foglalkoztatott magyarországi népi német munkások jelenlétében került sor egy zenei estre.³⁶¹

Stuttgart, majd Ulm után a Bodeni-tó felé vették az irányt, ahol a fő célpont Friedrichshafen volt, ahol megtekintették a Maybach repülőgépmotor-gyárának tanműhelyeit, majd Seemosban meglátogatták a HJ Birodalmi Sport Iskoláját, melynek növendékei később a Haditengerészeti HJ kötelékébe léptek. Végül egy hajóút következett Konstanzba, Unteruhldingenbe a germán cölöptelepüléshez és Meersburgba, Németország legrégebbi várához, amely a 7. században épült.³⁶²

Egy ilyen dél-német körút elengedhetetlen részét képezte a mozgalom fővárosa, München, ahol az „Örök őrség” emléktemplomai mellett természetesen nem lehetett nem felkeresni a Feldherrnhallét. Majd a Barna Házat és a Német Művészet házát látogatták meg, végül pedig a nymphenburgi kastélyt. Az utazás záróakkordjaként Bécs következett, ahol megérkezés után este Grabbe Don Juan és Faust című művét nézték meg a Várszínházban. Másnap a történelmi belváros megtekintése után Baldur von Schirach birodalmi helytartó fogadta a csoportot Möckel törzsvezető jelenlétében. A hazautazás előtti napon sportra és kézilabda-mérkőzésre került sor a Práterben, amely végén Gustav Ernst főjárásvezető a potsdami iskoláról tartott beszédet, amelyben felhívta a figyelmet az igaz nemzetiszocialisták feladataira és a kitartásra. A DZ tudósítója patetikus zárásként fejezte ki örömét afelett, hogy az anyaország sosem felejt el a népi németeket. A nemzetiségi jelentés szerint a résztvevők állítólag nyomott hangulatban tértek haza, mivel a szigorú bánásmód és a velük szemben támasztott követelmények elkedvetlenítették őket, lelkesedésük alább hagyott. Ezzel egy időben egy csak lányokból álló csoport is tartózkodott Németországban, akiket az út végén Bécsben ugyancsak Baldur von Schirach fogadott.³⁶³

Baldur von Schirach 1941 nyarán látogatott Budapestre. Schirach a magyar kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter meghívására érkezett Magyarországra, s részt vett a budapesti Tavaszi Vásár ünnepélyes megnyitóján. Schirach ezután Basch meghívására felkereste a lányok Waldheim-otthonát, ahol biztató szavakat intézett hozzájuk: „a fiúknak és a lányoknak meg kell érteniük az idő jelét, a népiségükhöz való hűséggel és a nemzet örök erőibe vetett hittal vegyenek részt a német nép és birodalom újjászületésének nagy örömeiben”. Este Schirach felkereste a Német Házat. Schirach kíséretében volt Kaufmann területvezető, a Birodalmi Ifjúságvezetőség munkatársa, Felix Krause párttárs, s a Völkischer Beobachter képviselője, Fritz Krome, akik az estét magyarországi német képviselők és Basch munkatársai körében töltötték.³⁶⁴

³⁵⁹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 17.953. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. szeptember 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁶⁰ Tagebuchblätter von der Deutschlandfahrt der DJ. *DZ*, 18. September 1941, 6. o.

³⁶¹ Uo.

³⁶² Uo.

³⁶³ Uo.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 17.953. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. szeptember 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; Volksdeutsche Jugend im Reich. *DZ*, 21. September 1941, 6. o.

³⁶⁴ Baldur von Schirach's Apell an unsere volksdeutsche Jugend. *DZ*, 4. Mai 1941, 1. o.; Schirach a nemzetiségi jelentések szerint a következőkről beszélt: A magyarországi németek ugyan nem birodalmi polgárok, de olyan nemzetiszocialista párt tagjai, amely tulajdonképpen azonos az NSDAP-val. Tehát a Volksbund németjei éppen olyan, sőt talán még jobb németek, mint a birodalmiak. „A ti küzdelmetek egyben a mi küzdel-

1941 nyarának végén újabb 100 fős, a DJ ifjúsági vezetőiből álló csoport tett három hetes látogatást Németországban. Meglátogatták többek között a potsdami Birodalmi Vezetőképző Iskolát és egy sportiskolát Braunauban (Inn), a hazaúton pár napos pihenőt tartottak Bécsben, amelyen Gauerke–Dörfler helyi BDM-főkörzetvezető és Kowarik HJ-területvezető fogadta őket. A bécsi látogatást az illetékesek teljesen belügynek tekintették, így a közvélemény arról alig szerzett tudomást. 1941 júniusában a nagy csinnadrattával megrendezett weimari ifjúsági sportünnepségen is jelen volt a DJ.³⁶⁵

A birodalmi ifjúságvezető meghívására a budapesti Jakob Belyer Otthon és a Stefan Ludwig Roth NSEH 70 növendéke Paul Klaus és Arnold Roth intézetvezetők vezetésével tanútra látogattak a Német Birodalomba. Az út során nemcsak városokat és egyéb nevezetességeket tekintettek meg, hanem mindenek előtt a nemzetiszocialista mozgalom emlékhelyeit és nevelőintézteit. Pár napra a fővárosba érkeztek, ahol a Nagynémet Rádió 20 perces műsort készített velük, amelyben énekeltek, szavaltak és beszélgettek.³⁶⁶

A nemzetiségi jelentések 1941 őszén ismét azt jelezték, hogy újabb, kb. 150 főből álló csoport utazik majd Németországba, de 1941. november közepén állítólag még csak 20 fő készült Németországba, akiknek a feladata a katonai szolgálatba bevonult Hitlerjugend-tagok ideiglenes helyettesítése lett volna. Egyúttal vezető gyakorlatot is jelentett volna számukra, amelyet azután Magyarországon akartak kamatoztatni.³⁶⁷

A nemzetiségi jelentések ezt a felfokozott tevékenységet a következőképpen kommentálták: „Mindezek a jelenségek arra mutatnak, hogy a Volksbund már most lázas sietséggel építi politikai, gazdasági és kulturális szervezeteit, hogy a háború győzedelmes befejezése után, zökkenő nélkül bekapcsolódhassék a Nagynémet Birodalom hatalmi szervezeteibe.”³⁶⁸

A szorosabban vett ifjúsági tevékenységek mellett azonban német ifjak utaztak Németországra szakmai gyakorlatokra is. 1941 őszén egy mezőgazdasági tanfolyam került az érdeklődés középpontjába Breslauban. A DJ tagjai ifjú parasztként vettek részt a Birodalmi Parasztság (Reichsnährstand) akár több hónapos gazdasági tanfolyamain, de volt példa arra is, hogy egy egész éves mezőgazdasági tanfolyamot végeztek el paraszti tangazdaságokban. 1942 augusztusában a DJ nyugat–magyarországi tagjai arra kaptak felhívást, hogy jelentkezzenek egy Hamburgban tartandó kereskedői és iparos képzésre, de a hadihelyzet miatt nem jelentkezett senki.³⁶⁹

A HJ-tal fennálló kapcsolatokat személyes látogatások útján is ápolták. Basch 1940 őszén útban a VDA müncheni ülésére látogatást tett Baldur von Schirachnál. Bár azt nem tudjuk, hogy kettejük megbeszélésén miről esett szó, de nagyon valószínű, hogy pár hónappal azelőtt, hogy a DJ létrejött, és pár héttel a bécsi népcsoportegyezmény megkötése előtt a DJ megalapítása is szóba került. A bécsi főkonzulátus szerint a bécsi sajtó feltűnő formában cikkezett a Basch látogatásáról, de érdeklődött a magyar külügyminisztériumtól, hogy az út magánjellegű volt-e, vagy pedig a kormány tudtával történt. Basch Breslauban részt vett a HJ sportünnepélyén is.³⁷⁰

Előfordultak prominens látogatók is a DJ háza táján, főleg azonban az újonnan létesített Nemzetiszocialista Nevelőintézetek álltak az érdeklődés középpontjában. Werner Lorenz maga is több alkalommal látogatott Magyarországra, így 1944 februárjában is, amikor legfőbb úti célja a Volksbund éves közgyűlése volt. Emellett azonban budaörsi látogatása után sort kerített Pécs és Pécs környéki falvak (Mözs, Báticasék, Hidas, Kisdorog, Udvar, Baranyában, Villány,

münk is. Dr. Basch harca lassan–lassan szimbólummá válik. Én és a Birodalom többi vezetői vezérekkel, dr. Basch-sal együtt azon fogunk dolgozni, hogy nektek minden jogotok meglegyen Magyarországon. Hiszem, hogy ennek a munkának hamarosan meglesz az eredménye. Most, hogy megérhettem, hogy Budapesten lehetek veletek, s közöttetek vagyok, együtt gondoljunk a mi vezérünkre, Hitler Adolfra, Heil Hitler!” – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 8783. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. május 2. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁶⁵ Ungarische volksdeutsche Jugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 7. September 1941. (MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.); M. kir. Főkonzul a miniszterelnöknek, 83-Pol.-1941, Bécs, 1941. szeptember 9. – MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II. A nemzetiségi jelentés két csoportról és 130 főről számolt be, s egyúttal e két egymást követő rendezés miatt kifejezte, hogy a Volksbund tömegesen viszi az ifjakat Németországba tanulmányút címén, „a gyengén táplált ifjúságot a visszatért Bácskába.” – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 14.673. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. július 25. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 11173. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. június 6. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁶⁶ Unsere Pimpfe im Großdeutschen Rundfunk. *DZ*, 9. August 1941, 4. o.

³⁶⁷ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 22.503. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. november 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁶⁸ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 22.503. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. november 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

³⁶⁹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 22.503. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. november 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; VoMi an das AA. Lehrgänge für ungarisch-deutsche Landwirte, Berlin, 17. Februar 1943 – PAAA, R 100 396; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 16.412. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. augusztus 21. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9.

³⁷⁰ A bécsi magyar főkonzul a külügyminisztériumnak, Bécs, 1940. október 31. – MOL, K 28, 97. cs., K 28-195-1940-2197.; Dr. Basch bei Baldur von Schirach. *DZ*, 30. Oktober 1940, 4. o.; Számjeltáviratsürgöny a bécsi Magyar Királyi Főkonzulátustól, Bécs, 1940. október 26. – MOL, K 63, 197. cs., K 63-1940-21/7-II.; Seewann – Spannenberger, i. m., 400. o.

Vókány) felkeresésére is, ahol nyilvánvalóan a Volksbund munkájának megismerésének szentelte idejét. Így nem zárható ki, hogy ez alkalomból a DJ is látókörébe került. Látogatása során találkozott a német nagykövettel és Pataky államtitkárral is.³⁷¹

1941. január 21-én „egy ismeretlen nevű birodalmi ifjúságvezető (Reichsjugendführer)” látogatta meg Matthias Kirschet, a VDU helyettes ifjúsági vezetőjét, akivel megbeszélést folytatott a Volksbund ifjúsági szervezeteiről. Itt azonban nyilvánvalóan nem magáról Artur Axmann birodalmi ifjúságvezetőről volt szó, hanem valaki másról a Birodalmi Ifjúságvezetőségtől. Más forrás ugyanis nem támasztja alá, hogy Axmann már ekkor Budapesten járt volna. Mindenesetre a találkozó nyomán 1941 elején kb. 100 ifjúsági helyi csoportvezetőt szándékoztak a birodalomba küldeni, akiket ott „állítólag” katonai kiképzésben részesítettek volna, hogy utána hazatérve az ifjúság maradék részét már itt helyben képezzék ki. „Ezzel a kiképzéssel akarják pótolni a levente-kiképzést. Ez utóbbi alól ugyanis minden áron mentesülni akarnak.”³⁷²

A Hitlerjugend a népi németekkel való kapcsolatok ápolására a tanfolyamokon kívül versenyekre is meghívta külföldön élő „vértestvéreit”. Hans von Tschammer und Osten birodalmi sportvezető meghívására 14 ifjú bajtárs utazott a birodalomba Magyarország minden tájáról, hogy részt vegyenek a HJ garmisch–partenkircheni téli játékaiban, s hogy utána megtekintsék a birodalmi sportlétesítményeket, különösen a fővárosban. Az alakulatot Budapesten Basch búcsúztatta, hogy utána Joseph Rath országos hallgatóvezetőre bízta őket. Az Országos Ifjúságvezetőség nevében Robert Balcar területi ifjúságvezető búcsúzott a résztvevőktől. Az ifjú bajtársak mellett Magyarországról egy Levente-csapat is részt vett az eseményen.³⁷³ A DJ képviselői ott voltak az 1944. április 15. és május 1. között megrendezésre kerülő háborús szakmai versenyen (Kriegsberufswettkampf), ahová minden olyan országból vártak vendégeket, amelyek népi német közösséggel rendelkeztek. A 10 legjobb otthoni résztvevő meghívását tervezték, akiket az országos bajnokságokon április első felében választottak ki. Az országos győztesek később részt vettek a Posenban megrendezett birodalmi szakmai versenyeken is.³⁷⁴

Nagyon kedveltek voltak a Hitlerjugendből származó könyvek, füzetek brosrák, képek. Ennek az igénynek Németországban is tudatában voltak, s megpróbálták az effajta igényeket kielégíteni. A magyar hatóságok a forgalmat viszont megpróbálták a legszigorúbban ellenőrizni, s nem engedélyezték, hogy az országba német önkényuralmi jelképek kerüljenek, s azok használatát is megtiltották az amúgy is saját zászlóval, címerrel stb. rendelkező Volksbundnak és tagozatainak. E magyar felfogás megsértésének elkerülésére a német külügyminisztérium is gondot fordított, így kerülhetett sor arra, hogy 1942-ben későbbre halasztották Baldur von Schirach, bécsi körzetvezető azon szándékát, hogy a pécsi német gimnázium 8 ifjúnép-tagjának és ifjuleányának sajátkezű aláírásával készült fotót juttasson el. A német külügyminisztérium a helyzetet Pécsen amúgy is feszültnek ítélte meg, s nem látott garanciát arra, hogy Schirach ajándékai titokban maradnának, ami viszont megítélésük szerint csak tovább borzolta volna a kedélyeket.³⁷⁵

VIII. 5. Gyermekküldés Magyarországra (KLV)

1940-ben a Volksbund javaslatot tett a budapesti német követségnek 4000–5000 pihenésre szoruló birodalmi német gyermek befogadására. A Volksbund 8–12 éves korú lányokat és fiúkat várt, akik az egész nyarat Magyarországon töltötték volna. A kérdés a lebonyolítás végett a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért nevű szervhez került, amely a VoMi-val együttműködve megtette a szükséges előkészületeket. Így az első 800 gyermek Magyarországra küldése és magyarországi német vendégszülőknél való elhelyezése 1940. július 23-án volt esedékes. További

³⁷¹ Vorgesehenes Programm der Ungarnreise von Obergruppenführer Lorenz, 15. 2.–21. 2. 1944, PAAA, R 100 472. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 3910. sz., B.kt. 1944, Budapest, 1944. március 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; 1944-ben február 15 és 21. között egy egész hetet töltött Magyarországon, amelynek keretében szerte az országban megtekintett néhány németlakta települést és a Volksbund intézményeit, így például többek között a hidasi és a kisdorogi nevelőintézetet. A budapesti német követség a német külügyminisztériumnak, Budapest, 1944. február 22. – PAAA, R 100 472.

³⁷² Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1624. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

³⁷³ Deutsche Jugendabordnung fährt ins Reich. *DZ*, 23. Februar 1941, 4. o.; Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch–Partenkirchen. *DZ*, 1. März 1941, 5. o.

³⁷⁴ PAAA, R 100 472, VoMi an das Auswärtige Amt, Berlin, 17. März 1944. A LJF már 1944 januárjában kiadta a felhívást. A feladat lebonyolításáért az országos ifjúságvezető volt a felelős. A VDU hivatalainak elrendelték, hogy az ifjúságot a verseny sikere érdekében mentesítsék minden más foglalkozás alól. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1086. sz., B.kt. 1944, Budapest, 1944. január 21. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; Deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Kriegsberufswettkampf der DJ. Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 375. o.; *Kriegsberufswettkampf der DJ. Nation und Staat*, 1944/7–8. sz., 165. o.

³⁷⁵ Auswärtiges Amt an die Reichsjugendführung, 10. August 1942, PAAA, R 100 412.

3200 gyermek elküldésével csak abban az esetben tudtak érdemben foglalkozni, ha a többi vendégszülő listája is elkészült már. Mindenesetre a Birodalmi Központ szkeptikus volt abban a tekintetben, hogy a teljes kontingens feltöltése lehetséges, mert az ehhez szükséges előkészületekre Magyarországot nem látta képesnek. Az akció mindazonáltal jó fogadtatásra talált Németországban, mert a korábbi hasonló tapasztalatokra alapozva a magyarországi németesség esetében is – a gyermekek nyaraltatása mellett – a német népcsoport felélénkülését várták. Sőt javaslat született e kapcsolat kétirányúsítására, vagyis magyarországi népi német ifjak elhelyezésére a birodalomban. Ez történt ugyanis a magyarországi NSDAP és NSV esetében, amelyek már évek óta gyerekeket küldtek a birodalomba a Birodalmi Központon keresztül, de 1940-ben hívtak meg először birodalmi ifjakat a magyarországi birodalmi német családokhoz (200 vagy 250 főt). 1941-ben pedig már 450 bécsi és szászországi német ifjú magyarországi nyaralásával számoltak. A korábbi elutasított magyarországi privát kezdeményezések után a magyarországi *Országos Gyermekvédő Ligához* 1000–1500 birodalmi német gyermek kiküldését tartották lehetségesnek, akiket magyar családoknál helyeztek volna el. A magyar kormány a Ligán keresztül kívánta bonyolítani a teljes magyarországi üdültetést, ami nyilvánvalóan azt is lehetővé tette, hogy a Volksbundnál elhelyezendő gyerekekről és főleg azok számáról is itt hozzanak végleges döntést. Viszont a Volksbund kezdeményezésének engedélyezése csak így következett be. Végül az 1940-re tervezett gyermekkiküldésből mind a Volksbundhoz, mint a magyar kormány meghívása alapján a magyar családokhoz az 1940 nyári délkelet-európai események, a magyar mozgósítás és ezzel összefüggésben a vasúti közlekedés korlátozása miatt eltekintettek Németországban.³⁷⁶

A birodalmi német gyerekek népi német népcsoportoknál való üdültetésébe a Német Népcsoportok Szövetsége Európában (Verband der Deutschen Volksgruppen in Europa) nevű szervezet is bekapcsolódott, amely 1940-ben például a Führer születésnapja alkalmából személyesen a Führertől kért engedélyt. A terv szerint összesen 1000 gyermek utaztatásáról lett volna szó, akik közül százat–százat Dániában, Litvániában és Szlovákiában, 200–200 főt Magyarországon és Jugoszláviában, míg 300 főt Romániában helyeztek volna el. A szervezet számolt a külügyminisztérium elutasító álláspontjával, s adott esetben azt a következő, reményei szerint békés évre is hajlandó volt elhalasztani. Mindenesetre a VoMi ezt az elképzelést is támogatta.³⁷⁷

A birodalmi gyerekek végül csak 1942-ben érkeztek meg Magyarországra, amit a magyar kormánnyal kötött megállapodás tett lehetővé, melynek értelmében 10–14 éves korú német gyerekeket vártak. A magyar kormány eredeti célja az volt, hogy a KLV keretében Magyarországra érkező birodalmi német fiatalokat a hazai német lakosságtól elszigetelten helyezze el, népi német területeken való elhelyezés legfeljebb Erdélyben jött szóba a szász vidékeken, de ott is a Volksbund megkerülésével akarták azt lebonyolítani. A terveket azonban nem sikerült megvalósítani és a magyar kormány a következő 1943-as évre is biztosította a tízezres kontingenst, hiszen ez jól jött az újdonsült miniszterelnök, Kállay küszöbönálló németországi útja előtt. Basch pedig a német birodalom által adományozott a Német népgondozás érdemjelvénye (Ehrenzeichen für deutsche Volkspflege) kítüntetését kapta a KLV magyarországi megszervezéséért.³⁷⁸

Az 1942-ben Magyarországra érkező kb. 10 000 HJ- és BDM-tag közül végül 8000 főt népi német családoknál helyeztek el.³⁷⁹ Ennek lehetőségét a hazai német népcsoport különösen a magyar kormány javára írta. A német fiatalok 13 turnusban érkeztek Magyarországra, s Budapesten a KLV kirendeltsége (Hauptstelle der Erweiterten KLV) és a magyarországi NSV segítségével osztották el őket. Az első csoport Erdélyben kapott elhelyezést, a második 800 fős csoport 1942. május 6-án érkezett Magyarországra, akiket 7-én ünnepélyes keretek között fogadtak, Jagow, Béldy és Basch részvételével. 400 gyereket Budaörs, Törökbálint és Soroksár községekben, a másik felüket Erdély különböző községe-

³⁷⁶ Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA Verbindungsstelel Partei, 3. Juli 1940 – PAAA, R 98926. Budapest városa 30 gyermeket hívott meg. Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 21. Juni 1940 – PAAA, R 98926; 4000. Deutscher Volksbote, 2. Juni 1940 (PAAA, Budapest, 174); Durchschlag Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium des Äussern, 11. März 1940 – PAAA, Budapest, 174; Anlage zum Bericht Nr. 1719 v. 11. 6. 1940 der Gesandtschaft Budapest, 10. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 11. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das AA, 26. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 24. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das Deutsche Konsulat Szeged, 26. Juni 1940 – PAAA, Budapest, 174; [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 20. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 174; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium des Äussern, 30. Juli 1941 – PAAA, Budapest, 174; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 25. Juli 1941 – PAAA, R 98927; Másolat a 10.407/1940. VII. res. B.M. számú iktatmány mellékletéből, Sopron, 1940. június 12. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1940–208–15869; Partei 6137/40 Verbalnote an die Königlich Ungarische Gesandtschaft, 22. Juli 1940 – PAAA, R 98926; Telegrammentzifferung AA, 4. Juli 1940 – PAAA, Budapest, 174; Die reichsdeutschen Kinder kommen erst im nächsten Jahr!. *Deutscher Volksbote*, 21. Juli 1940 (PAAA, Budapest, 174.).

³⁷⁷ Verband der Deutschen Volksgruppen in Europa an die Kulturpolitische Abteilung des Auswärtigen Amtes, Berlin, 30. März 1940 – PAAA, R 100 495.

³⁷⁸ Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. *DZ*, 8. Mai 1942, 3. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 199–200. o.

³⁷⁹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 15.653. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. augusztus 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.

iben helyezték el. Bácskában a nyár közepére 30 településen már 80 KLV-tábor működött, amelyekben 2746 gyermek kapott elhelyezést. Dél–Dunántúlon 61 település 82 táborában 2592, a Közép területen fekvő 14 település 26 táborában 1015, Erdélyben 10 településen 30 táborban 924 gyermek „üdült”. Legkevesebben Nyugat–Magyarországon nyertek elhelyezést, hiszen itt mindössze 9 település volt érdekelt, amelyek 13 tábor keretében 601 főt fogadtak. Ezután a Volksbund még további 1000 fő felvételét vállalta, amelyek többsége ismét csak a Bácskába került. A tavasszal érkezett gyerekek 60 százaléka már 1942 őszén ismét elhagyta Magyarországot, fennmaradó részük azonban 1943 januárjában is itt tartózkodott. Szatmárba és a Bakonyba az előkészületek ellenére senki sem került.³⁸⁰ 1942 nyarán tehát a magyarországi német népcsoport 135 településén 231 táborban 7908 főt fogadtak be, ehhez jött még a később érkező plusz 1000 fő. Az ide érkezett gyerekek mindegyike Észak– és Nyugat–Németország légvédelmileg fenyegetett vidékeiről (főleg Hamburg és Vesztfália) érkezett Magyarországra, akiket Passauig a vasút szállított, onnan pedig a KLV gőzöseivel a Dunán érkeztek Budapestre. 30–40 gyerekre jutott egy tanári kíséző, aki egyben a táborvezető is volt, valamint 1–2 csapatvezető. 3 egymáshoz közel fekvő tábor alkotott egy főtábor. A körülményekhez képest ezekben a táborokban folyt tovább az iskolai képzés.³⁸¹ A Magyarországra érkező Hitlerjugend-tagok szállásait a Német Népcsoport választotta ki. A kultuszminiszter engedélyezte az állami iskolák tantermeinek igénybevételét. 8 és 12 között tanítás folyt, majd 3 óra déli pihenő következett. Hetente kétszer formációs gyakorlatok voltak. A gyerekek segítettek gondozó szüleiknek a háztartási és a mezei munkákban is. Közös rendezvényekre került sor a helyi Német Ifjúsággal is, gyakorta rendeztek színes estéket.³⁸²

A hazautazások október közepén kezdődtek, október 14-én az első transzport keretében 800 Erdélyben és a Bácskában elhelyezett hamburgi leány tért vissza Németországba. A búcsúztatáson megjelent von Jagow német követ, a magyarországi KLV vezetője, Schumacher, Thomas, a birodalmi KLV magyarországi megbízottja (Leiter der Dienststelle der reichsdeutschen KLV in Ungarn). 1942. október 29-én 500 fő erdélyi és bácskai KLV-gyerek elbúcsúztatására került sor Budapesten. A távozások az év elején folytatódtak, Budakeszről már márciusban távoztak a vendégek. 1943. március 31-én Bácskából és Dél–Dunántúlról tért haza 44 gyerek, akik 9 hónapot töltöttek el Magyarországon. Az 1942-es év nagy sikerének tekintették, hogy az idelátogató gyerekek átagosan 4,5 kg plusszal térhettek vissza hazájukba. A tapasztalatok állítólagosan azt is mutatták, hogy a magyarországi tartózkodás nemcsak a testnek, de a szellemnek is javára szolgált: jobbak voltak a tanulmányi eredmények, s mivel a tanárok reggeltől estig velük voltak, a munkájuk is hatékonyabbnak mutatkozott.³⁸³

A KLV 1943-ban is folytatódott, s Basch 1944 februárjában a Volksbund éves közgyűlésen büszkén számolhatott be arról, hogy ismét kb. 8000 német fiatal érkezett Magyarországra Németország bombázások által sújtott vidékeiről, s egyben köszönetét fejezte ki a magyar kormánynak, hogy ez továbbra is lehetséges volt. Köszönetet mondott a bizalomért a Führernek, s kijelentette, hogy ha kell, a jövőben kétszer annyi gyereket is fogadni tudnak. 1942 és 1943 folyamán összesen 20 000 birodalmi HJ- és BDM-tag érkezett Magyarországra a KLV keretében.³⁸⁴

1943-ban már márciustól érkeztek birodalmi német gyerekek Magyarországra. Az első 305 fős csapat 1943. március 24-én érkezett Weimarból, akiket Sopronban (3 tábor) és a környező 3 faluban (1–1 tábor) helyeztek el. Áprilisban

³⁸⁰ Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/4. sz., 277. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 7972. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. május 8. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9; Die Kinderlandverschickung. *DZ*, 1. Januar 1943, 3. o.; Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. *DZ*, 16. Oktober 1942, 3. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz., 50. o. Egy transzportot a kormány Erdélyben helyezett el; 2. transzport 1942. május 6. – 800 fő Erdély és Közép terület, fogadtatásukra megjelent a Levente és a budapesti nemzeti szocialista nevelőotthonok diákjai, Jagow, Esp, az AO magasabb beosztású munkatársai, a Leventevezetés magas rangú tisztjei, német tisztjei, Basch és Jagow rövid beszédet mondott (Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. *DZ*, 8. Mai 1942, 3. o.); 1942. június 2 – 100 fő Apatin (Hitler–Jungen in Apatin eingetroffen. *DZ*, 2. Juni 1942, 4. o.); 8. transzport 1942. június 30. – 700 HJ-tag Bácska – ez a harmadik csapat a Bácskában (Im Zeichen der Kinderlandverschickung. *DZ*, 28. Juni 1942, 6. o.); 9. transzport 1942. július 16. – 750 HJ-tag Dél–Dunántúl (750 Hitlerjungen besuchen uns. *DZ*, 16. Juli 1942, 3. o.); 160 reichsdeutsche Jungen in den Pilischer Bergen. *DZ*, 31. Juli 1941, 3. o.); 10. transzport 1942. július 24. – 700 HJ-tag Buda környéke, Paks, Elek, Hartau (Heute kommen wieder 700 Hitlerjungen. *DZ*, 24. Juli 1942, 3. o.); 11. transzport 201 fiú és 235 leány 1942. augusztus 1. – Bácska (Reichsdeutsche Kinder in die Batschka. *DZ*, 2. August 1942, 5. o.); 12. transzport 1942. augusztus – 750 HJ-tag Budapest. Az utolsó 600 fős csapat 1942. augusztus 30-án érkezett, a társaságot Schumacher fogadta, majd a Bácskába indult. Der letzte Transport der Hitlerjugend trifft ein. *DZ*, 30. August 1942, 5. o.; Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. *DZ*, 16. Oktober 1942, 3. o.

³⁸¹ Die Kinderlandverschickung. *DZ*, 1. Januar 1943, 3. o.

³⁸² Ungarn. Die Lage in der Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1942/12. sz., 427. o.

³⁸³ Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. *DZ*, 16. Oktober 1942, 3. o.; Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. *DZ*, 31. Oktober 1942, 3. o.; Budakeszi verabschiedet sein KLV-Lager. *DZ*, 13. März 1943, 3. o.; 44 KLV-Kinder wieder daheim. *DZ*, 7. April 1943, 3. o.; Die Reichsdeutsche Kinderlandverschickung in Ungarn. *DZ*, 20. Juni 1943, 7. o.

³⁸⁴ Jahres-Hauptversammlung des Volksbundes der Deutschen in Ungarn. *Pester Lloyd. Abendblatt*, 21. Februar 1944 (PAAA, R 100 402); Die Kinderlandverschickung. *Deutsche Zeitung*, 22. Februar 1944, 5. o.; Volksgruppe im Kriegseinsatz. Amt für Presse und Propaganda [Budapest 1944], 29–30. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Jahresgroßkundgebung des Volksbundes. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 205. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 3034. sz., B.kt. 1944, Budapest, 1944. február 25. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; Die sozialen Leistungen der deutschen Volksgruppe in Ungarn. *Nation und Staat*, 1944/3–4. sz., 80. o.

és májusban újabb gyerekek jöttek. Május 16-án Törökbálint fogadott egy újabb birodalmi német gyermekcsapatot, amelyet a falu és a Volskbund vezetése mellett a helyi Levente is üdvözölt.³⁸⁵

A birodalmi német gyerekek és a helyi lakosság közötti jó viszony megteremtése nemcsak a gondozói szülői feladatokkal teremtődött meg. A KLV-táborok rendszeresen felkeresték a táborkörnyéki falvakat, nemcsak a helyi lakossággal mélyítették el a kapcsolatokat, hanem a környező KLV-táborokkal is élénk kapcsolatot ápoltak. Ilyen alkalmakkor énekes rendezvények, előadások is voltak. Az összejövetelek egyik fajtája a karácsonyi ünnepség volt, ahol a birodalmi gyermekekkel tartottak közös estélyt.³⁸⁶

A táborok lakói, különösen a vezetők, tevékenyen részt vettek a magyarországi németiség életében is. A helyi csoportoknál előadásokat tartottak a német történelemről, az ünnepek szervezéséről, kulturális kérdésekről. A népi német gyerekeket bevonták a sportgyakorlatokba, segítették őket az írásnál és az olvasásánál is. A birodalmi gyerekek a Levente rendezvényein is részt vettek, valamint a Volskbund számos helyi rendezvényén, amelynek kialakításában maguk is részt vállaltak.³⁸⁷ A magyarországi németekkel egyes surlódásoktól eltekintve általában jó kapcsolat alakult ki, s a hazai német sajtó ezt a tényt igyekezett megfelelően kidomborítani. Az egyéb rendezvényeken résztvevő birodalmi német gyerekekre való utalásból tudjuk, hogy a baranyai Majson egy gyűlésen 67 hamburgi gyerek vett részt, Németbólyban pedig a napfordulás ünnepségen volt jelen 100 ugyancsak hamburgi diák. Német gyerekek voltak Máriakémen, Villányban, Újpetrén, Pélmonostoron is. A DJ rendezvényein adott esetben az éppen ott tartózkodó Hitlerjugend-tagok is részt vettek. 1942 júliusában Törökbálinton 500 fős ifjúsági estélyt tartottak, amelyen az éppen Törökbálinton tartózkodó Hitlerjugend tagjai is tevékenyen részt vettek. A hamburgi ifjak hangszeren játszottak, énekeltek, s teljesen beépültek a DJ műsorszámok közé. Hasonlóképpen birodalmi német gyerekek vettek részt egy szeptember 27-én Gyöngyösön tartott sportünnepélyen is, amelyen 500 fiú és leány jelent meg. Pest megyében (1942. május 25.) Torbágyon a budaörsi, törökbálinti, etyeki és biai volskbundista résztvevőkkel (6–700 fő) tartott gyűlésen a HJ egyes ifjai szavazatokkal szerepeltek, és a gyűlés tornabemutatóval ért véget.³⁸⁸

A KLV keretében Magyarországon tartózkodó gyermekek számára rendezett előadásokon és egyéb rendezvényeken olykor filmvetítésekre is sor került, amelyeken híradószerű filmeket mutattak a német hadsereg harcáról, a Todt szervezet munkájáról, a Hitlerjugend tevékenységéről, stb. Más esetekben a KLV-gyerekek bemutatót tartottak a németországi ifjak életéről és tevékenységükről. A Magyarországon „nyaraló” német ifjak bekapcsolódtak a háborús segélyszolgálatba is. Kistormáson a KLV-tábor résztvevői selyemhernyó-tenyésztésben segítettek. A KLV-táborokban nem szünetelt a versenyszellem ébren tartása sem; sportversenyekre ugyanolyan komoly formában sor került, mint Németországban. 1943-ban a 280 tábor a tábori selejtezők után egymással is összemérte tudását (háromtusa (100m futás, ütőlabda, távolugrás), kézilabda, 4x100 m stafétafutás), az országos döntőre ezután szeptember 18–19-én a budapesti Margit-szigeten került sor. Az összetartozás érzésének erősítése érdekében egy háromtusa- és egy kézilabda csapattal a népi német ifjúság is képviseltette magát.³⁸⁹

A KLV lebonyolításában elsősorban a DJ lánytagjainak jutott feladat, mivel őket adták kísérőként és táborvezetőként a birodalmi német gyerekek mellé. Hasonlóképpen résztvettek ebben az ifjabb lányok is. A nyári birodalmi német táborok Észak-Erdélyben sportversenyeket és énekversenyt is rendeztek. Az előbbiben a magyarországi, az éneklésben viszont a németországi lányok bizonyultak jobbnak.³⁹⁰

³⁸⁵ Kinderlandverschickung. *DZ*, 31. März 1943, 4. o.; Empfang der reichsdeutschen Kinder in Mucsfa. *DZ*, 16. Mai 1943, 4. o.; Empfang der reichsdeutschen Kinder in Grossturwall. *DZ*, 19. Mai 1943, 4. o.; Magyar Királyi Rendőrség Mohácsi Kapitánysága 1942. évi júniusi helyzetjelentése. Mohács, 1942. július 8. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–22213.

³⁸⁶ KLV-Lager Bistritz auf Werbefahrt. *DZ*, 3. August 1943, 4. o.; Villányi járás főszolgabírája a főispánnak, Villány, 1944. január hó 4. – BML, Bvm. Fősip. Biz. 2/biz. 1944. Nyomatásban ld.: Füzes, i. m., 80. o.

³⁸⁷ Die Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn – Ein Rückblick auf das vergangene Jahr. *Nation und Staat*, 1943/7–8. sz., 241. o.; Tilkovszky, Volskbund, i. m., 199. o.

³⁸⁸ Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. *DZ*, 31. Oktober 1942, 3. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 12.663. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. július 3. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9; Magyar Királyi Csenedőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, 24.128. B.kt. 1942, Budapest, 1942. november 28.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 14.683. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. július 31. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 21.323. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. október 16. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 10.903 sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. június 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9.

³⁸⁹ Magyar Királyi Csenedőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, 24.128. B.kt. 1942, Budapest, 1942. november 28. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; Aus dem KLV-Lager Piliscsaba. *DZ*, 15. September 1943, 3. o.; Seidenraupenzucht durch das KLV-Lager in Kistormás. *DZ*, 8. Juni 1943, 6. o.; Morgenfeier der reichsdeutschen Kinderlandverschickung in Budapest. *DZ*, 16. September 1943, 4. o.; Sportwettkampf der Reichsdeutschen KLV in Ungarn. *DZ*, 26. September 1943, 11. o.

³⁹⁰ Hasonló akciókra került sor más szervezetek (DAAD, etc.) lebonyolításában is, amelyek azonban inkább az iskolai keretekhez kapcsolódtak. Magyar részről a Magyar Iskolások Külföldi Kapcsolatainak Irodája vett részt ebben (elnöke Karafiáth Jenő, Budapest főpolgármestere volt). E szervezetekhez számos egyéni gyermekbefogadási kérelem érkezett be. – PAAA, Budapest 174, Kindererholungsaktion 1940; Jahresbericht über die Mädelarbeit in Ungarn. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942.

Egyes jelentések viszont arra is következtetni engednek, hogy a birodalmi gyerekek magyarországi jelenléte nem minden esetben volt zökkenőmentes, hiszen mind a befogadó magyarországi német családok, mind pedig a magyar közvélemény tapasztalt kellemetlenségeket is. Egy Pest vármegyei főispáni jelentés arról számolt be, hogy a helyi német családok leginkább a birodalmi német gyerekek vallástalanságán ütköztek meg, míg a helybéli lakosság a HJ állandó felvonulásai miatt érezte magát kellemetlenül. Ráadásul ez azért is feltűnő volt, mert a magyar belügyminisztérium minden hazai szervezet számára megtiltotta a felvonulásokat és gyűléseket, így a főispán maga is javasolta, hogy szigorúbban tartassák be a KLV-akció megindításakor ezt a birodalmi német gyerekekre is vonatkozó kötelmet, s attól csak kivételes, ünnepélyes alkalmakkor tekintsenek el. A magyar lakosság gyakran szitkokat zúdított a birodalmi német gyerekekre, és elégedetlenkedett amiatt, hogy amikor a magyaroknak otthon nincs mit enniük, odajönnek a németek még parancsolni is.³⁹¹

1944 nyarán Szigetszentmártonban a birodalmi német gyerekek a rendelkezésükre bocsátott római katolikus elemi iskolában levették a kormányzó képét és a falon függő keresztet. Helyükre Hitler képét függesztették ki. Ezt követően a plébános visszaállította az eredeti állapotot, mire a német gyerekek Horthy képét elégették, a feszületet pedig összetörték, a faluban pedig gyalázkodó szavakat kiabáltak, és azt, hogy ők nem Magyarországon vannak, hanem Németországban. A székesfehérvári püspök, Shvoy Lajos a történetekért a VKM-től kért elégtételt. A VKM kiküldött osztályvezetője először is azzal nyugtatta a helyieket, hogy a német gyerekek hamarosan hazatérnek, ami meg is történt. Ezzel a püspök azonban nem érte be, és azzal fenyegetett, hogy az összes környékbeli iskola használati engedélyét visszavonja. A VKM szerint ehhez joga volt, de ez megütközést váltott volna ki a német körökben.³⁹²

Adott esetben a birodalmi németek jelenléte viszont jótékony hatású is lehetett, mert a DJ atrocitásait nem mindig tolerálták, olykor helytelenítették azokat, illetve leszólták őket. Más esetben viszont maga a DJ panaszkodott, hogy a birodalmi gyerekek nem ügyelnek a magyar viszonyokra, és sok esetben a Volksbund ellenfeleivel tartottak fenn élénk kapcsolatot. Mindez persze elmérgesítette egy adott településen a Volksbund és ellenfelei közötti hangulatot.³⁹³

Az ország hadműveleti területté változásával a KLV-t a német birodalmi ifjúságvezetőség már fordított irányban kívánta működtetni. Az 1944 második felében meginduló keleti menekülési hullámok és szervezett kitelepítések során a RJF felvetette a magyarországi német fiatalok KLV keretében történő németországi elhelyezését. Ennek szervezett megvalósítására már nyilvánvalóan nem kerülhetett sor, de az könnyen lehet, hogy jó néhány népi német ifjú került ez úton „biztonságba.” 1944-től kezdve, a szovjet csapatok megjelenésével az evakuáció is megindult, amelynek során a gyermekek evakuálását a KLV keretében szervezték meg.³⁹⁴

A birodalmi KLV mellett a magyarországi népcsoport saját KLV-t is végrehajtott. Az akcióra már 1941-ben sor került. Ebben az évben az első – főleg budapesti és Budapest környéki – 500 gyerek július 25-én kelt útra hajóval. Három nappal később indultak Budapestről a szatmári, 30-án a nyugat–magyarországi, 30–31-én a bakonyi gyerekek. 1942-ben 1500 fiatal vett részt „a népiségileg és gazdaságilag szükséghelyzetben lévő területekről: Szatmárból, Bakonyból, Erdélyből és Középső vidékről, Bácskába, Dél–Dunántúlra és kis számban Nyugat–Magyarországra vitték a népi német fiatalokat. Ezen kívül 1942-ben 370 népi népet kárpátaljai ifjú töltötte az egész nyarat Tolnában és a Bácskában. Vagyis olyanokról volt szó, akik anyagilag rászorultak a nyaralásra, és németségük már kiveszőben volt. Erős német tudatú területekre küldésük tehát indokolt volt.”³⁹⁵

Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

³⁹¹ Pest vármegye főispánjának május havi jelentése a német mozgalomról, 1942. július 18. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–23086; Aus Ungarn, Csávoly, 9. September 1942 – PAAA, R 100 394.

³⁹² MOL, K 28, 97. cs., K 28–197–1944–25284.

³⁹³ Baranya Vármegye főispánjának jelentése a német nemzetiségi mozgalmakról 1942. augusztusban. Másolat a miniszterelnökségnek. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–26361 ; „Wir verlangen, dass sie uns diese Lager (wir haben zwei) austauschen oder wenn es sein muss, dann verzichten wir auf alle, aber behalten tun wir sie nicht. Die Lagerleiter, d.h. Lehrer und die HJ-Führer sind schlimmer wie die Kleinen. Wir haben gehofft, von diesen etwas zu lernen, aber diese sind politisch weit hinter uns, die könnten von uns lernen.” Beanstandungszettel, Aus Ungarn, D 969/42, Tevel, 13. September 1942 – PAAA, R 100 394.

³⁹⁴ Veesenmayer távirata a német külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. október 4. – PAAA, R 100 961; PAAA, R 100 546.

³⁹⁵ Kinder aufs Land. *DZ*, 23. Juli 1941, 4. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz., 50. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 200. o.

VIII. 6. DJ és NSDAP AO

Természetes jelenség volt, hogy a magyarországi birodalmi német kolónia is figyelemmel kísérte a hazai német ifjúság fejlődését és tevékenységét. Ez a harmincas években azonban még visszafogott volt, s a hivatalos magyar hozzáállás miatt leplezetten folyt.³⁹⁶ A 30-as években a magyar kormány még kevésbé tolerálta a birodalmi németek működését. 1935-ben a magyar belügyminisztérium nem akarta elfogadni a Birodalmi Németek Egyesületének módosított alapszabályait, mivel az rendkívüli tagként lehetővé tette a magyarországi német kisebbség részvételét. Az ügyben kikérték a külügyminisztérium véleményét is, amely szintén osztotta az aggodalmakat, egyben kitekintést végzett, hogy más országokban tiltják-e a honos állampolgárok tagságát.³⁹⁷

Voltak érintkezési pontok a téli segély kapcsán is, hiszen a birodalmi kolónia akcióját 1939-ben és 1940-ben például a sváb falvakra is kiterjesztették, amit a magyar fél nem nézett jó szemmel. A felhívásokat a német néptársakhoz intézték, ami így vonatkozott a birodalmi németekre éppúgy, mint a népi németekre. A magyar fél az olykor erőszakos gyűjtés ellen is szót emelt. S az sem maradhatott titokban, hogy az AO anyagi támogatásban is részesítette magyarországi „népi német tagozatát”, finanszírozta többek között a Deutscher Volksbote című központi Volksbund-lapot. A birodalmi németek Wacker Német Tornaegyesületében (Deutscher Turnverein „Wacker”) pedig az ifjú bajtársak számára is sportolási lehetőséget biztosítottak.³⁹⁸

A negyvenes évekre a kapcsolattartás azonban jóval intenzívebbé vált. A források azonban arra engednek következtetni, hogy ez a kapcsolattartás egyelőre nem volt mindennapi jellegű, s főleg Budapest jelentette a súlypontot. Az együttműködés többnyire abban merült ki, hogy az NSDAP AO rendezvényeire Volksbund tagok is meghívást kaptak. A rendezvényekről (nyári napfordulók, karácsonyi ünnepségek, hálaadás, filmmatinék stb.) mindenesetre nem volt nehéz értesülni, mivel a DZ minden alkalommal közölte azokat.³⁹⁹ Egy 1942. végi jelentés viszont már aggódva említette, hogy az idők során a Volksbund és az NSDAP AO között egyre több „közvetlen érintkezési felület alakult ki”. Az érintkezés leginkább a HJ és a DJ ünnepélyei, tornagyakorlatai, a téli segélyakció, a közös kirándulások, közös évfordulók és győzelmi ünnepségek, nyelvtanfolyamok formájában valósult meg. Ennek ellenére úgy látták, hogy arra addig nem volt példa, hogy a két szervezet között a szervezés terén is hivatalos együttműködés jöjjön létre. 1942. szeptember végén megállapodás született a kulturális tevékenységek összehangolására, amelyet a magyar megfigyelők „a későbbi kollaboráció felé vezető első lépésnek” tekintettek. A megállapodás alapján a német hangversenyek, KdF-előadások, sétakirándulások, gazdasági és kulturális vendéglőadások és hasonló rendezések ügye közös igazgatás alá került. A közös bizottság Joseph Greppmayer vezetése alatt állt, és a KdF-bizottság, valamint a Volksbund kultúrpropaganda-bizottság képviselőiből került ki. A bizottság közös költségvetéssel és közös propagandával szervezte rendezvényeit. E megállapodást fokozatosan tovább akartak fejleszteni. Ennek keretében 1943 tavaszától kezdve közös kirándulásokat, hajóutazásokat és a szokásos nyári szórakozásokat is együtt rendezték.⁴⁰⁰ Folyamatban volt a Volksbund és az AO könyvtárainak egyesítése a Német Tudományos Intézet védnöksége alatt. Az NSDAP AO a Volksbund iskolái után is érdeklődött, hiszen saját iskolája csak Budapesten volt, így a fővároson kívüli támaszpontok ifjúsága számára a Volksbund iskoláit kívánták oktatási intézményként használni. Az intenzívebb kapcsolattartást a szász kérdéssel, vagyis a Volksbund radikalizálódásával hozták összefüggésbe. Néhányan a Volksbund legfelsőbb vezetéséből is szoros kapcsolatokat ápoltak az AO-val. Basch perében maga ismertette, hogy a helyi NSDAP és SA szervezetekkel kölcsönös kapcsolat állt fenn, kölcsönösen képviseltették magukat egymás rendezvényein.⁴⁰¹

³⁹⁶ 1936-ban például egy budapesti illetőségű német állampolgárságú egyetemi hallgató levelét fogták el a Somogy megyei Bószénfán, amelyben egy helyi német leányt és a sváb nőket németesítő munkára bízta. A levél küldője egyébként már korábban is a magyar hatóságok látókörébe került, mint pángermán gyanús személy, mivel korábban a baranyai Mágocson keresett fel sváb lányokat és tartott nekik összejövetelt. Az elfogott levélben teljes leírás volt található egy helyes közösségi est lebonyolítására, versekkel és egyéb szövegekkel, énekekkel. Steinits Irma egyetemi hallgató tevékenysége miatt végül 1936 augusztusában kiutasították az ország területéről. – Jelentés a Miniszterelnökségnek, 8456/1936.VII.res sz., Budapest, 1936. július 23. – MOL, K 28, 116. cs., K 28-217-1936-C-16094.

³⁹⁷ Csehszlovákiában, Svájcban, Lengyelországban nem tiltották a rendkívüli tagságot, a környéken Ausztria vezetett be tilalmat. A belügyminisztérium előterjesztéséről szóló miniszterelnökségi ügyirat, 16.019. sz., 1935. augusztus 2. – MOL, K 28, 107. cs., K 28-1937-208-15437.

³⁹⁸ Másolat a 15.25x/1939.VII.res. B.M. sz. iktatmányról, Budapest 1939. október 20 – MOL, K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7. és A Magyar Királyi belügyminiszter 47.172/1940. B.M.V. számú körrendelete, Budapest, 1940. február 3. – MOL, K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7; Németországi propaganda Magyarországra. – MOL, K 64, 71. cs., K 64-1937-21.

³⁹⁹ Vö. a MOL, K 28, 107. cs. Rendőrségi jelentéseit ilyesfajta összejövetelekről.

⁴⁰⁰ Másolat a 21.461/1942. VII. res. B.M. számú iktatmányból – MOL, K 63, 204. cs., K 63-8321-1942-21/7.

⁴⁰¹ Uo.; A Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága, Másolat az 5288/1943. VII. res. B.M. számú iktatmányból, Sopron, 1943. március 12. – MOL, K 28, 96. cs., K 28-194-1943-20693; Másolat a 7620/1943. VII.res. B.M. számú iktatmányról, Budapest, 1943. június 2. – MOL, K 28, 108. cs., K 28-1943-209-24384; Seewann – Spannenberger, i. m., 309-310. o.

VIII. 7. Összegzés

A háború idején a magyar-német ifjúsági kapcsolatok a megszokott mederben folytak tovább. A Levente otthonépítési törekvéseinek HJ általi támogatása, valamint a Német Ifjúság Hadikönyvtárának magyarországi megjelentetése pedig tovább erősítették a HJ pozícióit Magyarországon. A kis lépések „politikája” volt ez, ami kevésbé zavarta a magyar ifjúsági vezetést, mint a látványos események, de általa a HJ észrevétlenül nyert mind nagyobb teret. Az 1940-es látogatások azonban azt is megmutatták, hogy Magyarország jóval alárendeltebb szerepet játszott a régióban, bár a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás még egyszer utoljára ismét lendített egyet az ifjúsági kapcsolatok szekerén. A magas rangú látogatások továbbra is jelezték, hogy Németország számára továbbra is fontos partner. 1940-ben több csoport érkezett Magyarországra, amelyek a korábbi lehetőségekhez képest jóval intenzívebb kapcsolatba léptek a magyarországi német ifjúsággal. Möckel HJ-törzsvezető látogatása mindenesetre a DJ engedélyezése körüli, továbbra is meglévő nézeteltéréseket is láthatóvá tette. A további revíziós eredményekért Magyarország viszont rákényszerült arra, hogy ezen a téren is mind több engedményt tegyen. Bély németországi útjának lemondása, és az olasz kártya további kézbentartása pedig azt jelezték, hogy Magyarország két vasat tart a tűzben, és látszólag megpróbál ellenállni az ifjúsági kapcsolatok terén is egyre erősödő német befolyásnak. A magyar ifjúságról és vezetéséről alkotott valódi német véleményt felfedő HJ-sajtótermékek pedig további óvatosságra intettek. 1943-tól már látványosan csökkent a kapcsolatok intenzitása, de Kokas Eszter Levente-lányvezető németországi látogatása és Axmann 1944-es magyarországi vizitje még mindig jelentős események voltak. A magyarországi NSDAP a negyvenes évekre már jól bejáratott tevékenységet folytatott. Az ország területi gyarapodása révén struktúrája jelentősen változott, ami így elnyerte végleges formáját. A Hitlerjugend szintén a megszokott formában működött.

A magyarországi németiségnek már régen dédelgetett álma volt egy saját, önálló ifjúsági szervezet létrehozása, amely a szigorú magyar nemzetiségpolitika és a németiség lanyhuló identitása következtében az egyetlen hatékony lehetőséget biztosíthatta volna ahhoz, hogy az asszimilációs folyamatokat lefékezzék, megállítsák és visszafordítsák. A német egyetemi és főiskolai hallgatókat tömörítő, tulajdonképpen nem törvényesen működő Suevia-egyesület a Bleyer-féle Népművelődési Egyesület egyetlen és meglehetősen szegényes eredménye volt ezen a téren.

A Bleyer idején is folyamatosan célként kitűzött ifjúsági szervezetet végül már egy fiatalabb és elszántabb generáció hozta létre, amely ugyan élesebb hangot ütött meg a magyar kormányzattal és politikai elittel szemben, de eleinte – a birodalmi befolyás alacsony szintje idején – még kész volt a kompromisszumokra, amelyekre a magyar vezetés csak kényszer árán volt kapható. Az ifjúság terén az első engedményt a Volksbund alapszabályzata adta, amely az UDV-val ellentétben 24 helyett 18 éves kortól végezhetette a német ifjak gondozását. A Volksbund megalapítása után két évvel a magyar politika a revízió újabb eredménye után mutatott csak hajlandóságot arra, hogy az ún. népcsoportegyezményben a németiségnek olyan kollektív jogi státust is biztosítson, amilyennel a szomszédos országok német nemzetisége adott esetben már évek óta rendelkezett. Az egyezményben Magyarország a nemzetközi jog porondján kötelezte el magát arra, hogy engedélyezze a Volksbund számára ifjúsági szervezete létrehozását. Ez még nem is lett volna probléma, hiszen ez a magyar vezetés régi restanciája volt a magyarországi német kisebbséggel szemben. Komoly csapás volt viszont, hogy e szerződésben azt is vállalta, amit korábban – egyébként helyesen – oly kitartóan akart megakadályozni, vagyis hogy nem gördít akadályt az elé, hogy mind a Volksbund, mind pedig a DJ a nemzetiszocializmus jegyében élje saját életét. Utóbbi pont beszúrása németországi és nem a Volksbund felől érkező nyomásra történt, és egyúttal jelezte, hogy a magyarországi németiség szervezete a németországi szándékoknak megfelelően – a régióban utolsóként – Berlin szinte korlátlan befolyása alá került. A Volksbund egyre radikalizálódó vezetése pedig nem tudott és többségében már nem is akart szembefordulni a birodalmi elvárásokkal. A Volksbundnak pedig egyértelműen a DJ volt az a tagozata, ahol a nemzetiszocialista eszmevilág leginkább teret nyert. Ez a jövőre nézve óráisai veszélyeket rejtett magában. Egy jobban átgondolt, a hazai németiség felé ideje korán engedményeket és gesztusokat tevő kisebbségi politika segítségével a hazai németiséget ugyanis meg lehetett volna tartani az államhűség és a lojalitás oldalán. Egy ilyen konstelláció esetén pedig a nemzetiszocializmus hatását is sokkal inkább távol lehetett volna tartani a hazai német kisebbségtől.

A magyar vezetés hibás politikája és revíziós törekvései következtében azonban olyan engedményekre kényszerült, amelyek károsak voltak az országra nézve. Lehetőség szerint viszont továbbra is mindent elkövetett, hogy a DJ működését kevésbé feltűnő módon akadályozza, a szervezet kisugárzását mérsékelje. Ennek volt köszönhető, hogy a Német

Ifjúság megalapítása után nyolc hónappal fogadták csak el annak alapszabályzatát, ami megnyitotta a törvényes utat a DJ tényleges felépítéséhez és működéséhez. A DJ ezt követően szigorú felügyelet alatt állt, mind a helyi hatóságok, mind pedig a VKM és a Levente rávetette szigorú tekintetét. Fékező erőként, illetve lelki teherként jelentkeztek a DJ elleni heccelődések, kisebb–nagyobb atrocitások is. Ennek ellenére mind a DJ engedélyezése, mind pedig a Leventével kötött keretszerződés e feszültségek csökkentéséhez járult hozzá, s egyben megteremtette a Német Ifjúság számára a kibontakozás korábbinál szélesebb, de nem korlátlan lehetőségét.

A DJ felépítésében nagy szerepet játszott az anyaország ifjúsági szervezetének, a Hitlerjugendnek az alapul vétele. Maga a HJ is a korábbi német ifjúsági mozgalom hagyományait vitte azonban tovább, csupán átformálta azokat saját képére, és nemzetiszocialista szellemmel töltötte fel őket. Így a DJ szervezeti struktúrája egyben a korszak ifjúsági szervezeteire jellemző sajátosságokat mutatta, amelyek nemcsak a német, de a más országbeli ifjúsági szervezetekre is jellemzőek voltak. Ezeket a mintákat a DJ is adaptálta és hozzáigazította őket a magyarországi adottságokhoz. A háború következménye volt, hogy a Német Ifjúságnak csak igen rövid időszak adatott a tényleges működésre. Szélesebb körben folytatott szervezeti és nevelési tevékenység csak az 1942. tavaszi toborzó akció során indult meg, s 1944 őszétől effektív munka már aligha folyt. Ebből következik, hogy a DJ mindössze két és fél év alatt fejthette ki tevékenységét érdemben, ráadásul azt is a háborús körülmények közepette. A nemzetiszocialista szellem térnyerése területi szinten is eltérő lehetett, de a DJ messze nem volt az a náci szellemű szervezet, mint birodalmi testvére. Bár ezek a nézetek több–kevesebb szerephez jutottak a DJ nevelési programjában, annak legfőbb tevékenysége mégis a németiség megtartására, a német kultúra és történelem ápolására irányult, s az elméleti nevelés mellett a háború miatt is egyre fontosabb szerepet játszott a testi nevelés és a gazdasági tevékenységek segítése. Ez a szituáció ugyancsak a korszak általános jellemzője volt Európa szinte minden országában. A DJ-ban végzett tevékenység hatékonysága sem volt mérhető a Hitlerjugendéhez, hiszen itt sem a személyi, sem pedig a tárgyi feltételek nem voltak széles körűen adottak, s a még oly hiányos vezetőréteg képzettsége is hagyott kívánni valót maga után. Mindez pedig azt jelenti, hogy a Német Ifjúság szellemi és benne világnézeti nevelése komoly hiátusokat mutatott. A vezető tanfolyamokon, akár Németországban, akár Magyarországon zajlottak, minden bizonnyal erősen dominált a nemzetiszocialista világnézet, de kérdéses, hogy a septiben kiképzett vezetők abból mennyit tettek magukévá, és abból mennyi jutott el a szervezett szélesebb tagságához, illetve az ő esetükben mi maradt meg belőle. Az Országos Ifjúságvezetőség által hangoztatott nemzetiszocialista nevelés a gyakorlatban tehát már egészen másként festhetett.

A magyarországi német ifjúság harmincas években még lappangó birodalmi kapcsolatai a harmincas évek végére, de különösen a negyvenes évek végére jelentősen megélénkültek. A német ifjak birodalmi látogatásai, illetve a birodalmi tanfolyamokon való részvétel jelentősen elősegítették a DJ felépítését és rendszeres tevékenységi formáinak kialakítását. A leglátványosabb kapcsolatot mégis a Magyarországon nyaraló birodalmi gyermekek ezreinek fogadása jelentette, amely talán mindennél erősebb hatással volt a DJ tagjaira.

IX. ÖSSZEGRZÉS

Az egyes fejezetek végén található rövid összegzések után itt egy olyan végösszegzésre teszünk kísérletet, amely szakít a korábban alkalmazott kronológiai tagolással, és az egyes részterületek eredményeit olyan folyamat részeként mutatja be, melynek kezdete a HJ előtti idősakra tehető, végét pedig a háborús vereség képezi. Ez lehetőséget ad arra, hogy a Hitlerjugend külföldi kapcsolatait, illetve annak összetevőit egy másik nézőpontból is megvizsgálhassuk az ifjúsági külkapcsolatok folyamatrendszerében. Így még egyszer nyilvánvalóvá válik, hogy a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységét nem lehet önmagában szemlélni.

IX. 1. A kutatás szükségességéről

A historiográfiai bevezető egyértelművé tette az olvasó számára, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai a mai napig nem kerültek a Hitlerjugend történetét vizsgáló kutatások középpontjába. Az eddigi történeti irodalomból mindössze három monográfia érintette – azok is csak részben – e kérdéskört, míg két másik a német határokon túli Hitlerjugend történetét dolgozta fel. A bevezetőben tárgyalt további szakirodalom pedig mindössze apró mozaikokkal foglalkozott. Ennél is szerényebb a rendelkezésre álló kiindulási pont a magyar nyelvű feldolgozások tekintetében. A kutatás jelen állapota világossá teszi tehát, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai eddig a történeti kutatás hiányterületét képezték, olyan fehér foltot, amelynek kitöltése kézenfekvő feladatnak bizonyul. Így e munka túlnyomó része alapkutatásnak minősül, és új kutatási eredménynek számít.

Mire is volt jó azonban ez a hézagpótlás? Mindazon túl, hogy a múltnak ezáltal egy újabb szelete válik láthatóvá, e munka hozzásegít minket ahhoz is, hogy a náci hatalomgyakorlás és hatalompolitika újabb, eddig ismeretlen, ámde annál fontosabb jellemzőjével ismerkedjünk meg. A HJ külkapcsolatainak feltárása ugyanis egyértelművé teszi, hogy az ifjúság „megfelelő szellemben” való nevelése és felkészítése mellett, ezt az egyre terebélyesebbé váló ifjúságot bizonyos külpolitika célok elérése érdekében is alkalmazni lehetett.

IX. 2. Tartalmi ívek

IX. 2. 1. Az ifjúsági kapcsolatok szellemisége

Az ifjúsági kapcsolatok teljes spektrumán végig tekintve megállapítható, hogy a harmincas évekig nem érvényesült egyirányú ideológiai hatás. A német ifjúsági mozgalom sokszínűségének záloga éppen ebben a pluralizmusban rejlett, mely a legtöbb csoportnál politikai síkon is megmutatkozott. Vagyis a csoportok nem tették le a voksukat egyik vagy másik politikai erő mellett, ezt a tagság egyéni megítélésére bízták. Mindazonáltal törekedtek arra, hogy a csoportok legfelsőbb vezetése politikailag kiegyensúlyozott legyen. A politikai nézetek arányát tekintve azonban már jelentős konzervatív túlsúly érvényesült. A népközösség és az organikus állam eszméje a világháború előtt ifjúsági mozgalom tradícióira alapozottan továbbra is jelen volt a csoportok életében, s összekötő kapcsot képzett az első világháború után kialakult politikai rendszer elutasítása is.

A népközösség ápolása ekkor viszont még jól megfért a kihívó jelleget nélkülöző fellépéssel, az önállóságot őrző habitussal. Az egyleti csoportok befelé fordulóak voltak, sok esetben misztikusnak nevezhető nevelési közösséget képeztek, a külső befolyás teljes kizárására törekedtek. Önállóan vezetett autonóm társaságokat alkottak, nem kívánták tagságukat és befolyásukat sem Németországon belül, sem annak határain túl a végletekig szélesíteni. Az *Egyleti Ifjúság* többsége számára az efféle törekvések – így a például az ezeket megtestesítő NSDAP és a Hitlerjugend alaptermészete és tevékenysége – sértették a jó ízlés határait. Nem nézték jó szemmel, hogy a Hitlerjugend a társadalom széles rétegeinek lefedésével tömeges tagságra törekedett.

Ez a felfogás jellemezte az ifjúsági mozgalom külföldi ifjúsággal ápolat kapcsolatait is. Bár sok esetben nem tudták félretenni a német „nagyságérzetből” fakadó megnyilvánulásait, a weimari évek ifjúsági csoportjai mégis nagy őszinteséggel, baráti szándékkal közeledtek a partnerországok ifjúságához. Érdemes talán még egyszer felidézni *Ernst-*

Michael Jovy összegzését az egyleti csoportok és a HJ szemléletbeli különbözőségéről: „Az idegen népekhez fűződő kapcsolat alapvető különbsége a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között abban áll, hogy a nemzetiszocializmus politikai szempontokból kiindulva mérlegeli a szövetséget vagy az ellenségességet, míg az ifjúsági mozgalom érzelmi alapon ragadja meg, és veszi fel a lényegével rokont.”

A Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységének kezdetben nagyon egyszerű szándékai voltak. A népiségi tevékenységbe való bekapcsolódás mellett a HJ erejéből nem futotta arra, hogy a csoportjai által felkeresett országokban az ott élő német ifjúság mellett más nemzetiségek ifjúságával is kapcsolatba lépjen. Az erre irányuló szándék teljesen hiányzott a korai évek tevékenységéből. A népiségi munka is jelentős eltéréseket mutatott a német ifjúsági mozgalom nagy része által megvalósított gyakorlattól. A Hitlerjugend ugyanis nem nyújtott önzetlen támogatást a határokon túl élő németeknek, nem törekedett arra, hogy az igényeknek megfelelően alakítsa ezt a tevékenységi formáját. A nemzetiszocialista világnézet ellentmondást nem tűrő, diktatórikus jellegéből adódóan a Hitlerjugend meggyőződéssel hitte, hogy a német népiség megtartásának egyetlen célravezető módja, ha ezt a tevékenységet a nemzetiszocialista tanok alapján folytatják. Ez magyarázta azt, hogy a Hitlerjugend élesen elzárkózott az olyan szervezetekkel való együttműködéstől, amelyek ugyan hatalmas tapasztalatokkal rendelkeztek a népiségi munka terén, de nem voltak hajlandók egy platformra helyezkedni sem a Hitlerjugenddel, sem pedig az NSDAP-val. A HJ kérlelhetetlen következetessége folytán a partnerszervezetekre folytonos nyomás nehezült az ideológiai hasonulás teljes végrehajtása végett.

1933 után a birodalmi határokon túli német ifjúsággal fennálló kapcsolatok ugyanebben a mederben folytak tovább. Most már Németország erejének birtokában rájuk is egyértelműen vonatkozott Rudolf Hess oly sokat hangoztatott szlogenje: „Németnek lenni annyi, mint nemzetiszocialistának lenni” („Deutscher sein, heißt, Nationalsozialist zu sein”). Ennek értelmében a Hitlerjugend – csakúgy, mint anyapártja az NSDAP – mindent elkövetett azért, hogy „gleichschaltolja” a külföldön élő birodalmi német ifjakat. Hasonló célokat követett a népi németek ifjúságánál is. Míg azonban az első csoport tekintetében a HJ szinte minden országban sikeresen lépett fel célja megvalósítása érdekében, addig a népi német ifjúságokat csak részben tudta a nemzetiszocializmus és saját befolyása alá vonni. A megkülönböztetés végett mindenhol Német Ifjúságnak nevezett szervezetek ugyanis csak Európában jöttek létre, s az ő esetükben sem sikerült maradéktalanul elérni a célokat.

A külföldi ifjúságokkal ápolt kapcsolatok terén gyökeres változás következett be az 1933 előtti időszakhoz képest. A Hitlerjugend nem akarta eltűnni, hogy az új Németország képviselőit továbbra is a korábbi ifjúsági mozgalom egyelőre még működő csoportjai tartsák a kapcsolatot az idegen országok ifjúságaival. Ez azonban nem ment gördülékenyen, így a külföldi fiatalokkal fennálló kapcsolatok intenzitása átmenetileg visszaesett. A Hitlerjugend tagjai ezen a téren ugyanis sem felkészültek nem voltak, sem pedig tapasztalatokkal nem rendelkeztek, a HJ-ba lassanként betagozó egyleti csoportokkal szemben pedig bizalmatlanok voltak, így nem akarták őket külföldre küldeni. Sok esetben a korábban fennálló kapcsolatokat sem lehetett azonnal áthangszerelni a Hitlerjugendre. Amint azonban a Hitlerjugend megteremtette eredményes külföldre jutásának feltételeit, a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok újra virágzásnak indultak, s a termés leszüretelése már csak a HJ illetékessége volt.

Bár a külkapcsolatokban résztvevő ifjak száma nem, vagy csak minimális mértékben haladta meg a korábbi időszak szintjét, a kapcsolatok azonban sokkal szélesebb körben jöttek létre, mint az korábban jellemző volt. A háborúig terjedő időszak – egy-két nagyobb nemzetközi rendezvénytől eltekintve – a bilaterális ifjúsági kapcsolatok időszaka volt, melyek során a Hitlerjugend jól megfontolt és taktikus fellépést tanúsított. A nyílt színen mindvégig háttérbe szorította a rasszista, felsőbbrendűségi és antiszemita felhangokat, ellenben szerénységgel, határozottsággal, fegyelemmel és előzékenységgel akart és tudott hatást elérni. A népek kölcsönös megértésének propagálása, a béke minden áron való középpontba állítása elfedte a HJ külföldi tevékenységének rejtett értelmét: a szimpátia megszerzését, a befolyás-szerzést, a nemzetközi viszonyokban való jártasságot, azaz egy nagyhatalomhoz méltó pozíció kivívását és e pozíció hosszú távú megtartását. Bár a harmincas évek a kis lépések „politikájaként” aposztrofálható, a Hitlerjugend így is jelentős lépést tett afelé az ekkor még nyíltan be nem vallott cél felé, hogy Európa első számú és vezető ifjúsági szervezetevé váljon, amely erős pozíciókkal rendelkezik a partnerországok fontosabb ifjúsági szervezeteiben.

A háború kitörése után ezt a vezető szerepet a Hitlerjugend már nyilvánosan is felvállalta. A HJ vezető szerepe nem csak abban mutatkozott meg, hogy Németország időközben csaknem egész Európát uralta. Bár ez előnyös kiinduló pont volt ahhoz, hogy ezt kiemelt pozíciót a partnerországok ifjúságai is elismerjék. Az is fontos, hogy ezt a vezető szerepet a HJ az európai ifjúsági ügyek alakításában is érvényesítette. A kétoldalú kapcsolatokról a multilaterális együttműködésekre helyeződő hangsúlyt pedig teljes egészében alá is támasztotta.

IX. 2. 2. Az ifjúsági kapcsolatok szervezeti keretei

A német ifjúsági mozgalom külkapcsolatai az első világháború által okozott megtorpanástól eltekintve stabilan fejlődtek. A Vándormadár mozgalom első próbálkozásai során, a kezdeti időszakban tett utak és az azokon résztvevők alacsony száma miatt, de leginkább ezen ifjúsági mozgalomnak a végtelenségig megszervezett és merev polgári világtól való generációs elfordulásából adódó szabadossága következtében nem vált szükségessé, hogy a külföldre irányuló utak számára komolyabb szervezeti struktúrát alakítsanak ki.

Az ifjúság külpolitikai aktivitása az első világháború utáni időszakban jelentős emelkedést mutatott, a húszas évek végére és a harmincas évek elejére pedig már számottevő méreteket öltött. A mind több és egyre nagyobb létszámú, külföldre utazó német ifjúsági csoport körében mind fontosabbnak ítélt külföldi munka kétfajta strukturális változást eredményezett. Egyrészt az egyes ifjúsági szervezeteken belül kifejlődtek olyan speciális szervezeti formák (például külkapcsolatokért felelős személyek, osztályok hivatalok stb.), illetve apparátusok, amelyek célja e munka minél koordináltabb és minél szervezettebb elvégzése volt. Másrészt szükség volt egy olyan szervezetek feletti, a teljes ifjúsági mozgalmat (vagy legalábbis annak nagy részét) átfogó szervezeti struktúra kialakítására, amely az egyes ifjúsági csoportok külföldi útjait tanáccsal, információval és nem utolsósorban anyagi támogatással segítette, mindazonáltal a minőség fenntartása érdekében ellenőrizte is őket. Ebben segítettek a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága* és a *Német Pedagógiai Kirendeltség*, s eképpen kezdte meg működését 1925-ben az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* is. Ez az 1933-ra immár sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejáratott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre. Ez még akkor is így volt, mikor a gazdasági világválság kényszerűen negatív irányban hatott ezekre a folyamatokra.

Nagyon hasonló folyamatok játszódtak le a Hitlerjugendben is. Az első évek tevékenysége és a puccs utáni újjáéledést követően 1928-ban jött létre a *Hitlerjugend Határvidéki Hivatala*, amely megpróbálta a HJ külkapcsolatait koordinálni és fejleszteni, illetve elérni azt, hogy ez a tevékenység a szervezeten belül minél nagyobb rangot kapjon. A Hitlerjugend arra is jó példát nyújt, hogy miként gyakorolható kitorölhetetlen hatást a szervezetre egy-egy mértékadó személy. Rudolf Schmidt, aki azon túl, hogy a Határvidéki Hivatal spiritus rectoraként mindezt nagy elkötelezettséggel koordinálta és megteremtette a HJ-on belüli intézményi kereteket, arra törekedett, hogy a HJ teljes szervezetében, sőt azon túl is felébressze az érdeklődést a szomszédos országok német ifjúsága iránt. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatalt több lépcsőben bővítették. Mivel az ifjúsági mozgalom felett álló szervezeti struktúrába a Hitlerjugend antidemokratikus szellemisége miatt nem illeszkedett, így megszabadult annak kötelmeitől, azonban így a vele járó hasznot sem élvezhette.

A szervezeti keretek további bővülése tulajdonképpen megelőzte a HJ növekedését, de érdekes módon ez egyelőre nem jelentette a külkapcsolatokért felelős apparátus bővülését. Éppen ellenkezőleg: rövid időre a HJ külkapcsolatai önálló szervezeti egység nélkül maradtak. 1933 januárjától ennek az aktivitásnak azonban ismét állandó helye volt a HJ legfelsőbb vezetésében (Külügyi és Jogi Osztály), s a külkapcsolatok újbóli felértékelődését jelezte, hogy irányítását a HJ második embere, Carl Nabersberg látta el. Az NSDAP hatalomra kerülése után kitágult a horizont, így a hivatal immár nemcsak határmenti kérdésekre koncentrált, hanem az idegen országokkal fennálló kapcsolatokra is. A szervezeti keretek 1935-re kristályosodtak ki teljességükben, mikoris 1935-ben az osztály – a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden más osztályával együtt – hivatallá avanszált, s különvált a Jogi Hivataltól. A *Határvidéki és Külügyi Hivatal* tehát már csak a HJ külföldre irányuló tevékenységének szentelte energiáját.

1938-ban a hivatalt két részre osztották: ettől kezdve a Határvidéki és Néppolitikai Hivatal kezelte a német népiségi ügyeket, így a népi németekkel való kapcsolattartást és a határvidéki tevékenységet, míg a Külügyi Hivatal ápolta a HJ nemzetközi kapcsolatait. E nyilvánvaló különválás a harmincas évek végére mindkét terület munkájának felfutására enged következtetni, s ezért válhatott időszzerűvé őket szervezetenként is különválasztani. Ez egyben azt is jelezte, hogy a külföldi és népi németek gondozása mellett a harmincas évek végére már mind minőségében, mind mennyiségében egyenrangúvá vált a más népek ifjúságával fennálló kapcsolatrendszer. A Hitlerjugend külkapcsolatainak csúcspontján mindkét hivatal kiterjedt apparátussal rendelkezett. Az 1933 előtti szerény előzmények után szervezeti téren nagyfokú előrelépést jelentett, hogy a külügyi tevékenység a HJ területi szervezeti struktúrájában is megjelent, azaz

a HJ-területek és -járások szintjén is kiépültek a külügyi osztályok. A központi hivatalok mellé társultan végezte munkáját a Hitlerjugend Külföld Területe, amely a külföldön élő birodalmi kolóniákon működő Hitlerjugend-szervezetek országos ifjúsági vezetőségeit fogta össze.

A két hivatal vezetőit, illetve magas beosztású munkatársait a BIV összekötő embereiként megtaláljuk mindazonkánál a hivataloknál és szervezeteknél, amelyek szintén érdekeltek voltak a külföldre irányuló tevékenységben. Így természetesen együttműködés alakult ki a külügyminisztériummal, más minisztériumokkal, az *NSDAP Külföldi Szervezetével*, *Külpolitikai Hivatalával*, *Gyarmatpolitikai Hivatalával*, a *Ribbentrop-ügyosztállyal*, a *Német Akadémiai Csere-szolgálat*tal vagy éppen a *Birodalmi Gyarmatügyi Szövetséggel*. A Hitlerjugend illetékes szervei tulajdonképpen minden nemzetközi kapcsolatokban érdekelt állami és pártszervvel kapcsolatban álltak.

A háború miatt azonban a HJ birodalmi vezetése is karcsúsításon esett át, ami különösen 1941-től érezte hatását, amikor is a két hivatalt ismét összevonták. Bár ez a struktúra a háború végéig már elvben nem változott, a munkát azonban a mind krónikusabbá váló személyi hiány miatti ad hoc összevonások tovább nehezítették. Hasonló változások zajlottak le az alsóbb szinteken is, a nők alkalmazása a háború vége felé egyre gyakrabba vált.

A Hitlerjugend külügyeit összefogó grandiózus szervezeti struktúra nem volt egyedi jelenség a Harmadik Birodalomban, mely egyben azt is jelentette, hogy már a teljes német állam felsorakozott az egyre inkább államifjúsággá váló Hitlerjugend mögött. Ebből kiindulván pedig megállapítható, hogy mind általában véve, mind pedig speciálisan a külügyek terén a Hitlerjugend már rég nem csupán ifjúsági mozgalom volt.

IX. 2. 3. Az ifjúsági kapcsolatok résztvevői és felkészítésük a külkapcsolatokra

A német ifjúsági mozgalom kezdetétől egészen az 1920-as évekig viszonylag behatárolt volt azoknak a fiataloknak a száma, akik külföldi utakon vettek részt. Így egyelőre nem bizonyos kiválasztási módszerek határozták meg a kiutazók körét, hanem inkább az anyagi lehetőségek. A külföldre látogató fiatalok kiválasztásának szükségessége akkor merült fel először, amikor ezek az utak általános jellegűvé váltak. Az 1920-as évek legvégén már több ezer fő utazott külföldre, ami egyre inkább szükségessé tette egyfajta mérce felállítását, főleg azután, hogy az állami támogatás igénybe vételével már az anyagi háttér sem bírt akkora szelektáló hatással. E támogatás révén lehetővé vált azonban, hogy kevésbé tehetséges, de elkötelezett és művelt, adott esetben nyelvismerettel rendelkező fiatalok is eljussanak külföldre. A jobb lehetőségek ellenére a külföldi utak túlnyomórészt továbbra is a fiúifjúság kiváltságai maradtak.

Az 1920-as évek közepétől egyre inkább érvényesülő szabályozás a kiutazó ifjak kiválasztását is erősen determinálta. Egyre inkább megvalósulhatott, hogy az utakat képzett vezetők vezessék, akik tisztában voltak egy csoportos külföldi út technikai lebonyolításával, megfelelő ismeretekkel rendelkeztek a meglátogatandó országról, ismertek valamilyen idegen nyelvet, és felelősséget éreztek a vezetett csoport iránt. A megfelelő vezetők utazás előtt egyben felkészítették az egyes résztvevőket is, akik ezáltal szintén ismereteket szereztek a meglátogatandó területről. Vagyis az ifjúság által külföldre tett látogatások a szimpla szórakozási lehetőségéből valódi tanulmányutakká alakultak át.

Bár a Hitlerjugend nem kapcsolódott be ebbe az egyesületek feletti rendszerbe, de az utakra való felkészítés egyre inkább itt is meghonosodott. A Hitlerjugendre is jellemző volt, hogy a külkapcsolatokban elsősorban a fiúk vettek részt, közülük is az idősebbek, míg a lányok egy-két kivételtől eltekintve e téren egyáltalán nem jutottak szerephez. Igyekeztek szem előtt tartani azt a szempontot is, hogy lehetőleg mindig más résztvevőkkel szervezzenek határmenti utakat, hogy minél szélesebb körben terjedjen a külföldre irányuló tevékenység eszméje. A HJ soraiban 1933 előtt különösebb válogatást nem tartottak a külföldre indulók körében, már csak a jelentkezők alacsony létszáma miatt sem. Ez leginkább az anyagi problémákból fakadt, de adott esetben az érdeklődés hiányából is.

Az utakra leginkább HJ-korban lévő gyermekeket vittek el, de számtalan esetben volt példa arra is, hogy egyetemi hallgatók is részt vettek azokon. A résztvevő fiatalokat életkor szerint készítették fel a külügyi tevékenységre. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az alsóbb korosztályok számára politikamentes képzést tartottak, vagyis 14 éves kor alatt nem ismertették azt a szövevényes nemzetközi konstellációt, a képzés inkább ismeretterjesztő foglalkozásokat jelentett. Az idősebbek elméleti oktatása mellett a szokásos, Hitlerjugendben uralkodó képzési formákhoz képest fontosabb szerepet játszhatott az, hogy az ifjakat felkészítsék az ilyesfajta utakkal kapcsolatos tennivalókra. A gyakorlati és elméleti ismeretek közvetítése mellett szükséges volt gondot fordítani a megjelenésre is: az egyenruha-viselés és a fegyelmezett-ség terén. Az általános szabályok mellett országoként különböző lehetett, hogy a munka során mire helyezték a legna-

gyobb hangsúlyt. A HJ sikeres külügyi tevékenységének lényegét mégis leginkább a gyakorlatban látta, így az előadások mellett a konkrét kapcsolattartásra, utak megtételére ösztönözte a fiatalokat.

1933 után a Hitlerjugend a kezdeti pangás után nagyszámban küldött fiatalokat külföldre. Ez a tény egyúttal szükségessé tette egy összetettebb szelekciós rendszer kiépítését, ami az évről-évre kb. egy millióval növekvő, hatalmas tagság esetében nem csak arra nyújthatott garanciát, hogy a korábban is megmutatkozó „vad vándorlásoknak” minden korábbinál sikeresebben vegyék elejét, hanem arra is, hogy a Hitlerjugendbe tömegesen bekerülő, korábban az Egyleti Ifjúság csoportjaiban vagy más ifjúsági szervezetekben aktív fiatalokat felülvizsgálják abból a szempontból, hogy alkalmasak-e az új Németország képviselőire külföldön. Ezért elvárásként fogalmazódott meg, hogy a most már teljes Németországot jelképező nemzetiszocializmus mellett egységesen kiálljanak, és kellő ismeretekkel rendelkezzenek ahhoz, hogy azt képviselni tudják. A HJ-tagok felkészítése minden korábbinál komolyabb formában történt, és már nem elsősorban csak a kiutazó fiatalokra összpontosult, hanem mindenegyes HJ-tagra. Mindezt persze az a tapasztalat váltotta ki, hogy az átlag HJ-tag igen szegényes ismeretekkel rendelkezett. Ez azért is elgondolkodtató volt, mert különösen a kezdeti években – a német diplomáciai célok alátámasztására – mindenképpen visszafogott fellépést vártak el a német fiataloktól, akik nem kihívó magatartásukkal, hanem képzettségükből és műveltségükből fakadó szellemi fölényükkel tudtak az idegen országok ifjai fölébe kerekedni.

Az új felkészítési rendszer alkalmazta mindazt, ami korábban is jellemző volt, viszont ezt a HJ a saját szükségletek alapján átfőmálva fejlesztette szinte a tökéletességig. Ennél is fontosabb volt azonban, hogy a Hitlerjugend képes volt ezt a rendszert sokmillió tag esetén is hatékonyan működtetni. A számtalan központi, illetve területi szinten kiadott felkészítő anyaggal segített iskolázás három szintje lehetőséget biztosított az eltérő képzettségi szintek eléréséhez, akár külföldi és határvidéki referensek, akár HJ-vezetők, akár a szélesebb tagság álltak a középpontban. E felkészítésnek nagy előnye volt, hogy a külfölddel kapcsolatos speciális ismeretszerzést elősegítő fórumok mellett, ez a tematika – szinte észrevétlenül – tulajdonképpen a mindennapi HJ-szolgálat részévé vált. Mindemelllett a HJ viszont továbbra is vallotta azt az elvet, hogy a külfölddel kapcsolatos iskolázás leghatásosabb eszköze mégis csak a közvetlen élmény- és ismeretszerzés. Ez a jól bejáratott rendszer a háború első szakaszában még változatlan formában fennmaradt, később viszont mind a személyi kapacitások hiánya miatt, mind pedig a külkapcsolatok ellaposodása, illetve azok változó célkitűzése miatt lassan elsovadt.

IX. 2. 4. Az ifjúsági külkapcsolatok ellenőrzési mechanizmusai

Az ifjúság külkapcsolatainak hajnalán a külföldre utazó csoportok és az utakon résztvevő fiatalok száma alapján még nem tette szükségessé, hogy az egyes szervezeteken belüli kontrollon kívül egy a teljes ifjúsági mozgalomra kiterjedő ellenőrzési rendszer létesüljön. Ennek az ideje is a húszas évek közepén érkezett el. A külföldi utakon résztvevő csoportok és ifjak felkészítését segítő és támogató szervezetek egyúttal mind több ifjúsági csoportra kiterjedő ellenőrzési rendszert is jelentettek. Az Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve és Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága által kibocsátott irányelvek megteremtették a feltételét annak, hogy ezek az utak minél eredményesebbek legyenek, a jól megszokott német fegyelemmel és olajozottsággal működjenek. Az előkészítés során nyújtott segítségért elvárt beszámolási kötelezettség ahhoz is hozzájárult, hogy az ellenőrzési mechanizmus a felkészítéssel együtt minél tökéletesebben működjön.

A Hitlerjugend esetében viszonylag később honosodott meg némi ellenőrzés. Már a húszas években is megpróbálták ugyan némi hatást gyakorolni – akár központilag, akár a HJ egyes területi szervei révén – arra, hogy a HJ csoportjai jó felkészültséggel induljanak útra, s ajánlásokat fogalmaztak meg a külkapcsolatok lefolytatása és főleg annak kívánatos irányai kapcsán, a kiutazók kis létszáma miatt komolyabb ellenőrzési mechanizmus viszont nem honosodott meg. A harmincas évek elejére a HJ létszámának növekedése, és talán a külföldre utazók számának emelkedése miatt a Hitlerjugendben is felütöttek fejüket olyan jelenségek, amelyek ellen a Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve a többi ifjúsági csoport kapcsán is küzdött. Így honosodtak meg már ekkor a kiutazáshoz szükséges legfontosabb dokumentumok, vagyis a külföldi igazolvány, és a HJ illetékes területi egységeinek igazolásai.

1933 után a Hitlerjugend ötvözte az addigra saját maga által kialakított belső ellenőrző rendszert és az ifjúsági mozgalom által kialakított mechanizmust. Az időközben Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve néven működő korábbi szervezetet sikeresen illesztették be a Birodalmi Ifjúságvezetőség állományába, ami egyúttal azt jelentette, hogy a

teljes német ifjúság külkapcsolatainak ellenőrzését központosították. A csoportos és az egyéni utakat egyaránt érintő bejelentési kötelezettség lehetővé tette, hogy a Hitlerjugend vezetése egyre inkább elejét vegye annak, hogy a HJ csoportjain kívül az egyelőre még fel nem oszlatott egyéb ifjúsági szervezetek továbbra is külföldre utazzanak. Emellett a valószínűleg éppen a szigor miatt felerősödő „vad vándorlásokat” is meg akarták gátolni. Mivel azonban számos esetben még a HJ csoportjai is engedély nélkül utaztak külföldre, a BIV arra is rákényszerült, hogy a rendészeti szervek segítségét is igénybe vegye a probléma kezelésében. Ezen a téren végül is a harmincas évek közepére sikerült kézzel fogható eredményt elérni. A kívánatos utak esetében a Hitlerjugend a korábbi gyakorlatot alkalmazva az utak előkészítettségét, és a résztvevők felkészültségét vette alapul az engedélyek kiadása során.

A háború ideje alatt alapelvként jelent meg, hogy az ifjúság külföldi útjai nem kívánatosak. Az utak számának drasztikus csökkenése pedig azt is eredményezte, hogy az ifjúsági külkapcsolatok virágkora idején decentralizált engedélyeztetési eljárást ismét a BIV központi hatáskörébe vonják. A háború közepétől az előírások tovább szigorodtak. A HJ saját ellenőrzési rendszere mellett a Ribbentrop-ügyosztály és a külügyminisztérium felügyelte a HJ külkapcsolatait. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy e két szerv támogató hozzáállása nélkül Hitlerjugend-csoport nem utazhatott a kiszemelt országba. Ennek megsértése a Hitlerjugend részéről azonban rendszeresen bekövetkezett, s ez olykor diplomáciai bonyodalmakat okozott. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmannal folytatott megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége, amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel, kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat.

IX. 2. 5. Az ifjúsági kapcsolatok formái

IX. 2. 5. 1. Határvidéki németiség

Az ifjúság külkapcsolatainak formái a mozgalom fejlődésével párhuzamosan egyre színesebbekké és összetettebbekké váltak. A Vándormadár útjainak kezdetben többnyire sem diplomáciai, sem politikai jelentősége nem volt, szimpla szabadidős tevékenységnek minősültek. Az ifjúsági mozgalom kezdeti, tervszerűnek nem nevezhető külföldi tevékenysége idején az utak többnyire nem különböztek az élményt, a helytállást, a becsvágyat és a kalandvágyat középpontba helyező belföldi kirándulásoktól. Bár már ezek az első utak is leginkább a határokon túl élő német ifjúsági csoportokat tekintették fő partnernek, mégis az Osztrák Vándormadárnak köszönhető elsősorban, hogy az ifjúsági mozgalomban meghonosította a határokon túli német népcsoportok gondozását. Ennek során példaértékű volt, hogy a németiség megtartásának felvállalásában miként működött együtt minden olyan szervezettel, amelyek szintén ezt tűzték ki célként maguk elé.

Az első világháborút követően az osztrák hagyományok és a háború alatt Németországban is előtérbe kerülő ún. népiségi munkát az is indokolta, hogy a határok újrakészítésével sok millió német került az új államok területére. A legfőbb szándék az volt, hogy az idegen államok területére került németek megtartsák nyelvüket és kultúrájukat, illetve kapcsolataikat az anyaországgal. E tevékenység új lendületet kapott, amikor Stresemann külügyministersége idején a népiségi politika a nagypolitika rangjára emelkedett. Az új szituáció egyúttal megteremtette az összekötő kapcsolatot Németországban is működő ún. védszervezetek, valamint az egyre terebélyesedő, de a korábbinál jóval tagoltabb ifjúsági mozgalom között. Különösen hatásos volt a VDA munkálkodása azon a téren, hogy az ifjúság köreiben is tudatosítsa e munka szükségességét. Az Egyleti Ifjúságba sorolt ifjúsági csoportok felkarolták a Vándormadár hagyományát abban is, hogy szervezetük nemcsak a szigorúan vett birodalmi határokon belül működött, hanem adott esetben kiterjedt Ausztriára, de akár Csehország egyes vidékeire vagy Danzigra is. A külföldi tevékenységet az Egyleti Ifjúság közös ügyének tekintették, amelyet a belpolitikai törekvések elé helyeztek. E látogatások során a kapcsolatok bejáratott formái alakultak ki, amelyek sokrétű és színes kapcsolattartást tettek lehetővé. A húszas évek végére engedélyezett több száz út során több ezer német fiatal vett részt ebben a tevékenységben.

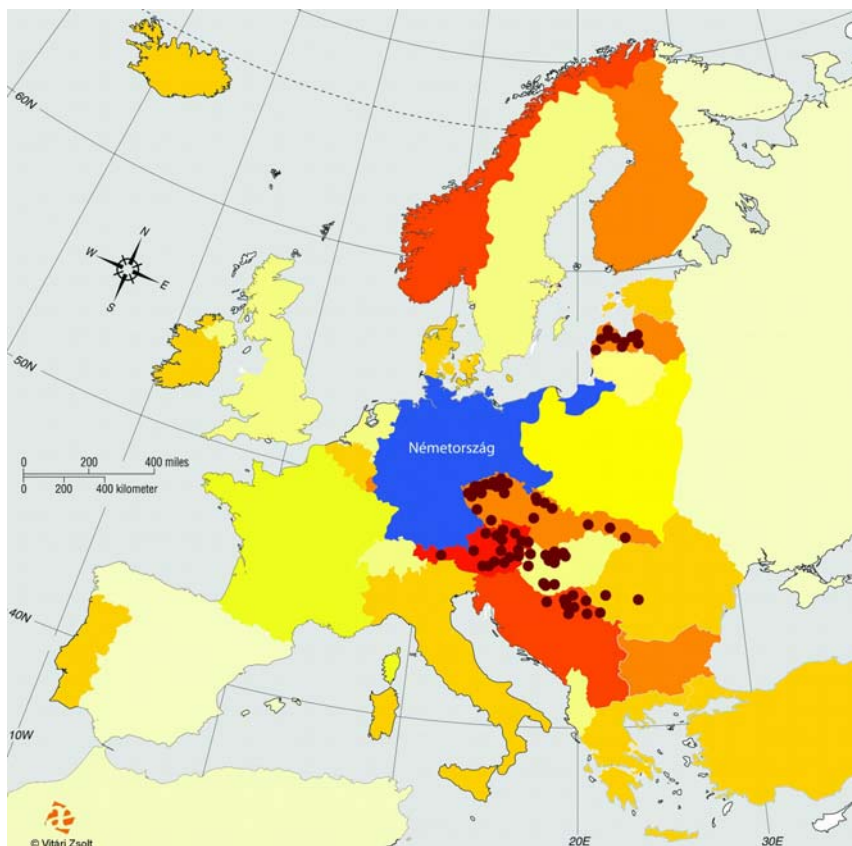
A Hitlerjugend – bár nem tartozott az Egyleti Ifjúsághoz – viszonylag aktív volt ezen a téren, legalábbis attól kezdve, hogy önálló Határvidéki Hivatalt működtetett. Schmidt hivatalvezető elkötelezett híve volt annak, hogy mind jobban felébressze az érdeklődést a szomszédos országok német ifjúsága iránt. E tevékenység révén a HJ ugyanis elő akarta segíteni, hogy a külföldön élő német népcsoportok ifjúsága is egyre inkább a nemzetiszocialista világnézet hatása alá kerüljön. Schmidt nem kívánt addig várni e kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP hatalomra jut Németországban. Addigra már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is.

A határvidéki munka 1933 után is az elsődleges részét képezte a HJ külföldre irányuló tevékenységének, a népi szubsztancia megtartása és erősítése továbbra is szükségesnek mutatkozott, mivel itt más népek részéről ezt gyengítő hatások jelentkeztek. A határok célként kitűzött módosításig ezt elsőrangú feladatnak tekintették. Emellett a nemzetiszocializmus hatásával akarták elérni, hogy a birodalmi határokon belül is erősítsék a németiség pozícióit. E munka során a HJ tagjai gyakorlatban sajátíthatták el, hogy miben fogható meg a „világ biológiai rendje”, vagyis a nemzetiszocializmus rasszista tanai ezen a téren is megjelentek. Mindez az ideológia szerint az erős német népközösség megvalósításának is feltétele volt. 1933 után a Hitlerjugend ezen a téren felhasználta saját és a korábbi ifjúsági mozgalom által alkalmazott eszközök teljes korábbi tárházát, sőt a modern média segítségével azokat tovább fejlesztette, illetve gyarapította. Ezen a területen a Hitlerjugend növekvő sikereket ért el, de nem mindenhol. Míg a Szudéta-vidéken a németiség szervezeti egységesedésével egyidejűleg az ifjúság egységét is sikerült megteremteni, addig Lengyelországban általános maradt a széttagozottság. Ausztriában csak az 1936-os osztrák-német egyezmény megkötése után tudott igazán látványos sikereket elérni a HJ. A nyugati és északi határoknál élő határvidéki németiségre azok kis létszáma miatt már nem fordított akkora energiát a szervezet, de a közelben fekvő HJ-területek azért az ő „gondozásukról” sem feledkeztek meg.

1938-39 után a határvidéki németiség gondozása részben, a háború első éveit követően pedig teljes egészében lekerült a napirendről, mert ezek a területek egytől-egyig német fennhatóság alá kerültek. Jelentős részüikön a határvidéki munkát az tette feleslegessé, hogy e területeket szervezetenként a birodalomhoz csatolták, így a korábban a határvidéki munka keretében gondozott német ifjúság maga is a HJ részévé vált. Ez történt elsőként Ausztriával, majd a Szudéta-vidékkel, később pedig a cseh és morva területekkel, illetve a lengyel területek nagy részével. Nyugaton a szervezeti különállás ugyan továbbra is megmaradt, de gyakorlatilag az itt élő német ifjak is beolvadtak a Hitlerjugendbe.

IX. 2. 5. 2. Népi német ifjúság

A népi német ifjúság előtérbe kerülése az első világháború utáni időszakra tehető, hiszen ezeknek a népcsoportoknak a jelentős része korábban az Osztrák-Magyar Monarchia területén élt. Ez a több milliós népesség 1918 után felaprózódott a térségben, és az újonnan létrejövő „nemzetállamokban” a többségi népesség asszimilációs nyomása alá került. Így a róluk való gondoskodás is egyre inkább előtérbe került, bár a határvidékeken élő németiséghez képest rájuk a nagyobb távolság miatt is kevesebb figyelem jutott. Mindenesetre a húszas évek végére a német ifjúsági mozgalom csoportjai a

A Hitlerjugend tervezett és megvalósult útjai 1933 előtt

közvetlenül szomszédos országok mellett már a délkelet-európai térséget is egyre gyakrabban és egyre nagyobb csoportokkal keresték fel. A velük való törődés formái megegyeztek a határvidéki munka már jól bevált formáival.

Ezen a téren a Hitlerjugend az 1933 előtti időszakban egyértelműen lépéshátrányban volt, hiszen a szűkös személyi és anyagi lehetőségei alig-alig tették lehetővé, hogy ebben a térségben is nagyobb mértékű tevékenységet fejthessen ki. Így a népi németek gondozása terén az 1933-as fordulat hozta meg nagy változást, s a HJ a határvidék mellett az általa népi németnek tekintett népcsoportok (Dánia, Szlovákia, Magyarország, Románia, Jugoszlávia) sok száz ezer főt kitevő ifjúságát is integrálta külkapcsolataiba. A nemzetiszocializmusnak az ő esetükben is általános törekvése volt, hogy megszüntesse a német népcsoportok széttagoltságát, s őket egységesen a nemzetiszocializmus és a náci Németország befolyás alá terelje. Egyre erősödött az az ösztönzés is, hogy a népi német ifjúságok foglalják magukba az országokban élő teljes német ifjúságot, és ezen túlmenően kötelezzék el magukat a Hitlerjugend szellemisége és partnersége mellett. Ez az egyes országokban eltérő sikerrel ment végbe, de az 1940-es évek elejére már mindenhol kézzel fogható volt az eredmény. Az ezen a téren „mintaországnak” számító Szlovákia már szinte 1939 végére eleget tett ennek az elvárásnak. Dániában, Romániában és az önállóvá váló Horvátországban, valamint Szerbiában a háború elején szintén sikerült szinte az ifjúság egészét a HJ befolyása alatt álló Német Ifjúságokba terelni. Az egyedüli kivételt Magyarország jelentette, ahol legkésőbb került sor a Német Ifjúság felállítására, és a háború végéig fennmaradó időben már csak a népi német ifjúság kb. felét sikerült a mozgalom szárnyai alá vonni.

Összességében ezen a területen a Hitlerjugend nagyon eredményes volt, hiszen az ezekben az országokban működő egységes ifjúsági szervezetek teljes egészében a Hitlerjugend mintáit követték a szervezeti struktúra terén, s a bennük folyó tevékenység is a birodalmi normákat vette alapul, mégha azoknak nem is sikerült mindig maradéktalanul megfelelni. A kapcsolattartás a birodalmi HJ egyes csoportjaival változó intenzitással működött, de az ezekre a vidékekre irányuló „népi német bevetés” (Volksdeutsche Einsatzfahrt) az egyik legfontosabb mozzanat volt.

Jóval nehezebb volt a kapcsolattartás azokkal a német népcsoportokkal, amelyek a világ távolabbi részein éltek. A Szovjetunió területén élő németekkel a birodalmi Hitlerjugend csak azután tudott kapcsolatba lépni, hogy e területek egy része német megszállás alá került. A megszállt keleti területeken viszont nagyon nehéz munka várt a Hitlerjugendre. A leginkább szervezett munkára csupán a Baltikum adott lehetőséget, különösen a viszonylag nagyobb német közösséggel rendelkező Litvánia, ahol a birodalmi nivót leginkább elérő színvonalon sikerült folytatni a HJ tevékenységét. Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztriában a nagyon szétszórtnak élő helyi németiséget a Német Ifjúság soraiban gondozták, s elsősorban szociális ellátásuk, szakmai és iskolai képzésük állt előtérben. Az ennél távolabbi területek, mint például a volgai németek településterülete nem kerültek polgári igazgatás alá, így ott az ifjúsági munka sem kezdődhetett meg. Hasonlóan nehéz volt a nemzetiszocializmus befolyásszerzése és a birodalmi Hitlerjugenddel kialakítandó kapcsolat a szintén jelentős latin-amerikai német népcsoportokkal, illetve a világ egyéb részén élő németiséggel. A velük való kontaktusok egyedüli jelentős eseménye az 1935-ben megrendezett Németország-tábor volt.

IX. 2. 5. 3 Külföldi német ifjúság

A külföldi németiség esetében a Hitlerjugend a korábbi ifjúsági mozgalomtól eltérően egy teljesen újszerű kapcsolati rendszert alakított ki, ami a náci rendszer diktatórikus jellegének egyenes következménye volt. 1933 előtt az ifjúsági mozgalom nem érezte szükségét annak, hogy a többnyire csak időszakosan külföldön tartózkodó német fiatalokra is kiterjesszék kapcsolatrendszerüket. A Hitlerjugend is csak 1933 után honosította meg az erre irányuló új szemléletet. A külföldi németiség esetében ugyanis ugyanazok az elvek érvényesültek, mint Németországban, hiszen az ő esetükben olyan birodalmi állampolgárokról volt szó, akik időszakosan vagy állandó jelleggel tartózkodtak külföldön. E helyzet következménye volt, hogy a külföldi német kolóniák ifjai szintén áldozatul estek a Hitlerjugend „gleichschaltolási” szándékainak. A HJ Országos Vezetőségei a harmincas évek végére már több mint ötven országban szervezték az ifjúsági munkát. A körülmények szűkössége azonban nem tette lehetővé, hogy a külföldi HJ-csoportok is élvezhessék annak a programnak a teljességét, amelyet a birodalmi csoportok. Ennek ellenére a becsvágytól vezérelve törekedtek arra, hogy minél inkább közelítsenek a birodalmi nivóhoz. A HJ tagjainak bajtársi szellemben való nevelése mellett természetesen ugyanilyen fontos volt a külföldi németiség sokrétű támogatása is. A külföldi HJ-ot saját belső életének szervezése mellett élénk kapcsolatok fűzték a birodalmi HJ-hoz. E kapcsolatrendszer fénypontját jelentette 1935-ben a gran-

diózus formában megrendezett Németország-tábor, valamint az 1939-es Wilhelm Gustloff tábor. Ezek mellett persze számos más kapcsolódási pont is adódott, amelyekből azonban leginkább az európai országokban működő HJ-csoportok profitálhattak. A háború idején e külföldi HJ-csoportok egy része szintén Németország terjeszkedési politikája révén szűnt meg, míg a többi tovább folytatta működését, de a kapcsolatok az anyaországgal egyre szerényebbek voltak.

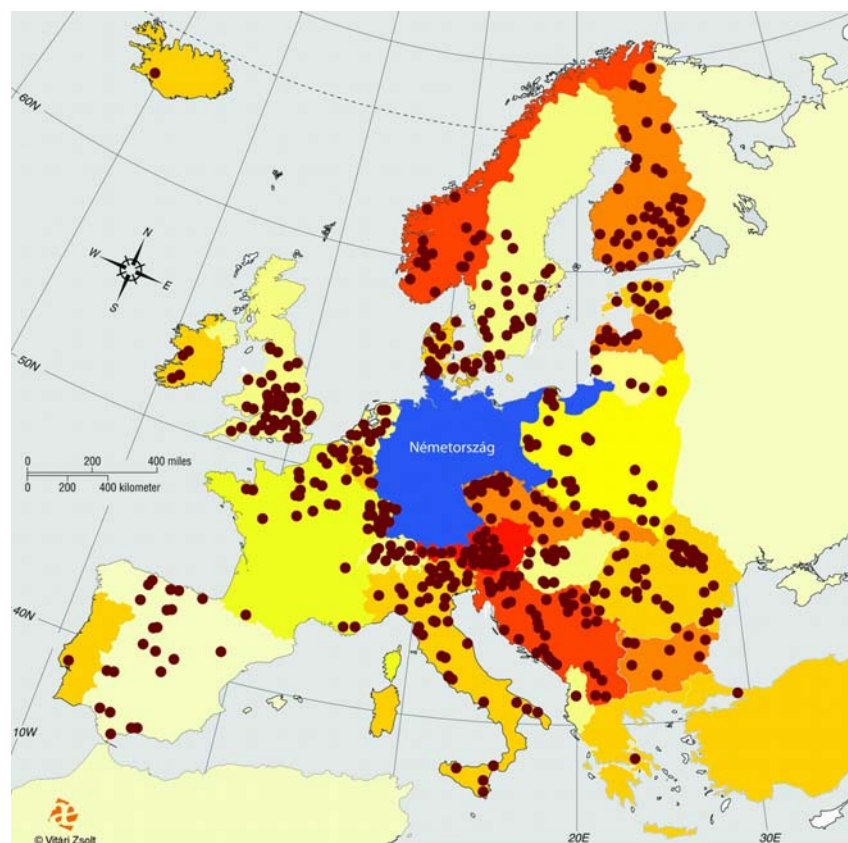
IX. 2. 5. 4. Külföldi ifjúságok

Jóllehet a kezdeti időszakban túlnyomórészt a határon túli németek felkarolása kapcsán indultak külföldre a német ifjúsági csoportok, általános törekvés volt, hogy a felkeresett országokban a németiség mellett, legalább egy, az adott országban honos, nem német nemzetiségű ifjúsággal is felveszék a kapcsolatot. Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a birodalmi német ifjúság segítségével és közvetítésével alakítsanak ki kapcsolatokat az országok különböző nemzetiségű ifjúságai között

Ezt a fajta élénk, kifelé forduló tevékenységet leginkább a paletta jobb szélén álló csoportok nem tették magukévá, hiszen ők bizalmatlan elutasítással kezelték a külföldi államokat, különösen az egykori háborús ellenfeleket, bár érdekelték lettek volna a német befolyás növelésében. Minden idegen befolyást távol akartak viszont tartani a német kultúrától és az állami élettől. Versailles revízióját persze szinte minden csoport üdvözlendő eseménynek tartotta.

Ezen a téren a HJ sem büszkélkedhetett eredménnyel. A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét 1933 után azonban már a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatok képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, és a német ifjúsági mozgalom történetében először a lányifjúsági is jóval nagyobb szerephez jutott, mint korábban. A harmincas években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. Az ifjúsági kapcsolatok sok esetben léptek túl saját jelentőségükön, és adott esetben a német diplomáciai kapcsolatoknak is részévé váltak. Ezeknek a nagy pompával lefolytatott kapcsolatoknak viszont már olyan régóta kialakult és gyakorolt protokollja alakult ki, amit már a 19. század végétől kezdve sikeresen alkalmaztak a diplomáciai, katonai és egyéb kapcsolatok (DAAD) terén is.

Az 1938-ban csúcspontjukat elérő kétoldalú ifjúsági kapcsolatok elsődleges célpontja természetesen Európa volt. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer az olyan kiemelt partnerekkel jött létre, mint amilyen Ausztria, Olaszország, Franciaország és Nagy-Britannia volt. Míg azonban Ausztria a németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és az Európán kívüli Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetségi partnerség miatt töltöttek be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába. A kétoldalú kapcsolatok további irányai mit sem változtak ahhoz képest, mint amit a német ifjúsági mozgalom már 1933 előtt meghonosított. Továbbra is kulcsszerepet játszott Délkelet-Európa, Skandinávia és a Baltikum. Ezek a területek a német befolyásszerzés legfőbb célpontjai voltak Európában. A németiség gondozása mellett a Hitlerjugend az idegen népekkel folytatott külkapcsolatai szellemében igyekezett kapcsolatba lépni a szomszéd országok ifjúsági szervezeteivel is.

A Hitlerjugend Európában tett útjai 1933 és 1939 között

A HJ hatalmi pozíciója segített hozzá ahhoz, hogy a külkapcsolatokat Japán mellett olyan távoli vidékekre is kiterjessze, mint Latin-Amerika, vagy a Közel- és Távols-Kelet. Bár ezek a kapcsolatok eltörpültek az európaiakhoz képest, mégsem tekinthetjük őket jelentéktelennek. Ezt támasztja alá az is, hogy Baldur von Schirach, a német ifjúság „utazó nagykövete” ezeknek a területeknek a felkeresését is preferenciaként kezelte. Az Európában felkeresett Ausztria, Olaszország, Franciaország, Danzig, Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Görögország, Bulgária mellett 1937-ben Törökországba, Irakba, Iránba és Szíriába is ellátogatott.

A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, amelyek egy-egy országon túlmenően szélesebb körben érték el hatást. Ilyen volt a sok más rádiós műsor mellett a rádiós világműkörcsapolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozó, a népszövetségi ifjúsági találkozó és egyéb mozzanatok.

Az egyes országokkal ápolt jó viszony alapfeltétele volt, hogy a HJ vendéglátóként is megállja helyét. A HJ ezen a területen is hatalmas fejlődésen esett át. A német ifjúsági szállók hálózatának kiépítése, a külföldi vendégek – nem minden hátsó szándék nélküli – szívélyes fogadása, a HJ létesítményeinek prezentálása, az idegen ifjak táborozásának, vagy ifjúságvezetői képzésének biztosítása, de kiváltképp a nagy pompával megvalósított körutak általában nem tévesztettek hatást.

A háború rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére is. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek a háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokoznia más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatokat. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembetűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényszerű oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembe kerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségesek, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az új európai helyzet viszont egyre szembetűnőbbé tette, és ezt most már a HJ is nyíltan vállalta, hogy Európa vezető ifjúsága a Hitlerjugend. A kezdetben a HJ egyes korábbra visszanyúló rendezvényeinek (Garmisch-Partenkirchen, Breslau) internacionalizálása után partnerországok statisztálásával olyan nagyszabású eseményre került sor, mint a weimar–firenzei kulturális seregszemle, vagy az e próbálkozások csúcspontját képező Európai Ifjúsági Szövetség megalakítása.

Ezek mellett a háborús évek során a Hitlerjugend két kulcsfontosságú akcióval adott új árnyalatot külkapcsolatainak. Az egyik a háború kényszeréből következő, korábbi hagyományok alapján megkezdett, és a Hitlerjugend által szinte tökélyre fejlesztett vidékre küldési akció volt, amelynek keretében kb. két millió gyermek hagyta el otthonát átmeneti jelleggel. A vidékre küldés során a HJ által meghonosított újdonság volt, hogy a birodalmi területeken kívül számos más országot – köztük Magyarországot – is felvettek a célországok közé. A gyermekek elhelyezése mellett a népiségi munka szempontjából is adódtak új lehetőségek.

Hasonlóan grandiózus feladat hárult a Hitlerjugendre a keleten megszállt területek újjáépítése és újranevelése során. A Hitlerjugendnek kulcsszerep jutott abban, hogy a birodalomhoz visszacsatolt területeken az ismét a birodalom polgáraivá váló németek, s főleg az áttelepítési akciókban ezekre a területekre kerülő németek beilleszkedését elősegítse. Hasonló feladat hárult a szervezetre a megszállt keleti területeken is, de itt a mostoha körülmények, az áttelepítési akciók elhúzódása és a továbbra is jelentős számú nem német lakosság miatt a HJ csak korlátozott mértékben tudott hozzájárulni e területek németté tételéhez.

IX. 3. A kutatás eredményei és további lehetséges irányai

Az előzetes célkitűzéseinknek megfelelően e disszertáció keretében sikerült általános képet festenünk a Hitlerjugend külföldi kapcsolatrendszeréről. Az egyes országokra lebontott viszonyrendszer alapos bemutatása és a mellékletben közölt további kapcsolódási pontok feltárása révén munkánk egy olyan terjedelmes kézikönyv lett, amely a jelenlegi legszélesebb tudást biztosítja ehhez a témához. A két- és többoldalú kapcsolatok minden lényeges aspektusát igyekeztünk górcső alá venni, kezdve az előzmények és a hagyományok feltárásánál, a szervezeti keretek és formák felvázolásán át az egyes résztvevők bemutatásig. Az eddigi minimális ismereteinkhez mérten nagyot léphettünk előre a magyar-német ifjúsági kapcsolatok egy fontos szeletének bemutatásával, illetve a Volksbund ifjúsági tevékenységének alapos, a későbbiekben azonban még továbbfejleszhető prezentálásával.

Kutatásunk úttörő jellegéből adódóan sok olyan mozzanat tárult elénk az előző oldalakon, amelyek még teljesebb feltárásához további kutatásokra van szükség. A legelső és legfontosabb észrevétel mindenképpen az, hogy a Hitlerjugend egyes országok vonatkozásában kialakult külkapcsolatait a kutatás szintjén is kétoldalúvá kell tenni. Vagyis minden vizsgált ország esetében szükséges a németországi források feltárása mellett az érintett országokban rendelkezésre álló anyagok feltérképezése és kiértékelése. E munka elvégzése lehetővé teszi majd, hogy szinte minden fontosabb partner esetén önálló monografikus jellegű munka készüljön. E disszertáció keretében ezt a kétoldalú kutatást csak Magyarország esetében tudtuk felvállalni. Az így született kutatási eredmény rá is világít arra, hogy a két forrásbázisra épülő kutatás mennyivel több lehetőséget rejt magában, még akkor is, ha minden kérdésre így sem lehet megnyugtató választ adni.

Második észrevételünk szerint a külkapcsolatok pontos feltárásához további adalékokkal szolgálhat, ha a központi szinten keletkező források mellett a jövőben feltárásra kerülnek a regionális szinten fennmaradt dokumentumok. Ennek a Hitlerjugend tekintetében óriási jelentősége van. Saját korábbi kutatásaink alapján is állíthatjuk, hogy a HJ egyes területeinek anyagai sok esetben jól átvészelték a történelem viharait. Magyarország kapcsán elsősorban a Német Ifjúságra vonatkozóan kerülhetnek elő újabb anyagok a regionális levéltárakból. Az egyes országok esetében a kutatás ilyesfajta regionalizálása persze eltérő eredményeket hozhat.

E munkában több helyen próbáltuk érzékeltetni az ifjúsági kapcsolatok fontosságát, s azt is jeleztük, hogy a Hitlerjugend 1933 után kapcsolatait nem lehet szeparáltan, csak az ifjúsági tevékenység oldaláról szemlélni. A HJ külkapcsolatai egy olyan nagyhatalom külkapcsolati rendszerébe illeszkedtek, amely más nagyhatalmak érdeklődését is minden bizonnyal felkeltette. A nagyhatalmi gondolkodásból és logikából következően ezeket az ifjúsági kapcsolatokat is nyilván nyomon követték Párizsban, de főleg Londonban, és esetleg Moszkvában is. Ezeknek az anyagoknak a feltárása az eddigi eredmények pontosítása mellett ahhoz is hozzájárulhat, hogy megtudjuk, mennyire vették komolyan ezek az országok a HJ mindnagyobb térnyerését, miként próbálták ezt esetlegesen megakadályozni, vagy saját törekvéseik révén ellensúlyozni.

Mindez viszont még évekre munkát ad a történészeknek, reméljük lesznek vállalkozó szellemű „kalandorok”.

X. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

X. 1. Források

X. 1. 1. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAAA)

R – Reichsstellen

- 27134 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, Nordarbeit Dr. Garben, 1938
27135 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, Partei, 1938-1940
27145 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, 1937-1940
- 27632 – Handakten Luther, Schriftverkehr A-D, 1942, Band 11
27634 – Handakten Luther, Schriftverkehr K-M, 1942, Band 13
27650 – Handakten Luther, Vortragsnotizen, 1942-1943, Band 29
27651 – Handakten Luther, Vortragsnotizen, 1942-1943, Band 30
27652 – Handakten Luther, Korrespondenz mit Ministerialdirektor Schroeder; Vortragsnotizen, 1936-1940, Band 31
27662 – Handakten Luther, Schriftverkehr Auswärtiges Amt; Hauspersonal Reichsaußenminister; Vorzimmeakte, 1936-1943, Band 41
- 29784 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 1, 1938-1940
29791 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 8, 1942
29794 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 11, 1944
29837 – Aufzeichnungen des Herrn Staatssekretärs über Diplomatenbesuche, Band 12, 1942
29851 – Politischer Schriftwechsel des Herrn Staatssekretärs mit Beamten des auswärtigen Dienstes, Band 1, 1936-1937
- 60014 – VI A: Förderung des Deutschtums im Ausland, 1931-1933, Band 15
60020 – Kult A.: Förderung des Deutschtums im Ausland, 1935-1936, Band 21
60332 – VI A: Verein für das Deutschtum im Ausland, 1933, Band 8
60333 – VI A: Weltbund für das Deutschtum im Ausland (Verein für das Deutschtum im Ausland), 1933-19334 Band 9
60334 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1934, Band 10
60338 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1935, Band 14
60339 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1936, Band 15
60340 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1936-1937, Band 16
60341 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1938, Band 17
60449 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1936-1937, Band 1
60450 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1937-1938, Band 2
60451 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1938-1940, Band 3
- 61313 – Ref. Kult. Generalia – 2. Zwischenstaatliche Gesellschaften und Institute: Kult. Gen. Inst./Kult. (Pol.) Zw. Inst. Kult. Gen Inst. 19.: Deutsch-Ungarische Gesellschaft, Band 2, 1940
61331 – Ref. Kult. Generalia Kult. Gen. Kult. Zw. Inst. 44.: Deutscher Auslands-Club, Band 1, 1939-1941
- 63602 – Jug 1 – Jugendbewegung (Pfadfinder , Wandervögel) 1930-1931
63603 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1931-1932
63604 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1932-1933
63605 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1933
63606 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1933-1934
63607 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1934
63609 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1934-1935
63610 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1935-1936
63612 – Kulturabteilung VI S – Jugend 5 – Ferienkinder, Band 2, 1932-1934
63613 – Kulturabteilung VI S – Jugend 5 – Ferienkinder, Band 3, 1934-1935
63615 – Kulturabteilung VI S – Jugend 8 – Auslandsfahrten Jugendlicher, Band 2, 1935
- 66699 – Kult D IV: Verlag, Druck und Vertrieb im Ausland; Schriftenreihe Länder; „Kriegsbücherei der deutschen Jugend“, 1940-1943, Band 24
- 98697 – Inland I Referat Deutschland – Reichsparteitag Länder: Rumänien – Uruguay, 1938

- 98753 – Inland I Referat Deuetschland – Betreuung ausländischer Jugendgruppen
98761 – Inland I Referat Deuetschland – Reise des Reichssportführers nach dem Balkan usw.
- 98859 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in Belgien, Frankreich, Großbritannien und Irland, Italien, Luxemburg, Niederlanden, Portugal, Schweiz, Spanien, 1935-1937, Band 1
98866 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in der Schweiz, 1937-1938, Band 1
98867 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in Spanien, 1937-1938, Band 1
98868 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1: Die Jugendbewegung in Danemark, Danzig, Island, Polen, in den Randstaaten, Russland, Skandinavien, 1935-1936, Band 1
98875 – Inland I Büro Partei: Jugendbewegung 1 (Europa III): Die Jugendbewegung auf dem Balkan (außer Türkei), in Österreich, in Ungarn und in der Tschechoslowakei, 1935-1938, Band 1
98877 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa III): Jugendbewegung in der Tschechoslowakei, 1937-1938
98882 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Amerika): Die Jugendbewegung in Südamerika, 1937-1938, Band 1
98885 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2: Jugendbewegung, Beziehungen zu den Nord- und Randstaaten, 1939-1941, Band 1
98886 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2: Jugendbeziehungen mit Südosteuropa, 1939-1940, Band 1
98887 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1930, Band 1
98888 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1931, Band 2
98889 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1932, Band 3
98891 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1933, Band 5
98892 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1933-1934, Band 6
98893 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1934-1935, Band 7
98894 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1935-1936, Band 8
98895 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1936, Band 9
98896 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1936-1937, Band 10
98897 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2/5 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1937-1938, Band 11
98908 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 3: Reise des Reichsjugendführers nach dem Balkan, 1937-1938, Band 1
98918 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 4: Jugendbewegung, Versand von Material über die deutsche Jugendbewegung, 1939-1940, Band 1
98919 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 5: Jugendwanderungen und Reisen, 1939, Band 1
98920 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 5: Jugendwanderungen, 1939-1940, Band 2
98921 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 6: Jugendbewegung, Jugendkongresse und Jugendlager, 1938-1940, Band 1
98926 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 10: Jugendbewegung, Jugendaustausch, 1939-1941, Band 1
98927 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 10: Jugendaustausch 1941
98935 – Inland I Referat Partei: NSDAP 2: RAD Serbien, Reichsjugendführung, allg.; Portugal, Rumänien und Volkssturm, 1944-1945
98958 – Inland I Referat Partei: Pressewesen 2: Presseberichte deutscher Zeitungen und Zeitschriften, 1940-1941, Band 2
- 99008 – Inland I Referat Partei: Reisen 3: Reisen Prominenter (fremde Staatsangehörigkeit) nach Deutschland, 1939-1940, Band 1
99009 – Inland I Referat Partei: Reisen 3: Reisen Prominenter (fremde Staatsangehörigkeit) nach Deutschland, 1940-1941, Band 2
99036 – Inland I Referat Partei: Sportwesen 1: Sportwesen in Deutschland, 1940, Band 6
99037 – Inland I Referat Partei: Sportwesen 1: Sportwesen in Deutschland, 1941, Band 7
99246 – Inland II A/B – SA, SS, HJ, Arbeitslager und andere Verbände, 1933-1934
99248 – Inland II A/B – Stahlhelm und Auslandsgruppen, 1934-1938
99266 – Inland II A/B – NS-Ortsgruppen im Ausland, 1935
- 100 346 – Inland II C: Deutschtum im Ausland. Allgemeines, 1944, Band 40
100 347 – Inland II C: Deutschtum im Ausland. Allgemeines, 1944
100 393 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1941, Band 46
100 394 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1942, Band 47
100 395 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1942-1943, Band 48
100 396 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, Band 49
100398 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, Band 51
100 402 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1944, Band 55
100 404 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1944, Band 57
100 412 – Inland II C: Deutschtum in Ungarn – Schwäbische Türkei, 1942-1944, Band 2

- 100429 – Inland II C: Volksdeutsche Schulwesen in Ungarn, 1942-1944, Band 4
 100472 – Inland II C: Volksdeutsche Mittelstelle, 1943-1944, Band 5
 100495 – Inland II C: Verband der deutschen Volksgruppen in Europa, 1940, Band 7
 100543 – Inland II D: Rumanien – deutschumsfeindliche Maßnahmen; Deutsche Volksgruppe Romanisierungstendenzen, 1937-1944
 100546 – Inland II D: Polen – Deutsche Volksgruppen Allg. 1944 Deutsch-polnischer Volksgruppenvertretung, Erörterungen mit RFM, Volksdeutsche Minderheitenfragen 1938
 100899 – Inland II Geheim – Monatsberichte der VoMi 1944
 100958 – Inland II Geheim – Ungarn: Allg. – Einzelfälle 1938-1944
 100959 – Inland II Geheim – Ungarn: Beschwerden der Volksgruppe und Memorandum an die ungarische Regierung, Band 1, 1942
 100 960 – Inland II Geheim – Volksdeutsche Ungarn
 100 961 – Inland II Geheim – Ungarn: Etat, deutsche Schule, Lagebericht, Situationsbericht, Evakuierung, 1941-1944
 100962 – Inland II Geheim – Ungarn: Zahlungen an den Deutschen Volksbund, Haushaltsvoranschlag 1941-1944

Gesandtschaft Budapest

Budapest, 19, 153, 174, 175, 176, 182, 183, 184, 185.

X. 1. 2. Szövetségi Levéltár Berlin (BArch)

NS 1 – Reichsschatzmeister der NSDAP
2565

NS 2 – SS Rasse- und Siedlungshauptamt
42

NS 5/VI – Deutsche Arbeitsfront – Arbeitswissenschaftliches Institut
410, 411, 427, 428, 436, 437, 445, 451

NS 6 – Parteikanzlei der NSDAP
338

NS 9 – Auslandsorganisation der NSDAP
20, 131, 179

NS 19 – Persönlicher Stab des Reichsführer SS
31, 2429, 2693

NS 22 – Reichsorganisationsleiter der NSDAP
19, 108, 109, 420, 546, 547, 548

NS 26 – Hauptarchiv der NSDAP
333, 337, 338, 352, 358, 364, 370, 371, 372

NS 28 – Hitlerjugend
31, 36, 39, 40, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 72, 73, 75, 76, , 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 102, 104, 105, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 125

NS 43 – Außenpolitisches Amt der NSDAP
21, 44, 53, 54, 76, 185, 190, 207, 256, 273, 315, 384, 440

R 19 – Chef der Ordnungspolizei
66

R 43 II – Reichskanzlei
512, 522a, 523, 1501, 1503, 3506

R 55 – Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda
508

R 1501 – Reichsministerium des Innern
3330, 3332, 3333, 3334

Sammlung Schumacher

344

X. 1. 3. Magyar Országos Levéltár (MOL)

K 28 – Miniszterelnökség

- K 28, 94. cs., K 28-193-1936-15900.
 K 28, 95. cs., K 28-193-1942-15521.
 K 28, 95. cs., K 28-194-1940-17502.
 K 28, 96. cs., K 28-194.II.-1941-24.223.
 K 28, 96. cs., K 28-194.II.-1941-26301.
 K 28, 96. cs., K 28-194.II.-1941-26520
 K 28, 96. cs., K 28-194-1941-B-15102.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-20521.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-23086.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-26361.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1943-20693.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-22213.
 K 28, 97. cs., K 28-194-1944-18094.
 K 28, 97. cs., K 28-195-1940-2197.
 K 28, 97. cs., K 28-197-1944-25284.
 K 28, 97. cs., K 28-198-M.E.-1927-T-463.
 K 28, 97. cs., K 28-196-1943-15653.
 K 28, 98. cs., K 28-1938-198-17698.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-11583.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-11583.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15566.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15968
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-L-15968
 K 28, 98. cs., K 28-198-1937-16200.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1938-16773
 K 28, 98. cs., K 28-198-1939-15164.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1939-17779
 K 28, 98. cs., K 28-198-1940-20139.
 K 28, 98. cs., K 28-M.E.-1934-L-15968.
 K 28, 99. cs., K 28-1940-206-15679.
 K 28, 100. cs., K 28-1941-206-15775.
 K 28, 100. cs., K 28-206-1940-19813.
 K 28, 101. cs., K 28-1942-206-21623.
 K 28, 102. cs., K 28-1942-206-25887
 K 28, 104. cs., K 28-1943-206-19007.
 K 28, 104. cs., K 28-1943-206-19221.
 K 28, 105. cs., K 28-1944-206-G-15404.
 K 28, 106. cs., K 28-208-M.E.-1925-T-55.
 K 28, 107. cs., K 28-1937-208-15437.
 K 28, 107. cs., K 28-1939-208-17405.
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-15869.
 K 28, 107. cs., K 28-1941-19578
 K 28, 107. cs., K 28-1943-208-15410
 K 28, 107. cs., K 28-216-1942-20634.
 K 28, 107. cs., K28-1940-208-15869.
 K 28, 107. cs., K28-1940-208-17542.
 K 28, 107. cs., K28-1940-208-17676
 K 28, 107. cs., K28-1940-208-18640
 K 28, 107. cs., K28-1940-208-18916.
 K 28, 107. cs., K28-1941-208-18624
 K 28, 107. cs., K28-1942-208-21936.
 K 28, 108. cs., K 28-1940-209-C-19633.
 K 28, 108. cs., K 28-1942-209-22314.
 K 28, 108. cs., K 28-1943-209-24384.
 K 28, 108. cs., K 28-209-1941-21082.

K 28, 108. cs., K 28-209-1941-21309.
K 28, 108. cs., K 28-216-1941-15186.
K 28, 109. cs., K 28-210-1929-C-1989
K 28, 109. cs., K 28-210-1937-15585.
K 28, 110. cs., K 28-211-15305-1941-ME-II.
K 28, 110. cs., K 28-211-1940-L-17543
K 28, 110. cs., K 28-214-1934-C-16287.
K 28, 113. cs., K 28-216-1939-17706.
K 28, 115. cs., K 28-1943-216-34342.
K 28, 115. cs., K 28-1943-216-34362.
K 28, 116. cs., K 28-217-1936-C-16094.
K 28, 118. cs., K 28-217-1944-C-20441.
K 28, 156. cs., K 28-324-ME-1941-P 17747
K 28, 157. cs., K 28-1941-327-20528.
K 28, 157. cs., K 28-1942-327-15226.
K 28, 157. cs., K 28-1943-327-34116
K 28, 157. cs., K 28-327-1941-D-20517.
K 28, 158. cs., K 28-331.ME-1941-D-21087
K 28, 164. cs., K 28-1940-26195
K 28, 212. cs., K 28-1936-465-16744
K 28, 286. cs., 1944, 26051, 25284, 21037
K 28, K 28-1942-211-15410.
K 28-211-1940-L-17543.
K 28-211-1941-D-19890.
K 28-211-1941-D-19890.
K 28-216-1939-16742.

K 63 – Külügyminisztérium

K 63, 181. cs., 1933-21/7.
K 63, 184. cs., 135-21/3. tétel
K 63, 188. cs., 1937-21/7. tétel
K 63, 192. cs., 1939-21/7. tétel.
K 63, 193 cs., 1939-21/7. tétel
K 63, 193. cs., 3995. sz.
K 63, 196. cs., 21/7. I
K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7.
K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7. I.
K 63, 197. cs., K 63-1940-21/7-II.
K 63, 199. cs., 21/7. tétel
K 63, 199. cs., K 63-1941-21/7-I
K 63, 200 cs., K 63-1941-21/7.
K 63, 200 cs., K 63-1941-21/7.
K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.
K 63, 204. cs., 21/7. II.
K 63, 204. cs., 21/7. t.
K 63, 204. cs., K 63-1942-21/7.
K 63, 204. cs., K 63-2169-1942-21/7
K 63, 204. cs., K 63-4446-1942-21/7.
K 63, 204. cs., K 63-8321-1942-21/7.
K 63, 471. cs., K 63-1944-71.

K 64 – Külügyminisztérium

K 64, 71. cs., K 64-1937-21.

K 66 – Külügyminisztérium

K 66, 225. cs., K 66-1933-II/4.
K 66, 266. cs., K 66-1935-III-9.
K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.
K 66, 339. cs., K 66-1937-III-9-36541.
K 66, 423. cs., K 66-1939-III-9.
K 66, 475. cs., K 66-1940-III-6 d.

K 66, 478. cs., K 66-1940-III-9.
 K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.
 K 66, 656. cs., K 66-1944-III-9

K 70 – Külügyminisztérium

K 70, 274. cs., K 70-1936-1944-4/c.

K 149 – Belügyminisztérium

K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469
 K 149, 161. cs., K 149-1934-7-2204
 K 149, 651. d., K 149-1941-651f9.
 K 149, 651/9. d., K 149-1933-651f9.
 K 149, 651/9. d., K 149-1934-651f9
 K 149, 651/9. d., K 149-1940-651f9
 K 149, 651/9. d., K 149-1941-651f9.
 K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9
 K 149, 651/9. d., K 149-1944-651f9.
 K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

K 150 – Belügyminisztérium

K 150, 3871. cs., K 150-1941-VIII-5/c.

K 429 – Kozma-iratok

K 428, 1936-37, 9. tekercs, 3931. film

X. 1. 4. Hadtörténelmi Levéltár (HL)

Honvédelmi Minisztérium (HM)

HM 1933/elh. I. tétel, 109 896.
 HM 1933/elh. I. tétel, 118 749.
 HM 1933/elh. I. tétel, 109 896.
 HM 1933/elh. I. tétel, 113 658.
 HM 1933/elh., I. tétel, 111 576.
 HM 1933/elh., I. tétel, 123 136.
 HM 1934/elh. I. tétel, 101 804.
 HM 1934/elh. I. tétel, 123 783.
 HM 1939/elh. B. Bev. Tétel 39135.
 HM, 1937 Eln. B, Bev. tétel: 9048.
 HM, 1940/elh. B. o., bev. tétel. 45803
 HM, 1941/Eln. B., Bev. tétel. 20131
 HM, 1943, Elnöki I. Osztály, 80596.

HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium
 14. doboz

Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Leventeparancsnoksága
 5., 7., 37., 48., 54. doboz

Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346
 37. doboz

Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1347
 4. doboz.

Vezérkari Főnökség (VKF)

Eln./15. oszt., 1942–5179–67165, Eln./I. oszt. 1942–270.
1944, 4. osztály, 59531/el.

X. 1. 5. Győr-Sopron Megyei Levéltár Soproni Levéltára (SL)

Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1942, III 22/940, IV. 1404.b., 421. doboz.
Sopron Város Polgármesteri Hivatal iratai 1943, XVI 95/943, IV.1404.b., 468. doboz.

X. 2. Sajtó

- „Heimdal”
- 8 Uhr Abendblatt
- Akademische Blätter
- Amtliches Nachrichtenblatt des Jugendführers des Deutschen Reiches (BArch, NSD 43/15)
- Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen
- Berliner Börsen-Zeitung
- Berliner Lokal-Anzeiger
- Berliner Morgenpost
- Berliner Tageblatt
- Berliner Volkszeitung
- Bezdes
- Bremer Zeitung
- Budapesti Hírlap
- Danziger Vorposten
- Das Deutsche Mädel
- Das Junge Deutschland
- Der Angriff
- Der Aufbruch
- Der Auslandsdeutsche. Halbmonatsschrift für Auslandsdeutschtum und Auslandskunde
- Der Deutsche
- Der Landbote
- Der Neue Tag
- Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland
- Der Zwiespruch
- Deutsche Allgemeine Zeitung (DAZ)
- Deutsche Freischar
- Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen
- Deutsche Nachrichten. Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Ungarn
- Deutschtum im Ausland
- Deutsche Rundschau
- Deutsche Tageszeitung
- Deutsche Zeitung (DZ)
- Deutscher Volksbote
- Deutsches Nachrichtenbüro
- Deutsches Nachrichtenbüro (DNB)
- Deutsches Volksblatt
- Deutsch-Österreich. Kampfblatt der Hitlerjugend
- Die Hitler-Jugend im Kriege
- Die HJ
- Die Kameradschaft
- Die Kommenden
- Die Ostmark

- *Die Zeit*
- *Essener Allgemeine Zeitung*
- *Esti Kurír*
- *Evening News*
- *Folkungsbladet*
- *Frankfurter General-Anzeiger*
- *Frankfurter Volksblatt*
- *Frankfurter Zeitung*
- *Fränkischer Anzeiger*
- *Führerblätter der Hitler-Jugend*
- *Gebietsbefehl*
- *Germanische Jugend*
- *Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel*
- *Grenzland. Zeitschrift des Deutschen Schulvereins Südmark*
- *Hamburger Fremdenblatt*
- *Hamburger Tageblatt*
- *Hannoverschen Anzeiger*
- *Heimatbrief*
- *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*
- *HJ-Führerdienst*
- *Ibero-Amerikanische Korrespondenz*
- *INB*
- *Informationdienst*
- *K.M.D.*
- *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/VIII.*
- *Kasseler Stadtzeitung*
- *Kauener Zeitung*
- *Kieler Nachrichte*
- *Kommando-Brücke*
- *Köln*
- *Kölnische Volkszeitung*
- *Kölnische Zeitung*
- *Kriegsmittelungsdienst des Auslands- und Volkstumsamtes der RJF*
- *Lageberichte (BArch, NSD 43/33)*
- *Leipziger Neueste Nachrichten*
- *Lunds Dagbladet*
- *Magyar Lapok*
- *Magyarság*
- *Märkische Volkszeitung*
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn (PAAA, Budapest, 153)*
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe in Bulgarien der Auslands-Organisation der NSDAP*
- *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*
- *Mitteldeutsche Nationalzeitung*
- *München-Augsburger Abendzeitung*
- *München-Augsburger Zeitung*
- *Münchener Neueste Nachrichten*
- *Münchener Zeitung*
- *Nation und Staat. Deutsche Zeitschrift für das europäische Minderheitenproblem*
- *Neues Wiener Tagblatt*
- *Niedersächsische Tageszeitung*
- *NSK*
- *Oldenburgische Staatszeitung*
- *Ostwacht*
- *Passauer Zeitung*
- *Pester Lloyd*

- *Pommersche Zeitung*
- Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. (BArch, NSD 43/8-2)
- Pressestimmen über Jugendbewegung im In- und Ausland. A) Jugendbewegung in Deutschland. Deutsche Presse
- *Preußische Zeitung*
- *Reichsbefehl* (BArch, NSD 43/1)
- *Reichs-Jugend-Pressedienst (RJP)*
- *Reichsverfügungsblatt der NSDAP*, der Parteikanzlei, Ausgabe A
- *Revaler Zeitung*
- *Rheinisch-Westfälische Zeitung*
- *Rigasche Rundschau*
- Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief“
- *Schülerwarte*
- *Singapore Free Press*
- *Skanska Dagbladet*
- *South China Morning Post*
- *Südostdeutsche Rundschau*
- *Sydsvenska Dagbladet*
- *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*
- *The Hongkong Telegraph*
- *Újság*
- Vaterländische Reihe „Mein Volk“
- *Venkov*
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*
- *Vita Nostra*
- *Volk im Osten*. Die Zeitschrift des Südostens
- *Volkstum im Südosten*. Volkspolitische Monatsschrift
- *Vorordnungsblatt der Reichsjugendführung*
- *Völkischer Beobachter (VB)*
- *Westdeutscher Beobachter*
- *Wiener Kronen-Zeitung*
- *Wille und Macht*

X. 3. Rendelkezések

- Verbindung zum DAI-Stuttgart. *Reichsbefehl*, 17/IV, 5. Mai 1939, 341. o.
- Nennung von ausländischen Anschriften. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o.
- HJ-Angehörige mit polnischen oder russischen Sprachkenntnissen. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o.
- Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt“. *Reichsbefehl*, 46/41 K, 15. Dezember 1941
- Befehlsstelle Adriatisches Küstenland. *Reichsbefehl*, 40/44 K, 14. Dezember 1944
- Briefwechsel mit Ausländern. *Reichsbefehl*, 53/K, 15. Juli 1940
- Kolonialpolitische Aufklärung. *Reichsbefehl*, 1/K, 19. Januar 1940
- Bewerbung für einen späteren Kolonialeinsatz. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941
- Kameradschaftsgebiete und -obergaue für die auslandsdeutsche Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/K, 1. Dezember 1939
- Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck – BArch, NS 9/179
- Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 29/K, 16. Februar 1940
- Fahrten in das Protektorat Böhmen und Mähren. *Reichsbefehl*, 50/K, 1. Juli 1940.
- Einreise von HJ-Einheiten ins Generalgouvernement. *Reichsbefehl*, 66/K, 18. November 1940
- Devisen-Genehmigungen für Auslandsfahrten der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 22/41 K, 14. Mai 1941
- Auslandsfahrten im Jahre 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
- Zusammenstellung offizieller Auslandsreisen der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
- Fahrtzuschüsse der Gebiete (Obergaue) beim VDA. *Reichsbefehl*, 31/41 K, 10. Juli 1941

- Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 43/41 K, 29. November 1941
- Einsatz von Spielscharen im Ausland und in den besetzten Gebieten. *Reichsbefehl*, 13/44 K, 20. April 1944
- Grenzlandfahrten. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
- Ausländer in den Lagern der Hitler-Jugend 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
- Beurlaubung von Jugendlichen von der Jugenddienstpflicht für Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942
- Meldepflicht von Hitler-Jugend-Führern und BDM-Führerinnen im Ausland bei den auslandsdeutschen Landesjugendführungen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942
- Reisen von Führerinnen in die Ostgebiete. *Reichsbefehl*, 18/42 K, 2. September 1942
- Auslandsreisen Jugendlicher. *Amtliches Nachrichtenblatt*, Nr 4., 15. Mai 1943. (BArch, NSD 43/15)
- Anträge und Zustimmung zu Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 13/44 K, 20. April 1944
- Regelung der Mitgliedschaft volksdeutscher Jugendlicher zur Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/43 K, 29. April 1943
- Verhandlungen mit germanisch-völkischen Gruppen. Anordnung A 54/42. *Reichsverfügungsblatt der NSDAP*, der Parteikanzlei, Ausgabe A, 18. August 1942
- Germanische Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, 39/43 K, 4. November 1943
- Uniformverleihung für germanische Jugend. *Reichsbefehl*, 39/44 K, 12. Dezember 1944
- Soldatenbetreuung „Germanische Jugend“. *Reichsbefehl*, 39/44 K, 12. Dezember 1944
- Befehlsblatt für die germanischen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 25/44 K, 31. Juli 1944
- Annahme der weltanschaulichen Fragen des DJ- und JM-Leistungsabzeichens in den Lagern der Kinderlandverschickung. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941
- Jugendorganisationsen in Dänemark und Flandern. *Reichsbefehl*, 1/44 K, 7. Januar 1944
- Hitler-Jugend im Elsaß. *Amtliches Nachrichtenblatt des Jugendführers des Deutschen Reiches*, Nr. 3., 5. März 1942 (BArch, NS 28/123, 107. o.; BArch, NSD 43/15)
- Jugendorganisationen in Dänemark und Flandern. *Reichsbefehl*, 1/44 K, 7. Januar 1944
- Umsiedlerjugend und Dienst in der HJ. *Amtliches Nachrichtenblatt des Jugendführers des Deutschen Reiches*, Nr. 3., 5. März 1942 (BArch, NS 28/123, 107. o.; BArch, NSD 43/15)
- Organisation der HJ in den ehemals polnischen Gebieten. *Reichsbefehl*, 11/K, 10. November 1939, 1–2. o.
- BDM-Führerinnen für Kinderheime des Generalgouvernements. *Reichsbefehl* 56/K, 5. August 1940
- Jugendarbeit in den besetzten Ostgebieten. *Reichsbefehl*, 18/42 K, 2. September 1942
- Landesjugendführung Transnistrien. *Reichsbefehl*, 10/43 K, 13. März 1943
- Betreuung der volksdeutschen Jugend in den besetzten Ostgebieten durch Patenschaften der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 8/43 K, 25. Februar 1943
- Jugenddienstpflicht im Protektorat Böhmen und Mähren. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 1942/12. sz., 12. September 1942. (BArch, NSD 43/15)
- Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1938/8. sz., 6. August 1938, 5. o. (NSD, 8/6, 0152872. o.)
- Arbeitstagung der GA-Abteilungsleiter und Abteilungsleiterinnen. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 755. o.
- Aufruf zur Grenz- und Auslandsfahrt der HJ. *NSDAP. Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2., 24. o. (BArch, NSD 43/15)
- Auftreten bei Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/39., 31. Oktober 1935, 1. o. (BArch, NSD 43/15-1935)
- Ausführungsbestimmungen zur Verordnung des Reichsjugendführers vom 31. Januar 1933 betr. Grenzlandpfennig der Hitler-Jugend. *NSDAP Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 28. o. (BArch, NSD 43/15);
- Ausländer HJ. *Reichsbefehl*, 29/II, 6. August 1937, 777. o.
- Ausländer in Zeltlagern. *Reichsbefehl*, 27/II, 23. Juli 1937, 706. o.
- Ausländerdienst. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10. sz., 14. März 1935, 7. o.
- Auslandsaufenthalt von Parteigenossen. *Reichsbefehl*, 30/II, 13. August 1937, 783. o.
- Auslandsfahrten 1939. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
- Auslandsfahrten Nichtangehöriger der HJ. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
- Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 2. o.
- Auslandsreisen von HJ-Angehörigen – *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 92. o.
- Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/16, 2. Juli 1937, 251-258. o.; Außenpolitisches Schulungshaus der NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/27, 1. August 1935, 6. o.; Bekanntmachung. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1934/3. sz., April 1934, 2. o. (NSD, 8/6); Briefwechsel mit volksdeutschen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 7/IV, 24. Februar 1939, 153. o.

- Der Stabsführer. Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung* V/16, 2. Juli 1937 - BArch, NS 5/VI/427, 88. o.
- Dienstbezeichnung „Landesjugendführer“. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1939/1-8. sz., 21. August 1939, 29. o. (NSD, 8/6)
- Fahrtenamt. *Reichsbefehl*, 11/II, 12. April 1934 (BArch, NSD 43/1).
- Finanzierung von Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 18/IV, 12. Mai 1939, 359. o.
- Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4-7. o.
- Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4-7. o.; Grenzlandfürsorge. *Reichsbefehl*, 14/III, 14. April 1938, 413. o.
- Hitlerjugend und Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA). *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/84. sz., 17. Januar 1934, 1. o.
- In- und Auslandsfahrten der HJ. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/4., 19. Februar 1937, 41. o.
- Jugend-, Grenz- und Auslandsfahrten sind anmeldepflichtig! NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/15, 2. o.
- Koloniarbeit. *Reichsbefehl*, 11/III, 25. März 1938, 331-332. o.
- Koloniarbeit. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 978. o.
- Koloniarbeit. *Reichsbefehl*, 11/III, 25. März 1938, 331-332. o.
- Koloniale Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, II/28, 22. Dezember 1934, 5. o.
- Meine jungen auslandsdeutschen Kameraden. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6)
- Meldepflicht für Angehörige der HJ im Ausland. *Reichsbefehl*, 6/III, 18. Februar 1938, 169-170. o.
- Meldung von Tagungen. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
- Nr. 180. Betr. Kolonialjugend. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 1. o.
- NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 21. o. (BArch, NSD 43/15)
- Ostpreußenwettbewerb. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 975-
- PAAA, R 63610
- Polizeiliche Beglaubigung der von der Fahrtenstelle des GA-Amtes ausgestellten Fahrtausweise für Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/37, 17. Oktober 1935, 7. o.
- Reichsjugendpressediens. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/31. sz., Anfang Oktober 1935, 3. o. (NSD, 8/6)
- Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 20/III, 10. Juni 1938, 542. o.
- Schulungslehrgang für die Referenten und Refrentinnen für koloniale Jugendarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10, 14. März 1935, 7. o.
- Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939.
- Trennung zwischen volkspolitischen und außenpolitischen Auslandsfahrten. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung* (Hitlerjugend), 1934/119. o., 10. April 1934 (PAAA, R 60334, K 264442. o.; R 60334)
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/96. sz., 31. Januar 1934, 1. o.
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/5, 7. Juli 1934
- Volks- und außenpolitische Aufklärung in den Gebieten und Obergauen. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.
- Vorträge der GA-Abteilungsleiter(innen) an den Gebietsführer- und Obergauführerinnenschulen. *Reichsbefehl* 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
- Waffentragen im Ausland. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 756. o.
- Zusammenarbeit mit den Gaubeauftragten der Volkdeutsch mittelstelle. *Reichsbefehl*, 21/IV, 9. Juni 1939, 425. o. (BArch, NSD 43/1, 132414. o.)
- Teilung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/19., 7. Oktober 1938, 344. o.
- Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 20/III, 10. Juni 1938, 542. o.
- Schulungslehrgang für die Referenten und Refrentinnen für koloniale Jugendarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10, 14. März 1935, 7. o.
- Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939.
- Teilung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/19., 7. Oktober 1938, 344. o.
- Trennung zwischen volkspolitischen und außenpolitischen Auslandsfahrten. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.
- Verbindung zum DAI-Stuttgart. *Reichsbefehl*, 17/IV, 5. Mai 1939, 341. o.

- Verordnungsblatt der Reichsjugendführung (Hitlerjugend), 1934/119. o., 10. April 1934 (PAAA, R 60334, K 264442. o.)
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/96. sz., 31. Januar 1934, 1. o.
- *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/5, 7. Juli 1934
- Volks- und außenpolitische Aufklärung in den Gebieten und Obergauen. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.
- Vorträge der GA-Abteilungsleiter(innen) an den Gebietsführer- und Obergauführerinnenschulen. *Reichsbefehl* 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
- Waffentragen im Ausland. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 756. o.
- Zusammenarbeit mit den Gaubeauftragten der Volksdeutsch mittelstelle. *Reichsbefehl*, 21/IV, 9. Juni 1939, 425. o. (BArch, NSD 43/1, 132414. o.)
- Aufruf zur Grenz- und Auslandsfahrt der HJ. *NSDAP. Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2., 24. o. (BArch, NSD 43/15)
- Auftreten bei Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/39., 31. Oktober 1935, 1. o. (BArch, NSD 43/15–1935)
- Ausführungsbestimmungen zur Verordnung des Reichsjugendführers vom 31. Januar 1933 betr. Grenzlandpfennig der Hitler-Jugend. *NSDAP Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 28. o. (BArch, NSD 43/15)
- Ausländer HJ. *Reichsbefehl*, 29/II, 6. August 1937, 777. o.
- Ausländerdienst. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10. sz., 14. März 1935, 7. o.
- Auslandsaufenthalt von Parteigenossen. *Reichsbefehl*, 30/II, 13. August 1937, 783. o.
- Auslandsfahrten 1939. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
- Auslandsfahrten Nichtangehöriger der HJ. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
- Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 2. o.
- Auslandsreisen von HJ-Angehörigen – *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 92. o.
- Außenpolitisches Schulungshaus der NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/27, 1. August 1935, 6. o.
- Bekanntmachung. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1934/3. sz., April 1934, 2. o. (NSD, 8/6)
- Briefwechsel mit volksdeutschen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 7/IV, 24. Februar 1939, 153. o.
- Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
- Dienstbezeichnung „Landesjugendführer“. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1939/1–8. sz., 21. August 1939, 29. o. (NSD, 8/6).
- Einstellung in die Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1937/52. sz., Oktober 1937, 4. o. (NSD, 8/6)
- Finanzierung von Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 18/IV, 12. Mai 1939, 359. o.
- Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.
- Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. Im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJF, 1–8. Folge 1934–1935
- Grenz- und Auslandsfahrten 1934. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.
- Grenzlandfürsorge. *Reichsbefehl*, 14/III, 14. April 1938, 413. o.
- Hitlerjugend und Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA). *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/84. sz., 17. Januar 1934, 1. o.
- In- und Auslandsfahrten der HJ. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/4., 19. Februar 1937, 41. o.
- Jugend-, Grenz- und Auslandsfahrten sind anmeldepflichtig! *NSDAP. Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/15, 2. o.
- Koloniarbeit. *Reichsbefehl*, 11/III, 25. März 1938, 331–332. o.
- Koloniarbeit. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 978. o.
- Koloniale Jugendarbeit. *Reichsbefehl*, II/28, 22. Dezember 1934, 5. o.
- Kolonialjugend. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 1. o.
- Meine jungen auslandsdeutschen Kameraden. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6).
- Meldepflicht für Angehörige der HJ im Ausland. *Reichsbefehl*, 6/III, 18. Februar 1938, 169–170. o.
- Meldung von Tagungen. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
- NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 21. o. (BArch, NSD 43/15)
- Ostpreußenwettbewerb. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 975–976. o.

- Polizeiliche Beglaubigung der von der Fahrtenstelle des GA-Amtes ausgestellten Fahrtausweise für Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/37, 17. Oktober 1935, 7. o.
- Reichsjugendpressediens. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/31. sz., Anfang Oktober 1935, 3. o. (NSD, 8/6)
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 5/1940, 25. Dezember 1940 (PAAA, Budapest, 153)
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1940, 30. September 1940 (PAAA, Budapest, 153)
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslandsorganisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 3/1941, 15. August 1941 (PAAA, Budapest, 153)
- *Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslandsorganisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 (PAAA, Budapest, 153)
- Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1938/8. sz., 6. August 1938, 5. o. (NSD, 8/6, 0152872. o.)
- Arbeitstagung der GA-Abteilungsleiter und Abteilungsleiterinnen. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 755. o.
- Ausländer in Zeltlagern. *Reichsbefehl*, 27/II, 23. Juli 1937, 706. o.
- Der Deutsche in Bulgarien. *Mitteilungsblatt der Landesgruppe in Bulgarien der Auslands-Organisation der NSDAP*, 1942/13. sz.
- Deutsche Jugend in Peru. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6)
- Einstellung in die Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1937/52. sz., Oktober 1937, 4. o. (NSD, 8/6)
- Fahrtenamt. *Reichsbefehl*, 11/II, 12. April 1934 (BArch, NSD 43/1).
- Fahrtenamt. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/12, 28. März 1938, 1.2. o.
- Oesterreich-Vorträge, Meldepflicht österreichischer Hitlerjungen. *Vorordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/27, 15. Dezember 1934, 3. o.

X. 4. Korabeli irodalom

X. 4. 1. Monográfiák

- 10 éves a Hitlerjugend. Artur Axmann, a német ifjúság vezetőjének előszavával. Levente Hírközpont, Budapest 1943
- Bély Miklós, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941.
- Blum, Volksdeutsche Jugend im Generalgouvernement, h. n., é. n.
- Fekete Gabriella, Japán katonák, ifjúság és az otthon. Levente Hírközpont, Budapest 1943.
- Hans Wolfram Hockl, Ungewisse Wanderung. Freilassing 1960, 170-171. o.
- Hartmann, Hans, Die junge Generation in Europa. Berlin 1933.
- Hartmann, Hans, Die junge Generation in Europa. Berlin 1933.
- Hitler-Jugend 1933-1943. Die Chronik eines Jahrzehnts, Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 33. o.
- Jung, Willi, A német munkásifjúság megvágatása – támogatása – pályfutása. A jelen Németországsorozat 5. száma, Német Információs Szolgálat, Berlin 1941
- Kaufmann, Günter, Das kommende Deutschland. Junker und Dünnhaupt Verlag, Berlin 1940.
- Möller, Albrecht, Wir werden das Volk. Wesen und Forderung der Hitlerjugend. F. Hirt, Breslau 1935.
- Nagy Ernő, A Duce ifjúsága. Levente Hírközpont, Budapest 1943.
- Oertzen, Adolf Friedrich von: Koloniales Wollen einst und jetzt. Saarbrücker Druckerei und Verlag, Saarbrücken 1939.
- Oscar Wilde, The Picture of Dorian Gray. Word, Lock & Bowden, London 1907.
- Schenzinger, Karl Aloys, Hitlerjunge Quex. Zeitgeschichte Verlag, Berlin 1932.
- Schirach, Baldur von, Die Hitler-Jugend. Idee und Gestalt. Zeitgeschichte Verlag und Vertrieb, Berlin 1934.
- Schirach, Baldur von, Revolution der Erziehung, Zentralverlag der NSDAP, München 1938.
- Stellrecht, Helmut, „Die Wehrerziehung der deutschen Jugend“. Mittler, Berlin 1936.
- Tornay Károly, A Leventeintézmény története. Stádium Kiadó, Budapest 1936.
- Tschammer von Osten (sic!), Testnevelés békében és háborúban. Sylvester Nyomda, Budapest 1941
- Volksgruppe im Kriegseinsatz, Hg von dem Amt für Presse und Propaganda [Budapest 1944].

X. 4. 2. Könyvfejezetek, tanulmányok, cikkek

- „Alles Trennende ausschalten”. Die Jugend und das deutsch-französische Verhältnis. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.)
- „Arbeitsgemeinschaft für Frankreich”. *RJP*, 1936/122. sz., 3. o.
- „Auf Wiedersehen next year”. *Niedersächsische Tageszeitung*, 15. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 81. o.).
- „Aus dem Bericht einer dänischen Jugendversammlung in Tondern” (BArch, NS 43/207, 52. o.)
- „Auslandsbericht”. *RJP*, 1936/39. sz., 1. o.
- „Auslandsdeutsche Jugend” in der Stunde der jungen Nation. *RJP*, 1935/218. sz., 2. o.
- „Brannik” die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3-4. o
- „DAZ”-Unterredung mit der japanischen Jugendgruppe. *DAZ*, [Anfang September] 1938 (PAAA, R 98884)
- „Du bist ein Deutscher!” Eröffnung der vierten Ortsjugendführerschulung in Budapest. *DZ*, 19. April 1941, 4. o.
- „Germanische” Jugendgemeinschaft, März 1943. In: *Mädel – eure Welt! Das Jahrbuch der Deutschen Mädel 1944*
- „Grenzland-Jugendherberge” in Sulau. *RJP*, 1934/160. sz., 3. o.
- „Jahr der Verständigung”, *VB*, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.).
- „Junger Norden” ein grosser Erfolg für schwedische Kultur. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 3. Juli 1938 (német fordításban: PAAA, R 98885)
- „Mocidade Portuguesa” – die nationale Organisation der portugiesischen Jugend. *RJP*, 1937/227. sz., 1-2. o.
- „Opera nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/11. sz., 5. o.;
- „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/17. sz., 4. o.;
- „Opera Nazionale Balilla”. *RJP*, 1936/19. sz., 4. o.
- „Stimmen der Völker” im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.
- „Svenska” und „Tyska” wurden Kameradinnen! *Das Deutsche Mädel*, 1938. August
- „Verstehenlernen – jenseits der Streitfragen”. *Frankfurter Zeitung*, 13. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 160. o.)
- „Verstehenlernen – jenseits der Streitfragen”. *Frankfurter Zeitung*, 13. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 160. o.)
- „Volksdeutsche Offensive”. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/20. sz., 2. o.
- „Wille und Macht” in der Tschechoslowakei verboten. *RJP*, 1934/175. sz., 1. o.
- „Wir grüßen die Jugend der Achse”. *RJP*, 1939/189. sz., 1-2. o.
- „Wir sehen uns in Deutschland wieder!”. *RJP*, 1937/212. sz., 1-2. o.
- „Wir wollen Kameraden bleiben!”. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.)
- 100 fő Apatin (Hitler-Jungen in Apatin eingetroffen. *DZ*, 2. Juni 1942, 4. o.
- 100 junge Engländer in Hannover. *RJP*, 1936/84. sz., 2. o.
- 100 junge Ungarn in Bayreuth. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.
- 100 rumänische Pfadfinder in Berlin. *RJP*, 1935/179. sz., 2. o.
- 114 nationalspanische Jugendführer kommen nach Deutschland. *RJP*, 1937/194. sz., 1. o.
- 114 spanische Jugendführer besuchen Deutschland. *Berliner Tageblatt*, 27. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 101. o.)
- 1300 Führer-Anwärter der Balilla in Deutschland. *RJP*, 1937/139. sz., 1. o.;
- 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 1. August 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 16. o.)
- 140 reichsdeutsche Mädel aus Italien in Deutschland. *RJP*, 1938/158. sz., 4. o.
- 17 dänische Jugendherbergen in Nordschleswig. *RJP*, 1936/26. sz., 2. o.
- 190 Hitlerjungen kamen nach Budapest. *DZ*, 15. November 1940, 8. o.
- 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: *Hitler-Jugend 1933-1943. Die Chronik eines Jahrzehnts*. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52-53. o.
- 1942 – Osteinsatz und Landdienst. In: *Hitler-Jugend 1933-1943. Die Chronik eines Jahrzehnts*. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 53-54. o.
- 20 Jahre Levente-Organisation. In: *DZ*, 18. Oktober 1941, p. 4.
- 20 Mädel und 300 Soldaten. Pommersche Mädel gestalten einen Verwundetennachmittag in Kauen. *Kauener Zeitung*, 17. Dezember 1942 (BArch, NS 28/73, 1. o.);
- 200 finnische Schüler in Deutschland. *RJP*, 1936/128. sz., 3. o.

- 2100 Saarkinder kommen in die bayerische Ostmark. *RJP*, 1934/50. sz., 1. o.
- 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.
- 30 BDM-Führerinnen auf Italienreise. *RJP*, 1939.május 27., 5. o.
- 30 bolivianische Gäste der HJ kommen nach Deutschland. *Ibero-Amerikanische Korrespondenz*, 1938/38. sz., 1938. szeptember 20. (PAAA, R 98882, 253715. o.)
- 30 HJ-Führer auf Japanreise. *DAZ*, 17. Februar 1938 (BArch, NS 22/546)
- 30 HJ-Führer auf Japanreise. *RJP*, 1938/158. sz., 4. o.
- 30 junge Engländer bei der niedersächsischen Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/173. sz., 3. o.
- 400 junge Schottiländer in der Westmark. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.
- 42 000 Mitglieder in der DJ. *Volk im Osten*, 1941/1-2. sz., 44. o.
- 44 KLV-Kinder wieder daheim. *DZ*, 7. April 1943, p. 3.
- 45 HJ-Führer im Campo Mussolini. *RJP*, 1938/199. sz., 3. o.;
- 450 Avant-Guardisten im Gebietslager Mittelrhein. *RJP*, 1937/159. sz., 2. o.;
- 450 Hitlerjungen fahren nach Italien – 450 Avant-Guardisten kommen nach Deutschland. *RJP*, 1937/156. sz., 1. o.;
- 450 Hitlerjungen in Italien. *VB*, 19. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 45. o.)
- 450 Jungvolkführer im „Villaggio Paradiso“. *RJP*, 1937/205. sz., 1-2. o.
- 5 Jahre deutsch-französische Austauschlager. *RJP*, 1939, 1. sz., 2. o.
- 50 Jungfaschisten im Adolf-Hitler-Marsch. *RJP*, 1939/179. sz., 1. o.
- 50 000 Ausländer Gäste der HJ. *Die HJ*, 1937/8. sz., 1937. február 20, 1. o. (BArch, NSD 43/256).
- 500 Hitlerjungen in Italien, *VB*, 26. September 1936 (BArch, NS 28/104, 139. o.)
- 500 schwedische Schüler besuchten Danzig. *RJP*, 1936/135. sz., 3. o.
- 64 Levente ins Reich gefahren. *DZ*, 13. August 1942, 4. o.
- 70 Hitlerjungen fahren nach Finnland. *RJP*, 1935/145. sz., 2. o.
- 75 Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/ 45. sz., 2. o.
- 80 Hitler-Jungen besuchen Ungarn. *DAZ*, 15. August 1933 (PAAA, R 98892)
- 80 Ungarn-Fahrer kehren heim. *Berliner Volkszeitung*, 30. August 1933 (PAAA, R 98892)
- 90 junge Dänen Gäste der HJ. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.
- A Mocidade Portuguesa. *RJP*, 1936/184. sz., 1. o.
- *Abetz, Otto*, Der Sohlbergkreis. In: uó, 'Das offene Problem'. Ein Rückblick auf zwei Jahrzehnte deutscher Frankreichpolitik. Greven Verlag, Köln 1951.
- *Abetz, Otto*, Der Sohlbergkreis. In: uó, 'Das offene Problem'. Ein Rückblick auf zwei Jahrzehnte deutscher Frankreichpolitik. Greven Verlag, Köln 1951. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, 1583–1587. o.
- Abfahrt der HJ-Rundfunkspielschar nach Finnland. *RJP*, 1936/136. sz., 3. o.
- Abkommen zwischen Hitlerjugend und VDA, *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Mai 1933 (PAAA, R 60332).
- Abordnung der HJ in Rumänien. *DAZ*, 21. Juli 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 195. o.).
- Abordnung der RfJ zu den 2600-Jahrfeierlichkeiten nach drei Monaten zurück. *Kölnische Zeitung*, 7. Januar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 190. o.)
- Abschied der spanischen Jugendführer von Deutschland. *RJP*, 1937/219. sz., 1. o.
- Abschied der sudetendeutschen Turner-Jugend vom Reich. *RJP*, 1938/186. sz., 3. o.
- Abschied vom Deutschlandlager. *RJP*, 1935/172. sz., 1. o.
- Abschiedsfeier für die 450 Jungvolkführer. *VB*, 29. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 104. o.)
- Abschluss der Austauschlager der HJ. *RJP*, 1938/9. sz., 2. o.
- Abschluss der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/199. sz., 1-2. o.
- Abschrift. Sokolium und Okkupation. *Venkov*, 16. Oktober 1938 – PAAA, R 27134
- Acht Tage deutsch-spanisches Gemeinschaftslager. *RJP*, 1937/217. sz., 2. o.
- Achtzig Hitlerjungen im Braunhemd in Budapest eingetroffen. *Újság*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Adolf Hitler-Schüler am Schwarzen Meer. *VB* (Berliner Ausgabe), 4. Dezember 1942 – (BArch, NS 5/VI/427, 197. o.).
- *Alfred Kurella*, Deutsche Volksgemeinschaft. In: *Werner Kindt* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln 1963, 163-179. o.
- Amerikanische Sportlehrer bei der HJ. *RJP*, 1936/159. sz., 2. o.
- An alle DJ-Führer und alle Führerinnen des DMB. *DZ*, 19. April 1942, 5. o.
- Ankunft der Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Ankunft deutscher Jugendführer aus dem Ausland. *RJP*, 1936/151. sz., 2. o.
- Ankunft einer Hitlerjugend-Gruppe in Budapest. *Pester Lloyd*, *Abendblatt*, 14. November 1940 (PAAA, Budapest,

- 176)
- Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 12. Juni 1942, 4. o.
  - Ankündigungen. Hitler-Jugend. Deutsches Jungvolk, Bund deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 16. Januar 1942, 8. o.
  - Anmeldepflicht für Auslandsfahrten. *RJP*, 1937/52. sz., 2. o.
  - Anordnung 8 vom 23. Juli 1933. *Das Junge Deutschland*, 1933/8. sz., 224-225. o.
  - Antideutsche Rede eines Lektors in Tondern. „*Heimdal*“, Apenrade, 13. August 1940. (BArch, NS 43/207, 52. o.)
  - Antwort aus Frankreich. *RJP*, 1937/243. sz., 1-2. o.
  - Arabische Jugend am Ehrenmal in Berlin. *RJP*, 1937/168. sz., 2. o.
  - *Araki, Sadao*, Das Erziehungswerk der japanischen Jugend. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 7-8. o.
  - Arbeit der Reichsjugendführung. *VB*, 15. August 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 8. o.)
  - *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937 (DB, ZB 37328)
  - *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich.
  - *Arbeitsblätter*. Hrsg. von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen (DB, ZB 37328)
  - Arbeitslager für Arbeiter, Bauern und Studenten in Schlesien (Deutsche Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1092-1096. o.
  - Arbeitstagung auslandsdeutscher Jugendführer. *RJP*, 1936/203. sz., 2. o.
  - Auch Du gehörst dem Führer. Schulungsheft der Jungmädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/3. sz.
  - Auf Wiedersehen in Deutschland! *Oldenburgische Staatszeitung*, 7. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 105., 113-114. o.)
  - Auf Wiedersehen, Karpatenland! *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII.;
  - Auf zum ersten Landesjugendtag in Magocs am 29. Juni 1941. *DZ*, 5. Juni 1941, 4. o.
  - Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa. In: Sonderdruck. Das junge Deutschland és *Das junge Deutschland*, März 1932.
  - Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3-4. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.
  - Aufruf Schirachs zur VDA-Sammlung. *VB*, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.)
  - Aufruf der Budapester HJ zur Schallplatten-Sammlung. *Deutsche Nachrichten*, 19. Januar 1942, 2. o.
  - Aufruf der Bünde zu einem gemeinsamen Landdienst 1932 im Osten (Deutsch Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1186. o.
  - Aufruf des Landesjugendführers zum WHW-Tag der DJ. *DZ*, 15. Januar 1942, 3. o.
  - Aufruf Schirachs zur VDA-Sammlung. *VB*, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.)
  - Aufruf zur Teilnahme am Landdienst (Deutsch Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1186-1187. o.
  - Aus dem KLV-Lager Piliscsaba. *DZ*, 15. September 1943, p. 3.
  - Aus dem volksdeutschen Kampf der jungen Generation. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 29. o.
  - Aus dem volksdeutschen Kampf der jungen Generation. Estland. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 26. o.
  - Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.
  - Aus der deutschen Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1937/289. sz., 2. o.
  - Aus der Heimat. *Der Landbote* (Malmedy), 17. August 1935 (PAAA, R 98859)
  - Aus der Lagerarbeit. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII.
  - Ausbau der estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1937/222. sz., 2. o.
  - Ausbildung statt Ausbeutung! *RJP*, 1938/50. sz., 2. o.
  - Ausklang des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.
  - Ausländer besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/89. sz., 2. o.
  - Ausländerinnen erleben den BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September
  - Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.;
  - Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.
  - Ausländische Gäste in Berlin. *Berliner Morgen-Post*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.
  - Ausländische Jugendführer auf dem Reichsparteitag. *Die Zeit*, 4. September 1938 (BArch, NS 43/440, 43. o.)

- Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.
- Ausländische Jugendgruppen bei der Westmark-HJ. *RJP*, 1937/170. sz., 2. o.
- Ausländische Mädelführerinnen auf dem Reichsparteitag. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.
- Ausländische Minister in HJ-Zeltlagern. *RJP*, 1936/170. sz., 2. o.
- Ausländische Parteitagsgäste auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.
- Ausländischer Besuch in den Sommerlagern der Berliner HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.
- Auslandsabkommen der bündischen Jugend. *Der Zwiespruch*, Nr. 26, 1. Januar 1928. Idézi: *Kindt, Werner* (Hg.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit.* Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1540–1541. o.
- Auslandsbericht. *RJP*, 2. Oktober 1936.
- Auslandsdeutsche als Gäste der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.
- Auslandsdeutsche erleben die Ostmark. *RJP*, 1939. január 17. 4. o.
- Auslandsdeutsche HJ-Führer in Ostpreußen. *RJP*, 1935/242. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche im HJ-Musikschulungslager. *RJP*, 1936/233. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Jugend betreut Soldatengräber. *Berliner Börsenzeitung*, 23. März 1943
- Auslandsdeutsche Jugend dankt dem Deutschlandlager. *RJP*, 1935/213. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Jugend fährt durchs Reich. *RJP*, 1938/176. sz., 1. o.
- Auslandsdeutsche Jugend im 2. „Wilhelm-Gustloff-Lager“. *Der Auslandsdeutsche*, 1941 /10. sz.
- Auslandsdeutsche Jugend im Reich. *Die HJ*, 1938, 32. sz., 6. August 1938, 1. o.
- Auslandsdeutsche Jugend in den Lagern der Hitler-Jugend. *RJP*, 1938/174. sz., 4. o.
- Auslandsdeutsche Jugend in München. *VB*, 17. August 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 22. o.)
- Auslandsdeutsche Jugend in Stuttgart. In: V. Reichstagung der Auslandsdeutschen, Stuttgart 1937. hrsg. von der AO der NSDAP – BArch, NSD 8/2
- Auslandsdeutsche Jugend vor der Feldherrnhalle. *RJP*, 1935/186. sz., 1-2. o.
- Auslandsdeutsche Jugendarbeit. *RJP*, 1938/186. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Jugendarbeit. *RJP*, 1938/186. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Jugendführer im Ostmark-Skilager. *RJP*, 14. Januar 1939, 3. o.
- Auslandsdeutsche Jugendführerinnen im Elsaß. *DAZ*, 10. Juli 1941 (BArch, NS 5/VI/451, 4. o.).
- Auslandsdeutsche Jungen in Deutschland. *RJP*, 1934/99. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Kinder besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst
- Auslandsdeutsche Kinder in der Kurmark. *RJP*, 1934/122. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Mädels beim Reichsparteitag. *RJP*, 1936/204. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Pimpfe wurden AHS. *RJP*, 1939/95. sz., 3. o.
- Auslandsdeutsches Schicksal im Banat. *RJP*, 1935/53. sz., 4. o.
- Auslandsfahrten rechtzeitig anmelden! *RJP*, 1935/128. sz., 1. o.
- Auslandsfahrten und Gemeinschaftslager des BDM. *RJP*, 1937/181. sz., 5. o.
- Auslandsheim der Hitler-Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 158. o.)
- Auslandshetze gegen die HJ. *RJP*, 1935/293. sz., 1-2. o.
- Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften im BDM. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.
- Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Hitlerjugend*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 22/547)
- Außenpolitische Schulung der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/67. sz. 1. o.
- Austausch deutscher und polnischer Jugend. *RJP*, 1937/157. sz., 1. o.
- Austausch von Lehrlingen Facharbeitern. *RJP*, 1936/206. sz., 1-2. o.
- Austausch zwischen französischen Pfadfindern und HJ? *RJP*, 1936/222. sz., 3. o.
- Austauschsendungen der HJ. *RJP*, 1936/112. sz., 4. o.
- Austauschsendungen zwischen deutscher und englischer Jugend. *RJP*, 1935/193. sz., 2. o.
- Austauschsendungen zwischen deutscher und polnischer Jugend. *RJP*, 1935/30. sz., 1. o.
- *Axmann, Artur*, Germanische Jugend – Stoßtrupp des Reichs. *Germanische Jugend.* Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag-Amsterdam-Berlin [1943].
- *Axmann, Artur*, Osteinsatz und Landdienst. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 1-3. o.
- Baldur von Schirach an das deutsch-französische Jugendlager. *RJP*, 1938/2. sz., 1. o.
- Baldur von Schirach an Scapini. *Die HJ*, 1937/52. sz., 25. Dezember 1937, 2. o.
- Baldur von Schirach empfängt die japanischen Jugendführer. *RJP*, 1938/202. sz., 3. o.
- Baldur von Schirach empfängt Parteitagsgäste. *RJP*, 1938/204. sz., 3. o.
- Baldur von Schirach empfing spanische Jugendführerinnen. *RJP*, 1937/266. sz., 2. o.
- Baldur von Schirach in Bukarest. *RJP*, 1939. június 8., 3. o.

- Baldur von Schirach sprach im deutsch-englischen Jugendlager in Berchtesgaden. *Die HJ*, 1937/3. sz., 1937. január 16, 9. o. (BArch, NSD 43/256)
- Baldur von Schirach spricht zur reichsdeutschen Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/55. sz., 1. o.
- Baldur von Schirach vor den Auslandsdeutschen in Stuttgart. *RJP*, 1937/200. sz., 3. o.
- Baldur von Schirach vor der europäischen Jugend. *VB*, 30. August 1941 (BArch, PK (ehem. BDC), Poo77, Baldur von Schirach)
- Baldur von Schirach's Apell an unsere volksdeutsche Jugend. *DZ*, 4. Mai 1941, 1. o.
- Baldur von Schirachs Botschaft an die reichsdeutsche Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/59. sz., 1-3. o.
- Baldur von Schirachs Botschaft an Frankreich. *RJP*, 1937/238. sz. 1. o.
- Balilla-Kapelle spielt Unter den Linden. *RJP*, 1937/135. sz., 1. o.
- Bayerische HJ bei der bulgarischen Jugendorganisation in Sofia. *DAZ*, 24. August 1938 (PAAA, R 98898)
- BDM in der praktischen Grenzarbeit. *RJP*, 1936/280. sz., 4. o.
- BDM-Führerinnen auf Schwedenreise. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.
- BDM-Führerinnen im japanischen Arbeitsdienst. *Das Deutsche Mädel*, 1941. januar.
- BDM-Mädel arbeiten fürs Saarland. *RJP*, 1935/12. sz., 3. o.
- BDM-Musikschar fährt nach Finnland. *RJP*, 1936/130. sz., 2. o.
- BDM-Schuldienst im Osten. *Das Junge Deutschland*, 1944/2. sz., 21-23. o.
- Bearbeitung von Jugendangelegenheiten in den besetzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz.
- Beauftragungen in der DJ. *DZ*, 22. April 1942, p. 3.
- Begegnung mit jungen Engländern. *RJP*, 1937/5. sz., 2. o.
- Begeisterter Empfang der Hitler-Jugend in Budapest. *Deutsche Tageszeitung*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Beginn der Italienfahrt der Hitler-Jugend. *RJP*, 1937/193. sz., 1. o.;
- Begrüßungsfeier für die Hitler-Jugend in der Reichsdeutschen Schule. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 22. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Beim Abendessen im Kreis der Hitlerjungen. *Budapesti Hírlap*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Beim Standort Rom im Lager. *Das Deutsche Mädel*, Juli 1940
- Bekenntnis der Jugend zum deutschen Osten. Ostlandmärsche, Großfahrten und Zeltburgen de HJ-Gebietes Mittelbe (23) – Juli/August 1939 (DB, 1940 A 7979)
- Bekenntnis der Jugend zum Neuen Europa. *Die Hitler-Jugend im Kriege*, 21. Bericht, 1942. oktober, 8-9. o.
- Bekenntnisse österreichischer Jugend (DB 1938 A 10418).
- Bemerkungen zur Romreise der HJ. *Wille und Macht*, 15. Oktober 1936;
- Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorganisationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355-357. o
- Berlin empfängt die Jungfaschisten. *RJP*, 1939/188. sz., 1. o.;
- Berliner HJ in Madrid. *DAZ*, 29. Juni 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 201. o.).
- Berliner Jungvolk auf den Schlachtfedern von St. Quentin. *DAZ*, 27. Juli 1935
- Berliner Mozartchor der HJ-Konzertreise durch Belgien. *Informationdienst Nord*, 30. August 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 203. o.)
- Berliner Pimpfe bei der Schwedenjugend. *RJP*, 1935/132, 3. o.
- Berufswettkampf der DJ. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 62. o.
- Besprechung Schirach – Nobre Guedes. *RJP*, 1938/174. sz., 4. o.
- Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck
- Besuch aus Afrika. *RJP*, 1939. augustus 19., 3. o.
- Besuch im deutsch-französischen Jugendlager. *VB*, 13. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.)
- Besuch italienischer Sportstudenten. *RJP*, 1937/128. sz., 1. o.
- Besuch von Saarländern in Hildesheim. *RJP*, 1934/28. sz., 2. o.
- Betreuung auslandsdeutscher Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1939, 230-231. o.
- Bilanz des polnischen Jugendaustausches. *RJP*, 1937/233. sz., 2. o.
- Bis ans Schwarze Meer. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
- Blick in die Zeit. Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/3. sz., 213. o.
- Blick nach Apatin. *DZ*, 8. August 1943, 4. o.
- Blum, Volksdeutsche Jugend im Generalgouvernement, h. n., é. n.
- Blutende Grenzen. *HJ-Führerdienst*, Oktober 1937
- *Blüher, Hans*, Geschichte des Wandervogels. In: *Werner Kindt* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 33-62. o.
- Bolivianische Jugendführer besuchen das Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/288. sz., 3. o.

- Bolivianische Jugendführer besuchen die HJ. *RJP*, 1938/221. sz., 3. o.
- Bolivianische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/223. sz., 2. o.
- Bolivien gründet Staatsjugend. *RJP*, 1938/249. sz., 2. o.
- Boliviens Jugendführer in der Ostmark. *RJP*, 1939/48. sz., 3. o.
- Bolschewistische Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1941/8. sz., 211-212. o.
- Bolschewistische Jugendbeglückung. *RJP*, 1937/39. sz., 1-2. o.
- Botschaft an die deutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 2-3. o.
- Boy-Scouts in deutschen Jugendherbergen. *RJP*, 1938/189. sz., 3. o.
- Braunschweiger HJ-Spielschar auf Englandfahrt. *RJP*, 1938/65. sz., 4. o.
- Braunschweiger HJ-Spielschar fährt nach England. *RJP*, 1938/64. sz.
- *Brehm, Bruno*, Sprache der Jugend. *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 5-8. o.
- *Brinon, Fernand de*, Sympathien der französischen Jugend. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 5-6. o.
- *Brunner, Heinz*, Die deutsche Jugend Jugoslawiens. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 160-165. o.
- Brücken von Nation zu Nation. *RJP*, 1935/22. sz., 1-2. o.
- Budakeszi verabschiedet sein KLV-Lager. *DZ*, 13. März 1943, p. 3.
- *Buertmes, Gustav*, Berufswettkampf. *Ostwacht*, 1939/1. sz., 11-12. o.
- Bulgarien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 14-15. (BArch, NSD 43/21, 112675-112676. o.)
- Bulgariens Staatsjugendführer in Wien, VB, Wiener Ausgabe, 17. April 1944 (BArch, NS 5/VI/427, 205. o.).
- Bulgarischer Besuch bei der HJ. *RJP*, 1936/102. sz., 2. o.
- Bund auf Grenzlandfahrt (Die Fahrennden Gesellen). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 804. o.
- *Buske, Ernst*, Jugend und Volk. In: Kindt, Grundschriften, i. m., 198-201. o.
- *Buske, Ernst*, Jugend und Volk. In: *Werner Kindt* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 198-201. o.
- Bündische Jugend und Staatsjugend (Die Geusen). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 823-827. o.
- Bündnis der Völker – Bündnis der Jugend. *RJP*, 1939/190. sz., 1-2. o.
- Campo Tedesco dell' Opera Nazionale Balilla. *RJP*, 1937/170. sz., 1-2. o.
- *Cerff, Karl*, An die Jugend der Welt! In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- *Chautemps, Camille*, Frankreichs Wunsch. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 1-2. o.
- Chorkonzert der Hitler-Jugend. *DZ*, 11. März 1942, 6. o.
- Credere, obedire, combattere! VB, 17. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 206. o.).
- *Dabel, Gerhard*, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 231-233. o.
- Dänische Studenten bei der Hamburger HJ. *RJP*, 1938/145. sz., 5. o.
- Dank Bardossys für die Grüße der Deutschen Jugend! *Volk im Osten*, 1941/15. sz., 49. o.
- Dankadresse der finnischen Jugendführer. *RJP*, 1938/147. sz., 4. o.
- Das Arbeitsprogramm des „Dänisch-nordischen Jugendverbandes“ *Folkungsbladet*, Nr. 11, August 1940 – BArch, NS 43/207, 187. o.
- Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.)
- Das Auslandshaus der Hitler-Jugend bei Berlin an der Havel, h. n., é. n.
- Das Auslandshaus der HJ. *Wille und Macht*, 1938/22. sz., 37-38. o.
- Das Berliner Mädels Aus Leben und Arbeit des Obergaues Berlin. *Das Deutsche Mädels*, 1936/2. sz.
- Das deutsch-englische Schilager. *Das Deutsche Mädels*, 1938. Februar.
- Das deutsch-englische Skilager. *Die HJ*, 1937/3. sz., 1937. január 16, 8. o. (BArch, NSD 43/256)
- Das deutsch-französische Jugendtreffen. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 14-16. o.
- Das deutsch-jugoslawische Mädellager. *RJP*, 1937/177. sz., 2. o.
- Das Deutschlandlager 1935. *RJP*, 1935/84. sz., 1. o.
- Das Deutschlandlager der Balilla. *Die HJ*, 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 6. o.
- Das Deutschtum in der Slowakei. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/7. sz., 582. o.
- Das Deutschtum in Ungarn. Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief“, Heft 6, 66-71. o.
- Das Erwachen der Jugend im nahen Osten. *Das Deutsche Mädels*, 1938. Januar.
- Das europäische Jugendtreffen in Weimar und die ungarische Levente. *DZ*, 23. Juni 1942
- Das Gebiet „Ausland“ der HJ. *RJP*, 14. September 1936, 1-2. o.
- Das Gesicht des jungen Europa. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz.
- Das grosse Jugendwerk. *Deutscher Volksbote*, 19. Februar 1943, 4. o. (PAAA, R 100 395, BArch, Slg. Schumacher,

- 344.).
- Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.
  - Das ist Großdeutschlands Jugend. Weihnachtsgabe für die lothringische Jugend. Herausgegeben vom Gebiet und Obergau Saarpfalz der Hitler-Jugend (DB 1941 A 7606).
  - Das ist Sowjet-Sport. *RJP*, 1938/48. sz., 3. o.
  - Das Italienhaus der HJ bei Kladow. *Berliner Börsen-Zeitung*, 13. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 96. o.)
  - Das Leventegesetz im Widerspruch mit dem Wiener Volksgruppenvertrag. *Volk im Osten*, 1941/5. sz., 44–45. o.
  - Das Lied an der Grenze. *RJP*, 1937/245. sz., 3. o.
  - Das müßt ihr wissen. Eltern! *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni
  - Das ostmärkische Grenzlager 1935 beendet. *RJP*, 1935/189. sz., 2. o.
  - Das portugiesische Erziehungswesen. *RJP*, 1937/18. sz., 5. o.
  - Das Programm des Deutschlandbesuchs Riccis. *RJP*, 1937/89. sz., 1-2. o.
  - Das Programm zum Landesjugendtag. *DZ*, 28. Juni 1941, 4. o.
  - Das Recht auf Arbeit, Brot und kulturelle Entfaltung. Deutsche Jugendtagung in Lodz. *Berliner Börsenzeitung*, 4. November 1937 (PAAA, R 98872)
  - Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 165-171. o.
  - Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1939/9. sz., 589-592. o.
  - Das spanische Gemeinschaftslager eröffnet. *RJP*, 1937/212. sz., 1. o.
  - Das vierte deutsch-englische Jugendlager in England eröffnet. *DNB*, Nr 5/8. (PAAA, R 98893)
  - Das vierte deutsch-englische Jugendlager. *RJP*, 1935/96. sz., 1-2. o.
  - Das Werden der Nippon-Seinen-Dan. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 36-37. o.
  - Depner, Willi, Die Parole der Jugend. *Volk im Osten*. Die Zeitschrift des Südostens, 1940/1. sz., 41-42. o.
  - Der „Albanische Adler“. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 40. o.
  - Der „Alljapanische Jugendverband“. *RJP*, 1937/185. sz., 1-2. o.
  - Der „Komsomol“. *RJP*, 1936/151. sz., 3. o.
  - Der Abschied der Hitler-Jugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892)
  - Der Angriff, 15. April 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 19. o.
  - Der Aufbau des Lagers für die Avant-Guardisten. *RJP*, 1937/161. sz., 2. o.
  - Der Auftakt zum Landesjugendtag. Die Jugend aus allen Gauen auf dem Weg nach Magocs. *DZ*, 29. Juni 1941, 5. o.
  - Der Ausländerbesuch bei der HJ. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.
  - *Der Auslandsdeutsche*, 1938/1., 13. o.
  - Der außendeutsche Bericht. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Dezember
  - Der Besuch der HJ in Budapest. *Pester Lloyd*, *Morgenblatt*, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
  - Der deutsche Jugendherbergsausweis gilt in der ganzen Welt. *RJP*, 1934/86. sz., 1–2. o.
  - Der deutschen Botschaft in Warschau zu dem Besuch der HJ-Spielschar. *RJP*, 1935/74. o., 2. o.
  - Der deutsch-japanische Jugendführeraustausch. *RJP*, 1938/279. sz., 1-2. o.
  - Der deutsch-polnische Jugendaustausch 1937 beendet. *RJP*, 1937/193. sz., 1. o.
  - Der Empfang der HJ-Führer durch General Franco. *RJP*, 1937/260. sz., 1. o.
  - Der erste Abschnitt der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/176. sz., 1-2. o.
  - Der erste Lehrgang für Mädelgruppenführerinnen in der Waldheimat. *DZ*, 11. November 1942, 3. o.
  - Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. *DZ*, 16. Oktober 1942, p. 3.
  - Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, *VB*, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.)
  - Der Europäische Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942, 10. sz., 284-286. o.
  - Der Fackelzug, Feuerrede des Reichsjugendführers, Hitler-Jugend und Levente-Jugend marschieren durch Köln, *Westdeutscher Beobachter*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Der Führer der Balilla besucht die HJ. *RJP*, 1936/28. sz., 1. o.;
  - Der Führer der italienischen Jugend am Schlageter-Ehrenmal. *RJP*, 1936/29. sz., 1. o.
  - Der Führer der Mocidade Portuguesa in Berlin. *RJP*, 1937/218. sz., 2. o.
  - Der Führer der portugiesischen Staatsjugend in Berlin. *RJP*, 1939/134. sz., 3. o.
  - Der Führer und der Duce – die Vorbilder der europäischen Jugend. *DZ*, 26. Juni 1942
  - Der heutige Tag. *DZ*, 14. Mai 1942, 5. o.
  - Der Jugendaustausch mit dem Osten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 99-102. o.

- Der Kampf um die Saar. *RJP*, 1934/48. sz., 1-4. o.
- Der Kommandant der portugiesischen Staatsjugend in Berlin. *RJP*, 1938/165. sz., 3. o.
- Der Landjugendaustausch – ein Mittel zur beruflichen Fortbildung. *RJP*, 1937/289. sz., 1–2. o.
- Der Lebenskampf der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1937/60. sz., 6. o.
- Der Leistungswettkampf der HJ. *Kauener Zeitung*, 19. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 16. o.)
- Der Leiter des Grenz- und Auslandsamtes in der RJF ernannt. *RJP*, 1935/150. sz., 1. o.
- Der letzte Transport der Hitlerjugend trifft ein. *DZ*, 30. August 1942, 5. o.
- Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.
- Der neue Norden in Stralsund. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 29. Juni 1938 (német fordításban: PAAA, R 98885).
- Der oberste Kommandant der Levente-Staatsjugend besucht die LJF. *DZ*, 24. April 1942, 3. o.
- Der Reichjugendführer in Belgrad. *Hamburger Tageblatt*, 27. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 130. o.)
- Der Reichsjugendführer mit den Jungfaschisten auf dem Rhein. *Das Junge Deutschland*, 1933/8. sz., 222-224. o.
- Der Reichsjugendführer und Graf Ciano sprachen zur HJ. *RJP*, 1936/240. sz., 1. o.
- Der Reichssportführer über die deutschen Leibesübungen und die Olympischen Spiele 1936. *Deutsches Volksblatt*, 31. Oktober 1935 (PAAA, R 98761)
- Der Rundfunk bringt die Jugend zweier Völker näher. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139).
- Der Saarlauf des Jungvolkes. *RJP*, 1934/97. sz., 2. o.
- Der Saartag der Jugend in Koblenz. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst.
- Der soziale Kampf im Sudetenland. *Das Junge Deutschland*, 1938/11. sz.
- Der Stellvertreter des Reichsjugendführers, Stabsführer Nabersberg in der Türkei. *RJP*, 1934/20. sz., 1. o.
- Der Stellvertreter des Reichsjugendführers in Ungarn. *DZ*, 19. August 1941, 3. o.
- Der südslawische Sokol. *RJP*, 1936/46. sz., 3. o.
- Der türkische Botschafter besuchte die Reichsjugendführung. *RJP*, 1938/59. sz., 5a. o.
- Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 13. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.)
- Der Verständigungswille der jungen Generation. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.
- Der Volksgruppenführer eröffnet die zweite Ortsjugendführerschulung. *DZ*, 1. März 1941, 3. o.
- Der Weg des deutsch-italienischen Jugendaustauschs. *RJP*, 1937/164. sz., 1. o.
- Der Weg zur französischen Jugend ist frei. *RJP*, 1935/13. sz., 1-2. o.
- Der Weg zur Staatsjugend in Jugoslawien. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 33-39. o.
- Der Widerhall im freundlicheren Frankreich. *RJP*, 1937/254. sz., 2. o.
- Der Wille der saardeutschen Jugend. *RJP*, 1935/9. sz., 1-2. o.
- Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
- Der Zusammenschluss der österreichischen Jugendverbände. *RJP*, 1936/43. sz., 1. o.
- Der zwischenvölkische Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/119. sz., 2. o.
- Deutsch-ausländische Skilager der Reichsjugendführung. *VB*, 21. Dezember 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 181. o.)
- Deutsch-baltische Jugendbewegung. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 14., 15. Juli 1935, 85. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- *Deutsche Freischar*, 1928/3. sz.
- *Deutsche Freuschar*, 1929–30/2. sz.
- Deutsche jenseits der Grenzen. Vaterländische Reihe "Mein Volk", Heft 9. Pädagogischer Verlag von Hermann Schroedel., Halle 1934 (DB, O 1934.1558)
- Deutsche Jugend auf wirtschaftkundlicher Fahrt. *RJP*, 1935/180. sz., 1-2. o.
- Deutsche Jugend aus aller Welt kommt zum Deutschlandlager. *RJP*, 1935/149. sz., 2. o.
- Deutsche Jugend aus aller Welt. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10., 337. o.
- Deutsche Jugend im Ausland. *Das Junge Deutschland*, 1934/5. sz., 142-143. o.
- Deutsche Jugend im Ausland. *Kölnische Zeitung*, 1. Oktober 1943 (BArch, NS 28/110, 143. o., NS 5/VI/427, 204. o.)
- Deutsche Jugend in Chile. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Deutsche Jugend in Chile. *RJP*, 1934/170. sz., 1-2. o.
- Deutsche Jugend in der Türkei. *RJP*, 1934/14. sz., 1. o.
- Deutsche Jugend in Großlitauen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 40., 1. November 1936, 198. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)

- Deutsche Jugend in Lettland. *RJP*, 1935/18. sz., 4. o.
- Deutsche Jugend in Peru. *RJP*, 1935/206. sz., 4. o.
- Deutsche Jugend in Polen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 44., 15. Januar 1937, 213-216. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.).
- Deutsche Jugend in Südamerika. *Deutsche Rundschau*, 11. April 1937 (PAAA, R 98882, 253651. o.)
- Deutsche Jugend in Warschau. *RJP*, 1935/66. sz., 1. o.
- Deutsche Jugend schult in Mexiko. *RJP*, 1935/24. sz., 4. o.
- Deutsche Jugend staatsrechtlich anerkannt. *Volk im Osten*, 1942/4. sz., 68. o.
- Deutsche Jugendabordnung fährt ins Reich. *DZ*, 23. Februar 1941, 4. o.
- Deutsche Jugendarbeit in Brasilien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 41., 15. November 1936, 199-200. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Deutsche Jugendarbeit in Brasilien. *RJP*, 1936/143. sz., 6. o.
- Deutsche Jugendarbeit in Estland. *Berliner Tageblatt*. Morgen-Ausgabe, 16. Juli 1936 (PAAA, R 98868)
- Deutsche Jugendarbeit in Estland. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 34., 1. Juli 1936, 181. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Deutsche Jugendarbeit in Estland. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes.
- Deutsche Jugendarbeit in Griechenland. *RJP*, 1934/226. sz., 3. o.
- Deutsche Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1935/250. sz., 5. o.
- Deutsche Jugendarbeit in Rumänien. *RJP*, 1936/186. sz., 7. o.
- Deutsche Jugendführer aus Südamerika im Reich. *RJP*, 1934/148. sz., 1. o.
- Deutsche Jugendzeitschrift in Polen beschlagnahmt. *RJP*, 1937/222. sz., 2. o.
- Deutsche Kriegsjugend ohne Sorgen. Vom Werk der „Erweiterten Kinderlandverschickung“. *Deutsche Nachrichten*, 22. Mai 1942, 8. o.
- Deutsche Landmädels im Ausland. *RJP*, 1936/234. sz., 4. o.
- Deutsche Mädelführerinnen aus 38 Staaten im Reich. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.
- Deutsche Segelfliegerei in Argentinien. *RJP*, 1937/277. sz., 2. o.
- Deutsche und englische Jugend erlebt die Lagergemeinschaft. *RJP*, 1935/7. sz., 3. o.
- Deutsche und französische Jugend in Verbindung bringen. *RJP*, 1937/265. sz., 1-2. o.
- Deutsche und französische Jugend trifft sich. *VB* (Berlin), 23. Juni 1934 (PAAA, R 63607)
- Deutsche und französische Jugend. *RJP*, 1934/206. sz., 1-2. o.
- Deutsche und französische Jugend. *RJP*, 1935/26. sz., 1-2. o.
- Deutsche und französische Mädels im Austauschlager. *RJP*, 1938/53. sz., 1-2. o.
- Deutsche Volksgruppe in Kroatien. *Süostdeutsche Rundschau*, 1943/5. sz. 450. o.
- Deutsche Volksgruppe in Rumänien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 378-379. o.
- Deutsche Volksgruppe in Ungarn. Kriegsberufswettkampf der DJ. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 375. o.
- Deutsche-französische Arbeitstagung junger Geistesarbeiter in Schliersee. *NSK*, 27. März 1935, 3. o. (PAAA, R 63609).
- Deutsch-englische Jugendarbeit. *RJP*, 1935/15. sz., 1-2. o.
- Deutsch-englische Jugendlager. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/2, 42-43. o.
- Deutsch-englische Lagergemeinschaften. *Kölnische Volkszeitung*, 7. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 77. o.)
- Deutsch-englisches Segelfliegerlager der HJ. *RJP*, 1936/135. sz., 3. o.
- Deutsch-englisches Skilager auf dem Meißner. *RJP*, 1938/292. sz., 3. o.
- Deutscher Landesjugendtag in Rumänien. *RJP*, 1937/186. sz., 2. o.
- Deutscher Ostraum (DB 1938 A 13154), Heft 1.
- Deutsches Jungvolk musizierte in Holland. *RJP*, 1935/284. sz., 2. o.
- Deutsch-finnische Jugendkundgebung am Reichsehrenmal Tannenberg. *RJP*, 1938/149. sz., 4. o.
- Deutsch-finnisches Jugendführerlager. *RJP*, 1938/137. sz., 4. o.
- Deutsch-französischer Kreis in Köln gegründet. *RJP*, 1938/141. sz., 3a. o.
- Deutsch-französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/1. sz., 2. o.
- Deutsch-französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/55. sz., 3. o.
- Deutsch-französischewes Mädellager. *RJP*, 1937/191. sz., 3. o.
- Deutsch-französische Jugendkameradschaft. *RJP*, 1938/1. sz.
- Deutsch-fremdvölkische Jugendlager der Hitlerjugend. *VB*, 2. Januar 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 73. és 137. o.)
- Deutsch-italienische Marschkameradschaft. *RJP*, 1939. augusztus 23., 3. o.
- Deutsch-japanische Freundschaftskundgebung. *VB*, 31. Januar 1938

- Deutsch-japanischer Gemeinschaftsabend der Hitler-Jugend. *RJP*, 1938/121. sz., 4. o.
- Deutsch-japanischer Jugendaustausch. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 91. o.
- Deutsch-japanischer Jugendaustausch. *RJP*, 1938/44. sz., 1. o.
- Deutschland auf der internationalen Jugendherbergstagung. *RJP*, 1938/198. sz., 4. o.
- Deutschlandbesuch des Stabsführers der Faschistischen Organisation, *INB*, 23. Februar 1940
- Deutschlandfahrt der portugiesischen Staatsjugend. *RJP*, 1936/185. sz., 3. o.
- Deutschlandfahrt ungarischer Levente-Jugend. *RJP*, 1934/93. sz., 3. o.
- Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935
- Deutschlandlagergäste in Hamburg eingetroffen. *RJP*, 1935/157. sz., 1. o.
- Deutschlandreise des italienischen Jugendführers. *RJP*, 1937/87. sz., 1-2. o.
- Deutschlandreise japanischer Jungsportler. *RJP*, 1938/46. sz., 4. o.
- Deutsch-norwegische Jugendarbeit. *DAZ*, 3. Februar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 188. o.)
- *Deutsch-Österreich. Kampfblatt der Hitlerjugend*, Gebiet 22, Julifolge 1934 (DB ZB 44209).
- Deutsch-polnische Jugendarbeit. *RJP*, 1936/147. sz., 3. o.
- Deutsch-polnische Jugendlager. *RJP*, 1936/6. sz., 1. o.
- Deutsch-polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.
- Deutsch-rumänische Jugendfreundschaft. *Kölnische Volkszeitung*, 20. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 133-134. o.)
- Deutsch-schwedisches Gemeinschaftslager in Stralsund. *RJP*, 1938/63. sz., 3. o.
- Deutsch-schwedisches Jugendlager eröffnet. *RJP*, 1937/149. sz., 2. o.
- Deutsch-schwedisches Jugendlager. *RJP*, 1938/149. sz., 4. o.
- Die „Deutsche Jugend“ in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 1942, 71–72. o.
- Die „Wacht des Landes“. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 23-29. o.
- Die 114 spanischen Jugendführer in Hamburg und Berlin. *RJP*, 1937/199. sz., 1. o.
- Die 450 Avantgardisten waren „contemissimi“. *RJP*, 1937, 177. sz., 2. o.;
- Die 450 Hitlerjungen aus Italien zurück. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.
- Die 450 Jungvolkführer in Rom. *RJP*, 1937/207. sz., 2. o.;
- Die 800 der Farnesina. *Zeitungsdiens-Auslandsdienst*, Berlin, 25. Februar 1937 – BArch, NS 43/384, 219. o.
- Die Abreise der Hitler-Jugend aus Budapest. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Die Abstimmung der Jugend. *RJP*, 1938/65. sz., 1-2. o.
- Die Ankunft der 450 Avant-Gardisten. *RJP*, 1937/163. sz., 1. o.
- Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Arbeit der DJ. In: Jahrbuch der Deutschen Jugend 1941 (Rumänien), 135–141. o.
- Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJP*, 1934/203. sz., 1-3. o.
- Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch!. *RJF*, Berlin 1942
- Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.)
- Die Auslandsbeziehungen der Jugendbewegung. In: *Kindt, Werner* (Hg.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933*. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1529. o.
- Die Auslandsdeutsche Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 149-153. o.
- Die Auslandsorganisation der NSDAP. *Deutsche Nachrichten*, 27. November 1942, 4. o.
- Die Ausstellung „Deutscher Osten“. *RJP*, 1934/47. sz., 3. o.
- Die Avant-Gardisten in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1937/175. sz., 2. o.
- Die Avant-Gardisten kommen in die Reichshauptstadt. *RJP*, 1937/173. sz., 1. o.
- Die Balilla-Parade auf dem Wilhelmplatz. *RJP*, 1937/133. sz., 1. o.
- Die BDM-Reichsreferentin zu Besuch in Nationalspanien. *VB*, 2. November 1938 (BArch, NS 5/VI/450)
- Die BDM-Schulhelferin. *Das Junge Deutschland*, 1944/2. sz., 23-25. o.
- Die Befehlsstelle Niederlande im Jahr 1942. *Die Hitler-Jugend im Kriege*, 21. Bericht, 1942. oktober, 10. o.
- Die Berliner Tage der Balilla-Akademisten. *RJP*, 1937/137. sz., 1-2. o.
- Die Berufung der Führer der Volksjugend erfolglos. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Die Betreuung der ausländischen Jungarbeiter. *Das Junge Deutschland*. 1943/12. sz.
- Die bolivianischen Jugendführer auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/246. sz., 3. o.
- Die bolivianischen Jugendführer mit der HJ im Winterlager. *RJP*, 1938/295. sz., 3. o.
- Die Boy-Scouts. *RJP*, 1936/100. sz., 5-6. o.

- Die dänische Volksgruppen-Jugend im Reich. *RJP*, 1939/197. sz., 1-2. o.
- Die dänischen Spejder. *RJP*, 1935/33. sz., 3. o.
- Die deutsche Jugend in Chile. *RJP*, 1936/169. sz., 6. o.
- Die deutsche Jugend in der Slowakei. *Informationsdienst*. 1939/6. sz., dátum nélkül, 10-11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777-112778. o.)
- Die deutsche Jugend in Polen. *RJP*, 1939/140. sz., 4-5. o.
- Die deutsche Jugendbewegung in Nordamerika. In: *Deutsche Zeitung*, 26. Juli 1930 – PAAA, R 63602
- Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.
- Die deutsche Volksgruppe in Serbien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 210. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Jahresgroßkundgebung des Volksbundes. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 205. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 201–208. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/7. sz., 607. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/6. sz., 453. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz., 50. o.
- Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/4. sz., 277. o.
- Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 360. o.
- Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/7. sz., 528–529. o.
- Die deutsche Volksgruppenjugend in Litauen. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 158-160. o.
- Die Deutsch-englischen Jugendlager. *RJP*, 1934/188. sz., 1-2. o.
- Die Deutschlandfahrer am Schlageterkreuz. *RJP*, 1935/194. sz., 1. o.
- Die Deutschlandfahrer im Saargebiet. *RJP*, 1935/192. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in der Zeppelinwerft. *RJP*, 1935/188. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in München. *RJP*, 1935/185. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in Nürnberg. *RJP*, 1935/178. sz., 1-2. o.
- Die Deutschlandfahrt. Abschluß des Welttreffens der HJ; Deutschlandlager – Ein Symbol der Einheit des deutschen Volkes. *RJP*, 1935/167. sz., 1-2. o.
- Die Deutschlandfahrt. Abschluß des Welttreffens der HJ; Deutschlandlager – Ein Symbol der Einheit des deutschen Volkes. *RJP*, 1935/167. sz., 1–2. o.
- Die deutsch-portugiesischen Jugendbeziehungen. *DAZ*, 8. März 1938 – PAAA, R 98907
- Die DJ auf der Skt.-Stephans-Feier. In: *DZ*, 23. August 1942, p. 5.
- Die Durchführung der Weltringsendung. *RJP*, 1935/239. sz., 1–2. o.
- Die englische Frontkämpferabordnung in der Reichsjugendführerschule Potsdam. *RJP*, 1935/229. sz., 2. o.
- Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. *RJP*, 1935/137. sz., 2. o.
- Die Erziehung der rumänischen Jugend. *RJP*, 1938/32. sz., 1-2. o.
- Die estnische Jugendorganisation der „Heimattöchter“ *RJP*, 1938/15. sz., 6. o.
- Die estnischen Jugendorganisationen. *RJP*, 1934/224. sz., 3. o.
- Die Fahrt der ungarischen Levente-Jugend durch Deutschland. *RJP*, 1934/97. sz., 1934, 2. o.
- Die Fahrt. *HJ-Führerdienst*, April 1937.
- Die faschistischen Jugendorganisationen. In: *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.
- Die Finnlandfahrt der Marine-HJ. *RJP*, 1939/66. sz., 3. o.
- Die Frage der volksdeutschen Jugendorganisation vor dem Ministerrat. *DZ*, 22. März 1941, 3. o.
- Die französischen und belgischen Teilnehmer beim Reichsjugendführer. *RJP*, 1938/5. sz., 2. o.
- Die Gattin des südafrikanischen Ministers besucht die BDM. *RJP*, 1938/273. sz.
- Die Geisteshaltung der französischen Jugend. *RJP*, 1937/97. sz., 7. o.
- Die germanische Jugend. *DZ*, 16. Mai 1943, 3. o.
- Die Geisteshaltung der Sowjet-Jugend. *RJP*, 1936/178. sz., 5. o.
- Die Grenz- und Auslandschulung der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/79. sz., 1–2. o.
- Die Grenzlager im Westen des Reiches beendet. *RJP*, 1935/205. sz., 2. o.
- Die Grüße der türkischen Jugend an die HJ. *NSK-Nachrichten*, 21. Mai 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 18. o.).
- Die Hitler-Jugend Deutsch-Österreichs. *RJP*, 1938/62. sz., 1-2. o.
- Die Hitlerjugend im Elsaß. *Frankfurter Zeitung*, 13. September 1940 (BArch, NS 5/VI/437, 12. o.);
- Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr. In: *Jahrbuch der AO der NSDAP* 1942, 152-153. o., 164-168. o.
- Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 21. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Hitlerjugend in England und ihre Arbeit. *RJP*, 1934/181. sz., 1-3. o.

- Die Hitlerjugend kennt nur eine Deutsche Saar. *RJP*, 1934/83. sz., 2-7. o.
- Die Hitler-Jugend und die besetzten Ostgebiete. Die Hitler-Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. október
- Die Hitler-Jugend-Arbeit in Italien. Die Hitler-Jugend im Kriege, 23. Bericht, 1943. február, 3-4. o.
- Die Hitler-Jungen in der Provinz. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Hitlerjungen. *Esti Kurír*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die HJ als Vorbild in Frankreich. *RJP*, 1937/13. sz., 2. o.
- Die HJ am „Tag des deutschen Volkstums“. *RJP*, 1937/214. sz., 1. o.
- Die HJ auf dem 4. Weltkongress der Auslandsdeutschen. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.
- Die HJ auf dem Kongress für soziale Arbeit in London. *RJP*, 12-13. Juli 1936.
- Die HJ im Dienste der Olympiagäste. *RJP*, 1936/148. sz., 1-2. o.
- Die HJ. Vorbild der rumänischen Jugend. *Leipziger Neueste Nachrichten*, 6. März 1942 (BArch, NS 28/123, 106. o.).
- Die Italienfahrer am Ehrenmal. *RJP*, 1937/194. sz., 1-2. o.
- Die italienische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 8., 15. April 1935, 52. o. (BArch, NSD 43/8-2).
- Die italienischen Gäste bei der sächsischen HJ. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.
- Die Italienreise der deutschen Jugendführer. *RJP*, 1939. június 9., 3. o.
- Die Japanfahrer der HJ wieder in Berlin. *RJP*, 1938/294. sz., 3. o.
- Die japanische Jugend. *RJP*, 1936/85. sz., 5. o.
- Die japanische Jugendabordnung verabschiedet. *RJP*, 1938/224. sz., 3. o.
- Die japanischen Jugendführer im HJ-Sommerlager. *RJP*, 1938/168. sz., 3. o.
- Die japanischen Jugendführer in der Nordmark. *RJP*, 1938/163. sz., 4. o.
- Die japanischen Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1938/160. sz., 4. o.
- Die japanischen Jugendführer in Köln. *Westdeutscher Beobachter*, 4. Juli 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 175. o.)
- Die japanischen Jugendführer in Ostpreußen. *RJP*, 1938/172. sz., 4. o.
- Die japanischen Jugendführer in Schlesien und Sachsen. *RJP*, 1938/191. sz., 3. o.
- Die japanischen Jugendführer in Thüringen. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.
- Die japanischen Jugendführer wieder in Berlin. *RJP*, 1938/183. sz., 3. o.
- Die Jugend der Welt befreit sich von England. *RJP*, 1939/203. sz., 1-2. o.
- Die Jugend des Ostens in Europa. *Wille und Macht*, 1935/4. sz., 23-25. o.
- Die Jugend Europas in Garmisch. *Das Deutsche Mädel*, 1941. március
- Die Jugend Francos. *RJP*, 1939/39. sz., 1-2. o.
- Die Jugend hilft bei der Neuordnung Europas. *DZ*, 6. September 1941
- Die Jugend im Frankreich der Dritten Republik. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 47-55. o.
- Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*. Deutsche Zeitschrift für das europäische Minderheitenproblem, 1935/1. sz., 17-24. o.
- Die Jugend in Polen. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 1-14. o.
- Die Jugend Mussolinis. *RJP*, 1939/70. sz., 1-2. o.;
- Die Jugend Mussolinis. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 3-18. o.
- Die Jugend Österreichs der Not entrissen. *RJP*, 1938/76. sz., 1-2. o.
- Die Jugend unter der faschistischen Regierung. *DZ*, 10. September 1942, 6. o.
- Die Jugendarbeit in den bestzten Ostgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 89-91. o.
- Die Jugendaustauschlager der Hitler-Jugend eröffnet. *RJP*, 1937/294. sz., 1. o.
- Die Jugenderziehung der Kroaten. *Volkstum im Südosten*. Volkspolitische Monatsschrift 1939, 310. o.
- Die Jugenderziehung in der Türkei. *RJP*, 1936/64. sz., 5. o.
- Die Jugendfrage im estländischen Deutschtum. *Der Auslandsdeutsche*, 1936/1. sz., 3-7. o.
- Die Jugendführer-Akademie der Opera Balilla. *RJP*, 1937/131. sz., 1. o.
- Die Jugendorganisation der britischen Faschisten. *RJP*, 1936/174. sz., 5. o.
- Die Jugendorganisationen in England und den skandinavischen Ländern. *RJP*, 1936/66. sz., 3-4. o.
- Die Jugendorganisationen Spaniens. *RJP*, 1936/84. sz., 10. o.
- Die Jugendorgansiationen in Rumänien. *RJP*, 1936/60. sz., 4. o.
- Die Jugendverbände des Auslandes. *Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 14-18. o.
- Die junge Amerikanerin. *Das Deutsche Mädel*, 1935/12. sz.
- Die Kinderlandverschickung. *DZ*, 1. Januar 1943, p. 3.
- Die Kinderlandverschickung. *DZ*, 22. Februar 1944, 5. o.
- Die KLV übertrifft alles. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen,

- Westfalen–Nord, Westfalen–Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni
- Die Kolonie der lausitz-wendischen Kinder im Jahre 1931 in Smetanas Jablynic im Jung-Bunzlauer Bezirk. *Bezdes*, 1932/3-4. sz. (PAAA, R 63612)
  - Die Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn – Ein Rückblick auf das vergangene Jahr. *Nation und Staat*, 1943/7–8. sz., 241-242. o.
  - Die Lage der polnischen Jugend. *Wille und Macht*, 1935/5. sz., 25-27. o.
  - Die Lage. Ungarn. *Nation und Staat*, 1940/8. sz., 271. o.
  - Die Landesjugendführung teilt mit. *DZ*, 21. Januar 1941, 5. o.
  - Die Leistungen der KLV-Lager. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 102-103. o
  - Die lettischen Jungscharen. *RJP*, 1935/24. sz., 5. o.
  - Die Mädels der GIL. *Das Deutsche Mädel*, 1941. Januar
  - Die mittelrheinische Grenzlandspielschar in Luxemburg. *RJP*, 1938/100. sz., 3. o.
  - Die Musikkapelle der Hitlerjugend grüsst mit dem ungarischen Hymnus die Hauptstadt Budapest. *Budapesti Hírlap*, 1933. augusztus 19. (PAAA, R 98892)
  - Die nationale Jugend in Bulgarien. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 29-33. o.
  - Die nationalspanischen Führerinnen reisen heim. *RJP*, 1937/270. sz., 1-2. o.
  - Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., dátum nélkül, 7-9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528-112530. o.)
  - Die Notlage der deutschen Jugend in Polen. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 1 C. o. (BArch, NSD 43/9.);
  - Die Opera Nazionale Balilla. *RJP*, 1937/136. sz., 1-2. o.
  - Die Organisation der deutschen Jugend in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 1941, 66. o.
  - Die Organisation der Jugend. *Revaler Zeitung*, 3. Januar 1943 (BArch, NS 28/72, 11. o.)
  - Die Organisation der syrischen Jugend. *RJP*, 1937/169. sz., 2. o.
  - Die Organisationen der japanischen Jugend. *Wille und Macht*, 1937/6. sz., 21-22. o.
  - Die Organisation der japanischen Jugend. *RJP*, 1937/67. sz., 3. o.
  - *Die Ostmark*. Schriften zu Deutschlands Erneuerung. Lese- und Arbeitsbogen für den Unterrichtgebrauch. Heinrich Handels Verlag, Breslau 1939 (DB, Zs 8093.3)
  - Die Ostpreußenfahrt der japanischen Jugendführer beendet. *RJP*, 1938/179. sz., 3. o.
  - Die österreichische Staatsjugend. *RJP*, 1935/291. sz., 1-2. o.
  - Die Pfadfinder-Organisation in Frankreich. *RJP*, 1936/190. sz., 5. o.
  - Die politische Sprache der Hitler-Jugend in Rom. *RJP*, 1936/217. sz., 3. o.
  - Die polnische Jugend in Deutschland. *RJP*, 1939/193. sz., 2-3. o.
  - Die polnische Landjugend-Bewegung. *RJP*, 1936/195. sz., 4. o.
  - Die polnischen Gäste im Berliner Studentenhaus. *RJP*, 1935/ 281. sz., 2. o.
  - Die portugiesische Staatsjugend. *RJP*, 1938/50. sz., 1-2. o.
  - Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 25. August 1933 (PAAA, R 98892).
  - Die Reichsdeutsche Kinderlandverschickung in Ungarn. *DZ*, 20. Juni 1943, p. 7.
  - Die reichsdeutschen Kinder aus Finnland verlassen Berlin. *RJP*, 1934/138. sz., 1. o.
  - Die Reichsjugendführer im Lager der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1937/200. sz., 1. o.
  - Die Reichsreferentin des BDM vor auslandsdeutschen BDM-Führerinnen. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.
  - Die Schweizer Jugend. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz. 55-61. o.
  - Die schweizerische Jugendbewegung. *RJP*, 1935/238. sz., 3. o.
  - Die Slowakei – Land und Leute. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.
  - Die sozialen Leistungen der deutschen Volksgruppe in Ungarn. *Nation und Staat*, 1944/3–4. sz., 80. o.
  - Die spanische Frauen- und Mädelführerin beim BDM. *RJP*, 1938/79. sz., 3. o.
  - Die spanische Frauenführerin beim Obergau Ruhr-Niederrhein. *RJP*, 1938/84. sz., 4. o.
  - Die spanischen Jugendführer am Rhein. *RJP*, 1937/2. o.
  - Die spanischen Jugendführer in Berlin. *Frankfurter Zeitung*, 4. September 1937 (PAAA, R 98867.)
  - Die spanischen Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1938/188. sz., 3. o.
  - Die spanischen Jugendführer in München. *RJP*, 1937/211. sz., 2. o.
  - Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. *RJP*, 1937/195. sz., 5. o.
  - Die Stärke der dänischen Jugend im Reich. *Informationsdienst*. 1939/6. sz., dátum nélkül, 11. o. (BArch, NSD 43/21, 112 778. o.)
  - Die Struktur der bulgarischen Jugend und ihr Kampf gegen den Bolschewismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 4., 15. April 1939, 34-37. o. (BArch, NSD 43/9.)

- Die sudetendeutsche Jugend in die HJ übernommen. *VB*, 17. November 1938 (BArch, NS 5/VI/437, 25. o.)
- Die Teilnehmer des Deutsch-Englischen Jugendlagers in Berlin. *RJP*, 1934/196. sz., 1. o.
- Die tschechische Jugend. *RJP*, 1938/54. sz., 6. o.
- Die ungarische Jugend am Sonntag in Berlin. *RJP*, 1934/109. sz., 1. o.
- Die ungarische Jugend in München. *München-Augsburger Abendzeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die ungarische Levente-Jugend besucht Rothenburg. *Fränkischer Anzeiger*, 11. Juli 193 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die ungarische Leventejugend in München. *Passauer Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die ungarischen Studenten sehen den Film „Hitlerjunge Quex“. *RJP*, 1934/216. sz., 2. o.
- Die ungarischen Studenten sehen den Film „Hitlerjunge Quex“. *RJP*, 1934/216. sz., 2. o.
- Die Verrohung der Sowjetjugend. *RJP*, 1938/24. sz., 2. o.
- Die Volksdeutsche Jugend gehört in die DJ. *DZ*, 20. Mai 1942, 3. o.
- Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1-3. o.
- Die vormilitärische Jugenderziehung in Ungarn. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 16. (MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.)
- Die weibliche Jugendorganisationen Portugals. *RJP*, 1938/36. sz., 7. o.
- Die Weltjugendliga (Verband Deutschland). Kurzchronik. Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1567–1571. o.
- Die Weltringsendung der Jugend – eine technische Meisterleistung. *RJP*, 1935/214. sz., 1–2. o.
- Die wirtschaftspolitischen Referenten der HJ in England. *RJP*, 1936/195. sz., 1-2. o.
- Die Zahlen der organisierten Jugendlichen in Holland. *RJP*, 1938/32. sz., 3. o.
- Die Zusammenarbeit der „Jugend des Achse“. *VB*, 15. Juni 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 186. o.);
- Die Zusammenarbeit der Jugend der Achse. *RJP*, 1939/133. sz., 1-2. o.;
- Die Zusammenarbeit zwischen der deutschen und italienischen Jugend. *RJP*, 1939/117. sz., 1-2. o.
- *DNB*, Eigendienst, Nr. 311, 6. November 1940, 8. o. – PAAA, R 99008.
- Donnerstag treffen Hitler–Jungen in Budapest ein. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 14. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Dr. Basch bei Baldur von Schirach. *DZ*, 30. Oktober 1940, p. 4.
- Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. *RJP*, 1937/209. sz., 1. o.
- Drüben in Südwest-Afrika. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. *DZ*, 23. Juni 1942
- Ehemalige österreichische Hitlerjungen in Deutschland. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.
- Ehrung der HJ-Führer. *Der Mitteldeutsche*, 24. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 53. o.)
- Eight Days Among the Hitlerjugend on the Rhine. A Guide and Souvenir Easter 1937. Hitlerjugend, Gebietsführung 12, Abteilung GA. (DB, ND 7842)
- Ein Anfang ist gemacht. *VB*, 27. März 1941 (BArch, Slg. Schumacher, 344.)
- Ein ausländisches Urteil über die HJ. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.
- Ein deutsch-englisches Jugendlager. *RJP*, 1934. július 23. Schnelldienst
- Ein Gebiet Saar-Pfalz der HJ. *RJP*, 1935/59. sz., 1. o.
- Ein internationales Jugendlager. *Frankfurter Zeitung*, 16. September 1937 (BArch, NS 22/547)
- Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend“. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107-113. o.
- Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die Einsatz-Staffel; Die Lesitung der Deutschen Mannschaft Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 86-94; 95.; 97-106. o.
- Ein jeder deutsche Junge und ein jedes deutsche Mädchen in die DJ. *DZ*, 16. Mai 1942, 5. o.
- Ein junger Engländer urteilt. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Ein Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.
- Ein Schulungslager des Gebeites Ausland der HJ. *RJP*, 1936/125. sz., 1. o.
- Ein Staatsjugendführer in Österreich. *RJP*, 1935/288. sz., 1. o.
- Ein Tag der siebenbürgische-deutschen Jugend. *RJP*, 1935/110. sz., 4. o.
- Ein Tag im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/164. sz., 1–2. o.
- Ein Tag im HJ-Lager, ostmärkisches Grenzlandlager 1936 (DB, 1940 B 2960)
- Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.

- Eine Adresse französischer Jugend an die HJ. *RJP*, 1935/179. sz., 2. o.
- Eine große Lagerfeier im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/167. sz., 2. o.
- Eine internationale Jugendausstellung in Chikago (sic!). *RJP*, 1936/86. sz., 1. o.
- Eine nach vielen Tausend zählende Menge feiert die in Budapest eingetroffene Hitlerjugend. *Magyarság*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Eine politische Reise im Donauraum. *RJP*, 1934/65a, 1-9. o.
- Eine Studiendahrt des Jugendfunks nach USA. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.
- Eine Weltringsendung der Jugend. *RJP*, 1935/208. sz., 1-2. o.
- Eine zweite japanische Jugendgruppe im Reich. *RJP*, 1938/199. sz., 3. o.
- Einführung. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1-5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755-112756. o.)
- Einführung. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1-5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755-112756. o.)
- Einigung der Jugendorgansiation der deutschen Volksgruppe in Rumänien. *Informationsdienst*, 1939/6. sz., dátum nélkül, 1-4. o. (BArch, NSD 43/21, 112768-112771. o.)
- Einrichtungen der Hitler-Jugend als Vorbild für Rumänien. *RJP*, 1935/187. sz., 2. o.
- Eintreffen ausländischer Jugendführer in Hamburg. *RJP*, 1934/145. sz., 3. o.
- Empfang am Leystapel. *Kölnische Zeitung*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Empfang der HJ-Abordnung bei General Franco. *RJP*, 1937/255. sz., 1. o.
- Empfang der reichsdeutschen Kinder in Grossturwall. *DZ*, 19. Mai 1943, p. 4.
- Empfang der reichsdeutschen Kinder in Mucsfa. *DZ*, 16. Mai 1943, p. 4.
- Empfang der ungarischen Levente-Jugend durch Ministerpräsident Göring. *RJP*, 1934/111. sz., 1. o.
- Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. *RJP*, 1939/178. sz., 1. o.
- Engländer sahen deutsche Erziehungsarbeit. *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 14. Juli 1937 (BArch, NS 22/547)
- Englandfahrten deutscher Jungvolkgruppen. *RJP*, 1935/ 180. sz., 1. o.
- Englands Weltjugendverband bricht zusammen. *RJP*, 1939/200. sz., 1. o.
- Englische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1936/259. sz., 3. o.
- Englische Jugend am Werk. *RJP*, 1935/244. sz., 3. o.
- Englische Jugend bei der Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/134. sz., 1. o.
- Englische Jugend besucht die Berliner Hitlerjugend. *RJP*, 1934/136. sz., 2. o.
- Englische Jugend besucht die Westmark-HJ. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.
- Englische Jugend dankt der HJ. *RJP*, 1934/131. sz., 1. o.
- Englische Jugend. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Englische Jugendführer bei der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/47. sz., 2. o.
- Englische Jungen besuchen Hamburg. *RJP*, 1937/172. sz., 2. o.
- Englische Schüler in der Westmark. *RJP*, 1937/72. sz., 2. o.
- Englischer Schülerbesuch in Koblenz. *RJP*, 1936/95. sz., 2. o.
- Englischer Sportbesuch beim BDM. *RJP*, 1938/86. sz., 4. o.
- Entwicklung der „Jungen Grenzwehr“. *RJP*, 1936/58. sz., 2. o.
- Entwicklung und Ziele der portugiesischen Jugend. *RJP*, 1938/25. sz., 4. o.
- *Erber, Ludwig*, Bilder aus auslandsdeutschen Siedlungsgebieten. *Das Junge Deutschland. Amtliches Organ des Jugendführers des Deutschen Reichs*, 1934/1. sz., 8-14. o.
- *Erblanger, Arthur*, Deutsche Jugend in der Slowakei. *Nation und Staat*, 1940/5-6, 175-178. o.
- Erfolge der deutschen Jugend Nordschleswigs. *RJP*, 1937/35. sz., 3. o.
- Ernennung von Reinhold Schulze zum Leiter des Grenz- und Auslandsamtes. *VB*, 7. Juli 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 14. o.)
- Erneuerungsbestrebungen der madjarischen Jugend in Rumänien. *RJP*, 1937/208. sz., 2. o.
- Eröffnung der Wilhelm-Gustloff-Lager 1939. *RJP*, 1939/158. sz., 4. o.
- Eröffnung des Olympia-Lagers der HJ. *RJP*, 1936/168. sz., 1. o.
- Eröffnung des ostmärkischen Grenzlagers. *RJP*, 1935/177. sz., 2. o.
- Erste deutsche Jugendführerschulung in Budapest. In: *DZ*, 11. Januar 1941, 3. o.
- Erste deutsche-japanische Jugendaustauschsendung. *RJP*, 1938/23. sz., 1. o.
- Erste polnisch-deutsche Jugendaustauschsendung. *VB*, 28. März 1935, *NSK*, 27. März 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 1-2. o.); *Deutsches Nachrichtenbüro*, 25. März 1935 (PAAA, R 98868)
- Erste Spielscharfahrt nach England. *RJP*, 1936/280. sz., 5. o.
- Erster deutsch-polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 1937/177. sz., 1. o.
- Erster Elternabend der HJ. *Kauener Zeitung*, 21. Februar 1944 (BArch, NS 28/73, 17. o.)
- Erweiterte Kinderlandverschickung. In: *Kriegseinsatz der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung*, Berlin 1942, 9-10.

- o.
- Erziehung und Organisation der tschechischen Jugend. *RJP*, 1936/273. sz., 8. o.
  - Estland auf dem Wege zur Staatsjugend. *RJP*, 1937/282. sz., 5. o.
  - Europa – der Erdteil der Jugend. „Brannik“ – Bulgariens Staatsjugend. *VB*, Münchener Ausgabe, 12. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411)
  - Europa – Erdteil der Jugend. *VB* (Münchener Ausgabe), 13. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411).
  - Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. *VB* (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete)
  - Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n.
  - Europäischer Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 225-226. o
  - Europäischer Jugendverband. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 374-375. o.
  - Europas Landjugend lernt im Reich. *DZ*, 18. Juli 1942, 7. o.
  - Fahrt der Jungvolkführer nach Rom. *Westfälische Landeszeitung*, 13. September 1937
  - Fahrt in den europäischen Südosten. *RJP*, 1937/225. sz., 2. o.
  - Falange Espanole. *Die HJ*, 1937/18. sz., 1937. május 1., 6. o. (BArch, NSD 43/256)
  - Falangistinnen besuchen BDM. *RJP*, 1939, június 24., 3a. o.
  - Fanatischer Kampfeswille der deutschen Jugend in der Ostmark. *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 8-11. o.
  - Feierlicher Abschluss der Jugendschulung in Ivandarda. *DZ*, 15. November 1940, 2. o.
  - Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. *DZ*, 20. September 1942, 4. o.
  - Feierstunde mit auslandsdeutschen Mädeln. *RJP*, 1936/152. sz., 2. o.
  - Feldpost. *Deutsche Nachrichten*, 29. Juli 1942, 4. o.
  - Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1-2. o.
  - Finnische Jugend in Berlin. *RJP*, 1937/185. sz., 2. o.
  - Finnische Jugendabordnung bereist Deutschland. *RJP*, 1934, 129. sz., 1. o.
  - Finnische Jugendabordnung in Köln. *RJP*, 1934/139. sz., 2. o.
  - Finnische Jugendführer Gäste der HJ. *RJP*, 1935/131. sz., 5. o.
  - Finnische Jugendführer in Stralsund. *RJP*, 1934. 141. sz., 1. o.
  - Finnische Pfadfinderinnen auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1939/167. sz., 2a. o.
  - Finnische Pfadfinder besuchen die HJ. *RJP*, 1939/184. sz., 3. o.
  - Finnische Pfadfinder in Deutschland. *RJP*, 1938/132. sz., 4. o.
  - Finnischer Besuch beim Gebietssportfest. *RJP*, 1938/189. sz., 3. o.
  - *Fischer, Frank*, Unser Wandern. In: *Werner Kindt* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 79-83. o.
  - Flämische Mädchen erfüllen ihren Platz in ihrem Volke! Die Hitler-Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. oktober, 3-6. o.
  - Flämische Studentinnen in Thüringen. *RJP*, 1936/218. sz., 2. o.
  - Flandernfahrt der Hitler-Jugend. *RJP* 1939/151. sz., 1. o.
  - Flandernfahrt mittelrheinsicher HJ-Führer. *RJP*, 1937/214. sz., 2. o.
  - *Frank, Walter*, Die Krise der Demokratie in Frankreich. Der Stavisky-Skandal. *Wille und Macht*, Sonderheft, 15. März 1934
  - Frankfurter HJ in Polen. *RJP*, 1936/166. sz., 2. o.
  - Frankreichs Jugendorganisationen. *RJP*, 1936/40. sz., 6. o.
  - Französische Jugend zu Gast im HJ-Skylager, *Berliner Lokal-Anzeiger*, 30. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/428, 2. o.)
  - Französische Jugendführer über den Reichberufswettkampf. *RJP*, 1935/97. sz., 1. o.
  - Französische Pfadfinderinnen am Rhein. *RJP*, 1936/160. sz., 2. o.
  - Französische und belgische Jugendführer bei Schirach. *VB*, 8. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/428, 4. o.)
  - Französischer Dichterbesuch beim Deutschen Jungvolk. *RJP*, 1935/207. sz., 2. o.
  - Freundschaft zwischen Jugend. *Die HJ*, 1937/18. sz., 1937. május 1., 3. o. (BArch, NSD 43/256)
  - Freundschaftsfahrt HJ-GIL. Rom – Berlin – Rom. *RJP*, 1939, Sonderheft, August 1939, 1-2. o.
  - *Frick, Wilhelm*, Kampfziel der deutschen Schule. Ansprache am 9. Mai 1933, Langensalza 1933
  - Frontkämpfer und HJ-Führer in Flandern. *RJP*, 1939/158. sz., 3. o.
  - Führer wir folgen dir. Schulungsheft der Jungmäd. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/5. sz.
  - Führertagung der reichsdeutschen Jugend Hollands. *RJP*, 1934/173. sz., 1-2. o.

- Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.)
- *Ganzer, Karl Richard*, Die germanische Gemeinsamkeit. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag-Amsterdam-Berlin [1943], 7-17. o.
- GA-Schlunbsbrief, BDM, Obergau 15, Abteilung für Grenz und Auslandsarbeit (DB, ZB 32773)
- GA-Schulungsbrief, HJ Bann 19, 1938 (DB, ZB 38321)
- Gäste aus Bolivien. *RJP*, 1939/60. sz., 2. o.
- Gäste aus Südamerika im Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/147. sz., 2. o.
- Gäste im Deutschlandlager der Avant-Guardisten. *RJP*, 1937/172. sz., 2. o.
- Gedanken zur volksdeutschen Arbeit. *RJP*, 1935/226. sz., 3. o.
- Gefährdetes Deutschtum an den Grenzen. *Wille und Macht*, 1936/14-15. sz., 48-52. o.
- Gegenbesuch der Hitler-Jugend in Nationalspanien. *RJP*, 1937/241. sz., 1. o.
- Gemeinsam mit der Jentehird. *Das Deutsche Mädel*, 1941. August
- Gemeinsame Aufgaben Deutschlands und Italiens. Der Besuch der HJ in Rom. *Berliner Börsen-Zeitung*, 23. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 48. o.)
- Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend. *Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 22-23, 22. März 1927. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1064. o.
- Generalmajor vitéz Kudriczy besucht als Gast des Landesjugendführers den DJ-Bann Baschka. In: *DZ*, 9. Mai 1943, p. 3.
- German Party Visists East. *The Hongkong Telegraph*, 10. August 1938 (PAAA, R 98898)
- German Youth Praise Scotland. *Evening News*, 26. August 1937 (PAAA, R 98896)
- Germanischer Landdiensteinsatz. *Das Junge Deutschland*, 1942/6. sz., 129-131. o.
- Germans for Japan. *South China Morning Post*, 11. August 1938 (PAAA, R 98898)
- Geschenk Mussolinis für die HJ. *VB*, 3. August 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 24-25. o.).
- Gespräch mit Asahina. *RJP*, 1938/153. sz., 1-2. o.
- Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.)
- Gesunde Jugend, Gesundes Volk. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/1. sz.
- Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. *DZ*, 1. Juli. 1941, 5-7. o.
- *Geyer, Wilm*, Rückblick auf das Weltbundtreffen in Eerde. Der Kornacher Bund. *Bundesrundbrief des Kronacher Bundes der alten Wandervögel EV und des Bundes der Wandervögel EV*, Heft 1-2, Oktober 1928. Idézi: Uo., 1581-1583. o.
- GIL auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1939/182. sz., 1. o.
- Girl-Guides. *RJP*, 1936/246. sz., 3-4. o.
- Glückwünsche des Auslandes zur Weltringsendung. *RJP*, 1935/250. sz., 2. o.
- Goldenes Levente-Abzeichen für den preußischen Ministerpräsidenten. *Kölnische Zeitung*, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/elh. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- *Gregoric, Danilo*, Der Anteil der Jugend am Werden Jugoslawiens. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 5-8. o.
- Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. Im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJF, 1-8. Folge 1934-1935; RJF Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge: Danzig-Oberschlesien – BArch, NSD 43/149-3.
- Grenz- und Auslandsfragen in der Erziehung des deutschen Mädels. *Das Deutsche Mädel*. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, 1937. September
- Grenz und Auslandsreferat GA-Schlunbsbrief 1/35 (DB ZB 32773).
- Grenzfeuer (dj. 1.11.). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1215-1216. o.
- Grenzlandarbeit des BDM. In: Wir Deutschen Mädel. Jahrbuch des BDM 1935, 183. sk. Idézi: *Gisela Miller-Kipp* (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer“. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002, 79. dokumentum, 208-209. o.
- Grenzlandblätter HJ Gebiet 16/Sachsen. Zur grenzpolitischen Schulung und Vorbereitung der Grenzlandlager der Sächsischen Hitlerjugend (DB 1936 A 9448)
- Grenzlandfahrt? (Alt-Wandervogel). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 58-60. o.
- Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/ 45. sz., 2. o.
- Grenzlandfahrten deutscher Jungen (Alt-Wandervogel). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 60-61. o.
- Grenzlandfahrten deutscher Jungen. Greifenverlag zu Rudolstadt 1923.

- Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzchronik. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1529-1535. o.
- Grenzlandjugend. Amtliches Organ der HJ Oberfranken (DB, ZC 7522, 7621)
- Grenzland-Jugend. Amtliches Organ der NS Jugend Oberfrankens – HJ. JV. BDM (DB ZC 7522)
- Grenzlandmarsch durch Pommern der Banne 93 und 411. 1000 Hitlerjungen marschieren durch Ostpommern zur Reichsgrenze (12-28. Juli 1937) (1938 A 10569)
- Grenzlandschule des Gebietes Nordmark, *RJP*, 1937/10. sz., 2. o.
- Grenzlandsendungen des BDM. *RJP*, 1936/13. sz., 4. o.
- Grenzlandsingen der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/80. sz., 2. o.
- Grenzlandtagung der HJ in Monschau. *RJP*, 1935, 91. sz., 2. o.
- Grenzlandtreffen der HJ des Gebietes 1, 1934 (DB, 1934 B 2315)
- Grenzlandtreffen der Hunderttausend. *RJP*, 1934/117. sz., 3. o.
- Grenzpolitische Planung der Ostpreußen-Fahrten. *RJP*, 1935/98. sz., 1-2. o.
- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1-5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756-112757. o.)
- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/2. sz., 5. November 1937, 4. o. (BArch, NSD 43/21, 112735);
- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/5. sz., 5. Dezember 1937, 1-2. o. (BArch, NSD 43/21, 112627-112628. o.)
- Grenzpolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 1-2. o. (BArch, NSD 43/21, 112662-112663. o.)
- Grossappell der HJ in Soroksár. *DZ*, 2. Juni 1942, 3-4. o.
- Grosser Erfolg des Abkommens des deutschen Jugendherbergsverbandes mit ausländischen Verbänden. *RJP*, 1934/110. sz., 1. o.
- Großfahrt der Ringgemeinschaft deutscher Pfadfinder zu den deutschen Siedlungen im Banat. Sommer 1928, Das Junge Volk Verlag, Plauen 1928
- Grosskundgebung der DJ in Grossturwall. *DZ*, 16. Mai 1942, 3. o.
- Großkundgebung des VDU in Bonyhád. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/5. sz.,
- *Grunow, Ernst*, Die Jugend im Ostseeraum. III.: Die Jugend in den baltischen Ländern. *Wille und Macht*, 1939/10. sz., 15-29. o., i. m., 15-29. o.
- Gruss des Landesjugendführers. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 35-37. o.
- Gruß des Reichsjugendführers in der Führergeburtstagssendung am 19/20. April 1944. *Das Junge Deutschland*, 1944/4. sz., 79. o.
- Gründung eines europäischen Jugendverbandes. *VB*, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.)
- Hauswirtschaftliches Pflichtjahr an der Grenze. *Informationsdienst*, 1939/2. sz., datum nélkül, 17. o. (BArch, NSD 43/21, 112575. o.)
- *Heiß, Friedrich*, Die Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 59, 24. November 1927. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1539-1540. o.
- Hermann Göring empfing die japanischen Jugendführer. *RJP*, 1938/155. sz., 3. o.
- Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. *DZ*, 31. Oktober 1942, p. 3.
- Herzlicher Empfang der jungen Falangisten. *Berliner Morgenpost*, 7. September 1937 (PAAA, R 98867.)
- Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. *DZ*, 18. Juni 1942
- Heute kommen wieder 700 Hitlerjungen. *DZ*, 24. Juli 1942, 3. o.
- *Hewstone, Christian*, Die Geschichte des Jugendbundes in Chile. *Vita Nostra* 24 (1989), 9-11. o.
- *Heymann, Gerhard*, Italienische Jugend. *Akademische Blätter*, 1936/9. sz., 265. o. (BArch, NS 43/384, 217. o.)
- *Hinze, Kurt F. – Schmid, Hermann W.*, Deutsche Jugendbewegung in Nordamerika. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1587-1591. o.
- Hitler Youths arrive at Singapore on Way to Japan. *Singapore Free Press*, 5. August 1938 (PAAA, R 98898)
- Hitler-Jugend bei Mussolini. *Die HJ*, 2. Januar 1937.
- Hitler-Jugend besucht estnische Jugendverbände. *RJP*, 1935/178. sz., 2. o.
- Hitler-Jugend im Campo Mussolini. *RJP*, 1938/222. sz., 4. o.;
- Hitler-Jugend im Generalgouvernement. *Das Junge Deutschland*, 1942/7. sz., 186-187. o
- Hitler-Jugend in Budapest begeistert empfangen, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Hitler-Jugend in Budapest. *DZ*, 16. November 1940, 3. o.
- Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 15. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Hitler-Jugend in den Umsiedlerlagern. *Das Junge Deutschland*, 1941/3. sz. 89-90. o.;

- Hitler-Jugend in Spanien. *RJP*, 1934/218. sz., 3. o.
- Hitlerjugend in Ungarn. *DZ*, 30. Juli 1941, 6. o.
- Hitlerjugend sieht England. Zehn sächsische HJ-Führer fahren nach England im Jahr der Verständigung. (Geheim) Hrsg. von der HJ-Hochschulgruppe an der Universität Leipzig im Bann 107 (DB, 1939 A 383)
- Hitler-Jugend und Balilla. *RJP*, 1937/91. sz., 1-2. o.
- Hitler-Jugend und bündische Jugendbewegung (Deutscher Pfadfinderbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 370-371. o.
- Hitlerjugend und VDA. *Märkische Volkszeitung*, 10. Januar 1934 (PAAA, R 60333).
- Hitlerjugend, Gebiet 3, Grenz- und Auslandsabteilung, BDM 1937 (DB ZB 37883)
- Hitler-Jugendgruppen in Italien. *RJP*, 1934/159. sz., 1-2. o.;
- Hitler-Jungen im Campo Mussolini. *RJP*, 1936/204. sz., 1-2. o.
- Hitlerjungen in Flandern. *RJP*, 1938/199. sz., 3. o.
- Hitler-Jungen kommen nach Budapest. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
- HJ – Ostmärkisches Grenzlandlager 1935. Gebiet 22 / Bayerische Ostmark (DB ZB 45870)
- HJ Athen sammelt für das Winterhilswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o.
- HJ auf Englandfahrt. *RJP*, 1938/135. sz., 3a. o.
- HJ aus aller Welt im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/113. sz., 1–2. o.
- HJ aus Ungarn auf Ostlandfahrt. *RJP*, 1936/136. sz., 2. o.
- HJ aus Ungarn. *RJP*, 1935/131. sz., 5. o.
- HJ beim Viertagsmarsch in Holland. *RJP*, 1939/160. sz., 2. o.
- HJ im polnischen Rundfunk. *RJP*, 1935/61. sz., 1-2. o.
- HJ in England. *Berliner Tageblatt*, 25. November 1936
- HJ in Ungarn und Südosteuropa. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.
- HJ und „Mocidade Portuguesa”. *RJP*, 1939/146. sz., 1-2. o.
- HJ und Volksgruppenjugend. *RJP*, 1939/141. sz., 1–2. o.
- HJ-Aufbau in Eupen abgeschlossen. *VB* (Münchener Ausgabe), 14. Februar 1941. (BArch, NS5/VI/410, 1. o.)
- HJ-Austauschsendung im finnischen Rundfunk. *RJP*, 1936/120. sz., 1. o.
- HJ–BDM, Gebiet–Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief, November 1937.
- HJ–BDM, Gebiet–Obergau 3 Berlin, Grenz und Auslandsabteilung. Schulungsbrief Februar 1938, 1–3., 10. o.
- HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.
- HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.
- HJ-Führer als Gäste der englischen Wirtschaft. *RJP*, 1937/191. sz., 2. o.
- HJ-Führer auf Baltikum- und Finnlandfahrt. *RJP*, 1938/216. sz., 3. o.
- HJ-Führer besuchen Bulgarien. *RJP*, 1939/185. sz., 1. o.
- HJ-Führer besuchen Japan. *Mitteldeutsche Nationalzeitung*, 30. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 152-154. o.)
- HJ-Führer im Fernen Osten. *Die HJ*, 1938/46. sz., 12. November 1938, 8. o.
- HJ-Führer in Helsinki. *RJP*, 1939. március 23., 3. o.
- HJ-Führer reisen nach Japan. *Pommersche Zeitung*, 30. Januar 1938
- HJ-Führer sahen Spanien. *RJP*, 1937/266. sz., 1-2. o.
- HJ-Führer-Abordnung in Italien. *RJP*, 1939/124. sz., 1. o.
- HJ-Großfahrt nach Siebenbürgern. *RJP*, 1935/196. sz., 2. o.
- HJ-Großfahrt nach Stambul. *RJP*, 1936/209. sz., 2. o.
- HJ-Mexiko weiht ein Heim. *RJP*, 1935/48., 4. o.
- HJ-Musikzug Essen von der Belgienreise zurück. *RJP*, 1938/204. sz., 3. o.
- HJ-Segler in Schweden erfolgreich. *RJP*, 1938/186. sz., 3. o.
- HJ-Sonderveranstaltung im Grenzlandtheater. *RJP*, 1936/9. sz., 2. o.
- HJ-Speilschar in England begeistert empfangen. *RJP*, 1938/78. sz., 4. o.
- HJ-Spielfahrten ins Grenzland. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.
- HJ-Spielschar in England. *RJP*, 1936/274. sz., 2. o.
- Hoch das Wandern! *Schülerwarte*, April-Heft 1898, idézi: Ziemer – Wolf, i. m., 40. o.
- *Hockl, Nikolaus Hans*, Die volkspolitische Stellung der volksdeutschen Jugend. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 150-154. o.
- *Hockl, Nikolaus Hans*, Was ist und was will der Berufswettkampf der Deutschen in Rumänien? *Ostwacht*, 1939/1. sz., 6-10. o.
- Hohe Besuche in unsere KLV-Lagern. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni

- Hohe italienische Auszeichnung für Stabsführer Lauterbacher. *RJP*, 1939. június 24., 3a. o.
- Holländische Jugend bei der HJ. *RJP*, 1936/165. sz., 2. o.
- Huber, Matthias, Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/3. sz., 166–173. o.
- Ihr schafft eine neue Kultur. *RJP*, 1935/42. sz., 3. o.
- Im Dienste ihres Volkes. *Das Deutsche Mädel*, 1941. Januar.
- Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/163. sz., 2. o.
- Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/169. sz., 1–2. o.
- Im Zeichen der germanischen Gemeinschaft. Die *innere Front (NSK)*, 26. Juli 1941 (BArch, NS 5/VI/451, 3. o.).
- In acht Tagen kann ich italienisch!. *Die HJ*, 7. August 1937 (BArch, NS 22/547);
- In römischem Schritt. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 8. o. (BArch, NSD 43/9.).
- Informationsdienst [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/3. sz., (20. November 1937), 1. o.
- Informationsdienst [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/4. sz. (5. Dezember 1937), 2. o.
- Irakische Gäste in der Jugendherberge Annaberg. *RJP*, 1938/221. sz., 3. o.
- Italienhaus der HJ bei Kladow. *RJP*, 1937/182. sz., 1-2. o.
- Italienische Ehrung für Baldur von Schirach. *RJP*, 1936/137. sz., 2. o.;
- Italienische Ehrung für Stabsführer Lauterbacher. *RJP*, 1936/147. sz., 3. o.;
- Italienische Jugend im 13. Jahre des Faschismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 24., 1. Februar 1936, 197. o. (BArch, NSD 43/8-2).;
- Italienische Jugend. *RJP*, 1935/102. sz., 3. o.;
- Italienische Jugendführer besichtigen deutsche Jugendherbergen, *RJP*, 4. April 1939, 3. o.
- Italienische Sportstudenten an Rhein und Ruhr. *RJP*, 1936/186. sz., 2. o.;
- Italienische Sportstudentinnen sehen Deutschland. *RJP*, 1937/132. sz., 4. o.;
- Italienische Studenten bei der Westmark-HJ. *RJP*, 1936/191. sz., 2. o.
- Italienischer Orden für Stabsführer Hartmann Lauterbacher. *RJP*, 1937/163. sz., 1. o.;
- Italienischer Unterricht in den Adolf Hitler-Schulen. *Das Junge Deutschland*, 1939/3. sz., 188. o.
- Italienlager des Jungvolks. *RJP*, 1937/192. sz., 1. o.;
- Italiens Jugend fliegt. *RJP*, 1936/181. sz., 6. o.
- Italiens Mädelführerin besucht das Reich. *Das Deutsche Mädel*, 1941. November.
- Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1–2. o.
- Jahresbericht des deutschen Jugendbundes Uruguay im Jahr 1936. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 47., 1. März 1937, 222–223. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.).
- Jahresbilanz der deutschen Jugend in Rumänien. *RJP*, 1937/195. sz., 2. o.
- Jahres-Hauptversammlung des Volksbundes der Deutschen in Ungarn. *Pester Lloyd. Abendblatt*, 21. Februar 1944 (PAAA, R 100 402).
- Japaner besuchen die „Hein Godenwind“ *RJP*, 1938/204. sz., 3. o.
- Japaner studieren das Deutsche Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/192. sz., 3. o.
- Japanische Gäste in der AHS Sonthofen. *RJP*, 1939/28. sz., 3. o.
- Japanische Jugendführer beim Gebietssportfest. *RJP*, 2. Juli 1938, 4. o.
- Japanische Jugendführer besuchen HJ-Heimabende. *RJP*, 1939/37. sz., 3. o.
- Japanische Jugendführer Gäste des Reichsjugendführeres. *RJP*, 1937/182. sz., 2. o.
- Japanische Jugendführer in der BDM-Führerinnenschule. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.
- Japanische Jugendführer in Deutschland. *RJP*, 1938/151. sz., 1-2. o.
- Japanische Jungsportler lernen die HJ kennen. *RJP*, 1938/119. sz., 3. o.
- Japanische Offiziere besuchen die Reichseesportschule der HJ. *RJP*, 1937/114. sz., 2. o.
- Japanische Studenten sehen Deutschland. *RJP*, 1938/121. sz., 3. o.
- Japanischer Besuch beim Reichsjugendführer. *RJP*, 1936/175. sz., 2. o.
- Japanischer besuch in Prieros. *RJP*, 1938/132. sz., 3. o.
- Japanischer Gast bei der HJ. *RJP*, 1939. február 18., 3. o.
- Japans Jugend grüßt Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September
- Japans Jugend. *RJP*, 1939/58. sz., 2. o.
- Japans Jugendführer über die HJ. *RJP*, 1938/188. sz., 1-2. o.
- Japnische Gäste in Leipzig. *RJP*, 1938/117. sz., 4. o.
- Jubelnder Empfang der Hitlerjugend in Budapest, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)

- Jugend als Brücke. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 2–4. o.
- Jugend aus Österreich und Frankreich im deutschen Rundfunk. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.
- Jugend des Nordens im „Jahr der Verständigung“. *Westdeutscher Beobachter*, 7. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 176. o.)
- Jugend dient dem Frieden. Zusammenarbeit der HJ mit französischen Verbänden. *8 Uhr Abendblatt*, 22. Juni 1934 (PAAA, R 63607)
- Jugend Europas. *Das Junge Deutschland*, 1941/9. sz.,
- Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.
- Jugend geht klare Wege. *NSK*, 28. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 71. o.)
- Jugend im Frankreich der Dritten Republik. *Wille und Macht*, 15. Januar 1939, 47–55. o.
- Jugend im Grenzraum des Reiches. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47–62. o.
- Jugend im nationalen Spanien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 41–42. o. (BArch, NSD 43/9.)
- Jugend im Osten. *Das Deutsche Mädel*, 1935/5. sz.
- Jugend im Osten. Die Lesestunde der Umsiedlerlager. Hrsg. von der Dienststelle KLV 1941–1942 – BArch, NSD 43/159.
- Jugend in Budapest. *DZ*, 16. November 1940, 3. o.
- Jugend in Frankreich. *Das Deutsche Mädel*, 1935/9. sz.
- Jugend in Japan. *Das Deutsche Mädel*, 1935/7. sz.
- Jugend in Polen. *RJP*, 1934/185. sz., 1–2. o.
- Jugend in Südslawien. *RJP*, 1934/199. sz., 1–2. o.
- Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. *DZ*, 16. September 1942, 3. o.
- Jugend reicht sich die Hände über die Grenzen. *Rigasche Rundschau*, 20. August 1938
- Jugend sieht über die Grenzen. *Der Angriff*, 7. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 94. o.)
- Jugend singt über die Grenzen. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Jugend sucht und findet sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 29. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 135. o.)
- Jugend trägt die auslandsdeutsche Zukunft. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.
- Jugend und Faschismus. *Germania*, 10. April 1937 (BArch, NS 43/384, 215. o.)
- Jugend verbindet die Nationen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 31. August 1937
- Jugend zweier Nationen. *RJP*, 1935/12. sz., 1–2. o.
- Jugendarbeit im Zeichen des Frühlings. *DZ*, 25. April 1941, 4. o.
- Jugendaustausch im Wintersportlager. *RJP*, 1938/297. sz., 1. o.
- Jugendaustausch mit Jugoslawien. *RJP*, 1939/125. sz., 3. o.
- Jugendaustauschsendungen mit USA. *RJP*, 1936/237. sz., 1. o.
- Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 252. o.
- Jugenderziehung im Zeichen des Friedens! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1–5. o.
- Jugenderziehung in Nordamerika. *RJP*, 1936/102. sz., 7. o.
- Jugenderziehung in Polen. *RJP*, 1936/52. sz., 5. o.
- Jugenderziehung. *DZ*, 1. Dezember 1940, p. 3.
- Jugendführer aus vier Ländern in den Austauschlagern der HJ. *RJP*, 1937/292. sz., 1. o.
- Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/8. sz., 217–220. o.
- Jugendlager im Böhmerwald (Deutsche Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1074–1077. o.
- Jugendlager in Argentinien. *RJP*, 1938/67. sz., 3. o.
- Jugendorgansiationen im Ostland. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 253. o.;
- Jugendorgansiationen. *Nation und Staat*, 1941/3. sz., 101–102. o.
- Jugendreferat. *Der Auslandsdeutsche*, 1936/10. sz., 742. o.
- Jugendschulung des „Volksbundes“ in Westbaranya. *DZ*, 24. November 1940, 5. o.
- Jugendschulung in Almamellek. *DZ*, 3. Dezember 1940, 6. o.
- Jugendschulung. *DZ*, 6. November 1940, 4. o.
- Jugendschulungen. *DZ*, 14. November 1940, 6. o.
- Jugoslawinnen im BDM-Lager. *RJP*, 1937/166. sz., 2. o.
- Jugoslawische Studenten in den Sommerlagern der sächsischen HJ. *RJP*, 1935/183. sz., 3. o.
- Jugoslawischer Ministerbesuch. *RJP*, 1938/97. sz., 4. o.
- Jungbauern in Suomi. *Die HJ*, 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 7. o.

- Junge Engländer im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1937/176. sz., 2. o.
- Junge Mannschaft im Osten. (Gebiet Ostland 1) (DB 1942 A 695)
- Junge Norweger in Niedersachsen. *RJP*, 1936/145. sz., 2. o.
- Junge Ungarn in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Jungen – eure Welt! Jahrbuch der HJ, 1938, 25. o.
- Jungfaschisten in Meklenburg. *RJP*, 1939/193. sz., 1. o.; *VB*, 2. August 1939 (BArch, NS 5/VI/436, 1. o.).
- Jungfaschistinnen besuchten Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Juli.
- Jungfranzosen auf der „Hein Godenwind“. *RJP*, 1938/195. sz., 3. o.
- Junghandwerker-Austausch. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 42. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.).
- Jungkameradenball in Palotabozsok. *DZ*, 24. Januar 1941, 5. o.
- Jungmädel der Grenzkreise erzählen. Obergau Schelsien, Sommer 1937 (DB 1938 B 1380)
- Jungmädel in der Saarausstellung. *RJP*, 1935/14. sz., 4. o.
- Jungmädel zur Saarabstimmung. *RJP*, 1935/8. sz., 3. o.
- Jungspanier besuchen unsere Hiterjungen. *Mitteldeutsche Nationalzeitung*, 10. September 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 108. o.)
- Jungspanierinnen als Parteitagsgäste. *RJP*, 1938/210. sz., 3. o.
- Jungturnerschaft – alleinige Erziehungsgemeinschaft der Jugend. *Die Zeit*, 10. Mai 1938 (PAAA, R 98877)
- Jungvolk auf Frankreichfahrt. *RJP*, 1935/194. sz., 3. o.
- Jungvolkführer aus Italien zurück. *VB*, 18. September 1937
- Jungvolkführer besuchen Ungarn. *RJP*, 1938/208. sz., 3. o.
- Jungvolkführer in Finnland. *RJP*, 1938/162. sz., 4. o.
- Kameraden aus aller Welt. *RJP*, 1935/183. sz., 4. o.
- Kameraden aus Frankreich. *VB*, 4. Januar 1938 (BArch, NS 22/546)
- Kameradschaft der europäischen Jugend. *DZ*, 26. September 1942, 1-2. o.
- Kameradschaft des jungen Europa. *Das Deutsche Mädel*, 1941. August
- Kameradschaft ungarischer und volksdeutscher Jugendführer. *DZ*, 17. April 1942, 3. o.
- *Katsushige Ugaki*, Unsere Aufgaben in der Welt, *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 3-5. o.
- *Kaufmann, Günter*, Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1-5. o.
- *Kaufmann, Günter*, Außenpolitik im Dritten Reich – 2. Der volksdeutsche Gedanke in der Außenpolitik. *Wille und Macht*, 1933/12-13. sz., 7-10. o.
- *Kaufmann, Günter*, Frankreich schmollt! *RJP*, 1938/70. sz., 1-2. o.
- *Kaufmann, Günter*, Jugenderziehung im Zeichen des Krieges! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1-5. o.
- *Kaufmann, Günter*, Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1-5. o.
- Kinder als GPU-Spitzel. *RJP*, 1936/251. sz., 1-2. o.
- Kinder aufs Land. *DZ*, 23. Juli 1941, 4. o.
- Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. *DZ*, 8. Mai 1942, 3. o.
- Kinderlandverschickung. *DZ*, 31. März 1943, p. 4.
- Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. *Deutsche Nachrichten*, 10. April 1942, 5. o.
- *Kindt, Werner*, Die Gründung des Weltbundes der Jugend vertagt! *Der Zwiespruch*, Nr. 35, 2. September 1928. Idézi: Uo., 1578-1580. o.
- Kleine tapfere Japanerin. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Dezember.
- Klein-Turwall – 2000 Teilnehmer an der DJ-Werbekundgebung in Klein-Turwall. *DZ*, 26. Mai 1942, 3. o.
- KLV-Lager Bistritz auf Werbefahrt. *DZ*, 3. August 1943, p. 4.
- Kolonialschulung von BDM-Führerin. *RJP*, 1936/22. sz., 3. o.
- Komsomol, Balilla – und Hitler-Jugend. *Führerblätter der DJ*, 1936. február, 10-13. o.
- Korrespondens „Nordschleswig“, Flensburg, den 9. März 1937, 2. o. (BArch, R 43 II/512, 115. o.)
- Köln begrüßt die ungarische Staatsjugend. *Westdeutscher Beobachter*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Köln grüßte die ungarische Freunde. *Köln*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- König von Siam und Ministerpräsident Göring bei der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/105. sz.
- Kranzniederlegung der „Britischen Jugend“ am Ehrenmal. *RJP*, 1936/182. sz., 2. o.
- Kranzniederlegung der Hitler-Jugend in Warschau. *RJP*, 1935/74. sz., 2. o.
- *Krause, Ilse*, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8-10. o.
- Kreisjugendschulung in Oedenburg. *DZ*, 9. März 1941, 5. o.

- Kriegsberufswettkampf der DJ. *Nation und Staat*, 1944/7–8. sz., 165. o.
- Kundgebung deutsch-spanischer Jugendfreundschaft. *RJP*, 1937/201. sz., 1. o.
- *Kurella, Alfred*, Deutsche Volksgemeinschaft. In: Kindt, Grundschriften, i. m., 163–179. o.
- *Kügler, Hermann*, Vom Werdegang unserer Auslandsarbeit. Blätter der Sächsischen Jungenschaft in der Deutschen Freischar, Heft I, 30. Dezember 1927. Idézi: Uo., 1543-1545. o.
- La Donna fascista. *Das Deutsche Mädel*, 1935/3. sz.
- Landdienst der Hitler-Jugend. Reichshjugendführung, Berlin [1943]
- Landdienst und Siedlung im Osten. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 10-11. o
- Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. *Deutsche Nachrichten*, 6. März 1942, 2. o.
- Landesjugendtag in Magotsch. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 62–63. o.
- Landessportfest 1943 der Deutschen Jugend. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 46-48. o.
- Landjugendaustausch mit skandinavischen Staaten. *RJP*, 1937/115. sz., 2. o.
- *Lange, Friedrich*, Was ist uns Österreich? *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 12-16. o.
- Lehrfahrt deutscher Jungbauern nach Finnland. *RJP*, 1937/148. sz., 1. o.
- Leiter des „Allgemein-Gesanges“ begeistert von der Tagung „Junger Norden“. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 5. Juli 1938, (német fordításban: PAAA, R 98885).
- Leiter des Auslandsamtes der RJP in Paris. *VB*, 17. Dezember 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 69. o.)
- Letzte Stunden auf deutscher Erde. *Kölnische Zeitung*, 19 Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Feierlichkeit zu Ehren der Hitler-Jugend. *DZ.*, 22. August 1941, 5. o.
- Levente-Jugend beim Führer. *Hannoverschen Anzeiger*, 19. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend beim Führer. *VB*, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend beim Kanzler. *Berliner Tageblatt*, 18. Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.); K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15566.
- Leventejugend dankt dem Reichsjugendführer. *Passauer Zeitung*, 21. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend dankt dem Reichsjugendführer. *RJP*, 1934. július 19.
- Levente-Jugend und HJ tragen einen Geist. *Kasseler Stadtzeitung*, 14-15. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- *Ley, Robert*, Kampf auch für die Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1940/6. sz., 121-125. o.
- Lied und Musik der Hitler-Jugend im Grenzland. *RJP*, 1935/217. sz., 2. o.
- *Liebe, Heinrich*, Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259-267. o.
- *Lindenau, Bernard*, Aus der Arbeit der jungen Generation in Schlesien. In: *Werner Kindt* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 512-516. o.
- *Lord Halifax*, „...allen Grund, jetzte Freunde zu sein.“ *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 4-5. o.
- *Mach, Alexander*, Die Hlinka-Garde. *Wille und Macht*, 1940/4. sz., 1-3. o.
- Mädel aus Mexiko. *RJP*, 1935/238. sz., 5. o.
- Mädel von Hochland auf Frankreichfahrt. *Der Aufbruch*, 9. Oktober 1937, 3. o. (BArch, NS 22/546)
- Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket. *Magyar Lapok*, 1942. szeptember 2., 5. o.
- Magyarische Volkstumspolitik. *RJP*, 1936/271. sz., 5. o.
- Mandschurischer Besuch in der Reichsseesportschule der HJ. *RJP*, 1938/224. sz., 3. o.
- Marine-HJ-Führer reisen nach Finnland. *RJP*, 1939/65. sz., 2. o.
- *Marrum, Hans –Gollmar, Heinz*, Glückliche Jugend unter dem Likatorenbündel. *Das Junge Deutschland*, 1940/5. sz., 138-142. o.
- Marsch nach Osten. DJ im Gebiet 24 (Mecklenburg) Führerschulungsblätter für den Ostlandmarsch 1936 (DB ZB 37271)
- *Maßmann, Kurt*, Geschichte und Ostpolitik. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 5–8. o.
- Memeler „Jungvolk“. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 6., 12. März 1935, 22. o. (BArch, NSD 43/8-1)
- *Menzel, Hans*, Umsiedlerjugend in unserer Obhut. *Das Junge Deutschland*, 1941/11. sz., 274-278. o.
- *Merzenich, M.*, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.
- *Miletitsch, Vjekoslav*, Die deutsche und die jugoslawische Jugenderziehung. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 3-4. o.
- Minister Miletitsch als Gast Baldur von Schirachs. *RJP*, 1938/101. sz., 5. o.

- Ministerpräsident Ladislaus von Bárdossy dankt für die Grüße der deutschen Jugend. *DZ*, 19. Oktober 1941, 5. o.
- Ministrepräsident Sztójay empfing Dr. Basch. *Nation und Staat*, 1944/7–8. sz., 164. o.
- Mit der Reichsreferentin durch Nationalspanien. *Das Deutsche Mädel*, 1938. Dezember
- Mit der Reichsreferentin nach Rumänien. *Das Deutsche Mädel*. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, März 1940, 9. o.
- Mit Jubel und Tränen begrüßten teschechische Städte die Lausitzer Kinder. *Poledni lis*, 1932. augusztus 11. (PAAA, R 63612)
- Mit Renato Ricci durch Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1937. Juni
- Mitgliedersperre in der DJ. *DZ*, 14. Juni 1942, 4. o.
- Mitteilungen. *DZ*, 26. Februar 1942, 3. o.
- Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Rumänien, *RJP*, 1939/3. sz., 83. o.
- Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit. *Der Auslandsdeutsche. Halbmonatsschrift für Auslandsdeutschtum und Auslandskunde*, 1933/21. sz.
- Mocidade Portuguesa. *Die HJ*, 1937/41. sz., 9. Oktober 1937, 10. o.
- Morgenfeier der reichsdeutschen Kinderlandverschickung in Budapest. *DZ*, 16. September 1943, p. 4.
- *Möckisch, Viktor H.*, A weimari és firenzei kultúrúnnepély. *Berlini visszhang*, 1942/18. sz., 1942. október
- Mussolinis Bild für die HJ. *Preußische Zeitung*, 6. August 1936
- *Nabersberg, Carl*, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. *Wille und Macht*, 1934/8. sz., 12-18. o.
- Nach dem Zehnjahrestag der Balilla. *RJP*, 1936/91. sz., 4. o.
- Nach der Polenfahrt der HJ-Spielschar. *RJP*, 1935/73. sz., 2. o.
- Nach Ostland. *RJP*, 1935/102. sz., 4. o.
- Nachrichten aus der Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1938/7. sz., 359. o.
- Nationale Volksgruppen und Hitlerjugend. *Deutsche Tageszeitung. Das Blatt der Deutschen in Rumanien*, 13. März 1937 (BArch, R 43 II/512, 117. o.)
- Nationalsozialistischer Jugendführer in Paris. *VB* (München), 24. Juni 1934 (PAAA, R 63607)
- Neuorganisation der VDA. *Informationsdienst*, 1939/1. sz., datum nélkül, 1-2. o. (BArch, NSD 43/21, 112601. o.)
- Neuregelung der HJ-Grenzlandfahrten. *RJP*, 1936/25. sz., 1. o.
- Neutrale Jugend? *Münchener Neueste Nachrichten*, 29. September 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 196. o.)
- *Nikolov, Alexander*, Was will die bulgarische Jugend. *Volk und Reich*, 1942/4. sz., 189–191. o.
- No Dancing for Nazis. *Singapore Free Press*, 5. August 1938 (PAAA, R 98898)
- Nordisches Jungentum. Führerblätter des Jungvolks Gebiet 6 (Nordmark) für Blut und Boden und eine neue Gesinnung, 1. Jahrgang, März 1934, Heft 6 (DB ZA 24103)
- Nordisches Jungentum. Führerblätter des Jungvolks Gebiet 6 (Nordmark) für Blut und Boden und eine neue Gesinnung, 1. Jahrgang, März 1934, Heft 6 (DB ZA 24103)
- Nordschleswigsche Jugend in deutschen Zeltlagern. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.
- Norwegische Mädel arbeiten bei uns in Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1941. január.
- Norwegische Pfadfinderführerin beim BDM. *RJP*, 1939/37. sz., 3. o.
- Nöte und Irrungen der polnischen Jugend. *RJP*, 1939/112. sz., 2-3. o.
- Obergau Mittelbe fährt an die Grenzen (DB 1938 A 10903)
- Obergerietsführer Cerff im deutsch-englischen Jugendlager. *RJP*, 1936/85. sz., 2. o.
- Oberschlesiens Volksjugend im Jahr 1936. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 46., 15. Februar 1937, 219-221. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Opera Balilla und Fasci Giovanili di Combattimento. *RJP*, 1937/94. sz., 2. o.
- Organisationen der polnischen Jugend. *RJP*, 1935/61. sz., 3. o.
- Osteinsatz, Gebiet Hamburg 1942 (DB, ZA 27303)
- Ostertreffen der deutschen Jugend Nordschleswigs. *RJP*, 1935/89. sz., 2. o.
- Ostlandfahrt deutscher Jugend (Sommer 1928); Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 476-478. o.
- Ostlandfahrt. Hitlerjugend Ölsnitz i. Erzg. Unterbann I/210 (DB 1939 A 470; ND 78/4/25)
- Ostmärkische Grenzlager. *RJP* 1935/121. sz., 2. o.
- Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung, 476–478. o.
- Österreichische HJ. *VB*, 2. September 1933 (BArch, NS 5/VI/427, 9. o.)
- Österreichischer Wandervogel. In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die

- bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1267-1273. o.
- Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. *Rheinisch-Westfälische Zeitung*, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437)
  - Paetel, Karl O., Der missglückte Weltbund. *Die Kommenden*, Nr. 36, 7. September 1928. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1580–1581. o.
  - Peter Donnhäuser. *RJP*, 1936/ 91. sz., 5. o.
  - Pilar Primo de Rivera beim BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
  - Pilar Primo de Rivera besuchte Deutschland. *Das Deutsche Mädel*, 1938. Mai
  - Pimpfe in der Pußta. *RJP*, 1938/217. sz., 4. o.
  - Plachte, Kurt, Weltjugendtreffen auf der Freusburg. *Kieler Nachrichten*, 12. August 1927. Idézi: Uo., 1576–1577. o.
  - Pläne für eine estnische Staatsjugend. *RJP*, 1935/197. sz., 2. o.
  - Politische Bemerkungen zur Polenfahrt der HJ. *RJP*, 1935/74. sz., 1-2. o.
  - Politische Schulung der italienischen Jugend. *RJP*, 1937/44. sz., 6. o.
  - Polizeiliche Beglaubigung von Fahrtausweisen. *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 11. Oktober 1935 (PAAA, R 63610).
  - Polnische Jugend besucht Deutschland. *RJP*, 1936/47. sz., 2. o.
  - Polnische Jugend im deutschen Rundfunk. *RJP*, 1935/264. sz., 3. o.
  - Polnische Jugend im HJ-Zeltlager. *RJP*, 1936/186. sz., 6. o.
  - Polnische Jugend in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1935/280. sz., 1-2. o.
  - Polnische Pfadfinder Gäste der Hitler-Jugend. *RJP*, 1937/147. sz., 1. o.
  - Polnische Pfadfinder kommen nach Frankfurt a. M. *RJP*, 1937/178. sz., 2. o.
  - Polnische Studenten besuchen die HJ. *RJP*, 1935/228. sz., 2. o.
  - Polnische Studenten und Ingenieure bei der HJ. *RJP*, 1936/100. sz., 6. o.
  - Pommersche HJ fährt nach Schweden. *RJP*, 1937/177. sz., 3. o.
  - Portugal gründet weibliche Staatsjugend. *RJP*, 1937/261. sz., 1. o.
  - Portugiesischer Besuch bei der HJ. *RJP*, 1935/188. sz., 3. o.
  - Portugiesischer Führerschulleiter besucht die HJ. *RJP*, 1938/205. sz., 3a. o.
  - Programm für den finnischen Pfadfinderbesuch. *RJP*, 1938/133. sz., 3. o.
  - Quer durch Spanien. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
  - Raupach, Hans, Volksbildung im Boberhaus. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1434–1439. o.
  - Rede des Galuleiters Bohle auf der Sondertagung der Auslandsorganisation in Nürnberg vor den Reichsdeutschen des Auslandes über die Grundsätze und Ziele der Auslandsorganisation. Sonderbeilage zu „Idee und Wille“. Führer zum Nationalsozialismus. Hrsg. von der Landegruppe Polen der NSDAP, Heft 8, Jg. 1. [1933]. (PAAA, R 99266).
  - Reichsaußenminister von Ribbentrop in Budapest. *Deutsche Nachrichten (Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Ungarn)*, 16. Januar 1942, 5. o.
  - Reichsdeutsche Jugend aus Italien im Reich. *RJP*, 1937/161. sz., 2. o.
  - Reichsdeutsche Jugend im Auslande – auslandsdeutsche Jugend. *RJP*, 21. Januar 1935, 4. o.
  - Reichsdeutsche Jungen kommen aus 49 Staaten. *RJP*, 1935/131. sz., 4. o.
  - Reichsdeutsche Kinder aus Finnland in Berlin. *RJP*, 1934/102. sz., 2. o.
  - Reichsdeutsche Kinder aus Griechenland und Ungarn in München. *RJP*, 1934/108. sz., 3. o.
  - Reichsdeutsche Kinder aus Spanien in Deutschland. *RJP*, 1934/107. sz., 1. o.
  - Reichsjugendheimstätte der NSV für Auslandsdeutsche. *Deutsche Nachrichten*, 30. Januar 1942, 6. o.
  - Reichsminister Dr. Frick in der Slowakei. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/September-Oktober
  - Reinemann, Otto, Die Entwicklung der Weltjugendliga (Verband Deutschland). Aus dem Arbeitsbericht 'Zehn Jahre Kampf der Jugend für den Frieden'. Hrsg. von der Reichsleitung des Verbandes Deutschland und im Auftrag der ausländischen Freunde der Weltjugendliga, August 1929. Idézi: Uo., 1571–1574. o.
  - Reorganisation des Komsomol. *RJP*, 1936/78. sz., 5. o.
  - Rheinlandfahrt des Jungspanier. *RJP*, 1937/216. sz., 2. o.
  - Ricci, Renato, „L'Opera Balilla“ Milizia Giovanile Agli Ordini del Duce. *Wille und Macht*, 1937/9. sz., 1-5. o.
  - Ricci, Renato, der Führer der Balilla. *RJP*, 1936/127. sz., 5. o.
  - Ricci, Renato, Die Opera Balilla. *Wille und Macht*, 1937/9. sz., 5-10. o.;
  - Richtfest des Auslandshauses der HJ. *RJP*, 1938/36. sz., 1. o.
  - Richtlinien für die Schulung. Hrsg. vom Referat IV. Schulung des Kolonialpolitischen Amtes der NSDAP (Reichsleitung) und der Abteilung Koloniale Schulung der Bundesführung des Reichskolonialbundes. Nur für den Dienstgebrauch.
  - RJF Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge:

- Danzig–Oberschlesien – BArch, NSD 43/149–3.
- Rudolf Heß übergibt die deutsche Weltjugendherberge ihrer Bestimmung. *RJP*, 1935/116. sz., 1. o.
  - Rumänien – wie wir es sahen. *RJP*, 1937/237. sz., 1-2. o.
  - Rumänien. Bericht der Volksgruppe über 6 Monate Aufbauarbeit. *Deutschtum im Ausland*, 1941/1-2. sz., 88-89. o.
  - Rumänien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 25-26. o. (BArch, NSD 43/21, 112686-112687. o.)
  - Rumäniens Außenminister an die HJ. *Hamburger Tageblatt*, 19. Dezember 1937
  - Rumänische Gäste beim Deutschen Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/205. sz., 3a. o.
  - Rumänische Staatsjugend besucht die HJ. *RJP*, 1937/171. sz., 2. o.
  - Rumänischer Jugendführer in Berlin. *RJP*, 1937/179. sz., 2. o.
  - Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
  - Rundfunkansprache von Thomas Mann über BBC London anlässlich der Gründung des Europäischen Jugendverbandes, 24. Oktober 1942. In: Jahnke – Buddrus, i. m., 446-447. o
  - Rundfunkspielschar Wien der HJ. *Deutsche Nachrichten*, 13. März 1942, 4. o.
  - Russische Jugend. *Das Deutsche Mädel*, 1935/1. sz.
  - Rückblick 1941 – Finnland. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. (BArch, NSD 43/33)
  - Rückblick 1941 – Italien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33, 6. o.
  - Rückblick 1941 – Niederlande. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. (BArch, NSD 43/33)
  - Rückblick 1941 – Norwegen. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. (BArch, NSD 43/33)
  - Rückblick 1941 – Spanien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. (BArch, NSD 43/33)
  - Rückkehr der Berliner Hitlerjungen aus Ungar. *Berliner Börsen-Zeitung*, 30. August 1933 (PAAA, R 98892)
  - *Rüdiger, Jutta* Die weibliche Jugend im germanischen Schicksalskampf. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag-Amsterdam- Berlin [1943], 42-43. o.
  - *Rüdiger, Jutta*, Die Ostaufgabe der Mädel. *Das Junge Deutschland*, 1942/1. sz. 3-5. o.
  - Saarkinder in Hamburg. *RJP*, 1934/132. sz., 2. o.
  - Saarkundgebung der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/8. sz., 2. o.
  - Saarlauf des Jungvolkes. *RJP*, 1934/94. sz., 2. o.
  - *Samson, H. von*, Rückblick auf die beltendeutsche Jugendarbeit. Lettland. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 178-182. o.
  - Schaffung einer Staatsjugend in der Türkei. *RJP*, 1937/20. sz., 3. o.
  - *Schindekopp, Henning*, Wir und der Osten. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 1-5.
  - *Schirach, Baldur von*, Eine Verheißung für die Zukunft. *Wille und Macht*, 1938/6. sz., 5. o.
  - *Schirach, Baldur von*, Entfernungen überwunden. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 6. o.
  - *Schirach, Baldur von*, Gruß an Frankreich. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 4-5. o.
  - *Schlünder, Ernst*, Die Leibeserziehung der Hitlerjugend. *Germanische Jugend*. Schriftenreihe für Rasse und Reich. Volk und Reich Verlag Prag-Amsterdam- Berlin [1943], 45-61. o.
  - *Schoeneich, Hans*, Der volksdeutsche Gedanke im neuen Reich. *Das Junge Deutschland*, 1933/7. sz., 176-180. o.
  - *Schricker, Rudolf*, Die sudetendeutsche Frage – ein europäisches Problem? *Wille und Macht*, 1934/18. sz., 11-18. o.
  - Schulung der Jungvolk-Führerschaft. *Volk im Osten*, 1941/11-12. sz., 74-75. o.
  - Schulungsheft der Hitler-Jugend für die Jugendarbeit in den Umsiedlerlagern, h. n., é. n.
  - *Schulz, Heinrich*, Der Aufstieg der deutschen Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1941/1. sz., 5-9. o
  - Schülerbriefwechsel mit dem Ausland. In: *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.
  - Schweden als Gäste der HJ. *RJP*, 1936/117. sz., 2. o.
  - Schwedisch-deutsche Jugend im Stralsunder Lager. *Lunds Dagbladet*, 28. Juni 1938 (német fordításban: PAAA, R 98885)
  - Schwedisch-deutsches Lager mit Tanz und Sport. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, 25. Juni 1938 (német fordításban: PAAA, R 98885)
  - Seidenrauoenzucht durch das KLV-Lager in Kistormás. *DZ*, 8. Juni 1943, p. 6.
  - *Seishiro Itagaki*, Kameradschaft zweier Völker durch ihre Jugend. *Wille und Macht*, 1938/17. sz., 2-3. o.
  - Sendboten deutschen Willens. *NSK*, 11. Juni 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 29. o.)
  - September Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.
  - Sidorovivi bei Lauterbacher. *RJP*, 1938/133. sz., 3. o.
  - Sieben neue HJ-Heime im Grenzland. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.
  - Siebenbürgenfahrt 1927 der Jungchristlichen Spielschar im Jugendring Dresden. Verlag der Jungchristlichen Spielschar 1927
  - Siebenbürger Lehrer besuchen kurhessische HJ. *RJP*, 1936/190. sz., 2. o.

- Siebenbürger Spielgruppe in Wuppertal. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.
- Siebenbürger Trachtengruppe in Hessen-Nassau. *RJP*, 1937/47. sz., 2. o.
- Slowakische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 22., 1. Dezember 1935, 191. o. (BArch, NSD 43/8-2).
- So arbeitet die RJF. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.
- Sommererholungslager für die Deutsche Jungenschaft Nordschleswigs. *RJP*, 1935/134. sz., 2. o.
- Sommerlager 1941 Landskorn. *Deutsche Nachrichten*, 3. April 1942, 4. o.
- Sommerlager im sächsischen Grenzland 1935. Gebiet 16/Sachsen HJ (DB ZA 22987)
- Sonderdruck Nr. 53 aus dem Ministerialblatt des Reichs- und Preußischen Ministeriums des Innern 1937. Nr 27. – PAAA, Budapest, 183, R 60450.
- Sonntag in Bryanston School. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 59. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Sopron – Die Trommel ruft – Wir Jungen folgen. *DZ*, 31. Mai 1942, 4. o.
- Soroksár – Der heutige Tag. *DZ*, 30. Mai 1942, 5. o.
- Spaniens Jugendführer über die HJ. *RJP*, 1938/235. sz., 2-3. o.
- Spanische Jugend besuchte Rothenburg a. d. Tauber. *RJP*, 1937/207. sz., 2. o.
- Spanische Jugendführer in Berlin. *RJP*, 1938/232. sz., 3. o.
- Spiel an der Grenze. *Die HJ*, 1937/12. sz., 1937. március 20., 6. o. (BArch, NSD 43/256)
- Spielfahrt nach England, 27. November 1936 (BArch, NS 28/104, 77. o.)
- Spielscharfahrt nach Jugoslawien. *RJP*, 1938/167. sz., 3. o.
- Sportwettkampf der Deutschen Jugend. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 60-61. o.
- Sportwettkampf der Reichsdeutschen KLV in Ungarn. *DZ*, 26. September 1943, p. 11.
- Staat und Jugend in England. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 62-74. o.
- Staat und Jugend in Estland. *RJP*, 1935/44. sz., 21. Februar 1935, 3. o.
- Stabsführer Lauterbacher in Lissabon. *DAZ*, 1. März 1938 (PAAA, R 98907)
- Stabsführer Lauterbacher in Lissabon. *RJP*, 1938/50. sz., 1. o.
- Stabsführer Lauterbacher in Mailand, Venedig und Bozen. *RJP*, 1935/263. sz., 2. o.
- Start der Freundschaftsfahrt Rom – Berlin – Rom, *RJP*, 1939/174. sz., 1. o.
- *Stelzer, Helbert*, Volksdeutsche Jugend in Ungarn. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 172-174. o.
- Straja Tarii – in Rumänien. *RJP*, 1938/231. sz., 3. o.
- Stralsund schwedisch-deutsches Jugendlager hat Erfolg. *Skanska Dagbladet*, 29. Juni 1938, német fordításban: PAAA, R 98885.
- Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen. *DZ*, 1. März 1941, 5. o.
- Studienfahrt des deutschen Jugendfunks nach Amerika. *VB*, 27. September 1936 (BArch, NS 5/VI/427, 59. o.)
- Studienfahrt ins nordische Land. *RJP*, 1938/144. sz., 5. o.
- Studienreise von Amerikanern durch Deutschlands Jugendherbergen. *RJP*, 1934/110. sz., 1. o.
- Sudendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht. Führerorgan der nationalsozialistischen Jugend*, 1938/21. sz., 30-34. o.
- Sudetendeutsche Jugend wird Hitlerjugend! *Die Zeit*, 8. November 1938 (BArch, NS, 22/546)
- Sudetendeutsche Kindern verhungern! *RJP*, 1935/209. sz., 2. o.
- Sudetendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht*, 1938/21. sz., 30-34. o.
- Sudetendeutscher Wandervogel. In: Werner Kindt (szerk.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit*. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1294-1299. o.
- Sudetendeutsches Gebiet hungert. *RJP*, 1935/202. sz., 4. o.
- Suomen nuorisliitto. *RJP*, 1937/11. sz., 3. o.
- Südslawien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 13-14. o. (BArch, NSD 43/21, 112674-112675. o.)
- Sympathien der französischen Jugend. *RJP*, 1937/239. sz., 1. o.
- Tag der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1938/1. o.
- Tag der deutschen Jugend in Windhuk. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 3., 25. September 1934, 23. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Tagebuchblätter von der Deutschlandfahrt der DJ. In: *DZ*, 18. September 1941, p. 6.
- Tagung „Junger Norden“ *RJP*, 1937/142. sz., 1-2. o.
- Tagung der polnischen Auslandsjugend. *RJP*, 1935/57. sz., 2. o.
- Tausend Jahre deutscher Osten. (Die Geusen). In: Werner Kindt (szerk.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit*. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 823-827. o.
- Tausend Jungarbeiter in den norwegischen Fjorden. *Die HJ*, 1937/21. sz., 1937. május 22., 3. o. (BArch, NSD

- 43/256)
- Telegramme des Führers und des Duce an den „Europäischen Jugendverband“. *DZ*, 17. September 1942, 3. o.
  - Telegrammwechsel französischer Jugend mit Baldur von Schirach. *RJP*, 1937/176. sz., 1. o.
  - Thing der deutschen Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 57. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
  - Thüringens Hitler-Jugend opfert fürs Grenzland. *RJP*, 1935/6. sz., 3. o.
  - *Tomoeoda, Takahiko, Toyotomi Hideyoshi*. Zum Besuch der Hitlerjugend in Osaka. Japanaisch-Deutsches Kulturinstitut, Tokyo 1938
  - *Tonnosuke, Natori*, Groß-Japan, h. n., 1943 (DB, 1943 A 1514)
  - Totale Erfassung der Jugend in der DJ. *Volk im Osten*, 1941/6. sz., 85. o.
  - Totaler Kriegseinsatz der Jugend. *Kauener Zeitung*, 4. April 1944 (BArch, NS 28/73, 23. o.)
  - Tote Grenze. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.
  - Tschechische Jugend. *RJP*, 1934/217. sz., 3. o.
  - Tschechoslowakei. *RJP*, 1936/48. sz., 3. o.
  - Türkei. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 22. o. (BArch, NSD 43/21, 112683. o.)
  - Umbau. *Deutsche Nachrichten*, 21. August 1942, 1. o.
  - Ungarisch-deutsche Kameradschaft der Jugend; *Der Deutsche*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend besucht Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 14. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend besucht Deutschland. *Essener Allgemeiner Zeitung*, 9. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische jugend besucht Deutschland. *München-Augsburger Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend besucht Deutschland. *RJP*, 1934/214. sz., 1-2. o.
  - Ungarische Jugend heute in Köln. *Kölnische Zeitung*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1935/181. sz., 2. o.
  - Ungarische Jugend in Deutschland; Deutschlandfahrt der ungarischen Leventejugend. *Kölnische Zeitung*, 8. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend in Frankfurt. *Frankfurter General-Anzeiger*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Jugend in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Landjugend in Deutschland. *RJP*, 1937/119. sz., 2. o.
  - Ungarische Levente Jugend in Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 16. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Levente-Jugend auf der Durchreise in Passau. *Passauer Zeitung*, 9. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Levente-Jugend bei Göring in der Schorfheide. *Berliner Börsen-Zeitung*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Leventejugend in Deutschland. *RJP*, 1934/105. sz., 2. o.
  - Ungarische Levente-Jugend in Frankfurt. *Frankfurter Volksblatt*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
  - Ungarische Professoren bei der Schlesischen HJ. *RJP*, 1936/193. sz., 2. o.
  - Ungarische Seepfadfinder als Gäste der Marine-HJ. *RJP*, 1937/180. sz., 2. o.
  - Ungarische Staatsjugend in Wien. *Wiener Kronen-Zeitung*, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel)
  - Ungarische Staatjugend in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel)
  - Ungarische volksdeutsche Jugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 7. September 1941. (MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.)
  - Ungarn begrüßt die deutsche Jugend. *Kölnische Zeitung*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892)
  - Ungarn. *Deutschtum im Ausland. Zeitschrift des DAI*, 1939/7-8. sz., 496. o.
  - Ungarn. Die Lage in der Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1942/12. sz., 425-427. o.
  - Ungarnfahrt deutscher Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
  - Ungarnfahrt deutscher Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892).
  - Ungarnreise der Hitlerjugend. Nachrichtendienst des NTB und CNB vom 15. August 1933 (PAAA, R 98892).
  - Ungarns Einladung an die Hitler-Jugend. *Der Tag*, 16. August 1933 (PAAA, R 98892)
  - Ungarns Jugend. *Münchener Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)

- Ungarns Levente-Führerin bei Axmann. *Berliner Börsen-Zeitung*, 3. März 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 202. o.)
- Ungarns Levente-Führerin bei Axmann. *Berliner Börsen-Zeitung*, 3. März 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 202. o.).
- Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938. (DB, ND 9206/5; 1938 A 17350)
- Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. *DZ*, 3. Januar 1941, 4. o.
- Unsere Jugend in Burgenland. *Grenzland. Zeitschrift des Deutschen Schulvereins Südmark*, 1936/10–11. sz., 132–133. o. (BArch, R 1501/3330).
- Unsere Jugendarbeit. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
- Unsere neue Jugendorganisation. *Deutsche Zeitung (DZ)*, 1. April 1941, 4. o.
- Unsere Pimpfe im Großdeutschen Rundfunk. *DZ*, 9. August 1941, p. 4.
- Unsere Würde und die Verständigung. *RJP*, 18. Februar 1938.
- Unter dem Kretischen Doppelbeil. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 18-23. o.
- Unter dem Kreuz des Südens. *Das Deutsche Mädel*, 1938. September
- Über die Jugend. *Frankfurter Zeitung*, 4. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 132. o.)
- Über die zweite Ortsjugendführerschulung. *DZ*, 7. März 1941, 3. o.
- V. Reichstagung der Auslandsdeutschen. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10, 338–343. o.
- V. Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941].
- VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. *VB*, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939-21/7. tétel)
- Vekoslav Miletitsch in Deutschland eingetroffen. *RJP*, 1938/100. sz., 3. o.
- Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.
- Vereinbarung zwischen der Levente und der DJ. *Nation und Staat*, 1942/10–11. sz., 382. o.
- Vernunft in Deutsch-Südwest. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. I. Jugendbewegung in Deutschland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 9., 1. Mai 1935, 61. o. (BArch, NSD 43/7. 1-2.)
- Vertiefung der Freundschaftsbeziehungen zwischen Hitlerjugend und Levente. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 18. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Vier Jahre Landjugendaustausch. *RJP*, 1938/73. sz., 1. o.
- Vier Jugendaustauschlager der HJ. *Germania*, 17. Dezember 1937. (BArch, NS 22/546)
- Vier Winterlager mit ausländischer Jugend. *Die HJ*, 1937/52, 25. Dezember 1937, 2. o.
- *Vitéz Alajos von Béldy*, Die vormilitärische Ertüchtigung und Erziehung der Staatsjugend in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/3. sz., 161–165. o.
- Volk ohne Zukunft. *RJP*, 1939/192. sz., 1-2. o.
- Volk spricht zu Volk durch seine Lieder. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RfJ Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Volksdeutsche Jugend im Aufbau. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 91-96. o.
- Volksdeutsche Jugend im Reich. *Das Junge Deutschland*, 1943/11. sz. 275-276. o
- Volksdeutsche Jugend im Reich. *DZ*, 21. September 1941, p. 6.
- Volksdeutsche Jugend in der Schulung. *RJP*, 1934/13. sz., 3. o.
- Volksdeutsche Jugend in Nordschleswig. *RJP*, 1934/209. sz., 3. o.
- Volksdeutsche Jugend in Ungarn. *VB*, 27. März 1941
- Volksdeutsche Jugendführer tagten in Stuttgart. *RJP*, 1939. június 11., 4. o.
- Volksdeutsche Wanderausstellung einer GA-Stelle. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., dátum nélkül, 14-17. o. (BArch, NSD 43/21, 112537-112541. o.)
- Volksdeutsches Gewissen. GA-Schulungsblätter des Gebietes Saarpfalz 1937 (DB ZB 37387)
- Volksgruppenrecht und Jugendorganisation. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 44. o. (BArch, NSD 43/9.)
- Volkspolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1-5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758-112759. o.);
- Volkspolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/3. sz., 20. November 1937, 6-8. o. (BArch, NSD 43/21, 112703-112705. o.).
- Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend. In: Unsere Volkstumsarbeit, 5–17. o. (DB 1938 A 10393)
- Volkstumsarbeit in der HJ. *RJP*, 1934/39. sz., 1–2. o.
- Vom Deutschen Jugendbund in Chile. *RJP*, 1935/36. sz., 3-4. o.
- Von der amerikanischen Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1934/4. sz., 102-104. o.
- *Von der Heide, Asmus*, Die deutsche Jugend Nordschleswigs und ihr Verhältnis zur dänischen Jugend. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 155-158. o.
- Von der Jugend in Deutschland und in Europa. *RJP*, 1934/134. sz., 3–4. o.

- Von der Südosteuropa-Fahrt zurück. *RJP*, 1937/187. sz., 2. o.
- Von unseren Auslandsfahrten. *RJP*, 1934/63. sz., 1. o.
- Vorbereitungstreffen für das Deutschlandlager. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.
- Vormilitärisch Ausbildung der Deutschen Jugend in Kroatien. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 48. o.
- Vormilitärische Erziehung der Jugend in Polen. *RJP*, 1936/157. sz., 4. o.
- Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.; BArch, NS 5/VI/427, 87. o.
- Vorbereitungstreffen für das Deutschlandlager. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.
- Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.
- Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.
- Vorwärts immer, rückwärts nimmer. Kreisjugendschulung des Kreises Sankt Gotthard–Güns. *DZ*, 5. Mai 1941, 4. o.
- Völkerverständigung in der Badehose. *Die HJ*, 1937/24. sz., 1937. június 12., 7. o. (BArch, NSD 43/256).
- Wachablösung im Lager der Jugend Europas. *VB*, 12. September 1941 (BArch, NS 22/548);
- Wallonische Gäste bei der HJ. *Berliner-Börsenzeitung*, 13. Februar 1943, 198. o.
- Wallonische Jugendbewegung. *Das Junge Deutschland*, 1943/5. sz., 135-136. o.
- Was deutsche HJ-Führer in Spanien sahen und erlebten. *Hamburger Tageblatt*, 22. November 1937 (BArch, NS 5/VI/428, 1. o.)
- Was ich in Spanien sah und erlebte. *Bremer Zeitung*, 24. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 129. o.)
- Was ist die Schlesische Jungmannschaft? In: In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 138-139. o.
- Wegener, Wolfram M., Englands Jugend ohne Zukunft. *Das Junge Deutschland*, 1940/3. sz., 49-54. o.
- Weihnachtbücher für die Auslands-HJ. *RJP*, 1935/274. sz., 1-2. o.
- Weingärtner, Arnold, Die deutsche Jugend in Rumänien. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 165-171. o.
- Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.)
- Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o.,
- Westfalens Marine-HJ auf der Donau. *RJP*, 1939/160. sz., 2. o.
- Westfälische Hitlerjungen in Estland. *RJP*, 1935/164. sz., 2. o.
- Westmark HJ fährt nach Jugoslawien. *RJP*, 1936/182. sz., 2. o.
- WHW-Tag der DJ. *DZ*, 9. Januar 1942, 5. o.
- Wichtige Mitteilung an die volksdeutsche Jugend Ungarns. *DZ*, 28. März 1941, 4. o.
- Wie bauen ein neues Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 8., 15. November 1938, 33-34. o. (BArch, NSD 43/9.)
- Wie die Sowjet-Union um Frankreichs Jugend wirbt. *RJP*, 1938/72. sz., 2. o.
- Wie Italien seine Jugend stählt. *DAZ*, 9. Oktober 1940 (BArch, NS 43/384, 208. o.)
- Wie leben die jungen „tyskas“? *RJP*, 1938/150. sz., 5. o.
- Wie unsere Masuren-Sendung entstand. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Wieder in den Standorten. *VB*, 30. September 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 113. o.)
- Wien – Budapest. Eine deutsch-ungarische Jugendsendung. *RJP*, 1939. március 26., 3. o.
- Wildwasserfahrt in Albanien. *RJP*, 1935/276. sz., 5-6. o.
- Wilhelm Gustloff Lager am Lago Maggiore. *Das Deutsche Mädel*, August 1940
- Wilhelm-Gustloff-Lager 1941. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
- Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 1939/156. sz., 1. o.
- Winterlager der HJ. *Kauener Zeitung*, 1. Dezember 1943 (BArch, NS 28/73, 9. o.)
- Wir Deutschen Mädel. Jahrbuch des BDM 1935, 183. sk.
- Wir Deutschen sind ein Volk von 100 Millionen, von denen aber jeder Dritte, also 35 Millionen Auslandsdeutscher ist Deutscher Ostraum (DB 1938 A 13154), Heft 1.
- Wir grüßen die Kameraden in Deutschösterreich! *Die HJ*, 1938/12, sz., 19. März 1938, 1. o.
- Wir haben England erlebt. *RJP*, 1937/206. sz., 1-2. o.
- Wir legen ein Fahrtenbuch an. *HJ-Führerdienst*, April 1937.
- Wir rufen den Frieden der Welt. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Wir senden aus dem Grenzland. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Wir suchen England. *RJP*, 1937/189. sz., 1-2. o.
- Wir tragen das Vaterland. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/2. sz.

- Wir waren im Campo Mussolini. *Die HJ*, 1938/46. sz., 12. November 1938, 3. o.
- Wirtschaftskundliche Studienfahrt der HJ nach Bulgarien. *RJP*, 1938/173. sz., 3. o.
- Wirtschaftspolitische Englandfahrt der HJ. *RJP*, 1936/178. sz., 1. o.
- Wirtschaftspolitische Referenten der HJ in Belgrad. *VB*, 10. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 115. o.)
- Wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ nach England und Schottland. *RJP*, 1937/179. sz., 2. o.
- Wirtschaftsstudienfahrt nach England. *Berliner Tageblatt*, 10. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 95. o.).
- Wo steht die Jugend Südosteuropas? Bulgarien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 18 o. (BArch, NSD 43/9.)
- Wo steht die Jugend Südosteuropas? Ungarn; Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 16-18 o. (BArch, NSD 43/9.)
- *Wolff, Günther*, Großfahrt vogtländischer Jungen zu den deutschen Siedlungen in Ostgalizien. Sommer 1926. Das Junge Volk Verlag, Plauen 1927
- Württembergs Jugend hilft Saarjugend. *RJP*, 1935/16. sz., 2. o.
- Young Nazis Sing and Drill in Singapore. *Straits Times*, 5. August 1938 (PAAA, R 98898)
- Zahlen zum Estnischen Christlichen Jungmännerverein. *RJP*, 1935/288. sz., 3. o.
- Zahlreiche ausländische Jugendorganisationen Gäste des Reiches. *VB*, 22. Februar 1941
- Zeltlager der auslandsdeutschen Jugend eröffnet. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.
- Zentrale Führung der estnischen Jugend. *RJP*, 1938/83. 3. o.
- Zentralorganisation der estländischen Jugend. *RJP*, 1935/40. sz., 2. o.
- Zielsichere Jugend. Jugendschulung in Bacsalmas. *DZ*, 12. Januar 1941, 5. o.
- Zu Gast bei Göring. *Berliner Tageblatt*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Zum Abschluss des deutsch-französischen Mädellagers. *RJP*, 1938/58. sz., 4. o.
- Zum ersten Mal dabei. Volksdeutsche und baltendeutsche Mädels im Warthelandlager. *Das Deutsche Mädel*, August 1940, 15. o.
- Zum Tode des Führers des Deutsch-Brasilianischen Jugendrings. *RJP*, 1935/276. sz., 1. o.
- Zur Auslandsarbeit der bündischen Jugend (Jungnationaler Bund, Deutsche Jungenschaft). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 510-511. o.
- Zur Auslandsarbeit der Danziger Hitler-Jugend. *Danziger Vorposten*, 1. März 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 166. o.)
- Zur deutsch-finnischen Austauschsendung. *RJP*, 1936/142. sz., 6. o.
- Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o.
- Zur Frage der deutschen Jugend in Ungarn. *DZ*, 28. März 1941, 2. o.
- Zur Organisation der Staatsjugend in Österreich. *RJP*, 1936/203. sz., 1-2. o.
- Zusammenarbeit der reichsdeutschen und ungarischen Jugendorganisationen. *DZ*, 29. März 1942, 4. o.
- Zusammenarbeit mit der polnischen Jugend. *RJP*, 1935/31. sz., 1-2. o.
- Zusammenfassung sämtlicher Jugendorganisationen Rumäniens. *Presse-Dienst „Osztium“*, 29. Januar 1937 (PAAA, R 98878.)
- Zusammenschluss der deutschen Turnerschaft in Polen. *RJP*, 1935/76. sz., 2. o.
- Zusammenschluss der estnischen Jugend? *RJP*, 1935/65. sz., 5. o.
- Zusammenschluss estnischer Jugendorganisationen. *RJP*, 1938/279. sz., 3. o.
- Zwei Jahre schlesische HJ-Grenzlandspielschar. *RJP*, 1936/46. sz., 2. o.
- Zwei Wandervogelführer auf Fahrt in China. In: Ziemer – Wolf, i. m., 75–76. o.
- Zweite Bundesfahrt der Neupfadfinder und Grenzfeuer der Vereinigten Deutschen Bünde im Fichtelgebirge (Bund Deutscher Neupfadfinder). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 415-418. o.
- Zwischenvölkischer Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/173. sz., 2. o.

X. 5. Szekunder irodalom

X. 5. 1. Forrásgyűjtemények

- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. Kossuth Kiadó, Budapest 1968
- Akten der Parteikanzlei der NSDAP. Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. Hg. vom Institut für Zeitgeschichte (IfZ), München – Wien 1982

- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band II, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950
- Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918-1945, Serie D, Herms Kg Verlag, Bonn 1964, Band XI.2
- Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945, Serie E, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1978, Band V
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie C, Band VI/1, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1981.
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band I, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band V, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1953,
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band VI, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1956
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik, Serie D, Band IV. Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1951
- Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Serie E, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1975, Band IV
- *Bank Barbara – Ózes Sándor*, A „német ügy” 1945-1953. A Volksbundtól Tiszalökiig. Magyarországi Németek Országos Szövetsége. Budapest – München – Backnang 2005.
- *Blasszauer Róbert* (szerk.:) Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Béldy Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. Hadtörténelmi Levéltár – Petit Real Kiadó, Budapest 2002.
- *Dabel, Gerhard* (Hg.), KLV. Die Erweiterte Kinder-Land-Verschickung. KLV-Lager 1940–1945. Dokumentation über „den größten soziologischen Versuch aller Zeiten”, Schillinger Verlag, Freiburg 1981.
- Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Band 14. Internationales Militär-Gerichtshof, Nürnberg 1948.
- *Ruge, Wolfgang – Schumann, Wolfgang* (Hg.), Dokumente zu deutscher Geschichte 1942-1945. Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1977.
- *Jahnke, Karl-Heinz – Buddrus, Michael*, Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. VSA Verlag, Hamburg 1989.
- *Kindt, Werner* (Hg.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974.
- *Kindt, Werner* (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln 1963.
- *Miller-Kipp, Gisela* (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer”. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002.
- *Picker, Henry*, Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941-1942, Stuttgart 1965
- *Weidlein, Johann*, A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950. Suevia Pannonica, h. n., 1996.

X. 5. 2. Monográfiák

- *Albrich, Gerhard – Christ, Hans – Hockl, Hans Wolfram*, Deutsche Jugendbewegung im Südosten. Verlag Ernst und Werner Giesecking, Bielefeld 1969.
- *Aull-Fürstenberg, Margret*, Lebenslüge Hitler-Jugend. Aus dem Tagebuch eines BDM-Mädchens. Ueberreuter, Bécs 2001.
- *Axmann, Artur*, „Das kann doch nicht das Ende sein”. Hitlers letzter Reichsjugendführer erinnert sich. Bublies. Koblenz, 1995.
- *Balogh Margit*, A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA TTI, Budapest 1998.
- *Beer, Mathias*, Umsiedlung, Flucht und Vertreibung der Deutschen als internationales Problem. Zur Geschichte eines europäischen Irrwegs. Amt für Lehrerbildung, Stuttgart 2005.
- *Bellér Béla*, A Volksbildungsverein-től a Volksbundig. A magyarországi németek története 1933–1938. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002.
- *Bellér, Béla*, Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933–1938. Suevia Pannonica, Speyer 2000
- *Bellér, Béla*, Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933-1938. Suevia Pannonica, Speyer 2000.
- *Bendersky, Joseph W.*, The Myth of the German Fifth Column. A Study of the Auslandsorgansiation of the NSDAP 1931-1945. Michigan State University 1972.
- *Bielenstein-Bosse, Barbara – Bosse, Peter-Jochen*, Auch wir verließen das Land...: die Umsiedlung der Deutschbalten 1939 – 1941. Neuthor-Verlag, Michelstadt 1989.
- *Blohm, Erich*, Hitler-Jugend. Soziale Tatgemeinschaft. Verlag für Volkstum und Zeitgeschichtsforschung, Vlotho 1979.
- *Boberach, Heinz*, Jugend unter Hitler. Droste Verlag, Düsseldorf 1982.
- *Böhm, Johann*, Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933-1940. Peter Lang Verlag, Frankfurt 1999.
- *Böhm, Johann*, Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das „Dritte Reich” 1941-1944. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. 2003.

- *Brandenburg, Hans-Christian*, Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1982.
- *Brandes, Detlef*, Der Weg zur Vertreibung 1938-1945. Pläne und Entscheidungen zum ‚transfer‘ der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen. Collegium Carolinum, München 2001.
- *Bucher, Martin J.*, Die Deutschlandkontakte der Schweizer Pfadfinder 1920 - 1945 : „chaut auf das Heldische der deutschen Hitlerjugend“ Lit,Münster 2004.
- *Buddrus, Michael*, Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik. K.G. Saur, München 2003.
- *Buddrus, Michael*, Zur Geschichte der Hitlerjugend (1922–1939). Dissertation, Manuskript, Rortock 1989.
- *Cruz Orozco, José I.*, El yunque azul : Frente de Juventudes y sistema educativo razones de un fracaso. Alianza, Madrid 2001.
- *Dabel, Gerhard*, KLV. Die erweiterte Kinder-Land-Verschickung. Verlag Karl Schillinger, Freiburg 1981.
- *Donáth Péter*, Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919–1944, k. n., Budapest 1996.
- *Fest, Joachim*, Hitler. Eine Biographie. Ullstein, Berlin 1997.
- *Fischer Ferenc*, „A háború utáni háború” Az európai hatalmi rivalizálás dél-amerikai dimenziója Németország és Chile haditengerészeti és légi kapcsolatai tükrében (1919-1933). Akadémiai doktori értekezés, Kézirat, Pécs 2002.
- *Frensing, Hans Hermann*, Die Umsiedlung der Gottscheer Deutschen : das Ende einer südostdeutschen Volksgruppe. Oldenbourg, München 1970.
- *Friedrich-Ebert-Stiftung*, „Heim ins Reich“. In: Friedrich-Ebert-Stiftung: Netz-Quelle - Zwangsmigrationen in Europa 1938-48. <http://library.fes.de/library/netzquelle/zwangsmigration/32heim.html> – 04.04.2007.
- *Gehmacher, Johanna*, Jugend ohne Zukunft. Hitler-Jugend und Bund Deutscher Mädel in Österreich vor 1938. Picus Verlag, Bécs 1994.
- *Gergely Ferenc – Kiss György*, Horthy leventéi. A leventeintézmény története. Kossuth, Budapest 1976.
- *Gergely Ferenc*, A magyar cserkészlet története 1910-1948. Göncöl Kiadó, Budapest 1989.
- *Giesecke, Hermann*, Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend. Jugendarbeit zwischen Politik und Pädagogik. München 1981.
- *Giolitto, Pierre*, Histoire de la jeunesse sous Vichy. Perrin, Paris 1991
- *Glaser, Hermann –Silenius, Axel* (Hg.), Jugend im Dritten Reich. Tribüne Verlag, Frankfurt 1975.
- *Greiff, Walter*, Das Boberhaus in Löwenberg/Schlesien 1933-1937. Thorbecke Verlag, Sigmaringen 1985.
- *Griesmayr, Gottfried –Würschinger, Otto*, Idee und Gestalt der Hitlerjugend. Druffel Verlag, Leoni 1980.
- *Halls, Wilfried Douglas*, The Youth of Vichy France. Oxford 1981.
- *Hardenberg, Alice Gräfin*, Bündische Jugend und Ausland. Uni-Druck, München 1966.
- *Hehn, Juergen von*, Die Umsiedlung der baltischen Deutschen, das letzte Kapitel baltischdeutscher Geschichte, Herder-Institut, Marburg/Lahn 1982.
- *Hellfeld, Matthias von –Klönne, Arno*, Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus – Quellen und Dokumente. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1985.
- *Hellfeld, Matthias von*, Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1987.
- *Hockl, Hans Wolfram*, Ungewisse Wanderung. Freilassing 1960.
- *Höpfner, Hans-Paul*, Deutsche Südosteuropapolitik in der Weimarer Republik. Frankfurt am Main – Bern 1983
- *Huber, Karl-Heinz*, Jugend unterm Hakenkreuz. Ullstein Verlag, Berlin – Frankfurt/M. 1982.
- *Ian Kershaw*, Hitler. 1889–1936. Hybris. Szukits, Budapest 2003
- *Jachomowski, Dirk*, Die Umsiedlung der Bessarabien-, Bukowina- und Dobrudschadeutschen : von der Volksgruppe in Rumänien zur "Siedlungsbrücke" an der Reichsgrenze, Oldenbourg, München 1984.
- *Jacobsen, Hans-Adolf* (Hg.), Hans Steinacher. Bundesleiter des VDA 1933–1937 – Erinnerungen und Dokumente. Harald Boldt Verlag, Boppard 1970.
- *Jacobsen, Hans-Adolf*, Nationalsozialistische Außenpolitik 1933-1938. Frank, Berlin 1968.
- *Jagschitz, Gerhard*, Zur Struktur der NSDAP vor dem Juliputsch 1934, Kézirat.
- *Jovy, Ernst-Michael*, Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Zusammenhänge und Gegensätze. Versuch einer Klärung. Münster 1984.
- *Jürgens, Birgit*, Zur Geschichte des BDM (Bund Deutscher Mädel) von 1923 bis 1939. Peter Lang Verlag, Frankfurt/M. 1996.
- *Kaufmann, Günter*, Baldur von Schirach – ein Jugendführer in Deutschland. Richtigstellung und Vermächtnis. Szerző kiadása, Füssen 1993.
- *Kaufmann, Günter*, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert. Ein Kapitel ihrer Geschichte im Rückblick: Hitlerjugend. Deutsche Verlags-Gesellschaft, Rosenheim 1997.
- *Kirkebak, Mikkel*, Beredt for Danmark: Nationalsocialistisk Ungdom 1932 - 1945. Høst, København 2004.

- *Klaus, Martin*, Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1983.
- *Klaus, Martin*, Mädchen im Dritten Reich. Papyrossa Verlag, Köln 1998.
- *Klose, Werner*, Generation im Gleichschritt. Ein Dokumentarbericht. Stalling Verlag, Oldenburg–Hamburg 1964.
- *Klönne, Arno*, Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner. Dokumente und Analysen. Diederichs Verlag, Düsseldorf 1982.
- *Knopp, Guido*, Hitlers Kinder. Goldmann, München 2001.
- *Koch, Hansjoachim*, Die Geschichte der Hitlerjugend. Ihre Ursprünge und ihre Entwicklung 1922–1945. Schulz Verlag, Percha 1975.
- *Kock, Gerhard*, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...“. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg. Ferdinand Schöningh, Paderborn et al. 1997.
- *Kotzian, Ortfried*, Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wollhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine. Langen Müller Verlag, München 2005.
- *Krüger, Peter*, Die Außenpolitik der Republik von Weimar. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1985.
- *Laitenberger, Volkhard*, Akademischer Austausch und auswärtige Kulturpolitik. Der Deutsche Akademische Austauschdienst (DAAD) 1923–1945. Musterschmidt, Göttingen 1976.
- *Lambert, Pierre Philippe - Le Marec, Gérard*, Organisations, mouvements et unités de l'État français: Vichy, 1940-1944. Le grand livre du mois, Paris 2002.
- *Laquer, Walter*, Die deutsche Jugendbewegung. Eine historische Studie. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1983.
- *Lemzing, Hilke*, Die deutsche Volksgruppe in Dänemark und das nationalsozialistische Deutschland (1933-1939). Ein Beitrag zur Problematik deutscher Volksgruppen während des Dritten Reiches. Diss., Bonn 1973.
- *Lendvai L. Ferenc*, Közép-Európa koncepciók. Áron Kiadó, Budapest 1997.
- *Lewis, Brenda Ralph*, A Hitlerjugend. Hajja és fia Kiadó, Debrecen 2001.
- *Loeber, Dietrich André*, Dokumentation über die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland, Wachholtz, Neumünster 1972.
- *Loeber, Dietrich*, Diktierte Option. Die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland 1939-1941. Neumünster 1974.
- *Loock, Hans-Dietrich, Quisling, Rosenberg und Terboven*: zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistischen Revolution in Norwegen. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1970.
- *MacDonald, Robert H.*, Sons of the empire: the frontier and the Boy Scout movement, 1890-1918. University of Toronto Press, Toronto – London 1993.
- *Marín, Juan Sáez*, El frente de juventudes : política de juventud en la España de la postguerra (1937-1960). Siglo Veintiuno, Madrid 1988.
- *Maschmann, Melita*, Fazit. Kein Rechtfertigungsversuch. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1963.
- *Meschenmoser, Alfred*, Die Hitlerjugend. Eine philatelistisch–zeitgeschichtliche Darstellung. Phil*Creativ GmbH, Schwalmatal 1999.
- *Miege, Wolfgang*, Das Dritte Reich und die deutsche Volksgruppe in Rumänien 1933-1938. Ein Beitrag zur nationalsozialistischen Volkstumspolitik. Bern-Frankfurt/M. 1972.
- *Miller–Kipp, Gisela* (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer“. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002.
- *Müller, Jürgen*, Nationalsozialismus in Lateinamerika. Die Auslandsorganisation der NSDAP in Argentinien, Brasilien, Chile und Mexiko, 1931-1945. Verlag Hans-Dieter Heinz – Akademischer Verlag, Stuttgart 1997.
- *Müller, Sepp*, Von der Ansiedlung bis zur Umsiedlung : das Deutschtum Galiziens, insbesondere Lembergs 1772 – 1940. Herder-Institut, Marburg/Lahn 1961.
- *Ormos Mária*, Közép-Európa. Volt? Van? Lesz? Napvilág Kiadó, Budapest 2007.
- *Ormos Mária*, Magyarország a két világháború korában 1914–1945. Csokonai Kiadó, Debrecen 2006.
- *Paetel, Karl Otto*, Jugend in der Entscheidung 1913–1933–1945. Voggenreiter Verlag, Bad Godesberg 1963.
- *Pallaske, Christoph*, Die Hitlerjugend der freien Stadt Danzig 1926–1939. Waxmann Verlag, Münster 1999.
- *Palotás Emil*, Kelet-Európa története a 20. század első felében. Osiris, Budapest 2003.
- *Pauley, Bruce F.*, Der Weg in den Nationalsozialismus. Ursprünge u. Entwicklung in Österreich. Bundesverlag, Wien 1988.
- *Peukert, Detlev*, Jugend unter Hitler. Alltag im Nationalsozialismus. Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, Berlin 1982.
- *Pritz Pál*, Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, 1932–1936. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982.
- *Pritz Pál*, Pax Germanica. Német elképzelések Európa jövőjéről a második világháborúban. Osiris, Budapest 1999.

- *Raabe, Felix*, Die Bündische Jugend. Ein Beitrag zur Geschichte der Weimarer Republik. Brenatano Verlag, Stuttgart 1961.
- *Romsics Ignác*, Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest 1998
- *Romsics Ignác*, Helyünk és sorsunk a Duna-medencében. Válogatott tanulmányok 1991-1996. Osiris Kiadó, Budapest 1996;
- *Rüdiger, Jutta*, Die Hitlerjugend und ihr Selbstverständnis im Spiegel ihrer Aufgabengebiete. Studienausgabe. Askania Verlag, Lindhorst 1983.
- *Schaar, Torsten*, Artur Axmann. Vom Hitlerjungen zum Reichsjugendführer der NSDAP – eine nationalsozialistische Karriere. Universität Rostock, Rostock 1998.
- *Schirach, Baldur von*, Ich glaubte an Hitler. Mosaik-Verlag, Hamburg 1967.
- *Schleimer, Ute*, Die Opera Nazionale Balilla bzw. Gioventù Italiana del Littoro und die Hitlerjugend – eine vergleichende Darstellung. Waxmann Verlag, Münster 2004.
- *Schubert-Weller, Christoph*, Hitlerjugend. Vom „Jungstrum Adolf Hitler“ zur Staatsjugend des Dritten Reiches. Juventa, Weinheim 1989.
- *Seewann, Gerhard*, Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938. Dipa-Verlag, Frankfurt/Main 1974.
- *Spannenberger, Norbert*, A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között. Lucidus Kiadó, Budapest 2005.
- *Spannenberger, Norbert*, Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938–1944 unter Hitler und Horthy. Oldenburg Verlag, München 2002.
- *Stachura, Peter D.*, Nazi Youth in the Weimar Republic. Clio Books, Santa Barbara – Oxford 1975.
- *Stachura, Peter D.*, The German Youth Movement 1900–1945. An Interpretative and Documentary History. The Macmillan Press Ltd., London 1981.
- *Stoppel, Manfred*, „Uns wächst eine herrliche Jugend heran!“ Die Geschichte der Hitlerjugend in Vorarlberg von 1930-1945. Books on Demand, Norderstedt 2004.
- *Stossun, Harry*, Die Umsiedlungen der Deutschen aus Litauen während des Zweiten Weltkrieges. Untersuchungen zum Schicksal einer deutschen Volksgruppe im Osten. Herder-Institut, Marburg/Lahn 1993.
- *Stuhlpfarrer, Karl*, Umsiedlung Südtirol 1939 – 1940, 1-2. Teil, Löcker, Wien 1985.
- *Taege, Herbert*, Die Hitler-Jugend. Geschichte einer betrogenen Generation. Leopold Stocker Verlag, Graz 2002.
- *Tiemann, Dieter*, Deutsch–französische Jugendbeziehungen der Zwischenkriegszeit. Bouvier Verlag, Bonn 1989.
- *Tilkovszky Loránt*, Ez volt a Volksbund. Kossuth Kiadó, Budapest 1978.
- *Tilkovszky Loránt*, Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919–1989. Kossuth, Budapest 1989.
- *Tilkovszky Loránt*, SS-toborzás Magyarországon. Kossuth, Budapest 1974.
- *Tilkovszky Loránt*, Ungarn und die deutsche Volksgruppenpolitik 1938–1945. Böhlau Verlag, Köln–Wien 1981.
- *Tönsmeier, Tatjana*, Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Schöningh, Paderborn – München 2003.
- *Vitári Zsolt*, Massensuggestion und Militärdress. Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend. Diplomarbeit, Manuskript, Pécs 2001.
- *Wortmann, Michael*, Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer. Böhlau Verlag, Köln 1982.
- *Zach, Krista* (Hg.), Migration im südöstlichen Mitteleuropa: Auswanderung, Flucht, Deportation, Exil im 20. Jahrhundert. IKGS-Verlag, München 2005.
- *Ziemer, Gerhard – Wolf, Hans*, Wandervogel und Freideutsche Jugend. Voggenreiter, Bad Godesberg 1961.

X. 5. 3. Tanulmányok, cikkek

- *Bán Ervin*, A leventemozgalom „bevonult” az iskolába. *Új Pedagógiai Szemle*, 1991/10. sz., 71-76. o.
- *Buddrus, Michael*, Zur Rolle der Hitlerjugend in der faschistischen Polenpolitik. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Wilhelm-Pieck-Universität Rostock*, G-Reihe 38, 1989, 53-54. o.
- *Eiler Ferenc*, Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920-1938. In: Bárdi Nándor-Simon Attila: Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. (Vázlat) Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja 2006, 89-99. o.
- *Eiler Ferenc*, Németország Duna-völgyi politikája 1920-1938. In: Fedinec Csilla (szerk.): Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában. Teleki László Alapítvány, Budapest 2002, 37-63. o.
- *Fáy László*, A leventeképzésről. *História*, 1994/9-10. sz.
- *Gierlak, Maria*, Der Schüleraustausch zwischen Polen und Deutschland in den 1930er Jahren. Polnischer Pfadfinderverband (ZHP) und Hitlerjugend. *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*, 2001/1. sz., 73-94 o.
- *Gyüszli László*, A totális mozgósítás és a leventék elhurcolása. *Limes*, 1992/4. sz., 45-55. o.
- *Hartmann, Rudolf*, Die Fahrten der deutschen Wandervögel in die Donauländer. *Suevia Pannonica* (15)

- 1987, 124–131. o.
- *Hetényi Varga Károly*, A KALOT – ahogy Berlinben látták. *Új Ember*, 1983. augusztus 31.
  - *K. Farkas Klaudia*, Az elkülönítés látható falai. In: *Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára*. Szerk.: *Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József*. PTE, Pécs 2005, 86–97. o. különösen 94. o.
  - *Kater, Michael H.*, Bürgerliche Jugendbewegung und Hitlerjugend in Deutschland von 1926–1939. In: *Archiv für Sozialgeschichte*, Band XVII. Verlag Neue Gesellschaft. Bonn–Bad Godesberg 1977, 127–174. o.
  - *Keszei Szabolcs*, A sárvári járási leventeegyesületek megalakítása. *Vasi Szemle*, 1995/2. sz., 262–272. o.
  - *Körmendi Géza*, „Ma este indulunk a frontra...” Tatai leventék [diákok] a második világháborúban 1944–45. *Limes*, 1992/4. sz., 57–68. o.
  - *Kristó Nagy István*, Hitler ifjai – Horthy leventéi. *Ezredvég*, 1996/6. sz., 59–67. o.
  - *Mogge, Winfried*, „Der gespannte Bogen”. Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Eine Zwischenbilanz. In: *Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981*, 11–34. o.
  - *Nagy Csaba*, Feláldozott nemzedék. Visszaemlékezések a leventemozgalom történetére. *Pannon tükör*, 2000/3. sz., 50–55. o.
  - *Riba István*, Hol vannak a leventék? Honvédelmi nevelés. *Heti világgazdaság*, 1993/37. sz., 86–87. o.
  - *Spannenberger Norbert*, Nemzetiszocialista népcsoportpolitika Délkelet-Európában a II. világháború kitöréséig. In: *Lengvári István – Vonyó József* (szerk.), *Népek együttélése Dél-Pannóniában*. Tanulmányok Szita László 70. születésnapjára. Pro Pannonica – Magyar Történelmi Társulat, Pécs 2003.
  - *Szabó János*, A leventeintézmény és társadalmi környezete. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1989/4. sz.
  - *Tilkovszky Loránt*, A német irredenta és Magyarország. A magyarországi népinémet (volksdeutsch) mozgalom. *Történelmi Szemle*, 1970/3. sz., 369–396. o.
  - *Varga József*, A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. *Új Pedagógiai Szemle*, 1992/10. sz., 16–26. o.
  - *Vitári Zsolt*, A náci Németország és Közép-Európa I. Elnevezések és történeti igazolás. In: *Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József* (szerk.): *Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára*. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 264–299. o.
  - *Vitári Zsolt*, A náci Németország és Közép-Európa II. A térség problémáinak feltérképezése. In: *Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József* (szerk.): *Kutatási Füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára*. A PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma, Pécs 2005, 398–419. o.
  - *Vitári Zsolt*, A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa? In: *IPF Tanszéki Közlemények*. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, 2001, 152–172. o.
  - *Vitári Zsolt*, A Hitlerjugend. *Rubicon*, 2005/4–5., 70–79. o.
  - *Vitári Zsolt*, A testi felkészítés előzményei a Hitlerjugendben 1933 előtt. In: *Kutatási Füzetek 8.*, A PTE Történelem Doktori Programjának Sorozata, Pécs 2001, 77–98. o.
  - *Vitári Zsolt*, A testi felkészítés szerepe és fejlődése a Hitlerjugendben 1933–1939. *Századok*, 2000/6. sz., 1377–1427. o.
  - *Vitári Zsolt*, Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei 2001, 34–52. o.
  - *Vitári Zsolt*, Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, 2005, 234–260. o.
  - *Vogel, Rudolf*, Die Südosteuropa-Erkundungen des „Boberhauses”. *Südosteuropa-Mitteilungen*, 1986/1. sz., 57–60. o.
  - *Zilius, Wilhelm*, Bücher über die Hitler-Jugend. Ein Bericht unter besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses zwischen Hitler-Jugend und Jugendbewegung. In: *Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981*, 221–248. o.

X. 6. Internetes források

- <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/vlaszov.html> (2008. 01. 19.)

XI. ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. A HJ taglétszámának alakulása a lány- és a fiúifjúság számához viszonyítva 1932 – 1939
2. A Hitlerjugend területei (Gebiete) és a Német Leányok Szövetségének főközveti
3. (Obergaue) a világháború előtt (1939)
4. A Hitlerjugend területei és parancsnokságai, illetve a Német Leányok Szövetségének
5. főközveti a világháborúban (1942)
6. Német Ifjúnép, a Hitlerjugend, az Ifjúlányok Szövetsége és a Német Leányok Szövetsége
7. szervezeti felépítése
8. A Német Szabadcsapat útjai 1928-ban Európa különböző országaiba (fő)
9. A Német Szabadcsapat útjai 1929-ben Európa különböző országaiba (fő)
10. A Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalomhoz tartozó Németországon kívüli területek
11. Csehszlovákia szlovák és kárpátaljai területeire tervezett utak
12. A Hitlerjugend csehszlovákiai kapcsolatai 1933 előtt
13. A birodalmi HJ ausztriai tevékenysége 1928 és 1931 között
14. Az 1929-30-ban tervezett baltikumi út fontosabb állomásai
15. Az 1929-ben és 1930-ban Magyarországra tervezett utak állomásai, illetve meglátogatásra érdemesnek ítélt települések
16. Az 1931-es út során meglátogatott területek (Magyarország)
17. A Romániába tervezett utak helyszíne
18. A Jugoszláviában felkeresésre ajánlott és szóba került városok és területek
19. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1933. június
20. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1934
21. Külügyi és Jogi Osztály – Külügyi Részleg
22. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1935
23. A Határvidéki és Külügyi Hivatal felépítése, 1935-1936
24. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1936
25. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1937. június
26. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1938
27. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1939. július-augusztus
28. A Németország-túra útvonala
29. A német kivándorlás fő irányai a tengerentúlra a 19. század közepétől 1925-ig
30. Németországba látogató külföldi vendégek aránya 1935-ben
31. Németország külföldiek által leginkább látogatott területei 1935-ben
32. A külföldi látogatók megoszlása 1936-ban
33. A külföldi látogatók megoszlása 1937-ben
34. A Hitlerjugend útjai 1938-ban
35. A Hitlerjugend táborai 1938-ban
36. A birodalmi Hitlerjugend újai Ausztriába 1937-1938-ban
37. Az Ausztriába látogató HJ-csoportok
38. Hitlerjugend-látogatások Olaszországban 1933 és 1939 között
39. Olasz ifjúsági látogatások Németországban 1933 és 1939 között
40. Japán látogatások Németországban
41. A HJ-delegáció látogatása 1938-ban (Japán)
42. Német-angol táborok Németországban
43. Angol-német táborok Angliában
44. A Hitlerjugend útjai Nagy-Britanniába, 1933-1939
45. Az angol ifjúság németországi kapcsolatai, 1933-1939
46. Hitlerjugend-utak Franciaországba, 1933-1939
47. A francia ifjúság németországi kapcsolatai, 1933-1939
48. Fontosabb HJ-látogatások Romániában
49. A román ifjúság kapcsolatai a Hitlerjugenddel
50. HJ-csoportok Jugoszláviában
51. Jugoszláviába utazó HJ-csoportok
52. HJ-látogatások Bulgáriában
53. Spanyol ifjak látogatásai Németországban
54. Fontosabb HJ-látogatások Spanyolországban
55. HJ-látogatások Dániában
56. Dániába látogató HJ-csoportok
57. HJ-csoportok Svédországban
58. Svédországba látogató HJ-csoportok
59. HJ-csoportok útjai Svédországban
60. Norvégiába látogató HJ-csoportok
61. HJ-látogatások Finnországban

62. A Hitlerjugend finn kapcsolatai
63. A 2000 fős danzigi Hitlerjugend körútja Németországban (1936)
64. A Hitlerjugend lengyelországi kapcsolatai
65. Lengyelországba látogató HJ-csoportok
66. Hitlerjugend-csoportok látogatása Csehszlovákiában
67. Csehszlovákiába látogató HJ-csoportok
68. HJ-látogatások 1939-ben (Szlovákia)
69. HJ-látogatások a Baltikumban
70. Hitlerjugend-csoportok Belgiumban
71. A HJ-csoportok célpontjai Hollandiában
72. A HJ útjai Svájcban
73. HJ-csoportok látogatása Luxemburgban
74. Nagyobb német cserkészcsoporthoz Délnyugat-Afrikában
75. Magyar ifjak látogatásai Németországban 1933-1939
76. NSDAP-csoportok Magyarországon
77. A Hitlerjugend látogatásai Magyarországon 1933-1939
78. A Birodalmi Ifjúságvezetés felépítése 1939. szeptember – 1940. december
79. A Birodalmi Ifjúságvezetés felépítése 1941-1945
80. A HJ területeinek vezetési struktúrája 1941
81. A BDM főközvetőinek vezetési struktúrája 1941
82. A HJ területeinek vezetési struktúrája 1942
83. A Külföldi és Népiségi Osztály
84. Az 1941-es garmisch-partenkircheni téli játékok résztvevői
85. Az 1941-es breslaueri játékok résztvevői
86. Az 1942-es weimar-firenzei kulturális szemle résztvevői
87. A Hitlerjugend germán ifjúsági partnerei
88. Az EISZ alapító ülésének teljes jogú és megfigyelői státusú résztvevői
89. A KLV szervezeti felépítése
90. Német látogatások az 1940-es években (Olaszország)
91. Fontosabb olasz utak a háború alatt (Németország)
92. HJ-látogatás Mandzsukuóban és Kínában 1940
93. Japán látogatások Németországban
94. A legfontosabb KLV-táborok Szlovákiában
95. Fontosabb HJ-látogatások Romániában
96. Fontosabb román látogatások Németországban a háború alatt
97. A BDM 1941-es útja Spanyolországban
98. Elzász és Lotaringia birodalmi irányítása
99. HJ-járások Hollandiában
100. Eupen, Melmedy és Moresnet
101. HJ-járások Luxemburgban
102. „Haza a birodalomba” 1939-1944. Népi németek áttelepítése a birodalomba
103. Az új keleti területek megszervezése
104. HJ-járások a Főkormányzóságban
105. A megszállt keleti területek birodalmi igazgatása 1939-1944
106. A Hitlerjugend keleten
107. Hitlerjugend-kerületek Ukrajnában
108. Hitlerjugend- Transznisztria
109. A megszállt keleti területeken működő Hitlerjugend-kerületek birodalmi partnere
rűletei
110. A Hitlerjugend állomáshelyei (Keleti vidék)
111. A Hitlerjugend járásközpontjai a Protektorátusban
112. A Hitlerjugend tervezett és megvalósult útjai 1933 előtt
113. A Hitlerjugend Európában tett útjai 1933 és 1939 között

XII. RÖVIDÍTÉSEK

AA	-	Külügyminisztérium/Külügyi Hivatal
AEG	-	Általános Elektronikai Társaság/Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft
AHS	-	Adolf Hitler Iskola/Adolf-Hitler-Schule
AO	-	Külföldi Szervezet/Auslandsorganisation
APA	-	NSDAP Külpolitikai Hivatala/Außenpolitisches Amt
BArch	-	Szövetségi Levéltár, Berlin/Bundesarchiv, Berlin
BBC	-	Brit Rádiótársaság/British Broadcasting Company
BDJ	-	Német Ifjúság Szövetsége/Bund Deutscher Jugend
BDM	-	Német Leányok Szövetsége/Bund Deutscher Mädel,
BIV	-	Birodalmi Ifjúságvezetőség/Reichsjugendführung
CH	-	Collegium Hungaricum
DAAD	-	Német Akadémiai Csereszolgálat/Deutscher Akademischer Austauschdienst
DAF	-	Német Munkafront/Deutsche Arbeitsfront
DAI	-	Német Külföldi Intézet/Deutsches Auslands-Institut
DAZ	-	Német Általános Újság/Deutsche Allgemeine Zeitung
		Deutsche Arbeiterpartei Auslandsorganisation
DJ	-	Német Ifjúnép/Deutsches Jungvolk
DJ	-	Német Ifjúság/Deutsche Jugend
DJ	-	Német Ifjúság/Deutsche Jugend
DJN	-	Észak-Schleswig Német Fiúifjúsága/Deutsche Jungenschaft Nordschleswigs
DJR	-	Romániai Német Ifjúság/Deutscher Jugend in Rumänien
DJS	-	Dél-Afrika Német Ifjúsága/Deutsche Jugend Südafrikas
DKJ	-	Német Katolikus Ifjúság/Deutsche Katholische Jugend
DM	-	Német Csapat/Deutsche Mannschaft
DMN	-	Észak-Schleswig Német Leányifjúsága/Deutsche Mädelschaft Nordschleswigs
DNB	-	Német Távirati Iroda/Deutsches Nachrichtenbüro
DZ	-	Német Újság/Deutsche Zeitung
e.V.	-	bejegyzett egyesület/eigetrager Verein
EISZ	-	Európai Ifjúsági Szövetség/Europäischer Jugendverband
EJV	-	Európai Ifjúsági Szövetség/Europäischer Jugendverband,
ETR	-	Román Ifjúság Nevelésének Szervezete /Educatia Tineretului Roman
FSS	-	Önkéntes SS /Freiwillige Schutzstaffel
GIL	-	Liktorium Olasz Ifjúsági Szövetsége/Gioventù Italiana del Littorio
HJ	-	Hitlerjugend
HL	-	Hadtörténelmi Levéltár
HM	-	Honvédelmi Minisztérium
HSSP	-	Felsőb SS- és rendőri vezető/Höherer SS- und Polizeiführer
IHNETOV	-	Az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos
IPF	-	Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola
IPOK	-	Ipartestületek Országos Közössége
JfDDR	-	Német Birodalom Ifjúságvezetője/Jugendführer des Deutschen Reiches
JM	-	Ifjúlányok Szövetsége/Jungmädelbund
KALÁSZ	-	Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége
KALOT	-	Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete
KdF	-	Erőben az Öröm/Kraft durch Freude
Kgl.	-	Királyi/Königlich
KLV	-	Gyermekvidékre küldés/Kinderlandverschickung
LJ	-	Legionárius Ifjúság /Jeunesse Légionnaire
LJF	-	Országos Ifjúságvezetőség/Landesjugendführung
LOP	-	Leventék Országos Parancsnoka
MCSSZ	-	Magyar Cserkészszövetség
MOL	-	Magyar Országos Levéltárban
MOM	-	Magyar Optikai Művek
MP	-	Portugál Ifjúság/Mocidade Portuguesa
MTA-PTE	-	Magyar Tudományos Akadémia – Pécsi Tudományegyetem
NAPOLA	-	Nemzetpolitikai Nevelőintézet/Nationalpolitische Erziehungsanstalt
NEP	-	Nemzeti Egyesülés Pártja
NJS	-	Nemzeti Ifjúság /Nationale Jugendstorm
NSDAP	-	Nemzetiszocialista Német Munkáspárt/ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSDAP AO	-	Nemzetiszocialista Német Munkáspárt Külföldi Szervezete/Nationalsozialistische

NSDStB	-	Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség/Nationalsozialistischer Deutscher
NSEH	-	Nemzetiszocialista Nevelőotthon/Nationalsozialistisches Erziehungsheim
NSJV	-	Flandria Nemzetiszocialista Ifjúsága /Nationaal–socialistische Jeugd in Vlaanderen
NSKK	-	Nemzetiszocialista Gépjárművezető Testület/Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps
NSLB	-	Nemzetiszocialista Tanárszövetség/Nationalsozialistischer Lehrerbund
NSS	-	Nemzetiszocialista Tanulósövetség/Nationalsozialistischer Schülerbund
NSU	-	Nemzetiszocialista Ifjúság /National–sozialistik Ungdom
NSUF	-	Nemzeti Gyűlés Ifjúsága /Nasjonal Samlings Ungdomsfylking
NSV	-	Nemzetiszocialista Népjólét/Nationalsozialistische Volkswohlfahrt
ONB	-	Nemzeti Olasz Nevelés Szervezete/Opera Nazionale Balilla
OTT	-	Országos Testnevelési Tanács
ÖDJ	-	Osztrák Német Ifjúnép/Österreichisches Deutsches Jungvolk
PAAA	-	Külgügyminisztérium Politikai Levéltára/Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes
PTE	-	Pécsi Tudományegyetem
PTE BTK	-	Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
PTE IGYFK	-	Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar
RFSS	-	SS birodalmi vezére/Reichsführer SS
RJF	-	Birodalmi Ifjúságvezetőség/Reichsjugendführung
RJP	-	Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat Reichsjugend-Pressedienst
RKB	-	Birodalmi Gyarmatügyi Szövetség/Reichskolonialbund
ROA	-	Orosz Felszabadító Hadsereg
RSHA	-	Birodalmi Biztonsági Főhivatal/ Reichssicherheitshauptamt
SA	-	Rohamosztag/Sturmabteilung
SD	-	Biztonsági Szolgálat/Sicherheitsdienst
SS	-	Védosztag/Schutzstaffel(n) Studentenbund
TESZ	-	Társadalmi Egyesületek Szövetsége
TF	-	Testnevelési Főiskola
TR	-	Román Ifjak /Tineretul Roman
TRF	-	Román Lányifjúság /TR Feminin
UDV	-	Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülete/ Egyesület/Ungarländischer
UFA	-	Universum Film Rt.
USA	-	Amerikai Egyesült Államok
VB	-	Népiségi Figyelő/Völkischer Beobachter
VDA	-	Külföldi Németek Egyesülete/Népszövetsége (Verein/Volksbund für das Deutschtum im
VDU	-	Magyarországi Németek Népszövetsége/Volksbund der Deutschen in Ungarn
VKM	-	Vallás és Közoktatási Minisztérium
VKS	-	Dél–Tiroli Népiségi Harci Köre/Völkischer Kampfring Südtirols
VoMi	-	Népi Német Közvetítőszerv/Volksdeutsche Mittelstelle
WE-Lager	-	Véd felkészítő tábor/Wehrertüchtigungslager
YMCA	-	Ifjú Férfiak Katolikus Szövetsége/ Young Men's Christian
ZHP	-	Lengyel Cserkészszövetség/Zwiazek Harcestwa Polskiego

XIII. MELLÉKLET

A következő táblázatok összesítik mindazokat a HJ által 1933 és 1939 között külföldre tett utakat, amelyekről eddig információval rendelkezünk. Mivel nem rekonstruálható minden út, ez az összegzés csak részben reprezentatív. Egyéni utakat nem tartalmaz, mivel azok száma nagyon magas volt, és rendszeresen sor került rájuk. Több országba vezető utak esetében általában nem állapítható meg, hogy egy országban mennyi ideig tartózkodtak a HJ tagjai. A csoportok létszámába a vezetőket gyakran nem számolták bele. A DJ esetében csak a vezetők mentek külföldre.

Ausztria¹

Honnan	Mikor	Létszám	Útvonal	Egyúttal felkéréselt ország
Saarbrücken (BDM)	1937.3.17.-4.30.	10	Bregenz, Feldkirch	
Berlin (BDM)	1937.3.20.-29.	8	Lustenau, Bregenz	
Halle/Saale (BDM)	1937.3.20.-4.3.	16	Aigen, Linz	
Halle/Saale (BDM)	1937.3.20.-4.3.	19	Aigen, Linz	
Lipcse (BDM)	1937.7.6.-21.	16	Salzburg Klagenfurt Kühnsdorf	
Erfurt (BDM)	1937.7.10.-8.10.	9	Linz	
Braunschweig (BDM)	1937.7.16.-8.10.	30	Innsbruck Salzburg Ischl Graz Bécs Linz	
Braunschweig (BDM)	1937.7.24.-8.16.	19	Salzburg Hellstadt Leoben Graz Friesach Villach Mallnitz Gasstein	
Wiesbaden (BDM)	1937.7.25.-8.14.	17	Salzburg Bad Aussee Mitterndorf Bécs Reich Peggau Graz Klagenfurt Breitenbach Villach Hallein Linz	
Norheim/Hannove (BDM)	1937.7.25.-8.15.	22	Mondsee	
Hamelin (BDM)	1937.7.27.-8.17.	15	Bécs Leoben Hieflau Stainach Hallstatt St. Gilgen Salzburg Braunau	
Göttingen (BDM)	1937.7.27.-8.17.	20	Bécs Semmering Bruck a.d. Mur Salzkammergut Salzburg	
Norheim/Szászország (BDM)	1937.7.27.-8.18.	19	Salzburg Hof St. Gilgen Mondsee Ried	
Bad Kreuznach (BDM)	1937.8.1.-9.	20		
Neustadt an der Weinstraße.(BDM)	1937.8.7.-30.	25	Salzburg Villach Klagenfurt	
Kassel (BDM)	1937.8.8.-29.	13	Bécs Klagenfurt	
Nürnberg (BDM)	1937.8.8.-30.	12	Salzburg Mallnitz Klagenfurt	
München (BDM)	1937.8.10.-30.	12	Bécs Fertő-tó Graz Salzburg	
Weimar (BDM)	1937.8.14.-29.	12	Braunau Strasswalchen am Wallersee Fuschl Hof Salzburg	
Münster (BDM)	1937.8.21.-9.7.	16	Salzburg, Stájerország	
Harburg (BDM)	1937.8.28.-9.12.	4	Innsbruck	
Oldenburg (BDM)	1937.9.7.-29.	17	Salzburg Golling Werfen Schwarzach Zell am See Saalfelden	
Hamburg (BDM)	1937.9.8.-27.	25	Salzburg Ischl Gmunden Linz	
Odera-Frankfurt (BDM)	1937.9.9.-25.	35	Salzburg Lungau Hinterstoder Steyr Linz	
Kassel (BDM)	1937.9.13.-27.	25		
Königsberg (BDM)	1937.9.15.-10.15.	4		
Karlsruhe (BDM)	1937.9.20.-10.7.	15	Linz Bécs Graz Klagenfurt Salzburg	
Calw (BDM)	1937.12.25.-1938.1.6.	5	Kufstein Wörgl Zell am See	
Coburg (BDM)	1937.12.26.-1938.1.3.	17	Ehrwald Schonitz	
Wilhelmshaven (BDM)	1937.12.27.-1938.1.5.	20	Salzburg Saalfelden	
Oldenburg (BDM)	1937.12.27.-	20	Linz Bécs	

¹ PAAA, R 98896, 98897.

	1938.1.5.			
Stettin (BDM)	1937.12.27.- 1938.1.7.	20	Salzburg Radstadt Ober- tauern	
Bielefeld (BDM)	1937.12.27.- 1938.1.7.	14	Linz St. Michael, Juden- berg	
Altona (BDM)	1938.1.3.-17.	35	Bécs	
Düsseldorf környéke (BDM)	1938.1.6.-17.	18	Dornbirn	
Drezda (BDM)	1938.1.17.-25.	29	Salzburg	
Essen (BDM)	1938.1.17.-30.	24	Dornbirn	
Karlsruhe (BDM)	1938.1.20.-30.	23	Bregenz Feldkirch Inns- bruck	
Berlin (BDM)	1938.1.25.-2.9.	6	Salzburg Ebensee	
Wiesbaden (BDM)	1938.1.27.-2.10.	26	Salzburg Hieflau Bre- bichl	
Oldeburg (BDM)	1938.2.28.-3.12.	33	Salzburg Gerlitz	

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett ország
Karlsruhe (HJ)	1937.3.15.-24.	40	Bregenz, Feldkirch, Bludenz, Schruns	
Odera-Frankfurt (HJ) ²	1937. március	30	Salzburg, Feuerkogel, Braunau	
Neustadt (HJ)	1937.6.25.-7.11.	14	Aschau, Innsbruck, Kuf- stein	
Holzminden (HJ)	1937.7.3.-8.15.	13	Villach Maribor Ljubl- jana Split Banja Luka Salzburg	Jugoszlávia
Hamburg (HJ)	1937.7.7.-25.	27	Salzburg Tirol Innsbruck Arlberg Bodeni-tó	
Holzminden (HJ)	1937.7.7.-8.1.	9	Salzburg Villach	
Braunschweig (HJ)	1937.7.9.-31.	25	Radstadt Schladming Ramsau Leoben Semmering Bécs Linz Obermühl Engelhartzell	
Sangerhausen (HJ)	1937.7.10.-8.1.	11	Innsbruck Tirol Vorarl- berg Dél-Tirol	Italien
Landshut/Sziléza (HJ)	1937.7.11.-31.	15	Linz Bécs Graz Klagen- furt Salzburg	
Göttingen vagy környéke	1937.7.11.-31.	3	Bécs	
Rostock (DJ)	1937.7.11.-8.7.	62	Linz Krems Bruck Kla- genfurt Zell am See Salz- burg	
Einbeck (HJ)	1937.7.12.-8.13.	14	Salzburg St. Johann Arl- Hasadék Maltatal Villach Karawanken-hegység	
NPEA Oranienstein	1937.7.15.-8.20.	10+3 kísérő	Salzburg, Villach, Zág- ráb, Bécsújhely, Bécs, Linz	Jugoszlávia
Limbach/Sa. (HJ)	1937.7.19.-8.1.	12	Bécs Alpokalja	
Schöningen (HJ)	1937.7.19.-8.5.	12	Judenburg Hellstadt St. Nicolai Leoben Hieflau Salzburg	
Goslar (HJ)	1937.7.20.-8.12.	12	Salzburg Villach St. Veit Leoben Hieflau Bad Aus- see Bad Ischl	
Saarbrücken (HJ)	1937.7.20.-8.29.	18	Feldkirchen	
Duisburg (HJ)	1937.7.24.-8.8.	19	Voralberg St. Anton Sil- bertal Montafontal Ver- wallgruppe Silvretta- gruppe	Svájc
Northeim (HJ)	1937.7.24.-8.14.	14	Linz Steyer St. Gallen Murau Obertauren Salz- burg	
Wiehe (HJ)	1937.7.25.-8.15.	12	Salzburg Tirol Karintia Alsó-Ausztria	
Bottrop (HJ)	1937.7.25.-8.22.	20	Salzburg Mallnitz	
Worms (HJ)	1937.7.26.-8.11.	15	Linz Gmunden Ischl St. Gilgen Salzburg St. Veit Zell am See Kitzbühl Wörgl Kufstein	
Freiburg (HJ)	1937.7.28.-8.31.	15	Innsbruck Schwarzach Bad Gasstein Villach Mölltal Salzachtal Zell am See	

² PAAA, R 98896.

Herford (HJ)	1937.8.1.-21.	14	Salzburg Schladming Eisenerz Kallwang
Darlingerode (HJ)	1937.8.2.-9.5.	12	Linz Enns Steyer Leoben Klagenfurt Villach Mauterndorf Bischofshofen Hallein Salzburg
-	1937.8.3.-12.	3	
Herne (HJ)	1937.8.3.-18.	30	Salzburg Golling Radstadt Leoben Graz
Ansbach (HJ)	1937.8.5.-19.	9	Salzburg Mittersill Matrei Lienz Villach
Leine (HJ)	1937.8.5.-20.	22	Salzburg Mallnitz Zell am See Ried Innsbruck Scharnitz
St. Ingbert (HJ)	1937.8.6.-30.	15	Bécs
Baden-Baden (HJ)	1937.8.6.-31.	15	Innsbruck Huben
Nienburg/Weser (HJ)	1937.8.7.-29.	8	Innsbruck Zell am See Pfandl-hasadék Glocknergebiet Mölltal Karntiai tavak Klagenfurt Mallnitz Salzburg
Ludwigsburg (HJ)	1937.8.8.-20.	10	Bregenz Feldkirch Landeck Innsbruck
Tamm (HJ)	1937.8.8.-22.	16	Bécs Fertő-tó Kismarton Neunkirchen Fonnsee Salzburg
Schwaigern (HJ)	1937.8.8.-24.	4	Bregenz Landeck Reschen (?) Schneideck Brenner Innsbruck Scharnitz
Minden (HJ)	1937.8.8.-28.	16	Salzburg
Soest (HJ)	1937.8.8.-28.	25	Bécs Fertő-tó Graz Klagenfurt Salzburg
Würzburg (HJ)	1937.8.10.-28.	15	Bécs Villach Innsbruck Kufstein Salzburg Braunau
Ebingen (HJ)	1937.8.15.-28.	26	Feldkirch Innsbruck Saalfelden Zell am See Salzburg Wolfgangsee
Paderborn (HJ)	1937.8.15.-30.	26	Kufstein Zell am See Mallnitz Milstätter See Salzburg
Frankenthal (HJ)	1937.8.15.-31.	15	Klagenfurt St. Veit Gruk- tal Speikkofel Gerlitz Villach Faakersee
Inden (HJ)	1937.8.18.-9.8.	20	Salzburg
Neisse (HJ)	1937.8.19.-9.13.	10	Bécs Linz St. Michael Graz Wolfsberg Klagenfurt Villach Salzburg
Ortelsburg (HJ)	1937.10.6.-28.	20	Salzburg Villach Klagenfurt Graz Bécs
Minden (HJ)	1937.12.27.- 1938.1.7.	25	Salzburg Attnang Hallstatt
Bayreuth (HJ)	1938.1.3.-12.	16	Kufstein
Magdeburg (HJ)	1938.1.3.-15.	32	Salzburg Hallein Ober- tauern
Hamburg (HJ)	1938.1.3.-20.	30	Salzburg Villach Bécs
Magdeburg (HJ)	1938.1.15.-30.	96	Salzburg Radstadt Schladming
Neustadt (HJ)	1938.1.30.-2.15.	15	Salzburg Bad Gastein Villach
Oldenburg (HJ)	1938.2.28.-3.12.	40	Salzburg Hallein Gastein Villach Annenheim

Olaszország³

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett ország
113. járás (HJ)	1934. 03	4+ 2 hallgató		Szlovénia, Jugoszlávia, Magyarország,

³ Freiburger Hitlerjugend von Auslandsfahrt zurück. *RJP*, 1934/42. sz., 1. o.; PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98920, 98898, 98897, 98893, 60449; Wir erlebten das faschistische Italien. *Das Deutsche Mädel*, 1937. November.

Bozen = Bolzano, Trient = Trento, Brixen = Bressanone, Sterzing = Vipiteno, Tarent = Taranto, Toblach = Dobbiaco, Meran = Merano, Wolkenstein = Selva in Val Gardena, Bruneck = Brunico, St. Lorenzen = S. Lorenzo die Sebato, Rosengarten = Catinaccio, Nauders = San Benedetto, Mals = Mules, Syrakus = Siracusa, Görz = Gorizia, Tarvis = Tarvisio.

				Ausztria
Kassel (HJ)	1935.4.3.-6.30.	2	Milánó Firenze Róma Nápoly	lemondva
Mannheim (HJ)	1935.4.6.22.	4	Brenner, Bozen	lemondva
München (HJ)	1936.4.5.-17.	44	Genova Tigullio-öböl	Olaszországi HJ húsvéti tábora
Wiesbaden (HJ)	1936.5.29.-6.14.	12	Észak-Olaszország, Észak-Jugoszlávia, Északkelet-Magyarország	Jugoszlávia Magyarország
BIV (HJ)	1936.6.15.	1	Róma	
GA-Leiter Ruhr-Niederrhein (HJ)	1936.6.14.	1	Milánó	
Wiesbaden (HJ)	1936.6.20.-7.4.	12	Dolomitok Velence Ancona Róma Nápoly Genova Milánó	
Berlin (HJ)	1936.6.21.-7.19.	15	Brenner Bozen Riva Velence Trient Bozen	
Berlin (HJ)	1936.6.21.-7.19.	15	Brenner Bozen Riva Velence Trient Bozen	
Königsberg (HJ)	1936.7.2.-24.	12	Brenner Brixen	
München (HJ)	1936.7.10.-31.	6	Brenner Brixen déltiroli kirándulások	
Hannover (HJ)	1936.7.10.-8.8.	3	Milánó Genova Firenze Bologna	
Liegnitz (HJ)	1936.7.16.-8.17.	14	Sterzing, Brixen	
München (HJ)	1936.7.20.-8.20.	4	Nápoly, Róma, Firenze	
Mannheim (HJ)	1936.7.22.-8.28.	5	Bozen Brixen Toblach Verona Garda-tó Trient Meran	
Düren (HJ)	1936.7.23.-8.2.	4	Sterzing, Brixen, Meran, Tramin, Salurn, Bozen, Bordoijoch	
München (HJ)	1936.7.24.-8.16.	4	Milánó Genova Róma	
München (HJ)	1936.8.2.-16.	4	Milánó Firenze Velence Verona	
München (HJ)	1936.8.8.-30.	18	Verona Firenze Róma Nápoly Tarent Brindisi Velence Toblach	
Berlin (HJ)	1937.6.25.-7.24.	21	Brenner Wolkenstein Cortina Wittorio Velence Verona Desenzano Riva Bozen	
	1937.7.20.-8.10.	11	Bruneck St. Lorenzen Bozen Sterzing	
München (HJ)	1937.7.15.-8.6.	3	Brenner Brixen Bozen Rosengarten Marmolata Col di Lanao	
Karlsruhe (HJ)	1937.7.21.-8.16.	15	Nauders Mauls Bozen Verona Velence Padova Bologna Firenze Róma Nápoly Livorno La Spezia Genova Milánó Trient Bozen Brenner	
Karlsruhe (HJ)	1937.7.21.-8.16.	15	Nauders Mauls Meran Bozen Verona Velence Padova Bologna Firenze Róma Nápoly Livorno La Spezia Genova Milánó Trient Bozen Brenner	
Pfronten-Steinach (HJ)	1938.4.14.-30.	4	Trient, Velence, Mantova, Genova Milánó, Verona	
Ruhr-Alsó-Rajna (HJ) Mühlheim	1938.9.28.-10.17.	50	Bozen Róma Bari Dubrovnik Belgrád Szófia Budapest	Jugoszlávia, Bulgária, Magyarország
Wiesbaden (HJ)	1938.12.26.-1.15.	50	Milánó Firenze Nápoly Messina Syrakus Tripolis Syrakus Catania Messina Palermo Nápoly Róma Milánó	Líbia
Halle/Saale (HJ)	1939.3.14.-4.6.	17	Brenner, Milánó, Genova, Firenze, Róma, Nápoly, Tripolis, Ancona, Ravenna,	Líbia

Düsseldorf (HJ)	1939.4.1.-12.	8	Velence	
Berlin (HJ)	1939.7.3.-13.	28	Milánó, Genova, Firenze, Velence, Garda-tó	Jugoszlávia
Hochland (HJ) München	1939.7.11.-27.	17	Cortina, Velence, Susak, Split	
Hessen-Nassau	1939.7.24.-8.2.	19	Tarvis, Brenner, München, Travis, Görz, Triest, Velence, Róma, Nápoly, Genova, Milánó	
Alsó-Szászország (HJ)	1939.8.1.-18.	50	Brenner, Velence, Róma, Nápoly, Milánó	
Saarpfalz (HJ)	1939.8.16.-8.31.	35	Milánó Velence Róma Nepael	
Dresden (HJ)	1939		Milánó, Genova, Firenze, Bologna, Velence	
Pirna (HJ)	1939			
Lipcse (HJ)	1939			
DJ	1939	-		

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett ország
BDM	1936. tavasz (3 hét)		Velence, Róma, Capri	
Berlin (BDM)	1936.6.20.-7.12.	8	Brenner Sterzing Salurn Bogen Brixen	
Berlin (BDM)	1936.6.20.-7.28.	12	Brenner Bozen Trient Velence Róma Firenze Bologna Milánó	
Berlin (BDM)	1936.6.22.-7.10.	11	Brenner Sterzing St. Leonhard Meran Trient Bozen	
Oberursel/Taunus (BDM)	1936.7.13.-8.2.	15	Brenner Klausen Bozen Meran Trient Gardas-tó Velence Belluno Pieve de cadore Bruneck Mühlbach Sterzing	
Bayreuth (BDM)	1936.7.16.-8.1.	6	Brenner Sterzing Meran Bozen Brixen	
Burghaig/Kulmbach	1936.7.16.-8.1.	5	Brenner Brixen Bozen Meran Sterzing	
Hessen-Nassau (BDM)	1938.9.19.-10.3.	19	Brenner Verona Velence Bologna Firenze Róma Genova Milánó	
Obergau Donau (BDM)	1939.4.27.-5.10.	16	Velence, Firenze, Genova, Milánó Verona	
Alsó-Szászország (BDM)	1939.7.28.-8.16.	17	Como St. Gotthard Basel Velence Firenze Róma Nápoly Genova Milánó Como-St. Gotthard	
Mecklenburg (BDM)	1939.8.2.-9.	20	Tarviso Triest, Velence Verona (Milánó ceruzával fölé írva) Garda-tó Brenzone Navene Riva	
Düsseldorf (BDM) Mönchengladbach-Rheydt	1939.8.3.-15.	22	Bozen (ceruzával áthúzva) Trient Garda-tó Bologna Firenze Velence	
Mittelland (BDM)	1939	8	Firenze, Róma, Pireus, Athen, Pireus, Brindisi Nápoly, Róma, Lulino	Görögország Művészettörténeti tanmányút
Seestadt Rostock (BDM)	1939			

Hamburg (JM)	1939			
--------------	------	--	--	--

1939: 32 út⁴
1938: 26 út, 4 tábor⁵

Anglia⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett ország
Berlin (DJ)	1935.3.28.-4.26.	30	Blandford, Bryanston School	4. német-angol tábor
Mittweid/Szászo. (HJ)	1935.7.20.-8.10.	14	Grimsby, York, Lake District	Frontharcosok meglátogatása
Plön/Holstein (HJ)	1935.7.20.-8.10.	12	Grunby, York, Lake District	Frontharcosok meglátogatása
Münster (HJ)	1935.7.23.-8.16.	13	Southampton, Wight-sziget, Winchester, Dorchester, Exeter	
Münster (HJ)	1935.7.23.-8.16.	12	Southampton, Wight-sziget, Winchester, Dorchester, Exeter	
Hannover (HJ)	1935.7.25.-8.10.	10	Southampton, Winchester, Goldfield, Odiham, Buclebury, Chilton, London	
Ruhr-vidék (HJ) ⁷	1935.7.26.-8.28.	15	Southampton, Portsmouth, Brighton, Eastbourne, Hastings, Dover, London, Harwich	
Hamburg (HJ)	1935.7.25.-8.15.	12	Southampton, Csatorna-part, Bristol, Dél-Wales, Oxford, London	
Wuppertal (HJ)	1935.7.28.-9.2.	-	Dover, London	
Wandbeck (HJ)	1935.7.31.-8.16.	4	London	
Kelet-Poroszország (DJ) ⁸	1935. augusztus (3 hét)		Közép-Anglia, Észak-Wales	
Iserlohn (HJ)	1936.5.29.-6.19.	20	Dover, London, Manchester, Lake District	
Bremen (HJ)	1936.6.2.-27.	24	Hull, York, London, Cambridge	
Wittenberge (HJ)	1936.6.22.-7.30.	10	Yarmouth (Wightsz.), Cambridge, Oxford, Windsor, London, Dover, Folkestone	
Hamburg (HJ)	1936.7.4.-25.	22	Grimsby, Doncaster, Scheffiled, Dale, Derby, Nottingham, Leicester	
Halle/Saale (HJ)	1936.7.4.-7.29.	15	Southampton, London	
Marburg/Lahn (HJ)	1936.7.9.-27.	11	Southampton, Portsmouth, Bedales College (Petersfield), Wellington College (Crowethorne)	
Hamburg (HJ)	1936.7.11.-8.1.	10	London, Dorchester	
Hannover (HJ)	1936.7.11.-8.5.	12		
Erfurt (HJ)	1936.7.14.-8.5.	21	London, Liverpool, Bristol	
Solingen (HJ)	1936.7.14.-8.21.	33	Ostende, Dover, Canterbury, Cha-	

⁴ PAAA, R 98919.

⁵ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁶ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98907, 98898, 98894, 98893 Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁷ RJF Fahrtenamt an das AA, 29. Juni 1935 – PAAA, R 63615.

⁸ Hitler-Jugend auf Englandfahrt. *RJP*, 1935/ 194. sz., 2. o.

			tam (Kent)	
Hamburg (HJ)	1936.7.17.-8.3.	14	London, Clacton on Sea	
Hamburg (HJ)	1936.7.18.-8.3.	3	Grimsby, Cambridge, London, Oxford, Birmingham, Manchester, Sheffield	
Königsberg (HJ)	1936.7.20.-8.14.	27	London	
Drezda (HJ)	1936.7.21.-8.17.	31	Grimsby, Birmingham, Cheltenham, Oxford, London	
Vesztfália (HJ, DJ) ⁹	Nyár [július]	-	Southampton, Wight-sziget, Portsmouth, Winchester, Oxford, London	
Ratingen (HJ)	1936.7.22.-8.4.	38	Dover, Hove, Brighton, Kent	
Bad Münster am Stein (HJ)	1936.7.22.-8.15.	28	Dover, London, Hitchin, London, Hull, Windermere, Patterdale (Lake D.)	
Heidelberg (HJ)	1936.7.22.-8.26.	20	Harwich, Southampton, Eastner, Bremsgreva, Oxford, Stratford, Lenden, Dover	
Solingen (HJ)	1936.7.24.-8.21.	17	Dover, Canterbury, Chatham (Kent)	
Hannover (HJ)	1936.7.24.-9.1.	20	Grimsby, Manchester, Lake District	
Köln (HJ)	1936.8.1.-31.	3	Parton végig Londonig	
Nürnberg (HJ)	1936.8.2.-24.	10	Dover, London, Chester, Nevin, Stratford on Avon, Salisbury	
Trier (HJ)	1936.8.4.-16.	11	Dover, London	
Berlin (HJ)	1936.8.11.-9.5.	20	Southampton, Bristol, Liverpool, Manchester, Birmingham, Cambridge, London	
Bonn (HJ)	1936.8.21.-9.6.	15	Dover, London, Manchester	
Potsdam (HJ)	1937.6.25.-7.22.	15	Windsor, Rochester	
Bréma (HJ)	1937.6.29.-7.11.	25	Southampton, London	
Halle/Saale (HJ)	1937.7.8.-8.5.	23	London, Oxford, Chester, Colwin Bay (Rydal School), Cardiff, Portsmouth	
Oldenburg (HJ)	1937.7.12.-8.9.	60	Hull, York, Windermere, Grotna, Green Alston, Whitby, Grimsby	
Hamburg (HJ)	1937.7.15.-8.15.	13	Grimsby, Leicester	
Nürnberg (HJ)	1937.8.1.-24.	12	Dover, London, Hester, Tervor, Edinburgh, London	Skócia
Heidelberg (HJ)	1937.8.7.-31.	15	Edinburgh, Manchester, Cambridge, London, Folkstone	Skócia
Oldenburg (HJ)	1937.8.10.-27.	13	Grimsby, Little, London, Ahow, Rudyardlake, Schrowsbury, Clent, Warwick, Stratford, Nothleach, Watlington, Hempstaedt, Cambridge, Eastwell, Earforth, Hul	
Berlin (HJ)	1937.8.10.-9.6.	15	Southampton,	Skócia

⁹ Deutsches Jungvolk in England. *RJP*, 1936/157. sz., 3. o.

			Oxford, Cardiff, Birmingham, Liverpool, Glasgow, Edinburgh, London	
Naumburg (HJ)	1938.7.27.-	20	Liverpool, Chester	
Területvezetők és BIV-hivatalvezetők (HJ)	1938.8.1.-6.	ca. 40	London	
Területvezetők és BIV-hivatalvezetők (HJ, Lauterbacher)	1938.9.20.-25.	45	London, Eton, Oxford	
Odera-Frankfurt (HJ)	1938.11.18.-30.	3	Harwich, London	
Baden (HJ)	1939.3.1.-12.	14	Derby, Rotherham, Pontefract, York, Repton, Ackworth, Bootham	Hockeyspieler
Thüringen (HJ)	1939.3.1.-30.	15	Wellington Berks, Bushey-Royal Masonic, Hitchin, Haileybury-Herts	Hockey
Düsseldorf (HJ)	1939.3.2.-13.	14	London	Hockey
Düsseldorf (HJ)	1939.3.3.-13.	10	Uppingham, Leys-Cambridge, Framlingham –Suffolk	Hockey
Hamburg-Altona (HJ)	1939.3.25.-4.8.	20	Hull York, Castleton, Durham, Allendale, Bernard, Castle, Askrigg, Illkley, Doncaster, Caister, Grimsby	lemondva
Wittenberge (HJ)	1939.6.22.-7.30.	10	Harmouth Cambridge Oxford Windsor London Dover Folkstone	valószínűleg lemondva
Duisburg (HJ)	1939.7.27.-8.12.	12	Dover, London, Windsor, Oxford, Shrewsbury, Birmingham, walesi táborozás, Cardiff	valószínűleg lemondva
Stuttgart (HJ)	1939.7.27.-8.13.	15	Plissingen, London	valószínűleg lemondva
Delitzsch	1939.9.12.-31.	12	Grimsby Cambridge London Birmingham Nottingham Liverpool Manchester Scheffield Grimsby	valószínűleg lemondva
Soest (HJ)	1939			
Hamm (HJ)	1939			Közös angolai táborozás cserkészekkel

Hannover (BDM)	1936.7.9.-30.	35	Southampton Stonhenge Oxford Windsor Eton London Brighton	
Köln (BDM)	1936.8.2.-18.	4	London	
Hamburg (BDM)	1938.9.17.-10.1.	15	Hull, London, Grindey	
Hamburg (BDM)	1938.9.17.-10.1.	15	Hull, London, Grindey	
Hamburg (BDM)	1938.9.17.-10.1.	15	Hull, London, Grindey	
Leipzig (BDM)	1939.7.29.-8.13.		London, Oxford, Statford	

1939: 28 út¹⁰
1938: 27 út, 11 tábor¹¹

Írország¹²

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett ország
--------	-------	---------	---------	-----------------------------

¹⁰ PAAA, R 98919.

¹¹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

¹² PAAA, R 98920, 27145.

Szászország (HJ)	1939.8.3.-18.	9	Cobh.	
	1939		Dél- és Nyugat-Írország	

Franciaország¹³

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett ország
Mannheim (HJ)	1935.4.5.-5.1.	3	Metz, Párizs	
Riesenburg (HJ)	1935.6.27.-8.6.	3	Verdun, Reims, Párizs, Cambrai, Arras, Canterbury, London, Potsmouth	Anglia
Esslingen (HJ)	1935.7.27.-8.6.	4	Strassburg, Nany, Toul, Verdun, Metz	
Stuttgart (HJ)	1936.3.14.-19.	44	Colmar, Sennheim (Cernay), Hartmannswillerkopf (Hermannsviller), Strassburg, Nancy, Verdun	
Freiburg (HJ)	1936.4.14.-20.	8	Colmar, Münster, Rappoltsweier (Ribeauville), Schlettstadt, Strassburg	
Georgsmarienhütte (HJ)	1936.7.8.-10.	21	Wasserbillig, Verdun	
Rastatt (HJ)	1936.12.25.-1937.1.5.	8	Strassburg, Schlettstadt, Kolmar (Colmar), Metzeral	
Stuttgart (HJ)	1937.3.25.-29.	68	Verdun, Nancy, Strassburg, Hartmannswillerkopf (Hermannsviller), Kolmar (Colmar)	
Pirmasens (HJ)	1937.5.19.-29.	11	Metz, Párizs	
Twistringen (HJ)	1937.7.12.-31.		Metz, Verdun, Chalons, Párizs	
Hamburg (HJ)	1937.7.12.-31.	25	Elzász, Marne, Párizs, Flandria	Belgium
Pirmasens (HJ)	1937.8.4.-9.3.	15	Weissenburg (Wissembourg), Strassburg, Kolmar (Colmar), Belfort, Lyon, Avignon, Marseille, Tours, Paris, Reims, Verdun, Metz, Forbach	
Wiesbaden (HJ)	1937.8.16.-20.	39	Metz, Verdun, Chalons, Reims	
Münster (HJ)	1937.09. 4-5 nap	26	Jeumont, Párizs	világkiállítás
Remscheid (HJ)	1937.9.25.-30.	84	Párizs	világkiállítás
Drezda (HJ)	1937.9.28.-10.4.	30	Párizs	világkiállítás
Wiesbaden (HJ)	1937.10.11.-15.	18	-	
Stuttgart (HJ)	1937.10.10.-17.	50	Strassburg, Nancy, Verdun	
Berlin (HJ, Cerff)	1937.11.5.-19.	24	Strassburg, Párizs	
	1937		Franciaország	
Stuttgart (HJ)	1939.3.25.-31.	15	Saarburg (Sarrebouurg), Metz, Verdun, Paris, Reims,	A német-francia sítábor viszonzása
Köln-Aachen (HJ)	1939.8.6.-11.	32		Könnyű atlétika városi verseny
Charlottenburg (HJ)	1939.8.	58	Bretagne, Touraine, Párizs, St. Quentin, Meissemy.	
Köln (HJ)	1939			
Freiburg (BDM)	1936.8.3.-7.	4	Breisach (Neuf-Brisach), Kolmar (Colmar), Münster (Munster), Rappoltsweier (Ribeauville), Schlettstadt Oberenheim Strassburg	
Biendorf (BDM)	1937.7.18.-8.13.	3	Strassburg, Obeheim	Landfrauneschule
Lambach/Würt. (BDM)	1937.7.31.-8.5.	7	Stelz, Botschdorf, Neunweiler, Hünenburg, Lützelstein (La Petite-Peirre), Hünenburg, Hochfelden, Strassburg	
Koblenz (BDM)	1937.8.4.-22.	15	Kehl am Rhein, Starssburg	
Karlsruhe (BDM)	1937.8.13.-20.	20	Paris, Reims, Verdun, Metz, Saarburg (Sarre-	

¹³ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98897, 98894, 60450.

			bourg)	
München (BDM)	1937.8.22.-9.2.	36	Párizs	
Hannover (BDM)	1937.8.23.-29.	35	Charleroi, Paris	
Karlsruhe (BDM)	1937.8.30.-9.6.	20	Párizs, Reims, Verdun, Metz, Saarburg (Sarrebou), Strassburg	
Koblenz (BDM)	1937.10.1.-31.	16	Strassburg, Kolmar (Colmar), Svájc, külföldön csak pár napot	Svájc

1939: 16 út, főleg a csataterekre¹⁴

1938: 0 út, 14 tábor¹⁵

Románia¹⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Berlin (DJ)	1935.6.25.-8.5.	12	Orsova, Temesvár és környéke	
Napola Plön	1935.7.1.-8.1.	8	Erdély	
BDM	1935.7.13.-8.15.	10	Duna mentén Galatzig	
Köln (HJ)	1935.7.15.-9.30.	9	Bukarest, Besszarábia	
HJ	1935.7.19.-8.17.	10	Erdély	
Esslingen-Mettingen (HJ)	1935.8.1.-26.	2	Temesvár, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Kisdísznód, Fogaras, Brassó, Segesvár, Medgyes, Szászrégen, Beszterce	
Münster (HJ)	1935.8.3.-9.4.	16	Orsova Temesvár Erdély	
Weilburg/Lahn (HJ)	1935.8.5.-30.	15	Szörényvár, Nagyszeben	
Mettingen (HJ)	1935.8.10.-9.4.	12	Temesvár Gyulafehérvár Kisdísznód, Höttau, Fogaras, Brassó, Segesvár, Medgyes, Szászrégen, Beszterce, Dorna- folyó Vatra-sziget Szöllős, Kassa	
Berlin (HJ)	1935.8.13.-9.17.	11	Halmeu, Kolozsvár, Beszterce, Medgyes	
Hessen-Nassau (HJ)	1936		Délkelet-Európa	
Frankfurt (HJ)	1936		Délkelet-Európa	
Münster (HJ)	1937.6.26.-7.17.	14	Balanka, Bukin	
Kassel (HJ)	1937.7.15.-8.12.	29	Orsova Nagyszeben, Brassó	
Lipce (HJ)	1937.7.25.-8.20	15	Orsova, Temesvár	
Berlin (HJ)	1937.8.14.-10.14.	17	Arad, Temesvár Resicabánya, Medgyes, Brassó, Campina, Bukarest, Belgrád, Zágráb, Fiume	Jugoszlávia
Stuttgart (BDM)	1937.12.20.-1938.1.14.	10	Halmeu, Szatmárnémeti, Nagykároly	
Kassel (BDM)	1938.3.5.-22.	23	Temesvár, Nagyszeben	
Hannover (BDM)	1938.3.13.-4.2.	23	Bánát, Erdély	
Szilézia (BDM)	1939.4.1.-17.	15	Lemberg, Czernowitz, Brassó, Kolozsvár, Kassa, Zsolna	Szlovákia Népi német
Alsó-Szászország (BDM)	1939.7.8.-31.	9	Nagyvárad, Nagyszeben, Brassó, Kolozsvár, Neuhäusl	Vomi népi német
Hamburg (HJ)	1939.7.10.-31.	29	Orsova, Bukarest, Brassó, Segesvár, Nagyszeben, Gyula-	

¹⁴ PAAA, R 98919.

¹⁵ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

¹⁶ PAAA, R 27145, 63615, 98896, 98919, 98920, 98894, 98893, 60450, 60449.

Hamburg (HJ)	1939.7.15.-8.14.	12	fehérvár, Arad Giurgiu, Bukarest, Medgyes, Kolozsvár, Huszt	Vomi, népi német
Ruhr-Alsó-Rajna (HJ)	1939.7.27.-8.27.	16	Bukarest, Erdély	
Ruhr-Alsó-Rajna	1939.7.30.-8.23.	17	Rusuk Bukarest Poloesei, Brassó, Medgyes, Nagyszeben, Gyulafehérvár, Kolozsvár, Nagyvárad	Vomi népi német
Stájerország (HJ)	1939.8.4.-19.	9	Orsova, Bukarest, Brassó, Nagyszeben, Arad	Vomi népi német

1939: 8 út¹⁷1938: 22 út, 2 tábor¹⁸Jugoszlávia¹⁹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Lipce (HJ)	1935.7.1.-8.15.	10	Belgrád, Zágráb, Split, Belgrád	
Halberstadt (HJ)	1935.7.5.-8.4.	9	Fiume, Ptuj (Pettau), Friedau (Ormož), Radkersburg (Gornja Radgona) Marburg (Maribor), Ratschach (Rateče)	
Dessau (HJ)	1935.7.5.-8.3.	7	Fiume, Cilli (Celje), Prassburg (Mozirje), Sulzbach (Solčava), Wahrenburg, Marburg (Maribor), Pettau (Ptuj), Retschach (Rateče)	
Oebisfelde (HJ)	1935.7.5.-8.5.	9	Streinbruck (Zidani Most), Cilli (Celje), Marburg (Maribor), Retschach (Rateče)	
Ammendorf (HJ)	1935.7.5.-8.10.	10	Belgrád, Pancsova, Weisskirchen (Bela Crkva), Versec	
Holzminden (HJ)	1935.7.6.-8.12.	10	Jusak, Metkovic, Kotor	
Halle/Saale (HJ)	1935.7.6.-8.3.	7	Görz (Gorizia), Adelsberg (Postojna), Gottschee, Ljubljana (Laibach), Cilli (Celje)	Olaszország
Jena (HJ)	1935.7.7.-8.15.	12	Belgrád, Szarajevó	Népi német
Johannesberg/Rhein (HJ)	1935.7.20.-8.26.	9	Ljubljana (Laibach), Újvidék (Neusatz), Loheim Gottschee	
Berlin (HJ)	1935.7.20.-8.28.	6	Barks, Daruvár (Darowa), Újvidék (Neusatz), Szarajevó, Dubrovnik	Románia
Freiburg (HJ)	1935.7.22.-8.20.	6	Eszék (Esseg), Brod, Dubrovnik	
Freiburg (HJ)	1935.7.22.-8.20.	7	Eszék (Esseg), Brod, Szarajevó, Dubrovnik	
Sonderhausen (HJ)	1935.7.22.-8.20.	10	Maribor (Marburg) (német falvak az Abstaller Feld részen), Zágráb	
Mannheim (HJ)	1935.7.25.-8.23.	10	Ljubljana (Laibach), Gottschee, Zágráb, Maribor (Marburg)	
Hannover (HJ)	1936.5.10.-6.10.	12	Ljubljana (Laibach), Zágráb (Agram),	Albánia

¹⁷ PAAA, R 98919.¹⁸ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.¹⁹ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98920, 98898, 98894, 98893, 60449, Budapest 185.

			Vinkovce (Vinkovci), Eszék (Esseg), Baranya, Belgrád, Prizren (Koszovó), Tetovo (Macedónia), Ochrid, Tirana, Zágráb	
Landau (HJ)	1936.6.17.-7.17.	12 (három csop)	Belgrád, Újvidék (Neusatz), Verbász (Vrbas)	
Halle/Saale (HJ)	1936.7.5.-8.12.		Zombor, Bácska, Bánát	
Biere (Schönebeck) (HJ)	1936.7.6.-8.9.	7	Belgrád, Brod, Celje (Cilli), Maribor (Marburg), Ljubljana (Laibach)	
Jena (HJ)	1936.7.8.-8.12.	12	Belgrád, Bánság, Karszt Dubrovnik	
Holzminden (HJ)	1936.7.8.-8.18.	10	Urbas és Boszna folyók közötti rész német települései, Zavidovici, Szarajevó Bialasnica Prenje Mostar, Sziszek (Susack), Gottschee	
Esslingen (HJ)	1936.7.23.-8.25.	15	Belgrád	
Weissenburg (Bay) (HJ)	1936.8.1.-18.	12	Dalj, Brod, Szarajevó Konjic, Mostar, Metkovic, Split	
Bochum (HJ)	1936.8.19.-10.8.	7	Belgrád	
Trier (HJ)	1936. augusztus	25	Eszék, Bácska,	Budapest, Bécs
Mittelland (HJ) ²⁰	1936. augusztus		Bánság, Szarajevó, Dalmácia, Zágráb	
Halle/Saale (HJ)	1936.9.17.-10.3.	12	Belgrád, Zágráb	
Breslau (HJ) ²¹	1937. koranyár		Gottschee	
Braunschweig (HJ)	1937.7.10.-8.11.	12	Zágráb, Susak, Banja Luka, Travnik, Mostar, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Triest	Olaszország
NPEA Ballenstedt	1937.8.25.-9.22.	12 + 2 kysérő	Bánát, Belgrád	
NPEA Plön	1937	8	Jesenica, Triplav, Triest, Fiume, Plitvicai tavak; Szlavónia és Gottschee érintése nélkül	
Kaiserslautern		17	Radlje (Marenberg), Pohorje, Maribor (Marburg), Zágráb, Belgrád	Magyarország
HJ	1938. nyár	19	Ptuj (Pettau) és attól keletre	
Frankfurt (HJ)	1938. július	25	Belgrád, Adria, német parasztelepülések	Színjátzó csoport
Bad Liebwerda (DJ)	1938.8.16.-28.		Zágráb, Szarajevóüi, Mostar, Dubrovnik, Velence	Olaszország
RJF	1938.9.13.-21.	51	Zágráb (Agram), Szarajevó, Mostar, Dubrovnik, Split	Rüdiger és 50 főköretvezető, illete főreferens
Középföld (HJ)	1938		Jugoszlávia	Magyarország (1 nap Budapest) ²²
Helmstedt (HJ) ²³	1938		Jugoszlávia	
Közép-Rajna (HJ) ²⁴	1938. ősz		Jugoszlávia	Magyarország
Nordsee (HJ)	1939.6.23.-7.14.	25	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Zagráb	
Mark Brandenburg (HJ)	1939.7.10.-31.	20	Zagráb, Susak, Split, Cotor, Dubrovnik, Szarajevó, Budapest	Magyarország
Hessen-Nassau (HJ)	1939.7.10.-8.20.	12	Ístanbul, Belgrád, Ljubljana, Laibach	Népi német, Vomi, Törökország
Ostland (HJ)	1939.7.13.-26.	10	Belgrád, Szarajevó,	

²⁰ Mittelland-HJ im Banat. *RJP*, 1936/188. sz., 2. o.

²¹ Deutsches Konsulat Triest an das AA, 9. Juni 1937 – PAAA, R 98896.

²² HJ Gebiet Mittelland an die Deutsche Gesandtschaft, Halle, 13. Januar 1938 – PAAA, Budapest, 183.

²³ Jugoslawienfahrt des Bannes Helmstedt (255) 1938 (DB 1939 B 1899)

²⁴ Mittelrhein-HJ im Balkan-Raum, 18. Oktober 1938 (Zeitungsausschnitt) – BArch, NS 22/546.

			Mostar, Dubrovnik, Split, Zágráb	
Szászország (HJ)	1939.7.21.-8.13.	11	Zágráb (Agram), Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Ljubljana (Laibach)	
Hamburg (HJ)	1939.7.29.-8.13.	20	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Sibenik, Zagrab, Ljubljana	
Ruhr-Alsó-Rajna (BDM)	1939.7.30.-8.27.			
Hessen-Nassau (HJ)	1939.8.4.-19.	12	Banja Luka, Szarajevó, Dubrovnik, Fiume, Velence	Olaszország
Köln-Aachen (HJ)	1939.8.8.-24.	6	Mitrovica (Mitrowitz), Belgrád, Bitolia, Prizren, Szarajevó, Ljubljana (Laibach)	
Frankföld (HJ)	1939.8.12.-9.4.	24	Eszék (Esseg), Belgrád, Skopje, Dubrovnik, Split, Susak, Ljubljana Jesnice	
Szászország (HJ)	1939.8.15.-31.	15	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik	
Szociális Hivatal	1939.9.12.-10.14.	14	Belgrád, Szófia, Plevna, Adrianopol, Istambul, Ankara, Szmirna (ezutóbbi 3 áthúzza), Athen, Szaloniki, Szarajevó	Bulgária, Görögország
Mecklenburg (HJ)	1939.9.14.-10.1.	12	Újvidék (Neusatz), Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Maribor (Marburg)	
Npea Wahlstatt (Szilézia)	1939 nyár	Egy csoport	Jugoszlávia	
Drezda (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Bad Kleinen (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Köln (DJ)	1939		Jugoszlávia	
Drezda (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Vesztfália (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Hersburck főkörzetiksola (BDM)	1935.7.18.-31.	6	Újvidék (Neusatz), Belgrád, Dubrovnik, Meleda, Susak, Ljubljana (Leibach), Maribor (Marburg)	
Berlin (BDM)	1935.7.20.-8.2.	4	Barks, Újvidék (Neusatz), Szarajevó, Dubrovnik	
Hannover (BDM)	1935.8.1.-9.1.	6	Újvidék, Verbász	
Freiburg (BDM)	1936.7.15.-9.1.		Vukovár, Brod, Zágráb, Jesenice (Assling)	
Hersbruck (BDM)	1936.7.28.-9.1.	12	Újvidék (Neusatz), Bosn. Brod, Zágráb	
Halle/Saale (BDM)	1936.8.8.-9.8.	10	Újvidék (Neusatz), Belgrád	
München (BDM)	1937.5.5.-29.	6	Maribor (Marburg), Zágráb, Dubrovnik, Szarajevó	
Frankföld (BDM)	1938.8.18.-9.25.	15	Újvidék (Neusatz), Belgrád, Dubrovnik, Mlini, Split, Zágráb	
Baden (BDM)	1939.3.6.-20.	33	Belgrad, Szarajevó, Dubrovnik, Velence	Olaszország

1939: 20 út²⁵1938: 34 út, 1 tábor²⁶Albánia²⁷²⁵ PAAA, R 98919.²⁶ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.²⁷ PAAA, R 98893.

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Weimar (HJ)	1935.6.1.-7.1.	7	Durazzo Ochrid Skutari Cetinje Cattaro	Faltboot túra

1939: 2 út²⁸
1938: 2 út²⁹

Görögország³⁰

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Halle (BDM)	1939.3.20.-4.11.	8	Görögország	Olaszország

1938: 7 út³¹
1939: 4 út³²

Bulgária³³

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Breslau HJ/DJ	1936.7.7.-8.16.	15	Várna, Isztambul, Szófia	Törökország
Rodbod bei Hamm (HJ)	1936.7.14.-8.18.	15	Lom, Ruse, Várna	
Elberfeld (HJ)	1936.7.25.-8.29.	10	Lom, Szófia	
Klotzsche/Dresden	1937.7.3.-8.11.	4	Ruse	
Königsberg (HJ)	1937.7.3.-8.15.	15	Ruse, Szófia, Várna, Bornia	
Bad Homburg (HJ)	1937.8.14.-30.	12	Ruse, Várna, Burgas, Plovdiv, Szófia, Badarski Geran	
Alsó-Szászország (HJ)	1938. július vége – augusztus vége	10	Bulgária	
Bajor Keleti vidék (HJ)	1938.8.16.-9.8.	120	Lom, Szófia, Borisova Gradina (Borisgarten, Szófia)	Közös tábor a bolgár cserkészekkel
Szilézia (HJ) ³⁴	1939. március	20	Bulgária	
Hochland (HJ)	1939.7.17.-8.12.	9	Ruse, Várna, Tirnovo, Szófia	
Köln-Aachen (DJ)	1939.8.16.-9.2.	16	Ruse, Várna, Tirnovo, Szófia, Belgrád	Balkán, Jugoszlávia
Bajor keleti vidék (HJ)	1939.8.19.	150	Lom, Szófia, Bad Bianka	
Magdeburg (HJ)	1939			
(HJ)	1939			

Ansbach (BDM)	1936.7.2.-8.1.		Várna	BDM-tábor
Münster (BDM)	1936.7.14.-18.8.	20	Lom, Ruse, Várna	
Bécs (BDM) ³⁵	1939.7.9.-8.7.	60	Várna	Tábor bolgár cserkészekkel
Bajor Keleti vidék (BDM)	1939.8.4.-16.	25	Lom, Szófia, Plovdiv, Burgasz, Várna	

1939: 10 út³⁶
1938: 10 út³⁷

Spanyolország³⁸

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Möckel, Szászországi ter törzsvezetője	1936.6.20.		Madrid	

²⁸ PAAA, R 98919.

²⁹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

³⁰ R/JF Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Athen, 1. März 1939 – PAAA, R 98886.

³¹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

³² PAAA, R 98919.

³³ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98898, Budapest 185.

³⁴ AA an die Deutsche Gesandtschaft, 11. März 1939 – PAAA, R 98886.

³⁵ R/JF Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135. Gute Kameradschaft mit Bulgariens Jugend. *RJP*, 1939/6153. sz., 2a.

³⁶ PAAA, R 98919.

³⁷ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

³⁸ PAAA, R 98895.

1939: 3 út³⁹
1938: 0 út⁴⁰

Portugália⁴¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Altona (HJ)	1936.6.12.-7.6.		Lisszabon	
Hamburg (HJ)	1936.7.7.-8.12.	12	Madeira	
Hamburg (HJ)	1936. nyár	25	Lisszabon	
Északi vidék (HJ)	1936. nyár	10	Madeira	
Hamburg (HJ)	1937.7.9.-8.20.	13	Madeira, Funchal	

1939: 2 út⁴²
1938: 7 út⁴³

Dánia⁴⁴

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Bergstadt (Alsertal) (HJ)	1935.4.9.-18.	10	Koppenhága	
Hamburg (HJ)	1935.4.19.-23.		Kruså (Krusau), Aabenraa (Apenrade), Skovby (Schauby), Knivsberg	
Braunschweig (HJ)	1935.6.8.-19.	13	Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Knivsberg, Lunding, Haderslev (Hadersleben), Oksenvad (Oxenvadt), Rødding (Rødding), Toftlund, Nørre Løgum (Norderløgum), Løgumkloster (Lügumkloster), Højer (Hoyer), Tønder (Tondern)	
Berlin (HJ)	1935.7.10.-30.	5	Kopenhága, Seeland, Fünen, Jütland	
Braunschweig (HJ) ⁴⁵	1935.7.20.-8.9.	16	Sonderburg, Apenrade, Hadersleben, Rødding, Ripen, Lügumkloster, Hoyer, Tondern	
München (HJ)	1935.7.20.-8.17.	12	Dybbøl (Düppel), Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Tønder (Tondern)	
Bitterfeld (HJ)	1935.7.23.-8.3.	13	Koppenhága, Landskrona, Malmö, Trelleborg	Svédország
Husum (HJ)	1935.8.1.-13.	13	Észak-Schleswig	
Ribnitz (HJ)	1935.8.1.-16.	24	Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Løgumkloster (Lügumkloster), Tønder (Tondern), Padborg (Pattburg)	
Berlin (HJ)	1935	10	Nyborg (Nieburg), Haderslev (Hadersleben), Észak-Fríz-szigetek	
Plön (HJ)	1936.4.3.-15.	9	Tønder (Tondern), Stibe, Rødding (Rødding),	

³⁹ PAAA, R 98919.

⁴⁰ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁴¹ PAAA, R 98895, 98896.

⁴² PAAA, R 98919.

⁴³ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁴⁴ PAAA, R 98898, 98897, 98893, 60450, 60449, 27145, 98896, 98919, 98920

⁴⁵ RJF. Abteilung Ausland, Fahrtenamt, 8. Juli 1935 – PAAA, R 63615.

			Haderslev (Hadersleben), Sønderborg (Sonderburg), Gråsten (Gravenstein)	
Plön (HJ)	1936.4.4.-21.	4	Tønder (Tondern)	
Braunschweig (HJ)	1936.4.4.-21.	10	Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Løgumkloster (Lügumkloster), Tønder (Tondern)	
Itzehoe (HJ)	1936.4.6.-13.	6	Tønder (Tondern), Løgumkloster (Lügumkloster), Aabenraa (Apenrade), Sønderborg (Sonderburg)	
Plön (HJ)	1936.4.6.-17.	6	Tinglev (Tingleff), Nørre Sejerslev (Norder Seiersleff), Haderslev (Hadersleben), Aabenraa (Apenrade)	
Halle (HJ)	1936.4.7.-14.	21	Haderslev (Hadersleben)	
Flenzburg (HJ)	1936.4.8.-14.	14	Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben)	
Kiel (HJ)	1936.4.9.-13.	25	Kruså (Krusau), Sønderborg (Sonderburg), Sjellerup (Schellerup, Alsen-sziget), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Ultang, Padburg	
Schleswig (HJ)	1936.4.11-14.	27	Kruså (Krusau), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben)	
Schleswig (HJ)	1936.4.11-14.	14	Kruså (Krusau), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben)	
Berlin (HJ)	1936.6.-7.	25	Oslo	Norvégia, Svédország
Berlin (HJ)	1936.7.3.-23.	4	Észak-Schleswig	
Elsterwerda (HJ)	1936.7.8.-8.8.	14	Észak-Schleswig	
Altona (HJ)	1936.7.8.-18.	30	Észak-Schleswig, Burg-Altona, Sønderborg (Sonderburg), Haderslev (Hadersleben), Tønder (Tondern)	
Weimar	1936.7.9.-8.8.	3	Trelleborg, Jönköping, Stockholm, Göteborg, Helsingborg, Helsingør (Helsingör), Koppenhága, Nyborg (Nieburg), Egersund	Svédország
Meissen (HJ)	1936.7.12.-25.	16	Gråsten (Gravenstein), Haderslev (Hadersleben), Tønder (Tondern),	
Meissen (HJ)	1936.7.12.-26.	10	Gråsten (Gravenstein), Broager (Broacker), Egersund	
Meissen (HJ)	1936.7.12.-26.	16	Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Løgumkloster (Lügumkloster)	
Volksdorf (Hamburg) (HJ)	1936.7.18.-8.2.	4	Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Helsingborg, Mölle, (Kullen), Göteborg	Svédország
Rostock (HJ)	1936.7.31.-8.14.	20	Göteborg, Északi Társaság gazdasága Skärshultban (Friedhemsberg)	Svédország
Kiel (HJ)	1936.8.1.-13.	16	Kruså (Krusau), Sønderborg (Sonderburg),	

			Nordborg (Norburg), Aabenraa (Apenrade), Hejsager (Heisagger), Haderslev (Hadersleben)	
Altene i. W. (HJ)	1936.8.8.-29.	6	Kolding, Odense, Korør (Korsør), Kalundborg, Holbæk (Holbek), Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Helsingborg, Malmö, Trelleborg	
Kiel (HJ)	1937.1.28.-31.	38	Padborg (Pattburg), Koppenhága	
Hamburg (HJ) ⁴⁶	1937.5.8.-12.		Koppenhága, Lyngby, Birkerød, Hillerød, Helsingör, Kronborg, Frederikshavn, Skagen, Århus	Jütlandi csata német sírjainak felkeresése
Braunschweig (HJ)	1937.7.10.-8.8.	12	Koppenhága, Fredericia	
Ostkilver (Herford) (HJ)	1937.7.23.-8.11.	23	Sønderhav (Süderhaff), Sønderborg (Sonderburg), Alsen-sziget, Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Tønder (Tondern)	
Pommern (DJ)	1938.8.16.-20.	40	Bornholm	
Nordmark (HJ)	1938.8.22.-9.5.	6	Ollerup, Grenå (Grenaa), Göterborg (Gotenburg), Koppenhága	Svédország
Nordmark (HJ), külső vezetők	1938.10.4.-14.	1		Svédország, Norvégia
Alsó-Szászország (HJ)	1938.10.6.-19.	15	Tønder (Tondern), Løgumkloster (Lügumkloster), Norre Løgum (Norderlügum), Toftlund, Haderslev (Hadersleben), Hejsager (Heisagger), Knivsberg, Aabenraa (Apenrade), Kruså (Krusau)	Biciklis út
Északi-vidék (HJ) ⁴⁷	1939.06.22.-28.		Észak-Schleswig	Vomi
Hamburg (HJ)	1939.6.24.-7.9.	7	Søby, Svendborg, Lohals, Korsør, Vejle, Sønderborg (Sonderburg)	Haditengerészeti HJ vitorlás kiképző útja
Alsó-Szászország	1939.7.8.-21.	17	Dánia	
Ostland (DJ)	1939.7.11.-21.	14	Gjedser, Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Odense, Fredericia, Horsens, Silkeborg, Tønder (Tondern), Aabenraa (Apenrade)	
Ostland (HJ)	1939.7.19.-22.	13	Dybbøl (Düppel), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Tønder (Tondern)	
Pomeránia (HJ)	1939.7.29.-8.1.	37	Kolobrzeg (Kolberg), Bornholm	Lengyelország
Hamburg (HJ)	1939.7.30.-8.20.	14	Kolding, Aalborg, Kap Skagen, Hanstholm, Struer, Ringkøbing (Ringköbing), Esbjerg, Tønder (Tondern)	
Nordmark (HJ)	1939.8.1.-15.	29	Fredericia, Århus, Grenå (Grenaa)	
Nordmark (HJ)	1939.8.5.-20.	20	Kruså (Krusau), Haderslev (Hadersleben), Århus, Skagen, Koppenhága, Helsingborg, Fynen	Svédország
Schleswig (HJ)	1939			
Lüdenscheid (HJ) ⁴⁸	1939		Dánia, Svédország	
	1939			
	1939			

⁴⁶ Dänemarkfahrt des Gebietes Hamburg. *RJP*, 1937/103. sz., 2. o.

⁴⁷ R.J.F., Auslandsamt an die Dienststelle, 12. Juni 1939 – PAAA, R 27135.

⁴⁸ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinners auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

	1939			
	1939			
	1939			
	1939			
Lüdenscheid (BDM)	1935.6.17.-7.9.	2	Sønderborg (Sonderburg), Nordborg (Norborg), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Løgumkloster (Lügumkloster), Tønder (Tondern)	
Kassel (BDM)	1935.7.8.-28.	18	Sønderborg (Sonderburg), Haderslev (Hadersleben), Kidsbach, Tønder (Tondern)	
Göttingen (BDM)	1935.7.9.-28	5	Tønder (Tondern), Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Løgumkloster (Lügumkloster)	
Wenserbalken (BDM)	1935.8.1-15.	21	Tønder (Tondern)	
Flensburg (BDM)	1935.8.2.-12.	4	Kruså (Krusau), Sønderborg (Sonderburg), Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Helnsinborg	Svédország
Husum (BDM)	1935.8.4.-13.	11	Tønder (Tondern), Løgumkloster (Lügumkloster), Tinglev (Tingleff), Sønderborg (Sonderburg), Aabenraa (Apenrade), Knivsberg, Gråsten (Gravenstein), Kruså (Krusau)	
Stuttgart (BDM)	1935.8.18.-9.7.	12	Tønder (Tondern), Bylderup (Bilderup), Tinglev (Tingleff), Ravsted (Rapstadt), Kløvtøft (Klautoft), Hjordkær (Jordkich), Rødekro (Rothenkrug), Aabenraa (Apenrade)	
Hannover (BDM)	1935.8.28.-9.8.	17	Tønder (Tondern)	
Vidéki tábor (Landjahrlager) Bockolmwick (BDM)	1935.8.18.-20.	22	Sønderborg (Sonderburg)	Alapvetően birodalmi határon belül
Vidéki tábor Bockolmwick (BDM)	1935.9.3.-6.	22	Sønderborg (Sonderburg)	Alapvetően birodalmi határon belül
Hamburg (BDM)	1936.4.9.-15.	12	Tinglev (Tingleff), Tønder (Tondern), Løgumkloster (Lügumkloster)	
Berlin (BDM)	1936.7.1.-23.	10	Tønder (Tondern), Højer (Hoyer), Løgumkloster (Lügumkloster), Haderslev (Hadersleben), Aabenraa (Apenrade), Sønderborg (Sonderburg)	
Zweinfurt (Leipzig) (BDM)	1937.7.5.-20.	16	Koppenhága, Észak-Seeland	
Berlin (BDM)	1937.7.10.-31.	15	Koppenhága	
Hamburg (BDM)	1937.7.29.-8.8.	4	Aabenraa (Apenrade), Haderslev (Hadersleben), Knivsberg, Tønder (Tondern)	
Bad Kleinen (BDM)	1937.8.21.-9.1.	13	Koppenhága, Helsingborg, Göteborg Stockholm	Svédország
Mühlheim/Ruhr (BDM)	1938.1.13.-16.	58	Sønderborg (Sonderburg)	

Wandsbeck (BDM)	1938.4.14.-18.	21	Sønderborg (Sonderburg)	
Hamburg (BDM)	1938.4.11-16.	13	Tønder (Tondern), Løgumkloster (Lügumkloster)	
Hessen-Nassau (BDM)	1939.7.13.-8.2.	20	Tinglev (Tingleff), Bylderup (Bilderup), Saed (Seth), Højer (Hoyer), Sejerslev (Seiersleff), Løgumkloster (Lügumkloster), Hellevad (Hellewatt), Aabenraa (Apenrade)	
Mittelland (BDM)	1939.7.22.-8.7.	10	Ribe, Esbjerg, Skern, Herning, Viborg, Randers, Aalborg, Århus, Fredericia, Odense, Nyborg (Nieburg), Korsør (Korsör), Kalundberg, Roskilde, Koppenhága, Ringstedt, Nykjöping	
Hamburg (BDM)	1939.7.31.-8.5.	14 fő	Aabenraa (Apenrade)	Vomi
Mittelrhein (BDM)	1939.7.31.-8.13.	7	Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Fredericia, Kolding	
Ostland (BDM)	1939.8.2.-13.	15	Sønderborg (Sonderburg), Fåborg (Faaburg), Odense, Koppenhága, Helsingborg, Malmö,	Svédország
Mittelrhein (BDM)	1939.8.4.-11.	14	Tønder (Tondern), Haderslev (Hadersleben), Koppenhága	
Nordmark (BDM)	1939.8.6.-20.	12	Aalborg, Frederikshavn (Frederikshaven), Göterborg, Helsingborg, Koppenhága	Svédország
Nordmark (BDM)	1939.8.12.-22.	1	Århus, Vejle, Haderslev (Hadersleben)	
Mittelthein (BDM)	1939.8.30.-9.12.	8	Koppenhága, Helsingør (Helsingör), Korsør (Korsör), Padborg (Pattburg)	
Husum (BDM)	1939			Svédország
Köln-Aachen (BDM)	1939	Köln-Aachen (BDM)		

1939: 10 út⁴⁹1938: 22 út, 1 tábor⁵⁰Svédország⁵¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Schleswig-Holstein-Hamburg (HJ)	1933. nyár	100-150	Göteborg	
Kurhessen (HJ)	1934	60	Svédország	
Bünde in W. (HJ)	1935.6.1.-7.15.	2	Malmö, Stockholm, Trondheim, Bergen, Oslo	Norvégia
Hamburg (HJ)	1935.7.20.-8.18.	16	Stockholm, Eskilstuna, Trosa	
Osterburg (HJ)	1935.7.23.-8.12.	5	Trelleborg, Jönköping, Karlsborg, Göteborg, Malmö	
Köln (HJ)	1935.7.25.-9.1.	5	Trelleborg, Malmö, Kristianstad, Kalmar, Öland-sziget, Stockholm, Upsala, Göteborg	Dánia
Stuttgart (HJ)	1935.8.1.-31.	13	Trelleborg, Stock-	

⁴⁹ PAAA, R 98919.⁵⁰ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.⁵¹ PAAA, R 98897, 98893, 27145, 98920.

			holm, Göteborg	
Bréma (HJ)	1935	5-15	Svédország	
Odera-Frankfurt (HJ)	1935	5-15	Svédország	
Pomeránia Haditen- gerészeti HJ	1935		Svédország	
Diepholz i. Hann (HJ)	1936.7.9.-8.16.	3	Koppenhága, Helsingborg, svéd nyugati partvidék, Oslo, Djovik (Mjosa-tó), Bergen	Dánia, Norvégia
Kollmar i/H. (HJ)	1936.7.10.-8.1.	5	Odense, Koppenhága, Halmstad, Göteborg, Motala, Jonköping, Malmö	Dánia
Wilster (HJ)	1936.7.10.-8.1.	20	Koppenhága, Malmö, Helsingborg, Halmstad, Göteborg, Ullared, Falkenberg, Helsingborg	Dánia
Lübeck (HJ)	1936.7.10.-30.	12	Malmö, Lund, Ullared	
Kellinghausen (HJ)	1936.7.10.-8.1.	20	Koppenhága, Malmö, Helsingborg, Halmstad, Göteborg, Ullared, Falkenberg, Helsingborg	Dánia
Berlin (HJ)	1936.7.11.-31.	5	Koppenhága, Helsingborg, Göteborg, Motala, Norrköping, Stockholm, Upsala, Visby, Kalmar, Malmö	Dánia
Königsberg (HJ)	1936.7.11.-8.4.	12	Stockholm Upsala Danemorra, Falun, Orsa Filipstad Karlstad Oerebro Eskilstuna	
Leuna (HJ)	1936.7.12.-8.11.	15	Trälleborg Malmö Vänersborg	
Hamburg (HJ)	1936.7.18.-8.18.	15	Malmö Göteborg Karlstad Stockholm Linköping Malmö	
Hamburg (HJ)	1936.7.18.-8.18.	15	Malmö Göteborg	
Berlin (HJ)	1936.8.3.-16.	30	Gomburg Götakanal Stockholm	
Ulm (HJ)	1936.8.7.-9.2.	18	Stockholm Mälarsee Upsala	
Pomeránia Haditen- gerészeti HJ	1937. augusztus, 8 nap	20	Svédország	
Hagen ⁵²	1938		Svédország	
Vesztfália (HJ) ⁵³	1938		Svédország	
Lübeck (DJ,HJ)	1939.7.18.-8.1.	19	Stockholm, Göteborg, Halmstad	
Frankföld (HJ)	1939.8.11.-15.	200	Malmö	
Neubrandenburg (HJ)	1939			
Bochum	1939		Svédország	
	1939			
Aachen (BDM)	1935.7.27.-8.28.	16	Göteborg, Trollhätten, Sunne, Vadstena, Norrköping, Stockholm	
Mittelland (BDM)	1939.7.30.-8.14.	10	Göteborg Karlstad Stockholm Motala Malmö	
Mittelland (BDM)	1939.8.5.-18.	11	Göteborg Karlsstadt Stockholm Motala	

1939: 8 út⁵⁴1938: 39 út, 3 tábor⁵⁵⁵² Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.⁵³ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitstagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.⁵⁴ PAAA, R 98919.⁵⁵ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

Norvégia⁵⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Felföld (HJ)	1934. július	25	Bergen, Ask-sziget, Voss, Stalheim, Gudvangen, Flaam, Myrdal, Oslo	
Gross-Umstadt (HJ)	1935.7.20.-8.10.	8	Bergen és északra	
Düsseldorf (HJ)	1935.8.1.-25.	14	Haderslevn, Skagen, Kristiansand, Bergen, Oslo	Dánia
München (HJ)	1935		Norvégia	
Hamburg	1935		Norvégia	
Bréma	1935		Norvégia	
Drezda	1935		Norvégia	
Schleswig (HJ)	1936.5.28.-6.11.	10	Kruså (Krusau), Fredericia, Koppenhága, Oslo	Dánia
Weimar (HJ)	1936.7.7.-8.1.	15	Oslo	
Hannover (HJ)	1936.7.10.-8.1.	5	Oslo, onnan a norvég csereifjakkal Norvégián keresztül	
Hamburg (HJ)	1936.7.17.-8.16.	11	Bergen, Myrdal, Sognefjord, Luster Ringebu Hamar Eidsvoll Oslo	
München (HJ)	1936.7.19.-8.26.	3	Oslo Drammen Bergen Trondheim	
Berlin (HJ)	1936.6.22.-7.30.	22	Oslo Loen Tyrtegö Leiersvassbu Eidsbujaren Bergen	
NPEA Potsdam-Neuzelle	1936	6		
Közép-Elba (HJ)	1937		Norvégia	Közös tábor cserkészekkel
Stettin (HJ)	1937.7.24.-8.6.	21	Koppenhága, Haugesund, Bergen, Trondheim, Kristansund	Dánia
Mannheim (HJ)	1937.7.25.-9.4.	10	Trelleborg Göteborg Fredrikstad	
Nordmark (BDM)	1939.7.22.-8.8.	12	Oslo-Bergen	
Hamburg (HJ)	1939.7.10.-29.	28	Oslo, Lillehammer, Drontheim	Marine-HJ is van az utazók között
HJ ⁵⁷	1939.8.20.-09.2.	10	Mjølfell	

1939: 9 út⁵⁸1938: 17 út, 2 tábor⁵⁹Finnország⁶⁰

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Frankfurt/Main (HJ) ⁶¹	1934		Finnország	Baltikum
Frankfurt (HJ)	1935.7.4.-8.13.	17	Riga, Hirschenhof, Dorpat, Reval, Helsinki, Vipuri (Wiborg), Koli, Savonlinna	Baltikum
Königsberg (HJ) ⁶²	1935.7.10.-8.3.	15	Helsinki, Vipuri, Imatra, Lappeenranta, Kuopio, Vaala, Rovaniemi, Petsamo	
Thüringia (HJ) ⁶³	1935.7.10.-8.15.	10	Wiborg, Kajaani	
Kurmark (HJ) ⁶⁴	1935.7.		Helsinki, sarkkör. Tóvidék, Ladoga, Valamo, Imatra-vízésés, Viborg	

⁵⁶ PAAA, R 98897, 98895, 98896.⁵⁷ Konzept. Zu Partei 5553, 17. August 1939 – PAAA, R 98921.⁵⁸ PAAA, R 98919.⁵⁹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.⁶⁰ PAAA, R 98897, 98893, 27145, 98895, 98896, 98919, 98920.⁶¹ Deutsch-polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 11. Juli 1936⁶² RJF Abteilung Ausland Fahrtenamt an das AA, 3. Juli 1935 – PAAA, R 63615.⁶³ RJF Abteilung Ausland Fahrtenamt an das AA, 19. Juni 1935 – PAAA, R 63615.⁶⁴ Kurmärkische HJ-Führer in Finnland. *RJP*, 1935/182. sz., 3. o.

Marienburg (Wetspr.) (HJ)	1936.7.4.-26.	25	Helsinki, Turku (Abo), Tampere (Tammerfors), Vaasa Kokkola Oulu Kemi Tornio Oulu Vaala Kajaani Kuopio Heinävesi JOensuu Valamo Viborg	
Drezda (HJ)	1935.7.5.-27.	19	Helsinki, Imatra, Wiborg, Ladoga-tó, Sovonlinna	
Drezda (HJ)	1935.7.5.-27.	16	Helsinki, Imatra, Wiborg, Ladoga-tó, Sovonlinna	
Drezda (HJ)	1935.7.5.-27.	16	Helsinki, Imatra, Wiborg, Ladoga-tó, Sovonlinna	
Drezda (HJ)	1935.7.5.-27.	20	Helsinki, Imatra, Wiborg, Ladoga-tó, Sovonlinna	
Gera (HJ)	1935.7.8.-8.25.	9	Helsinki, Lahti, Jyväskylä, Savonlinna, Punkaharju, Imatra, Viipuri	
Düsseldorf (HJ)	1936.4.31.-5.30.	7	Helsinki, Lahti, Heinola, Mikkeli, Imatra, Wiborg, Kotkanach	
Hannover (HJ)	1936.6.11.-7.5.	11	Helsinki Viipuri Imatra Savonlinna Sortavala Valamo Koli Vaala Muhos Tampere Hämeenlinna	
Rundfunkspielschar I der RfJ Wolfgang Stumme vezetésével	1936.6.20.-29.	54	Aufenthalt nur in Helsingfors	
Berlin (HJ)	1936.6.27.-7.24.	11	Helsingfors Oulu Vaala Kajaani Savonlinna (Nyslott) Imatra Wiborg	
Frankfurt/O. (HJ)	1936.7.3.-8.3.	15	Helsinki Lahti Kuopio Vaala Oulu Kolihöhn Valamo Punkaharju Imatra Viipuri	
Sondershausen (HJ)	1936.7.6.-8.11.	10	Helsingfors	
Königsberg (HJ)	1936.7.8.-16.	15	Helsinki Viipuri Imatra Nyslott Koli Vaala Oulujoki-folyó, Oulu Tampere	
Halle/Saale (HJ)	1936.7.8.-8.8.	14	Helsingfors Lahti Villmanstrand Imatra Sortavala Valamo Wiborg Lahti Helsingfors	
Königsberg (HJ)	1936.7.8.-8.15.	10	Helsinki Lahti Kuopio Rovaniemi Petsamo Tarnec Tammerfors	
Wohlau (HJ)	1936.7.9.-8.10.	15	Viipuri Sortavala Valamo Kajaana Uleåborg	
Mühlhausen (HJ)	1936.7.9.-8.17.	17	Reval Wiborg Imatra Oulu See Oulu Tornio Rovaniemi Petsamo Hammerfest (Norwegen) Petsamo Rovaniemi Tornio Oulu Tammerfors Helsingfors Wiborg	Észtország, Norvégia
Ratibor (O.S.) (HJ)	1936.7.10.-8.14.	18	Helsingfors Wanderungen im finnischen Seengebiet	

Königsberg (HJ)	1936.7.10.-31.	15	Helsinki Imatra Savolinna Vaala Tampere Abo (Turku) Helsinki Reval Helsinki	Észtország
Hannover (HJ) ⁶⁵	1936.7.11.-8.19.	15	Helsinki Viipuri Imatra Sortavala Kuopio Muhos Oulu Kemi	
Angerburg Ostpr. (HJ)	1936.7.14.-8.9.	16	Helsinki Lahti Viipuri Sortavala Valamo JOensuu Kuopio Savonlinna Vuoksinniska	
Weilburg (HJ)	1936.7.18.-8.25.	3	Helsingfors	
Frankfurt (HJ)	1936.7.19.-8.11	13	Helsinki Imatra Savonlinna Jyväskylä Mathi Helsinki	
Kiel (HJ)	1936.7.19.-8.14.	16	Helsinki Wiborg Nyslott Kuopio Mikkel (St. Michel)	
Breslau (HJ) ⁶⁶	1936.7.20.-8.12.	15	Helsingfors Poorvo (Borga) Kotka Wiborg Seengebiet Kuopio Tammersfor Pori (Björneborg) Abo Hanko (Hangö)	
Mannheim (HJ)	1936.7.21.-8.30.	10	Rotterdam Amsterdam Helsingfors (rundreise in Finnland) Stockholm Koppenhága	Hollandia, Svédország, Dánia
Bomlitz über Walsrode (HJ)	1936.7.24.-8.12.	12	Helsingfors Wiborg Kuopio Oulu Tammersfors Hämeenlinna	
Hameln (HJ)	1936.7.24.-8.7.	10	Helsinki Sortavala Valamo Savonlinna	
Wilhelmshaven (HJ)	1937.6.16.-7.9.	15	Helsingfors Kotka Viborg Sortavala Valamo Sortavala Savonlinna Jyväskylä Lahti	
Berlin (HJ)	1937.7.13.-8.3.	16	Danzig – Helsingfors, der Fahrtweg nach Finnland selbst wird voneinem Bekannten in Helsingfors ausgearbeitet und ist noch nicht bekannt	Danzig
Frankfurt (HJ) ⁶⁷	1937.7.29.		Helsinki	
Helmstedt (HJ)	1937.11.7.-8.1.	12	Helsinki Lahti Jyväskylä Savonlinna Punkaharju Sortavala Viipuri	Danzig
Danzig (HJ)	1938		Finnország	Baltikum
Kurmark (BDM)	1938.6.		Helsinki, Booro	
Kurmatk (DJ)	1938. 7.		Helsinki	
Haditengerészeti HJ területi felügyelői Stellrecht vezetésével	1939.3.20.-25.		Helsinki	
Mittelbe (HJ)	1939.5.29.-6.20.	25	Helsinki, Viipuri, Sortavala, Nurmes, Rovaniemi, Ivalo, Liinahamari, Petsamo, Helsinki	Az 1938-ban Magdeburgba érkező finn ifjúsági vezetők látogatásának viszonzása.
Nordsee (HJ)	1939.7.25.-8.5.	14	Helsinki, Savonlinna, Kuopio, Yvaskylä, Lahti,	

⁶⁵ Junge Norweger in Niedersachsen. *RJP*, 1936/145. sz., 2. o.

⁶⁶ Jungarbeiter auf Auslandsfahrt. *RJP*, 1936/163. sz., 2. o.

⁶⁷ Frankfurter HJ fährt nach Ostpreußen und Finnland. *RJP*, 1937/172. sz., 2. o.

			Helsinki	
Nordmark (HJ)	1939.8.2.-17.	14	Helsinki – Kuolio – Kotka	
Szászország (HJ)	1939.8.6.-28.	16	Helsinki Hämeenlinna Viipuri Imatra Savonlinna Mikkeli	
Ruhr-Alsó-Rajna (HJ)	1939.8.10.-12.	12	Helsinki	
Königsberg (HJ)	1939.7.13.-26.	10	Finnország	
Kiel (HJ) vitorlások	1939. 7.4.-8.		Helsinki	
Iserlohn (HJ) ⁶⁸	1939		Finnország	
	1939			
	1939			
	1939			
DJ	1939			

Halle/Saale (BDM)	1936.6.8.-30.	10	Helsingfors Wanderrung durch Finnland	
Wannsee (BDM)	1936.6.22.-7.15.	25	Helsingfors Tammerfors Mikkeli Savonlinna Wiborg	
Münster (BDM)	1936.7.17.-8.11.	20	Helsingfors Lahti Savonlinna Punkaharju Sortavala Viborg Helsingfors Tallin Tartu Narwa Tallin	Észtország
Marienwerder (BDM)	1937.8.11.-22.	11	Helsinki Viipuri Sortavala Savonlinna Lahti	
Mark-Brandenburg (BDM)	1939.7.21.-31.	15	Helsinki, Lahti, Vierumäki, Viipuri, Imatra, Savonlinna, Rauvale,	
Mittelland (BDM)	1939.7.21.-8.3.	10	Helsinki-Laathi, Soravala, Joensu, Ouli, Tampere	
Ostand (BDM)	1939.7.30.-8.15.	14	Helsinki, Viipuri, Valamo, Savonlinna, Lahti	
Mittelland (BDM)	1939.7.31.-8.17	10	Helsinki Lahti Sortavala Joensuu Ouli Tampere	

1939: 14 út⁶⁹

1938: 44 út, 5 tábor⁷⁰

Izland⁷¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Düsseldorf (HJ)	1935.7.26.-8.11.	7	Gudvangen, Bergen	Norvégia

Lengyelország⁷²

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Berlin, Északi vidék, Szászország (HJ)	1934. július		Lengyelország	
Rundfunkspielschar	1935.3.22.-26.	60	Varsó	
Wuppertal (HJ)	1935.7.26.-8.25.	10	Sopot (Zoppot), Puck (Putzig), Menstadt, Kartuzy (Karthus), Powiat Kościerski (Berent), Starogard Gdanski (Stargard), Bydgoszcz (Bromberg)	
Trier (HJ)	1935.7.29.-8.18.	6	Zbąszynek (Neu Bentschen), Posen, Varsó, Kowel, Luck (Vollhinia)	

⁶⁸ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁶⁹ PAAA, R 98919.

⁷⁰ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁷¹ PAAA, R 98897.

⁷² PAAA, R 98898, 98894, 98893, 60450, 98895.

Erfurt (HJ)	1935.12.28.- 1936.1.5.	40	Lodz Warschau	Konzertreise der Thüringer Sängerknaben
Halle/Saale (HJ)	1936.7.8.-8.8.	12	über Lemberg nach Ostgalizien, dort be- such deutscher Dörfer in der Gegend von Sta- bislawow (Stanislaw)	
Frankfurt (HJ)	1936.7.12.-8.1.	14	Lodz Wilna Warschau Lemberg Krakau oder Kattowitz Neu Bent- schen	
Odera-Frankfurt (HJ)	1937.6.22.-7.15.	15	Gr. Dammer bei Neu Bentschen Posen Lodz Warschau	
Beuthen (HJ)	1937.12.25.- 1938.1.6.	8	Kattowitz	
Pomeránia (HJ)	1938.9.17.-10.9.	27	Lebork (Lauenburg), Gdingen, Bromberg, Varsó, Lemberg, Czernowitz, Buka- rest, Budapest	Románia, Magyaror- szág Egykori hadszínterek és katonatemetők
Nordsee (HJ)	1939.7.8.-22.	15	-	biciklis

1939: 5 csoportos út Lengyelországba⁷³
1938: 10 út, 2 tábor

Csehszlovákia⁷⁴

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Drezda (HJ)	1935.4.17.-24.	4	Dečín (Tetschen- Bodenbach), Ústí nad Labem (Aussig), Litoměřice (Leitmeritz), Liborice (Laboritz), Bílina (Bilin), Most (Brix), Duchcov (Dux), Krupka (Graupen), Petrovice (Peterswalde),	
Oberwiesenthal (HJ)	1935.4.17.-24.	5	Eger	
Haus der Jugend Bautzen	1935.4.17.-22.	5	Königstein Herrnskret- schen Bodenbach Leit- meritz Prag Saaz Karls- bad	megtiltva
Annaberg (HJ)	1935.4.19.-23.	4	Jöhstadt Telerhäuser Crottendorf Annaberg Pfeil Klösterle... Karlsbad JOachimstal Grenze	megtiltva
Königsberg (HJ)	1935.6.28.-8.2.	12	Polen Warschau Lemberg Krakau CSR Waldkarpaten Zips Niedere Tatra Hohe Tatra	Lengyelország
Klotzsche (HJ)	1935.6.29.-7.18.	6	Prag, Ilgau, Brünn, Znojmo (Znaim) Budweis Böhmischer Wald	
Gera (HJ)	1935.7.5.-8.14.	7	Eger Karlsbad Reichen- berg Moravská Třebová (Mährisch) Trübau Käs- mark Leutschau Press- burg Brünn Prag Eger	
München (BDM)	1935.8.12.-16.	5	Železná Ruda (Eisen- stein), Nýrsko (Neuern), Všeruby u Kdyně (Neu- mark)	
Düsseldorf	1935.8.14.-31.	4	Glucholazy (Ziegenhals), Bruntál (Freudenthal)	
Stuttgart (HJ)	1935.8.17.-30.	3	Eger, Plau, Mils, Plzeň (Pilsen), Klatovy (Klat- tau), Železná Ruda (Ei- senstein)	
Dresden (HJ)	1935.10.13.-19.	3	Graupen, Aussig,	

⁷³ PAAA, R 98919.

⁷⁴ PAAA, R 98894, 989893.

			Milešovka (Milleschauer, hegy), Světec (Schwaz), Bílina (Bilin), Bořen (Borschen, hegy), Most (Brüx), Sonnberg,	
Drezda (HJ)	1935.10.13.-19.	3	Hrob (Klostergrab), Most (Brüx), Jirkov (Görkau), Kadaň (Kaaden), Karlovy vary (Karlsbad), Boží Dar (Gottesgab)	
Berlin (BDM)	1935.12.25.- 1936.1.4.	7	Schmiedeberg – Malá Úpa (Grenzbauden)	sí
Lipcse (HJ)	1935.12.25.- 1936.1.3.	6	Hirschberg Malá Úpa (Grenzbauden) Velká Úpa (Großaupa)	sí
Finsterwalde (HJ)	1935.12.25.- 1936.1.4.	6	Hampelbaude Schnee grubenbaude Reifträger Martinsbaude Rennerbauden Hegyi házak a Riesengebirge	sí
Falkensee (HJ)	1935.12.25.-31.	8	Riesengebirge Riesengebirgskamm	sí
Berlin (HJ)	1935.12.26.- 1936.1.4.	8	Krummhübel (Berauer Berg)	sí
Falkensee (HJ)	1935.12.26.-1936.1.1.	8	Krummhübel Petzer	sí
Halle (HJ)	1935.12.26.- 1936.1.5.	6	Hirschberg Krummhübel Lehrbauden	sí
Meissen (HJ)	1935.12.27.- 1936.1.3.	6	Hirschberg Krummhübel, Ober- Großaupa	sí
Eutin (HJ)	1936.7.17.-8.5.	6	Észak-Csehország	
Odera-Frankfurt (HJ)	1936.8.1.-28.	16	Prága, Kassa, Brünn, Szepesség	

1938: o út, o tábor⁷⁵

Szlovákia⁷⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
NPEA Plön	1939.7.13.-8.15.	9	Poszony, talán Bp, Zipa, Tatra	Talán Magyarország
Württemberg (BDM)	1939.7.20.-8.4.	13	Pozsony, Szepesség	Népi német út (Vomi)
Mittelland (JM)	1939.7.30.-8.18.	7	Pozsony	Népi német (Vomi)
Düsseldorf (BDM)	1939.8.2.-16.	9	Pozsoyn	Vomi
Berlin	1939.8.5.-24.	11	Lőcse, Poprad (Detschendorf) Késmárk	Vomi
Berlin	1939.8.5.-31.	14	Zsolna, Poszoy	Vomi
Szlovákia	1939			
Szlovákia	1939			

Baltikum⁷⁷

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Majna-Frankfurt ⁷⁸	1934		Baltikum	
Halle/Saale (HJ)	1935.7.10.-8.15.	9	Reval, Peipussee, Dorpat (Tartu), Werro (Vöru), Heimthal (Heimtal), Iaborsk, Hirschenhof (Irši), Riga, Kap Domesnäs (Kolka), Goldingen (Kuldīga), Libau (Liepāja), Memel, Nidden (Nida), Rossitten (Rybatschi)	
Münster (HJ)	1935.7.19.-8.17.	25	Reval Hapsal	

⁷⁵ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁷⁶ PAAA, R 27145, 98920, Budapest 185.

⁷⁷ PAAA, 98907, 98897, 98893, 27145, 98895, 98896

⁷⁸ Deutsch-polnischer Jugendaustausch. *RJP*, 11. Juli 1936.

			(Haapsalu) auf Insel Oesel (Saaremaa) Pernau (Pärnu), Fellin (Viljandi), Walk (Valga), Dorpat, Narwa (Narva)	
Kiel (HJ)	1936.7.7.-8.10.	3	Reval	
Münster (HJ)	1936.7.10.-8.20.	32	Reval, Helsinki	Finnország
Königsberg	1937.8.18.-29.	11	Libau Goldingen Kandau (Kandava), Riga Wenden (Cēsis) Walk, Petschur (Petseri), Dorpat Hengerburg Narva Reval Helsinki	Finnország
Königsberg (BDM)	1938.1.10.-20.	4	Riga	
Preußisch Eylau ⁷⁹ (HJ)	1938. nyár	13	Riga	Helsinki
	1939		Litvánia	

1939: 3 lettországi, 2 litvániai, 2 észtországi út⁸⁰
1938:észtsz: 10, lettorsz: 3, egy észt-lett-német tábor

Belgium⁸¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Ruhr-Alsó-Rajna	1934	8-10	Brüsszel, Antwerpen	
Dortmund (HJ)	1935.8.9.-13.	6	Weltausstellung Brüsszel	Nem HJ
Düsseldorf (HJ)	1935.8.10.-21.	10	Kortemark, Brügge, Antwerpen	
Aachen (HJ)	1935.8.10.-21.	10	St. Vith, Ulfingen, Clerf, Diekrich, Mersch, Luxemburg, Connsdorf, Echternach	Luxemburg
Augsburg (HJ)	1935.4.1-5.1.	10	Mechelen, Gent, Zelzate	
Düren (HJ)	1935.4.18.-21.	4	Eupen, Malmedy, St. Vith	
Ruhr-Alsó-Rajna	1935		Belgium, Malmedy	Hollandia
Düsseldorf (HJ)	1936.3.15.-29.	11	Namur, Brüsszel, Kortrijk, Ypern (Leper), Dixmuide, Brügge, gent, antwerpen, Heerlen (Dél-Hollandia)	Hollandia
Bochum (HJ)	1936.5.26.-6.2.	6	Eupen Löwen (Leu- ven) Brüssel Ant- werpen Genf Brügge Ypern Langemark	
Hamburg (HJ)	1936.8.17.-9.2.	16	Antwerpen Gent Roeselare, Ypern Langemark Menin Kortrijk/Courtrai Renaix Nederbrakel Brüssel Löwen Lüt- tich	
Münster (HJ)	1936.6.10.-15.	43	Lüttich Brüssel Gent Ostende Dixmuide Ypern Brüssel	
Delmenhorst (HJ)	1936.6.19.-22.	4	Lürrich Brüssel Ant- werpen	
Luckenwalde (HJ)	1936.7.11.-26.	14	Lontzen/Herbestahl Eupen Löwen Brü- gge Gent Ostende Dixmuiden Ypern	

⁷⁹ Hauptreferat GA 6 an den Amtschef, 24. Juni 1938 – PAAA, R 27134.

⁸⁰ PAAA, R 98919.

⁸¹ PAAA, R, 98895, 98896, 98919, 98920, 98898, 98897, 98894, 98893, 27145.

Bergedorf (HJ)	1936.7.29.-8.9.	16	Kortrijk Antwerpen Gent Brügge Zeebrügge Dixmuiden Ypern Langemarck Meche- len Brüssel Löwen Meerdalbosch Lö- wen Lüttich	
Köln (HJ)	1936.6.27.-7.5.	3	Eupen	
Hamburg (HJ)	1936.7.17.-8.2.	16	Antwerpen Gent Rouselare Ypern Langemarck Menin Courtrai Renaix Ne- derbrakel Brüssel Löwen Lüttich	
Köln (BDM)	1936.7.21.-30.	10	rüssel Antwerpen Gent Brügge Blan- kenberge Raschend- ahle Zillebecke (Y- pern) Kortrijk	
Honnef Gauführerinschule (BDM)	1936.7.21.-30.	10	Brüssel Kortrijk Zil- lebecke Raschendah- le Blankenberghe Brügge Gent Ant- werpen Brüssel	
Karlsruhe (HJ)	1936.8.16.-9.4.	12	Nymwegen Dordrecht Bergen op Zoom Antwerpen Ostende Ypern Brüs- sel Namur Lüttich	Hollandia
Potsdam Birodalmi Vezetőképző Iskola	1937. április	33	Groningen, Beketeveen (?), Leeuwarden, Harlingen, Zuiderseedamm, Petten, Haarlem, Amsterdam, Utrecht, Leiden, Delft, Rot- terdam, Breda, Ant- werpen, Mechelen, Dendermonde, Aalst, Gent, Brügge, Dixmuiden, Westende, Ypern, Langemarck, Kortrijk, Audenarde, Brüssel, Löwen, Hausst (Eupen- Malmedy)	Hollandia
Oberhausen (HJ)	1937.5.13.-17.	12	Brüssel Ypern Dix- muiden Brügge Ant- werpen	
Straelen (HJ)	1937.5.15.-17.	28	Venlo Roermond Brüssel Gent Lan- gemarck Ypern	
Krefeld (HJ)	1937.5.15.-17.	5	Ypern Antwerpen	
Essen (BDM)	1937.5.14.-18.	13	Brüssel antwerpen	
Güstrow (HJ)	1937.7.9.-25.	14	Lüttich Gent Ypern	
Köln (HJ)	1937.9.17.-27.	22	-	
Solingen (HJ)	1937.9.18.-30.	20	Brüssel Ypern Ant- werpen	
Közép-Rajna (HJ)	1937. szeptember (8)		Flandria	
Háztartási iskola Gledern (BDM)	1937.10.7.-12.	48	Brüsszel, Flandria, ostende, Brügge, Gent, Antwerpen, Rotterdam, den Haag, Amsterdam	Hollandia
Münster (DJ)	1937.12.13.-23.	41	Antwerpen, Brügge, Ypern, Brüsszel, Lüttich, ...ollmühle	
Essen (HJ)	1938. augusztus 14 nap		Brüsszel, Ypern, csataterék, Winters- lag (Genk), Eisden	
Szászországi HJ- csoportok	1938. szeptember		Csataterék, Brüsszel, Brügge, Gent, Ostende, Ypern, Langemarck	

Ruhr (BDM)	1938.1.2.-3.	20	Lüttich, Löwen, Brüsszel, Coutrai, Ypern, Langemarck, Dixmuiden	
Essen (BDM)	1938.4.9.-15.	63	Antwerpen, Gent, Ostende, Ypern, Poelkapelle, Langemarck, Brüsszel	
Krefeld (BDM)	1938.4.16.-18.	40	Brüsszel, Ypern, gent, Antwerpen, Herbstahl	
Ruhr-Niederrhein (Essen) HJ	1938.8.16.-28.	43	Eupen, Lüttich, Brüsszel, Antwerpen, Ostende	Musikzug Essen, a német kolónia meghívására
Nordmark (BDM)	1938.8.15.-30.	7		Hollandia
Saarpfalz (HJ)	1938.8.15.-28.	12	Nennich, Luxemburg, Echternach, Wiltz, Dinant, Namur, Brüsszel, Ypern, Brügge, gent, Antwerpen, Lüttich, Monschau	Luxemburg
Saarpfalz (HJ)	1938.8.18.-29.	12	Lüttich, Brüsszel, Gent, Brügge	Csatamezők és katonatemetők (Langemarck)
Weszfália (HJ)	1938.10.8.-20.		Lüttich, Ypern, Brüsszel, Brügge, Gent, Antwerpen	
Közép-Rajna (HJ)	1938.9.24.-10.2.	20	Brügge, Ostende, Westende, Ypern, Brüsszel	
Közép-Rajna (DJ)	1938.10.6.-11.	10	Hasuet, Eupen, Malmedy, Moresnet, Battice (Herve)	
Ruhr-Alsó-Rajna (HJ)	1938	60	Jenri, Chapelle, herve, Lüttich, Löwen, Brüsszel, Dranoutre, Kemmel, Ypern, Langemarck, Dixmunde, Steendrate, Zeebrügge, gent, Alost, Brüsszel	csatamezők
Hamburg (HJ)	1939.3.18.-28.	26	Liege, Löwen, Brüsszel, Gent, Brügge, Ostende, Nieuport, Ypern	lemondva
	1939		Belgium	
Kaiserslautern (HJ)	1939		Belgium	
Münster (BDM)	1939		Flandria	
Bochum (HJ)	1939.4.6.-4.11.	28	Lüttich, Brüssel, Ypern, Langemarck, Ostende, Brügge, Gent, Brüssel	usammenkunft mit fläm. Jugend, Besuch der Kriegsgräber und Besichtigung der fläm Städte, Erwidern eines Besuches der fläm Jugend
Hamburg (HJ)	1939.3.18.-28.	26	Lüttich, Löwen, Brüssel, Gent, Brügge, Ostende, Nieuport, Ypern	
Hamburg (HJ)	1939.7.25.-8.10.	11	Antwerpen – Brügge, Westende, Ypern, Löwen, Brüssel, Eupen	
Szászország (HJ)	1939.7.13.-20.	19	rüssel, Antwerpen, Gent, Brügge, Ostende, Dixmuide, Langemarck, Ypern, Brüssel	
Hessen-Nassau (BDM)	1939.8.1.-10.	14	Lüttich, Löwen, Brüssel, Tournai, Courtrai, Ypern,	Hollandia

			Ostende, Brügge, Gent, Antwerpen, Lier, Hasselt, Maast-richt	
Alsó-Szászország (BDM)	1939.8.7.-12.	12	Lüttich, Antwerpen, Gent, Ypern, Brüssel, Lüttich	
Saarpfalz (HJ)	1939.8.19.-29.	20	Luxemburg, Namur, Brüssel Ypern Westende Eupen Brügge Antwerpen Lüttich Eupen	Luxemburg
Wiesbaden (HJ-BDM)	1939.8.18.-22.	31	Lüttich, Brüssel, Langemarck, Gent, Malmedy	
Vesztfália (BDM)	1939.8.14.-19.	32	Lüttich Antwerpen Gent Brügge Ostende Langemarck Ypern Brüssel	
Vesztfália (BDM)	1939.8.15.-28.	32	Lüttich Antwerpen Gent Ypern Brüssel Hausel	
Dortmund (1939) ⁸²	1939		Flandern	

1938: 39 út, 2 tábor⁸³

1939-re 44 belgumi utat terveztek, főleg a flandriai csateterkre⁸⁴

Hollandia⁸⁵⁸⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Frankfurt/Oder (HJ)	1935.8.1.-9.30.	3	Oldenzaal, Amsterdam	Anglia
Würzburg (HJ)	1935.8.3.-19.	7	Arnhem (Arnhem), Amsterdam, Haarlem, Leiden, Haag, Rotterdam	
Oldenburg (BDM)	1935.4.18.-23.	13	Oldenzaal, Utrecht, Rotterdam, den Haag, Leiden, Haarlem, Amsterdam, Apledorn (Apendoorn), Hengelo	
Delmenhorst (HJ)	1935.11.6.-12.11.	52	Oldenzaal, Hengolch (Hengelo), Deventer, Apendorn, Amsterdam	
Köln (HJ)	1935.4.19.-22.	10 fő	Waldniel, Elmpt, Maaniel, Roermond, Weert, Eindhoven	
Karlsruhe (HJ) ⁸⁷	1935. július közepe, 3 hét	12	Rotterdam, Scheveningen, Haarlem, Amsterdam, Marhen, Utrecht, Nymwegen, Lobberich	
Berlin (HJ) ⁸⁸	1935. július 16-30.	4	Arnhem, Deventer, Zwolle, Meppel, Groningen	
Alvensleben (HJ) ⁸⁹	1935. július közepe, 8 nap	12	Oldenaal, Utrecht, Amsterdam, den Haag, Rotterdam	
Kassel (HJ)	1936.3.28.-4.11.		Arnhem, utrecht,	

⁸² Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁸³ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁸⁴ PAAA, R 98919.

⁸⁵ PAAA, R 98898, 98897, 98894, 98893, 27145.

⁸⁶ PAAA, R 98895, 98896, 98919, 98920.

⁸⁷ Reichsjugendführung an das AA, 8. Juli 1935 – PAAA, R 63615.

⁸⁸ RJF Abteilung Ausland an das AA, 8. Juli 1935 – PAAA, R 63615.

⁸⁹ RJF Abteilung Ausland an das AA, 11. Juli 1935 – PAAA, R 63615.

			Amsterdam, Haarlem, Helder, Leiden, rotterdam	
W.-Eberfeld (HJ)	1936.3.28.-4.8.	58	Utrecht, Amsterdam, Oosterbeek, Arnheim, Rotterdam	Eberfelder Kurrende konceretútja
Wuppertal (HJ)	1936.7.23.-8.16.	3	Utrecht Amsterdam Rotterdam Antwerpen Gent Brügge Ypern Brüssel Lütlich	Belgium
Köln (BDM)	1936.7.21.-30.	10	Nymwegen Groningen Leuwarden Amsterdam Den Haag Rotterdam Nymwegen Venlo	
Aachen	1936.7.21.-30.	10	Nymwegen Rotterdam Den Haag Amsterdam Leuwarden Groningen Nymwegen Venlo	
Jülich (HJ)	1936.8.15.-22.	10	Sittard Eindhoven Utrecht Amterdam Haarlem Rotterdam Bergen op Zoom Eindhoven Roermond	
Hannover (HJ)	1937.3.26.-4.5.	18	Delden (Hof Van Twente), Arnheim Bunnik Amsterdam Muiden Scheveningen Den Haag Bunnik Apelboorn Delden	
Gronau/vesztfália (BDM)	1937.7.15.-17.	3	Zwelle Kampen Amsterdam Allversum Utrecht Apeldoorn Goor	
Nordmark (HJ)	1938.8.15.-26.	10	Rotterdam, Gorinchem, Utrecht, Amersfoort, Amsterdam, Alkmaar, Leuwarden, Groningen	
Untergau Grenzland (an Holland)	1939.4.7.-12.	20	Apeldorn-Ammersfoort-Amsterdam	
Nordsee (HJ)	1939.7.8.-22.	15	-	biciklis
Vesztfália (BDM)	1939.5.30.-6.11.	15 fő	Bocholt-Winterswyk-Zuthphen-Zwolle-Sneek-Harlingen-Amsterdam-Haarlem-Den Haag-Scheveningen-Delft-Rotterdam-Breda-Hertogenbosch-Nymwegen-Beek	
Hamburg (DJ)	1939.7.18-24.	24	Rotterdam, Amsterdam, Leeuwarden	
Vesztfália (HJ)	1939.8.1.-5.	9	Arnheim, Utrecht, Amsterdam, Leiden, Haag, Haarlem, Muiden, Amsterdam, Alkmaar, Helder, Harlingen, Leeuwarden, Groningen, Delfzijl	
Brandenburg (HJ)	1939.8.2.-16.	10	Groningen Vielingen Amsterdam Rotterdam Dordrecht Breda Antwerpen Gent Brügge Dixmunden Ypern Brüssel Lütlich Namur	Belgium

Württemberg (HJ)	1939.8.3.-13.	10	Nymwegen Utrecht Amsterdam Haag Rotterdam Antwer- pen Gent Lange- marck Brüssel Lüt- tich	Belgium
	1939			Belgium
Siegen (HJ) ⁹⁰	1939		Hollandia	
Lüdenscheid (HJ)	1939		Hollandia	Belgium
JM	1939			

1938: 35 út, 5 tábor⁹¹

1939-re 18 hollandiai úttat terveztek⁹²

Luxemburg⁹³⁹⁴

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Düsseldorf (HJ)	1935.4.23.-27.	10	Diekirch, Vianden, Luxemburg	
Düsseldorf (HJ)	1935.5.25.-6.2.	2	Ulfingen, Ettelbrück, Colmar	
Köln (HJ)	1936.5.28.-6.3.	12	Echternach Luxem- burg Mersch Die- kirch	
Aachen (BDM)	1936.7.21.-30.	10	Ernzen (Larochette) Echternach Wasser- billig (Mentert) Lu- xemburg Steinfort Mersch Ettelbrück Berdorf	
Köln (BDM)	1936.7.21.-30.	10	Ernzen Echternach Berdorf Ettelbrück Mersch Steinfort Luxemburg Wasser- billig Echternach	
Koblenz (BDM)	1937.6.19.-21.	15	Luxemburg	
Westmark (HJ)	1938.8.21.-29.	20	Wasserbilligerbrück, Echternach, Vianden, Diekrich, Mersch, Steinfort, Luxemburg, Mondorf, Remisch	Volkscundliche ta- nulmányút
Obergau Westmark (BDM)	1939	15	Wasserbillig – Lu- xemburg	Birodlni németek meqlátoghátása
Wetsmark (BDM)	1939.8.1.-6.	22	Wasserbillig Lu- xemburg Lüttich Brüssel Kortryk Y- pern Langemarck Ostende Brügge Antwerpen	Belgium
Mainz (HJ)	1936.5.28.-6.3.	6	Echternach Diekirch Math Luxemburg	
Gießen (HJ)	1937.3.31.-4.7.	12	Mont Royal Wasserbillig Re- misch Mondorf Esch/Alz Luxemburg Mersch Ettelbrück Esch/Sauer Wiltz Klerf Vianden Beau- fort Echternach	

1939-re 9 luxemburgi utat terveztek⁹⁵

⁹⁰ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁹¹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁹² PAAA, R 98919.

⁹³ PAAA, R 98895, 98896, 98919, 98920.

⁹⁴ PAAA, R 98898, 98894, 98893, 27145.

⁹⁵ PAAA, R 98919.

Svájc⁹⁶

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Egyúttal felkeresett orsz.
Köln (HJ)	1935.7.30.-8.31.	4	Basel, Luzern, St. Gotthard, tessin, Chur, Liechtenstein, St. Gallen	Olaszország
Kassel (HJ)	1935.7.6.-8.10.	2	Svájc	
Erfurt (HJ)	1935.7.6.-8.8.	2	Basel, Luzern, Zürich, St. Gallen	
Mannheim (HJ)	1935.5.1.-6.15.	2	Svájc	
Mannheim (HJ)	1935.4.18.-5.5.	1	Basel, Zürich, Mellingen, Otten, Solothurn, Hutwil, Luzern	
Düsseldorf (HJ)	1935.8.3.-20.	5	Schaffhausen, Winthertur, Zürich, St. Gotthard, Brig	
Stuttgart (HJ)	1935.7.25.-8.6.	3	Winthertur, Zürich, Viwaldstättersee, Gotthard	
Nürnberg (HJ)	1935.8.13.-9.9.	55	Rorschach, Zürich, Luzern, Sarnen a. Sarner See	
Johannisberg (HJ)	1936.7.19.-8.1.	20	Rorschach, Chur, Ilanz, Walz	
Düsseldorf (HJ)	1936.8.1.-30.	3	Basel, Zürich	
Stuttgart (HJ)	1936.8.2.-15.	13	Bodensee, Schaffhausen	
Essen (HJ)	1936.7.23.-8.31	3	Basel, Schweiz	Olaszország, Jugoszlávia
Berlin (HJ)	1937.3.20.-4.6.	7	Rohrschach, Chur, Versam	
Neuffen/Württ.	1937.7.13.-27.	39	Schaffhausen, Eglisau, Stein, Bregenz, Hittisau, Sibratsgefäll, Obertsdorf	Ausztria
Karlsruhe (HJ)	1937.12.20-30.	8	Basel, Zürich, Chur, Zernez, Davos, Maloja, Rheintal, Bernadinopass, Luzern	
Karlsruhe (HJ)	1937.9.15-30.	8	Basel, Zürich, Chur, Zernez, Davos, Maloja, Rheintal, Bernadinopass, Luzern	
Berlin (BDM) Obergau 3	1938.8.18.-9.16.	12	Svájc	
Baden (HJ)	1939.12.26.-1940.1.7.		Vaduz, Feldkirch	Svájci sítáborn való részvétel a svájci HJ meghívására
Obergau 3 (BDM)	1938.8.20.-9.9.	11	Svájc	
Baden (HJ)	1938.8.20.-27.	40	Basel, Luzern, Engelberg, Stansstadt, Luzern, Küsnacht, gersau, Tellsplatte	
Szászország (BDM)	1939.6.16.-7.2.	16	Rorschach, Gallen, Zürich, Luzern, Sarnen, Meiringen, Große Schiedegg, Grindelwald, Interlaken, Bern, Lausanne	
Baden (BDM)	1939.8.16.-26.	14	Basel, Neuchatel, Genf, Vevey, Bern	
Hamburg (HJ)	1939.7.22.-8.14.	14	Basel, Solothurn, Neuchatel, Yverdon, Lausanne, Genf, Bern	
Karlsruhe (BDM)	1939		Svájc	

1938: 7 út, 1 tábor⁹⁷⁹⁶ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98920, 98898, 98894, 98893.

1939: 8 út⁹⁸Törökország⁹⁹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Berlin HJ/DJ	1935.7.8.-8.15.	6	Isztambul, Athén	Görögország
Breslau HJ/DJ	1936.7.7.-8.16.	15	Várna, Isztambul, Szófia	Bulgária
Hessen-Nassau HJ/DJ	1936. szeptember 14 nap	Kb. 30	Balkán, Isztambul	Balkán
Közép-Rajna Köln (DJ)	1938.8.10.-29.	8	Budapest, Belgrád, Turnu Severin, Bukarest, Várna, Istambul, Szófia, Lom, Belgrád, Budapest	Magyarország Jugoszlávia Románia Bulgária
NPEA Rottweil	1939	32	Budapest, Giurgiu, Constanza, Isztambul, Szófia, Vidin, belgrád, Budapest	Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Bulgária

1939: 4 út¹⁰⁰Magyarország¹⁰¹

Honnan	Mikor	Létszám	Útvonal	Együttal felkeresett ország
Berlin (HJ)	1933.08.18.-08.28.	80	Budapest, Mátra, Miskolc, Debrecen, Hortobágy, Balaton	
	1934. nyár	200		
Sebnitz (HJ)	1936.7.23.-8.16.	6	Kassa, Cöp, Budapest	Csehszlovákia
Hessen-Nassau (HJ)	1936.7.16.-30.			
NPEA Neuzelle	1937.8.1.-9.1.	8+ 2 kísérő	Budapest, Újvidék, Bácska, Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik	Jugoszlávia
BIV Gazdaságpolitikai tanulmányútja	1937. 9.18.-22.		Budapest, Kiszér	Délkelet-Európa
Közép-Rajna Köln (DJ)	1938.8.10.-29.	8	Budapest, Belgrád, Turnu Severin, Bukarest, Várna, Istambul, Szófia, Lom, Belgrád, Budapest	Magyarország Jugoszlávia Románia Bulgária
Bayreuth (HJ)	1938.8.17.-9.6.	120	Budapest, Balaton, Kecskemét, Bugac	Közös táborzás leventékkel és cserkészekkel
Karlsruhe, (HJ)	1938.8.24.-9.8.	20	Budapest, Szeged, Pécs	
	1938. nyár	35	Budapest, Belgrád	Jugoszlávia
Vezetőképző iskolák	1938. nyár		Budapest	Jugoszlávia
Nürnberg (HJ)	1938.9.21.-29.	43	Budapest, Belgrád	Jugoszlávia Kolozsvár 1937-es nürnbergi (430 fős) látogatásának viszonzása
Kurmark (DJ)	1938.9.		Budapest, Pécs	
Worms (HJ)	1938.10.8.-25.	18	Neretva-völgy, Szarajevó, Belgrád, Budapest	Jugoszlávia
Drezda (HJ)	1938.10.10.-25.		Budapest, Esztergom, Mezőkövesd, Balaton, Szeged, Hortobágy	Jugoszlávia
Karlsruhe (HJ)	1938.10.21.-11.4.	35	Budapest, Szeged, Belgrád, Szarajevó, Split, Fiume, Triest, Velence	Jugoszlávia, Olaszország
Közép-Rajna Köln (DJ)	1938.8.10.-29.	8	Budapest, Belgrád, Turnu Severin, Bukarest, Várna, Isztambul, Szófia, Lom, Belgrád, Budapest	Jugoszlávia Románia Bulgária
NPEA Bécs-Terisianum	1939.7.10.-8.5.	9	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Bakony,	

⁹⁷ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁹⁸ PAAA, R 98919.

⁹⁹ PAAA, R 98894, 98895, 98898, 98919, Budapest 185.

¹⁰⁰ PAAA, R 98919.

¹⁰¹ PAAA, R 27145, 98895, 98920, 98898, 60449, Budapest 185.

			Fertő-tó	
NPEA Bécs-Terisianum	1939.7.10.-25.	8	Budapest, Velencei-tó, Bakony, Balaton	
NPEA Illfeld	1939.7.12.-8.5.	14	Bakony, Burgenland (Bleiburg, Marburg, Balaton, Sopron)	
NPEA Illfeld	1939.7.12.-8.5.	8	Pécs, Banja Luka	Jugoszlávia
NPEA Plön	1939.7.17.-9.1.	6	Budapest, Miskolc, Munkács, Máramarossziget, Borsa, Jacobeni, Radautz, Czernowitz	Románia
Ettlingen (HJ)	1939.7.20.-9.10.	26		Volksdeutsche Einsatzfahrt Vomi
Mellin (HJ)	1939.7.26.-8.10.	25	Budapest, Debrecen, Tokaj, Lillafüred, Balaton	
Közép-Elba (HJ)	1939.7.26.-8.10.	25	Budapest, Debrecen, Tokaj, Lillafüred, Balaton	
Celle (HJ)	1939.7.31.-8.7.	17	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Lillafüred, Kékestető, puszta	
Oldenburg (HJ)	1939.7.31.-8.7.	17	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Lillafüred, Kékestető, puszta	
Vesztáfia (Haditengerészeti HJ)	1939.8.1.-31.	350	Kisbodak, Budapest, Balaton, Gödöllő	
Magdeburg (HJ)	1939.8.2.-27.	26	Budapest, Belgrád, Szófia, Dupnica, Rila, Plovdiv, Várna, Russe, Budapest	Bulgária
NPEA Illfeld	1939.8.6.-18.	21	Maribor, Nagykanizsa, Szombathely, Sopron	Jugoszlávia
Köln-Aachen (HJ)	1939.8.15.-9.3.	23	Budapest, Belgrád, Futak, Újvidék	Jugoszlávia
Kiel (BDM)	1939.8.19.-30.	25	Budapest	
Drezda (HJ)	1939.8.6.-17.	20	Sopron, Balatonszentgyörgy, Budapest, Vác, Komárom, Győr	
NPEA Rottweil	1939	32	Budapest, Giurgiu, Constanza, Isztambul, Szófia, Vidin, Belgrád, Budapest	Románia, Jugoszlávia, Bulgária
Középföld (HJ)	1939.9.-10.			Magyarország, Jugoszlávia, Románia
Mörs (HJ)	1939			
Düren (HJ)	1939			Jugoszlávia
HJ	1939			
BDM	1939	25		
Drezda (HJ)	1939			

1938: 11 út, 1 tábor¹⁰²

1939: 16 út¹⁰³

¹⁰² Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

¹⁰³ PAAA, R 98919.

XIV. NÉVMUTATÓ

- Abetz, Otto 52, 53, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 205, 423, 557
Adolf Bauer, 56
Adolf Herp, 504
Adolf Janßen, 426
Adolf Nassauer, 56
Adolf Schäffner, 340
Ahrens, 300
Albrecht, 94, 356, 387, 398, 521, 555
Aldolf Bauer, 56
Alexander Matheas, 378
Alfred Rodenbücher, 156
Alinescu, 406
Ammerlahn, 74
Anton Kirchner, 78, 155
Antonescu, 214, 375, 406, 411, 414, 415
Araki, 175, 179, 558
Arnold Peters, 59, 88
Arnold Ross, 88
Arnold Roth, 482, 522
Arthur Greiser, 254
Asahina, 177, 178, 401, 572
Aßmann, 28
Atanyi István, 327
Avni Bey, 292
Axmann, 15, 38, 173, 180, 187, 205, 214, 224, 229, 323, 347, 348, 361, 364, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 378, 380, 381, 385, 387, 389, 397, 401, 403, 404, 411, 413, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 425, 427, 428, 429, 431, 436, 438, 439, 441, 443, 448, 450, 458, 459, 460, 523, 529, 540, 555, 559, 569, 584, 587, 590
Ayltdorf, 56
Bad Steben, 28
Badulescu, 212, 213, 214
Bakay Árpád, 378, 380
Balilla, 13, 118, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 273, 305, 308, 316, 556, 560, 561, 562, 565, 567, 568, 574, 577, 579, 580, 590, 595
Ballowa, 364
Bárdossy, 457, 458, 473, 481, 482, 579
Bargel, 101, 106
Bartha, 366, 455
Basch, 17, 94, 113, 316, 328, 329, 330, 332, 334, 344, 456, 460, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 471, 472, 473, 475, 478, 480, 481, 482, 487, 492, 494, 495, 504, 509, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 528, 569, 579
Bismarck, 132, 231, 286, 325
Budäus, 378
Buócz, 381
Calinescu, 216
Cerff, 121, 122, 133, 146, 186, 229, 235, 251, 261, 284, 292, 561, 579, 604
Cevat-Bey, 291
Chamberlain, 96, 190
Chautemps, 95, 203, 204, 205, 561
Chichibu, 176, 179
Christ, 16, 17, 42, 469, 470, 481, 508, 587
Ciano, 167, 172, 369, 375, 563
Činčar–Marković, 221
da Costa, 235, 236, 237
Daluege, 149
Darányi, 333, 335, 341, 342
de Este, 386
Degrelle, 426, 428
Detlev Ehlers, 232, 422
Dietmar Ihl, 504
Dollfuß, 156
Donnhäuser, 75
Dorfmeister, 332
Eduard Preissler, 462
Eduard Thanner, 103, 350
Eitel, 343, 455, 462
Elis Feichtinger, 420
Elola, 380
Emanuel Moravec, 446
Emil Teichmann, 418
Emódy István, 378, 380
Engel, 341, 343
Erdmannsdorff, 216, 333, 334, 335, 339, 455
Erich Beyer, 70, 71
Erich Lemmer, 420
Erika Ludwig, 422
Erwin Neupert, 56
Esp, 454, 455, 456, 461, 462, 463, 525, 578
Ettinger, 480, 520
Eugen Weese, 56, 71, 76, 79
Fabritius, 84, 133, 208, 210, 211, 212, 217
Fahrenbruch, 317, 320
Faisal, 294
Fanz Gellert, 340
Faupel, 290
Feilitzsch, 317
Feliciani, 397
Ferdinand Klug, 269, 402
Ferdinand von Schill, 26
Ferenczy Emil, 378, 380
Fhutara, 175, 176, 177, 179
Fiehler, 127, 168, 203, 229, 279, 324
Fink, 104, 213, 216, 253, 350, 388, 408, 409, 410, 413, 415, 423, 453, 454, 459, 462
Folke Bernadotte, 420
Francois-Poncet, 96, 201, 204
Frank, 28, 41, 124, 166, 202, 393, 438, 571, 588
Frantisek Teuner, 446
Franz Germann, 416
Franz Krautzberger, 266
Franz Wischpolt, 56
Frick, 113, 122, 127, 140, 198, 405, 571, 580
Friedrich Kopp, 105
Friedrich Laurson, 273
Friedrich Thimel, 226
Frigga Forfota, 469
Fritz Bracht, 378
Fritz Clausen, 238, 418
Fritz Haug, 416
Fritz Hermann, 504
Fritz Jenne, 340
Fritz Lorenz, 87

- Fritz Schumacher, 104, 191
 Fritz Thiele, 67, 68, 72, 78, 81, 82
 Führer, 15, 22, 27, 28, 33, 35, 38, 58, 59, 69, 72, 75, 77, 93, 94, 102, 109, 120, 123, 124, 128, 129, 131, 132, 134, 137, 141, 142, 151, 154, 159, 162, 165, 167, 169, 171, 172, 173, 176, 178, 179, 180, 181, 185, 187, 189, 191, 204, 216, 221, 227, 230, 232, 236, 237, 238, 247, 253, 255, 258, 277, 279, 280, 283, 295, 296, 298, 300, 307, 324, 325, 326, 329, 335, 337, 352, 360, 364, 366, 368, 369, 370, 373, 374, 375, 376, 378, 390, 391, 398, 400, 401, 404, 405, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 419, 432, 434, 463, 466, 467, 477, 480, 481, 482, 486, 487, 510, 518, 520, 521, 524, 527, 556, 557, 558, 559, 562, 565, 569, 571, 572, 574, 578, 580, 585, 587, 589, 617
 Geelkerken, 380, 425
 Georg von Schönerer, 60, 132
 Gerda Wendt, 418
 Gerhard Bennewitz, 426
 Gerhard Rose, 105
 Gerhard Wiemann, 103
 Goebbels, 113, 127, 130, 131, 169, 173, 180, 231, 232, 233, 235, 255, 287, 372, 376, 388, 400, 403, 413
 Goldschmidt, 469, 481, 482
 Golz pasa, 291
 Gömbös, 82, 139, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 323, 325, 327, 328, 329, 589
 Göring, 113, 127, 177, 180, 231, 295, 304, 325, 326, 365, 400, 570, 573, 577, 583, 586
 Görlitzer, 149, 173
 Götz Krack, 399
 Graeb, 341, 461
 Grahn, 427
 Gritz Hermann, 505
 Groener, 30
 Gruber, 26, 27, 29, 30, 59, 60, 61, 62, 68, 71, 74, 76, 77, 78, 79, 81, 466
 Gudrun Weimer, 505
 Gulyás Kálmán, 378, 380
 Gustav Kalkun, 378
 Gustav Noske, 63
 Gustloff, 4, 126, 136, 308, 355, 356, 399, 419, 427, 539, 559, 570, 585
 Gündisch, 84, 85
 Günter Bennewitz, 422
 Günther Blum, 105, 437
 Günther Kiersch, 103
 Günther Muth, 402, 406
 Halli Fries, 504
 Hans Brüß, 62, 84
 Hans Förster, 402
 Hans Hohenfeldt, 57
 Hans Kahnert, 340
 Hans Lauterbacher, 103, 136, 176, 192, 214, 216, 236, 349
 Hans Menzel, 105
 Hans Meßmacher, 420
 Hans Schoast, 160
 Hartmann Lauterbacher, 56, 165, 170, 173, 177, 191, 214, 336, 575
 Hassenpflug, 393, 406, 413, 414, 415, 418
 Haushofer, 141
 Hefty Frigyes, 327
 Heie Erichsen, 418
 Heines, 26
 Heinz Müller, 275
 Heinz Olschewski, 103
 Heinz Schäfer, 62, 84
 Helene Török, 504
 Helene Zecher, 504
 Helmut Wolff, 210
 Hempel, 317
 Henlein, 70, 265, 312
 Henry Pichot, 194, 200
 Herbert Curtius, 183
 Herbert Müller, 214, 224
 Herbert Norkus, 72, 173, 229, 249, 325
 Herbert Schwante, 79
 Herbert Zechner, 504
 Hermann Degen, 426, 427
 Hermann Lindenburger, 424
 Hermina Kremer, 504
 Hertha Bochmann, 402
 Hess, 108, 112, 120, 127, 128, 130, 138, 140, 143, 144, 155, 184, 189, 243, 335, 353, 364, 508, 532
 Heuschmidt, 466
 Heydrich, 403, 446
 Hildegard Conradi, 103
 Hildegard Tapken, 105
 Hilgenfeldt, 127, 394
 Himer, 378
 Himmler, 38, 369, 371, 433
 Hirschberg, 71, 73, 79, 621
 Hitler, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 80, 84, 88, 91, 93, 95, 96, 97, 101, 107, 108, 111, 113, 114, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 131, 135, 138, 142, 150, 152, 153, 154, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 177, 178, 181, 182, 183, 186, 188, 194, 203, 204, 213, 218, 219, 222, 230, 232, 235, 243, 256, 261, 262, 264, 265, 266, 271, 275, 277, 278, 279, 280, 284, 286, 287, 294, 299, 304, 305, 309, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 323, 326, 329, 337, 340, 342, 343, 347, 348, 350, 352, 354, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 365, 366, 371, 372, 373, 379, 388, 391, 392, 393, 394, 397, 399, 400, 403, 409, 414, 417, 421, 424, 425, 426, 427, 428, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 441, 445, 455, 457, 458, 460, 462, 465, 466, 467, 471, 477, 478, 481, 482, 484, 490, 494, 509, 510, 518, 522, 525, 527, 549, 550, 551, 552, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 577, 578, 580, 581, 582, 583, 584, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 594, 601
 Hockl, 16, 17, 42, 140, 208, 209, 210, 211, 555, 574, 587, 588
 Hof, 78, 133, 180, 596, 626
 Hoffman, 205, 294
 Hómann, 332, 485, 486
 Horst Grimm, 340
 Horthy, 9, 17, 319, 327, 332, 337, 454, 455, 482, 490, 496, 498, 499, 515, 527, 548, 588, 590, 591
 Huber, 31, 36, 83, 465, 466, 467, 472, 474, 480, 484, 485, 486, 487, 489, 490, 491, 494, 495, 496, 501, 503, 504, 505, 507, 508, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 575, 588
 Hugo Haas, 105

- Hugo Jury, 378
 Huss, 334, 463
 Hübbner József, 378, 380
 Hühnlein, 149
 Iliescu, 380, 384, 406, 407, 411, 412, 413
 Inoue, 181
 Ismet Tot, 222
 Ito, 179
 Jacques Schweizer, 377, 423
 Jagow, 149, 456, 457, 503, 524, 525
 Jahn, 10, 240, 325
 Jean Luchaire, 195
 Jef Blume, 418
 Jensen, 185, 377, 380, 418, 419, 420
 Jobst, 319
 Johann Toller, 56
 John, 214, 224, 375, 380, 426
 John Hagemans, 426
 Jondral, 104, 350
 Jules Romain, 197, 198
 Julius Heyer, 211
 Jung-Roland, 43
 Jühling, 460
 Kállay, 378, 381, 383, 384, 385, 386, 458, 509, 524
 Kanellopoulos, 217, 223, 417
 Kánya, 323, 326, 330, 332, 334, 335, 341
 Karbatsch, 396, 419, 420
 Karl Besler, 56
 Karl Brüsch, 105
 Karl Hanke, 378
 Karl Heinz Göpfert, 254
 Karl Kroppenber, 426
 Karl Lapper, 229
 Karl Lüttsch, 56
 Karmasin, 269, 401, 405
 Käthe Jung, 505
 Käthe Örtel, 402
 Kaufmann, 15, 16, 31, 36, 76, 95, 96, 113, 120, 122,
 124, 125, 126, 127, 135, 136, 139, 142, 143, 145, 152,
 170, 172, 177, 179, 205, 214, 216, 224, 339, 374,
 388, 392, 393, 394, 402, 429, 436, 437, 438, 521,
 555, 577, 588
 Kemal, 291, 292, 293
 Khuen–Héderváry Károly, 332
 Kiersch, 335
 Killinger, 59, 71, 407, 415
 Kirsch, 468, 469, 480, 481, 482, 504, 520, 523
 Kiss, 16, 17, 306, 315, 332, 335, 336, 339, 453, 464,
 469, 473, 476, 477, 478, 501, 588
 Klampen, 161
 Klara Berner, 505
 Klara Schererer, 402
 Kleckov, 380, 416, 417
 Klein, 10, 73, 77, 131, 167, 203, 508, 516, 577
 Kohler, 465, 487, 495, 504, 508, 514, 518
 Kojima, 177
 Kokas Eszter, 459, 529
 Kolozsváry, 327, 331, 335, 336, 339, 378
 Konoye, 179
 Kowarik, 157, 458, 522
 Kozma, 332, 342, 548
 Kösters, 453
 Kövics Emma, 16
 Krebs, 55, 60
 Kroll, 58, 59, 60, 61, 64, 70, 73, 74, 75, 79, 81, 85, 88,
 262
 Krome, 216, 339, 364, 365, 366, 447, 454, 455, 456,
 457, 461, 521
 Kudriczy, 378, 380, 454, 456, 457, 487, 490, 494,
 503, 572
 Kursell, 133
 Kurt Petter, 174, 420
 Kurt Sandstede, 402
 Kurt Wegner, 155, 157
 Kussbach, 322, 519
 Kutschera, 42
 Laerum, 364, 418, 419
 Lamann, 104, 236, 350, 366
 Lammers, 142, 144, 214, 223, 237, 329, 332, 360
 Langanke, 166, 170
 Lányi, 319, 320
 Lapins, 271
 Lászlóffy, 378, 380
 Lehembre, 365, 370, 380, 425, 426, 427
 Lehrbass, 300
 Leitner, 292
 Lenk, 25, 26, 56
 Leoben, 78, 158, 596, 597, 598
 Leonini, 387, 398
 Ley, 174, 200, 217, 255, 349, 355, 378, 578
 Liebs, 222
 Liesl Rosenauer, 504, 505
 Lieszkovszky, 456
 Lindener, 232
 Lochmann, 112, 455
 Lorenz, 187, 213, 220, 331, 342, 348, 404, 505, 522,
 523
 Lorenz Kling, 505
 Lossnitzer, 298, 299, 300, 301, 302
 Lothar Fellner von Feldegg, 105
 Louhivuori, 380
 Lovas László, 378
 Lucht, 287
 Ludwig Erber, 155
 Luise Helnermann, 416
 Luise Michel, 422
 Luitpold Buchheit, 104, 350
 Lukov, 225, 226, 227
 Luraschi, 172
 Luther, 18, 113, 151, 181, 192, 217, 233, 348, 374, 375,
 377, 379, 385, 386, 397, 403, 404, 405, 410, 417,
 543
 Lutze, 149, 378, 403
 Lydia Gottschewski, 155
 Lydia Jäger, 277
 Maas, 197, 261
 Macek, 364, 380, 383, 403, 404
 Mach, 95, 401, 403, 405, 578
 Mackensen, 323, 329, 332, 333, 341, 374, 375, 387,
 461, 462
 Mainz, 52, 180, 243, 400, 628
 Major István, 378, 380
 Malmedy, 66, 87, 102, 138, 278, 424, 426, 429, 450,
 558, 623, 624, 625
 Marcel Caetano, 423
 Maria Moseke, 418
 Marnitz, 70, 80
 Marrek, 276

- Marrum, 104, 132, 133, 165, 232, 350, 394, 578
 Massoun Abdin, 294
 Mathee, 339, 453
 Matlijev, 225
 Matthias Lehnhardt, 402
 Maubach, 104, 202, 203, 206, 350
 Mecser, 328, 331, 335
 Medel, 480
 Medgyesy Miklós, 387
 Melitta Baier, 407
 Metaxas, 193, 222, 223, 417
 Miletic, 220
 Minke, 129, 132, 141, 279
 Mitzi Schmidt, 505
 Molnár Judit, 16
 Monje, 290
 Moretti, 172
 Moscardo, 230
 Möckel, 348, 365, 367, 374, 378, 380, 391, 397, 404, 411, 412, 414, 420, 428, 445, 456, 457, 521, 529, 610
 Mussolini, 88, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 194, 362, 375, 388, 395, 455, 557, 573, 574, 586
 Mühl, 467, 481
 Myamoto, 176, 180
 Nabersberg, 62, 97, 98, 106, 108, 114, 125, 129, 139, 164, 183, 185, 196, 197, 198, 212, 219, 223, 280, 287, 288, 291, 292, 293, 309, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 533, 563, 579
 Nagypatak Gyula, 378, 380
 Nanai, 176
 Neff, 73, 77
 Neurath, 127, 139, 155, 169
 Nickel, 439, 442, 443, 444
 Nina Hendrup, 419
 Nobre Guedes, 217, 233, 234, 235, 237, 238, 560
 Noethlichs, 61
 Nosowicz, 263
 Oelhafen, 302
 Oertel, 220
 Oertzen, 120, 153, 154, 555
 Oever, 253
 Orsanic, 380, 416
 Oshima, 178, 377, 401
 Oskar Grossmann, 56
 Oskar von Bothmer, 418
 Oswald Jahn, 56
 Otto Metzler, 342
 Otto Weber, 157
 Pahl, 15, 466, 588, 589
 Papen, 30, 268
 Papp, 317, 319, 327, 328, 330, 333, 336, 338, 453
 Patak, 319, 332, 478, 481, 523
 Paul Klaus, 522
 Paul Lotz, 504, 505
 Paul Mezzetta, 426
 Pavlik Morozov, 349
 Péry, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 335
 Peter, 9, 14, 16, 25, 51, 61, 70, 73, 74, 75, 180, 208, 319, 341, 407, 430, 580, 587, 588, 589, 590
 Petrescu, 415
 Petry Pál, 327
 Pilsudski, 259
 Pinto Cuelho, 235
 Pirow, 303
 Prager, 266, 334, 462, 463
 Prayura Bharmorn Montri, 304
 Quisling, 247, 364, 421, 589
 Rainer Schlösser, 368, 397
 Ramallo, 229, 230
 Rapaich, 328
 Recep Bey, 292
 Redeker, 179
 Redonnet, 230
 Renteln, 30, 62, 66
 Rethel, 52
 Reuber, 250, 263, 264
 Ribbentrop, 18, 93, 102, 112, 113, 145, 150, 151, 157, 191, 197, 202, 206, 207, 227, 247, 265, 279, 328, 329, 335, 343, 348, 361, 374, 375, 377, 389, 403, 534, 536, 543, 580
 Ricci, 149, 161, 162, 163, 165, 166, 168, 169, 170, 375, 380, 381, 382, 387, 579, 580
 Richard Heil, 402
 Richard Worst, 504, 505
 Riecke, 262
 Riehl, 56
 Rivera, 228, 230, 232, 311, 363, 380, 422, 423, 450, 580
 Robert Balzar, 504
 Robert Pfaller, 332
 Rodatz, 177, 180, 403, 520
 Roger Dutheme, 426
 Rolf Redeker, 230, 399
 Romsics Ignác, 16
 Roosevelt, 375, 376, 377, 379, 386, 389
 Rosenberg, 80, 93, 97, 127, 130, 259, 295, 421, 438, 439, 589
 Roßbach, 26
 Rothen, 322, 519
 Röhm, 26, 27
 Rudolf Hemesath, 426
 Rudolf Hillebrand, 141, 164
 Rust, 127, 128, 139, 149, 198, 375
 Rüdiger, 16, 31, 34, 36, 61, 105, 114, 118, 120, 122, 125, 126, 128, 129, 132, 135, 136, 141, 146, 153, 158, 170, 172, 182, 183, 185, 194, 205, 232, 261, 266, 303, 311, 360, 363, 366, 367, 368, 371, 372, 378, 380, 392, 397, 409, 412, 413, 421, 422, 423, 426, 431, 432, 435, 437, 441, 448, 450, 581, 590, 607
 Saád Ferenc, 378, 380
 Salazar, 234, 363
 Salomon, 27, 28
 Schalburg, 380, 418, 420
 Schärding, 77, 78
 Scharitzer, 457
 Schaurath, 300
 Schelken, 327
 Schenker, 210, 455, 487
 Schenzinger, 72, 323, 555
 Schirach, 14, 15, 16, 19, 29, 30, 31, 35, 37, 60, 61, 62, 63, 67, 79, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 101, 103, 107, 108, 110, 111, 113, 114, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 147, 149, 150, 153, 156, 159, 160, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173,

- 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 185, 188, 189, 190, 191, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 214, 216, 217, 220, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 236, 237, 242, 244, 255, 257, 258, 261, 266, 269, 279, 282, 284, 285, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 300, 309, 310, 313, 315, 317, 318, 324, 326, 328, 329, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 343, 344, 347, 348, 361, 364, 365, 366, 368, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 397, 403, 404, 405, 408, 409, 410, 417, 435, 450, 453, 457, 458, 520, 521, 522, 523, 540, 555, 558, 559, 560, 569, 571, 575, 581, 583, 584, 588, 590
- Schlecht, 60
- Schlimpert, 317, 318, 319, 320, 321, 323, 342
- Schlitt, 469, 470, 480
- Schlünder, 216, 371, 403, 413, 420, 462, 581
- Schmidt, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 350, 352, 384, 387, 388, 393, 398, 407, 413, 414, 415, 423, 447, 459, 505, 533, 537
- Schnaedter, 61, 76
- Schnurre, 327, 328
- Scholtz–Klink, 134
- Schönborn, 490, 518
- Schulze, 102, 103, 104, 133, 148, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 188, 202, 232, 262, 263, 273, 329, 330, 401, 570
- Schumacher, 381, 384, 387, 458, 462, 470, 474, 484, 502, 503, 519, 525, 546, 561, 569
- Schwarzenberg, 286, 287
- Schwietering, 300, 301, 302
- Sellani, 367, 380, 397
- Sens, 287, 328
- Sepp Kocab, 71
- Sepp Winkler, 482
- Serena, 374
- Sidorovici, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 310, 339, 408, 409, 410
- Siegfried Nickel, 399
- Siegfried Uiberreither, 378
- Sipos Péter, 16
- Solymár, 81, 83
- Solymossy, 495
- Stadler, 102, 103, 148, 160, 177, 199, 220, 229, 244, 246, 262, 349, 425, 437
- Stang, 364, 372, 380, 420, 421
- Starace, 161, 163, 166, 172, 173, 216
- Starhemberg, 158
- Steinacher, 43, 127, 133, 139, 140, 141, 588
- Stellrecht, 31, 35, 175, 246, 253, 555, 619
- Stennes, 29
- Stoeckel, 229
- Stojadinović, 220
- Stöckl, 397
- Strasser, 27, 29, 60, 63, 64, 74, 92, 485
- Streccius, 378
- Streicher, 27
- Stresemann, 44, 51, 64, 536
- Stroici, 364
- Strölin, 135
- Stumfohl, 155, 157
- Stumme, 121, 261, 617
- Stümel, 378
- Suzuki, 179
- Szalay Lajos, 378, 380
- Számvéber Norbert, 16
- Szeghalmy László, 378, 380
- Székely Gábor, 16
- Sziklai, 472
- Sziklay, 325
- Szily, 328, 329, 333
- Szombathelyi, 335, 458, 500
- Sztálin, 16
- Sztojanov, 225
- Sztójay, 331, 332, 337, 339, 364, 367, 376, 458, 459, 492, 518, 579
- Szukovathy, 327
- Tafferner, 466
- Tagucsi, 176
- Takuma, 385
- Tárczay–Felicides, 327, 378, 456
- Tarcsafalvy Lajos, 378
- Tatarescu, 207, 212
- Teleki, 43, 193, 316, 332, 336, 339, 341, 473, 483, 590
- Terboven, 419, 421, 589
- Teresia Balthazar, 504
- Testa, 364, 380, 388, 397
- Thaysen, 418
- Thomas Mann, 15, 380, 581
- Thurn–Valsassina, 158, 159
- Tilkovszky Loránt, 16
- Tiso, 375, 403
- Tódor Kálmán, 378, 380
- Tokody Gyula, 16
- Tomka Béla, 16
- Tóth B. Zoltán, 459
- Trebst, 420
- Treiber, 304
- Trotha, 31, 92, 149, 337
- Trude Bürkner, 132
- Tschammer und Osten, 131, 169, 176, 205, 219, 225, 323, 362, 380, 381, 382, 389, 403, 458, 523, 555
- Tuka, 375, 403, 404
- Ugaki, 179, 180, 577
- Ungváry Krisztián, 16
- Ursula Griesemann, 105, 416
- Ursula Meßmacher, 420
- Veesenmayer, 462, 527
- Vidussoni, 375, 380, 381, 386, 387, 394
- Vierkampf, 173
- Vionica Litzica, 408
- Vizy Elemér, 378
- Voss, 328, 340, 616
- Vuolasvirta, 252, 253, 364, 366
- Wagner, 127, 131, 152, 168, 342, 366, 367
- Walter Buch, 60, 61, 62, 378
- Walter Flex, 275, 276
- Walter Gattermeyer, 56
- Walter Kaul, 183
- Walter Proksch, 56
- Walter Punze, 56
- Wedel, 103, 232, 350, 388, 398, 409, 454, 432, 438, 444, 447, 449, 462, 482
- Wels, 78
- Weltzin, 420

- Werner Lau, 417
Werth, 455, 458
Wessely, 104, 105, 145, 241, 246, 247, 251, 252, 276,
350, 366, 376, 397, 398, 404, 411, 456, 462
West, 56, 57, 76, 77, 188, 299, 302, 430, 589
Wilhelm Bunde, 340
Wilhelm Scholz, 216
Wilhelm Voß, 425
Wilhelmine Hagemense, 425
- Wilke, 104, 350, 368, 396, 399
Willemer, 61, 62, 81, 84, 85
Willi Depner, 211, 407
Wolfgang Heybey, 340
Zeyen, 287, 288
Zimmermann, 466
Zoglmann, 265
Zuffenhausen, 56